

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Dette er en digital kopi af en bog, der har været bevaret i generationer på bibliotekshylder, før den omhyggeligt er scannet af Google som del af et projekt, der går ud på at gøre verdens bøger tilgængelige online.

Den har overlevet længe nok til, at ophavsretten er udløbet, og til at bogen er blevet offentlig ejendom. En offentligt ejet bog er en bog, der aldrig har været underlagt copyright, eller hvor de juridiske copyrightvilkår er udløbet. Om en bog er offentlig ejendom varierer fra land til land. Bøger, der er offentlig ejendom, er vores indblik i fortiden og repræsenterer en rigdom af historie, kultur og viden, der ofte er vanskelig at opdage.

Mærker, kommentarer og andre marginalnoter, der er vises i det oprindelige bind, vises i denne fil - en påmindelse om denne bogs lange rejse fra udgiver til et bibliotek og endelig til dig.

Retningslinjer for anvendelse

Google er stolte over at indgå partnerskaber med biblioteker om at digitalisere offentligt ejede materialer og gøre dem bredt tilgængelige. Offentligt ejede bøger tilhører alle og vi er blot deres vogtere. Selvom dette arbejde er kostbart, så har vi taget skridt i retning af at forhindre misbrug fra kommerciel side, herunder placering af tekniske begrænsninger på automatiserede forespørgsler for fortsat at kunne tilvejebringe denne kilde.

Vi beder dig også om følgende:

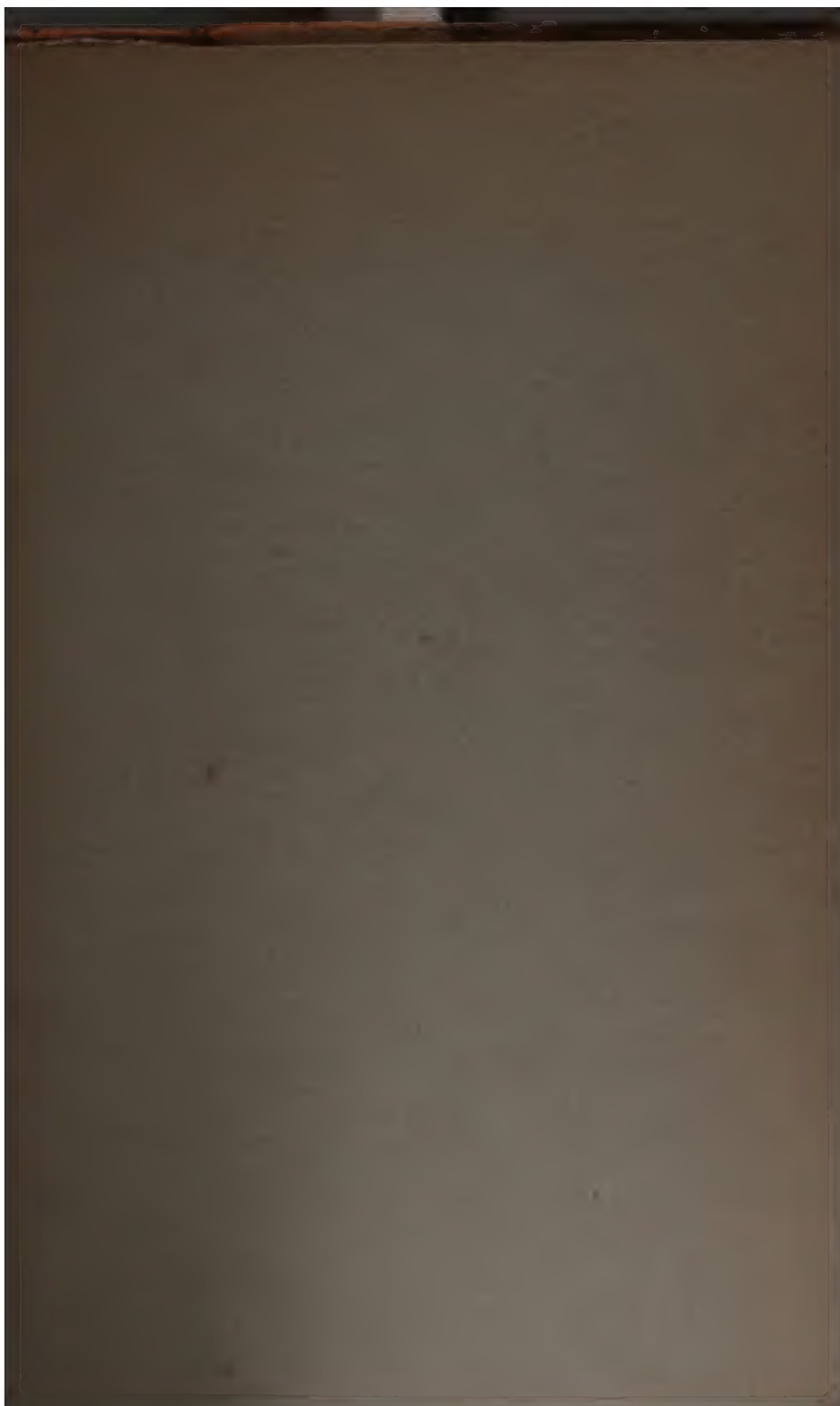
- Anvend kun disse filer til ikke-kommercielt brug
Vi designede Google Bogsøgning til enkeltpersoner, og vi beder dig om at bruge disse filer til personlige, ikke-kommercielle formål.
- Undlad at bruge automatiserede forespørgsler
Undlad at sende automatiserede søgninger af nogen som helst art til Googles system. Hvis du foretager undersøgelse af maskinoversættelse, optisk tegngenkendelse eller andre områder, hvor adgangen til store mængder tekst er nyttig, bør du kontakte os. Vi opmuntrer til anvendelse af offentligt ejede materialer til disse formål, og kan måske hjælpe.
- Bevar tilegnelse
Det Google-"vandmærke" du ser på hver fil er en vigtig måde at fortælle mennesker om dette projekt og hjælpe dem med at finde yderligere materialer ved brug af Google Bogsøgning. Lad være med at fjerne det.
- Overhold reglerne
Uanset hvad du bruger, skal du huske, at du er ansvarlig for at sikre, at det du gør er lovligt. Antag ikke, at bare fordi vi tror, at en bog er offentlig ejendom for brugere i USA, at værket også er offentlig ejendom for brugere i andre lande. Om en bog stadig er underlagt copyright varierer fra land til land, og vi kan ikke tilbyde vejledning i, om en bestemt anvendelse af en bog er tilladt. Antag ikke at en bogs tilstedeværelse i Google Bogsøgning betyder, at den kan bruges på enhver måde overalt i verden. Erstatningspligten for krænkelse af copyright kan være ganske alvorlig.

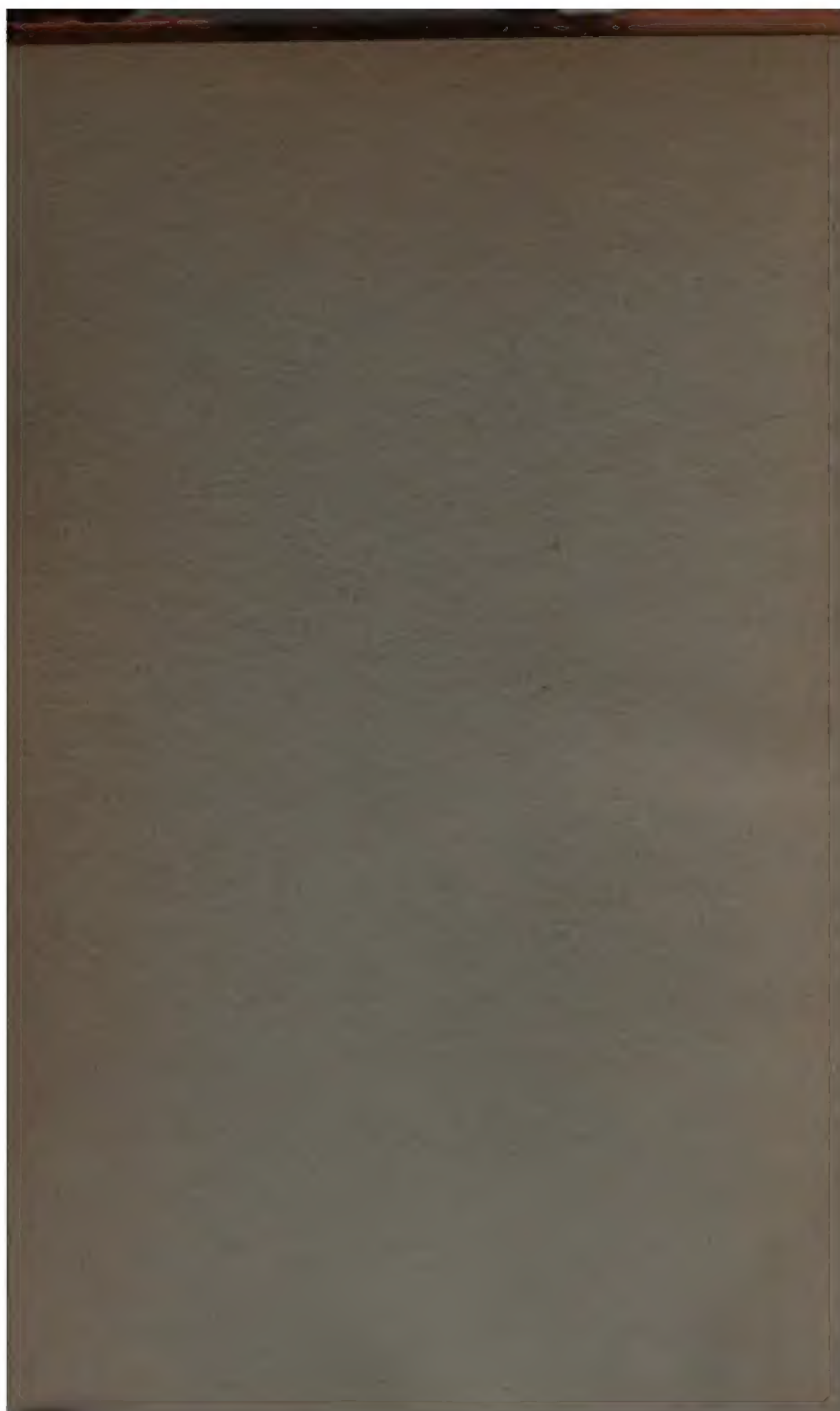
Om Google Bogsøgning

Det er Googles mission at organisere alverdens oplysninger for at gøre dem almindeligt tilgængelige og nyttige. Google Bogsøgning hjælper læsere med at opdage alverdens bøger, samtidig med at det hjælper forfattere og udgivere med at nå nye målgrupper. Du kan søge gennem hele teksten i denne bog på internettet på <http://books.google.com>

ORDBOG OVER JYSKE ALMUESMÅL.

429.87
F297

607777

**Sedulo curavi humanas actiones non ridere, non lugere, neque
detestari, sed intelligere.**

Spinoza Tract. polit. I. 4.
anfert af Frazer, Lectures on the early
History of Kingship s. 4.

BIDRAG
TIL EN
ORDBOG OVER JYSKE ALMUESMÅL

AF
H. F. FEILBERG.
H

UDGIVET AF
UNIVERSITETS-JUBILÆETS DANSKE SAMFUND.

— —
TREDIE BIND.

R—S.

— — — — —
BIBLIOTHECA MUSEI HIST. NAT. COPENH.

KJØBENHAVN.
H. H. THIELES BOGTRYKKERI.

1904—1908.

H_a

439.87

F297

607777

**Sedulo curavi humanas actiones non ridere, non lugere, neque
detestari, sed intelligere.**

Spinoza Tract. polit. I. 4.
anfert of Frazer, Lectures on the early
History of Kingship a. 4.

FRANZ OERMANN

R.

r, bogstav, det kaldes i vestj. og vestslæst *æn ær*; *æt ær* (Savind s.); en undersøgelse af de jyske r-lyde er næppe gjort endnu; almindeligt er sikkert et smagsspids-r; den jyske almue har været opmærksom på den forskellige udtale af dette bogstav og dannet særnævne til dem, som *ryger* o *æ ær* o *krutar* i *æ brykær* (vestj.), se hersk, kurr, krenmel, 2 kragl. Val. om personer, som søger at efterligne den dannede københavnske udtale: til dem siges: *do kane sej røve uen d rye* i *uk* (Vens.), oprigt mellem „rive“ og „rive på riet“. I vestj., og vistnok som en regel, er r i jyske målater stumt både i sammensætninger og i ordlyd foran konsonant (og h); f. eks. *foran* *nær*, forandre, men *fdænk*, tortienke, *de vdr æn mæn*, *dæ ud blæven ligen* (D.); *hørfærd*, *høklæp*, *hårkon* — hartkorn (Savind s.); r falder bort foran alle konsonanter, samt h + konson.; hores (en vokal), samt h + vokal (Agger, Vens.); *ær vdr* — året; *ær øsk* — øget; *mær* *ør*, *de ver æ it*; *mær* *gyn*, *æ er næk*, Hag. 130. 10 (Ång.); om det er gennemgående véd jeg ikke; jeg blev da sude klar over forholdet til at kunne genpæfere det i ordbogen, hvor et etymologisk r vil findes skrevet som *æ* (og også der, hvor det ikke udtages, fra Mors har Lyngby. *no komæ æi*, *søn æ æd*, *søn æa æd*; *no komæ æi*, *søn ær æ*, *vdr æ* (D.); „*de hør æti*“, „*de hør æti*“, „*de hør æti*“, (Orb. 240. 213-14); „*de hør æti*“, „*de hør æti*“, 240. 231-32; *de æti æti*, men: *æn æti æti*, *æn æti æti* (bladderup). I østjyske og østslæviske mål og i Salling falder r som udlyd i slutningen af et ord bestandig bort (st.

også vokaliseres det, men bliver stående ved flertalsdannelser eller i sætningsforbindelser, når den følgende stavelse begynder med en vokal, f. eks. *æn bō*, en bōre, fl. *bōre*; *æn mæstæ*, fl. *mæstære*; *a tō gdt*, men: *han tår æti*; *a gō*, men: *gō æ?* i enkelte ord udtales -r som udlyd, f. eks. *æt ær*, bogstavets navn, *ær* tåge, *ær* materie i øjnene (Savind s.); — et vellyds -r indskydes for at hindre sammenstød af vokaler vistnok hele halvøen over, og det både i sammensætninger som f. eks. *juge-r-arbød*, jugearbejde, og i sætninger: *ær-r-ør æ ændr fdtu*, året er snart forbi; *ær-r-ør æ gamel* (vestj.); *de ær æn æa fola*, men: *æ fola-r-æ æ ær* (D.), følgen af det er; i *mær-r-ør*, i mange år; *de ænakel Maria-r-om* (D.); *køp-r-æ æti*, *bræmæn æ hær* (Vor h.); *du æl æti æn*, fl. *dæ æti*, *dæ æti* (Elsted); *de æti æti æti æti æti* (Valk.), det skal vise sig i enden; *æ æti æti*, jeg véd nok, men: *de æti æti æti æti* (Aug.), det véd jeg ikke, jfr Hag s. 130; man hører dette r udtalende i skolerne, når børn læser højt eller fremviser vers. Dog turde heri personlige forskelle samt forskelle på ældres og yngres mål stærkt gøre sig gældende; jfr O. Jespersen: *Lydhøve Tidskr. f. filol. ny r. VII. s. 239*, *Fonetik s. 434*; — foran t, (undtagen for *Shewigs* og *Samsøes* vedk.), l. s. bortfalder t. *æti* — sort, *æti* — læred, *æti* — tvært, *æti* — æti, *æti* — hjerte, *æti* — styrte, *æti* — hørt, *æti* — fjorten, *æti* — karl, *æti* — farlig, *æti* — kors, *æti* — værst, *æti* — først, *æti* — læst, *æti* — fæsk, *æti* — læsk, *æti* — læsk, *æti* — læsk (alt D. og vestj.); — lydforbindelsen -ru

findes næppe i norrøjysk, enten kastes r eller n bort; det nordlige Vestjylland bortkaster -n, altså: *bår* = barn, *går* = garn, *skår* = skarn, *årsto* = arnested, *jar* = jærn, *gar* = gerne, *kar* = kærne, *tår* = tærne, fugl, *kuår* = kværn, *woår* = orne, *mår* = morgen, *kuvær* = korn, *tuvær* = torn, *huvær* = horn, *Æspær* = Æsbern; Skive å med fjord skal i øst være grænse for -r istedetfor -rn; i Darum og vestj. haves *bån*, *gån*, *skån*, *ån*, *jan*, *gan*, *kan* (semen), *kæn*, smørkjerne, *lan*, *kuæn*, *onæ*, *mæn*, *kuvær*, *tuvær*, *huvær*; *hjöen* el. *höwen*, hjørne, *kjöen*, kjørne, Æsben; Former med -r findes i Lild, Salling, Estvad, Sevel, Borbjerg, Mejrup, Måbjerg, Husby; former med -n i Vust, Himmerland, Kobberup, Fly, Davbjerg, Ørre, Tvis, Bur, Vedersø; grænsen mellem *bån* og *bår* vil altså på det aller-20 nærmeste være Hanvejle, Hvalpsund, Skivefjord, Skiveå, Storaen, se Thorsen, Lydlære s. 76. I S. Jylland er forholdet skiftende; der er dannet en remse som gør forskellen i udtale kendelig. I Skjærbæk og Tønderregnen siges: „gomårn! æ vil gærn læn jæ kærn!“ — „de ka do güt, æn stær i de æster jörn!“ (Slavs h.); andre steder f. eks. i Haved, Rejsby sogn, Bovlund siges: „gomårn! æ må æ læn jæ kærn!“ — „de må do så gærn, dær står i æ an (arnen), dæ ka do ta æn; voda'nt ær et mæ dit bæn!“ — „de æ de ba skæn!“ — Ligeså hedder det i Angel at folkene fra Kværn ej kan udtale -rn, men siger: „pas å æ baæn, fæj u æ skaæn, læ il æ iæl gå u i æ ææn, så ka do gå te Kværn mæ gaæn!“ pas på barnet, fej ud skærnet, lad ikke ilden gå ud i arnen, så kan du gå til 40 Kværn med garn! jeg har noteret: *gan* (Agersk., Gram); *garn* (Vodder, Braderup). I Vens., Himmerland, Hobro, Randersegn, Djursland forsvinder udlidende -r af navne. ved tilføjelsen af det best. kendeord: *fjån* = fjorden, *gån* = gården, *jån* = jorden, *fåen* = fårene (Tved, Mols), *kæn* = kærne (Helgenæs); se Thorsens lydlære; med sammenstillingen: *kæn* (kærne) å *fjån* å *lånen*, 50 jfr. Aasen rapa, en biform til ripa, rive. hānes Molboer i Århus egn; — en ejendommelig overgang findes i egnen ved Randersfjord og nok flere steder, idet r foran et tonløst -æn bliver til dñ,

således: *hamådñ* = hammeren, *dådñ* = døren, *Mådñ* = Maren (Udby), *fywådñ* = fjorden, *a æ høw- a walbådñ*, Kr. IX. 233 (Gjerlev h.); Kristensen anfører fra Nordvest Himmerland: „de tådner i nowden ud i fywden“, Ordspr. s. 502, det tordner i norden ude i fjorden. *Jådñ* = Jørgen, *Mådñ* = Maren (V. Hanh.); — en remse med r lyder: *tæj æ ny ryw o ryw æ råw ræjn å æ låw mæj!* (Fanø), den skal siges hurtig og bruges som lungeprøve; „de vær ælti vær å vær!“ *soi han æ dræn om æ lææn, han skul sæj ær* (Ang.); en gåde: hvad står midt i Paris? Sgr. VI. 29. 366, svar: r; den samme findes Joos, Raadzels nr. 512; „arre de rangerandske randevejs røjteranter spirre here deres rön op i krasse-rotteriet“, Kr. Börner. 106. 954; jfr. Høstferierne, Blich. Nov. III. 553 flg.; pigerne, som ej kan udtale br-, se læsp; tungeprøve: „tre røde ryttere red rådstuen tre gange rundt“; „Jeppe Rasmussens Ribbuske og buskvækster“; — lyden r se I II. 358. 36 a; r > j se kværn II. 345. 21 b; ð > r se d I. 167. II. 169. VIII; historie se Kr. Sagn I. 305. 17.

ra, no. se rad.

1. rab, udrbso. rap (Malt h.); kalde- navn til anden, jfr. ribbe.

2. rab, no. hård, tór og kold blæst el. storm, Mb., se ravs.

rabalder, no. *raba'lor* i (Vens., Agersk., vistn. alm.); stærk larm, spektakkel af noget, der falder, se balder; er vel det ital. ribalderia, eng. ribaldry, Krist. Gadesprog; se skrabalder.

rabaldermær, no. skæo. til larmende kvinde.

rabas, no. larm, bulder; jeg har flere gange hørt skrald og raba's i højen, Kr. VIII. 9. 22 (Fly), se rabus.

rabbel, no. *rapl de* (vestj.); løs tale; *de ær et ænt æn r-*; se rable.

rabe, uo. *rad -er -t -t* (Vens.); skrahe sammen, om penge; *ðlc hwa haj ku rad å skrad samol; måner højer jø rabi ærbec*, hurtigt arbejde; *rad æn* kvinde, som skraber sammen, se nøl; jfr. Aasen rapa, en biform til ripa, rive.

-rabi, no. se kál.

rabisten, no. arrig og nærig karl el. kvinde; „hon wa som noue rabi'sken dauen igjemmel“, Jæger, Ferie s. 22;

„som heller vill han ham it si de suhr han, den rabræken“, stb. s. 56.

rabbe, no. *raed-er at vestj*); snakke høst og fast; *di og ræder, som di gammel kueler* (kagle) ordspr.; *han gor o ræder om ær*; „du ræder nok for noget!“ siges i Vestj. til et barn, som uden tilsyneladende grund bliver overstadg lysb; man tror, at det er tegn på, at ved kommende snart vil få modgang. J. K. 357 1069; jfr. Rietz pibbla, ramse op; hold rabbeln, eng rabble, smst. lles med lat rabula no. et larmende, pralende miske.

rabantes, bio i udtal *go te rabantes* (V. Lash. h.), gå til spilde; ellers siges vel: „at på rabundus“, jfr. mnt. rabuntel el. rubuntel gan Sch. Lübb., „d h gotten um zu rabunden (tagere nebulonem), hecumschwarmen“

rabus, no. *rabuies* el. *rabucks* (Vens.). 1) rabulder *dær gik såen et rabu* i (Hovth. h.), larm, strid. — 2) et kommerespil (Vens.). — rode Ane (s. d.), *rabuies* (Lild s., Vens.), et guds kortspil; vel rambus se rad Anders, rabus.

rabuse, no. *rabus -a -t* (Skeborg); styrte hovedkulds; *han rabuse i æn kæld falkul*; nok også no. om et hovedkulds fald (Vens.), jfr. Sch. Lübb. rabuse. „dus preisgeben zur plunderung. . .“ eigentlich wolt: die verwirrung durch einander, wirrwar.

1. rad, bio. *raj* (Valsh, Ang, Brude, Sundev.) også *rai* el. *raei* (Ang.); *rd* (Helt h., Øland, Stær, h.); snart, straks; „d så ka i rå te wo guld jor beht“, And. Børg.; „spo dæ no å kom rå egen“ Buch Vum s. 163; „gid a me mi fåræller no ku samles rå igen“, Blich, Bindst. *de æ raj syv dær syt* (Bradr.), det er snart syv år siden; *kom raj!* (Valsh.), kom snart; *de æ ndk ræjre* (Ang.), det er nok senere; *de trær æ ræjst* el. *rajest* (Ang.), snarest; jfr. Aasen rad, el. bradr, slgn. eng. rather

2. rad, no. *rad æn ræder* (Slet h.); *rd æn -ar* (Holstebro, Mors, Thy, Lild s.); *rd* el. *rd æn* best. *rdæn* [lt. -ar] (Vens.); *rd æn* (Helt h., Gjerrild s., Helmsl. h.); *raj æn* best. *rajen* [lt. *raj*] (S. Hald, Skader s., Havbro s., N. Samst), *lt. rai* (Søviind s.); *ra æn ræder* (S. Samst); *raj æn rai* (D.); *raj* el. *raej æn* [lt. *raj*] el. *raej* (Agersk.; Sundev.); *raj* [lt. *rai*]

el. *rej* el. *lt. rej* (Bradr.) 1) = *re m.*; „go *rdæn* gjæmt“, Grib. 16 17; *æn rd* *pærlær*; *di sær i rd*, *di gor i rd* *lisom* *i Lotas hons*, *haj ha æt uan jæn d de sær i kdk*, el. „di jik i æn strøj *rd* *lisom* *Pjæ-Lotas hons*“, Grib. 37. 27; *di sær i raj* *lisom* *Gass* *bruppiqar*, *da har di kon jæn* (N. Slesv.), el. „som Ende-lave gas“.

„Må Bruns-høns“, „Per Lorts-hovmand“; el. „rd i rad!“ sagde kongen til sine svende, han havde kun to, se Kr. Ordspr. s. 251 515; *trøj dær i rd* (Vens.); „i æ *raj*, i æ *raj*“, *æn æ man*, *da har han kon jæn ku* (Åbenh.); *æn ræj* *kræler* (Agersk.), en rad pæler, sæer om rader af korn på marken; *byg ska monas i æ rd*, *hæter i æ ld* (D.); *slær i rd* (Thy); *sæt te rd* (Holstebro), sætte korn sammen i skok på marken; *de ær d rd* *fd* *mæ d go dæhæn* (Vens.), æ: af vejen; jfr. avn, kjærested, roge; gæse-, korn-, løbe-, møg. — 2) om byggen siges; *æ byg stor i rø røjær* (Thy); *hæst æ byg i æ rø røj*, *sd for do di hamel kær mæ æ køj*, *hæst æ hæter* *tridupro*, *sd for do di stuar mæ di smø* (Mors), æ: langs kærnerne frem-

kommer røde striber, der er tegn på begyndende modenhed; jfr. rødkjærting, se havre 1. 572, 28 a, ræd. 3) en bygnings-længe; *rd æn* (Gjerrild), *raj æn* best. *rajen* (i Randerseggen); jfr. råling, fose-, ister-, lade-, mude-, pisel-, stald-, stue. — 4) en rad skuff, en lue i en bog; *do ku sæst skrye dæm fuld rai* (D.). 5) *han æ kaman i æ bage raj* (D.), det er gået tilbage med ham; *han ær ælt i æ færd raj* (D.), fremadlig med sit arbejde; *no ær æ raj* *næk te mæ* (D.), = *eksem*; *snæk æ raj* *hæn* (Søndev.),

snæk æn raj *hæn* (Vejen), siges en hel mængde, der ikke betyder noget; *no ær æ kilmæn* *stet* *hæn d æ raj d ka æ fuld* *bir æ mæ* *biel*, J. M. 68, han på raden, æ: hen i Årene; *ælt ska æer i raj te hælet* (Valsh.), ælt skal være i orden til helgen; „være, komme, sætte i ræj“ (Ang.), i orden, i lave, om et nuskø-sundhed hestens huld om en mark eller en hel avling; jfr. Aasen, rad, æl rød [lt. *radir* huk.

3. rad, no. *rd æn* best. *æn* (Vens.); *ra* i (Samst); *raj æn* (D.); *lt. ræder* (Andst); *itk* (vestslæs.) 1) benrad, ryggrad, hoved

der er som en henrad; svært arbejle
ruk i *røen* (Vens.), *ruk* i *røen*, ru i
 raden, 3: utåpaa, magtesløs: *di ska icke
 maj ruc i røen, da ka ene søy sørens
 søy apd lqen*, jfr. Grb. 241. 245, 3: de
 skal være huse, magtesløse, der ikke
 skrige, når de får en kniv i halsen,
 som søen på lægen, når den stakkes;
nup sumoj klør, han ku skui ruf (Læg-
 stov), 3: kroppen; „de gylst igjennem
 dend hiele rag“, Jyd. I. 35. 2; *de æ du
 nu sulø røer, hqj hør* (Vens.), 3. magre,
 dårlige kød; tommeret i en huslange,
 taget blæste af, men raden stod dog
 (Sams), Mb; jfr. sværte, uo., se hen-
 gæse, helmisse, heste-, ryg-, - 2) skæb.,
de ær en lonsk raf i ham (D.); *de
 arme raf!* (Vejen); *de ær en li rø* (Vens.),
 om kvinder, i en stadiemse: *Orbæk ær
 en lils bøj, Toutom lqo lèt i løj, Søn*
 (Sovind) *ær en hønstøj, Brøgsti ær en
 mæns raf* (Sovind s.), Søndrup (Hads h.)
 el. Brørup er en maver rad, Kr. IX 122311
 (Skanderh.), Ordsp. s. 512; se rakker.

rado no. i alm. „de rader, ligesom
 degnens hons, han lavede kun én“, Kr.
 Ordsp. 251; *æ kærnfalk no et rda mpr
 en gær gny om æ or, o de ær i hast*,
 st. s. 533 ordspil mellem „rade“, regere
 og sætte i rad, om kornet.

radet, to, se 1 rad; seks, to-

radgarn, no *rådgn* æn (Holms kl.);
 garnet, der står i lige linie ud fra rusen
 og som standser fiskene og bringer dem
 til at gå ind i rusen; se stemmegarn,
 ruse, rå.

radling no. *rafjører* fl. (Lönb.);
 lang, smale, fra hovedmassen udløbende
 klitter, mæge radlinger; jfr. hængelue;
rafen æn æ (Sølk borg), lang, smal dyge
 hvori træklæde lægges efter at være
 ragede ud af inden, høet ræs i *rafjører*
 fl. (Helsing), lange, smale strimler, inden
 det stakkes, jfr. 2. hale 2. råning.

radste, no *rasal rader rasalt rasalt*
 (Torgl, Vens.), = rødsle (s. d.).

radsted no. *røstet* æ *stær* (Vens.);
 Holstebro *rafstøj* et (Horn., Gisl h.);
 skæbt på stulmarken, hvor kornraderne
 har stået; *rye røstær in* (vestj.); *rye*
rafstær (L. 31 s.); nye sammen, hvor de
 har stået; jfr. avnsted kørvested.

radtavl, no. *rdtard* (Lb.); *rd* el.
rdtard (Lund s.), *rdtard* (Vens.), et alm.

brætspil, hvor det gælder at få 3 brikker
 opstillede i rad; den, som når det, har
 ret til at tage en af modpartens; *si min
 rd, a lår let for min skål*“ (Lund s.),
 siger den, som tager, se rendelhest.

raføje, no *hæn dyd sømøn, du kun
 dør en stakelstjøn, sønt en raføje*,
 Grb. 187. 35, betydning? se rufferske.

rafel, no. *rafel æn* (D.). — 1) en
 god handel, et godt coup; *ei ska hen o
 gør æn r; han gør æn grdy r- ve et*
 (D.), fik meget bestilt. 2) *rafel fdef*
 (Vens.), gammelt visent vres i mose el.
 kjær — 3) *de ær æn fde rafel* (vestj.),
 om en kvinde, der er rap i munden;
 langbenet krikke (Lein, Rkb.).

raflo, no. *rafel rafar rafel* (Malt,
 N. Slesv.). — 1) *de rafar æ æ røstær*
 (N. Slesv.), om en rasende lyd, bagl o. i.;
*do skal ek stå søn o rafel mæ dørn
 kdp, do ku læt fno æn i stoker* (Aggerl).

2) *han ka rafel møj ðvær* (Malt),
 overkomme, men på en uordentlig måde;
go o rafel (vestj.), være uordentlig på-
 klædt — 3) *rafel mæ æjndomar* (D.),
 handle, prange; *æ du rafel, æ du rafel*,
æ du hð æn knyge får æn rafel (Andst.),
 opfordring til handel, jfr. V. S. O. rafle,
 kaste med tæmninger; Rietz, ralla, skrabe.

1. **rafte**, no. *raet æn ær* (D., vestj.,
 Malt, Andst.); *raet æn* (Løgst.); *raet æn o*
 (Sovind s.); *raet i fl* *raet el. ræter*
 (Vens.). — 1) lang stang (alm.); *lig mæ
 de sam fur raet dæstæ mæ pæn*, Grb.
 163. 12, øvnagen. — 2) langt, magert
 menneske (Vens.); jfr. Aasen, raft hak,
 lægte, lynd stok, sparre; isl. raptr, stok,
 bjæke; nml. rafter, rachter el. raffert
 Sch. Lühb., „kleiner balke, latte“; kal-
 lyng, mæde, øvre, skov.

2. **rafte**, no. *raet ær. raet raet*
 (Andst.); om personer: være ivær på
 en stiv, klædet mæde; *han stor dlt o
 ræter i æ raf, hæn stor do djar o
 ræter æter i æ bde skædet*.

raften, no en „gal-raften“, J. Sam. 3
 1 30), trietteker el. løstgig kvinde (Djursl.).

1. **rag**, to. *raq* (Lindk., Ågersk.);
rak dk. æ (Fjelder); utæt, om spand og
 andre stavkar, lak; jfr. psten, rar.

2. **rag**, to. *rdq* fl. *rdq* (vestj., Mors);
raq fl. *raq* (Vens., N. Sall., Sovind)

1) stiv, stød, om uld; *raq tow* (Sall.);
æ for æ rdq i æ lqg (Lein) — 2) har,

skarpsandet; *de ær en rdq ste, rdq sdn*, *de rdq sdn* (vestj.); *raq* (N. Sams.), stej, måske med betyd. af bar; *de raq klet*, den stejle klit — 3) forstærkende tillæg; *nåt rdq mdaq; æn rdq kæltroq* (vestj.); *i raq skitroq, røltroq; no raq skit*, o: noget pak (Vens.); *no raq skit, de raqsta mdaq* (Eisted); *de æ de raq skit* (S. Hald h.); *de raqsta skit* (Sovind); *ud i æ rdq æsten* (Elbo h.) i det yderste vesten; *u¹⁹ kam d æ rdq noqrøn* (vestj.), fra yderste nord; *de qer i rak øplen* (Sund.), o: i bare stumper og stykker, jfr. ravgal; se Aasen, sv. rak, rank; ragtyv, raguld; raget.

3. rag, no *raq [de]* (Vens.); strid uld; se gjede.

4. rag no *raq de* (Vens., Hjørring).

— 1) smaskyer; *dær æ no r- i ææster*; jfr. Aasen tak, drønning, svag blæst el. 20 bær; se tak, ravs, rog, rog; hav-, — 2) *høj fæk raq te æ* (N. Vens.), held til det. 3) *rdq* (vestj.), *raq* (Sall.), revne i is; jfr. Kr. Sagn IV. 389 ned.; — 4) *dær gor æn [rdq] hæn ðær ud mark* (vestj.), en skarp, sandet strimmel. — 5) skrab, løvmug, som ikke dør noget (Vens.) Mh.; *raq æn raq* (Vejlby v. Årh.), pjalt; måske forskellige stammer.

ragat, no. *regdt æn* (Mors, gld.); 20 gøre en stem r-, urø, forstyrrelse, Aasen ragat, vistr fremmed ord, Rietz ragata uo.

1. rage, no. *rdq ær raqt raqt* (D.); rage op over; *æ dampskøsten rdqer høl dp ðær dem aqer hys*; jfr. ltsk ragen, viere fremstående, rag.

2. rage, uo. Der er tre hovedformer i nt. I *rdq* (D. nordp.: Nykirke, Jannerup, Lem Lyne, Bur, Vemb, Vejr., Thy, Mors, Malt, Andst h., Bjært, (Sund.) 20 Vejlbj., Fred.), Lind, Røgen, Dover, Saksøld, Tiset, Vejlbj. (Årh.), Hads h.; Døvlgerz, Hed. h., Fur, Haslund, Sportup, Halling, Alling, S. Hald h., Nuntøfte, Ålso).

II. *raq* (Vens., Åland, Horn. h., Havbro, Fleishborg, Almud (Vib.), Rødding (Nöel. h.), Bjerring (Mds. h.), Falslev, Harndsløv, Gimming, Sløvr. h., Vor h., Uth, Sams, Sem, V. Vedsted, Spandet sydpå, Mjolden, Rømo, Hammeløv, Ågerskov).

III. *rak* (Mel- 20 lensk-svug til sprogrænsen, Abentrå, Sundev., Angel, Valsh, Braderup, Rapsted, Tinglev); som højningsmønster kan anføres:

I *rdq ær raqt raqt* (D. Andst.);

rdq ær raqt raqt (Vejr., Stagstrup, Smødsted (Thy));

rdq æ rdq¹ rdqt el. rdq æ røqt røqt (S. Hald, Halling, Vejlbj., Årh.), Saksøld, Tiset, Lind, Røgen, Sovind s.);

rdq ær raqt raqt (Agger);

II *raq ær raqt raqt* (Vens., Gimming s.);

raq ær raqt raqt (Havbro s., Sløvr. h., Falslev, Harndsløv, Bjerring (Mds. h.), Vor h., Ågersk., Sem, V. Vedsted, Mjolden);

raq ær raqt raqt (Almud, Vib.); II *raqt* (Fleishborg);

raq raqr raqt raqt (Rødding, Nørløng h.);

raq raq raqt, raqt el. raqt (Sams).

III. *rak rakes raqt raqt* (Abentrå, Sundev., Ång., Bradr.). — 1) samle hø med rive

(alm., Sønderj.); *raq hæ* (Vodder, vest 20 dlev.), Ågersk., Bradr.); *di æ hæm o raq* (Ågersk.), rive hø sammen i stak; høet tages et „kast“, o: så langt som man kan nå med riven, således at høet føres forbi den riveende, se rivekast; stubmark rages „for fod“, o: man river stælene til sin fod, om man da ej bruger sbebe- rive; *raq no samel, raq æ i æn dug; æ raqt* (Vens.), en ragen — 2) rive ned, *hucst æk ændt raqer mr* (Vens.) 3)

afrage hår og skæg barbere (vist alm.); *rdq dær sjæl, æ æ dær et aqer, dær skær dær* (vestj.), Sær I. 220, 20, o: styr dine egne sager; se rede, uo. — 4) tildække ved sammenlægning, om ilden; skrab, rode; *rdq æ i* (D.); *rdq dæn* (Sovind s.); tildække ilden på aruen om altenen med asker, jfr. A. Kock, Peder Lilles Ordspr. nr. 1190, komm. s. 421; *hæ æl de i m lomær o rdq, dær æ hærken æost* 20 *hær kær?* (vestj.); *hæ raq dp i* (Vens.), f. eks. i gamle sager — 5) *raq æ raqt raqt* (Sovind s.), *de raqr æ dær* (sts.); *hæ raqr de hæm æn?* (Lindk.), hvad angår det ham? *hæ rdqer de dær?* (Agger); *de raqr æ æ dær!* (Vens.); *de raqt samel æ æ* (vestsløv); blev uens om det; *de æ raqt æp* (S. Sams), sluppet op; *hæ kær æ raq æ æ næ o fo kær* (D.), komme afsted med trælle på en heldig lejlighed til; jfr. Aasen, isl. raka.

3. rage no *rdq æn ær* (D., vestj., Thy); *rdq æn æ* (Sovind s.); *raq æn* best æn til ær (Vens.); *rak æn æ* (Bradr.); et redskab til at skrab æken

nd at ovenn med; *ad styre som en røg* (vest); overmåde stiv, se *ragestiv*; *ragvent*, får ragen befaling til at svare ja, når trolden råder, se Kr. Ev. s. 28, jfr. skjoldet, styrt; *heksene rider til Troms luke på rager*, se Kr. Am. IV. 9: 13, limeskift, ovrager, se *luske*, *idd*, *kakel*, *ovn*, *pulse*, *skold*.

ragekniv, no. *rdqkniv* æn *-kniv* (D); *ras* el. *ragkniv* i best. - i fl. *-knive* (Vens.); *rakkniv* æn *-kniv* (Sundev.); *ragem*, *hva har æn mof som æn rdqkniv* (vest.), om den, der er skarp i talen.

ragelse, no. *rdqals de* (Vejr., Mors, Thy.; Gjern h.); *ragals* i best. - i (Vens.); *ragals de* (Lald s.), *ragener*, værdiløse smagte; *de æn jærne qumel ragals, de liden sofe ær dag ukænnet* (Vens.).

ragelskase, no. *ragelskas æn* (Lald s.); *rdqalskas æn* (Gjern h.); kase med al slags gammelt rageri i, som jærnstumper, knapper osv.

rager, no. *ragar æn ær* (Agersk.); kvinde el. dreng, som river; i en stød rense, „Jensen ragere“, Sgr V. 25 51 (Hømsl. h.), se *at*.

rageri, no. *ragari i de* (vest.); uhængelet gods, se *ragelse*, *små*.

rageroso, no. J. T. 323, valmue, *papaver l.* (nord i Årha.).

ragestiv, to. *ragstiv* (vestlesv.); stiv som en rage.

raget, to. *ragd* (Lald s.); *raga* (Vens.). *raga* (Lald s.) - 1) stridhæret, angthæret, om far; også: æn *raga hui* (Lb.); *han æ raga om æ hure* (vestj.), *no raga ture*, stød ind (Vens.); også om et stk. tommer, der har drevet søen i havet, at det er overgroet med vandplanter (Lald); *ragd* (Elsted), pjaltet uset, Mb. afører: „et ragent hus“ (Stovt.), forfalden, bullet, luset, „ragget“ pjaltet, luset - 2) *måner kapper jør raga arber* (Vens.), rask arbejder - 3) 2 rag om hvad der er dægt som forstærkende tillæg.

ragfuld, to. *ragful* (Holstebro); stopfuld, se *ragløs*.

raginælde, no. *ragina l* æn (Sall.); skuden, pjaltet kvinde; også: en kvinde, med livsørd; i et sagt Trøst II. 242 synes ordet at være navn til en „Underjordisk“; jfr. *rappennælde*.

rageriat, no. *ragriat* (vestj., Ran-

ders), Mb.; „et navn til landet, som bruges i pl. trækker“ (vest); jfr.

herud *maledictus*,

herud *benedictus*,

herud *ragist* (= *gnificat diabolum*)

herud *Jesus Christ*,

herud *du lode skån*

herud *du værdig Hellig Ånd!*

se E. Pont. Exeritcul. p. 65; jfr. Dama II. 27, „den eneste attention en gammel kælling vidste“; variant:

„A ligger me på mi hyver ley
så souer a på vor frou frey,

herud *Ragist*,

herud *Mari med Jesus Christ*,

herud *dit slem skån*,

herud *Mari med dit lile barn!*

E. Pontopp. Exeritcul. p. 66; herhen hører mulig.

„Rist rider til thunge med bdsel og
ind ruge,

der møder hannem Krist: „hvor vil
du ride?

du skal ej over vejen ride, ej over
Kristendommen vinde.

I navn osv.“

en besværgelse, meddelt i Sgr. V. 202. 775 (Fyn), den bruges, når et kreatur el. en hest er styrtet, jfr.: F. Jonsson, Hist. Eccles. Isl. II. 383-84 anført hos Arnason II. 59 i „ul Rogerist, um Jesu Christ, ut Valdictus, um Benedictus!“ Maurer, Isl. Volkss. p. 209 gættet, at ordet er fordragelse af Antichrist; måske to navne, se Kr. Sign VII. 145, Gaardboe Fortidsm. 334: „kom Ragi og Riste“; som i deige udtryk kan endnu høres: *Ragien* annamme mig, du skal fa en *Ragens* lerd; *Ragen*, *Rånen*, *Rakkeren* fa mig, endnu kan anføres djævenavnet *Raggi*, Karsb. Sutan. 16-27; signes kan besværgelsen J. Sam. IV. 125 i „herud Judas... herud Jesus“; „omt lide, in trost“ Ch. Notes 84-89. 254, Fokl. XI. 217 (Engl.), Pitre Usi IV. 75; Nihongi II. 389 med

ragol, to. *rakol* (Valsbøl); om stavkar, løs i sammensætningen, så de raser.

ragle, no. *rakol raklar rakelt* (Bradr.); rive, om et hus i rds., jfr. Aasen, tagla, *ragl* (Elsted), rive, rakte; se *rangle* 3.

ragløs, to. *raglæs* (ik. - el. fl. *læs* (Vens.); *rdqløs* (Agersk.); ganske løs, om et dyr, der går løst omkring uden at

have sammeget som en tojrstump med sig;
døj *taj* *see* *raqlås* (Vens.); se *ragfuld*,
ragul.

ragning, no. *raqnā* *de* (Agersk., V. Vedsted og sydhjere); *raqnā* *de* (Bradr.); rivelse på kornmarken, a: de strå som rives sammen efter at negkornet er ført bort, jfr. *rivning*.

ragret, to, bio. *raq*-el. *ragræt* (Vens.); *ragræt* (Elbo h., Søviind s., Ang.); lodret, lige op og ned; *høj sto lig ragræt* *op* *op* *hans* *baghin* (Vens.), om en hest, også Ang.; *høj sto ragræt* *op* *tes* (Vens.).

ragtyv, no. *raqtve* *æn* (Agersk., Bradrup); en person, som stjæler alt hvad han kan få lejlighed til; i *raq tyv* (Vens.); *æn* *edq* *tia* (Elbo h.).

raguld, no. *raqul* *æn* *best* *-æn* (Vens.); den strude uld.

rai, udbræso, *rai* (Vens.); kaldenavn til gis, se 1. 528. 34a

raj, no. bio se *rad*, *råd*

1. **raje**, no. *raj* *-ør* *-a* *raj* (Vens.); være halv, skædesløst påklædt; *headant* *ær* *a* *do* *qor* *d* *rajr!*

2. **raje**, no. *raj* *æn* *best* *-æn* *lit*, *rajr* (Vens.); *raj* *æn* *-ør* (Lild s.); *raj* *æn* (Vejr); *raj* el. *raj* *æn* (Vard); tyktarm, måske bladmare hos store drøvtyggere, tyktarm hos får (Vens.); løben *æ* kalve og lat, den bruges til palse; *rajen* *æ* *majs* *pals* (Vens.), husbonden skal have palsen af den: se *rajhat*. —

3. **raje**, no. 1 klæder, måske pjalter, ialt i *lit*; *di* *skæstlås* *kut* *komer* *blår* *mæ* *ardica* *rajr*, udrevne klæder. — 2) uordentlig påklædt kvinde; *hon* *æ* *sønt* *æn* *raj* (Vens.).

rajehat, no. *æ* *rajhat* (Lem), bladmare hos ko; *de* *ær* *et* *mijør* *en* *en* *r*! a: noget ubetydeligt; se 2. *raje*.

rajelse, no. se *rådelse*.

rajgræs, no. *rajgræs* *de* (D.); *rajgræs* *de* *best* *-et* (Vens.); *rajgræs* *de* (Thy), = *rysm*; *lohum* *perenne* L. (adm.); blød højre bromus mollis L. (Thy); af eng. ryegrass, jfr. Nyrop V. Sk. 44, se engelsk.

rajgås, no. *rajgås* *æn* *-gås* (Thy); en slags vilde søfugle; Mb. har „*radgås*“.

rajhalsot, to. *rajhals* *lit* *-hals* (Vens.); *rukhalss* (Vh.); *rukhalss* (vest); *hå* *halsot*, uden halsstørklæde; langhalsot; *bøn* *rajr* *jan* *rajhals* (Vens.).

rajling, no. se *radling*.

Rajs, no. se *Randers*; no. se *rase*, *rese*.

rajsager, no. se *ransager*.

rajsol, no. se *rausel*.

raison, no. *raedæn* *æn* (D., vestj.), menning; *de* *æ* *dær* *slæt* *egn* *r* *-* (D.); jfr. fr. *raison*.

rajtarm, no. *rajtarm* *æn* (Agersk.); bladmarven i får.

1. **rajte**, no. *rajt* *æn* *-ør* (Agersk.; Fjorde); stor kødpølse, som gøres af rajtarmen (s. d.).

2. **rajte**, no. *rajt* *-ør* *-et* (D., N. Slesv.); nogle siger *røjt* (D.); om kreaturer: drive omkring uden at kunne stilles nogen steder ved deres æde; jfr. *fejtre*, *ralte*.

rajtelt (i) no. „kort stok el. pind til at omdreje el. smøre noget med“; Mb. under *raut* (Sønderj.); Outz.

1. **rak**, no. „dragegårdspielen“ står udenfor Ålegården, og så bliver der sat en „rak“, et trekantet stk træ, fast ved pælen; der går en trosse gennem rakken, så trækkes hammen ud ved pælen og strikken gøres fast inde ved Ålegården, Kr. Sagn IV. 395, ix (N. Sams).

2. **rak**, no. *rak* *de* (Agersk., Agger, alm.); skæo; *så* *nå* *rak!* noget pak; *de* *æ* *no* *rak* *d* *ha* *mæ* *d* *jør* (Vens.); jfr. mnt. ræke Seib. Lübb. „koth, dreck, nullath“.

raken, no. *best*, i eder; *ta* *mæ* *rakan!* *do* *fd* *raken*, *de* *wa* *rakans*, *hons* *rakan* *æ* *de!* hvad pokker er det? (Vens.), se *rakker* 2

rakot, no. *rakët* *æn* *-ør* (Lild s.); *rakët* *æn* *best* *-æn* *lit* *-ør* (Vens.), = *rgsm*; ved redningsstationerne har de *rakët* *ør* *d* *ål* *de* *di* *sku* *broq* (Lild s.); *høj* *kam* *sd* *tæt* *øm* *en* *rakët*; *de* *sæ* *sd* *pent*, *næ* *dæ* *stor* *æn* *rakët* *op* *butora!* sagde konen, hun mente buket; „kaste raketter op“ kommersleg, Kr. Börneren s. 506; jfr. ital. *rochetta* af *rocca*, *rok*, fordi den med sin stang ligner en ruk til håndten, Wg. Wh.

rakhalset, to. se *rajhalset*.

rakke, no.

rak *-ør* *-et* (D.);

rak *-a* *-et* (Søviind s.); li ff. *rak* (Vens.), = *rgsm*; *di* *raka* *nir* *op* *haraq* *jær* (Vens.); *do* *bøhæqer* *et* *o* *rak* *mjør* *o* *uds* (D.); *han* *rak* *huns* *øj* *uo* (vestj.), a: handler ilde med dem ved dårlig pleje og uaf-ladelig karsel; *rak* *jær* *te* (N. Slesv.), tale ilde om, skælde ud; *han* *kør* *o* *rak* *i* *æ* *lån* (vestj.); *han* *kør* *d* *raka*

den næsten (Søvnind s.), mæghandler sine heste ved idelig kørsel; *han gør de rakker i al tid* (Sundev.), s: roder omkring, hvor han intet har at gøre; se 2. rak, jfr. Gaardboe Natm. 9.

rakkel, no. se rækel

rakker, no. *rakker æn -ør* (vestj., N. Slesv.); *rakker* i best. -i el. *rakker* fl. -ør (Voss; Mors Agerskov). 1) en later, en af natmandstolket, J. S. IX. 119, „prælimkanten“ i Årestrup, den Årestrup rakker indfandt sig i Vinu for- og efterår for at føje være skorstene, dræbe og flaa hunde, katte og høllemisser og rense lokumet . . . i de tider var der næsten i hvert sogn én bosiddende af dette slags, to i somme . . . se Bleher III. 377, IV. 161 ff., rakkernes sædvanlige merangsveje var: bedrageri ved overtroiske konster, såsom at spå af hænderne, kutere for drukkenskab o. lign.: endvidere var de heste- og kalveslagtere, at disse, som af selvdøde dyr, fik rakkernes kødet. Mange af dem vare glarmestere (s. d.), blikkenslære (s. d.), biyrakkere knap- og hæftemagere, kjedflittkere, seldemagere osv. Enkelte spillede violin og mange af almuen dansemelodier og danse er sagtens indvandrede med taterne. Somme lavede legestøj og komiske figurer af dyr og mennesker i træ el. brændt ler. Det afsattes siden på deres vandringer omkring i gardene. Læglighedsvis fiskede de med kroge i de vestjyske åer, og mange mente, de forstod at læse fiskene til sig, el. de satte staktråds snorer for haren og ræven på loden. Det var vanskeligt at holde dem fast i arresterne; thi de kunde „bræse“ låsene op. Der var ingen fare ved at lade dem antænde ild i loer og lader, hvor de fik lov til at ligge om natten, thi de kunde stille ild og vende tegnet. Trods al usselhed var rakkernes et begavet folk, en „dom rakker“ var noget uhort, J. K. 36; rakkere skulde flaa skindet af selvdøde kreaturer og nedgrave dyret, hvorfor skindet tilhørte ham. I flonger sogn sendte de bud efter rakkere i Ribe og i tyverne var det endnu sluk, at han ved fastelavnstid afhentede en havrekjær fra hver gård i sognet, skønt han den tid ikke lenger brugtes; vognen lejede rakkere i Ribe og når han kom ind et sted, sagde han, om de

vilde betænke „mestermændene“ med en havrekjær; han fik altid en stor kjær og det blev altid et lille læs i sognet (N. Slesv.); de forlangte, man skulde sige til dem, Kr. Alm V. 241. 623; natmanden Jørgen fik af Lundsgråds ejer tilladelse til at nedsatte sig på en lyngbakke, der kaldes „Bjærpel“, og han var herredets sidste herredsrakker, Giesdeltm., Hedetjese s. 175; Jens Diderksen i Tøvsrup var også indsat r., Jyll. I. 315; til rakkernes regnedes „Hyldbørgerne“, Kr. Alm. V. 218. 547. 48 og „Lodderbøkene“ s. 255. 661. 62; „Glarmesterfolket“ Gaardboe, Natm. 7. 19; sluttede nogen af husets folk sig til rakkere, skar husbonden dagen i stykker imellem vedkommende og de andre, se Kr. Alm V. 232 og 241. 623. 276, P. Bjerger Aarb. IV. 159; med rakkertaget fulgte gerne en el. flere grise, se Kr. Alm V. 220. 555. 568; også ged, hund, Gaardb. Natm. 45, en ejendommebig goen af bundene varstede r-nes komme, Kr. Alm V. 235. 605; de „store rakkere“ havde hus at bo i om vinteren, s. 233. 591, de tog tilføjte ved at „kaste kjøp“, se II. 150. 46 b; de loddede, klukede og rapsede lidt af og til, de flæde også, når de kom og fik altid almisse, Kr. Alm. V. 236. 606; de flæde selvdøde dyr, P. Bjerger, Aarb. IV. 157, Kr. IX. 224. 62, Alm V. 231. 589. 608 to 16. 18. 19; jfr. Kr. Aarb. 99 ned.; ligeså gik de handyr, Kr. Alm. V. 238. 11. 12, se gæbber; kunde være trodkloge, Kr. Sagn VII. 33. 6v.; når rakkere gik ud af landet og seminarister kom, skulde verden forga, Kr. Sagn II. 341. 369, siger Sybille; „ja, rakkere, han skal ha mit skind“ siger ræven, Kr. II. 325. 14; i Vestj. var de Kværnhjærg Rakkere, Kr. Sagn IV. 168. 71, ligeså de Rund og Døjbjærg Rakkere bekendte, bl. hvilke var slægt rne Mus. Kat., Sym (s. d.), Kaspetsen, jfr. Kr. VI. 315. 213, Alm V. 237. 610, 257. 667. 693. 720, Kristoffer Rakker, Kr. IV. 105. 145; Rakker Rask, Kr. VIII. 257. 436; — Morten, Kr. Alm. V. 240. 620; Vindepund, Kr. Alm. V. 222. 563; Kristen Tand, s. 242. 626; Per Klappø, s. 244. 632, jfr. s. 247. nr. 19, hvor en stor mængde slægter nævnes; Rakker Anders Zakarias, Gaardb. Natm. 8; Rakker Mette, St. ne, Kr. Sagn VII. 273. 37; „de er godt mad, de æ syt o spj at“, „ad æ rakker, han spj“ (vestj.); *dagmar ær*

at som mæ æ rakar, han ljet om æ knyge, da lidd han æn i æ mont (vestj.); *jo lægar ðu þu æ ðá, þu seðars fáll.* (Mors); den ene dreng slår den anden, idet de skilles og siger: *sko du mæ iðæn, sá æ do i rakar!* (Vens.); i stedreiser: *Estvad rakkere**, Kr. Ordspr. s. 503 (Ginding h.); *Holleskov r.**, Sgr. XII. 143. 367 (Förling s., Gjerd h.); *Höm r.** el. *Höm prakarer*, *Rör* (Boager) *rakarer*, Kr. IX. 313 (s. f. Ribe). *Norreby r.**, Sgr. VII. 237. 891 (Vilstrup s. v. Haderslev); *Randrup r.**, Kr. Ordspr. s. 504 (Helt. h.); *Rind r.**, Kr. VI. 345. 213 (Hmr. h.); *Tømmerby r.**, Kr. IX. 127. 329, Ordspr. s. 500 (V. Hanh.); *Tårs r.**, Kr. Ordspr. s. 499 (Vens.); Gaardb. Natm. 23. 103; jfr. *Hølsundige r.**, Sgr. IX. 132. 390 (Fyn); *du ser værre ud end lldved r.**, om den, som er forstyrret, Kr. Ordspr. s. 523; en lille skov syd for Lemming i Kndt sogn ved Århus, kaldes *Rakkerpønden**, Sgr. IV. 88; visen om rakkerens brud, Gr. Gl. d. M. III. 8. 2. Kr. II. 143: *hvad enten den jomfru hun peb el sang, så måtte hun rende med den rakker rundt om land!*

Kr. II. 145 26; jfr. Dgt. nr. 369, Wigstr. Sagnet s. 90; i en skænteviser:

10 Og kællingen sadler bukken grå,
så rider hun sig til rakkerens bo.

11 „Og hør, kære rakker, kan du
skrifte mig,

for mine synder de plager mig?“

Kr. II. 335, jfr. Sgr. VI. 130 7 flg.; se også: *der låg tre rakkere och flådde en mar**, Wigstr. II. 49; skrives, Kr. KT. 129. 43; ra begravede, rim, st. 141 382; rakkerens bymænse, se Sgr. IX. 33 ned; jfr. om rakkerne, Stoltz Opt. s. 84; Wigstr. II. 310, Jonsson s. 11, Cavall. Warend I. 150, Bruzel. s. 18; se kjeltring, flå, lange Margrete, lire, tater, tremarksmand; hunde. — 2) et alm. skældsord, se de fup. sammensættn.; i eder: *rakæræn tamæ* (Mors), *få rakar* (Valsb); *rakæn tamæ*, r-fø; skæm, r-mæ: *dæ!* (vestj.); *føj, få dæn leðga raka!* (Søvnid.); i udråb og onde ønsker: *de wa rakæn!* (Vens.); *sá æ du du æ rakar kom atar dæg!* de æ *adæst rakæræn kram* (vestj.); se han.

3) et meget alm. og bekendt kortspil, *spæl rakar* (vestj.); *spæl raka* (Søvnid. s.);

i Kbhvn. „hancej“, hvoraf der findes mange forskellige afarter: *kæltreng rakar*, *kgræst r.*, *jæn kærte r.*, *rakar om iðæn* el. *læddq*, *nysqær r.*, *knæjtrakar*, *Hambåra r.* (U.); *æghæl rakar*, *dæval r.*, *boitr.*, *baqlærns r.* (vestj.); *bljæ rakar*, *bunjerakar*, *sevensk r.*, *Tærødal r.*, *slærrakar* (Ågeesk.), jfr. ransel 5. tosse; se dobbelt-, femkorts-, Hamborg-, kjeltringe-, kjæreste-, knægte-, slæbe-, svenske-, tosse-; jfr. mint. rakker, Sch. Lübb. en person, som skaffer snavs (tracke) bort.

rakkerbanke, no. i Ø. Brønderslev s., se Gaardboe Natm. 31.

rakker Cyprianus, no. „almuen troede alm. at rakkerne ejede Cyprianus (s. d.); i Østj. har jeg set et eksemplar af denne bog, som angives at være en afskrift af en r- G-*, J. K. 36 anm.

rakkerdal, no. stedsnavn v. Dronninglund Storskov, se Gaardboe Natm. 31.

rakkerdreng, no. *rakkerdræg æn* (vestj.); rakkerens søn el. lærling. Tjellerad hakte den er så lang, tiggerpøsen den er så trang; mo'r, bær mig!* siger rakkerdrengen, Kr. Ordspr. s. 504

rakkerens lys, no. i flm. „Det skinnede, som det kunde være r-s lys“, om et klart skin; man antog at rakkerne brugte fedt af hunde og katte til lysning, se Gaardboe Natm. 30.

rakkerhat, no. i flm. „for galt er for galt, tre daler for en rakkerhat“, Sgr. III. 108. 477.

rakkerhjörne, no. *rakærhön* ð hest -t (Vens.); det hjörne på kirkegård, hvor rakkere og selvmordere (s. d.) jordes, deres kister løftedes over duget, jfr. Jyll. I. 315; se kirkegård.

rakkerhund, no. *rakærhund æn* (vestj.); skæo.

rakkeri, no. de havde meget at for tjene ved rakkeriet, æ: aflive hunde og katte, slægte og flå kalve og heste, skære lam og kalve og sådant, Kr. Alm. V. 276, jfr. Gaardbo Natm. 9.

rakkerkniv, no. *rakærknyge æn* (vestj.); rakkerens kniv; jeg haver jo ingen atten albidgrå hest, den store, lange rakkerkniv passer mig bedst, Kr. II. 145 25.

rakkerknægt, no. *rakærknægt æn -knægt* (vestj.), — rgsn.

rakkerkone, no. *rakærkugæn æn*

-hæmner (vestj.), = rgsn.; se Kr. Alm. V 228; også *-kjælling* s. 245, 136; *-kvinde* s. 226, 244, 631, eller blot: *rækkerkvin* (vestj.).

rækkerkule, no. *rækarkul æn -kuler* (vestj.); „kun de færreste af „rækkerne“ havde et fast opholdsted, hvortil de kunde ty; på enkelte steder, såsom Kvembyrg i Dejbjerg s., på Mørup mark i Rind s. og Rønbyerg i Salling fandtes hytter, hvoraf natvænderne var ejere; af bænkerne kaldtes disse huse „rækkerkuler“ el. „kuler“, J. Saml. II 207; boligen blev blot et hul ned i jorden, helst ind i siden af en bakke, deraf benævnelsen „kule“ eller „rækkerkule“ for alle dette folks boliger. . . Den store bandeby Hlved, 1½ mil nord-vest for Vejle, havde sin r- tæt ved byen; ellers fandtes slige på det yderste skel el. bjørneskel mellem byerne, J. Saml. 20 III 126, 127; jfr. Kr. IX. 259, 100, Sgr. IX. 25.

rækkerlatin, no. *rækertatîn æ* (Vens.); *rækertatîn* de (Mål.); laternes sprog, rot-velsk, jfr. De jydskke Zigeunere og en rotvel-k Ordhøg, Kbhvn 1837; uforståelig, meningsløs tale, et selvlavet hemmeligt sprog f eks. „*auhøj æqarvøj fuøj idøn-pøj*“, s: han røger af piben (Hørnsted, Vens.); den ene hyrde siger til den anden, 20 „*elucøj odøj enøj æpprøj æpøj*“, s: vel do ene præg æp: til den, der er ukyndig i målet, siger: „*elucøj odøj enøj ækløj innøj dsmøj*“, herpå kan svares, når det forstås *dør ær hllær en lœn fâ min* (Vens.); jfr. mål, omål, pemaal, pløddervælsk, symetysk.

rækkerliv, no. hv, som rakkere fører se Gaardboe Natm 9.

rækkermanér, no. kjolerne var ud- syede på r- med rødt og stads, og der var korte ærmer, som vi brugte dem, Kr. Alm. V 226.

rækkermær, no. *rækermær æn* (vestj.), — rgsn.; skældsord, omdannelse af tysk ækermähre, se U. Bl I. 34; hos Holberg „rækkermær“ Masqueraden 3 4, J. Kamp. Æv. I. 58, ordet kunde vel i Jylland gerne have sin oprindelse fra rækker (s. d.)

rækkerpandekage, no. pandekage, 20 som rækkerne laver af sammenlæggede æg, dertil skal 21 æg og en flaske brændevin, se Kr. Alm. V. 219, 333 229 377-78.

rækkerplot, no. stedsnavn i Dion-

ninglund sogn, Øxenbøde, se Gaardboe Natm 31, 90

rakkorpukkel, no. skæo.: „go no vak, din rakkerpokkel!“ Ynelb. s. 34; „de wa tou rekti rakkepokle bogge tou“, Jæger. Ferien s. 49.

rakkerrad, no. i en byremse: „Hwonn-drop er en rakkerrad“, Sgr. III. 181, 945 (Skanderb.)

rakkersalve, no. lusesalve, ungv. ad. pediculos.

rakkerselskab, no. mange gav sig i r- for at blive fri for kongens tjeneste, se Kr. Alm. V 87 238.

rakkerslags, no. rakkerrat, -folk; „di fek dje hwnnahd for dem sjæl i ka nok veed, ve de di war a rakkerslawet“, Blich. Bindst.

rækkerstol, no. pladsen i kirkerne, hvor „rækkerne“ sad, J. Saml. II. 207; endnu kaldes de nederste stole i Dejbjerg kirke (Bølling h.) „rækkerstolene“, se Kr. Alm. V. 231, 538, Jyll I. 315.

rakkertoft, no. i r-en lå rækkerens hus, benene af døde dyr blev smidt dér, se Kr. Alm. V. 239, 614 15 (Tåmug v. Skanderb.); stedsnavn i Grindsted by, Hammer sogn (Vensyssell), se Gaardboe Natm. 42.

rakkertysk, no. *rækertysk de* (Vens.), — rækkerlatin.

rakkertøve, no. *rækertøve æn* (vestj.); skældsø.

-rakkot, lf. se for-, til-.

-rakt, lf. se række, uo.; for-, lang-.

ral, no. *ral de* (Søviind s.); snak, løjer; *de wa d an nuj ral*, det var ikke andet end noget snak.

ralle, no. se rodle.

1. **ralle**, no. *ral æn ær* (D), vestj. i. — 1) et slags rundt trækar, nedentil noget bredere, smallere for oven med låg og håndgreb til at bære det i. Mb. (Agersk.); *æn floral* (Agersk.); *Tilgdr ral* (N. Lyngum s.). Kok opr. 160 (1840) i en byremse; jfr. grød-, mælke-, 2) en kaffekedel (vestj., alm.); *stræ saut a værp æ ral, dær æ komen fræmsh* (D.), s: varm kaffekedlen i en fart. — 3) struben på fjerkræ (vist alm.), se gåse-. — 4) *ralan* best. (Elsted); blindtarmen (Søkeborg); se lukt ende, tæje — 5) en gammel maget ku (Vind s.), se temme.

2 ralle, no.

ral -er -et (S. Hald; Bradr.);

ral -e -et (Sovind s.);

et *d ral* (Sovind), sadde og snakke gemtlig, især i mørkningen; *ral* *æ nat* over (Bradr.), tilbringe natten med svir, ligeså Varde Mb., *han teker d raler d i kær mit søn* (Bradr.), ligger vågen; *go d ral i et* (S. Hald), spjække omkring i skulme klæder; våse, snakke hen i uret (Sonderj.). Outzen; jfr. mit rallen Sch. Lübb. „Jermann schwatzen wie die Luder bei ihren spielen“. Aasen ralla 2 flakke, drive, rende efter leg og lystighed; rala 3, snakke meget, se ralre.

raller, no. i udtr. som: *di hær ran te ralers mit næt* (vestj.), til svir, lystigbed, *hur hær I næt hær o slæn jær raler?* (Agger); se ralle.

rallerblæse, no. *ralerblæse* -er -blæst 20 (Mors); blæse jævnt.

rallerblæst, no. *ralerblæst* *æn* (Mors); jævn blæst.

ralleret, to. *ralers* (Agersk.); pjaltet, forrevent; *æ tuen stor ad ralers* (Åskor), 3: opåbne, lunge.

rallersten no. *ralerstjæn* *æn* = flt. (Malt h.); handsten, så store som dem, der bruges til brotegning; se rullersten.

rallik, no. *ralak* *æn* -er (D.); hak, 20 best, *ralak* (Vens.; Han h., vestj., Sovind s.);

1) *ralak*, lang, opløben, tynd person, *di æ sønt i ralak* (Vens.); mager, usel, *i dplynes ralak* (Vens., alm.); *han cor mæ æn jær mager ralakar* (vestj.); en stedsebruse; „Agerup ralliker“, Sgr. III 132. 364 (Sams i); *æn ralak og* (Vens.); jfr. tilleke, helmis, krik, pilek, randsel.

2) en pjalt (Sovind s.); et slet og sjusket kvindfolk (Hmr. h.); onskabsfuld, vestj. 30 om mænd: *de æ sømøj æn lip ralak*.

3) knæmtevis navn til alliken, Sgr. III 157. 479 (Skanderborg).

ralliket, to. *ralaka* (Sovind s.); pjaltet, se trævlet.

1. ralre, no. *raler* -er -e (Vens.; Thy, Mors, Vojr, vestj.). — 1) frembringe en rasende lyd, især om smasten, der følger rasende ned af en vogn; ligeså om en vogns lyd på en ujævn stenbro 30 alm.; *di raleret nijer d æ næn* (vestj.), en sten, *de raleret tær han kor qær qæl æ qor*; *æ tærn ralerer* (vestj.), når den buldrer langt borte; kure rask; *no ralerer*

ei aster j, *no tær vi hær raler*, også: *no tær vi te raleren* (vestj.); *skal æ læ mi kærlighed raler nijer over dæ!* (Agger), 3: 1. være voldsom i kærlighedsyttringer; 2. give en en drøgt prygl. 2) falde pludselig af sig selv (Thy, Vens.). — 3) blæse: *de ralerer gæt idd i Mors*.

2. ralre, no. *raler* -er -et (vestj.); svire, støpe; *de sød æ raleret i æ kvæter dæn hjerde næt* (vestj.); om små børn, *kor, vo di serer d ralerer* (Agersk.), raler, pludrer; jfr. ralle.

3. ralre, no. *raler* *æn* -er (vestj.); en rangle.

ralt, no. *ralt* *æn ralter* (D., vestj., Vojr, Thy); flt. *ralter* (lald s., Mors); flt. *ralt* (Agersk.); *rale i færj* (Vens.). — 1) pjalt (s. d.), klud; *hans klæjer hær i ralter om ham* (vestj.); *æn ralt kædet* (Andst); *dæn jær ralt ka et røe te dæn dæn pjalt* (Lindk.), om en læst persons påklædning, *di hær slæn dæ ralter samet* (Agger), 3: har giftet sig. — 2) pjaltet klædt person (Mors); uset klædt kvinde (Vrads h.); *hærom mæ æ ralt^m så han æ dræn*, *han dæst mæ hans mæger* (vestj.), „hvad kommer det din ralte ved?“ Kr. V 53; *æn lip ralt* (vestj.), mest om en kvinde. — 3) måske uden fasthed i karakteren (Mors). — 4) løben i drøvtyggere (Ribe), se 1. ralle 4.

ralldagger, no. *raldags* *æn* (Eisted, Årh., Randers). 1) sjusket klædt kvinde. — 2) *d spel r-* (Eisted), et kommerspil; 5 kort af hver farve bruges med særlige navne, farverne hedder *raldags* = ruder: *krojs* = klor; *spartaner* = spader, *ip* = hjærter; og kortene f. eks. *gamel r-*, ruder konge; *fru r-*, ruder dame; *dq r-*, ruder knægt; *fræken r-*, ruder es; *sæte raldags*, ruder ti (♠); mundst deltager tre, højest ti personer; den til venstre for den som giver kort, A beder B om et kort f. eks. „gamle spartaner“, har B dette, giver han det, og A kræver videre, det gælder om at få hele rækken i samme farve, og han kan fortsætte, til han spørger fejl eller har rækken fuld; man spørger fejl, når man nævner kortene ved deres alm. 30 navne el. beder om et kort vedkommende ikke har, i begge tilfælde svarer: „er ikke hjemme“. Den sidst spurgte fortsætter spillet; har man farven samlet, er man færdig, den, som sidst beholder kort er r-

og skal give næste gang; spillet kendes i Sverig; „de lojlige familjerna“, også i Skottl.; se 1. Ane.

ralte, *uo. ralt -er -et* (Agersk.). — 1) om hvad der hænger som en pjalt; *æ klæer hænger d ralter om ham* (Agersk.); *hva gör de o ralter i den skudet får?* (Andst); *æ går med en pjaltet skjorte*

2) — *ralte* (V. Slesv.); *ralt* (D.), om kreaturer; drive stundesløse om uden at æde; *di og går d ralter d æ går* (vestslæs.), ungdommen driver omkring på gaden.

raltekrammer, *uo. raltkrammer æn -er* (vestj., Thy, Lald s.); pjaltkrammer; skæo. pjaltet person.

raltepuk, *no. raltepuk de* (Mors); pjaltet puk.

raltepus, *no. raltapus æn -er* (Agger); en lurvet person, stodder.

ralter, *no. ralter i hest -i flt. -er* (Vens.); pjalt; skæo. om masker; lang, tynd person.

ralteret, *to. ralcers* (Vens.); *ralters* (Mors); *ralers* (?) (G. Lygum); — raltet.

ralteröv, *no. raltöv æn* (vestj.); skæo. til en pjaltet person; „hvad kan det nytte, at sådan en r-, som dig, kommer i kirke?“ Kr. V 15.

raltes, *to. ralts* (D., vestj., Andst h.); *ralts* (Agger, Bradr.); pjaltet, se sulten.

raltmand, *no. se Peder II. 796, 7 h.*

raltskalle, *no. raltskala æn* (D.); en vild person, karl el. pige; *de ær æn gues r-, den ska mæ te dle røstet i der ær*.

raltværk, *no. raltværk de* (Mors); pjaltet.

1. ram, *to. ram flt ram* (D., vestj., Vens., Hell. h., Søvid s.); — 1) stærk; *de æ met ram aler* (Vens.), mit ramme alvor; *ræt fæ ram aler* (D.), *fæ ram aler* (Søvid s.); *mæ ram rai* (vestslæs.), med r- rad, æ: med vuld og magt; *høj snæls ram jysk* (Vens.). — 2) besk., skarp i smag; *i ram amaq; de æ så ram i amaqi; di kol æ ram* (Vens.); om harsk kød, flæsk, fisk (vestj.), om gammel ost (Løgster, Lald); *an ram læjt* (Bogen s.); *ram i smdgen* (S. Hald h.), æ *flød æ ram* (Andst også Søvid s.). — 3) streng af sønd, om misker (Mds.), *han æ ram i æ tål* (vestj.), skarp i talen; jfr Aasen *ram*, isl. *ramur*; se harsk.

2. ram, *no. i udtr. han fæk ram te*

ham (D.), det lykkedes ham at slå ham; *leg ram te jæn* (Vejr.), slå en, også: *fo ram te* (D., Vens., Hell. h.), få lykke til; *fo ram dph æ* (Vens.), det samme; *go ram fdr* (D.), = rgsm., se ramme.

3. ram, *no. ram æn* (Braderup sj.); buk, rammevæder; jfr. eng. *holl. ram*, ligeså *mint*.

rambuk, *no. rambok æn* (Agger, D.), = rgsm.

rambus, *no. se rabus*.

Ramel, *no. en tryllebog*, s. kaldes Jakob R., se Pro., Cyprian (1892), s. V; Cyprianus (s d.), skal indeholde tre bøger: 1. Cyprianus, 2. Fausts bog, 3. Ramels bog (J. K. mskr.).

1. ramle, *uo. ramel* (vestj.); parres, om hater; *nær de bagehær o r-, æd dur æ skih et læger* (Andst), jfr. Kr. IX. 319; „ungdommen er ude at ramle“ skal i Jyll. bruges om at gå på gadesjov, se Halström, Om Sædelighedsforholdene (1888) s. 55; jfr. htsk *rammeln*; se rille.

2. ramle, *uo. ramel ramler ramel* (D.); fl. *fl. ramelt* (Vens.). — 1) rasle, larme; *de ramler nijer* (Malt), falder med larm; *de ramel saqel i jæn kalarium* (D.); *høj gør d ramls te anhea tie* (Vens.), larmen, skænder. — 2) sjove, svire (Landk.). — 3) *de ramler får ham* (D.), rabler, hans tale er uden sans; jfr. Aasen, *ramla*, ramle, skræve, falde med brag og tander.

1. rumme, *no. ram æn -er* (D., vestj., Sundev.); buk best. *ramen* (Vens., Søvid s.). — 1) = rgsm.; jfr *dor*-, *kilde*-, *skilderi*-, *spejl*-, *tavle*-. — 2) en ramme under køkkenbordet til at lægge gryder på; „skur mig og læg mig i rummen!“ siger gryden, Kr. V 203; *æn ram te æn bår* (Thy), gangvogn til små børn; bort om et tørlæde (D.); „rammen hā mæ da no olle sit mag te“ (Vens.), J. Saml. I. 308 jfr. kakkelovns-, kakel-. — 3) et ejendommeligt redskab til at fange måger (Agger, Skagen); det består af et kors med forholdsvis meget kort tværstykke; i hver af de 3 korte korsarme er indsat småmykke træstykker, omtrent 9" lange, der bevæger sig lodret på korsets flade om en lille snit; de kaldes *blær*, blade, det, der gik ud fra korsets længdekse var lidt længere end de to andre og kaldes æ *uegblæ*, vindbladet,

fordi korset skal lægges således, at det peger mod det hjørne, hvorfra vinden kommer. Alle fire hjørner forbindes så med en stum snor, så hele figuren omtr. kommer til at ligne det bekendte legetøj, dragen; snoren danner en rædeløkke, og den hele ramme dækkes løst med sand, så at kun den lille fisk, *æ ord*, der er fastgjort på *æ brøp* i korsets midte, er tilsyn. Når så en måge ¹⁰ slår ned for at gribe fisken, fæler de strammede blade vejret og kaster løkken om fuglens bål, men så snart vinden vender sig, må rammen lægges om, for at „vindbladet“ kan væ mod vejret, da fuglen altid flyver op mod vinden; hele rammen er løst ved *æ uejskep*; se 2. brd, sprække no., sullen; måge; jfr. tysk rammen, mut. rame el. ramen, Sch. Lubb.

2. ramme, no.

ram - *æ* - *ramt* (Søvind s., Elsted).

ram - *ær* *ramt ramt* (D.);

ram - *ær* - *t ramt* (Vens.). —

1) træffe, slå; *ram doms* (Søvind s.), skyde forbi; „*høj råmer in æn møj liq død njesen*“, Gih. 27. 56; „*omsyr råmt stemørns ujskab dæ ham*“, Gih. 103 49; „*dragen kom hør fæbij ræ hør i uer*, *ij hør gæll ku ha råmt te hør*“, Gih. ²⁰ 136. 15; *høj råmt æls mæ mæ by armen*; *råmt hør æ tu flasken*; *a kær ram, rækk*, nå; *ræm æter* (Vens.), gribe eller om småbørn; *ram æ midt, æ tij* (vestj.), passe midten, tiden; *de ku ram sæ* (vestj.), træffe sig; „*mon æ ramr ham*“ opfattes som Mose faders navn Amram, Kr. IX. 173; Mofab. s. 95, Sgr. VIII. 154; „*a ramr æat*“ sagde drøgen, han skulde sige Abraham, Sgr. V. 26. 68. 2) drive med ³⁰ magt ned; *ram æn pærl njer* (D.), — ræm. 3) indhente; *æ mæ go rask, hær æ sku ram ham* (Agger); jfr. mut. ramen Sch. Lubb. „*achlen, troffen*“; *ram* no. mål; rammen no. „*mod det ramme stossen*“; se ram, væder, rambuk.

rammedige, no. en vold, der skal have strakt sig fra Nissum Fjord til Lamsfjorden; sagnet om den, Kr. IX. 173. 5, ⁵⁰ Sagn IV 54. 314, J. K. 14; jfr. Trap, Slesv. s. 161.

rammel, no. *ramel æn* (vestj.); larm, *møj æ hør æn græp ramel æ æ læt*

(vestslæst.); *vi sku te æ gjer æn r*; *fo æn guro r-gør ty æt*, få meget arbejde udrettet i forholdsvis kort tid; også: være på sjov og svar, se ramle.

rammel-i-skeer (?) no. *rameliskær æn* best. - *æn* fl. - *ær* også *æ* (Vens.); ræppeskralde, en person, der er megen larm ved, skæo.; *hør æ sønt æn r*-, om kvinder.

rammelstjært, no. *framelstjært* i (Sams); rendemaske; person, som løber meget i byen, jfr. tvestjært.

rammesav, no. *ramsav æn* (D.); et redskab; et savblad fastgjort i en ramme, til at save f. eks. fjæller på laags efter fladen.

rammeseng, no. *ramsen æn* (Lald s.); kaldtes himmelsengen (s. d.) *æ æ småpærne stæ tij æ uæpr fræ hær hør* (hjørne) ²⁰ *dæ ær æn stæ ram for æ æn toven*, jfr. topseng.

-**rammet**, to med ramme om, se rød.

1. **rampo**, no. *ramp æn ær* (vestj.); *ramp æn ær* (Agger). 1) ridse, for-

dylning; mærker eller slag på musk og dyr (vestj.); ved Ghibing mølle „*sæ kan på æn r*“, der og har været en stampe“, Kr. Ordspr. 512 (Hundel s. Horsens).

2) *dær æ møj ramp i æ æn* (vestslæst.); dårligt, stift græs; grundbetydningen er mig ikke klar, det bruges om høje, magre, til ujævne eng med dårligt græs; *ram-pærj* betyder så en eng med noget ramp, også arbejdet at slå den; jfr. rams. —

3) en mellemmadkasse, opgivet fra Bov s. v. Flensborg; jfr. tegne, træster.

2. **rampe**, no. *ramp ær æt* (Agger); gøre ridser, striber; *hør, I mæ æk ramp æ bær*, hørn I må ikke ridse bordet

rampol, no. *rampol æt* (Arch. Lysg. h.); skæo. til en kvinde, som kun kan gøre grovt arbejde.

rampi, no. rap kvinde (Søvind).

rample, no. i udtr. som: *læ æ rampol* (D.), drive omkring uden at bestille nyttigt arbejde.

ramponero, no. *ramponjer* (vestj., Thy, a m.); ødelægge, beskadige; jfr. pl. ramponieren, Semtze, ital. rampognare, bebrejde, skælde ud.

1. **rams**, no. en slags vilde bog, *alium ursinum* L. Mb. titl. (Bauders egen); jfr. Kr. Alm. II. 86. 220; jfr. Aasen, rams, sv. ramslök, pl. ramsche

2. rams, no. *rams de best*, -t (Vens., Lald s.). 1) viscent græs fra året i forvejen; slet kvægløder, især hvad der bjærges i moser; lyng, stægræs, siv i blanding; jfr. 4. bus, lodring, ramp. — **2)** gøre et godt rams i arbejdet (Vens.), d: tage fat, så det kendes; jfr. 2. ramse.

3. ramse, no. *rams i* (Vens.): våd tåge, havgus; *de hlyrer nok ejt væn, når jama rams d gro kul* (Lald s.); jfr. 10 ravs, rog, rusk.

ramse, uo. se ramse.

1. ramse, uo. *rams er -t* (Vens.): æde med gradighed; koen ramser i sig.

2. ramse, uo. *de ramser* (Vens.): er liget vejr; *han ejr nlt ramse ud* (vestj.), forsvaret; jfr. 2. rams, ramsket.

1. ramsk, to. i odtr. som: *de æ da æn ramskøn aæn* (vestj.); en person som er lodende i sin tale el. meget rask til sit arbejde; jordemoderen var noget ramsk i det, Kr IX 349, 154, se 1. ram.

2. ramsk, no. *ramsk de* (vestj.), = rams, tåge.

ramsket, to. *ramske* (Vens.); *r-æj*, vejr med tåge og gus; nok også: *de ramsker* (vestj.), er tåge.

ramsnæset, to. *ramsnæse* (vestslesv.); vældernæset, om heste.

ramsevej, no. *ramseer d* (Vens.); 20 låget vejr.

ramseværk, no. *ramseværk de* (Vens.): dårligt, tort græs, se 2 rams.

Ramund, no. navn på helten i en skænderise „Ramme“ Fb Jr. H s 116, jfr Nyerup og Rahb Ud. d Viser IV, 334, sigen Runa I 20, Nyland III 108, IV, 108, se skjeg.

ramusk, to. *æn ramu æk jæn* (Mors), om kvinder: som er latende og streng.

ran, no. se rang.

rand, no. *råj* i best *råji* til *råj* best. *råjæn* (Vens.); *rån æn rån* (D., vestj., Thy, Agger, Lald s.); *rån æn rån* (Savind s.); *rån æn* (Bradr., Sundev.). **1)** = rgsn; i randen på skødet lænd (D.); ring (Thy); skygge på mandstut (Bradr.); *rån* (D.), stik linder, skomageren syr til overlæderet at fæste salen med; byggen står i *rå rån* (Bj h.), se rad, rødkærning; *man skal næste æ byg i æ rå røj* a hawer i æ *græn trøj*, se Kr Alm. 21. 48 397. — **2)** rad, række; *æn rån* (Brandrup); i *råj pærler*, *kun*; *dæ stu flt*

røj hyq; i *råj*, en længde, række randede (s. d.) torv, *tøren stor opd råj*; *sæt samst i råj* om korn (Vens.); *æn rån pærler* (vestj., Thy, Lald); *æn fæmæsega stakar i æn rån* (Lald s.). — **3)** ufordelagtig omtale, *høj fæk æn ærønlj råj jæs*, d: han fik både læst og paskrevet under sin fraværelse; *a fæk mi ræn råj*, d: mine ordentlige skænd; *a ga ham i gu røj*, rettesatte ham; *dæ læt w her dæ i gu råj mæ d dæj*, d: vi dansede længe og udmærket; *no fæk æ i gu råj*, en god overhaling (Vens.); *dæ fæk æn rån hægjæn* (Lald), d: alle blev de ilde omtalte; jfr. Aasen rand, isl. rønd, huk, stribe, rad, række; htsk rand; se rane, råjmal; rikom-, rive.

1. rande, uo. *råj råjær ræn ræn* (Vens.); arbejdsudtryk fra torvegravning: stille tørvene på kant efter at de har ligget på fladen; *dæ wær hæn d råj tær* (Vens.); *rån hægj* (vestj.), rive hæn i rader, jfr. strænde.

2. rande(?) no. i stedromse: „Als rander“ Kr. Ordspr. 504 (Hadsund), betydning?

randeret, to. *rånær* (Andst h.); om tøj; snævet eller slidt i striber (Andst); om kornmark fuld af sædhug (s. d.) (Thy).

Randers, no. *Råns* (vestj.); *Raja* (Stovr., S. Hald h.); by i N. Jylland; *dæ snakar om Råns*, ei *snakar om hie* (vestj.), til en, der ikke forstår hvad talen er om, jfr Mors; om en, der har klødet fodtøj, kan siges, at han er god til at komme til Randers og træde klumper, Kr Ordspr. 507; ordet er smækt. af Bandar-os, æn Rands munding, se U Bl 1. 184; se Anders.

Randers baj, no. *Raja baj* (Stovring); blødt stykke bagerbrød til kaffe, se baj.

Randers kage, no. *Raja kåg æn* (Randers); et hvedebrød.

Randers potte, no. 1768 er der i det til Randers studeende landsogn, Vorup, en ikke ubetydelig jyddepottfabrikation og „Randerspottene“ betragtedes langt ind i Hede anmædte som særlig kønne med de på dem anbragte glansstriber, Nyrop, Htsk Pottemageri s. 3.

randsy, uo. *ramsø* (D.); sy salen fast til overlæderet ved en rand (s. d.), bruges ved pænt arbejde.

raner, no. *rån* æn best. *rånen* fl. *råner* (Vens.); *rån* æn (Mors, Thy, vestj., Andst h., Flougestr., Sall., Silkeborg). — 1) stange, lottet over stalden, dannet af raller og torv (flaktorv), ligeså over tætskæben (Vens.); *nu hær ær fól nýj rån i stól, læn gaml ær eif dñ æn nýær rægt mæ scuttøræ over* (Lild s.); *ka do go dp dpå rån 3 ræg no hof nio te ågen?* (Vens.); *ka Bjærmæg eic lo å föri, så to juse hæg no, så nigan stow dp i rån*, Grb 77 æn havde bjærgsmunden ikke lagt af (slæet til) for, så gjorde han det nu, så nigen stod op i ranen (stængel); rummet under taget i frammerset (gids Mors); der flyver hønsene til *rån* på en bjæke el. stang; se *hø*, *lo*, *neds*, *stald*. — 2) et el. flere stykker tømmer, som ligger tværs over skovstemsuren, hvorpå kød, flæsk, fisk kan hænges i rug (Mors, Thy); jfr *kjød*-, *mad*-, *silde*-. — 3) stangen, fastgjort over tårvene i underframmerset eller måske inde over ovenen (gids Sall.), J. Saml. IX. 346, hvorpå hønsene sidder (Vens., Mors, Thy, Vejr.); *rån* æn 2 (Søvind s.); *æ hōns æ te rån* (Thy); *flye te rån* (Mors); *te rån*s (Andst); *di hō söl kyelæpær o æ rån* (Thy), lig. de har selv børn; *jaja, der æ tar temær i æ rån* (Agger), siges trostende til unge folk, når et barn dør for dem; der kan komme et igen; *do æ koman hōl te rån, pus o do't fdlær njer* (vestj.); i *Bran* (Brande), *dær flyvær æ pigær te rån* (vestj.), 2; bliver hurtig gift; foramen på jysk svarer to Aasen, rand, 2 hæk, rummet under taget over ildstedet, jfr *rik*, *høuse*-, *række-om*-. — 4) alle „støg“ (s. d.), til et garn kaldtes en „raner“, se Kr. Alm. V. 36. jfr (Sebber-sund).

ranefri, to. *a æ rånfrj* (vestj.); sger uskeren, når han fanger noget, thi havde han intet fanget, skulde han selv være hængt op i ranen.

ranepølse no. *rånpøls* æn ar (Vejr.); rævpølse af svin.

ranet, to. *rans* (Tønder); ranet? utet, om stavlar, jfr. gisten, rar.

ranetræ, no. *råntræ* æn -ær (Mors, Sall.); *råntræ*, *rantræ* el. (S. Sams, se card in h. 1 forment); et af træerne i skovstemsuren, hvorpå kødvarer hænges op i rug.

rang, no. *rag* å best. -t (Vens.); *rag* æn (Søvind, vestj.). — 1) = rgsm. — 2) tilbrugsnavn, egenavn; også *ran* best. -t (Vens.); *Sue-Jæns ær eic sue, sue ær eic dñ æn o ran*, 2; egenavn (s. d.); når en anlægger navn eller by, gård el. andet, får han å *rag*; jfr. foks, se Sgr X. 176; jfr. fransk rang.

rango, no. *ræg* -ær -øl (Agersk., vestj.); handle, med bibetydning af uærlig handel; *r-mæ hægst*; se *runge*, *prange*.

rangebænk, no. i ndtr. *kom å æ rångebæk* (Agersk.), siges om gamle heste, der talde i rangeres klør.

rangol, no. *rappl* å best. -t (Vens., Vejr., Agersk.). — 1) lang, opløben person (Vens., vestj., Sønderj.); *de ær nål rappl-dagel* (vestj.), om hvad der rager højt op og dingler. — 2) langt, smalt hus (Vens.). — 3) i *de sam rappl* (Vens.), samtidig med at andet skete, lige i det samme; *hæg vøl el. söl hans gdr i de sam rappl*, se lanting; jfr. Aasen, rangl uk. bebrad; se *rangle*.

rangelhøj, to. høj, tynd og opløben, i taleu. *hæg æ så rangelhæg som noan bikud* (Vens.); spøgende.

rangel-i-vejr, no. *rapplærje* el. (Århus); lang, opløben kvinde.

rangelvorn, to. *rapplvorn* (D); opløben, om personer og dyr.

ranger, no. *ragær* æn -ær (Malt); ptanger, handelsmand, æn *hær vøl imæl æ rapær* (vestj.), siges om et dyr, der er bleven mishandlet; se *helmsse*-, *heste*-.
1. **ranglo**, no. *rappl* æn (Vens.).

1) = rgsm, legetøj til børn, se *skangle*-, *kjolle*-. 2) *rappl* æn (Lild s.); redskab til at sno tyndt reb på; *stå kærær ap æn rappl, dæ sejer dær lout ap dñ jæn sij o bjælk*; ranglens indretning kan næppe gøres tydelig uden tegning.

2. **rangle**, no. *rappl* *raplær* *rappl* (Slætt, h.); klingre, rasle; *a smed ed te dæ rappl på skjæven*, Aasen *rangla*, 2, *ringla*, *skramla*.

3. **ranglo**, no. *rappl* *raplær* *rappl* (Vens.; Agersk.). — 1) *de æ rappl hot op* (Agersk.), om korn, nsker, dyr, om hvad der er skudt højt ivejret og derfor kraftesløst; *go å rappl* (Vens.), dingler, *de raplær op* (Agersk.), om noget højt opstillet, som falder. — 2) *rappl* el. *rappl* (Vens.),

drive byttehandel, jfr. ranger; jfr. Aasen rangla, 3 rave, gå med vakkende skridt.

ranglot, to. *de stor sd ranglo* (Agersk., Bradr.), om hvad der står usikkert, fordi det er højt opstallet; *de æ sønt i høio ranglora jej* (Vens.), opløben.

rangsero, no. *ransejer* (Ribe); *ranseje -ro -ret* (Søvind s.); *ka do ransejer dē de?* overkomme, magte; *han gor o ransejerer*, romsterrer omkring; „enten Bull æ gon te hemmeri ind te Helvede — de æ nu vi ka it ranse i“, Yuelb. 25, o gøre om ved; *ranseje mæ nouej* (Søvind s.), søge at bringe noget i orden; jfr. fr. ranger.

rank, to. *rank* (D., vestj., Søvind s.); *rdnk* (Vens., Heli. h.), = rgsm.; „i funder, de ica sd rdnk i røgi. de haj war hōta we d go bag øwer“, Grb. 7.8; jfr. lysespil; „haj lyet de stūjet d de rdnkast træj āp“, s. 77. 40; jfr. nnt. rank, Sch. Lübb., ligeså htsk.; sø ret; kave.

1. **ranko**, no. i børnerimel: *ri rank* (Thy); *ride, ride ranko* (Vejr.); *ri d ri d ranko, høsten dē ær blanko, høsten dē ær avolgrā, dær sæter vi lila [Sören] d* (Agersk.); *ri, ri ranko, stær høst i blanko*, Hag. 181 (Ang.); almindelig, se ride.

2. **ranke**, no. *rank æn -or* (D.); *rank æn -a* (Søvind s.); *ranker* flt. (N. Slesv.); stengel el. top på forskellige, vel mest slyngende planter; htsk. ranke no., renken no., slynge sig, besl. m. d. vrang og eng. wrench, sno.; se visser; humle-, kartoffel-, skov-.

rankoret, to i udtr. *rdnkoro ses* (Vens.), sirt med påtrykte rankelignende figurer.

rankler, no. flt. „dæm, der ka kom igjæmmel Bjerghy fā tyww ā Flade fā kjætringet, ka gå werden igjæmmel“, sa manden, „nu æ mejer (med mindre) haj ska mæ noen ā dē Alsted rankler“ el. dē „Skarum skræker“ (Vens.), Sgr. I 168. 691; skæo., betydning? beslægtet med vringel? Aasen har ranka no., drive omkring.

rannio, no. drive letfærdig skæmt med (jysk) Mb., se ranns 2

rannifus, no. *ranifus æn best -æn* flt. -er, nok også *ranifu æn* (Vens.); rival, overhaling; *haj fæk æn ørdantli ranifus*, se ril.

rannikat, no. i mørke taler navn til haren (s. d.), jfr. Gr. Gl. d. M. I. 237. 14.

rannikum, no. *ranikom* (Vens.); en alm. potteplante, som skal være forfriskende i en stue, en duftende geranium?

rannis, no. *ranis æn* (Sall.) — 1) en lang, smal mandsperson. — 2) o *ranis ær æn ørd. ær æ pigar* (Holmsl. kl.), o: på jagt efter.

ransago, no. *rahsd'q -ør -et* (D., vestj.); *rajsaq -ør -a -a* (Vens.), = rgsm.; *do ka rahsd'q i di æfen sdqar o læ min øvr*; jfr. Aasen, ransaka, isl. rannsaka; rann, et hus, altså; gennemsnøge et hus.

ransager, no. *rajsaqar* i = flt. (Vens.); toldbeljant, som undersøgte gårdene, for at opdage brændevinsbrændere i smug med tilhørende redskaber, se Grb's fortælling s. 28; kaldtes nok også „brændevinsmand“, se spejdet, Fb. Boudel. s. 83.

ransel, no. *rahsel æn* (D., vestj., Vejr., Mors, Hanb., Sall., Mds. h., Agersk., Bradr.); *ransel æn* (Agger); *rajsel æn best -æn* flt. *rajslar* (Vens.). — 1) = rgsm.; taske, gemme til at føre klæder el. andet med sig i; når karle i ældre tid mødte i tjeneste, brugte de et par bukser til ransel; de var syt sammen i livet og stoppede fulde af løj, det ene ben over den venstre skulder, det andet under den høje arm, således havde de en god „borren“ på deres tøj (vestj.); en magisk r- i event., se Wigstr. I 171, jfr. Grimm K. M. nr. 54. 81, synes at måtte findes her. — 2) en mager ko, hest; *æn rajsel kow* (Vens.); *æn løj ransel te ā højs, æn ual r-* (Lægstør, alm.). — 3) lang, opløben person, foragtelig (Vejr.); smal, tynd kvinde (Lild s.).

4) pjalt, lang tielv, *hans klæjer henger i ranslar om ham* (vestj.; Agersk.); *æn ransel æst* (Agger), en pjaltet vest. — 5) et kortspil = tosse, rakker; således nævnt, fordi den tabende skulde have en r-, hvergang han tabte, o: en usel ko, så kunde han få en flok at trække til marked med; den, som i sidste spil fik hele tabet, *haj ska rak høl d dē rajselærn* (Hjoring); jfr. htsk. ränzel, nnt. renzel, Sch. Lübb., „bauch, tragesack“.

ranselkod, no. *rajselod de best. -t* (Vens.); kod af gammel, mager ko.

ranselvorn, to. *ranselodern* (Agger); sjusket.

ranse-sanse-magenpulver, no. der udleveres *fructus foenicul. pulv.*

ranak, to. *ranak* (Bradr.); stegl.

ransle, no. *ransel* (vestj.); *ransel* a mæ (vestslæs.), slæbe afsted med; *go o ransel i et* (vestj.), gå i pjaltede klæder; *huden æ er do gor o ranslar i æ klæper?* (Agger), æ: går og sjusker.

rant, se rint.

-ranto, no. se gal.

ranti, no. *rahti* (Lemvig); *go te r-*, foragteligt: gå på dansebod, glds.

1. rap, to. *rap* (Vens., D., vestj.); — rgsn.; *hon æ rap mæ her hæjer te bustelapern* (Vens.); *r. tobijans* — *r. o æ uiker* (D.), *hun æ rap te hin linder, nær hin røse klør* (D.); æ: hurtig rede, hvor det gælder egen fordel; Aasen rapp, rask, hurtig, mint. rap Sch. Lübb., henføres til lat. rapidus.

2. rap, no. *rap* i best. -æ fl. *rap* (Vens.); *æn rap* (vestj.), — rgsn.; *ad 20 jfr. politikern æ rap d dæ løj swob**, lth 10. 13; et rask slag, *gi jæn æn r-* (D.); også: en retteslættelse (Vens.); jfr. Aasen, rapp huk., engl. rap; se riek.

3. rap, no. andens lyd.

raphalset, to. *raphalsæ* (Thy); langsalset.

raphåndet, to. *raphåndet* (Vens.); rask til at bruge hånden, tyvehåndet; om en person, som stjæler.

rapir, no. *rapir* i best. -i (Vens.); *rapir æn* (Malt); i *groma rapir* (Vens.); æ: langt, magert kvindfolk; stor, mager best (Malt); en plante, *svæddil lie*, iris pseudacorus L. J. T. 115; jfr. isk. rappier, fr. rapiere, kårde; måske forkl. til nrsk rapil, se Aasen.

1. rappe, no. æ *rapar* fl. (D.); børne navn til vander, se ribbe, ræppe, vakke.

2. rappo, no.

raap rapar rapat rapat (Agersk., Bradr.); *rap -æ -et* (Søvind s.).

1) snappe med en rask bevægelse; plukke græs: i fældetiden af levende græs; *rap æn gds* (Agersk.); *først rapper hun hovedet af den ene, og så af den anden*, Kr. V. 290, hugge af; *han rapat æt die wæran på na* (Søvind s.), snappede; *æ rapper æ græjs væk lig æ jæn stræg* (Malt), om kreaturer; også lig plukke æt mand for alle hans penge (Vlb.).

2. rap (Vens.); *rap* (vestj.), smastygle, ræpe; *rap te æ* (Vens., Søndev.); *rap æt*, spise hurtig (Agersk.); *rap æt*

(Malt), gøre færdig i en fart; *ædæ ku æ let en æn køn pug rap ham væk fræ dæ**, And. Bars. — **3) rap op** (Vlb.), heste op; tale vidt og bredt om; *hiel tonner! . . . rappet a om o**, Jæger, Ferie s. 54, hele tonder, gentog jeg, holdt jeg fast på; ordet bruges vist også om ænders lyd; beslægtet med ræbe? — **4) rap æ mur ud** (vestj.); *rap -ær -æ -æ* (Vens.); overtrække den med ler el. kalk indvendig; *rap æn irg uk* (Vens.), se spække ukl. — **5) rappe*** et spil med småsten, se Kr. Börner s. 559; jfr. mint. rapen, Sch. Lübb., htsk raffen, hurtig gube; slgn. isl. hrapa, styrtede ned, ile; rap.

3. rappe, no. J. T. 292; en plante, lyng, calluna vulgaris L. (Lejrskov, Sønderj.); jfr. lyng-.

rappenskraldo, no. *rapenskrul æn -ær* (D., Agersk, vestj., Mors, Søvind s.); arrig kvinde, som snakker meget.

rappentannes, no. *rapentannæ* eller *rapentannæ* (D., Malt, glds.); navn til en kvinde, som kan få meget arbejde udført, men uordentligt.

rappenælde (?) no. *rapenal* (Vens.); et kvindeske med få klæder på; et barn, der går nøgent; usikkert ord: jfr. ragenælde.

rappes, no. i udt. *rapes skighbæwær* (Lem) have samleje med.

rappe sig, no.

rap sæ -ær -æ (Vens.); fl. lf. -et (Elsked);

rap sæ -ær -et (vestj.); — skynde sig; jfr. rubbe sig.

-rappet, se 2. rappe 4; af-

rape, se rips.

1. raps, to. bio. *raps* (Vejr, Thy); *raps* (Mors); rask; *de gor rapæ, æn 40 rapæ jæn* (Mors).

2. raps, no. *rads de* (Thy); *raps de* (D., vestj., Søvind s.), — rgsn.; brassica napus L.; når der skulde i ældre tid, tærskes raps, mødte en spillemand med fiolin, 4 mand lagde ud på sejlet, 4 andre tærskede i takt efter musikken; arbejdet endte med et lille gilde, kaffe og dans om almenen (Hjursl.); ligesa dans, se Kr. Alm. 21. 154. 45, J. Saml. 2 ill 138, jfr. Wh. Vik. IX. 163; formerne *rapssæl** (Als), *rapsoort** ved Tønder, J. T. 290, er sagtens misforståelser af htsk rapssæl, holl. rapssæl, af raap, ror; jfr. htsk raps, der stammer fra lat. semen rapenum.

rapso, no. *rapso rapso rapso* (Agersk.); småstjæle; se *agerrapserede.

-rapson, no. tyveri, se skov.

rapkakke, no. *rapkakke æn* (Malt); om små børn, der vil rive alt til sig: *do æ da d ræt æn r*, jfr. Rietz rapp-skala, lelsindig kvinde; græskakke.

rapkniv, no. *rapkniv æn* (Sovind s.); kniv til at skære raps med.

rar, to. *rår* lit. *rår* (D., vestj., Mors, Thy, Høll. h., Sams); *rår* lit. *rår* (Sønderj.); *råe* lit. *rø* (Sovind s., Silkeborg); *rår* itk. -t lit. *rør* (Vens.); komp. *råe røe røst* (Sovind s.). — 1) = rgsm.; *de æ rår mæ dæn jænbn*; *de æ sāmōj æn rår dræg* (D.); *æn rår kow*, i *rø dræg* (Vens.); *de ær et, fā de te de æ sā rår, mæn de æ sā rē* el. *råe* (vestj.), soen en ræreste (overmåde rar), skekkelse, stue, brugt hund*, Jyd. I. 43; *de ær hēla ene sū mō rōrt*, *de hēr* (Vens.); *no aka du ær rår?* (vestj.), til børn, o: skikke dig. — 2) læk, om stavkar; *æ spu æ rår* (Valb.); jfr. Aasen rar, sjælden, smuk; lat. rarus, sjælden, tynd, ej tæt; se ranet, gisten.

rarhed, no. *rårhijð æn* (Mors); om hvad der er behageligt el. bekvemt; *de æ æn æn r- d fō æd sōen* (Mors); *de æ dær æn rårhijð æe* (Agger).

rari magi, no. lægemiddel, udleveres pulv. equor. (Peters.).

rarrel, no. se rodle.

1. **Ras**, no. forkortelse af Rasmus (s. d.); *rok i reæt*, *Ras, hēla dōne grisen!* (Elsted); to præster får navn af Rode-Ras og Sorte-Ras, Kr. Sagn IV. 314. 40; jfr. ruderknægt.

2. **ras**, no. *rås de* (vestj., Hmr., Himmerl.). — rasiende støj, Kr. IV. 287. — 40

2) en plante, skjaller, rhinanthus crista galli L.; jfr. rassel, skråd;

rås d kås, *de ær et stās*,

klēt d hær ær et mōj bær, Kr. IX. 39. 417;

el. *hær d klēt*, *de æ lær æn ch*

rās d kās gūr æn mæn brōp, jfr. Kr. Alm I 43 a, se t. kys;

el. *rasen den røde lægger bonden ad-*, Kr. Alm. 2 I. 33. 104. odontites? se skebekat, 30

rase, no.

rās rās rās (D., Andst), nt. *råser* (Hb.);

rås rås rås rås (Vens.; Høll. h.);

rås rås rås rås (Sovind s., Tåning); *rās rās rās rās* (Sønderj.); *lf. rās* (Sundev.);

— rgsm.; *a trøer de rās?* (Løgst.); *a trøer, du rās* (Sovind s.); *rås* (Vens.); *rās* (Sall.), om syge, som taler over sig; *rās* (Sovind s.). = rgsm.; *de æ sā rās*, *de ær*, *dær* *lær* *dær* i *æ æn*, Kr. IX. 190 (Kvoldst, o: der er så utrolig mange sten; rimeligvis hører her til formen *rās* (Sall.), selvråd, om et barn, se rasepose; jfr. Aasen rase, 3 flere voldsom; htsk rase, ligeså mint *rasepose* (?) no. *rajspos æn* (Sall.); eggesundigt barn, se rase.

1. **-rask**, no. jfr. Aasen rask, affald, se om-, sam-.

2. **rask**, to. *rask* (alm.), lit. *rask* (Lild s.); *rask* (Vens.), = rgsm.; *fræk d rask*, *æn rask dræg*, *rask pō binen* (Sovind s.); *høj ær i rask fyrr* (Vens.); „wal æ hon ong ā knaw ā rask som æn ro“, And. Bars.; *de mū ikt ri ad rask* (Valsb.), jfr. sindig; *et rask krøfalk* (Ang.) uk.; i betydningen: sund bruges ordet næppe nok i Mellemseavig; *ær i rask hjær* (Agger); udvudet: *de æ æn rasken dræg* (vestj.); *di lør krøfalk*, *di æ no rasken æsær* (D.); *di mot te d æ ta æt lañ sā rask*, som di kun el. *de raskst di kun* (Lild), de måtte søge land, så hurtigt de kunde; *rask æ hēla* (sts.), raskere end ellers; *æ do ræti rask?* (Vens.), iron., o: rigtig klog; jfr. Aasen rask, htsk rask, ligeså mint.

3. **rask**, no. *rask de* (D.); en slags tøj, der brugtes til underfoder i ærmer; jfr. eng. rash, mat. ras Sch. Lubb., htsk rask.

4. **Rask**, no. forkortelse af Rasmus (sen) (s. d.); *Rask, de hør Rask, de æn misy'ie* *hō Nīde* (vestj.), se sindig; navnerun:

Rask, han sad på soen og task;

ivessom han task, så fik han et task; havde hans moder ikke kommet op og givet ham et sinørrebød,

så havde han læsket sig lige til den evige død* (vestj.?).

æn rō tro om æn flask, *de sēj Rask*;

d æn hēn ful dō rājen æg,

de sēj Rask Rājenskæg;

idæ æ imu'æn, *de sēj hans kæn*,

skul d skøn, *de sēj hans bøn*,

d æn gamel hal, *de sēj hans kut*

(Skanderb. egn).

-raske, no. htsk raschen, se rask; for-, over-.

raske, no. i udtr.: „raske effen eller effen“ om pebernødder i juleen, 3: spille, lege (Thyregod).

-raskning, no. se l. -rask; om-.

raale, no.

rasel rasle raslet (Søvind s.);

rasel rasler raselt (Vens.);

raed rasler raselt (Agger). —

1) — rgsn.; rasel mæ en lare (Vens.); Bera mal dæ go å rasel dæ [pðn]; Jens Rasmus kun hæt Bera, de hon raselt haq ice dæ kajbæk, Grb. 227. 70. 74, søge så muu horer en raslende lyd. — 2) vindtorre, halvtorre noget; om korn kan lages. bkesten rasler ød å (Thy); 3: tørrer strå og aks så de visner; æ feak æ raselt (Lib.), halvtør, ligeledes om kød optaget af luge; „når det inderste lag [er] var raslet i et par dage, blev vinge kmet færdige“, Kr. III. 294 ann, æ de æn tar støjer? nej, dæn æ blåt raselt (Agger); sild, som røges, bliver først r- (sls.); lig. sin haak fark æ har raselt, når han næ gdt (Thy), 3: opdraget; jfr. htsk rasseln, se ræse.

raalet, to. rasle (Rugen s.); han ær å ød r-, så ringe, dårlig af kræfter og magt, jfr. rasle 2.

Rasmus, no. — 1) alm. mandnavn; i Mellemstlev., Angel den danske form svarende til pl. Asmus; forkortes til Ras (Sams, Vor h., Randers); Ras Hjøsen (Skeb.), — Rasmus Pedersen; Pe Rason (S. Halh h.), — Peder Rasmussen; Rask (s. d.); Jansen, Rasmus Jensen; Ras Pejso, Rasmus Pedersen; Ras Rask, Rasmus Rasmussen (Søvind s.); Mu Raster (Randers), = Maren Rasmusdatter; de ka æk ær, hun æ Rasmus (vestl., vistn. ann.), om rådende kvinder, „en såfærdeli Ras“. Jager Fenien 28; jfr. bukser; også: kaj æ æl Rasmus i hans in hues (Vens.), 3: er streng, befalende; jfr. Dania II. 244, III. 45, bruges ligeså i pl. „Rasmus“ Uiquell III. 298, se møbel; navnerim:

ton trør i æ glas, de ka sej Ras;

æn muks i æ kruke, de ka sej Rasmus;

æn kuon mæ æn snek røn eq i æn kdræ, 30

de ka sej Rasmus Rønsekæg i Nærs;

(Vens.); —

3) „en kjep i en kjol, det siger Bol (Bodil);

to strå i et glas, det siger Ras;

to roller og en mus, det siger Rasmus, to røde øjne i en væp, det siger Rasmus Grønshæg“, J. K. 46 20 (Vens.);

el. træj råden hønsek

dpad æn stidprek

de sæjer Rasmus Grønshæg (Andst h.);

el. æn ætro (el. löt) i æn glas, de sæjer Ras,

æn peh i æn kruus, de sæjer muks,

Ras-mus,

30 æn hön po fæmtæn røden æq,

de sæjer Rasmus Rønshæg! (Agger,

ligeså Vejre); vestl. sluttet:

æn gos mæ töl røran æk

de sæjer Rasmus Rønshæg!

el. øster o væjstær, de sæjer mæjstær,

sønær o nar, de sæjer dar,

de hjøle, de sæjer Rasmus Mæjstærnar.

el. æt strå i æ glas, de sæjer Ras,

æn mus i æ kruus, de sæjer Rasmus,

sld töl røran æk op æ æn kalket æk,

de sæjer Rasmus Rønshæg! (Agersk.);

el. fæmtæn kæp å æ koler,

de sier Rasmus Møler! (veststlev.);

jfr. Sgr. I. 90. 403, Fb. Fr. H. s. 108, Kr.

Börner. 94. 99 fig.;

el. „Rasmus Sacre, han var på vort hus

å harre,

da han kom te den jenn end“, så skuld

han te å vend,

30 så faldt han ned å brækket hans næs-end“,

Kr. Börner. s. 118. 94; i en remse: „det kan

a bevis med gl. Rasmus Rødenskjæg“ osv.,

se Kr. Börner. 414. 45; rok, Rasmus, æ ued,

do æ stærk! el. heds drøgnis tågen! (Vens.),

opfordring til at tage fat, se l. Ras; Ras-

mus dag er 3. Juni, Erasmus, jfr. R. Hansen,

Gl. Minder II. 229. — 2) et slags kalenavn

til havet I. 505. 43 b (D.); jfr. Wh. Vlk IV. 193,

V 446. 47, se sø; navnet stammer fra

lat. Erasmus.

Rasmus huhej, no. Rasmushuhej æn

(veststlev.); et farende og støjende barn.

rasp, no. rasp æn -ær (D., Søvind s.),

— rgsn., en slags grov til, der bruges

ved træarbejde; „raspen og raspen, lud

raspen (haspen) løbe om og løbe raspen

(tenen) tom“, Sgr. VI. 25. 321, er sagtens

en slags mørk tale; jfr. htsk raspe, riv-

jærn, ligeså mut.; ital. raspa.

raspe, no. rasp -ær -el (Søvind s., D.);

arbejde med rasp.

1. rasel, no. rasel æn, de (Agersk.,

Bradr., veststlev.). 1) en plante skjæl

ler, rhinanthus crista galli L., se 2. ras; nav-

net stammer vistnok fra den tørre plantes raslende lyd, se 2. ras. — 2) *è rasel* best. *et* (Vens.), sladderagag, uordentlig kvinde, se klæbber 5.

2. **rassel**, to. *æ høje æ rasal* (Lem, Rkb.), *æ*: tørt, så det rasler.

3. **rassel**, no. *rasal de best. et* (Vens.); hvad der hører til noget, til vogn, harve, plov, pipe; se hakkelse-, mangle-, pibe-, plov-, svine-, træk-, vogn-; *fyr-.

rasselbrand, no. *raselbrån* (D., vestj.); en sygdom hos kvæget; når man stryger det syge dyr på huden, giver det en knyttende lyd: milbrands emphysem, hæs rauschbrand, se Natur og Mæke 1893, Aug.—Okt. s. 83; vistnok = eddervold (s. d.), jfr. Kr. Sagn VII. 472. 40-43.

rasselbrok, no. *raselbrók* (N. Slesv.). — rasselbrand; råd derimod er at skrive ni gauge på en seddel „amalafaga“; denne ud af det rødeste rav*, Kr. I. 53. 11; et slot „takt med det rødeste rav“ sta. s. 237. 16; bropper „af det rødeste rav“, Kr. II. 184. 7; rav hindrer forgørelse, Kr. IV. 400. 579, se ravhøjerte; folketro om r. P. Volksk. VII. 56; dets indsamling mod afgift, Hald, Rkb. Amt (1833) s. 274, Kr. Holmsl. s. 15; har i Vestslesv. almind. været brugt som røgelse, jfr. Veckenst. Volksk. I. 484 (Pomm.), se smygerav; er

rasselsteg, no. *raselstipq* (Thy); halv-tør fisk, stegt på rist over åben ild.

rasselværk, no. *raselværk de* (Vens.); om hvad der er løst i sammenføjningerne. — **rassiet**, to. se stav-.

Raster, no. se Rasmus.

rat, no. se rolle.

rathalset, to. *rathals* (Agger); langhalset, barhalset, jfr. 2. ratte.

1. **ratte**, no. *rat æn* (Sall.); en træ-krog, som hænger bag i høstrogen, vistnok til at snøre rebet fast om læssetræet med; i en stedremse: „Aggestrup ratte“, Kr. IX. 129. 34 (Vor h.) betydn.?

2. **ratte**, no. *rat æ et* (Sovind s.); sædvanlig. *rat sæ* (vestj., vestslesv.); *æ* strække sig i velbefindende, *a leger o for mæ rat*; *rat sæ*, fl. *ratet sæ* (Agersk.); samle knæfter efter strengt arbejde, *a skal ænnu ha mæ ratet let*; *rat sæ* (Sams.); *han rata ve sæ*, *hå ratet æ* se (Sovind s., Rugen), forbedre sine kår; herhen hører vel: „ja, ridderen ratt' op og slog sig selv alt på sin mund“, Kr. II. 281. 18, *æ*: ridderen sprang op, for op el. lign; V. S. O. har ratte i betydn. skynde sig, *og henfæret ordet til isl. bradr*, se rat bio.; jfr. række og dets fl.s former.

3. **ratte**, no. *rat ær æ* (Vens.); torse; *de rata du nu æpø æ*, del torser

da noget på det; *no æ fæki da no rats*, *æ*: noget tørrer, halvtør, se rase, rase; *a blyo ratet* (PlougsL.), *æ*: begynde at tørres; jfr. Rietz rattas, „småtorke“.

rattereb, no. *ratree æn* (Sall.); rebet, hvori rattekrogen hænger, se 1. ratte.

rattepus, no. *ratipus* (Vens.); et ondt væsen, som man skræmmer uartige børn med.

10 **ratvorn**, to. *ratvörn* (Vens.); *de æ ratvörn!* siges om vejret, når det er låget og fugtigt.

RAV, no. se ræv, röv.

1. **rav**, i smutninger et forstærkende tillæg, slgn Aasen rava to. el. bio., ganske, helt igennem, se rag 3; -gal, -ralden.

2. **rav**, no. *rauo è raus* (Vens.; vestj., alm.); *ra de* (Fanø), = rgsm., bernsten, electrum; i visen: begriaves „en kiste ud af det rødeste rav“, Kr. I. 53. 11; et slot „takt med det rødeste rav“ sta. s. 237. 16; bropper „af det rødeste rav“, Kr. II. 184. 7; rav hindrer forgørelse, Kr. IV. 400. 579, se ravhøjerte; folketro om r. P. Volksk. VII. 56; dets indsamling mod afgift, Hald, Rkb. Amt (1833) s. 274, Kr. Holmsl. s. 15; har i Vestslesv. almind. været brugt som røgelse, jfr. Veckenst. Volksk. I. 484 (Pomm.), se smygerav; er lærerne af Helios dotre, Argonaut. IV. 604; se ravhøjerte, -møj, -perle, -spids.

3. **rav**, no bruges i talemåder som: *kom i ræu* (Randers), komme til at rave; *fæk do di hundvædder får æ fot?* — *Nøj, æ gør el, mæn dæ wæ du et møj i æ ræu mæ et* (Lindk.), *æ*: der mangede ikke noget deri; han fik rav til at syge sig fra dem om natten, Kr. IV. 179, lejlighed.

4. **rav**, no. *rauo æn* (Lb.); hed blæst, jfr. ravs.

RAVE, no.

rauo ær æ rævet (Andst, vestj., Randers);

rauo (D.);

rauo æ et ratet (Sovind s., Elsted);

rauo ær æ ræuo (Vens.). —

1) = rgsm.; *ful man ka rå rav* (Randers); *de ka læt kom, te ful man ka ræu ikål* (Mors); *no ræuo æ, for æ fæ-jæn skælen te, så fæjer æ* (Randers); da de så havde ravet om dem et gran, Kr. IV. 42, bevæget sig, rørt sig. — 2) *æ, de ræuo et æt, om vi gør sådan ælar*

rān (vestj.); *dā ka it rān eit* (Sovind s., alm.) det betyder ikke synderlig, det er ikke langt fra det rette; *de rāgar får kam* (Sall.), det rabler; *de rāgar får kam*, læsom *gānial dragkister i jōgerskerl*, Sgr. V. 38 113 (vestj.), ordspr.; jfr. Aasen, *rāga, rave*, vakle ligeså Rietz, nyist *rāfa*.

ravgal, to. *ravgal* (vestj., Mors); dk. *ravgald* ill. *gal* (Vens.); *ravgal* (D., Sovind s.). 2) overmåde gal; *de so ravgalt nar* (Valsb.); forstærket: *ravg-raskendes gal* (vestj.); *ravroskægul* (Thy); *de æ ren ravruskægul* (Vens.); *ravspiltegal* (Sovind s.) 2) en gammel dans (Thy).

ravhjærte, no. *ravhjert æn* (ll.), = ravn; ravhjærte om et udebt barns hals hindrer forbytning. Kr. IV 349. 28. forjortse, M. Skrodder 29. 29; jfr. Wigstr. FS. 171. 38

ravl, no. *ravd de* (Thy, Mors, Han h.). — 1) en plante, se kogleraks. *scirpus lacustris* L., jfr l. II 1338 i stednavn: **Ravnholt**, (Andst h.), oprind. **Rauelholth**; **Ravnkilde**, (Ars h.), oprind. **Ratfwelkell**, ordet smalttes med sv. norsk *ragla*, se *ravle*. — 2) *æn raud* (vestj.), om barn, som kryber op, se *ravler*, *ravkræmmer*.

ravlbånd, no. bånd af siv, som bruges til at binde korn med; *når bunden i et år har brugt denne siv til at binde korn med*, anvender han den derpå til at flette hestepuder af*, Aagaard, Thy, s. 19.

ravle, no. se *rable*.

ravlo, no. *ravd ær ravl* (vestj.); vakle, rave; *han giv o ravlar*, han vakle at svagheit el. uderdom; *han ka knap ravl i stæ*, no *ær a komn ap te ravelan*, a. kommen på benene efter afkræftende sygdom; jfr. *rave*; også: *hva giv do o ravlar atæ?* hvad går du og ruder efter, om dem der går for eller senere ved atstødet end andre; *da ravlar, te do fæla njer* (vestj.), kan siges til barn som krybler op; jfr. Aasen, sv. *ragla*, vakle.

ravlekræmmer, no. se *ravler*.

ravler, no. *æn stema ravler* eller *ravlekræmmer* (vestj.); kan siges om barn, der er slæmt til at kravle op, se *ravl* 2.

ravlehest no. *ravlehest æn* (Lald s.); en slags svømmeplade, der bruges, når man i dybe søer skal slå ravn; *næ di æn do ravelan d flegan, så sku di sej i*

velnæd d rij æn æn ravelhest, de ær æn hoben ravel, dær æ bogan samel to æn knep.

ravlmåtto, no. *ravlmåt æn ær* (Lald s.); svømmeplade.

ravlpude, no. *ravlpud æn pudør* (Lald s., Thy, Mors); svømmeplade, der bruges om hestens eller stutens hals til træk i det gmdgs. seletøj.

ravlsko, no. *ravlskone æn — ill.* (Lald s.); svømmeplade.

ravmål (?) no. *ravmål de* (Holmsl. kl.); opskyllet brunkul med ravn.

ravn, no. se *ravn*.

ravn, no. *ravn i best. i ill. ravn* (Vens., alm.), = ravn; en bekendt fugl, *corvus corax*; *så svædt som æn r-*, *svædt som æn r-*, *svædt som æn r-* (Andst); *ravn ka lied gdt hā æd æm kraqer* (Lald s.);

æ ravn ka lied gdt hā æt som æ kraqer, di ær æt Wā Har hans færl vestj; *dæn jæn ravn hoga sjælen dæn æn æ o dæn æn* (Tåning, alm.); se Grb. 244. 94; *de ær æt min di kæn**, *svi æ ravn om si oqar* (N. Slesv.); *de hør æn gdt d tyj, næ rævi hoga æn ravn**, Grb. 240. 244, det betyder intel godt, når raven bygger over raven, æ: når et muske har rodt hår og sort skæg, jfr. Sgr V. 106 671; i ævent. advarsel mod at være gæst, hvor ræv sidder over ravn, J. K. s. 278; jfr. Denh. Tracts II. 24. 3. således Juhls; *Pælli Fægs wa dæjn i Tålstrep, næn Ravni wa præjt dæ**, Grb. 198. 4. æ: en mand, som hed Ravn; ordet bruges i Vestslev. alm. i eder: *de æ, ravn læj mæ, sån*; *ravnæn læj mæ*; *de æ, ravnæn læj mæ, ravn læj æt, sån*; *fy får æ ravn, æ ravn tro æt, æ*; pokket skulde tro det; jfr. Urquell II. 122 (Frisisk); sign r-er Sæ-tans apostel, Gr Gl d. M. II. 23, Kr. Sagn VI. 41. 135. 136; hører til Læufers følge, Cav. Wår. I. 333; er djævelens bud, Arno Slag. s. 39, Manner Is. S. 129; Kr. Sagn VI. 360. 20, J. Færø 70. Wigstr. F. S. 160. 18; den er djævelen selv el. en af hans ande, der sætter sig som sort fugl på den dodes kiste eller grav; se Krist. VIII. 391. 716, Sagn IV. 388. 61, V. 133. 521, 225. 815, VII 405. 13; da heksen *„daga dæjn kam dæ i ravn æ sat sè æp dæjn**, Grb. 154. 41; jfr. Cav. Wår. I 363. 429. 430. 457, Wigstr. II. 145, Haukenæs II. 102, III 186, Dæne I. 184, Nicol. Nordl. III. 42, Wh. V. k. IV. 258;

ravnflokket drog til Hekla efter slaget ved Fodevig; Arnas. I. 294 580 flg., John Zaab s. 8, Mhoft 367, Urquell IV. 115, Grimm Myth. 2 949, Folkl. Journ. VII. 289 (Skottl.), Graf II. 33; et sort fugl fra helvede, Rivista I. 265; Satan selv, Garnett I. 274 (Armen.); — i modsætn. til duerne, som henter de salige sjæle, henter ravne de usalige, engle og djævelkæmper, se himmerig I. 610, 495; Gr. Gl. d. M. III. 130.5, 6; Kr. II. 127. 16, Sagn II. 315 267, 268, Sgr. III. 50. 14 15, Wigstr. I. 32, II. 170, Arnas I. 580, Urquell IV. 95, Grimm, fr. Elfenm. XXXVI, Myth. 2 788; 16. Den tid, den klaffer, han blev op-

hængt,

da blev der to ravne fra helvede sendt,

som stod over galgen og galte.

17. Men det var ikke to ravne så sorte, ²⁰ men det var to djævel fra helvedes porte

som skulde hans sjæl hjemhente,

Kr. II. 216, Sgr. V. 195 15, jfr. due; en fortabt sjæl i ravnesham, se Kr. IV. 60. 77, Sagn IV. 186 612, Almuel. II. 103. 254, Wh. Vlk. IV. 258. 261 (Isl.); jfr. Roehl. D. Gl. I. 156, Strackerj. I. 176, Liehr. Gervas. 115; se natravn; heks i ravnesham, se Asbj. III. 356, Wigstr. II. 120 ²⁰ på deres færd til Blåkulle; Strackerj. I. 338. cc; den ligger som død, når evang. om Herrens lidelse læses, Arnas. I. 653; — må sålidt som krage el. skade skydes, da det er Odins fugl, Ræf Saml., Gosl. s. 48, Folkev. XI. 455. 289, Liehr. Volkssk. 337. 195 (Norge); i Engl. ikke, fordi kong Arthur lever i r-ham, Choise Notes s. 70, Hardwick s. 168. 248, jfr. krage II. 285. 27 b; — hvor r- ses ²⁰ el. høres, varsles ondt; deres skrig over far varmler ulvens nærhed, Folkev. XI. 382 sg., Hazel. VIII. 68 7 (Norge), Trad. pop. V. 571 (Poitou); ved ligfærd usalighed, Sundbl. 2 177, Nyland IV. 38, Arnas. I. 619; varsler strid, ulykke og død, se Thiele Overtro nr. 676, Sgr. VII. 62. 315 flg., Kr. Alm. 2 III. 172. 35 flg., jfr. Wigstr. II. 135, Cavall. Wärend I. 213. 260, II XXXV ned., Arnas. II. 551. 52, ²⁰ Maurer s. 170, Nyland IV. 98, Landnams II. 33, Peters Isl. Færd IV. 305, Danks Hist. i Hedenold I. 289, Rafn, Oldn. S. I. 118, III. 132, Grimm Myth. 1082 flg.,

1089, Z. f. M. I. 238 31 (Tyrol), Harl. Wilkins, Lancash. Folkl. 139, Suffolk Folkl. s. 5, Méus III. 93 (Indianere); jfr. i øvent. en skrigende r- møder brudgommen med den falske brud, Kr. Æv. 242; *æn ræu*, *dær sðð æpo taqad æu boty fðtræð i huga* (Lild s.); skriger r- over ens hoved, når man går et ærinde, får man ingen lykke, Sgr. V. 44 395 (Sams); der sker uheld, ¹⁰ nær det sted, hvor ravne holder thing, Sgr. IV. 154. 434; jfr. Kr. Æv. III. 81; Kuhn N.S. 287, Maurer Isl. S. 170, Arnas. I. 616; ravneskig varsler regn, Sgr. V. 43. 383 (Sams, Skanderb.), Kr. Alm. 2 III. 149. 94. 95, 152. 33 flg.; flyver ravnene sønder på, får man godt vejr, nord på uvejr, Sgr. V. 38. 308 (Sall.); flyver r- over hus, bliver der splid, J. K. 218. 225, jfr. Wigstr. FS. 7. 12; over vasketøj, så bliver det gråt, Sundbl. 2 148; ravnene siger om herren på korset: 'riv ham!' Kr. VIII. 374. 670, Sgr. I. 108. 433; jfr. Z. f. M. III. 409; — ravne hindrer skattegravning, Kr. III. 301. 403, Gr. Gl. d. M. I. 81, Fischer 324; — djævelen står en pige ihjel, hendes krop ædes af ravne og krager, Kr. VIII. 320. 541 544; jfr. *kraqr d ræu haka i stompanu*, da fanden tog sjælen, Grb. 196. 22; du lader mig ej ligge for krager og ravn', Kr. I. 117. 16, a. ubegravet, se hund I. 675. 5 a; — når ravne hugges, da får vi blæst og den vil lægges med regn af sydvest, Sgr. III. 93. 370, VII. 62. 313 flg., jfr. 59. 279 (Stell. og øerne); — i øvent. lytter et inske til ravnenes samtale St. Hans aften mens de sidder på galgen, Kr. V. 368, Sgr. VIII. 23, IX. 127 el. på kirtegården, Kr. Æv. 270, Kr. VII. 261, Gr. Æv. I. 172. ²⁰ og bliver hjulpen ved deres råd, jfr. Kr. Æv. III. 81. 211, Registr. nr. 70, Leger, Cont. Slaves 112. 135, Folkl. IV. 342, Wh. Vlk. II. 300 (dæmoner), Trad. pop. VI. 674 (djævel på bro); Am. Folkl. X. 283 (ugre i munkesham, Korea), Grimm K. M. nr. 6, se krage II. 285. 305; i øvent. om den tæmmede havgasse skal konen sige, at ravnene er hvide fugle, Gr. Æv. II. 183, el. kønne duer Grb. 118. 47; el. ²⁰ at storke er ravne Gr. Gl. d. M. I. 89, jfr. III. 42 flg.; hun skabte ham til en ravn så sort, så sørgelig fløj han Sallemænd bort, Kr. II. 96. 24; en dreng omskabt til ravn, Gr. Æv. I. 27, jfr. Veckenst. Volkssk.

I 235, Grimm K. M. nr. 6, 20, 93; prinsesse udløst af ravneham, Sgr. IV. 22; ravne truer karlen for at få ham til at tale, Kr. V 331; ravnen et hjælpende dyr Gr. Gl. d. M II 21, Kr. Æv. III. 212; jfr. Asbj. I. 175, II. 49, Grimm K. M. nr. 17, Rursta II 269; frelser pige fra jordskred Arnas. II. 43, 81, I. 617, Maurerlsl. S. s. 205. sælser jordskred, Z. f. M. II. 110; pige omskabt til r-, J. Færø 163 ov.; taget el. 10 barn op i sin rede og mader det, Gr. Fr. II. 113, jfr. gaden s. 120; bringer hvets vand Gr. Æv. II. 16; henter sejsten, Hambh. Fær. Anth. s. 343, Weinb. Volksk. II 14; Læsten, Arnas. I. 653 flg.; skal skaffe salven, hvormed Maria salvede Jesus, Sgr. V 183; fandens oldemoder siger, at en ravn med kristenmands ben er fløjet over huset, Gr. Gl. d. M I 163, jfr. Kr. Jans. Event. s. 49; - drengen skyder Salby 20 ravn, Gr. Æv. II. 167 nr. 13, Registr. nr. 4; trækket, at fuglen synker 3 gange og skal mødes, se Bondes. Hist. 253, Magyar T. 249, Folkl. Journ. I. 320 (Isl.), Garnett I. 173 (græsk), II. 332 (albanes.); den vilde Verner ravn vil have pigens førstefødte, Kr. I. 99, 2, jfr. visen om val-ravnen Gr. DgF nr. 60, jfr. nr. 61, 62, Isl. Fornkv. I. 34, Landst. s. 508, Weinb. Æv. s. 81; ravnene er med dyrene på 30 nys, Gr. Gl. d. M I. 223; er i skæmte-visen præst, Sgr. VI. 226, 6; rævent, æder ravn af forgiftet hest, se krage II 286, 2a, jfr. P. Volksk. I. 148, Schibot, Devin. nr. 104, P. Bjerger. Anth. 1898 s. 58 m. m. henv.; Faxe og Floke har 3 ravne med sig, de nær vej, se Ravn Oldn. S I 213, Landnama I. 2; jfr. Læbr. Volksk. s. 405, Grimm Myth. 2 1093, Melus. III. 296, Amer. Folkl. IV. 203 25, 205 9, slyn 40 I. Mos. VIII. 7 Noa; siger, når gl. heste kommer „purr purr!“ og når de er faldne: „purr kankel!“ Kr. Dyrefabler 204, 205; den siger til pluvkarlen: „herop!“ Sgr. VII. 230, 533, (Sundev.); jfr. P. Volksk. I. 56 flg. - dens unger er, i dens rede af adsel, hyde, når de kommer ud af ægget, så bliver moderen bange for dem, og hammen og Vorherre må sørge for dem, Kr. VI. 620, 70, Sagn VI. 441, 01, Alm. 2 I. 146 74, Sgr. IV. 157; jfr. Wigstr. II. 123, 224, Skjuts II 161; henvises kan endvidere, Føttn. 2 hrafn, Eyjolfsson Odin s. 178, Atlas I. 616 flg., Ant. Tidskr. 1849-51

s. 205, Wuttke nr. 162, Busch. Volksgl. 204, Grimm Myth. 2 134, 637, 1093, Urdsbr. II. 101 flg., Strackerj. II. 103 304; i egne, hvor ravnen er sjælden, træder kragen (s. d.), hvis dommer ravnen er, Arnas. VII. 98 ned., i dens sted; - r- bliver ældgammel og vedbliver at leve som enke efter sin ægtefælles død, Meyer Aberg. s. 72, 78; hvorfor den er sort, Amer. Folkl. VII 49 (Eskimo); udrykkes hjertet af en gammel ravn uden stål el. pærn og lægges ind i øjehulen på et dødningshoved, som lægges i en grav på en kirkegård el. rettersted, fremkommer der en ring i øjehulen den tredje nat derefter, den gør sin bærer usynlig, J. Saml. IV. 165, 156; - ravnestenen, sten, som gør usynlig og som hentes af r-, Kr. Sagn VI. 441, 01, J. Saml. IV. 164 153, se Gav. War. I. 324, Nyland IV. 98, Arnas. I. 650; fremkommer af r-s æg, Arnas. VII. 101, VIII. 116, Sundbl. 2 147, Fritzn. Lapp. Hdsb. 205, Haukenes IV. 333, Urdsbr. VI. 61, Gr. Løsningst. s. 37; navn til sort obsidian, Arnas. II. 348; - ravnebryllup i Kragelund, se Nyerup, Udv. dsk. Viser II. 97, 38, Landst. s. 625; - „ravnen sad på Rumlenport og gjorde såmangen sorten lort, kjællingen ud ad vinduet så, seksten streger (s. d.) skal der stå“, Kr. Börner. 107, 967 varr. med „kragen“; jfr. Aasen, Rietz ravn, Isl. hrafn hak; htsk rabe, mnt. ravene Sch. Lobb., hen føres til lat. corvus?; se kirketårn; aften; aften-, morgen-, nat-, val-

ravn-as, no. *ravnas æn* (N. Slesv.); skæo.; *dønt r-* (Agersk.); *de æ så möj æn r-*, han er så overmåde klog eller dygtig i en eller anden retning; *de æ så möj æn r- te å arbor* (Agersk.), han er udmerket dygtig; Wuttke nr. 14 anm. sammenstiller as med gudernes navn as, „davon und nicht von as, todtes thier, stammt höchst wahrscheinlich das alverbreitete volkswort „as“, „oas“, worauf schon die verbindung: donner-as hiltz-as, rabenas hedeutet“; sikkert urgtugt.

ravne, no. *uo*, se ravne.

ravnehjerte, no. sættes r- på sigte af bøsse og skydes i fandens navn, rammes alt, J. K. 218, 226, ellers: lægges r- på sovende åbenbarer denne alt, P. Volksk. V. 59, Arnas. VIII. 118; jfr. Arnas. VII. 105, Arnas. I. 618 flg.

ravnesten. no. se ravn III. 23. 17 n.

ravnunge. no. *raunog* i -er (Vens.; alm.). — rgsml., se ravn III. 26. 46 a.

ravnæg. no. i ordsp. *hva ka de kom á á ravnæg óðe en i raunog* (Vens.)

Ravnsborg. no. se bøjler, Peder Krylenti.

ravns-pik. no. i tale: *dér er et ravnepik v' ham* (vestj.), ø: ikke så meget ravn kan pikke, om mange mennesker 10 og dyr.

ravns ræger. no. (*ravnens ræger*) lit (Vens.); fugletude; er det opspyt, opbarket, jfr. ræge?

ravnerlo. no. *raupal æn -er* (D.), glds i: *rauparl æn* (Vens.), — rgsml.: luthreder kufesygge, når de bæres, fremmer og letter tandbrud (D.); jfr. Folkl. Journ. I. 380, hjælp til tandbrud (Schweitz), Folkl. II. 75 (Skotland), Urquell VI 203 20 (Pomm.), Trad. pop. III 236, Leland Etrusc. s. 267, Meyer Aberg. s. 257. 258 Amer. Folkl. V. 117; se rav.

ravret. to. se ragret.

ravruskondo. bio. se ravgal.

ravrådden. to. *rageråden* (Mors); overmade radden, se ravgal.

ravs. no. *raves de* (Vep. Thy); læt, flygtig tage; *dér æ nåj raves ice ad* (Thy), altn. det er ej i orden, f. eks. om papirer; jfr. -tag, burde måske skrives tags; hav-.

ravse. no. *de ragsør* (vestj.), det er taget; også: *han gør o ravesør*, er utilpasse enten efter svir eller af mangel på sovn.

ravsel. no. *ravesel de* (Agger); havtage, ruintage.

ravselot. to. *ragselot* (Sikeli, l.-y.-g. h.); utidig, upassende.

ravselvorn. to. *ragselvorn* (Vens.); ildtulpas efter et gilde, el efter manglende sovn. utldg. *høj ten ad raveselvorn, får høj ten lig nye koman dp á høj ha ene fát ræti usåre; de æ ad raveselvorn en særk á vær i, talemåde; jfr. bjrnask.*

ravset. to. *raveset* (Herning, vestj.); utilpas efter en svir, *han xipi sa raveset ad*

ravslø. no. *raveslø -er -t* (Vens., Agger). — 1) *de raveslør* (Agger), det rimor. — 2) r- sg; oppe sig, ryste sønnen af sig; *„høj bajone á vær á gab á raveslør á ekvæn“* Grb. 119. 47,

han begyndte at røre sig lidt og gabe og skuddrede sig et korn; *raveslør økøj* (Vens.), aksle skind, rejse sig af seng, skynde sig med sin pakklædning; *han æ raveslør iduio* (vestj.), forsviret, utilpas.

rapapida. no. *rapapes i* (Vens.); på cigarrør.

ravsplitter. se ravgal.

ravt. no. se rafte.

ravvejr. no. *ravejr* (Fano); vejr, hvort ravet driver i land.

ravvik. no. *rapik æn -er* (D.); *ravvort æn -er* (Fano); en mager fladisk, skulde.

re. no. to. se red, ræd, rød.

1. reb. no. *rev æn* (D., vestj.; Agersk.); *ree et rei* best. -en (Holl h.; Søvnud s.);

reb á best. -ø (Vens.; Agger); *riaf et* (Angl.). — 1) — rgsml.; almindeligt reb

kan man spinde ved hjælp af handen (s. d.), således at der på den spindes en „tråd“ (s. d.), tre „tråde“ spindes sammen til en „tot“ (s. d.), tre „totter“ atter til et reb; dog findes firtrådet reb;

om arbejdet med at „slå reb“ se Kr. Alm. III. 108; *ulor rpe* (D.), uldreb, reb

spundet af fahar, se tojr; man snoede også reb af haan, se snue; af stænglerne

af rævling, empetrum, el. af en sivart, *juncus squarrosus*, jfr. Fb. Bondel. 124;

Stollis Opt. s. 32, reb af svinborster, blar, lundeast (Skane); W. Gregor s. 179

„of hair, willows, bog hr, split up into canes, broom roots or heather“ (Skoti.);

koer vil af og til *ej reb* (Skanderb.), æde deres tojr; *ta revæn ou* (Søvnud), spænde

skaglerne af; *slø örær i æ rer* (Malt), lig. slå til skaglerne, om den forspændte

hest; *strum æ ree* (D.), lig. tage alvorligere tat; *han ær i Fridørr's o ano*

ree (Malt), ø: han snorker; *han har hüd æn i æ ree far* (D.), om en rus

(hjorn), han har før trukket med den; *de gæer høst, væn di bæk ryker v' jüt*

riaf (Ang); „hvort kom A. i tugt- huset?“

„han hüd fohæn æn stuk ree o æ løncep, - men der æd nåk æn ku

bønæn tæ æt“ (vestj.); samme vils i Kina, se Clouet. Pict. I. 60; jfr. holde I. 638. 13 a.

Kr. Sagn VI. 25. 87; *„æv snak, Andrea, æjæn ref.“* ædi æ muh te sin kun (vest-

slav.), ø. hold mund, ellers får du prygl; tiendetageren slog reb om kornet, inden

han talte det, Kr. Alm. II. 38. 101; —

„trække reb“: to karle tilfods el. tilhest med et langt reb mellem sig på hver side af en rugager, slæbte rebet hen over kornet og trak den på vipperne hængende rim, førend den beskuinedes af solen, Dania I 252, II 71, eller skulde det ikke være for at hindre frost ved at skaffe luftvæksel? se Nyland IV, 78; — *der skal go' sig der om natten d' mol om yden må hans reb, d' så robar ha'j*, ... *hør d' d' reb d' el' skiel* Grb. 172, 4, munde om den gl. skik at opmåde marken med reb, jfr. navnet sta. „*lithsøgen*“, se rebsjord. — Man må ej drive drægtige dyr over et reb; drives de ej tilbage over samme reb, kan de ikke føde, Kr. IV, 357, 117; frugtsummelig kvinde må ej gå under udspandt reb, J. K. 368, 39, Kr. IV, 346; ved jordejærd må man ikke lægge rebene, hvormed kisten er sænket, på graven; nu da vil det næste lig blive af en hængt mand, Sgr. IX, 230, 73, Kr. VI 286 333 (Sall.); i D. kastes som regel altid rebet sammenrullet med spader og skovle på graven, når den er klappet til; reb, hvormed ligkiste er nedført, bruges til bundsel til koer som sparker, J. Saml. 2 III, 147 (Djursl.); r., ført tværs over kos vej, tager dens mælk, Wigstr. II, 134; — om der knytter sig tro til den strikke, som et møke har hængt sig i, at der er særdeles lagedom i den, har jeg ikke truffet på, det kunde være rimeligt, da forestillingen derom er særdeles udbredt, se Wulke 189, P. Vik. V, 153, 16, Ndl. Vik. VII 178, Tr. pop. XII 511, W. Gregor 214 (Skott.), Folkl. Rec. V, 177 (Cornwall), Folkl. VII 269, 272, Liebr. Gervas. 235, 102, 245 336 (Frankr.), Laisnel I, 165, Folkl. Rec. III 137, 142 (Portug., Rusl.); ligeså selvmorders hue, kugle hvormed bjørn er skudt, Sande II 283, se 2. søm; den, der har taget sig af dage ved hængning, får rebet med sig i graven (D. vist alm), jfr. Wigstr. II, 324; — brudg. fastholder frø i reb eller tøj, at hun ikke skal løbe bort, Kr. Æv. III 245, jfr. Ashj. II 142, Wigstr. Sag. 126, Landh. Lægb. 144, Videnst. Volksk. I, 315, Rivista I, 54, jfr. reb, som skal vise vej, flyttes, Rhoff 35 112; Kr. Æv. 172 hosebånd; — i søgn forekommer det at riske højes ned i angange el. huler, men så brister rebet, det brynder over, se Thiele I,

166, 226, 350, II 192, 209, el. at man vil mæle dybden af et moschul, så trækkes op med en hørspande, Thiele II 6 el. et væderhorn, II, 15 se mæle II 658, 64; jfr. Krist. Sagn I, 253 flg. 425, 69, III, 55 278 79, 204 32, sagn Aasen, Landm., s. 64, Afzel. III, 118; djævel el. genganger stottes til at sno reb af sand, jfr. Nicol. Nordl. I, 50, Haukenes IV, 481, 496, Folkev. XI 470 ov., Bergh Sagn 47, 52, Sande I 40, Arnas I, 557, Maurer Isl. S. 160, Z. f. M. II, 148 (Rügen), Grimm Effenm. XXXV, Folkl. Rec. III 158, Folkl. Journ. II, 157, V, 72 (del.) 108 (Cornw.), VI, 154 (Skott.); sagn Globus XXXIV (1878) s. 205, Achelis A. f. Religionswiss. II 47, Dananden;

now make me, dear sir, a rope of sand,

which will bear washing in Cocker & not loose a strand,

Harl. & Wilkins, Lancash. Folkl. 84; „ropes of sifted sand“ Henders. 254; „bund sand in bundles with beams of the same“ Choate Notes 219 med., Denh. Tr. II, 119, Hardw. 191, Folkl. IX 368; Graf II, 270, Urquell IV, 9 (Volhaker), I, 301 (Talmud); samme motiv findes i ævent., se Clouet II 112, Amer. Folkl. VI, 57, Tibet T. s. 168, Weinb. Volksk. VIII 26; „Stricke aus Kleie, Garn aus Stemsplittern“, Wh. Vik. II 296 (Talmud); jfr. Hårbandshjød 18: pær or sandi sima undu: „gange med strande och vinde op reb aff sande“, DgF. II, 117, 19, III, 859 h, se Fritzn. 2 I, 675 h; et reb af „rendendis vand“ DgF. II, 115 27, III, 858 h; her kan smistiles lænken „Gleppu“ Gyftag. k. 34; et reb af solstråler og smør, Folkl. Journ. III, 314 (Mongol.); reb af „beather, hemp, wool & woman's hair“ slæber en ø med sig, Folkl. VI, 163 (Skott.); — i lögnrebst snos et reb, smee, tov af halm, avner el. hakkelse, hvormed vedkom. høser sig ned fra himlen, se himmel I, 609 42 a m. henv., jfr. J. K. 338, Kr. VII, 216, 251, 254, Sgr. VIII 81, Kr. Molbohist. 121, Ævent. 256, III, 128, Ashj. I, 201, Wigstr. Sag. 25, P. Volksk. V 7, Grimm K. M. m. 112, Magyar T. 87, Amer. Folkl. IV, 18 (Indon.), Persens II, 14 (Sydhavsfolk), smt. Molboch Ordspr. s. 360: göre klokkestrænge af havreavner; se Frauenth., Lagendich-

tungen s. 7 m. henv.; — r. spændes over gade for at standse genfurd, Thiele II. 124, over vej for at fange øyen, Maurer 236, hyrder snarer folk med r- ved pusevælbild, Jyll. I. 338; røvere spænder over vej reb, snore, strækker, lønker, staltråd, som sætter klokke i bevægelse i røverkulen, se klokke II. 188. 14, Krst. Sagn IV. 403. 45. 46, 456. 10 flg., 495. 21 flg., jfr. P. Volksk. III. 143. 41. 43. 46, V. 52, Knoop Pm. 145, Noll. Volksk. III. 44; ligeså gør byergfolk, Kr. Sagn IV. 462. 50, at reb spændes over brudeskaarens vej, synes ukendt i Norden, se H. E. Meyer, Hochzeitsbrauch des Vorpommern (1896), jfr. Wb. Vrk. VIII. 429, X. 165. 203. 398, Folkl. Congr. s. 268, 290, Denh. Tracts II. 213. Pitré Arch. III. 350, jfr. Folkl. XI. 306 (Malacca); — når helten trækker i et r-, kommer hans hest, Kr. Ev. III. 238; løbe et reb, der er viklet om en stige, af, fastelavnslæg, se Kr. Börner 264; trække reb, stykkeprobe (alm.); jfr. Flömanns S. 146 ov., „toga hönk“ se Fritz.; rykkes;

borneleg: „sno reb“ el. „spænde silke“: en lang række holder hverandre i hænderne, rebets styrke prøves ved at der rykkes i begge ender, rulles så op om foreten som vindespand, se Kr. Börner 223. 3; 2) et reb truesko — $\frac{1}{2}$ snes sammenbundne med et halmtreb; men antallet er forskelligt, eftersom det er karlestræsko, kløver, koltninger, kvinde-træsko, tømlinger (Silkeborg); jfr. verl.

3) *de leger i rge* (Løgst.), om afslæet græs, 3: det ligger i lange smalle holmesteder (s. d.); jfr. Aasen, isl. reip ikk.; mnl. rep Sch. Lubb., eng. rope; htsk reef, ring, gørd; se lysom, lænke, snor, strikke; bag, bund, fælde, for-, græs-, hammel-, hampe-, hjerne-, holde-, horn-, hovedlags-, hoved-, hår-, kate-, kindings-, kjage-, klokke-, knappe-, kolv-, krøge-, løbe-, mannulla-, nigruns-, nase-, næselænd-, ralle-, ræslings-, seksgeats-, sele-, skagles-, skilings-, slage-, stige-, stav-, svæbe-, tolvgeats-, trække-, trævie-, tvær-, tække-, tømme-, voge-;

2. reb, no. *reb* (Agger); reb i sejlene, jfr. Aasen riv, eng. reef, se rebe.

rebbebensstog no. se revelsben

rebbol, no. se ribbel

rebboralde, no. se remmeralde

rebe, no. uo. se ribbe

rebe, no. *rer* *er* *et* (Holmsl. kl., Agger); rebe sejl; fig. *han måt rer et* (vestsløv.), tage reb i sejlene, slå af på sine krav; *rer* siges lb. om fiskegarn, når de i blæst rulles op om „tællen“ så det kommer til at ligne et reb; *et ned et røret* (Kliton), *reget* (lb.); *reb* *er et* (Thy, Agger); *r- et krøge*, tage krogene op af vandet når de har staaet den bestemte tid i havet og hale dem ind i baden, — rebe agte, se Krst. Alm. s. 1. 12. 24.

rebebånd, no. *rebehæn* = *ri* (Holmsl. kl.); båndene hvormed sejlene rebes.

rebel, no. „nu bliver der rebel (*frøbel*) i huset, Kr. IV. 235, larm, spektakkel, se rebelsk

rebellier, no. *rebels æn* (Årb.); en som er ustyrlig.

rebelsk, to. *rebelsk* (Sovind s., Årb.); *rebelsk* (vestj.); ustyrlig, ordet er i alm. brug; jfr. htsk rebellisch to., rebell no., oprører; fr. rebelle no., af lat. rebellis, 3: som fornyer krig

rebende, no. *reben æn* (D., vestj.), = rgsn.; *dær er det ro i rebaj*, der føjes til: „om det dæ, så er det et i“, Grib. 238. 181; *dær er det i i refær* (Branderup), 3: man kan hjælpe sig til rette ved et stykke reb, når noget går i stykker på vogn el. pløj.

reboralle, no. *reborl æn* (Agger); *æn lig r-*, en lang, vidtløftig skrivelse.

rebkløve, no. *rekløve æn* *er* (Bj. h.); en kløve af reb, hvormed kreaturerne bindes fast i deres båse.

-reblo, no. se tørve-

reblørens, no. se reverens

rebløshjør, no. diarrhø (vestj.)

rebajord, no. *reerjorde* (Sovind pld.); jord, der er fællesseje; gamle folk kender ordet, men ved ej ret, hvad det betyder.

rebskurv, to. *reerskors* (landk.); overmåde befængt med snat.

rebslåer, no. *reerlar æn* (D.); *reerlæs æn* *er* (Sovind s.); *reerlar æn* *er* (Sundev.); *reerlar* el. *reerlar* (Agger); *reerlar* i (Vens), — rgsn.; *de ga rebak liksom får* *er reerlar* (Sundev.), tünde: „de kommer i *er* *er*“ så *er reerlar* (vestj.); hvorfor *er* går baglængs, Kr. Molboh. 105. 25; de har i Bretagne og Flandern været foragtede se Folkl. VIII. 140, Luzel Somou XXVII, jfr. Sibillot, Les cordiers i hans Legendes des métiers.

reblåerbane, no. *reblåerbæn* (D.), — rgsin.

reblåerknude, no. *reblåerknud* (Andst), en særegen knude, som møslagerne slår.

robstol, no. *rofstuol* (Kals), vestsløv.; en stol, hvis sæde er flattet af smereb.

redtöjr, no. *redtyö* (Sövind s.); et tøj af hamperreb til forskel fra et af sømme el. hestehår.

1. **red**, no. i udtr: *no, de æ wal, du komer, a wær dyp rē d wēd ha wal hēn wē dē* (Vens.), v: jeg stod i begreb med; jfr. isl. rið, Aasen rið itk., bevægelse, hvori en ting, som balancerer, er.

2. **red**, to. *re* itk. *rē* flt. *re* (Vens.; Thy. Agger, vestj.); *re* (D., Sövind s., N Slesv.). 1) let at skelne eller adskille, som ligger ordnet; om garn, der ikke er sammenviklet, modsat: i filte (Ågersk. Lb.); *de æ rē o go te* (vestj.) — 2) simpel, klar, let at forstå; *de æ hēd re som æ dæw komer*, (Lb.); *sā rē om hæpēl snūr* (vestj.); se 3. legle; *om fuor i huan* (Vejr.), som fod i huse, som anen i æ kærk (vestj.); *om re sag; re rænskab hōlar læpēl wænskab* (Vens.); *de æ nu rē* (Vens.); *de lego sād rē o ad re fuor ham* (Agger), siges om den, man kan sine ting; *om rē røj* (Vejr.); *kan ku lōs re* (Vejr.), kan læse tydelig; *de æ re snuk* (vestj.), tale, som ikke er til at tage fejl af, jfr. isl. greidr. 3) færdig, beredt (Thy, Ågersk.); *re te o dnr æ fādæw* (Ågersk.); *ær I rē? la ri andr kom astæjē* (vestj.); *re te d lom* (Sövind s.); herhen kan føres udtr. *re, kanta it pøj* (Malt), *re pøj* (Vens.), jfr. se Aasen reid — rgsin.; jfr. Aasen reit 1. rode, færdig; greid, let at skelne, se greidr, sv. redig.

redbåd, no. kaldes på læssa en af de to mindre både, som bruges ved ridskær; i storbåden ror man ud med raddet, hvis ende gøres fast ved redbåden og ved hjælp af denne bruges ud i raddet i den længde og stilling, hvori man vil have det og drages sammen, når man vil optage de fangede hornfisk, hvilke de såkaldte tællemand, to på redbåden og en på jagbåden, ved at pulse driver ud i vaddet og hindrer fra at løbe ud; Mb.

redde, no.

rēj -or -o rēja (Vens.); *rēj -o -at rējat* (Sövind s.); *rēr -o -at -at* (Elsted); *rēj -or -at rējat* (Andst, Plougstr.); (f. *rējor* (Vejr.); *rējat* (Agger); *rēd -or -at -at* (D.); *rēræn* vistnok kun i nf. (Valsb.); litisk. retten;

rēj -or -at -at (Ågersk.). — 1) — rgsin.; *høj ka ene rēj sē söl* (Vens.); også lig. rapse, småstjale (ostj., vestj.); jfr. hærge. — 2) reflex. komme ud af med penge el. sligt, få det til at slå til; *no hār a dæw klæpē o, a ka rēj mæ mæ fā de fōst* (Andst); *æ æ støj mæ ri rēræn eda mæ dæw līfa* (Valsb.); jfr. mint. reddēn, Sch. Laubb. 4) *rēja -r rēja rēja* (Vens.); udholde, magte; *ær sād træls d go i klet, ær sād røj d rēj d go i hæggruod* (Lild s.), er det besværligt at gå i klitten, så er det værre at holde ud at gå i havgrus; *a ka ene rēja læpē; ka do rēja mæ æ?* udholde det med det; *høj ka udē rēj d blyō ær mē æ; a kærē rēja d øpre mōq; „lo rējor ene d go te Hunkurra mæ bræw”* (Vens.), v: du får ingen el. for fa stik i kortspil; ligeså S. Himmerland, jfr. mint. reddēn, Sch. Laubb.; se regne sig.

1. **rodo**, no. *re* el. *rēj*, *rør* el. *rējor*, *rēj rē* (Vens.); *rija -r rēj rēj* (Sams); *rija frujor/ rija rija* (S Sams); *rē rē rēr rēr* (Elsted); *re re rēj rēj* (Sövind s.); *re -or røj røj* (D., vestj., Thy); *re -or rēj rēj* (Braderup); *rē -o rē rē* (Sundev.). —

2) lægge tilrette, skille ad; *re dyp* (Vens.), oprede, f. eks. uredt garn; *ri skal ha æ gan oprēt* (Ågersk.); *re hørēt* (Sövind s.); *rēj hōrē* (Vens.), rede hår (alm.); *„gu be di stakler, de rēja djēt hōr rōdē om dæw? a rējor ene mē yn jej gdn om ora, d de æ strægt nāl”, sād ræpē* (Vens.); manden må i 7 år ikke rage skæg eller rede hår, se hæl 771. Sh. negl II 682 26a; jfr. Wigstr. II. 331, Nordlander S. s. 12, Z. f. M. II. 365, P. Volksk VI. 69, Knoop Pm. 188; endvid. kan henv. til Voluspå 38; *bō hann wæ hendr ne höfud kembdi ādr...* hos Munch s. 187 b; i et sagt reder fanden fruens hår (s. d.), Kr. VIII. 154;

jfr Grlb 211 *æd*; rede perler (s. d.) og guld (s. d.) af har, se har I 771 51 (i Efterl.) 105, jfr. Fokl Journ I 221. Päre I s. IV 197, Rivista I. 128; *re te haral* (vestj.), bruges nu kun spøgende om søen, der danner et leje, lige inden den loder; *re æ krog æ mek* (Aggø), sætte krogene i mekken (s. d.) efter at de er brugte, = sætte linerne op (Fjaltring); *re fræ sæ dibe*, få fra hånden — 2) til lave, tilberede, *røj æ gryful vœlœn, æn pœt kol, æn gry græ te æn*; men *kyæn hœr æne mœn røj* (Vens.); *røj ma* (Hjerring) kogt salt mad; *re sœp* (Fur), tilberede suppe; *røj æn sæn* (S. Sams.), rede seng (alm.), „*æm du sæjer æm lœga dœ*“, Grlb 243 282; jfr Aasen *reda*, se *ryste*; *de ær æn gœnœ mal, dœn ku re mœj* (vestj.), unde appet., 3) *re sæn* ud *gœnœ* (vestj.); *røj sæ uk œ* (Vens.) lunde ud af, *han rœr ær gœt epœmal* (Sundev.), klarer sig godt med hensyn til indgælder og arbejde; *de kan æ æ re* (Ang.) det forstår jeg ikke; jfr isl *grœða*; jfr. Aasen, *reda*, tilave, tilberede seng, mad, *grœða*, rede har, bringe i orden isl. *grœða*; se af., ud.

2. rede, no. *rêd* best. (Himmerl.), *re æn sæn* (vestj.), *rœ æk* (N. Sams.); akselstok på en vogn, aksel mellem hjælene på de gids plove; *æsen* blev fort frem af indtage over „redet“, eftersom pløien skulde gå dybere eller grundere, Kr. Alm. I 58 2ut; jfr Riitz *reda* 2, i smusn vogn, isl *red*, lat *rheda* (s.); se *hug*, for., støtte.

3. rede, no. *re æn* (D., vestj.); *røj æn* (Holl. h.) — 1) orden ordentlig sammenlæg; *æ red æn re æ æ*, *ku æ pœ re æ æ* (D.); *ket re æ æ* (Vens.). — 2) besked, kundskab, oversigt; *gœ re fœ*, *hœn hœn hœ æn* (Sovind s.); *han gœr gœn re fœ sæ* (Ågersk.), giver god besked el. gør nœgagtigt regnskab, klarer for sig inden guld, også *vestj*; jfr. Aasen, *grœða* huk, rede, orden; fides, hjælpe, til æ, vides.

4. rede, no. *re* best. *rœ æt ær* (Tisen); *røj best æ*, *æt ær* (Åstrup); *røj æ best*, *røj æt ær* (Sundstrup, Vens.); *re æn ær* (D. vest., Bræderup); *røj rœ best æn*, *æt ær* (Holl. h., Horn Luf s.); *re æt rœr* (Gjern h.); *æt rœr* (Sovind s.), *æt rœr* (Lanng); *røj æn røj* (Sams.) — 1) —

rgsm., fuglerede; „*æsen læ ær rœr fœ æt gœn re*“ Grlb 245 325; „*de for æ re ælt æn æ æs*“ 241 34; *ku æ bœræ hœt røj*, *æt æk æ ælt fœ æn gœn læ æt fœst røj æ æd gœn* (Vens.), Alm. 2: har jeg først huset, fandt jeg nok konen; *de ær æt rœr æ byg re te ænær dœr ænær* (D.); *gœr æn æk æn æ re* (Malt), få et barn udenfor ægteskab; *æi skal æ rœt æ æm* (Sovind s.), 2: i sengen; *hœj læg hœm æ røj* (Vens.), 2: bliver hjemme istedetfor at gå på arbejde. I Vens synes ordet at bruges om alle fuglereder, i andre mål gøres skel mellem rede og vovl (s. d.); man må ej se i fuglerede, så lykkes angeme rj, Kr. Alm. 2 I. 141 17; mand skal have såmange børn som der er æg i den første rede, han i sit liv finder, Arns II 558; i ævent føres barn op i rede, i træ, Kr. År. III. 20. — 2) fosterlejet hos forskellige husdyr, se I. ham I, lje 3; fœl, grise, kalve, lamme; jfr Aasen *red*, isl *breiðr æk*, se ægtræsserede under kolurt; brunlebe, brænse-, fugle-, gæse-, humle-, hvejsæ-, hœræ-, kræge-, læræ-, muse-, skæde-, skæg-, spurve-, storke-, svæde-, svane-, tulde-, vihe-.

redearm, no. *regnaksek*, der går gennem hjulhavet (Vardø, Mh.), se 2. rede. **redébånd**, no. *rebo æn -boæ* (vestj., D., Andst, Hvejsel); båndene hvormed en klavse garn afdeles i listeler.

rededeje no. *rœdœ æn* (Sall., vistr. glds.); kvinde, som står for at rede til gilde; jfr Aasen, *red-dœn*; jfr. Riitz 528 *re dœ* „matlagerskæ“; se *redekone*.

redokam, no. *rœkœ æ best. -kœm*, *æt -kœm* best. *-kœmæ æn* (Vens.); *re æl. rœkœ æn* (Agg., Thy); *rœkœ æn -kœm* (D., Sovind s.); *rœkœ æn -kœm* (V. Vistled); *rœkœ æn æ* (Sundev., Ang.) = rgsm.; kam med grove tænder, se *kæmmekam*; et kam-lignende redskab, der bruges når træde-garnet strøbes om hommen, for at holde væven udbredt, der lægges 20 træde mellem hver to tænder, og der er et „lag“ til at sætte på kammen for at trådene ikke skal springe over (D., Thy); kammen i terskelen, hvormed lang-halmen redes (Bræd), se *ribbe*; en række parallelle knudstreges i redokam-form som bider ved kortspil, se J. Saml. X. 82; jfr. luseharke, -harve, -kam.

redekone, no. *rœkœ æn kœnær* (D.,

N. Slesv. 1; 2 redekoner hører med til brudefølget, se befel; i D. følger ungen bestilling med, det er en hædersbevisning at blive indbudt til at være det; jfr. Aasen, redekona: kvinde, som anretter maden i køstebud; rededeje.

redelig. *relø* (D., vestj., Vens., Mors, Sall.): *relø* (Lild s.). — 1) to. = røgsm.: røtskaffen; *du sko et vær røj, æ man æ relø næk!* (D.); *i relø møj* (Vens.); *han æ relø næk te d bødél* (Lild s.); *de æ ludo relø o san* (Agger). 2) om alh., hvad der ikke er urede; hvad der ingen ensvøb, uklarhed, vanskelighed er i; *de gær æ relø* (Bradr.), 3: ej sammenflettet; *de æ æn relø væj*, en vej, som er let at finde; *æn r- søg* (Agersk.), en sag, der er let at finde ud af; *de æ sø relø æ gn in te*, *der æ hærken bøn hælør smæl falk* (D.); *de æ sø relø mus æn pæk dyals æ nak* (Agersk.), iron. om noget, der er overmåde urede; *æ dær læk relø?* (Sovind s.); *mi klæk æ relø* (Skeb.), rigtig, den passer; *ja, de æ relø* (Sall.), det er vist; *rægusknop ær il relø* (Sovind s.); *han æ relø æl ænør æjær æn i æ høvæ* (vestj.), 3: han er forstyrret; et gall regnet stykke, et muske, der er forstyrret i hovedet er *il relø* (Skeb.); *høj æ æn æn relø* (Vens.); 30 *do ær æ hujol relø iæ wæn* (D.), 3: ej helt sdræ — 3) bio., klart, tydelig; *do æn lør relø* (Lild s.), du skal læse tydelig. 4) forværkede: visselig, ganske vist, bestemt; *de æ relø møj*, det er ganske vist; *a sko relø næk gi dæ nøj bøjel* (Agger); *de æ relø næk ham*; *de hær æ relø ældriq sø* (Røgen); *de væ æ relø ællor relø næk et* (vestj.); *æ han komæn?* ja, han æ relø komæn! 60 *ær han hær?* ja, han hær relø næk wæn æt? (Sovind s.); se u.

redolighed, no. *relahe*, *relu* el. *re-
khe*, *relhje* æn *hest*, æn (*Vens.*); *relahjød*
lid s.; *relahid* el. *relighud* (*Agger*).
relahjød (*Mors*, *vestj.*, *D.*); *religher* (*Vejr.*);
relsher (*Agersk.*, *Bradr.*); *relshøj* (*Silkeb.*,
Søviind); ikke i røms betyd., men rig-
tig opgjort med penge el. regnskab; *gød*
relsher (*Søviind* s.); a aka *nåk gür re-* 80
lshøj bød så mæl d gryn (*Malt*); *fin*
relshet s. (*Søviind* s.), linc rede i; i gür
en *sils n* så *dæm pæy* (*Andst.*); *hd do*
en *du relighid mæ dem* (*Agger*), gjort

dil mellemværende op med; *fo r- o æn*
tey (Malt). så klarhed over. orden med;
gør reløser d æn sag (Ågersk.), bringe
den i orden; *a kun eýt hól relshjød þu*
ól di saqar (Lild s.): *a kun hóg no*
ræti relshjød þu 2; *høj mut wé sá yu*
d jø r-, o: regnskab; *a hór ene fát no*
ræti relshjød þu 2, 3: pålidelig underret-
ning om; *no ska a nok jø relshjød*; 2:
klare sagen (Vens.); efter gilder samles
deltagerne til „rodelighed“, 3: til at
gøre regnskabet op, se J. Saml.² III.
110, 121, Bondelis s. 281, 263; ironisk:
uorden, spektakkel, uslyr; *de ær æn kún*
relshjer! (Vejr.); *síkon relshjød í halar!*
de æ da æn fát r- hæer ær! (Agger);
de ær æn slém relshjer! (Sovind s.), 3:
det er en net historie! „Ja, Jens wa syg,
å de te relshjer“ Tkjær II, 11, 3: for al-
vor; se *rednug*, svås.

redelse, no. *rèjols de best.* -t (Vens);
suppe med ærter eller kål; se søhelse; forbe-

redemølt, to. *remølt* (Vens.); som
har tydelig udtale, munde; som kan gøre
god rede for sig; *remølt* *te d'prek*; *dagj
maj* *ør ene su remølt* (Vens.).

-reden, se af-, til-

rodon, to. ivrig, driflig til sit arbejde (Viborg); mulig beslagtaget med rede, Mb.

-redor, no, brude-

redøskjel, no. *reskal* el. *ræskæl* (Vens.); forklaring, bestemt besked; *høj iød eyen*
r- *dyd' de, mæ' de.*

redeskår, no. *reskur æn* (D.); det skår, der slås i enge, hvor der ikke er skel mellem de enkelte ejeres loddet, for at sætte skel uden hoesletten begynder, se afrede.

redig, to. mælig, fyrig, om heste
(Rgkh.), Mb.

1. **redning**, no. orden, regnskab, opgørelse, *a ka en rej no reg i de bær* arbej (Vens.), *a: finde orden i, hille rede i; man skal også kunne sige: a ud meren ra hile rej(!):* *a: ræl el. redning, a: frelse; se redelighed.*

2. redning. no ragnen æn (Luld 9.):
ræjnen æn (Ågger); ræjnen æn (Sovand):
æ ræm, jfr. ræst.

redningsbåd, no. *røynings-* el. *red-*
ningsbuesed (Agger); *røyningsbød* *æn* (Lald s.).
— *rgsm*; se under *glad* l. 458. 2) b; den
står i *røyningsbuesed* (Lald s.).

redningsbådskarle, no. rednings-

buðskál flt. (Agger); besætningen til redningsbåden; *rgnngsmannskab* best. -*ð* (Lald s.); de er forsynede med korkbæltter, *rgnngsbæltar* (sts. i).

redsel, no. *ræsel* *è* best. -*t* (Vens.); redskab; indretninger til fiskeri, sædeles garnfiskeri i Lamfjorden. „bruge ulovligt redsel“, Mb. med henvisn. i Frd. 15. Dec. 1750, § 4. 16; „langredsel“ Kr. Alm.² I. 45 69, = skrave (s. d.); se redelse; rassel; små-

redskab, no. *ræskar* *et* (Søvind s.); *rejskab* (Agger); *ræskab* *è* best. -*ð* flt. -*er* (Vens.; Himmerland); *reskop* *et* -*er* (Badr.); = rgsn. (S. Jyll.); *seletøj*, *leq* *ræskab* *þu* *hufjatan* (Himmerl.); *ræskab* *è* (Vens.), et mærke af kork, befestet til en line, som viser hvor fiskegarnet er udsat; *rejskab* (Agger), fiskeredskab; *æ* *formann*, *de æ ham*, *dær hufjor æ rejskab*; ²⁰ i søgn og ærent. bruges ved trolddom redskaber til at arbejde af sig selv, greb (s. d.), spade (s. d.), økse, se Sgr. VI. 117 økse, sav, VIII. 35 økse, greb; Kr. Æv. 178 skovl, spade; Sagn IV. 312. 03. 04 spade; jfr. Nhoft 396 Bg. Ic, økse, fork; Kr. Sagn VI. 146. 403-4 rok (s. d.); VII. 159. 34 flg. mangl. eks.; Antkv. Tidsskrift 1849-51 s. 201; dværges hantle smeder, se J. Færø 2 16, Weim. Volksk. II. 2; Arnas. I. 12; ³⁰ Maurer S. 9 rive og leer; Arnas. II. 277, 448, 468 flg. greb, hakke, gaffel, kniv; Rafn, Oldn. S. III. 88 sverde hugger; Kalev. III. 368 flg. bue, som selv går på gælt; Frns. Lapp. Event. s. 67 høvt, sav, naverbor; jfr. Magyar T. s. 390; Schmidt, Volksm. s. 32, instrumenter spiler, Leger, Cont. SI. 211, brænde går selv hjem; sgn høstak, 2. kjølle, lyngklumpe, lyngstak, nek, torv; se Aasen ⁴⁰ redskab hak, værktøj; greida 5. redskab, tilbehør; jfr. fiskeri, vogn.

redskabshus, no. *ræskabshus* *æn* (Lald s.); huset, hvor fiskeredskaberne gemmes

redskabetøj, no. *ræskabetøj* best. -*ð* (Jern h., Søvind s.); håndværktøj.

redskyld, no. *reskyl* *æn* (Agersk.); kørsel pålagt af øvrigheden, se Outz. 282 m. henv. t. Houtfeldt I. 453.

redse, no. *ræsal* *ræstar* *ræalt* *ræalt* (Bogt., Vens.); *ræsl* *d'p*, gøre forberedelse; *nè mæ skal te d' bæj mæ nò*, *ræslæ mæ d'p*; se ralsle, redsel.

-*redt*, fl. se til-, u-, ved-.

redtråd, no. *rætro* i best. *rætrå* (?) flt. -*trør* (Vens.); endetråden på et sk. hæspet garn, den lægges tredobbelt og kastes om garnet, hvorefter der slås knude på enden, jfr. fed-tråd.

reest, best. no. se rejs.

reffol, no. se revl, riffel.

reg, no. se ryg, ræg.

reg, no. *reg*, *ræg* *è* best. *rægs* (Vens.); støvregn, rimfåge; jfr. fugvejr, ruskvejr, 4. rag, rog.

regat, no. se ragat.

rege, no. *reg* -*er* -*æ* (Vens.); det rusker, der falder sin regn, lægger sig rimfrost.

regel, no. *rægl* *æn* *ræglar* (Agger); *rægl* *æn* best. *ræglan* flt. *ræglar* (Vens.; vestj., vists. alm.); *rekol* *æn* (Vlb.); = rgsn.; „*næ gðssens stunc skul stæss d'p*, *så war æ en wæs regel* . . . Grb. 12. 2. orden; *han færk d'lt æ rekol*, i orden; *dær æ hær ena* (slet ingen) *rekol æ dær mæn* (Valsh.); jfr. lat. regula; se afren-, kjælling-.

regenero, no. se ruinere.

roget, to. *rege* (Vens.); overdraget med rimfrost; *joren æ rege*.

regiment, no. *rægmè* *hc* *è* (Vens.); ³⁰ *rege* *mæ* *æt* *æn* -*mæ* *hær* (D.); — rgsn.; *do æ en de flygkè rege* *mæt* *mæ* *dyanen* *d'p* *roge*, Skgr. II. 27. 200 (Årh.); jfr. fr. régiment, lat. regimentum, se regjere.

register, no. *regi* *stær* *æn* (D., Agger); = rgsn.; fortegnelse; lang, stor person; *de ær æn fæls r- han hæ te kugon* (Agger); *et løy rægræ* el. *rægræsl* (Søvind), se hængstork; jfr. mlæt., registrum.

regjer, no. i udtr. som: *de æ æn fæls rege* *æ* (Åbenrå); styr, spektakkel; *de æ æn regi* *ær* *bæjgæt* *æge* *æn* (Ang.); *i gær dæ æn regjer te æn hærskæn* *ku* *se dæp ælar dør* (vestslæs.); se regjersel.

regjoro, no. *regjær* *reger* *ut*. (D.); ikke blot = rgsn., men også: holde styr, gøre larm; *dæn dær Hæng de æ æn sæj jin te d' regi* *ær* *d' skimp*, Hag. s. 173; *dæ æ fæls æ æn hær regi* *ær* *jær* (Agger), ⁴⁰ siges om den meget virksomme, der tumler svært med arbejdet; jfr. lat. regere, styre, herske; regiment.

regjerendes, to. *regi* *ronns* (Andst); sakker, rådende, f. eks. om kvinder.

regjering, no. regjering en (Lald s.);

regjersel. no. rēgē'sel æn (Rēg'n s.);
uro, oprur; sikat r- ei sek! se regjer.

regl, no, *rægl* i *ræglar* (Vens.; Lald s., Murs); *rægl* el. *regl* *æn* (D.); *rægl æn* *ræglar* (Agger); *palt*, løstrevet blud; *no ær min gæmæl skyet i jénar ræglar* (Lald s.); klippe tøj op i *regler* til unytte (Varde); *hún ka et hál æ reglar d æ hæl* (D.), o: hun bliver pjaltet; *æn rægl d æn lugen* (D.), en strimmel; *æ klæs hægar i reglar om hún* (Ågersk.); *klæan hægar i ræglar omkræn ham* (Vens.); skæo, læng person, *palt*, se *rægle*

regle, no. se regle,

1. **regle**, no. *règl* æn -ær (Vens.);
= *regning*.

2. regle, uo. *regl* er *regalt* el. *regale* (Frederikshavn); skære småfyndere på tværs af benene i smalle strimler (Vens.); ligeså: *regl skddør* (Holmsl. kl.); *regl kol* (Thy), skære hvidkål i lange strimler, bruges således opstuvet til jul; *de ær æn det skæjer, hun regler æ tøj hæen* (vestj.); *sk*: øder det ved at klippe det i strimler; *fi*: Aasen, tekla, skære i smalle strimler.

3. regle. uo. *regl* (Ågersk.); *règl*
-et (S. Hald); *rekal* (Bradr.); *rallen*,
om en doende; *de règlør*, også uo. *han*
før æ rekal i æ hals (Bradr.); også uo.
de règlør i halsen æ ham (S. Hald).

4. règle, uo.

regl -ar -at (Andst);

rekəl *rekələr* *rekəlt* (VIIb.):

regere, råde med, tunile; *ir skoðmestur*
ku et regl æ hön læggr (Aundst.), magle;
æ hær rekalt mæ æ tröl æ hela nat,
 tumlet med trolden; *vi rekler o'm mæ at*
som vi küh (Valsb.); se regel.

regleröv. no. ræglröie æn (Agger):
reglrör ska äls betäl (Mors), glids, pjalle-
rumpe, 2; bonden

reglet, lo rregula (Agger); pjaltet, laset; en po r- bingsar; han go ad r-

regn, no. *ræjn æn* (D., *vestl.*, S. Hald);
best. *ræjnæn* (Tved); hak. (Sams; Braderup);
ræn i best.-t (Vena; Hell. h.; Horn.; Støvr.;
Hads. h.; Tåning s.; Thy. Mors, Lild s.,
Andst., Agersk.); *ræn æn* (Søviind s.);
rææn æn (Sundev., Ang.) = rgsm.: *ræn*
regulær (Agger); *Wörthens gi was no æn*
pus, naddig ræn, ði de joner d uel ku
tol! (Hald s.); *sdæm de stov mæ dæn*

regn, ku en regenten fa gaver (Agger):
 æghdas rên d mundas elui de 'ed gærn
 wû gærn in (Tänning): nær hemlen sv-
 ud som d klops for, så ræn in for,
 hroda'n de gor (Horn. h.); se agerhone,
 flæmave, himmel, hjelemave, kjølling,
 kulsæk, pispotte, sol, to; *når tullen er
 som kartet tow, så får vi regn, det kan
 du trøw*, Kr. Ordspr. s. 253; en præst i
 Knebel kunde skaffe regn, se Kr. VI. 148. 211;
 når kilde renses kommer r, Kr. Sagn III.
 215. 91; jfr. ved at dyppe kors i kilde.
 Mabin. 75; ved at føre faner i procession,
 se Kr. Sagn III. 108. 69. 71, et katolsk
 munde; ved at brænde bægner, se Fulk.
 VII. 380, Hardwick 150 (Engl.); slå i
 vand med kæp, Folkev. XI. 454; jfr. Pæll.
 Rom. Myth. 173 ev., Grimm Myth. 2 169.
 560; hos vilde folk er regntrolddom alm.;
 jfr. ilng, kule, mol, stænk, vand; se
 drassel, driv, fug, grov, guld, kule,
 kval, land-, maj, majmænds-, mandags-,
 musik-, pinse-, pjask-, pladder-, plask-, pløs-,
 prås-, pul-, tog-, rusk-, skyl-, smusk-, støv-,
 synk-, søndags-, torden-, tørs-, øs-

regublonе, no, *rejublon* *ur* -bldner
(vesth.); *regn*sky.

regnbue, no. *rænbøe* i best. i flt. -*ør* (Vens.); *rænbøe æn* (Søviud, Mors, Sundev., Valsb.); *rænbøe æn -ør* (D., vestl., Bradr., Fjølde); hak. (Sams.), = ræsm.: en r- om aftenen varsler godt vejr, om morgenen, regn (vestslav.); jfr. Folkl. Rec. IV. 131; Folkl. Journ. V. 192; to regnbuer samtidig varsler tørt vejr, Kr. IX. 23. 221; regnbuen må man ikke pege (s. d.) på; jfr. Wuttke nr. 11, Z. f. M. I. 202 (Harz), IV. 148 49 (N. Østerrag), Grimm Myth.² 695, Méhus II. 16. 110; Liebr. Volkssk. 341.

anfører: the Iris is Indras bow, which it is not auspicious to point out (Ostindien), ligeså Kina; den, som står under dens fod, får et ønske opfyldt, se Følkev. XI. 475. 484, Arnas. I. 658; Maurer, Isl. S. 185; hvor regnbuen står på jorden, er der en skål skjult, Kr IV. 365. 197; jfr. Wuttke nr. 112; Buschs Volksgl. 250, P. Volksk. V. 105. 3, ligeledes Melus. I. 502, samt hele den række artikler, der begynder II. 9 og fortsættes til V. 166; Urquell. I. 86; der er en skål flødegrod gemt, Melus. II. 133 (Norge); at den suger vand, se Wigstr II. 285, Nyland IV. 93; Urquell. I. 86 (Østpr.); slange,

drage, som drikker, Folkl. VIII. 238 (Bre-
tagne), Urquell. I. 73. 4 (Bosnien); P. Arch.
I. 132 ov.; synes ikke at være folketro i
lydland, se endnu Grimia Myll² 694;
for at fa regnbuen til at forsvinde,
siger hyrdebrengene:

*ræjnbdag, skyh da endr igæmel skdar
di kung ha fdt kul, w bot a hul,
di kung ha fdt gris, töl ræ, töl dæ,
o töl bæt smø gæltgris (vestj.);*

jfr Kr. IX. 138. 373, Börner. s. 152; slg.
W. Gregor s. 153, Folkl. II. 474, Suffolk
Folkl. 162 flg., Denn. Tr. II. 22, Amer.
Folkl. VIII. 153, Mäls. II. 17. 12, 132,
(Frankr.), 41. III (Portug.), se 1. regne;
forestillingen om r- som en bro, Bifröst
i Eddaerne synes glemt, de dødes bro,
se Tylor Ugesk. 453, Amer. Folkl. IX 268;
jfr endnu Tylor, Ant. I. 290. 294, den er
et levende uhyre; Weinl. Volksk. VI. 233;
I. 76 (Tyrol), V 312 (plt.); „jattrehiere
du bon Dieu“, Trad. pop. V 536 ned.,
Gr. Labr. IX. 154 (Samojed); mange slags
tro om r-, Wh. Vlk. VI. 233; gæden lyder:
*hst op om hy, kroopt lat sæ by, vnderla
ær en skæft; ka do rai at inæn auten,
måst do såge ve mæ inat; Fb. Fr. H.
s. 142. 2, ligeså vestj. el.: „hvad er det,
der er højt i pojlen, kramt i sigten,
underlig skabt? — „Højt i luften, krum*
i bugten, underlig skabt (Vens.); jfr Sgr.
VI. 50. 454; den findes på plt. Smarock.
Rätselbuch s. 15, jfr Varend nr 25;
Ehlers Rätselb. II. 56; Z. f. M. III. 181. 7. 8;
Wess. Räts. m. 212, Ndl. Volksk. I 19. 15,
Wh Vlk. VI. 404 ned. (Tyrol); se højt; jfr.
endvidere Bugge Studier 521, r- som træ.

regnbygge, no. *ræjnbygj æn -ær* (S.
Sams.); rgsn.

regndråbe, no. *ræjndrogs æn -drævar* 10
(D.); *ræjndrød æn -ær* (Agger); — rgsn.;
jfr, dribe

1. regne, no.

ræjn -ær ræjn ræjn (D);

ræn el. ræjn, ræjn el. ræn, ræjnat el.

ranat, ræjnat el. rænat (Andst);

ræjn -ær -et (Vejr., N. Sall.);

ræn -ær -t -t (Solhj., Mors);

ræn -ær -t -t (Lild s., Hell. h., Mors,
Thy, Agger);

ræn -ær -t -t (Vens.);

ræjn -ær -æ -æ (Sams.);

ræn rænær rænt rænt (Støvr. h.);

ræjn -ær -t ræpt (S. Hald),

ræjn -æ -t -t (Elsted);

ræn rænær rænt rænt (Falslev, Harri-
lev, Haslund);

ræn -æ -et -et (Sovind s., Tåmø);

ræn -æ -et -et (Hundslund s.);

ræn -æ rænt rænt (Røgen s.);

ræn ræn ræn ræn (Agersk.);

ræn ræn ræn ræn (Bradr.);

ræn ræn ræn ræn (Åbenrå);

ræn ræn rænt rænt (Angel); fl. II.

ræjnat (Vib.);

ræn ræn ræn ræn (Sundev.); —

= rgsn.; plucere; *ne de rænæ d æplan
skænæ, æd fo m ræn imæwæn ræn* (So-
vind s.); jfr Kr. VI. 271. 170; *guj ka æli
hwa han vel, mæn læ at ræjn a ndræ æt,
de hær han græp æanæskæ æt* (vestj.);
plt. udtr. om regn, se Wh. Vlk. I. 70,
II. 191 (Tyrol), V. 306; alm. regnvarsler
er; når snøene kommer frem eller de
sorte skovsnegle eller tudser kryber ved
huvvæggen (vestslesv.); andre varsler af
lopper m. m., se Sgr. VII. 141. 683. 704 flg.;
jfr Strackerj. II. 64. 336; *æa skal æn gær,
ææn de ræn?* svar: *æa æt ræjn* (N.
Slesv.); alm. ritighed, se Fb. Fr. H. 148. 76;
jfr Ndl. Volksk. V. 178, Trad. Pop. X. 191,
Pitré Archivio XIV. 89; *i æ skæw ræn
æt tæjs* (10 gange) (N. Slesv.); når det
regner, så der slås bobler i vandet, hører
det snart op, Kr. IX. 25. 251; regner det
om morgenen, vil det sløve ved mid-
dagstide, regner det ved middagstide, vil
det blive aftensvand (vestslesv.); når det
blanker i sydvest, giver det tørvejr, Kr.
IX. 25. 250 (alm. vestslesv.); går vinden
højre om [til nord] får vi godt vejr, går
den til venstre [til syd] regn, Kr. IX. 25. 249;
*ææn de ræn i æt skæn, æd fæ dær æn
skærær te hænæls* (Agersk., vestslesv., alm.),
se J. K. 412. 72, Sgr. VI. 16. 253, Kr. IX.
25. 258, Alm.² I. 52. 67 flg.; jfr Urdsbr.
III. 120; kommer en købmand i hamme-
rige, Sgr. I. 180 897; dør en præst, Sgr.
VII. 143 706 (Fyn); har fanden el. hans
oldemoder klæder på bleg, Sgr. VIII.
216. 870; har f- sin oldemoder, moder
el. herred på bleg, Kr. Sagn VI. 145;
har fanden sin moder el. penge ude at
sole, el. der farer en smed til helvede,

Sgr. VIII. 216. 851 flg., Kr. Alm.² I. 52. 70;
jfr Mboff. 583. 601, Strackerj. I. 244. 191.
202 202 b; farer sjælen af en budsmand
til himmerig; brændes en heks i helvede

(Ang i Mb. under rane; jfr. Cav. Wärend I 498, II. I. IV: „är det stort gästbud i himmelen“, Folkev. XI. 476 493, bryllup; hader Jesus sine hörn el. döde banker detes kläder, Nyland IV. 93; tvætter vitra nælketrug, Hazel V. 39, Cav. W II. 12; kærner troldkælling smör, Nordlander, Myt. S. 11; kærner hekse sig, Liebr. Volksk. 391 5 (Catalon.); „are faines baking bread“ W. Greg. 65; banker fanden i oldemoder, Magyar T. LXV; Amer. Folk. II. 100, XIII 270, Z. f. M. I. 240 13; Liebr. Volksk. 494 m m henv, Grimm Myth. 2 960; Kuhn W. S. II. 90 282 m. henv, Bosch Volksk. 249, Wh. Vlk. V. 312; Patr. Arch. I. 151 (Portugal). Krauss Volksk. 73; „le diable s'amuse“ Trad. pop. V. 336; er det djævelens kermisse, Ons Volksk. I. 3, VIII 227 9; bejler djævelen, Bionta I. 298, Patr. Arch. XIV. 89; holder regnen bryllup, Rivista I. 227, jfr. 455, 477; danser ellepiger eller søs „gravelsmøer“ Kr. Sagn II. 7 28, 25. 93; — hører man i dem, at regn plasker på dynen, varles dødt, Kr. IV. 388, IX. 59. 658; efter 3 års tørke kunde dog ikke alle enes om at begære regn, Kr. Sagn II. 258. 37; — regner det i Maj, skal jorden tørste hele året, Sgr. VII. 89. 382; ligeledes er det ondt varsel, om det regner pinsedag, Kr. IV. 264. 380; ved 10de søndag efter Trinitatis kommer det regn efter evang., som læses den dag i kuken, at herren stød over Jerusalem, Luk. 19. 41 flg., se Kr. VIII. 375. 675, Alm. 2 I. 64. 57; jfr. Folkev. XI. 389. 165, Z. f. M. II. 102. 339; i Aug. må det ej regne, så vil kornet gro i raderne, Kr. IX. 30. 311; se skærtorsdag, syvoverdag; det regner, når Lukas skriver i almanakken, Kr. Alm. 2 I. 64. 58; regner det trinitatis sønd., vil det regne 7 søndage derefter, sts. nr. 59 60, varsel for regn, Kr. Alm. 2 I. 52, III. 149; de er et gåt, nær de ræjnar i grøn søer (vestj.), i åbne sødder, 3: når kornet drier; om stærk regn og ondt vejr kun siges: det regner af alle fire verdens hjørner og sner af det femte, Kr. VI. 271 176; de ræjnat, te de skal i skredsløve henud æ hjulspor (Vejen); — en skytregn kan siges: de vænne skomagerdræp nes (Søvind s.); de vænne skomagerdræp me æn syl i ær hasn (Sand.). med en syl i hver hand; de væner stuer

Vulborg Jysk Ordbug III

skomagerdræp nir me syl i røden (Vens.); „skomagerdr. og potteskår“, Kr. VI. 271. 74; æ vel astær, om de så væn smd sko d naqen dræp ner, væn dær bare æn blyvær i æ væn (N. Slesv.); de væn me syl som skomagerdræp (vestslesvig); de væjnar værm væn o grydskor nijer (vestj.); de væn syen væn d påtskær ner (N. Slesv.); jfr. Denham Tr. II 47 „it rains swords & pistols“ o m. fl., Trad. popul. V. 381, „curés, singes“, se hundehvalp; — regner det på bryllupsdagen, regner der guld i brudens skød, J. K. 83. 131 (vestj.); Kr. IV. 379. 356; væn i æ smok, de gir lok, Kr. IX. 47. 511 (N. Slesv.), Alm. 2 III. 104 19 flg. 692, ligeså Fyn, Sgr. IV. 126. 32, VIII. 220. 888, Wille 197, Amms. VIII. 113 ned., Arnas II. 555; Liebr. Volksk. 328. 135 (Norge); 220 (Grækenland); Strackerj. I. 23. 4, Urquell I. 13. 29 (Østpr.), Wuttke nr. 266; el. regn på bryllupsdagen varslar modgang i ægteskabet, J. K. 83. 132 (østj.); ligeså mange regndræber, der falder på brudekransen, i det bruden står ud af vognen som pige og går ind i den som kone, så mange tårer skal hun græde i sin ægtestand, Sgr. VIII. 220 889 (Mols); jfr. Wuttke anf. st., P. Volksk. II. 97, Amer. Folk. VI. 38; — i en stedremse: „nu regner det igen!“ siger de i Saksild; „det gør godt i heden!“ siger de i Rude; „gud ske lov for regnen!“ siger de i Kysing; i Saksild er svære jorder, i Rude og Kysing lette, Sgr. I. 157 640; i vesteregnet og på heden kan alm. høres: vi ka ha søjs dno væjn o dørh syen grovæjre! — hørnerim for at få regnen til at standse, se Marie II. 555 3 h, Mette, regnbue, jfr. P. Volksk. IV. 63 v flg., Urquell IV. 47 (magyar); i hyrdeviserne: klår d'p i sky, la væjn i Ty; klår d'p ve veds, la væjn po Mds! la foulæn flæp, la toqen dræp, la rig mæn har (hörn) sed håt i dy, la salomæn har kom tar te by, d gi vi ærna Sølænbühgrær jet beta kon ty! Kr. IX. 137. 372; lilo Wäher, klår d'p i sky, la væjn i Ty, gi tavær vær, som vi ærna hjærrær ska bou æ vær (vestj.); jfr. Kr. Bänner. 150. 31 m. varr.; el. de væner d de blæser, d væjn æ så køl, wi ærm sola hævær wi kryber i i löl;

regnet, lo. *ræna* (Sunder); regnfuld: *ræn værlur* (Mors); *fæl mark á rænat* *æu st*, Sgr. VII. 211 (Skanderb.); se *gjemmel*.

regugalle, no. *ræjgal æn* (vestj.); kaldes en regnbuestump, jfr. soluly, vejrstok; hvor regnbuen (s. d.) står på jorden er der en skat skjult, Kr. IV. 365. 197.

reguhjörno, no. *ræjuhjün æ* (Lindk.); sydvest, det verdenshjørne, hvorfra regnen sædvanlig kommer; jfr. nordost.

regning, no. *rænæg* i best. -i fl. -er (Vens., Mors, Agger, Silkeborg); *ræjnæg æn -er* (D.), vestj., Tåning s.); *rægnæg æn -a* (Søvind); *ræknæg æn -er* (Ångel); = *rgsm.*; *skryg te, sæt o ræjnæg* (D.); *ð far rænæg meir a, a skráir i rænæg te ham, sæne ham i rænæg; do ka fo a dpa meji rænæg* (Vens.); *ræjn ræjnæg, de gir lænst vænskab* (D.); se *regnskab*; *a go rægnæg ð, du komst* (Søvind), *a: stoler på; enen hudi gou rænæg æo ham* (Lahl s.); *æ komar han ð æ ræjnæg* (vestskæv.), *a: bliver tilræ; de ka æ ek fo i mi rænæg* (Agger), *a: i mit hoved; kæræn ska snót fð kal, he rænæg ær æu idu* (Vens.), *a: dens tid er omme; han sætter ham en stor regning for**, Kr. VII. 146, *a: regnestykke*; se 2 *regne*; af. hoved-, kirke-, luft-, mellem-, mis-, slud-, smede-, tavle-, tids-.

regningsbojle, no. *rænægabøjl æn* (Agger); et gilde, når et bådnag holder afregning.

regnkappe, no. *rænkap æn -a* (Røgen s.); *rænkap æn* best. -æn fl. -er (Vens.); = *rgsm.*; jfr. *ghinstkjole*; det brede stykke bæder, der er fæstet oven på rælpuden (s. d.) for at holde regnen ude, Mb. under stavtøj.

regnklæde, no. *rænkle æt* (Sunderj.); et stort, sort, uldent klæde, som sørgende tog om sig, når de gik i kirke, Gr. Gl. d. M. III. 172.

regnkule, no. *ræjukul æn -kuler* (D.); *rænkul æn -kula* (Søvind s.); regnbyge.

regnmol, no. *rænmd æn* Åbenrå); regnbyge.

regnorm, no. *rænrdorm æn -rdorm* (Vens.); = *rgsm.*; *lumbrius*, gror ud igen, når de skæres over, jfr. Nichols. 136; vand der har stået på r-, lægedom, Leland Etr. 285, Soldan I. 68; om den ly-

der gæden: *var æ de, de komar ræn in ð kæræn gor ð sæpr*; „fåba: jør me fð jør hönæ, jør hup ð kat ær æ mt ræj fðr“ (N. Slesv.); jfr. Sgr. III. 111. 548, VI. 21. 281, IX. 158. 489, Gr. Gl. d. M. II. 132. 6; gæden er særdeles udbredt, se Mholf 507. 15, Ehlers 2. 6, Strackerj. II. 113. 411. 3, Woeste 14. 23, Simrock Rathselb. s. 43, Wegener nr. 423, Peters I. 120. 341, Schleich Litt. Sag s. 207, Z. f. M. IV. 370. 19 (Mähren), Méhus I. 264. 86 (Frankr.), W. Gregor s. 81, Chambers s. 111 (Skotl.), Archivio I. 562. XXX (ital.); Wossidlo I. 97.

regnormeolie, no. = maddikøolie, Kr. VI. 370. 163; lægemiddel, hvorledes den tilberedes, Urquell IV. 277, P. Volksk VII. 118.

regnskab, no. *rænskab æ* best. -a (Vens.); *ræjnskab æn* (D.); *rænskab* (Agger); *rænskav* (Støvr.); *ræjnskar æt -skav* (Søvind s.); = *rgsm.*; *hdi r-; fer r- ðvær, gylor r- fðr* (D.); *ræn rænskab jð lænst vænskab* (Vens.), se *regning*.

regnskabsbog, no. *ræjnskabshag æn -bogr* (D.), *rgsm.*

regnskabsmand, no. *rænskabmand æn* (Vlb., Flensb. amt); en bestillingsmand, der står under herredsfogeden, og som havde tilsyn med et „trin“, bestående af et eller flere sogne eller stumper af sogne; i hver by havde alter r. en „hyfaged“ under sig; se Fb. Fr. H. s. 53; på slæv. tysk kaldtes han *rechnensmann*.

regnsky, no. *rænkyj æn* best. -æn fl. -kyjor (Vens.); = *rgsm.*; se 2. *mol*.

regnskylle, no. *rænskøl æn* (Søvind s.); = *rgsm.*

regnspåer, no. *ræjnspar æn* (D.), vestj.); *rænspar* (Mors), huk. (Vens.); en sneppeart, *scolopax phaeopus*, kaldes i *rgsm.* *regnspar*; dens skrig tyder på regn, se Sgr. III. 68 (vestj., alm.); den ene siger: „de vel ræn!“ — magen svarer: „hvi tjør?“ — den første: „i mdr dð!“ Kr. IX. 82. 33; jfr. VI. 299. 371; se *vandhytte*; jfr. Fritzn. 2. spót, spave.

regnstage, no. *ræjnståg æn* (Elstøt); regnbuestump i horisonten, varsler storm, se *vejrstok*.

regnstrit, no. stænk, dråber af regn; *dær æ rænstræt o æ wmar* (Agger).

regnto, no. i ordspr.: *regnto o kæræmdæ, di stor væj æt læg* (vestj.

alm.); *rænte*, *de spæter i æ hiner d tæjer* (bæst te vestslæst.).

regnvand, no. *rænvæj* best. -*ænjæ* (Vens.); = igsm.

regnvæjr, no. *ræjnvæjr* de (vestl.); *rænvær* d best. -*æ* (Vens.); = igsm.; *de trækær ndk dp te r-l siges*, når børn begynder at græde; se hene l. 748, 28 n.

regnvæjrlig, no. *ræjnvæjrlig* de (Vejr.); *regnvæjr*.

regnvorn, to. *rænvorn* (Vens.); tilbøjelig til at regne; *de æ så rænvorn ijør*.

regn-mæl, no. *ræjnmæl æn æl* (D., vestl.); regnbyge.

regte, to. se rigtig

regvejr, no. *regvejr* d (Vens.); vejr med skyregn

rej, no. se rad; no. se redde, rede

1. *rej*, no. se han

2. *rej*, no. *der æ siddæn æn fæls ræj æ jær* (vestl.), til børn, som trænger på for at få noget; også om stj. tummel, travshed; *der hær æn siddæn æn ræj dæn hælæ dæg*; et det ist, rø, bevægelse?

1. *rejo*, no. *ræj ær æt ræjæl* (Agersk.); parte sig, om rav og hund; *de ræjær i dæn jær ti*; jfr. htsk. reihen, Wg. Wb., vom gestügel, sich begatten*, se 1. *rej*

2. *rejo*, no. *ræj æn ær* (Thy.); = igsm.; et bekendt krebsdyr, palæmon squida; kaldes *blæk ræj* (Hjarbæk); bruges til madning på fiskekroge; *ræj* (Arh.); jfr. hopkrabbe.

rejlsø, no. se redelse.

rejling, no. *ræjling* best. -i flt. -i -*ær* (Vens., Mors); flt. *ræjling* best. -*ræn* (Elsted); *ræjling ær ær* (s. f. Randers); også *æn ræjling kær* (Vejr.); *ær*, *blig ræjling* (Thy.), om ko eller kvie, der ikke kan blive drægtig, men bestandig vedbliver at være tyregal, jfr. 1. regle; råd derimod er at søge et mskæben på kirkegården og dermed stryge over koens lænd, når den er sprungen, eller udgive koen en pot blanket havre, Kr. IX. 16. 128-129.

rejn, to. no. og smstn. se ren to.; no. se rend

rejnbær, no. J. T. 65; et træ, rød kornel, cornus sanguinea.

rejne, no. se rende

rejning, no. se reching, regning.

reinsan, no. *ræjsæl* de best. -*fæle*

(Vens.); *ræjsæl* de (Mors); *ræjsæl* de (Thy.); *ræjsæl* (Vand.); *ræjsæl* el. -*fæle* flt. (D.); *ræjsæl*, s. *ræjsæl* (Agersk., Tønder); J. T. 345 angiver endvidere formerne: *rejsfærræ** (Skive); *ræjsæl** (Feldsted); *rejsfærræ** (Hors., Lyngby på Mois); *ræjsfærræ** (Hadersl., Skanderb.); *rejsfærræ** (Sall.); *æn ræjsfærræ stæl* (Agersk.), en rejsfærræ stik; *rejsfærræ* rød, så dur rug til brød* (Sundelev.), eller *middagssøvn* død*, Kok ordspr. 112. 62; *hvor matrem og rejsfærræ vil gro*, der ei godt at bo*, Kr. Alm. 2 flt. 3. 1; jfr. Aasen, rejsfærræ hæk, rejsa no. agerræn; htsk. rejsfærræ, mht. rejsfærræ, rejsfærræ, rejsfærræ; tam, *rejsfærræ* bodenethøjning*, Wg. Wb.

rejslænder, no. *ræjslænder æn* (D.); en dans, Rhinländer tsch., *ein sehr beliebter Tanz**, Grimm Wb.

1. *rejs*, no. *rejs* d best. -i flt. *res* (Vens.); to sammenføjede sparræder, som de rejses på et hus; *æ på res* — et par sparræder; se op.

2. *rejs*, no. *ræjs* el. *res* d best. -i (Vens.). — 1) rejsning, det at kunne rejse sig; om kreaturer: *go d rest* eller *ræjs*, gå ind, af rejsningen (s. d.), *æ ikke kunne rejse sig*; hg. *høj sir ude*, som *høj wa ær æ go d rest*, om en skindmager person; *de æ nåk bæjs*, *de æ læjær æst hærdær*, *fær hælæns go do ndk d rest**, Gub. 213. 12, *æ vil du blive så dårlig*, du ej kan rejse dig. — 2) høj, lang person, *hæsten æ res*, *hæsten æ jøls res æ del*, se rejsning.

1. *rejsæ*, no. — erigere;

res rejsæ rest rest (Vens.; Elsted);

res res rest rest (D., Sams., vestslæst., Agersk.; Bradr.); nt. *res* (Søvind s.);

resæ (Thy., Lald., Mors, Vejr., vestl.);

resæ (Angel); fl. *rest* (Sundelev.);

= igsm.; løfte op, stille op; *d res æ huts* (Vens.); *æ ska res idæw* (D.),

rejse tagetimmer på hus, se rejsehojtid;

dæ ær æ car d res ær ræt dp fæ dæ,

hæn ræl gæn læ d lur læ, *hæn hæn res*

sæ (Søvind), *æ står op af sengen*; *æ*

rest mæ syæ støj fori dæw, *æ meget*

lidligt, også siges: *høj resæ ær så tæ*,

som foan dæ fæssæ; *hæn rest ær dpd*

met hæn; *rejsæn resæ ær* (Vens.); *de ær*

ægn sæg, *nær æn ka res ær opær dæn*

træ, *en af sølen* se (vestj.), om pige, som
 ægte sin forfører; — i skematist.: *æ*
græse æ rest sudr dalsmal d de res mo
dærk i dan jæn thjon se Gir. Gl. d M.
 III. 200, Registr. nr. 100 m. varr., Sgr.
 IX. 82 256, Kr. Møbbø 23 79, Alm III
 140, Sks 156 flg.; jfr. P. Volksk. III. 54. 4;
 — kraft- og behænderhedsprøver: „rejse
 sty mand“, „dud mand“, Kr. Børner.
 275 4.9; „rejse en op med to fingre“,
 sts. 355 81; jfr. Aasen, reisa, sætte i op-
 ret stilling, egentl. få noget til at „rise“
 æ: stå op, „det gamle rese“, æ: bringe i
 opret stilling, blev smiblandet med det af-
 tysk optagne „rejse“, æ: drage et steds
 hen op det ny ord „rejse“ hk saledes
 som dobbelte betydning af engene og
 proherisen“, U. Bl. I. 42.

2. $\rho_{\text{ж}} \approx 1000$ кг/м³ = 1 г/см³;

ræjs ræjs ræjst ræjst (Åndst);
res or rest rest (vestl.), Thy, Mors,
Vejr); nl. *res* (D., Sem); nt. *res*,
ff. *resen* (Bradr.); nt. *res* (Savind a.);
ris ris res rest (Ågensk., Elmerlev);
ff. *rejsen* (Bedsted, Åst. Lygom);
ff. *rejsen* (Meolden); ff. *rejsen* (Kap-
sted); —
svulme op; mi *kåh rewar* eller *res* dp
(vestl.); *de rest strægs* (D.); *mi kån*
bagåt strægs o ræjs (Åndst); jfr. Auseu.
risa, rejs sig; knæpe, ruge frem; se
resen.

3. rejsø, vo. = proficisci;

røjs -or -t røjs (D), Thy, Agger;
Sønderyll.); nt. røjs (Andst); (f.
røjs (Brude.); nt røjs (Agerst.);
røjs -or -t røjs (Mars);
røjs -a -t røjs (Sovind s., Elsted);
ren -a -t -t (Rugen s.);
ren -or -t rent (Lald, Agger);
røn røns røn røn (Vens.);

— regim.; ræjs övcr æ lan, æ uan; ræjs
om æ lan to Synærhues (D.), 2. over
land til S., det er en omvej; ð ræð frá
þæt mæ ð te æ ðne, frá laj ð te straj;
kon ræð bðde ðær ð byjs nir, æ. støjler
om; wi hð ræð i løj uir; ði æ ræðt fð
løj sin (Vens.); kon ræð uorjaler, siges
enten han kortle, red eller gik kort eller
længt vesterpå; æ hær ræð møj i min so
dow mæl hær æ kæk (L. u. S.), spø
gende; do æ wit hæræ (berømt), do hð
ræðt fð den mux ræk æ te hr kæk;
hvorledes man skal forholde sig på rejse,

se Mølns, III. 358, IV. 501, VII. 278, Pitré Usi IV. 305; „reisesege“ Z. f. M. IV. 135; vroxletense om at rejse, Kr. Börner s. 432; *rejsa a'æ* (resly.), gå sin vej, ligeså Møllenskesly.; *demæ rejsit de sin a'æ* (Angl.), dermed gik de så deres vej; også da; *han rejsit a'æ f'æ mæ* (vestn.), døde, jfr. Kr. Sagn II. 42 2; når manden rejser af, rejser han sjælden alone, Sgr. IX. 229, 751, „a uske et dyr af gårdens besætning følger ham; — „r. til Amerka“: A. sætter sig med ryg til lukket dør på gulvet, hele rækken på skødet af hvorefter i en hule; døren lækkes op, andre fæder baglæns, se Kr. Börner, 356, 82; „r. til Jerusalem“ (s. d.); jfr. Kr. Börner s. 200 11, 691, 78; „r. til Gronland“ en hvirkeleg, se stis. s. 697, 05; jfr. Aasen, reisa; htsk reisen; „det tyske ord forklares af et gammelt risan, stå op, altså som: bryde op, sætte sig i gang“, Aasen; se 1. reise.

4. reject.

ræson el. ræson fl. -or (Vens.); ræ æn -ar
(Lald s.); ræs el. ræjs æn -or (Mors);
ræjs æn -or (Randers, D., S. Jyll.). —
1) — ræstin; de var en skit ræg, en g-
ræs; luk åpn ræson! (Vens.); får du lød
ræsar mor frømsk skjib (Lald s.); lok po
di ræjs å den hæl po di nysa, å fåjen
po li båd, åd mydder du hom el i ø hæl
tæj (Mors). kan siges spøgende til den,
som går; se Hamborg-, hjem-, hov-
bunge-, lang-, markeds-, snylte-, stakkels-,
udenlands-. 2) gang; æt for kuse
jeg ræ (el. gæng) om dæet, dog nok mest
fl. æt ær fir ræsar om dæet (Vens.),
vi spiser fire gange om dagen; a hæl
væt dærgj å po ræsar (Vens.). 3) en
kortere eller længere tid; han va syg
æn ræjs (Mellrup); han to d' mødt æn
ræ (Vens.), han mistede en tid malet. --
jf. Aasen, reis huk., rejse, gang; htsk
reise.

5. reise, 18

Ang.), i en rettesættelse, overhaling, *Jæns,*
rest nåk, en kan al så får en røjs, en
han kan der, Hag. s. 173 (Ang.)

rejsbojle, nn. rejsbøjlen -er (vestj.),
- rejsbøjlad; nær spiontrærn nær vest,
blæue dær højt en rejskrans d holt rejs-
bøjel (Ldd s.), se rejsgeilde.

rejsedram, no. reidram æn -dram
(bb.); riedram æn best. æn ill. -dramar;

pige, som render på gaden, rendetaske, gadetas; *uð þú ær æn slæm r.*

rem, no. *rem* el. *rem* i best. -i fl. -mør el. *rem* (Vens.); *rem æn rem* (Lid s., Thy; Hell. h., Agersk.); *rem æn rema* (Sundev.; Bradr.). 1) = rgsin., rem af Leder; (D., Sønderj.), vistn. alm. udfald blandt yngre, se ol.: *de højer i i rem*; *høj brugt rem* til bukserne for sehr (Vens.); *han kør, man remar o tøj* 10 *ku hal* (D.); *dét hua remar d tøj ku* (Søvind); *skær brg rem a anærs* (N. Slesv.), pålægge andre smærte og besvær for selv at vinde noget; jfr. det i æventyr hyppige at købe for en rem af huden, Sgr. III. 208, Gr. Æv. I. 188 eller straffes med at en rem skæres af ens hud, se Kr. V. 73, Sgr. VIII. 35; stikker skåret af bag og lug VII 6; skæres hud til en skoal af ryggen, Kr. 20 *185*, Gr. Æv. III 79, Arne Slagelse, 63 J. K. Æv. I 132, Gr. Registr. 18 d, 55 b; sgu Asbj. I 136, II. 68, 123, 193; Bondes Hist. s. 28; rista upp ryggen, Wagn. Sagor s. 13, Strackerj. II. 10, 272, F. Lore I. 303, Melus. I. 466 473 ned., Campbell T. II. 330; se Grimm R. A. s. 704 3; se *drage-, hage-, hale-, hals-, kjebe-, liv-, læder-, pande-, rumpe-, skulder-, spand-, stjørt-. 2) den øverste 20 *marke* i bindingsværksluse; den, som skæres af stolperne og som alter bærer musets træbjælke (alm. Vens.-Sønderj.); i lader med køretrum i den ene side, kaldes den nederste rem *dragremi* (Vens.); se bindings-, hoved-, høj-, mule-, sand-, stakuds-; jfr. Aasen, rim, huk, stang, spæ; rem, band af skind eller læder, el. rem huk; htsk riemen.

rembjælke, no. *rembjælk æn -o* 20 (Sundev.); = rem 2.

remedie, no. *remæri* d (Vens.); *remæda æn* (D.); hjælpemiddel, redskab; lat. *remedium*.

remle, no. se rimle.

remme, no. se rimme, no. se rømme.

remmeralde, no. *remera l æn* (Vestj.); *remærl æn* (Vens.), slæm kvinde; også betyning: *da ku trone, hon gu mæ æn* 20 *dg reborn l om uð udbokun* (Vens.), o: 20 *et lang bagtaltelseshistorie*, jfr. reverens.

remning, no. se rømning.

rempe, no. se rimpe o smstn.

rempling, no. se rympling.

1. **remse**, no. *rema æn* best. -en fl. -er (Vens., Vestj., D., Søvind s.); *rama æn* el. *ræmas* (Agersk.); *rema æn -er* (Agger); ramse, noget, der remses op; der findes en stor mængde „remser“, rimede såvel som urimede, sædvanlig i høj grad meningsløse, til overmåde geme, de læses udenad og fremsiges, hvor flere er samlede; *lær æn teg d* 10 *rama* (Agersk.); *på rama* (Søvind s.); = rgsin., o: udenad; æ *ræmskræmer* kaldtes i Vardøguen en bissekræmer, som for en mskealder siden faldt sine mangeartede varer med en lang udenad børt remse, hvoraf lange stykker endnu mindes; som eksempler på remses kan henvises til Gr. Gl. d. M. III. 195, J. K. 41, 4, 9 15, 158, Kr. IX. 179, 11, Kr. Alm. IV 94 279, 116, 347 flg., Börner. s. 393 flg., II. 157, 737, VII. 220, 19, Fb. Bondeliv I. 296, II. 191 flg., Fr. H. s. 104, 138; jfr. Nordl. Barnvisor 143, 260 flg., Bondes. Hst 314, P. Volksk. I 29, 4, Ndl. Volksk. V, 50; jfr. hyde-, lække-, mund-.

2. **remse**, no.

rama el. *ræma -er -t -t* (Vens., Vestj., D.); fl. fl. -et (Søvind s.);

rama d'p -er -et (Agersk.);

rema -er -t (Agger);

= rgsin.; *rama ng dp æn* (Vens.); opremse noget udenad; jfr. Aasen remsa no. snakke, pludre, ramse op; remsa no. strimmel, ramse.

remseling, no. *remslæg* i best. -i fl. -er (Vens.); afreven tojstrimmel; se remse.

remastykke, no. *remstæk æn -er* (Agersk.); = rem 2.

remærri, no. se remedie.

ron, no. se regne.

1. **ron**, no. *røn* i best. *røn* fl. *røn* (Vens.); *rjøn* i (Sams.); *ræn æn* (Slet h.); *ren æn ren* (Lb., Søvind s.); *ræjn æn ræjn* (D.); *ræn æn ren* (Sundev.); ren mellem agre, markskel; renen mellem de gamle agre var en lavv bred og på den henkastedes sten, se Kr. Alm. I. 9, 23, 33, 103; *djð marka gå tð ræs mæ hær* 20 *a'ns* (Søvind), o: støder op til lunanden; bjærgmanden falder over renene, når han fortølger, Kr. VIII. 20; jfr. Aasen rema, isl. rein el. reima, htsk ram; se reufan, toid; ager-.

2. ren. to. *rén* itk. *rænt* fl. *rén* (Vens.); *ræn* fl. *ræn* (Mors, Lald, Himmert), *ræjn* fl. *ræjn* (D., Sall.); *ren* fl. *ren* (Sonder.); *ren* itk. *reht* fl. *ren* (Sovind), komp., supert. *ræjner* *ræjnast* (D.); *rens* *renast* (Sovind). — 1) = tgsin, fri for smuds (alm.); *han ær ælti rén á pæn* (Vens.); *træk i ræn* (Sovind), o. tage rent hined på; *ræjn om nips a mon æ han, ætst æ tdy ku no* (D.); spøgende: *ren som tær* (N. Slesv.); *hæl æ ræjn* (D.), o. fri for utoj; *æ ku æ ræjn* (D.), o. fri for efterbytten; *lig han ær æ ræjn i æ huer* (D.), o. et noget beruset, *u æ ku du sæj ræjn snuk!* (D.); o. tale rent ud; *rén papjær*, i. sikre dokumenter; *de ær æn rén ræthjæ*, æn *rén pát kol* (Vens.); *de ær æn ræn siccæn!* (Agger), spottende om en der intet godt ord har på sig; *rær i de rén* til forsk. fra: *i de skiran* (Vallb.), være inde og ude i løg; *wæ ræn* (Lald s.), være inde, se radden. — 2) skær, ublindt; *ræjn a hær skit* (vestj.), *rén á hó mðquærk* (Vens.), o. bundløst sneri. — 3) bio, ganske, aldeles: *løglen æ blæren rén á hó hær*, o. aldeles borte; sige noget *reht* el. *ren* ut (Sovind); *sæj no rænt uk, de æ rænt uk æn skam!* *di glæper hærqær?* — *ja, rén á grøne* to rendt og grandt, o. fuldstændig; *snuk rént uk á pøsi*, = tgsin; *rén tæs* (Vens.); *han ku ræn grøt de!* (Lald), o. slå dig hell sander og sammen; *hær æ wærm turen di lupinar?* — *ja, læs rænt o rént* (Vejle); *dæn æ ryt á ræn öj* (Ågersk.), fuldstændig ødelagt; *æ æ rænt ælæn i æ hær* (Angel), ganske alene i huset. — 4) et edeligt udtryk: *a mæls dæm, dæj ræn?* el. *dæj ræn mæ?* el. *dæj ræn smørs mæ?* (Vens.), om herhen? jfr Aasen tem, isl. *reinn*; litisk, unnt. *rein*; se *håken*, u.

rend. no. *ræn æn* (D., vestj., Agger, Lald s., Sovind s.); *ræn el. ræn æn* (Bilag s.); *ræj á best. ræn* (Vens.); *ræjn [et]* (Gjerlev h.). — 1) løb; *stæk i ræn* (D., alm.); *kæne, kær, stæk i ræjn* (Gjerlev h.); se kaffe II. 69, 54. h., the; *han tæs te ræn* (Sem), *ta ræj te* (Vens.), gøre tillob; *a tæs æn i æ ræn, lissom æ skærær tæs æ hær* (Thy); *gi æn hærst ræn æn i krøjer* (Lald s.); *gi æn ræn i æ byj* (Malt); *jør æ bets ræj hær te*

Præ (Vens.); *hæj hær hans ræj dær* (Vens.), kommer der bestandig; se 2. løb; allens-, by-, flyve-, hoppe-, natte-, pebel-, pimper-, slag-, tid-, trav-, = 2) glide med dans, *wæ hær tæst, ær wæ gær æn ræn i i væl*, *dær æn hær æn ræn, nær ræst* (stuehuset) *blær fær* (Lald s.) — 3) ræj á (Vens.), landbvinger i vejen i hæggespor, hvor vognen løber; se norsk *renn*.

1. rendo. no. *ræn æn* (Mellensl.), *æn tær ræn* (Mars), *á æn rær træn* (April) *så fær æ hær hær hær á kær*; i Vlb. tilføjes: *á æn kær mæj gær mæst æn gamel ko glæj*; *tær ræn á ær tær gir bomlæn hær á kær* (Brandrup); *de græjs æ ræn gir*, sluges af „tørnen“, Kok ordspr. 142. 1583 (Brude s.); jfr. Kr. Alm.² I. 53. 70.

2. rende, uo.

ræn ær ræn ræn (D., Sem, Tinglev.); *fl. ræn* (Amdt); *ræn ær ræn ræn* (Løddrup, Mors; Agger, Rævs Thy; Mogenstrup, Sall.), *nl. ræn* (Holl h.); *ræj ræjær ræn ræn* (Tars, Vens.); *nl. ræjær* (Tolstrup); *ræn rænær ræn ræn* (Jetsmark.); *ræn rænær ræn ræn* (N. Sams, Tved); *ræjn rænær, ræjn* eller *ræn, ræn* (Støv. h.); *ræn ær ræn ræn* (Dahl.); *ræn rænær ræn ræn* (Vor, Hads. h.; Tånneg); *fl. ræn fl. ræn* (Sovind s.), *ræn rænær ræn ræn* (Elsted); *fl. ræn* (Homo, Grenå); *ræn æ ræn ræn* (Sunder.; Bradr.); *ræn æ ræn ræn* (Åbenrå);

løbe: bruges alm. i N. Jyll hvor rgsin har løbe; *hyelot læs el. rænær ræn* (Sovind s.); *han æ gær te á ræn* (Sovind s.), *hæj rænær hans wæj* (Vens.), *ræn som æn hær, som æl ælær, som tær æ hær, som dær wær i æ ræn æ hær, som han wæ kær i æ ræn æ æn tæræær* som han fæk pær fær æ, som dær æ æl i æ hær æ hær el. i bær æær æ ham (vestj.); *som æn rænær læmæær* Sgr V 31 181 (Skals); *ræn æl hær æn ka hær* (Sovind s.); *ræj som fæn æn ka hær* (Sovind s.), se sidste; *ræj læs stærk*, som *do ku hær á tær æ æ fæærær* (Vens.); alm. udtryk for at løbe ilskomt; til ytringer, man ikke agter opmærksomhed værd, svares: *ø, æ æ æ*

ræn n hóp o drek rø snopsør! (Andst),
el. te de el ræn o skid hærfør o te
Hambær! (vestj.); se l. hægte; de æ sæjt
ro hun gæs d ræn o m (Sundev.), det
er svært hvor hun løber omkring fra
stad til stad; ræn i hel (Malt.), o: løbe
sig fast, ræn æn staver i sæj (Malt.),
løbe sig en staver i livet; ræg luks død
fej (Vens.) løbe hus på en; r- om kap,
se kap; hqj ræjor dæm død dør læ-
stundig (Vens.); æ for rænør læs (Malt.);
icern ræjor æe foen (Vens.) løber hos
dem for al parre sig med dem; „do
ska rær ræg dæ gul d dæ død d skude
og“, Gsb. 242. 73, du skal ikke løbe det
gule af dig på et skabelt øg, ordspr.; de
rænæ mæ i tæjkar (Vens.); i Vens. kan
ordet bruges om vædsker: hans gjen di
ræjor: sæjæn rænæ (Sovind s.); ræn
Fjælde), kun om at køre og ride stærkt;
lig. hqj ræjæ sønt ugn i dæ teg (Vens.),
o: udfører intet grundigt; r- hen: ræn
hen (slm., Ang., vestj.), løbe bort; „trær
de eie gressi sprejor d æun d ræjor
hæm“ - „nøj, hæn skul hqj wæl ræg
hæn“ hqj æ jo ejde ræg“ (Vens.); r-
ind. ræn jæn n (vestj., vestsll., Årh.): løbe,
så man når en; r- op: ræn jæn dæ
(vestj., Sovind s.), indhente; nær æ knye
rænør dæud i æ bræ, så æ dæm et sædeltæn,
dæ ska hæ æ bræ dæ hlyvør skoen (Lund.);
r- sammen: æ gån rel ræn samal (D.),
o: løbe i kure; — rænæ (Vagle, Sovind s.);
rænæs rænæst rænæst (Ageresk.); rænæs
rænæst rænæst (Bradr.), kappes i løb;
fr. Aasen rænna G, hgeså isl.; htsk ren-
ten; se flyde, løbe, rinde; hvirvelvnde-
lig rinde, rinde, rinde; hoppe-, op-, slør-,
bedre-, und-

3 rondo, no. *røn æn -ær* (Mors, 40
Th., Agger, Vejr.); *røn æn -ær* (D.,
Ark. Agersk., Aug.); *røn æn -ær* (Agger;
Bejr., Agersk., Sundev.); *røj æn best*
-æ ill. -ær (Vens.). — runde, lille vand-
løb (alm.); „i knæsteg (d) ku ene go tårke
der sânt en smul røj“, Gb. 134. 7. 2;
vandet mellem Mors og Thy; *d græp*
en røj te nedre d løb (Vens.); se pil
Eneb. ligeså Thy, Mors, Agger. — 2)
en ledning, hvorigennem vand el. andet se-
føres (alm.); hvor to former findes, be-
tygner *røn, røn* et vandløb, mens *røj*
er en ved kunst frembragt ledning; *røn-*
derne i den fyldte teglovn, hvorigennem

luer og røg trækker, når der brændes
sten (1), se fyrtul; *ho der tarls døj røj*
i boure? (Veng.), 3: skure. -- 3) *æ ræn*
(Sundev.), opraskerrum med rende i
gulvet ved siden af køkkenet, med plads
til køkkentøj og mælkefade; jfr. Aasen,
renna, huk; se roundel; mæle-, skrå-,
stik-, vand-,

rendebold, no. en hollæg, spel
rendebold (len s.), langbold.

rondebuk, no. *rænbok* *ær* (Mall. vestslesv.); **rambuk**, bruges til at drive pæle ned med.

rendebæk, no. i en stedremse:
„Stjensbæk rendebæk“ (Højerup s., N.
Slesv.); betydning?

rendefog. no. *raʃʃðq* é best. -ə
(Vens.); *raʃʃðq* æn (Havhuo s.); snefog;

dag; da war e da e ren hemelbalanc
rajsdø, de mæ ku slæt ene kom frø hves
(Vens.); se skåte, overkastvejr, kuog;
himmel-, hvurvel-.

rendesfald, to. *rensfald* (vestj.); over-
måde beruset, se Kr. Alm. VI, 82.

røndegab, *no. rønguf et* (Sander.);
hullet ud fra opvaskerummet, se 3. **rønde** 3.

rendegarn, *av. rængdn de* (D., *vestj.*); rendingen i væven; også: løst, darlig, ujævnt spundet garn; spund, som man er rendt fra el. til; *hun spinde rængdn* (D.), går meget i byen; se islet, *rende-garn*.

rendegavn, no. *rængaun de* (vestj.);
det at løbe arinder og lignende; dær
ska nåvær te ø qsr r. i æn hua.

rendehandel, no. i udtr. som: de
kløj vel a brug te røghjæl (Vens), o:
ti søndagsbrug, til at kaste over sig, når
man går ud.

rendehemt. no. [*ræghemt* i] (Vens); når man hasper garn, og en tråd lægger sig tværs over hjulet, medetillor at folgedets omkreds, har man en r, som betyder, at pigen har en kæreste; i „rad-tavl“ kan man få brikkerne stillet således, at man ved hvert træk med samme brik, som kaldes en r, trækker i række og efter spillets regler tager en brik fra modparten; *kun jæn i rådtuul fo æn rægh-hæjel i gån, sånt te jæn fò huær træk ku sej, i min rå, a tår let fò min skål* — o *ta jæn o dæw æjn haas tanæser, no ku jæn wæ kræn kæl* (Lild s.); lig. *no hør haj fòl ræghæsti, no ku haj sæ*

(Vens.), o; han lægger penge op; også V. S. D., se stræmtehest.

rende hjul, no. en leg; se hjul 4; samle over 14.

Rendeholm, no. se Kr. VI 336 170, Kr. Nyrop: Forbl. Ord., Nord. Tidskr. f. Fil., Ny Række VII. 129; jfr. Hvalgeholm.

rendehul, no. hul igennem muren til spildevand; *så kommer der en hvid hår en i en rendehul, så en hvid igemal en væk . . .*, Kr. IX. 204 (Sall.); se rinde.

rendekaast, no. *rænkast en* (Andst); = rendesnor.

rendekjælling, no. *rænkæl en* or (D.); *rænkæl en* or (Agger), *ræjæl en* best. en flt. or (Vens.); = rgsm.; er florerende i Helsingør i beg. af 19de årh., trængte sig ind i alle huse, medbragte en stor kurv med småting, sy- og knappenåle, små spejle, kamme; på bunden lå den fortræffelige Cyprianus nok så omhyggelig skjult, Museum 1892 s. 151; *rænkæl sluder* (Agger); navn til vedhænde, hedera L., Sgr. V 73. 161 (Haderslev); ridderspore, delphinium L., Sgr. XII. 159 161 (Malt).

rendekniv, no. en stage på 4 al. længde, hvorpå er fæstet en kniv, der viser skarpen nedad; med denne „rendes“ skar på langs og tværs, hvor der skal graves „hugløv“, de løses da med en tørvespade (Thy).

rendekogende, to *rænkøgh* (D.); spilkogende; jfr. norsk renna, smelte.

rendekrone, no. *rænkran en* o (Bistad); løbeknude; løkke, som kan udvides, se 1. krone 5.

rendekugle, no. *rænhul en* -kule (Sovind s.); = rgsm.; stort hagl til en jagthesse.

rendelykke, no. *ræjlyk en* or (D., Malt); en lykke, som kan trækkes sammen.

rendemil, no. „han blev ved at fly op til mig så længe, til jeg kom en rendemil nær himlen“, Kr. VII 254?

rendemøre, no. *rænmør en* (Mols); rendelykke, se 1. more, rendekrone.

renden, no. = rgsm.; *en ha ek tøl* *der ræn mer en dag* (Agger).

rendepæl, no. en lodret pæl i statuen, hvortil kreaturerne bindes i en ring, der kan glide op og ned ad

pælen, se Kr. Alm. I. 57. 197; se rende-stage.

render, no. *ræne en* -ra (Sovind s.); = 1) en person, der er slem til at løbe i by, forstærket: *en r. å en hale*; i en byreinsse, „*hæne ræner*“ (Skads s., Varde), hører mulig herhen, se Kr. VI 346. 230; *Stranby ræner* IX. 133 352. (n. f. Esbj.). — 2) „handko“ er den ko, man leder ved hånden, når flere er koblet sammen, *ræneren* er den ko, der går længst til venstre i hvert fængsel, om flere køber følger hinanden (Hundslund, Sovind s.); se by-, smat.

renderi, no. *rænerij de* (D., vest.); = rgsm.

rendesand, no. *ræjød* i de best. -søjn (Vens.); tørt, løbende sand f. eks. i timeglas.

rendeskid, no. *rænskid* (Lald s.); *ræjekij* flt (Vens.); diarrhe; se Rends borg marsch, tyndt liv; „Beret Rendeskide“, Kr. Sagn VII. 52. 74, egenavn.

rendeslag, no. *rænslaw en* — flt. (Sovind s.); = rendesnor.

rendesnak, no. *rænsnak de* (vest.); bysladder.

rendesnare, no. *rænsnær en* or (vest.); snare med rendelykke til at fange fugle i.

rendesnor, no. *rænsnør en* -ra (Sovind s.); dobbelt lykke, der kan trækkes sammen, og som slås om hovedet på hestetræet, når det skal skæbe efter vognen, mens kornet læsses på.

rendesnøre, no. *ræjendør en* best. en flt. or (Vens.); = rendelykke; *men ka fæn jør* (grødder) *mer en ræjendør*.

rendestage, no. *rænstag en* -stager (Agger s.); jernbøjle, som er fæstet i bæshingen (s. d.), derpå løber stagbandet (s. d.), jfr. klov, rendepæl.

rendesten, no. *ræjstjèn* i best. -stjèn (Vens.); *ræstun en* (Agger); *ræstipn en* (D.); = rgsm.; *derh, der legor næ* i *en ræststjèn*, for nok jør te o pes o søj (vest.); se rinde, no.; gådespørgsmål. hvad er den længste sten? se Sgr. VI. 27. 343.

rendestenshul, no. *ræjstjènhul* è (Vens.); = rgsm.

rendestik, no. *rænstærk en* (Lb.); = rendelykke.

rendestærk, to. *ræjstærk* (Vens.);

om kreaturer: hverken sørlig fed ell.
tørr, om hest; se levestærk.

rendebræ, no. rendebræ æn (Mås h.); et trætværstykke, som holder klovbind-
selet fast, når koen på båsen er bundet
med klov, se klovbindsel; rendeør, se

rendetøj. no. ræntyr æn (D); et
stykke reb, fæstet stramt mellem to
stager med c. 6-8 alens afstand; derpå
løber en ring, hvortil et kort tøj til et
lår el. en koe er fastgjort; det bruges
ved græstekanter og gårde; se røndepæl,
løbetøj.

rendovand, no. *nr̥jroq̃* best. -*nònc*
(Vens.); rindeude vand; a postkòn sku
in dp̃ d̃ sic *sicòl* gu dp̃ d̃ *kup* *vico*
exproj.

rendevitte, no. *rennits en* (Folde);
- rendestagg.

rending, no. *rænjan* (vest.); i udtr.: 20
to se r-, 3: give sig til at løbe; se rend;
lændegarn; by-, hav-.

Rendsborg marsch, no. stærk diar-
de (Andst, vesty.); jfr. sv. snälla Katrina
Westr. 1 202; se flyvegalopper, rendeskid
rendt. lf. se for.

rensfærdig, to, rensfars (vestj.); ren-
fers (Agger); renfers (Silkeb.); renfsar
(Kurs); renfsars (Sovind s., Randers);
relig. han æ sam renfsars Piepr, 84
der tarst hans rús o hans madpues
relj.), om skidenfærdige personer.

rengjøre, uo. alm. *gø ræn* (D.);
rent (Vens.); *no æ han rængjør* (D.).
 3. han har ikke en skilling tilbage; *ren-
 gjør* (Ang.) *gøre ren*.

rengjöring, no. reingjöring an (Sæ-
rad s.); = 16801.

renlig, to *renls* (Vens); *renls* (So-
und a); *renls* (I.); = rgsm.; se u. 45

renligned, no. renlihyt æn (Vens);
renlihei ær æn dy.^m id kær-
hæn, hæn ær hæn stærk ygelsten (Tå-
nag); „renlihyt hær gdt.^m id æ kær-
hæn, hæn ær æ hær mæ æn kærhæn (vest);
id Kr Alm III 69, III.² 24.

renmakker, no. renmakør : best. -i
-er (Venus), en flad pind til at skrabe
med, ler el. lign. af skovl el. spade.

renmos, no regnus de (Lild s.); som lavart, chadoma rangiforma, danner i lagene i Thy og Hanherrederne mange steder et kvartertykt lag i forb. med klokke-
dug caluna vulgaris, dette kaldes reg-

musliden (Thy, Lild s.) og slås til færene, de skal ha reymusliden siden to foran (Lild s.); ifr færeling, fødring, knaj

renovering, no. ^{del} gir r- i inaven!
— sagde konen, da ad hun mulede plukke-
fluer* (Als); Kok Ordspr. 138 1799; jfr.
lat. *renovare* no. forny.

renpillen, to. *renpelen* (Sams.); ren,
part.

ГЕНЕО, ИО.

rens -or -t -t (Vens., Agger);

rens, rons -p -at at (Elted):

rims -or -al -al (D.: Mors, Thy, Hell, h,
Andst, Søvend, Bradr., Ang);

røns tl. -t (vestj., Valsbøl). →

1) — røsum; *å røns kun; røns æn sløp*,
ellers: *å får ø rønt* (Vens.), *løje og*
rydte op (alm.); *kun i betydningen at*
tense korn i søld (Thy); *a ska føst røns*
(Andst), *med rive skyde halm og vipper*
bort fra det tærskede byg, inden man:
skyder i krog; tense del grøveste fra,
når der er tærsket (Bradr.); rønsum (Ag-
ger), *rensning; se kaste 2, sælde. — 2)*
rode op i; hær hd do någet o røns i,
do md et røns i mi saqr (vestj.); *ø hd*
rønst hans benkør (Agger), *gennemrodel*
hans gæmmer. — 3) *have diarrhé; hun*
lø o rønst ø hjel nat (D.); jfr. rønslr.
rønslspil, *no. udtryk i en behædig-*
hedsleg. se Kr. Børner. 562

rensemaskine, no. rønsmaskin en
(Søvind s.); rønsmaskin en (Lild s.);
rønsmaskin en (U.); rønsmaskin en
(Vens.); — rgsm; maskine til at reuse
korn; jfr. kornrensings-, viftekasse.

-ronær, no. se pipe.

ron skago, oo. renskok -a -et -skukt
(Sundev.); renskjælle hör.

renskårn, (f. **renskoon** (Andst); **renjnskoon** (D.)); om heste, når begge testiklerne er udskårne; fig. *han er i renskårn* (Vestsless.), om personer, som er noget tysk-andede.

rensle, uo. *rønæl* (N. Sams.); rense
det tærskede korn med riven fra strå,
vipper og lign.

-rensning, no. se kornrensningsskine, under.

rønsom, to. *rønsom* (Vens.); renlig;
han er en *grov* *rønsom* *kyn* i *het*
huds.

ransomhede, no. ransomhje æn
(Vens.); realigned.

1. **rente**, no. *rænt æn -ør* (D., vestj.); *rænt æn* best. -en flt. -ør (Vens.); *rænt æn -ør* (Sundev., Sovind s.); -rgsm.; *rænter d ræntes rænt* (Vens.); *rænt o rænt, træk rænter d* (vestj.); *pæng d træk rent* og, *pæng gi d rent* (Sovind s.); jfr. litisk *rente*; ital. *rendita*, „mit eingeschobenenem -n aus lat. *reddita*“, partic. af *reddere* i betydnt.: give som indtægt, udbytte, se Weig. Wb.; se *rente*; små-

2. **rente**, no. *rent -ø -et -at* (Eistad); i tale, som: *de rænter et indtægt* (Malt), o: giver ingen indtægt; se for.

rentopango, no. *rentpæng di* (D.); *rentpæng* best. -en (Vens.); *rentpæng di* (Sovind s.); = rgsm.; penge, som man trækker rente af; *høj lønør d hans rentepæng* (Vens.).

-reol, no. jfr. litisk *riole*, *rende*, bog hylde; holl. *riool*, *rende* jfr. fr. *rigole*, se *rende*; bog.

repetetolie, no. der udleveres pyrol petræ, stenolie; forlanges også under navn af oleum de linterbus (Muker).

repetis, no. *repētis æn -ør* (D., vestj., Lald s.); best. *repētisen* (Vens.); et stykke af en melodi, som gentages, *a kæn ræti høp dæ vist repētis d tun* (Vens.); jfr. lat. *repetitio*, gentagelse, se *hamborger Sgr. X. 107-289*.

raphalet, to. *raphalet* (Salling); i tlm. Kr. VI. 316-32; der skal tre Morsing boere (s. d.) og et r. fol til en Sallingbo (s. d.), ordet skal betyde hale uden el. med få halehaar, måske siges også: *raphalet*; jfr. *rottehalet*.

reppe, no. se *rupe*, *reppe*.

repsteg, no. se *revstegen*.

rør, to. se *rød*.

rerren, no. se *resle*.

ros, no. se *rejs*; no. se *rejse* og *smstn*.

reseda, no. *re sita* (D.), *ri sita* (Eist.); navn på en alm. havebl., *reseda odorata*; ordet *reseda* er lat. hydemåde og begyndelsen af en lat. trylleformular: *reseda, morhos resda!* stille sygdomme, stille! således sagde man 3 gange, idet man benyttede planten mod haveblær, i dens hjemstavn ved Rimini i Italien; tillige skulde man spytte 3 gange; se Weig. 10

resel, no. *resal et -ør* (Agersk.); magert kreatur, som næppe kan stå; se *rejsning*, *rædsel*.

rosen, to. *rējan* (Vens.); *rēan* (Lald s.); *resen* (Mors, Thy, Agger); *ræsen* (vestj., Voj.); *rēan* (Eistad); *resen* (D., Malt, Møllenslev., Bradr., Sundev.); *ræjan* (Agersk.); hoven, opsvulmet; *han var al resen i ø hue* (D.), he! hoven, ansigtet; *døj cød æ sd ræjan* (Vens.); jfr. isl. *risinn*; se 2. *repe*, *resne*.

resenhed, no. *rēanhiød æn* (Lald s.); *rejanhiød æn* (D.); hovenhed, hævelse.

resenhøi, no. *ræjanhi i* (Vens.); søges om en dræng, der vil gøre sig dygtigere end han er.

resikant, no. *resikant æn* (D.); *resiko*; *dær æ sd mōj æn stem r- ee st*, også: *resikne* (Lindk.); ital. *risico*, fr. *risque*.

resikere, no. *resikjør* (D., vista alm.); vore, sætte på spil.

resk, to. se *risk*.

resk, to. *uvane*, om *kør* (Hj. h.), Mb., se *mandalm*.

reskjæl, no. se *redeskjel*.

reskyld, no. se *redskyld*.

resne, no.

rēan resnar rænt (Lald s.);

rējan -ør -t (Vens.);

resen resnar resant (Fjælde);

svunne op, høvne op; *di resnar op d bligør sd lyk, dæ æ fare we d rægn* 10 (Lald s.), se *resen*, *rejse*, *rise*.

-reænet, fl. se op.

resning, no. se *rejsning*.

resolvere, no. *resolviør sæj* (D., vestj.); bestemme sig, beslutte sig til; „sa er de sultne og trætte, hvorover de resolverer da til at ville hvile“, Kr. VII. 312; *resolviør* to (Vens.), åndsnærværende; *a æ andt resolviør*, o: hurtig rede; jfr. fr. *resoudre*, løse, afgøre et spørgsmål, 10

tage en beslutning, lat. *resolvere*, løse.
rest, no. *ræst æn* (D., vestj.); *ræst æn æ* (Sovind s.); *ræst æn* (Kinders.), -rgsm.; noget der er blevet tilovers. „en æn ha da tesat ræsten“, And. Begr.; *dæ blæc cæc no te ræst, hqj sto te ræst mar skularæn*; *hon cæbt æn ræst*, o: det sidste af en rulle tøj (Vens.); jfr. fr. *reste*, ital. *resto* af lat. *restare*, blive tilbage; se *resiance*, *-resten*.

restance, no. *restans æn -ør* (D.); *restansa* flt. (Sovind s.); *restans æn* (Vens.); = rgsm.; deraf *restanslest æn* (vestj.); *restanslegt æn* (Vens.); liste over restancer; jfr. fr. *restant*, *rest* (s. d.).

rente, no. se ryste og smstn.

rente, no.

ræst el. ræst, or, ræst el. -a, ræst el. ræst (Vens.);

ræst or (Thy, Mors, Lild s.);

mangle, intr. og trs.; der ræstet lene dder (Mors); han ræstet ind til den bæst alene tæmer; en pig ka kom te d ræst dder (Lild s.); hqj ræst sønt i bilsdræg te d høl rænt de hjem, Grb. 108. 18; kldken ræstet o kotjpr i idt, do ræstet mik ænc hne, en a skul ji der no dpt skene; hons mon du ræstet? kan siges til dreng, der har været på spil (Vens.); se rest; gåselort.

-resten, best. no. se rest; for.

restia, no. restis an (D., vestj. Vens.); i udtr. høl r-, hoble orden, styr på; ret + justits, lat justitia.

1. ret, no. ret en ræter (D., vestj.); 20 ræt en ræta (Sovind); best. ræten fl. ræter (Vens.); anretning, ret mad; ta fd se de ræteran (Sovind); di fæk færm ræter, di træt fdd uen tom, o di læp uen dør et i, Kr. IX. 180 (vestj.); i en remse jfr. Kr. Molboh 192 321.324. 153 ov.; I ska fu færm ræter o di ska frambræen i færm søget ræter, derh søst æ biter o koler o flæpux, de æ fldd ræter; derh anen æ ræger o ræjer o ulfis, de æ træt ræter; 20 derh træt de æ pæter o pastinaker, de æ læp ræter; eghen o stærkstid, de æ kæid ræter; søfran o bænksid, de æ gul ræter, se Kr. Alm. IV. 122. 18 flg.; jfr. Bøtner. 126 78; jfr. Aasen rett, isl. retti hak., se herre-, lyst-, prille-.

2. ret, no. ret an (D., vestj.); best. ræten (Vens.). — 1) ret, rigtig afgørelse, det, at enhver får hvad der tilkommer ham; lene d ræt (Sovind s.); fa ræt; gör ræt o skæl (D.); fd at i ræt (Bradr.), o. få sagen i orden; mæ ræt æler uræt (D.); do hæ ræt, di kuogen hær Wals! el. do ska hængs (vestj., Ang.). spøgende; hwa lene komer læret om, komer el derh trids re (vestj.); kom te ræt (Sovind s.), forlig; præg ærj læret mæ at (D.); de ær ænc uar, uen alor ds te ræt, Grb. 28 66; sæt jæn i ræt (D.); sæt i ræt, ta se æjd te ræt, mæ ræt; også i noget andet betydning; a sku mæ ræt ha de pør istæn idæp (Sovind s.), o; jeg burde egentlig have dette gjort istand idag; fortælling, om man kommer længst med

ret el. med uret. Sgr. IX. 127; do hæ ræt, do ska hængs; æd ræt d skæl, æd hætpe Wörhær de næk (Vens.); derh stæst ræt ka blyu derh stæst uræt (Bradr.).

— 2) tilkommende del el. lod; a fæk mi ræt; æder ænhæce te ræt d skæl (Sovind s.); fuldt mål er Bredballe ret, syv kartoffer er Lindved ret (Vejle); jfr. Sgr. III. 41. 80; de æ mi ræg ræt (D.); ræt gir ods d næk (Vlb.); i sagnet forlanger gengangeren ret som en kat, en rotte, en mus, og får tilslut som en kok, Kr. VIII. 249 ned; jfr. bunde I. 75. 2s. —

3) retlighed, retsig adkomst; kram i æ ræt (vestj.), shv i at kræve sin ret; ræt sku ær ræt, uræt sku dæ (Agger); de hæ do en ræt te; hwa stor dpt ræten sin, a stor dpt ræten min; ræt æ ræt, man uræt æ, som hqj ku leg te d hqj, „dæ ræt“ (Vens.). — 4) ret, domstol; hysæt ræt (D.); ræten best. (Vens.), underretten; go i ræt mæ jæn om at, også; dræg i ræt mæ (D.); hun lykte, det var en nem måde at lene to mark på og så byder hun sig i rette, Kr. III. 156, a; tæbyder sig; herhen må vel også føres; o by i ræt mæ næpæd (Andst), prale af; mod en, der æ gæt mønskæn, ska der æn dægt kæl te o sto i ræt (D.).

a; til at forsvare sig; om retsvesenet i gl. dage, se Eb. Bondel. s. 196 flg., M. Skr. 50. 14. 55; dommeren får årlig et læs hø for at be til et mord, Kr. Alm. V. 189; trokblom for at vinde sin sag, Amms. VIII. 120; jfr. Aasen rett, isl. retti hak.; se *arm-, grande-, hegus-, Holmens-, hunds-, hæbens-, land-, u-, vild-.

3. ret, to. ræt fl. ræt (D., alm.).

1) to, lige, ikke krum; sto ræt (Sovind s.); hqj sto æd ræt som i pæj i i lot, som en lyfæpæj; ordspil med kroget, se Amms. I 97. 23. — 2) ret i mods. til vrang; urigtig, upassende; derh ræt æ (Sovind); ræt vj (Lild s.); æ ræt hæn (Agger); æ ræt han (Agersk.), højre hånd, se kav, rethånden; go æ ræt ræg, kin æ ræt næen, fjh æ ræt loget, æ ræt tøj, æ ræt man; også iron.; ju, do æ derh ræt! (D.); herhen kan føres; læp te ræt, sæt te ræt (Sovind s., alm.); i æventyr; kende den rette, se kjende; jfr. JK. 295, som folkeskik Laisnel II 29. — 3) hvo, sto ræt dpt (D., Vens.); danser ræt æm (Lild s.), dreje sig i dans om højre hand og til-

venstre, *o*: med venstre hånd mod centrum gulvet rundt, se avet, forkert, indenom; *de kómar on skæson ræt in á æ gðsrom* (Ang.); *a ved st et ræt, a hár st ræt gdt* (D.); jfr. Aasen rett, isl. réttir, se tilrette; flad-, kave-, kavl-, kjæbe-, kjap-, lys-, ord-, rag-, skrift-, snor-, sol-, spade-, tag-, tråd-, tøjle-.

retdan, bio. *rætdan* el. *rætdaner* (vestj.); „den der skulde kæmmes, vilde ikke stå retdanner, sådan at . . .“, Kr. III. 27; „ja, de ved a ikke retdan“, Kr. III. 267, *o*: rigtig, jfr. ret, retten.

retfærdig, to. *rætfærdi* (Søvind s.); = rgsn.; *en rætfærdig minnsk* (D.); forstærkende tillæg; „di svónsk di tæk á rætfære fænden te dæwr den daw“ (Ang.), Gr. Gl. d. M. III. 202, *o*: fik en ulykke, led nederlag; retfærdige penge svømmer på vand, se penge II. 804.40a; deelen er retfærdigere end gud og djævelen i ævent., se Registr. nr. 122 b; jfr. Grimm K. M. nr. 44 Geyatter Tod, Meyer Essays I. 242, R. Köhler I. 291, Aufsätze s. 108, Weinb. Volksk IV 34, Ndl. Volksk I 56, V. 184, VII 35, Ons Volksk I. 23, C. & N. Asie Mineure s. 144.

retfærdighed, no se u-.

retholt, no *rætholt æn* (D., Malt, Søvind s.); *ræthóle* *ø* best. *-ø* (Vens.); et redskab, en nøjsagtig stang, mureten bruger til at afrette en mur med; jfr. htsk richtscheit.

rethus, no. *æ ræthus* (vestslesv.); hovedbygningen.

rethånden, no *ræthåden* best. (Vens.); *æ ræt hån* (Mors., vestj.); *æ ræt hån* (Agersk., Bradr.); *den ræter hån* (Fjelder); den højre hånd; se kjøn, kav; Aasen rettelendi, se retta; jfr. 3. ret 2.

rethåndet, to *ræthådet* (Varde); *ræthåde* (Agerskov); *ræthåde* (Vens.); som bruger højre hånd, hvor den skal bruges.

retirado, no. *æ dansk ær d æ re-tirð-di*! råbte tørvehænderne i St. Vi, da i Febr. 1864 den danske arme spærrede vejen til Flensb; *o kom te retard dan* (Ribe), *o*: at komme til kræfter om syge; komme ud af en forlegenhed, retirere sig; fr. retirade, tilbage-tog.

retirade marestrandspulver, no, det udbæveres semen foenic grac pulv. (Peters.).

retirere sig, no.

retirerjær sæj (D., Ribe);

retirerjær -ø -t -t (Elsted);

hjælpe sig selv tilrette, om gamle og syge; *hån ka et retirerjær si sjæl* (D.); „to, mannen stikke knejt, som godt ku rettenier sæ, á stærk á stuæ immer hå te á affensier næ . . . ku liual få en kuen“, And. Frieri; *hån ku il retirerjær* *æd sjæl* (Søvind).

retlighed, no *rætlighæt æn* (Ang.); retskaffenhed, se Hag. s. 153. 72.

retne, no se rette.

retning, no. *rætnæt* i best. *-i* flt. *-er* (Vens.); *rætnæt æn* (D.); = rgsn.; se au-, for-, under-.

ret-røvet, to. i utr.: *hæj el. hån ær dltæ st rætræce* (Vens.), går alt så rigtigt, iron.

retsido, no. *rætsij æn* best. *rætsian* (Vens.); *æ rætsni* (Agger); den side, der er modsat vangen. *pas no dpt d sd rætsian æræc uk* (Vens.); *ger rætsni o næj* (Nissum), *o*: gøre orden; se avet.

retskaffen, to. *rætskafæn* (D., vestj.); = rgsn.; „die wa retskallens löjer á spas we“, And. Bars., *o*: löjer og spas for alvor.

retskyldig, to *rætskyld* (Varde, Andst); *rætskyld* (Agersk., Bradr.); den rette; den, hvem sagen vedkommer; *de go et dltæ ud æræc dæn rætskyld* (Andst); *dær blywer nåk nåwer a, æn dæn rætskyld komer* (Agersk.).

1. rette, no.

ræt -ø -st -st (Søvind s.; Elsted);

ræt -er -st -st (D., vestj.);

ræten rætnær rætent rætent el. *ræten -er -i* (Vens.) —

¹⁾ = rgsn.; *de ræter sæj nåk* (D.), kommer nok i orden; *ræt stjæn* (Vens.); *o vel ræt næ æter dæg* (D.), føje mig; *æri ma ræt ds æter hæn* (Vens.); *vi ka ræt æt* (vestj.), forbedre ved sagen; i sagt om gengangere el. trolddom bruges udtr. „at rette ved det“ i betydning: fordrive spøgeri; når der var noget at rette ved, sagde Kr. „jeg“ til sig selv, Kr. VIII. 282. 481; jfr. IV. 175 213, 198. — **2)** gøre lige; *ræt æn søm* (D.); *di rætnær rogi* (Vens.); *ræt æn stæk træ dp* (vestj.), håndværksudtryk: høvle el. hugge det i vinkel — **3)** *d ræt cære* el. *d ræt i cæren* (Vens.), stublomme negene, vende i

ligtgj vejr negene, så den side af dem, som vendte indad mod de andre neg, vendes udad; jfr mhl. formen; fæstne; Aasen retta 1. hengsluge, fuge, henrette; retta 2. gøre lige; au-, for-, hen-, op-, u-, ud-, under-.

2. rette, no. *ret æn -ør* (Vejle). — 1) stump, pjalt; *han klepør æ tæve i jørør retør* (Vejle, vestj.); *de æ jørør (dør o stræppør* (vestj.), om utydelig skrift, se rylentle. — 2) ret best. -æn (Løgst., Born, h., Års h.), det sidste uæg, som findes af hver kornsort; den, som binder sidste uæg, „får retten“; den skal pyntes, han el. hun skal bære den hjem om sin tids, lægge i seugen med den osv. (Løgst.). jfr. enke 2, gammel 7, høstdreng, væding 3; byg-, havre-, rug-; havrepig, høstetrolld; star ordet i forhold til tysk „høstefest“, høstfest, se Wh Vlk. VI 373. — 3) *ret æn -ør* (Vens.), pigrodden; stedsord til et kvindfolk med grov og trillet bygning; jfr. bruk; det er mig så sømt, om disse ord hører sammen; se nite.

rettelig, bio. *rættla* (Give s.); = rgsn.; på den rette måde; *han gør æt æt rættla*.

rettelse, no. „Ja, nu må jeg nok ud og gøre nogen rettelse på de hjemlæste“. Kr. V 13; „da de nap fik deres rættelst den dag, skulde de til det anden dagen igen“ s. 14, o: nederlag, se 1. rette, ven.

retten, to. bio. *da æ da æn rættæn* (Andst); *dø æ da æn rættæn lila jør* (Vejle), o: rar, dygtig; også ironisk; *da æ æn rættæn jør* (Andst), ja, du er din rette; *æn jør rættæn gærø stud*; *han ka rættæn kum alør æt* (Andst); „han rar det, til det blev retten lyst“, Kr. III 43, „han kan retten vende sig ovenpå ruggerverne“, Kr. V, 249; „die war a egen manne oer, had retten gæ dæw“, hoch Andst: rigtig.

rettenside, no. *huns sagør ær i rættensid* (Sør). — i orden.

-retter, no. jfr. htsk richter, se skarp.

retterbrink, no. brinken, hvorpå skatlet står, se Kr. VIII, 392.

rettergilde, no. det egentlige be-
grædelsesgilde i Thy, se Fl. Bondelv II 124.

rottersted, no. — rgsn.; se f. eks. Kr. V 240; giltermål på r-, se gille,

I. 432 24 n; Nicol. Nordl. III 60, Øverl. s. 65, jfr. mestermand, skarpretter.

-rettet, (f. se for-.

rettighed, no. *rættihjød æn* (D.); *rættihjød æn* (Ang.); = rgsn.

retting, no. i udtr.: *do ska sic, do wæl snøt kom te rættan jøræn* (Vens.), o: blive rejst af armød el. ulykke; *a ka æne kom te rættan mj æ*, o: i orden med det.

rev, no. se reb.

1. rev, no. en fra land udskydende grund, et rev, hvorpå morders båd strand-
der, dukker op af hav. Weinh. Volksk. II, 23 (Færø), se Revshorn; jfr. Aasen riv, ribben, rev, isl. rif tsk.

2. rev, no. *rep æn* (Agersk.); *reap æn repør* (Bradr.); ribben; alle sideben på svinet afskærne med flæsk og kød på (Agersk.); jfr. Aasen riv, isl. rif tsk., htsk rippe.

revanche, no. *rævaæn æn* (Sovind s.); oprejsning; jfr. fr. revanche.

revolvens, no. se reverens.

revolsben, no. *revolsbæn* (Vens.); *revolsbæn* (Andst, vistn. alm.); stykkerne på det slagtede dyr (svin), hvori ribbenene; *revolsbæn stjøp* (D., Andst); *revolsbænstjøp* (Vens.); *revolsbæn* (Agersk.); stegen deraf, se ribben.

-roven, (f. se rive no., for-, op-.

rovony, no. indtægt; *de hør æ egen revonyrør æ* (D., vestj.) fr. revenu.

reverens, no. *revlæræn æn* (Agger); *revlærjæ* el. *revlærjæ æn* (Vens.); buk, høflighedsbeviser; *æthjæ*; *han gør æn græde revlæræn* (Ribe); en længere forklaring, redegørelse, måske især skriftlig; *da ka træng, han ga mj æn løj revlærjæ om wø nðbøkæn* (Vens.); *de æ no ær revlærænær*, *do dør hð skættæn* (Lem), o: kragetær; fr. révérence, hulsen, buk; remmeralde.

revl, no. *revl æn revlør* (D., vestj.); *revl æn* (Thy); *rævl æn rævl* (Lild s., Agger; Løgstør, Andst, Sovind s.); *rævl æn* (Agersk., vestslov.); *revl æn ær* (Bradr.). — 1) et afrevet stykke løj, langt og smalt; strimmel (D., vestj., Thy, Bradr.); *da søde hðde revl æ krat* (Vens.); *ræjæ mj rævl æ krat* (Vejl.); *ei tør æt mj bðræ rævl æ krat* (Sovind s.); også formen: *revør æ krat* (D.), o: alt, bade stort og småt, det der dur og det der

1. revne, no. *röven* el. *ræven* æn best. -en dt. -*gner* (Vens.); *röven* æn -er (D.); *ræven* el. *rævne* (Søvind s.); *ræven* æn -e (Åbenrå); = rgsn.; æs stor *rövenar* (D.); i kirkemur, som ej kan lukkes, Kr. Sagn I. 228 ov., se hul I. 669. 50 a; æn *dögen röven* (Vens.), kaldes en ræve i brød, den er nemlig tegnet til at deen ikke er ættet nok; jfr. Aasen, *ræva* luk.

2. revne, uo.

rævn -er -t (Agger); ft. tf. -et (Søvind s.); *röven* -er *röven* *röven* (D.; vestj., Fana); nf. *ræven* (Andst); *röven* -er -t -t (Vens.); *röven* -e -t -t (Åbenrå); — = rgsn.; *hæler æn torn röven en gdt mad löven; far a ska löven, for skal a röven* (vestj.); *föri a skal en skäful löven*,²⁰ se skal a föri min taram röven; di löp, di wa farz d röven (Vens.); no trimer æ, æ *rævnar*! (Agger), udråb, når noget stærkt vækker forundring; jfr. Aasen *ræva*, isl. *rifna*; *rifa* no. revne

revneret, to. *rögnars* (Vens., Andst); med revner, om hænderne, se hakket.

revning, no. i en stødremse: „Alstrup revninger“ (Naur s., Holstebro) *revn*?

revse, uo. *röves op i ndyer* (Ågersk.). — 1) rode op i, f. eks. papirer el. lign.; d *revse*? — 2) = rgsn.; *röves* -er -t -t (Vens.); *bön æ niseux, fä di blyver öle röves*; *rövesals* æn best. -æn.

Revshorn, no. *Reva Hucan* (vestj.); = Horns rev, nord for Skallingen; „revet redder i folkemunde fra gammel tid og endnu den dag idag: Revs Horn“, Geogr. Tidsskr. II. s. 63.

revtændet, to. se ribbetændet.

revve, uo. no. se ribbe.

rheinlænder, no. en dans; „rændlænder“. Jyll. I. 373, se *reinlænder*.

Rhin, no. Rhinstrømmen; må vel findes i verset:

her kan du se kær broder min,
han had er kommen over salten Rin;
Kr. I. 271.79; jfr. Olrik Folkev. Indl. 14; mäs.

ri, uo. og smst. se ride, vride.

1. *ri*, no. *ric* el. *rij* æn best. -æn ft. -er (Vens.; D. Hobro); passer til at se cirkelslag med (Vens., Hobro); snedkerens stregmål (D.).

2. ri, uo.

ric el. *rij*, *ricar* el. *rijer*, *rij*, *rij* el. *rice* (Vens.);

ri -a *rij* *rij* (Elsted);

ri -e -et -et (Søvind s.);

rij -er *rij* *rij* (D.);

ryi -er *ryjød* *ryjød* (Lild s.; Holstebro);

tf. *ryjød* (Agger); —

ay med lange sting; jfr. mant. *rigen*, Sch. Lubh., „von kleidern: besetzen mit band, perlen“, se rimpe, rimug

3. *ri*, no. *rij* æn (Malt, Andst); *ri* el. (Bradr.); rik (s. d.) til tallerkener el. fad i køkken el. vaskerum; se fad-, mad-, (?) tallerken-, tin-.

1. *ribbe*, no. *ribe* (Varde, Malt); navnet, hvormed gäsen kaldes (Lindk., Varde); kaldenavn til anden (Elbo h.); æ *ribar* (lt. (D.)), barnenavn til sønder, se rappe, vakke, jfr. Kr. Dyrefabl. 156. 374.

2. *ribbe*, no. *reb* æn best. -æn ft. -er (Vens.); *rëp* æn -a (Søvind s.); en træstang, $\frac{1}{2}$ à 1 al. lang, som befastes på en stolpe i loen; den er forsynet med store trætænder, og ved dens hjælp afredes efter tærskningen den løse halm fra langhalmen, der bruges til tækkelse (Vens.); *hvar gör da o reborn?* (Lild s.), skafterne af de afribbede fjer; de skændtes, til ribberne røg om dem (Sams). se Sgr. V. 79. 64; skal også betyde en ting, der er ufuldstændig, f. eks. lampe uden kupel (Vens.); se l. pytte; jfr. knage, rifle; hør-, luse-, tag-; mant. *repe* el. *repel*, Sch. Lubh., „ein grosser, eisener kamm mit langen zähnen, mittelst dessen die samenknuten von den flachsstengeln abgerauft werden; jfr. raffel.

3. ribbe, uo.

reb -er -a -a (Vens.; Mors, Agger);

rëp -a -at (Søvind, Elsted);

rep -er -et -et (D.);

ref -a *ref* *ref* (Sundev.);

rif -er el. (vestslæs.); —

reb *taq* (Vens.), rede løs halm af på 2. ribbe (s. d.); *rec hörknevel* (S. Haid); *reb* *hår* (Vens.), se Kr. Alm. I. 52. 185; *rëv* *hå* (Søvind), afrive horens frøhuse på en stor trækam, ligeså Sundev., se hornribbe; *reb* a *læs* *mæ* *æn ryg* (Lild), afrive på læsset det udmængende halm el. halm; *rër* *fës* (Søvind); *köli* æ *ad* *li* *d* *d* *se* *ej* *d* *reb* *fjër*, *nër* *hq*) *for* *dptdskan* (Vens.), plukke fanen af skaftet på fjer,

også Mors, vestj.; man må ikke klippe den yderste „pyt“ af, den hører „pytmanden“ til, han kommer efter den, der smider ribberne ud, Kr. Sagn II. 107. 22 (Sams.); falder en i søvn under arbejdet, sætter man ham brille på af brændte fjer, Sgr. II. 140. 9; fællesarbejde, jfr. Wh. Vlk. V. 193 (Böhm.); *a ær wæ d reð fjæder* (Lild), se 1. pytte; *rev kol* (Varde), trække bladdet fra stilkene; *reð får høran* (Vens.), feje, rense krybben for kreaturer, også: *reð fræ om* (Thy); jfr. Aasen ripa, afstryge fra el. bær ved at grube derom med hånden.

ribbel, no. *rebel æn -ør* (Fjolde); = ribbe (s. d.); Sønderj. efter Outzen; jfr. nfrisk rebbel, se Outz.; hsk rifel.

ribbelsæk, no. i en stedremse: „Arnum revvelsæk“, Kr. IX. 131. 346 (Højrup, N. Slesv.); betydning?

ribben, no. *ribbjæn* (Andst); *rebbian* flt. best. -bjæn (Vens.); = rgsn.; et om-dannet r- er hole, se I. 746. 50 h; jfr. Kr. IV. 290. 403, Sagn VI. 174, Bondes. Hist. s. 112, Maurer Isl. S. 150; kælling rager i grød med r-, J. K. Æv. I. 183; r- bruges med maske-ister til lestryge, Arnas. I. 442; r- af lig uudslukkeligt lys, Arnas. I. 443; deraf „tilben“, mælkebærer, Arnas. I. 430, Maurer 93; et r- er lyk-ken (s. d.) på gården, Kr. Sagn IV. 273. 97 flg.; jfr. Grimm S. I. 184; se 2. rev, revelsben; jfr. Aasen riv, isl. rif itk., sv. resben.

ribberalde, no. *redora'æ æn* best. -æn flt. -ør (Vens.); skrivelse, måske lang, men med lidet indhold; *høj skrå æn grøne løj r-*; *høns æ de får æn r-*, *do komæ dæ mæ*?

ribbetandet, to. *rebtand* (Mors); *reftæns* (Vejr.); som har stor afstand mellem tænderne, om msker; med få tandstumper, taudløs (Mors); jfr. vidtandet.

Ribo, no. *Rir* (D.); en by ved Vesterhavet i Jylland; *riwær markæn*, Ribe marked; *æ riwær knæp*, R. drenge; den, som i kortspillet „hundrede og et“ ingen stik får, *komer te Rir el. skol o æn Riræs* (Lb.); „tak gud, min søn, at du ikke kom for Ribe ret!“ sa' kællingen, hun så sin søn hænge i Varde galge; Sgr. I. 153. 589; to kappedes om, hvem der kunde sige 4 byer hurtigst, A.: „Væjle,

Kolen, Rir o Wær B. vandt med: „*Rir, Nie, Skiv o ps*“ (Århus), Sgr. VII. 235. 77; i *Rir æ di i knit* (D), se Varde; i en stedremse: *Riræ knivør*“, Kr. IX. 132. 349; på æen Silå findes en gammel vej med mange hjulspor, den kaldes *æ riwær spdr*; er det en gammel Ribevej fra før æen blev skilt fra fastlandet? se Mejb., Slesv. Bøndergårde s. 80 ned.; „*no kan a rijs Rir*“ siger den galende hane, Kr. Dyrefabl. 223; *hæ do æ rijs Riræ domkær kom gæwæn mæ æn bjælk o æn lat o sku hen o læsk nijs o flæpæl hijs*? (Lindk.), siges til den, som fortæller utrolige historier; jfr. Ellersl. 225. 221; se kælling 6, møgkjøren.

Ribe-kræmmer, no. *højkræmmer* i best. *kræmæn*, flt. -ør (Vens.); buskræmmere, som fik varer i Ribe, Kr. Alm. V. 189. 472. 477. 489; varerne var sagtens smuglede over Kongeæden, navnet synes at have været en alm. betegnelse for buskræmmere.

riber, no. *rijsær æn -ør* (Lild s.); dobbelthine (s. d.); jfr. 3. bakke 3.

riba, no. *ræps el. ræns* (Søvind, Årh.); en alm. frugtbusk, ribes rubrum L., og dens frugter; *rebs æn* = flt., *rebars æn* = flt. (Thy), *rebarsrijs æn* (Lild s.); *rebs æn dæm* (Mors); *reps dæm* (Vejr.); *reps æn* = flt., busken *revstræ æn -ør* (D); *ræshæ*, alm. *ræps*, sj. *rægs*, også *ræpsbøds*, alm. *ræpatræ* (Søvind); *rebe* flt. best. -æn, *rebars* 2, *rebarsk* i, *rebarsk*, *rebars*, 2: ribsbusk (Vens.); „ribstorn“ (Sams.); *ribels* (Fjolde).

ribsgods, no. Kr. Alm. V. 300 789, er vel fejl for gribsgods (s. d.).

ridder, no. = rgsn.; konger og riddere, Kr. V. 175 ned.; „fyrretyve riddere“, en kalenderdag 9. Marts; fryses det den dag, skal det fryse 40 dage derefter; blæser det den dag, vil kornet blæse af om sommeren; den dag skal solen skinne, så længe en rytter kan sæde sin hest, se Kr. IX. 28 286-88, IV 370. 288, Sgr. VII. 88. 563 flg.; de red ud at bejle til Gjertud (17 Marts), men fik nej, Kr. Alm. 2 I. 71 70 flg.; i en sanglg: en r- han løser det røde guldbånd, Kr. Börner s. 307. 49, 642. 94; i en ogeremse, Kr. Dyrefabl. s. 132; den grønne ridder (s. d.) = døden; jfr. grøn I. 504. 38 a, Kr. Ålv. III. 61; jfr. hsk ritter, nmt. rælder

ride, rytter-, fyrretyve-,

red. no. er skurken i revent-
til hår og skæg, se Nyerup
131, Kirkeh. Saml.³ V. 82;
77. II. 4; Ævent. I. 7. 38. 86,
212, XI. 221; Kr. VII. 115,
76, III. 156. 232 ned. 293;
I. 32 flg.; Ashj. I. 7. 102,
Løderav*; Frus Lapp. Æv. 10
II. 356 „Raudur“, ligeså
D3 478, Ark. f. nord. Fil.
iglo s. 27. Olrik DgF. V. 2
de vise; Mhoss s. 455 „Rin-
the Ritter“ Z. f. M. II. 113
bedy s. 26; jfr. Magyar T.
Ingt Red* el. the Red
I. III. 546. III med henvis-
to Paris, Romans de la
p. 255, se Folkl. V. 122, 30
jfr. reg. under „impostor“,
Danske Ordsprog s. 18. 248
Ridderred fører mængen i
red; istedet nævnes „mar-
Lar. 60, jfr. Kr. Æv. III. 201;
Bouquet Norm. s. 22; „kol-
ison Histor. 203; „kusk“,
(Böhmen); „slave“, Gon-
103; når der manes „ved
ved høyre, gægh og ri-
Smith, Studier s. 60, er
et rimord; i en flm.: *do
hede Røj* (Vens.), o: umed-
lig; skæo. til en falsk per-
aml.³ V. 82, N. Jespersens
10.

re, no. en haveblomst,
æolun majus L. (Varde,
delphinium consolida L.
mnt. ridderblome, Sch. 40

se vride.

røjen (D.). Andst, Lem,
r; Lødderup, Mors, Hvejsel,
II. røjen el. røjen (Rævs,
røjen el. røjen (Lald s.,
Kobberup, Rødding (M.),
Hell. h., Havbro Års h.);
røjer, røj el. re, røjen el. 10
røjen (Vens.);
røjen (Fur); nt. røjer (Øland);
røje (S. og N. Sams.);
røjen (S. Hald h.);

ri -or re røjen (Falsl., Hærdslev, Has-
lund);

ri røjer røj, hå rø, æ røjen (Nimtofte);

ri røjer røj, hå røjed, æ røjen (Tved);

ri røjer røji røjen (Ålso);

ri ri røjt røjen (Elsted, Vejlbj. Å), se
Lynghby, Udso. s. 103; nt. rø (Saxild);

ri rø rø røjen (Sporup.);

ri rø rø røjen (Lind), se Lynghby Udso.
s. 97.

ri rø rei røjen (Dover); nt. rø (Vor h.,
Sovind s., Tåning);

ri ri re røjen (Røgen s.);

ri rø røj røjen (Hads h.);

ri -or røj røjen (Agersk.; vestslev.,
Hvidding, Spandet); fl. røjen (Bradr.);

ri -or re røen (Meolden, Ballum);

ri rø re røjen (Åhenrå);

ri -a rø røjen (Sunder);

ri -or re røje (Ang.);

ri røjer rø røen (Fjølde); nt. 1. 2. 3. pers.
røjer, flt. 1. 2. 3. pers. ri; fortid 1. rø
2. røst 3. rø, flt. 1. 2. 3. re; jfr.
Lynghby Udso. s. 105;

re røjer røje røen (Eggebæk); nt. 1. 2. 3.
pers. røer, flt. ligeså; flt. 1. røj, 2. røst,
3. røj, flt. røj, jfr. Lynghby Udso.
s. 106. —

1) hvile i en usikker, balancerende stil-
ling; æ *buær stor o røjer o ndyget*
(Lindk.). — 2) hvile på vandet uden at
drive; *de war et mejer en wi ku ri hin*
æw (Harboure), om båden i stormen;
man „rider“ et par timer [for anker],
Jyll. I. 238 (vestj.). — 3) sidde på en
hest (alm.), både trans. og intr.; ri o
æn hæst (D.); ri æ hæst te Kldstor
mærken (Agersk.); ri æn hæst te (vestj.);
ri æ hest teica's (D.), „Watrup, dæ
rier ham, æ blown syg“, Blich. Bindst.;
rij som æn ikklæn o æn edw el. o æn
tøra (Malt), el. som æn slæet o æn slud
(D.), som mæghor på en stud, om en
klodset og dårh. rytter; „han rider afsted,
mens hesten kunde række sig hen ad
jorden“, Kr. III. 7; *han røj te, lisd gall*
som æ hæst ku ræn (Valsb.), udtryk for
hurtigt og voldsomt ridt; han red så
stærkt, *som hon ku mæl d tæsk d hoq d*
stræk uk d lq hœj, Eftersl. 247 (Vens.);
se kjøre, firspring, tordenspring; *han æ*
kamæn dp o rij o dæn gro øq (Åle s.),
o: har fært en skrap kone el. er kom-
men galt afsted, se svoger; *dær æ jæn*

Kr. IV. 320, Alm. IV. 9. 14, Sagn VII. 124
nr. 93; Eyolf's. Odin s. 153; Knoop Pa.
86 B. Ons Volksl. V. 114; Denh. Tr.
II. 299 flg., Kennedy s. 126; slgn. udtr.
a *teider, fugen rijer døj!* (vestj.); på
sorte katte, limestager (s. d.), msker,
ovntæ, Kr. Sagn VII. 148. 08, 182 07;
r. i luft, se hest I. 599. 53 a, kirketårn,
ludrejse; jfr. Kr. Sagn I. 247. 861, Olrik,
Saksen Kilder I. 31, Nicol. Nordl. L. 33,
Wigstr. I. 178, Møller, Fr. Sagn s. 43;
over hav, Kr. Æv. III. 314; jfr. Maurer,
kl. S. 104. 147; med heksene, Hekate,
Hrodias, se heks I. 580. 46 b, limeskaff;
jfr. Grumm Myth. 2 1006, Baring Gould
Str. Surv. 167, Rafn Oldn. S. III. 156; i
sagnet:

„månen skinner blank,
dødmænd rider rank“.

Kr. VI. 246. 334, Sagn II. 301. 219 flg.; 30
J. K. 148. 2, Sgr. I. 43. 128, Gr. Gl. d. M.
III. 241 ned., DgF. III. 871; jfr. Maurer,
bl. S. 73, Arnas. I. 282. 284 ov.; Nicol.
Nordl. II. 26, Cavall. Wær. I. 476, Wigstr.
II. 99 ned., I. 17, Bondes. Hst. s. 114;
Strackerman I. 216 flg., Korrespondenzbl.
VIII. 43. 82, P. Vik. IX. 81, Wolf N. S.
510. 429, Ndl. Volksl. II. 130; Folkl. Rec.
II. 111, Suffolk Folkl. s. 82, Le Braz LV.
359, Magyar T. 278. 416. — 4) i obscön
betydning; *skid Kjøsten! a paer mi hõns*
o mi kyjer, mæn do lær døj rij a di
Bønæ dragonær (vestj., alm.). — 5)
ri-r rø rø (Vens.); rive ned, om, trans.;
han røj æ lys nijer, røj æ slucet om
(D., vestj., Andst); *ri overræn* (Sovind s.,
vstn. alm.); *do hõ rø hukst ner* (Vens.);
intr.: *ð ri lða, lesnes; ri dste*, ramle
tungt ned (Vens.); *sljøn re sæjl d*
sljøn d falc i Nørhålm by, Grb. 134. 17, 40
stenen tog forkert ud af hånden . . .;
no ri folk samet i æn klæg, Grb. 24. 41,
nu ryger folk sammen i en klynge, jfr.
26 ri: *no rir æ da åp i dæn by toæ*
d fclj gruba fat i huerar, Grb. 126. 9,
nu flyver det op i dem begge to og . . .;
no ræ de uij åp i ham, Grb. 194. 151,
nu fløj det onde op i ham; *ri te dægars*
(Vens.), o: gå fanden i vold; *pldtem røj*
ææn ued o jowæ (Lild s.), pløven fór
uden ud af jorden; „grøsten rider sam-
mel“ (Ang.), o: skrider sammen, se Hag,
ander sak; jfr. Aasen, rida I i samme
betydning; isl. ríða; se ridende: hest;

herremænd, hændesles, hærning; mare-,
tudse-.

ridefoged, no. *ridfogi æn -o* (Sø-
vind s.); = rgsn.; synes i ældre tid at
have været forhadet over måde;
når vi ser ridefogden komm',
af frygt vi springer da runden om;
ser vi, at han kommer ridend' fort,
da frygter vi, han vil jage os bort,

Kr. IX. 158. 396, brudstykke af en hov-
vise; en r. overfaldet og ihjelslået, Sgr.
III. 86. 264; jfr. S. Kjær Stavnsb. 248, Kr.
Sagn VI. 232, Alm. 2 II. 23 66 flg.; ønsket:
„gud fanden havde ridefogeden!“ er hjerte-
lig ment, se J. K. 286. II, Kr. IV. 342;
jfr. SkS. 103. 48, Sagn VI. 255. 61, B. Smith,
Studier s. 120, Asbj. II. 243, Vang Reglo
s. 32. 11, Liebr. Gervas. 138 flg., med
henvisning til Hagens Gesamtint. Abent.
nr. 69. 160 flg., P. Vik. VIII. 100. 78; Yeats
s. 231, Kennedy 147; han rider gløende
hest efter død, Thiele II. 171; se lade-
foged.

ridegilde, no. (Als.); ringridning, se
Kr. Alm. IV. 54. 123, Kn. Skytte, Før og
Nu 2 s. 116.

ridehest, no. *rihest æn -hæst* (vestj.,
D., Agger, Søvind s.); best. *rihæsti* (Vens.);
rihæst æn -hæst (Ars h.). = 1) = rgsn.,
jfr. rider. — 2) kæphest til børn, o *leq*
rihæst (Andst). 3) et lideligt fruen-
timmer, se ride 4. — 4) spøgende om
en stok, man støtter sig til (Andst). —
5) fandens r (s. d.), også rygsvømmer,
notonecta (Fildskov v. Veje).

ridehoppe, no. *rihap æn -o* (Sø-
vind s.); = rgsn.; se fandens, Vor-
herres-.

riden, se mareide; nakke-, ring-.

ridende, tl. *riðæn æn -ær* (Nörr. h.);
kom riðæn, æn riðæn (D., vestj.); *høj kam*
rija; ð riði, o: et ridi (Vens.); *æ riðæn*
(Thy), Jyll. I. 372 ridende svende (s. d.);
æn riðin (Agger), en ridende person, se
forridder; *ðt ruið* (Sovind s.), et ridt; *ka*
a fo riðin? (Agger), o: komme op at
ride; *komar do riðæn in?* kan siges til
den, der går ind uden at lukke døren
efter sig (vestj.); en person må hverken
komme r. el. gående, se fastende, kæ-
der II. 200 47 a, nægen; jfr. Nyland IV. 4,
Wigstr. FS. 44. 75, 103. 28, A. Pascha,
Contes (XXXII) s. 188, Gesta Rom. kap.
124, Joos Raadsel nr. 440; ridende gen-

færd, se Kr. Sagn IV. 148, 537, 166, 581, 596, 185, 639, 665, 200, 393, 13, V. 52 nr. 13; se kjørende.

ridende svende, no. *rið stævi* flt. (Agersk.); = forridere (s. d.). jfr. m. h. t. skikken Kr. Alm. IV. 63, 162 fg., Haukenes IV. 392, Folkeven VIII. 281, Sundbl. 2 238; Djurklou, Unnarbo s. 52, 54, Nerike s. 48; Hofb. Nerike s. 200, Nyland IV. 21, Henderson s. 37; se bestillingsfolk, småne.

ridepisk, no. *rijpsk æn* = flt. (D., alm.); *rijpsk* i best. -i (Vens.); = rgsm.: hovbønder får prygl af r-, Kr. Alm. II. 71, 179; herremændens frue, sts. s. 84

ridet, no. *rijer æn* (D., Andst, Ang.); ridehest; *de ær æn iqt r-* (Andst), god ridehest; også, i alt fald i smætn., en person, som rider, se for-, strand-.

ridesten, no. *rijstjen æn* (Malt); en opretstående sten med pæring til at binde en ridehest ved, ved siden en mindre til at stå op på.

ridestövle, no. *rijstøvl* i best. = flt. (Vens.); = rgsm.

ridetam, to. *rijtam* (D., vestj., vestsleat); om heste: som tåler at man rider dem; *do ku rij dpt følt, de æ rijtam* (Vens.); om en usædelig kvinde (vestj.).

ridetur, no. *rijtur æn* (D., vestj., Andst); = rgsm.

ridetøj, no. *rijtøj et* (Sovind s.); = rgsm.

rideværk, no. *rijværk è* (Vens.); karussel, se kaneværk

rideog, no. *rygg æn* (vestj.); ridehest; hyrdernes r. torsynet med klokke, som samler de løse heste, se Kr. Alm. I. 13.

1. **ridse**, no. *ris æn -ør* (D.; Sovind s.); *rejs æn -ør* (Agger); *res æn* best. -en flt. -ør (Vens.); = rgsm.: *tæjn æn r- d æ hus; dær æ risør i æ buvor*; jfr. htsk riss, mnt. risse, Sch. Lubk.; se 2. knap: om-.

2. **ridse**, uo.

rij -ør -et (D., vestj., Sovind s., Elsted);

rejs -ør -et (Agger);

res -ør -et (Vens.); —

= rgsm.: frembringe ridse; *do ma rids se æ res i bouva mæ de sëm!* (Vens.); også: tegne m. ridsetjer, *rijtes* (Sovind s.).

ridseret, to. fuld af ridser; *bouva æ så resers* (Vens.).

ridt, no. *rit è best. -ø* (Vens.); = rgsm.: se ride, ridende, lustrejse; ring-rie, uo. se rede.

rief, no. re reb.

rif, no. *rif de* (Agersk., Mellemsl.); *rið de* (Fjorde); rim (s. d.) pruuna, også: *de risør* (Bradr.); *risør* (Agersk.), der falder rim; mnt. ripe no. Sch. Lubk.; htsk reif.

1. **riffel**, no. *refel æn -ør* (Lild s., Vens.). — 1) den alm. spade med temmelig fladt blad og lige skaft — *refelapd æn -ør* (sts.). — 2) *rifel æn* (Agersk.), strimmel; se revl, strissel. — 3) en klingrende lyd, som når metal slår på metal; „det riffel gav det mod det spy som står på Rybjerg kirketårn“, Kr. VI. 26.

2. **riffel**, no. *refel æn refel* (D., vestj.); huk. best. *reflen* (Vens.); *refel æn refle* (Sovind s.). — en bøsse med riffel løb; deraf: *refelapd æn -kuler* (D.); *refelakøt æn -ø* (Sovind s.); jfr. eng. rifle, bøsse med riffel løb; rifle.

riflo, uo. *refel refel refel* (D.; Vens.); ridse med en hård genstand i hvad der er blødere; *æ grefel refel*; pløje grundt (Vens.); se ralle; jfr. eng. rifle uo, stærke riflegange i et geværløb; htsk rifel no., en hørkam, se ribbe.

rifleret, to. *reflers* (D.); fuld af ridser; *æ taul æ r-*.

rift, no. *rødt æn best. -æn* flt. -ør (Vens.); *rødt æn rødt* (D., vestj., Mors); *rødt æn rødt* (Andst); *røgt et* (Sovind, Hads, Nung). — 1) = rgsm.: *æn ælem r- i æ kæl* (D.); *æ hær æn rødt på mi hær* (Agger); *d rygg æn rødt; æn rødt i hærn, i klesn*; fig. *hon ga mæ æn rødt, ø: bagtalte mig* (Vens.); også: *dær wær æn fæle r- om et* (D.); *dæ wær ændt æn rødt om hær* (Vens.). — 2) rivende smerte, *rødt o sled i æ lemmør* (Lb.), riven og sliden. — 3) *vi hær et ænden mæ rødt o sled fræ æ mæ o ta begs ærær* (Andst, spøgende om et fattigt og besværligt liv; *æn ka sled igær mæ, mæn de gor mæ rødt o sled* (D.); *dæ gæ mæ rødt d sled* (Sovind); *de gor mæ rødt d sled d ærændhæd* (Vens.); *mæ rødt d sled d ærændhæd* (Mors); *el hærhæd* (vestj.); *de passer hæræken rødt ælar ækrødt*, tlm. (Lb.), det passer aldeles ikke; *gør et rødt et et* (Vor h.), ø: et rask stykke arbejde; *wær fælk ær i rødt wær* (Agger), siges i

højbjergningstiden; jfr. Aasen rift, huk.;
nye, ryfte; karle-, katter-, kvinde-, line-

rifteri, no. *rifteri*; el. *røfteri*; de
(D.); slagsmål, vildskab; *de ær et aalt*
et r-

rig, to. *riq* fl. *riq* (D., vestj.); *rig*
fl. *riq* (Agger); *riq* fl. *-q* (Vejr.); *riq*
fl. *riq* (Sovind s.); *riq* itk. *riqt* fl. *riq*
(Vens.). — 1) = *rgsm.*; *riq mands døtere*

d fata mands stygi blyver it gamel i qg
(Tining); *de riq o di røgen blyver aalti*

anfalt (D.), de rige, for at man kan
have fordel af dem, de fattige, fordi

man frygter dem: el. . . . *ær dæster it-*
bøgn (Kolding), med betydning til at

de fattige har allesteder ærinde for at
høre hjælpne; *di riq d di røgen hør*

dæster i (Vens.); *æ hør ær aalti hjem*
riqst (Agger), o: modigst; jfr. 3. hge

fl. 414. 44 a: „den, der har alt det, der
er i Hwerrelbak end, er den rigeste

mand, der er født af en kvinde“. Efter-
læst 201. 148 (Rybjerg sogn v. Skive);

i *riq* og *ævent.*: valg mellem rigdom
i ungdom el. alder, Kr. V. 351 ov., Sgr.

XII 45 96; jfr. Wigstr. II 247, Gest. Ro-
man. k. 109, Benf. Panschat. I. 604; hel-

lere hde i ungdom end i alder, Gonzenb.
I 125. 131; jfr. Köhl. Aufs. 99; trolden

spørtes, hvem der er rigest, Sgr. IX. 151;
jfr. Wigstr. S. s. 20, slgn: „rik som ett

berga troll“, Cav. Wär. I. 30; — rige
Per Kræmmer ell. Møller, ell. rige og

fattige brøder, se kræmmer fl. 316. 31 h,
Registr. nr. 68 jfr. nr. 65, Grb. 89. 5, Sgr.

IX 150, Eftersl. 126; slgn Kr. Janss. Ev. 49,
Wigstr. Sagor s. 17. 63, Cloust. Fict. II. 458,

Grimm K. M. nr. 29; endnu kan henvises
til Kr. Æiv III. 198. 37, Gr. Gl. d. M. III. 96. 12,

Arnas. II. 9, Folkl. VI. 309, se Lars; —
forherre og St. Peter gæst hos rig og

fattig, jfr. Amins. VIII. 64, Bergh III. 30,
Cav. W. II. XLI, Grimm K. M. nr. 87;

Myth. 2 I. XXXIV, P. Vlk. VIII 119; fattig,
som forgæves søger hjælp hos rig, hjæl-

pes af underjordiske, Mhaff 284; —
næde over r- mand i himmerig, se Sgr.

I 12. 11, Kr. Sagn II. 260. 40; jfr. Köhl.
Aufs. s. 72; r- mand slakter fattigmands

der Gering II 93; — vise om den rige
og fattige søster, se Kr. II. nr. 18, Sgr.

IV 225 flg., VI. 179. 770, Eftersl. s. 91;
jfr. P. Volksk. IV. 122, slgn legendeviserne

Maus. VIII. 74. 91. 211; legendeviser om

rig mands sjæl, Gr. DgF. nr. 105; —
fattig bygger kirke, da r- ej vil, lønnes,

Kr. Sagn III. 485. 47; man kan blive r-
ved at hjælpe dværg i kamp, Kr. Sagn

I. 411. 29; ved at sidde på korsvej, Antikv.
Tidskr. 1849—51 s. 204, Weinb. Volksk.

II. 13. XV (Færøer); — mange vorter
varsler rigdom, se Folkev. XI. 381. 70,

Arnas. II. 555; „hvor blev den rige mand
af?“ siger præst i skæmtehist., se Eftersl.

79. 66, 217. 192, Kristens. Molbohist.
92 flg. — 2) vid, med overflødigst tøj:

dæn jæ ærm æ møj riqr en dæn an
(D., også Sovind s.); jfr. Aasen rik, isl.

rikr; htsk reich, mnt. rik, Sch. Lübb.;
jfr. *fattig; hoved-, hval-, hvælv-, knag-

rig fugl, no. person i en sangleg,
se Gr. Gl. d. M. II. 145, Kr. Börner. s. 300.

rigdag, no. *rikdaw æn* (Vib.); =
rigdom; herhen hører sagtens: *dæh, dær*

kæh jælp æ mæ ærmor, hæ ægn riqen-
dæw bædw (Gram); jfr. mnt. rikedage,

Sch. Lübb.

rigdom, no. *rigdom æn* (D., vestj.);
riqdöm æn -dome (Sovind s.); best. *riq-*

domen (Vens.); — *rgsm.*
rige, uo. se ryge.

-rige, uo. se rig; *be-
rige, no. *riq d* best. -s fl. *riqr*

(Vens.); *riqi et -s* (Sovind s.); = *rgsm.*;
deraf: *riqræt, riqrædi* (Sovind s.); jfr.

Aasen rike, isl. riki itk.; htsk reich; se
2. -rik, Frankrig, Sverrig, rigsdag; guds-

himme-, konge-.

rigelig, to. *rigale* (D., vestj.); *riqali*
(Sovind s.); *riqale* el. *riqale* (Vens.); =

rgsm.; *dæh æ riqali stoqo nikk* (So-
vind s.).

rigge, uo. *riq -ær -ød* (Agger); til-
takle; jfr. eng. rig uo., det samme.

1. rigle, no. *ril æn -ær* (Thy); gæk-
ken på en lås; jfr. htskriegel, skodde.

2. rigle, no. *règl* el. *regl æn -ær*
(Vens.); havrens blomsterstand; jfr. Aas.

rigla uo., stå løst el. vaklende(?); rusme;
havre-.

8. rigle, uo.
riql -ær riqal riqal (Agersk.);

regl -ær regult (Fjolde);
rikal riklor rikalt (Bradr.);

ri (s. d.), sy med lange sting; *regl æ gndrfor*
samel (Fjolde); *rikal ndæw d* (Bradr.).

rigletråd, no. *rigaltrådi de* (vestslav.);
ritråd.

rigno, uo. *riqn -ør -t -t* (Vens.); gøre o.g. i udr. som: *a aka ekr riqn dæ* (Vens.), o: unde dig min søkning: *de ær ekr i mqi, dæ riqn krønsinq*, o: den mand går ikke til kros; se gotte, trætte, lætte, vigne.

ricing, no. *riqnq æn* (Agger): skibets master, trosser og tov; se rigge.

rigsbank(tegn), no. et kobbermærke for 16 skil. (1816); bogstaverne i ordet læstes: riget i gjæld. Satan banken an-nammed, nys kongen til esler gav Norge, se Kr. Alm. V. 35. 96, Nyrop V. Sk. 112; nrsk læsn. Pavels Dagb. 183; „det er så sikkert som rigsbank i æ norden“, Kr. Ordspr. s. 278, om hvad der er absolut vist; i Vest- og Sydsjælland brugtes såvelsom i Sønderjylland „Hamborgsk kurant“, se lytskilling; *bogstav, s.

rigsdag, no. *riqsdaq* (Sovind); *regda* oftest best. *regdadæ* el. *regdadæi* (Vens.), = rgsm.; deraf: *regdasinq* best. *-mqi* fl. *-mqpr*; *regdasæq* è (Vens.).

rigsdaler, uo. *riqsddær æn* = flt (D., vest); *regsdøler* (ænj) best. *-æn* = flt. (Vens.); *riqsdiøle æn* (Sovind s.); = rgsm.; sædvanlig siges kun: *døler* (vestj.).

rigsæble, no. „Så kysser prinsessen ham og giver ham et guldæble, som både hendes faders og moders navn var i, de kaldte det et r., idet hun lover ham, at dette måtte han fa, dersom han vilde være hende tro alle hans dage“, Kr. VII. 132.

rigtig, to. bio. *regts* (D., vest); *reæti*, *reæti*, *reæti* (Vens.); *reæti* (Sovind s.); *reætiq* (Lild s.); = rgsm.; æn *reætiq* bod (Lild s.); *di fæk st reæti fat i, hwa rø han brugt* (Lsbj. T.), „da war e rææti wal I kam“, Grb. 63. 70; *høj hog te drægi, de reæti høj træmelt* (Vens.); spøgende: *de æ reæti Mats, di kuen hi Krestdæ*, Sgr. I. 87. 368, el. „rigtig, Rasmus, di kuen hi Kresten“ (Randers); *de reæti høj* (Vens.), o: den høire hånd, se rethånden; „en gammel hægoer, reæte jæn a di guh gammel, Jyd. I. 67; jfr. reiten; æ op. u.

rigtighed, uo. *regtsiæd æn* (D., vestj.); *reætiæ æn* (Sovind s.); *reætiæ* (Vens.); = rgsm., (alm.); *gyr riktsiæst æ æn æpklun* (Ang.), o: gøre skilte hos en enke, *dær æ æn ræg reætiæ* (Vib.),

en dårlig orden på sagerne; „gøre r.“ = gøre sit testament; „gøre r. med en“ (Ang.), afgøre sin gjæld; *köm i reætiæi* (Sovind s.), = rgsm.; *no æ dæ i reætiæ* (Vens.); se u.

rigtignok, bio. *regtsndk* (D., vestj.); *reætiædæ*, *rændk* (Vens.); = rgsm.; „ja do må reætiæ te æ fæteæ et på kræn-neke“, Yuelb. s. 14

rihag, no. *rihæk æn -hæk* (Sundev.); *rihæg æn* (D.); flad spån 3—4 tommer lang til at trække trådene gennem væver-stolens rør med; krampen, som holder klinkesaldet, på de gidags doriæse, i sin stilling.

1. **rik**, no. *rik æn* (Nustrup); *rek æn reæk* (Agersk.); *rek* el. flt. *reækr* (Bradr.); *reæ æn -r* (D.); *reæ æn* (Mors); *reæ æn -r* (Ølgod); række, liste til at sætte fæde og tallerkeuer på i køkken og spise-kammer (alm.); stangen hvorpå hønsene sidder om natten (Sønderj.); æ *køns gæ te reæ* (Bradr.); *flyvør te reæ* (Agersk.); se række; Aasen rekkja huk., sv. räckä smbl. m. plit. rick Danned, „lange hölzerne stange“; jfr. 3. ri; flyve-af, honse-, mad-ske-, tallerken-, lin-.

2. **rik**, no. *rek æn -æ* (Sundev.); and-rik; jfr. 1. drage; — rik betyder: mægtig, rådende, se Aasen Navneb. s. 63, *hisk rich*, er hyppig smæet i personnavne og henføres til lat. rex genit. reg-is konge; se flandrisk; and-, Frede-, Hen-, stund-.

rikile, no. den trekantede lap, som sys i skjortens split forneden, spjæld (Thy).

1. **rikke**, uo. *rek -ør -st* (vestslæv.); sætte rækvarv op; *di reækr får æ kre*; *di reækr æ lææse ææ*, sætte rækværk om hønsene; se rik.

2. **rikke**, uo. *[rek -ør -æ]* (Vens.); = vrikke (s. d.).

rikkedon, no. *reædæ æn* (Vens.); glds. dans.

rikkelhue, no. hosekremmeren viste sig iført en frakke ... og en rød r- på hovedet. Sgr. II. 169 (Silkeb.), strikket hue, se rikke.

rikketræ, no. *reætræ de* (vestslæv.); træ, ris, hvormed det rikkes (s. d.), gær-des: *han kør mæ et helt las r.*

rikle, uo. en særegen måde at strikke på, se rikkelhue.

rikrampe, no. rikramp æn (D.);
krampen, som ved en klinkelås holder
klinkelådet på sin plads; se rihag.

rik, no. *rikt en -er* (Vens.); fl. *rikt*
(Mors, Thy, Agersk.); en alm. gammel-
dags dans, beskrivelse se Mb. under *riet*;
deri stogt konst *gør en kdi*, nær *hvi*
en dæjs en trøj måne rijs stas; så *aku*
de gammel leq kuden så læg, *mæns di*
kum hæn d sij apo de (Lild s.); „danse
i sum en syseelkone“ (s. d.), Kr. Alm.
IV 57. 176, p. fortrængt; også Hummerl.
Hil h.: — lusing; *skal æ gi dæ æn*
rijs træp do to tej æn rijs? (Agger);
di go ham æn ordentli rijs (Vens.),
se *ranqfus*, *rivaf*; eng. *reel*, se *tre-*
mande—

rule, no. 50 l. rigne.

rile, no. rijs -er -t (Thy); tage trin
som i ril; i udtr. som; do sku rijses gdt
for mæl (Agger), o: gennembankes.

rallo, no. sc. nelle.

1. rille, no. i udt: *de sløve rel* (D., V Vedst.), det slog fejl; *slø en rel* (sats.), idt efter legterne uden at træffe, jfr. sømmert, bommerille, bosse, forbier, ~~mus-~~ rilles.

2. lille, no. ref. æn-ær (D., Vejr.,
Agersk., Bradr.); lille og smal rende i
jord, som til at stå i, lægge ærter i; so-
en skure i træ; jfr. pl. lille, Schütze;
eng. ril.

rellegjed, no. se rellegjed.

rilskotak, no. riflakdek æn (Thy);
rils, dang.

ri-lægte, no. ridal en -er (Vens.):
lægge der sættes for at støtte sparre-
værne, en ved hver side, men som
læges bort, så snart lægterne, der skal
bære taget, slås på.

1. rim, no. rim et (Sovind s.; vestj.);
— rgsun.; et rimel vers; ful i rim (So-
vnd = 1. s.; rime; rym ilk. best. - i (Vens.);
de ka gu o rim, herfrun o te Tim; no
er at her, set mo at e qer (vestj.); a ka
er rym dm Jep i Khim (Lild s.);

Kr. Ordspr. 513 (Skanderb.); *de ær dþd*
riþu (Vens.), *o*; i bunden stul; jfr. Aasen
rim, isl. *rim* *stk.*; se lever.

2. rim, no. rim de (D., vestj., Sø-
vind s.); *riijn* i (Vens.; Lild s.); = røsm.,
pruina; *de ær i grøne riijn ida* (Vens.);
dær komer ræn i riijns æn (Mors); rim
skal toes af, Kr. VI. 273 198, 3: der
kommer regn derefter; megen r- på
træerne om vinteren varsler megen frugt
om sommeren, Sgr. VIII. 42. 78; rim
mellem jul og kyndelmisse varsler et
godt rugår, Kr. IX. 20. 189. 75. 797, Alm.
IV. 104. 36. 37, jfr. Strackerj. II. 29. 294;
når rimen slår ud på husene, kommer
tøvejr, Kr. IV. 368. 230; jfr. Aasen rim,
isl. hrinn atk.; se reg., rif.

rime, uo. *de rimor -et* (D., vestj.). — 1) = *rpsm.*; *de rijmor ida* (Vens.).
der falder rim, se 2. rim. — 2) = *rpsm.*;
han æ guwa te o rim (D.), 3: *kan lot*
skrive vers; i præst spur i bøj: „kan
du rime mig et stykke idag?“ — „*Hæm*
ka wæ løtænc sâ geswænc ð rijm dæ sgm
tjymf“ (Vens.); *de rijmor ek* (Agger),
det passer ikke, *de kañc rijm* (Vens.);
se 1. rim.

rimfrost. no. *rimfrøst* æn (Savind s.); *riymfrøst* i best. -i (Vens.); =

rimelig, to. rimale (Agger); remale (Vens.): = rgsn.; de ær ene mir en remale (Vens.); deraf rimelighjød (vestj.), de ka ndk ha remalihjød, de de ær yon sònt te (Vens.)

rimelse et, no. rim el. reimse (mel-
lemselv.). Kok.

1. rimle, no. den lange række mitede (strøgne) tørv, som er opstabledes for at tørres (Ang.).

2. rimle, uo. *remel remlar remel*
(D.; Mellemslesv.). — 1) udtryk fra tørv-
arbejdet: r. tørv. 2) stille dem op i
lange rader, hveranden række i rader
på langs, hveranden på tværs (Valse);
jfr. ringle. — 2) *remel d'p* (vestj., D.),
ramse op, skænde, føre megen tale; jfr.
revle.

rimling, no. smal jordstrimmel mel-
lein to torvegrave (Malsv.) Kok; jfr.
mellemplad.

rimlyng, no. får, som har ikter, skal på r-, Kr. Sagn VII. 474. 54, 3: lyng med rim på.

1. rimme, uo.

rem el. *rēm*, -er -ø -a, el. -mī -mē (Vens.);

fl. if. *remf* el. *remf* (Lald s.);

rim-er -ø (Thy, Mors; Sall.); også *remu* (Mors);

hestens kaldende lyd, når den venter foder; „Jens rimmed, da han soe mæ & løstet de hæ bree“, Blich. Bidsl.; *æga remar æta fælt*; *ægan stor d remar*, do ma hæn d ji dem (Vens.).

2. rimme, no. *rem* æn -er (Vens.).

Thy, Agger, Mors). — 1) lang, bred, lav vold af sand eller sten (Vens.); flade, sandbanker; flade, sandede jordstrækninger ved fjorden (Mors), mest fl. *æ remar*; sammenhængende klitbakker fra øst til vest (Thy); langagtig bakkestrækning (vestj.); rimmerne (i Jerup mose, Vens.) er milelange bølgeformige forhøjninger, bestående af sand og be-²⁰ voksede med lyng og når, de højeste, omfrent 3—4 al. over dobbernes overflade; dobberne er de mellem rimmerne liggende fordybninger af meget forskellig bredde, som indeholder god tørvejord af 2—3 al. dybde. J. Saml. III. 63, jfr. s. 35; se 2 dub.; *æ röm* (Fana), en bølgeformet forhøjning i klitten, dens fod. — 2) fjord-rimmen (s. d.) (Lb.), randen, hvortil vandet når i fjorden ved jævn²⁰ vandstand; se ovre, stenvold; se Aasen rime, langstrakt forhøjning; isl. *rinn*; *fjord*, *sand*.

rimsmænd, no. *rimsmænd* fl. (vestj.);

„i awten æ dær rhmmænd opp!“ siges, når der er stærke nordlys og det er tegn til rim og frost“. Kr. VI. 272. 192. Alm.²¹ I 51. 46.

1. rimpe, uo.

ræmp -er -er (Vejr.; D.);

ræmp -er -et (Malt h.);

ræmp -er -ø -ø (Vens.; Lild s., Søvind s., Elsted, Bradr., Agersk.);

ræmp -er -ø (Mors, Thy). —

1) = *rgsm*, tr. sy uordentlig med lange sting (alm.); *hæda'nt ær ø, do ser d ræmpær?* (Vens.); *ræmp samel* (Thy, D., vestj.); *ræmp æn hæn samel* (Vens.); *ræmp et stak klær samel*, *ræmp d någer* (Agersk.); lig. *ræmp njas* (Agger). *rympe*²⁰ på næsen ad. — 2) intr. krympe ind, som radmel, der stampes (alm.); *ræmp in* (Vejr.; Bradr.); jfr. malt. *rimpen*, Sch. Lubb. „runzeln, fallen“; *wrempen*, rynke næse.

2. rimpe, no. *ræmp* æn -er (Malt);

ræmp æn -er (Mors); *ræmp* æn best. -en fl. -er (Vens.). — 1) rynke; fold på tøj,

fremkommen i stampning; en uordentlig syning; navn på personer der rimpsyer: *guj gle Ræmp* el. *Ræmpæl hin sjæl*, *børær war børær en bær hæl* (Lb.); *guj gle Ræmp*, *salig Bød æ dæ o hæn* (Holstebro); *gu gle Ræmpens sjæl*, *Knot war*²⁰ *gus nåk* (Lild s.), sigter til fortællingen om maunden, som var tre gange gift;

den første bødede, den anden rimpede el. knyttede pjalterne sammen, den tredje lod hullerne være el. puttede burrer i dem, jfr. Kr. SkS. 123. 92, Sgr. XI. 22. 33; se Rimpelår; *han snakel*, *som dær udr et æn ræmp o hans skih* (D.), ø: som om alt var i den bedste orden; el.: *dæ war ðla æd me som en ræmp ice he*

røke (Vens.). — 2) smæk, mærke af slag: *fo æn æn ræmp*, ø: lide et stort tab (vestj., Vens.); strengt vintervejr, men som ikke varer længe: *dæ war d gæt ræmp*, *vi fæk dæg dæ*; *dæ komær ræmp atær rus* (vestj.), tvetydigt: storm efter ruset vejr; smærte efter rus. — 3) strime, revle; *sno røst stæn*, *dæ leger i stær ræmpær i stræn* (Lild s.). — 3) *ræmpær* fl. el. *ræmp ætær* (Mors, Thy), en plante: ager snerte, convolvulus arvensis L. ell. snerte skedeknæ, polygonum convolvulus L.

rimpol, no. afreven strimmel tøj, pjalt (Slet h.), Mb.

rimpoliv, no. *remplyv* æn (Vejr.); en knap og gerrig person.

Rimpolår, no. en mand havde haft tre koner, da han skulde forklare, hvem han yndede bedst, svarede han:

Gu sign hin sjæl, Bødenhuco,
Ræmpær war dæ guco,
mæn dær gæg æ fæk Bøjs-i-byj,
høj æ hæræn læ ætær lyj!

se Kr. Alm. III 119. 405-411; jfr. Bergh I. 43 flg., se 2. rimpe.

rimperet, to. *ræmpær* (D., Thy); *ræmpær* (Malt); *ræmpær* (Vens.); krympet, om tøj, der f. eks. ved stampning er løbet uens ind; siges: *dæ stoc læ æ*²⁰ *æd mæg læl ræmpær*, kan svares: *din røpe æ nåk dæ ræmpær* (Vens.); *æ tøj ær i jæn ræmpær hæl* (Lem).

rimperöv, no. i tlm. *ræmpöröv* æ *bærær en bær røpe* (vestj.), ø: bødede

blæder er bedre end bart skind; se Rimpelår.

rimpskrædder, no. *rimpskræjær æn* (D., vestj.); en skrædder, der ikke kan gøre ordentligt arbejde; *ræmpskrædder* (år ldy nølsør (Lild s.), o: lange ender at sy med; jfr. høsting snedker, klatten-smører, nellikesmed, r-skrædder.

rimposy, no. *ræmpoy -ør -sye -sye* (Vens.); sy uordentlig med lange sting, se rimpe 1.

-rimpet, tf. se for-

rimpeværk, no. *rimprærk de* (Agger; vestj.); om hvad der er dårlig syet el. stoppet.

rimposg, no. *ræmpog el* (Lish. Terp); skældsord: en person, som syr uordentlig.

rimpling, no. *ræmploj i -ør* (Vens.); [*ræmploj*] (Sams); et skældsord; hvad der ikke dur (Sams); se rympling.

rimsmød, no. *rimsmø æn* (Søvind s.); *rimsmø i* (Vens.); = rgsin.; person, som kan skrive vers.

rimtåge, no. *rimtøq æn* (Lild s., vestj.); hak. best. *rimtøqi* (Vens.); = rim.; se reg.

rind, no. se rende, 4. ringe.

rinde, no. se rende.

1. **rinde**, no. i udtrykket: „skibet gik under med rinder og vinder“ (Andst), o: med mand og mus; betydning?

2. **rinde**, no.

rih -ør ruh rohn (Agger, Rævs, Thy, Mors, Lild s.);

rih ræh røn røn (Søvind s.);

rih -ør (Agersk., Sundev.);

om varser: løbe, flyde; *rih de riher el akafor* (Løgst.); *æ ðion riher d ham* (Agersk.); ligeså D. men: *æ ðion røn mæ wæ*; løbe, om vand, f. eks. ud af et lille hul; *surejon røn ðu ham, hans ðion røn mæ wæ* (Søvind s.); *rih wæ* (D., Sem, Andst); *ræh wæ* (Bræd.); *ræj wæj* (Vens.), se vand; „det randt op i dem at...“, Kr. VI. 105, III. 143; „de rannes mæ lig i tanker“, And. Friert; *æ i riher* (Andst); jfr. Aasen isl. ranna, sv. rinna; htsk rimnen; se løbe, 2 rende, rendehul, rendesten; se ronde, rondel.

rindehul, no. se rendehul

rindemarked, no. *rihmarken* (Ny-køb. Mors); et marked, „som holdtes ved de såkaldte kapel-rinner“; efteråret.

rindesten, no. se rendesten.

rindeøjjet, to. *rihøje* (Agger); som har rindende øjne.

Rinds herred, no. se 1. knabe; jfr. Thiele I. 102.

rine, no. *æ rin* (D.; Mors, Thy, Vejr.); jærnstykket, som passer i fire render, *æ rin-går*, der går korsformig ud fra øjet på den øverste møllestens underste side; i dem passer fire *rinklorer* nøje; rinen, med sine fire „klorer“ er den øverste ende af „langjærnet“ som bærer den øverste kværnsten; i selve øjet griber *æ gafel* fat, den drejer stenen (D.); en pig, der står lodret i den nederste sten på håndkværnen, den hviler med enden på en vandret bjælke (*æ latsale*), som kan løftes (Mors); mnt. rin, Sch. Lübb. III. 483 „binicindulum“, jfr. VI. 245. 50 b, Nachtrag.

ring, no. *rej i best. -i flt. rej* (Vens.; vestj., Mors, Agger, Slætt.); flt. *reger* (D.); *rej æn rejs el. reji* (Søvind s., Røgen s.); *rej æn rej* (Sundev., M. Slesv.). — 1) = rgsin.; *kor i rej mæ jæn* (Malt); *sæt fj i rej i njeen* (Vens.), o: tumle, magle en, billedet taget fra tyr el. svin, som ringes (s. d.); — når en forlovelse offentliggøres, sker det gerne på den måde, at de unge rejser *te ataja o for rej o* (D.); slgn. Kr. V. 223; manden skal først sætte ringen på pigens finger, så hun på hans, J. K. 78. 103 (Viborg); *di go mæ rej* (Vens.), o: er offentlig forlovede; man må ikke tage en forlovelsesring af og vogte sig for at tabe den, begge dele varslers ulykke, Sgr. IV. 124. 316, VIII. 56. 177, Ræf I. 116; er den for lille, varsles ulykke, Ræf I. 111; jfr. Méhus I. 452, III. 379. 25. 26 (Frankr.); trolovelses r., Lund IX. 309 flg.; beskrives Bruzel. 34; jfr. Lindh. Lappb. s. 92, Qvigst. 198, Arnas II. 324, Fridthjofs S. kap. 4; r., som gaves bruden i Rom var „unterpfand für die erfüllung der eingegangenen verpflichtung des bräutigams“, se Becher u. Marquard, Röm. Alterth. V. 40 (1864), jfr. Grimm R. A. 177; en forlovelsesring, bunden i et hår, hængt over et glas, varsler ved antallet af dens svingende berøringer med glasset, hvor mange år det skal vare, inden vedkommende får bryllup, Sgr. VIII. 59, J. K. 81. 110; jfr. Ræf I. 103, Choice Notes 45, Henderson

s. 106, Folkl. Journ IV. 111, Liebr Gervas. 226. 82 (Frankr.). Wh. Vik. VIII. 398, Busch Volksgl. s. 359 (antikt); P. Volksk. V. 16. 2. VI. 24. 34, Meyer Abergel 283, Schindl. 215, Pette L. IV. 465, Tylor Aufänge I. 127; i sagn og eventyr omtales, at ringe byttes ved vielse, Kr. V. 65, JK. Æv. I. 46, Soegd 60, Wigstr. Folksed. 43; ring sættes som mærke i håret, Kr. V. 61, Æv. III. 157. 162, Sgr. VII. 149; jfr. Asbj. I. 41, Amms. VIII. 68, Segerst. 109. 202, Knoop Pm 194, Folkl. Congr. 69, mærke skjult i Hædninge sår, Møller Saxo s. 50. 14, ring tages el. gives som mærke, Kr. V. 49, Æv. III. 5, Eftersl. 50, jfr. Sgr. II. 203, Asbj. I. 134, Soegd 25, Bergh I. 25, Arnas. II. 383, Grimm nr. 65. 67. 93, P. Volksk. V. 71, Busk Rome s. 66. 80, Folkl. Rec I. 192, Schmidt March. 75; - helten giver en r- for om natten at sidde på prinsessens sengestok, Eftersl. s. 153; r- varser, at den fraværende har et i fare, Sgr. VII. 166; jfr. Z. f. M. II. 287. 353, Folkl. Rec I. 199, Gossensb. I. 23. 39, Garnett W. I. 23, Perseus II. 27; pigen kaster ringen i glasset, som hendes elsker drikker af, så kender han hende, Sgr. IX. 149, jfr. Grimm K. M. nr. 93, Sagen II. 219. 227, 229, P. Volksk. I. 28, Folkl. Journ. VI. 179, Liebr. Volksk. 168, sign Z. f. M. II. 376 hvor ringen bages ind i brød; DgF. I. 187; r- brydes itu og hver af parterne får et stykke som mærke, Sgr. XII. 44, J. K. 331, jfr. Asbj. II. 41, Grimm S. II. 68, K. M. nr. 101, Z. f. M. IV. 10, P. Volksk. IV. 68, Bosq Norm. 35. 468, Kennedy s. 62, da karlen tager en ring, vagner den i slotet, Kr. Æv. 250 røverbrudgommen hugger pottens tinger, hvorpå en guld-
ring, af se reyer; - r- sat på statues tinger, fastholdes slippes se Meyer Abergel. 129, Grimm Myth. 2 1204, rec. 103 antm., Hjerpe Aarb. VI. 53, sign Ravn Oldn. S. II. 96, Oat Tryggt. S. k. 184; - r- af arvet el. tallet (s. d.), søk med magisk indskrift frier til ejerske, J. Saml. IV. 140, jfr. Wigstr. I. 101; Folkev. VIII. 382, Gyges af 7 el. 9 koner som først har født drenge, XI. 465. 378; Asbj. III. 305, Hen-
delson s. 149, Folkl. Rec I. 39. 124. V. 177, Busch Volksglaube s. 363 nsl. (Engl.), Ghostersh. Folkl. 30, Se folk Folkl. 18. 24, Ch. Notes 17. 36. 114. 178, Folkl. XI.

112. 30, Trad. pop. II. 69; - en r- under kongens kærghed til den døde, se J. K. 347, Tinele I. 48, Arnas. II. 204, is. Fornkv. I. 66, Fritz. Lapp Hedensk. 192, r- volder, at falsk hjerte brister, DgF. I. 180 (Færo); - magisk, tryllering se Roma IV. 41. 89, kyser lam her Gr. Eftersl. I. XXVII, Soldan I. 73. 105, Schindl. s. 132, Ons. Volksk. VI. 145 Wolf N. S. 606, deri en ind 368. 283; Aladdin se Cloust. Fict. I. 472. 478. 481, Grimm K. M. nr. 166; r-, der i event. skaffer opfødeisen af hvad man ønsker, Sgr. VII. 210, XI. 172, Kr. V. 31, Kr. Æv. 42, Sagn I. 182. 646. 658, Gr. Gl. d. M. II. 188, Æv. III. 167, JK. 91; jfr. Asbj. I. 40. 121. II. 42, Vang Regio s. 42, Grimm K. M. nr. 92. 193, Cloust. Fict. I. 338, Amer. Folkl. VI. 151, Rivista I. 115; som klemmer to døde, Arnas. II. 400. 405, som dræber Kr. Æv. III. 275, jfr. Wigstr. S. s. 53, Magyar T. 169, Schmidt March. s. 141 jfr. Grimm K. M. nr. 53; som vækker om morgenen, Volsunga S. kap. 12 s. 137, jfr. Magyar T. 291; helbreder stomi, her under hans tunge, Ravn Oldn. S. III. 105, Th. Oxfeds S. kap. 6; giver sejr, Folkl. Rec. II. 96; penge, Ravn Oldn. S. III. 159, Th. Bayarmagns S. kap. III. lykke, Wager II. 318, Urdsbr. VI. 14, Grimm S. I. 30. 39. 76. 90, Myth. 2 1228; giver ungdom, se Hartl. Science 204, Curtius Myths 364, gor udødebg, Bergh III. 1, Segn 7; gir usynlig, se Liebr. Gervas. 111, Asbj. og 13, Melus V. 114, Gyges r-, Plato de republ. II. 3, se Soldan I. 46; anværet trolddom, JFæro 162 fig; r-, messet over, vækker elskov, Kr. Sagn VII. 252. 51 - gæstning af hasepote, hvormed msk-
er dræbt, Folkev. XI. 465. 379; jfr. Egsted-
sødm; r- af tænke helbreder begat, Møller Abgl. 258, smedet langfred, mod kramp, Meyer, Abergel. s. 104; - r-, som dræp-
per guld, jfr. Roma IV. 37. 85; dræbt, Skisnefær 21, Gylfaginning k. 49; r-, kastet i giftbæger, bliver rød som blod, Færoiske Kv. I. 166; r- springer, ødt varsel, Kr. Æv. III. 59; jfr. Denh. Tr. II. 192, Folkl. Rec. II. 115, sign Grimm Myth. 2 1090, gjord om fad; - ved trolddom bruges især vielses r-, lægges i sød til orakel, Nyland IV. 127. 133 nsl., 3 vielses- på sygt barn, Amms. IV. 95; troldkvinde kan ej rejse sig, når r- ligger

under stol, Melus. IV. 282, jfr. VIII. 285; *Ons* Volksl. VIII. 202. 37; — en mistet skal skaffes tilbage, Kr. Æv. 121, Gl. d. M. II 9 12 22. III. 118, Æv. III. 133; femte omdøders r., Kr. Æv. III. 214; jfr. Thiele I 324, Kr. Æv. 368, Asbj. II. 104, Grimm & M. nr. 17. 134, Mhöff 54. 60, P. Volksk. II 20, Folkl. Journ. VI. 180; — frue kaster r. i sø, hvor borg skal bygges, Kr. Sagn III 271. 48-50. 53, IV. 211 nr. 4, Thiele I. 314; — r. kastes i havet, men findes alligevel i en fisk, se JK. 116, Kr. VIII 149. 266, VI. 81. 120, Sagn III. 150. 776-80, 261. 97, 272. 51 52. 54, IV. 211 nr. 4, VII. 11 ov., Bhch. Nov. IV. 15 „Anhandl. og Herremænd“; Thiele I. 262. 278. 294; jfr. Antikv. Tidskr. 1849-51 s. 150 flg. (Færøer), Nicol. Nordl. II. 11, Faye s. 222, Tvedten s. 30, Djurkl. Nerike s. 69, Amms. VIII. 63, Hoffb. s. 162, lign. 20 fortalt om en nøgle se DgF. VI. 221 ned. nr. 354; se endv. Mhöff 54. 59, 134. 178, 306, Fortalen s. XVI; Grimm S. I. 285, Wolf N. S. 247. 152, Kuhn W. S. I. 375. 421, Busch Volksgl. s. 364; Smr. Volksb. I. 428, Genotefa. 102 Magelone; Folkl. Rec. I. 85 anm., Folkl. VII. 237, Ch. Notes 130, Genh. Tr. II 44, Yorksh. Folkl. 372, Z. f. M. I. 221, Liebr. Gerv. 77 anm., Bosq. Norm. s. 398, Monnier s. 154, Tr. pop. VII. 378, IX 21. 622; se Cloust. Fict. I. 384. 398, Barnett W. II 91 (Solomons); Phn. Hist. nat. XXXIII. s. 12, Polykrates ring; endnu nævnes et indisk drama, Hammerich Samfundet (1858) s. 74; slgn ring bringes af fisk efter bon til ffru Maria, *Ons* Volksl. II 124 7; — stjødes fra begravet, Kr. Alm. VI 182. 382, jfr. Grimm S. I. 389; — den døde ægtefælle sender fra helvede en ring til sin frue, se Thiele I. 287. 290, Grb. 209, Kr. Sagn IV. 230; jfr. Holberg 159; — skattegraver beholder ringen af kisten, den sættes på kirkegården; i Bjørghy, Kr. IX. 213. 50; i Spørang, Kr. VIII. 84, 163, 367. 654, Sagn III. 416 72, Thiele I. 170; i Hjerring, Thiele I 355, Kr. Sagn II. 135. 132-35, III. 326. 38, 455 21; i Understed, Thiele I. 357; i Orum, Kr. Sagn III. 442. 60; i Järbo, Runa IV. 37. 52; i Vatsfjord, Arnas. I. 279; i Oddi, Arnas. I. 488; i Skogar, Arnas. II 80; jfr. Grimm S. I. 257; Cav. W. II 72, Mhöff 204. 580; — ofte frembringes en magisk kraft til godt el. ondt,

når noget føres gennem ring el. ringformet hul, således malter man g. r., sakseøjle, urhøjle, hul i fod på lyscestage, se malke II. 537. 28. 35 a flg.; man spytter gennem ring, II. 657. 151; jfr. Sundbl. 2 291; syg mands skjorte trækkes søndagsnat gennem håndtag på kirkenøgle, Westman's Fornminnestor's Årsskr. (1874) I. 43; g. ring Amms. VIII. 120; mælk hældes g. kirkenøgle, Amms. IV. 90; g. knastul, Knoop Pm. 171. 148, P. Volksk. VII. 24. 13; korn g. hylmar, Amms. IV. 103; spise g. højle el. nøglegreb, IV. 87, V. 105. 108; tre dråber blod g. r. af sølv standser blødning, Sundbl. 2 322; vand hældes g. r. til fødende, Modm Sagn. 9; hvedekorn, kastede gennem r., dræber ufødte børn, Rochh D. Gl. I. 112; søvl løber g. r. og afklippes derunder, Raul 126; børn skal lære bogstaver g. ring af navlesnor, Wuttke nr. 579; der støbes bly g. nøglegreb, Folkl. V. 195, Amer. Folkl. VI. 260; kyllinger puttes g. r. Folkl. VI. 397 (Lesbos); vaskevand dryppes g. r., Ralst Songs 228; elskovsmiddel er at lade vandet gennem r., Meyer Abergel. 265, Urquell VI. 195, g. krans af birkegrene, P. Volksk. V. 72; jfr. Weinb. Volksk. VII. 42, Nyrup Kludetreet Dama I. 1, se skjævr; — r. lægges under omhvalvet skal (s. d.), nyårsaften, Kr. Alm. IV. 137 32, Fb. Bondeliv 251; — folketro om ring i alm. se Busch Volksgl. 352 flg., Black s. 172; se guld-ring, lyséblyne, malke; — gæde: „et bundløst kar“, synes at måtte findes her, jfr. Bergh. Segn. 125. 81, Landst. 806. 7, Antikv. Tidskr. 1849-51 s. 320. 48 (Færøer), Amms. I. 86 89. 45, II. 98, Værend nr. 80, N. Vadsbo nr. 101, Rolland, Devin. s. 92. 199, Z. f. Myth. IV. 383. 97; — „ringridning“, *ri te req* (Vens., alm.), har været en almindelig folkeforlystelse i fastelavnstiden, se fortælling derom Grb s. 7. nr. 3, Fb. Fr. H. s. 75, Bondeliv s. 259 flg.; Kr. Alm. IV. 22. 53. 122. 121, Jyll. I. 241, J. Saml. 3 I. 73, se ringløben, ringriden; i ævent får den prinsessen, som tager ringen, J. M. s. 40. 2) „lade ringen vandre“, almindelig selskabsleg: alle sidder i kreds, en ring trækkes på en snor, hvis ender bindes sammen, og nu synges, mens ringen, skjult, skydes fra den ene til den anden:

den ring, den lar vi vandre,
fra den ene til de andre,
det er sket, det er sket,
men han har det ikke set,
(N. Slesv.); se Kr. Börner. s. 480 flg.;
skilling, daler, tørlhede, tøffel, sko på
vandring; jfr. „gömma ring“ Nyland IV. 47,
Liebr. Volksk. 392 (Spanien), Laisnel II. 155,
Rivista II. 71. jfr. s. 73, P. Volksk. V. 64 27.
Andree Parall. II. 98, Wh. Vlk. IV. 163, 10
Trad. pop. I. 342 (russ.), Böhme Kl. 662. 3;
r- el. skilling tages med mund af mel-
dyng, se Kr. Börner. 664. 61; om den
engelske skik kendes at indhage ring i
bryllupskage, som skæres istykker; den,
som får r- i sit, skal først gøres, — véd
jeg ikke, se Ch. Notes 255, Folkl. V. 195,
Suffolk Folkl. 101, Folkl. Journ. IV. 123,
Leicest. Folkl. 61; jfr. Garnett W. I. 78. 79.
— 3) ringformig bue om sol og måne
(alm.), lille ring om månen varsler stort
uvejr, stor ring, lille, se Kok Ordsprog
147. 169, Sgr. VIII. 15. 11, Kr. IX. 23 223;
ring om solen, åben forneden, varsler
sommesteder hjaskvejr, Kr. IV. 365. 192,
andre steder tørvejr, Kr. IX. 23. 219,
Alm. 2 I. 51. 43, jfr. P. Volksk. V. 105. 2;
ring om månen i barnets fødselstid
varsler ulykke, Kr. VII. 50, se hjul 2. —
4) gjord om et kar (Stavr. h., Sundev.),
jfr. gjord. — 5) jærnring til træskobe-
slag: *æn sæt reſ* (Lindk.); *fd reſ onær*
æ træsk (Agersk.); jfr. Aasen ring, isl.
hringe hak., htsk ring: bily-, borm-,
brede-, bælt-, drive-, finger-, forlovelses-,
gigt-, guld-, hæl-, jærn-, kappe-, kunding-,
kjedel-, knave-, krølle-, lykke-, måne-,
næse-, pipe-, pig-, samle-, sol-, stært-,
stød-, svæbe-, sy-, sølv-, tanke-, tov-,
vrider-, ønske-, øren-.

ringab, no. se rine.

ringben, no. en slags sygdom i fød-
derne. Mb.; est. Terpacer.

ringe, no. se rednng.

1. ringe, no. se for.

2. ringe, no. et spilleudtryk, se Kr.
Börner. 562.

3. ringe, no

reſ -or -et -et (D., Rörup);

reſ -or reſ reſ (Grundst., Andst, Agersk.); 50

reſ -or reſ reſ (Lodderup, Mors); i

Thy også fl. fl. *reſed*, ligeså Agger;

reſ -or reſ reſer (Mønststrup, Salang);

fl. fl. *reſ reſ* (N. Sall.);

reſ -or, reſt ell. *reſa, reſt* ell. *reſt*
(Vens.);

reſ -or reſ roſen (Hell. h.);

reſ -or -et -et (Stavr., Hald); fl. *reſt*
(Falslev, Harrikslev, Haslund); nl.
reſa (Hads h.);

reſ -a -et -et (Søvind s., Elsted);

reſ -or -et reſet (Aller);

reſ -a reſ reſt (Sundev.);

reſ -or, reſt el. *reſt, reſt* (Bylderup);

reſ -or, reſt ell. *reſt, reſt* ell. *reſt*
(Bradr.);

= rgsn.; *a reſ æ klidk* el. *mæ æ klidk*
(Andst); *reſ samel* (D.), ringe til kirke;
de reſer te hælst, o: til helg f. eks. jule-
aften; *reſ æ muel op o njar* (D.), slå
bedeklokken morgen og aften, ligeså Malt,
Vens.; *do hær hyr reſ, mæn do væst it*,
vor æ klidkær hær (Ang.) ordspr.; *reſ fo*

jærns grær (Agger), o: tale en hårdt til;
daglig „ringes solen op og ned“ (D.),
o: der ringes med kirkeklokken ved sol-
opgang og solnedgang; *reſ sæd nør*
(Vens.); *nær di reſed sæd op o nør o*
følk sæ toſe te læſen, sæ hær a øsd sit
adm, dæ toſe djar læſ sæn o o stow stæ
en krom o læ djer hær samel, o gamel
følk ku nøj djer hær, nær di næſent
hær hæt Wörhæræs næſen (Lald), jfr.

Alfel. III. 113; der ringes tre gange om
søndagen, én time før gudstjenesten be-
gynder, 1/2 time før og når præsten går
til kirke; når et inske er dødt, ringes
om mulig samme dag, *reſ öwer æn hq*,
1 time i 3 afdehnger med hvil over en
voksen, 1/2 time over en ukonfirmeret,
ligeledes over graven, når den er kastet,
se Kr. VI. 287. 330, Alm. IV. 89 253. 92,
J. K. 388. 40; Fb. Bondel. II. 103. 117;

50 jfr. Skyts h. s. 176, Urquell. I 32 (Ditm.);
slgn Folkl. Journ. V. 218: når spaden
sættes i jorden for at grave en grav
(Cornw.). Den ældre skik, sjæleringning
over døende, se Thiele Overtro nr. 678,
jfr. Folkl. Journ. I. 357, er vist overalt
herhjemme afløst af ringning, når døden
har fundet sted, se Cavall. Wärend I 457.
481, Afzel. III. 82, Wigstr. I. 112 „spil-
ringning“: Folkseder 65, Sagor s. 132;
„scheidepuls“ Urquell. IV. 281 (Böhmen),
Urdsbr. V. 192 (Breslau), Roeth. D. Gl.
I. 178: „passing bell“ Folkl. Rec. V. 161
(Engl.). Henderson s. 66, Nichols. Yorksh.
X. 5, Suffolk Folkl. 105. Der ringes, på

begravelsesdagen, når man fra kirken kan se ligfølget og til præsten kaster jord på og atter mens graven tilkastes (D., vestj.); jfr. Kr. Almuel. IV. 90. 60; Nyland IV. 37; Urquell. III. 300 (Friser); Fæsl. Journ. VI. 243 (Skott.), Suffolk Folk. 52; efter gl. skik endes ringning af turkeklokken med tre gange tre enkelte slag for den treenige gud (alm.), jfr. Henders. s. 66; Harl. Wilk. Lancash. 30 Folk. s. 43; altid når man hører kirkeklokken begynde at ringe, tager de gamle til batten (D.), jfr. Folkev. XI. 455. 281; huse ringer over herremænd en måned, som over konge, straffes, Kr. Sagn III. 74 385-86; kone vil ikke have ringet over sig, Kr. Sagn II. 310. 252; da der ringes for død bød, flyver klokke af him, Kr. Sagn III. 340. 10; ringen, hørt under jord, varslar pest (s. d.), Kr. Sagn IV. 557. 82; julenat ringes med kirkeklokke for at kyse trolde, Arnas. I. 151; i aften i stille uge, Cav. Wær. I. 353; i Norge for at kalde på bjergtagne, se Aasj. III. 41, Dania II. 101. 105; jfr. Aasen, se ringa, se kirkeklokke.

4. **ringe**, no. *æ ring* el. *rih* (D., Lænk.); *rih* (Lem. Rbh.); *æ ring* (Fam.); *ring* i best. -i (Vens.); *rêh* (Elsted, Sønder s.); *regh* de (Vejr., Mors, Thy, Agger, 20 Sønder.); *regh æn* (Agersk., Hell. h.); *re æn* (Fjolde); *rih æn* (Bradr.); skorpen på brød; *han ka d tåg rêghen* (Sovind s.); *ka do bid æ riñ o æ brø?* (D.); *en stæk regh* (Thy); jfr. krumme, skalk, sl., skorpen antages for at kunne give for kræfter end brodets krumme: *nær æ bøn di spis regh, æd ka di hup o spægh; nær di et for ant en krom, ka di egæn cøgh kom* (vestjysk), se Kr. IV. 412 40 bænner 6. 18, Spr XII. 196. 783; konen sagde til den gamle: *skal a skê regh d æ pr?* — *nêh tuk, u dæus nåk mæ d tåg krumen*, *de dæus regh, de nêh regh d æ hæg* (Vens.); Aasen rind buk., rinde m., betyder jordryg; htsk rinde, bark, skorpe på brød, ligeså mnt.; Rind er i et et lynavn, der findes flere steder, f. eks. i Hmr h., ofte er navnet gået over til Ring, som tilfældet også er med 30 omlet ring, skorpe, der også oprindelig er rind*. U. Bl. I. 242; se brød, neder-, øst-, ører-.

5. **ringe**, to. bio. *regh* (D., vestj., Thy,

Mors, Vens., Sønderj.); *rêh* (Sovind s.); *rih* (Bradr.); komp., superl. *regher reghst* (D.); *rêgh, rêghst* el. *rêghst* (Sovind s.). — 1) om hvad der er af dårlig beskaffenhed; *de æ regh jor* (Agersk.); *de æ møj sê regh* (Varde); *æn regh man te d drygh hans går* (Agersk.); *dagj grica ær ênc æd regh, te ênc d wêr êr* (Vens.); moralsk slet: *de wa regh gôv* (Mors), ligeså: *æn regh man*, en slet mand. — 2) syg, skrobelig; *han hê wæ æd møj rêgh i di sist dag* (Sovind s.); *de æ regh mæ ham* (D., Agersk., vestj., Thy, Mors, Vens.), el. *han ær regh*; jfr. lempelig, sulie. — 3) ubetydelig, lille: *æn regh teg ka gylj æt* (D., alm.); *a hêr ênc fêd æd møj som de reghst*; *do ka ênc go dærhæn dæ regh æn æn hal støj* (Vens.). — 4) på en særegen måde siges: *en ka jo da regh ær om æt*, man kan jo da i det mindste . . . ; *en ka jo da regh brøj ham om æt*, *en ka jo da kon fo næj* (Andst); jfr. Aasen ring, ringe, let, ubetydelig; mnt. ringe, Sch. Lübb.; et andet „ring“, Aasen er bio. og betyder: snart, straks, hvortil mulig nr. 4 ovenf. kan henføres; mnt. ringe, „schnell, rasch“.

6. **ringe**, uo.

regh ær æt (D., Malt); R. ff. -æd (Mors, Thy);

regh ær ær regh (Vejr.);

regh ær -t -t (Vens.);

regh ær regh regh (Rævs, Thy);

rêgh æ æt æt (Elsted);

rêgh æ æt æt (Tåning, Sovind s.).

1) sætte ring i næsen på ævin (alm.); *regh d ævin* (Vens.). — 2) sætte ring om et hjul (Thy o. fl. st.); *rih æt jyl æt op* (Bradr.), sætte ny fælger på det; spægende: *han æ blöæn reghst* (D.), *rêghst* (Sovind), o: har fået ring på, er bleven forlovet; se om-, op-. — 3) *kælan hægøn æm ngræn d regh æn døjmol æn, æd møj som di teht, di ku slê dæh dæc* (Lad), o: slå et skår rundt om stykket for at afgrænse det. — 4) *regh æ tyr dæ* (Mors, Thy), lægge el. samle i ringe; „præsenen „ringer rebene“, d. v. s. samler dem sammen . . . og ordner dem i smukke, ringformige stabler“, J. Saml. VIII. 168; jfr. persen, rinde. — 5) *regh tøjæ* (Agersk.); *regh ær regh regh*; sætte torv i små åbne stakke, også Vestslesv., se ringe, sluge. — 6) tilskære rundingen indvendig på træsko, så den skarpe kant

VI 110; „kling-yssener“, Kr. Æv. III. 294; „klingestav“ Sgr. IX. 103. 330; afledning af Fb. Bondelv s. 177; i Tyskl. „kluge“ el. „klingel“, se Z. f. M. III. 304 (Westph.); „ringelstecker“ eller „ringelstock“, Roll. laune V. 29 (Hessen); „ringelstecken“, Wieg. Wb.; „ringelstab“ i et vers Z. f. M. I. 90; jfr. Finlapperne kalder på deres køv ved at ringle med en lænke, Grb. 147. 5; „ringestaven“ som brugtes af 10 ligens hyrde, når han førte hjorden på den fælles bymark (Skåne), i Dansk Folke-museum, se Vejleder gennem D. F. s. 5 (1885); ringestav, Rietz s. 532, Skytts h. s. 22, Bruzel. 39; Mb. under ringekjæp.

ringling, no. *rengløn æn -ær* (vest-læst.); = ringle no.

ringløben, no. *rengløfen* (Valsb.); bruger børnene istedetfor de voksnes ring-løng; se Fb. Fr. H. s. 75; munkestikker, 20

ringmus, no. se *renmos*.

ringning, no. *rengnæn æn -ær* (Agersk.);

solde, åben tørvestak, se 6. ringe 5. ringle.

ringorm, no. *rengorm æn* (D.); *rengorm* i (Vens.); *rengorm æn* (Søvind s.); = alm. hudsygdom (lichen); den kan tages bort ved mælken af en kone, der har fået tre drengebørn i rad og ingen puer forud, Kr. IV. 393. 514, el. ved at stave en magisk figur „syvstjernen“ over 30 den (vestj.). J. K. 314, jfr. Aminson IV. 41. 83, Sundbl. 2. 291, Hufb. Nerike 227, Bodn Sagn s. 11, Nyland IV. 128; hvis en ringorm har fået lov til at vokse så meget, at den „har løbet i sig selv“, o: groet sammen om et mskes liv, så er der intet råd, J. K. 379. 194, Kr. IV. 393. 515, jfr. Folkeven XI. 463. 465; den, som kan sætte ringormen hen, lader patienten komme til sig tre gange efter solnedgang 40 el. stog el. søndag, gnider så ringormen med et stykke flæsk én gang mod solen og siger: „skam dig, ringorm, at spise flæsk torsdag (søndag); flæsket kastes derpå i ilden (vestl.); jfr. Sgr. VII. 30. 31; „man stikker „rødormen“ (s. d.) med 50

„røworm mæ din sønner syv,
jen frå syw kommer sejs,
jen frå sejs kommer sem,
jen frå sem kommer fir“,
jen frå fir kommer tre,
jen frå tre kommer to,
jen frå jen kommer ingen!“

Freiberg. Jysk Ordbook III

Sgr. VIII. 126. 570; jfr. Sgr. IV. 120. 292. 123. 300, 133. 363, jfr. 137. 391, VIII. 139. 593. 96. X. 31. 85; se J. K. 378. 92, Busch Volksgl. 180, Z. f. M. I. 199, Ch. Notes 38, Melus III. 115, Garnett II. 285; slgn. Cavall. Wärend I. 413. 437, Wigstr. I. 100, II. 281, Sundbl. 182; lignende talbesværgelser mod r., se Revue d. Tr. Pop. I. 37 (Frankr.), Black s. 122 (Engl.); mod fuss-spar, se Frischbier, Hexenspr. s. 58; en r. kan ligeledes sættes over på en anden person el. på en vag, ved hjælp af et fingerbøl, se Sgr. VIII. 141. 610; jfr. endnu Thiele Overtro nr. 471-73; den kan fordrives ved en salve af skræppe-rødder, stødt små, i eddike med salt, ingefær og peber som plaster, Kr. IX. 382. 3; el. ved papirsolie, døds hånd, dugg af rude, fastende spyt, skum af mælk, se Kr. Sagn IV. 600. 88-93, VII. 447. 20 flg., jfr. Folkl. VII. 181; man får den ved at spise ringorm i fisk, Arnas. II. 550.

ringriden, no. *rengriden* (vestj., Ang.); ringridning; alm. forlystelse for de unge karle ved midsommertid, man stikker til ringen tilhest, drager igennem byen med flag og musik og danser om aftenen (Ang.), se Gr. Gl. d. M. III. 178. 146 (Søndetj.), Sgr. IX. 193. 611 (Flæsk. h.), 207. 630 (Randers), jfr. Ons Volksl. V 87; trolddom til hjælp, Urpsell II. 184 (Eidersted); se Strutt 195, ring, ringløben, ringridt.

ringridt, no. *rengrit* 2 best. -s (Vens.); ringridning; beskrivelse deraf hos Grb. s. 7, „Fastelawns manda“.

ringse, no. „ringse en ind“, Gr. Gl. d. M. I. 218, II. 178 (Vens.), omringe en.

ringslag, no. *rengslaw* 2 (Vens.); kreds, der slås på jorden for at måle efter; to. leen er *frå mæj rengslagen*, o: oddens vinkel med skallet er for spids; jfr. 2. hug 2. korsdraget.

ringa om, bio. *reng om* (Vens.); rundt om.

ringster, no. *rengster æn -ær* (Valsb.); ringer; de som ved begravelser ringer med kirkeklokken.

ringstol, no. *rengstol æn* (vestj.); solænestol med halvrundt læn; se bagstol.

ringing, no. *reng æn -ær* (D., vestj.);

ryng æn (Lem); en løs sammensyning, se ri.

rink, no. *reng* 2 best. -s (Vens.); et

oprinket stykke reb, snor; en forsamlet hob mennesker el. dyr; *dær æ sønt è renk d'p*, o: besvær med at blive færdig, at få en el. noget færdigt; se op.

rinke, no.

renk -ør -ø -ø (Vens.);

renk -ø -øt (Søvind s.): *rænki d'p* (Elsted);

renk -ør -øt (D., vestj.: Agersk.); ff. *renkar* (Vejr.);

sædvanlig *renk æn tyr*, *æn rer d'p* (Malt), *høj renks tyrs* (Vens.), samle et tøj, et reb, i ringe, der almindelig lægges om venstre arm albu og tommelinger; „rinke koer“, o: koble dem ved tøjrene, el. samle og binde tøjrene sammen og hænge den ene kos tøj på den andens horn, når man vil flytte el. føre dem hjem (Mds. h.: eft. Mb.); også samle lærred, der er på bleg ind, på grund af en vis lighed i arbejdet, *renk lat gij*; *renk æni d'p*, tage middagsmaden ind; *renk dæ d'p!* gør dig færdig; *høj æ d'p-renks*, færdig, *høj renks peski d' uel ha slups* (Vens.), o: trak pisen til slag; han er ude at „rinke op“ (sts.), o: spænde for; *renk d'p om jæn* (Andst); baktale en; *renk sæ op* (Agersk.), luge sig sammen under vanskelige forhold, *renk d'p* (Søvind s.), træve op, hvad der er strukket; *høj renks såmoj d'p* (Vens.), sagde såmeget, skændte, ligeså Agger; *renk di moj in* (Malt), o: hold op; *renk jæn æ nys in* (D.), smilbe af, give en rettesættelse; *han trænar te o fo hin nys inrenket*; *leg d' renk omkrej* (Vens.), flakke omkring; *renk samel o lyæ dæ æ jet* (Andst); jfr. mnt. rink, Sch. Lübb. ring, kreds; se op.

rinkol, no. *renkol* (Vens.); best -t fl. -ør; = rinkning; „han bliver et helt ringkel af store bunde var“, Kr VI 55, o: en hob, sammenbundne med strække; *høj kam mæ æ renkol fesk d'p æn snør*, et knippe; *høj træks mæ æ renkol høv*, et købbe hoveder; *è renkol tyjr*, et oprinket tøj; *dæ kom sønt æ renkol!* (Vens.), om flere mennesker, der har hinanden under armen.

rinken, no. *rinke* et fl. *rinke* (Søvind s.); (Fjorde, gids); potte uden tær til mælk. -rinket, ff. se ind-, op.

rinkotarmo, no. æ *renktarm* (D.); de lynde tarme, tarmene, s. rinks.

rin-klor no. se rine.

rinkning, no. *renknæg æn -ør* (Hmr., vestj.); en oprinket snor, oprinket reb, garn, se bindestue; såmeget der tages ad gangen, når et tøj rinks op; et rink.

rinte, no. se rente.

rinte, no.

„de Pärup piger, de slår slinte, de går om dagen med deres rinte, så snart de kan få rinten ind, så sætte de dem på en pelsopind“, Kr. IX, 148, 388; rentpenge?

rinten, no. *rintan* (Fjorde); skall, brødende, 4 ringe

rint og ren, bio. i udtr. som: *han æ rult o ren fræ æ samlæj* (vestj.); aldeles; se ryt.

rint rant, bio. i udtr. som: *de legar rint-rant* (vestj.), o: klat klat, spædt uordentligt rundt om, se dunt-brant.

rip, no. *rep* (Vens.); en hastig, kort bevægelse, i udtr.: *d sto d'p rep mæ æ* (Vens.), o: lige være ifærd med noget; at sidde på rip (Slet h.), Mb., sidde på springet.

1. **rippet**(?) no. se rugrette.

2. **rippe**, no.

rep -ør -ø -ø (Vens.; D., vestj., Thy); *rep -ø -øt* (Elsted);

1) = rgsn.; *de ær æn war d' rep d'p i gamel saqr*; *de ær æn nø æ rep d!* (Vens.), søges til den, som rippet op. — 2) *de repær* (D.), smutter tilbage, om noget, der strammes; jfr. riæbe, uo.

rips rapa, no. *reps rapa* (Vens.); alslags dårligt gods; jfr. mnt. ripsrapper. Sch. Lübb., „der etwas rips raps, o: rasch, wegeisist“; htsk ripsraps udrbso. i stor hast.

1. **Ris**, no. se Peder.

2. **ris**, no. *ris æn* = fl. (D.); æn *ris papær*, = rgsn.; jfr. htsk ris, af mlal. risna, der stammer fra et arab. ord, som betyder pakke.

3. **ris**, no. *ris de* (vestj.); *ris* el. *ris de* (Søvind s.); frøet af oryza, bruges vel mest i smsto. *risakats*, *rismepl* (Søvind s.; alm.); jfr. htsk reis, fr. riz af mlal. risos, der stammer fra det gr.

4. **ris**, no. *rijs* el. *ries* fl. best. -en (Vens.); *rijs æn* = fl. (Lild s., vestj.). —

1) træ (s. d.), busk (vestj., Vens.); *dær æ mang rijs i æ hag* (Lb., vestj.), træer;

o lokennæ æðer hen i æ rîs, æ rîfs
 gror gît te (vestj.); *dær æ sô mæn rîs*
æ dâj gôr, mæ kâne sic huket fô rîsæn;
in supær i rîsæn, i trærne (Vens.);
 i slags træ og buskvækst (Lald, Vens.);
 pers. myrica L. (Rkb.), JT. 149; tjörn,
 junos spinus, JT. 187 (Thy); ris
 lusted som offer II. 734-346, på grav, se
 æn, sten; jfr. Wh. Vik. VIII. 455, Tr.
 X 211; synhværing: man sér ris-
 æte, hvor ingen er, Kr. IV. 47, 52; ris
 værdløs til heste, Kr. IV. 285. — 2)
 strafferedskab; *lôj è rîs; wot do ha nò*
è rîst? hâj hð lura rîs te hans ijn
ær (Vens.), o: har skaffet sig selv for-
 sæt; *han hð gôr ris te hans æjn rîs;*
æ ris wôr oba q æ sprâj el. ðær æ
adhus (D.), siges til uartige børn;
 ærens r- i skolen, lægges i saltlage,
 Kr. Alm. VI. 235, 250; jfr. Sundbl. 2 93, 98;
 æ æn langt, efter fuldført straf kysse
 æt, se Roehh. Kinderl. 513 105, Ndl.
 Vsk. X 155; bøddelens strafferedskab;
læn te Hjðræn d fð rîs (Vens.); syn-
 æren fik 27 slag og et til; han fik af
 æ ris, der var lagt i saltlage, tre slag af
 lært, Kr. Alm. V. 128; børn puser
 æksne op med fastelavnstis (s. d.); jfr.
 J. Saml. 2 III 120 Wigstr. Kardegille s. 77;
 æsterruthe* Knoop Pm. 180, 228, Ps. 30
 328, 39, 91; langfredagsmorgen har børn fået
 æ Wægenet, A. S. Vedel 214 (218); jfr. Wille
 187, Gæst 29, Sundbl. 2 172, Amms.
 VIII 88, Nyland IV. 50 ned., Knoop Ps.
 327 78; man risede hinanden også jule-
 æftensdags morgen, Wille s. 183; nyfødte
 børn får r- for at lære lydighed; jfr.
 Amms. I 101, VI 97, Skytts h. s. 151,
 Ræst I 125, 126; ris til uartige børn
 slammer fra dværg, P. Volkst. II. 23;
 æ af dværgbark, langfredagsris, tug-
 ædes Herren, Afzel. III. 116; alt, hvad
 æn røter ved med r-, springer sønder,
 JM. 45; et r- til at holde ormene i orme-
 gården borte med, Kr. V. 123. — 3)
 rîs el. rîs i tøj (Vens.), er ris- el.
 rankelignende figurer, der er vævede,
 prægede el. trykkede i tøj. — 4) på
 hinanden så man „riset“; der kunde
 være storm- og krigsris, Kr. Anh. 112 209,
 — 5) „Jomfru Ris“, Kr. Börner. 483 99,
 106, en slags „byttegærde“, løj; jfr.
 Aasen ris, isl. hrís utk.; se bakke-, blå-
 æt, brumbær-, dværg-, elle-, gærde-,

grå-, hugorme-, hvide-, hyben-, kjerne-,
 klit-, krusbær-, lime-, læddenbær-, maj-,
 pers-, rævunge-, søbær-, splænde-, stik-
 kelsbær-, vidie-, ærte-.

risbider, no. rîsbîder i -ær (Vens.);
 en slags torsk.

risbusk no. rîsbusk i best. -i flt.
 -busk el. buskær (Tonsæv, Vens.); risbusk
 æn (Vlb.); en busk, sagtens purre af
 æg el. bøg; *hon fûppat sêr wôr æn rîs-*
busk, Fb. Fr. H. s. 85; „di fâj ælæn i
 ærki d knææn wê i rîsbuaken“, Tirb.
 189, 74.

risdække(?) no. ordet ndtales: ris-
 tek, ristæn, restek (Mall), risdæk (Agersk.);
 ved en sluse el. ålegård: bundjælken,
 som stighordet går ned på, el. efter en
 anden forklaring: fjælet nedrammede på
 enden, side om side, for at hindre van-
 det i at slå slusens bund op, der siges:
 æ æl æ restek (Mall), jfr. kindben 2.

risø, no. se røse.

-Rise, no. kæmpe, jætte, se Cav. W.
 II 44, jfr. Aasen, rise, isl. risi hak.; lisk
 rise; se Langben.

risengryn, no. rîsgryn di (D.);
 risengryn (Søvind); risengryn best -gryn
 (Vens.); rgs-m.; tro, at ris hindrer fol-
 kets formerelse, Suffolk Folkl. s. 11 ned.

risengrød, no. rîsængrø best. -æn
 (Vens.); risgrød di (D.); risengrø (Sø-
 vind); risgrø (Sundev.); = rgs-m.; r- og
 beaglsk er byllopsmad, J. Saml. 2 I. 84;
 offer til vætter, Kr. Sagn II. 49, 38.

risenvælling, no. rîsælæn di (D.);
 risæælæn (Søvind s.); risælæn flt. (Sun-
 dev.); = rgs-m.

ringjærde, no. rîsqa æt (Søvind s.);
 = rgs-m.; siger: „træd ikke hårdt!“
 Asbj. I. 62.

risgård, no. rîsgår æn -går (Fjælde);
 risgerde.

risk, to. risk (D., vestj, Vens., Agersk.,
 vestslesv.); rank; *gu risk* (D.); æ stork
 stør risk (Sonderj.); lang, strag, om
 unghøvder (Vens.); risk i æt (Rkb.),
 hastag i smd; vild om dyr; om køer,
 der er urolige og aldrig vil lade dem
 afspringe af tyren, sjældn. om svin (Bj. h.),
 Molb.; risk (Tved s.), ornegat; jfr. mnt.
 risk Seh Lubh „aufgerichtet, rasch“.

riskrødder, no. = rimpekrødder;
 rîskrêðær (år låj strag (Lald s.).

ri skurv, no. rîskôr æn -kôr (Thy,

Leaf 3.): Bl. -lösser (Reade); vinkelrett
til hørr, tingsmark i vogn, her Alm 1 59.

rikke, en ridders de 10; bodling af riddet, som bruges ved selskaber, ender det af sønnen og udsat for huse, det; de fr fromage

File 13

rest of the period.

reap reaper reap's reap'd (Vens.):

= rrrrr. 1/2 Aasen, rrrrr, drysse, crum-10
for 100.

rialime. no rialim an Jimer (D).
 rest, rignem i best - a sit or (Vens);
 rialim: ul standing

riales nu riales cu (N. 1255) =
 1255 : 1255 a lui aduș a id m^u
 ad: kun a pig, da id kun : a riales.
 01255

ruleb, no. ruler on (Holstebro);
ruleb.

numel no. numypl de (D); numel
(L) 1. - num

resp, no. resp en best. en ill. -er
(Vens), resp en -er (D); resp en -
(Norsk); resp en -er (Apper), tra-
den brommed skomageren -er; i anden
betæd. se resp; gader: sin drages po-
li, over en beg. gennem et øg, langs
op ad en undergade, Spr. VI 30 186, fr.
Landstid s. 808. 17, N Vadsbo nr. 146
Z f. M III 351. 90 (stensk), fr. III s.
Jens nr. 303.

respe. do. resp. -or -e IS Haldi,
under same loc. of Azw. and respu.

risponde no rrespon an ar (D);
de uti ate stikler al sammagrens nap
som benderne i ender ud tik hos ham
for selv al kunne se på detes sned

inspade. No response on or
in. Had no spade and lost. small
shell of hard to red foraging and
also foraging for food.

inspit. d. do har et el. der er d.
ldg. noget d. Malt. ordet. be-
st. d. d. d. d. d.

FINCH, J. W. & T. J.

THESE ARE THE RESULTS OF THE RESEARCH
CONDUCTED BY THE RESEARCHER IN THE
FIELD OF THE RESEARCH.

L. Buss, L. F. Bussell

2. Fall: um 1 Uhr Ankommen ist
die erste Sitzung: Anwesenheit des
Vorsitzenden, Anwesenheit der 10 (U), 11 (U);
— gegen: 11; kein a der Anwesenheit
der Rechnung für (U), 2: gegen wachen

lut; dr -up rest no. berte; hist no
del samme. de samme

3. *rust* no *regal* en *rust* -en *li* -er
(Venez.), *rust* en (*rust*); *regal* en (*Sar*
rust + *regal* en -er (Argent.); = *rom*
en *rust*; *li* -er (*Venez.*); jfr *Aasen*
rust; *rust*; *li* -er *rust*, derpå *St. Lars* *regal*
Afr. III 149, *er* *rust*.

riste, un

rept -or -ed (Aggr-):

neg -or neg neg (V+ns, t. —

1) = given an rejected set, d rep in
major (Vens) - 2) se cyste, rose
inf.

ris-töyr or rystöyr om or Thy-
töyr af sine spæder på hændten

ritmeister. da. „ritmeyster“. Bacc.
Ritme: = rē-m; 1der rekmeysters. hi
IX 240 (S. 114 b), htsk ritmeister

nitrad do nitro i best trelll-ten
(Vens 1; nitro an i Sæmd 43; nitro an
-troer (1) = rasm; do det nikk de la
tal si kigger, o rythro seer sjør u
i Aegre; der nitroen der er o lifen o
nitroen der total (Vens 1; fr Kr IV 386 45;
Sæ VIII 143 434 J K 410 62, Ols V 1
VIII 128 40; udtrukne nitraðer skal bræ-
des. Gæd 33.

ritte no skår råde; dermed
han en kist af lommen og skår en
ned i hver stovle; Kr V. 261; sam-
ord som 2 ritter.

rival, no rivalry in (D., vestless
yard (A. n.); rival (Andst); - rival
has first an ascending rivalry (Andst
dr. n!)

Riv-allce-nod. no. hundenaen i
aventyr. Nr. VI. 212; se forvundt, lald
1675 196

4. 1. rive, danner forstærkende 42
sætning til en del ord, se rivege- -gam
ling, kiem, -mog, -nogen, -skolt, -suker
-travet, -tatselig, jfr lemme-, mog-, pl
rav, lodt

2 five. 40.

ryg -or rög rōren (Akersk., testat)
 D. vestu, Vagr., Mors., Thyri; D. n.
 rög rōren (N. Sall., Laid s., H.
 bren)

מחבר מן המחברים (Aucts.).

not near our river (Vess)

$\text{S}_2\text{O}_8^{2-} + \text{H}_2\text{O} \rightarrow \text{S}_2\text{O}_8^{2-} + \text{H}_2\text{O}$

ryg rygar row royon (Heb. L. SH
Storr.).

rive [sewer rive rived] (Tved);
 rive rive rive rive (Sovind s., Hads h.,
 Tåning, Røgen, Elsted);
 rive -er rive rive (Bradr., Ang.);
 at rive (Folde);
 rive rive rive (Åbenrå); —
 rive rive rive rive (D.);
 rive rive rive rive (Andst,
 Hvejsel);
 rive rive rive rive (Vejr.);
 rive rive rive rive el. rive rive
 (N. Sall);
 rive rive rive rive (Ladderup);
 rive rive rive el. rive rive rive
 (Rens);
 rive rive rive rive (Vens.); fl. ff.
 rive (Holl. h., Bland);
 rive rive rive rive (S. Hald h.);
 at rive (Stovr.);
 rive rive rive rive (Hads h.);
 rive rive rive el. rive rive rive
 (Sovind s.);
 rive rive rive rive (Tåning);
 rive rive rive rive (Agersk.);
 rive rive rive rive (Bradr.),
 1. revnet, revet istykker;
 at rive, rive el. rive, har rive
 (Bradr.), 2. slås, rives el. slå splinter,
 revne (Ang.); di rive om at (Åbenrå).
 1. rive ho, strå; ved høslætten i sær-
 20 betydning: rive det tørrede ho sam-
 me til at sætte i stak (D., vestslev.);
 2. at; se 2. hale 2: hverve, kratte,
 3. streng; bøjes (Vens.) rive -er -e -e;
 at rive i rive d let d har (Mors),
 megen besvær, ringe udbytte; har at
 at rive, har at let o rive d stak el
 har (vestj.); 2 rive (Vens.), arbejdet
 2) få noget til at revne (alm.);
 at rive rive rive, at rive (Vens.);
 at rive (S. Hald); rive i stak
 (vestj.); rive, om klæder og papir;
 at rive d bide, også Sønderj.; herhen
 ud føres: rive -at (Elsted), rive på
 3) bro: bro, ost o. lign.; a fæk rive
 rive at d rive pebarro; „do skal rive
 rive at småt! de ka dug d for mæ,
 at rive noget med, kan siges til
 den, der hjærter rumbende (Vens.). —
 3) rykke, støde, trække afsted: rive el.
 30 rive (Agersk.); di rive o te dem;
 rive at fæk (Vens.); jfr. ride 5. — 4) rive,
 rive, skrabe; at kat rive mæ (Andst),
 5) kløse, kratte; han rive i at, som

en hund i en dø for (vestj.); kati hō
 rive mæ; kati rive, di rive om d
 fo o (Vens.). — 5) om stikkende smær-
 ter; de rive var en pær o fægnet
 (vestj.); læ ude fo en pær to, mæn de
 rive (Malt); de rive i at mi lemer
 (vestj.). — 6) i forskellige talemåder:
 da rive han sæ, han hād kint en pær
 rom te ti mæ (vestj.), spottende, 2: an-
 10 streng sig yderlig; do skal d rive d
 (Sovind), 3: du skal ingen store for-
 håbninger gøre dig; do ska it rive d
 d en gos, fā di stæjt fo do it dno (Tå-
 ning); de ka do rive daj o (vestj.), være
 vis på; do skal ajsen el rive daj o en
 flærskanekd, at bisen er at (vestj.); jfr.
 do skal ene rive daj d i drelø (Vens.),
 3: gøre dig unyttige bekymringer; rive
 i sæ (Agersk.), sluge gråd; rive jæn
 ndæst i at næjs (Malt, Agersk.), behjæde
 en noget; rive på r-, se r-, kurr; - r-af;
 rive at (Lb.), rive græsset bort ved hø-
 slæt; rive at hys at (Lindk.), rive det
 løse hø af, når læsset er færdigt; rive
 jæn at (Lindk.), skælde en svært ud;
 han rive at te mæ (vestj.), gav mig en
 stor gave, el. skældte svært ud; vi rive
 en stak at mæ hæræ hær (D.), 3:
 skændtes; r- fra: han ku rive græp
 møj frā si (D.), overkomme meget ar-
 bejde; r- ned: r- nifer o jæn (D., vestj.),
 tale ondt om en; r- om: „rive om kan
 hun som en ufærd“ (Ang.), 3: få meget
 bestilt; r- op: „ad tō Kræn Buor d
 rive hans trøjlig d, ad hwa knap
 hærlet uo a qult“, Grb. 21. 21; han fæk
 dyndelig rive d (Malt), 3: fik en svær
 overhaling, skænd; de ska do at rive d
 i, de at hærnt o glærnt o d o hæn (D.);
 r- over: rive jæn dær (N. Slesv.,
 Valsb.), behandle en hårdt i hidseghed;
 r- til sig: rive te si (D.), skrabe sam-
 men, bjærge til huse; r- ud: de rive ur
 (Agersk.), 3: venskabet gik overstyr; de
 at rive uod mæ dje vænskab (Ager);
 at knappat rive ur (Agersk.); jfr. Aasen
 riva, isl. rífa.

8. rive, no rive en best. en fl. -er
 (Vens.; alm., Sønderj.); rive en -e (Åbenrå);
 rive en -er (Agersk.); rive en -er
 (Bradr.); = rive; redskab til at rive hø
 og strå sammen med; tungeprobe: en
 høj rive d rive at rive d at lide mæj,
 Kr. Börner. 133. 57; do sæter mælmæder

o di rye / (D.), siges til den, som under høiarbejdet bevæger sin rive i flere små træk, — således at begge hænder flyttes samtidig og riven altså et ugebak står stille, — istedetfor i ét langt; når to river griber i hinanden under arbejdet, skal man mødes samme sted næste år (D.); taber man riven „væder en si dæveln o æn“ (D.); når en rive bliver liggende med tænderne opad under arbejdet, varsles regn (D.); jfr. Arnas II. 558. Folkev. XI. 459. 332. Nyland IV. 80. Knoop Pm. 183. 261. Urquell VI. 59 m. henr.; drægtig ko må ej slås med r., se II. 240. 20a; hovpigerne, som hører deres river, se 3. hov, jfr. Kr. Dyrefabl. 208. 54a; kratler med deres river den myrdede hendeplager, se Kr. Alm. II. 69. 169 flg., S. Kær. Stensb. s. 266; gåde om riven: hvad er det, der har hoved og ingen hjerne, tænder og ingen mund, hale og ingen bag? jfr. Sgr. VI. 60. 561. IX. 16. 40; el. krop foruden tarme, tænder foruden tunge. Sgr. II. 130. 687; jfr. Haukenæs II. 178. 44. Sm. Medd. II. VIII. 19. Joos m. 152. Roland Rines 203. 35; *hva æ de, dær gor ðvær æ o o tæder stro?* Sgr. VI. 56. 523; i mørke tæler kaldes riven „smalrete“, jfr. Gl. d. M. I. 237. 37; „domdardm“, Sgr. IX. 138. 449; *ldg ræt*, Sgr. IX. 176. 562; „pillevindt“, Sgr. IX. 219. 699. XI. 158. 366; andre gange „bækken fækken“, *ræinabæn* (Vens.), vistnok med obscen betydning; jfr. Roll. Devin. s. 17. b.; ko 241. 40 f; jfr. Aasen riva huk.; plf. rube, Schutze; hærke, kratte, redskab; pest 810. 42 b.; drage, heste, hæ-, jærn-, ko-, krat-, kul-, lø-, skok-, slæbe-, stor-, tagop-, vaip.

rivearm, to. *rygearm* (vestsløv.); overmåde fattig

rivebul, no. *rygbul æn* (D., vestj.); tværstykket på riven, hvori tænderne sidder.

rivefærdig, to. *rygsfær* (D.); om det slæde græs: færdig til at rives (s. d.).

rivegal, to. *ryggul* (Thy, Vens, vestj.); *rygsdæns gæl* (Læzstør); overmåde galt el. forkert; også: *riig spleter gæl* (Andst); *rygspletergæl* (Agger).

riveganding, no. i udtr.: *de æ lig æ rygsman* (D., Malt, Andst); netop hvad der udmærket passer mig.

rivehold, no. *ryghöl* (Vens.); sting, snæverter i siden, som man kan få

under arbejdet med rive ved højbenningen: *hæh ku fo ryghöl i hans ag, mæn de vænest ejt* (Lild s.)

rivehoved, no. *ryghu* (best. -hødt flt. -høder (Vens.); = rivebul.

rivejærn, no. *rygejan* (best. -t flt. -r (Vens.); *rygejan* et (Soynd); *rygejan æ* (Elsted); *rygejan æn* (D., vestj.); *rygejan* et (Åbenra). — ræsm., et budsk el. ar. g. mske: *hun væd æn rapenakral o æn rygejan* (Vejen).

rivekast, no. *ryekast* et (Vor. Storting h.); *d gør el r-: rive* et stykke, så langt riven rækker ageren lang, se kast i

riveklem, no. i tlm.: *di æ ræt æn ryeklærn* (vestj.); — riveganding.

riveelse, no. *rygels æn* (Stovr., Mors Thy, Lild s.); itk., best. *rygels* (Vens.), *de r-* (Rogen); de levnedestrå, s. rive sammen, når kornet er kørt ind; se kjær 2, riveing.

rivemog, no. *de ær æ bðro ryg mog* (D.), rent, skært mæg, også lig.

1. **-rivendo**, fl. se for.

2. **rivendo**, to. i tlm.: *da æ st rygæn som Ka Ralt, hun røve d l hun pjaltar* (vestjyll.), om et rask, færende kvindfolk.

riveogen, to. *ryenågen* (Holstebro); splidternegen.

rivepold, no. *rygpöl* (Vens., gld.); pige el. dreng, som river op efter opbunderen ved husten, se rivevend.

river, no. — 1) person, som river hø; *ryger* i best. -i flt. -er (Vens.); *æ ho fa fo rygerar* (Vens.), lige så vestj. — 2) flynderhane, flynderkind, som får æder med beger (Skagen), Olavins.

rive-rand, no. *rygræn æn* (vestsl.), 40 — rivekale,

river, no. se 2 rive

rivekraft, no. *ryskaut æn* (D., vestj.); itk. (Soynd); best. *ryskautæ* flt. -skaut (Vens.); = ræsm.; se rivestage.

rivekalle, no. *ryskals æn* (Malt); en person, som river og rusker i alt.

rivekindt, no. *ryskit de* (D., vestj.); bare skidt: *riqtz ryg skit* (Andst); *æn rygskit* (vestsløv.), en dårlig person.

rivekind, no. *rygskæn æn* (Andst); spøgende: en jordemoder, se bademoder.

rivekjold, no. *rygskæl æn* (vestj.); en, som ødelægger alt, f. eks. om born.

rivestage, no. = rivekraft; gåde:

hvad er det, der har vinger og ikke kan flyve? Sgr VI. 47. 427; el. hvad er det, som ikke kan gå oprejst ind ad en dør, men dog gå ind ad et musehul? Sgr. VI 59 553; *kons æ de, dæ ku go i o mushecol, mæn kane væj sæ i en knobæ?* Vens.; jfr. Sgr. IX. 15. 55, Gr. Gl. d. M. 1244. s. J. K. 251. 55; jfr. Antiq. Tidsskr. 1849-51 s. 321. 67 (Færøerne), Vadsbo 162, Rochholz Kinderl. 262. 497; „krybe i gættum en r-“, behændighedsprøve: man løber med hver hånd om en af stagens ender sætter benene over stagen mellem tænderne, løfter så stagen over hovedet uden at slippe, se Sgr IV. 93 258.

rivestikke, no. *rygstek æn* -ar (D.); stribet, der tændes ved at rives af.

rivesulten, to. *rygsulten* (Lindk.); skulpten

rivesvend, no. „med enhver mejer²⁰ afager en optager og en rivesvend“, Mb. udeloptager; en „huskone“ og en „r-“, en dreng eller ældre mand, Sgr. X. 123 (Sams); r- river efter, hvor negene har gget; glemmes et neg af *rygsættin* kaldes det en „horunge“ (Sams); se E. Alm² 1. 42 52 68

rivesøm, no. *rygsøm æn* (Sall.); = gesøm (s. d.).

rivetand, no. *ryttæn æn* = fl. (D.),²⁰ (Sall., Søvnid s.); træand til at sætte i ra rive.

rivetandot, to. *ryttæn* (vestj.); = ribetand.

rivetind, no. *ryttæn i* (Vens.); = ribetand.

rivetravlt, bio. *ha ryttetrælt* (D.); har overmåde travlt.

rivetræk, no. i flm.: *di hør de stæby ryttetræk*, Kr. IX. 107. 143 (Fram-⁴⁰ s. n), s. to småtræk for et langt; se rive.

rivetåbelig, to. *ryttedrol* (vestj.); temmelig tabelig; jfr. Sgr IX. 26 mid.

riv-ihjæl, no. *ryttihjæl æn* (Vens., vestj., Sall.), itk. (Søvnid s.); kvinde, som i temmelig rap i munden (alm.); barn, som river alt i stykker (vestj.); en person, som kan gøre meget arbejde (Vor h.).

rivling, no. *ryttelæg de* (Ång h.),³⁰ (Sgr.); = rivelse

rivning, no. *ryttelæg de* (D., vestj., Hads h.; vestslesv.); = rivelse, se ragg-; byg, havre-, rug-

riv-rav-rus, no. i et børnerim, se Kr. Børner. 172. 19.

rivæk, to. *ryvæk* (Malt, Røgen, Vens.); som vil rive alt til sig; rivende, bidsk; *r- dæ sæ* (Røgen).

rivsøm, no. *rygsøm de* (Agger); tykspundet, flertrådet uldgarn, som bruges til at læste „tællen“ til våd; se *branke.

ro, no. fl. ff. se røre; no. se rå.

1. **ro**, no.

røp -a røpæt røpæt (Søvnid s.);

røp -ar røpæ røpæ (Vens.); fl. ff. *røpæt* (Lild s., Thy);

røp -ar røpæt røpæt (Andst);

røj -ar røj røjer (Fjorde);

ro med åre (s. d.); *di røpæt, vorekæt d stæpæt dæm upæt d en æp dæj* (Lild s.);

røpæn (Agger), roning; pulsvæddet „ro's af“ (Sall.), a; lægges ud; „ro, ro til fiskeskjær“, Kr. Børner. 13; jfr. Djarkl. Nerike 119, Sive, Hølvets S. 25, Nordl. Barnrim 15. 5; jfr. Aasen, ro, isl. roa;

hvisk rudern; se 1. rund.

2. **ro**, no.

røp -ar røpæ røpæ (Vens.); fl. ff. *røpæt* (Mors, Thy); ff. *røpær* (Vejr.);

røp -a røpæt røpæt (Elsted);

røp -a -æt -æt (Tåning);

ro -ar røi røi (Agersk., Bradr.);

røp sæ, røp, røp, røp sæ (Fjorde). —

1) trans. underholde, skaffe morskab; *kom hæn d røp sæ* (Vens., Thy, Mors); *ku dæ ek fræn pø nøj. dæ ku røp æ bær mæp? kom dæn o røp sæ i ætæmæjle, så skal æ næ jænne hæn!* (Agger); *røp sæ we nøj* (Thy), more sig med; *høj skal dæ hæn hæn jæt te d røp sæ; dæ ku røp dæ we*, glæde dig over (Vens.); se hugro. 2) komme, være i hvile; finde hvile; *hæn røpær ek mæn hæn for lare te ær* (Vejr.); ligeså: *hæn røpær ældrig*, er aldrig i ro; denne betydning alm. i Sønderj. *æ bæn røpær d æ hel dæp* (Agersk.; Bradr.); *min tær di røp ær* (Agersk.), smerten hører aldrig op i dem; *æpæn ku hæn d ro* (Ång); *røp sæ* (Fjorde), hvile sig; *dæ ku dæ røp dæ ve* (vestj.), a; lide på, se rolig; jfr. Aasen, roa, bringe til ro; sv. roa, more.

3. **ro**, no. *røp æn* (vestj., Mors, Thy, Høll., Vens., Tåning). — 1) tidsfordriv, morskab; *hæn røp æ jæn, æ nøj* (Vejr.), finde hvile, behag, morskab ved noget;

vællingagtigt, pærillet bundfald i grøfter; *gode ful a rodsk o skil* (Landk.); mud-
de: grøde, snars; bundfald i suppe (H.);
fald, skum fra havet (Agger); *rodsk de*
ibv. materie og blod i et sår; brand i
som Mb., se røddel, røllek, røjkning.

roddike, no. *rodsk -er -et* (H.);
rødt i halsen, som når der er slum; *de*
roddet i æ hals o' ham.

roddiket, to. *rodsko* (D.); *rojsk*
løn: fuld af bundfald, vællingagtig;
keret.

1. **rode**, no.

rø el. rø el. ry, røder el. ryer, rødt el.
rys, rødt (Vens.);

ruer ruere rugel, rugel rut eller
ruers (Sams);

ruer rugeder rugel ruet (S. Hald);

ruet -er ruet, ruet el. ruet (Ålso);
ft if *ruedet* (Nimtofte);

ruet roder ruet (Falslev,
Harrislev, Hasiund);

ruet -er, rot eller *ruet*, [rot] eller
ruet (Bjering);

ruet -a -et -at (Rårup; Hvejsel);

ruet -a -et -et (Elsted);

ruet -a -t -t (Rogen s.);

ruet -er -et -et (Snedsted); nt. *ruer sj.*
(Husby, Bur);

ruet -er (Fano), infald i fig. betydn.; 20
= rsm., om svin; også om msker:

ruer ruet i joræn; d ru d'p i gamel
ape, hqj rødt se et ic æ: we do ru,
we do regas, hqj jik d rødt ic (Vens.);
sin leger a røder gud re æ stræn huer
en (Fano); jfr. Aasen *rota*, isl. *róta*;
gammelrodet, vræde; råde.

2. **rode**, no. *roved* (vestj.); i udtr.:
rode pløjer, æ: dyppe deres rod i tynd
mulig inden de sættes.

3. **rode**, no. *rod æn -er* (Lindk.);
hognet er inddelt i 15 roder, der hver
har sin *rodman*; efter denne inddeling
blev vejartogte m. m., på Mosegård
4 roder a 22 lodder, Kr. Alm.² II. 5. 11.
*rodemand**, fører; på Ballund gods var
høstpløgtige gårdfastere delte i 4 roder,
Kr. Alm. II. 5. 8; 3 -er i Nordby, Kr.
samt III. 304. og (Sams); høstet arbejdet
førtes efter -er; *rodemesteren** gik
først se Kr. Alm. II. 12 31. 34. 32. 82;
fr. Bruzel 1342, htsk rotte; 21 et længde-
mål, jfr. htsk *rutho*, et længdemål.

rodegalt, no. *ruvødgalt æn* (Støvr. h.);

en, der kommer forsent, som ikke kan
blive færdig.

rodemand, -mester, no. se 3. *rode*.

-**roden**, no. se 2. *rod*; natte.

rod-ende, no. *ru el. rødj* i (Vens.);
= rsm.; *tu do no dē beto uex d rō*
*dē beto ruēj d trøje dnd naks**, Grb.
77. 42.

rodet, to. „noget rodet skov med
rødder og krammeri“, Kr. V. 1; fuld af
rødder.

rodevenner, no. *rodarvenner* (Valsb.);
de, som søger, når der leges skjul, råber;
r., Flh. Fr. h. 107, se pippe 3.

rodfrugt, no. *rorfrogtar* fl. (vest-
slesv.); *røjfrogt* fl. (Sovind s.); = rsm.;
roer, kålrabi, turnips, runkelroer, gule-
rødder; æ *rorfrogtar krøuer mōj pas*
(vestslesv.).

20 **rodgjær** no. bærme, bundfald (Slet h.),
se Mb. under toppjer; 3 rod 2.

rodkål, no. *ruvædkol æn* = fl. (Mors);
rørkål æn = fl. (Agersk.); kålrabi.

rodkærre, no. *rodærs* i best. -*kæri*
fl. -*kærrer* (Torslev, Vens.); afsavet træ-
stamme, jfr. kerret.

rodle, no.

rodel rodler rodal (D.); fl. if. *rodel*
(Agger);

rodel roder rodel (Vejs; vestslesv.);

ruet fl. fl. -t (Agersk.);

ruet; *de rodler i mi hals, fd mi bryst*
(D.); også om den slubrende lyd i en
tobakspibe (Agersk.); *de rodler i æ kjel*
(Agger), når den skrupkoger; se 3. *regle*,
rodikke, skrodle.

rodeskud, no. *ruvødeskud æn* (Agger);
= rsm.

rodestærk, to. *rodstærk* (H.); æ æ
et *lønner r.*, sund og stærk tilgavn;
også om formuesomstændigheder.

rodvælde, no. „der er tydelige be-
viser for, at sognet (Mygdal s., Vens.),
... i fortiden har været bevokset med
skov overalt, ikke alene ved at der i
bakkerne og hederne ... findes mange
... af de såkaldte „rodvælder“ (huller
med en stor tue el. dyng ved siden),
hvor roden el. stubben af de fældede
træer har været opgravet, men ...
J. Saml. VI. 115. — „Huller, som fra
umindelige tider har gået og endnu går
under benævnelsen „rovishveller“, skulle
efter gamle sagt være gravede i de tider,

man ikke kendte brugen af metallerne for at fælde træer, hvilket den gang iærksattes ved at grave et hul ved roden af træet og derpå forbrænde rødderne af samme, og for rigtigheden af denne antagelse, tiler også det faktum, at der i alle r. findes spor af trækul (Vens.). J. Saml. IV. 216; jfr. Aasen, rotvella huk., træ, som et oprevet med rod af storm.

rodæg, no. se roæg.

1. roe, no. *roeg æn* (Sovind s.); *røp æn -æ* (Elsted); *røe æn roer* (N. Sams); *rdie æn* (Ang.); sårskorpe på et mindre sår; *dær æ røer pos*; jfr. isl. hrufa skurv, sv. rufva.

2. roe, no. *rog æn* best. -æn fl. -er (Vens.); *rdie æn -er* (Plougstr., Andst, Malt, Agersk., Tonder); *røe æn røge* (Sovind); *ry el. rye æn ruer* (D.); Skive, 20 (Ais), J. T. 290; *rdie æn* = fl. (Sundev.); *røe æn -er* (Ang.); *rdier æn røder* (Bradr.); = røsten, brassen Rapa L.; *do sku int ker de om røger, før de æ nåk*, ordspr. (Ang.); ueldgammel i Sverig, Gav W. II 100 flg. Sæve, Åkerns S. 18, Lindh. Lappb. s. 8; kan tries fra jordløpper, Folkev. XI 449. 221; jfr. Aasen, rova huk.; htsk rube, mint. rove, Sch. Lubb.; lat. rapa; se kálrabi, morrod, 20 rod, mat-, runkel.

rookål, no. *rukål æn* = fl. (Vens.); kálrabi.

roont, i forbindelsen: „soent og r.“, se sunt og dunt.

rofs, rofsk, rofys, no. se ruferske.

rog, no. se 3 rod

rog, no. *rdq de* (D., Agersk.); *røk de* (Sundev., Møllenslev). — **1)** fin regn 20 med blæst; ra tåge, tykning (Sonderj.); *de æ rdq o toq* (Andst); *egsten rdq q bleen tarøje* (Tåning); *rdq d fdq* (Sovind s.) — **2)** *rdq itk.* (S. Sams), rygende støv; jfr. Aasen, isl. rok itk. rypen, af rjúka, ravs.

1. rogo, no. *de rdqer* (vestj.); det støvregner med blæst.

2. roge no. *rog æn* best. -æn fl. -er (Vens.; Thy, Mors, Lild s., vestj., Malt, 20 Elbo h. Sovind s.), hak (S. Sams); *rog æn* (Oland Hall h.); *rdq æn -er* (Brandes.); *rov æn -er* (Andst); *rok æn -æ* (Sundev., Byderup, Ang.). — **1)** topmål, Sonderj.

est. Outz. — **2)** dynges af mög, således som de hakkes af vognen, når gødningen køres ud på marken (D., vestj., vest-slesv., Elbo, Arh., Hmr., Sams, Sonderj.). en lang tildekket dynges af gødning fra den ene ende af ageren til den anden (Lild s.); en blandingsmødding, der anlægges på agrene; først pløjes nogle furer på ryggen af ageren, derefter ud- 10 føres gødningen enten i små høbe eller i en lang række midt imellem de pløjede stykker, hvorpå furerne og den pløjede jord med spade el. skovl føres over gødningen for at dække den; sker dette om foråret, kaldes dyngerne „sommer-roger“, sker det senere, kaldes de „vinter-roger“, se G. Christensen, Ålborg Amt (1832), s. 61 flg., løberad, rygblænde; *de var æn gu roq; bont hð sat æn roq met dðd gult* (Vens.); en kolurt, mske- 20 lort (Vens., Sovind, Hmr.); se mög, sommer-, vinter-. — **3)** korndynges i loen; man rager under teiskningen kornet op i en „roge“ i den ene ende af loen (Lild, Thy); *gy te roq* (Mors), føre sammen i dynges, om korn i lo el. på loft; adskillige kæmpehøje på Mors kaldes: *roghye* ell. *rogbak*, mulig på grund af deres form. — **4)** en række

af kjerne på marken, indt der kommer en afbrydelse (Vens., Brande s.). — **5)** i *rdq* fl. *rog* best. -æn (Sams), et lille barn, hører mulig herhen, ligesom „*de Adslee rogør*“ i en stedremse, Sgr. IX. 131. 388 (Hjelmsl. h.); jfr. Aasen roke hak, topmål, isl. broki, brokr topmål; ruk hak, kornhøj på marken; ruka huk. dynges; slgn Aasen rank, ruga samt isl. hrauki, huga, sv. rök, skok, neg; holl. 20 rook el. roke, høstak.

3. roge, no. *rog -æ -et* (Åbenrå); gave topmål (Sonderj., est. Outz.); skrahe af i dynges, *rok æ mæ u*, læsse mög af i roger (s. d.); jfr. roge no.

rogekrog, no. *roqkrøq æn* (Mors, Thy); krogen i laden, hvor det aflærskede korn skydes hen.

roget, bio. r. fuld. æ: topmål fuld (Sonderj.), est. Outz.

rogle, no. se rokle.

rogn, no. *raen el. ruen* best. -et (Vens.); *ruen de* (Lild), *ruen de* (Mors, 1881); *raen de* (Hell. h., D.); *roen de* (Tåning, Arh.); fiskerogn, *è gdt støc ruen*

Hjerringe; jfr. Aasen rogn, isl. hrogn buk, htsk rogen; se bukser 2.

rognbutte, no. *rognbu* æn -er Mors; en fisk, grundling, gobio fluviatilis Cuv.

rognkage, no. bagtes i asken i Grunderslev v. Skive, se Kr. Alm. III. 229. kage af rogn, se skoldkage.

rognsild, no. *rognsild* æn (Vens., Mors); hunsild, se maklesild.

rogusten, no. *rogustien* æn -stien (D.); echmister, forstenede sopndsvin; jfr. tæmpeknep, mariemorko, tordensten.

rogregn, no. *rdgræn* æn (D., vestj.); *rdgræn* (Hyde s., vestj.); støvregn; *rdgræn* o *skre*, el. *sleg*, *fålk* *aka* æn *redr* *sa* *får* (vestj.); se rog.

rogregn, no.

rdgræn -er -et (vestj.);

rdgræn -er -t (Vejr.);

se *rdgræner*, støvregner.

rogvand, no. *rdgræn* (Holmsl.); se rogn.

roj no. se rand, rod; to. se rund. **roj** to. ryggesløs, uovrn Mb., efter Tøpagers tyske ords.

roje, **rojen**, se runge, rungen

rojenom, no. se rundtenom.

rojle, no. se roddik.

rojsel, no. se runsel.

1. **-rok**, no. i smæln. skon.

2. **-rok**, no. se parde; også for-
tælle; røkker, røkler fl. (Thy, vestj.),
I 79 80. 81.

3. **rok**, no. i tlm.; *de stor åpå råk* (Vens.); står vakkende; se rokke.

4. **rok**, no. *rdk* æn *rdk* (Bradr.),
fl. -er (Fjælde); mandtolkekjole; jfr. isl.
røkkur buk, htsk rook.

5. **rok**, no. *rdk* i best. i fl. *rdk* (Vens.); *rdk* æn -n (Vejr., Mors, Thy,
Lod s., Havbro s.); *rdk* æn *rdk* (D.,
Vide, Agersk.), fl. *rdk* (Sovind s.). —
1) spindelrok (alm. N. Jyll., N. Slesv.);
2) *pumaldus røkar mæ æn gromæ stuer*
træt, da gik skær mæ fræ skruen æ
den dyr hueten, dæm sifer jæn endr
der no (Lald s.); i en steldremse: „di
Maribo rak“, Kr. IX. 134. 338 (Vens.);
sæl seltes på loftet lillepulealten, Kr.
Am IV 98. 298, jfr. Folkev. XI. 391. 189;
sæl stættes bort onsdag i stille uge,
Sovind s. 169, Nyland IV. 55; rok uden
hør „star brud“ om natten, første karl,

der kommer, vinder spindersken, Kr.
Alm. 2 III. 93. 64 65; rokken må ikke stå
natten over med strammest snor, så bliver
der spundet på den, Sgr. VIII. 183. 772.
X. 30. 79, Kr. Sagn VI. 145. 400-2. 08; jfr.
Wigstr. I. 110. Kohn W. S. II. 17. 19. „så
vil dværgene spinde på den“; Wuttke
nr. 419 „die Walraderske“; W. Gregor
s. 60; rokkehølet løber rundt af sig selv,
se Kr. III. 283. 379; når heks ser på
det, Kr. Sagn VI. 146. 403-4; jfr. Wolf
N. S. 484. 398, Møller, Fr. S. s. 2, reil-
skab; r- laves af dræbt barns ben,
jamrer som grædende barn, Kr. Sagn IV.
248, se streng no.; r- af guld, gave i æv,
Kr. Æv. III. 290; spøgelse med gloende
rok, Kr. Sagn II. 279 130; gåde: *hva æ*
de, dær æ komæn d æ skid i bøjel i æn
bug (N. Slesv.), *smærj i æ smidas, dræjæl*

20 *o æ dræjæl, føj i æ forhus* (snoren af
cannetanne), *o lævør om i æ stæp o*
serjær. „snør“, „snør“ (vestj.), el. . . .
stor mæ o sjeqær som æn tysk frog
(vestj.), el. . . . *lærør røht i æ stu, liksom*
æn Haarals (Haderslev-) *frø* (N. Slesv.);
el. . . . *som æn spansk jldæ*; jfr. Gr. Gl.
d. M. I. 234 15. J. K. 251. 57, Sgr. II. 42 266,
III. 183. 982. VI. 23. 304 315, 29. 370. 47. 426,
49. 445. IX. 171. 301. 175 547. 219. 704.

30 222. 31; slgn gåderne Landstad 806. 5 8
med opløsning: hør, seletøj; Schleicher
Latt. Märch. s. 209; el. i skoven er min
moder, i marken er min fader (snoren?)
jeg kan løbe hundrede mile og ingen
kan kende mit spor (vestj.); jfr. mølle,
tromme; Platt. navne til hvert stykke på
rokken findes, Korrespondenzbl. I. 77. 91.
II. 29. 35. 62. 77; „Trepto (får) bær wås
det, som vi alle hár po, Skrattekraas (kar-
terne) kræser det, og strojunkerén (rok-
ken) gjør det fint“, Kr. Anholt 125 346.
— 2) *rdk* æn *rdk* (Bradr.; Fjælde, Ang.);
æn rdk hör (Ang.), såmeget hør, som
der svæbes om rokkehovedet på en gang.
d lek æn rdk (Sundv.), lægge hør om
rokkehovedet; det, hvorom høren svæbes
(Fjælde); jfr. Aasen rokk, isl. røkkur buk,
eng rook; se raket, bryst, hørhoved, jom-
fru 5, hundstykke, nokke, opstænder, skagle,
snoid, spindelguld, ten, tuestedreng, trin 2,
1. tråd 2, vinge, guld-, huld-, huld-,
runmel-, spelte-, spinde-, sølv-, top.

rokke, no. en fisk, se røkkel, skade,
isl. skata.

1. -rokke, no. se kjællinge-.

2. rokke, uo.

rdk-ør-ø-ø (Vens.); fl. fl.-et (Søvind s.); *rdk-ør-et* (D., vestj.);

= rgsn., stå el. gå usikkert; *rdk æ smør numd* (landk.), når kærningen er færdig, samle smørret ved en rokkende bevægelse af kærnen; *høj rdkør mæ hvidt, kum rdk*; *de æ jæn, dæ ka rdk by gjen*, om en stærk dram; *ka do rdk uogen?* sagte bevæge vuggen; *ð rdk* (Vens.), en rokken; *dæn rdkæ sð dle dæ støjst* (Søvind s.), æ: den sidder ganske fast; r. v. pæl, hvorunder genfærd, Kr. Sagu V. 298. 43. 44, se rykke; er vel beslagtet med rykke, mnt. rucken; htsk rucken, eng. rock; se rokke, nokke.

rokkebrev, no. *rdkbrœv et* (Sundv.); = rgsn.; bæltet, som bindes om hør-rokken (se 5. rok 2.), pyntet med malede blomster; jfr. P. Volksk. VI. 56.

rokkebånd, no. *rdkbân et* (Sundv.); båndet, hvormed rokkebrevet holdes sammen.

rokkedrejer, no. *rdkændræjer æn-ør* (D.); *rdkdræjer* (Lem); *rdkdræje æn-ør* (Søvind s.); *rdkædræjer* best. -i fl. -ør (Vens.); = rgsn.

rokkefedt, no. *rdkfjet ð* (Vens.); fedt, hvormed rokken smøres.

rokkefinne, no. *rdkfj æn-ør* (Mors); tenens vinger.

rokkehat, no. *rdkæhat æn* (Sundv.); paphatten, som sidder på rokkehovedet og hvorem herren svøbes; jfr. hørhat.

rokkehenter, no. *rdkhjntær æn-ør* (Lem); ståltrædskrog til at trække tråden gennem tenbullet; se henter.

rokkehjul, no. *rdkhjæl æn* (Lem); *rdkhjæl æn* (D.); *rdk- el. rdka hjæl ð* (Vens.); *rdkhjæl et* (Søvind s.); = rgsn.; sættes over dør, hvorfra lig føres ud, Kr. Sagu V. 262. 35, se vognhjul; gæden lyder: *dær lövar töl jomfruer æter anaen ð di komar endu æn væj* (vestslesv.), jfr. 2. buo; Wegener nr. 451 „7 i én seng“, nr. 453 „9 jomfruer“; Simrock, Rathsclb. s. 95 „8 herrer“, Peter I. 127. 374, „12 brødre“; Wolf Z. f. M. IV. 377. 59, „12 jomfruer“ (Mahren), se Wossidlo 77. 158 flg.; se rok.

rokkehoved, no. *rdkæhju ð* best. -hædt (Vens.); *rdkhœi et* (Agersk.); = rgsn.; jfr. opständer.

rokkel, no. *rdkæl æn rdkæl* (D.,

Fana); *rdkæl æn rdkæl* (vestj.). — 1) en fisk, raja clavata, sømrokken, se kohale, skade. — 2) skældsord til et gammelt dårligt dyr, best el. ko; *rdkæl æn gamæl r-* (D., vestslesv.). 3) klejner; når de bagtes, lagdes en på en stol; alle måtte på et ben hoppe rundt om stolen; den, som holdt længst ud, fik kagen, Kr. Alin. IV. 98 216 218.

rokkeles, no. *rdkælæs* (D.); så los, at noget kan rokkes; *æ pæl æ hjæl r-*.

rokkenokke, no. *æ roknæk* fl. (Lem); krugene på tenens vinger.

rokkepibe, no. *rdkpiæ æn* (vestj.); hullet, hvorigennem tråden føres fra tenen til spidersken.

rokkepig, no. *rdkpiæ æn* (Thy); jærnpiggen, hvorpå tenen sidder.

rokkeskrue, no. *rdkækræ æn* (Thy); *rdkæskrog æn* (Lem); skruen, der flytter tenen og derved strammer snoren.

rokkeslotte (?) no. i en talemåde, til indbildt syg siges: *do æ ndk syg i rdææn ð rdæslot* (Vens.), betydn.?

rokkesnold, no. *rdksnol æn* (Lem); snolden på tenen, hvorover snoren går.

rokkesnor, no. *rdksnær æn-ør* (D., vestj.); *rdksnær æn* (Andst); *rdksnær æn* (vestj.); *rdksnœv æn* (Søvind s.); *rdkæ- el. rdksnær æn* (Vens.); = rgsn.

rokkesvarver, no. *rdksværær æn-ør* (Andst); = rokkedrejer.

rokkesving, no. *rdksvæg æn* (Lild s.); krumtappen på rokkehjulet.

rokketen, no. *rdk- el. rdkætin i* (Vens.); *rdkæjæn æn* (Lem); = rgsn.

rokkeetråd, no. *rdkætræj æn* (Lem); „kællingen havde ikke anden plads end at hun kunde sidde på hendes r-“, Kr. VII. 326, trinnet, hvormed rokken trædes.

rokkevinge, no. *æ rokveær fl.* (Lem); vingerne på tenen.

rokke, no. se 2. rok.

rokke, uo. *rdk ær-øgt* (vestj.); rokke småt ved noget; han fik hjærtgmanden i tale ved at rokke med stagen, Kr. Æv s. 74.

Roland, no. en Rolandstøtte er fundet i Tønder på rådhusets loft og ført til Thaulowmuseum i Kiel; slige støtter formodes at være opstillede i byerne som tegn på, at de havde lov til at holde marked, Heimdal 1897 nr. 284; jfr. P. Volksk. II. 2, III. 176, Folk. VI. 34. 201;

teleder som rejstes på torve i Vesttysklands byer „zur bezeichnung der städtischen Freiheit und gerichtsbarkheit“, Grimm Wb.; Rolands kilde og bjærg; Hiden er et hul i Rolands nose, hvor lagum, løyt og Risa sogn støder sammen, Kr. Sagn III. 338. (3) (Mehemslesv.); se Mhuff 374.

rold, no. *røld* i (Vens.), best. -i flt. *rold*.
- 1) en krum, knortet, c) for stor gren; 10
rodskud, en knortet stok; lang person med dårlig, leddeles holdning. — 2) *røld* a (Elbo h.), slæng, forsamlng; *et røld bøn*.

1. **rolde**, no. *røld æn* (Lem); falde-
læng hytte.

2. **rolde**, no. *røld ær røle* (Vens.);
tegne sig skarpt mod synskredsen; „de
løg jø så høit på i jens bak å røler
der bl ær gør å byer“, Grb. 205 48.

rolo, no. se *råle* og *smaln*.

rolig, to. *rols* (D., vestj., Agger);
rols el. *rols* (Sovind s.); *rogls* (Vens.);
= rgsm.; *leq ær røle te* (S. Sams).
lægger sig rolig til at sove; *de ka do
æ røle ære* (Agger, vestj.); *de ka do
æ røle får* (Vens.); det kan du lide
på, ordet anføres J. Saml. VIII. 274, fra Als
som bio. morsomt, hyggelig, se 3. ro; u.

rolighed, no. *rolshjød æn* (D., vestj.);
rolshæ æn (Sovind s.); *rolshjæ æn* (Vens.); 30
= rgsm.; *vi hær æt hær i æd rolshjød* (D.).

rolighedsdråber, no. flt.: der ud-
overes infus. rhei alcal. c. æther, spirit.

rolk, no. *rolk æn* (D.); fattigmand,
a; den oprullede præs på præsekarten.

rolle, no. se *rulle* og *smaln*.

1. **rolle**, no. *rol ær at* (V. Vedsted);
rustnok kun om en slags kanetart på
sen. pigerne satte sig på deres aflagne,
natsidte træsko, og de skøjtelebende 40
stænge skød dem foran sig, det kaldtes:
a rol æ piger; jfr. *rulle*.

2. **rolle**, no. *vistn. kun i enkelte*
ndtr.: de speler egen rul (D., vestj.), a;
betyder ikke noget; *høj hød spelt måne*
røler (Vens.), a; pulis; jfr. Aasen rulla
buk, 4. liste, sammenrullet stykke papir,
se *rulle*.

rolling, no. *rølen* i best. -i flt. -*ær*
(Vens.); *rølen æn ær* (Agger); = rgsm.; 30
et alle barn; se *skole*, *små*.

rolpen, to. *rølpøn* (Mors); uartig
en bønn, påtrængende, ubehagelig; *døn*
æq.

rolte, no. *rol ær æd* (Lb.); klynge,
svinge frem og tilbage; *do mo æt rolte
mæ æ bøær*! (vestj.), ryste, skubbe med
det; „rognen begyndte så sært at rolte“,
Kr. IV. 135, svinge frem og tilbage; ligeså
Kr. VII. 49 „stenen begyndte at rolte“;
leq o rolte i æ uq (Lb.), ligger utrolig i
vuggen, om småbørn; se *rylte*; jfr. Aas.
tulla, vælte, styrte omkuld; *rylte*.

roltevorn, to. lno. *roltuorn* (vestj.);
vakkende, så det kan røkes; *æ bøær
stor r-*.

roltre, no. han kunde aldrig være i
stilhed, han skulde vugges og rultres
med bestandig, Kr. VIII. 89. 172, a; røk-
kes, bevæges, se *rolte*.

Rom, no. by i Italien, *Rom* ved
Lemvig; *Rom ær int bygt å jæn dave*
(N. Slesv.); *væn æn skæker æn stuer te*

10 *Rom, komer dær æn stær tebak* (M. Slesv.);
havren kan ride til R. tre gange og endda
blive god (Vens.); lign. udtr. om byggen,
Kr. Alm. I. 41. u; „Bispens datter, hun
kom fra Rom, med en pose fuld af
helligdom, med salt og peber og ingelær,
rumpen i vejret og kys hende dær“, Kr.
Börner. 388. 88; slutning af gækkevers:
„digtet i Ribe og skrevet i Rom“; jfr. Kr.
Börn. 102 406, Alm. 2 IV. 41; hanen vil til
Rom og være pave; i ævent. Gr. Gl. d. M.
I. 223, Kr. VII. 321, Dyrefabl. s. 4 flg.;
jfr. P. Volksk. II. 122, Grimm K. M. nr. 27;
Gonzenb. II. 65, Weinb. Volksk. VI. 165. 66,
Trad. pop. X. 362, Cosquin nr. XLV, Köhler
K. S. I. 58. 187. 424; jætterne drog til R.,
Cav. Wær. I. 55, II 41; mand går til R.
for at få at vide, hvorfor han er så
gammel, Kr. SkS. 34; se brød 1, vente.

rommeral, no. larmende kvinde;
„næe den gammel rommerahl banne . . .,
gjø a kært prosæs“, Yrleb. s. 63; *romer-
ætsk* (Hovlbj. h.), ustyrlig.

romersk, to. *æn romærsk* (Andst),
er en plante, anthemis nobilis.

romertal, no. *romatal* æ best. -*t*
(Vens.), = rgsm.; *dær æ romatal død*
kldkøn.

rommeski-k, no. J. T. 331, = nonne-
lil, et slags able (Fæsted).

rommesti, no. mælkevej; når „æ
rommesti“ peger i vest el. nordvest, så
giver det snart nedkast (nedbør), Kr. IX.
24. 233 (egn?), jfr. römweg, Rochh. D. Gl.
I. 16; *rom* skal efter E. T. Kristensens

opgivelse betyde flode, altså: flødesti, sign htsk rahm.

ron, no. se rogn.

-ron (?) se 2. -rod; aften.

ronde, no. *ron æn -ær* (Malt, Andst, Sall.; *ron æn -ær* (Vejr, Lb.). — 1) sidt sted i marken, engen, hvor vandet har sit træk; *de æ na æn beto stjænkst i æn krom ron*, Kr. IX. 192. 27 (Ginding h.), det er nu en lille stenliste i en smule ¹⁰ *ær*, en væder, som løber. *ronde*; smalle engdrag i agerland, der om vinteren står under vand; i stedsnavne, se U. Bl. I. 243; jfr. flo, rondel, slåde. — 2) *ron æn -æ* (Skeb.), lang, smal skovstrimmel; se rende.

rondel, no. *ronæl æn -ær* (D., vestj.); *rønæl æn -ær* (vestslesv.); *ronæl* el. *rynæl æn -ær* (Bradr., Agersk.); = *ronde*; rende på mark el. eng til at føre vand (Sonderj.).

rond-sod, no. *[ronsod de]* (Djursl.); sod som render ned, runden sod (s. d.), om ordet er påkdeigt.

ron, no. *ron æ -æ* (Skeb.); tyk gren; enhver gren så tyk, at der kan blive træsko af den; jfr. topkank; sign Aasen rune 2, spire, skud; isl. runi hak.

rongel, no. *ronæl æn ronæl* (Lild s.); et slags dipe af tørv stillet til tørring; ²⁰ de lægges i en lang række med et par tommer mellemrum side om side, over mellemrummene et tag tørv til, o. s. v.; se 1. ringle.

rongenero, no. se ruinere.

rongor, no. se ranger.

rongle, no. *ronæl ronylær ronæl* (Lild s.); lægge tørv i rongler (s. d.).

-roning, no. se kobbel, løs.

ronne, no. se rådne.

ronne, no.

1) *roni -ær -æ* (Vens); fl. fl. -ød (Mors, Thy); fl. fl. -ær (Vejr);

ron ær -æt (D.). — 1) yttre parreløst om væderen, både om dens færd og dens lyd, hvormed den kalder på færene; *roni ætær foen* (Vens.). — 2) hore, om msker; jfr. Aasen, runnbukk, avledygtig buk; Rietz, råna no. „vara eller blive brunstig“, ordet hentes af Aasen til rennast, blive drægtig, om dyr. —

2) *ron æ -ær*, -æt el. -æt, -æt el. -æt (Andst); *ron æ* el. *ron æ -ær* (Agersk.);

ron (vestslesv.);

ryne (Sundev.);

ron æ -ær (Bradr.);

småvrinske om hesten el. hop de kræver føde eller kalder i heste; *ron ætær ætær best* (Age Kr. Alm. 2 I. 129. 19).

ronnebuk, no. *ronibuk* (Agger); horkarl.

ronnegal, no. *ronnegal* (Vejr, en væder, som løber.

ronnehors, no. *ronahds* (Andst); *[rynahds]* (Sundev.), XII. 153. 521. = skronnehors, navnet kommer sagtens af dem horssegumme.

ronneknop, no. *ronneknop* (D.); tulipens.

ronnelam, no. *ronlam* (vestj.); *ronlam æn -lam* (A ²⁰ væderlam.

ronnelbuk, no. se Peder II.

ronnetop, no. navn til v en mark tale; „gjen ronnetop hen“ (Kvols), æ: jag væderen i

ronnevæder, no. *ronnevær*, (Mors); *ronævær æn -væjær* (vestskov, Sundev., Braderup); *ronæ* (Sovind s., Tåning). — 1) handy færene: buk, væder; *æ, gys bæ æ ronævær, han ku el føls æ fo til den, som går på hoesokk siges spagende: do stof nåk ronævær æ ligæn inn* (Plougste slører nåk te halt man æ ronæl slesv.); *gi hær dæler fæ sda ronævær!* (Landk.), foragteligt om æn strøjer (arbejder) som æn æn døn pus (dyndhol) (vestslesv.); *hær høst æn ronævær* (Malt). ²⁰ *mæ æn ronævær* (Branderup). fuld;

æ præst d æ den, di fidi æ æ ronævær støj d skænt, sda bløw æ præst gal i hans æ mon dæn ronævær tænt? (Hadersl. amt); Bornertim, Gr. III. 224; i en narretelse: „*jes rår æ ronævær dæ d æ hys d I dæ?*“ — „*næj*“ — „*de ku d æ, sda gik han nør igæw*“, Kr. 141. 17 (N. Slesv.); *ætenhær o da dæ dæ ævi ronævær!* (vestj.), udrab; i et navnrim til Peder hedder det:

Pøj. På leje, På rømvæje,

han sprang ud for

i fælden os;

ud for førk lam,

min Pøj fæk skum! (Sovind);

en omtales en spøgelse r., Kr. IV.

212; jfr. Meus. IV. 43; i eventyret

den med andre dyr på rejse, se

Gl. d. M. L. 225, se Rom; person,

af en stjælen r., Kr. Sagn III 56 flg.;

skattegravning, en ridende på en r.,

Sagn I. 381. 43; r- skal løbe ind i

på ræv, Kr. Dyr-fab. 32. 36 66; r-

i bånd: „guy højre at 1de Kr. Dyr-

28; „hæge r- på bord“, Kr. Börner.

7, styrkeprøve: „rejse en arm r-“,

Börner 396. 13, behændighedskunst;

spillet „grå r-“ (s. d.); jfr. Kr. Börner.

43. 706. 35. — 2) en slags store

ernobilder, som bruges ved juleide

V. Vindst.; jfr. Aasen runnbukk,

også formen „runnvæder“ anføres;

runnvæder; se ronne; bade, buk,

væder, væder; grå, Peder.

ronnevædersdyst, no. i udtr.: i

ronnevædersdyst (D., Malt), leg: to

ede sig op overfor hinanden med

ens korslagte over brystet og løber

af af kraft imod hinanden, jfr. Kr.

120. 35.

ronnevædershavre, no. *ronnævers-*

havre (væstslav.); dærlig groet havre;

en kan siges: *de ska stå te æ ronnæ-*

re, det er ej umagen værd at høste.

ronnevædershorn, no. *ronnævers-*

horn (D.); væderhorn.

ronnevæders-tot, no. *ronnævers-tål*

(D., Plougstr.); hvad der af græs

en i småtoller bliver stående efter

en på marken, derom siges: *de æ*

ronnævers! jfr. bodennend, rylehytte.

ronsk, to. *ronsk* (Vens., vestj., Andst,

også om vædere, være avlelysten,

se msker: gejl.

ronsko, no. om væderen, løbe efter

se M.

rontle, no. *rontal* (vestj.); *du leger*

rontle, horer.

rop no. se ræbe

roppe, no. se rubbe, ræppe.

ror no. se rod.

ror, no. i udtr. som: *han ær*

ror (Agersk.), o; i virksomhed,

se M.; jfr. røre.

2. ror, no. *ror æn* (Varde, vestj.);

rouer è best. *rouers* (Vens., Hell. h.; Ag-

ger); *roues et -ra* (Sovind s.); *ros et*

(Sundev.). — 1) = rgsm.; styreredskab;

ham had de søt te rouer d uigst ham,

hwa ud? han skul høt rouerpenan (Lald s.);

se stager. — 2) åreformet redskab, der

bruges til at røre kornet og det varme

vand om i bryggerkarret med, når der

brygges (Varde); *multrouer* (Eldst.).

rorret, to. *roga* (Lindk., D); *røgers*

(Lem); *rygør* (Andst); *roðars* (Varde);

fuld af bundfald: *do mo et plader i æ*

uan, do gör æt rora (Lindk.); *gør æ*

uan røgers, roga (Holstebro, = *ledars*

(Thy); no. *æ koger røgar æ uan* (Holmsl.);

jfr. rodlike.

rorlogle, no. *rdælaql æn* (Sovind s.);

= rorpond.

rorpind, no. *rouepn æn* (Agger)

rdæpn æn (Sovind s.); — rgsm., se ror.

rorrel, to. no. se roddele, rodle.

rorsmål, no. *rouersmål* itk. (N. Sams;

indentor den øverste planke på bådens

essing er „rorsmålene“ slået fast, i dem

siddet åretollene.

ror-rædder, no. *rorædar æn* (Holmsl.

kl.); *æ rorædaræ* itk. kaldes jaggene, hvorpå

rorret hænges, agter i båden.

roræg, no. se roæg, roræg.

1. ros, no. hest i smstn. roshjælde,

-kjer, -mølle; se mul. ross Sch. Lübb.

2. ros, no. *rdæ æn* (vestj.); larm,

tummel; *hwa æ de får æn r- di høler*

i æ fæhaldæ? se rosse.

3. ros, no. *rdæ è* (Vens.); brud i

revle, hvorigennem vandet fra den inden-

forværende kil (se 2. kil) løber ud.

4. ros, no. *rus i* best. -i (Vens.,

Agger); *røs æn* (D.); *roues æn* (So-

vind s.); — rgsm., modsat daddel; *de*

ma a stj te hans rus (Vens.); jfr. Aasen,

ros itk. hok.; kjællinge-, selv-.

rosbjælde, no. *røshjælar* itk. (Vens.,

glds.); kanehjælde.

1. rose, no. *rus æn* best. -æn it -ær

(Vens., Hell. h., Thy, Sams, Andst); *roues*

æn -æ (Sovind s.); *røs æn roses* (D., Sem,

Senderj., Bradr., Sundev.). — 1) en be-

kendt blomst, *rosa*, *rof d hvijs roses*

(Vens.); i Vens.: ifor var du ligesom en

rose så rød, Kr. I. 83. 7; min stotte jom-

fru ..., vogter du efter roses, s. 188. 3;

udi lunden der falmer de roses, s. 206. 1;

Stedefils gård, den ere med roser og lilier omhængt, s. 225 s; jomfru væn, en rose for alle de lilii, s. 283. 2; lad lilierne kun visne, når rosen jeg får, Sgr. II. 148. 12; i ævent. gror der roser og lilier efter pigen, Gr. b. 102. 19; dronningen skulde blive frugtsommelig (s. d.), med en dreng, om hun spiste en rød rose, med en pige, om hun spiste en hvid, Gr. Gl. d. M. I. 173; pigen omskaber sig med sin brudgom på flugten til roser, Kr. Æv. s. 28, Grundtv. Æv. II. 90; jfr. Mhøff s. 399, Grimm K. M. nr. 51, 113; så lidt som rose kan gro op af tørt træ el. sten, kan et oske finde nåde (s. d.), se Sgr. IV. 4, Gr. Gl. d. M. III. 20, Gr. Æv. II. 200; jfr. Segerst. 138; en fortryllet prinsesse bærer, som godt tegn, rose i hånd, Kr. V. 327; i ævent. forlanger yngste datter en r- af sin fader, Kr. Æv. III. 287; jfr. Schm. Märchen 88, 228, Kochler KS. I. 54, Ndl. Volksk. VIII. 141, Busk Rome 115; rose og hvidtjørn gror af de elskendes grave, DgF. II. 339; jfr. Grimm K. M. II. nr. 4 af „Kinderlegenden“. Rochb. D. Gl. I. 10, P. Vik VIII. 65. 50, Rivista II. 389, se lihe II. 427. 42 b; træ; „plukke roser“, en sangleg: de legende i kreds, A. i midten; kredsen danser rundt og synger:

plukke, plukke roser, roser og violer,
der sad en rose i hans hat,
havde vi den, så var det godt;
roser og violer;

A. tager en af kredsen ind til sig, mens der synges:

roser skulle tages i favn,
roser og violer; plukke, plukke roser...
de to i kredsen falder på knæ, mens der synges:

roser skulle falde på knæ...
således fortsættes: „roser skulle klappe“, „roser skulle kysse“, „roser skulle opstaa“, „roser skulle danse“, og endelig: „roser skulle skilles ad“, mens de to i kredsen bestandig lader handling følge på ord, Gr. Gl. d. M. III. 183. 6 (Abenrågen); Kr. Born. 306. 642; jfr. Ndl. Volksk. II. 120; „fald på knæ, min r-“. Krist. Börner. 288. 19, 633. 63, 705. 32, sangleg, jfr. P. Volksk. VI. 21; der stander en r- ved Engellands kyst el. „ved englenes grav“, Kr. Börner. 310. 11, sangleg; om rosen, se Anders. Planternes Verd. 60;

Vising, Rosen i Fortiden och Medeltid, Lett. Tidsskr. 1893 s. 435, Urdsbr. VI. 150, Ons Volksk. IX. 84; uvisnet r-, kyskhedstegn, Trad. pop. III. 277; hvorfor r- er rød, sts II. 549; jfr. lyubar: klt-, træ-, vild-. — 2) fællesnavn for blomster i alm., sædvanlig flert., mulig især om større el. løpsefaldende blomster, både dyrkede og vilde; næppe i Sønderj.: hun plukked de roser, både brune og blå, Kr. II. 209. 1; hun plukked de roser, både gule og blå, Kr. II. 240. 6; se hur-, bak-, dreng-, flæg-, gule-, humle-, hunde-, kamel-, kartoffel-, kokke-, korn-, kukke-mands-, loppe-, mangel-, præste-, pæk-, rage-, skralde-, stand-, stang-, stok-, storke-, trold-. — 3) best. æ røe (D.), en hud sygdom, erysipelas; til at fordrive den har været brugt mangfoldige besværgelser, se Thiele Overtro nr. 488, J. Saml. IV. 108, hvor der nævnes røde, hvide, brune, blege rose; jfr. Wigstr. II. 399, Amms. II. 108, IV. 82. 94; Kr. IX. 69. 743, Mhøff 514. 21, Urdsbr. VI. 139. 7, Urquell. I. 34. 5, 186, Strackerj. I. 69. 72. 87, Busch Volkskgl. 181 flg., Z. f. M. IV. 104, Wuttke nr. 232, Frischb. Hexenspr. s. 82, Folkl. Journ. V. 202 (Cornwall), Læbr. Volksk. 342; se hellig tung. — 4) når der brygges, lægges i bunden af bryggerkarret havre-halm, over dette i en dyng, højest i midten, den brune malt, det hele kunde afvindes en fjern lighed med en blomst og kaldes: æ røe (Sundev.); jfr. Aasen rosa, blomst; lat. rosa.

2. rose, uo.

rys ryser ryst røst (Vens., Agger);

rys russ røst røst (Elsked);

ros ros røst røst (D.)

40 røss, -a eller røssa, røst røst (Søvind s.);

= røsm.; kan ros grøve å et (D.), praler af det; du hør ene å rys dæ å; a fo løv å rys mæ si, da i gjør ene vel (Vens.); du røssa op ham (Søvind), taler rosende om; uden at rose mig selv, de er gode i år, sagde Kolding pranger, han mente sine svin, Sgr. I. 155. 616; el, som trænger til at roses, Kr. Alm. II. 26; som kan rose sig selv II. 28. 20; man må ikke rose el. berømme noget, ej tolks sager, kreaturer, ej el, mens det brygges, dermed følger ulykke, se Kr. IV. 201. 282, Sgr. X. 9; jfr. Kr. V. 31,

sagn VI. 251 fl. VII. 138. st; for at af-
 sæge den, kan man banke tre gange
 under bordet, se Kr. Sagn IV. 612 92.
 Bade Overtro nr. 178, J. K. 401. 23;
 Isst. pop. I. 149 (Rusl.); jfr. Strackerj.
 43 37, el. man kan sige: *mi rög är
 en kün!* (vestj.); jfr. sv. när barn eller
 enbör roses, „kys dem i rumpa!“, Rasil
 sam. I. 129, el. „kyss det i gumpen“, Gasl.
 18 Sm. Medd. II. 53, el. „peppar och salt!“,
 pl. „nk em dremål kruczwis in'n nors
 rumpen“, Korrespbl. II. 15, el. „lick mi
 en's ors“, Bartsch II. 52. 127, P. Vik.
 VIII. 183. 3, jfr. Schütze I. 144; el. „knob-
 ber!“ Andrée Paradi. I. 43; el.: „wenn
 du groot muul mig weer, so weer el
 nog beter“, Schütze I. 144; den som r-
 sig a sin rigdom, bliver fattig, Kr. Sagn
 IV. 381. 88; forestillingen er sandtels ud-
 brædt både i indtiden og nutiden, jfr *så-* 20
 1885 Nyrop, Navnets Magt s. 200, Wigstr.
 Folked. 89, Cavall. Wärend I. 381, Kr.
 Janss Event. 61 anm., Wuttke nr. 224,
 Strackerj. I. 43. 37, 301. 211, P. Vik. VII.
 93 9. Wh. Vik. IV. 81, XI. 69. 9, 220 4;
 Birch Folksgl. s. 153, 158, 286, 308;
 Bartsch II. 143 635, Grimm Myth. 2 1056,
 W. Gregor 7, 35, Folkl. Rec. IV. 105
 (Irland), V. 50 (Rumænen); Folkl. Journ.
 I. 220 (Grækenland), V. 129 (Kina), 261 20
 1884 Oerue), Aubrey Remains s. 80;
 Mehus II. 169. IV. 25, V. 44. 155, 161,
 162, VIII. 133 fig., Folkl. V. 346. 304
 (Indien); se spytte, ondt øje; *flea; jfr.
 Aasen rosa, heronme; se hrosa.

roselus, no. i flm.: „e r- har bød
 ham“, Kr. Ordspr. s. 259, 3; han er ble-
 ven ødt af ros (vestj.).

rosenblad, no. *rosablåd et -s* (Sø-
 vind s.); = rgsn.

rosendans, no. „r- kringeldans“,
 Kr. Börner 173. 20, sangleg, jfr. Bohme
 Kinderl. 442. 68 78.

rosengran, no. en i urtepotte dyr-
 ket polargonumsart (Strelluf).

rosengren, no. *rosgræn æn -græn*
 (D.); = rgsn.

rosenknop, no. *rosknop æn -knoper*
 (D.); = rgsn.

rosenkrans, no. se kringeldans, 30
 Börner; jfr Kr. Börner, 173. 20, Bohme
 K. 444 78 110 flg.

rosenmund, no. hunden siger i ævent.
 til pigen: „vil du kysse mig på min mund

tre gange og kalde mig rosenmund?“ –
 så vil han hjælpe, se Sgr. XI. 189.

rosenobel, no. en guldmønt; *di dfrst
 sye rosjona blår*, Kr. IX. 240 (S. Hald h.);
 af eng. *rosenoble*, en guldmønt på hvis
 ene side var præget en rose; noble, en
 eng. regningsmønt, hvis navn er sammen-
 blanding af lat. *nobilis*, adel, og græsk
obolus, se Weig. Wb.

rosensblomme, no. Sgr. III. 180. 935;
 Kr. Alm. 2 IV. 8. 2, se oldemødet.

Rosensland, no. i ævent.: prinses-
 sen fra R-, Kr. V. 29

rosentræ, no. *rosentræ et* (Søvind s.),
rostræ æn (vestj.); = rgsn.; pigen plan-
 ter et r- på hendes faders grav, Krist.
 V. 52.

ros-gros-rævelungesaft, no. der
 udleveres løoch pulmonale el. blanding
 af syrop althæer og liq. pectorale; stof-
 fet nævnes også ros-gros-lungesaft, eller
 ros-gros-oprevlevum-lungesaft (Müller,
 Peters.); rævelunger har været brugt i me-
 dicinen.

rosin, no. *rosin æn best. æn flt. -er*
 (Vens., alm.); *rosin æn -siger* (D.); =
 rgsn.; i gamle dage groede der rosiner
 udenpå husene i Himmerl.; 3; vinranker,
 se Mejb. s. 98 anm.; jfr. sime; fr. raisin,
 se latiner

rosinbloster, no. flt. J. T. 240. 344,
 syrenen, *syringa vulg. L.* (Hadersl.); træet:
 rosinblosttræ.

rosing, no. *rosen*, måske også: *rosel*
 (Lb.); *rosen æn -er* (Løgster); = rusine
 (s. d.); en krans sammenbundet af løg
 (Lb.).

rosinpiller, no. *rosinpiller æn* (D.,
 Ribe); krambødsvend; skæo. til latin-
 skolens elever (1840–50).

roskab, no. *roskab* (Søkeb.); *rðskar*
 (Årh.); morskab.

roskjer, no. *rosker* (S. Sams.); *ros-
 ker* (N. Sams.); offentlig befordring; om-
 gangstur i sognet enten med vogn ell.
 ridende bud; der nævnes *lån* og *stakad*
r-; det hedder: at gå, ride, køre i r-;
 jfr. rosbjælde.

rosmarin, no. *rosmaryn æn* (Andst);
 en bask, *rosmarinus officinalis L.*; volder
 kræft, Kr. Sagn IV. 626. 28; men også
 om syrenen; navnet stammer fra *ros*
marinus, havdog, fordi planten gror ved
 havbredden i Sydeuropa; se sarn

rosmedulle, no. *rosmedu* (Mols); tykt kvindtolk, jfr bommerul, trut.

rosmølle, no. *rosmøl æn -ør* (D., Andst., Ang.); hestemølle, mest med boghvedekværn.

rosom, to. *roesom* (vest.), Thy, Mors); *rogsom* itk. -t (Vens.); *roesam* itk. -t (N. Sams); om hrad der er morsomt, fornøjagt og som bruger tiden til at gå; *de æ så roesam o her æ* "klæk op, dær æ san æn roe wq æn (Agger).

rosse, no. *rdg -ør -at* (D.); R. U. *rdør* (Vejr; Bradr.); magte, tumble; *rdø jæn el. nū* (vest.); også: *rdm mæ d kgl* (vest.), tumble med dem; *han hær d hdd stōr hamer, æn som han ku rdg* (Andst).

1. -rost, if. se for-.

2. **rost**, no. *rost i* (Vens.); „*ruost*“ (Sams); mærket malt i bryggerkarret; se Aasen roste, isl. hrosti hak; se drav.

rostage, no. på de gamle hjulpløve fandtes en løs stage, den var bunden til håndvullen og stukket ned i en kranne på muldvejlen og gjorde tjeneste som den ene handvot; den bærer forskellige navne: *rostak* (Bradr.), *rostuk* (Angel), *rostaic* el. *rostak* (Agersk.), *rostdg* el. *rostræ* (D., Landk.); Hap. forklarer ordet som ryddestage, thi kæppen er jærnbæstet på enden og bruges bl. a. til at rydde senegræs el. andet bort, når det slæber for langjærnet; gamle smiede forklarer ordet som rads-træ, fordi man ved hjælp af denne stang magter ploven, råder med den; se ros, rosse.

rosthalm, no. *rosthalm i* (Vens.); *rosthalm i* (S. Sams); halmen, som lægges i bunden af bryggerkarret; om der toges en visk af utersket rughalm, blev øllet særlig velsmagende.

rostkar, no. *rostkær d* (Emmerlev); *rostkær æn* (Thy); *rostkør d best. -ø* (Vens.); bryggerkæd, jfr tapkar.

rostok, no. *rostdå k æn -ør* (Fjælde); åre af ro med.

rosttag, no. *rostdag d best. -ø* (Vens.); — rosthalm.

rosville, no. *radix scillæ*, lægemiddel (Maaer).

rostvisk, no. *rostvesk i* (Vens);

en visk halm, som lægges over bryggerkarrets taphul.

rotte, no. *rdt el. rd æn best. -æn* fl. -ør (Vens.); *rdt æn -ør* (D., vest.); *rdt æn -ør* (Lem); *rdt æn -ø* (Vor h., Søvid s.); *rdt æn rdæ* (Sundev.); fl. *rdter* (Fjælde). — 1) — *esm.*; en bekendt lille gnaver, mus *rattus*; *han æ lisd trøve som æn rdt i æn sur wost* (vest.); *ka de hdl æ rdter* (Mdt), *ta magle sagen: di rdter ldler æ mæ* (Valsb.), *ø*; de vanskeligheder regner jeg for intet; „a frejle mussel få a ska go hult te rotteren“, *Vuelb.* 62, *ø*; rent løve odelagt; i et børnerim: „ry æ pått lued mæ rott“, *Sgr.* V. 150; rotter kunde sendes ind i en egn af bjergfolk el. tattere, således til Nordsælland, *JK.* 285 96; til Låland, *Thiele* II. 66; til Falster, *Sgr.* III. 214, 1124. Kr. Sagn I. 418. 44; jfr *Wigstr.* II. 144, *Meyer Aberg.* 131, *Z. f. M.* IV. 81, *Folkl.* X. 364; i Hanherred er der ingen rotter, *Kr.* VIII 385 699, *Alm.* I. 88. 331, se muldvarp; ej på Norderøerne, *JFærø* 226; vil man fordrive rotterne, skal man en højtidsmorgen feje snævsel fra alle fire hjørner midt på gulvet, bære det ud i sit forklæde og kaste det i fandens navn på nabens mark, *Kr.* IX 19 168, *Almuel.* IV. 158. 15; el. man kan skrive Medardus (s. d.) stillende (s. d.), over alle åbninger på huset ved solopgang, *Kr.* VI. 266. 124. *Sgr.* VII. 233. 573; jfr *Wh.* VII I. 181, 188 øv.; besværgelser, se *Kr.* IX. 69 743, *Sagn* VI. 89. 11. 88. 29, 417 Bg., *J. Saml.* IV. 120. 28-30, *Cavall.* Wärend I. 426, II. XLV, *Thieles* Overtro nr. 311, *Ons* Volksl. III. 106. 13, VI. 58; indorm (s. d.) var rotternes

skytsherre på Fur, *Kr.* Sagn I. 428 79; rotter drives af troldmænd, *Nordmænd* (s. d.), ind i ilden, *Kr.* III. 84 149, *Sgr.* II. 188. 767, *Thiele* II. 289; ud i fjorden el. i et kjer, *Kr.* IV. 188. 263, *Sgr.* IV. 166. 518, *Thiele* II. 68, *J. K.* 258; de drives fra Boge, Sams, Herring v. Kværndrup, fra Fur, Junget ved Skive, se *Kr.* Sagn II. 198. 20 91. 94. 105. 107; fra Stjær, Thynholm, Lønstrop, Strandby, *Alm.* I. 102. 87-90; dersom r- kommer til Vesterhav, og der til Gudum kommer muldvarpe for rotter, skal verden forgå, *Kr.* Sagn II. 340. 367 406; en „rottekonge“ gor lojer ved at signe (s. d.), *Kr.* Alm. 2

159, 90; jfr. Temme, Pommern s. 169, Amark s. 114; rottefængerer i Hameln, *teman* S. I. 291, Gould, Curious Myths II. 152, Folk Journ. II. 207, Folk. III. 227, og Melus III. 154 ned., se lindorm; r- for- bager og æder mand, Knytt. S. kap. 61; z- biskop Hatto, Z. f. M. I. 452 II. II. 105 flg., III. 307, Urdsbr. V. 182, Gr. S. I. 288, Liebr. Volksk. I flg., Gould Curious Myths II. 182; rotter stævnes, Jfæro 226; der føres proces (s. d.), med rotterne på fur og de må flytte, Kr. VI. 56; jfr. Thore II. 67, J. Saml. II. 62, Kr. Sagn I. 128-79, Ndl. Volksk. III. 183, Amra s. 21 anm.; jfr. at rotter opsiges til fra- dræning, Sundbl. 129, Wigstr. II. 134; det sker skærtorsdag, Alden Getap. 108; jfr. Arret. Folk. V. 23, 330, VI. 70, 233, IX. 223, XI. 161; mange rotter varslar dyrtid, Kr. IX. 19-169, Sgr. VIII. 105, 438; alm. er vistn forestillingen, at rotter på skib er et godt varsel; de går fra borde, når skibet skal strande; jfr. Jonsson, Måre s. 12, Folk. Journ. IV. 14 (Skotl.), Wuttke nr. 273, Rochb. Drei Gaugott, 177, Elian, Var. H. I. 11, Hist. Anim. VI. 41, Hardw. Tr. 251; bliver en af rotternes kammerater ihjelslået, flytter de, Sgr. VIII. 106, 440 (vestj.), det varslar ulykke, Kr. Alm.² I. 137, 59; de må ikke i julen (s. d.), nævnes ved deres rette navn, men skal kaldes de „store“, Sgr. III. 152, 841 (Sall.), VI. 207, 90 (Sams.), VIII. 105, 327 (Fyn), Gr. Gl. d. M. II. 111-98 (Faltster); de „store grå“, Kr. IV. 408, 38, VI. 270, 161, Sgr. VII. 66, 373; de „store langrumpede“, Thiele Overtro nr. 224, Grundtv. Gl. d. M. II. 213, 389 (Fyn); „tøder“, Nyrop, Navnets M. s. 125, Sgr. VII. 75, 457 flg. (Sall.); jfr. Kr. Sagn VI. 417 flg., Werlauf Antegn s. 399, Wigstr. I. 173, II. 282, FS. 35, 49, 50, Raaf I. 37; se navn; Samsangerne trakterer Årøborne med søgte rotter, Kr. IX. 254, 94, Efterslæt 244, 274; i sagnet vælter en rotte (dja- velen?) en vogn, Kr. IV. 213, 298; elle- løket drager ud i rotters lignelse fra Årø, Thiele II. 253; heks, måske i rotte- sam., Asbj. III. 309, Curtin 194; det mektes genferdet at få plads over jorden som en rotte kunde ligge, Kr. VI. 147, 210; et land uden katte, se II. 108, 53, a, over- fald af rotter, se Thiele I. 308; jfr. Kr. Sagn III. 278, 70, Arnas II. 500; dron-

ningen siges at have født en rotte, Kr. V. 173, Sgr. VII. 161; rotten er et hjæl- pende dyr, Kr. VII. 273; jfr. Asbj. II. 17, 75, Segerst. 50; r- med øjne som låg på krus ses ved skattegravn., Kr. Sagn I. 381, 44; slæber hølars, Wigstr. I. 160, 174; suppe koges på r- til fosterfordrivelse, Kr. Alm.² III. 106, 38; alm. folketro om r-, P. Vlk. VIII. 172; hvad rotter (mus) siger, Gav. War. I. 317, II. XXII. — 2) skældsord; *din råd; æn rier råd* (D.), skældso. til en dreng fra Ribe; *ræstarby, metby råd* (D.), til drengen fra Midtby, Vesterby; „Böwt r-“, Kr. IX. 133, 350, Sgr. II. 87, 420 (Bavel, S. Omme s.); i stødremser: „*Rådhe råder*“, Kr. IX. 131, 347 (Hvudfing s.); „Kirkeby r-“, Kr. VI. 347, 221 (S. Omme, Brande s.); „Kollund r-“, Kr. IX. 128, 337 (Hmr. h.); „Møllerup r-“, Kr. IX. 127, 328; „Østerby r-“, Kr. IX. 132, 48;

„di Astrup rotter, di pisser i dje potter,

Å skider i dje kander Å skjenker hweranner,

di slor 'et i los' Å gjæmmer 'et te posk'!“, Kr. IX. 137, 370 (Slet h.);

ell. „di Jegsen rotter, di skider i dje potter,

di lukker 'et i los', di gjæmmer 'et te posk',

Å spis 'et te dje ywlawtens natower!“, Kr. IX. 137, 369 (Skanderb.);

ell. „de Spøtrup rotter, de gyer i dje potte,

de før 'et te Vejlf' Å lær 'et fæsejl', de før 'et te Os' (Århus) Å lær 'et slo i los',

de gjæmmer 'et te iwl, de æder 'et dawl!“, Sgr. XII. 143, 371;

ligeså „Vindelev rotter“, Krist Börner, 397, 76; jfr. Kr. Ordspr. s. 504 om Rur- bæk og Hestlund; se præste-, skole-; r- skal være komme til Europa i folkevand- ringens tid, Hohn⁵ 380, omtales i 11. Årh., Folk. III. 245 flg., Bugge Studier I. 469; jfr. Aasen, rotta huk.; mnt. rotte

Sch. Lübb.: htsk ratte el. ratze, eng. rat; kirke-, klæg-, vand-

rottetøj, no. *rattdøj de* (Søvind s.); rottegift.

rottefælde, no. *ratfæl æn -ør* (Mors, Agger, vestj.); *ratfæl æn -ø* (Søvind s.); *ratfæl æn best. -en fl. -ør* (Vens.); = rgsm.

rottegab, no. *råtgaf* *et* (Ang.);
rottehul.

rottehole, no. *råthål æn* (Støvr.);
råthål æn -hul (D., vestj.). — 1) =
rgsm.; den er gullip, kattene æder den
ikke, Ser. VIII. 106. 139. — 2) forskel-
lige genstande, der ligner en rottehole;
en rund til, (alm.), jfr Bugge Studier
s. 468, en pæse), hvormed murene af-
streges de korte streger på muren (Støvr.);
jfr skrapensel; stænglerne af equisetum
(Hammelev), J. T. 299, vistnok også om
græsarten *phleum pratense* L. (vestslæsv.).

rottehalet, to. *råthåls* (D.); *råthålet*
(Søvind s.); *råthåls* (Lem.), om heste,
der har få hår i halen; jfr. rephelet.
rumphalet

rottehul, no. *råthul æn -hul* (D.);
råthul æt -hul (Søvind s.); rgsm.

rottehund, no. *råthun æn* (D.,
vestj.); = rgsm.

rottejæger, no. person, som pålægger
sig at fordrive rotter; han skrev på en
seddel, isideletter en besværgelse:

hold gode katte i dit hus,

så bliver du fri for rotter og mus!
Kr. IV. 218. 306.

rottekat, no. *råtkat* i best. -i flt. -kat
(Vens.); kat, som fanger rotter

rottekonge, no. gör akkord med³⁰
færgemanden, da rotterne flytter fra Fur,
Kr. VI 56, til Store og Lille Rotteholm
udfor Sundsøre.

rottekrudt, no. *råtkryd de* (D.);
råtkrud de (Søvind s.); = rgsm.; arsenik.

rottesaks, no. *råt- el. råtsaks el.*
-saks æn (Vens.); *råtsaks æn* (D., vestj.);
råtsaks æn (Søvind s.); = rgsm.

rov, no. se roge, rug; no se råbe.

-rov, no. se mund-.

rovfugl, no. *rådfugl æn -fågl* (vestj.);
= rgsm.; vist læneord; blandes her af r-
i dybestyd, fortæller de alt, Kr. IV 354 76,
Alm. 4 I 118. 07; de nagles på port for
at kyse vatter, Læsnel I. 292, Wigstr.
I 105, besværgelsen mod dem, P. Volkssk
II, 90, se gente, høg, 1. krage.

ro-visk, no. laver kloge koner af
vildtvoksende planter at lagge under no-
vedpæde for søvntashed (JK. utr.)

roving, no. se ruglev.

rovlshul, no. se redvæliethul.

rovpjesda no. se ruggersdag.

rovake, no. se ruske.

rosvorn, Mb. se ravsborn.

roæg, no. *rørek de* (Landk.); *ruæg*
æn (Søvind s.); *rø eq* (Andst); *røk*
(Bøling h.); *roð æq* (Varde); *ru el. ruæg*
(Løgst.); jernspåner på vægen af skæ-
rende redskaber, de fremkommer ved
stærk shibning; *dær æ rørek fôr æ knyg*
(D.); *dær æ rørek i æ her* (Lem.); *ruæg*
(søllandsk); bogstaverne -r- og -æ synes
vellydsbogstaver, jfr. Aasen, ro 2. huk
Rietz ro, sv. rægg; se 3. ru.

1. ru, „at ligge på ru“, o: læg-
lig, Mb. efter Moth.; se Kalkar III
619. 2. h.

2. ru, no.

ruq nt. fl. tl. -er (Vejr.);

ru -er -et -al (Andst, Agersk.);

ru -er -al (Bradr.);

bruse, fylde, tage plads; *de ruqer mæg*
(Lem); *dær ær æt æd mæg som de ruqer*
te (Landk.); *de ruqer mæg dp i æ sæk*
(Varde); *de æ græp, som di stæk ruqer*
(Lindk.), viser sig store mod horisonten,
æ keon de ruqer mæg i æ lai æjær; æ
ul ruqer mæg i æ sæk (Agersk.); spæl-
tende siges: „de ruqer hia mæg, som en
tæffel (thekkasu) i Fælding mose“, Kr.
VI 324 89; jfr. Aasen Rietz ruva, næst
stort omfang; se rulag, skrude.

3. ru, to. *ruq el. ruk* (Vens.); *ruq*
(Læl s.); *ruq el. ruk* (Mors); *ru uk*
rut (Møllemslæst.). 1) — rgsm.; *ruq*
som i høgul (Vens.), så skarp at fæ-
pa som halen af en hân; *ruq bed* på en
kniv (Thy); *ruq æk* (Sall.), = roæg is. d.
ta dpâ nua mæg ruk nêjl (Vens.), tage
hånd på; sprækket, ujævn om hænderne,
jfr. hakket (Vens.); *u æ æd ruq i mæg*
hals, fôr u hær fôr æt mæg kul (Læst.),
ruq i halsi (Vens.), rusten i halsen; *be*
de gôr ruk te, hæg cyr ruk te (Vens.),
rask til, rask afsted; se 2. rad - 2)
gnaven, tortrædet, g. *hæg u æ nua ruk æt*
(Vens.). 3) lædden (Møllemslæst.); *u*
rut som æ fôr (Vlb.); *de lile ru tept*
(smst.). 4) lig polisk, *æn ru kul*,
(Msl.) svarende til vestj. læden; hisk rask,
mint. ru eller ruwe, Sch. Lubb., eng-
rough; se hâ.

rub, no. i udtr.: *rop d stop* (Thy);
rop d stop (Søvind s.), = rgsm.; *han hæg*
tæn æften mæg sæ bode rop d stop (Vejr.);
hæg tu bide rop d stop (Vens.); jfr.
rumpe, stubbe; jfr. Aasen, rubb hak.

bestump til at fortøje med; mnt. rup
ande rap, Sch. Löbb.

rubank, no. *rubank æn* (Thy, D.);
en stor høvl, snedkerne bruger at stryge
taaler plane og lige med; jfr. litisk rauh-
bank, strygehøvl.

1. **rubbe**, no. forslidt fejekost, se
rulle Mb.; kar-.

2. **rubbe**, uo.

rop -ør -øl (vestj.);

röp -ø -öl (Søvind s.);

rop -ør -ø -ä (Vens.). —

1) *rop søj* (vestj.); *röp sä* (Søvind s.);
de ka ri ropas om (vestj.), kappes om;
ret do no sic, do ropas dæ! skynder dig;
køj ropas d (Vens.), skynder sig bort;
rop ø klør a sæ (vestslæs.), rive dem
af sig; jfr. *ruf*. — 2) skrubbe gryder
(Søvind s.); se karrubbe; jfr. eng. rub,
at skrubbe

rubberet, to. *roðero* (Agger); ru,
ugævn, se rulleret.

rublime, no. *roplim æn* (vestj.);
røskost af birke- el. vidieris, der bruges
i stalden, når den er for dårlig til at
bruges i stuen, Kr. VI. 263. 105, 290. 365;
skifting prygles med r., Kr. Sagn I. 311. 34;
r- udenfor dør kan hoks ej komme forbi,
Kr. Sagn VII. 67 20 21 flg., se lime II.
430. 51 a; lægges r- udenfor dør kan av. 20
højes bort med den, Kr. Sagn VII. 215. 51;
lægges i ægteforks seng nr 761.

rudder, no. se ruje.

1. **rude**, uo.

ru -ør rut rut (Vens.);

rud -ør rut rut (Mors, Thy); nf. nt.

rut -ør (Vejr);

ry (Åland). —

1) snyde næsen; *ru di nijas, mi dræn*
(vestj.), Vens., Mors, Thy, Sals.); *fuo no*
o ta dilleq marj, rut hon dila hena nijas
o æ marq, Sgr. I. 217. 1206 (Sall.). —
2) snørke; *hon æner, ad de ruor ælar*
(Vens.); *hon æde, så de ruged* (Lahl s.),
æ: snørksø; hjeledes om svinets snør-
kende lyd, når det bliver bange; *di*
ruor d laar (Vens.); *„di bæjone øen d*
ruor dær uante“, Grb. 47. 85, grynte;
æress 67 65 „gålcu rut, d mæ jil kam så
åile flidki i jæt flyespreng“, galten gryn-
tede; *„hile flidki d svar d grijs baqælar,*
ad d rut i hile bæraqdri“, 67. 50 æ: så
det lød i hele borggården; om svinets
grynten (Åland), herhen hører sagten:

de ru fæjt i æ vora (Sundev.), æ: vinden
tuder; jfr. isl. rjota; Aasen rjota, kuurre,
snørke

2. **rude**, no. *ruu æn* best. *ruen*
fl. *ruor* (Vens.); *rud æn ruder* (D.,
vestj., Agger); *ru æn ruu* (Søvind s.);
ru æn ruu (Sundev.); *ru æ -ør* (Bradr.);
= rgsm; *glarmæstæn æar hær d sal æn*
ruu gi (Vens.); ruderne var i glds vin-
duer små, fæstede i bly; der er i den
halve karm talt 32 (vestslæs.); r- af
horn, blære, pergament, Hagemann s. 14,
Såve Åkerns S. s. 56; ruder, som ej kan
indsættes, se Kr. VIII. 231, Sagn V. 56. 40 50;
jfr. Rochh. D. Gl. I. 172, Wolf N. S. 553,
Mhoff 150 av., 301 flg.; se hul I. 669. 51 a;
„rudespil“, Kr. Børner. 256. 5, en slags
hoppen paradisi i firkantet figur; *d tæjn*
Herodas på ruu (Torslev, Vens.); man
sætter fingeren på spidsen mellem to
ruder og tegner; se vindues-; jfr. mnt.
rute, Sch. Löbb., regelmæssig firkant,
vinduesrude.

ruder, no. *ruor æn -ør* (Vens.);
ruoder æn -ør (Agger); *ruu æn -ør*
(S. Sams), ilk. (Søvind s.); *ruder æn -ør*
(D., vestj.); *ruor æn -ør* (Aggersk., Sun-
derj.); i kortspil, = rgsm.; *ruder æs*,
koq, dam osv. (D.); *rudæm, rukøq*,
ruværs (Vens.); *ruu æs, -køq* (Søvind s.);
di tæjor dæm æn blad ruder (Frederits),
æ: et slag kort, soldater udtryk; „a regner
det ikke for ruder syv i styrvolt“, Kr.
Ordspr. s. 259; *do ær ud som ruder d*
(vestj.), æ: slukøret; ruder seks kaldes
„bette Lawsles kone“ (Mds II.); når der
spilles ruder ud, kan siges: „*ruu æn*“
æjæ glarmæstæren (Søvind s.), somme-
tider tilføjes: han kunde ingen sætte
ind, el.: „*ruder ud og vinduer ind*“ jfr.
Urdsbr. II. 172; i skæntehesten siger
præsten i sin prædiken: „dersom Satan
fo'r ind gennem disse „ruder“. Kr. KY.
33 25; se hjærter, klør, spader; ordet
er fl. af 2. rude, no. (s. d.); jfr. Spartanos.

ruderet, to. *ruærs* (Vens.); om tøj,
no r- tøj, æ. med mønster i ruder; tavlet
ruder flb, no. *ruder flb* (vestj.); et
slags kortspil — fib.

ruder knægt, no. *rudar knægt* (D.);
rukne i (Vens.); kaldes i Framl. h. „ham
der hug Borum bro“, Kr. Ordspr. 510;
andre kielenavne: „*ham, dæ træsko på*
dæjnen“, „*ham i luthörsæren*“ (hereds-

bukserne), „*Rus i baket*“ (Eilsted); jfr. „sunder ut Kiel“, densamme, se Korrespondenzbl. X. 70, jfr. X. 10 s.

rudesaft, no. der udleveres syrup, frugt, papav; vel opr. ligesom „rudevand“, aqua ruta, et præparat af ruta graveolens L.

rudesæt, no. et kruset sæt el. fruentimmer hovedtøj; en rynket el. kruset hovedstrimmel (Slet h.), Mb. under ru-¹⁰ sæt; se ruder.

rudsøve, no.

rugsøve-søve-r-søve-søve (Vens., Jald s.);

ruhede [er -ed] (Thy, Mors);

rysøve-er-søve-søven (Vejr);

snorksøve.

rué, no. se roe; no. se ru, rude.

rued, no. se rod; no. se rode.

ruer, no. se ruder.

ruero, to. se roddet, ruderet.

ruos, no. no. se ros.

1. ruf, no. *rof de* (Mors); havtåge, se ravs; hav-.

2. ruf, no. i udtr.: *de ska go me æn ruf* (vestj., D.); *i æn ruf* (Vens.); *røf* (Søvind s.); *i æn ruf* (Agersk); bjergmanden hug dem i sig med en ruf, Kr. V. 260.

3. ruf, no. *rof æn-er* (Agger); itk. best. *rofa* (Vens.); skibaruf; købes på strandauktioner, bruges i tørvehus (Vens.); jfr. isl. hiof itk., skur; mnt. rof, Sch. Lübb.; eng. roof, tag.

1. ruffel, no. *rofæl æn rofær* (Agger); en stor skovl, kasteskovl; en rå, prov kvinde, *de æ så möj æn hjo r-* (vestj.); også = ruffelværk (s. d.); jfr. mnt. ruffele el. ruffele, Sch. Lübb., stærk spade til at brække trærodter op med.

2. ruffel, to. *rofæl* (Vejr); ujævn på overfladen; tyk i mælet af forkulelse.

ruffelværk, no. *rofælværk de* (Thy, Mors); siges om grovt tøj.

rufforet, to. *rofæra* (Vens.); ujævn; *de æ så r- d fænem dpa*.

rufferske, no. *rofæsk æn* (vestj.), *rofæst* (Lem, Rkb.); *rufæsk æn* (Andst); *rofæsk æn* (Vens.); *røfis æn* (Agger); slet kvinde, skøge; herhen hører mulig rufæjs (s. d.); jfr. mnt. ruffersche, Sch. Lübb.; mlat. ruffarius af ruffa skøge, der atter kommer af rufas, rød, fordi skøgerne bar røde huer, V. S. O. under o, jfr. Scheible Kloster VI. 468.

ruffe, no. *rofæl rofær rofæl* (vest-slesv.); vstin.; skære ridser el. revner i; *æ skærter rofær d æ is; de rofær* (Lem, Rkb.), når man slæber noget over ujævn bund, om rystelken; jfr. Aasen, rupla, rukke, rive af lave, isl. rupla, rive, plukke; mnt. rufelen el. ruffelen, Sch. Lübb. „hin und her ruffeln“ (?)

rufforet, to. *rofæra* (D., Varde, Thy, Agger); knobret; ujævn, f. eks. om is, tøj; se rubberet, rufferet, skrolleret.

ruffet, to. *ruffe* (vestj.); = rufferet.

rug, no. *roue* best. *rouer* (Vens.); best. *råci* (S. Sams); *røu hak*. (Tved s.); best. *røvet* (Silkeborg, Rugen, Søvind s.); *røp* best. *røven* (S. Hald); *æ råci, de råu* (Thy, D., vestj., Sønderj.); *roue de* (Agger); en kornsort, secale cereale L.; *et ful rine* (Søvind s.); en rugmark; linærug =

¹⁰ vinterrug, Cav. W. II. 104; det har været en alu. forestilling, at hejre, bromus secalinus, kunde omdannes til rug, ligeså i Engl. rajgræs, en lolium art, Folkl. Rec. III. 85; når rugen sås, siger den: „tæg mig tør og læg mig dyb!“, Kr. Ordspr. 469. „red godt under mig!“, Kr. Anholt 112. 271; jfr. Sæve Åkerns S. 32; Cav. W. II. XXI; rugen til sied ma ej tumses, P. Volksk. III. 185. 1; r- havde oprindehg kun aks ej strå, Trad. pop. II 485; man kan harve rugen fra sig, havren til sig, Kr. IX. 35. 377. 5; den tåler ikke som havren stærk harvning; den kan nok drukne, men ikke fryse ihjel, JK. 169. 50, jfr. Ndl. Volksk. I. 182. 22; majdag skal rugen kunne skjule en lærke (D.). jfr. Kr. IX. 36. 384, Gregorius, 23. April, en krage, Kr. IX. 28. 293, jfr. Meyer Vik. 230, Bartsch II 163. 760; hører dog sagtens andetsteds hen: *roust sku skygl æn krag san Hans nat* (Jald s.) el. pinsedag, Sgr. VII. 83. 510, VIII. 39. 41, Kr. Alm. IV 160. 463; „maj er aldrig så vie“, at rugen jo lader sin vippe se², Kr. VI. 268. 148; når man sår sidste skæppe, skal rugen stå i vippe: den skal have aks d. 28. maj; skrider den kort, bliver den lang; den skal have 4 uger til at skri¹, 4 til at dri² (dræ), 4 til at modnes, se Kr. Alm. I. 40. 1 k. l., Kok Ordspr. 112. 59; den drager til St Hans marked og steder sig svende el. drenge, se Kr. Ordspr. 112, Almucl. I. 40. 136 h. 5, sideskud, se rugdrenge; *vandær æ rår*

er var mæ æ cep, så ska vi æ byksæ
dep. Kr. Alm.² I. 31 125 (Sundev.); *roisæ*
nu ær bruæn i kan d hvijs te dæn
spæt knæ, d dædm folk ædre æ æ mæ
der hat, skul dær kom trij kunær i haten
æld æ.), så kunde den løstes; den var
æden, når man ikke kunde trykke en
ærne istykker ved at klemme den fra
begge ender i fugteus el. når kærnen
kunde blive stående på håndhælden, Kr.
IX 37 186, Sgr. VIII. 40. 59; Kr. Alm. I.
II 136 m. o., Mejb Slesv. Bønderg. 166;
er der hul indeni i kærnen, er den tjenlig
til høst, Kr. Alm.² I. 48. 5; — pigen, som
lunder sidste mg. kaldes „rugkælling“,
J. K. 171. 54 56, Kr. Alm. I. 48 164 (Sæll.);
æ skal lærskes på dyne, byg på sten,
havren på bart gulv, Kr. IV 374 311,
Anh. 112. 273, æ: den skal have under-
lag; til jul skal der være optærsket, Kr.
Alm. III 97. 345; — hænger træerne fulde
af æm mell jul og kyndelmisse, varsles en
god rugavl, Kr. VI 292. 390, IX. 20. 189 190;
jfr. Strackerj. II. 29 294; juleaften (s. d.)
tages varsel for rugen, se J. K. 170. 51-53;
dræk æ røse dp (vestj.), æ: gøre rug-
bøge (s. d.); *ædræn ska æ d ha æd røse*
ædræn (vestslesv.), æ: på den måde skal
sagen ikke tages, se hsk. lege, I kort; „la
wos ælle fo æd rønger æd wi kå gi
mænæn en lund' row æ en ssk flæsk“,
J. Saml.² I 89; „a gor i skoven æ se te
rowen“, Kr. Børner. 230. 10, en slags
tagfatte; — i Haderup har de godt vand,
rug og kartoffer; i Amstrup, Bække,
Løstrup, Floer, Rømpen, Lemning „æwler
de godt row“, se Kr. IX. 119. 287,
123 314 16. 18 20. 21. 22 25; — for et læs
potter fik manden I tid rug i Kolding,
Kr. Alm. V. 17. 18; for to skæpp rug en
ko, Kr. Sagn IV. 74; bonden byder herre-
manden sæde på en sæk rug, den er bedre
end herremandens forgyldte stol, Kr.
Alm. II 47; jfr. Strackerj. II. 274 d, Mhoff
I. 11. 13; æ så stærk, den kan stå for
teen, Kr. Alm. VI 231 571 skæmtelst.;
under mævæst finder kone korn i æks,
Kr. Anh. 180 220; det er utilbørligt at
brænde rug til kaffesurrogat, fordi „Vor-
herres ansigt“ (s. d.) sidder på hver
ærne, Kr. IV. 400. 573 Sagn VI 226. 61; af
sætte grund kan man skyde en heks
æd at komme rugkærner i bøssen, Sgr.
V 70. 519, Kr. Sagn VII 76. 5; — trolde,

genførd el. bjærgfolk kan ej gå gen-
nem en rugmark, derfor er der ulhold,
når de forfølger en, Kr. III. 32, IV. 134.
152. 217, IX. 258. 90, Sagn I. 143. 537 38.
255. 88, 288. 90, II 38. 146, III. 419. 66,
V 314, VI 334 æv 399, VII. 100 æv.; kar-
len går ind til speget i guds navn og
med rug i sin hue og sine træsko, Kr.
IV. 118. 162; jfr. Mhoff 233. 320, varulve;
Norge træder byggen i rugens skæl, se
Faye s. 26, Asbj. Bl. 120, Bergh III 28 anm.,
Storaker s. 16. 18; æll. s. 10 tages byg-
korn i skoene, at troldekvæder ej skal
gøre fortræd; Nicolaiss. Nordl. III. 16; jfr.
rugbrød skærmer bindenund, Kr. Sagn
IV. 167. 583; en rugtvilling udenfor sove-
kammerdør, æs. s. 555; i en rugdyng
kan man skjule sig for djævelen, Kr.
Sagn VI. 27 96; man skal have rugbrød
og hørfæ hos sig ved maning, æs. 59 179;
stolign. rugkærner strøs under ligkiste,
Strackerj. I. 64. 69; en håndfuld rug ud-
strøet over gården skærmer mod hekse,
og tre rugkærner af samme vippe, ind-
stukne under båndet af smørkærnen mod
forhekselse, Thiele Overtro nr. 213. 244.
728; jfr. Mélos. IV. 252; frugts. kvinde,
som bær barn, skal have rugbrød hos
sig, Kr. Alm.² III. 113. 48; jordemoderen
strør rug på det nyfødte barn, lige så
mange „guds blide ansigter“ som der er,
lige så mange fald skal Vorherre bevare
barnet for, Thiele Overtro nr. 385; „så
mange korn så mange år uden lyde“,
Wigstr. II. 158, se Vorherres ansigt; alm.
om rugen se Strackerj. II. 77. 360; dræ
strøget af rug mod feher, Kr. Sagn IV.
621. 64; — bjærgmanden får roden (s. d.)
af rug, Kr. IV. 278, mens bonden får
toppen; det forlanges, at trolde skal
gennemgå rugens pine, Gr. Gl. d. M.
I. 107, Kr. Ev. 217; jfr. Bergh. III. 27,
Steph. Cav. Folksagor 191, Magyar T 79,
Rivista I. 656, Læstner Sf. I. 8 flg mange
henv., Pitré Arch. VI. 216, æ: saks, lærskes,
males; — en rugkærne, som er fundet
hel i brødet kan sættes op over døren
nyårsaften af karl el. pige, den første
fremmede af modsat køn, som gik ind
under den, blev vedkommendes kæreste,
se J. K. 65. 60, Kr. VI. 279. 207, Sagn VII.
250. 93, Alm.² III 93. 66, Sgr. VIII. 85. 230
(vestj.), J. Saml.² III. 118 (Djursl.); jfr.
Nyland IV. 138, L. quæll VI. 157. 5 (Ditm.);

grøn rug spirer op i ovnen til vidnesbyrd om, at et syndigt menneske har fået nåde (s. d.). Kr. Åv. s. 372, se l. æ. rose; den onde købmænd, som ej vil sælge rug, ønsker, at al rug han ejer, må brænde på hans grav, Thede I. 245; i løgnetust, sætter karlen sig på en rugvippe, som vipper ham op i himlen, Sgr. VII 203;

gåde: da jeg var lille og lavbenet, kom til mig det ingen, men da jeg blev, som jeg skulde være, da fik jeg mange beklere, de legte med mig som kat med mus indtil jeg slap i hus, min arme ryg den knaste. Fb. Fr. H. s. 143, 9; se 2. hør, 1. nød; i mørke taler kaldes rug en enkelt gang „smalben“, se Sgr. III. 182, 999; jfr. kål; slgn Aasen rug, isl. rugr. hak.; mnt. rogge, Sch. Lubb., htsk rodden; se raggens, skourok; 1. ham, hørve, skrifte 2, valng; brak-, drøse-, gjøde-, kamp-, købe-, munt-, rydde-, Sankt-Hans-, sommer-, stub-, sæde-, vase-, vinter-, vår-

rugager, no. *rûagga æn* (Søvind s.); *rogager* i (Vens.); = rgsm.; *dær hår a æn nær rdie* (D.)

rugavi, no. *rûavæl æn* (D.); — rgsm.; se rûnnehær.

rugbaj, no. *rûgbaj æn* (Stær.); brød af sigtet rugmel.

rugblomme, no. *[rûelblom æn]* (Mellensl.); den blå kornblomst, centaurea cyanus L., J. T. 55.

rugbojle, no. *rogbjæl æn* (Lb.); gjelde, hvor husbonden trakterer med æltskiver og puns, det holdes, når rugen er høstet, jfr. boghyede, byg, havrebojle.

rugbrød, no. *rogbroj æn* (Vens.); *rûebro æn* — flt. (D.); *rdiebrö et* (Sundev.), — rgsm.; må ej vendes med siden, hvoraf der er skåret, mod dør, JK. 171 56, til forklaring se Wh. Vlk. XI 321; på læse to slags: blødt brød og kavringbrød, Bug Lesue 187; grænse for bruget mod syd, se Wh. Vlk. I 348.

rugdreng, no. *rûedreng flt.* (Brurup s.), *rûedrengi* (Sikob., Skanderb.)

1) sideskuddene på ruggården (Malt h.); *roun ka ste dreng te Søn Hans la* (Vens.); *hgesa l. lid s*; *æ rdiebreng etar op om messenær, de æ dam, ær hyar æ skæp* (vestslæve); kaldes også „St. Hans dreng“, Kr. Alm. 1. 34, 167, 76 54; — 2) *rûe-*

dreng æn (Søvind s.), mehlrugersvampen, *claviceps purpurea*, Tulasne (nyst.). Thy — 3) det sidste rugtrug, som bindes på marken (Lyngd, Horn h.); jfr. 2. rette 2, hostdreng.

1. *ruge*, no. „*de æn lissom hæl skouen sku ha vælt, d liq te grenen d ruqt a drdat nær ou trærn*“, Kr. IX 254 (Stær. Framl. h.), slå mod hverandre med klapprende lyd (E. T. Kr.)

2. *ruge*, no. *roge* nt. fl. fl. -er (Lem. Rkb.); *rug -er ruqt ruqt* (Åndst. Ågersk.); *rug -er ruqt ruqt* (Vens.); *rug æ -l ruqt* (Elsted); *rug* (Sams.)

= rgsm.; *rug æ æ ek* (Ågersk.); *legar a met eg dja mys gas, ad ruqt hon e*, Grb 74 5, også fig. roge over penge og gods: *høj lego nåk d ruqt ær i håben pæn; d ruqt*, en ruget (Vens.); jfr. *leg kylehær ud* (D.); jfr. Rætt. ruga; skruge, skruk.

rugehøne, no. *rûghôn æn* (Sams.); *rughôn æn* best. -hôn (Vens.); = rgsm. jfr. skrukke.

rug-ende, no. *rûeend æn* (Søvind s.), ruggulv, se 1. ende 5.

rugepotte, no. *rupept æn* (Sams.); en lille jærugryde med gløder, som kander varmer fødderne på, jfr. Mejlara s. 101, Kr. Alm. 2 III 20, 68 flg.; en sked der havde *lô æjærug* fortalte, at *der de tysk hæ di en kakeler, man di jger i æn gryd, di kule rupept* (Vens.), se Fb. Fr. H. s. 72; se 1. kik, ståve.

rugfalg, no. *[rûrfala æ]* (Ang.); rugstub.

ruggilde, no. *rûeqil et* (S. Hald.); gjelde, som holdes, når rugen er indse rugbojle.

ruggulv, no. *roqal æn* (Hmr.), ruglule; se rug-ende.

ruggård, no. indhegnet rugmark J. S. VIII 331, 33; jfr. kålgård.

rughalm, no. *rûehalm de* (D.), *rdiehalm de* (Søvind s.); *roehalm* i best. (Vens.); — rgsm.; i en reimse: *Kjesten frå Glasholm, hun kogte god af r*, Kr. Börner. 65; flertal af r bindes om nyfødt kalvs hals, bringer lykke, Kr. IX 16, 136, i ægtesengen *kæ r*, ej hverlehalm, JK. 87, 175, ellers for bornene rodt hår (Låland); julehalm skal være r-, Runa V. 52.

rugvene, no. J. T 108; en gues-
et, eng.-byg. hordeum pratense, Huds.
(Sanderj.).

rughælmte, no. *rûchhælm de* (Sall.);
st. arner, halmstumper, som rives af
den tørskede rug.

rughøjtid, no. *rûchhøts* (Mellemst.);
= rugboje, gilde i anledning af, at rugen
er høstet.

rughøst, no. *rûchhøst æn* (D., vest.);
= rgsn.; alm. som tidsbestemmelse; *vi
væder ham i æ r-*

rugkage, no. *rûgkak æn -kaks*
(Sunderj.); *rûgkæg æn* (vestj.); *rûgkæg
-kager* (Agger); sigtebrød (Sunderj.); rug-
brød (vestj., Agger); hjertemanden ønsker
en r- for at kunne sige, Kr. IV 10.

rugkjerne, no. *roukan æn* (Mors);
roukar æn -kar (Agger); *rûgkær æn -ør*
(S. Hald; Søvend s.); *rûkan æn* (D.);
= rgsn.; rugkorn, rugkerne; den siger:
*væ fæ d fo mæ te æ jær, så sku æ
rûk rûjæl væ fæ d kom jær!* (Mors);
de gaden:

jæ havde en moder i mulden den
sort'.

og hun fødte andre, men selv blev
hun hørt;

hun ligger i sengen, mens bryllup-
pet star.

og nærmer sig bunden, hvor hun
går. Sgr. VI. 51. 475;

Strackerj. II. 78; djævel sættes til at
samle udstrøede r-r op, Kr. IV. 238 35;
en hel r- fundet i brød og puttet i kos
æ, gør den øksen (s. d.); jfr. en hel
tærne fundet i oblaten, Tr. pop. X. 281;
3 r-r, boghvedekærner, hørfrø kommes i
smørkærne, når man ej kan få smør,
Kr. IX. 72. 68; med r- ristes marekors,
Nyand IV. 128 ned.; jfr. rug, Vorherres
ænsigt

rugklapning, no. *rûcklapnæg æn -ør*
(Andst. Agersk.), et knippe rughalm;
rugens loselige tørskning, hvorved de
bedste og tungeste kærner falder af (flgk.)
Mb; om rûgtæt?

rugklid, no. *rûckliæg de* (D.); =
rgsn.

rugkorngulv, no. *rûckedgæl* (Lindk.);
= ruggulv

ruglev, no. *roulæn* el. *roulæn* i -ør
(Vens.); *rûl æn -ør* (Lahl s.); *rûli* el.
roulæn æn -ør (Mors); *rûlæn* el. *rûgli* el.

rûli el. *rûli æn -ør* (Thy); *rûgls* (D.,
Andst. Agersk.); *rûgl* (Emmerlev); rundt
sigtebrød (Vens.), „*væ rowlæn*“, Grb.
162. 23; lille brød af utimset mel, der
bages uden at syres (Mors); sigtet rug-
melskage, form som en lav kegle, bages
i jul til fattigfolk (Thy); *nûj o dæpûd
kom dæ krûnsk* (krydderi) i, d de sids
ûp i stur rûlær d æm kûgærær (Lild s.),
store rundbrød og små kavringer (s. d.);
rugbrød, glds., måske kun i en enkelt
forbindelse, æn sturær mælmaû roûæn
om æ rûgls (D., Andst. Sanderj., glds.);
skærer du en ruglev, hvor den er kôn-
nest, skal du dø, når du nødig vil, tm.
(Sanderj.); fra Angel anføres følgende rim:

„nu kômmer hun, nu kômmer Ann
Post,

fra Tollgård övör Tingvøj, med fir
hvid' og,

med knopper hör, o strykker smör,
o stur rau-hel*, Mholl. 52. 56;

i en slags stedremse:

„Kjæsten Donses hun sad ved Hjern-
drup lej,

mæ isterhønpøls å rowle,

hun slåw en skid, der var fem al
lang,

Å den kund di bær' te Fowre*,

Kr. IX 137. 371 (N. Slesv.); hjærgfolks
„rullung“ er foldt af hår, Kr. Sagn I.
111 127.

ruglis(?), no. *rûglsis*(?) (Flenaborg
egn); traktelement med risengrød, dans
o. s. v., når det sidste læs rug er indkørt.

ruglus, no. *rûglus di* (D., Varde);
en plante, vår-gæslingehølmst, *draba
verna* L., i flæng med flipkrave, *teedalia
nudeaulis*, P. Br.

rugmark, no. *rûgmark æn -markær*
(D. vestj.); *roumark æn* best. -æn (Vens.);
= rgsn.

rugmarked, no. kaldes et marked
i Skive i Sept., hvor Sallingboerne plejer
at købe sæderug, Kr. IX. 102. 92.

rugmel, no. *rûgmjæl de* (D.); *rûg-
mjæl de* (Søvend s.); *roumjæl* (Vens.);
= rgsn.; *do skryltær dæg ve at, som æ
staklær ve æ rûgmjæl* (D.), der var nem-
lig kun lidt byg i gl. dage, byggryn en
bekkerhed derfor trak tiggeren på skul-
drene ad rugmelsgrød, den kunde han
så alløvegne; til mølle førtes 1 skj. vikker
til hver 3 skj. rug, Kr. Alm. III. 48 149.

rugmelsgrød, no. *rdumjels grød di* (vestj.); *rdumjelsgrød di* (D.); = rgsn.; om *auctanan fark r. roemjelsgrøn*, Kr. IX. 221 60 (Lina, Gij h.); af udsat mel, Sgr. X. 90. 233, V. 57. 406 (Vens., Fyn); ingen pige skal have lov at gifte sig, førend hun kan lave rugmelsgrød uden klumper (D.); r. til nadver, Kr. Alm. III. 65. 219, når der bagtes, Sgr. X. 90. 236, Kr. Alm. III. 48. 149; 21 gange om ugen, Kr. Molboh. 3. 2.

rugmelskavring, no. lik hver ved ankomsten 1ste bryllupsdag, J. Saml.² III. 114 (Djursl.).

rugmelsvælling, no. *rdumjelsvælling di* (D.); = rgsn.; Assing å Følding, da løve di ve rowmelsvælling*, Kr. VI. 339. 182; præsten siger i sin prædiken: „i helvede er der så hedt, så hedt*... Som Tavsing rugvælling!“ sagde en rugter nede i kirken, se Kr. IX. 366. 191.

rugnøg, no. *rovnig d* (Vens.); = rgsn.

rugpedersdag, no. *rdøggjeda el. -pæda* (Vens.); 1. Aug.; regner det den dag, bliver rugen svang; *dæ ska wæ ful oan i roen dæj da* (Vens.); *rdøggjer*, o: Rug-Peder, navn til St. Peder, som mente, at bønderne havde ret i deres klager over vejret; så kom han til at råde et år og bønderne fik væde og varme i overflod, men da høsten kom, var der ingen kørne, han havde glemt at lade det bæse, at dræen kunde spredes, så måtte han slippe styret og hedder siden: *ldøggjer*; jfr. Kr. VIII. 368. 456, spises rugkærner r., møltes man ej hele året, Kr. Alm.² I. 70. 57.

rugrette, no. *rugret æn -ør* (Mds.); den som binder sidste neg, får r-n, Kr. Alm. I. 49. 169 (Staby). „rugrippe“, tryk fejl? se 2. rette 2, gammel 7.

rugrivning, no. *rdurivning de* (D., vestj.); affald der rives sammen på marken efter rughøsten, og køres hjem.

rugrøllike, no. *rdærolken æn -ør* (D., vestj.); Sundev., Als Ang.; *rdærolk æn* (Vens.); *rdærolk æn -røkar* (Aggersl.); *rdærolkar* fl. (vestslæsv.); en plante, alm. røllike, achillea millefolium L.; har været brugt alm. som surrogat for the, er sund både for dyr og mennesker, Kr. IX. 76. 808, se theblomst.

rugsigte, no. *rdusæjt æn -ør* (D.); sigten på møllen, hvori rugmelet sigtes.

rugstodder, no. det sidste neg af rugen, Kr. Alm.² I. 44. 66, Sgr. X. 45. 171 (Vens.); se fisneg, gammel 7, stodder.

rugstrutte, no. firkantede smakager af rugmel, lavede med sporejern, Kr. Alm. III. 68. 240 (Tørring).

rugstrå, no. *rdæstro æn -strør* (D.); *rdæstro el* (Sovind s.); *roegstro d* (Vens.); = rgsn.; r. med aks mod epilepsi og „grøder“ (se grøde 3), Kr. Sagn IV. 593. 605. 28.

rugstøb, no. *æ rdæstøber fl.* (D.); *roegstøber* (Agger); = rgsn.; *dær wæ æn rdæstøber el. rdæstøber, dær stæk wæ i æ yw* (D.).

rugsead, no. *rdææ* (vestj.); *roeg æn* (Vens.); *rdææ æn* (Sovind s.); *roeg* (Agger); den tid, man sår rug; alm. til bestemmelse, *han wæ hær i æ rdææ* (vestj.).

rugseetid, no. *rdæættij æn* (vestj.); tiden da der sås rug, alm. tidsbestemmelse; de havde hestene gående der r-en, Kr. III. 3.

rugsåld, no. *rdæwæl æn* (vestslæsv.); såld til rugen.

rugtag, no. *rdætag de* (D., vestj.); vestslæsv.; langhalm af rugstrå; står længere end havretag og bruges med syd, se Schade, Mors s. 357.

rugtvilling, no. to sammenbundne rugneg; ejeren har bundet sig med tvillingen, da tyven slæber af med det, Kr. III. 119. 173.

rugvippe, no. *rdæwæp æn -ør* (D.); *roegwæp æn* (Vens.); *rdæwæp æn -ør* (Sovind s.); rugaks; enhver r. dræer to gange, først midt på, dernæst overst og tilsidst nederst (D.); *næ mæ sica dæ fæ roegwæp, ska mæ æo byq?* (Vens.); der velen bliver i eventyret pryget med r., dyppet i døbefontens vand, til at af fylde hendes begæring, Gr. Gl. d. M. I. 50 flg., Ev. III. 177; kan heks ej de sættes tre brændende rugvipper uredende, Kr. Sagn VII. 402. 96.

rugvælling, no. se rugmelsvælling.

ruinere, no. *roegwæp el. roegwæp* (D.); *roegwæp* (Sovind s.); = rgsn.; *æn æ blæwæn hupl roegwæpæl re æt* (D.); jfr. ruiner; mat. ruinere, lat. ruina.

ruje, no. *æ ruj* (Blandr.); en bærersygdom, hvilken? — grundformen er mulig rudder, som Mb. har.

no. se ruder.

uo. se runse.

to. se ru.

no. i udtr. som: *dær æ möj rular, mæn øjen et* (L.); det der meget, fylder meget, men en lidt indhold; *dær æ liedmöj mæn de ær et så gæns* (vestj.); der lige så meget; se rue.

uo. *ryl rul ryl rual* (Bradr.); ruge; *ryl æ kyloppr*, ruge over

ig. no. se ruglev.

no. se 2. rolle

lle. no.

-et *rolat* (D., vestj.);

-et -et (Søvind s.; Elsted).

-ed (Agger, Mors), også: *rol* (Agger);

-t *rolt* (Vens.);

gelden i bet. trille (s. d.), der-; rulle tøj; *rol hæn* (D., Malt).

tydn. nt. *rol* (Søvind s.); man ældre tider ved at at lægge et

rendt på et andet og dygge sten på det ene; mangelstokke brugtes

rullestokke; man må ikke i i Ann. IV. 103. 15; *rol kåkløj*

en *rolstok* (D.); i betyd. kære: *mit rol dephæn* (Søvind s.);

vel siges: *ri ruleret astøj*, i betyd. i *la rula, Marja!* (Ag-)

det gå en galt det vil; herhen

træk „at rylde gryn“ (Sønderj.);

de gryn ved rulling til rullegryn;

rula, ltsk roden, mnt. rulle,

Lubbe; eng. roll, hntf. til ital.

af lat. rotula, rota, hjul; se rolle.

lle, no. *rol æn ær* (Aggersk.,

Valsb., Sundev.); *rol æn ær* 40

D.); *rol æn ær* (Agger, Mors);

ær (Hell. h.); *rol æn best, æn*

fers) — 1) — rgsn.; tung, som

enroilet, *æn rol papa, tro, skro*

Søvind s.); *æn rol gån, skro*

D.); se kagl, tarse. — 2) *top*

aku ha tæu tæ rulan (Søvind s.);

er det dødsvarsel, Kr. Sagn II.

høj ær ejkræns i rolen (Vens.); se

tumlings-, jfr. rolle.

rullobukser, no. fl. et eget slags

bukser, som hos almuen i Jylland har

været i brug; sorte henklæder af den

slags, som enkelte gamle bønder endnu

i vor tid have brugt under navn af r.,

Bleh. Nov. I. 274.

rulledåse, no. *rulstugs æn* (D.);

gammeldags tobakspung af sælskind; den

rulledes sammen og blev båret i lommen;

jfr. tømmedåse.

rullegab, no. *rolgaf æ* (Sundev.);

hullet i tenen, som tråden går igennem.

rullegryn, no. „rykl'gryn“ Mb under

rylde (Sønderjyll.), æ: rullede boghvede-

gryn

rullojern, no. *roljærn æ* (Sundev.);

aksen, hvorpå tenen løber

rullemel, no. *ruhmjal de* (D.); byg-

mel, der i finhed står imellem det fineste

og kliden.

rullepolso, no. *rolpols æn ær* (D.,

Malt); *rolpols æn* (Vens.); *rolpols æn*

(Søvind s.); *rolpols æn* (Sundev.); =

rgsm; den rulles af æ *tyh tyre* (Sundev.);

vel også om tyk person: „da den rol-

pols so de, grovelieret han owe“ . . .

Gillsj 48; r- stoppet med fugletær, ko-

hove, hestehove, hær, hjer — tryllemiddel,

Kr. Sagn VII 215. 53, se potte II. 867. 28 a.

rullersten, no. fl. = rallersten

(Ang.), Mb.

rulleskrå, no. *rolskrå de* (D.); en

slags skråtobak; *hår du æn stak r?*

rullestang, no. *rolstang æn* (Ang.,

Bradr.); på den gamle hjulplav: botten,

hvorpå hjulene løber; den ligger under

æ *stæl*, se stelde.

rullestok, no. *rolstok æn* (D., Sø-

vind s.); *rolstok* i (Vens.); manglestok;

suk hvorm tøj oprules, når det skal

rulles; om det hele svæbes i *rolstær*

(Vens.); bruges også til at rulle kagestejg

ud med.

rullestuo, no. *rolstuo æn best, æn*

(Vens.); = rgsn.

rulletøj, no. *rultøj de* (Søvind s.);

tøj, som skal rulles

rulli, no. se ruglev

rulro, no. trike, kære ævnt; „vonen

rulet æstej“, Jyd. I. 48, se 1. rulle no. rultre

rultre, no. se rultre.

1. rum, to i udtr. rom se (Agger).

det åbne vide lav; herhen hører vel *[rom]* (Ang.), rigelig; folk er ikke „rumme“, o: der er ikke mange arbejdsfolk at få; „rumt“ så meget, fuldt så meget; klokken er „rumt“ fire, rigelig fire; jfr. Aasen, rom, rummelig, vid; isl. rumr.

2. **rum**, no. *rom de* (D., vestj.); best *romt* (Vens.); = rgsm.; en spirituos drik, destilleret af sukker; præsten sagde: „giver ikke djævelen rum!“ — „Nej, brændevin er mere end godt nok til den sløbber!“ føjede smeden til, Kr. Ordspr. 53b; „æ da eg i dag flask!“ — „døj æ fuld æ rom“ (Vens.), ordspil.

3. **rum**, no. *rom* i best. -t, fl. *rom* best. -en (Vens., Tved, Mols); best. *romt* (Søvid s.); *rom æn rom* (D., vestj., Agersk., Bradr.); *rom et roma* (Sundev.).

1) vidde, tilstrækkelig plads; *dær æ rom* *dær æ rom te al* (Grundst.); *dær æ trog rom i dæn ei væden*, Sgr. I. 84. 278 (Lisb. T); *ka do fo rom pu æ bærk? dær æ tel rom i dæn sæg* (Agger); *fd rom* (Vens.), få plads, ligeså vestj., Bradr.; ordet opfattes også som uo.: *vi kan il få rom hē* (Søvid s.), vi kan ikke få plads her; deraf det passive udtryk: *dē kan il færd-mas mejs* (sts.), der kan ikke rummes mere, se forrummes; herhen kan føres: *hdt døj let i rom* (D., vestj.), o: hold dig tilbage, skik dig! *æ kuæn bar æ bær, æ muh hdt sæj i rom* (Andst);

så sig, hun må hverken giv' tid eller rum (*rom*),

men sadle hendes gauger og snart hen komme! Kr. I. 7. 16;

at kunne „komme til rumis“ igen, siges om den syge, som atter kan tåle den fri luft og om folk, som atter kan arbejde i marken (Ang.). — 2) aflelt, begrænset rum, f. eks. i et skab (D.), *rom æn* = fl. (Agger), „hons æ de rom te“ — „te søj“ (Vens.), se rømte. — 3) værelse i et hus; *di hær manne rom i dær hus* (D.; Sønderj., Ang., Bradr.); *rom uk.* (Fjølde), om aflægtslejligheden el. et værelse i et hus, hvor der bor øjefolk; tætte-navn for alle husets af- delinger (Ang.); jfr. Aasen, rom itk., isl. rúm itk., sv. rum, mnt. rüm, Sch. Låbb.; romus, rømte; age, bage-, bæs, onlg-, en-, gårds-, hjerte-, hugge-, hus-, hænge-,

kar-, kjøre-, klyttre-, male-, mark-, puste-, råde-, senge-, skille-, skind-, spanne-, stald-, stue-, styrte-, vakke-

rumle, uo.

romel romlar romelt (Vens.);

romel romlar romel (D., N. Slesv.);

rømel rømla rømlat (Søvid s.); fl. *fl. rømlat* (Elsted).

1) = rgsm.; frembringe larm; *romlar* (Agger), *δ romla* (Vens.), rumlen.

2) spinde uordentlig, mulig på grund af den forslidte roks rumlende lyd; *hun ku ændr romel ndøgt ud* (Varde). — 3) falde ned, sammen; *gori æ romlat* (N. Sams.); jfr. Aasen *rumla*, *hisk rummelin*; se ramle.

rumlehu, no. „blindhække“, det er vandløbstunneler på mosebunden under torvemosen; de kendes ovenpå jorden af en række små huller „rumlehuller“, som fører ned til dem og som opsender en rumlende lyd, når de efter regnskyt om sommeren modtager vand ovenfra, J. Saml. V. 7 (S. Omme s.).

rumlepotte, no. *romelpdt æn -ør* (D.); *romelpdt æn best -en fl. -ør* (Vens., S. Sams, Agersk., Sundev., Valsb.); potte el. krukke, som ovenbindes stramt med blæreskind; mudt på det stramme skind er fastgjort et stykke tagør el. mulig en pennepose; når man med fugtede fingre guider op og ned ad dette rør-stykke, frembringes en stærk og rumlende lyd; i mangel af en potte kunde det samme nås ved at skrabe på en krattet spæl med en træske (Hjurs!); se J. Saml.² III. 118, Kr. Börner. 679, Sgr. XII. 226 (Sams.); ved nylårstude går unge folk med r., rumler udenfor folks vinduer, Kr. Alm. IV. 133. 373; i rum:

*„Jæn, tou, trej, fjo, fæm,
ingen af os vilde gå hjem,
først gik jeg, så gik du,
så gik hele rummelpotten ud;“*

(Stenum, Vens.), tælleremse;

vise til r-:

*romel, romel røgrøn, de romlar fæ
æn kæræn,*

*kuh æ en kæræn fd, så lar æ min
romelpdt stel st, stel st;*

*fru, fru luk op din dør, da komer
ai skif frd Håluh a,*

gi gøi, gi gøi, gøenstar(?)

(Agterup 1893); jfr. Kr. Alm.² IV. 87. 11;

æ jomfro lok æ dør op,
 æ rumleputt vel in,
 dær kunar en skif fra Hålan,
 de har så gos an rin;
 dær skiper vel vi riss, dær skiper
 vel vi priss,
 æ sæt æ regel op in æ top,
 æ gi mæ let i min rumleputt;
 hals, hals, en æflekag [skelen] relarto!

(Haderslev egen; jfr. *Ons Volksl.* IX. 54; *Vaarsbol* brugtes et pl. rim: „fru måk
 de dør op, de romleputt vel in“, se
Fb. Fr. H. s. 76, *Bondehv.* s. 245, *Werlauff*
 har ikke kendt den, se *Antegn.* s. 190;
 i *sam gulau seer drønen d bejer en sædli*
de ærumbler osor en byflos put d mæ
no mæ dehar sælæn, de di fæk dæn en
keræis rumleputt, de gi no se ly d sæ,
mæn de æa nap, de Tøjer d Møten ku
rumel d har deher æ rumel ..., *Grb.* 45. 57;
 dette legetøj synes at have en stor ud-
 bredelse, det kendes fra Frankrig, *Dun-*
kerque, *Hasbrock til Østprøysen*, se *Korre-*
spondenzbl. VII. 10 flg., det er alm. bekendt
 Sydvest og Holsten, s. *Tuxen*, *Plt.*
Folk-pr. s. 86, *Urdsbr.* VI. 30. 78. 111 7;
 i *Equell* I. 104 (Østprøysen): „brummtopf“
 med henvisn. til et lignende instrument
 „Waldteufel“ i *Berlin*, jfr. *Tr. pop.* XI. 117;
 O. *Schade*, *Klopfan* s. 65; *Handelmann*,
Kinderspiele s. 103, *Augustiny*, *Achtern*
Ausa, *Friensb.* 1857 s. 109; *Korrespon-*
denzt VII. 11; I. *Müller*, *W. Weitz*, *Die*
Arbeiter Mundart 1836 s. 199; *Kretschmer*
und Zuccalmagno, *Deutsche Volkslieder*
 1840 s. 500; [*Strackerjan*] *Aus dem*
Kinderleben 1851 s. 49; *Firmenich*, *Völker-*
timmen III. s. 38 59; *Jahrb. für Landes-*
kunde der Herzogth. Schlesw. Holst. u.
Lauenburg IV. (1861) s. 174; *G. H. Sturen-*
berg, *Ostfriesisches Wb.* 1857 s. 206;
Fromman, *Deutsche Mundarten* III (1856)
 366 73, IV. (1857) s. 432, *Wb. Vlk.* VI. 433
 Anhalt, *RDöringsf. Böhmen* 11; *H. Meier*,
Wünesland (1868) s. 115; *P. Norrenberg*,
Monat der Stadt Dülken (1874) s. 115;
 I. *Zwitters*, *Ostfriesisches Monatsbl.* VII.
 1879 s. 27; *ten Doornkaat-Koolman*,
Wb. II. 112; *Ons Volksl.* VII. 33
Estelarn; den beskrives i *Cousse-maker*,
Saints populaires des Flamands, *Gand*
 1855 (81) 94: „den rommelpot“ vient
 le ce que le chant est accompagné d'une
 note d'instrument de musique peu harmo-

nieux, mais d'un usage fort ancien en
 Flandre. Cet instrument se compose d'un
 pot de terre ou de faïence, surmonté
 d'une peau de vessie tendue au milieu
 de laquelle est introduit un tuyau de
 paille ou de junc. Pour faire résonner
 l'instrument, on mouille les doigts et le
 pousse, et on les promène le long du
 tuyau en le frottant. Ce qui rend un
 son rouffant. *Sangen kaldes*: „t godsdeel
 of den rommelpot“; *redskabet kaldes* „rum-
 melputt“ el. „hukelpott“, *Ostfriesl.*; *locke-*
pot, *Holland*; se *fremdeles* *Z. f. M.* III.
 133 (*N. Frankr.*); *Folk. Journ.* IV. 102
 fortælles fra Portugal: the tom-tom con-
 sisted of an earthen bowl over the mouth
 of which a bladder was tightly strained.
 Through the centre of the skin a stout
 quill, plucked from a turkey, was thrust,
 & this being drawn out & pushed in
 again produced a horrid monotone, not
 unlike the booming of a bull-frog. I
 Rumænien opføres „un tapage infernal“
 nyårsaften, les uns imitent le mugisse-
 ment du taureau avec un instrument
 spécialement construit à cet effet: c'est
 un tonnelet fermé d'un côté par une
 peau traversée d'une corde de crin, sur
 laquelle on fait glisser les mains in-
 duites de résine, *Revue d. Tr. Pop.* IV.
 196. III; „cupi-cup.“ *Rivista* I. 473;
 V. S. O. har *safede* (s: sofede) og so-
 tromme (s. d.) som navne for rumlepot-
 ten; se *brumme*, *buddi*, *gulle*, *lurre*,
vokkepotte.

rumlæri, no. *romlæri* de (*Varde*);
 uordentlig spundet garn.

rumleskid, no. *romalskid* æn (*Ribe*
 egen); laldrende fjært; *romalskid* uo.

rumlesuppe, no. *romalsop* fl. (*Vens*,
Hjörning); kærnemælkssuppe; efter *Sgr.*
 X. 89. 228 må det have været den ret,
 som ellers kaldtes hænkevælling og be-
 stod af alle ugens madlevninger sammen-
 blandede, og som spistes lørdag på store
 gårde; jfr. *Kr. Alm.* III. 69. 46 (*Tugtbuset*
 i *Viborg*).

rumlætrækker, no. den, som går
 omkring med rumlepotten: „*Tøjer så no*
gunu t te dæn d læ te, de hqj wil hæn,
mæn hqj hæn te rumlætrækern; mæn no mat
di dæ trej lâne uo i marken får ene d
blye rødt me djæ gautyustregør“, *Grb.*
 48. 116.

rumlevand, no. *romlevand* de (D.): dårlig kaffe.

rumme, no. *rom -er -et* (D., Agger); ft. fl. *romt* (Vens.). — 1) = rgsn., oplage i sit rum; *no ka særki ene rom mo* (Vens.); om kromandens brændevinsglas, der går spidst ned, siges: *fo næjen ka de ept rom, for døgen mo dær ept kom* (Agger). — 2) *a ka ene rom dæhæn* (Hjörting), række, nå; *æ eia romer å p* (Fanø), den bliver lettere at sejle med, kommer mere agter ind, møds skralle af; se norsk rom to, vid, rummelig, jfr. forrommes; 2. ramme.

rummel, no. *romel æn* (D., vestj. Agger). — 1) = rgsn.; *va komer fast te skærs a æn onen?* (Valsb.), svar: *æ romel* også vestj. Agger. — 2) *de romel* (D., N. Slesv.), ujevnt, dårlig spundet garn. 3) tlm. *han kuhar nik romelen* (D., N. Slesv.), o: véd nok hvordan det går til.

rummelig, to. *romels* (D., vestj.); = rgsn.; *en romels stûp* (Vens.).

rummel-tutto, no. i en fortælling om Uspil, der skulde smøre en vogn, bedder det, at *han håd smur æn disterjar, sånær som i æ romlitet* (D., Malt), o: aksel, hvorom hjulet løber; *romel- el. romelitur* (vestj.), ujevnt garn, som be- gyndere spinder, jfr. rummel, rumpentut, den sidste del af sætningen er vistnok tude (s. d.).

rummelrok, no. en leg: der laves i en kreds huller, ét færre end de legende, der løber rundt hver med en stok, som de planter i det ene hul efter det andet, mens den, som står midt i kredsen bliver ved at sige *romel romel* — — — *rdk*, så snart han følger til: *hvær te si stdk?* skal de rask standse med en stok i hvert hul, den midterste søger også at få sin kæp i et hul; den, som ikke når det, skal næste gang stå i midten (D.).

rummelskide, no. slippe buldrende fjerte, i præstehist., se Kr. KT. 121. 28 31.

-rummes, no. se for-.

1. **rump(e)**, no. *romp i best. -i* (Vens.); *romp æn* (Søvnid s., sj.). — 1) rump(e) (Vens.), om dyr; *æ romp* (vestj., Agersk.), hestehalen til det sted benhvirvlerne hører op; bagdel om mske; *hønder romp å den wa lyse gio, de*

*skjætter bunden ent' o**, Kr. II 329 92 1: *æte så qu d sæt dæ dpa dej ampma** (Vens.), kan siges med spøgende hentydning til auit d. Rump; „Rumpenheim“, vittighed om Hjörting; om mske bruges vel ellers altid *röv* (s. d.); se neste., katte.

2) rodenden af buske; krogede grene, rods-kud fra fældede træer, den tykke stængel af lyng og enebærnis, vissen gren af hyld f eks (Vens.); *romp å stomp* (Vens., Agger, Agersk., Brudrup); *tå æd mæ romp å stomp* (Mors); *han køjet r- å at-*; se hyld-, kål-, lyng-. — 3) en forslidt kost; *i sær romp* (Vens.), en tør, mager tyr; se rold, gale-. — 4) *romp æn* (Bradr., Fjolder), krop, mest om dyr; mulig hører herhen: „den, der rækker sin rump, kan selv knave sin stump“. Kok Ordspr. 120. 38, o: den, der vil anstrenge sig, kan tjene sit brød — 5) *romp* (Holstebro), en lille forhøjning; *æ romp for o jaen æ alæj* (Agger), forhøjningen må jævne bullet; *dær æ æn r- o æ diq*; ligeledes om en ujævnhed i sengen, se digesrump, skjærump, jfr. rumple; jfr. Aasen rump hak, rumpe, rumpa huk., hale, svans; eng. rump, hsk rumpf, krop; mat. rump, Sch. Lubb.; se jærumppe.

2. **rumpo**, no. *romp -er -et* (vestj.); i vldr: *romp æ håd åp o æ hæst* (vestj.), binde op; *ka do romp håd åp å døgen?* men også: *ka do go uk å romp døgen åp?* (Vens.); flg. *han ska rompas åp* (Havbro s.), om den dovene: muntres til at bestille noget; *romp æ søg niær* (vestj.), bringe den i uorden, se rumple.

rumpedag, no. *rompdag æn* (Gjedsted); fridag efter høst for tjenestefolk; hvorfor kaldes den således? — er ordet beslægtet med eng. romp, fare støjende omkrug?

rumpol, no. *rompøl æn romplør* (vestj., D., Thy); itk. (Agersk., Bradr.). — 1) et lille læs af noget: hø, korn, tørv osv.; *æn beta rompøl* (Thy); jfr. skump. — 2) et større ungnød (Lindk.), jfr. rympling; *de æ æn stuer rompøl* (Vejen), om ko, et grovt, klædset dyr.

rumpentut, no. i et børnerim: „danse, danse deyle, vor kat har fået en hjele, vor hund har fået en rumpentut, og der går dansen ind og ut!“

rundrygget. to. *ronrøge* (Agger); *ronrøget* (Søvind s.); = røsm.

rundrøvet. to. som har rund rumpe; *a touer nåk, te de ær æn Riplær, fæ di æ så ronrøve*, Sgr. X. 233. 551.

rundskuldoret. to. *runskulore* (Bradr.); noget krumbøjet, om nsker.

rundslibo. no. *ronsliv -slør -slør -slør* (Andst); om leen: den må ikke være rundsleben, men tynd i biddet

rund-spes. no. *ronspes* (N. Sams.); allehænde, se 1 rundt, lang-spes; sammensætningens sidste del er uden tvivl tysk *spezeren*, krydderi.

rundstuge. no. *ronstug æn -ør* (vest-slesv.); en rundt opsat tørvestak, se korsstuge.

1. rundt. no. *ront* best. *ronte* (S. Sams.). — 1) krydderier, æ: allehænde [peber?]; — 2) speciedaler med rundt skjold; *høj 20 sêter æn stu solkøj æpæ bouers ful æ gamet runcar*, Grb. 120 80.

2 rundt. bio. *ront* (D., vestj., Agger). — 1) = røsm.: *løb, ky, røn ront* (Agger, alm.); *han gæk æ byj ront* (D.); *de go ront fæ mæ* (Vens.); processioner, optog, drager rundt; fastelavnsoptøget 3 gange rundt i gård, se Kr. Alm. IV. 56. 130. 1. plove II. 850. 9 a; jfr. P. Volksk. I. 77 85; omgang med kors og helgenbilleder på mark, se korshyd, Palladius 194; om sødemarker, Afzel. III. 123. 127 flg.; jfr. Rivista I. 467; om sognets grænser, Harl. Wilk. 248, Mhoft 136. 81. 597; om kilde, se II. 119. 26 b, vel i regelen med solen, Afzel. III. 137, Cav. War. I. 171, Folkl. III. 69. 74 (Skod.); om kirke, Afzel. III. 125, Ndl. Volksk. VII. 44 flg., IX. 94. X. 122, Ons Vksl. IX. 108 flg., Pf. GE. 282. 287; Gramm Myth.² 1202 sammenstiller hermed skikken at føre afgudsbilleder om, jfr. Schmidt Volksl. 54; — man kan øve trolddom ved at gå tre gange rundt el. udføre en bevægelse, et arbejde rundt om noget: for at få kærestervarsel går man 3 gange om hus nyårs el. kongedag, Kr. IX. 45. 401, Almuel IV. 136. 43. 150 411, se heligtrekonger, jfr. Kr. Alm. I. 102 90, Sagn VII. 52. 75, Wigstr. II. 98; om kirke, se II. 126. 12 b; kirkekor, lig 50 II. 410. 50 a; Kuhn, N. S. s. 470 ned., Gramm Myth.² 971, Denh. Tr. II. 284, Perseus III. 124; lig føres 3 gange om grav, Kr. Alm. IV. 91. 266 (Ry); jfr. Urquell

IV. 52, Ons Vksl. VIII. 21, Garnett II. 33 (Jøder); brudg., hjemkommen fra kirke, skal 3 gange omride gård, Kr. Alm. IV. 69. 180; gå rundt om sygt barn med dd, Kr. Sagn I. 312. 41, IV. 616. 24; jfr. Wigstr. II. 138; med søks, Wigstr. II. 242; føre ko om jordfast sten, Cav. W. II. XXXII; da mand bæres r- om skur, synker det, Arnas. I. 524; syg bæres om lygbære, Cav. War. I. 402; gå rundt om alterbord, Gh. Notes 173, Trad. pop. I. 173; om benhus, Ndl. Volksk. VII. 174; om træ, sts. IV. 15; feje 3 gange omkr. julebord, løbe om hus og brønd, Wigstr. I. 119. 120; feje omkr. sig selv, Wigstr. I. 144; gå r- om den, som skal rejse, se Simpson, Praying Wheel s. 77 ned., regist. deasil (Skod.), jfr. Strackerj. I. 365. 243; brud om brudgom, Garnett II. 30 (Jøder); se endnu Garnett I. 73. 79 (græsk); alm. Wuttke nr. 252 og registr. „dreimal herumgehen“; Pf. GE. 413. 49, Kuhn N. S. 470 ned.; med sol, mod sol (s. d.); malkepige må ej gå r- om ko, JK. 208. 172; går man 3 gange om bjærg, kommer bjærgmand ud, Kr. Sagn I. 150 el. så åbnes bjærgtet; se DgF. II. 78, IV. 797 b. 4, 807 b. 2; jfr. Jacobs Engl. FF. 120, Wigstr. I. 22. 15, Runa III. 50, Storaker 18, Arnas. I. 14, Qvigst. 95, Yorksh. Folkl. 17; — intet må gå r- mellem jul og nyår el. kongedag, man må ej bore, rulle, slibe, spunde, jfr. jul II. 51. 23 a, se Kr. IV. 353. 68, VI. 269. 157 flg., IX. 32. 34 flg., Alm. IV. 102. 11 flg., 111. 7, J. K. 183. 186. 405, navlegæsling; jfr. Amins. VIII. 84, Cav. War. I. 176, Strackerj. I. 370, II. 18. 279, Kuhn W. S. II. 112, Wuttke nr. 74. 79, Gr. Myth.² 248. 1098; heller intet Lucienat, 13. Decbr., Cav. War. I. 186; eller Blasius, 3. Febr., el. kyndelmisse, Amins. VIII. 89; el. stille uge, skærtorsdag, påske, Amins. VIII. 87, Cav. War. I. 181. 188, Gasl. s. 29, el. Mortensaft, Sgr. III. 125. 586; el. torsdag el. lørdag, Cav. War. I. 236. 411, Amins. VIII. 91 ned.; intet, hvor lig er inde, Kr. Sagn V. 608. 47, Alm.² III. 163. 12 flg. — 2) *de gor ront te* (Malt, Thy), overflodig, flot; se rund. 2.

2. rundtenom. no. — 1) *æn røndænom* (vestj.), en polskdans, svingom; *højæn, vøl I mæ, så kom, så ska vi ha æos æn røndænom!* (Søvind s.); *da had dæn ænkelt røndænom, nær di tou hredrøjer i*

hævar hæt d hopad dmkrej jæn wæn (til en sude) hæle tyen; dæn dipholt rojendm; mer di hopad bega wæn d slæw æn skrað; djar hæjar hæjer gån di wæn dæn (Lind s.). 2) æn rodenom -ar (Lindk.); æn rojendm (Mors), også: æn rojendm mælmad (Thy), et stykke smørrebrød læret rundt om brødet; hæså Sævind s.; hæn hæt fæl tõe rojendm le frækst, Sgr. XI. 124 310 (Bj. h.).

8. rundtenom, hio. røgn om (Hel-
him. Vens.); røgn el. røgn om (Stenum,
Vens.); go røgnom o ræt hjem (Malt).
o: komme hjem med velforrettet sag:
hio lif (hø) røden om hioom en tofte
romer (H.); røgn dñ (Agger, Mors);
røgnom (Silkeb.); røgnom (Vens.), el.
røgn-, røgn-, røgn-, røgn-, røgn-,
røgn- om el. røgn omkre-; hio jik røgn
omkre-; Gb. 2. 25, jfr 129. 1; hqj snuk
røgn om (Vens.). o: vrøtler; do go røgn
om o gø uel imor eggn, Kr. IX. 245. 27
(lastij. T.); snor røgnom (Søviud s.); ad
hio dæn se røgn omkre-; Kr. IX. 204
(Sall.). Ka Rundenom, Kr. Sagn. VII 55. 82,
egenavn: se kior-.

rundtenomskive, no. æn rejndm.
 -kive & æ kdg (Agger), en skive smørre-
 brød rundt om brødet.

rundtomkring stagen, no. spel so
røjen omkring stagi (Vens.); et kortspil
bestod ud omkring lysestagen, et andet
avtes til deltagerne, helst 6-7: der tages
op af kortene om stagen: „daj, der hø
maq te de kort, skal f. eks. cos daj haj
wds mynt d.“, et kort vendes; den, der
har magen, skal udføre hvad forlanges.

rundtur, no. røj. el. røjtur [væn]
(væn); tur rundt omkring; de gule
(gule hest) jow hæ røjtur od gdt som
en ar, liob 5. 19.

rundtåbelig, lo. *rontárs* (Andst);
om får, der har drejesyge.

runo, uo. runn -er -i (Mors, glds).
 - 1) stole på; *do runnor nák ævo od,*
læta menn. - 2) breide, bryste sig; *han*
runn sæj grdur; nl. *run sæj* (Malt h.);
nessa fig. vokse i fornuet (Malt); *afledu.*
af tue sig? - 3) *han kað i regtu run*
æ (restless?), skule sin sindstund, 20
 læstighet, vrede, altså vel: beherske sig.

runer, no. fl. = rgsn.; og hvor
er nu de rovner, vi førte af Danmark?*

Kr. II. 100, 5, 6; jfr. 257, 8; skrive så vil

jeg de ramme tonner*, II. 270. 4; „hun tog to duet, satte på sine knæer, ja runer skrev hun på deres tær“, Sgr. I. 129 7, Kr. II. 39. 1; „så løst“ hun hr. Tønder af runer*, Kr. I. 284. 7; „skam få den enk“ . . . , dertil hendes runer så hård“, Kr. I. 303. 37. „sa skal jeg slå dig runere slag og siden kræmke din ære“, Kr. II. 272. 5, jfr. I. 283 4; „da mødte han den heks med sin runerestav“, Sgr. IV. 1. 8; „riste runer“, Sgr. X. 26, om udtr. er ægte; r- i kæmpevisen jfr. P. Købke, Om Runerne² s. 72 flg., sværd med runer, Kr. Æv. 336; rune-bogstaver, Kr. VI. 17. 23; endnu synes ordet gemt i et par glds og spældne udtryk: løv runer over fej (Vens.), skædde ud, give undt af sig over . . . ; *di wa we d loq runer dp* (sts.), lægge råd op; magiske tegn, se J. Saml. IV. 124. 37, 135. 60, 143. 77 79 81. 83 84 91; jfr. Arnas. I. 445 flg. 449, Wigstr. II. 401; caracteres diaboliques, Liebr. Gerv. 235. 191; i homerker, se f. eks. Bruzel, tavle 2; „runer ere i mit sind, ramme runer fare mig gennem mine ni fingre“, Ann. f. nord. Oldk. 1846, s. 365, færøisk beav.; jfr. r- lukker alle luse, lindrer alle sorger, Fær. Kv. I. 164; standser storm s. 165, II. 10; tager træthed I. 188; gør blind, Arnas. I. 587. i nutidssagn: r- på klæde, Arnas. II. 368, på seug, Arnas. II. 432, på sværd, Kr. Æv. 336, under sten, Arnas. I. 230, under forlekset barns hoved, Wigstr. II. 370, under død mands lunge, Muller Saxo 38. 14 „*dira carmina*“, jfr. Urquell V. 118 (Jød.); som binder, som bringer vinding i spil, Bureus 241. 242; „helruner“, som volder død, Arnas. I. 594; runemundskrift siger, at skat er begravet, Thiele I. 198; „runebinder“ skal hentes fra Tyskland, Nordlander, myth. S. 11, „rúnarbinda“, oo. JFærø 57. 24; „runebled“, Arnas. I. 289; „runebogstav“, Kr. Sagn VII. 471. 36; „runebælte“, Fær. Kv. I. 171. 172; „runedråber“, Rick Sætersd. 62. elskovsdrick; „rúnarhodn“, JFærø 233; „ronekall“, Folkev. VIII. 468. 30; „runestav“ el. „runekalle“ bærer pige hos sig, Arnas. I. 352; har Odin og Ketei Runske, Alden Getap. 93. 94, Hofb. Skogsh. 54, Runa IV. 83, Hofberg 35; trolddom ved r-, Arnas II. 228; r-, på hvilken hyvsaga, Maurer 316; r- = runealmanak, Hazel,

V. I, VI 40; lagt ind i stald, bringer
lykke, Nordlander Troldd. 130; som navn
el. i smsta. med navn, Balder og Rune
hans viv, Sgr. IV. 45. 37, se ballerone;
en kæmpe og hustru kaldes Runemand
og Runekvind, Kr. VIII. 67. 131; jfr. Aasen,
runa, sysle m. hemmelige kunster; runa no.
gl. formular. isl. runar, se Fritz. 2 s. v.,
fir Myth. 1174; se al-.

runesten, no. *runstijen æn* (Malt h.,
glds.); forstenet søpndsvin, echinit; hvor
de gemmes, slår lynet ikke ned

runge, no.

run el. *rdg* (Mors);

run -er -ød (Thy);

r- mæ ød el. *dm ød*, snakke, føre sladder
om; *no ka fæll fo de å rdg mæ*; for-
men *rdg* synes også at have været brugt;
berhen hører mulig; „når husbonden er
ude, runger folkene“; „sønnen runger m.
faderens penge“, o: holder ide hus med,
Mb. fra Randers, el. hører det til range?
(s. d.).

runge, no. *runge* (Mors), vistnok
også: *runge*; højstøstet samtale, som hvor
mange msker er samlet.

rungetere, no. se runistere.

runing, no. *runge æn* (Holmsl. kl.);

= rulag.

runkelroe, no. *runkelroe æn -røds* 20
(Savind); = rgsm.

runken, to. *runken* (D., Andst; Valsb.);
runken (Elsted); rynket, msker, dyr; om
genstande, der er indtørrede og derved har
fået rynker (s. d.); *stek æn i de gamle
runken tyo* (Valsb.), af en børnerømsse;
jfr. isl. hrökkinn.

runno, no. „antages at være roden
til navnene: Runmark og Runetoft (*Run-
tuot*); 1. busk, 2. spire, skud af træ; 10
Runemark, mark med enkelte buske og
småtræer, se Iverrynet“; jfr. Aasen runo,
isl. runnr, Hug. und. ordet (Ang.).

runse, no. *runse æp* i (Vens.); lede,
søge op i; jfr. Ranets Samsons Fængsel
s. 385 „rundse“ rage op i, se runse,
runse.

runsel, no. *runsel æn -er* (Vejr., Thy,
Mors). 1) træklods, id krogel, udanne-
ligt stykke træ. 2) skældsord: klodset, 20
dumt msker; *æn tyo r-;* jfr. 2. konkel.

runselvorn, bio. *runselvorn* (Agger);
vakkelvorn; *di ædger legør æd r- po æ
runsen*.

runse, no.

runse (Lyse. h.);

runse -er -t (Vens.);

r- æp, rode op i, røre stærkt omkring;
hon bænde å runse æp får d fej pæn,
Grb. 188. 45; *do mo æ runse æn mæ
æ bænde*, ryste med det, bringe det til
at vakle; *dæn stæk træ legør æ fæst*,
dæn ka runse (Agger), vakle; se runse.

runte, no. *runte æn -er* (D., Malt,
vestj.); *runte* (Andst); *runte æn runte*
(Agersk.), *runte æn runte* (Bradr.); *runte
æn [er]* (Ang.). — 1) et uformeligt
stykke træ (D., Malt); opryddet, løst
træstod (Andst, Ang.); træstub som op-
graves i mosen, hvoraf der gøres „lyse-
pinde“ (Bradr.), se elle-, skov-. 2) en
gammel, dårlig ko (Andst, Vejle).

runten, to. i skældsordet: *æn run-
ten huå* (D.), måske mest bl. børn, ube-
stemt betydning.

runtes, no. kort mandfolketrøje (Kok).

-rup, no. se Fjante-, Spralde-; jfr.
gldsk thorp, i stedsnavne: -rup, -diup,
-strup.

rur, no. fl. tl. se røre.

rur, no. manchetter (Bj. h.); smalle
knplingsmanchetter, som bønderkvinder
bruger for hænderne (Mors); udkne man-
chetter til varme for hænderne (Ribe);
„*stas te klær mæ ruur*“, Grb. 96. 7, over-
sættes: rynker; håndlin, rynker på klæder,
puf; *ruur ndg* (Lild s.), bobinet, som
bruges til kvindekapper; se ruur, Må.;
guld-.

rurter, no. se ruder.

1. **-rus**, no. se gal-

2. **rus**, no. *rus de* (Bradr.); uroligt
vejr med blæst og regn; *vi fær ndk mer
r- æda æ*, se 1. ruse 3.

3. **rus**, no. *rus æn* (D.); *ruks æn
best -æn* (Vens.); — rgsm.; ørhed af druk;
høj legør å røds ruks æn uk (Vens.);
ordet er vist låneord, i stedet bruges;
han var fuld (se fuld 4) el. mangfoldige
billedlige udtryk, jfr. Ph. Bondeliv s. 91;
Dania VI. 5; 1. ruse.

rus-bus, no. i ordspr.: spinke og
spare kan længe være, men rus-bus g'r
tomt hus, Kok Ordspr. 51. 567 (M. Slesv.),
o: sus og dus, se rultengilde.

1. **ruso**, no. *ruso -er -t -t* (Vens.,
Thy). — 1) skumme, bruse, som fløde
i kærnen, nyt øl; *di fløder ruuær sænt*

i kan, di hár nák wot fór kól (Lild s.);
ligerå. *dér ér et sd mof sdm de ruseer*
te (ssls.); også fig.: *de ruset i mæ el.*
dp i mæ (Vens.). bruste op i mig; *a*
lildne liq te de rust dp i mæ (S. Hald). —
2) *ruse rus rust rust* (D., Agersk., Bradr.):
nl *rus* (Andst.);

rus -e -t -i (Sundev.);
styrte ned, om jorden fra stejle brinker
f eks.; *æ bronk rust nijer* (Andst.); *æ*
lig rus; æ kpl rust supel (Agersk.);
brønden styrtede sammen; *æ hq rust*
ner mæ ham (Bradr.); *han rus nijer ad*
æn fjæl, o æn slq (Andst), glide ned ad
en skraant. — 3) om vejret: være uroligt
med blæst og regn (Bradr.); *de hær*
rust i náder dæp; jfr. Aasen *rusa*, styrte
frem; mnt. *ruschen*, Sch. Lübb., „rau-
schen“, „heftig und eilig losstürmen“;
plt. *rusig Schütze* „rauh, vom wetter“.

2. *ruso*, no. *ruse rus rust* (vestslav.).
beruse; *æn pons rus meel, viher æn æ*
fasten; jfr. Aasen *rus* no. 2. itk., hlsk
rausch, mnt. *rusch* no. Sch. Lübb.

3. *ruse*, no. *ruses æn -er* (Vens.,
Lild s., Mors; vestj.); fiskeredskab; *han*
æl ha bade i ruse o puges (vestj.), om
den begierlige, æ: både i pose og sæk;
æn hijel rusful (Malt), mængde; jfr. Aasen
rusa, hlsk *reuse*, mnt. *ruse* Sch. Lübb.

rusobåd, no. fiskerbåd i Ringk. Fj. til
forskel fra havbådene, som går til søs,
se Kr. Holmsl. 4.

rusedfisker, no. *rusfeskær æn -er*
(Holmsl. kl.); sildefisker, som sælger es
til de andre fiskere.

rusejord, no. *rusjor de* (vestslav.);
jord, som er skudt ned f. eks. i en
mørgelgrav.

rusonde, to. *rusen* (vestj.); beruset; *æ*
di lildne r- dlsamæl; se 2. *ruse*.

ruseret, to. *rusers* (Malt); ilde tilpas
eller en svir.

ruset, to. *ruse* (Malt, Ribe, Mellem-
søst.); uroligt, om vejret, når bygeføl-
ger på byge; se 1. *ruse* 3.

rusi-krudt, no. bruges mod tand-
pine. Kr. VI. 381. 205; måske *ruscus*
hypophyllum.

rusk, no. *rusk i best. -i* (Vens.); *æ*
rook de (Thy, vestj.). — 1) uroligt vejr
med regn og blæst; *dær æ sdnt i li rusk*
i de (Vens.). — 2) *æ rusk best. -æ* (Vens.),
hændingen at ruske.

ruske, no.

rusk el. rask -er -æ -æ (Vens.);

ruski ruake ruskel ruskel (Elsked);

roepsk -er -ed (Agger, Thy);

rusk -er -et (Agersk.); nt. fl. *æ*
(Sundev.). —

1) = *rasm.*, vistnok alm; oprykke med
rode; *ka de roak nåt gær* (spergel) *te æ*
kyr? *æ ku rasker i sæ* (vestj.); *a*
rusker i ham fdr d fd ham wðqen
(Vens.); *rusk jæn el. rusk i jæn* (Agersk.);
rusk hð (Sundev.), ruske her; jfr. Kr.
Alm. I. 52. 185; *rook ljoq* (Malt), rykke
op med hænderne, se *ruskøkse*; *dær sto*
lildne piger o ruskel o knasket o knept a
gør hær ræjn vestj. ræmme; her kan
nævnes: *rusk hæn i æn hæl* (Bradr.),
køre hurtig; *æ ruski* (Vens.), en rusken.
— 2) fare vildt omkring uden at agte
sig; idelig rives og brydes, om ustyrlige
drenge; Mb. eft. Outz. (Sønderj.). 3)
sinåregue, støvregue; *de rasker i de*
(Vens.; Thy, vestj., Sønderj.); *de rasker*
(Agersk.); jfr. Aasen *ruska*, rive, ryste;
rusken to. barsk, ublid, om vejret; se
2. *fuge*, *roge*, 1. *roge*.

ruskebasse, no. skjeldsord til eller
om en ustyrlig dreng, se *ruske* 2 (Søn-
derj.), Mb.

ruskejærn, no. *rdaskjan æn* (Fano);
bladet på ruskeoksen (s. d.).

rusken, to. *raskan* (Mors). — 1) om
vejret: fugtigt med støvregn el. tåge; se
ruske. — 2) om halm el. hø: fordærvet
af fugtighed. — 3) om forsvirede niskers
udseende; se *r-* ud.

ruskepels, no. *ruskenpæls æn* (Ager-
skov); ung og flygtig person, jfr. *russe-*
basse.

ruskeri, no. *broq æ pæn te dæ slus*
ruskeri (D.), æ: unyttige ting.

rusket, to. *ruskø* (Sønderj., Valsb.);
roskø (vestj.). — 1) uroligt, med blæst
og regn, om vejret; *rusk væ* (Sundev.).
— 2) om håret: forpudsket, som hænger
i uorden (Bradr.).

ruskøkse, no. *rdaskjens æn* (Fano);
et redskab, der ligner et almindeligt
hyppesjærn med blad og som bruges til
at „ruske“ lyng og græs; æ: afhugge
dem til vinterfoder; bladet på enden af
skaftet hedder: *rdaskjan*; jfr. *hyppen* 2;
bruges også til at hyppe kartofler

rusk-om-ænsuk, no. alt hvad er

sammenblandet, især om madvarer: „*er sijn d di to sijst stene en ævnigj mē nu graten* (grutning) *d ðine ruskumsmusk i*“, Grb. 31. 61; ruskumsmusk opgivet fra Hjørring, hakkemad, lobscowse; jfr. Sgr. V. 56, 162, også Sverig, Sundbl. 2 246; „*ja, han vill song hans roskomsnosk*“, Tjær II. 74; på spørgsmål om, hvad vi skal have til middag kan svares: rusk-omsmusk med røde klude i og stegte muttimesternæser, Sgr. VIII. 63. 100 flg., se ouden.

ruskregn, no. *roskræjn æn* (vestj.); kold, drivende regn; *de ruskrænær* (Vens.); *de roskrænær* (Agger); ruskregn, ruppe-drik og klatgæld er tre ting man skal vogte sig for, Sgr. III. 91. 344.

ruskvejr, no. *ruskrær de* (Agersk.); *ruskrær d* (Vens.); *rovskræjle de* (Agger); uroligt vejr med rusk; jfr. Aasen, ruske-veder itk.; se fugvejr, regvejr.

ruskvorn, to. *ruskvorn* (Vens.); om vejret, rusket.

rusk-ædo, no. en hest gik og rusk-ød, Kr. Sagn II. 168. 90, betydning?

Rusland, no. der blev i al stilhed sendt bud efter kejseren af Rusland, at han skulde komme og tale den danske kongesøn til rette, Kr. V. 105; et gårdnavn, Kr. Sagn IV. 339. 68 (Hundslund s. 50 v. Odder).

rusle, no. *rusel ruslor ruslet ruslet* (Vens.); *han rusle mæ o* (Sams), arbejder i det med besvær; rode op i, røre om-kring i (Lyng. h.); *di ruslet nær a æ bjær*, gled rask; *han hør ndice dæ ruslet olu-k* (Valsh.), som rasede bagved; pusle om syg (Vens.); jfr. Aasen, rusla, gå sagte

1. rusmo, no. *rosam æn rosmær* (D., Andst); itk. (Agersk., Sundev., Bradr., Ang.); *rdæm æn* (Vejr); *rosam æn -ær* (Thy, Mors); havrens blomsterstand (alm.); *når æ byk stor i rø rosam el. rosmær* (D.), skal den høstes, jfr. rødkjærne; klase af ribs el. lign. (Sønderj.); jfr. Rietz, ressmå; aks, klæssen, regle, vippe.

2. rusmo, no. *o rosam æ lœq* (Varde), ð; binde i rusmet.

rusmælket, to. *ruysmjælke* (Vens.); om en ko: blødmælket, jfr. hådmælket; om mæker: ædsel.

rusove, no. se rudsove.

1. russe, no. i udtr. som: æn hør rusi

(vestj.), hårdt vejr, el. svær sygdom, men således, at det går hurtig forbi; „det havde givet en russi af nordvest og så var garnene drevne væk“, Kr. IV. 195; fig. et godt tag i et arbejde (Hvorlj. h.); „her får vi en russi“, Blich. Nov. III. 325, en kamp, strid.

2. russe, no. *rusi -ær æt* (Mds., Lyng. h., Skanderb.). — 1) ryste en el. noget stærkt; *rusi jærn*; træet blev lige-godt stående, han gjorde ikke andet end at russie det noget, Kr. V. 267. — 2) køre rask og flot; *han ruset nijer ad æ æj* (Ribe). — 3) et arbejdsudtryk om garn af hør el. blår, når det er spundet, skal det *russe*, ð; befries for skæver og knuder, ved at trækkes over den skarpe kant af bord el. stol; (N. Slesv., Ribe); jfr. ruset; m. h. t. nr. 2 jfr. htsk rutschen.

russebasse, no. *rusbass æn* (Ager-skov); ung og flygtig person, jfr. ruske-pels.

russelap, no. *rusi- el. ruselap* i best. -i ill. -lœp (Vens.); *ruslœp æn -ær* (Thy, Mors; Andst); *ruslap æn* (Vejr); en skudklud, hvorigennem hør og blår-garn drages når det vindes, for at befri det fra skæver og knuder.

russepind, no. *russepîn æn* (D., Ager-skov, Sundev.); *ruselpîn æn* (Bradr.); en c. 4" lang afdrejet el. tiskåren pind, som hør eller blårgarn føres igennem og om, når det vindes; begge enderne er gennemborede på skrå; ved at bruge en sådan pind el. en russelap, får man tråden russet (s. d.) og undgår at skære hænderne på den hårde tråd.

russepjalt, no. *rusepålt æn* (Agersk.); = russebasse.

Russer, no. *russer i -ær* (Vens.); en mand fra Rusland; så læser han i aviserne, at der skulde være krig med Russerne og Tyrkerne, og der var tre dage be-stemt, de skulde slås i, se Kr. VII. 301 i ævent.; i slutningen af forrige årh. skal kejserinde Katharine i Vens. være kaldt „rus-kwon“, russekonen (Meisens Saml.); en slags små galiciske heste kaldes *rusærær* (D., Malt).

russeborn, to. *russeborn* (V. Vedst.); *rusicorn* (Vejrum); om vejret: *rusicorn røjle* (Vejr), uroligt vejr med blæst og regn.

russisk, no. æn *rusisk* (Lild); glds.

dans, er vel den samme som „russisk kwallert“, Jyll. I. 373, Nyrop V. Sk. 75, „Roger de Coverley“.

russisk boghvode, no. J. T. 327, tatarisk boghvode, sagopyrum tataricum, Gärtn. (Silkeborg).

rust, no. *rost* de (D., Sønderj.); *råst* de (vestj., Vejr, Agger, Helt h.); *rost* de best. -o (Vens.). — 1) — rgsm., skorpe på metaller især på jern, jærnlite, alm.; jfr *ir*; *r* af kirkeklokke, se II. 130 24 h til bagedom, jfr. Kr. Sagn IV. 584. 31. 41. 614. 17. sign Folkeven XI 460. 341.

2) brand i korn (Vejr); jfr. Aasen *rust*, luk; htsk *rost*; grav-, jord-.

1. **ruste**, no.

rost -er -et (D., N. Slesv.); *råst* (Lb.); *rost -er røst* *råst* el. *røst* (Agger); *rost røst* *rosta* *rosta* (Vens.);

råst -a -et -et (Elsted);

= rgsm., om metal, jern: *kukal stor d røst* om sønnen (Vens.).

2. **ruste**, no. *røst -er -et -et* (Agger); *hæc se, da kam, sd røstet er over an*, sd rustede det over skibet, o: der stod som en skumregn over skibet.

3. **ruste**, no. = rgsm.; „sd blide di *ruste* var di di køl, de var død gori“, Grb 185. 17; jfr htsk *rusten*.

rusten, to. *rosta* (D., N. Slesv.); *rosta* (Lomb.); *råsta* el. *røsta* (Thy); *rosta* (Agger); *rosta*, *rusten* (Vens.). — 1) om væggenstande, besat med rust, alm.; *ryc de ene død de li rosta sem*; i *rusten* *kukal d an moqo cøstet æ de lifst me* *an sig i d huse* (Vens.), også som et dages skældsord: *de ær i li rosta knæ* (Vens.), en led knægt. — 2) *rusten* i hansen, = rgsm., alm.

rustplet, no. *rustplet an -plæter* (D.); *rustplet*; rustpletter på linnet tyder på døds-fald Kr. IV. 390 pag; jfr. dog 384 412, Alm. 2 II 145 26 flg., på lykke; på præstens næse-tyde spår -mitsot i sognet, Kr. IV. 387. 20.

rustring, no. *rustarng*; (Vens.); *rust* vejr; J. Saml. III. 120.

rut, no. fl. se *rude*

1. **rut**, no. jfr. *rutte*, V. S. O.; et næstgt fruentimmer, med henvisning til norsk *rutte* hos Hallager; *homme*.

2. **rut**, no. stump, ende, (Slet h.) Mb., *en finkel*.

3. **rut**, to. *rut* (Vens.); rundhåndet, *adst*; *høj æ rut*; *ær ene sd rut d ær*.

2. **rut**, bio. *ka do pes rut uk?* (Vens.), ligg ud, se strut.

3. **rut**, no. *rut an* (vestj., Mors, Thy).

— 1) fart; *de gik i an r-*; *vi lår et mæ æt rut* (vestj.), o: med et rask tag; se 3. l. 2. — 2) *di stow d trøkar enten død, færi hon jifr e rut an te søjæn*, Grb 46. 72. 75, en knurrende lyd, et grynt = drut (s. d.); jfr. Aasen, *rut* *atk.*, *uro*, *støj*, *skrig*.

ruthalet, to. stumpalet (Slet h.), Mb.

rutkjole, no. stumpet kjole el. trøje (Slet h.), Mb.

rutre, no. i udte, som: *læ rygdomen ruter uk*, rase ud; *d ruter mæ sin pærg*, adsele med (Vens.).

1. **rutte**, no. *rut -er -et -et* (Thy), gøre et hurtigt ryk.

2. **rutte**, no.

rut -er -et (D., vestj.); fl. *tf. -et* (Thy); *rut -er -a* (Vens.);

rust ruta ruta (Sunder);

= rgsm., adsele med penge, mad; *æ mo pus gdt på mi søpør for æ hær egen teg o rut mæg* (Agger); *rut mæ sin fæ pærg* (Agersk.); svige (Hovlbj. h.); er ordet beslægtet med mnt. *ruten*, Sch. Lübb. „plundern, rauben, eig. eilig und mit gerausch sich bewegen“.

ruttebroder, no. *rutibror an* (Hovlbjerg h.); svirebroder.

rutten, to. *rutet* (vestj., Malt); *rutet* (Agersk.); ødsel.

ruttegilde, no. i tlm.: *æter rutengil kommer hærpensmærp* el. *snærpentul* (N. Slesv.), o: efter ødselhed kommer kniberi og armod; efter den søde klu, den sure svie; jfr. *rus-bus*, se *ruttenomskrald*, svie no.

ruttenomskrald, no. i talem: *di drekor ruttenomskral* (Mors), o: de holder et lystigt sviregilde.

rutten, to. bio. *rutet* (Thy); *rust* (Mors); *rust* (Vejr., Kolding). — 1) ødsel, gavmild; *de qor rutet tel* (Thy); *di ær ek møj rutet dør olaæ* (Agger); *han æ sd rust mæ hans pærg* (Mors). — 2) *rutet* *te sd* (Mors), rap, hurtigt.

ruttevorn, to. *rutvorn* (Vardø); ødselt; *de qor r te*.

ruværk, no. *ruværk de* (Valsh., Agersk.); pelsværk; jfr mnt. *ruware*.

ruæg, no. se *roæg*

ry, no. se *ri*; no. se *rydde*, *ryde*

1. **ry**, no. et slags uldent løg; *høj sa som en gammel krøkrøge cølsø uo nøst*. (nordre side) *d kakel mē e røj ryjes skynt om halsi*. Grb. 190. 21; ryesskjorter med hver tråd ligeså tyk som en hovedlagstrikke. Kr. Alm. III. 87; jfr. Aasen, sv. rya, grovt tæppe.

2. **ry**, no. måske kun i en enkelt forbindelse: *o ryi æ rjætk blod, mif el. hør også siges: ryd æk ryi æ wost* (D.), varme mælkeg, så osten løber sammen; rys mælken blod, er det til den gldes ret ost og vøle el. til kyllingefude; hård til biddarost; også N. Slesv.

3. **ry**, no. *ryi* el. *rye* (Vens.; vestj.); *rye* rism., rytte; *de æ komon sådan i rye* (Vens.); *dær æ ryi om æ gris* (vestj.), oftest spørgsel.

-**ryd**, no. se u-

ryddo, uo.

ryj ryjer ryje, *ryi* el. *rye*; også glds. *rye* nt. *ryer*; el. *røj røjer -a røje* (Vens.);

rør -a -at -et (Filsted);

røj -er -ed røjed (Mors, Hmr.); nt. *røj* (Øland).

ryj er -et ryjet (D., Andst, Vejle);

ryat ryter ryat ryat (Bradr.);

røa røra røra røra (Sundev.).

1) — rism.; *marken æ ryi fū stien*; *høj ryje plaxen*; *ry de d udy*; *ry dp, ry tesj ic æ* (Vens.); *røj æn brdåplus, røj ud* (Mors); *ryj bælten el. botkæn* (Agger), smide folk på døren; jage alle ud, der er inde; *ei skal ha æ buk røjed* (Lb.); *rydde træer* (Sundev.); *ryt æ grde* (Bradr.); *ryj fdr æ høguder* (Mall, Varde), reise krybben, jfr. 3. ribbe; *han sku ud æ ryj* (D.), rydde skarn bort på ager og eng.

2) fælde hår, fjer, om dyr; *høj ryr* hør; *hæn ryr fjær*, også: *a ryr skej*, jeg skutter hud (Vens.). 3) upers. *de ryrer ene får ham*, o: han kommer ingen vegne; *de røje qdt får ham*, o: det går rask fra hånden (Vens.); jfr. Aasen isl. ryða, sv. røja; slgn Ryde i stedsnavne, U. Bl. I. 338.

ryddehakke, no. *ryhak æn -er* (Andst); *rohak æn -a* (Sundev.); *rohak* (Agger) hakke til at rydde træstub med.

ryddehår, no. løse hår, som heste og kvæghoveder fælder (Mors), Mb. u. rye.

ryddehøj, to. *ryjala* (Agger, vestj. D.);

— rism.; *høj fæstør æ jøryje* (Vens.), se u-

rydder, no. *røjer æn -er* (Lald s.), *ryjer æn -er* (Lem); pibebradser; grob-rydder (Lem); se grob-, pibe-, sølv-, ud-

ryddorug, J. T. 222; rug saet i nys opbrudt jord; „røerug“ (Vens.).

ryddestage, no. *rostak æn* (Ang.); ved ploven, jfr. Mb. rådstok, se rostage. -**ryddet**, to. se op-

ryddeokse, no. *rørijs æn* (Ang.); økse til at rydde træer med; ryddeokse og hakke er jævnlig forenede i samme redskab.

1. **ryde**, uo. brøle, om ko (Sonderj.); Mb. est. Outz; jfr. sv. ryta.

2. **ryde**, no. *[ryj] æ* (Vens.); *ryj æn* (Malt); *ryr æn -er* (vestslesv.); *ry æ* (Ang.); et blødt moradsigt engdrag med risbuske (Vens.); en samling unge træer, opløb i en skov (Malt); *de drdo æ æu ær æ æ ryr* (vestslesv.), småt egetræ o. lign.; også: *æ træer står i jæn ryr*, o: danner en klump, et krat; småtræer, der gror så tæt, at man næsten ej kan trænge igennem dem, mest egetræ; i Agersk, ei der: *æn væster- og æn jøsterryr*, se skrup; lille krat (Angel), i flere småste stedsnavne sidste del, f. eks. *Brækny*, forlysket; Breckenrude (Brodersby s.), jfr. Aasen, ryde ilk. krat, tæt hob af buskvækster; se rydde uo.; skov.

rydning, no. *røyn æn* (Mors); *ryin æn* (Lem); jordlaget, der ryddes tilside for at komme til ler, kalk osv.; oprydning af grøft og hvad der ryddes op af den (Lem); jfr. skumme; ud-

ryering, no. se røring.

ryfte, no. *røft æn* (Vens.), en sammenbunden række lag, se tirb 270. s. jfr. Aasen rylle, stykke, skovstrimmel, isl. ríptu ilk. el. rípt huk., dug, klæde o.

1. **ryg**, no. *ryg æn* (Mors); *ryg æn* (Agger); lugt, *æn grem el. dærlig r*; *dær ær æn slens ryg ve æt* (Lem); jfr. slæg; altid en god lugt (Agger), se lugt, slank.

2. **ryg**, no. *røg i* hest, i fl. *røg* best. *rogen* (Vens.; Sams.); *reg* [hak] fl. *reg* (Ålset); *røg* best. *æn fl. røg* best. *æn* (Heil., S. Hald, Støvr.); *røg æn fæj* (Vor h., Sovind s.); *røk æn røgi* (Dagh.); *røk æn røg* (vestj.); *røk æn ræk* (Bradr.); *røk æn* (Sundev.); = rism.; *dær skal æn røg te d hær æn dæg*; *kati skø rø* (Vens.); *han æ æd slæp i æ røk*, i æ

for kød til krævel *dp ar en urøn d vist*
toq (vestsløv.); skyd rok som ndags
sdra (Mall), han hdr et i æ rok luxum
æ krom præst (vestj.); æ: han er pukkelt-
ryget; ha nu i roqi (Vens.), være for-
smædet; han lego stel dpo roqen (Silkeb.),
æ: han er doven, bestiller intet; æ vel
hvi o sto n æ rok (D.), el. „stå på det
lille ben, de kalder ryg“, Kr. Ordspr.
s 261, æ: sove, ligeså Hads h.; til en so
ung, der klager over smærter i ryg, kan
siges. „hdr do en ruk? do hdr et uht
n en hvi æ røp hænger i?“ (vestj.);
hænger at il d di rok, ad md at vær falden
æ en (N. Slesv.), siger moderen til børn,
der klager over, at de ikke kan finde
noget, æ ruk o æ hvi (Andst), rovlst
skarpen; æ ruk æ æ aær (D.), agerens
højnede midte; sæt te rok (Ribe), om
højhvede: sætte småstakkene under høsten
20 længe agerens midte; man skal spise stegt
fisk kormesaften, så får man ej ondt i
ryg, Kr. Alm. IV. 152. 421; jfr. Sgr. IV.
137. 392; smærter i ryg hedreder ved
ord fra en slagtnings grav, Sgr. VIII.
121. 535; i visen: jeg så ham på hans
brede ryg, der stod to karle og kørned
byg, Sgr. I. 19. 8, V. 19. 6; hud skæres
af ryg til skosål, Kr. Æv. 185, se rem;
enelok (s. d.) er hule i ryggen, se Thule
20 II. 213. 215, Kr. Sagn I. 7. 25. 41, II.
1. 9. 21. 24. 29. 125. 92; skovfrue, Amins.
VI 108, Hazel. V. 39, VIII. 52, mange
benven, Mannh. BK. I. 147, Aberer. I. 286;
dævelen, Heppesoldat I 186. 187. ann.;
genfærd, spøgelser, døde hænger sig på
ryg af levende; se Sgr. X. 102. 266, Thule
II 153, Dania III. 15, Kr. III. 164. 171,
IV 133. 212, VIII. 223. 381. 389, Sagn
IV 135. V. 10. 39. 104. 171, 141. 350. 211. 706,
249. 805. 900. 901-2. 907. 288. 13. 348. 07,
399. 75. 452. 04, 569. 03. 582. 49, 590. 75,
VI. 125. 52; jfr. Haukenæs IV 521, Maurer
61 S 139, Hazel. VI. 20, Wigstr. I. 157. 164,
II 326, Knoop Ps. 263. 3, Pm. 20. 32,
139. ov., Strackerj. I. 182. 188. 191. ov., Wolf
N.S. 313. 213. 14. 584. 194. 96. 39, Schulenh.
s 118, Zingerle Sagen 2 209. 55. 56, Scott
Detenp. s. 480, Curtin F. T. 182, Kennedy
Fæl 125; Hartl. Science 237. 242. 243, 20
Folkl. V. 180 (en alf); 178 (Irland)
Bosquet Norm. 261 dg., Schm. Volksleben
145 (Lalkantsaros), Læbr. Gervas. 139 m.
3. nr. I. Indun; Amer. Folkl. I. 77 (Indun.),

jfr. Sindbads ævent, 1001 Nat., nat 87;
 fanden på mskes ryg, Kr. Sagn VI. 216;
 trold el. genfærd bag rytter, se Kr. Sagn
 I. 277. 934, Gav. Wær. I. 465, Arnas I. 365,
 gf hænger sig i mands ben, Kr. S.V. 296. 37;
 ønske på genfærds r., Krist. Sagn V.
 253. 901-903; jfr. Wigstr. II. 337; jfr. Aas.
 rygg, isl. bryggr hak.; se knivs-, krum-,
 skind-, stole-, svine-.

rygben, no. *rygben* æn (D.); *røq-æ*
hvi d best. -t (Vens.); røqlin æt (So-
vind s.); hele ryggraden, også en enkelt
ryghvirvel; deraf gøres „sendag“ Arnas.
I. 523; se sild.

rygblande, no. at udføre arbejdet
 med rygblending.

rygblanding, no. *rygblending æn -er*
 (Thy, glids): godningen køres ud på ageren
 i en lang dyng langs dens ryg; de
 yderste furer skæres af og bruges til
 dækning om vinteren, denne lange dyng
 kaldes en række og arbejdet: r.; om for-
 året spredes det hele til byg; se 2. roge,
 vinter-, sommertøge.

rygborron, no. *rygborron æn* (vestj.);
 byrde på ryggen, se tværborron.

1. **ryge**, no. kæmpe kaster en sten...
 den kaldes Lejsten-Ryge, Kr. VI. 42. 54,
 jfr. Script. Rei. Dan. I. 224: *duxerunt eum*
ad lapidem, qui dicitur „Danælogh“
(var: — rhyg), posueruntque eum super
lapidem imponentes ei nomen regis.

2. **ryge**, no.

ryg ryger røq roqen (D., vestj., Andst,
 Agersk.);

røq -er røjt røjt (Mogenstrup, Sall., Thy,
 Lødderup, Mors);

røq -er røjt røjt (Vens.; Helt. h.);

røq -er -t -t (Slovr.); *røq* (Havbro);

røq -er, røq el. røjt, røqen el. røjt
 (Lald s.);

røq -er røjt røjt (Agger);

røq -er ryjøg røq (S. Samst);

ryq ryger røq røq (N. Samst);

røq -er røjt røjt (Tåning, Røgen s.,
 S. Hald h.);

røq -er røjt røqen (Vor h.); if *røqjt*
 (Elsted); if. *røqjt* (Hads h.);

røq -er røjt, røjt el. røqen (Hvejsel);

ryk ryk røjt røqen (Sundev.);

ryk ryker røjt røqen (Bradt). —

1) de ovenstående former samler sig om
 betydningen: at give røg fra sig, ryge
 tobak; *de røq æt skåstinspør; han*

røge d *hans* *pir*; *de røge hører*, *lissom*
vi skal *røge brøds* vi (Søvind s.), *ryge*
grævlunger ud, o: overmåde stærkt; *røg*
en *pir tobak* (Størr.); *o skolén røger*;
mi pib røger; *ryg røge med*; den, der
er stem til at *ryge* i store skyer af sin
tobakspibe *røger*, *såm ndr en faldt mæn*
høger (Agger), el. *som en hysman*, *dær*
o ve o bøg (vestj.), thi småfolk bruger
lyng el. andet, som giver megen *røg*; *o*
høge de røge, dje o d il, så *ræson*,
han ses (sker, Elsted) i *hølsponen*
(Tåning); også kan tilføjes: da *røger* det
der, som det *røde* og *sked*, så kan du
der *tænde* din *pibe*, Kr. Ordspr. 549 ned.;
han o så arm, te han ryger (vestj.). —
2) gennemtrænge med *røg*, *røge*; *røg*
o el (Andst, Agersk.); *røg o røgt røgt*
(Hvejsel); *røgt o røgt røgt* (Bradr.);
røg kajmij (Vor h.); *potter skal røges i*
o ilpot (vestj.); *han røgt no hø* (Vens.),
nogle pghajer; *syg mand*, *hængt i skor-*
sten, *røgt med urter*, Kr. Sagn VII. 420. 94.

3) *lyge*, *drive*, om *sne*, *støv*; *de ryger*
mæ o sne (D.); *de ryge* (fl. *røg* fl. *røgen*),
de brukmarken (Søvind s., Tåning); om
støvet fra blomstrende kornmarker (Mors);
ryg ryger ryg røg (S. Sams), *støve*;
herhen kan læses: *o ryg*, så *løj Krøsten*,
da røg han i iduthuset (Tåning); *o ryg*
ryg! så *skul Krøsten*, *da røg han ud o*
toqthus (Hvejsel), o: *hød stå til*, det *gør*
ikke noget; *o ryg*, så *han fer Aasen*,
da stede han o røg o mæ o o; *han*
røg ukldi mæ ham (vestj.); *de skal røg*
o ham! (Vens.), o: det skal han komme
til at *høre* for; *ryg o o pib* (vestj.),
miste sin stilling, *formue* el. *lien*; *de gø*,
lig te hun ryger (Vor h.), o: meget *rask*.

4) styrte løs på som til angreb; *di*
røg i hucera-hør, *te hor o man fløe* (Malt);
da røg i høgieran d hucera-hør (Søvind s.);
de ryger te d sjer (Vens., glds), de *farer*
til alle *sider*; jfr. Aasen *ryka* *rykja*,
isl. *ryka*, *rykja*; se *røge*, *røgesild*, *røget*;
kold.

8. *rygo*, uo. *ryg o el* (Mors, Thy,
Agger); fl. fl. *ryger* (Vejr, Sall.); *lugte*,
træ og utr.; *mo o ryg te dær blomst*,
dær ryger søje (vist) *gdt* (Agger); *de*
ryger gdt el il (Mors), dog nok i regelen
alud om *velugt* (jfr. *lugte*); *o ku ryg*,
da høger (Thy); *han kan egen teg ryg*
(Sall.); se 1. *ryg*.

-*rygende*, fl. se for.

rygfinne, no. *røgfæn an o el* (Agger);
= *rgsm.*, på *fisk*.

rygfæsk, no. *røgfæsk best. o* (Vens.);
= *rgsm.*

rygge, uo. *røg røger røgt røgt*
(Agersk.). — 1) lægge *mønning* (*ryg*) på
huset; *røgt et hus* (Sundev.), lægge *tang*
el. *halm* på *mønningen*. — 2) *røg o*
kløn (vestj.), sætte dem i *stuge*. — 3)
røg o el (Silkeb., Skanderb.);

ryg o el (Høll h.);

røg o el (Elsted);

trække *tilbage*, f. eks. om en *vogn*; *røgt!*
(Vens.), til *heste*: *gå tilbage!* også *vestj.*;
røg (Søvind s., Elsted).

ryggelos, to. *røge* el. *ryggelos*
(Vens.); = *rgsm.*; jfr. htsk *ruchlos*, mnt.
rokeos, Sch. Lübb., *roke* no. „achthaben“;
sorge, *sorgfalt**, ordets tyske grundbetyd-
ning vilde da nærmest svare til dansk
sorglos.

rygget, to. *røge* (Lb., Agersk., Vens.);
røgt (Thy); *røgt* (Malt); *rygt* el. *rygt*
(Vejle, Hors., Årh.); *rygt* (Søvind s.); *rykt*
(Bradr.). — 1) om en *ko* med *hvid* *stribe*
ned ad *ryggen*, men som ellers har en
anden *farve*, er *rød* el. *sort*; *rygt* (Størr.),
er forklaret om *koen*: *brøget*, med *sorte*
pletter, som *sitter tæt*. — 2) i *smsto*.
= *rgsm.*; se *al*-, *dal*-, *hul*-, *hvid*-, *høj*-,
kruk-, *krum*-, *krump*-, *pukkel*-, *rund*-, *sik*-,
sik-, *skrut*-, *støj*-, *sort*-, *svej*-.
rygkurv, no. *røgdre an* (Lb.); til
at *bære* *fisk* i.

1. *rygle*, no. *røgt an røgt* (Thy,
Vejr); *huk* (Vens.); *røgt an røgt*
(Mors, Lild s.). — 1) *langstrakt*, *lav* *for-*
højning, f. eks. *resterne* af et gammelt *dige*
(Lild s.); den *malterste* og *højeste* *del*
af *ageren* (Mors), Mb.; *dær o an røgt*
i vdr søjer klæskel; „*reglen*“ (N. Sams),
grusrevlen på *Nordby hede*; også om
klæder: *din klædt søjer ogt gdt epo dæ*,
dær o an røgt mæl din skølerer (Lild s.).

2) *tørvestak* *aflang* el. *rund*, *større* el.
mindre; *lille* *stak* til en *mands* *bryst*
(Thy); *indeholdende* $1\frac{1}{4}$ — $1\frac{1}{2}$ *hø* (Vejr).
— 3) *rønne*; *uselt*, *brøstfældigt* *hus* (Agger),
jfr. *røngle*. — 4) *dyng*; jfr. Aasen, *rykla*
no *sætte* i *hob*; *rankling*, *liden* *kornstak*;
sten—; *hører* „*Troldrygget*“, navn på en
banke mellem *Rapsted* og *Højst* (Sønderj.),
Mhøff 344. 461, *herhen?* se *røge* no.

2 rygle, no. *rogl -or -et* (vestj., Thy, Vens.). — sætte torv i rykler (vestj., Thy, Mors); *rogl tóra dp* (Mors); opstille torv i lange, smalle rader til tørtning (Vens.). — **3) rogl æn hus** (Ribe, vestslesv.), lægge møntorv på. — **3) danne** således, at der kommer ryg på, top i midten; *ei sku hd æ auer rogl dp* (D.), have den bearbejdet således, at den bliver hævet på ryggen; *æ agør æ fð møj rogl el. dprøgl* (vestj.), for hvalvede; *æn rogl skíp* (D., Malt), en skæppe korn, der hverken er stroget el. toppet, men mælt imellem.

rygletorv, no. *roglitóra æn* (Roma), møntorv.

rygling, no. *roglon æn* (Mors, Fjorde); *roglon æn* (Agersk., Vestslesv.). — **1)** luge, smal torvestak, se rygle. — **2)** mænning på et hus udenfra (Sonderj.).

ryglingsadde, no. *roglingsad æn -or* (Agersk.); *roglingsad æn -or* (Mjorden, Hammerlev); *roglingsad æn -sær* (Ladebo); *roglingsad æn -or* (Eggebuk); *roglingsad æn -or* (Bradr.); — møntorv; lægges fra dem, derved at r-rne lægges tværs over husets rygning, mens møntorvene lægges: en på hver side af mænningen og en ovenpå, se 2. platte.

ryglønde, bio. *roklæns* (Sundev.); *roklæns* (Fjorde); baglænds; *han fult roklæns æn* (Sundev.); men; *han gæs bak-æns*, jfr. astlængs.

rygmærv, no. *roqmærv* (Søvind s.); — rgsn.

rygne, no. *rokn roknar roknit* (Bradr.); æge mænning på et hus.

rygning, no. *rognon æn* (Agersk.; Flus); *roknon æn* (Sundev., Bradr.); mænning på et hus, udenfra set.

rygpose, no. *rognpos æn* (vestj.); pose, som tiggerne bærer på ryggen, se 15 III 133, Kr. Alm. V 221, 228.

rygrad, no. *rogrø æn* (Vens.); *røgrø æn* (Søvind s.); = rgsn.

rygside, no. *rogetj æn -en* (Vens.); = rgsn.

rygstykker, no. *rogtøccer* fl. (Vens.); — rgsn. „di bårke hans rogtøccer bårde æ æ bår“, Grb. 93 81.

rygstød, no. *rogtj æn* (Lindk.); *rogtj el* (Søvind s.); *rogtj el* best. -s (Vens.); *rogtj el æn* (Agger); = rgsn.

rygtag, no. *rogtæ æ* (Vens.); et tag

ved brydning, hvor modstanderne lægger armene helt om hinandens ryg.

rygte, no. *rogt æn* (D., vestj.); *rogt el* (Søvind s.); *rogt el* (Bradr.); *roc el* (Vens.); — rgsn.; sagtens læneord; jfr. mnt. richte, Sch. Lübb.; htsk gerücht.

rygtes, no. *rocces rocces -el -et* (Vens.); = rgsn.; *de rocces mdt over hils byj* (Vens.).

-rygtet, fl. se be.

rygtæring, no. rygmærvstæring; „hons æ hqj syq æ æ di sær, de æ rogtæring“ (Vens.).

ryk, no. *rak* (vestj., østj.); best. *roks* fl. *rak* (Vens.); såmeget der kan rykkes; *fir høst hd rak ndk i at* (vestj.); *huk æ dægti te æ ta æ rak, mæn han kan il hd ui; dæ ga æ rak i mæ* (Søvind s.).

rykenbusk, no. *rykenbusk el* (Bradr., Valsb.); blomsterkøst; pl. ryken, lugte.

ryk-ind, no. i flm.: *dær udr el. di hdd æn fald rok-æ* (D., alm.), der kom mange mske; *roke-æ* (Agger), se kjerind

rykke, no.

rok -or rot rot (D., Andst, Thy, Hundborg);

rok -or rot rot (Vens.); fl. fl. *roked* (Hell. h.);

rødk æ rødt rødt (Røgen, Søvind s., Elsted); fl. fl. *rud* (Tåning);

ryk -or røjt røjt (Ang.). —

1) = rgsn.; *ad røjt kålen i strækan*, Kr. IX 261 (N Hald h.); „så snoot han no rut i rebet“ . . . Jyd. I. 8; „i den non sili rut el æ sleej, som han skreg te di ku høh ham lont hæn“, Tkjer II. 11; når der skal tages ved med alle kræfter, siges: *rok i roccet, hæjzen drøgnæ hunden!* (Tåning); *rok, Rasmus, di hæn drømnar!* (Gjedved); *rok i roccet Rasmus! di hæn* 40 *hr Kresten* (Stovr. h.); *rok hør* (Thy), ruske hør; *de rot i røccen æ ham el. i ham, de hqj skul æ mæ æd mænæ pæn* (Vens.); *rok!* til hente (Andst h.), der skal gå frem; *rok æn hæg æw* (landk.), trække den af, lade skuddet gå; *rok æn tæh æw* (D.), trække en tand ud; *læ æt rok i æ æiser* (D.), lade det indrykke i avisene; når man rokker ved pæl, hvorunder genf., siger den døde: „rok op!“ Thiele 50 II. 169 flg., Kr. Sagn V. 227 819, 208 43 44; „rok, æ ska træk!“ Kr. III. 245, 241, VIII. 251, 425, 253 ned., Sagn V. 217 nr. 46, jfr. Mhoff 196 2; „ryk æ ryk æp, mæ æp æ dæ ne!“ Kr. Sagn V. 225, 813. „ryk

bårdt!* el. „bedre til!“ Kr. Sagn III. 278, V. 267. 55;

rokas roces, rotast el. rokast, ratast el. rokast (Vens.), brydes; slås for alvor (Rugen);

ryka røjtes røjtes om (Ang.); rykkes om sejr i leg „sol-og-måne“ leg, se Kr. Börner. s. 220 „tug of war“ Brand Antiq. I. 10, Gomme Diet. II. 32. 456, Ons Viksl. I. 31, P. Arch. I. 256. 49, måske reissædvane, Rochb. D. Gl. II. 210, se reb III. 26 23 a; afgør høvdingens valg, Amer. Folkl. V. 57. — 2) intr. vige, flytte sig; *I midt du røk; røk sauet lægger dp o æ bænke* (D.); jfr. htsk rucken, mnt. rucken, Sch. Lübb., intr. og trans.; se ind-.

-rykkelse, no. se len-.

-rykt, fl. se for-, hen-.

ryktag, no. de med roden oprykkede planter af klittag (psamma arenaria P. S.) der nedlægges i sandklitten i en med ploven dannet rende og tildekkes med det af furen opkastede sand (Vens.) Mb.

rylde, no. se rulle.

1. **ryle**, no. *ryl ryl ryl ryl* (Agersk.); skrige, om svinet, der kræver æde; klynke, om børn, som overhænger moderen; jfr. Aasen, ryla, brøle, skrige.

2. **ryle**, no. *ryl æn best. æn fl. ær* (Vens., Thy, Mors; vestj.); = rgsn.; en vade fugl, tringa; i fuglevisen: „taffelen og rylen de skulde hente vand“, Kr. SkV 79. 6; sagde om den korsfæstede frelser: „prygl ham!“, Sgr. I 108 øv., 223; „ryk ham!“, Kr. VIII. 373. 688; „rylt ham!“ (s. d.); „riv ham!“, Kr. Sagn II. 267. 81; den sidder på torvestakkene og siger: „ky te!“ kør til! se horsegumme, jfr. Sgr. XII. 141. 366; som skældsord kan bruges: du er en usel ryle! Sgr. V. 106. 667 (vestj.); se rylerritte.

ryloben, no. *rylbiþen æn* (Agger); lang, smaltbenet person; *á sto áþá halðæ rylþin á æ spóskæst* (Vens.), æ: usikkert, vaklende.

rylohytte, no. *rylhyt æn ær* (D., N. Slesv.); uselt lille hus, rønne (D.); totter af græs, der bliver stående på engen efter en dårlig slåkarl (nordslesv.).

ryleritte, no. *rylrit* (Vens.), vel et slags kæbenavn til rylen, se vinter.

rylkor, no. *rylkor æ best. æ fl. ær* (Vens.); mandligt lem hos smådrænge og

haner; jfr. nil; *Rylkor-æn* (Vens.), se Støvlette-Katrine.

rylle, no. se rølle.

rylles, no. *rylas* (D.), i udtr. *slø r-æ*; slå udenom i keglespil, se rille.

ryllik, no. et slags skældsord: „*støð æn æn beto rylak som dæg*“ (Lem), siger dreng til anden.

rylak, to. urolig, vranten, grædevorn, om børn (Sønderj.) Mb., efter Outzen.

rylt, no. *rylt æn* (D.); lille læs korn el. hse; se rumpel.

rylto, no.

rylt ær æt (D.); *rylt* (Lem);

rylt ær æt (Agersk.);

rylt ær æt (Lild s.);

rylcor el. røle (Vens.);

røre sig lidt, bevæge sig frem og tilbage, som en sovende; *æ bæn legor o ryltar i æ hq, i æ sæg* (D.); „*høj rølcor we hør æ lænt we hør*“, Grb. 35. 20; „når I nu vil skynde jer ... og rylle ved“, Kr. Alm. II. 15. 39; „endelig kom rylen og skreg: „rylt ham, rylt ham!“, Kr. VI. 235 til herren på korset, æ: ryst ham! jfr. rolte.

ryltot, to. *rylto* (vestslesv.); urolig, om børn; *æ bæn æ r-*.

rympling, no. *rympling æn* (Plougstr.); *rempling æn ær* (D.); *rempling el* (Bradr., Agersk.); *ræmple i* (S. Sams.); årsagsmælt hoved, se rimpling, rumpe, rumpel; jfr. Rietz rumpling, nfris. rumpling, se Mb., under rempling.

rymplingsakram, no. *rymplingakram* de (vestj.); unge og dårlige kreaturer; også andel, der ikke dur; dårlige folk, ingen skotter om at have med at gøre; dårlig gjort tøj, redskaber.

rymplingsstald, no. *rymplingsstald æn* (vestslesv.); stalden, hvori unghevederne indsatte; lig, kan siges om et lille barn, der ikke får sin fulde pleje, fordi et yngre er bleven født: *de æ få tilfæ komæn æ æ r-*.

rymto, no. *rømt el æ* (Elsted); afdeling i kiste.

ryne, no. *rynu æn* (Thy); uselt hus, rønne.

ryngel, no. se rængel.

1. **rynke**, no.

rønk æ æt æt (Søvind s.);

rønk ær æ æ (Vens.);

rønk æ æt æt (Elsted);

rønk ær æt (D., vestj.); — rgsn.

2. rynke, no. *rynk æn -ør* (D., vestj.); *rynk æn* best. -*æn* fl. -*ør* (Vens.); *rynk æn -ø* (Søvind s.); *rynk æn -ø* (Sunder.); *rynk æn rynnør* (Bradr.); = rgsn.; *han lader så gysø, som dør ej vdr æn rønk* "ø skyn ø ham" (D.); lige så mange rynker i panden, lige så mange born (Sundev.); *da mat da hælør en vdr jæn rønk vdr døj majs rønk* (Vens.), ø: der ma da helør ej være en eneste fejl ved den person; så mange rynker en kone har påkangs i panden, så mange børn har hun født el. skal hun føde, Kr. IV. 380. 369, Alm. ² III. 71. 96, Sgr. VII. 90. 270 71, JK. 58. 13; så mange der er påters over panden hos mænd, så mange tæner skal de få, Kr. IV. 380. 370, JK. 58. 12; jfr. Meyer, Aberg. s. 35, Schindler s. 244; mange små rynker ved øjnene tyder på et forslasket sind, Kr. IV. 380. 371.

rynket, to. *rynkæn* el. *rynkør* (Vens.); *rynkæt* (Støvr.); *rynkæt* (D.); = rgsn.; en et kvindfolk, der er i stads, siges: *hun æ rynket* te krawwen lissom Tors-øst kjærk; el. *de er rynket* te row æ knused te kraww hssom T k., Kr. VI. 325. 94; kirkens tag ligner i frastand en træ om tårnets overdel (Djur.).

rynketråd, no. *rynktrø* i best. -*trøi* (Vens.); = rgsn.; tråd, hvorved man stæver rynker.

ryr, no. se ryde.

ry-akrædder, no. se riskrædder.

ryssel, no. ribben på svan; *ryssel-stykke* no. ribbenstykke" (tysk), Mb. elt. Math.

rysselig, bio. *ryssæ* el. *ryssæ* (Sem, Søder.); forstærkende tillæg; *r- stor*, iermide stor, se grysselig.

rysto, no.

rest -ør rest rest (D., Andst, vestj., Mors, Sall., Øland; Stenum, Åby-Vens., Hell. h., Åbenrå).

rest restør rest rest (Agersk., Bradr.); *rest el. rest* (Thy);

rest -ør rest rest (Agger);

rest restør rest rest (Smidstrup, Vens.);

rest -ør, -ø el. rest, -ø el. rest (Hvejsel);

rest -ør -ø -ø (N. Sams.);

rest -ø rest rest (S. Sams.);

rest -ør -ø rest (S. Hald); *rest rest* (Støvr. h.);

rest -ø -ø -ø (Søvind s.); fl. *rest rest* (Elsted);

rest -ø rest rest (Tåning, Røgen);

= rgsn.; trs. og intr.; *ø rest æ dynør, æ søn* (D.), pusle dynerne, ryste halmen i sengen op, rede sengen; *æ ldt vdr sldøn, te han rest; kys jæn te han restør* (vestj.); *ø rest som en laqen får ø sør* (Vens.); *i mø ldt mæ, i ø vel lej, nq æ no resto hans histdri fræ mæ* (fra mig) (Silkeb.); *dl mi lemør rest* (D.); *æ knysø folt mæ ur æ æ hæn æ æ skyn æ dl mi læjnorør eur i resten* (Ang.), alle mine ledemøde kom til at ryste, Hag. 171; *rest æ hoi æ øt* (Agersk.); "den restendes Merkurus", Kr. Sagn VII. 203, egenavn; (Agersk.); *ø resti*, en rysten; *de æ restør de homør ap død* (Vens.), det gælder ved håndslag at ryste hånden dygtigt; jfr. Aasen, sv. rista, isl. hrista; bævre, govre; hoppe, knobbre.

rystebloede, no. *resthør* (Lem, vestj.); *rysgyngende grund*.

rystefingret, to. *restfegre* (Andst); = rystehåndet.

rystefjæl, no. "ristfjæl", Hag. und. plov; "rustfjæl", Kl. und. plov, = muldjæl.

rystehus, no. *resthus æn* (vestj.); "selv kryber manden ind ad hækkelegabet, og så havde kurlen ham inde i rystehuset ved sig den dag", Kr. VII. 97, foderlø, hvor halmen rystes op for at fordeles til kreaturerne; ligge i rystehusgulvet, Kr. Alm. VI. 130, ø: det tag, hvori r-et var.

rystehåndet, to. *resthæn* (D.); *rest-hæn* (vestslæs.); som ryster på hånden.

rystelig, to. rystende; "Jens swæet mæ rostele stæmm", Gillsj. s. 37.

-ryster, no. se sime-

rysteygo, no. *resteyg el. resteygæn* (Lindk.; Sall.); *resteyg* (Thy); *resteyg el. -eygæn* (Agger); *resteyg el. resteyg* (Mors); *resteyg* (Vejr.); = koldfeber; *æ resteygæn d æ lq* (Landk.), = hulefeber (s. d.).

ryt, bio. sædvanlig i forbindelse; *ryt ø røjn* (Plougstr.); *ryt d ren* (vestslæs.); *de vør ryt d ren øj* (vestslæs.), fuldstændig, helt og aldeles ødt; *de vør ryt i grus* (vestslæs.), går helt til grunde; se rint.

rytter, no. *rytør* i, best. -*i* el. *rytæn*, fl. -*ør* (Vens.; alm.); *rytæn æn -ør* (Søvind s.)

— 1) = rgsn., en, som rider (alm.); som tilnavn bruges ordet om en person, der har været dragon, f. eks. *Ånør rytør* (vestj.); bjærgmand som r., Kr. Sagn I.

167, 610, se luftrejse; en r- dødsvarsel. Kr. Sagn II 432, 63; gåde om rytteren: „op ad bakker og ned i dal“, tre næser og én hæl, seks ører og tre mund, hvem kan det styk' udgrund? el. „... med otte ben og en hale“. Sgr. IX 140 472, svar: to ridende på én hest, jfr. Sgr. II, 42 458, IX, 108 334, Grimm Myth. 2 1221 621; Rafn. Nord. Fort. I, 444, 59, 61, Gest Blinde; Fær. Kvæd. II, 28, 24; af tilsvarende gåder findes en hel række, se fitte; jfr. endvidere Bondes. Hist. 316, Runa VII 43 27, VIII 50, 31, Haakenæs VI 195, 18, Ehlers Rathselb. 9, 45 46, 13 70, Z. f. M. III, 2 350 70, Simrock Räthselb. s. 56, 103 nedl., Urdsbr. II 173 4, Wegener nr. 417, Aus d. Kinderl. s. 76 øverst; Wossidlo Rats. nr. 424, 969; Rollands Devin s. 15, 35 36; Archivio I, 401, VII (Ital.), XV, 103 øv., Z. f. M. III, 2 350, 70 (Helsingeland), Joos Raadzels nr. 314; Meier, Kinderreime s. 84, 343, Rochholz, Al. Kinderl. s. 207 m. henv.; W. Gieger s. 80, Melusine I 264, 92, Briz, Endevin nr. 317; 2) korstræer, var-træer på husenes mæning (Frisenb.).

3) afskårne brødtærninger, hvorpå fløkestykker røler, til børn (Ärl., Vreds h.); skal a ské dej mælm i rytter? (Vens.); jfr. penning; se hals reitor; ridder: ride, ridende; flyvende; græs, split.

Ryttor-fønno, no. hvorn militærhestene, som var udsat, græssede; dertil svarer el. „Rytterhus“; marken kaldtes nok også „Husar-fenne“, Kr. Alm. 2 V, 61, 176 77 (V. Vedsted, vestj.).

Rytter-Mottos hamborg, no. *Ryta-Mottos hamborg* (Vens.), dans. se Hamborg 2.

ryttersalve, no. ungvent, pediculus, lugesalve.

rytterskiddt, no. i tilm.: så rej som røterskiddt, lær a ælt i a hølper i fjøsten daw (vestj.).

ryv, no. no. se rive og smætn.

rø, no. *rø de* (Thy, Mors Lild s., Vens., Vejr); alle slags fersk- og saltvandsplanter, der driver op som blod-karn, roseter, lucus, chara; *en hær tikad mæ hærerjen lue rø, a hærerjen lue taq, en hærer rø a stæ njer vdr og, njer ffolk stupar ned mæ rø* (Lild s.); brønd-mos (Lild); se blod- græs- so.

røb, no. *røb vists* (D.), *rep a* (Vens.); *røb el* (Agersk.); *røben*, „man

fader gav ham tid til at fortælle to store mel-mader og to do drømme, for end han spurgte ham, hvor han havde været...; da han med et røb havde kvitteret for god beværtning, ... sagde han“ — Blich. IV 162; jfr. Sgr. XI, 107 214.

1. **røbe**, oo.

røb -or -et (D.); *lf. røper* (Vejr.);

rep el. røb, -or -et (Mors); *rep* (Agersk.);

røb -o -et (Sovind s., Elsted);

rep el. røb -or -o -o (Vens.);

røb -o -o -o (Sundev.; Bradr.)

1) = røsm.: „en ku tænke, te mæst a sowerføj høj udfyldt dje plasse ve bæret som mænd, fæ di skyvtes te a røb a di rejst dem“, Jyd I, 2; når smøder røber, siges: *no slær di lds fæ test slesv.*; jfr. Tr. pop. XI, 676; „en røb fek vi 5 gue kaffeknejte, a da blev a snorru, mæn hun sto sæ mæssel kiz hun hværkun røppt ind kløbt, Jæge. Ferie s. 54; også lig.: „give stikpæ“, „di spåsk student vild rep lit jette tar fastningen“, Vuelb s. 52, gore fornærmelige hentydninger til; *dær æ hærjen a mæn, dær ska røb a dær hærjen* (Vejle), prale af, der var kun tiuge ad ligeså: *røb a ndgør* (Agersk.); „a røbende general“, Kr. Molboh. 167 47 jfr. Almuel II, 187 425; røben udtrykt ord, (Urquell IV, 204, se mad II 524 30 — 2) om fruernes lyd; *a pars di røb* (Sundev.); se knurre, synge; jfr. Aas røpa, iel. røpa.

2. **røbe**, no. *røb æn best, -æn* (Vens.); også findes formerne *røb el. røb æn best, -æn* (Hellum, Vens.) — 1) rø gert får el. ko; også om gås; skridsønd mager kvinde; se hede-, — 2) luftre af gæs.

rød, to. *røj* (D.), *restj* (Agersk., Thy, Sall, Løgstør, Sørvind s.); *røj* (Mors); *røj* (Vens.); *rød* (B); *rør el. rør* (Lishj., Terp); *røjt* (Agersk., Bradr., Ladelund); *rø el. a* (Angel); *røjr* (Eggebæk); = røsm.: „a alm udtryk for bange; *røj dæ a røb vind s.*; *han blyer upvælt rø a ta te a røb*, Kr. IX, 218 (Mds h.); *røj suer dæ gyr røj* (Thy); *a æ så røj*, a tæ a rest el. te mi hær restar (vestj.), *a æ a rest som æn stjændig* (vestj.), *kurb* var så rød lige til han bevrede, Kr. IV 170, *do æ ndk enen hæg lald røj fdr*, Sgr. V

rædelig, to. *ræls* (D., vestj., Agger, Silkeb.), *ræjlet* (Lindkn.); *ræjls* (Andst); *rjals* el. *rjls* (Vens.); *ræls* (Agersk., Angel); *ræsla* (Bradr.); hvad der vækker rædsel el. afsky; *an ræjls ræj o ræjs om aeten* (Andst); *dærl ræls kat!* (vestj.), den afskyelge; *an pu ræls bukser*, dårlige, skidne, pjaltede bukser; *de ær an ræls væjsn*, el. *rædsomt* svim (Agger); også i *rjls loden* (Vens.), en rædsomt mængde.

ræddike, no, se merterik.

ageren, tildækkes med opbløjede furer, en sådan dyngre kaldes *æn ræk* (Mors), *spre ræk* (Thy), sprede gødningen af *løse rækker*. 3) *ræk æn* (Thy, Vejr.); *ræk* (Vestj.), hyde til fæde og tallerkener, takken og spisekammer, også mælkehyde; *æ totæ rknar æ ræl i æ ræk* (Agg.); jfr. 3. ri, l. rik; se Aasen *rekka huk.*; *æ rækka*, mnt. reke; fad, hus, kande, tørrer, køl-, løbe-, tallerken-, tin-

rækkebånd, no. rækkebøj i best. -bøje
 -bøj (Vens.), elastik, elastisk bånd.

rækketøj, no. 'hun ku skole (gen-
nemgik) all falk, da kam po hinne
rækketøj', Gillej. s. 47, 2: spækketøj?

rækkelæder, no. *rækler de* (Vens.); *rækler de* (Ribe); gummi elasticum; jfr. *rubellæder*.

række-om-rane, no. rek- el. ræk-
-en æn (Mors), lang person, langt 20
tr

rækketræ, no. ,der var en bro,
 ene der om natten sad to jomfruer på
 rækketræerne*, Kr. IV. 130, jfr. VII. 307,
 de træer, der danner rækketræets over-
 sætte.

-rækning, no, se hands-

rækniv, no. *rgknyv æn* (Sall.);
 fra lyngleen; en vinkelformig, lang-
 stillet kniv til at skære brinken ned,
 som man skærer skudtorv; forkl. J. Saml.
 III. 274 ej rigtig.

ræ-kratte, no. stor rive til at drage
Til land med (Mors), Mb.

rækværk, no. rækværk 2 best. →
(ens.); rækværk æn (vest.); rækværk
en (Skals, Sgr. IV. 194); rækværk et
Sund x.); rækværk et (vestslæv.); ræk-
værk et -er (Agersk., Bradr.); = rgsn.;

rælo, to se rædelig.

roding, no, se rething.

ræling, no., båden gik et dybt i
 vandet, at det nåede så at sige til ræ-
 lingeerne*, Kr. III 4, 5: rælingen; jfr. eng.
 ang, tioll. regelingen.

rælle, to. se redelig

re-lus, no. et vandinskt: tangloppe?
Hoc) Mb.

ræmen, no. best. (?) i forsikringer: 80
u sku, ræmen fo, komi atar dæj! (W)lgod);
m ed

temmò, no. se rimme

rampe, no. se rampe o, smstn.

ren, no. uo. se regn, regne, ren;
to. se ren.

renfor, no, se refuſau.

raison, 10. se raison

roep, no. se riebe no.

reep, no. gi ham et reep a æ eunkorp!
(vestslesv.), et slag af vognkæppen, se
hærp, 1. ræk.

rør, no. *rør* δ (Vens.): kønslemmet
 10 på en hest; dog mulig fejl for *rør* (s. d.).

ræse, no. ræse (Thy); ræsen ræsen
ræsent (Vens.); roge, tørre over sagte ild:
de hē blæse (!) hō ræsent gdt dpt flæjen
(Vens.); raje (Sall.), riste halvtørrede fisk
over ild; rajet II. (Mors), det samme;
ræsen (Vens.), halvtørret, om sild; „ræse“
Mb. Næske el. opskære en fisk, som der-
efter bestrøs med salt el. ophænges en
kort tid i røg, ræset laks, makrel; „ræse“
(Mds. h.), halvtørre i fri luft: æ uust æ
rajet (Mors), tørret noget, så den kan
tages ud af ostekoppen; ogsaa: æ kyg-
løner æ æ rajas, di ka ge med (Mors).
skal betyde store, udvoksede; jfr. Aasen.
ræsa, tørre i røg over ild; se ræse, ræsen.
ræsel, no. se redsel, rædsel.

1. reeson, to. r ësön (Vens.); kunt or r ësönt, tørt, tjenlig til hjemkursel; fig.: a wa nõ skil tapax igor, mæn ida ter a da nõ r ësön ijèn, o: omtrønt rask; se ræse; resen.

2. ræson, 10. ræson (Løgst.); kald-
skær; a æ sd r.

ræsestegt, 10. ræsestøjt (Mors), ristel:
ræsestøjt sel (Sall.).

raising, no. so rejsing.

ræskab, no. se redskab.

ræsonlig fordelings pulver, no.
 vel: pulvis resolvens, se Kr. VI. 371 178.

ræ-strand, no. en egu af fjordbred-
den, hvor ræ driver i land (Mors) Mb.

ræv, no. *ræio æn ræv* (D. Vejr., Agger, Havbro); fl. *ræio* (Sovind); *ræ æn* (Fano); *ræio* el. *ræio i* best. *ræio* fl. *ræio* (S. Sams.); *ræio i* best. *i* fl. *ræio* (Vens.); *ræio æn ræio* (Sundev., Ang., Bradr.); *ræio æn* - fl. (Fjælde); *ræ æn ræv* (Åhenrå); *ræ æn ræ* (Agterup v. Læk); = *ræm*; *canis vulpes*; *puds* fælde (Gav. W. II 59; r- har en lægedomskirtel ved haleroden, Sgr. VIII. 106. 449: *nær æ ræio ka alge hans hæl i æ ræioæper, æ han guico* (vest.)), o: så dar skindet, jfr. Sgr. VIII. 106. 444, Kr. Alm.² I. 138. 65.

Z. I. M. IV. 99; hvorfor vender ræven sig om, når hundene er efter ham? svar: fordi han ingen øjne har i nakken, Sgr. IX. 138. 142, J. K. 39. 14; „d vafden si svær di æ ræv?“ svar: d dæh ru si; „vaf d hæs har æn ræv?“ svar: ræv hæs, „Asterup v. Læk“; „rind ær æn ræv æn ræv?“ svar: æn dæ kon æ jæn, æjæn hæs di røge (M. Slesv.); — „rød ræv i et hornegærde“. Eftersl. 70. 39, tunge-præte; — når drenge fangede ræv, gik de om med den og tiggede æg, Kr. Alm. IV. 29. 64, jfr. Grimm Myth. 2 724; — må en rævnes efter solnedgang, „loa“, men „lofeta“ Maurer, Is. S. 149 (Isl.), jfr. Thede Overtro nr. 224, Hofb. Nerike 217, Raaf I. 36 flg., Wuttke s. 62, se navn; rævne falder ned ved hans blik, Amins. V. 97, jfr. Mélus. IV. 370; en gal r., Kr. Alm. 2 I. 137. 56; slået og hakket r. ind i porskevæg for lunge-sot, Kr. Sagn VII. 476. 70; lærer man tunge af r. hos sig, kan ingen nægte en noget, Wigstr. FS. 303 83; kommer r. nær huse, varsles forandring i vej, Kr. Alm. 2 I. 138. 66; — når det sidste løg på marken høstes, skal ræven jages af Sgr. VIII. 40. 62 (Søll.), se 3. hare I. 555 46); at møde en ræv er ondt med, Kr. III. 265; jfr. Grimm Myth. 2 1081, Sædrl. 2 146, Folkev. XI. 376. 18. 19; Kneboerne tror, at ræven er en fugl, Sgr. II. 86. 415, en ond skytte får en ræv ærende, Sgr. VI. 166, Kr. Alm. VI. 191. 103; et rovd ræv kan man kun skyde med en Juleknip, Kr. IV. 397. 354; i aftenbønnen sies: „bewår mæ... få ul d få ræv!“ Kr. IV. 345. 444; — om sommeren siger ræven om rønnebærrene: „å, de er sure!“ om vinteren: „å, hvem der rønnebær æde!“ Sgr. XII. 141. 555, jfr. Cavall. 44 Wærend II. XXV; springer forgæves efter jøker under loft: „de er krumme!“ i Volksk. I. 83; — ræven får hoppen, se 2 hoppe, til at vælge det korte år at drægt i og tager selv den lange tæved, Kr. VIII. 375. 674, Sagn II. 252. 4, n. Amins V. 96; — troldmanden for-tænder sig til en ræv, Kr. VII. 32, Gr. d. M. I. 231 øverst, jfr. kok II. 249 22 a, 129; en heks i ræveham, Kr. VI. 177 44, Sagn VII. 86. 85, 18 64-67 87, jfr. Mhøff 230. 316, Busch Volksgl. 216; et lørd i r-ham, Kr. Alm. I. 102. 390, jfr. Bræckj. I. 232 I m.; — r. er hundens

søskendeham, Gr. Tjust s. 18 flg.; — r. uddeler sjælegaver (s. d.), Kr. II. 324. 5, Skv. 86 nr. 17, Sgr. II. 193. 774 flg., VII. 209. 810, XII. 69. 6, Gr. Gl. d. M. I. 24. 2, jfr. Landstad nr. 86, se krage II. 286. 6 a, Smar. Volksb. VII. 392, Ndl. Vik. IX. 84 om bjørnen; enkerævinden og hendes friere, Gr. Gl. d. M. III. 222, jfr. Grimm K. M. nr. 38, P. Volksk. II. 120, se kat II. 108. 38 b; — ræven er et hjælpende dyr i ævent., se Sgr. XII. 106, Gr. Gl. d. M. II. 195. 85, II. 188, III. 107, J. M. 3, Eftersl. 121, Kr. 85, III. 173. 200, Gr. Registr. nr. 13 a; jfr. Asbj. I. 242, II. 110. 173, Wigstr. I. 263, Bondes. Hist. 320; Grimm K. M. nr. 57. 60, Z. f. M. I. 268 (Ungarn), Folk. Journ. VI. 252 (Serbien), IV. 32 (Mongohet); i ridderromaner, Folk. V. 123; ræven trækker prinsen ud af højen, Gr. 85, I. 62; ræven er på rejse med andre dyr, Gr. Gl. d. M. I. 223, Kr. Dyrefabl. I. 1 flg.; samtaler om natten med ulv og løve el. andre dyr, mens et muske lytter, Gr. Gl. d. M. III. 118, Sgr. XI. 182, jfr. Asbj. I. 246; r. får henen, der lægger æg ved hvert trin, Kr. 85, s. 360, J. K. 134; ræven er et udyr, som forfølger de rejsende på havet, Kr. V. 165; ræv frelser muske fra slange, Kr. Df. nr. 38, se hugorm I. 616. 1 b, Bondes. Hist. 108; r. narres af so, bukket af væder, slås af best, Kr. Df. nr. 41. 43. 47. 48, Gr. Gl. d. M. II. 120. 116, Sgr. VII. 196, Kl. Bernts. 85, II. 77, Arne s. 79; jfr. Runa VII. 40, Wigstr. I. 282; — r. narret ulv, er til barnedåb, barn kaldes: „Shkombred“, „Shkmidt“, „Shkrentop“, Kr. Df. nr. 49, jfr. Sv. Ldm. I. 742, Asbj. I. 74, Aasen Landm. 66, Arnas. II. 509, Mhøff 468, Gr. K. M. nr. 2, Fjort Folk. s. 90 (Congo); r. mister hale i is, Kr. Dyref. nr. 50. 1; jfr. ulv, Krist. Dyrefabler nr. 49. 51, jfr. s. 105 ned.; r. anstiller sig død, styler fisk, Kr. Df. nr. 50, jfr. Runa VII. 40, Nordlander Sagor 17, P. Volksk. II. 55, Legec Cont. Sl. 220, Mélus. VI. 262; r. skoldes i smøkkærne, Kr. Df. nr. 68. 69; r. griber hane, som gale med lukkede øjne, mister den, da han beder bordbøn, Kr. Df. nr. 75, se kok II. 249. 38 a, Ons Volksl. II. 125, IV. 222, Rivista II. 264, slgn. Trad. pop. IV. 103; r. griber af hunde i pose, Kr. Df. nr. 76. 77, Gr. Gl. d. M. I. 72. 78, II. 118; r. i brænd, narret ulv i spand, Kr. Df. nr. 52, jfr. Runa VII. 40; skade, ravn narret r.,

Kr. Df. nr. 60-63; r. har en posefuld råd, Kr. Df. nr. 64, Gr. Gl. d. M. III. 220. 400, jfr. Urquell III. 178, Nyland IV. 99; r. viser ulv mske, se II. 577. 26b; r. frier sig fra lopper ved at gå baghængs i vand, se II. 448. 41a, jfr. JK. 219. 227, Wigstr. II. 166, Meyer Aberg. s. 75, Tr. pop. VII. 708; r. drikker ikke men løber, Kr. Df. nr. 73, Gr. Gl. d. M. III. 219. 3; r. til gulde hos stork (s. d.); lærer at flyve, Kr. Df. nr. 56-59; jfr. P. Volksk. VII. 15, Garnett II. 167 (kurdisk); r. fortæller høns, at der er fred bl. dyr, Kr. Df. nr. 81; r. piskes ud af sin pels, Kr. Df. nr. 82, Kr. Molboh. 113. 354, jfr. Qvigst. 135; fabler om r., se Sv. Landm. I. 665, Cav. W. II. XXVI flg., Krauss, Märch. d. Söds. I. nr. 5 flg., slgn. Grimm Reinhart Fuchs, Kaarle Krohn. Mann u. Fuchs, Bär u. Fuchs; forh. til Uncle Remus, se Am. Folkl. VI. 247 flg. 254; jfr. endnu Grimm Myth. 2 633; -- slugne r., Kr. Df. nr. 140, se kat II. 108. 22b, Henriks. s. 23; mand i tønde grøber rævs hale gennem spundshul, se Kr. Molboh. 121. 387-388, 132. 135. 145-51; -- i løgneliste: ræven rykkede mig op i en snup, jeg fløj ud i rævens rumpe, der sad min fader og din fader inde og spiste . . . , Kr. VII. 247; ligeledes: sno tømme af rævens tarne, Sgr. VII. 204; slutn. af ævent fortælles: der var en stegt ræv på bordet, Kr. Æv. 113; -- *æ röv kogør narør* (N. Slesv.), siges, når engene damper, jfr. htsk. *der fuchs brauet*, Grimm Myth. 2 607, Strackerj. II. 65. 68, Mannh. Götterwell s. 92, se mosekone; *æ röv lår nåk elket at* (vestj.), kan siges, når tøj er svedet, se ko II. 242. 15a; *de smaqør æ beto kon å rövci* (Vens.), om sveden mad; Umåder om r., P. Volksk. VI. 41, Denh. Tr. II. 107; r. siger til ulv: „vi mødes på bundtnagerens loft“, jfr. Djurkl. Nerke 40. -- I lege forekommer ræven: „strække ræv“, en smedighedsøvelse for drenge og karle; A. stiller sig med ryggen op til en væg og hælene helt ind mod den, har en fladbundet træsko på venstre hånd, et stykke kridt i højre, løjer sig mod gulvet uden at røre ved det med knæene og støtter sig kun på venstre hånd og fødderne, strækker sig så langt som muligt, skriver en kridt-streg, men skal tilbage på samme måde uden at falde, højre hånd hele tiden på

ryggen med kridtet. Falder han, er forsøget mislykkedes; det hele kan også gøres således, at man sætter fødderne så langt fra væggen som muligt, støtter ryggen mod væggen, rejser sig med et rask kast og lægger sig forover som et (vestj.), se Kr. Börner. 273. 26; „ræven og hønsene“: et af børnene (A.), sidder på gulvet og skriver med sin finger, de øvrige danner en række, den ene ligger ved den anden; den forreste (B.), taler til A.: *kæke kæke hølaqos, rævnrap, sludtæjr, ræven komar et idæte!* — B.: *Hæa sedar do o perer afar?* — A.: *Alm no gumal rosta sijnot.* — B.: *Hæa vel do ha dæh te?* — A.: *Te o søj mi gumal kæværkijol sumal mæ.* — B.: *Hæa vel do ha dæh te?* — A.: *Te o hult wæn e.* — B.: *Hæa vel do ha de wæn te?* — A.: *Te o stijen mi knyie i.* — B.: *Hæa vel do ha dæh knyie te?* — A.: *Te o æst æ hucco a mi hön mæj.* — B.: *Hæa vel do fo dæh hön fræt?* — A.: *Læqut fra dæ, som fræ æn næn.* — B.: *Næj, æn a mi hön ska do fo.* — A.: *De æst o snepas o snapas om.* — A. lærer og søger at fange en i rækken, men i bestandig søger at værge for dem, der som fanges, skal sidde næste gang, Sgr. IV. 95. 267, V. 127. 725, se Kr. Börner. 245. 41. 42. 517. 42, kyllinghøne, jfr. Eoa. Journ. VII. 217. II (Dorsetshire), Schiller Thierb. III. 11; „lege ræv“, en tagfugl, Kr. Börner. 243. 39; „ræven rasker i isen“, alm. sangleg, jfr. Djurkl. Nerike 124; „ræfven rasker ulti riset“, jfr. Kr. Börner. 285. 17, „ræfven lackar åt isen“, nævnt 1678, Columbus, Sv. Ordeskötsel s. 9; „gås og ræv“, en slags blindebuk, Kr. Börner. 278. 5; „have ræv inde“, person i lodden kappe agerer r., Kr. Börner. 208. 26; „spænde ræv for harve“, A. som er harve, slæbes i hængende stænger ved benene af B., som er r., Kr. Börner. 666. 68; „gå ud og vend dig, så ska du ræve stå på bord“, Kr. Börner. 357. 8; ordspillet ligger i „vende sig“, *ende* det indvendige ud, se „spansk gæst“ I. 425. 25a; ræv kan lægges ud i *perer* nødder, se Sm. Medd. VI. 26; en næv gæde, se lam II. 370. 65a, jfr. s. 1; jfr. Aasen, rev, isl. refr hak., se Hanherred, ravn, vende uol., vider vulpino olie, svin; Karen rævens, Mikk

ræve, no. *rög -er -e -ø* (Vens.); gøre nar, være falsk i tale; se *d rög*.

rævebælg, no. *rævbælg æn [-rø]* (Søvind, D.); *rögbele i -r* (Vens.); = russ.; *han ær vørfulføret mæ rævbælg* D.; han er fodret med ræveskind, o: musk; hvis køerne kaster kalve, er det godt at hænge en r- (o: en rævekrop) i fædet, J. K. 208. 170, Sgr. II. 29. 215, B 31. 36, VII. 42. 131, Kr. IV. 356. 103, IX 16. 142 Ng., Alm. I. 82. 309-11, Sagn VII 469 33, vst alm.: ræverad hindrer rotters gang, Kr. VI. 376. 221.

rævebær, no. *rævbær et* (Silkeb.); træerne af *Empetrum nigrum*, se *rævlunger*.

rævefødt, no. med en del andre; *en r- katte-*, gåsefødt til lægedom, (utrykt Gpr.).

rævegrav, no. *rævegrav æn -grau* D.; *rævegrau æn* (Agger); *röggrau æn* 20 *æ: æn illt -grau* (Vens.). — 1) = rgsm., se Stolt Opt. s. 61. — 2) = hundekiste *æ: æ* (Vens.).

rævehale, no. *rævehål æn -håler* (Mæ., Thy); *rævehål æn* (Søvind s.); *ævhål æn -håler* (Vens.); = rgsm.; i vort. gøres det ønske, at en r- må gro af pigens pande, Kr. V. 120; fælles- nam for en del planter, der ved deres rødder udseende får lighed med en r-; 2 rødder stængler af *equisetum arvense* L. (J. Sall., Fjends h., Himmerl., Årh., Sæved), J. T. 80. 299; *equisetum pa-* 30 *æ: æ* s. 51 (Vens., Bj. h.), se knæk 4; *epiphras pratensis* L. (Ang.), J. T. 15; *hypododium* L. (Vens., Sjørup v. Spar- 35 *æ: æ*, s. 138; *lythrum salicaria* L. (Thy), s. 140; *melampyrum arvense* L. (Sams.), *C. huppatis vulgaris* L. (Bgkb.), s. 107.

rævehale, to. *rævehålet* (vestj.); ud- 40 *æ: æ* om heste med stor og stærkt busket *æ: æ*.

rævehjærte, no. hører man altid et *æ: æ* sig, bliver man afholdt af alle, Kr. IV 102. 308; småt skåret r- gives *æ: æ*inger, så tages de ej af ræv, Kr. 35 *æ: æ* VII. 317 24.

rævehoved, no. = rgsm.; kastes det *æ: æ* i dam, nder det sig gennem dam- 30 *æ: æ*, Kr. Sagn III. 326. 36.

rævejagt, no. *rævejagt æn* (Søvind s.); *æ: æ* 35 *æ: æ*.

ræveløv, no. *røveløv* (Ang.); ved- 40 *æ: æ* heder *heliax*, L.

rævepandekage, no. *rævepandekag æn* (Søvind s.); *paddehat*, se *skurvehat*.

rævepes, no. blandet i kaffe el. af kyskhedsprøve, Kr. Sagn VII. 255. 63 64, se pige II. 816. 53 h.

rævepotte, no. J. T. 348, stenglerne af dunhammer, typha L. (Thy), se *rævepik*.

rævepik, no. J. T. 299, den frugt- bærende stengel af *equisetum* L., også *rævepette* (Saxnd).

rævepiller, no. indgivet i drik, mid- del mod *incontinentia urinæ*, Kr. Sagn IV. 619. 54, se ligge tør; 2. piller 1.

rævesaks, no. *rævesaks æn* (D.); *rævesaks æn* (Søvind s., Agger); *rögvesaks æn* best. *-en* (Vens.); = rgsm.

ræveskid, no. i en tale måde: *do* 35 *hår nåes æl æm førknytt, for do ræveskid, så dør do*, Sgr. V. 30 158 (Skals), *charrhé?*

ræveskind, no. = rgsm.; *han gør* 40 *mæ røveskind får ær øst* (N. Slesv.), o: har en ræv bag øret.

ræveslov, no. *røveslov* (Vens.); *ræve-* 45 *snu*.

rævestreg, no. *rævestreg æn -ø* (Sø- vind s.); *rævestregær illt* (Agger); *rög-* 50 *stregær illt* (Vens.), = rgsm.; *de minar* *høj æ: æ, de ær æ: æ ø: æ æn hans rög-* *stregær* (Vens.).

rævesøvn, no. i udtr.: *æ: æ rævesøvn* 55 (D.), o: lade som om man sover.

rævetavl, no. et slags brælspl, se Kr. Börner. 333. 12 13.

rævetråd, no. *rögtråd æn* (Vens.); *rævespor*.

rævetå, no. i tlm.: *no ær høj åpå* 60 *hans rögtrær* (Vens.), er særdeles op- mærksom og forekommende, men på en ræveagtig måde.

ræveunge, no. *rögung i best. -i illt -er* 65 (Vens.; vestj.), = rgsm.; *sd uskylæ som æn æ: æ ø: æ rögung* (vestj.); *sd from som æn tjos rægung* (Lild s.).

rævevorn, to. *rögvdörn* (Vens.); under- fundig, tilbøjelig til at gøre nar; *ø, som* 70 *wø nyc æ: æ høj æ r-, høj kumpæ sd tøri* *mæ æ*.

rævinde, no. = rgsm.; *dær vær en* 75 *röv æ æ rövind, æ kat hun vær dær* *æ: æ* *tjenestkvind*, Gr. Gl. d. M. III. 222 (Åbenrå amt), rimet fabel.

rævl, no. se *revl*.

rævlo, no. *rævl -er -t -t* (Lild s.); 80 *lægge det første lag dække over lægterne*, 8*

uden den egentlige tækning begynder:
*jên kan rævel mæ taq d mæ ror d mæ
 uuttêrê, huan jên no hâr; tesitê blêic
 lûtern ræglê mæ rævl; herhen hater
 sagtens udtl.: de ku rævl nêj æpo ær* (Sall.),
 det kan forbedre, jævne sagen; *vi ku
 rævl æpo ær*, jævne sagen, se ravl, 2. revle.

1. **rævling**, no. *rævlêp de* (Lald, Mors), det lag ror, taghalm, el. andet, hvormed lagterne dækkes inden tækningsen¹⁰ begynder; *vi brogêr uuttêrê te r-; se rævlê.*

2. **rævling**, no. *røglêpêr* flt. (Ribe, Lild s., Bradr., Agersk., vestj., Vens.); stænglen og frugterne af *empetrum nigrum* L.: *skal vi solê æd upod i hie d los røglêpêr?* (Lild), frugterne kaldes også: *ræglêpêr* (Lald), heden, de gror på: *røglêphjê* (Lindk.); horn samler bærrerne og spiser dem med mælk på; heksene³⁰ pudser deres sko med dem St. Hansaften, fê de rider til Bløksbjærg, J. K. 169. 49, Kr. Sagn VI. 145. 391; jfr. Fb. Fr. H. s. 20; frier for lus, Arnas I. 647; mange r-r varsler god rughest, Kr. Ahn.² I. 47. 88; se rømming.

rævlingeblok, no. *røglêpblêk æn* (vestj.); et stykke reb, snoet af rævlingeris.

rævlingebrom, no. *røglêpbrôm de* (vestj.); blade og affald af rævlingerisene,³⁰ når de dannes til koste.

rævlinge-brændevin, no. til „hede-pirer“ (s. d.) råbes spottende: *„hijêdperêr, hâr I el. nu vi smêq jêr røglêpbrêv-
 vin?“* (D.).

rævlingelime, no. *røglêplim æn-limer* (vestj.); *rørlêplim* i best.-i flt.-er (Vens.); kost af rævlingeris.

rævlingelyng, no. *røglêplêp di* (Ager-skov), = rævlings.

rævlingereb, no. reb snoet af rævlingsens krybende stengler; i ævent. Eftersl. s. 160, se rævlingeblok.

rævlingeris, no. *røglêpêrê de* (vestj.); *røglêpêrêr* best.-en (Vens.); stænglerne af *empetrum*; i en remse: *uêdr Anêrê Krestjên æ så hjêrê te æ vintêr, han plukêr bokblê d grênpêrê, dragpêrê d røglêpêrê* . . ., Kr. Börner. 406. 11; *røglêpêrêr æn* (Landk.), kost af r-.

rævlingesoft, no. brystsaft, vel sagtens rævelunger-, se ros-gros-r-.

rævsak, to. *røvêk* (Vens.); snedig.

rø, no. se rode; to. se rød.

røbe, uo.

røb -er rødt rødt (Vens.);

rød -er -ød -ød (Agger);

= rgsm.; måske låneord; „hø“ *uêr êrê med jên røb hûvêrêr silurêrêr*, G han vilde heller ikke svart gerne hyrdens silureri; *di røds dêm sijl* (Lald),

rød, to. *rø* flt. *rø* (D., vestj., Søvind s., østj.); *rø* el. *ryj* el. *ryjê* (S. Sams.); *rø* el. *røj* el. *ryjê* (S. Sams.);

rø flt. *rø* (D., vestj., Søvind s., østj.); *rø* el. *ryj* el. *ryjê* (S. Sams.); *rø* flt. *rø* (D., vestj., Søvind s., østj.);

rø flt. *rø* (D., vestj., Søvind s., østj.); *rø* flt. *rø* (D., vestj., Søvind s., østj.); *rø* flt. *rø* (D., vestj., Søvind s., østj.);

rø flt. *rø* (D., vestj., Søvind s., østj.); *rø* flt. *rø* (D., vestj., Søvind s., østj.); *rø* flt. *rø* (D., vestj., Søvind s., østj.);

rø flt. *rø* (D., vestj., Søvind s., østj.); *rø* flt. *rø* (D., vestj., Søvind s., østj.); *rø* flt. *rø* (D., vestj., Søvind s., østj.);

rø flt. *rø* (D., vestj., Søvind s., østj.); *rø* flt. *rø* (D., vestj., Søvind s., østj.); *rø* flt. *rø* (D., vestj., Søvind s., østj.);

rø flt. *rø* (D., vestj., Søvind s., østj.); *rø* flt. *rø* (D., vestj., Søvind s., østj.); *rø* flt. *rø* (D., vestj., Søvind s., østj.);

rø flt. *rø* (D., vestj., Søvind s., østj.); *rø* flt. *rø* (D., vestj., Søvind s., østj.); *rø* flt. *rø* (D., vestj., Søvind s., østj.);

rø flt. *rø* (D., vestj., Søvind s., østj.); *rø* flt. *rø* (D., vestj., Søvind s., østj.); *rø* flt. *rø* (D., vestj., Søvind s., østj.);

rø flt. *rø* (D., vestj., Søvind s., østj.); *rø* flt. *rø* (D., vestj., Søvind s., østj.); *rø* flt. *rø* (D., vestj., Søvind s., østj.);

rø flt. *rø* (D., vestj., Søvind s., østj.); *rø* flt. *rø* (D., vestj., Søvind s., østj.); *rø* flt. *rø* (D., vestj., Søvind s., østj.);

rø flt. *rø* (D., vestj., Søvind s., østj.); *rø* flt. *rø* (D., vestj., Søvind s., østj.); *rø* flt. *rø* (D., vestj., Søvind s., østj.);

rø flt. *rø* (D., vestj., Søvind s., østj.); *rø* flt. *rø* (D., vestj., Søvind s., østj.); *rø* flt. *rø* (D., vestj., Søvind s., østj.);

rø flt. *rø* (D., vestj., Søvind s., østj.); *rø* flt. *rø* (D., vestj., Søvind s., østj.); *rø* flt. *rø* (D., vestj., Søvind s., østj.);

rø flt. *rø* (D., vestj., Søvind s., østj.); *rø* flt. *rø* (D., vestj., Søvind s., østj.); *rø* flt. *rø* (D., vestj., Søvind s., østj.);

rø flt. *rø* (D., vestj., Søvind s., østj.); *rø* flt. *rø* (D., vestj., Søvind s., østj.); *rø* flt. *rø* (D., vestj., Søvind s., østj.);

09. 23: — bærgefolk og ellefolk har
de køer, Kr. VIII 34. 66, 45 81: gen-
geen var så rød, som en rød tyr,
III. 234, jfr Arnas I 223: rode og
se gent. kommer fra helvede, Kr. Sagn
608. 58; jfr Puté l'a IV 59: — rød
en magisk farve, Wh. Vlk. III. 136,
30, se rød tråd; rød er modsat sort,
ryk for glæde og fest: hele staden
klædt i rødt og alle var lystige, Sgr. 10
214, Kr. VII. 295, Æv. III. 203: jfr
Wall. Wärend I. 300; altn. om den røde
de, se Wutike regist., Strackerj II. 69,
Scholz, D. Gl. II. 194 fig., Liebr. Volksk.
5. 2 fig., Black s. 108, Folkl. Journ.
116; se rødt har, rødt skjæg; — troid-
ten Cyprianus (s. d.), har røde bog-
læver; „ad lant præjde dp får ham i
gmaal høg mē røj hoveslæver“, Grb.
1. 24, Sgr. VII. 188, Kr. Alm. VI. 116, 252,
VI. 59. 175; læsning med røde bog-
ter på døren af et skab, Kr. III. 210:
frugtommelig lig med hvidt klæde i
d, får barn ligfarve, klædet skal være
Kr. IV. 346 7; pige født med rød
g om hals, Kr. Alm. V. 146. 91, varsel
død for boddelen, jfr. Urquell 2 II.
Anm.: „så en r- gård og en varm
Kr. Sagn VII. 58. 87, forbl. udtr. for
brændes; jfr. gris I. 487. 11 a, sladdre;
herregårdsfrue hedder Røddns, se Kr.
IV 239. 77: — 2) *æn rø, nådes rø*
(N. Slesv.), kohberskilling; *d, do*
ant gi mæ æn rø (D.), en r- snaps,
hvid 2., sort; jfr. Aasen raud, isl. raudr;
toth. eng. red, henføres til gr. erythros;
røddik, blod-, glo-, høj-, højfarve-
se, lue-, lyse-, morgen-, mørke-, Rød-
sved
redagtig, to. *roaga* (Vens.); som en
er for meget i rødt.
rødbede, no. *robed æn -ør* (D.);
el. *robe æn best -æn flt -ør* (Vens.);
by æn -ø (Søvind); *rober* (Elst.); *rober*
bers (Sundev.); en plante, beta vul-
L.: „røe berer“ (Ang.), J. T. 34.
rødbedekage, no. *robe økdæg æn -kager*
kager bestående af afveksende lag
rød og hvid dejg rullet i spiral
rødbøn, no. 1) *rødbøn æn* = flt 20
(.), en vadefugl. — 2) *rødbøn de*
(.), = rødkne, *rumex acetosella* L.,
Malt h., Sgr. XII. 159. 655; tve-
tskede knæ, *polygonum amphibium* L.

(Bylderup o. f. Tønder) — 3) navn til
røven (III. 112. 41 b), se Sgr. VI. 63 591.
rødblisset, to. *robless* (D.), *røblejst*
(Søvind s.); *robljæs* (Vens.), — rgsm
rødblomme, no. *roblom æn -ør*
(Horn h.), blomme i æg.
rødblømmet, to. *roblomera* (D.);
om en ko, grundfarve rød med runde
pletter af anden farve.
rødblå, to. *roblø* (Vens.), = rgsm.
rødbold, no. *robold i -bøder* (Vens.),
blommen i æg; se hvidbold.
rødbontet, to. *robonte* (Valsb.), rød-
broget.
rødbroget, to. *røbroget* (Agger); *rø-*
broget (Søvind s.); *robrøke* (Bradr.); =
rgsm., om ko.
rødbær, no. J. T. 258, krosbær,
frugterne af *vacinium vitis idæa* L. (s. og
20 o. f. Ålborg).
rødbårer, no. flt. J. T. 209, = rød-
græs.
reddel, no. røddigt vand i moser og
sumpe, Sønderj. est. Outzen, Mb. under
rødd; jfr. røddik.
rødden, to. se rødden.
røddenom, se rundtenom.
-rødder, no. flt. se rød; sene-, tag-,
vidie-.
rødderspad, no. *rødrøspad de* (vest-
slesv.), kodsuppe med gulerrødder på.
røddraget, to. *redraga* (N. Sams.);
æn r- køer, rød ko med hvid ryg.
rød dreng, no. bjærg- og ellefolk
viser sig som røde drenge eller drenge
med rødt hår, se Kr. Sagn I 6. 21. 25. 30,
40. 180, 181. 654, 408. 20, II. 40. 151;
Gr. Gl. d. M. I 136. 151; jfr. rødklædte
vætter, Arnas I. 54, 223, 353; Rafn Oldn S.
III. 104, 121, 161; skovfænen er rødklædt,
Haze, V. 39, Lundh. Lapph. 12; røddalfr
isl. slgn Strackerj. I. 367 a, Wolf N. S. 571,
se rød; i den mørke tale: hvad vil du helst
have, en ovn fuld af røde drenge (sigte-
kager) el. en seng fuld af hvide jomfruer
(lus)? (vestj.); „røde drenge“ er valmuer,
Sgr. XII. 157. 610 (N. Fyn).
1. røde, no.
rør ff. røt (Vejr.; Sundev., vestslesv.);
rød (Lib.); *rød -ør røt røt* (Andst);
rø (N. Sams.);
rø røje røjst røst (Søvind s.) —
1) bringe herstengler til at rådne ved at
lægge dem i vand; *rø her* (N. Sams.). —

2) rode jorden, Mb. pløje første gang, når man pløjer to gange til rug (Bj. h.); jfr. mont. rote no., Sch. Lübb. „das verrotten, die faulnis“; plit flass røthen, Schütze I. 322; rødne, rådne.

2. **rode**, no. *rød* (Thy); *rei æn* (Sovind s.); *læg hør i rø* (Sovind s.); *læg i rød* (Thy), lægge hør i vand; *æ rø* (Sundev.), hele den samlede hørmængde, som rødes; *dær æ rød i æ*¹⁰ *erost* (vestj.), et fordærvet sted i osten; se dug-, hur-.

3. **rode**, no. teknisk udtr. hos kalkhuggerne, der arbejder i gruberne ved Davbjerg og Mønsted i Jylland. „Hvor huggeren mærker rode i koven (den til siden indhuggede hule el. hvælving i stollen), æ: spor til en vandåre, der sædvanlig farver stenen mer el. mindre rød, drejer han straks til siden, eller som det²⁰ her kaldes: går af vejen for røden, Mb. „rode“ en (Hobro egn), blødt sumpigt sted.

Rode Anders, no. spille *rø* el. *roj* *qjs* (Vens.), = rode Ane.

rode Ane, se Ane, jfr. Kr. Börner. 659; se hund 10.

Rodedans, no. navn på en herregårdsfrue, Kr. Sagu IV. 239 ned.

Rode Hav, no. derover flyver stor-³⁰ ken Frucaften (s. d.), se J. K. 222. 252; gåde: hvad er det, som solen kun har skinnnet én gang på? sv.: det Rode Havs bund, jfr. Israels børn; det forekommer i æventyr som et fabelagtigt hav: hinsides det Rode Hav ligger slottet ved verdens ende, Gr. Æv. I. 134, jfr. Magyar T. 274; er troldens hjærte, Eftersl. 116; slottet skal flyttes og hænges i fire guld-lænker midt ude over det Rode Hav, Gr. Æv.⁴⁰ II. 44, Registr. 6c; R- flyder ud i det Blåhav, Magyar T. 199; sejle over R-, Knoop Pm. 205; på ø i R- er løsningssten, Arnas. I. 650; kragen bærer helten over R-, Kr. V. 11 ned.; heks farer til R- i Danmark, Wigstr. FS. 323. 69; ring tabt i R-, P. Arch. VI. 198; fordømte sjæle sendes til R-, Hardw. 271, Hartl. F. T. 177. 209. 218; Folkl. Journ. V. 92 (Cornw.), Folkl. XII. 74, GML II. 204, III 204;⁵⁰ Prohle Harzs. 31, 105; en afgudsdyrker, Wolf DMS 517 395, Roehh. Dgl. II. 225, se endnu Fritzn.² under haf; hav, Moses, måne II. 658. 35 b.

rode holmordræber, no. flt. i the fremmer fødsel, Kr. VI. 365. 108.

rode klokke, no. flt. J. T. 306, en plante, eng nellikerod, geum rivale, L.

rode kok, no. se kok II. 248. 20a; jfr. J. Fære 37. 10, Ons Volksl. V. 194.

rode kragetær, no. flt. J. T. 158; arter af fladbælle, lathyrus tuberosus L. (Thy).

rode kor, no. flt. se Vorherres.

rode Mette, no. — rød jordmide, Åbenrå egn; jfr. Mette 4, Vorherres føl.-kok.

rode Ole, no. J. T. 312, blåhat knautia arvensis Coult., *rø Wøle* (Haderslev).

Rode Simon, no. = djævlén, se Viborg Samler nr. 88. 1826, jfr. „de rode Jakob“, P. Volksk. IV. 34.

Rodeskov, no. „trække gennem Rodeskoven“, Sgr. IV. 47. 38, en borneleg, se sol og måne.

rode smører, no. *rø smører* flt. (Thy, Elst.); rødkløver, trifolium pratense L.

-rødet, to. se land-, vand-.

rode Thomas, no. rødkjælken (s. d.), se Sgr. III. 158. 88 flg. (Ølgod).

rode tøjrør, no. [*rø tyrør*] (Thy), en plante, gåse potentil, potentilla anserina L., J. T. 182.

rode øjne, no. *rø yøn* (Sundev.); plante, en art kodriver, primula officinalis & elatior Jacq.

rødfed, to. *røfjød* (D.); *røfjød* (Lb.), *røfi* (Vens.); = rgsm.

rødflekkeret, to. *røflækere* (Hjör- ring), rødpletlet.

rødfyr, no. *røfur* (Vens.); det bedste, fede fyrretræ.

rødgloende, to. *røglønd* (D.); *rø- glønd* (Sovind s.); = rgsm.

rødgrimet, to. *røgrjme* (Vens.); se grimet 2.

rødgræs, no. *rogres de* (Agerskov; Mors, Angel); — rødknæ, rumex acetosella L.

rødgred, no. *rø grød* (Lild s.); *røgrø* flt. (Sov.); *rogro* (Elst.); = rgsm.; låneord.

rødgul, to. *røgnel* (Vens.); = rgsm.

rødhavre, no. J. T. 32; havre, avena sativa, sæt i nybrudt jord.

redhjelmet, to. *rohjelms* (Vens., D.); rød ko med hvidt hoved.

redhovedet, to. *röhude* (Lb.); *ro-*
hude (Vens.); med rødt hår.

redhåret, to. *ruhore* (D.); *röhore*
(Lb.); *røhore* (Sovind s.); *rohore* (Vens.);
= rgsm.; se rødt hår.

redkjæbet, to. *rocæbe* (Vens.); red-
kindet.

redkjælk, no. en fugl, *sylvia rubecula*; legenden siger, at dens fjer er farvet af Herrens blod; da han hang på korset tørrede den hans sved af med sine fjer. Kr. VIII. 374. 689 el. pillede en torn ud af hans pande, Sgr. IV. 158. 484 (Horns h.); se Ndl. Volksk. VII. 145. 2, Ons. Viks. IX. 176. 12, Ch. Notes 183, 185, Bosquet 219. 20, Trad. pop. II. 86, III. 26, Rusta I. 47; den dækker død mands åsyn med blade, Sgr. II. 102. 462; se Deab. Tr. II. 28; jfr. Grimm Myth. 2 647, Melus I 554, Revue d. Tr. P. II. 86; de 20
forsk. legender findes anførte hos Swainson British Birds s. 13 flg.; Rolland. Faune popul. II. 259, Sløet 219; om navnet er det er mig tvivlsomt.

redkjærning, no. i udtr. byggen står i el. *æ goon i rocon* el. *rocongi* (Vens.); i *rokan* el. *re rosmør* (Hans h.); *dæ æ rokan i bygge* (Lild s.); i *rokor* (nyst.); i *re rån* (Bj. h.); *re røj* (Sall.); i byggen står med røde striber på kær-
søerne, godt tegn på modningen, se hvidkjærning.

redkløver, no. *rekløve* *di* (D.); = rgsm.; bier til valget: enten blive hjemme slodag el. miste r., og valgte det sidste, se Udskr. III 64. 2, VI. 12. 3, Busch Volksl. 213; se smære.

redknæ, no. *rokan* flt. *roknør* (Mors); *roknæ* or (Thy); *roknæ et knæ* (Elst.); *roknæ* (Mols); = rødgræs, *rumex acetosa* (Thy); forsk. art. *rumex*, skedeknæ, *polygum persicaria*, *hydropiper* (Elst., Mors).

redkridt, no. *re krid* (Lb.); *rokri* de best. s (Vens.); = rgsm.; *gosegen blæve* *nomers* *mæ rokri*, *lisom* *gosen* *læ dem te* (Vens.).

redkål, no. *rokal* *æn* = flt. (D.); *rokal* (Vens.); = rgsm.

redladen, to. *rolars* (Bradr.); = rgsm.

redler, no. *rolfer* *æ* (Vens.); jærnbokligt, rødt ler.

redlig, to. *rols* (D., vestj., Agerak.); *rols* (Vens.); = rgsm.

red lille, no. J. T. 315, *lilium bulbiferum* L., *roj* *lill* (Ais).

redloddet, to. *rolars* (Ang.); *rolat* (Sovind s.); *rodmusset*; *de si ad rolat dæd rege* (Elst.), til børn, som klager sig uden grund.

redlog, no. *roløq* *æn* = flt. (D.); itk. flt. *roløq* (Vens.); = rgsm.; *æn rovel* *roløq* el. *roløq* (Lild s.), en snes rødlog bundne på en visk halm.

rodmusset, to. *romdæ* el. *-mudæ* (Vens.); *romdæl* (Sovind s.); *romusæ* (Agger); = rgsm.; musserød.

rødne, no. *roñ* *de* (Thy); råddenskab, *go i roñ, dæ gor roñ ið; dæ gor roñ frð æ ku* (Andst), efterbyrden; se rådne.

rødning, no. *ronøq* (D.); råddenskab. **rodmæset**, to. *romjæst* (D.); = rgsm.; jfr. *de æ nåk jgi mæ æn roj* *nis* (Vens.), 20
en drukkenbold.

rodnætte, no. blodpis hos kvæg (Ang.).

rodorm, no. *røorm* *æn* (Sundev.); ringorm (s. d.), Sgr. VIII. 126. 570; skal også betyde det samme som vejpis (s. d.).

rodplettet, to. *roplæters* (D.); *roplæters* (Vens.); = rgsm.

rodprykket, to. *roprekars* (D.); *roprekars* (Vens.); = rgsm.

rodrammet, to. i udtr.: den mand havde nogle af de rodrammede, Kr. Ordapr. 601 ned., æ: gamle hundredalersedler; de må vel have haft rød bort.

rodringet, to. *rørege* (Vens.); rødbrøget, om kær.

rodsæt, to. *ross* (Vens.); rødlig.

rodskimlet, to. *roskemle* (D.); = rgsm.

rodskjægget, to. *røskæget* (Sov. s.); *røskæq* (Vens.); = rgsm.

rodsoldet, to. *røskol* (Mors); om mælk, kogt til den bliver rødlig.

rodskræppe, no. *røskræp* *æn* (Sovind s.); *rumex*arter, der ved frømodningen bliver rødagtige, kaldes således (Sikeb.), J. T. 335; frø af r. mod blodstyrtning, Kr. Sagn IV. 586. 49; brændevin sat på blade mod gift, sst. s. 591 ned.

rød skråd, no. J. T. 324, en plante, 20
eng troldurt, *pedicularis palustris* L. (Himmerl.).

rød smørrebrød, no. se smørrebrød.

rodspraglet, to. *rospræqle* (Vens.); = rgsm.

rødspætte, no. *rospjæt æn* (S. Sams.); *rospjæt æn -ær* (N. Sams.); *rospæt æn -ær* (Vest.); flt. *røspætar* (Agger); *rospæt æn* best. æn flt. -ær (Vest.); = røsm.

rødspættet, to *røspjætar* (Sov. s.); = røsm.

Rødsten, no. en stor sten på Fur (s. d.), deri bor en slægtning af bjærgmanden: Dagbjærg, Thiele I. 44, se døjs; jfr. endnu Thiele II. 236; Kr. Sagn III. 55, 79-81; Alm. VI. 162 52.

rødstribet, to. *rødstribet* (D); *røstriber* (Agger); *røstribers* (Vest.); = røsm.

rødsurer, no. flt. *røsurer* (N. Sams); = rødgræs.

-rødt, to. se aften-, engelsk.

rødt græs, no. hvor slag har stået; se Wigstr II. 287, Ant Tidskr. 1849—51 s. 170 (Færo), Folkl. Rec. I. 17, 67 (Engl.).

rødt hår, no. tyder på falskhed; *rø hår á ælfræ gror o aur bôn* (Brander.); jfr. Kr. IV. 379, 357 (alm.), P. Vik. IX. 134 flg.; de røde er rævehuend, de sorte er djævelbåndt, Kr. Ordspr. s. 264; slen Strackerj. I. 42 23, II. 116, 418; „rødt hår á furuskog trives ej på god jord“ Asbj. III. 255 ned., Kuhn N. S. 459, 435; rødhåret mand er utro ægtefælle, Folkl. VI. 395 (Skotl.); har Fynbo, han skabtes sidst og måtte nøjes med hvad der var at få, Kr. Sagn II. 253, 9 39; jfr. Sgr. XI. 108, 215, P. de Mont, Zijn Vlam, Vertelsels 449 2; spottes skallet af rødhåret, svarer skallet: „*red do, huru v de komer? da æ hor bløve uddijel, stjå a o venstre fløj; så ved dær æ udt æn no rø hor te mæ, de vil æ æt ha*“ (Vest.); får børn, når der er boghvædehalm (s. d.) i ægte seng; havrehalm, jfr. Wigstr. FS. 375 23, se rugbalm; barn får r-h-, om frugtsommeligt ser ildebrand, JK 368, 37; straf, om børn fødes med rødt hår, Z. f. M. II. 231, 3 (Schweiz); rødhårede børn selges til Hollænderne, Arnas. I. 339; djævelen er rødhåret, Arnas. II. 5; Judas, Daas I. 108; er Judas-hår, Ndl. Volksk. VIII. 211 flg., VI. 20; for Serber „ein greuel“, Krauss Sreca 174; „savagely disliked“, Folkl. III. 259 (irl.); mange henv., Amer. Folkl. VI. 23, Stober, Volksb. 139; ved skattegr. truer djævelen med at tage den rødhårede, Kuhn W. S. I. s. m. henv.; „den rødkølede“, Hoff 173; det er en ulykke at møde (s. d.) rød

håret, Folkl. Journ. VII. 44 (Skotl.), Folkl. IV. 363, V. 199, VII. 299, VIII. 14, 16 (irl.); Ch. Notes 187, 16; Kennedy Fict. 221; møde m. r- bringer lykke, Folkl. V. 341 (Yorksh.), X. 271 (Hebr.); andre henv., Bogge, Arkiv I. 10 (1882); Grimm, Reinh. Fuchs s. XXX, Wb. VIII. 1296 r under rot; Roebb. D. Gl. II. 218 223, Ndl. Vlk. IX. 48 flg., Hertz Alsass 287, Andree, Parallelen II. 271, Magyar T. s. 329 anm., Melus V. 207, Folkl. IV. 249 (Ægypt.), Garnett I. 148 (Grækenl.); spottetrim, Ndl. Volksk. I. 277, 4, Ons Volksl. I. 52, 10; se navn 21, 28 b, rød, ridder Rød, rødt skjæg; bjærgfolk har r-h-, Kr. Sagn I. 345 ov.; jfr. Folkl. VII. 172 alf, jfr. Curtin Myths 276; Krauss Volksgl. s. 40, 71 Vila; Yeals 161 hekse.

rødt pengegræs, no. J. T. 324, = rød skråd (Thy).

rød tråd, no. genfærd trækkes bort i rød tråd, se Kr. Sagn V. 158, 607-8, 138, 537, Færo 92, 23, se silketråd, tråd; til lægedom, Kr. Sagn IV. 623, 97, VII. 467 ov.; mod krampe, Kr. Sagn IV. 598 62; jfr. Amins. IV. 93, 97, VIII. 102; værn m. trolddom, Denh. Tr. II. 82, 83 329, Hardwick 138, Ch. Notes 24, 39; r-t ved briller mod onde øjne (s. d.), Kr. Sagn VII. 229, 82, 314, 06; r-t med 9 knuder mod skævr, Cav. W. II. XLIV, Nyland IV. 129; man må ej måle med r-t, Cav. W. II. LVIII, jfr. oldgarn; om hånd, Urquell IV. 211, 186 (Gahz. Jäder); om lår, Aberer. I. 322 (Finner); i det hele kan mærkes, at den røde farve værner mod trolddom, billede på Kristi blod, Jahn Zauber 11; Melus. VIII. 193, X. 41; Knoop Pm. 171, 151 158; rød lap lægges under smørkærne, P. Volksk. IV. 18; jfr. Pitre Usi IV. 172, 240, sts. II. 223 i ligkiste; er rön virksom mod trolddom på grund af sine røde hær? se Melus. VIII. 193.

rødt skjæg, no. = røsm.; *Sant Pæjer komer mæ hans rø skæg*, Kr. IX. 27, 283; jfr. Thor, Rafu Oldn. S. II. 162 flg., V. 221, Grönl. hist. Mindesmærker I. 417, Cav. W. II. IX, Grimm Myth. 2 161, 965 ned., Z. f. M. II. 304, Früz. Lapp. 149; Hellig Olav, Gr. DgF. II. 136, 40 41, 141, 16; jfr. Lex. Myth. s. 966, Z. f. M. III. 394; Judas har rødt skæg, Fb. Fr. H. s. 88 ned.; jfr. Melus. IV. 29; djævelen, Arnas. II. 20, Strackerj. I. 9; en underjord., Mhoffs. 438;

man skal vogte sig f. redskæggede drenge. Ettersl. 51; han bærer ikke hans røde skæmsonst, han er rød indvendig også. Kr. IV 379 357. 3: han er falsk, jfr. P. Vik IX. 135; jfr. redskæggede er gode at gå i råd med, når man skynder sig fra dem, eller har lommen fuld af sten. Kr. Ordsp. s. 264; det er mit råd, at du aldrig tror en lav og redskægget mand. Ravn Oldn. S. XI. 383. jfr. Tr. pop. IX 431. 10 (Mentona); i event. advares mod at komme, hvor der er en mand med r-sk., værre, om der er to, værst, om der er tre, Kr. Æv. III. 100; jfr. Liebr. Folksk. s. 46; se råd; det røde skæmmer fra Joderne om guldkalven, Tr. pop. VII. 432; jfr. rødt hår.

redvitle, no. *rødt æn -ør* (Lb.); en fugt, den store søthalede kobber-
sneppe, *limosa melanura*; den siger: 20
rødt — bødget — å stakel, å stakel,
å stakel, — stakel, stakel, stakel. Sgr.
I 106 415.

rod øjengnist, no. rød øjensalve,
Kr. VI 384. 289

rodöjet, to. *rüyo* (Agger); *royes*
(Vens.); = *igstid*.

røa, no. se rydde

røen, to. se rådden.

roerug, no. se rydderug.

roffel, no. *rafel æn* (Mult); skarp
sættelse, *gi jam æn r-*; jfr. tysk
sfs. „empfindlichkeit verweis“; risseln el.
risseln uo. „einen durch die risseln ziehn“;
rissel er 2. ribbe (s. d.).

rog, no. *rog æn* (D., vestj., alm.,
Sør. V. h.); *rog* i best. -s også *di*
rog (Vens.); *rog* i (S. Sams.); *rog* i (N.
Sams.); *rog* hak. best. *rog* (Tved;
Vens.); = *egsm*; *dær æ sams rog* i 40
hæven, dær æ æn fols rog hæven (So-
vind s.); *æn stupe, æn bla rog* (Agger);
æg rø i rog; rog slo nir i skdstjøn
(Vens.); endnu kan nævnes formen *røj*;
le tu æ me æn røj, 3: med et rask tag;
de vadr æ æn æn røj, et øjeblik (vestj.);
han faræl æstøj lisom æn røj, dæ ska go
æ æn røj (Sovind), 3: i en fart; er
det den københavnske udtale, der er
kommen ind gennem soldaterne? — 20
rog gik op ær tagd (Lald s.); *dær*
ær ælti rog fra bræn (vestslav.); *dær*
ær æs rog æ æn lald bræn (vestj.); går
egen itrejtel, varsles godt vejr; slår den

ned, regn, Sgr. VII. 144. 722. 173 761,
vist alm.; går rogen lige op, enes mand
og kone om rådet; går den med vejret,
råder konen; mod vejret, råder manden,
Sgr. VIII. 222 906, Kr. IX. 48 523, Alm.
III. 120. 122; r- fra rovers bål driver mod
vejr, Mahnog 249, jfr. „basket floating
against the current“, se Sixty Mandarins
s. 41; rog af lighalm (s. d.) varsler, jfr.
Wille Opt 204; trækker rog af slukket
lys mod dør ved hjemmeberettelse, varsles
død, Pont. Everrie, p. 98; vægt af r- =
tørvs vægt + askens, Kr. SkS. 174. 64;
gåde: hvad er øverst i kongens hus?
Sgr. III. 111. 547; hvem kan gå ind ad
et musehul og fylde 18 fag hus? Sgr.
VI 30. 374; jfr. Z. f. M. III. 14. 17; „hus
fuldt af gråt uld“, Aasen, Ldm. 87. 2;
slår gåder om tåge:

hær å dær å åstøj,
ka do mæ et puñ røj,
så vel æ gi dæ båda Hambora å Ly-
bæk i æj (N. Slesv.);

Gr. Gl. d. M. II. 132. 11; også norrøjysk:

hwa æ de, dær æ bode ud o ih,

o rønstøj i æ mark o jñ?

ka I æn puñ dæra w æpæj,

så skal I fo Kjøbenhavn i æj!

Sgr. III. 110. 535, VI. 26. 335, 51. 465;

20 jfr. Z. f. M. III. 14 ned., Simrock s. 60,

Wossidlo nr. 345; hvad er det, der dra-
ger fra by, og følger hverken vej el. sti,
og kommer ikke i husly? Sgr. II. 130. 693;
el. ... som driver hen, men kommer al-
drig igen? Sgr. II. 42. 261; el. ... som
drager fra by og kommer aldrig mere?
Sgr. VI. 46. 417; jfr. Gr. Gl. d. M. I. 233 4;
når er sønnen på huset, inden moderen
er født? Sgr. VI. 25. 326; *æ sün lekør dæ*

20 *æ tak dæ æ frør ær int fjøft*, Fb. Fr. H.

s. 148. 63; denne sidste form er særdeles

udbredt, se Landstad 812. 42, Hankens

VI. 193. 1, Ant. Tidskr. 1849-51, s. 319. 40

(Færøer); smlg. Z. f. M. III. 130 av.;

N. Vadsbo nr. 83, Varend nr. 41, Runa

VII. 43. 30, Z. f. M. III. 350. 68 (svensk).

Wossidlo nr. 148; Joos Raadzels nr. 294,

Vernaleken Spiele s. 130. 11, Zingerle,

Sitten 278. 88; Z. f. M. IV. 383 100 (Mähren);

Schleicher, Lat. S. s. 198. 207, Mélius I.

200 (Serbien) 254. (Frankr.), Roll De-

vinettes s. 75. 155, hvor der anføres ital.

tekster; Briz, Endev s. 17 8, Archivio II.

432. LX, italienske, spanske, albanske

varianter: jir. Aasen reyk, isl. reytr bak.;
hisk rauch, smt. roken, Sch. Lubb, se
ryge; brød-, *guld-, kjøn-, krudt-, sol-,
Lwaks-

page. 00 ~~50~~ type

1. røge, NO. røg den er (vestj.);
stuge af tørv el klyne; se Aasen røk
el røkte; isl. braukr bak., liden stak el
stabel; jfr 1. røge

2. rogo, ug *raq kiya* (Lem), sette 10
terv i smistakke

8. roge uo røg-er røjt røjt (Nors.
Thyr); søfte bår, om heste og bøer; se
rylde ~

rogelae. *no. rogale* ? best. - (Vens.);
= rogm.; i ældre tider brugtes små styk-
ker rav, der strøedes på gløder som ro-
gelse. (V Vedsted); ligeså tåman på gløder.
Jyl. I 314. forskellige rogelse brugtes af
"Kloge". recept. se Bræul 91. Wigstr I
201. af Nyeromh II 415. FS. 311 914.
de F. III VII. 182; se lugtelse; kobber-

rogensld. no record best on cher
page 2 (Vens.); page 3, se page 2.

roget, to røp (Vens., Årb. h.);
røp (d.); — røsm; røp flæk, pøls,
ob; de løse og røp (Vens.); da går den
gamle røgede bjælke dernede og sam-
ler pinde*, Kr. VII. 123, foragteligt; se
røge, til-

regul. no. reghurdi & lutzl. -hardi
(Vens 1; = 185m.

roghus no lille firkantet hus til at
tage al udenfor garden. Krist. Alm. V.
42. 119

roghestte. no. roghest an best. -en
(Vens); = rosm., også roghest se herre-
gard.

rogl. nu rogl om (Lb.): en snor
med nål i til at trække fisk på, når man
fisker i de sløyer.

rogle au no. rogling, no. se rygle.
ryling.

rogstang. no roqdoq on (Hers.).
geest. spogende: „neh di ine tow kahl
kam uy mæ die rogstangh. à wa de ei
dye : nerhojen, sã ku de sej fowal
vanden“. Jod 1 41

rogt, no rogt en (D., vest); rogt
en (Murs), rogt i (Vens.); - igem; fo
e mere rogt i pløj; di sø, heru rogt (3:
kætte (og stid) di ha te dør eq. - a
ha røt né si mi), mæn a ku nåk høl
dør inær (Vens.).

rokte, uo

rac. el. rac. $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ (Vens.);

$\alpha \beta - \gamma \delta$ $\alpha \beta$ (b), $\gamma \delta$, $\Delta \alpha \beta \gamma$

rojt -or -ot -ot (Asterisk, Bradt):

rădă -o, -al el rădă, rădă el rădă
 (Mădăd 3.). —

1) fodre og passe kreaturer; *røj* d. so-
(Bradr.), *ruste* og *ludere*; *røj* a. *ky*
(Agerisk.), *røj* *me* *rde* o. *smør* *me* *far*,
ad *ker* *do* *læ* (*vestj.*); 2) *gav* *hæste*,
rug; *rø* *hørdre* (*Murs*); *han* *hår* *røj*,
o. *røj* *som* o. *mog* (*Vardh*); 3) *lure* *ind*,
der, *og*; *han* *hår* *møj* o. *røj* o. *guld*,
let o. *mog* (*Audst*). *sludre* meget, *best*,
ler *littet*; *røj* *ur* (*D. vestj.*), *gav* *krea-*
turerne *det* *siste* *foder* *om* *aften*, =
rde d. *el.* *rde* *te* *hæde* (*Vens.*); *røj* o.
hæst o. (*Agerisk*); *røj* *in* (*Vejl.*, Bj. l.);
røj *in* (*Norind* 5); *han* o. *ni* o. *røj* o.

(Hornb. 5.), gætte mærkningsges-
 huset, hære turv ind om — 2) Læ-
 linderedskeberne; røgt bønne (Sov. .)
 røgt bønne, de er oppe hængt i røgt
 dyt bæk (Lil 5.); også om andre læ-
 røgt hængt i søen (Vens). negende
 (4 d) kornet; se also røgt ud adgr
 (Vard), passe var mæskab. — 3) sid-
 der om, sætte ud på: røgt o røgt
 om (Vard); han hnd så møj o røgt
 røgt om (U); o ligger var o røgt
 røgt (D.), var de gar urolig rundt
 tøjret uden at zede. se i begj. o
 røgt og røgt samme stamme? jfr Aker
 røkt, have Ulynn med; isl. krækta, gr-
 røgtedaga, b.o. var røgtedaga
 i mærknungen, se røgt ind.

rogtekrog, no når fiskerne kommer
til munden af garnet, tager det der
reste mand en sikkel, "rogtekrog". Nu
med han nedsetter mundlovet således
at juben kan gå over. Bang, tager til

regior, no. röjter an - or (1); vint
rjöte an - re (Savind 4.); röcer el. röer
best - i - it - or (Vens.); röcker; röcker
röter an (Mors); röjler an - or (Agard)
= regim; Ldt löne dn slæts sönd v
röckeru stg°, Kirb. 1841. 3; fal gornad
bliv te an röjter (Savind 4.); de a kr d
vör i ju röter an i sköl uelshöl (Vens.)
Kir IX 204; se rektor; kron-.

regning, no : røjningen (den 1.
2: merkningen, den tid man regner

regtobak, no regtobak de fact. +
(Voss); — regm.

rohak, no. se ryddehakke.

rö, no. se rög; uo. se rådne.

roje, uo. se rydde.

rojonom, no. se rundtrenom.

rojkning, no. se roddik.

rojning, no. se rydning.

rojre, to. se roddiket.

rojser, no. röjser i -er også: röjse-
æft (Vens.; Årh.); lange fedtlæders støv-
er; træskostøvler (Malt).

röjs, uo. se rögte, afl. o. samsu.

-röjtor, no. jfr. htsk reuter, mlal.
curius, maroder; se rögte, proben-.

rokjanning, no. se rødkjærning.

rolle, no. uo. se rulle.

rolle, no. rol æn -er (Vens.); /ryl
æn -er/ (Ang.); ung bog, rishog (Vens.);
ung avnbog (Ang.); jfr. bynavnet: Ryl-
aker (Ang.)

rollebusk, no. rølebusk æn -er²⁰
(Andst), rishog.

rollek, no. rolæk el. rølek i best. -o
(Vens.); rølk nøj (Lald s.); rødligt vand,
som står i grøfter uden afløb; a war
dum tjør i dæn sijst krij så tøst, te a
Lrak rølk i uasgrøden; (Lald); æ røleka
bræt? (Vens.), er det røde mudder tørt,
se roddik, rod.

rollekvand, uo. rølekvøj i (Vens.);
stædtænde vand, som er farvet rød af³⁰
jærmitte.

rollike, no. rølek æn -er (Agger,
Thy, Mors, Vens.); en plante, achillea
millefolium L., brugtes i ældre tid alm.
til the i vesterregnen, se Kr. Alm. III. 63. 212;
se Aasen rylk hak., sv. rølleka; pl. rølk;
bryst, "bæk, rug, stor-.

rollekvand, no. rølekvæn de eller
rølekvæn (Agger); afkog af rollike, der
bruges som the.

rolte, røltjør, uo. se rylte.

1. rømme, uo.

rem -er æt (D., vestj.);

röm -er rumt rømt (Andst);

rem -er æt remt (Vens.). —

1. rydde bort; röm æ hus, vi hær rømt
ø (Andst), ryddet ud, gjort plads; röm
æn mærgelgræs (Andst, N Slesv.), rydde
æn overliggende jord bort, jfr. skumme;
röm tøj (Vens.), i huset: gøre ryddeligt;³⁰
rem -er æt æt (Vens.); til hesten og krea-
turer siges: rem fær, rem dæ!; også:
dæ ka jan rem dæ æn smø! flytte dig lidt,
læsen s 775. 2) rømme sig: röm æ

(Andst); rem søj (D., Vejr.). — 3) løbe
bort; rem -er æt (Mors); rem -er æt remt
(Agger); röm rømt fl. (Andst, D.); dær
æær mæn, dær remt te Nøys før d blyo
frij før tjenesten (Lald s.); "høj anake
hær får, de hon skul rem mæ ham", Grb.
184. 30; "vi ska gywt wos, næ do vil
ræmm hæh fræ", Blich. Bindst.; han æ
wæl sajens remær ær d æ læh, Kr. IX.
203 (Sall.); æn remendes (Agger), en
der rømmer, en bortrømt; de vilde lede
efter to rømmendes mænd, Kr. VIII. 139;
høj remt dæfræ om næten (Vens.); stavns-
bundne karle rømmede til Holsten (S.
Jylland?), se Kr. VI. 86, Alm. II. 77. 203.
132. 326; til Hamborg V. 57. 236; jfr.
Aasen. røma, gøre rum til, rydde bort,
flygte; isl. ryma, htsk räumen, ml.
rumen, Sch. Lübb.

2. rømme, no. i udtr.: han fæk
sæden æn søle rem (vestj.), en dårlig
rømmen, siges, når en prøver på at for-
svare sig uden at kunne; se skrædder-.

3. rømme, no. rem (Mors), rum,
plads; dær æ æt rem te dæ; jfr. rømte.

rømning, no. rømning æn -er (Agersk.);
ryddejord, der danner bænk mellem tørve-
grave; "no te de sku vær alwor mæ
hin rømning", Blich. Bindst., 3: bort-
rejse.

rømpling, no. se rympling.

rømte, no. rømt æt æ (Soviud s.;
Årh.); rum, afdeling i kasse, skab, også
i et hus; en heget plæt; jfr. Aasen
rømt huk., rummelighed; frit, åbent rum;
sv. rymd.

Rømo, no. en æ i Vesterhavet hed-
der: Röm, beboerne: Rømsær (D.);
Wäher gi te d mæher? sei hun æ
Rømas kun, da bæjst hin ko d Paradise
(vestslesv.); "de kommer igjen å æ tredde
dæw som e Rømas æt", Gr. Gl. d. M. II. 138;
Rømas hōns, havnåger; æ hōger il, æ
vær vær gål æmd'n, dær æ æd mæn
Rømas kvin op iæwten (vestslesv.), 3:
mørke skyer i vest, jfr. kjælling.

1. rön, no. mulig kun i et enkelt
udtryk: de æ bæjer te rön æn te æn
(vestj.), bedre til prove end til at se på;
bruges mest om tøj med tarveligt ud-
seende, men stærkt at slide på; jfr. Aasen
røyn, isl. raun huk, prove.

2. rön, no. rön el. rön æn best. -nan
(Vens.); rön æn = fl. (D., Bradi.); rön

æn røn (Aversk.); røn (Elsted); et træ, *sorbus aucuparia* L.;

„ve Brinkkjærbæk den grønn'
der grower en rønn'.

nær a graver den op, så finder a guld
det skjønn'!“

den skat blev fundet af en mand og når
nogen blev gift ind i hans skægt, sagde
man senere, at han lik en gren af røn-
nen fra Brinkkjærbæk, se Kr. IV. 262. 377;
en vise:

den kiste er af den røde røn,
slat ingen den forgjör i lön.

Kr. II. 118. 22. 123. 5; Sgr. VII. 99. 24;
jfr. I. 73. 234, Gr. DgF. nr. 84, III. 858 b;
ved heksekunster stanses alle plove
undtagen den, der er røn i, JK. 265. 17;
jfr. Wigstr. FS. 325. 975; Henderson 294;
al trolddom er magtesløs mod skibet,
der er røn i; (synes ellers ondt træ for
fiskere og søfolk, hver stump skal kastes
overbord, se Nyland IV. 140, jfr. Arnas.
I 643 ned.); især er flyverrøn kraftig, se
Leland, Etrusc. 258; St. Hansaften (s. d.)
og Valborgaften skal der sættes rønne-
kviste el. kors af røn over alle døre for
at hindre hekse i at gøre fortrad, (Djursl.,
vist alm.), jfr. Gr. Gl. d. M. II. 244. 400,
Kr. IV. 397. 381, VI. 290. 367, IX. 71. 750,
Thiele Overtro nr. 724, J. Saml.² III. 126,
Pont. Evert. s. 80; slgn W. Gregor s. 188,
Folkl. Journ. VII. 277 flg. (Skott.), Folkl.
Record IV. 117 (Irland), Hardwick s. 258.
260 (Indien); i hat majdag, Folkl. II. 302
(Man); plantes juleaften på arne, Wille
s. 184; msker skal tage et kors af rønne-
træ i lommen Valborgaften, for ej at
blive brugt som hest af heksene på deres
rødt til Blok-bjerg, (Randers ogn), Sgr. VI.
77. 695, IX. 207. 630, Kr. Alm. IV. 9. 13,
jfr. Sagn I. 134. 511. 204, slgn Henriks.
s. 5, et rønnekors tages i seng, værger
mod mære, Råf I. 82, ligeså flyverrøn
over dørtræ, Wigstr. I. 105, afbildn. se
Folkl. Congress s. 451; — når køerne
skal på græs om foråret, skal man give
dem rønneblade for at de ej skal for-
hekkes, Kr. IX. 13. 113; en told af rønne-
træ i munden hindrer troldfolk i at gøre
en skade, Gr. Gl. d. M. II. 74 (Falster),
jfr. Runa II. 6, V. 62; blade af flyverrøn
lagt under løb og lås på bæsse, hindrer
forgørelse, Sgr. II. 30. 222 (Fyn), jfr. Amins.
VIII. 97 ov. 98, 100, Wigstr. FS. 310. 13;

— flyverrøn er virksom mod al trold-
dom, Kr. VI. 355. 24, JK. 165. 27, Storaker
Till. 8, Grundtv. Tjust 24, Sundblad 197,
Skytts h. 157, Cav. W. I. 313, jfr. Yorksh.
Folkl. 59. 157, Folkl. XII. 175 (Lincolnsh.);

i hver købs skal der være et stykke
rønnetræ, Sgr. X. 15. 38, jfr. Gasl. 55,
Amins. V. 86; i et hul i dørtrinnet dyvels-
dræk, flyverrøn og hørfre, Kr. VI. 355. 24;
et stykke „vild røn“ syet ind i bukse-
linningen, skærmer mod onde øjne, Kr.
VIII. 265. 451, jfr. Folkl. VI. 156; bonden
køber sine køer med røn, så har hav-
manden ingen magt over dem, JK. 19. 15;
flyver-sættes i fiskeredskab, Sæve Havvets S.
s. 19; en rønnegren skal sættes i hvert
hjørne på korngulvet, når det fyldes,
Sgr. VIII. 41. 70; r- bindes fast inell. kos
horn el. sættes i hul på horn mod trold-
dom, Kr. Sagn VII. 280. 79. 302. 39; en
ring af flyverrøn om halsen på kvæg for-
driver udø, Sgr. IV. 55. 50 (Fyn); sættes
på kohorn mod forgørelse, Kr. Sagn VII.
181. 99; vil hoppe ej modtage hesten,
skal man give den tre rap med en røn-
nekvist over krydset, Blich. Vium s. 213;
en kærnestav af røn kan ikke forgøres;
Jesus blev korsfæstet på en røn, Kr. IV.
400. 576; stangen i smørkærnen skal være
rønnetræ, dog kan man nøjes med en
kile af røn i dens nederste ende, Sgr.
X. 27. 53 flg., Thiele Overtro nr. 242,
Blicher Vium s. 213, Kr. IX. 75. 796, Sagn
VI. 292. 18; jfr. P. Volksk. VI. 158, Busch
Volkspl. s. 63, W. Gregor s. 194 (Skott.),
Melus. IV. 318 (Irland), Kennedy Fict. 152;
nagle af r- i hamle, Kr. Sagn VI. 350. 11. 12;
vogn, hvori r-, kan ej forhekkes, Wigstr.
FS. 355. 54; i plov kan ej standses, Kr.
Sagn VII. 156. 27; flyver- som gjord om
liv, mens man pisker fløde, Kr. Sagn VII.
195. 10; læg på ligkiste pindes fast med
røn, hindrer gengang, Kr. Sagn V. 261. 933;
„lykkepinde“ lavet af flyverrøn, skårne
St. Hans nat kl. 12, se Sgr. V. 203. 779
(Fyn), Kr. Sagn VI. 249. 37, bruges til
spåstykke, Råf 134, Amins. VIII. 124,
Hardwick 253; et barn som har „skjævr“
(s. d.), skal føres tre gange gennem en
kløvet gren af flyverrøn (s. d.), JK. 173. 66;
jfr. Amins. I. 114, Henriks. s. 12; røn brug-
ges i det hele som alm. råd mod al slags
trolddom, se: rød tråd og foruden de alt
anførte steder Thiele Overtro nr. 133;

jfr. Nicolaus, Nordl. III 17, Asbj. III 225, Cavall. Warend I. 422; Wuttke nr. 145, Busch Volksgl. s. 131, Harl. & Wilkins. Lancash. Folk. s. 72, Back 197, Folk. Journ. VI. 189 flg. 266, VII. 41, Denh. Tr. II 81 flg., Grimm Myth.² 1165 ned., Melus IV. 251, VII 280, VIII. 193, Amer. Folk. IV 254; om disse og flere anvend. af r- se Kr. Sagn VI. 307. 55. 339. 31, VII. 194. 362-81. 120. 33, 227. 58-65, 231. 92, jfr. Wigstr. FS. 22. 81-83; — r- groet på grav af uskyldig henrettet, bærer lys brafest; bruges veddet til ild, volder det til utred; kvinder kan ej forløses, hvor det er anvendt til møbler, Arnas. I 641 643; et heligt træ, Afzel. I 21, II. 17, jfr. Kalevala II. 29, XVIII. 565, XXIII. 223; brændes r- på arne, flygter assen, Cav. W. II. XXII; — i event skal pigen sige til rönnetræet: „lok åp²⁰ þú met af, þu cerk go min væj“ „ad åbnt rönan sé þu uo kam dær én fdjyle kær“, Grb 97 20; rönnetræet er forvandlede piger, Kr. Æv. III. 305; jfr. Aasen raun, isl. reynir bak.; eng. roan- eller rowan-tree; se rød træ; flyve.

3. Rön, no. *æ rön*, Thyborön (Agger); har været færdselsvej inden Limfjordens gennembrud, Kr. Alm. V. 100. 278, 294 768; tre store holme syd for Læsø kaldes Rönerne el. Rönnerne; fem udhøime, en mil fra landet kaldes Nör-Rön et Mb.; må være itk. efter et navn anført hos Bing, Læsø s. 82, Kirsten på Rönt; Krangelrön, Langerön s. 83; *æn rön* (Thy) en holm; Sonder Rön i Lunghøden ved Gjel; jfr. Fritzø.² hraun itk., stendynge, vel også om en af sten dækket el. med sten bedækket holme i *æon**; der henvises til N. M. Petersens Myth. s. 311 anm., se U. Bl. I. 340; se Rönbo-, -kat; Harbo-, Thybo-.

Rönbo, no. *Rönbo æn* = R. (Agger); beboer af Thyborön; det er vel næppe for intet, at i skæmtelstoriene raver ombyttes med rönbo: „sä lild han imækl nawe Rönbowere, ä di pländred ä tu lre ham de, han hä, ä da di häj skamslawen ham särren, te han ku ett ror sæ ä æ stæj, sä blow han leggend o æ wæj“, ³⁰ Nyrop V. Skud s. 24, Kr. Molboh. 85. 279. 282; se Luk 10. 30; jfr. rönkat.

rondel on, no. knortekap (Slet h.); Mb.

röngel, no. *röngel æn* best. *rönglæn* R. -ær (Vens.). — 1) lang række, hvori mursten el. torv opstilles til tørring; *dær æ fæm rönglær gröntöræ* (Vens.); se rand 2. 1. rande. — 2) noget højt og faldefærdigt, et gammelt faldefærdigt hus; en usei rönne; „*sein di no uo komæn te röö i dethæ smul röngel, fdr dñc war e da ene...*“, Grb 47. 34; *di böwær i en röngel uo åpä hæn* (Vens.). — 3) en krolle, hvori beterne indskrives ved kortspil; se rygle, rögle, röge.

röngle, no. *röngl rönglær rönglæ* (Vens.); opstabile turv el. sten i rængler til tørring; *röngl ä huæ åp*, opbue et hus dærlig og i en fart; *wei rönglæ gröntöræn ä skrupæ knæptöræn*; „ryngle ned“, Mb., styrlø sammen.

Rönkanal, no. *æ Rönkanäl* (Agger), Thyborönkanalen, se kanal.

Rönkat, no. *æ Rönkat* R. (Agger); hääsnavn til Rönboerne, se geälär, 5. kamp.

rönne, no. se rönne, rødne, radne.

1. Rönne, no. *rön* (D.); kælenavn til en rød ko; havmanden siger: „kom Rön, og tag alle dine med!“ til sin ko, Kr. III. 78. 106.

2. rönne, no. *rön æn -ær* (vestj.); *rön æn -ær* (Agger, Søvind s.); uselt, faldefærdigt hus; jfr. isl. rann(?) itk. et hus.

rönnebær, no. *rönbær* (Thy, Malt); *rönbær et* (Sundev); frugterne af rönnen (s. d.); mange r- varslet god ragavl, Kr. IV. 405. 615; se rönning; *rönbærtræ æn -ær* (Thy), — 1. rön; se middagssövn.

rönneflöjte, no. *rönflöjt æn -æ* (Sikebørg); flöjte, som børn skæler af rön.

rönnegren, no. *röngren i* best. *-græn* (Vens.); = rgsm.

rönneke, no. et edeligt udt.: *ä æ rönake ene rönake te hæl or ä sær* (Vens.).

rönnetræ, no. *röntræ et -ær* (Bradr. og vel flere steder); = rön (s. d.).

rönnevol, no. *rönvöl* el. *völ i* best. *-völ* (Vens.); rönnevånd.

1. rönning, no. *rönæ æn -ær* (Thy); rönne, dærligt hus.

2. rönning, no. *rönæ i -ær* (Vens.); = rævlinger (s. d.); bætræne kaldes *rönæbær*.

rönse, no. se rense.

rönsler, no. lo-kost (Sams.), Mb., se rense.

svares *dè æ dūe sōl d gūf ro samal mæ æn tægg* (Søvind s.); *d rør ðp i nō* (Vens.), også fig., jfr. Aasen *røra*, isl. *hræta*, htsk ruhren; ved-.

3. **røre**, no. *rør* ð (Vens.); bevæge; se uro sagtens lâneord.

rørelse, no. *rørelse* æn (D., vestj., Tj.); itk. (Høgen, Søvind s.); slagtilfælde, apopleksi; *han hæ fot æn rørelse, hæ r-æn jæn stj* (Agger); *han hæ fdt æt* 10 *mæ æn r-* (D.); *hæ hæ rørelse i hægen* (Vens.), o: ryster på hænderne.

rørepind, no. til ære for biskop Merito, som har opfundet „rørepinden“, der sætter kornkassen i vippende bevægelse, spiser møllerne mortensgås, se Kr. Sagn II 307, 240.

rørig, to. *røre* (Agger); = rgsm.; *æ æ da rask o røre mo, mæn hulæ'g de ædr, wæ æ æk* (vistn. alm.); *wæ rask d æ* 10 *ræn* (Vens.).

røring, no. bruges i eder; *få rørræn d. rørræn* (Valsb.); *do skat få rørræn dær få jin ræ sæslæn æ æm* (Ang., Hag. 173), *d æ for rørræslag*; „hille røring!“ hille den utykke; *de æ no rørræn*, det er noget sandens, om et slemt arbejde (Ang.); sagtens pl. ed; til en aflød borgmester, som „gik igen“ råbte drengene i Flensborg: „Peter Pommering, plag dy de æ 10 rørræn“; Mhoft 191. 2. og det forklares som „slagtilfælde“, se røre, rørelse; guds-.

rørkrog, no. *rørkrøg* i best. -i it -*krøg* (Vens.); S-formig krog af træ el horn til d træk i rør mæ, o: trække trådene genn. væverstolens rør, se 2. rør 4.

rørmand, no. *rørman æn* (D., glds); manden, som forfærdiger rør til væverstolen.

rørpind, no. *rørpej i -pej* (Vens.); 40 *de ænkette pinde i væverstolens rør* (s. d.).

rørren, to. se radden.

rørt, it. se *he-.

rørtag, no. *rørtæg de* (Vens.); = 10 *lagrør*

røræg, no. *røræg no.* (Vens.); *røræg d.* (Hst.); — rgsm.

rørøjs, no. se ryddeekse.

røs, no. *røs el. rös* (Andst); kæle- 20 *navn til en rød ko*, se 1. rønne.

rosk, no. se ruske.

roskjør, no. se roskjør.

rosling, no. *roslæg æn* (Ikast); grøn- 30 *skilling*, ordet er mig usikkert.

rossom, no. se rusme.

rossing, no. se rosing.

rost, no. o. smstn. se rost, rust.

-rost, no. se røste; sol-.

rost, no. *rost æn best. -æn* (Vens., Bradr.), itk. (Angel); — rgsm.; *klegær i æ røst* (Agger); *æ kn æj ham ðp d røsten* (Vens.); r- som varslor, se Sgr. VI. 173, Kr. Sagn II. 403, 521, 143, III. 344 ov.; fra æn (s. d.), se f. eks. Kr. Sagn II. 158, 47, 161, 58 flg.; fra havmand: Kr. Sagn II. 154, 29; fra genfærd, Kr. Sagn V. 592, 25; fra døden, Kr. Sagn II. 421, 323, 333, 334; fra sky, Kr. Ælv. III 86; opfordrer til omvendelse, Thiele II. 156; slige røster kommer tiest fra Huldre, se Bergh. Segn. 70, Sægd. 106, 110, 125; Asbj. III. 65, 68, 97, 98, 192, 193, 197, 198, 258; jfr. Knoop Ps. 47, Ch. Notes 74, Curt. F. T. 32, 182; r-, som melder, at en person, Skotte, Pippe Kouge, Knurimurre, Jalet, Vatte osv. er død, se Thiele II. 188, 206, 207, Gr. Gl. d. M. I. 127, 129, II. 76, 31, III. 91; Grb. 130, 10; Kr. IV. 6, 11, VI. 1, 1, 2, VIII. 29, 57, 59, Sagn I. 65, 275, 76, nr. 22-25, m. m. var. 119, 457, 321, 66; Sgr. I. 57, 217, XI. 122, 269; J. K. 154, 7, 303, 1; Møller Bornh. 33; Jfærø 210, 76; dette motiv er særdeles udbredt, se Sande Segn. I. 6, Asbj. III. 45, 47, 308, Wigstr. II. 209, 212, jfr. I. 130 ned., Raaf. I. 50, Nordlander S. s. 54, 21, 22, Runa VI. 37, 14, jfr. Segerst. 196; Urquell III. 317, III; Strackerj. I. 330 k. 402; P. Volksk. I. 177, 45; Grimm Myth. 422 anm., III. 129; Rochh. D. Gl. I. 161 ned.; Ndl. Volksk. VII. 129, Ons Volksk. IV. 69, 94, 95, 115; Ch. Notes s. 26, Kennedy Fict. 157, Trad. pop. IV. 84, VIII. 372 (Frk.), IX. 349 (Bretagne); 40 Hartl. F. T. 125, 127, Folkl. Journ. II. 23, jfr. Folkl. VII. 166; Schneller s. 210, 4; Læbr. Volksk. 257 m. m. henv.; Maanh. BK. I. 90 flg., II. 133, 148 m. m. henvian. deribl. t. Plutarch De defect. oracul. c. 17, hvor råbet lyder: „den store Pan er død!“; jfr. Aasen *rost*, isl. *raust* huk

rostago, no. se rostage.

1. **roste**, no. i tlm. *æ sæl røster* (Mellemslev.), solen går ned, se solrøst; 20 jfr. Aasen, *rast*, no. vejstykke, som man kan gå uden at hvile; isl. *rost* no. sv. *rast*, hvile; mnt. *rusten* no. Sch. Lubb., hvile; eng. *rest*.

2. **rosto**, no. stikke af, ridse af,

Book Binding III

no hør hqj da fdt rðven enarps samol
(sts.), o: er død; lok du mig d lyp
(luk op) din rðve, d hør du nu, sd blæs
do frdt dæ (Vens.); det kan ikke hjælpe
at sulde med fingeren i rðven altid, Kr.
Ordspr. s. 276, i kortspil, o: være for-
sigtig; de ku do rðve, om dæ sd ær an
pzi fdr den rðve som en læssedg el.
... om dæ sd ær en fjel sd den rðve
som en qaddr, som en portdør; om du
umulige; do skal ene læ dæm brug den
rðve te narsticqer; do ku længst xput
ham i hane rðve (Vens.), kan siges, når
man forgæves har prøvet på at over-
bevise en; dæ uar ddr an rømp uer
hæ rðve (Vens.), o: hun smilte; dæh,
dæ hær en stor r-, sku ha møj te bæres
(vestslesv.); æn sku trdw, han hdd r- i
beq ærher (vestj.), om den klodsede; han
hær en hærskd (s. d.) fdr æ r- (D.), o:
er stundesløs, do hð ntk a något i rðven
(Vens.), om den, der sutter uroligt; de
æ gdt, di r- et wdr a glas (vestj.), til
den, som falder; han sku brækes i rðven
mæ st frusent kalthøpi d gires umyds
(Horsens egn), el. spules i æ r- d geres
umyds (Brandr.); hun seddr o hnd æjen
r- (D; Vens.), o: sulder tilleje, er ikke
i tjeneste; de seddr di r- sd nær æ juær
(Andst.), o: det er du for lille
til; do ær en knop fru æ r- a op, mæn
fru æ r- a nær æ do bær sædher
(Brandr.); no stor æ te rðve mæ ham,
o: nu kniber det for ham (han er ved
at falde om?); hqj wil ha jor sdnt en
rðve dpt mæ (Vens.), o: han vilde have
beskæmmet mig, været mig til livs; e
det som isl. rauf hul, sår? frd rðve d
te kløve (sts.), o: i pose og sæk, fra
køens rumpe til dens klov; „gi sæp!“
[Zent] sei Fe Tæksr te hans rðve, han
sad på taget og fælde en naturlig trang;
„min r-!“ sd hun fru Mærd, hun ku
il ant latin (Brandr.); „hært imor hært!“
sei han æ dræg, han sdt æ rðve imor
en stendi (sts.); „dæ ska drcds te!“ sd
deni, hqj slut afslægsen mæ rðven (Vens.),
jfr. Kr. Ordspr. s. 446; „dæ ær ude ej“.
sd ødøn, hqj pekæ dpt hans rðve (Vens.),
humlig afvisn. til den, hvis vrede man ej
frygter; en række tlm., Melus. IX. 212
(Bretagne); Gr. Wb. under „arsch“, i visen
om krigen; „af roven der gjorde vi salt-
madsfad“, Kr. II. 331. 15, SkV. 42. 14;

„dæ bowed en kjølling i Oes (Arh.),
 hun brugt hende röv te en does,
 hwem der ha pif å it tobak.
 di ka go diete å stap!“ (Randers egn);
 i en skæmlevise:

„Lars gik op ad kjøbstedgade,
 hans röv den skvaldtiede som en skade“,
 Sgr. III. 147. 8; „de æ mi æjen!“ — „di
 æjen? — di röv ær ek ængd η di æjen!“
 (Agger); når et barn gerne vil have
 klumper (boller) i suppen, kan siges:
dæm hær di muuer tremlat mæ hær röv!
 (vestj.), o: hun har ikke lagt røven fra
 sig, da hun trillede dem: — „Peder
 Floderöv“, Kr. Sagn VI. 300. 39, øgenavn;
 „Röv-Kræn“, Kr. Alm.² II. 23 ligeså, kan
 dog tydes: Ræve-Kr.; „Pe Röv“, Kr.
 Alm.² VI. 15. 48; — når en frugtsoin-
 melig kone ser noget, hvorved der kunde
 komme et modermærke på hendes barn,
 skal hun hurtigt grube sig til roven, Sgr.
 XI. 203. 559, Thiele Overtro nr. 361, jfr.
 Monnier s. 186; frygter man for følgerne
 af en udtalt rø, kan man afværgende
 svare: *mi röv ær dæ kôn!* (vestj.), jfr.
 Fb. Bondel. 104, (Nyrop Navns M. s. 200),
 Ræf I 126, Wigstr. FS. 397. 75; Wutke
 nr. 416; — spøgelse siger: „se, hvor gløde
 mine øjne er!“ pige svarer: „se hvor sort
 min r- er!“; se Kr. III. 291-92, IV. 144. 208,
 Alm. VI. 169. 367, V. 234. 847, Sagn V. 234. 47,
 måske Sagn I 173. 631, V. 235. 51; jfr.
 Arnas. I. 306, pork. 27, Sand Selbu 52;
 Wigstr. FS. 109. 45, 202. 627 684, Trad.
 pop. VI 42 (Bayern); — „dæ kæs mi r-!“
 o: nej, vist ikke; „muuer, mæ a et stæk
 æ skæ?“ — „do ka kæs mi röv, mi
 dræg, dæ æka di får stæk“ (Vejle); dæ,
 lek mi röv! el. dæ, se do et kus mi röv!
 foragteligt afslag: *a æ stæt et ræv får*
æ løjtmæn . . . han ka kom d kys mæ i
mi röv! Kr. IX. 197 (Lyng. h.), jfr. Wh.
 Vlk. V. 214; „adio, se de, adio ræv d
 hart! (a revour) — kys vos hær! se vi“,
 Blich. Bindst.; — siges for at undgå at
 tale, fordi man roses, Melus. IX. 108,
 jfr. Liebr. Volkssk. s. 150 fig; kysse djæ-
 velens r-, Krauss Hexens. 23 b; Hebbe-
 Soidan I. 168: mand påtager sig i vædie-
 mål at sige til general: kys min r-! Kr.
 Alm. VI 62 ov.; kongen kysser hest i r-
 i ævent., se Kr. V. 79, jfr. hær I 556. 2 b,
 Arnas. II. 480, jfr. endnu Kr. Molhøst.
 60. 188, Almucl. VI. 216. 501; — et ud-

tryk for hæn er at klappe i røven ad
 en, *klap i si röv ad jæn* (vestj., Agger),
 el. vise en sin bare r- og klappe i den,
 se J. Saml. II. 4, en kejserlig soldat ad
 bønderne, jfr. Thiele I. 103, de belejede
 ad Tyrkerne, Veckenst. Volkssk. III. 140,
 jfr. Rambaud 243, se endvidere Krist.
 IV. 56. 70, VIII. 328, Alm. VI 257 44,
 Sagn II. 70. 117, Eftersl. 227. 230, Thiele
 Overtro nr. 492; jfr. Wigstr. II. 171, Ndl.
 Volkssk. II. 143, Ugspil, Simr. Volkssk.
 X. 331, Narrenbuch s. 298 Markoffus;
 Andree Parall. II. 51; Sittl Geb. 124; ad
 humlen, Soldan I. 255 anm., Meyer Aberg.
 s. 309; „l'incantation, qui consiste a se
 retourner et montrer a son ennemi la partie
 la moins noble de son corps. Les gens
 mal élevés ont conservé cette pratique,
 comme insulte grossière, sans se douter,
 qu'à l'origine ce fut une incantation“,
 Melus. II. 185, III. 211; franske og ital.
 søfolk mener at kunne dreje vinden ved
 at vise den deres r-, se Sebillot, La Mer
 II. 254, Contes des Marins s. 249, Bas-
 sett s. 142, Rivista I. 391 ned., P. Arch.
 VII. 227; vise r- mod spøgeri, Kr. Sagn
 II. 503. 73; jfr. Mhøff Sagen 206. 280
 273. 368, Wutke nr. 49. 411, Kuhn N. S.
 5. 4. 421. 208, Jahn Sagen s. 135 175,
 Zauber s. 17, P. Volkssk. IV. 142, mod
 drage, djævel; Rochh. Naturmyth. s. 65
 mod spøgelse; mod helgenbillede for at
 få højt nr., Ndl. Volkssk. VII. 183; den
 gamle kjærring gik udenfor, drog buks-erne
 ned, bøjede sig med bagen mod Tsun-
 derne og begyndte at synge troldsang,
 Qvigstad s. 24, der opstod da et forfar-
 deligt uvejr; mod bortflyvende bier, Liebr.
 Volkssk. 355 24, P. Volkssk. II 26, VI. 75;
 mod ulv, Wigstr. II. 171; se herom Weinb.
 Ritus II 25. 26. 35. 45, Pitré Uer II
 372 ov., IV. 323, Liebr. Volkssk. 427; jfr.
 Vatnød. S. kap. 26, Landnáma III. kap. 4,
 Gullthoriss kap. 17 (Maurers udg. s. 37. 73),
 Gering II. 215; se Wh. Vlk. XI. 126, mæs;
 tænde et lys i r-, Kr. Sagn VI. 392 42,
 jfr. Wigstr. Sagn 104, Trad. pop. IX. 351;
 pigen opfordrer herremand t. at slå hende
 i den bare r-, Kr. Alm. II 63 ov.; stærk
 mand lader sin r- bruge til ambolt, Kr.
 Alm. II. 180. 415-16; tørre r- i brev, hæn,
 Kr. Alm. VI. 92, 198, jfr. med kæblad, Z. f. M.
 III 184 ov.; halmvisk, hvormed man bende
 tørrer r- til trolddom, J. Saml. IV. 113;

Klaus bliver siddende i ovnsmund med r-mod kongen, JK. Ev. I. 205; i skæmtehist.: blæse ut i konen grunn r., Ellersl. 156; „Aror præsten, a læsker hans korn med min r?“ Kr. KT. 188; bjærgmands r-kommer til at snakke ligestærkt som hans mund, Kr. Sagn I. 441; guds ord (s. d.) i hunderøv, se Kr. KT. I; a bides a få ansvær i æ r- (D.); dæh mer æ røve te æ dar (Holmsl. Kl.), glds. dans; 10 „æver æ røve“ (Agger), kortspil, 6 personer, 3 og 3 makker; — „Rov“ smædemærke til udflyttergårde i „Kugen“, „Kuden“, „Koven“, Præsteindber. t. O. Worm, Solum Saml. I. I. 102 (Skånel);

„nu er ollet drøkket og tappen er tør.

— så kan huset hedde „Rov“, som det hed for“, Kr. Alm. VI 209 469; —

„æver æ dæ mest røve i æ østen“?

1) „æven af falk kiker i æ østen“, 20 (Agterup), gædespørgsmål; ordet udgør sidste del af en stor mængde skældsord, se sammensætn. — 2) den nederste ende af noget modsat toppen; æ røve d æn kær, æn søk (alm. vest.); ligeså Vens., Mors. Saml., ta dæ no ve endøren, så skal a ta æ røven d lout sæken ap æpo røven og dæ (Elssted); slet bundne neg æ bre i røven (Elssted); se lampe II. 351 54 b. — 3) mærkerne af blomsten 30 på ubler og pierer (Elssted). — 4) røve best. -i (Vens.), klegne, af en slags lighed med annæ? — 5) (røve) en række rod-

og bundet opad en lok taghalm, (Grønby's Saml.); jfr. Kalkar III. 559 1 a „6 reffue læg under reb; jfr. Aasen, rauf, bagdel; el rauf, buk, hul; se I. ast, ast, bagdel, mis, rumpe; hjærte I. 630. 17 b; I. fløde; ænke II. 188 14 a; 2. kløve; 5 hge; nære; over-roven stå til, søndag, tude, tude- 40 son, Valdemar, vise no.; barne-, bukse-, latte-, flagre-, glabber-, hjante-, happe-, læg-, hul-, hunde-, hvalpe-, hône-, karle-, køter-, kvinde-, mullen-, punkel-, pyke-, røler-, plette-, pløblire-, possi-, priki-, røve-, ralte-, regles-, rumpe-, sakke-, skke-, sladder-, sludder-, smyge-, snal-, snerpe-, stude-, trutte-, tuller-, vrik-, æn-

røvbalde, no. *røvebal* flt. (D.); *røv-* 50 *æver æn -ær* (Andst, vestj.); *røvebal æn -ær* (Agger; Søvind s.); *røvebaler æn best. -en* (Vens.); rumpebalde; de ka bies bjærø u baykær samal, mæn de ka

et bles stogge *røvebalerær samal* (vestj.); *høj stor mæ bue røvebalerær i jæg høves*, o: han fryser, kryber sammen, el er ræd; *da ku næpt få æ høt i dæ jæn røvebaler* (Vens.), kan siges til den, der ikke vil udføre et arbejde, fordi det er for svært.

røvbaldeast, no. skældso. til kvinde uden bestemt betydning; *de ær her, røvebalerast!* (Vens.).

røvbom, no. *røvebom* i (Vens.); den bagerste bom på væverstolen, se røve.

røvbud, no. i tilm.: *høvet ær hærbu, mæn hæger røvebu*, el. *grøvebu æ strøvt, mæn røvebu æ vær* (Vens.). o: den naturlige trang kræver tilfredsstillelse trods herrebud.

1. **røve**, no. *røve* i best. *røve* (Hjör-ring); *røve* (Torsl., Vens.); bommen, hvorom trendegarnet på væverstolen rulles op, *røve* = røvende? se røvbom, underløb.

2. **røve**, no.

røve æ -et røvet (Søvind s.);

røve ær æ røvet (Vens.);

= rgsm; låneord; *røve sæ te æn luse-næq* (Agger), hørge s. en l-, jfr. Aasen, rova, el. raufa, htsk rauben, tant. roven, Sch. Lubh.

røv-ondo, no. *røveøj* i (Vens.), den nederste del af sæk.

røver, no. *røveær æn -ær* (D., vestj., Sønderj.); *røveær æn -ær* (Søvind s.); *røveær i best. -i flt. -ær* (Vens.); *røveær æn -ær* (M. Slesv.); = rgsm.; „*hje røveær æp*“, Grb. 221. 10. lede røveren op; sagn om røvere, med snore i forbindelse med klokker over vejen er særdeles alm. fra alle landets egne, f. eks. Sgr. IV. 183, Velling skov; Gr. Gl. d. M. I. 53 15, Gødvaad bak- 40 ker; Sgr. X. 181. 461 flg.; Kr. Alm. V. 126. 355, Dronninglund s.; Sgr. II. 218. 809 Nørreskov, Galtens h.; Kr. IV. 91. 134 Egtved skov; Gr. Gl. d. M. I. 123. 124 Sandalsbjerg; Sgr. II. 187. 766, III. 10. 9 Baring skov ved Middelfart; Gr. Gl. d. M. III. 108 Stenskov v. Mogenstrup; 110. 31 på Præstehærget; Sgr. III. 130. 622 Borrevøjle skov v. Roskilde, IV. 223. 714 Bornholm; en mangde sagn, Kr. Alm. V. 149 401 nr. 13, V. 2 88 nr. 14, 127. 14; Sagn IV. 401 nr. 1; se klokke II. 188. 1 b. jfr. Wh. Vlk. VII. 279 m. henv.; enkelte former af sagnene er fælles for større kredse, således æventyret om røverbrudgommen,

Kr. IV. 302. 407, Thiele I. 365; Sgr. VIII. 161; Eftersl. s. 64; Fb. Fr. II s. 85, jfr. Sgr. XII. 175 flg.; Sande II. 258, Asbj. II. 28, Udsbr. V. 184, Grimm K. M. nr. 40, P. Volk VIII. 121, IX. 48, Knoop Ps. 149. 7, Rochh. D. Gl. I. 250, Hartl. F. T. s. 26; Jacobs Engl. Fairy T. nr. 26, Mr. Fox; Ch. Notes s. 139, Magyar T. 129, Curtin F. T. 72, Wh. Vik. IX. 78 (Etschl.), jfr. Gosquin I. 180 flg.; se også Kr. Æv. III. 125 flg., Gr. Regstr. nr. 73; "drømme; ligeledes fortællingen om røverne i Sandelsbjærg, Grb. 186 nr. 43, hvor tolv røvere bliver overraskede og ihjelslagne, og de efterlevende senere gør forsøg på at hævne deres død, jfr. Thiele I. 370 Teglgården i Ubberud. 376 Røverne i Buhsbjærg, 381 Røverne ved julenadveren; Blich. Novell. III. 629 De tre Helhgaftener, IV. 295 En jydsk Røverhistorie; Kr. III. 121. 177; røvere græbne juleaften, Kr. Sagn IV. 497 nr. 13; Gr. Gl. d. M. I. 123. 124, jfr. Abrahamsen Udv. Viser fra Middelalderen II. nr. XCIII Røverne fra Nordskov, Faye s. 224, Storaker s. 79. 91, Strackerj. II. 155; ofte nævnes 12 røvere, se Gr. Gl. d. M. I. 123. 124, Kr. VII. 65, VIII. 188. 312, Sagn IV. 482. 00. 02. 19. 13 flg. 463; 12 hjemme og 12 ude, Kr. Sagn IV. 409. 63, J. K. 54, J. M. 68, jfr. Wigstr. Sagn s. 52, Asbj. I. 21, Runa V. 105, Grimm K. M. nr. 22; hovedsmand med 12 kammerater Rafn N. Fort. III. 124. 89; — pige hugger hoved af røvere, Kr. IV. 296. 406, jfr. Arnas. II. 238, Knoop Ps. 198, P. Vik. VIII. 121; pige, stylen af røvere, se Kr. Sagn IV. 512 nr. 14, jfr. Thiele I. 376, Sv. Ldm. I. 243, Runa IV. 39. 61, stylet af Jætter; Arnas. II. 104, se kakelevn II. 75. 10a; — dyrene på rejse overnatter i r-s hus, se f. eks. Kr. Dyrefabl. s. 3 flg., jfr. Grimm K. M. nr. 27, Sundbl. 207; en roverkro, Eftersl. s. 130; barn hugges istykker til hund af r-, Kr. Alm. V. 162. 417; — andre røversagn, se Thiele I. 235. 361 flg., Gr. Gl. d. M. I. 194. 239. 225, Grb. 221, Fischer s. 37, Blicher Nov. I. 3 flg.; Kr. III. 124 flg., IV. 93 flg. 296. 405 flg., VI. 98. 144 flg., Sgr. VI. 169. 761, jfr. Mhoif 205. 278, Keiven s. 70; røvere i eventyret, se Kr. VII. 51. 80 ned, Sgr. VIII. 130, Eftersl. 42. 43. 52. 57. 176, Kr. Æv. 257. 263. 341, J. K. 131, J. M. 30; — i visen:

„jeg er slet ingen ridder, som jeg har
sagt for dig,

jeg er den bedste røver, som findes i
vort land“, Sgr. I. 212. 10;

„ædle røvere“, jfr. Rohde Gr. Rom. 357;

„vi skal leve af vejfarende!“ sagde rø-
veren i Sybæk til kromanden i Hagebro,

Kr. VI. 324. 90, kroen ligger mell. Viborg
og Holstebro; istedetfor „røver“ siges i

skæmtesagnet Rønboer (s. d.); — sted-
navne: Røverkrog, -skov, Kr. Sagn III.

386; „Røver“ familienavn, Kr. Sagn IV.
118; i stedremse: „Gjerrild røvere“, Kr.

Ordspr. s. 509 (N. Herred, Randers a.);
„Rundom røvevær“ (Hind h.); „Rundomho

røvere“, Sgr. XII. 142. 306; — børneløg,
„lege røver“; A. er røver og skjuler sig,

de øvrige børn går to og to og holder
hinanden i hånden og synger: „o, hvor

det er dejligt, her er ingen røver!“ A.:
farer frem og søger at gribe en, børnene

flygter, men uden at måtte slippe hin-
andens hånd (vestsløv.); se Kr. Börner.

239. 30. 522. 70, P. Arch. I. 245; se rø-
verdragon; jfr. htsk. ræuber; se kiste II.

134 7 b, reb III. 26. 6 b, snor, so; stræ-
ten, sø.

røverbande, no. = rgsm.; se Kr.
V. 89, Æv. 257, M. Skrædder 16.

røverdragon, no. lege røverdragon
(Støvr.); en børneløg, se røver.

røverflok, no. røvegsluk i best. -i
(Vens.); — rgsm.; jfr. Grb. 190. 76.

røverhistorie, no. røghistoria en
(D.); = rgsm.

røverkjøb, no. røgherkjøp (vestj.);
røgherkjøp (Sovind s.); = rgsm.

røverkule, no. røgherkul en -kuler
(D.); røgherkul en (Sovind s.); røgherkul

en best. -en el. -kul fl. -er (Vens.); —
rgsm.; en sådan omtales til i sagn om

røvere, se f. eks. Thiele I. 373, Kr. IV.
94. 100. 140. 105. 144, V. 292, VI. 100. 147,

VII. 65, X. 186. 464; Sagn IV. 456; Blich.
Saml. Nov. IV. 589; r- opdages ved hø-

slæt, Kr. Sagn IV. 494. 19. 22.

røverkvind, no. = rgsm., se Kr.
III. 127. 184.

røverpak, no. røgherpak de (D.,
vestj., alm.); — rgsm.

røverstodder, no. „de wa røvestøden
sil frd Sjøstalsbjæver“, Grb. 189. 61, 3;

stodderen, som var røver.

røverstue, no. „dér è i hñe, ... i

sum ær dær d' ð kasko ðno æn stu stæc,
de di kala rōvstōtæn, fā no rōvstak
ha hæ djar tehol". Grb. 184. 1: æ rōvst-
stæcstær d' ær d' i tjalbæk hijs d' dær
d' dæm buge dær ænqð æn hæstiq hævæn
rōvstær, jfr. Kr. IX. 178; „ei stort hul,
de kaldet roversstuerne“, Kr. VI. 70. 104,
jfr. 98. 144. 101. 148; Sgr. IV. 169. 527;
roversstuer under jorden, Kr. III. 126. 183,
Sagn II. 526. IV. 485. 04. 12; levninger af
foruds rovers tilholdsteder, se roverkule.
-rövet, to. se rov; dryp-, hed-,
haug-, kalit-, op-, ret-, rund-, sid-, slot-,
stump-, syl-, triind-, vid-.

røvfuld, no. de ka nåk røer, han
fæk æn rōvful! (D.), 3: en alvorlig
rettesættelse, se overhaling, 5. pas.

røvgehæng, no. rōvgehæng æn (Mors);
i tim fo æn r-, 3: en dragt pyrel.

røvhul, no. rōvhucl æt (Sovind s.); 20
= rgsn, ant; de ær æn dñr æn d'
æm rōv d' i min rōv d' i met rōvhucl
(Vens.), om personer, der er stærkt igået
med hinanden; „a vel ønsk, te di rōv-
hucl mo rōvn te di skaldere“, Kr. Alm.
VI. 211. 497; hqj hør æ rōvhucl som i
kōes (fad) d' tærm som stathæos (Hel-
lum, Vens.).

røvl, no. se revl.

røvlenål, no. se revlnål.

røvlinger, no. se rævhinger.

røvne, no. no. se revne.

røvpine, no. rōvpin æn (D.); i tim.:
a kām du i æn fāle r- mæ æt, 3: for-
legentud.

røvpuller, no. rōvpullær i (Vens.);
sagles opr. pæderast, men bruges nu
som skæm, uden best. betyd.

røvre, to. se roret.

røvse, no. se revse.

røvskrede, no. rōvskre æn best. æn
i tim. æn (Vens.); det, at man talder med
ænen på isen; d' fæk du æn gæ
rōvskre.

røvskure, no. rōvskur æn (vestj.,
Thy) skuren mellem rumpebalderne;
pæst æn ta. som æ sævæd, æ sævæd lævæ
rōv æn mi r- som æn tåvænskøl æd æn
rōvskur (lb.; alm., vestj.), tabmåde; do
æ æn dæ mæ ænpliqs d' i mi r-, hoes æ
de æ æn! (Thy).

røvste un. rōvstet (Rogen, Gangsted);
æ æn pæ æl. pusle ved en syg, lette
æ æn uufaldet korn.

Rövalund, no. i tim.: de tåvner i
Rövalund d' stæc ner i Hæstlund (vestslæv.),
forblommet udtryk dannet af röv og bukser,
jfr. Woss dlo nr. 29 a. 30; se Mavestrup;
Kold ug, Krempe; R- gård i Branderup s.

Rövstrup, no. se Mavestrup, Sjælden-
glad; R- by i Lem s. ved Rkb.

rövt, no. og all. se rift.

rövtarm, no. i tim.: dæsom æ mæjær
småjt hej (bid) d' æd, æd du læ æn rōv-
tærm rævn! Kr. IX. 170 (Hundb. h.),
stærk forsikring.

rowter, no. se røgter.

rövteri, no. se risteri.

rövvåjen, to. rōvædjen (S. Hald);
våd om rumpen; se våd.

rå, no. bio. se rad.

1. rå, no. Mb. kaldes på Læsø den
inderste lange hoveddel af de såkaldte
bundgarn, der udsættes i lige linie fra
landet ud over grundene, og hvis hele
strækning derfor også kaldes grundgarnet
i modsætning til dybsgarnet, der uligge-
med dets kjaeber sættes udenfor grund-
garnet, Mb.; vistnok = rad, se radgarn.

2. rå, no. rø æn (Randers); — rgsn.;
et rådyr (s. dl.); „wal æ han knøv æ rask
som æn rø“, Aud. Bars; jfr. isl. rå,
eng. roe.

3. rå, no. rø æn (Vens.); rå æn
(Mors, Thy); rognaksel og akselstok;
dæn baqæ rø, dæn fræm rø (Vens.);
jfr. raa, Aasen huk., en rank, smækker
træstamme; se agter-, bag-, for-, fram-.

4. rå, no. ro æn rær (Agger);
skibsrå; se majbøg; jfr. Aasen raa huk.,
isl. rá; mnt. ra, Sch. Lubb.; 1. rå.

5. rå, to. ro (Agger, vestj., Sov s.);
ro uk. rdt, ill. rø (Vens.); — rgsn.; ro
æ æn (Lild s.); æn ro og (Agger), et
spædt barn; ro eq. putæter, rdt æd: de
æ æd rdt i ævæ, hqj æ æd ro (Vens.);
jfr. Aasen raa, isl. hrar, eng. raw; htsk roh.

råb, no. rø æn = ill. (Agger); rø æ
hest. æ ill. røb (Vens.); rø æt = ill.
(Sovind s.). — rgsn.; se felt-, skov-.

råbe, no.

rø ær rø æt rø æt (D., Audst, Lb.);
rø ær rø æt rø æt (Hundborg, Thy);
rø ær rø æt rø æt (Vens.);
rø æ æt æt (Sovind s.);
rø æ æt rø æt (Sundev.);
— rgsn.; rø æt hæt (Mors); „hqj rå ær
ulæ æ æt“, Grb. 79. 76; æ rø æ æ æt æt

ieji; de røder hqj ælter om, 3: taler altid om; de bløne rødt dp d fulmægten ved auktion; di bløne rødt dp af sengen: djæ nagen bløne rødt dp; a kuæ rødt ham dp; d rødi, en røben (Vens.); røv o' jæn (vestj.); æ jæn (Rinds h.); di roft ham æn (Valsb.); do røver, som do wæ fōj i æ skåw, jfr Sgr. I. 153. 287, siger Vesterbroen spottende til den højtalende Østerbo, se skovrøb; bierne røver ud (vestj.), når de brummer i kuben, inden de sværmer; æn fæle røven (vestj.); hekse råbes ud skærtorsdag, Kr. Alm. IV. 155. 48 (Sall.); jfr. Wigstr. FS. 329. 81; 23. April, Meyer Vik 139. 162. Bad. 158; Wuttke nr. 215; bjærgmand råber til bjærgmand, Kr. VIII. 5. 10, jfr. Wigstr. I. 156 Jætte til Jætte. Arnas. I. 160. 161. 163; Nordl. Sag. 52; bjærgtagen må råbe 3 gange ved have-dør, bliver hun hørt, er hun fri, Krist. Sagn I. 253 ov.; jfr. Aasen ropu, mnt. ropen, se prale, tale på, øbe; himmel-, hvel-, påbe-, skov-, ud-.

råbedøv, to. *røddiwe* (Vens.); *røddiwe* (Lild); *røddiwe* (vestj.); stokdov; hqj æ sð røddiwe, de a ka hōta ene rēja (holde ud) d snak mæ ham (Vens.); jfr. slot-øret, tunglør.

råber, no. *røder æn* (Agger); = rgsn.; et talerør.

råbning, no. *piæn*, *han fæk no rænæn opo kålen*, Krist. IX. 224 ned., (Rinds h.), 3: pugen fik karlene råbt op, fik kaldt på dem.

råd, no. *ro d best*, *roa* fl. *ro* (Vens.); *rø* fl. *best*, *røa* fl. *rø* (Sams); *ro et* = fl. (S. Hald, Stavr., Søvind s., Vor h., Tåning, Tved, Hell h., Hvejsel); *rå æn* = fl. (D., Mors, Agger); *røi æn* = fl. (Andst); *rai æn* = fl. (Sem, Agersk.; Bradr.). — 1) beslutning; *æær mæ i æ rå* (D.), have del i anslaget; *ææn fohær æ mæ i æ rau*, sð gær ælt gît (Valsb.); *ta jæn dpo ro mēj*, hæl ro (Søvind). — 2) rådsfor-samling; *rådēt*, der står for punse-gildet, vælges ved fastelavns-gildet, dannes af gadehasse, svend, dreng (Djursl.), jfr. Fl. Boudet. s. 261. — 3) tilskyndelse; *ðl ro æ gu*, mæn de æ huals it ðl dæ ka brugas (Arl.); *din rai æ goi*, *ææn di* 30 *komar tar i hus* (Agersk.); *dæn hær u nars dæ*, *dær hæ qin dæ dæ rai*, J. M. 61; *guga rå æ dyjr* (Agger); *goi rai æ tut dyr*; *et gât rai æ bæær som et slus æ æ*

æ hoi (Ang.). — 4) anvisning, hjælpemiddel, råd for sygdom (alm.); *hqj for dæn i dēj træn*, *de djæ sæn skul kom te d leq dpd sææn i flur or . . .*, *hæes dær ene bløw fær ro wæ i tija*, Grb. 61. 19; *a wæ jir dæ æ gât ro*; *de wær ælter hans ro*, d spær jēi te rås (Vens.); *do wænter ndk rd*, *do rygær i æ røæ* (D., alm.); se rebende; doktor-, gode-, hjemme-, hus-, kjællinge-; et alm. ævent. fortæller om karl, der til lön for sin tjeneste fik tre råd, se Gr. Gl. d. M. III. 39; JK 277, jfr. s. 50; Kr. VII. 184. 193, Æv. III. 100. 359 nr. 66, jfr. Alm. VI. 218. 15; Sgr. XII. 173. 685, jfr. Efterst. 51. 27; DgF. II. 196 anm.; Gr. Registr. nr. 78. 72 r.; Herv. og Hendreks S. k VIII; Rafn Oldn. S. XI. 383; Müller Sagabibl. II. 559. III. 468; Tveitlen s. 9; Afzel. I. 125, jfr. II. 183; Nordlander Sag. s. 3 m. anm.; JFærø 200 m. henx.; Færøiske Kv. II. 71; Folkl. III. 183 (skotsk). Ch. Notes 108. Art. Pascha 131 nr. 9; se Melus. III. 473. 513 529, IV. 68. 166; Rivista II. 110. Lucanor s. 208; Liebr. Volksk. 36; Piré Arch. III. 148; Koehler t. Gonzenb nr. 81; Weinh. Volksk. VI. 169. 81. — 5) udvej, mulighed; *hæl, hæl, gi stæn*, *jo læær æi komær dp po æ dð*, *jo bæær rå* (Mors); *de har guga rå* (Agger), det har gode veje; *dær rær ndk rai æw* (Angel), der bliver udvej; *æ hær ene rai æænæ* (M. Slesv.), jeg har endnu ingen udvej; *han æst æls hans læændæstæ ro* (Søvind); *a wæ ðls mæl længstæ ro*; *ka dæ hæt dpd ro?* (Vens.); *dær ær en rø ter ham*, 3: der er ikke noget at gøre ved ham (Vens.). — 6) formue; *a hær ene ro te d rēb sð dyjr no uq* (Vens.); *dæn kæl*, *han hær rå te æt* (D.); *di hæl rå te æt* (Lild); *hæl teræ mæ* (vestj.), få noget til at række; *ha guga rå po nēj* (Mors), 3: overflod af; *dæ wær ææn rå te tænde på*; *ðl dæ sol*, *di hæl hæl i gamel dug* (Lild); *dær wær ndk rai te æt* (Bradr.). — 7) magt; *di hær lææn ham æ rai fræ* (Bradr.); *han hær æ ro* (Andst); *ææn æn gir sit stæj æw*, *skal æn d gi sit rai æw* (Ang.); *han æ wæært i rai mæ ham* (sls.), 3: har magt over ham; *fd ro mæ æ*, *få bugt med*; *hqj stu dær fær d hæl te rø mæ ðæn*, holde styr på dem (Vens.); *a ka ene fd no rø mæ ham*, 3: få bugt med ham; *a ka ene fd no rø mæ bæstlæærn*,

de overkomme arbejdet (Vens.). — 8) i særegen betydning på Fano: *go i rå*, de gik ud om aftenen eller eftermiddagen kl. 5-6 for at samles til arbejde og samtale; *hu ska vi go hæn i rå i aften?* (jfr Kr. Alm.² IV. 49, 48. Wh. Vlk. XI. 223 ned.); æ: rådstolk, -kammerat, -plads. — 9) *læter rai* (Ang.), efterhånden; jfr. Aasen *raad*, isl. *ráð* *ráð* *ráð*; kjubsted-, sogne-, u-, van-

râdden, to. *râden* (D), Malt, Andst); *râden* (Vejr.); *râden* (Mors); *râden* (Aggersø); *râden* (Lald s., Helt. h.); *râden* *atk.* *at* *at* *at* (Smidstr.); *râden* (Elsted); *râden* (Sovind, Viby, Tåning); *râden* (Malling); *rai* (Ang.); *râden* (Aggersk., Bradr.); = *rasm*: „*râden æ snâd brâden*“ *sâ* *dæ* *jæn* *celan*, *hon* *râne* *grâ* *â* *dæ* *næn* (Vens.); „*râden æ snâd brâden*“ *sâ* *dæ* *jæn* *celan* *hun* *bed* *æ* *gr* *â* *dæ* *næn* (Vestj.); *rai æ* *rai* *brat* (Ang.), Grl. til d. M. III. 216 185; *hâj* *weil* *du* *uifj* *ham*, *de* *hâj* *weil* *en* *râden* *almegle* (Vens.). de: ikke rigtignom râdden, om en, der har en nemmale svær byrde; *sâ* *râden* *sâm* *midq* (Sovind s.); *sâ* *râden* *sâm* *mask* (Vens.); *kâ* *râden* *ê* *be* *gr* *gj* *hæl* *fâtær* (Vens.); *æ* *tu* *el* *æ* *stål* *æ* *hæl* *râden* (D), de: hæl af tuberkelsmitte; r- om msker, se Kr. Sagn VII. 244. 26, 27, 261. 15; *æn* *no* *den* *ek* (Malt), se Rasmus; bruges også skældsord: *den* *râden* *op* (Malt); „de *rai* *politik*“ *ti* *ti* *1*; i langboldspillet *den* *râden*, der efter at have slået sin læge ikke er løbet ud (Malt, Lald s.), jfr. VIII. 64; det parti, som i boldspil er inde: „de *râden*“, Krist Børner 183 14; jfr. Aasen, *rotin*, isl. *rotinn*; se *raide*; gammel-, halv-, kul-, kvas-, mask-, pølse-, (vul)

râdden i fersk, no. *sto* *râden* i fersk, æge langbold (s. d.); to parter „ferske“ *raim*; de „r-“ skal „*raij* *d'p*“, vist *raij* *d'p*“, sende op, de: kaste bolden henimod en „f-“, der står ved målet og som skal slå til holden med bolden; kan så en „r-“ gribe den, inden den når jorden, siger han: „*mæ* *faldæ*“ *mæ* *faldæ* *æ* *æ* *f*“. Et der „*sâ* *dæ* *gange* *og* *ingen* *f*“ er løben ud *no* *kommen* *ud*, har de „r-“ lov til at *raij* *mæ* *faldæ* *mæ* *kaste* *bolden* *og* *hæ* *ferske*, har de „r-“ 2 gange „sagt *op*“ uden at nogen „f-“ er kommen ud

el. ind, må de „varme“, de: om muligt skjule, hvem der har bolden, for lettere at overtrumpe modparten. Når legen er ude, siger de „f-“: „*last* *mir*! *a* *vel* *en* *we* *sist* *gây* *râden*“ (Vens.); jfr. Kr. Børner. 262. 10.

râddenskab, no. *roddenskab* (Elbo h.); *râddenskab* (Sovind s.); — rgsu.; se *rodne*, *rodning*

10 râde, uo.

rg *æ* *rai* *râj* *râj* (Andst);

râ *æ* *rai* *rai* *rai* (D., Grundsted, Mogenstrup, Salling, Mors, Stagstrup, Agger);

râ *æ* *rai* *râj* *râj* (Snedsted);

rg *æ* *râd* *râd* (Hvejsel);

rg *el.* *râ*, *æ*, *râj* *el.* *râj*, *râj* (Vens.);

râ *râj* *râd* *râd* (Mland);

rg *æ* *râj* *râj* (Helt. h.);

rg *æ* *rai* *rai* *rai* (N. Sams.);

rg *æ* *rai* *râj* *râj* (S. Sams.);

rg *æ* *rai* *rai*, *rai* *el.* *râd* (S. Hald);

rg *rg* *râd* *râj* (Elsted);

rg *æ* *râd* *râd* (Stavr., Hads h., Rårup);

ro *rai* *râj* *râj* (Sovind s., Tåning,

Rogen);

rai *rai* *rai* *rai* (Sem, Emmerlev);

rai *rai* *rai* *rai* (Aggersk.);

rai *rai* *rai* *rai* (Åbenrå);

rai *rai* *rai* *rai* (Ang.), se Hag. 151. 55;

rai *rai* *rai* *rai* (Valsb.). —

1) gave råd; *a* *râj* *ham* *fra* *a*, *te* *a* (Vens.);

a *râj* *ham* *fra* *a*, *te* *a* (Sovind s.);

rg *jæn* *o* *si* *bæst* (Andst); *o* *si* *gæn*

(D.); „*de* *â* *ber* *â* *we* *ro* *gj* *trâ*“, Grlb.

239 96, det er bedre at være rådt end

tradt. — 2) have magt over: *hâj* *râj*

fâj *gâj* (Vens.), *læ* *mæ* *rai* *ida*, *sâ*

mâ *do* *rai* *imâj* (Brander); *hâj* *fâj*

d *d* *rg* *mæ* *at* (Sovind); *d* *rg* *vi* *il* *fâ*

(sts.); højes: *rg* *æ* *râj* *râj* (Øland); *a*

ka *nâk* *ro* *ham*, magte dem; *do* *ka* *rg*

mæ *a*, som *do* *we*; *do* *ma* *rg* *dæ* *sil*; *de*

æ *mir* *æn* *hâj* *ka* *ro* *fâr*, de: magte; *no*

we *a* *râj*, *mæn* *we* *hâj* *nua*, *sâ* *ka* *do* *râj*,

nær *we* *hâj* *en*; *we* *do* *râj*, *sâ* *ka* *do*

regjæ (sts.), ordspil, idet *râj* kan betyde

role (Vens.), om svin: *ræn* *di* *d* *we*

rai *gr* *at* *spil* *i* *æ* *hus* (vestslæg.). —

3) gætte, således alm. Mellemslæg.; *æ*

vil *hu* *râj* *d* *ti* *dæj* (Ang.), se *râdelse*

— 4) *di* *râdest* *er* *om* *at* (Andst); *rai*

re *mæ* *jæn* *it*, *it*, *rai* *rai* (Aggersk., Bradr.),

râdføre sig med; jfr. Aasen, *raada*, isl. *rada*;

htsk rathen, mnt. raden, Sch. Lübb.; for-, fra-.

rådelig, to. *røls* el. *røls* (Vens.); *rafjs* (Andst.); = rgsn.; *de ær ene røls* *d sej ðe de, mæ uð* (Vens.)

rådelso, no. *rafels et -ør* (Bradr.; Valsb.); gåde, se råde 3: gjættelse, gåde.

rådende, tf. - rgsn.; *høj ær ene jøner røls*, ikke enerådende (Vens.).

råderum, no. *rørom* ð (Vens.); = rgsn.; *"Tænk ku ene så så mæ rørom, de høj ku så so, de war hans øjn kør"*, Grb. 58. 59.

rådest, to. [*rðrast*] *rðdest* (Rgk.); de r-, det rådeligste.

-rådet, no. se om-.

rådig, to. *røp* (Valsb.); rådsnar (Sonderj.); vistn. også om den, som vil råde: *"den gamle mand var noget tvær"* og rådig overfor de unge*, Kr. IV. 112; se fang-, selv-, tvivl-, vild-.

rådløs, to. *råløs* el. *råløs* (Vens.); *høj ær ðær råløs su læg d yøn*; = rgsn.

rådmænd, no. *råmænd* i (Vens.).

1) rådgiver; *"så seer konen hans rådmænd høn d høn d dærlig ænstør"*, Grb. 104. 59. — 2) en slags flynder (Vens.).

rådne, no.

I. *røj røj røls røls* (Vens.);

røn -ør -ød (Mors, Thy); fl. tf. *røner* (Vejr.); fl. tf. *rønnet* (Andst, Elbo);

røn -ør -øl (D.);

røn -ør -øl -øl (Agersk., Bradr.);

II. *røn rønner rønnet rønnet* (Vens.);

røden røder rødet (Mors);

rønen tf. -t (Vejr.);

rønen røner (D.);

røjen røjne røjnet røjnet (Tåning, Sø-
vind s.);

røden røder rødet rødet (Elsted);

røden røder -t (Agersk., Bradr.);

= rgsn.; om græstov, køn på marken o. lign.; *æ fur ska røn, inen dæ rønner æn* (D.); lig. *hans rå rønner et, nær dæ komar tar i hus* (Mors), siges når en giver ubrugelige råd; — om kød o. lign.; *æ skær rønner fra æ køn* (Agger), efterbyrden rådnar fra køn; *æ stød dæ rønner dæ* (Agger); men: *m får* ⁵⁰ *æler wæ dærlig tij dæ o dprønnet* (D.), æ: det var længe efter minde forældres død; *"høn blæne sat nir i begravnæst"*; *Tijs cerk, mæn høn hør ene ku rønne*,

Grb. 215. 59; se lig II. 413. 8A; Kr. Sagn V. 249 lig; jfr. Aasen, isl. rotna; isl. rot itk. råddenhed; eng rot uo.; se rådden, rådnug, røde, rødne.

rådnug, no. *æ rønner fra æn køn* (Lem), udflødet efter kalvs fødsel, kaldes også *æ røn*.

rådsfolk, no. *rådsfolk* (Fano); kaldes også: *råsdal* fl. se råd 8.

rådsindet, to. [*rafjsinde*] (Gind. h.); selvrådig.

rådskammerat, no. *råskamærdæt ær -ør* (Fano); de, det går sammen til råd, se råd 8.

rådsplads, no. *rådsplads æn -ør* (Fano); steder, hvor drenge og andre rådsfolk samles.

rådstok, no. Mb. se rostage.

rådstue, no. *rådstue æn* (D.); *rådstue æn* (Sovind s.); best. *rådstuen* (Vens.); rådhus i Ribe: *æ r-* (D.); i Horsens, Arh., Rand.: *rådstuen* (Sovind s.); rådhus-salen og tinghuset (Vens.).

rådvild, to. *rådvild* (Vens.); = rgsn.

rådyr, no. *rådyr æt -ør* (Sovind s.); = 2. rå (s. d.), en hjorteart, cervus capreolus; kaldes også blot *æt dyer*; istedet for prinsens hjerte, bringer skytten hjertet af et rådyr, Kr. V. 188, jfr. Grimm K. M. nr. 31. 53; alm. om r-, se P. Volkak. VI. 43.

ræg, no. to. se rag; no. uo. se rage, roge.

ræggelos, to. se rokkeles.

ræggen, to. se rådden.

røj, no. se raj, rand.

råj, no. i en stedremse: *"Unstrup råj"*, Sgr. II. 87. 419 (Navr s.), betydning?

råjen, to. se rådden.

⁵⁰ **råjmal** (?) no. randmål? et slags frasted i langhold, se Kr. Børner. 262. 16.

råkrug, no. *råkrug æn* (Thy); krog, hvor man i løn samler kornet efter tærskningen, indtil det renses.

-rål, no. se general.

rålo, no.

røl røl røl røl (D.);

røl -ør -t t (Husby, Bur, Vejr., Salt, Lild s.);

røl -ør røl rølen (Snedsted);

røl -ør, røl el. røl, rølen el. rølen (Mors, jfr. Lyngby Udso. s. 87);

røl -ør røl rølen (Agger);

røl røl røl røl (Bjerrug);

ræde (alm. vestj., Mors, Thy, Lild s., Sønderj.). *hun lævet o', hun vil ej o' rø',* *var vil skit, vil hun* (vestj.), *ne* sammendæde *huv ej*; om køernes brøl (D., Hjermet.), *han æ jævn a di syg, fæjen rol* *fo ð fæk et ð* (Mors), om en, man ej kan tondrage; *rølen* (Agger), græden; *hæ barnet giv sæ te ð rol, komer di* *er æn trækør, han ka tar hans oien* *er* (Lud s.); jfr. Aasen raala, sv. vråla; 10
sult.

râlegræde, no. *rølygræ-græder-græder* (Vens.), tudskråle; *bønt rølygræder*.
râlen, tl. se râlê; for-.

râlenem, to. *rølnæp* (Mors); grædenem.

râling, no. *råløn* el. *råløn* i best. -i
-er (Vens.); *råløn æn -er* (Thy, Mors, Lild); *råløn æn -er* (Havbro s.); stuehus, afledet af 2. rad (s. d.); *hærvæn råløn* *ær* 10 *ð skit næ de råløn, æ gi aku'nt læng* *lør ð et* (Åbenrå, også vestslesv.); jfr. rappe, røppe.

râlingshus, no. her var og i Binds h. *er* en del bønder i min tid af de gamle, store râlingshuse med 3 el. 4 stuer udi, *hæke* nu efterhånden alle bliver forfaldne og øde; J. Saml. II. 77.

râlivet, to. *rølygø* (D.); om heste: som har diarrhé.

râlle, no. se rulle.

râlmodde, no. se remedie

râlmælk, no. *ronjælk de* (D.); *râmjælk de* (Sovind s.); best. *râmjælkæn* (Vens.); de første mæl mælk, der malkes

efter at kalven er født, jfr. Amins. V. 89; deraf: *râmjælkæs pøjkaqer* (Sovind s.); *râmjælkæs pøjkaqer* (Vens.), jfr. Kr. Alm. III. 64. 215; r. „sundes kager“ med (Elst.).

rând, no. afl og smstn. se rand.

rânø, no. *rån -er -t* (Lysgd. h.); bedrage, tage ved næsen.

rânge, no. se range og smstn.; runge

rânk, to. se rank.

rânne, no. se rânne.

1. **râppe**, no. *râp æn best. -en* tl. -er (Vens.). — 1) bagenden af gås, and, fjerkræ: gump. — 2) en lille, mager ko; *de ær en li râp*.

2. **râppe**, no. *râp -er -et* (Ågersk.). — 1) om andens lyd; ræbe (s. d.) (Oultz. — 2) om børn, der bestandig kræver noget, snart et, snart andet; *di gær ð râper, æ gi aku'nt læng* *lør ð et* (Åbenrå, også vestslesv.); jfr. rappe, røppe.

râr, to. se rar.

rârren, to. se râdden.

râs, no. uo. se ras, rase.

râsfolk, -karl, -kammerat, -plads, se râds-.

râske, no. se ruske.

râsme, no. se ruame-.

râst, no. se rust.

râstang, no. *râstæn æn* (Thy, Mors.); vognaksel.

rât, to. se râdden.

râv, no. se roc, rug.

S.

s, høgst, s i jysk svarer regelret til rsm. s i alle stillinger, som *så* sand, *så* stald, *sej* svin, *lust* lyst, *kas* kasse, *ses* voss osv.; i forlyd kan former med og uden s veksle med samme betydning, som skradde: kraddel, skranke: krante, skradse: kradsø, skøje: geje, spiuke: pøke, sprannike: brannike, slampet: lamper, slappe: lappe (label), slanten: anten, slikke: likke, slurre: lurre, slurke: lurk, slubber: lubber, slubber: livver, smatten: mutten, susses: nusse, suofte:

nøfte, omstøbt: omvøbt; — veksler med h i sjaske: lyaske, sjarme: hjarme, sylre: hylre; — i udlyd kan det stamme fra ældre -hus, se høvns, bødør (også Kr. Sagn I. 261. 903), bruhus, bryggers, færehus (3. fos), frammers, ilders, kjerres, kluns, kohus, nøds, sals, sangers, skrifters, studehus, søvns; — i nogle tilfælde bevaret genitiv styret af „u“, som til bords, lauds, søs, vands osv.; herhen måske også legs, øls, se Dyrhønd, Dania III. 369 anm.; — efter „inden“, „uden“, se

indenskind, -sogns, -vægs, udensoogs;
overført som flertalsmærke fra fremmede
sprog eller tilføjet efter fremmed for-
billede, se folkens, kiks, slips, straps; —
i to se hands, fændens, modens, pokkers,
påtlængs, simpels, skadens, skags, skams,
stuntes, truels, volds, værges; i participier:
rejsende; — i biord, se kungs, tværs,
— som forkortelse S. 5: sön; S. P. S.
malet på en kiste, er Sören Peders Sön;
i Skagen skrives Niels Thomsen: N. T. X.;
Svend Jensen: X. J. X.; Simon Svendsen
Simonsen X. X. X. X.; på hjælken stod i
ældre tid skrevet begyndelsesbogstaverne
til dagesne navne S. M. T. O. T. F. L.,
dette læstes af den tysksindede svend:
Slesvig må tilhøre os Tyskere, forbundet
leve!; så læste mesteren bagfra: lad
forbundet true, os tilhøre må Slesvig!
Svenden læste derefter ligetedes bagfra:
let finder tjeneste Tyskernes mange
svende; hvorpå mesteren jog svenden
bort, idet han læste: så må Tysken
også til foden løtte (Brandrup), jfr. Kr.
Alm.² III. 127. 66; begyndelsesbogstaverne
til de tyske dagnavne læses: *Söran Möt*
Dötmon Dötlef fræs sin snur (sts.); el.
Sa må da mennesket dø for synden,
el. bagvendt: *så fik dævelen magt, da*
mennesket syndede, Kr. SkS. 165. 33;
de danske ugedages begyndelsesbogstaver
læst baglæds: *Lul lautan taw Ole Tids-*
maris maragk, eller *Lul far tøj op te*
maris sønk (Brandt.); jfr. Sgr. XI. 113;
Nordl. Sager 15; Ons Volk. III. 15. 5;
Gullhoff nr. 778; Wossido 179. 904; se
†abe, †begstav, L. S., røgslankteg; bog-
stavet forekommer i berneremser: *sola*
stem sur sultan Söran sönn Serör Söi
skul spis sola stem sur sel-sop (vest.);
Sicat Eamon smæj-sicæn släe si sösters
söns sönj; så så sicut Simon smæj swæn
„sön smu smæj släe slör, Söran smæk
mæ, snart!” (D.); *Sola syg Söran sa*
sojen Söhy so, söd sola söner söle sel-
sop, Jens. 247, jfr. Kr. Börner. 106. 942 flg.,
P. Volksk. IV. 134, Uqued V. 176. 222;
as æn ær, en slags s formige kager;
en s-formig kniv til at hakke rodfrugter
itu med til kvægfoder, se kal-,

sa, to, se sunk i helgennavne.

Saba, no, se drømmen af .

sabat, no. *sabdt* (Agget); *sabat æn*
best. -æn (Vens.); — rgsn.; „så kam wi

om we æn kjærk, deri wa sabdtsda“,
Kr. Molboh. 100. 317, se dag I. 170. 28 b;
„løverdag er sabatens dag“, Kr. Börner.
371. 13; *I höls nåk sabat!* (Vens.), spøg.;
I bestiller nok ikke noget; jfr. lat. sabbatum
af hebr. schabbath.

sæbol, no. *sæbol æn sæbör* (Vens.);
sæbol el. *sapl æn* flt. *sapl* (Søvind s.);
sæbol el. *sæbol æn -bör* (D.); *sæbol æn*
sæbör (Fjælde; plit. sæbel); = rgsn., et
vaben; „så drow den jen hans sævl å
rej li po mi kammert“, Bieb. Bindst;
spøgelse-hund kan ej komme forbi en
nødstukken s., Kr. IV. 242, se stål; jfr.
sværd; litisk sæbel, skal være et slavisk
ord; guld-, sølv-.

sæbolgræs, no. *sæbolgræjs de* (D.);
en plante, henbræk, *narthecium ossifragum*,
Huds.

sabelskode, no. *saplskæ æn* (Sø-
vind s.); = rgsn.

sabet, to *sæb* (Rogen s.); udmægt
til arbejdet (langsom?); æn s- *köl, hæjet*
(gids); jfr. nrsk *sabha*, på langsomt

Sachsør, no. i en skæmtehistorie:
en Jyde og en Sachsør stod på vagt
sammen på Rendsborg vold, en tysk prins
kom, „sprækkede dem an“, Sachsøren
sagde: „ich bin ein Sachsor!“ og tik en
krone; da Jyden så, at der var penge
at tjene, råbte han: „a ær *dæ æn*
Sachsor!“, Kr. IX. 96. 21; Alm. V. 92. 60,
Molboh. 64. 204; jfr. Sgr. X. 163. 447.

-sachsisk, to. se neder-.

sædde, no. *søj æn* = flt. (Lild, Vens.,
Vejr., Mors); *søj æn -ær* (Salt.); *søj æn*
søjær (Bork. s.); *sæd* flt. (Hvæsel); *søj*
el. *søj* flt. -ær (Andst s.); *søj æn -ær*
(D., Malt, Sem, N. Slesv.); *søjær æn -ær*
(Eggobæk); *sør æn -ær* (Emmerlev, Møll-
den, Rønne), *sa æn sørs* (Sordev.); *søjær*
æn -ær (Bradr., Fjælde, Agersk., vistr.,
Møllensl.); græstørv med skrå kant, til
diger, montør osv; *han hær fædt æn*
grün søj o æ hær (Malt, vestj.); er
død; *græc søj te æn dijga* (Lild s.); syge
børn trækkes gennem el. under en sædde,
se Dania I. 5 flg., Kr. Sagn IV. 579. 13;
skjævt; jfr. digetørv, vælt; med hensyn
til formerne i Møllenslev, se Lyngby,
Søndersø Spøgt. s. 40. ann 3; oldtjersk
sada, *satha*; mnt. *sodr*, *Sch.*, *Lübb.*; eng.
sod; se svær, tørv; grubbel, klt-, lyng-,
mon-, rygtings-.

saddebro, no. „søjbro“, Kr. III, 276,
bro, lavet af sten og græstovr.

saddehus, no. *søjhus* en -hus (vestl.); hus bygget af græshov, tækket med lyng, indertiden til mskeløb; fold til kreaturer, for at skaffe dem ly i middags-tiden; hus, som hyrderne bygger for at have skul i øndt vejr; så gjør de af sig om at de skal have deres samlings-plads der; det søjhus en dags tid el. 10 to^o. Kr. V. 101; et „søjhus“, der hører til gardens bygninger, bruges t. f. i. Gæstl. i Meiborg s. 96 (Hertzog); jfr. Kr. Alm.² III 3. 2.

saddehytte, no. = saddehus, Kr.
 VI. 123. ,søhytte*.

sædde spædder, no. sæjssædder fl.
(slægt): et sted, hvor der er gravet
grødvæj

saddetorv, no. sðjðra (Vens.); lyng- 20

sædel, no söl æn best, sæl ði sölur
æ sölur best, -n (Vens.); sæl æn sæl
starr. h., Hell, Fjends h., Thy, Agger):
sæl, best, -t (N. Sams.); sæl æn best,
æn (S. Sams.); sæl æn [-er] (Mors); sæl
æn [sæl] (Søvind s.); sæl æn sæl (D.);
M. t. søtleser); sæl æn [sæl] (Sundev.;
Agg.); sæl æn -er (Fjælde, pl. sædel)

10. *restu*; a vel cyh mē i stas ríghjæt so
 11. *and a hjæst*, lírh. 75. 12; de æt
 12. *d lán sail*, ræn cæ mæn vel ri (Ang.),
 13. *resp.*: det er ikke godt at låne sædel
 14. *æ* nār hver mand vil ride; *han serer*
 15. *æt æ sajel* (vestless), 3: er en vel-
 16. *te* d mand; sædel som fører mand

1. Færo 84, jfr. *brøite, Gr. Gl. d. M.
2; gade: hvad er det, der bærer
og trykker kød, men har i sig selv
ben eller kød? Sgr. III. 183. 977.

A 40 464. 172 547; jfr. Elders. Rath-
s. 6. 31, Smørrok, Ratselb. s. 56, 105,
Væddel i nr. 89 p. c.; Reckholz, Kinder-
s. 264 545; Schallot, Devin. s. 8; en
anden Rade er: hoo æ de, dæ æ hoo
æ dæd, tæst i æ stæd, smæje i æ
ædv. o cædæ fæj i æ hooæ? (vestj.).

— 1X 133. 390, J. K. 246. 16, Warend
— N Vadsbo nr. 121, Wigstr. I. 289. 23,
— M. 66 II VII. 8, Runa VII. 47. 62, 60
— VI 31 (violin, slovakisk). — 2)

En rulle ved mollens kærn kaldes *søjel* (i *søj* (Thy, Mors); er et pærn med en flens hugget ind i den øverste sten

for at modvirke guidning eller udfylde
sliddet mellem langjærnets „gaffel“ og
„gribbeserne“ på rinen. Ordet hører sag-
tens herhen; jfr. Aasen sadel, isl. södull
hak.; htsk sattel, aksel-, guld-, spring-, stig-

sadelknap, no. = tæsm.; i visen:
 „han tog mig ved min gule lok
 og bandt mig alt til den sadelknap“,
 Sgr. VIII, 18, 7.

sadelmager, no. *salmagar* (S. Sams, N. Sams); *salmagar* æn (Stovr. h.); *sajl-
magar* æn -ar (D.); — tgsn.; i visen:
"vil du dig en s- have?"

— „om dagen da bruger han risp og syl.

om natten da sover han som en tyr*,
Kr. SkV. nr. 36. 5, deraf *sd{magænol æn*
best. -nol flt. *-nol* (Vens.).

1 saddle, no.

891 -ar -t (Vens.);

add. or. t. (Randers):

sgl -er -st (dovant a):

sajl -ar *sajl* *sajl* (D.); fl. ff. *sajla*
(Agger); —

— rgsm.: d søl i høst (Vens.); sajl om
(Vejle), forandre sin mening; hun rjar
ek dørn dā, hun sajlør (Agger, alm.):
hans legd dā dēr d sølør æter? (Vens.),
d: nøler, smøler.

2. sadle, no. *sajl* (Ang.): i udtryk som: „s- ud, el „ned“ om jord, skrede ud; Mb. har satte med henvisning til Orutzen, hvad der maa sig et en misforstaaelse.

sadlor, no. *sajla* con -ra (Sundev.,
Abentä: Ang.); sadelmager: mnt. sadeler,
Schml. Lubb.

sadlerklemme, no ~~tojlerklæm~~ æn-
ar (Malt); en klemme, sadeinagere bruge
at spænde læderet i, når de syr

safran, no. safri (N Sans); safran (S. Sans); et bekendt krydderi, artet i blomsten på en lugvæxt, crocus sativus; Karen, dier há do de guelrued á såfrong á de Ant rageri do wild há te sop*, And. Bars.; bruges alm. til at krydre kødsuppe og sætte farve på den; *hien fåtor bynér te safrañ; nær de kypier får en skelen, trour di, di ska kujor afar et (D.)*; jfr. htsk safran, fr. safran, ital. zafferano; ordet skal stamme fra arabisk.

saft, no. saft de (vestj., alm.); best.
-en (Vegn.); = rgsin.; *dær æ hærken*

saft *ælar kraft i øt* (D.), se *sav*; jfr. Aasen, *saft*, hak.; htsk *saft*; se: hundbar-, hund-, kirsebær-, klapprosen-, ribs-, ros-gros-rævelunge-, rævlunge-, rude-, skabie-, solbær-, stikkelsbær-, tobaks-, æve-ræve-ros-gros-rævelunge-.

saftig, to. *saftø* (D.); *safti* (Sovind s., Vens.); — rgsn.; *rdiebrø æ mōj nujer saftø en kdaq* (D.); *safti prōter* (Vens.), *saftige* talemåder.

sag, no. *såg æn -ør* (Thy, Agger, Mors); *sag æn best*, -*en* flt. *sager* (Vens., Helt. h.); *sag æn sager* (Stavr. h., Falslev, Hardslev, Haslund, Søvind s., Sall, D.); *sak æn saks* (Ang., Mehemsløv.); *sag æn -ør* (Fjælde, pl. *såk*). — 1) retssag, alm. i elt. *før, tår, en æn sag* (D.); *Kræn Sögransøn hō sād mæ hans nabo* (Agger); herhen kan føres thm.: *de stor æ æn sag* (vestj.), det er uafgjort; *dēs æ en sag fū ham* (Sovind), der var en ledighed for ham; *sag sag mæ hwarq jar*; *høj læt saqen fæl* (Vens.). — 2) hvad der påligger eller vedkommer en person: *de blyær mi sag, kom mæ ufærstet sag, de ær enen sag*, deri er ingen vanskelighed; *de ær en sag, nē dēr æ mōns teg i nēj, mēn nē de blyær jēn teg, så kni-ør æ* (Vens.); *de ær et så liq æn sag* (vestj.), æ: det er vanskeligt, besværligt, ikke let, se skjæv; *de æ no æn unen sag; no komar ei fast te sjørle saqen; fō dæn saqs* (el. *sas, ses*) *shy* (D.); *de ær æn små sag o præ igæ mæl æn halmstro* (vestj.), ordspil mellem udtrykkes sædvanlige betydning: en let sag og noget snævert; *de ær ene hans sag; de skal ene stek din nis i qjō djē sager* (Vens.); *„mē ka sajt fēj sag mē en fi sone“*, (Gib. 247. 357; *æn ka læt fō sag mæ æn* 40 *fjød sone* (vestj.), æ: man får let anledning til at komme en fed so tilfvs; *de ær æ sag d æt* (Landk.), æ: det, som det kommer at se: *han æ guco tr æ sæt om sag mæ æ kram* (D., vestj.), æ: dygtig til at ordne arbejdet, handle, gøre de nødvendige omsetninger på ejendommen; *i hār hād æn guco sag mæ dæn hæl i rinter, æ ei ka hu gāt mæ dæn næn hæl i sinner* (vestj.), om indevarer; vi har 50 haft gavn og glæde af det halve (slagtede svin) i vinter; „hun vilde fer enhver sag have en lare af mig“, Kr. V. 81, æ: absolut, hun holdt ikke op førend hun fik;

ene død nogen sag (Vens.), æ: ikke på nogen måde. — 3) flt. gods, tøj; *høj hō læt hans gamel saqer teg hēr; de æ saqer!* (Vens.), æ: godt kram; *de æ skør sager* el. *sager* (D.); *mi sager* (Mors); *han hār hans sager i æn ask, wår ød et, han hār enen lād te æn* (Mors), æ: han har i visse måder orden på sit gods, i andre ikke; *guco saqer; dē blyær d s'onne saqer tabq* (Sovind), der bliver ikke stort tilbage; *de blyær d stur saqer* (vestsløv.), det bliver ikke til stort; *de al hawde han kørt derfra på bærer* (trillebøre) og *sager**, Kr. Alm. V 124. 50, æ: og andet brugeligt tøj; *pas dō dī æn sager* (Agger); *æ bar ær wgd ær dje sager* (Agger), æ: ude at lege; *de saqer* (Vens.), best. *sagera*, hvilket synes mærkeligt, idet flertalsformen er bleven et samlingsnavn med ettals kendeord. *ta sagera ej, de wæl rēn; sgn det vestj* 50 *udtryk: dær ær sāmōj sager o skit*, æ: så meget kram og snavs; jfr. Aasen *sak*, pl. *sök* huk; htsk *sache*, mnt. *sake*, Seh. Lübb.; se *sager*; hoved-, tros-, æres-.

-sage, no. se nød-, ran-.

sagofrak, no. lægemiddel, rad. *sas-safras* (Peters.).

-sager, no. flt. af *sag* (s. d.); se: apotheker-, barne-, doktor-, farve-, flytte-, grøn-, guld-, have-, kaffe-, lege-, messing-, penge-, post-, skole-, skotte-, små-, spøge-, støj-, uld-, urte-, vogn-.

sagfalden, to. *sagfalden* (Vens.); nedslået, om personer; *høj blød sō s., dō høj hōt, de wā goen sō gāt*; se *kjæb-falden*.

sagfører, no. *sagfører æn -rø* (Sovind); *sagfører* i (Vens.); — rgsn.

sagge, no.

sagi -ør -at (vestj.; Røgen s.);

sag -ør -ød -ød (Lald s.);

være sen, komme bagefter; *hwar qm dō æ saqer ufer?* (vestj.), hvorfor går du og noler? *æ trøwær, wår klōk saqer, dæn æ blāwæn æn hæl stān fōr sajt* (Lald s.); *gō d sagi* (Røgen), arbejde, uden at komme nogen vegne; jfr. nrsk *sagga*, gå sagte, noler; jfr. sakke, sjakke, sjokke.

-saggi, no. se aftens-.

-saggiot, ff. se af-.

sagle, no. se *sæge*.

sagn, no. i thm: *mæ sō ætā sōn d blyær ætā lāw* (Vens.); *ætā wdi* (Tors-

er Vens.), jeg siger efter sagn og lyver
der løgn, o: fortæller, hvad jeg har
sagt, *de wa xyn fd saqen* (Vens.), o:
op for sagn; se save, sige: bar-, fram-,
ant.

sagnsmand, no. *sæsmuq* (Vens.);
den, som har meddelt en anden
sagel.

sago, no. findes i smætningerne
sag el. *sagorsop* fl. el. *-gryn -vufn* (D.);
det malaysk ord *sagu*.

saguoge, no.

sagraq -s -saqt -saqt (Sovind s.);

sagraq -er -søqt -søqt (Vens.);

= rgsm.

sagt, fl. se *for-, op-, u-.

sagt, to. jfr. htsk *sagen*: for-.

sagt, bio. *saut* (D., Andst, S. Jyll.);

sagena (Dursland); *sajt* (Testrup, Vor-,
Hus., Nng h., Holl. h., Ry, Gjedved, 20

A Sams, Hnr.); *sajt* el. *sajtens* (Agger);

sag el. *sant* (Sovind s.); *sat* el. *sant*

(Mors); *sat* (Fano, Rør, Thy); *sait*

(Sams, Størr); *sac* el. *sutans* (Vens.);

lemmerne *sajt*, *sat* findes vistnok vest for

Vejle; = *sagtens* i rgsm.; formidler be-

traagen, men gør den mere indtrængende;

sil saet gdt er! holdt *sagtens* godt fast;

se o da saet löwen (D.), det er da vel

sagt, *de ka sagt wa glä, där enen hda* 20

sagt ha; do ka sagt fo jæn ten o bel

sara en, ju, de ar ek cinda så sagt, så

sat: wal sagt, vel sagtens; a war en beta

saagt, sagt möj star in ham, o: kun lidt

stare end (Agger); *sapdörrij dr a, de*

ba l sac wa, Grb. 49. 127, spøgeri er

sagt, det kan i *sagtens* vide; *ka do jö*

te - jo, de ka a sac; do ka sar jö

se mo fd mæ; do ka sac el. sutans

aq (Vens.), du kan *sagtens* synge; *dier* 20

drak de gen sagt en willela tuor, der

erak de *sagtens* igen en dygtig slump;

o: Ann hon grad, ka l sagtens da wal

*a **, And Begr.: *de kan han saet gör*

(Aggersk.), let gøre; *de ka sat möj hjælp*

(Mors); *de ka sagt hjælp* (Sovind s.), o:

det kan ikke hjælpe stort; *do ka sac,*

de hö pärj ndk, hon hö da sac i sat

sagt (Vens.), o. hun har jo sikkert...

sagte, to. bio. *saut* (D., Andst,

V. Sams.); *saut* (Aggersk., Ang., Bradr.);

sag (vestj., Arb.); *sajt* fl. *sajt* (Agger); *sac*

(Vens., s.); = rgsm.; uden støj, lang-

som; *yo saet el. saeta; æn ka lær*

adlær æn lærer, de æn æist lær, de er
o yo saet (D.); *så saeta!* (D.), tag
lempelig fat; *vær sagt!* (Aggersk.), vær
stille; *sajt no!* (Agger), sagte nu! *a tot,*
høj wa så sac ijueten (Vens.), så stille;
jæ klæk æ el. gör fd sagt (Agger), lang-
somt = *sat* (Hanh.), jfr. fast; *saut, Pæjer,*
dær ku gen sto æn gøj (vestj.), tlm.
opfordring til at fare lempelig frem,
ultr. lænt fra fiskeri efter gædder med
stang; jfr. mut. *sacht*, htsk *sanft*, eng.
soft; se skjellig, stille; tripp-

sagteagtig, to. *sajtaca* (Agger). —
sagteladen.

sagteladen, to. *sajtlådin* (Agger),
for langsom; *æ jæ klæk ek a?*

sagtens, bio. se *sagt*.

sagtmodig, to. *sajtmødig* (Vens.);

= rgsm.; også: stille, toknyl.

sagte, no.

sauten (Lundk. s.);

sajt -er -ød (Agger);

sacem el. *sacem -er -t sacent* (Vens.);

= rgsm.; *de saeta* (D.); *æ ræjn sa-*

taua el. *sawtaua* (Lundk.); *høj saent*

no d el. sacent gdm no (Vens.).

saj, to. se sand.

saje, no. se sadde; no. se sanne.

sajl, no. no. se sadel, sadle.

sajler, no. se sadler.

sajt, no. se sadde; bio. se *sagt*.

sajten, no. se *sagtne*.

sajtens, bio. se *sagt*.

sak, no. fl. se synke.

1. sak et no. (Ang.); lille fordybning i
jordsmørret, lille indbøjning i en mur
eller et dige; htsk *sack*, *sæk?*

2. sak, no. sidste del af smstn., der
mest dels er skældsord, dels kælenavn,
således: dov-, hoppe-, klump-, kløj-, knort-,
knob-, krum-, pur-, sben-, sik-, tr-, lyk-;
smøgnes kan mut. *sack*, en *sæk*, der
også bruges dels som skældsord, dels
som kælenavn, se Sch. Lübb.

-Sakarias, no. se Natte-.

sakke, no.

sak sakor saka saka (Vens.);

sak -er -at (Malt h.);

sak æbaq (Aggersk.);

nole, blive tilbage, *hæa qor do o sakor*

atær? høj sakor hæa uk (Vens.); jfr.

Aasen, *sakka*, holl. *zakken*; se sagge,

sakle, *sjakke*, *sjokke*, *sokke*; dremse,

dronte.

sakkels, no. *sakels* best. (N. Sams); sakrist i kirken, jfr. skriftest., våbenhus.

sakkentere, no. *sakets* jfr. uljøgelg (Vens.); tale larmende, bande(?); „han vill den hiele flok sku bliy tobavset övr ål hans sakkenteren“, Jyd. I. 46. 2; *høj gor d høj d sakets* jfr. *hica da* (Vens.), skælder ud, plit. sakkermesteren, Schütze lhot. IV 10; afledt af fr. sacrament?

sakker, no. *saks æn -rø* (Sundev.); en fugl, vindrosselen; hvorfra stammer ordet?

sakke-røv, no. *sakrøse æn* (Malt); en langsom person

sakkuk, no. *sakluk* el. *sakku æn* (vestj., Fano); en budding af hygmel, som koges i en pose, sækkekage; jfr. Schütze II. 315; „sakkook, ein von segeltuch gemachter mit mehl, rosmen, pflaumen, kornthien gefüllet u. so gekochter kuchenack, schiffsbudding“; sættekage.

sakle, no. *sakal saklar saklat* (Malt); nøle, drøve langsomt, *do saklar nöl astög baqtar*; se sakke.

I. saks, no. *saks æn* best. æn fl. *saks* (Vens., Mors, Thy, vestj., sønderj., Bratr.); *saks æn -ør* (S. Sams.); *saks æn -ø* (Søvend s.); *saks æn -ør* (Folde), *saks æn (-ør)* (Fano). **1)** — (egsm.) møllevinger står i saks, når de danner et skævt kors til målen (Rambers eg.); enkelte steder, f. eks. Vens., Mors, Thy, Fano nok kun en stor saks, uldsaks (se søjser); „*æn dhic saks jør i ægjmüne ækrær*“, Grb 229. 8; „*læde saks og såhl* (s. d.) gå for noget der er stjålet“, J. Saml. V. 92, IV 245; en overtroisk måde at opdage en tyv på, „man tog et sæssæl, som blev hængt på spidsen af en arvet saks, og mens såldet således hang mod saksen ved træspånen, næviede man da myterne på alle sine tyende, et efter andet, agtpågivende om såldet rørte sig ved noget navn og sigende derhos hvad man havde ham el. havde mistænkt for“, Thiele Overtro 157. 631; dette orakel har utvivlsomt været sædles udbredt og almindeligt, se J. K. 420 1399; et arvet såld, et stykke arvet sølv lagt nedst i såldet; Kr. VI 292 386, Sgr. V 204 750, X. 33 99, Kr. IV 220. 309, Sagn VI. 372 74. 389 nr. 19; to uldsakse stukne med spidserne ned i såldranden, en på hver side; såldet blev båret af to per-

soner således, at saksene hvilede på hånden mellem tommel- og pegefingre men ganske løslig, så at såldet kunde drejes ved mindste bevægelse, jfr. Nørp. Navnt. M 192, Dania III. 352, Skytt. h 162 Sundbl. 2 301; Rietz s. 616 a under *da sel*; Fritzn. Lapp. Hdsk 193 flg m. beret. Fædrelandet 2 Febr. 1843; Folk. Journ. I 355 ned., Henderson 233, Aubrey s. 25 Hazlitt. Brand Pop. Antiq. III. 301; afb. Scheible Kloster III 621 (cossinonants); Grimm Myth. 2 1045. 1062. 1065 *fr. saks* 511. 26; endnu: Mhoif 200. 272, Stracker I 313. 221, Z. f. M. IV. 131, Wuttke 238 23, Liebr. Volksk. 344. 7, Lapeirell. IV 75, Meyer Aborgl. 284, Amer. Folk. V 63 (Negre), Folk. VII 145 (Leshons), påv. nende måde bar man sig ad for at opvække restefolk: *la sol d saks ræn æn Kresten d Maran* (Søvend s.); man kan se vand på samme måde, Sgr. V 201; giver man en saks bort, hedder det.

saks o synol

sku kærligheds fæstol (vestj.);

jfr. Thiele Overtro nr. 346; anden måde at gaven er ond, skærer venskab stykker, Sgr. VIII. 56. 174, Arnaa. II. 546; „saks og spejl står aldrig fæl men knappenål (s. d.) og kniv skal kæmghed fordrive“, Kr. Alm. 2

III. 91. 47; el.:

„sakse og knive kan venskab gøre, en nåle kan det ej tale“, sts. 157. 7, jfr. Wuttke nr. 553, søm; — fader og saks ned og bliver stående på spidsen varsles fremmede, Kr. Alm. 2 III 114 flg, Sgr. IX. 232. 776; stød, Thiele Overtro nr. 154; jfr. Folk. Journal VI 92, Z. f. M. IV. 29. 12, Wuttke nr. 293 Amer. Folk. II. 15. 20; gæster, Amer. Folk. V 62. 115; dannes der, når der „stødes“ (s. d.) en form i blyet som en saks og pigen blive gift med en skrædder, Thiele Overtro nr. 612; legger s. under sø-hynde, kan hoks ej sætte sig, Kr. Sagn VII 67 22; oplukket saks virker ud sit materiale (se jærn, stål) og ved sin korsform, se kors; den sættes i blyet på julemorgen for gæssene, Thiele, Overtro nr. 291, Gl. d. M. I. 14 12; væger sød genferd, Gl. d. M. III. 149; Kr. Sagn II. 282. 142, Henriks. 13; lægges i de nyfødte barns vugge, Thiele, Overtro nr. 37, Sgr. VII. 37. 69; jfr. Mhoif 314. 3, Wuttke

nr 575-581, Hartl. S. Folkl. s. 97. Mølus VII 151; vægger mod trold, Hazel. V. 22, Ca War I. 283; skal lægges på bund af kos drukk-kar, Folketyn VIII. 385, Wigstr. I. 124, bruges også efter gl. skik spakket på den dodes bryst, JK. 386-32, Kr. Almuel. IV. 89. 255, III. 2 163. 4. 9, søn V. 608. 52; jfr. Cavall. Wärend I. 481, Wauke nr. 729, Amms. VI. 122; om den ligger lig i grav, se Rochholz D. Glaube 1888, Urquell I. 11 anm., III. 300, ved sig ikke; man skal „stobe“ gennem offerne af en åben saks og mælke en ny første gang gennem et saksøje, Øene, Overtro nr. 563. 271, Wigstr. I. 189, se make 537 28; den figer skat, Kr. Sagn I. 379. 35; giver dødsvarsel, Krist. Sagn II. 341 91 93; varslor genfærdssomme, Kr. Sagn IV. 153. 544, se lās II. 223 264; — viklet i klæde, der bindes om syg, angiver den, hvorfra sygd. stammer, se Moen Sagn. 3, Sm. Medd. II. 51, Amms. IV. 86; jfr. Wigstr. I. 96, II. 242. 289, om brugt herhjemme? — i visen s.: [min stfmoder] skabte mig til en saksæ at jeg skulde være sløv og aldrig hvas. Om dagen klipped' jeg de ærmelin, om natten sad jeg i forgyldte skrin; Sgr. I. 214. 1; i ævent. en saks, hvormed man klipper klæder i luften, JK. 332, jfr. Martin Myths s. 55, Folkl. IV. 191, Kennedy 62; i et utrykt æventyr, hvormed man kapper af vejr og vind, alt hvad man vil, Gr. Registr. nr. 88 b; en saks som arbejder selv, Gr. Æv. II. 95; bjærgmand læner en s-, binder den ved siden om sværd, Kr. Sagn I. 71. 290; saks sættes i vinduet, for at den grønne ridder skal såres på den, J. M. 19, Grundtv. Æv. I. 170, Cloust. I. 244; — gæde: *hæc æ de, der hæpær o kōpær æk mæ tæc næn o tæc næn?* el. *mæ stæcær ðæn o stæc æk?* (vestj.); Gr. Gr. d. M. II. 131. 2, J. K. 38. 6, Sgr. IX. 94 203. 574; el. . . . *mæ æn par ðæn o æn par æk o sæjær: æmæk, æmæk?* (vestj.), Sgr. II. 43. 274, jfr. Waksæen nr. 107; el. . . . *mæ æn æplet i æ æd ænn æn siædi o kæ hæcærkæn mæl ælær tæ?* Sgr. IX. 111. 255, el. „med to hjer, to ben og en navle“, Sgr. II. 42. 255. 40. Hvad er det, som kan skræve til sin navle? Sgr. VI. 62. 579, jfr. ildklemme; *va hæpær o æ rek i to kælær?* (Valsb.), se Fb. Fr. H. s. 147. 43; jeg har en god

mund, to hule øjne, vil nogen vide, hvem jeg er, så er smeden min fader og ilden min moder, Sgr. VI. 49. 443; *smidt op, bæt nør* (Agtetup v. Læk); *læk op d æcæküs nør* (Valsb.), Fb. Fr. II. 147. 44; jfr. Ehlers, Rathsbl. 15 st. Stræcker, II. 141 e, Simrock Rathsbl. s. 108, Wossallo nr. 333, Urquell I. 132. 14, Joos, Rathsbl. nr. 93; „krydset, ukrydset“, selskabsæg, hvor en s- går fra hånd til hånd, Kr. Börner. 499. 66; „vende en s-“, behændighedskunst, Kr. Börner. 648. 17. — 2) et jern på forenden af den gamle hjulpløj, hvormed den stilles ved en „stillepind“ til at tage bredere eller smallede fure; et stykke vinkeljern foran på hakkelsekisten, kniven følger det, når man skærer, jfr. visejern (Vens.). — 3) et fangeredskab, se ilder-, rotte-, næve-, åle-. — 4) det nederste købebens to grene på hesten; *dæn lās færd mæ sægsen i hølen* (Tåmng), s: svælen (s. d.); „han grunnet, te han ku næm (hva godt hans mund ow saws“, Jyden II. 31. 1, s: af led. — 5) mund, tangeraphed hos kvinder; *dær sædær æn gæc sæcær æc hæn; hæn ær æn æsæn i æ sæcær; dæn hær æt nærd hæn æ pæn fræ, dær hær sæcær hæn sæcær* (D., vestj., Malt); se hjabre-, kjæbbre-, klæp-, knæbbre-, snakke-, tæve-; jfr. Aasen, soks luk.; se svæle; bræde-, bræ-, fære-, glæde-, guld-, lyse-, næbbre-, skrædder-, snib-, sølv-, tag-, to-, torne-, takke-, uld-, vand-.

2. saks, no. pølse (Vens.), efter Olavius om Skagen s. 379, skal også bruges om et slags uldent tøj, Mb.; jfr. Aasen, saks 2, „noget som er oplukket eller småskåret“ af saks, hakke med økse el. kniv; saksemat, pølsemad.

saksæ, no. vist kun i et enkelt udtr.: *sæcær æ smør* (Mois), gennemskære smør på kryds og tværs med en uskarp kniv for at rense det for hår, der bliver sidende over knivens æg; *æmüræd sku sæcæræs mæ æn slæc knæc pæ læpæ d tæcæ, æm dæ sku æær kōmæn hær tæ æd* (Lild s.), se Sgr. VIII. 47. 80; jfr. Aasen, saksæ, isl. saxa, hakke med kniv; isl. sax, sværd; hegle, knive.

saksæbræt, no. saksæbret el (Sundev.); hakkebrædt.

saksær, no. saksæ æn [-ræ] (Sundev.); en hakkekniv.

saksøje, no. *saxsyr æn -ør* (Agger); øjet, hvori man holder, når man bruger saksen; om trolddom dermed, se saks

1. **sal**, udbrso. edeligt udtryk: „det er, sal, mæ! — a kan, sal, ett' lind' ud å“, Kr Alm.² VI. 16 19; se salla.

2. **sal**, no. *sæl æn* = fl. (Sunder., Bradr.); = rgsm; stor stue; i D. kan høres som fremmedord: *sal, sal, sal*, se pistol, stortstue, stue, jfr. Aasen, sal, isl. *sair hak.*; htsk saal.

Salapas, no. navn til djævelen, Kr. Sagn II. 261. 43.

sald, no. *sal de* (Hmr.); *sal de* (D., Sunder.); *sal de* (Agersk., Bradr.), klister af rugmel og vand (D.), af *taremjøl d æn* (Sunder.), hvormed væverne børster væven, for at trådene ikke skal springe; *kog sal*, tilhæve klisteret; jfr. Riets *salle*, det samme, isl. *hveitis salli*, Fritzø², fint hvedemel(?); Mb. har formen *sæld*; se kalvelm.

salde, no.

sal -ør -æt (vestj.);

sal -ør -æt (D., Varde);

sal -ør -æt (Agersk., Bradr.);

børste trendegarnet af tvæt med klister, jfr. lime, slætte

saldebørste, no. *salbost æn* (vestj.); *salbost æn -ø* (Sunder.); børste, hvormed væven saldes (s. d.)

salde-mel, no. *solmel de* (Lindk.); mel til at lave sald af; *sålmygde de* (Varde), mel, som købes til klister

salg, no. *sal* (Agger, Vens., Tåning og vel flere steder); *sal et* (Søviind s.); = rgsm.; *te sal* el. *saft*; jfr. sælge; fal, kjøb; ud-.

salgbind, no. *salbnd de* (vestj.); løselind, ø: strikkede varer til salg, disse var i reglen dærligere end til eget brug.

salig, to. *salø* el. *salig* (D.); *sali* (Vens.); *sali* (Søviind s.). — 1) = rgsm; blive s., ø: komme ind i himmeriges frød; præsten siger til sin kone: ligeså lidt som der kan gro grøn rug inde i min øvn ... kan du blive salig, Kr. Æv. 372, se nåde; troldene ønsker at blive salige, Thiele II. 244, jfr. DgF. nr. 42, s. 90. 12, Haukenes IV 561, se nåde; blive salig mellem stighøjlen og jorden, ø: vinde guds nåde, idet man styrter af hesten,

Kr. IV 268 387, Almueliv II. 107, Sagn II. 314 364. 65; jfr. Haukenes II 113, Cavall. Warend I. 359; præst kan se, ø: sjæl er salg, Segerst 187, Cav. Wdr. I. 457 ned; afdød skal melde præst, ø: han er s., Nicol. Nordl. III. 37, Strackerj. I. 297; soldater i krig og kvinder i karsk-seng, som dør, bliver salge, P. V. Ask III. 106, jfr. — 2) afdød; *dødt salg* ø: *mæ o mi sali mað* ø: *æt gætt rætt* (vestj.), da jeg og min afdøde maad var karestefolk; *udir* ø: vist næsten gået af brug; *møj sali møj* (Vens.). — 3) overstadig fuld (vestj., vestn. alm.); *kan ø: salig, højt salig, møj salig* (Agger), jfr. htsk seig, mnt seich, Sch. Lubb.; Aase: *sæl*, isl. *sæll*

salighed, no. vistnok kun i ø: *de ør mi salighed sun!* (D.); *joxas*, no. *sæl d salhet* (Vens.), udbrud af overraskelse; *mi salighnd* (Agger); *a uel mi salhje* el. *salhje* ø: *æt d de d sij* ø: *skal, man salhje, ølar højj mæ, de ø bahe!* (Vens.).

salki, no. se sallik.

salle, no. og sinstn. se salve.

1. **salle**, no. „du kan, salle nu bie!“, Kr. VIII. 138. 139 øv., ed? jfr. I se

2. **salle**, no.

sal -ør -æt (Hmr., Sall., Søviind s.)

fl. fl. *-ød* (Thy, Mors);

sal -ør -t -t (Lald s.);

sal -ør -e sale (Bergl. s., Vens.);

sja! -ø -æt (Røgen);

sals sals -t sals (Elsted);

synde, aflage; om hovne steder på knæ, *hans bjøn ø salød* (Mors), hæves på benene er svunden; *no sals om knæ, dæn wær øsd så ræson iguær* (Lald)

de sals gdt ij ø (Sains.), det ser forundskes; således om midvarer (H. sel); korn, vand og andet (Søviind); ø: spøgende: *hans påg sals* (Mors), hans penge slipper op; *de begynde d ø i lyest* (Søviind), om den fortærede m. som giver plads til mere; *ø ræge sals d* (Vejle), vanden sagtnes; jfr. Aasen *sals* aflage, stilles; se samme.

3. **salle**, no. spøgende siges: *a te hans påg sal* (Mors), der gdt vand

den, ø: pengene slipper op ligeså s.

sallik, no. *salsk* ø: *bost -t ø* (Vens.; Røgen, Årh.); *salki æn* (Vestj.) stor klodset person, også om dyr (Agg.)

et stort, triveligt barn (Hmr., Mb.); en anden person: *kom nu du, salaki!* i *anden salak* (Vens.); kælenavn til barn: *er en mødr salaki; her nu, go salaki, den hørhæn* (Lem, vestj.).

sallike, no. *salak -er -s -s* (Vens.); tre. doyne: *hænt ær s, do gor d æter? kom salaki*, komme drivende.

Salling, no. halvøen Salling, omgivet af Limfjorden, se Sallingbo; „Salling, do ætne, do Vippenadalling, do åbenstående skulptured Saling“, Kr. VI. 342. 99. basord; tungeprøve: „Salling gammel øgenavn“, Kr. Borner 134. 63.

Sallingbo, no. *Saſenbo* (Thy, Vejr.); *salambo* (Mors); en beboer af halvøen Salling, en barmhjertig Sallinghomand, se Kr. Molboh. 85. 78-82, Nyrop, Spr. v. skad 24, o: Samantian; „dersom Salling ær hed som den er fed, så var der ikk' mag til land i æ hele Kristenhed“, med betydning til landets frugtbarehed og mangel på brændsel: „do skrewwer som do ku var fræ Salling“, o: er storagig; „Sallingboerne takker for alt hvad man giver dem, for de synes, at enhver skal have noget for sit“, betydning til at de helst vil slippe med at sige tak uden at betale: „*hjør o dyrer o hjem te væs, æden sæjer æ Saſenbo gras*“, se Morsingbo; 30

Salling siger de: „*hjør æt do i fyrer, æt æt do ior, hør skat do æn ndæn æt*“ Tlyboerne vrænger ad Sallingboerne ved at sige efter dem: „*a fil i kal ætær æ stæet* (trillebøren) *æ i æ næs*, Kr. IX. 101 s. 1; „de ska syw Sallingbowere å en gammel væjer te å udgyer en Måh-
ingbo“, Kr. VI. 315. 22 23 25. 27. 31; tre i en Himmelbo, Kr. Ordspr. s. 498; „til en god meldmad skal der: brød fra Hærysted, smør fra Saling, ost fra Fjends herred“, Kr. VI. 318. 50; Morsingboerne siger: „æ Sallingbo æ så dowwen, te di æt ett gojer djæ æjen bæer“, Fjendsboerne siger: „vi hær ett di i då, få vi ska brygg nnåh“, men Sallingboerne siger: „drek i kuns, vi hær ol nåk, vi hær brøget iguer!“, Kr. VI. 318. 50-52; „de ska ti menneske å en gammel væjer te å dryw jæn Sallingbo ud“, Spr. II. 90 45. De nævnes de „tykke Sallingboer“ for der er mange handelskarle blandt dem, de kendes på deres store næver, man spørger Sallingboen, der har

været til gilde: „hvad for retter fik 1?“ se Furbo; når Furboen råber over mod Salling: „hvad er Sallingboens største glæde?“ svarer ekko: „æde!“; Sallingboen kommer iført tre kjoler til sparekassen og låner Fjendsboernes penge, J. K. 160, Kr. IX. 97. 40 42. 48. 49 53; en karl fra Salling blev sendt hjem med følgende brev:

„tak skal du ha' for din Sallingbo-
mand,

ved ham tabt' jeg mer, end jeg vand,
gjerne vild' han ed', aldrig vild' han
sved'

her har igen du din Sallinghomand!“

Efterslæt s. 206. 159; el. for sidste linie: —

„nær solen den sken varm og hed,
så lå du på ryggen, røgt' tobak og
sked“;

Kr. IX. 326. 3, Almuel. II. 91. 230, III. 132. 454, SkS. 147. 84.

Sallinghavre, no. J. T. 288; *avena sativa* L. (Vib. amt).

salme, no. *saln æn -er* (D., alm.); *saln* el. *sglæn æn*, best. *saln* el. *-en*, III. -er (Vens.); = rgsn.; „Salme-Kristian“ også kaldet „Gryden“, øgenavn, Kr. Alm.² VI. 67. 57; når en mand har brugt en stor ed, kan han tilføje: *så lœ æ æn salm dæne!* (vestj., Valsb.); når Holmsl's fiskere havde sat bakkerne ud, sang de salmen: „lov og tak og evig ære“, Kr. Holmsl. s. 9; *dær æ æn salmer æægen* (Vens.) udsungne, inden noget sker, o: man må vente i tålmod; *træj salmer d slo væjer æpæ* (Vens.), trende s., kan siges om en, der begyndt med salme-sang og ender med viser, billedet fra vævning; præsten, som er jæger, forlanger, at degnen skal synge i kirken: „o menneske, din synd begræd“ langsomt, mens han selv forfølger haren, Eftersl. 73. 46, en overmåde lang s.; andre salme-motiver, se pige II. 815. 32 b. jfr. P. Volksk. V. 110. 63; s. vrænget, Kr. Alm.² II. 20. 57; s., som enke ej kan mindes, Kr. SkS. 30; med Davids 109de s. kan fjender gøres fortræd, Kr. Sagn VII. 214. 45; „vende salmen for en“, at en anden kan dø i hans sted, Kr. Anholt 83. 192, må være en heksekunst; underjordiske glæder sig ved salmesang, Kr. Sagn I. 249. 69; jfr. Arnas. I. 196, trolden vil høre rimur, hans hustru salmer, jfr. Maurer Isl. S.

s. 48; jfr. gr. psalmus; se hunde-, jule-, knage-, lig-, morgen-, offer-, påske-.

salmehog, no. *salmhog æn* (D., alm.).

— 1) — rgsn.: i sætn. „Pæjer så, at lille Moten er bløven ordenle gal“ (vestj.), danner begyndelsesbogst. „psalmehog“, jfr. Kr. Börner. 101 s. s. jfr. s. 1 kort II. 279. 6 a; i det nyfødte barns vugge lægges s., som værn mod onde magter, se Kr. IV. 349. 29, Sagn I 296. 79 s.), Sgr. IV 82. 35, VII. 37. 69; jfr. Wuttke nr. 575, Wigstr. II. 257, Garnett I. 222 (Armen.); jfr. saks. vættelys; jfr. „kyrkjåbok“ lægges i piges sang mod huldre, Sægaard 105; sættes i tag over kølvende ko, Henriks. 3; blad af s. i barns svøb ved dåb, at det kan blive letlært, Sundbl. 14, Dyrklou Nerke 58, Nyland IV. 35; el. s. lægges i vugge til barn efter dåb, af samme grund, Kr. IX 2. 17, JK. 393 62; lægges på lig, med den døde i kiste, Thiele Overtro nr. 699, J. K. 386 32, Kr. Alm. 111 163. 69, jfr. Knoop Pm 164. 92; fundet blad af s. tages op og gæmmes, JK. 393. 64; s. bruges som orakel med nøgle, se nøgle II. 311 24 a, jfr. Ons Volkl VI. 41, Kr. Sagn VI. 389. 33 38; alm. skik, når man første gang ser nyårsny (s. d.), at slå op i s. for at erfare om skæbne; se Kr. IV. 363. 176, IX. 22. 212, Alm. IV. 137 31 37 142. 5 15-18, Thiele I. 81, Museum 1892 s. 154, J. K. 68 65; jfr. Cav. Wår I. 302, Wigstr. I. 118-19, Amins. VIII. 117, Urquell III 247. 32 (Östpreussen), Krauss Srega 154, Stracker. I 91 122, Wuttke nr. 349; Suffolk Folklore 137 i bibel; Folkev. XI 374 6, Nyland IV. 90; sign sortes sanctorum, i Virgil, se Meyer, Abergel. 145, Soldan I. 116 flg.; kastes s. ind i højen (s. d.) på pæle, kan den ikke lukke sig, Kr. Sagn I 205 763; i øvent. en s., hvoraf man synger syge friske, J. K. 332, jfr. Asbj. II. 43; alfernes s. fundet, Arnus. I. 29 — 2) *salamhogu* (Etsled) = *salmhok* (Sundev.), koens bladmave vist alm.; jfr. mnt salter, Sch. Lübb. det samme.

salmesæddel, no. *salmesæjl et* (Sevind s.): meddelelse fra præsten til dognen, om hvilke salmer der skal synges om søndagen.

salmestone, no. *salmstøen æn -ør* (D., glds); — rgsn.

salmeyers, no. *salmeyers æn -ør* (D.);

= rgsn.; skæmtehist. om et omdigtet s., se Efterlat 208 144, Kr. Alm. 2 II. 20.

Salomon, no. i ordspr og tiln.: *de æ faskæl ðe kon Salomon d Jörön Hatmaga, di æa enna brg* (Lisby, Terp), Sgr. II. 26. 171, ligeså Ang., Hag. 177. 69, Burkal, Kok, Ordspr. 83 941, han er så klog eller vis som kong Salomons kat (Burkal, Sundev.), Kok, Ordspr. 19 195, se kat II. 105. 20 b; i en utrykt Gyprianus: „Jakob skal holde dig, du tyv; Abraham skal binde dig, du tyv; Salomon, den viseste, som aldrig noget miske igendriver skal binde dig, du tyv“ (Klitgaard), blandt tryllebøgerne Clavienta Salomons, se Scheible Kloster III. 191; S. var mester over alle troldmænd, Lehmann II. 146, Melus IV. 421, Urquell VI. 143, Joseph Antiqu. VIII. 2; sagnene om ham, se Wen Bibl. Legend. s. 225; S. som I. Kongernes B. III 16 flg.; jfr. Monner 126, Folkl. III. 341 (Bantuer), IV. 15 (Tonga øer), V 346. 378 (Indien); afbild i Pompei Folkl. Rec. V. 166; en række varr. Melus. IV 313 flg., jfr. regist. 579, IX. 87 238, Tr. pop XIII 212; P Arch II 133. 569 573; sign Cloust Fict. I. 16 anm.; Sylve og S. mødes, Kr. IV 268; S. og drømmen af Saba, Folkl. I. 133. 349; jfr. Kohl. Kl. Schr. II 87; S. og Markolfus i folkebogen, se Nyerup, Morskabsl. 264, Melus IV. 269, Robertag, Narrenb 293 flg. se travl; kong-.

salopklæde, no. *seldpklæ æn* (D.): tørklæde til at kaste over sig, saloppe var for en del år siden navnet på et forårsoverstykke til kvinder, omtrent = mantille; *et salo påuk* (Åbenrå).

salpeter, no. *salpiter de* (Vena) = rgsn.; jfr. mlal. salpetra, salisten, fordi man havde søt det afsætte sig på sten, se Weig. Wh.

salre, no. *salør salrør salrøt* (vestj.): løbe laugsomt; om vand; pible: *æ for salrør el. salrør æv hjem; æ væn salrør ær d æ apu*.

sals, no. *sals æn st. -ør* (vestj., Lemvig, Lndk., Mors); *sals æn -ør* (Grundsted, Holstenro, Herning, Thy, Davhørg, Vejby (F.), Agerskov). — 1) stuehus, beholds slænge i gårde, jfr. indhus, stierad, raling, siddhus. — 2) *sals æt* (Vejby, Årb.); best. *sals* (Støvring h.); *sals* (S. Hald h.); *sola* best. -a (S. Sams),

teiten eller bryggers ligeså i Hobro, henders eggen; „i salsen toe di begbu or id di ku ett kom længer“, Blich, købst., hvor det forklares ved forstue, måske fordi indgangen efter gammel hus- sed mange steder har været gennem taket, m. h. t. endelsen -s, se s. 135 em, uder.

saladör, no. *salsdar æn -dør* (D., Thy), døren til stuehuset.

salahus, no. *salshus æn* (Sall, Vejr., Husby, Bur); = **sah**, stuehus.

salsirken, no. (N. Sams, glds); et saltkar at sætte på bordet; se sals og smin, salsirken, saltskål, sauceskål, Sch. Løst.

1. **salt**, no. *salt de* (D., Sønderj., vest), Thy, Mors); *salt best -a* (Vens.); *salt best -a* (S. Sams); *salt de* (Sov. s.); *salt de* (S. Hald h.) 1) = rgsin; 2) *Lyngstøra salt - fjn salt* (Vens.); *ni salt* (vestj.), knuse salt til husbrug med den; *di hdd et salt te æn ek* (D., vestj.); *vestj.*, ultr for yderlig armød; *salt d salt æ di læst vortar åpå søn* (Vens.); *salt o salt* er to gode ultr på maden; *a salt peler di amo ædm frd æ hjdt hærtet*, tim. (Andst); *salt o tobark de æ de vort o spil, de æ dør enen, dør æt armel åp* (D.); *do ska hd æn skip salt fast, æn do ka qyjer de* (Andst), foragtelig til en som praler af sin dygtighed el til en ung og uerfare; *do ska ka spist tåw skipar salt i grød fast* (vestj.); *do skal æ æn skip salt, så blyce æ stærk* (Vens.), til drenge; når fede er slægt og flås og luften kommer i berøring med musklerne, kan de sultes, som bruges ultr; *di krauer salt Hættang*, og er tegn til at kødet er salt; *leg æ æ salt* (Vens.); i en sted, „Kløjning salt gor öwer det alt“, Kr. (Utspr. s. 529 (Lygumaløster); salt er bløden fremstillet af tang i eggen omkring Nymundegab og sætens langs hænds vestkyst (1768). Tang udstrøs tørt brændes til aske, som føres til hændens hjem og udlødes, ligesom sættes i to kar, hvorfra det ene skal bruges nær kogepunktet, det andet koge- og nat, så længe ligesom varer, og det ene altid koger skal efterfyldes af det andet. To gange hvert dogn optages saltet af den kogende gryde og lægges

indsøbt i nogle gamle klude i en linned pose i den varme aske for at tørres, se J. Saml. VII 35, Begtrup, Agerd, i Jyll. II. 509 flg.; ligeledes bruges den på de store sandflader efterladte saltskorpe til udludning, se Dalgas, Ribe Amt (1830) s. 208, Hald, Rkb. Amt (1833) s. 274, Frus V. N. 80, Dansk Landbotid. V. 414-15, Kr. Almue. III. 55, 180-83, III. 2 31, 16 17, V. 2 6, 7, 8 9; Bing 27, 85, Ribe Amtst. nr. 91, 1903; Haukenæs II 118; jfr. Fritz. 2 III. 163 b. und, salt, Bureus 178; saltsand; *ka do kom æn fæst (stærk) så nær, te do ka stræ salt o æ hdt æ æn, så ka do griw æn!* (vestj.), siges til børn, også kendt i Tyskland, se Urdsbr. 1882 nr 9 s. 14, Strackerj. I. 397 øv., P. Vik. VIII. 113, Busch Volksk. 143, Ndt. Volksk. III. 125, Ons Volksk. VIII. 225, 87; at spilde salt volder slagsmål og strid, Sgr. VIII. 180 740; varsler utroskab hos kæreste, J. Saml. 2 1.54; så mange kærner, man spilder, så mange tårer skal man græde, Kr. IX. 46, 101, Sgr. VIII. 222, 910, J. K. 79, 107, jfr. Folkev. XI 393, 396; så mange hug skal man få, J. K. 87, 151, Kr. Almue. III. 120 415-19; så mange ulykkelige dage i sin ægteskab, Sgr. VIII. 222 908; så mange synder skal tilregnes en, Sgr. IX. 44 160; så mange stykker brød skal man komme til at mangle, Kr. VI 294, 409; så mange dage skal man komme til at banke på himmeriges port, Kr. IV. 378, 348, jfr. Urdsbr. III 15, P. Volksk. VI 157, 11; jfr. Z. f. M. IV. 29, 10, Wuttke nr. 291, 293, Urquell I. 47, 12 13, Strackerj. I. 45, 40, Ons Volksk. VIII. 201, 26, Henders. Folkl. 120 (Skotl.); Suffolk Folkl. 130, Folkl. Journ. II. 280 (Engl.); Melus. IV. 489 (Lutich); Liebr. Gerv. 222, 43, Laisnel I. 289 (Frankr.); Ch. Notes 7 s (Holl.); Folkl. Rec. IV. 53 (Slavon.); Folkl. Journ. I. 218 (græsk); Pitré Usi IV 30 143, Rivista I. 556; Amer. Folkl. V. 141 185, 243, VI. 145; Grimm Myth. 2 1090, Maury Magie 166; salt, peber, tobak, knappe- nåle må ej spildes, thi dem vil intet dyr have, Kr. IV. 374, 305; det er synd at spilde salt, J. K. 405, 37; salt og brød bodes prins Christian og prinsesse Alexan- drine på Marsensborg, se Kolding Avis nr. 133, 1902; henses i Kbh. af den, som flytter ud af lejlighed til den, som flytter ind; et barn skal bringe det,

JK. 405. 37 (Stell., Kbh.); Thiele Overtro m. 134, Sgr. VII 177. 708 (Lolland), jfr. Urdsbr. III. 15. P. Volksk. IV. 73 nedl. Urquell I 46 (Östpreuss.), IV. 30 (Hamb.), Wh. Vik. III. 149, Schndl. Abergl. 192, Pitre Usi IV. 315; jfr. den russiske skik at hyde velkommen med s- og brød; den unge kone modtager i sit nye hjem straks s- og brød, Strackerj II. 125 441. Meyer Bad 381; heksens måltider på fløksbj. er uden s- og brød, Gr. Myth.² 1024, Soldan I. 230. 302, Lehm. Overtro 143, Pitré Usi IV. 110 flg.; strør man salt på siddende heks, kan hun ikke rejse sig, Kr. VI. 290. 366, Sagn VII. 68 29 39, 290. 82, jfr. Mhoif 564, 571. Méhus IV. 257, Ndl. Volksk. IX. 14; strøs det på dørtun, kan heks ikke gå over, Sgr. X. 13. 23; jfr. Mhoif 214, 290. Strackerj. I. 349 c, 353 232; s- i fløde²⁰ hundrer forgørelse, Kr. IX. 53. 582; giver man mælk bort, skal man komme lidt salt i det (am.), se JK. 212 90 405 37, Gr. Gl. d. M. I 85 95, II. 245 405, Kr. IX. 73 71, Sgr. X. 16. 47; se mælk II. 639 22 b; får man mælk, ligeså, Sgr. X. 28 66; jfr. Busch Volksgl. 65, Jahn Zaub. 12; salt vier mælk, fordi det er fra havet, Folkev. VIII. 464 øv., jfr. Liebr. Volksk. 316 nedl.; på bund af smørkærne strøs s- i kors²⁰ for at få smør, Sgr. X. 28 62, Thiele Overtro nr. 244; jfr. Liebr. Gerv. 220. 24 (Frankr.), Méhus. VI. 57; kvægets tænder skal juleaften gudes med s- og sod, væger mod troldfolk, JK. 207. 105 (Vens.); efter kvælvng, Kr. IX. 15. 131; s- strøs om huset Valborg- og St. Hans nat for at væge mod hekse, Sgr. VI. 78, Kr. Alm. IV. 9. 13, Sagn VII. 105 73, jfr. Cav. Wår. I 446, bældes i brøndene, Sgr. IV. 140. 60; for at der ikke skal gå mad-diken i vandet, Kr. Alm. IV. 85. 234, jfr. Méhus. I. 528, Folkl. Rec. II. 209 (N. Engl.); sædemanden blander salt i sæden, se saltkærne, saltsten; inden kvæg sættes på græs, strøs salt på det, Sgr. VII. 42 130, Kr. IX. 13. 112, jfr. Bruzel. 93, på halen af købt hane strøs salt, for at den skal blive, Kr. IX. 7. 49; bæres ild mellem huse, strør man salt i den, så sker ingen ulykke, Kr. Alm. III. 32. 2; den skal rages med s- påskeaften og gives derefter kvæget mod trolddom, Kr. Almuel. IV. 157. 3, jfr. Liebr. Volksk. 320. 56 (Norge);

der strøs s- i ild, når mælk (s. d.) koges over, se Sgr. VII. 44. 141, IX. 44 199, Wigstr. I 126; jfr. Z. f. M. IV. 30 14; det hele er salt et kraftigt råd mod alle vætter, se Z. f. M. IV. 5. 43 (Schwarz), Harth. Science 128, Scott. Demon 31, Folkl. II. 290, IV. 358 19 (Engl., b.), Bosquet 294, Amer. Folkl. V. 158 326 (Canada, Japan); mange henvisn. Mærk VII. 234, nyfødte småbørn gudes med s-, Tr. Lund VIII. 56, med henvisn. til Ezechiel 16 4, Norsk Magaz. for Lægevidensk.⁴ XV. 768 flg. m. henv.; nysteften sættes en saltdyng for hver person i huset, den hvis dyng om morgenen er gået i luge, skal dø, Thiele Overtro nr. 621, Kr. Almuel. IV. 136. 15, jfr. Gr. Myth.² 1072, Wile Opt. 184, Beigl. I 10; for at lære årets vejr at kende Mærk N. S. 404. 128, Urquell III. 305 (Tysk.) 346 (Bulg.), I.² 310 (Tjekk.); spiser æg fuldt af s-, el. salt mad, afen kæresteværelse i drømmene, vist kendt, se Wigstr. I. 119, FS 372 om et „den grøt, drømmunkaka“, Amins VII. 6 „drømmunkar“, Sundbl.² 202, Carw. II. XLIV, Raaf I. 106, Nyland IV. 6, Wh. Vik. II. 291 (nygr.), P. Arch. III. 14 Usi II. 4; Amer. Folkl. VII. 109, V. 208 øv.; Folkl. VII. 300; den nævnte person, som spiser meget salt er 16 år, Kr. IV. 377 338, J. K. 59. 21; at kokkepigen maden for stærkt gået nok i giftetanker, jfr. Strackerj. I. 42; P. Volksk. VI. 157 10; — i sagn om eventyr: Svenskekongen sendte danske dronning en skæppe salt og bud: *han har ledmans falk som ta s-saltkæden*, J. M. 73 6; salt i skæppe bældes i bjergmandens el. troldens pølse, Kr. V. 140, Gr. Gl. d. M. I. 206 Kr. I. 127, III. 296, J. K. 98, jfr. Arnas II. 84, Sundbl.² 212, Bondes. Hist. 288, FS IV. 186; skæmtehistorie om at koge, skrædder salter grøden, Sgr. XI. 95; maden skal saltes stærkt, den der drikker pugen til, skal hun have Gr. Gl. d. M. I. 180; havets (s. d.) er salt, fordi havet med salt er sunket, Sgr. VII. 42 130; jfr. Brandt Lucidarius s. 34, kvæget tænder salt skal kastes ud til en 4. S. XI 215; salt strøet på de afhogne troldhoveder, hundrer dem i pany at grue, Sgr. IX. 156; salt strøs i sår for at

skil smærte, Kr. V 73, Ashy I. 137, se reber; se om salt, Wuttke register und. 22; Strackerj. II. 71, Grimm, Myth. 2 18 III. 307, Hehn, Das Salz (1873). — 2) et legendtryk; *leg salt* (vestslesv., Malt), lege tagfat; „løbe salt“, Krist. Börner 520. 50; den, som griber, siger, når han slår: *salt!* (vestj., Valsb.); *salt* = *salt d mule, madamen hø fat kal!* (Vens.); jfr. *kluk, tik; — *cøj salt* (D., 10 vestj., Malt); *vøj salt* (Vens.); to børn løber sig med ryggen mod hinanden, stikker armene ind under hinandens arme (tagfat), A. løfter B. på ryggen og siger: *cøj salt!* B. løfter A.: *stok er gald!* (vestj.). — 3) Krist. Börner, s. 272. 23; „våga salt“, Huna VIII. 33. 3; „våga saltpund“ for ryg-sæk, Amms. IV. 95; sign Wh. Vlk. VI. 402, Gammal, Det., se way zaltin; Rivista I 874 P Arch I. 251 33, se veje; jfr lat. *sal* græsk hals, innt *salt*, Sch. Löbb.; *sal* lage, lid, sværge, sylt; hjortetaks.

2. salt, to. *salt* fl. *salt* (D., vestj., Sønderj.), *salt* fl. *salt* el. *salt* fl. *salt* (Vens.); *salt* (S. Sams.); *salt* (Søvind); = rgsm.; *så salt som i d lag* (Vens.); *salt som i* (vestj.); *di kot æ så salt* (Vens.)

salttagtig, to. *salttag* (Vens.); allfor salt; *de he så æ s.*

1. salte, no

salt -er -et (D., vestj., Andst.);

salt -er -e (Vens.);

salt -e -e (S. Sams.);

salt -er -ed (Agger);

salt -er -e (Angel);

salt -e -et (Søvind s.);

salt -e -et (Eisted). —

1) = rgsm.; den svenske konge tog dron-
ning Margretes søn, slagtede ham og
spiste ham, kom ham i en tønde og
brød ham tilbage, J M s. 73, Regestr.
25 a. Mhaff 18, se halsbunge; jfr Friten. 2
Sønder salt, Kr. S. IV. 32. 134, Arnas II. 310,
1. p. 108, Magyar T. s. 115. —
2) fange og slå i tagtalleg: *no hør a
salt de* (Vens.).

2. salte, no. i eder. — sankte, lat.
sarcus, hellig, se død og krone, -og
sante, og sante Knud mandsant

saltballe, no. *saltballe* æn -r (Andst.);
tar til at salte i.

saltbrød, no. „at bære s.“, Kr.
Börner, 515 27, var. af legen: bære døde-

mand (s. d.), jfr. Kr. Börner, 224 3; en
anden leg, klafomnes (s. d.), jfr. sts.
516. 24 flg., salt og brød.

-saltet, to. se gammel-, grøn-, u.

salthov, no. *salthov* i best. -i (Tors-
lev s., Vens.); saltballe, dannet af et stort
udhulet træstykke, se 4. hov.

saltinggress, no. J. T. 211; en plante,
enårig salturt, *salicornia herbacea* L.

saltkammer, no. *saltkammer* i best. -e
(Vens.); *saltkammer* æn (Lald s.); hvor
salt mad gemmes, se kammer

saltkar, no. *saltkar* æn (Agger);
saltkar el. -kar best. -karat (Søvind);
saltkar best. -karat (S. Sams.); *saltkar* i
best. -e fl. -kar (Vens.). — 1) = rgsm.;
til at sætte på bordet (Søvind). — 2)
kar til at salte kød i (Agger, Søv., Eist.).

saltkilde, no. under bakkerne mell.
Harte og Kolding, Kr. Almuel. III 54. 179.

saltkjørne, no. *saltkær* æn -e (Sø-
vind s.); et saltkorn, se 3 kjørne, kørn 2;
sædemanden skal have: *trij saltkær i
sælod d ta jæn o æm i hvær o di trij
føst hænfuler, han spør, te heds o skit
fölk skal ejt stel(?) hans lok o (af) kværød*
(Lald s.)

saltkop, no. *saltkóp* et (Søvind s.);
saltkóp i best. -i (Vens.); saltkar til at
sætte på bordet; væltes s., bliver der
ufred i huset, Kr. Alm 2 III. 138 27.

saltlage, no. *saltlag* best. -en (Vens.);
saltlag de (Andst.); *saltlag* fl. (Søvind s.);
— rgsm.

saltmad, no. *saltmad* (D.); *saltma-
de* (Vens.); salt kødmat.

saltmadsfed, no. *saltmafsa* i (Vens.);
= rgsm.

saltmadstoss, no. Mb. kaldes af for-
agt og til hånhed en stegerspige eller
køkkenpige, est. Terpager.

saltmand, no. *saltman* (vestslesv.);
den som griber i tagfat, se salt 2.

salt og brød, no. *salt d brød* (N. Sleav.);
børneleg; to stærke børn står med ud-
rakte arme, holdende hinanden fast i
hænderne, A. lægger sig på ryggen over
deres arme, de svinger ham frem og
tilbage idet de siger:

„veje, veje saltbrød.

imorgen skal du hungerde,

hvad vil du helst have: „hoved el. hale,
el. sol el. måne?“ — „hoved“ betyder,
at de sætter ham til jorden på hovedet,

„hale“ på benene, „søl“ ned på højre side, „måne“, ned på venstre side, jfr. Kr. Börner. 270. og 19; eller også lyder rimet:

oef, oef söl i bro,
vel i int lof så kan i dø,
æ oefjer jær samel mæ køler å kæp,
vel i int löf, æd skal i få skæp!

jfr. Kr. Börner 271 og; „hære saltbrod“, når sts s. 515. 5. også bruges, *saltbrod*? når der leges tagfat, af den som græber; han siger, når han slår: *söl i bro, imda ska do dö, o vednda ska do böggras* (Andst); det er mulig samme leg, som på Samso kaldes „dröwt saltbrod“; „kjæde-tagfat“, Rönslunde, se Kr. Börner 234. 19; Klafonnes (s. d.), jfr. Kr. Börner. 227. 9 516. 34 36 55; jfr. drikkeleg, saltbrod; — mane ved s- og br-, se B. Smith. Studier s. 60. 63 m. henv. — sværge ved s- o. br-, se Thiele Overtro nr. 134 m. henv. t. Hubertz Arh. III. 44. Kr. Sagn VII. 226. 52. jfr. B. Smith, Studier s. 63 anm. m. henvisn. til Ugeblad f. d. Folkekæde I. (1865) s. 30 89-91 238-39; Ludus de St. Canuto duce vers 880. (Dodsley); a select Collect. of old Plays II (1825) s. 33; sværge „på salt og brød“, idet man lægger en hånd på alterbøg, den anden på sten, Hazel VIII. 20. m. henvisn. t. Cavalin, Lunds Stifts Herdaminne (1854) I. 80; man lægger hånden på et kors, hvorpå saltstrøet brød og sværger, Amer. Folk II. 140 (Zigeuner-skik Ungarn), efter edsformulæren spæser den sværgende s- o. br-, Clem. Roman. Homilie ed Dressel s. 9. 4, jfr. Dama VIII. 94.

saltolie, no. lægemiddel, acid hydrochlor. dilut. (Peters.).

saltvand, no. Mb. kaldes i Nörre-jyllands vestlige egne det sand, der ved solhedens virkning om sommeren blandes med krystalliserede saltdele på den flade, langs ad kyststen, der bliver overskyttet af havet; det har været brugt til saltkogning, se Begr. Agerd. i Jyl III. 123 ff; se salt.

saltvæ, no. *saltvæ* fl. (Lb.); en plante, søkogleaks, scirpus lacustris, har vel fået sit navn, fordi den til forskel fra juncusarterne kan gro i brakvand.

saltsten, no. *saltstien* en (D.) — 1) — (gsn), et stykke stensalt, lægges i

krybberne til kreaturer; en „saltsten“ lægges kastet på hver ager, umiddelbart før den bliver sået, J. Saml. 2 I. 47 (Vens.) — 2) sten til at knuse salt med; *æn saltstien æ sånt æn juncus stier glat stien to i gær salt smo mæ* (Lud s.) se græssten. **saltstette**, no. en pige et ved trodom forvandlet til en s-, Gr. Register nr. 10 d.

saltsuppe, no. *saltsoop* fl. (D.); suppe, kogt på salt kød.

saltvand no. *saltvæn* de best. uds. (Vens.); = (gsn).

salvaro, no. *sal-* el. *salvør* (D.). Mds h.); vise en hård tilrette, *salvaro* ham pygle; *de ku mdk eger, Jæm o. uarist ham* (vestjysk), dog nok også bruge i sikkerhed, følge på vej *æ. to do ham æd salvørst?* æ. viste du ham så tilrette? jfr. 2. salve; mnt. salvøren æ. i ældre dansk: salvør sig, bruge æ. i sikkerhed.

1. **salve**, no. = (gsn); fig. *æ. æn quæ salve*, også nok *salve* (D.) pygl, ligeså vestj., vestslov.; en smelighedsfuld *salve* omtales i æ. sagn; den gør hård (s. d.), Gr. til III. 130, Kr. Almuel II. 160; gör *salve* seende, Kr. Ev. 142; lægger syge på, sår, J. K. Ev. s. 3. J. M. s. 9, Gr. til V. I. 38, II. 18, Event I. 201, Sgr. V. X. 18, XI. 172, Kr. Ev. 278; jfr. 40 55. 82, Gumm. K. M. nr. 81 99 2. 9 II. 442, Folklore Rec. II. 188, Folkl. h. III. 204, Curtin Myths 236; gör *salve* levende, Kr. Ev. 86. 121. 250, Gr. Sgr. X 193, Edersæt s. 59. 125, Gr. d. M. II 184, det er den *salve*, hvormed Mæne såvede Jesus, Sgr. V. 183 Mnt. jfr. Asb. I. 172, Arnas. I. 271, Gumm. K. nr. 118, Qvigstad s. 200. 207 F. Journ. VI. 177 (Skoti), Meios II 64 (Bretagne), Gonzenh. Sic. M. I. 139 2. Curtin Myths 228 301; hvæst *salve* Sgr. VII. 167, Kr. Ev. 150 231 æ. *guene* gudes dermed, kan man at bedrages af blendværk eller syndere, Kr. IV 321, jfr. Søgaard, Jfjæde s. 10 Ladmål 69. 271, Roma V. 94 Gumm. K. XXVII, Kennedy 108; den gør *salve* så man kender elffolk og underdø, Thiele II. 202, Kr. III. 43. 59, IV. 24. VI. 43. 79, Sagn I. 141. 125 244 275 339. 348. 33. 414. 32. 448-49; jfr. 40

s. 32 flg., Asbj. III. 14 flg., Arnas. I. 14, 15, 16, 18, Gr. Tjost s. 41, Mhaff 297, Strackerj. I. 399, Liebr. Gervas. 123, 136, Hartl. F. F. T. s. 92, 102, Science s. 59, Folklore Journ. V. 178, 181 (Cornwall) Bayre s. 218, Sébillot, Litt. Oral. s. 24 flg., Mont. pop. de la Haute Bretagne s. 122, 17, Folkl. I. 207 — hekse-salve, forment hekse smører levende el. livløse genstande, for at kunne ride på dem, Tane II. 89, 102, Gr. Gl. d. M. I. 148, Kr. IV. 207, 292, VIII. 262, J. K. 263, 13; tæx af smør, der er kæmlet i hekke, Kr. VI. 197, 270, Lehmann Overtro 142; gr. Asbj. II. 209, III. 118, Gr. Mind. fr. Tjost s. 15, Veckenst. Volksk. I. 226, III. 263, Mhaff 215, Strackerj. I. 312, 218, 315 d. 232, Kuhn, N. S. 68, 133, 192, Z. f. M. III. 55, Wolf N. S. 655, 563, Grimm Myth. 2 629, Yeats, Irish. F. T. 168; af kogte, 20 skote born, Hartl. Science s. 100, Krauss Heringsagen 25 a, 30 b, Urquell. III. 92, Herholz I. Gl. I. 241, Soldan I. 254, 265, 245, 301, 303, 342; andre steder forestammer det, at hekserne smører sig selv med denne salve, i armbulheden, under æderne, se Gramm, Myth. 2 1023, 1032, Leach Volksk. 54, Urquell. III. 32, Veckenst. Volksk. III. 263, Melus III. 63, Amer. Folkl. I. 44, Apuleius Metamorph. III. 138-139, 20 Stendemoses dske Overt. s. 94, Folkl. b. III. 143, Ralston, Songs 385, jfr. Z. f. M. II. 65; denne salve gør hekse til læger (s. d.), se Thiele II. 103, Kr. IV. 124, 317, Weinb. Ritus s. 15; se hekse-ede, -smør, middel herom kendes i leg, = Sundbl. 2 170; jfr. htsk salbe; se smør, Armbulholtzolie: *apostel-, hjerte-, hjerte-sprung-, hjertespende-, isenters-, kaje-, komsillekum-, konge-, ko- 40 palle-, levergrøde-, luse-, lænde-, mutter-, nautan-, p. legum-, pistol-, poden-, popel-, prinçpal-, provster-, rakket-, rytter-, s. e., ekjæst-, tobaks-, voks-, øjen-.

2. **salve**, no. *salv* -r -t (Agerskov); = *salv* -t (Agger); vist kun lig.: prygle, klamse: *salv* jæn te, 3: prygle en; *salv* a klær te; a høn *salv* dem te', *salv* de a ordp som do har *salv* dem 60 *salv* te' tilsket dem; *han* sku *salv* 60 *te* d klø (Agger), 3: han skulde have frigt prygl, se lap.

salvekrukke, no. *salvekruk* æn -er (D.), = rgsn.

-salver, no. se kvak.

salvet, no. *salvet* æn -er (vestj., Søwind); *salvet* æn -er (Agger); serviet, lille bordlug, se Kr. III. 14, 12, ital. *salvietta*, fr. *serviette*.

salvie, no. *salvi* (vistn landet over); *salvi* j (Vens.); en hegeplante, *salvia officinalis* L.; „saleri“, Sgr. XII. 158, 638 (Malt h.), deraf. *salvi* j (Vens.).

salær, no. *salarium* d (Vens.); = rgsn.; ofte i spøg forandret til *alarm*; *mæ* skal *dæ* ji *nø* får *alarmen*, 3: i salær; jfr. fr. *salaire*, lat. *salarium*.

samari, no. *samar* æn (Sandeved., Møllensl.); præstekjole; fr. *smarre*, dom- 2 uernes lange embedskjole; nordtsk *samar*, præstekjole, se Andresen, Volkselymol. 2 s. 161, L. Bl. 48.

samfuld, to. *samsfeldi* (Vens.); = rgsn.; *vi* stor *hær* *sam* *samsfeldi* *mæsker* (Vens.); *i* *trej* *samful* *or* *ists*.); *de* *ka* *da* *ek* *gyf* *i* *sye* *samful* *dag* (Agger); *trøj* *samful* *dag* (Søwind s.); æn *samful* *skoløn* (Agger), en større sum samlet af småsummer; isl. *samseldr*; fella no. fælde sammen, se L. Bl. I. 34.

samkvem, no. *samkvæm* æn (D., Agger s.); = rgsn.; *mæ* *kæ* *ha* *no* *samkvæm* *mæ* *sønt* *no* *mæsker* (Vens.).

samle, no. *samal* *samlar* *samal* *samal* (D., Grind- 1 sted); tl. *samel* (Agersk.); *samal* *samlar* *samlet* *samlet* (Andst, Torrid, Norup, Bj. h., Vor, Tåning s.); *samal* *samlar* *samalt* *samalt* (Bradr., Tinglev, Valsb.); *samal* *samlar* *samelt* *samelt* (Vens., Thy, Høll. h., Salling, Røgen s., Hads h.); tl. *samelt* (Elsted);

samal *samlar* *samlar* *samlar* (S. Sams.); = rgsn.; *samal* *dæp*, i p (D.); *a* *hær* *samlar* *dæp* (Sams.), jeg har samlet det op; *samal* *pæn*, *samal* *samal* (D.), samle sammen, også østj., Søwind s.; „samle voddet“, J. Saml. VIII. 170, sy de enkelte stykker af fiskegarnet sammen til et hele; *a* *kuj* *ek* *samal* *nø* *dæ* *de* *præsti* *sø* (Vens.), inde tankegangen, så man kan forstå, ligeså vesj.; *du* *ku* *blye* *sø* *fø* *fær*, *te* *du* *samalt* *ejt* *dæ* *kom* *uæd* *æter* *ham* (Lild s.), 3: at de ikke havde be- 1 studeise til; *a* *ku* *ek* *samal* *dæ* *drek* (Vens.), 3: sause at drikke; *sin* *høj* *fæk* *samalt* *sø* *en* *smusel*, Urb. 150, 68, da han kom

noget til besindelse; *a samult ene d jør* o, o: tog mig ikke sammen og gjorde det; *høj samler en teg*, o: sanser intet (Vens.); *han samler nok hans tanker* (Agger), o: han sover; mulig bruges ordet i Mellemst kun i betydning: samle noget ind, penge, korn el. lign., ikke i betydning: samle op, se sanke; *bliv samlet* (Vejr.), om to el. flere: blive enige i en handel; jfr. *savne*; se *Aasen*, *samua*, isl. *safna*, sv. *samla*, mnt. *sammen*, *samelen*, Sch. Lübb., se *sammen*; for., ind-.

samlefsæl, no. *samelsæl æn* (Lild s.); et stykke tømmer, hvormed høet „tømmes“ (s. d.) sammen; *såm brogt d kyr højt samel te stuk hælær læs mæ tose og spæst før æn samlefsæl*.

samlepig, no. *samlepig æn* (vestslesv.); en pig, hvormed harver forbindes, når man på engang vil bruge to el. flere.

samlær, no. i ordspr.: *alær æn samler komer æn spræjer* (Fredericia); *alær i samler komer i spræjer* (Vens.); efter en som samlær penge og gods kommer en som spredde, også siges: *... æn splidær* (vestj.); jfr. *fordærver*; se **af*.

samle-ring, no. *sumalreng æn -reng* (Malt); ring, hvormed nøgler samles.

samleskede, no. *samelskede æn -ør* (Thy, Mors; Vejr.); *samelskede æn best. æn* (Vens.); tværstykkerne, der forbinder bulene på en harve eller de to enkelte harver til én harve; „to højede tværstykker, som går ud fra forplove og samler sig ved midten af hammelen“ (Vens.), Mb.; måske er den sidste del af *Vendelbo* formen *skær*, se *harveskede*.

samleskår, no. i udr.: *go æn samlesko* (Vor h.), o: slå et skår gennem græsset; når man er kommen helt igennem, slå samme vej tilbage, men i modsat retning, således at det slåede græs samles i én lang dyng.

samlet, lf. *tilsammen*, begge to; *di va samle hen d plæg* (Ang.); se *op*.

samletræ no. *samletræ æn -ør* (vestj.); flt. *samletrær* (Lild s.); *samletræ d* (Vens.); de to vandrette stolper, som forener væverstolens fire suier: den hvorpå væverken sidder og den lige overfor hende; se *sludstykke*, *støje*.

samling, no. *samlæg æn* (D., vestj., Agger, østj.); hak. best. *samlægi* (Vens.); sjældent vistnok om et møde, *høj wæl ha*

de hile i i samlæg (Vens.); se *for*; *no hæl wæl fæl samlæg på æ kærte* (Mors), o: nu har vi fået kornet samlet i lade; alm. *høj æ wæl hans samlæg* (Vens.); *frd æ samlæg* (Bradr.); se *op*, *vide*.

samlings-ost, no. kaldes en ost, hvortil mælken af herredsfoged el. præst samles i byen eller sognet, Mb.

samliv, no. *samliv æ best. o* (Vens.; vestj.); = *ræsm*.

samleddet, to. *samlot* (Vens.); som har samme lød; *han wæl i i pæn samlet edel*, i en pæn, ensfarvet kjole; se *sammenleddet*.

samme, to. *de sam* (Vens.); = *ræsm*; altid best.; *de æ de sam* el. *såm* (D.), det er en ligegyldig sag; *de æ de såm, ve do gi mæ hælær kron, så telek mæ æ hælær!* o: jeg vil slippe mine rimelige krav, vil du —; *a ska sam (såd) støj hen, han æ sam (såd) støj frd*; *de ær d æ sam (såd) slag*, af samme slags; *liq mæ de såm*, i samme øjeblik; *han købt træj, d di sam (såd) dut ei*; *de ær et så sær, de såm*, når der lægges eftertryk på det; *ær æt gæwen gdt?* — „ja“.

„du ær æt gdt de sam“ el. *såd* (D.); „skal ed wæl mæ de sam“ — „å, de gæler ejt så nye“, skal det være straks? *mæ de såm d sam* (Lild), o: i samme øjeblik; *de æ ækerd d æt d sam*; *ka de ene wæl de de sam? no ær o de sam i jærn* (Vens.); *dæh, de, di sam*; „kom de no knaphæhæ?“ — „ja, æ ska kom mæ de sam“; *de ka wæl de sam mæ de smol*, det er ligemeget med den smule; *de æ de sam o de sam*, o: altid ens, uden forandring; *de ka wæl de sam mæ jæw bar, fdr æ trow snær i wælær æ hælær*; *no ær o snær sån, te de ka wæl de sam*, o: nu er det nok bedst at opgive ævret; *wæl o no de o de sam, te* — traf det sig nu også, at —; *wæl de sam*, af samme grund el. på grund heraf; *de såm o sam*, det selvsamme (Agger); „de æ de sam!“ såj han *Jörn ænom* [Arnum], *da fæg æt i hans bæl* (Brandt), o: det er ligegyldigt; *om han æt æjær ka ram, så tær han wæl dæn sam* (Mors), f. eks. til ægtefælle; „de ka wæl de sohm“ (*såm*), Tkjer II. 9; „dengang te Karen wa pyh, da wa han i de samme sown, som hon wa“, Tkjer II. 81; *de såm* (Ang., Fjælde, Bradr.); i æ *såm*

(Vestj.), i det samme; jfr. Aasen, sam to., samme; sam no. enighed; isl. samr el. sam; samt, sanke; den., -som.

sammel, bio. og smstn. se sammen.

sammen, bio. *samol* (Vens., alm., Sønder), Ang., Bradr.); = rgsam.; sammenstilles med mange no.: *bin, bgr, dgr, dog, fæl, kom, leg, sæt, vgr, samel* (D.); *då samel* (vestj.), alle sammen, se alt-; *sei hã gon te præst samel* (Agger), er konfirmander fra samme år; *ei hãr at samel* (D.), o: tilfælles; *di fløt, hør, hõls samel* (Vens.); formen sammen synes at begynde at trænge sig ind i os, (Sovind s.); jfr. Aasen isl. saman; til-; m h. t. formen smilgn igjennem; se alles, alt-, syv-, til-, træd-, tæl-.

sammenblandet, lf. *samalblandt* u (D.) sort og hvid uld kartet sammen

sammenbragt, lf. i udtr.: *samol-brugt bøn* (D.); = rgsam.; jfr. kold broder, afbroder

sammenfiltret, lf. *samelfiltrat* (D.);

= rgsam.

sammengroet, lf. *samelryøj* (D.);

= rgsam

sammenholdende, to. *samholden* (vestj.); *samholden* (Vens.); æn s- *kål*, en sparsommelig kart (vestj.); tæt bygget tvevlig (Vens.).

sammenhæng, no. *samelhæng* æn (D.); *samenhæng* i (Vens.); = rgsam.

sammenkart, no. *samalkdrø* eller *kår* (Agger); farvet uld, der er kartet sammen med hvid; også to.: *sei gor i samalkdrø hys* (Vens.), strømper af sammenkartet, sort og hvid, uld.

sammenloddet lf. *samallat* (Vens.); dpasset eller hinanden i farve; *di øg æ* (D.) se lod, samloddet.

sammenlånet, lf. „der kom to sorte møde, som var sammenlånede“, Kr. III. 21 o forhandlet ved lægn, se l. åne.

sammenmulleret, lf. *samelmulleret* (Bradr.); uordentlig samlet i hob; se mull-

sammennejet, lf. i udtr. som: *dr o ei samelnajet, o kan et fo et dp*, fast mulleret, sammenfiltret (Farsø); jfr. plt. *men ey*

sammenkrabe, no. *samelskrab* (Vens.); hvad der skrabs sammen: *høn se øk de, høn ku sdyk o samelskrab; de da, hqj ku sdyk o s-, go te brøgn*.

sammenslidt, lf. i tlm. som: *di hãr grdy mdy samelslet* (vestslæs.), de har slidt således, at de ved deres slid har samlet mange penge.

sammenslæt, no. *samelslæt de* (Agger-åkov); tøj, som består af hægarn og blægarn: det ene er „slæt“ på det andet, se slag, slæt.

sammenspændes, no. i udtr. som: *di ku ene gdt samelspændes* (Vens.), o: forhges.

sammensættende, to i udtr.: *de ær æn lq samelsættis krogj* (Vens.), o: kvinde, som sætter strid mellem folk ved sin sladder.

sammensætter, no. *samelsæter æn* (Mors); person, der sætter folk sammen, bringer strid: således skal ordet rettes, se fissetuder; med en ordspil siges: „en sammensætter er god om høsten“, o: en person, som rejser negene og sætter dem i rader.

sammoden, to. *sammden* (Mors); om korn: modent til samme tid, modsat tvemoden.

samrask, no. en slags små fladfisk, som, mest usaltede, tørres i solen og siden udblædes i lud (Varde, Ribe); se Mb. skulde; madmide.

1. **sams**, to. *sams* (Vens., vestj.); enig, *de wa di snøt sams æm; de kam di sams æm liq mæ de sãm; di ku ene wa sams om o* (Vens.); Aasen, sams, egentlig adjektiv af sam*, se samme; u.

2. **Sams**, no. *Sams* (Hads h., Djursland); søn Samsø; i *Samsør* (Sams), en beboer af søn; de kaldes spottende „Priks-lort“ (s. d.); jfr. Kr. Alm.² VI 25 79: Sydsamsøs beboere skal stamme fra indvandrede Hollændere, der kom der efter pestens tid, Nordsamsøs fra Helgenæs, Kr. VIII. 334. 572; Samsø kommer af mandsnavnet Sam, isl. norsk Sámur, o: en finne el. Prøjer fra Samland, U. Bl. I. 172, O. Nielsen, Old Navne s. 79.

Samson, no. et bibelsk navn; gulfuglen „floj hjem til S- i Lurehure“ (s. d.), i severt., se Kr. V. 271; „S- sidder i buren“, Kr. Molboh. 100. 16; S- og løven, se Mélns. VII. 196, VIII. 241, et Mithra-billede; sønderriver sine hånd, jfr. Amer. Folkl. VIII. 201 (Indian.); hans styrke håret, se I. 771 44 b. Trad. pop. III. 403, P. Arch. IV. 473; se el, jfr. Dania V. 29; vise Dgt. n. 6.

samstemme, no. *samstæm* -er -stæmt -stæmt (D.; Søvind s.); = rgsm.

samt, no. tilhører alt hvad der følger med; *mæ skul o samt* (vestj.); *di lare om mæ sdñ o samt* (Andst.), med sand og det hele; *de æ da mæ lövñ o samt?* (vestj.), siges, når der fortælles noget, om hvis sandhed man tvivler; *han æ rømt mæ koscen o samt* (vestj.), a: med kone og hele herligheden; *no komer æ mæ samt o alt o de kypa* (Agger), a: med alt hvad jeg har; itk. af sam, se samme.

samtale, no. *samtäl* æn (D., vestj.); *samtäl æn* (Søvind s.); = rgsm.; *de æ sjalen, mæ ka fd æn rødt samtäl mæ ham* (Vens.).

samtlig, to bio. *ti æ samtla om at* (vestj., vestslesv.), fælles; *ti ka gd dær-hæn s-*, a: alle tilsammen i en flok; *ka ndgør samtla* (Agersk., Bradr.), tilfælles; *de æ æn samtla skælon* (vestj.), a: en sum, der har nogen betydning; se 2. lyske II. 488 491.

samtlighed, no. *samtlihiød æn* (D., vestj.); helhed, fælleskab; *sdñ i æn s-*, i det hele; *i æn s- ud dær ti* (Andst.); *søj fau'el te ndgør i æn s-*; *qu æn støj hæn i æn s-* (Andst.), i fælleskab.

samtlykke, no. *samtök æn* (Agger); *samtök æ* (Vens.); = rgsm.; også no. *dæn dir tjør samtökar* (Agger, alm.).

samvittighed, no. *samvittighid* (Agger); *samvittiker* (Søvind s.); *samvittihjæ æn* best. -æn (Vens.); = rgsm., låneord; *æn goi samvittihjæ ær et blöt hoipur* (vestslesv.), a *samvittihjæ* ska tæps a ham, fd han ska vær prekørd-ta (D.); *hans samvittihjæ æ lisagot som ny, fd dæn ær ulær blöven brugt* (vestslesv.); *han hær æn hjät som æn stöpn o æn samvittihjæ som æn knep bogethalm* (vestj.), om en hård mand; se advokat, prokurator.

samvittighedsklude, no. fl. skræderlevninger, Brochn. Saml.; kaldes måske således, fordi skrædderen, der anses for tyvagtig, lærer dem, som bevis for sin gode samvittighed.

sand, udbrso. *de æ, san jæn, san?* (Mds h.); edeligt udtryk.

1. **sand**, no. *sdñ de* (D., Andst, vestj., Vejr., Mors, Agger, Thy Ølind); *søj de* best. *sdñen*, sjælden *sdñe* (Vens.);

son (S. Hald h.); *sdñ* (Søvind s.); *sdñ* (Hundslund s.); *son* best. -ød (Tved s.); *sdñ* (S. Sams.); *sdñ* (N. Sams.); *sdñ* (N. Slesv.); *sdñ* (Åbenrå, Sundev., Bradr., Ang.); = rgsm.; en jordart; *æ rdq sdñ* (Landk.); *æ sdñ æ strøj* (D.); *strøj sdñ æ gult* (D., vestj.); *strøj sdñ dpa gult*; *dē legør no sāj, to mæ sdñen, sdñen æ gdt, kleqt; kleqt sāj æ mæcor lør, de æ hōts jet d de sam; sāj ær cær skōn el. mōq i Skæckedōns mūj el. ma* (Vens.); sand er ikke skaru i Skæckedōns mund el. mad; *dær æ loq sāj på en vej*, a: dybt sand, skal siges i Arh. egu; - i en stedremse:

„Sødrup har været en kirkemand.

(Ødrup er annexen for sand,

og for det eneste rindende vand,

så er rimet i stand“.

Kr. Ordspr. s. 512 (Hundslund s. v. Ødder);

— i skolerne skrev børnene i gl. dage med pinde i sand på store, flade borde „sandborde“; sandet jævnedes med en skyder af bordets bredde, der passede mellem dets opstående kanter, se Fb. Bondel. s. 312, jfr. Kr. Alm. VI. 237. 91.

— sand struedes på gaden i byer ved festlige lejligheder, hvor bryllups et skare drog forbi, endnu alm i Ribe

årene fyrrer, jfr. Tr. Land VIII. 126; s- var strøet på gulvet i den gl. bondestor ofte lejet i flammer el. mønstre; som

karl sår, pige strør sand, danser de Sgr. VIII. 89 90, *nē mæ stru sāj i stōne*

a stru no apd i kōl hans bōgsør hæl

æn piq he skøtør, sd blyco di ene jys

de or (Vens.), jfr. Kr. Alm.² III. 98. 22

— kommer pigen til at strø sand på

bordet el. på en stol, varales fremmede

Kr. IV. 385 426, IX. 56. 610; Alm.² III. 98. 35; mellem ungkarls lødter, får denne

ingen drøge, J. K. 62 40, Kr. IV. 377. 334,

Alm.² III. 60. 95; på ugift, bliver han el. hun

ei gift det år, J. K. 62. 41; Sgr. IV. 124. 39,

VIII. 54 148-51, Kr. IV. 377. 333; jfr. Ar-

nas II. 557 Strickery. I. 45. 42, II. 71. 344;

— lægges nyårsaften sand foran døren,

findes der om morgenen sporet af dens

fod, som skal dø i året, Kr. Almuel IV.

138. 31, s-, hvor præstens fod har trådt

foran alter, bæv til lægedom båret i

pose eller indgivet, Kr. Sagn IV. 584 30,

616. 24, VII. 279. 48, 297. 97, 420 96;

fra kirkedørs tærsker s. 440. 94; jfr. Wigstr

sandbli, no. sandblir kaldes de store høje og flade sande. Begtrup, Agerdykn. Tøst. i Danm. VII. 205 (Thy); vidtstrakte sander el. bakker af ubeplantet sand, som endnu flyver (Råbjerg, Skagen s.), Mb.; jfr. sandmile.

sandbund, no. *sandbunn* æn (Sov. s.); = rgsn.

sanddob, no. *sanddøp* fl. (N. Sains): sandstrækninger, der ligger ved havet på Nordby hede; se 2. dob.

1. **sande**, no. *sand* æn -ør (D., Malt, Vejr., Thy, Han h.); fl. *sand* (Agger); *sand* (Sonder); en strækning af sandet jord, næsten uden plantevækst (vestj.); *Klæben sand* i Landk. s.; en strækning af klubbakker (Thy); „der er en sande i Skygge, Kragelund sogn. Sanden består af ene, små høje, der er knøgne sammen“, Kr. III. 19, Holmsl. s. 11; „hådt jæn kuns fæst uot Svinning sand fæb, diæ farres tidt en hævven skitteri“, And. Friet; *æ fløjer gor dp o æ sand i de hæ tij* (Agger); sandgrundene i fjorden; *de domrør o æ væster sand* (D.), om havet; - også Sonderj.: *Hareby sand* i Hygum s.; Frøslev, Frørup, Eskjær sande i Mellemstev.; se sandflugt; sanden lidt n. E. Ulvskov skal engang nå glamvinduerne i Åby kirketårn, Krist. Sagn II. 342. 82 (Vens.); Fredbjerg s. skal fyge ud ad Farsø kirkes glarvinduer, Krist. Sagn II. 341. 371-72 (Gisl. h.); mod verdens ende skal fiskes torsk i Torsted sande, Kr. Sagn II. 337. 343. 60. 67.

2. **sande**, no.

sand -ør -et (D.);

sand -ør -et (Vens.);

sand -ør -et (Elsed);

etru sand på: *sand æn, stryg* (vestjysk),⁴⁰ komme sand på den træspån, hvormed leen stuyges; *di sand* (Mors), o: væltede med vognen; *har do sandet in?* (vestsl.), strøet sand på gulvet, også: *har do sandet d æ gødt* (Agersk.); *hukst sand* (Vens.), o: dækkes med sand.

3. **sande**, no.

sand -ør -et (N. Slesv., vestj.);

sand -ør -et (Vens.);

stadfæste, anerkende som sandt; *de kan a sand* (vestj.); *de skal a sand mæ dø!* (Vens.); *sand udvør mæ jæn* (Agersk., vestj.); *de la a nos a sand, da a blide æls* (Silkeb.), det lærte jeg nys at sande.

da jeg blev ældre; *a sand ed mæ ham, te de past* (Mors); udtr. „at sande noget med en“, skal også betyde at prygle en (Mors.), isl. *sanna*

sandegretto, no. *sandegret* el. -vret æn -ør (vestj.); en fugl, stenpækker; når højlen siger: *læn mi pie!* svarer sandegretten: *fy, fy, fy, fy!* el. den siger: *hæd knye, hæd knye, stek hæl, stek hæl!* (vestj.), fuglen kommer i begyndelsen af fisketiden om foråret, se Kr. IX. 82. 39. 41, Sgr. XII. 154. 532, se sandvrader.

sandelig, to. *sandelig* (vestj., Agger); *sandeli* (Vens.); sanddru, troværdig; „han sagde, det var en sandele mand, der fortalte ham det“, Kr. VI. 27; „hon jyr e rut uen te wejen“, *„Do, sandli“ ser Else te Muren*, Grb. 46. 73, du, sandelig! o: det var sandelig dig, det rut (grynt) kom fra; *wel do de, æ do sandeli i nær* (Vens.).

sandemand, no. *sandmæn* æn -miñ (Ang., Mellemst.); *sandmæn* -miñ (Agersk.); sandemænd kaldes 8 mænd ved hvert ting, som efter Jydske Lov (1241) under ed efter stemmefærdighed skulde påkende vigtige, såvel civile som kriminelle sager, se J. Saml. III. 54, Kr. Sagn III. 54. 273; jfr. Atzel. Sagoh. I. 135; til sandemænd beskikkes øvrigheden to i hvert trin (s. d.); de er vurderingsmænd, holder auktioner og udpantninger, besørger visse forretninger ved skifter, er vidner på ting osv. (Ang.); der er 8 sandemænd i hvert herred (Agersk.); jfr. Fb. Fra H. s. 53, Mejb. Sl. Bøndergd. s. 111 anm.; „prestens pung er bundløs, for der er faret en forsoren sandemand igjennem“, Kok ord-⁴⁰ spr. 96. 1095 (Agersk.); 7 el. 18 sten omkr. en høj kaldtes „sandemændene“, Kr. Sagn V. 440. 97-99 (n. f. Skanderb.).

sandemænd, no. fl. *sandmæn* fl. (D., Varde, vestj., Vejr., Elbo h., Nørv., Torild h.); *salmæn* (Thy); *sandmæn* Lild s.); *sandmægjær* (Vens.); hvide gærklumper, der til svømmer ovenpå ølet, når det er sist o æ toñ (Lild s.), jfr. kværg; er det fordi de vidner om tændens tomhed? se sandemand, hvalp 4.

sande mig, ndrbsø. *sandmæ* el. *sandmæ* (Agger), edeligt udtryk.

sandenfå, ndrbsø. det er, sandenfå, sikkert! Kr. Sagn I. 267. 919.

1. **sander**, no. *sander æn* (Tyborøn, Sd., Hjarbæk); en fisk, ising, pleuronectes munda

2. **Sander**, no. forkortet mandnavn af Alexander, Kr. Sagn VII. 195. 61. 62.

sandet, to. *sāns* (D., vestj., Mors.); *sāp* (Vens.); *sāns* (N. Sams.); *sāns* (S. Hald h.); *sāns* el. *sāns* (Søvind s.); *sāns* (N. Slesv.); = rgsm.; fuld af sand, *sāns wēj* (Vens.); best. *sānsæjn* (S. Hald); ligeså *sānsmarken*; *sāns* (Søvind), om jord, *sāns*, om hvad der er bleven overstrøet med sand, f. eks. ved at falde på mulvet

sandflugt, no. *sānsfluct* (vestj.); *sānsfluct æn* (vestslesv.); *sānsfluct æn* best. *æn* (Vens.). = rgsm.; *dær æ sōnt æn sānsfluct* i *dær hē blæs* (Vens.); *sānsfluct æn* (Agger, Lild s.), se fortæll. Kr. IX. 175. 7: sandflugten her i landet er efter sagnet fremkommet ved, at den engelske dronning gennemgravede kanalen mellem England og Frankrig, Gr. Gl. d. M. III. 135. 2, eller derved at en el. flere tyre (s. d.) har rodet sandet op, så at stormen har grebet det, således er sandene ved Torsted. Rind, Madum opstaaede, Kr. III. 141. 158 (vestj.), Løstarp sande, Kr. VI. 38, Myrboj sande, Sgr. III. 86 (V. Hammerl.), Anholt, Kr. Anholt 5, Tidsvilde, Sgr. III. 217, Kr. Sagn II. 155. 32, III. 396 nr. 13, Ann. V. 302. 798-802, Thiele II. 257. 36, K. 347. 24 (N. Søll.); jfr. Grimm S. I. 157. 97, Urtsbr. VI. 11 (Holsten); se endnu Mhoft s. 128 ov., Ndl. Volksk. II. 117, eller den er opstået ved en havmands begravelse på kirkegd., havet har krævet sit øje, Kr. Sagn II. 152. 21-23, se Lamford, 1. sande.

sandflynder, no. kaldes i Vestjyl. end en slags små flyndere, som kommer ind på grundene og ved lavt vand søger skjul i sandet, hvor de fanges el. prøkles med lyster el. fork. Mb

sandfog, no. *sānsfog* (Vens.); *sānsfuk æn* (Bradr.); = rgsm.

sandgrand, no. *sānsgrān æn* (vestj.); sandskorn, se grand I. 475. 32.

sandgrav, no. *sānsgrān æn* (D., Søvind s.); *sānsgrān æn* (Agger); *sānsgrān æn* (Lb.); *sānsgrān æn* best. *æn* fl. -grān (Vens.); = rgsm.; bårn hentes af jorden i sandgrav, Grb. 2. 13; *sānsgrān* (Eist.).

sandgraver, no. i en stedremse: de

Bæks sandgravere*, Kr. IX. 127. 33 (N. Slesv.).

sandgrysson, no. *sānsgrýssæn æn ær* (vestj.); sandskorn; *dær æ kon æn s*, æ: en ubetydelig smule.

sandgræs, no. *sānsgræs de* (Lb.); = andel (s. d.) en plante: *salicornia* (Lb.); marehalm, *elymus* L., J. T. 76 (Ribe).

sandgrævling, no. en fisk, ook smelten, — smule, jfr. Tidskr. f. Fiskeri 1869, IV. s. 100.

sandhavro, no. J. T. 76; en græsart, marehalm, *elymus arenarius*, L. (vestj.).

sandhed, no. *sānsheid æn* (D., vestj.); *sānsheid* (Agger); *sānsheid æn* best. *æn*, fl. *ær* (Vens.); *sānsheid* (S. Hald); = rgsm.; *nōr æ skū æj min sānsheid, sō . . .*; *dær ær dō sānsheid nē dæ wēj, hāj ær* (Vens.), nær ved den vej, han er; *sānsheid mē dō hōræs* (Tåning); *æn mōdt sānsheid æ hōjer æ æn hōw lōen* (vestj.); „*sānsheid skūwōr dō lo*“, Grb. 242. 272, sandhed skutter aldrig farve; *æn skū hū sānsheid o red d æ bōn o lōw d æ kōlōn*, Sgr. II. 108. 404 (vestj.); *d bōn d ful fōlk skū mæ hōr sānsheid* (Vens.); også som forsikring: *a trōw, mē sānsheid, hōn hōd dō* (vestj.); se 3. sand; æ: er husvild, se Efterslæt 198. 40, Kr. SkS. 22;

jfr. Bondes. Hist. 22, Mhoft 154. 210, Wh. Vik. IX. 408; i sagn og ævent. forlanges, at der skal fremsættes 3 umodsigelige sandheder, se Thiele I. 45, Kr. III. 334, VIII. 147, Sagn I. 242. 854, IV. 30, Gr. Æv. II. 81; jfr. Læbr. Volksk. 4. 11, Giering II. 179 m. henv. t. Langebeck Script. I. 80. 226, Müller Saxo s. 130 ned., DgF. nr. 44, II. 96. 12 o. fl., Gesta Rom. 359. 50, Bran I. 191, Trad. pop. XIV. 216; 7 s-er, Wh. Vik. VI. 324 ov., i et grødrim. Bore 18: svenden, som altid talte sandhed, Gr. Æv. II. nr. 16, Registr. nr. 74 m. m. henv., se Gonzenb. I. 43. 8, Weinb. Z. f. Volksk. VI. 62 s; fylde el. bryggerkar med sandhed (el. løgn), se Kr. V. 81, jfr. lyve II. 491. 51 a, Gr. Reg. 18 c; P. Vik. III. 52; s- og løgn på rejsefærd, Bondes. Hall. S. nr. 1, Magyar T. s. 36, Lucanor 191; et lignende motiv, se 5. lykke II. 474. 381; den, som sætter fod på æ, kan kun tale sandhed, Bran I. 217.

sandhul, no. *sānsहुd* (Lb.); = rgsm.; hul, hvor man tager sand.

sandjord, no. *sandjor de* (Søviud s.); *sandjor* (Hundsl. s.); *sandjor* (Vens.), — rgsm.

sandkar, no. *sankar æn* (Lald s.); *sandkar* 2 best. -s (Vens.); kar til sand, = sandpotte (s. d.).

sandkasse, no. *sankas æn -ør* (S. Hald h.); — rgsm.

sandkjærne, no. *sankær æn -ør* (Søviud s.); sandskorn, se korn 2.

sandklæg, no. *sankløg de* (D.); sand-10 blandet klæg (s. d.).

sandknast, no. mest fl. *sanknaster* (D.); også *sanknøfer* fl., sandbunker, sandpote

sandknog, no. *sankndg æn* (Lb., D.); *sankndg* (Thy); — sandflog

sandknode, no. *sanknua æn -knue* (Søviud); en sandet forhøjning på marken.

sandknyger, no. 1 et el. flere hyrin fra Vestslesv.: *Væster Væste sandknyger*; V Vedsted har meget sandet agermark, hvor sandet „knyger“ (s. d.); jfr. Sgr. I. 15-43. Kr. IX. 130. 343.

sandkorn, no. *sankkør æn* (Agger); — rgsm.; se 1. sand; iøvnt kaster prinsessen på flugten et s- over hovedet så bliver der en sø, Sgr. VI 118; genganger må bryde et s- hvert år, Kr. Sagn IV. 204. 684.

sandkrog, no. *sankkrog æn* (Søviud s.); krog til at have sand liggende i.

sandløber, no. er vist et fuglenavn, bruges i kortspil: *sæt æn sandløber d* (vestslesv.), s: sætte en lille stikker på

sandmørgel, no. *sammørgel de* (D.); rgsm.

sandmølle, no. *sand el. sandmølle æn* best. -mølle el. -mølle fl. -ør (Vens.); *sandmølle æn* (Mors); *sandmølle æn -mølle* (Aggersk.); en strækning flyvesand, som har været 40 åben, men ved tilplantning har lukket sig, Mb (?); rygende sandbjerge nord for Råbjerg s. i Vens.; toppet, sammenføjet sanddyng (Aggersk.); mulig også = sandmine (Mors), jfr. Nyrop, V. Sk. s. 70.

sandmine, no. *sandmin æn* (Thy); et sandlag eller åre af sand under jordskorpen, se sandmølle

sandpotte, no. *sandpott æn* (Lald s.); fares med i engen i den tyldes med groft sand og vand hvormed hestestrygen gødes, se hvestesand: *hvesten skal gøde d i gammel dag, d så ha sandpotten mæ* (s. d.), drengene skulde rive af . se Fros V. N. 41, hvestesand.

sandrem, no. *sandrem i* (Vens.); kaldes smalle bræskder, der anbringes på hver side af bådens køl for at tage af for stød ved landsætning

sandrimme, no. kaldes i Thy de lange, smalle strækninger af flyvesand, der i almindelighed på den ene side er begroede med klittag, men åbne på den anden side og strækker sig gerne fra havet mod østen; se Begr., om Agerdyrkn. VII. 205, Mb

sandsagn, no. *sandsag*, måske også: *sandsagen* (Hmr.), = rgsm.; se save

sand-sonc, no. „kittrodder“, rodder af marehalm el. klittag, bruges tørret i the som lægedom mod kuldekyge, Kr. Sagn IV. 614. 11.

sandske, no. *sandske æn* (D.); steen, hvormed smeden ruger kullene sammen på ilden; når han svejser, strør han sand på med hånden, se ildsped.

sandskjæg, no. J. T. 67; en græsart, *corynephorus canescens*, Beauv

sandskude, no. en slags små skibe, der kan bære 3-400 til, korn og hvormed fares fra Thy og Vestjylland til Norge, Mb

sandskyldig, to. virkelig skyldig (Århus st.), Mb.

sandskåret fl. i ndtr.: *sandskør four* (Mors), sandet agermark

sandalikker, no. 1 et bygm.: „Østerballe sandlikkere“ (S. Hald h.), Sgr. II. 88 421; Kr. IX 134 206; byen har vel sandet jordbund.

sandsløber, no. *sandsløber æn -ør* (Agger), sandskude

sandsmører, no. fl. J. T. 357; en kløverart, trifolium arvense, L. (Thy)

sandsåldet, fl. *sandjæle* (Vens.); det sandblandede ukrudtsfrø, som går ned fra korurensertmaskinen = sandværk

sandatikke, no. *sandstæk æn -ør* (Vens.), — stryges ikke, man banker sand ind i den for at gøre den tyvassere

sandatov, no. *sandstæ æn* (Bradr.), = sandflog

sandt, to. itk. i bekræftelses udtryk: *om sanden* (Søviud); *sandt få Herren!* (sts.); „s- for dyden“, jfr. Kr. Alm. II 189, bruges vel næppe mere; se 3. sand, sande mig, sanden få, sankte, min.

sandtide, no. *sandtid el. sandtjør æn -ør* (Agg.); en fladisk, seiten, platessa timanda.

sandtold, no. kaldes en torsk, som her købt gives, der drager ud at liske de buxer el. Ryssensten strand, efter Tønder, Mb.

sandtøt, no. i en stedsmise: „Avning af tømmer“, Kr IX. 127 332 (S Hald h.)

sandtorv, no. *såjtør* æn best. æn *ti-tør* (Vens.); overtør (s. d.), hedder graves også i klitten til at dække salte med; *gæder der er på død på i på gærn, å dytval ene så stuer i på, de de ka blye æn såfæstet dærd* (Vens.); *å hons æ de: lap å på lap å ænda: lap?* svar: *i såjtørstak: såjtørspå i best. i li er*, spaden, hvormed de graves.

sandtorv-ægne, no. *såjtørægen æn* (Vens.); to skral mod hinanden med overkanten sammenstillede hedetør, se 220v.

sandvidie, no. J T 338; forskellige arter, *salix repens*, *fusca* og *arenaria* L.

sandvrader, no. *sandvrader æn æ* (M.); en lille fugl, strandpiber, se Sgr. III 159 391; kaldes også *sandhøret* (Lb.); *sandret* (vestj.); *sanderap* eller *sandrat* (Lund.); sagten den samme som kaldes *sandret* (Lyne s.); *sandret* el. *eret* (Harr.); se stenpikker, sandgrette.

sandværk, no. *såjværk æ* (Vens.); sandsældet.

sandvåd, no. *sandvåd æn vud* (Muss); *sandvud* (Thy); et våd, hvormed smaltisk sæges på grundt vand.

sand-ørret, no. en fisk, den alm. rødt. migst capito, F. & F. II. 122 (Kolmog.)

sand-ål, no. en, en fisk, tobisen, Mb.

sang, no. *såg æn såg* (vestslav., Agerst., Abenra, Ang., Mel emslesvig, Bradr.); *sag æn sag* (D., Agger, Thy, Vborg, Døvet, Tyed, Nimtofte, Vor, Hads, Ang, Sørvad, Tåmng); *sag i best. i el. æn i sag* (Vens.), best. i el. æn huk. (Sams.). li = rgsn.; *de ska go mæ sag å klog* (Vens.), debye sang i huse, Kr Sag 1 149-91, se spise, vise; glds daut; „littig sang“, J Saml. 2 III 104 — 2) skral, sang; no *vel vi ek hø mifer a dæn sag?* *hva æ de får æn sag do steler på mifer,* *da vi ek blye frig så dæn?* (Agger); *der ær ælta sønt æn sag d jør* (Vens.), o klagen, klyngen — 3) skænden, smæld; *ud mifer hå gon o hali æn såls sag æ hylt ælæmæjle, vics de te vi blye*

ek blye mæ te hylt te Kræn Søvrans (Agger), o: har gået og skændt over; jfr Aasen, song, isl. søngt hak, sv. sang; synge; alten-, brude-, fugle-, kirke-, lig-, noddre, op.

sangbog, no. *sangbog æn* (D., vestj., Sørvad s.); best. *sangbogen* fl. -bøger (Vens.), — rgsn.; visebog, nok også digt-samling (D.).

sanger, no. æn *quise sanger* (vestj.); i *sic sanger* (Vens.), en som synger godt: „synger“ (Ang.); se for.

sangors, no. et lille kapel, som bønderne kalder et s., Kr. Sag 111. 146.758, ved Staby kirke v. Ringkø.

sangfugl, no. *sangfugl æ best. i fl.* -fugl (Vens.), *sangfugl æn* (Agger); *sangfugl* (D.); *sangful el* (N. Stesv.); — rgsn.; *hons æ de får i sangfugl, der æ komn te jæt?* (Vens.), o: en pige, der synger; pige forvandler sig til æ, Atlas. II. 380.

sanglærke, no. *[sanglærke] æn* fl. -r (Sams); en sangfugl, *alhuda arvensis*, se Sgr V 45 412.

sank, no. *sank æn sank* (Agger).

1) spand i brønden; *æ s- æ fulen ij æ kæl* (Agger); se sanke 2 — 2) samling på noget; *æ kan ek fo nøj sank po dæm el. di påg* (Agger); *a kuñc så no sank æpo æ* (Vens.), o: ikke fatte meningen; se sanke 1.

sankø, uo.

sank-ær æt (D., vestj.);

sank-ær æ æ (Vens.); fl. fl. -ød (Heil. h.);

sank-ær sånt sånt (Agerst.);

sank sankær sankæl sankæl (Bradr.);

fl. fl. *sankæ el. sånt* (Valsb., Ang.);

Hag. s. 145 anføres høytungen *sank-ær æ* fra Ang.; det er dog mulig trykfejl for

sank [sank]; jfr. s. 74 sanke. — 1) indsamle, samle, forsamles; *sank drøs*, samle-rvning, *sank ucs*; *sank høje samæl* (Vens.), sætte hø i stak; *jæt bærn i æ øer, de ær int mys*, sei kun æ muñ, mæn de sankær ddk** (Valsb.), o: samler til bunke; *vi ska ha et sånt samæl* (Agerst.); *der på fule mys fdlk samelsant* (Valsb.); *sankas* (Bradr.), forsamles; samle ordene i talen til forståelse (Vens.). Mb. — 2)

sank-ær æd (Agger), kun i betydningen: hæve op; *sank uan på*, se sank 1; jfr. Aasen, sanko, isl. sv. samka; samme, samt, savne; for.

sankelse, no. *sankels æn* (Vasth.,

Ang.); hymændenes forsamling for at rådsle, også om sognerådets møde (Ang.); jfr. grande, vide.

sankesten, no. afsamlede småsten (Ang.).

sankning, no. *sdynknaq æn* (Bradr.); = sankelse.

sankte, to. helhg: „hjælpe mig nu Peder og den sante mand!“ Kr. II 231. 11, se salte; „død og krone“, „pine“, „sante Knud“; djævelen kan ej tage en mand, fordi „santelegem“ er i ham, Kr. Sagn IV. 168. 586; „min sante gud!“ sts. VI 298. 31. lat. sanctus, helhg; se sandt.

Sankt Anna, no. i en besværgelse for „solskud“ (s. d.) kvæg, se Kr. Sagn VII. 469. 31.

Sankt Bartholomæus, no. helgendag, 24. Aug., skæres malurt, Kr. Alm.² I. 38. 203, se Bartholomæusdag.

Sankt Dorthea, no. helgendag, 6. Febr., springer Dorthea lige ud og påskehø bryder gennem, Kr. Alm.² I. 38. 209, 69. 32, se Dorthea.

Sankt Ellensrod, no. lægemiddel, radix mulæ udleveres (Peters.).

Sankt Gallus, no. helgendag, 16. Oktob.; *Hedevege røjn o Galusses tar, så ka di so røje i moser o kar*, Kr. Alm.² I. 79. 8. 9; jfr. Kr. IV 372. 86; 1. Hedeveg.

Sankt Georg, no. „når Sant Georg korstæster herren, Sant Markus genopvækker ham og Sant Johannes bærer ham, er verdens ende kommen“, o; når langfredag falder d. 23 April, påskedag 25. April og Kristi legemstest 24. Juni, dette skal være indtruffet 1886 (N. Slesv. efter Nostradamus); se St. Jörgen.

Sankt Gjortrud, no. helgennavn; frugtstanden af landens mælkebutte (*taraxacum officinale* Web.), hedder Sankt Gjortrud; kan man med ét pust blæse Sankt G. af stolen, får man en ny kjole det år, Kr. IX. 76. 806, (Thy); se Gjortrud.

Sankt Gregers, no. i besværg. mod rotter, Kr. Sagn VI. 419. 39; = flg.

Sankt Gregorius, no. helgendag, 12. Marts; „aften skal man så kalfre“, Kr. Alm.² I. 37. 90. se Gregorius, Pedersdag.

Sankt Hans, no. helgennavn; i en besværgelse; Jesus siger: „hvem ryster og kryster mit helige blod?“ — Da svared St. Hans den holde: „det gør

både den hede og den kolde!“ J. Saml. IV. 111 A B; han kan binde maren, Kr. Sagn II. 243. 64; „St. Hans med den røde mund“, Dania IV. 250 = Chrysostomus, forblømmet udtr. for penge.

Sankt Hans aften, no. se Sankt Hansdag.

Sankt Hansblus, no. *Sankt Hans blus* el. *blus* (Lem): = rygsm.; *am aftenen for Søn Hansda had di Søn Hansblus po jøn heler æn æfen hys, å dærk aften samoltes heqson ure Søn Hanskål æpo Hual* (Hole) *bak å kant amör i kålen* (Lild s.); blus blev tændt St. Hansaften, for at heksene kunde se at ride til Bloksbjerg, ellers står de i fare for at blive hængende på brøndvippen, Sgr. IV. 140. 60 (Vens.); for at lyse for heksene, Sgr. V. 173. 60; for at kyse dem, Sgr. IX. 239. 834. ungdommen danser om en høj med blus på høje stænger St. H. aften, Kr. Sagn I. 286 øv., III. 65. 338; se om skikken, Kr. Sagn VII. 112-14, Alm.² IV. 5. 6 14, Thiele Overtro nr. 306, for at værg mod brand i korn; J. Saml. IV. 236, Sgr. IV. 51. 36, VI. 77. 694, 207. 60, Kr. Almuel. IV. 26; jfr. Daas. Bygdesagn II. 76, Haukenes III. 173, Hagemann s. 100, Nicolauss. Nordl. III. 14, Folkl. Journ. II. 348 (Norge), Stollis Opt. s. 59 anm., Cavall. Wärend I. 298, Nyland IV. 59; Grimm, Myth.² 581 flg., Folkl. Rec. I. 101, Yeats s. 2, Folkl. Rec. IV. 97, Amer. Folkl. III. 18 (Iri.), Folkl. Journ. I. 26 (Skotl.), IV. 235 flg. (Cornw.), Méhus. I. 95, 115 (Frankr.), Magyar T. s. LIX; Folkl. II. 128, VI. 94 (Grækenl.); blussene menes at være rester fra en gammel solfest, se Grimm Myth.² 583 flg., Mannhardt, Baumkultus I. Johannesfeuer i registeret, Hartl. Science of Folkl. s. 249, Frazer, Gold. Bough II. 246 flg.; kirkeligt forbud mod dans i kirker og kapeller, Dania III. 349.

Sankt Hansdag, no. *Sa Hansdag* (Rkb.); *Sankt* el. *Søn Hansda* (Vens.); *Sa Hansda* (Elsted); en helgendag, den 24. Juni; som de efterfølgende bemærkninger vil udvise, er det en særregnet mærkedag og står som sommersolhvervsdag jævnsides med julen; folk i Grenå holdt måltid på høj, Kr. Alm.² IV. 18. 43; for St. H. trækker torden mod vejr, eft. den, med vejret, Kr. Alm.² I. 76. 50, kranses ko af hyrde, kransen lægges

over staldøren; hyrde, som kommer først hjem, kaldes „heks“, sidst „nat-ravn“ (se natravn 3.), Kr. Alm.² I. 16. 42 (dianherred); -aften har de unge lege-stue, hvor karl og pige makes, Krist. Alm IV. 10. 20; gadelam uddeles IV.² 7. 14; man lægger 9 forskell. blomster under hovedpude, får i drømme kæreste-rørsel, Kr. Sagn VII. 259. 94; jfr. Wigstr. FS. 370. 94. 98; skal man lægge i kskel-¹⁰ ornen, så forslår brændet, Sgr. VII. 90. 588;

St. Hans nat er det, at marken ned-trædes, gundæblerne stjæles, blomsten plukkes i ævent., se Gr. Æv. III. 103, II. 20, J. M. s. 3, J. K. Folketev. 176. 179, Kr. V. 2. 14, Ævent. III. 172, XI, jfr. Asbj. I. 259; råder alle djævie på slottet, Kr. V. 24; samles hekse, dyr, ravn i træ, ved galgen, på kirkegård, og der kan få svar og hjælp hos dem, Kr. Æv. ²⁰ 150. 270, III. 211, Kr. V. 368 flg., Sgr. IX. 127; — duggen som falder St. Hans nat har mærkelige kræfter, den kan være skadelig, man må samle linned, som er på bleg, ind den nat, for ej ved brugen af (i natild (s. d.)), Kr. IV. 383. 406, jfr. Kr. Almucl. IV. 160. 467, se nimmerdug; de bærdes i den, Kr. Sagn VI. 393. 49; men også legende, så den gør blinde seende, se Gr. Æv. II. 119, Kr. V. 369 flg., ³⁰ Ævent. III. 212, Gr. Registr. 70 a, jfr. Liebr. Gervas. 230. 139 (Frankr.); jfr. Asbj. I. 246, Skytt. h. 157, Hildebr. 99. 18; fra grav: Wigstr. II. 348, Nyland IV. 60, Lenzel 92, Lindh. Lappb. 12; Veckenst. Vask. I. 399 (Sachsen), Urquell.² I. 11, Kvist. I. 71. 385. 556. 887; bade sig i bagen, Wigstr. FS. 414. 62; — asketræs-grøn, skåret i guds navn helbreder sår, JK 161, St. Hans aften eller nat plukkes ⁴⁰ legende urter stiltende, Fb. Fr. H. s. 48, Thiele II. 177, Kr. Alm.² I. 76. 48, Sagn VII. 258. 984, vist alm.; jfr. Sundbl.² 173, Gess. 30, Mhoft 222. 302, Kuhn, M. S. 330, Skytt. h. s. 119, Wigstr. II. 127, Cavall. Warend I. 293, Black. 91, Liebr. Gervas. 281. 108. 177 (Frankr.); samles bregnefrø (s. d.) jfr. Wigstr. I. 132, Liebr. Gervas. 229. 132 (Frankr.); vejrer bjergfolk deres fest, Kr. Sagn I. 177. 644, da kan skatte ⁵⁰ søves, Kr. Sagn I. 357. 72. 370. 07. 381. 44, Asbj. III. 229, Amms VIII. 89. 124, Urquell III. 163; skæres flinkelrut (s. d.) af slagvol (s. d.), punde til fræmt (s. d.),

Leiberg Jysk Ordbug III.

en hesseligten, skåret St. Hans aften, kan man binde hugorme med, Kr. IV. 402. 593; St. Hans aften rejser man ul heilige kilder og offerer, se Kr. IX. 199. 34, Sagn III. 210 flg., Thiele II. 22, Grb. s. 173; også fruenat. Kr. Sagn III. 218. 04. 12; henter kirkebly som råd mod gift, Thiele Overtro nr. 436; døde samles i kirke, Folkev. XI. 475. 488; — St. Hans aften ¹⁰ eller nat rejser hekseene til Bloksbjerg (s. d.), Troms (s. d.) kirke, eller andre steder for at mødes med djævelen og danse, jfr. Thiele II. 90. 100, Overtro nr. 724. 726, Grb. 152 nr. 17, Sgr. IX. 239. 833, Kr. IV. 207. 292, 212. 297, 318. 415, 321, VI. 197. 270. 271, VIII. 108. 305, 262. 444, IX. 71. 757, Gr. Gl. d. M. I. 60. 24, II. 244. 402, Fb. Fr. H. s. 36, jfr. Haukenæs IV. 490, Sande I. 44. 53, Kleiven 38, Folkev. VIII. ²⁰ 465. 11. 12; de samles i kirketårn, på korsveje (Norge), Liebr. Volkskunde 319. 52, Storaker, Till. s. 8 flg.; i Vindbles kirke, Kr. Almucl. IV. 9. 13, jfr. Mhoft s. 913 flg., Strackerj. I. 343 b, Krauss, Volksgl. s. 116, Grimm, Myth.² 1030; de svider under deres fart kornet, Kr. Almucl. IV. 160. 466; alle ledde lukkes den aften op for den vilde jeger, Thiele II. 114; samme aften indelukkes katten (s. d.), for at hekseene ³⁰ ej skal bruge den til røledyr, Grb. 154. 25; man samler ovntøjet i hus, Gr. Gl. d. M. II. 110. 86, 244. 399, Sgr. VI. 77. 694; sætter røn (s. d.) over alle døre, Kr. IX. 71. 756, Sgr. IV. 140. 60, jfr. Skytt. h. s. 157; sætter rønnepinde i hør, Krist. Alm.² I. 76. 47; eller gråboner (s. d.), Grb. 154. 25, Thiele Overtro nr. 725; i Sønderborg blev skrevet kors på stene af drengene, Thiele Overtro nr. 727; jfr. ⁴⁰ I. kjerne II. 155. 36 a, Kr. Sagn VII. 102 flg., hekse råbes ud, 106. 82; — St. Hansnat står bjergmandshogen på stolper med dans, Thiele II. 180, Kr. VIII. 2. 2, Sagn I. 253. 881. 256. 892, II. 18. 69; jfr. Yeats, Irish Folkl. s. 2, den nat er der fest hos alfer; samme nat flytter bjergfolkene over Limsfjorden, Kr. III. 8. 5; — der skal kommes salt (s. d.) i brøndene, for at hekseene ikke skal kærne smør i dem, Sgr. IV. 140. 60; en glød i mælkespanden, for at værne mod forgørelse, J. Saml.² I. 48 (Vens.); — der skal sættes grønne ⁵⁰ hylderis i hørren, „hytdeblus“ (Sæll.), Sgr. II. 110 flg., VII. 89. 584. 586, 239. 11;

Krist. Sagn VI. 424. VII. 103. 54. 55. 70; i Sverrig løves agre, Cav. Wär. I. 184, Gasl. 30, Amins. IV. 107, Djurklou, Unnarbo 7; hyppes hvidkålsplanter, Sgr. VII. 89. 585; tre dage før St. Hans skal alt lærred tages ind af bleg, ellers brænder det, Sgr. V. 233. 806 (Sams), jfr. Wigstr. FS. 414 62; kreaturerne skal St. Hansdag høstes med „troidkost“ ned ad ryggen og kærne malkes overkors i en æggeskal, Sgr. II. 110 flg.; kærne skal den dag ind før solnedgang, Sgr. VII. 44. 147 (Fyn); skikkene er hyrdeskikke, Meyer Bad. 103; St. Hansaften skal man vogte sig for at give noget bort, thi dermed følger ulykke, Sgr. XII. 64. 136 (Fyn). Alm. bemærkninger om St. Hansskikke og hvad dermed følger, findes hos Wuttke, se regist. u. Johannesnacht, -tag, Busch Volksgl. s. 76, Urdsbr. V. 129, 20 VI. 102, Strackerj. II. 55. 324; St. H. er også en mærkelig nat på Island, da bliver sæler msker, Arnas I. 632, „lasegræsset“ vokser op, s. 645; „ønske-“, „løsning-“, „usynlighedssten“ findes, s. 648, ligeså „livstenen“ s. 654; man sidder ude på korsvej, s. 437 flg., jfr. Cav. Wär. I. 184; jfr. gadebasse, haletudse, mid-sommersdag, rugdreng, solhverv, Valborg, ræk-ild.

Sankt Hans fane, no. søndag morgen efter St. Hansdag samledes drengene, både gård- og husmandssønner ... med dannebrog- eller Sankt Hans faner, s. et hvidt flag, pyntet med påheftede kranse, bånd osv., som forgangsdrengene bar, J. Saml. IV. 237, fra N. Tranders; jfr. Kr. Alm.² IV. 17. 40. 41, se 1. favn, magreve.

Sankt Hans's forjager, no. *Sen Hans faja'gori* best. (Vens.); den hyrde, som fik sine køer ind først St. Hansaften; den hyrde, som løber, mens han kobler kærne, St. H. aften (Borglum h.), jfr. Pb. Bondeliv s. 333 ned.; også måske den hyrde, der var nr. 2 i rækken; den 3die kaldtes så *Sen Hans faja'goris playor*, se græstylv, kejser, lopled, morgensvane, sovekrog, syvsover, tallerkenslikker; kreaturer smykkes, se Krauss Hexens. 19 a, Mannh BK I. 390, Knoop Posen 331 19.

Sankt Hans gilde, no. et gilde, som de unge holder søndag før el. efter St. H. dag, Kr. Almuel. IV. 21. 43. 44, Jyll. I. 241.

Sankt Hans-ko, no. ko, som hyrden pynter med blomster midsommers aften; den med blomster pyntede St. Hansko trækkes stadig hver St. Hansaften gennem Hjørings gader* (1902), Fris VN. 145 b, jfr. Pb. Bondel. 334.

Sankt Hans kone, no. småpigerne, som drengene dansede med, søndag el. St. Hansdag, J. Saml. IV. 239.

Sankt Hans kál, no. J. T. 340; kaldes også: Sankt Hans løg, J. T. 223, vistn. alm. i Vestj.; *Se Hans løg* (Mors); **Sankt Hans urt**, J. T. 340, (Saksild), jfr. Kr. IX. 44. 490; navnet på arter af sedum, især sedum telephium L.; vil en pige vide, hvordan det forholder sig med andres kærlighedsforhold, skal hun St. Hansaften, efter at solen er gået ned, plukke St. Hansurter og binde dem sammen stilhende to og to; ved hvert par, hun hænger op, tænker hun på to, hende bekendte personer, en karl og en pige, som menes at have sind til hinanden. Hun kan da se af plantens vækst, hvorledes det forholder sig mellem dem. Visner den ene eller begge planterne, er det et ondt varsel, flere steder siges, at han el. hun da skal dø, i alle fald kan der da ikke tænkes noget forhold mellem vedkommende. Planten til højre er

for karlen, den til venstre for pigen; vokser de hver til sin side, da flyr de hinanden; vokser de begge til samme side, da er det den ene, som flyr eller sviger og den anden, som søger; allerbedst er det naturligvis, hvis de vokser frodig sammen, JK. 72. 81; på St. Hansdag satte man St. Hanskál; klemme mellem bjælkehyldeerne og jernbandene, hvorpå hyldeerne lå, man satte 2 og 2, så hver to kál var for et par kæreste-folk, et bogstav blev skrevet ved hver stilk. Groede de og snoede sig om hinanden, vilde parret blive gift og elske hinanden; veudte kálene sig fra hinanden, bristede kærligheden. Havde pigerne sat kál op, listede karlene sig til at sno dem om hinanden (N. Slesv.), se kjørestekal, levekál; en plante opsat for hver person i huset, varslende ved vækst el. visning vedkommendes sundhed el. sygdom, Sgr. VIII. 62. 216; om hele skikken, se Sgr. IV. 125. 321, VII. 90. 587, VIII. 62. 213-15, Thiele Overtro nr. 622, J. Saml.² III. 127,

Kr. Alm.² I. 76. 53. III. 174. 62. Sagn VII. 358 s. flg.; jfr Skytte h. s. 157. Wigstr. 121. FS. 370. 92. Runa V. 61. Busch, Volksgl. s. 80. Urquell I. 8 (Ditm.), I.² 270. Brackerjan I. 90. 120. Kuhn, W. S. II. 76. 487. 489. Melus I. 108. Krauss, Volksgl. 34. Rivista I. 865 ned.

Sankt Hansnat, se Sankt Hansdag.

Sankt Hansolie, no. lægemiddel, *sedum hyperici infus* (Peters.).

Sankt Hansorm, no. *sant Hans-ormen* (D., Malt); en lille lysende bille.

Sankt Hans rente, no. afgift af renter, kyllinger, smør, ost til degn, se Kr. KT 98.

Sankt Hansrod, no. lægemiddel, *adiantum rhizoma filicis* (Peters.).

Sankt Hans rug, no. *sen Hansroge* (Vens.), *troucan* (Vens.), sommerrug.

Sankt Hansurt, no. „St. H. perforatum“ til trolddom, J. Saml. IV. 155. 116. *a. hypericum perfor.*, jfr Gasl. 30. Runa V. 71. Busch Volksgl. 120. Hardw. Tr. 149. 150. *hyper. el. schleranthus* P. Volksgl. II. 95. 28; „fætthenne“, *sedum acre*, P. Volksgl. V. 73. VI. 159.

Sankt Hedevig, no. se St. Gallus.

Sankt Jeppo, no. Sante Jeppes vise, se Sgr. II. 50. 280; jfr. DgF. nr. 100, Sankt Jakob.

Sankt Jörgen, no. helgend., 23. April, sætter engen græs, Kr. Alm.² I. 74. 25. se Jörgen, St. Georg.

Sankt Karen, no. helgennavn: *Sant Karen heia date*, 25. Novb., kalenderdag, Kr. IV. 372. 287; legendevise DgF. nr. 101; om det i Karens uge, vil det sne i 18 uger Kr. Alm.² I. 86. 21; se Karensdag, vinter.

Sankte Knud, no. helgennavn: i *sen* „og hjælpe mig nu Peder og den sante Knud“. Kr. II. 230. 9; Knud Hertug (Jan.) driver julen ud, Kr. IV. 369, jfr. Strand IV. 50; Knud Konges dag er 10. Jan., han kaldes „Le-Knud“ el. „Bonde-Knud“ og afmales med høle, se Kr. Alm.² I. 77. 28; se Knudsdag.

Sankt Johannes, no. se St. Georg, S. Hans.

Sankt Margrete, no. legende, Busk 30. 222. se Margretes dag.

Sankt Markus, no. se Sankt Georg.

Sankt Mathias, no. se Mathias 2.

Sankt Mette, no. helgendag, 3. Oktb.,

skal kvæg tages på stald, Kr. Alm.² I. 102. 61; se Mette.

Sankt Mikkel, no. helgend., 29. Sept., alm. om dagen, se Kr. Alm.² I. 78. 92 flg., se Mikkelsdag.

Sankt Morten, no. helgendag, 11. Novb., „da kommer St. M. og spørger om gæstegen, ridende på en grå hest; blæser det den dag, bliver kornet dyrt, falder der sne, bliver den liggende vinteren igennem, Kr. Alm.² I. 80. 17-20; kvæget får Mortensaften gratis at æde, sts. 102. 60; fremdeles Afzel. Sagob. III. 150, Pf. GE. s. 193 flg., se møller II. 650. 11 a flg.; Mortensaften flg.

Sankt Olesdag, no. d. 29. Juli, helgendag; Olafsmesse, Afzel. Sagob. II. 56. 90, Hazel. V. 12. Haukenes III. 171; *te sanke Wolada komar* (Vens.), næstkommende,

St. Olesdag: på den holdes *Wolles mark* i Århus; *en søn Wolada sku de vær ful kan i roved* (Lild s.); efter Sankt Wollesdag modnes kornet ligeså meget om natten som om dagen, den dag skabes humlen (Syd Himmerl.); hier, der sværmer for St. Volsdag kan tjene at lægge til om vinteren, Kr. VI. 267. 131; den dag skal skæres malurt, Kr. IX. 76. 87; må græs og korn ej røres, Kr. Alm.² I. 77. 74; Olaf den Hellige sejler gennem troldes væg, m. fl. sagn, se Thiele II. 27, Kr. Sagn III. 224, DgF. nr. 51, Hauken. VI. 263, Faye s. 10, Vang Reglo 7, Sande II. 193 flg., Kleiven 50, Nicol. Nordl. II. 89, Wigstr. FS. 276, Afzel. Sagob. II. 55. 78, Nordlander, Sagor s. 86, Grimm Myth.² 516; sejler omkap med sin broder, Wigstr. II. 110, FS. 276, DgF. nr. 50; han (?) sidder i bjærgen, Sv. Ldm. Bih. I. 178; i spåner skræbes af hans økse til lægedom, Wigstr. I. 200, H. Peters. Nordh. s. Gude-tro s. 83; hegdom for vorter i hans kilder, Folkev. XI. 462. 356; offer deri, Wigstr. FS. 277. 813.

Sankt Oles løg, no. se Sa-Wols-løg.

Sankt Peder, no. en af Herrens apostle, se Pedersdag, flg.; er portner i himmerige, se J. K. II. Folkemv. s. 112; Gr. Gl. d. M. I. 187. Kr. V. 245, VI. 245, VII. 246, Sagn II. 260. 40. 41, Sgr. I. 12. 11, VII. 203. 206, VIII. 81, X. 5, Efterskæt s. 193. 198, Arne 32, jfr. Asbj. I. 97, Arnas II. 38 flg., DgF. III. 903 b, Grimm, K. M. nr. 35. 81. 167, Busch Volksh. 230.

296, Magyar T. s. 20, R. Köhler, Aufs. s. 48; i besværgelse: „du skal vandre idag“ sagde St. Peder, Kr. VIII. 401.744; Vorherre, St. Peder på bjerget han red*, Sgr. III. 40.73, jfr. Aldén 111, Cav. W. I. 418-19, Amins. II. 109.2, IV. 78 ned., Nordlander, Troldd 123, P. Volksk. V. 20.57; Folkl. Journ. II. 33 (Irland); i en vane: „og hjælp mig nu Peder og den Sante Knud!“ Kr. II. 230.9, jfr. Ndl. Volksk. III. 215; nævnes med Vorherre som fadder hos bonden, Kr. IV. 283, Sagn I. 443-46, Eftersl. 67, Sgr. I. 52, Faye s. 17, jfr. Thiele II. 247, Nordl. myth. Sagner 7, Hoffberg s. 60, Sande II. 137; er i sagn og eventyr som henføres til hedenske motiver, Gr. Myth. ² XXXV flg., Wuttke nr. 15.21, Strackerj. II. 5.264, alm. på vandring med Vorherre, se Gr. Gl. d. M. I. 160, Kr. VII. 113.16, Sagn II. 254 nr. 2; kommer til mesteren (s. d.) over alle mestere, Kr. VI. 239.329.330, jfr. Asbj. I. 92, Grimm, K. M. nr. 147, hest I. 599.6 a; er med til at give den håndløse pige hænder, Sgr. XI. 167, jfr. Gr. KM. nr. 31, Köhl. Kl. Sch. I. 519, Gr. Registr. nr. 46; møder som gammel mand, Sgr. VI. 143, jfr. Magyar T. s. 141; som tigger, Mhöff 49b.49; vil mod Herrens vilke ind i et værtshus, Sgr. II. 205.796, jfr. Busch s. 225; nægtes hus, Sgr. III. 232.25, konen bliver til straf tudse; synes ikke om, at herren stikker ild i et hus, Kr. VI. 242.391, jfr. Clouet Fict. I. 21 flg.; giver 61 el. tre ønsker, Thiele II. 306.1 II, jfr. Haukenæs II. 195; se rig III. 55.41 b; Köhler Kl. Sch. I. 102; Herren og Peder får brodde i deres træsko og giver til tak tre ønsker til ameden, Kr. V. 241, jfr. Grimm, K. M. nr. 82; Peder tærsker korn og får prygl, Kr. IV. 333.424, jfr. Z. f. M. I. 41.471, II. 14, IV. 50, Ndl. Volksk. II. 87.2.168, Busch, Volksh. 228, Rivista I. 269.5, Tr. popul. III. 448 flg.; besøger jorden og opdager onde års nytte, Gr. Gl. d. M. III. 127.85, Kr. VIII. 369.657, Sagn II. 259.37, jfr. Rivista I. 103; skaber tre slags kvinder, Kr. IV. 336.430, SkS. 106, se kvindfolk, Wh. Vik. XI. 252, so; øger sammen med Herren konens brød, M. Skærdde s. 34; vil råde for vejret (s. d.), Kr. VIII. 368.656, jfr. Cav. War. II. XI. ned., P. Volksk. I. 165, skaber en Morsingbo, Kr. SkS. 61; en Fyubø af en

hestepære, Sgr. I. 221.124, Kr. Sagn II. 250.39, Gjelbo af fort, Kr. Sagn II. 259.38, jfr. Dania II. 22; Z. f. M. II. 158 hvor en Slovak skabes af en kokase, Onsvolksk IX. 13, Ndl. Volksk IX. 28 s. jfr. Weinn Volksk I. 24 anm.; yunker den flittige pige, der skal have den dørne dreng, se Sgr. I. 222.47, Kr. VIII. 368.656, Sagn II. 257.29; jfr. Cav. W. II. XII, Onsvolksk III. 90, Krauss Sreca 169, March. II. 338 nr. 187, P. Volksk. I. 165; synes at skomagers kone er grun, indtil han ser gennem Herrens briller, Kr. Sagn II. 256.27; beder Herren forløse fødende kvinde, Kr. Sagn II. 257.30-34; mener, at det går dårligt til i verden, uskyldige lder, sts 258.36; hjælper bonden, der er i forlegenhed med de 8 svar, Kr. Æ. III. 254, jfr. Dania II. 200 flg., tælle; lukker op for en gift kvinde i paradys, Rivista I. 918, jfr. Sgr. I. 12.11; den gerrige kone bager pandekager til ham og Herren, Kr. VIII. 370.658.659, se Cav. Wär. II. XXXVII, I. 346, Gjertrudsmutte, vibe; legender om St. P., se Hertz, Elsass 40 flg., Köhler KS. I. 58 ned.; Vorherre og St. P. aflegnede på en æske, Kr. VII. 239; se rugpedersdag, rød skjæg.

St. Peders dag, no. natten til St. P. dag, 22. Febr., tændtes blus på Vesterhavsoerne; på Sild brændtes blus på Tinghojene, hver landsby havde sit eget; om eftermiddagen var der dans og spil, som afslutning på vinterens glæder, Hejmdal nr. 47, 1901.

St. Peders leg, no. en regneopgave: 32 Kristne og Jøder el. Tyrker skulde opstilles i en række, hver mende skulde kastes overbord el. skydes; så opstilledes de således, at alle de Kristne blev i live; opstillingen og formen nedenfor, kun vokalerne gælder: a=1, e=2, i=3, o=4, u=5; de lange streger er de Kristne:

po-pu-le-am vir-gum ma-ter re-gra-fe-re-bal
(Vestjylland i Årene 40), jfr. Hazel. V. 19, (Wossido Råts. 222.973), Northall Rhymes s. 321 ned., Mélus III. 273, se regist. 580, jeux*, Bassett 381, Pitré Ua IV. 475, jfr. Le-land Etrusc. 277, Hjelmqv., Bibl. Nann 187.

Sankt Peders skjæg, no. *Sankt Peders skæk* (Brander.), = istap, se Pedersdag.

Sankt Peders urt, J. T. 156, en

plante, plettet gøgeurt, *orchis maculata* L. (Alb.); lægemiddel, udleveres flores hyperici el. herba veronice (Peters.).

Sankt Poul, no. helgenavn, i en besværgelse, Kr. VIII. 401. 744; han irettesættes af kælling, Arnas. II. 40, se Poulsdag.

Sankt Sebaldus(?) no. helgendag, 19. Aug.: når lyngen blomstrer den dag, varsles snevinter, Kr. Alm.² I. 78 85.

Sankt Simeon, no. i talremsen: stat op, Sante Simeon, og sig mig, hvad én er! Gr. Gl. d. M. II. 68, med hartad utallige varianter, se f. eks. Amer. Folkl. IV. 215, jfr. Dania II. 195, Böhme, Kinderlied s. 328; tolv.

Sankt Steffen, no. hans legende og vise, Afzel. Sagoh II. 44 flg.

Sankt Steffensblod, no. varmt øl, som drikkes for dag, 2den juledags morgen, Kr. Almuel. IV. 115. 336.

Sankt Steffensdag, no. *Stefansdd* (Hanh.); d. 26. Decemb., 2den juledag; *de stou no hén te sin Stéfans da om aulen**, Grb. 45. 54; *æ Sæn Stéfans dare kom di og i kerk i lyse kðvøler* (Lild s.); *! skul ha komen te mæ ðm júlæn, mæn a ha nua*! *sþ hqj mæj, di kam te ham æ Sæn Stéfans mæn* (Vens.); *di kam til ðp Sæn Stéfans mæj, ð æ skul di* *topa* *dm, huæm ðu ku blyu fæst færa mæ ðje bæstefu ð æd kam æd jow æn æp, ðm kðlæn ð pigern ku tæ* (sinke) *kudraþr* (Lild s.); jfr. karlene fejer stald for pigerne, Bergh I. 68; kaster gødning fra andres stald, Hazel. IV. 17; natten mellem første og anden juledag drives ækens optøjer i Hanh., Vens., måske flere steder, skorstenene stoppes, klinkerne på døre fastbindes, møddingen kastes op mod stalddørene, så karlene ikke kan komme ud el. „møges inde“ i stalden, se møgbære; slibestenen tages af troget og lægges i døren, således at den triller ud, så snart gangdøren åbnes; når der om morgenen så er opryddet og fejlet, så er *Stefan jænt uæð* (Thy). Det er ind karlene, der er på farten, enten tærer de vogn og seletøj ud på marken, lytter slibestenen fra sin sædvanlige plads ⁵⁰ eller de ser at bemægtige sig pigernes daglige klæder el. deres kistenøgle, så at de intet tøj kan få, gemmer ildtang, luffekedel og hvad andet de kan hitte på.

Men mens karlene er ude på spilopper i nabogårdene, lister pigerne sig til at sætte en spæd kalv ind i karlenes kammer. Derpå tager de alle seugklæderne væk og gemmer dem, Sgr. X. 46. 182 (Vens.). Kr. Almuel. IV. 99. 300, 112. 323, 114. 333, jfr. Sundbl.² s. 140 flg., Bergh I. 68, Strackerj. II. 27. 291, 47 (pinsenat); folk gik omkring med udstoppede dukker „Stavener“ el. „Staffener“, satte dem ind i husene, lagde dem i senge, forvarede dem i karlekamre el. satte dem op på skorstenene, men det måtte gå i hemmelighed, ellers fik buddet sin „Stefan“ med tilbage, Kr. Almuel. IV. 112. 323. 24. 31. 32, jfr. fissenmand; den af børnene i et hus, der 2den Juledag kom sidst op om morgenen, fik navn af Steffen, Kr. Almuel. IV. 112. 325; han måtte ride ind til naboen på en gaffel; når han dér havde fået noget til gode, blev han jaget bort med de ord: „du er en doven hund og skal være den dovneste hele året rundt, du langslåper“ (Fjolde); „Sankt Steffen han rider sin foler i vand, imod den blanke stjerne“, Kr. II. 124. 4, Afzel. nr. 91, Hofb. Netike 205. 262; jfr. DgF. nr. 96, se også DgF. III. 880—85; St. Steffen er i middelalderen hestens patron; omridt juleaften i V. Vedsted ved Ribe, 2den juledag om morgenen til en lille kro i den nordre ende af sognet i Valsbøl, den, som kom først derud, kaldtes Steffen og trakteredes frit, se Fb. Fr. H. s. 74, Bondeliv s. 237, jfr. Mhardt BK. I. 402 fl.; rida Staffansfærd, Sv. Ldm. I. 251. 253, Aldén 130, Henriks. 6.

Sankt Steffensdævre, no. dævre hos bonden 2den juledagsmorgen har ⁴⁰ alle ret til, som i høst har arbejdet hos ham, Kr. Almuel. IV. 115. 334.

Sankt Steffenskage, no. kræves af en mand ved den, som har fået held til at røve fra ham hans møgber og skovl, så han ikke kan få sin stald gjort ren, Kr. Almuel. IV. 113. 326.

Sankt Steffensnar, no. Steffen el. Steffensnar kaldes den, der sidst kommer i klæderne Steffensdag, se påskevæder, Sankt Steffensdag.

Sankt Steffensost, no. ved frokosten anden juledag serveredes fint brød, flæsk og anden kødmat samt den dejlige Sankt Steffensost, som denne morgen måtte

frem selv hos de mindre husmænd. Det var en ægte sødmælks ost, som blev lavet ved St. Hansdagstid, mens der endnu var no godt i grejst*, J. Saml. X. 81 (N. Vengssell); de gamle har altid talt så meget om Stafensost og fastelavns flæsk og påskemæg og pinse pandekage og Mortens gås; Stafens ost og kage skulde vi altid have Stafens morgen for ikke at blive grå, Kr. VI. 274. 206-7. Alm. IV. 115. 335 37.

Sankt Sören, no. helgen, hans legende, Kr. Sagn IV. 278. 12. 13; hans kilde i Ry, besøgtes hans kalenderdag, 23. Oktob., se Kr. Sagn III 232. 60-63. 327. 40; samme dag skulde der sås på Anholt, Kr. Anh. 100. 240; rug sås, Kr. Alm.² I. 30. 113.

Sankt Thomas no. helgennavn; i en besværgelse: jeg lægger mig under St. Thomas, til den [det] at han skal give mig tilkende, hvem jeg er beskikket at leve med, J. Saml. IV. 119. 24, se Thomasdag.

Sankt Thøger, no. Aggerboerne påkaldte deres skytshelgen, når de skød båden i vandet og tog deres tag efter det oprår. „Tøger, Tøger“! Kr. VIII. 396. 729, se også Kr. Sagn I. 423. 65, II. 308. 44; den helliges legende, hans kors og kilde, se Kr. Sagn III. 70. 69. 207. 44. 233. 65-67 (Thy); han var hovedhelgen n. f. Lumfjorden, hans helligdom var St. Thøgers kilde og kloster i Thy, i hvis nærhed Vestervig kloster blomstrede frem; mange opkaldes efter ham [Thøger] (Vens.), se Grb. 43. 8; Thøger (Ribeegn); Berlingske Tid. 12. Maj 1894 nr. 108, jfr. kors II. 273. 46 b; jfr. lat. Theocarus (?) o: Gudkjær.

Sankt Tiburtius, no. helgennavn og kalenderdag, 14. Apr.; „Tiburtius to giver bonden hø“, Sgr. VII. 89. 77; årets første dag, første sommerdag, Haz. V. 9. Annus. VIII. 90.

Sankt Urban, no. helgendag, 25. Maj; regn den dag varsler ilde for året, Kr. Alm.² I. 75. 44. 45.

Sankt Vitus, no. helgendag, 15. Juni; godt vejr den dag, godt varsel, Kr. Alm.² I. 75. 45, se Vitus-dans.

Sankt Wol, no. se Sankt Olesdag. **sanne**, uo. *saj -or sanr sanr* (Turslev s., Vens.); svinde, aflagte, om hoven-

hed og svulst; *balen wa sanr*, bylden var svundet; *håjen sajor* (Vens.), ligeså Rimse, Djursl.

sannedi, udråbso. en slags bekræftelse: *de æ sanede et san!* (Mds b.), o: det er virkelig ikke sandt; *sanne* (Hainmer s., Vens.).

sanni, uo. i udtr. som: *go d sanu awer ed*, mæed, *we ed* (Mors), drive.

sans, no. *såns æn* (D.); *såjs* III. *såjsør* (Vens.); *sans* (Agger). — 1) = rygsm.; *han hær egen såns fdr et* (D.); *høj hø sin fæm såjsør* (Vens.); *di fæm sånsør* (D.); flt. *såns* el. *såns* (Søvind); spøgende nævnes de fem sanser: *mi ligger o mi løj, mi hjdt o mi løj o di mi tarmør* (D.); de kendes ikke ude på heden, Kr. Molbohist. 79. 257-58; 8 sanser, skæmtehist., Kr. Alm. VI. 54. — 2) hukkommelse, besindelse: *dær ær egen såns ve ham* (D.); *høj tadt bøde såjs d samløj* (Vens.); *fræ såns d samløj* (Søvind); jfr. Aasen, sans huk., fr. sens, lat. sensus. — 3) orden, skik: *ka du no gø guse såns o ed?* (vestj.).

sansø, uo.

såns el. *såns -ør -t* (D.);

sans -ør -t -t (Agger);

såjs, -ør el. *sånsør*, *såjs et såjs* (Vens.);

såns -ør -t sønst(?) (Søvind s.);

såns sånsø sånst sånst (Elsted);

såns -ør -t (Angel. Valsb.);

såns -ør -t (Agersk.). —

1) være ved klar bevidsthed, fatte, forstå; *æn hær næm ve o såns o dræk, mæn de ær et så næm o dræk o såns* (vestj.); „dær è mæn no om dær, deilæ uel hærcan trou de hæler dæc, som di æc ka såjs“, Grb. 125. 44; *dæ wa il ujan jæn løj d gøje, mæn dæ ku hær il såns; ku du il såns d kôm d hjælp mæ* (Søvind s.), forstå, have omlob nok til; *han ku hærcan sijn æler såns, ku et såns o go hjem* (Andst.); *han hærcan sansør hæle samler* (Agger), er åndsfraværende; *høj ka hærcan såjs hæle samel* (Vens.); jeg sansede at komme væk (Ang.), passede mit snit. — 2) huske, *han sånsør et gdt* (D.); *æ sånsør et et løjør* (Lindk.); *æ sånsør ena løj* (Agersk.), husker intet; ligeså Sall. — 3) i en stor mængde forbindelser betyder ordet at se til, sysle med, bringe i orden, så bruges formen *såns*; *såns mæ ndgøst* (D.), smånysle med det; *va*

ska *ha* *æ* *bæn* *sagst* (D.), puslet, ligeså Andst; hjælpe en syg, gøre hvad der til en vis tid er nødvendigt (Ribe egn); *sas æ* *vøj* (vestsløv.), gøre den istand. *sas omkre* *g* *mæ* *ndvot* (sts.), sinasysle med det; *sas æn* *tey* (Agersk.), sætte den istand, ligeså Bradr.; han sanser godt, er vindskebelig, flitig; han sanser med vognen, har noget at bestille ved den; sanser karlene til, have til hved han behøver til en rejse (Ang.); ja, *do* *kun* *bak* *d* *byk* *d* *to*, *d* *do* *kun* *sas* *d* *nyss* (Hanvrd s.), se Fb. Fr. II. s. 132; også: *do* *ka* *træp*, *a* *ska* *sas* *dæ*! (D.), jeg skal straffe dig; *s æn* *kat*, skulle den af med livet; se be-, for-.

sanskeage, no. *sånskæg æn* *-kæger* (D., Malt, Andst.); *sånskæg* (Agger); *sas-skæg* (N. Shesv.); et øreligen, jfr. flabop, luskekage, lusing.

sanselos, to. *sanselos* (Agger), = rim.

sansom, to. *såsom* (Ang.); kaldes den, der sanser (s. d.) godt, o: den flitige, vindskebelige.

sante, to. se sankte.

Sara, no. *Såra* (Vens.); *Sgra* (D.); et spældnere kvindenavn.

sare, uo. se svirre.

sarin, no. *sarin æn* *-ær* (Malt); en sø plante, *rosmarinus officinalis* L., se Sgr. III 158. 141.

sarko, uo. i udtr. som: *komer do* *so* *sarkæ* *dær*? (Branderup), o: langsom kørende med dårligt køretøj.

sarro, no. se sadde.

sarris, no. et langt, grønt kvindfolk (Horsens), Mb.

sas, no. se saks.

1. **-sat**, lf. se sætte; band-, for-, høj-, tørke-, kjerne-, mel-, mod-, mål-, om-, p-, skid-, skjær-, sten-, til-, under.

2. **sat**, to. *sat* flt. *sat* (D., Agger; Mønslesv.); *sat* *sæt* (Bradr.). — 1) *sæt*: *æ* *do* *no* *nat*? *no* *ær* *æ* *gå* *sat* (Agger); *fd* *sat* (Valsb.), få så meget man kan spise; mnt. *sat*, htsk. *satt*. — 2) adstadig, sindrig; *høj* *ær* *i* *sat* *maj* (Vens.)

Satan, no. *Satæn* (vestj.); navn på djævelen, alm. i eder; „men saten ska giv i mæ hatpoll, om han vill kiunes mæ“. Yuelb. 62; *de* *æd* *a* *satæn* *fo* *d* (vestj.); „*de* *wa* *satens*“! *æd* *drægen*,

han *sku* *søj* *fås* (Tåning); *de* *vod* *mi* *Satæn* *sæt*! (Vejen); *satemæ*! (S. Hald h.), o: S. ta mig; *de* *wa* *da* *satæns* el. *satens*! *de* *æ* *satemæ* *saj*; *de* *æ* *satæn* *gå* *mæ* *læen*; *de* *æ* *satæn* *te* *cælæn*! (Vens.); om misser, der er særlig dygtige til et el. andet: *han* *vod* *æd* *møj* *æn* *satæn* *te* *o* *broq* *æn* *hjöls* (vestj.), o: så udmærket dygtig til at bruge en hule; „å son som di tow satene skrammet“, Tkjær II. 87; *høj* *ær* *i* *el.* *æn* *satæn* el. *satæn* (Vens.); „nu skal I bare høre, hvad de satanste snøfler gjorde ved mig!“ Kn. Skytte, För og Nu² s. 134; jfr Nyrop Navn. M. s. 135, Z. f. M. II. 64, P. Vik. IV. 33, Henders. 277 m. navne på S.: S. hjælper forbryder fri for straf, Thork. 105; „S. i min rumpe!“ Kr. KT. 168. 48; „kør for S.“! Kr. Sagn IV. 353, så kan vognen køre; „nu har I fået en S.“, Kr. Alm. VI. 199. 32, tysk udtale af sådan; indskr. på jernbanevogne: D. S. B. I F. (Danske Statsbaner, Jylland, Fyn) læses: De Satans Bønder i Folketinget; ordet stammer fra hebraisk, se djævel, fanden, gammel Erik, Hakkelmand. 2. onde 4, pige II. 816. 45 a, Pus. Salapas, slem 2.

satomæ, udrbso. se Satan.

satj, bio. se sagt.

sator, no. i en trylleformel: at vogn ikke skal gå afsted, skriv med flaggermosebiod på papir: „*satou arepo tenet opera*“ og kast på en vogn, så kan den ikke komme afsted, om der var ti par heste for den, Kr. VI. 382. 275, Sagn VI. 69. 51; formelen, som er kendt og brugt til al slags trolddom hele verden over, er her hverken angivet rigtig eller fuldstændig, den optegnes i fem linier, der kan læses både forlængs og baglængs, op og ned, og lyder:

SATOR
AREPO
TENET
OPERA
ROTAS

Den er behandlet i Verh. d. Berliner anthropologischen Gesellschaft, 1880 s. 42—45. 215. 276, ligeså 1881 s. 35. 85. 131. 162—167. 301 flg.; kaldes „hin håles latin“ og bruges mod mangfoldige sygdomme, se Amins. VIII. 127, II. 104. 2. 106 g. 108 q; og foruden nævnte henvisninger kan endnu anføres Cavallius

Et Börner. 387. 79, Alm.² IV. 48. 45; se om træet og grenen, man sidder på, Børner. Jeppe, jfr. Ndl. Vlk. IX. 229, Isl. Vlk. III. 113, Urquell IV. 72, Cloustr. 157 (Indien), Rivista I. 479. 713, Ndl. Vlk. VII. 379; se æsel.

2. save, uo. i udtr. *æ min sapes, æ sapes* (Lem), sagtnes.

3. save, no. „fortælle en save“, be-
sættelse, Kr. Alv. III. 230, *o: saga*, 10
sestr; Mb. anfører „sav“ (*saw*) (Bj. h.),
en tydelig fortælling; se sandsagn.

4. save, no. *sagde* (Eist., Mds. h.; Vens.);
i Gangsted); saften, som stiger op i
levende træer, træet går i *saw* (Gang-
sted); se Aasen save, isl. safi.

savfilar, no. [*sagfilar*] best. (Sams.);
savgfugl (s. d.), også svensk: sågtilan,
Tjost s. 25; kaldes „Skidte Kirsten“,
Alm.² III. 152. 40 (Fyn).

savflak, no. tangsprælle, antronotus
(Larv).

savfugl, no. *sagfugl æn* (Tåning);
sagfuglen, en fugl, *parus major*; *no fil*
sagfuglen, æd fo vi udt æje, se Sgr. III.

215. V. 45 406. 78. 630, XII. 156. 572,
IX. 12 103; varsler regn, Kr. Alm.²
149. 92; jfr. Sgr. III. 155. 861; den
er *di din ti, æd din ti*, Sgr. I. 106. 419;

2) kartelfugl, fluefugl, savfilar, savskjærer, 30
se spækker.

savhund, no. *saghuð æn -huð*
(Lem); = savbuk.

savjærn, no. *sagjar æn* (Thy, Lild);
sagting, jærnet med savtakkede flener.

savlad, no. *saglad æn* (Thy). uk.
(Sams.); *saglad æt* (Søvind s.); lad til
at se på; se savbuk.

savle, uo. se savne.

savle, uo. *sagl -ør -gølt* (Vejr.); = 40
sag; „di swenn, di drak, — ja di drak
di sauled“, And. Begr., se sægle og
sag.

savline, no. *saglin æn* (Thy); =
sagband.

savmand, no. fingerleg, Kr. Börner.
64, se lakki.

savn, no. se sogn.

savn, no. *savn æ* best. -t (Vens.);

rgsm.; *de ku hañ vdmærk æk si savn* 50
(Apzet), se savn af, *o: savne*, også
(Apzet), *do hañ æ no saven æ de* (Vens.),

savner det ikke, [lad mig få det];
s. d. saknadr; se af.

1. savne, uo.

savne -ør savet savet (D.);

savne -s savent savent (Eist.);

savne -ør -t savent (Vens.); ft. lf. *savnet*
(Søvind); nf. *savn* (Fano);

savne nf. (Øland);

sakne sakner sakent (Valsb., Mellem-
slesv.);

sakne (Ang.);

= rgsm.; de begyndte at savne om karlen,
Kr. IV. 144. 216, *o: savne ham; di savner*
æc no, di køl (Vens.), *o: de sidder godt*
i det; jfr. Aasen, isl. sakna.

2. savne, uo. *savne -ør -et* (Søvind;
vestslesv., Holmsl.); i udtr. *savne æc*
om æt, o, tænke over; da hañ kom hjem
æ sku tæ æ savne æc om, hañ hañ høj
brugt (!) hañ pæn tæ, æd ...; hañ væt il
høve æt wa æ sku føst tæ æ savne æc

20 *om, hañ hañ høj set æt æt* (Søvind s.),
han vidste ikke hvor det var og skulde
først til at tænke over på, hvor han
havde sidst set det; „a sognet øver om
å lek mi spand sammelt op“, Jyd. I. 80,
o: jeg så til at få min spand samlet op;
Mb. anfører også formen „saule“, (*sawt*)
fra Mors i betydning overveje; *savne æ får*
(Ballum, vestslesv.), samle dem, når de
går løse, for at se om noget er borte,
30 efterse kreaturerne, tøjre dem, som har
rykket sig løs, osv., navnlig istandsætte,
hvad der måtte have taget skade ved
tøjrene, Kok (vestslesv.); jfr. Aasen samna,
isl. safna.

Sa-Vole-løg, no. *sawet-løg* (Vester-
vig); St. Oles lög, en plante, vortemælk,
euphorhium helioscopia L.

savs, no. se saks.

savvild, no. *sagvild æn* (vestj.); stam-
vild, alosa; se *majtisk.

savskjærer, no. [*sagskjærer*] best.
(Sams); *sagskjærer æn* (Søvind s.). 1)
= rgsm.; person, som saver. — 2) sav-
fugl.

savsmul, no. *sagsmul æt* (D.; vestj.);
sagsmul æt (Vens.); — rgsm.

savsnor, no. *sagsnor æn -ør* (N.
Slesv.); = savsprænd.

savspænd, no. *sagspænd æn* (Thy);
snoren, hvormed saven spændes, se spænd-
depind.

savspån, no. *sawspån æn* = ft. (Sø-
vind, D.); = rgsm.

sawt, bio. se sagt.

(s. d.) fra Lybæk el. fra Flensborg, Kr. Ordspr. s. 527; *som æn kat i tårn*, el. *æn gal kat i blegt*, *som klår fæhn* (vestj.); *som fæhn hdd løsket ham* (vestj.); *som han hdd et æn kadt lipprefken*, Sgr. V. 30. 180 (Skals); *som han wd føj igor o tarst o æ kakeldren* (vestj.); *som æn kattiq, dær ær øverfæhn* (vestj.); *som han et hdd skit, sin Kjøbenhavn bræt* (vestj.); *som han wd togt o spot wd igærn* (vestj.); *som han hdd van øfær æ for o wd komæn dp igærn* (vestj.); *han air ud, som han vil ud o fæjat folk*, Kr. IX. 41. 441, o: ledet om munden; *de sir uk som hære-gu-wæ* (Vens.), som herre-gud-wæd, o: bedrøveligt; *hun ser ur som Vår hæf haf nys hjølpen ham d sku te ham ægærn* (N. Slesv.), o: usel og forkommen; *han air ud som æn sdn hdd skit hum o æ er* (Lindk.), o: betuttet; *do æ så møj* 20 *æn sgrø jæn, do sir et wd æfær som æn øghen sir ud øbær* (D.), spottende til en, der omtaler noget mærkværdigt hos sig selv; *de sir uk te d blye ræn* (Vens.); *de sir ud te æn mørk gæl o æn spes pgnk* (vestj.), o: udsigterne er mørke og truange; *de sir ødøt ud o dr æ te æ nat* (D.), om hvad der synes overmåde svært; *et lille vindue ser ur som æn øesk i æn rakerhat* (vestslesv.); *hgr ser et ur* 20 *som i Jøns krambøi* (vestslesv.), o: uordentligt; se student; *de so gæft uk; do sicør så i uk mæl din skøler*, o: i ansigtet; *hgr sir ber uk te d skif en te d slo i maj ihjæl* (Vens.); mange udtryk, se P. Volksk. IV. 135; *s- ved: a ska ha ndwot o sje ve* (Mall), o: et lys; *fo let o sje ve* (Mall), få en lille rus; *d si wæ* (Vens.), undse sig; *de ær ene d si wæ får* (Vens.), ikke at betænke sig på; *de* 10 *sir haf ene wæ får d får* (Vens.), o: det er han hensynslos nok til at gøre; *wi si wæ får d kadt o*, o: vover ikke at gøre bekostningerne; *vistn. også vestj.: a sir ør får o kom te et*, o: jeg ængstes for det. — **reflex.** og **passiv:** *sje dæ får, de mæstær do et di gytøten æo* (Lb.), o: brug dine øjne, det hindrer dig ikke i at blive gift; *slo o sje si får* (D.), se sig omkring; *a ku et si mæ ud d et* (D.), 20 *jeg kan ingen udveje se af det; wi sicør ndk sin; di sje ndk dls mir* (Vens.); — hvad og hvorl. frugts. kvinder ser, får betydning for barn: ej genn. sprække,

Cav. Wær. I. 370; ej i flaskehals el. tom sæk el. åben grav m. m., Sundbl.² 149 flg., se henv. under frugtsommelig; ingen må se imellem et par brudefolk, Kr. Alm. III. 114. 397, Thiele Overtro nr. 355, J. K. 84. 139; jfr. Råf I. 111, Jahn Zaubér 13, Vernalek. Alpens. 397. 66, Kuhn M. S. 383. 54, P. Volksk. II. 101, slgn fort. om spøgelse, der bagfra så mellem præsterne, J. K. 156. 9; der må intet „slip“ komme i følget, JK. 84. 138; efter trolldoms-kunster må man ikke se ud, Sgr. IV. 40; jfr. Arnas. I. 511, Peters. Isl. Færd II. 134 (Laxdola); det er farligt for barn om aften at se ud el. i spejl, Råf I. 127; man må ej se et lig uden at røre det, ellers kommer den døde til at stå for en, JK. 387. 34, er det en slags bære-prøve, se lig II. 412. 27 a? jfr. Henderson 57; i folketroen er der til det, at se en el. at se noget på en vis bestemt måde knyttet særegne forestillinger; i varianterne til Amor-Psyke æventl. må hustruen ej se sin ægtefælle, jfr. Sgr. IV. 21. 29, Kr. VII. 345, se derom A. Lang, Custom & Myth. s. 64 flg., Hartl. Sc. 270 flg.; pigen må ej se den, der har voldt hendes sygdom, så kan hun ikke blive rask, M. Skrædder s. 29; — den, som først 20 ser en person, et dyr, en genstand, har dermed magten; brud skal se brudgom før han hende, hvis hun vil have magten, Sgr. IV. 126. 324, VIII. 221. 894, Kr. Alm.² III. 94. 85, Pont. Everr. s. 87; jfr. Wigstr. FS. 374. 17. 18, Gasl. 32, Amins. VIII. 93, Cav. Wær. I. 374, Sundbl.² 239, Nyland IV. 32; gennem en ring, Råf I. 114; Urquell III. 277. 13; ser man et andet mske, før denne ser en, kan man få sin 30 vilje med ham, Arnas. I. 533. 534. 555, II. 398, Daas. I. 52; den, som først ser sin modpart for retten, sin uven, sejer, Meyer, Aberg. 227, Amins. I. 115, IV. 76. 77. 4, VIII. 98. 120, Haukenæs IV. 302; derfor føres heks baglængs ind for dommer, Rydh. Magie 147; slgn Kr. Sagn IV. 582. 20, VII. 306. 79; ser ulv først hyrde, får den magt, Liebr. Volksk. 334. 180 (Norge), Folkev. XI. 454. 265, Cav. Wær. I. 339, Gasl. 49, Meyer Aberg. 225, Wuttke 30 nr. 271, Tr. pop. IX. 582 (Frk.); el. hyrden bliver hæs, stum, Laisnel II. 129, Hertz Werwolf 14 anm., Liebr. Pentam. I. 400, Roll. Faune pop. I. 117, Gaidoz, Rage

189-90. Melus. IV. 487; genfærdet kan ej slukke lys, sat over dør; thi lyset så genfærdet, for det blev set, Sgr. I. 55, Kr. Sagn IV. 158. 54. 265 ov., V. 506. 61, jfr. Kr. IX. 62. 640: har man set noget overnaturligt, må man se lyset, inden det ser en, ser kat el. kvinde fastende person, for han ser dem, bliver han syg, Kr. VIII. 275. 496; ser man fastende hund el. øg, der rækker sig, får man modsat, Kr. Sagn VII. 247; ser mand salamander først, kan han dræbe den, Folkl. Journ. VI. 157; hvad man ser først om foråret, har betydning, se Kr. IX. 54. 584. harve I. 560. 542, jfr. Folkev. XI. 457. 307, Sundbl. 2. 146; ser man vibbe om foråret, for man hører den, ikke, Sgr. VII. 58. 63, Kr. Anh. 113. 78; — et mske får lov til at se de underjordiske gude, se f. eks. Kr. IV. 39. 42, Sagn I. 71. 72. 128, Møll. 20 Bornh. 24, Gr. Gl. d. M. I. 87. 98; jfr. Grimm S. I. 35; er der tilskuere ved trolddom, ødelægges denne: spøgelse, genfærd får magt, selv om kun hund er ønde, jfr. 2. mane II. 546. 14b, Thiele II. 171, Kr. VIII. 197. 327, VI. 197. 269, Sagn IV. 154. 44. 168. 84. 192. 61. 203. 87. 223. 35. 227. 45. 285. 28. 31, V. 84. 86. 98. 99. 192. 21. 24. 228 ov. 533. 57, VI. 16. 55. 59; Gr. 201. 30 flg., Jfæra 165. 25; jfr. Arnas. 20 I. 470. 90, Grimm S. I. 161. 122, Veckenst. Volksk. I. 74, Hartl. Sc. 84. 70; man mister op (s. d.) ved at se til, se J. K. 145. 4, Møller, Bornh. 20; jfr. Arnas. II. 18, Ons Volksk. IV. 172, Folkl. VII. 413; i det hele må man ikke se vælters færd, Yeats 78, Thiele II. 270, Kr. IV. 165. 231; den, som ser troldre, bliver fjollet, Asbj. III. 50, jfr. Am. Folkl. IX. 52; ser nogen heks under trolddom, lider hun skade, Nyland IV. 57; har man set overnaturlige ting, må man se i kakeleovn, Kr. Sagn II. 109. 27; urørd, Kr. IV. 134. 192; ind ad sine egne vinduer, Kr. IV. 136. 198, se lys II. 182. 192; må ej se den modtagne gave før efter tre dages forløb, Kr. Sagn I. 349; man må ej se i en potte med trolddom i, Kr. IV. 203; så længe ungen ser i tøndens (s. d.), er den altid fuld, Gr. Gl. d. M. II. 147, JK. 343. 21, Kr. Sagn I. 352. 123. 168-70; arbejderen må ej se hule (s. I. 746. 54b) i øg, den bliver ubrugelig, se Krist. IV. 290. 403, Sagn VI. 274 og. 257. 64; jfr. Storaker 108,

Haukenæs VI. 240, Hartl. Sc. 142, se *hole: — man må ej se sig tilbage, den, som i øvent. gør det, bliver til sten el. lider anden skade, se f. eks. Kr. V. 175. 181, Ævent. 229, Eftersl. 149, Sgr. VII. 165, jfr. Arnas. II. 340. 422, Sm. Medd. II. L. Rivista I. 32. 841, II. 255, Perseus III. 97, Schmidt, Märch. 106, Cloust. Fict. I. 169, jfr. Orpheus og Lots hustru, Genes. 19. 17. 26; ej under skattegravning, Kr. Sagn I. 381. 43, jfr. Runa I. 6, Z. f. M. II. 143; ej efter at have grebet svanehammen, JK. Æv. 228, jfr. Magyar T. 101. 362 flg.; en pilegrimsrejse er forgæves, når man ser tilbage, Le Braz 212; se endnu Kr. Sagn I. 335. 07, II. 173. 107; gör man det under trolddom el. efter trolddom, mistyldes denne, J. Saml. IV. 132. 56. 60. 105, Kr. III. 244, J. K. 405. 34, jfr. Wigstr. II. 367, Sm. Medd. II. XV, Nyland IV. 127, Denh. Tr. II. 118, Le Braz 225, Urquell IV. 25. 107, Garnett W. II. 288 (Alban.), Leland Etrusc. 260. 305. 307, Schmidt Volksk. 128; antikt se Ovid. Fasti V. 439; den, som rider troldridt må ej se tilbage, Kr. IV. 321; man mister derved sin magt over genfærd, Sgr. II. 62, jfr. Runa III. 19; ens hoved (s. d.) bliver skævt, se Sgr. X. 86, Kr. III. 200. 244, IX. 62. 692, Sagn I. 388. 62, V. 296. 35, jfr. Asbj. III. 126, Sægd 108, Kleiven 23, Hazel. VI. 24, Mhoft 555, P. Volksk. IV. 163; forestill berom er særdeles udbredt, se Arnas. I. 293. 330. 561, Renvall 26, Hoffb. 39. 54, Cav. Wör. I. 342. 392. 401. 409, Skyttis h. 95, Nicol. Nordl. I. 33, III. 30. 38, Storaker Till. 13, Strackerj. I. 209 p. 281, II. 168, Kuhn N. S. 264, Weinh. Volksk. II. 79, Grimm S. I. 222, Krauss Volksk. 38. 39. 92, Black s. 58, W. Gregors. 135, Liebr. Gervas. 244. 301 (Frankr.), Melus. I. 348, Ralston, Russ. Folk. T. s. 272, Songs s. 99 (Rusl.), Urquell III. 271 (polsk), Folkl. Journ. I. 219 (Grækenl.), Hartland, Science 190. 236. 237. 242. 243, Folkl. IV. 183, VI. 208. 178, Pers. II. 295 (Indien), Tylor, Anf. d. K. II. 147. 148 (Zulu-folket), Andree, Parall. I. 25, Amer. Folk. XI. 137; se: gå tilbage, Folkev. XI. 388. 152, Urquell IV. 95. 55; brud må ej se tilbage på kirkevej, Gr. Gl. d. M. III. 169; jfr. P. Volksk. II. 99 flg.; den af brudefolkene, der først ser sig tilbage i kirken, lever længst, ser sig om efter en anden mage, Sgr.

VIII 221 903, Kr. IX. 47 312-13 J. K. 85. 142, jfr Amins VIII. 93, Råaf 111, Wigstr FS. 373 13, Melus. V. 57 58, Wuttke nr. 313; et der først. Thiele Overtro nr. 359, jfr. Meyer Abergel 220; kirkegangskonen må ej se sig tilbage, Thiele Overtro nr. 402, ej heller må man se sig tilbage, når man om aftenen i lovligt ærinde går ind i kirken nr. 718; ingen af ligfølge må se sig tilbage, snart lig igen, J. Saml. 2 III. 147; — man kan se overnaturlige ting ved at se gennem en naturlig el. kunstig åbning; ved at samle hunds ører og se gennem hullet, se hund I. 677. 5 a, Kr. Sagn II. 362. 326, V. 485. 61. 489. 15. 496. 36, jfr. Mhoft 571, Strackerj I. 142. 164, Urquell III. 247. 33; mellem hestens ører, Kr. IV. 155, VI 288. 345, Sagn I. 410, III. 480. 35, VI. 133. 25, Sgr. XI. 71. 117; jfr. Wigstr II. 324, Mhoft 194, Strackerj. I. 142 164, Urdsbr. VI. 155, Bartsch I. 190; gennem hests grime, Thiele I. 362, jfr. Skytt h. 158, Cav. Wår. I. 465, Jonss. 22; dens hovedtøj, JK. 156. 10. 188. 66 Krist. Sagn I. 90 351, II. 473 502, IV. 285 28. 291. 296. 58. 335. 58, V. 577. 34 35 74, VI. 100. 131. 21 22. 135 34, jfr. Asbj. III. 41 flg., Wigstr. I. 157, FS. 39. 160. 355. 55, Hazel VII 17; gennem bidsel, Sgr. IV. 39, Kr. Sagn VII. 69 osv., jfr. Alden Getap. 120, Djurkl. Nerike 66, Nyland IV. 69; — Storaker Sagn 21 74 anm., Hesten s. 10; se gennem bidselring; genn. ring på nøgle, Asbj. II. 69; gennem halskobbel, Thiele Overtro nr. 774; mell. puden og hestens hals, Kr. VIII. 21; jfr. Hazel. V. 36; gennem seletøj, Thiele Overtro nr. 770, (Werlauff Antegn. 385); gennem frahands pude, Kr. Sagn VI. 131 20, jfr. seletræ; genn. ring, Perseus III. 10, Bran II. 219; Krauss Volksgl 142, Ndl. Volksk IX. 54; ved at se under hestens bug, JK. 188. 67; jfr. under tømmerne, Storaker 17; gennem Fins finger, Folkev. XI. 476. 90; genn. hul i læderstykke fra ligkiste, Kr. VI. 354. 8, jfr. Urquell III. 200; i et stykke papir, Kr. VIII. 307. 521, jfr. Rochh. D. Gl. I. 194; genn. knastul, Cav. Wår. I. 360. 421, Mhoft 214 ned., Busch Volksgl. 321; i et ligkistelag, jfr. Wh. I. 192 g, VII. 252, VIII 251, RD Böhmen 580; huller i malkestol, Busch Volksgl 74; hul i skammel af ni slags træ, Zug Sit. 191 79; ser man genn. hul i dødningehoveds skal,

Amins I. 114, Hofb. Nerike 225, eller i tørret skadehjerte, Amins. VIII. 102, på vildt, kan det ej røre sig; præst kender heksene ved at se genn. monstransen, se Urdsbr V 134, Melus. IV. 290; ved at se genn. ulrestrube, kan man kende hekse i kirke, Sundbl. 2 171; genn. hulboret sten, Leland Etr. 333 flg.; genn. øsken, dannet af 3 hår af en huldrekvindes hoved, Haukenæs V. 242; genn. en harve, Magyar T. XLI; genn. venstre ærme af skjorte, kjole, bukseben osv., Weinb. Volksgl V. 443, Bartsch II. 212. 86, Knoop Pm. 82, Urquell III. 97. 8; genn. hul i påskeæg, Tr. pop. X. 420; et såld, se hoved I. 655. 49, Sundbl. 2 171, Garnett II. 298; nøglehul i Lappekvindes dør, Wigstr. FS. 360. 64; værskede, Amins. VIII. 120; tørklæde, Krauss Volksgl. 141; hærlok, Kr. Sagn V. 286 (s. 289. 17; genn. eller under sin egen venstre el. højre arm, Thiele Overtro nr. 640. 733, JK. 267. 20, Kr. Sagn V. 387. 66. 508, Stjörna Odd Dr. 118. 5, Wigstr. I. 185. 193, Z. f. M. I. 35. 240 9, Krauss Volksgl. 14; eller under andens, Kr. VI. 197. 270, Sagn V. 451. 508; under hjergmands, Vang Reglo s. 75, jfr. Segner 11; jfr. Grimm Myth. 2 313. 891, Stephanius, Notæ Ubertior. 80 flg., Müller Saxo 106. 22; „nostras prospice chelas“, Lex. Myth. 577; H. Peters. Nordboernes Gudegyrk. (1876), se rettelser og till. Olrik, Danmarks Heltedigtning I. § 11, Örværods S. kap 39, Fornm. S. II. 554, Isl. Fornkvæði I. 73 16. 76. 17 18; se over venstre skulder, Wigström FS. 352. 45, Gr. Myth. 2 428 anm., Kuhn W. S. I. 187 m. henv.; se over højre skulder, Curtin Myths 243; over synsk mands skulder, Kr. Sagn II. 398, Strackerj. I. 143 osv.; troldkvinde ser med hoved mell. ben bagud, Vatnsd. S. kap 26, Vigf. Möbius Fornsögur 42. 32, Lndn. III. 4, Gullth. S. kap. 17, jfr. Kormaks S. k. 10, se Fritz. 2 und. tjasna, Aasen Ldsm. 26, jfr. Weinb. Ritus s. 10, Vik. IV. 395 (Ungarn), XI. 426, Wuttke nr. 358, Urquell III. 98 11 (slav), P. Volksgl. I. 50, VI 25. 48, Knoop Pm 179, Jahn S. 109, Lang Cock Lane 237, Kirk Fairies 27, Ralston Songs 159; ser man gennem hullet på natravns vinge, kan man blive synsk ell. man mister sit øje, ell. man dør, Kr. Sagn II. 128. 105. 109. 113; om

dit dette, se Wulke nr. 359. 469; —
 man ser skjulte ting ved at sætte sin
 fod på dens fod, der er synsk. Krist.
 Sagn I. 39. 174. 55. 250. 67. 277. jfr. 278;
 jfr. J. K. 419. 98. Fenger, Nygræske Folk
 & Sprog s. 22, Tr. pop. IX. 460, XII. 447;
 mange henv. Weinh. Volksk. VI. 204 (Köh-
 len), Itzely II. 469, Hartl. Science 163, Krauss,
 Hexens. 23 b, Pestsagen 31; smilgn Wigetr.
 II. 210. synsk, ved at stå på synsk mands
 kappe; træde på synsk mands hånd,
 Wigetr. FS. 340. 18; tage synsk mands
 hofver på, st. 343. 27; se sko; -- se
 ved, second sight* i drømme hvad
 der sker i frastand, Kr. Sagn II. 274. 107-8.
 Thiele II. 111; Grb. 148. 30 flg., Vatnsd.
 S. kap. 12, P. Bjerge. Aarb. IV. 93 flg.;
 jfr. Amer. Folkl. II. 257, Tylor Anf. I. 440,
 Hartl & Wlk. 105, Hazlitt-Brand III. 161;
 går man foran spøgelse, kan man blive so-
 gneemset, Kr. Sagn V. 122; se: gå foran;
 jfr. omme kan se tværs genn. msker,
 Cav. War. I. 336; de „kloge“ kan se Ø
 den i jord, Cav. War. I. 223. 394. 397,
 Runa IV. 83; se til verdens ende, Bonde-
 son Hist. 269; jfr. Aasen sjaa, isl. sjá;
 se så til; synsk, øjesyn; se af, af. efter-
 for-, giemmel-, himmel-, over-, und-

no bal. no. se siddebal.

seble, uo, se sible.

sed, to. se sød.

sæddel, no. se sæddel.

saddel, no. ~~saddel~~ ~~an~~ ~~saddel~~ (D.);

sørøt en (S. Hald h.); sørøt en sørøt
(Nor h.; Sovind s.); sørøt en best. sørøt
et. sørøt ill. søtør (Venus.); sørøt et sørøt
(Agersk; Bradr.). — 1) = røsm.; stykke
beskrevet papir: en rund seddel brugtes
i hvidtuden som bevis for en gangdag, en
trikantel for en spænddag, en trekantel
for en pløvdag. Kr. Alm.² II. 11. 30; ny-
årsaften tager en pige tre sedler med
deres navne, hun holder mest af, under
en hovedpude; hun får den, hvis navn
den nyårs morgen trækker, Kr. IX. 34. 359.
Amuel. IV. 139. 45, J. K. 65. 62; brev
fra genganger med grøn skrift, Kr. Sagn
V. 49 157 158; s. oplagt på prædikestol
med tekst, se prædike, Kr. S. IV. 143. 596;
en kø ik en gog kø te høst æls son, vren
te en sko ha sørl mæ (Elsted), ordspil
med s- og sæddel (s. d.), bundsfæl i vogn;
seddel med besværgelse lagt ved en bøsse-
st. Kr. IV. 229, J. K. 52. 3. 141; en s-

mod tandpine. JK. 372. 56, mod feber.
JK 374. 73: med en spådom, Sgr. I. 134:
dyppet i kirkevin, tre gange messet over,
indstikkes i hul, Kr. Alm. VI. 138-39: s.
mod kalveded, Kr. Alm. VI. 107. 230, løjer;
s. med magiske ord spises, Kr. Sagn VI.
209. 36. 312. 67. 69. VII. 234. 99. Jfr. Wh.
Vik. VII. 190; se mus II. 631. 20a.

2) pengeseddel; *æn blo sæt el bløt æn blo* (Vens.), femdalersseddel; manden koter afsted på sædeknappe af sedler, Kr. Alm. V. 31. 83; lader sedler flyve for vejret, sts. 33. 87, jfr. nr. 89; Gjelbo tænder sin pipe ved s-, Kr. Alm. V. 42. 118; jfr. *mlat. cedula, lat. schedula, htsk zettel*; se **beskyttelses-*, *døbe*, *latte-*, **fri-*, *følge-*, *grunde-*, *hov-*, *huske-*, *køkken-*, *kræve-*, *muld-*, *penge-*, *offer-*, *salme-*, *skole-*, *tegne-*, *vide-*.

seddelleg, no. selskabsleg: man lægger sedler, hvoraf enkelte med opgaver, i hat; hver trækker sin; den, som får en beskrevet, skal udføre dens opgaver, Kr. Börner. 213. 37.

seddelpengo, no. sæjelpen d. (Sæ-
vind s.); = rgsm.

sode, no. *se æn -er* (Agger); en fisk, som aln. fanges i Limfjorden, vistnok en art hvidling; er det gråseid? (s. d.).

se an-, und-.

-Boelso,

seen, no. vistnok i udtr.: A

gheen dærhen får æ bar seen (Bradr., Tønder, Jordkjer); får æ seen (Øst. Lygum), bare for at se, o: uden serinde: ligeså Agersk.; æ kam får æ seen (Sundev.), jfr. foreseende, Mb.: dvs.

-soende, ff. se grant-, nær-, nøje-
pá-, ud-.

señ. no. se sabe.

sefal, udrbso: edelig forsikring: nej,
sefal el. sefal, ska do ene (Vens.).

soft, no. saft en -er (Agger), jern-
gaffel, hvori åren ligger, i stedet for rørtold.

80g. 40. se 30ge.

1. søg, no. søg hak. best. søg^{en} fl.
søg best. -en (Tved); orne, gildet som
voksen; jfr. Fritzen,² søgg, om orneskind.

2. *seg*, no. *seg* *dæm* (D., *vesly*, Røgen); et halvgræs, en art kogeleaks, *scirpus maritimus*: *æ* *bod* *teger* i *æ* *seg* (D.); deraf *ænn* *seg* *busk*, no. (D.), bruges til at tække med; *carex* (Elst.), se også *livibørste*.

3. seg, no. *seg* i best. -i (Vens.); flt. *segger* (Agger); langsom, doven, tvær person; måske også: *æn sjeqer* (N. Thy); jfr. Aasen *sigga* el. *segu* huk., seufærdig person; se sinpe.

sege, no.

seg -er -ed, vistn. også nf. *sjeq* (Thy); *seg* (Vens.);

drive, gå langsomt; *seg mē o* (Vens.); jfr. Aasen *sigga*, *sega*.

segebaase, no. *segbaasi æn* (Agger); naler, langsom person.

segeborn, to. *segborn* (Agger); seudrægtig

segho, no. *seghy de -ot* (Eist.), ho af halvgæsser.

1. segl, no. *segl æn* (D.); *sekel æn seklar* (Bradr.); krum kniv til at skære korn med; Friserne skal endnu (1886) bruge seglen meget, især til lejesæd; jfr. Meiborg, Slesv. Bøndergårde s. 45; tidligere har den været brugt ganske alm. i vestslesv. og bruges endnu på Fæbo, hvor kvinderne skærer kornet med den; se Sæve, Åkerns S. s. 46, til græsslet; Cav. W. II. 114, Nyland IV. 78, til rughest; s. afløst af le, Meyer Vlk. 229; jfr. htsk *sichel*, lat. *secula* af *secare*, skære.

2. segl, no. *segl æn seklar* (Vens.); læderrem, hvori snoren på en svøbe el. pisk samles til skaftet; = *seg-øl* (?)

3. segl, no. *sejl et = flt.* (Søvind; vestj.); best. *sejl flt. sejl* (Vens.); = rgsm.; *hons æ de får o sejl, do hør død de j frem?* (Vens.), o: klat, plet; se L. S.; der er ti segl for et tryllebrev, se JK. 259. 856; jfr. htsk *siegel*, lat. *sigillum*, hiltede, aftryk af seglring; se for-, lak-

seglbenet, to. Kk.; */seglbenet/* (Mellenslesv.); skævbenet; jfr. sikle.

segle, uo. se sægle.

-segle, uo. se for-.

seglræs, no. J. T. 151; en plante, benbræk, *narthecium ossifragum*, Huds.

segne, no. *sejn -er sejn* (D.); = rgsm.; jfr. Aasen *signa*; *signa* uo., synke ned; *signa* to., sunken, mødig.

sehog, no. se sædhug.

sehus, no. se siddehus.

sej, no. se sind; uo. se sidde, sy.

sej, to. *sej flt. sej* (D.); *sej* (Lb.); *sij* (Lemv. g. Sall.); *sej flt. sej* (Søvind s., Ågersk.); itk. *sejt*, comp., superl. *sejter*, *sejst* (Vens.); *sej* (Bradr.); = rgsm.; *sej*

som æn bjæt øl (Lemv.), *sej* som en bedet (garvet) rem; *sæj æm hunkyd* (Agger), *som æn øl* (vestj.); *dø ha ø sejt nsk* (Søvind), o: svært nok at gennemføre el. udholde; *æn sij gån* (Sall.), besværslig gang; *høj æ nq sejt ic o; de æ i sejt huj* (Vens.), en person, som ingen vegne kommer med arbejdet; *æn sæj iæn* (Fjorde), en s-en, o: en stærk arbejder; herhen hører sagtens udtrykket, Jyd. I. 45. 2, „som no han wa siedenst [*sienst*?] i læjeret“, sejest i læderet; det må betyde: lystigst, kådest; *sæj skal i Grenå* (egn betyde vigtig, hoven, vel slangord; jfr. Aasen, *seig*, isl. *seigr*, sv. *seg*; syv.

-sejd, no. en fisk, V. S. O. *sej*; Aasen *seid*, isl. *seidr*; jfr. *sede*; grå-

sejdrag, no. *sejdræj* (D.); *sejdræj* (Agger, Vens.); i udtr.: *de gor i s-* el. *de æ s- mæ ham* (D.), det trækker i langdrag.

seje, no. *sej æn -er* (Lb.); sene el. hinde i kød; jfr. isl. *segi* el. *siga* hak, trævl.

sejel, no. se syl.

sejen, to. luvsldt; formen er mig usikker, også er opgivet: *tøvet æ sæj* (Gangsted s.), tøjet er lushdt; ældre folk i Bj. h. siger: „tøvet er sejen“ el. „sejshdt“.

sejor, no. se syer.

1. sejer, no. *æ sejer* flt. (D.); soens yver: Rietz s. 560 b *seja*, det samme.

2. sejer, no. en flt. -e (Angel); streng på en violin, „vistnok = seje i kød; isl. *segi*“, Hag. under ordet.

sejhilde, no. i udtr.: *go i sejhil* (Fjends h.), o: trække i langdrag, se hilde.

sejl, uo. og smst. se segl.

sejl, no. *sejl æn = flt.* (D., vestj.), vistnok alm.: itk. *sejl*; *sejl et = flt.* (Åhenrå); *sejl d best. sejl flt. sejl* (Vens.); = rgsm.; på skib og mølle; *sæt øl sejl te* (Vens.), ligefrem og lig.; *æ sejl* på havskibe er storsejlet (vestj.); *kom te sejla* (Søvind), komme afsted; lig.: *han fæk brom i æ sejl* (Vejen s.), o: medbrø, så det forsløg noget, se brum 2; i visen: *hust ær jeg sejl i sunde ro*, Kr. II. 158. 3, jfr. 103. 5, et skib; vise blå sejl: glæde, sorte: sorg, se Isd. Fornkv. I. 187, i vise om Tristan og Isold, jfr. Smr. Volksb. IV. 410; Thorkels. 212, på sørøverskib;

se Folk. IV. 508. Folk. Journ. VI. 175 (Skoth.). Schin. Märchen 120. 177. 236; Theseus sejl, Preller² II. 295; se sort; gåde: hvad er det, der både trækker og løber på én gang? Sgr. IX. 134. 407; jfr. Aasen, isl. segl itk.: sprøde, stor-.

sejlas, no. *sejla s æn* (Søvind s. Vena.); *sejld s* (D., vestj.); = rgsm.

1. sejle, uu.

sejl -ør sejl sejl (D.); tf. *sejlet* (Agersk.); ¹⁰ ft. *sejlet* (Andst h., S. Hald, Vor h., Tåning, Søvind s., Valsbøl);

sejlet sejlar sejlet sejlet (Lødderup; tf. *sejlet* (Falslev, Harrikslev);

sejl -ør -t sejlt (Rævs); tf. *sejlt* (Mogenstrup; Braderup);

sejlet sejlar sejlt sejlt (Hell. h.);

sejl -ør sejlt sejlt (Vens.);

sejl -ør -t -t (Støvr. h., Hads h., Røgen s.);

sejl -ø -ø -ø (Sams.);

sejl -ø -t -t (Åbenrå). —

1) = rgsm.; *sejl buer støq el. sejl en* *hør mol æ rin* (Holmsl. kl.), sømandsutr., vende mod vinden; *sejl æ skriv om* (asts.), kænre båden, kuldsejle; *høj sejlar ene* *me æn hal vøj* (Vens.), æ: færdes ikke med en halv besked; om et par alfor store træsko siges: *dæn ka do sejl te* *Mås i* (Sall.); *høj skal ha løv d sejl* *hans ejn se* (Vens.); *høj komo sejl* (Vens.), kommer langsomt afsted ved en vis højdedighed i kørsel, el. gang; *sejli* (sts.), en sejen; hække sejler på halmknippe, vognbynde, Kr. Sagn IV. 165. 337. 63; på forklæde, Mhøff 221. 299, jfr. såld, såldstummel; se sten; trolde alud mod vejret, Cav Wær. II. 16. 63. — 2) at sejle, en leg 1. to børn holder hinanden i hænderne, sætter fødderne nær sammen, ⁴⁰ løner sig stift tilbage og drejer sig rundt stadig i samme stilning og på samme sted (vestj.), jfr. Kr. Börner. 272. 21, stivdans; 2 børnene står i en lang række, to og to lige overfor hinanden og rækker hinandens hænderne, et af de mindre børn lægges ovenpå rækkernes stiftudstrakte arme og hvistes ned langs ad rækken (D.); jfr. endnu udtr. *sejl o wøj*, se ajle uu.; *høst*; se Aasen, isl. sigla; htsk segelin; ⁵⁰ skib

2. sejle, no. *sejl æ best. -t* (Vens., Thy); jærnkors med fire vinger, som er huggede ind i grundbladen af den øverste

Reenberg Jysk Ordbog III

møllesten og bærer denne; sejlet med overstenen svinges rundt af en gennem den underste sten gående jærntap, æ *løjlar* (Thy), jfr. rine; jfr. Aasen, sigle, itk.

sejlende, no. *sejli* (Vens.); det at sejle, sejletur; *høj sou cij d d fæ fli* *sejli mæ di køl*, Grb. 151. 79, han var ked af at komme til at sejle flere gange med de karle.

1. sejler, no. *sejlar æn -ør* (Lald s.; vestj.), skib; *Tijs cerkaton . . . tjant te sømerk fæ sejlarøn i Wøjsterhav*, Grb 204. 41; se døds-, fiske-, sprøde.

2. sejler, no. *sejlør de best. -ø* (Vens.); ler, som er meget sejt.

sejlfald, no. æ *sejlfal* (Holmsl. kl.); tovet, hvormed storsejlet hejses.

sejlfærdig, to. *sejlfars* (Vens., vestj.); = rgsm.; *dæ lo æn sky d wa sejlfars* *te d go te Nærs*, Grb. 70. 100.

sejlgarn, no. *sejlgøn de* (Søvind); *sejlgøn* (D.), *sejlgøn de best. -gøn* (Vens.); = rgsm.; garn, som bruges af sejlmagere.

sejling, no. se af, ind., verdens.

sejlivet, to. *sejlyv* (D.); = rgsm.; *sejlyv som æn kat* (Malt); *de æ nøj sejlyv kød kram* (Lald s.); *kæton æ ad mæ grøse sejlyv* (Vens.).

sejlmager, no. *sejlmægar æn* (Fano); *sejlmægar re* (Åbenrå); = rgsm.

sejlmagerknude, no. *sejlmægar knud æn* (D.); ejendommelig knude, som sejlmagere bruger.

sejlmænd, no. manden, som sidder ved åren i bagstavnen, Jylland I. 237 (vestj.).

sejlnål, no. *sejlnol æn -nol* (D.); bruges til at sy møllesejl med.

sejlskib, no. *sejlskib æn -skib* (Ager); *sejlskib æ best. -skib* (ft. -skib (Vens.); *sejlskib æn -skib* (D.); = rgsm.

sejltræ, no. se Kr. Almucl. I. 61. 212 = stavseletræ (s. d.).

sejlvind, no. *sejlvej fa* (Vens.); god vind til at sejle for; *høj rødt wøjknær æ i kløq Føjlap får dør æ ha ful sejlvej, nær høj fur mæ skæn*, Grb. 147. 16; han beklagede sig over, at de skulde ligge der og vente . . ., det var endda sådan en god sejlvind, Kr. VII 151.

sejpine, no. *sejpin -pinar -pijat -pijat* (Vens.); = rgsm.

sejr, no. *sejor æn best. sejron* (Vens.); = rgsm., lâneord; *d go d mæ sejron*.

sejre, uo. *sejfr*, -er el. *sejfr*, -a el. *sejfr*, -a el. *sejfr* (Vens.); = rgsn.; lánecord.

sejrsakjorte, no. *sejrsakjorte* best. -en (Vens.); festerhuden, hvormed børn under en hurtig forløsning kan fødes til verden; et mske, der fødes i en sejrsakjorte kan ikke drukne; sådanne børn skal blive store karle i verden, mægtige, få meget at råde over, Kr. IV. 347. 18, Thiele, Overtro nr 387; den bringer lykke, gør usårlig for stål og bly, men ej for sølvknapper, og skal følge ejeren i graven, J. K. 406. 38, se også Sgr. IV. 130. 334, VIII. 88. 250, Kr. Sagn II. 295. 194, 325. 309; „sejr“ VI. 275. 90. 95; „lykkeskjorte“, Kr. Sagn VII. 418, gør skudfast; forestillingen om denne hundes mærkelige egenskaber er kendt i vide kredse, se Folkevennen VIII. 471. 54, Liebr. Volksk. 324. 89 (Norge); „sigrhuva“ Nicolauss. Nordl. II. 56, III 9; „segershätta“, 20 Wigstr. I. 230, Rääf I. 117, Amms. IV. 84, VI. 98; „sigurkuff“, Arnas. I 351. 355 anm., 607, Finn Magnuss. Eddalære IV. 140 flg., Grimm, Myth. 828. 1052 anm.; Wuttke i regst under gluckshaube, Ndl. Volksk. VII. 178. 3, Ons Volksl. IV. 12. 13, Suffolk Folkl. 11. 21, Leicester. Folkl. 62, Hazlitt III. 139, Krauss, Sreca s. 20. 158; „camicia“, Pitré, Archivio III. 325. 22, Magyar Tales 120. 378, Z. f. M. IV. 260, Andree Parall. I. 81, 20 Urquell I. 133. 6 (Samland), I. 2 8 (Slovak), Strackerj. I. 94. 127, Z. f. M. IV. 3. 33 (Schweiz), Aubrey, Remains s. 113, W. Gregor s. 25, Henderson s. 22, Folkl. Record IV. 105 (Engl., Skottl., Irland), Folkl. Journ. VI. 93 (Washington), VII. 105 (Mordviner).

sejrsten, no. bruges som middel til at åbenbare kvinders utroskab, se J. Saml. IV. 158. 129, jfr. Grundtvig, Løsningstenen 40 s. 101 flg.; en tropisk frugt, Peters. Nord. Gudetro s. 87 anm., se Hmhb Anthol. I. 343, Weinb. Volksk. II. 14, Antikv. Tidsskr. 1849-51 s. 205, Runa III. 59 anm.; i sagnæerne: sten, som bringer sejr, se Rafn N. Fort. II. 352, Thorst., Vikingss. S. kap. 16; sts. III. 52. 132, Didr. Berns S. kap. 25 96; jf. GML. III. 22, „battle stone“ (keltisk), se sigrsteinn Fritzen.²

sejs, to. se seks.

sejs, no. *sejs* æn best. -en (Vens.); i udtr.: *go mæ æn sejs* o (Malt, Agger, Vens.); en rus; V. S. O. seits.

1. sejsø, uo. *sejs* -er -t -t (Vens.);

gå som i en des el. rus; *høj gor ølter d sejsø*.

2. sejsø, uo. *sejs* -er -ø (Agger); beslå sejl, se sejsing.

sejsol, no. se sejsler.

sejsler, no. *sejsol* æn -er (Djursl.); *sejsar* æn best. *sejsen* flt. -er (Vens., Thy, Sall., Lild s., Lysg. h.); *sejsar* el. *sejsjar* æn (Mors); *sejar* æn -er (Sal, Ginding h.); *sejar* æn -er (Fano); enhver lille saks i modsætning til de større, især uldsakse; „sejsere“, et slags leer på Anholt, Kr. Anholt 101. 341; jfr. eng. scissors flt., fr. ciseaux, lat. cisorium, skærende instrument; skrædder.

sejsing, no. *sejsing* æn -er (Agger); tovende, som bruges til at beslå sejlene, med en spids løkke på enden, jfr. eng. seizing, et reb, som griber.

sejst, talo. se sjette.

sejsten, to. se seksten.

sejstål, no. *sejstol* de glds (Thy); itk. (Vens.); smeddejærn, se hårdstål.

sejt, no. uo. se sigte og smstn.

sejtørre, uo. nf. nt. fl. *sejtør* (f. *sejtør*) (Vens.); *de sku sitørre* (Fjends h.), tørres langsomt.

sek, no. se sig no.; uo. se sikke, synke.

sek, no. *sek* (S. Sams); navn til en hvilkenksom helst fremmed hund, når man kalder på den, jfr. se, *passi; nummer en i legen: at spille klink, J. S. VIII. 274 (Århus).

sekkenik, no. *sekenik* æn (Sundev); en langsom person.

seks, talo.. *seks* (Vens.); *seks* (Lild s.); *sejs* (D., vistn. alm. Nørre- og Sønder Jyll.); *seks* (Søvind s.); *seis* de gl., *sejs* de unge (Agger); *sejs* (Fjolder); — rgsn.: *seks* (Vens.); æn *sejs* *syg* *kujs* (D.), seks el. syv; *seks* *høder* *hulvæ* *t* *tom* *bre* (Lild s.); *de æ nøj* *dæ* *ku* *sej* *sejs* *a* *jæn* (Mors), noget, der kan sige seks og en, o: solidt, dygtigt; jfr. A. D. Jørgensen Afh. II. 483 (Ambr. Stub); *noget* *dæ* *ku* *sej* *seks* i *lyps* *gleden* (Søvind s.), a: noget ypperligt; vistnok udtr. fra terningsspillet, jfr. „gå som sex“, Amms. VI. 77, a: let, det højeste kast, se Werlauf Antegn. s. 417.

50 V. S. O. under sex; smstn. *seksdæ*; *seksdæ* æn, -*kdæ* to. *seksdæ*, seksdæ (Vens.), se sjette; fiskerne i Risgård Bredn. nævner tallet 6 i deres fangst „Ma Runsel“ el. „hør og blår“; se Kr. Almuel. V. 39;

„Jeppes kwylinger“ V. 2 27; i talremsen: 6 sønkar i Kana i Galilea, Gr. Gl. d. M. II 68; seksen minder kortspilleren om, at Herren skabte alt i 6 dage, sts. II. 311; i event. er seks de 6 søgnedage, Kr. Ev. 306, jfr. Wigstr. II. 232, Mhoft s. 305, Læbr. Volksk. s. 164; se hoved I. 654. 35 b; jfr. Aasen seks, isl. sex, htsk sechis, mnt ses el. sesse, lat. sex; se syv.

seksar, no. *seks en el. et* (Søvind); **seksar æn** (Vens.); et kort med seks øjne (Søvind, Vens.); hjørnekegle (Andst).

seksagarnserb, no. se garn 3.

seksahjørne, no. en tegugåde, se J. K. s. 323 5.

seksmænd, no. *seksmæn* fl. (Valsb.). — 1) de seks mænd, der dannede sogneradet, se olte-, tolvmand. — 2) et udtryk fra hovtuden: de, der gik de seks bedste skår, var „seksmænd“, og når de havde gået dette første skår tværs over den store eng, så var de fri for at slå mere og havde nu nogen forret frem for de andre og nogen kommando over alle høstfolkene og skulde hjælpe ladefogden med at have tilsyn ved arbejdet, dernæst havde de den bestilling at køre ind [fra Bygholm] til Horsens og hente øl til de andre hofolk, Kr. Almuev II. 11. 28 flg.

seksmands-skår, no. et udtryk fra herregårdsarbejdet i hovtuden: henne på Bygholm var noget, de kaldte „seksmands-skår“, seksmændene skulde tage skår på 6 alens bredde, og de skulde tage de længste skår i Bjerge herreds made, Kr. Almuev II. 11. 28 29.

seks-og-tres, no. almind. kortspil (Vens.)

seksradet, to. *seksradet* (D., vestj.); bruges om en bygart, hordeum hexastichon, L.; *seksradhyg* (Søvind s.); *seksradhyg* (Vens.).

seksstal, no. *seksstal* 2 best. -t fl. -er (Vens.); = rgsm.

sekssten, talo. *sekssten* (D., vestj., Mors, Mellemlesv., vistn. alm.); *sekssten* (Vens.); *sekssten* (Fjolde); = rgsm.; *hun æ som s-* (Vestj.). 3: glad, munter; *de æa som sekssten!* udråb af overraskelse el. skuffelse: en fangst af 16 kaldes i Risgård 50 Broin. „Lomborg Smed“, se Kr. Almuel. V 39; jfr. Aasen, sekssten, isl. sextan; se syv-, treks.

seksstende, talo. *seksstens* (V Vedst.,

Sundeav., Ang. Bradr., Emmerlev); *sekssten* el. *sekssten* (Søvind s.); *sekssten* (D., vestj.); *sekssten* (Mors, Helt. h.); *sekssten* (Fjolde); = rgsm.; *de sekssten, i seksstendjæl* (Vens.).

seksstenstrøger, no. *seksstenstrøger* flt (Valsb., D.), et alm. kendt kortspil, hvor man spiller til 16, se femtenstrøger.

seksstur, no. *seksstur æn* (Lild s.); en glids bondedans, se Berggreen, Dske Folkesange og Melodier nr. 252. 253; en variant er: *københavnsek s-* (sts.); jfr. P. Volksk. VI. 81.

søksårs, to. udtryk om unge heste; *de ær æn søks* (Vejr.), en sjette års; derefter siges: *dæn æ syv, dæt ær osv.*; *søksds* (Vens.); *seksos* (Elst.), se seks.

sekt, no. *sekt æn best. æn fl. -er* (Vens.); = rgsm.; *sektarer* (sts), dissenter.

seksuer, no. se sædekorn.

sel, no. se sølv; no. se sælge.

1. **-sel**, afledningsendelse, se dræk-, klag-, klem-, mind-.

2. **-sel**, to. glædelig, lykkelig, se Aasen, sel, isl. sæll; se u-.

3. **sel**, no. *sel* flt. best. -en (Søvind s.); *sel* = flt. (D., vestj., Vejr., Lild s., Thy, Slet h.); *sæl* el. *sæl* (Thy); *sæls* 2 = flt. (Vens.); *sæl* et = flt. (Agersk.); *sæl sæl* (Sundeav., Bradr.); strikker med et øje i, der på væverstolen hænger lodret fra „skafteine“, og igennem hvis øje „trendegarnet“ trækkes; eftersom der så bruges flere eller færre „sel“, nævnes tøj: *firsel, femsel, tosel, tresel*; *d træk i sæl d rør* (Lild), at trække trendegarnet gennem sel og rør (s. d.) på væverstolen; *nd strægi æ suddt æp d bomi, så ska dæ trækas i sæls*; *d sæt sæls te i wæne* (Vens.); *de dræjæl ær wæpæl i qd sæl* (Lild s.), jfr. gære; *biñ s-* (D.); *knæl s-* (Lild), dette göres om en „selhest“ (s. d.); jfr. Rietz, solv I, kok G, vinkel; se fem-, fir-, to-, tre-.

seladon, no. *seladon* (Thy); en plante, svaleurt, chelidonium majus L. (Ålborg, Århus, Sams.); J. T. 57 292.

seladonrod, no. lægemiddel, radix, chelidonii (Peters.).

seld, no. se sild.

sælde, no. no. se sælde.

selo, no. *sel æn -er* (D., Mors); *sijæl, sijæl æn -a* (Søvind s.); *sijæl æn sijæl* (Vor h.). 1) hestetøj; *han trækot sæj i æ sefor* (Malt), han vilde ikke rigtig frem; *to pa sæls* (Sundeav.), 3: to sæ

seletøj; det glds hestetøj bestod af *sejer* d. *puder* (Mors). — 2) skulderremme til at holde benklæderne oppe (alm.); jfr. Aasen, *sele*, isl. *seli* hak., htsk *siele*; se bringe-, bukse-, bære-, pranni-.

selebånd, no. *selbånd* æn (Agger): den farvede tråd, som skiller mellem dukkerne i en „lud“ eller klavse tvist; jfr. redebånd.

seleknep, no. *seleknep* æn (D.); = 10 rgsm.

selereb, no. ei, skagle (Ang.).

selestreng, no. en = selereb (Ang.).

seletræ, no. *seltræ* æn -træer (D., Thy); træstykkerne, hvori hammelrebene er fæstede, og som ligger foran sivpuderne på studeet; har tidligere også været brugt til heste, jfr. bringetøj, stavtøj.

seletøj, no. *seletøj* de (Vejr.); *seletøe* (Mors); *sejletøe* best. -tøe (S. Sams); = 20 rgsm.; jfr. Stolt's Opt. s. 32, se bringetøj, dræt 2, hestetøj, pudetøj, stavtøj; stav-.

selevinder, no. *selevinder* æn måske også *selevinder* (Thy); *selevinder* æn (Agger); *selevinder* (Mors); større håndten til at sno hår- el. hampereb; afbildn., se Fb. Bondeliv s. 129, jfr. Aagaard (Thy), s. 17; formen selvinder, som Mb. har, må være urigtig; se tellevinder, vindekrog.

selfor, no. se selføre.

selgarn, no. *selgarn* de (Lild s.); *selgarn* de (D.); garnet, alm. hargarn, hvoraf sellene bindes.

selhest, no. *selhest* æn (D.); *selhest* (Lild s., Mors); *selhest* (Thy); en opstander med tre pinde, hvorom selgarnet bindes, når der knyttes sel til væv, for at de alle kan blive ensdannede og så knuder og åbninger nøjagtig ens; kaldes også selstok, seltræ.

seljo, no. J. T. 213. 214; *seli* æn *seli* (Sovind s.); *sel* -er (Agersk.); *sel* æn (Sundev.); forskellige pilearter, *salix caprea*, L. (Vens., Als, Ang.), jfr. palmetræ; *s. cinerea* L. (Alb.); i visen: udi din faders egelund der vokser op silli og røn, Kr. II. 223. 18; megen overtro knyttet dertil, Arnas. I. 644; jfr. Aasen, isl. *selja* huk., sv. *salg*, eng. *sallow*, lat. *salix*; se persille.

selkjæp, no. *selkap* æn *kap* (D); Sovind s.); *selkap* æn (Agersk.); = selskab; træsvinglerne, hvorved væverstolens sel er fastgjort.

selknægt, no. *selknægt* i best. -i (Vens.); = selhest.

selle, no. se selje.

1. **selle**, no. *sæl* æn -er (D., vestj., Agersk., Bradr. sj., Ang.); en dreng på 14–18 år; *han sædr kon æn og sæl* (D.); jfr. Aasen, *selle* hak., karl, person; htsk *geselle*, ght. *gisello*, medboende af *sal*, hus.

2. **selle**, no. *sæl* ff. *sæl* (Vejr.); gå tilbage om heste; *sæl æ høst* (Vejr.), rykke hestene tilbage; *sæl dæ!* (Sall.), gå tilbage; især bruges: *sæl dæ!* (*sæl dæ!*) til hestene (D., Thy, Sall.); *sæl dæ!* el. *sæl dæ!* (vestj.); *han væst ef o sæl tædæg* (D.), han forstod ikke at trække sig tilbage i tide; *han sæt si i æ tøj* (D.), han trak sig tilbage; *han sæt sæ, læt han hør ær* (vestj.), han trak sig tilbage, da han hørte det.

3. **sello**, no. *sæl* -er -et (vestj.); sætte væven i sel (s. d.).

selleken, no. *sæleken* (Lindk. s.); *sæleken* el. *sæleken* (Agersk.); vistnok mest i betydning: en løjelig fyr.

selleri, no. *sælari* de (Sovind s.); -rgsm.; en alm. køkkenplante; *s. tæp*, *s. røt*; *apium graveolens* L.; jfr. htsk *sellerie*, fr. *célerie*, mlat. *selinum*, gr. *selinon*; wild-.

selling, no. i en stedremse: „de Jongyde selling“, Kr. IX. 127. 22 (Gj. h.); ordet forklares: „små bitte fisk“.

selop, udrbs. *selop*, *slop* (vestj., vestslesv.); siges til heste, når de skal træde tilbage; se 2. *selle*.

selskab, no. *sælskab* i best. -i (Vens.); *sælskav* el. -skav el. -skav (Sovind s., D.), *sælskop* el. (Bradr.); = rgsm.; *høt jævn ve sælskav* (D.), advarsel mod store selskaber, Kr. Alm. VI. 218; jfr. bojele, forsamlings, gulde, højtids, værgod; ved St. Hans tinger bådejeren det fornødne mandskab til vinterfisket, det kaldes at „drikke sig i selskab“, F. & F. I. 110 (Frederiksh.); jfr. Aasen, *selskab* itk., se *selle*.

selskabsmand, no. *sælskapsmand* æn (D.); *sælskapsmand* i (Vens.); en mand, som er fornøjelig at have med i selskaber og holder af at gå i selskab.

selskab, no. *sælskav* æn -skav (Lild s.); *sl. -skav* (D.); *sælskavet* el. -skavet (Vens.); *sælskavet* æn -skavet (Thy); træstykkerne, hvortil sellene på væverstolen foroven er fastgjort.

selstok, no. *selstokk* i -er (Vens.); *selstok* æn -stok (Sundev.); = selhest (Vens.); stokkene, der bærer sellene (Sundev., Seviud s.).

sel-strangle, no. *selstrangel* æn (Hads h.); = selhest.

seltre, no. *seltræ* (Slet h.). — 1) = selhest; overliggeren på *støjeren* på væverstolen kaldes best. *selstræ* (Vens.), se *støje*. — 2) i en tlm.: *a hær sijo fdmöj* (Brørup s., Malt h.), er nok stavtræerne på studenes åg; jfr. se III. 174. 35 a.

selv, sto. *sjæl* (D., N. Slesv., vestj.); *sjæl* (Savind); *sil*, *sial* (Thy, Mors, Vens., S. Sams.); *sjæl* (Bradr., Ang.); *dæle* (Fjoldv.); *a mæ dæ ham hin sæ do han* *han dæ dæ wæ l wæd jæ dæm sjæl* (Agger). — 1) alene, uden hjælp, uden påvirkning: *tu sæ sil d mæ lyæ; hqj* *kam d sæ sil*, o: efter egen tilskyndelse; *han ær wæ g sæ sil*, *kam te sæ sil i jæn*; *hqj æ sæ sil liq* (Vens.); *de ka u sil jær* (Vens.), det kan jeg selv gøre; „*hqj sæ sd mæ sæ sil*“ Grb. 34.10.70.94, han siger så hos sig selv —; *sjæl*, *de æ dæm bæst dræq*, Sgr. I. 85. 300 (Lishy., Terp): *nær do gdr æ sjæl*, *sd hæ do æ dræq bæst* (vestj.); *ænhæ æ sæ sjæl ægræst* (Tåning); når en taler om sig selv, kan svares: *æ do sjæl?* æ *hæ æ æ æn gdr sjæl*, o *dæm hær endu æn hæl* (vestj.), vistn, temmelig alm.; *wæ soq ær dæ sil*: æ *do sil*, æ *do æc no gne?* (Vens.); siger et barn: *a wæ sil*, *a ka mæ!* svares: æ *do sil?* — *wæ kut ær æ engdæ sil* (Lild s.); jfr. Lidnål 20 158. Amins. VI. 90; *do blyæ ændæ d dæ sjæl*, *inæn do for æ hæl bet d* (vestj.); *han æjær lizom do d komæ æ æmæd te sæ sil* (Mors); *sjæl ha hær ær æjn lik* (Ang.), selv at eje noget har ikke sin lige: *fust sæ sjæl*, o *sd sæ sjæl*, o *blyæ ær dæ sd nøj teusæ*, *sd ka æ sjæl te dæ dæ* (vestj.); *tak, dæ sjæl dæ æm!* (vestj.), o: tak i lige måde, svares: æk på ønsket: en glædelig fest, = *sjæl dæ æm* (Ang.), *skæd dæ sil*, *dæjn di æupl*, *bqj di kqj d æd æn sil* (Mors); *sjæl æqær ænær* (vestj.), o: krage søger sig, se *buddel*; *no ka æ bæn sjæl gq*; *han ærbæær fæ sæ sjæl* (D.); *wæ fæ sæ sil* (Vens.); *ær fæ sæ sjæl* (D.), o: forrette sin nødtørft; *mæ d sæ sil næst træj*

gdr; æ *hæ mæ fæ mæ sil lizom di æn fælk i Tps* [Tårs] (Vens.); herhen kan også føres: *ta sjæl* (Agger), tage uden forlov; æ *hæst di tæw sjæl* (vestj.), o: løb løbsk; *han æ æwæ sæ sjæl* (Agger), overstadig lystig; *de to sil fæ ham*, o: han kunde ikke holde vandet el. lign.; *hqj tæ sil* (Vens.), tager sig selv tilrette; *han æ græw fæ æ æn mæ si sjæl* (D.), o: om syg: med at få tiden til at gå; se Thybo. — 2) den fornemste, styrende og rådende; æ *æ mæ sjæl hjæn*; æ *dæm sjæl*, *ham sjæl*, *hjæn?* (D.); *di sil æ æc hjæn* (Vens.); „*di sil æ pigærne græc d dæwæ*“, Grb. 13. 34, herskabet selv og pigerne lo ad dette; *ham sjæl*, hushonden; *hin sjæl*, madmoderen; *dæm sjæl*, herskabet (Agger); *di sæ dæ sæw* (Lild s.), o: hushondens og madmoderens; gæw med dem selv, lidt af dem selv, Kr. VIII. 159 279, o: herskabet, jfr. *di sæle* (Sæll.), „*dei sjølge*“. Sægd 80, sgu Grubus 82 (1902) s. 277 a. — 3) den egentlige, rette, virkelige; *hqj æ ærlighæn sil*; *de sil sæw* (Vens.), *el sil d sæw* (Vens.); *de sjæl o sæw* (Agger); *dæm sjæl æm* (Andst); *dæn sæjæ æm*, også undertiden: *dæn sæjæ æm* (Savind s.); *dæm sjæl æm* (D.); æ *dæn sjæl æm sæw* (Åbenrå), af den selv samme slags; *kongen sjæl*, æ *sag i sæ sjæl* (D.), o: selve kongen, selve sagen; også: *sjæl æ ham*, *sd wæ han dæ* (D), selvende ham, o: om det så var ham, så var han der; *han sir wæ æd æ sjæl æ Fæjæn*; *de æ liq æ sjæl dæ*, *dæ æ bræket d* (vestj.); *sæjæ* (Seviud s.), bruges kun ved ord, der betyder det yderste af noget, som top, ende, kant o. lign. og tager altid den bestemte form efter sig: *han wæ klææn æp i træ æ sil li i sæjæ tæp*; *du mæ il bræ æ æ æ æ sæjæ æpæ*; *dæ æ sil æ æ æ sæjæ æn*, o: den yderste top, yderste spids, yderste ende; endnu kan mærkes: *han kæm sjæl træ æ*, *fjær* (D.), = rgsn.; i ævent. spørger den tåbelige kone: „er dette mig selv eller ikke mig selv?“ J. Kamp, Ævent. I. 58; æventyret, hvor manden kalder sig „Selv“, se Knst Nyrop. Sagnet om Odyssevs og Polysem, Nord. Tidsskr. for Filol. ny række V. (særtrykket s. 36 flg.) findes også på dansk og skjuler sig i kulbrænder-sagnene, se Kr. Sagn II. 39. 150,

de andre er anførte under kul (s. d.), jfr. Arne Fortæll., Sagn s. 3; foruden de af Nyrop anførte sagn kan endnu henvises til Nicolaass. Nordl. III. 35, Renvall s. 13, Wigstr. I. 129, II. 94, Segerst. 159, Bureus 179, Nordlander myth. S. 27 flg., Hazel. V. 23, Rääf I. 66, Nyland IV. 121; Hartland, Fairy T. s. 150, Folkl. Rec. IV. 176, Folkl. Journ. VI. 225, Folkl. I. 130, VII. 154 (Lesbos), VIII. 384, Cloust. Noodl. 194 anm., Keightly Fairy M. 313, Scott Demonol. 336; Bosquet Norm. 131; Z. f. M. II. 210, IV. 96, Kuhn, N. S. s. 97, Grimm, Myth.² 979, III.⁴ 126, 373, Deecke 135, Mhardt BK. II. 150; Aggerhoen, som skal dele med de fattige, tager for sig selv og sin kone de fattiges part, Kr. Molbohist. 38. 119 48. 157; jfr. Aasen, sjelv, isl. sjálfr; htsk selv, eng. self.

selvanden, to. *sela ðen* (Sovind s.); *sela ðen* (Mors, Sall.). — 1) frugtsommelig, det alm. udtryk; „a tent nok te Karen sku blyu sjelanden“, Anders. Bars.; *hun æ selajen mæ dæn ajen* (Mors), s: frugtsommelig med det andet barn; konen, som var selvanden, fødte i uide, Krist. VIII. 266; *hun gik s-*, sts 331. 566. — 2) under fire øjne; når karl og pige mødes selvanden, tænker de gerne på at blive selvtredie, Kr. Ordspr s. 274.

selvbuden, to. *sjælbåjen* (D., vestj.); *sjælbå* (Vens.); = rgsm.; *di kam sjælbå* (Vens.); *dæn dæ komer sjælbåjen sku sed o æ dæltræ* (D.), den, der kommer selvb. skal sidde på dørtærret, der føjes gerne til; *mæn a ska nåk pas o o væh æ bjen in ad; ... ska sed o æ dæltræ, så blyver han ætæn vist ud æler in* (vestj.); jfr. i skærnkrogen, Sande II. 136; „*drøjnen hops i dæjst mæ hawingj, får hqj ion koman sælbå*“, Grb. 115 160.

selvdød, to. *sjældp* (D.); *sjældp* (Vens.); = rgsm.; om kreaturer, modsat slagtet; *æn sædp kaw, å sæddet krætur* (S. Sams); s- dyr bruges til trolddom, Cav. Wår. I. 441 ned, se *palseslagter.

selvdøv, to. *sjældöv* (D.); som giver sig ud for döv uden at være det; *dæn kæl æ sjældöv, han høp kon hwa han vel*; jfr. vildöv.

selveje, no. *sjæløj æn* (vestj.); = rgsm.; *fo æn gor te sj-*.

selvejer, no. *sjæløjær æn -ør* (vestj.); *sjæløjær* i best. -i fl. -ør (Vens.); = rgsm.;

i en stedremse: „*Græjn sjæløjær*“, Sgr. II. 89. 423 (Astrup s., Gjerd. h.).

selvgjort, to. *sjælgør* (D., vestj.); i thnden: *sjælgør æ walgør* (Tåning); *sjælgør æ walgør* (Randers).

selvgroet, fl. *sjælgroej* (D.); *sjælgroen* (Sovind s.); *sjælgroen el. -groes* (Vens.); modsat: sæt el. plantet.

selvgrå, to. *sjælgro* (Elsted); grå uden farvning; *sjælgro løp*, s: sort og hvid uld blandet.

selvhorro, no. i byrim: „*di Hæghår sjælhør*“, Kr. VI. 346. 219, IX. 132. 351; „*di Androp sj-*“, sts VI. 346 220, beboere af byer i Ländknud og Skast sogne.

selvklog, to. *sjælklog* (D., Agger); *sjælklog* (Sovind s.); *sjælklog* fl. *kløq* (Vens.); = rgsm.; no. *sjælklogskab* (Agger); *dær æ mans kløq folk, Jans æ kuklog, Søren æ moqklog, Hans æ læklog o Pæper æ sjælklog* (vestj.).

selvkost, no. — 1) måltid, som en får for sig selv, ikke tilbords med andre. — 2) kost for egen regning; fortering, som man selv betaler; arbejde på s (Siet h.); Mb.

selvmindet, to. *sjælmenc* (Vens.); i udtr. som: *han kam s-*; *pægen kom s-*, s: man behøver ikke at sende bud efter el. hente, jfr. Kr. Sagn IV. 233.

selvmord, no. ordet s- eller selvmorder bruges næppe i jyske bygdemål, istedet siges: *han hør skul sæt ap mæ æ lye, gör æn solshjød æ si sjæl* (D.), se stem; eller der nævnes ligefrem: han hængte (s. d.) sig, skød sig, druknede sig osv.; se Wh. Vik. IV. 190 pl. dm.; den hængtes sjæl farer bagud, Friis VN. 89; hans lig hænger urørt til sol er gået ned, Hauken. II. 114; selvmorderen skulde i ældre tider have de klæder med sig i kisten, i hvilke han øvede uddøden, samt en salmebog, J. K. 388. 41. 42. Kr. IX. 62. 683; kampesten lagdes på hans grav, Friis VN 88 b; føres ud gennem vinduet, Kr. IV. 390. 488, Kr. Sagn V. 262. 938; graves ud under husets syld, jfr. Cavall Wärend I. 473, Læbr. Volksk. s. 414 flg., Rochholz D. Gl. II. 171, Urquell IV. 53, III. 50 (slavisk), CSH. 242, se ligport, jfr. Aakær, Jydsk Stævne (1902) s. 53; den døde lægges på en slæde, forspændt med to røde kvier, hvor den stanser, begraves han, Kr. III. 100. 140, eller på en vogn,

trukket af stude (s. d.), Sgr. II. 204, Kr. Amuel IV. 97, 291, jfr. Kr. Sagn II. 153, 24, Gr. RA. 727, Z. f. M. IV. 143; Urquell I. 189 s.; han slæbes i strikke efter brest og begravnes, hvor strikken brister (N. Friseret); køres af utæmmede kvier på møgevegn til korsvej, J. Saml. IV. 276, jfr. Geogr. II. 33, Cav. Wär. I. 472, Afzel. Sagoh. II. 7, 45, Ldsm. T. I. 239; begravnes af rakkeren, se Kr. Alm. VI. 197, 427, Stoll. Optegn. s. 85 anm., Jonsson, Møre s. 21, Cav. Wär. II. 411, P. Volkssk. V. 165; liget brændes, se Cavall. Wärend I. 459; begravnes nordentor kirkegård el. udenfor dægt, Kr. Alm. ² IV. 75 39-41; udenfor kirkegården, Thiele I. 188, ej i viet muld; i et markskel, Kr. III. 158, 219, jfr. Wigstr. Folkseder s. 65, W. Gregor s. 213, Arnas. I. 200, 308, 545, Haukenæs IV. 506; jorden i et „trebundet“ markskel, der hvor Ørting. Felling og herregården Åkjærs marker støder sammen, Sgr. III. 68, Kr. Sagn II. 128, 129, 108, 10, V. 257, 911, Almuel. IV. 97, 291, V. 112, 326, 27; i et hul, ssts nr. 329, i en høj nr. 324; i „huller og anstalter“, Kristensen Sagn IV. 305, på en korsvej, J. Kamp 388, 1241, jfr. den engelske skik: begravet på en korsvej med en pæl drevet gennem kroppen, se Nicholson, Yorkshire s. 80, Denh. Tr. II 93, Suffolk Folkl. 49, Amer. Folkl. VII. 69, Folkl. Journ. V. 218, Méhus. IV. 11; i det nordlige hjørne af kirkegården uden klokkeangning og sang, J. K. 388, 1241, Sgr. X. 188, Kr. Sagn III. 125, 640, jfr. Haukenæs IV. 522, Cavall. Wärend II. XVI. 73; „at the churchyard gate“, Denh. Tr. II 166 ov.; kisten føres ej igennem stættet ind til kirkegården, men løftes over dægt for solopgang el. ved solnedgang, Kr. III 282, JK 388, Gaardbo Natm. 128; jfr. Haukenæs II. 114, Wigstr. II. 338 ned.; den døde kan kun komme ud samme vej, han kom ind; selvmorderen, hvis lig ikke findes, bliver til en natravn (s. d.), Sgr. V. 79, 51, jfr. Wigstr. I. 190; „et hjørne af kirkegården, hvor de udøbte børn og selvmorderne bliver begravede, en firkantet plet, som med en lille mur er afsondret for sig selv“, Højskolebl. 1894 nr. 42 s. 1313 (Lothring, rom. kathol.); hederlige døde vender sig på maven, om en s- begravnes blandt dem, Yeats 147; kravet derom volder oprør, Wh. Vik. VII. 248 (Steirm.); andet syn på s-, se E. P. Saxo XXXVI; den, som selv har berøvet sig livet, har ikke fred i graven, Kr. III. 249; må vandre mellem himmel og jord til den livstid er omme, gud havde bestemt ham, Kr. Sagn V. 85, 359, 384, 431, 227, 609, 64, Alm. V. 178, 452, Wigstr. II. 121, 370, Strackerj. I. 203, jfr. også Urquell III. 50, 52, Knoop Pm. 167, 121, P. Volkssk. I. 178, 46, V. 120, VIII. 154, IX. 72, 11, Le Braz 250, Pitré Ust. IV. 32, Legenda Aurea 186, 11, Judas, jfr. Rohde Psyche II. 411-12; forestillingen om at msker har taget sig selv af dage for som genfødt at hævn sig på andre, har jeg nogen grund til at tro også findes i Danmark, se Kr. III. 157, 219, Arnas. I. 280 i. 308, Holta-Jóka; Maurer, Isl. S. s. 152, Méhus. IV. 308, V. 191; sgu endnu Grimm RA. 726, Rochholz D. Gl. I. 213, 274, P. Volkssk. V. 103 flg., Méhus. IV. 13; frugts. kvinde må ej tage tråd om bals, så bliver hendes barn s-er, JK. 368, 38; den, som skal blive s-er, græder i moders liv, Kr. Sagn VI. 151, 434; følges af sort hund, Kr. Sagn VI. 202 nr. 26; mske kan ikke tage sit liv efter at have læst fader-vor, Kr. Sagn VI. 151, 433-34; s-er går igen, se Kr. Sagn V. 72 nr. 19, 20, 181, 685; jfr. Wigstr. I. 204, II. 335, 369, Strackerj. I. 177 c, Urquell V. 87 (Latauen); kan dog komme i himmerig, Kr. Sagn IV. 305; han begravnes under tagdryp med hoved mod øst, P. Volkssk. V. 153, 14, 23, 21; jfr. skal begravnes i flodmål, hvor sø og grøn løv mødes, Storaker Saml. m. henvisn. til Keyser, Kirkelnst. I. 199; hans lig slås i tønde og kastes i flod, Rochh. D. Gl. I. 177; på slige grave kastes grene (s. d.), hø, ris, stene; se offere, II. 734, 39 b, jfr. P. Volkssk. V. 104, 4, 5; se hænge sig, Kristi grav, ligport.

selvros, no. *sjaelros* (D.); *sjaelroses* (Søvind s.); *sjaelrus æn* (Vens.); = rgsn.; s- stinker, venners linker, andres ros klunger, Kr. Ordspr. s. 274.

selvrådig, to. *sjaelrøð* (Søvind s.); *sjaelrøðs* (D., vestj., Agger); = rgsn.; stædig; „da bjærgmaanden vilde til at have nogen nytte af drengen, blev han tvær og var noget selvråds“, Kr. V. 256.

selvskroven, tl. *sjaelskrøven* (D., vestj.); = rgsn.

selvsort, to. *sjaelsødt* (Agger, vestj.,

D.); *sjælsot* (Vens.); i udtr. som: *s- tose* ufarvet, sort uld; *s- klæjer*, klæder af ufarvet, sort uld; *æn køjet o sialeuot wæmsl*, *liedm de kam o di suot for* (Lild s.); *de dær æ lawe d sot tose æ sjælsot* (Vens.); se grålar, selvgrå, solsort.

selvsur, to. *sjælsur* (D.); om drikkevarer, der står og bliver sure af sig selv; *s- øl*; modsat hvad der med villie syres.

selvsøet, ff. *sjælsø* (D.); om korn o. lign. der gror op af affaldne kærner.

selvtagen, to. = rgsn.; *de er en sjæltæjen ræt*; tlm.: *sjæltæjen ær uelæjen* (vestj.), *o*: selvtægt er aflagt; *nø bøn æ uo d ta* (lege tagtal), *d så jøi komer ynfar plæsen, så ær hqj sjæltø* (Vens.).

selvtægt, no. til en, som selv vil tage sig tilrette, siges tit: *nøi høl, sjæltægt æ fæbdæjen* (Auds.), el. *oyle* (vestj.).

selvvoldt, to. i udtr.: *sjælvolden skø* 20 *ær ølta wæst* (Vens.).

sem, no. se søm; uo. se svømme.

Sem, no. *Sijm* (Ribe); en landsby s. o. for Ribe; dens beboere kaldes: *Sjemnøjer* fl. (N. Slesv.).

seminarist, no. *sinnari st æn -er* (Agger); *seminari æn*, seminarium; jfr. lat. seminarium, planteskole; semen, sæd, frø; se simcryster, rakker, III. 8 36 b; — rgsn.; i Thy skal være sagt: *dæn tij wi fæk simenarister iste for rukerær o morær iste for skæder, da gik æ lað i ærmod*; historier om, Kr. KT. 236.

semmers-vand, no. lægemiddel, udleveres infusio sennæ mannatum (Rkb.).

semp, no. se sennep.

semper, to. *sæmpær* (Agersk., Bradr.).

— 1) jævnt, stille, ligefrem; *gø s-*, *o*: stille; komme simpert med et indfald (Vens.), *o*: tort. Mb. — 2) altfor fin, som vil lade meget pæn; hun er så semper som en brud, Mb. (Sønderj.); som kun spiser lidt og vil lade sig nøde (Agersk., Bradr.); jfr. htsk zimperlisch, se Weig., ordet findes både hos Åsen (semper) og Rietz (simper); se semptinsk.

semperfi, no. *sempelfi æn best -en* (Vens.); *sempelfi æn ær* (Lild s.); *sempelfi* (D.); en plante, husløg, *sempervivum tectorum*, L. (Thy, Ang.), efter J. T. 224. 340; flere alm. potteplanter, tykbladede, aloe, agave(?), mesembryanthemum (D., Lild); bladene bruges mod brændt skade; *„Mala-majs piq kam løbi*

ni te krømens, om hon æk leu fæ i beto stomp sempelfi te hær mur, fdr hon hu bræic hæ roq så møj lit“, fdr. 158. 15, — hun havde brændt sin ryg så ledt (slemt); *sempelfi c-konster* fl. sympathiråd; se husløg, jfr. Schiller, Krauterb. II. 25, Laisnel I. 227 anm.

semptinak, to. (Ang.); altfor pæn i sit væsen, jfr. semper.

semablåor, no. se sennesblade.

sems-læder, no. *semælær de* (Malt); vasketkind; mænd går i klæder af s., Kr. Almucl. III. 85. 300; *i gamel dæw jik mæjern i bøjær d semala skøj* (Vens.); jfr. Nyrop, Lavenc s. 8; mnt. semes el semesch, Sch. Lübb., htsk samisch, om læder; tilberedt med fedt, henføres til et slavisk ord.

semsurt, no. lægemiddel, udleveres flores cinnae (Peters.).

sen, to. se sankt i helgennavne.

sen, to. *sijen* fl. *sijen* (D., vestj., Vejr., Thy, Mors, Sall.); *sin itk. -t el. sjent*; flt. *sin* (Vens.); *sin itk. -t sin* (Søvind s.); *sen -t sen* (Agersk.); *sien -t sien* (Ang.). — 1) langsom, senfærdig; *høj æ uq sin ic s* (Vens.); *han æ græie sijen* (D.); *do æ så sijen i di wæthæjer* (Agger); comp. *sinær*, super. *sinæst* (Vens.); *sen klæken æ fæ sin* (sls). — 2) hvad der kræver lang tid; *et sin ærbi, de æ så sint* (Søvind s.). — 3) hvad der kommer sildig; *æn sijen bækinels* (Agger); *kowæn ska fæ sin høl* (Vens.), *o*: kælte om foråret. — 4) i særegen betydning om køer: udmalket, som ikke giver mælk længere på grund af forestående kælmning; *wær kow æ sien, han hær stæn sien sijn kormos* (Lild s.); *di høl ær wæ kow æ sin* (Søvind s.); *malk æn kow sijen* (Vejr.), ligeså vestj., D., Sønderj., vistn. alm.; når man malke en ko sen, skal det gøres søndag morgen, og det mæl mælk skal da malkes ned på jorden (se offer), andre malke den sen fredag, atter andre onsdag eftermiddag; malke man den sen søndag morgen, vil den kælte om dagen, og så mange timer det varer, inden koen får mælk efter at kalven er født, så mange uger skal den stå sen, Kr. IX. 13. 119. 121 135; se sommer, Alm.² I. 101. 46 fig., Sagn VII. 475 69, Wigstr. FS. 431. 40; om brændevin-flaske, II. 242. 38 a, jfr. Aas. sein, isl. seinn; se sinke.

senagtig, to. *sijnaco* el. *sinaco* (Vens.); sammelig silde; „*høj kam injæst sinaco sijn d sjalen tilo nåk te nateri*“, Grb. 31 3; *æn sijnacæts ærbød* (vestj.), et arbejds, som tager lang tid.

send, no. *sæn* (Røgen s., Vejr., vestj.); *æn* (Andst); sending af fødevarer som bidrag til gildesmaden af de indbudte, den, som bragte send, fik ej tom kurv tilbage, i Søvind lagdes en „buse“ i kurven; i Hundslund s. tillige en kovring (vist alm.); går brylluppet overstyr, skikkes sendet tilbage, Kr. VIII. 132. 242, jfr. om denne skik Fb. Bondel. II. 10, Bang, Præstegds. 275, Wigstr., Folkseder s. 41, Stolt Optegn. s. 71, Alden Gelap. 66, Sægd 145, Wille 193, Møls. III. 29; ligesledes gave til præsten af fødevarer fra konfirmander el. andre, se forn, foræring, 1. foring 2, sendelse, sending, 20 skik; væver.

sende, no.

sæn -er ægn æn (D., Andst, Hvejsel, Agersk.);

sæn -er æn sæn (Lødderup, Rævs, Hundborg, Mogenstrup, Rødding (M.);

sæn sæn sæn sæn sæn (Vens.);

sæn -er æn sæn (N Sams.);

sæn -er æn sæn (Falslev, Harridslev, Haslund, Heli. h., Størr. h.); nt. *sænner* 20 (S. Hald);

sæn sæn sæn sæn (Havbro s.);

æn sæn sæn sæn sæn el. *sæn sæn sæn sæn* (Elsted s.);

sæn sæn æn æn (Søvind s.; Røgen s.);

ft. ft. *sæn* (Tåning);

sæn -er sæn sæn (Skrystrup);

sæn -er sæn sæn (Åbeurå);

— røsm; alm. bruges: skikke, i alt fald vestj. malarter, sende i særegen be- 40 dning; *sæn te dt gyl* (Søvind s.); *æn sæn te gyl* (N Sams.); *dær ska sæn sæn te de brølop* (Vens.), om de indbudne, der sender bidrag til gildesmaden, mælk, fede, smør og kødvarer, jfr. send, sending; se ind-.

sendelse, no. *sænhol* (Tåning, Hvejsel); *sænla* (Heli. h.); *sænla* (Vens.); jfr. Kr. Alm. 2 IV. 55, 69, 73, 28; = send.

sending, no. *sænng* (Mors, Thy); 50 *sænng* i best. i ft. -er (Vens.); = send; *gi sænng* (Mors); *møj s-* (Thy); *trif dæc for bøjplidæcæn skal æn pijs o æt mæ ænng*; *æn gos hælær løj ænær, hælær toj*

høns d æn køk d æn skøful ænær hælær æn ænær æg, æg sæk lyk brøljys (Lild s.), jfr. Kr. Alm. 2 IV. 75. 36; når der fortælles en stor løgn, kan spøgende siges: *dær ska dær s- mæ, hælær fæl!* (Mors); se send.

sendings lys, no. *sænng lys* (Thy); lys, der bringes som „send“ til gulde.

sendkuglo, no. se skud 4.

sendpige, no. pige, som bringer „send“ (s. d.) til gildeshus, se Fb. Bondel. II. 12.

1. **sene**, no. *sen æn -er* (D., Andst); *ægn æn sænær* (Vejr.); *ægn sænær* (Lild s.); *sæn æn best. -æn* el. *sæn ft. sænær* (Vens.); *sæn huk* ft. *sænær* (Tved); *sæn æn sænær* (Søvind s.); *sæn sænær* (Sundev.); *sænær æn -r* (Ang.). — 1) = rygsm., nervus; en person hævner sig ved at overskære taterens sener, Kr. VI. 109. 158; *dær ær ælær æn guæ æn i hæn lye, uden hæn ælær æn i sæ* (Mors), 2: han er en slet person; se smæk. — 2) *æn gammel ægn* (Agger), et gammelt dyr, der er skind og ben. — 3) om en person el. dyr, som er noget ypperligt; *de ær æn sæn ham!* (D.), han er et jærp; *æn hør sæn te o dæk brøljys* (Andst), en svær karl til —, jfr. mælke-; hører ordet herhen? se Aasen, isl. sin huk, sv. sena; htsk sehne.

2. **sene**, no. *sen æn -er* (D.); *sæn sænær* (Lb.); *de sæn* (Vejr.); *ægn sænær* (Thy); *sænær ft* (Mors); *sæn æn best. -æn* ft. -er (Vens.); *sæn sænær* (Søvind s.); *sænær* (Sall.); rodstocken af flere græsarter, alm. af *agropyrum repens*; af *carex arenaria* L. (Hassing h., Klitegnen), J. T. 53; *joræn ær ædda nt mæ sænær* (Vens.); er vel samme ord, som det foregående; se sennær; sand-.

3. **sene**, no. *sijen -er* (D., vestj.); malke en ko sen (s. d.); *æt ky ska sijenæs* (D.), *sæn æn ko* (Agersk.).

seneborke, no. *[sænborke]* (vestj.); sammensiltring af kvikrødder; *de ær i jæn s-*, om jord.

senegroet, ft. *sengrøjs* (Malt); om agermark: tilgroet af senegræs

senegræs, no. *sængres de* (Mors); Thy); *sengræs* (Vejr.); *sængræs* (Lild s.); *sængræs* best. -t (Vens.); *sengræs de* (Agersk.); alm. navn på kvikgræs, *agropyrum repens*, Beauv.; skal bruges i Vens. om *polygonum aviculare* L., J. T. 176;

på Harboøre om psamma arenaria, J. T. 330.

senejærn, no. *senjan æn* (D.); et jærn, der går op foran sulen på de glde pløve og holder skæret fast; derpå bliver senerne (kvikrødderne) jævnlig hængende under pløjningen.

seneknude, no. *senknude æn* (Lld s.); — rgsn.; hvorledes helbredes, Amins. IV. 95; gribe mod vejret med den syge hånd, Sgr VIII. 141. 606; besværgelse mod „kuirband“, P. Vik. VII. 188.

seneret, to. *seners* (D., Agersk., Ang.); om marken: opfyldt af kvikrødder; om kød: fuldt af sener; s- *ka* (Ang.).

senerødder, no. *senrøp fl.* (Søvind s.); rødderne af kvikgræs, se sene-græs.

senesalve, no. *sensals de* (Søv s.); — rgsn.; unguentum nervinum.

seneslids, to. *senalet* (Thy); tyndslidt, lushdt; hvad er første del af smøtn.? slidt ind til sener? se Mb. sei: „seinet“ siges om tøj, der er slidt således, at kun trådene af reningen er tilbage (Lolland).

senesemörelse, no. *senamörelse de* (Lld s.); = senesalve.

senetue, no. i udtryk som: *hævi æ ræne i æn senetue* (Vens.), o: tilgroet af ugræs.

senfodning, no. *senfödnag i best.* — i fl. -er (Vens.); = rgsn.; f. eks. om lam, fødte ud på sommeren; skal også betyde: hjemmefodning.

seng, no. se syng.

seng, no. *sen æn -a* (D., N. Farup, Jærne, Gjørding (R.), Andst); flt. *sen* (Thy, Sløvr. h., Sem, Agersk., Bradr.); flt. *sen* best. *senen* (Falslev, Harrikslev, Haslund, Selde, Salling, Hell. h., Søv. s., Silkeborg); flt. *senar* (Also); *sen æn* best. -en, flt. *sen* best. -en (Vens.); *sen æn senar* el. *sen* (Fjolde, Angel, se Hag. XXIX). — 1) — rgsn.; i *dagelastid æ dar trij sen i narsij æ sd leger man æ kuan i dar, dar æ næst we kakel, pigarn i dar, dar æ næst we ijæn, æ kolan i dar næstæst* (Lld s.), (fr. Eftersl. 237. 262; pigernes senge var stillede over hinanden, Kr. IV. 118. 163, se endnu Stoltz 30 Opt 105 (sengens hovedpude skal være mod nord, Wigstr. FS. 415. 64); hornenes over forældrenes eller tjenestefolkenes, Kr. Almuel. III. 39. 112; de lå på dynevær

uden fyld nede i sengelødderne, vårene havde blågarn til tredegarn og trævlegarn til islet; små børn lå på gamle stykker skort, bredt over hø i vuggen, Kr. Almuel. III. 95. 334; til fyld er brugt havreavner eller kæruld, Kr. Alm. 2 III. 54. 63. 79; nederst i den lukkede faste seng var et tykt lag lyng, hvori jævnlig dyr: ildere, snoge (s. d.), hugorme havde bo, ovenpå halm, Kr. Almuel. III. 28. 70. 39. 113. 114. III. 28. 97, (fr. Hømdal 12/a 03; se endnu Møller, Bornholm s. 19 „en hjemgilleseng“, sengklæder; nybagte brød lægges på sengen for langsomt at køles (vestj., alm.), (fr. Kr. Alm. 2 III. 50. 53, se hvedegodt; Fb. Bondel. s. 56; alm. om seng, se Strackerj. II. 138, P. Volksk. VI. 158. Bar Gould, Surv. 84. Harl. Wik. 80, Pitre Usi IV. 317; s- indmuret i væg,

20 Folkl. IV. 19. — *go, vær i sæg, go te sæg, vær dæm sæg, hæl æ sæg* (D.); *go æ sægen* (Søvind, glde); *da wi wa i wæ sæg* (Thy); *re æ sæg* (D.; vestj.); = *ger æ sæg* (Mellemlesv.); *go æ æ sæg o i æn* (Malt), om mskr. der på grund af sygdom ikke kan gå oppe bestandig; *bløi sæg*; (Silkeborg), bløde senge: *æ sæg tær* (Mellemsl.), sengen tærer på kræfterne; „*sægen ær æ hælstær, mæn de ær æ æ pinlær*“ (Lashj. Terp), Sgr. II. 26. 178; *do ska ndk fd lene d ddjs i sæg i nan ætæn* (Vens.), til et søvnigt barn; „*di ha æn gu sæg æ leq dpæ*“, Grb. 19. 43; nu kunde de komme hen på en seng at ligge, Kr. V. 239; *han lo dækte læg æ sæg* (Valsb.); *æn wlot sæg* (Valsb.), alkoveseng, også N. Jyll: *æn læ sæg* (Vens.), fritstående s-; *dær dær gor læsægs mæ æ hønæ o stor dp mæ æ sone, dær for bødæ hæl o rowe* (vestj.); *dær dær gær i sæg mæ hønæ æ stær dp mæ srien, dær ku ndk fd usæne* (Ang.); *hwæm dær hæl æ sæg ful æ æ æ æn stak i æ kalger* (vestj.), kan siges, når man får rigtig god mad, *di sæger ene sæg samet*, o: lever ikke som ægtefolk; *dæ tæne* (tænkte) *wi jet, d wi hør æntæ ræc lå i sæg samet* (Vens.); *do hō ndk ær wot i sæg sist næt* (Vens.), kan siges til pige, som taber noget på gulvet; A. tager et antal pebernødder og lukker hånden; „*und æ leq ve dær i nat*“ — B. „*æ smider dær æ æ sæg*“, A. „*hu tit*“ — B. svarer så f. eks.: „*7 gæ*“ der er hans

om antallet; i rim og remser: *no vel vær rår, så mo do fo fader, nær do ska i di søng*^a kan sages til børn; „på Højelands-stander en seng, den er vel med sengeombæug . . .^a, Krist. 2. 382. 28; *han ga hans døter . . . søng: tremel-i-halm*, Kr. Börner. 8; ved jagulde og bryllup blev sæt stykker, så parret kunde gulvet, J. Saml.² III. 113; — him-er s- skal knuse den sovende, III. 334; s- skal daglig redes på ver nat en spøgelsehund i den, V. 491. 20, jfr. hund I. 676. 22 a, I. 196; s- m. sorte lagener, leje p, Kr. Sagn VI. 34 ov.; pige skjuler er seng, se raver III. 131. 54 b; nder fremmed i seng hos sin hustru, ell om de tre råd III. 134. 12 b; 20 ke leder karlen fra grødgryden folkens s-, se JK 336. 74, Kr. ur. 25, jfr. Kr. VII. nr. 11; nissen den sovende frem og tilbage i for at få ham til at passe i den, a II. 67. 106, 122. 142. 216, Thiele sign Procrustessengen, se Cloust. 7; seng, som retter sig efter alle, ferv. 112; nisse trækker klæder us seng, Kr. Sagn II. 82 ned.; 1 20 on: „han æ fræ Dagenæs, hur di twat i sengen“, Kr. VI. 326 104 s. v. Horsens); få i avent, den seng i helvede (se I. 589. 43) Gr. II. 50, Æv. III. 178, jfr. Magyar 9. 310, Knoop Pm. 215, Hertz 102, Graf II. 310, se stol; kræve d sidde ved prinsens et pruses- og el. senkestok, mod at bortgive odie, er et træk i mange avent., a Gr. Gl. d. M. II. 42, III. nr. 1, 2ner^a, Æv. III 62, Registr. nr. 121, 13 „Per Rødhal“, Sgr. VII. 137, 1 s. 35. 153; om motivet til „prin- på ærten“ hos Andersen er dansk, ikke det findes hos Sundbl.² 191, Hist. 349, Gr. KM. nr. 182 „Erb-“, Monnier s. 257, Goldart Folkl. om Greece s. 141; i Magyar T. d., jfr. s. 354, hvor det angives 20 østerlandsk, se Kath. S. II. 282 fig., 187, Qvsgl. 72; lægge sig til (sorg er alm. nordisk, jfr f. eks. S. k. 15, Volsunga S. k. 29, Egil

Skallegr. s. S. k. 69, Arnas. I. 63. 102 569, II. 90. 210. 224. 264. 279. 306, Fær. Kv. I. 160, jfr. I. Kong. Bog 21. 4; spedalsk lagt i dronnings seng, DgF. I. 179; — hvad man drommer første gang i ny s-, opfyldes, se Kr. Alm.² III. 153. 80; mske hindres ved trolddom i at finde hvile i s-, Kr. Sagn VII. 242. 17; en „opredt seng“ er et tegn på himlen, Kr. Sagn II. 257. 31; når man står af sin seng, skal man dække sin lejeplads med dynen, at ikke onde øjne skal kunne gøre en fortvød (D.), jfr. Sgr. IV. 155. 453, Thiele Overtro nr. 192; andre siger: for at man ej skal få flyvende pigt, derved at en fugl flyver over huset, Sgr. VIII. 121. 37, Kr. IV. 396. 38, Sagn IV. 624. 00, Alm.² III. 61. 15. 16, 96 os, JK. 185. 47, jfr. Wigstr II. 137. 161. 270, FS. 412. 40. 78; Gasl. 47, Amms. IV 89, VII. 104 ov., Hazel. VI. 27; forklaaringen er vel, at sporet (s. d.) af insekts legeme kan bruges til at volde ham ondt med, se Folkl. I. 159 (Pythagoras); man skal udslette mærket af sin krop, når man står af sin seng; i en gådetale, Sgr. VI. 24. 320 kræves, at man ikke må møde sin kæreste i sengen, og ikke udenfor, stedet bliver da: på sengestokken, se klæde II. 200. 48 a. — 2) så mange seng-klæder, som der hører til *æn søgs klæder*: 2 underdyner, 1 overdyne, 1 lang pude, 4 hovedpuder (D.); *d fød te søg* (Vens.), få tøj vævet til sengeklæder. — 3) om kornet: *de leqør i jæn søg* (Vens.), d: det ligger i leje; jfr. Aasen seng, isl. sæng huk; alkoveseng, karet 2, karosse, kaspot, kaserok, kasse, klæder II. 199. 30 b, bygge II. 417 36 b, sove, pusse II 789. 36; barsel-, bo-, brude-, *bue-, fulde-, frede-, garderobe-, gjæste-, hel-, herherge-, himmel-, kjel-tringe-, ramme-, skab-, slag-, sotte-, stabel-, stakkel-, syge-, sæt-, top-, vrå-

sengeaftensnadver, no. Kr. IV. 144; = kvæld-nadver, sidste måltid.

sengebornavr, no. sendes børn i narreterende efter, se Kr. Alm. III. 17. 38, messingståltråd; jfr. sengenavr.

sengobund, no. *sengshon æn* (D.); = rgsm.

sengebækken, no. *sengbækken æn-ør* (Lld s.; D.); bækken, i hvilket der kunde lægges gløder til at varme sengen med, læget var gennembrudt; *æn s- hejpr innel søngen* (Lld).

sengebånd, no. *sængbånd* i best. -bånd (Vens.); *sængbånd æn* (D., vestj.); *sængbånd et* (Sovind s.); et stærkt reb med håndtag, løstet i loftet over sengen; de gamle el. syge bruger det for lettere at kunne rejse sig eller flytte sig i sengen; også til at gøre trolddom med: „di hød e *sængbånd*, de di ka malk, så de ka prøv“, Grlb 147. 11, de har et s-, som de kan malke (s. d.), så det skummer.

sengedags, bio de æ *sængdages* (Vens.); s: sengetid; *sængdagsmålur* (Ikast s.); = kvældsnauder; se *sængdags-tjør* (vestj.); se *sængdagsstij* (Vens.); senge dagstid, Kr. III 274.

sengefjæl, no. *sængfjæl æn* (Sov. s.); *sængfjæl æn* (Vens.); den hele ydre side af sengen = sengestok; *leg hel ur ð æ sængfjæl* ilk (Agersk s.); mellem sengene var et skab i „sengefjælene“ (Stil.), J. Saml IX 345, s: brædeskille rummet mellem de to alkovesenge; fjæl på sengens bund (Vens.).

sengefodder-ende, no. lodenden af sengen, Kr. V. 98.

sengegas, no. *sænggas æn* (Hmr.); noget at gulle sig med, når man er kommen i seng; *fo æn s- mæ næ*: jfr. gasse sig.

sengehalm, no. *sænghalm de* (D., vestj.); *sænghalm de* best. -halm (Vens.); s: halmen, hvorpå sengeklæderne bredest i lukkede så vel som i løse senge; *hun bliver ð hen får ham i æ s-* (vestj.), siges om en stor kvinde: „så fin som s-“ (D.), længe brugt s- smulres om sider stærkt; heksen slår efter manden med en visk sengehalm og slår dermed bordet istykker, Efterslæt s. 197. 137; se *Maries Vor frues*.

sengehest, no. *sænghest æn* (D.); *sænghest æn* (Vejr.); *sængst æn* (Agger); *sænghest* (Stovr. h.); *sæng-* el. *sænghest* el. -hest i best. i flt. -hest (Vens.); en lille trædretning, som sættes ned ved sengestokken for at hindre sengeklæderne i at falde ud.

sengehvoddem, no. *sænghvoddem æn* (Lb.); hovedpude i sengen, se broddem.

sengekammer, no. *sængkamar æn* (Mors, Thy); *sængkamar* i best. -s (Vens.); s: sovekammer (Mors, Thy); sovekammer (vestj.).

sengeknap, no. *sængknap æn -knap* (Agger); knap på en sengestolpe.

sengelad, no. *sænglaj æn* (Vejr., Thy); et lad til at hufte sengeklæder på.

sengelagon, no. *sænglagon æn -ør* (S. Sams.); = rgsm.

sengeliggende, no. *sænglæggende æn* (D.), sengeleje; *sænglægi to.* (Vens.); *syg ð sænglæggende* (Sovind s.).

sengelegs, to. som holder sengen; *æn ska tuk gøj, lav æn ð æ sænglægs* (Ang.).

sengemätte, no. *sængmätt æn* (Vens.); *sængmat æn* (Gjerd. s.); en flættet halm-matte, der fæstes om den lukte seng, hvor den støder til væggen, for at beskytte sengeklæderne.

sengenagle, no. *sængnagl i -ør* (Vens.); sendes horn i byen efter på narrearrinder, se *sengenavr*, messingst. strå.

sengenavr, no. *sængnavor i best. i flt. -ør* (Vens.); mands lem, penis; der-efter sendes horn narrearrinder; se *sengeborsnavr*.

sengenætter, no. *sængnætter i best. i flt. -ør* (Vens.); *sængnætter æn -ør* (Holmsl.); sovekammerat; „no bjoñe Þir ð twijl dpa sængnætter“, Grlb 19 50; jfr Aasen, *sengnøtte*, af naut kammerat, kun brugt i smørin.

sengeomhæng, no. alm. af blåt lærred med påtrykte hvide blomster, kappen foroven var kantet med frynser; i *kørsæns* var hængt spraglede, storblomstrede sirises gardiner for åbningen, J. Saml. 3 I 94 (Dursl.).

sengeplads, no. *sængplads æn* (D.); sengerum.

sengerum, no. *sængrom ð* (Vens.); = rgsm.; *hva ðer ær hjatrum, æ ðer ðæ sængrom* (Vens.).

sengested, no. *sængstæd et* (Sov s.); *sængstæd ð* (Vens.); *sængstæd æn -stæder* (D.); *sængstæ æn sængstæ* (Lid s.); = rgsm.

sengestok, no. *sængstok i best. i flt. -ør* (Vens.); *sængstok æn* (Mors, Thy, Vejr.); forsiden af sengen ud mod stuen, se *stok*.

sengestolpe, no. *sængstolp i -ør* (Vens.); = rgsm.

sengesoster, no. *sængsoster æn* (Ven syss.); en pige, som deler seng med en anden.

sengetid, no. *sængstid el. -tjæn* (Vens.); *sængstj æn* (D., vestj.), *sængstj æn* (Sov s.); = rgsm.; *a ska tjæn, de æ ndk andr*

urphj! så kan svares: *å, de ær et æ
hyle nat, el om klokken er nu: nærj,
de æ da kon sænanij* (vestj.); *sænetij, de
ta en gør nær en vel!* (D.); *no æ kildken
nu, æ ær et bønens sænetij*, Sgr. I. 191. 1160
(dshj. Terp), almindelig: *sengedagstal*
(s. d.) (Vens.).

sengetæppe, no. *sængtæp* *æ-ør* (Vens.);
sængtæp *el* (Søviud s.); *sængtæp* *æn -ør*
(D.); = rgsm.

sengetøj, no. *sængtøj* *de* (D.); = rgsm.

sengevarme, no. *sængvarm* *æn* (D.);
= rgsm.; *sængvarmer* i (Vens.), redskab
til at varme sengen.

sengevæg, no. *sængveg* *æn* (Støvr. h.);
= rgsm., væg ved seng.

sengklæder, no. *sængklæder* *fl.* (D.,
vestj.); *sængklæp* (Søviud s.); *sængklæp*
fl. best. *klæp* (Vens.); *sængklæp* (Agersk.);
= rgsm.; i fattige hjem var sengklæderne

gjorte af stampetov og pjalter el. havre-
avnet, hakkelse, kæruld, se Kr. Almuel.
III. s. 13. 95 334 37; stoppede med kæruld,
Runa V. 50 ned.; jfr. Tr. L. II. 127; i ævent.
skal pige vejle troløds s., Arnas. II. 418.

sen gott, udro. *sen gdt* (Malt, vistn.
alm.); også: *sigdt* (Vens.); hilsen til dem
som sidder ved bordet og spiser, når en
fræmmet træder ind, også når man druk-
ker en til; *sen gdt! do vel gærn hu nys*
me, om do mdt (S. Hald); htsk. *segne
gott!* pl. *sün gott!* Schütze Holst. Idiot.
IV 92, også siges ordet til den, som
drikker, minde fra fortidens skik, hvor
skænden gik rundt fra nabo til nabo;
hver drak så meget han kunde og over-
leverede dernæst kanden med et hånd-
tryk og en velsignelse: *signe gud!* til
sin nabo, Troels Land V. 307. Mejb.
Sørv Bønderg. s. 42, ordet udlægges alm.;
senk gott, jfr. Nyrop Spr. V. Sk. 63; *senkjgd*
*å gæster, de seds så måne frd huve å frd
gor*, Grib. 243. 273. Jeg kommer til kroen,
og der var flere gæster, så vi sad og
fik nogle sinkgodter, indtil vi bliver no-
get lette i sindet hver en, Kr. VII. 29, o:
dramme, pølse; ordet findes også i Norge
og Sverig, se Daas, Bygdesagn I. 136,
Skjuts h. s. 50; jfr. godtår.

seni, no. se *geni*.

senier, no. se *genere*.

senik no. *senik* *æn* (D.); en person,
der er sen til arbejde.

senillie, no. gids kavaj med slag;

i tlm.: *di ær dits så nygerhøgen å gamel
seniljer å støpelskapt* (Vens.), om dem,
der siger sig at være overhængende med
arbejde, gæster, anmodninger osv.; det
er vel htsk chenille, fløjelsenor; fr. chenille,
larve, snor, lat. canicula; se hundehus.

senk, no. se *sænke*; uo. se *synke*.

senlig, lo. *senle* (vestslesv.); temme-
lig langsom i arbejde.

senn, no. *sæn* *fl.* (Agersk.); skænd,
irettesættelse; *fd mange s-; senn* bider
ikke i skind*, Kok ordspr. 166. 1910.

1. **senne**, udbrso. om Hornumhoere
siges: „senne, menne, menik!“ det er
Hornum folk der' skik, Kr. IX. 107. 142,
o: de bander ikke, men bekræfter deres
tale ved ord som senne osv., se ed,
meud, siennen.

2. **senne**, uo. *sæn -ør -t sænt* (Sem,
Agersk., vestslesv., Bylderup), skænde,
irettesætte; *s- å jæn; di sænes* (N. Sams),
de skænds, jfr. kive, skjælde; isl. senna,
tviste med ord.

sennonstidj, bindeo. se *sidenenstid*.

sennep, no. *sængp* *de* (Søviud s.);
sængp *de* (D.); *sængp* *el*, *sængp* *de* best. *-æn*
(Vens.); *sængp* *de* (Agerskov, Mellemsles-
vig); = rigsmål, *sinapis* L.; *huæm da
sæler sængp o kyøder løp, huæ sæler lyro
o kyøder dæ* (Thy), jfr. Sgr. III. 132. 634;
sennep maledes i ældre tider med en
kanonkugle i et rundt trælad, man sad
ned med fadet i skudet og bragte ved
en svungende bevægelse af benene kuglen
til at løbe rundt og knuse sennepskornene,
se Gr. Gl. d. M. II. 82 („sennepslod“), Kr.
Alm.² III. 32 18, se trækors; malt ved
gilde af prakkerfoged, Kr. Alm.² V. 102. 86;
måske er s- som tilsætning til mad først
sent brugt, se Stolt Opt. s. 130; jfr.
Denh. Tr. I. 51; s- strøet rundt om huset
værner mod onde ånder, se Sgr. X. 12. 17,
jfr. Amer. Folkl. VII. 143 (Rio Grande);
den maledes sennep kaldes „fynsk grød“,
Kr. Molboh. 4. 6; et sennepsfra gror op
til himlen (s. d.), sts. 122 384; jfr. htsk
sent; ager-; „male s-“, Blich. Nov. II. 204,
dom i panteleg.

sennepskage, no. *sængpsskæg* *æn* (Ag-
ger); = rgsm.

sennepskorn, no. *sængpsskorn* *æn*
= fl. (D.); = rgsm.; i ævent. bliver rid-
der Grönhat til et s-, Gr. Æv I 11.

sennepskugle, no. *sængpsskul* *æn* (D.);

sennepskugle æn (Bradr.); kanonkugle til at male sennep med, se sennep.

sennepskværn, no. *sennepskværn* æn (Vest.); lille kværn, hvorpå man malede sennep; pløder af forsk. slags træ lagdes i ét på en s. til trolldom, J. Saml. IV. 133. 50

sennepsalod, no. *sennepsalod* æn (Agger); — sennepskugle; kaldes „hestetæg“ til Molboen, Kr. Molboh. 40. 128.

sennepeskål, no. *sennepeskål* æn (Agger); træskalen, hvori sennepen males med kugle.

sennepssovs, no. *sennepssovs* de (Lild s.); = rgsn.

sennep-sælde, no. *sennep-sælde* æn -sæler (Vens.); sælde (s. d.) til at lægge sennepstanglerne på og samle frøet i

senner, no. *senner* flt. (Vens.); en mosegræsart, *scirpus cespitosus* L. (21. 20 koste deraf brugtes til at „snude“ klæde vægge med, slige var bedre end kostene af havrelag; se mosegræs, sene.

senneret, to. se seneret, søndret.

senner-is, no. isens første begyndende lag, „der er ligesom træde og sener“ (Slet h.), Mb

sennesblade, no. *sennesblade* (D.); *sennblad* flt. (Vens.); nok også *sennate* (D.); *sennate* (Agger); *sennate* (Vens.); et laksalt, se *cassia senna*.

sen og dod, udro. i udtr. „sen d do, Anas falk qær met i hælet“, bonden er kommen for side op, naboen folk langt inde i arbejdet på et engestykke. Hellet (helvede), et navn, som to enge i Rurupmønsby hører, jfr Kok Ordspr. 171

sentrum, no. lægemiddel, udleveres *radix mule* (Hjörting)

seperidolde, no. *seperidolde* æn -ør (Læm, vest.); en fugl, døde (s. d.).

Soprianus, no. se Cyprrianus.

Septomber, no. = rgsn.; *de syri Seta mar, lönk hæn i seta ma midt* (Vens.); 1ste s. uheldig dag, Sodom gik til grunde, Meyer Vlk. 260, se Tyge Brahesdag

ser, no. se sidde.

ser, stes to det er en sag for ser (S Hald h.), J. Saml. VIII. 274, se dativ form ser at isl, sik; *han blæ ser i æ hoi* (Valab.), vred, fortvædet; se ser.

serhus, no. se siddhus.

serin, no. se syren.

serpentarium, no. Serpen Tarium,

Kr. VI. 379. 54, som middel mod ser er *radix serpentariae* af polygonum b. storta L. eller r. virginica af aristoclea serpentaria.

ses, no. se sirts.

seaser, no. se sejer.

session, no. *sejjon* el. *sejjon* æn (Agger); møde, hvorved værne- og karle udlages til soldater; *ad war rige de kongen to midt frå hærme jern o sty sejsjon blæ hôle*, Grb. 71 112 s. var det da, at kongen tog magten i herremændene og den store s. blev hær-fanden skal have en sjæl for hvert trø Kr. Sagn VI. 250. 42, jfr. Meyer Vlk. 24 fransk session.

soster, no. se søster.

se så til, bindes endminder, se sige; *høj ka ene bær jeg sær, se so tose*, *høj ka ene bær i huka, se ene i gor*; *høj ka ene træk i hana klæ ne ad te mår* (Vens.), han kan ikke klæ sig selv på endsige mere.

set, no. se sidde.

-set, fl. se se; for-, på-, skøj-, og vøtte.

setj, no. uo. se sigte.

settekåg, no. se sigtekage

setten, to. se sytten.

soy, no. se søbe

sovat, no. se sovat.

sevel, no. i et avent findes udret ket: „har du ikke set en lille pige se sevel og savvel“? s.; med pik og jak forvanskning?

sevenbom, no. *sefonbom* æn (M); et træ, *juniperus sabina* L., bruges i fosterfordrivelse, Sgr. VIII. 45. p. 6 Kr. VI 375. 20, IX 46. 40, Sagn VI 20 s. jfr. JK. s. 146, Meyer Vlk. 190; se kør solv; mod tandpine, Kr. Sagn IV 60 s. mod trolldom, Z. f. M. I. 327 „Te der er hun- og han-trær, Amius“ s. jfr. Meyer Bad. 394

Severin, no. *Severin* (D.); *Seter* (Vens.); temmelig alm mandsnavn i *Severin sen*, se Sören, jfr. souverain

sevie, no. se sible.

agu, udbrus. *sku* (alm.); *sku*, æn (Savind s.), *adgu*, *sku*, *ku*, *sku*, *gu*, *ste*, *sti*, *u* (Mora); alm. edeligt alen „de è ski fjø der è klæg u“, de klæ ski ay død de sty xprey“, Grb s. 1 „de wa sgi den awlen far ve end“

de wa wgi en buenpigh i Skraee*, Blich.
 Bandst.; *de æ, wi, æd ireto, de moq*, det
 er sku så vittigt, det mög; *a ka, wi, ef*
 (Mors); *a ska stu dan dæ!* (Vens.), jeg
 skal sgu få dig til at skikke dig; *a*
 troue, sh da, a wil prou ed*, han lau
 ed. sli, ik oltæmmel op få skæmt*, *a*
 troue sh ett wi blyw parred*, And. Begr.:
*a troue, sáli, te de wa Mikkell**, And.
 Ekars.: *det skal gu dæwlen nok sæde**,
 Kr. Alm.² l. 80. 22; *sogu!* som svag be-
 kræftelse: *ho l møj røw i os?* — *Ja,*
*æd, de ka gøl go anl** *Idæ ær en ædæ*
*hoos fæek, l hō fæet** — *Ja, sogu!* *A*
*æwæw æt, de gær anl** — *Tu, nøj sogu*
*gær æt æd æj** derimod vilde: *Ja, gu*
*hō æ æd** *Jōw, gu gær æt æd** el *de*
*gær sku anl** være en stærk bekræftelse;
 gu og sogu knyttes umiddelbart til par-
 tiken. sku til verbet (Sovind s.), ordet
 stammer fra: så gud, se: gu, gud, l. ku.
 si, no. se side o. smstn.; to. se sej;
 no. se sige; steo. se sig, sin.

1. si, no. *si* el. *sij* æn, best. *siæn*,
 sijn fl. -er (Vens.); *sij æn -er* (D., vestj.),
 l. lds. Agger); *si æn -æ* (Sov.); *sij* (Est.);
si æ si (Agersk.), fl. *sier* (Bradr.); *si æn*
 (Sundev.); *sij æn sjeer* (Fjolde, plt.
 de æd); — rgsn.; redskab til at si, lil-
 lene med; jfr. isl. *sia* huk., htsk sieb,
 æt siere, se sigte, sil, sild; se hær,
 mæke-, spad-, suppe-.

2. si, no.

si -er nøj sij (D., Agersk.);

si -er sijæd sijæd (Lald s.);

si -er -æ -æ el.

si -er sij sij (Vens.);

si -æ sial sial (Sovind s.);

si -æ -et (Est.);

si no si sial (Sundev.); *sij* fl. *sjeer*
 (Fjolde);

= rgsn.; filtrere ved sining; *si mjælk*
 (Hald s.); efter at en ko har kælvet,
 si nælken sis op gennem en *ham*
 (æd thalmvisk), af den tages to strå,
 der lægges overkors og brændes, Kr. Alm.
 l. 63. 214; si gennem jærn m. 3 huller,
 Kr. Sagn VII. 196. 64; *de sjeer sijer* (D.),
 det æstegner, hgeså Sundev.

sibbi, no. se siv.

sibensak, no. — 1) *nøj æbensak*
 (Hald s.); *æbensak* (Agger), ormefta, semen
 emær; jfr. holl. *ziefersaat*, se Nyrop V. Sk. 34.
 2) *hær mæ hys hans sjeen* el. *æbensak*,

(Vens.), æ: alt hans øje, alle hans pak-
 kenelliker, jfr. htsk. *siebensachen*, holl. *ze-
 venzakken* (met krenten), vittighed om de
 7 sakramenter; se pikpak, siksak.

siberiehvede, no. J. T. 327; en
 plante, tatarisk boghvede, *fagopyrum ta-
 taricum*, Gaertn., jfr. Sgr. V. 71. 537.

Siberien, no. = rgsn.; en dal i S-s
 ørk, Kr. Æv. III. 111.

siberiske ørter, no. J. T. 70. 297;
 et træ, guldregn, *cyttus laturnum* L. (Thy).

1. sible, no. *sejel æn* (Lem, vestj.);
 lille slurk.

2. sible, no. *sejel sejler seholt seholt*
 (Vens.); *sejel sejler sejelst sejelst* (Andst);
 savle; *hwædænt ær æ, de ær æ sejler i*
fjær? (Vens.); øllet sevler ud mellem
 stavene på en utæt tønd (vestj.); *a sejler*
æt æt (Tåning), drikker forsigtig f. eks.
 hvad der er varmt; *sejel* (Vejr.), savle,
 spilde af ske; se sive, sægle.

Sibylle, no. se Sybille.

sibotte, no. bølge til at si mælk op
 i; hekse sidder med mælkespande, si-
 bøtter, skæpper på hoved i krke, se l.
 581. 20 b. jfr. Méhus. IV. 252. 256. 257. 290.

Siollion, no. i et æventyr; kongens
 datter fra S-, Kr. Æv. s. 277 nr. 44.

-sid, se af-.

sid, to. *sij* fl. *sij* (vestj., D., Thy,
 Mors, Løgster; Agersk.); *sij* el. *sic*, ilk.
sit fl. *sij* (Vens.); *sij* ilk. *sit*, fl. *sij*
 (Ang.). — 1) nedhengende; *din kust ær*
fær sij (Bradr.), ligeså D., vestj.; *nu*
skørt æ fo sij, æ skal ha tån æn stok
d æn (Agger); se pjag. — 2) lavthggende,
 om mark; *de æ mjeer sij* el. *sit i dæj*
æj æ ægæn; *sij jøer* (Vens.); *de æ sij*
jøer, sit iød (Thy). — 3) *sit d sit* (Ang.),
 alle vide vegne, rejse v. å s., søge råd
 v. å s.; jfr. Aasen, sid, nedhengende;
 lod-, slæbe-, vinge-.

siddo, no.

sod seðer sød set (D., Jannerup, Gjør-
 ding, Lyne s., Hvejsel s.);

sod seðer sød sat (Andst h., Vejlby
 (Tr.), Uth);

sod seðer sød set (Rødding (M.));

sod seðer, sød el. *sod, sat* (Bjering);

fl. *sod* (Hads h.),

sod seðer sød sat (S. Hald h., Støvr. h.);

fl. *sod* (Saxild);

sod seðer sød sdt (Falslev, Harriidslev,
 (Halsund);

sed seder sad sat (Nimtofte); ft. sad (Ålso);
 sed seder sad set (Tved);
 sej sejer sød sød (Lemh); ft. sæt (Kobberup); ft. sø (Husby, Bur, Vejr.);
 ft. sø, ft. sæt (Mogenstrup); nt. sejer
 ft. sø el. sød (Agger);
 sej -er sød sæt (Rævs, Snedsted); ft.
 sæt (Stagstr., Hundborg);
 sej -er sød sejet (Skyum);
 sed soder sød sød (Årdestrup);
 sed seder sød sæt (Hell. h.);
 sør sere sår sat (Elsted);
 ser ser sår sat (Vejlby (Årh.), Tiset);
 ser serer sår sat (Almind (Vib.);
 sej sejer sød sød (Lodderup, Lild s.);
 ft. set (Fur);
 sej sejer søj sød (Havbro s.);
 sej sejer sår sæt (Davh. s.);
 søj seje sai sat (Linå s., Søvind, Rø-
 gen); ft. saj (Dover, Tåning);
 si el. se, sør el. sær, sa sat (Vens.);
 se ses sa sat (Halling, Gimming, Al-
 ling);
 se sera sa sat (S. Samis);
 ser serer sår set (Sem, Spandet, Bal-
 lum, Meulden); nt. ser (Emmerlev);
 ser serer sår sæt (Agerk.);
 ser serer sår set (Skodborg, Bjært);
 se sera sa set (Hammelve);
 set -er sår set (Bedsted);
 set -a sød soten (Abenrå);
 se sera sa sæt (Sunde);
 seq ft. saq (S. Herred, Als; om ikke k
 for g?
 se sirer sa sæt (Ang.);
 set serer sød soten (Valk.);
 ser -er sår, set el. soren (Ø. Lygum);
 set -er sør set (Bradr., Ladelund); ft.
 sæt ft. sæt (Bylderup);
 ser serer sår sød (Tingle);
 ser serer sår sæt (Eggebak);
 ser seder sår sæt (Fjorde). —

1) hvile på legemets bagdel, også om
 fugle, der hviler på fødderne; sej sæt!
 (Lild s.); sej nes (Søvind s.); „ow å te
 gik han hern te hin å saj å slow en
 bette slujje ow“, Tkær II. 82; *ses sa
 guere, kom ihæufår o sed njer!* (vestj.),
 alm. opfordring til at komme ind og tage
 plads; spøgende kan siges: *sed njer som
 du står o læ æ hæl væn om te dæ!*
 (D.); om en ubehagelig plads siges: *han
 sejer akærdt som æn læs imæl løj næjl*

(vestj.), el. „som en hund i reinvejr“,
 Jæger, Ferie s. 44; *hun vil før ser d
 hin aas d spin skakblæ* (skageblår), som
 hun vil ha ham, J. M. s. 65; *han seder
 ðicost te buæra o næjst te fæjs* (Åle s.),
 o: har en pæn plads, men kun lidt at
 spise; „du sidder, som du hverken kunde
 skide eller tygge drøv“, Kr. Ordspr. s. 130;
 om en behagelig plads: *sed som blomem
 i et æg*, Kr. IX. 247. 16 (Ning h.), se
 bisp, pave, provst: „no sear a gæt“ sød
 præst, hæg sa færvær ægæstævøl (Vens.);
 „a sarr som po egg“, Gillsj. 23, uroligt;
 afvisende: *læ hin sej, hun gir et puf el
 mætker æ*, Sgr. V. 28. 105 (vestj.); „hæ
 se do?“ dertil kan svares: „a sier æne,
 a stør“, med ordspil mellem „sige“ og
 „sidde“ (Vens.); jfr. Lidmål 30. 157; skaf-
 fer siger når måltid er forbi: „sed no
 wal i Herrens frej“, J. Saml.³ I. 83 (Djursl.),
 ved bryllup; når man sætter sig, hvor
 en anden har siddet, kan siges: „så får
 jeg at vide, hvad du ved!“, Kr. Alm.²
 III. 20. 67. — 2) dvæle på et sted, være
 i ro; *a sød æp te æ klæk tøl i æ wos* (D.);
 ligeså: *æ knæpænl seder i æ køgel* (D.);
*æ gulræn sät sød fast, di kun iæt fæ æn
 ægtræt* (Valse.); „Sesal sa som blomem i
 æ æg“, Grb. 118. 36, o: befandt sig ud-
 mærket; *æ hoi sår ham te æ vinstær si*
 (Ang.), hans hoved sad skævt til venstre
 side; „sænt hær sød sød“ ser kuschmenæsker
 nær di hær slæn nøj i støker (Lild s.);
sød o wæp o bræ (D.), en straf; deraf.
 di hær sødæl samæl (vestj.), o: været sam-
 tidlig i fængsel; sidde afbensæde (vestj.);
 sidde ved lys og arbejde, se Kr. Almuel.
 III. 103. 36; sidde til halvt, om gryde-
 pigen: sidde til leje og gøre pletter på
 40 vilkår af at få det halve beløb, som ind-
 kommer ved salg, Kr. Almuel. V. 13. 32.
 — 3) være bosiddende; *sød i nækæt
 buæra; han seder næ æ gor o ku æ gör
 sæ d æn; sæ tæhus æ jæm* (D.), bo hos
 en; *sød ænke* (D.), leve ugift som enke,
æ ænke seder sæl fæ æ gor (Plougstr.);
di seder græp hært æ æt (D.); *hæg sear
 fæ stær ufyæter* (Vens.), o: har en ejen-
 dom, der er hårdt tyngel af gæld, måske
 mest om gårdlokk; *ið o æ gest seder di
 möj læter æ æ mæskbyær* (D.), o: har
 mindre tunge skatter end marskbunderne;
 jfr. udtr.: *sød o æ stægnær* (Oxhy), ro
 med stavværen. — 4) holde sig, sidde

fast, om farve f. eks.: *de vel il ser løy* (Agersk.) — **5)** passe, om klæder (alm.).
s- af: *sed om aw* (D.), om bader, **s:** sidde i fængsel til de er afsonede; **s- efter:** *sed atar* (D.), *sej æts* (Tåning, vistn. alm.), om børn, som til straf bliver siddende i skolen efter at de andre er gået; **s- i:** *han sedor ij te æ røw* (D.), sidder i bløde til rumpen; *han sedor gråp hårt ij et* (D.), **s:** i armød; *se gdt ic æ* (Vens.); **s- ind(e) på:** *han spd in æ ham* (D.), **s:** sættede sig ind på ham; *høj ser ej mæ æ su gor* (Vens.), **s:** ejer; **s- op:** *di bøl sedor dp* (vestj.), om kvinders kjole, som forneden slår en fold, jfr. 2. bojel; *sed kon dp!* (D.), **s:** stig op på vognen; **s- over:** *se over* (Vens.); *sed over* (D., vistn. alm.), i kortspil, dans; sidde uden at deltage; *leen sejo dno* (Røgen), **s:** bladet danner for stor en vinkel med skaffet; **s- undor:** *leen sejo ons* (Røgen), **s:** bladet danner for spids en vinkel med skaffet, se hule; **s- ved:** *han ka æ sed løy æ en*, **s:** nødes til at gå fra gården; *di sedor stræy æ et* (D.), **s:** lever under fattige kår på deres ejendom; „sidde uden stol“, en børneleg, Kr. Børner. 252; *hør bejerne skal sidde*, se ligge II. 417 *æ æ i visen*; jfr. Aasen, isl. sitja, hlsk sitzen, eng. sit, lat. sedere; sætte.

siddelbal, no. *sedul æn* best. -æn *æt ær*; de ældre siger *sebal* (Vens.); spottende betegnelse for et gilde, hvor der ikke bliver danset.

siddelhus, no. *serhus æt* (Agersk., Bjor-rug); *schus æt* (Ang., Hag. s. 133 ned.; Sundev.); *stuehus*. „sædehuset“ hos høn-derne svarede til adelens sædegårde, hvor herremændene havde deres sæde, se Mej-borg Slesvigske Bøndergårde s. 120, jfr. 40 *Enten² sethus itk. våningshus*; se indehus, 215.

siddelkasse, no. se siddelæske.

siddon, no. se stille.

siddende. If. *sejøn arbi* (Søvind s.); *væn arbar* (vestsløv.); arbejde, der ud-føres siddende = *sejøn gåen* (vestj.), **s:** stang, spunding o. lign.; *blyw sejn* (Ag-ger), *sedon* (D.); *sei el. sin æ*, en siddende; *en el. m* (Vens.), siddende; *kæjffalken æ æd trabelt*, *de hlyw æ æ te nō mæ æ æ bøddegar* (Vens.), **s:** siddende ar-bejde: spinde, karte, strikke osv., se snide.

Friberg Jydsk Ordhøg III.

siddende besøgelse, no. *di war te sejon besøgs æ hud enen spelman* (Lald s.), **s:** til et gilde, hvor der ingen dans holdtes.

siddelplade, no. *sejplas æn* (Agger); *sedplas* (D.); *seplas æn* (Vens.); — rygsm.

siddet, no. se ind-, stille-.

siddetue, no. „han gik så ud å sat sæ i a sestow å lo hans arm o a huc“, Jyd. II. 19. 1, daghstue?

siddet-stund, no. *sejstund æn ær* (vestj.); tid, man kan komme til at sidde ned, enten til hvile el. syning o. lign.; *vi hår æt mans sejstundær hær i æ hus*.

siddesyg, to. *sejsyg* (Lald s.); træet.

siddelæske, no. *seask i best. -i* (Vens.); en kasse som en agestol, til at sætte små-børn i, den skrues fast på bordet, en pind foran barnet hindrede det i at falde ud, kaldtes også *sekap*.

side, no. *sij æn ær* (D., vestj., alm.); buk., best. *sejon* (Vens.); *si æ* (Søvind s., Sundev.); If. *sirs* (Ry, Tåning). — **1)** en legemsdel; *a hør uñt i min sij* (Vens.); *a legor æ mi tren sij* (Fjends h.), **s:** på siden, forskellig fra at ligge på ryggen; *æn ku miltæ æn ku, nør æn stor æn i æ tyñ sij* (Andst), **s:** i vinkelen mellem hoflen og ryggraden; *a hår uñt i mi jøn sij*; *han tremel om o æ flak sij* (D.); *æn si flæk* (Vens., alm.); ligeledes: *høj hår æ hucn i sejon æ ham* (Vens.); *ve sejon æpo* (Silkeb.), ved siden af; *dæn æ komæn æ sejon ø et* (Røgen), **s:** har fået forspring, magt el. er ved at få det; *go æ æ hlywær sij o ær sejæl* (Malt), være overmåde ærekær; *væn æ løjøn sij te* (D.), lide fra sig; = *di bejøn æ æ æ de ruw sij te*, Grb. 28. 44; *væn dæn guw sij tel* (Agger), vise sig venlig; *væn æ ækræ sij te* (vestj.), smigre for; *høj legor æ æ dpæ de løj sij*, **s:** er ikke doven; *høj æ komæn dpæ de æw sij æ sæ sil*, **s:** er kommen forkert på det; *o liq sij mæ* (vestj.), jævnsides; der kunde have gået flere ned på lige side, Kr. V. 207, **s:** side om side, jævnsides; *æ stow æ liq sij mæ ham* (Agger); *di sad sis om sis æ mæ* (D.), side om side = *si æm si* (Søvind s.); fig. *dær æ mans guw sejon æ ham* (Agger); „sidde ved ens grønne side“, måske forklaring Urquell IV. 233, Nyrop, Ord. Liv 114 fig.; grøn, livsfrisk modsat vissen, Meyer Bad. 224. **2)**

sideflade; *a hð læt hujø sijer i boqen* (Vens.); *uðen fār, i sij o strðh* (Lild s.), i siden af stranden; jfr. fjord-, gjærde-, hav-, klit-, land-, mødding-, stiftmoder-, vand-, ð-. — 3) retning, kant; *o æ synør sij* (D., Malt), o: syd for kongedæen; *o æ venster sij*; *æ pær ruq uð te dē sijer* (D.), *æ vron si* (Tåmng); *æ vronhsij* (D.); „*no æ de te æn sij*“ *så han æ mæp, han støj ðp far dæ o ga hans kun hok* (D.); *han ær æw te æn sij* (vestj.), o: inde på en forkert mening; „han so ætte sien“, Vuelh. 10, til siden; *do ka leg ær wøj æn sij* (Agger), o: så at det ikke ligger i vejen; *kum te sij ðm æ* (Vens.), komme overens om; *mæ kahe kum te sij mæ ham* (sts), o: få ham til noget. — 4) part, vegne, vedkommende; *o mi sij æ dær æ i æ wøj!* (D.); *høj stor ðpð min sij*; *høj ligger* (ligner) *ðpð* ²⁰ *hans mæss sij* (Vens.), o: hans moders familie. — 5) person i smstn., der er skældsord, således: *do æriq sij* (Vens.), du ærrige person, ligeledes S. Hald h, Hmr.; *do ær dæ æn æriq sij!* (Thy); jfr. Smith Studier s. 85, 89, se gal-, hæskent-, hæfent-, karrig-, kjæle-, onde-, vringel-; jfr. Aasen sida, isl. sida huk., litisk sente, eng. side; se af-, bag-, flæske-, for-, fure-, fære-, *halse-, hår-, iuler-, ²⁰ karle-, karrig-, kjød-, kvinde-, luv-, læ-, mellem-, neder-, nord-, over-, pebbel-, penge-, pund-, ret-, retten-, ryg-, skjold-, slag-, smør-, sol-, spinde-, stav-, sølv-, ud-, ulden-, vase-, vind-.

sideben, no. *sijbjøn æn* (D., vestj.); *sibin æt* (Sovind s.). — 1) ribben; *de æ no, dær hepp wø sijhjønæræn* (Vens.), kan siges om god mad; „a skal hint dei fram, så de skal knag i di sie-bien“, Nyerup, Morskabsl. 279, en trusel; vi skal hen at stå på sidebenene, (Tyrstr., Vads h.), Sgr. III. 90, 314, o: vi skal i seng, se ryg, sove; *de skal uð, om de æð skal uð æ sijbjøn* (vestj.); hole (s. d.) af djævelens s-, se Kr. Sagn I. 458, hel-nisschen. — 2) *sibjøn æt* best. -t fl. -hjønær (Vens.), på mejeredet: de tre, fire vandrette arme, der griber sæden, se 2. pege, stolpe. — 3) *sibjøn* (S. Hald h.), når der stås gries: de halvrunde mærker efter hvert hug; der var straf ved hovarbejdet for at sætte sideben, hvert sideben var en skilling, Kr. Almuel. II 12, 31; jfr. hoseøl, skårkam.

sidebrev, no. på knipseskrinets sider ligger „sidebreve“ af leder, fulde af huller, til at bære de stokke, der ikke arbejdes med, Rom, Huslid s. 391.

sidefjæl, no. *sijfjæl æn fjæler* (Lærborg s.); sidefjæl på en mægvogn.

sidehilde, no. *sijhel æn* (Lindk.); *sijhel æn* (Elsted); måde at hilde får på, således at et for- og et hagen tilhøjre ¹⁰ el. tilvenstre er sammenbundne.

sidehjörne, no. se kogle.

sidekaste, no. *sikøst æ -køst -køst* (Sovind s.); æggevende, om lagener f. eks., der er sammensyede af to bredder lærred; sprælle sømmen op i midten og sy randene sammen.

sidekile, no. *sijkil æn* (Vejr.); kile ved siden af langjærnet på ploven til at stille det.

sidelomme, no. *sijlom el. -lom æn -ør* (Vens., vestj.); *silöm æn* (Sovind s.); = rgsm.

sidelse, no. *sijela æn* (D.); sidhed, f. eks. af en kjole.

sidelønga, bio. *sijlqja* eller *-lqja* (Vens.); *sijlærns* (D., Andst); = rgsm.

sidemalke, no. *sijmalk* (D.); malke samtidig en af de forreste og en af de bagerste patter på koen.

sidemand, no. *sijmañ æn* (D.); *sij-maj* i best. -maj fl. -majær (Vens.); = rgsm.

sidemø, no. *sijmø æn -ør* (Brøns s.); navnet på de to kvinder, mellem hvilke bruden gik ind i kirken.

siden, bio. fho. bindeo. *sin, sin* (D., vestj., Sønderj.); *æn, sin* (Vens.); *sijn* (Stavr. h.); *sint* (Bylderup, Sundev.); *sin* sit (Ang.); *sint* el. *synt* (Valsb.); *synt*, ²⁰ *synt* (Bradr.); *synt* (Fjolde); de sydslesvigske former stammer mulig fra en plit form stint. — 1) bio. = rgsm.; senere; *han komær sijn* (Stavr.); *de æ læq sin* (D., vestj.); . . . *sijn* (Stavr.); *høj aka kom sin* (Vens.); *så læq sin, så mang tia sin; sin hæn* (Sovind s.); *a tel sin sæj jø mang tak; döm sin som i æt!* (Silkeb.); *hæærken far hæb sijn* (Agger); *de æ læq sin, mænær or sin* (Vens.); *så fir dr sin* (Sem); *de æ læq synt, så sæm dær synt* el. *synt*, *de æ raj synt dr synt* (Bradr.); *læq sit* (Ang.), længe siden; *hwa wær æ no a so jæñ hæ nqæ æn* (Vens.), hvor var det jeg nu her så en (page) for noget

siden? *læ ham kôm in, hvarn æd sin dæ æ; hær sin dæ gje* (Sovind s.), hvordan det så siden går; jfr Aasen siden, isl. síðan. 2) flo., efter; *sin pæsk hær han æ væn hær* (D.), ligeså: *sin igor, sin æst; sin gje* (Savind s.); *han hæ sykt sit fastslavn* (Ang.), han har skranlet siden f.; *sin dægi gæd hær hær wæt hær* (Vens.), — 3) bundes., efterat; *han gæk o plæget, sin han wæ dæ* (vestl.); *han gæk ei ræn sin æ lys wæ tæh* (D.), ikke før, efterat . . . ; *læ mæ de, sin de kærne wær gje*! (Vens.); „*sin di æ de nør ær, hær de hæ sænget fæ løj, æd tænt di dæ æpæ*“, Grb. 26. 28, da de så det, hvor de havde svinget for løjer . . . ; „*sin dæ gamel wæ dæ dæ hær*“, Grb. 157. 50, da den gamle var død og borte . . . ; han måtte aldrig komme vesten Høvling kirke, siden siden var nede, Kr. IV. 139; *sin æ sin æd no sæjer ær, æd kæ æ dæ hæp æ* (Agger); *synt æ wær dær æst* (Bradr.). — 4) en overgangspartikel: så, da; når dere ting opregnes, sættes ofte „sin“ ad efter og, eller i forbindelser som: *og så var der son*, — den, der har freu-stillet grundene for og imod en sag, ender til med det spørgsmål: *æ æ sin æ æ pær tækes!* så ved jeg ikke hvad eders mening er! (Ang., Hag.); *de gjer æ sin æ* (Ang.), det gjorde han da æst, *han gæk sin nør æ sin fær æ æ ædæ* (Vælsb.), «å gik han da ud til sine fl. i skoven: *di kam jo sin mæ æ lys æ pæp hær in i æ hæp* (Ang.), de kom jo så med lyset —! brugen af „sin“ på lignende måde forekommer vist også i *di lyll: de wæ æ sin fæwæ æ æ æ* (D.), det wæ pæ så forresten ikke.

sidonons-tid, binden. senonatic (Veng.); 40
anden, da; senonatic hqj sd kum, sd
ad / ha hót, hwar hqj bunc.

sidepose, no, *sijpøse* en (vestj.);
- tsm.; bærer med til en vel udrustet
tandregemands udstyr, se J. S. III. 133,
kr Alm V. 221. 588.

mder. bio findes enkelte steder: hans
 gog ka huerken kin bogstuer hols
 nio. njer (?) tel han sku ku lps (Agger).
 mader al han ogsa skulde kunne læse, so
 Vens: han kan it en gog hjelpe se
 ed si ad mje (Sovind s.). der er ikke
 to mder tre (Ginding h.). J Saml. VIII. 274.
 lorst og els in nar, si Muren; si ad,

endsige da (Elsted); herhen må vel faaes
udtr. som: *de æ stræng nok o fo klæjor*
sig ad de ant (vest.), o: endsige det
andet, også bruges nok: *sigs da el. sigs*
ad de ant; jfr. Aasen, isl. siðr, mindre;
endsige, omsider.

siderematöj, no. *sidermatöj* itk. (N. Sams); det tynde reb i kreaturernes klaptreer på siden af hovedet.

-viden, no. se lige-.

sids-skammel, no. *sjæskæmel* øn (D.); planken, der til højre og venstre for væversken holder vævens stolper sammen ved gulvet.

sidsløv, lo. *sijsløw* (Vens.); selyklog.
lyver, vanskelig at komme tilrette med,
se sløv; måske kun i udtr.: *høj ær dñts*
at sijelklog d sd sijsløw.

sidestang, no. sijstŋ an (Thy); =
sidentok.

Midestok, no. *sjistsk æn* (D.): *sjistsk* i best. -s (Vens.); den stok på værvestolen, hvormed bommen drejes og trendegarnet strammes: *døj stik mø to te' se mø* (Vens.).

sidestykke, no. *sifstoc* 2 best. - 2
(Vens.); et af de to stykker, hvori en
skive brød overskæres pålængs, ikke som
sædvanlig på tværs: 2 *sifstoc* brøje.

sides-ved, sho, bio. *sis ve* (Ang., Valsb.); *ved siden af*; *i go kalesk sur æn kael mæ æn guldnor om æ kasker's d sis ve æn gamelauns kael bæt* (Ang., Hag. s. 171, *i go' kalesche sad en karl med guldsnor om kasketten, og ved siden af en gammelagtig karl lid; sis ve sto æn vult mæ et let baun i* (Valsb.).

sidesmed, no. *sijærð æn -sæðar* (D., Malt); *sisær et -særar* (Agersk.); sidesjæl på en møgvogn.

sidetal, no. = rgsm.; a kañc hōg
sigult (Vens.).

sidevej, no. sijevaj an -raj (D. vestj);
[xsm.

sidevind, no. sijerit an (Agger);
RSTN.

sidevis, bio. *sijvis* (vestj.); på el fra
siden: vi ldr af s-; æ hæst aprdij s- ud
d æ løj.

sidevæg, no. *sijek æn* (I.); *sidevæg*
(Søviind 8.); = *eggm.*

sidkastning, *no.* *po sikastneyn* (Sovind s.); *po sikaste* (Handersegn), *o*; til sidst, Aasen, *nyisl.* sidkast itk.; á síðkastid, Arnar, I. 87.

sidlig, to. *sifla* (vestj.); temmelig, altfor sid.

sidlivet, to. *sijlyu* (D., Malt, Aggerskov); *sijlyst* (Andst); med hængende bug, om dyr.

sidrygget, to. *siruka* s. (Aggersk.); svejrygget, se sikrygget.

sidrøvot, to. med hængende bag; *høj æ så møj grøst sirøgt* (Vens.).

—**sids**, se af.

Sidsel, no. *Sesal* (D., vestj., Vens.); *Sesal* el. *Sesal* (Mors, Lem); *Sesal* (Holstebro); *Sesal*, men: *Sesal Marvej* (Agger); alm. kvindenavn, forkortelse af Cæcilia, lat. navn; navneruin:

tucon o hæl, de ka sæj Sesal;

tucon o rj (vidie), *de ka sæj Sesal Si*;

tucon o lark, de ka sæj Sesal Sæverk (vestj.); jfr. Kr. Börner 96. 28;

„sort’ Boel hun dansed’ og stump-
balet Sissel kvaj

bagefter kom Per Nåt-røv og han
var klædt i løj“;

se Kr. Börner 387. 69; Sidsel Andersdatter siges forkortet: *’Ajstær* (Agger); kommer en pige galt fra noget, kan siges: *hva vil’ du der æter, Sesal Lærkas!* (Andst); *Sesal* (Vens.), går af brug, afløses af Cæcile (1897), se Sille; musen (s. d.) kaldes *S-*, jfr. Fb. Bondeliv 310, 50 Sgr. XII. 152. 84 (N. Snede, vestj.), Kr. Sagn VI. 342. 39; rotte skal i julen nævnes *S-*, Kr. Sagn VII. 320. 42; ræven kalder hoppen *S-*, Gr. Gl. d. M. II. 122.

sidst, to. bio. *sist* (D., vestj., vistn. alm.). — 1) på slutningen, *dæñ sist gåg*, *te sist* (D.); *o æ sist* (Andst). — 2) bagest i rækken; *do kam sist, dæ sist*; *tak fæ sist* (Vens.); *do ska fo di pæg*, *nær dæñ sist mæn gor ud a Riv* el. *te* 40 *dæñ sist Wår mærkøn* (D.), til sidste Varde marked, eller til sidste Tønder marked, Kok Ordspr. s. 130, el. til sidste Vejle marked, Sgr. II. 127. 653, el. sidste snapsthing, Sgr. I. 158. 654, o: aldrig: *de ira lig i de sist køter* (Vens.); o: i yderste øjeblik; i mange tilfælde er det uheldigt at være den sidste el. at få det sidste; den, der kommer sidst op 2den juledags morgen, kaldes Steffen og må „ride ind til naboen på en gaffel“, Fb. Fr. H. s. 74, Kr. Almuel. IV. 113. 325, jfr. Nyland IV. 53; hyrden, der kommer sidst ud og sidst hjem syvsoverdag (s. d.) får øgenavne,

jfr. Strackerj. II. 47; det er en tort at få det sidste neg, se gammel 7; den, der får det sidste stykke brød på tallerkenen, får enken, Thiele, Overtro nr. 174 (alm.); den, som holder garn for en anden, ska rykke den sidste ende af og kaste den bort, for ej at miste lykken (vist alm.); den, som kommer sidst ud af den sidste bindestue, får lyset i rumpen og kaldes „brandast“, Kr. Almuel. III. 103. 340, Jyl. I. 339; den, som står sidste slag med plejl, drillen, Wh. Vlk. III. 52; i den „sorte skole“ (s. d.) er det akkorden, at fanter skal have den sidste: „di jek ut jøg far in an, som di blåv fare te . . . no so de en fast saq, de fanen skul ha dæ vut uo d skivd“, Grb. 199. 15, Kr. Sagn II. 306. 233, VI. 21. 74-76, VII. 125. 47, Gr. Æv. II. 219; jfr. Arnas I. 485. 491, Maarer, Ist. Sagen s. 121, W. Gregor s. 13, Folkl. Journ. VI. 152, Tylor, Anf. I. 8, Grimm, Myth. 976, jfr. Mhøff 147, se skygge; derfra udr.: *di rænc, som fanen skul ha dæ sist* (Vens., alm.), jfr. den eng. talemåde: the devil for the hindmost, Amer. Folkl. II. 173, jfr. Folkl. Journ. VII. 284, slgn Wh. Vlk. III. 10 ov.; o: ved væddeløb; den, som bliver sent færdig med arbejdet årets sidste dag, skal få hdet udrettet det år, Kr. IX. 26. 267, efter sidste læs korn skal mand og kone lukke porten i fællig, så fødes ligemange væder og hunlam i året, lukker en kvinde den, fødes flest hunlam, Kr. IX. 37. 403-5, Alm. I. 99. 25, 105. 94 flg., J. K. 209. 174, jfr. Meyer Vlk. 15. 230. 235. 237. 244; o: „først. — 3) nærmest foregående; i *di sijst mæn or hå der egen væt ued af Grofæn* (Lald s.); *sist wdnæts, sist some* (Søvind s.), i onsdags, afvigte sommer; *dæñ sist some* (Søvind); *i sijst sømør, ætaror, fægor, wæter* (Agger), første sommer osv.; *i sijst dæ el. i sijedd tæ* i *sistula* (Vens.); *a so ham isist* (Vens.), nylig; *æ sist gåg a ued hær, lau hær sist ued hær*; *de ued de a sist vil* (D.), o: nødigst; en alm. høflighed, når brødt folk mødes er at de takker (s. d.) for sidst; se siden, sider; næst-, til-

sidste dask, no. = sidsteskræd; kunde vedk. ej få slået igen, var trosten: „det er bedre at gå med sidste dasken i lomme end med lorten på tungen!“ (Hasselund v. Randers).

sidste kjærv, no. sidste afgrøde af en vis kornsort: *de hawer støs gdt, å de æ inda it ðm sistkærhawer el. sist kær* (Elsked, alm.).

sidsten, no. *er so ham ind'n* eller *and'jen sisten* (Agger), *o: forleden dag; do behdlt mi sisten* (Lemvig), mit sidste skrald (s. d.); *a wa dær i sisten* (vestj.), for nylig, = *i sistens* (D., Andst); *æ ad ham sistens* (Valsb.).

sidstopik, no. *sistopek* (Hmr.); *sijst pek* (Agger); = sidstestik; den, der har slået en anden, siger så: *do bær mi nda pek!* (vestj.), jfr. Sgr. VIII. 208. 106; A. slår, siger: „*sista pek!*“ B.: „*ulær dek!*“ A. slår igen: „*røgslek!*“ (Lem, vestj.).

sidstoprik, no. *sistprek* (Ajstrup, Vens.); = sidstestik; når børnene giver hverandre s., råber de: *sist prek, røpslek, kalskrød, ðormdø, amon, madamen, to i øgn kldken tie, så ær æ frie!* (Vens.); et. . . . *kalskrød, amon, madamen, cøs i amon d de gro for i fisentyr or!* (Torslev s.); dagen efter kunde vedkommende, som fik s., få at høre: „*do søk sistpreka igror!*“ jfr. P. Arch. IX. 182 nattedige (Sver.), Horats de art. poet. v. 417: „*occupet extremum scabies!*“, se Heim, locustamenta 512. 148, jfr. Støylen 104. 128.

sidsteskrald, no. når børnene om aftenen skilles fra hverandre ved skolen eller ellers ved leg, giver de hinanden et slag til afsked med de ord: *sistakraf!* *sistak, luskoq, frøj!* (D.). som mulig kan udsættes: du får mit sidste slag, det skal være din nathætte, du luskekonge, bed skal jeg selv have; også siges: *sist dør dær gir mæ et, de ær æn luskoq!* (D.); se middagstik, nattetik.

sidsteslag, no. den, som slog, sagde: „*do do mæ jær'n, så æ do i raker!*“ (Bargl., Vens.); måske er der en gammel atskedsform i børnelegen „sidste slag“ med varianter, jfr. Tr. pop. VII. 94. 12, Meyer Bad 51; moderen slår sønnen til fæd, se Landstad nr. 9 19. s. 115, nr. 18. 17, s. 225 anm., Bugge, GNF. s. 24 18; et kreatur, der er solgt, skal have et slag til afsked, Kr. IV. 356. 105, jfr. Wuttke nr. 710, Ons Volksl. VIII. 107; se salt 2, sløv, tik.

sidstestik, no. = sidsteskrald, afslutning af leg el. sammenkomst mellem børn;

med et slag råbtes: *sistek, mastek* (eller *madstek*), *grødstek*, *lås for min dør, a hør roj æ min jær* (Lild s.), så rorte man ved træskoringen af jærn, den slagne måtte da ikke slå igen; madstik, grødstik er sagtens kun med som et slags rim: *lås for min dør, jeg har rørt ved mit jærn*, se jærn II. 61. 34 a.

sidstning, no. *sistnøq æn æn* (Søvind s.); *sistnøq i best*, i (Vens.); *po sistnøqen*, tilslut; *de ær o æ sistnøq mæ ham* (vestj.), *o: han ligger for døden; hæmno sistnøq, død sistnøq* (Vens.); jfr. sidkastning.

sidst prædiken, no. — rgsn.; i udtr.: *d kom te sijstprekan* (Lild s.), *han kam te sist prækin* (Agger), *o: kom for sent; legeudtryk fra at „slå munk“* (s. d.).

sidvømmet, to. *sivdøms* (Vens.); sid- buget om køer f. eks.; spottende om msker.

sio, no. se se.

siedest, to. se sej.

siof, no. se søbe.

siol, sto. se selv.

sielhund, no. se sælhund

sion, to. se sen.

sifad, no. *sifad æn fad* (D.); mælkefad, fordi mælken hældes igennem en si el. siklud op i fadet.

siffer, no. se skifer.

sifferbog, no. *sifarbog æn* (Ribe egn, glds.); cifferbog, facitbog, med opløsning af regneopgaver; jfr. htsk ziffer, taltegn, fransk chiffre, gfr. cifre, mlat. cifra el. ziffra, et nul, et taltegn.

sifferfro, no. *sifer-* el. *siferisfro* (Vens.); ormefro, flues cinnø; „sifferensfro“; „sibensak“, „siksak“, „sikfasak“ (Elsk.).

sig, no. to. se syge, syg.

1. **sig**, no. *sig æn best æn* flt. *sig* el. *sig* (Vens.); flt. *sigør* (Lild s.); *signe* (Søvind s.); *sigi* (Tånneg); *sig* el. *sig* flt. *sig* el. *sig* (Mors); *sig æn sig* (vestj.); flt. *sigør* (Holl. h.); *sik æn sik* (Valsb., Bradr.); *sik el. [siken] æn* (Ang.). —

1) lav plet på marken, hvor der står vand i fugtigt vejr og om vinteren, jfr. flo; *dæ stor læq æn i sur sigi* (Randers, ordspr.); om gamle, gnavne msker (vestj.), tilføjes: *æ di møj ær, blyær di dør tar*; en lille hedesø el. klitsø, der sædvanlig er udtørret om sommeren (Lild s.); ordet er alm. i stedsnavne; *æ sig* (Vejr.), er en lav dal, hvor vandet

løber; *do ka sæt foen mir i sigen* (Vens.); Engsig, Katsig, Svinsig (Vens.), steder med fugtig engjord i bakkede egne; *Kælsig, Trænsig* (Agersk.), marker med lavtliggende steder; hvor der er kildevæld; *Fjerstedsig, Værresig* i Spundet s., jfr. Sig, Postadressebog; *Siek* pl., se Urdsbr. 1882 nr. 10, s. 12. — 2) *sig* i el. *sig æn best. æn lit -ør* (Vens.); *sig* (Mors); *sig æn sig* (Lald s.); dræbe, tår; *æn sig to bræwen*; *dær ær æn beto sig i flusken, glas, fut, tjøn* (Vens.); *gi mæ æn beto sig d drek* (Lald s.); *a træer, dær ær æn beto sig ino i æ glas* (Agger); jfr. Aasen, sik huk.; sik, steje, slunk; smør.

2. sig, steo. alm. i de jyske målarter: *sæ*; tonløst se el. si; bruges vistnok kun i enkelttal; i fl. *dæm*; *han ældæ kds fæ si* (D.), men *di ældæ kds fæ dæm*; *gi sæ*, give tabt; *hæ fæ sæ* (Sovind); *hægr æ gi fæ sæ*; *hæ kæn fæ æ sæ*, *hæj tår æ mæ sæ*; *hæj stot sæ*; i fl. *di tu dæm æ nør* (Vens.); *han æku kæt sæ sjæl* (Elsted); i Mellemssøvig kan høres: *de kvælsæ*, kvæles; *di skælsæ*, de skældtes; *de lærsæ nåk*, det høres nok (Valsb.); *sæsil* (Vens.), sig selv.

-sige, bio. se sider, bio.; end-.

1. sige, no. *sæj* el. (ostj.); *æn s-æ* (vestj.); talemåde; *de æ sðæn æn gamel sæj* (D.); *di hæd te æn sæj* (Thy); *æls gamel sæj* (Røgen); „skam i st!“ *de wot no hans sæj* (vestj.).

2. sige, uo

sig -ør -at (vestj., Agger);

sig -ør -ø -ø; også fl. *sigt*, fl. *sigt* (Vens.);

sig -ør -ød (Lald s., Agger). —

1) uvrirkende: sive, falde dræbevis; *ðlt sigør uk d tapi* (Vens.); *æ wæn sigør ud d æ bak* (vestj.); *de sigør isjæmel* (Vens.); *wðnæd sigør wæd we lup* (Lald s.); ordet bruges også i Salling, Hørs., Skanderb., Krist. har opgivet: *de sæør æt fræ æ sior*.

— 2) indvirkende: drikke dræbevis; *a sigør de ðt i mæ*, før a wæ ejt ha di *sænmanør* (gerklumper) *wæ* (Lald s.); jfr. Aasen, siga, isl. siga, mnt. sigen, Sch. Lübb., falde dræbevis.

3. sige, uo.

sæj sæjer sæ sd (D., Gjording, Ølgod s., Thy, Mors, Hvejsel, Havbro, S. Hald, Stev., h.); ut. *sæjer* (Sall.);

sæj sæjer sæi sæi (Andst, Vejr., Gram);

sæj sær sæ sd (Brøndersl.);

sæj sær sæ sd (Bærgl., Vens.);

sæj sær sæ sd (Lald s.);

sæj sæj æn sæj (S. Sams); fl. *sæ*, fl. *sæj*; men: *a hæ sæj sæj* (N. Sams);

sæj sæj sæ sd (Hell. h.);

sæj sæj sæ sd (Sovind s., Tåning s., Røgen s.);

sæj -ø sæ sd (Lalsby s.);

sæj sæj sæ sd (Hads h.); ligeledes fl. *sæ* (Lalsb., Terp);

sæj fl. sæ; *han hæ sær sæ* (Veggersl.);

sæj sæj sæ sæ (Gimerup v. Grenå); fl. *sæ* (Egå), lidt nordvestligere: fl. *sæ* fl. *sæ*;

sæj sæjer sæi sæi (Agersk.);

sæj -ø sæi sæi (Åbenrå);

sæj -ø, sæ el. sæi, sæi (Sundev.);

si sær sæi sæi (Emmerlev, Høstrup, Bylderup, Burkal); fl. *sæi* fl. *sæi* (Vodder); ut. *sæjer* (Holehø, Tinglev, Uge); ut. *sæ* (Hjoldelund);

si sær sæj sæi (Bradr.);

sæ el. sæj, sæ el. sæ el. sæjer, sæ, sæi el. sæi (Ang.);

Lynghy mener i Fjorde at have hørt: *sa sæjstæ?* hvad sagde du? se Uo. Højning s. 104; fl. *sæj*, Sgr. XI. 127 (Bj. h.);

præjsten sæj (sæj) te ham, Kr. IX. 246. s., (Ning h.); fl. *sæ*, Jyd. I. 48.2 (Lalsb., Terp).

— 1) sige, yttre med ord; *sæj nø fæ uk, bæ ætør*; *sæj nøn imd*; *sæj ja æ amen te nø*; *di sær*, o: man fortæller (Vens.); *de ær, æm æ sæjer, æm æ sæ, æm æ ælti hæ sæ* (Salling), de gl.; „hvad sagde han?“ — „Å, han sagde ikke så meget som: tag mig det ben af skabet!“

(Århus); *han ka sæj græj møj i æn kært tøj* (Malt), el. *han ka sæj møj æ æ bæj stök lyt* (Elsted), om en, der er rap og grov i sin tale; „a sæjer æ ndæj?“ *så han Vyo* (Vust) *sæj, nær han hæj sæ, hæ han vj* (Andst); el. „a sæj æt næj?“ *så æ kæn, da hæd hon fædt æ de, hon rest*, Sgr. XI. 123 sss (Bj. h.); *de ka do sæj te æ sæj, nær do æ jæn hæn* (vestj.), siger man til en som skælder ud; *sæj de!* (Agger), o: ja,

er det ikke underligt? „som sæ, sæ jæn“, Grb. 86. 18, som sagt, så gjort; *sæ do næj, æt folt do næj* (Åbenrå), afvisende svar til en, som gør en bemærkning, „hva dæ hæ te mæ end som de æ hæ

såd, de hár a mæ flittihid skaffet*, Anders. Hægt.: *han sæjer hwarþkan æno ælar nij* (vestj.), Sgr III. 109 18, betydning? — *ja, sæj de!* *de ma do náik sæj* (Lald s.); *æn sku sæj nágot mæn* (mens) *æn lðurar*, *de ka et nat o leg o klæp mæ æ mof*, *nær æn æ de* (Lundk.); *si så haj elás-ráðen d nõd d sku ha sda*, *d så ku di kom eñ*, Kr. IX. 233 (Gjerlev h.); *no ka do hets sæj din wænær o æ!* (Vens.), når noget er gælt gall; *hwa wær et no a el sæj o et lyot* (D.), alm. ultr., når man frygter for at glemme noget; *han tæst dls dæ et d sæj*, s: han havde slet ikke hørt noget om det; *ve du dno ham d sæj?* ved du noget om ham? (Sov. s.). Forstærkende bekræftelser på en andens udsagn er: *de ma do náik sæj!* (vestj.); *de ma do náik sæj toso gýg* (Vens.); *do ka þar sæj o sð!* sige af det, s: omtale det; *æn ka læt kom te ær o sæj sæjl*, Kr. Ordpr. s. 186, vittighed for: *d sæj sæjl!* "æra do de?" — "Ja, så wærkali ær a" (Vens.), s: ja, sandelig siger jeg a; *sæj do mæ s*, *så skal a sæj dæ s!* kan siges, når man ingen besked véd selv, *dæg kuyæ hð sndt sð de*, *dæg wægt*, s: er opslutt, kan siges om mangfoldige ting, *hons wær s*, *do sð?* — "baq we wð lð, dð stu s sð, dæg hð do tð!" (Vens.), "va wær do?" spørger børn fra Høst (N. Lyngum s., Sønderj.); så svarer søn fra Bøvlund, hvor det hedder sæjer: *lær æ nyælk d dræker æ flær?* siger A og B. samtidig det samme, kan A bemærke: "du far nyt for mig", se Folkev. VI 347. 143, vist også vestj., se Kr. Alm.² III 60. 97, jfr. Oms. Volksl. IX. 156. 30, skal s af dem do; remsen om, hvordan man dal sige et svare, Krist. Dyrefabl. 215; *hwa s de do sæjer*, *ve do ha wð lærær?* i dans. — 2) fremsige, udtale; *haj ær dælaræ*, om a ma sæj s sð lyl (Vens.); *æ do sæj di natæn*, *di æræð?* a sæjer s mof mæn tak! (D.); da byen Sigt i ltn s. (Bj. h.), skulde have navn, samledes hymændene derom, den ene sagde *hæ sæj æ!* sig det! (s: navnet), en anden svarede: *ja, sæj æ!* og derefter fik byen navn, se Krist. Ordpr. s. 515; *hæ træk og lyde skal kappes om at sige pandekage*, Efterl. 76. 39, se 5 pø, narre-pørgsmål: *ka do sæj Nes mæ æ knæbæn*, *kårmæ mæ æ fucod?* når det efter-

siges er svaret: man taler med munden, ikke med knæ el. fod, se Fb. Bondel. 316; en hel række hgn., Kr. Börner. 140. 37 flg., jfr. Bergh III. 82, Ladm. 31. 164, Amms. I. 97. 24, P. Volksk. V. 184 flg. — 3) erklære; a så mæ frj; *han hár sð guæ sðr æ!*; *de wæ a sæj mæ frð* (D.). — 4) anke, udsætte på noget; *de æ dær et o sæj om el. sæj te!*; a hær et ndæst o sæj om hum (D.). — 5) befale, udøve magt; *han hær et o sæj dæær mæ* (D.); *ja, do hær let o sæj*, *lisom di Lærlom mæp*, Kr. VI. 327 109; *hær hær du et a sæj* (D.); *do sku læ de wær*, *no hør a sð dæ s*. — 6) gælde, betyde: *æn stro i æn glas*, *de sæjer ras*, osv. (D.), om bogstaver og tal. — 7) give lyd, der kan tydes i ord; *onær æ bæp lægar æ hup o sæjer*, *wæwæwæ!* (vestj.); af tale-måder kan nævnes: *de hør æc nõ d sæj* (Vens.); *de hær et o sæj!* det betyder intet; *hwa ska de sæj?* — hvad skal det betyde; *de ær et sð*, det er ikke afgjort (D.); *hwa sæj Kresten fð gdt?* (Sovind), hvad er Ks mening om sagen; *di bræc bræwæn*, *sð d sæj d*, i *hæut dnc huæ*, Grb. 28, de brændte brandevæn, så al sige i hvert eneste hus; *dær æ, sðnt d sæj d*, *ær no feak d fð*, s: så at sige; *de ær æc sð*, *haj komær ida* (Vens.), s: ikke vist, afgjort; — s: af: *de sku do il sæj æc* (Sovind s.), viere si vis på; a hð ndk hu sæj dæ et (sts), jeg har hørt et nys om det; *de hær æ náik hær si æw* (Ang.), det har jeg nok hørt om tale; *de hær æ ek hæt sæj d* (Agger); a wæst æc d d sæj, *do wær hær* (Vens.); *de wær i kól*, *Lægris hæ sð mæ d* (Vens.), s: givet mig anvisning på; s: efter: *do æka sæj ham ærær* (Vens.), afsige ham, sige, at han ikke skal komme, se: efter 1; — s: god: *æ wæ ek bælæc ham*, *æn do wæ sæj guæ fugar ham* (Agger), s: være kaution for; s: op: *si æn bikt op* (Valsh), fremsige en skriftbeho; *de æ skræklæ tenær mæ di bæn*, *æu di ka si op dlt* (Valsh.), det er forfærdeligt med de børn, hvad de dog kan sige, *haj hð sð hans tjænsat æp te nõcæmær* (Vens.); — s: på: *de wæ a ær sæj æpæ* (Vens.), s: yltre noget om; *kom hærhæn d sæj æpæ!* (sts), s: lad os høre din mening; — s: til: *no ka do sæj te*, *sð skrywær a* (Vens.); jfr. Aasen, isl. segja, sv. säga, litk. sagen,

mt. seggen, Sch. Lubb.; fortælle, tale; kakeovn; sådmand, sådom; af-, for-, fra-, til-, ud-, und-, van-.

sigefældig, to. sid, moseagtig, forekommer i den håndskrevne oversættelse af Hereshbach „om bondeværk“ 1601, Mb.

-sigels, no. se af-.

sigelse, no. *sejls* (Vens.); efter sigelse var han også bleven væk for en del år siden, Kr. IV. 90; *æta sejls* (Vens.), o: efter sigende; *di gðu að æta sigels da*, Kr. IX. 234. 73 (Ljerve h.); *a lýgur atur löyn o sejar utur æn sejls* (D.), o: jeg fortæller, som jeg har hørt, jfr. sagn; det er der ingen sigelse af (Ang.), det hører man ikke tale om; se mod-, tak-.

sigende, lf. *æta seji* (Vens.), = rgsm.; se fram-, ud-.

sigevæld, no. *sejvæl æn* (østj. ?); væld, hvoraf vandet siger (s. d.) ud.

signal, no. *sejnal* i best. -t fl. -er (Vens.); = rgsm.; *nær hon heyrer i atur áþá æj d hukst, æ de sejnal te ærlonan om d kom* (så er manden ikke hjemme).

signe, no.

sejn -er -et (vestj.);

sejn -er -t i el. sejt (Vens.);

sejn -er sejn sejn (Andst);

= rgsm.; gøre visse heksekonster; *sejn se fð udrin, fð bál sejn* (Andst); ordet stammer fra lat. signum, et tegn, kors-tegnet; *di æ að slöu* (kloge), *di ka báða sejn d mon* (Vens.); „*Terkel hæ we sejn d wa hwaða gu te d sejn*“, Grb. 57. 41; en gang havde jeg en hullen hånd, og da jeg gik til den kloge mand og bad ham kjende mig råd for den, sagde han, at den skulde signes, og det skulde være ved midnatstid. Da jeg kom til den be-
stemte tid, sagde han: „ja, nu skal vi udenfor!“ og så signede han hånden og tog sin kaskjet påent af til det, men hvad han sagde, véd jeg ikke, Kr. VI. 168; signe i skjæppe (s. d.), Kr. Sagn VII. 313. 04;

= over dårlige ben og fingre, Kjær Stavnsb 360, Kr. Sagn VII. 430. 45; for vrid (s. d.), Kr. Sagn VII. 436. 65; syge dyr, sts 468. 27; s- med sine ti fingre, Kr. VI. 357. 35. 36. 365. 117. 374. 196; jfr. Sgr V. 208. 789, Thiele Overtro nr. 133. 516 flg., Cav. War. I. 407, Gasl. 59 ned., Wigstr. II. 392, Arnas. II. 64. 24, Pallad. Visit. 94; „signekall og -kjærring“, Asbj. III. 30. 237; spotte-

vers m. signen; *a seña fð wre, de skal óla gu i le* (Vens.); se Kr. IV. 217. 325-6, 408. 642. IX. 70. 747. 48. 78. 823; Krist. Alm. I. 70. 46, VI. 107. 230, 140. 306-7; V. 56. 61 flg., Sagn VII. 61. 95-6, 307. 81, 424. 15. 16, 438. 77, 456. 65, P. Bjerre Aarb. I. 122, Pontopp. Everriculum s. 96; jfr. Wigstr. S. 107 øv., Amins. V. 90 ned., Amer. Folk. IV. 253 øv., P. Arch. V. 564; gld. har ordet nok været anvendt i betydning velsigne; i en vrøvleremse om to brødre hedder det: „gud sejne da, Pier!“ — Den som kommer ind uden at signe Krist i julen har forbrudt i alb., J. Saml. V. 248. 1; *hæj wa da að il sejt* (Vens.), o: ilde tilfreds; jfr. Aasen, isl. signa, ligeså Rietz; se Cyprianus, edder, læse over, skjæppe, usne, Valborg dag; vel-.

signeknop-bøgerfrø, no. lægemid-
del, udleveres som *sejæ græci* (Peters.); *semen cardui Mariæ* (Hjörning).

-signelse, no. se vel-.

signet, no. *sejnet æn* (Ribe); *sejnet* i best. -o fl. -er (Vens.); *sejnet* (Agger); = rgsm.; jfr. mlt. signetum af signum, tegn.

sigte, no. *sejt* (Lindk. s., Andst). — 1) syn; *de leger såden liq fð æ s-*, lige for synet, så det straks falder i øje; *han æl anak mæ me, a ka sejt, han hæ sejt o me* (Lindk.); *fo sejt o* (Vrads h.), få øje på; *hærækt, nækt* (udsagt), men: *ansec* (Vens.); se htsk sicht, syn; op-, ud-, øje-.

sigtbar, to. *sejtbar* (Vens.); klart i luften, så man kan se langt.

1. **sigte**, no.

sec -er -o -o (Vens.);

sejt -o -et -et (Savind s.);

sejt -er -et (D., Andst);

sejt -er -et (Agger);

sigte med bøsse efter noget; man må aldrig s- på nogen, selv med uladt bøsse, Folkev. XI. 458. 317; jfr. Aasen sigla, htsk sighten, se sigt.

2. **sigte**, no. *sec* i best. -o (Vens.); *sejt et -o* (Savind s.); *sejt æn* (D.); sigte-kornet på bøsken; også: *ta sec* (Vens.), tage sigte; *tæj gueta sejt* (D.); *ræk ów sejt* (Savind s.), rykke ud af sigte, om bøsken, men også om andet: bringe af lave; „*bister sejt jè sejt wæj*“, Grb. 134. 16. bistert sind gør sigtet vindt, se ilter.

3. **sigte**, no. *sejt æn* (Andst); *sejt æn*

nest *en* fl. *er* (Vens.); sigte i en mølle: *de sika te sæt* (D.), om korn, hvoraf melet skal sigtes; jfr. tinse, l. si, såld; se rug.

4. sigte, uo.

sic -er -s -s (Vens.); fl. fl. *-ød* (Agger); *sijt -s -at* (Sovind s.); *sæt* (Nordthy); *sijt* (Sydthy);

sæt -er -at (D., Andst); *sikt -er -at* (Bradr.);

sigte mel på mølle, hjemme „timses“ (s. d.); *n aka hē æ rōs sēstet* (D.); *milt æ sēc* (Vens.); jfr. Aasen sigta, rense i såld, mnt. sichten, ligeså htsk; se l. si.

sigtebolle, no. *sijtaból æn -s* (Tåning); *sigtebrød*.

sigtebrød, no. *secabroj de* (Vens.); *sēstbrø* (Thy); *sēstbrø* eller *sēstet brø* (Sovind s.); *sēstbryjs* itk. (N. Sams.); et brød af sigtet rugmel.

sigtebuse, no. *sēstbys æn* (Bj. h.); *sigteløse*, et brød af sigtet rugmel.

sigtekage, no. *sēstokd æn* (Mors); *sēstokd* (Thy, Agger, Vejr.); *sēstokd* (Sovind s.; Elsted); *sēstokd* (Han h., Davh.); *sēstok æn -kager* (Vens.); = sigtebrød, se Kr. V. 198, kage, mandehoved.

sigtemølle, no. *seemølle i -er* (Vens.), et stykke smørrebrød, skåret af et sigtebrød (s. d.); *høj kum no gij d* (no. *seemølle* *høj d hēd*), Grb. 59. 68.

sigtig, to. se for-, op-

sigtighed, no. se for-

sihilde, no. se sejhilde.

sik, no. *sik æn* (Tyrst., Vrads h.); *sik æn fl. sig* (Sall.); *sik fæl* (Sundev., hst., larning i marken (Sall., Sundev., hst. lille vandløb (Tyrst., Vrads h.); se sig sikke; små.

sikar, no. *sikar æn -er* (D., Andst); *sikar* itk. (S. Sams); fl. *-kar* (Agersk.); *sikar* til at si mælk op i; *æn sikar mælk* (h.), et fad mælk.

sikastning, no. se sidkastning.

sikfrø, no. lægemiddel, flores cinæ (Peters), se sifferfrø.

sikfæak, no. se sifferfrø.

sikgiel, no. „at farve bukser gule: *sikgiel* og hge så meget kride“, Krist.

1. 180 55; mnt. *sik-gel, mosegult, okker, 50

sikibag, no. *sæk* el. *sakabaq æn* (h.), en sendrægtlig person, se sjakobag.

sikke, uo.

sik -er -at (D.);

sik -er -at el. *sæk sæk sæk* (Bradr.); *sæk -er -ød* (Lild). —

1) synke ned, hænge ned; *di kōdøl sæk let oba'q; æ bōs sæk om æ hēl o' ham* (D.); *æ bjælk sæk let mæ ær gñ*, *æ joer sæk ætær dæn gñ* (Bradr.). —

2) *sik ætær æ dñ* (Bradr.), snappe efter vejret; *han sækod ige mæl klet mæ æn stuer stek tafe* (Lild s.); *han gik o sækst*

10 *mæ æn pupes*, (Plougstr.), s: gå langsomt, mens det man bærer (tølle, pose) hænger ned på en; *go o sæk æn tri fjærqweij* (Lild s.), gå og sjukke afsted en tro fjerdingvej; jfr. 2. sig, sik, synke; Aasen sikka.

sikken, steds. s: se hvilken, hvilket, hvilke; *„sita grēj dē blōw æ deher“*, (Grb. 11. 84, sikket grin der blev ad dette her; *„sita to uskyldi lam“*, (Grb.

20 119. 61, se, hvilke to uskyldige lam; *saka ng, sakan i jēj* el. *sica no!* sikke noget; *sic i jēj, i jēj*, se hvilken en, karl, kvinde; *sic i jēt!* (Vens.), se hvilket; *„sika dām“* så drøgen, han so i hans ly (Tåning); *sikan elom dræg, sikan tompe piq* (vestj.); *sikan æn jæn, sika da no snak!* (Elst.).

sikker, to. *sæk* = fl. (D., vestj., Andst, Sønderj.); itk. -t, comp. *sækker* sup. *sækkerst* (Vens.); *sæks*, comp. *sækst*, sup. *sækst*

(Sovind s.); *sæk* (Ang.); = rgsm.; *de æ så sæk som amæn i æ kærk* (Ribe); *de æ æn sæk buj o sæh* (Agger), et sikkert bud; *æ han sæk får æ hāj?*

(D.), er han påhdelig nok at sende? *han æ sæk næk* (Agger), s: kan og vil betale hvad han skylder; *de æ sæk o wæjs!* (Agger), det er sikkert og vist; *de ka do wē sæk dpa; do sto ene sækst dēr; hāj ær i sæk kōl, hwa dæ wōhke ng* (Vens.); *de æ sækst næk* (Agersk.); *han æ sæk* (Andst), rap, rådende; jfr. htsk sicher, lånt af lat. securus; u-

sikkerhed, no. *sækhid æn* (Agger); *sækhid* (D.); = rgsm.

sikkerlig, bio. — rgsm.; vel som et slags edeligt udtryk; *de æ sækli sāj!* (Vens.).

sikkeröv, no. *sækrōv æn* (vestj.); en, der *gor o sæk mæ æ rōv*, s: hænger med rumpen; ordet synes påvirket af *sæk* (s. d.).

siklo, uo. slænge med benene i gangen (Sønderj., efter Outz.), Mb.; formen er sagtens *siket* el. *sæst* af segl,

en hostkniv; det anføres = sukle; jfr. seglbeuet.

si-klunge, no. *sikleng æn* (D., vestj., Thy); en lille, firkantet stålplade med skarpe kanter til at skrabe med, htsk ziehklunge.

sik-livet, to. *siklygg* (Agersk.); med hængende bug, æ *kop æ s-*; se sidlivet.

si-klud, no. *siklu* i best. -*klus* fl. -*klus* (Vens.); *siklud æn* (Lald s., Thy, Mors); *siklui æn* (Søvind s.); *siklur et -klus* (Agersk.); et stykke løj, hvorigenem mælken sies; glds var der trukket hveranden tråd ud (Søvind s.); *så tøn såm æn siklud* (Agger); *han sejer som æ kat mæ æ siklud æn æ hals* (Thy), s: ser forlegen, skamfuld ud; *dæ wæ jæn gån en kuen, dæ wil te å si hehæ mjælk, mun så wæ hehæ sikluk blöwæn hæn; så sæjer manæn te hehæ: „å skat, Kjæsten, do ka ta mi gamel bomsær!“* (Himmerland), Sgr. III. 72. 251; man må ikke vride sikkluden af, når man har malket, i den slat mælk kalven får, thi så vil denne komme til at æde reb, Kr. IV. 357. 116, Alm.² I. 158. 84; som lungeprøve skal man udtale: *siklu kørklu* hurtigt (Vens.).

sikning, no. *seknæg æn* (Bradr.); en lavning.

sikoris, no. J. T. 60; en plante, ci-
cornum intybus L., og et kaffesurrogat af dens rod; der anføres *siko'ri* (Ålb.); *sikō'ri* (Elst.); *siku'ri* (Angel); jfr. tulte.

sikro, no.

sekar sekrær sekræt (D., vestj.), R. II. *sekræd* (Agger);

seka -ra -rat (Søvind s.); *sekar* uhøjel. (Vens.);

= rgsn.; se for-.

sikring, no. se for-.

sikryggot, to. *sikraka* (Agerskov); svejrygget; om dyr, på hvem ryggen synker; se sidrygget.

siksak, no. — 1) i et hyrderim: æ *tøjer mi siksak* (Valsb.), Fejl. Fr. II. s. 69; = sibensak (s. d.), alle ens ejendele. — 2) *siksak de* (Søvind), ormefrø, foredjelse af zwitteramen, flores cinna, se Gehlert s. 14, sufferfrø. — 3) *de gor i seksak* (Vens.), = rgsn.

1. **sil**, no. *sil æn* (D., Malt, Agersk., Bradr.); *sial æn silær* (Fjokle); stenkiste, hvorigenem vand ledes, f. eks. under en vej; *sijl* (Lb.), vadested over en å, hvor

der er kørt sten på, for at skaffe hård bund til overkørsel; jfr. Aasen, sil, en si; sten-; et andet sil i stedsnavn, se U. Bl. I. 243.

2. **sil**, no. *sijæl æn* = fl. (vestj.); en fisk, brisling, se silding; jfr. Aasen, sil 2, en tobis, ammodytes.

Silas, no. *Silas* (D., Ribesegn); et ikke ualmindeligt mandsnavn; „der var på Starup kirkegård (Skals h.), en St. Silles kilde, hvilket jeg tror, snarest er St. Syl-vester; det skrives S. Syllatz“, Dr. O. Nielsen.

1. **Sild**, no. *Sil* (vestsløv., Ribe); den frisiske ø i Vesterhavet, der på landkortene kaldes: Syll; beboerne kaldes: *Silærøpper* fl.; „med Sild [som sagtens er et frisisk navn] kunde dog jævnføres den norske ø Sild, men den er dog sik-kert det i Alfreds Orosius nævnte „Sil-lendi“ og det hos Eginhard forekommende „Sintlendi“ (Werlauffs Præskrift om det danske sprog i Slesvig)*, Dr. Nielsen i U. Bl. I. 181; jfr. Fritz. III. 239 b Syll forvanskn. af Sild.

2. **sild**, no. *sil æn* = fl. (D., vestj., Søvind s., Agersk.); *sel æn* = fl. (Thy, Mors, Lild); luk. best. *selæn* (Vens.); en bekendt fisk, clupea harengus; *te dønger fo wi til sel å braj mæ æn dram te å kødt mjælk å sød haqæter; æn spejset, æn røge sel; i mæn å dñc fesk æ tør sel gy* (Vens.); den saltede silde ryg og bug kaldes kræmmer (s. d. nr. 4); når der spises salt s., skæres kræmmerne først fra, hvorefter fiskens istykker fra hovedenden, som der skæres af pølse (Agger); *æn glæjle juel, æn kndætræ fastalæw æ æn sil te påak!* (Als), glds spøgende julehilsen, se Flensborg Avis

40 1/2 1902; „syw maj om en sild te hawe blir obent“ siges i Skagen; *do som æn sil* (Søvind s.); *han wæl åp å dg sel* (Mors), om den, som slår stort på og kommer galt fra det, i det mindste om sommeren er sild en farlig fragt; *de ær et æn sur sil var* (D.), om det fuld-stændig værdiløse; *hæ mælmu, de wær ænc dñc ðj æn suær sel å hærkæg**, Gieb. 101 10; „hon ha it begrev o mejeri fa en suhr sild“, Jæger Ferie s. 22, s: aldeles intet; tør sild med brød, høvkost, Kr. Almucliv II. 6. 9; en husmand kunde hente 2 læs sild om året, Kr. Almucl. III. 49. 151; når en mand kom hjem med

sildesjæl, no. alm. udtr. om sildens svømmehulere; man skal spise spilen af den første sild man spiser, så får man

ej feber det år, se Kr. IV. 361. 154. Sgr. VIII. 117. 503; ellers skal silde-sjælen kastes op på loftet, så den bliver hængende, med de ord: „alle sjæle skal til himmerig!“ somme siger, at sjælen skal kastes bagfra og frem op over ens hoved, så den bliver hængende under loftet, Sgr. VII. 96. 84. Kr. Sagn IV. 621. 63, så får man det år ej feber; spiser man den, får man koldfeber, se J. K. 219. 231. 232. 234. Kr. IV. 361. 153. 396. 535, Sgr. VIII. 47. 84. Kr. Sagn IV. 625. 25; den kaldtes „kolden“, J. Saml.³ I. 53; falder sjælen ned fra loftet, dør man før året er omme, J. K. 220. 235, jfr. Wuttke nr. 75; spiser man en silde-sjæl idet man tænker på et måske, vil man altid komme til at tænke på den samme, når man spiser sild, J. K. 220. 233; se sildemand.

sildeakjæl, no. *silakæl* et = fl. (Sø-10 vind s.); — rgsm.

sildestime, no. *sestijm æn -ør* (Agger); — rgsm.

sildestreg, no. *sildens svømmehare*, Kr. Alm.² I. 138. 73, se sund.

sildevåd, no. *selvøj æn* (Mors, Agger); våd til sildefangst; „hænge sildevåddet ud“ tlm., Kr. Ordspr. s. 278, 3; sætte undermundten ud som den, der er foruarmet.

sildevådekarl, no. *de karle*, der er beskæftigede ved sildefiskeriet ved Salling-sund, J. Saml. VIII. 182.

silding, no. *selø æn -ør* (Agger, Lild s.); og-å: *selvøj* (Mors); brisling, den uregte ansjos; jfr. 2. sil, sinåsild.

silke, no. *silke de* (D.); *selki de* (Vens.); *selki best. selkist* (Søvind, Rugen; Agger); *silok de* (Ang.); — rgsm.; *de selki kløj* (Vens.); *de aka han et spik silke vo* 40 (D.), 3; blive rig af; *selkibon* (Søvind); *silkebøn* (D.); *selkihut, selkitro* (Søv. s.); *silkopapi'r* (D.); *selkelup æn*, silkelue; *selkedumskes trøj æn* (Lild s.); de gl. mener, at silke, håret på det blotte legeme kan døve slag, og de fortæller ofte om soldater, der i ældre tid måtte løbe spidsrod, at de frelste sig ved at lægge et silketørklæde und. immedet, J. K. 411. 1365; i æventyret belægges vejen med silke og 50 fløjel el. skarlaget for at kende den rette, Kr. V. 199. VII. 149, jfr. Segerst. 56; prinsessen, som er forvandlet til en dukke silke, skal bindes, Gr. Æv. II. 11; på frost-

sår bindes et tobaksblad med silke, Kr. Sagn IV. 591. 99; „spinde silke“ en børneleg. Børnene står i en lang kæde, 1. 2. 3. 4. 5. osv. holdende hinanden i hånden; 1. går under armene på 2. 3., dernæst 1. 2. under armene på 3. 4. osv. til alle har været rundt, så holder 1. 2. hinanden i hænderne, alle de andre løber rundt om denne kærne, stadig holdende hinanden i hænderne til de danner en stor klump, som tilsidst væltes el. rulles op igen, Sgr. V. 13. 6; jfr. Aasen silke, isl. silki itk., eng. silk, henføres til lat. Sericum, Serisk (kinesisk) stof; halv.

silkblomst, no. J. T. 136. 317. 356, en plante, trevlekrone, lychnis flos cuculi L. (vestj.).

silkekjole, no. *silkeduel æn -koler* (D.); — rgsm.; i slutn. af æventyret: jeg rev i skoven min silkekjole, så måtte jeg gå i mine ralter og pjaller hjem, Kr. VII. 256, se glarsko.

silkeklud, no. *silkedud æn -klud* (D.); silketørklæde.

silkeklæde, no. *selkikle æt -klæde* (Skanderborg egn); *selkikle æn -ør* (Lild s.); — rgsm.; „to selkiklærte te å ta bregen-freet i“, Jyd. I. 11. 2; *selkiklær, te å stop djer, æn hals* (Lild s.).

silkekor, no. *silketurør de* (D.); silke-tråd, som bruges til at sy knaphuller med.

silkosærk, no. Bispem i Ribe... han gav hans datter en s-, var femten fæjem vid*, Kr. SkV. 17. 1; se Maries-.

silketråd, no. *silketro æn -trør* (D.). — rgsm.; med en, især rød (s. d.), s. ført gennem tunge el. næse på genfærd, trækkes dette bort, se Kr. VIII. 253. Sagn II. 129. 11. IV. 177 ned. 155. 547. 193 osv. V. 138. 537. 158. 607. 8. 211. 766. 224. 306. 67. 335. 73. 354, jfr. Kr. IV. 159 sytråd; rød, overklippet s- varsler genfærds komme, Krist. Sagn IV. 264. 66, se lās; i ridderviserne har ridderne s- om hjælper, se henv., Grimm RA. 182 flg., tråd; jfr. s- gennem ligs hånd, el. med knuder, hvori sygdom er bunden, Perseus II. 164. 193.

silketøj, no. *selkitø æt* (Søv. s.); *selkitø* (Agger); *silketøj* (D.); — rgsm.

Sille, no. *Silø* (Vens.); *Sili* (Agger); forkortelse af Cæcilie, se Sidel; hendes mand kaldes: Sille-Jens Peder, el. *[Silo] maff*, se Sgr. X. 176.

sillevi, no. se *salvie*.

silli, no. se *selje*.

silre, uo. *silr -or -et* (Andst); løbe-
nstende, om vand f. eks.; *æ vað silrer*
nær i æ *for*, jfr. Aasen, *silra*; 1. *sil*.

1. **sime**, uo. *sīm -or -et* (Skjærbæk);
vstnok — sive; når hiet tages op, kaldes
den honning, *der simar a*, o: drypper
af *simhæna*; mnl. *semen*, jfr. *hetsk seim*,
honning, som er flydende.

2. **sime**, no. sagtens kun i et enkelt
utr.: *han gæw de sist sīm* (Skjærbæk),
o: drog det sidste auk, se 1. *sime*.

3. **sime**, no. *sīm æn best. -æn flt. -or*
(Vens.; Thy, Mors, vestj., Sall.); flt. *sims*
el. *sims* (Sovind); *sjøm flt sjeims* (Andst).

1) et halmreb, der snæres til tækkereb,
også i kortere stykker til at binde korn
med; *nær agtensæðern beguð, ga kálan*
se te d ænu sijn; hans hósboð lo ham
fu laq d ænu o, fór d fo ði hal sijn,
ð eðr hal kúð hað sá ngl d fo æn
þrjár (specie) *fo tveðr fæn; æn hal*
tveðr fæn ku han ænu æn agtæn (Lild s.);
nær sime (Sav. s.), = *trel sijnar* (Vens.);
tæj mæ æn sīm (Malt); *æn boðt sīm*,
tæj sīm (D.), et stykke *simereb* er på
5 favne, 20 stykker til et knippe (D.),
se *tæj*; *ð knep sijn* (Vens.), et bundt
på 50 favne; man kan i de magre egne
undertiden se får tøjret i *simereb*; *han*
se d æræglar d snor sijnar (Mors), o:
han er fuld; i lögnehistorien: sidde og
sne *simar* indenfor hammeriges port af
Aasen, se J. K. 338 975, Eftersket s. 192,
Kr. Börner. 433. 35, se reb 25. 43b. — 2) et
hårreb, som trækkes gennem et sår, for
at vedligeholde en betændelse; *de gor*
som nær æn trækur æn sīm jæmel æn
sors rúð, om dårlig sang f. eks.; *sīm*
(Bradr.), hårsime, trestrengel stellet, også:
en piskesnor af læder, hamp; se **angle*,
næl-, klæp-; jfr. Aasen, *sime*, isl. *sími*,
lov. reb, især af hår.

simobar, to. *nè mæ ka sic sijnæn*
apd æ stæ gamel tæc, sá sja wi, de æ
symbært (Vens.); se *simeslidd*.

simobånd, no. *simboð æn* (Thy);
bånd af *sime* til at binde neg med.

simelongo, no. *simkog æn* (Stadil s.);
den, som ved ringridning ingen ring får,
jfr. *hulröv*.

simelægn, no. *símlægn* (Vestj.);
et lægn til *simereb*, narres drenge i

byen efter, jfr. Fb. Bondeliv s. 316, mes-
singståltråd.

simonøgle, no. *simnogel æn* (vestj.);
et bundt *simereb* sammenrullet som et
garnnøgle; der kommer trimlende ud af
bjerget et stort *simnøgle* for dem at se
til... Kr. III. 23.

simeryster, no. *sijnrefster æn -or*
(Agger); fordrejelse af *seminarist* (s. d.).

simeskagle, no. skagle af halmband,
se skagle.

simealidd, to. *simelet* (vestj.); om
tag: så medtaget af vind og vejr, at
simobåndene, *tækkerebene* kommer til-
syne; se *simabar*.

simetrækko, uo. *æ hæst ska sim-
trækas* (Elbo h.), der skal trækkes en
hårsime et sted igennem huden.

1. **simle**, no. *semal æn semlar* (Vejr.,
Thy, Mors, vestj.); *malinklokken*, hvorpå
hammeren i et stueur slår, også om
kanebjælder (Thy); jfr. lat. *cymbalum*.

2. **simle**, no. ved barsel fik hver
fadder en *simle* = blødt brød til 1 lybsk
sk. (Ferup v. Kolding), jfr. *hetsk semmel*,
isl. *simili*.

simmerpotte, no. *semorpdt æn* (Malt);
nølepeter; en person, som nøler; se *simre*.

Simon, no. *Simen* (D., vestj.); alm.
mandsnavn, deraf: *Simensen*; en remse:
Simen skekæt bøj ator æ pdæt i Ry, Kr.
Börner. 394. 53; en almind. sangleg er
Simonslegen; børn el. voksne stiller sig
i kreds, *Simon* står i midten, kredsen
synger:

der sidder en *fjer* (el. *rose*) i *Simons* hat,
tager I den, så bliver det galt,
Simon, Simon, sæt dig ned!
Simon, Simon, stå nu op igen!
tag dig en at danse med!

således fortsættes: *Simon, Simon, knæ-
fald, opstå, nikke, bukke*; *Simon* gør det
alt efter; den *Simon* tager, skal være det
næste gang; el. den karl, der er forrest
i dansen kaldes *Simon*, hans pige synger:

Simon, hvor er du skjøn og fin,
derfor skal du være allerkjæresten min,
så takker vi af for rosen at plukke,
og den er jo brav!

de danser en gang rundt og hun synger
atter:

synes I ej, at han skjøn monne stå,
er der ingen, der elsker ham af pi-
gerne små?

En af de andre piger svarer:

Ja, har du ham kjær,
som du er ham nær,
så plukker du rosen, som dig er så
kjær!

alle synger:

nap roserne så små;
de drejer sig rundt og napper hverandre
i armen,

lad dem ikkun gro,
dem ser vi alle så kjærligen på,
nu har vi alle været på galej,
og Simon har ingen af os sagt nej,
så plukker vi rosen i Simons hat,
tar du den, så har du det godt,
Simon, Simon, knæfald,
Simon, Simon op igjen!

legen kaldes „Simon Ballerup“, beskrives udførligere, Sgr. IV. 106. 278 (fra Vedersø), jfr. Kr. Borner. 306. 4, 394, Arwids III. 175; 20 af legen kan udtr. forklares: *han blöw te Simon* (Andst), 3: blive den lille; den som andre gør nar af, jfr. ts. „Siemann“, Hun-mand, Wh. Vlk. XII. 296; spøgende udtr. er: *læ wds wæn et om o käl et Simon!* (Andst); *suk, Simon, dær æ pons i æ loft!* (Andst); *dær æ poks i æ loft!* (Åbenrå), siges f. eks. når piben skal lændes og en suger på den; *han hær Simon mæ' sæ el. han æ Simensket* (vestj.), 20 3: han er fuld; navnet stammer fra det jødiske Simon, se Røde-, Sankt-.

Simon Juda, no. *Simon Jør* (Mellemsl.); en helgendag, 28. Oktb., da købtes et stykke sligtekvæg i Flensborg, se Feilb. Fr. H. s. 71; den dag går „bussemanden“ med „busseposen“ (?), Kr. Alm.² I. 80. 10.

simpe, no. *sempi æn* (Mors); person, som nøler, er langsom.

simpel, to. *sempel* (D.); itk. *sempelt* (Vens.); vestj. nok temmelig alm. *sempels*, ligeså Vrads h., *sæmpel* (Sov. s.); dårlig; *no simpel tæw; simpel fælk*, jævne folk; *høj wa så simpel* (Vens.), 3: lumpen; *æ kærk æ jo nåt simpel* (Hmr.), kirken er temmelig dårlig, simpel; *æn sæmpel køl*, en dårlig arbejder; *han æ møj sæmpel*, temmelig dårlig, om et sygt mske; dog også: *sæmpel fælk* (Sovind), 20 jævne folk; ikke han kunde opsøge den frøken, der kunde passe skoen, hverken ved fine folk ellers simpels, Kr. V. 49; jfr fr. simple, lat. simplex.

simpelfl. no. se *semperfl*, *sympathi*.

simper, to. *hon ær ælt så semjær* (Brandr.), 3: hun afslår, når man byder hende noget; fornem, kræsen?

simpibag, no. *sempibæq æn* (Mors); nøler, person, som ej kan blive færdig.

simre, no. *semr ær æt* (vestj., Malt); tøve, nøle.

simse, no. *sems ær æt* (Lindk.); tage den skarpe kant af furen, der dannes ved plovhøvlen; jfr. htsk *sims*, fremstående kant på bygninger; mnt. *semese*, Sch. Lübb. gesims.

simshövl, no. *semshöwl æn* (Lindk.); hövl til at „simse“ (s. d.) med.

sin, bio. se siden.

sin, steo. *ægi betonet, si ubetonet hak*; æn el. *sin huk*; *set el. sit itk. fl. sin* (Vens.); si fællesk., *set itk., sin fl.* (Sov. s., Rogen); 20 *sin itk. siht, fl. sin* (D., Vejen); si fl. *sin* (vestj.); *set itk., fl. sin* (Støvr. h.); *sin itk. siht, fl. sin* (Bradr., Agersk., Mellemslesv.); ordet synes kun at bruges i N. Jylland, når subjektet, hvortil det viser tilbage er et ubestemt steo. i enkelttal, som: en (3: man) en anden, enhver, hver, el. det påpegende steo. den, det, el. et dyr, vistnok også, hvor subj. betegner en person uden at der kan gøres forskel på køn, ellers bruges hans eller hendes, i fl. deres; *„e mek ka ta fæj i sin præt“*, Grb. 230. 23, et mske kan tage fejl i sin tale; *di ta hwa sin* (Vens.), hver tog sine; *di fæk hwa æt kløj, hwa sæj hat, hwa sin lug*; *høj blæw æw set el. hans; hwar hø æt, æn æ kæt*, 3: fri for sorg (Vens.); *hwar hær sijn par prær* (Lild sogn); *æn hwar ska ha siht* (Darum); *„ænhwæ sæw fæ sin“* ad 20 *sonen*, hun oi hines (Tåning); *ænhwæ ska ha æt* (Støvr. h.); *si iht mæ æn du wal gyjær mæj som æn vel* (D.), man må da gøre med sit eget som man vil; *dj de si øwn sijer* (Vejr.), alt hvad ens øjne ser; *dæw fæ d siu si bæn* (Mors), om dyr, ting; *hon tæ, de wa ææn æn øndætiq jæn*; *så tæw hon djær brøknæw d skor si jæn tæ d* (Salling); hun får da fat i den ene pædde dagen efter og skruer sit hoved fast i skruestikken, Kr. VII. 217, ligeså Sønderj.; i Mellemslesv. bruges vistnok sin for hans alm. om ikke udelukkende; *de liær iht mæ sit ærær* (Bradr.); *de æ sin hat* (Tønder), 3: hans;

de æ sin æ hoek (Bradr.), bogen er hans; *ron lā Har tōger sūn, har rī anar* (Valsb.); „de ny slajt baj æ husmus æ markmus ā sin sōn den næst syndda te gæst“ (Angel), Gr. Gl. d. M. III. 221, på det nye slægtskab(?) bad husmuse markmuse og hans sōn til gæst; *han plāwer ā sin mark* (Angel); *lau han nū skū te ā plāw ærno sin nāfer* (Ang.), da han nu skulde til at pløje mod sin nabo, brugen er her som rgsm.; *ā so dē e te æ mān, te sin sōn* (Ang.), så sagde de det til manden, til hans sōn; alm. bruges vestj. sin for at udtrykke ejelorm; *æ tyr si hāl*, tyrens hale; *de æ dān si lōk*, det er dens lykke; *æn mān mān si kōq* (Mors), en anden mands hage; *de æ dān sin* (Vejr.), det er dens dør, heste el. hgn., fl.); *æ kyp si tyr*, æ kat si trāne (D.), koens tøj, kattens tøj; *dje hūar ica medf antaten jæn sin* (vestj.); *dān jæn sin wdr el sūdt* (D.), vi ved ikke, hvis den anden sin er, h. VII. 114; *ā vel et ud fā de si skyt* (vestj.); *hæm æ de?* — „Ved de et?“ *De ā Nen Bjørn si fār hans bror* (vestj.); det passer ikke at drikke en norange sin skål, Kr. VII. 160, „én sit arbeide falder altid let i en anden sine øjne“, Kr. Sagn VI. 256. 63, ligeså Sønderj.; *ā krammā sit hūa* (Eggebak); *Hana sin fār*; *æ præst si nōjs* (Valsb.); jfr. Hag. s. 140; lignende brug af ordet i Norge, se Aasen under sin, i Tyskl. i daglig tale, se Weig. II. 684; hver sit.

1. **sind**, no. *señ* el. *siñ* (vestj.); *señ* (Mors); *sej* d. best. *señe* (Vens.); *siñ* (S. Jyll.); = rgsm., vilhe; „biater *sej* jō *señ*“ (saglet) *sej*, *señ* di fār e gumal over“, Gr. Gl. 134 18; *æn ka lāter tōj æ skiñ ā* *hā en ā siñ* (vestj.); *di ligner hūn ā* *en ā skiñ* (Agger); „do æ hwep te sinds osom di Egā gjes“, J. Saml. 3 I. 92; *han hār dē strāy siñ, dē slēm siñ* (Søvind); er umedgærlig, = *dē strāy sej* (Vens.); *ā* *lōt en* (S. Saml.); *æt stynt siñ* (Bradr.); „*hæm mā si señ*“ *ā ā mān, han rāj* *epō æn tōrēstak* (Mors); *hā señ fūr* *si* (Thy), have lyst til; *han hār enē sej* *fār ham* (Vens.), æ; synes ikke om ham, hader ikke af ham; *hā siñ fār* (Agersk.), lyst til = *ā hā sej te ā* (Vens.); *han fæk* *en te hū* (vestj.), fattede elskov; i samme betydning *de fæk siñ fār hūn* (vestj.);

hā do señ tej or o gjer de? (Agger), æ; kan du næppe at gøre det? *wer kwer-menskeru atter señ* (Lald s.), æ; føje sig efter kvinderne; *fo i siñ* (Malt, D.), også *hā do unē i sej?* (Vens.); *fō i siñ* (Søvind, alm., Agersk., Bradr.); *hā er i señ*, *po señ* (Agger); „det har jeg ikke meget i sinde med“ (Ang.), det venter jeg mig ikke stort af, jfr. hoved 654. 17; *hlye te siñs* (Landk.), beslutte sig til; *de ær ā enē te sej?* (Vens.); *vd te siñs* (Søvind s.), = rgsm.; han var bleven bedre til sinds end sidst, Kr. V. 229, æ; blevet i bedre humør; *han æ re æn hys siñ* (vestj.), æ; overmødig el. vred; *hū ær et we æ señ te ad ærno* (han har endnu ikke besluttet sig til det (Thy); han fik hende dog ved sind, Kr. VIII. 41. 74, æ; fik hende til det; *han æ ve syro señ jæn dāw* (Viborg), Sgr. III. 91. 328; den vægelsindede er *we syro señ*, *de stān hā prjær* (Agger), der kan tilføjes; *o ve de dān, de stān han knupar hans bātes* (vestj.); el. *han hār syro siñ* *ōwer æn dāltræ* (vestj.); *liss mān hēdōr, liss mān siñ, liss mān pōls, tōn* (to gange) *ādmān piñ* (vestj.); *hon æ we tic sej, mān hon trer* *ōwer ā dōrtrej* (Vens.); „*hāj dē enē tēn we e sej* *ēj di hōlōr i hūj bōjōn we en pōls*“, Gr. 231. 33, han er ikke længere ved sit sind, end de holder en hund bundet ved en pølse; *hā hār dā hans señ, lissom Kræn Sines drāqi* (andrik), — *æn wēl drāk æ hōns* (Thy); jfr. Aasen, sinn itk., htsk sinn; se ilter; kjællinge-, kvinde-, om-

2. **sind**, no. *-sejs*, *-sin*, *-sena* (Vens.); f. eks. *sinis*, *sinna*, *sinestye* — 80; jfr. Aasen, sinn; isl. sinn el. sinni itk., gang, tid, stund; se talordene: tresindstye, halvfjersindstye, firsindstye, halvfemsindstye, nisindstye, tisindstye; kan vel enkelte gange af gamle hores: *de fār gā fā de hār siñ* (vestslesv.); se 1. sinde, lus; der-somme-, fā-

1. **sinde**, no. se 2. sind, -sindenstid; færend-, hver-, hvisomen-, ingen-, nogen-, nåren-, somme-

2. **sindo**, no. i udtr. som: *de sinet* *han se o* (vestj.), betænkte han sig på; *han siñer se*, han betænker sig, trækker sig tilbage.

sindelag, no. *siñslaw* (D., Sø. s.); *señslaw* (Agger); *sejlaw* d. best. -s (Vens.);

= rgsm.; *hð mæ mæ, gur e te; hð mæ let, stor e te, de æ sðnt e sejlau mæ de; hqj hðr e sðr sals sejlau* (Vens.).

-sidenstid, se dersomen-, hvissomen-, nâren-.

sinder, no. *señer* el. *sæñer* fl. (Mors); *señas* el. *señar* (Vens.; Thy, Agger); *señar* (Vejr., vestj.); *siñar* (D., Malt); udbrændte slakker af stenkul (Vejr.); hvor tørvener er jærnholdige, de sammensintruede masser, der bliver tilbage i asken, når de er udbrændte (Thy); hammerskæl i smedien (Løgstør); at brænde sinder kaldes i de jyske skovegne, f. eks. ved Hy og Silkeborg, når man gennem et naturligt el. anbragt hul lænder ild i et bøgetræ, som er indvendig for en del træket og på denne måde frembringer en slags potaske, eller det saakaldte „sinner“, se Molb. under sinder, Kr. Almuel. V. 11. 26; s- ved saltbrænding af tang, Kr. Alm. 2 V. 6. 7; jfr. eng. cinder, også Aasen sinder; se silder; jfr. Aasen sinder, isl. *sindr* itk., htsk sinter, eng. cinder, der ikke henføres til fr. cendre, aske; smede-.

sindet, to. *señad* (Thy); *siñas* (Ang.); *señe* (Vens.); som har lyst til; *de ær n et señad tel; a vðr il, huiñ huiñ æ siñet* (Sovind s.); *høj ær eñe señe som qjð falk; señe* (Vens.), ilsindet, hastig vred, tvær; *han æ sð siñas* (Ang.), han er således sindet; „det er vi ikke sindes på“, det har vi ikke bestemt os til; i smstninger: -*siñe* (D., Lb.); -*señer* (Holstebro); -*señad* (Thy, Mors); -*señe*; se afsindes; af-, egen-, for-, gal-, god-, hastig-, hvege-, hvegel-, hvingel-, hvip-, hvirvel-, kvinkel-, lang-, om-, ond-, råd-, slid-, små-, stakket-, sterm-, stiv-, stor-, streng-, strid-, sær-, tung-, tvær-, tysk-, vinkel-, vrøvle-.

1. -sindig, to. -*sendi* (Vens.); i låneord: *avsendi*, *besendi* (Vens.); se sindet; egen-, let-, tung-.

2. sindig, to. *siñe* (D., vestj., Sø. s., Sønderj.); *sendi* el. *sejðe* (Vens.); som giver sig god tid, langsom; *høj kam ndk sð sendi goi* (Vens.); *han æ grðw siñe i hans høsteloñ* (D.); *æn lær ndk omsiðr o go siñe* (Andst), man lærer nok omsider at gå langsomt; *do ku gi dæ siñe æter et* (Bradr.), give dig sindig i lag med det, — *ji dæ no sejðe te e* (Vens.); *siñe mæ de møj!* iron. el. spottende til

den, der har meget og ved en lejlighed kun giver hdt; *siñe fðr æ viñerør, dæ æ gowen for æ hujø hus!* (vestj.), til den kåde el. fremfusende; *siñe mæ æ bærø, æjson briñer æ smæj!* el. *siñe, lægst, dør stor æn gøj!* (D.), ved lignende tilfælde; se 1. sind, Rask.

sindighed, no. *siñahjð* (D., vestj.); = rgsm.; *læ wds læj et mæ s-; s- fð- jayør eñen* (vestj.), siger dovne folk: når man giver sig sindig til et arbejde, forjages, overanstrenges man ikke.

sindiglig, bio. *sejle* (Vens.); = sindig; *de gør sð s-*.

sindre, no. *señer* -r -sð (Thy); frembringe slak, gå over til slak; i særegen betydning: *de señerør æ waiñ* (Thy), der lægges et tyndt lag is på vandet.

sindesvag, to. *siñaswag* (Malt, D.); *siñaswag* (Sovind s.); *señaswag* (Agger); *sejswag* (Vens.); — rgsm.

1. **Sine**, no. *Sine* (D., alm.); *Sijne* (Vens.); en særdeles almind. forkortelse af længere kvindenavne, dannede med denne endelse, f. eks. Hansine, Jensine, Kjeldsine, Nis-, Pedersine, Thomasine, jfr. Aasen, Navnebog s. 96; -ine.

2. **sine**, no. mest fl. *siñar* (D., S. Ho, Vestslev.); afkortning af rosiner, til børn og så *siñabaser* fl. (Fanø); jfr. basse, skjelbasse.

1. **singel**, to. *sejgal* (Vens.); skal betyde: buet, kroget, om en ager; se single.

2. **singel**, no. *ve do et gi* el. *gijør en sejgal i dæñ hved* (Lem), o: en stopning.

single, no.

sejgal sejlør sejalt (Vens., Lild s., Thy, Mors, Sall., vestj., D., Bj. h.);

sejgal sejlør sejgal sejgal (Grundsted), if. *sejgal* (Agersk.), fl. *sejlet* (Bradr.).

— 1) udbedre et slidt sted på strømper eller klæder ved stopning, måske også her og der = stoppe et hul på klæder, jfr. stoppe, sy; *sejgal i sin huiw*, el. *do kañ sejgal i di toñ stæør o den bøysør* (Lild s.); *han wa ve d sejgal æpð huiw huiwsør* (Sall.); *sejgal æn huiw* (Vejr.); *sejgal d huiw samel; han sejgal i de huiw i stæ fðr d syc i kluk æpð* (Vens.); jfr. htsk zingeln, lat. cingulum, bælte. — 2) segne; *a skal hoq te, de ræti ilo skal sejgal; høj sejalt liq nir fðr hans fæør* (Vens.).

singlegarn, no. (Himmerland); stoppegarn

singlehul, no. i talemåden: *seghulhødt a hærj er bdr hul* (vestj.), et hul, der er singlet (s. d.) sammen, er bedre end åbent hul, se burre, rempe.

singlenål, no. *seghulpl æn* (Randers), buk. (Vens.); stoppenål.

singleri, no. *seghleri de* (vestj.); løs og dårlig syning.

singot, se sen gott.

1. **sinko**, no.

segh -ør -et (D.);

segh -ør -ø -ø (Vens.);

udtryk fra snedkerens arbejde: fælde to stykker sammen ved kileformige indsnit, der griber ind i hverandre; *segh -ø -et -et* (Els.), slå fast med småsøm; jfr. htsk zinke.

2. **sinko**, no. *segh æn -ø* (Søvind s., Agger); *segh -ør* (D.); *segh i*, best. -i, ³⁰ *st -ør* (Vens.); jærnbeslag under støvler; se støvle-.

3. **sinko**, no. *segh -ør -et* (D., Malt, Andst); fl. af. -ø (Thy, Agger); = rgsn.; *de segher et o bjød* (Malt), det sinker ike rejsen, at man lader hestene bede; alen uttighed er: *de segher et o vølt* (Andst), så tilføjes: *mæn o fo æ un rest*, men at få vognen rejst op; *vi hør hør den æn seghen idæw* (D.), forsinkelse; ³⁰ *st -øren*, vel. senka; sen, for-.

sinkobord, no. i udtr.: *ræn o seghbuer el. -buer* (N. Farup), begge formerne synes sikre, løbe over gyngende mosebund, se sinkel.

sinkodus, no. *seghodus æn* (Vens.); *seghodus ænt* (Søvind s.); *seghodus* (Vestj.); *seghel-dus* (Lem, Rkb.); i udtr.: *han fæk æn guw s.*, ³⁰ et ordentligt smæk, et svært stød, slag; *Jören Stjån bløw æn sotummelt te de bie singeldur*, Jyd I 4b 2; udtrykket stammer fra tærningespillet: sinke = ital. cinque, den side af tærningen, der viser 5 op; dus = mnt. dus, fransk douse, toeren; se sinke med udtrykket: menneh vrowe werpet synke tus, Sch. Lübb., også Nachtrag; Weig.; Kalk und dus van bus, også III. 429. 39 a; i Brachners Saml. findes i lign. betydn.: *sinkel-dus*, o. cinque neuf; *trøjedus* hos Holberg. ³⁰

sinkel, no. *seghel de* (D.); længe-gyngel; *ræn o s.*, om drengenes morskab, at løbe på gyngende mosebund; jfr. *sinkobord*, vældgunge.

-sinkelse, no. se for-.

sint, bio. binde. steo. se siden, sin.

1. **Sip**, no. se sippernip.

2. **sip**, no. *sep æn* (Vejr., Sall.); dråbe: *id æn lefs sep d ør!* (Vejr.).

3. **sip**, to. *sip* (Agersk., sj.); be-drævel; *han ør sd s -ør*.

-sipel, no. jfr. mnt. sipele, Sch. Lübb.; htsk zwiebel, lat. capulla, diminut. af ³⁰ *capa*, løg; løg-.

1. **sippe**, no. *sep æn -ør* (Agger); vandøse af træ.

2. **sippe**, no. *æn gamel sip fl. sipør* (Agersk.); *sipa* (D.); *sep* (Malt), om kvinder, med bibetydning af noget percentlig, affekteret; *so seprøw* (vestj.), i en remse; jfr. Rietz sipp, „tillygjordt nått“, med henvisn. til pl. sipp, Richey 255; V. S. O. har sip, sippennippe.

3. **sippe**, no.

sep -ør -ø (Vens.);

sep -ør -et (Sall.);

nippe til glasset, smage (Sams), Kr. IV. 12 findes navnet: Sippesande; *d sep mæ æ moå* (Agersk.), lade munden hænge; jfr. spådeje; se mnt. sipen, Sch. Lübb., falde dråbevis, dryppe; sip no. lille bæk.

sippedeje, no. se spådeje.

sippernip, no. *seperne p æn* (Vejr., Mors); om kvinder = sippe, snærpel og langsom person; i rensen: *sep d seðonep d æn seðonda seðonda sep seðonep* (Vrå s., Vens.); se Kr. Dyrefabl. 213, skrat; jfr. P. Volksk. II. 14. Urquell V. 39 m. m. henv., P. Arch. VIII. 401.

sippet, to. *seper* (Vens.); pyntet, slikket; jfr. nepper.

sirøt, to. *æn sirø kdl* (Vestj.); skal betyde: langsom i færd; usikkert!

sirkel, no. *serkel æn -ør* (Vens., D.); både cirkelen og redskabet, hvormed en cirkel slås, en passer; jfr. lat. circulus, kres.

sirts, no. *ses itk. best. -t* (Vens.); *sæs de* (vestj., Sall., Lild s., Søvind s.); bomuldstøj; *nøj knaw sæs* (Lild s.), noget kønt sirts; *æn sæss kðpl* (Søvind s.); *æn sæss luy*; *let æts let sð pigen hon fæk ses te æn luy* (Vens.); jfr. htsk zitz; eng. chintz, af et hindost. ord, opr. broget indisk bomuldstøj, se kejserinde-.

sirup, no. *sirap dæm* (Andst); *sirap de* (Søvind s.); *sirap* (Hundsl. s., Agger);

sirup el. *sirup de best* -en (Vens.); *sjærop de* (Elst.); ukrystalliseret sukkersaft; smstn. *sirupsflask æn*, *sirupskruk æn*, *sirupsmonk* i (Vens.); i *kønmjælksyrde fik di sirup i de få smør* (Lald s.); sirup har utvivlsomt tidligere været brugt for sukker til at søde med, både i (hylde-)the og kaffe; på brød i stedet for smør; sirup er det sødeste, manden véd at nævne, se Sgr. XI. 20. 27; ved gilder, begravelser trakteredes børn og kvinder i Vestskov, med sirup og brændevin, se f. eks. Gr. Gl. d. M. III. 173. Kr. Holmsl. s. 12, Sundbl. 148. — 2260, Hazel. III. 31. Bore Bergmansl. 28. 31, Hofb. Skogb. 28, Lindh. Lappl. 61; Kr. SkS. 118 74, et sødt ord; jfr. fr. sirup, spansk jarope, mlal. sirupus af et arab. ord; se lang-; slangerod, violen-, vrie-.

sirupsblomme, no. J. T. 316; en plante, alm. kjællingtanl, *lotus corniculatus*, L. (Hammelev).

sirupskage, no. *sirupskæg æn* (Agg.); = rgsm.

sirupamelmad, no. *sirupsmælmad æn* (Agger); *sirupamelma* i (Vens.); en skive brød med sirup på for smør.

sise, no. *sia de* (Ribeegn); accise; told, som betales i tidligere tid af indførte varer, se Kr. Almuel. V. 66. 180; jfr. fr. accise, mlal. accisium, af lat. accidere; skære mærke i karvestok, som i ældre tid brugtes som skattekrævernes register og tillige som skatteydernes kriterium; grundskat kaldtes htsk kerb, incisio, tallia; afgift af jordbrugets udbytte accisa, se Wg. Wb., Fb. Bondelhv 172, pind, tal-liestok.

sinken, no. en glds dans (Lald s.).

Sissel, no. se Sidsel.

siasselærke, no. måske = bomlærke, emberiza miliaria (Vens.), se Sgr. X. 64. 94.

siasser, no. se sejser.

sit, leo. se sin; hver-

sit, bio. bindeo, se siden.

sitar, no. se sejturre.

sitron, no. *sitron æn -er* (D., vestj.); = rgsm.; jfr. htsk citrone, fr. citron, mlal. citro, gr. kitron.

sitronervals, no. *sitronervals æn* (D.); tyrolervals.

siv, talo. se syv.

siv, no. *sygar* flt. (D., Sem, Agersk., Ang.); *sygar el -er* (Bradr.); *syg -er* (Fjølde);

sygar (Andst); *sivi æn -er* (Vejr., Sall.); *sybi -er* (Mors); *sygi -er* el. *sibi -er* (Thy); *sift* el. *sibi æn* best. -en, flt. -er, el. *sygi*, *sygi -er* (Vens.); *sygi æn -s* (Sov. s.); = rgsm.; forskellige siv- og scirpusarter, især *juncus effusus* og *conglomeratus* L.; marven af dem bruges til lampevæger, se Fb. Bondel. 47, Kr. Alm. III. 98. 348; jfr. W. Gregor 51 „rush candle“ el. „light“, B. Gould Str. Surv. s. 111; gulvet i kirken strøet med siv majdag, se Glostersh. Folkl. 45 flg., Harland Wilkins. 273, endnu til 1813, Pf. GE. 532; i huse, se Malmogr. 43, Curtin Myths 238, jfr. Dyer, Shakesp. 228; forbandes, fordi det stikker Herren, Ndl. Volksk. VII. 193; af s- skabes soldater, se Thiele I. 139; beste, se I. 599. 34; jfr. af kålstok, Gr. Elfenm. 215; et plante-sagn derom, se Urdsbr. II. 99; havfruens skinnende bælte er et siv, Kr. Sagn II. 155. 33; ved synhverving ser konens hjem ud som en sivbusk, Krist. Sagn I. 341. 18; gåde: *så grønt som græs, så vitt som sne, så spes som æn ndal d ddk ene ndal*, Fb. Fr. II s. 147. 30; jfr. Ehlers, Råtselb. 11. 59, Simrock, Råtselb. s. 29, Wegener nr. 381, Wossidlo Raths. nr. 218; jfr. Aasen sev. isl. sef itk., sv. sät, eng. dial. seave (Webster); se pæk, ravi; lampe-, lyse-, pille-, pude-, salt-, skov-, sø-, vand, &c.

sivvand, no. *sivvæn el* (Sundeved); søregn.

sivblok, no. *syvørblåk æn* (vestj.); tov, anet af *scirpus lacustris* L., se blok 5.

siv dig, no. *siv dæ!* (Rougso h.); er opgivet = stå tilside! om kreaturer *sive*, no.

siv -er /-s -el el. *syg -er -s* (Vens.); *sif siver sif sif* (Bradr.);

de sygar ej møl; hq, uel ha de sist or, om de skal i så sif uk møl hans nighjær (Vens.); se sible, 2. sige, sægle.

Siver, no. *Sygør* (vestsl.); mandsnavn; et ordspil med navnet, Eftersl. 244. 273: „*Sygør fræ Tær d Åt fræ Sulten*“ (Siver og Otto el. syv og otte); — „*Josæ kds, syv d dt de æ fæmten! så mans loker a misæl it æ om næten*“; navnet er gldsk Sigwarth, sl. Sigurdr, se Nielsens Navnebog s. 83.

sivhat, no. *syvørhat æn -hat* (D., vestj.); *sivhat* (Agger); *sivhat* i (Vens.); en spids hat, born fletter af slænglerne

pa forskellige svarter især *juncus con-*
glomeratus og *effusus* L.; bærer hyrde-
om smykke, Meyer Bad. 155, jfr fugl
avet af svrmærk, Tr. pop. I. 317; se
svæstel

siyhns, no. hylster om en hèle af
 181. 182. Sgr IX 67.

oivkurt, no. siukids æn (Vens);
-ngsm.

svkukkomand. no. *syorkukman* 10
an (D.); = *svstork*, se *svstol*.

svilampe, *no.* *sværilampe* *æn* (D., *vest*); en gammeldags flad tranlampe med savage; *jfr.* *eng.* „rushlight“, *sv.* *dyppe* i tælle, beskrevet Amer. Folk. VI 261; *snldgn* Tr. pop. XII 331, *høvl*-*lampe*, *dyppe* i olie af høgetræets frugt (daxomb i, se *lampe*, *sv.* smadderkat.

sivlås, no. *syværløt* æn (D): et legeløj
bestaat af siv, med en lås, som er van-
deag at lukke op.

sivmátte, no. syqi- el. siqimdt con
(Aes.); — rym.; en s. dph gult.

ἀντ. ἡσ. σε syn.

svipisk, no. syvørpisk æn (D.); pisk
bet. af siv

stipude, no. *sympitum an-puer* (Vens.);
 enur an (Vep.): pude, som lagdes om
 halsen eller studens hals ved det gam-
 melste stævte; dertil var træksele 20
 faste, den var fløttet af stænglerne af
W. lacustris L., se ravl, opgude.

sivsko, no. siviskow el. sibiskow i
= fl. (Vens.); *sivsku* æn (Sovind s.);
sko, fløttet af de tørrede stængler af
Scirpus lacustris L.

alvatoł, no. *ayræxtuol æn* (D., vestj.);
2. stol, som bõru fløtter af sivstængler,
se stolat, jfr. kuckuckes-staul*, Z. f. M. II.
3. 104 III 217-18 (Westphal); afbildn. af
af dette legetøj in m., se Tr. pop. VIII.
154 (Frankr.); jfr. krægestol.

sivstork, no. *syvstjork* en (D.);
 -støj, som hørn fletter af siv og som
 skal forestille en stork

sjab, no. sjab è best. → (Vens.); fråde,
 ønsker og dyr, sjade stu uk è mui
 d ham, da slave tu ham, fråden stod
 af munden på ham, da slaget tog
 ham; hgi æ fare è go te i seqi è sjad,
 holder sig ikke ren.

ajabø, no. *ajab* -er *ajabø* (Vens.);
fæde, sæde, især om dyr, ågen, sønnen
fæder, se svader.

sjukhæl, no. *sjukhæl æn* (Agersk):
 sen person, som ingen vej kommer med
 arbejdet, også: *sjakvite* (D).

ajakibag, no. sjukdbag an (vest-slesv.); sjakabak an (Sunder.); en langsom person; en, som ikke kan følge med; sidste del af smalt. er odag, bag- efter; se sikobag.

1. **sjakke**, no. *sjak æn* (Mors); *sjaki* (veslj.); *sjaek æn* (Sundev.); om kvinder, en sen person.

8. sjekko, uo.

ajak -er -at (D., vestj., Mors):

xyak -a -a -a (Sunder.);

blive tilbage, sakke (s. d.): *ajak øter* (Mors); *ajak aha'q øter* (Agersk.); *hañ ajak* (*æj a'w* (Sundev.)), gik hurtigt med korte trin, men vistnok i dynd eller søleløber; også: *d ajak xin bøies* (Sundev.), slæbe sine bukser i snævs; jfr. Aasen, *sakka*, blive lavere, synke; holl. *zakken*, ze -je, stikke, sjokke, sokke.

sjakkeri, no sjakeri; de (D.); sendragtighed, sent arbejde.

sjakkot, to. *sjake* (Sundev.); tilsolet, opstænkel, om karle; se sjokket; til.

sjakkre, uo. sjaker -er -øð (Agger);
= rgsml.; sjaker o krøjl.

ajakma-the, no. St. Germain the
(Peters); jfr. Nyrop VSk 33.

ejalden, bio. se sjælden.

ejalle, no. se 2. salle.

sjanglo, no, skæo., sjusket kvinde
(Sams).

ejansrod, no. lægemiddel, radix gen-
tiane (Peters.).

sjap, no. *sjap de* (Andst); skident
og dyndet føre; også: *æn sjap* = *sjap-
røj* (D.).

sjap-is, no. *sjapijs de* (Agger); *sjapis* (Sundev.); = røsm.; is, hvorpå løvejr har virket, is blandet med vand.

sjappe, uo. *sjap* -er -st (D., Andst, Agger): = røm.: *sjap* i æ skit, vade i snavset; *sjap* i æ kneader, vade i vandblandet sne og is; se svabe.

ajappot, lo. *sjaps* (Andst); om føret.
vejen; æ næj æ s., dyndet.

sjærke, uo. vistn sj. og kun i enkelte forbindelser: de begynte o sjærk fd hin (D.), tage af for hende, hun kunde ikke længere følge med i arbejdet, helbred, var ved at segne af træthed; også: hun begynte o sjærk.

sjarm, no. *sjarm æn* (Andst); larm, støj.

sjarne, no. *sjarm -er -et* (Andst); larme, se *hjarne*.

sjask, no. *sjask æn* (D., vestj., Mors, Vens.); skident og vådt føre el. vejr; en skiden og uordentlig kvinde.

sjaako, no. *sjask -er -et* (D., vestj.); fl. tf. -a (Vens.); være skident eller vådt føre; tilsole; *Ulm.*: det sjasker ikke i tør-vejr og langt mindre, når det fryser af norden, Kr. Ordspr. s. 279; jfr. *hjaske*.

sjasket, to. *sjaskæ* (Søvind s., D.); skident og sølet, om vejr el. føre; jfr. *hjasket*.

sjat, no. *sjat æn sjater* (Vejr., D.); lille del af en flydende vædske; jfr. *slat*.

sjatto, no. *sjat -er -et* (D., vestj.); go o *sjat mæ et*, gå uordentlig med noget, mest flydende varer, så man spiller af det, kaster omkring med det.

sjave, no. se *sjøve*.

sjave, no. *sjaues* (Lönb); *sjaues* el. *sjaueskåp* (Søvind, D.); et kortspil; htsk schaafskopf; jfr. *bræg*, *fårehoved*.

sjelsuet, no. se *solsort*.

sjenatje, to. se *senagtig*.

sjetto, talo. *sæst el. sæt* (D., vestj.); *sæt* (Mors); *sæt* (Thy, Agger); *sæt* (Søvind s., Hell. h.); *sæt* el. *sæt* (Vens.); *sæst* (Bradr.); *sæt* el. *sæst* (Sem); *sæt* (Gram); *sæst* (Ang., Fjorde, Sundev.); = *rgsm.*; man kan slippe fra genfærdet ved tredje el. sjette omgang, Gr. Gl. d. M. III. 154; se *seks*.

sjettedel, no. *sætdel æn* (Søvind s.); *sætdel* i (Vens.); *sæstædel* glds, *æn sæstædel æn* (D.); = *rgsm.*

sjoje, no. *sjdj æn -er* (Elbo h.). — 1) grønsvær i brakjorden. — 2) *æn sjdj -er* (Sall.), et uordentligt kvindfolk.

sjok, no. *kom sjæk!* (S. Ho), siges, når der kaldes på får; se *bir*.

sjokhöns, no. *sjokhöns* fl. (Fredricia); fladlus, soldaterudtr.

sjokibag, no. i talem.: *sjokibag komar d' te bys* (vestsl.), den, det går langsomt for, kommer også til by; se *sjakibag*.

1. **sjokke**, no.

sjdk tf. -er (Vejr.; D.);

sjdk -a -et (Sov. s.); fl. tf. -a (Vens.). —

1) gå slæbende og uordentlig påklædt; *sjdk d' w* (Søvind s.); se *sokke*. — 2) *sjdk sæ te* (Sundev.), tilsole sig, om

kvinder, se *sjakke*. — 3) *de sjdk nir ida* (Vens.), det snør.

2. **sjokke**, no. *sjdki æn* (Lem); sjokket person.

sjokket, to. *sjdke* (Sundev.); tilsolet og skiden, om kvinder, se *sjakket*.

sjokketå, no. *sjdakto æn* (vestj.); en person, der er langsom til sit arbejde og altid kommer bagefter, se *Peder*.

sjok-omher, no. *sjdakomhæ æn* (Sundev.); skiden og langsom kvinde; sidste del af *smstn.* = htsk: umher.

sjolen, bio. se *sjælden*.

sjonke, no. se *sjuske*.

sjossi, no. *sjdsi æn* (vestj.); uordentlig person, om kvinder; Kr. V. 111.

1. **sjov**, no. *sjdæ de* (Agger); *sjdæ* (Vens.); *sjaue* (Åbenrå). — 1) arbejde; når fiskerne har arbejde ved losning og ladning af skib, går de „på sjov“; *hur æ jæ får hæn idæ?* — *han æ te sjdæ*; ligeså: *vi hær wæ sjdæ mæ ær*, anstrengelse med det (Agger); *„kiden, di ha mæ dem, ha æ med sjdæ mæ æ løb d' på stolcer“*, Grb. 37. 4, karlene, de havde med dem, havde et svært sjov med at løbe på stykker. — 2) løjer og larmende lystighed; *de wæ møj sjdæ wæ ham* (Silkeb.), mange løjer; *de æ sjaue mæ* (Krestens mæ i æ pætræ) (Åbenrå), om noget, der er morsomt; *de kam testet æ i sidæwæn d' hæl sjdæ* (Støvr. h.), Kr. IX. 237; *Ulm.*: *de æ sjdæ o løp!* (D.); jfr. *gade*-, *lærke*-, *markeds*-, *natte*-, *pille*-, *teglovns*-.
2. **sjov**, to. morsom; *æn sjdæ jæn* (Gjedved, Støvr.), en lystig fyr; „blot d' snakke i vejstebomålet, de æ de sjouest! Yuelb. s. 14, det morsomste; „manne sjow hisjorrier“, Jyd. II. 4. 1.

1. **sjove**, no. i udtr. som: *sæt æn sjdæ d'p* (Holmsl. kl.), soudr.: sætte nedslag, o: hejse slaget sammenrullet efter længden og omvundet med kabelgarn, se *siou* 3, V. S. O.; holl. „vlag in sjouw“.

2. **sjove**, no.

sjdæ -er -a sjdæ (Vens.);

sjdæ -er -ad (Agger);

sjdæ el. sjdæ -et -et (vestj., D.);

sjaue -er -et (Åbenrå). —

1) arbejde, shide; *han gor o sjdæw mæ æ kæ hwa daw; han hæ quæw o sjdæw i æ mark sin indæ æn* (Andst), han har gået og arbejdet i marken siden imorges;

Arnas. II. 552, jfr. Wuttke nr. 725, Urdsbr. V. 192, Rochh. D. Gl. I. 171-72, Mélos I. 128, 528 (Frankr.), Ralston, Songs 314; nytårsaften skal sjælene af dem, som i året skal dø, mødes ved deres grave, Kr. Sagn II. 407, 275; sj. kan frigøre sig for legemet i søvne el. ved død, forkøle det i allehånde skikkelser, se mus II. 631, 16 b; sove; jfr. som fisk fra Magnus godes mund, se H. Hårderådes S. kap. 37, Rask IV. 187, se JK 386 øv., Haukenæs II. 59, Maurer Isl. S. 79, 81; viser sig efter døden i tugleham, se Faye 227, Kr. Sagn V. 330, 56, jfr. Dania II. 180 i St. Brandans legende, Afzel. III. 10, Söfarljóð 53; som due (s. d.); som ravn (22, 9a); som krage II 285, 47 b; eftersom den er salg eller fortabt, jfr. Rochh. D. Gl. I. 156, 101-2; sjæle som sorte fugle, Kr. Sagn IV. 317 øv., jfr. Graf Miti I. 250, Weinh. Volksk. IV. 258 (Island); sj. af myrket barn fugl i træ, Gr. Registr. nr. 41 a; se Sgr. XI. 184 560, XII. 117, 245, Eftersl. 151, Kr. VII. 381, 56; jfr. Grimm K. M. nr. 47 m. anm. samt III. 176; i den eng. overs. II. 398; Magyar T. 419; i andeham, Kr. Sagn V. 323, 27; i gåseham, Kr. Sagn V. 26; sjæle ses som fugle og køer i Hades, jfr. Gr. Gl. d. M. I. 7, Registr. nr. 82 ø; slgn. Magyar T. 92, Rochh. D. Gl. I. 248; skab-
brudnes sjæle i tugleham, Krist. Sagn II. 132, 121; jfr. Nicolaiss Nordland IV. 31, 32; som svin, hare, kat, JK. 391, 54-56; som unghoved, Kr. Alm. V. 189 ned.; i rævs ham, Kr. Sagn V. 341, 91; som et hvidt føl ved ligfærd, Fischer s. 149, jfr. Rochh. D. Gl. I. 111; som en væsel, Liebr. Gervas s. 114, Grimm S. II. 128, 431; som en kat, Grimm S. I. 296, 250, jfr. JK. 391 1256; som kat el. hund, Liebr. Volksk. s. 12 (Siam); som en slange, Grimm Sagen II. 83, 433, Krauss Steca s. 20 21; som kamin, sommerfugl, Yeats s. 129; som frø, Urdsbr. VI. 59 6; som humlebl, Busch s. 68, Rochh. D. Gl. I. 147, Folkl. Journ. VI. 171 (Skotl.); se om s. i dyrehanne, Pl. GE. 433; som et nyfødt barn hos døende, Urquell II. 90, Cavall. Warend I. 354, se Kr. Nyrop, Teaterforest. i Mid-
delald. (1892) s. 40, billederne i Revue Tr. Pop. VII. 616 flg.; når sjælen forlader legemet, er den så stor som en hane, Sgr. V. 46, 436; på kirkegård læger små
nøgne børn, Kr. Sagn II 306, 35; som

en hyge fjer Qvigstad 182; som skygge, Kr. Sagn IV. 317, 17; som en sort røg, Grimm S. I. 295, 249, som låge, Arnas I. 356; som et lys, Veck. Volksk. II. 238; forestillingerne herom er særdeles ud-
bredte, se Grimm, Myth. 2 789, 1036, Wuttke nr. 60, Liebr. Volksk. 206, Ralston, Songs s. 107-117, Tylor, Ant. d. K. I. 435, II. 193, Hartl. Science s. 28, 97, Folkl. Journ. V. 225 (Kina), Amer. Folkl. IV. 113 (Birma); af uskyldig dræbtes grave vokser sjælene op som huer (s. d.), træer (s. d.); under ligtalet ser præsten efter den af-
dødes sjæl, Krist. Sagn II 313 261, jfr. Segerst. 187; den døvstumme ser sjælene drage bort til salighed el. pine, Kr. Sagn II. 314, 265-71; s. sodder på kirkespiret under jordetærden og flyver bort som due el. ravn, Clav. War. I. 428, 430, 363; ses som hvid el. sort ånd svævende over
ligkisten, eftersom den er salg el. usalg, når man kiger gennem hests ører, Wigstr. II. 324, Liebr. Volksk. 370 (Isl.), Arnas. I. 578, jfr. se (174 17); kan forvirres og ledes på vildspor, når den forlader legemet, se JK 391, 57, Sgr. III. 192 42, jfr. ligport; slgn. DgF. nr. 105; den rige mands sj.; nr. 106 sj. for hummeriges dør; nr. 107
barnesj.; den døde bor i graven, se Bjerger Aarb. V. 1 flg. m. henvisn.; kalder på efter-
levende, Thiele II. 129; præsten kalder på kirkegård de døde sjæle frem til skrifte, Kr. III. 199; der er sti mellem venners
grave, Kr. III. 161, 225; tredje nat efter jordetærd besøger den døde sit hjem, se Thiele Overtro nr. 695, JK. 196, 109, Sgr. VIII. 190, 97; jfr. Decamerone VII. 10, Flinchs Ovs. II 127 ned.; kan ej forlade
gravens nærhed, JK. 340, 7, jfr. 370, 47; hindres i at få ro, da der daglig bankes
på grav, Arnas. II. 474, plukkes gries på den, Gr. Gl. d. M. III 242; spot med den
døde ved grav hævnes, Krist. Alm. VI. 193, 409; s. af uvenner, kævles og klam-
res efter død, Møller, Bornh. 22, Bang, Præstegds. 252; Bjerger, Aarb. V. 41, 47; døde danser og svinger med liglagen, Kr. Sagn II. 303, 24; prøve for genfærd
er, om de kan sige: „min sjæl lover
herren“, se Kr. IV. 269, 389, VI. 137, 198; Sagn V. 322 22 68, VI. 196, 58; frugt-
sommelig (s. d.) kvinde skal have børne-
tøj med i grav; den afdøde præst samler
de afdødes sjæle til gudstjeneste (s. d.),

Kr. Sagn II 286. 157: — mens heksen lægger sanseløs, er sjælen på vandring, se J. K. 419 97, heks I. 581. 5, se Fritzu.² hamr: endvidere kan henvises til Snorre, Ynglingesaga k. 7, hvor der fortælles om Odin: stundom la kroppen som sovende et dødt, men han var da fugl el. dyr, fisk el. orm, og drog en kort stund til fremme lande; Grb. 149. 45 om Finlappen: *þi þu ico ræst ur d krðpi d nœr hjæra d döl, oua laj d strqj*. jfr. henvisningerne under: Finlap, jfr Arnason I. 560, Bjerger Arb IV 99, Faye s. 64 anm., Urdsbr. V. 134, Strackerj. I. 378 a. b., Wolf N. S. 344 20, Harl. & Wik., Lancash. Folk. s. 105, Grimm, Myth.² 1031, Lang, Myth, Lit. & Rel. I 48, Harl. Science s. 334, Ralston, Songs 117 ned., Krauss, Hexen-sagen s. 29 b; troldens sjæl, hjerte, liv findes udenfor ham i æventyret, se hen- 20 vin, und. hjerte I. 631. 17; i event. om den taknemmege døde, følger den dodes sjæl menneskeskikkelse sin velgører, se hen- vin, und. 2. død I. 228. 11 flg., hg 412. 5; St. Peder kommer med to sjæleflække, nogle har en slange, andre en stjerne i hjertet, Arne s. 32; hellere to sjæle til helvede end at hendes børn skal mangle brød, ønsker konen, Kr. IV. 110. 150; landen er to sjæle for en, Kr. V. 221, Registr. 30 ar 57, jfr. Nicol. Nordl. IV. 44; livet er frelst, men sjælen frelst, Kr. IV. 198. 276; en besværgelse: ligeså stille som det græstar for dig, ligeså stille skal du s- frænde i helvede, Kr. IV. 229. 323, jfr. 113 153, Sagn IV. 312. 03; sjæle, der bræken hører hummerig el. helvede til, -An til Nabuskrog (s. d.), Thiele Overtro ar 696; nisse steger sjæle i det smør, han får i grød, se Kr. Sagn II. 79. 150; 40 har: fået 7 sjæle, Asbj. III. 370, Weinb. Volksk VIII. 208; i sagn er det et alm. træk, at mennesker sælger deres s- til djæ- velen mod at opnå noget, jfr Folkebogen Faust, Nyerup Morskabsl. 183; legenden om Theotinus, Gering II. nr. 48, s. 133; jfr. Thiele II. 81. 84, Kr. IX. 223, jfr. Arnas. I. 486, Strackerj. I. 266. 204. 278 n, Kuhn, M. S. 151. 217, Wolf N. S. 283. 432. 358 359. 551 454 455. 459, Ndl. Volksk. II. 178. 180, 30 Hoppe Sordan I. 164, Grimm, Myth.² 514. 958, Folk. Journ. V. 99 (Cornwall), Méhus. V. 91 (Frankr.); thm: *han ær liad nyrp dœ æn ær* (el. *skæleq*) *sâm funn dœ*

æn sial, Sgr. II. 108. 198 (Fly, Fjends h.); alm. om sj-, se Tylor Anf. I 411 flg., Bastian, Die Seele 1868; Wuttke regist., Strackerj. II 67 340. 114. 413, Grimm Myth.² 786 flg., jfr. 2. død, fanden, frimurer, fri- skytte, genfærd, -ganger, -kalding; hel- vede, himmerig, hvirvelvind, hg, salg, selvmorder, skat, skygge, spøgelse, særk. — 2) svømmeblæren i sild; når man 30 æder „sjælen“ af den første sild, man får i året, skal man ikke få kolden det år, Kr. IV. 361. 154; se sildesjæl, silde- mand, sun; jfr. Aasen saal, isl. sâl, sv. sjal; se min-, moders-.

sjælden, bio. *sjælæn* (D.); *sjælæn* (Testrup, Hundsl. s., Almnd v. Viborg, Mors, Thy, Vens.); *sjæl* (Løgster); *sjælæn* (Sem, Bradr., Åbenrå, Andat); *sjælæn* (Ang.); *sjælæn* (Sundev.); *sjælæn* (Landk.); *sjælæn* (N. Sams); *sjælæn* (S. Sams); = rgsm.; *æ sjælæn sœn*; *de æ sœ sjælœnt*; *œn sjælœn gu kyn* (Vens.); *æn sjælœn gœn* (Sovind); *de æ nyt, sœm sjælœn skœr, te gamel hæjet for ful* (Mors); jfr. isl. sjaldan, Aasen sjeldan, htsk selten; se sælsom.

sjældenglad, no. om den utilfredse siges: *høj æ nœk frd Sjælœnglœ* (Vens.).

sjældenhed, no. *sjælœnhœd* (Andst); *sjælœnhœd* (Agger); *sjælœnhœ æn* (Sovind); = rgsm.; *de har te sjælœhœd d fo ham d sij* (Løgster)

sjælegave, no. *sœlgav* glds (Mors); gave af en dœende, se i værne Sgr. I. 5. 14, II. 11. 8, VI. 19. 38, XII. 103. 237, Kr. I. 263. 19, Gr. Gl. d. M. I. 23. 32, DgF. II. nr. 84 s. 409. 35; ko II. 240. 10 b, rev III. 113. 2 b, stud.

sjæleglad, lo. *sjæleglœj* (Sovind s.); *sjæleglœ* (Agger, D.); — rgsm.

sjælesorger, no. Aggerbo skal give s- ¹/₂ af strandingsgods, se Kr. VI. 248. 38, jfr. Sgr. X. 226. 39.

sjælhund, no. se sælhund.

Sjælland, no. *Sœlœn* (vestj., vist alm.); *Sœllœj*; i *Sœllœjœr*; *sœllœjœk* (Vens.); oen Sœlland; deraf *Sœlœnœr*; *Sœlœn ær et skit lœls lœn, fœ dœr fo di et fœr œt*, Sgr. II. 30. 437, se 2. Fyn; Jyden siger: *du er frœ S-*, du er sâ begjærlig*, Kr. IX. 95. 15; navnet stammer efter dr. Niel- sens mening fra „sæ“, so og „land“; glds form fra 11. årh. Seland se U. Bl. I. 169.

sjælsom, bio. se sælsom.

sjælsot, no. se solsort.

sjælstyrje, no. *sjælstyrja æn-r* (D.); *skælstyr æn-r* (Lønb.); stor, en fisk, accipenser sturio; udtalen forekommer mig vaklende: *sælstyr*, *sjælstyr*; den sidste del af ordet synes ulvivisomt at være nrsk styrja, er den første del sæl (-hund)? jfr. Kalk. steric.

sjænsk, no. eller sjæsker, navn på en fugl, som nævnes recurvirostra quosetta; sj. (Mors), Mb.

sjö, no. se sø.

sjökn, to. se søgn.

sjöl, uo. se sole.

sjømodig, to. se sørgmodig.

sjon, no. uo. se syn, syne, synne.

sjong, uo. se synge.

sjønnest, no. se synnest.

sjonsk, to. se synsk.

sjont, tf. se synet.

sjöv, no. se sjov, sø.

sjövdug, no. uo. se sødug, -dugge.

sjöve, uo. se sjove.

sjå, no. se sø.

sjålen, bio. se sjælden.

ska, uo. fl. se skjære.

1. skab, no. *skab* è best. -ø (Vens.); *skap* (Vejr.); *skåb* (Mors); *skaf de* (Ager-skov, Bradr.); skeden om hingstens avlelem; avlelemmet selv (Bradr.), ligeså S. Hald h., hvor det også skal betyde hoppens vagina, J. S. VIII. 274, jfr. isl. sköp.

2. skab, no. *skåv æn* (D.); *skav æn* (Agersk.); façon, skikkelsen, *æn hær dæn æm skåv æn æn spå* (D.).

3. skab, no. -*skab* (Vens.); -*skav* (vestj., alm.); -*skap* (Ang.), se byskop, Hag.; *æn* el. è: è *brøsskad*, *æn kløsskad* (Vens.); alm. afledningsendelse, Aasen, isl. -skap, beskaffenhed; ltsk -schafft; jfr. 2. skab; se arrig-, -balde-, band-, bekjendt-, bo-, borger-, broder-, bullen-, djævel-, doven-, drukken-, dår-, egen-, fadder-, famlie-, fanden-, fangen-, fjend-, forstander-, frynt-, fælles-, færden-, følge-, gal-, gemen-, gjerlig-, hellig-, kyend-, kjælen-, klog-, kund-, loven-, ladden-, mand-, mild-, mo-, mod-, mor-, nabo-, ond-, regn-, ro-, sel-, slægt-, svoger-, tro-, ven-, viden-, vid-, vild-, vred-, vært-, ægte-.

4. skab, no. *skab* è best. -ø fl. *skab* (Vens.); *skar æn skåv* (D.); *skav et skav* (Søvind s.); *skåb æn skåb* (Agger); *skaf et skaf* (Sundeved, Ang.); *skab et skab*

(Fjorde); = rpsm.; et stykke bohøve til at gæmme noget i; *liæm dør vel, betæ man, mæn hær skal æ skaf sto* (vestj.); jfr. Mejb s. 85 om de forskellige skikke i Sverig m. h. t. skabets plads i huset; *æn skåbful klæjv* (Agger); fuld mand pisser i skabet, Kr. Alm. 2 III. 83. 21. 22; tlm.; „han troede, te a skulde have gået i æ skab til æ døde mus“, el. „til det røgede kjed“, Kr. Ordspr. s. 279. 3; være død; Skaffegård har navn af skab, skåret i et træ, Kr. Sagn III. 280. 79; s-knirke mod storm, Kr. Sagn II. 556 308; se møbel; jfr. Aasen skap itk., sv. skåp, mnt. schap; bug-, øge-, *flue-, glas-, hjørne-, hænge-, ildings-, kande-, *kjokken-, klæde-, mad-, penge-, vrå-, væg-.

5. skab, no. *skåb* è (Vens.); *skab de* (Agger); *skåb*, *skav* el. *skap* (Søvind s.); en hudsygdom, fnat (s. d.); „*gamal skab* è *en nem d dryk*“, Grb. 234. 104, gammelt skab er ikke nemt at fordrive; råd for skab hos heste, Kr. Sagn VII. 464. 15; præst spørger dreng: „kan du sige mig noget om ægteskabet?“ denne svarede: „*a æjv båd æsskab d forskad, mæn ækte skab, de ma da æ funne te skåb*“ (Vens.); overtro derom se Amus. IV. 95 dets opmind. Folkl. II. 49 (Finner); jfr. Aasen, skabb itk., eng. scab, lat. scabies; svæld.

skabagtig, to. *skabakti* (Vens.); — rgsn.

skabe, uo.

skåb -ør skåb skåb (Vens.);

skåb -ør skåb skåb (Agger);

skåv -ør skapt skapt (D., Andst);

skåb -ø -t skåb (Søvind s., glds); el.

skåb -ø -t skåb;

skåv -ø skapt skapt (Elsted). —

1) frembringe; *ud hær skåv dør æn møn, uden han skåv brø te æn* (Andst), el. *han skåv et bøn, uden han dør skåv ær mad* (D.), somme siger *båv* (vestj.); *høj dævnæ hær da, Gu læ skab* (Vens.); *de æ gåt ælt, va guj hær skapt, ædnær som æn tiætere æ æn æn kæn* (Brandr.). — **2)** tildeane til en vis skikkelse; *han ka et skåv ær ærønlig* (vestj.). om en skrædder, 3; sætte ordentlig façon på, = *skaf æn kæn* (Bradr.); han skaber sig i et svin, Kr. V. 280; hun skabte sig i en bykkjerne, Kr. VI. 194, 3; skabte sig om til; *høj æ som skåb te æ* (Vens.). — **3)** *skåv -ø -t skåb* (Elsted); opfører sig

på en vis styg måde; *skab sæ -er -ed* (Agger); *skab sæ gal* (Agger); *han skapt sæ gal* (vestj.), opførte sig som en vred mand, skældte ud; „jo, de ua osse nød, de, så und å skav sæ for“, And. Frøen, 2., det var også noget, du, at skabe sig a vred for; „*høj vène å sweet mē di bæjmeskar å skubt sæ, så de år hōls en skam å sæj*“, Grib. 6. 26; *høj gor å skaber å jø sæ te* (Vens.); *skaf sæ. skaft sæ* (Aggersk.); jfr. Aasen, isl. skapa, htsk schafte; skaffe.

skabelon, no. *skabelu'en æn* (Vens.); *skabelu'en* (Agger, vestj.); *skabelu'n* (Sø-vind s.); *skafolu'en* (Bradr.); *skabelu'en* (Fjorde); model, skikkelse, skabning; en bue, der bruges til model for en hvælving (Bradr., Fjorde, vistn., alm.); imens var Svend og hans kjæreste komne i deres egen skabelon igjen, Sgr. VI. 135, 20 o. skikkelse; „*dærp hō di non vil cyr å en sæ skabelu'un, de løber uo i skōu'en*“, Grib 147 4; deroppe har de nogle vilde løb af en sær skikkelse, der løber ude i skovene; *de æ æn sær skaboldu'en dær fæstōj hōr* (Agger); ordet synes også at kunne bruges som to.: *han ær skabelu'en djoed*, o.: man kan ikke blive klog på ham; htsk schablone, mnt. schampelün, det. Lübb. model; nævelægter, Weig. Wh., 30 schampion, det samme; med hensyn til betydningens overgang til: mønster, model kan smilignes ausbunt, patron; se skabliken.

skabenko vand, no. et lægemiddel, Kr. VI. 372. 178, mod abort; „skaburt vand“, aqua scabiosa (1672)?

skaborak, no. *skabara'k æn* (D.); *skabara'k* (Agger); best. *skabara'ke* (Vens.); ligerlig dragt, *hous æ de fdr å skabara'k*, 40 *do hō fdt ues dæ?* (Vens.); skabagtig person, *å li skabara'k* (Vens.), skæo. om kvinder; htsk schabracke, et tyrkisk ride-dækken af et tyrkisk ord.

skaberas, no. *skaverp's* (Lishj., Terp); *liq i et sk-*, om sår, hvor blod og kød er i en vælling.

skaberi, no. = rgsm.; *ka hon enō tål å hør s? de æ da ene gne en no skaberr'e* (Vens.).

skabernak, no. *skærnak de* (Sunde-ved); hovedkød på kør og sår; *vi spiat sk-*, jfr. htsk Schabernack, skælmestykke, der synes sammensat af schaben, skrabe,

og nack, nakke, se Weigand, Wörterbuch.

skabet, to. *skabe* (Vens.); *skabet* (Vor h.); besat med skab (s. d.), en hudsygdom; *å skabe for* (Vens.); *jæn skabe fuvør ka fodvør æn hiel stak* (Agger); *æn skabe drøy* (Agger). Inuitet; *uē båda luesæ å skabe* (Vens.), stærkt udtr. for urenlighed, se Æm-.

skabhals, no. *skabhals i* best. -i (Vens.); skædsord.

skabiosaft, no. lægemiddel, der udleveres syrop, capill. Veneris (Peters.)

skabliken, no. *skabeliken* (Malt); *skabe'kal* i best. -i, fl. -er (Vens.), også: *skabeliken* el. *skabelikenhuos æn* (D.); et af træ el. pap tildannet niskehoved, der bruges af modehandlere til at tilpasse kapper o. lign.; også overført om hvad der er grønt el. skindnagert; *de ær å li skabe'kal* (Vens.), et modbydeligt kvindfolk; *uho, ækan skabeliken!* (Malt), el. *skabelikenhuos!* (vestj.), om et skindnagert dyr: en grimian; en der skaber sig (Vens.); over indkørselen til en herregård er et skablikenhoved af træ sættet som straf, Kr. Almucl. II. 115. 286; jfr. plit. scherbellens el. schabellenskopp, Br. Wh.; sibiliken el. schabulkenkopp, Schutze IV. 101; schabellenskopp, Sch. Lubb. IV. 43. 37, af mlat. scabellum, bæk?

skab-lås, no. *skaslø æn* (D.); = rgsm.

skabning, no. *skavne æn* (D., Andst); *skdne æn* (vestj.), *skadn æn i -er* (Vens.); *skadn æn* (Agger); *skafne æn* (Bradr.), *skavne æn* (Fjorde); skikkelse, form, alm. vist især om klæder, kreaturer; *æn hdr æn gowæ skdne æn* (vestj.); fjante, halvtåbelig person (Agger); se skabe; van-.

skabedør, no. *skabdar æn -dar* (Agger); *skabdar æn* best. -døn fl. -dør (Vens.); = rgsm.

skabseng, no. *skabs æn* (Rogen s.); gldgs lukket seng, alkoveseng.

skabelåge, no. *skavlo æn -er* (Sø-vind s.); = skabedør.

-skabt, lf. jfr. skabe; her må anføres som alledede forstærkede former: *en æn* el. *de ndes værdens skabige tøj* (Sø-vind s.), ingen verdens ting; *høj jow ejæn* el. *de ngn værdens skapti* el. *skaptige tøj* (Vens.); *æn vi no kam uo, var e doqti lyt å en skabtens tøj*

de skara (Abentå, Sundev.); skag (Als, S. herred); skar -er (Fjolde). — 1) = gsm. en fugl, corvus pica; den skal bo al nep som en skar, der ka vær over te mar (Branderup); der var en skader som sye skader i en gågl-ge (Lo), om megen og højrestet tale; han daut som en skad (Aundt), han faldt om en skade, om den som falder pludselig. lig el. så hålt som skarer i bles (ts-bes); i jak (Mellemslesv.); hup om en ska d et rustre (Ang.); börue-
rmas:

der håpot en skid u Vibdrø ydd,

der pyer en (på barnets pande),

der skjed en (på næsen),

der skid en in (i munden) (vestj.);

den nævnes Klaus Petersen, Kr. Alm.² III 142. 82; skiden ses på morænen d. uendte, de røjner i polen, te de pladre, Sgr II. 236. 92; i en spøgende besværgelse:

der sad en skid dpo i læj,

a ba fd mæj,

den håpot nær d nær,

git du hysen vær d vær!

Kr IX 70 747 (Mds h.); jfr. signe; i fortællinger og eder: de æ skaens! skaen kan atter æ! skaen smæls mæl de iet a, den mæ, ene (Vens.); fuglen synes for-
tælling at være lidet mærket i folkets
sprog i Jylland, meget mere på øerne;
et skaen stor død hukst el. skræpe,
boms der fræms (Vens.), når skaden
eder i et træ, på liget el. over hus-
tøen og skvaldrer varsles fremmede,
den derfra, hvor den vender hoved el.
Kr IX. 10 4, J. K. 220 236, Thiele
nr. 579, Kr. Alm.² III. 142. 82 flg.,
Sgr III 127 616, IV 159 495, VII. 63. 325. 326;
Busch Volksl. s. 206, Runa VIII. 37,
Kr. IV 98, Hazel. VI. 27, VIII. 68. 11;
først den i et træ, varsles krig, Sgr.
I 126 126; skvaldrer den på hus, vars-
len dødsfald, Sgr. V. 38. 318 (Vinding),
Kr. VI 261. 79; sender den øverst i pære-
træene og skræpper, varsles frost, Sgr.
VI 63. 327 (Falster); flyver den lavt,
først det dærligt vejr, Sgr. V. 38. 319;
andre varsler, se Hartl. Sc 30, Urquell
VI 2, Z. f. M. III. 312. 40, Le Braz 4,
Hvæda II 155; hvor den hygger rede,
er den ingen fortræd. J. K. 220. 217,
Sgr IV 156. 44; hygger den højt, bliver

sommeren fugtig. — lavt, bliver sommeren
tør og kornet kort, Thiele, Overtro
nr. 61. 62, Sgr. VII. 63. 328, jfr. Wigstr.
II. 162. 268, Sæve, Åkerns s. 31, Ons
Viksl. XII 99; den hygger helst i blugre-
lov (espetræer), Kr. VI. 259. 67, og be-
gynder en fredag, Sgr. VIII. 156. 662 (Sæd.);
den dovne drengs moder bliver til en
skade, Sgr. XI. 199; skulde lære skov-
duen (s. d.) at bygge rede, Sgr. IV.
75. 221. 229, IX. 213. 656, Krist. Sagn II.
262. 48. 49, jfr. Tr. pop. VII 480, XII. 549;
den vil have gryn hos kat, Henriks 48,
Sv. Landsm. I. 365; hvorfor den ler, Ons
Viksl. II. 127; opr. hvid som sne, Ndl.
Volksk. II. 66; skade hygger rede i torn,
varsel om den store kamp (s. d.), Krist.
Sagn II. 336. 42 62 63; hvor de hygger,
følger ulykke, Kr. VI. 259. 68, Wigstr. FS.
8 20-22, 33, jfr. Wuttke nr. 275, Strackerj.
I. 26, Z. f. M. II. 107, IV. 47. 7; ond fugl,
vilde ej gå i arken med, Henders s. 126;
man må vogte sig for at øde skadereder,
gør man det, følger ulykke, køerne kom-
mer til at malke blod, Sgr. IV. 153. 432,
jfr. 157. 472. 479, J. K. 220. 219, jfr. Cavall.
Warend I. 213. 333, II. XXXVI øverst, Gr.
Tjust s. 36, Folkl. Journ. II. 258 (Irl.),
Hofb. Nerike 217; skal rives ned pinse,
Bruzel. 61; heller ikke må man skyde
fuglen, J. K. 220. 228; påskemorgen skal
man stå tidlig op, jage skaderne for sol-
opgang af deres rede, så bevarer man
sit helbred om sommeren (Vens.), Sgr.
IV. 153. 423, Kr. VI. 276. 221, IX. 35. 368;
man må efter at have jaget dem ud,
springe tre gange over rindende vand,
ellers sker der ulykke, J. K. 221. 243, jfr.
Skytts h. 113; det skal ske jul, Gasl. 27, jfr.
Cav. W. I. 211; skærtorsdag rider heksene
til Blokshjærg på skader og æder skade-
lorte ved deres altergang, Sgr. I. 79. 244,
IV 152. 422, VII. 59 277, J. K. 221. 241 242,
Kr. Almucl. IV. 154. 447, Sagn VII. 110. 93,
Efterskæt 234 ned. (Sæll., Møn, Bornh.).
jfr. Wigstr. I. 114, FS. 33. 37, sign Hauke-
næs IV. 572, Wuttke nr. 215, Am. Folkl.
XI. 74; det er ondt varsel, den dag at
høre dem skvaldre, Sgr. VII. 59. 277 (Møn);
heksen færdes i skadeham, Wigstr. II. 120,
Amins. VII. 99, Hofberg 175, Finlap;
Wuttke nr. 402, marekvinde; Storaker 13,
hjørnemand; er i djævelens følge, rejser
til Hekkenfelt, Gasl. 42, Wigstr. II. 155,

(jfr Amins. VIII. 90), Nyland IV. 56, jfr. Am. Folkl II. 299, V. 111; ser man den, skal man koræ sig, Leicestersh. Folkl. 35, Folkl. V. 38; heks har forbandet alt uden sk-, Nordlander, mytl. S. 16; i dens æg, en drabe af djævelens blod, Folkl. VII. 312; alm. om skader: varsler, overtro, se Kr. Alm.² 146 75 flg., Folkev. XI. 382 87 flg., Sundbl.² 145, P. Volksk I. 60, V. 12, IX. 175. 7, Wuttke nr. 163, Strackerj. II. 103. 395, Gr. Myth.² 639 ned. 1085, Swains. Br. Birds 75, Slet 232; blod af sk-til hegedom, Wigstr. FS 399. 85, 404 08; skulde en skade bygge på Beto, bliver en af pigerne der med barn, Sgr. VIII. 57. 190 (Falster); ved herrens kors siger skaden: „skyd ham!“ Sgr. I. 108. 433; „skad ham!“ B. Elmgaard, „Skattegraveren“ s. 220, jfr. Strackerj. II. 103. 395 b; i visen beder den til gilde, for den er vidt bekendt, Sgr. VI. 226, Kr. StVs. 76; hvad den ellers siger, se Sgr. IX. 213. 652, IV. 75. 222, 77 234 (Bornh.), jfr. Ndt. Volksk. I. 82. 16; dens kælenavn er Klavs, Sgr. V. 78. 629 (Søll.), jfr. Nyrop, Navnets Magt s. 128; den siger i ævent.: „snit af hæl og snit af tå, men hjemme sidder den, som æ guldsko skal på!“ Kr. V. 50; Klods Hans finder en død skade, Sgr. VIII. 199. 795, Eftersl. 160, Segerst. 167, Hoffb. Nerike 281, jfr. Nyrop, Nej s. 158; en skade trækkende med et læs torne som syn ved skattegravning, Kr. Sagn I. 384. 51, jfr. Sm. Medd II. XV, Wigstr. II. 98; suppe af sk-, lægedom mod gift, Kr. Sagn IV. 591 98. 99. 07; jfr. pulver af törrede sk-, Knoop Ps. 319. 43; man peger på barnets pande: „dø stu skaen“; på næsen: „dø stu skaen“; på munden: „dø bløt a i!“ (Vens.); gåde: der hopper en lire på kirkegårdsstige, dens kjole er skåren i fire termer? Sgr. IX. 174. 540, jfr. Landstad 805. 2; eller: så hvid som sne, så sort som kul, så hård som horn, så spids som torn? jfr. Hankenæs II. 176. 6, Wärend nr. 11, N. Vadsbo nr. 64, Landstad 805. 3. 4. — 2) sku skær (Vens.), skyde skader, o: slå smut; *tre an skog mæ jej* (sts.), A. står op på B.'s fodder, B. står armen om ham og går med ham — *tre fløjjer*, jfr. 3. skade; *hop skåd* (vestj.), leg: barnet sætter sig på hug, knytter hænderne under knæhaserne, gør således 3 hop, står så kolbøtte uden at løse

hænderne, atter 3 hop o. s. v.; *hærp skåd* (vestj.), = rgsm.'s: vippe, på et bræt, der er lagt over et dige el. en anden passelig høj genstand; den gamle heks vilde sidde og hvippe skade med den bitte dreng, Kr. V. 148; se skadehop, jfr. Aasen, sv. skata, huk.; se dvalte, Markolfus; hus-, kvah-, skov-, skærm-, strand-.

skadebakkelæ, no. *skædbakels æn-ær* (Agger); klejne (s. d.), en lille kage, der har lighed med en tør rokke, en skade; kaldes også *skåd*.

skadebrønde, no. *skæbryn* (vestj.); ildsvåde, som volder skade (vestj., Ginding h.), J. Saml. VIII. 274.

skadeflak, no. *skædfesk æn* (Agger); — skade, raja; når kvinder spiser megen sk-, siges de at blive lystne efter karle.

skadehalo, no. *æ skædhæfer* flt. (D.), er et markstykke i Darum sogn.

skadehop, no. *skæhop* (Vens.); *hop sk-* (Vens.), *hop skærhop* (vestj.); *hop skædhop*, *nær di lî djer hær samel djer djer hambdøter å toæ æn par hop, før di boked hys okøl* (Lild s.), se Kr. Börner. 264. 2. 580. 35; leg — hoppe skade; se 4. skade 2.

skadeland, no. den som til gør skade el. er tilbøjelig dertil, Mb.

skadeleger, no. *skædlegær* flt. (vestj.), også: *skærellegær*; = skadelille (Varde), J. T. 266, en blomst, viola tricolor L.

skadelig, to. *skøle* (Vens., Løsning); *skæle* (Holstebro, Vejre.); *skøle* (D.); *skøle* (Søvind); vestj. findes nok også formerne: *skædel* og *skøle*, = rgsm.; især om kreaturer, som vil rive sig løs og gå i korn; *cyen wa så skøle idæ* (Vens.), køerne var slemme til at gøre skade idag, f. eks. i bissevej; *a ku en ha foen læger, så di wa så skøle* (Vens.), jeg kunde ikke have fårene længer, fordi de var så slemme til at rende løs og gøre skade; så kom de forbi en lille pige, der havde nogle får at passe og de var så skadelige, ... så siger hun: „I er da også nogle led' skadelig' får!“ Kr. IV. 341; *hon lød to li skøle brøker* (Vens.), et par lede, ondskafulde øjne; jfr. skjål.

skadeløs, bio. *skålos* (Lild s.); *skøsløs* (Søvind s.); *skådløs* (D.); — rgsm., *slæp skålos fræ ød* (Lild s.).

skademand, no. *skæman æn* (S. Hald)

i (Vens.); *skæmæn* (D., vestj.); volder andre skade; *mí sk-*, o: volder mig skade; *æ brænein, væiler, de æ hans skæmæn* (D.). han nok tænke, hvem der var den, Kr. III. 257, J. Saml.³ I. 49; nuem nøglehul i kirkedør, hvem, Kr. Sagn VII. 264. 20, tvinge trolddom, sts. 358.

ens, to. *skådens* (Løgster); = 10

ens pølse, no. *skåens pøls* den af drøvtyggenes maver, er efter kongeløtten.

enøb, no. *skådnæv æn -ør* (D.); -ø (Sunder.); *skånæp æn -ør* en lille niptang med cylindriske r. naptang.

erede, no. *skådræ æn* (vestj.); best. -ø flt. -ør (Vens.); = rgsm.; *gæven i skådræ*, o: i filte (vestj.); har i skæmtehist, en *skære* på Kr. Mølbøh. s. 99, tonsur? jfr. r, svanerede.

eret, to. *skærs* (Vens.); spraglet, se 4 skade.

eslos, to. = rgsm.; *æ ska ndk kpselos* (Vens.).

ounge, no. *skaog i* best. -i flt. -ør = rgsm.; *nde æt o æ slup?* 20

om æ skarogør, da pløjt han æ d øl æm fæ kylør (N. Slesv.), slagsen! sagde Tyge om skade- o: det er ypperligt, netop hvad bruge, jfr. Kr. Almucl. V. 66. 179.

seeg, no. *skåd- el. skåræk* (vestj.); best. -øge (Vens.); = rgsm.; den, kan lie, har drukket sk-, Sgr. 358.

is, no. et herreds- og bynavn; 20 Varde nævnes Skast, „Skazstath“ navnet Skati; byen i Vestslesvig *kast*; det har sandsynligv. samme (Dr. O. Nielsen)

in, no. i edelige udtryk, se skade.

ian, no. i ordsprog *æter æn komer æn leq-ø* (Andst), o: efter r kommer en spreder.

is, no.

ør -æt (D., Elsted, Søvind, Søn- 20); fl. fl. -ø (Vens.);

ør -ød (Agger, Han h.). —

in; *skaf sæ æ n* (Bradr.), jfr. ty; *noiey* (Søvind s.), o: det forslår

noget; *hwans hã do mæ de o skaf?* (Agger), hvad har du med det at gøre? *æ hãr egen teg mæ dæ o skaf* (Agger); se af. — 2) holde måltid; *do ka go hæn o skaf!* (S. Ho), også Agger; jfr. Aasen, skaffa, litisk schaffen, mnt. schapen, schappen eller scheppen; holl. schaffen; skaffe, bringe tilveje; sætte mad på bord; se skabe, skaffer; for-

skaffelysker, no. *skafelysker* (Vens.); hånord om en sløv kniv, se silsprækker.

-skaffen, to. se ret-, jfr. plit. recht-schapen, litisk recht-schaffen, o: recht-geschaffen.

skaffor, no. *skafør i* best. -i flt. -ør (Vens., Svind s., Sønderj.); *skafør æn -ør* (Agger, Hanh., Lild s.); ved bryllupper el. andre gilder: den el. de, som bringer gæsterne til sæde og sætter maden på bordet, og som mange steder danser første dans med bruden (Agersk. f. eks.); *æ skaførør gær fdr bør* (Bradr.), o: varter op; når gildet er tilende falder sk- med et fad sand over dørtinet el. bringer en tap på tallerkenen (Tyn), Kr. Almucl. IV. 70. 183. 77. 198. 80. 210, jfr. sts. s. 68, Kr. Alm.² IV. 63. 89; hans tale ved gilder, barsel, begravelse, Kr. Alm. IV. 72. 85. 232. 94. 278; J. Saml.² III. 101-3, 116 flg., 127, 146; 1.³ 83 flg., jfr. Kr. Alm.² IV. 53. 59. 59. 83. Degnen, med serviet for, er skaffer ved barsel, bryllup og begravelse. Han modtager maden af sysselfolkene og sætter den på bordene; opfordrer derpå til stille bøn; i tidligere tider fremsagde han bønnen og derefter det ønske: „siddet vel, folkens!“ tager fadene bort og overgiver dem i hines hænder, opfordrer til bøn efter måltidet; til slutning: „velbekommenst!“ (Ang.), Hag.; — ved bryllup to skaffere, som havde hvide kniplingskantede forklæder på; degnen var ligeledes i skafferdragt, skar maden for ved bryllupper (vestslesv.); forbud mod, at præster og degne er skaffere 1686, Bang. Præstegårdsl. 166; *skaførn ska lãn bøyer d skamlar d stgel, flaskør d glas* ved bryllup (Lild s.); se Wigstr. Folkseder s. 43, Folkev. VIII. 270, Flt. Bondel. II reg., Dania X. 171; bordpige, gulf 1; fedt-, foeder.

skaffordans, no. første dans ved et bondebryllup, hvilken, ligesom brudedan-

sen, når det kan lade sig gøre, altid danses i det grønne (Sønderjyll. efter Outzen), Mb.

skæft, no. *skæft* 2 best. 2 fl. *skæft* best. *æn* (Vens.); *skæft æn skæft* (Agg.); fl. *skæft* (vestj., Mors); *skæft et -2* (Sovind s.); fl. *skæft* (Sundev.); *skæft* itk. best. *skæfts* fl. *-ør -ørn* (S. Sams). — 1) = rgsn.: *han røg d æ skæft* (Malt), 2: han røg af pinden; *hans hån sejr lør po æ skæft* (Agger), 3: han er hurtig til at slå fra sig, når han bliver vred; *då dånst el. sidvæst viden te de røg om æ skæft* (Malt), 3: så det stod efter; *æ skæft passer te æ skæft* (ts.), ordsprog; *de ær dlt skæft som skæft* (Ang.); *dær æ hndmans skæft som skæft* (Mellenslev.), ordsprog; *ldy o æ skæft* (D.), langskæft; *veræjen i æ skæft* (Mors), tvær; *gø høst u skæft d læ stå te* (Sundev.), udtr. betyder: at lade stå til, og billedet er mulig taget fra et strømpe-skaft: slide på skaft for hæl; *vi søger dansk søg, Søren spæl mæ, te de røgar om æ skæft* (Askov), udtr. brugt af en tømrer: se 1. drag: grune-, horn-, huse-, karte-, kjelle-, kniv-, le-, lime-, mid-, penne-, pille-, piske-, rive-, sel-, ske-, skovl-, snyde-, spade-, strømpe-, stövle-, svøbe-, tømme-, vade-, økse-. — 2) = selkæppen (s. d.) på væverstolen (Vens., D., Bradr.), deraf udtr. om væv: *to-, træj-, fir-, fæmakæft* = tosel, tresel, firsæl, femsæl; se fem-, fir-, to-, tre-. — 3) *skæft æn* = fl. (Vejr., Mors, Thy, vestj.); to skridt = 3 alen, et mål, jfr. skår. — 4) hylsteret på hestens avlelem (vestslæs.), jfr. skab. 5) sidste del af sammensætn. i mangfoldige skældsord, se bayle-, flyve-, hyabre-, hyappe-, royle-, jfr. Aasen skaft, isl. skapt itk., htsk. schaft, som også betyder kønslern; eng. shaft, best. m. lat. scapus, gr. skeptron.

skæfte, uo.

skæft -ør -et (D., vestj., Malt, Andst); *skæft -2 -et* (Sovind s.) —

1) sætte skaft på; *skæft æn par træsko-støvler* (Lindk.); *skæft æn ryg, æn hjøli* (Sovind s.); også hg.: *hun hær æ hær gåt skæft* (D.), hendes hænder sidder godt på skæftet, 2: hun er god til at bruge dem; se skjæfte; om-, op-.

2) måle et stykke jord op med trin, se skaft 3: *han skæfter jener d te dæn fute*

æ Bdris kærk (vestj.), siges om den, som går med små, trippende skridt, Kr. VI. 326 103, jfr. Kr. IV. 292; *skæft d* (Thy); *skæft ær* (Lindk.), tage lange trin, gå lsomt; *skæft d* (Agger), talle af; *hærm æ de, dær komer skæftin?* se skovtre. — 3) *skæft ud* (Mors), om heste: trække avlelemmet ud for at stalde, for parring; jfr. Fritzn. 2 III. 289 b skaptr, spydstage, målestok.

skæftohavre, no. *skæftohavre* de (vestslæs.); utærsket havre, der bruges til at fodre med.

skæftokorn, no. *skæftokorn* de (fl., vestj.); utærsket korn, om rug, byg, havre, vel sagtens også om hvede.

-skæftet, fl. *-skæfta* (Vens.); se et par godt skæftede hænder, Blich. Nov. III 642, se skæfte 1, skaft 2; *fem-, 20 *fir-, hvid-, lang-, to-, tre-.

skæftning, no. *skæftning* best. (Røgen); måden, hvorpå skæftet er sat på et redskab.

Skagbo, no. *Skagbo* i best. -i fl. *-ør* (Vens.); beboer af Skagen (s. d.), siges at have været slemme strandrovende; om Skagboerne fortælles, at de gav de red dede et pik for panden, Kr. Anholt 10. 16.

1. **skage**, uo. tage frem (Sønderj.), 20 efter Outz.; *de skager ud* (vestj.), om jord, der går ud i en tunge, Mb.; jfr. Aasen, isl. skaga, rage frem; Skagen, skagge.

2. **skage**, uo.

skæg -ør skægt skægt (Andst); fl. fl. *skæg* (Thy, Mors); fl. fl. *skæger* (Vejr.);

skæg -ør -2 -2, nok også:

skæg fl. -t (Vens.);

skæg -ør [skægt] [skægt] (Lind s.);

skæg (S. Sams);

skæg -2 -t skægt (Elsted);

skæg -2 -t skægt (Sovind s., Røgen, S. Hald h.);

skæg -ør -et (Agersk.);

skæft -2 -t skæft (Sundev., Bradr.): — et arbejdsudtryk fra hørren: ved hjælp af skæftod og -hånd at befri hørren for skæver; *d skæg hør* (Lind s.); jfr. Aasen, isl. skaka, ryste, rense hør; se ful-, ren-.

skageblår, no. *skægtblå* de (Sov. s.); *skægtblå* (S. Sams); best. *skægtblå* (Vens.); *skægtblå* (Sundev.); blå, således som det fremkommer ved skæftningen, inden det

båver hæplet, grovt og fuldt af skæver; *hon vil för ser å hñt oss å spñ skak-sida, som hon vil ha ham*, J. M. 65; *da va nange, da brujt skakblorslagenor po samin*, Kr. IX. 222 (Lina), Alm. III. 89. 308; *annet af sk.*, Kr. Alm.² III 57. 76; *skag-blaa væger* (Vens.), se lysgarn.

skagebord, no. *skakbør el* (Sundev.); = skagfod.

skagefalds, bio. sæt *ør korn skag-* ¹⁰ *falds* (Brander.), *o*: sætte negene skråt = *///*.

skagefjæl, no. *skagfjæl æn* (Lild s.); = skagefod (s. d.).

skagefod, no. *skagfuoð æn* (Andst, Mds. h.); *skagfuoð æn* (S. Hald h.); *skagfui* (Sundev. s.); *skagfu* i best. *foi* el. *-fuði* el. *-fær* (Vens.); *skakfo* (Sundev.); el. redskab, hvorover hørtaverne lægges, mens træerne slås af med en skagehånd, -pind, træ-skede; billedt, se Fb. Bondel. s. 113, ²⁰ Kr. Alm.² I. 155. 46.

skagefods, bio. horknipperne lægges *skakfods* (Sundev.), *o*: skiftevis med rød- og lodenden til samme side; ride skagefods, Mh., med begge fødder til en side (sømlerj.), efter Outzen; jfr. skagefæstet; se Kietz s. 577 skakfotles, om personer, der ligger med fødderne ved hinandens hoved, jfr. skagefalds.

skagefæstet, lf. *skagfæstet* el. *-fæst* ²⁰ (Vens.); *leg* el. *uøjj sk-*, *o*: ligge eller vende således, at den enes hoved ligger ved den andens fødder: tidligere var det blot ikke sjældent, at fattigfolk af mangel på sengklæder lod børn ligge sk-; i korn-tælen ligger negene sk-, *o*: side om side, det enes top mod lodenden på det andet; jfr. skagefods.

skagegilde, no. *skagqil el* (Røgen); *skagqil* sk. (S. Sams); se skagelag.

skagehus, no. *skakhus el* (Sundev.); man hældt sk-, = skagelag; ved arbejdet var pigerne med, og det endtes med en *skakhusduns*, når karlene kom og hentede dem og meldte sin ankomst med skud for vinduerne; se brødelag.

skagehøjtid, no. *skagqhøls æn* (Malt s.); = skagegilde.

skagehånd, no. *skagqhån æn* (Andst); *skagqon æn* (S. Hald h.); *skagqhoñ* (Se- ⁴⁰ *nd s.*); *skagqhoj æn* best. *-højøn* fl. *-højør* (Vens.), redskabet, hvormed skæver slås af høstaverne, jfr. Kr. Alm.² I. 155. 46.

skagekjæreste, no. pigerne uddeles

ved skagegilder og bliver karlenes sk-r, Krist., Almuel. III. 101. 360, se karte-kjæreste.

skagelag, no. *go i skaglane* (Røgen s.); hørrets skagning ligesom husenes klunng, ildens kartning blev i ældre tider alm. udført i samlag af byens unge folk, som gik fra gård til gård og lønnedes med et „skagegulde“, når arbejdet var tilende; jfr. Fb. Bondeliv s. 114, Kr. Almuel. I. 53, III. 101. 360-61, IV² 34. 97; Jyl. I. 341, Busch, Volkszl. s. 114.

skagelærred, no. lærred af blå? blårgarns sk- til skjorter og særker, Kr. Almuel. III. 95. 329.

skagemand, no. *skakmañ æn* (Sundev.); hørsvinger; den person, som forestår arbejdet med hørrens tilberedning; jfr. Kr. Alm.² III. 65. 39.

Skagen, no. *Skævi* best. (Vens.); *Skævæn* (Lild s.); landets nordligste købstad; i *Skævbo* (Vens.), en beboer af Skagen; *Skævgrøn* best., Jyllands yderste spids mod nord: „den er snart værre at komme i kast med end Skagens bjærgene“, Kr. IX. 109. 154; *skæ vi te Skævi*, *sd ska vi te Skævi*; *sd ska vi te Hævi* (Höjen, Gl. Skagen), *sd ska vi te Hævi* talem. (Vens.); *Skævkædn*, se sand III. 154. 11 b; jfr. Aasen skage, fremslukkende odde, isl. skagi hak.; se 1. skage uo.

skagepind, no. *skagpæn æn* (Thy); = skagehånd.

skageskede, no. *skakke æn* (Sundev.); = skagehånd.

skagespæld, no. *skagspjål æn* (Andst); = skagehånd (?)

skagetræ, no. *skaktræ el* (Sundev.); = skagehånd.

skagge, no. *skagi [f]* (Vens.); frem-springende tunge el. spids af et stykke jord, jfr. 1. skage; se Aasen, skagge hak, udkant, afsidesliggende engstykke.

skaggi, no. *skagi æn* (Vejr.); sølhede med blæst, jfr. svalm.

Skagkone, no. *Skagkvæn æn* (Vens.); kone fra Skagen (s. d.).

skagle, no. *skagl* i best. *skagl* fl. *skagler* (Vens.; vestj., Sall); *skagel* (Hlst.); *skakel æn skakls* (Sundev., Ang.).

1) = rgsn.; *æn gñ skagler* (Thy); *æn sæt skagler* (Vejr.), d. e. 2 par reb, altså til en tospændt vogn; *a ka el ndk æn skagl læger*, el. *a æ sæ træt, a ka el*

stih æn skagel læger (Sall.), ikke kunne rokke el. stramme en skagle er udtryk for stor træthed; *mæ ska skær skagel så tilø, de mæ ka speak æn i* (Vens.), ordspr., man skal skære skaglen så tidlig, at man kan spidse den sammen; *høj slo te skagleræn*, o: var kåd; *høj uel ene jæn stygen skagel* (Vens.), o: bestille noget; *go mæ ten skagler* (Vens.), om heste, der ikke vil trække til, fig. om msker, der vil luske sig fra arbejdet; — forbindelsesleddene mellem plov og hamlen (Ang.). Der brugtes i ældre tid sime skagler; de lagde tre lag sime sammen, og når det var af stærkt havretag, kunde det alligevel bruges. Der var tre hold hæster for en plov, det midterste par havde nok halmputer, men læderskagler. Der gik jo mange hæster til den gang, og når man tog huden af dem, skar man den i strimler og lavede skagler af; det hagerste par havde sivipuder og rebskagler, Kr. Alm. I. 59. 203; der brugtes halmkagler til stude, sts. 60. 206, jfr. Kr. Alm. ² I. 27. 94, af flæg el. humleranker, der var snoede sammen I. 61. 211; læderskagler, der tørrer og trækker vogn hjem, Kr. Alm. I. 61. 212, Molboh. 111. 45; jfr. hammelreb; halm-, lin-. — 3) plejstangen på rokken (Thy, Mors). — 3) = skravie (s. d.) (Holmsl., Andst). — 4) skagler på væverstolen (Lld s.), se stejle. — 5) sirkantede træstallerkener er endnu i brug mange steder på Sams; nogle små, til en enkelt mand, kan være 7—8" lange og 4—5" brede; nogle større til to, tre mand kan være 1—1½ alen lange og kaldes „skagler“, Sør II. 224. 19. — 6) foragteligt udtryk om ben: *løn skagls* (Sov.), lange skanker; *ku do ej fo di skagler om hwarra'ner?* (vestj.), o: kan du ikke flytte dine ben; jfr. Aasen skukul, isl. skokull hak., sv. skakel; se skavle uo.; 1. hantle.

skaglereb, no. *skaglereb de hest*, -s (Vens.); = rgsm.; rykkes i stykker af stærk mand, Kr. Alm. II. 164. 88, se hamlereb, skagle.

skagleslidt, to. *skagleslet* (Vens.); om heste med slidte mærker af skaglerne.

skagleøje, no. vel øjet på skagle- rebet: det kast, der går om svinglen, se Kr. Alm. ² I. 111. 70 (Vens.).

skags, bio skrå (Mellemslesv.), Kok, se skak.

skaf, no. uo. se skade.

skaj, no. *skaj i* (Vens., Thy, Mors, Lld); en tør, skarp vind, ødelæggende for plantevækst; *østen, væjsten skaj* (Mors); mest nok om en svidende nordvest.

1. **skaje**, uo. *skaj -ør -øð* (Thy); fl. *skaje* lf. *skaje* (Vens.); om virkningen af vinden: svide, bringe til at visne; *de skajer æ kuør o æ gres* (Mors), jfr. skassie.

2. **skaje**, no. *skaj æn -ør* (Vens.). — 1) en fortørret trætop. — 2) et magert kvindfolk.

3. **skaje**, uo. „Niels Kvæmberg havde nok aldrig „skajet“ eller betiet“, J. S. III. 127; „[natmandskvinden] beklagede sig over at være døbt i sin tid, da i andel fald hendes nød havde været nem at ende. Hvorledes det? spurgte min madmoder. Således, svarede hun, at enten jeg selv eller en af mine folk kaster mig i æen, nu da jeg ikke længere duer til at „skaje“, sts. 131; løbe omkring på betleri; Dorphs Rotvelske Ordb. har skoie og no. skoier, se skøje.

skajot, to. *skaje* (Mors.); svidende, om vinden; æn *sk- ien*.

skajl, to. *skajl* (D., vestj.); *skajot*, *skajl* (vestslesv.); = skadelig? (s. d.); æn *sk- knæjt* (D.), er den, som uden barin- hjertighed tager den yderste skilling, ligeså Malt; *sk- i æ moð* (vestj.), stem til at snærte, man kan være mundrap uden at være sk-; *sk- ator nåvot* (Andst), begærlig efter; æn *sk- kreatur* (vestj.), en ko, som ikke vil blive ved flokken, men går i korn; *han ær æn sk- huð te æn hjöls* (vestj.), o: han er en dygtig karl; se Rietz 577, skala, springe rask; skal, om kreaturer, som springer over gærdet.

skajle, uo. *skajl -ør -ot* (vestj.); gå urolig, om kvæg; farte omkring fra mark til mark; æ *kræ skajler*.

1. **skak**, to. *skak* lf. *skuk* (vestj.; Vens.); skrå, skæv; diget går fra Hjelm mølle skak i nordvest, Kr. III. 281, se skå; *de mo nåk tås po skak*; *de æ skor fo skak d* (Agger); se Aasen skakk, isl. skakkr.

2. **skak**, no. = rgsm.; schak. låneord; *d spel skak, hól jeg i skuk*, fig. = rgsm. (Vens.).

skakarel, no. rogen af „skakareel“

er kyskhedsprøve, Krist. VI. 378. 23; be-
rædning?

skakhøvlo, *uo. skakhøvl* (Agger);
høvele skrå.

skakke, *uo. skak -er -et* (D., vestj.);
narve på skrås over agrene: *å skak hore*
(Vens.), *o: klappe håret; do ska skak*
som fjæl nøj bæjer (Agger), gøre dem
skrå; *do ska skak æ diq nøj mijer* (vestj.),
lade diget skråne.

skaklændet, *to. skaklæne* (vestj.);
skaklændet, udr. om en hest; jfr. Aasen,
skaklændad.

skal, *uo. se skulle*.

1. skal, *no. skål æn skafer* (D., vestj.);
ilt. skaler (Vejr.); *ilt. skøler* (Thy, Sall.);
skal æn skafer (Hvejsel, Andst); *skøl æn*
best. skål *ilt. skøler* el. *skøler* (Vens.);
skål æn best. skålen *ilt. skøler* (S. Sams);
skål æn skafer (Støvr.); *ilt. skaler* el.
skål (S. Hald h.); *skal et* — *ilt. (Sø. s.)*;
skål æn -er (Agger); *skal et skaler*
(Aggersk.); *ilt. skål* (Åbenrå); *skjal et*
(Bradr.); *skål* el. *skal et* (Fjorde, pl. dat.
m.); = *rgsm.*; hårdt hylster udenom
brødt; *skældt* *som æn skål*; *do skål*
(Agger), knuste æggeskaller, som gives
høns (D.); *æn skål æn om æn æn*; *æn*
skål æn strøjen, *o: mushingskal*; en „hly-“
4 „jernskal“ *til å regul mæ* (Vens.), *o: se*
spille klink med; „skal“, *de æ te æ høns*
(Randers.), *tallem.*, svar, når nogen siger:
„du skal!“ se skulle; jfr. Aasen skal tk.
„skal“ hylster; „skalle“, pande, isl. skalli
huk, skallet hoved; „skjel“ isl. skel huk,
mushing; se skille no skål; hav-, hjørne-,
købe-, kokes-, mushing-, neder-, nøddo-,
over-, pande-, sknpen-, strand-, ægge-, ærte-.

2. skal, *no. skål de* (Thy); *skal*
(Mors, Vejr.); endestykket af et brød; *æ*
skal å æ kåg (Mors); se skalk, 1. skal,
brud-.

skal-endo, *no. skalkt æn -ær*
(Sall., vestj.), endestykket på et brød, se
skalk.

skalfyre, *no. skalfyr æn* (Randers,
Århus); markbål, som hyrderne tænder
om efteråret. „Det bekendtgøres herved,
at afbrændingen af blus og skalfyr på
markerne og i byerne er forbudt...“, *no*
Rougso m fl. Herr's Kontor, 13. okt. 1894
Bonnens; fyr af „skaller“, tørre grene?
se S. skalle

skalhovedet, *to. skalhøddo* (Agger);

rougso Herr's Kontor 111.

skalhøvedo (Rougso herr.); **skalhøddet**
(Mds h.); = skallet (s. d.); „en gammel
skalhøuet knarris“, Yuelb. s. 72; jfr. Kr.
IX. 197. 32; måske göres sk- af hekse,
Kr. Sagn VII. 94. 9.

1. skalk, *no. skalk æn* (Randers,
Thy, Mors); *skalk i best. -i* *ilt. skalk*
(Vens.). — **1)** = *rgsm.*, skælm, listig per-
son; *de ær æn ariq skalk* (Thy), en
slem fyr; *ju ærger skalk, ju bæjer lok*,
ju fjøder flæsk, ju står støk, ju krogger
træ, ju bæjer kræk (Mors), ordspr.; el.
i ærger skulk, i bæjer lok, i stærker æn
stødder i står kræk (vestj.); der lå sådan
en gammel skalk inde i ovnen, Kr. V. 123,
også egennavn, sta. — **2)** bærestykke; et
træestykke, som ved grundmur slås på
sparretræerne ned mod gesimsen, for at
lægge to el. tre lægter på og derved
hindre tagdryp på murværket (Vens.);
jfr. Aasen skalk, isl. skálkr hak., htsk
schalk, mut. schalk, Sch. lühb. tjener,
skælm; „die kleine stütze worauf ein
sparren oder balken ruht“; V. S. O. „et
skakhugget stykke træ, som anbringes
nederst på spærerne for at lede tag-
dryppet udenfor muren“; se marschal.

2. skalk, *no. skalk i best. -i* *ilt. skalk*
(Vens.); *skalk æn skalks* (Søvind s.; vestj.,
D., Mors, Randers, Bradr., vistn. alm.);
endeskive på brødet; *dæn jæm skalk ka*
ed dæn nøen (Rand.), ordspril med 1. skalk;
spøgende: *de ær æn øn æn (q) de* (Gl.)
skalks å i mungstet (Vens.), *o: en ren*
ubetydelighed; en sk- af sigtebrød med
1 1/2 pægl brændevin lagdes under bak-
kerne på trøget første gang man roede
på havet, og kastedes overbord, når
sidste krog gik i havet, idet man sagde:
„i Jesu navn!“ offer for godt fiske; jfr.
J. Saml. 2 I. 50 (Vens.); sk- af brød må
ej bortgives, Sgr. IX. 42. 39; en rugbrøds
sk- tilhængemed et ben uden kød gives
morgenens efter brylluppet til brudefolkene,
Sgr. X. 124. 94 (Dalby v. Kolding); se
brød-, ende-, øste-; jfr. Aasen skalk, ligeså
Rietz 585.

skalko, *uo. skalk -er -et* (D.); slå
fjæller el. planker under spærerne ved
ovshordet (s. d.) for at tætte; mursten
skalkor ær (vestslav.), om der er krudt
el. kalk i dem, *o: skærnes, brister*, når
der kommer vand til; se 1. skalk 2.

skalkelykke, *no. i takemåden: skalk*

hår skalkklok (Mors.); el. *skalkhæl* (Vens.), siges spøgende om den der får endeskiven af brødet.

skalkestykke, no. *skalkstok æn* (Thy); endeskive af brødet.

skalksøvn, no. i udtr.: *ædw skalk-søvn* (vestslesv.), o: lade som man sover, se rævesøvn.

1. **skalle**, no. *skale æn* (Lild s.); skaft; *æn knye mæ bianskale*, med benskaft; se kniv-.

2. **skalle**, no. lusing el. et stød med panden mod modstanderens ansigt; *gi jæn æn skale* (Vejr., Agger), et slag på hovedet; *æn cødenhasens skale* (Vens.), en lusing, slag i ansigtet; *drek jæn æn skale* (Malt); *tak el. stek jæn æn skale* (D.), hugge modstanderen med panden i ansigtet; *a stæk ham æn gnyss skale lig in imæl æ niss o æ mon* (D.); jfr. 30 Aasen, skalle, pande, forhoved; se pande-skål; mulig hører berhen sammensætningerne: hjappe-, ralte-, rap-, rive-, vild-; Riitz synes under rappskaal at hen-vise til skala uo. „springa fort“.

3. **skalle**, uo. *skål -ør -st* (Agger); *æ skin, de skåles* (D., vestj.); *høj skåles sdaent* (Vens.), huden skaller af; *de skåles* (Søvind s.); *æ bær skåles i æ sunæl* (Agger), børnenes hud skaller af 30 i solen; *dæd ræt sij wa wæh upst o dæm, hælæ wil di snæd ha skålet hæm* (Lild s.), om sten.

4. **skalle**, no. *skale æn -r* (D., vestj.); huk, best. *skafæn* (Vens.); *skale æn = fl.* (Agger, Mors.); en fisk, har tilnavnet blink- el. blingerøje; når der ingen andre fisk er, så er skallen god, Kok ordspr. 71. 806; *fag æn skale* (N. Slesv.), træde i blødt, blive våd om fødderne, se lure-gjedde, torsk, vasko; tjenestefolkene vil ikke spise skaller mere end tre gange om ugen, Kr. Alm. IV. 85. 233; skallerne græd i ævent. over at de ej kunde finde nøglerne, derfor har de røde øjne, Gr. Æv. II. 12; „o Stalderopkoer fauger di skalle, det hår di Radvader til djer sommerfetalli“. Kristensen Ordsprog 525 (Harte s. v. Kolding); „springe skalle“, Krist. Börner. 600, behændighedsleg; se 30 aborre, jfr. Sgr. XI. 17. 22, Kr. SkS. 125; strøm-.

5. **skalle**, no. *skaf æn -ør* (Års h.); *skaf æn skaf* (Tåning). — 1) nogen

lyngbakke mellem kær og hede (Års h.); øde stykke mark uden plantevækst (Løg-stør). — 2) en tør gren, bløst ned i storm (Tåning); fra Viborg er opgivet *æn skaf*, pæl, svært stykke tømmer, hvormed passer: Kr. IV. 151, en ege-skalde, et temmelig svært træstykke; *de ær æn høs skaf* (Tåning), om nsker, o: en svær karl til at gøre sjov o. sligt; er sagtens beslægtet med l. skal (s. d.). Aasen skalle hak, pande, tør forhøjning.

6. **skalle**, uo. *skale sæj -t* (vestslesv., Agersk., Ribe, D., Malt, Andst, vestj.); gøre sig tilgode, ligge og slukke solskin, gotte sig; *a ska låw får, han skålet sæj* (D.), jfr. gasse, palle sig.

skalle-dræt, no. i udtr.: *han gørr æn gnyss skåledræt* (vestj.), o: et godt kup, jfr. konge-, præstehandel.

skalle-føde, no. i et byrim: var ikke kjær enge og skalle-føde, så var Sunds sogn snart øde, Kr. VI. 338. 181; S. er et hedesogn (Hmr.) med store enge og en sø i midten, hvor der fangedes mange skaller; i Bustød får de en god skalle-føde, Kr. IX. 129. 339. Ordspr. s. 503 ned. (Veggerby s. v. Ålborg); se skallesluger.

skallegren, no. *skalegrisen* (N. Sams.); udtørret gren.

skallekløve, uo. *skalekløw -ør ff. -kløwst* (D.); kløve en stamme således at klovet ikke træffer midten el. marven, så krummer det udkløvede stykke sig, hvad der ikke sker, når der kløves efter radius.

skalleret, to. *skåløræ* (Vens.), *høj æ sd sk- i anssæ*, o: huden skaller af.

Skallerup, no. *Skalerop*, sogn i Vens., men der siges: *Skale søvn, Skales ræk*, jfr. Jetsmark.

skallesluger, no. *skaleslugær æn -ør* (Malt, vestj.); en krikand; øgenavn til beboerne af Sunds s., (Hmr.), se Kr. Ordspr. s. 520; til beboerne af Dørup ved Mos sø, fordi de spiser så mange skaller, Kr. Almuel. III. 51. 162; se skallefode.

skallet, to. *skale* (Vens.); *skaled* (Mors.); *skåle* (Hmr. glds.); *skålet* (Søvind s.); *skale* (Agger); = rgsm.; uden hår på hovedet (alm.), jfr. barhovedet; også om en øde bakke, en kort og glat-håret hest (Vens.); „no a æ jou warken skallet eier gro“, Anders. Begr.; *de ær et sd næm d rækæs hør mæ æn skåled*

(Mors.); *nåt skals hijs* (vestj.), et stykke strøgtbart bedelands; mand blev sk- af at hælde hed vælling ud af kjærne (se 2 kjærne) over hovedet, se Kr. IX. 197. 32, 288 100, jfr. Sgr. XI. 186, Sv. Ldm. I. 575 589, Bondes. Hist. 35, se Djurklou Nr. 85; St. Peter af varm pandekage i et Ndl. Folksk. VIII. 203; en anden hidsone, Kr. Alm.² VI. 144. 60, P. Vik. VIII. 104, jfr. Rivista II. 316; den som lyver, bliver tidlig sk-, Kr. Alm.² III. 71. 95; får sig fat i mskers afredte hår, bliver han sk-, Kr. Sagu IV. 626. 33; „Skalle“ navn på trolld, se Kr. Sagu I. 147. 47 flg.; om en skallet person siges: *han har nåk ten mæ te Uspela basst, fð der dættel d d æ hoi* (el. til landens bryllup, Kr. Indpr. 26, jfr. P. Folksk. II. 126, III. 179 i Uspels bryllup); el. *han æ mōj kloq. fð no hægghar æ d gro igemol æ hār* (Branderup); se lyve, rødt hår.

skalletakke, no. *skaltak æn* (Vejr., 3); en vissen, større gren på et træ.

Skallingen, no. *æ Skaløn* (vestj.); en øde landtunge, der skyder ud nord for Grådyb i Vestj.

skalmøje, no. *skalmøj æn* best. -en (Vens.); *skalmøj æn* (Gjedved, Banderst., *skramøj* el. *skarmøj æn* i Tinnø, Søvind.); *skarmøj* (Skanderb.); *skarmøj æn -er* (Mors.); hyrdeslojste; jæn æ kählen ga se te å blehs i en skarmøj din i hækkehuset. Jyd. I. 15. 2; den dannes ved at skyde et stykke bark til tilstand, som et rør af en tynd træ i den ene ende af røret afskrælles det ydre lag af barken, så der bliver tyndere; ved denne tynde barks svingninger opstår lyden. En lang barkstrømme, skrællet af en tykkere gren og rullet op som et kræmmerhus i en spiral, forstærkes og i spiralens spidse ende stikkes røret; når man blæser i det frembringes en stærk skrattende lyd (Søvind, Gjen h.); andre steder flakkes og udledes en hyldespind, bindes sammen, der sættes et mundstykke som på en klarnet (Holstebro egn, Mors), jfr. Kr. Börner. 678, Sgr. „ku hun no il betætel fjolen, kam hun ves te å ha jæn po skalmøjen“, jfr. Ferie s. 30, 3; på snuden; jfr. *schalmeie*, fr. *chalambeau* af lat. *calamus*, et rør.

-skalling, no. se for.

skallotteg, no. *skald tlog æn* — fl. (D.), *skald tlog* è best. -o fl. -løg el. *skaldter* (Vens.), *allum ascalonium* L (alm. Thy, Sundevad), se J. T. 12; hængt i træer hunder de fugle i at stjæle frugt, Kr. Alm.² I. 39. 27.

skalp, no. *skalp i skalp* (Sams); ærtebælg, isl. *skálpr*, mnt. *schalp*, frugt- bælg; jfr. *balle*, *kodde*, *polle*; se ærte-.

skalte, uo. = rgsn.; i forb. med valte: *skalt d valt* (Elbo h.), 3; rade med noget som man har lyst, *skalt o walt* (Ågger); jfr. *bisk schalten* und *walten*; *schalten* betyder at skyde, støde et skib frem, derefter håndtere; se skante.

skaltorn, no. *skald rn et* (Støvr. h.); pludselig larm, brag; *de gjo øpen æn [skaldtørn] æn i æ stjøstæne* (Fjends h.), jfr. Kr. IX. 192; a har siddet som bitte pige og hørt, at det har gjort den ene skaltorn efter den anden nede i højen, omtrønt ligesom når en sætter en spand ned på skorstenen, Kr. VIII. 9, *et væls skaldtørn*, Kr. IX. 260. 101 (Nörbald h.), Sagu I. 22. 93. 94. 286. 953. 388. 61, se baltorn, torn.

skaltro, uo. *skaltør* (Malt); hjærge sig noget, men ikke i god betydning; *han ær æn gråw jæn te o skaltør* (Malt), 3; han er begærlig og forstår at skrabbe til sig; *han skaltør da æn pons æt æt* (D., vestslesv.), han fik sig da hjærget en puns ved det; jfr. skjelle.

skalu, to. *skulr* (D., vestj., Sall., Sams.); *skalu'k* (Lindk.); *skalu'en* (Fjælde); undseelig, om børn (alm. vestj.), vist temmelig udbredt, også slukeret, modfalden; fortrydelig (Mors.); *æn skalu'røn knøjt* (vestj.), en lumsk fyr; fr. *jaloux*, to skinsyg.

skam, no. *skam æn* (alm.). — 1) = rgsn., beskæmmelse; *fð skams skyi* (D.); *gð æn skam æno* (Søv. s.); *go skam øwar* (Vens.), prostituere sig, beskæmmes; *hæm dær øgen skam skyjær, æ mæns ædræ kuet* (Mors.); *fð skam te tok* (Vens.); *jð skam æpð*, Grb. 217. 11, gøre tilskamme; *æde wa ðle fð ætur æn skam*, (Grb. 44. 40; når der siges: *de hār skam te æ skd*, skam til skaden, kan tilføjes: *d skænt te æ spð* (Mors.), skast til spaden; *blyw te skam* (Vens.); *stð tð skam* (Søv., Vens.), når man bruger et plumpt udtryk tilføjes jævnlig: *de æ ænær æn skam o æj* (D.,

vestj.); *skam o skd fæls aj; de hæ do skam d, de ær æn eniq skam* (Agger); *de ær en fwi apdt d skam* (Vens.); om hvad man ikke regner, kan siges: *dæh skam vel æ ed i mæ!* Sgr. XII. 77. 160 (vestj.). somme søger til: *o æn stak smdræbræ;* siger én undskyldende: *de æ snær æn skam!* kan svares: *jæ, de æ næsten hælæn,* Kr. Ordspr. s. 542; se lande-; *få skam te tak; de æ bæde sqj d skam; do æ gu d wls æts skam, do komær ene få snøt tjæn* (Vens.), om den sendrægtige. — 2) undseelse: *dær ær egen skam i ham* (D.). — 3) skade; *æ hæst, di fæk da skam o dæh ræjs* (D.); *sto jæn te skam* (vestj.); *da skul du dæo fd skam* (Søvind), æ: ske en ulykke. — 4) djævelen: men betydningen er glemt, brugen står tilbage i en mængde tale-måder: *de wæ æ skam ene, de æ skam sqj* (Vens.); *skam kom atær æt, sk- fo, sk- i hwækan, de læger skam i wæh, te skam mæ æt* (vestj.); *skam får i mæ, skam mæ æn dædæ* (Randers); *bæts skam, hils skam* (Vens.); a troede, bitre skam, te de var gode, Kr. IX. 378. 211; men han kunde til skam vide, hvad den mand vilde have så mange heste til, Kr. VII. 296, æ: pokker ikke vide; æ, skam med det! Kr. VII. 318, æ: pokker i vold med det; han bandede ikke, sagde blot: „få di for skam!“, Kr. Sagn VI. 206. 593. 101. 230; „de ska, fo mæ skam, æ dryw“, And. Barsel; „skam slå dæ. ka do ik eed!“ sts.; „skam slå ham, han mint eit mæ æt; skam slå ham, han ka rih hwot han vil“, Blich. Bindst.; *tak ham skam fd de!* (Malt h.); *føj fd skam, de æ så skam sæh* (Ågersk.); også. *a ka skamen ef lær æn æw læger* (D.), jeg kan skam ikke holde det ud længere; i en gåde: „bedre end gud, ringere end skam“, Sgr. IX. 140 467; se ed, pine-; betydningen: den Onde er i svensk alm., se Rietz s. 578 og f. eks. Wigstr. II. 228. 236, Henriks. 58. 75; jfr. Aasen skam, isl. skömm huk.; htsk scham, undseelse.

skamagtig, to. *skama'gti* (Sov. s.); uforskammet; „son noj skamagtige tæw“, Tkjær II. 88, sådant noget uforskammet tøj; „son noj Satens tæw, dæ ligh fram vil gjø nar a fælk, neli en gih dem borre tæj d drik, æ så anyh mæ så skamagtig!“

Jyd. I. 32. 1; *hon æ så møj skama'gtig te d lyp* (Vens.).

skambrænde, no. *skambræj-bræjer -bræne* (Vens.); brænde noget, så det bliver ødt.

skambyde, no. *skamby -ær -bøj* (Ågersk., D., Andst, Agger); byde usømmelig lidt for en genstand; „du vil da vel ikke skambyde mig!“ siger en handlende fortørnel, når han får et lavt bud på sine varer; når en genstand er „skambudt“, er der nemlig siden ingen lykke ved den; J. K. 406. 39.

skamferø, no.

skamfi-jør (Lindk., Agger); *skamfi-jør* ubøjel. (Vens.);

skamfi-er -ø -t -t (Elsted);

ødelægge; jfr. mnt. schamferen.

skamfiø, no. *skamfi-ø* om stærkt slid på guds og tøj tilses; *de æ skamfi-ø* (vestj.).

skamfikker, no. flt = rgsm., gloser, uartige hentydninger; „a troue te de wa Mikkel, mæ skamfækker“, Anders. Bars.; „kaj ha da ene tij apd æt æj ge ro d skamfækker“, Grb. 89. 8.

skamfuld, to. *skamful* (vestj., Vens.); undseelig; *sin hår han æti wæn så skamful æ mæ* (vestj.); „så var Gamle-Jerrig så skamfuld narret“, Kr. IV. 325, æ: narret, så han fik skam af det.

skamfutte, no. *skamfut -ær -æt* (vestj., Vradh h.); *sk- jæn* (vestj.), skælde en vældig ud; „di råvt hurra få mæ, få de æ søhn had skamfutte æ tyw“, Blich. Bindst.; de glemte ikke at skose og skamfutte mig, Kn. Skytte, Før og Nu² s. 132, V. S. O. skamfute, der dog måske er trykfejl for -futte; eng. (dis)comfit, Kalk.

skamfuttelig, to. *skamfutte* (Malt); skammelig; *de æ da så møj skamfutte!* (Lem s.).

skamførd, no. i enkelte tlm.: *han fæk æn skamfar* (Lb.); *do skul da skjø æn sk-* (Hmr); *føj får æn sk-* (sst.), = rgsm.; ulykke.

skamkjøb, no. *skamkyjær æn* (vestj.); urimelig billigt køb.

skamkjøbe, no. *skamkyjær* (Vejle); købe for urimelig billig pris.

skamme, no. *skam -ø -æt* (Søvind s., Elst); fl. *skamt*, fl. *skamt* el. *skamt* (Vens.); = rgsm.; *do mæ fwi skam dæ!* (Vens.); *skam sæ, skam jæn ui* (Søvind s.); di

de ve et (D.), de undse sig; „*skam*
fori or skama dæ“, Grb. 243. 287.
 Undse dig ved at gøre noget slet, at
 andre skal skamme dig ud for det;
 „*skam de får dæ di sot swijn, do*
 „*di skamt ham uk får o* (Vens.);
 „*en jæn* (Støvr.), gøre en til skamme;
 „*et skamær eyen* (Skanderb.); *skam*
 folde), undse sig; „*skammes*“ (Ang.).
 Undse sig; jfr. Aasen *skamma* eller
 „*ma*; htsk schämen.

skammekrobe, no. *skamkrøb* i best. -i
 (D.); = skammekrog (s. d.).

skammekrog, no. *skamkrog* æn
 i best. -i; *skamkrøg* (Agger); *skamkrøg* i
 i best. -i (Vens.); = rgsm.; en krog, som
 en hørn stilles hen i for at skamme

skammel, no. *skamæl* æn *skamlær*
 (Vestj., Søvind s.); *skamæl skamlær* æn
 (Thy); *skamæl* i best. *skamæl* (Berg-
 el. i best. -i flt. *skamlær* (Torslev,
), dog findes også æn *skamæl* (sts.).
 En lang bænk som har sin plads
 ordet i opholdsstuen, ud til gulvet,
 en mod væggen hedder *hængk* (Mors,
 Vestj., Sall.). — 2) æn *bets skamæl*
 (s.), en fodskammel; også stilladset,
 på bikuben står; i ævent.: bruge
 som sk., Mhøff 588; se bænke-,
 leg-, fod-, drøje-, høre-, kirke-, lig-,
 malke-, pikke-, side-, slut-, sørge-,
 vær-, vogn-, vride-; jfr. Aasen, *skam-*
lak; htsk schämel el. schemel, lat.
 flum, dimin af *scamnum*, skammel.
skammelig, to. *skamels* (D.); *skameli*
 (D.); = rgsm.; *de sea da et skamle*
 (Søvind s.), o: en ærgerlig historie;
 blot forstærkende: æn *skamels guers*
 (D.); nu vil jeg give dig tre
 for du er en skammelig rar pige,
 112; *han sea skamle kyse dæ dæ go*
 Sgr. VII. 211. 812 (Werup v. Skan-
 derb.); jfr. læshg

skammot, to. se ufor-.

skamperet, to. [*skampers*] (Randers);
 med fremstående knokler, Mb.

skamplet, no. *skamplæt* i best. -i
 (D.); = rgsm.

skampre, no. *skamper* æn *et et* (El-
) ; gå klodset, dinglende, også Mors.

skamskjulor, no. *skamskjulor* æn
 (s.); stort klædningsstykke, som dæk-
 ker dårligt undertøj.

skamskjænde, no. *skamskjæ* æn
 -*skæne* -*kæne* (Vens.); *blive skamskjæn*
 (D.), om personer el. ting: blive ødt.

skamslå, no. *skamslå* æn -*slåne* -*slåne*
 (Vens.); *skamslå* (Agger); slå, således at
 noget ødes; *han blöve skamslåen* (Vestj.),
 slæet fordærvet.

skamstode, no. *skamstø* æn -*støt*
 (Vens.); støde noget, så det bliver ødt.

skan, no. se skaru.

skandale, no. *skændale* æn (Vens.);
 ordet var, såvidt mindes, temmelig alm.
 i Mellemlesvig, men i mindre slem be-
 tydning: noget, der vækker opsigt, for-
 trædiger og driller; *dæ dæmæ vil han*
jo it ænt som bat (hære) *gyr skandæl*,
 Hag. 173; nu i rgsm's betydning vist alm.
 over hele landet; jfr. gr. skandalon, stille-
 piud i en fælde, anstød.

skandar, no. *skandaer* æn -*er* (Ang.,
 Mellemsl.); gensdarm, jfr. pl. schandär,
 Danneil Wb., fr. gens d'armes.

Skanderborg, no. en købstad i Jyl-
 land; *han gør po no reeti Skanerbdræ*
hæn (Støvr.), o: han er skævhænet; *næ*
æn ka viht, så ka æn fo Skanerbdræ (Tå-
 ning), se Sverrig; byen kaldtes under-
 tiden „Skander-Leipzig“ for sit store
 markeds skyld, Kr. Ordspr. s. 572; Sybille
 spår, at Sk- skal nå ud til Skanderup kirke,
 Krist. Sagn II. 338. 355; se brudeseng
 s. 123. 33, tidselorte.

skandere, no. *skandaer* (Mellemsl.);
 give stikpiller og gloser; jfr. pl. schan-
 dærn, Danneil Wb., „schande anthun“.

skank, no. *skank* æn *skankær* (D.,
 Vestj.); Dt. *skankær* (Agger); *skänk* i
 best. -i flt. *skänk* (Vens.; Hindst. h., Lild s.);
skank æn *skank* (Agersk.); *skank* æn
skankær (Bradr.; Søvind s.). — 1) = rgsm.;
 benstykket under „tyklåret“ på slagtekvæg,
 o: et stykke af skinnebenet med fodled-
 det, mulig også på svin; æn *regod skank*
 (Agger); *stryg skank* (D., Mall, vistn. alm.),
 under gangen slå det ene bens ankel
 med træsko el. andet fodtøj på det andet
 bens fod; også: *de æ græv, som han*
strygør skänkær (Lindk.), o: smører haser;
 se kalve-, top-. — 2) alm. et noget foragte-
 ligt udtryk om benene, man går på; *ka*
da fo di skankær næ dæ! (D.); *ka da*
ta di låg skankær næ dæ! (Vestj.); *ta*
skankæræn mæ æ! (Søvind s.); *han slævr*
æ skankær ætær væj (D.), se slæbeskank;

ad døren, huj ka knap slød i skdñk ceter sæ (Vens.); siþ no, do fløt di skdñk! (Landknud) = ka do et fo di skdñk om hucarañor? (vestj.); tøj di skdñk to dæ! (Malt); om en hest: de komer an o, om en æ ren o æ skdñk (Landkn.); se skiineben. — 3) skældsord om hvad der er langstrakt, magert: i tøj skdñk (Vens.), om gær, hus med dårlig jord; hyppgst i sammensætninger med betydning af person, se dratte-, hjabre-, hjamper-, hvibre-, kjællinge-, mog-, nyssel-, pebbel-, pirre-, poje-, prosel-, pol-, slæbe-, vade-, vradsel-, vride-, øvle-. — 4) i skdñk (Vens.), en mager gård med tør mark; se se i tøj skdñk; ogsaa vestj.: æn tøj skdñk; vistn. = skoinq, Jydske S. III. 120; jfr. eng. shank, holl. schonk, htsk schenkel, se Weig. under schenken; se heilerop.

skanke, no. skdñk -ær -et (Søv. s.); skdñk ø (Sovind s.), = stryge skank; råd derimod er at skrive abracadahra (s. d.) på et stykke papir og binde det om ankelten, Kr. Sagn VII. 447. 26; de æ grdø, som han skdñk a-ø (Landk.), o: løber el. går hurtigt.

skankel, no. skdñkel ð best. -i fl. -ær (Vens.); en tøj gård, der bringer lidet, jfr. skank, kag; mager person, magert 30 dyr.

skankemål, no. skdñkmål ð (Vens.); mål med „skankerne“, o: ved at skridte af, i stedet for favnemål.

skanki, no. skdñki æn (Lem, vestj.); person med lange ben.

skannet, to. han gør mæ æn skans fegær (S. Hald h.), dårlig, builen; „skannet“, J. S. VIII. 274 angives at betyde: næppe.

skanret, to. (?) [skdñrø] (Vens.); spraglet, med hvid og mørk farve (Grønborgs ordsaml.).

skanrok, no. se skonrok.

skanse, no. 1. skans æn best. -æn fl. -ær (Vens.); sk. på skib hedder mulig: skansk æn og i smstn. skanskignon (Agger), skanskeledning: skans (D., østj.), o: en opkastet jordvold; udtr. alm. efter de to krige; æ skdñk i nærheden af æ brækerø 30 syd f. Agger, en af msker opført vold; tæt ved æ skanskbak (Agger); — 2. skdñs æn (Vens.), betomgang i kortspil, no æ døj føst skdñs uø, se kyile; 24 streger el.

points i skervindsel; 1. jfr. htsk schanze; eng. sconce, fr. escons, lat. absconsus ff. dækket; 2. htsk schanze, fr. chance, tærningkast, lat. cadentia; se for-.

skansedige, no. „dæ ku siþen skdñs dejer, liq te dæ nyj gør blæw baq“, Grb. 178. 18, o: spor af skanser, der i tidligere tid har været opkastet.

skansero, no. de skansiþær ek nøy (Agger), o: det gør ikke noget; grundbetydning: af fr. changer?

skante, no. i udtr.: han skdñtør o wuñtør, som han bæst ka får o fo æ fø; el. han skdñtør o wuñtør grdø får o hjærs æ lyø, ogsaa: skant omkreñ (Lindk.), o: være om sig, på færde, i arbejde; omdannelse af skalte (s. d.) og valte?

skantøj, no. se skarntyde.

skap, no. J. T. 318; en plante, alm. katost, malva silvestris L. (Saxild).

skar, no. se skår.

skar, no. J. Saml. VIII. 274; bræt under en histade; Rietz 380, skar, en lille bæk.

skarbalk, no. se skårbalk.

skare, no. se skåre.

skare, no. skår æn best. -æn (Vens.); = rgsm.; nok kun om en spøgelseagtig 30 ligskare; di æ komæn imu-wad æn skår om nat (vestj.), ellers kun i smstn.: brude-, lig-, jfr. htsk schar.

skarkam, no. se skårkam.

skarlagen, no. kostbart (rød) tøj bliver i æventyret bredt på vejen for at kende den rette kongesøn; skarlagens tæpper, Sgr. XII. 168; rødt sk., Kr. V. 189; silke og sk., Kr. VII. 149; en skarlagens dug, Kr. Æv. 268; vej belagt med sk., Kr. Æv. III. 239; som udtryk for glæde er byens gader hængte med rødt sk., Kr. VII. 295; jfr. htsk scharlach, mlat. scarlatum, der henføres til et persisk ord, som er navnet for et fint, kostbart, østerlandsk uident stof med rød el. brun farve.

skarlagensfeber, no. skarlagnsfeber [æn] (Vens.); skarlagnsfeber eller -ferø (Søv. s.); skarlagnsfeber (Agger); skdrlakfeber (Valsh.); = rgsm.; scarlatina.

skarmeje, no. se skulmeje.

skarmen, no. 1 eder = djævelen; skarmen i wöl! hucm skarmen kakt de wær? (Lilil s.); de æ, skarmen fō, søn! te sk- mæ dō! gi sk- hōd ød! (Mors.);

de skurmen i høet (Thy), o: fanden i
old! *jðj får skurmen!* (Vejr.).

skarn, no. skön de ön (D., vestj.);
skön d. best. -t (Vens.); skön best. -s
Hastbro s.); skön best. -s (Sams.); skön
de ön (Søvind s.); skär (Mors., Thy,
Lild, Vejr.); skaen de et (Gram, Meolden,
Agersk.); skaen (Sundev., Ang.); skaen
Bradr., Fjorde). — 1) ikke i betydning:
sæns undtagen i smæln. f. eks. gulv-
skarn; derimod om: edder, forgift; *dær
æ skön vø æt* (D.); *få skön død i feyr*
(Vens.); *a hår vøt så uhædlig å fo nåj
skär æpo æn feyr* (Lild s.); *tonen blæt
skön død hoquörmi*, Grb. 222. 5, o:
ender s. d.); *æ kræ har fän akan i æ*
(Agersk.); *fo jødor o skön vø æn feyr*,
Kr. VI. 166. 232, Sagn VII. 448. 27; i
sa tilfælde kan der læses (s. d.) over den
æ Kr. VII. 432. 57 flg., 448. 28, se hjort
1 625. 26 a, edder, Kr. Sagn VII. 448. 28;
sign Wigstr. II. 398, Amins. IV. 93 „orm-
æter“, Mhøff 515. 24 „adel“; kan også
betjenes i en varm slaget fugl, nypjort
æ. ved forskellige midler, Krist. Sagn
IV. 590. 77 flg.; se endvidere Sgr. X.
28 68, IV. 83. 36; Fritan. 2 II. 369. 6 a
kreisa; jfr. lort, mæg, skidt; feje, flod-
gult, hørse, kalte. — 2) fosterhinderne,
æfterbyrden hos køer og får, måske hos
fødsende kvinder (Vens., Sundev., Ang.,
Fjorde), jfr. 1. ham; *no ær wör kow blæwen
nål æ skär* (Lild s.); „no skär skönet!“
*æ Jæppe Jøst, da lo han i sæpen d
fæk æn bet te huns dölör* (Tåning); „no
skær æ skän!“ *æj æ man, da drdw æ
Fykerør æw* (Branderup); for at „skar-
net“ snart kan løses, sættes en mægreh
op i båsen for hovedet af koen, som
har kælvet, Kr. Almuelv I. 69. 240; det
sværes om ben på ko, som vil sparke,
Amins. V. 89; må ej lægges under åben
himmel, men i kos strøelse, Wigstr. I.
225. — 3) en slet person (hele Jyll. over),
= rgsm.; flt. skärer (D., vestj.); sköns
(Søvind s.); *de war æn skär, dær skul
förtjy jð æpo så* (Lild s.); *de ær æn skär
i hans bæjet klæjer* (Mors.); *mæ aka jår
i skön gät får æne å ha fätræ a ham*
(Vens.); *æn aka gör æn skär te gæw*
*fær æn wøl æ ha wäl å æn, å æn dæw-
wöl fær æn wøl ha gät å æn* (Mors.);
*æn aka gur æn skaen te gøi, får il å
ha wäl a æn*“ *æi han æ dræg, da kjët*

han skrdlobak d go hans fæer (N Slesv.);
æn kan æw skyl æn skän får wæl (D.),
el. *gør æn skän wæl* (vestslesv.); *de ær
æn skän i æ græn, liam æ smæjs kat*
el. *Lys Håltas dræg* (Andst); *de ær æn
skän i æ græn liam Bærentas græs, æn
ær æ wælen a æ gær, nom di skul ha
hai te opæn* (vestslesv.); også medlidende:
æn såle skär (Thy), et stakkels men-
neske; jfr. eje-, tvöl-. — 4) *de vær skaen
mæ æ ræw iår* (Mellemsl.), o: rugen
bliver dårlig; *de æ skaen mæ Nes*, Nis
er syg, se skarns; *de vær skaen få dæ*,
o: det går galt med dig; jfr. Aasen, isl.
skarn, itk; mnl. scharn, Sch. Lühb.;
skarns.

skarnager, no. skänager i (Vens.);
skældsord.

skarnagtig, to. skänakti (Vens.);
= rgsm.

skarnbasse, no. skänbåsen æn -ær,
Kr. Molbohus s. 15. 67; skänbågi i best.
-bågi flt. -ær (Vens.); skänbåsi æn -s
(Søvind s.); skänbå æn -ær (Agersk.);
skänbå æn -s (Sundev.). — 1) = rgsm.;
en torbist, geotrupes stercorarius; jfr.
oldenbasse; lusene på skarnbassen er
dens unger, sidder de i foråret under
hagbenene varsles silde hygsæd, under for-
benene, tidlig, se Kr. IV. 362. 167, VI.
267. 136, Alm. 2 I. 31. 20. 21. 50, Sgr. VIII.
39. 42, jfr. Wigstr. I. 127, Skyttis h. s. 156,
Såve Åkern S. 26, Amins. IV. 105; Hyrde-
drengene har i Vesthjl. den mening, at
de skal træde alle skarnbasser ihjel; så-
 snart de ser en, siger de:

„Skarnbassetyw, imorgen klokken syw,
skal du af med dit lyw på Lindeballe
hyw;

så kan du lige så godt miste det straks!“
Kr. IX. 5. 38; el.:

*din skänbassetyw, do lid ædlen wi knyw,
do ska mest di lyw iår æ klæk
æ syw!* (vestj.);

Sgr. VI. 125. 723, jfr. 722, Kr. IV. 352. 55,
Börnerim 469. 03; se mellemmadstyw;
forklaringen turde findes i legenden, at
sk-n forrædte Jfru Maria, se Folkl. Journ.
VI. 162, Amer. Folkl. VI. 264, CSH. 227;
forestillingen om at der er lykke ved at
rejse en sk-, som ligger på ryggen, er
alm. i Sverrig, se Afzel. I. 13, Jonss.
Märe 12, Gr. Tjust 24, Segerst. 179,
Sundbl. 2 148, Hofb. Nerike 218, Wigstr.

FS. 26. 13, hvorfor? — den første man ser, putter man i munden for at undgå tandpine, Kr. Sagn IV. 622. 86; Molboen spiser sk-r og tror, det er rævlinger, slæen, sortbær, Kr. Molboh. 15. 45-8; se skjællasse, torbist; en dyng sk-r er elefoiks penge, der soles, Kr. III. 35. 46, Sagn I. 174. 34. 35, 368 13; troldmand i sk-s ham, Kr. Sagn VII. 22. 77; når sk-flyver om aften, bestemmer den godt vejr og høstfolk, flyver den om morgenen, varslar den regn, Sgr. VIII. 110. 480 (Loll.); gåde: hvad er det, der bærer kirken på hovedet? Sgr. II. 43. 267, IX. 91. 270, Fb. Fr. H. s. 148. 72, el. æ hus o æ rok? Sgr. VI. 51. 460; se skjælbasse, -buler. — 2) i skånbaai (Vens.), skældsord, om en dreng, som altid er på spil, en mand, der gør slette streger.

skarnbøddel, no. *skånboðel æn* (Mds. h.); = skarnbasse, o: en som bøddler (s. d.) med skarnet.

skarnbære, no. *skanbør æn -bæro* (Elsted); hjulbær til at køre gødning jfr. Kr. Alm. IV. 114 ann.

skarneri, no. *skånøræ de* (Tvilum s., Gjerm. h.); underjordiske og deres færd, Kr. Sagn I. 130. 494. 349. 35, se skidleri.

skarnkvætte, no. *skånkvæt æn* (N. Sams); en bleg.

skarnplade, no. *skånplåð æn* (Lb.); plade, som forhindrer snavs fra at komme ind i navet på hjulet.

skarns, to. *skåne* (D., Andst, Elst.); *skåne* (Vejr., Mors, Thy, Agger); *skarns* (Bradr.); *skans* (Agersk.); styg, stem, æn *skåne knæjt* (Thy); æn *stok skåne knæjt* (Andst); på spørgsmålet: *hur æ do fræ?* kan svares: *fræ Skræ, dær hur al di æne skånskknæjt æ fræ!* Kr. Ordspr. s. 505; et *skåne* minusk (S. Hald); „di mint de di ku liscual teji falk djæ sårer som prætati, d ðne skåne snak“, Grb. 195. 3, de mente, de kunde ligesåvel tilgive folk deres synder som præsten og andet styg snak; „*skåne jænø*“, Grb. 69. 82, skarns gerning; *skåne falk* (vestj.), slette insker, jfr. J. Saml. 2. I. 47 (Vens.); *han el. de æ skans* (Agersk.), dur ikke; *han æ skarns* (Bradr.), upasselig; æ *har æ så skåne* (Agger), hørnene er så syge; *d nær skåne næn om* (N. Sams.), o: have brok; *ham tot, de æ skåne får æ væn* (Ang.), ham tyktes, det var skadeligt for vognen; *de æ skåne*

mæ æ hæter (Ang.), o: havren står mædelig; ordet er ejeform af skarn.

skarnastrog, no. *skårstregor fl.* (Lild s.); *skånastreg i* (Vens.); = skarnsstykke.

skarnsstykke, no. *skånstøk et o* (Røgen); *skånsstøk æn -ør* (D., vestj.); *skåstøk æn -ør* (Agger); slette streger; *ful æ skåstøker* (Agger), i mildere betydning: fuld af optøjer; ligeså; „a hå wal fåtent å fo et kon klæ få skånstik, som baslet fåtold et“, And. Begr., jeg har vel fortjent at få en smule bank for skarnsstykker, som (bogen om) barselet ikke fortalte.

skarntorre, no. *skanløre æn -r* (Valsb.); *skarnløre* (Bradr.); *skarn-* eller *skarnlor -løre* (Fjorde); = skarnbasse; gåde: *væn ka bær æ kirk d æ hoi?* (Valsb.), se Grimm, Myth. 2. 656, torre.

skarntyde, no. *skanty æn* (Sov. s.); *skåntu æn -ør* (Vens.); *skåntyde de* (S. Sams); *skanty æn -tyr*, også: *skåntøj -jer* (Agersk.); *skåntyde* (Sundev.); fællesnavn til flere skærplanter; vildkommen, *anthriscus silvestris* (Hoffm., Sundev., Ålborg, alm.); „*skåntider*“ fl. (N. Sams.), J. T. 22. 284; gifttyde, *cicuta virosa* L. (Ålb.), J. T. 60; pletlet skarntyde, *conium maculatum* L., J. T. 62, se gift-, vild-

skarnvogn, no. *skånvæn æn* (Læse); trillebør.

skarnvorn, to. *skånvørn* (Vens.); *skånvørn* (Stovr., D.); *skånvørn* (Sov. s., Malt, Andst, Sem, vestslesv., Agersk.); = rgsm.; en person, som vil gøre ondt; *skånvørn knæc* (Vens.); dog synes ordet også i Vens. at kunne betyde: skodesløs.

skarnvornhed, no. *skånvørnhjød* (Brørup s., Plougstrup); *skånvørnhjød* (D.); = rgsm.; dog også i mildere betydning: *nær dær æ æ skånvørnhjød æ hun o dræn, så æ dær alor møj æ æm* (Malt).

skarnvrövl, no. = skarnbasse (Ang.); se vrövl.

skarp, to. *skarp* fl. *skarp* (D., Agger); fl. *skarp* (Sovind s.); comp. *skarper*, sup. *skarpest* (Vens.); = rgsm.; æ *di knyde skarpe* (vestj.); *skyd næ skarpe* (Agger); „Niels græe ret rele få lund, skjont hun wa skarp som den 11. Februar“, Yuelb. 24, o: hvas i tale og færd; æn *skarp gør, skarp juær* (vestj.),

kalv, Bosquet 159 flg.; = kane, Kr. Sagn IV 199 ned.; = kjedel, Hofb. Nerike 236, Runa I. 4; = plov, Sgr. II. 202, 790; = rok, Kr. Sagn I. 152, 359; = skib, Sgr. IV 164, 512, Kr. Sagn II. 342, 76, III 8, 23, 460, jfr. Afzel. Sagoh. I. 4; = skrin, Thiele I. 12; = vogn, Kr. Sagn I. 364, 93, III. 462, Hofb. Nerike 236, Segerst. 44, Afzel. Sagoh. II. 219, Weinb. Ritus 9; = vugge, Becke 10, Mhoß 352, 470, Urquell VI. 223, Knoop Ps. 294, 19 20, Kuhn M. S. 42, 93, Rochh. DGI. I. 80 av., Wolf N. S. 380; = æg, Thiele I. 341; = ækse, Wigstr. I 83; desuden nævner jeg: dødning m. en skæppe guldpenge i den ene, sølvpenge i den anden hånd, Kr. Sagn IV 419; kiste, som hænger i guldkænger i fjældet, Aasen, Landn. 29; endnu kan henvises til Kr. IV. 260, 375-76, VIII. 206, 348, Sagn III. 419 flg., Maurer Isl. S. 187, Arnas, I. 298, Landn. V. 6, 12, Flatebog II. s. 8, RMeyer Gerberts. 86 anm., Mhoß 102, 282, 348, 580, 597, 600, Strackerj. I. 167 av., Grimm S. I. 358, 316, Myth. 2 922, Folk. Journ. VI. 127 (Wales), Henders. 321, Z. f. M. I. 302, 243, 34, II. 62 (Tyrol), III. 339 (sts.), IV. 285 (Sahweitz); blandt Romerne vogter incubones skatte, se Prell. Rom. Myth. 2 488 anm., Gr. Myth. 2 479; i event. omtales skjulte sk. f. eks. Kr. Æv. 30 67 av., Sgr. IX. 152, Eftersl. 37, 22, Gr. Registr. nr. 11 a. b, Gr. K. M. nr. 4, 33; person narres til at tro på skjulte skatte, se Kr. Arn. VI. 118, 35 37; se høvispån, kongeløsen, kul, lægje II. 511, 20 b, mus 632, 3, penge 803, 10, skyde, sladdre, — 2) afgift til stat el. kommune; di hø lå dpå skatørn jør; i svø skat (Vens.); dæð dær æðør får æ burørn, ska bæld æ skat (D.); a ka wal ndk sæt mæ hør, skatørør æ wal betat? (Vens.); svø skat (Sovind), svare skat; æ di fag æ urimels, de kon Knus ku leg dëm sønt i skat dpå uon djæt taløræ, Grb. 166, 10; do ska ndk te skatør Dærom æ krææ skat ið (vestj.), anm. D. var anset for en rig by; folk, der ikke kunde betale sk., fik prygl, Kr. Alm. II. 165, 391; folk, som drog til Rkb. at betale sk., blev plyndrede, Sgr. X 182, 462; hvordan skatter svinder ved opkrævning, Kr. 50 Mæroh. 169, 74 flg.; Friserne betaler sk. H. skjold, Muller Saxo 437, 15; jfr. Aasen, skatt, isl. skattr hak.; se fattig, for- mæd-, grund-, plov-, sogne-, skrivende-

skatkammer, no. kongens bestjålet, se Kr. VII. 75, 56 ned., jfr. den antike fortæll. om Rampsinits skatkammer, Herod. II. 121, Maspero, Cont. de l'Égypt. anc. s. 153, se herom Köhler, Kl. Schr. I. 198 flg., jfr. Gr. Reg. nr. 80, Kr. Sagn IV. 40, 159, Hauken. II. 203, IV 441, Grimm S. II. 314, Schulenb. Wend. Viks. 41, Cosquin II. 277, anm. t. nr. 70, Tr. pop. X. 204, Cloust. Fict. II. 115, 480, Tawney II. 99.

skatol, no. skatol æn -ør (D., vestj., Agger); skatol æ best. -t flt. -ør (Vens.); = rgsm.; at stave til sk.: ska-jæn, ska-tør osv., drengevittighed, se Kr. Börner. 98, ligeså kompagni, politi; fr. chatouille, mlt. scatula, dase, deraf: skatolklap, -skof osv.; se svine-.

skatolskjænk, no. „hans fjæl lå han dpå skatolskjænken“, Jyd. I. 46, 1, hans violin lagde han på sk., æ: en skjænk, dannet som et skatol, se skjænk.

skatørn, no. se skaltørn.

skatte, no. skat -ør -s -s (Vens.); betale skat; skat te amtet (Sovind s.); også: han æ hårt skutat (D.), æ: sat hårdt i skat; hva hår han æ aka? (D.); skat o skyl (Agger).

skattebog, no. skatbog æn -bøger (D.); skulbog æn -bøger (Vens.); bogen, hvori skatteyderne modtager kvittering for betalingen af deres skatter.

skattefri, to. skatfri (D.); skatfri (Vens.); = rgsm.; „høj skul fd low d se skatfri sd løj høj low“, Grb. 88, 55.

skattekorn, no. skatkuørn de (D.); korn, som i tidligere dage leveredes i stedet for skat i penge; „Læs wa rær uo te Albdre mæ skatkuørn hælq lqjil, hons de no wær“, Grb. 226, 47, L. var kørt ud til Å. med skattekorn el. landgilde, hvad det nu var; i hovbondens vise: „sk- jeg også rigtig må levere“, Kr. I. 29, 2; i en anden: „Lindbjerg måler sk- brav“, Kr. IX. 157, 18, jfr. Kr. Alm. II. 42, 116, III 2 9.

skattemund, no. skatemoñ (Silkeb.); kælenavn til et barn; „ti ænle stell, mi lille bette skattemondt do æ mæes ejen søj bon“, Tkj. II. 80.

skatteøg, no. skateq æ best. -øq flt. -øq (Vens.); øg, som ligger udenfor rede, og som man mener, fugl har givet i skat, se stork.

skav, no. se skov.

skaveuld, no. *skavuld* de (D.); kradsuld, fra garvede fåreskind, bruges til udstopning; se skindto.

skavevorn, to. *skavvorn* (Lild s., Vens.); *skavvorn* (D.); gneragtig, gerrig.

skavfæst, no. se skagfæst.

skavgræs, no. *skavgræs* de (Agersk., Sundev.); en art padderokke, *equisetum lemale* L.; se skave.

skavild en, no. hatteslag el. kabuds, som hænderne bruger mod ondt vejr og kulde; Bj. h., Mb.

skavindæl, no. se skavændel.

skavil, no. se skagle.

skavl, no. [*skavet æn*] (Thy); nærig person, gnier.

1. **skavle**, no. æ *skavler* flt. (Lb.); rammen på hestvognen. æ *skavlepih* vender opad, æ *skavleknag* vender nedad, derom snotes rebet fast; se skrave, skravl.

2. **skavle**, no. *skavle* (Thy); prutte, unge, sagtens afledet af skave (s. d.); „han skavler o en skjelling“, o: er gnier; måske hører hertil udtrykket: *skre som skavlet hør* (Vejen), glat som (skaget) hegllet har.

skavu, to. *skaven* (D., Malt, vestj.); *skavu* (N. Sams.); skrahet, o: skindmager; *de æ sd møj æn skaven ææn, dæn ku* (Malt); *ni skaven ud, vær sk- i æ anægt* (Lindkn.).

skavt, no. uo. se skast, skaste.

skavændel, no. *skavændel* i best.-*ændel* flt *ændel* (Vens.); *skavænder æn* (vestj.); „karrevintel“. Kr. Sagn VI. 440; en prygl, stor slang; *høj kam mæ i gromæ æn skavændel i hqjen* (Vens.); „vil han nu it følle mej mæ de gue, så sku den skavænde, den jænn ow dem støj mej i hohuen, nak lest ham te et“, Tkjær. II. 3; „en manduolm tyr ka tvinges mæ't skavænder“. And. Frieri; nok også skravændel. se Kr. VIII 232. 400.

skavær, no. se slaver.

-ske, afsedningsendelse; jfr. mind-, mnl-.

1. **ske**, no. *skje æn skjer* (D., vestj., Thy, Agger); *skje æn* best. -*æn* flt *skjer* (Vens.); *skje æn skje* (Sov. s.); flt. *skje* (Agersk.); *skje æn skje* (Sundev.); *hja* (Hjorde, pilt. lepel); = rgsm.; ske til at spise med; „ta no je skier å læ maden måg jer!“ siger skafferen ved bordet,

J. Saml.³ 1. 83; *støj o mej mæ æn skje i faden* (Lild s.), ruge altfor meget; *d bi skje i støki* (Tåmng); *no ka do præg d kom igæn d bi skje i støki* (Låshy), o: yppe liv, prøve på at gøre fortræd, el. *kom et igæn o bid skjer istæker o bær æ skavet hjem!* (vestj.); *hø do wat dær d bi skier istæker?* (Vens.); *han hær æn skje o tupe, nær jænn vil hiæt ham wat te æn* (vestj.), o: han kan intet overkomme; *ta skien i æn næn hqj* (Vens.), o: forandre sin opførsel; *do fo skien lij ful*, hvad enten du gør så eller så (Vens.), o: du får lige meget; *han hær sdt hans skje æp* (D.); *no hær ægæn jin sin skes opsæt* (Ang.); jfr. Rochh. D. Gl. I. 142, Ndl. Volksk. IV. 14, Wh. Vik. IV. 141, siges om dødsfald, se træsko; lidligere aftrædte hver person sin skes kop på albuen, udenpå tørredes den med bagen af hånden (vestj.), el. den tørredes i borddugen (Angel), når den var brugt; derefter satte man den op i en læderstroppe under bjælken el. i vinduet; nu gæmmes vel i reglen skeerne samlede i bordskuffen; en ske gik aldrig i stykker, den kunde slides vind og skæv; når skorpen nærmest koppen blev for tyk, toedes de rene af husets kvinder; *høj tope skien i karmen d fuler i fat*, Grb. 34. 7; *no mo do læj æ skje i æn ææn hæn* (vestj.), o: begynde på en anden måde; har man lagt skeen, må man ikke tage den igen, når man ikke er røgtet; *røcari ma ta skien tope gdn* (Vens.); en ganske sædvanlig brudegave er en sølvske (D., vestj.); jfr. Hazel. VII. 65; ved gilder bruges så de sølvskeer, man har, eller kan samle, ellers horn- og træskeer, jfr. Sundbl.² 245; i Norge synes ske kun at have været brugt til grød, se Soegd 61; brændevin søbedes af fad med ske, jfr. Fb. Bondel. 84. 300. Gl. d. M. III. 173, Kr. Alm. I. 12. 32, IV. 20. 40, 35. 69, Jyll. I. 49. 337 ned., Stoll Opt. s. 146, Hofb. Skogsb. 28, Wh. Vik. III. 268 (Oldenb.); støder to sammen med skeerne over fadet, kan siges: „skal vi mødes her i dag om et år, er vi begge levende“, Kr. IV. 386 439; karlen tager hjemmefra ske og kniv i lommen, da han drog i tjeneste, Sgr. VII. 7; man tog ligeledes ske og kniv i ældre tid med til gulde, gaffel er næppe brugt (vestj.), jfr.

Kr. Alm.² IV. 32. 90, 56, 72; vil man ikke drikke mere, lægger man sin s. omvendt, med bunden af dens kop opad, på kaffekoppen (vestj., mellemsl.), jfr. Kr. Alm.² IV. 24. 63; „rakkerske“, se Gaardboe Himm. Rakk. 125; — et stykke af murerens håndværkstøj kaldes ske, se fuge-, mur-, søm-; jfr. Aasen skeid; isl. huk., sv. sked, „vel egentlig spån“, se passe 2, rammet-i-skeer, skede; fløde-, gryde-, grød-, horn-, mad-, opbakke-, potte-, skjære-, skumme-, smør-, spise-, strø-, støbe-, søbe-, sølv-, the-, tin-, træ-.

2. ske, uo.

skij -ør skijo skijo (Agger);

skijo -ør skijo skijo (D., vestj.); fort.

skøj (f. *skøj* (Andst); fl. *skjød* (f.

skjød (Mors.);

skjel. skic, skijør skij, skjel. skic (Vens.);

ski -ø skir skir (Elsted);

ske -ø skøj skøj (Søvind s.);

skøj skøj skøj skøj (Vestsløv.);

= rgsm.; *de kan it ske* (Søvind); jfr. Aasen skje, mnt. schen; se gudskelov; kan-, må-, tør-.

skeblad, no. *skjæblad æn* (Thy); *ski- eller skjæblad d* (Vens.); = skekop; måske kaldes også den hule ende af kreaturhorn således (Vens.).

sked, no. *skei et* (Søv. s.); person, som intet duer til.

1. *skede*, no. *skjød æn -ør* (Agger); *ske* (Søv.); = rgsm.; skede til kniv f. eks.; „æ sad i skeden“, Kr. Alm. VI. 161. 346, 3; var ikke født; jfr. Aasen skeid huk. 5. skede, hylster; sv. skida, htsk scheide; se 1. ske, 2. skede; strang-; se sabel-.

2. *skode*, no. *skjød æn -ør* (Mors., Thy, Vejr.); fladt træstykke; de to stænger, hvori væverstolens slagbord hænger (D.); de tyndere træstykker imellem bullene i en harve og imellem eudestykkerne af et led (Ang.); jfr. harve-, hvejr-, hånd-, kjedol-, krog-, led-, leg-, samle-, skage-, slut-, tag-, vind-, væve-, jfr. Aasen, skeid huk. 3. fjæl. skive; 1. ske, skede.

skodeknæ, no. J. T. 176; en plante, treformet skodeknæ, polygonum amphibium (Ålb.).

skodevand, no. *skejvæn de* (Søvind s.); *skejvæn de* (D., vestj.); *ski el. skjærwøj d -wåne* (Vens.); = rgsm.; salpetersyre; „a west, de Mæt ha skierwoj, få de brugger hon te å sæt woter lien

mæt“. To Nov. s. 29; bruges alm. til at skelne mergel fra ler; jfr. htsk scheide-wasser, fordi det skiller guld fra sølv og andet metal.

skefuld, no. *skjæful æn* (D.); *skifil* (Agger); *skøfel* (Søvind s.); *skø- el. skiful* (Vens.); = rgsm.; „æn skøful mjælk“, Grb. 35. 12; „I vil vist snart få en skefuld over mig“, Gr. Gl. d. M. III. 173, 3; jeg vil snart dø; ved dødsfald samledes bydelaget til kistelag, inden begravelsen; 3—4 piger gik omkring med en skål fuld af sirup og brændevin, hvoraf den omgående puttede hver af de tilstedeværende en skefuld i munden; dette kaldtes: at få en sk- (vestsløv.); se 1. ske; heks stjæler sk- af hver ko, se Kr. Sagn VII. 181. 2. 7. 8. 11. 12. 22.

skeg, no. se skjæg, skjægge.

20 *skego*, no. *skøj æn best. -æn fl. -ør* (Vens., Hune s.); en fisk, slethvarre.

skegibost, no. se skjægborste.

skegiot, to. se skjægget.

skegning, no. se skjægning.

skej, no. uo. se skind, skinde.

skej, no. i enkelte udtr.: *de tår æn rap gøl skøj mæt et, mæt ham* (Andst); *gud vød, hva skøj de ska læj!* (Malt), udgang, ende; jfr. Kalk. skeje, bøj af; se fart.

skejo, uo. *skøj el. skøe -ør -ø* (Vens.); *skøj dp mæt fæn* (D.), skilles fra en på grund af uenighed; *no ska vi ndk andr skøj uø* (Fano), holde op med arbejdet; også fig. gå bort fra den rette vej, 3; indlade sig på udsævelser og gale streger; se skej, udskejet.

skejel, uo. se skele.

skejer, uo. se skindre.

-skojet, fl. se ud-.

skejlbenet, to. *skøjlbjæns* (D.); *skøjlbjæns* (Thy); *skøjlbjæns* (Agersk.); skærbenet, kalveknæet.

skejle, uo. *skøjel -ør -øl* (Thy); fl. *skøjel* (f. *skøjel* (Agersk.); gå skævt, sætte fødderne ud, knæene ind; *skøjel a* (vestsløv.); skovle afsted, 3; gå skovlende på sine fødder.

1. *skejs*, no. *skøjs æn* (Holsteb.); en rus.

2. *skejs*, to. i udtr.: *høj æ skøjs dpd fæn*, 3; står fødderne stærkt udad, når han går; *a kam ng skøjs fæn*, 3; noget tværs for; *høj sæter hans lug ng dpd skøjs*, 3; på skrå (Vens.).

skejsbenet, to. *skéjsbjéne* (Vens.): er den, som sætter fødderne stærkt ud.

1. **skejs**, no. *skéjs æn -ør* (Lild s.); skøjte, *ræn æn skéjsør*; jfr. Aasen, skensa, buk, skøjte, holl. schaats, eng. skates; se skase, skejte.

2. **skejs**, uo. *skéjs -ør -t -t* (Lild s.); skøjte, løbe på skøjter (Lild s.); *skéjs uk æn bjén*, *skéjs æn sæn* (Vens.), slå ud med fødderne, når man går.

1. **skojt**, no. en rund græstov, se kr IX 3. 21 kr. Sagn IV. 579 ned. (vestj.); ordet er mig ukendt.

2. **skojt**, bio. mulig er grundbetydningen: skæv; i udtr.: *læn skojt* (D.). — 1) løbe løbsk. — 2) gå med uforrettet ryg; *de lœ sk- fœ ham*, mistykkedes; *spis: slœ sk- mæ æ bjén* (D.), gør den, som falder over sine egne ben.

skejtbenet, to. *skæjtbenet* (D.); *skæjtbenet* (Bradr.); skævtbenet, om mus og dyr; *æ gåt skæjtbenet* (Løgst.), skævtbenet person.

1. **skejte**, no. *skojt æn -ør* (D., vestslesv.); *skæjt æn -ør* (Bradr.); *skojt* i best. -a flt -ør (Vens., Sall., Agger); skøjte; *ræn o skæjter*; *æ på skæjter* (Sams); *lœ æn æ sk-*; et par fladbundede træsko kaldes også *skæjter* el *skøjter* (Agger); *skæjt på skæjter* (Skagen), se skøjte; nærmest indegik, se Wh Vik II. 302; jfr. skase, skejs, skridtsko, trisko.

2. **skejte**, uo.

skæjt -ør -æl (D., vestslesv., Vejr.);

skæjt -ør -æ (Vens., Sall., Mors). —

1) sætte benene på tværs af hinanden, som når man ingen styr har på dem; *skæjt mæ æ bjén* (D., vestj.), gå skævt på benene; jfr. franske, skejtre. — 2) løbe på skøjter; se 1. skejte.

skæjtel, no. *æn ær skæjtel* (Andst), en skævtbenet person.

skejter, no. *æ sær skæjter* (Løgst.), om en el. får, der „skejter“ på benene.

skejterskrue, no. torveskrue, kubeformig stak af tøv, se Mejborg Oske II 95 (Herning), om ægte?

skejtet, to. *skæjta* (Bradr.); *han gær æ- o æ bjén*, æ: sætter fødderne indad under gangen.

skejto, no. se skindto.

skejtre, uo. *skæjter -æ -t -t* (Elsted); = 2 skejte 1; *skæjter o æ bjén* (vestj.); *æ jør æ skæjter æ bjén* (Løgst.).

Fæderg Dyak Ordbog. III

skok, no. uo. se skik, skikke, skæg.

skokop, uo. *skijokop æn* (Varde); den udhulede del af skoen.

skeldo, uo. se skænde.

skellobasso, no. se skjelbasse.

skelet, no. *skelæt* i best. -a flt. -ør (Vens.); = røsm., lænord; i udtr. som: *høj æ hôte blæsen te æ sk-*, æ: afmagret.

skelto, uo. se skjelte.

10 **skelværk**, no. se skilleværk.

skomad, no. *skijomad de* (D., vestj.);

skijomaj (Søviind); søbeinad.

skemp, no. uo. se skimpe, skimte.

-skon, afledningsendelse, se hvid-, lækkerbud-.

skonkel, no. se skindkjole.

skenne, uo. se skjenne.

skenning, no. „de løb, imens morgengudgen endnu lå i græsset, „skenninger op“, æ: aftrådte et slags grænsekel mellem de forskellige lodder i engene, (Valsb.), Fb. F., H. s. 63; mnt. scheidung, Sch. Lübb.

skontj, no. se skinte.

sker, uo. se skjære.

skeskast, no. *skijsskast æn* (D.);

skiskast i (Vens.); handtaget på skoen.

skesluge, no. *skesluk æn* (Bradr.); hulningen, koppen på skoen; se sluge.

ski, no. se skid; udbrus, se sgu.

skib, no. *skif æn skjær* (D.; vestj.);

flt. *skiv* (Lindk.); *skjød æn skjib* (Agger);

skjib æn best. æn flt. skjib (Lild); *skib* i best.

skiba, flt. *skib* (Vens.), også nok: *skib* best.

skiba flt. *skib*; *skiv* et best *skivet* flt. *skiv*

(Støvr. h., Århus); flt. *skiv* (Søv., Elst.);

skiv et best. *skivet* flt. *skiv* best. -æn (Tved);

skib best. *skibet* (Saxild, Tiset); *skiv* et

(Hjært); *skiv* et *skiv* (Agersk); *skif* et

40 *skisf* (Sundev.); *skæb* et *skæb* (Fjælde, plit.

skæp flt. -æ); sædvanlig i rgsm.'s betydning om et større fartøj; en undtagelse

gør egnen ved Rkb. og nord derfor. Agger,

hvor skib betyder fiskerbåd; *skjibæn fœk di*

dœd hjærd, *hwœæl dœn wœ moj hœwœrœrd*

(Lild s.); *æn dœ skjib* (Lild), Frus VN.

162 b. Sgr. XI. 91, uden levendes medfølge;

hœ skjib te wœne (Vens.), have skib til

vandet, æ: have det ene således at det

50 passer til det andet, have hvad man skal

bruge; *stœ som æn mœn æ skiv æ drœwœn*

frœ (vestj.), stå helt forvildet og fortabt;

wœ skjær di wœ fœrdig te æ sœk mœ hœd

dœ o lœwœn (vestj.), vore både var nær-

ved at synke med både døde og levende; „di, der høf, ska jø nok øver død skibe“, Grb. 52 184, o: med baden; løber af stabel m. m., Tr. pop. XIV. 385 flg.; døbes og gives navn (alm.); jfr. Meyer VII. 244, Tr. pop. VII. 385, XII. 449, XIV. 390, Schlot Fkl. des pêcheurs 135, Ons Vksl. XII. 89; besværg, Thorkels. 101; — ved prøvefarter kastes småmont til børn på skibbro, Heimdal 15/a 03 (Åbenrå); Svend 10 Tyskæg lokkes ombord over to skibe, fanges i det tredje, Jonsv. S. k. 36, jfr. Hgood 286; sk. liggende udenfor dør, Kr. Alm. V. 294, 71 (Thyborøn); sætte blus op for at sk. skal strande, (s. d.), Kr. Alm. V. 290, 59; *ø skif stæ* (Vaisb.), o: lange, strøede skyer står på himlen, jfr. Noas ark; *Hjelmqvist B. Namn 37*, Mannhardt Germ. Myth. 366 anm., Liebr. Gerv. 2, Ons Volksl. VIII. 235; Folkl. Journ. VI. 97; sign luftskibet fra Magoma, Gr. Mythol. 2 604, 1042, Meyer Åbergsl. 88, Montanus Volksf. 37 flg., Folkl. V. 312 (Irland), fra Kongespejlet k. 11; se 1. ark 2, skibe; — et dystløb med både og omkørsel af en søm skib takket båd g. gaderne, for at samle penge ind, har været alm. i søkøbstæderne; optøget drog gennem alle Helsingørs hovedgader, bestod af en færgelad på hjul el., hvis 20 det var snevej, på kjølke, den blev trukket af handfaste folk; båden kunde rumme både fader Neptun med sin trofærk og sit vældige skæg, der gik lige til bæltstedet og bestod af opplukket hjæret værk, og hele hans hofstat af havmænd og havfruer, der var forfærdelige og dejlige at skue, samt hans musikbænde, der gjorde en infernalsk musik på store musungeskaller, messingbæk- 10 kener, idtienger og trompeter. Der gjordes holdt udenfor enhver større købmands og skibsklarerers hus, hvor der af fader Neptun udbragtes en nådig hilsen til husfaderen, der kom ud og fik tilsagn om proper behandling tilsøs, Museum 1892 s. 157, jfr. David, Fr. det gamle K.'s København (1881) II. 326, Morgenbladet 1892 nr. 52 for 2 Marts, Troels Lund, Fester s. 167; jfr. Grimm Myth. 2 237, 242, Liebr. Dunlop s. X anm., Schindler 138, Linsnel II. 65 Folkl. IV. 307, Trad. pop. II. 264 (Engl.), Folk. XII. 308, 313, 476, Mhardt BK. I. 555, 593 flg., Usener StS. 119 flg.

126, „carrus navalis“, deraf *carneval* = *skib*; — sk. begynder at synke, til der søg fattige almisser, Thiele I. 342, Kr. Sagn VI. 217 ned.; — sk. står fast, for der er en synder ombord, se JK. 271 og Gr. DgF II. 5. i nr. 33, VI. nr. 376 ned. ledn. m. m. henv.; bundet ved trældom af vætte, se Kr. Æv. III. 170, Sagn I. 47, 194, VI. 330 14, Sande II. 273, Bondes Hist. 129 Wigstr. II. 85 ned., Sære Hafi S. 16, Dyrklou, Nerike 71, Amins. IV. 20, V. 19, VII. 78, Arnas. I. 542, 141 Fomt. I. 26, Didr. S. kap. 18, jfr. DgF. nr. 3, Folkl. XI. 195, Joyce 168, Raist. Sagn 178, Hgood 319, Busk Rome 26 og Urquell IV. 271 (Tyrk.), Folkl. VI. 98, VII. 338 (Indien), Art. Pascha 74; forl. at glemt; Wolf N. S. 266 flg., 685 og 16 genbillede vil ikke videre, Hgood Kunst I. 341, Rambaud 175 (Indien); da *hans* billede hortlæres, Tr. pop. XV. 402, stans af gedde, Kalev. XL. 91, jfr. Bassett s. 11 Melus. V. 250; af druknedes sjæle, P. Am IX. 17; af havguder, Nihongi I. 220 fra kvinde drager det, Usener StS. 135; — sk. med flag af guld og ædelsten S. IV. 19; ravnsort sk., Sgr. XII. 87 i sejlferdigt skib til at søge prinsessen S. V. 163; et skib bygget af m. sags 22 Sgr. XI. 171; uden en eneste knast, 14 Æv. s. 91; et stort orlogsskib, Gr. G. d. M. II. 7; et stenskab, Arnas. II. 46, 362 128 Folkl. Rec. V. 171 (Irland), Amer. Folkl. I. 157, III. 266 „a stone canoe“, VII. 107 jfr. stenen, hvorpå St. Jakob sejler, D. nr. 100; et blyskib i ævent., Kr. Æv. s. 215; jfr. Vang, Reglo s. 39; mesant båd; — sk., som går over land og vand JK. 3, Gr. Æv. I. 212, Gl. d. M. II. 28, 8 Sagn VI. 179 305, Æv. III. 215 291 og Asbj. I. 101, II. 84, Tvedten 136, Wal. II. 110, Bondes Hist. 265, Åberg S. nr. 2 33, Arnas. II. 496, Mhoff 221, 300 45 Pomm. Volksk. III. 50, Gr. K. M. 224 Myth. 2 1227, Gonzenb. II. 96, 248 57 Weinh. Volksk. VI. 168, Köhler K. S. I. 191, Liebr. Dunlop 174 b, Magy. 316, 389, 392, Poest. Lappl. M. 107, M. II. 162, Trad. pop. II. 215, IX. 274 2 Øverl. s. 5; et par skier, der løber i rack op og ned ad fjæld; Jonv. 2 heste og vogne, som kører på land vand; skib af blytaget på en 14 sejer af sig selv, Gr. GdM. I. 107, 10.

II. 319, Asbj. I. 13, lignende skib
 mos, lang Custom & Myth s. 99;
 der kan rummes i en vestelomme.
 I. 272, J. K. Æv. I. 20, Arnas. II. 496.
 Bladene i Gylfaginning k. 43, Yng-
 S. k. 7, Grimm Myth. 2 197; Liebr.
 367: skibet af dødningsegie.
 II. 3. 519, naglar se Gylfaginning
 I, jfr. telt, som kan gømmes i
 Arnas. II. 372; — sk- klippes
 I, s. 4 er det der, Kr. Æv. III. 83,
 bringes ved at tegne dets billede.
 II. 163; ligeså Virg. Simr. Volksb.
 s. 161; skibet tegnes som bliver
 Magyar T. 103-107, Sunrise
 38. 42. 44, Hearn Jap. Miscellany
 45. 50, Annuaire d. Tr. pop. 1887
 2: — kæmpeskibet, som ej
 skagen ind, se Sgr. VI. 208. 91.
 91, Kr. Molboh. 119 377 379, jfr. 20
 II. 239 „Retanu“; Sæve Hav. S. 16,
 „Ret“; Asbj. III. 311, Mhaff 235, Hans.
 13, „Mannigfald“, P. Volksk. V.
 olk. Rec. I. 246, „The merry Dun-
 der“, sign. Folkl. Journ. VI. 154,
 II. 160 208, Tr. pop. XII. 390,
 ch. V. 247 (Ærk.), Bassett 349, Ma-
 361; — dødningskibet, døds-
 beret. (s. d.), jfr. Thiele II. 173, Kr.
 144, V. 606, Strackerj. II. 143 490, 40
 164. 223, Folkl. Journ. V. 189,
 187, jfr. om disse eventyrlige skibe,
 67, s. 150, „les vaisseaux fan-
 100“, Melus. II. 134. 159. 208, III.
 331, VI. 259, Tr. pop. XI. 330, XII.
 „ave di Caronte“, P. Arch. IX. 18,
 N S. 212. 130, Ons Vik. XII. 5, jfr.
 343 fig.; — sk- med tale og
 forstand, se Arnas. II. 8 „skipa-
 jfr. Liebr. Volksk. 365, Floam. S. 40
 Grönl. hist. Mindesm. II. 137, Fridth.
 6, Th. Viking's S. kap. 21, Rafn
 II. 77. 363, Thork. 75, Joyce 64,
 dædernes sk-, Odys. VIII. 557, jfr.
 II. 246: larm ombord dag før
 — sk- går på 1/3 time fra Norge
 189, Kr. Sagn I. 417. 38, Eftersl.
 16; i én nat til Trondhjem, Grb.
 fra Bornh. t. Lybæk, Møller, Bornh.
 fra Kbh. t. Island, Arnas. II. 124, 50
 154, Strackerj. I. 323 m. q. r.
 Wolf N S. 470, Urquell IV. 134,
 Etr. 219, Folkl. Rec. III. 42 (Ital.),
 I. 935, Folkl. Journ. IV. 250

(Grækenl.), Krauss Hexens. 26 b., Amer.
 Folkl. V. 158; — som går af sig selv,
 se trug; — sk- slugt og kastet op af
 kæmpe, Kr. Molboh. 119. 376; — et spo-
 gelseskib ses som varsel for stranding,
 Kr. IV. 253. 362, Eftersl. s. 193, jfr. Arnas.
 I. 407: en uge efter at alleskibet (huldu-
 skipid) er bleven sét, kommer det første
 skib til Rejkjavik; Folkl. Journ. V. 189.
 (Cornwall), jfr. Tr. pop. XIV. 615, XV. 9,
 Ons Viks. XII. 88; — sk- m. fanden om-
 bord synker, Kr. Sagn VI. 42. 138 186. 524;
 fanden henter i eget sk- herremand, Kr.
 Sagn VI. 45. 145; — drikker hône af ægge-
 skal, forliser sk-, Thiele Overtr. nr. 170,
 ligeså når sten kastes over sejlede sk-.
 Arnas. II. 550, Liebr. Volksk. 370. 14;
 knager det i sk-, varsles storm, Kr. Sagn
 II. 44. 17, jfr. Grettors S. kap. 38, Pet.
 Isl. F. IV. 230; ben af svane i sk-, for
 at svane skal give stormvarsel, Kr. Alm. 2
 III. 151. 27; — lig i last på skib bringer
 ulykke (vist alm.), jfr. Bassett 135, Shaksp.
 Perikles III. 1; — død sat ud på sk-
 jfr. Gylfag. 49, Snufjötlaok; Weinb. Altn.
 Leb. 479. 483. 495 m. henvisn., Grimm
 Myth. 2 790, Liebr. Gerv. 149. 153; se
 endv. Rochh. D. Gl. I. 174, Tylor Urgesch.
 454, Achehs Afr. I. 154; skibssætning afb.
 Runa V. 47, Sæve Str. S. 7; Møller Vor
 Oldtid 658 ned.; — alm. om overtro
 knyttet til skib, se Strackerj. II. 143. 490,
 P. Volksk. VI. 124, Temme, Pomm. s. 346;
 sk- drejer sig tre gange, som det ej vilde
 ud, Thorkels. 173; sk- s. vender stævn
 mod Grimsø, skal ej strande, s. 199;
 tyve skibe skal strande, 1861 er 19
 strandede, s. 207; — om sk- lyder gå-
 derne: *hva æ de, dæ plåger o plåger,*
men dæ blyæw egen fur? (vestj.), jfr.
 Sgr. VI. 56. 525, sken Z. f. M. III. 351. 74
 (sv.). Simr. Riths 53, Joos nr. 150; *a æ*
föj i æ skæw o smæj i æ emides, a hæ
læwæ værdæn roit o egen knær mi fugeð-
spor? (Vejle), jfr. Gr. Gl. d. M. I. 234. 14;
 skoven er min moder, jorden er min
 broder, jeg har vandret viden om jord,
 ingen kan finde mit fodspor, Sgr. IX.
 111. 364, jfr. IX. 141. 479, VI. 56. 525, III.
 183. 983; el.: jeg er skovens skjønneste
 datter, farer mange vilde veje, men ingen
 kan finde mit spor, Sgr. VI. 52. 489, JK.
 252. 62; el.: skoven stanser, skoven van-
 dreer, skoven er min moder, jeg har

vandret mange år, ingen kan mig spore,
Sgr. VI. 21. 275; el.:

jeg er død, man på mig lever,
over levende jeg svæver,
ingen ser mit fodespor;
jeg har ej vinger, kan ej flyve,
har ej ben, men kan dog gå,

Sgr. VI. 48. 437; jfr. Runa VI. 40, W. Gre-
gor s. 80, Chambers s. 110, Z. f. M. III. 17,
Veckenst. Volksk. II. 276, Schm. Märch. 248,
se levende; el.: over levende jeg svæver,
ingen véd min gang og spor, mangen
rig alt hos mig bliver, mangen fattig og
foragt, det har gud alt i sin magt,
(Sønderho);

*min fæd d min fæd,
min mød d min mød,
æ ræjet i huds de
d ino kan spde (spore) min fæd,*

(Agterup); — i mange kirker hænger
et el. flere skibe som smykke ned fra
loftet, vist opr. votivgaver, forbilleder på
kirkeskibet m. hentydn. t. Matth. VIII. 23 flg.,
jfr. Thiele I. 230, sign P. Volksk. IV. 54,
Schm. Märch. 59; — i visen: den tredie
blev til et skib på flod, Sgr. V. 51. 13,
således barn omskabt af stiftmoder;

„det skib, det var udaf valnøddetræ,
og masterne var ligeså,
men vimpelen var af det rødeste guld,
som vajede ovenpå“,

Berggr. Folkes. 3. nr. 91, jfr. Tr. pop. XIII.
366 flg.; — en leg: A., en pige, lukkes
ud; tre drenge vælges 1, 2, 3; A. kal-
des ind og pigen, B. siger: *mi skif æ
komæn frå Wår* (Varde), el. *frå Ilålan*
(vestj.), jfr. fra Skåne, Kristens. Anholt
s. 124. 333, Almuel. III. 101. 359, Börner.
204. 68 flg., jfr. 695. 98, Fb. Bondel. I. 99;

— A.: *hva hdd dæn mæ o får?* — B.:
Meloner, citroner o træj vakre onø pær-
soner; — A.: *hva klæjer hdd di o?* —
B.: den første (1) jeg så, havde grå
bukser osv., den anden (2) jeg så . . . ,
den tredie (3) jeg så . . . — A.: hvad vil
du gøre med den første? — B.: f. eks.
danse med; — A.: den anden? — B.:
give et kys; — A.: den tredie? — B.:
stå for præsten med! el. anderledes om
man har lyst: så nævnes navnene på 1,
2, 3; legen er meget alm. i Vestj.; el.
*dær kdm æn skif sæjlen mæ træj strongk
kål*, så beskrives dragten; *blo bårs, blo
væst, roñ hat* osv., deres bolig: *dær te*

syfær, sæjs karm viðerør te nær osv.
(vestj.), jfr. Kr. Börner. 204. 70, Søylen
113. 155; „hvad sk- er ladet med“, Kr.
Börner. 507, gætteleg; visen om skibet
med de tre grever: „jeg gik mig op på
höjen bjærg“, se Berggr. Dsk. Folkes.
nr. 98 (alm.), jfr. Amins. IV. 11, Et
Liederhort nr. 18; i remser: „skibet gik
til Åbenrå . . .“, Kr. Börner. 183. 21. 26 flg.;
„der kom et skib fra Amsterdam, var
ladet med rug og hvede“, Kr. Börner.
393. 50; „et sk-, der havde hverken
overanker eller nederanker, hverken tak-
kel eller tov“, Kr. Börner. 436 osv. ned
446. 448, Dyrefabl. 24; jfr. Aasen skp,
„kun om større fartøjer, afvigende fra
gl. Norsk skp itk., som også kunde be-
tyde båd el. færge“; se skipper, „båd“;
„bly-, damp-, ”dannebrog-, fjord-, guld-,
hav-, knub-, kobber-, midt-, pulsvåd-,
sejl-.

skibbojle, no. holdes af fisker-
2den, 3die el. 4de juledag ved den år-
lige regnskabsopgørelse for laget, Krist.
Almuel. IV. 35. 89, Jyll. I. 49; jfr. hval-
bojle.

skibbro, no. *skibbro æn -ro* (Sunde-
ved); = rgsm.; en gade i Ribe hedder:
æ *skibesbrøp* (D.).

1. **skibe**, uo.

skjib -er -ed (Agger);

skib -er -s -s (Vens.). —

1) arbejde med ud- eller indskibning;
uvægen blide skjibe uk vee Løken (Vens.);
våddet skal skibes, el. indlægges i båden
på en regelmæssig og „klar“ måde, så
det let og uden forhindring kan lægges
ud (Sall.), se J. Saml. VIII. 172. 167; *skib
kun uc* (S. Sams), udskibe korn; også: *skib
vej er d skjib djæ gårer* (Agger), ordet
deres garn. — 2) *de skiver* (Elbo h.
Agerskov); *de skifer* (Valsb.), o: læg-
strakte hvide skyer dannes på himlen,
derom hedder det: *væn de skiver i øfær
d nør, skal æn kør æ hø jæn, væn d
æ tøj, mæn skiver et i væster d jæn,
så kan æn læ et stj edlær æn læst*
(Agersk.), jfr. Fb. Fr. H. s. 19; se sk-
arke, skib III. 242. 16; jfr. Aasen skp,

indskibe, ordne; skip.

2. **skibe**, uo. *skib -er -et* (Lyng. h.);
vise sig, komme tilsyne; „der er næ-
der skiver for mig, der går og sk-
for min seng, hver nat“; *hæn i*

ed mæ; jfr. sv. skepa sig, tage

belse, no. *skibels æn -ør* (vestj.,

Lyng. h.); *skibels et* (Søviind s.).

e, spøgelse, genfærd: der stod en

len lige derved og kastede den

over efter den anden. Kr. III. 34,

236, Almuel. IV. 151. 418. Sagn

302; „de æ jost ikki å næ stur

a beile no te sån el gammelt uo

And Frieri, det er just ikke af

stor forlibelse, jeg nu bejler til

et gammelt spøgelse, o: et gam-

mt, grunt kvindfolk; jfr. sv. skepelse,

e-

b-lod, no. *skiblod æn* (Agger);

et af udhyttet, som tilfalder den,

båden.

mand, no. *skima æn* (Holmsl.

mand; kutteren præges af en 20

(Skagen), o: sejler; jfr. htsk

mand, styrmand; mnt. schipman,

ab. matros.

mande, no. *skimur æn bod*

(M.), reparere, sætte i stand;

svær med noget (Rømø).

mandegarn, no. *skimaugdr de*

garn, der bruges til at surre

bord.

ning, no. *skibnæg æn* (Agger); 20

med losning el. ladning; *uø falk*

udd

anker, no. i tim.: *hva ka de*

do ldr æn skirsugkr hjem o æ

er do ær i hævne? (vestj.); St

hundet til sk-, Thiele I. 228;

amøddet af sk-, I. 200 (Næsby-

roby).

objærgning, no. *skibsbjærg*

ing; bjærgning af skib i havsnød. 20

bryllup, no. efter at skibet

get sejl og tovværk anskaffet.

med skibsbrylluppet, hvortil alle

med familie, slægtninge og

var indbudne, og hvor det gik

al save) med en god fortertning

ed en munter svingom til langt

sten (S. Ho); se Højskolebl. 1884

s. 375

brækning, no. *skibsbrækning de* 20

stumper og planker af et op-

skib.

efart, no. *skivesfart æn* (D.);

(Søviind s.); = rgsm.

skibeflage, no. *skivesfald æn -ør* (vestj.);

et stort stykke vrage, som dækket el. sa-

den af et skib.

skibefolk, no. *skibefolk best. -æn*

(Vens.); søfolk.

skibshund, no. *skivshund æn* (D.);

= rgsm.

skibskiste, no. *skibskist æn -ør*

(Lild s.); = rgsm.

skibsladning, no. *skibsladning æn*

(Andst); *skibsladning æn* (Sov s.); *skibslad-*

ladning i best. -i lit. -ør (Vens.); = rgsm.

skibaniise, no. = rgsm.; væger for

skibet, Kr. Sagn II. 44 17. Wigstr. II. 213.

227. 247. Sæve, Str. Sager 16; jfr. ntsk

klabautermann, Strackerjan I. 394. 255.

Temme Pomn. 300. 346 flg., Urquell

I. 134.

skibepart, no. *skibepart æn* (D.); =

rgsm.; *sæt pæg i æn sk-*.

skibsvrag, no. *skibsvrag æn* (vestj.);

vrage af et skib

skid, no. *skid æn skid* (D., vestj.,

Thy, S. Hald h.); *skie i best. -i lit. skij*

best -æn (Vens.); *ski æn ski* (Søviind s.);

hært; se historien Kr. Almuel. II. 41. 113

„Per Syttenskid“, dog også = lort; ordet

er ikke usommeligt; når en lader en

vind gå, kan han sige: „hulfø-mæ“? el.

„hønæg“? derpå svares: „ææn de æ hønæg,

så sku skam hæl bi.“ (Brandrup); „var

det dig, der slog den skid?“ – „nej, a

slår dem aldrig, a tykkes, det er nok

med at gøre dem husvilde“ (Skanderb.),

ordspil; *do skal et mō æn star skid æn*

æ rōw ka hæl te (vestj.); *æn skir d æn*

skid ær dli d fd (Brandt.); *høj slap i*

skij el. røic i skij dæ sæ (Læsa); *de*

komer o ham som skid o kal (vestj.);

slo skij løs; slo i skie (Vens.), slippe en

hært; „så fur røetli som i skid skij

uæn uo i lyjre“, Grb. 160. 5, så for

stagen som en sveden hært oven ud af

lyren; *a uel æc ji i skie fdr æ* (Vens.);

han fårer, som æn skid i æn par læjre-

bøgar (Løgst.), Sgr. V 32. 198, om den,

som farer sanseløst omkring; se I tis,

do ku næmt fd bælær skij uo æ (Vens.),

kan siges hånende til den, der nægter

at gøre et arbejde på grund af at det

er for svært; „dæn uo mæ skærked.“

sd æ dæjn om æ skid (vestj.), siges, når

en får en bet i kortspil; *no ku ei hā*

æn skid, no ær æ hān uoqæn! (Malt).

ikke har leg^a; jfr. Aasen skiten, isl. skilun.

skiddensfærdig, to. **skiddensfær** (D., Andst); = ræsm.

skiddens hund, no. i Um.: *skiddens hund i st?* (Malt); *o: pokker med det.*

skiddensmarked, no. et marked i Vborg d. 22. Novb., Kr. VI. 321. 70.

skiddens Mette, no. en vipsjært, = Mette.

skidderik, no. **skidderik æn** (Agger); **skidderik æn** (Lem); = skidager.

skiddis, no. **skiris æn -ør** (Lem, vestj.); skældsord, dårlig person.

skido, no.

skid skider sked skul (D., Andst, vestj.);

skir skirer sker sket (Agerskov, vest-slesv.);

skir skirer skør sket (Elsted);

skid -ør skul skit (Agger);

skij skør, ske el. ski, skit (Vens.);

ski skis skei skit (Søvnind s.); —

forrette sin nødtørft; ordet kan ikke be-

kræftes som usømmeligt og bruges i en

stor mængde talemåder, tiest på en for-

ærgelig afvisende måde; *han bløder ad*

dem, som han ved skit o æ pr (Andst);

anton wi æ bud ælor grøve, nær wi el

en skid, ku wi ek hæjer løp (Mors); *a*

do prygl dæg, te do ska skid de bære

en (Mors); *han stor, som han skul skid*

en pæntjer o spæl hal æ en (vestj.);

o den forlepor; do æp, som do skul

æg i en pælfusk yæn trakt (Vens.); *o:*

en usikker stilling; foragtelig afvisende

vers ær doñe skjæ (Vens.); *ø, ve do*

et skid (vestj., alm.); *vel doñe hop d*

et ræg d skjæ utan fæen æ (ad) *jæen*

et (Vens.); *å, æ do et skid en perævals*

et, te do et ræg d skid o drek rø snap-

et hær fra o ad te Kjøbenhavn! (Andst);

der kan svares: *så ku do ræg baqater*

et samst dpt el. æl do et kryp o skid o

et ndr æ hær et en gosraflon (gåseskrog),

så skirer a mææl i æ kol, Kr. Alm. VI.

213 ss. *o: regner jeg ikke kålen; a bløp*

så glø, som di ku ku skit by min løner

ful (Vens.); *han skal et troge, te han*

ku skid mæ o æ nijes el. skid d falk

o æ nijes (vestj.); *o: give en glosér, op-*

føre sig vigtig mod en; dær æ mæd mæ

æfey, de ka et nøl ædæn o skid æt hæn

et (D.); *o: øde penge el. gods uden mål*

og mæd; hvad man ikke agter, skider

man i; a vel skjæ dæ æ stoc (Vens.); *no*

skid a dæm et stæk som et træde læ?

(Tåning); *el. a skjæ dem æn stæk lisd*

stuvør, som de hæf a mi røv (D.); jfr.

a skider både ad jer og i jer suppe,

Kr. IX. 305; *a skider i djær sur grød*

(vestj.); *o: gider ikke haft grøden; a vel*

skid dæ æn stæk te æn fiolatræg, ku do

et spæl o æn, så ku do sy o æn (Malt);

han sked æp te æ fjær læf el. bødæ ævør

læter o taq (D.); *o: havde vældig dæmhe;*

dæm ka sæt skid, dær hær æ røv ful

(vestj.); *o: rige har let ved at give penge*

ud; a skjæ ic æ (Vens.); *skid o skyd*

æfær ij ær (Agger); *o: gøre dumme stre-*

ger og give andre skylden; do skul et

skid wæter æn do ku ækræg, så skjæder

do æp di hæl (Mors, figurl.; *mæ skul*

enæ skjæ mir en mæ ku ækræg ævør (Vens.);

de æ gdt skit d æ sækæl, dær æ fæj

we ærmæstj! (sts), kan siges til en

dreng, der mener at have gjort noget

stort; *de vel æfær a æ stæj!* — *såj han*

æ dræg, da ku han il skjæ (Brandr;

vestj.); *de wær dæ æn skam d skjæ i*

ærkæn d læ præsti bæ æ uk (Vens.); i

et hyrderim: Rærbæk rotter di skider i

dje potter, Kr. Ordpr. s. 504. 609, hæs-

ord af Dæstruperne mod dem fra Ræ-

bæk (Hundsted og Gislum h.), i Lyngsø

skider de i deres hoser, i Torndal bæres

det ud i poser, Kr. IX. 129. 339 (Vegger-

by s., Horn. h.); *Fævsing Kædukke, de*

sked i djæ krukke æ gæmmer et te posk

æ æder et te djæ julæwens nætte, Kr.

IX. 131. 345 (S. Hald h.); lægen, som ej

på anden måde kan gøre sig forståelig,

spørger: *kan hun skide?* — *hun sked*

igær et stykke, netop som det stykke

pølse, fæ'r dæ putter i munden, Kr.

Molbøh. 57. 182.4; jfr. Lidmål 45, Trad.

pop. I. 232; *sk- i anden mands bukser*,

Kr. Alm.² III. 28. 02; barn skider i mad,

det røres om, Kr. Alm. III. 74. 259-62; historie om at sk- en grukedel fuld, Kr. Alm. II. 191, jfr. Ndl. Volkssk. III. 205; — ved at sk- bortjages ellefolk, se Kr. Sagn II. 15. 51-53, jfr. V. 587. 68; sagn Fritz 2 alfrek, forrette sin nødtørft, o: det, som driver alfer bort; man må ej sk-, hvor spøgelse er sat ned, Kr. Sagn V. 479. 87; jfr. vil der ikke blive smør, skal man sk- i kærne, se Schutte I. 144, Urquell VI. 101, Jahn Zaub. 16; bjærgfolk skider på bondens tallerken, Kr. Sagn I. 139. 520-525, Thiele II. 242, jfr. Urquell IV. 197; drenge på bjærgmandens, Kr. Sagn I. 32. 143; i nissens skål, Kr. Sagn II. 77. 142; jfr. Wigstr. II. 115 flg.; „det er spået, at en Jyde engang skulde skide en Fynbo, derfor ser han sig om, om han ikke skulde være kommen“, andre siger, at det er en Morsingbo, der skal gøre en Thybo, se 20 Kr. Mulbohist. 62. 197-98, jfr. Arnas II. 2 flg., Z. f. M. II. 158; Skaming skal skide Småbønding, Wigstr. Sag. 135; okse sked stærkere end helt moglede, Kr. Dyrctabl. 80-82; den, der er øverst på stige skider på sin undermand, Ndl. Volkssk. VIII. 206, (Molboh.); bjærgmanden skider på sin døde modstander for at hævne sig, se Eftersket 188, jfr. endnu Læbr. Volkssk. 368 (Is!); jfr. Aasen; isl. skita; se skid, bukser, Fynbo, Jylland, ønden 747. 35 a, spader-es; blærp-, pøbel-, revl-, rummel-, skrup.

skidearbejde, no. se ligearbejde, jfr. Gr. Tjust s. 37.

skidebakke, no. se Lortebæk, Ludbæk.

skideballe, no. *skjibali* i best. -bali (Vens.); skældsord til en skiden mandsperson; da der bydes en stor kop kaffe, siger manden: „*dyr* o du en gråp skidebale!“ jfr. Kr. Alm. VI. 217. 510.

skidebenneke, no. *skjibnek* i best. -i fl. -er (Vens.); = skidderik.

skideblære, no. *skjibljø* æn -rø (Søvind s.); skæo, til en dårlig person.

skidebud, no. se herrebud.

skidebukse, no. skældsord; til søvrig kan siges: „*dyr*, skidebukse, imøen skal du ha en bygrøse!“ (Vens.).

skidebølg, no. *skibølge* æn (Søv. s.); = skubblære.

skideful, to. *skidful* (vestj., D.); overmåde beruset.

skidehejre, no. *skidhæjr* æn -er

(Malt); *skihæjr* (Tåning; Sundevad) — 1) en fugl, ardea; navnet stammer fra at træerne omkring deres reder træder af deres hvide ekskrementer; jfr. schott reither m. fl. navne, P. Volkssk. VI. 137 — 2) skæo, en slet karl.

skidehejring, no. *skidhærring* i best. -i fl. -er (Vens.); = skidderik.

skidehus, no. *skidhus* æn (vestj.) *skijhus* i best. -i (Vens.). — 1) vandet der møt ham tõe; *dær jæn fræ Sur o dær ndæn fræ Brus*, o du jænør ham æ præstes skirhus, o dær sejer han, *dæn dæn idæn ær* (vestj.), remse, sagtens er præstens det eneste, der kendtes; bønnene forrettede deres nødtørft i askegraven om vinteren, ved den nor side af huse om sommeren, somme steder havde de en balle til det brug, Kr. Almuel II. 45. 134; voksne i stald el. ved husene jfr. Sundt, Renlighedsstellet i Norge (1891) s. 259 flg., Kr. Alm. 2 III. 28. 01; æn *skidhus* kald, en slet person; *dær æ stillet i skidhus* (Vens.), kan siges, når der er fire personer tilstede i en stue med samme navn. — 2) skældsord til et kredsfolk (Vens.).

Skidehøj, no. se skidebakke

skidekasse, no. *skijkas* æn best. -i (Vens.); skældsord til et stort, skiden kvindfolk.

skide knægt, no. *skide knægt* æn (D.); *skidknægt* æn (Søvind s.); *skjipknægt* i best. -i fl. -knæde (Vens.); slet person udtales ofte som to ord: *høj hør skid knægt i li skjipe knæde* (Vens.).

skidemot, b.o. *skidmudt* (vestj.), om den, som har overmåde travlt; *hår sk-*; 4. se mo.

Skiden-Katrine, no. *Skiden Katrine* (Lem), = ruder seks, skidmads.

Skiden-trint-om, no. en ond ånd, se Knebelhoved, Dama II. 28.

skider, no. *skidar* æn (vestj., Flm), *skirær* æn (Lem); *skidar* æn (Søvind s.); en slet karl, jammerlig person; *hær æ do får æn gammel skidar, må æ spær* (vestj.); se rum-, spinat-, stue-, vej-

skidesat, to. *skijsat* (Vens.); skæo således, at man sidder fast, ej kan komme videre; en fattig mand, som har et uheld, en besvangret pige er sk-

skidestol, no. *skidstol* (nordsj.); gangstol for barn, sagtens også natstol.

skidet, to. *skidj* fl. → (Sov.); *skeds* (N. Sams.); bruges om får el. kalve, der er overklistrerede med gødning omkring lændelen (Sov.); om får, der har dunkløb (N. Sams.), må være samme ord som: *skers*, mørvet; *sker* de, snavs halvfylgende gødning (Elsted).

skidetravlt, bio. *skidtravlt* (vestj.); overmåde travlt.

skidetrængt, to. *skidtræng* (vestj.); *skidtrængt* el. *-træng* (Vens.); trængende at at forrette sin nødtørft, fig. *sk- /dr*, med heftig attrå efter.

skidevild, to. *skidvild* (vestj.); helt forvildet og forvirret.

skidevom, no. *skidtræng*, *skidtræng* (Sov.); Kr. Alm. 2 VI. 26. 85, hansord fra frøkene i Skads herred.

Skid-i-mumme, no. navnet på en bet person i eventyret „Bådsmand Ole“, 20 Kr. VII. 292; er -mumme brunsviger el? se Grimm Wh.

skidne, no. *skiden skidner skidnet* (Andst), gøre skiden: *han æ slem te o skiden hin tøj*

1. **skidt**, to. bio. *skut* (alm.); slet, ned; *nur skut søfolk* (Lald s.); også: *almøj æn skids knægt, kuen* (vestj.); se *skid-knægt*; *æn skut mejsk* (Vens.); *æn skut pærsonen* (Agger); *I æ nu skut bar* (Agger), nogle slemme børn; *de æ no skut lram* (D.), noget dårligt gods; *de æ æ skut knæ* (Vens.); især om slette forhold: el. formuesforhold; *a æ grøw æt tapar, rufn skut øver de hjøle* (D.), 2. 32; *ud får æ skut idd*; *æ ær ek sd æ skut i mi huges*, jeg har overmåde godt i mit hoved (Agger); *di hår ær sd skut, sden di ka fone ær* (Agger), deres hår er så slette, som de kan blive; *de æ skut mæ Læst, hun ka et hu pnhkager* (Malt), Alm., når det står slet til med os; *de æ skut mæ udr Las, di sæjer, æn dæker* (Andst), siges, når noget ikke går eller ønske; *de æ skut d ær skut, æ æ ær d ær ræn syg* (Lald s.); el. *I dæt æne dua* (Vens.), udtrykket er brugt jfr. en historie, Ellersl. s. 79. 70; A. „kan du sige mig et godt råd, a er æ skut?“ — B.: „du skal have et 20 råd rådne kartofler og en skæppe hyk- met“, Kr. Ordsprog s. 545; *kæn skut ærj* (Elsted, alm.), ordspr.: køre mæg sd have uheld med noget; præst fik

egenavnet „Skidt-Ole“, Krist. Sagn IV. 301 978; se *råle*, *hænge*.

2. **skidt**, no. *skit* de (D., vestj., Agger, østj.); best. *skits* (Vens.); *skit* (Lald s.); *dit de* (Fjælde). — 1) skarn, snavs; *æn skal et ær ræj fd de skit, æn ka lue æ si* (D.), jfr. Kok, ordspr. 103. 1156; *de ræjns, skers, klærs skut o moq* (D.); *de jæn æ skut, de ant æ moq* (Andst), 2: det ene er som det andet; *gå væk, skit, la moq kom fræm!* (Støvr.), 3: gå af vejen; *d skut, d skut o lort!* (Lindk.); *hæn hō pæn som skut* (Sovind s.); *de ær et ær o læ sæj træn i æ skut a ham* (vestj.); *han ræn* (regner) *hæn et fd de skut, han træn o* (Andst); *de blyær te skut, lisom bagerens mæjstær- stek* (Randers), tvetydighed mellem blive til sk-, 2: 1. mislykk-s, 2. blive til mæg, altså når det er spist og fordøjet, jfr. Sgr. V. 35 22, XI. 123. 271; *næ skitot grøw dæo skamelen, sd ska dær sæjes* (Årh.), ordspr.: *dær æ lisemøj uen te som skut* (Vestj.); *skit ær æt, huden æn rænær æt, o jo mijær æn pærær æ æt, jo mijær lœdær æt* (vestj.); *let skut æ gât, slet æ æ bæjer!* (D.); *liqn jæn æ æ de skut, dær æ te* (D.), omtale en på en særdeles nedsettende måde; *de jæn æ skut o de ant ær et bæjer* (D.); *de jæn skut ræker æ dæ hqjæn; de jæn skut æ lisom de dæ moq* (Vens.); *a sær hær- kæn fjæt ælær skut* (vestj.), 3: hverken det ene el. det andet; *de æ jæn, dæ ka tre d skits* (Vens.), 3: få ende på sit arbejde; *ei kæn idæw, mæn de blœw te skut* (3: mislykkedes, mæn sd koet ei grød d æt, d di blœw grøm! (D., ligeså S. Jyll.), slgn Kr. IX. 248. 22 (Ning h.); *„dæ leger de skut!“ sd hun kælenen om hens smør*, Sgr. V. 32. 197 (Lægster, alm.); *d skut o lot, slo æt i æ hals, sd ka do ænda dæk æt æn!* (D.), spøgende opfordring til én, der vægrer sig ved at drikke en dram; fremdeles: *hqj træng, hqj grød gul i jødæni, mæn hqj sær skut i nœw*, se *gjølmæg*; *no ær hqj æ æ ka høl skits frø æ* (Vens.), 3: ved at kunne klare sig; *but skut væk o fæ pæ i æ sæj* (D.), om en dårlig handel med dårlige sager, el. *slep skut o ta moq* (vestj.); *de flœw ud æ ham, som skut frd spēkal* (D.); *de flye frd hum, som skut frd spē kal* (Vens.), det flyder ...; *i æ skut*

gror æ pøq el di samler pøq i æ skit (D.), 3: samler penge ved deres skidenfærdige husvæsen; *I klomper jær samal i føre nøger o skit o moq, te de æ grøyr o læpk o!* (Vejen); *skit, hua ku de kdst!* (Sovind s.), 3: pokker med det, hvad kan det koste? fortælling om: så lidt skidt i maden, som mulig, Kr. Almucl. III. 79. 281-82, III. 2 29. 188, jfr. s. 49, SkS. 137; „med skidtet fordrev jeg rotter og mus“, Kr. SkV 44. 12. — 2) en slet person; *de ær æn skit i ham* (D.); *nær skit komar te ær, så wød di et, hwar di wøl iøgr* (Mors); *skit ær æltør væst* (D.); *æn aka æt skit hot o et sips te et* (vestj.); *håå skit et tål, wå skit et bløwæn nøwæn* (vestj.), det var altsammen skidt, ligesom Vindum-Overgards folk, Sgr. III. 41. 90; *æ skit brøder ælti æ tøj* (vestj.), vistn. en lvefydighed mellem 1. snavs, 2. klodset, 30 dårlig person får arbejdstøjet i stykker; jfr. arrig 3; *de æ skit læs-mals*, så æ drøyr dm hans får o muscor (Thy); *de bets skit!* om et barn; *de ær æ sluc skit!* et slet kvindfolk (Vens.); — 3) spøgern, genfærd (vestj.); det var vel ikke andet end . . . skult; Bjørnshøj, den var der virkelig skidt ved, Kr. IV. 3; jeg er så kjed af at være skidt, efter at jeg er død, Kr. VII. 111, 3: blive til et genfærd; de kunde snart ikke være der i egnen for skidt og mog, Kr. VIII. 69; „Jens ku nåk sil skøn åpd, de de wa skit åpd far“, Grb. 200. 20; — 4) ukrudt; *dær æ møj skit i æ hæwer* (D.); *æmð skit te!* (Malt), i kortspil: dårlige kort, ej trumf; *no kah æn snar il jols æ æmir skit te* (vestslæs.); jfr. hund-, kattel-, loppe-, løbe-, rive-, rytter-, stamp-.

skidtelig, bio. *skitels* (Malt); temmelig 30 *dårligt; a kom sk- nåk frå æt; de æltie så skitels te; æ for nåk skitels æwær* (vestj.).

skidtori, no. *skitorie* 2 (Vens.); *skitorij* de (vestj., Randers). — 1) — i gsm. fig.: *di wøl jær ðle de skitorie, di kuj* (Vens.), 3: slette streger. — 2) spøgern, troldgøg; *dær gor skitorij dær* (Lild s.); „jøj åpd æwn robor: høl, høl, dær æ skitorij åpd far!“ Grb. 140. 25; en på vognen råber: holdt, holdt, der er spø- 30 geri på færde; „dær æ jentæn skitorij hwa we gor i jæwæn“, Grb. 48. 107; „kom slaw me spugelsær æ jentænær æ ðle sønt skitorij“, s. 109. 2; „dø pløjær æ fæwæ

æt ocsædræwæn møj skitorij æ spøgærj dær omkræn“, s. 167. 6; „håå jæn luns lunt uot Svinning-Sånd fæbi, dæ farres tidt en hæwen skitteri“. And Friern, hærde man kun først været forbi Sv.-Sånde, der færdes til en hoben spøgeri, se skarneri

skidtesyge, no. *skitesyg* (Mors, venerisk syge; ganske alm. tro, at mand slipper den, om den forplantes på frisk kvinde, også Sverige, jfr. Wuttke nr 464

skidtfas, no. *skitfas* el. *-føs* (Vens.) en slet person; om børn, som er nærtæg **skidtfod**, no. *skufuod* (laine s. 1, for Årh.), skæo., „skidtfued bær æsken ud“ Kr. Börner. 100. 71.

skidthæl, no. *skithæl* i (Vens.), = skidding.

skidt-ibag, bio. i tlm.: *æ, ðwæ æð æbag* (Sovind s.), blive bagetter, spøgende

skidding, no. *skitæn* i -ær (Vens.) Agger, Slus), *skitæn æn ær* (vestj., *skitnæn æn* (Rogen s., Sovind s.), slet person; „da skal a inddæ sie, om a æ betål den skitting æ e kowng de hæ stæk arbeð“, Blich. Bindst.; „da min æ wær en skitting, ja ret en sølla mæ, æ æ gik hen æ gynt mæ mæ sæn en pæm stæðæ“, And Friern; „der sad alle de æw skittinger på den ene hænæ“, Blicher Nov II. 642; *di æn no skitænær* (Vens.)

Skidt-Mads, no. *Skits Mads* (ves., Fæno); *Skitmas* i (Vens.); i æwælt æ Asketisen (s. d.). Sgr. VIII. 66; en tomt vittighed i M. Slæwig er at spørge *er mans pær tæper Skits Mads* bær når et tal nævnes, svares: *bir hæn i* Fb Fr. H. s. 148. 77; kortspillet Skitmas (Fæno) kaldes her (D.) *redt* Ane is æ

skitmas i (Vens.), er spillet, og æ seks i spillet; også skældsord, men æ modigt brugt om dreng end om mand æ lig person; se Skiden Katrine, forwæst **skidttæreg**, no. *skitstræqr* fl. (Vens.) slette ærringer; *kaj sku ætstrærn* 10 no *skitstræqr*

skidtvinge, no. *skitwæn* i (Vens.) = skultmads.

skidtvorn, to. *skitwæn* (Vens.) ondskabstuld; *de ær i æ æ- drøyr*, æst skrantende, med slet helbred (Mals)

skidtværk, no. *skitwærk* 2 bes. 3 (Vens.); dårligt gods, se To Nov æ æ hons æ de jå no sk-!

skie, no. uo. se *ske*.

skied, no. se *skede*.

skieje, to. se *skidet*.

skier, uo. se *skjære*.

skif, udhso. se *skippe sig*.

skifer, no. *sifer* el. *siferstijen de æn* (D.); = *rgsm.*; *tæk mæ sifer*.

-skift, to. se *flad*-, *små*-.

1. **skifte**, no. *sknyt æn sknyter* (D.);

sknyt el. *sknyt æn -ør* (vestj.); *sknyt æn* (Agger); *sknyt* el. *best* -a (Vens.); *skönyt*

æn (Angsl.). - 1) = *rgsm.*; *höl sknyt*

mæ si bön; *dær æ moj te sknyt o*

sknyt (vestj., alm.); *di fæk ti ddær te*

sknyt (Andst.); o: i bytte; *gi i sknyt*

(Andst.); skifte holdes af fiskerne et par

dage efter de har indkrævet deres til-

godehavende 2den juledag og St. Hans-

dag, se *Jyll. l. 240*; folkene klagede over,

at de fik ingen skifte på maden, *Kr. VIII.*

97 182, o: forandring; se *fod*-, *hydens*-,

hær-, *mage*-, *om*-, *vejr*-. - 2) de for-

skellige lag af mursten i en mur, jfr.

lup-, *løber* - 3) *sknyt* (D.); *sknyt*

(vestj.); *sknyt* (Thy); *sknyt* el. *skut* el.

hest -a (Vens.), *jordlod*; *høj hør a skut*

æ i carø (Vens.); *hans ty* (kreaturer)

gor o æ hre sknyt (nordslesv.). o: over

alle marker; kun om mose-, eng-, skov-

ødder (Elst.); se *eng*-, *klt*-, *klyne*-, *mose*-,

løve-, *vej*-, *vægge*-.

2. **skifte**, no.

sknyt er *sknyt sknyt* (D., vestj.); nf.

sknyt (Andst.);

sknyt -ør sknyt sknyt (Agger);

skyt el. *sknyt*, -ør *sknyt sknyt* el.

ft. ff. *sknyto* (Vens.); ff. *sknyt* (Su-

vind s.);

sknyt -a sknyt sknyt (Elsted);

sknyt -ør sknyt sknyt (Agersk.); -

= *rgsm.*; *sknyt* (D., vestj.), skifte tje-

neste, jfr. *flytte*; *sknyt klær* (Agger);

sknyt har (Vejr.); brudefolkene skulle

sknye, o: bruden får en guldring og

en smebog af brudgommen og han en

smak-pibe el. urkæde af hende, *Fb. fr. H.*

92 (Moesenskrv.); *sknyt fæst*, *fålk*,

sknyt klær, *næen*, *plus*, *sih*, *tæh*; *hwa*

ær a mæ ham o sknyt? (D.); *di æ vej*

ær o sknyt dæ fæk (Agger); *no sknyt*

ær i æ gæst mæ æ næer i æ hæng

(Andst.); o: slås om det; *di sknyt*

ær mæ æ næer i æ Rybjær hug (vestj.),

Ålborg Amts Nørreherred, el. . . de Har-

resømand, de drak lidkjøb over en hest

i tre dage, el. som de Harresø hunde

(Nørrang h.), se *historien*, *Kr. IX. 110. 176*

el.: som Børkop mænd (Gaverslund s.)

gjorde ved øget, *Kr. Ordspr. s. 524*, el.

lisom æ Skjens mæh, *Kr. Ordspr. 517*

(Hjortlund s.); el. *Harshy hwa* (N. Slesv.),

Krist. Ordspr. s. 526; *sknyt liq om liq*

(Andst.), bytte lige for lige, = *sknyt liq*

öcar (D.), jfr. bytte; *sknyt mæl æ bön*

(Andst.), dele arv mellem børnene; *sknyt*

el. *skyt ty mæl* (Vens.); *sknyt ty mæl*

(Agersk.); *sknyt ty mæl* (Sovind s.),

skifte lyd mellem, o: stifte fred, forlige,

jfr. *lyd*, 1. *skille* 1; o *sknyto te* (Ag-

ger), at skiftes til det; *di sknyto te*

el. æ (D.); jfr. isl. *skipta*, mnt. *schiften*,

Seh. Lübb. „ertheilen“; se *om*-.
skiftobøjle, no. *gilde* som fiskerne

holder på omgang, når de deler den

indkomne fortjeneste, se *Jyll. l. 240*.

skiftehandel, no. *skifthandel æn*

(Andst.); byttehandel.

skiftelands, to. i udtr.: „sk. byg“,

Kr. Almuel. V. 3. 1, o: byg sået i rug-

stubber.

-skiftet, ff. se *for*-, *ud*-.

skiftevogn, no. *sknytvogn æn* (Thy);

således kaldes den vogn, der lusses,

mens to par heste kører hver med sin vogn.

skifting, no. *sknyto æ hest* -i ft. -ør

(Vens.); *sknyto* (Horn. h.), *Kr. IX. 226*;

sknyto æn -ør (Kolding); *sknyto -ør*

(Agersk.). - 1) et barn, som er ombyt-

let af underjordiske, el. miske, som er

taget af underjordiske, se *Kr. IX. 226*;

hæh vir ued æn sknyto (Agger),

o: halvgal, om den, som er overmåde

klodset, ikke at komme tilrette med

(vestj.); „*A hwaer især, hwaer di fåtal*

om æ bön, dæ æ bön fälhy i dæ dæren

(dvergene), *fä mun (moderen) ha fä-*

glæmt jæg æten, föri dæ bön dæ dæ

har (hædet) jan, som æ jänndi (stoppe-

nål) hæler æ næer (saks) i næer dæ

bönt. De tæ a dæ æ næer ænt i söl

sknyto som dæj ænæ kun fäk jæn fäk

hæt jæn bön bön, dæ ænt na næer hos

dæren næ i næer“, *Grb. 3. 40*; en sk-

beskrives som en grim unge med stort

hoved og lange arme el. fingrene var

over halvandet kvarter lange, men ikke

tykkere end en pibespids, og hovedet

var sådan lavet på det, te det lignede

omentrent en skjeppe i størrelse, ja, det var et underligt dyr at se på af en menneskeskikkelse at være, Krist. IV. 31, 35, 36; barn med stort hoved; et hoved så stort og blødt, som en synde, lange sorte tænder; skönt 12 år har det arme og ben som et lille barn, bindes med det ene ben til bordfoden, kan ej snakke ret, ej så højt, at det intet kan fatte, savler, se Kr. Sagn I. 267, 319-20, 298, 987 991 flg. 995, 304 11, jfr. Frøns Vn. 75 b, Wh. Vik VI 52 m. billedet; jfr. Asbj. III 247, Cavall. Wärend II. 1, Magyar Tales XLV; den bgger sansesløst i vuggen, er stum, æder forferdelig, men forlader sit leje og farer omkring i huset når den tror sig ubemærket, jfr. J. Saml. I 204; slig vanskabning har troldre, bjergfolk, underjordiske lagt i stedet for et borttaget mskabarn; således kan et barn "forskiftes" el. "forbyttes" for det er døbt, jfr. Gr. Gl. d. M. I. 147, Kr. IV 5, 8, VI 22, 28. KT 107, 85 (alm.); for at undgå bytningen skal der lægges søks, kniv, salmebog i det nyfødte mskabarns vugge, el. to synde over kors for døren, eller bestandig holdes et tændt lys hos barnet, Thiele Overtro nr. 397-99, el. man skal spytte og pege korsvis over vuggen, Blicher, Vium s. 214; jordemoderen skal korse barnet og lægge kniv i vugge, Sgr. IV. 176, 537; det udbte barn skal have nål i hue og søks i sengestok, J. K. 422, 1406, jfr. Folkev. XI. 393, 203, Wille 201, Nordlander, Myth. S. 30, Nyand IV 31, Wh. Vik. II. 408 flg.; svares der uret ved barnets dåb, kan troldfolk få magt til at tage det, Gr. Gl. d. M. III 102 18, jfr. Nordlander Trold. 146; det må derfor døbes om, Kr. Sagn I. 312, 42; bliver skiftingen døbt, kan man aldrig slippe den og det rette barn aldrig fås, Kr. IV 349, 31; — at det er en virkelig skifting kan opdages, når man kan få den til at tale; moderen stiller brygning an i en æggeskal (s. d.), se J. K. 19, 14, Kr. III. 48, 65-67, VIII. 24, 48, Sagn I 307 nr. 59; jfr. Asbj. III. 247, Wigstr. II. 244, Amins. IV. 116, Nordlander Myth. S. 31, Jkæra 150, Mhoft 312, 125, Strackerj. I. 405 m. 30 Gr. K. M. nr. 39 2, jfr. amm. Myth. 437, 879, Kuhn W. S. I 5 7, 72 60 m. henvisn. 95, 94, Z. I. M. II. 184, Schiller, Thierb. III. 16 a, Gr. Effenm. 37, Hartl Science

113 flg., Yeats 49, Bosquet 118, sgr. Runa V. 78, VI 38; brygge i æggeskal, endelig Maurer, Isl. S. 12, Arnas I 15 el. giver skiftingen en gris for pose (s. d.), se Kr. III. 51, 98, IV. 31 25, VI 20, 25, Thiele II. 278, Gr. Gl. d. M. III 102 18, jfr. Wigstr. FS. 78, 57 58 60 64 Strackerj. 405 1; han lokkes derved til at omtale sin alder, har sét skoven 3 el. 7 gange gro op på en, Krist. Sagn I. 341 nr. 60, jfr. Wigstr. II 244 ned, Runa VI 38, Tvedten s. 17, Gr. Effenm. 38, sgr. Ma. bing 247; sk. kan bringes til at stå på kirkevej el. vej til hellig kilde, se Gr. Gl. d. M. III. 102, 19, II. 76, 32, Thiele II. 243, Kr. Sagn I. 325 nr. 61, Sgr. I 52; jfr. Hazel. VIII. 61, Landh. Lappb. 10, Wigstr. II 245, Gr. Sagen I 115 sgr. Mhoft 315, Wolf Beitr. II. 322, Gols. 20, Gr. Effenm. 203; et hugstøl udpeger sk. Thiele II. 276; men har han forrettet sig, kan man, for at komme af med ham og få det rette barn; varme bagerstene og true med at kaste ham derne oven, Kr. III. 48, 65, Sagn I. 308 og 30 28 40, 53 59, 70, 276, J. K. 19, 14, 122; jfr. Wigstr. I. 98, 135, Ruff I 125, Runa VIII. 30, 13, Jonsson s. 6, Hoffberg s. 104, Tylor Anf. I. 85 (Irland), Folk. II 7, IV 358 21 (Irl.); jfr. Amins. IV 115, st. dyppes i gryde; Hoff. Nerike 238 ned el. vælte vuggen og sepe barnet ned på gulvet mod døren tre torsdagmorgener, Sgr. I. 52, 211, Kr. VI. 21, 27, VIII. 24 25, Krist. Anbøt 70 150, Sagn I. 297 6, 308 1027, 314 33 38 71, jfr. Kuhn A. 424, 227; lægge det i forstuen på et bord og sand, Kr. VIII. 22 40; el. mskab det med prygl, Kr. III. 48 65, VI. 21; Sagn I. 309, 1020, 67, Gr. Gl. d. M. III 102, 19, 20, Thiele Overtro nr. 400 W. 183, Asbj. III. 17, Faye XXII, jfr. Gm. I. 125, 88-91; el. lade det græde ud, jfr. Kr. VI 23, 30, Sagn I 309 30; el. sætte det ned i jorden og pløje over det, for at det lider skade, J. K. 422, 1406, nr. 10, lægge det møddingen, Kristens Sagn. 297, 983 1044 60, 73, Dyrkl. Nerike 7, Knoop Ps. 74; på jorden, Kr. Sagn I 312, på vej nr. 888, på dørtrinnet, nr. 1064; læggeskaller i hovedet på det nr. 1064, true med at ville male det på håndknæ, nr. 1045; at lade det slå af en hammer, nr. 1048, i så tilfælde heiter skiftet

en moder sit barn og bringer msket tilbage; forøvrig kan henvises til Werlauff, Antegn. 412, jfr. Kr. Sagn I. 149, 152, 230, 827, Storaker s. 109, Haukenæs I. 141, III. 165, IV. 546, Tvedten s. 46, 68, Sogaard, Fjældbygger s. 117, Faye s. 21 anm., Asbj. III 15, 238, Nicolson Nordl. II 20, Wigstr. II 84, 88, FS. 75 flg., Cavall Wärend I 16, Skytt's b. 140, Antiq. Tidsskr. 1849-51, s. 308, 1851 el. „bytingur“ (Færoer), bytting (Seland), Arnason I. 40 flg. „umskip-sagar“; Maurer, Isl. S. s. 12; forskellige bøger, Meyer Vik. 105, Bad. 43; mødre bringer deres børn til sig, Folkl. XI. 213; „ary changelugs“ s. 443 (Hebr.); eks. på sk-s mishandling fra nutid, se Manub. Angel 29 fra 1850, 1871, 1877; „witch burning at Clonmel“, Folkl. VI. 373 (Irland 1895), jfr. CSH. 38, 70; - forestil-
 20 der er særdeles udbredt, se Strackerj. I 398, Kubn, N. S. 30, 1 2, 92, 103, I. Volsk. 102, Grimm, Myth. 437, Wuttke s. 581-85, også fra Indien, jfr. Folkl. V. 282-324, Z. f. Myth. II. 176, 18 (Tyrol), III 276, 112 (vendisk), Krauss Volksgl. 98 (Serdavisk), Urquell 2 II. 81 (Gauzien); Folkl. Rec. I 235 II. 113, Folkl. Journ. VI 215-218, Henderson 14, 189, W. Gre-
 30 gor 5 8, 60 (Skott.); Folkl. Journ. V. 182 flg. (Cornwall), II 91, Grimm, Irasche Elfenm. XIII XLI. CV. 27, Kennedy 84, 90, 94, Fests. Fary T. s. 47 (irl.), Aubrey, Re-
 40 natus s. 39, Revue d. Tr. Pop. II. 83, Meus. III. 375, s. (Bretagne), Laisnel I. 115, II 9, Bosquet 115 flg., Rivista I 207, Paré Usi IV. 170, Hartland, Science s. 93 „changelings“ med mangfoldige betydn. 124, s. 351 (Shoshoner indianer); Garnett I. 70 132, Schm. Volksl. 118,
 50 Meyer Aberg. 124 (nygræsk); Garnett I. 241 (arab.), II. 473 (tyrk.), Urdsbr. IV. 37 ned., Urquell IV. 188 (jodisk), Folkl. Journ. V. 225 (kina) - 2) *skyutøn* (Vens.) bruges også som skældsø

skiftingvorn, to. *skyutønvedrn* (Agger); bruges om en, der skaber sig, som han var halvgal.

skifting, no. se om-, ud-

skiftsom, to. *skyut-som* (vestj.); *skyut-*
 60 (Agger); *fakutsom* (Vens.); som let
 70 og dele, se skifte.

1. skik, no. smør, fløde osv., som
 80 hvar nabo sender til det hus, hvor

der skal være gilde; at fore skik hen
 (Angel); jfr. iorn, send, skjön; se
 skikke no.

2. skik, no. *shek æn* (D., vestj., Thy,
 Mors); best. *shekan* (lt. *shekar* (Vens.);
 lt. *sheek* (Agersk.; Bradr., Ang.); *shek*
 (Agger); *shek æn -a* (Søvind s.); *shek æn*
 (Fjælde). - 1) = rasm.; *lansens shek æ*
 10 *lansens ær, hvarn dær vel et brog æn,*
di ka læ ægær; di hær æn shek: æ sope
shegær sæ d æplær sæ iærn i æ dsk (Mors),
 om den pige, der pynter sig, men straks
 seler sig til; „*hvar æ shek?*“ *så æ kæfær,*
hun kanst mæ æ dænsdæg o tæw æ smør
dæ mæ æ resk (halmvisken af ovenkosten),
få de te dær ægær stroær skul kom i
 (vestj.); *shek d bruk* (Bradr.); „*hæg ha*
fli nyf shekar dæd ræ“ (tilrede), Grb.
 25. 11; *næ dæ komæ nye fælk så komæ*
dær dæ nye shekar; ka do få de sæt i
shek; a ka æhe få no shek dæd ham
 (Vens.); jfr. bonde-, bord-, kjøstede-, u.
 - 2) orden; *fær shek* (Vens.), gøre orden;
fo i shek, kom i shek, sæt shek o jærn
 (D.); *gær shek æpo* (Thy, Lild s.), om
 30 tøj, klæder f. eks. bringe i orden = *gy*
shek æpo (Agger); også om personer;
 slå ihjel, bringe til tavshed; *de har æn*
shek (Agersk.), det har ingen orden; *han*
æ gåt i shek (vestslæs.), rigtig i sit es;
 40 *æpæn dæ hð skæk* (Søvind s.), således at
 det har skik, = rasm.; det skal nok få
 skik (Ang.); koen har skik (Ang.), viser
 tegn til snart at skulle bære; jfr. sæd;
 Aasen, skikk hak. el. huk.; mnt. schick.

1. skikke, no.

shek -ær -æt (D., vestj.);

shek -ær -æd (Agger);

shek -æ -æt (Søvind s.);

shek -ær -æ -æ (Vens.);

sheek shekar sheka (Sundev.); nf. *sheek*
 (Bradr., Agersk.);

sende; *shek bøj* (vestj.), sende bud; her
 kan også nævnes; *shek fær te ægæd* (vestj.),
 5: sæt eder; jfr. Aasen, skikka, ordne,
 sende; mnt., htsk schicken; for-.

2. skikke, no.

shek sæj -ær -æt (D.);

shek sæ -ær -æ -æ (Vens.);

sheek shekar sheka (Ang.);

= rasm.; opføre sig på en vis måde;
 10 *ve do ræjæ, do ka shek dæg, gu dræg?*
 (D.); *shek dæ gåt, de æpars mindst* (vestj.),
 opfør dig vel, det spørges mindst; *shek*

sæ wal (Agger); de vel et skek sæ fæ weds (vestj.); o: ikke lykkes, komme i orden; spagende: sæl do et skik dæ, så lokar æ mi mon dæ d klepar æ houe æ dæ (Lemvig ogn); næs do skike dæ wal, så ka det brø faf, Kr. Ordspr. 534 (Randers ogn), kan siges, når en taber et stykke brød, med den tvetydighed, at faf også kan betyde: tilfælde dig.

skikkebrev, no. *skikensbrev* et to (Sundev.); sendebrev til hunderne i kommunen om at samles; se stok, thungvol; grandebrev.

skikkelig, to. bio. *skikala* (D., vestj.); *skikala* (Agger); *skikala* (Lald s.); *skikala* (Vens., Agersk.); = rgsm.; Jens spul ham om, hurn hans dætte wa, om hun vil ser skekkelet*, Yuelb. s. 40, om hun vilde sidde skikkeligt, o: pænt, sømmeligt; også forstærkende bio. a fæk on *skikala stu drum* (Vens.); *de blöw skikala gât al* (vestj.), temmelig godt; da det lillige med blev skikkelig mørkt, var det ikke så behageligt at færdes, Kr. V. 151; når der siges: *vær skikala!* kan svares: *Skikild /Skikald*, det er i Vejrum*, Kr. IX. 117. 270. Skikild er en gård i Vejrum s.; se u.

skikkelighed, no. vist — rgsm.; til sk., til overflod, for meget; *han hær fæt æn drum te skekalahæd, så han ka huærken hær æler sije* (vestj.).

skikkelse, no. *skikala æn* best. -æn flt. -ør (Vens.). — 1) æn *skikala* (Agger). = rgsm.; omtr. det samme som skibelse (s. d.), jfr. Kr. Sagn II. 414. 297 flg. 442. 394; se hare-. — 2) *han gör æn gowæ skikala o æt* (vestj.), o: bragte det i god orden.

skikket, to. *skiket* (vestj.); *skikket* (Søvind s.); = rgsm.; bekvem til; *de æ hqj æne skeke te* (Vens.).

skilagtig, to. *skelaga* (Vens.); *skelagta* (S. Hald, Skanderb., Vor h.); *skelagta* (Salt.); *skelagta* (Agersk.). — 1) om hvad spredes til alle sider; kreaturer, som løber hver til sin side, hæ i blæst er *skelagta* (Agerskov). — 2) uenig, spidagtig, om msker; *de blöw skelagta* (Holmsl., alm.); *hons ær I skelaga om?* (Vens.); se 1. skille.

skilderhus, no. *skælerhus æn* (Andst); *skælerhus* æ best. -t (Vens.); = rgsm.

skilderi, no. *skæleri* æ best. -s flt. -ør (Vens.); *skæleri* æn -ør (Lald s.); *skæleri æn -ør* (D., vestj.); *skæleri* et (Sov. s.);

= rgsm.; på vægge, se J. Saml. III. 132; *skæleri crum æn* (Vens.); *skæleri ram æn* (D.); *skæleri ram æn* (Søvind s.); jfr. htsk schildern, i 17de årl. at male; *schilderet* no., holl. schilderige; se ligsang.

skildpadde, no. deraf: *skælpæknæp æn -knæp* (Agger); *skælpæknæp* (D.); = rgsm.; i D. betyder ordet en knæp af perlemor; der göres ingen forskel på skildpadde og horn; *høj hō skælpæ knæp i hans væst* (Vens.), = af skildpadde; jfr. htsk schildpat, mut. schildepadde, Sch. Lubb., o: skjoldpadde; se skulp.

skildre, uo.

skæler -ør -et (Andst);

skæle -ra -ræ (Søvind s.); nf. nt. fl.

skæler fl. *skæler* (Vens.);

skule (Sundev.);

skæler jæn d (Andst); *de æ skæler d dæ de hē skæleri* (Vens.), afbilde, jævnlige om at blive fotograferet; også: *han ædij o skæleret i æ hær skæut* (Andst), han stod og dannede et skilderi i sin bare skjorte, o: blev set stående i bar skjorte; jfr. htsk schildern, opr. male våbenskjolde (schild); se af-.

skildvagt, no. *skælvagt æn* (Andst; Søv. s.); *skælvagt* (Ekt., Vens.); = rgsm.; sk., som spiser pølse, Kr. Mulboh. 44. 42, jfr. Tr. pop. X 605, Bondes. Hst. 159; i øvent. bliver skildvagten, der våger over den døde prinsesse, borte, Gr. Æv. I. 146, Kr. Æv. III. 267, jfr. P. Volksk. VII. 81, Tr. pop. VII. 693, Gr. Reg. 138, Köhl. Kl. Schr. I 320, Hambaud 72, se ligkiste II. 422. 30a; sk- afløses, Kr. Æv. III. 168, se færgemand; en lort (alm.); den vogter stedet, hvor den står, jfr. Birlinger. Aus Schwaben I. 409 „wächter“, Liebrecht, Volksk. s. 353; „hirte“, Urquell III 64 (Zigeuner), „nachtwächter“ IV. 56; „sentinelle“, Tr. pop. XV. 582. 12, holl. „schuld-wacht“, Ndl. Volksk. II. 139 ned., VIII. 27, se bindehund; jfr. htsk schuldwache, opr. vagt med skjold (schild) i hånd.

skilk, no. *skilk* æ best. -s (Vens.); lille slat, tår, dråbe; *ka hon (flasken) æne jæ d skilk mo?*

1. **skille**, uo.

skil -ør skil skil (D.), nt. *skel* (Agersk., Bradr.).

skil -ør skil skil (Agger);

skel -ør skelæ skelæ el. skel -ør -t skelæ (Vens.).

skel -or -i skelt (S. Hald h.);

skel -o skel skel (Sovind s.);

skel el. *skel*, *skela* el. *skela*, *skel skel* (Elsted);

skil skil skil skil (Skejby). —

1) adskille, sætte fra hinanden (alm.);

også. *de sku skelas, de skeltet* (Vens.);

kan æ skil ve æ kugon (Andst), skilt fra

konen: *di kan it fole's d di ka hælør it*

æ skil a (Aug.), de kan ikke forhøjes

og de kan heller ikke være fra hinanden;

kan kam skil a (Aug.), vi kom fra hin-

anden (i trængsel); ægtefolkene er *skil*

æ kæn (Ang.), o: kendte, o: dømte til

at være skilte ad; hører henhæn udtr.: *d*

skel ly el. *lye imæl* (Vens.); *skel ly* (Agg.),

o: slette fred bl. msker, som mundhugges?

se 2. skille; *splet d skil aj* (Agger). —

2) lofri en for noget, berøve en noget;

skil jæn aw mæ æ lye (D.); *han skil*

ham d mæ hans pæy el. *skil ham ve*

m (Andst), han berøvede ham hans

penge; *han kan it var æn skel* (Ang.),

han kan ikke blive af med den. — 3)

skelne, se tydelig: *de kaj a ene skel æ,*

hæren æ bæst (Vens.), jeg kan ikke

skelne, hvilket er bedst; *æ kun it skel*

æ ær, om de ædr et kuptdærn hæv it

(Bradr.); *de wæ sð mærk, a ku et skel*

æ dæw fræ æ nat (D.). — 4) upers. *de æ*

skel it ndæw (Bradr.), det gör ingen

forskel; *de skel jo ønkert i, te han mæ*

de, J. M. 59. der mangtede meget i at

han måtte det; *de skjeller (skel)* meget

el. vakkert (Ang.), det gör stor forskel,

der er stor forskel på; *de skil stæl et,*

te han mæ klæm it (D.), o: det havde

han godt af, at han kom i forlegenhed.

— 5) *skel jæn dæ* (Sovind s.), forrette

ved uddeling: *dæn dæ fæ de hejæ stæk,*

hæn bywæv it skel dæ, den, som får

dette her stykke, bliver ikke forfordelt;

han blæw skil d dærkæn (Andst), o:

nyder ikke sin ret med mad el. andet. —

6) nt. *skela ad, skilost, ær skilost ad* (Andst);

af *skelas ad, skila ad, skiltas, æ skiltas*

ad (D.); nt. *skela skelæss skelæss* (Vens.);

= rgsm.; *æn di skiltas*, (irb. 11 91;

de skila ad i æ met, haom Kjeatans smæjæ

ættæwper el. *æ dæjns prædækan* (D.), el.

60 præstens prædiken i Lustrup, Krist. IX.

169, 168, borgemeisterens vælling, J. Saml.²

i 91; *kan dæ et stæl dæjæ* — *Jdæ, a*

æ de blyw stæl uden o skila ad (vestj.);

også om mælk, = lobe sammen, oste sig

(vestj.); bruges i mange sammensæt-

ninger i Angel: skabet kan *skilatæjæ,*

skilt ud tages, o: tages skilt ad, skilles

ad; marken skal *skilatæjæ* el. *skila-*

græjæ, o: måles el. græves i to dele;

jfr. Aasen. isl. skilja; æ skilre.

2. skillo, no. *skil æn -ær* (Fano, Mors);

skæl -ær (Agersk); *skel æn -ær* (Sem);

skel æn -ær (D.); *skel æn* = flt. (Vens.);

muslingeskal; jfr. Aasen skjel, isl. skel hak.;

mnt. schelle el. schille; jfr. skal, skjæl;

se gryde-, pipe-, skrabe-.

skillebasse, no. se skjælhasse.

skillekalk, no. *skelkalk de* (D.);

kalk af brændte muslingeskaller.

skillerum, no. *skelæ* el. *skelærom d*

(Vens.); *skelærom et* (Sov. s.); *skælærom*

æn -romær (Thy); = rgsm.

skillerumsvæg, no. *skelæromsvæg æn*

(Vens., også Thy); *skælæromsvæg* (Agger);

= skillevæg.

skillevæg, no. *skelæwæg æn best. -æn*

flt. -wæg (Vens.); *skelæwæg -wæg* (Mors,

Lald s.); skjelvæg; — rgsm., aflukker

fuldstændig; jfr. balk, skilling.

skilleværk, no. *skelæværk æn -værker*

(Andst); = skillevæg.

-skillig, se ad-.

1. skilling, no. *skelæ æn -ær* (Mors);

skilæ (Agger). — 1) skillerum i et hus,

mest af brædder, skillevæg af mursten. —

2) markskel; *læ i æ skelæ* (Thy); skil-

ning i håret (smats); *de ær ifi skilæ*

(Agger); i *skelæ* (Vens.), i skillingen,

om smørrel, der kærnes og er ved at

skilles ud fra floden. — 3) han kan

enten ikke komme fra det eller gjøre

skjelling på hvad det var*, Kr. IV. 139,

o: skelne klart.

2. skilling, no. *skelæ* el. *skelæ æn*

best. -æn flt. -læwær (Vens.); *skelæ æn*

skelæwær (D., vestj.); *skelæ* el. *skelæ æn*

-læwær (Sovind s.); *skelæ æn skelæwær*

(Agersk., vestslev); *skelæ æn -ær* (Bradr.);

= rgsm.; med talangivelse foran bruges

ett.: fi *skelæ*, men: *hæn hæ ndæw skelæwær*

(Sovind s.); *æn gamæl skelæ* (vestj.), =

en lybskilling (s. d.), senere = 1 skilling

rigsmønt; *æn to skelæ æn jænæ sk-*

(Vens.); æn jænæ skelæ (Vor h.); *æn*

jæn skelæ (D.), en eneste-skilling; *æn*

gæwæ æn stæwæ æn samful skelæ (Agger),

o: sum penge; *hæj æ wæ skelæwær* (Vens.);

o: han er rig; *de gor te æ skælø* (Fano), om dyr: vokse, trives og på højere pris; *fig. om mennesker: han strog drøntlig skælø* (Malt); o: tjente mange penge; *de smidde æ æ skælø* (D., vestj.), om hvad der er dyrt købt; *sønt æ kon skælø* (Vens.), sådan en smule penge; *æ skælø* *æder lø* *ve ham* (vestj.), o: han giver let og villig penge ud; *han ær ud om æn skælø som fænen om æn sjæl* (vestj.), o: ivrig eller fortjeneste, begærlig; *fir skælø ær d' pø* (vestj.); *fæntøn skælø ær egen mæk* (Malt), ordspr.; „a wild gi fier skilling te do ku to såen jen“, And Bars. (alm.), talemåde; *smir skælø* (Vålsh.), spille klunk; *han æder æn skælø træj gdn i æ hån, mæn han gir æn ud* (vestj.), om den påholdne; *hæm dær it vel hu æn skælø for æn æn dols* (Taning); *han gir it æn skælø ær æren han ku vin æn døl* (vestsl.); *dær dær it vel ha jæn skælø di fo æn dols* (smsts); *hær æn kons æn skælø, æ æ dær æn æn kdn o fo* (D.); *dær jæn skælø tæjer dær æn mæ; æ skælø æ skælø brør* (vestsl.); *dær skælø dær æ spær æ lise gæne som dær dær æ fæjær æn* (vestj.); *dær skælø jæn tæner æn æ læn æ ær æ kys dær gdn* (Mors), hvorfor? *tål* (itali) *skælø æ snær græn* (vestsl.), o: rede penge (s. d.) slipper snart op; *di ka æ pu æn skælø huden æn hæl dær æ mæntø* (Mors); *æn mæ ha hær dær skælø dær ærær, som dær dær ærær* (smsts); dersom det kan ske, så vil jeg give en skilling til Jannerup kirke (Thy), siges, når man meget ønsker, at en ting skal ske; J. kirke trues af sandflugt, Kr. VI. 331. 132; *æ hær æ æn skælø i æ lom, æ æ æ æn kæltær* (vestj.); „fedt-skillingen“, en ekstra betaling, som den mester, der bygger for private, må udrede til de andre mestre for at få lov at overtage arbejdet, se Kold. Av. 23/11 03 (Ålborg); — barn skal under dåb have sølvskilling på bryd, J. K. 361. 94, Krist. Am 2 III. 112. 36 37, jfr. Wille Opt. 184, Wigstr. FS. 391. 33, Cav. Wær. I. 381, Sm. Medd II 66, Råaf I. 121, Djurklou Unnarbo 33, Nerke 58, Nyland IV. 35, se sko; ligeledes i barns tvætvand el. døbevand, Cav. War. I. 403, Alden 121, Wigstr. FS. 396 67; første gang et barn kommer i byen, skal det have en sk.,

hvor det kommer ind, el. i det mindste et stykke brød, Kr. IX. 3. 19, Sagn IV. 133. 358 (vist alm.), i D. bindes den ind i et hjørne af barnets tørklæde, jfr. Folkt VI 394; finder en pige en sk., skal han give den til første tigger af manden der kommer til døren, som hans fornavn er, vil hendes mands blive, JK. 79 109; en sk. fundet på en korsvej, bringer lykke, Kr. IX. 58. 641; en sk. kastet over venstre skulder med besværgelse, frer for feber, Kr. IX. 68. 41; lægge sk. under alterduk for dødsyge, Kr. Sagn VII 420 25; man skal tage en skilling i hånd, når man første gang ser nyårsny, Thors Overtro nr. 610; lægge en sk. på stedet, hvor man har stjålet, sts. nr. 624, (se sk. III. 235. 151), på ledstolpen, som betragtes lygtemænd for at lyse en hjem, (II 473 21, nr. 744; sk. lagt under død kvindes tænder fra solopgang til solnedgang, derved lagt i brændevin, som indgives drækt helbreder for drikfældighed, sts. nr. 554 Kr. Sagn VII. 70. 37, jfr. Sande II 245; sk. lægges med æggeblomme i et vand nyårsaften, for deraf at tage væk Kr. Almuel IV. 138. 38; såmange vorte såmange ridser i sk., henkastet på to Kr. Sagn IV. 608. 51; 3 eneste skilling af ren mø til trolddom, Kr. Sagn VI. 31 3 tiggende sk. mod krampe, Kr. Sagn IV 605. 27, jfr. Gh. Notes 174; som sk. kommer igen, Kr. Sagn VI. 233 20; se fødseldaler, vekselaler; man læser sk. i elven og slipper guds nåde for at blive heks, Sande I. 49; — en skilling lægges i den dodes mund, se 2 64 I. 228. 35; jfr. fremdeles Fh. Bondel 2, Cav. Wær. I 483, Gasl 37, Wuttke nr. 704 Grimm Myth. 791, Kuhn M. S. 30 38 N. S. 120. 136, Psyche 2 I. 214. 306, A. 165 Afr. II. 205, Rochh. D. Gl I 171 180, Mannh. Aberg. 13, Z. f. M. IV 260. 264 Trad. pop. X. 108. IV. 421, Ralston Soc. 107. 315, Garnett W. I. 97, II. 263, P. 16 II. 222, Méhus X. 56. 114, Schm. Min. 177, Volksl. 236 flg., Folkl. Rec II 25, 1 del), Folkl. IV. 244, IX. 187 (Engl. 1. 1. 203 (Portug.), Amer. Folk. B. 223, Folkl. Journ. V. 239 (Knut), Anf I 483. 487; se Naboskrog; i hvid; i mund på Vampyr, Andree Par. I. 81, jfr. I. 85, II. 24 flg., Knoop Pm. 1. 1. 51; sk. lægges på den dode

gæ for at lukke dem, JK. 386. 31; de skal med i kisten, Kr. Sagn V. 608. 50; genfærdet giver en gloende (s. d.) skilling som betaling, Kr. IV. 173. 242, Thiele II. 115. II. JK. 346 av., 348. 1013. Thiele I. 287, Grb. 201. 40; Knud Ufødt mæter en sk- til genfærdet, som betaling for et stjålet brød, Thiele II. 161, Grb. 201. 30, Kr. Sagn V 224, se stjæle; den stende gæmmer nogle skillingen ved en ægte for at kunne spille genfærd, Eftersl. 62; — helten i ævent. får tre skilling i afregning el. arveparl, Gr. Æv. II. 137, Kr. Æv. 374, Sgr. III. 200, jfr. retfærdig; tre soldater får én, to, tre skilling i afregning, Kr. Æv. 260; hververen kaster en skilling i glasset, som den unge karl drukker af, dermed er denne hvervet, se Fr. Bondel. I. 23, Kr. Almuel. V. 25. 62, II. 29. 85, jfr. Amins. VI. 69, Wigstr. FS. 275. 16; man kan for én sk- købe 7 addende kokkepiger og stående sypiger og endda få skillingen tilbage, Thiele Overtro nr. 220; — *dør edr en man, kan edr ær d gras, han fæk ot skeløn æ æ dæw, så kom æ kon o spur, om æn kær nåk lør æ dæ? „Jæw“, sei han, æ d to lørær æ æ, æ to smør æ æk, æ to sæter æ o reit, æ to betæl æ gæst gal mæ“,* Fb. Fr. H. 145. 27; svar: 2 til brød, 2 til døtre, 2 til sønner, 2 til forældre, jfr. Gest. Rom. k. 57 ned., Samr. Volksb. VI. 377, Tr. pop. XII. 195; — hge på stol el. bord og tage sk- op med mund, el. stå på skammel og tage sk-, lagt mell. fødder, behændigheds-konster, se Sgr. IV. 93. 25, Kr. Börner. 260. 9. 585. 66. 72. 91; „tage skilling på alme“, Kr. Börner. 584. 60; tage en sk- el. ring med munden af en kop mel, Krist. Börner. 664. 61; „bles skeløn i kelp“ (Værd), en leg: en sk- lægges ved kanten af bordet, man sætter munden til bordkanten, og blæser på skillingen, opgæven er at blæse den op i en flad kop; „ande en skilling i den lødne lue“: i en skindhue med opstående kant gæmtes i vedkommendes påsyn en skilling mellem lue og opslag. Efter at være landet med et tørklæde om øjnene, skal man med munden finde skillingen. I stedet for luen substitueres så rumpen af en hundevejrende hund el. kat, Sgr. VII. 26. 13; jfr. Aasen, skilling, el. skillingr el. skuldingr

hak.; htsk schilling, mnt. schilluk el. schill-dink, Sch. Lubb.; se mynt, peng; drage-, drat-, drikke-, enlig-, likke-, lrr-, Ham-borg-, hånd-, kobber-, lotame-, lyb-, lykke-, nød-, otte-, slubber-, små-, snage-, spare-, sær-, tavle-, to-, tobaks-, tære-, tære-.

skillinge, no. *skilling* -er -t -i (Vens.); i udtr.: o *skilling samlet din nøj* (Agger); skillinge sammen til noget, vistn. alm.

skillingsslys, no. *skillingsslys* æ best. -t (Vens.); = rgsn.

skillingssreb, no. *skillingssreb* de (vestj.); lyndt reb, hysom.

skillingstøj, no. den laveste norm, hvorefter rødt pottetøj sælges, deraf skal 3 stykker til et sæt (Sorrning); se Nyrop, Dsk. Pottemageri s. 26; støbstøj.

skillingssurt, no. J. T. 333; en plante, skjaller, *rhynanthus crista galli* L. (Mols).

skilp, no. *skelp* æn (D.); *de skelp* (Bradr.); skæl af fisk (Bradr.); en tynd skal af noget, af kalk, hud.

skilpo, no. *skelp* -er -st (D.); *skelp* (Lindknud); *skelp* æn (D.); upers. *de skelpar* el. *skelpar æw*, skaller af, om kalk på mure o. lign., jfr. skjæld, skjældre.

skilpen, no. = skilp; i udtr.: *lig i æ skilpen* (vestslesv.), æ: i skellet, hvor to lag mødes; om regnen siges, at den kun har blødt et „skilpen“ (smsts), æ: en ubetydelig smule.

skilperet, to *skilperæ* (vestslesv.); om hvad der sidder i tynde skaller.

skilre, no. *skilor* -er -ed (Lild s.); skille ved en skillevej; *dær fest gæst i gæsteræn æ skilred fræ* (Lild s.), det første laderum i østerenden er skilt fra ved væg.

skilsmisse, no. *skilsmis æn* (Agger); *skilsmis* (Søvind s.); *skilsmis æn* (Vens.); = rgsn.; varsel for ægtefolks sk-, Kr. Alm. 2 III. 102. 88; junkerne på Varnæs (N. Slesv.), skulle have haft ret til at opsige deres ægteskab, se Fischer s. 117; skilsmisse mellem trolovede fandt retslig sted, ved at hver af parterne holdt i et tørklæde (s. d.), som fogden skar over, Kr. Anholt 60. 129, 107. 253; også anvendt for at sætte skel mell. ærlig mand og rakker (III. 8. 161); se J. Saml. II. 207, Grb. 201. 38, Gaardbo Natm. 73, slgn. Gav. W. II. 403, Laisnel II. 105, Ndl. Volksk. V. 87, Wolf N. S. 636, Gr. RA. 713.

skilmål, no. *skelmål* et (Valsb.); *skilmol* æn (D., Andst.); = skilsmisse; *dær æ ena skelmold mæl mæ dæ* (Mellemslesv.); „skjelsmål et“ (Ang.), skel. f. eks. mellem agre og marker.

skilt, no. *skølt æn skølt* (D.); *skølt æn* (Agger); *skølt et -ø* (Søv. s.); *skøle* d best. -ø flt. *skøle* (Vens.); = rgsm.; skilt i Tykket med indskr.: „Jens Pedersen, født til denne syndige verden i Stenderup“, Ki. Sagn IV. 113. 41; indskrifter på sk., Ndl. Volksh. IV. 16; *te frij skølt* (Agger); til fri felt; *no md vi næk høler læj æ skilt n* (vestslesv.), spøgende, når der kommer mange fremmede; billedet stammer vist fra markedstøtten skilt, der tages ind, når der er udsolgt; *de ær ø pøn skøle*, kan også betyde plet på klæderne (Vens.); se htsk schuld, opr. skjold, våbenmærke; kjøbmands-, kommode-, 20 logle-, sladder.

skimanno, no. se skibmande.

skimlet, to. *skemle* (D., vestj.); *skemlet* (Søv. s.); *skemle* el. *skemolt* (Vens.); *skimole* (Agger); vistnok kun som betegnelse for en vis farve på heste og køer, hvor hvide hår blandes mellem brune og sorte; *æn skemle høst, ku*; også om mæker; *do bagynar næk o blyne let skemle*, o: gråsprængt; jfr. Aasen, skimplutt, lyspletlet; *skimla*, no. glimte; blå-, rød-.

skimme, no. (Ang.); *skimte*, jfr. skimre.

1. **skimmel**, no. *skemol æn skemlor* (D., Vens.); *skimol* (Vejr); *skimol* (Søvind s.); en skumlet (s. d.) hest; også to. *æn skimol høst* (Vejr.); jfr. blå-; htsk schimmel.

2. **skimmel**, no. *skemol de* (D., vestj.); 60 itk. best. *skemolt* (Vens.); *skimol* (Agger). — 1) en svampart, mucor; *dær æ skemol o æ mjælk* (vestj.). 2) et tyndt lag, f. eks. af fløde, søg; *dær ær ekon æn skemol øger øt* (Varde, Thy), tynd flødehinde f. eks. over mælk, som er skummet engang forud, jfr. greddel; jfr. htsk schimmel.

skimp, no. *skemp æn* (D., glds); spøg, *de ær øgn æk*; mnt. schimp, Sch. 10 Lubb., skjæmt, spøg.

skimpe, no. *skemp -ør -øt* (D.); spøge; *de skempet et* (D.), det var ingen spøg; *ær eol skempør ijt* (Valsb.), ilden

spøger ikke; „*dær dær Hænen, de ra ædan føj jin te d regjer d skemp d dræj falk op*“, Hag. s. 173, den der Henning var en stær en til at regere, spøge, og holde folk for nar; jfr. htsk schimpfen, mnt. schimpen, Sch. Lubb.; se skjæmt.

skimre, no. *de skimrer i dær* (Vind s.), kan høres om luftens bølgende bevægelse i foråret, se Løkkemand; *skemr* (vestslesv.), skimte, *hæn ka jægn skimr*; jfr. htsk schimmern.

skimt, no. *skemp æn* (D.); *skemt d* (Vens.); *skemt et* (Søvind s.); et kort blink, glimt af noget, *a hda ti øt d skemt dæ ham* (Søvind s.); „*ændu tøl hqj, de hqj so e skemt d hær*“, Grb. 146. 30; m. h. til formerne se glimt; jfr. isl. skimi bak., glimt, lysning.

skimte, no.

skemt -ør -ø -ø el. *skem -ør -t skemt* (Vens.);

skemp -ør -øt (D., Andst);

skæmp -ør skæmpet (Agersk.);

skem (Bradr.);

skimt -ør -ød (Agger);

skemt -ø skemt skemt (Søvind);

skemt (Støvr.);

= rgsm.; se, skelne med besvær; *a ku liq skemp et* (D.); så kan han begynde at skimme galgen æfor ved sig, Kr. V. 369; *æ ku liq skimt dæm, de wur æk højer mijer* (Agger); jfr. Aasen skimta, give en flygtig lysning.

1. **skin**, no. *skæn æn* (D., vestj.); *skæn* (Agger); *skæn et* (Søvind s.); *skæn d* best. *skent* (Vens.); = rgsm.; *et klø skæn* (Søvind s.); *æ skæn fræ æ lyjs*, også; *æ skæn æ gon d ær* (Agger), o: stadsen er gået af det; jfr. Aasen, isl. skin, itk.; dag-, måne-, sol-.

2. **skin**, no. *skien æn* (Mellemslesv.); attest, alm. om alle slags attester; *dæf-skien*, dobeattest osv., mnt. schin, Sch. Lubb. IV. 96. 10, htsk schein.

skinbartlig, to. bio. = rgsm.; „*hær-maj d falken, dæ so dæhæ køl mæ fjær æp d kræn fræ hq te hæl, troue, de wa skönbörle döuelen*“, Grb. 88. 00; herhen høres sagten *skænba rønbøl* (Vens.), i udtr. som: *høj liqer de røne æk*, o: den skinbarlige satan, om msker, der har et stygt udseende; mnt. schinbarlik, Sch. Lubb. åbenbar.

skind, no. *skinn æn* = flt. (D., vestj.,

sk. (Sovind s.); skinn = fl. (Agger); (Vejr., Agerst.); skinn = fl. (Thy); (Tranum); skinn (Torup. Klm); best. skinn fl. skinn best. skinn (Vens); best. skinn fl. skinn best. skinn (V.); skinn a = fl. (Bradr., Mellem.); — 1) bruges til forskel fra hud (om den tyndere hud på kalve, mennesker, ligesom i isl., jfr. Aasen *er skinn*, „fla hud af uauit ok skinn“); a skinn a a kræ (Agerst.); tå skinn d (Thy), fl. (s. d.); do wa ansit *ør stence skinn d ta skinn o skinn* (V.); a nær falken så sku ha u d *flud*, så søn di boj øter rukørn, IX 224 (Gislum h.); klæder af sk., VN. 65 a; go i a bdr skinn (D.), masker: nøgen; han hæ kønt skinn a høn (Sunder.), o: smuk lemt; glat, skinn ansigt; han hæ fdt a skinn a a (Bradr.), fl. huden af fingrene; på kogt mælk (vest), Bradr.; skinn *mytjæ* (Vens.); pin skinn, o: hænge i brudt med strengt arbejde; hqj *ør* 23, *den ryge skinn d mytjægrøn* (Vens.), den doine; i skinn d skinn (Sov. s.); a skinn (Agger), = rasm.; i skinn d skinn d bin (Sovind s.); han *ør* ek *skinn o lypn* (Agger), o: yderlig; a skinn d jæg (Vens.), fl. en, nætte ham alle hans penge fra, a skinn d *overhænge en*; han *ced ndk* skinn *hun ska ryge o* (D.), o: hvem skal gå til, overhænge, se krage 255 25 a; et gdt skinn, de ryge di (vest.), du skal få dit skind på en *kr.* Kr. Ordspr. s. 288, opfordring til *asmål, wet do ha a gdt low dnd skinn* (Vens.), o: pygt; hør do *lost te nu skinn*, a *hør mi læjer trøj* (Mors), vistn. ar på en trusel om pygt; do ka *ndk* gdt *sdig o hupl skinn* (Plougstr.), trusel om pygt til en som ikke vil skikke sig; di hæ *sola pig wår hots fare te d gdt* a *hæt ijn gu skinn*, Grb. 191, 101, dette lætte solie pige var hartad færdig at gå ud af hendes eget gode skind, næste fatningen, man har villet søge udtrykket et dunkelt minde om varmen (s. d.); jfr. Tylor, Anfange I. 85; a skinn *bejrt et o skinn wårn a noup soler* (Hustebro); i en remse: *hør i skinn* a *skinn, så kan i fo pæy a tgl*, Krist. Børner. 407. 19; i kragevisen: „a skindet

syed a tøl par sko, foruden det par, som a her har o“, Kr. SkV. s. 43. 7; *den ka* *hæjrt et o skinn a aæ æt o skinn* (rør de (vest.)); på Klm Snapsting leveredes skind, Kr. Alm. V. 26. 64; — til det pil. udtr.: „die haut versopen“, Urquell I. 113. 139. II. 81. 147. V. 161. VI. 34, o: holde gulde over asdød, kunde mulig findes sidestykke, se kalveskind, en rimelig forklaring, se Andree Braunschw Vik. (1896) s. 227; ved den Årlige „Bullenfest“ solgtes skindet af dyret og pengene drak man op, jfr. endnu Köhler KS. III. 611. Deeeke 136 „die Haut verzehren“, „manger la tête du mort“, Tr. pop. III. 81 (Belgien); — varsel ved skindstykke, som kastes mod væg el. loft, se II. 153 34 b, pige II. 516. 19 a, smatte; jfr. JK. 80 av., J. Saml. 2 III. 145, Folkeven XI 390. 178, Hofb. Nerke 223, Raaf I. 104, Amms. VIII. 120 av., slgn P. Arch. V. 335, Folkl. XIII. 52 (Hebr.); — sk. står dyvel af død, Kr. Sagn V. 236. 58 a 60 62, 609. 68, Gr. Registr. 11 c, jfr. Wigstr. II. 191, FS. 343. 28, Lundh. Lappb. 141, Ch. Notes 170 se hud, menneskehud; føre sig en andens affæde skind, se Frere, Old Dec. Days nr. 17, Amer. Folkl. IV. 202. 12, 212. 19, Kitch. II. 8; sk. findes i bås istedetfor den hundne stud, Kr. Sagn II. 87. 177; troldmand „kaster bese“ på garvers skind, de flyver bort, Kr. Sagn VI. 350. 83; tanden opskrifer sine folk i kurken på skindlap (s. d.); — skinnmand i et skind, se Lars II. 384. 22 a, med varr., Köhl. Kl. Schr. I. 233 flg., Ndl. Vik. XIII. 244; — skære hud, skind i strimler, se ride om. III. 52. 37 b, jfr. Köhl. Kl. S. II. 319. 46. a b; — frugtommelig kvinde må ej gå under rå skind, så bliver hendes barn hudløst; som råd derimod skal barn støbes i rå skind, Sgr. IV. 67. 144. VII. 36. 52, Krist. IX 2. 10. — 2) i gdt *sola skinn* (Vens., alm.), medlidende udtr. om en stakkels godmodig person; jfr. Aasen isl. skinn *skinn*, hud, især af mindre dyr; se fl. skinn, hud, næse, rakker, rem, skinnsyg, væderskinnbukser; bjørne-, biærne-, fiol-, flynder-, fløde-, fruentimmer-, fære-, hare-, hug-, orme-, hunde-, hyl-, lå-, kalve-, kartoffel-, katte-, kvinde-, lamme-, løbe-, løg-, mave-, pølse-, rive-, ræve-, skjød-, skruetudse-, snoge-, spejl-, spile-, svine-, sæt-, sælhunde-, tanke-, tørste-, tromme-,

tulle-blid-, ulve-, vibe-, vildsvine-, æble-, æsel-, åle-.

skindbag, no. *skøjbag* i (Vens.), = *skøjrag* i best. -i fl. -rag (Vens.), o: skind på bag af bukser.

skindblodt, to. *skindblot* (vestslæsv.); gennemblodt.

skindbukser, no. *skindhøse* fl. (vestj.); *skøjbuksar* best. -høuse (Vens.); = rgsn.: sikkert alm. klædningsstykke i ældre tid, jfr. f. eks. Kr. Almuel. II. 138, Stolls Opt. s. 48; hvad de siger på Bornholm, Kr. Dyrefabl. 208. 44.

skindbære, no. *skindhører* fl. (lkast); når agrene efter at have båret korn lægges ud til græs, kaldes de første år efter udlæget: *nylærer*, andet år: *sk-*.

skinddoven, to. *skinddøven* (vestj.); luddøven.

skinde, no.

skinn -er -et (vestj.);

skøj -er *skende skende* (Vens.);

flå: *skinn* æn for, æn ol; *skinn kald flår* (vestj.), pille kartofler, o: tage skindet af dem, flå; slyn „Skinderdaumen“, Gårdb. Natm. 99 (Horsens); „skinderkone“, Kr. SkV. s. 148. 9.

skinder, no. *skenger* el. *skinner* et (Agersk.); et tyndt lag, f. eks. om smør på brød, flade på mælk, gær på øl; jfr. skindre, skindkjole.

skindoret, to. *skindør* (D.); skindet, tynd som skind; æ *tafs* æ *let sk-*, tællen er lidt skindet.

-skindet, to. -*skende* (Vens.); -*skinet* (vestj.); jfr skind; blod-, fin-, hel-, hård-, øm-.

skindfuld, no. vistn. kun i en enkelt forbudelse: æn *skinnful hok* (D., vestj.); æ *skøjful*, *skesful* el. *skifful hog* (Vens.), o: en dragt prygl, se 2. hug 6.

skindkjole, no. *skøjkjole* i (Vens.); *skindhøde* de (Søvid s., også vestj.); *skøj-kals æn*, *skøjkal*, *skøjkal* de (vestj.). — 1) — rgsn.: el. lang lædertrøje til mandfolk (vestj.); gå iklædt sk- af allunet skind med det lade indad, glds dragt, Kr. VIII. 140. 48; „holde sk-n“, o: få den fødende kvindes smærter, når de sættes på en anden, se Kr. Sagn VI. 446. 15; „Mæst (Marts) muer ryster hende skinkel“ siges, når det snor (s. d.) i Marts, ved den tid rystede man lopperne af skindskorterne, Kr. Alm. 2 I. 81. 36; *sæt lør* i

æ *skøjkal* (vestj.), sætte ondt for en; se læder-. — 2) en lunde over noget flydende: skind på vælling (Sov. s. vestj.); æn *skøjkal flød* (landk.), tyndt lag; *der ær skøjkal övær æ vel* (vestj.), græsbevædække over et kildevæld, hængesæt; grønt overtræk på stilleslående vand (vestj.); præsten kunde godt hde sk- på får-mælk, men kunde ikke forstå, at folkene ej led sk- på melgrød, Kr. IX. 40. 45. — 3) æ *skøjkal* (Vens.), mager hest el. ko.

skindklipping, no. *skindhleging* de (Lild s.); uld, som garveren skraber af de klippede skind; trods sin korthed anvendes den i husfliden til: *skindhlegingsdynar*, hvilke man helst sælger; se II. 129. 24.

skindklæder, no. brugtes i gl. dage, Kr. Alm. 2 III. 54. 64.

skindkræmmer, no. *skindhrgmmer æn* -er (vestj.); = skindkjøbmand, som repte om i landet og købte alle slags dyre skind, Kr. VII. 293; æ *da di kom in bæjer fram æd möt dem skindhrgmmer fir*, ja *fæm*, Sgr. III. 148. 6, jfr. Kr. Alm. V. 197. 92.

skindkåbe, no. = rgsn.: æ *sto bræ i sænt Hysesle kærk i mi skenke*, na *de rø om*, *da æa æ ædmærk dæl* (Vens.) Sgr. III. 169. 910, Kr. IX. 238. 77, æ en skæmtehistone.

skindlap, no. *skindhæp æn* (D.); *skenhæp æn* (Lild); *skøjhæp* i best. -i fl. -er (Vens.); bindes om fingeren til beskyttelse når man vinder horgarn, = rgsn.; djævelen sidder i kirken og optegner æn venners navne på en skindlap (se I. 266. 33 som han rykker stjerne med tendens, æ Kr. IV. 344, VI. 229. 313, VIII. 391. 25 jfr. Arnas II. 4, Cederschöld, Meder Er rätt. s. 145, Svensén, Enia s. 7, æt. Mær saga nr. VII, Haukenæs II. 57, IV. 44, Tvedten s. 7, Aldén 49, Nicolaass Mær III. 27, IV. 33 flg., Pomm. Volksk. II. 37, VII. 53, VIII. 6, Knoop Pm. 189. 100. 113, Argauer S. I. 209 ned., Z. f. M. d. 113, Hartl. Science s. 280, Vitry hæng. 100. 239. 233, St. Folkl. 50; — ær som orakel, se skind III. 259. 16.

skindløs, to. i talemanden: *der æ ndyget om dlt*, *sd nær æom om skinn*; *pøfs* (vestj., Malt), underbiden til den er hele verden om, Sgr. VI. 11. 14 el. . . *mæn de pøst ær om de gjeat* (Vens.).

skindmager, to. *skinmaver* (D., test.); *skinmaver* (Agger); overmåde mager, modsat trummelyk.

skindmær, no. *skjmær æn* (Vens.);
magerl øg; skældsord.

skindpols, nu. skjæpols i -pols
(Vens.); skinpols æn (vest.); = rgsm.;
se skindkjole; karlen får syet om sig en
ladden sk- i ævent., se Kr. V. 216.

III. -*pədsər* (Vens.); = *rgsin*.

skindpung. no. skindpung æn -pdu
(D); skzjpu i best. -i lit. -pdu (Vens.);
bruges til tobak.

skindre, uo. *skējor, skējor* el. -or, *skējara, skējor* el. *skējara* (Venus.). — 1) Na huden af, a *ka jor of teg dnc ej d skējor i kal.* — 2) *haj prøvør dnd d skējor dsteor; haj hd skējara møj samal, bjørge, elhvørre på gud el. ond måde; de klēj æ jol, a hd skējara; Svenskerne* lā og skindrede på en hede, der nu kaldes Skinderhede. 3: plyndrede, stjal. — 3) *sknør -or -ol* (Agersk.): udbrøde i et tyndt lag, som f. eks. smør på brød, se skind

skindrok, no. „sk-kerne var lige ved
at forstinde i min barndom“, Fruis VN.
138. skindklæder.

akind-rum, no. *skithrom* (D., N. Slesv.); so
 folgende: *Idr* + *ak- te ndicot majar*? a. 1

En l' spise mere, kan også bruges om
en fed mand: *han hdr et knap mæt sk-*

skindryg. no. se skindbag; døj
 teg er gjedjen mæ skejreg (Vens.),
 iskerreg.

skindskaver, no. skę jakaver i (Vens.);
na gnet.

skindskjort, no. skenskyskjort (Lilj. s.);
= kjortl.; jfr. Kr. Alm.² III. 58; kælqan
hva ma hefur kakolrag á þrösk þú i
minn skenskyskjort; i kvinders skindskjort
læges tit æg til pandekager, Kr. Almuel.
III. 99

skindsæld, no. skensöl æn -söl
lald s.; et sæld af skind; di had sken-
söl d spensöl; se svineskind.

skindsårrelse, no. udslæt(?); svanger
og ikke gå under skind, så får barnet
sk., Kr. Sagn IV 62b 61.

1. *skindte*, no. rakkerkvinde, se Kr. Alm V 250 46; *skene* en best. -en (Vens.), skindmær; mager, klieben kvinde; liderligt frøenlumner.

2. skindto, uo.

skint -or skint skint (D., vest.);

skint -o -at -at (Sovind s.). —

1) drive omkring uden mål og med; han
læver o skifter s d' krog (vestj.), snuser
omkring. — 2) bjørge til sig ved tiggeri;
a sku si, a fd mer nu mjælk skiftet
(Sovind s.), jfr. fægte, skifte.

skindtel, no. *skental* en (Løgstør);
hinde på mælk, grød, blod; *han hår et
få skek d ryg skentalen d mjøltydøn*,
s: han er doven; skørt af skind,
skindklokke (Slet h.), Mb., jfr. Kr. Almuel V.
37. 104; jfr. skandpøle.

skindhund, no. *skínhund* æn (D., vestj.); en omfalende, langhåret, mager hund; der er forbundet tanken om noget omdrivende, uordentligt, dårligt med ordet (D.); en gidel hæn hund (Lænb.); læv om som æn sk-; si ud som ndy sk-; han ka ræn som æn sk- (D.); også skjældsord om en dårlig person; i Korrespondenzbl. VI. 45 findes udtr.: „hey is so dicke as en schinderlewe“, er det tyske ord beslegtet hermed?

skindtig, m. *skøjtig* i best. i fl.
-*tiqer* (Vens.); hantund; ær et æn tigg
æler æn *skinti* (vest.); tave el. hantund;
høj får sam i *skøjtig* i bløse (Vens.), o:
farer urolig omkring. se skintund, skin-
tung; tik betyder lævehund på isl. og norsk.

skinding, no. skintan æn (Lald s.); skintan (Malt); skintan æn (Løgstør); slet person, pjalt (Løgst.); ondskaftsk slyngel (Lald); dårligt, magert dyr (Malt, Thy); stort karlsfolk, dog vistnok ned-sættende (Hovth. h.); „a lær, di ku her et i hiele no bœ, huden vi fir skintingæ skåter“, And. Gille, jeg tror, de kunde høre det i hele vor by, hvordan vi fire fyre spøjte; afledn. af at skinte (s. d.), samme ord som skintige? jfr. Kr. SkV. s. 100. 6, 103. 5 „skintinger“; s. 101. 5 „hanhundæ“.

skindto, no. *skjætted* (Vens.); krads-
uld, som afskræbes af skind i garverierne;
jfr. skindklipping.

skindtryte, no. J. T. 257; en plante, mosebølle, *vacuum uliginosum* L.; navnet opgives fra Veus., Alb., N. Slesv.; Aasen, skindtryla.

skindtrøje, no. *skindræ* æn (Sov. s.);
skøjtræ æn best. -en fl. -er (Vens.); =
 regsm.

skindtække, no. *skintæk* (vestslesv.); tække ovenpå et gult tag, se skjæl-, skrælle-tække

skin-død, to. *skindø* (D.); *skændø* (Agger); *skendø* (Sov. s.); *skendø* (N. Slesv.); = rgsm.; *hun hdd udt skændø i fløjer dag* (vestj.); fortæll. om sk. Kr. Alm. VI. 182. VI. 105. 47; jfr. Arnas I. 228, skindød skrigger i graven tre gange: „nahhød“ s. 226; sk. elsket kommer til live, Gering II. 192; fjörn bringer sk- til live, Kr. SkS. 127; se P. Bjerre, Aarb. II. 4, Kloster IX. 99, Yorksh. Flk. 387.

skind-øl, no. *skinhøl* æn (Sams.); skindrem.

skinger, no. se skinder.

skinger, to *skenger* (D., vestj., S. Haldh.); skingrende; *hans stem æ sk-* (S. Hald); *sk-* i æ røst (D.); i æ lyj (vestj.); også om et sted, en stue, hvori der er stærkt o genlyd: *de æ græsk æ- hæri-ø* (D.).

skingre, no.

skenger skenger skenger (D., vestj., Agersk.);

skeng-ro -rø (Sovind s.); nf. nt. fl.

skenger fl. *skenger* (Vens.);

= rgsm.; *rop te de skenger atar, te de skenger i æ hugø* (D.), så det skinger i hovedet; *di sun adden te de skenger atar æd* (Thy); „da kom der e hæg bøn ætør ham d græ, æd de skenger“, Grb. 167. 7, da kom der et hvidt barn efter ham og græd, så det skingrede; skringe el. synge højt, Mb.; jfr. Rietz, skingra.

skinholdig, to. *skenheli* (Sovind s.); *skinholø* (D.); — rgsm.

skink, no. se skjænk.

skinke, no. *skenk æn -ør* (Vens.); *skink æn skinkør* (Bradr.); = rgsm.; pyntet sk- på messingsfad v. bryllup, Kr. Alm. 2 IV. 57. 180; sk-, som hænger i gård og ej må flyttes, Strackerj. II. 120 c, Kuhn N. S. 282. 316, jfr. fisk I. 296 323; sk- kan ægtepar få, der, gift i et år, ej har fortrudt deres ægteskab, GML I. 233, Hazlitt II. 118 (Engl.); jfr. høste; Aasen, skinka huk., mnt. schinke, schenke, Sch. Lübb.; se også skank.

skinkol, no. se skindkjole.

skinne, no.

skæn skæn skæn skæn (Andst, Agersk.);

skæn -ør skænt skænt (Agger);

skæn skæn skæn skæn (D., Vejr.);

skæn skæn skæn skæn (Bj. h.);

skæn -ør, skingel, skænat, skingel, skænat (Sov.);

skin skina skin skin (Elsted);

skæn skæn skint skint, el. *skæn skæn*

skænt skænt (Vens.);

skæn skæn skæn skæn (Valsb., Bradr.);

skin skin skæn skæn (Aug.);

= rgsm.; *næ møn snækør om surdøl, sæ skæns dagj; suol skænør, æ stoc glus ka skæn* (Vens.); „høj træt d træt ad løj, te de mån skönt klør ej æ dön“, Grb. 199. 19, han trykkede og trykkede så længe, til (at) månen skinnede klar ind ad døren; *nær aul skönt d fyecør stoc i gløj* (Lald s.), når solen skinnede og fjorden stod i glans; det skinner som en bar øst (rumpe) i en åben dor. Køl ordspr. 100. 1129 (vestslesv.); hun skinnede som hun var slukket, Sgr. III. 186. 1629; *dængen skæns mø* (Agger), er en ed; jfr. gluse, gluse; Aasen, isl. skina.

2. skinne, no. *skæn æn* best. -æn fl. -ør (Vens., D., vestj., Agger); *skæn æn -ør* (Andst); *skæn(?) æn skæn* (Sundevad); udklævede unge pilegrene; bunden af et såld bliver fluttet af dem, lyngkoste sammenbundne ved dem; *afør uil ha lød skænør ued te haw* (Lald s.), andre vilde have lagt (jernbane) skinner ud til havet; jfr. htsk sklene; se harveskede: *ben-, hjul-, hægle-, jern-, krukke-, land-, muld-.

skinneoben, no. *skæn* el. *skænbjen* best. -t, el. *skænbjn æ* best. -bjnt (Vens.; D.); *skænbjan et* (Støvr. h.); = rgsm.; *de ga æn skæræk* (knæk) *i min jæn skæræk, de war skænbjn, dæ sprag* (Lald s.); *hø do ene ng d jør, så ka do ji dæ te d pel hujøn d din skænbjen* (Vens.); *han ka sed o pel æ skæn u hans skænbjan* (vestj.), æ: han har intet at bestille; *skænoben-stør d kæststæter, di æ hær* (N. Slesv.); død mands sk- brugt til trolddom for at holde mus borte fra korn, J. Saml. IV. 121. 29; tyvs sk- skrabet i øl, givet mistænkt at drikke, bringer ham til at kaste op, om han er skyldig, s. 166. 161; afskrabet hud af sk-, givet hund i brandevin, venner den til sin herre, JK. 194. 94; se albuestød; jfr. 2. skinne; htsk schienbein.

skinnevid, to. *skænhvid* (D.); *skænhvid* (Thy); *skænvur*, også itk. (Agersk., Bradr.); hvid, så det skinner; *sk- i æ hugø* (D.), æ: kridhvid i ansigtet.

skinnækjæp, no. *skenkæp æn -kæp*

6; vestslesv.); en pilekøp, der kan læses op til skinner, der bruges ved overbødning.

skinnende, no. *skinnende* de (Fano); o sags blonder, lavede af vægte selv- guldtråd; man nævnedes ikke guld i sørens tid, men sagde „det skinnende“, se Overtro nr. 227.

skinneskjole, no. *skinneskjole* æn (Vensk.); regnskjole, se gliskjole.

skinsyg, to. *skinsyk* (D.); = rgsn.; kunde vel skrives: skindsyg; sv. skinn- ful, o: rød for at få et skind, som en på af-lag, når man frier til en pige; „i allskinn“, svensk, er at få kurven i l.), for yderligere redegørelse se Ny- rop Spr. V. Sk. s. 50.

skip, no. se skjeppe.

skippe, no. *skippe* æn best. -en (Vensk.); forføjten kvinde, se smøjs.

skippe sig, no. *skif* de om! (Ang.); tale til et kreatur: flyt dig! *skif, skif!* el. *døf, døf!* (Sundev.); se l. humne.

skipper, no. *skipper* i best. -i (Vensk.); *skipper æn -re* (Sovind s.); = rgsn.; „at var a æn påt bræden var æl døj pæ, de skipper fælo qæ“, (Orb 70. 101; i *son bærje skal der stæ, hævnt* (hvordan) *den ær æ hævnt dær æ skipper ævæ* (Lald s.); formanden i sildevåddaget (Saml.) hedder skipper, J. Saml. VIII. 167, hans plads er på „skippersædet“ i agter- enden og han giver vaddet ud; han får æt større lod i udbytten end andre; han får han de særegne fisk, el. fisk af anden art, som undertiden kan fanges i søvnet, f. eks. en enkelt ærred el. en ær æl. Sådanne fisk kaldes derfor „skip- perfisk“; sk- sødler i havskibet ved roret, derefter „pøkeren“ så „midtskibsmændene“, dernæst „stavmanden“; pøkeren piller æt æ bakke-krogene, styrm holder regn- tab med tallet, der tælles efter tyve æt æ (Skagen). jfr. htsk schiffer, se gal-

skipper-vad-til-land, no. *skipper- vad-til-land* (Agger); spotnavn til skipperen på en pøteskude.

skippund, no. *skippund* æn (D.; Agger); *skippund* (Agger); *skippund* æ best. -en (Vensk.); = rgsn. = 20 lispund; se schippund, Sch. Lubb. forklares: schiffs- pund

skir, to. se skjær.

skirre, no. være uordentlig i på-

klædning, *de gör da sær o skær o sir* (D.), beslægtet med skidt?

skirren, to. se skidden.

skisat, to. se skulesat.

skisliper, no. se skjærsliber.

skitosta, no. se skjærtorsdag.

skivd, no. se skyde.

skivo, no. *skive æn -er* (vestj., alm.; Sønderj., Ang.); *skive* el. *skive* æn best.

-en ill. -er (Vensk.); *skive æn -er* (Thy, Mors). — 1) tynd plade af noget: æn *skive brød* (Vejr.), æ *pæk æn skive jens brød te æn humpeløg isat* (Lald s.), en skive tørt brød; et stykke brød afskåret rundt om brødet; ligeså Vensk., jfr. side- stykke; et afskåret stykke af et træs stamme, skåret i retningen af træets længdeakse, jfr. korret; æt *te skive* (Vensk.), en skive at skyde tilmåls efter (alm.), *sky te skive* (Sundev.), se skydeskive; ur-

skive, se forskive (Sovind, Sundev.); kasketskygge (s. d.). — 2) især om bord- pladen, dernæst om bordet selv (glds, Vensk., Thy, Mors; alm., Ang., Møllemslev); *skive mærkæ æ de bæt* (vestj.), jfr. Kr. VI. 335. 164, indeholder et ordspil mellem Skive by, markedet der og handelen ved bordskiven i hjemmet; de bedste priser fås, når købmanden kommer til bonden og handler med ham ved hans bord; det går op og ned, ligesom Skive mar- ked og Viborg torvedag, se Sgr. VII. 128. 668, Kr. Ordsp. s. 502, navnet på købstaden Skive henføres (?) til norsk skida, planke, isl. skid, se G. Bl. II. 33; til „skæv“, Kr. Sagn III. 145. 48; „kom ind, æ sæt dæ ve wo skyww! så ka vi snakk me Søren“, Blich. Bindst.; *læg æ skive* (Sov.), lægge på bord, om et lig, før det lægges i kisten, strålag; skive af guld i høj, Kr. Sagn I. 382. 45; Björn Halldors, isl. skifa, et tyndt brød; skifa no. kløve; Aasen skiva; htsk scheibe; jfr. brede-, bord-, brud-, dreje-, for-, ende-, *guld-, kaskjet-, klokke-, pande-, pøtte-, rundten- om-, smør-, snage-, sol-, ur-

skivebøjle, no. *skivebøjle* i best. -i (Vensk.); bordfod, den el. de fjæl, der forbinder bordets ben, for at stive det; på dem havde i gl. dage hønserne (s. d.) deres nattesæde, Kr. Alm. III. 10. 17; ved en anden indretning må brødene der haft deres plads; æt *hæ jæ trej græde kaqer æpæ skivebøjle færuen æ ævæ*

rowloq“, Grb. 162. 22, I har jo tre grove brød på bordhjelken, foruden det runde sigtebrød; bj. over bordet?

skivefod, no. han tager ham med hjem og binder ham ved skivefoden, Kr. VI. 10, o: bordets fod.

skiveskydning, no *skytskydning* en (Sevind s.); = rgsm.

skjæe, no. se skjær.

skjal, no. se skal.

skjald, no. se skjeld.

skjaller, no. J. T. 199, en plante, rhinanthus major, Ehr. (Ålb.).

skjalter, no. *skultar* en (Løn); mager, langbenet kreatur, skældso.

skjan, no. se stjerne, Skjern.

skjære, uo. se skjære.

skjæsat, to. se skjersat.

skjav, no. se skjæver.

skjæbe, uo. se skjæbe.

skjej, no. to. se sky

skjeise, no. uo. se skeise.

skjejtig, no. se skindtig.

skjel, no. *skæl* en (Thy, Agger);

skæl et = bl. (Sevind); *skæl* è best. *skælt* (Vens.). — 1) mærke, som skiller mell. to marker, jfr. 1. ren, told; *ka do mæl cyon te skælt*? (Vens.), måle f. køerne tøjreslag til skel; *æ o gör skæl, men egn ræt* (Malt); thi den angiver den ene bred, lægger til ved den anden; markskellene var i gl. dage fulde af sten og tjørne, Mejb. Slesv. Bøndergd. 109, jfr. Kr. Alm.² I. 12; trolden vilde have fået magt med mand, om han havde ført ham over markskel, Kr. Sagn II. 174. 111; pløje for nær sk-, se plove II. 849. 9 b, Kr. Alm.² I. 12. 25; alm. er forestillingen, at de, som har forrykket el. flyttet skel, skelpæl el. skelsten, landmålere (s. d.) el. andre (se plove) ingen fred får i deres grave, men kommer først til hvile, når uretten er sonet, (se lygtemand), Sgr. II. 13. 12, XI. 73. 121, XII. 149. 480, JK. 119. 3, Kr. III. 147. 204, 150. 209, IV. 111. 152, 152. 216, VI. 115. 166, 169, VIII. 199. 330 flg., Sagn IV. 239. 74-76, V. 404 flg., Thiele II. 124 flg., Gr. Gl. d. M. I. 11. 4, 50. 11; jfr. Faye 74, Ashj. III. 322, Sundbl.² 274, Mhöff 189, Knoop Ps. 263. 3, Wolf N. S. 509. 428 m. ann., Ndl. Volksk. I 16 ned., Ons. Volksk. IV. 7, Kuhn N. S. 99. 114, W. S. I. 40. 34; Strackerj. nr. 179 i. l. m. t., 182 d. e. p. q. r, 184. o, I. s. 170, Z. f. M.

II. 177 ev., IV. 141 (Tyrol, Østerr.); „Scheidenrufer“ Urquell II. 202; Krauss March. II. 260; Laisnel I. 120, Bosquet 263; Méhus. III. 197, Møller Fr. S. 65, Tr. pop. XI. 423, Lopez. Alpi 201, Harth. Fairy T. 208, Amer. Folk. II. 33; m. h. t. spørgsm.: „hvor skal jeg sætte den?“, jfr. Alpenb. Alpens. 153. 152, Braz II.² 73; — periodisk omgang langs bymarkens skel, „gangdag“.

„korshyrd“, har også fundet sted her i lands, slyn Kr. Alm.² I. 12. 24, Sagn III. 108. 69 71, Afzel. Sagn. III. 127-8; jævnlig fulgtes skaren af drenge, som fik prygl ved skelstenene for at huske deres plads, jfr. prygle; se Tilskuere 1896 s. 730 (Shetlands-øer), Yorksh. Folk. 251, Nichols. Yorksh. 32, GML. I. 37. 52, II. 5, Am. Folk. XII. 274, Suff. Flkl. 108 flg., Leicest. Folk. 89, Strackerj. II. 206, Urquell III. 128 (Ungarn);

Meyer Vik. 144. 247, Wh. Vik. X. 89. 252, XII. 429, Schw. Vik. VIII. 64, Grimm RA. 144, 545, Pf. GE. 42 flg. 51. 84. 86. 342, 346 flg., Tradit. pop. I. 91. 220, IV. 22, Pitre Archivio VIII. 373; se Du Gange: alapa; jfr. udtrykkene: huskekage, huskeseddel om en lussing; jfr. børn fik prygl under henrettelser, Trad. pop. I. 348, II. 172 (Lothr.), Méhus. VI. 156, Pitre Usi IV. 471, Arch. V. 457; se endnu Monsieur

Bulletin I. 252, Folklore IV. 463, Harth. Perseus II. 211; vidner ved bryllup puffer hverandre, Cav. Wär. II. 437; barn skal slå på 1ste sten af hus, for at huske, når det er bygt, Tr. pop. VII. 103; sk- rides med rivestage, Kr. Alm.² I. 12. 24; sk- afsat efter fuld kællings gang, Krist. Sagn III. 337. 95; efter ridende mand, nr. 97, VI. 190. 37-8; jfr. efter krebs, Gr. Sagen I. 331; sk-, hvor løbere mødes, se

II. 647. 48 a, Wh. Vik. III. 16; okse standser, Meyer Vik. 212; i sk- ned sættes forbryders lig, se Wigstr FS. 202, jfr. Black 90; Pf. GE. 42, Sallust Jugurtha k. 79, Lefolus overs 323; slyn træbundet. —

2) *æ skæl* (D.), rummet mellem over- og underfeltet af kæden, trendegarnet, hvorigennem skytten løber; *å ta skæl* (Thy), o: kejse (s. d.) på trendebordet; *de skæl* (Bradr.), trendegarn, Lyngb. Saml., jfr. Aasen, skil 3, isl. skil úk.; skjelvol.

— 3) bilighed, ret deling; *gyr ræt o skæl* (Andst), „no skul du skj sam skæl, som di ha tette ham“, Grb. 80. 82; *en ska gi aßer sam skæl, en vel sjæl hu*

1) *hæ* *gøi skæl te å gøi nðgør* (Larskov), have god grund til; vi
hæ egen skæl te o kligw (D.); her kan
 et mærkes: *a we skæl te, de æ oan*
 (Mors.); *o: jeg ved med vished, at det*
er sandt; a ka cnc jør ham de skæl
en (Vens.), den tjeneste; jfr. om er så,
skæl; u. -- 4) fordel; hæ skæl å st
 (Mors.), ligeså Vens., *hæ* *hår gdt skæl*
er a; hæn grast æ lyw a huns gamel
wæter o bræt hans gøt d; mæn hæn
æst nikk egen skæl wøj er (Agger); jfr.
 2) *ad-, se ad-, *fir-, for-, mark-, mellem-,*
de-, sogne-, tremarks-, under-, vaud-,

skjelbalk, no. skælbalk æn (vestj.);
 a balk (s. d.), som danner skel mellem
 lodder; „del hændte en aften, han
 sk hjem og fulgte en skjelbalk, der stak
 til“, Kr. IV. 246; skælerum i en lo;
 - skælbalk, Mb.; den forløjning, som
 selene efterlader sig på en vej, når man
 lød kører i samme spor (Borup s.).

akjelbyg, no. skjelbyg de (Mors);
 løstpigerne lik i løn hver et fjerdingkar
 borsad, som hushonden såede for dem;
 et skel mellem de forskellige småloddet
 sådes en håndfuld byg, som kaldtes
 skjelbyg*.

skjæld, no. skæl æn skæl (Andst.
Fær.): skæl æn skæl (Søvind s.); skæl
(Agerisk); skæl i best skæl, fl. skæl (Vens.);
skæl (Agger); splint; afsprunget stykke.
som er lille og fladt; a søk æn skæl i
a frøer, leq æn skæl omr a buer
(Mølt); dær yek æn skæl a æ men (Ager-
skov). jft skulp.

skjelde, no. *skel* æn (Lild s.; Vens.);
skel -er (Holmsl kl., Agger); pinden,
 hvorefter et liskegarn bindes og som be-
 determiner maskernes vidde; se sildegarns. 40

skjelder, no. *skaler* æn (Sall.); *skaler* (Agger); lille revne i glas el.
3. måske nærmest: forgrenet revne.

akjelderot, to. *akelers* (Agersk.); om
sten. tilbøjelig til at springe i stykker
lagrus

skjelderhus, no. se skilderhus.

ekjeldre, 110.

- uldar -or -ot (Agerst.);

skalder er -od, -od el. skalort (Agger) — 60
1. mtr. siges om en sten, når stykker
er af lagvis; jfr. skulpe. — 2) trs. søndre,
3. stykker (Agger); *pus op, de skalderer
i den flæk; en skalort spæil; han har*

fådt hans bijn skæleret (vest)), slået i stykker, splintret; ligeså Murs; gid. sk. aldræ (Lund).

akjele, uo

akejal -ə -ət (Sovind s.);

skel skol skol skol (Sunder.); —

= røstum.; di skæler (D.); di skælerer (Brandr.); jfr. Aasen skjegla uo. skjegl to., isl. skjálgr, htsk schel el. schjel to.

skjelet, tv. *skale* (D., vestj., Aggersk.); *skela* (Sorind s.); *skøle* (Bradr.); *skæl* (Agger); skeløet; en bekendt taterkvinde i Vestj. hed *skela* Katrin; *hun æ skæl* o æ sien (Agger).

skjelevink, no. en som skeler (Århus), J. Saml. VIII, 274; også: *skøtlevet* (vestj.); jfr. holl. i en leg schole wip, Nid. Volksk. I. 109. 8, 278. 2; rim VI. 8, Ons Volksk. I. 52. 11.

skjelgrob, no. skjelgror æn -grov
(D.); skjelgrob (Agger); skjelgrob æn
best. -æn, ill. grob (Vens.); groff, gravet
som skel; "ed jēj da skraucet hon uos
skjelgrōben d kam ej i Cōbihaewneris dē",
Grb. 57. 28.

skjelkjæp, no. skalkæp æn -kæp
(Andst, vestj.): = skjelvol.

skjelkorn, no. skælkor de (Vejr.);
det sletteste korn ved kastningen; mulig:
det som skilles fra.

skjelle, no. se skille 4.

skjelle, uo. *skel* -a -et (Elsted);
djt mærki *skellet* mæ hind'n, a: deres
marker stødte sammen i skellet.

skjeldebasse, no. se skjelbasse.

skjolleri, no. se skilderi.

skjellerum, no. se skillerum.

akjollo, to. se skjællig.

-skjellig, to. se for.

skjelling, no. 36 skilling.

skjelne, uo. skælen skælnør skælant
(Agger); skæln -r -t -t (Vens.); = rgsn.;
„d uoe som lœwi bograue uon d ku
skælen dawi frd nœn“, Grb. 113. 8, alm.
bruges: skille.

skjelpyt, no. *skolpet æn* (vestj.);
hul, som danner skel mellem to lodder.

skjelpeol, no. pæl, som afmærker skel; genførd slår sk- ned med sit hoved. Kr. Sagn V. 410. 43. 47.

skjelre, uo. se skildre, skjele.

akjelagod, to. ret god, temmelig god (Slet h., Vena.), Mb., jfr. skjelsvillig.

skjolemisse, -mål, no. se skolemisse,

-മം.

skjelsten, no. *skelatjøn æn* (Andst); sten, der er sat som skel; derunder lagt kul (s. d.) og flint, Thule I. 178, jfr. Grimm Kl. Schr. (1865) II. 45, Busk Rome 284; omtales tit i sagnene, jfr. Gr. Gl. d. M. III. 155, Grimm S. I. 330. 286; blader, stukket m. nål, Ons Volksl. V. 74; se skjel; straf: trille med sk- efter død, Kr. Sagn V. 411. 48, se lygteemand.

skjelsvillig, to *skêls- el. skêlsvilli* (Vens.); frivillig, med forset; *jør nys sk-*; også no.: gøre noget med *skêlsvilli*; også Mors; *hun sat noueren i sihen (suten) å påstoj, hun it haj goer et mæ skjels villi**, Jæger, Ferie s. 30.

skjelsår, no. i udtr.: *kom te skêlsør o dår* (Agger); *te skêls or d dår* (Vens.).

skjelt, no. se skilt.

1. **skjelt**, to. faren, holden, tjent med, sædv. med nægtelse; den stakkels mand er ilde skjelt med slig en kone (Borup s.), Mb.

2. **skjelt**, no. samling(?); når man har drevet færeflokken ind i en krog: *så hár vi skjelt o' dæm, æn gæss sk- o' dæm* (Lb. s.); også: *a færk ham rast i skjelt* (vestj.), o: i knibe, fik ham drevet ind, hvor han ikke kunde undvæge; se skjelle.

skjeltagen, to. *skjeltæd** (Todbjærg, 50 Ø. Lishj h.) om harselkvinde, som går over vej inden kirkegang, Kr. Sagn VII. 220. 74.

skjelto, uo.

skêls- ær -o -o (Vens.);

skêlt ff. *skêlt* (Mors.);

skêlt (Lb., Sall., D.). —

1) Blich. S. Digte II. 291, betydning: at skille ud fra en flok, således opgivet fra Vens.; *hæssør siør de å for hæ skêls hæ te* 50 *djær ijn cyr**, Grb. 57. 29, hyrden ser det og får hende (køen) listet hen til deres egne køer; også i Blich. Bindst.: *Jæns han loe å tow mod pænneg, han talt dem å han djelt 'em, å de wa selpænneg alle slaww; han had nok inæ å skjelt 'em**, skille dem ad i forskellige bunker; få et får skjeltet ud af flokken (Randlev s.), Mb; *ka do hjælp mæ o skêlt dæm gamel fupør fræ di ajør, fu* 50 *dæm wæl hok dæm* (Agger); *han ær ek gæss tejer ær o skêlt grijs* (sts), kan siges om den krumbenede. — 2) samle, skaffe tilveje; *si do ka skêlt æn minjæk; skêlt*

æ for (Vejr.), samle færene og drive dem ind; *skêlt jær te d ær te æ uq* (Sall.), skaffe en til at sidde ved vuggen; *a hær skêlt æt hjær* (D.), jeg har fået fat på det hjemme; *do ska pær po, do it skêltær dæ et law hog* (S. Hald), at du ikke rager dig et lag hug til; *vi ka skêlt wæs æn dæm* (smsts) få fat på; *pær ær ek tejer ær o skêlt i dæ hæ tij* (Agger); jfr. skaltre.

skjeltet, to. *skêltæ* (Andst); pjaltet. **skjeltring**, no. se skidevom.

skjelvol, no. *skêlvol æn -wøler* (Thy); *skêlvol -wøler* el. *-wøf* (Lild s.); *skêlvol* i best. *-wøf* fl. *-wøf* (Vens.); tre flade kæppe der skydes ind i trendegarnet på væverstolen mellem sellene (s. d.) og bommen; *skêlvolæn hólæs åp d "køssøn"*, *dær hæss bæque wøss* (Vens.), se ko 4.

skjolvæg, no. se skillevæg.

skjel-øje, no. person, som skeler; „Skel-øje Simon“, ogenavn, Kr. Alm.² V. 117. 26.

skjelöjet, to. *skêlyss* (Vens.); *skêl- yss* (Agger); *skêlyss* (Lild s.); *skêlyss* (Søwind s.); = rgsm.; når øjnene ser fra hinanden, jfr. vindöjet; barnet bliver sk-, når den frugtsommelige kvinde kiger ud gennem et hul (s. d.) el. sprække, Kr. IV. 347. 9, Sagn IV. 634. 26 flg., Alm.² III. 105. 26, JK. 368 øv., jfr. Jonsson Mør s. 3, Wigstr. FS. 384. 85, Sundbl.² 149, Cav. War. I. 370.

skjemme, uo. se skimte.

skjen, no. se skin; to. se skjøn.

skjenbarenbet, no. se skinbarlig.

skjenbin, no. se skinneneb.

skjend, no. se skind.

skjenne, no. uo. se skinne; to. se skjøn.

skjenne, uo.

skæss skær skær skær (D., Fano, vestj.);

skæn skæss skæn skæn (Hvejsel);

skæn skæn skæn skæn (Andst);

løbe løbsk (s. d.) om heste; *å kæssæ, spæssæ væssær, a trøssær a skærær* (vestj.), siger spøgende en, der bliver kaldet; få heste til at sk- ved trolldom, Kr. Sagn VI. 359 24; jfr. Aasen, skma, sv. skena.

skjennegal, to. *skængal* (vestj.); tilhøjelig til at løbe løbsk; *de wa sørn no skængal hæssæ, å i de han kjør fram, stak e på lahter æ hæssæ ind ve æ hæl å så skjæhn di mæ wos**, Yuelb. 46.

skjennenagle, no. *skennagel en -er* (Lald s.); naglen, der fastholder hammelstokken på hjerten; på glids vogne skal den have været indrettet således, at når hestene blev løstsk (se skjenne) el. vognen væltede, faldt hammelstokken af den, hvorved faren formindskedes.

skjenner, no. *skjener en -er* (Lald s.); et møl, lineal.

skjonting, no. se skindting.

skjermelse, no. Mb.; stød, hjerteslag el. lign.; „den daw fik hun hend' skjermels“ (Sønderj. efter Outzen); måske beslægtet med eng. skirmish.

skjermensere, no. *resonnere over*; „*var war e howeri, de ha a skærmenstjær*“, Grb. 56. 21; „*skærmenstjær over ham a mint, de ha wat over, de ha a søre får a fdt en smul i puden*“, Grb. 92. 72.

Skjern, no. *Skjan* (vestj.); en by i Vestj. (Bolling h.); *han kom ef kom ad a Skjan kærk*, Kr. VI. 325. 27 (vestj.); *no ræn nåk Skan kærk sæj!* kan siges, at det uventede indtræffer, jfr. Sgr. VII. 128. 649; *en stau i en kan, de ka sæj skan* (vestj.); „ja, de sku kuns en an næ a (have) bejen, bette Ann, da skuld de a nok vis po a modt næ oppå Skjan“, Anders. Frieri; sikkert om Skjern, annex til V. Velling (Middels. h.), hvor der mulig var særet lingsted; bynavnet Skjern i Bolling h. henfører Dr. Nielsen til et navn Skirn, hvis betydning står i forbindelse med isl. skirr, skær, klar, se B. II. 33. Skrive.

skjersent, no. *skærnt en* (Skanderborg); sergent, en militær grad; *han a næst a røven han ka blye sk-* (Tåning, Arb.); fr. sergent, af lat. serviens.

skjervinsel, no. *skærnsel* (D., vestj.); vinsel (Vejen); *sewvinsel* (Vens.); *sovinsel* (Elsked). — 1) et alm. kortspil; *de får sig en vinsel* (Viborg egen); alk. scharwenzel af det slaviske mandsnavn Wenzel og scheren, o: gøre sig nogen ulejlighed(?) W. kaldes knægten i Tønder, se Weigandt. — 2) *skærwinsel* el. *sewvinsel* (Mors), en tvær person; jfr. skjort.

skjib, no. se skib.

skjoet, no. se skjorte.

skjold, no. *skjøl* el. *skjøl en* (Vens.); skjold (Lald s., Mors; Agger). — 1) grøn-

svær (Vens. o. N. st.); *dær a stærk skjøl på di gamel bærer* (Lald s.), jfr. svær no.; *skjøl et* (Søvind s.), den skorpe, som hos spæde børn dækker issebenens symfyse.

— 2) de to flade steder, der på koens bagpart til hver side går skråt ned fra rygbenet bagved krydset (vestj.), *sko et a kær over a skjøl!* — 3) hunde, bughinde; *han fæk bræk, fdt dæ spray nåj skjøl* el. *en skjøl i hans mags* (Lald s.); i deres lygter havde de skjold af et slagtel kreatur i stedet for glas og det var skiet uden på, Kr. VIII. 116; jfr. Aasen, skjold, isl. skjöldr hak., skilt, afskjoldet; rive.

skjolderet, lo. *skjölre* (D., vestj.); *skjölre* (Agger); plettet, om linnet, med større el. mindre svagt farvede afskyninger.

skjoldside, no. grønsverside på en græstorv (Slet h.), Mb.

skjorte, no. *skjört* el. *skjørt en* best. -en fl. -er (Vens.); *skjørt* (Agger); *skjørt en -er* (Stovr. h., Huur. h., Sov. s.); *skjørt en -er* (N. Horns h.); *skjørt* el. *skjørt -er* (D.); *skjørt* el. *skjø fl.* også: *skjortar* (Åndst); *skjørt en -er* (Daler); *skjørt -er* (Hadersl.); *skjørt en -e* (Sundved); *skjørt en dørter* (Fjorde); = *egsm.*; *høj ræn i hans jens skjört* (Vens.), = *i dæn bð sket* (Søvind); *i a bær skjört* (D.). i bar skjorte; når der spørges: hvor er han? kan svares: *han ær i hans skjört* (vestj.); *aten hær a fjörten, da trak di kær Frøbræk a skjörten* (Lald s.); „*de æ gdt a kom i a kon rænt!*“ *sø dræni, høj wæn hans skjört nydsöwten* (Vens.); alm. vittighed er at råbe til drenge: *høj, gu dræg, æ skjört hæjer uden di röp!* el. *dær ær en bæn i di skjört!* han trak skjorten af om natten, som de endnu (1886) gør så mange steder, kan a tro, Kr. VIII. 135, det samme gør præsten i skæmtelust., Kr. Æv. s. 234, jfr. nogen II. 722. 44; alle bymændene i Tønder har kun en skjorte i fællig, Kr. Almuehv. I. 65. 225, II. 2 8. 19 flg.; bonden nægter at møde til hove, fordi han ingen skj. har, sts II. 6. 10. 25. 66; tømmermanden (s. d.) lægger et stykke lærred så kunstig sammen, at han med ét øksehug deraf tilskærer en skjorte, Sgr. I. 6. 108. 4, Kr. VIII. 130 230, Alm. VI. 34. 96, Sagn III. 296 58, se 1. nagle; præsten forlanger, at den skjorte han affører sig,

skal brændes; da det ikke sker, dør han, Kr. III. 230, IV. 198, Sagn IV. 390, V. 184, 93, Alm.² III. 11. 30, Gr. Gl. d. M. III. 21; — i viden: „seks silkestukne skjorter, dem vil jeg give dig“, Kr. I. 317 9; — i stedremse: „di Rowsi knoot, di skidder i djæ skjoot“, Kr. Alm.² I. 40. 30 (Rougso); kongen forlanger, at hans brud skal brodere en skjorte, JK. Æv. I. 42; elskovsgave til festemand er en sk., se Steenstr. Vore Folkeviser 268; jfr. DgF. III. 350 22. 918 a, Troels Lund IV. 155, IX. 286, X. 125, Kormaks S. k. 17 (isl. Færd II. 301), Gisle Surs. s. 15. 6; jfr. Wigstr. II. 262, Aldén 63, Amins. I. 22 5, Gasl. 16, Hofb. Nerike 198, Bruzel. 67, Råaf I. 113, Djurkl. Unnarbo 41, Weinhold Volkskunde I. 182, VI. 179, X. 294, XI. 450, P. Volksk. III. 187, Laisnel II. 29, Folkl. Congr. 275 (slav., hindu); bryllup, skjorte følger med i grav, se ligskjorte, jfr. Meyer Vik. 171. 270, døbekjole lgeså; syr brud selv på sk., hun giver brudg., kommer hun til at fælde så mange tårer, som hun tager sting, Råaf Saml., Gasl. 61; sk-er talmandens løn ved frieri, Sm. Medd. II. 70. 74, Nyland IV. 18; — den lykkeligste havde ingen sk., se Köhl. Aufs. 118, Rivista I. 57, Clouet. Fict. II. 323;

karlen må ej i syv år tage ren skjorte på for at slippe for djævelens tiltale, Gr. Æv. II. 229, se skjæg; — den tåbelige kone vil banke en skjorte uden hul i ned over mandens hoved, Kr. VII. 175, Æv. s. 166, Sgr. VIII. 77, IX. 165 ned.; jfr. Segerst. 93, Nordlander Sag. 34, Clouet. Noodl. 196. 204. 209, Busk Rome 368; sk- med tællepletter skal vaskes ren, se Gr. Gl. d. M. I. 105, Registr. nr. 26 (Amor Psyche), jfr. Asbj. I. 212; magisk, gör usærlig, jfr. Ørvarods S. k. 22, Hervørs S. k. 5, Regn. Lodbr's S. k. 14, (Rafn N.F. II. 179, I. 389. 258), Thorst. Bøjarm's S. k. 3 (Rafn Oldn. S. III. 159); Kr. Æv. III. 78, Urdsbr. VI. 74. 14; „nothemd“, Meyer, Abergel. 276, Gr. Sagen I. 301; Folkl. Rec. II. 99; varsel af sk-, se lin- ned; nyfødt barn skal føres gennem faders sk., det bliver kysk, får yndest, Kr. Alm.² III. 107. 60, jfr. Kr. Sagn VII. 317. 24. 322. 62 63; om gæstinger, se skjævr; blodig sk- kan ej brændes, Kr. Sagn IV. 429. 41; sk- af syg skal ned- graves i frisk grav, Kr. Sagn II. 380 ned.,

IV. 619. 47; svinges over alter, IV. 619. 49; gnides på kirkedør, IV. 628. 68; brændes, aske nedgraves, JK. 365. 18; inden man ifører sig uvasket sk-, skal man jage glød (s. d.) igennem den, Kr. IV. 384. 408; jfr. Nessus sk-, som opbrænder den, der ifører s. den, se Gr. K. M. nr. 6, Strackerj. I. 380; fjendegave, dræber harsekvinde, Thorkels. 212; jfr. Deianiras gave til Herakles, Medeas til Glauke, Prell. Gr. M. II. 246. 340, Folkl. IX. 126; „camicia di pecc“, P. Archivio II. 407, Gonzenb. I. 157; hyrdedrengene svinger kl. 12 jule- nat deres skjorte over kreaturerne for at de ej skal bisse den følgende sommer, Kr. Almucl. IV. 111. 58; pigen frelser sine brødre fra dyreskikkelse ved at sy skjorter til dem, se Sgr. XI. 167, jfr. Asbj. I. 113, Grimm, K. M. nr. 49, Myth.² 1052, Yeats, Irish T. s. 282; almindelige henvisninger, se Strackerj. II. 138; jfr. Aasen, isl. skyrtá, huk., eng. shirt, ltsk. schurze, forklæde; se særk; fandens-, halv-, lig-, muld-, over-, sejrs-, tyve-, ulden-.

skjorteflig, no. *skjorteflig* i (Vens.); = rgsm.

skjorteknap, no. *skjorteknap* æn (D.); *skotknap* æn (Søvind s.); *skjorteknap* i (Vens.); = rgsm.

skjortekrave, no. *skjortekrav* æn (D.); *skotkrav* æn (Søvind s.); *skjortekrav* i (Vens.); = rgsm.

skjortelærred, no. *skjortelær* de (Vens.); = rgsm.

skjorteløs, to. *skjorteløs* (Agger); = rgsm.

skjortepjag, no. *skjortepjag* æn (Lindk.); skjorteflig.

skjortetrøje, no. *skjortetrøje* æn ær (Haderslev egn); bomulds undertrøje.

skjortevæv, no. *skjortevæv* de (Sunde- ved); horgarns lærred.

skjortesærme, no. *skjortesærme* æn ær (D., vestj.); *skjortesærme* i best. -i flt. -ærmer (Vens.); = rgsm.; *de rødt æt så møj te de ku bløt æn par sk-; æ haur ær i skjortesærmer idaw* (vestj.), siges, når hel- gerne brydes med skumtoppe, jfr. bølge, Jegindbo, se Kr. VI. 333. 147.

skjorte, no. se skjorte.

skjul, no. *skjul* el. *skyul* i best. -i (Vens.); *skyul* æt (S. Hald h., Silkeborg, Søvind s.); *skul* æn (D.); = rgsm.; *wær, kryd i skyul* (Vens.); *krødel i skugel*

(Gram), o: i læ for uvej; hr. Peder han skød skyvl for sig, Kr. II. 67. 10, se anm. smsts. usulig = skød skjel for sig, o: krævede anerkendelse af husbondens ret; „han so u, som han vild lieg tit å skyul“. Yueib. 51, en bårneleg; den, som søger, råber: „kuk engdy i hu' do ær!“, jfr. P. Arch. XII. 26, MaFlk. 17 a, jfr. kuk 3, put: se vogn.

skjule, uo.

skyvdi -or -i *skyvdi* (Agger);

skyvdi -o -et -et (Søvind s.); fl. *skyvdi* if. *skyvdi* (S. Hald);

skyvdi -a *skyvdi* *skyvdi* (Elsted);

skyvdi -or -i *skyvdi* (Vens.);

skyvdi (Holl. h.);

skul *skul* *skul* *skul* (Bradr.); —

krybe : ly for regn (Bradr.); bruges kun enkelte betydninger: *skyvdi bårn*, o: dække bunden, om sager, der måles; dække en mangel, om et klædningsstykke; *høj hør ær de, høj ka skyvdi sæ i* (Vens.), du har jo ikke klædet at skyvle dig i, Kr. V. 45; der fløj så mange oldenhasser nede ved Måhørg høje iafes, så det ordentlig skjulede, Kr. III. 35, *te de skyvdi* (vestj.), o: så det vrinklede af dem, el. så de skjulte alt; en ikke ualmindelig begivenhed i event. er, at prinsessen skal skjule sig gentagne gange, søges og findes af helten, se f. eks. Gr. Æ. II. 11; jfr. Registr. nr. 10, Wigström, Sagor s. 58, Thork. 94, Folkl. Journ. II. 250 (Spanien), se endvidere Gr. Gl. d. M. I. 9, den fattige mand skjuler sig i træ, rør, fisk, jfr. Gr. Registr. nr. 51 Færøiske Kv. I. 140 210; Sæmund Frode og lander ligger skjul, Arnas. I. 486, 490, Vang Reglo 62, Georg Folkl. 127, jfr. Folkl. XI. 140 dævel skjuler sig; P. Arch. IV. 474 flg. 40 Kræstus; skjulte heste skal søges og findes, Magyar T. 255; brud skjuler sig, se Fb. Bondel. II. 5. 45, jfr. Schröder Hochzeitsbr. 57 flg., se kjende II. 140. 13 a; jfr. Aasen, bl. skvla uo., skul no. itk.; se skule.

-*skjuler*, no. se skam.

skjult skjønnd, J. T. 288; en plante, begonia, Juss., mulig en af de krollede arter, der er uden stængel og blade om vinteren (Thy).

skjyd, uo. se skyde.

skjyod, uo. se skjulte.

skjyv, no. se skive, skjæver; uo. se skyde.

skjyvl, no. se skjul.

skjyvle, uo. se skovle.

skjyvr, no. se skjövr.

skjyvt, no. se skifle, skjorte.

skjæba, uo.

skæb -or *skæbt skæbt* (Vens.; Lild s.);

skæb (Thy); *skæb* (vestj.); —

vrænge efter, forvrænge folks tale; *skæb æ jeg* (Vens.), hade underlæben gå over overlæben, vrænge ad en; *do skal ej wæn dæ te å skæb æter falk* (Lild s.); *de æ nu lise dræg tej ær o skæb aj falk* (Agger); også om tyren: lude; no. *skæb* (Mors), om kattens, ildrens, rottens og småbørns skrig; ligeledes om fugle: give lyd, gøre spektakkel; „*djæ bytyr kam ubg te brølsagdi . . . å balt å skæbt å holt sønt æn morsk*“ . . . Grh. 197. 20; *hwa aka dæ skæbn lalyj?* (Agger); jfr. 20 skjæve.

skjæbne, no. *skæben* (Agger); *skæp* -nø æn (Bradr.); ordet forekommer i enkelte forbindelser, lånt af skriftsproget; *dæh ska stj æ æn hys bjærs, dæh aka xjs si skjæbne te æn* (Lindk.), ligeså Mors; nu er ham den skjæbne tillagt, Kr. VI. 293. 400; „om al min lykke var indtegnet under sky, da kunde ej jeg min skjæbning undfly“, Kr. I. 196. 10; „står alle min' skjæben skreven i din hånd, du siger mig, hvad skjæben at jeg skal ha“, Kr. I. 355. 1. 2 fl.; jfr. Sgr. I. 166. 684; „*de wa mi skæben! så hun æ piq, hun hdt fot nye huorøger*“ (Thy), jfr. de børn, man skal have, får man, Kr. Alm. VI. 4. 6; forestillingen om den uundgæelige, aldrådende skjæbne har været særdeles alm. bl. folket, hvad følgende talemåder peger hen på: „skjæbmen kommer, om den også kommer på krykker“, Kr. Ordspr. s. 289; *æ dæ æ jæn baskær, md æn go igæmel; æ dæ æ jæn tepasæl, kan enen* (ingen) *tæj jæn frå* (N. Siest.); *æn skal hæn, hur æ dæ æ æ bræ ær* (vestj.); el. *de skul så ær!* se herom Fb. Fr. H. s. 25. Bondeliv s. 349 flg., J. K. s. 360, Bjerger Aarb. VII. 1 flg.; jfr. skule; jfr. Wigström, Folkseder s. 63; de tre brødre skal myrde deres tre søstre, se Møller, Bornh. s. 14, 20 Rasmussen, Folkesagn (1855) s. 158; event. om fattigmandsbarnet, der skal ægte rigmanden, Gr. Registr. nr. 71, jfr. Wigstr. Sagor s. 49, Gest. Rom. kap. 20, smlg. f. eks. i de oldnordiske sagaer ud-

trykkene: „det nytter ikke at brydes med sin skæbne“, „skæbnen kan man ikke sætte sig imod“. „få er mægtigere end skæbnen“, „det er vanskeligt at kæmpe mod sin skæbne“. N. M. Petersen, Isl. Færd IV. s. 26, 29, 30, 31 i Vatnsdolerens S.; „Ekki má sköpum renna“, Arnas. I 427, „ef auðnan vildi svo vera lúta“, stis II. 257; se fremdeles Strackerj. II. 127, 148, Wuttke nr. 42, Grimm Myth. 817, Krauss Volksgl. s. 23, 28, samme forf's Sreca s. 89, 94, Pestsagen s. 39; skæbnen el. lykken er fremstillet som en høj, smuk kvinde, Gonzelh. Märchen nr. 21, jfr. nr. 52, 55; Ihaden VI. 488, XXIV. 525; jfr. Aasen skjepma, huk.; isl. skapa el. skapa uo. betyder beskikke; lykke, lys, styrke, straf.

1. skjæft, no. *skæwt* (Thy); hændelag; *han hør æ sk- te ød*.

2. skjæft, to. *skæwt* fl. *skæwt* (Mors, Thy, Vejr.); *sköwt* (vestj.). — 1) om den, på hvem hænderne er godt skæftede, duelig, som har hændelag til sin gerning; moderen tykte ikke, han var rigtig skjæftig til det. Kr. VI. 161, dygtig; *æn skæwt læwt, køl* (Thy, Agger); se skaft. — 2) om msker, påklædt, pyntet: *no ær æ skæwt te æ go* (Mors); se skjæfte.

3. skjæft, no. J. T. 299, 300; en plante, paddero, equisetum L. (Mols, Grenå); jfr. Aasen, skæfte itk., sv. skäfte.

4. skjæft, no. *skæft* el. (Sovind s.); itk. (Vens.); *skæwt æn skæwt* (Agger); skæftet på en busse, se skaft, bøsse.

skjæfte, uo. *skæwt-ør skæwt skæwt* (Lild s.). — 1) *skæft æn bus* (Andst); *skæwt æn bøs æn* (Thy), sætte skæfte på en bøsse, også om spade og andre ting; *sköwt æn ap æp* (Landk.), når enden af skaftet er brudt af, på ny gøre det fast; *æ skæwt lijæn* (S. Sams), befæste lebladet på skaft; jfr. skæfte, op. — 2) danne, forme, gøre færdig, indrette, sætte sammen, hvad der består af flere stykker; *skæwt æn pløw* (Thy), gøre, danne; *skæwt æ buær*, dække bordet; *skæwt æ ød* (Mors), gøre istand, sætte sammen; *wel do skæwt nøj te wds te fe*, lave noget mad til os; *hon ær ejt sånt skæwt som æfær fòlk*, hun er ikke sådan indrettet som andre folk, *dær sku skæwt æn wuk te huær o bæræn*, laves en kage (Lild s.); *æ skæwt æ buær* (Thy), dække

bord; *di mjæt nyj gor æ skæwt liæm di gamel huær* (Lild s.), er indrettede ligesom; *do hæ nåk skæwt æ di ægær skil do for o wij o skæwt æ æn, te do ku kom ijern; ær æ æn skæwt, te do ka æk kom inær, æd fo do kom i ywær*, hænger det sådan sammen, at; *hun æ gdt skæwt, dær læs*, hun har gode gaver (Agger). — 3) pynte sig, *æ ska skæwt mæ* (Thy), jeg skal have mig pyntet; *skæwt dæ!* (Lild), klød dig på. — 4) indrette, bestemme; *de wæ æn skæwt* (Thy); *de wel et skæwt ær, o: gæ æfær ønske*; jfr. Aasen, skjæfta, sætte skaft på.

skjæfte-jærn, no. *skæwt-jær æn* (Thy); lo ringe og to stykker jærn på overenden af høleens skaft til at stikke lebladets „hale“ i, når det skæftes.

skjæftelse, no. — 1) *skæwtels* (Mors), hændelag. — 2) *gi bødæn dæræ ræjliq skæwtels* (Lild s.), skabning, figur.

— skjæfting, no. se neder.

skjæfting, no. *skæwtæn* (Agger); de yderste ender af kroglinen i et sæt fiskekroge; det samme navn har enderne af fiskegarnets „tæller“, da der både er „overtæl“ og „nedertæl“ bliver der to *ægskæwtænør* og to *næjskæwtænør*; afledn.

af skaft, jfr. grimeskæft; neder, over.

skjæftingekrog, no. *skæwtænkrog æn* (Agger); den krog på linen, som er nærmest ved skjæftingen, altså den første og sidste krog i sættet; *æ tow ham o æ sk-*, o: slug til med handelen i sidste øjeblik; når det sidste kort tager stik, får man *fænst po æ sk-*.

skjæftuld, no. se skæftuld.

skjæg, no. *skæg* el. *skæg* best. *skæg* el. *skæg* (Vens.), hos Grb. hak., om rigtigt? *skæg do* (Mors, Agger, Torup, Khm); *skæg* (Lild s., Tranum); *skæg et* best. *et* (Sovind s.); *skæg dæm* (D.); *skæg* (Agersk., Bradr.); */skæg/* (Angel); *bæk* el. *nuttig bæq et* (Fjorde). — 1) = rgsn.; *jær æ æ skæg* (D.), et skæggehår; *ta skæg æ* (Vens.); *tæg æ skæg æp* (D., vestj.); *tæg æ skæg æw* (Ang.), barbære sig; *lål wi øw skæg* (Skanderb.); *han wel et snuk æ æ skæg* (Andst), o: han står og mumler; *hans skæg di wæ æd tyh* (D.); *æn gamel mæn mæ ndæw fæfærdelig læq skæg*; *di wær, gi hjælp mæ, æd læq, at di nør lålæ hæp o æ*

vej, Sgr. XII. 32. 67, Kr. Sagn I. 338. 13, de Arnas. II. 373; 30 alen langt sk.; Tr. pop. XI. 489, XII. 592; „skegi to de k ene denc ej i lep d e sot lön skrj“, Ab. 8. 33; „Tøjer flyr så småt i skegi i de hær“, Grb. 54. 224. Tøjer grinte så småt i skægget ad dette herre; han tøjer på hans skek ud (D.), o: han lader sig ikke narre, „han har tauen Pies skeg på u“, Jæger, Ferie s. 5 ned., o: narret om; jfr. barberer, klippe; i skæmtvisen:

„Jeg så ham i hans store skjæg der lå en gås på femten æg“, Nr. I. 49. 2, V. 19. 2, XI. 161. 6 flg.; skæmteventyret: Mikkel (ræven) skjulte sig i den gamles skæg, Gr. Æv. I. 127; arlen fik mugne pandekager, sagde: „om ska hæl ene trone, de a wöl p meg i skæqknytt mæ d ta skeq d h“ (hendes) „skægger“; — ka denc tål d skeq t (Vens.); o: det pige er myndig, karleagtig, „bærer hun skægget“, Kr. VI. 255. 33; pige får se, om hun døbes eller dreng i samme dalsvand, Kr. Alm.² III. 115. 72; i et el. bære år må karl ej rage sit sk- for at undgå døvel, Kr. V. nr. 30, se hær I. 771. 8 b, negl II. 682. 27 a. 1. rede II. 27. 48 b; søgte; Adam fik sk- ved at smøre sig om mund med Nildynd, Kr. IV. 335. 42; dreng får sk- ved at smøre sig med katterorte, Ndl. Volkssk. III. 127 ned., due-neg. Pitré Usi IV. 448 (alm.); eventyr om bjærgms sk-, Kr. VII. 215; Holger b- er fastgroet i bordet, Thiele I. 19, Kr. Sagn II. 333. 325-30; jfr. Wigstr. II. 83, Z. i. M. I. 189. 2. 192. 11; mands sk- gløkkes fast i hul, se Mhöff 56. 62. 61. 87. 626 18; præsts halve sk- må ej rages, Kr. Sagn VI. 22. 78; som sandhed (s. d.) er-vner forbyrder, at han aldrig så så dette en mand med så stort skæg, Kr. III. 345, VIII. 147; person med grønt skæg, se Registr. nr. 85, Urquell III. 332, Henriks 62; strömkarl, Afzel. Sagoh. II. 171; frugts kvinde må ej gå over tabt skægskum, hendes barn bliver skurvet, Sgr. VII. 35. 49; „(h)vor om hær Adam de ruk skek“ — „om æ mor“ (Agterup), rids-spørgsm.; se flp. gjedbukke-, katte-, vand-, kjæbe-, mund-, over-, rød-, Sankt Peters-, vejr-; i smøetn. af skældsord: dreble, *hæle, flire-, flode-, grine-, mumle-, ægle-, — 2) skæg el. skæk (Vejr.); skæg en skæg (Mors, Thy); en skæg best. -en

(Vens.); halmrede til høns, den er fløttet foroven af halm og nedentil sammenbunden, omtr. i skikkelse af en omvendt bikube og hænges op på væggen: „høj for bejt i d fulu q dæ bæt gro hæn, dæ sa i skeqen ve ud sij d kakel“, Grb. 90. 18, han gjorde bedst i at forlange den lille grå høne, som sad i reden ved den mørre side af kakkelovnen; „den sorte høne hun kagler, den gule hun sidder i skjæg,

og vil du nu rive mine øjne ud for et forbandede æg?“

Sgr. II. 227. 8; se hene. — 3) halm, som hænger ned fra hakkelseksten, uden at kniven har magtet at skære det af (Vens.). — 4) tagbrynet, se tag-. — 5) haserne, stakken på byg (Agersk., vestslesv.), se byg-. — 6) de indfødte mandfolk brugte henkeder af skjæg, plyds, carmosin og nanqvin, for det meste forfærdiget i Kbh. og Ålborg*, Frus VN. 152. — 7) skæg (Thy), på de gmdags plove: træstykke, som holder plovhoved og skjær; jfr. Aasen skegg. isl. skegg itk. skjægborste, no. skægborst en (Sø-vind s.); barberkost.

skjæge, no. skæg -er -t skægt (Vens.); om hakkelsekniven; frembringe skæg, knyri skæg, o: den gør ikke rent snit, men lader noget af halmene hænge som skæg.

1. skjægge, no. skæg en (Sejerslev, Emmerlev, N. Slesv.); skæqi (Hmr.). — 1) en person, som har stort skæg (vestj.). — 2) = skjæggemand, dunk (Hmr.); skæg en best. -en fl. -er (Vens.).

2. skjægge, no. i udtr.: skek en gde mæ et skekjæn (Sundev.), afkviste grene på siden af et gærde med et skjæggejærn: et redskab som bruges til dette arbejde; jfr. snede op.

skjæggejærn, no. se 2. skjægge.

skjæggekova, no. skægkova en (Thy); lille krøkke til barberskum.

skjæggemand, no. skægman en (D., Sem, Agersk.); skægman (Hmr.); skægman (Vejr., Mors, Thy); skægman -er (Iald s.); skekman en -man (Bradr.). — 1) mand med stort skæg (vestj.). — 2) stendunk med tykt, buget liv, kort hals; på halsen af de gamle eksemplarer har der været et skægget mandehoved, jfr. eng. greybeard, det samme; u sku hen

d ha mi skægema hæl (vestj.), o: lade vandet; også: *dær skægema æ læt o hæl æw, dær væter æ moñ nifr-æd* (D.); gæde: *hwa æ de, dær gor te krus o glæmar æ ihuæd hjørn?* (vestj.); jfr. abraham, dunk, svanehals. — 3) plante, centaurea cyanus L., kornblomst, Krist. Alm.² VI 320.

skjægget, to. *skægo* el. *skægo* (Vens.; Lald s.); *skægo* (Agger); *skægo* (D.); *skægot* (Søvind s.); = rgsn.; *hæl no æ moñ, I skægo kæl, no vel æ tal?* (vestslæs.); også om brød, når det er tæt besat af mul; se brød-, grå-, hvid-, rød-

skjægghat, no. *skægghat* i best. -t flt. -ør (Vens.); *skægghat æn-hat* (Mors, Støvr. h.); understående kniplingsstrimler om kvinders hovedtøj; til kappen er heftet to pibede „skjægghatte“ de er 3 til 4 alen lange og kvarter brede (Vens.); omdannedes til den „jyske kappe“, se Friis VN. 90; kvinder gik til daglig med huer og et tørklæde på panden, så kunde de, når de vilde, binde skjægghattene, der var nogle små vinger, til huen, Kr. Almuel. III. 86. 43. 126. 92. 313. III.² 56. 72. 74; en slags linnede halvkapper, som kvinder bruger under deres huer; navnet kommer af, at de bedækker en god del af keuberne (Mors); hovedpynt til stads³⁰ (Støvr. h.); se hovedtøj, hætte, kapper, røllike, kyse, lue, pandepude, skjægstrimmel; jfr. sirhat (Vens.), se sæbe.

skjægkappo, no. Mb. — skjægghat.

skjægkost, no. barberkost; „han fik fat på hane skeegkost å begont så å tæen bostaww ma den“, Jyd. I. 18. 2.

skjæglos, to. *skæglos* (Søvind s.); *skæglos* (Agger); = rgsn.

skjægning, no. *skægning æn* (D.); *skægning* (Sundev.); tagskæg (Sundev.); en fremstående kant svarende til tagskæg på en tørveklæde (stak) (D.), se tag-.

skjægpotte, no. en slags lertøj, der fabrikeredes til barberkrus, Kr. Alm. V. 15.

skjægrode, no. hønserede, i skæmtesagnet om Aggerboen i kirken, Gr. Gl. d. M. II 128 fortælles: „så kom der en mand op i en grukjæl mæ en skjægroe o æ hve o en kwaderstien om æ hals“, ³⁰ jfr. Kr. Molboh. 101. 319; det er præsten, der er tale om, grutedelen må være prædikestolen; hønsereden er det så tonsuren? en paryk? se skjæg 2; skaderede.

skjægskrabor, no. barber; „den skjægskrawer ind ham i hahgen skoer“, Blich. Bindst.

skjægstrimmel, no. „piberne på kvinders hve, der i begyndelsen var ganske korte, strittede ud til siderne ligesom et skjæg, hvorfor de kaldtes for skjægstrimler“, Friis VN. 18.

skjægstatub, nu. *skægstatuber* flt. (Agger); = rgsn.

skjægssæbe, no. *skægssæbe de* (Søv. s.); *skægssæbe de* (Agger); *skægssæbe æ* (Vens.); = rgsn.

skjægssæld, no. tæt sæld, flættet af spån, til at rense korn, Kr. Alm.² I. 48. 13, se skjæg 5.

skjægte, no. *skægt æn* best. -en flt. -ør (Vens.); mindre kolbåd af norsk bygning, jfr. Aasen skjekta huk.

skjægtøj, no. *skægtøj æt* (Møllerup); lin på det guldags hovedtøj.

skjel, no. *skæl æn* = flt. (D.); *skæl æn* (Andst); *skæl et* = flt. (Søvind s.); flt. best. *skælen* (Vens.). — 1) skæl på fisk; *dær æ stæ skæl po æ kwæler æn po æ tæsk* (Agger); „*dær æ skæl o fesk. så han æ mañ, han kor mæ tuær* (vestj.); ordspil, skjel = forskel, fiskeskæl; *dær æ skæl æpæ fesk æ fæ skæl æpæ mæ skor* (Vens.); jfr. Sgr. V. 29. 135; i øvent. er den nedgravede fiskes skæl forvandlede til guldpenge, Gr. Æv. I. 82; skæl af fiskens hale bringer hjælp, Gr. Æv. II. 47; også s. i håret; jfr. Aas. skjel, isl. skel huk., nunt. schelle el. schille, Sch. Lübb., betyder skal (s. d.), skæl, se 2. skille; hammer-, hval-, mare-, silde-. — 2) *skæl* flt. (Agger), skaldyr, østers, muslinger osv.

skjelbasse, no. *skælbas æn -r* (Sem, Lyne, Agersk.); *skælbas* (Fano); *skæl-el. skælbas-ør* (Vejr.); *skælbas* (Agger); *skælbas* (Mors, Lald s.); *skælbas-basjer* (Thy); *skælbas-basjer* (Bradr.). — 1) bruges om forskellige store insekter, skarnbasjer, geotrupes stercorarius (alm.); store løberbiller, carabus (Lald, Mors); i en skæmtehist.: *så kam han fæbi nåwæ skælbasjer, dær spr i nåt hægstamæw. „Godaw“, så læp, hwa bestæler I?“ — „Vi hogær o æn æn, do skal ha o kyr di vilt hjær o?“* Gr. Gl. d. M. III. 196; Fynboen tror, at sk- er humler, Krist. Molboh. 62. 199 200; karlen ønsker, at bierne må blive sk-, se Gr. Gl. d. M. III. 200,

Sgr. IX. 82. 256. Kr. Møllh. s. 24. 25; *skæl* skal også bruges om oliebillen, med. (Thy.); se mellemmadstøv, skærnbasse, basker, skjælbuden, tørrerbuden, tørrerbasse.

2) *skælbasser* fl. (S. Ho.); bruges om sukkerrodt el. svæsker til børn; jfr. *basse*.
skjælbassehøj, no. i et børnenem: *gas, min gris, om den klæken syro ska to mest du lyse o skælbassehøje?* Krist. Børner. 6. 15; jfr. skærnbasse.

skjælbassekonge, no. i et eventyr *as med myrekongen*, Kr. V. 84 flg.

skjælbider, no. *skælbe* el. *-bi* æn fl. *-be* el. *-be* (Tyrst., Vr. h.); *skælbier* i best. -i fl. -er (Vens.); *skælbred -bæder* (Andst.); fl. *skælbæderer* (Mds. h.); *skælbæder* til flere store løberbiller, carabi, en troncelfarvet carabus kaldes således i Vens.; se skjælbasse, -vatter; pl. *schellbæder*, der opgives som navn i Holsten 20 og Sydslesvig for *harpalus ruficornis*, *carabus granulatus*, *cancellatus*, *hortensis*, *emoralis*, se Urdsbr. 1881 nr. 4 side 18; jfr P. Volksk. VII. 154.

skjæld, no. se skjeld.

skjæld, no. *skæl* (Søvind s.); *skæl di Bræter*.); skænd.

skjælde, no.

skæl -er -t skælt (Agger);

skæl -er skælt skælt (D., vestj., Andst.); 20

skæl -e skælt skælt (Søvind s.);

skæl -er -e skæle (Vens.);

skæl -er -t skælt (Agersk.);

skælt -er -t -t (Bradr.);

skæl fl. skælt (Fjellh.); —

— rgsn., *han skælt ham ud, te æn han må skum si re o hør at* (D.); ... *te de dæskat* (Vejen s.); *han skælt å æ jøg* (Vestj.), han skændte på drengen; *„høj skæler å smæler som i gal maj“*, (Grb. s. 28; *å skælt* (Vens.), en skjælden; *skæl æn ui* (Sov. s.); — rgsn.; også: skænde på en; *di skæltæ, te har o man røg a æm* (Malt h.); *æ tænt, di skæltæ, da ær at æ bærn di græer* (Vestj.); *skæltæ* fl. fl. *skæltæst* (Bradr.); *skæltæ* fl. *skæltæst*, fl. *skæltæ* (Agersk.), skændes, se hist Møllh. s. 11; jfr. Aasen *skjella*, *skællæ*, skænde: isl. *skella*; sv. *skälla*, 20: htsk schelten, mnt schelden, Sch. Lubb.; jfr. kive, 2. senne, skille; se over.

skjælds, to. i udr.: *æn skæls* eller *skælsakt!* *kægi* (Vens.), kvinde, som er skældende, tungenap.

skjældsord, no. *skælsuor æn* (D.); *skælsu æl* (Søvind s.); = rgsn.

skjælsfed, to. *skælsfød* (D.); overmåde fed, om kreaturer.

skjælsfak, no. *skælsfæk æn* — fl. (Elbo h.); musling.

skjælle, no. to. se skælet, skjællig, skyld, skyldig.

skjælle, no. *skæl* (Vens.); skrahe 10 skæl af fisk.

skjælle-blingreðje, no. *skæls bleyr-gv æn* (Lem), titlig fyr, jfr. aborre

skjællet, to. *skæls* (Agger); = rgsn.; fuld af skæl.

skjællevet, no. se skjælevink.

skjællig, to. bio. *skæls* eller *skæls* (Vens.); sagte, langsom, stille; *go, cyr skæls; dæj skæls Mitan; hæg æ sd skæls, de gor skæls mæ ham; „mæ læ ndk å go skæls, om æne føri, sd næ mæ blygs gamel“*, (Grb. 247. 359; *sd skæls æd el. sd skæls d sej*, så sagte sagt. 3: inellem os sagt; synes også at kunne betyde: alvorlig; *di ær djer æn skæls æp, di bæn* (Vens.), under æ- tugt.

skjælligfærdig, to. *skælsfæræ* (Vens.); = skjællig; *hæg æ sd sk-*.

skjælm, no. *skælm* i best. -i fl. -er (Vens.); også *skælm* (D., vestslesv.); *skælm æn skælmæ* (Søvind s.); — rgsn.; *„sd fæk hæg jæg, ja de æu ræjst i tærs skælm, dæ ku brog hæsboj“*, (Grb. 56. 23; „a wil fikser ham hæg ret om a ka, mæ skælmen i ærmed end lurer“, And. Bøgr.; *de ær æn grænær skælm* (vestsl.), ironsk. 3: dum person; *sd sæjer dæj jæn, de æu sææn æn hæg skælm, sd sæjer han ...*, Kr. IX. 170 (vestj.), se mikkelsdag II. 590. 18a; *tyg å skælmær di læstær dæm fræm, mæn bræ kæl gor liq hjæm* (Mors); *æpæn kænær æn skælm te gæææ, uden han sjæl ær hælæjæn*, Sgr. XI. 125. 320 (Bjerke h.); event. „Skælmær og Narre“, se Gr. Registr. nr. 108; ordet bruges skjælden i ond betydning; jfr. Aasen, skjælm hak., isl. skælmir hak. dævel; htsk schelm; se skolm, narre; erke-, hoppe-, jøge-, små-.

skjælmak, to. *skælmæk* (Søvind s.); = rgsn.

skjælmakonster, no. *skælmakonsta* fl. (Søvind s.); = skjælmsstykker.

skjælmamæster, no. *skælmamæstar æn* (D.); = rgsn.

skjælmstregor, no. *skælmstregor* flt. (Vens.); = rgsm.; „så fêk pulkærn e rap d de lûp swob fâ Kræn Skulen *skælmstregors skêl*“, Gr. 40. 14; jfr. gavtystreger, gabenejestræg.

1. **skjælre**, no. *skælar* nt. fl. if *skælar* (Vens.); el. *skêl* ubøjel.; skjæve (s. d.); *høj skælar som en lûgen* (Torsl. s.); *høj wa så fâfræ st, de høj skêl* (Børgl.).

2. **skjælre**, no. i udr. som: *di root ræ te de skælarst* (vestj.), så det skingrede; jfr. limre.

skjælrumpe(e), no. *skælrump æn* (Agger); østersbanke.

skjælstyr, no. se sjælstyrje.

skjælte, no. se skjelte.

skjæltring, no. se skidevorn.

skjæltække, no. *skæltæk -er -et* (Malt);ække således, at det gamle tæk-kelse bliver liggende og der lægges et lag ovenpå, se skindtække.

skjælvatter, no. *skælvater* i best. -s flt. -er (Vens.); = skjælvder (s. d.).

skjælve, no. *skælv* (Ang.); = rgsm.; jfr. Aasen skjelva, isl. skjálfa; se 1. skjælre.

skjæmme sig, no. *skæm* sê (Sov. s.);

rgsm.; jfr. forarge sig; *de æ gråge stâm hun hâ skæmød sæ, sin æ so hiin sist* (Agger); jfr. Aasen, skjemma, isl. skemma, beskæmme.

skjæmt, no. = rgsm.; i talemåden: *de ær et tar skæmt o sås mæ wæn* (vestj.); jfr. Aasen, skjemt itk., tidsfordriv, isl. skemtan itk.; mnt. schimp, Sch. Lübb.; se skimpe.

skjænd, no. *skæn* (D., vestj., Thy); *skæj* flt. best. -en el. *skæj* (Vens.); *skæn* (Andst), vistn. flt.; = rgsm., irettesættelse; *fo skæj* (Vens.); *ri fæh hok som tår bræ o skæn sum spå mjælk* (Andst); *fo skæn a si mæær* (D.); hyrdebrengene danner en lille ramme af et græsstrå, søger at udfylde rammen med en binde af spyt; når det fejler får man skænd af sin moder, når man kommer for silde hjem; *skæn blyæ hæpæn ujen d tråjen*, mæn hog di gær igæmæl (Sov. s.); *skæj bir en i skæj wæn ærpen fole mæ* (Vens.).

skjænde, no.

skæj -er skæn skæn (Vens.);

skæn -er skæn skæn (Lald s.);

skæn -er skæn skæn (Andst, D.);

skæn -er skæn (Sov. s., Sem. Elst. s.);

skæn -er skæn skæn (Thy);

= rgsm.; irettesættelse; *skæn o jæn fâr æt, bær æt* (D.); *skænæ skænæ skænæ* (Andst); *skænæ ligeså fl. if* (Sundevad), skænds; *di ær æp o skænæ, wæj ær o skænæ* (Agger); *skæjæ skæjæ skænæst, skænæst* (Vens.); *di skænæ som fôr høl* (vestj.); jfr. sv. skanda; senne, skænde.

1. **skjænde**, no. *skæn -er skæn skæn* (Bradr.); fordarve; tilsyneladende i D., vestj. kun i formen: *o blyæ skæn, æ tage skæde, ødes; æ hæw æ blæwæn skæn i or* (D.); *æ byk æ skæn d æ natfrøst* (vestj.); også om mskers udseende: *såhæn som dæ ødda æ blæwæn skæn, sin æ sos sist* (vestj.); *o: hvor du er kornen til at se dærlig ud! ligeså: hæn hâr skæn sæ mæj o dær sygæn* (Lald s.); jfr. svensk skämd, fordarvet; se skjæmme sig; skam.

2. **skjænde**, no. *skæn* (D., Andst), *skæn* (Mors); skade, knæk; *a fæh mi skæn d de* (Mors); *æ boget ka fo a skæn jæn nat* (D.); der lik han hans første skjænde af rigdom, Kr. IV. 34, her ironisk; *æ råw fæh så mæj æn sleme skæn; æn ka et kær æ høst te skæn*, nær æn kær æt æ jormar te æn busal-kæwæn; *han hâr ægæn skæn d æt* (Lem). *o: skæde*.

skjændeprediken, no. *skænpreken æn* (vestj.); = rgsm.

skjænderi, no. *skænæ* et (Sov. s.); = rgsm.

skjænde-skjæppe, no. i tlm.: *æ skænæskip ær a et ræj fâr, mæn a æ ræj fâr æ wænæskip* (D.), *o: kornet som har hdt skæde af sol og tørke frygter jeg ikke, men kornet, som er avlet et fugtigt år, er jeg bange for; se dytken, vandfløde*.

skjændig, hio. to. måske kun i en enkelt tlm.: *de æ skændi! så mæj, hans vries o æle hans byg* (Vens.).

skjændek, to. 1) led, atng: *de æ da en lîæ mæ d skjændek kanærri-kvind*, And. Frieri. — 2) om heste. tilbøjelig til at løbe løbsk, Mb. (Ribe).

skjændsmål, no. *skænsmæl* (vestj.); skænderi.

-skjændt, tf. se 1. skjænde; tör-, u-, vand-.

skjænk, no. — *skæn*; *sto fâ skæn* (Sov. s.); = rgsm.; hvad der udskænkes af stærke drikke; *fo æn skæn* (vestj.).

en dram; vi fæk bode skærk o bro (Agger); se mund. — 2) gave ved bryllup. Kr. Almuel. IV 67. 174. Æv. III. 242; — brude- — 3) en skat i mæ en skærk (S. Sall), o; et løst skab til at sætte øven på et skatol. do hær en kôn skat i, do skæ fo skærk te en; skærk (vestj.), i mange huse i Agger have endnu en skærk, o; en firkantet fordybning i pænnevaagen i daghestuen, udstyret med blyder, hvorpå henses flasker og glas, ligesom man også der gæmte sine sølvskær, pænere talerkeener o. a. m.; i pæn lœgød o hær død skmitr en skærk i en imd søgæn (Lild s.); se skatol; jfr. Aasen, skjenk hak beværtning, skjenkebord; htsk skjenke

skjenke no

skærk -ør -et (D., vestj., vestslesv.);

skærk -ør -o -o (Vens.);

skærk -o -et (Sovind s.);

skærk -o -et (Eisted).

1) = rgsn.; hælde i et glas (alm.); de ør en solo skærkin, vi mo hær en hær skærkar (Agger); man må aldrig skænke over hånden, Kr. IV. 382. 40; skærk et kops kafs (Sovind s.); skærk i så jgi (Vens.), o; lise. jfr dram, skid — 2) bortgive; a vel skærk dæf at (D.); de deo seær dæ skærk (Agger), vistn. alm.; jfr Aasen, skjenka, isl. skenka, beværte med drik; htsk skenken.

skjenkebrot, no. = skjenkekage; mo skuld dæ jo pases, te di hwæjæn, næ di kom po æ wuun, . . . fæk en dram i en drök al å en skjænkbræ, Jyll. I. 372 (Thy); jfr. Kr. Almuel. IV 53. 125.

skjenkekage, no. skærkikag en -kager (Thy); smakager, der bydes med en dram af et glas vin til

skjenkende markod, no. skærkin markin (Agger); kaldes el. kaldtes efter årsmarkedet i Vestervig; betydning? skjæn kende hebler i Aggermålet; skærkin.

skjenkepige, no. skærkpiq en -piger (D., vestj.); pigen, som i kroen står for skænken

skjenker, no. skærkar en (vestj., vestslesv.); skærkar (Agger); en, som skænker i glassene ved gilder, skærkari i ætke fust (Vens.); se for, ol.

skjenkestue, no. skærkestue en -ør (D.); skærkestue (Sovind s.); skærkestue en (Agger); — rgsn.; dæf mæstoue, dæf

i ænkelt rdlæger id imd stæstoue d qdg, æ gou dm te en skærkstoue d ta imd fræmæd fœik i på bøndergånde i Lild s.

skjenketelt, no. skærktelt en (D.); telt på marked, hvor der skænkes for markedsgæster, se Sgr. VIII. 136.

skjænne, no. se skjenne.

1. **skjæppe**, no. skip en best. -en fl. -ør (Vens., Sovind s.); skip en -ør (D., Agger), skip -ør (Lyne s., Lild s.); skæp -ør (N. Slesv.); skæp (Bradr.); — rgsn.; målet af kornvare o. lign., også skæppemålet; sk. brugt til at vaske og malke i, Kr. Alm. ² III 25. 86; en stroqen, roqel (med lille top) el. tåpæl skip (top-mål) (D.); man bruger ved udmåling af korn en mæltret te d stryqk skipen næ, næn de æ nilk ej rdlæ (radeligt) d stryqk fæ tæ, te vi skæl ejt kom te d mælt nær ætæ wæ dæ (Lild s.); han hær æjæn fæn æ skæp mål ful (Branderup), o; han er beruset; hypæt skæp (Bradr.), skjæppe med topmål; idæ skip rdlæ, fi skipæ mælt (Sov. s.); de gi gdt i skipen (sinst.); nænt jir gdt te skip (Vens.); hær vi æ skiper ful, hær vi skær ful (vestj.); hær komæ næ hær skærkar, hær hær en skip (Vens.); se fjerdingkar; man må ej gå med skæppe over hovedet, så bliver man ej større, Kr. IX 48. 526-27; hekse ses med sk. på hovedet i kirke, se heks i. 581. 14b; og et lem på muske el. dyr blevet forvredet, kan det skæffes i orden, når det signes i skæppe, o; sættes i en skæppe, som drejes en gang rundt, derefter løstes f. eks. toden op og man spytter under den, dette gentages tre gange, Kr. VIII. 331. 64. IX. 12. 11, 67. 37, Alm. VI. 123. 72, Sagn IV. 611. 81 ilg., VII. 313. 64. 450 77, jfr. Sgr. V 208 89, Jons Mote 24, se signe; *fingerbol, vrid; skæppe sættes på hovedet af den kone, der ikke havde fået kartet og spundet op til fastelavn og man slog på den under fremsigelsen af en tallerønst, Kr. Anholt 108. 29; købmand har to sk., en til køb og en anden til salg, knoop Pm. 49, jfr. Kr. Alm. ² V. 125. 55; indmuret sk., normalmal, P. Volksk. III. 163 165; i ævent. lînes en tjærsmurt skæppe at måle penge med, se f. eks. J. M. s. 62, Kr. IV. 330. Æv. III. 347, Gr. Registr. nr. 108 g; jfr. Arnas. II. 11, Grimm K. M. nr. 142, Ndl. Volksk. VI. 51. Ous. Volksk.

V. 25, VI. 193, Cloust. Fict. II. 230, 253, 278, Folkl. VII 157, XII 202; en skæppe penge (s. d.) i løn, se Kr. V. 238, VII. 18; en sk- sølv, pigens udstyr fra bjaergt. Kr. Sagn I. 75; som betaling for ufødt barn. Sgr. XI. 196, 355; 3 sk- penge, betaling for et lam, Kr. Sagn II. 48, for ko, Kr. Sagn I. 31, 139; for at høre op med at spille til dans, Sgr. XII. 11; penge i sk- med dobbelt bund, Kr. Sagn II. 48, Fischer s. 89; fanden narres, da han giver en toppet sk- penge mod en strøget til gengæld, se Kr. IV. 340, 438, Molboh. 164, 58, SLS 105, Gr. Alv. II 221, Registr. nr. 96, jfr. Wigstr. II 200, Mhoff s. 303 414, Kuhn, W. S. I. 375, 420; stå på hoved i sk- og vende sig, Kr. Börner. 595, 10, behændighedskunst; jfr. Aasen, skjæppa, isl. skeppa huk.; htsk. schefel, mnt. schepel, Schill. Lubb., henføres til lat. scapillus (?) diminut. af scaphium, krukke, pottle; se stærk, karlestykke; kartoffel-, skjænde-, vand-.

2. skjæppe, uo

skjæp -er -et (D.); *Agger*;

skjæp -er -ø -ø (Vens.); —

— rgsn.; give i skæppe; *æ kuaen skjæp gdt ior* (D.); *kuaerød skjæp gdt* (Lild s.); *skjæp ø gdt?* (Vens.).

skjæppesæk, no. *skipsæk æn* (D.); sæk, som kan rumme en skæppe korn, se halvtøndesæk.

-skjær, to. jfr. isl. skjarr, sky, ræd, se kald-.

1. **skjær**, to. *skær* (D., vestj.); *skaa* (Sovind s.); *skir* itk. -t fl. *skir* (Vens.); ren, ublandet, *skir mæg* (Vens.), ublandet staldmøg; *skær træ* (D.), træ uden knaster; *skær kød* (D.), kød uden ben; *it skær stæk kør* (Bradr.); *skaa køj*, *de ska flæsk* (Sovind s.); *dø røne skær æghjæ* (Vens.); *it skær stæk jor* (Bradr.), et stykke jord, frit for ukrudt; ren, uplettet, *æn røn skir mæ* (Vens.); *blyw sijn d skir i hufæn*, Grb. 72 11; *skær i æ huj* (Agger); *æ han it skær d sijn?* om barn, men: *skær kød* (Egå); i en vejrspådom hedder det: *nær de æ sicut ðvær æ hær o skær ðvær æ skær, så hær vi vntar i lön* (vestj.), ø: lyst, klart over skoven; jfr. 1. hug; jfr. Aasen *skir*, isl. *skirr* el. *skærr*.

2. **skjær**, no. *skær æn* (D.); *skær æ* best. -ø fl. -er (Vens.); *skær æn* (Mors, Thy, Hve, sel), *skjær et* (Elsked); plov-skær, stykket på ploven, der skærer furen op bagved langjærnet; det mindes

endnu, at der har været brugt skær af træ, se Kr. Almuel. I. 57 198; *æn skær* (Agger), i börnenes mæl: en kniv; *slgn harve*, samleskede; jfr. Aasen, skjære hak, langjærnet på plov, htsk. *sehar*, „das unter der erde gehende untere pflugeseen“. Weig. Wb.; *olung*, plovjærnet, skrede; skjovr, skår; felt-, lin-, op-, over-, plov-, reble-, tørve-.

3. **skjær**, no. *skaa et best. skaeret* (Sovind s.); *skær* (D.); *skær æ best. -ø* (Vens.); — rgsn.; *de æv æ skær fræ æ lys* (D.); *skæræ fræ lompøn* (Vens.); jfr. Aasen *skir*, isl. *skirr* el. *skær*, to., klar, skær; se skjærk; aftens-, dag-, lys-, lys-sen-, morgen-, sol-.

skjærbolt, no. *skærbolt* (Malt); börneleg, se klafonnes, jfr. Krist. Börner. 227. 9

skjærbut, no. se skjorbug.

skjærdejs, no. *skædæjs æn best. -æn* (Vens.); *skaa*, til kvinde (som er rap i mund, rap til at skære, skælde ud?).

1. **skjære**, uo. *skæ -ræ -ræt* (sj., Søvind s.); frembringe en skraldende lyd, om en skralde eller en af de små klaprende vejrmøller, der sættes op for at forjage fuglene, et sådant redskab kaldes mulig: *æn skæ*.

2. **skjære**, uo.

skæ -ræ -ræt (Sovind s.);

skær el. *skar æ -et* (Elsked);

give et skær, et skm el. lysning; *lyæræl skæræ lunt hæm* (Sovind s.), lyser langt bort; „de wa en reng å hans fenge, den skjæret i swolsken kjont“, *lyd. i 50. 2*; det var såmæn ikke andet end mit hus, der skjærer sådan på den anden side af vandet; den skjærer så slemt i mine gamle øjne, Kr. VII. 121, 122; det skærede så stærk gennem vinduerne, Kr. st. VII. 139; *de skær d æ daæ* (vestj.), ø: dagen begynder at lysne; se det første glimt af: „skjære dagen, begynde at skjære rugen“ (Hors.), Mb.; jfr. Aasen, isl. *skira*, rense, klare.

3. **skjære**, uo. *skar æk* (N. Sams); efter 5--8 dages rugning at holde og op for lyset for at se, om der er kyllinger i dem; *skæ -ræ -ræt* (Sovind s.), klare houning; „skjære smør“ (Slet h.), klare smør; *skær tafe* (vestj.); se skjær, ren.

4. **skjære**, uo.

skær skær skær skær (D., N. Farup);

skær skær, skor el. skur, skoan (Andst);
 skær skær skur skån (Hvøsel);
 skær skær skor skor (Vøjr.);
 skær skær skor skor (N. Salling Mo-
 genstrup), jfr. Lyngby Uo. s. 78;
 skær skær skor skor (Lødderup, Mors);
 skær skær skor skor (Rævs, Thy);
 ut. skær (Agger);
 skær er skør skån (Almind v. Viborg);
 skær, skør eller skjører, skor skør (Lald s.);
 skær skør skor skor (Smidstrup, Vens.);
 nt skør (Åby, Vens.);
 skær skær skur skor (S. Sams);
 skær skærer skur skor (N. Sams);
 skær skær skør skør (Heli. h.);
 skær skær skor skør (Havbro s.);
 skær skær sko skør (Årdestrup s.);
 skær skør sko skør (Elsted);
 skær skør skur, skørør eller skørør (S. Hald h.);
 skær skør sko skør, men: a hør skor at
 (Røgen s.);
 skær skør sko skør (Sovind s.);
 skær skør sko skør (Tåning s.);
 skær skær skør skør (Spandet);
 skær skær, skør el. skør, skørør el.
 skør (Agersk.); ft skør ft skør
 (Branderup); ft skør (Ballum);
 skær skær skør skør (Branderup),
 jfr. Lyngb. Sj. Sprog. s. 36. 124;
 skær skør skør skør (Åbenrå);
 skær skør sko skør (Sundev.);
 skær skær skør skør (Ang.);
 skær skær skør skør (Valsb.);
 skær skær skør skør (Holdelund);
 skær skær skør skør (Egeback);
 1. Fjolle: skør, nt. 1. 2. 3. pers. ett. skør
 1. 2. 3. pers. fl. skør; ft. ett. 1. skør, 2. skør,
 3. skør, fl. 1. 2. 3. pers. skør, ft. skør. —
 1) gøre indsnit med et skarpt el. hvast
 redskab; imper. skær! men: skær na te!
 (Elsted); æ knye, æ lye, æ saw, æ saws
 skær ødt (D.); skær fuger (Agger), skære
 for ved gilder; æ lye æ dør skørør i
 æ hørør (sis.); tvist om at „klippe“ (s. d.)
 eller „skjære“. se Kr. SkS. 16. 254. Lidm.
 43. F. Vlk. V. 8. Ndl. Vlk. VIII. 32. Tr.
 pop. VIII. 197. Roll. Faune III. 256. Bladé
 Agenais 42. 155; jfr. Weinh. Volkskunde
 V. 289 m. henv.; når hende-konen skærer
 til rakker-konen, siger denne: „skær nu
 endele it i æ finger, bitte muer“; Gho.
 II. 39; skær istokør, igamæl, opør, te, dp

(vestj.); skær sæj o æ knye (D.), såre
 sig på kniven; æ mæs di skær ved kurean
 (D.), mæsene skærer kornet, o: fortærer
 kærnen, gnaver strået istykker; skør bir
 i, d skør bryr i, men min kun han skør
 (glds, nu: skær i; de bårte er bærst d
 sies bærst d smager dør bærst (Vens).
 talen er om at bryde brød i kogt mælk
 el. øl og der spilles på skir, som kan
 betyde: skærer og skider; også om et
 skærende lys: de skær i æ gion (D.);
 lig.: arhit, nå de ka skør (Silkeb.), ar-
 bejde så det har klær; så rejste de ud
 til deres heste hver eneste en og sætter
 sig på dem og lader skære, Kr. VI. 13,
 o: lader hestene løbe så hurtig som de
 kan; de skær nåk et længer (D.). o: det
 går nok ikke længere; de skor i mæs; de
 ku almegle skør i mæs (Vens.); de skor
 m i mæs (D.), om en stærk åndelig pine;
 hun æ stem te o skær falk (Andst), o:
 tale ondt om; stem til at skære folk
 især med sin pen, Krst. IX. 346. 149;
 næf, na skær æ i æ grøn (vestj.),
 det går ud over al måde, f. eks.,
 når en bier forlange, billedet fra en
 pløjed mark, der bliver liggende til den
 grøunes. — 2) tilskære, forme med be-
 skærelse; skær æn pær (D., glds); skær
 o syj (Agger), tilskære og sy klæder;
 alm. i betydningen: gilde (s. d.) castrere,
 „høj jik jå om i mænør or d sko (skær
 ikke: skød) plaq få falk“, Grb. 221. 2;
 sk. katte, Kr. Alm. V. 99. 76; skær æn
 kuf (Landk.; Vens., Fjorde); skær æ kuf
 ur, skær æ plak (plag) (Bradr.); pigerne
 lygte op at han skulde skjæres, Krst.
 Almuel. III. 131; jfr. binde af; mulig i
 østj. mæl i betydningen: slagte, „Jens
 høj natten i fårvejen skoeh jet ow hans
 egen foeh dhjel“, Tkjær II. 3. — 3) skaffe
 el. frembringe ved at skære; skær æn
 skyr, æn mærk; skær sæj æn stok brø,
 æn mæsmad (D.); skær hakels (D.); hør-
 leg: man tager en dreng i nakken, bøger
 hans hoved efter takten, idet man siger:
 skær hakels, skær hakels, skær hørør imær!
 (Sovind s.); skir hakels, skør hakels, skir
 fut, fut, fut (Lald s.), jfr. skove. tælle;
 i Vens. heste korn: wi hør dørør, op-
 høstet; „di mat leg dør te hør æ æ mæ-
 jastij, fõri di ku få lør æ skær lør“,
 Grb. 25. 18; „di dp d hørør d skær
 dpd hør sæj agør“, Grb. 26. 27; skær

(Bradr.), heste med segl: „skære havre“ (1.572); jfr. endnu *Dama* III. 371, Kr. Börner. 315. 14, *Mhoff* 184. 4) om vand, trænge ind og undergrave en brink; *æ wæn hær wæl skæn se hæl in onær æ brøk* (D.). — **sk- af:** *han skor æw te ham* (vestj.), skændte på ham; *han kæn æwli skær æw tæ dæn* (Søviud s.), o: male dem skæppen fuld, sige dem besked; *å sker på å* (Vens.), slå, udplyndre en; *skær [knappels] a* (vestslav.), klippe (kniplinger) af til kræmmere, af den kniplede rulle;

sk- efter: *skær æter jæn* (vestsl., Malt), forfølge en i ord; — **sk- flæsk** (s d.), jfr. *Sgr.* II. 139 708, Kr. Börner. 272; **sk- for** fode: *skæ fæ fopæj* (Sov.), gennemsk. lævler på langs med håndsav; **sk- fra:** *han æ gæw te o skær fræ* (Lindk.), o: han har god appetit; *skær blæ fræ æ bjælk* (Lem), opgave i panteleg: A. ser op, B. holder vand i hans øjne; skærer man sin mad fra sig, i stedet for til sig, skærer man til djævelen, *Arnas* II. 548; — **sk- ihjel:** han skar færene ihjel, *Sgr.* VII. 12, o: slagtede dem ved at skære dem; — **sk- op:** *skær æp i æ o* (vestj.) rydde ålub med le ved at skære vandplanterne af; *han æ wæl skor æp* (Mors), o: godt skæren for tungebåndet; *skær æp* (Agger), få det sidste korn høstet, se op-skær; *nær di hæd æpæon* (Lild s.), o: ophøstet; også om at åbne slagtet kreatur; jfr. de skar ham (Hr. Frydenborg) op som en anden fisk, *Sgr.* III. 149. s.; **sk- på:** *skær o æ tær* (D.), skære tænder; jfr. knisse; — **sk- sammen:** *skær samæl* (vestj.), komme op at skændes; også Agg.;

sk- til: *skær æ te* (Vens.); — *rgsm.*: — **sk- tilfremme:** *de skær gæt tofram fæ wæls, vi æd gæwæn æn mæl i æn tøm* (Lindk.), det går rask fremad; jfr. Aasen, skjera, isl. skera; se skæren; kile-, over-.

skjærebæret. no. *skærbræt æn -ær* (D.); skomagerens bræt til at skære læder til på: spækebræt i køkken.

skjærebånd. no. *skærboæn æn -bæn* (Vejr.); krydsbånd, skrå tværstykker fra „benene“ (se ben 4) til den øverste hælke, ved ladehygning.

skjærefoder. no. *skærfuær de* (vestj.); havrestrå og hvad andet, der skæres til hakkelse.

skjæregilde. no. et lille gilde, som husmanden, der har rejst et stykke tørve-

jord, giver de mænd, som skærer tørv for ham; jfr. J. Saml.² III. 136 (Djursl.); se tørvegilde.

skjærehvas. to, om kniv; *dæn æ skærhwæs te bræw sifær* (vestj.?), o: skarp, så den skærer.

skjærekiste. no. *skærkist (!) æn* (Lild s.); *skækkæt æn -æ* (Sov. s.); *skærkist æn best. -æn flt -ær* (Vens.); *skærkist* (Agger); glds hakkelseskiste; *han gær o æn par skærkistbæn* (vestj.), stive ben, der står ud fra lunanden.

skjærekniv. no. *skærkniv æn -kniv* (Søviud s.); *skærkniv i best -i* (Vens.); *skærkniv æn -kniv* (Thy. Agger); *skærkniv æn -kniv* (Lild s.); hakkelseskiv; *skærkniv* (Tovstrup), krum kniv med to håndtag til at skære ler ud af den store klump til potter; se hèle, kniv.

skjærekrabbe. no. i Dm.: *do gær d æ æt lison æ skærkræpær* (Bradr.); krabbe, et krebsdyr, navnet sagtens på grund af dyrets sakse, htsk scheere.

skjærelø. no. *skærløw æn* (D.); *skærlow i best. -i* (Vens.); stedet, hvor hakkelseskisten står.

skjæreløse. no. *skærøls dæn* (Vejr.); bugleb, se mave.

-skjærer. no. se for-, hakkelse-, se bær-, *krum-, sav-.

skjæreske. no. *skærakjæ æn* (Støvr.); en slags fugeske, skarp til begge sider, bruges af murere.

skjærestang. no. se plovskjær.

skjæreværk. no. *skærwærk de* (Vejr.); *skærwærk æ* (Vens.); hakkelseskiste med kniv.

skjærgred. no. se skårgred.

-skjæring. no. se mave.

skjærk. no. *skærk æk* (Lild s.); skær, skin; *a kæn æft sif lypsæd, mæn a ku sif skærkæd*.

skjærko. no. *skærk -ær -æd* (Lild s.); ghimte, give skær, skilne; *lypsæd skærkær så stærk i min æwn*.

skjærlus. no. *skærlus æn* (Struer); sandkrabbe, hyas, se snyltekrebs.

skjærm. no. *skærm æt el. æn flt. skærm* (Søviud s.); *skærm æn skærm* (Agger); *skærm i best. -i flt skærm* (Vens.); = *rgsm.*; *skærm* (Fiolde), kasketkygge; htsk schirm; se dagskjærm.

skjærbrækker. no. „de puttende os i en gammel skj. og skød os hertil“.

Sgr. IX. 164: en slags kanon, jfr. Schill Lübb. schermbreker.

skjærmbraet, no. *skærmbraet* i best. -ø (Vens.); = rgsn.; jfr. Sch. Lübb. schermbret.

skjærmo, no.

skærom skærmor skæromt (Agger);

skærm el. *skærm*, -ar -t -t (Vens.);

= rgsn.; se be.

skjærmydsel, no. *skærmydsel æn slør* (Agger); = rgsn., vistnok almind.; hsk sk. umülzel, ital. scaramuccio, fægtning.

1. **skjærp**, no. *skærp* (Sall.); tagskæg. jfr. Sgr. VII. 235. 881; se tag.

2. **skjærp**, no. *skærp* i best. -i (Vens.); en brodd at slå i hestenes sko for at skærpe dem (s. d.).

skjærpe, no.

skærp el. *skærp*, -ar -ø -ø (Vens.);

skærp -ø -ø (Sovind s.);

skærp -ar -ø (Bradr.); *skærp* (Vest-slev.). —

1) skærpe kniv, le; jfr. skarpe (Vens., Vest-slev.); *skærp bæste* (Sov. s.); ligeså Vens., Bradr., skærpe hestenes sko, at de kan stå fast i glat løse; *ø skal ha om træskor skærpød* (Agger), jfr. 2 greb 4, mark 4. — 2) kløve træ(?) (Vens.); jfr. Aasen skjærpa; se skarp; ind.

skjærpelægte, no. *skærplat* (Sall.); 20 nederste lægte ved tagskægget, J. Saml. IX. 343.

skjærre, no. *skæri æn -ar* (Agger); en slags hag, mest: *håskærs*, som nuhig er håkalen, *seymnus borealis*; stammer formen fra norsk „haakjerring“, også kaldet „haaskjerring“, oplattet som „haasskjerring“. isl. haskerdingr hak. ? se Aasen.

skjærseat, to *skærseat* (Mors); *skærseat* (Thy); *skærseat* (Sams); *skærseat* (Sov. s.); 40 kun i fig. betydning: i knibe med, ilde stød med; *vær skærseat mæ jæm*; *de hæer ldyer a sk-æe* (Mors); jfr. norsk skjersett, sat op på et skær.

skjæreild, no. best. *skærsiden* (Vens.); opr. betydning glemt, jfr. Meyer Vlk. 261; om hvad der er slemt at gennemgå; *hø mat i jæmpel sk-, da vær æt æt æt* (får, ø: han måtte holde pinen ud; brande fra sk-, jfr. Nicol Nordl. IV. 31, 40 Urdsbr. VI. 148; jfr. „han skulde ikke til helvede, men der var en ø i nordvest fra Stjern, han skulde være på“, Krst. Sagn VI. 44. 40; i vrøvlereiser: hente

polser til aftenfrokost ved sk-, se Krst. Börner. 417. 56 60; „gennemgå sk-“, ø: løbe spidsstod s. 514. 22; jfr. isl. skírslareldr, renselsesild; se fektyr.

skjærsilda-led, no. *skærsilda* i (Vens.); skal være navnet på et gammelt ledsted i Åby s., der endnu lever i enkelte mskers munde.

skjærsliber, no. *skæsliper æn* (Sovind s., D); *ski-, skæ- ell. gæsliper* (Agger); = rgsn.; „då kam jøj d d hæer omfæbi skæsliperør te e æt hæer ætæ nir“, Grb. 60. 1; *dæ ær æn møn o ham sām o nuæør gæsliper* (Agger); rim om, Kr. Börner 378. 87, jfr. Ons Volksl. I. 53. 17; hsk scherenschleifer, sakselibor, se kjeltring II. 138. 8a; slipre.

skjærsliborhals, no. = skjærsliber-kjæft; „en skjærsliborhals wa dæ po ham“, 20 Jæger. Ferie s. 52.

skjærsliberkjæft, no. i tlm.: *hæn hær æn ætæ skærsliberkæft* (Støvr.), om en, der har en søm mund, jfr. saks.

skjærsommer, no. *skærd-mær* (Vens.); = rgsn.

skjær-su, no. *dær wår æn fæls skæ-sur ær dæm el. I hælør æn f. sk-*, ø: larm, spektakel (Lem); ordet er vel dannet i analogi med „lug-zu“.

skjærsoeder, no. *skærspøder* (Lb.); en plante, strandkogleaks, *scirpus maritimus*, L.

skjærtorsdag, no. *skætsda* (Sov. s.); *skætsda* el. *skætsda* (Vens.); *skætsda* (Sundev.); *skætsda* (Agger); *skætsda* (Lald s.); *skætsda* (Elt.); = rgsn.. sk-s to giver mange læs hø, Kr. VI. 275. 215; *Skætsdas tork d tar, d Læfvræjlas vær*,

de gjæns ad mans fæls bar te d grær, Sgr. VII. 79. 493, jfr. Kr. IV. 370. 271; se om regn sk-, Kr. Alm. IV. 155. 3-9; „fra sk- til Enknavr (Hattung b), dengang æ hvidkål faldt ned og slog æ pastinakker i stykker, Kr. Ordspr. s. 515, se atten; sk- skal man spise 7 el. 9 slags kål, se kål II. 355. 44 b, Sgr. III. 123. 174, IV. 73. 200, VI. 66. 613, VII. 79. 494, Kr. A m. IV. 154. 447-453, IV. 2 85. 94, J. Saml. 4 III. 124; jfr. Wigstr. Folksed. 17, Strackerj. II. 41. 309, Meyer Vlk. 257, Tr. pop. VIII. 534, jfr. „Grøndonnerstag“ Weig. Wb.; hanen siger: „sk-, langfredag, skiden lørdag, påskeaften!“ Kr. Alm. IV. 155. 449;

skal ungdommen 1ste gang på gadesjov, Kr. Alm. IV. 155. 450; ma der ej hugges med økse, nr. 453 2; skal man i seng for solnedgang, Wigstr. FS. 367. 68; skal regter kaste højre træskovisk på modning, sts. 430. 35; forestillingen om at heksene og skaderne rejser til Bloksbjerg skærtorsdag nat og går i kirke sk., hvor de kan kendes af den, som har et „hønriket“ i lommen, synes at høre hjemme i Sverige til, se Skattegr. III. 123. 575 76, V. 47. 448, VII 59. 277, X. 11. 9-11. Efterstet s. 234 ned., Kr. Alm. IV. 154. 447 flg., Sagn VII 62. 99 flg., 67 nr. 13. 110 flg., J. R. 201 135. 417. 419, Thiele Overtro nr. 299. 300. 720, Arne s. 33; jfr. heks, 1. skade; slgn for Sveriges vedkom. Cav. Wärend I. 180. 225. 293. 439, Wigstr. I. 113, Gasl. 29, Skyttis h. s. 104, Sundbl. s. 146, Jonsson Mure 9, Brunel. 90; se 20 også Ralston, Songs s. 387; norske skikke, se Wille 187; man vægger sig mod dem ved stål, Kr. Sagn VII. 104. 67 flg.; jfr. Aasen, skærtorsdag, isl. skirpørsdagr.

skjærvæg, no. *skærvek* æn (Andst); *skærvek æn -veg* (D.); *skærvek -vesk* (Agersk., Bradr.); se 1. skilling.

1. skjæv, to. *skæw* (Lild s.); *sköw* itk. -t flt. *sköw* (Vens.; Agersk., Bradr.); *sköw* (Ang.); — rgsm.: *let sköw æ de høst æ vestj.*, tlm.; *de jik sköw, huj so nq sköw te æ* (Vens.); *de gik sköw liom Trag-Ælæs skæler frd Vamdrop*, Kr. IX. 109. 105; *de ær ej så lig æn saq o vær sköw i æ kröp*, Sgr. XII. 140. 342 (vestj.), ordspil, se sag; *æ sköw hoi, de ho han*, Hag. Ang. s. 169; *de ær egen lig saq o go ræt, nær æn æ sköw i høst nær æ æntu halt* (Holstebro); *sköw* flt., skjæve, en form af træsko, der fornemmelig går til Kbhvn; jfr. Aasen, skeiv, isl. skeifr; htsk schief, mnt. schief, Sch. Lübh.; se Skjæve, skovle; vind., vinge-.

2. skjæv, no. *si te de skæw*! skældsord: den æsel (N. Sams); jfr. 3. skjæve 2.

skjævbenet, to. *skjævhjænet* (Mds. h.); *skævhjænet* (Andst); *skævhjænt* (Vens.); = rgsm.

skjævdug (?) no. *skjævdug* itk. (Fjohde); det gamle hovedtæppe for kvinder; jfr. 40 mit schupscheren, fint klæde

skjæve, no. se skjæbe.

1. Skjæve, no. sogn i Dronninglund herred (Vens.); i tlm.: *huj æ nåk frd*

Sköw skien, æ: han er uvidende: æ æ frd *Sköw skien, wi wæ en beskien* (Vens.); jfr. Kr. IX. 113. 211.

2. skjæve, no

sköw ær -et sköwot (S. Hald);

sköw ær -æ sköwa (Vens.). —

1) gøre skæv; *sköw sin stöwl ud* (S. Hald). gå sine støvler skæve. — **2)** se skært efter (S. Hald); *skæw te jæn = æ skæw te jæn* (Agger); *sköw næ ywæn æls jøj* (Vens.). — **3)** der løb heller aldrig noget hoved ben for mig, de kunde jo nok skjæve noget omkring, men de kom alligevel tilbage, Kr. VI. 206, strejfe om; se skjæbe.

3. skjæve, no. *skjöw æn* (?) -ær (Vens.); *skjöw -ær* (Thy, Mors); *skjöw æn -æ* (Sovind s.); *skæw æn -ær* (S. Hald s.); *skæw -ær* (Lindkn. s., Andst h.); *sköw de* (Agger skov, Bradr.); *sköw* (Ang.). — **1)** hør-skæver; *skæw æ hör, de ær d så æ skæw æ* (Agersk.); også splint (Lindk.). — **2)** *skæwær* (N. Sams), skældsord: en æsel; jfr. pl. schäwe, Schütze I. 322; skjævr. *skjævhalsæ*, to. *skjævhalsæ* (D.); *skævhalsæ* (Agger); = rgsm.

skjævhed, no. *skjævhjæd æn* (vestj.); *skævhjæd æn* (Agger); = rgsm.

skjævhovedet, to. *skjævhjæd* (D.); *skævhjædæ* (Agger); = rgsm.; jfr. Genganger I. 443. 37 h.

skjævindel, to. æn *plæw æ skærinæl* (Malt), vind og skæv; *skæwinæl el. skæwinæl* no. (Mors), skældsord = skjævl; *skæwinisk* to. (Malt), om personer: klodset, dum; *skæwinisk æn* (Agger), klodset og dum person.

skjævl, no. *skæwæl æn* (Vejr, Mors, Thy). — **1)** skævbenet, ubehändig person; også om dyr og livløse genstande: klodset; vanartig person (Mors, Vejr); *æ gdt æls skæwæl* (Vens., Årh.), ubetydelig person, både om mand og kvinde. — **2)** *skæwæl* (Agg.), kortspillet skjervindsel (s. d.).

skjævlben, no. *skæwelhjæn æn* (D.); en, der går skævt på benene.

skjævle, no.

sköwpl -ær -et (vestj.); *sköwpl dyp* (Flst.);

skæwpl (Thy, Agger, D., Malt); —

gå skævt og dårlig på benene, drive omkring; *skæwpl æ æn* (Malt); *go æ skæwæl æd* (D.); *skæwæl æste* (Lild s.); *go æ skæwæl i æn par stur træsker* (Lindk.), slæbe omkring med store træsko på

enene; være underfundig (vestj.); jfr. skæle.

skjævmund, no. *skævmund* æn -er (Agger); = *skævmunk*, en dunk.

skjævmundet, to. *skævmunde* (D.); *skævmunde* (Agger); *skævmunde* (Vens.); -rgsm., skjæbet man med mund, når rød vender sig, forbliver munden således, Folkev. XI. 45b. 283; ligeså, om man gør skæv mund og klokke slår, 10 F. Folksk. V. 127 anm.; historie om sk., der ej kan puste lys ud, se II. 483. 52b, Sgr. XII. 13 flg., Krist. Æv. 272, SkS. 255. 27; jfr. Strackerj. II. 364. 640, Urquell VI. 179.

skjævmåde, no. *skævmåde* æn (D.); vendværksudtr.; snedkerens smig. redskab til at afmærke forskellige vinkler med; lutsk schiefmaas, Gr. Wb.

skjævnæset, to. *skævnæse* (Agger); *skævnæst* (Vens.); = rgsm.

skjævr, no. *skævr* (Ardestr.); en- 20 gelsk syge, rachitis, hos småbørn; når barn har, lowergro* (levergrode), skjævr eller anden sådan sygdom, anvendes i vestj. sædvanlig følgende middel. Barnets lader går en torsdag nat kl. 12 op på kirkegården og skærer en cirkelrund græs- 25 tærv med et hul i midten, der må være så stort, at barnet med lethed kan gå derigennem. Med denne tærv skynder han sig hjem og han må undervejs ikke hilse el. tale med nogen; barnet tages da stiltende og sættes imod solen (fra højre til venstre) tre gange igennem tærv; faderen vandrer derpå altes til kirkegår- 30 den med tærv og lægger den på samme plet, hvor den blev tagen. Vokser tærven igen, kommer barnet sig; men hvis græsset visner, er der ikke noget håb, 40 J. Kamp s. 365 13; er barn blevet „ugle-æt“ (s. d.) drages det igennem øgpude, røvedlag, tærv med hul i fra kirkegård, gennem hul, dannet af kroget trægren; et herømt træ var den store hule bog i Stægstød skov, som faldt i en storm for 45 år siden (Vens.); om dine høns er forgyttede, så tager man dem og sætter dem gennem en grøn grøningstørv tre gange og skær så noget af næbbet og 50 kørerne og kast det på ilden i Guds navn (Klupps Cyprianus); den syge blev trukket igennem en tærv tre torsdage i rad, se Kr. VIII. 325. 553-56, IX. 3. 24;

Sgr. II. 29. 218, VIII. 116. 492, Fb. Fra H. s. 48, J. Saml.² I. 48; jfr. Wigstr. II. 352, FS. 409. 34; gennem tre sammenstillede tærv, Kr. Sagn VII. 456. 67, J. Saml.² I. 55; jfr. Dania III. 14 afbildn.; el. gennem et liges arme, sts (Læse); sammenstilles kan, at syge føres gennem en bøjle af grene, Kr. VI. 157, IX. 384. 24; syg hest, Krist. Sagn VII. 211. 29; gennem en klævet træstamme, Sgr. V. 201. 774, VIII. 116. 93, XI. 122. 267, J. K. 173. 66; gennem bulet mellemst sammenvoksede grene, Thiele Overtro nr. 495, J. K. 176. 79; afbildning, Weinh. Folksk. II. 81; gennem 3 strå og 3 pilekviste, Kr. Sagn VII. 456. 66; jfr. GML. III. 272; gennem kalgardsdiget, Kr. VI. 254. 28, Sagn VII. 458. 73; jfr. Thiele Overtro nr. 438; gennem tre døre, Sgr. VII. 38. 79, Kr. VIII. 326. 56; ud gennem vindue, ind ad dør, Kr. Sagn VII. 222. 98; jfr. Folkl. X. 181 (nygr.); gennem en messe- 55 bagel, Sgr. VII. 39. 90; gennem en øgpude, Kr. VIII. 327-28; hertil hører vel også at krybe igennem en horseham, hvad kvinder gør for at undgå barnefødselsens smerte, se Thiele II. 279; Overtro nr. 739, J. Kamp 189. 70; jfr. stige, vindue; al- 60 linger puttes igennem et bukseben, Sgr. VII. 56. 242-43; jfr. P. Folksk. II. 146, Schaller, Thierb. III. 11 b; igennem bæke- 65 kenet af en hest, Sgr. VII. 56; igennem et hul på to sammenvoksede grene, Kr. IX. 7. 52, for at hogen ej skal se dem; endnu kan for Danmarks og Nordens vedkommende henvises til Kr. Sagn IV. 576 nr. 7; „Zwieselbäume“ Weinh. Folksk. VII. 12 flg. m. henvisn.; se Krist. Nyrops udtømmende redegørelse, samt hans for- 70 klaring af den som en billedlig genfødsel, Dania I. 1; jfr. Urquell² II. 193; Gardoz, Un vieux rite medical, 1892; „den syge føres gennem åbningen „à l'en d'y laisser son mal“ s. 74; anmeldelse og tilføjelser, Ndl. Folksk. VII. 71; jfr. fremdeles Méhus. VI. 114, VIII. 174. 201 flg., 247. 275, IX. 6. 121-226, X. 254, Tr. pop. IV. 21-24, VII. 104, XII. 681, Perseus II. 145 flg., 410. 200b; om denne og beslektede 75 skikke i Norge, se Daas, Bygdes. I. 183; syg føres under bro, se messeskleder, Qvigstad 33. 4; i Sverig, se Cav. Wår. I. 280. 311. 400, Wigstr. II. 276, Sundbl.² 382; syg drages gennem ringformigt bred;

Alden, Getap 104. 123 flg.: genn. garnfed, træ (1883); jfr. Nylund IV 128, Amins IV 87; Rådf I 126: under hugst el. væder, tøj genn. kirkenøgle, P. Volksk. III 150; Hazel VI 30: træmter i stige; jfr. VII 34 „smøjning“, VIII 57; Gast. 33 ned.; genn. væverstol, jfr. Sm. Medd. II 49; Henriks 12, Amins I 114 flg., IV 99 ned., VIII 99, 101 ned.: gennem træ el. kløvet gren; Modin, Sign. 4 Lidmål 123 ned., Amins IV 83: gennem løv; jfr. Nordlander, Troldd. 120: udenfor Norden, se Weinh., Ritus 37, P. Volksk. IV 143, 30, V 73, John Zaub. 14, Sagen 6, Strackerj. I 73 ss. 364, 240, Z. f. M. II 141, Urquell IV 278, VI 18, 111, 173, Kohn M. S. 383, 58, N. S. 410, 157, Busch, Volksgl. s. 46, Meyer Vlk. 230, Wuttke nr. 503, Liebr. Volksk. s. 397, Grimm Myth. 2 1118, Urquell III 9, Krauss, Volkes glæbe s. 38 (sydslavisk), Garnett Wom. II 286, Liebr. Gervas 170, 236, 197, 198, 241, 270, 243, 289, 246, 331 (fransk); Black, Folk Medicine 31 ned. 65; Folkl. Rec. I 40, 42, Folkl. Journ. I 30, V 31, 72, 211, Folkl. IV 456, V 196, VI 123, VII 303, VIII 15 ned.; Yorksh. Folkl. 15; Amer. Folkl. II 28, VIII 287, X 79; Pitre Arch. III 294, Folkl. VI 397 (Lesbos); Folkl. VII 315, 325 (Indien); besværg. mod sk-på dortin o. fl. råd, Wigstr. FS. 406, 2) flg.: et andet råd for skjævr er at knuse senecio vulgaris mellem to flade stene og stryge barnet langs ned ad ryggen med den fremskomne saft, se JK. 162, 400, jfr. 380, 1199; der er mange forskellige slags skjævr, se Thiele Overtro nr. 493-98; jfr. Wigström II 219; ni slags, Modin Sign. 4, Asbjørnsen III 243; tre slags, Rådf I 127; se Wigström FS. 380 flg., 398, 79, 80; „77 Gichter“, Meyer Vlk. 117; råd, se Cavall. Wärend II XIIV, Wigström I 101, II 128, 348, 398; jfr. dørspræng, grav. muld, skæset, spænde 3, uglesæt; se Rietz, skaver; hors-skeven, s. 262 b.

skjævre, uo. æ mur æ skøvræt (vestj.), trukket skæv.

skjæversalvo, no. lægemiddel, der udleveres ungu. nervinum (Peters.)

skjævrygget, to. skævroge (Agger); skøvroge (Vens.); = rgsm.

skjæva, to. loo. skøves (Stovr.); Søvind s.). 1) bio. skjævt, på skrå, sto

skøves får et (Stovr.); di stes skøves få hinde n (Sovind s.), de æ gou mæ skøves (Søkeb.). - 2) to. æn sk-knæje, tvær person (Hors, Mds. h.).

skjævskerer, no. skøvskears æn (Lish. Terp); en, der går skævt på benene.

skjævskeoret, to. do æ så skøvskears (Lish. Terp). o: du går skævt på benene.

skjævt, to. uo. se skjæft, skjæfte.

skjævte af, no. skøvt æc (Lash. Terp), gå skævt og dårligt på fødderne; se skjæv.

skjævtre, no. de æ fælt, som do ka skøvt æc (Lish. Terp), o: gå rask, se skalle.

skjød, no. skøi et = fl. (Sovind s., Hjelms h.); skød æn (D., vestj.); skjød (Agger); skød æ best. skød (Vens.); = rgsm.; ta bønt ðp ðp dæ det skø; leq hæjæn i skød (Vens.); i visen:

hr. Oluf lagde hovedet i stolt Mettelis skød,

der sov han en søvn, der var ham ikke sød,

Sgr. I 211, 16, III 177 s. Dgf. nr. 183 A. 27; sove (s. d.) med hovedet i hendes skød, Kr. Æv. s. 87; jfr. Campb Tales III 224, Curtin Myths 165, Folklore Congr. 41; lægge sine fødder i piges sk., Mahmog. 419; moders skød er „blodere end blødt“, se Gr. Gl. d. M. III 126, Æv. II 91, Registr. nr. 17 h, 26 k; jfr. Eftersæt s. 137, Kr. Æv. 320, J. K. 295, J. M. s. 9, Bergh I 2, Asbj. II 157, Svensén, Emå s. 20, Z. f. Myth. III 349, 59, sv. påde, Mhaff s. 242, 331; jfr. Aasen, isl. skaut uk., sejskødt el. flg.; isl. også hjørne, skød; htsk schoos.

skjoddol, no. skødd æn (Lyne s.); skørd æn (Lem); = skjødse, l. skodde.

-skjoddén, to. se ud-

skjødning, no. skøng el. skøng i (Vens.); sviregilde med eller uden sammenskud af penge (Vens.); „Jens Lær sled i fjålen á tilleked grueltg åpá, imell han to á flaskan en skjødning“, Jyd. I 46, j. et tilskud(?) o: en stork; gave til fiskere af drikkevarer ved „krejlergilde“, Kr. Alm. 2 IV 30, 82.

skjøde, uo. se skjøtte

1. **skjøde**, no. skøi et (Sovind s.); skød æn best. æn fl. -er (Vens.); skød æn (D.); skjød æn -er (Agger); skøde på

om, den retslige adkomst; Aasen
fkk.

kjode, *uo.*

ør -et (vestsløv.);

ør -et (D.);

ør -et (Vens.);

overdrage ved skode, om en
kom; jfr. Aasen skøyta, isl. skøyta;
i kastede nemlig muld af den
brød i køberens skod eller kappe,
antydendes, at den nu var ham
pet med fuldkommen ejendomsret;
Knichers Saml. Skr. II. 419²; V. S. O.
Høder, Gr. RA. s. 112 flg.; Thors
Lov s. 122; N. M. Peters, Danks
197, Tilskueren 1896 s. 775 (Shet-
), se fremdeles Gay War II 403
V. 142, Noll. Volksk. N. 69. 88,
I. 41; jfr. skøyta, Fritz.²

kjode, *no.* *skø* *el.* *skø* *fl.* *2°*
(ens.); *skø* *et* *skøj* (Sovind s.);
en mandskjole: *høj* *i* *skø* *den* *d*
h.; se skjød; frakke-, kjole-.

kjode, *no.* *skø* *et* (Sovind s.);
(Holmsl. kl.): *skyød* *en* *-ør*
tovet, hvormed sejlet hejses;
h. isl. skaut itk.

kjode, *no.* *skø* *el.* *sko* (Vens.);
mærksomhed; *dej* *knæ* *jfr.* *en*
noten, den knægt giver ikke agt
i tug; *ji* *nu* *skø* *æde* *de*, *do* *skul*
de *hår* *u* *et* *gin* *skød* *æter* (Mors,
i. skøjte; se Aasen, skøyte itk.;
skiad *el.* skjødt, agtsomhed, op-
mærksomhed; se skjodesløs.

kjode, *no.* *skød* *en* (Åle s.);
trude, Verst); *skø* *et* (Sovind s.,
h.); *sko* *en* (Hornb. h.); arne-
buden på arnen, hvor uden tæn-
dilig også pladsen foran i dstedet;
Alm.² III 22. 75; arne-, aske-,
as-, skorstens-.

debarn, *no.* *skøibørn* *et* *-børn*
3.; *skøibørn* *el.* *best.* *-børn* *fl.* *-børn*
= røsm.

skodlos, *to.* *skødlos* (Vens.);
(Lild s.); *skødlos* (Thy); *skor-*
stebro; *skodlos* (Mors); *skor-*
stebro (Ågersk.); *skyrlos* (Ång.);
(Fjorde); — røsm.; i den søndre
hørryg, og Sønderj.; høgryd;
sag med arbejde, påklædning;
som ikke bekymrer sig om (se
andres befaling; påtrængende,

uartig; også mildere: fuld af gartve-
streger, overgiven (Vens., Lild, Mors, Thy).
en skødlos kana (Åger); om et barn:
ad *blyer* *hår* *syne* *ør*, *d* *komer* *te* *skual*,
d *blyer* *skødlos*, *fø* *knjtan* *ka* *nak*
lør *høbrøjer* *el.* *de* *skit*, *dør* *a* *te* (Lild s.).
5: uartig; jfr. Aasen, skøytelans.

skjodesløstregger, *no.* *skødsløstreg-*
ger *fl.* (Åger); spilopper.

skjodesten, *no.* arnesten, Kr. Alm.²
VI. 331. 26 (S. Herred, Djursl.).

-skjodet, se over-

skjodsol, *no.* *skøsol* *en* (D., vest-
sløv., Bradr); itk., best. *-t* (Testrup, Sø-
vind s.), — redskabet, hvormed brødene
„skydes“ ind i ovnen, en lang stige med
en lille plade på enden, stor nok til at
ramme et brød; *han* *skrøj* *d* *æ* *skøsol*
(vestsløv.), *ør* *kom* *galt* *afsted*, *gik* *fabl*;
alm. træk er i sagn, at bonden reparerer
hørgmandens skj. og får løn for det, se
Thiele I 349, JK 148, Spr. II. 201. 788,
IV. 171. 527, Kr. Anholt 71. 154, Sagn I.
98 flg., Gr. Gl. d. M. I. 87. 99, III. 145. 12;
jfr. Amins. IV. 113. 5, Mhøff 286 ov., 296,
Kuhn. M. S. 70. 72, Harl. Wilkms. Lancash.
Folkl. s. 113, Suff. Folkl. 37, se skyde;
ovnrage, skjødlet; i event. skal trolden
sætte sig på skjodselen og bliver sat i
den varme ovn, se f. eks. Spr. VI. 112, Kr.
Æv. s. 310, Kr. V 137; jfr. Sandbl.² 210,
Bondes. Hist. 33; i andre eventyr svarer
skjodselen for den flygtede prinsesse, Kr.
Æv. s. 28; jfr. 3. rage, spyttelal.

skjodsk, *to.* Mb.; = skjodesløs.

skjodskind, *no.* *skødskin* *en* (Malt);
skødskin *et* (Sovind s.); *skødskin* *et* = fl.
(Ågersk.); *skjødskin* *en* (Åger); *skødskøj* *el.*
best. *-skøde* (Vens.); — røsm; persske
rigslane af smeds sk-, se Kloster IX. 156.

skjoge, *no.* o smstn se skøje.

skjøj, *no.* to. se sky.

skjøl, *no.* hvad der vokser ud over
en ting, f. eks. tandkødet over tænderne
hos hestene, „skøt“, Mb. (Sønderj.), efl.
Outz.; se skjold.

skjølbrænde, *uo.* brænde tandkødet
bort med gløende jern på heste: „skøl-
brænde“, Mb.

skjold, *no.* se skjold.

skjølhugge, *uo.* hugge bestens for-
tænder ud, når de er for lange og til
hinder for tygningen; „skølhugge“, Mb.

skjoldp, *no.* *skølp* *en* (D., Fano);

skjøl (Thy, vestslesv.). — 1) hulmejsel (alm.); jfr. *skjulp*; se Aasen, *skolpejarn* itk., isl. *skolpr.* — 2) øsekar i en bad (Fano), på grund af dets lighed med en hulmejsel; — 3) *skjulp æn* (vestslesv.); et slags messingfad af form som et stykke af en firdelt gennemskåret kugloverflade; den sættes på bilaggerovnen ind mod væggen og man kan under den sætte mad til varmen el. f. eks. tørre strømper, se *stjlp* — 4) *skjulp de* (Vejr., Bradr.); tandkødet indenfor tænderne hos heste; også en sygdom, der består i at tandkødet vokser ud over tænderne, se *skjøl* og *smsættn.*; jfr. mnt. *schulpe* el. *scholpe*, Seh. Latb., *musling*; *schulpen* no. „en holz od. stein graben“, holl. *schulper*, no. et pumpebor; Aasen, *skjøl* no. itk., *skjøl*, deraf formerne *skjøl* eller *skjørt*, sygdom i tandkødet hos heste; nyisl. *skjal*, Jons-sons Ordb.; se *skulpe*.

skjølstikke, no. stikke hestens tandkød tilblods; „skulstikke“, Mh.

1. *skjön*, to *skön* itk -t lit. *skön* (Vens.); *skön*, *skön* (Mors, Thy); *skön* (Agger); *skön*, *sköna* (Agersk., vestj.); ikke om personlig skønhed, men: venlig, omgængelig; *høj ær æn skön*, *mæn høj æ cön* (Vens.), han er ikke omgængelig, men dygtig; *æn skön kjöl ær æd skön d bæn samæl mæ*; *æd får æ sd skön idæ* (Agger), rar, venlig; *di æ sd skön mæ mæ som di ka ær* (Vens.), så gode mod mig; „a twihl, de dæ wa jenting skönt væ“, To Nov. s. 29, jeg kom til at tænke på, at der var gode egenskaber ved thet; *de æ skönt d kom dær* (Vens.); også kan siges *æn skön tøjlig jæn* (Lald s.); i *skön mæ* (Vens.), en vakker mand; *ka do ær skön mæ hæn* (Vens.), o: be-^{so} handle ham godt; *æn skön æn* (Vens.), en rar vogn; *æn høj ær ejt skönst d bryg mæ* (Lald s.); *do æ sd skön i dæ*! (Thy), til småbørn, pyntet; ligeså Mors; *hæm dær æ ælti skön*, *dæn ær ænti kæn* (Mors); i *skön dræg* (N. Sams); *skön* (S. Sams), en artig dreng; *æn skön el. skön mæn* (Agersk.), en flink mand, også ironisk: *de ka ndk ær, de ær æn skön kal* (Agersk.); om personlig skønhed: „skjøn Else stod å søe på, hvidtan han ku se snø“, Bieb. Bindet; „sinddrægen fæj æ grønt skönt d søg; hænd æn dæt gæd“, Gnb. 24. 15, små-

drengene fandt det grumme morsomt at sende karossen deres æreskind; *de æ skön d ha ræt mæ* (Vestj.), det var rar at have været med; *no blyv æ dræg skön kvæthæn jæn* (vestj.), nu be-^{so} vander drengen at blive rigtig rask; *no di ku sdmtir ær nøj skön*, *nær di by fræ markid* (Lald s.), o: noget; f. eks. jfr. Aasen, *skjøn*, dygtig, skønt; *skön*, mnt. *schöne*; se *skjønne*, daz. *hjämpel, hyappe-, sköje.

2. *skjön*, no *skön* itk (Dovm., best. *skönt* (Vens.); = *egem*; en mæns anskuelse; jfr. Aasen, isl. *skyn*, itk.

3. *skjön*, no. *skön* de (Mors, Vestj.), *skön* de (Thy); *skön* itk. (N. Sams); *skön* (S. Sams); *skön* (S. Hald h.), *skön* (Sovind s.); gave af madvarer til en ren, en ost, et brød, lidt gryd, mæ mæ, se Kr. Almuel. V. 22. 51; el. til spændebær når det treundes (Thy); *skön te yed* (Lald s.); hyrdens løn som gives i be-^{so} varer; eller til skagemand, Kr. Alm. 2. 65. 39; til tjenestefolk, som flytter til tjeneste, sts 120. 29; *gi i skön* til hostfolkene et brød og en ost til hver familie (S. Sams); jfr. J. Samul. 2. 1. 71; se *skjønne*.

skjön Anna, no J. T. 350; en plante glat ærenpris, veronica serpyllifolia, L.

skjönbrød, no. *skönbrød* (S. Sams) det brød og ost, som gives i hestebæ til hver familie blandt hostfolkene.

skjönfærdig, to. *skönfær* (f.), smukt klædt; *hæm æ det — æ tegu, han æ sd skönfær i æ klæpæ*!

skjönhed, no. *skönhid* (Agger); = *egem*; låneord; kvindeligt sks navn Meyer Vlk. 153, Bad. Vlk. 163; i et ævnt der hører til Amor-Psyche gruppen hed der pigen „Skjönhed“, se Kr. VII 336 skjult.

skjönhedsplot, no. *skönhidplot æn-plæter* (Agger); spøgende navn for fræse.

1. *skjönne*, to. *æn skön mæ* (vestj.), en stor mængde, se i *skjön*.

2. *skjönne*, no.

skön el. *skön*, *skönær* el. *skönær*, *dæn skönt* (Vens.);

skön ær æd (Agger);

skön æ æt æt (Sovind, Elstæd).

1) om småbørn: udtryk i ansigt el. i vægelsér, der vidner at barnet har været vågnet; *pæ bær, ka do skönær* (Vestj.).

latte, forstå; børn begynder at sk- efter 13 ugers forløb, Uiqueil VI. 181; *no ku manen skön opo, te hañ wa blawen snot* (Lald s.); „Narskørn ga ham samtur i dagti lussan, me di skönt dpa, de haj wöl skä dem kaparolaker“, Grb. 71. 109. nordmændene gav ham sommeider en dygtig lusang, når de mærkede, at han vilde gøre knuder; *a ku ene skön, dær a no wöjan we d go; i forb sk- dpa* er der -n i nf.; *a ku näk skön dpa, haj wa wöj, a: mærke; ka do skön dpa, haj wöl jo nar a dæ?* (Vens.). - 2) *skön dpa* (Vens.), påskønne, vise at man skønner på noget (alm.); *ka do skön opow do här at gät* (Agger); *pä-skön ne* (Vens.); „en d steran ku di skön dpa byte“, Grb. 127. 29, ingen af stederne kunde de påskønne byttet; *a ska skön dæ g at el. skön a dæ me at* (vestj.), a: vise min tak i gerning; *a wöl et ha' nja, mæn do ka jo skön g at an gon* (S. Hald h.), a: ved en lejlighed gøre gentjeneste; jfr. Aasen, skyna; isl. skynja; se på.

skjønneise, no. *skönals* (Vens.); *de a dær ene no sk- we*, morskab, for-nojelse.

skjöns, bio. se skuns; på.

skjønneise, to. i øvent. skaffe den sk-prinsesse, Kr. Alv. III. 314; datter, den sk-, i øvent. Snehvide, Gr. K. M. nr. 53; jfr. Arnas. II. 399, Magyar T. 163. 182 m. henr., Hrsta I. 838, Schm Märch. 88. 99. 110, Trad. pop. V. 725; „hvad Gud har gjort, er sk-“, Jfærø I. 36. 13; se skjön.

skjönsom, to. *skönson* (vestj.); *skön-som* (Vens.); er den, som påskønner modtagne velgerninger.

skjönt, bundeo. bruges vistn sjældent; låneord: *do ku jon heñe a, skönt a ku ää go sil; skönt haj jör a* (Vens.); *skönt* (Sovind s.); se al-, end-, omend.

skjönvæver, no. væver, som væver fint tøj (Mors, glås).

1. **skjor**, to. *skor* (Sovind s.); *myl-kat blyw sk-*, a: bliver tyk, løber sammen; jfr. Aasen, isl. skyr itk., tykmælk.

2. **skjor**, to. *skyr* itk. -t flt. *skyr* (Vens.); *skyr* flt. *skyr* (Lald s.); *skor* flt. *skor* (D., vestj.); *Agersk., Bradr.*; *skor* flt. *skor* (Sov. s.); *skyr* (Ang.). — 1) = rgsm.; som brækkes let; *så skyr*

adm glar (Lald s.); *de trø a skyr*; *no æ cöt skyr* (Vens.), a: mort. 2) udd-seelig; *hon æ heñ ene skyr, daj fongk* (Vens.), a: hun morer sig over rå snak; blod overfor smærte: *haj ær ene skyr daj køl* (sts); jfr. Aasen, skyr; sv. skor; se kold-.

skjorbug, no. *skæbut* el. *skærbut* (Agger); diarrhe; uidentivl folkeetymologi; jfr. skjæbde; nlt. scorbuitum.

skjorhjørnet, to. „datteren a moy skæhjørnet“, Yuelb. 63; skørhovedet.

skjorhovedet, to. *skørhovedet* (D.); *skjorhovedet* (Agger); = rgsm.; om den, som ikke tæler mange tanker el. megen anstrengelse uden at forvirres.

skjorlos, to. se skjodeslos.

skjorm, no. *skorin de* (Mors); en slags hvid mos på sandede heder, vstu, reumos, cladonia rangiferina, Holm.

skjormælk, no. *skørnjælk de* (Sovind s.); tykmælk.

skjorost, no. *skørwost de* (Sov. s.); *skyr wost* (Vens.); surmælksost, se Sgr. X. 93. 249.

skjorp, no. *skorp* i best. -i, flt. *skorp* (Vens.); mejsel, *slæt sk-*, flad mejsel, *hul sk-*, hulmejsel, se skjølp.

skjorpanet, to. *skyrpan* (Vens.); som har skørt hoved.

skjörremarkod, no. *skoramarhön* (Lemvig); hestmarked, først i August i Lemvig; jfr. skårprød, skjöver.

1. **skjort**, no. *skört* i best. -a flt. *skørtar* (Borghum); *skürt* flt. *skürtar* (Vrøstved, Vens.); *skürt æn skürt* (Vejr., Hmr., Lald, Sall.); *skürt æn skürtar* (Agger); *skürt æn skürt* (N. Hornsh., V. Vedsted); ved Årgab på Holmsl. siges *skat*, ved Lyngvig *skürt*; *skürt æn skürt* (D.); *skürt et -a* (Sovind s.); *skürt et skürt* (Bradr.); *skürt et skürt* el. *skürtar* (Fjölde); = rgsm.; kvindeskørt; i Fjölde: forkhæde; *skürt d hampablor æ bær æn de bær lön* (Vens.); taterkvinderne havde det yderste sk-fæstet op om livet, så det rundt om dannede en sæk og heri gemtes alt, hvad man tiggede, Jyll. I. 317; konerne hængte skørtet over hovedet for varmens skyld, når de gik ud med bindeløsen, Kr. Almuel. III. 71; sørgende (s. d.) kvinder tog et sort sk- over hovedet i kirken, Kr. Alm. IV. 95. 981, IV. 73. 30; jfr. J. Saml. II. 73, Frns VN. 158; taber kone så sk-, er

manden hende utro. Kr. Alm. III. 120. 21; tager pige sk- bagvendt på, varsles uheld. Folkev. XI. 389. 170; hænger en piges sk- op med en fodd, vil hun blive vred inden aften (D., vestslesv.), se Sgr. VIII. 142. 615. Kr. Alm. II. III. 61. 07, 138. 17; eller også kan hun vente en bøjler, JK. 64. 51 (vestj.); hænger det inderste sk- ned, får pigen c) så stor lön som forrige år, Sgr. VIII. 143. 626; varsles bryllup, Møls. I. 457; "father loves her better than mother", Suffolk Folkl. 134; breder karl kvindes underskørt over sin seng, fries han fra mater. dt, Kr. IX. 67. 732, se *bukser. For at slippe fra varulve (s. d.) og ulve, hænger konen sit sk- ud, Kr. Alm. I. 87. 326. 339. I.² 130. 23, Sagn II. 230. 232. 302; jfr. Sande I. 30, II 182, Raaf I. 77, P. Volk-sk. III. 10 ned.; nårældste kvinde, s. planter maj i herager St. Hans, løfter sit sk-²⁰ højt, bliver børren lang, Krist. Sagn VI. 424. 02; sk- lånes til vætter, Møller, Bornh. 23; gives af vætter, på vilkår, at kvinden aldrig må gå i kirke med det, se Krist. Sagn I. 127. 84. 254. 88. 326. 78. 81. 97. 07; det samme gælder sko af mskchud, se Arnas. I. 443; sk- afledet g. tysk af gfr. escourz, se Dama VIII. 227; se skjorte; bul, lanne, pi; klokke-, mellem-, skind-, strandet-, uder-, ulden-, under-, vadmels-.

2. skjort, no. *skørt de* (landk.); *skørt de* (vestj.), Kr. Almuel. III. 59. 20; *skørt* (Agersk., vestslesv.); gnut, knækket korn = *skørt korn* (Agersk.); *skørthorn* (Brandrup).

skjorto, no. *skørt -ør -et* (Agersk.). — 1) grutte korn, male det grovt — 2) „skotte“ (Ang.); save med skottesav (s. d.); „skotte et træ af“, befri det faldne træ for grene; „skotte grenene af“, save af. — 3) „skørt“, Kok und. skytte, af-skære korn med sægl (Tønder).

skjorteflig, no. *skortflig*; hest. -i fl. -flig (Vens.); = rgsm.

skjorteholder, no. *skortholder* i -ør (Vens.); bånd, som holder skørtet op, se stunte no.

skjortekomando, no. *skørthkomando* (Agger); i udtr.: *vær omør sk-*, o: være under sin kones komando.

skjortelos, to. *skörtlos* (Agger); rgsm.

skjortor, no. „skvrtore“ el. „skyrstere“, se Kok under skytte, folk, der

afskærer korn med sægl (Tønder); jfr. skjoster.

-skjortot, tf. se op-.

skjorteav, no. *skjortaav æn* (Malt; D.); *skjortsav æn -ør* (Agersk.); skovsav med håndtag og store tænder til at gen-nemsave træstammer med; se skotsav.

skjoster, no. *skjoster æn* (Mogelton-der); arbejderen som skærer byg med sægl, hvilket der i egnen har været brugt til de seneste tider, der hører 3 *skør* (snit) til en *hånful*, 3 *hånfuler* til et neg, 14 neg til en baksblok (s. d.); se for-.

skjot, no. se skjort.

1. skjot, tf. se skjodesløs, skjotte; fur-.

2. skjot, bio. pludselig, hurtig; i visen: både skjot og overbrat, Krist. I. 335. 12; jfr. isl. skjotr.

skjotte, no.

skjø el. *skjø*, -ør *skot* el. *skåt* -ør -ø -ø (Vens.);

skød skøder (Thy);

skyt el. *skyd -ør* (Mors; Agger);

skot -ør skat skot (Vejr.);

skot (D., Malt, Andst; Agersk., Bradr.);

skåt -ø skåt skåt (Eisted);

skyr (Ang.). —

1) give agt på, passe, *do ska skot dæ* (Landk.); *ka do skot dæ sil?* (Vens.); *skyt dæ sijel, dæjn di mijel, hqj di kqj d æd æn sijel!* (Mors); *do hær slæt et udvæt mæ mæ o skød* (Plougatr.), du har intet med mig at gøre, o: pas dig selv! *æ gæs gor o skyter dæm sijel* (Agger); *hon hær jo it d skyr* (Ang.), o: intet at bestille; se lyd. — 2) bekymre sig om, agte på; *hæm dær eyen skam skydær, dæn æ man såræ kvæ* (Mors), ordspr. (alm.); *skyd æm nåj* (Mors), bekymre sig om; *de sku do ene skø dæ om* (Vens.); *hæm dær æ ful d gal, do skøer ene*, Grb. 233. 77; herhen hører vel „skud kuns ikke“, Mb., tvivl kun ikke, frygt ikke derfor (Bork s.). — 3) skotte om: holde af, synes om; *de skøer æ ene om* (Vens.); *a skøer et om et, de ær æn væ saq* (D.); se Aasen, skøyta, isl. skøyta um; jfr. passe. — 4) „skjotte“²⁰ (Ang.), tage kreaturer op på sin mark.

skjottel, no. stort selskab; *fuld vær æ grom skotel* (Vens.), J. Saml. III. 121 (Råbjærg).

skjottepenge, no. *æ skotpenq* (Valsb.);

betaling for optagne kreaturer, se **Fb.**
F. H. s. 54.

skjöv. to. se skjæv.

skjövrt. no. se skjorte.

skjövrl. no. *skörel* i best -r (Vens.).
en person, som går skævt og dårlig på
benene; i *skön sola skörel*; i *göt. sær
sola sk.*, en skikkelig, dum fyr; se skjæv,
skjævl.

skjövle. no. se skjævla, skovle.

skjövler. no. i en stedreimse: „Går-
lev vrödlere og andre skjövler“, Sgr. II.
71.377 (Fredericia egn); skjævbenede per-
soner, se skjævl?

skjövrt. no. se skjævt.

skjövrt. no. *skyvær æn -ør* (Lald s.,
Thy. Sall.); *skövrer æn* (Kalsund). —
1) et skår; skåret sted, frembragt ved et
skærende redskab, *æ här föd æn grön
skyvär i mi fönér* (Agger, ligeså Sall.), se æn
skår; også revne: *där ær æn skyvär i
glarad* (Lald s.); jfr. hareskår. — 2) bål
i smørtn. muse., over-, under-. — 3)
høsttiden; *de æ här får æ pigør i æ
skövrer* (Staby glids); se opskjær. — 4)
skyvær æn (Vens.), lille vandløb i enge,
uden vand om sommeren; jfr. tønnel; *æ
skyvär* (Hl.?) kaldes en indskæring af
Lamfordens vestre vig, der går tæt ind til
Aggerby, jfr. Kr. Alm. V. 294.67; æl. skurdr. 30

skjövra. no. *a fæk met hæn skyvär*
(Vens.); *skövrer* (vestj.), næsten brækket,
når det ej er helt ovre; også forvilde,
bringe af lave (Hors.); jfr. skjövrt; *de
skyvärer* (Lald s.), om skore genstande;
får skår.

skjövrrer. no. [*skövrer*] (Varde); den
som skærer kornet med sæg, Mb.

skjövret. to. *skyvärer* (Vens.); i små
stykker, i splinter.

skjövrt. to. no. se skjæft, skjatte;
no. se skjort, skjorte.

skjål. no. se skjeld

skjårn. no. *fo güt skårn po d æ*
(N. Sams), æ: få godt skær på at æde,
om kreaturer, komme godt til at skære,
tygge foderet.

sko. no. fl. se skyde; to se skå.

1. **sko.** no. *skow* i best *skow* fl. *skow*
(Vens.); *skuw æn* = fl. (D., Andst. Lyne s.,
Savim s.); *skow æn* (Agger, Mors, Thy);
skow æn -ør (Bradr.); *skuw æn -r* (Fjorde).
— 1) — rgsn.; til msker og heste, „månne
teug læ sæ sæj å månne skow læ dem

træj, noen te dæj jæn si o noen te dæj
uan“ (Hummel.); *de gor i jæn skow d
jæn træschor* (Mors), æ: som det kan,
haltende, skident og rent mellem hin-
anden; det er sene sko at slide efter en
andens død at lide, Kr. Ordspr. s. 290;
han uel gor hans grön skow skiden (Mors),
siges om en, der smigrer, *a skow æis dæ,
hwa den skow ska sto* (Vens.), æ: at jeg
er din herre; *blå skuw* (Lundk.), en pløte,
arandum, se blå duer; *de gir övær æn
jæn skow* el. *æn law skuw* (Mall), æ: i
gennemsmåt, lavt anslæet, jfr. banke, jævn-
ting; i en vise:

„gå ad æ low og læp di skow,
så blywer du' fødder ej æmm!“

Kr. II. 225.10; i en anden:

„Alle andres mand havde sig et par
nye skow.“

undtagen min mand.

så havde jeg et gammelt svinetrow
deraf gjorde jeg min mand et par
nye skow“.

Sgr. I. 167.6; „den sko, jeg tabte i dan-
sen med dig, er aldrig mere at finde“,
æ: æren, Kr. XI. fortale IV. 3; i tælle-
reimse: 1, 2, smør min sko, Kr. Horner.
157.82; man må ej gå med ulige fod-
tøj; sko og træsko el. sko og bar fod-
tøj, eks., thi så mange skridt man således
går, så mange år varer det inden man
bliver gift, Kr. IV. 376.331, JK. 63.46;
el. man får rygpine, Sundol. 161, Amins.
IV. 94; bryder kone sin bryllapssko, får
hun hug af sin mand, Kr. Almoe. III.
120.420; sættes sko, støvler på bordet,
varsles fortræd, Kr. IV. 387.455, IX. 57.629;
Alm. 111. 138.21 flg.; jfr. Ons. Volksl. II.
21.5; tørrer sko med linned, skal man
ligge linnedet i grav, Thiele Overtro nr. 209;
går fodtøj i stykker på ben, varsles lykke,
JK. 394.75; i brudens venstre sko lægges
en sølvskilling, se Wille 198, Sundol. 2
237, Bruzel. 34, Cav. War. I. 372, Wigstr.
FS. 373.11. Dmkl. Nerke 48, Amins.
VIII. 94, Gasl. 32, Nyland IV. 24, jfr.
Mélus. VII. 209, P. Volksl. II. 98, Laisnel
II. 34; se skilling III. 256.45a; Mærens
(II. 551.12b) besøg brudens, når man
sætter sko, træsko, tæller med hæl mod
seng, Kr. IX. 67.734, Sagn II. 242.33 35 37;
jfr. Antiq. Tidskr. 1849-51 s. 203 (Færd),
Weinh. Volksl. II. 5, Hammarsh. Anth. I.
331, Sande I. 56, Cav. War. I. 349, Ons.

Volsk. VIII. 199. 10. Strackerj. I. 384. 251. 387 g. Grimm, Sagen I. 113. 81. Harl. & Wilkins Lancash. Folkl. s. 75; skal stilles „coming & going“, 2; den ene med hæl, den anden med tå ndad. Suffok Folkl. 17. jfr. Ch. Notes 36. 187 14. Amer. Folkl. XI. 132. Folkl. XII. 191; knirker sko, man har på fødderne, er de ikke betalt, Thiele Overtro nr. 213; jfr. Ons Volsk. VIII. 198. 39; kommer et tjenestetyende i plads, førend hans formand er rejst, må han lade sit vand i formandens sko, inden denne er draget bort, for at hindre ulykke, Thiele Overtro nr. 219, se stævnedag; nytårsaften kaster man sko over skulder mod dør, fulder den med hæl mod dør, skal vedk. blive; med tå, flytte, se Thiele Overtro nr. 620. Kr. VI. 227. 308; se nytårsaften II. 708 47. a; jfr. Folkev. XI. 373 5. Wigstr. FS. 8. 23. Amins. VIII. 85. Lindh. Lapph. 68. Hofb. Nerike 210. Wh. Vik. IV. 161. VIII. 444. R. D. Bohmen 544. Wuttke 332. Grimm, Myth.² 1072. Melus. IV. 552 (Ital.). Hvasta I. 315. Monnier 182; jfr. Finn Magnus, To Unders. 139 flg.; drikkeskål kastes; sko kastes efter lig, se II. 411. 3 a; lægemiddel i sko, Dania III. 41; barn skal drikke af skøges sko for at helbredes for horeskaver, Kr. Sagn IV. 615. 20. Thiele, Overtro nr. 494, 30 J. K. 366. 1119; jfr. Jonsson, Møre s. 7. Aldén 108. Amins. IV. 86. Gasl. 16; for at undgå eiskovstvang kan man drikke vin el. ol af sin svedge sko, J. Saml. IV. 158. 126; se Urquell VI. 157. 6. P. Volsk. VI. 16. 28. Wh. Vik. IV. 160. Scheible Kloster VI I. 200. Melus. VI. 110. Pitre Usi IV. 127; jfr. Urquell I. 34. 6 karle stjæler brudens sko og drikker af den (Meklenb.); jfr. Morris, Yorksh. Folk Talk 40 s. 224. skohøjd; dværgens sko er af guld, Thiele I. 124; en sko gives i færgeløn, denne sko fortæller alt, Gr. Gl. d. M. II. 199; syv miles sko i event., Kr. V. 35. Æv. s. 5; jfr. Grimm K. M. nr. 56. Myth.² 1227, se støvle; sko man kan løbe i luften med, JK. Æv. I. 13; jfr. Arnason II. 389. Hofb. 117; jfr. Cloust Fict. I. 80 anm., se hud; s- af mskeskind, kan ej slides op, Arnas. I. 443; jfr. Bondes Hist 109; sko som kendermærke på den rette, jfr. Askopots tabte sko, se Kr. V. 44. 48 55. Event. III. 29. Efterslæt s. 144. Sgr. XI. 215. Grb. s. 100; jfr. Registr. 67 e. Arnas. II. 313. Grimm K. M. nr. 21. Curtin Myth. s. 84. 171. 173. Folkl. Congr. 32, se Cox Cinderella; ved hjælp af en urnage sko stjæler Mesterlyven (s. d.) stude, se Efterslæt s. 177. jfr. Cloust. Fict. II. 43; skikken at kaste sko efter bortdragende for at skaffe dem lykke, er også kendt i Danmark, se Krist. Alm.² III. 130. 97. Strackerj. I. 94. 128. Hazlitt. Pop. Antiq. II. 110. III. 168. Black Folk Med. s. 190. Folkl. Journ. II. 210. V. 232. Ch. Notes 261. Denb. Tr. II. 33. Suffolk Folkl. 119; efter bortsejlende båd, Yorksh. Folkl. 51. Kuhn, W. S. II. 39. Liebr. Volsk. s. 492. Urquell.² I. 53; kaste skår efter barselkone, som kommer i besøg, Wigstr. FS. 386. 28; kaste sko fra sig for at lunde borteblevet i dens retning, Kr. Alm.² III. 70. 84; tage sko omvendt på fødder for at bedrage ved spor, Kr. Alm. V. 283. 740; slgn Bobert. Narrenb. 298. Schum. March. 32; jfr. hestesko I. 604. 38 a, slutte bly- el. jernsko (s. d.) som mål for vejslængde, se Rafn N. Fort. I. 313. Norna Gests S. kap. 9. Kr. V. 34. Æv. 87. Sgr. VIII. 211; jfr. Segerst. 11. Dyrkl. Nerike 62. Hofb. Nerike 234. P. Volsk. IV. 90. Ndl. Volsk. VIII. 143. Wh. Vik. IV. 294. Köhler Kl. Schr. I. 573; slgn Ch. Notes 99. Kennedy Fict. 173. P. Arch. II. 404. IV. 212. Tr. pop. XI. 657. XII. 471. slgn Folkl. XII. 79; rejse ud mens skæg var sort, nu gråt; i event. slider prinsesse 12 par sko, Kr. Æv. III. 222, jfr. Gr. K. M. nr. 133; skomager sidder indenfor kreds og ayr sko, Kr. Sagn V. 237. 858; „helskorn“, den døde iføres, synes også at måtte have været kendt, se Cav. Wær. II. LII. Fritzn.² under helskór. Finn Magnusen, Eddalære IV. 292. Grimm Myth.² 795. Weim. Altn. Leb. 491. Volsk. IV. 422. XI. 151. 456. XII. 321; Gottes-, Lucas, Totenschuh* beskrev. i Visio Godeschaleri, Haupt Zs. IX. 181. Mholf. Altentumsk. V. 114. Urdsbr. VI. 154 (Ospr.). Rochh. D. Gl. I. 185. Ndl. Volsk. III. 243. Liebr. Gerv. 90 anm.^{***}. Stober Elss. S. 99. 83. Hertz Elsass 28; slgn gravsangen fra Yorksh., Aubrey Remans 31. Yorksh. Folkl. 224. Hardw. Tr. 181. se Bjerger Aarb. IV. 118; jfr. Landst. 77. 31 draumekvæde; Sægd. 113. Curtin Fairy T. 146; Z. f. M. IV. 421. Hoyl 112. 32. Lütolf 552 48. Ralst. Songs 108; træder man i syusk mands sko el.

på hans fod, bliver man fremsynet, jfr. Nyland IV. 40. 131, Cav. War. I. 430 flg., Grimm Myth.² 1061 (sign R. A. 589), Strackerjan I. 142. 143. 145. 175. 343 a, Urquell I. 49, Kuhn W. S. I. 187, Lang Clock Lane 237 239. 246, Kirk Fairies 27, Krauss Volksgl. 64, Trad. pop. I. 147, sign III. 175 3a. synsk; jfr. tage synsk mands handske på, Cav. W. I. 364; alm. om sko, se Wuttke i regist. und. Schuh, Strackerj. II. 139. 483; Weinb. Volksgl. IV. 41 flg., Folkl. VI. 258 flg., VII. 81, Tr. pop. IX. 497, N. 17 flg.; som gave ved forlovelse fra manden, Grimm R. A. 155, Weinb. Deutsche Frauen I. 372; selskabsleg: lade sko eller toffel vandre, Krist. Börner. 211. 32. 481. 93 flg., Meyer Bad. Vlk. 178; se ring 2; se borne-, tilt-, fleg-, glar-, guld-, heste-, jærn-, krid-, læder-, morgen-, plov-, rævl-, siv-, skridt-, spænde-, strid-, sølv-, tag-, trid-, trine-, træ-, tøj-, var-, øg-. — 2) *æn skow te æn nijs* (Thy), en plade med shd under træskoens næse; se næsejærn. — 3) *æn skuw* (D.), *skuw* (Loub.), *skow* (Agger), *sku* (Sovind s.), skomog under en kjole mod siid. — 4) *æn sku* (Sovind s.), en slags bræmme til en vogn; den spændes således på, at et af hjulene slæber i den. — 5) *skow* best. (Vens.), *æ skow* (Thy), en foroven åben rende, der ligger i en skråplan, hvori kornet løber fra kulben 3 (s. d.) el. 4. hoven (s. d.) ind i kværnens øje; jfr. Aasen, sko, isl. skor hak., htsk Schuh.

2. sko, no.

skuw -er *skuwet skuwet* (D.);
skow -er *skowet skowet* (Elsted);
skow -er *skow skow* (Vens.);
skuw -er *skuw skuw* (Andst);
skow -er *skow skow* (Agger);

bestå med sko, om heste; sinuden spytter i hestens fod, når han har skoet den, Kr. Sagn VII. 299. us; *skuw æn par trøsker* (D.), sætte jærnringe under, se 2. hove; i hørnerumet:

skow mi høst mæ hupar,
læ æn go te ædmar!
ædmar komer æ ædmar gor
mi betæ høst gor uskowet! (Agger);

el.: *a skowar mi høst mæ piddar,*
fd så kun æn go po yddar,
a skowar mi høst mæ søl æ gul,
fd så kun æn sto i frøet æ kul!
 (vestj.); el.:

a skowar mæj plæg mæ hamer æ tæg,
sd læ æ ham læd, mæn ædmar æ læd,
næp nêlækar æ, næp nêlækar æ! (Vens.);
 se hest II. 600. 10 b, Kr. Börner. 17 ned.; jfr. Meyer Bad. 48; *æ skuw æ lær* (Malt),
 æ: give sit bidrag med til laget, der
 siges nok også: *æ skur æ lær.*

skobalk, no. se skårbalk.

skoblomat, no. blå munke, jaspone montana L.; se Sgr. V. 75. 584 (Vor h.).

skoberste, no. *skubst æn -er* (D.);
skobst (Agger); *skobst* i best. -i flt. -bøst
 (Vens.); = rgsin.; *du ær ælti tæg, lisom*
æn fjæte skobst (vestj.); . . . *æn fjæte*
skobst (Elsted), flm.; hun agtede ham
 ikke mere end hendes faders sk., Krist.
 V. 96.

skobånd, no. *skubst æt* (Sovind);
skubst æn (D.); *skobst æt* best. *bðst*
 (Vens.); = rgsin.

1. *skodde*, no. *skod æn* best. -en flt. -er
 (Vens.); *skod æn -er* (Thy, D., Lyne s.);
skod el. *skod æn -er* (Mors); *skod æn -er*
 (Lild s.); *skod æn skodder* (Agger); flt.
skodder (Andst, landkn.); *skod* (S. Hald,
 Gisl.); *skod* (Egå); *skor* (Elsted); *skod æn*
 (Rugen s.); *skod æn skor* (Sovind s.);
skod æn skodder (vestj.), *skod æt skodder*
 (Agersk.). — 1) redskab, hvormed brød
 „skydes“ ind i ovn; en lang stang med
 plade på enden (alm. Egå, Elsted); flt.
skodder (Agger); *td æn skod æt sæt brød*
en æp (Lild s.); *hæj ka jær skod, mæn*
en rag (Vens.), ordspil mellem skade og
 skodde samt ovnsrage; se brød I. 133. 52,
 Kr. V. 137 ned.; det er dødsvarsel, om
 brød triller af sk., Kr. Alm.² III. 171. 19;
 jfr. skjedsel, grissel. — 2) slå, som sky-
 des for dør; slå i en lås; skodde for
 vindue (Mors); *træk æ skod fræ æ hupet*
æ læ æ høns kom uop (Agger); en skyde-
 dør (Sovind); *skod æn skodder* (vestslav.),
 indskud, skuffe; udskuddet i husene er
 fraskilt stuen ved en fjællævæg. „skod“,
 hvori en særskilt dør for hver alkoveseng,
 J. Saml. III. 87 (Råbjerg, Vens.); indret-
 ningen, hvormed lys skydes op i stige
 (Vens.); *skodder* flt. (Vens.), hvert bestå-
 ende af 2 el. 2^{1/2} sammensædede fjæle,
 som danner møgvognens sider og som
 „skydes“ el. trækkes tilside, når vognen
 aflæsses, se mogskodde, sæd; vindues-;
 jfr. mnt. schot, „regel“, Sch. Lübb.; se
 skud, skyde; skrede.

3. skodde, uo.

skdj -er -et skåpt (vestj.);

skåd -er et el. skod -er -et (Andst s.);

skår -er ff. skdat (Agersk.). —

1) slå skodde el. slå for en dør; *skdj samet æ dar!* (vestj.). — 2) *skdj -er -ed* (Agger). skyde brød med skodde ind i ovnen.

3. skodde, uo. *skdj -er -ed* (Thy); ro baglænds.

skodden, to. ordet har betydning af noget der er tvært, slet, ondskaftsfuldt; *æn skodden spørgs* (Løgst.), både om mennesker og dyr; hvad der ikke duer, ikke kan blive til noget; *æn skodden dræg* (Hvejsel), en slem knægt; *de skodden for* (B) h.), det skarps får; *han siger ed skodden atter falk* (Lindk.), skuler med ond i sinde; *ni skodden ed* (D.), uvillig, tvær; *sijo skøren el. sijo skøren atter jæn* (Lem); V. S. O. „skodden“ om vejret: mørk, tåget, dernæst fig. vredsladen, bister, henføres til norsk skodda, tåge, se Aasen.

skoddevogn, no. *skoduvogn æn -uogn* (Vens.); arbejdsvogn med løse sidestykker, — havevogn.

skodding, no. se skudding.

skode, no. *skoi æn* (Søvind s.); drivende istilgæ, se skodse; is-.

skod-ende, no. *skdjæn æn* (Agger);³⁰ det bagerste rum i de glds pulsvådbade, se løsrøng.

skodser, no. *skds æn -er* (D.); et iestykke, som er af floden ført op på landjorden; bårter svømmer; jfr. Kr. Alm.² V. 120. 35.

skoet, ff. se skåren, skjere.

-skoet, to. se *bag-, glat-, jærn-, kring-, skarp-, slæbe-, tør-.

skofe, no. *(skof æn)* (Sall); et stort⁴⁰ flodholt af flere lag kørk på sildegarnene i Sall. s. J. Saml. VII. 169.

skofjæl no. *skuffjæl æn* (Vor h.); et fjæl under tagskoen, tagbrynet på husene.

skoflikker, no. *skoflikker æn* (Agger); = rgsm.

skofston, no. se skubbesten.

skog, no. *skog d* (Vens.). — 1) en uformelig træklods; *vi for de a gdt skog* grø, hvifuld (Torsl.). — 2) en person,⁴⁰ der ser dum ud, anstiller sig dum, men har en ræv bag øret; tølper; et kreatur, der holder sig magert. — 3) betydning? se hunde-.

skogger, no. *skdger d* (Vens.); *skdger æn* (Søvind s.). — 1) brushønsenes parringslyd. 2) højroset larmende latter. *slø æn skdgs dp* (Søv. s.); jfr. Grb. 7 12, ligeså Agger; Blücher, Saml. Nov 1 263. — 3) fjerdekket om halsen på høns og andre fugle; rejse skoggeret, bruse med sk- (Slet h.), Mb.

skoggerle, uo. *skdgarlij* eller *-lic* (Vens.); le højt og larmende; se «kranne».

skoggerlogger, no. sejt, slømet dække af tørvemos og forrådnende plantedele på tørvegrave; „han er i én sk- over hele kroppen“, Kr. Sagn II. 491. 19, efter at være falden i en tørvegrav.

skoggre, uo.

nf. nt. ff. *skdger ff. skdger* (Vens.);

ff. ff. *-ed* (Mors; Agger);*skdger -grer -græl* (Almind, Vib.);*skdgs -ra -ret* (Søvind s.);*skdger -gro skdgert skdgert* (Eist.). —

1) om urluglens, brushønsenes og bekkasinens (horsegommens) lyd; *dærus ur-kdken skdgræl* (Søkeborg). — 2) — skoggerle.

skoggrehoved, no. *skdgrhuvo æn* (Lindk.); skældsord til en, som ler meget.

skoggrehøne, no. *skdgrhön æn* (vestj.); hunnen og skogrekokken, kaldes³⁰ tilsammen: *skdgrhøns*.

skoggrekok, no. *skdgrkåk æn -kåk* (Lb., vestj.); navn på brushanen, machetes pugnax, se søhøne; nok også om kalkuner (Hmr.).

skoggreplads, no. *skdgrplæs æn* (vestj.); sted, hvor brushøns samles i parringstiden, jfr. Kr. Alm.² V. 32. 92; også fig. sted, hvor mennesker samles til lystighed; „*da edendt war hqj ddnir, föri dñ gorons kdl wa samelt i Pjær Asens hager, de wa nyæst djæ skdgrplæs*“, Grb. 16. 15, aldrig såsnart var han dernede førend alle gårdens karle var samlede i Per Andersens høgård, det var for det meste deres legeplads; jfr. Kr. Alm.² IV. 7. 17 (Spentrup v. Randers).

skoggrøtid, no. Mb., tiden, da urhanen skogrer (s. d.).

skohorn, no. *skuhuon æn* (D.); *skohuon* (vestj., Agger); *skuhon* el. (Søvind s.); *skohuon d* best. -t (Vens.); horn, ved hvis hjælp man trækker en sko på.

skohæl, no. *skohæl d* (Vens.); hæl på sko; „*høj sat ed skohæl i igro d de*

grø d kam dp få dē bre dēr*, Grb. 9. 53.

skohøjtid, no. På bryllupsdagen søger en af bydemændene eller opvarterne at stjæle en sko fra bruden eller brudgommen og da at gemme den så godt, at ejeren ikke kan finde den. For nu at få sin sko igen, må han da love alle dem, der gør opvartning ved bryllups-gildet, at gøre et gulde for dem næst-kommende søndag, og dette lag får da navn af „skohytte“, o: skogilde (S. Ho), Højskolebladet 1884, nr. 101 s. 373; se sko.

skoi, no. se skode.

skoing, no. mager gård, J. Saml III. 120 ned. (Vens.), er vist forsøg på at skrive skank (se skank 4) med Vendelbo udtales.

skojs, no. *skøj* æn -ør (Fano); en fisk, skrubbe, platessa flesus.

skojdager, no. se skuddagger.

skoje, no. se 3. skaje, skoude, skåde.

skojemoje, no. se skundermudder.

skok, no. se skunk, skygge.

skok, no. *skåk* æn *skåk* (D., vestj.);

skåk i best. -i flt *skåk* (Vens.); *skåk* æn -ør (Agersk.); *skåk* æn *skåkar* (Bradr.).

1) 6 neg. der sættes sammen to og to og stilles i rad på ageren (Bradr., Ager-skov); 12 neg. der stilles i rad mod hinanden, 5 skokke = 1 trave (Andst, D.); æ *rdæ lekr sæ i skåk* (Bradr.), rugen lægger sig i lege, ikke til en, men til flere sider; se 3. lund, avn, sæt; jfr. schock, Sch. Lübb. IV. 107. 34; i Weserdalen ved Rinteln = 12 neg. - 2) et mål for røde lerpotter, der sælges læse-vis og skokkevis, således at et læs er 10 skokke, en skok 30 sæt, Nyrop. Dsk Pottemageri s. 26; jfr. Kr. Alm.² V. 8 11 (Sorring v. Laven). - 3) et tal = 3 snese; *ål præst . . skal ha i skåk bøger*, Grb. 128. 13; jfr. lusk schock = 60 stykker; mnt. schock. Sch. Lübb., hob, dvæge

skokasse, no. *skukas* æn (D.); kassen, hvori smeden har sit beslagstøj; se skostol.

skokke, no.

skåk -ør -et (Andst, Malt);

skåk skåkar skåkat (Agersk., Bradr., Ang.);

sætte i skok (s. d.).

skokkefugl, no. se kokkefugl.

skokker, no. flt. *skåkar* best -øn (Vens.); = skunk (s. d.); *dær æ low cyplæner falen nør i skåkar*.

skokled, no. *skåklæ* et løj (Agersk.); afstanden mellem de enkelte skokke på marken.

skokrive, no. *skåkriv* æn -a (Sunde-ved); stubrive; jfr. harke.

skoksted, no. *skåkstæf* æn (Andst); stedet på marken, hvor skokkerne står.

skol, no. se skål.

skoldbaj, no. *skålba* æn (Støvr.); flad kage af dej, bages i ovnsmundingen mens ovnen varmes, se Kr. Sagn I. 99. 384, = skoldkage.

1. **skolde**, no. *skål* æn -ør (Varde, Malt, Ribe, vestslesv., Agersk.); et træ, bævreask, *populus tremula*; „sujold“, J. T. s. 181, må dog sagtens være skrive- el. trykkefejl for *skål* el. lign.; „skolle“, J. T. 119, enebær, *juniperus communis* L., syd og øst for Ålborg.

2. **skolde**, no.

skål -ør -et -et (D., vestj., Agersk., Bradr., Søvind s., N. Sama);

skål, *skåls* el. *skåls*, *skål skål* (Elst.);

lf. *skål* (Vejr.);

skål -ør *skål skål* (Lild s., Agger);

skål -ør -e *skåls* (Vens.);

skål -ør -et (Støvr. h.).

1) — røsm; æ *skål min dien o æn gryd-ful kogghed wæn* (Lild s.); *skål æn gryd* (Søvind s.); *hon æ ed sællhræn, te hon æ wæn skål i hænær anægt; di sæt myjrer skåler eft; æ blæw skål o nafer; nafer skåler eft dæn hær mænæd* (Lild s.), det sidste eksempel er en tvetydighed: de brænder ikke mænen, men nok msker; også: æ *sæwæl skåler æ byg* (Vejr.), svider byggen; vaske garn el. tøj i fiske-suppe el. i varmt vand med sæbe (Thy).

- 2) koge, om mælk; æ *ær we d skål nøj mjælk* (Lild s.); *skål mjælk* (Mors, Thy); *skåls mjælk* (glds, Vens.); *skål mjælk d sæfs* el. *græs søper* (Lild s.), kogt mælk og sigte- eller rugbrøds tør-ninger, o: mælk og brød; *skål mjælk o pæls* (Agger), er en ret for kræmpe; men: *kogghed æl* (Mors); jfr. Aasen skaalda, isl skaalda, eng scald, også i betydning af koge; fr. echauder, it. scaldare, lat. excaldare, calidus to, varm; „scald the milk“, Harl Fairy T s. 100; se valde.

-skoldet, lf. se rød-, vand-.

-skolding, no. se grøn.

skoldkage, no. *skoldkage* æn *-kager* (Thy, Mors, S. Hald h.); fl. *-kager* (Agger); *skoldkage* æn best. -en fl. -er (Vens.); en flad kage, som bages foran i ovnen på dens arne, før ilden er taget ud, til børnene i huset (S. Hald h.); ganske fladt brød, så tyndt som muligt, bages i ovnen men kan også bages i en pande; fattige folk bagte det daglig forhen (Mors); *skoldkagen bagtes i øni d lagges d fiin holer des grøw dej d ene øne* (Vens.); en flad kage af rugmel, der bagtes på æmmer i skorstenen; brugtes i ældre tid ofte, når brød slap op el. man havde langt til mølle el. for uvejre ej kunde komme der (Vind s.); jfr. Sgr. V. 57. 404 (Fyn); se ildkage, klappkage, vakke; i Grinderslev v. Skive bagtes således „rognkager“ (s. d.) i asken; *a behøver et di skoldkager, fur a hå siel bageð brø* (Mors); o: jeg behøver ikke din hjælp; da han nu kommer om på den samme side af højen, da lå der en skoldkage, som var baget, Kr. VII 3, også Sønderj.; spøgende om en kokasse (Thy); Aggerboen fortæller kokasse for sk., Kr. Molboh. 101. 318; se skronni.

skoldkoge, no. *skoldkoge* -er -ed -ed (Thy); spikokse.

skoldkopper, no. *skoldkopper* fl. (Søvind s.); *skoldkopper* (Agger); en hudsygdom, variceller.

skold-ond, to. *skoldun*; „hans kuhen wa høit skolluhn imo Jens“, Gullsj. 35, o: gnaven for alvor.

skold-rage, no. *skoldrage* æn (Lemvig); strider på marken med sten-undergrund, hvor korset forbrænder i solheden, se brandkile.

1. **skole**, no. *skul* æn best. *skul* el. *skool* fl. *skuler* (Vens.); *skugul* æn -er (D., vestj., Agger, Støvr.); *skowul* æn -s (Søvind s.); *skpal* æn -er (Fjolde); = rgsm; *gø tē skowul* el. *i skowul* (Sov. s.); *sæt i skugul, høl sk-, tøj i skugul*; *drek æ skugul æp* (vestj.); en fest i gamle dage, vel her og der beholdt endnu, ved vinterskolens ophør. Det var i den tid, vi havde omgangsskole, at det var skik at „drikke skolen op“. skolen var omkring i gårdene og hvert sted var vi en uge ad gangen. Den sidste dag fik vi gerne vaffer eller æbleskiver; men

det var dog først rigtig gilde, når vi skulde til at opdrkke skolen; det fandt sted den dag, da vinterskolen ophørte. Vi gav hver et lille indskud af penge, og derfor blev der købt en potte mjød. Hjemmefra fik vi bedre mellemmad, og folkene i den gård, hvorn skolen var den sidste dag, og hvor vi altså skulde op-drikke den, gav os vaffer, dersom de havde et vaffeljærn, ellers æbleskiver. Skolemesteren drak naturligvis med os, og når injøden var optrukken, skulde vi lege, danse el. mere os på andre måder, vi anstillede os så gerne, som vi var blevne rusende, og mange af drengene blev det også i virkeligheden; thi mjøden var gerne gammel. Hen på eftermiddagen skulde vi hjem, men først hen til folkene i gården og takke dem for god bevarning, og takke læreren og tage afsked med ham for den vinter. Hertil benyttedes ofte en gammel remsse eller visestump som er glemt, Sgr. V 173. 20, (fra S. Omme s. omtr. 1825). Skolen varede fra Mortensdag til Pæjersdag, se Kr. Almuehv I. 22. 56. festen er nu henlagt til fastelavnsmandag; læreren med fører brændevin til de voksne, som kommer (Lønb. s.), jfr. skolehøjtid; det er sagtens den samme fest, som andre steder holdes Thomasdag (s. d.); om den gids skole, se Fb. Bondeliv s. 230. 312. 315; jfr. Wigstr. Folkseder s. 52, Stoll, Opt. s. 106, Mejborg Stesv. Bønderg. s. 128, Kr. Alm. VI. 235 nr. 15, slgn „Gregorius-festen“, 12. Marts, en forårsfest, Meyer Vlk. 131, Bad. Vlk. 110; endnu kan henvises til skind III. 259. 61; sk- i kirken, lærerens seng over våbenhuset, Kr. Alm. VI. 243. 614; jfr. endnu Bergh IV. 23, Segner 74; se æsel; en „kongens skole“, Kr. IX. 246. 87, en af Fredr. IV's skoler? „få børn til at gå af skole“, *no lærer æ bøn a æ skol* (vestslav.); et stykke gråt papir antændes, gasterne, der kommer og går, er børnene; den sidste er skolemesteren, som lukker doren (Thy. alm.); jfr. Dania II. 65. 184. 349, III. 104. 375, slgn Rochh. D. Gl. I. 165: „die letzten laufen aus der Kirche heim“; ital. „le monachine vanno a letto“; Piré Usi IV. 437, Suffolk Folkl. 154; alm er, at børn leger skole, en er lærer, de andre elever, jfr. Rivista II. 71; trolddomsskole, se sorte

skole; jfr lat. gr. schola; se *aften, borger-, *danse-, fri-, høj-, karle-, kniple-, latin-, omgangs-, pige-, poge-, studere-, sy-, søndags-.

skole, no. *skule* (Holms. kl.). tage de langne fisk af kroen; se skolekiste, -pind, -mester; måske sam- omby sortere dem; jfr. skåle.

skolebarn, no. *skulebarn* et (Sø- vend s.); *skulbørn* d. best. -t fl. *børn* 10 (Vens.); = rgsm.; *hous wæl do hælst wæn enen i lagnful skulbørn hæl i wænful hjeremægjer?* (Vens.), mørk tale, sk. = lus, bjærgmænd = sigtebrød, se sturis.

skolebog, no. *skulebog* æn -bøger (D.); *skulbog* æn best. -en fl. -bøger (Vens.); = rgsm.

skolebænk, no. *skulebænk* æn -bænk (D.); = rgsm.

skoledreng, no. *skuledreng* æn -dræng (D.; Agger); *skuldræng* i best. -i (Vens.); = rgsm.

skolegang, no. *skulegang* æn (D.); = rgsm.

skolehus, no. *skulehus* æn (D.); = rgsm.

skolehøjtid, no. *skolehøje* (vestsløv.); en fest i skolen, der holdtes og tildels endnu holdes Thomasdag (s. d.) (21. Dec.) 30 i nogle sogne syd og nord for Ribe; børnene modte pyntede og bragte læreren en pengegave, som de ævnede, til gengæld beværtede han dem med mjød el. sirup og brændevin, dertil en simle, en kringle samt 4—5 kovringer; i århundredets begyndelse lavede læreren punsch til børnene af øl, sirup og brændevin, hvori der blandedes kovringer, børnene fik gentagne gange hver en skefuld af 40 brygningen. Børnene legede og dansede til kl. 10 (Skjærbæk); se „drikke skolen op“ under 1. skole; se juleskat.

skolekammerat, no. *skulekamerat* æn -er (D.); = rgsm.

skolekiste, no. *skulekiste* æn (Holms- land kl.); en kasse på fiskerbåden, hvori fiskene kastes for at skoles (s. d.).

skolekone, no. *skulekon* æn (L. ld s.); *skulekon* æn (Vens.); degnkone, skole- 30 lærerens kone; „sin er hon lo i cijst ijen d de wa trei gdn, d da wa Kærn Sked, d gamel kun i Krdsjor, d sd d gamel skulekon, Kræn Skedlmægjer“

kun i Tise, mæ d leg hær hæn“, Grb. 216. 67, siden er hun lagt i kiste igen, og det var tredje gang og da var Karen Skole, den gamle kone i Krogsgård og så den gamle skolekone, Kristen Skole- mesters kone i Tise, med at lægge hende hen; „let æwe meje komme både jormoweren d skulekuenen uij i gohren“, Jyd. II. 79. 2 (Århus egn).

skolekorn, no. korn, der blev le- veret til læreren som del af hans løn, se M. Skrædder s. 55. 57.

skolelod, no. *skulld* i best. -lpi (Vens.); = rgsm.

skolelærer, no. *skulelærer* æn (D.); = rgsm.; se skole-mester.

skolölön, no. *skulellön* æn (Andst); lærerens løn.

skolemøster, no. *skolmæster* æn -er 20 (D., Bradr.); *skoldmæster* el. *skuldsmæster* i best. -mæsten fl. -er (Vens.); *skuldmæster* æn (Støvr. s., Silkeborg, Mors); *skoldmæster* (Agger); *skoldmæste* æn best. -n (Sams). — 1) = rgsm.; „straf ska dær te“ sd han æ skolmæster, han od æ bøn djer mælmæder (vest.); „ka præsti lij dè nyj skoldmæster?“ — „Ahaja, mæn to de æ da hæjer ene sd spt, sd skolmæsten stor dm ham som i bøger dm æn tøj, d hqj æ fars we d hqj hans nis i stan fdr ham (Vens.); om den gamle skole- mester, se skole, degn; fik sit korn 3die juledag, Kr. Alm V. 3. 2; se „degnegilde“ i skæntevisen: „vil du dig en sk. have?“

„Om dagen da bruger han tamp og ris,

om natten sover han som en gris“; Kr. SkV. s. 136 7. — 2) den mand, der i fiskebåden tager fiskene af kroen og kaster dem i æ dær, se dand, (Fann. Holms- land kl.); den af mandskabet, der lader krogene løbe i havet og derfor nyder forlods 6 af de største kuller, F. & F. I. 110; jfr. præst 2..

skolepatron, no. *skulepatron* æn (Agger); = rgsm.; den mand i sogne- rådet, der har tilsyn med skolevæsenet.

skolepebling, no. *skulepæbling* i best. -i fl. -er (Vens.); *skulepæbling* æn 30 -er (Andst.); hånserd til skoledreng

skolepenge, no. *skulepæng* fl. (D.); en afgift af hvert barn, der besøger al- mueskolen, og hvormed lærerens løn øges.

skolepige, no. *skulpig æn -piger* (Vens.); = rgsm.

skolepind, no. *skulpind æn* (N. Nissum); en kort, stærk pind, hvormed krogen drives ned i den fangne fisk for at løses.

skolepligtig, no. *skulepligte* (D.); *skulplekti* (Vens.); = rgsm.

skoloro, no. *skole te o skoljer falk* (D., Andst), rive ned på, skænde, irettesætte; „han tik knæverren i gong å ku skolie all falk“, Gillsj. 47.

skolerolling, no. *skuleliden æn -er* (Varde); = skolepebling.

skolerotte, no. *skuleliden æn -er* (D.); = skolepebling; se præstepotte.

skolesag, no. *skuleliden æn* (D.); alle sager, der hører til skolen.

skoleseddel, no. *skuleliden æn* (Søvind); seddel, som skolepligtige børn får med sig, når de forlader skoledistriktet.

skoleskrift, no. *skuleliden æn* (Vens.); store, klare bogstaver.

skolesti, no. *skuleliden æn* i best. -i og -stii (Vens.); = rgsm.

skolestue, no. *skuleliden æn* (D.); *skuleliden æn* best. -en (Vens.); = rgsm.

skolesæt, no. i udtr. som: *han ær æn skolesæt æba q mæ* (vestslesv.), et skolehold, en årgang af indtrådte skolebørn.

skolevej, no. *skuleliden æn* (D.); = rgsm.

skolevæsen, no. *skuleliden æn* (D.); = rgsm.; glds sk., se Kr. Alm. VI 235, VI 2 150 nr. 15 fig.; ingen mødte i skolen før Mortensdag og hlev eller Pedersdag, — 151. 387.

skoling, no. discipel, som går i den lærde skole, Mb.

1. **skollo**, no. „skollen“ kaldes bagdelen af en økse (Ribe st.), Mb.

2. **skollo**, no. *de skdler* (Brørup s.); siges når boret går skævt

3. **skollo**, no. *skol æn -er* (N. Slesv.); stort, sammenhængende stykke is; jfr. htsk scholle.

skolm, no. *skolm* i best. -i (Vens., glds.) = skjælm (s. d.); *høj ær i sk-, de ku mæ sic løne frø; i tøne skolm*.

skolp, no. uo se skulpe.

skolsk, to. *skolsk* (Thy); om den, som tager hårdt ved i arbejde; også tage sk- mod en, o. uvenlig, hårdt.

skoltemads, no. *skoltemads æn* (Tåning); et ubestemt skældsord.

skolter, uo. se skultr.

skoltrer, no. *æn ænno skolter* (Lild s.), o: et fjog; *æn snøg skolter* (Mors), iron. en rar fyr.

skoltring, no. *skoltræn æn -er* (Ikast); *skoltræn æn -er* (Løgstør); stor, halv-

voksen knægt; „han kom ud at tjene som en stor skoldtringsknægt, Kr. Alm. VI. 85. 178, se koltring, sluttning.

skomager, no. *skomager* i best. -magen flt. -er (Vens.); *skomager æn* (D.); *skomager* (Søvind s.); = rgsm.; *a uel han te skomagen å ha min støpt læste uk* (Vens.); *æ skomagera kun o æ smæjs høst, di hå di regest sku* (D.); *skomagerens kugen må sjæl go i di pyntæn skone* (Randers); skomageren er i modsætning til skrædderen (s. d.) og smed (s. d.) kun en lidet fremtrædende og lidet omtalt person i landsbysamfundet:

„der bor en skomager his omm' i krogen, vi var tilfreds, at fanden tog ham, alt både med hans støvl' og hans sko,

så kund' vi lev' i fred og ro!“ se Kr. IX. 147. 388; det gælder dog vel kun personen, jfr. Dania I. 167; el.:

„skomageren med hans syl og hans risp, i Hekkenfelt skal han steges på en jernrist for det læder, han besker, for de folk, han besner! for det ramler og det skrandler i ær skomagers liv som femten små dævl' i en tønd!“

40 Kr. Borner. 376. 64;

„Skomageren med hans syl og hans risp, til hølled kommer han ganske vist!“ Kr. SkV. s. 240. 8;

„Den femte (bejler) det var en skomager begestjært, hver gang han risp, så slog han en fjert!“

sts s. 131. 6;

50 „Vil du dig en sk- have?“

— „Om dagen da syr han støvler og sko,

om natten da sover han som en so!“ sts s. 136. 4;

„Nej, jeg vil ingen sk. ha, så skal
jeg smøre rispe;
men jeg vil ikke gifte mig, så kan
jeg gå alene!“

sker:

„sk-, sk-, bhv ved din læst,
til helvede kommer du ganske vist,
der skal du bygge, dér skal du bo,
der skal du flukke dine rådne sko!“

(Samst), jfr. Sundbl.² 124, Nordl. Barnv. 10
239-23. Busch Volksh. 18, P. Volksh.
VI. 91. Urquell VI. 63, Rochh. Kinderl.
193 flg.; aflægges i Sverig en „beck-ed“,
Aldén 109; kaldes „master beckstykke“,
Amms. III. 114 ned.; jfr. „pickingsst“, P.
Volksh. VI 46; „drahtklemmer, pechflesel“,
Busch Volksh. 17; ønsker man, et barn
skal blive sk-, binder man det en beg-
rud om ben under dåb, Sundbl.² 14;
hans lærling udskaeldes: *skomager dræg,*
slæg, -pjalt (D.); omvandrende skoma-
gere der sælger skotøj. Kr. Alm.² VI. 44-24
(Fyn), har næppe været kendte i mands-
munde i Jylland; kan meddelelsen, Stols
Opt. 40 anm., være rigtig? se anmeld. i
Danskeren 1891; derimod har der i
Skåne været, som kommuneembedsmænd,
sogneskomager, der vandrede fra gård til
gård og syede, se Sundbl. s. 124, Skyttis h.
s. 22, Stols Optegn s. 23. 38 flg., Hoff.
s. 91; han fik 16 styver for et par sko,
14 td. rug for et par støvler, Sæve
Akerns S. 103; sk- forekommer i ævent.,
Kr. VII. 260-283; jfr. Grimm, K. M.
nr. 39. 107. 178, Z. f. M. II. 148; skraed-
deren må man have helt ind i stuen,
sk- kan man række foden ud til, Krist.
Molboh. 107. 333; sét gennem sk-s briller
bliver hans grimme kone køn, Kr. Sagn
II 256. 27; må ej komme til marked, de
har dræbt en skattekræver, Mhaff 18 flg.;
deres skytshelgen er St. Crispin, Helgen-
dag 25. Oktbr.; jfr. Suffolk Folkl. 109,
Folk. VIII 173; en skomagerfest, P. Volksh.
I. 36; se endnu Sëbilot, Cordonniers i
Legend et Curios. des Metiers, P. Vik.
VII. 126; dværg er sk-, Wh. Vik. IV. 295;
Jerusalems sk- (s. d.), jfr. Wh. Vik. III.
344, Tr. pop. VIII. 616, forklaring af
sikkelsen; IX. 502 afbildn.; jfr. skuster,

skomager beg., no. *skomager pæg de*
(D.); beg., som skomagerne bruger det.

skomagerdans, no. en dans, hvori

skomagerens arbejdsmåde efterlignedes.
brugtes i Vens. ved høstgilder, se Sgr.
VIII. 96. 109, jfr. Jyll. I. 373, Kr. Alm.²
IV. 27; melodien, Sgr. VIII. 1. 1; rimet:

„jeg er en fattig skomagerdreng,
jeg syr og skærer i flut og flæng,
ét sting, to sting, så er skoen færdig!“
Krist. Börner. 646; jfr. P. Volksh. VI. 57
142. 150; Böhme Tanz I. 208.

skomagerdreng, no. *skomagerdræg*
i -dræg (Vens.); — rgsm; *så cân te at,*
som æn skomagerdræg te ørfigør (vest-
slesv.); rim:

„der var en fattig sk-, sk-,
sy ved stövl, køb læjer nøn, læjer
nøen,
syv sting, syv sting foruden nål og
fingerling!“

Kr. Börner. 376. 66; se regne III. 33. 51 a,
jfr. sv.: „det regnar kåringer“; skomager.

skomagerere, no. gøre skomager-
arbejde med bibetydning af, at det er
dårligt og fuskværk; „Hans ku laww
træsku, skomagerie lit åpo gammel leje-
tøw å son anne småsage“, Jyd. I. 42. 1.

skomager lag, no. = rgsm.; også
en arbejdsinddeling, se lag II 365. 40 b.

skomagerløn, no. *skomagerlön æn*
(D.); betaling for skomagerens arbejde.

skomager mandag, no. *skomager*
mandag (D.); fastelavns mandag; „fordi
skomagerne har fri den dag“, se man-
dag, hvide torsdag, jfr. Kr. Börner. 370. 98.

skomagermål, no. *skomagermål æn*
(D.); et særegent mål, som skomagerne
bruger, se stikmål.

skomagerskotak, no. *skomager-skotak*
æn (Lild s.); en glds dans.

skomagerstund, no. æ *skomager-*
stund (D.); tusmørket, da har skomageren
fri; se skraedderstund.

skompi, no. *skompi æn -ør* (vestj.,
Sall.); en kærlingeagtig person; se skovti.

skon, no. ff. se skåren; skåne

skoning, no. *skonen æn* (Agger);
best. *skonen* (Vens.); — rgsm; sk- på
et skert, en kjole; *skucen æn* (Mali),
ærubeslaget på et par træsko; se træsko.

skonnert, no. *skånert æn -ør* (Agger);
skopert æn best. æn ff -ør (Vens.); =
rgsm.; et slags skib, også et stort kvind-
folk (Agger); et stort, klodset møbel,
især om kister og skåbe (Vens.); jfr.
eng. schooner.

skonrok, no. *skønrdæk* fl. (Fana); *skonaroper* fl. (Vens.); *skunroak* en -roak (Bradr.); hårdt skibsbød af rugmel (Fana); et franskbød (Bradr.); jfr. mnt. schon- el. schonenrogge, Sch. Lübb. brød af sigtet rugmel; schönbrodt eller schönroggen, Schutze Idiot. IV. 57, lille hvedebrød med tre kanter.

skons, bio. se skuns.

skont, **skonte**, no. uo. se skunt, skunt.

-skop, no. se hop-, sagtens eng. hop-scotch eller scotchhopper, en hörneleg, vort „paradis“; scotch betyder: „indridsede linier“ af et gælisk ord „sgoch“, gøre indsnit(?) Webster Diction.

skop, no. *skóp* [uk.] -ør (Sams.); får.

Skophus, no. „Skophuset“ kaldes en gård i Sunds s. (Herning); Kr. Sagn IV. 504. 43, mon ikke = Fårehus, mnt. se Schaphus; jfr. Fårehus (Ry s.); F. Kro (Høsterløgum).

skopind, no. *skupin* en -pin (D.); små stålsøm, hvormed skomageren fæster læderet på læsten; *a hór ónc í met hy* (Vens.), se hoved I. 654. 14.

sko-plæk, no. *skoplæg* en (Agger); = rgsm.

skopudser, no. *skupusar* en (Agger); *skupusar* en (Savind s.); = rgsm.

skor, to. se skur; no. se skår.

skoravn, no. se skudravn.

skoren, uo. fl. se skjære.

skorn, to. se skørn.

skorpo, no. *skórp* en (D.); *skárp* en best. -en (Vens.); *skárp* en -a (Sov. s.); *skorp* (Agger); om sår, = rgsm.; *de seðor* i jæn *skórp* (D.); jfr. Aas., skorpa huk.

skorpen, to. *skórpen* (Framlev h.); om jord: med skorpe på; jfr. Aasen, skorpen, isl. skorpan; se borken.

skorpet, to. *skorpa* (Agger); = rgsm.

skorpionelle, no. *skórpionulle* dæm (D., vestj.); *skórpiong* best. -en (Vens.); et meget alm. lægemiddel, som købes på apothekerne; det er bomohe el. ter-pentinohe sat på en flaske, hvori der er en død skorpion; skorpionedropper, Wigstr. II. 412 i Skåne; alm. lægemiddel mod skorpionbid i Ital., se Rivista I. 210. 727, II. 4, P. Arch. XV 12, Perseus II. 172; jfr. Wh. Vik. VIII. 177.

skorpiontidsel, no. en plante, burre, lappa (Sir), Sgr III. 189. 1096.

skorre, no. to. se skurv; uo. se skurre.

skorrimorri, no. se skuddermodder.

skorria, no. *skoris* en (Løgstl. Agger); en særling, en gmer (Agger); beslægtet med skurv? se knorris

skorsten, no. *skåsten* en -ør el. -stjen (D., vestj., Andst, Malt); *skåstjen* i best. -stjen fl. -stin el. -stjenar (Vens.);

skåstjen en -ør (Thy); *skåstin* en -ør (Lild s.); *skåstin* el. *skåstjen* en -ør el.

skåstjen (Agger); *skåstin* en -a (Sov. s.); *skåstin* fl. -stin (Hundsl. s.); *skårsten* -ør (Bradr.); *skåsten* (Ang.). - 1) = rgsm.;

der var i ældre tid ingen skorsten, kun en hvælving over ildstedet, Kr. Alm. III.

11. 21, III. 15. 46; intet loft, kun et røg-hul, lyre (s. d.) i taget, Kr. Sagn II.

436. 73; skorstensløse huse, Friis VN. 50; der var åben arne, skorsten, hvor den

fandtes af og til muret af skudtørv; 1820—30 kun én sk-, der gik op over

taget i Myrhøj, Strandby s. (V. Hornum), se Kr. Alm. III. 10. 16-18; jfr. J. Saml. II.

319, IX. 344 (Sall.). Mejb. Gl. d. Hj. 94; sk- var sat af fjæl fra bjælken op, Kr.

Anh. 110. 263; el. bygget af æltet ler, påført lagvis, Kr. Alm. III. 27. 68; gik ikke

længere end til bjælkelaget, Kr. Alm. 2 III.

17. 52; vandåre under sk- hindrer træk,

sis III. 3. 6; *dær ær ek un tåp skostinar*

po jær huop; wð skåstin æ rægent fræ

de ågat te de nargst; æn kyken mæ en

skåstin sð wij, te di ku kyr igð mæl æn

mæ æn læs hyj (Lild s.); *sijs in, huden*

mi skåsten æ væh! (D., Malt), nemlig op-

fording til at træde inden for; „no,

huden gek st? — *jåu, æ klæk öls fol*

æ skåsten (Malt). kl. 11 blev det van-

skelige punkt overrundet; *dæn skåstjen*

trak gåt — *ja, di smæl, skåstjen*

træker gåt (Sall.), om halsen og en

snaps brændevin; *do kom te o hæp st*

åp i æ skåsten, te æ væh ka dræp d æt

(vestj.), kan siges om tynd kaffe; „skrive

noget i sk- med sort knidt“, Kok Ordspr.,

o: glemme; „han har ikke engang set

sin moders sk- ryge“, o: er en hjenne-

foding (Sall.); „en red dler hur æ hår

ka væh? ad han æ man, han sð æ

sndr i æ skåsten (vestj.); når der kom-

mer 3 sk- på Bro Mølle v. Kløv (Hund-

strup s., Thisted), skal gården synke,

Kr. Sagn II. 343. 86; „Skorstensgård“,

dødsnavn, Gaardb. Natm. 37 (V. Brøn-
dersl., Vens.), ligeså i Torning s. (Kjelle-
rup); se Postv. Adresseb.; gennem sk. går
a-kænes (se ovenrafte) fart, se f. eks. Thiele
I. 89 flg., Sgr. VI. 77 ned., jfr. Wigstr. I.
113, 115 (II. 234), Sundbl.² 170, Knoop
Ps. 85, 12. Jahn Zauber 5; i en skæmte-
st. narres mand op i sk., Eftersl. 246;
nikkes derop af ko, som falder ned af
ag, Sv. Landsm. I. 577; dreng falder ned
i en sk., Kr. Molboh. 147; kyse folk
ad at kaste noget ned gennem sk. el.
rude dergennem er sket, jfr. Kr. Alm.
VI. 187 91; et par gange om året går
beskikkede mænd omkring og syner sk.,
fr. Mejb. Sless. Bøndergd 41 (alm.); under
væden i sk., skal man spytte tre gange,
ellers sker fortræd, Wigstr. FS. 367, 71.
2) arnested, husets kokken; *An ska
er brøgespiq, a ska te a skdsten* (vestj.),
2) være kokkepige; *a gryd står på a
agatin* (Agger); som dunkle minder om
arnens betydning for hjemmet kan anføres:
2) pige i en ny tjeneste skal først gå
til skorsten, røre ved ildtang, lægge tørv
til ild, så vil hun let finde horteblevne
kreaturer, se Krist. IV. 386, 435, Thiele
Overtro nr. 218, sign Kr. Alm.² I. 156 35,
II. 119 47 flg., jfr. Hazel. V. 36, Amins.
VIII. 107, Mannh. Gölterw. 196, Schundl.
Abgerl. 192, Kuhn M. S. 382, P. Volkssk.
III. 186, 9, VI. 141, 11; den, som tjener
og længes hjem, skal gå hen til sin hus-
bondes sk., kige op i den, så overvindes
angsten (D.), jfr. Kr. Alm.² III. 119 26,
Meyer Vlk. 82; den unge kone førtes
straks af den forrige husmoder til ild-
stedet, måtte tage ildtangen og blev røget
med en ulden klud, JK. 86, 150, Kr. Alm.²
III. 95, 89, jfr. R. Quest. s. 6 flg., nr. 1, Weinh.,
Frauen I. 375, 408, Schröder Hochzeit
128 flg.; hun føres rundt om arne; sign
Kuhn N. S. 433 279 522, XXIV, M. S. 361,
Meyer Vlk. 67, Hazel. III. 31, Raaf I. 116;
skal se i ovn, røre i gryde: brud føres
om arne, Strackerj. II. 125, Wh. Vlk. III.
266; nyfødt barn, Wh. Vlk. IV. 146, se
Bjerre Aarb. IX. 72; moder skal sidde
på skorsten og give barn die, så får det
2) tandsmærter, Kr. Sagn IV. 620, 60; 150
sk. tages varsel og drives trolddoms-
kunstner, Thiele Overtro nr. 853, 430, 482;
den hensesættes bylder, Krist. Sagn IV.
587, 58, 59, 63; får man et nyt dyr, hund,

kat el. høne (I. 749, 32 a) tager man det
til skorstenen, mens ilden brænder og
kradser med dets fod 3 gange stiltende
på sk-s bagvæg; løber det endda bort,
kan det kun nå til markskellet (Herning),
jfr. Kr. Sagn VII. 322, 64-68, Alm.² I. 108, 31,
jfr. Tr. pop. XVI. 20, 110; nykøbte grise
holdes op i skorstensrog, Krist. Alm.² I.
104 80, jfr. Wigstr. FS. 432, 47; langfredag
morgen skal husbonde veje honsene i en
sæk over skorstensvarmen uden at se til
vægten, så kan hogen ingen tage, Krist.
Alm. IV. 157, 18; jfr. Wuttke nr. 107, re-
gisl. und. Herd, Schornstein, Liebr. Volkssk.
319, 50 (Norge), Strackerj. II. 135, 471,
Roehh. D. Gl. II. 116; alm. om arnested,
Urquell IV. 57 flg., Bjerre Aarb. IX. 63;
se hoved, ild, kakelovn, kjedelskede, -krog,
ovn; under sk. bor ellefolk, Kr. Sagn II.
31, 116, jfr. Cav. Wær. I. 266, 271 flg.,
Deecke 133; døde begravet under arne,
Lang Cock-Lane 134 (Engl.); trolds røst
høres fra kakelovn, askekrog, skorsten,
ovn, ovnsmund, Kr. Sagn I. 84, 327 flg.;
en fremmed får sit natteleje på skor-
stenen, Sgr. VI. 218, se ovn; gåde: *hva
a de, der a medt ti ul dp i si roe?*
(vestj.); *hva a de, aen laqen ka dæk et,
ti høst et trak et?* (vestj.); se Gr. Gl. d. M.
I. 234, 9, jfr. kilde II. 119, 23; hvem er det,
der står på ét ben og ryger tobak? Sgr.
IX. 192, 607, jfr. Wossidlo nr. 320, Sim-
rock. Rathselb. s. 59, Wegener nr. 444,
P. Volkssk. III. 131 ned., Peter, Volkthuml.
I. 127, 376, Vernaleken, Spøle s. 131, 24;
hvilken sten er den højeste? Sgr. VI.
51, 472; „al den kærlighed, du har for
mig, den hænger i vor sk.“, sangleg, se
Kr. Börner. 323, 31; „feje skorsten“, en
tavleleg, se skorstensfejer; „slukke skor-
sten“, se skorstensfejer; „spille skorsten“,
en alm. drengleg; en mursten stilles op,
derefter kaster man med store kobber-
skillinger eller flade sten; A. får så sin
sten nærmest; B., C. og de øvrige må
da „vove“, d: kaste om, idet der be-
tales f. eks. 1 øre for hvert nyt kast;
den kan så slå nærmere end A., der da
på sin side må „vove“. Den, der tilsidst
ligger nærmest, har ret til først at
„skr. ngle op“, det er: ryste de ind-
komne pengestykker i de lukkede hæn-
der, kaste dem i vejet og til sin del,
beholde alle dem, der vender kronen op;

derpå den næstnærmeste, osv., sålænge der er penge (el. knapper) tilbage; jfr klink 2, Kr. Börner, 260, 11 12. Rivista I, 630, II, 407; „trille skorsten“: når drengene går til marks, triller A. en håndsten ud, B. søger at træffe den, hvor den ligger, med sin sten; træffer han, har han 1 tilgode hos A.; træffer han ikke, har A. slag fra hvor hans sten ligger til der, hvor B.'s ligger; hver træffer tæller 1 og således kan fortsættes langs hen ad vejen; kaldes også: *å trill i kamp* (V Vedsted, vestj.), se 3 kamp; *sto skøstjen* (Vens.), — kap 2; „skorsten“ kaldes en udgang foroven i paradis-spillet (s. d.) ligur, Krist. Börnerense 255. 64, jfr Folk VI, 372; en behændighedsleg kaldes: „*res skøstjen*“: *tri staker tone i huerager, å tri staker te krauelt åp å stene åp de nysat djer* *døsser* (Lald s.); jfr, mint schoorsten, Sch. Lubb., holl. schoor, støtte, støttehjælpe; måske opr. nordisk, se Kock Sv. Ldm, XV, s. 20; se lyre, jern-, kodner-, lyre-.

skorstenløse, no. kaldes terveladerne, 30- 40 stykker, ude på Frøslev muse s. for Flensborg, J. M. fortæller; jfr. brødløs, ildløs.

skorstensarne no. *skøstensen* (Sun-20 der.); arne på skorstenen.

skorstensborg, no. *skøstensbørn* i (Vens.); skældsord med ubest. betydning; i gammel sk-

skorstensbrikke, no. hammerbjælken på skorstenen (Sønderj.), Mh

skorstensfejer, no. *skøstensfejer* æn -er (D.); *skøstjensfejer* i (Vens.); — rgsm.; efter sk- rales- „sk-“, kom til mig, så skal jeg kurere dig! Kr. Börner, 377. 71, jfr. P. Volksk. VI, 90; de synger i byerne oppe fra skorstenens top, jfr. Tr. pop XII 71, 226; at „spille sk-“ el. „feje skorsten“, „slukke skorsten“ (Stavr.); altn. tavleleg: der slås på tavlen tre lodrette el. vandrette linier og et vilkårligt antal tværstreger, der forestiller skorstenen, hvori A. og B. hver har sin række. A. tager så et lille stykke griffel i en af sine kryttede næver, B. skal gætte, højre eller venstre; gætter han rigtigt, at griffelstumpen er i den hånd, han udgiver får han et kryds i sit rum i skorstenen; gætter han fejl, får A. et

kryds; således fortsættes afvekslende, til den ene række (B.'s (l. eks.) er næsten fuld, så skal A. „feje skorstenen“, o: slukke tavlen ren med tungen (Stavr.), el. med en våd finger fare igennem skorstenen, jfr. Kr. Börner, 329; skorstens fejerdans, se P. Volksk. VI, 148 med

skorstenshammer, no. *skøstenshamer* æn (Malt); bjælken, remmen over den åbne skorsten, som bærer skorstenspiiben; derpå var efter gammel skik bondens navn indskåret, se Fris V, N. 49; jfr. pandetræ.

skorstensild, no. *skøstinsild* (Agger); — rgsm

skorstenskage, no. *skøstenskæg* æn -kager (Åndst); hvedekage el. sultebrod bagt i en pande på skorstenen.

skorstenskiger, no. *skøstenskiger* æn -er (Agger); en mand, som syer skorstene; en person, der ser højt.

skorstenslænke, no. *skøstenslænke* æn (vestj.); lænken, hvori gryden hænger over ilden på den åbne skorsten, tilgjort til sodstangen.

skorstenslogle, no. i tlm.: *do ha nåk fdt æ skøstenslok!* (Sundev.), siger i spøg til en, som har fået en sort nat i ansigtet; ligeledes vestj.: *do hør nå æ lugal te æ skøsten*, til den som et skuden i ansigtet, også østj.

skorstensmand, no. *skøstinsmand* æn (Søvind); et medlem af brandsynet

skorstenspiibe, no. *skøstinspiibe* æn (Søvind s.); *skøstjenspiibe* æn (Vens.); — rgsm.; se træ-

skorstensskjode, no. *skøstinskjode* æn (Søvind s.); pladsen med ildstedet på den åbne skorsten, se arneskjød.

skorstensmed, no. *skøstinsmed* æn (Varde); spøgende navn til kokkepæ, jfr. Busch Volksh. 17.

skorstensnager, no. *skøstjensnager* i -er (Vens.); — brandsynsmand.

skorstensspjæld, no. *skøstinspæl* æn (Agger); — rgsm.

skorstensstue, no. stue med ildsted, hul i loftet til røgen, hvortil med huller i over ildsted, se Kr. Altn III 10, 19 20, 27. 69.

skorte, no. *skørt* -er -a -o (Vens.); — rgsm.: 1. mangle.

1. **skose**, no. *gi jær skose* (Tånn); lade fornærmelige hentydninger falde på

skosen; a gloysar (Agger); jfr. fr. cose, se glose.

2. skose, no.

skos -er -et (Landk.);

skos el. skogs -er -et (Agger);

ogs jær, give en skuser.

skospænde, no. skospøj d (Vens.); - rgsm.

skostol, no. = skokasse; jeg vil ønske, den der kommer på min skostol, den skal 10 ikke komme derfra uden min tilladelse, Kr. V 242.

skosværte, no. skosvægt de (Agger, Mors); skosvæt d best. -a (Vens.); skusvæt (i) = rgsm.; „di amner ham skvæn inkretz muj md skosvæt, får hqj skul at 10 vægt skvæ uæ“, Grb. 51. 166.

skosål, no. skosål æn (Agger); skusæl æn (Sovind s.); skusæl æn -søler (D.); - rgsm.

skot, no. fl. se skyde.

skot, no. skøt et -a (Silkeb.); fæne- 10 stikke, på omtr. 12" bredde, hvori „kæ-“ savet for at kunne gøres i gavn til træarbejde; se 2. rulle 3, trille; skal et træ fædes, hugges et „skot“ i den ene side, hvori man begynder at save (Skanderb), 20 der hugges et skår ind.

skotag, no. se skoleagte.

Skotland, no. = rgsm.; i et ævent, 30 Kr. Ev. s. 334.

skotrold, no. i tlm.; hun sir mr 10 om nðs skotrål (vestslesv.).

skotrækker, no. skutræker æn (D.); = skubørn.

skotsav, no. skøtsav æn (Røgen s.); 10 for skovsav; se skjøtsav.

skotek, no. skøtek æn (Vens.); en 10 voldsom dans; i stusdææn dæ æar dæ di q dp i æn rask skøtek, Grb. 53. 212; æn 40 skøtek wæls (Vens.); a æda i krøden te skøtkæn komer (Randers), 2: til lojerne stige begynder; jfr. P. Volksk. V. 134, VI 99; ordet må vel betyde; som stam- 10 mer fra Skotland; se skusk; hamborg-, el., skomager-.

1. skotte, no.

skøt skøter skøte skøte (Vens.);

skøt -a -et (Sovind s.);

skøt -a skøt skøt (Elsted);

skøt -er -et (D.); fl. skøt if. skøtød 20 (Agger);

skot if. -er (Vejr.).

læge i hemmelighed efter; di kær kærst-

falk o. nær di skøter ator hærærær (D.); skøt ud d æ æærærær (Landk.); hun skøter ud d æ yæ ææ (Mors), se ud af øjenkrogene, 2: se lønlig efter; skøt ator 10 ham, hæv sij han gor te! (vestj.), se efter ham; „wæ do ek skøt mi røp!“ æd hæn Pæ Kjærk (Agger), 2: å, rejs ad helvede til! jfr. lulle; skøde.

2. skotte, no. skøt (Silkeb.); give 10 bøgetræl den første grove tilhugning til træskoarbejde; se skotokse.

3. skotte, no. skøt æn (S. Ho, Holms- 10 land kl.); et skot, skallerum af træ i far- tøjet (Holmsl. kl.); skallerum mellem kø- 20 ernes bæse (S. Ho).

Skotte-Hans, no. betyder sagtens 10 en person, der skotter, derom navnorim: æn skor d æn pøt, de sæjer Skøt dæwæt i Træl d næjæt i Trans, 20 de sæjer Skøt-Hans,

Sgr. I. 90. 404 (vestj.), Træl ligger i Gin- 10 ding, Trans i Vandfild h.

skotteknub, no. skøtknøb æn (Silke- 10 borg); huggekknub, hvorpå der skottes (s. d.).

skottørø, no. se skudtørø.

skotvej, no. skøtvej æn -vej (Ager- 10 skov); mindre bivej fra by til by.

skotøj, no. skøtøj de (Agger); skøtøj 10 (D.); skøtøj de -a (Vens.); - rgsm.

skotokse, no. skøtkys æn (Silkeb.); 10 økse med langt skaft, hvormed tilhug- ningen af træsko begynder.

skov, no. skøve i best. skøvi fl. skøv 10 (Vens.); skøv best. -i (S. Sams.); skøve best. skøven fl. skøv (Stavr. h.); skøve best. skøven fl. skøve (Sovind s.); skøve 10 el. skøve, flt. skøv, skøv (vestj., sonderj.); skøve æn — fl. (Åbenrå); skøve æn (Fjælde); = rgsm.; do æ næk foj i æ skøve! (vestj.), 10 siges til en, der taler meget højt, jfr. skovræbe; æær æ skøve i frøst æ mærk d røge fær vi tæ (N. Stesv.); de lær ad æ skøve fæ hæn (Andst), 2: hun abor- 20 terede, jfr. ævin; skove, som har været, Kr. Sagn III. 80, 380 o. flg.; skoven i Viborg egnen har været så stor og tæt, at man kunde gå fra Hald til Fussing i trætoppene uden at nå jorden, Kr. VIII. 111. 214; et ægern kunde hoppe mellem 20 Åbenrå og Ribe fra træ til træ; skulde en brud føres fra Gjenner til Lygum, måtte de have en økse med for at kappe nedhængende grene, Mhøll 89 flg. 538. 531.

jfr. Løcest. Folkl. 149; afbrændes, ødes af fjende, se J. Saml. VIII 286, Thiele II. 37, Kr. Sagn IV. 80, 329; fældes, Kr. Alm.² I. 35 s1; tyverier i skov, se stjele; sk. brændes for at øde lindorm, Thiele II. 291, Kr. Sagn II. 179, 18, 19, 188, 46, 192, 64, 197, 86, 202, 95, Møller Bornh. 44; jfr. P. Volkst. IV. 51; karl trylles af ellefolk i skov, Krist. Sagn II. 37, 141; msker drives i skov for at omkomme, se f. eks. Kr. Æv. III. 34, 199, Arnas. II. 399, jfr. Grimm K. M. nr. 15; helt kommer ind i stor sk., f. eks. Kr. V. 161; en forgyldt sk., Bergh III. 4; spøger i sk., Kr. Sagn V. 601; jfr. Krauss Sreca 69; tumleplads for mørke magter; sk. for-gard til helvede el. de dodes rige, Gering II. 122, Liebr. Volkst. 54 m. henv. t. Pf Germania I. 422; en hær skjuler sig under afhuggede grønne grene og nærmer sig fjenden som en vandrende sk., se Thiele I. 173, Kr. Sagn IV. 60, 49, jfr. Møller Saxo 223 11, 348, 17, Faye 215, Kløven 54, Hoffb 71, Sverig, Land og Folk (1876) 182 (Folkeopl. Selsk.), Mhöff XVI. 13, 9, 591 13, 14, Grimm S I 129, 92, DgP. I. 427, 19, 273 anm.; jfr. Melus. IX. 93 m. m. henv., Macbeth V 5: „fear not till Birnam wood do come to Dunsinane!“ Mahinog. 377, Læbr. Vlk. 179, 97; Høj-lændere bærer grønne kviste i huer, GML. I. 173; i øvent. skal en skov omhugges på én dag, se f. eks. Kr. Æv. 25, 138, 197, Gr. Æv. II. 82, jfr. Gr. K. M. nr. 193; på flugt kaster helt en genstand bag sig, der opstår en skov, se f. eks. Gr. Æv. I. 59, Gl. d. M. II. 47, jfr. Asbr. I. 296, Wigstr. S. 76, Folkl. Journ. I. 235 (Madag.); skovens opvækst mål for trolde's alder, se skifling III. 252 9b; i et børnerum: „har, 40 i piger alle, nu vil skoven falde“, se Kr. Börner. 145 82; øgeremse: „langt ind i skoven er et lille træ“, se Gr. Gl. d. M. III. 191, Bergr. Folkes.³ nr. 212, Krist. Dyrefabl. 163, 4, jfr. Wigstr. II. 64, Nyländska Folkvisor I. 394, Kinderleb. 70, Böhm. Kl. 266, Wh. Vlk. V. 200, 4, Wegener Lieder I. 51, 170, Zingerle Sitten 267, 188, Peter Volkst. I. 49; Melus. I. 462, Tr. pop. VII. 241, 296, VIII. 519 m. var, 50 mebd. s. 523, X. 177; Am. Folkl. VIII. 87, XI. 272, Newell Games 111, nr. 46, se Bucher 93; i mørke taler kaldes sk. „føften“, se Sgr. VI. 31, 383; i en utrykt

gælde „ror“, en sk. foruden løv-håret, Gr. Gl. d. M. II. 133, 24, — Busch Volkshumor 162; se men 578 25a, jfr. Fær. Kvæd II. 28, Annas. IV. 70 181, Urquell IV. 21, wase* (tyrsksk): knuskoqr, se 3; kundskaeg, Hymiskv. 10; se Aas isl. skógr bak.; guld-, kobber-, kræsølv-

skovabild, no. J. T. 191; sk. (Sov s.); vikt æbletræ, pyrus n (Vuum); se sorkrat.

skovarbejde, no. skovarbeid (borg): = rgsm.; „skowarbit a gr ka falk slijh en rele hob kle Tkjær II. 79.

skovbal, no. = rgsm.; „te bal blou a hielt perial fuld“, Ye

skovbasse, no. skovbasi (Mors); en tidsel, carduus lancea skovbo, no. skogbo æn (vestj.); skócho i best. -i flt -se navn til beboere af skovegnen; se skovmand; skovhønen koma te mæ djð traskor (Vens.), deres vare; sk. gælder igen det vejr, 6 mer sønderfra, se Kr. Ordspr. s. 4

skovbotræsko, no. skogbo flt. (Agget); træsko, som behø skovegnene bruger dem; de hagede er almindelig stærke skovbotræsk er forsynede med 3 ca. ³/₄ tomme pigge nedenunder; disse er nød for at fiskerne, især under dra kan stå fast på is og frossen jord, VIII. 171 (Sall.).

skovbryn, no. skovbryn (M rgsm.; skovens yderste kant

skovdue, no. lille sk., = e cenaa; store sk., = ringdue, e. på dens hun siger: skrudu, skrudu han: uhu, do mid it sky te skrudu II. 91, 442, III. 158 802, IV. 78 245, VII. 231, 860, IX. 213 658; el.: æ skudedu? Kr. IX. 82, 29, jfr. Annas. Sundbl.² 174; den lærer at byg af skaden (s. d.), se Kr. Dyrefabl. jfr. Strackerj. II. 99 380, Swains Bn i et øvent. hjælpende dyr, Kr. A

skovdværg, no. i et sagnet tale skovdwars d d dðnst mæ k ed opn riastdwædlet, Krist. IX. (Hellum h.)

1. skove, no. skoger flt. (D.,

skov (Sovind s.); **skov** *æn* -*er* (Vens.); om skorperne på bunden af gryden; sidste, mandens yndlingsdel i grøden, når grøden koges i en potte i køkkenens oven; ligeledes om skorper i pibe-hoved, i næsen (se pibe), på leen i en skat, når græsset er tørt; „høj se du mig så sil: hvæls da når høvedes søj skov er de“ Grb. 34. 10, han siger så til sig selv, hvilke da nogle helvedes skover er det! *kvindfolk må et for sig se skov, så bliver di ud* (vestj., *laders*); man hører folk sige: „kylde-*æn* er gal idag, hun har vist spist noget til hende dower!“ Kr. IV. 378. 347, Gr. IV. 73. 199; jfr. Amins. VIII. 108; *han for en skov, lisom di Høvedes mæn*, Kr. IX. 111. 181, 3: tager alt nøje med, hører; jfr. skave; Aasen skova, isl. skofir; isl. skofir, se Wh. V. k. VI. 381 anm.; 20 skov-, grød-, næse-, pibe-.

2. skove, uo.

skov *ær* -*et* skovet (D., vestj.); *skov* skovet skovet skovet (Elsted); skov brænde el. tømmer i skoven; *skov* *en kæp* (D.), skure sig en kæp; *do skov* *ru te di æjen røve* (N. Siesv.); 20 skov, betydningen: skrive sammen, *skov* *en samel* (Sov. s.); „dæhr stod stuere æn folk å frøkener å fråwver, å ga 20 æn Hutmæn!“ så a, da skal a loww *åwver*“, Blich. Bindst.; *de ku ndk* *åwver*, *en skov*; *dør æ ndt o skov æter* (vestj.), noget at hente.

skovegn, no. *skovvejen æn* (Sov. s.); - rgsn.; æ *skovvejner* fl. (vestj.), folk 20 sk.

skover, no. *skovær æn* (Stov. h.); 20 mand, der kløver træ i skovene.

skovviler, no. *skovviler æn* (Gj. h.); 20 20 viltier.

skovfoged, no. *skovfoged æn* -*a* (Sov. s.); = rgsn.; 1 leg, se træ; ræven 20 ær sk- sm kjole, Sgr. II. 194. 9

skovgjærde, no. *skovgjær æn* -*er* (Wit.); - rgsn.

skovhoved, no. *skovhoved æn* (Wit.); *skovhoved et* (Sovind s.); en lille klump enlig liggende skov på 1/2 å 1 td. 20 ind.

skovkarl, no. *skovkarl æn* (Randers); skovarbejder; „jo, a ska fæc me pænt ær m' gaj å mæ m' krog, som ingen 20 skovkarl beæ, mæ nyddien å yusen“,

And. Frieri, jo, jeg skal fæc mig pænt med min medestang og med min krog, som ingen sk-hædre med kollen og øksen; *æn bårfsud skovkarl*, Kr. IX. 40. 132, skal man ikke tage i tjeneste, sålidt som syngende tærsker (s. d.) el. nogen smed (s. d.), jfr. Dania I. 184.

skovkat, no. i en stedremse: „de Skovns skovkatter“, Krist. IX. 127. 330 (Hads h.); grmm.

skovklog, to. *skovklog* (Lønb.); klog på kærlingestreg og processer.

skovknold, no. *skovknold* fl. (Silleb.); skovvæble.

skovkrat, no. *skovkrat de* (vestsl.); kratskov; i en stedremse: „Tornskov skovkrat“, Kr. IX. 126. 327 (N. Lygum), Sønderj.

skovl, to. se skul.

skovl, no. *skovl æn* best. *skovl* fl. *skovl* (Vens.; Sovind, D., vestj., Agersk.); best. *skovl* (S. Sams); *skovl æn* (Agger); *skovl æn skovl* (Fjælde, pl. *skovl*); = rgsn.; også om møllehulets plader, hvor på vandet falder; *dør æ lisamans skovl som skovl* (vestj., flm.); *a vel gyjer et, ædler a ku nok en skovl* (vestj.); *de sku fost en skovl te, en de ku net å kom mæ i lym* (Vens.), hvor der er meget snavs; også skovl: *skovl de en dom skovl* (Ribe egn); den første sk- med jærnblad er kommen i brug i Årne 1830-40, Kr. Almuel. I. 56. 194 (Refshalegd, Hids h.); jfr. J. Saml. II. 139; ved jordeferd kastes skovl og spade over kors på graven; i den retning, hvor det øverste redskabs skaft peger, derfra kommer det næste lig; falder skovlen øverst, varsles en kvindes død, spaden en mands (vestj., D.), se Thele Overtro nr. 689, Kr. IV. 390. 478, Almuel. IV. 89. 253, III. 167. 57, J. K. 390. 1250; jfr. Wille 204, Rochholz D. Gl. I. 198, Knoop Pm. 167. 120, Urquell I. 33 (Ditm.), Kuhn W. S. II. 52. 147 m. henr.; en skovl arbejder selv ved trolddom, Kr. VIII. 280. 430, Ævent 178, Gr. Æv. II. 85; tyren forlanger troldens skovl og spade, Kr. Æv. 175; skovl holder fast på karlen, så han ej kan sappe den, Gr. Æv. II. 96; 20 se redskab; sk-, sat ved dør, er nej til frier, Urdsbr. VI. 84 anm. (Ditm.); skal altid henstilles med bag mod væg, Kr. Alm. I. 91. 56 (Fyn); jfr. htsk schaufel; se skjovl, aske-, bakke-, boide-, bøde-,

af *corylus avellana* L.; *skovpøde*-
tan, skal, kærne; se 1. nød.

skovpil, no. J. T. 212; en pileart,
se *alba* L. (Vens.).

skovpog, no. *skovpog* i -pog (Vens.);
urp: *de æ d iag hupes hqj hør, de*
ant dp d skovpog.

skovraffe, no. *skovrafft æn -rafft*
(1): stang, hugget af trægren, se
1. rafte, ovstegte.

skovranko, no. J. T. 134; en busk,
lat. *lonicera periclymenum* L. (Als).

skovrapen, no. skovtyveri; *høj wi*
de skovrapen dakafo, Grb. 21. 7.

skovre, no. *skover skoverer skoveret*
(Sav., Agersk.); skumpe, ryste: *de*
over da græs mæ æ eun; æ kol
over ham, koldfeberen bringer ham
til ryste.

skovrunte, no. *skovrunte æn -er*
(1): krumme, knortede grene af træer,
de hugges i skoven og bruges til
(s. d.) forskellig fra savede stykker,
se 1. o. desl.

skovryde, no. *skovryj æn* (Malt);
= skytykning.

skovrøb, no. *skovrøb d best -s* (Vens.);
røbt røb, rødt sk., ligeså D.: *no rødt*
de skovrøb d ruks dæn i hore, dæ lo
skov, Grb. 191. 100; brugtes af piger,
se *taer gik løse i skov*, se Kr. Alm.²
1. 10. 16.

skovråde, no. *skovrøe o' jærn* (Andst),
bæ højt på en.

skovsav, no. *skovsæ æn* (Sav. s.);
= skolsav.

skovsiv, no. J. T. 311; en sivart,
lat. *stivus* L., *skovsiv** (Silkeborg).

skovsk, to. *skovsk* (vestj.); *æn sk*-
skyt en person, som skuler og tænker
1. godt.

skovskade, no. *skovskad æn -skader*
(1): *skovskad(?) æn -skader* (S. Hald h.);
skad -skad (Hjært); *skovskar -skarer*
(Sav., Agersk.); en fugl, *garrulus glan-*
arus; på Mors — skovsorten, *turdus me-*
lus en sk. hængende i kostalden er råd
ad talvekastning, Kr. Almuel. 1. 82. 006;
se sang, se Amms. VII. 101.

skovskrald, no. *sko æn skovskrald*
(1): frembringe et skrald ved at søn-
skud et grønt blad i hånden; *vær derj*
d skovskrald (Malt), tilbageslag af en
sko, som bøjes tilside af en forangående.

skovsnegl, no. *skovsnægl æn -snægl*
(vestj.); en stor, nøgen, sort snegl; tre
sorte skovsnegle indgivne et dyr, der
lider af blodpis, én ad gangen, tre på-
følgende dage, helbreder, Sgr. IV. 55. 62
(Fyn); se snegl.

skovsneppe, no. æder ikke, stikker
kun sit næb i jorden og trækker dens
kraft, se Sgr. VII. 59. 280.

skovsvin, no. *skovsvin æn* = flt.
(D.); de svin, som af prangere føres til
vesteregnen fra skovene i Østergjylland og
der fedes (Hgtb.), Mb., se *hjemmesvin*;
spagende navn til træsko (D.).

skovsyre, no. J. T. 159; en plante,
oxalis acetosella L. (Alb.).

1. **skovte**, no. *skovte -er -s* (Vens.);
— skovtre, jfr. skafte.

2. **skovte**, no. *skovte -er -s* (Thy);
lege støjende, se skåle.

skovter, no. *d ær skovter* (Løgst.),
om et dårligt og magert dyr, også: *d*
gdt skovterhuse!

skovterbøddel, no. *skovterbøddel æn*
(Randers egn); skæo, om en person, som
går dårlig.

skovti, no. *skovti æn* (Thy); en
person, som leger støjende (Thy), skarns
person (Lem); se skompi, skovsk.

skovtorro, no. *skovtor æn -er* (D.);
den store oldenborre, *melolontha*.

skovtre, no. *skovter* (Løgst.); *skov-*
ter el. *skovter* ubøjel. (Vens.); *di gor d*
skovterer fd sæ sjæf, støjfe omkrng,
torlade flokken; *go d skovter* (Randers
egn), gå usikkert; *høj gor d skovter*,
som høj æar æne ræti kløq (Vens.); se
skafte 2, i betydn. skridte af.

skovtræ, no. *skovtræj d* (Vens.); —
rgsm.

skovtræsko, no. *skovtræsk æn*
best *-skæn* (Vens.); klodsede træsko, af
den slags, som skovboer sælger på mar-
keder.

skovtykning, no. *skovtykning æn*
(Malt); tæt ophob af unge træer i en skov.

skovtyv, no. *skovtyv æn -tyv* (vestj.);
= rgsm.; i en stedretase: *di Kastrup(?)*
skovtyv, Sgr. VII. 237. 891 (Hadersl. amt),
hvorledes skovtyveri kunde finde sted, se
Krist. Almuelv II. 5. 8, 148 nr. 12. II.²
56. 106, V.² 14. 39, Sagn V. 602 23;
sk. møder den Vilde Jæger, Mhoft 366;
se skov.

skovtæge, no. *skovtæg æn -tæg* (Søvind s.); — rgsm.

skovtorv, no. *skovtørre* (Vind s.); rundt skårne torv.

skovugle, no. *skovugel æn -er* (Vens.); en fugl, der hører til uglerne, jfr. Sgr. III. 155 s57; også kaldet *den sluge og* (Tåning).

skovuld, no. J T. 300; en plante, kæruld, *criophorum* L., når den gror i skove (Åls); jfr. føn.

skovvælte, no. kaldes jordtuer med en lavning, fordybning, ved siden, hvilke ahuen siger at have oprindelse fra træer, som af stormen er med roede omstyrte; mange ses på Raugstrup hede, Aagaard, Torminglen s. 187; mangfoldige ligeledes på heden vest for præstegårdens lod i Brørup s.; jfr. rodrætte.

skovæble, no. *skovæbl et* (Silkeb.); — rgsm; *en ka hsd læt æn hæn d er skovæbl* (N. Slesv.), om det umulige.

skovæg, no. skovhest, findes kun i en enkelt talemåde: *sd kloek som et skovæg* (Valb.); „sd dør som et sk-“, Kok orspr. 58. 672 (Sommersted); svensk skogsök, forvildet hest i det nordlige Skånes høgeskove, Cavall. Wärend I. 265. II. 85; se kjeræg.

1. **skrab**, no. *skrab (?) æn* (Mors, Thy); et indtørret ådsel; en tom inkube, hvori vokscellerne er bievne siddende; jfr. skrog, skrave no.

2. **skrab**, no. — 1) *skrab* è best. -a (Vens.); levringer, som skrabs af gryde; *æ dær nøj skrd i pån?* (Agger); „men skjægget de vil han jow fost gi et skraw“, Birch Bindst.; *gi jæn æn skrav* (Sall.), en overhaling, irettesættelse; da de nu var bievne beværdede, . . . lagde de skrab til hende, Kr. V. 14, må betyde: toge de fat for alvor og skrabs rent, a; hug ned for føde; *skrd æn* (Thy), et sted, hvor der af housefugle er begyndt at dannes rede; sted, hvor høns har skrabet hul i jorden. 2) *skrd* hest. -et (Søvind s.); *skrd* (Lundk.); *skrd* (Agger); det sletteste af noget.

skrabalder, no. *skrabalder æn* (Framlev h.); larm; se rabalder, skrabolt; „skrabaldermar“, larmende kvinde, se Krist. Sks 117. 317.

skrabaldre, no. larme, gøre spektakel; *sd ræn bægsteren te d l værdens*

hjdne, de gon di ær den ræsten d skrabalderen, Kr IX. 251. 90 (Framlev h.).

1. **skrabe**, no.

skrd -er skraft skraft (D., Andst); *skrd -er skrd skrd* (S. Hald h.); *skrd -a -t skrd* (Sov. s., Høgen); *skrd -a -t skrd* (Elsted s.); *skrd -a -t -t* (Hads h.); *skrd -er, -ed el. skraft, skraft* (Agger); *skrd -er skraft skraft* (Vens., Lild s.); *skrav -er -a -a* (N. Sams.); *skrav -er skraft skraft* (Årdestrup); *skrav -er skraft skraft* (Almind, Vib.); *skrav skraft skraft skraft* (Siev. h.); *skrav -a skraft skraft* (Tåning); *skraf skraft skraft skraft* (Abentrå); *skraf -er -t -t* (N. Siesv.), den alm sønderjyske form. —

1) = rgsm.; *skrd pæn samel* (vestj.). *skrd æn gryd, skrd i æ juer*; *de gor den nøj hæn skrd* (Lild s.), a; bagtænds; *æ hæn skrd æ æ dar* (Agger); *hæn skrd østers* (Lild s.); når det ved gilder lykkes gæsterne at spise fadet tomt, uden at skafferne ser det, skraber de lydelig i fadet med deres skeer, hvilket betragtes som skam og tegn på forsømmelig opvartning (D., Andst, vist alm.); *høj stor æ boker d skrd*, „hva, skal æ pek (pikke som høne, bro lægge), som (hvor) de skraber?“ (Vens.), ordspr. — 2) *d skrd bæstern* (S. Sams.) at strigle hestene, ligeså Sall. — 3) *æ æ skrd æp dær høj vil skrd æp dær* (Vens.), udtr. som den bruger a som bruges om den, der er nærgærdig mod kvindfolk, tage usømmelig på; jfr. Aasen, isl. skrapa; se rabe, sammen-

2. **skrabe**, no. *skrd æn* (vestj.). —

1) redskabet, hvormed den tørrede ler gryde udvendig skrabs; afbildet ved Jydepotteindustri s. 8; *æn skrd* (Åb. Vens.), skraber til gryde og degtrug. a *skrav* (Sall.), skover på bunden i gryden; „*hæn æ æn ræ d æn skrd æ som mæ*“, sagde kone om datter (Vestj.); en der skraber sammen, se nel; æ østers. — 2) strigle.

skrabejern, no. *skrdjern æn* (D.).

skrdjern è best. -t (Vens.); *skrdjern* d (Søvind s.); *skrdjern* et (Elsted); skraber til at skrabe gryder og degtrug kaldes også: *skrdknyg* el. *-skrd* (vestj.); *skrdjern* et (Silkeborg), en kniv til d

skrahe træsko med; jernstykket på ovns-
ragen, Kr. Sagn I. 101. 393; redskab til
at glatte potter med indvendig, Kr. Alm.
V. 14; se skrabekniv.

skrabekage, no. *skråkage* æn *-kage*
(D., vestj., Elsted); *skråkage* æn best. *-en*
fl. *-kager* (Vens., Lild s.). — 1) kage,
dannet af den dejg, der skræbes af dejg-
truglet, når brødene er lagt: *skråkager*
o *spilknæsen* er et o *fdkdt* (Fredericia). — 2)
det sidste barn af et kuld; er det
barn lille og det omtales, siger forældrene:
„ja, det er også æ skrabekage“; men så
svares gerne: „ja, I kan vel skræbe sam-
men til én endnu!“ Kr. IV. 351. 50; jfr.
Schutze IV. 69. „schrappstuten“, det sam-
me; „pinbasket“, Suffolk Folk. 10.

skrabeklat, no. — skrabekage, Sgr.
VIII. 64. 103.

skraber, no. *skrabder* i (Vens.); gryde-
skraber; *skråder* (Agger), en middagslur,
også Vens.; se *hond*-, *dejg*-, *hjalde*-, *mød-*
ling-, *potte*-, *pølse*-, *skjæg*-, *østers*-, *Ane*-.
skraber, no. *de æ no skrabder* i (D.);

dårlige personer, skrabsammen.

skrabeske, no. *skrabekål* æn *-skæler*
(Lild s.); *skråskål* æn *-skæler* (Fano); mus-
lingskaller (Lild s.); *cypripa islandica*
(Fano); „skrabeske“, de brugtes til
at skabe skover af gryder med i forrige
tider, Krist. Sagn I. 352. 42; se skra-
besten.

skrabesten, no. liddannede sten til
at skræbe dejgtruge og potter med, Kr.
Almuel V. 20. 44.

skrabning, no. *skrabning* (D.); den
sidste dejg, der skræbes af dejgtruglet;
skrabning *knæpkager*, knæpkager lavede
af skrabningen.

skrabnæse, no. æ *skrafenæs* *spil* æn
(Aberås); et bekendt børnespil med små
brædeskaber, der i en dyng rystes ud
på bordet og skal trækkes et for et ud,
uden at de øvrige bevæges, og som ender
med at den tabende skræbes på næsen;
„I *spil skrafenæs*“ (Andst), siges til
den der er kradset i ansigtet.

skrabolt, no. *skrabolt* (Andst,
Frads h.); *skrabolt* (Nörvang, Tör-
nå h.); *skrabolt* (Andst); en børneleg,
klaffenes (s. d.), salt og brød; der råbes:
skrabolt *li* *fö* (Nöran) o *mæ sjæl*; den, som
kommer til målet for skytten og klapper
ham ud, siger: *staur stålen*! (Andst); se

Krist. Börner 297. 9. 516. 34. 31. 55; skjær-
bolt.

skrabommel, no. *skrabommel* (2)
(Vens.); lystigt gilde, sviregilde; se *balde-*
skab.

skrabsammen, no. *skråsamel* *de*
(Agger); *skråsamel* *de* (Vens.); blan-
dningsskabs, dårlige personer; *hugem* *wa*
så te dæh gæ? — *å de wa sän nöj*
skråsamel!

skrabus, no. *skrabus* æn *-er*
(Lild s.); en kort larm; *de ga æn drøntiq*
skrabus, *dæh gæh di alone pöten æn dar*
skrad, no. se engskrå, skrad.

1. **skraddel**, no. *skradel* (D., vestj.);
kraröl el. *skraröl* (vestj.); *skraröl* æn
skraröl (Agersk.); *skraröl* æn *skraröl*
(Bradr.). — 1) lufttræl af gæs, som bøjes
i en kreds, idet enderne stikkes i hin-
anden; der kommes ærter el. hagl deri,
og det bruges så til garnvindsel; når man
vinder garn, høres bestandig en raslende
lyd (Agersk., Bradr.), se ralle. — 2) miltbrand
(D., vestj.); jfr. rasselbrand. — 3) fatige,
dårlige personer; „Kjærbøl skr.“, Sgr. I.
15. 43. XII. 143. 369, Krist IX. 132. 348
(N. Farup s. ved Ribet); „Skjærbøl skr.“,
Kr. IX. 131. 347 (vestslesv.); „Torsted skr.“,
Kr. Ordspr. s. 521 (Hind h.); „Snæbjærg
skr.“, Kr. VI. 345. 213 (Himr h.); „Staby
kraröl“, Kr. VI. 346. 216, Ordspr. s. 521
(Ulfb. h.); „Faster skr.“, Kr. IX. 133. 353
(Bølling h.); „Filskov skr.“, Kr. VI. 347. 221,
IX. 133. 353 (S. Omme s., Norv. h.).

2. **skraddel**, to *skradel* (D.); knap;
de æ skradel met do gir (D.), knap vægt;
de gek let skrarölt te (Agersk.).

skradle, no. *de skradler a'd* (D.),
slår knappelig til; *de skradler a'd mæ*
ham, det går tilbage for ham; *å, de kun*
jaæn skradel a'd, det kunde lige slå til;
også: *han skradler omkrøg mæ æt*, hug-
ger sig igennem i armød og elendighed;
jfr. Aasen skratla, knase, knirke.

skradse, no. se skrasse.

skraf, no. se skræbe.

skrafassel, no. spektakel; „hudden
Stånen å så hind Kjen Presder . . . fild
omkold å gjør en fåle skrafassel“, Jyd.
46. 2.

skraffel, no. *skrafel* æn (vestj.);
langhenet knække.

skrafenæs, no. se skrabnæse

skrafones, no. „tag noget lidet af

det, som skræbes af heste, kaldet „skrafones“ og giv ind i vin“, mod forstoppe, Kr. Sagn IV. 591. 88; „skraffanis“, Kalk, veratrum.

skrakler, no. i et smædeord om hyer, Sgr. I 168. 91, se rankler, skrankel.

1. **skral**, to. *skral* (Vens.); om vinden: svær at vinde op mod, sømandsudtryk; *de æ skral ndk* (Fanø), knap nok; jfr. Aasen, *skral*, svag; holl. *schraal*.

2. **skral**, to. *skral* itk. -e flt. *skral* (Vens.; Røgen s.); knugtør, så det rasler, om ho og korn, *kunt æ skrale*; *de æ skral kun*, *fålk for ida* (Vens.); skær, skrobelig, om genstande (Røgen s.); *de æ skralt mæ hælbretten*; *de ku blive skralt ndk få wds, inen þæn tds* (Søviind s.); „skrolle tider“ (Junget, Sall.), dårlige; „skrald“, Kr. Alm.² VI. 326. 89 ræd (Itkb); ideldyde, uharmonisk, Mb. fra Horsens; se skradde, skradle.

1. **skrald**, no. *skral* et (Agerskov); hatteskygge.

2. **skrald**, no. *skral* æn (D., vestj., Lild s.); itk. (Søviind s., Agersk.); *skral* æn best. -æn (Vens.). — 1) en smeldende lyd, således som den frembringes af pisk el. bøsser; *slå æn skral*, *de ga æn skral* (Vens., alm.); *do æ wot u ad skøj få skral*, Sgr. II. 25. 147 (Vest. Lisbj. h.); så kommer han kjørende . . . og hugger skrald ret til den tyster, Kr. V. 303. — 2) en dusk hestehår, el. „skralderbæst“ der flottes i enden af en piskesnor og som frembringer skraldet (vist alm.); *a hō sat æn gū skral i mæj pisk* (Vens.); fig. *fo æn skral i æ pisk* (vestj.), drikke en puns. — 3) slaget, der frembringer et skrald; *a fde æn skral øpo min legd* (Lild), et hårdt slag; *han fæk æn slem skral* (D.), o: faldt og stødte sig slem; Nissen . . . glemte ikke karlen det skrald, Kr. VIII. 49. 91; her har jeg en kjæp, når jeg må give dig en fire fem skrald med den i din bare ende, så . . ., Kr. V. 87. — 4) et svært galde, der høres og spørges vdt (vistn, alm.); et galde, og det var et der var skrald i, Kr. IV. 82; *høj jør æn smæ skral* (Vens.); „de lakket imod enden mæ skrallet“, Jyd I. 46. 2; i det hele noget der går ry af: om arbejde, der skal gøres, gæs el. korn, der skal slås, når der skal tages svært fat: *omd'n skal et hør æn skral* (Andst); *byd æn skral*

gør et dygtigt bud; se skrus 2. — 5) lægge skrald til, o: slå til af alle kræfter; så lægger han skrald til og slår skjeldbassekongen ihjel, Kr. V. 85, jfr. IV. 293. 197; så antog han flodegryden for drengens hoved og lagde skrald til den, så både skår og flode stentede runden om i kammeret, Kr. V. 239; også: *han ropt skral atør ham* (D.), råbe overlydt efter en; de kunde ikke finde hende, så råber de skrald, og den gang hun hørte, det var folkene, giver hun jo lyd fra sig og lukker op, Kr. IV. 299; han hujede nu skrald på hans kone, men ingen svarede, Kr. V. 287, Mellobist. 59. 187, o: råbte af alle kræfter; jfr. skradle; bag-, *bommer-, over-, pande-, piske-, rullenom-, sidste-, skov-, torden-, øre.

skralddagger, no. *skraldags æn* (Lisbj. Terp); et kvindfolk, som taler og ler højt og meget.

1. **skralde**, no. *skral* æn (Vens., Mors, Thy, Vejr). — 1) redskab til at larme med; brugt af hyrde for at kalde på køer, Kr. Alm.² I. 14. 32; *æ hō fot æn skral te mi mæl*, *no ku æn drønlig skraler* (Agger); en afb. Wh. Vlk XII. 214, jfr. XIII. 436. — 2) gæsens luftstøt — 1. skradde; om msker; *høj æ gal i skralæn* (Vens.), vred el. hæs; „mower blöw jo gal i hende skralid“, Jyll. I. 374 (Thy), o: vred. — 3) mundstøjende, kivaftig kvinde (Mors, Vejr, Sall.), jfr. rappen; skæo. til mager, knoklet ko (Vejr). — 4) en plante, smelde, silene inflata, Sm. Sgr. V. 75. 85, kaldes også skraedblomst, skralderose (s. d.).

2. **skralde**, no. *skral* -ør -e (Vens.). — 1) gæsens lyd, når de i høje toner kalder; *jææn skraler* (Vens.), se kjække. — 2) le højt og larmende, om msker (Vens.).

skraldebasse, no. *skraldhass æn* (Sundev.); tørret strube af fjerkræ med ærter, se 1. skraide 2.

skraldoblostm, no. se 1. skralde 4.

skraldefjer, no. fjer, som gæsen har under sin ene vinge og som må rykkes ud, inden den kommer på sti, da den ellers skralder og gør spektakel, Sgr. IV. 155. 451, se skramfjer.

skraldør, no. *skrafor æn* (vestj., D.). 1) skralde; skal have været brugt nyarsaften til at larme med udenfor dørene,

ellers har den været brugt til at kyse løsgående heste bort fra tofter og gårde.

2) smeldet på en piskesnor; se klasker, piske-. — 3) skudens skvaldrende lyd; der vil snart dø en i et hus, når en skade kommer tæt til og giver en skr. fra sig, Kr. VI 261 79. — 4) *han hør en skrælør* o (D.), en rus.

skralderbast, no. *skralderbast* de (vestj.); nyselandsk hamp til en skralder i en piskesnært.

skraldergrinne, no. *skraldergrin* (Lild s.); *skraldergrin* er -ød (Mors); skoggerle.

skralderkasse, no. *skralderkasse* en (Gjern h.); hånligt udtryk om en violin; også spotnavn til gamle sprukne træsko.

skralderose, no. *skralderose* flt. (D.); en blomst, silene inllata Sm., fordi man kan slå et skrald med de oppustede buger- nælge; se 1. skralde 4.

skraldning, no. *skraldning* (Agersk.); smeldet i enden af piskesnærten; jfr. skrapning.

skraldre, no.

skrælør -er -et (D., vestj.); fl. lf. -ød (Lild s.);

skræle -re -ret (Sovind s.). —

1) om den larmende lyd som en tom vogn frembringer, når der køres hurtig på en ujævn stenedro; *han komer skrælørn* *op ad æ gød* (D.); arterne i den tørre skralde *skrælør* (Thy); æ *gjes står hær ugd* *we æ dar* o *skrælør* (Agger), skrapper. — 2) upers, *de ka liq skrælør a d* (vestj.), gå an, slå til; *dø ka li skrælør dæ*, *mæn dæ æ hølør u meje* (Sovind s.); jfr. betryk, skradle.

skrale, no. et sømandsudtr.: æ *en skrælør* o (Fano); *ugjøn skrælør* (Vens.); bliver mere imod; jfr. rumme op.

skraler, no. flt. se skravl.

skralpølse, no. *skralpølse* en best. -en flt. -er (Vens.); pølse af det simpleste kød og lunge af svin; mager kødpølse, som f. eks. færpølse.

skraltör, to. *skraltör* (vestj.); også: *skrælörtör* (vestj.); om hø og korn så tørt, at det knaser.

skramøje, no. se skalmøje.

skramle, no.

skramel -mler -mel (D.); fl. lf. *skramlet* (Sovind s.);

skramel -mler -t -t (Vens.);

gøre larm, stærkere end skrasle (s. d.); *skramel* *mæ træskueren* (Sovind s.); hun gik og skramlede omkring så længe til hun fandt en gammel rusten dør. Krst. V. 119; *han skræmler* *ater* *hø* (vestj.), kan siges, når en karl søger at træde en pige på foden, mens de sidder tilbords; jfr. Aasen skramla; se skrumle.

skramleri, no. *skramlerij* de (vestj.); *skramleri* o d best. -o (Vens.); = skrammel.

1. **skramme**, no. *skram* en best. -en flt. -er (Vens., vestj.). — 1) skrabet sted på huden. — 2) stort markstykke; *dær ær en grom skram* *te dæn* *gor* (Vind s.).

2. **skramme**, no.

skram -er -et (D.);

skram -o -et (Sovind s.);

skram -o -et (Elsted);

skrabe huden af; *u hør skramet* *mi* *hihør* (D.); jfr. Aasen, skraama, ridse; husk schrammen.

1. **skrammel**, bio. *de æ så skramelt* *mæ* *dæm*, o: de kan ikke forliges; *de* *gø* *no skramelt* *mæ* *æ*, o: temmelig dårligt (Vens.).

2. **skrammel**, no. *skramel* de (D.); itk., best. *skramelt* (Vens.); — rgsn.; se skramle.

skrammelkasse, no. *skrammelkasse* en (vest-lesv.); kasse, hvori al slags skrammel henkastes; *han skræmler* *æ æ skr*, roder larmende omkring i skr.

skrammeskudt, lf. *han* *ou skramskdt* *i æ loer* (Ang.), han fik et skudsår i låret.

skrammelværk, no. *skramleri*; *dær ær så* *mø skramelværk* *op op* *lödø* (Vens.).

skramp, no. i udtr.: *høj* *så* *æ* *op* *skrdump* (Vens.), på skrømt; *æ* *lik* *min* *sæl* *en* *god* *skramp*, Kr. Alm.² VI 102 ov., skræb, smæk?

skrampel, no. *skrampel* en (D., Mors); skindmagert hoved

skrample, no. gå med larm, f. eks. med et par tunge træsko; *huden ær* *od* *de* *komer* *skramplen*? (Mors).

skrangel, no. *skraqel* en (Mors, Thy); lang og smal person, også om dyr; jfr. Aasen, skrangla, khrre.

skranko(?) no. stilk, tynd stængel, som midtribben af et kål- el. tobaksblad (Sønderj.). Mb. est. Outzen; se skrankel.

skrankel, no. *skrankel* en (Mors);

lang smal person el. hoved; herhen hører sagtens i en stødremse „de Skarum skrankler“, Krst. IX 104. 117, Sgr. I. 168. 691 (Vens.); jfr skrakler.

1. **skranne**, no. slagterbod (vestkysten af Sønderj.). Mb. est. Outzen, „bogskran“, tidligere bogtaden ved Frue Kirke i Flensb.; Mb. udleder ordet af htsk schranzen; mnt. schranne, se Sch. Laibb. under schranze.

2. **skranne**, uo.

skranj skranjor skranjor skranj (Vens.); *skranj -or -ed* (Mors, Thy, Agger); fl. *skranjor* (Vejr); fl. *skranjst* (Søvind s.);

skrans -r -et (D., Andst, Agerskov, Bradr., vestslesv.). —

1) betegner hingstens vrinsken efter hopen (Vens., Mors, Vejr, vestj.); jfr. rimme, ronne, skronne. — 2) skoggerie; nord for Lumsfjorden synes ordet i denne betydning nærmest at betegne en rå og usømmelig latter; *han skranjor som en højskaal og* (Mors); sydligere (Ribe, Nord-slesv.), det alm. udtryk for en hjertelig og stærk latter, *hun skranst, lig te kun grød og et* (vestj.); jfr. skassule, linnie.

3. **skranne**, no. *skrans* æn (Andst, itk. Agersk.); *skranj* (vestj., Mors); skoggerilatter; *han skru æn stuar skr- å et; de ær æn skrans mifer øvr* (Landk.).

skranne-ende, no. *skranj-æn æn* (Mors); et meget leende barn.

skrannefjer, no. sidder under gåsens vinger og må plukkes af, når den sættes ind og fedes, se skraldefjer (Sall.).

skrannegrinne, uo.

skranjgrøn -or (Vejr, Agger);

skranjgrøn fl. *et* (Andst);

skoggerie.

skrannegrød, no. lattergrød, i tlm.: *do sku hø æn påt skranjgrød mæ æn tindhvæt mustek i* (vestj.), siges til en, der er tilbøjelig til at le meget og stærkt; se tunni, hvinte, madstok, tinstergød.

skrannehvid, to. *skranhvid* (vestj., Malt); skinnende hvid; se fannehvid.

skrannehøg, no. latterhøg; skældsord til en slet karl; *do æstimiere mæ få såhn en skrannehøg mæ en hvi vest-røg*, Yuelh. s. 60.

skranne-le, uo. *skranle* fl. *-le* (Agerskov); fl. *-let* (Bradr.); skoggerie.

skranne-marked, no. *skranimark*

(vestj.); lattermarked; et marked i Okth. i Lemvig, hvor unge folk kommer sammen, sig. Kr. VI. 321. 69; jfr. marked.

skrannepose, no. *skranposen* æn (vestj.); person, som lær meget og højt.

skrannepotte, no. *skranipdt* æn (Mors); grinchider.

skranne-ske, no. latterske; se tinstergød.

10 **-skrannet**, *et*. se for-.

skrannik, no. *skransk* i best. -i fl. *-or* (Vens.); = skrantel.

skrante, uo.

skrant -or -et (D.);

skrant -or -et (Agersk.); =

være sygelig; *han gor o skrantor* (D.); det siges også vestslesv.: *han gør d skrafer*; se krante.

skrantel, no. *skranhel* el. *skranhel* i best. -i fl. *-or* (Vens.); sygelig person, se skrannik.

skranten, to. *skranten* (D.); *skranthe* (Andst); sygelig.

skranter, no. en lang skr., Gaardbo Natm. 126, skævo.

skranteri, no. *skranteri* i de (D.); sygelighed.

skrantevorn, to. *skrantvorn* (Vejr); *skrantvorn* (Søvind s.); sygelig, tilbøjelig 30 til at skranke.

skranti, no. *skranti* æn *-or* (Mors, Vejr); overgiven, lystig person, måske mest om kvinder; jfr. skraune.

skrantvorn, to. *skrantvorn* (Mors); fuld af løjer.

1. **skrap**, to. *skrap* fl. *skrap* (D., Vens.); dygtig til at bruge hænder og mund; *skrap te set maj d skrap te set arbi* (Søvind s.); *a højer et et ed møj skrap* (D.), o: ikke så syndelig; *de sku iør æn skrap jæn* (Vens.); også kan høres en udvidet form: *de æ ædmøj æn skrapen kæn* (Andst), se stærk; jfr. skrap, Outz. Glos.; se skarp.

2. **skrap**, no. et smæk; *hva fæk do får et? - a hør et fæt ædmøj som æn skrap i æ røve får et!* (vestj.).

skrap-i-nælde, no. en rigtig skrap-inde (vestj.); skævo., se Kr. Alm.² VI. 269. 18, se rag-i-nælde.

skrappe, no. *skraep* æn *skraepor* (Bradr.); rejsesæk til madvarer el. en rejsetaske; isl. skreppa, Outz. Glos. skrap, eng. scrip; se mad-; se skrappe.

skrapperi, no. *skraperi* *de* (Ager-
skov); værdiløse genstande.

skrarrel, no. se skradde.

skras, to. knastør (Slet h.), Mb. =
skrasse.

skrase, no. se skråd, skråse.

skrasle, no. *skrasel -stør -sølt* (Vens.,
Lild s., Thy, Vejr); frembringe en svag
skrattende lyd; *dær war æn munes, dær
skrasel i halmød* (Lild s.); *dæ wa nye, to
dæ skraselt i søen* (fodende) *d søgen,*
dæ mo wa war æn munes i halmi
(Vens.); *de æ så tar (tørt) te de skras-*
ler (Thy); lyden, når tørre grene knaser
el. en silkekjole rasler (Vens.); *d skra-*
selt, et skraslende, 3: en knasende lyd
(Hjörting); der var noget, der skraslede
på bunden af bøgeret... så kom ringen
før en dag, Kr. V 23; jfr. knasle, krasle,
skrase.

skrasse, no. Mb. Till., 3: skradse =
skrasle (Borup s.); se skråse.

1. skrasel, to. *skrasel* (Mors); knas-
tør, om korn og halm.

2. skrasel, no. *skrasel æn* (vestj.).

— 1) en svag, skrattende lyd. — 2) en
plante, skjaller, *rhynanthus crista galli* L.,
se skråd.

skrasile, no. *skrasile -licor -lo*
-lic (Vens.); skoggerle, se skassile, 3:
skranne.

1. skrat, to. *æ fad æ skrat* (Thy),
når det er revnet; jfr. skrnk.

2. Skrat, no. i en remse: Skrat-
Skratterat-Skratteskrigenskrat. Kr. Dyref.
212. 570 flg.: *Skrat d Skraderat d æn*
skrænde, skrænde Skratskraderat (Vens.),
se supperup, vittelit.

skrat-adel, no. *[skratapl de]* (Vor h.);
folk, der i skik og levemåde hæver sig
over deres stand (Vor, Hads h.); *ower*
i Katrup dær æ di så møj gryww, mæn
de skratadel lærer æsse bønderen møj,
*som di engen goe hær ow**, Kr. Ordspr.
s. 512. 738 (Vor h.); nybagt adel, Kal-
kar.

skratte, no. se skrant.

1. skratte, no. *skrat æn* best. -*æn*
fl. -*ær* (Vens.); mager ko el. kvinde; *do*
skul sæl skraton d cyb æn gu how i stæ
(Vens.); se hede; er vel beslagt med
skrat, = skrant. Kalk., svagelig, innt.
schrade.

2. skratte, no. *skrat -ær -st* (Sall.);

om den lyd, som der fremkommer, når
man banker på en revnet potte; *gryen*
skrater (Vens.), snurrer, er nær ved at
koge; *æ tøj æ så tar te de skrater* (D.).

skratton, to. *skraton* (Varde); i udr.:
æn skr- hægor, 3: en gård som er lille
og dårlig.

skratton, no. *skrater æn* (Sall.);
redskab til at kyse fugle bort med.

skratte-vorn, to. *skratvorn* (Vens.);
mager, om ko el. kvinde.

skratting, no. i udr.: *æn skratte*
hægor (vestj.), lille herregård el. større
bondegård; se halv.

1. Skrave, no. et sogn i N. Slesv.;
i Alm.: *de stør met i æ væj li som Skra-*
kerk (Malt); jfr. Kr. Sagn III. 281. 86; se
Skjern.

2. skrave, no. *skrav æn* (vestjysk,
Agerskov, Andst); *skrav æn* (N. Sams,
Rogen, Elsted); *skrav* best. *skravet*
(Støvr); *skrav æ best. skraes* (Løgstør);
skrav æn (Vejr); ramme, der lægges
på en hestvogn; et lad med 4—6
opstående stærke pinde, *skravpin*, de
midterste siddende, hvor sædesjællert er
gjort fast; det hele tjener til at holde
negene på vognen; endestykkerne kaldes
„hovedstykker“, sidestykkerne „skrave-
lægtter“ (Vejr.); hele redskabet kaldes
„langredsel“, Krist. Alm. 2 I. 43. 69; se
1. skavle, skravl. — 3) en trebenet buk
til at stille noget på eller lægge fjæller
over (D., Andst, Agerskov, Ang.). —
3) stængerne, som enspænderhesten går
imellem (Agerskov); jfr. innt. schrage,
Sch. Lübb., savbuk el. lign. ligeså plit.,
Schütze IV. 67.

skraveknag, no. *skravknag æn* (S.
Hald); = skravepind.

skravetægte, no. *skravtæt æn* (Vejr.);
sidestykkerne af skraven, se 2. skrave.

skraveless, no. *skravless æn* (vestj.);
så stort et læs, som der kan være på
en skravetvogn.

skravemand, no. *skravmæn æn*
(Sundev); se øltapper; 2. skrave 2.

skravepind, no. se 2. skrave.

skravetvogn, no. *skravtæn æn* (vestj.);
vogn med pålagt skrave (s. d.).

skravindel, no. se skavændel.

skravl, no. *skrasel æ best. -t* (Vens.,
Himmerl.); *æ skravtær* fl. (D.); *skrater*
(S. Ho.). — 1) rammen på hestvognen.

består af to „tværstykker“ og to „ledetræer“ (Vens.), se skavle, 2. skrave; 1. hække 2. lejetræ. — 2) *ē stuor skraupl*, stort, uformeligt mske; *ē sals skr-*, et stakkels ubrugeligt mske (Vens.); *æn skraupl*, et skrobeligt mske (Mors, Thy, Vejr., Sall.); *ē skraupl* (Vens.), om mske, hus, livad-somhelst, der er faldelærdigt; *æn ldy skraupl d æn stud: æn sir ud som æn par fjælar dær æ slæon samol* (Lindk.), 1) 3: lang og tynd.

skravle, no. *skraupl -er -t* (Vens., Lild, Mors, Thy, Vejr., vestj.); bevæge sig med besvær; stæbe sig afsted, om syg el. gammel; *høj skraupl d vægen* (Vens.), han krøb ud af sengen; *han gor o skraupler* (vestj.), lister sig med beavær omkring; *han kun il ndk skraupl o ste* (Lild s.); „*så fjøj du skraupl hon owa skælgroben*“, Grb. 57. 28. en dag krøb hun så over skelgroften; „*så ku de gammel stoqer ehe skraupl owa stæhe ej i romt te soen*“, Grb. 64. 76. så kunde den gamle, stive karl ikke krybe over fjæleværket ind i rummet til soen; så skravlede hun af op på fjælen, Kr. V. 148: *bogøn d skraupl* (Mors), om syge: begynde at komme op.

skravlohus, no. redskabshus(?); *a sløn m træsku i æ skravlohusdar*, Kr. 50 Molb. 97. 312, dær betyder det: døren til våbenhuset.

skravloret, to. *skrauplære* (Thy, Mors); skrobelig, syg, om insker.

skravlovorn, to. *æn skrauplædren stuol* (Lild s.); en skrobelig stol.

skre, no. to. se skred, skrede.

skrebolt, no. se skrabolt.

1. **skred**, to. *skre* (D., vestj.); *skreo* el. *skre* itk. *skret* flt. *skre* (Vens.; Mors, 50 Sall., Logst.); *skre skret skre* (Eist.); *skrøj* (Lild s., vestsl.). — 1) glat, om føre, is og andet; *de æ møj skret* (vestj.); *was ær blævon så skrøj d go æ* (Lild), landevejen er bleven så glat at gå ad; *æn skre før* (Vejr.); *skrøj før* (Thy); *skre is* (Lønb.); *de æ skret d go* (Vens.); *de æ skrøj* (Mors); *æ knæon æ skre* (vestj.), når kornet er tørt og det rask glider gennem hønderne; flm. fig.: „de begynt å hlyu 50 skret fñ Jens å go mæ oel“, Jæger, Ferte s. 24. 3: det begyndte at knibe for ham; *do hō ot skre unsegt, nē do ha wō ug mæ di njes*, Sgr. II. 58. 33 (Lshj. Terp).

2) pyntet, glat (Thy); *æ kiløn hār gdt ice d wær skrøj, de stån æ kat wøl slæk æn* (Mors), ordsjur. — 3) glatlunget, sødtalende, indsmigrende, falsk (alm.); *de ær æn skre mis* (Rogen), en glatlunget, snu person; *æn skrøj kæløn, han gør næ så skrøj* (Lild s.); *ē skre asen* (Vens.), et falsk asen; *ku æn et fo dæ te ot, nær æn lō æ skre sij te?* (vestj.), 3: når man talte godt til dig; *så skrøj som æn ol* (Elbo h.); *så skre som ndyger gorol* (Ribe); *som æn dldm* (gimmerlam) (D.), ... *som dijote* (Andst); *så skrøj som æn pul æk* (Sall.); *så skre, æn ku skre om o ham mæ æn par skuce træsk* (vestj.); se skride, ladden; mund.

2. **skred**, no. — 1) glidning, glide-tur; *æ wær hæon æ fow æn skrøj o æ tpe* (Agger), se blind-. — 2) *æ mur stor o skrøj* (D.); *dpd skre*, er ved at glide ud; *få nō i skre, de kam i skre* (Vens.).

3) gang, bevægelse; han måtte aller til skred, Kr. V. 280, 3: til at gå; *æ stød æ komon te skrøj* (Mors), 3: de er begyndt at gå fra hånden, der er kommet liv i handelen; *dær æ bōla klæm o skrøj i ot* (vestj.). — 4) fart, skud i arbejde; *no ær ot gdt i skrøj; han æ gdt i skrøj mæ ot* (D.); *dær ær egen skrøj i ot* (Malt); *hjalp o skrøj, kom te skr-*, også: *kom o skrøj* (D.); *kun i skre* (Vens.); *dær ær egen skrøj i ot* (Hads h., Stavr.); iron.: *ja, de hār æn gva skre!* (Vens.).

5) *skrøj et* (S. Hald), en kanal, hvorigen-nem en båd kan føres fra fjorden (Ran-ders) ind til engene; se skride.

3. **skred**, i udtr.: *po skre* (S. Sams), på skrå.

1. **skrede**, no. *skre æn best. -en flt. -er* (Vens.; vestj., Vejr.). — 1) glat føre; *dær æ sådon æn skre dæw æ mark* (vestj.); ghden, glidebane (Vens.); *hær ær æn gu skre; a wær y d få mæ æn skre* (Vens.); „skroh“, Gillsj. 5, er vel tryktejl for „skreh“; se blindskred; glip, løv-. — 2) *æ skre* (Vejr.), landside på plovskær, se muld-. — 3) *skre æn best. -en flt. -er* (Vens.); *skrøj æn -er* (Mors, Thy, Lild), slå, til at skyde for en dør; *sæt æ skrøj fugor æ dar!* (Thy, Agg.), *skre* (Eist.), skydeåge; J. Saml. 31. 93 ned., træskodder for seng. — 4) *skre æn* (Vens.), stejlt sand- eller lerbanke, hvorfra jordsmonnet stadig skri-der ned. — 5) *de ær æn lō skre* (Vens.),

3: en slesk kælling — 6) *hon qu mor en skre* (Vens.), 3: skose, stikpille

2. skrede, uo. *skrej -ør -ød* (Thy).

1) lase en dør med slå. — 2) glatte ler med en skreder (s. d.).

3. skrede, uo. *skre æfæl* (Sundev., Ang.); skræle æbler; jfr. Kalk. skræde, skal; Aasen, skræda, grutte, skrælle.

4. skrede, no. *skre de* (Sundev.); skrælling, se kartoffel-, æble-

skreden, uo. tf. se skride; fag-, hofte-, skulder-.

skreder, no. et stykke fladt fjæl m. en tværpind i til håndtag og som bruges til at glatte leret på de klinede vægge, se Jyt. I. 340: „de havde en skræer til at skniere leret med“; jfr. Krist. Ahnuel. III. 5. 7.

skredloge, no. *skredlogi* (vestj.); kælenavn, et slesk barn; se l. loge, sloge.

skrefle, uo. *skrefæl -flor -fælc* (Vens.); ft. tf. *-felt* (Agger); krause, skrabe; æ *hd skrefælt æ huj a mi fegør* (Agger): „*høj hujer fjør hoq i hans skone liq yfæmt bøde ævælor d söl, d de så net imæl öl fæn læn, de ene hujen wa skrefælt død fj d æm*“, Grb. 179. 8; „*præjæti tdr æ huj klæj d fli hwa i sej fj, d så skrefælt hq*“ e *teat øvær met imæl æm mæ hans knyæ*“, Grb. 201. 39, præsten tager et hvidt klæde og flyr hver i sin ende og så skar han det tvært over midt mellem dem med sin kniv; se skulsmisse; æ *hæjst el. æ dræj skrefælt* (Holstebro), glide ud på slibing bund, så det efterlader spor; d *skrefæl jørn* (Vens.), pløje tyndt.

skreflet, to. *skrefle* (Mors); om hvad der er ujævnt: glas, is; æn *skrefle gån* (Mors), ujævn, om vejen.

skrog, uo. ft. se skrige; no. se skrig.

skregen, uo. tf. se skrige; for-

skrej, no. to. se skred; uo. se skrede.

1. skrejle, uo. i udt.: *go el. kyjor o skrejle* (vestj.), gå el. køre uden at det lider; jfr. krejle.

2. skrejle, no. *skrijl el. skrejl -ør -t -t* (Vens.). — 1) tale slesk, være falsk og sødtalende; mulig findes grundbetydningen, Kr. VI. 31, „derefter skrejlt skik æ kelsen af igen lugeså stive“, liste, skride afsted, se skred, skride, skrille. — 2) skraute, være sygelig. Mb. fra Staby.

3. skrejle, no. *skrijl el. skrejl æn*

ft. *-ør* (Vens.); sødtalende person, se l. skrede 5.

skrejler, no. *skræjler æn* (vestj.); en, som bevæger sig overmåde langsomt.

skrojt, no. se skred.

skrek, uo. se skrikke.

skrol, no. se skræl.

skreille, uo. se skrille, skrælle.

skrems, to. *skrema* (Andst); *skr- øvær fdr*, skrås, se skå.

skrerrer, no. se skrædder.

skret, no. to. uo. se l. skred, skridt, skridte.

skrethövl, no. se skredhövl.

skrotsko, no. se skridtsko.

-skreven, tf. se selv-.

skri, no. uo. se skride.

skribent, no. *skrebænt æn* (D., vestj.); *skrebæntær* eller *skrebæntæ* i (Vens.); en person, som skriver smukt eller skriver godt for sig; *de ær i skrebæntær ham dær* (Vens.); jfr. lat. scribens tf. af scribere, skrive.

skriblen, no. se doktorskrift.

1. skride, uo.

skrij -ør skrej skrejan (D., Andst, vestj., Vejr., Hvejsel, Mors, Thy, Agersk., vestslesv.); tf. *skrejan* (Sall.);

skrej, *skrejer el. skricær*, *skre skreæ*, æ *skreæn* (Vens.);

skrij -ør skrej skrejan (Lald, Helt., Års h., Hads, Stavr. h.); æ *skrejan*, *hår skreje* (S. Sams);

skre skridær skrej skrejan (S. Hald h.);

skre skri skrej skrejan (Elsted);

skrej skrej skre skrejan (Rugen s.);

skrij skreje skrei skrejan (Søvind s., Vor h., Tåning);

skri -ør skrej -æn (Bradr.).

1) gå jævnt fremad, gå: *ææægæææ, skri om te æ skyæ* (vestj.); værsgod, gå om til bordet; „*høj skôte bdræ æp i træje*

ææ æ klæq mæj d skre æ liq fj i ææn“, Grb. 137. 14, gik så lige ind i uden; „*æn æ kum liq fd Cynodältheodlærn, skre æ fresk te*“, Grb. 168. 12; „*æn kum skreji ææ læn som æn læææææ*“, Grb. 136. 16,

kun gående; de måtte helst se at være det bedste ved dem de kunde, så skred

personerne vel igen, Kr. V. 239. VII. 319:

„*så skrej æ i æn bod te land*“, Blich.

Bindst., så gik jeg i æn båd til land;

fig.: *æn ær ææ æææ, ææn skræp fdr*

(vestslesv.), 3: ej den han går for. —

2) lide, gå mod enden, om tid, arbejde

(se 5 lide); *no skrifer et gdt frd æ hdn* (D.); *de skrifer stol* (Sall.), går langsomt; *æ tij skrifer* (vestj.); *de skrifer gdt me* *æ arbed* (landk.); *æ for skrøj fð eds i* *and* (Agersk.), foderet gik med. — 3) glide, gå løs, falde ud af sin stilling; *æ juwer skrejer* (Andst); *no skrøj æ löræstak*, *æ förer skrjer* (Agersk.); om fødevarer: glide ned, *de skrjer som sør mjælk* (Hadersl.); *høj wil fð te fekon*, om *ene nor d pæn*, *høj ha fðt fð kunt*, *skul wæ skæ d lomen*, Grb. 19. 45, gledet ud af lommen; herhen kan føres: Hr. Lave hans hest på knæerne skred; Hr. Jon hans sadelgjord i stykker skred; Hr. Lave hans hoved ad heden skred, Kr. I. 175. 11. 12. 13. — 4) glide på is; *skri d æ is* (vestslev.); *wi wæ wæd d skri po is* (Lild s.); *skrij o æ is* (Andst); *po is* (Eist.), *skri is* (Sov.), mulig gl. dativ. form: trækkes undertiden sammen til et nyt uo. *skris*, der så bøjes -s -t. — 5) en del ejendommelige udtryk: *æ rðie skrjer* (vestj., Mors, Thy, Sønderj.), akset skrider ud af svebbladet, om korn (alm.); *ja, ja, han ær et døð han skrjer te!* (vestj.), han er ikke den, han giver sig ud for; imidlertid var Jakobs gård også skreden og han bliver så fattig, at han skal til at gå om og tigge, Kr. V. 352. 30; *o: gården var sal til; skulde du blive budt ti tusend daler for den, så må du lade den skride*, Kr. V. 5, *o: afhænde den*; — *skr- af: a hād et trøpæd, te han sku ha skrjæn a w så hasts* (vestj.), være død; *no skrjer vi æ w* (vestj.), nu går vi; — *skr- ned: om mad og drikke: no skrjer et nijer* (vestj.); — *skr- om: skri om o æ is*, *æ gul* (D.), falde omkuld; *æn ka lert skri ikd i idd* (Agger); — *skr-over: de skrjer õwær fð wds ior* (Malt), det bliver ikke gjort, tiden går hen uden at det sker; jfr. Aasen skrida; isl. skrida.

2. skride, no. i tlm.: *de hær hær-kæn lij hær skrj* (Andst), *o: det far ingen ende*.

skridenskyld, no. i tlm.: *de ær et ant en liq te skridenskyld* (vestj.), det er lige knappest til målet; *a sku et bæstel mijer en liq æ skr-*, jeg skal ikke be-
 stille mere end lige det aller knappest nødvendige.

skridested, no. *skrijstærj æn* (D.); glidebane.

-skridning, no. se ud-.

1. skridt, to. *skret* el. *skræt* (Vens.); *skret* (Tåning; Sov. s.); *skreto* (Bradr.); *glat; wæj æ sd skræt* (Vens.); *æ wæj æ sd skræt, æn ka sd læt fð ikd* (Agger); *it skreto gden* (Bradr.), et slibrigt fere; se f. skred.

2. skridt, no. *skret æn* = flt. (vestj., Tåning); *skræt et* (Søvnid s.). — 1) = rgsm.; alm. bruges: trin; jfr. stamp; hundes. — 2) ghidetur: *dær fæk æ æn gowæ skret* (vestj.).

skridto, no. uo. *skræt -o -et -et* (Eist.); *æ skretat wi* (Silkeb.), jeg gik rask.

skridthøv, no. *skrethöwæl æn* (Kalsl.); en slesk person.

skridtsko, no. *skretsko æn* = flt. (Agersk.); skøjte; jfr. htsk schuttschuh; se tridsko, skejte.

30 **skrift**, no. *skröwt æn* (D., vestjysk, Sønderj., Angel); *skröwt* (Agger); *skröwt de best. -o* (Vens.); = rgsm.; best. *skridtæn* (Vens.), bibelen glds; *de gor õwær æ skröwt flt.* (Fano), *o: går udenfor regelen*; se skrive no.; særegen isl. skrift „höfðaletr“, se Wh. Vlk. IX. 181; en hemmelig skr- på en sten, Gr. Gl. d. M. I. 60. 71. 75, Krist. IV. 19. 27, Sagn III. 435. 33-35, 452. 06; kan kun ses kl. 4 s. 464. 07; på grydelæg, Kr. Sagn III 457. 52; skr-, som bringer bud fra døde, på blade, som gror op af jord, Sgr. XI. 75, Kr. IV. 268. 387, Almuel. II. 107. 259, Sagn II. 314. 204; på lilieblad, se Nordl. Sagor 88, Wigstr. FS. 81. 62, P. Volksk. I. 18. 14, Ndl. Volksk. VII. 206, XIII. 26; lignende motiver, Haukenæs II. 113; på et bræt; Urquell I. 51; på bladet af en nellike; Wolf N. S. 381 på en mynt; Mélus. III. 490 på ørerne af en slaggetmus (Bretagne); i ævent. på et æg, Busk Rome 146, Cloust. Fict. I. 93; gåde: „sæden er sort, jorden er hvid; den, som sår, han tænker“, Sgr. IX. 14. 37. 171. 501; jfr. Landstad s. 808. 14, Simrock, Rathselb. s. 76, Rochholz, Kinderl. 266. 523, Zangerle, Sitten 279. 99, Schleich, Litt. M. s. 206, Mélus. I. 200 (S. Slawisk), Rolland, Devin. 105. 250 (Fransk, Sicil.), Wh. Vlk. XIV. 98 (nygr.), Z. f. M. III. 14; jfr. Aasen, skrift, isl. skript huk., htsk skrift; se skrive uo., *bogstav; af-, doktor-, efter-, fejl-, for-, grav-, hånd-, ind-, klage-, om-, op-, prokurator-, prøve-, skole-, ud-, under-.

skrifte, un.

—er -o -a (Vens.);

fl. lf. -ad (Agger);

-o skrået skrået (Elsted);

—er -et (D., vestj.);

—er skrået skrået (Agerskov, 4).

1. om præstens tale ved skrifte-
te; *høj stor d skrået i briges-*
te), korsdøren; præsten skrifte
olen, Kr. VI. 249; den døde og
de bliver skriftede, Grb. 201. 37.
skrifte rugen", (Djursland), skete
en bjælke blev lagt på to bukke
te laden; indenfor bjælken stod
holdt kærven over bjælken med
lad; foran bjælken stod to mand,
en slagvol og gav et rask slag
te; således forskaffede man sig

— 3) en leg. A. sidder til-
en stol, med munden fuld af
salmebog for ansigtet, med
udad; den som skal skrifte op-
at læse i bogen, og over-
med vand af A. så snart han
egnydt; — dom i panteleg, den
går udenfor og banker på
"hvem banker?" — B.: "en
ler"; — A.: "hvorfra?" — B.:
der"; — A.: "hvad vil han?"
skrifte"; — A.: "for hvem?"
for N. N.", nævnte person må
3; jfr. hælte I. 153 b, Arwidson
3; se Krist. Börnerim 197. 47;
219. 31, Weinb. Volksh. IV. 199.
V. 106, VIII. 96, Urquell VI. 179,
V. 28, Trad. pop. VII. 231;
11", Krist. Börner. 242. 36; jfr.

skrifte, no. *skrået* (D., Malt);

—en (Vens.); skriftemål (s. d.);

skrået (Agersk.); *a kam tulo ndk*

skrået (Vens.); også flg.: *a*

hæne skrået (Lindk.), o: en svær

else; "i mørkent bløde Nijls kalc

inddi hæskub, hæ mat høj sto

Grb. 69. 79; i visen:

i låne mig et par gamle sko,

da jeg til skrifte monne gå?

79. 770; se bgt; fortalte kvinder

at have stået åbent el. offentligt

te Krist. IV. 214, IX. 336. 125,

7. 8. 21, KT. 131; den skyldige

ved siden af kirkedøren med

tilhyllet hoved, og hver, som kom forbi
hende, kunde spytte på hende, J. K.
89. 162, Sgr. IX. 209. 637; jfr. Kr. Alm. II.
72. 182. 83. Schütze „bout" I. 133; med
en halinkrans på hovedet, Busch Volksh.
278; jfr. GML. I. 76; skæmtehist om
skrifte, se Sgr. IX. 86. 258, XI. 117. 236;
"a tō de, a hør; a frøjer (sparer) dpa de,
a hør encl" ad pigon, da skul sto dden
skrået d kam ma a lyes færlig fdr
(Vens.); hekse går til skr- hos djævelen
på kirkens festdage, Soldan I. 291; den
som er i pagt med djævel, må ej gå til
skr-, Bondes. Hist. 96.

skrifteflynder, no. for få år tilbage
var det skik, at de beboere (af Råbjerg
sogn), som drev fiskeri, hver gav præsten
et „knp", omtr. 8 $\frac{1}{2}$ tørrer flyndere årlig,
for at han skulde holde skriftemål om
søndagen, og fik præsten ikke disse „skrifte-
målsflyndere", mente beboerne, at han
var berettiget til at „skrifte" om lør-
dagen, og havde de således måttet gøre
to rejser i anledning af altergangen; jfr.
J. Saml. III. 92, Fiedl. & Fedd. I. 36: 10,
20, 30 flyndere af hver der går til skrifte.

skriftekammer, no. *skråetkammer* en
(Fano): præstens værelse i kirken.

skriftemål, no. *skråetmål* d best. -t
(Vens.); = rgsn.; historie om sk-, se
Kr. KT. 120 flg.; i visen:

Og præsten han kom ind og stedes for
hans seng:

„gør skriftemål, gør skriftemål, din tid
blir ikke lang!"

Gr. Gl. d. M. III. 130. 3;

6. „O herre, giv mig skriftemål så hård,
jeg haver syndet mod himmel og jord!"

7. „Jeg skal give dig skriftemål så hård,
at du skal faste i syv år!"

Sgr. VII. 82;

11. Imens vi er kommen så langt fra land,
at vi ingen præst kan få,
så fald du ned for højen mast
og gøre dit skriftemål!

Krist. I. 17. 11. 323. 8; jfr. DGF. nr. 376,
VI. 397; se 2. lod, II. 442. 9, mast; skæmte-
vise om skriftemål for degn, præst, provst,
rakker, Kr. II. 334. 95, Sgr. VI. 129. 740;
hønenes skr-, Kr. I. 356; se skrifte no.

skriftemålsbøn, no.

„flyt no hjem, da arma høn,
te do for gør di skråetmolsbøn";
jfr. Kr. SkV. s. 74. 13.

skriflers, no. *skrifles* (vestsl., D.); *skrifhus* (Spand.); *skrifles* (Lb.); *skrifles* el. *skrifhus* (Vejr.); *skrifles* el. *skrifhus* (Fr.); *skrifles* (Elbo h.); forstuen til kirken; skæmlehust, om en, der koger kål i skrifleret, Kr. IX. 255. 95; jfr. karnhus, kakkels, vålsuhus

skriftetale, no. *skriftetale* (Agger); fig. ittesættelse; „høj kalor dem samlet får d' her djæt faksør d' så dæ får d' høl skriftetale te dem vil“, Grb. 27. 52.

skrift-ret, to. *skriftret* (vestsl.); nøjagtig efter skriften.

skrig, no. *skreg* æn = fl. (D., vestj., vestslev.); *skrag* (Lb., Hmr. h.); itk. best. *skragt* (Støvr.); *skrag* et = fl. (Sov. s.); *skrig* ð best. -o fl. *skrig* (Vens.; Sall.); *skrag* ð best. *skreg* fl. *skreg*, best. *skragen* (S. Sams); = rgsm.; for „skrag“ på børn indgives: „Låshy drober“ 7 el. 9 el. 11, se Kr. VI. 383. 284; jfr. „torrgråt“, Wigstr. FS. 404. 13; „kaste skrig på“, Kr. Sagn VII. 459. 76. Wh. Vlk. XIII. 384; skrig hørt, varsel om død el. ulykke, se Kr. Sagn II. 395. 37-39, 424. 38, 571. 54; fugle fornærmes, om deres skr- efterabes, Kr. Alm.² I. 141. 8. 9; jfr. råb, skral; se gjen-, op-.

skrige, uo.

skrig *skrig* *skreg* *skragen* (D., Andst, vestj., Hvejsel, Agersk., vestslev.);

skrig -ør *skrag* *skragen* (Agger);

skrig -ør *skreg* *skragen* (Sall., Havbro s.);

skrijf -ør *skreg* *skragen* (Lald s.);

skrijf *skrig* *skreg* *skragen* (Vens., S. Sams); if. *skråge* (N. Sams); if. *skragen* (Støvr. h.);

skrig *skrige* *skrag* *skragen* (Elst s.);

skrig, *skrige* el. *skrage*, *skreg* *skragen* (Savind s.); if. *skragen* (Regen, Tåning);

skrik *skrika* *skreak* *skreten* (Angel, Bradr., Valsb., Åbenrå, Sønder);

skrik *skrik* *skrik* *skreten* (Fjorde, pl. *skreen*, *skrek* -øn);

— rgsm.; *han skreg som han hdd æn knye i æ hale* (vestj.); *i hush æn væde Klues*, så *skrige* *han* (Tåning), hvordan man vender Kl. så skriger han, om tung- stødige msker; *i mange egne = græde* (Rimso, Djursl., Medemalsv.); *æ hons skrig* *æmo'r sæle vær* (Agersk.); *ð skrigi* (Vens.) skrigen; se Aasen skrikja; mut.

schrien eller *schrigen*, Sch. Låbb; *huj*, *sju*-, *torden*-.

skriget, to. *skrige* (Savind s.); slem til at skrige; se grædig.

skrighals, no. *skrighals* æn (D., alm.); *skrighals* i (Vens.); = rgsm

skrikke, uo. *skrek* -ør -et (N. Slesv.); flytte f. eks. lampen højere eller lavere, som det er bekvemt for arbejdet; *skrek æ lamp* *op* eller *nijer*; *skrek æ tøj*, flytte tilside; jfr. Aasen skrika, rokke; Rietz s. 598 a skrikka; afis. skricke, Outz. skride; skrinke.

skril, no. *gi mæ æn skrel*! (Lem); til barn: giv mig et kærtegn.

skrilo, no. uo. se skrejle.

skrille, uo. *skrel* -ør -al *skrelot* (D., vestj.); if. *skrelor* (Vejr.); kæle for, kærtegne; *skrel får æn bæn*, *ka do skrel få di muuor*? (vestj.); indsmigre sig hos; *han skrelot så læng får æ muuor*, *te han fæk æ datter* (vestj.); hun skrillede for barnet og gjorde ud af det, Kr. VII. 346; *skrel sæ in æ jæn* (vestj.), indynde sig; jfr. skrejle; fire, prille.

skrillerblæse, uo. *de skrillerblæse* (Elbo h.); småblæser.

skrimmel *skrammel*, no. *skremel* *skramel* (vestj., Agger); — skrammel.

skrimp, no. *skrymp* (Ang.); at lide skr-, sult, nød.

skrin, no. *skrin* el. *skrin* ð best. *skrijnt*, fl. *skrijn* (Vens.); *skrin* et -o (Savind s.); *skrin æn* = fl. (D., vestj.; Mors måske også *skrin*; Agger); *skrin* et = fl. (Valsb.); *skrin* et = fl. (Fjorde). — 1) lille kiste, kasse; lille kiste til at gemme klæder i; pengeskrin fuldt af sten, Thiele I. 108; kongen sender frillesøn et skrin, som han skal åbne efter konfirmation, Kr. Årv. 244; et af tre skr- skal vælges, Kr. Anh. 118. 312, se skål; barn sættes ud på hav i skrin, Kr. II. 164. 7, alm. eventyrtræk, se Rafn N. F. III. 161, Arnas II. 320. 360, Wigstr II. 41, Sager 49, Simr XII 89, Curtin Myths 92. 176. 268; Veckenst Volksk I. 357, Magyar T. 337, Graf Mat I. 283, Schum. Murch. 249, Amer. Folkl. VII 70; læbr. Gerv. 151. Cloust. Fict. II. 458; sgu fortællingen om Perseus, se Perseus I. 1, Cosquin I. 77, se tønde; jærnbjælet m. skat, Kr. Sagn I. 366. 01, se kobberkjedel. — 2) ðm.; *hð æn skrin* *epo* (Mors), være svinglende

huld; jfr. mnt. *schrim*, Sch. Lübb., lat. *scrimum*; se 2. kiste; blæk-, guld-, kniple-, mad-, *mark-, nat-, penge-, pinde-, skud-, st., tommer-, vogn-.

1. **skringlo**, *uo. skreþel skreþlor skreþel* (D., vestj., Bradr., Agersk.); fl. *tf. skreþlot* (Vejr). — 1) klrre, klingre, om metal, *as: skreþel mæ æ pæn, æ pæn skreþlor* (Vejr); *de hæ skreþel fær æ bæn mæ æ þel fær o fo æn le o tij* (vestj.); *vi ær ætæn opret sæþ fær æræn dynær d æræ — tremel-i-halm —, d æntusen ddær flæstæn, — skreþel-i-puæ*, prælede stød-berkongen med (Branderup); *skreþel d'p* (D.), ved skorstensspillet: tage de ind- tomme penge i sammenlagte hænder, ryste dem, kaste dem op; de som vender kronen op ad, *„di ær dær“*, tilhører den, som skringler op, de andre, *„di ær dær æt“*, går til den næste; jfr. nfris. *skringle*, 20 Outzen, Aasen *skrangla*. — 2) *go o skreþel æ bijn* (Malt. Bj.), gå usikkert, slå be- ne mod hinanden.

2. **skringlo**, *uo. skreþel æn* (D., vestj.); udfroret af gæs, deri fyldes ærter, når det er tørt; det bukkes rundt sammen og bruges til vindsej (Vejr); en lille blib- bøsse med småsten el. hagl i, befæstet på et skaft, legetøj (D.).

skringlebøsse, *no. skreþelbæg æn* 20 (Vadsb.); rangle.

skringlekulle, *no. skreþelkøl æn* (Lald s.); rangle.

skrink, *no. skreþk* (vestj., Vejr, Thy, Mors). — 1) et klunk, som af metal med metal el. sten (vestj.); *de gu æn skreþk æ æ hæstæ skow*; det var en gang, at næstens den ene fod gav sådan et skrink, Kr. IV. 22. 30, VI. 26; jfr. *skringle*. — 2) et knæk, stød, el. følelsen af et knæk i et lem, forvridding; *de gu æn skreþk i min jæn skæþk* (Lald s.); *de gu æn skr- i mi jæn fuð* (Thy), når den ved et fejltrin forvrides; *fo æn skreþk* (Vejr), en forvridding; *han trøj sæþl æ sæk æn skreþk i hans jæn knæ* (Sall.); æn skr- i mi læn, *ðæst* (vestj.), et hold, blod- skud; se *skrins*; lær. — 3) æn *skreþk æ ækð* (Holmsl kl.); se *størrende*.

skrinko, *uo. skreþk ær æð* (Mors; 24 Vejr); gå af led; *fo æ ærm skreþkæð* (Mors), få sin arm af led; fig. *de skreþkæ æ dæfær* (Vens.), det glipper; se *skrikke*.

skrinkel, *no. stik*, tynd stængel,

hvoraf bladene er afslagne, Mb. (Sonderj.); eller Outzen, = skrauke; se *kål*.

skrinkelben, *no. to. skreþkelbæn* (D.); *skreþkelbæn* (Malt, Ribe, Andst). — 1) stankelben (Andst); navn til storken, se 2. pulle (Malt). — 2) om langbenede og tyndbenede mske; hæsord om skræd- derne; se *skrædder*.

skrinkelbenet, *to. skreþkelbæn* (Ribe); med lange og tynde ben.

skrinket, *to. skreþkæ* (Lh.); i udtr.: *skr- i æ bøger*, åhen mellem forbenene, om kreaturer.

skrinkle, *uo. skreþkal* (Thy); gå usikkert = *skringle* 2.

skrina, *no. skrens æn* (Agger); vrid, knæk: *de gu æn skrens i mi læþ, æ hæ folæret mæ*; jfr. *skrink*.

skrint, *no. uo. se skrant, skrente*. **skrip**, *no. skrip æn æ* (Sams, Sø- vind, Elst.); en skure; *skær æn skrip i æn kæp* (Sovind s.), mærkerne i karvestok- ken, se Kr. Sagu III. 304. 02; se *dækken*.

skripenskal, *no. skripenskal æt -skale* (Sov. s.); fl. *-akål* (Andst); *skripiskal* (Elsted); muslingeskal, skal af *cardium edule* på gr. af skurerne.

1. **skrive**, *uo.*

skryþ ær skröþ æn (D., vestj., Agersk., vestslesv.); fl. *skrowæn el. skröwæn* (Thy); fl. *tf. skröþ skröwæn* (Sall.); *skryþ ær skröw skröwæn* (Andst); *skryþ ær skröþ skröwæn* (Lald s.); fl. *hær skröwæ, æ skröwæn* (S. Sams); fl. *skröwæn* (Hell., Års); *skryþ skrywær skröw skröwæ* (Vens.); *skryþ skrywæ skröw skröwæn* (Sov. s., Tåning, Røgen, Elst., S. Hald, Horn, Stovr.);

skry æ skræw skræwæn (Åbenrå); *skryþ ær skröw skröwæn* (Ang. Bradr.); *skry ær skröw skröwæn* (Fjorde); — = rgsu.; *a hæ skröwæ syu bröw ida*; *bröw æ skröwæn dæ sæt* (Vens.), den sjette; *skryw æw, ætær, fæd, fræ*; *skryw fælk imæl* (D.), skrive købekontrakt eller overenskomst for folk; *skryw om, op, o* (pa); *skryw samæl* (D.), di blæw skröwæ samæl ida (Vens.), om præsten: indskrive brudefolk til lysnag; *skryw samæl* (D.), fore korrespondance, også nok: di hær skröwæn imæl hæræ ætær (vestj.); *skryw æ dæfær hæræ ddær te* (D.), tilskrive ved arv, som medgift; *skryw æð*; nu

skriver jeg din gjæld ud, Kr. IV. 329, o: udslette; *skryu oðer* (D.), *skryu djer* (Vens.), alt — rgsm.; i forsk. talemåder: *do ka skryu et i æ skæsten mæ krið o bæld mæ skið* (vestj.); *no ka do æjsem ggn skryu hjem!* (vestj.), hånlgt, o: gå hjem og lægge dig, holde mund; *han skryuer dlo* (D.), o: vi får aldrig brev fra ham; *de ska vi ha skröwen!* kan siges, når noget særlig mærkeligt indtræffer, også kan høres: *ida æ ska vi ha skröwen æn rø stryg i æ almene k* (vestj.); jfr. Møllus. I. 454; *næ stuk bæ te mæ d icil lut høl, så skröw æ ham te* (Vens.), når studenten bad til med at (prøvede på at) ville løfte halen, så skrev jeg ham til, o: gav den nogle rap, der blev kendte i dens skind; *ve do te dæh tij skryu oðer?* (vestj.), o: kvittero for din del af livet, o: dø; i Årh.s begyndelse 20 kunde kun to mænd i Torning skrive, Krist. Alm. VI. 29. 69; hvorfor man bør kunne skr., Tr. pop. VIII. 29; kone skal daglig opskrive sit arbejde, Kr. SkS. 119; man må vogte sig for på is el. sne at skrive med stav, Arnas II. 548; skrivende genfærd, Krist. Sagn V. 148 nr. 32; *skrytv fast*, Mhøff 199. — 2) *o blyu skröwen fo nøj* (Agger, alm.), tage på kredit = *o læ sæ skryu*; *skryu mæ krið o bæld mæ skjð* (Agger), alm. om den dårlige betaler. — 3) *der blöw skröwen æ Kræn Wdæwens i dð* (Agger, alm.), der blev gjort udlæg af retten. — 4) skrive besværgelser el. bruge skrift til trolddom, især i udtr. „skrive for“; *skryu får æ æjæh* (Agersk.), stille blodpis ved skrivning; *skr- får æ kol* (Andst), skrive koldfeber bort, jfr. Kr. VI. 355. 20, JK. 374. 1173; „den kloge“ måtte „skrive for“ tænderne visse kabbalistiske tegn på et trekantet stykke papir og derefter brænde det, J. Saml. IV. 243, J. K. 108; for „edder-vold“, Kr. Ahnueliv I. 62. 213; skrive den syges navn på bagsiden af allertavlen en torsdag nat, J. K. 380. 1196; skrive med sit blod sit navn under en akkord med djævelen, se f. eks. Sgr. VIII. 98, Kr. Sagn VII. 152 186, Södan I. 170; jfr. mnt. schreven, af lat. scribere; for-, ind-

3. skrive, no. i tlm.: *de ær dæw æ skryg* (D., Andst), det er over, hvad det er; *han hæ fæn dæw æ skryu*, o: han er fuld; jfr. mnt. schreve, Sch. Lübb.

„eine mit kreide gezogene linie, strich; dann überhaupt vorgeschriebene richt-schnur, die angeht, wie weit man gehen darf... daher: boven od. over den schreve, über das vorgeschriebene maass hinaus“, jfr. Illustr. Tidende 1887 nr. 4.

skrivebog, no. *skryuþog æn* (S. Sams. D., vestj., alm.); *skryuþog æn* (Lild s.); *skryuþog æn* (Vens.); = rgsm.

skrivebord, no. *skryuþuþær æn* (D.); = rgsm.

skrivefjer, no. *skryuþfjær æn* (Vens.); pennestjær.

skrivelse, no. *skryuþels æn -ær* (D., vestj.); — rgsm.

skrivemester, no. hjælpelærer i købstæderne i Sønderj., se Kok und. mester.

skrivemåde, no. *skryuþmåde æn* (D., vestj.); = rgsm.

-skreven, no. se mellem-

skrivende, lf. i tlm.: *de æ hq æ skryuþh skat* (Andst), o: just så meget som det skal være.

skrivepapir, no. *skryuþapapir de* (Vens.); = rgsm.

skriver, no. *skryu æn -rø* (Sov. s.); *skryuþær* i best. -i fl. -ær (Vens.); = rgsm.; i visen: Hans skriver han tjener i kongens gård, Kr. II. 214; en person i kortspillet „svinepøsker“ (s. d.); se by-, kjøkken-, stok-, tallio-

skriveras, no. *skryuþær's de* (Vens.); skriveri.

skriverdreng, no. *skryuþdræg i* (Vens.); = rgsm.

skriveri, no. *skryuþær i best. -o* (Vens.); *skryuþær i de* (vestj.); = rgsm.

skriverkærl, no. — rgsm.; i et event., Sgr. VII. 184.

skriveresøke, no. *skryuþærask i best. -i* (Vens.); søske, hvori glæds folk har pen og blæk.

skrivesand, no. sand til at strø på skrift; bures til torvs i skindbukser, Kr. Alm.² V. 6 6.

skrivetøj, no. *skryuþtøio no best. -tøio* (Vens.); alt hvad der hører til, når man skal skrive.

skrivfejl, no. *skryuþfæjl æn* = fl. (D.); = rgsm.

skrivpapir, no. *skryuþapapir de* (D.); — rgsm.

skro, no. to. uo se skrå.

skroble, uo. *de sers d skröels* (Lisb).

Terp), det sidder og smører el. lign., kan siges, når slim ruller i halsen.

skroddel, to. *skroddel* el. *skrodel* (vestj.); er den, hvis åndedræt er rullende.

skrodle, uo. *skrodle* *skrodder* *skroddes* el. *skrodel* (vestj.); rulle, som når der er slim i halsen; *de skrodder i ø hals*.

1. **skroffel**, to. *skroffel* (Vejr., Lb.); ujævn på overfladen, som is f. eks.

2. **skroffel**, no. *skroffel* *æn* (Lb.); en stiel kari, skældso.

skrofleret, to. *skroflera* (D., Lild s.); = 1. skroffel; *skroflera ijs*; *I skul fo nøj dnt glar i jer ænger, de æ ad skroflera, de dær ær* (Lild s.); også knopperet, om tøj.

skrofånd, no. se skrogand.

1. **skrog**, no. *skrog* best. *skrågen* (Lild s.); ilk best *skroga* (Vens.). — 1) skroget af et skib; bebrad af fugle: høne, and, gæs; „af skroget (kragens) der gjorde jeg kongen et skib“, Kr. StV s. 42.1. — 2) *skrog æn* = fl., linstade uden bier, men med diværkel i (Andst); jfr. skrat. — 3) *et søls skrog* (Søviid s.); *det ydt søls skrog* (Vens.); *det de ær æn skrog* (Lb.), en usel, måger stakkel, om mennesker og dyr (væsn alm.) — 4) *skrog de best skråga* (Torslev s., Vens.), brusk, se knus; jfr. Aasen, skrov, egentlig noget tomt og åbent; isl. skrokkur bak, skrog, nfrs. skrog. Outz. „ein armsælges gerippe“; se op.

2. **skrog**, no. *skrov* best. *skråvød* (Lild s.); tør skorpe på sæt.

skrogand, no. *skrofdæ æn* (Lb.); den alm. gråand, stokanden; Sgr. III 156. s. 70 kaldes den *skrågæn*.

skroge, no. *skroggi æn* -ør (Vejr.); udannehgt, formløst insekt el. dyr, jfr. 1. skrog; en kakun (Lemvig).

skrogehøne, no. *skrogghøn æn* (Lemvig); kakunsk høne; *skrogghuk*, hannen; *skrogghøn*, kvillingen.

skrogis, no. *skrodis de* (D., Sø. s.); ilk. (Vens.); *skrodis de* (Agersk., Bradr.); brød s., som vandet er løbet fra; jfr. skrov-is, Aasen, isl. skrof; se spys.

skrogmåltid, no. et måltid, som kan fyde i livet; *hæd od æn gæ skrogmålti* (Lild s.).

skrol, no. uo. se skråle.

skrol, to. *skrol* (Vens., vestj.); hidsig, ustyrig; *skrol i hædt* (Vens.), haiv for-

rykt, også Vejr; *hæn ær nør ær ær o blyse skrol* (Agersk.), gå fra samlingen; *æn skrol iði*; *æ for æ skrol* (Lemv.), ustyrige; jfr. Aasen skroll, no. tank game, btsk skroll el. skroll tune mint somul Sch. Lubbe., også pl. Schutze.

skrold, no. se skrolle.

1. **skrolle**, uo. *skrol* el. *skrol* -ør -e *skrolle* (Vens.). — 1) tone højt i luften; vise sig større end det er; larme i øjrene ved skrigende farver; *de ær et sø møj som de skrolle to* (vestj.); *de skrolle iør hæm* (Vens.); jfr. Aasen, skroll bak, pukkel, top. — 2) føre sig galt op, ikke være ved fuld samling (vestj.); *Mb; hæn læter hgr o skrolle hæm dæ* (vestj.), gør sig gal, fører megen og ængst tale, mest om kvinder; gøre megen støj, lege støjende, om børn; *de æ fæls, som de læter o skrolle* (vestj.); *æ hær hæm hæn o skrolle* (Larmet), *æ trouv et ei for æn dptromper* (se optromper) *æ hær de hæ gæg* (vestj.), se skrol, skruide.

2. **skrolle**, no. *skrol æn* -ør (D., vestj., Søviid); *skrol æn* -ør (Agersk.).

1) et langt dokument, skrevet eller trykt, spottende; *hæn læt æn grøg lög skrol dp* (Malt); *di hæ fæt æn skrol skråæn somul* (vestj.); jfr. Aasen skrolla. — 2) *fo ndæst o æ skrol* (Lindk.), få noget på rygstykkerne; *hæn æk hæ ndæst o æ skrol* (Lb.); se skrolde.

3. **skrolle**, no. i udtr.; *hæ skrolle* (Agersk.), have ture, hvor man næsten er fra forstanden; *hæn fær skrolle* (Bradr.), er lunefuld i stød, hidsig og galhovedet; se skrol.

skrolledagger, no. *skrolldægg æn* (vestj.); et barn, som gør megen støj.

skrolpandet, to. *skrolpæne* (Vens.); skrohovedet, fra sans og samling.

skrolak, to. *skrolak* (vestsl., Bradr.); småtset; hidsig og galhovedet.

skromp, no. se skrømt.

skronne, uo.

skroni -ør -st (vestj.);

skrona -r -t (D., Andst.). —

1) ønske, om besten (vestj., D.).

2) le hæstet, om mennesker (Andst, Ager-skov); jfr. skranne.

skronnegjed, no. *skronnegjed æn* -gjed (Andst, Tyrst, Vråd); — 1) en meget leende pige. — 2) den dobbelte bekkasin, se Sgr. II. 95. 2, VII. 59. 25) skronnehots.

skronnehors, no. *skronhds*, nok også *skronhds æn -ør* (vestj.); *skronhds æn -r* (Agersk.); den dobbelte bek-kasin, *scelopax gallinago*; den lokker heste i bløde, Krist. Alm.² I. 92. 65; jfr. skrummeleg; hjetlen piber ynkelig: „hulle-da, mi bien!“ skronnehorsen svarer, grov i mælet: „æ dær dowl i di bien mo?“ Kr. VI. 209. 373; mens der arbejdes med tørv, siger den til pigerne: „kjør tet!“ st. nr. 374; jfr. Hazelus VI. 29; oprinde-lig en hest, Runa III. 15; første gang man hører den, kan man gøre et ønske, som opfyldes. Sgr. I. 110. 2 flg.; i en stedtemse: *Røjsby skronhds*, Krist. IX. 131. 347 (vestsl.); se pebermø, -svend; jfr. Strackerjan II. 104. 98; horsegumme, horsegjøg, hummegjøg, gumme-gø, nod-dreggøg, skrummeleg.

skronnehog, no. *skronihpg æn* (Sil-keborg); — skronnehors; jfr. Krist. IX. 221. 59.

skronnekage, no. *skronkag æn -kager* (vestsl.); skrabekager til børnene, når der bages.

skronnesyng, no. syng skingrende: „å skronnisøng ætte wo dejen“, Yuelb. 3.

skronni, no. *skron æn -ør* (vestj., Sall.); også *skrdn* (Thy). — 1) stærk bagt, tyk pandekage med flæsk (Sall., 30 Thy), skæmtehøst, Gr. Gl. d. M. II. 128, Kr. Molboh. 8. 21, 98. 14, se melskronni; bonden æder en kokasse i den tro, at det er en skr-, jfr. Kr. Alm. VI. 218. 514; se pussel — 2) *skron* el. *skronkag* (vestsl.), skrabekage (s. d.).

skront, no. *skront æn* (vestj.); et lille læs af hø el. korn.

skrons, to. se skråns.

skrorrel, to. no. se skroddel.

skros, no. se skrås.

skrotte, no. *skrot -ør -et* (vestsl.); *skrdt -ør -et -et* (Lshj. Terp); om den lyd, som grødgryden giver, når den koger; *de skrdte* (Lshj. Terp); *æ grød skrdte* (Thy), så siger det ene gryd til det andet: *go tænj, go tænj!* „skrdt, skrdt, koger æ!“ siger gryde.

skrov, no. se skrup.

skru, no. se l. skrive.

1) **skru**, no. *skru æn* (N. Sams). — 1) på sladden: det bagerste sæde, der går et stykke ud udenfor selve sladden. — 2) *skru [æn]* (Holl. h.), hvælving over ovnsmundten, jfr. skruer 2; ordet har

mulig været brugt i sammensætningen dørskru, Mb.

2) **skru**, to. *skruu* (Mors); *skruu* i æ *huu*, forvildet i hovedet; tf. af at skruer?

1) **skrubbe**, no. *skrop æn -ør* (Vestj.); *skrop æn -ør* (Agger); *skrop æn best. -æn* (Vens.). — 1) en art flynder, platessa fesus. — 2) *æn skrop* (Agger): *skropi* el. *skropis* (vestj.); *skrop æn best. -æn* fl. -ør (Vens.), et grovt kvindfolk; tykt kvindfolk; *de ær æn fåle skropi* (vestj., bgeså Vens.); se skrumpe, skruse; jfr. Læsebo. — 3) *skrop*, en pons, der er en blanding af vin, rom, sukker og vand (Agger), mulig vestj., kaldes også *skrop-pons* (sts.).

2) **skrubbe**, no. *skrop æn -ør* (Malt); *skropær* i -ør (Vens., Elst.). — 1) = rgsn; amerikansk skrubbekost (Malt; vstn. alm.); se gulv-, kar-.

3) **skrubbe**, no.

skrup -ør -ør -ør (Vens.);

skrdp -ør -et (Søvind s., Elsted);

skrop -ør -et (D., vestj., Sall.); fl. tf. -ød (Mors, Thy, Agger);

skruap skrupær skrupet (Agersk.);

skroap skropær skropet (Bradr.). —

1) rense ved skrubbe (alm.). — 2) skrubbe sig, v: skynde sig; *skrop dæ no!* (Agger); „piqen skrops æ æj å hælse gaaetæn“, (Grb. 161. 14 (alm.); også: *æ do skrop dæ!* (Vens.), pakke dig bort. — 3) *skrop* i *sæ* (D.), spise i en fart; *skrop jæ æ lyv ful* (Lindk.), prygle en. — 4) *skrop æ æ* (vestj.), skynde sig bort; *æ do sje do skropær æ æ* (D., alm.). — 5) om ild: *æ to æ sku skrapes* (Agger), kartes i skrub-binger; se tøj; „skruppe ulden sammen“, 40 Testrup, jfr. tese; jfr. Aasen skrubba, htsk schrubben no.; schrubber no. skurekost, mint. scrobben, Sch. Lübb., eng. scrub no. no.; jfr. skruppe.

4) **skrubbe**, no. *skrop æn -ør* (vestj.); *skrdp æn -ør* (Søv. s., Testrup); en lot ild, som i karterne har fået en foreløbig behandling, af skruppen kan dannes 4—5 små tøj.

skrubbe-aften, no. „vi havde skr-er hver 8de eller 14de dag og det skulde karlene og drengene med til, da skrub-bede vi ild“, Kr. Alm.² III. 65. 38 (Mors.).

skrubbelime, no. *skroplim æn -limer* (Lindk.); guvskrubbe.

skrubberi, no. *skroperij* de (vestj., vestslov.), om grovt og dårligt hø, græs; grove træde i tøj, rageri, skrammel.

skrubbert, no. — 1) *skrobort* æn (Valsh), en 2 skrubbe. 2) *skrobort* æn (Malt), skældso., en slubbert; jfr. V. S. O. skrubbert, en skrubbekost; Schütze IV. 74 skrubbert, også skældso.

skrubbest, to. *skropest* (vestj.); bedst, smukkest.

skrubbesæk, no. æn *gamel skrop-sæk* (vestj.), skældso. til en gammel ko.

skrubbing, no. *skrope* ær (Agg.); *skrope* i best. æ fl. -er (Vens.); = *sumokår drøden* (Vens.); store uldtøjer, der lægges sammen og plukkes i stykker og påny kertes til tøj, se pult, lese.

skrubhule, no. håndværksudr.: *skrophugol æn træku* (Silkeb.), udbore træskoens hul med en naver, hvorved den grove, foreløbige udhuling sker; se skrubtølg.

skrubhövl, no. *skrophövl* æn (D., vestj.); *skrophövl* (Agger); — rgsn.; *da æ jason æ æ hår mæ æ skr-* (D.), æ: grovt og uordentlig gjort; deraf *skrophövl* (D.), uo.

skrubkarto, uo. *skropkas* (Sundeved); karte ulden i store tøj.

skrubling, no. [*skroplæg æn -ø*] (Hvilsager); stor tøj, se 4. skrubbe.

skrubning, no. *skrope* ær (Vens.); = skrubbing.

skrubtsælge, uo. *skroptæle* (Silkeb.); arbejdsudtryk om træsko; æn *sko skrop-tælarer*, afarbejdes grovt udiendig; jfr. skrubhule.

skrude, uo. *de skruder*; æ *højs skruder* (Lem), æ: ser ud til mere end der er; jfr. rue, 1. skrolle.

skrue, uo. se skruge.

1. **skruo**, no. *skruo* æn best -æn fl. -er (Vens.; Mors, Thy, Agger); *skru æn -er* (D.; Søvend, Sønderj.); fl. *skruer* (Silkeborg); *skru æn -er* (vestj.). — 1) — rgsn., (alm.); „de løbbe så igjennem skruer å hywl, maskine, røhre å austalle“, Jyd II. 34. 2 (Silkeb.); *gy skruo* (Agger), ophøre med arbejde for at tilvinge sig højere løn; *de gor døer æ skru* (D.), æ: over strengen, se 2. skrive; *han har æn skru løn* (Møllemsl.); el. *dær æ skruer i hans huus* (Thy); el. *han løner skruer* (Malt); jfr. fil-, messug-, rokke-, svans-,

sy-, lomme-, træ-. — 2) lille hul tørvestak, spidst opsat, hvori tørene lægges (vestj., Mors, Thy, Sall., Vens.); æn *skøt-tørs skrug* (Mors). — 3) *skru æn -er* el. -er (Lem), lille kornstak; jfr. *isl skru* (tk.); *skru hak*, Aasen, skrue, kornstak; se røngle, stuge; klynne, skjelte-, skudtør-, tørve-.

2. **skruo**, uo.

skru skru skrug skruer (Elsted s.); *skru -er skruet skruet* (D., Søv. s.); *skrug -er -ø skruce* el. fl. *skrug* fl. *skruj* (Vens.). —

1) = rgsn.; skrue med en skrue. —

2) *skrug -er -ø* (Mors, Lald s.).

skrug -er, *skru* el. *skruj*, *skruj* el. fl. fl. *skru* (Vens.);

skrug -er -ø skruet (Holstebro);

sætte tørv i skrue; *skru tørs* (Mors; Lald s.); *skru tørs* (Vens.); du kan vel skrue mig de tørv op, når du går ved færene her i mosen, Kr. VI. 173; *vi røngle grøntøren d skruce knoptøren* (Vens.); se 1. skrue 2.

skrubolt, no. *skrubolt* æn (Sov. s.); = rgsn.

skruedamper, no. *skrudamper* (Andst); *skruedamp æn best -æn* fl. -er (Vens.); = rgsn.; også: en slem kærling med en skiden kæft (Andst); grovt, knoklet kvindfolk (Vens.).

skruogal, to. *skruggal* (Agg.); skrup-tøssel.

skruogjænge, no. *skruggeger* fl. (Agger); = rgsn.

skrueløgle, no. *skrueløgl æn -løgl* (D., vestj., Søv. s.); *skrueløgl æn -løgl* (Søvind s.); skruenøgle.

skruemoder, no. *skrumoder æn* (Malt); møtrik.

skruespandet, to. *skrugspand* (Vens.); forstyrret i hovedet, som har en skrue løs.

skruestik, no. *skrustek æn -er* (D., Søvind s.); — rgsn.

skruet, lf. se for-.

skruotvinge, no. *skrutving æn -er* (Thy, vestj.); = rgsn.; til snedkerbrug.

skruge, uo. *skrug døer ø* (Vens.), ruge over det i fig. betydning; æ *d skrug døer nu*; „skru“, kure, om honen, gasen (Ang.); jfr. skruk.

skruk, to. *skruk* (Agger, Thy, Mors, Vej, Sall., Søvend; Agerskov, Ullerup); *skruk* fl. -k (D.; Braderup). 1) om

hønen, der vil ligge; *hønen æ blivon skruk* (Søvind s.), også om anden (Bradr., måske alm.). — 2) om en reynet potte, tallerken, træsko el. lignende, på grund af den klangløse, skrattende lyd, den frembringer, når man slår på den; se *kluk*. — 3) hæse, om mske (Bj. h.).

1. skrukke, uo.

skrok -ør -ød (Lild s.);

skruk -ør -ød (Agger, Thy; vestj.);

skrok -ør -ø -ø (Vens; N. Sams);

skrook skrook skroket (Bradr.);

skruk -r -et (Søvind s.). —

1) *klukke*, om en høne, der ligger eller har kyllinger; *hønen skrokar* (N. Sams); *døn løpød høn gør d skrokar, hon wcl ndk te d leg* (Lild s.), se *klukke*. — 2) om den lyd, som en sprukken træsko, gryde, violin giver fra sig (Lindknud).

2. skrukke, no. *skrok æn -ør* (Vens.);

skrok æn -ør (Lild s.); *skruk -ør* (Agger); liggehøne; hanen siger: *skrok æ dø, d!* (Lild s.), se *kok*, *kyllinghøne*; græde l. 498. 41. *gal.

skrukkehul, no. et legeudtryk, se Kr. Borner. 561.

skrukkehøne, no. *skrukkehøn æn* (Søvind s.); = 2. skrukke.

skrul, no. *skruel* d best. -t (Vens.); stort, klodset møbel, hus; stort, grimt dyr, kvindfolk; *d li stu skr-*.

skrum, no. *skrom de* (N. Sams); al slags ukrudt i sæd, især agerkål.

skrumle, uo.

skromel skromlar skromel skromel (D., Agersk.); ft. ff. *skromelt* (Lild s., Vens.);

skrøml skrøml skrøml (Elsted). —

1) rumle, larm, også: gå usikkert, så man støder på alle steder; *de rumlar d skromlar, nær wa kyør æpo wøj* (Lild s.); *de skromlar i mi mang* (Thy); *husæm æ de dæ komer skromlar?* (sts); jfr. *skramle*.

2) koge, således at smag og kraft går af; *koqør æ kufæ: — ja, de hā stanen o skromel lary* (D.); jfr. Aasen *skrumla*, larme, skælde.

skrumlebukse, no. i et navnerim: *Jøp, skræp skromalbues* (Lem s.), et slags skældso.

skrumleri, no. larm, noget, der støjer; da hun hørte, at der var noget skr-til færds, — tager hun til renden. Kr. V. 132: der gar noget skr, Alm. VI. 162. 49, o; spøgeri.

skrumlet, to. *skromels* (Vejr, Agerskov); *skromels* (Mors); *skromlers* (Lild s.).

— 1) ujævn, knudret, *skromels før, gån* (Mors), på en frossen vej; *hæ æ skromlers* (Lild s.), oprørt, ligeså Agger, vestj., også fig. *de gør skromels mæ dæm* (Mors), a: de kan ej forliges. — 2) om vejret: vanskeligt, uroligt; *skromels wøjlow* (Mors), vanskeligt vejr; *skromels rær* (vestj.), ustadigt vejr med blæst og regn; fig. om mske, *han æ skromels* (vestj.), ond, vred; *wd får æ skromels i dæ* (Agger), gnaven; frugtsommelig (Lem). — 3) uformelig, grim; *et stor skromels hus* (Agerskov).

skrumling, no. i Dim.: *æn skromlæns jæn* (Agger), en svær, grov, uformelig genstand; *æn skromlæns hærgør* (vestj.); = skrattinges gård.

skrummel, no. *skromel æn* (D.,

vestj., Agersk., Lild); itk. best. *skromelt* (Vens.); *skrøml et -ø* (Søvind s.). —

1) larm, støj; *de ga æn stuør skromel dæn gån hæf fæl okd!* (Lild s.); *hæc komer fæst tøbye d æn un? æ skromel alm. gåde*, se Sgr. VI. 64. 605; i spøg siges om en mark, som har fået liden gødning: *dæn fæc æ skromel d æ moqun* (vestj.). — 2) om alt hvad der er stort,

grint og uformeligt; *æn grem, stuør skr- d æn moqun* (D.); *æn stuør skromel stddr* (Lild s.), en stor, klodset tigger; *æn stuør skromel kælmehæsk* (sts); *d stu skromel huke, løj; d li stu skromel; i skromel wæon* (Vens); ligeså Thy, Mors, Sall., vestj.; *de æ ræt æn skromel* (vestj.), en slet, ond mand; *et gamel skrøml* (Søvind s.), et gammelt skrog. — 3) skrammel, genstande uden værdi. *imæl de, dæ go fd gamel skromel ka ha wæc teq . . . de dæ hō wæst sē som kæstbdr saqer*, Grb. 125. 49, også Agger; se lomner, op 41 spøgeri; *dær gør ndt skromel dær* (vestj., Agger).

skrummel-i-skrusse, no. *skromli-skrus æn* (Mors); stort brev, omgangsbrev; vistnok også larm, støj, der følger med lald: *dær wæc jæn gån æn kæteq, dæ skul hæc d kyd gørgmøj* (gul farve) *for fjir skæteq, mæn hon kuq ejt hōw næwnæd, wæn hun gik d æd æd hōle tjeq, æd fæl hun okd! æpo wøj d æd te sæ sjæl: „dær fæk æ æn gus skromli-skrus! skromli-skrus . . . d dæn gån hon æd hæc te*

butiken, så han: „a skul ha skromeliskrus for fir skole“ (Lild s.); se skrusse.

skrummelkoge, *uo. skromelkogg* (vest-slesv.); koge overmåde stærkt.

skrummelstykke, *no. skromelstak* *æn -ør* (Lemvig); kætringestreger og slette handlinger, men også: spilopper.

skrummeltyk, *to. skromeltyk* (vestj.); høj frugtsommelig.

skrummelvand, *no. skromelwæn de* (D.); opkogt, dårlig kaffe uden kraft.

skrummelvorn, *to. skromelworn* (Vens.); ujævn, knudret f. eks. om en frossen vej; også: frugtsommelig (Lem s.).

skrummelværk, *no. skromelwærk de* (Agger); skrammel.

skrummel-øg, *no. = skronnehors* (Skanderb.); se Sgr. I. 111, III. 159. 898.

skrump, *no.* 1) lille læs (Stahy s.). Mb. — 2) en stærk lyd, et skrald, se Kr. IX. 60. 669; se skrømt.

1. **skrumpo**, *uo. skromp -ør -ød* (Agger); *tf. skrompen*, også *skromp -ni* (Bradr.). 1) krympe ind (Bradr., Agger). — 2) koge kød halvt; *æ kød æ lig bløven skrompet*, jfr. 3. skrå. — 3) *nær de vil skromp let om nat, fæk vi højer vær om dag* (D.), fryse; jfr. htsk schrumpfen, krympe; *mint. schrumpo* *no. Sch. Lubb.* fold på klæder; *isl. skruppa*.

2. **skrumpo**, *no. skrompi æn* (vestj.); *skrump æn* *best. -en* *fl. -ør* (Vens.); stort, svært menneske (vestj.); skældsord til et stort, svært kvindfolk, et dårligt kreatur (Vens.), *skrumpskræn* *best. (Vens.)*, var øgenavn til en haltende lappeskrædder, se skruppe.

skrumpen, *to. skrompen* (D.); kuldskær, se kuld.

skrump-ærter, *no. fl. gule ærter*, *10* tilfæde som grød (Bj. h.), Mb., se skrup-ærter.

skruning, *no. skrownen æn* (vestj.); stort læs; *han kam mæ æn goice skr*, *3*: så møj han ku skrow p, om tørv og lignende.

1. **skrup**, *no. skrop* (Bradr., Valsb., Ang.); *skrop* *et* (Agerskov); *skrop de* (Plougstr.); kratskov, egeporrer o a. levninger af de gamle skove; *Spaga skrøfa* (vest-slesv.), Spandet krat; hos Hag. anføres, at i egne nord for Ang. siges skrieh og skrüb; et „skrup“ er større end et „ryde“; jfr. eng. shrub, bush; se 2. ryde.

Fællberg. Jysk Ordbog. III

2. **skrup**, *no. skrop de* (Lindkn., Agersk., vestslesv.); *skrop* (D.); en slags ukrudtsplante i sæden, centaurea cyanaus, kornblomst, også om pileurt.

3. **skrup**, *no. skrop æn* (D., vestj.). — 1) smæk, slag; „kyl højet møj væggen å gi de et skrop die“, Tkjer II 90, kaste hovedet mod væggen og give det et skrup der (alm.); få et skr-, *3*: lde tab. — 2) et vist stykke vej, forholdavis langt; *dær ær endæ æn lile skrop dæ-hær ino* (Malt); se stød, tag. — 3) forstærkende smætt., se skrubfed, -koge, -ond, -sulten, -tyk, -tåbelig.

skrupol, *no. skrøpla fl.* (Søvind); betænkeligheder; jfr. lat. scrupus, en spids sten.

skrupelere, *uo. gruble, grunde over*; endelig går han da så længe og skrupe-lerer over det, at han får udtænkt . . . , Kr. V. 130.

skrupfed, *to. overmåde fed*, „vi hå jo tetænt prejsten . . . den tyk skropfie swothjelmel kryj“, Yuelb. 41.

skrupkoge, *uo. skrøpkog* (Søv. s.); *skrupkog* (Agger); — *rgsm.*

skrupkål, *no. skrøpkol dæm* (vestj.); mislykkede, slet udviklede kål; særlig brugt om en bastard mellem turnips og agerkål

skrup-ond, *to. skropuøn* (Agger); overmåde ond el. vred.

1. **skruppe**, *uo. skrop -ør -et* (D., vestj.). — 1) give en knækkende, boblende lyd; *de skropar djer fæen* (Vens.); når det i frostvejr knaser, mens man går = *de skrupet uher æ færer* (Bradr.); *æ gryd stor o skropar*, om den kogende grøds boblende lyd; ligeså: *æ stijen skropar i æ i* (D.), knækker, knaser. — 2) hjærte lydelig og stærkt; jfr. 3. skrubhe.

2. **skruppe**, *no. [skropi æn]* (vestj.); pons, bestående af en halv kop kaffe med en snaps rom og en snaps brændevin i, se Jyll. I. 239.

skrupskide, *uo. skropskij, skær el. -skær, -aki -skut* (Vens.); hjærte larmende; *høj ligfram skropskier* (Vens.); i skæmtehist. Kr. KT. 230. 62 svarer bonden demmod på spsm.: „quis fecit?“ — „å nej, min fæer, di har misæl it fessit, di har skrop-skidt!“

skrupsulten, *to. skropsulten* (Vens.); *skrøpsulten* (Søv. s.); *skrøpsulten* (vestj.);

= rgsn.; jfr. skrubbe, Aasen, en ulv; se dog Dyrhund, Ark. i. Nord. Fil. XI. s. 189, hvor det henføres til: skrubbe i sig.

skruptidseel, no. J. T. 290, en tidsel-art, *carduus lanceolatus* L. (Silkeborg)

skruptudse, no. *skruptos* æn best. -en flt. -er (Vens.); *skruptos* æn (N. Sams); *skruptøs* (S. Sams); *skruptus* (vestj.); *skruptos* æn -er (Thy); *skruptugs* (Agger); *skruptentus* æn (Djursland); *skruptus* -a (Sov. s.); *skruptuai* -e (Tåning); — rgsn., bufo; enkelte steder også i betydningen fra (Tåning, Søviind a.); *de ær et fd skruptuær o kom i stærk-rør* (vestj.); o: det er ikke heldigt at spise kirsebær med de store; *de æ jet a min æjen sunful* *soi fæjan om æ skruptus* (vestslav.); flm. sigter til sagnet om, at da fanden vilde prøve på at skæle lærker, blev det til froer og tudser, jfr. Kr. VIII. 393. 721. 22; ellekvinden går i en skruptudses skikkelse, Kr. IV. 24. VIII. 25, Sagn I. 145. 243 ned. 330. 95. 96. 336. 1111 Æg 1124 Æg. 1139. Sgr. IV. 81. 25; jfr. lærke, tudse, hoppentaje, hoppetudse, prog.

skruptudsoskind, no. *dær æ skruptoskegi på min højer* (Vens.), ru hud.

skruptcyk, to. *skruptcyk* (vestj.); høj-frugtsommelig.

skruptåbelig, to. *skruptåbels* (Agger); overmåde tåbelig.

skrupærter, no. [*skrupart* flt.] (Sams); en grad, kogt af ærter, dypes i mælk, Sgr. V. 60. 475, se ærtegrad, skrupærter.

skrus, no. *skruas* æn (Lild s.), rystelse, bulder; når du så giver et grumme skrus på bjærgmandens kammerdør, Gr. Gl. d. M. I. 213; *sd mot di høl æn ørentiq skruas* (Lild s.); o: gilde, se 2. skrald & *høj fæk æ li skruas uen i høl* (Vens.).

skruset, to. *skrus* (vestslavisk); plump, klodset, ikke veldannet; *hun æ sd skrus*.

skruslo, no. *skrusel skruslar skruselt* (Lild s.); ryste; nok også om larm af rotter og mus.

skrusse, no. *skruks* æn best. -en (Vens.). — skjældsord til en kvinde: *æn grøp skrus* (Andst), stort, fedt kvind-folk, ligeså Vens.; *de wa bløven en gæ grawæl* (hul) i gvollet, dæh hwo skrudset hæl lejen*, Jyd. I. 46. 2; jfr. skrummel-skruks, i. skrubbe, svappe.

skrusel, no. *skrusi* æn (Salt.), en svag, skratende lyd.

skrutrygget, to. *skrutrogs* (D.); *skrutrogs* (Vens.); pukkelrygget; en gåde: *huælbørs muær* (nav) *d skrutrogsd fdr* (fælg) *d tol skurahæddal dræy* (æger) *dæksær rojenom en emörlwæk*, (smørehul) (Mors); o: hjulet, hæl æ løber rundt; jfr. skrut V. S. O. pukkell, se Sgr. VI. 51. 77.

skrutte, no. *skrot* i best. -i flt. -er (Vens.); *skrot* el. *skrot æn* (D., vestj.); *skrot* (Agger); krop; *høj hør i gu skrot f fd nus i skrati* (Vens.); *stæw o jæs ndæst i æ skrot*, *vi ka kom ud* (D.), spise noget mad; *hæl æ skrot ful* (D.), være met; også: *fd nq dæd skrots* (Vens.); *hun fæk ndæst o æ skrot* (D.), fik prygl = *do ku træy te jæn po di skrot* (Agger); jfr. Aasen skrott hak. krop, legeme; se skrotte.

skryder, no. jfr. mnt. *schruten*, snørke, pruste; stor.

skryl, to. *skryl* (D., Malt); kald-skær; *a ær dæ skryl i vinter*; se krympvorn.

skryle, no.

skryl skryl skryl skryl (D., Malt, vestslavisk); nt. *skrylor*, fl. if. *skrylt* (Mors). —

1) klage, klynke; *sdm skrylor d skdr æ, d sdm prælar d hær æ* (Mors); om hingstens vrinsken efter hoppen (vestslav.); jfr. *ronne*. — 2) ryste af kunde (Malt); jfr. Aasen, *skryla*, græde højt.

skryller, no. *skraler* & (Vens.) skranthug.

skrylt, no. *skrylt æn* (D.); forfrossen stakkel; *do æ da væt æn sola skrylt æn skrylt-Hans*; også: *æn skralter æ skraltericon* (Lem).

skrylte, no.

skrylt -er -et (Malt);

skrylt ær (Agersk.);

skudde, skulde sig; *a læss* (tykket) *do skrylter, dær æ da et lus o dæg* (Lindk.); *skrylt sæ* (Agerskov), stubbe sig; et bor *skrylter* (Brørup), når det går skævt, *go o skrylt u'd* (D.), væn forfrossen, ilde tilpas.

skrymp, no. se skrimp.

skrynt, no. se skrent.

skryv, no. no. se skrive.

skræb, no. se i. skrup.

skræb, no. *skræb* & (Vens.); skral,

skrige, kluk, & gromt skræb (Vens.); gi
en skræbe a' sæ (Andst).

1. skræbe, no. skræb i -er (Vens.);
skræb æn -a (Sovind s.). — 1) gåsens
skrabende strib (Vens.), se skralde; om
asker. *høj a gul i skræbi* (Vens.); *høj
tæt hans skræb* (Thy), a: er hæns —
2) et plæse-instrument, der dannes af de
rote, krybende, underjordiske stengler af
peragmites communis.

2. skræbe, no.

skræb, -er el. skræder, skræbt skræbt
(Vens.);

skræb -er skræbt skræbt (Lild s., Mors,
Thy);

skræb -a -t skræbt (Elssted s.);

skræb -er -et skræbt (Tåning);

skræb -a -t skræbt (Sovind s.);

skræb el. skræb, skræber skræbt skræbt
(vestj.). —

1) græde stærkt, om høns alm., *høns
skræber de før, dijn skræbhals* (Lild s.);
jfr. pjæbe, pylre, skræme, snyle, råbe
med skrallende røst (Sovind s.). — 2)
om skriget af dyr: høns, gås, ræv (Vens.),
især om høns (Thy), om gæs (Mors);
for, *høns o han skræber; a råb skræb
gæs, de vel gi wans væjls* (Lem); jfr.
Rutz skræpa, skrige.

skræbunge, no. skræbong i el. æn
(Vens.); skrigende barn.

skræbhals, no. skræbhals i (Vens.);
skræbhals æn (vestj.); skralhals; navnet
på den store roterne (Lb.), Sgr. III.
156 339

skræbhæl, no. skræbhæl æn (So-
vind s.); skældsord til kvinde, se skræb-
hals.

-skræbt, lf. se for.

skrædder, no. skræb i best. skræb
et skræder (Vens.); skræb æn -er (D.,
vestj., Andst., Sov. s., Gram, Braderup);
skræb eller skræder æn -er (Agger);
skræb æn (Fano); skræb el. skræder
æn -er (vestslav.). — 1) = rgsn.; *Nels
skræb, Maran skræbs* (D.); men *skræb
Nels, skræb Maran* (Slætt.); *omd'n ska
vi ha kol, da ska vi ha a skræder*
(D.), kål hørte til, når man havde skr.,
se II. 355. 10 a; om dagen sad skr. på
bordet ved sit arbejde; om aftenen på
en stol under lampen; på en omvendt
smøkke blev saks, nål og tråd lagt
(vestslav.); jfr. visen, Kr. SKV. 293. VI;

skr. sidder på bord for at undgå at sædes
af so, Kr. Mollb. 106 328 29. Sgr. III.
72. 250, VIII. 185. 780 s., XI. 114. 22.
Eftersl. 214. 178 79. Gr. Alv. III. 97, i *stol
skræb d i si sm, da har man te* (Vens.),
en anden o. djævelen; *æn skæb skræb,
æn søg skræb d æn græb sm, de a
di uelst folk, dæ æ te* (Tåning); *æn
skæb skræb o æn skæb kokspig ær
et gung o ha i æn gor*; jfr. Gl. d. M. III.
218. 22, Sgr. II. 234. 72. Kr. IX. 42 45.
Ordspr. s. 169. 258, Thiele III. nr. 220; jfr.
flügende piger, galende hiner og brüllende
kor dur ikke, Ons. Volksl. VIII. 230 55;
hans mesterstykke er at springe ned fra
bordet og stikke øret ud på en lus, så
kæben ikke beskadiges el. stikke myg i
flugten, se Mollb. 106. 330-31; til skr-
håndværkstøj hører alen, nål, persegærn,
perselap, ærmetræ, vinkel mål, saks, sy-
ring, synål, kridt; *Jakob Skræb gik
mæ hans pæls a saws ve hans loer*,
Kr. VI. 351. 236; *smæ o skræder, de
ær uuhærls folk* (Andst); *dæ æ kon
tæp gld dæ æ æ skræb, o de æ dæ
dæ, di komer o dæ, di gor* (vestj.);
har været dygtige til at fortælle æventyr
(alm.); jfr. Urdsbr. V. 173, DgF. II. 79
(Skoll.), Campb. Tales I. VI; skr. som
bliver degn, skoleholder, Krist. Alm. VI.
253. 633 38; for at et barn kan blive
skr., bøder man det en syng i klæder
ved dåb, Sundbl. 2 14; skr. har i sign.
med smed været lidet anset i Danmark;
i Sverige „sockenskræddare“, Sundbl. 2 124;
de var „bjässar“ på landet, Hazel. IV. 9;
vidste besked med alle gæstfærdige piger,
Wegstr. Folkseder 36; jfr. FbJ. I. 173;
deres sylön, Save, Akerns S. 103. Stoll
Opt. 40; skulde betale en kande vin for
et nyt smt, Hoff. Nerke 194 aum; skr-
siger, når man spørger ham om hans
stand: *a ær et skræb, man jæn a dæm,
dæ gor o syr fd folk* (vestj.), el. . . a
soj (Sovind); — skrædderne er ikke
„folk“, men „skræddere“, kun når de
går i kirke sammen med andre, hedder
de folk: „der kommer kirkefolket!“ Fl.
Fr. H. s. 15; i en hyemse: „Lemming
skræddere“, Sgr. V. 25. 51 (Hjelmstev h.);
er storsindet; hvem er de tre
stolteste skabninger? — en hingst, en
kok og en skrædder (D.); kunde der
skaffes et regiment skr., som ej var

storsindede, blev der fred, Kr. Alm. VI. 75. 189, jfr. Fb. Bondehv 186; han klipper (s. d.) ej, men skærer (s. d.), Kr. Alm. V. 9. 23; — skr- er for det meste skrøbelige el. vanføre mske; *skomagørør o skræjorør æ gan vanfør ætlen mæ jet ælor an* (Fredericia); de har i ældre tider syet både mands- og kvindeklæder og går i Vestj. endnu jævnlig fra sted til sted og får kosten, hvor de syr; jfr. 10 Folklore Journal II. 190, W. Gregor 58 „perambulating tailors“; Kennedy Fict. 169; — skr- er let og lille og magtesløs: *æ skræjor ær et an æn røp d æn ætlen minæk* (Andst); jfr. „trois tailleurs pour faire un homme“, Tr. pop. IX. 570; skrædderen med halvandet lod, *de æ de nijæst, di væjor; stunger over o gusimor* (gassemod), *de æ de jænæst, di æjor* (vestj.); bliver stjålet med sengetøj, Kr. 20 Sagn IV. 536. 16. 17; en frygtssom person har ikke mere mod end halvanden skr-, JK. 412 anm.; *dær gor ætlen skræjorør o æn pun, så mæ di endæ ha ærmtær o pærjær mæ* (vestj.); skr- skal have et persejærn i lommen i blæstvejr for ikke at flyve bort; skræddere og ulvefise har det ikke godt i blæsende vejr (Vens.); de vejer 7 pund stykket, Urquell VI. 63, P. Volksk. IV. 41, VI. 44; fauges i et 30 spindelvæv, P. Volkskunde I. 182. 13, jfr. 90; „tænkte a ikke nok, der var et hul!“ sagde manden, da væltede han over en skrædder; *dær sku fæmtæn skræjorør te o vælt æn løj æp ad æn fjæl* (D.); 24 skr- skulde trille en muselort op ad en trappe, Kr. Molboh. 106. 327; 16 til at vende en pandekage, J. Saml.³ I. 92; *fæmtæn skræjorør ku il bær et røjen æg* (Tånnig); *syro skræjorør ka dæns o æn 40 ærk papiær*, Sgr. V. 27. 98; *jet gylt vð dær niðnektitk* (99) *skræjorør, di vil ha dæm et bal, så fæk di æn stæjt lusa, dæm spist æt di niðnektitk skræjorør æro, så vil di ha nðuæt æ dresk, så fæk di et káp ean, dær dræk di ni- skr- æro, så vil di dæns, så dænsæt di o et blaj æ et træ, så vil di sin ædip, så ædipæt di æt et halmstroi; lara di sin ædipæt, kæn dær æn mus æ gær dæm eakæn, så fløj 50 di æt ær æ et lokslyaf* (Eilund, M. Slesv.); skr- er usel, forfrossen, krysteragtig, får prygl af sin kone, Gr. Registr. nr. 103 b; *tyh, æmal som æn skræjor; æ*

frys som æn skræjor, er en forfrossen stakkel; *æn fðkræmpet, kræmpen, fressen, krysslyr skræjor* (vestj.); *han ær æn kysæn skræjor* (vestslesv.), om den modige; „*løj tapær!*“ *så han æ skræjor, han ældæst mæ æ kæk o æ møden* (Malt); hans vægge er at smide persejærnet og løbe; „*æmalær ær dæ bræt!*“ *soj han fæhæn, da ær han æn skræjor* (nordslesv.); hvad der kurerer smeden, slår skrædderen ihjel; „det var skidt“, sagde skr-, han bed i en lort, Kr. KT. 233. 70; „*de ær æn løj byrdæ!*“ *så skræjor, hæg stædt pærjærnt ætæ sæ* (Vens.); skr- er stærk i ånden, ej i kræfter, Kr. Alm. VI. 25. 60; „en skræjor æ en ski, di hæg jet æ bet!“ J. Saml.³ I. 92 (Mols); *skræjærn ækal ha æt de gyl, fðlk hær, om de ær i sæ æ røp hønæg* (Vens.); — skr-s skilt er tre lus i en rød klud, Sgr. III. 188. 83, den røde klud er vel hentydnt til den røde hudfarve, snat volder, jfr. „Skrædder-Liberie“, Holb. Mundre poet. Skr. (1746) s. 61; Levin, Wessels Digte (1862) s. 278, se skrædderklæ; „*de æ snært klepæt!*“ *så æ skræjor, han klepæt æ røp æ æn løj* (vestj.); *æ toæ æn i æ væt, lisom æ skræjor toæ æ lups* (Thy); — i det hele er der forbindelse mellem skr- og lus: „*we du sparkæs?*“ *så skræjær te luskæn* (Vens.); „*guldæp!*“ *så skræjær, hæg ræ på luskæn* (sts); også siges: *æpæ kati*, Grb. 234. 100 el. *æpæ tæræstaki* (sts), der bruges som et hånligt tilræb, når man møder en skrædder; *han hær æt i æ lups som æ skræjor æ lus* (vestj.); da han klippede lusen af den fornemme mands kjole over, delte den med svenden og spiste den, fik han adeligt blod, drengen slukkede 40 saksen, se J. K. 359. 1081, Sgr. II. 84. 411, VIII. 186. 781, Kr. Almuel. V. 8. 18, VI. 42. 110; skældes ud for luseknækker, Kr. Almuel. V. 9. 22; kaldes „spetluis“, Dama I. 191; jfr. Z. f. M. I. 410. 6, P. Vik. IX. 93; syr skr- på nyt under prædiken, bliver tøjlet fuldt af lus, Krist. Alm.² III. 62. 323; — ligeså med so: „*skæmt mæ di liqmæg!*“ *så skræjær te hans soæ*, Grb. 243. 92; *æn skræjor æ æn soæ, de æ tøjæ; æn skræjor æ æn løjæ, di æ ænd gøæt* (S. Hald); vise om so og skr-, se Sgr. V. 1, XII. 81 flg., jfr. Eftersl. 236. 59, Kr. SkV. s. 221. 67; — fra gl. tid hefter beskyldn. for tyveri på dem; *dær ær*

der så ryg en skræj, han stød jo du
en klud (Kold.); „æ wæn gör at.“ sø æ
skræj, han stød en læp u hans æjen
bøes (D.); jfr. Sgr. II. 233. 851; — nær
en komar en melar, en bøger o en skræj
i jæn æek o restar om, sø æ dæn fæt,
dær komar ud en tyse (vestj.); jfr. Sgr.
III. 187. 61, VIII. 188. 87, Folkl. Rec. III.
76, Suffolk Folkl. 142 av., Ndl. Volksk.
IX. 146. 148, XIV. 20, Tr. pop. IX. 501;
de tæjer færit, liæom æ skræjers yæn
(Malt); slgn:

„wå skrædder håller æ hans saws;

— somti mer end somti —

å læwet han klipper sæ syel en hjaws;

— ejå, mier end a ka sej å —

Blich. III. 538; slgn Nordl. Barnv. 240. 25,
Gr. K. M. nr. 35; jfr. samvittighedsklud;

— skr- er fattig; ve æ skræjers basel

od di æ bæn, el. æ tō d æ bæn, jfr. 20

barnetår; el. lōyæn di et uden jæn klomp

o dæn ga di æ huñ (vestj.); el. da apist

di æ barn, men da sø kon o søks

(Åbenrå); tydingen er jo måske, at

„barnen“ (sæl) betyder skover og mulig

står i forbindelse med pl. „bernen“.

„barnen“ = brennen; altså: de måtte

skrabe gryden; se Sgr. III. 89. 292; „ndr

at komar, sø komar at o jæn gæg“ sø

æ skræj, han søk æn par bøes o væn 20

el. æn pdr løfhængler å bød jularsten

(vestj.); de skræj, liæom råtfjæt i æ

skræjers (vestj.); — han er tilmed uduo-

lig; de ka sæet sæjl sø mōj“ søj han

æ skræjer, da søt han æ lom bag d

(vestslæss.), el. „de trækkes nåk i læc“

sø æ skræj, han pasot æ æryn i om o

æ ræk (D.); jfr. Busch Volksh. 142; han

syrr sild til buksesøm, Eftersl. 214. 79;

dōyæn skræjers tæjs læy nåls (Åbenrå). 3; 40

lange garnender at sy med; jfr. han ar-

bøjder omkap med fanden, som har lange

nåls, men vinder ved sine korte, se Arne

Slagelse s. 40; Segerst. 14, Amins. IV. 114;

jfr. Folkl. XII. 372; — „alles mit mōyæn“

søj han æ skræjer, da bøket han hans

kun mæ ær af (Åbenrå); de ær æn skil

skræjer, dæ søjær å spræker it åp; æn

skræder uden krid, dæn ær it bæjs wær

en d æwæbæked (Randers); ka æn fin æn

skræjer uden sæes o krid, sø mō æn slo

ham ihjæl (vestj.); nær æ sæwel sken o

de wæn, komar dær æn skræjer åp i æ

hemel o sijs skomagerer te Hækenfælt

(Fredericia), se i regne; wæk mæ æ palt

(pjalterne), æ skræjer oel dæn (vestsl.);

„tæw no let“ sø dæ lam skræjer, „å lō

dæ spē skj.“ 3; giv tid, „de komar æn

død sæwt.“ sø skræj om å fæg wøjb-ogær

(Vens.); „du kærer skr-s møkling ud!“

kan siges til en der glider og falder,

Kr. Ordspr. s. 221; — når skrædderen

siger: „å komar strags“ så betyder det

om otte dage, siger han: „å komar

knap“ (snart) er det om tre uger;

100 beskødne skræddere er ej til at

skaffe, Sgr. X. 229. 237; godt middel mod

gigt er at sætte et persejern lænt hos

en ordholdende skrædder på det syge

sted, Sgr. XI. 98. 174 76; remse om den

uordholdende skrædder, Sgr. V. 60. 477 flg.,

Ant. Nielsen, Landhåndværkere s. 21, Kr.

Molboh. 106. 332, Dyrefabl. 222. 91, SLS.

113; jfr. Wh. Vlk. XII. 219, se Dania I.

189; slgn „fünf Ellen geben ein Paar

Handschuhe, wenn der Schneider kein

Schelm ist“, Busch. Volksh. 20; præsten

vilde ikke kaste jord på skrædderen, Sgr.

I. 218. 1208, Grundtvig. Æv. III. 97; de

fæsto liæ mō, som i skræjer i helwede

(Vens.); der er mange skræddere i hel-

wede, J. K. 257. 2; en mensvoren skr-

er bleven til sten, JK. 259 4; fanden

slipper løs mod løfte om ej at ville tage

andre af landets folk end skrædderen,

Kr. V. 228. 229, jfr. fanden modtager ej

skr- i helvede, P. Volksk. VII. 54. 7; sko-

mager vil slagte sin halvdel af gris, han

har fælles med skr-, Eftersl. 228. 238;

konen bunder sin mand, skr-, ind at han

er død, Sgr. XI. 111, jfr. Liebr. Volksk.

128; — hist om den halte skr-, der

bæres til kirken og kyses, se Kr. Alm.

VI. 60. 135, 163. 353. 177, jfr. Wigstr.

Sagor 90; — den tapre skr- står 15

med ét slag, se Gr. Registr. nr. 94, Grimm

K. M. nr. 20; Uglespil lærer skr- at slå

knude på træden, Kr. Alm. V. 8. 20, Mol-

bohnst. 165; skr- skal tage mål af Hol-

ger Danske; han tror, det er utoj, Kr.

Molboh. 105. 326, Thule II. 311; de går

ind i hans sværdskede, Kr. Alm. V. 8. 19;

— skr-, smed, snedker i pagt m. fanden,

skr- frelser dem, Kr. V. 230; nævnes,

Kr. V. nr. 41. 42, s. 329. 333, VII. 283;

frelser fortryllede prinsesser, Kr. V. nr. 41,

s. 321; 12 skr- syrr rød dragt, 12 bla,

12 guldgul, Kr. VII. 128; 15 skr-, Kr.

Æv. III. 10; får øjne stukket ud. Kr. VII nr. 12 s. 260, Grønn K. M. nr. 107; — i vise:

feinten skreddere var der,
te den særk skulde skær' og sy.
somm' hāj hjemm i Ribe,
ā somm' i Ribe by;

Sgr. III. 18. 2. Kr. II. 339. 2. — i rim.

„ja, kragen er nyttig til mange slags ting,

af fitten der gjorde vi skredder-ring,
den ring, der var så stor og så ri'.
feinten skreddere kunde få der nejes deri'.

Kr. II. 331. 16. 17, Sgr. VII. 18. 21. 19. 7;

„af roven der gjorde han skredderen
et krus,

hvoraf han drikker sig mængen god
rus“.

Sgr. IV. 98. 12; „der bor en skr. helt
opp' på bakken“, Kr. IX. 147. 388; —
det 11te skredder-bud:

„gå ej fastend' ud, det gør smængen
dare,

æd og drik ved hver mands bord, så
får du tykke lære!“

Kr. Börner. 373. 28; — i remser: *skræn
mæ ræn, mæ ren i ræn, hāj aki i
hans bāgsor, hāj bānc, de wa lōen*
(Vens.); *skræjran hāj søj mæ nōl d
tro, hans kōj (kodde) æ lōden dp, dæj
søj hāj pp* (Skanderh.); —

„skredderen med sin snippede snude,
han sad i helved' og klippede klude“,

Kr. XI. 301. 3, jfr. Dania III 184; „ring
forlov, I skreddere, jeg en vise sjunger“,
Kr. SkV nr. 74; „A. B. C., se hvilken
skreddere!“ nr. 75; navneremse:

„Rasmus skr-“, Krist. Börner. 95 s. 14; i
Usted var der for nogle år siden fol-
gende skreddere: „hop-, lange, Katrine-,
peber-, flyve-, ilder-, kalle-, Niels-, bryg-
ger-, skytte-, Krænskrædderen, Kr. Alm.²
VI. 138 34; i mandvalgs visen: „vil du
dig en skr. have?“ Kr. SkV. nr. 36. 42.
78; „en skr. tro, men han havde lus i
både hoser og sko, nr. 33. 5; „Fedte-
gaden, hvor skredderne hænger ved
katteskindet, Kr. Börner. 416. 54; „a kam
te en skrærrer, der soer ā vænd si
tørmer“, sts 434. 89; „den rødeopped
skredder“, sts 410. 30; gennem den
halte skr-s gang lod det hans bryllups-
dag; „a hā fātret æt“, gennem den hin-

kende bruds: „hva der æ gor, de æ
gor!“ Kr. Alm. III 112 391 (vestj.); —
hvorfor en hest ikke buver skr-? svar:
fordi den æder foderet (alm.); jfr. „han
trampar på sømmen och ater upp fod-
ret“, Raäfs Saml.; P. Volksk. V. 186;

historier om skr., Kr. Alm.² V. 9 14-18;

stjales i sengklæder, sts 75. 69; den
lamme skr-bæres, Kr. SkS. 64; jfr. frem-

deles historierne „ds s. 224; hans reg-
ning på vers, Kr. Alm.² VI. 145. 65; hans

jordeferd og ligtale, Kr. KT 135. 65 66,
SkV. s. 294. 1; endvidere: Fb. Skred-

dernes Saga, Dania repst X. 216, Bondeliv
s. 108. 140. 186, Fra Heden s. 69, G. Ny-

rop, Lavenes indbyrdes Rang s. 17 flg.,
Kr. Ordspr. under skredder; vise om en

skredder, der blev præst, J. Saml. VII. 134,
Anton Nielsen, Landhaandværkere (1889)

s. 17 flg.; jfr. endnu Meyer Vik. 196,
Luzel, Simon s. XXVII ned., Møller, Fr.

Sagn s. 81, Northall, Rhymes s. 283,
Sébatot, Curiosités des Meters, Tailleurs;

— kraftleg: „så skredderen af bænken“,
Kr. Börner. 608. 63; jfr. Aasen skreddar

el. skradar; isl. skradari hak.; skredda,
no. Aasen, „sy klæder, vel egentlig skræda;

klippe, jfr. eng. shred, skære i strimler“,
mht. schroden el. schraden, Sch. Lubb.

det samme; schroder el. schrüder, skred-

der; se kjønk, luseknækker, nisse, orne,
persejærn, pilst, præst, samvittighedsklud,

skomager, tøjer; bukse-, ikke-, tip-,
halm-, hjappe-, hoppe-, kagie-, karle-,

kaskjet-, keje-, klæve-, kryb-i-ly-, kvinde-,
lappe-, pebbel-, pige-, pind-, pinkel-,

platte-, ri-, rimpe-, smut-, spille-, stik-
i-rend-, vippe-, vogn-, vreden-. — 2) mej-

selen på smedens ambolt til at overhugge
jærn med, deraf talemåden: *di hār æt*

ad udt som æ smæjs skræjor; navnet
mulig forli mejselen sidder ovenpå am-

bolten. — 3) en langbenet myg, tipula
oleracea (vestj.), se skredder skrankelien;

en alm. løbehille, carabus, Sgr. VII. 16. 77
(Sindug s., Hds h.). — 4) en omgangs-

bet i kortspillet; trekort (vestj.); jfr.
vip nr. 6. — 5) *skræjor* (Himmerl.), frøene

af brøndsøl, bidens L.

skredderdans, no. en glds dans,
hvori den arbejdende skredder efterlig-

nedes, har utvivlsomt været kendt i Jyl-
land, såvelsom skomagerdansen og andre

lignende, se Sgr. VIII. 96. 109, P. Volksk.

VI. 149 med tilhørende rim; jfr. dans, snderdans.

skrøddordreng, no. skrejordreng en
(vestj.); skredreng: (Vens.); = rixm.; også
skældsord, se potteskår

skreddersedt, no. to hængt skr-
i remse, Kr Börner 422 af 69 jfr 134.89.

skrædderfut, no. *skrifut* de best. →
(Vens.); støv og fnug ved skrædder-
arbejde.

skræddergalop. *no* *skræjergald p*
(Malt, D.); *skrærgald p* (Åbenrå): løb og
spring på en særegen måde: *rød i skræ-*
gere et kort og et langt spring afveks-
lende med den ene og den anden fod.

skræddergød, no. skræddergør d;
(Valsb.); hnd gød, hvor tynd den end
er, den er dog tyk nok til at en skræd-
der kan danse på den*. Fb. Fr. H. s. 15.

skrædderklo, no. fnat; „høj blødt
rødt smør ej få skrædder-klo“, Grh. 5 18;
årsagen til, at de omvandrende skræd-
dere i ældre tid alm. havde fnat, må
søges i deres omflakkende liv og den
store urenlighed, de tit kom i berøring
med; denne sygdom kaldes Høiberg
skrædderliken, på tysk kaldes den schnei-
dercourage, schneiderkurzweil. Grimm
Mvth 2 1112. se forøvrigt Dania I. 189 flg.

skrædderknæg. no. *skræknæg* 2
best. o. fl. -knæg (Vens.); skrædderknæk;
lyst *hå fdt 2 skr-*, o: lyset har slået et
vridt el. knæk til den ene side; skræd-
derne forstod nemlig, når de arbejdede
i et hus at give lyset et sådant knæk,
at de fik broderparten af lysningen, jfr.
Kr. Alm.² III. 178. og.

skrædderlag, no. a skræjlerow
(vest); mærkningen.

skrædderlap, no. skældsord: din 40
dædige skræjrlap! (i.).

skrødderlysa, no. skrøjterlysa om = fl. (vest.); tykkere og bedre lys end sædvanlig bruges, som støbes og gæmmes til brug for skrødderen, når han kommer og svr (vest.).

skredderlære, no. skredderlær om
(D.); skredder (Sov.); skredder om (Vens.);
= rygm.; kun i skredderlær (D.); hqj
skal i skredder, hqj er så klædt te bøjler-
buc (Vens.).

skrædderlob. no. i tlm.: gyjer æn
skarjelds ud æ byj (D.), besorge et lille
brærende i mørkningen.

skrædderløn, no. *skraejlerløn* (Andst); betaling til skrædderen for udført arbejde: *de er et ø skraejlerløn var* (D.); også siges i slægtsmal af den, der har slået en anden tordarvet: *a ska nok betæl ø skraejlerløn fii dø'* (Andst); o: hvad det koster at blive lappet sammen.

skrædderpige. no. *skråpig* æn i Vens.; *skrædderpig* æn -*piger* (Lind): syppige. vi ska ha skrædderpiger te å syj, å di syr om kålkåper, før vi har andr egen kål-skrædder (Lind s.); en el. flere skrædder-piger i sognet . . . gav sig af med alle gjorde en slags forretning af at pynte brude (Råhjærg s.). J. Saml. L. 308: de første alm. forberedelser til julefesten var, at der skulde anskaffes en del nye klæder, og skrædderpigerne. — mandfolke-skræddere gaves dengang ikke i de nord-ligste sogne i Vendsyssel — var meget optagne og måtte arbejde til langt ud på natten for at overkomme så meget som muligt; — skønt fortjenesten med skrædderhandværket dengang kunde synes ringe, f. eks 12 øre for at sy en fruentimmerkjole og lige så meget for et par bukser, havde det dog meget at betyde at være skrædderpige, og hvor de „syede“, samlede karle fra nabostederne om aftenen; pigerne sang viser og karlene spillede kort, ikke om penge, men om pigerne, og der sættes megen pris på at vinde de kønneste; Gaardboe, Julefest på landet i det nordl. Vens., J. S. X. 76. se Dama I. 173 flg.; skr- vil styre ligesom skrædderen. Kr. Molboh. 6. 17: fortælling om skrædderpigen der står skrifte, Kr. Almuel. V. 8. 21, se karle-skrædder, «ster.

skrædderpjalt, no. skræjerpjalt æn
(D.); skældord.

skrædderrømme, no. i runet: *hæ hæ hem, de æ skræjrrøm!* (vestj., 2: således som skræddere rommer sig

skræddersaks, no. skræddersaks æn
-er (Agersk.); skrædders æn (Vens.): —
ræsin.

skrædderøjer, no. skrædder øen
(Vens. 1; = skræddersaks.

akrødderskrinkelben, no. 1 bórne-
rimet til de store myg, stankelheene:

skreiv skreiv skreivbein!

flye up & as cleer mee as an pike on
as beane,

*strævt raj d kom jæn igørnt
di kun lekar i bælslæn
mæ tre smo øger,
dæn jæn øtr æn skuler
di ænør æn skælør d æn tyw.*

(Valsb., også vestj.); „skr., skr. skrinkelben. sæt mig en lap på mit venstre ben“, Kr. Börner. 375. 50.

skrædderspil, no. *skrædspil* (Vens.); et spil trekort, når hver af parterne får 10 ét stik

skræddersteg, no. lever og indmad af slagtet dyr, Kr. Alm.² IV. 61 (N. Sams).

skrædderstund, no. *æ skråjerslyñ* (vestj.); mørkningen, da skrædderen tager sig frihed, inden der tændes lys, jfr. Sgr. IX. 207. 631.

skræddersvend, no. *skrædsuæn æn* (Agger); *skræsuæn* i (Vens.); = rgsm.

skræddersved, no. i tlm.: *olferdør* 20 (ålefodder) *o skråjersnød æ gdt te mans dijel* (D.), ... dersom man kunde få det; jfr. smedbrændevin.

skrædderayning, no. *skråjersæjning* (Søvind s.); = rgsm.

skræddervip, no. „vip“ betyder: lyt, let slag; *dær ska ti skråjorhuop te jæn smæjalæw* (vestj.), se vip, vippe.

skræddre, no. bruge skrædderhåndværket; *han har skråjærst i mæns dræw* 20 (vestslæs.).

skræder, no. se skreder, skrædder.

skræfle, no. se skræfle.

skræg, no. fl. se skrige.

skræg, to. *skræg* (Agersk.); hæs, som taler med rusten stemme.

skræj, no. se skred.

skræjer, no. se skrædder.

skræk, no. *skræk* i æn best. -i el. -æn = rgsm.: „*hælens ha di nåk ene slopen mæ skræken jænør*“, Grb. 138 17; da bødlen huggede med halmstræet, var narren død af skræk, Sgr. XI. 2. 4; jfr. hlsk schreck

skræk-and, no. en art vildand, der er vanskelig at få at se, Sgr. V. 36. 281 (vestj.); se skrække, un.

skræk-dråber, no. flt. lægemiddel, udleveres tinctura chinæ; sk-pulver, pulv. epilept., March.

1. **skrække**, no. *skræk* -ør -et (vestj.); om bekkasinens lyd; jfr. Aasen, isl. *skrækja*, snadre; *skrækja* no. en slags and.

2. **skrække**, no. *skræk æn -ør* (vestj.); den såkaldte enkelte bekkasin; også fællesnavn for bekkasinerne, scolopax; jfr. Sgr. III. 155. 867.

3. **skrække**, no. *skræk -ør -ø -ø* (Vens.); = rgsm., vist låneord; jfr. kyse; for-.

skrækkelig, to. *skrækels* (Andst); *skrækels* (Vens.); = rgsm., men vist kun spægende; „*de æ skr-! æ Klæw, æ kdk bed ham* (Andst); *de æ skrækls tænr mæ di bærn!* (Valsb.); se for-.

-skrækkelse, no. se for-.

-skrækker, no. se for-.

skræl, no. *skræl æn* (Lundk.); et tyndt lag; *græw æn skr- æw; de ær æn sær tyñ skræl, do skær, gi mæ æn mælmod* (D.), en tynd brødskrive; se æble-.

skrælle, no.

skræl -ør -c skrælc (Vens.); fl. fl. *skrælet* (Andst, Malt, D., Agersk.);

skræl (Søvind s.);

skræl -ø -et -et (Elsted);

skræl (Bradr., Agger, Vejr). —

1) = rgsm.; *skræl katofter* (Malt); *skræl jæn* (Søvind s.); *æ skræli* (Vens.), en skrællen. — 2) pløje en tynd fure; *de æ no uæl plæw, de blywær skrælet* (Lundk.).

skrælleplove, no. *skrælplov* (D.); pløje overlig en tynd fure, så ploven skræller markens overflade tyndt af.

skrælletække, no. *skræltæk* (D.); = skindtække (s. d.).

skrælling, no. *skrællø et -ø* (Søv. s.); *skrællø de* (Thy); *skrællø* (Agger); *skrællø i best. -i flt. -ør* (Vens.). — 1) afskallet hud på æbler, kartoffer; se kartuffel; *de wær æn gamol skik, te æ lel yridaw æw wai ha støgt skrællø te ænæn* (Lald s.), skrælling af kød, tynde afskårne stykker; se æble-. — 2) i *søls skrællø* (Vens.), person med svagt helbred; i stedremsen: „Langemark skrællier“, Sgr. V. 24. 49; „Torup skrællinger“, Sgr. XII. 142 365 (Sams), og her sagtens skældsord; jfr. Aasen skrælling, isl. skrællingr hak., en som har svage kræfter.

30 **skræme**, no. *skræm -ør -et* (Agersk., Bradr., Ang.); frembringe en hæs lyd; en trompet skræmer (Agerskov), lyzeså børn, der ikke rigtig græder; tale hørt (Ang.); jfr. eng. scream.

skremme, no. *skram* -er -i *skramt* (Vens.); = rgsm., vist læneord.

skræmsel, no. *skræmsel* /*st*/ (Gj. h.); best *skræmselt* (Vens.); = rgsm.; et par *afgaaet ufløst ndys*, se *skræmsel* får *då meensk.* *da so dam*, Kr. IX. 221 19; jfr. Aasen, *skræmsel* itk.; fugle.

skræmskade, no. *skremskar* *æn* (Hadersl.); vistnok skovskaden, se Sgr. III. 157. 881.

skræmvorn, to. hæst (Ang.).

skrænke, no. i forh. *skrænk* sæj i (D.), indskrænke sine udgifter; jfr. htsk *schranken*, afgrænse ved skranke; mnt. *schrenken*, Sch. Lübb., også *indskrænke*.

-skrænkot, ff. se ind.

skrænt, no. *skriñt* el. *skreñt* el. *skranic* i best. -i fl. -*ñe* (Vens.); *skrænt* *æn* (S. Sams); *skrænt* *æn* (Søvind s.); *skryñt* *æn* (N. Slesv.); = rgsm.; *ga po* *skriñt* (Vens.); *lig* *uc* *po* *skræntan* (S. Sams).

skrænte, no. *skriñt*, *skreñt* eller *skræñt* -er -*o* (Vens.); *skrænt* (S. Sams), glide ud; fig.; *de skriñter* får ham (Vens.), glipper, slår fejl.

-skræp, no. grundbetydning? se Harbo, mellem.

skræplærke, no. bomlærke, *emberiza miliaria*, Sgr. V. 37. 284 (Sall.), se *bårvindel*, *bårfugl*.

skræpand, no. *skrapand* *æn* -*æter* (D.); *skrapand* *æn* -*æter* (vestslesv.). — 1) navnet på den største slags vildænder (D., vestslesv.). — 2) skældsord til en kvinde, som fører sladder (vestslesv.).

skræpning, no. *skrapning* (Agersk.); smeldet i enden af piskesmækken, jfr. skældning.

1. **skræppe**, no.

skrap skrap skrap skrap (Agerskov, Bradr.);

skrap (D.);

skrap -*o* -*st* (Elsted).

1) om andens lyd, Sgr. V. 74. 624 (Skive), jfr. *roppe*; om agerhøns, Sgr. V. 36. 279. 80 (Sall.); om frøernes lyd (Vejle, Horsens, Randers) — 2) brovte, prale, Mb. (Horsens); se mellem.; jfr. Aasen, *skreppa*, give en skrabende lyd; Rietz, *skrappa*, *20* kagle, om bone.

2. **skræppe**, no. *skrap* *æn* -er (Hmr. h.); *skrap* *æn* (Silkeb., Elst.); mellemadskasse, jfr. *teppe*, *trøster*; *posen*

af kalveskind, som violinen føres i (vestslesv.); jfr. Aasen, isl. *skreppa* hak, ramse, tornuster; eng. *scrip*.

3. **skræppe**, no. *skrap* *æn* -er (D., vests.); *skrap* *æn* best -*en* fl. -er (Vens.); fl. *skrapa* (Søvind); navn på flere slags bredbladede planter, *rumex* L. (vist alm.); hestehov, *petasites officinalis* Moench (Als); *burre*, *lappa*, *Tournel*, (Tønder), J. T. 210. 250. 312; se *torden*; *ad gult i æ* *huvo* *som* *æn* *skrap* (Agger); *de* *søl* *grøddner* *d* *skræper* *over* *huvo* *hvid*, *te* *høgen* *skul* *eft* *kom* *en* (Lild s.); se *gråbone*; *då* *æ* *liksom* *nes* *då* *ræns* *i* *skrapa* (Søvind) kan siges, nar nogen hviker højt; jfr. Rietz, *skræppa*; se *pebbel*, *rod*, *sur*, *Thor*, *torden*, *vand*.

skræppeblad, no. *skrapblø* *et* (Søvind s.); = rgsm.; ved hjælp af *smo* *løg* el. *skrapblø* køgt med garn i alundvand farvedes gult (D.), se Fb. Bondel. s. 105, hvor der skal stå gult for grønt, jfr. Kr. Alm. III. 97. 343; kager bages på skr. i oven, Kr. Alm. III. 68. 236; *burreblad* (Elst.).

skræpperod, no. *skraprød* *æn* (Agger); *burrerod*? middel mod tandpine, dog ikke *tordenskræppens*, Kr. VI. 282. 291; askog af den, middel mod *fnat* (Vens.).

skræppestodder, no. [*skrapstøder* *æn*] (Sall.); er nok navnet på bomlærken, *emberiza miliaria*; — en *prahans*.

skræt, to. se *skrodt*.

skræv, no. *skrœv* i best. *skrœve* (Vens.); *skrœv* *æn* (Lild s.); = rgsm.; *bøysen* *ka* *då* *uor* *i* *skrœve* (Vens.), *go* *i* *onj* *æto* *skrœvet* (Søvind s.); *skrœv* *æ* *skrœv* *ud* (D.), både ligefrem og fig.; *de* *gor* *over* *skrœve* (Vens.), *o*; det går for vidt, = *over* *æ* *skrœv* (Agger); jfr. 2. *skrive*, se isl. *skref* itk. *skrodt*, se *bukse*.

skræve, no. se *skræbe*.

skræve, no.

skrœv -er -*o* -*o* (Vens.);

skrœp -er -*st* *skrœvet* (D., vests.), Ager-skov);

skrœp -er -*st* (Lild s.), Agger); fl. fl. -*st* (Søvind s.);

skrœv *skrœve* *skrœpt* *skrœvet* (Elst.);

= rgsm.; *han* *skrœver* *nå* *når* *en* *han* *hå* *båes* *te* (Lindkn.); . . . *en* *æ* *bøysen* *ka* *no* (Kolding); . . . *en* *han* *ka* *pes* (Vejle); *do* *skrœver* *som* *æn* *sklæm* (vest.); *som* *om* *do* *høj* *van* *dajn* (Fredencia); *som*

do sku gi træj mark i skat (Randers); *æn skal ek skræw sejer en æn ka træk ei biæn te sæ iæn* (Åggvi); *do skrönör som do ha en mäl te kark*, Sgr. X. 110.351 (Himmerl.); med at skr- el. træde over en el. noget, forbynder sig forestillingen om at voide fortræd; i bønne Kr. IV. 345.44, Alm. VI. 201 kan siges: „bewår mæ . . . få ålt, der ka over mæ -kræw“; ligger et barn på gulvet, og man træder over det, bliver det ikke større. JK. 364.12, Kr. Alm.² III. 111.23; jfr. Sundbl.² 150, Cav. Wær I. 374, Raaf I. 128, Wigstr. II. 158 ned., FS. 395.62, Nyland IV. 137, Amus. VI. 100, Wuttke nr. 603, Kuhn W. S. II. 35.96, Urquell VI. 111 m. m. henv., Grimm Myth.² 1098 ov., Wh. Vlk. XI. 446 (Tyrol), Urquell IV. 274.5 (Galiz. Jøder); Tr. pop. XVI. 113, Folkl. Journ. I. 355 (Magyar); Amer. Folkl. VI. 66 (Man), VIII. 252 (S. Caroline, Negre); Peræus II. 134; man må ej skr- over frugts. kvinde, Wachsm. 70; skal vogn smøres, må man begynde ved venstre forhjul, men ikke træde over stjært, så får man ingen lykke på sin rejse (D.); heller ikke over plovskjær, Sgr. VIII. 42.74, Kr. Alm.² I. 90.56; jfr. Melus. I. 453; ej over net el. medestang, Cav. Wær. I. 374, Sundbl.² 161, Wigstr. II. 220, Runa VIII. 37; ej over bageredskab, Wuttke nr. 620, P. Volksk. III. 149; ej over kalv, Yorksh. Folkl. 69; kvinder må ej skræve over træværk i arbejdet, det sprækker, Krist. Alm.² III. 10.24; (se Arnas. II. 550), man må ej træde over en potte, den der gør det, kan ej dø, Krauss. Volksgl. s. 52; det volder sygdom at skræve over en; den som skræver over en person straffes, Folkl. Rec. II. 44 (Madagaskar); da kærlingen sætter sig på skrævs over ligkisten, kan den døde ikke røre sig mere, Arnas. I. 268; slgn endnu Andree Parall. I. 33, II. 43; — frugtsomme kvinde kan ikke uden mén træde over et hareleje, et dortrin, et løjr, åi, oventøj, dige, slagtet får, se Kr. IV. 346.45, VI. 253.1.2.7.8.11.15; — spøg: man siger til en dreng, at han ikke kan skræve så vidt som en ibltang, nemlig: til navlen, Sgr. II. 141.712.

skrævobon, no. *skrævhjøn æn* (D.); favnemål lavet af to tynde træstykker, slået sammen i en vinkel, således at benenes afstand udgør 3 al.

skrævobukse, no. et slags kortspil, se Kr. Börner. 657 ned.

skrævehas, no. *skrævhås* i (Vens.); skældsord; vigtig, høven person, som skræver med benene, især om småfolk, der vil give sig mine af at være store.

skrævehæl, no. *skrævhæl æn* (Sø-vind s.); skældsord til en kvinde, som går skrævende

skrævekatto, no. It. siges at være navn på poldræerne, der rider over husenes mæning østerpå.

1. **skrævl**, to. *skrævl* (Malt). — 1) er en sprukken træsko, en revnet klokke, jfr. skruk. — 2) svagehig, om mus og dyr (Malt)

2. **skrævl**, no. *skrævl æn* (D., vestslesv.). — 1) den larm, som frembringes, hvor noget skrævler; om en mark, som kun gødes lidt, kan siges: *de fæk kon æ skr- a æ onærær* (vestsl.), så snart meget er hakket af vognen, vendes undersædet, bundhjættet, i vognen, så de sidste rester af gødningen falder ud, men det plejer kun at være lidt. — 2) megen og højroset tale; også munden, der taler, *der ær æn grdy skræfæl d hia* (Bradr.); jfr. skravl; herhen hører sagtens i en stedremse: „*Skærbæk skrævl*“, Kr. IX. 130.342.44 (vestslesv.). — 3) læderstykket på kniplebræddet, hvorpå stokkene ruller under bestandig skrævlende lyd (vestslesv.); sagtens = „skrevler“ It. Mb. grove trætøller, fordi de skrævler, når man går med dem. — 4) *skræfæl æn* (Ang.), gåsens hustror. — 5) *skræmel æt* (Søv. s.); *skræfæl æt* (Mellemsl.); *skræwel æt* (Ager-sk.), sygeligt mske; *æn qamæl skrævl æt skræfæl* (D.), en elendig, gammelt ko, = *skrowæl æn* (Løgst.).

skrævle, no.

skræfæl eller *skrævel*, -flær -væl (D., Ager-sk.);

skræfæl -flær -flæt (Bradr.).

1) om den lyd, som frembringes af småsten, når de læsses af vogn, hagl på ruder, træværket på en tom, kørende vogn. — 2) snakke højt og meget, jfr. kæbbre, snævre; *de wæl fæle, som hon skrævel æp* (D.).

skrævlemund, no. *skrævlmøn æn* (D.); en person, som snakker højt og meget, kaldes også: *skræfælhals*, -hæl, -sæus (D.).

plante, skjaller, *rhinanthus christa galli* L.; jfr. 2 skrassel; *skråd d klauer* (Lild s.); *hejr d klet ga bonden et tædt*, *soegst d skrd*, *di wæl haf hð* (Vens.); når sk- er moden, skal eng slåes. Sgr. VIII. 40. 58; „kehs (kiddike) d skråhd gjo buenen skåhd“. J. Saml. A 1. 93; i en tælleremse: *maj stu i nå dør, so anjen uk; wne, jds jik i lð, peks skrd, gam hoq wepen d, gosn ski dæ fric frd* (Vens.); se 2. hejre, 10 2 klavre, klinte, kys, ras. — 2) tørret gæstrube med småsten, bruges til rangle (vestj.); V. S. O. har „skrad, skrade, skråd“ og henviser til skrade uo. = rasle; se eng-, gal-, hvid-, rød.

skræfel, no. se skrævl.

skræge, uo. lf. se skrige

skræis, no. se skrogis.

skrækammer, no. *skrækam* et (Åben-
rå); kvislverelse.

skræl, no. *skrol* et (Søvind s., vestj.,
Sall); best. *skrolt* (Vens.); = rgsm.

skrælo, uo.

skrol -er -t -l (Vens., Agger);

skrol skrol skrål skrål (Tåning, Sø-
vind s.);

skrol skrogels skrål skrål (Elsled);

skrol skrol skrolt skrolt (Fano);

græde stærkt; på Fano det alm. udtr.
for at græde; *skrolin* (Agger), skrælen; 20
hon kam skrol; også: *lðgs skroler ad-
da'nt i da', wi fo anst røn* (Vens.), o:
larmer; se plit. schraulen, Danneil, schra-
len, Schütze; græde, vræbe; huj-, tud-.

skrælegræde, uo. *skrolgræ* (Vens.);
græde stærkt.

skrælor, no. *skroler æn* (Agg., alm.);
best. *skroleri* (Vens.); = rgsm.

skrælhals, no. *skrolhals æn* (D.);
best. *skrolhalsu* (Vens.); = rgsm.

skræmp, no. se skrumpe

skræn, to. *skræn* (Thy); knastørt,
stift af tørhed.

skræno, uo. *de skræner o ød* (Thy);
tørrer stærkt.

skræning, no. *skrønæg* i (Vens.); en
grov, frastødende person; lang, ranglet
person, stort, mager dyr; *de wa gdt i
fæk druen dag kat, de wa du i ti skr-
d sij dpa; sij te ham, skrænæg, hucant* 20
høj jð sø te! om en gammel, mager hest.

skræns, bio. o. *skrona* (D.), på skræ.

skræponsel, no. *skræponsel æn*
(Støvr.); et redskab, som murerne bru-

ger til at trække de lange streger med
på vægge; jfr. rottehole.

skrærende, no. *skronin æn* (Søvind);
= *skrostøg* på gymnastikapparatet

1. **skræs**, bio. = rgsm.; *skræs øves*
(Søvind s., vist alm.).

2. **skræs**, no. *skræs* el. *skræs* i best. -t
(Vens.). — 1) brusk. — 2) en sygdom
hos kreaturerne; når man stryger dem
på skindet, giver det en knittrende lyd,
multbrand; jfr. rasselbrand.

3. **skræs**, to. *skrops* (Hanh.); ru,
rusten om stemmen.

skræso, uo.

skræs -er -l (Lild s.);

skræs skræs skræt skræt (Vens.);

knase; *de skræsær we min tær, nær a
tøger æn hor kôgræg* (Lild); så kom der noget
bag ved ham, der gik så stærkt og
20 trådte så hårdt i stenene, at det skræsedede.
Kr. VI. 133; hun skar med kniven dybt
ned i den yderste tagkærv, så det skræ-
sede efter, Efterslæt s. 26; *de skræsær
we tøjn* (Vens.), se skrasle.

skræset, to. knastor (Mora), Mb.;
jfr. skræse

skræstiver, no. *skrostin æn -a* (Rø-
gen); = rgsm.

skrætabak, no. *skrotubak* de (Sø-
vind s.); *skrotobak* (Agger, Vens., alm.);
= rgsm.; *skrotubakadga æn*, dæsen dertil;
*han dle brugt ant tobak æn skrop owo de
te øt skæpæg rulen*, Efterslæt 242 271
(Tåning); i slutn. af reventyr: de har
store børn, som går omkring og sælger
skr- i pottevis. . . Gr. Alv. I. 141; „rulle
skr-“, er leg. se sy.

skræv, no. se skrab; uo. skrabe.

skrævl, no. *dær ær æn græve skræfel*
40 *d dær* (Bradr.), stærk og larmende
snakken.

sku, udbriso. se sgu, no. se sko;
uo. se skyde

skub, no. *skod æn* (Agger); afskrab-
ning af hud; *dær hð do fot dæ æn slæp
skod* (Agger); *de æ jæm, dær æ skop i*
(vestj.), o: der er fart i.

skubbe, uo. *skod -er -a -a* (Vens.);
fl. lf. -ød (Lild s.); ginde; *æ kow står o*
skuds ær: æ hð fot skodæ æ huf d mi
bijen (Agger); *høj hð skods hujen d*
hann fæpær; cyæn skods dæm, di æ ndk
hugso (Vens.); *nær din hysær æ tar,*
sd ka do skod mógod o ðem; bðqk o

skod støbed ad læg, *tr de skils ed; d skod an jøn ðem sku vær lym opo fðnyrsla* (Lild s.); *de hjalp en skiden* (Vens.), *o: ingen udflugt*; jfr. Aasen, skubba, gnide; *et skuffe, skuppe*.

skubbesten, no *skufstjón* en (Landknud); en *bussasten*, som smedene bruger til at skærpe deres høvljern på ved at gnide dem frem og tilbage.

skubkarre, no. *skudr* en (Agersk.; "Røgen s.); *skudr* en *-er* (vestj., Søkeborg egn); trillebør; hsk skubkarren, mnt. schusskare, Sch. Lubb., se skuppe; bære, skudtært vogn, slaffe, styrt.

skubhælle, no se skudhælg

skud, no. *skø* i best. *skot* flt *skø* (Vens.); best. ett *skø* (Aby); *skø* itk. best. *skdr* flt *skd*, best. *skdrn* (S. Samn); *skød* best. *skøde* (N. Samn); *skød en* = flt (Lild s.); *skød* best. *skøde* (Harbro s.); *skød et* = flt (Møllerup s.); *skød et* best. *-det* flt *skød* (S. Hald); *skøj en* (vestj.); *skøj* best. *skøjet* (Søkeborg, Vor h.); *skød en* = flt (Malt, Andst, D., Hørselt); *skdr en* = flt. (vestslesv.); *et skdr* (Bradr.); *skd et* = flt. (Ang.); *skdr* (Fjælde) — 1) hvad der skydes tilside, i særegen betydning ved studehandel: *d gø skød murel* (Mors); *d jør skø i stuon*, el. *åpø stuon* (Vens.), vælge, således at man udskyder en eller flere: *vel du gør skød opo ðam?* (Lild s.), vil du vrage nogle af dem? *jø træj i skø* (Vens.), udskyde tre; *han gør di to stur i skdr* (Agersk.), *o: udskød to stude*; *gi fir stur i skdr* (Bradr.), lade sælgeren beholde de fire ringeste; *han lönw ædr skød* (D.), han tog vore udskudte stude; se Fb Bondel s. 153; se skudstud, stude. — 2) skud med et skudvåben; *en skdr mæ en bøg* (Agersk.); *de ga en skød* (Lild s., alm.); forvise et sk., Kr. Altmuel. V. 48 133, hindre sk. ved trolddom i at træffe; ladning til et enkelt skud: *en skød kryj* (D.), et skud krudt; *en gure skød grød* (D.), en stor portion grød; *et skøj grø* (Søviind s.); se skudding; bøsse-, frø-, kanon-, mester-, plet-, ære-. — 3) *en skød i æ læn* (D.); *han fæk et skdr i æ læn se en løj* (vestslesv.), *o: ved at løfte noget, et hold, en pludselig stikkende smerte*, jfr. hiuk; udtrykket skyldes vel en forestilling, der synes glemt her, at smerten voldes ved

et skud af væbnede mæter, jfr. dog Gr. Gl. d M. II. 77; enkelt skyder væg; Thiele, Overtro s. 31. *jø sætter for deres skud jern**, *ellesskud**, sts. nr. 762; skydes med en „seoukugle“, Kr. Sagn VI 246 ss. jfr. „alvestot“, Nicol. Nordl. III. 21; „ellesskud“, Hagemann 102; sagn Folket. XI 390 jsg. Læbr. Volksk. 390 jsg. Frim Lapp. Hsk. 183 Frim Lapp. Myt. 109. Bang Hexeforn. nr. 80 s. 116; „trollskott“, „lappskott“, „vildlappskott“, „finnskott“, se Cav. War. I. 19 114 265, 416; hvordan det pådrages I 117 438, II 17, sagn Bandamanna S. s. 41; „trollskott“, trommesyge, Nordl. Trold 127, se fremdeles Afriell. Sagoh. I 22. 53, Bruzel. 94, Wigstr. I. 189, 202 214, II. 226 anm. **, FN. 301 74, 360 64, 430 11, Amms. V. 107, Bondes Hist. 165; Dnjari. Nerke 60; Nyland IV. 73 ned. 91, „jårdskut“, Sæve Åkerns S. 23; råd og besværgelser derimod, se Krøst Sagn VII. 430 46, sagn; Cavall. Wärendl. 402 413, X. II. 24, Renwall s. 29, Wigstr. I. 144, II. 400, 412; Alden 104. 111, Sm. Møhl II. 39, 44, Sundbl. 317, Hofb. Nerke 227, Modur 14, 16, Amas. I 109, II. 108, IV. 80, VIII. 97; sagn fremdeles: „hexenschuss“, Strackerj. I. 298, Wuttke nr. 395, Læbr. Gervasius s. 142, Krauss, Volksagl. s. 93; „elfshot“ el. „elfstruck“ el. „fairy struck“, „a fairy stroke“ (Skottl. Irk.), se Folkl. Rec. IV. 165-69, Folkl. Journ. I. 300, II. 260, Henderson 186, Curtin F. T. 4 28, 44, 62, 143; „elfbolt“, „shot“, Denh. Tr. II. 146, Ch. Notes 38, Folkl. Journ. IV. 255, Folkl. II. 289, Gr. Elfenm. XLV, Kirk Faries XXV. 64 86, Kennedy Fict. 91, Amer. Folkl. VII. 114; Folkl. II. 41, III. 51, 53 (Finkl.), Grimm Myth. 2 429, 806, 1014, 1192, Tylor Urzgesch. s. 287 355, Ihad. I. 55 jsg.; tilsvarende forestill. se Wemh. Volksk. V. 15, Atharva Veda; Blackfoot 287; Bartels, Medic d Naturv. 25; som skudvåben vises pilespidser af flint, se Andree, Parall. II. 35. — 4) skud på et træ; *en løj skøj* (vestj.); *dær kan ðø grø en liq skød o æn skøw grøn* (Andst); også: *dær ær egn skød i ðam kal* (Landk.), *o: ingen vækst*, *æ æryn hå gør æn gure skød* (vestj.), *o: er vokset godt*; *dær ær egn skød i huns arbed* (Malt), *o: ingen fart*; se op-, rod-, top-, vand-. — 5) *skød* (Holmsl. II.);

skøj (vestj.), en fisketur ud på havet, o *gjør jæn, tår skåd i æ døjn*, at gøre en el. to havture i døgnst, se dag-, hav-, nat-; *æn skåd fesk*, så mange fisk, man får på en fisketur. — 6) *skøj* el. *skøj de* (Agger), kantning, som holder sidegarnene til over- og neder-tel; se skyde 7, skydning. — 7) tilbygning til et hus, se ud-. — 8) *gø i æ skøder* fl. (Fann), vindbrud mellem klitterne; se skodde, skode, skyde; bag-, blod-, for-, fram-, i-, ind-, loft-, mel-, muld-, muldvarpe-, orm-, over-, på-, skumpel-, sol-, styrne-, til-, under-.

skudbælg, no. *skubæls æn* (Vens.); slughals, se skudhals.

skuddag, no. den i skudåret indskudte dag (dagen efter 23. Febr.), alm. nævnes d. 29. Febr. (D); på skuddagen tør pigen fri, karlen da hverken tør el. kan sige nej. Kr. IX. 44. 48.

skuddagger, no. *skøjdagør æn* (vestj.); en person, som altid skyder lige til, farer ufornødt frem.

1. **skudder**, to. *tør, mager, i slet stand*; en sk-ko (Borup s., Årb.), Mb.

2. **skudder**, no. *de ga æn skuøer i ham* (Andst), et gys.

skuddermodder, no. i udtr.: *de jik i skuor æ muor* (Vens.); *skødermo'øder* (Bj. h., S. Hald h.); *skøjmo'øje* (Sav s.), o: blev ødt, gik tabt; *skødermo'øje* (Røgn). **skuddervorn**, to. *skødervorn uøjloue* (Mors), ustadigt, uroligt vejr; *de gør skte*, uordenligt.

skuddet, to. *de æ skdra* (vestslæs.), siges om et kreatur, der er godt skud i. — **skudden**, fl. se sol-.

skudding, no. *skøder æn* (Mors); lod, portion, det som tilskydes, *han ødt æn drønlq skøder grød løytes*, o: en stor portion; jfr. skodding, Mb., se skud 2, skydning.

skudde, no. *skuder -ør -et* (Andst).

— 1) *skuder sø* (Malt), skutte sig; *de skuderat i mæ*, jeg gyste; *de skuderat ham*, feberen rystede him. — 2) *de skøderør* (Mors), det er uroligt i vejret; *a to øt skøder øuer*, jeg lod det drive over, også Thy; jfr. mnt schudden, Sch. Lubb., trs og intr. ryste; eng. shudder; skutte sig.

skude, no. *sky æn best. -øn* fl. -ør (Vens.); *skui æn skuje* (Sov. s.); *skupø*

æn skuøer (Agger); = røm; *skuden blycor æklærø fð wraq* (Lald s.); *hejole skujen* (Søund s.), hele stadsen; *høj ha ful søylcej nær høj fur mæ skuan imæl Nære æ Lokan*, Grb. 147. 17; se revl-, sand-.

skudfløj, no. *skøjfløj æn* (Sundev.); skydedør for en alkoveseng.

skudfri, to. *skøfrie* (Vens.); som kugler ikke loder på, se f. eks. J. Saml. IV. 126. 42. Kr. Sagn II. 325 nr 13, VI. 41. 132. Wigstr. II. 289, Urquell IV. 93; i øvent., Kr. Æv. III. 233; se himmelbrev, hård 1, Passauer kunst, sølvknap.

skudgarn, no. *skødgan de* (Holmsl. kl.); strikkerne, hvormed korkfløderne er forbandet med nettet.

skudhals, no. *skuhals æn* (Vens.); slughals; *sku i sø*, skyde i sig, o: øde grådig.

skudning, no. *skøjnæg de* (Agger); = skud 6 (s. d.), se skudding; op-.

skudravn, no. *skorænen* (Vens.); rogn, som udskydes og ikke spises.

skudsk, to. *han ær et møj skdsk i øt* (Andst), o: der er ikke synderlig skud, fart, i ham; hans arbejde fremmes ikke.

skudskrin, no. skuffe i et møbel (Senderj.), se skådskrin, Mb.

skudsmål, no. *skusmol æn* (D., vestj., Agger); best. skusmølt (Vens.); = røm; *han fæk skrøæn po hans sk-* (Agger), o: blev skældt ud; deraf: *skusmølsboq æn best. -en* (Vens.); *skusmølsboq* (D.), bog, hvori tjenende får skudsmål skrevet; jfr. Aasen, skotmaal ilk.; V. S. O.: af skyde i betyd. indskyde sig under, i det ældre lovsprog: sag som man skyler sig ind under.

skudstud, no. *æn skødstud* (Mors); i *skøstuk -stuw* (Vens.); en udskudt stud, jfr. Eb. Bondeliv s. 153; skud 1, pl. schottossen, Schütz.

skudt, fl. i udtr.: *han æ skøt i hiñ* (vestslæs.), o: forelsket i hende, se skyde; band-, elle-, hjerte-, om-, skramme-, ud-, vinge-.

skudtrø, no. *skøjtrø æn* (Holmsl. kl.); agterstaven af båden; jfr. Aasen skut, isl. skutr, bagstavn.

skudt vej, no. *æn skøt væj* (Ager-skov); niest om mindre veje, med grøfter på hver side.

æn (Thy); *skofjan* (D.); skulfejærn til al befri gange i haver for ukrudt.

skug, no. se skygge.

skuhals, no. se skudhals.

skuhuen, no. se skohorn.

skukår, no. se skubkarre.

skul, to. *skul* (D.); *skolet* (vestj.);

— 1) undseelig, skulende; æn *skul* *huð*, æn *skul* *yggjain*, *han* *síor* *ndæo* *skul* *ud* (D.). — 2) et stykke træ har æn *skul*

kant, el. er *skul*, når det for eks. skal arbejdes af i en runding, og der er en flad kant, som ikke kan komme med; jfr. mnt. *schul*, Sch. Lübb., no. *skjul*, *schulen* uo. *skjule*; plt. *schuulsch*, to. *Schütze*, som ikke kan se folk i øjnene.

1. **skulde**, no. æ *mæg* *sku* *bligæs* *mæ* *skulør*, Kr. IX. 190. 24 (Fjends h.), grønne mosetørv, småhakkede, blandes i møddingen, se skue.

2. **skulde**, no. *skul* æn -ør (D., vestslesv.; vestj., Agger); *skol* æn -ør (Agersk., Bradr.). — 1) tællesnavn på flad fisk (D.); jfr. Fr. RA. III. 49; bakskulde, butte, lødde, trinbutte; vestj. store havflyndere; der er opgivet ett. *skolør* (Thy),

skulør = flt. (Vejr); *di* *njøa* *sir* *et* *ud* *som* æn *skul* (Lb.), tvetydighed, ordspil mellem fisken: skulde og fortal af at skulde; skundet af de tørrede skulder bruges alm. til at klare kogekaffe med; de fanges i Oktober måned af fiskere, som går ud mod floden med en kry; jfr. faghus; se bakke-, mellem-, præste-, slavn-. — 2) æn *dröw* *skul* (Agger), løsagtig kvinde; jfr. Aasen skuldra; mnt. *schulle* el. *scholle*, Sch. Lübb., plt. *schulle*, *Schütze*, en flad fisk.

skuldegårde, no. *skulger* æn (D.); risflætning, der sættes i havet således, at den udgående flod fører flad fiskene ind i en vinkel, hvor de bliver liggende ved ebben.

skuldehække, no. *skulhæk* æn (D.); tynde træstykker, sammenslåede i en trekant, med tværstykker, hvorpå de fangne skulder hænges til tørring.

skuldepreg, no. *skulpreg* æn (D., vestj.); spidst redskab til at stikke skulder med.

skulder, no. *skolør* æn -ør (D., vestj.); *skulør* el. *skolør* -ør (Agger); *skolør* i best. -ø flt. *skolør* (Vens.); *skulør* (Mors, Sem, Bradr.); *skolør* -ør (Thy);

itk. (Agerskov); *skolø* æn *skolø* eller *skolørø* (Søvind s.); *skolø* el. -ør (Sundevad); = rgsn.; i Vens., Mors, måske flere steder (N. Slesv.), betyder ordet skulderblad, og skilles i betydning fra aksel og hærde (s. d.); *dø* *knygø* *mø* *imæl* *min* *skolørø*, *vi* *fo* *enpø* *unl* *væpø* (Søvind s.), om gift; *træk* *dpd* *skolørøn*; *a* *takø* *do* æ *ed* *bløg* *imæl* *din* *skolør* (Vens.), spogende, o: i ansigtet; *han* *læstet* *dp* *æ* *skolørør* (D.). o: trak på skuldrene; *han* *ka* *et* *kom* *te* *fø* *hans* *skolørør* (Andst), o: han er kejtet og klodset; *ed* *brø* *imæl* æ *skolørør* *som* æn *tug* *imæl* æ *yron* (Vejle); *som* æn *sif* *imæl* æ *önon* (vestslesv.); kaste over venstre skulder, se II. 103. 37 a flg., jfr. Lindh. Lappb. 67. 68, Henders. 120; se over sk-, se III. 174. 36b; jfr. htsk. *schulter*, plt. *schuller*, *Schütze*; 20 skultre; fære-, gimmer.

skulderblad, no. *skolørblad* æn -bløi (D.); flt. -bløi (Vejlby, Fr.); *skolørblad* (Agger); = rgsn.; *do* *sics* *if* *uk* *imæl* *din* *skoløblø* (Vens.), o: i ansigtet.

skulderbrok, no. *skoløbrøk* i (Vens.); hånord til en højskuldret person.

skuldergroet, no. *skulørgroi* (vestslesv.); en sygdom; de havde et barn der var sk-, Sgr. IX. 4 (vestj.); det samme som pågroen?

skulder-Katrine, no. en busse (N. Slesv.) (?)

skulderklud, no. *skolørklud* æn -klud (D.); et trekantet tørklæde til at kaste over skuldrene.

skulderrem, no. *skolørem* æn -ør (Fjolde); sele; jfr. dragtbånd.

skulderskreden, to. *skolørskræjen* (Malt); om skæve msker, hvor skulderbladet har forskudt sig.

skuldesuppe, no. *skulsup* *dæm* (D.); flyndersuppe: de fangede småflynder koges i kærnemælk, derpå sættes melbolier; de kan også koges i vand med surt og sødt, jfr. Kr. Alm.² II. 30. 13.

skuldre, no. *skolør* -ør -øt (D.); nf. nt. fl. *skolør* (fl. *skolør* (Vens.); tage, løfte på skulder, *sk-* æn *sæk*; se aksle; *skolø* *geuøer* (Vens.).

20 **-skuldret**, to. -*skuldrød* (Lb.); -*skolørøt* (Søvind s.); se bred-, høj-, kruk-, rund-, smal-, træ-, vind-.

skule, uo.

skul *skul* *skul* *skul* (D., Malt);

akul akulak akul akul (Elsted):

skul skul skulat skulat (Sovind s.);

skniel' -or -t -t (VENS.); —

1) søge ly ved at bukke sig, krybe sammen; *jæsen skule dem ej æ dön* (Vens.). græssene søge skjul, idet de kryber sammen og klemmer sig ind ad døren; *di skulor dön iver huseæn, iver dejs* (Vens.). søger ly ved husene, diget; nu kan man dog skule i huset (Ang.) — 2) — røm.; skjule blikket, se skulende ud; *han skul fôr* *mær som någr hømatyge* (D.), *som æn hømatyge* (N. Slesv.); *ê skulê* (Vens.); jfr. mat schulen, Sch. Löbb. skjule sig; skule, schul, skulke.

skulebagge, to. i skulbagg huj
(Vens.); person, som trækker skuldrene
op og hovedet ned.

skulegang, no. 1 udtr: *han gik skul-*
el skulengang (Ang.), 3: skulkede af
skole.

skulekrog, no. skulkroq æn (vestj.); krog, hvor en sidder og skuler; se blindebuk l. 88 p. 2 b.

skulevorn, lo. *skulicorn* (Thy);
undseelig, jfr fravorn.

skulkantet, *lo. skulkañts* (vest.); om fjæller, som ikke har renskåren kant.

akulke, no.

skull (D) :

skóll: -a -at (Sovind, Vor h.);

skolk -ar -a -a (Vens.);

- ræstin; skólk frá skólal (Vor h.);
skulk sæ frð af (D); sij, do skolkar d!
(Agger), skrub dig bort! hær gor do
hær o skolkar ætar? skólk sæ frð a
(Venz.); jfr. svensk skokka, det samme;
Aisen, skulka, hure; skule.

skulle, *uo. nf. alim. sku skul; nt. skul ska; fl. skul, skul, sku; 1f. skul, skul* (N. Jyll., S. Jyll., *ostj., vestj.*): *skatto el. skat do* (Bradr.), Lyngb. *Uo. s. 108. 2den pers. nutid; noata tij* (Rævs, Vens.). = *no sku da tij*, *de gl.; nt. skat el. skul, a skul, sku, a skul, 1f. skul* (Vens.); foran *du 1 nt. skat, wet hqj go? wet do go? ska* Sorøn *jør 2? skat do jør 2? (Vens.); do skat, skat do, se* Grlb. 55 245. 69.81. 92 6a. 96. 132. 156.33. 201.31 osv.; jfr Sallhogbo; *wi skul d? daj, di qamal ska dag, di uq kar daj; hqj hør ene jo ne dr, hqj skul; skul a go? skat do go? ska wi go? a skul datt? uia* (Vens.); Fjølde: *nt. 1. 3. pers. skat; 2. pers.*

skul; fl. 1. 2. 3. pers. *skul*; fl. 1. 3. pers. *skul*; 2. pers. *skul*; fl. 1. 2. 3. pers. *skul*; se L yngby Uo. s. 105, 113, jfr. Sønderj. Sprogkæde s. 106; *sk* synes at blive til *sj*, *sjul* = skal (uo.), men stundom udtalte man det som *sk* el. *s* + ændende *g*; også *sk* mener L. at have hørt (Fjelds, L yngby); Egeback: fl. 1. 3. pers. *skul*; 2. pers. *skul*; fl. 1. 2. 3. pers. *skul*; fl. 1. 3. pers. *skul*; 2. pers. *skulst*; fl. 1. 2. 3. pers. *skul*; se L yngby Uo. s. 106.

— 1) en forpligtelse, befaling; „skal“ de o æ daw far a blöw föj, Sgr. V. 28. 124; de ær ene en „skal“, de ær en „skal“ (Vens.); „skal“, de æ hedsbaj; „skal“ de æ stökaleret (Fjends l.); „skal“ er hovbud, „vil“ er liggerens ret; „skal“, de ka do gi æ höns! (vestj., alm.), med et ordspil mellem bydemåde: skal og æggenes skal: „skal“ de ær æn hor mol, — hælær samst stjön en gö æm (vestj.), en slags vittighed; jfr. Amins I. 98. 27; de skal ud, om st skul ud gæmsl æ nybjön (vestj.); de æ hdt nok d skul sto hej (Søvind s.), det er hårdt nok at være med til at stå her; æu dær skul te, de skal te! æi æ kæl, da böu hun æn lujærrem i sit wær (Valsb.); om det umiddelbge, skæbnen (s. d.). hæn dær skal skjö, de skjö, de skul sd wær; æn skal hæn, hur si dö o si brö ær (vestj.); æn skal lij de, æn skal lij, o æn skal æn dö (D.); se fortæll. Kr. VI. 237-238, jfr. Fb. Fr. H. s. 26; M. Skrædder s. 32. 33. Kr. Sagn II. 453. 427; også, have grund til, hæn skul æn wær, hur skul hæn hæn?

2) have besluttet, ville; *a sku nåk*
høp a, de sku fã din pørg (Vens); *a*
sku nåk præg o al (I); alm. betegnelse
af frentid; *hun sku nåk kom, de sku*
nåk ægd; være bestemt el. tilnækt; *hun*
sku nåk fo æt; siges at være; *de sku*
vær gul, hun sku vær grødt rig (I);
høj sku wæ døj; *de hẽ døg*; *de sku da*
wæ sæj (Vens); mærkes: *mi søsters mæn,*
sku vær (vestslov) a. min tilkommende-
svoger; *de sku fãlk gjæl om* (I) det
må folk selv afgøre — 3) om hvad der
muligvis kunde ske; *om sæ skul vær*
(I.); *sku da qu hørn d døj, æt wæ ænc,*
høns a skul grẽt te; *fõri a skal æn*
skæful liden, sæ sku fõri min tarøn røpen;
skul de wæ sæje *mon de skul ha no*
remøthjẽ? *de skul ha æt døj om i, høj*

jor, da *høj hat* o (Vens.); jfr. Aasen skula, isl. skulu, sv. skola, mnt. scholen, scoleu, solen, Sch. Lübb., htsk sollen.

skulm, to. *skölms* el. *skölmsk* (Vens.); skulende, uvillig; „*Nijls so no skölms te ham frd betædnds tij d^a*, N. så noget skævt til ham fra barndomstiden af, Grb. 68. 65; vistn. også: skielmsk; *høj so ad skölmsk æter her* (Vens.).

skulmo, uo.

skölms -er -t (Mors);

skölms -er -t -t (Vens.);

de *skölms* fu mi øen, bliver dunkelt på grund af tung luft eller sygdom; jfr. Aasen, skulma for skumla, slå øjne ned; skumleg to. mørk, dunkel; over.

skulp, no. *skolp de* (Agger). — 1) skulpende bevægelse; *stør æ bouer ek gdt?* -- æ *tof, de ga æn skulp i æ fæd?* 20 — 2) tynd, dårlig kaffe. — 3) vās, uvederhæftig tale, løgn; *han æ ful a joms skolp o skit*, o: en løgnagtig og slet person; *han hår ælti nøj skolp o kom møj*, han har altid noget vrøvl at komme med.

skulpe, uo. *skölps -er -ød* (Lild s.; Agger); skulpe; æn *gån imel skölps hæw æn lig i læn* (Lild s.), engang imellem skyller havet et lig i land; æ *fæd* 30 *skölps øwer* (Agger); jfr. nysl. skolpa, Haldors, skylle; mnt. schulpen, Sch. Lübb. skulpe.

skulpkoge, uo. *skolpkog* (Vens., Agger); spilkoge; *hans frow ha di i i groma stur kåbercijl, dē skolpkogt*, Grb. 210. 59.

skulsk, to. *skulsk* (Agersk.); om en hund, der har fået straf og skuler.

skultre sig, uo.

nf. nt. fl. *skulcer* el. *skölcer* lf. *skulcer* el. *skölcer* (Vens.);

skölter sæ (Lægstør);

skölter sæ -trør -trød (Lild s.);

skult sæ -er skult skult (Agger);

skolt sæ (Mors); *skul sæ* (Leim). —

1) udtryk for den bevægelse som et mske gør, når han bevæger overkroppen for at klø sig el. ryste noget af sig; æ *skwilmajster skåltred sæ å gnej hans* 50 *arm å så*, Blich., Bindst.; *han skoltrød sæ tof ød* (Lild s.); *han står o skulter sæ* (Agger), skultre en i en stol, Krist. VIII. 89. 172, røkke, gynges; *høj skulcer*

ng i ø; *høj skulcer sæ, som høj ku wër smønful å luke* (Vens.), overmåde fuld af lus. — 2) *han skultra gdt øw* (Tåning), løber rask afsted; „*høj te skölcerens hjem*“, Grb. 27. 46, han tilbens hjem; se skulder.

skum, no. *skom de* (D., vestj. Thy); itk. (Vens., Agersk.); *sköm de* (Søv. s.); = rgsm.; *sd falsk som skom død wøj* i

10 (Vens.); *a dyet i æ skom, te æ fjæt kom* (D.); fra en remse, se Kr. Börner. 440, Molboh. 157; se Aasen skum itk.; mnt. schüm, Sch. Lübb., htsk schaum; se fråde; prās: hav-, mer-, mjød-, mælke.

skumbord, no. *skombor* d (Vens.); bord, sat ovenpå bådens essing for at gøre den højere på vandet.

skumfuld, to. *skomful* (Århus); fuld til randen.

skumkelle, no. *skomkæl æn* (Valsb.); skummeske.

skumkjæde, no. *skomkjæ æn* (Malt); kæde ved hestens bdsel.

skumle, uo. se skulme.

skumle, uo. *skomel skomler skomelt* (Vens.); = rgsm.; *go d skumel wøj ng*, vel låneord.

skumlille, no. J. T. 137, en plante, tjærenellike, *lychnis viscaria* L. (Ålb.).

skumme, uo.

skom -er -st skomet (D., vestj., Agersk.); fl. tf. *-ød* (Agger, Mors); fl. tf. *-er* (Vejr);

skom -er -t skomt (Vens.);

sköm -er -st (Søvind s.). —

1) intr. sætte skum (Agersk. vistn. alm.). — 2) skumme overfladen af (alm.); *skom fløn* (Vens.), ligesfr. og lig.; *skom æ mjælk* (D., vestj., Mors); *skömot mjælk* (Søv. s.); jfr. l. fløde; den der skummer i jul, skal smite i faste (vestj.), o: den der lever for godt og fedt i julen, kommer til at mangle i fasten; *skom æ kwon* (Agersk.), når korn sælges, borttage avner, vipper, halmstumper, som samles over det tunge, rene korn; *skom æn mærgel-graw* (D.), grave overjorden bort fra mergellaget; *å skomi* (Vens.), en skummen.

skummefedt, no. *skomfjæt de* (D.); fedt, som skummes af suppe; i en tale-måde: *de æ hdt å klyp liksom Skifard skomfjæt*, Kr. IX. 112. 201 (Tæstrup s. v. Grenå).

skummesføde, no. i udtr.: *fo en skomfo* (Lem), få fed, god kost.

skummejord, no. *skomjor de* (vestslesv.); jord, som „skummes“ af en mergelgrav.

skummel, to. *skomel* itk. -t flt. *skomel* (Vens.); = rgsn.; *de ær en skomel kdl* (vestj.).

skummelse, no. *[skomels de]* (Ang.); hvad der afskummes, se Hag. Ang. XXVI.

skummeraften, no. *skomeraten* (Fjolde); *skomeratæn* (Bradr.); tusmærke; pl. *schummerabent*.

skumme-ske, no. *skomake* æn (vestj., Agger); *skomske æn* (Søviad s.); *skomake æn* best. -en (Vens.); = rgsn.; ske til at skumme med.

skumning, no. *skomnæn de* (D., Agersk.); avner, vipper, småhalm, som „skummes“ oven af såldet, når der 20 skaldes.

1. **skump**, no. *skomp æn* (D., vestj.); itk. (Vens.); en stærk rysten; *de ga nu alæn skomp, da wi komr* (Agger).

2. **skump**, no. *skomp æn skomper* (D., Malt). — 1) det yderste bræt, som saves af en tømmerblok, Mb. — 2) *æn beta skomp* (Thy, Vejr), et lille læs hø el. tørv, jfr. *rumpel*. — 3) knippe halm, se halm-. — 4) en stump af en ager 20 (Ang.), Mb. efter Outzen (S. Jyll.). — 5) en pige, med svær eller tung gang (vestslesv.).

1. **skumpe**, no. *skomp el. skomp æn -ær* (vestj.; vestslesv.). — 1) knippe halm, sammenbundet uden at der er taget langhalm fra (vestj.); *rdur-, hyg-, høvrskomper* (Lem); et knippe langhalm (vestslesv.). — 2) *skomp æn -ær* (D., vestslesv.), de løse tørv, som graves af 20 mosenes øverste lag, jfr. *horsekjød*. — 3) *skompi æn* Vejr, et ondskabsfuldt mske.

2. **skumpe**, uo.

skomp -ær -el (D., vestj.);

skomp -ær -e -ø (Vens.). —

1) ryste trs., støde; ryste som vognen gør på en knudret vej; *skomp ndyget da'p* (D.), ryste noget ilave; *løp no rask sdn do ka fo skompe d i øjen* (middags-mad) njer (Agger). — 2) ride på en 20 stødende hest i trav; „di re par om par, mæn bajasi skompe baqter dpd e beta gro eq“, Grb 9. 45; „no skompe stakels d når e wøj“, Grb. 39. 39, nu

skumper stakkelen af nør ad vejen; „ed skomper hqj datær ijt-n“, Grb. 91. 49; *dj-fær skomper æ dræn* (vestslesv.), bedste-fader lader drengen ride på sit knæ; jfr. Aasen skumpa, støde, puffe.

skumpelskud, no. *skompelskud æn* (Lindk.); *skompelsku et* (Rugen s.); *skompelskud æn* (Agger); *skompelskuj æn* (Søviad s.); = rgsn.; *hun æ nåk skompelskud dgr i huga* (Agger), nok også: en ondskabsfuld person (Lindk.).

-**skumpet**, fl. se op-.

skumpetrav, no. *skomptrav æ* (Vens.); jævnt trav, således at det skumper; „æ beta kvæn dær kam dær i uel i jet sk-nir æ Uultræn“, Grb. 219. 5, et bitte korn efter kom der en ulv i et skumpetrav ned ad Ulvetråden.

skumphugge, uo.

skomphog -hogr -hoget (D.);

skomphog (Agersk.). —

1) hugge det groveste af et stykke træ, tilhugge grovt; jfr. *slinne*. — 2) udføre det groveste af et arbejde uden at gøre det ordentlig færdigt; *skomphog æ lugæn* (Agersk.), gøre det groveste af lugearbejdet; derfor også om slet el. uordentlig udført arbejde (vestslesv.).

skumping, no. *skompen i* best. -i flt. -ær (Vens.); et lille læs af noget, hø, tørv el. lign.; *i ga, i beta skompen*

skumple, uo.

skompel -plær -pal (D., Malt);

skompel skomple skompelt (Elsted);

= skumpe, uo.; *æn ka dræmliq blyu skompelt igæmel, ndr æn kujer i æn styu wæn* (Agger).

skumring, no. *skomræn i* (Vens.); — rgsn.; jfr. mod. *schummeringe*, Sch. Lubb., *dæmring*; Aasen, *skuming huk*, tusmærke

skumstrit, no. *skomatret æn* (Agg.); skumstænk.

-**skundelig**, se u-.

skunger, no. *[skonger et]* (Siem s., Hell. h.); larm, brag; det gav et sk-, Kr. Sagn I. 361. 83.

skungre, uo. *skogyr skogrær skogra* (Vens.); fl. fl. *skogoræd* (Lald a.); ryste; *de skogrær i hukæn ndr i wæn cy fð-bræ* (Vens.); *de skogrær mæ* (N. Vens), o: jeg ryster af kulde; *han æker te æ jaar skogrær* (Ang.), o: så det dunder efter; jfr. skungre, V. S. O.: Rietz skunga.

2. skure, no. *skur æn -ør* (Malt. Sem., vestslesv., Bradr., Valsb.) = 1) byge, hagl- el regnbyge; jfr. 3. flage, iling, mol, æl; se hagl-. — 2) forbigående voldsomt sygdomsanfald (vestslesv., Valsb.), se anfalds-, svime-; jfr. Aasen, isl. skúr huk., byge; mnt. schur, Sch. Lübb., eng. shower.

3. skure, no.

skur -ør -øl (D., vestj., alm., Sønderj., Bradr.);

skur eller *skus*, *skurs -i* (Søvind s.); nf. nt. fl. *skurur* fl. *skurur* (Vens.);

rengøre ved skuring; *skur æ gal* (Bradr.); *ð skugri* (Vens.), en skuren; jfr. Aasen, skura; mnt. schuren, Sch. Lübb., litk schuern, ordet henføres til mlat. *scurare*; se Weig. Wh.: se 2. sko, III. 289. 7 b.

skure femten, no leg bl. hyrdedrenge; de har 15 skurer på deres kæp, så et kors, så 5 skurer. A. tager kappen, sætter tommelfinger-neglen på første skure og siger: „skure!“ B. svarer: „skure femten!“ uden at se på kappen; A. fortsætter med neglen i 2den skure: „skure!“ B.: „skure femten!“ o. s. v. indtil B. mender, at A. har nået korset, så svarer han: „skure endeskure!“ passer det, vinder han; har han fortalt sig, så A. f. eks. er kommen 2 streger forbi korset, i den 17de skure, skal B. æde 10 kalvelorte; de sidste 5 streger gælder hver en kalvelort. Så veksles mellem A. og B.; jfr Kr. Börner. 342. 49.

skuretal, no. *æ fark et ðlti i skurtal* (Valsb.), i turevis.

skurevisk, no. *skureðsk æn -ø* (Søvind); *skugruesk* (Agger); hak. best. *skugrueski* (Vens.), visk halm til at skure med.

skurk, no. *skork æn* (Lild); hak. best. *skorki* fl. *skork* (Vens.). — 1) frossen karl, knyster — 2) alm et skældsord, en slynge; deraf *skorketreg* i best. -i fl. *ør* (Vens.); jfr. litk schurke.

1. skurke, no. *[skork æn -ør* (Bradr.); skure i træ.

2. skurke, no. *skork -ør -øð* (Lild s.; Vens.); krybe sammen for kulde

skurken, lo. *[skorken]* (Mors); for- frossen.

1. skurre, no. *skor -ør -øl* (D.; Agger); fl. *skors* fl. *skors* (Vens.); = rgsm.; *de skorer i nu gror* (vestslesv.); *de skorpet*

mæ hjjel igæmel (D.), o: gennemrystede mig; *han kor te æ æn skorst henad æ gdd* (D.), om vognens stærke rystelse ved den hurtige kørsel; *dæn skurar op* (N. Sams), glider af; *æ bdr skdrøt d æ groh* (vestslesv.), båden skurede på grunden, således at det faldes som en rysten og hertes som en skraben; *æ jan hð skorst el. hðpet* (D.), hvor der bliver et ujævnt sted på arbejdet; *de kops liq te de skors* (Tåmtg), o: skrupkoger; han vælter med læs og det hele og det lige til det skurrede, Kr. VI. 187; da de kom til Levring 4, skulde han køre rask derigennem, og det gik lige til vandet skurrede om hjulene, Kr. IV. 150; *de skuria mæ*, Gjedved, det gyser i mig, f. eks. om febergysen; *nør æ æq skoriar sæ i æn liqskdr*, så ska di endr kum te liq- *fals iæn* (vestj.), ryste sig; *skuri sæ* (Lem), klø sig; jfr. mnt. schurren, Sch. Lübb.

2. skurre, no. *æ hget ga æn skors te æ sij* (D.), et sidespring med tilhørende ryk af vognen; *æn skuri* (Lem).

3. skurro, no. *skor* (Fjolde); løbe på skøjter; *han vil hæn te boren* (plt. *sotnæn*); jfr. Aasen skorra; mnt. schurren, Sch. Lübb., frembringe en skurrende lyd, som stole, man skubber med.

4. skurro, no. *bor æn -ør* (Fjolde); en skøjte (s. d.).

skurrebane, no. gldebane (Ang.).

skurri, no. *i fet skuri* (N. Sams), i en køre.

skurres, no. *skors æn* (Andst); *skoris* i best. *skoris* fl. *-ør* (Vens.); slet person (Vens.); *Skoripus* var navnet på en lille, vanfør mandsperson fra Vrejlev; et dårligt kreatur; stammer mulig fra skurv (s. d.).

skurv, no. *skor el. skors de* (D., vestj., Agersk.); *skor d* (Vens.); *skors de* (Bradr.). — 1) skab, fust; *væn æ hoi æ heall, så ær æ skors fdgæt* (Ang.); middel derimod er at indsmøres i tjære blandet med hyldebark og madfedt, Kr. Amuel. III. 47. 143; besv., Bang. Hexeform. 20 39; råd mod sk- i hovedet er at springe fra „beghættæn“, en hætte, indvendig smurt med beg, som trykkes til hovedet og rives af med sårskorpen, se J. Saml.³ I. 97, Sundbl.² 291 flg., Wigstr. Folksed. 92, Urquell I. 136. 8, IV. 156;

alm., se Amins IV. 96; se skurres; fnat, klø. — 2) en plante, hørstilke, *cuscuta europæa* L. (Als), J. T. 69.

skurvefugl, no. *skorful* et (Bræd.); *skorful* et (Bylderup; Gram); sommerfugl; navnet mulig på grund af vingernes line stov; jfr. frisisk skrobb-vogel, Outzen; skrobb, fnat.

skurvehat, no. *skorhat* i best. -i fl. -hat (Vens.); *skorhat* i (S. Sams); *skorhat* æn -hat (D., vestj., Mors, Thy, Andst; Sønderj.); *skorhat* (Søvind s.); paddehat; alm. benævnelse for alle svamparter med hat; *a steker et æp får æn skorhat* (D.), udieskende ord ved slagsmål; jfr. rævepandekage.

skurvehovedet, to. se skultrygget.

skurvehada, no. *skorung's æn -er* (Agger); en art hætteterne med røde ben.

skurvot, to. *skorot* el. *skorø* (D., vestj., Sønderj.); *skorø* el. *skorø* (Vens.). — 1) fnattet, skabet; *høj æ lade skorø d skøde* (Vens.); *dær ær egen fæl gammel te o blyw skorø* (vestj.); jfr. Sgr. III. 43. 140; karlen får prinsessen til at sige: „det er logu!“ da han fortæller, at hendes fader er sk., J. E. 12, Kr. Æv. 256, III. 128, Sgr. XII. 128, Gr. Gl. d. M. I. 187, jfr. Ashj. Æv. I. 201; se lap-, reb-. — 2) om kartofler, når de lider af en sygdom, som gør dem ru; *skorø påtæ'ter* (Vens.); *di d skørt* (Søvind s.).

skusse, no.

skus (D., Varde);

skusi nt fl. fl. -er (Vens.). —

1) = skunse, skride ud; *a skust liad værøes om* (vestj.), jeg styrtede; slog ham så han skuste lige tilbage. Kr. Almuel. II. 66. 163. — 2) *skugi* (Thy, Vens.), trs. ryste en, som en hund ryster en fangen rotte; knase (Mors), Mb.; se gussi.

skusi, no. *skusi* d best. *skusi* = fl. (Vens.); gysning, rusk; *de æ lile, nør høj ho di skusi* (Vens.); „knap dær fjør høj sønt e sø jæsp d' se d' se to skusi“, Grb. 149. 43, straks efter giver han sådan et sært gisp af sig og så et par gysninger; *a ga ham d skusi*, et skub; *a for ndk fi æ skusi te!* jeg må nok give det et ryst endnu, om koru, der sælde f. eks.

skuster, no. *skuster æn -er* (D., Malt, Agger, Ågersk.); *skuster æn* fl. -s

el. -er (Fjolde, plit. *skoster*); skomager (s. d.), men jævning med bibetydning af en som gør slet og kludret arbejde;

„sk- komfuster, kom vælling i grød, tag tampen på ryggen, den smager så sød!“

Krist. Börner. 376. 65; jfr. htsk schuster, plit. schoster, gllit. schuoch-sutære, Sch. Lübl. IV. 113. 22, sko-syer; sutor, lat. syer.

skusterværk, no. *skusterværk de* (Agger); sjuskeri.

skustre, no. *skustør -er -et* (D., Malt); kludde med skomagerarbejde; se mejle.

-skustret, fl. se ud.

skuavte, no. se skosvælte.

skutsom, to. se skiftsom.

skutte sig, no. *skot sæ* (Malt); *sköt sa* (Elsted); ryste sig af klø el. kulde, se skudde sig.

skvadder, no. *et skvæp* (Skanderb.), højrestet latter; også: *de æ da et skvæp* eller *en skvæpshals!* om den, der ler højrestet.

skvadderpølse, no. *skvæpøls æn -s* (Skanderb.); pølse, lavet af hakket lever, lunge, hjerte, nyre.

skvaddre, no. om skadens lyd; *skadan ses på morøen d skvaddre*, Sgr. II. 236 922 (Mds h.); se skvaldre, skvaltre.

skvalder, no. *skvæls æn et* (Sov. s.); larmende snak el. latter; *han sløw ut stuvø skvæls i laa* (Røgen), han slog en stor latter op; *la vø mæ d skvæls* (Søvind s.).

skvaldergåse, no. opgivet som navn på den dobbelte bekkasin (Hmr); se horsegumme.

skvalderkål, no. J. T.; en skærmplante *agropodium podagraria* L. (Alb., Thy); brugt til kål, Cav. Wär. II 98.

skvaldermette, no. *skvælmæt æn -er* (Dalby); bekkasin.

skvaldre, no.

skvæls d p (Horsens);

skvæls skvæls skvæls (Elsted);

le højt; fare med narrestreger, tåbelig tale; om skadens lyd, Sgr. V. 78. 620 (Ø. Starup); bøde til skvaldretonde, se Bondel. I. 195, Skyts b. 56, Cav. Wär. II. 405; se sladderkjælling; jfr. Aas., skvaldra, ge idelig, om hunde; isl. skvaldr no. itk. unyttig snak.

skvalp, no. *skvalp* *et* (Søvind); en skulpen, også om opkastning; *en slems skuld* (Lem); *o*: et svært regnskyl, se mar.

skvalpe, no.

skvalp -er -ed (Agger);

skvalp -o -et (Elsted, Søvind);

— rgsm.; *dær burod hā læjn ā skvalpōd i ā fyncr over i fjāyten dūp* (Agger); jfr. skulpe, svalpe; *skvalp owa* (Sov. s.), i løbe over, om en vædske, ved cystelse, el. stød; jfr. Aasen, skvala, sv. skvala, skulpe.

skvaa, no. lyd, som fremkommer ved et slag, når noget knuses, se Sgr. VII. 15; det gav et ordentligt skvas.

skvat, no. *skvat* *æn* (Hovlbj. h., Ang.); en klat (Ang.); en lille byld.

skvatgjæld, no. *skvatgjæl æn* (Ang.); klatgjæld.

skvat, no.

skvat -or, -ed *skvat* (Agger);

skvat -o -et (Søvind s.; Vens.);

skvat -o *skvat* *skvat* (Elsted);

falde pludselig uden at gribe for sig; *hā skvat dū o wa dē mā dē sam* (Agger); *hā skvat liq om o æ rōw* (D.); jfr. Aasen, skvetta, slænke, flygte pludselig; svalte.

skvættre, no. om skadens lyd, Sgr. V. 78. 620 (Horsens egn), jfr. Aasen, skvætra; skvaldre.

skvaveret, to. *skvavers* (Lisbj. Terp); blød, mudret, vel om vej.

skvolmester, no. se skolemester.

skvulp, no. skulpe, no. se skulpe, skulpe, svulpe.

skvulpeølag, no. *ā rājn skul i swolp-slau hen ad ā hjulspor* (Vejen); *o*: så det stødevis skvulpede.

skvuptrav, no. langsomt trav; „hā kjoeh sā sennē uj ow bōjen i et jawu skwoptraw“, Jyd. I. 6. 1, se skup.

sky, no. se skyde.

1. **sky**, no.

sky -er *sky* *sky* (Andst); lf. også *sky-jōd* (Agger);

sky -o -et -et (Søvind s.);

skye el. *skyj*, -or el. *skyjor*, *skyj*, *skye* el. *skyj* (Vens.);

= rgsm.; undgå; *hāj skyjor hūden i hēlor wōj* (Vens.); *hūh hār skyj wā dār æn hūl mānōd* (Agger); jfr. skjotte 2; se htsk scheuen; Aasen, sky.

2. **sky**, to. *skye* el. *skyj* (Vens.);

skyj (Agger); *sky* (Søvind s.); *skøj* (Århus); *skøj* (S. Sams); *skøj* (N. Sams); = rgsm.; frygtssom; *do æ wāl ā dō skyj fā skraū* (vestj.); jfr. htsk schen, mut. schu, Sch. Lübb.; folke.

3. **sky**, no. *skyj æn -or* (D., Malt, vestj., Agger); *sky* el. *sky æn -or* (Mors); *sky æn -o* best. -øren (Søvind s.); *skyj* el. *skye* best. *skyeen* el. *skyjen* fl. *skyjor* (Vens.); *sky æn -or* (S. Omme, Grejs, Rind v. Vihorg, Saksild, Himmerl.); *sky* best. *skøjen* fl. *skøjor* (?) (Ry); *skøj æn -or* (S. Sams); *skøj æn -or* (Stjær, Framlev, Vejby (Årh.), Helgenæs); *skøj æn -or* (N. Sams); *skøjor æn* = fl. (Tved); *sky æn skye* (Åbenrå, Sundevad, Bradr.); *skøj æn skøjor* (Fjorde). — 1) = rgsm.; også

lig. „sjæl Wolles miest wēle smul fāmād edt ā sājaw den mōrk bekōmringsskøj“, Jyd. II. 18. 2 i rgsm.'s jysk; skyer, der

ligner grå hukser, varslere regn, Krist. Alm.² I. 49. 17; navne ul sk-, Yorksh. Folkl. 44; varslere af sk-, Hildebr. Bem. 70, Wh. Vik. IX. 231, P. Arch. IV. 510, Dunwoody Weather Proverbs (1883) s. 41; trolld, fanden, kommer som en sky, se JK. 145. 4. 271. 30, Kr. Sagn II. 140. 149, IV. 175. 609, VI. 45. 147-48, Ævent. III

(95 ned.) 236, Gr. Ævent. I. 59, Registr. nr. 5 x, Arnas. I. 157, II. 379, Schm. Märch. 123; jfr. sky borttager pige, Wigstr. II. 240, Segerst. 102, Hennks. 26, Grimm K. M. nr. 122, Gonzenb. II. 5. 33. 40; skyer kommer ved trolddom, Rafn Oldn. S. XI. 121, Jomsv. S. k. 44; se hat 4, Kjelling 6, kulsæk, mol, mærhale, Noas ark, robbchud, tåge; sign Strackerj. II. 64. 334, pl. tlm., se Wh. Vik. V. 431, 432.

agerhøuse-, drive-, makrel-, regn-, støv-, taig-, torden-. — 2) himmel, alm. i Mellemlesv.; *ā blōd sky* (Sundevad); *dær æ alor æn māl ā æ sky* (Bradr.), der er aldrig en sky på himlen; også kan høres: *dē æ klār skyj*; *dær æ hys skyj idaw*; *dær æ gro skyj, dē lys i ā skyj* (Andst); „blank sky“, Kr. Sagn I. 36. 161; „når skyen ser ud som et klippet får, så får vi regn, hvordan det går“.

Kr. IX. 25. 257; „i hvad vejr der var på sky“, Kr. Alm.² I. 90. 54; *dær ær et æn klat o ā skøj* (Rkb.), ej en sk- på himlen; herhen hører sagtens udtr. som: *huf i skurpon skyj* (Lb.); i *vilden sky*

(Søvind): i *wilden skyj* (Vens.); stedremse: „Terp ligger højt i æ sky“ (N. Lygum s.). Kr. Ordspr. s. 529; hörnerim: „klar op i sky“, se Fb. Bondel 321, Kr. Börner. 150; jfr. Aasen, sky huk., isl. sky itk.; eng. sky, himmelhvælving.

skybanke. no. *skybanke* flt. (Søvind s.); = rgsm.

skyde, no.

skyd skyder skød skød (D., Andst); *skyr -er skyer skød* (Vejr, N. Sall., Lyngb. Uo. s. 56);

skyd -er skød skød (Mogenstrup);

skyd -er skød skød (Rævs, Thy);

skyd -er skød skød (Stagstr., Thy);

skyd -er skød skød (Agger);

skyd el. skyd, -er, skød el. skød, skød (Lodderup);

sky, -er el. skuer, skød el. skød, skød el. skød (Vens.);

skyd -er skød skød (Lald s.);

skyd skyder skød skød (S. Hald, Størr.);

sky skyer skød skød (Halling);

skyd [-er] skød skød (Heil. h.);

skyj skyder skød skød (Havbro s.);

skud skuder -er -er (Tved, Mols, Lhy Uo. 85); i Nimtofte *skyd skød* måske *skud*

skud skuder skød skød (N. Sams);

skud el. skyde, skyde skyde skød (S. Sams);

sky skyer skød skød (Sø. s., Tåning);

sky sky skød skød (Røgen s.);

skyd skyde skød skød (Saksild);

sky sky skød skød (Lind);

sky skyer skød skød (Vejlby, Årh.);

skyr skyer skød skød (Elatet s.);

skyr skyer skød skød (Sem, vestslesv.); fl. *skød* (Agersk.);

sky skyer skød skød (Åbenrå);

sky skyer skød skød (Ang., Sundev.);

skyr skyer skød skød (Bradr.);

sky skyer skød skød (Hjoldelund);

skyr skyer skyr skød (Egeback);

nf. *byt* ut. 1. 2. 3. pers. ett. *byder* 1. 2. 3. pers. fl. *byr*, fl. 1. pers. ett. *byr*, 2. pers. *byr*, 3. pers. *byr*. 1. 2. 3. pers. fl. *byr*, fl. *skød* (Fjorde, pl. *skød* *skød*); jfr. Lyngby Uo. s. 83. 85. 112; reflexiv: nt. *skyde* fl. fl. *skød*; var *æ* *de* *får* *æn* *sky-søn* (vestslesv.), om børn. skyde til hinanden, skupper. 1) stode afsted, drive; *skyd æ* *spjæld* *får*, *æn* *gdn* *ud*; *skyd* *te* *jæn*, *ø* *æ* *un* (vognen) (D.); *skyr æ* *skød*

får, *æ* *dør* i (Agersk.); *sky* *te* *jæn*, *sky* *dgn* (Sø. s.), stode omkring; *skij d sky æn* *æn* *i* *æt* (Tåning), skide og skyde en anden deri, *ø*: give en anden skylden; at sætte fiskelinen i vandet kaldes: *ø* *skyd*, *no* *hår* *æ* *udskød* (Fano), den sættes da således, at den står tværs på strømmen, der løber langs landet; *skud* *i* *sæ* (Vens.), æde grådig, se skudhals. — 2) fremdrive af sig selv, afsætte: *skys*, *blåne* *skød* (Vejr); *skus* *hå* *skød* (Vens.); *kwæt* *æ* *we* *d* *skus* (Vens.), *ø*: ved at skride; *skyrer* (Ryde); *æ* *kal* *vel* *et* *le* *ø* *skyd* *væj* (Lindk.), *ø*: til at vokse; også: *høj* *gor* *d* *skuer* *rog* *som* *i* *dubdys* (Vens.), skyder ryg som en aborre (vist alm.). — 3) afkaste, skyde fra sig: *de* *skyde* *wahet* (Sø. s.), f. eks. om olieklæder, fedtlærs støvler; *de* *skyder* *æ* *hor* (Thy, Mors), også om fugle: *di* *skyder* (el. *skud*) *æ* *fjeder* (Thy), jfr. fjertab. — 4) afskyde med skydevåben (alm.); *2* *skud* (Vens.), en skyden; *skyd æn* *skød* (vestj.); *skyd* *får* *æ* *bryjfdk* (D.), afskyde skud til til brudefolkens ære; *æn* *skyj* (Agg.), skydning; også sprænge ved krudt; *skyd æn* *stjæn* (D.); *da* *skyr*, *mæn* *de* *æ* *mjæst* *rog*, Sgr. II. 59. 220 (Lishy, Terp); *m* *mowars* *får* *wa* *hælsæn* *et* *så* *vej* *te* *d* *skyd*, *mæn* *jæn* *gdn* *skød* *han* *te* *æn* *hår* *trøj* *gdn*, *d* *we* *dæn* *tredi* *gdn* *wælt* *han* *sjæl*, *d* *da* *han* *kam* *te* *sæ* *sjæl* *ijærn* *wa* *hans* *dæst* *d* *te*, *dæn* *hår* *war* *et* *ægte*, Hæterslæt 224 215 (Thy?); her kan nævnes: *no* *skyder æ* *kat* (vestj.), *ø*: den springer efter mus; man har den forestilling, at man kan skyde et tællelys, ladet i en bøsse, gennem et almindeligt fjæl (vestj.); et mske skyder sig med lys i stedet for kugle i bøsse, se Kr. VI. 84. 124. VIII 163; — ved glds bryllupper skydes langs brudefølgets vej til og fra kirke (D., vist alm.); se Rueck 38: „for at jage Tusserne væk“; „brudevigsel“. Søegård 60, Folkev. VIII. 281. 466. 12, Liebr. Volksk. 319 53, Wille Opt. 200; Bruzel. 71, Ahlén 67, Nyland IV. 18. 22. 32, W. Gregor 91, Nichols Yorksh. 3, Folk Journ. II. 212 (fl.); Tr. pop. VII. 99 „tuer la misère“. Laisnel II. 36, Ons Volksk. VI. 48, Amer. Folkl. VI. 98, Pure Arch. III. 347 (Ital.), Rivista I. 314; slgn „Vilde mener på deres bryllupsdag at være ud-satte for onde ånders angreb“, Rom.

Quest. XCVIII; Achelis Arch. IV. 170 flg.; — når stegen bares frem ved bryllupper, blev der skudt, Kr. Alm. IV. 68; ligeså ved julegrad, Fbj. I. 148 (Norge); ved barnedåb, Meyer Vlk. 108, Bad. 26 29, P. Usi II. 159, 166; — julehelgen skydes ind, se Fbj. I. 144, 145, 186 (Norge, Sverige); jfr. Wigstr. Folks. 31, Hazel. VI. 34 (Valders); *skyd nyjor in* (D., vestj.), skyde udenfor folks vinduer nyårsaften (s. d.), skytten bydes ind og traktes (alm.), se JK. 406, 40; skyde udenfor gård nyårmorgen; Kr. Alm. IV. 133, 373 flg., Fb. Bondebr. I. 246, Eftersl. 234, 255, Museum 1892 s. 150; Folkev. XI. 477, Runa IV. 60, jfr. Fbj. II. 277, 294; jfr. htsk „das Neujahr anschauen“, Strackerj. II. 30, 296, Kuhn N. S. 406, 138, W. S. II. 110, 328, Mannh. BK. I. 247, Schmitz, Eiß. Volk. I. 5, Meier S. II. 467, 220 (Tübingen); se Achel. Arch. IV. 175, Amer. Folkl. III. 68 (Filad.); det gl. år skydes, Rivista I. 256; hver nyårsaften og morgen efter solnedgang og før solopgang blev der skudt 3 skud over et vandsted, Kr. Alm. IV. 139, 381 (Søll.); — der skydes over frugttræer, Rörfl. F. Jahr 19, Pomm. Volk. IV. 45, 5, V. 56 øv.; — ved at skyde over bjærgmands skal, kan den vindes, Thiele I. 350, 354, 356, II. 236, Overtro nr. 636, Kr. VI. 8, VIII. 35, 67; — troldtagne mennesker frelses ved skud, Asbj. III. 22, 23, 34, 347, Soegd 105, Faye 26, Beigh Segn. 140, Sande I. 52, Arnas. I. 224, Folkev. VIII. 467, 27, Kleiven 7; Wigstr. I. 144, II. 217, 375; — over elleskudt dyr skydes langs kroppen, Gr. Gl. d. M. II. 77, jfr. Cav. Wår. I. 263, Amins. V. 86, Sm. Medd. II. 54, Gasi. 1, Lindh Lapph. 102; slgn Fbj. II. 50 69; Mølus. IV. 354, 11; skyde i mødding; — i el. over smørkærne, JK. 210, 178, Wigstr. I. 94; i el. over ølkar, Amins. VII. 105, Cav. Wår. I. 404, Gasi. 41; over korn, Jahn Zaub. 17; — sk. i påsketiden (St. Hans) op i luften mod troldkvinder, se Wigstr. I. 143, Amins. VI. 117, Gasi. 29, Grundtv. Tjust 14; Nyland IV. 56, Folkev. VIII. 466, 12, Liebr. Volk. 319, 53, Ons. Volk. II. 8, 1, Amer. Folkl. V. 224 (Indien); — sk. værges mod genferd og trold, Wigstr. I. 265, Hofb 37 ned., Asbj. III. 36, Arnas. I. 224, Z. f. Myth. II. 61 (Tyrol); slgn Denn. Fjort 17, 141; kyser vætter; jfr. skyde i uvejrskyen, se Gr. Myth. 2 1042, Z. f. M. II. 421, 54 (Tyrol), Bosquet 253, Laisneil II. 134, Rivista II. 44; — har man ikke bæsse, kan man lægge glød i vand på sten og slå med hammer på den, Runa II. 3, Nyland IV. 72; jfr. slå sten mod port, Meyer Bad. 26, 29; ved bryllupper løber drenge med oppustede lammeblærer og sprænger dem til ære for brudefolkene, Hmh. Anth. I. 409, 31 (Færøer); — blodsdråber falder, da mand vil hugge sabel i Gud, Kr. Alm. VI. 199, 429; jfr. skud mod sol, himmel, gud; se Mhoff 126, 163, 368, P. Volk. II. 71, 32, Z. f. M. I. 189 1, Kuhn N. S. 8, 8 m. henv. 144, 172, Henne a. Rh. 400, 321, Meier S. I. 122, 137, Wolf Märch. 304, 192, Hertz S. 36, Meyer Abergl. 162, Rochh. D. Gl. I. 42, 44, Folkl. Congr. 234, Mølus. I. 404, II. 501, III. regist. 579 flèche de Nemrod; IV. 34, 480, P. Arch. IV. 468 b, Herodot IV. 94, V. 105, slgn Am. Folkl. XI. 136 (Ind.); — Jomfru Mariæ billede bløder, truffet af kugle, Rivista II. 23, 24; skyde på en ganganger, se kugle; — skytten i ævent. som rammer alt, hvad han skyder efter, se Sgr. VIII. 147, JK. 5, Gr. Æv. I. 211; jfr. Asbj. II. 87, Bondes. Hist. 267, Grimm K. M. nr. 70; — vil man skyde vist, skal man binde hjerte og fjer af ugle om højre arm, Kr. VI. 355, 21; el. sætte stikken af en bønne groet i en mskelig hjærneskal i sin hat, sts nr. 29; el. føre hjerte og lever af flaggermus i blyet, når man støber kugler, Kr. VI. 382, 281; se friskud; jfr. Strackerj. I. 281 r-u, smstilles kan den indianske fortæll. Amer. Folkl. I. 73; den bøsse, hvormed en kat er skudt, træffer aldrig mere, Thiele Overtro nr. 251; ved trolddom kan bøsse lindres i at skyde, se Gr. Gl. d. M. I. 54 17; man må ikke skyde på spøgelser uden med sølvkugle, gør man det, farer kuglen tilbage, Thiele Overtro nr. 711, Kr. Anholt 23, 47; da manden skød på svanegenfærdet, stod gården øjeblikkelig i luer, Thiele I. 342, se sølvknop; — på pferd forgæves, Krist. VIII. 215, 369; pferd farer efter skytte, Cav. W. I. 467; forgæves at skyde eff. bjærgmand, når sol er oppe, Kr. VI. 19 — 5) træffe med skud (alm.); *skyr et fæd* (Agerskov); sk. røvero med salt, Krist.

Alm. V. 127; også: *skyð jarn mæ æn bål* (Mors), trælle; *han æ blöwen skot* (vestj.), forelsket, også: beruset; i ævent. skyder manden hund og hest, der ej straks adlyder, Gr. Gl. d. M. I. 89. — 6) frembringe ved skud el. skydning; *han skod æn hval i æ skyð* (D.); *skyr æ löwt samol*, o: skyde fjællerne, som danner loftet fast sammen; *skyr om*, o: tage loftsfjællerne op, hævle dem til på ny, når de er ormstukne og igen lægge dem ned. — 7) tilskyde, lægge på; *skyð el. bragk æn blöw* (Agger); *o skyð æ gån* (vestj.), sy garnet til tellene og tråden, hvormed det „skydes“ kaldes *skøj de* (Agger); jfr. J. Saml. VIII. 169, efter at de enkelte garn er føjede sammen, skydes de til tellerne; *humans þær vel do skyð te?* (D.), o: hvor stort indrag vil du give? — 8) vrage, mulig kun i kreatur-²⁰ handelen; *skyr æ styr* (Agersk., Bradr.); *humans mæ a så skyð el. skyð ud?* (D.), o: vrage, se skud 1, skudetud. — 9) glide ud; *wår døj, æ bregker skyðer* (D.); *æ diq har skot* (vestslav.); *han skod ætær i æn mærgelgraw* (Malt), o: han blev begravet derved, at mergelgraven skred sammen; *æ kæl skod samol om ham* (Vejen); *æ limgraw vel skyð* (vestj.); *de kæn dyrbokæn o' mæ, æ mælbalk æ skod, o mi kun gor basel* (vestj.); når lysel skyder, o: den smeltede tælle bryder ud og løber ned —, så dør den, det „skyder“ henimod, JK. 397. 93, Kr. Alm.² III 170. 13; jfr. skunse. — 10) køre tørv ud fra tørvedyndet i en trillebør; *skyð i æ kar, skyð æm fræ æ pøt* (Thy), køre tørvene op; også: *skyð æ æltnæ* (Thy), æ blæver fræ (Mors), = *skyr æp* (Lemvig); da honden anklages¹⁰ for vildttyveri, vedgår han at han har en bæsse, men han bruger den kun til at „skyde“ tørv ud med, Kr. Almuel. II. 87. 222, ordspil; se skudtørv; — **sk- af:** *a ka snær skyð æ mæ klæjer* (vestj.), trække dem hurtig af; — **sk- i:** *a ka snær skyð i æn par bøjær* (vestj.), hurtig trække på; — **sk- lige til:** *skyð liq te* (vestj.), 1. gå den lige vej tværs over markerne; 2. nævne en ting ved sit rette navn; — **sk- op:** æ *molnær skyðer d'p* (Malt), muldvarpen danner en tve; — **sk- over:** *skyð övæ* (vestj.), springe over; — **sk- sammen:** æ *mjælk*

skyðer samol (D.), o: bliver tyk; — **sk- til:** *hun blöw æ husæ skitt tel fo fjær hær krønær* (Agger), han fik husel tilstået; — **sk- ud:** æ *örjær skyðer ud* (S. Ho), o: vinden går fra sydost til vest, modsat krympe op; jfr. Aasen, isl. skjóta, sv. skjuta, eng. shoot; htsk. schießen, mnt. schoten, Sch. Lubb., se skjødsel, skodde, skud-, skudden; se i bogstav II. 1. b; kugle; for-, gjen-, greb-, *hjørne-, ind-, solv-, tvær-.

skydebal, no. *skybal æn -balen* fl. -baler (Vens.); skiveskydning med gilde.

skydegarn, no. *skydgårn æn* (D.); garn til laksefangst; jfr. FrHA. III 49.

skydegarnstråd, no. *skydgårnstrå de* (D.); tråd, hvoraf garn fileres.

skydegilde, no. *skydgilt æn* (Malt); skiveskydning med dans.

skydehund, no. *skydhund æn* (vestj.); jagthund; *han lævæ som ndær skydhund* (vestj.).

skydehus, no. *skydhus æn* (vestj.); hus, hvorfra man skyder vildtænder.

skydepose, no. *skydpuos æn* (vestj.); jagttaske; „Niels Lång . . . mæ hund á hos á skydepues po hans nak. And. Frieri.

skyder, no. *skyðer æn* (vestj.); en busse; „hår di skyderen mej?“ Blich. Nov. III 525; person, som skyder; „si te di skydere, hwo di lurer we grøuten we wejen“, And. Bars., o: de personer, som skyder til ære for folget; se ud-.

skydeskive, no. *skyakvæ æn* → (Søvind s.); skive at skyde efter.

skydestage, no. *ræð mæ æ skyðstæq* (D.), spøgende eller hånlig: gå på jagt.

skydestak, no. *skyrstak* (vestslav.); en stak hæ, som er skudt sammen.

skydetaske, no. *skydtdæk æn* (vestj.); jagtbøsse.

skydetøj, no. *skydtøj de* (vestj.); jagttredskaber.

skydning, no. *skydnæ æn* (Agger); skynæ (Søvind s.). — 1) = rgsm.; se skive-. — 2) æ *skydnæ* (Fano), arbejdet med at sætte linerne ud, se skyde 1. — 3) *skydnæ de* (Agger), grov, sort tråd eller hyssing, hvormed vaddets masker fæstes til tellene, se skyde 7.

skydse, no. *skya skvær skyæð skyat* (Lild s.); fjerne, skyde ud af selskabet; *han skul skyææ*.

skyet, to, skyjøre (Vens.); = rgsin.;
hemlen æ ad sk-

skyfarve, no. skyfare (en (vestj.);
farve af himmel og skyer; de ær æn
ær sk-, de stor megj; de sir ud te o æ
sk- te ri ku fo blæst (vestj.).

skyfæstet, to. fæstet ved skyerne;
der står et træ med tre grene, og det
er så forfærdeligt stort, at det ser ud,
som det var „skyfæst“, Gr. Gl. d. M. 10
III. 137.

-skyding, no. se ud-

skyegrod, no. 84 skyrdgrod.

1. skygge, no. *skug æn* (D., vest.). Ager-
skov; *skyga* (Andst); *skug æn* (Vejr); *skug æn* (Thy, Mors, Lild); *skøg el. skyg* best. i
fl. -er (Vens.); *skyqi æn -o* (Sov. s.); *skook æn skoker* (Bradr.); *skok æn* (Valsb.);
skök æn (Ang.); fra Fjælde anfører Læby
køg, pl. *baten*; skygge, som lyset frem-
bringer; ved hjælp af sk-s længde be-
stemmer hyrdedrenge klokkeslettet om
sommereen mell. 8 fm. til 5 eftm. med
stor sikkerhed (Vens., vist alm.); jfr.
Roehh. D. Gl. I. 84, Wh. Vlk. XIII. 366,
Bondel I. 324. Nordlander Fåbodvåsen 21;
se klokke II. 188. 25 a; æ do rær fã di
ærjen skyqi, Sgr. I. 190. 35; manden tror,
at hans skygge er djævelen, Kr. Molb.
36 115. 16; han har en halv skygge på,
Krist. Ordspr. s. 296; kan siges om den,
der er noget beruset; en skal er gæmt,
hæ skyggen a Klynghæne ka no te o
skæd æda mægen, Kr. IX. 220. 58 (Gj. h.);
jfr. Kr. III. 130, se skal III. 235. 5 a; træ-
ærn hæste dæ æky hilt hæ hæen; da æ
skönt æ sto i skyqi nè røf (el. ærd) skæns
stærk, den dovnæ ærbæar æn æn ææn-
læt tð skøg (Vens.), ikke inden æften; =
skyggen af det mørke, som skal do i
ærets løb, viser sig uden hoved nyårs-
æften når lys tændes, se Kr. IX. 33. 352,
Thiele Overtro nr. 646; jfr. Cavall. War.
I. 355; Urdsbr. IV. 60, Strackerj I. 32. 23,
Roehh. D. Gl. I. 105. 241 (Joderne), måske
på grund af 2 lys, Wh. Vlk. IV. 86, jfr.
II. 185; se *hovedlæs; — troldrene har
ingen skygge, Kr. VI. 293 401; såhdt
som genfærd, Kr. Sagn IV. 166. 580 (se
dog Kr. Sagn V. 307. 74 spøgelse) marer
og varulve, Wigstr. II. 346; menedere,
Sgr. VIII. 88. 252; troldmanden Sæmund
Frøde Arnas. I. 490-91; præstrikonen,
som har begået en stor synd, har mistet

sin skygge, se Gr. Gl. d. M. III. 19, Sgr. IV. 3, men får den tilbage, da hun finder nåde (s. d.), Gr. Æv. II. 199. 205; jfr. Cavall. Wärend I. 356; regndraber vil ej falde på hende, Segerst. 137; jfr. Wh. Volkssk. XIV. 114, Gr. Registr. nr 60; i den sorte skole (s. d.), hvor fanden skal have den sidste (s. d.), må han nøjes med lærlingens skygge: „*fanden griber hane skyg, då kom haq åter wo è dån . . . sönt slap dejni då jodn. men hana skyg war hèn å haq fäk öls skyg mur*“, Grb. 199. 26; jfr. Kr. Sagn VI. 21. 72. 75, Gr. Gl. d. M. II. 101, Winther Ær. s. 18, Arnas. I. 491, Mhoft s. 554, Wigstr. II. 369, Haukenes I. 160, Maurer s. 121, Daac. Bygdes. II. 102. 120, Busch Volksh. 242, W. Gregor s. 73, Folkl. Journ. VI. 152, VII. 284 (Skott.), Grimm Myth. 2 970.

hög, pl. *båten*; skygge, som lysel frem-
bringer; ved hjælp af sk-s længde be-
stemmer hyrde drenge klokkeskættet om
sommere mellem 8 fm. til 5 eftm. med
stor sikkerhed (Vens.), vist alm.; jfr.
Rochh. D. Gl. I. 84. Wh. Vik. XIII. 366,
Bondel I. 324. Nordlander Fabodvåsen 21;
se klokke II. 188. 25 a: *æ do rær fî di
øjen skygi*, Sgr. I. 190. 35; manden tror,
at hans skygge er djævelen, Kr. Molb.
36 115. 16; han har en halv skygge på,
Krist. Ordspr. s. 296, kan siges om den,
der er noget beruset; en skat er gæmt,
*hue skyggen a Klingenhöns ka no te o
skætd ada mögen*, Kr. IX. 220. 58 (Gj. h.);
jfr. Kr. III. 130, se skal III. 235. 5 n; *traf-
øren kasta dæ skyg hjlt hær hæn: do æ
skönt å sto i skygi në kol* (el. *enön*) *skæns
stærk*, den dovtne *afbræc eric enön mön-
lids tö skög* (Vens.), ikke inden aften; =
skyggen af det msk., som skal dø i
årets løb, viser sig uden hoved nyårs-
aften når lys tændes, se Kr. IX 33. 352,
Thiele Overtro nr. 646; jfr. Cavall. War.
I. 355; Urdsbr. IV. 60. Strackerj I. 32. 23,
Rochh. D. Gl. I. 105. 241 (Joderne), måske
på grund af 2 lys, Wh. Vik. IV. 86, jfr.
II 185; se *hovedløs; — troldene har
ingen skygge, Kr. VI. 293 401; såldt
som genførd, Kr. Sagn IV. 166. 550 (se
dog Kr. Sagn V. 307. 74 spøgelse) marer
og varulve, Wigstr. II. 346; menedere,
sk-mister den, som kommer i trold-
vold, Runa VIII. 30. 14; forestill. om at
man kan miste sin sk- lundes også hos
vilde folkestag, se Folkt. I. 152 (Zuhnerne).
Tylor, Anfänge I. 424; Arnas I. 355; at
være skyggeles er ligeså ond som at
være uden fylgje; se endnu til belysning
af spørgsmålet, Grimm RA. s. 677 „schat-
tenbusse“, Rochholz D. Gl. I. 105. 112-23,
hvor også Peter Schlemihls historie for-
tælles; P. Bjerke, Årb. f. Kulturh. II. 56;
skygge indmures; træder man i sin sk-
der man, Wuttke nr. 642; en mands
sk-, hans sjæl, se Hardwick 123; —
man må undgå at kaste sk- over fugle-
rede, se Kr. Alm.² I. 141. 05. 148 04, 19
alm. om sk-, se Der Schatten im Volke-
g., Mitt. f. Schles. Vik. (1904) s. 1 flg.;
— gæde: *Yvær o hans huþ di sæjdl
dicar æ se, diltæn hær de hans huþ hjo,
huo hjo, huo hjo hans huþ sæ?* (vest);
*Pær i Luð hun hoi æn huð, dæh jæt
(hed) var diltæn hær, sdnæær som gaf i
et gær*, Ph. Fr. H. s. 143. 10 (Valsb.);
„Bille hund sam (svømmede) over Sibbe
sø, hed hvad alting har, hvad hed hun
sæt“ (Vens.); jfr. Sgr. IX. 136. 429. 221. 714,
se Hankenæs II. 178. 48, Runa VII. 47. 05,
N. Vadsbo nr. 74, Z. f. M. III. 351. 77. 80;
va gür æ lys, væn de stær æ æ boær?
æn skök, Ph. Fr. H. s. 117. 42 (Valsb.); jfr.
Aasen skugge, isl. skuggi hak., se svemel-
tor.

2. skyggo, no. skog æn skoger (D.);
itk. (Agersk.); skyga æn (Andst); skyg
æn skyger (Vejr); skyg æn (Mors); skyja

æn -ær (Lild s.); *skyg æn* (Thy. Agger); *skyg* el. *skoq* i best. -i *skoq*; også: *skyg* i best. -i flt. *skyg* (Vens.); *skygt æn -a* (Søvind s.); *skoð it* = flt. (Bradr.). — 1) skygge på en hat, kasket; *do hð rðve skygt á din lugg* (Vens.); se brædder, rand, skjærm; hatte-, kaskjet-. — 2) hovedtøj af stift papir (Agersk.); se pande-; kvinder brugte „skygger“ til markarbejde, de var af pap, havde form som hat uden pul (vestslev.).

8. **skygge**, no.

skygti -a -et (Søvind s.);

skoq skoqer skoget (D., vestj.);

skyg -ær skygt skygt (Andst); fl. fl. -a (Vens.);

= røsm.; kaste skygge; *de skoqer gdt fór æ sural* (vestj.); potterne skal „skygges“, a: guides med en flintesten, hvorved der fremkommer tegninger, som er mørkere, men glinser mere end de steder, der ikke er gnedet, Smøllerup v. Viborg; *de skoqer sd hót* (D.); *de skoqer grðv stuur* (Malt), løfter sig i frastand for synet; jfr. 2. ru, 2. skibe; Aasen, isl. skyggn.

skyggehat, no. *skoqhat æn -hat* (D.); glds hat el. hovedtøj med pap-skygge, for kvinder til sommerbrug.

-skygget, to. *-skygt* (Søvind s.); se bred.

skyhat, no. *skyhat æn -hat* (vestj.); mørke regnskyer, se hat 4; jfr. Kr IV. 368. 234, kjælling.

skyhår, no. *skyhor* (vestj.); vist kun i en enkelt tlm.; „da hq wa sd gamal, de skyhoen wa blæst a ham“, Grb. 203. 16, udr. for, at han var bleven for gammel til at lade sig kyse.

skyklap, no. *skyklaper* flt. (Agger); *skyklapa* flt. (Søvind s.); *skyklaper* flt. best. -æn (Vens.); *skyklaper* flt. (D.); = røsm.; klapper for hestens øjne, på seletøj.

-skyl, no. se kar.

skyld, no. *skyl æn* (D., vestj.); *skyl* (Agger). 1) gæld; *fæd mæ gdt o skyl* dug nok sjældent (vestj.); påtage sig fremmed synd og skyld, se Thiele I. 325, Mhoft s. 54; jfr. de jødiske fortællinger om salg af sine synder, Urquell II. 165. 181. 2) grund, årsag, især til noget ondt; *de æ mi skyl* (vestj.); *hwæm ska hð æ skyl?* (Agger), a: udlægges som

barnefader; *a ska da dæ ha skyl fdr dð dæm swdt lam, dæ blyær gor* (vestj.); *fð skyl fð nua, ha skylen; fð min skyl;* *a skal dðter ha dæ l skyl* (Vens.). — 3) i forbindelse med for; *hu ku de wær, te do kam ek i guær?* — *fo de skyl te...* (Agger); *fo gus skyl* (Søvind); *fð dæh soqs skyl, fð dæh dipels skyl* (D.; glds); *høj hør hogan sd fð de skyl, de høj kunn klør sd* (Vens.), a: fordi — 4) rygte; *høj hør cne æn gu skyl dpd sæ* (Vens.); også Thy; jfr. Aasen, isl. skuld, huk.; htsk schuld; guds-, red-, skriden-.

skyld, no.

skyl -ær skylt skylt (D., vestj.);

skyl -ær skylt skylt (Agger);

skyl -ær c skylt (Vens.);

skyl -a -t -t el. skylt (Søvind s.);

skyl -a -t skylt (Elsted);

skel -ær -t skelt (N. Sams). —

1) være skyldig; *han skylor egen nngesj* (Søvind s.); *han skylor dð dæm, dæ hær hat o lyær o* (D.), a: alverden; = *han skylor gud o hwæ man* (Agger); *æ skylor dæ egen teg, sd ka do hæl di mæn* (Agger); *han skater o skylor a idæ tohær hærhuær* (Agger). — 2) beskyldte for; *han æ blæwæn skylt fdr d ha stålæn* (Søvind s.); *han skylor mæ fuger te æ hð gowær or; hwæm hær hun skylt?* a: udlagt som barnefader (Agger); *høj æ blæwæn skylt* (Vens.); *han ku egen fdr skyl* (vestj.), ingen barnefader opgive; *skyl jæn fð uræt* (Søvind s.), med urette beskyldte en for noget; jfr. Aasen, skulda, beskyldte; skylda, være skyldig, isl. skylda, forpligte; for-.

skyldig, to. *skyla* (D., vestj., Søvind s.); *skyla* (S. Sams); *skelo* (N. Sams); *skyla* (Agger); *skyla* (Vens.); = røsm.; *æ æ dæ luk skyla* (Agger); *vi ær dðsamol wð hwæ æn dæ skyla* (Søvind s.); *nær a betdler, de a for, o loker æ dor, nær a gor, sd ær a et mjer skyla* (vestj.), se dyllig; *høj æ lise wdt som skylt* (Vens.); skyldig i brøde (alm.); se Aasen, skyldig, isl. skyldugr; hen-, ret-, sand-, tro-, twe-, u-.

-skyldning, no. se und-.

skyldsmør, no. smør som skyldes herskabet i landgilde; så sendte herskabet bud til ham, at han skulde betale sit sk., Kr. VIII. 114, Almuell II. 27. 60-68, II. 9. 22.

1. skyll- uo.

skol -er -t f-t (Lild s.);

sköl el. sköl, skölj el. skölj, sköl sköl (Elsted);

sköl -o sköl sköl (Sovind s.);

sköl -er -t skölj (Vens.); el. fl. *skölj* if. *skölj*;

sköl sköl sköl sköl (Andst, D., Agersk.);

skyl -er skyl skyl (Agger);

sköl -er sköl sköl (Bradr.);

= rgsm.; æ *hæp hær skyl sð møj læmør ilan i dæm hæp dæp* (Agger); *sköl op o hæp* (Lild s.); æ *ræjn sköl njer* (Andst); *sköl klærj* (D.); *piørn sköl klæn igør*, di for dæm dæ næk tær, fær æ *wærj min bærjær iørj*; dæ ful mæj bræ sæ (kastede op), sð de skölj el. skölj hæm æ gult? de rænt sð de skölj hæm æ jørn (Vens.); *nø d sköl njer mæ* (ats), o: brændevin; jfr. Aasen, skylja, skyll af, mnt. scholen, Sch. Lubb., plit. scholen; Aasen, isl. skola, skyll, vaske.

2. skyll- no. *sköl i best -t* (Vens., sj.); *sköl æn -er* (D., vestj., Sovind s.); *skyl æn* (Agger); = regaskyl, bløde; *i sköl ræn* (Vens.); se iling, 4. kule; torden.

skyllodram, no. *sköldram* (vestj.); dram til at skyll- maden ned med: se krummeskyller.

skylløjfjæl, no. *skölfiæl æn* (Røgen); et skråfjæl, der står ud fra muren og som er befæstet midt på gavlmuren for at hindre regnen i at løbe ned ad steneuo.

skylløhals, no. til den, som drikker for meget, kan siges: no. *do Batöl Skölhals*, æ *do andt færj*? (Vens.).

skylløkar, no. *skölka el* (Sov. s.); kar til at skyll- vasketøj i.

skylløkø, no. den person, som v. 40 gilder besørger opvaskning o. desl.: *sköl-køken wa bæn te d touc op* (Lild s.).

-skyller, no. se krumme-.

skylløstegger, no. *skölstegær i best -o* fl. -er (Vens., Torsl. s.); den, som skyl lei el vasker op ved gilde; *wa do mæ i hæl?* (ti. gildet); - *Ja, æ wa skölstegær*; også: *nær i no ska ha jærn piq te, hons skal hons sð jær, hæjær i hør?* *hons ska wæ sk-*, o: forrette det groveste 50 arbejde.

skylling, no. best *skölj* (Vens.); = rgsm.; det at skyll- klæder.

skyllp, no. se skjøl.

skyllregn, no. *sköljæn æn* (Sov. s.); *sköljæn æn* (Agersk.); *sköljæn i* (Vens.);

= rgsm.; deraf *sköljæn -er -t -t* (Vens.).

skyllvænde, no. *skölwæn æn* (Agg.); osende regnvejr.

skynde, uo.

skyh sæj -er skyh skyh (D., vestj.);

skqj -er skøh skøh (Vens.);

skyh sæ -o -t skyh (Sovind s.);

10 *skyn -o -t skynt* (Elsted);

skynt sæ -er skynt skynt (Agersk.);

= rgsm.; *han mut skøn sæ* (Lild s.); *di skøh upå han dølsmæt*; *høj skøh sæ de bærj, høj høj* (Vens.); til folk, der skynder sig, råbes: *sku do læmør hen æt hærj?* el. *sku do ha komøn igør?* (Ribe); alm. bruges stræbe; pige må ikke opfordres til at skynde sig, så skal hun tilbage til de underjordiske, 10 Kr. Sagn I. 264 ned., Thule II. 222; jfr. Aasen, skunda; isl. skunda eller skynda, sv. skynda.

skynding, no. *skyhæn æn* (vestj.); *skqjæn i best -i* (Vens.); = rgsm.; hast; *de sku qjæræs liq i æn sk-*; men også: *han kam liq i de sk-*, o: i samme øjeblik (vestj.).

skypumpo, no. *skypømp æn* (Sovind s.); = rgsm.; en uhyre kæmpe-drage, Tylor Anf I 288; jfr. Kr. Sagn II. 138. 141; deri djævel, Pitre Usi IV. 101; se vandhose, -tap.

skyr, to. se skjør; uo. se skyde

-skyr, se hyl.

skyrdgrød, no. [*skygrø*] (Sundevod); høstgilde kaldes 'skyrd', Sgr. IX. 205. 624.

skyrløs, to. se skjedesløs.

skys, uo. se skyde; no. se skyts.

skysk, to. *høn ær æt skysk* (Vens.); siges om en kvinde, der ikke er smertepet.

skyt, uo. se skifte.

skyts, no. *skys de* (Agger); hagl og krudt til at skyde med.

1. skytte, no. *sköl i best -i* flt -er (Vens.); *sköl æn, -o el. -er* (Sovind s., Elsted); *sköl æn -er* (vestj., D.); *sköl æn -er* (vestslav.); *sköl -er* (Agger); = rgsm.; en person, som skyder, jæger; medlem af skytteforening; i nye smstn., *skölfær æn, -færæn æn, -kres æn* (Vens., alm.), jægeroverto. se Amns. I. 113. III. 119. IV. 77, VIII. 101, Hofb. Nerike 224, Kr. Janss. Ev. 61; - *ta sköl* (Til-

sted), leg, én er skytte, som skal slå, ikke de andre; intet, et el. flere fristeder; leges også med *gønen skød*, som ej må løbe, kun gå; jævnlig bliver de, han slår, hans „hunde“ og hjælpere; jfr. Kr. Börner 233 nr. 17, 242 nr. 38, 519. 40 (vestslesv., V. Vedst.); ofte bestemmes: *vi ind i skot i jærn!* (Flsted), *o: vende sig*, idet man bliver taget, og slå fangeren til sk- igen påny; — i visen siger ræven:

„ja, skytten han skal ha' min' hæl',
for han skal så tit ved Mikkels tål“.
Kr. II. 325. 13; fortæll. om *di to skøter*, Gr. Gl. d. M. III. 195. 160, skæmtehist.; — i ævent.: lære at være sk-, Kr. Æv. III. 130; jfr. Gr. K. M. nr. 129, Clouet. Fict. I. 277; besv. for at kunne skyde vildt, Bang, Hexeform. nr. 132; sk-, som kan skyde øje ud på fugl. Kr. Æv. III. 53. 20, 294, jfr. Gr. Registr. nr. 9; skytten Bryde, Gr. Registr. nr. 10; mnt. schutte, htsk schütz; se skyde; fri-, krybe-, nyårs-, plumpe-, slumpe-.

2. skytte, uo. *han hær ayskyt får ø væn* (Ang.), lukket af for vandet med et stibbord.

3. skytte, no. i udt. som: *han stor i [skot]* (vestj.); i ly.

4. skytte, no. *skot æn -ør* (D., 30 vestj.); *skyt æn -ør* (Vejr); *skyt* el. *skyt* (Thy); *skyt* el. *skytal* (Agger); *skot æn* best. -ør (Hl. -ør (Vens.); *skød æn -ø* (Flst.); *skot æn skøter* (Agersk., Bradr.). — 1) skytte til væven (alm.), kat for sk-, se Wh. Vlk. II. 273; se flave-, flyve-. — 2) stibbord ved en sluse; *sæt æ skot*, sætte stibbordet for; *træk æ sk-*, trække det op (D., vestj., Andst); jfr. Aasen skutel, isl. skutill hak., væverskytte, stang til at skyde for; eng. shuttle; mnt. schutte, Sch. Lübb. stibbord; se skyde.

5. skytte, uo. *skot -ør -et* (vestj.); beskytte; *skot imod ræjn*; jfr. højtysk schutzen, mnt. schutte, Sch. Lübb.; se I. skytte.

skyttehus, no. *skøterhus æn* (vestslesv.); hus bygget, for derfra at skyde vildender; jfr. fuglelægg

skyttokreds, no. *skøtekres æn* (D.); 30 = rgsm.

skyttepenge, no. *æ skøtpæ* (Valsb.), optagelsespænde for losgænde kreaturer, se Fb. Fr. II. s. 54; jfr. mnt. schullen,

Sch. Lübb. IV. 156. 48 „fremdes vieh als pfand zurückhalten“.

skytting, no. *skøten* i (Vens.; ly, beskyttelse; *kom i skøten få ræn, væg, kryb i sk-; dær ær i yu sk- d dæ di træjer*.

skyttinge, uo. *skøten -ør -ø -l* (Vens.); beskytte; *æn paraply skøtenør få ræn*.

skytteri, no. det at gå på jagt, se fiskeri.

skyv, no. se skive, skjæver.

skyve, uo. *kye -ør kyve skøpen* (Fjorde); skyde, skubbe; „svarer i betydning til tsch schieben, men er ikke optaget derfra, slgn dermed, at al norsk skuva skulle formerne skyv“, skauv findes i Østerdalen“, Lyngb. Uo. 85, jfr. skuva, Aasen.

-skyver, no. se ud-.

skyvl, no. se skjul.

skyvle, uo. se skovle, skjule; skyvling, se skovling.

skyvr, no. se skjövr.

skyvt, no. uo. se skifte og smstn., skjorte, skjørt.

skyvting, no. se skifting.

skyvtsom, to. se skiftsom.

skæ-, ord som ikke findes, se under skjø-.

skøj, no. uo. se skjænd, skjænde.

skøjse, no. 1) en lille enspændervogn af den slags som kaldes skøjs, Kr. IV. 116; *så komar dær æn skjøscun d hælær styet får ø dør*, Hag s. 171; i D. bruges ordet mest i nedsættende betydning; *æn sær skøjs*, et løjerligt køretøj; jfr. fr. chaise, stol, ch- de poste, postvogn. — 2) skøjs æn -ør (Lild), skældsord til en kvinde se skrubaldermær.

skølle, to. se skelet.

skøllebasse, no. se skjælbasse.

skøtønde, no. se skjærtorsdag.

skølt, no. se skilt.

skømpe, uo. se skimte.

sko-, ord som ikke findes, se under skjø-.

sko, uo. se skjette, skyde.

skød, no. se skud.

skoeløs, to. se skjødesløs.

skøffel, no. se skuffel.

skøg, no. uo. se skygge.

skoi, no. se skjød.

skoing, no. se skjødding.

sko, no. to. se sky.

1. **skøje**, no. *skøj æn* (Hell. h., Lyngb. Saml.); fladbundet træsko.

2. **skøje**, uo. flakke om, drive omkring; hvo som slår sit kvæg . . . løs, og det derover skøjer i korn el. eng —, J. Saml. VIII. 326. 6, Komdrup granderet (Hell. h.); „hvem skøjer herude?“ Blich. Nov. III. 370 med forklar.: går omkring, se også sts IV. 525. „skøje omher“: hører også herhen: *skøj -er -ed* (Thy), tumle sig i lystig spøg? jfr. skåte.

3. **skøje**, no. *skøj æn* best. -en fl. -er (Vens.); utugtig kvinde, skøge, se Krist. Almucl. III. 141. 480: „gud ske lov, de æ snår Mikkels nytt(?)“, så skal all æ skøjer å howrer fløtt“; jfr. isl. skækja; skøjesét.

skøjæn, to. uartig, grådig, om børn (Als), J. Saml. VIII. 275; C. Duus, Darstelh. d. Halbinsel Sundewitt. 1836.

skøjær, no. *skøjær æn -er* (Malt h.; Mds h.); taler, landstryger; en gammel skøjer, saledes kaldte hun sig selv, har fortalt mig det meste, Sgr. IX. 18; ordet findes i Dorffs rotv. Ordb.: skoier, en vandrer, en rejsende, en landløber; se skøje; under skoia, skråle, støje, anfører Aasen skoier el. skoier, en skalk; jfr. sv. skojare, landstryger, jfr. Wigstr., Folksæder s. 81, holl. schooijen, strejfe om, schooijen, tigger.

skøjeset, to. *skøj- el. skøjesit* (Vens.); *de skal ene læ hejær sic, de siegha bont, de ku uo skøjesit* (Vens.); ordet opfattes: skøjesét; om børn: syg af at være set af onde øjne, bliver et barn, når det ses af en utugtig, gammel kærling, der har røde øjne; det helbredes ved at *æn dø hqj blyuær drauæ oger æ*, eller ved at iføres en utugtig kvindes smæk; når børn har den såkaldte engelske syge, hedder det, at de er „skøjesete“, og denne skavank bliver anset for at viere en følge af at en fremmed løsagtig mand el. kone har set barnet et vist sted, mod dette onde anvendes et af følgende midler. Enten må man se at få lænt skademændens skjorte el. særk, hvilket må ske denne uafvidende, og i den skal det syge barn sove; el. også bruges barnet på kirkegården, hvor man stiltuende af tårer på den sidst ulkastede grav opstiller 3 stykker således, at de to sættes på enden og den tredje lægges ovenpå og igennem dette hul trækkes det for-

gjorte barn tre gange; J. Saml. III. 94; se J. Saml.² I. 55, J. K. 364. 11, „skjød-seer“ 366. 19; Thiele Overtro nr. 492 „horeskjæver“ nr. 496, Kr. VIII. 327. 582, Sagn IV. 580. 99. 615. 18 flg.; „skøjesit“, Grb. 3. 40, J. Saml. IV. 239; jfr. Wigstr. II. 219, Folksæder 51, FS. 135. 40. Cav. Warend I. 378. 402, Jonsson, More 7; Sundbl.² 150, Aldén 108, Gasl. 33, sign Skytt h. 55, Mélus. V. 161, VII. 251, VIII. 134 ned., Pitré Usi IV. 243; se 1. hore, skjævr, uglesét, øjesyn.

skøjeterne, no. *skøjtar æn -er* (Agger); en terneart.

skøjte, uo. se skejte.

skøjte, no. *skøjt æn -er* (Agger); fladbundet skib el. båd; hånsoet til et dårlig sejlede skib; jfr. holl. schunt, båd.

skøjti, no. *skøjti æn -er* (Agger); en utugtig tes.

skønne, uo. se skinne.

skør, no. se skjøde, skurv, skår.

skørn, to. bio. — 1) si *skørn* el. *skørnak* ur (Lem), o: skummel. — 2) *æn skørn* el. *skørn hest* (Lem), hest, som er rask i løbet.

skorre, to. se skurvet; **skørrehat**, no. se skurvehat.

skosk, no. en dans, skotsk? ril? „no wa'et å mæ di skesker, di håd fæl så fåle tråndt (travlt), å di goe jo immer wette sien, å de jenn bien ska staidigvæk åbag ve de ånt“, Jyd. I. 46. 2.

skoskind, no. se skjødskind.

skøssel, no. se skjødssel.

skot, uo. fl. se skyde.

skotte, uo. se skjorte.

skotting, no. se skytting.

skøvle, uo. se skovle.

sköwt, no. se skjørt; no. uo. se skifte, skjæfte.

skövtning, no. se skifting.

skå, uo. fl. se skjære; no. uo. se 1. skade; no. se skodde, skud.

skå, to. bio. *sko* el. *skø* (Vens.). — 1) skrå; *de gor skø nrr ætar; po skø; læ ås sæt skø død i o*, skyde genvej; i *skø bak, skø strægar*. — 2) *sko* (Mors), tvær, vredladden; jfr. Aasen skaa; „paa skaa“, skråt; nysl. skai, á skai, Jonsons Ordb.; se skak, skrå.

skå sig, uo. *sko ær* (Agersk., sj.); opføre sig; jfr. Aasen, skaa seg, skikke sig.

skåb, uo. se skab.

skåd. no. se skud

skåde. uu. *skō* el. *skōj* *er* → *o* (Vens.): beskue, betragte, til med tilføjet *se* (Vens.): hun gik sig til skodde(?), hun skwå; de sværdelokke, Krist. I. 120. 19 20; Lidel Kirsten hun ganger i Rosenlund, hun skwå; de træer så mangelund. Kr. II. 91. 1. 2; Lidel Kirsten hun gik sig i stolde, hun skwåd de foler bolde. Kr. II 287 3 6; jfr. Sgr. VII. 3. 16; hun er henne at skåde hus, Kr. under skode, de bruden er til beseeelse (s. d.), (Mellemstev.); jfr. V. S. O. skoder; Aasen *skoda*, sv. *skåda*, beskue.

skådakrin, no. se skudskrin

skådstud. no. se skudstud.

skåens, to. se skadens.

skåesmand, no. se skademand.

ekåg, uu og smstn. se skage.

skåj no. se skud.

skåj, no. *skøj* æn (Fano); en fisk, kribben, platessa flesus.

skåjs, no. se skanse.

skål, no. no. se skal, skalle.

1. skål. no. „*de ma do skål ene*“, Grb. 33. 12; *hå min skål*, glås (Vens.); en ed; se minskål.

2. skål. no. *skol* æn *skøler* (Andst, vestj., Mors); flt. *skøler* (Sall); *skol* æn *skøler* (Støvr. h., S. Hald; Søvind s.); *skøl* æn *best skøl* flt. *skøler* (Vens.); *skøl* æn *best æn skals* (S. Sams); *skål* æn *skøler* (Agersh.); *skol* æn (Fjælde).

1) rgsn; en kop uden ører, en kop fuld af noget; *a vænter æn skol te o skænk dp i, hår do æn skol kafa te mæ?* (D.), *æn skol nue mjælk, æn skol mjælk* (Vens.); nyårsaften hvælver pigerne fire skåler el. tallerkener, en over hdt jord (død), en over en ring (trolovelse), en over en kam (bryllup), en der intet er under (forandret stilling), en person s. ikke ved besked, skal vælge en af disse og deraf tages så varsel; se Fb. Bundel 251, Kr. Alm. IV. 109. 47, IV.² 82. 77; jfr. Anholt 118 312, jfr. nyårsaften II. 708 4 a; Wh. Vik VII. 315, Knoop Pm. 178 219, Ps. 317 29. 51. 52, Folkl. II. 311, XIV 143, Am. Folkl. VI. 260, Læcest Folkl. 68 i kage; Rivista I. 236, forskelligfarvede nåle; signe de tre skrin i Shakesp's Merchant of Venice II. 7 8, Gæst. Rom. k. 109, s. 443 7, Gering II 203, Jacobs Barlaam CVII, Meus II 575, P. Arch. III. 144,

FbJ. II 112 120; marokkansk spil, Tr. pop IX. 247, X. 155 372 518; jfr. vælge mellem to kurve i ævent., Frns VN 69 b; ved hjælp af en skål i en spand vand (s. d.), trylles storm og bringer båd til at kænre, se Kr. Anholt 85. 196; jfr. Thork. 213, Hardwick Tradition 99, GamW. 21. 25, Folkl. XIII. 431, Sh. Folkl. 154, Krauss, Volksgl. 118. 135; fisker går ej ud, om skål er væltet, Yorksh. Folkl. 48; jfr. bager, koks; guldt, knappe, kold-, mælke-, sømpe-, spelt-, sukker-, veje-, vægt-, — 2) i betydning: *dræk æn skol* (Andst), og når man drikker skålen, tilråbet el. ønsket: *skol!* (D., Andst, vestj.); *skol d gutor!* — *de sæter mana fræ hus d gor; skol fæbr, mi hals gor æd i!* (Mors); *skål, gutor! d glædeli nytør!* el. *skål d tak får i host!* (Sams); *skol, dræk et mæ æn do ka tøl* (vestj.; Arch.); *din skol d min profit, dæj dreko æn så töl; jfr. mi skol d di profit, a drak d do færk it*, Sgr. II. 27 28; „*skol skeq!*“ — „*tak flad!*“ *skol mæ de hils, de er æn nys d dū; skol, d te luk mæ d ærildens teg dæc ej Sestrop sønen!* undtagen Silstrup sogn; *skol! d te luk mæ dæ gro stuk* (brændevinsflasken), *a cædt æ dæ i fynd, hqj mæks gdt* (Vens.); *skol d tælk mæ æ hønbyt*, Sgr. II. 108. 179 (Fly); „*skol samls hærn!*“ *æd Mas Lüh, da æn dær egen æn æn ham o æ hæn* (vestj.); en slags tiltale i D. til glasset lyder, idet man stiller det fulde glas foran sig på bordet: „her står du for mig som en hie, jeg drikker dig ud med god vilie! Du haver slaget mængen, du haver ført mængen i rendestenen, din æsen! men nu skal jeg vise dig den vej, du aldrig er kommen, skål!“ derpå drikker man ud; jfr. Dama V. 102 flg. 104 flg.; i en gammel vestj. drækeremse: „så ville vi drikke Ravel Bakkers skål og have Broder Hagen udi munde; Ravel Bakker han drækker Rasmus Harker til, alt på den bedste måde, han kan finde; Ravel Bakker, Rasmus Harker, Jens Skunder, Per Pinder, Kræ Skuster, Ole Puster, lange Lu-u-kas! — når glasset var tømt, sang man så:

alt over marker og by,
så drikker vi skåler påny!

jfr. Dama V. 105; uddrukken skål el. glas kastes over hovedet, godt varsel, om de

går istykker, Kr. Alm.² III. 139.39, 130.1.2, se *glas, jfr. Folk. XII. 295; ved begravelser drikkes „det salig ligs skål“, Gr. Gl. d. M. III. 173; jfr. Kr. Sagn V. 160. 613, Ralst. Songs 317, se ligvagt; guds skål drikkes ved gilder (1685), Kr. Alm. IV. 128. 355 (Norge); jfr. Hafn Oldn. S. l. 252, Munch Snorre s. 66, Afzel. Sagoh. II. 145, Cav. Wår. I. 162-67. 209; om skikken, se J. Saml.² III. 105, Junge 173, Stolt Opt. 147, Cav. Wår II. 446, Djurkl. Uimarbo 43, Hazel. VII. 30, Østgd. Fjeldb. 175; „de syv skåler var uddrukket, ellers havde du ikke fået hende“, Kr. Sagn I. 263. 908, råbes, da pige frelses af troldervold, jfr. s. 255. 88. 909; i Snehvide ærent. spørger kvinde: „skåler klare, er der nogen i verden så smuk som jeg?“ Krist. Ær. III. 273, se spejl; jfr. godtår, klotte, krik-krak; taksigelsens-. 3) foran hulmngen på den indre side af hestens bagben (Agersk.). - 4) skåler flt. (Vens.), skålene med støvet på humlens frugt; navn på en art rensdyrmus, lichen pyxidatus Lin., J. T. 314 (Thy); enebærtre, juniperus communis L., J. T. 311 (Himmerl.); jfr. Aasen skaal, isl. skál huk; ltsk schale; mut. schale, Sch. Lübb. IV. 40. 33: „dar drynke wi jwe schalen“; mangelen af stødtone og den lange vokal i den jyske form synes at kunne forklæres af plattysken.

skålder, no. se skulder o. smstn.

skåle, to. se skadelig.

1. skåle, uo. skål mæ jæn (vestsl.), klinke med en.

2. skåle, uo.

skål -er -et (Hvejsel, Andst);

skål (Søvind s.);

sortere; *ku do skål mæ di katåfler* (Hvejsel, Hovlbj. h.); *a skålet imæl æ katåfla* (Vor h.), samler de gode eller dårlige fra; *a skål i æ bage, imæl æ tæw* (sts).

skå-loft, no. skåldøet ð -lōgt (Vens.); skråloft over udsud.

skå-lægto, no. den nederste lægte, hvorpå intet langhalm sys; derimod lægtes to lag halm på den næste lægte (brynlægten), det underste af disse lag kaldes skotaget (Bj. h.), Mb.

skålpund, no. et pounds vægt, se Kr. III. 304; de vejede 14 sk-, se vægt-skål.

Fauberg: Jysk Ordbog III.

skån, no. se skarn.

skånbassi, no. se skarnbasse.

1. skåne, uo. skån -er -t -t (Vens.); lade tilflyde, skaffe; *si do kan skån mæ de te!* (Mors), tl. skånt; *skon te el. skon fræ* (Lönb.), tilskynde el. hindre fra; *skon jæn fræ æn pons*, hindre en i at få en pons; jfr. spone.

2. skåne, uo.

skøn skån skøn skøn (Malt h.);

skøn skøn skøn skøn (Andst);

skøn skøn skøn skøn (Søvind s.);

skøn skøn skøn skøn (Elsted);

skøn -er -t skönt (Vens.);

skån skån skån skån (Agersk.);

skøn skøn skøn skøn (Bradr.);

= rgsm.; *skøn vð nopsj* (Søvind), spare på noget; jfr. Aasen. sv. skona; for-

skånepige, no. man sendte en pige foran brudeparret til kirken, denne blev kaldt „skønnepigen“, hun skulde skåne brudefolkene for ulykker, Krist. Anholt 105. 20; jfr. nr. 252: I meget gammel tid skal det have været skik, at når brudefolkene gik til kirke, sendtes en gammel stakkel foran dem, for hvis onde ønsker havde lagt noget, det da skulde gå på ham; slgn Mélus. IX. 81, Rivista I. 134 ned., se höne I. 750. 27 a, kat II. 106. 51 b flg.

skånk, no. se skank.

skånkol, no. se skankel.

skånlig, bio. skånle (D., Malt); skånale (Årh.); tålelig, således at vedkommende blev skånt; *de gek, bløp sk-*.

skåns, to. se skarns; bio. se skuns.

skånsel, no. skønse æn (Vens.); = rgsm.; læncord vist ligesom skønsem (Vens.).

skåntu, no. se skarntyde.

skår, no. uo. se skade; no. se skarn, skud; uo. flt. se skjære.

1. skår, no. skør ð best. skør flt. skør (Vens.); *skør æn* = flt. (Rævs); *skør æn skør* (Vejr, D.); itk. ett. = flt. (Støvr., S. Hald. Sams); *sko æt skør* best. skøren (Søvind s.); *skør et skør* (Agerskov, Spandet: Braderup); *skør æn* = flt. (Malt); = rgsm.; brudestykke af pottemagerarbejde; *hun såt nøj mjælk te mæ i æn skor*; *wi hð sidn af wð kdp i skør* (Agger); *dð jik ð skør ð fat* (Vens.), der gik et skår af fadet; *ga do hōnsen ð skør?* (sts); *hon slone kdp*

fra hverandre, for at varmen bedre kan virke, inden man atter lukker ovnen; i Vardeegnen: ridse sigtebrødene op med en kniv, for at de ikke skal „falde fra“, løftes fra skorpen af den indelukkede luft; i D. *prækas* de, o: gennemstikkes med en kniv; *skar æ if i æ durn* (vestslesv.), sprede gløderne, når ilden er ved at brænde ud.

2. skåre, no. *skor -ør -et* (D.), tage med leen et stort skår: *han skorrer gåt i st.*

skåren, fl. se skjære; *do hār skoön i di hāh* (D.), siges til hørn med en tvetydighed: du har skåret dig i hånden el. du har noget skåret (o: et stykke smørrebrød) i hånden; se fir-, fure-, halv-, hen-, klæde-, mager-, mund-, muse-, op-, ren-, strube-, til-, ud-, u-, ube-.

skåret, to. *skora* (D.); *skårer* (Ager-skov); *skåre* (Bradr) — 1) fuld af skår; *al ud fad æ skora; æ fner alstærj dær skora kår* (Agger) — 2) med tomme pletter, spring i akset, om rugen; fuld af skår, om skærende redskaber (D., vest); *æ vepor æ skåre* (vestslesv.); se skår 8.

skårgilde, no. *skåra-* el. *skårgil el -ør* (Støring h., Djursland); *skårgil el* (Rogen); høstgilde; slyn „høsthyttd“, se Fischer, H. Mikkelsens Digte (1860) s. 113; *æ hā uot forgångspug te et skårrægild i Lam*, And. Frien; se J. Saml.² I. 71, S. Kjær, Stavnsb. s. 384; se opskjær, skårgrod.*

skårgrod, no. *skårgrød* (Hjelmsl. h.); *skårgrøi* (Rogen, Søvind s.); *skårgrød* (Lild s.); *skårgrø* flt. best. -en (Vens); *skårgræs* (N. Sams); *skårgrø* (S. Sams); traktement med grød, risengrød, den aften, der er tileven ophøstet (Hjelmsl., Rogen, Lild, N. Sams); „a ku da it forestell mæ ant, in I sku mej dæte idaw æ ha je skårgrøij“, Tjær II. 92; el. til høstgildet, når høsten er færdig og kornet indkørt (Søvind s.); i ældre tid var det boghvedegrød med færemælk til, nu risengrød (Søvind s.); kaldtes „skjulegrød“ i Als Sønderh., fordi kornet var skjult, o: bragt under tag; bordet dækkedes med retter af årets nye afgrøde: boghvedegrød og æblemost, med æbleskiver til dessert (Flensb. Av. ^{16/12} 04); i Hundsl var det tidligere skik, at den, som satte skårgroden ind, sagde: *hej æ*

jø skårgrøi! undlodes dette, kunde høstfolkene kræve den på ny; på Fastruplund får man grød, men ikke risengrød. Der er en vippe af hver kornsort stukket ned i grøden, både rug-, byg-, havre- og hvedevippe samt en ærtestengel, ... når gæsterne så under tale og spøg har betragtet dem lidt, tages de bort, man nyder nu grøden, hvorpå gildet ender med en svingom, Kr. Almuehv. I. 54. 189 (Refshalegd, Hids h.); jfr. nr. 187, Alm.² I. 48. 9-12. IV. 31. 86, Sgr IX. 206. 825, se kornhusegrød, snurregrød; en „skuresang“, se Nyerup, Udv. Viser I. 291 nr. 58; gilde, når høsten er gjort helt færdig til at spindes, i Oktober måned (S. Sams); jfr. Kr. Alm.² I. 155. 46.

skårhat, no. se skurvehat.

skårhug, no. *skårhog et* (S. Hald); = skårkam.

skårkam, no. *skårkam æn -kam* (Agersk., vestslesv.); = skårbalk, jfr. siden 3; på herregårdene var under hovarbejdet både af 2 skill. for at sætte skårkamme, se Kr. Almuehv. II. 12. 31; jfr. I.² 43. 56.

skårmeje, no. se skalmeye.

skårre, to. se skuddet.

skårrelt, to. *skårrelt* (Valsb.); om stærkt tørret hø, stift, skørt? *æ ha æ skida æ; æ mjöl æ dæ sk-*, o: for grovt malet; grundbetyd.?

skårrot, to. se skurvet.

skårsmænd, no. *skårsmænd* (N. Sams; Hundslund, Olstrup s.); husmændene på N. Sams har til de sidste tider haft en oldermand, som atter havde en medhjælper i hver „rode“ til at foranstalte tilsigelser, denne formand i roden kaldes sk-; der var fire i Nordby, jfr. Kr. Alm.² I. 6. 4 7; se J. Saml. VI 257, Saxild bylov i Hids h. § 4, „skorsmanden skal skrive alle de vder, der skal udgives, så vidt som han enten selv ser eller for ham berettet vorder“; i anm. „den mand, som skar skurerne både i byens kjøp og de enkelte mænds kjøppe, hvilket jo var den måde, hvorpå regnskabet holdtes i den ældre tid“; jfr. U. Bl. I. 225.

skås, no. se skodse; to. se skarns.

skås, no. skæmte; spøge, *skåas mæ sam*, flt. -t (N. Sams); jfr. skåte.

skåsmand, no. se skårsmænd.

skåstin, no. se skorsten.

skåt, no. skåt i best. -i (Vens.); leg,
spøg, leger; skåt an skåt (Mors), tale
spøgende sammen; bøn ær ug ær dja
skåt, net do ene ær me le skåt?
(Vens.)

skåte, uo sköt -or -o -o (Vens.,
Lagt., Sall.); lege; sku en sk d sköt;
(Vens.); opst; sköt mer pigern; „træc a
en e mlt, de en tou ku sköt pigern dp,
mer en ga de troude te lig“, Grb. 20. 59,
fjæle pengene op, når vi gav os troig
til legen; sköt røffjød dp (Vens.), lege
el. spore snefog op gör den, som er
overstadig lystig, det skal man vogte sig
for, man vækter derved onde magters
misundelse; di sköte mer djf skom try
(Vens.), o. har samme; „do ku sköt m
d legmøj d ene mlt mlt, Grb. 55 24,
du kan spore med din legmand op ikke
med mig! „Agg loh mæst heru da 24
buck d sköte, Grb. 75 3 legende, se
skindning; Add dp mer de sköt (Vens.),
det skællende, o. den legen; sköt mer sk
(Thy) sette overstyr, ødsle, betydn at
lege synes ukendt, legst kun i forb: u
Add u møj d sköt møj (Nemdi s.), det
samme, se sköte

akkeiser, no. septuaginta (Voss.):
lyxus.

akiv, no. 101 91 stab, stab

ala. no 2 day

slab, no or captured

slabanter, de arbejder og er
(Agger), ladan, lænner person med
grove lader, det er slabanter (1921).

slabbor on slabor de (f), vestig.
Sali, Agrest, vestig. 1; riavor de (fem)
Hare, Sorial de; riavor (Agres, Laid s,
riavor ei, sualer (fem), riavor (Brade)
slam sari (fem) : clam pe la (fem)
slatolac : on pite (Agres, Sorial s :
on slabor, clam slabor, riavor de

slabbers on rollers are not on
(Vern.) gas, strong (Vern.); almonds
On street across from, with a little
a large to a small one 12 hours after
small gas etc. to the surroundings.
Vol. 11, Part 2, Page 14

1. Einleitung
 2. Grundlagen der Informatik
 3. Algorithmen und Datenstrukturen
 4. Programmierung
 5. Systeme
 6. Netzwerke
 7. Sicherheit
 8. Wahlverfahren
 9. Wahlrecht
 10. Wahlverfahren
 11. Wahlrecht
 12. Wahlverfahren
 13. Wahlrecht
 14. Wahlverfahren
 15. Wahlrecht
 16. Wahlverfahren
 17. Wahlrecht
 18. Wahlverfahren
 19. Wahlrecht
 20. Wahlverfahren
 21. Wahlrecht
 22. Wahlverfahren
 23. Wahlrecht
 24. Wahlverfahren
 25. Wahlrecht
 26. Wahlverfahren
 27. Wahlrecht
 28. Wahlverfahren
 29. Wahlrecht
 30. Wahlverfahren
 31. Wahlrecht
 32. Wahlverfahren
 33. Wahlrecht
 34. Wahlverfahren
 35. Wahlrecht
 36. Wahlverfahren
 37. Wahlrecht
 38. Wahlverfahren
 39. Wahlrecht
 40. Wahlverfahren
 41. Wahlrecht
 42. Wahlverfahren
 43. Wahlrecht
 44. Wahlverfahren
 45. Wahlrecht
 46. Wahlverfahren
 47. Wahlrecht
 48. Wahlverfahren
 49. Wahlrecht
 50. Wahlverfahren
 51. Wahlrecht
 52. Wahlverfahren
 53. Wahlrecht
 54. Wahlverfahren
 55. Wahlrecht
 56. Wahlverfahren
 57. Wahlrecht
 58. Wahlverfahren
 59. Wahlrecht
 60. Wahlverfahren
 61. Wahlrecht
 62. Wahlverfahren
 63. Wahlrecht
 64. Wahlverfahren
 65. Wahlrecht
 66. Wahlverfahren
 67. Wahlrecht
 68. Wahlverfahren
 69. Wahlrecht
 70. Wahlverfahren
 71. Wahlrecht
 72. Wahlverfahren
 73. Wahlrecht
 74. Wahlverfahren
 75. Wahlrecht
 76. Wahlverfahren
 77. Wahlrecht
 78. Wahlverfahren
 79. Wahlrecht
 80. Wahlverfahren
 81. Wahlrecht
 82. Wahlverfahren
 83. Wahlrecht
 84. Wahlverfahren
 85. Wahlrecht
 86. Wahlverfahren
 87. Wahlrecht
 88. Wahlverfahren
 89. Wahlrecht
 90. Wahlverfahren
 91. Wahlrecht
 92. Wahlverfahren
 93. Wahlrecht
 94. Wahlverfahren
 95. Wahlrecht
 96. Wahlverfahren
 97. Wahlrecht
 98. Wahlverfahren
 99. Wahlrecht
 100. Wahlverfahren
 101. Wahlrecht
 102. Wahlverfahren
 103. Wahlrecht
 104. Wahlverfahren
 105. Wahlrecht
 106. Wahlverfahren
 107. Wahlrecht
 108. Wahlverfahren
 109. Wahlrecht
 110. Wahlverfahren
 111. Wahlrecht
 112. Wahlverfahren
 113. Wahlrecht
 114. Wahlverfahren
 115. Wahlrecht
 116. Wahlverfahren
 117. Wahlrecht
 118. Wahlverfahren
 119. Wahlrecht
 120. Wahlverfahren
 121. Wahlrecht
 122. Wahlverfahren
 123. Wahlrecht
 124. Wahlverfahren
 125. Wahlrecht
 126. Wahlverfahren
 127. Wahlrecht
 128. Wahlverfahren
 129. Wahlrecht
 130. Wahlverfahren
 131. Wahlrecht
 132. Wahlverfahren
 133. Wahlrecht
 134. Wahlverfahren
 135. Wahlrecht
 136. Wahlverfahren
 137. Wahlrecht
 138. Wahlverfahren
 139. Wahlrecht
 140. Wahlverfahren
 141. Wahlrecht
 142. Wahlverfahren
 143. Wahlrecht
 144. Wahlverfahren
 145. Wahlrecht
 146. Wahlverfahren
 147. Wahlrecht
 148. Wahlverfahren
 149. Wahlrecht
 150. Wahlverfahren
 151. Wahlrecht
 152. Wahlverfahren
 153. Wahlrecht
 154. Wahlverfahren
 155. Wahlrecht
 156. Wahlverfahren
 157. Wahlrecht
 158. Wahlverfahren
 159. Wahlrecht
 160. Wahlverfahren
 161. Wahlrecht
 162. Wahlverfahren
 163. Wahlrecht
 164. Wahlverfahren
 165. Wahlrecht
 166. Wahlverfahren
 167. Wahlrecht
 168. Wahlverfahren
 169. Wahlrecht
 170. Wahlverfahren
 171. Wahlrecht
 172. Wahlverfahren
 173. Wahlrecht
 174. Wahlverfahren
 175. Wahlrecht
 176. Wahlverfahren
 177. Wahlrecht
 178. Wahlverfahren
 179. Wahlrecht
 180. Wahlverfahren
 181. Wahlrecht
 182. Wahlverfahren
 183. Wahlrecht
 184. Wahlverfahren
 185. Wahlrecht
 186. Wahlverfahren
 187. Wahlrecht
 188. Wahlverfahren
 189. Wahlrecht
 190. Wahlverfahren
 191. Wahlrecht
 192. Wahlverfahren
 193. Wahlrecht
 194. Wahlverfahren
 195. Wahlrecht
 196. Wahlverfahren
 197. Wahlrecht
 198. Wahlverfahren
 199. Wahlrecht
 200. Wahlverfahren
 201. Wahlrecht
 202. Wahlverfahren
 203. Wahlrecht
 204. Wahlverfahren
 205. Wahlrecht
 206. Wahlverfahren
 207. Wahlrecht
 208. Wahlverfahren
 209. Wahlrecht
 210. Wahlverfahren
 211. Wahlrecht
 212. Wahlverfahren
 213. Wahlrecht
 214. Wahlverfahren
 215. Wahlrecht
 216. Wahlverfahren
 217. Wahlrecht
 218. Wahlverfahren
 219. Wahlrecht
 220. Wahlverfahren
 221. Wahlrecht
 222. Wahlverfahren
 223. Wahlrecht
 224. Wahlverfahren
 225. Wahlrecht
 226. Wahlverfahren
 227. Wahlrecht
 228. Wahlverfahren
 229. Wahlrecht
 230. Wahlverfahren
 231. Wahlrecht
 232. Wahlverfahren
 233. Wahlrecht
 234

10. There is a large amount of water

... ..

(Agger); slæters (Lb.); slæters (Vens.);
slimet; *a feak a sd slæters (Lb.);* da
lo i tjørkal i grøftene d nægte slæters d
bækt varer hqst, Grb. 128. 40, der lå en
tyrekalv i staldgrøften og dygtig slimet
og beskadt var han.

slabbermund, no. slappermon en
(D., Fane); en som savler.

slabberpoe, no. *slapropes* an (Fano).
svampdåse.

slabbersmække, no. sløbersmæk og
(Agger); savlesmække til børn

slabberværk, nu. slatterværk (rust); i
nål sl-, noget som er slæbt.

alabbre, no.

sluper -grar -gru (D, rest), Ågerst.

```

nl slower (Link);

```

slayer or not (Tay);

slater -or -ed (Aggr. More Ltd):

slater slater slater (Vens.);

dispar ~~or~~ ~~in~~ (Bradr):

sætte, lade sin flyde ud af munden, e
ke el. a luel slæpper, a luel søyle
flanket i nordgæde og vestsp. sætte, m
børn, a luel overalt spædet (land s.), at b
oversatlet; jfr. Aas slæbe. smække, sø
slæbe, se sætte.

slabe, vo. sigt -r (Vers.); slubbe,
ho; sigt -r a, fr. slappe, se Aast.
slabba, smaste.

• salva. nitrate.

labor. no. 22 slatford

slabov, do, je slabov.

sladder. no. sladr (D., vest., le-
ger); slape om (Sinnid s.), slarr
(Vest.). — 3) = roter; d. hvar d. 10
slarr, rej me slarr. d. slarr d. slarr
(Vest.) o. sladr ger. kuss o. prr kuss
to rest.; d. o. kussom kuss eller sladr
No. 1. slarr omr are sladr v. dem s.

1. Der erste Teil des Buches ist eine
 kurze Geschichte der Philosophie, die
 von der Antike bis zur Neuzeit
 führt. Der zweite Teil ist eine
 Darstellung der Philosophie der
 Gegenwart. Der dritte Teil ist eine
 Darstellung der Philosophie der
 Zukunft. Der vierte Teil ist eine
 Darstellung der Philosophie der
 Gegenwart. Der fünfte Teil ist eine
 Darstellung der Philosophie der
 Zukunft.

sladderboete en sladder en -
Vraag 1. - sladderboete

sladderfad, no. i udtr.: go mæ
slapfjæt (Silkeb.), o: sladdre.

sladderflaske, no. klutflaske; den
sladrer, når man skænker af den; „knap
er bløt kørjern sat i bower . . . med
de hvijs slæpfask på dje nis“, Grb. 2.30;
jfr. stolpeflaske.

sladderhank, no. *slaphank* on (Sø-
vind s.); *slarhank* i best. -i (Vens.); =
rgsm.; „hvad skal sladderhanken ha? —
et stykke fedtebrød og rumpen fuld af
knappenåle“, Kr. Börner. 99. 64.

sladderkar, no. *slærkør* d (Vens.);
= sladderbette.

sladderkjælling, no. *sladderkaeljen* æn (D.); *slaceljen* æn -or (Vens.); = rygm.; no. *hoj slækkjællingeren* (lit. best.) *noj nojt å rehn mej**, Tkjær II. 3; *slacælenoren* *gu samol d swælor*; *de war ene æn almendeli slacælen*, *dær hu sli dægi histøri uk d go* (Vens.); besøg af sl., Fris VN 187 a; straf for sladderkællinger var at sætte dem på et halmknippe og slæbe dem over gadekøret, Kr. Sagn II. 231. 11; se skvaldre.

sladderløs, to. i en stedremse, når Jordkær bliver sladderløs, skal verden forgå*. Kr Ordspr. s. 527 (Åbenrå).

sladdermads, no. [slajmas ren]
(Søv. s.); = sladdertaske (Brøchn. Saml). 30

sladdermund, no. *sladdermon* en
(D.); = rgsn.

sladdermundet, lo. *sladernøje*
(Andst); sladderagtig.

sladderpose, no. i udtr. som: nå
do starer! ska de ha en starerpes
bånen om halen? (Elsed).

sladderpotte, no. gi æn skæfj i
slæpputen (Silkeb.); ha æn skæfj i æ
slærrpøt (Valsb.), æ: slædre: den, der
slædrer, skal ha fir skæfj i æ slæf-
pøt (vestj.); i Åbenrå siges til slæder-
hanken:

slaræði, flækæk, han gek uer d æð
fær æk.

jo me han sdn, jo meno han sæk,
tæstist sæk han et rdænt æk!

sladderrøv, no. *slørrøv* æn (Vens.);
= sladderhank.

sladderskilt, no. *slaskelc* & -*skilc* so
(Vens.); i spøg navn til strikketøjet, som
kvinde går i byen med; no, *do* er *up*
mæ *dei* *slaskelc*, *a* *koma* *mæ* *met*, *o*:
bejværlc, strikketøjet.

sladderstump. no. se sladdre.

sladderstævne, no. slæstøvn & (Vens.); forsamling af sladderhank: nå kvegjern og samal d drøks kafe d elger, de kalas slæstøvn.

sladdersøster, no. søgesøster den -er
(Vens.); = sladderkijselling.

sladdertap, no skal bruges i Ålborg egnen = sladderhank: „sladdertappen goer åp å nier o Rais gåad mæ røwen fuld å knappenol“, Krist. Börner. 99. 65.

sladdortaske, no. *sladortisk æn* (D., vestj.), *sla-* el. *slagtisk æn* best. -*en* (Vens.); *slajtask æn* (Sov. s.); = røsm.; om sladdertasken siger børn: *æ sladertisk hår bænkeit* (hørneskarn) o *æ idy* el. *æ slagertisk* bær *æ gulskån* (gulvskarn) o *æ idy* *ap* o *æ kærksten* *hwgr* *tsula mæn* (D.); eller *slagertisk*, *hwa* *ska di röv kæt* (vestj.); se flasseltuder, sladdre.

sladdervorn, to. *slawörn* (Vens.);
= *rgsm.*

sladdre, 40.

slader -er -at (D., vestj., Agger):

sloje -ra -rat (Sovind s.);

slars slarars -t -t (Elt.); *mf. nt. fl. slgar*
(f. *slgar* (Veus.);

slara -ra -ra -ra (Sundered);

= rasm.; *dæh, dær slær læg, ska æntæn*
tyg æler væg hjæn, Sgr. lt. 109.515 (Fly);
hæn slæderæt dæ mæ; hæn æ så grei
te o slæder i æ skueel (Agger); — dæh,
dær vel slæder, ska hæn en rø smørbrø
(vestj.); el. syg rø dramer epo et haka-
bræt (Randers egn); el. en mellemmad,
med rede lus på, Kr. Ordpr. s. 297; el.
æn mælmad mæ ilo el. svøt tove (uld) o;
eller æn fjælmælmad mæ ul o eller æn
slæderstomp (vestj.); en fedtebrødsskorpe
med et pund krumme på. Sgr. VIII.
207. 102; el. skal fo sælsfæt, 2: sladre-
fedt; el.:

„sladderer går for hver mands dør,
med røven fuld af knappenol’.

be'r om et lille stykke ostebød.

sladderer er aldrig hjemme!

Sgr VIII. 64. 102, jfr. s. 48. 102; el. en sladderstump med snit på den ene ende, snit på den anden og en torskerumpe midt i (Sælland); Sladremaren skal hen af stå i Badstuestrøde med enden fuld af knappenåle (København); sladreren

skal have en rød taske på med mus i (Norge); skal stå i en krog med hundearer på hovedet (Finland); *o*: med en hue, dannet af et lommeørklæde over hovedet, således at tørklædets flige står i vejret; se Kr. Börner. 99. 463, jfr. Nordl. Barnvisor s. 245, Trad. pop. VI. 665, VII. 43 54; lignende hånsord el. rim om den som sladder findes, Rietz under skaller-taske, Yorksh. Folkl. 75, W. Gregor s. 23, Mehus. I. 270, P. Arch. XIII. 483, Amer. Folkl. II. 112; se endvidere: fedtogbrød, flæggerpotte, taske, sladderpotte, -taske, storkæg; historien om den sladderagtige kone, der skulde give forklaring om den fundne skat, se Sgr. III. 53. 176, VI. 90, Gr. Æv. I. 226 flg., Registr. nr. 106, jfr. Gonzenb. I. 251 med anm.; „sladder“ kommerspil, Kr. Börner. 649. 23 flg.

slade, no. *slådd æn slaffer* (Lb.); lavt sted på mark el. eng, hvor vandet har løb, slette mell. klitbanker (Holst. kl.); *banke o. slådder mæl hvarra nær* (Varde); jfr. Aasen, slade bak., en skråning; eng. slade, en fugtig flade; se slej, runnel.

sladoret, to. *sladere* (Lb.); med mange lave steder, om mark el. eng.

slaer, no. se sladder.

slaf, no. [*slaff*] (Ang.); slud, blanding af regn og sne; jfr. Aasen, slafs, ²⁰ det samme.

slaffer, no. se slabber.

slag, no. se slags I; folke-.

1. **slag**, no. *æ slåg* (Mors, Lem); best. *slags* (Løgst.); *slaget* (Elst.); *slag* i (Vens.); *æ slaw* (D.); *æ slak* (Bradr.); = slagside på slagtede dyr; se slag to., slagside.

2. **slag**, no. *slaw* *ð* best. *slaws* fl. *slaw* (Vens., Sams); *slaw æn* (vestj.); ⁴⁰ itk. (østj., mellemslesv., Sundev., Ang., Bradr.), er den alm. form; *sla æn* — fl. (Farsø, Salling); *slå æn* = fl. (Thy). — 1) smæk, dask; *a fæk æn slaw æ æ huns* (vestj., alm.); *æn sla mæ yæs* (Salling); *ji ham ð slaw* (Vens.); *små slaw ð man a em!* (vestslesv.); *små slaw, kom snår igæn!* (vestj.); *høj ær ðlt fars te ð leq te slaw* (Vens.), *o*: færdig til at slå; *han æ slawer i æ slaw* (Kolding); el. *slor slawer slaw*, fig.: han slår stort på, praler; billedet mulig taget af plejens sving; *slå æn slaw* (Malt); fig. kunde man sige om en, der går i

byen og kommer fuld hjem; *dær ær ð slaw i et* (D.), *o*: ingen fart, raskhed; *de gør slaw i slaw* (Søvind s.), — rgsm.; også om klokkestens lyd, når den slår; *fål te sla* (Vejr); *fål te slå* (Mors, Thy); *klæk æ faler te slaw* (Vens.), for den slår; *æ klæk æ gal i æ slaw* (Malt); *huma æ slå slaw æ klæk? æ klæk æ gal i æ slå* (Agger); tre slag på bord, stol, sengestok ved natteid er dødsvarsel om en fraværende, JK. 385. 25; give sygt dyr slag med grøn, skåret under maneformarkelse, se Kr. IV. 364. 190; med „troldpung“, Henriks. 7, jfr. „Lebensstut“, Mhardt BK. I. 251. 9, se 4. ris, III. 67. 28. — 2) *gal-, hel-, høj slaw*, er tektske udtryk fra kniplearbejdet i N. Slesv. om den forskelge made, hvorpå der „slas“ med kniplestokkene, jfr. lærred 2, virken.

— 3) **slag** i krigen: *æ slaw æ Firdærs* (vestj.); *æ æa ndk mæj i krigg, mæn æ æær ælør i slaw* (Agger); et 4-medtøret uvejr og regnskyl, se Folkl. I. 166; det sidste store slag uden verdens ende (s. d.), se Kr. III. 327. 445, VI. 234, VIII. 383. 694-99, Sagn II. 335. 35 flg., JK. 35. 145. 3, Thiele I. 20, jfr. Asbj. III. 164, Pio. Holg. D. 59, Mhøff 378. 586, Eolin W. S. I. 205, N. S. 496 m. m. henr., Wh. Vlk. IV. 457, Grimm Myth. 291 f. se 4. kamp.

— 4) apopleksi, ligfald (s. d.), krampe (alm.); *han fæk æn slaw* (Thy); *æn sla* (vestj.); *et slaw* (Sundev.); *han fæk æt mæ it slaw* (Bradr.); *han fæk æt mæ æn høj slaw*, så lever han; *mæ æn hel slaw* (Ågersk.), så er han død; *de æ grem o sij, nær æ slaw tår ham* (Agger); *han hår æt el. for æt mæ æn slaw* (D.); *han hår slawet* (Støvr.); *no for høj slaw;* ⁴⁰ *no tår slaw æ ham* (Vens.); man får sl, om man bruger hast til strømpebånd, Nyland IV. 131; frugtsommelg kvæde må ikke se mske el. dyr dø el. først gå over et sted, hvor et dyrs blod er udgydt, så får hendes barn slag, se Sgr. VII. 35. 47, IV. 68. 153, JK. 184. 43. 180. 18, Kr. VI. 253. 8, Sagn IV. 629. 77, jfr. Amms. V. 97; råd til helbreddelse er at drikke blodet af en henrettet ud af en ny skål, som skal kastes over hovedet, Kr. IV. 396. 536, Sagn IV. 601. 97 98, jfr. Wigstr. I. 101, Rochholz D. Gl. I. 38 flg.; el. at sove i en åben grav, Kr. IV. 396. 537; el. afskrabning af et guld nålehus på

Rosenvold samt fløj af en kirketavle, Thiele I. 320; første gang et inske får slag, skal man hurtig skære hans halsklæde over og kaste det på ilden, så forsvinder sygdommen, JK. 366. 21; brænde den syges klæder, Hazel. VII. 14 ov., Amms. IV. 84, Wigstr. FS. 305. 92, Kardeg. 52, Alden 123, Folkev. XI. 464. 376, P. Vlk. VIII. 76. 45; råd og besværgelse mod sl., se JSaml. IV. 110. 5, jfr Liebr. Gervas. 246. 334. 311, Mélus. III. 115. 13, se endnu Grimm Myth. 1109, samt Sm. Medd II. 45. 52, Wigstr. II. 139. 278, FS. 101. 95, Meyer Aberg. 259, Modin 7, Ch. Notes 172 ned. 168, Mélus. III. 278, Folkl. VII. 299; slagtilfælde voldes af fejl i dåben, Sande II. 238; om frugtsummelig kvinde ser væv skæres ned, Sande II. 244, Amms. VIII. 110; el. går over nedfaldet gærde, Amms. IV. 83; se Gast. 33. 34. 38. 43. 52 ned. 54. 55 ned.; endnu kan henvises til Kr. Sagu VII. 433 flg., P. Volksk. V. 87. 4, Knoop Ps. 121. 2, Urquell 1. 25. 7 s (Sydslav.), Folkl. VII. 181, X. 188. 20, XI. 112. 29; se anfald, krampe.

— 5) spor, mærke; *de wa fdøn te*, *sdn te di ku it ei slævet* (Elst.); *a ka sij, de æ hans slaw* (Agger); *døn wel ene fald slaw*; *leq æ slaw død i wøj* (Vens.), danne køresporet på vejen, ligeså Thy; *no æ dær slaw* (Vens.); *dær æ slaw dær* (Mors), også D., Andst; *gy slaw* (Mors), danne spor i sne, på en grøn mark; *æ wæn har fæn slaw* (vestslesv.), vandet har dannet spor og fundet alleb; *æn slaw* (Lem, Vejr); jfr. spor, tråd.

— 6) hæld i en vej; *slaw et* (Agerskov, Sundev.); *dær æ mans slawer i æ wøj* (D., vestj.); *sla æn slær* (Vejr.); *slæ æn* (Thy). — 7) bordskive, som kan slås op og ned (Sundevet); *slaw et slaw* (Bradr.), skodde for vinduer; *æ slaw o æn por bôws* (D.), bukseklap; *slæ* (Agger). — 8) slag på kåbe, kavaj (Vens., D., Bradr.); *slæ æn ær* (Agger); *slæ æn slaw o æ bôws* (D.), lægge et lag på dem; *gi bousørn jet, to, tre slaw* (Århus egen); *sla* (vestj.), et slag til at tage over sig. — 9) et kast på et reb, *slæ æ slaw om* (Vens.); hængselen (s. d.) i kobbelet *gor mæ lûq slaw*, de to andre *mæ stakn slaw* (Vens.), s: med langt reb, kort reb, der er slået i et kast om hornene på dem. — 10) et spil kort; *læ wds fo*

en slaw kdr! (D., vestj., vistn. alm.); *a fo et slaw i dem*, Yuelb. 5; ligeså: *æn slaw køj* (vestj.), et spil kegler. — 11) *han har æ mark i jæn slaw* (vestslesv.), stykke, strækning; *æn slaw ager* (Agerskov), en strækning; i Angel se 1. brud; gården havde i hvert slag $1\frac{1}{2}$ ager (vestslesv.), s. tægt; jfr. Sch. Lübb. IV. 221. 28, dat good ligg i dree slagen; jfr. Aasen, isl. slag itk.; se af-, bag-, be-, dor-, edder-, fod-, for-, gang-, gjemmel-, hammel-, hammer-, harve-, hatter-, heste-, hugorme-, hånd-, jord-, karle-, kjøre-, krampe-, kvartér-, kvinde-, ler-, neder-, node-, om-, op-, over-, pumpe-, rende-, ring-, sidste-, skulpe-, slumpe-, smede-, snoge-, svulpe-, svøbe-, tjat-, torden-, tøjre-, ud-, under-, øre.

8. **slag**, to. *slæg* flt. *slæg* (Mors, Vejr., Lib., Lem, Agersk.); *slag* (Vens., Støvr., Søvind s., Elsted, D.); slap, om hvad der ikke er stærkt, ikke næring i, ikke magt i; *æn slag kdt* (vestj., Møllerup, Søvind s.), sløj, dårlig kost; *æ mælmoder æ slæg*, Kr. IX. 138. 375; *slag kafe*, mar (Elsted); *slæg væt* (Vejr.), knap vægt; *dær æ slag væt* (Vens.); *æ væt æ fd slag* (D.), vægten giver for lidt udslag, mods. streng; *dær æ æn slæg æ æp* *æn* (Mors), om noget, der ikke er lige stærkt overalt; *æ kote æ slæg æba æ bægor* (Skjern), indfalden bag forboven; *slag jor* (Rugen), jord, der er dårlig til at bære sæd; *dæ æ nûwæ slag køl*, fyre (Søvind), karle, der er dårlige til arbejde; *slag tijr* (Løgst.), dårlige tider; *kafaræ æ fd slag*, for tynd; *dæ æ fd slagt* (Søvind), det er for dårligt, det kan i ikke være bekendt; *pæn æ slag* (Vens.), tom; jfr. Aasen slak, isl. slakr; mnt. slak, Sch. Lubh.; eng. slack; se 1. slage.

slagbalsam, no. lægemiddel, udleveres spiritus aromaticus (Ringk.).

slagbjælke, no. *sluebjelk æn ær* (D.); svær bjælke, lagt helt rundt om pillestenen på møllen, for at standse stumperne af den, om den skulde springe.

slagbord, no. *slæbor æn* (D.); *slæbor et* (Søvind s.); *slæbo æ* (Vens.); *slæbor* (Lild s.); *slæ æn* (Thy). — 1) væverstolens blad el. ritte, hvorind slækten slås fast i kæden, den hænger i skeder (s. d.); se neder-, over-. — 2) *slæbo æn* (Holmsl.), er opgivet = slag-

vindue (u. d.) — 3) *slagbue* *en* (D.), et bord med klap til at slå op.

slagbue, no. *slatbue en* (Gödingh.), vindue til at lukke op. J. Saml. VIII 275.

slagbænk, no. *slatbænk en* (Ebst., alm.); bænk, som kan slå ud og gøres til seng; fordm. alm. børneseng.

slagdag, no. = *spen*; *Fredrik's slatdags*, *flæg o a slatdags* (D.).

1. *slage*, no. *slag o at* (Sovind s.); tage af, hælde om mængde og kraft, *når de begynder d slag med fægtet*, s; når fægtet begynder at tage af; se *slagen* to.

2. *slage*, no. *slag er at* (Mors, Thy; vestj.); ff. *slaver* (Vestj.); spore; *en ku slag dem i a søn* (Vardo); *en ku slag a hør* (Thy); *a ku slag ham højt han te a beto kändt, men så var han gon nifer i a flug* (bruddet), *a så blise a slave han fuge ma* (Agger); de kunde *slage* hende til den plads, hvor hun var. Kr. V 338; *dær a slavat* (vestj.), trådte spor i sneen; se *slag* h.

1. *slagen*, ff. se: *hand*, *edder*, *gal*, *grulle*, *harm*, *hjerter*, *hoved*, *hugorme*, *kant*, *kjerne*, *kuld*, *kvadder*, *mod*, *neder*, *orm*, *sø*, *sølv*, *ud*.

2. *slagen*, to. i udtr.: *i hil slaven læs* (Vens.), s; så mange personer, vog-
nen kunde rumme.

3. *slagen*, ff. — 1) *a smør a slaven el. slagen i a pris*; *hå slavenet* (D.) er gået ned i prisen, bleven billigere; *han a grdy slaven te at* (D.), s; stærkt betaget, betaget ved; se *slå sig*, *slået*.

2) *slap*, ikke stiv el. stram. Mb. (Hors.); som slår sig, bliver fugtig (Slet h.); jfr Aasen, *slagna*, *slakna*, slappes, få svagere hældning; se 3. *slag*.

slagens, se *ud*.

slagerot, to. *slavens* (vestj.); *slavens* (D., vestslesv.); fuld af hæld, om en vej.

slagharve, no. *slachars en* (Sav. s., Elsted); ottebulsharve, den alm. harve til forskel fra svensk-harven.

slagklokke, no. *slaklæk en* (Agg., Lild s.); *slaklæk en* (vestj.); *slaklæk en* (Vens.); klokke med slagværk; jfr. gangklokke, viseværk.

slaglod, no. *slaglåd el. slidd en* (Agger); loddet, som trækker slagværket op på de glds stueure.

slagne, no. *slagn er at* (Vens.);

slå sig, fugtes. f eks. om hårdtbagt brød, der ved at ligge mister hårdheden; *de slagner sig n.* jfr Aasen, *sl. slagna*; *slagen*, *slå sig*, *slåne*.

slagreb, no. rebene på sildesvæddet, når undtages *slavreb* (s. d.). J. Saml. VIII 170 (Sall.).

slagrend no. *slagræn en* (vestslesv.); voldsomt løb; *a høst kom i jæn sl-*

slags, no. *slav el. slage en* (vestj.); *slav* i best *slaves*, el. *slagens*, *slavels* i = flt. (Vens., Saml. Storr.), *slage* el. *slagels* et (Sav., Ebst.) — 1) = *spen*; tit i forb. med et følgende no; *toe slagels el. slaves træjer* (Vens.), *to slag træjer*; *hva slag a de da hdi de ar a de sam slag*; *en den slag*, *de mæn jæn slave*, *flja slager*; *dær a mæn slaves falk te* (Agger); *en gues slag*; *idæ slaver hujet, hængeser*, s; *idæ slaves* (Thy); *dær kage ar d a mo gdt slave* (Vens.); *jæn mad a endr at, d jæn slave klajer endr slet* (Mors), *mæn slaves minsker* (S. Saml.), *jæn dæ hve slag*; *dær a trej slaves klidværs*; *slavels falk* (Sovind s.); *de slave el. dæn slagels* (Tåning); *en yoi slave kre*; *mæn slaves el. slas drak* (Aggersk.); *dær a to slave*, *de ar a en anen el. an slave*; *de ar en anen slaves falk* (Sundered); *dæ slas smærj-gaker* (Valsb.), al *slags* smedehåndværkstøj, jfr. folkeslag; *alle*, **fæte*, *kjeltringe*, **ko*, *rakker*, *svine*, *troid*, *eg*. — 2) handelsudtryk om kreaturer for at betegne den bedste handelsvare; *d de tæl slave* (Vens.); *de vedr d a slag* (vestj.), af den rette slags, udmærket; *en ar udels d a slag* (vestj.), yderlig af arten, s; udartet, om kreaturer el. msker; *de var d a slag*, s; *ed a dræn om a skddager*, *han sål om for mænns dyer* (Mors); *el så han Kræn Strån dm a kælren* (Thy); *de ar a a slave*, s; *soj han Kræn om a rølep* (hvalpe), *da var et røponer* (Ang.); *de ar d a gues slag*; *en gor ræjn ud d a slag*, den udarter; *en gues stud d a slag*; *dæn for a skt d a slag*; *dær ar egen slag i Gudm Klåster stud tor*, der er ikke af den rette art i G. Kl. stude iår; *a slag a dær*, *mæn a pun mayler*, om små stude af den rette art; *a stud hær såt a røve ud d a slag*, s; den er ikke bred, men spids bagtil; *de ar a mi ku slag*, det er den slags køer,

som jeg bruger; *ud kjør ær et gauon slæn ræt vej, di æ ve o go ud d æ slaw*, *o: ved at udarte (vestj.); fig.: de æ jær aþer dær æ skit d æ slaw* (Vejen), *o: l er ikke af den rette slags, se Fb. Bondeliv s. 154. — 3) køn; han hæ byn nåk a bøj slaw* (Ang.), han har børn nåk af begge slags, *o: både drenge og piger; byrn a bœ slaw* (Fjorde); *toe slawc børn* (Bradr.); *dær ær a beke slaw* (Sundev.). — 4) kuld børn med forskellige koner (Bradr., Fjorde); hertil kan endnu føjes udtr.: A.: „do skul eic fi ham de.“ B.: „a wei æs bœr læ ham s.“; A.: „np, de ær d de slaw“, *o: ja, det er en sag for sig* (Vens.); „slags“ må betragtes som eyeform af slag, jfr. Aasen slag itk., slags, slægt.

slagsbroder, no. *slagsbror* i (Vens.); = rgsm.

slag-seng, no. *slaseng æn* (Hmr.); foldbænk; bænk, der kan omdannes til seng.

slagside, no. *æ slawsi* (vestj., Malt); *æ slawsi ær* (D., Andst); best. *slawsi* (Vens.); *æ slawsi æ* (Sundev.); *æ slawsi* (Bradr., Agersk.); stykket på slagtede dyr: ko, svin, får, imellem ribben og kryds; jfr. mnt. slaksid, Sch. Lübb., bugside; Aasen sv. slaksid; se slag.

slagsmål, no. *slawmol æn* (D., Agger); best. *slawmol* (Vens.); = rgsm.; mellem nisser og underjordiske. Krist. Sagn I. 411, II. 55 nr. 6, 89. 184, jfr. Sande I. 13; sl- mellem bønder fra forsk. egne, Kr. Alm.² V. 14, jfr. rakkergilder onder med sl-, Gbo III. 66; på markeder stammefejder, Cav. W. I. III.; sl- af drenge ved gilder hindrer sl- bl. gæster, Råaf I. 111.

slagt, no. *slawt æn* (D., vestj.); *slajt* (Tranum); *slagt* (Torup, Klum); om alt hvad der i slagtetiden slagtes; *vi for æn guco slawt ior*; jfr. Aasen, slagt, isl. slátr itk.; fære-, kræ-.

slagto, no.

slawt ær æt (D., vestj.);

slagt ær slajt slajt el.

slajt ær æd (Agger);

slagt ær æd (Lald s.);

slac ær æ æ (Vens.);

slajt ær æd (Hell. h.);

slajt nt. fl. tl. slajls (S. Sams);

slawt æ æt, el. slawt æt, el. slawt (Sov. s.);

slawt æ æ (Sundev.); nt. *slawtær*; fl. tl. *slawtæ* (Ang.);

= rgsm.; *d slawt i æ te jyel* (Sundev.); jfr. Meyer Vlk. 214: „Christmonat“; *fo foræn slagtæd* (Lald); man må ej ynke (s. d.) det dyr der slagtes, så kan det ikke dø, J. K. 180. 15, jfr. Wuttke nr. 710, Amins. V. 103; arbejdet sker i tavshed, Nyland IV. 134 ned.; frugtsommelig kvinde må ikke gå over et sted, hvor et slagtel dyr har udåndet, Sgr. VII. 35. 47, se 2. slag 4; den svenske konge slagtede dronning Margretes søn, saltede (s. d.) hans kud og sendte det således tilbage, J. M. s. 73; i DgF. nr. 305: de slagted ham, som bønder slagter fæ, se Folkl. Record III. 254. 11; jfr. visen Islenzk Fornkvæði I. 31. 6, Bugge, Gl. norske Folkeviser nr. 17 (Kristiania 1858), Møls. I. 463, se hjærte I. 631. 2 a; fede børn for at slagte dem, se finger I. 290. 8, jfr. Kr. III. 53, Alm.² 28 84, Arnas. II. 357, Grimm K. M. nr. 15; en kylling slagtes, remse derom, se Kr. SkS. 108, Sgr. XI. 115; jfr. Aasen slagta; htsk schlachten; isl. slátra; se slagte-gilde, æved.

slagtebesigt, no. *slawtbesigt* (Höjst, N. Slesv.); i udtr. som: *vi ska te sl-!* se slagte-gilde

slagtebæst, no. *slawtbæst æt* (Valsb.); = slagteko.

slagteførdig, to. *slawførd* (Vens.); *slawførd* (vestslesv., D.); = rgsm.

slagtefår, no. *slawtfær æt* (Sov. s.); *slawtfær æn* (D., vestj., Andst); = rgsm.

slagte-gilde, no. *slawtgild æt* (Ang.); = slagtekaffe; gilde, hvortil nabolaget indbydes, og hvor der trakteres med allehånde fersk kødmat, Fb. Fr. H 71; indbydelsen dertil skete gerne med ordene:

kom in i æ pisel d si vo griss! på en af bjælkerne i piselen (s. d.) var nemlig fastgjort to stærke kroge, hvor det slagtede svin var ophængt i bagbenene; dette sel-skab kaldtes andre steder „slagtebesigt“ el. „svine-arveal“ (N. Slesv.), der trakteredes med kaffe, pølse, lvebakker og så væddedes der om svinets vægt; jfr. Strackerj. I. 158 c, Urdsbr. VI. 31. 3.

slagtegris, no. *slawtgris æn* (Sov. vind s.); = rgsm.

slagtehovod, no. *slawthövod æn ær* (D.); = rgsm.

slagtekaffe, no. *slawtkafe* (Valsb.);

et lille selskab, hvortil der hydes om aftenen den dag, der slagtes; se Fb. Fr. H. s. 71; se slagteglide.

slagteko, no. *slautku æn* (D.); = rgsm.; se 2. tromme.

slagtomad, no. *slautmað de* (Søvind s.); indmad af slagtede kreaturer.

slagtemarked, no. *slautmærkæn* (D.); efterårsmarked i Varde, hvor der købes kreaturer til slagt.

slagtenod, no. *slautna et* (Valsb.); — slagteko el. -hoved.

slagter, no. *slautar æn -ar* (D., vestj.); *slautar æn* (Agger); *slauter* best. -i hest, *slautæn* flt. -ar (Vens.); *slautis* i best. -ri flt. -ra best. -ræn (S. Sams); *slautis æn -ra* (Sov. s.); *slautis æn -ra* (Sundev.); = rgsm.; *hær buvar nûk æn slauter, a sijer, der hæver kød udenfor æ dar* (vestj.), siges til folk, der rækker tunge; se heste-, *pølse-, svine-, børnerim om sl., Kr. Börner. 377. 72. 73; gravskrift over sl., Kr. Alm. VI. 201. 42. 203. 2; sl. i mandvalgsvisen, Kr. SkV. nr. 42.

slagterbænk, no. „Benkisten“ og „Slagterbænken“ stedsnavne i Torslev s. (Vens.), minder om Natmandstiden, se Gaardho Natm. 90.

slagterdåns, no. *slautdåns i* (Vens.); dans, hvor slagterens arbejde efterlignes; *„høj ica knap we højøn, å fo da præstite å dåns slautdåns mæ æd, præstite skul we stue å smey slauter, å dæ ær høj skråns we dæ tobjænt stue, dæ lo flut å gult“*, Grb. 6. 29; se skomager-, skrædderdans

slagterhund, no. *slauterhund æn* (D.); en slags store hunde, som slagterne jævnlig holder.

slagteri, no. *slauteri c* i best. -s (Vens.); = rgsm.

slagterkniv, no. *slauterknyv æn knyv* (D.); *slauterknyv æn* (Lald s.); *slauterknyv* i best. -i flt. -knyv (Vens.); = rgsm.

slagterstol, no. *slautestul* i best. -stul (Vens.); = rgsm.

slagterstykke, no. *slauteratak æn* (D.); et stykke kød på svin og ko på bugen, lige under brystbenet.

slagteso, no. *slautsø æn* (Andst); so, som skal slagtes.

-slagtet, ff. se hjemme-.

slagtetid, no. *slaut æn* (Søvind s.); = rgsm.

slag-tov, no. et smækkert tov, som heftes til enderne af dragebåndet, ved hjælp af hvilket fiskerne baglænds trækker flyndervåddet op af vandet (Skagen); se Mh. under dragbånd.

slagtræ, no. *slatræ æn* (vestj.); knippel; han begynder at trække hans sl., nu skulde hun først holde for, Krist. V. 335.

slagtes, no. *slauts æn* (Askov); = *æn piq der ær i slaut mæ æ kål*, vel et laneord fra københavnsk slang.

slagur, no. *slaur æn* (D.); = rgsm.

slagvand, no. *slautvæn æn* (vestslesv.); *slautvæn et* (Sundev.); skylregn.

slagvindue, no. *slautvindr æn -ar* (D.); *slautvindr* i best. -vindr flt. -vindr (Vens.); vinduesramme til at lukke op.

slagvol, no. *slagvol i* best. -slagvol flt. *slagvol* (Vens., Lald s., Mors, Thy, vestj.; Bradr., Sundev.); *slagvol i* (N. Sams); *slagvol æn* (Agger); *slagvol et*, *slagvøl æn* (Søvind s.); *slagvol æn -ar* (D., Lyne, Andst, Agersk.); *slagvøl i* (S. Sams). — 1) slagstokken på plejlen, jfr. handvol; hitte, kappe; plejl. — 2) i betydningen „spåstikke“ har det ved nærmere undersøgelse vist sig, at ordet nok ikke forekommer, se flukelrut, klo 3, pilegren, vol.

slagværk, no. *slautærk æn* (D.); *slautærk* (Mors); i et ur = rgsm.

slaje, no. no. se sladder, sladdre; **slajefaj**, se sladderfad.

slajt, no. se slagte.

slak, no. se 1. slag.

slak, no. *slak de* (Fane); mudder og dynd på vejen

slaksido, no. se slagside.

slakton, no. se slæntorn.

slam, to. *slam* (Vind s.); klam, fugtig, om lue og korn.

slamp, no. *slamp de* (Malt); vandfyldt sne, jfr. kvadder.

slampamper, no. *slampamper de* (Vens.); *slampamper de* (Malt, vestsj.); *slampamper* (vestslesv.); dårlig, opspædt mad el. drikke (alm.); mandens avleiem, spøgende (vestjysk); se slatværk; mnt. *slampamp*, Sch. Lübb. forklares: „ein ekelhaftes gemenge in speisen, jfr. Busch, Volksh. 120; „slampampen“ no. Schütze III. 188 „viel essen und trinken in sich hineinziehen“, „pampen“, stampe.

slampor, no. *slampor el. slampor i*

(Vens.); *slamper æn* (Mors, Ikast, Vejr. Løgstør); *slampert æn* (D., Agersk.); en stor og klodset person; et stort, klodset dyr, hest, ko, hund; *si, de ko wo æn drøntliq slampo, ham!* (Silkeborg); en tølper (Vejr); *æn stungør slampør dræg, køl, knée* (Vens.); en opløben lømmel; se Kr. VII. 106; jfr. Aasen *slamp hak.*, skædesløs person; *slampa* uo. gå tungt; se *lamper*; 2. slamsk.

slamporgang, no. *slamporgang æn* (Mds h.); slingrende gang; *go æn yuro sl.*

slamperløbe, uo. *slamperløve* (Mds h.); løbe slingrende.

slampre, uo. *slamper* (Mds h.); ubøjel. (Vens.); skulpe, *hæant ær æ, do gor ð slampa mæ mjellkænt* (Vens.); vistnok: løbe slingrende, som høje og tynde personer, der ikke magter deres egne lemmer, *kom slumpræ;* jfr. Aasen, *slampa*, løbe tungt.

1. **slamsk**, to. *slamsk* (Vens.); lang og strid, om græs; om korn: langt strå, men ringe kærne.

2. **slamsk**, no. *slamak i de* (Vens.); langt, dårligt græs; skældsord: en lang, tynd fyr, en tølper, bruges næppe best.

slamsker, no. *slamsker i* best. -i flt. -er (Vens.); om hvad der er langt og smalt: en duglende kødtrevl f. eks., stor, klodset hundehvalp; jfr. Aasen, *slamsa* uo. hænge, slænge, om klæder; *slams* no. skædesløs person.

slane, no. uo. se *slåne*.

slango, no. *slag æn -er* (D., alm.); best. *slagæn* (Vens.). 1) ordet i betydning af krybdyret, serpens, findes næppe synderlig brugt i folkemålene; slangen forekommer enkelte gange i eventyr som vagt for slottet, Kr. VII. 45, Æv. s. 67; slange fødes op og frier til ponsessen, Gr. Gl. d. M. II 191; slangens brud, Gr. Gl. d. M. III. 15, jfr. Gr. Registr. nr. 30, DgF. nr. 65, Mholf s. 383; slangen, som vil tage skovduens unger, dræbes, Kr. Æv. 119; se hav-; fig.: „hun ku gi se te ð løv i slangæ, inn ð u fisse vint som et plouhyuel“, Jæger, Ferien s. 57, 5. i slangelmer: fodres af Thora Borgarhjort, Liebr. 29; findes, opdrages hjemme; „it took a whole deer for a single meal“, Amer. Folkl. V. 229 (Senecaer); sl- med lægedomsblad i mund, Kr. Sagn VI. 441, 9;

jfr. Gr. KM. nr. 16; guldhalskæde forvandles til slange, Thiele I. 188; jfr. Bureus 226, slgn. sl- lægger sig om piges hoved, fordi hun plukker bær søndag, Nyland IV. 41; snor sig om konges hals, Clouet, Fict. I. 234; barn født med sl- om hals, Monnier 193, Wolf N. S. 625, 535; måske i s-ham løses ved kys, se II. 349, 71; jfr. Wh. Vik. IV. 452, VII. 446. — 2) det høje hage af piberøret også *pierslag* (Andst, Søvind s.); slangen på en sprøjte; „lødøen for slagæn, ð a tovo lær ð kom te ð pomp“, Grb. 12. 18; se pibe-, sprøjte. — 3) redskab, som bruges til at drive kilerne, når træet, som skal kløves er meget søgt, Mb. (Hj. h.); jfr. htsk *schlange*; se hugorm, lindorm, orm, snog.

slangefedt, no. bruges til salve, se Kr. IX 4.

slangegang, no. i udtr.: *de gor ud o inn i slangdy* (D.); *de gor i jama slagdy* (Vens.), 5: i zikkak.

slangeharvo, uo. *slaghare* (D.); harve på kryds over agrene.

slangekjøron, no. en vej i zikkak; „der har været sådan en slangekjøren op, som slottet har stået“, Kr. VIII. 187.

slangekonge, no. er der på apothekens medicin en etikette med en vinget slange, er medicinen tilberedt af „slangekongen“, Kr. Sagn II. 206, 109; se hugormekonge, Kr. Sagn II. 213, 8; kongesnog.

slanger, no. *æ slager æ ndk æter dæ*, Sgr. III. 169, 5: du er doven; jfr. *slangre*.

slangorodsirup, no. lægemiddel, syrop, senegæ udleveres (Peters.).

slangeøl, no. *[slangl æn]* (Vens.); en øl (rem), hvormed koblerne holdes til stavsaettræerne på hestetøjet.

slangre, no. *slager -er -t* (Agger); *æ uel hæn o slager mæ æ hultimestij*, jeg vil lægge mig til hvile, til at sove, en halvtimestid.

1. **slank**, no. *slank et* (Agersk.); en hulning; koen har et sl- i ryggen; se *slunk*.

2. **slank**, to. *slank* (D., vestj.). — 1) = rgsm.; høj og tynd. — 2) bio., *de gek slank* (D.), det gik let uden modstand el. modsigelse; se *pank*; jfr. Aasen, *slakk*, mnt. *slank*, Sch. Lübb.; htsk *schulank*.

slanner, no. *slaner æn* (Vejr.); lang, opleben person (Vejr.); dårlig, jasket mad (vestj.); også to. *law æ vdr og d rier* (hvid), *da vdr æ så slaner som æn kluer* (Valsb.); se Fb. Fr. H. s. 144. 16 i gåden om nødden; jfr. slanter.

slanneret, to. *slaners* (Hmr., Agerskov); manglende stivhed, altfor bøjelig; lang, opleben; om døde fisk (vestj.).

slanner-i-dannor, no. *æn ldy slaner-i-da ðer* (Andst). — **slanner**.

slant, no. *slant el. slanc* i best. -i flt. -*er* el. *slanc* (Vens.); *slant æn slanter* (Lild s., Mors, Agger); *slant æn slanter* (vestj., Thy, Sall., Agersk., vestslesv.). — 1) en lille levning af noget, mest om rester af flydende varer; *dær æ æn slant i di kdp ino*; *vi fæk æn el-kafø*, en får kaffe (Agger); *de sear æn tirtøj mð i slanc i**, Grb. 87. 37, det var en tjeretønde med en slat i; *i fæn stow dð nq slanc lðcnøner frð konyus høer**, Grb. 105. 79; også: i *beto slanc bygg*, i *slant kyon* (Vens.), en smule korn; *dær æ æn slant katð-flø i æ spað ino* (Agger); jfr. slat; karle. — 2) *[slo slant]* (vestj., lkast), gøre svingninger med kroppen, mens man går; drive og dovne; se dank; slint.

slante, no.

slant -er -ød (Agger);

slant (vestj., Vejr.). —

1) daske, dingle; *hvo æ de, dær heper o slanter se hans lom?* (Agger, også vestj.); *hun komer slanten mæ æt* (vestj.), uforsigtig, så det hun har dasker om til alle sider; *kom slantin* (Agger), komme slentrende; *han vð så trætt, te han slanted liffram* (Agger), han var så trætt, at han bogstavelig dingled; en kop, der er brodfuld, kan let *slant opør* (Agger); *de slanter* (vestj.), om vand i et kar, der bæres. — 2) drive om (Vejr., Thy); tiggerkvinden sagde: *guda to idd, vð i nduo rd? æ æ koman te slanten idd?**, Kr. Alm. V. 206. 511; se slantre. — 3) *de slanter æt el* (vestj.), det tager stærkt af; jfr. Aasen, sletta, no. dingle, hænge løst.

slanten, to. *slanten* (D., vestj.); *slanten* (Mors, Agersk., vestslesv., Bradr.); *slantin* (Agger); ikke spændt, ikke stiv, jfr. hump; *slatten*; *æ toges æ blycor æd slantin*, så mal, kraftløs; *dæn idak ska do ek ha, dæn æ æd slantin*, så slatten (Agger); se slonten.

slantedarius, no. *slancedarius i* (Vens.); = slanter.

slanter, no. *slanter æn -er* (Agger, Lild s., Lem); *slancor* i best. -i (Vens.); driver, efterladende person; *de ær i groms ldy slancor* (Vens.); to. *høj ha æn bøs ows naki d i slancor ldyhoro høj følc dør**, Grb. 117. 18, han havde en besse over nakken og en slunken, langhåret hund fulgte efter; se slanner, slunter.

Slanter-Laust, no. en berømt klog præst, som nok også kaldtes „provst Vorse“, Kr. III. 289. 390, Sagn IV. 341. 71; jfr. IV. 339. 92., V. 129. 513, 158. 608, 180. 680, 298. 43, VI. 22. 79; Laurits Sørensen Worsø var præst 1739 i Blegind est. Wihergs Præstehist.

slanting, no. *slanten i best. -i flt. -er* (Vens.); et lille læs af noget.

slantre, no.

slunter eller *slancor* ligeså nt. fl. lf. (Vens.);

slanter -er -ød (Lild s., Thy; Hell. h.).

— 1) slentre (s d.), drive, dingle (Vens., Thy, Hell.); du forsømmer jo ikke noget med at slantre derop, Kr. V. 283; men hvor skam var det nu, han går og slantrer? Kr. VI. 115; *de wa Jæns, dæ kam slantøren i æd par højd latbøgsær*, Efter-slut s. 245 (Randers egn); *de heper d slancor; høj gor d slancor; de ka jan slancor d* (Vens.), æ: passere. — 2) skulpe, om vand i et kar, som bæres (Lild s.).

slant-ringe, no.? legeudtryk. Krist. Börner. 562. 5; betyd.?

1. **slap**, to. *slap* (alm.); = rgsm.; *æt væt æ fð slap* (D.), vægten angiver for ringe vægt. jfr. slag, stiv; *æ pån æ slap* (Vejr.), æ: manden er i pengetrang; = *høj æ slap fð pån* (Vens.); jfr. htisk schlaff, mnt. slap. Sch. Lübb.

2. **slap**, no. *slap de* (Valsb., Ang.); hundede, når den er flydende; *mane huf gir tit tynt slap* (Ang.), æ: hvor der er mange hunde, bliver maden til dem tynd, ordspr.; se vand.

slappe, no.

slap -er -æt (D., vestj., Vejr.; Agersk.); fl. lf. -*ød* (Agger);

slap -er -æ -ø (Vens.); fl. lf. -*æt* (Sovind, Elst.);

labe, om hund og kat; om msker: *sød no dydenti, d ene se sønt d slap ic æ*

(Vens.), at søbe uordentlig; *o slap i sæ*; *huden æ er do sejer o slaper i dæ* (Agg.); jfr. Aasen, slabba; plit. slappen el. slabben, Schütze; jfr. mnt. slabbas no., Sch. Lübb.

slappelse, no. *slapels de* (vestj.); *not sær sl-*, o: dårlig, tynd mad; se vand-; *slapels* (Elst.), udrørt grutning el. klid til kærne.

slapperi, no. *slaperi de* (Sov. s.); om lækkert tillavet, men lidet nærende mad f. eks. i sødsuppe, rødgrød; *de æ nu* (el. *nuj*) *sl-*

slapestok, no. *slapstik* i best. -i (Vens.); spøgende: spiseske.

slark, no. — 1) *æn par slarker* (D., Malt), om uformeligt, stort fodtøj. — 2) *æn slark* (Vens.), et sk. den færdigt kvindfolk.

slarko, uo. *slark -ør -et* (D.); slæbe med fødderne, vist omtr. = slarve; *han slarket i sæ de bæt, han kuß* (vestj.), slubbre føde i sig; jfr. Aas., slarka, hænge løst.

slarre, no. se sladder.

1. **slarre**, no. *æn par slarer* (Malt, Agerskov, Sundev.), el. par slæbetøfler, f. eks. udskårne af en støjlefoð; se slure; plit. en paar ole slaarn, Schütze.

2. **slarre**, uo. *slare -r -t* (D.); *go o slare i ndæt* (Hunderup); *han gek o slaret i æn par gamel sku* (Andst, Agerskov), gå med slæbende fodtøj; jfr. Aasen, slarva, sluske; Sch. Lübb. under slør, langsom, slæbende gang, anføres: slurren, slarren, gehen ohne die füsse aufzuheben; se Groth Quickborn, slarren.

1. **slarris**, no. *æn løy slaris* (Thy), langt, smalt kvindfolk; uordentlig klædt person (Agger).

2. **slarris**, to. el. „slarrisvorn“, *slarsvorn* (Thy), tynd, højch; løs, ikke fast, om en pæl.

slarrisot, to. *slaris* (Rogen). om vejret: skident, regnfuldt; om masker: uordentlig i klæder.

slas, no. se slags.

slaseng, no. se slagseng.

slask, no. *slask æn -s* (Sov. s.). — 1) en der gør grovt indearbejde: en der er skiden og uordentlig i sin dragt; også Malt. — 2) dårligt, vådt føre, *de æ æn søje slask o go i* (vestj.); *de æ ræn gon i i slask* (Vens.), o: gået i én vælling, spildt.

slaske, uo.

slask -ør -et (D., vestj., Sundev.); fl. ff.

slaska (Vens.);

slaski -o -et (Elsted s.);

= rgsm.; f. eks. om våde klæder, *di slasker om ham* (D.); *han gor o slasker i et* (D.). går i vådt og skident arbejde, ligeså Vens.; *de slasker njer* (vestj.), om regn el. sne: *høj ka ndk slask te d jø nye* (Vens.), gøre noget uordentlig; der siges også: *slas te* (Vens.); gøre grovt arbejde, skure, vaske (Sovind s.); bære kejtet (Elsted s.); jfr. Aasen, sv. slaska, plaske i væde.

slasket, to. *si slasken uc* (S. Sams). se skiden og uordentlig ud; *æn slaska før* (vestj.), skident føre.

slaskværk, no. *slaskværk e* (Vens.); uordentligt arbejde.

slasse, uo. i udtr. som: *høj slas lig nir, o væ stjændøj mæ de sam* (Vens.), o: styrtede pludselig om, se slaske, svilte.

slasser, no. *vi for væ æn sønen slæær o æn slær*, storm fra syd og slask, o: regn (Holmsl. kl.).

slat, no. *slat i best. -i* fl. *slat* eller *slater* (Vens.); *slat æn slater* (D., vestj.); *slat æn slat* (Agersk.); itk. (Bradr.); en lille del, levning, mest af flydende varer; *kom ej d fo i slat kafe mæ* (Vens.); *æn slat mjelk* (D.); *han æ gure o hæl slater i* (vestj.); også: et lille læs ho el. korn (Vens.); jfr. mnt. slatte, Sch. Lübb., pjalt; se slant; kalve.

slatj, uo. se slagte.

slat-op-kok, no. kaldtes kone, som vaskede op ved gilder, Krist. Alm.² IV. 63. 189; nævnes også slat-op-kone, st. 62. 188.

slatræ, no. se slagtræ.

1. **slatte**, uo.

slat -ør -et (Andst);

slat -ør -o -s (Vens.); fl. ff. *-et* (Elst.);

sjatte, spille; *go o slat mæ ndæt* (Andst); *han gor o slater hans søjer aluærj* (Agg.). lader sine sager ligge allevegne.

2. **slatte**, no. *slat æn -ør* (D., vestj., Vejr.); *slat æn best. -æn* fl. *-ør* (Vens.); uordentlig, hjasket kvindfolk; jfr. plit. slatje, Schütze; se malke-, middags-.

slattekok, no. *slatkak æn* (Agersk.); uordentlig kvinde; forklaringen findes sagtens hos Mb. „slattekokkene må hele dagen og langt ud på natten stedse stå færdige til at modtage enhver, på hvad tid han kommer, med varm mad; levningerne, som bliver tilbage fra disse mangfoldige måltider kalder bonden „slat-

ter°, og heraf har de fået deres navn, da de må samle og tillave dem for gæsterne næste dag° (Sælland); „dæ høj væt báj ætte hin, om å kom om te Jörrens å hjælp dem te å wask talærkene ow å son nojj; . . . læ dem ta idaw te slatkåk dæhænn hwæm di vel . . .“, Tkjer II. 94.

. **slatte-kutte**, no. *slat-kot* (vestj.); uordentlig kvinde.

slatte-Malene, no. *slat-Malen æn* (vestslæst.); kvinde, som spilder meget.

slatterri, no. *slaterij de* (D.); dårlig, opspædt mad; *de æ no sl- hun laæor*.

. **slattet**, to. *slaten* el. *slate* (vestj.); *slate* (Vens., Søv. s., Elbo h., Agersk.); det modsatte af stiv og stram, jfr. slanten; *slate i æ tøj, æ tøjn hæger slate; æ bæn æ æd slate* (Lindk.); *han æ æd slate søm æn fiddhæd* (Andst); *æd slate søm i kørktu* (Vens.); ordet føjes også til et navn for at betegne at vedkommende er uordentlig: *å, do Maren slates!* (Agersk.).

slattevorn, to. *slatvorn* (Vens.); uordentlig om kvinder.

slatteværk, no. *slatværk de* (Vens.); — slampamper; *a fæk no sl-, som di qjer æne wil ha*.

slatoro, no. *slator æ* (Vens.); = 2. slatte.

slav, no. se slag, slags.

slave, no. *slab*; best. i fl. -er (Vens.); straffefange; også person, hvis klædnings halvdele har forskellig farve, en som bærer klæder med lapper af forskelligfarvet tøj; *do liqe du æn slab*; fæstningsfanger bar for dum tofarvet dragt; mand begravet af „ar-lige slaver“. Fras VN. 40 a; fra krigen 1848 mindes de Rendsborg slaver, der voldte en pansk rædsel i hele Jylland; *å de æ fæst kric æa dæj sty liden komon te d ræj æær hile Jyllaq, de di lidenbærs slaber æa bræt uk, de æa no skitæqær, de di wil ha te, de sejern ha slaves dæm læs å soka* (puuset) *dæm åpæ dæ; di fljæt mint, de kom Frærk sil ha stelt o an fæd å sic, om bæræn wil æærs fæ dææt laj, ænt de di æa æær, di skul ha dæ frjæhæ, de ka ææ ædk ha remælihæ* Læq æær æa dæ sønt o ænak om de hæ slabkric (Vens.); jfr. Dania II. 252; Kr. Alm. VI. 233. 277, VI. 252; Kragballe, Gamle Minder (1904) s. 72. FrRA. III. 56; htsk selave, der skal stamme fra folkenavnet Slave, som

i middelalderen, fangne i krigen, var Tyskernes trælle, se Weig. Wb.; Nordmand, Tyrk; slaveri

slavels, no. se slags.

slaveri, no. = rgsm.; være i slaveriet, o: være dømt til strafarbejde; alm. tro har været, at straffanger kunde købe sig løs fra straffen mod én dag i året, fasteavnsmandag, nyårsdag, kongens fødselsdag, møde for kongen i slavedragten, se Kr. Alm. II. 124. 05 flg., II. 49. 33 flg. 100 51, V. 2 92 53, Sagu IV. 176. 17, Fb. Bondeliv s. 195; jfr. Knoop Pm. 76. 135, Z. f. Ethnol. XXX. 76.

slavl, no. se slagvol.

slavno, uo. se slagne, slovno.

slavs, no. se slags.

1. **slava**, no. *slaves æn* (Lild s., Agg. Thy); forslugen, uordentlig person; mske med grove lader (Agger); sjuske (Mors).

2. **slavs** (?) no. *slaves de* (?) (Thy); slud el måske dug el. tåge.

slavse, uo. *slavs -er -t -t* (Lild s.). — 1) frådse, sluges sin mad grådlig; *di slavsær æd hæn dæ de di tjæær*. — 2) ødste, *slavs ææ hælmed*; jfr. Aasen, slafsæ, æde med smaskende lyd.

slavevorn, to. *slavesværen* (Lild s.); forslugen, om mske (Lild s.); slusket i klæder og adfærd (Mors).

slavt, no. uo. se slag, slagte.

slavven, tf. se slagen.

slø, no. se slæde.

-slø, no. se dør.

sløbber, no. se slibber.

sløbon, tf. *æn sløden flask*; *æn sløden kana's* (Vens.); se slibe; ge., pukkels.

slød, no. se slid; **slødderet**, to. se skulderet.

1. **slog**, to. *sleg* fl. *sleg* (D., Andst, vestj., Thy, Mors, Sall., Vens., Lild, vist alm.) *sleg* (Elst.). — 1) kælen om en kat (Thy); katten var sleg og venlig med ham. Kr. IV. 317. — 2) indsmugrende, sødtalende om mske; næppe nogensinde i god betydning; *de ær eft war, do gær dæ æd sleg* (Lild s.); *de ær æn sleg cælen*, i sleg stød (Vens.); *hun kam hæær o æa æd sleg o æd skræj* (glatt inget). *te de war umæls o blye å mæ hin jæn, fur hun hæ fot, de hun wil ha* (Agger); „æn slegi tæs“, Geb. 71. 3; *di dær snaker sleg ka træl* (Thy), o: er hekse; slege folk og rogrekn skal man tage sig iagt

for, Krist. IX. 70. 749; se skred. — 3) klæbrig, som f. eks. melgrød (Lald s.); måske: blød at føle på (Vens.).

2. sleg, no. *sleg* (Thy, Vens.). — 1) bank, prygl; „*ðic de hq. fêk. war no sleg d. hujpeski*“, Grb. 66. 23, alt det han fik, var nogle prygl af hundepusken; *fo sleg te jæn* (vestj.), få ram til; *vi fêk guco sleg te et* (vestj.), godt held med et arbejde; *gi ham æn sleg, nu sleg* (Thy), et rap, nogle rap; grundbetydn. er sagtens: kærtegn. — 2) *sleg æn sleg* (Agger), en kamp, se 5. kamp; en mand fra landet*, o: fra det øvrige Thy; se Rønkat, 2. slege: kampe.

1. slege, uo.

sleg -ør -st (D., vestj.); fl. ff. *slegør*

(Vejr.); fl. ff. *slegt* (Søviind s.); fl. ff.

slegd (Agger); fl. ff. *slegt* (Vens.);

sleg -a -t slegt (Elsted);

sleg -ør -t slegt (Tånnu);

sleg -ør slegt slegt (Andst). —

1) kærtegne, stryge, klappe en, kysse, kæle for, mest på en falsk måde; *han slegør fupør hin* (Agger), kærtegner hende; *ska a sleg æn krom mæ hin?* (Mors), kæle for; *han æ guco te d sleg får æ pigør* (Mors); *sleg æ æ æ æ jæn* (Elbo), indsmigre sig hos; *sleg mæ æn el. fupør æn* (Thy), klappe et barn; *han æ så glø fð bøn, hon sleg fð døm; sleg får i huj* (Vens.), klappe den; „den trow, han it ku sleggh d teegh (ligge), sku no bonks d teskes i ham“, Jyden I. 30. 1; jfr. skille. — 2) slukke; fåret *slegør* det nyfødte lam (Agger), o: slukker det rent; *sleg i æ yis el sleg æn yis* (Thy, Agger), med tungen slikke i øjet for at få et gran ud; jfr. Aasen, isl. slegja.

2. slogo, no. *sleg æn -ør* (Agger); 40 hånsord til Kamperne, måske på gr. af deres blodere mål; person, som taler slesk; se 1. sleg.

slegfingør, no. *slegfingør æn* (Hmr.); pegefingør, sagtens slikkelinger, se 1. slege 2.

slegohalo, no. *sleg- el. sløjhal æn* (Agger), som logrer med halen; se kampe.

sleger, no. *slegør i* (Vens.); en slesk person.

slegfla, no. *slegfla æn* (Fårup); sødtalende person; jfr. slethövl.

slegfred, no. *slegfræ æn* best. -æn fl. -ør (Vens.); = rgsn.; deraf *slegfræbøn d.*

slegfredviv, no. = rgsn.; „du skal forlad din slejfredviv og lage en anden til ægt“, Kr. II. 24. 2.

slegi, uo. *slegi æn* (Vejr., Hmr.); lang, opleben person; æn *stowør, dæwæn slegi* (vestj.); se Sgr. IX. 24; *Goliat war æn ðræntliq slegør* (Lald s.); „denhæ slegi a hâd po mi nak, de gjor no te a læk så grusselig tak“, Anders. Fiskeri, denne hersens lange fyr (en gjedde); måske er grundbetydn. kær(?) i *guco slegør* (Vens.), en elastisk kær, se 2. sleg, no.

slegtalende, to. *slegtdæn* (Mors); slesk, sødtalende.

sløj, no. se slid, slæde.

sløj, no. *sløj æn*, best. *sløj el. -æn*, fl. -ør el. *sløj* (Vens., Mors); *sløj æn sløj* (Agger, Lem); *sløj æn -ør* (Malt). — 1) fordybning på marken, lille hulning; „så komme Krehsten i de samm op frå slej, hvadde tijen sto“, To Nov. 15, så kommer Kr. i det samme op fra lavningen, hvor køerne stod; *sløjhus* hedder et hus i Hørnsted s.; se slinge, slink, sløge, slunk. — 2) æn *sløj* (Andst), skår i leens bid, fremkommet ved slid, se dat; jfr. Aasen, slæde hak., skråning; se slæde.

sløje, to. se slindet

sløje, uo. de *sløjør* (Vens.), jorden har en fordybning.

sløjne, no. se slæne.

sløjning, no. *sløjning æn* (Thy); lav slette.

sløjrygget, to. *sløjrygget* (Mors); *sløjrygget* (Vejr., Thy, Agger, Andst); hulrygget, om hest.

sløjs, to. se slids.

sløjsk, to. uo. se slesk, sleske

sløjt, no. *sløjt æn* (Andst); lavning mellem to bakker; jfr. Aasen, slegd; se slej, slunne.

1. slem, to. *slem fl. slem* (D., vestj., vestsleav., Vens.); *slæm fl. slæm* (Agger).

1) = rgsn.; forstærket: æn *slæm jæn*, æn *slæm kuin* (D.); æn *slæm knæjt* (Søviind s.); *dæn slæm dræn*, din slem stok dræn, din slemme dræn (vestj.); „*præjsti ha so jænter te dæn, de hon wa blæwæn slem re*“, Grb. 157. 35, præsten havde sagt noget til døren, som den var bleven slem (forhekset) ved; fortælling om: „det var jo slemt“, JK. Æt. I. 207, Gr. Ævent. III. 57, JM. 147, Kr. Dyrefabl. 219, SkS.

som en søj. om havet (D.); *di iver i fjæns slæt kædler te dæh båjl* (Agger), glatte kjoler; *en slæt øj* (Sovind s.); *de æ slæt ager, o stor slæt jor* (Vens.); *ur te slæt mark* (Agersk.); *de æ slæt mark* (Bradr.); *ræn æn komer* (kumner) *sku kom, så komer æn o æ slæt mark* (Vulsh.); o; informellet, også: *æn slæt o ræt byn* (Malt). — 2) sjældnere men dog nok brugeligt i betydn. usel dårlig; *slæt tl.* 10 *slæt*; komp. *slætor*, superl. *slætst*; *de æ mo slæt folk* (Vens.; vestj.); *de æ æn slæt kdl* (vestj.), hvor man dog here vilde sige: *æn skit kdl*; i en skæmtehistorie forklares „en slet mand“ at betyde en jævn mand, ej en usel mand, ved et ordspil, se Fb. Fr. H s. 14; jfr. Aasen slott, isl. slett, jævn; htsk schlecht, af dårlig beskaffenhed.

2. slet, bio. = rgsm.; ganske aldeles; *æ iøe slæt ene nq om æ* (Vens.); *il slæt æd stoes* (Sov. s.); *de biðer slæt (= slæt et) o hum, a ka slæt så gæt kom* (D., vestj.); *de air slæt gæt ud* (D.); „nej, de fåholle sæ no slæ it sæn“, Yuelb. 6; „slæ it så læsit“, Knst. IX. 241 (S. Hald), se læher; „*høj vil slæt ene, de Maren mat rok mæ*“, Grb. 86. 25. *slæt il* (Mellemleslev.); *slæt ek, slæt ejt, slæt ikke, slæt intet; ær æ klæk fæm? — ek slæt* (ikke helt), 10 *dæh wæntas 3 minuter; æ ær ek slæt æd gamel æm mi bror* (Agger).

slætdaler, no. en ældre montsort, som gjaldt 4 $\frac{1}{2}$; „*høj skylt hdsboj fæm slætdaler*“, Grb. 65. 5; „*et slætdaler o æn pu janskuy træsk o sion lët. hwa dæ ka fdl æt*“ forlangte i gamle dage de Vesterbo drenge, når de kom østerpå for at lade sig leje til hylder, Sgr. I. 153. 585.

slæthvarre, no. *slæthvarr æn -ør* 10 (Agger); en art fladlisk, rhombus maximus.

slæthövl, no. *slæthövl* (Mds. h., D.); *slæthövl æn* (Agger); *slæthövl* i (Vens.). — 1) en hövl; *hun æ glæt æt mæ æ slæthövl* (D.). o; glat i ansigtet; også uo. o *slæthövl* (Agger), hövl med slæthövl. — 2) en person, som glatter efter (Vens., Mds.), slesk person, se slegfis.

slæt ikke, no. *få fir skælen slæt et* 10 (Ribe), fås på apotheket til køer, som ej vil have med kalv; zinklæt? se ingen-ting 2.

slætkål, no. *slætkål* (Thy); agerkål,

brassica campestris L.; agersennep, *sina- pis arvensis* L. (Thy), Himmerland; J. T. 39. 227. 290. 341.

slætkålsfrø, no. J. T. 290; frøet af *brassica campestris* [*slætkålsfrø*] (Thy).

slætlinned, no. linned, som kvinder bar om hovedet, således kaldet, fordi der ingen brodering el knipling var på det, Kr. Almuel. III. 87. 303.

slætnakke, no. *slætnak* (Vens.); navn på en due, som ej har top.

slætning, no. *slætning æn* (D.); *slætning* (Vens.); slette, jævn mark; *sdæn æn slætning som æ haw*; se sleding.

slætkade, no. *slætkad æn -skader* (Thy, Agger); en slags roktisk, raga.

1. slette, no. *slæt æn* (D., vestj., Thy); = rgsm.; fladt sted mellem klitter (Thy); tre sletter, d. v. s. lyngdækkede flader, der skilles fra hverandre ved to . . . gamle klitrækker (Agger), Geografisk Tidsskr. II 130; det tilbagevægende bølgeslag, modsat det stigende, havsvælget (Harboøre); *tø æn slæt* (Holmsl. kl., Agger), ved landstigning; idet fiskerne, når havet er uroligt, venter udenfor bræddet til der efter en stor bølge, der er skyllet ind, kommer en jævn flade til stranden, så *tår di æ slæt og ror rask til* (Agger); jfr. Jyll. I. 237; *høj o æ jævn slæt* (D.); *de kdm o æ jævn slæt* (Bradr.), på den jævne slette, o; pludselig, uden varsel; måske hører herhen udtrykket: *han vil han gör slætnastøker, nær hun ka æ slæt te æt* (Holmsl.), o; se lyghed til det.

2. slette, uo.

slæt -ør -et (D., vestj.); fl. tl. -ød (Lald s., Agger);

slæt -ø -et -et (Elsted);

slæt slætor slæto el. slæten -ør -et (Vens.).

— 1) jævne; *slæt* (Silkeb.), afpuðse træskøer med et *slætjan* og *skrøðjan*; *slæt æ någat* (vestslæsv.); *slæt ud re någat* (D.), jævne, besmykke. — 2) glatte garn med klister, ved hjælp af en børste; se 3 slette (D., Nørrejylland); jfr. Kr. Alm ²V. 7. 10; jfr. isl. slætta.

3. slette, no. *slæt de* (D., vestj., Thy, Lild, Agger); *slæt de best. -ø* (Vens.); klister af sigtet bygmel, hvormed rendegarnet på væven overstryges for at styrke og glatte trådene, at de ikke skal springe under vævningen; *høj någat slæt* (Sov. s.).

sletteborste, no. *slettebørst* æn (Sov. s.); *slettebørst* = best. = fl. -børst (Vens.); børste, hvormed sletten påføres rendegarnet.

slettegilde, no. holdtes, når koner fik et stykke tøj af vær; mændene og degnen var med, Krist. Alm. 2 IV. 35. 98 (Egå v. Århus).

slettejærn, no. *slettejærn* et (Silkeb.); *slettejærn* d (Vens.); en flad mejsel til drejerbrug (Vens.); se skjold, 2 slette.

slettekage, no. *slettekage* æn (Sov. s.); en sigtekage, der kan leveres til væveren som erstatning for slettemel.

slettemel, no. *slettemel* de (Sov. s.); *slettemel* de best. -t (Vens.); = 3. slette (Gindung h.), J. Saml. VIII. 275; husmoderen leverer væveren bygmel til slette (Sov. s.); jfr. Kr. Almucl V. 22. 51.

slettesten, no. *slettesten* æn (vest.); en flad sten som anvendes til indvendig at udvide den nederste del af potten, ved dermed at trykke leret mod den anden udvendig holdte hånd; afbildet Sehest Jydepotteindustri s. 9.

slettidavs, bro. se sliguddags.

slettidse, no. *slettidse* æn (Mors); svinetidsel (Mors), sonchus L.; okselunge, auchusa arvensis, M. Bieberst., J. T. 16. 283 (Thy).

sletting, no. *sletting* æn -o (Sunder.), = 1) rødspætte. — 2) *sletting* i best. -t (Vens.), klister til at jævne en væv. — 3) *sletting* æn -or (Agger), slette mellem klitter; en gærd i Høllum s (Vens.), hedder *Slettingen*, den ligger på en slette i åsen; se sletning.

1. **slev**, no. *slev* æn *slev* (Vens.); *slev* æn (vest.); grydeske; *slev* *slede*, *Wålfræ*, *fløen* æ *spole* (Vens.), dm.; spiser frugt, med sl., bliver barn bred-mundet, Wæstr FS 376. 32; i teg skal den blandede gætte ens navn ved at føle på ham med slev, se Kr Børner 503.

2. **slev**, no. *slev* (et) (Valsb., Anz.); vår på en pude; se pude, en henvisning er mig opgivet fra Dalmatien til plit sløp, nfris. slop, Outz., husk schlup, sengetæppeovertræk, dernom det ikke snarere må henføres til nfris. shiel, Outz., ærne, eng. sleeve.

all. uo. se slide; udrhso. se sgu.

all. no. JT. 330; det sammenhængende rodtilt at knyttet, psamma arena, R. S. (vestj., Thy, Agger); se slidit.

slibber, no. *sleber* æn (Thy. Ager) — 1) drabe, lat; æn *sleber* *Lupa*, *pæ* *dær* ær æn *hels* *sleber* i æ *slas* *hæ* *ska* *ndk* *so* *dær* *sigt* *sleber* i æ *slas* (Agger). 2) *slifer* *de* (Vestj.), æn *frade*; se slahier, sliver, kni.

slibbre, no. *sleber* -or -ad (Agger) søge en drik ind dråbevis.

slibe, uo.

10 *slir* *sliver* *sler* *slepen* (D., vestj.) Ager skov);

sløj -or *slede* *slede* (Agger);

sløj, -or el. *sliber*, *slede* *slede* (Vens.)

sløj -or *slede* *slede* (Lid. s.);

sler *slas* *slede* *slepen* (Eisted s.);

sler, -or el. *slas*, *slede* *slepen* (Sov. s.);

slas -or *slas* *slas* (Bradr., Mors)

slede);

= rgsm.; *slir* *uden* *wa* (D., vestj.), lue

tagr sig noget uden at have dragt t

slette det igennem; *do* *mo* *hæpen* *træ* *han* *slir* *et* *uden* *wa*, *dær* *kål* (vestj.)

di *slir* *nå* æ *hæde* *u* *si* *uæ* æ

(Askov), æ: bliver mindre kantede, u

lem jul og kongedag må man ikke s

så kommer man til at få i faste

muste kvæg, Kr. VI. 269. 157. Almucl IV

102 13. 14; når man har slebet le

hakkelsekniv, skal den stryges, Kr. S

VI 146. 406; jfr. Aasen slipa, smit. slas,

Seh Lübb.; se hvæde, sleben; rund-

slibekjær, no. *slibekær* æn (vestj.)

glds); en kjær korn, som gaves smed

af hver mand i byen for at han skat

holde slibesten; jfr. ringekjær.

slibelad, no. *slibelad* æn (D.), be

tet over smedens slibesten, hvorpå har

ligger og sliber.

-sliber, no. se skær.

slibesten, no. *slibesten* æn -sten

(D., vestj.); *slifsten* æn -sten (Agger)

som skal trække smedens slibesten, Sgr. I. 219. 121 i en skæmtehistorie; i en lign siger præsten: vi skal have sl. flyttet ind, ellers vil hunden æde den, Kr. Almucl. III 131. 452.

alibestensdrag, no. *slibstensdrag* æn (vestj.); svinget på en slibesten.

alibestensdynd, no. *slibestensdøj* (Gj. h.); = rym; brugtes i forening med ellebark til at farve sort i, se Kr. IX. 222, 10 jærn; antages for et fosterfordrivende middel, Kr. Sagn VII. 255. 65.

alibestenstrug, no. *slibstinstrow* et (Sovind s.); truget, hvori slibestenen går.

1. **slid**, no. *slød* (D., vestj., Hvejsel. Års h.); best. *slødet* (S. Hald); *slø* (Sams); *slø* ð best., *slø* el. *slø* (Vens.); *sløj* (Sovind s.); *slid* best. -*det* (Støvr.); *slør* (vestsløv.). — 1) = rym; *sløj* ð *sløv* (Tåning s.); *mæ* *slø* ð *sløj* (Røgen), o: slid og sløv; *hæ* *hå* *læ* *møj* *sløj* i *dæ* *gæ* (Vor h.); *dæ* ær at *sløj* *væ* *sl* (Røgen s.); *møj* *slør* *re* *sl* (vestsløv.), både i betydning slid på klæder og besvær; *dæ* *gæ* *mæ* *røvet* ð *sløj* *fræ* *møgen* ð *læ* *aften* (Sovind s.), o: med ilsomt arbejde og stort besvær; *vi* *hår* *sl* *mæ* *røvet* o *slød* o *hørhøvet* (vestj.), o: ubeskrivelig besværligt; *mæ* *røvet* o *slød* *fæk* a *sl* *fræ* *ham* (Andst), o: med stort besvær; også: a *hår* *sl* *mæ* *røvet* o *slød* i a *læ* *mæ* (vestj.), om smærter; lig: *dæ* æ *møj* *slød* i *ham* (vestj.), om en stærk mand; om et spinkel og svagt mæ kan siges: *hæ* ær *ek* *læ* *slød* el. *dæ* ær *eg* *slød* i *ham* (Agger); se slids 2; af. klæder. 2) personen, som slider; „hva så angø mæ sel, et flink sølle slid, do fœ mæ hudden do wil ha mæ!“. And. 40 Begr.; se til, ud, øjen.

2. **slid**, no. *slød* de (vestj.); *slø* ð best. *slø* el. *slø* (Vens.); løs halm, der tystes af, nar der daunes langhalm; a *tu* *sl* ð *slø* ð *gæ* *eg* *en* (Vens.); se halm.

slidderot, to. *slidder* (D., Malt); *sløder* (Andst, Mors); *sløjder* (Røgen); *slørder* (Agersk.); uden fasthed i stræet, om legekorn; *de* æ *løj* o *slidder* (D.); ledeløs f. eks om en foldekniv; slap; 40 uden styrhed, om løj (Mors).

sliddi, no. helmerødder, se Kust. Alm V. 302. 98 (Harboøre); se sli.

slide, no. i udt.: *de* *gør* i *slid* el.

sliden *fd* *veds* (D.), det trækker i langdrag, bliver bestandig opsat.

slido, no.

slid *sløder* *slød* *slø* (D., Andst, Årdestrup; Hvejsel, Hads h.);

sløj -ær *slød* *slø* (Agg., Mors); ft. *slød* (Lødderup); ft. *slø* (Røvs, Thy).

slør -ær *slør* *slø* (N. Sall.); ft. *slø* (Mogenstrup); ft. *slør*, ft. *slø* (Vejr.);

sløj -ær *slød* *slø* (Lild s.);

sløj *sløder* *slød* *slø* (Heli h.);

sløj *sløder* *slø* *slø* (Havbro, Års h.);

sløj *slør* *slø* *slø* (Vens.);

sløj *sløj* *sløj* *slø* (S. Sams); ft. *slø* (N. Sams);

sløj *sløder* *slød*, *slø* el. *slø* (S. Hald);

sløj *sløder* *slød* *slø* (Støvr.);

sløj *slør* *slød* *slø* (Tved);

slør *slør* *slør* *slø* (Elsted);

sløj *sløj* *slø* *slø* (Tåning s., Sov. s.); ut. *sløj* (Røgen s.);

slør *slør* *slør* *slø* (Agersk., vestslev.);

slør *slør* *slør* *slø* (Hadr., Valsb.);

slø *slør* *slør* *slø* (Åbenrå);

slø *sløder* *slør* *slø* (Fjælde);

sløj *slør* *slø* *slø* (Ang.). -

1) rive i, rykke stærkt i; *di* *røve* ð *slø* i *ham* (Vens.); *ryg* o *sløj* i *nøj*; *hæ* *slø* o *røve* o *slød* i *hans* *fær* for o *fo* *ham* *mæ* *fræ* *mærkin* (Agger); *de* *ryg* *ær* ð *slør* i *æ* *lær* (Agersk.), om smærter; „*dæ* *røve* *fæk* *no* *trædt* *mæ* ð *sløj* o *eg*“, Grb 131. 32. dværgkonen fik nu travlt med at slide det ind, o: rive i det, så hun fik det ind i en fart; ð *købel* for *slø* *ham* *dkø*, et kobbel får rev ham omkuld; a *slø* *bøli* *fræ* *ham* ð *drøve* i *løj* *hæn* (Vens.), jeg rev bolden fra ham og kastede den langt hen; ð *sløj* (sts), en sliden. — 2) slide ved brug, klæder, redskaber o. a.; *de* *slis* (Vens.); *hæ* *slis* ð *te* *no* *ær* (Sovind s.), om den, som ingen klæder kan holde til; *hæ* *sløder* *te* *slø* *mæ* æ *rom* *vær* (vestj.), kan siges om den, der går på bosesøkker; *hæ* æ *græ* *te* o *sløj* a *æ* *æ*, *te* o *sløj* *klæj*; *de* *slis* *dp* (D.); *hæ* *pæn* æ *raj* *opslet* (Valsb.), o: opbrugte; han gav dem allesammen så mange hug, han slød dem så hæsselig, Kr. III. 78, o: mishandlede; han begynder at slide ham med et af de her svøbeskæfter, Krist. VII. 106; før skal jeg tage ham og slide min tid med ham, som jeg kan, Kr. V. 219; *vi* *sløj* *der*

æ tøj som vi høst ka (Agger); i Vens. „sliden“ man byg og „tærsker“ rug. man stiller en trave (60 neg) på ruden ved den ene side af løen i en samlet bunke; man „sled“ da med plojen neg for neg over på den anden side og fortsatte, til alt var fuldstændig rentærsket og stræet næsten maset; rugnegene tærskedes på alm. måde: „te en blyvær dævan, de ka en et sjæl gy fdr, men te en slidør si“ dp, de skal en vær si fdr“; nær en hår slet si bijen ær te æ rðio, så ka en sto dp o skid (vestj.). — 3) arbejde strengt, *slid o slør* (vestj.); *han slidør grøw i et* (Andst); *a hår slet ndk fdr et* (D.); den den arme bjergmand slider, te han er ved at splitte sig selv ad, Kr. IV. 292; *han slidør, te æ yrn seldør sl udørte i æ hunde o ham* (vestj.); „de Hårupet slider dem igennem“, Kr. IX. 107 146 (Lund s.), de har nemlig kun dårlig mark. — 4) upers.: *huden gør et?* — *d de slidør el. slidør a'd?* (D., Malt), det går tåleligt; *d, læ et slid!* (Andst), å, lad gå, lad stå til; „de slidør“ så månen, du slædt han (Tåning, alm.), ordspil mellem betydn. 2 og 4 af slide; *læ slir* (Agersk.), op-sætte; *de slirør øvær* (N. Slesv.), det driver over, ligeså Bradr.; *han lær et slid a'd* (vestj.), lader det gå som det kan; jfr. Aasen, isl. slita, plit. slieten uo. slet no., Schütze; se shdhalm.

sliden, to. *sliden* el. *slido* el. *slidors* el. *slidør* (D.); *slurør* el. *slurør* (vest-slesv.); liggelydig; som lader alt gå som det kan; *de ær æn sliden huñ mæ hans krum* (Andst).

slidenhed, no. *slidenhed* æn (D.); forsømmelighed, liggelydighed.

slider, no. *slidør* æn (D., vestj., Lild s.); *slør* i best. -i flt. -ør (Vens.); en mand, som arbejder meget strengt; *de ær æn grøw slidør i ham* (D.); se pøler.

slidhalm, no. *slirhalm* de (Lem, vestj.); urede halm, når man tærsker; *slir æ halm te æ væg*, o: gøre halmen urede, så den passelig kan bruges til senge.

slidjærn, no. *slidjan* æn -jan (vestj.); 30 jærn, fæstede på vognens sider for at hindre slid fra hjulene, når der vendes.

slidning, no. *slidning* æn (D.); *slig-nøw* (Agersk.); i udtr som: *de gør i æn*

slidning (D.), o. det bliver bestandig op-sat; *de blinc te æn slidning* (Agersk.); o: det trak i langdrag; „de gør i æn *slidning*“ sei hun *Mørret om dimdau* (Brandr.); se Kok ordspr. 1.36 22.

1. **slids**, no. *slas* æn best. -æn flt. -ør (Vens.); åbningen i brystet af en skjorte; splitten i en kvaddejole; jfr. htsk schiltz, lang, smal åbning.

2. **slids**, to. *slids* (Søvind s.); slid soimt, besværligt; *de æ sl-fø ham, d sl-ørbi*.

slidsindet, to. *slidsinet* (Mors); *slid-ærte* (Vens.); *slidærte* (vestj.); *slidærte* (Vejr); *slidenet* (S. Hald); langsom til vrede; også: efterladende (vestj.); *de ær godt, te månen ær slidsenød, nær kunden ær galsenød* (Lild s.).

slidsk, no. *slisk* æn (Vens.); glat 30 skråplan til at lade søkke glide ned ad.

slidskepotto, no. *slidskødt* æn (Røgen s.); slesk person

slidsom, to. *slidsom* (Mors); *slisom* (Vens.); besværlig; *de æ slidsom d kom igørmet* (Mors); *de æ slisom* (Vens.), det kan til nød gå an; *d slisomt lyg, slisom tior* (Vens.), besværligt ly, vanskelige tider.

slidstre, uo. ase, slide og slæbe stærkt; *han går d slistors mæ d bæ wæn* (Søvind, sj.), han går og aser med at bære vand; sådan slistrede de ved med det, Kr. Almueiv 1.37. 119.

slidt, fl. — rgsn.: æn slet væst; *slet klæjer flt.* (Agger); alvor-, for-, halv-, lu-, op-, sammen-, sene-, sime-, skagle-, tynd-.

slidvand, no. *slivan* æn (Sall.); stærk regn.

slidvorn, to. *slivorn* (vestslesv.); = 40 sliden.

slig, to. *slig* itk. -t flt. *slig* (Vens.); = rgsn.; vist sj og gammeldags, om det findes; „huer wikt do så find slig en Berret gæn?“ And. Bars.; *sligont wær ød* (Mors), glds.; således var det; jfr. Aasen slik, isl. slíkr.

sliggen, to. *sliken* (Ang.); slesk.

sligtiddags, bio. *slidudags* el. *slitardags* el. *slidudags* (Mors); *slidudags* (Thy); *slætudags* (Holmsl.), sagtens skal formen tydes: slig tid dags; det betyder silde; *hwi komo do no ad slidudags?* (Thy), hvorfor kommer du nu så silde? se silde, silde, silde.

sligtidårs, bin *sligtda* eller *sligtis* (Mors); sligt på året; se sligtidags.

1. slik, no. *sleken da* (D.); lerdyndet, som flodhøgen ved Sønderj. s vestkyst fører med sig op over engene; sven- den tager en håndfuld slik og slår ud gennem nøglehullet, Krist. VI. 197; foraffald ved drejning af potternagerar- beyde; jfr. mnt. stik el. shk, Seb. Lübb., ltsk achlick.

2. slik, no. *slek æn* (vestj., Vens., alm.); *2 slik* (Vens.), et slik; *de slik* (Agger), slikkeri, sukker godt; en slags brystsukker, der kogtes af sirup, med iblandede hakkede mandler (Hibe): „*a hár et hód æn væju fuð sin Slek dør*“ *sá æ kæp om hún kat* (vestj.); *ici for i qinnu hópen fúr æn slik* (Vens.), ube- tydelighed, ringe tung; *hán skal í ha st fúr æn slék* (Sovind s); se slikke; efter-³⁰ hunde-

slikipot, no. *slekipót* (vestj.); *slék- pót æn* (Sovind s); *slekpót æn* (Vens.); pegelinger, se Kr. Börner. 16; finger.

slikke, uo.

slek -ør -et (D., vestj., Almind, Vib.);

fl. ff. *slekar* (Mogenstrup); fl. ff. *-ad* (Agger);

slek -ør sleft slejt (Floungstr.);

slek -ør -ø -ø (Vens.), —

1) = rgsm.; *slek ærdtskæn* (Vens.); *di løhdør eke á ta så napt te ø, de di løhdør á slek me fæen i godt ærenfø*, Grh 32. 63, de behøver ikke at tage så knapt til det, at de behøver at slikke med fingeren i vort svinefode; *2 steki* (Vens.), en slikken; *mæ slekar eke fjæta á hær* (Vens.), ø: hun er kærteg; *du slekar dæ om æ møn lissom gamol Jæns æter brænein* (vestslesv.); *høj gor á slekar* ⁴⁰ *á drekar* (Vens.), om en, som pimpe- drikker; *hun hár fdt så möj, hun ka et slek á a sæ* (vestj.), er f eks bleven besvangret; *hwæm dær æ dlatfer á slek*, *di for flits i djer tån* (Vens.); *dær dæ ed i dē pilla slek, fo gærn skit æ si tån* (Årh.); *dær dæ slekar i dē æ bær, fær æplei i æ tøj* (Ang.); *slek I no smør a fæl hækel á fet a æ tækah!* J. M. 55, slik I nu smør af hegen og fedt af ⁵⁰ tjærekanden! afvisende udråb; moder slikker sit barn som helbredelsesmiddel, Thiele Overtro 498 (Bornholm); „*slikke fingre efter*“, jfr. Ndl. Vik. XI. 100, ævvn

fra tiden, man spiste med fingrene. —

2) sleske, kysse; *slek fðlk om æ møn* (vestslesv.), indsmigre sig hos dem; *han gor ø slekar omkræg fð ham* (D.), ø: slesker for ham; *ta dæ i øjt fð dær dæ slekar, dær dæ bejer æ dær egn fdr ve* (vestj.); „*a so nok, hwo han slikked hnd á hon ham*“, And. Bars., kysse; jfr Aasen, slikka; Aasen isl. sleikja; ¹⁰ se I. sleg.

slikkefinger, no. *sleksefær* (vestj.); *sleksefær æn* (Sikkeb.); *sleksefær æn* (Fjorde); pegelfinger.

slikken, to. *slekin* (Agger); *slekan* (Vens.). — **1)** slikvorn; *høj æ slekan æter soker* (Vens.); også kyskesyg (Vens.).

2) se slikken ud (Vens.), glat, pyntet.

slikken-Thomas, no. *slekin Tamas æn* (Agger); slikmund.

slikkor, no. *vaer dæ fdr æ „slekar“*, *æ „bær“* (den, som bider) *gør dæ int* (Als), ø: den sleske; se slikke; hulle-, snot-, spyt-, tallerken-

slikkeras, no. *slekarås* el. *-ra's de* (Agger); slikkeri.

slikkeri, no. *slekerie* no best. -ø (Vens.); = rgsm.

slikmund, no. *slekmo æn* (D., Ag- ger); *slekmaf i* (Vens.); = rgsm.

slikmundet, to. *slekmoæt* (Andst); ³⁰ lækkerstulten.

slik-om-bred, no. *slekombræg æn* (D.). — **1)** slikvorn person, der slikker om bredden (se 2. bred), randen af ladet.

2) eftersnakker, spytshikker.

slikpot, no. se slikpot

slikvorn, to. *slekvoorn* (Mors); *slek- wörn* (Vens.); *slekvorn* (Agersk., Sundev.); = rgsm.; jfr. snagevorn.

slim, no. *slim de* (alm.); *slim de*, best. -ø el. -t (Vens.); = rgsm.; lunde af slim; jfr. Aasen, isl. slim utk.; ltsk sehlem, mnt slim, Seb. Lübb.

slimo, uo. *slim -ør -t -t* (Vens.); = rgsm.; *de sljmer i halen*; vist læncord.

slimet, to. *slime* (D., alm.); *sljme* (Vens.); = rgsm.

slinde, uo. *slén* el. *slin -ør -et* (D., vestj., Malt, Andst); tilhugge grovt, rette op, om tømmerstokke; jfr Aasen, slinda.

slindebonet, to. *slinébifjónat* (Andst); kalveknæet.

slindot, to. *slehs* el. *slids* (vestj., D., Sall., Mds., vestslesv.); *sløj* (Vens.), —

1) smidig; *æn slinþ huf te æn hjöls* (D.); som har god lempe på at bruge en le, også vestslev. 2) snu, polisk, falsk (Vens., Sall., Lysg. h.).

slindethed, no. *slinþhjet æn* (Sall.); sj. falskhed.

slindeokse, no. *slinþoks æn* (Andst); — bredokse; okse, hvormed tommes slindes.

slinge, no. *sleg æn -ør* (Agger); lavning, se slej.

slinger, no. *sleþer æn* (Plougstr., vestslev.); jærnlænke, som fæstes til benet af læsgående heste som en hilde; kan også høres: *dær æ ndk sleþer i walfsen* (Vens.), om fulde folk eller når noget ikke går ærlig til; *„Aqj jýr da e sleþer te sjón“*, Grb. 14. 27, en slingrende bevægelse, kast; og to. best, ko bliver slinger, Kr. Sagn II. 225. 203, 3; kommer til at slingre med bagtroppen, når angermus løber over dem.

slingre, no.

sleþer -ør -t (Agger);

sleþer sleþer sleþer el. nf. ut. fl. *sleþer*; fl. *sleþer* (Vens.);

sleþer -ør -t (S. Hald);

slégs -ra -rat (Søvind s.);

måske også former *slæter* findes her i Jylland; — rgsm.; 2 *slégs* (Vens.), en slingren; Slingre-Hans, Sgr. IV. 44 ned., et tatnavn; jfr. nyisl. *slingra*, Jonsson

slingreklampe, no. *slinþklamp el -klamp* (Bradr.); = *slinþlænk æn -ør*, slinger (s. d.), om hestens ben.

slink, no. *sleþk æn -ør* (Thy, Agg., Mors; vestslev.); flt. *sleþkør* (S. Ho); fordybning f. eks. i vejsporet, hæld, se 2. slag 6; lavning blandt klitterne (S. Ho); se slej; kerben høres vel: *han for o leg æ sleþk* (flt.) *te æ hogk* (vest.), 3; gæld og skyld; det som ej kan gøres i penge til det værdifulde

slinkerot, to. *sleþkoro* (vestslev.); om en vej; fuld af hælder.

slint, no. *slint æn* (Lb.); skår, slid i le el. hakkeleksniv.

1. **slinto**, no. *slint* (D); fortære med grådighed; *han ku liq slint el.*

2. **slinto**, no. *slint de* (Thy, Vejr.); 30 *sleþt de* (Mors, Agger). — 1) subkål kogt på lidet el. intet kød; *gyseldæ fd sleþt, de køster ek æn æn o hnt* (Agger); saltsuppe med jævning af gryu

(Thy); se kas, kål II 354. 331, pallegante — 2) i en midve: „de Parup pager, de slår slinto“, Kr. IX. 148. s (s. f. Sikkh.) betydn. 7 *sto slint* (Veje), drive, døme se I. 170. 291, Kr. Börner 371. 13.

slinteværk, no. *slinþværk de* (Vens.) dårlig, kraftsløs mad.

slint slant, no. i dm.: *de stor slint slant* (vestj.), om hvad hænger og dingler, ikke er stramt el. fast.

1. **slip**, no. *slep* (D., vestj.). — 1) = rgsm.; *gi slep!* (alm.); *ji slep dpt* no (Vens.). — 2) *slep* el. *slép è* (Vens.) *slep el* (Stavr.); flt. *slep* (Sall.), et åbent rum, hvorved en rad afbrydes; afbrydelse af en lime; åbent sted i en kornad på marken, imellem husrader; *dær èr è lq slep imel husen* (Var h.); også ophold i tid (Vens.); *dær æ slep imel o gti*; *dær æ æn gores slep imel æd bøn* (vestj.); *dær æ snt o stu slep imel bøn* (Vens.); der skal være et „slip“ mellem tjenestefolk, som kommer, og dem, som forlader tjenesten; se Krist. IV. 386 (23); der må intet være i bryllupstog, JK. 84. 136

2. **slip**, no. *slip æn* (Ang.); flgt. *dæn jin slip a sin skuel*, den ene flig af hans skjorte; jfr. mlt. *slippe*. Sch. Lübb., kjoleskæde.

1. **slippe**, no. *slep æn -ør* (D.); *sleþ æn sleþer* (Agersk.); smal gang mellem to stuer (Agersk.); smal gade mellem to husrækker. Per Duvns Slippe (Ribe)

2. **slippe**, no. *slep -ør -a -a* (Vens.); nippe til noget med munden; tage bdt med ske, *slep ic a, è de*; malke den sidste mælk (Hjorring); mulig høres heri hen udtr.: *han seþer o streþer o sleþer* (Andst), piner den sidste dråbe mælk ud af koen.

3. **slippe**, no.

slep -ør sláp slåpen (Lindk., Mall, Grindsted);

slep -ør sláp sloþen (Andst, Almiad Vib., Hvejsel); fl. *sloþen* (Mogenstr.);

slåpen (Rævs, Agger);

slep -ør sláp sloþen (Vens.);

slép -ør sláp slåpen (Lind s.);

slep -a sláp sloþa (S. Sams); fl. *slåþa* (N. Sams);

slep -ør sláp sloþed (Tved s.);

slép -ør sláp sloþen (Hell. h., Årdesstrup);

slæp -er slæp slæpan (Havbro s.);
slæp -er slæp slæpan (S. Hald, Stævr.,
Tåning, Røgen);
slæp -a slæp slæpan (Elsked s.);
slæp -a slæp slæpan (Søvend s.);
slæp -er slæp slæpan (Rødding Sjøll.);
slæp -er slæp slæpan (Østerlunet); R.
slæp (Agersk.);
slæp slæp slæp slæpan (Bræd., Valsb.);
slæp slæp slæp slæpan (Ang.). —

1) trans.: give slip på (alm.); *icdr dæj,*
te du et slæp æ rø! (D.); i leg skal
man slippe, når der siges „hold!“ Kr.
Hørner. 195. 6. 291. 23. — 2) intr.: blive
løs el. fri; *a slæp du omsier* (D.); *ad*
omsier slæp æ hæl fræ æ røve (vestj.),
o: ræven næster halen. 3) undgå,
blive fritaget for, *a slæp får o go dær-*
hen (D.). — 4) *slæp a'æ* (D.), dø; *han*
slæp hæn (D.), faldt i søvn; *slæp i bløð*
(D.), komme til at sidde fast i morads;
slæp i søgn (D.), falde i søvn; *da slæp*
høj nir ind æg d æuen d bløe æ, (irb.
226. 19, o: faldt gennem isen i vandet;
a slæp jægn i ræt tij in æd æ dar (D.);
de slæp i mæ ye'n (Vens.), o: jeg vilde
have sagt noget, men glemte det; *de æ*
slæpan æp fæ uds (D.), forrådet er op-
brugt; *de æ slæpan æp mæ her* (Vens.),
o: hun er nedkommen for tidlig; *hun æ*
slæp æd d æt, nær de ska røe
(Malt), dø; jfr. isl. sleppa; sv. slippa,
komme løs, slæppe, give løs; nd.

slippelinger, no. *slippelinger æn* (Lem);
pegelinger.

slippeskår, no. *slippeskår æn* (D.);
et skår (s. d.) som slipper op undervejs
på grund af engens figur.

slippe, uo. *slippe -er -et* (D., vest-
slesv.); juske med nogen eller noget,
devoid at det bruges i strengt arbejde;
han æ bæst te o slippe mæj; han
leqer o slippere mæ æn hode æynda o
sogn (D.); er det skjærsliber, som ligger
bagved?

slip-øre, no. *slippør* (Agger, alm.);
man tager spøgende i barnets øre, kni-
ber det: *hæa hejer æ dæjnas rø kow?*
— „Slippør!“ (Agger); el. *hæa sæ*
præstis kow? — „Slippør!“ (Vens.);
el.: *hæa hii prejstons hun?* — „Ta
hæja fat“ el. „Slippør“ (Elsked); se Kr.
Børner 163; jfr P. Volksk. IV. 47. 12.

slir, uo. se slide.

sliro, no. *slir æn* (Malt); = rygsm.;
silevåben; jfr. Aasen sidra huk., skede,
bælg; isl. slidar el. slidur flt.

slirp, no. „kjender I varme suppe
(flt.)!“ idet han slår om sig med vandet
og får dem givet en sl. alle sammen,
Kr. III. 263, et stærk, slurk, se suppe.

slirpe, uo. *han sejer d slirper el.*
slirper i æ kafe (Lem), drikke, for-
agteligt.

slirrere, to. se sliden.

slirvorn, to. se slidvorn.

slisindet, to. se slidsindet.

slusken, no. J. T. 240; syrenen, sy-
ringa vulgaris, L. (Als.).

slisom, to. se slidsom.

sliseor, no. *sliseor æn* (Holmsl. kl.);
= slaser? (s. d.).

slistre, uo. se slidstre.

slitterdags, bio. se sligtidlags.

slittiås, bio. se sligtidårs.

sliv, uo. se slibe.

slivand, no. se slidvand

slivver, no. *slivver de* (Valsb.); slim,
savl, fråde; se kvil, slabber; beslaggt
med mnt. slibber el. slipper, to. slibrig?

slø, no. uo. se slå.

slø, to. *slø* (vestj., Vejr., Sall.); klam,
tugtig, om klæder, korn; *de ær usen d*
træk i æn slø kløjmol; måske findes også
formen: *sløq* (Sall.).

sløb, uo. se sluffe.

sløbbelæ, no. *sløbbelæ de* (Veje, Malt,
Lem); gruttet korn i vand, foder til
kreaturer; se slappelse.

1. **slod**, no. *slodj el. sløj æn* (vest-
slesv.); spor; *kom d æ ræt sløj*, når
man går på jagt, komme på det rette
spor; jfr. slod 2, Aasen; se slag 5, sløje;
atter-, bag-.

2. **slod**, no. *slod æn* (vestj.); ordet
betyder mulig den store stubrive; jfr.
Aasen, slod, slode; se bag-.

slodder, no. se sludder.

slodder, no. *sløer æn* (Vens.);
sløer de (Ballum); *sløje de* (Røgen);
skident vand, søle, dynd (Vens.); ordet
er dog nok pålideligt fra Vens.; slim,
savl (Røgen); se lodder, slabber, sløver,
slodder, sløre.

sloddertrunte, no. *sløjtrunt æn*
(Røgen); svampdase på pipe, se oskande,
slabberdase.

sloen, no. se slæn.

slof, no. *sláf æn* (vestj., Sov., alm.); kammerat, som deler stue og telt med en, især i feltlivet; „vi wa sloffe te a blou soret“. Yuelb. 66; stammer fra pl. slapen, htsk schlafen?

slofo, no. se sluffe.

slog, no. *slog æn* (vestj., Sall., Mors, Thy, Agger, Lald, S. Hald); *slog* el. *slög* i (Vens.); også *sløq* (Hveysch.). — 1) lang, opbløst person, lammek, hængel; *æn fðla sloq o sjo te* (vestj.), *æn løj sloq* (Vardet); *æn stök stuvær sloq* (vestj.); *ðin løj, ðinnæn sloq* (Hins.); også Vens. (fl. *slog*); grundbetydning er mulig en pæl, stang el. lignende, se brandsloge; jfr. isl. slókr Jonss., doven person. — 2) slughals (Sall., Lald, Vens.); *dæð dær drøkr æn hæl drøm, dr ær æn sloq* (Lald).

1. **sloge**, no. *slog æn -ør* (Vens.); stort, grovt kvindfolk; jfr. skredloge.

2. **sloge**, no. *slog æn -ør* (Vens., vestj., Vejle). — 1) lille lavning, dalkløft; *dær ær æn smæl sloq imð di tou bakær* (Lald s.); *ðremtøgt sloq*, dalstrækning (Agger); jfr. slage, Mb., Aasen, sloka; se bjærg. — 2) hullet for ædetruget i en sømest; derigennem stikker svinehovedet for at komme til at æde (Vens.); se slug.

sloggen, to. *slögæn* (Vens.). — 1) flov, skumfuld; „hun skød se som i slogæn hu“; *ej d wøj frð di aty knaber, dð stow drøur d glæw dþ d hær*. Grb. 214. 33. hun skød sig som en slukøret hund ind af vejen for de store knaber, der stod derude og gloede på hende; *hon stor så slögænt*. — 2) „slown“, Mb. (sloun), forslugen (Slet h.); se slowen.

-slogn(?) se ud.

sloj, no. se slud.

slojdagger, no. sluskevornt kvindfolk (sagtens vestj.), Mb.

sloje, no. se slodder; uo. se slode.

1. **sloje**, uo. *sløj -ør -ø sløje* (Vens.); fl. tl. -ø (Mors, Thy); drive, være nordentlig; *gu d sløj o æ gåð* (Elbo h.); *di ka sløj laht hen* (vestslav.), om færene, som om vinteren går løse; løbe, drive; se l. alod.

2. **sloje**, no. *sløj el. sløi æn* (Vens.); *sløj æn* (Hell. h., Mors, Thy, Sall., Vejr., vestj., Andst). 1) opbløst tøs; uordentlig, skidenfærdig kvinde; også: *sløj-hæl* (vestj.). — 2) *sløj æn -ør* (Landk.),

store tøj, som uld karies i, når den tuses (s. d.).

slojeri, no. *sløjari el. best. -ø* (Vens.). sløseri; *dær æ no sl- d- her*.

slojeakjøn, to. *sløjakön* (vestj.); om den, der er pyntet med pasket stads.

slojet, to. *sløj el. sløjær* (Agersk.). om korn på marken, når det er slået ned af regn og ligger til alle sider.

slojetront, no. se sloddertrante.

slok, no. se slud; **alonne**, no. se slunne; -lonte, slontre se slunte, sluntre; **slop**, no. se sluffe; **alorre**, uo. se slurre; **alorrer**, no. se slodder; **slosk**, no. uo. se slusk, sluske.

1. **slot**, no. *slót æn slót* (vestj.); best. *slóte*, fl. *slót* (Vens.); = rygm; „di skul da strags skaf ham e kampi slót“, Grb. 111. 85; i stedremser: „Vishjærg er et lille slót“, Kr. IX 126. 327. „Bogvad“ s. 125 326, „Hagstrup“, Kr. Ordspr. s. 528 (M. Slesr.); „slót“ er et ikke ualmindeligt navn til usle rønner med fattige beboere; jfr. f. eks. Krist. Sagn VII. 139. 86; mange slags slotte forekommer i ævent.; slot østen for månen, sønden for søen, indt i vinden, Gr. Gl. d. M. II. 186. Æv. II. 28, III. 167; el. vesten for sol, sønden for måne, Norden for det babylonske tårn Krist. Æv. 246; jfr. Asbj. I. nr. 27 Soria Moria slot, s. 206. Kr. Janssen Æv. 17. Henriks 201. Bondesons Hist. 249, „Hvide Svane“, Sgr. XI. 147, „Gyldne Guds Lam“, JK Æv. I. 179. 223; — det forgyldte slot ved verdens ende, Kr. V. 23. Ævent. III. XIII; — det østligste slot i verden, Kr. Æv. 199, se Gr. Registr. nr. 1. — et slunder havet, J. K. Æv. I. 94. Gr. Registr. nr. 86. Æv. I. 26; jfr. gård, land, slot under sø, flod, hav, Vang Regio 14, Sæve Havn's S. 16, Dyrk. Nerke 73, Cav. Wår I. 245. 260, Bondes. Hist. 131. 244, Kuhn N. S. 256, Veckenst. Volksk. I. 190, II. 304, Knoop Ps. 19, Ons Volksl. IX. 66, Gr. Elfenm. LXXVII. 177. 188, Yeats 210, Kennedy 56, Gawain 74, Liebr. Gerv. 38, Ralston Songs 140. 178, Folkl. Journ. IV. 36, Folkl. IV. 199, VII. 176 (irl.), VIII. 200, X. 311 (Japan), Kat. Sar. II. 267 (Ind.), Tr. Pop. VIII. 412. XIV 199, Cloust. Fict. I. 192; gård, slunder jord, i bjærg, Gr. Gl. d. M. I. 107, Sgr. VI. 103. 114, Gr. Æv. II. 160; jfr. Sægd 17. 108, Knoop P'm. 105, Ndl. Volkskunde III. 8,

Kennedy 45, Pygmies XCIII, Schm. Märch. 114, sgu Jacobs Engl. F. T. s. 117 med anm., Gonzenb. I 93, II. 52; — insketomt sl., Kr. Æv. III. 69, 219; jfr. Rafn N. Fort III 130, D. Bern S. kap. 96, Smr. Volksh. III. 298 (Herz. Ernst), Leger Cont. Slaves 19, Schm. Märch. 86; — i trætop, Tr. pop. XII. 470 ned.; — sl. som hænger i fire guldtenker i luften, Gr. Æv. II. 47, Registr. nr 10 b; i sølvtenker, Busk Rome 426; — et slot af voks, der skinner som guld, Gr. Gl. d. M. II. 23, Ævent. III. 149; — slotte af guld, sølv og kobber, Eftersl. s. 34, Kr. Æv. III. 315; jfr. Asbj. I. 131, II. 51, 53, Bergh I. 5, Fokl. Journ. VI. 202-3, Leger Cont. Sl. 121; af træ, ben, sten, Gr. Libr. IX. 288 (Finl.); glinsende af guld, Kr. Æv. 84; skal forgyldes, Gr. GdM. II. 193; skinner som stjærne, måne, sol, Bondes. Hist. 356; — slotte, der løber rundt på en tap som i ungarske og keltiske ævent., se Magyar Tales XXVII, XXXVII, Curtin Myth. s. 247, 316, Kennedy 230, Fokl. V 125, IX. 260 flg., Pr. Wh. 209; kejserens sl. i Konstantinopel, se Keller, Altfr. S. I. 39; synes ikke at kendes i vore æventyr; — sl. svævende i luften, Fornald. S. III. 670 (Erek Vidl.); jfr. Giral. Mit. I. 125; konger vil have slot bygget i luft, Fokl. III. 525; — sl. bygget i sø, hvor ring (s. d.) kastes, Kr. Sagn III. 271 nr. 6; — sl. i hvori pinestød, Kr. Sagn VI. 47, 153 63; — sl. forsvinder, da Jesu navn nævnes, Kr. Sagn IV. 220, 31, se hus I. 686, 361; — slot hvor katte bor, Kr. VII. 31; — slot, som skal bygges på en nat, Sgr. X. 194, Grb. 111. 87; jfr. Grimm K. M. II. nr. 113 186, Baring G. Str. Surv. 3, Rivist. I. 509, Schm. Märch. 112; — flyttes i et nu, Gr. Gl. d. M. II. 8; jfr. htsk schloss, mint. slot, Sch. Lohb., glas, guld, sølv.

2. slot, to. slot (Thy); slot (Vens.); flov, undseelig, modfalden; slot d. ød; han bløve så slot (vestj.); han bløve slot we d. hør o, te hans får had weet i togt-hugs (Lild s.); også no. slot æn best. -æn flt. -ær (Vens.), et drog; en, der ikke kan forrette et ærinde, men står måbende, sansesløs; Aasen, sloten, hjælpeløs, forlegen, sluta uo. hænge ned, være nedhøjet, isl. slota, se 3. lutter; slotten.

sløthoret, to. se slotoret.

slotrøvet, to. slotrøve (Vens.); modfalden, slukoret.

slotsgrav, no. sløtsgrave æn (Vens.), = rgsn.; „han sa uanfær i sløtsgraven om dauet“, Grb. 104. 71.

slotte, no. se slutte

1. slotte, no. et ophold, stansning; efter en god fisketid gir et æn sløt (Holmsl. kl.), en tid, hvori der intet fanges; jfr. Aasen, slot itk. stansning, hvile, ophold i storm; isl. vindslet.

2. slotte, no. slot -ær -æ -æ (Vens.); frembringe en lyd, som når der særnes el. en grødgrøde koger; gryden „sløtæ“ el. siger: „pløt, pløt!“, „når grødgrøden stød og slødrede“, Kr. Almmel. III. 66, 227; græde snøftende, stødvis; „man ga så te d. slot d. grø, men føn så, de læ ene nat d. flø“, Grb. 69, 78, moderen gav sig til at hulke og græde, men faderen sagde, at det ikke kunde nytte at fløbe; „han sa d. sløte d. skø, han sad sansesløst og fæ. Der må også ligge ordet betydningen at være uvrksom, sansesløs, det burde måske skrives: sløtte; se 2. slot.

3. slotte, no. slot æn best. -æn flt. -ær (Vens.); mabende kvinde

slotten, to. sløten (Mors, Thy, Vejr., Herning); sløten (Tåning, Sall.); sløsten (Elsted); skamfuld, slukoret, flov; så sløten som æn vød hun (Løgst.); ... som katten havde taget hans født og brod (Årh.); ... som en hønsety, Blich. Nov. II. 387; „hvem tøkkes I da, te a sku fa? spue han hiel sløuten“, Vuelb. 10; jfr. isl. slöttigr, forsagt.

slotore, no. i flmd.; slø sløtør te æ (Vens.); slø sløte te æt (Røgen); løq slotøræ te (S. Hald); lade som man ikke hører noget, være ligegyldig ved det; jfr. Aasen, slaa sløttørraa til, høre på med ligegyldighed, egentl. hængende øre, se slukore.

slotoret, to. sløthøræd el. sløthøræd (Lild); sløtora (Vens.); sløthøra el. sløtora (Lild s.); noget tungtør; måske i formerne sløthøræd også betydningen; flov, slukoret; a ær æn bræ krom sløthøræd æpo dæn jæn ør; a kan øt hør mør æ a vel (Lild s.); „no gik han sløthøræd ind“, Jæger Ferie s. 43, slukoret; se sløtore.

slour, no. se slagur.

slovne, no.

sløgn -æ -æt (Sov.); flt. fl. sløgn (D.);

sløven sløven sløven (Mols).

sløven sløven sløven (Hæder).

sløven, nl. sløven eller sløven n.
sløven (Thy).

sløven (H. H. Hæder (Mols)).

sløven sløven sløven (Agger).

sagde, om vind, regn, snæle 10, vrede
er røn sløven. a. 100. a. h. a. se sløven
(Agger). d. a. sløven (Sovind) om
lenderne, snæle sagde; a. d. sløven
(H. H.); n. sløven a. 100. a. h. a. n.
(Mols); n. a. de sløven (Agger) om
regn, snæle; han sløven a. 100. a. h. a.
(Thy) han bliver igen god. - a. 100. a. h. a.
(fr. sl. sløven).

sløven. u. sløven -er -e -e (Vens):
= sløven (s. d.); d. sløven m. 100. a. h. a. n.
d. 100. a. h. a. n.

sløven n. sløven en eller et
(S. Hæder) l. 100. a. h. a. n.

sløven, n. sløven -er (S. Hæder).
S. Hæder: q. d. sløven, på sløven.
usløven: han kom sløven, kom sløven
lender.

sløven n. sløven en -er (H. Hæder).
S. Hæder, sløven (H. H.); lang.
opløven person, uordentlig i påklædning;
se sløven; en stor sløven (Agger), stor.
kløven hund.

sløven, to sløven (Andst);
uordentlig i påklædning, om en mands-
person.

sløvenhæl, n. en sløven sløven-
hæl (Tandst), lang, opløven person: karl
el. kvinde, som sløven på fødderne.

sløven, u.

sløven -er -et (Sovind s.);

sløven (Tandst s.);

sløven (H. H.);

sløven; kom sløven, se sløven; han
sløven d. (H. H.), sløven afsløven

sløven, to. sløven (Vej); smal og
tynd, som om et forulent klæde.

sløven, n. se sløven; sløvenidå.
n. se sløven; sløven, n. se sløven;
sløven, n. se sløven

sløven, to. sløven (Andst); sløven (s.). Ang.;
sløven; ad sløven en sløven sløven (N. S. S.);
sløven Ansen sløven, h. sløven, pl. sløven; se
sløven. Wh., eng. sløven

sløven, n. et skælsord; i et sted: n.
sløven sløven sløven, d. dr. at op (Ang.)
Hag s. 186, 21; Ansen har sløven n. h. a.
skælsord person, sløven u. se; pl.

sløven. Se sløven i præter h. a. h. a. n.
2. sløven sløven, se sløven.

sløven, n. sløven d. (H. H.); sløven
(Agger). - 1) sløven sløven sløven
sløven, om sløven sløven sløven
se sløven sløven - 2) sløven, om
sløven sløven - 3) se sløven sløven
sløven d. a. h. a. n. (Vens.) om sløven
sløven d. a. h. a. n. (Vens.) om sløven
sløven d. a. h. a. n. (Vens.) om sløven
sløven d. a. h. a. n. (Vens.) om sløven

sløven, to. sløven (Vens.); sløven
(Agger), om sløven, han sløven
sløven d. a. h. a. n. (Agger), d. han
sløven er for sløven d. h. a. n. om han
sløven sløven, en sløven sløven (H. Hæder).
sløven, en opløven person, lig om d.
sløven sløven; de sløven d. a. h. a. n. sløven
sløven (H. Hæder).

sløvenfuld, to. h. a. n. sløven; stærk
sløven (Vens.)

sløvenhoved n. sløvenh. om
(Agger) sløven, sløvenh.

sløvenmundet to. sløven, d. a. h. a. n.
sløvenh. om sløvenh. (Vens.). a.
som sløven med munden, har stor mund,
taler meget og højt, er løslagt.

sløvenskilling, n. de sløven
sløvenh. om sløvenh. d. a. h. a. n. til sløven,
sløven, sløven, se sløvenh.

sløven, n. sløven om (alm., vestj.).
sløven, n. sløven om (alm., vestj.).
sløven, n. sløven om (alm., vestj.).
sløven, n. sløven om (alm., vestj.).

sløven, n. sløven om (alm., vestj.).
sløven, n. sløven om (alm., vestj.).
sløven, n. sløven om (alm., vestj.).
sløven, n. sløven om (alm., vestj.).

sløven, to. sløven (Vens.); om
sløven; så sløven, at de sløven.

sløven, n.

sløven -er -et (D., Andst);

sløven -er -et (Agger); n. n. sløven
sløven (Vens.);

sløven -er -et (Sovind s.);

sløven sløven sløven sløven (Hæder);

sløven -er -et (Sovind s.);

sløven sløven sløven sløven (Hæder);

sløven -er -et (Sovind s.);

sløven sløven sløven sløven (Hæder);

sløven sløven sløven sløven (Hæder);

ham*, Blich Bandst.; pl. slubbern. Schutze IV. 114, slubie i sig; mlt. slubben n.

slubbegræde, no. græde stærkt; „a wogent nejst dau ve å hœ, mi mte sløvegræe uh i goeren“, Yuelb. 37

slubvante, no. *slapvante* æn -ør (Gjern h.); bægvente, se slugvante.

slubær, no. se slåbær.

1. slud, no. *slud* æn *slud* (Agger); mandsperson med grove lader.

2. slud, no. *slud* de (Ang.); affald, skrællinger af kartoffer; ertebæg, Mb. efter Outzen; jfr. mnt. slu, bælg, skrælling, Sch. Lubb.

3. slud, no. *slud* ilk. (Helt. h.; Ølgod s.); *sluk* æn (D., Sall.); *sluk* (Lb., Davh.); *slug* (Mors, Thy, Vejr., Vor h.); *slug* (Agerskov, Thy); hak best *slugi* (Vens.; Bradr.); *sluj* hak. (Sams); *slu* (Emmerlev, Lync s.); stejlen i hornet på ko og får, hornets levende tap; *jær kyar war we å stekas; derh jæn stuk sin huan o, sånt te sluged såd hær; mæn derh øjn bræked sluged* (Lild s.); *no slap slugi å figurs h* (Vens.), o: nu kom vi ud af det, som f. eks. ved et anstrengende arbejde; jfr. Aasen, isl. slú huk; se Ark. f. nord. filol. VI. 114, XII. 242; strub.

4. slud, no. *slud* (Helt. h., vestj.); *sluk* de (Vens.); *sluos* (?) (Bradr.); *slur* (Agersk.). — **1**) = rgsm.; regnfuldt vejr, regn blandet med sne, *regn å sluk* (Vens.); se regn. — **2**) i tlm.: „Slud véd, når Slask skal i by“, Kr. Ordsp. s. 300, o: den ene dårlige person kender den andens færd.

sludarbejde, no. *sludarbejd* de (vestj.); i tlm.; *han is emdkræg te sl-*, skident og grovt arbejde.

sludder, no. *sluer* de æn (Vens.); *sluder* el. *sloder* (Agger); *sluder* (D., vestj.); *sluje* æn (Savind s.); *slurar* (N. Slesv.). — **1**) samtale; meningsløs tale; *høt en fôte sluje* (Søv. s.); *de æ huerp-kæn lönen ælar sluder* (vestj.); *å sluar å dusk!* å, *sluar slær* (Vens.), o: å vrøv! å *sluder, prek o hørbøj* (vestj.), det samme; *slura. Moties, mi mæn høv* (hedder) *Ejebør!* (Åbenrå), det samme; „sluje å prek“, Tkjer II. 97; „ow å te gik han han te hin å saj å slow æn hette sluje ow“, II. 82, o: samtalede en kort tid. — **2**) et kortspil skal kaldes „sludder“ (Randersegu); se sladder; kvinde.

sludderbasse, no. *sludbasse* æn (Ager-skov); uordentlig, skodesløs person.

sludderbukse, no. *sluderbukse* æn (vestj.); vrøvlet person; i et kommerspil er den tabende „sl-“, se Kr. Börner. 658. 45.

sludderbotte, no. *sluderbot* æn (Malt, alm.); = rgsm.

sludder-ende, no. *slueræg* i (Vens.); sludderbotte.

sludderet, to. *sluders* (D., Andst); *slurars* (vestslesv., Bradr., Agerskov); *slorars* (Vejr.). — **1**) skodesløs, uordentlig; *han æ græw sluders mæ hans kram*, — **2**) lidt beruset (Vejr.).

sludderfytte, no. *sluæfæt* æn (Vens.); vrøvlehoved, om kvinde.

sluddergås, no. *sluagæs* æn (Vens.); vrøvlede kvindfolk.

sludderhank, no. *slujahank* æn (Silkeborg egn); *sluerhæk* i (Vens.); = sladderhank.

sludderhoved, no. *sluderhuv* æn (Lild s.); *slurhø* et (Lshj. Terp); = rgsm.

sludderplejl, no. *slueplejl* i (Vens.); = sludderhank.

sludderrøv, no. *slueræw* æn (Vens.); = sludderhank.

sluddervorn, to. *høj beja jar å blye* no *sluæwörn* (Vens.), o: gå i barndom

sludderværk, no. *de æ nō sluder-wærk* do *kome mæ* (Agger), noget vas.

sludde, no.

sluder el. *sloder*, -drør -t (Agger);

sluje -rs -ret (Savind s.);

slura slura sluret sluret (Elsted);

slurar -ør -et (Bradr.); nf. nt. fl. *sluar* lf. *sluar* (Vens.);

= rgsm.: sludde, passiare; *de ku jæn slur d*, o: passere; å *sluari*, en sludren (Vens.); jfr. pl. sludern, Schatze IV. 114, være skodesløs i arbejde og klædning; sludern, Queckhorn i gloss. „plaudern, klatschen“.

1. slude, no. *slud* (vestj.); jasse, være uordentlig i sit arbejde.

2. slude, no. *de gor i slud* (D.); i *slur* (Sønderj.), o: det trækker i langdrag, bliver bestandig opsat.

3. slude, no. *slud* æn -ør (Mors, Thy, Agger, vestj.), *slur* æn -ør (Vejr.). — **1**) knippel, stykke tømmer; stor klods af jern el. træ (Vejr.); *han slode å huged*

æ mæ mæ æn stuar sluch (Lild s.); se skavande. — 2) kludset, stark person; æn sær stok sludi (Thy, også vestj.); se slude.

sludgavn, no. *sludgavnen* (vestj.); grovt, uordentligt arbejde.

sludheld, no. *sludhæf æn* (Vejr.); slumpelykke.

sludregning, no. *sludræjning æn el. sludræjning* (D.); slumpetegnang.

sludsløb, no. *slustær et* (Lshj.Terp.); et sløb, person der udfører grovt arbejde.

sludstik, no. *sludstæk æn* (Andst.); et stik man ikke har gjort regning på, sidste stik i trekort.

sludstykke, no. *sludstok æn -ør* (Lb.); de to tømmerstykker, tilhøre og venstre for væversken, som holder væverstolens fire stolper sammen; se samletræ.

sludvorn, to. *sludhedru* (Agger); ²⁰ *nøj sl- væjle*, sludfuldt vejr.

sluer, no. se sludder.

1. sluffe, no. *sluff -ør -ød* (Agger); slæbe fædderne efter sig; se fluppe.

2. sluffe, no. *sluf æn -ør* (Thy); *sluf æn -ør* (Agger, Davbj., Ry); *sluf æn -ør* (Støvr.); huk (Vens.); *sluf* (Mors, Løgster). — 1) hjælper med lukkede sider (Thy, Støvr., Mors, Davbj.); se krittebare, skubkarre. — 2) *sluf æn best. -en* ²⁰ *hals* (Vens.); hylster om skaglerne på seletøjet; jfr. platt. *sluf*, gloss. i Quickborn, bælg, skrænk; se strangskede. — 3) sjusket, uordentlig kvinde (Agger, Vens.); se slub.

sluffedoa, no. *stuffedoa æn* (N Sams); edderfugl; jfr. holl. slobberdoes, skiden person.

sluf-i-skeer(?), no. *sluf-i-skjær* (Agger); en som slæber benene efter sig; ²⁰ jfr. rammel-skeer.

slu-fud, no. *slufud æn* (Elbo); person, som er ligegyldig ved sit udseende, uordentlig.

slug, no. se slud.

slug, no. *slug æn* (Lindk., Agersk., Sall., D.); *sluk æn* (Bradr.); *slug* (Thy); en, som sluger meget (Sall.); person får egenavnet „Slug“, Gaardbo Natm. 112; åbning til at lade vand strømme igennem, som ved en sluse (D.); *slug* (vestslav.), det hule af skeen (Bradr., Agerskov); se 1 kop 2, ske-; vindstrømning, trækvind (Bradr.), *dær ær æn græge slug* i

dær dær (Lindknud); mulig også den tilbageløbende bølge ved havet (vestj.); se sluk; vejr.

sluge, no.

slug -ør slugt slugt (D.);

slug -ør -ød (Agger); nf. *slug* (Mors);

slug -ø slugt slugt (Sov. s., Vens.);

slug slugt slugt slugt (Elsted);

slug slugt slugt slugt (Agersk.);

²⁰ = rgsml., æ *blæve slåken a æn valfesk*,

¹ J. M. 67, jeg blev slugt af en livallisk;

slug æn luvst, Luvst, o drek wøj te,

så hær do tøj røfær (Mors); *slug i sæj*

som æn stærk (vestj.); „ull den smugge

slugt di som tie flesk“, Jæger, Ferie

s. 25; *høj so død mæ som høj wil slug*

mæ (Vens.); jfr. Aasen sluka; mnt. sluken,

litsk schlucken; for.

slugegab, no. æ *slugdo flt.* (D.);

²⁰ render, der er hugget ind i overstenens øje på kværnen.

slugokniv, no. i lfm.: *slugkniv for endr lyo* (vestj.), o; den forslugne bliver buget; se gumlestok

slugen, to. *slågen flt. slågen* (Agger); forslugen; „*hon wa så sloqen, de hon tow hôte de hal d kunt*“, Grib. 159. 4.

-sluger, no. se bi-, skalle-, vand-

slughals, no. *slughals æn* (D.); *slug-*

hals (Thy); = rgsml.; den som bliver først

færdig ved grødfadet (Rönslande) Sgr IV.

47. 41; i en sønderj. byremse: *Ries Slug-*

hals, Ribe slughalse, se Kr. IX 131 347. 48.

Sgr. I. 15, 33. XII 143. 369; når der „rives

haler (I. 537. 6) ind* under besletten, går

en foran, river det groveste sammen og

bærer det hen til stakkestedet, den som

gør det, kail el. pige, kaldes æ *slughals*

(vestslav.).

slugvante, no. *slugvant æn -vante*

(Elsted); *slugvant æn -ør* (Støvr.); hæl-

vante; se slubvante.

slugvorn, to. *slugvorn* (Sundevad);

slugron (Agerskov); forslugen; formen

sluga i samme betydning skal forekomme i

Nörrejylland.

slugero, no. med lange, hængende

ører; *dær jæn adæ skal il kal dær du*

sluger (Støvr.); også to. *sluger* (Vens.),

²⁰ med hængende ører, *di slugerød æijn*

æ di bæjst (Lild s.); *blæ slugerød* (Lild s.),

skamfuld, sj., jfr. platt. sluroor, Schütze,

med hængende ører se slotore, slukore.

slugåv, no. se slugegab.

sluj, no. se *slud*; **sluje**, no. se *slud-*
der; **sluk**, no. se *slud*.

1. **sluk**, no. *sluk æn* (Mellemslesv.); slurk: *spis de kons vuk, d æn sluk a æ botel ska do d fd*, JM. 48; jfr. mnl. sluken uo. Sch. Lübb. sluge; plit. sluk no., „Zug der Trinker“, Schütze; se efter-
vand.

2. **sluk**, no. *slok æn* (Agersk., Andst); spillerum; *de hd fd møj slok*; jfr. 1. flak, 2. slukke, 4. slup.

3. **sluk**, no. *slok æn -ør* (Vens.); græsterv, som lægges på møddingen for at opsuge møgsaften; jfr. V. S. O. slukke.

4. **sluk**, no. *slok de* (Fano); levninger, når der koges tran af fiskelever.

5. **sluk**, to. *slok* (D., vestslesv., Bradr.); beskammel, flov; nedslået, modløs; *a blöw dñ slok os et; så slok som æn hut*; jfr. plit. slukk Brem. Wh. „medengeschlagen, traung“; se hundtiet, kjøbefalden.

slukefter, no. „hgeledes skulde, når nogen gjæst siden forlod gildeshuset, en „slukefter“ tilhvis, når man kom på sædel, medens spillemanden stemte op både når man kom og rejste“; ved brudefærd (N. Tranders), J. Saml. IV. 232; 3: en puns, dram; „Slukefter“ kronavne i Grarup, Vedsted sogne v. Haderslev; flere, se Postadressehog; jfr. Krist. Sagn IV. 521. 75. kro.

slukgræde, no. græde voldsomt; „æ kuen græd, d æ bön græd, d law æ så skuld æ te mæ sjæl, stå æ bitterdø d slukgræd“, Kr. Molboh. 8. 22.

slukhorn, no. i tlm.: *han slo slok-hun te et* (Elbo h), 3: var ligegyldig ved det; se slot-, slukøre.

1. **slukke**, no. [*sluk*] (Ang.). lukke; jfr. htsk schluchzen, huike; plit. slukup no. 40 Schütze, lukke.

2. **slukke**, no. *slok -ør -et* (Andst); have spillerum, hvor noget skulde fylde; *de slokør, nær æ træskør æ så stunger, æn ka hönæ rij o kyør i dæm*; se 4. slup.

3. **slukke**, no. *slok -ør slot slot* (D., Grindsted, Andst); *slok -ør slot slot* (Skyum, Agger); også R. if. *slokød* (Lild); *slok -ør slut slut* (Vens., Silkeb.); R. if. 30 *sloks* (Torslev, Vens.); *sluk -ø slut slut* (Søvind s., Elsted, Vegth, Årh.), Saksild, Tiset); *slok -ør slot slot* (Valsb., Bradr.);

slok -ø, -ø el. slot, -ø el. slot (Sunde-
ved);

— rgsm.; *slok æ lys, æ if, æ tost*; no æ *dæn sære slot* (D.); *nær dar æ lot d lys æ slot, så æ dæn glæmt, dær ued blære lot* (Lild s.); også: *han ær så hisiq te han kan eft blye slot; slok ham mæ æn tor vædels* (sts), 3: sluk hans tørst; *kuejær, dæ uel dræk, sloks jan æts mæ mofæbrægen* (Vens.); jfr. Aasen, sløkja, isl. slökkva.

-**slukket**, tf. se ud-.

sluktorv, no. *sloktöræ* [æn] (Vens.); torv der graves til at fylde huller på veje og andre steder.

slukøre, no. *sloker æn* (Fano). — 1) kammeldags dobbelt tranlampe med sivvege; se 4. sluk, smadlerkat. 2) *slå slokør te ndjør* (vestslesv.), 3: tage det koldblodigt; se slotøre, slugøre, slukhorn.

slukorot, to. *slokoræ* (vestj., Vejr.); *slukørst* (Søvind s.); *slokoræ* (Vens., Ågerskov, Sundeved); = rgsm.; vel egentlig: med hængende ører; jfr. sv. sloka, hænge ned; se slukøre 2.

slum, no. *slom æn* (vestj.); slummer, søvn; da han var træt af rejsen, falder han knaphændig (snart) i slum, Kr. V. 23.

slumme, no. *slom -ør -et* (vestj.); slumre (s. d.), sove; *a ska hen o slom æn lot* (Lindk.); jfr. Aasen slumra, htsk schlummern.

slummer, no. *slöme æn* (Søvind); *slomar* (D.); = rgsm.; æ *wa falen i slomar* (Agger).

slummeret, to. *slomæræ* (Valsb.); uordentlig, skiden; *han gek i sin sl-gæræ klær*; jfr. plit. slumper no. „frauens-negligce“, slumperig to. skodesløs klædt, Schütze.

slummerfuld, to. *slomærful* (Vens.); stærkt beruset.

slummerhoved, no. [*slomarhuæf*] (Thy); kortspillet: „sorte Per“.

slummertyk, to. høj frugtsonnelig (Vens.), Mb.

slump, no. *slomp æn* (D., vestj.). — 1) æn *slomp* (vestj., Sønderj., Ågerskov, Sundeved, Ang., Bradr.); et *slomp* (Fjælde), slumpetriæf, hændelse, held; *han haj stør slump te d vin æ lutæræ* (Ågersk.); *po slump* (Agger); *tøj ndæst o slump* (vestj.), tage noget på lykke og fromme; *høj*

tu & død slomp (Vens.); brudgom hed Søren Slump det var slumpelykke for bruden, Kr. Alm.² VI. 174. 74. — 2) *slomp* i best. -i, flt *slomp* el. *slomper* (Vens.); *slomp* æn *slomper* (vestj.); flt *slomper* (Agger); rest af noget, også vel et større parti; *de for fir får æ skæde, tår de slomper for de fæm* (vestj.); æn *stuer slomp pæn* (Agger); *a vel tøj æ i æn slomp* (vestj.); æ: det hele på en gang; „go juelen, go juelen, teumæn i æn slomp“, jfr. Kr. SkV nr. 98; jfr. slat; Aasen slump hak. har begge betydninger; mnt. slump, Sch. Lübb., lykkeligt tilfælde; se bund-, rum-, van-.

slumpe, no.

slomp -ø -et -et (Eilatd);

slump -ør -ø -ø (Vens.). —

1) *de slomper* *æcar*, siges, når man bærer et fad med noget flydende usikkert eller rystende, så det løber over; *a hø nē slompe mjætkan hærue på grønde, fō spaj æa så ful* (Vens.). — 2) *slomp te mæ æt* (vestj.), gøre noget, således at man lader det komme an på et lykke-træf, om det går godt el. bliver rigtigt, vestn. alm.: *de ku slomp ær*, det kunde træffe; *hæ slomped du tøj ær* (til det) *o blyc gnet* (Agger); *høj slompe te æ faj pæn* (Vens.).

slumpebræt, no. *slomphræt* i best. -ø flt. -ør (Vens.); en rund træplade, som lægges i den fulde spand, for at dens indhold ej skal skulpe over; se pluntelig.

slumpehandel, no. *slomphael* æn (Agger); en handel, hvor man intet beregner, men slumper til.

slumpeheld, no. *slomphael* æn (Vens. vestj.); = rgsm.

slumpelig, to. *slompelo* (vestj.); *slompelo* (Agersk., Ang.); heldig; også hvad der kun sker, når man har held med sig; *de æ græ slompelo o truf hæm hjem* (Lindk.); se u-, van-.

slumpelykke, no. *slomplok* æn (D., vestj.); *slomplok* (Agger, Vens.); *slomplok* (Søvind s.); = rgsm.; „de ved slomplok“ *æd hæ æ dræ, æ ku skæd o hæ mælmed* (Løb.); *slomplok ær dæ lok* (Mors).

slumperi, no. om hvad der sker, opnås ved lykke-træf, tilfælde; *skæteri, de æ slumperi, feskæri æ plomperi* (Lindk.).

slumpeskytte, no. *slompskøter* æn -ør (Malt); *slumpskyter æn* (Agger); dårlig skytte; *slompskøter træfer dæ* (Lindk.).

slumpeslag, no. *slompslag* (vestj., vestslesv.); slumpetræf; *ø, de æ såden sl-* (D.).

slumpetræf, no. *slomptraef* æn (D.); *slomptraef* el. (Søvind s.); *slomptraef* i (Vens.); = rgsm.; „de ved slomptraef“ *æd æ dræ, æ ku skæd o hæ mælmed* (vestj.); se slumpelykke.

slumpsom, to. *slompsom* (Mors), *slompsom* (Thy); som ej er til at stole på, lunetuld, om msker.

slumre, no.

sløme -ø -ø (Søvind s.);

slomer -ør -t (Agger);

= rgsm.; sove; se slumme.

Slumstrup, no. i udtr.: *røje te Slum-* *strop* (vestj.); æ: gå i seng; Sl. er en by i Rind s.; se Sgr. III. 57 179; sove.

slune, no. se slunne.

sluni, no. *slugni* i (Vens.); udelig, ondskabsluld person; æn *stuer slugni* (Mors), klodset person; også mindre hårdt til børn: *de æ nåk hæm, slugni, dær hø tō æn æn æ røki* (Vens.); Sch. Lübb. har slune i betydning: gemeines weib; se slyni.

slunk, no. *slønk* itk. (Hell. h., Ang.); *slønk* i best. -i flt. *slønk* el. *slønkør* (Vens.); fordybning i jord, vej, dybere end slej (s. d.) (Vens.); *wej æ ful æ hæf æ slønkør* (Lald); *æ hyer nær i æn slønk* (smsts); i et hæld går kun det ene hjul ned, i en sl-bæge; *bønkør æ slønkør* (Vens.); *de ku so slønkør mæ bøkør, nær de æa tar wej Mælsæw, fō æd drønt røved ej* (Lald s.); skal betyde lyre (s. d.) i Skagen.

slunken, to. *slønk* (vestj.); *slønk* (Sundeved); *slønk* el. *slønkør* (Vens.); indfalden, mager; jfr. slunken, Rietz s. 624; slunten.

slunne, no. *slø æn -ør* (vestj., Vejr., Eilbo h., Agerskov); *slun* (Bradr); *slun* el. *slunæ* (vestslesv.); lavning i marken, dalkløft; se sløge; et af løbene ved Fano kaldes æ *slø*.

1. **slunner**, no. en klud, der bruges ved vægklining til at glatte væggen med tilsidst (Randers egn), Mb.

2. **slunner**, no. *slø æn* (Agersk., vestj.); småtrav; æ *høst løpør i æn sl-*

slunneret, to. om gangen: slingrende; „han hald mawnet ætter dæ hæi slunnere gång“. Jyd. II. 3. 1.

slunnering, no. — 1) i udtr.: *æn sloñeræñ dræq, løs* (Løst), halv voksen dreng, pige; se skoltring. — 2) „slunneringer“ fl., en ret mad, som brugtes af fattige og som tilberedtes af usigtet rugmel, hvoraf et par skæpper kogtes til en tyk grød, der spistes i stedet for brød, især brugtes dertil ganske frisk mel, hvoraf udtr.: [*mæloqam sloñeræñ*], se Sgr. X. 90. 236.

slunnertrav, no. langsomt trav (Ang.).

slunnie, uo. *sloni* nt. fl. fl. -er (Vejr.); arbejde uden vedholdenhed; *ta et slungen* (Thy), o: lade noget gå som det kan uden orden og tilsyn.

slunre, uo. *sloñer -er -ed* (Mors, 20 Thy, Mds.); *sluñer* (Andst, vestslesv.); trave jævnt; *æ høst slunrer a* (vestsl.); „i dønd inældstænd hæj di ju gon å slondered å præd“, Jyl. I. 372 (Thy), o: drevet omkring; slingre i gangen (Mds.); *læ ed sloñer el. sloñer øger* (Mors), lade det drive over; *a sku et sloñer* (sts), o: spille tiden; *han sloñerer mæ ed* (Thy), o: opsætter; *de ka liq sloñer å* (Agger), o: det kan netop gå; også: hælde, om 20 marken.

slunt, no. *sloñt æn* (Andst, Mors); en lille del af noget; *dær ær æn sl- i æ søk*; for hver gang hun hentede et krus øl ind, så hældte hun en bitte slunt på deres bøsser, Kr. VI. 99; jfr. slunt, Rietz 625; se slant, slat.

1. **slunte**, uo.

sloñt -er sloñt sloñt (Agg., Mors, Thy);

sloñt -er -at (Andst, Malt, vestslesv.); 40

sloñe -er -e -ø (Vens.);

daske, dingle, svinge frem og tilbage, *æ æ ed sulten te mi mang sloñter* (Agger); *hæj sloñer mæ råden* (Vens.), vrikker; *de sloñter øer* (vestj.), om vand i et kar, der rystes: løber over; slentre omkring uden at bestille noget; *do gør d sloñtrær omkreñ* (flysg. h.); *sloñt mæ ed* (Thy), opsætte; *han sloñter æ tij hen* (vestj.), driver tiden bort; *de sloñter æ 40 et* (vestj.), det svinder, se slunt; *læ ø sloñe hæu* (Vens.), lade det stå hen; *de ka liq sloñt å* (Agger); se slunre; jfr. slunta, Rietz 625, drive, være doven.

2. **slunte**, no. *sloñe å* best. -ø (Vens.); i udtr.: *han slær sloñt* (Aggerskov), o: driver, forsømmer sit arbejde; *sloñt æn* = fl. (Sall.), slag, som vognen får, når man kører på en bullet vej, *dær æ sloñter i æ væj* (vestj.); *dr ga æn sloñt* (vestj.), et stød; *„dø skul ðnta i freak te d føle ham, nær hæj fæt kam i sloñe“*, Grb. 217. 22, der skulde endda en task til at følge ham, når han først kom i trav; *a ku eñj hæj åp d sloñe* (Vens.), o: på hendes røkkende gang; *de sluo sloñe får ham* (sts), o: glippede; smøjer på garn; „slunter“ (Mors, gids).

sluntedag, no. *hæj ska jon ha se non sloñedag* (Vens.), fl., han skal gerne have sig nogle drivedage.

sluntesfuld, to. *sloñtful* (Gudhærg, Törrild h.); overmåde fuld, se Kr. Almueh. I. 19. 50.

slunten, to. *sloñten* (vestj.); *sloñten* (Mors); slunken (s. d.), mager, indfalden, om msker øl, dyr, se slanten.

slunti, no. *sloñti æn* (Thy); en efterladende person; *æn dæwæn sloñter* (vestj.); jfr. pl. sluntje, Schutze, pjaltet klædt kvinde.

sluntre, uo.

sloñte -ra -ræt (Søvind s.);

sloñter -trær -trød (Mors);

slentre (Søvind s.); „læ ham slunter ind, så!“ Kr. SkV. a. 128. 6; være efterladende, drive (Mors); jfr. Aasen sluntra.

1. **slup**, no. *slop æn -er* (Agger); en slags skib; i Århus kaldtes skibet som blev omfært, se III. 242. 25a „Sluppen“; på båden sad den gamle drager Skejby som admiral tilligemed en bådsmand, som peb (i Årene 80), billede, R. Berg, Aarhus (1905) s. 296; alm. udrustedes ved fastelavnstid i Vejle på Grejsøen en stor båd på hjul, hvor en del af byens svende indskibede sig, behørig maskerede, og kørte gennem byens hovedgade ud til et bevningssted udenfor byen.... Båden var udstyret med sejl, vimpler og dannebrogsslag, se Kragballe, Gamle Minder (1904) s. 15; jfr. eng. sloop; fr. chaloupe.

2. **slup**, to. *slop* (Agger); i udtr. som: *wi æ rju slop fd bræj i da*, *slop fd pæn* (Vens.), o: brød, penge er sluppet op; se sluppen.

3. **slup**, no. *slop æn* best. -en fl. -er (Vens.); græstør skåret i grøn jord.

4. **slup**, no. *slup de* (D., vestslesv., Bradr.) — 1) spillerum; *æ stjært hæ fð myr slup* (Bradr.); *æ hjul hæ fðmög slup* (D.), s: det vakler, sidder for løst på akslen; se 2. sluk; smilignes kan mnt. slupen, no. Sch. Lübb., htsk schlupfen. — 2) *slup* ð best. -ø (Vens.), lyden, som fremkommer, når en prop trækkes op; *de gu ð slup, da haq tu tæf d fluskæn.*
sluphoved, no. *din slophue* (vestj.); alm. skjældsord af ubestemtligt indhold.

sluppe, no.

slup -ør -et (Bradr.);

slup -ør -et (vestj.);

om støvler f. eks.: slubre, hænge løst, være for vide; *de sloper om æ fæper* (vestj.); se 4. slup 1.

sluppen, to *sløpæn* (Rævs); *slup* (Vens.); *slup* (Agger); *æ æ du et ræn sløpæn fð pory* (Rævs), blottet for; se 20 slupe, 2 slup.

slur, no. se slude.

slurk, no. *slork æn* (D., vestj.); hak. best. *slorki* flt. *slork* (Vens.). — 1) = rgsm., *haq tu i gu slork d smögtaqen, haq troue, de wa brææn* (Vens.). 2) den „slurk“, der som en hjerne sidder inden i et ørredhoved, må frugtsommelige kvinder ikke få, Kr. VI. 254. 19 betydn.? jfr. slårk.

1. **slurre**, no. *æn par gamel slorør* (Bradr.), slæber, tæller; se slarre.

2. **slurre**, no. — 1) *han gør d slorør i et par tdfæl* (Agersk.); *slårør* (vestsl.), s: går slæhende; se 1 slurre. — 2) om den risende lyd, som vand frembringer: når man tapper øl, *slorør et i æ påt* (Åndst); *han peset i æ bøies, te de slorør om æ hæl o ham; æ øl slorør frd æ tapstån* (D.); *ð, læ sloq* (Fano, Landk.), lad urnen løbe; jfr. 1. lurre, lurregjedde.

slurreast, no. *slorast æn* (Fano); uordentlig person, driver; dårligt kvindfolk; *slårhæl* (vestslesv.).

slurror, no. se sludder.

slus, no. *slus et* (Agersk.); larmen og bevægelsen, når meget vand, korn el. andet, pludselig og stærkt strømmer ud; *de ær da et græp slus!*

1. **sluse**, no. *slus æn -ør* (D., vestj.; alm.); flt. *sluser* (Bradr.); *slupe æn best. -øn* flt. -ør (Vens.); = rgsm.; „slå“ en st., Kr. Alm.² VI. 35; jfr. htsk schleuse,

mnt. sluse, Sch. Lübb., fr. *écluse*, mlat. *exclusa*, sluse.

2. **sluse**, no. *slus slus slust slust* (D., Agersk., vestj., vestslesv.); når vand strømmer ud med stor fart, sluser det ud; se 1. sluse.

sluset, to. *[sluse]* (Ang.); uordentlig, slusket.

slusevis, bio. slædevis; *han æ gal-hude i slusevis* (Vejen s.).

sluseværk, no. *sluseværk et* (Sov. s.); = rgsm.

slusk, no. *slusk æn* (D., Søvind s.); best. *sluskæn* (Vens.); *sluski* (Vejr); *sløski* (Ulvh. h.); *sløpsk* (Agger); skiden og uordentlig kvinde.

sluske, no.

slusk -ø -et (Sov. s.); flt. fl. -ø (Vens.); *sløsk -ør -ør -ør* (Vejr.);

sluske, være uordentlig; *sd sløsket han æt mæ de!* (vestj.), så drev han af dermed; jfr. Aasen, sluska, sole.

sluskebasse, no. *sluskebass æn* (Herning); = sluske.

sluskeri, no. *sluskerif de* (D., vestj.); *sluskerie* ð (Vens.); = rgsm.

slusket, to. *sluske* (D., Vens.); *sluskie* (Lasb, Terp); *sløpske* (Agger); uordentlig; *sluske i æ kløjer* (D.).

30 **sluskeovorn**, to. *sluskeovorn* (Vens.); uordentlig i klæder el. arbejde.

sluskeværk, no. *sluskeværk ð* (Vens.); jaskeri.

slut, no. *slut* (vestslesv.); grovt, skident arbejde; *han skal dfti gd i æ sl.*

sluthøjtid, no. *[sluthøit]* (Fano); når skibsskrogel var færdigt, og plankerne slæde på, bades til „sluthøite“, hvilket tilgemed det gilde, når masterne var rejste, aldeles gik for sig som spantegildet; Højskoleblad. 1884 nr. 101 s. 375. 1.

slutning, no. *slutnæg* best. -i (Vens.); = rgsm.; *sd fæk wi æn drup te sl.; æ kam te dig j sl.*; sagtens læneord; se krum.

slutskammel, no. *slutskammel æn* (D.); det stykke tømmer, der under bommen forbinder væverstolens to bagerste støtter; jfr. sideskammel.

slutskede, no. *slutskæg æn* (Sundev.); = slutskammel.

slutte, no.

slut -ør slut slut (Agger);

slut -ø -et -et (Elsted);

slut -ør, slut el. -ø, slut el. -ø (Vens.);

bruges vist sj. i almuesmålene; *slut sæ mund* (Sov. s.); ligeså: *slut sæ te noget*; *te slutar godt* (Bradr.), passer godt; *dön slutar chc godt, a ka slut mæ te o* (Vens.); fr. mnt. sluten, Sch. Lubh., ltsk schliessen.

slutter, no. prop. som drives ned for at fylde et hul (Sams), Mb.

-sluttet, lf. se inde.

slutting, no. best. *slutning* (Læse), sind til at skyde for dør.

sluvante, no. se slugvante; **sly**, no. se slyde.

1. slyde, no. *slyd æn -a* (Hvejsel, D., vestj.); *sly æn -a* (Søvind); *slyr et* (Ladelund, Bradr.); *slys et* = flt. (Sundet); *slyr et* = flt. (Fjorde). — **1)** lægte, stang, stykke til at lægge over hjælkerne stald og lo for at danne loft, der dæktes med græstarv og hvorpå korn og sø lægges; den enkelte stang kaldes også: *et slyr* (Agersk., Emmerlev); *æn sæk slyd* (D.); uformeligt stykke træ vestj.; jfr. rafte — **2)** *æ slyr* (Bradr.); *slyd* (Elbo h. og vistn. flere steder), hørfænge, vel også pladsen over slydeoflet; *løg slyr* (Sem); se hjåld; hjåld. — **3)** lang person, *æn løg slyd* (Hvejsel), også S. Hald h. — **4)** *æn sly*, stor skive træ (Søvind s.); jfr. sleeten flt., Schütze, diatikon 116, unge, til opklavede træer til staldloft: mnt. slæt el. slete, Sch. Lubh., let samme sign P. Volksk. I. 95; se "hø".

2. slyde, no. *slyr æ hil* (Sem, vestj.), lægge slyde op til loft; *vi ska ha to brørslyt* (Ang.).

slyder, no. *slyder* el. *slytar æn* (D., vestj., Malt, Andst); lang, oplehen, klodset person.

slydhul, no. *slydhul* (Elbo h.); gabel, hvorigennem høet forkæ ind; jfr. **2. gævling**.

slydstang, no. *slydstang æn* (Andst); = slyde 1.

-slyng, no. se tarm.

1. slynge, no. *sly æn* best. *-æn flt -er* (Vens., D., vestj., Agger, Søvind s.), vist alm. — **1)** slynge til at kaste sten med (Malt, Sov. s.), vist alm.; se Kr. Börner. 263. is 679; se kyle, sten. — **2)** gynges, dammet ved et reb, ophængt mellem to træer el. to hjælker (N. Sless., D., vestj., Årh., Vens.); en lin markedsynges hedder *gøg* (Søvind s.); *hon hær hui mæn i æn slyg* (Valsb.), 3: taler overmåde meget. —

3) sengebånd (Agger). — **4)** *æn sly æn* (D.), bogmærke af småstumper safian, børn får hos skomageren, for det meste en tråd med et hjerte af safian fastbundet i enden. — **5)** *æn slyg* (D.), firkantet eller rund ramme af tømmer, hvorpå brøndstenene lægges, når der graves brønd; se kilde.

2. slynge, no.

slyg -er -ød (Hell. h., Agger; D., vestj.);

fl. lf. *slygs* el. *-t* (Vens.);

slyg -a -et (Søvind s.);

slyg -er slyr slyr (Malt) —

1) vistnok her og der: at kaste med slynge; *slyg hæn frå hjeru* (Vens.).

2) gynges (alm.); *han gek a slyr mæl to kryker* (Malt). — **3)** *slyg -a -et slyg* (Søvind s.), ejendommelig måde at flette piskesnøre på; jfr. Aasen slynge, isl. slyngeva.

slyngel, no. *slygel æn slygler* (D., vestj.); hak. (Vens.); *slygert æn -a* (Søvind s., Agger); skældsord, = røgsn.; "de wa en sløngert i hwot han kam". Blich. Bindst.; mulig: en stor konfirmeret dræng (Mors); jfr. ltsk schlingel, doven person; mnt. slängel, Sch. Lubh.; se slubbet.

slyngelad, no. *slyngelad et* (Rogen s.); en gynges

slyngert, no. se slyngel.

slyngesten, no. sten, som kastes med slynge; i Nordschleswig heisst ein riesenstein schlechtweg "slyngsten" d. i. schleuderstein (der riesen), se Müllf s 601. 269; jfr. I. kjæmpe.

slyni, no. *slyni æn* (Vejr.); stort, klodset, udueligt mandfolk; se sluni.

slynke, no. *slyke -er -et* (Valsb.); synke; *æ kan iæt sl-*; jfr. mnt. slunk, svælg.

slynn, no. se 2. slynge.

slyr, no. se slyde.

slyre, no. i et edeligt udtryk: *de æ slyre mæ, et sæt* (vestj.).

slyrris, no. *slyris æn* (Røgen); — slusk.

slytter, no. se slyder.

1. slæ, no. *slæ i* best. *-i* (Vens.; Sall., Agger, Randers egn); tø, især med ned slag (Lild s.); se slåne; *no for wi slæ* (Vens.); *dær æ slæ i ød* (Thy), der er to i vejret; *dæ blyner slæ i æ ietflue* (Mors); *de æner ndk, mæn dær æ slæ i ød* (Lild).

2. slæ, no. *slæ -er slæ slæd* (Agger);

Randers egn); *de slæb* (Vens.), det tør; se op.

1. *slæb*, no. *slæb de* (Agger); slæm på fisk; se slæbber, slæbber; flyder-, slæ-

2. *slæb*, no. *slæb* (D., vestj.); *slæb et* (Sovind s.); *slæb i best. -a* (Vens.).

1) det at slæbe noget efter sig; *en hval æn hvalen på slæb* (Agger); *ta no dnd slæb* (Vens.); når man spiser „dobbelt tusse“ og to eller tre esser, sekser osv. „*ku folas æ*“, må der følge et kort med *te slæb*, *nå da spelas fyr uk*, *da ka folas æ*, *sa ma da ære tou te slæb* (Vens.).

— 2) besværligt hårdt arbejde; *dér æ møy slæb re at* (Sovind s.). — 3) person, som arbejder strengt; *de ær æn vato trøse slæb i ham* (D.); hest, som skydes efter pløiden; *æn slæb* flt. *slæber* eller *slæf* (Agerst.); se makkelsdags.

— 4) kløftet stykke træ, hvorpå den gldags hvalplov lagdes, når den kortes i marken; se slæber 2; plov.

— 5) skokrive (Silkeb.); se 2. slæbe, hærke. — 6) *slæb i best. -a* — flt. (Vens.). Idset; jfr Kr Sagn VII. 86. 88.

— 7) *slæb æn* (Thy); ufore, dyndet sted, mudder, også Skanderborg; se slud-, ud-.

slæbber, no. *slæbber de* (Vens.); slæmmet snavs; se slæbber, 1 slæb, frø.

slæbberet, to. *slæbbera* (Vens.); slæmmet; se slæbberet.

1. *slæbe*, no.

slæb -er slæbt slæbt (Agger);

slæb, *slæber* eller *slæber*, *slæbt slæbt* (Vens.);

slæb -a -t slæbt (Sovind s.);

slæb -a -t slæbt (Eisted);

slæb -er slæbt slæbt (D.);

slæb -er slæbt slæbt (Valsb, Mellemsl.) —

1) rymt; *hon fæk de*, *hon ku bade æt slæb i bær*; *a skal go i slæb frå mæn d te ætæn*, a; arbejde strengt, *høj gor d slæb hjæn æt æ* (Vens.).

slæb de, *a ku bade slæb i bær* (Lind); *slæb d slæb*; *de ka te slæb æ* (Sovind); *slæb æ jner fo stærk med* (Thy); a; udlpne jorden; *æ turn slæber bakker* (Vansb.).

slæb (vestj.), rube slæbber med slæberne; *slæbne* (Vens.); „*de jek dæ æt slæbne*“, (Gib. II 93); *slæbne* (Agger); *høj komo slæb*, slæbende; *hon hō æt slæbt ætær* (Vens.).

a; har et nægte barn — 2) dyppe; *nåt sola miltærlæ æ slæb i* (D.); jfr. mnt slæpen, Sch. Lübb; se for-

2. *slæbber*, no. *slæb æn best. -a* (Vens.).

— 1) fjer i læssetræ med reb i hver ende, en hammer med forspand fortil hvormed ho slæbes sammen i stakke;

æn slæb, Kr Sagn III 176. 21. slæb slæbe, se 1. købt; hær, sten.

— 2) *æn slæb* (Samsl), skokrive. — 3) et muske, der slæber hårdt, intet kan overkomme (Vens.);

jfr. mnt slæpe, Sch. Lübb; se 2. slæb, slæb.

slæbe-bæls, no. *slæb-bæls æn* (Lind s.); en tjenssekart, der bringes til slæb; *di hō æn slæb*, *da hær græd æp æn hylør*; se hylør.

slæbe-hær, no. *slæb-hær æn* (Lind s.); person, der slder svært i arbejde.

slæbe-hær, no. *slæb-hær æn* (D.), Arh. egn); sendragtug person, se stræluskal.

slæbekat, no. *slækat* flt. (Lb.); en plante, røttop, *odonites rubra*, Pers. (Lanberg); sandkryb, *glauz maritima*, L. (Stenb.); nævnet forbi de optrykkes med

rode og slæber for læn i tort vejr; se 2. ras, fl. 18. 20.

slæbekræmmer, no. *slækræmmer æn -er* (vestj.).

1) kræmmer, som er nærde sig ved at køre med potter; se Sehested, Jydepostetabr 15.

— 2) en person, som altid er bagefter med sit arbejde (D., vestj.).

slæbelse, no. *slæbelse de* (vestj.); dyppe, se

slæben, no. i udtr. som: *a for gi*, *d i kigen*, *d æt te slæben* (?) *mær dæ* (Vens.); a; jeg får vel sæbe dig afsted, ledsage dig; se 1. slæbe.

slæber, no. flt. se slæbe.

slæber, no. *slæber æn -er* (vestj.).

1) gammel hest, der skydes, når efterårsarbejdet er forbi (Lb.); også om et muske, der er vant til sit arbejde hårdt.

— 2) redskab til at køre de gamle hvalplove til mark på (Lb.); jfr. 2. slæb 4, træl.

— 3) *æn slæber* (Samsl), skokrive, se 2. slæb 5.

— 4) *æn slæb* (Sovind s.), *slæber* flt. best. -æn (Vens.), taffel; *dæ sto te slæber*, *do ka jne dæ i* (Vens.); se 2. slæb;

tske, mælke-, potte-, sand-, væk.

slæberakkor, no. *slæbrakor* (Agerst.); et slags kortspil, se rakker.

slæberas, no. *slæbera de* (Lundk.); bestærlig transport tilvoens.

slæberet, to. se slæbberet.

slæberi, no. *slæberi de* (vestj.); = slæberas.

slæberive, no. *slæberie æn* (Andst; Malt); den store læstrive, skokrive.

slæbesid, to. *slæsi* (vestslesv.); så sid at det slæber, om klæder.

slæbeskank, no. *slæbskank æn* (Lild s.); langsom person i gang el. arbejde, også om dyr; *vædr og gor ejl gdi samsl. för mein ær æn födel d dijn ær æn sl-*.

slæbesko, no. *slæsku æn* (Søv. s.); ¹⁰ tøffel; se slarre.

slæbeskoet, to. *de æ sjalen falk hō djar og kringskoes, di hō dem mynst slæbakoes* (Vens.); o: uden bagsko; se kringskoet.

slæbestikke, no. *slæstek æn* (Mols); hølestryge.

slæbet, to. *slæde* (Agger); slimet, om fisk; *æ ol æ sl-*; se 1. slæb.

slæbotag, no. *slæbtæg æn -tæger* ²⁰ (Vens.); den lige smedetang.

slæbetog, no. *slættæg æn* (vestj.); godstog på jernvejen.

slæbetov, no. *slæbtov* (Vens.); — rgsm., *tu haue had æn slæbtov* (Lild s.); fig., *dr ær el guæ, hæm dær sku vær o æ slæbtov* (lit.). o: blive gjort nar af (D.).

slæbeværk, no. *slæværk de* (D.); besværligt arbejde, f. eks. at køre i dyb sne.

slæbevåd, no. *slæbvæj æn* (Lild s.); i fiskeredskab.

slæbeærter, no. [*slæærtær* lit.] (Varde); dyppearter, grønne ærter i bælg, der koges i vand og spises med smeltet smør (Årh.), Mb.

slæbning, no. *slæbning æn -ær* (Malt); så meget man kan bære af noget, *æn slæbning røvelængie* (Lindk.); „så hjem to Karen mæ en hæl slæbning“, Tjørn II, 82.

slæbsarbejde, no. *slæbsarbejd de* (Malt, vestj.); grovt, strengt arbejde.

slæbsk, to. *slænsk* (Lem); *slænsk urhød* (D, Malt), overmåde besværligt arbejde.

-slæbt, (f. se af-, ud-).

1. **slæde**, no. *slæ æn -ær* (D., vestj., Vejr., Thy, Mors, Agger); *slæj æn -ær* (Holl h., Løgstør, Horn h., S. Hald, ⁵⁰ Sundevad); *slæ* i best, -u lit. -r (Vens.); *slæ æn -ær* (Bradt, Ågersk.); = rgsm.; *der wa i maj i Sæsen, hqj ha æn slæ, der war u mæsen,*

sd wa dær ene mir æn jæn slæ le i slæj by,

d dæj war d bly.

(Stenum, Vens.); Sæsing i Tårs s. udtales ellers *Sæsen*, „*særens tij æ tes*“ *sd æ mæn, han kor i slæ o æ bær fævør* (vestj.), ved vintertide; *de ær æn læst o æn gle o dq i æn slæ, mæn nær æ slæ æ vælt, ær æ gle spilt* (vestj.); *d kps d æ slæj* (Sundevad), køre i slæde; *d slæf mæ æ slæj* (Sundevad), leg i kartestuer; A.: *æ slæfs mæ min slæj*? B.: *væn fæ?* A.: *få Søren!* så kan B. to gange svare: *slæf væk!* men tredje gang skal B. svare: *tu slæ!* og så bliver det gjerne enten den rette el. en grumme simpel person der nævnes; se Kr. Börner 205. 18; i et øvent. hænger alt fast ved slæden, hvad der rører ved den, Gr. Ålv. III, 35; se Reg. nr. 20, holde ved; gårdsdrengen (karlen) skal juledag føre sin madfaders og madmoders slæde til og fra kirken, og derfor skal han have en rus, men vælter han, en skål med lud i stedet for, Kr. Alm. IV, 112 321; jfr. Aasen slæde, isl. slæði hak.; eng. sled; mnt. slede, Sch. Lühb.; htsk schlitten; se kane, kjelke; drage-, *guld-, is-, plov-, våd-.

2. **slæde**, no.

slæj -æ -et (Søvind s.);

slæ -ær -et (vestslesv.);

køre i slæde, rutsche; om en slæv kniv siges: *æn ku qdt slæj d så ræc nær o æn*.

slædeægen, no. *slæggi æ best, -agæne* (Vens.); køren i slæde.

slædefart, no. *slæjfast æn* (Sundevad); = rgsm.

slædeforo, no. *slæjfo et* (Søvind s.); *slæjfo æn* (Agger); = rgsm.; *slæjfo æ gils skal æn tu, næ di komæ* (Vor h.); jfr. Kr. IX, 40, 437.

slædeklokke, no. *slæjklæk æn -æ* (Sundevad); slædehjelde.

slædelår, no. *slætor æn -tør* (Andst); *slætdår et -tår* (Ågersk.); slædemede.

slædemede, no. *slæme el. slæmde æn -ær el. -r* (Vens.); *slæjmæd -ær* (Horn h.); *slæjmfæd -ær* (S. Hald); = rgsm.

slædemjoldere, no. *slæjmyldærlæ lit* (Sundevad); slædehjelder.

slædetræ, no. *slæjtræ et -træ* (Sundevad); *slæjtræ et -æ* (Søvind s.); *slæjtræ et -æ* (Elsked); slædemede.

slænger, *uo.* se *slingre*.

slængeværk, *no.* *slængværk de* (Vens.); uordentligt stel, hastværksarbejde.

slæng-hid, *no.* *slænghi* *de* (Vens.); person, som er farende og skodesløs ved sit arbejde.

slængklud, *no.* *slængklud* *el.* *-klud æn* (Fjolde); *slængklud* (Ang.); kastetørklæde, som kvinder bruger.

slæng-el, *no.* *slængel æn* best. *-en* *el.* *slængel* *fl.* *-er* (Vens.); strikken, som forbinder piskesmækken med piskeskafet, se *kols*, *skralder*; læderremmen på hestetøjel, der fastholder halskølerne til det øvrige seletøj; se *plejlbånd*.

slæp, *uo.* se *slippe*.

slæt, *no.* *æ slæt* (D., vestsj., vestsj. Agger); *slæt æn* best. *-en* (Vens.); *slæt æn* (Sovind s.). — 1) slag, manddrab, men vist gået af brug;

Lidel Kirsten afgjorde det med dem

så net,

snart stod hun i tredive mandfolks

slæt;

der stod hun nu, lidel Kirsten, så

god,

omringet af tredive mandfolks blod;

Krist. II. 290, 13 14. — 2) høst, 1ste søndag efter St. Hans, Fr.RA. III. 33 (Vilslev v. Riibe); græsset „slås“, kornet „høstes“ (vestj.); *æn das slæt*, så megen eng, som én karl kan slå én dag = demat (s. d.); i udtr.: *de ær ene så løfs æn*, *sjælfen kols slæt* (Vens.); jfr. Kr. Almuel. II. 130, 323, Mejborg, Slesv. Bønderg. s. 116; „*fæk I jær hyj gdt i huerst*“ — „*de war ek bæst, fo de war æn lög-værs slæt*“ (Agger); også tidsangivelse: *de skjø i æ slæt* (1); jfr. høst; alin, om høstslæt, se Kr. Alm. 2 I. 40, Fh. Bondel. 13; jfr. Meyer Vik. 234; jfr. Aasen slaatt hak slaatta huk., slætte itk.; isl. slattr ha., heysautr, sv. slätter; se *be-*, efter-, harpe-, hø-, høst-, i-, karls-, klokke-, kløver-, sammen-, til-, ud-, under-, vægger-.

slætgilde, *no.* *slætgil æn* (vestj.); gilde for slættfolkene, se Blicher Nov. II. 202, „høstslættilde“; J. Saml. 2 III. 137 ov. „enggilde“; en sangleg: „når (Marie) hile holder slættilde, så skal (Ane) hile være med“, Krist. Børner. 279; se *slågilde*.

slættj. *no.* se *slægt*.

slætkarl, *no.* *slætkarl æn -kdl* (D., vestsj.); — slætter.

slætlørdag, *no.* *slætlørdag* (Randers); en fredag efter høstetten for tjenestefolk, se *høstlørdag*.

slætter, *no.* *slætter æn -er* (D.); karl, som slår græs under høsten; se *knæpstrå*, *oplager*, „*afrager*“; har hjælp af vætter, Arnas. I. 11 flg. 605 flg.

slæv, *no.* *uo.* se *slæb*, *slæbe* og *sammensælninger*.

slævejr, *no.* *slæver de* best. *-e* (Vens.); *slævejr* (Agger); tøvejr

slævver, *no.* *slævre*, *uo.* se *slæbber*, *slæbbre*

sløbe, *no.* *sløf æn* (Bradr., Agersk.); fl. *slørrer* (Elbo h.); sted på garn, når det løber dobbelt, mens det vindes (Bradr., Agersk.); skørt sted på horgarn, hvor trådene ikke ret er spundet i hverandre, *pas o, do for ego nølpe* (fl. ?) *o at* (Malt, 20 Varde); også to. *æn sløv sløf*, et skørt sted; se *knapsted*.

sløbegarn, *no.* garn, der er for stærkt tvundet og som løber i kurrer (Sønderj.), Mb. „*sløfgarn*“ *elt.* Outz.

sløberet, to. *slørrer* (Elbo h.); siges om garn, hvorpå der er skøre steder, se *sløbe*.

sløbested, *no.* *sløfsløf æn* (Varde); skørt sted på linnedgarn.

slødde, *no.* *slørr de* best. *-e* (Vens.); skiddent vand, dårlig, grumset kaffe, sagtens samme ord som *slodder* (s. d.); jfr. *sløre*.

slødre, *uo.* se *slotte*.

sløer, *no.* se *slodder*, *slædder*, *sløre*.

sløft, *fl.* se *om-*.

sløj, *to.* se *sløv*.

sløje, *no.* *sløj æn -er* (vestj.); *sløj æn* best. *-en* fl. *-er* (Vens.); uordentlig person; *æn ær enen sløj fæ de to æn hær æn gammel trøj* (vestj.); *hun ær æn stu sløj, hon kan hells nåk bærj d høstet no* (Vens.), o: stor, opløst tus.

sløjeklæder, *no.* fl. jeg giver dig min sløjeklæder, det er så meget varmt, Kr. II 179, 2, 3; betydning²

sløjjer, *no.* langt, smalt, ofte hvidt halstørklæde, der kan vindes to, tre gange om halsen (Sønderj.), Mb. efter Outz.; Mb. henviser til htsk schleier, slør.

1. **sløjfe**, *no.* *sløff æn* best. *-en* fl. *-er* (Vens.; D., Malt, Agersk., Sundev.); *sløjf-o* (Arl.); *sløjfs* *el.* *sløjfs æn -er* (Hmr., Vejr.); *sløjf æn -er* (Fjolde). — 1) = rgsin.; *ka du*

knøt di kle ef en sløjf? (Agger); „a møet hun Lønggaitre mæ hinne 7 sløffe på hinne nies“, Yuelb. 9, jeg mødte hende, Lange Gjertrud, med hendes 7 sløjfer på næsen. — 2) *sløjf æn*, en glds dans (Lid s.); jfr. *htak schleife*; se trekantet.

2. *sløjfe*, *uo*.

sløjf -ør -ød (Agger, vist alm.);

sløjf -ør -ø -ø (Vens.);

= *rgsm.*; jævne; *ø sløjfi*, en sløjfen (Vens.); jfr. *htak schleifen*, jævne, *mnt.* *stolten*, Sch. Lubb.; *shebe*.

sløjfoknude, *no*. *sløjfknupod æn* (Agger), knude bundet som sløjfe; *slø æn sl.*

sløjkjole, *no*. *sløjkdæsl æn -kdæsl* (Andst); *sløjkul æn -kuel* (Agerskov); *sløjkeket* (østj.); kjole til småbørn, se barnekjole.

sløjse, *no*. se sløjfe.

sløjring, *uo*. *[sløjring æn]* (Havbro s.); ung knos på 16—17 år, Krist. Sagn II. 170. 97.

sløk, *uo*. se slukke; *slongor*, *uo*. se slugre

1. *slør*, *no*. *slør el* (Søviud s.); *itk.*, best. *slørø* (Vens.); *slør æn -ør* (vestj., Vegt.); — *rgsm.*; i de tre kvinders slør gæmmes deres svanehamme, Gr. Æv. II 24, sørgellor (Vegt.); jfr. *htak schleier*; *mut.* *sløier*, Sch. Lubb.; se hatte.

2. *slør*, *no*. *slør æn* (Fano) — 1) rum vind for sejladsen; også: *de gik adden slør hæn*, *ø*; *rumskøds*. — 2) et spor, sårene går med i klitten (S. Ho); Aasen slør *itk.* rum vind; *om* = *mut.* slør, Sch. Lubb. langsom gang?

1. *sløre*, *no*. *slør æn* best. *-æn* *it.* *-ør* (Vens.); når i et bryggers vandet står over hele gulvet, er der *æn slør*, lille vandsamling, pyt; *wejl ær i jæn slør*; *dær æ son æn slør på wejl ida*, *de hynel gor i te nære*; se slodder, slødder.

2. *sløre*, *uo*.

slør -ør -et (Fano);

slør -ør -ø el. *it.* *slør* *it.* *slør* *it.* *slør* (Vens.);

spilde; *de slører så møj* (Fano); *pjaske i vand*, skure gule el lign., *hon stor el slører i waane* (Vens.); *de slør i lyr*, om vinteren, når vinden tuder i skorstenen; om ordet hører herhen? Grb 285 i ordlisten forklæres ordet om den lyd

som frembringes ved at trække kørnestaven op og ned i fløden el. lign., *de slør i lyr*, *de slører slør m* (inden) *dæw*, Grb. 240. 223; jfr. Aasen, slør.

slørefuld, *to*. *slørfuf* (Vens.); stærkt beruset.

slørehjørne, *no*. *slørhønt* best., *ø* sydost, fordi regn kommer derfra (Vens.)

slorot, *to*. *slørø* (Fano, Vens.); uordentlig; *de leqør så sl.*; *de æ så slørø i gøri* (Vens.), dyndet, fedtet.

slørko, *uo*. *slørk -ør -ø -ø* (Vens.); hulke med snøttende lyd, smågræde; Kristian skubbede sig og slørked og græd, Gr. Gl. d. M. I. 214; *bønt jik i slørkø d græ*.

slørn, *no*. *sløræn æn* (Åbenrå); i kuglespil med løbser: slumpen, de sidste.

20 *slørrende*, *uo*. *sløræn* (Holmsl. kl.); sømandsudtryk, øbe for en slør, sejle med sejlene lidt huet el. som det hedder: *mæ æn skrenk i æ skød*.

sløruglo, *no*. *slørul æn -ulø* (Lønh.), en ugleart, strix flammea, se Sgr. III. 155. 857.

slørvåd, *to*. *sløræn* *itk.* *-vud* (Vens.); dyndvåd; *bønt æ sløræn opd hila krøpi*.

sløs, *no*. *sløs [æn]* (Vens., Løn. vestj.). — 1) sluske; *hon skul qu hjem d wæ sløs fæ di græ*, Grb. 97. 13, hun skulde gå hjemme og være sluske for de andre; vistn. sj. ord. — 2) *slør æ møj sløs i æ græjs* (Vør h., Vegt), dug, hertil hører vel „sløs“ Mb., tyk tage (Bj. h.); stærk dug (Rube st.).

sløse, *uo*.

sløs -ør -t -t (Vens., vestj., Søviud),

sløs sløs sløst sløst (Bradr.);

ude, ødsle; *di gor d sløser d hæn*, om fødevarer f. eks (Vens.); *pigen sløser mæ hæ klør*; *hon hør æc no hupel dpo ø*, *mæn gø bønt d sløser dle hæn* (Vens.), hun har ingen orden på det, men går og øder alt; være høggyldig, skødesløs (Søviud s.); gore sit arbejde uordentlig (vestj.); *sløs æ kvørn nær* (Bradr.), træde kornet ned, f. eks om kreaturer; jfr. Aasen, sløse, ødsle; se sløve.

sløsehandel, *no*. *sløshandel æn* (Vens.); uordentligt huset.

sløset, *to*. *sløs* (vestj.). — 1) uordentlig; *vær sløs i at* (Andst); *de æ sløser bønen* (Malt), om neg; for løst,

uordentlig. — 2) om korn: svanget, *de æ no sløse ndgæl* (D., Landk.).

sløsethed, no. *sløsethed æn* (Andst); *sløset i de*, uorden, edslehed.

slot, to. se slot og smstn.

slotte, no. se rokke.

sløv, no. se slør, sløbe.

1. **sløv**, no. når bornene leger og står hinanden sidste slag (s. d.), siger de: *gi sløv!* (Lald s.); betydning?

2. **sløv**, no. i udtr.: *kom i sløv mæ huæra-hær* (D.), o: komme på fart sammen, til svit og drik.

3. **sløv**, to. *sløv* tk. -t til *sløv* el. *sløve* (Vens., Lald, Thy, Mors, Himmerl., Mds., Søund s.); *sløven* (Vens.); klog, snild, kunstfærdig; i nogle mål med bi-betydning af snu; *præst i sea sløve, træg å jåmæn* (Vens.), præsten var klog, foragtig og nedladende i væsen; *høj æ sløve, mæn de æ da sjældne* (Vens.), han er klog, men det er da selvklog; „å så tinty høj, de høj val sku ha fly de e igen, de do skunt ha blæven sløv æ“, To Novell. s. 24, og så tænkte han, at han vel skulde have flyt dig det igen, at du ikke skulde være bleven klog på det; *høj bløve wejær-gæst sløve dpå, de de ku ene go* (Vens.), blev med det samme klog på, at det ikke kunde gå, ligeså Himmerl.: *Guj ha løve før æn sløve bår* (Lald s.), gudskelov for et klogt barn; „dæ ka vi fo go æhn po tengen, så kaller æ, de æ de sløvest“, Yuelb. 72, det klogeste; han var ikke af de aller sløveste, Kr. VIII. 16; „de wa hælens dæ sânt i sløven smul op“, Grb. 192, 197, det var ellers også sådan en opvakt smule unge, o: en ung, opvakt fyr; „så ska mæ væ mæ sløvæn end æ wa, l'ær“, To Nov. 7, så skal man være mere klog end jeg var, l'ær; jfr. norsk slø, isl. slægt; se slu; bund-, hånd-, kjende-, ræve-, side-, træ-

4. **sløv**, no. klogtig fremgangsmåde; kan man ikke få noget udrettet på én måde, kan siges: *no skal æ hæt dpå æn æn sløve* (Vens.).

5. **sløv**, no. *sløv æn* (D.); følgen til 2 hjul; der skal to sløve til en vogn; *æn slør jegerær* (eger) er 24 stykker til to hjul; to sløv eger behøves til en vogn; *fo nøj sløve o dæh jæm framhyæl* (Lem).

6. **sløv**, no. *sløv æn* (Salling); skive af jern el. læder til at slide på, sådan som f. eks. lægges på forslidte tappe til dørhængsler.

7. **sløv**, to. *sløv* til. *sløv* (D., vestj., Mors, Thy, Sall., Sø., s.); *sløj* (Sønderj.); *sløj* tk. *sløjt* (Ang.). — 1) — rgsm.; ikke skarp, forslidt; se 1. bol, 1. mol; *æ knyæ æ sløve* (D., Agger), kniven er så sløv, at man kan ride til Ribe på den og kræve skat, Kr. Ordspr. 517. — 2) om musker: *æn sløj kal* (Agersk.), doven, som ikke kan bestille noget; *æn sløve kal* (D.), en, som er langsom i arbejde; *hæn æ hængede træet o sløve* (Agger); — rgsm. 3) om andre ting; *æn sløj vintær* (Agersk.), mild vinter; *gi sløj mæ* (sts) give knapt mål; *sløj for* (sts), udrøjt foder; *æ knææn æ sløve i æ tåp* (D.); *æ kuær æ kon sløjt* (Fjolde), o: der er kun liden kærne der; *æ pæp vdr sløj får ham* (sts), der var ingen forslag i dem; jfr. Aasen slø og slag 2; svang, kæneløs, sv. slø; isl. slor; mnt slø, Sch. Lubb, eng slow.

sløvbasse, no. *sløvbas æn ær* (Herning); sløv person.

sløve, no. se søbe.

1. **sløve**, no. *sløv* æn *sløve* (Lysegd h.); halmbånd; *ku do ænne vds nd sløve*; bånd uden knude, snøede om tommeltingeren og op om armen, se 2. sløve 3; halmb.

2. **sløve**, no.

sløv ær sløvt sløft (D., Malt, Andst); *sløv* (N. Samst); *sløve* nt. fl. *sløveer* (Vejr.);

sløve om -o -et -et (Elsted). —

1) *sløve hyæl* (Lem, Rkb.); *sløv æn euan dp* (D.); *uænen sku sløves om* (Elsted), forsyne vognens hjul med nye felger og eger; *vi sku andær ha æn omsløft* (D.); *sløve æn på hyæl* (Mors); *mi ælfde wa hen å sløv hyæl i Føløg*, Krist. IX. 254 (Hads h.); i visen: „og kjær Knud Fut, ka du sløv mæ et par hywl?“, Kr. IX. 150. 2, Sgr. I. 125. 444, Kr. SkV. nr. 77, se gang I. 421. 416; fig.: *hæn hæt væt sløft æn gåy* (vestj.), o: har fået et barn. — 2) *sløve hyæl* (Vejr., vestj.), børneleg; børnene slæmmer kredsen med ryggen indad, holder hinanden fast i hænderne og løber rundt, indtil kredsen sprænges; se hjul 4, Kr. Börner 223. 3) „sløve halm op“, binde halm i knipper; „sløve kar op“, sætte bånd om (Lysegd h.).

8. sløve, no. -- **1) sløve** -o -et sløvet (Søviind s.); *sløve* *die* *slø*, smøge af sig, både i ligefrem og fig. betydning. -- **2) sløve** -er -et (D., Søv. s.), *go o sløve* (D.), drive, dørve, slentre, snegle afsted (Søv. s.); *sløves* (Søv. s.), blive sløv; jfr. sløvlet.

sløvergræs, no. J. T. 194; en rannkel, *rannunculus aquatilis* L. (Sams).

sløvhed, no. *sløvhed* *æn* (Silkeb.); = rgsom; *han wagnet fast ow hans 10* *sløvhed*. Tkjer II. 4. læneord.

sløvve, no. *sløvve* -er -et (Agger); sammenknytte tællelige genstande, trække perler på snor (Agger); i udtr. som: *han sløvver mange samel* (D., vestslesv.), slæber mange msker sammen, foragteligt, se sløvver.

sløvring, no. *sløvring* *æn* -er (vestj.); = sløvver.

sløvs, no. se sløffe; **sløvate**, no. se 20 slovstre.

sløvte(?) to.(?) „sløvte“, skodesløs el. lgegyldig gang, Kr. Alm.² VI. 333.57 (Skanderb. egn); jfr. 3. sløve.

sløvven, to. se sløv.

sløvver, no. *sløvver* *æn* (D.); *sløvver* flt. -er el. *sløvgr* (Agger). -- **1)** strikken hvorpå de fangne fladfisk trækkes, den bæres som el. „gehæng“, om fangsten er stor nok, kørsvis over brystet. -- **2)** en samling af tællelige genstande, der er trukket på en snor, perlekran; fisk, der er trukket på en snor; msker, der går arm i arm (Agger); fig.: *der vedr æn hjæl sløvver a og folk*, en hel række, der gik arm i arm.

slå, no. se slag.

1. slå, no. *slå* *et* (Elsted); = slåber (s. d.); „itt, pinde, få de, der æ gål i ham får en slå“. Gillsj. 27.

2. slå, no. *slå* *æn* best. -en flt. -er (Vens.). -- **1)** firkantet stykke træ eller jærn, som hakkelsekniven sidder i. -- **2)** nagle for et muranker. -- **3)** slå for en dør; *ær æ slå fuger æ dør?* (Agger); bukseklap (sls); jfr. Aasen slaa, isl. slå huk., slå for dør; se bukse.

3. slå, no.

slå -r *slåve* *slagen* (D., Gjording. Nykirke, Andst); fl. *slåen* (Fano);

slå -r *slåve* *slagen* (Lyne s., Grindst.); fl. *slåve* (Lemb.);

slå -r *slåve* *slåen* (Hushy, Bur, Hundborg, Snedsted, Slagstrup, Rævs,

Agger); fl. *slået* (Skyum); fl. *slåen* el. *slåen* (Rævs); fl. *slåen* (S. Salling); *slåen* (N. Salling);

slå -r *slåve* *slåen* (Vejr.);

slå -r *slåve* *slåen* (Almind, Vib.);

slå -r *slåve* *slåen* (Davby.); fl. *slåve* el. *slåen* (Bjerring, Rødding, M.);

slå -r *slåve* *slåen* (Tørrild, Nørup);

slå -r *slåve* *slåen* (Vejlby, Fr.);

slå -r *slåve*, *slåen* el. *slået* (Lild s.);

slå -r *slåve* *slåen* (Smidstrup, Tårs);

slå -r *slåve* *slåen* (Åby);

slå -r *slå* *slåen* (Havbro s.);

slå -r *slåve* *slåen* (Fur, Falslev, Hardslev);

slå -r *slåve*, *slåen* el. *slået* (Hell., Horn.);

slå -r *slåve* *slåen* (S. Hald, Støvr., Halling);

slå -r *slåve* *slåen* (Haslund);

slå -r *slåve* *slåen* (Gimming);

slå -r *slåve* *slåen* (Nimtofte, Ålso);

fl. *slået* (Tved);

slå *slå* *slåve* *slåen* (N. Sams.);

slå *slå* *slåve* *slåen* (S. Sams.);

slå -r *slåve* *slåen* (Vejlby, Årh.);

slå -r *slåve* *slået* (Saksild);

slå -r *slåve* *slå* (Søviind s., Låså, Røgen, Dover);

slå *slå* *slåve* *slå* (Tåning);

slå -r *slåve* *slåen* (Uth);

slå, *slår* el. *slær*, *slåve* *slåen* (Sem, Hvidding, Spandet, Ballum, Meolden);

slå *slær* *slåve* *slåen* (Emmerlev, Øst. Lygum, Bræd., Rapsted, Tinglev);

slå, *slår* eller *slær*, *slåve* *slåen* (Hjoldelund);

slå, *slår* el. *slær*, *slåve* *slået* (Vonsbæk, Aller);

slå -r *slåve* *slåen* (Skryst.);

slå *slær* *slåve* *slåen* (Agerskov);

slå -r *slåve* *slåen* (Bjært);

slå *slær* *slåve* *slåen* (Abentrå);

slå *slær* *slå* *slåen* (Sundev.);

slå *slær* *slå*, *slå* el. *slåen* (Angel);

slå *slær* *slå* *slåen* (Egback);

jfr. Lyngby, St Udsagnsord s. 89. --

1) træffe med et slag, banke; *de ka ene slå ham æ hæsti* (Vens.), o: det kan han nok tale; *han slår i æ buær få ham* (D.), for at give sine ord eftertryk (Andst); *han hår slår te ham; han slår næ o skåler* (D.); også: *æ hæst vel slå* (D., alm.), o: gøre fortræd ved at sparke med bagbenene; også om hugormen: *æ hog-*

vedrm stor (Malt): „huj æ hai någor d, sld mæ.“ sei æ pig, da lq hun i æn rislas (N. Slesv.), ordspr.: a sku sld dæ imæl din fjæts øien, te da sku ser d nek i træj dæ, Sgr. I. 87. 363 (Vest. Lshj. h.); sld jæen, sd næjs d mon gæ ær i jet (Åbenrå): slår man koen over lænd med en gren (hasselgren), skåret i total måneformerkelse, kan den helbredes for sygdom, Kr. IV. 364. 194. 2) støde, skyde, dræbe med nogen styrke; han sldæ æ klær i ham, æn sôm i æ rek, æ æryn omkre g hin; han sldæ æt d æ tæyker, æ hân æ ham (D.); a sku sld hœvdel i mægen d der d gô dæ te æn draughten el. a søn dæ te Nêra d bær fjæl (Støv. h.); æ slæ dæ fru ærk (væg) d te fjæl (Åbenrå), æ: giver viedige prygl; æ skolmæstæ: hær æ læm æ byklæk, di slør i hær kutijr (Ribe); æ hê sld ham søgel d blo (Søvind), æ: brun og blå; slår herremanden bonden, skal han straffes som den, der slår en fremmed, Kr. Almuel. II. 57. 144; med en urtestængel har man lov til at slå så gult, man vil, derfor slog manden med en burrestængel, Kr. Almuel. II. 70. 176; i fig. betydning. de slæ ham ihjæl, da hans fæ dæ (Agger), æ: gjorde stærkt indtryk på ham, jfr. slagen; de ka æpnæ slør æl (vestj.), æ: forslå; slå på den ene kind, vende den anden til, Kr. KT. 63. 73; slår du, som du høger (fruer), så ka du kysse en gammel kjælling i hendes røv, når den roger, Kr. Ordspr. s. 301, hånlige udæskning. — 3) hælde ud; sld æn i æ gryd, kuseon i æn tyhmol; sld æ spæn ful æ æn (D.); sld æn skid (Andst), en fjært. — 4) bringe i en vis stilling ved at slå; sld æ dar æ, æ hœgsedør lœs, istøker, ihjæl (D.); han har slæn ham iæl, han blœw iæl lœn, æ blæn slæn iæl (Ågersk.); de ka æt hjælp d sld æn mæn ihjæl idæw d fætryj æt mæn (Årb.). — 5) frembringe ved at slå; sld æf, knuder æ æn ræv, sôm, sld bræw, bygge bro (D.); sld æn ræv, et væddemål (Andst). — 6) meje græs: sld hœj (Vens.); sld æ væstær æp, æn demat æ æ dæw; vi skal ha lœl Jæne te æ slœ (D.); flyde i vand og slå, Kr. Mølbøh. 117. 3; se slæt; i Sundev. abs. at jhøste korn; engen skal slas så smert, at en lus kan drives hen over den,

se Fr. RA. III. 34; slå omkap med vætte, se hœl I. 746. 53 flg., I. le, ribben, Kr. Sagn VI. 256 flg., Busch Volksh. 238; man må ej slå æfernes eng, Arnas I. 481 flg., jfr. jørk. 23. 43. 7) gøre en bevægelse som for at slå; han sldæ æt dæm mæ æ kap; han gæk æ sldæ mæ æ nek; også: kendes og høres som slag, æ klæk, æ hjæt slør (D.). — 8) styrte frem, strømme; æ æn sldæ æn i æ bœd; æ ræg sldæ mæ, æ lœw æp (D.). — 9) slå: sld æn slœk stæn æt (D.); han hær slæn æt æ hœi (N. Slesv.), opgivet det; sld æt (Andst); sld æt (Vens.), 1) nægte sit samtykke; 2) gøre et afslag i prisen, æ smør hær sldæ æt i di sœt dæw (Ang.); kœrne sld mællæk dæ (Søvind), giver mindre mælk; æ hær slør æ hær æt (Malt), i jægtsproget: tvungen den til at vende; æ hær sldæ ham æt (D.), kastede rytteren af sin ryg; besv. dermod, Kr. Sagn VI. 362. 29; sl-æn: de bœgnær æ slœ æn (D., vestj.); — 1) om kød: rådde; om jœnsager el. hœn: ruste; — 2) æ pœk æ slæwæn gdt æn, æ: kopperne har smittet vedk. og udviklet sig, hœsæ flg.; — 3) han var nu heller ikke af de mest kløgtige til at slå æn med tingene, Kr. VII. 306, æ: til at udføre sit arbejde dygtigt; — sl-bægop: sld bæw æp (vestj.), om høste, slå op med bagbenene, fig.: viere overstadig lystig; han slør bæw æt som nægs mægs sœr i frœt (Plougstr.), det samme; sl-œfter: sld lætæn æt (Søvind), holde op med forevisning, arbejde; — sl-fast: æp æt æ slœ æt fast (vestj.), erklære en sag for vedtaget, afgjort; — sl-fœjl: sld jæn fœjl (D. alm.), svige en i kærlighedsforhold; ænt æn læng slœ hun mæ fœjl, Yuelb. 37; — sl-for: sld færr (Malt), i handel: kræve mere end man vil nøjes med; — sl-fra sig: sld fræ æt (Andst), værge sig; arbejde rask, overkomme meget (D.); sld æ sdræ fræ sæj (Vejl.); sld æt fræ æt (D.), slå det ud af tanker; hun kunde nemlig ikke slå det fra sig, at hun havde set mester Erik, Sgr. IV. 205, æ: få det ud af tankerne; han æ blœwæn slæn fræ æt (vestj.), forhindret i at gøre det; — sl-gævn: hær gær d slør gævn fræ el. fæ dær (Vens.), æ: er alle vegne til tjeneste, udrettet lidet; sl-hœn: lade være at give agt på, ikke tænke på;

„*så så høj så maj, de prædte midt i*
æver mæ å sto å hæn i æver å vej“, Grb.
 15li 25. sa sagde han så meget, at
 præsten måtte lade være at slå det hen
 i vejr og vind; *de slår at hæn* (vestj.),
 regnen bliver ikke til noget; **sl- i:**
sto æ dor i, sto i blød (Andst), lægge
 i blød; en af dem „slår da i“ nede ved
 stranden, d. e. smutter rebet (af silde-
 vadden), om fingeren (se finger 2) på sit
 bælte, den anden tager fat bag ved, og præ-
 senen kommer og slår i bag ved disse,
 J. Saml. VIII. 174 (Sall.); slå i sig (Tønder),
 gå i sig selv, smsts s. 275; **sl- i, o:** slå
 isæt i væg; *så i stin*, slå med sten
 (Søviind s.); — **sl- iland:** slå op, lukke
 op; „*mæ do' ta en kiøtlet pind å ham*
po nakken smt 'en... så vil han slå hans
 gav iland“, And. Frætt. lukke gabet op,
 se land 8; — **sl- ind:** *de slæw in mæ*
tør rær (Ågersk.), det traf ind med tørt
 vejrligt; *de slæw in* (sts), det indtraf som
 forudsagt; *æ syggh slæw in* (D.), syg-
 dommen slog sig fra de ydre på de
 indre dele; *han spæw gât nåk, mæn de*
slær it in (Aug.), o: går i opfyldelse; —
sl- igjemmel: *ka han sto igjemmel mæ*
hæn han hær uden hjælp? o: komme ud
 af det; **sl- igen:** forsvare sig, når
 man bliver slået (alm.); — **sl- ihjel:**
hæn æn fjær åp, behøw æn et o sto
ihjel (D.); morderen må bestandig slå
 den dræbte ihjel påny, Krist. Sagn IV.
 548, 59; — **sl- istykker:** *han slæw æn*
rind (trude) *istøker*; *han slær stijen istøker*
te mæg (Andst), sges om den, som intet
 bestiller; „*uden hær at stå*“ sæjer æ
kunfålk, når de hå slæw en *ndwæt istøker*
 (vestj.); slår man to ting istykker, går
 den tredje med, Suffolk Folkl. 128 ned.;
sl- løs: *sto løs o jæn* (D.), prygle
 en; *hæn slæw hæn kol løs æter suen-*
brøkan (grærlingen) *å slæw æn dæ ihjel*
lijg mæ dæ sam (Lald), kastede kollen;
de slæw løs mæ æn æl, en regnbyge
 brød løs; *mæ æn tóræwæd*, en tården-
 byge; *hæn slæw løs å pest i hæn bænær*,
å røj blæw hæn (sts), skarnet gik for
 ham og han pusede i bukserne, så ræd
 blev han; *de slæw løs æ ham* (D.), o.
 der kom en indvendig blodning; *slå løs*
 (Lald), lade kvæget gå i løs drift. — **sl-**
ned: *æn stijen, han kytt muæ æn, slæw*
fæmten æl nijer (Hurt.), slog femten alen

ned i jorden; *æ tåræn slæw nijer*, o:
 lynet, *æ ræjn slæw æ iæn nijer* (D.),
 = igsm.; *æ høg slæw hær å et fæd*
 (Ågersk.), høgen slog ned på en fugl;
ka æt et sto hæræ æt nijer? (D.), i eks.
 om isæt og treudegarn, om halm og
 hø, som fodres op; være hinanden ud,
 således at begge dele går med samtidig
 det ene rækker lige så langt som det
 andet; *hur æt dæ sto nijer?* (vestj.)
 sætte ho; **sl- om:** *æ væj æ æ æ*
sto om (vestj.), vinden er ved at for-
 andre sin retning; — **sl- omkuld:** *hæn*
wæ dær, hæn dæ hæn blyw slæw dæ
æ; kommer i barselseng; *hæg blæw slæw*
dæ (Vens.), o: blev syg og sengelæ-
 gende. — **sl- op:** *sto æ bænær æp*
 (Hurt.), smoge buksebenene op; *sto æn*
spæn wæn æp (D.), trække en spand
 vand op af brønden; *sto æp i æ æn-*
høg (D.), gribe på et tilfældigt sted ud
 i salmebogen for at finde i et sammenvæ-
 et svar på et spørgsmål, i. eks. første
 gang man ser nymånen (s. d.) i det nye
 år; *sto bræ æp* (D., vestj., østj., Vens.), til-
 danne brødene af degen, således som
 de skal sættes ind i ovnen; *hæn slæw æn*
slæwær skæræ æp (vestj.), hun brast ud
 i en høj latter; *sto æp* (D., alm.), om
 heste, slå bagbenene op; også fig. om
 mennesker: være overmodig af kådhed; *hæn*
slæw æp æter ham (D.), o: hævede for-
 bindelsen, lignelsen taget fra hopen, der
 slår op efter hesten; *slæ æn hæwæ æp*
 (Thy, Vejr., Møis), arelade, kun om dyr,
 også Søviind; *æ æ blæwæn ælæwæn æp*
 (Silkeborg), areladt, både om mennesker og
 dyr, jfr. J. Saml. I 39 lade; *slæw i æp?*
 (Ågersk.), gjorde i handelen om? *hæn*
slæw æp mæ ham (D., alm.), brød for-
 lovelsen; jfr. Cavall Warend II. 403; som
 tegn på, at en handel gik tilbage, forte
 vundet sin hånd „*emellan parternas han-*
der nedifrån och uppåt“, haraf det annu
 gangse talesatlet att slå upp med någon,
 slå upp en trolöfning“, se sl- tillykke,
 tårklade; Tr. Lund IX 230 fig. forklarer
 budet fra hopen: *slå æ keorn æp*
 (Ågersk.), heste det sidste; *dæn æt æ*
sto æp æ æ hær æl æ æ hær æl, om en
 lagn; to mand sætter ryggen mod far-
 toget på den side, der vender mod
 havet, mens de øvrige tem sætter ryg-
 gen mod den anden side og således

er det ud i havstokken; dette kaldes (msl. kl.) o *slo dp*; — *sl- over*: *slo* i æ *reg* (Malt), o: slå til skaglerne, Ridskab bryde med sømmelighed ener *dæn hield'ra vel vi slo over* (D.), sige over; — *sl- på*: *slo u trom*, = *han slæp p et* (vestj.), hentydede *slæt*; *slo stuer o* (vestj.); „di hæn skou å eng å letagte hærkon (hart- sk.), spen di ka sagt så stuer æpo“, i. 43. 1. opføre sig som fornemme rige folk; *hons æka wi no slo dpæ?* (tag os for) *slo ule dpæ tæst* (ns.), ordspil, bruge ild som islat på *sl*; *høj slop æpo o* (sts), o: antydede; — *sl- sig*: *slo søj* (D.), 1) få et *sl*, som ved at falde; 2) blive fugtig, *brø stor sæ* (vestj.); *æ kuon slær sæ* (Agersk.); *nær æ brø hu læpn (ngget)* *æp dæp o slæpn sæ, ær æ læp o* (Andst), o: lettere at lere, se 3. slagen; *slø sæ få novej* (Sø- ud s.), undslå sig for; *han stor si æmel som han ka* (D.), o: hjerper kommet; *slo si læs*, mere sig; *han slæpn æ dp*, er kommet i bedre muelighedsforhold; *di hær slæpn dem samel æt*, forenet sig om; *han hær slæpn læ røp, te el. o æ flæsk* (D., vestj.); *sægn hō slō sē* (Ørredsl., Hammer), o: faldne i pris; — *sl- til*: *no kan et nak æ te*, nu er det nok; *di kan il slō te*, a pengene; *de slōu te som te Bereds sæl, dær od di æ bær* (Mots); *de slōu æ gæk te, haum te æ skærjars* (s. d.) sæl (sts); „*slōu æ skærjars te*“ — *h ja, de slōu teæuæ*“ (vestj.); „*hō æ let, så slør æ te, hō mē moy, så gor mē*“, Grb. 232. 62, har man lidt, så slår et til har man meget, så gar det nok; *høj hør slør de æ slo te næ* (Vens.), fremfører det ved enhver lejlighed; *æn slōu ham æ ku te* (D.), overlod sin koen i handel; „*mæn si, nøjen træt, så slōu hōj te får d få tag æuæ*“, Grb. 66. 30, men se, moden tryk- tede og så indvilgede han for at få sig over hovedet; „*alt få ung å haumon to å ta, de badde lodu a sån ka vær ædda, få jøn ku testæs ålt få stue en*“ (Andst, Frien), at tage en, der er i ung og barnagtig, kan endda være hede hvordan og sådan (en usikker, ønskelig sag), for der kunde falde allfor

stor en børneflokk i ens lod; *æn ka så næm slo nåt te* (vestj.), der kan så let træffe en en ulykke; *han slør sæu te æn æt* (vestj.), han tumler svært med det; *de slør hæckeren te hūes ælør hæl*, *de slør enen sijer te fū dæm* (D.), o: deres penge, midler rækker ikke; — *sl- til dørs*: jage bort, give afsked, Krist. Almuel. III. 131 ov.; — *sl- tilfremme*: *de slør tsfram får ham* (Valsb.), det går fremad; — *sl- tillykke*: *slo tæuk* (D.), gør den, som er vidne ved en handel og slår med sin hånd på hæn- derne, når de handlende har givet hin- anden hånd som tegn på at handelen er afsluttet, jfr. Djurkl. Unnarbo 40, slå op; — *sl- tilside*: *han hør æ mōj æ slo tē si mōj* (Søvind), at råde, tumle, rutte med; *di slør få stort læn* (vestshsv.), o: slår for stort på; — *sl- ud*: *slō æ æn ær* (Agersk.), kaste det ud af den del, det er i; *slō ær æ æ sæpæl* (Vash.), slå til skaglerne, se slå over; *han slør æt ud* (Andst), o: sviter og turer; *slo æ hylæ ud* (D.), sprede hæl med turen, den dag del sættes i stak, for at vejle det; *slo æ kyjær, æ høst ud* (D.), sætte dem på græs; *han slør ud i æ hūes* (D.), får udsat i hovedet; *han slør ud æ æ bifen lixom æn mæuær ædæ i frøst* (Kolding), sætter benene vidt fra hinan- den; *slo ud om æt får o fo æt o ved* (D.), hentyde, udspørge på en fin måde; sa slog herremanden ud til ham, om han ikke havde lyst til at få hans datter, Kr. V. 305; sa slog de dem ud i byen og var flotte herrer, sts 333, o: opførte sig som rige og fornemme folk; jfr. Aasen slaa, isl. sla; htsk. schlagen, mil. slan, Sch. Lubh.; se slag, slagen, slæt, slas, slaskeklæde, understakke, hule; dult, dæmme, fore-, for-, *hjerne-, kold-, kræbhel-, ler-, mild-, over-, skam-, smad- der-, tæb-, underslå-.

slåbær, no. *slåbær* (Malt); *sløbær* (Andst); *sløbær et* (Søvind s.); *sløbær* (Sikkeborg); *sløbær et* (Sundeved; Ager- skov); *slåbær* (Ang); slæmornens frugt; slåbærtræ (Agerskov), *prunus spinosa* (Agersk.); gade: *tula pikæl tuuæn han hær hūær pikæl bæn, di æi æl så sæd, han æ sæf så pikæl græn* (Veje); *pikæl* indeholder saglens pig el. piget, jfr. Sgr. IX. 46. 177, VI. 48. 432 (enebær) el. lule

brune norske i regnvejr og tørke, til og i mørke, sidder med en pind ihag. Sgr. IX. 108. 332; jfr. Mhoff 505. 4, Wossidlo nr. 185; se Aasen, slaapa huk., sv. slan, eng. sloe, htsk schlehe: slåenblomme, -torn.

slåd, no. se slade.

slå-drag, no. *slådrag* itk. best. *draget* (N. Sams, Elsted), græsrens skaft.

slåen, no. *søjs kals sløen æ henstet* (D.), så meget hø, som seks karle kan slå, er flydt bort i stormflod.

slåenblomme, no. J. T. 187, frugten af slåen, = slåbær.

slåentorn, no. *slåj-* el. *slåtuen æn* (Andst); *slakton æn* (Søvind s., glds); *slåtuen æn -tuen* (Elsted). — 1) = røsm.; *prunus spinosa* L.; når slåentornen er som en skumlet hest, så er bygsød bedst. Sgr. VIII. 39. 44 (Sundeved), se slåbær; J. T. 187 nævner formerne: „slænnis“ (Ålborg), „slotvon“ (Ang., Als); må ej tages i hus, Folk. VII. 381 (Engl.). — 2) torn på slåen, bruges til pølsepind (Elsted).

slåor, no. se blikken-, ler-, pumpe-, reb-, tromme-.

slået, lf. *kål d piger kam kyron, æn hæl slæn læs* (Lid s.), et helt, fuldt læs; se slagen; fire-, op-, tre-, u-

slåfort, no. *slåfort* (vestsl.); skældsord, af ubestemt betydning; ordet må sagtens tydes: slå-fjært; se l. fort, således er det i det mindste blevet forklaret.

slåfra, no. *sløfræ æn* (D.); *sløfræ* (vestj.); knippel; stort kvindfolk, som kan overkomme meget; *de var et drønt sløfræ* (Søvind s.).

slåg, no. se slag; **slåggen**, to. se ⁴⁰ slugen.

slågilde, no. jfr. Kr. Alm.* I. 42. 53 = slættilde (s. d.), om jysk? en blank sølvskilling skal i øllet (s. d.) til slt for at give det styrke, se Andersen O. T. (1902) s. 63 flg. (Fyn).

slåjtuen, no. se slåentorn

slåkløkke, no. se slagklokke.

slå-lø-kjøp, no. *slø-lø-s-køp æn* (Vens.); *slø-lø-s-køp æn* (Elsted); kaste ⁵⁰ køp, som hyrderne bruger for at genne kreaturer.

slå-lø-kløde, no. sjal (Jungel, Sall.).

1. **slåne**, no.

sløn sløn sløn sløn el

sløn sløn sløn sløn (Agersk., Bradr.).

sløn sløn t. sløn (Fjorden);

tø; *de sløn i æ vær* (Bradr.), når en solskinsdag sneen begynder at smelte; *de sløn ædæ* (Agersk.); *æ æne sløn æ æ søel*; *æ søel sløn d æ æne* (Bradr.); jfr. Rietz 619 slåne, tøn: slagne, sløvne, se

2. **slåne**, no. *sløn æn* (Agersk., Bradr.), *sløn* (D.); begyndende tævejr: *dær æ sløn i æ vær* (Sundeved); se slagne sløvne: dag-.

slånk, no. se slunk.

slå-op-jørn, no. *slø-d-p-jørn* (S. Hald); *slø-d-p-jørn el* (Elst.); *slø-d-p-jørn æ* best. -t (Vens.); *slø-d-p-jør æn* (Sall.); kniven, som bruges ved Arledning; knippelen, hvormed der slås, kaldes: *slø-d-p-køl*; se slå op.

slåri, no. *slåri æn* (Mors, Thy Agger); dovent, skodesløst kvindfolk; viltern pigebar (Agger); synes dag også at være skældsord til mænd (Vejr.); se karle; *slåriedræ* (Mors, Agger), skodesløs.

slårie, no. *slåri -ør -ad* (Mors), *go d slåri hjem*, gå og drive.

slårk, no. *slårk i* best. -i *slåri* (Vens.). — 1) slimklump. — 2) *æn slårk* ⁵⁰ el. *slårk æn* best. -æn flt. -ør (Vens.) skudenfærdigt, uordentligt kvindfolk; se slurk.

slårke, no. *slårk -ør -æ -æ* (Vens.) — 1) gå uordentlig og snævsat; *pule snævs*; *go d slårk ic æ*; *pigeræn æel æir go æg d slårk no om dag*. — 2) *slårk d-p*, heste slim op.

slå-rådden-i-fersek, no. *slø-røn-i-førk* (Vens.), leg, se varme, uo.

slås, uo.

slås slås slåvæt slåvæt (D., N. Farup);

sløs sløs sløves, sløvens el. sløvæt (Gjærding);

slås slås slåvæt slåvæt (Lyne s.).

slås slås, slåvæt el. slåst, slåst (Ølgod);

slås slås slåvæt slåvæt (Grundsted);

slås -ør sløst slåvæt (Lømb);

slås slås sløst slåvæt (Ulvh l.);

slås -ør, slåst el. slåst, slåst (Vejr.);

slås -ør slåst slåst (Hundborg, Sued-

sted, Skjumb, Rævs, Agger);

slås -ør, slåst el. slåvæt, slåst el

slåst (Lødderup);

smag -s *smagt* *smagt* (Vejlby, Fr.);
smag *smager* *smagt* *smagt* (Skodborg);
smag -er, *smagt* el. *smagt*, *smagt* el.
smagt (Seim);
smag -er *smagt* *smagt* (Hvidding, Bal-
 lun); nl. *smager* (Meoiden);
smak *smaker* *smagt* *smagt* (Rapsted);
 fl. *smakt*, fl. *smakt* (Tinglev);
smag -s *smagt* *smagt* (Vonsbæk); fl.
smagt, fl. *smagen* (Hammelve);
smag *smager* *smagt* *smagt* (Agersk.);
smak *smaks* *smakt* *smakt* (Åbenrå);
smak -s -l *smakt* (Sundelev, Bradr.);
smak *smaks* *smakt* *smakt* (Ang.); fl.
smaken (Hjoldelund); fl. fl. *smakt*
 (Valsb.). —

1) have en vis smag; *de smager godt* (D.);
de smaks lisdagdt som en raker æ ton
uor a æ vens (Åbenrå); *de sku smag*
æis någer som hun æ *karløn*, *du fex*
hun d æ kdt (N. Slesv.); *de vel jan*
smag d de fæst, *dær hæ uor i gryen el.*
d de kôr, *dæg påt*, *de ho vent* (Vens.);
de udr et smagøn mad vi fæk (D.), s:
 det var mad, som intet smagte af; også
 fig.: *hæu sku d smag dæ?* (Sovind s.);
hans skal de smag d? (Vens.), s: hvad
 skal det betyde, gøre godt for; *de*
smager udr æ skæløn (D.), om hvad
 det er dyrt, vel først om mad. — 2) so
 smage på noget; *smag på* er el. *te* er
 (Sall.); *smag trj* er l (Agger); da de dage
 så var omme, skulde de have smagt til
 ham igen, Kr. V. 137; *han huj smagt te*
æ flusk, *mæn han iour så vels et sviræn*,
brorlet, Sgr. XII. 32-69 (vest); *han*, hvor
 det er surt! sagde Gamle Erik, da han
 smager til hans (flaske), Kr. V. 226; *æ fæk*
æn beto krom d æ brøfæsdg n smag m
mon o (Agger), smage min mund på,
 s: som min mund kunde smage på; *æ*
uor dgt i du? — *æ uæ æ ene*, *får a*
hør ene smagt d? (Vens.), sagtens en vil-
 tighed; den ene and siger: *dær ær i luot*,
dær ær i luot den anden svarer: *smag*,
smag, *smag!* (Vens.); *høj smagt nq dpo o*
 (sts), s: summæde sig noget derpå; jfr.
 Aasen, sv. smaka; htsk schmecken, mnt.
 smaken, smecken, Sch. Lobb.

smagekage, no. *smagekage* æn (Sø-
 vind s.); kage, som man får for at prøve
 smagen; *smagekage* (D.), en kage af brød-
 dejs, som sættes i ovnen for at prøve
 dens varme (også Ødhs).

-smagende, fl. *-smagi* (Vens.); se
 vel.

smajje, no. uo. se smadder, smaddre.
smak, no. i udtr.: *høj hæ tabt smaks*
 (Vens.); *smaken æ gon fræ ma* (Lild s.),
 s: piben er gået ud.

smakke, uo.

smak smaker smaks (Vens.);

smak -er -d (Lild s., Agger); fl. fl. -et
 (vestslæsv.);

smaske, do *mo ek sej stæn o smak*, *nd*
dn gdr, *de æ lison æ grjæ* (Agger);
æ svyn smaker (vestslæsv.); *smak o æn*
pjæ (Agger), bakke på en jule, også
 Vens., Lild; se smappe, smatte; jfr.
 Aasen, smakka, give en smeldende lyd,
 smække.

smal, to. *smal* fl. *smal* (D., vestj.,
 Søvind, alm.); itk. *smalt* (Vens.); = rgsml.;
do æ så smal, *en ku sto dæ dæer mæ*
æn slat kænnyæk el. udj el. æn sijn el.
æn skæful tyk nyæk el. kol (vestj.); *han*
æ så smal som æn gælnyæk ræve (Thj);
de ær æn smal sag (vestj.), s: let at
 gøre, se III. 140. 34.1; *dær ær egn*
smal stæp o ham (vestj.), også Vens.,
 siges om en, der er fattig, men dog
 står stort på; *han ær egn smal mæn*
 (Agger), ingen kneben person; *de ær o*
æ smal æn (vestj.), forrådet er ved at
 slippe op; *de ær o æ smal æn o æ*
monet, i sidstningen; *de ær o æ smal*
æn mæ ham, det går tilbage for ham;
slås mæ smalt (Sovind), slås med armød;
 bjærgmanden begyndte at hove det smal
 til, Kr. V. 275, s: at hne det ilde; jfr.
 Aasen, sv. smal; htsk schmal, mnt. smal,
 Sch. Lobb.

smalben, no. *smalbæn* æn (vestj.);
 person med tynde ben; i gåder el. mørke
 taler alm. navn til får og kår: *gå hæn o*
gjen rajen fra smalben, genne haren fra
 kalen; jfr. f. eks. Sgr. VI. 63-65; *townen*
 er atter *smalben*, ulven (ræven) hvist, ton,
 Jons.) et eller fåret, to *smalbæn* (Vens.).

Smalby, no. i udtryk: han er ikke
 fra S., Kr. IX. 117. 264, forblømt ud-
 tryk for: han ritter med pengene.

smald, no. *smal* (vestj.), i en enkelt
 tlm: *dær hæ æ æ smal d æt* (vestj.),
 siges når der sker noget gult, hender
 en ulykke; grundbetydningen er sagtens
 skrald, se Aasen smalla, uo. smal itk.,
 larm, smelden.

smalder, no. *smalar* (Vens., vestj.); i udtryk: *alo el. go i smalar*, i små stykker, om skote sager, *af el. lign.*; *hun slu tåre toderkiner i smalar* (Agger); *de juk i smale* (Vens.), se smald, smadder.

smaldre, no. *smalar -er -t* (Agger); slå i smaller. „hun sked imod ham, te de smaldred“ i æ væg*, Kr. SkV, s. 21.7, klaskede? se smald, smaldre.

smalginte, no. *smalgi ft æn* (D., Lindk.), smallt kreatur uden fylde eller fedme; lang, opløben person; jfr. „men tar du dig en smal, en ginte og en sladderbals“, Kr. SkV. 140.5.

smalhalset, to. *smalhals* (Agger), tyndhalset.

Smalhans, no. *smalhans* (D., vestj.; Agger), armød: *der æ nåk sm- i æ hus*, i dje spiskamer; „sø blide der smalhans hos de lam qoskedn“, Grb. 107.7, så blev der armød hos den lamme gåsekone, også 73.23: *ris gir gulhans, ruten smalhans* (vestj.) se endnu Kr. IX. 254.94, Grimm K. M. II. 439 (eng.).

smalkaje, no. *smalka j æn* (Løgst.), lang, smal person el. kreatur

smallelig, to. *smalle* (vestj.), temmelig smal, altfor smal.

Smalle Peder, no. i Utm.: „*skol skræjer!*“ — *så han Smal Pæjer, di drak teian* (vestj.), forblømmet udtryk for smalkost, armød; se Smalhans.

smalling, no. *smalæn æn* (Løgst.), smallt sted på fjorden, modsat bredning.

smalrend, no. *smalræn æn* (Vens.), meget mager ko; fig.: mager kvinde.

smalrender, no. *smalræner æn* (vestj.), kvinde, der går meget i byen.

smalskuldret, to. *smalskøler* (Vens.), = rgsn.

smalsporet, to. *smalspora* (D., vestj.); *smalspdr* (Agger); *smalspør* (Sov. s.); = rgsn.; om vogn, forsk fra vidsporet.

smappe, no. *smap -er -d* (Lald s.); fl. fl. -et (læn); smaske, bakke; *d go d smap æn en pijs*, se smakke: *smap mæ æ mon* (læn).

smar, to. se små.

smaragd, no. = rgsn.; lagt på syg, brister den, om han må dø, Kr. Sagn VI. 68.

smarrer, to. no. se smadder, smadder.

smask, no. *smask et* (Stovr.); best.

smaska (Vens.); = rigsmal; jfr. hst schmatz, kys.

smaske, no.

smaski -a -et -et (Elsted s.);

smask -er -et (Lyng. h., Søviind s., fl. fl. -a (Vens.);

smask -er -ad (Agger);

= rgsn.: *æ grijs smasker*; *æ grijs smasker gdt i sæ* (Agger); *d smaski* (Vens.) en smasken.

smasvåd, to *smasvdr* (Agerskøt, dyndvåd).

smat, no. *smat æn best. -æn* (Vens.) pølse, mudder; „*hon kom da åpd huer nør i smaten*“, Grb. 5. 15, hun kom; da på hovedet ned i pølsen; *no sa hup gdt i smaten*, a: i knibe; se smadder.

1. **smatte**, no. *smat -er smat* (Hern. Stovr.); falde, som når man glider på slibrig bund: *han smat om*; når der slagtes får, kan man tage bruskstykket i forlængelsen af brystbenet og kaste det mod en væg, klet man nævner en frugt sommelig kones navn; der siger så:

„*ær st æn dræn, så stat!*“ (sid fast)

„*ær st æn pig, så smat!*“ (Herning),

„*æn dræn, så stat; æn pig, så stat!*“

(Vens.); så får man at vide, om hun skal føde dreng el. pige; jfr. Krst. IX. 45. 498; når man slakter får og lam og får dem, bliver der en lille lap skind siddende på brystbenet; denne lap skid en pige slå mod en dor, stående i nogen afstand derfra, og kommer nu udsiden til døren, falder den ned; men kommer kødsiden til, bliver den hængende; sker det sidste, er det kendetegn på, at køresten er hende tro, men det mod satte er tilfældet, hvis den falder ned; se skind 259.16b; jfr. Aasen smetta, smutte.

2. **smatte**, no. *smat -er smat smat* (Agger), bakke på en pipe, se smakke.

smattet, to. *smata* (vestj.); *smata* (Vens.); slibrig, glut.

smatvorn, to. *smatvorn* (Vens.) slibrig, solet, om vej.

sme, no. se smed.

1. **smed**, no. *smæ æn smæj* (D. Malt, Ager-sk., Bradr., Ang.); *smæj* eller *sme æn smæj* el. *sme* (Grindsted); *sme æn sme* (Varde, Vejr., Agger, Tånab. Fjælde); fl. *smæer* (Mors); *sme i best smejn smei*, fl. *smæj* el. *smæer* (Vens.), *sme i smi*, fl. *smis* best. -a (S. Sams.).

smø i best. *[smøji ft. smøj]* (N. Sams); smøj æn best. *smøjen* ft. *smøj* (Hell. h., Støvr., Falslev, Harndstev, Sporup); smøj æn smøje (Sovind s.); smøj æn smøj (Åbenrå). — 1) = rgsn.; ænvær smøj hær æi sæj, ænvær kæn si læn (N. Slesv., alm.); el. ænhvær smøj hær æi sæj, ænhvær kæn hær æi sæn, o dæn jæn vør svin dæn ðn (vestj.); hver smed har sin måde at tale på, hver kone sin lune, vane; se 1. sige; i døpte *smø hæg ka bøde skow d hæl ðp* (Vens.); spottende: *han æ fæ stærk te smøj, han ska vør skræjer* (vestj.); æn *smø d æn soe æ toa gys bækenters d ha i æn bøj, fæ di ka to gamel d go te næg* (Tåning); *møj fæ ica smø, hæg lè mæ d hæl wæ* (Vens.); *dæn knyæ hær æ smøjs dræg gor, fæ dæn skær tyk støker* (vestj.); smøjæn d butyuren, di ær æmbødsmæn (Hads h.); smeden var i ældre tider kommunal embedsmand, og er det endnu (1886) mange steder i Østjylland; hans løn var „smedehuset“ at bo i, ca. 4 td. land til smedelod frit bearbejdet, 1 læs tørv af hver gårdmand, samt 1 skæppe rug, $\frac{1}{2}$ skæppe malt; et læs træbrændsel af hveranden; kornet skulde leveres Mikkelsdag (Mortensdag), brændselet om foråret; så skulde bonden „stævne“, o: aftale ar-³⁰ bejdstiden med smeden nogle dage i forvejen og møde med kul, brændevin, jærn til bestetmt tid og selv slå med forhammeren; smeden skulde have betaling for nyt arbejde og alt, han satte til el. klub på, men reparerede gammelt for sin løn (Skanderborg egn); Blich. Vium s. 124 nævner udgiften til smedeløn på en gård, der har 3 td. hartkorn: 1 *RM* 2 *ℳ* 8 *℔*; smedene var på grund af, at⁴⁰ bonden bragte rigelig brændevin med, i ældre tid jævnlig fordrukne, se smedebrændevin; *hur sijer æn æn smøj, dær et dreker bræhvæn o æn skræjer dær et æ stuerhøvet?* (vestj.); *ål smøj æ toste, di hær æn gnist i æ hals* (vestj.); jfr. Flb. Bondel. 182, Kr. Alm. V. 3, Sgr. I. 219. 1211; der kan ikke skaffes 100 ædruelige smede, Sgr. X. 229. 337, Kr. Alm. VI. 75. 159; i en gammel smedevise hedder det:
hvo som vil til smeden gå,
han skal både blæse og slå,
hente vand og trække sten,
give smeden hvad han fortjen’,

hvo som smedens ven vil være,
må en pægl brændevin med sig
bære;

hdd æ smøj et hans lud, sd gik endø hans øjen ud, Kr. Sagn IV. 586. 40, o: kølevandet, hvori smeden må bade sine øjne for ikke at miste synet; gravskrift: herunder hviler Kristen Smed, han gjorde ingen mand fortræd; han var en klog, en kyndig mand, beslog en hest med stor forstand, på læse gjorde mange sving, slog øjne ud for ingenting!

han fødtes i Ringsted og døde i Syv og Ringsted ligger midt udi verden, Amen, Kr. Alm. VI. 203. 47 (Bagges., Kall. Kron.);

*Herre Gud i himmelen,
ud smøj æ dø i Strømelen
han steg op i Høldø* (Harlev),
diø ka do kos ham i hans bøj

rðw (Skanderb.);

andre rim og viser, Krist. IX. 150. 92, Börnerim 374. 42. 43. 49; slgn Ndl. Volksk. I. 58. 11, Ons Volksk. I. 53; i tørveegnene lagde smedene ringene, som skulde drives om hjulene, på essen, stablede tørv om dem og glødede på én gang hele ringen; bysmeden og byhjuleren skal tidligere have været fri for krigstjeneste (Bj. h.); der har været så sm- i gl. dage, da alt bondens arbejdstøj var af træ, Kr. Alm. I. 61. 211; bonderne har også nok, inde på heden i det mindste, drevet noget smedearbejde, der skal hist og her endnu findes ambolte på gårdene (Hern.); gårdmændene var smede, sjældent el. aldrig en husmand, Krist. Almueliv II. 167 ned. (Sølland); sm- var byens „kloge“ mand, forstod at årelade o. m. a.; jfr. Sgr. IX. 78. 53, Kr. Alm. V. 2. 4. 5, I. 2. 91. 60; at slå øje (s. d.) ud på tyv, Krist. Sagn VI. 203. 85; slgn Folkl. Journ. II 321. V. 87, Folkl. II. 292; var troldmand, Mélus. IV. 368. 485. 488, VI. 228, Folkl. I. 273 (Abess.); sm- som bejler, mandvalgs viser, Kr. SkS. nr. 33. 36. 42. 78; sm-s legestue med dobbel om hvedebrød, se Kr. Alm. IV. 33. 79; en grædende el. nøgen smed dur ikke, Sgr. II. 234. 372, Kr. IX. 40. 432;
⁵⁰ jfr. Dania I. 184, kokkepige, skrædder (323 b), tornetræder; når det regner (32. 39) og solen skinner, farer en smed til helvede, Kr. IX. 25. 258; smed er jævnlig tilnavn til personer, der er smede eller på en eller

anden måde har været i forbindelse med håndværket, tjent hos en smed, f. eks. Rasmus Smøj (vestj.), Smøj Rasmus (østj.); Smidt el. Schmudt alm. efternavn, jfr. mnt. smut, smed; „Brakkersmeden“, Kr. Alm.² VI. 32. 104; smstn. i stedsnavne f. eks. Smedebakke, -bak, -dal, -gård, -hus, -lund, -lyst, -mark o. fl., se Postadressebog; i en stedremse: „Ålfåner sme å en hus derre“, Sgr. II. 87. 419, „Altfor nær“ et hus i Navr s.; sm- kan kyse folk med et skrald, når de kommer i smedien, Kr. Alm.² VI. 62. 52; når smforlod sit arbejde om aftenen, blev „ildspeddets“ sat ind i bælgers tud og „sandskeens“ lagt overkors på det (D.); jfr. JK. 414. 84, Sgr. III. 220; hammeren må ikke ligge på ambolten om natten; sm- kan ikke hvile, når hans bæg ikke hviler, Kr. Sagn II. 561. 22; når der høres om natten lyd af arbejde i smedie, varsles død (alm.); ingen går i smedie Thomasnat, Rääf I. 71, Hofb. 107; sm- arbejder ikke langfredag, Ndl. Volksk. VIII. 35; sm- kan ej gøre ægtøj, om han bærer død, Gasl. 39; sm- slår tre „kalte Streiche“ på ambolt inden fyraften, for at mitte djævelens lank, se Rochh. D. Gl. II. 58, Jahn S. nr. 378, Z. f. M. IV. 413. 15, Mhardt Germ. Myth. 88 aum., Tr. pop. XI. 134 flg., Wh. Vik. XI. 418 (Arm.); slgn djævel I. 189. 49 a, fanden I. 265. 28 b; Salomon har opfundet at ævje, Melus. IV. 270 aum., P. Arch. IV. 473; om sm- i alm. se Dania IX. 186, Stolt Opt. 85; grovsmede „Gruss“, P. Volksk. III. 71, Strackerjan II. 146. 498, Meyer Vik. 196, Andrée. Parall. I. 153; afb. Rivista I. 564, Schillot Méters: „Forgeron“, er lidet anset bl. S. Slaver, Krauss 40 Site 41; „object of curious prejudices“, Elton Saxo XXVIII; i sagn og øvent: der smedes i høje, bjærgfolk, dværge, troldre er dygtige smede, se Thiele II. 181 flg., JK. 15. 3, JSaml. I. 194, Kr. III. 299, IV. 17 flg., VIII. 8, IX. 311, Sagn I. 23 nr. 9. 352. 44. 415. 35. 431. 87. II. 3. 4. 24. 87, III. 424. 87, Gr. Gl. d. M. I. 132. 144. 140. 164. 154. 199, III. 143. 10, Sgr. IV. 172. 531, Grb. 130. 21; jfr. Faye 60 22. 35, Antik. Tidsskr. 1849—51 s. 201, Weinh. Volksk. II. 1, Hmh. Anthol. I. 326 (Fiercer), Fier. Kvæd. I. 186, 189. 198. 200, Afzel. Sagoh. I. 67, Cav. Wår. I. 266,

II. 132, Wigstr. II. 85, Runa V. 3, Maurer Bekehr. II. 53, Skaldskm. k. 35, Didr. B's S. kap. 20, Mhoß 283, Gr. Sagen I. 202. 157, P. Vik. VIII. 177, Strackerj. I. 398, II. 162 a, Kuhn W. S. I. 41. 36, Gr. Myth.² 416. 426. 440, Kirk, Fairies 26; jfr. Preller Gr. Myth.² I. 143, Hephæstos i Ætna, Melus VIII. 79 ned.; Lubbock. Vorgesch. Z. 1.00 øv.; ved Lipari lagdes i oldt. jærn og betaling ud til smeden efter Pytheas; ved fosser i Afrika, Hardw. Tr. 281; Odin får sin hest beskiet hos smed før slaget ved Lena, Afzel. IV. 7, M. Moes Iudb. 15, Rafn. Oldn. S. IX. 43. 100, Velent, Rafn N. Forl. III. 36, Didr. B's S. kap. 18; anden kunst færdig smed, Rafn II. 381, Asm. Kæmpe-b's S.; Hunc smeden, Cav. Wår. II. 41. 132 flg. 224 også I. 51; Ilmarinen, Kalev. X. 61. XXXVII. 61; gøre smedie af sin skjorte Magyar T. 317; den stærke smed, se Gr. Registr. nr. 5. 143, Gr. Æv. II. 57, Hans Harkvindesøn; Gr. K. M. nr. 90, Ons Volksl. III. 63; se møllesten II. 650. 30 b; han bærer sin ambolt, Kr. Alm.² IV. 24. 61 sm- mester (s. d.) over alle mestere, Gr. Registr. nr. 119, Kr. V. 241, Sgr. X. 1; se hest I. 599. 6 a; jfr. Rochh. D. Gl. I. 281 Köhl Kl. Schr. I. 296 flg., Melus. V. 99 flg. 261 St. Elgius; jfr. P. Arch. IX. 238, slgn Amer. Folkl. VI. 248; smedens tre ønsker (s. d.) Gr. Registr. nr. 64, Kr. V. 241, Sgr. X. 1; jfr. Asbj. I. nr. 21, Gr. K. M. nr. 81. 82, Folkl. VIII. 230 flg.; en smed er gift med bjærgmandens datter, se Krist. IV. 274, J. K. 271. 30, Thiele II. 224; jfr. Hauk. VI. 242, Asbj. III. 52, Runa VI. 36, VIII. 26 a, Bondes. Hist. 8. 87, hestesko I. 604. 43 a; hjælpes af fanden, Thiele I. 226; er i pagt med fanden, Kr. V. 240. 241; skal gøre himstergjester, Eftersl. 44. 25; smedder sig en dreng af jærn, Eftersl. s. 147. 109, dreng med guldhår i smedetære, Eftersl. 47; smedens dreng er klogere (s. d.) end præsten, Sgr. VII. 177. 782; jfr. Kr. KT. 217. 50; ligeså bondens og, sts s. 244, sm-, som kan slå 6 søm af én „hnt“, Bergh Segn. 130; som kan sko løbende hest, Gr. KM. nr. 124; „rette bager for smed“, jfr. Knoop Ps. 221. 30, Cloost. Noodt. 88; se bælg, „doktor“, „Elgius“, for hammer, pægl II. 903. 38 b, stærne og slibekjærv; by-, öl-, grov-, guld-, hule-, klejn-, kobber-, kur-, nellike-, pakt-, rim-, skorstens-, sølv-, tink-, træsko-

2) børneleg: *leg smæf d byen* (Støvr.); børnene stå i række og giver hinanden hænderne; „smeden“ klapper hvert par hænder godt fast; så løber „bonden“ til og prøver at bryde igennem; lykkes det ham at bryde igennem alle steder, skal smeden løbe „spidsrod“, d: hankes med knyttet næve; bryder bonden ikke igennem, eller kun et enkelt sted igennem, skal han gå „spidsrod“, og så har de lov til at være med til at banke ham. der holdt fast; „få smedet hos den dave sm-“, Kr. Börner. 356. 84, kommersleg. — 3) en fisk, knurhanen, trigla gurnardus (N. Sams); jfr. Aasen smid, isl. smidr, hak, håndværker; htsk schmied.

2. smed, no. pynt, stads (Sønderj.), efter Oulz, og Kok, se Mb.; *han æ ræt i æ smer* (Agersk.), d: i stadsen, han er pyntet; mnt. smide, Sch. Lübb., htsk so geschmeide.

3. smed, no. smic æn (Vens.). — 1) *han hár æn guwæ smed o st* (D., vestj.), god lempe på noget; *han hór æt gót sméj dpo d høst* (Søv.); hgeså: . . . d *hana bin* (sts), d: han løber godt; *ha smer d* (Agersk.); *smij el. smic è; hqj hór æn æn smic dpo ø* (Vens.), greb, håndslag; *smijð* (Agger). — 2) *hwa gir do i smed ve æ hanøl* (Rkb.), i bytte. — 3) *hast, so* håndvevning, Mb. (Hors.); det gjorde han i et smid.

4. smed, no. smed æn (D.); *smer* (Agersk.); *smer æn* (Bradr.); smitsom sygdom; se 2. smide.

smeddo, to. se smidig.

smedden, to. smedæn (D., Malt, Andst, Hvejsel, Thy, Mors, Lild s.); *smeræn* (Vejr.); *ameæn*, i sup. findes form. *amænæt* (Vens.). — 1) bojelig, blød, smidig (Andst, Vejr., Lild s.); *ad smedæn sdn dæh fowl, di kaler kæræn* (Lild s.); rank, smækker (Hvejsel), æn *smedæn kæl*; slank, tynd efter længden, om reb, kviste; *de stæk trøj, do ræts dæ, è blævæn wal smæn* (Vens.), d: rigelig smalt, tyndt; *smæn i anseræ*, fint formet, smuk (Vens.); hvad der falder godt i hånden, let at håndtere, æn *smedæn ligs* (Lb.), en bekvem le; *smedæn tøj o arbejd næf* (D.); æn *so smedæn pris* (D., Malt, vestj., Thy), lav, let overkommelig; *de gpr smedæn* (vestj.), d: rask fra hånden. — 2) no. æn *smedæn el. æn stæk smedæn te min pið* (Lild s.),

slangestykket på røret, se 4. lin, linnighed, 3. lægn.

1. smede, uo.

smæf -er -et smæfæt (D., Søvind s., Agersk.);

smej el. smæ, -er sméj el. smejæ, sméj el. smejæ (Vens.; Agger);

smaj -er -et -et (Åbenrå). —

1) = rgsm.; *smæf æn stæk stot æp te et* (D.), smede et stykke stål i en bestemt form til et bestemt brug. — 2) „smede“, en leg, hvor to står overfor hinanden og vekselvis slår sig på hofterne, slår hænderne sammen, og klasker hinanden i hænderne, altsammen i en vis takt (vestj.).

2. smede, uo. *smet -er smet smet* (Agersk.), smitte; jfr. 4. smed, smide.

smedearbejde, no. *smæjærbed* (D.); *smæjærbi* (Søvind s.); = rgsm.

smedebrøndevin, no. *smæjbrævin* de (D., vestj.); den brøndevin, som levnes i smedien, når bonden får arbejde gjort; *sm- æ guwæ i vesteygæn* (vestj.), sm- er godt råd mod koldfeber; ulykken er: den kan aldrig skaffes; se smed 401.40.

smededreng, no. *smæjdræ æn* (D.); *smedræ* (Agger); = rgsm.; smedens dreng el. søn; se smed III. 402. 43b.

smedegilde, no. *sméjgil et* (Rogen s.; Randers); gilde, som smeden gjorde, når bønderne bragte ham hans løn; i Tovstrup kyndelmisse aften, andre steder Mortens- el. Mikkelsaften el. kongedag, se Sgr. X. 74. 215, Kr. Almucl. V. 3. 1-5, VI.² 26. 84, Sagn VI. 196. 58, Jyll. I. 46, Ons Volksl. VI. 132; smed.

smedegjæst, no. = rgsm.; kastes af trold over kirke, Kr. IV. 276.

smedehus, no. *sméjhus et* (Rogen s.); smedens embedsbolig, der vedligeholdes af byen; jfr. Fb. Boudeliv s. 33.

smedekage, no. *smijækæ æn -kæ* (Sams.); hårde og tynde kager, bagt af blandet rugbrøds- og sigtebrøds dej, som lavedes til smeden, der fik kosten hos bonden, når han gjorde dennes arbejde.

smedekone, no. *smekun æn* (Agger); = rgsm.

smedekorn, no. kornlønnen, der af byen betales til smeden (Djursl.); jfr. Kr. Sagn V. 303 av.

smedeloppe, no. æ *smæjldper* flt. (D.); gnisterne fra ilden og det glødende jern.

smedelære, no. *smøjer æn* (D.); *smelgr* (Vardeegn); *smjē* (Sov.); *smiē* (Vens.); = *rgsm.*

smedeløn, no. *smøjløn æn* (D., gids), betaling til smeden; *sm- før æn stuk ætved*, no bruges mest *smøjtrøq*

-smeden, no. se *stærne*.

smedeprest, no. ævent om smeden, som bær prest, se *benr.* under *latin*, Kr. VII 163, Jt. nr. 32 33, Kr. A. nr. 60. "Sgr. I. 201, XI 12, 209 238, XII 161, Eitersl. 242, 71, 271, 115-19, Gr. Registr. nr. 114, slgn P. Volksk. V. 153, Tr. pap. XVI. 137; Jt. A. 11. nr. 22, Vang, Regio s. 13, Dyrk. Nerke 81, Gr. K. M. nr. 98, Ndl. Volksk. I. 254, Cloust. Fict. II. 413 m. *benr.*, Fokkl. V. 345, 295 (indsk.), Orient u. Occid. I. 374, III. 184, slgn Könl. Kl. Schr. I. 39, 584, W. Vik. XV. 373; se *doktor, *gjenviser*.

smederegning, no. se *smedeløn*.

smedeslag, no. i udtryk som: *han eldr smajslaw o æn* (D.), o: stærre, hårde slag; se *skædderhvip*.

smedesse, no. *smiðs æn* (D., vestj., Andst); *smið æn -ør* (Mors, Agger); *ilt. smiðgr* (Tys); *smies æn -o* (Tåning, Søvind s.); *smi el. smis æn, -ør el. -r* (Vens.); *smiðs æn -r* (Støve, h.); *smið æn best. smeyæn* *ilt. smieris* (Sams); *smiðs æn -r* (Agersk., Bradr., Ang.); *smiðs æn* (Fjælde, pft. *de smiðs*); *smiedie*; *smiðskotin æn* (Agger), skorstn på smedie; *æn fjar el. brg i æn hunhus ælær bræð æn i æn smiðs* (vestj.), se *smiedebrænderin*; *æ smaj d hans kyn d hans ðismor te dæð trær, di æt æl dja røu samal d æd hgi ds dæm æn smiðs*, gll. rim (N. Slesv.); se *pægl*; *sm-* i Wipunens mave, Kalv. XVII. 134; *sm-* ved hver isl. gård, Wb. Vik. VI. 236; se *bysmedesse*, M. Skr. 59.

smedestævne, no. *smajstøvn æn* (D.); *smiðstøvn* (vestj.); *ha, so sm-*, have gjort el. få gjort aftale med smeden om arbejdstid og dag.

smedesvond, no. *smajsvæn æn -n* (D., vestj.); *smiðsvæn* (Hmr.), = *rgsm.*

-smedet, lf. se *henne*, *hjemme*.

smedie, no. se *smedesse*, *smedje-sinder*.

smedjesinder, no. *smiðisegn de* (Mors); udbændt kulslakke i smedien; se *sinder*.

smedning, no. *smesug æn* (Agger), *smajn* (D.); *smedeartbejde*; *Adr æ krop smæ jar sm-?* har krogsmeden edet smedearbejde; *o hær æ præstær smajd* (D.); se *bonde*.

smeen, to. se *smedden*, no. se *smide smeggen*, to. *smajen* (Vens.), smælker, slank; *smesugrede*, Mb.

smej, no. ud se *smed*, *smede*

smejen, no. se *smedning*

smejne, no. *smajn æn* (Agger) knude, forlegenhed; *do ka trær, Aje Aje æn wær i smajn udt*, *han hq egen linge tej or o bried smaj*, du kan tro Anders Andersen var i forlegenhed idag, han havde ingen leser at sætte på krop til madding; fig.: *wær i smajn fd lögrer*, o: i stor, pinlig forlegenhed, se *smeten* 3. *smide*.

smejse, no. — 1) *smajse de* (Agger) smæk, hug, prygl. — 2) *smijs æn best. -æn* (Vens.), rusk, farende kvindfolk, er det af htsk schmeissen, kaste, slå?

smejsk, no. se *smiske*.

smelk, no. se *smuker*.

smelt, no. *smalt æn* = *ilt.* (Vejr), *ilt. -ør* (Agger); *smið æn* (Vens.), — 1) en fisk, *salmo eperlanus*; *sd fipð som æn smalt* (Thy); om flask: *sd fi som smið* (Vens.), o: *æd fed*, som det er mught; *legeremse*, Kr. Börner 290 22; se 1 helt; alm. om *sm-*, se P. Vik VIII 92. — 2) et spunkelt barn, mske

smolte, no.

smalt -ør smalt smalt (D., Andst);

smalt -ør smalt smalt (Agger, Ager skov);

smið -ør -o -o (Vens.);

smið -ør smið smið (Heil. h.);

smið -o -et -et (Hæsted s.);

smið -o -et -et (Søvind s.);

smið -ør smið smiðten (Valsb.);

smið -ør smið smiðten (Bradr.);

= *rgsm.*; *trs.* og *intr.*; også: *smiðten tale, blig, fet* (Agersk.); Jt. *blonne*, brede tide; måske ej blot om metaller (Vens.); se *Aasen*, *smiðta*; htsk *schmelzen*, *smi smelten el. smelten*, Sch. Lübb., eng. *melt*.

smeltvorn, to. *smæltvorn* (Agger); spinkel, klejn, om et mske.

smet, no. se *smed*; *smetren*, to se *smedden*; *smettri*, no. se *smedesse*.

smesk, no. se *smiske*.

smesk, to. *smjæk* (D.). — 1) om

arbejdstøj; bekvemt, passeligt at arbejde med. — 2) *smesk* (Ang.), *smegsk*, Mb., smækker, tynd est. Outz.; jfr. pl. smälsch, smatsch, Schütze Idiot.

smesme (?) uo. *smesom* [fd jæn] (Hovlbj. h.); indsmigre sig hos.

smet, no. uo. se smitte.

smeten, no. *smeten* (Thy, sj.); i udtryk: *han ær i sm-mæ de*, v: i forlegenhed; se 3. smide.

smøv, no. se smuge; *smi*, no. se smed; uo. se smide.

smid, no. *smir* el. *smid de* (vestj.); = smidelse; lervælling (D.); se livvi.

smiddefugl, no. *smirafvøl æn* (Sundevad); vipstjært, nok den samme som havresed.

smiddes, no. se smedesse.

1. *smide*, uo.

smid smider smied smet (D., Andst.²⁰ vestj., Hvejsel); nt. *smider* (Skyum, Lødderup); fl. *smijød* (Lyne); fl. *smil* (Agger);

smir -ør smer smet (Vejr.); fl. *smet* (Mogenstrup); fl. *smir* (N. Sall.), Lyngby No. s. 55;

smid -ør smed smit (Davbj.);

smud -ør smed smet (Rievs);

smijød -ør smit smit (Lild s.);

smij smijør smie, smes el. smit (Vens.); ²⁰ *smid smider smied smit* (Holl. h., Falslev, Hardslev);

smij smider smis smit (Havbro s.);

smij el. smid, smider smed smet (S. Hald h.); nt. *smid* (Ålsø, Nimbostre);

nt. *smid*, fl. *smil* (Størr.);

smir smirer smer smet (Vejlby, Årh.);

smir smirer smer smet (Elsted s.);

smij smijør smed smet (Tved);

smij -ør smijs smet (S. Sams);

smi smis smet smet (Søviind s., Tåning);

nt. *smii* (Dover);

smi smij smie smet (Røgen s.);

smir smirer smer smet (Sem, Skodborg, Spandet, Meolden);

smis smirer smer smet (Hammelev);

smir smirer smer smet (Rapsted, Ladelund, Øst. Lygum, Valsb.);

smi smirer smis smet (Ang.);

smis smirer smes smet (Sundev., Åbenrå); ²⁰

smir smirer smier smet (Eggbæk);

smil smider smir smet (Fjælde);

= rgsn.; *q, do ka erat smid mi knye hæn te mæ* (D.); „a ska smid jær ed

hæt dp, te l aka smid ihjæl, ihæn l komer njer igæn, om l du et for mæsmader mæf (vestj.), vittighed: jfr. kaste, kyle, smitte; *æ kre vel et smid æ fulhor, æ skidul vel et smid æ ljer* (Andst.), kaste de hår som skuffes, slippe leret; *de smis gdt* (Vor), muldskjælen slipper jorden godt; *smir jæn mæ æ bul* (Sund., Valsb.), træffe en med en boldt; *smis*

¹⁰ *[mæ steen]* (Ang.), slås med stene; —

sm- sig: smid sæj (D., vestj.), krumme sig, kaste sig, om træ f. eks.; *æ træ hær smet sæj; han smed si o vil et go læger* (vestj.), kastede sig ned på jorden; —

sm- af sig: de ka et it gdt smi d w sæ (Silkeborg); *de smider et a sæ* (Malt), det giver ingen fortjeneste, ligeså Agger; så smed de dem også af til den bare skjorte, Kr. V. 245, v: kastede klæderne

fra sig; — *sm- for: han smider gdt får* (Lindk.), siges om den, der går forrest blandt slættene el. høstfolk, når han går rask frem med brede hug; — *sm-*

fra: smid fræ (Malt), gør den, som når der f. eks. kastes mergel af et dybt hul, står på det øverste lad og kaster op og i dyngen; den som modtager korn i luggabel og kaster det ind i kornløen, når der køres korn hjem; fig.: *han æ rask*

te o smid fræ si (D.), rask til at blive færdig med arbejde, til at arbejde frem; *de æ æn græp kæl te o smid fræ si* (D.), til at præle, slå stort på; — *sm-*

hon: smid hen (D.), kaste bort; *sm-*

om: æ væn smirer om (Sundev., Bradr.), vognen vælter; *han smer om*, han væltede; — *sm- væk: d ka smirer iht væk* (Valsb.), det al kunne, at forstå noget, kaster ikke bort, v: øder ikke;

⁴⁰ jfr. htsk schmeissen, uut. smuten, Sch. Lubb., kaste.

2. *smide*, uo.

smid -ør -et -et (vestj., Lyne s.);

smir fl. fl. *smirer* (Vejr.);

smijød -ør smij smit (Agger);

smi nt. -ør (Tved); *smi* (Søviind s.);

smi smirer smij smet (Ålsø);

smir æ, smirer æ, smet æ, smet æ (Agersk.);

smijæn el. smesæn -ør -t -t (Vens.);

overstryge med lervælling, eller med en tynd anden masse; *lir te d smijæn mæ;*

æn smijæn væg (Vens.), en klinet væg; jfr. Kr. Alm.² V. 7. 10; *smir æ væk æ*

(Agersk.), pudse væggen med kalk og sand, trække den op; *smid æ påter* (vestj.), overstryge pottet med en tynd vælling af mergel og vand, Sehest. Jydep. s. 10, Nyrop, Dansk Pottemageri s. 13; *smi brød* el. *smi smer opo brød* (Tved), smøre smør på brød; *smid æ brø* (vestj.), overstryge det med klister, smidelse, ved hjælp af en klud; jfr. *gistne*; *wel do smijð æ kaqar, so no ska lei hd æm iji* (Agger); *smir* (Elsted); *smij bruggarn* (S. Sams.; N. Sams.); smøre salve, plaster, eller smør på brød; *smægn hukat, weqen* (Vens.), overstryge med ler, kline; jfr. Aasen, smita, smore, bestryge; mnt. smiten, Sch. Lübb., tilsmudse, men også: „das garn mit einem kleister bestreichen“; smitte, no. kløster; se smideklud, smitte.

3. *smido*, no. *smid æn* (Mors); *han ær i æn slæm smir* (Vejr.), klemme, forlegenhed, se smeten; også: *han ær i smiden næ æt* (Thy); Mb. har „smed“: han sidder i en smed med konens arvinger; se smeten.

4. *smide*, no. i udtryk som: *smij hæn d flæt foen!* æ: spring hen og flyt færene; el. *do ku gdt smij hæn o flæt foen* (Vena.); jfr. sv. smita.

smidebørste, no. *smidbost æn* (Sø.); se smedesse. vind); kost til at hvide vægge med, kalkkost; en græsart, sandskæg, *corynephorus canescens*, Beauv. (Tånnng).

smidegumme, no. *smidgom* (Holmsl.); kaldes sammenfaldet, klæget sigtebrød; se 2. gumme.

smidekage, no. [*smijkaqar* fl.] (Sams); kager til at smøre smør på? se Sgr. IV. 112. 62.

smideklud, no. klud, ved hvis hjælp ær lervælling, „smide“, påføres gryden, se Kr. Almucl. V. 14.

smidelse, no. *smiels de* (Søvind s.); *smirals* (vestj.); ølbærme el. øl, hvormed brød smides (s. d.); i Vestj. vælling af mel, vand og øl; til sigtebrød bruges røggelvide.

smiden, to. *de gek smiden, æ kør o nu kugæn fylt* (vestj.), det gik rask, jeg kørte og min kone fyldte, ordspil mellem fyldte = læsse vognen og fylde = tage plads op på vognen; *de gæ smæje* (Vor), det går rask; se 3. smed, smedden, smidig.

smidig, to. *smijs* (Elbo h., Andst.); *smijds* (Vens.); *smeds* (Lønb., Thy, Agger Hads h.); *smeds* el. *smids* (S. Hald); *smidig*, om msker; *ad smijs som æn wøl* (Elbo h.), så smidig som en vånd; jfr. mnt. smidich, Sch. Lübb.; se smedden smiden.

smidre, no. *smidr -drær -dræð* (Mors.), *smærf* (Vens.); overstryge med en tynd vælling; trække lervægge op med lervælling (Vens.); *smidr æ wust* (Mors), overstryge osten med en vælling af udtværet ost; se 2. smide.

smidsk, no. tynd lervælling til at kline vægge med; det kaldtes efter den forsk. tykkelse: glodder, lummer, *smidsk*, en væg blev først glodret, så lumret; tilsidst smidsket, se J. Saml. 2 III. 139 (Djursl.).

-smidt, fl. se smide; ud-.

Smidt, no. alm. stammennavn, der tit hidrører fra at vedkommende har en smed (s. d.) blandt sine forfædre: Cyprianus og Henrik Smidt (s. d.) er i al muens øjne to meget farlige bøger, Kr. Sagn VI. 62. 196 flg.; se smed III 402 2, Obrianus.

smie, to. se smidig; *smiels*, no. = smidelse; *smien*, no. se smide; *smies*, no. se smedesse.

smiger, no. *smæqr de* (Vens.); = rgsm.; vist låneord.

smigre, no.

smæqr smæqrær smæqræ el. nf. nt. fl.

smæqr fl. *smæqr* (Vens.);

smæqr smæqrær smæqræ (Agger);

indsmigre sig hos en, mest om piger (Vens.); jfr. sv. smicka; mnt. smeken el. smeiken no., smeker no., smigrer, Sch. Lübb.

smigstok, no. *smiestøk i* (Vens.); et redskab, hvorved forskellige vinkler kan måles og afsættes, og som bruges af hjulmænd og snedkere; jfr. hlsk schmege, det samme; schmeegen, no. høje.

smil, no. *smijl æ best. -t flt. smijl* (Vens., alm.); = rgsm.; „a trøwr knap, en ku ha slawn et smiel æ hind med en wownkjæp, Blich. Bindst.

smile, no.

smil smil smil smil (Andst, Aggerskov);

smil smil smil smil (Søvind s.);

smil smijs smil smil (Elsted);

smijl -ør smijlt smijlt (Vens.);

smil smil smil smil (Ang.);

= rgsml.; æ *kuoker smil sin d so: „d“,*
air han, „en ole fru kan ok op en dor-
hent fallen.“ Hag. s. 172; *smil som æn*
stærjt gria (vestslesv.); jfr. Aasen, *smila*,
 eng. *smile*; *smulke*.

smilebånd, no. vist læneord; i ud-
 tryk: *høj trak på smilebånd* (Vens.).

smilehul, no. *smilhuul* è best *-huul*¹⁰
 el. *-huul* fl. *-huul* (Vens.); *smilhuul*
æn-huul (Agger); — rgsml.; se grinnepot.

smilgum, no. J. T. 283. — 1) en
 plante, *krumbals*, *anchusa arvensis*, M.
 Bieberst. — 2) *smilgom*, no. (Thy); om
 lækkerier, honning, sirup, fedt; den sidste
 del af smstn. er vel gumme i betydning
 gane, se 1. gumme.

smilk, no. *[smelk]* (Vens.); støvregn.

smilke, no. *smelk -ør -ø -ø* (Vens.).²⁰
 — 1) støvregne, begynde at regne; nok
 også: *smelkrøn*. — 2) *si hvo hon smelke*
te ham! smilker til ham, se smle.

smiller, to. *smilør* (vestj.); smilende
 af udseende.

smilsom, to. lattermild (Slet h.), Mb.

smilt, no. se smelte.

sminke, no. den jomfru, hun ind-
 ad doren tren, hendes sko var smal i
 sminke, Kr. I. 223. 5. — ? -

smir, no. se smide; **smirrosovl**, no.
 se smiddefugl.

smisk, to. *smisk* (Løgst., Viborg);
 undsnugrende, slesk; „præsten to nåk
 så smisk imo hære kun å dætte“, Yuelb.
 s. 41.

smiske, no.

smesk -ør -et (Agersk.);

smesjk -ør -et (Agger);

smiak -ør -ø -ø (Vens.);

= rgsml: *sm- fd jæm*; „*Fløjelspøt*
smiske“, Grb. 73. 26. Fløjelspote smiskede;
 è *smiski* (Vens.), en smisken.

smit, no. se smide.

smitsom, to. *smetsom* (D., vestj.);
smetsom (Vens.); *smetsom* (Søvind s.);
 = rgsml.

1. **smitte**, no. *smif -ør smif smit*
 (Agger, Lild s.); nf. *smif* (Vens.); kaste,
 se smide; *di smitar djær hyli* (Lild), de²⁰
 kaster deres hule; *dæm ajen smif hana*
reskab; *æn smitar måpaltrelæn lant hæn*
æ løvet (Lild s.); også: kaste omkuld;
 se 1. smide.

2. **smitte**, no.

smif (Mds., Lysg h.);

smif -ø smif smif (Elsted);

glide med foden i glat føre; herhen
 hører sagtens: hun måtte hen at finde
 dem . . . , der blev ikke anden smitten
 (*smiften*) ved det, Kr. IV 9, = smutten
 bort fra; jfr. Aasen *smiften*, *smutte* (s. d.).

3. **smitte**, no.

smif -ør smif -et (D.); nf. fl. *smif*
 (Vejr.);

smif -ør -ø -ø (Vens.); fl. lf. *-et* (Sø-
 vind s.);

smif -ø -et -et (Elsted);

smif -ør smif smif (Bradr.);

smitte, om farvet tøj, kalk el. lign.; *de*
smif a (Agerskov); ligeledes om syg-
 dom (alm.), *gghost ka smif* (Agger),
 kihoste kan smitte; jfr. Aasen, *smiften*,
 isl. *smita*, slå igennem, om fedt; se
 4. smied.

4. **smitte**, no. *smif æn best. -øn*

(Vens.); *smif* (Søvind s.); *smif æn* (D.,
 vestj.); *smifsom* sygdom; *di hær æ smif*
 (Malt), tyfus; „*for å stjæle smiften blæve*
huot huos märke me skreiet“, Grb. 22. 3.
 koppesygdom.

smitten, no. *smiften æn* (D., vest-
 slesv.); *smiften æn* (Åbenrå); *smiften* (Sun-
 dedev.)²⁰; kun i udtr.; *ej el. dær æn smiften*
 (D.), aldrig en smide; jfr. Aasen, *smiften*,
 lille smule.

smittet, to. *smif* (Mds., Lysg. h.);
 glat, slibrig, om føret; *smif o æ hifær*
 (D.), nævenem.

smitvorn, to. *smifvorn* (Søvind s.);
 glat, slibrig, med bibetydning af at noget
 er vådt el. fedtet, bruges mest om førel.

smjarrer, no. se smadder; **smo**, to.
²⁰se sma; **smog**, no. se smuge.

smog, no. *[smoak æn]* (Ang.), røg;
 jfr. mnt. *smok*, røg; *smoken*, no., Sch.
 Lübb.; smyge.

smokke, no. *smok* (Valsb.), kysse;
 jfr. mnt. *smacken*, *smaske*, Sch. Lübb.

smokkel, no. se smugle.

smokoste, to. se smakostet; **smol**,
 no. se smul, smule.

smolke(?) no. *smolk -ør -et* (Varde-
 ogn), smale.

smolt, no. smeltet fedt, Mb.; se
 Aasen, *smolt*, det samme; mnt. *smolt*,
 smalt, Sch. Lübb.

smolten, to. smeltet (Angel); se

Aasens smøden, smil smøden, Sch. Löbb
IV 242 A

smoode, no. se smode

smoore no smør en (Agerskov),
smør en smør i et stykke træ; smør
af et smør; jfr. hush. smørre.

smoore no smør en (Malt)
smørre en smør en (Malt)

smot to smør en smot; smothed.

se smothed; smov no se smuge

smovl no smode Kr IX. 143 38,
se heds man, se tysk

smova, no. smova en (Andst), lek
køst, makt, dera: smova (Malt, Landt),
trække i god mad og drikke; koster
smove* pulde sig, Krat. Alm. 2 III
180, 21, må betyde, stikke med tungen,
jfr. hush. schmauen, no. se smunpe

smovak, no. se smuske; smu, no.
se smuge.

smuge, no. smu en (Nors); smug
(Tib); smug (Agger), smug (Kast), smug
(Landt); smug (Mds h., Løst); Djord i;
smug el smug (Nevind), smug en (N
Sams, Andst), smut (S Sams) — 1) smal
gennemgang, smuge; duktigt medlem
bukket, vest for Oster-Agger går lande-
vejen gennem to udskæringer i klitten,
de kaldes: a bota og a stuv smug
(Agger) også Løst; jfr. Aasen smog
ik — 2) krog, vrå, Mb (Sønder),
efter Outz.

smugensæt, no. bestikkelsesgave (So-
vind), Brachn. Saml.

smugle no.

smukl smokler smokl (D.);

smogel (Lib.), smugl -er -t (Agger);
= rgsn: han smogle se fram (Regen),
strider sig frem med besvær; jfr. hush.
schmuggeln; eng. smuggle, holl. smok-
kelen, henføres til samme stamme som
dansk ismug, Aasen, isl smuga, no.

smugler, no. smugler en -er (Ag-
ger); = rgsn.; jfr. hører, sjover; en
smugler/det, el smuglerfartøj; se herom
Fb. Bondeliv 214, Kr Almuel V. 64 flg.,
VI 184, V 42, Sg. X. 75. 30, FrRA.
III. 41. 90, JSaml. 3 IV. 97 flg.

smuk, to smok til smok (vest);
alm), ordet bruges sjældent, mest i Sø-
der, i stedet anvendes skjøn, køn; „di
huer smuk ung tou folk se nassen bliven
skouet“. And Hars.; han pær hush. se
smok (Agger), sidde smuk, a: sidde på

bagtenene; kun i forb. „en smut de
(Ang.), a: en flink mand; se i.
schmuck, pfl smuk, Schütz; jfr. smu

smul, to smuel vand (Agge-
rgsm); smult vande; jfr. Rietz a.
lugu, smu*.

1. smule, no. smul de (D. vest-
best smol (S. Hald); smuel el smu
til smul (Vens); smul af to

terre; to se smul, i lers smul; de
a se rår i hof den mæ; de gar en
(Vens), de se smu som smul (Sv-
der a smul i st (Malt), a: det er
stigt; se 2 smule, hør, klyne
sar, terre.

2. smule, no. smul en smul en
vud s); smul en -er (Vens); Agge-
Sundet-d), smuel el smul en (Vens)
= rgsn; et en smul, en bota smu
se foler i smul, hush. hør en smul drø
hjørter; de smul, den pær ko tjør,

er rgsn teg (Agger); en bota smug
a bota smul hør; de ko ole pær en ter
(Vens); en kdrøful smul (Agger)
kdrøful smul; „Fidjelspøje var i en
smul og“, Grb. 72. 6, Djølspute var
kon smule unge; „de hør smul hør
Grb. 192 12; denne smule knort
denne stakkels fyr; jfr. Aasen, smule hør

3. smule, no. smul -a smul smu
(Svind s.); smulre, brække i små sty-
ker; smul brø i mjørik (Vor); jfr. Aase
smola, knuse, splintre

smuller, no. i tim.: aldrig en smul
(Agger), aldrig en smule; jfr. Aasen, smu-
der ik, småstykker, smuldra, no.

smulleret, to smolers (S. Hald)
sprød skør, som let smulrer.

smulre, no

smul el smul, smole el smole, smul,
smul (Eistad);

smul -er -et (Agger), nf. nt. fl smul
til smul (Vens);

bryde i smulre; a brø smoleron; se
smuller

smulsåld, no. smolsal en (D. vest-
slest); såld, hvori tørvesmul opsæltes
for at få de brugelige brøkker fra støvet.

smulværk, no. smulværk de (D.); de
hør smu, a: smulre af noget, lør, brød

smumme sig, no. smom se -a -et
(Svind s., List, Terp); gøre sig tilgode
med mad og drikke; han smomme se
mul i st, el. se al godt buge (Regen).

smuppe, uo.

smop -er -et (vestj.);

smop -er -e (Vens.). —

1) så fik han piben tændt og begyndte smuppe på den. Kr. IV. 211, suge med maskende lyd, jfr. smakke; *han smoper i smøqer o et, smoper o æ piv* (vestj.); frembringe den lyd, hvormed hund kaldes (Elsted). — 2) gøre pillede teg rene ved munden (Vens.), se glase, smøvs.

smurmule, no. smurmugl æn (Vens.); kæo. til sur og tvær kvinde.

-smurt, lf. se smøre; bl.

smuske, uo. smosak -er -ed (Agger).

1) tilsmudse (Agger). — 2) de smuske Sundev.), småregner; jfr. rgsm. smuds no. tysk schmutz; se tilsmusket.

-smusket, lf. se til.

smuskregn, no. smuskræen (Sundev.); sin regn, støvregn.

smut, no. smud æn (Andst); smut (D., vestslesv.); et lille løb, et kort ærinde; *a skal ud o æ mark æn smot; væn æn smot ad æ by* (D.); *dær ær egen smot* (Malt), der er det ikke muligt at undslippe; *smut! så lå Kræsten på jorden*, Kr. V. 8, 3; klask, der lå Kr.; *Mo smut* (Løgst., Agger), kaste flade hen hen ad vandets overflade, så de flicorhetterer, se kutterilose; *kasta smør-gåsar*, sv., jfr. 4. skade 2; P. Volksk. III. 98, MeyerVik. 127, Bad. 59; *faire boire le coq*, Tr. pop. XVI. 600; — en fangeleg, se Kr. Börner 524.79; se løb, rend, vend; Peder.

smut-and, no. en fugl, den langborede dykker, colymbus auritus, Schade, Mors 179.

smuthul, no. smothuol æn -huolær (D.); smuthuol et (Sovind s.; Vens.); = rgsm.

smutkro, no. Kr. Alm. VI. 32. 87. 72, smugkro.

smutskrædder, no. smutskræjeren... så han ku smutt som en vessel fræ jet te et åhnt", Gillsj. 53, øgenavn.

1. smutte, no. smot æn (D.); smut æn best. -en fl. -er (Vens., N. Sams.); smud (Vejr., Thy); smage, smal gennemgang: *„ud kød, Lijes Kræn, kam cyri iøjsten ej i smuten"*, Grb. I. 4, vor karl, Kristen Lise, kom kørende vesten ind ad smagen; Åbning på taget, hvorigennem høet kastes ind, Mb (Skagen); jfr. 1. klemme, snævre; bakke-, dige-, Gjertruds.

2. smutte, no.

smot er smot smot (D., vestj., Agerskov);

smut -e smut smut (Sovind s., Elsted, Vens.);

= rgsm.; smot væk (Malt); *di smot fæ næ, løb deres vej; dær smot æn lile jæn; de hær æ smot, hæl wæl ve di agær!* (D.), alm. udtryk om en fjært; *dær ær egen smotan* (Malt, D.), der er det ikke

muligt at undslippe, at smutte fra, tit tilføjes: *æ kat ska ha vi mjæk!* — „det smut i sandet, som Dove-Sörens barn", Kr. SkS. 239.74; jfr. Ans. smotta, no. smal gennemgang; smetta, uo. smutte; se 2 smitte.

smuttet, to. smute (Lb., Lindk.); smot el. smote (D.), om færet; slibrigt, glat; *de æ smot, æn smote væj* (D.).

smutvej, no. smotvæj æn (D., vestslesv.); genvej; vej, som man kan smutte ud af; fig.: udflugt.

smutvorn, to. smutvørn (Lb., Ang.); om færet; slibrig, glat.

smutsærinde, no. smutæræn æn (Andst); et kort ærinde, der besørger i en fart.

smyg, uo.

smyg smygør smøg smøgen (Agerskov, D.);

smyk smyker smæk smæken (Valsb., Sundev., Åbenrå); st. smækt (Ang.);

lf. smøken (Bradr.);

smøg -er smøgt smøgt (glds D., Lindk.);

smøg -er -ed (Agger);

trs. og intr.; smyk tobak (Mellemslesv.), smøg tobak (Agger), ryge tobak; æ dæn smyker, ovnen ryger; *do md iæt smyk ad gælt* (Sundev.), dampe så stærkt; æ lamp el. lys smygør el. rygør (D.), osør;

smøg (Lindk., D.), ryge med røgelse; smyg el. smøg mæ ræw (D.), der bruges også lavendler, tørrede blomsterblade; af enkelte gamle: lægskind (D.); også i betydning fare afsted; *hon smæk æw* (Sundev.); *han smygør astærj som æn ijer i tåræn* (Elho); *de går smygøræ* (N. Slesv.), rask.

smygelse, no. smygels de (vestslesv., D.), røgelse; smygør sin-, flis på apothek (D.).

smygørav, no. smyg- el. smygøræw de (glds D., S. Ho), affald og små ravstykker, der bruges til røgelse.

smygøröv, no. smögöræw, Dania II. 28,

navn på en ond Ånd, fra en form: „smigterus“, efter Pont.'s Eversiculum.

1. **smykke**, no. *smak* æn (D.); *smek* dk. (N. Sams.); = tygum.; *smen* i æ *smek*, de go' lod (Nordb. Åst); „haderssmykke“ til haderkvinder, se Fris VN. 92 fig. 191 m afb., jfr sølsopande; se brude.

2. **smykke**, no.

smak -er -et (D.);

smak -a -et (Sovind s.);

smak æn (Sovind s.), pynte sig: *smak æn* hest (Vens); pynte en brud; *smak æn* vi (Sovind s.), forklæde sig; jfr htsk schmücken, mit smücken, Sch Labb.; smuk.

smykkepige, no. kaldtes den pige, i ryggen gadelammet is d. l., der smykkede Kristus' bust og troe til ridestuet, u. ki Skifte, For de Nu² s. 116

smykke, no. se brude.

smædelig, lo. *smæde* (Vens); jfr æn htsk schmachlich at schmachten, for

smæde, no. *smæde* i best. s. l. *smæde* (Vens), el. smæde der læst drævede

smæge, no. *smæge* -er *smæge* *smæge* (Vens), l. l. drævede

smæger, no. se smæge

smæk no. *smæk* æn (D., vestj. Ag

det) (s. 116) el. best *smæk* (Vens), = l. = tygum. el. æn æn *smæk*,

se hest (Sovind s.) el. hest *smæk* (Vens), = l. = tygum. el. æn æn *smæk*,

se hest (Sovind s.) el. hest *smæk* (Vens), = l. = tygum. el. æn æn *smæk*,

se hest (Sovind s.) el. hest *smæk* (Vens), = l. = tygum. el. æn æn *smæk*,

se hest (Sovind s.) el. hest *smæk* (Vens), = l. = tygum. el. æn æn *smæk*,

se hest (Sovind s.) el. hest *smæk* (Vens), = l. = tygum. el. æn æn *smæk*,

se hest (Sovind s.) el. hest *smæk* (Vens), = l. = tygum. el. æn æn *smæk*,

se hest (Sovind s.) el. hest *smæk* (Vens), = l. = tygum. el. æn æn *smæk*,

se hest (Sovind s.) el. hest *smæk* (Vens), = l. = tygum. el. æn æn *smæk*,

se hest (Sovind s.) el. hest *smæk* (Vens), = l. = tygum. el. æn æn *smæk*,

se hest (Sovind s.) el. hest *smæk* (Vens), = l. = tygum. el. æn æn *smæk*,

se hest (Sovind s.) el. hest *smæk* (Vens), = l. = tygum. el. æn æn *smæk*,

se hest (Sovind s.) el. hest *smæk* (Vens), = l. = tygum. el. æn æn *smæk*,

se hest (Sovind s.) el. hest *smæk* (Vens), = l. = tygum. el. æn æn *smæk*,

se hest (Sovind s.) el. hest *smæk* (Vens), = l. = tygum. el. æn æn *smæk*,

se hest (Sovind s.) el. hest *smæk* (Vens), = l. = tygum. el. æn æn *smæk*,

se hest (Sovind s.) el. hest *smæk* (Vens), = l. = tygum. el. æn æn *smæk*,

se hest (Sovind s.) el. hest *smæk* (Vens), = l. = tygum. el. æn æn *smæk*,

lad de fire store heste gå! i hörnerim:

jeg kom gennem en veld i syv smækker for en plov; (Dursk); jfr Kr. Börner. 47 41;

2. **smæk(ke)**, no. *smæk* (vestj., Malt); *smæk æn* best. s. (Vens).

— 1) piskesnært (Lb) smikken Schütze, „ein nut kn

seiner geflochtener strick an de gebunden, um einen knall zu

se kide, piske-, støbe-. — 2) (Malt); æn *smæk* s. Hald; el

brystet, udgående fra forklæde; hvidt forklæde af herred med

hvide lærredssærmer bragte; af hest, Kr. Almuel. III. 92. 312; pande

Fris VN. 151, jfr Aasen, smæk brød, buker-, for-, fram-, hage-

slabber- sæde-. — 3) æn *smæk* vedt pigstangen på rokkens

trækker hjørnet med. — 4) *smæk* el. *smæknost* (Lb) en pind

smæde smæde plata, Sæm: se be — 5) i et borm, Forring smæk

smæk Kr. VI. 348. 27, Spr 176. 1

hæder smæk, Sæm: smæk-er, i

se hest (Sovind s.) el. hest *smæk* (Vens), = l. = tygum. el. æn æn *smæk*,

se hest (Sovind s.) el. hest *smæk* (Vens), = l. = tygum. el. æn æn *smæk*,

se hest (Sovind s.) el. hest *smæk* (Vens), = l. = tygum. el. æn æn *smæk*,

se hest (Sovind s.) el. hest *smæk* (Vens), = l. = tygum. el. æn æn *smæk*,

se hest (Sovind s.) el. hest *smæk* (Vens), = l. = tygum. el. æn æn *smæk*,

se hest (Sovind s.) el. hest *smæk* (Vens), = l. = tygum. el. æn æn *smæk*,

se hest (Sovind s.) el. hest *smæk* (Vens), = l. = tygum. el. æn æn *smæk*,

se hest (Sovind s.) el. hest *smæk* (Vens), = l. = tygum. el. æn æn *smæk*,

se hest (Sovind s.) el. hest *smæk* (Vens), = l. = tygum. el. æn æn *smæk*,

se hest (Sovind s.) el. hest *smæk* (Vens), = l. = tygum. el. æn æn *smæk*,

se hest (Sovind s.) el. hest *smæk* (Vens), = l. = tygum. el. æn æn *smæk*,

se hest (Sovind s.) el. hest *smæk* (Vens), = l. = tygum. el. æn æn *smæk*,

se hest (Sovind s.) el. hest *smæk* (Vens), = l. = tygum. el. æn æn *smæk*,

se hest (Sovind s.) el. hest *smæk* (Vens), = l. = tygum. el. æn æn *smæk*,

se hest (Sovind s.) el. hest *smæk* (Vens), = l. = tygum. el. æn æn *smæk*,

se hest (Sovind s.) el. hest *smæk* (Vens), = l. = tygum. el. æn æn *smæk*,

se hest (Sovind s.) el. hest *smæk* (Vens), = l. = tygum. el. æn æn *smæk*,

se hest (Sovind s.) el. hest *smæk* (Vens), = l. = tygum. el. æn æn *smæk*,

smækø el. *småken* *ø* (Agger), arresteret; *og no a kam te mørki, d a ønc ku fd te fd koren, a ha zij, så war a smøken!* (Vens.), *o*: ilde stillet; *hun æ smækøt* (vestj.), frugtsommeig, se 2. sløve, uo.; *hon gor d smæke fjint d knæger* (Vens.), *o*: det har været fint at gå med tøller, altså: gå fint med smækkende gang og negre (s. d.); jfr. Aasen, smikka, uo. smække.

smækkende, lf. i tm. *de gor smækø* (D.), siges, når der ret er fart, appel, i noget; *æn sm- før*, et føre, hvori man kan høre rask; se smækked, -vred.

-smækker, no. en, som smækker, se slue.

smækker, to. *smæker* (Andst, Vens.); = rgsm.; *d stek smækert* (S. Sams), et stykke hyssom, tyndt reb; mht. smæcker, fin, elegant; se lækker; *dingle-.

smækkes, bio. „de kommer så sm-“, siges om købstadpigerens træsko, Krist. Alm.² VI. 399. 94, så rask klappende?

smækkys, no. *smækkes æn* (D.), et kys, som giver en smækkende lyd.

smæk-sene, no. *smækken æn* (Andst), underlærets udvendige bøjemuskel, der i visse tilfælde kan smække, når koen går.

smækvand, no. *smækvand* (Ribe), østegn.

smækvej, no. kort vej, som man hurtig kommer over; „dæ wa 5 mil dæte, de wa bestemt it smækvej“, Yuelb. s. 17.

smækvrod, to. *smækvre* (D., Agger), overmåde vred; også: *smækandæ wre* (Agger).

smæk-æg, no. spejlæg, stegt i en tæbleskivepande; „Maren laut smækæg“, Yuelb. s. 10.

smæld, no. *smæl æn smæle* (Sundev.); *smæl* d best. -s (Vens.); = rgsm.; den gamle form skal være „smald“ (Mors); et insekt, en smælder, elater (Sundev.).

smælde, uo. *smæl -ør smèle smèle* (Vens.), gøre noget med stærk larm; „som hqj wa nærvæl farø mð mæle, komo mæj smæle ej i gðri“, Grb. 86. 25, som han var nærmest færdig med malingen, so kommer manden smældrende ind i gården, *o*: kørende ind i gården med fuld fart, så det larmede af beste og vogn; „drøni skæle d smæle, hons får de to d

lunco så lâne dp è dæwi“, Grb. 79. 75, drengen skældte og larmede, hvorfor de lå og husede (drev) så langt op ad dagen; jfr. norsk isl. smella, knalde; jfr. Aasen, isl. smella; se smalder, smældre.

smældblommo, no. *smældum æn* (N. Slesv.); en plante, blæse smelle, silene inflata Sm.; knopperne, *o*: frohuzene, af blæse smelle blev indgivet kærne om efteråret, så kunde de ej forgøres, den vokser nemlig på bellig grund, kirkegårde, J. K. 161. 3 (Sall.), dette synes dog snarere at henvise til den forvildede *saponaria officinalis* L.

smælder, no. *smæler æn* (Lindkn.), skrald; *de ga æn sm-*.

smældre, uo. *smæle -re -ret* (Sov. s.); han slog døren i, *liq te de smælæret* (Silkeborg), *o*: så det gav et brag, se smælde.

smælig, to. *smæls* (Hmr.); *sm- næk*; *æ katøflor æ smæls*; *uæl, fd sm-*, altfor små, se smædelig, små, smålig.

smæn, no. *smæn* (Fano), en slags vildand, sort med hvidt bryst.

smænifuld, to. overmåde fuld, se skultre sig.

smær, to. se små.

smære, no. *smær æn -ør* (Vens.; Hmr., Vejr., Lyng. h., Agger, Thy, Mors, Sall.). — 1) klover, især hvidklover, trifolium repens (Vens., Agger), når de gror vilde; *hviq kløwer*, når de sås; *sæt æ fuør hæp po æ smærer* (Agger); fig.: *han æ ræt o æ smærer* (vestj.), *o*: har det godt; i stedremser: „Sædding smærer“, Sgr. XII. 142. 306 (Ringkb.), „Tång smærrer“, Kr. IX. 132. 348 (Ribe), „Hanning smærrer“, Krist. IX. 133. 353 (Bolling h.), „Lavstrup smærer“, Kr. Ordspr. s. 520 (Lb.); se isl. smári hak., fl. smærar; Aasen smære, Rietz smære; gul-, hvid-, røde-, vild-. — 2) en halv snaps; „vi komme te d ha en nåen bette smær“, Yuelb. s. 23. 27.

smærfire, no. *smæfir æn* (Thy, Agger), firklover; fundet af et firklover bringer lykke (alm.).

smærre, **smærrest**, to. se små.

smærte, no. *smært æn -ør* (D.); = rgsm.; vstin. låneord; også no. *de smærtør grøp*; sm-, især lodselsm- kan sættes over på andre, se Kr. Sagu VI. 262. 68. 445. 13. 14, VII. 31. 16. 55. 84. 136. 77;

jfr. Sundbl. 2. 286, Wigstr. I. 103, Gasl. 45 øv., Amins. VI. 96, Cav. W. I. 437, Sh. Folkl. 85; sijn Busk, Rome 233: Filip påtager sig f-; tyngde af læs flyttes, Hazel. VII. 16, Wigstr. FS. 355.55; jfr. CSIL. 134.

smæse, no. *smæs æn best. -en flt. -er* (Vens.), stor portion føde af ringe beskaffenhed.

smæsk, to. smålig, noget liden (Son.⁴⁰ derj.), efter Outz. Gloss. 331, Mb.

smæst, to. se små.

smæge, uo. *smæg -er -ed* (Agger); = rgsm.; *smæg de krasp ap; do mo ek go mæ dæsmæged bægær!* jfr. Aasen, smægja, isl. smeygja; se smyge.

smöjt, no. se smuge.

smöl, no. *smöl æn* (vestj.); itk. (østj., alm.), langsom person, der altid kommer forsilde, gör sit arbejde langsomt.

smøle, uo.

smöl smöl smöl smöl (D., vestslesv.);

smöl -ø -et -et (Søvind s.);

være langsom i færd og arbejde.

smömle, uo. *smömöl -mler -möl* (vestslesv.), anubde, om hesten.

1. **smör**, no. *smör flt.* (Agger); *smör* (Vens.), prygl; *han skal ha smör*; det var de vildeste smör, han havde fået sin levelid, M. Skrædder 45 50; se smöre.

2. **smör**, no. *smör ð best. smörs* (Vens.; alm.); *smö de* (Sundev., Sov. s.); = rgsm.; *hun æ gupæ te o dræg smör* (D.), dygtig til at samle smör; *köm smör ð hægæl* (Sov. s.); *dær æ lågn i æ smör* (Malt), siges om sommeren, når smörret i tordenvejr er så blødt, at det løber ud; *æ smör æ så bløt som slæver, æn ka sløver æt ih som skit* (vestj.); jfr. Krist. Alm.² III. 180. 21; *dær æ trøj teg fæjl æ smör; ðm æ somer ær æd fä bløt, ðm æ vintær ær æd fä hor, mæn dær æst æ, nær de æ hæn* (Mors); jfr. Kr. IX. 39. 124, Wigstr. I. 82, Nordl. Småplock 28; når der køernes et sted, idet der kommer en fremmed ind ad døren, skal han hoppe ind over dørtærnet, for ellers „tager han smörret med sig“: *hæp ih æd æ dar, så for a smör smör!* Kr. VI. 291. 377; kan folk ikke få smör, skal de malke på messing el. lægge knappenåle under køerne i båsen, el. sige til en af folkene, som har været fra by: „kom

du og tag ved, du er gået over æ sty, det er der held ved!“ sis nr. 378. 75; kan man altså ikke få smör, hvad der i ældre tider var ganske almindeligt måtte årsagen søges i trolddom, man brugte da allehånde råd for at modvirke denne; tudse lægges i så fuld uante kærnen, el. man kommer 3 boghvede kærner, 3 rugkærner, 3 hørfrø i kærnen. Kr. IX. 72. 767-68 el. pigen faster sig forklæde op til venstre side og siger: „smör indtil kærnerne, mælk indtil tærnerne“ el. man skyder i kærnen, el. man lægger fløde tre gange et sted, hvor de har gøet smörlykke (s. d.), el. man skurer kærne med sand fra hjulnav. Kr. Alm.² III. 180. 17. el. kommer sølvskillinger eller vættelys i kærnen eller en gloende strygeboit i en hestesko, el. man sætter kærnen over et kors, hvori er lagt en glød, JK. 209. 176. 02 el. man kan slå et som, gjort af en tyv-lænke i staven, J. Saml. IV. 161. 140 jfr. Krist. Sagn VII. 181-99. 222. 93-95 18. Amins V. 93, Nyland IV. 73; s- kærnes el. ellevinder og hekse i bække og vandsteder, Kr. Sagn II. 34. 129, VII. 88. 02 145. 98. 184. 16 18. 24, se vandsmör; heks I. 581. 51 b. 02.; og stjæles på mange andre måder, f. eks. ved „smörbarer“, gjorde af harvetænder og strømpeskafter, Kr. S VII. 184. 17; jfr. Wigstr. FS. 333. 94 96, se malke II. 537. 38 b, Kr. Alm.² III. 180. 25 den som kommer ind, hvor der køernes skal „ryste smörret af sig“ idet der løses af ved arbejdet, Krist. Sagn VII. 190. 34 36 43; 1 „Smördal“ samles heks og stjæler sm-, Krist. Sagn VII. 95. 316 sm-, der gives til forn til gilder, „smör slag“ (Søll.), udpyntes, jfr. J. Saml.² III. 101, se smörtrinke; sm- gilder i spadser af kohornet, som ej må afsaves, Amins V. 89; de hvistede smörstykkerne på truget for at få dem runde, Kr. Almuel III. 58. 197; konen ælter sit smör med en rage i æ stævt (møghøren), Kr. Alm. III. 80. 283; i melgrøden er der et smör hul, manden dypper, konen rører ved det, folkene gör kun bevægelserne, Kr. Almuel. III. 65. 224; hunden havde stjålet og ædt 14 pund smör, de klemte 16 ad af ham, Kr. Molboh 112. 349 fig., Sagn VI. 262. 266. jfr. Cloust. Nooel. 18; for at spore smör tilfæddes skoldt, pisket fåremælk med bygmel og et æg, dette

bredtes på brød, Kr. Almuel. III. 62. 309; skærer man i smör, som hekse har skaffet tilveje, kommer der blod, Krist. VIII. 264. 449, jfr. Jonsson, Möre 10, Cav. War II XVIII, Folkev. XI. 469, Wigstr. FS. 336. 16; ved forskellige kunster kan heksen straffes, se f. eks. Kr. IV. 181. 253. Gr. Gl. d. M. II. 99. 67. Thiele Overtro nr. 246, jfr. koge; en bestærg. ved kærling, se II. 156. 41 a. Cavall. War. II. XI. III. 10 jfr. Amer. Folkl. VIII. 82 (Engl.), se smörlykke; skiden smör æ guæ nåk te syg hun, ordspr.: *dær æ lei smör i låg klud*, alm (Mors), o: få varer i megen indpakning; *dær dæ hæ mæj dæ smöret*, *koma noi i kolan* (Tåning, alm.); *de ær et nam o kiñ si smör i aþer djer kol* (vestj.); *smör æ gåt i kål*, *mæn fet æ skil i warm öl* (N. Slesv.); *de gor udenom de moñ lüsom bræj smör* (Askov), *de gor æ* i *hum som bræj smör*; *de koma ænc de smö ænc* (Vens.); *alo dæ si smör i æ bægtræw* (Malt), o: være edsel; *æn ka bre mæj smör i æn warm æn* (vestj.); *fålk ær hæst smör i djer æjen grør* (N. Slesv.); *dær piq*, *hun ær et smör tøhøts* (sts), o: ikke helt påhdelig, billedet taget fra en smørfjærding med forfalskede varer i bunden; *nær æn hær smör nåk*, *ka æn gær æn lot guæ* (vestj.); *de ka ænc hjælp d læq smör dæ bræ tel bræp* te *dæj kål*! (Vens.), o: tale mildt til; *de æ fd mæ som bræj smör* (vestj.), o: det går lei for mig; *no æ de i smör* (Vens.), o: færdigt, i orden, billedet taget fra kærmugen; *dær æ kær d smör*, *såj hun Stgr Evert*, *da hæ han hæne i æn kålsæk* (Brandrup); *do samla nåk te smör te vintæbrug* kan siges til den, som tørrer sin næse på nærmel (Elsted); *hun hæ hiñ såqer i ærdæn*, *æ smör i æ tjærkæn o æ præpdi o æ buæer* (vestj.); *hun hæ hiñer såqer i æn ask* (æske) *d hiñer smör i æn tjærkæn* (Mors), o: hun er omhyggelig med noget, skidenfærdig med andet; *de koma et de smör æ* (D), o: det angår ikke den sag; *muereñ siel wa ibann*, *mæn de smör koma no it de fjet ve*, Yuelb. s. 64; *de ær æn hemæriq æjæ* *d kæñ smör i*, *nær oi bæ hæd flød* (Askov); *di kæm tædq mæ smör om æ hudnær* (Malt, vestj.), de kom tilbage og havde tjent mange penge; det kommer

igjen med smör på hornene, ligesom Jens Diges svin i Bur, Sgr. VII. 235. 880; en, som smører tykt smör på sit brød, kan sige: *æ smör hæ ær trøjæ mæ*, *voßd'r skal æ så træk æ smör* (vestslesv.); i Gandrup sætte di dje smör i hejæ d gærer om dje flød, Kr. Ordspr. s. 513 (Skanderborg egn); i Højt har di smör te bræ, Krist. IX. 126. 326; se smörrebrød; *Smör* best., er egenavn til en mand i Vens.; Thorolf kaldtes Th. Smör, fordi han sagde, der drypper smör af hvert strå på Island, Rafo (Ordn S. I. 214, Ol. Trygg. S. kap. 15 slutn.; maj-smör er særlig kraftigt i salver (Utr. Cypr.); uforlovet pige må ej tage bul på smörret i smörkanden, el. tage korsel i smörkanden, så bliver hun ikke gift, Kr. IX. 44. 482. Thiele Overtro nr. 166; om det her har været brugt af fæste smör på brød med tommellingen i stedet for med kniv, jfr. fortællingen Faye s. 199, Wigstr I 81 flg., Alden 58, ved jeg ikke vist; nissen (s. d.) skal helligaflnerne have smör i grøden; alm. sættes kors (s. d.) i smör, se Thiele Overtro nr. 242. JK. 213 194; bjærgmand har en stak af smör udenfor sin bolig, Krist. Sagn I. 32. 145; sm- kan stæles ved taghalm og natte-dug, Folkl. V. 185; hekse betaler smör til Satan i Blåkulle, Hofb. Ner. 213; afgift af smör til herremand, se skyld-smör; penge som smörklump, mandskes ved at gå fra hånd til hånd, Kr. Molbohist. 169. 74; tosen sælger smör til en sten, Gr. Reg. nr. 20 h.; sætter smör på skygge af hat, ærmer, kjole, Kr. Æv III. 243; indbildes, at det fremkommer ved at slå tue med kæp, Arnas II. 302; *æn di giö i Hambors får et puñ smör æn mark*, *æn æku di sin hæ får et las hæ?* svar: et par heste (Agterup); jfr. Aasen smör, isl. smjör itk., mnt. smër, Sch. Lubb.; se 1. kjærne, lort II. 450 1 a. malke, mælk, smot, stufmoderside; Bartholomæi-, græs-, hekse-, hov-, *hylde-, kartoffel-, purteg-, skyld-, stub-, troid-, vand-, vinter-, yde-.

smörblomst, no. smörblom eller -blomst æn -er (Thy); forskellige gulblomstrede forårsblomster, ranunkel, ficaria, potentil, kabbelerje; de tre første, som findes, skal man lægge i spanden, når man malter, så får man gult smör,

Sgr. VIII. 43. 89 (Mors): første sm- spises mod sommersyge, Kr. Sagn IV. 622. 87; berører man husmoderens hage med en smørbløst og denne smutter af, har hun smørlykke (s. d.), Kr. IX. 76. 809; jfr Leicestsh Folk 33.

smørbrikke, no. *smørbrik* en best. -en flt -er (Vens.); *smørbrik* (Søvind s.); *smørbrek* en (vestj.); bræt til at lægge smørret på, når det tages af kærnen (vestj.); smorkande (Vens.); en plante, smørbløst, *ranunculus* L.

smørbryge, no. *smørbræg* en (Malt); *smørbræg* (Vens.); smørrebrød med usaltet smør; *ma u fl no smørbræje* (Vens.); en plante, røllike, *achillea millefolium* L., smørbrygge, J. T 3 (Vardel); se 2. bryge.

smørbuddike, no. *smørbuddik* en (D.); *smørbugt* (Eibø); = smørbuttél; derom glæden hvad er det, som er fjød får den o mæter får uden? (vestj.), se Sgr. VI 31 170. IX 15. 34; se lys, 484. 39.

smørbuttél no. *smørbuttél* en (vestj.); *smørbugt* en -er (Andst); lille, drojet smør kop, eller en lille trækop 4—5" høj af staver til smør, el. et oversvævet stykke horn med træbund, hvori folkene fik smør med til udearbejde, hver sin (vestj.); se Kr. III. 14.

smørbør, no. *smørbør* (Agerskov, 20 vestslav.); *smørbøier* (vestj.); sinoralgilt til præsten el. degnen; af hver nytår ko skal gives 2 „mark“ smør, af hver kvie el. godmælklet ko 1 „mark“ smør, 3 „mark“ el. lig 2 pund, deraf får præsten de 2 x, degnen den ene; det indsamles ved St. Hansdagstid se Aagaard Törnanc Lehn s. 124.

smørdræt, no. *smørdræt* en (vestslav.); smørsamling; *deru kan har en en en*, o. smiltet meget smør, drøjer mig smør.

1 smøre, no.

smør smør smør smør (Andst. D.; N. Sags.) af *smør* af -er (vestj.); *smør* el. *smør*, fl. *smør*, fl. *smør* (Hys.);

smør -er, *smør* el. *smør*, *smør* el. *smør* (Andst.);

smør *smør* smør smør (N. Sags.) Mo- = den næste smør, Kr. Sagn VII 197.

smør smør smør smør (Hvespi);

smør smør, smør el. smør, smør el. smør (Vens.);

smør [-er] smør smør (H.); *smør* smør smør smør (S. Sags.) *smør* smør smør smør (S. Sags.)

smør, fl. *smør* (N. Sags.);

smør smør smør smør (Eistad);

smør smør smør smør (Søvind s.);

smør smør smør smør (Tamm);

(Rogen);

smør smør smør smør (Alvord);

smør smør smør smør (Andst.);

smør smør smør smør (Bradr.);

1) stryge på: *smør* el. *smør* (S.);

smøre et stykke mad: *smør* o. *smør* (S.);

overstryge brød med kluster (S.);

sættes i ovnen, se 2. smide, gisler;

smør (Bradr.); smøre smør på brød

smør di ham *ekurón omkræg*

skoskat, Grb. 51. 166. så smurte

et korn (en smule) omkring mæde

skovvæite; se do et smør der

stekar der, så har do *stekar* no

stekar (S. Sall), afsende; smør

(Søvind), smøre vognakslen; de

de *ura smør* (Agger); = smøre;

let; spagende: *smør* de *ura smør*;

o *blagkædet* (Vejen); *smør* sin *klæde*

tilsmude sine klæder; *derm* der

får *smør* der, di *er* *smør* der

derm (Årn.); lig: *han smør* tyk o

o: lyver el. praler, bestikke; *der*

smør gult, *der* gult (Ang.); den

smører godt, kører godt, o: den

bestikker med rigelige penge, får

et rask fremmet; smør er gult, o

kommer i tide! o: konen, hun

børstekommeren op ad ryggen

pund, Sgr. IV 221. 16; *han* *smør*

smør (vestj.); el. *smør* (D.); o:

narrere; el. *han* *smør* gult smør; *han*

o *smør* i *han* (vestj.); narrede ham

bede vognen; *de* *smør* *smør* *smør*

smør (Vens.); o: have fortjeneste ved

smør o. el. smør *smør* o. (D.); *smør*

smør *smør* *smør* *smør* (D.); *smør*

smør *smør* *smør* *smør* (D.); *smør*

smør *smør* *smør* *smør* (D.); *smør*

smør *smør* *smør* *smør* (D.); *smør*

smør *smør* *smør* *smør* (D.); *smør*

smør *smør* *smør* *smør* (D.); *smør*

smør *smør* *smør* *smør* (D.); *smør*

smør *smør* *smør* *smør* (D.); *smør*

smør *smør* *smør* *smør* (D.); *smør*

smør *smør* *smør* *smør* (D.); *smør*

smørlykke, no. i Ronerød ved Frederikshavn boede der en heks, der isæstjal „smørlykke“ fra folk; Gr. Gl. d. M. III. 159. Kr. Sagn VII. 186. 22; jfr. Gæst. 29. Hofb. Ner. 212. Wigsstr. FS. 323. 71. 336. 17. Amins. V. 93; o: lykken til at kunne kærne smør; tordenstene, celuniter, kaldes i Horns li. „smørlykke“, hvor en sådan er i huset, har man lykke til at kærne smør og er tilhøje beskyttet mod lynnedslag, J. K. 407; ifr. Bondel. 120.

smörurt, no. *smörret æn -e* (Søvind), smørblomst, ranunkel; men især engkabheleje, *caltha palustris* L.

smörreke, no. træske til smør; den sow hun op ad gaden sprang, med smörask i munde^a, Krist. II. 327. 7; jfr. III. 14, se smörbuttel.

smörroje, no. [*smöry el*] (Abenrå ego), smörhul i grød, se Kr. Sagn II. 52.

1. **små**, to. *smo* (D., vestj.); *smo*¹⁰ (ik. småt flt. *smo* (Søvind s., Vens.); *små* (Sønderj., Aggersk.; Bradr.); flt. af bitte el. lille (s. d.); komp. *smør* (D., vestj., gids, Agger); *de gån æ smør som de ant* (vestj.), finere; superlat. *smæst* (Mors, Løgst.), i alt fald om foder til kreaturer: det blædeste, mindste; *smo smær smærst* el. *smæst* (N. Sams, gids); både enkeltt. og flt.; *de ær æn smø sag*, el. *ten, få mæ* (Andst), o: en let, simpel sag; *de gån æ smø* (vestj.), garnet er fint; *æ boq æ smø æ æ stl* (D.); *æ hæp æ smø, de wa smø hæp* (Agger), havet er stille, ikke oprørt; *konæ æ smø*, kornet er tyndt og kort i strået; *dæm smø klas*, o: småfolk; *dæ lile klas*, nederste klasse i skolen; i *dæ smø*, i det små (Søvind s.); *de æ di smø di stuiper blyær æp* (D.); *di smø ær el dli gör får o kus di stuiper i æ røp* (Andst), også vestslesv.; bio. *de kør æ huket får små* (Aggersk.); *slo æt smø* (D., vestj.); no. *hun ska ha smø* (Søvind.), er frugtsommelig; *di tør æ i de smø, de go æd småt, smø slaw!* o: tag det med lempe; *hon slor ðten småt*, o: istykker (Vens.); *di kromæt dæm o gör dæm græp smø o wæ nær æ o blyæ hæp i djer æjen stöplskawt* (Vejen s.); musene (s. d.) skal man kalde „de små“, Kr. IV. 408. 638; jfr. Aasen *amaa*, komp. smærre, sup. smæst, isl. smár; se smelig, småt, for-, gras.

2. **små**, uo. *de smæ æl. smos hæp* (Vens.), formindekes, svinder; *do ska smø æ nøj bæjer!* findele det bedre; *mi pæp smos hæp*, blive færre og færre; *hæ ær ek æd let syg ino*, *mæn de smos ndk hæp* (Agger), o: sygdommen svinder nok.

småagtig, to. *smoagte* (D.); *småacæ*¹⁰ (Agger); temmelig lille, allfor lille.

småben, no. *smobien* (vestj.); i udtryk: *hon adr æm- i æ mæp*, o: er frugtsommelig.

småblommeret, to. *smoblovers* (D.); om tøj: småblomstret.

småbrød, no. *smobro de* (vestj., Thy); *småbræ* best. -bræ (N. Sams); flutbrød, sigtebrød.

småbörn, no. *smobörn* flt. (vestj.); = rgsm.; fra begyndelsen kunde småbörn gå og stå lige efter fødselen, men da misbrugte de voksne dem; Jesus så det, greb barnet om lænderne med to fingre og lod det synke hjælpeløst sammen. Der er endnu hos alle småbörn mærker af Vorherres Jesu fingre, og når disse jævnes, kan börnene gå, Kr. VIII. 371. 640-61; se pattebarn, Kr. Alm.² III. 106. 41 flg.

smådele, no. *smodjel* flt. (D.); = rgsm.

smådreng, no. *smadrægi* flt., ligeså: *småpige* flt. (Søvind s.).

småfiro, uo. *smofir* (vestj.), småle.

småfolk, no. *smofolk* (vestj.); *småfolk* (Søvind s., Agger); = rgsm.; men: *smø folk* (Agger), små mennesker; *hun ska ha smofolk* (vestj.), o: er frugtsommelig; husmænd og indsidlere: *smofolk koger djer køl i wæp* (vestj.); *småfolk hör dæ æ hjæt*, Grb. 244. 305, sm. har også et hjerte.

småfortærende, to. *småfålgæ* (vestj.), lidet spisende.

småfugle, no. *småfågl* flt. (Agger); = rgsm.; men *smø fågl* (Agger); *smofågl liqær æl mæ hæqogær* (Fredericia), småfugle leger aldrig med høgeunger.

småg, no. uo. se smag, smage.

små-grøderet, to. *smågrøjæ* (vestslesv.); om kreaturer: som der er liden vækst i.

smågående, to. *smågåen* (vestj.); langsomt gående.

småhalm, no. best. *småhalmæt* (Søvind s.); *jør småhalm dp, ta hæmtærn frd* (Vens.), ryste den korte halm op og tage aksene fra, når tærsket korn gøres rent.

småhandel, no. *småhæpæl æn* (Søvind s.); = rgsm.

småhviske, uo. *småhvesk -ær -et* (Andst); = rgsm.

småhöns, no. *småhöns* flt. (Vens.; Andst); lus.

småhöved, no. *småhöved æn -ær* (Thy), fjerkrå; en enkelt höne el. and.

småkager, no. *småkager* flt. (Vens.),

Agger); = rigsmål; men: *små kager* (Agger).

småkam, no. *småkam* æn (Ang.) kæmmekam.

småkarle, no. *smokål* flt. (vestj.), småbørn uden hensyn til kønnet; *vi hår mange sm-*.

småklog, to. *småkløg* (Andst), er den, som ejer noget af kloge, koners visdom.

småknistre, uo. småle, se Blicher IV. 317.

småknyst, no. *smoknyst* flt. (Vejr.), småhoste, også uo. *han gør o smoknyster*.

småkort, no. *småkort* i best. -i (Vens.), styrvolter; også et spil smæl af to spils styrvolter, hvor sexerne mangler, se malingskort.

småkostet, to. *smokøst* (vestj., D.), lidet tærende, se kost.

småkrameeri, no. *småkrameri* i (Vens.), småkreaturer; *„di ha så herle småner djer d jæs d sønt sm-“*, Grb. 159. 3, de havde såre mange sønder og gæs og sådant sm-.

småkreaturer, no. *smokreter* flt. (Thy, Vens.), hjerkræ; se kreatur, hove; *„så war e jøj mon, hqj ha kalc småkræters samel d jij dem djæ fæplæj-nen“*, Grb. 159. 8, så var det en morgen, han havde kaldt sm- sammen og givet dem deres forplejning; tro om, se Kr. Alm.² III 134.55-60; jfr. de enkelte dyrenavne.

småkrog, no. *småkrog* æn -krog (Lid s.), små kroge, som bruges ved havfisket.

småkruf, no. *småkruf* de (Angel), småkreaturer, hjerkræ.

småkræng, to. *smokræng* (vestj.), nævenyttig, se sludarbejde; spottende siges: *han æ smokræng, han ka mæg* (vestj.); iron.: *han wå let småkræng i ei* (vestj.), o: langfingeret.

småkuber, no. flt. hvilling, gadus merlangus (Randersfj.).

småladon, to. *småldon* el. -ldon (vestj., D.), små af størrelse, f. eks. om kartofler; jfr. smålig; æ *flejer æ småldon* (Agger).

smålidende, to. *smålidon* (Andst); *smålidon* (Lindk.); om personer: som ikke tåler meget, let til at blive vred.

smålig, bio. småle (Andst, Vens.),

fattigt; *di hår et smole* (vestj.); *læ wå go så småle* (Agger), langsomt; nøje, indtrængende, o *lijed småle om et* (Andst), lede nøje om det; *samal småle o hwar skeløj* (sts); *„Nils Kræn teger d bear så småle får enda d få en smul hyt“*, Grb. 66. 20, Kristen Nielsen tigger og beder så mindelig for dog at få en smule hytte; jfr. Grb. 97. 24: lunt, smørret, *Pije grinol så smole* (Silkeb.); *„nej, de ska a nok wogt mæ få d sejl swæet a lissedan d lou så smålet“*, Yuelb. 79; se småelig.

smålivvare, no. *smålevæur* (N. Sams), småkreaturer, høns, sønder, gæs.

småløjer, no. *småløjer* flt. (D.); = rgsm.; *„e kuon småløjer akal fælk jæwæle ha“*, Grb. 33. 1.

småmad, no. *småma* de (Vens.), indmad af får og svin.

småmand, no. *småman* el. *småman* æn -man (D., vestj.); *småman æn -mæn* (Sundev.); husmand og indsidder til forskel fra bonde.

småmirre, uo. *løg o småmirre* (Vor h.), om børn: småknirke, klage sig lidt, mens de ligger i vuggen, måske findes også formerne *småmjere* og -mjere (Bj.h., Randbøl).

småmælt, to. *småmælt* (Andst); *småmæle* (Agersk.); lavmælt.

småmåne, no. i udtr.: trolden satte et par småmåner op ad ham, Kr. Æv. 26, o: store øjne.

småne, no. *smøn* æn -ø (Røgen), medhjælper ved opvartning i gildeshuse; i Værum s., Galtens h., var der fire smånere ved bryllup, de red foran brudevognen til kirke, se Krist. Almuel. IV 61. 153. 74, J. Saml.² I. 83 (Mols), se forrider, albuesvend, persevante, skaffer: Mb. har flt. småner: brudekarl, brudepige (Støvr., Hors.), også Terpiger fra Ribe; nok også uo. *[smøn]* (Søvind s.), bære mad frem ved gilde, Brøchn. Saml.

smånom, to. *smånom* (Vejr.); *smånom* (Lindk.; Andst, vestslesv.), nævenyttig; se småkræng, smånyttig; *han æ smånom, han ka gæl* (gilde) *myrrer wæ æn skåwæw* (vestj.).

smånisteret, to. *smånister* (D.), om tøj, i grundfarven er der fine stænk af en anden farve; nist = gnist.

smånoddre, uo. *småoddre* (D.), smånyne.

smånogle, no. flt. „ettehønnen kam
de nåk en trej smånowwe mie“, Thjer
II. 84. 2: nogle små: børn.

smånynde, uo. *smonynd* (D.); = rgsm.;
han smånyndede, som studerte folk plejer
at gøre, Kr. Æv. s. 239.

smånyttig, to. *smonof* (D.), næve-
nyttig; spottende siges: *han æ sm- te
gråp ærbød.*

smånsæst, to. *smndæst* (Silkeborg), 30
et handelsudtryk om træsko af en form,
der går nord på.

smånod, no. *smndō* eller *smndū* 2
(Vens.), ungkvæg på 1—2 års alder.

småpenge, no. *smopæn* flt. (D.);
smdpæn di (Vens.); = rgsm.

småpluk, no. *småpluk*; i Um. som:
de ær ene almejle småpluk, 2: det er
ikke små ting.

småpok-ar, no. *smopdka'r æn* (D.), 20
ar af børnekopper; to. *smopdka'ræ*, kop-
arrel.

småpokker, no. *smopd'k* flt. (D.,
vestj.; Agersk.); *smdpdke* flt. (Sovind s.);
smdpdsk (Bradr.), børnekopper.

småpoltring, no. person af lille
vækt; der så han tre småpoltringer gå
nede, Kr. IV. 12; se poltring.

småprate, uo. *smoprat* (Malt); *smd-
prdt* (vestslæv.); samtale stulfærdigt.

småprikket, to. *smdprekere* (Vens.);
= rgsm.

småpygre, uo. *de smdpygør* (Rø-
gen), småsner; fra Mds. h. er opgivet:
de stor d amopykor.

smårageri, no. *smårageri'j de* (Vens.),
småting.

småredsel, no. *småræsel* de (Søv. s.);
= rgsm.; en afgift, der må betales præ-
sten, som vederlag for allest levering af 10
ost, smør o. lign.

smårente, no. en afgift til præsten
bestående af æg, Kr. VIII. 304 (Vens.).

smårollinger, no. *smårdåger* flt.
(Thy), småhörn.

småsager, no. *smosdger* flt. (D.); =
rgsm.; *smdsager* (vestj.), = småtøj.

småsik, no. knøs, halvvoksen tøs
(Slet h.), Mb.

småsild, no. *smdsel* flt. (Lild s.); 20
= rgsm.

småsindet, to. *smdsæer* (Vejr.);
smosæed (Mors, Thy), sagiens oprinde-
lig; vægelsindet; tvivlrig, bedrøvet, for-

tvivlet, ved at gå fra forstanden; *han
blæp ræn smosæed dæet gan han fl' te
d swijr* (Lild s.).

småsing, no. *smdsen de* (Vens.),
småkreaturer, småbørn; *di hø sd mo
sm- i Hæstøgor.*

småskift, to. i udtr.: *småskyud øjle*
(Vejr.); *småskyud* el. *småskyud* (Vens.);
hurtig vekslende, om vejret; også: *smo-
skyudsvær* (vestj.); småskifte herskaber,
Kr. III. 102, herskaber, der skiftede med
kort mellemrum..

småskilling, no. i udtr. om fløde,
som kærnes: *de ær i småskiløn* (vestj.),
når smørkornene er ved at komme tilbage.

småskjælm, no. *småskælmær høges*,
di stu fdyllæs, Grb. 244.304, småskjælmne
hænges, de store forgyldes.

småsnakke, uo. *småsnak* (Andst);
= rgsm.

småstand, no. *æ småstgā* (vestsl.),
2: småfolk.

småsted, no. *smostæj æn -er* (D.),
husmandssted.

småsten, no. *smostjæn di* (D.); =
rgsm.

småstilet, to. *smdstjld* (Vens.); =
rgsm.

småstump, no. i en stedremse:
30 „Oddersted småstumper“, Sgr. II. 70.376
(Tavlov s.).

småt, bio. *de æ småt mæ ham*
(Agersk.), dårligt; *de gor småt te mæ æ
drumær hgr o layo* (Agger); *læ wds kyjer
sd småt i fuwer d* (sls).

små-tarm, no. *smdtarmen* best. flt.
(Vens.), tyndtarmen i et slagtel dyr;
som trusel: *har du en søk at samle
dine småtarne op i*, for det kan hændes,
du får dem at se, ven du ikke er rolig,
Kr. Ordpr. s. 339.

små-tavlet, to. *smdtavlers* (Vens.),
småternet, om tøj.

småthed, no. *smothjæd* (D.), små
kår, armod.

småtidig, to. *smdtjje* (D.), som spi-
ser lidt, jfr. småkostet.

småting, no. se småtting.

småtlig, bio. fattigt; *di hgr æ kon
smdtjle* (vestj.).

småtosset, to. *smdtsei* (Agger); =
rgsm.

småtrav, no. *ri i smdtraw* (Ager-
skov); = rgsm.

el. i (Vens.), ligeså Vejr.; *gd d enq* (Agersk.), snuse om efter æde; *grisen snager i sin trov æter katø flørn* (Lild s.); *hva vel do i mi lom o endq, dær æ hærken wost hæ kdg!* (vestj.); *hwans snager do æter? kun do ejt hdl di nuss wæ dæ sæ!* (Lild s.), ligeså Sønderj.; æ *wel eppn ha tejer o endq i miñ benker* (Agger); *snaw omkreu* (Kolding), snuse omkring, holde sig til, hvor der vanker 10 noget, snylte; *kom snagin* (Agger), komme snyltende; *han gor o snawer æ dau om* (vestj.), drikker. — 2) rode omkring i betyd. at være sen; *go o snaw i at; di gor o snager te laht ud o æ nat*; også: *di gor o endqer så sij om æt-nøren* (Andst), også Sønderj.; jfr. Aasen, isl. *snaka*, snuse omkring for at få fat på noget.

snagebrand, no. *snawbrdn æn* (D.); *snawbrdn* (Agersk.); også: *snawbrdn* (D.). en som intet kan få udrettet; sen, langsom person.

snagekorn, no. *endqkorn de* (D.), affald af korn, som kastes for svinene.

snagen, to. slikvorn (Støvr. h.), Mb.

snager, no. *snawer* el. *snager* i (Vens.); *snager* el. *endqer æn -er* (Agger); person, som roder i alt; *æn sær endqer* (Andst), en snylter, en som kommer selvuden; *„de wa ðle fð atur en skam d kom slðbi ej te dð folken mi de hæ ful snawer“*, Grb. 44.39, det var altfor stor en skam at komme slæbende ind til alle folkene med denne herre fulde snager, o: svin, drukkenbolt; hån-ord til en toldbetjent af dem, som går på spor efter forbudt brændevinsbrænding. Kr. Almuel. V. 54. 161; jfr. spejder; se mædding-, potte-, skorstens-.

snageskilling, no. *snawskilling* lit. (vestj.), penge, som går med ved rejser eller andre lejligheder, og som man i grunden ikke får noget for; se slubberskilling.

snageskive, no. *snawskive æn* (Agersk.), uordentlig anretning ved hordet; Lyngb. anfører ordet med tilføjelsen: meget sjældent; *hol sn-?*

snagovorn, to. *blyw snaworn* (vestj.), blive fortrukket; slikvorn (Støvr. h.), Mb.; 10 se snagen.

snagibag, no. *snaw oba'g æn* (Jærlinge), en, som altid kommer bagefter; jfr. Sgr. V. 108. 41.

snagissæk, no. „rod-i-sæk“, kaldtes i gl. dage toldbetjentene ved byernes porte (Vens.).

snaglet, to. *snawle* (Lysg., Mds. h., Malt), uordentlig i klæder og person; halvfuld; „no drak di, d drak d til så gen, te gånse di blæu sku ret snawled“, And. Bøgr.

snagæde, no.

snawed (Malt);

snawer (vestslæsv.);

æde som et svin.

snak, no. *snak* (D., vestj., alm.); best. *snakd* (Lild s.); *snaks* (Vens.); tale, samtale; *kun jæ d æ snak* (Bradr.), mælet; *kom o hdl snak mæ irds!* (D.); *hdt jæ wæ snak* (D.), holde samtalen med en vedlige; *han hdt ham wæ æ snak* (Agger); *de kom aldrig o æ snak* (D.), aldrig til omtale; *æn ku jo hær æt o æ snak* (vestj.), på samtalen; *han ka nåk æ fðsto snak* (vestj.), o: en befaling, hvad man siger til barn; *a gdw mæ i snak mæ ham* (Malt), i samtale med; *han æ gdw te o fðr ndwt i snak* (Lindk.), o: bringe samtaleemner frem; karlen siger for at lede noget i snak. Kr. VII 378; *wð dæpde snak* (Silkeborg), vor jævne tale; „æ Kjasholmsmand gjør ett lāng snak“, Bl. Bindst., herremanden på K. gör ingen lang snak; *de ær d mi snak* (Lb.), min mening; *fo ndwt fð snak o tak* (D.), o: for intet; *snak o tak ka æn fo fðr dlt hwa æn hær* (vestj.); *æter hinds snak lær æ jo te æ spøgelsær æ kæjhåns* (Ang.), efter hendes tale læder det jo til, at spøgelser er kejthåndede. Hug. 169; *de ær ænhwær si snak* (vestj.), o: det siger alle; *hans snak passer æ* 10 (vestj.), o: hvad han siger er ikke rigtigt; *vi hdt æ mōj snak samel* (vestj.), vi talte ikke meget sammen; *de æ no lds snak* (Vens.); *wæi snak* el. *skiden snak* (vestj.), rå, tætsærdig tale; *snak ræfn snak* (D.), tale rent ud af posen; drengen sagde stor snak sommetider. Krist. V. 256, o: pralede; *de ær æn æhøn snak* (Malt); *æn æn snak* (Mellemslæsv.), en anden tale; *snak o toba'k æ tæfædrug* (vestj.);

ja, ja, dær æ nys om snaks (Vens.), o: folks tale er ikke helt grundløs. — 2) tom tale; *snak hær wi nåk æp; d snak o prek!* (vestj.); „*snak hdt wi nåk d*“ *så maj, hær ha skegs fulc d i slomp i*

ten i vejret; *do snakor des lisom*
væjstør æn o æn slud (Randers);
takor lisom væjstør æn o æn sluk,
æn væner i søner d nør (Himmerl.),
 1. 32. 201; *han snakor som æ skih*
i hans røv (D.); el. *som hans røv*
æt mæ påskor (D.); *som æ bon*
i hans trækor (vestj.); *som æn*
dær ær qeen i bege æner (D.);
æ dræng hans røv (vestj.); *snak ti*
i æ gamel kæfær hijs røv (Andst);
tepuvden o æn hyslør (Himmerl.),
 2. 32. 200; *lisom rjmajet dæ æn*
(Vor h.), jfr. Sgr. III. 43. 41, alt-
 en udtryk for tåbelig tale; *di snakot*
te ræjnet i ækræp (vestj.), æ: over-
 meget og hurtig; *høj ka snak æn*
ful (Vens.), om den snaksomme;
de: do hør ejen net d æ snak;
ik om æn trøj! d, snak dør om de!
æka wi dør om! „høi de j nu j!”
dj. do hør æne lē mæ d snak, do
dør æne lē mæ d tuj!” — æ snaki,
 akken (Vens.); — snakke bag-
 i gøres der til højer med, f. eks.:
æ do lod ur d tæp nōj æl, æd wøl
æpreu æsten d m d pes i æ gyl skol
); æ lod hæn d ædt æn kow i æn
æ natrøj, te d fō tils kal i to sty
); hon wa sotrep æd nē som trøj
 (Vens.), spøgende til den som for-
 æ sig; el.: *pas d p, do fulær æc*
for græm d smø din d njs d muf
yen, æ: . . . æ for græm d bin
i njs d muf d yen ful, af snavs
); jfr. Skattegraveren III 140. 816 flg.,
 1. 432. XII. 31. 66, 136. 302, 189. 750,
 760 flg., 224. 808 flg., Efterslæt
 23. 86, 225. 228 231. 32, Kr. IX. 170,
 1. 412. SkS 242. 86; jfr. mellem-
 møre 2: Nordl. Småpl. 28. 101 flg.,
 Om Sagor 136, Bondeson Hal-
 2 S. 125, Folk. Journ 1. 62, Mélus.
 , Urquell V. 177, Ndl. Vlk. VI. 115,
 1. XIII. 516 ned.; „nattefolket“ taler
 æds, Runa IV. 45. 98; slgn der
 tritter, Samr. Vlksh. VII. 461; den
 æde vise, se Sgr. II. 161. 731 flg.,
 2. VII. 222. 823, Gr. Gl. d. M. I 185,
 1. 4. Nyerup, Udv Viser II. 91. 36,
 1. 412, Sk V. nr. 84, Molboh. 162;
 bdst. 833, Arwids III. nr. 53. 55,
 1674. Ons Volksl. VIII. 171. 226,
 1 V. 129, 1. 176, P. Vlk. IX. 173

„Plapperreden“, Bar Gould Str. Surviv.
 206, Amer. Folkl. XIV. 131; se endnu
 Wh. Vlk. XV. 158 „Die verkehrte Welt“,
 et billede; ægteparret af hvilke ingen
 vilde snakke først, se tie; jfr. Aasen
 snakke, mnl. snacken, Sch. Lübb.; se
 femten, röv III. 128. 49 b, stutiende; prate,
 tale; for-, over-, små-.

snakkebasse, no. *snakbasse* æn (vestj.),
 person, som snakker meget.

snakkedonner, no. *hå æn snakdoner*
 (Andst), have en rus, der gør en snak-
 som.

snakkedram, no. *fo æn snakdram*
 (Bj. h.), få så meget at drikke, at man
 bliver snaksom.

snakken, no. *snaken* (D., vestj.),
 tale, samtale; „*dæ blæo e grøms snaki i*
dyj døj da d fl dæw“, Grb. 98. 43, der
 blev en farlig snakken i byen den dag
 og flere dage; *æter ndæst snaken fram*
o tæhæq o te bege sijer (Vejen s.); *så ær*
æt wal dæ, dæ goe sæn æn snaken om,
 Kr. IX. 217 (Sønderl. h.).

snakkenbroder, no. *snakenbror æn*
 (Andst), person, som snakker meget.

snakkende, lf. *de ær æn græw*
snakæd kwih/dlk i huj (D.); se lang-.

snakker, no. *snakar æn* (vestj.);
 snakor i best. -i (Vens.), en som taler
 meget; se fri-.

snakkesaks, no. *snaksaks æn* (Årh.),
 = snakkebasse, vistnok om kvinder.

-snakket, lf. se af-.

snakketøj, no. *snaktøw* (Agger);
snaktøw (Søvind); *snaktøw* best. *tæw*
 (Vens.); = rgsm.; „*dær saj æt gdt snak-*
tøj æ mæ (Silkeborg).

snaksom, to. *snaksom* (D., vestj.);
snaksom (Søvind s., Vens.); = rgsm.

snallegen, no. *snalæken æn ær* (Rkb.),
 gamasche; *snalæker* fl. (Holmsl.), små
 underærmer, en slags muffediser.

snaller, no. *snaler dæ* (Lild, Vens.,
 Agger). — 1) smågran af tørt snavs,
 lyng, halm o. lign. (Lild s.); hvad der
 bliver tilbage ved kornets rensning (Vens.);
 dårligt korn med meget ukrudt i (Sall.);
 brødkrummer og andre små madlevoin-
 ger, småtisk; *wi hā æk så fo pl, mæn*
dæ wa nōj snaler (Agger); *dær mo ejt*
kom snaler i blæd (Lild), der må ikke
 komme snavs i blodet. — 2) *æn snaler*
mæ hans sager (Lild s.), skidenfærdig.

uordentlig; også kædende: *dejn beto snaler!* (smels) men også med betydning af at vedkommende har været urenlig; udygtig person (Sall.); skrobeligt måske (Vejr.); *ð snaler best. -a* fl. -er (Vens.), udygtig person, uordentlig, efterladende, måske også en fordrunken mald; nøler, mest om gamle, der ikke kan udrette noget (Agersk.).

snallerbukse, no. *snalerbuxer* i 10 (Vens.), person, som ikke kan blive færdig.

snalleret, to. *snalers* (Vens.), uordentlig.

snallergris, no. *snalergrise* *fij* (Vens.), person, som er sen til sit arbejde.

snalleri, no. *snaleri* *de* (Støvr.), affald fra bordet, småstykker af hvad som helst: *snaleri* *de* (Agerskov), det ingen vej at kunne komme.

snallerpotte, no. *snalerpødt æn* (Agger), = snallergris.

snallerprovst, no. *snalerprøvest* i (Vens.), = snallergris.

snallerröv, no. *snallerröio æn* (Thy), doven, fordrunken person.

snallervorn, to. *snalerwödn* (Vens.), om personer: som ej kan passe sig selv, noget fordrunken, ligeså Sall.

snallerwærk, no. *snalerwærk* *de* (Vens.), rageri, værdiløse ting, som ligger uordentlig (Vens., Vejr., vestj.), dårligt gods (Sall.); *no yriq beto snalerwærk* (Vens.), noget usel bitte sn-, om små børn, dyr.

snalre, no. *snaler snaler snaler snaler* (Vens.); fl. fl. *snalært* (Agger); *sn- mæ æ*, arbejde langsomt og uordentligt; *ka do snæ snaler te o blyo færæ* i 10 (Agger); *go ð snaler lijen hæm* (Vens.).

1. **snap**, to. bio. *snap* (Vens.), snart, hurtig; *høj æ snap*, æ: snart vendt, hastig betænkt; *høj komer snap*, *de snapst høj ka*; *kom snap i jæ'n*; *di hñc da døgten æd snap di kñj* (Vens.); *snap ts ð ta fat* (Mds. h.).

2. **snap**, no. [*enap*] *et* (Ang.), uhestemt betegnelse af en vejlængde; der er et vakkeret sn- til et temmelig langt stykke vej; jfr. *snup*.

snappe, no.

snap -er -et (D., vestj.); fl. fl. *-ød* (Agger); *snup -er -et* (Sørvind s.);

= rgsn.; *æd sæ æ kat te æ mus*: no *snaper æ dæ!* (vestj.), børneremse; når man måler med snor og den springer af, så målet bliver unøjagtigt siges: no *snaper el. stæl æn* (D.); *de æka in snepu æ snapas om*, Sgr. IV. 96 (vestj.), æ: ryes, rives om; se snuppe, stjele; jfr. isl. *snapa*, grube til; mnt. *snappen*, Sch. Lübb.

snappekjæltring, no. *snapkejltræ* (D.), et kortspil, vist en slags rækker (s. d.); det kort, hvormed der stikkes lægges øverst på bunken opadvendt; kan nogen stikke over, er bunken med dens indhold hans; det gælder at stikke med de højeste trumler; den som ingen stik får er *kæltre*.

-snapper, no. se *hav-*.

-snappet, fl. se *op-*.

snappetaer, no. et spilleudtryk, Kr. Börner. 562 (Randers), betydn.?

snaps, no. *snaps æn -er* (Sønder), sjældnere nørrejysk). et lille glas brændevin; barselkonens første drik efter fødslen, J. Saml. 2 III. 99; *dræk æn snaps fæmø* (D.); *a vøð et humans snapær di brög får o føls dæm mælmæder hen mæ* (vestj.); „Skål samtlige!“ sagde Rands degn til sin snaps, der var ingen hjemme uden ham og hunden, Kr. Ordspr. s. 524; en Bommerlunder snaps er god både for sjæl og krop, sts s. 527 (M. Slesv.); se højhælet; jfr. Dania VI. 1; plit. *snapps*, 1. bevægelsen: at sluge; 2. glas brændevin, som drikkes ud i en slurk; se *ægge-*.

snapse, no. *snaps -ø -et -et* (Elst), drikke snaps (alm.).

snapsglas, no. *snapsglas æn -glæ* (D.); = rgsn.; om glas med spids bund siges: *få ngen ka de ene rom, får ugen ma de ene kom* (Vens.).

snapsfredag, no. „om vinteren . . holdtes sn- i Ringkøbing“, det var første fredag efter Hellig-tre-Konger, da skulde enhver have sit regnskab gjort op. De, der havde fået fisk på borg, folk i Velling, Rindum osv., de skulde nu betale til formanden, der da mødte og krævede ind. Det var ikke noget marked, men der var dog en stor samling af msker, Kr. Holmsl. s. 8. Jyll. I. 49

snapsmandag, no. *snapsmande* (Hjörning), mandag efter Helligtrekongers-

dag; vinter i 12 uger fra sn-, Kr. Alm.² V. 122. 45; se snapsting, oge.

snapesting, no. *snapesting* æn (Vens.), terminen for pengebetaling, 11. Juni, 11. Decemb.; se *snapesting*; i Lald sagdes nok også: *te admer-snapsting*; „Klim sn-“, se Jyll. I. 74. Kr. Almuel. V. 26. 63 fig.; *do ska fo bødsløj te siat sn-* (Vør h.), o: aldrig; skovduen siger: „jeg rejser til Viborg Sn-“ (Hads h.), Sgr. II. 91. 443; på 10 Snabe bakker ved Viborg mener man at det gamle sn- har været holdt, Krist. VIII. 11; i Jylland kaldte man det første ting, der afholdtes efter julen snapsting; ikke blot hver enkelt jurisdiktion, hver by, hvert herred el. birk havde sit an-, ligesom der også i Viborg årlig afholdtes et snaps-landsting, jfr. Kr. Anholt s. 97. 236, Krist. Almuel. IV. 35. 88; Viborg sn- blev senere væsentlig en terminstid og et marked af samme art som det dermed omtrent samtidige Kieler Omslag. Ordet udledes af *sessu novi anni prima*, men usikkert, se Kinchs afh. J. Saml. I. 66; i anledning af de tre evangelier, som falder ind i snapstingstiden (1., 2., 3. søndag efter trinitat.) siges i Vens.: man rejser til sn- med den „rige mand“, holder derpå „den store nadvere“ og kommer hjem som „det fortabte får“, Mb.

snapestingsmarked, no. holdes i januar i Nygård ved Vrejlev (Vens.); også i Viborg; den meste jyske adel og mange almuesfolk indfandt sig ved snaps-tinget, hvilket foranledigede, at der på samme tid i Viborg holdtes et stort marked, der varede i 14 dage; se Kinchs afh. J. Saml. I. 66; jfr. drukkething.

snapestingsdag, no. *snapestingsdag* (Bolling h.), tirsdag el. Helligtrekongersdag.

snar, to. = rgsm.; vistnok sjælden; *de ior æn snar hæl I fæk gøuer* (Agger), en hurtig handel; *han æ snar i æ røsting* (vestj.), o: rask til at røre sig; se snart; jfr. Aasen snar, isl. snarr.

1. **snare**, uo. *de snarer el* (vestj.), fremskynder ikke arbejdet.

2. **snare**, no. *snar æn -ør* (D., vestj., Agger); *[snar æn] -ør* (Vens.); *snar æn -ør* (Sønderj.); *snas æn snare* (Sun- 10 deved). — 1) lykke på en snor (Fjorde); = rgsm.; *sæt æn snar*, også fig.; *sæt snarer på falk* (Lundk.); *høj lo æ snare æ æ non snarer får æ fædrye tjeu*, Grb.

83. 57, han lå og snoede sig nogle snarer for at fordrive tiden; der er ingen snare, som skærer så hart, som menneskenes falske hjerte, Kr. I 81. 5; man snoede snarer af hestehår til at fange småfugle med om vinteren (vestslav.); se snor, snære; fugle-, hare-, løbe-, nokke-, rende-, tyve-, vand-. — 2) = afbinder (D.), (s. d.). — 3) *snarer* (lt. (D.)), en plante, snarle skedeknæ, *polygonum convolvulus* L.; jfr. Aasen, isl. snara huk.

3. **snare**, uo. *snar -ør -et* (D., vestj.; Elsted). — 1) fange i snare; *snar æn hør, æn gær, æn fæst* (Andst); *æ for æ blæuen snar* (D.), o: indviklet i deres tøj. — 2) gilde væder ved at afsnøre pungen (Elsted); jfr. Aasen, snara; se snære, snøre.

4. **snare**, no. *snar el. snar æn -ør* (Vens.), irreltesættelse; *fo, gi æn sn-; drægi ær æt æd let njesuie, do sku ji ham æn gi snar*; se snære.

snareblomme, no. J. T. 65; *[snar-blom æn]* (Ang.), en plante, gjærde snarle, *convolvulus sepium* L.

snarhed, no. *snarhjed æn* (Andst), fart, hast; *gør æt, man de ska vgr i æn sn-* (Andst); *de sku gi i æn sn-* (Løn.); han vidste ingen råd til at få bud til manden i en snarhed, Kr. IV. 98; pigen rejste af op til fruen i en snarhed, Kr. VI. 207; han måtte afsted i en snarhed, Kr. VII. 323.

snark, uo. se snørke; **snarre**, uo. no. se snerre.

snarris, no. *snaris æn* (vestj.). — 1) lille, dårlig person, måske vranten; se snorris, snørre. — 2) en dram (Lem); *fo æn lœ æn -æis* æn rus.

snart, bio. *snar* (D., vestj., Mors, Hell. h.); *snø snør el. snøt* (Vens.); *snært* (S. Sams); *snø el. snøst* (Sov. s., Røgen); *snar* (Sønderj.); *snar*, comp. *snar* superl. *snast* (D.); *snar -ør -æt* (Agger); *snarer snørst* (Vens.); *snar snør snørst* (Sov. s.); *snar snarer snørst* (Aggersk.). — 1) om kort tid, *æ ska kom æd snas som mule* (Åbenrå); *lœ æd snør som do hæg; hæg komer snøt* (Vens.); *hu snar ggr do dærhæn?* (Agger). — 2) næsten; *æ kær snar il fæ æt æ* (Aggersk.); *de æ snar glæmt, æ ka snar æ kom far æ klækk syu* (D.); *hæn wœd snar æk hwa æ æ hæn wœl ha wœ æ juer* (Agger), om

den overgivne; *de æ snører æd fel som æn høst* (Agerskov); *a uð s snór æt* (Vens.). — 2) nu og da; *ændr æ han uð o ændr æ han tñ* (D.); se *snar*.

snask (?) to. *snask* (?) (Vens.). — 1) som slutter tæt til kroppen, om klæder: se *snæk*. — 2) no. *snask* i (Vens.), et skældsord, måske nærmest Pernitten-gryn.

snaske, uo. *snask -er -et* (vestj., Lysg. h.), æde som et svin, *snask i sæ* (vestj.); jfr. sv. *snaska* uo., *snask* no. sukkergodt; mnl. *snascheri* no. Sch. Lfbb. „*näscheri*“.

snasket, to. *snaske* (Malt); *sn- væjr*, regnfuldt væjr; *de lóuter að sn-*, hvor der har været slagtet eller af forgenste madvarer; en remse om slagtningen af en kylling el. høne begynder: „*goddag, jeg synes, det lugter så snasket (eller fimsel) herinde ved jer idag*“, se Sgr. XI. 115. 224; jfr. *slagte*.

snaski, no. *snaski æn* (Agger); *ændsk* best. *ændski* (Vens.), skældsord; lurvet person.

snaskvåd, to. *snaskvæd* (Andst), pjaskvåd.

snat, no. se *snol*.

snatteri, no. [*snatteri*] (Mellemslev.), Kok, arbejde, hvorved man tilsøler sig; 20 alt som ikke duer.

snatte, to. se *snottet*; **snæv**, uo. se *snage*.

snæv, to. [*snaf*?] Mh. flink, rask, hurtig (Sundeved), efter Duus; „*vær nu snæv*“, „*gør det snævt*“ (Åbenrå); jfr. sv. *snabb*.

snævbrand, no. se *snagebrand*; **snævle**, to. se *snaglet*.

1. **snæva**, no. *snæva de* (D., Fjorde, Søvind s.); = rgsm.; sædvanlig bruges 40 skidt (s. s.); kun om kartoffelskind og andet bordaffald (Agger); jfr. *snevs*.

2. **snæva**, to. *snæva* (D., vestj.); *a æ snæva*, *de æ sn- mæ mæ* (D.), jeg er syg, det er dårligt med mig, vist alm.; *de kóm han snæva fræ* (Søvind s.), det kom han fra på en uheldelig måde; *de æ sn-*, *a ka ek velken* (hverken) *de jær ælær ant* (vestsl.), det er dårligt, for-trædeligt, kedsommeligt.

snævsagtig, bio. *de vel go dæ snævsagtig* (Silkeborg), det vil gå dig dårligt.

snævset, to. *snæves* (D., Malt, Sun-

deved), skiden, tilsølet; om vejret; *de æ æd mój æn sn- højæræstær!* (D.), regnfuldt, uroligt.

snævsmændag, -tirsdag, se *snæpsnæv-ær*, uo. se *snæg-æde*.

1. **sne**, no. *sne de* (D., Andst, Malt, Kolding, Sønderj.); *sne* best. *sne* el. *sne* best. *sne* (Vens., yngre); *sne* best. *sne* el. *sne* (Vens., ældre); *sne* best. *sne* (Hy s.); *sne* (Tranebjerg); *sne* (N. Samø); *sne* best. *sne* (Vor, Hads); *sne* best. *sne* (Stavr.); *sne* best. *sne*, *de sne* (Tved); *sne* (Årgab); *sne* (Lyngvig, Holmsl.); *sne* (Thisted); *sne* (Ørum v. Vestervig?), Kr. Alm.² VI. 264. 74; *sne de* (Lønb., Vejl., Thy, Mors (glds), Agger, N. Sall., Himmerland); best. *sne* (Havbro s.); *sne* (Hell. h.); *sne æn* (Fjorde); = rgsm.; *a sne klampær* (Lem.); *hvar æ de sne, dær fl isfær?* (Mors); *dær sne æ de sne som fælt isfær, de æ lðst han* (vestsl.); *aldæ i sne, køst i sne* (Vens.); *køst sne* (Søvind s.); *æ skønt sne* (Sundeved); „*admir han hær i de jæn hambær æ sløst de øne bin i sne*“, Grb 9. 47, sommetider hang han i den ene knæhase og slæbte det andet ben i sneen; *de wi fjæler i æ sne, de fæler wi i æ sne* (Mors); „*sneen bløstrer i hundedagene*“ (Tåning), jfr. Kr. Alm.² I. 85. 03; når der kommer mange små hvide skyer på himlen, bringer vinteren megen sne; jfr. P. Volksk. IV. 64. 5, V. 105. 5, Tr. pop. XII. 512; se *snehat*; *dær sne dær komer fræ Rir* (Ribe) *blyær bøl æ æn fræ Nio* (Nihe) (vestj.), æ: sne med søndenvejr afløses af sne med nordenvejr, Kr. VI. 272. 186; jfr. skovmand, havmand 3; „*April sne, de læær smør o vød bræ, o ær æt o bøl mæ gult æd rø*“, jfr. Kr. IV. 370. 265; „*Maj sne gir smør o æ bræ*“, Kr. Alm.² I. 84. 86; Advent sne vil gjerne have påsken at se, Kr. IX. 21. 191; når sneen bliver grå, får vi tæ, Kr. IV. 368. 229; vasker man hænderne i den første sne, bliver man det år beskyttet mod frost i dem, J. K. 373. 1165; sneen siger:

alle Hælgens æd mæ I mæ væt,
Måten mæht (s. d.) glæmæ æ æht,
blyær æ æd fæ, æ ka krye æ æn
sne
æd ska æ kom æ Sant Kærn hær æ æn
(25. Novbr.);

komer a et far,

så skal a kom o yemæn o leq fð
jær dar (vestj.);

Kr. IV 372 287, se vinter: løber man med bare fødder 3 gange om hus i første sne, får man ej frost, Kr. Sagn IV. 621. 70; varsler af sne, Kr. Alm.² I. 58; falder første sne i åbent vand, bliver mange piger lokkede, sts III.² 101.82 83; s- ved trolddom, Faye 229 øv., Kennedy 324; hvid som s-, rød som blod, se III. 116. 27 b. Hertz Parz. 509; alm. om sne, Amma. VIII. 114, Weinb. Volksk. I. 73, II. 192; gåde om sneen og solen:

der kom en fugl fjerløs,
satte sig på vort havedige fodløs,
så kom jomfru mundløs,
og åd ham tandløs,
og sank ham halsløs (Vens.);

eller:

en fugl kom flyvende fjerløs,
og sætter sig i træet bladløs,
en gammel mand kommer gående
benløs,

og øder fuglen mundløs (vestj.);

eller:

dær kam æn fjerl ufjøn vego,
d sat ær i et træ ufjøn blø,
så kam dær æn høg ufjøn vego,
d tøv æn (Tåning):

denne gåde er særdeles udbredt og findes i noget forskellige former over hele landet, se Sgr. I. 30. 101. 47. 202, VI. 21. 272, IX. 15. 49. 45. 170. 190. 581. 594, Gr. Gl. d. M. I. 237. 36, J. K. 250. 50; jfr. Wigström I. 290. 42, Wärend nr. 77, N. Vadsbo nr. 23, Z. f. M. III 351. 79 (svensk), Antiqu. Tidsskr. 1849-51 s. 315. 1, Z. f. Myth. III. 129 (Færøerne), Islenzkar Gátor (1887) nr. 279-80; henvisning til en stor litteratur om denne gåde findes Wossidlo nr. 99 med henv., Mølus. III. 83, V. 205, IX. 24, se fremdeles Z. f. M. II. 434, III. 18, Mhoff 504, Meyer Vik. 333, Ehlers Råthselb. s. 11. 55, Wegener, Lieder nr. 375, Simrock, Råthselb. s. 12, Joos, Raadzels nr. 293; en latinsk opskrift er alt fra 10de årh., se Zingerle, das deutsche Kinderlied im Mittelalter s. 64; endnu kan jærnsføres Urquell I. 132. 5; se Monca 30 Anzeiger 1838 p. 40; en beslægtet gåde lyder: „der sad en lille fugl på min faders hus, armløs, barmløs, blodløs, hovedløs“, Sgr. IX. 138. 445; høg æ de,

dær græder, ædædær de sjer æ suæl? (vestj.); var æ de, dær leker yr d kiker in ær d? gaf? (Valsb.); se Fb. Fr. H. 148. 65; .. dæ flys roð om æ huus d læ ælæ gaf op? (Agterup); hvad er hvidere end en svane? Sgr. VI. 48. 434; se visen Sgr. II. 97. 4. 155. 3; jfr. gåderne i Svend Vonveds visen, Gr. DgF. nr. 18, Rochholz. Kinderlied s. 275. 598 (latinsk); jfr. Aasen snjo, isl. snjör hak., sv. snö; htsk schnee, nunt. sne, Sch. Lubbe.; kave-, lamme-, mygge-, spor-, te-.

2. sne, uo.

sne -r snæj snæj (D., Andst);

sne -r snæi snæi el. snæj -ør snæjo snæjo (Vens.);

snæj -a snæjæt snæjæt (Sov. s., Hads h.);

fl. snæjt, lf. snæjt (Elsted);

sne -r snæjæt snæjæt (Støvr.);

sne -r snæi snæi (Sunder.);

sne -r snæj snæj (Hmr.);

sne -r snæj snæj (Havbro s.);

sne -r snæj snæj (Thy);

= rgsn.; også fig.: man skal blive ved at lide i ovnen med lyng, „til gnisterne sner“, både fra oven og fra neden i ovnen (Randers egne); når solen skinner og det sner, har sandens oldemoder sit lærred til bleg, J. K. 415. 1387 (Fyn); jfr.

30 Mhoff 583. 601; se regne III. 32. 39 b; billedlige udtryk for: det sner er, „de hvide bier sværmer“ (M. Slesv.); jfr. P. Volksk. III. 64; no komær æ sumerfægl (D.); herhen hører måske udtrykket om konerne, der „gør vejr“ (s. d.), at de „ryster blår“, når det sner, se Fb. Bondeliv s. 256 (Sejerno), Jyll. I. 14: „den hvide gås ruger“, Kr. Alm.² I. 33. 158; jfr. Wigstr. I. 127; „Mæst muer ryster hende skinkel“, a: Marts moder ryster sin skindkjole, Kr. Alm.² I. 81. 36, man rystede lopper af de lårne skorter i marts; beslægtede udtryk: „møllepojkarne är ute å åka“, eller „slås, så dammet ryker om dem“, Cav Saml. I. 249; „nu slås møller og bager“, „her er mange Oplændinger ude idag“, „her snør skindblejer“, se Storak. Saml. 160; jfr. Knoop Pm 181 240; „fru Holle ryster sin seng“, el. „fjorene flyver“, se Gr. Myth.² 246. 607. 1042 ned. 1212, Sagen I. 6, K. M. nr. 24; jfr. Mhoff Vikm. 15. Busch. Volks- glaupe 249 fig., Strackerjan II. 64. 236, Hertz S. 44, Urquell VI. 90 ned., I.²

snar -er -ø *snars* (Vens.);

snari -er -et (syd for Randers);

snær -er -et (Holstebro). —

1) = ræsm.; om hundens lyd, også fig.: *snari* a' jæn (Randers); *hæ* gor a'stær o' *snær* o' *gnær* (Agger); „hie snæret di a' hwæranne“, Jyd. I. 11.1; *høj snars* og *æ mæ* (Vens.), både om hund og musker. — 2) om gryden på ilden: småkoge så maden brændes el. svinder; *æ gryd hð stahen o' snæret liq ein mæja* (Andst); *snæres snæres snæret* (Agersk.); jfr. pl. snitren, Schütze, „ein feines Gerätsel machen, schuüren, zu schnell braten“.

2. *snerre*, no. — 1) i et byrim fra Ribe egnen: *Tid snæret*, Sgr. I. 15, Tange er en landsby, se tunge; betydning? mulig: som snærrer ad folk. — 2) *fd æn snar* (Vens.), en irettesættelse.

snerre-ende, no. i udtrykket: *dæ væj snæræj te* (Vens.), o: vende det liden ud.

snerrekor, no. se snedker.

snes, no. *snejs* el. *snes æn* best. *æn* flt. *snejs* (Vens.); flt. *snes* (D., vestjysk, alm.); *snejs æn snejs* (Søvind s.); *(snejs) æn snæs* (Angel); et antal af 20; *di snese gøq* (Søvind), alm. udtr. for: mangfoldige gange; den gammeldags måde at tælle på skete efter snese: fiskerne (ved Sallingsund) tæller endnu (1880) efter snese, ligesom i gammel tid, og det lyder løjerligt for hvem der ikke er vant til at høre det. Når man er kommen til 29, siges fremdeles, og noget syngende: „ti-åtyw, ølleåtyw, tølåtyw, trettenåtyw, nittenåtyw, fyrrityw“; (jfr. tælling efter snese, Cavall. Wärend II. 148); og når man er kommen til 49, siges: „ti-åfyrr, ølleåfyrr, tølåfyrr, nitten-åfyrr, tresindstyw“. Og ligeså i 4de snes, J. Saml. VIII. 176; i Salling er der 18 og 20 (38) kirkesogne efter Fur- og Væneboers regning, dér tælles efter snese, se Kr. Alm. V. 251. 50; hertil svarer den alm. måde, hvorpå de gamle regner deres alder: *han ær i æ trirs, æ fjær snejs; sæjs ær øwer di fir snejs* (Agersk.); „da wanted mi fær knap å nap fir oer i trej snees“, Blch. Bindst., o: var 56; *han ær i dæ fjæ snejs* (Søv s.), o: er fyldt 60; ligeså om alderen; *æn hal snejs, æn snejs, tie øwer æn snejs; dæ næste fir i tæp snejs* (Vens.); *æ æ sæjs*

ær te di fi snies (Ang.), = 86.

ær æ snes ful (Malt), nu er snes

han tæl tørs mæ neten i æ snes (B.

de rår æn ahen snes? ægi han

da hai han kons æten (N. Slesv.).

uår æn ahen snes? æd han æ

da uår æt dæ sam (Andst), alm.

for: det er en anden sag, Alene

snese; jfr. Sgr. III. 44. 61; se

Sgr. II. 233. 850, III. 44. 161, XI. 17

når noget i Vestjyll. sælges; o

giver man aldrig det bestemte

alud et tillæg: en snes fisk var

stykker + én el. flere „tallisk“

når der solgtes æg; „lille snes“

Vejby snes* er fiskerudtryk for

ker (Risg. Bredn.), Kr. Alm. V.

træskohandelen regnes 24 par

ger* for én snes; til én snes

regnes 2 reb ordinære (store og

træsko; 32 reb er et læs; af

træsko går 15 par på snes, af b

sko 30, Rom, Husfl. 290; ved

handelen særlig beregning med

til 60 stykker til snesen, Kr. Alm.

jfr. Amer. Folkl. XI. 75; i ævent

gammel mand syv snese og syv

Gr. Æv. I. 124; jfr. Aasen snes,

spids nagle; snes, „vel egentlig

som er ophængt på en kvist el.

Dyrlund, Aarb. f. nord. Oldk. 1885,

omt. snese, Sch. Lübb., kvist, snes

på noget er ophængt; i Jylland b

løne 50—90 allerede i det 13e

betegnede efter snese, og der

sandsynlighed for, at disse tal

førte fra Jylland til det øvrige D

se Dr. Nielsen, Tingsvidner s. XI

se tal. firesnese.

sneso, no. i udtr.: *snes pih*

(Rkb.), kappes med en, om hve

først kan strikke en snes pinde

tæjer (vestj.), kappes om at karte

af uldtrøjer; „snese“ i bindestue

Almuel. III. 103. 365; afmåle snese

af strikkegarnet.

snesetal, no. *sneetal* (Lindk.,

snefstal (Vens.); i sn- i snese el

mængde; handelsudtryk: i sn-

pottetojet; de største pottes, s

holde en skæppe korn godt og v

kes 2 og 2 sammen i hinanden

pakke; 24 pakker = 48 stykke

snesetal; af lidt mindre pottes tæ

Kr. I. 42. 25. 237. 12, jfr. skib III. 242. 38b; se Aasen, isl. snekkja huk.; guld-

sneklokke, no. J. T. 94. 305; en plante, galanthus nivalis L. Ang. (Vedsted v. Haderslev), kaldes sneblomme (Øst. Linnet).

sneknog, no. sneknog æn (D., Andst), = snefog.

snekok, no. snekk æn -køk (Ribe, vestj.); snekk (Sjørup v. Sparkjær), en fugl, sueverlingen, einberiza nivalis.

snekonge, no. snekon æn (D.), spægende navn til snefogeden.

snekule, no. snökul æn (Havbro s.); snekul æn -kuler (D.), snebyge.

snel, to. snæl (D., vestslesv., Aggerskov; Bradr.), flink, elskværdig, om person; køn, passelig, god, om alt muligt; do æ da æn snæl dræg; de æ æn snæl, sn-ær, snæl klæjer; jfr. Aasen 20 snjell, isl. snjallr, dygtig, klog; smid.

snelle, no. æ snel (D.), på en rem er læsen, hvor igennem remmen trækkes efter at tornen i spændet er sat i dens hul.

snellek, no. se snillek.

snelæg, no. snelæg d (Vens.); = rgsm.

snemand, no. snemæg; fl. -mæjer (Vens.); snöman æn (Agger); = rgsm.

sne-mol, no. snemål æn -s (Sundeved), snebyge.

snep, no. se snippe.

sneplov, no. sneplow (Hmr.); = rgsm.; nyt ord.

snepolstj, no. se snebold.

sneppe, no. snep æn -er (Agger); snep æn -s (Sovind, Tåning); snæp æn snæper (Aggerskov); = rgsm., en fugl, scolopax; har været miske, se Amins. VII. 96. Magyar T. 350; jfr. hekkasin, horsægæg, skronnehors, tinksmed; slgn. htsk schnepfe, mnt. snippe, Sch. Lübb.; eng. snipe; se skov.

snerle, no. J. T. 64. 65. 294, en plante, convolvulus arvensis L. (Sundeved, Als).

-snerp, no. må betyde: knaphed, trange kår. se ruttengilde; hærpen-

1. snerpe, no.

snærp -er -el (D., vestj.);

snærp -s -el (Sovind s.);

snærp -er -s -s (Vens.);

snerp -er -s (Agger);

= rgsm.; hañ ka sã skön snerp hans møñ samol (Agger), s: sã mærkverdig

snerpe munden sammen; snærp te (vestj.); snærp d æ møñ, snærp æ pdg te (vestslesv.); også om en sammensnærpande smag; jfr. snorpen; se Aasen, snerpa.

2. snerpe, no. snærp æn (vestj.); snærp æn best -en fl. -er (Vens.). — 1) rykke el. læg på tøj (Vens.). — 2) snærp et kvinde (alm.). — 3) „høj væst nåk, de byj hjæt snærp, mæn ene hœa de snærpæ hæn“, el. „hwa snærpen wœr hæn“, Grb. 231. 46; „de siger nok, at byen hedder Snerpe, men de ved ikke, hvor den snærper hen, men det ved jeg, for den snærper sammen om mig!“ sagde en mand i Snærpe (Råsted s.), en by, der har meget ufrugtbare marker, se Kr. VI. 322. 80; i en stedremse: „Stavstrup snærpe“, Sgr. V. 25. 61 (Hjelmst. h.); jfr. Aasen, snerpa huk., djærv, hastmodig person.

snerpeholle, no. snærphele æn (Valsb.), en slags kyse, der kan strammes om ansigtet ved et bånd i en løbegang; de gamle kœuers hovedtøj (Sundeved); se Fb. Fr. H. s. 61; jfr. pit. snirrkappe, Schütze; minken kappe.

snerpekande, no. kneben person, se jul II. 60. 16 b.

snerpekysse, no. snærpheys æn (D., vestslesv.), kyse, der snærpes sammen med en løbegang for ansigtet, til vinterbrug.

snerpen, to. snærpan (Vens.), sammensnøret, snæver; se snorpen.

snerpen snibe, se snibe; jfr. Sgr. IV. 96. 289.

snerperöv, no. snærpröw æn (Andst), snerpet person.

snerpet, to. snærpet (D., vestjysk, Andst); = rgsm.

snerpeol, no. snærpeol æn (Malt), en rem, hvormed noget snærpes sammen, rem i en løbegang; læderremmen, de gamle holdt bukserne oppe med; stedet for seler (Malt); dermed drog hun en snærpeol af bjæt (se 4. bede) læder for lommen og trak rigtig tæt til for øblet, Kr. V. 281.

snerp-i-tut, no. snærpen-el. snærpi-tut (D.), i tim. som: de æ nåk æn! so det er knebenhed, armod; se ruttengilde.

1. snerre, no.

sner el. snær, -r -t snær (Andst; Agger, Aggersk.);

snær (Sundeved);

mar nu og da ka snog da (Mors);
 a. lg. snippe bort fra noget: *sno si*
for a. l. jfr. Aasen snu, isl snua.

2. *snog, no. snog æn -er* (Agger). —
 1) *snog*, drøjning; *Visti ga hans någgel*
a. snog. Bluh. Bindst., V. gav sit nogle
 a. *snog* — 2) garnnøgle, som er vundet
 p. *snogspind*; *ka do weh æn snog? de*
cau ænne i snog (Agger). — 3) ten (?)
snog snor rebets „totter“, Kr. Alm. III. 108.

snobe, uo. go d snob æt (Røgen).
ga og snobe efter; „snove“, vente med
 nedsmunlighed og utålmodighed, est Mb
 (Køber); jfr. Rietz *snopa*, vente med langsel.

snod, no. sans, samling; *han blæse*
ad røj, ad snøjet de næjsten fælen ham
 (Silkeb.); *dær ær it snøi se ham* (sts);
hun ær et snøj (Lashj.T.), indskrænket
 person; jfr. Aasen, *snod*, fryghed, mod;
snu, no.

snodde, no. snøj æn -er (Mds h.),
 et ukvemsord: vildt kvindfolk?

snodden, to. snøjen el snøjen (D.,
 Malt); måske også *snøjl* (D.), glat, kort-
 klippet, uden hår; *do æn snøjen skar*
 (Poustr.), hugge et glat skår; *ad snøjen*
som æn mus (D.); i gåden: *løjn so op*
to snøjen o lænt; *gi snøjen ædr i mæ*
 (Vejle); ladden (katten) så op til glat
 (pølsen) og tænkte: gid glat var i mig!
 jfr. Aasen *snoden*.

snoddet, to i udtryk som: æn snøje
tøe (Mds h.), betyder sagtens: vild,
 uregerlig.

snode, uo. de snøjet el. snøjet han it
 (Silkeb.), det sansede han ikke: *do kan*
egenteg snøi (Røgen), intet sanse og
 samle.

snodehovod, no. snøihovj et (Røgen),
 sanseløst mske; se *snod*.

-snoet, tl. se sno; nokke.

snof, no se snog.

snog, no. snog æn snog (Andst, Sø-
 vind s.); hak best. *snogi* (Vens.); *snog*
æn snog (Sundev.); fl. *snokar* (Valsb.);
snog æn snog (D., Lyne s., Landk.); *snof*
æn snof (vestsl., Sem); *snof æn snof*
 (Bradr.); = ræsm.; *columba patris*; „Per
 Snog“, Kr. Alm. V 38 109, egenavn; *æ*
kaal tæu ham æ sil op a æ fek, d så
ædr æ to stor snokar, J. M. 62, karlen
 tog ham sålene op af lommen og så
 var det to store *snoge*; forestillingen er
 hos almuen, at *snogens* bid er så over-

måde farligt (Ribe); dens bid er farligere
 end hugormens, den har en ligkiste
 panden, Sgr. VIII. 107 457. Kr. Sagn II.
 206 110. 211. 134 146; på ryg, Wgstr.
 PS. 27. 109; — *snogen* kryber i mske
 som sover ude og yngler i dem, se Kr.
 VIII. 330. 362-63. Møller, Bornh. 45; jfr.
 McConglinne's Vision, Jacobs, More Celtic
 Tales 67, ligeså hugorme, se I. 666 381.

gør mske søvngt. for at kunne krybe
 ham, Gasl. 46; jfr. Wigstr. II. 329 f.
 Sm. Medd. II. 49. Nyland IV. 102. Folkl. II.
 483. X. 251 (Irl.). Monner 193. Tr. p.
 IX. 335. 46 (Mentona). Amer. Folkl. VII. 40
 (Aino), slgn Møllus II. 143. Indsø; Fol.
 V. 186, Amer. Folkl. IX. 146. V. 125
 øgle (Irl.), se søve; — *sn-* ruger æg
 gærdesmutter, Sgr. VIII. 154 646; *snog*
 lægger æg, skruptudserne ruger dem ud

snogenes unger er nulle, hugormens
 derimod arrige, Sgr. VIII. 107 459, Kr.
 Sagn II. 211. 136; *snoge* forfølger en kul
 der har fornærmet dem, Kr. III. 219 310
 jfr. Gasl. 43. Folkev. XI. 378. 32. Sm. Medd.
 II. 54, Amms. VIII. 106; den kan tage
 halen i munden og løbe stærkere end
 en best, Kr. IV. 361 152. III. 82. 116; jfr.
 Sande I. 66; — *snog* med manke Kr.
 Sagn II. 211. 140 150, Gr. Gl. d. M. II. 113.
snog henter en sprængrod, Sgr. II. 112

(Als), se hugorm I. 665. 20; stykkerne
 af overhuggen *snog* der ikke får solned
 gang (s. d.), se Sgr. VIII. 107. 458. Krist.
 Sagn II. 210. 124 25. Almoel. 2 I. 139 26
 (Sundev.); jfr. Nyland IV. 104. P. Voks
 V. 95 37. Suffolk Folkl. 134. Amer. Folkl.
 V. 181, Ch. Notes 13. 88. 223; om hoved
 og hale ej knuses, kan der blæses liv
 den, Gasl. 43; — brændevin, som sn

har løbet sig tildødt i, indgives dranke
 Thiele Overtro nr. 555, se al; en sn kan
 bindes og løses ved besværgelser, Thiele
 Overtro nr. 525. Krist. Sagn II. 212 147
 VI. 347. 963-69. VII. 205. 88; ond and
snogeskikkelse, Gr. Gl. d. M. II. 102. Sgr.
 IV. 177 539; — *sn-*, stynget om træets
 rod, hindrer det i at bære frugt, Gr. Gl.
 d. M. I 165; — *snoge* bor i senge, (Ill.
 186. 9 b), Krist. Alm. III. 40. 114 fig., III.
 19 61 188; — *snogen* er hjemmets
 gode ånd og må derfor ej jages bort
 el. gøres fortræd, Kr. Alm. III. 41 119
 Sagn II. 211. 142; — den bruger lykke.
 Krist. Sagn III. 210. 133; jfr. Folkev. XI.

looker til 1 sn-, af endnu mindre 30 -
 32 pakker; af „drontinger“ går der 3
 til 1 tal, 60 = 1 sn-; se flakning, hale-
 pande, pandesæt(te); smes, tal; Sehest.
 Indepottemindustr. s. 14.

snesevis, no. *snęsnijs* (Agger, vestj.);
sejsiwa (Vens.); *snęsni* (Søvind); =
sam.; i sn-, om handelsvarer.

sneskav, no. [snōskaw] (vestj.), sne,
 om sætter sig fast i klæderne; jfr. skave.

snetráð, no. snetráð en best. -on
Vens.), spor i sneen at træde i.

sneugle, no. en ugleart, se Sgr. III.
55. 857 (vestj.).

snov, no. uo. se snib, snibbe.

snevej, no. snevej (Andst, D.);
snevej (Agger): snevej & heist - a (Vens.).

server of (Sundeved): = restm.

sneven, no. ed; sneven el. sneijen

ma (Täning); snevan (Mors); snejman
ma (Hammer); snevan = -s sni

an el. -s; de rei a aneron el. anema ibi
Saurind: Sneron to anet Kz Alm 1

71. 264 71; een anevens los (Hors), en

svulst*, den bekendte farlige sygdom, i

1. fald bliver udtr. sidestykke til pokker, røring, spedalsk.

snevle, snevling, no. se snæble.

snøvs, begyndelse til en tælleremse:
snøvs snøvs snøvs, se Fb. Bon-

Reliv 323, Kr. Börner. 342. 49.

snøvt, uo. se snøfte.

snevver, no. 1) sneper æn (D.), en
rus: se 2. nevver. — 2) æn sneper, ring

under møtlik, „skive“ (Lem).

sní, uu. se snide; to. se sned; uu.
se snýde.

snid, no. *snēd sn* (Mors); *snep* (en-
Vair), *irrotteptelau*.

snibba no

once -or -al snevet (D.; Sall.);

внес -от внес внесан ел.

sneg -or snego snegon (Andst); måske

egsá nf. nt. snif -er;

sneg m. n. lf. sneget (Vejr.);

and -or -o anche (Venz.); It. It. anche

(Lild 8.);

and -e -at -at (Lash, T);
and -at -at (Lash, T);

snep -or -so (Agger);
misp -or -so (Rend);

enaf el enon -ar -at (Ågerst):

anap -ar -at -at (Yalsh) =

2) afskære vildtroksende grene, afsludse

Fæthorg: Jyst Ordbog III

(Agger, Vejr.), pudse et lys; *sneþ æ lyss* (Bradr.); *sneþ æ lyss wø* (Valsb.), sluk lyset; *sneþ el. snøf æ lys* (N. Slesv.); *sneþ æ lys* (Lindh.); jfr. 1. brande; *sneþ æ kyppr djær hælør* (Lindh.). — 2) irettesætte med hvasse ord, om msker og dyr; *han bløw snøfat* (N. Slesv.), blev bidt af; *kun do øjt sneþ dæð nissøis knøjt*? (Lild s.); „den fløw' fløw op å snipped' å snær“, Kr. SkV. s. 65. 10; *de kå nåk øger, han bløw snøfat* (D., Malt); *høj snebo døm, høj traf i skøderi*, Grb. 21. 1, straffede; *ka do et snev di hør, æ søger fð nær!* (D.), kan du ikke irettesætte din hund, den søger (gør) for nær; *a æ lifð å å ha døj huj, får høj wel ewe læ æ sneþ* (Vens.), jeg er ked af at have den hund, for han vil ikke lade sig ave; ligeså: *ka do et snev dæð hør!* (Andst); *sneþ æ hør* (Bradr.); *snøf æ hør* (Agersk.); jfr. Aasen, isl. snubba, titlale hårdt; eng *sneap. snib*; Rietz s. 643 *snippa*; i Valsb fandtes også betydningen *snuse*: *æ hør snøfat omkrøg æ æ bøk*; plit. *snuppen*, se Weig under *schnupfen*, *snuse*.

snibdug, no. *snepduk* æn (Valsb.),
lommeterklæde.

1. *anibe*. *uo.* — 1) *no ska dær snives* (Mds., Lysg. h.), *spara*, *knibes*. — 2) *sniv* → *t sniet* (Lisbj. T.), *henges*, *vente*; *lure på*, *stå og vente på* (Stovr. h.), *Mb.* — 3) *snijb* → *el. snijbør*, *snøb snjbe* (Vens.), *snåsove*; *høj sejer d snjbe* *ue kakel* (Vens.).

2. snibe, no. (?) en hørneleg: A. tager B ved næsen og siger: *snio!* (D.), el. *harpsnio* (vestj.), el. *hur bøvær nisen?* (l.h.); B.: *sygn Riv!* A.: *hva gör han dær?* B.: *æn kald æk* (et kald ag); A.: *humujs i æ kald?* B.: *firotys!* A.: *hvo-dæn ved di?* B.: *swof o hvið!* A.: *hva-fårndvær tel do hælst ha, dæm swof æler di hvið?* siger barnet: de sorte, klemmes det i næsen, til det skriger; svarer det: de hvide! er det fri (D.); hos Thiele III.¹ 147: hvor bor viben?

I Osten Sunde! — hvad gör hun der? osv.,
se Ngr. IV. 96, 269, V. 127, 727, Kr. Börner.
163. g. 472, 42, 43; nípuleikur, Arnas. Isl.
Gáttur II. 177; jfr. Nordl. Barn 113, Læd-
mál 27, Amins. VII. 107, Urquell. V. 276,
Wiegenl. (Bremen) 32, Wegener, Lieder
32, 107, Böhme KL. 44, 164.

anep snap snud,
tep tap tøh,
no mo do begøh,
no ska Rivo ton o Tislun stuger
hjen hæq i di njes, te do fdtæl jæn
læ ldn o liss trdg, men et dæn sjælon
æn (Ribe egn);
 1: „di fek hus å bygge hörn, å snip
 sap sau, no er mit æfuty u, tip tap
 ind', no må do begønd' å jet liss lændt
 liss bredit, men it de sjellend sam!¹⁰
 M. 52; jfr. Gr. Æv. I. 141, JK. 141.

snip-snap-snurte, remse, der brues ved et kommersspil med kort; den som spiller f. eks. syven ud, siger „snip“; den som lægger otten til, „snap“, og så flere: „snurte“, „baselorte“, ofte sluttet ved „Korinte-Margrete“, se Kr. Börner. 58 46.

sniptøj, no. et slags hovedtøj for kvinder, med brede, stuede kniplinger; i gamle dage gik med de gammeldags hagebælte og sniptøj. Kr. IX. 289. 31. Almuel. I. 93. 317. III. 2 56. 69; se 1. snp.

snip-pæl, no. *snippæl æn* (Thy), træstok, som er gravet delvis ned i jorden for at kunne yde stor modstand; i overgangen af den er den forsynet med en læreramme og skruebolte, hvori vognens akselhjælm, akslen, hvormed hjulet løber, kan fastgøres, når der skal skæres skruefanger til møtrikken.

snironde, to. *han æ let snirøn* (vestj.), idt heruset.

snirer, no. se snider.

snirkel, no. *snerkal æn* best. -æn fl. -ær (Vens.); = rgsm.; sagtens læneord; *snerkalt*, to.

snisser, no. *snisar æn* (D., vestj., Malt); *æn liss sniss* (Søviud s.); *æn bets æn* (Røgen); *han hær æn snisar op* (Agger), en rus; htsk schnitzer.

snissæret, to. *snissæ* (Malt), noget beruset.

snit, no. *snit æn* (D., vestj.); *snit æ* best. -æ fl. *snit* (Vens.); = rgsm.; skår med kniv; „*høgen . . . tår i knive å skær på æ bets snit i æbøle*“, Grb. 106. 107; *æ fæk æn snit i mi fæjer* (Agger); *dær ær egen snit i dæn trøj* (sts.), 3: den har en dårlig facon; *høj fæstø snits bød å skær hønkat sønt, de de skal ære blø* (Vens.), 3: er fingernem, skjære hun-katte, 3: glide; *pas di snit! han sæ*

hans snit (D.), 3: den gunstige lejlighed; også: *de hær do egen snit p* (Andst); *dær æ snit i ham* (Agger), 3: han har et pænt væsen; se htsk schnitt; snide; fri-.

snitris olli, no. Kr. VI. 384. 295 er vel: oleum nitri, salpetersyre; se nedrig spiritus.

1. **snitte**, no.

snit -ær -æ -æ (Vens.);

snit -æ -et -et (Søviud, Elst., Sunder.);

snit -ær, -æd el. snit, -æd el. snit (Agger);

skære; *han æ guæ lej ær o snit uød* (Agger), dygtig til at skære ud i træ; *æ wa næ vej ær o snit mi fæjer å* (sts).

2. **snitte**, no. *snitar fl.* (D.); *snit æn* best. -æn fl. -ær (Vens.), lille del af noget; *bøn fæk æn bets snit å kagen*, af rugbrødet; *de wa no ukæl æner* (Vens.), 3: små mellemstader; flade smørdejsskager i skæv rirkant; „no blæu dæ sat ævelskyue, snitte å vasse po bueret“, Yueib. 23; jfr. tmt. snitse, en slags kager, Sch. Lübb.

snittekniv, no. *snitkniv æn -kniv* (Sundered), tælgekniv.

sno, no. se snue.

1. **sno**, no.

sno -r snøj snøj (D.);

snø el. snuæ, snøj snøj el. fl. snø (fl. *snø* (Andst);

snø -ær, snø el. snøæd, snøæd (Agger);

snø -ær snøæ snøæ el.

snuk -ær snuæ snuæ el.

snuæ -ær snuæ snuæ (Vens.);

snø -æ snøæd snøæd (Søviud s.);

snø -æ snøæd snøæd (Elsted);

snøæ snøæ snøj snøj (Sundered). —

1) tvinde; *ka do snøæ ka do sno sijm?* æ *hær ælær snød sijm* (Agger); *han sæd o snøæd hans skæq* (sts); „*høen plut hqj å å lo d snuæ æ non ændær*, Grb. 83. 17, hårene plukkede han af og lå og snøede sig nogle snarer; *æn støk snøjæn rø* (D.), 3: tyndt reb, hyssing. — 2) sno sig: 1) vende sig om, *h i dæ a snøæd mæ æn fæk a ham d ei* (Søviud s.); „Karen hun snowwed sie hal omkring å sat hime pann imod stokken“, Blich. Bindst., K. hun drejede sig halvt omkring og satte sin pande mod sengestokken; 2) skynde sig; *læ*

u (Mors);
(11) *snø si*

si snua.

(Agger). —

hans någde

V. gav sit nøgle

som er vundet

snø en snø? de

Agger). — 3) ten(?)

eter*, Kr. Alm. III. 108.

snød æts (Røgen).

ter; „snove“, vente med

og utålmodighed, eft. Mb.

snopa, vente med længsel.

no. sans, samling; *han blår*

snøjet de næjsten følø ham

der ær it snø te ham (sts);

at snø (Lisbj.T.), indskænket

jfr. Aasen. snød, fryghed, mod;

no.

snodde, no. *snø ær* (Mds h.).

et ukvemsord: vldt kvæddok?

snodden, to. *snø ær* (D.).

Mult); måske også *snø* (D.). glat, kort-

klippet, uden hår; *et ær snø ær*

(Plougstr.), *høgen ær et skat, et snø ær*

no ær snø ær, *æden ær snø ær*

te snø ær, *æ ær snø ær*

(Vej), *æ ær snø ær*, *æ ær snø ær*

æ ær snø ær, *æ ær snø ær*

æ ær snø ær, *æ ær snø ær*

æ ær snø ær, *æ ær snø ær*

æ ær snø ær, *æ ær snø ær*

æ ær snø ær, *æ ær snø ær*

æ ær snø ær, *æ ær snø ær*

æ ær snø ær, *æ ær snø ær*

æ ær snø ær, *æ ær snø ær*

æ ær snø ær, *æ ær snø ær*

æ ær snø ær, *æ ær snø ær*

æ ær snø ær, *æ ær snø ær*

æ ær snø ær, *æ ær snø ær*

æ ær snø ær, *æ ær snø ær*

æ ær snø ær, *æ ær snø ær*

æ ær snø ær, *æ ær snø ær*

æ ær snø ær, *æ ær snø ær*

æ ær snø ær, *æ ær snø ær*

æ ær snø ær, *æ ær snø ær*

æ ær snø ær, *æ ær snø ær*

æ ær snø ær, *æ ær snø ær*

æ ær snø ær, *æ ær snø ær*

æ ær snø ær, *æ ær snø ær*

æ ær snø ær, *æ ær snø ær*

æ ær snø ær, *æ ær snø ær*

æ ær snø ær, *æ ær snø ær*

æ ær snø ær, *æ ær snø ær*

æ ær snø ær, *æ ær snø ær*

æ ær snø ær, *æ ær snø ær*

æ ær snø ær, *æ ær snø ær*

æ ær snø ær, *æ ær snø ær*

æ ær snø ær, *æ ær snø ær*

æ ær snø ær, *æ ær snø ær*

æ ær snø ær, *æ ær snø ær*

æ ær snø ær, *æ ær snø ær*

måde farligt (Ribe); dens bid er fa

end hugormens, den har en lig

panden, Sgr. VIII. 107. 457, Kr. S

206. 110. 211. 134. 146; på ryg,

FS. 27. 109; — snogen kryber i

som sover ude og yngler i dem.

VIII. 330. 502-63, Møller, Bornh. 4

M'Conglinne's Vision, Jacobs. Mor

Tales 67, ligeså hugorme, se I. 66

gør mske søvnigt, for at kunne l

ham, Gasl. 46; jfr. Wigstr. II. 3:

Sm. Medd. II. 49, Nyland IV. 102. Fc

483. X. 251 (Irl.), Monnier 193. 7

IX. 335. 46 (Mentona), Amer. Folk.

(Aino), sgn Melus. II. 443, tudse:

V. 186, Amer. Folkl. IX. 146, V

ogle (Irl.), se sove; — sn- ruger

gærdesmutter, Sgr. VIII. 154. 646; s

lægger æg, skruptudserne ruger d

snogenes unger er milde, hugo

dermed arrige, Sgr. VIII. 107. 45

Sagn II. 211. 136; snoge forføiger

der har forræmet dem, Kr. III. 21

Gasl. 13, Folkev. XI. 375. 32, Sm

II. 54, Amms. VIII. 106; den ka

halen i munden og loka stærke

er best, Kr. IV. 3. 1. 152, III. 52. 1

Se i l. 1. — *snog med mani*

Sgr. II. 211. 136, Gr. Gl. d. M. 1

Snog med mani, Sgr. II. 211. 136

Snog med mani, Sgr. II. 211. 136

Snog med mani, Sgr. II. 211. 136

Snog med mani, Sgr. II. 211. 136

Snog med mani, Sgr. II. 211. 136

Snog med mani, Sgr. II. 211. 136

Snog med mani, Sgr. II. 211. 136

Snog med mani, Sgr. II. 211. 136

Snog med mani, Sgr. II. 211. 136

Snog med mani, Sgr. II. 211. 136

Snog med mani, Sgr. II. 211. 136

Snog med mani, Sgr. II. 211. 136

Snog med mani, Sgr. II. 211. 136

Snog med mani, Sgr. II. 211. 136

Snog med mani, Sgr. II. 211. 136

Snog med mani, Sgr. II. 211. 136

Snog med mani, Sgr. II. 211. 136

Snog med mani, Sgr. II. 211. 136

Snog med mani, Sgr. II. 211. 136

Snog med mani, Sgr. II. 211. 136

Snog med mani, Sgr. II. 211. 136

Snog med mani, Sgr. II. 211. 136

Snog med mani, Sgr. II. 211. 136

Snog med mani, Sgr. II. 211. 136

Snog med mani, Sgr. II. 211. 136

Snog med mani, Sgr. II. 211. 136

Snog med mani, Sgr. II. 211. 136

Snog med mani, Sgr. II. 211. 136

Snog med mani, Sgr. II. 211. 136

Snog med mani, Sgr. II. 211. 136

Snog med mani, Sgr. II. 211. 136

Snog med mani, Sgr. II. 211. 136

Snog med mani, Sgr. II. 211. 136

Snog med mani, Sgr. II. 211. 136

35-6, Gav. Wær. I. 331, II. XXXIII, I. V. 84, Wigstr. II. 84, FS. 28. 12, sat 36; „Hauschlange“, Gr. Myth.² Sagen I. 97, Rochh. DGl. I. 146, II. Schindl. 266, Busch Volksgl. 221, II. III. 238 (Polen), Jahn Opf. 293 m. nv., Meyer Vlk. 200, Ralst. Songs g., Rivista I. 221, Folkl. VI. 284), Tr. pop. XII. 662, Schmidt Volksl. 187 anm., Folkl. XII. 191 (L. Asien), II. 279; „genus loci“, Pers. II. 44; i malke el. patter kæerne, Kr. III. 84, Sagn II. 210. 125; jfr. Henriks. 3, II. IV. 102 0g., Weinb. Volkst. I. 460, I. Vlk. hefte V. nr. 4, jfr. XI. s. 67, ksk. VII. 26. 30, Rochh. Naturm. 194 unge henv., Rivista I. 221, II. 226, Chat. II. 244; sign Kr. Sagn II. 181. 21, m; Gløstersh. Folkl. 23, drage; i Sagen I. 266. 221; — den æder brød med børnene, Krist. Alm. III. 8 flg., Wigstr. I. 204; jfr. Pom. Volkst. I, Ons Volkst. VIII. 77, Amer. Folkl. I, Folkl. VII. 315. 326 (Indien); göres (træd, der barnet, som mader den i møster forstanden, Krist. Sagn II. 31. 211. 141 44; jfr. Amer. Folkl. 7. 170, Grimm K. M. nr. 105, Rom. XLVII., Tylor. Anf. II. 241; — et i snoge varsler nedgravet skat, Kr. II. 211. 135; — kan man frelse en levende af snogens gab, kan man se en fødende, Kr. Sagn II. 212 145; agorn I. 666. 20, Amns. VI. 96, II. 151, Hoffberg Nerike 218, Wigstr. 384. 88; man skal sige til den i snog, man om foråret ser: „gud i mig og alle mine fra dig og alle vil du intet ondt gøre mig og alle skal jeg ikke heller gøre dig og alle fine“. Krist. Sagn II. 210 131; jfr. 43; snoge bragt ved trolddom på Kr. Sagn II. 197. 88 flg.; jfr. mus 631. 12, 32 41; — varsel af: ses den på døer det dødsvarsel, ligeså, om den (tværs over vej, Folker. XI. 378. 32; i i brudehus bryllupsdag varsles ed, Haaß I. 110; — sn- bliver til penge (s. d.), når stål kustes over Kr. Sagn III. 429 01; — snoge og er retterne ved heksemåltid på J., Wigstr. II. 143; — samtale med padde og stork, Gr. Gl. d. M. III. i en stedremse: „Ärtchälle snoge“.

Sgr. XII. 143. 368 (Himmerl.); sammenlignes med artiklen om hugorm, der i meget adestilles sn-; jfr. isl. snákr hak.; se landål, lindorm, omme, slange, sove, stub-ål, tudse, æve, ål; konge-.

snoge, no. (*hva snogar du æter?* (vestslesv.), hvad lusker du omkring efter? *de ka ndk hogj, u komo snogi ia gten* (Vens.), det kan hende at jeg kommer listende (for at gøre et besøg) i aften.

snogoblado, no. *snogblai* flt. (Hadersl.), bregner.

snogeblokke, no. J. T. 304. 283, en plante, guldstjerne, gagen, Salish. (N. Slesv.); snogebloster, *anemone nemorosa* L. (Als).

snogebrodd, no. kysse pige med sn- i mund, elskovsmiddel, se Kr. Sagn VII. 249. 34. 38. 47. 54; jfr. Wigstr. II. 320, FS. 303. 82, Hazel. VII. 13; hoste i stedet, Schindl. 106, se hugormebrodd.

snogekonge, no. = rgsm.; snogekongen kan tage sin hale i sin mund og løbe som et hjul, og han kan trille stærkere end en best kan rende, Kr. III. 82. 116, han har krone på hovedet; kan man få hans kud at spise, bliver man synsk, Gr. Gl. d. M. III. 164, Thiele II. 31, Overtro nr. 641; jfr. Mhoff 355; se hugormekonge, kongesnog.

snogekrudt, no. J. T. 63, en plante, kaudet konval, *convallaria polygonatum* L. (Ang.)

snogekål, no. bregner (N. Siesv.), J. K. 162. 6, se hugormekål.

snogepande, no. *snogpanar* flt. (D.), en porcellensnekke, også kaldet kauris, måske *cyprea moneta*, der bruges til stads på seletøj: „*de ska der ved snog-pajar dyd li som fducltens*“, det skal der være sn- agesom forvalterens; skal kunne bruges som skæo. i egnen nord for Ålborg.

snogeskind, no. = rgsm.; snogens afkastede ham frir, håret på brystet, for krampe, Thiele Overtro nr. 505; se hugormeskind, ædeskind.

snogeslag, no. sår ved bid af en snog: sn- og ævebid kan aldrig kureres, Sgr. II. 148 (Ålstrup).

snogespyt, no. *snogspat de* (Sundeved), skumecadetervens, *cercopis spumaria*, boliz; se hekse-, kukkemandsspyt.

snogeg, no. *snogek* (Landk.); = rgsm.

snogsk. to. [*snôensk*] (Horsens egn), sn. indfald, øjekaast, Blich. Nov. IV. 381 554, snurrig, således forklaret i Brechners Saml., se snosk; jfr. V. S. O. snovsk. i ældre skrifter snogsk*: Aasen, snosk (— snodig), betyder snurrig, se snod.

snol, no. se snod; **snolen,** to. se snodden; **snok,** no. se snok.

snold, no. *snol æn andl* (D., vestj., Søvind s., Agersk.); *snol anol* (Mors); *snol æn -ør* (Agger); *snol æn best. -øn* fl. -ør (Vens.); *snol æn* (Vejr., Thy). — 1) snorskiven på tenen (alm.), ligeså snorskiven på drejerhænkens spindel; svinghjulet på den håndten, som fiskerne tvinder deres tråd til fiskegarn på (Agger), afb. s. Fb. Bondeliv s. 124; dernæst forskellige ling, som ligner en sådan genstand; den løse skive på kærnens kop, hvorigennem kærnestangen går (Lemvig); rest af et garnnagle (Søvind s.); der svæbes papir om vindepinden, *æ andlpen*, derom vides garnet, det hedder *æ andl*, så længe det sidder om pinden; når det tages af, mens der vides videre, er det *æn gårndql* (vestj.); se "dorrel"; små trådruller, som købes i butikker (vestj.); *snolør* fl. (Sall.), æbleskiver; i *snol hat*, lille hat uden skygge (Vens.); en høj, tør, ubrugelig hedestump, *æn snol hja* (vestj.). 2) kælenavn til et barn, *æn beto andl* (Søvind s.); måske er her lydnungen af rimet J. K. 61. 36: „ky) din knoll, hue do haa din snoll, sa komme di it te mæ" (Hads h.), som pigen siger, når en karl kaster noget til hende: hun vil ikke gantes med ham; „snoll" (*snol* fl.) kunde være hørn, måske også: tæse; jfr. sprække; se nykke; „goddag pold!" se 2. pold; jfr. Støylen 102. 115; jfr. Aasen, snaald, tryne, snude, isl. snaldr; kjærne.

snoldelue, no. *andl-lu æn* (Sall.), lille, rund hue uden skygge.

snoldopando, no. æbleskivepande (Jungel, Sall.).

snoldepind, no. *andlpen æn* (vestj.), vindepind.

snoldet, to. *snol* (D.), om hvad der er småt, fladt; *æn an-lu*, lille, flad lue; *do sifer så an-ud i æn* (Andst); *han æ sa an-om æ hoi* (Agersk.), når håret er klippet tæt af; *æn sær an-jæn* (D.), en der er for lille; *dæn hæs kdpel*

bogehar o bliv let an- (Andst) knæben for stram.

snollk. no. [*snollæk æn*] (østj.), se se J. K. 61 anm.

snor, no. *snør æn*, best. *snøræn* el *snøræn*, fl. *snørør* (Vens.); *snør æn -ør* (Sov.); *snør æn snør* (Els. s.); *snør æn -ør* (Agersk.); *snør æn -ør* (Andst); *snør el snør æn -ør* (D.); *snør æn snør* (Sundev) — 1) = rgsn.; *de æ så lig, som de ku vær æter æn snør* (Vens.); ordet har flere steder to former: *snør-ør* (Agg.), røkkensnor; piskesnor (Hell. h.), men: *snør fl. snør* (Agger, Hell.), klædesnor; — *pisksnør*, men: *rak-snør* (Lom); se smstn. kindel-, klokke-, klæde-, mede-, mur-, perle-, piske-, pry-, rende-, røkke-, søv-, svøbe; — i skiente hist., sn- fæstet til træ for at vejlede, Kr. Molbohist. 29. 92 93, jfr. Mhoft 95. 112, sammenbundne strømpébånd til seng, Kr. Æv. 172, jfr. Kr. VII. 87, Bergh Segn. 38, Wigstr. Sag. 84, Tr. pop. XII. 175; — sagnene fortælles, at der over vejene har været spændt snore, der bragte klokker (1881) til at ringe i røverkulen, se f. eks. Thule I. 361. 382 flg., Sgr. X. 181 flg. jfr. Kuhn, W. S. I. 22; se røver III. 131. 296. — frugtsommelg kvinde må tj. gå under snor, så får hun en hård forløsning Sgr. VII. 36. 63, Thule Overtro nr. 374 jfr. Grimm Myth. 2 1098; måle liggende fjender med sn- til liv el. død, se 2. Sam VIII. 2; — lege med snore el. strikker, se Krist. Börner. 349. 61 flg. 661; „cat-craddle", jfr. Gomme Brit. Folk. I. 62 m. lullede; hos Indian., Am. Folk. XIV. 192. XV. 187, Folk. XIII. 103, Cuhn Koreanti 30, Taylor N. Zeal. 172, Globus (1883) I. 20; se spænd 4. — 2) *æn snør høst*, *tdæ snørær høst* (N. Slesv.), heste som føres til salg sammenbundne i en lang række, den ene til halen af den anden, se snøre 3; jfr. Aasen, snor huk.; mnt. snør, Sch. Lübb.

snork, no. — 1) snorkende lyd: „*ad ga hon di hæ æg snørk ijen*", Grb. 48. 116, så gav den (rummeljotten) de herre sare snork igen. — 2) *din snork* (D.), skæm. til en gerrig person; gabmundet person, Mb. (Slet h.); *snørk i* (Vens.), person, som ånder snorkende. — 3) *ha ndæd i æ snørk* (Andst), pengepungen, mølje på grund af at den snøres sammen om sit indhold; se snørke 2. — 4) dyr, lille

og forkrøbet af vækst om kalv, får, gris, Mb. (Mds. h.); jfr. hork; mht. betydn. 2—4. jfr. snorken.

1. **snorke**, no. i udtr. om stærkt tvundet garn el. reb: *de læver i snork* (vestj.), det slår kurrer; jfr. Aasen, snur hak. kurre; se snor; kink, snorp.

2. **snorke**, no. *snork -er -et* (D., vestj.), snerpes sammen, skrumpe ind; mad kan stå så længe på skorstenen 10 over ilden, *te de snorker røju hen* (D.); *de æ no slem gån te o snork* (vestj.), o: slå kurrer; jfr. Aasen, snerka i samme betydninger. isl. *snorkja*; se snorken.

3. **snorke**, no.

snork -er -et (D., vestj., Agger);

snork -er -et (Agersk.); fl. fl. *snorker* (Vens.);

snork -er -et (Bradr.); nt. fl. fl. *snorker* (Sundeved). —

1) = rgsn; „*må jitt andrke hon, li så de rent i vægen*“, lib. 4 59, med et snorkede hun, ligeså det rystede i væggen; 2 *snorki* (Vens.), en snorken; 3 *piu snorker* (D., se sodbunden; det snorkede meget stærkere i den gryde end i den anden. Kr. V. 215, o: gav en snorkende lyd; „*gnsen skreg, hestene snårket å Jorren grunnet*“, Jyd I. 70.2, grisen skreg, hestene snorkede og Jørgen lo; *snork* 20 *el. dp* (Agger), snuse op igennem næsen; tale med gabende mund og snorkende stemme, Mb. (Slet h.); et genfærd snorker under gudstjeneste, se Krist. IV. 113.154; billedlige udtr.: „*spilde el*“, „*gnave, skrabe svinehoveder, kalvehoveder, svinebøster*“, se Kr. Ordspr. 335.399, jfr. Fredericia, 2. hørke, reb III.24.40 b, ru-sove, svinehoved 4, torn, torsk (Årh.); se mnt. snorken el. snarken, Sch. Lüb. b.; sove, 40

snorken, to. *snorken* (Vens., Sø-vind s.); *snorka* (D.). — 1) indskrumpet, rynket, f. eks. om et æble; påholdende, gerrig (D.): *din snorka huf?* jfr. knorpen; Aasen snorken, isl. *snorkinn*, det samme; se op. — 2) no. i udtr.: *de wd lig mæ snorken o pæn di kom igæ-mæl* (Andst), o: med den yderste sparsomhed; se pi-ben; 2. snorke.

snorksove, no. *snorksove* (D.); *snork-sove* (Søvind); nt. *-sover* fl. *-sover* fl. *-sover* (Vens.); = rgsn; se ru-sove.

snorlige, to. *snorlig* (Søvind); *snør-lig* (Vens.); = *snogorret*; = rgsn.

snorp, no. *snorp* i best. -i fl. *snorpe* (Vens.), noget, der er sammenrullet el. indkrøbet, som vådt læder, *de æ gæn ræn i snorp*; i *snorp*, en gerrig person.

1. **snorpe**, no. *snorp* i (Vens.), om garn og reb, der er for stærk tvundet: *de læver i snorp* (vestj.), hvad der er sammenkrummet, krølet, fortørret (Vens.); se snorke.

2. **snorpe**, no. *snorp -er -et* (Vens.), snerpe sammen, skrumpe ind, tørre hen.

snorpen, to. *snorpen* (Andst); *snorpen* itk. -t el. *snorpen* (Vens.), indkrum-pet, snæver, om klæder; se snorpe; Aasen, snorpen.

snor-ret, to. *snørret* (Vens.); = rgsn.

snorris, no. *snorris æn* (Hovthj. h.), selvklog, dum person; *de æ æn sær sn-i ham* (Lem), o: han er en løjerlig fyr; se snarris.

snoak, no. *snoak* i best. -i fl. -er (Vens.), en selle, villie- og magtesløs person; jfr. snogsk.

snosker, no. *æn sær snosker* (Andst), ubestemmeligt ord: en sær fyr; *jæn dær et ær ifær adden som upær ær idær*; se snosk.

snot, no. *snot de* (Tåning, Sø. s., S. Sams); *snot de* (D., Andst, vestslev.); *snot* (Høstrup v. f. Varde, vestj., Agger, Lald, Heli., Agerskov, Tønder, Bradr., Sundeved); itk. best. *snots* (Vens.); *de æ sneynærj o kom snot i olobrø o bil falk in, de æ flød* (vestj.); *de æ så blød som snot, o do sløver ad en som skit* (Thy); i en mørk tale betyder: *æn trøful snot*, et trugfuld smør; gåde: *hva æ de vi kyler o æ joer, mæn kugen tår i hans lomle?* (vestj.); se Sgr. III. 182 963, XI. 127.377; denne gåde er særdeles udbredt, jfr. Z. f. M. III. 350.75 (svensk), Meier, Kinderreime s. 85.330, Zingerle, Sitten s. 278.89-90, Z. f. M. IV. 375 42 (Mähren), Pitté, Archivio. I. 400 (italienske, franske, spanske varianter); jfr. mnt. snot el. snotte, Sch. Lüb. b., eng. snot; se snyde, Peder Fedthul; vintersmør.

sno-ten, no. *snotjen æn* (D.), redskab, hvorved harsimer tvindes; se hånden.

snothus, no. *snathus æn* (Agger), skældsord, se snothus.

snothus, no. *snathus æn* (Lild s.) — 1) arrest, tugthus, = *snathuol* i (Vens.);

Agger); jfr. brumme, hotel, hundehul. — 2) *din snothus!* (Andst), skældsord.

snot-ild, no. der er tre slags nat-ild: natild, snatild og snutild, Kr. VIII. 324.

snotlap, no. *snotlap* (Malt), skæo.

snotnose, no. *sndings et* (Søv. s.); *sndings* (Lish, Terp.); *[snotnæs]* (Randers egn), snottet person, skældsord.

snotelikker, no. *snotsleker æn* (D.); *snotsleker* (Agger), spytstikker.

snottofas, no. *snotsfæs æn* (Andst), skæo. til en, som har en skuden næse.

Snotte-Madsen, no. skældsord til en, hvis næse løber: *tør din nis, Snotmadsen! de å åpt i Snotmadsen!* (Vens.).

snottet, to. *sndte* (Søvind s., Tåning);

snots (D., Andst); *snats* (vestj., Agger);

snats (Vens., Hell. h., Sundev., Ågersk.,

Bradr.); = rgsm.; *din snots og* (D.), alm.

skæo. til et barn; *æn ldy pigb o æn* 20

snats nijes, de æ nōj, dær klesr (Agger);

„han so åll snatte å færyhle u“, Jyd.

II. 35. 2, 3: fornærmet; *et klats fol ka*

blye æn høst, o æn snats dræg ka blye

æn præst (Tønder egn).

snotugle, no. *snutugl æn best. -en* (Vens.); = Snotte-Madsen.

snot-ørme, no. skæo. som kragen råber til små drenge, der tørrer næsen i trøjærmet, se Kr. Dyrefabl. 203. 500.

-snovsen, se hovski.

snorvol, no. se snuble.

snu, no. se sno.

1. **snu**, to. *snu* (D., vestj.); *snue*

(Vens.); *anu* (Sundev., Mellemlesvig),

snild, klog; *han æ snu ndk, mæn de æ*

ndk nijæt i æ nijes (D.), med ordspil

mellem *snu*: klog og *snue*; også siges

spottende: *han æ snu, han ka nog* (Malt),

til at muge hører liden klogskab; hurtig, 40

rask, *ka do no vær snu, mi dræg* (Lem-

vig); se kalle, u.

2. **snu**, no. 1) *fo anu om* (vestj.),

komme på spor efter, se snue, snuse;

jfr. Aasen, *snoa* 2. — 2) *de hør a æn*

anu om (!) (Søvind s.), lyst til; jfr. *snod*;

se Aasen *snod*; isl. *snúdr*, fyrighed, mod.

snuble, no.

snobl ær -t -t (Vens.);

snopel anopler anopel anopel (D.); fl. if. 50

snoplet (Andst);

snobel snobls anobel (Røgen, Agger);

snysel (Aug.); *snofel anofler snafel*

(Bradr.);

= rgsm.; *a kom te o snofel o fol* (Malt);

snobel å æc fal, de lauer (Vens.), snuble

og ikke falde, så går det fremad; får

brud el. brudgom det uheld at snuble på

bryllupsdagen. lever de ikke længe, Kr.

IX. 60. 673; jfr. Wuttke nr. 317, Gomme

Folklore Relics 75, Pitre Usi IV. 465 48,

i modsætn. dertil: „fall er farar brill“

Møller Saxo 198. 8, Fritzn. 2 u. fall; 1

snobli (Vens.), en snuble, jfr. *falde; se

stuhle; Aasen, *snuvla*.

snub-oddet, to. *snobde* (Vens.), om

nåle: stump på spidsen, se dubod; jfr.

Aasen, *snupp hak*, stump.

snude, no. *snud æn -er* (D.); *snued*

æn snuder (Agger); *snue æn best. snue*

fl. *snuer* (Vens.); *snui æn, snuja el. snuj*

(Søvind s.); *snug æn [snuger]* (Malling);

snur æn (N. Slesv.); *snus snurs* (Sunde-

ved); *snut æn* (Fjorde). — 1) = rgsm;

snude på hund, får, hest, ko (Sundev.);

wel do ha jæn po di snued? (Agger);

fo jæn po snujan (Søv. s.); *hal æ snus*

(Sundev.), hold mund; *han fæk æ snud*

ful, go mæ æ snud ful (D., vestj.), blive

beruset, gå med en rus; *høj hō fdt no*

i snuan; høj ha snuan ful, æn ful snug

(Vens.), fuld person; se *snut*. — 2) sidste

led af en del skældsord: brændevins-

fuld-, hunde-; jfr. Aasen, *snut hak*; htsk

schnautze, mnt. *snüt*, Sch. Lübb.; eng.

snout.

snudefuld, to. i udtr.: *han æ snued-*

ful (Agger), overmåde beruset.

-snudet, to. se stor-, vis-.

-snue, no. søvn, se middags-.

1. **snue**, no. *snug -er snyet snyet*

(Støvr.); *snyie toba'k* (Støvr.); *snu tobak*

(Mors, Thy); *[snou t-]* (vestj.), snuse

tobak, bruge snustobak; hun sad til dag-

lig brug og snoede tobak, Kr. V. 16; *snu*

en (Agger), snuse op gennem næsen.

jfr. htsk *schnupfen*, mnt. *snuven*, Sch.

Lübb.

2. **snue**, no.

snug -er -e -snues (Vens.);

sny -e -et (Søvind, Andst);

sove, foragteligt; *han leger o snuer te*

mæjds (Andst); se 1. snue.

3. **snue**, no. *snug* (D., Søv. s., Bradr.);

snug (Støvr.); *snug æn* (Vens.); = rgsm,

æ hør ed mang snug te de æ græp (Ag-

ger), helbredes ved at smøre fodsåler med

lysestump fra juleaften, Wigstr. FS. 418.88;

jfr. sv. snuf; htsk schnupfen, mnt. snuve, Sch. Lubb.

snui, no. se snude; **snuk**, uo. se sno; **snulle**, uo. se snold.

snuller, no. *snuler* æn (D., vestj.). — 1) jævnt trav. — 2) kælenavn til et barn: *æn lile snuler* (vestj.; Elbo, Årh.).

snullorayng, uo. *snulorayng* (vestj.), smånyne.

snullertrav, no. *snulærtraw* (vestj.); *snolærtraw* (Agger); *kyr i æn sn-*, jævnt, sindigt løb.

snulre, uo. *snuler* nt. fl. *snuler* (Vejr.; D.). — 1) trave jævnt afsted; *snuler d* (vestj.); *de ka snoler d* (Agger), det kan holdes jævnt gående. — 2) trykke, kæle for (vestslesv.), *æ ska snuler dæ!*

1. snup, no. *snop* æn (vestj.); *snup* (Malt). — 1) rask greb, fart; *han tidæ et i æn snop*, kom i æn snop (vestj.), i en ²⁰ *ægi...*, J. M. 79, så blev drengen vred... — 2) om vejslængde: et kort stykke vej; *dær ær æn guæ lele snop ino* (Vejr.), måske også om tid (vestj.); hun havde et langt snup til kirke, Efterslæt s. 201. jæn.

2. snup, to. [snop] (Mellemslesv.), undseelig, skamfuld, Mb. est. Outz.; fornærmet, kort for hovedet (Angel).

3. snup, no. *snop* æn (Vens., Mors), lille, hvid plet mellem hestens næsebor, ²⁰

snupdug, no. *snopduk* æn (Åbenrå); *snopduk* (Valsb.), lommelørklæde, plt. snupdug; se snue.

snupnæset, to. *snopnæt* (Mors), om heste: med hvid plet på snuden.

1. snuppe, uo.

snup -er -et (Malt, Lindkn.);

snup (vestj.); fl. *snup -ed* (Agger);

snop -er -s -s (Vens.);

gribe i en fart, snappe (alm.); *de ær et æd læt o go hæu o snop æn snes dælar*, nær en væltet om (vestj.); *de ska vi snupes om*, strides, brydes om; i en borneleg siges: *de ska wi nupes d snupes dm* (Lild s.); *snupes d topes om* (Vens.), nappes og trækkes om; *hun snop æn d vgr æn* (Valsb.), hun greb den og gæmte den.

2. snuppe, no. *snoper* flt. (Malt, vestj.); *snoper* flt. (Agersk.), korte halv-²⁰ handsker, uden fingre; se handske; finger-

snuppekrog, no. *snopkrog* æn (Thy), lille krog til at trække tråden gennem tenens øje med, se tyvetrækker.

snuptag, no. *tæg snoptag* (Malt), rask tage et brydelag (halv tagt) med hinanden.

snupvante, no. *snupvænter* flt. (Mors), = 2 snuppe.

snupvej, no. *snupvej* æn (vestj.), kort stykke vej; det var rigtignok ingen snupvej, otte mil er det vel omtrent, Kr. VI. 158.

snur, no. se snude.

snur, to. — 1) snurrende, fortumlet; *høj æ snor i hvedt* (Vens.), ør, beruset; på grænsen af sindsforvirring; *æ blæw hôte som snor i kæpi we dle deher*^u, Grb. 4. 56, ø: ør i hovedet; *blæw snor* (D., vests.), blive beruset. — 2) i ndtr.: *han blæw snor* (D., Andst), ø: hastig vred, stødt; *han hæ læt wøj ør o blæw snor* (Agger); også: *han føl si snort* (D.), stødt; *ad blæw go dræn snors d ægi...*, J. M. 79, så blev drengen vred... — 3) no. *æ hat seber o snor* (Andst, Malt, alm.), ø: o træj hør o æn lya (vestj.); = rgsm.

Snur-om, no. navn til en kro (s. d.) ej langt fra Højer (Sonderj.); *æn brau mañ sæjer it: „snor om“* (snur forbi) *han sæjer: „snor ih!“ d tæjer æn tæuæns-knæjt*, se Handelm. Topogr. Volksh. s. 47; kro i Outrup v. Varde, gård i Hammel.

1. snurre, uo.

snor -er -et snoret (D., vestj.);

snor -er -s snors (Vens.);

snør -s -et -et (Elsted);

= rgsm.; *do æ ndk o æ hysel, pas o æn ska et snor roht* (vestj.); jfr. lykke II. 476. 22a; *de snors roht, lisom æn lort o æn pult el. æn t- i æn pæpdt* (vestj.); *snor dæj om!* (Andst), vend dig om! *snor* (Thy). — stubløfte (s. d.), grube korn-

negene i toppen, dreje dem således om, at den side, de vendte mod hinanden, vender udad; *„mæn i de sam kam høj snori hæn i bagholt“*, Grb. 138. 14, men i det samme kam han snurrende hen i baghullet; *æ kjil, æ rak snors* (Agger), kedelen, rokken snurrer; *snors (!) suer s* (Vens.), skænde; *rdki, bjærn, homlæn, bræmsæn, kali snors* (Vens.); *æ homæl bæw o snor o brøm* (Thy), humlen begyndte at knurre og brumme; *„hon snors læt oue deher“*, Grb. 34. 17, hun knurrede lidt herover; om stegepandens snurrende lyd over ilden: *snurre æn af i haus eget fedt*, Kok, orpspr. 126. 1409,

3: steger; jfr. Aasen, *snurra*, htsk *schnurren*, mnt. *snurren*, Sch. Lübb.

2. *snurro*, no. *snor æn* (Sunder.).

— 1) midt på en islagt dam sættes en pæl ned; derfra en stang med reb til en slæde, det hele således indrettet at slæden kan snurres rundt på isen om pælen som midtpunkt. — 2) *høj æ på snoren ida* (Vens.), 3: noget beruset.

snurrebasse, no. græshoppen, gryl-
lus *tuberculatus*, Mb (Mors), ellers i ud-
tryk: *pas do bår di æjen snurrebasse?*
(D., vestslesv.), 3: pas du blot dine egne
sager! sommetider tilføjes: *min, dæñ ær
aggsærpj*, min er brændt.

snurregrød, no. *snorgrød* el. *grøj*
best. -*æn* el. -*i* (Vens.); når man konge-
aften i Vens. har sat så megen grød til-
livs, som vel muligt, skal man have
snurregrød: af grødfadet tages en ske-
fuld, der sættes midt på bordet og så
snurres skeen rask rundt; når den stand-
ser, skal den mod hvem skaffet vender
spise indholdet, og han har så ret til at
fylde skeen på ny og give den et snur;
således fortsættes til fadet er tømt; det
kaldtes vestj.: *o snor æ grød æg*; jfr.
Sgr. X. 89. 231; *kør æ grød æg* (Bøl-
lung h.); *snør æ grød d'* (Hmr.), også
Mors; jfr. Fb. Bondel. 235, Jul I. 121;
hærd i grø (Vens.); ved høstgilde fik de
andre folk skårgrød (s. d.), men *bølsæn*
skul ha snorgrød i sønpøden (s. d.); *dæñ*
blæie pøntæd mæ blomster d söt æpo næfor
æn o bouer d uen (oven) *ij æn söt di*
æn pørn skel mæ grøden i (Lald s.); her
gives ingen forklaring til navnet, V. S. O.
har sn-, om grød opstegt i smør el. fedt.

snurrekat, no. *snorkat æn* (Andst).

— 1) et stykke legetøj, der snurres rundt
ved en strikke og som frembringer en brum-
mende lyd, tudetop, se 2. brue, 1. bruse,
sysselkone. — 2) en rus (Asdal, Vens.).

snurrekok, no. *snørakök æn -kåk*
(vestj.), en top el. sysselkone (s. d.);
mæ jet dåhnse han rønt som en snor-
kok*, Yuelb. 31; *snørkåk* (Elst.).

snurrekop, no. *snørkóp* i best. -*i*
fl. -*kóp* (Vens.), = snurrekok; også om
personer: en lille, let fyr, rask i sine
bevægelser, f. eks. en skrædder.

snurrel, no. dværg løb med snur-
reder, 3: små røde huer på hovedet, Kr.
Sagn I. 126. 480.

snurrende, lf. *blve*, rgr *sn*
(D., vestslesv.), noget beruset; jfr.
he het en snurr, Schütze IV. 149,
beruset

snurrepandet, to. *snorpanc* (Ven)
som løber vild i noget, skørhovedet i
-*snurret*, lf. se op.

snurrevåd, no. *snorvåd æn -i*
(Vens.); *snorvåd* (Agger), fiskered
til flynderfangst (Sall.); ålefangst (Agg)
snurre- og pulsvåd bindes stykkevis
sys bagefter sammen; vådgarnet be-
af — 1) midtgarnet, som er det brede
— 2) to *rægl*, garnstrimler og —
æ hæp, rusen; *æ rægl* kaldes *dæstærl*
og *næstærlærd* eftersom de sidder
æ dæstærl, den line, der er øverst i
det og som holdes oppe ved korkstyk-
el. ved *æ næstærl*, den nedre line,
æ pøgr, senkestene er fastgjort
(Agger), to mand og en båd behø-
dertil, se pulsvåd; deraf gives 2 al-
åle- og flyndersnurrevåd, begge hru-
på dybet imod „høvkanten“, som fur-
kaldes fjordgrunden. En tønde el. h
fastgøres ved et anker med tov og
ankeret er kastet i bunden, fastg-
dragerebet af våddets ene arm ved de
tønde, og fiskerne ror ud og sætter i
det. Når våddet er udsat, ros med
andet dragereb tilbage til tøndens, h
ved båden nu fastgøres, og fiskerne
nu i båden og inddrager våddet, d
i almindelighed 2, men til sine hde
personer, J Sam. I. 395.

snurrig, to. *snori* (Vens.); 3
(vestj., Bradr., vist alm.); = rgsn-
sn- tefål (Bradr.), et løjerligt tilfæ-
jfr. htsk *schnurrig*; *schnurre* et ly-
indfald.

snus, no. *snus æn de* (D., alm.); 1
(Tved); *snugs* el. *snuks æn* (Vens.)
rgsm; *æn snus tobak* (D.); *de*
snustobak; sn- lavet af tørrede, hri
skræder, Krist. Alm.² III. 30. 12; ellers
Urqu. V. 269; *do fæpær æk æn sn*
(Agger, alm.), ikke en smule; se
sicur.

snusedåse, no. *snusedåse æn* (Agg)
el. *snustobaksdåse*, — rgsm.; gemme-
hat, Kr Sagn II. 32. 121.

snuse, no.

snys snus ænst snust (D., vestj.);
snys (Andst);

snusa -o -t **snust** (Sovind s.);
snuspe -ar -t -t (Vens.);
snus snus snøjt snøjt (vestsløv.);
 = rgsn.; mulig findes formen: **snusi**
 (Sall.), i samme betydning; *hwans gor do*
hgr o snusgr æter? æ hnd snusgr
æter hans sluc (spør); **snus** *en, ap, to-*
huk; hun snusgr ek, hun skrogr; hun
snusgr tobak (Agger); *ð snusgr* (Vens.);
 en snusen, låneord; jfr. snøkke, snøve; se
 Aasen, snusa.

-**snuser**, no. se polte.

-**snuset**, tf. se op.

-**snusk**, se snysk; ruskom.

snusove, no. **snusdy** -er -et -sdiæt
 (Andst), sove dybt, fast.

snussi, no. **snusi** -er -et (vestj.), ryste
 med noget; *æn snusiel mæ æ hove ad et*,
 f. eks. om kreaturer; *a ska snusi ham*,
 ryste, tumle ham (Gind. h.); J. Saml. VIII. 20
 275; **snusi** el. **snysi**, se Krist. Molbohist.
 148-9; se snuse; også no.: *gj æn snusi*
mæ æ hove (Lem).

snustobak, no. **snustobak** (D., alm.),
 -**tobak** (Sovind s.); **snuttobak** (Agerskov,
 Bradr.); [**snoutobak**] (vestj.); **snus-** el.
snøpstobak de best. -o (Vens.); „**snobak**“,
 se Kr. V. 16; deraf: **snøpstobaksol** *æn*
 (Vens.); hælde snus af dase på bagside
 af hånd og byde folk, Kr. Alm.² VI. 52 ned.; 30
æn snuttobaksblom -er (Agersk.), volver-
 lej, *arnica montana* L.; **snustobaksblomst**,
 J. T. 26. 286 (N. Slesv.); platt. **snoutobak**,
 Schütz, Idiot.; se snus, trynemel.

Snustrup, no. i udtr.: *ræjs te Snus-*
trop (Ardestrup), o: lægge sig til at sove
 (s. d.); jfr. snue.

1. **snut**, to **snut** (Vens.), mut, kort
 for hovedet; *høj ion nō snut ida*.

2. **snut**, no. — 1) vistn. kun i grov
 tiltale: *hå! snut mæ di snøvær?* (D.),
 hold kæft med din snak; fader og søn
 så et spøgelse, drengen talte, så sagde
 faderen: „*lok di snut, din Satens drøg,*
o løs di føderedr! (Vejen s.); *hå! snut!*
kølg, a æ sjæt man (vestj.); *hun gir*
snut tobak (vestsløv.), o: svarer igen; jfr.
 Aasen snut hak.; plit snute, Schütze; se
 snude. — 2) **snut** i best. -t fl. **snut** (Vens.),
 en net løs, hks. ung pige.

snuttet, to. **snuts** (D., Malt); **snuto**
 (Sønderj., Ang.). — 1) nævnis (Lindk.);
 også Agersk.; *gō do døj snuts?* (D.), o:
 mukker du? — 2) klog, dygtig til at

begå sig, snu; *Knøshen ær vej list*
snuts som syu tompe, J. M. 57, K. er
 næsten ligeså klog som syv tosse; *di*
od vijs mæer snuts (Valsb.; Bradr.); jfr.
 plit. wiessnutig, Schütze IV. 150, nævnis.
snuttethed, no **snutshjød** (Vejen),
 nævished; se snørestøvle.

snuttings, to. **snutse** (Vejr), afskal-
 let, bar; *han sjer æt sn-* ur, når håret
 er klippet for tæt; jfr. Aasen, snoden,
 blottet, bar.

snuttobak, no. se snustobak.

snv, no. se snyde.

1. **anyde**, no.

anyd anyder snød snøt (D., vestj., Hvej-
 sel);

anyd -er snøt snøt (Rævs);

snijd -er, snød el. snøt, snøt (Agger);

snvr -er snør snøt (Mogenstrup);

snijd -er snød snøt (Lid s.);

any el. snvr, anyr snør snøt (Vens.);

anyd anyder snød snøt (Hell. h., Støvr.;
 S. Hald);

snvj anyder snør snøt (Havbro s.);

snv tf. snøt el. snøt (Tved);

snvj snijer snør snøt (N. Sams.);

snvj snijs snøf snøt (S. Sams.);

snvr snvrer snør snøt (Eist. s.);

any anyr snør snøt (Sø. s., Tåning);

any any snør snøt (Røgen s.);

anyd anyde snød snøt (Hads h.);

snvr snvrer snør snøt (Agerskov); tf.
snøt (Spandel);

any anyrer snør snøt (Ang., Sundev.);

snvt -er -et (Bradr.);

snvr snvrer snør snøt (Valsb.);

snys snysr snør snøt (Abenrå);

snvt se snyder anyr snør snøt (Fjorde).

— 1) snyde næsen; bonden bruger kun
 lommelørklæde til snude, jfr. Læmel II 117;
 mulig kun i den betydning (Bradr., Fjorde);
any nejssøn, pudse næsen; „any di nys,
din snøts sou!” de ion de sist or mi
suli man sø te mæ, Sgr. I. 189. 1109
 (Lshj. Terp); „man må snyde for at
 komme igennem!” sa hr. Søren i Uldum,
 han snød sin næse under prædikenen,
 Sgr. I. 156. 623 ordspil mellem de to be-
 tydning af snyde; „1000 Kr., det er en stor
 sum, di æ da ene snøt uk æ æn hujnis
 (Vens.); **any lyssøt**, pudse lysen (Sø. s.),
 jfr. brande, snubbe; „**anyd æ lys o gi æ**
kært!” sd han Bømt i æ kært (vestj.),
 han var liden i søvn under prædikenen

og vågnede pludselig op, se Krist. IX. 362. 180. — 2) narre, bedrage, mulig kun i denne betydning i enkelte nordlige målarter (Thy), jfr. 1. rude; *han æ blöwen snöt mans pæn fræ* (Agger); *di snød ham, te æ wæn ljev æ ham* (vestj.); *no hær æ mærket, te æ wæn snöt* (Tåning); *de ka nok eger, te han snød ham hans njes* (vestj.); 3) bedrog ham; også. *fd si nge gdi wænöt* (Ang.), 3: lide et stort tab; jfr. Aasen, snyta, pudse næse, lys, bedrage, isl. snyta.

2. **snyde**, no. *snyð æn* (Malt); *snyð æn* (Søvind), skarp irettesættelse.

snydoklæde, no. *snyðkle æn* (Lb., gldgs), lommeklæde.

Snydenstrup, no. *æn Snydenstrup* (Malt), en bedrager; pers. i „De Vanner og Vanner“, Heiberg 1792; jfr. Studestrup i Holb.'s 11. Juni.

snyder, no. *snyðer æn* (Agger; vestj., alm.); *snyð* (Sov. s.); *snyder i -er* (Vens.), bedrager; ordspil mellem „gnier“, fiolin-spiller, og „sn-“, som pudser lys, se Kr. Alm.² IV 49. 51.

snyderi, no. *snyðerj el -jæ* (Søvind); *snyðerj* (Vens.); = rgsm.

snydeskæft, no. *snyðskæft æn* (vestj.); *snyðskæft el* (Søvind s.), foragteligt udtr. om næsen; „hans snyðskæft æ nok liise kroget som en pappegænew“, Jyd II. 3. 2; *høj hør æ gult æu snyðskæft* (Vens.).

snydestage, no. *snyðstæ æn* (vestj.), et slags skældsord.

snydevred, to. *snyðvred* (D.), overmåde vred.

snyffel, no. se snuble; **snyk**, no. se snokke.

1. **snyle**, no.

snyl snyl snyl snyl (D., Lindk.; Elbo, 40 Vråds h.);

snyl snyler snylt snylt (Vens.), græde (s. d.) vedholdende; dersom hun nu ikke lod hendes snylen være, så vilde der vanke noget af mester Erik, Kr. IV. 286; se snylre, vræbe.

2. **snyle**, no. *snyl æn* (Vens.), tvær person; se snale.

snylehoved, no. *snylhuw* (Elbo h.), = *snylskæft* (vestj.), en der er slem til at klynke og græde.

snyller, no. *snyler* (Vens.), person, som taler lavt og uklart, snøvler, klynker, også om kvinder.

snylleret, to. *snylæra* (Lald s.), halvfuld, noget beruset.

snylre, no.

snyler, snyler el. -er, snyler el. -e, snyler el. -ø;

el. *snyl -er -e snylc* (Vens.);

snyler -er -et (Elbo h.). —

1) smågræde; *hon snylers æ græ* (Vens.), om den utydelige tale, der fremkommer, når man græder og taler på en gang; snøvle? se 1. snyle — 2) rode i jorden, om svin (Vens., Elbo h.); snæle, drive over sit arbejde (Vens.), Mb.

snylrehoved, no. *snylerh* (Vens.), = snyller, nok mest om kvinder.

snylt, no. tilfældig hulning el. fordybning i et stykke tømmer el. i en sten, og som er hinderlig for brugen (Mds. h.), Mb.

snylte, no.

snylt -æ -et -et (Elsted s.);

snylc -er -ø -ø (Vens.);

snylt -er snylt snylt (Agger);

snylt nt. fl. ll. -er (Vejr.);

snylt -er -et (Agerskov);

= rgsm.; også: snuse omkring efter, foragtelig; *go æ snylt omkring* (Lindk.); *ea gær do æ snyler æter?* (Agerskov); *kom snylci* (Vens.); *kom snylæn* (Agerskov), komme ubuden; ligeså vestj., Thy; jfr. Aasen, snultra el. snyltra.

snyltebasse, no. *snyltbass* (vestj.), en snyltende person.

snyltegæst, no. *snylt-gæst* (Vens.); *snyltgæst æn -gæst* (Agger); *snyltgæst æn -gæst* (Agersk.); — rgsm.; skældsord.

snyltekrebs, no. sandkrabbe, hyas (Struer), se skjærlus.

snyltorøse, no. da jeg nu var kommen lidt henad vejen, kom der sådan en snyltorøse på mig, Kr. VII 30, 3: en gang i anledning af legemets nødsøft.

snylteærinde, no. i udtr. som: *gygjer æ æn snyltæræn* (D.), gåte sig et ærinde hen et sted, med det håb at kunne få mad der.

snyr, no. se snyde.

snysk, no. *snysk de* (Sundev.), grønarter, gulerødder, kartofler opstuvende i mælk, se snusk.

Snyski-thomas, no. *de ær æn ær snyksitamæ* (Tåning), højerlig fyr.

snyssi, no. se snussi.

snyt, no. se snyde; **snyv**, no. se snue.

1. **snæbber**, no. *snæver* *æn* (D., vestj., Malt. Vejel). = 1) mund, kæft, i betydningen snakkesalighed, *dær ær æn grøve æn- u' ham el te' ham; han ka et hæl æ snæver stæl* (vestj.); *han har æn snæver te ti mands røis* (vestslæst.), også om hunde, der gør meget (vestslæst.); *hæl do snul mæ di snæver!* (D.), hold du kæft med din snak. 2) *æn snæver* (Agersk), person, som snakker meget.

2. snæbber, lo snætor (Andst, Malt),
Abenmundet, megettalende.

snæble, no. snæval æn snærlor (D);
snærdag æn -or (Færø); snæfel (Staby), Mh.,
fisk af laks-slægten, med snude, *Coregonus oxyrhynchus*; „snævling“ som navn til
tobiser findes Kr. Holmel s. S. om rigtig?
jfr. snæffel; mnt. snepolel, snopel, Sch. Lübb

1. snæbbre, uo. snæør -or -al (D., vestj.; Eisted); snæfo -ra (Sundev.), tale næget og overflodig; snæør d'p (D.), snække løs, = snæør o' (Varde); snæør jæn a' (vestsløv.), hide en af; *bön sku dñ snæør mæ'* (Arids), 'sej a snæbbre hjele ættemejen'. Jyd. l. 79. g; snæbbre.

2. enæbbre, no snæper en-er (Andel).

— 1) snor til at trække en løbegang sammen med. — 2) hille jærnkrog, som holder mejekrogene fast, derved, at den med den ene ende omfatter leens ryg og med den anden ende er fastgjort i den nederste mejekrog (Andst, D., vestj.). 3) den løse trækstave, hvorigennem kærnestangen på de gammeldags stampeskær bevæger sig (Holmsl. kl., Lem). 4) en flattet lederring om piskeskaff eller tomme; får kan også have en snæver om halsen: et gammelt strømpeskaff f. eks. for at kende dem (Holmsl. kl.). 5) fl. muffediser (Hmr. h.).

8. snæbbro, uo æ þá skil snærræs
samal (D.), o; lukkes ved hjælp af et
bånd i en løbegang.

snæbbredåse, no. snæverdōs æn
(D.), glds tobakspung med løbegang, se
2. snæbbre.

snæbbresyl, no. *snærrorsyl* (Mall. Andst), en som snakker meget.

snæbo, no. snæb æn best. -en fl. -er
(Vens.), skældsord; nok nærmest om en so
ubehagelig, mager kvinde.

snækker, no, se snedker.

anteler, no. anteler en -er (N. Sams),
et firben.

snøppert, no. *snøpært æn* (Silkeb.),
kniven til at årelade med; se snappe;
hvis schnapper.

snæppi⁽²⁾ no. et stykke træ hvor-
med man møder bøsseien, når man for-
drives; *vi snæppi!* giv tid (Høvelb. h.).

1. amore, uò.

ENPR -2r -0f (vestj.: Ekted):

sné snés ma(7) ma(8) (Savind s.);

10 snær -yr snær snær (Ågger). —

1) snære sammen, = røsm.; *de æ snær gødt samol* (Agger); *hans muij æ sd lǫg*, *de mæ hū snær i d mæ æn dyjn* (Vens.), spøgende, hans mund er så lang, at man kunde snære den af med en dyne; fange som i en snare: *snær æn hār* (vestj.); *snær æn kow*, fange en ko i reb; *snæ se* (Sovind), om kræpet indvinkle sig i tøjret, så det hvides: *jæ fuorer* (får) *hæ stufojn snær æ hjoft dā* (dag) *we dæm bæk dæ nar* (nordpå, Agger); også: *de hār væt ef ær o snær ætær ær* (Vejr.), om mad, det har været ved at snære efter det, o: maden er nævdt at være bleven svædet; *æ if hār wdt se o snær* (vestj.), ilden har været ved at svide, se i snerre., —

2) fig.: *o snør jæn* (lindk.), give en skoser; *han er blåsen godt snør* (vest), dygtig svedet, *o: svært narret*; *de snør samlet om ham* (vest), om gæld el. lign., se snible; jf. Aasen, snara, vrude, sno.

2. snægo, no. snat æn -or (Hunt.).

— 1) snar (s. d.), se hår-; *a fucær ær i snær* (Agger). 2) skade, knæk; *de hår egøn snær hød* (I.), om voksende sæd f. eks., det har intet knæk lidt af frosten; *han fæk æn æløn snær* (vestj.), led et stort tab, el. lik en irettesættelse; jfr. Kr. IV. 195. 274.

40 snærrö, no. kurre på rei (Veng.), Mb.

1. snært, to bio. 1) to, en snært vinter (D., Agersk.), en hård vinter; en snært slue (D.), et slag, der vider el. falder hårdt. 2) bio. hans bageser anjer så snært (Agger), så stramt; kliden ses no snært (Vens); de frysar snært, det fryser hårdt; de fæder snært (vestj.), det passer tæt sammen; biñ et snært (Ager-skov, ligeså Bradr.), stramt; æ huas leker snært æ æ kirk (Bradr.); han komar snært bakæter (Valsb.); do tår et ual snært, du tager det for nær, æ: du er for kneben (Agger)

2. snært, no, snært en -e (Sov. s.);

snært (Agger). — 1) snært på pisk; se piske-; *æ dær æn snært i de pisk?* (Agger). — 2) slag ved pisk el. tynd kvist; *gi ham æn snært over hans feger* (Agger); jfr. Aasen, snert hak.

snærte, uo. **snært -er -ø** (Agger), = rgsm.; jfr. Aasen, snerta.

snæssen, to. snæver i livet, smal i midjen (Siet h.), Mb.

snæsk, to. snæk eller måske også **snærsk** (Mors), stramt sluttende, om klæder; beslagtet med snære? se snask.

snæver, to. **snøvær** flt. **snøvær** (D., vestj.); dt. **snövert** (Vens.); **snøvær** el. **snævær** (Agersk.); **snövær** (Bradr.); **snæves** flt. **snæve** (Søviud s.); **snævær snævær** (Agger); = rgsm.; jfr. Aasen, snæv, sv. snål, isl. snefr; se kram, krap.

1. **snævre**, uo. **snævrer snævrer snævrer** (Agger; Søviud s.); = rgsm.; *æ skal ha snævrer mi skop æn smal en* (Agger).

2. **snævre**, no. **snævrer æn** (N. Sams), gennemgang mellem to huse (N. Sams); indsnævring i Lumfjorden, modsat bredning (Agger).

3. **snævre(?)** uo. **snøvrer** (Vens.), hugge fordybninger i kanten på pillestenen.

snævver, no. uo. se snæbber, snæbbre.

snø, no. se sne; no. fl. se snyde.

snoddoret, to. **snøders** (Lild s.), halv hemset; *huu wa nøj sn-, man haæ waer da ejt ful*.

snøde, uo. **snø -er snø snø** (Randers eg), hugge smågrene af træer, også Bj. h., Mb.; jfr. isl. sneyða.

snøo, to. se sneet; **snøf**, uo. se snibbe; **snøffel**, uo. se snuble.

snøffel, no. **snøfel æn** (D., Andst, Malt). — 1) kæft, grovt ord; *se do hæl æn!* — 2) **æn snøfel** (Vens., vestj.), skældsord; næsvs knægt, dårlig person, se snæffel. 3) en fisk, se snæble; jfr. plit. snuffel, no. snude; **snuffeln**, uo.

snøfle, uo. i udtryk: *o snøfel jæn fær* (D., Malt), overfused; se snøffel.

snøfro, uo. **snøfs snøfs snøfs snøfs** (Sundev.), snøfle.

snøfte, uo.

snøtet -er -et (D., Kolding);

snøtet -er [-et] (N. Sams);

snuse omkring; *hwa gør do o snøtet æter?* — *paa do di enit (egit) o go et*

hør o snøtet om! jfr. Aasen, snykta, isl. snökta, hulke, sv. snykta.

snøftetende, no. **snøftet æn** (Hmr., glds), snusdåse.

1. **snøg**, to. **snøg** flt. **snøg** (Randers, D., Malt, vestj., Thy, Mors, Sall., Høll. h.); **snøg** (Høllum s.); **snøg** (Asdal s., Vens.); **snøg** el. **snø** (Søviud s.); [**snøg** (Als), J. Saml. VIII. 275]; glat, pyntet, smuk, med glat ansigt; *han æ så snøg såm æn dlam* (Mors), så glat som et gimmerlam, æ: vasket, barberet; *æ høst bløvær så snøg* (Andst), glatte i hårene; den, der er klippet, er **snøg** (Fana); pæn, pyntet, *da æ do da snøg idæve* (vestj.), pyntet; *de æ da i snøg og* (Vens.), æ: et smukt barn; *æ hær hat stånd æ heed mæ, æ smyk æ gø mæ snøg*. And. Frien, jeg har haft stunder til at pynte mig, at smykke og gøre mig pæn; til ironisk: *i snøg hær* (Vens.); *æn snøg skøller* (Mors), en rar fyr; *æn snøg jæn* (Røgen), en som er uordentlig el. pjaltet i klæder; jfr. isl. snöggr, glat; se snodden.

2. **snøg**, no. **snøek et** (Sundev.), sen person.

snøge, uo. **snøk -ø -ø** (Sundev.), snuse omkring; *wa gø do d snøks æto?* hvad går du og snuser efter; *do gær d snøks d kan æls blyve færæ*, du går og roder, æ: sinker og kan aldrig blive færdig.

snøgger, no. **snøgr æn** (vestj.), lugtesans; hunde må ikke få ost at æde, så taber de **æ snøgger**, Kr. IV. 359. 131; *fo æ snøgr ø ør* (vestj.), få snus på, æ: opsnuse hvad man synes om, mest om dårlige fornøjelser.

snøggre, uo. **snøgr snøgrer snøgrat** (vestj.; Mors); nt. fl. **snøgrer** (Vestj.), snuse, om hunden; *do mo ek gi æ hær wust, så ka æn ek snøgrer*; *hæns æ ør æ hær snøgrer æter?* (Agger); den løber rundt om et træ og går og snøgrer der ved roden, Kr. III. 153; jfr. plit. snøkern, Schulze IV. s. 148.

snøgs, no. se snøvs; **snøjil**, to. se snodden.

snøk, no. **snøk et** (Bradr., Agersk.); **snøk æn** (Holstebro). — 1) snus; *it snøk snøttobak* (Bradr.), en pris tobak; *do får æler æn snøk*, aldrig den mindste smule (N. Slesv.); *æler æn snøk* (vestj.). — 2) snude, næse; *han fæk jæn i æ snøk*, han ælde ham liq in i æ snøk (Andst);

hå! di snok dæfra! (vestsløv.); *de æ do ndk fð grön om æ snok te* (D.); *o: det er du for ung til.*

snokke, *uo.*

snok -ør -et (Andst); *fl. snöjt* (f. *snöjt*) (Agersk.);

snok -ør -et (Bradr.);

snok -ø snöjt snöjt (Sundev.);

snok -ør -et (Holstebro);

snuse, om hunde; *go o snok omkre'g* (Landk.), også om insker; snuse tobak; også fig.: *dæ' dær komer bagat'er, ka snok d'p el. for o snok d'p o æ stak-støj* (Lindk.), snuse op på stakkestedet, *o: nøjes med levninger, stumper, der hvor bostakken har stået; dæ' gdn a kdm, hñj di æ ogen æt, æd ku' a snok d'p* (Plougstr.); se snuse; jfr. pl. snukken, hulke; snükken, *no.* en pris tobak Schütze.

snokkodåse, *no.* *snokdongs æn* (Andst), snusdåse; jfr. pl. snukendoos, Schütze.

snokkehund, *no.* [*snokhu'nd*], støver (Sønder.), eft. Outzen, Mb. under snokke.

snokkehus, *no.* hovedvandsæg, Mb. under snykhus.

snokkelse, *no.* *snokels de* (Andst), snustobak.

snokkende, *f.* *han blöw snokk'nd* (Ribe), fornærmel, vred.

snokker, *no.* *æn snoker* (vestsløv.), en, der vil have sin næse allevegne; *do ær æn fjeð snoker* (Plougstr.), skældsord.

snokket, *to.* pæn, net (Ang.); jfr. snøg.

snøl, *no.* *snøl æn* (vestj.), driver, langsom person.

snøle, *uo.* *snøl -ør -t -t* (Thy, Agger, Vens., Hovshj. h.), = smøle; drive tiden hen, være efterladende, nøle.

snøleri, *no.* *snøleri'g* (Agger), sinkeri, nølen.

snølle, *no.* *snøl æn -ør* (Agger, Elbo, Vens., Søvind s.); *snøl æn -ør* (Lem), krolle, sving (Agger); lokke på tråd (Lubo); *æ bruger gar o sæt æn snøl nær æ u*, en tæddel; se snørrel.

2. snølle, *no.* *æn snøl o æ hñl*, en krolle på halen; i en kredsførm g figur med udstaaende arme hvorpå stikkene beregnes i sekstenstreger, er kredsen æ *snøl*; *sko vi hñ æn snøl?* *o:* et slag kort;

om en, der har en smule skæg, kan siges: *dær ær jo da æn lñl snøl.*

snøller, *no.* se snyller; **snølt**, **snøltj**, se snylte.

snøp, *uo.* se snibbe; **snøpdug**, *no.* se snupdug; **snøpeawa**, se snøbsaks.

snør, *uo.* fl. se snyde.

1. snøre, *no.* *snør de* best. -ø (Vens.); *snør* (Agger). **1)** lyndt reb, hyssing;

hñr do ek nñj snør o læ (låne) *mæ?* (Agger); se rende. — **2)** *snør æn -ør* (Agger), fiskesnøre, dorg. — **3)** *æn snør høst* (Lindk.), = snor (s. d.); jfr. Aasen, snøre, isl. snæri, itk.

2. snøre, *uo.*

snør, -ør el. snør, -ø el. snør, -ø el.

snør (Vens.);

snø snø snø snø (Søvind s.);

snø snø snø snø (Sundev.);

snør -ør snør snør (Agger);

snør snør snør snør (D.). —

1) = rgsn. (alm.); *konen æ snør*, *o:* har fået tøjret om sten, pæl el. lign.; *tyer æ bløw æn snør*, *o:* fangen; *seri æ bløw æn snør*, *o:* har mistet pungen; *nø tyri blyw æ snør, kals vi ham i bøl*; spøgende: *di fo löw d ha ham ænør!* om en karl, der har flere uægte børn (Vens.); se afbunden. — **2)** *snør* (Agger), fiske med snøre, dørge; jfr. Aasen, snøra.

3. snøre, *uo.* *æn høst snørør el. snørør* (D., vestj.), snøfte, pruste; hestene står ligefuldt og stamper og snører og snuer, Kr. IV. 161; når hestene snører og sludser øren ad noget overnaturligt, kiger man dem ind imellem ørerne, så kan man se det, Kr. VI. 288. 345, VIII. 151; jfr. se.

snørestrikke, *no.* *snørstrek æn -ør* (D.), snørebånd til støvler og hvestykke.

snørestövle, *no.* *snørstøvl æn* (D.); *snørstøvl* i best. -støvl fl. -støvl (Vens.); = rgsn.; et skældsord med ubestemtligt indhold; *de ær i ræde snørstøvl* (Vens.); *han ka jo knap si æ æn snød fð snøstøjad, dær snørstøvl!* (Vejen).

snøring, *no.* *snøræg i* (Vens.), skreven formel, hvorefter man kan væve mønstret i en væv.

snørliv, *no.* *snørlyc æn* (D.); *snørlyc æt* (Søvind s.); *snørlyc æ* best. -lyc (Vens.); *snølyc æt -lyc* (Sundev.); = rgsn.

snørrel, *no.* *snør æn* best. -æn fl. -ør

enåak. no. se snaski.

snåt, bu. se snart; uo. fl. se snyde.

so. no. se såd; uo. fl. fl. se: se, sige, så.

so. no. *sōw æn soor* (D., vestj., S. Hald, Søvind s.); *soe soor* (Agger. Mors); *sow best. -en fl. soor best. -n* (Vens.); *sow best. -en fl. soor best. -n* (Tved); *sōw de unge; so de gamle, fl. soe* (Rogen); *so æn soor* (Ågersk.); *sow æn soor* (Bradr.); *sus æn -r* (Fjorde). — 1) = rgsn.; hunsvin; *dær æ gris i æ so* (Ågerskov); *soen æ mæ grifs* (Vens.); spøjende: *dær hær a hat aæn næt som de hær næt, mi soe hær fowalt* (folet) *d mi so hær gor basal d mi kogen Maja's hær hær fæt tōf gyltgris*, Sgr. XI. 152. 494 (vestj.); *nær æ sōw for tōw* (uld), *sō for æ hōn sōker* (vestj.), om det umulige: *æn ka sajt se hær saq mæ æn fjeð sōw* (Lamb.); *di æ sōw o sōw* (orne) *a jæt læg, o: to alen af et stykke; hær hær mæst a sin* sō sō hun æ sōw, hun oð hær (Andst); *de ær int vær d vær so fæt jæt græs* (Valb.); *æ sōw ær et wæg te o ri i sajt* (vestj.); *jæn soe wæl jæn* (gærne) *ha æn qn i sōw* (Grb. 234. 94; *sow lægær dær i sōw* (Grb. 243. 24; *nær jæn soe ær i sōw wær en lefres, di soe dær hær jæn* (Mors); *de ær blæw te i lot d soen tu o* (Vens.), o: det mistykkedes; jfr. skidehus, udtrykket stammer vel fra den tid svinene gik løst omkring; *a wæl dso mæj* sō sō sōw, Sgr. XI. 126. 361 (Bj. h.); *hær drømær dmi draue, lisom spælemæjs soe*, Sgr. X. 109. 316 (Vens.); *hær bræstæ soe, sōm æn mæjær soe æ* (ad) *d døj* (dige) (sts); *mæ ka træk æn soe wærn rohe, hær komær endu leba'g sōm æn soe* (sts); *de ær æ ænhær soe te krægn wæl rjæ*, Blicher Nov. III. 523, o: non cuivis homini contingit adire Corinillum; *dær fogylt soe soer æ, hær dær fowalt ljer* (Thy); *do ær d mun falk* sō d d fæl mæj om hans soe, Grb. 239. 209; *æn kærstnær d æn sōw, di æ tōw, di ka ta gamelt d gæ nyt dæ* (Årh. egn); i stedet for: *jæn tōw træg siges spøjende: jæn sōw ræg fir gælt gris* (Vejle-egn); *begrædeliges! æn soe pæw mir en i græs* (Vens.); *de fi soe kær teyg, dæ mæjær grærær* (sts), o: kan ej forstå, at . . .; *dær mæt soe wæl æ d, te æn*

sulten grydter (Mors); *hær d sō alæwrti el. andægte som æn soe i æn flobat; hær bræstæ sō som æn soe i rjæfræt* (Vens.); *ænhær so hær a si æjæn gris* (N. Slesv.); det er ingen sag at være so, når man kan ligge på solskinsiden af tjørnegærdet (østj.); man kan vænne en so på en dør med en handfuld, men ikke vænne den fra med en pandfuld (vestj.); når man får en so bedækket, skal man give den havre (el. bygg); lige så mange håndfulde man giver den, lige så mange grise får den; vil man have gyltgrise, skal et mandfolk give den først; sogrise får man, når et kvindfolk giver den først, Kr. IX. 17. 154. J. K. 224. 304; — når soen løbes, skærer bonden et mærke i neglens rod, når det er udvokset, er soens tid omme, Thiele Overtro nr. 276; drægtig so må ej ringes, sts nr. 277; må ej få vandet, hvori pølser er kogt, så bliver grisene tintede, smsts nr. 237; en besat so, som der læses over, Krist. IV. 193. 272, JK. s. 110; so gives elskovsmiddel, se æble; so bliver med grise uden orne og sæster Svino over hav ved jærn, Antik. Tidsskr. 1849-51 s. 185, Hmh. Anthol. I. 352, Weinb. Volksk. II. 20; soen og raven, de eneste dyr, der sover julenat, Flj. I. 277; — i øventl. er en kvinde skabt af en so, Kr. IV. 336, se kvindfolk II. 340. 46 b, Krist. SkS. 105, jfr. Wossidlo Rats. 154. 568, Wh. Vik. XI. 252 flg., Tr. pop. X. 119; se svin; — en so, der taber en side flæsk for hver fod den flytter, Kr. V. 136; jfr. Æv. III. 182, Gr. Gl. d. M. I. 209, Sæhrsmir, Gylfaginning k. 38, Bran I. 191, Joyce 59; jfr. Gr. Myth. 2 1208; raven hider i skoven soen i øret, den skriger så alle skovens svin samles, Sgr. VII. 197; i sagnene er det et særdeles alm. træk, at præsten hentes for at berette en udklædt so el. orne, straffen er da, at gården el. borgen synker og en so kommer istedet; se J. K. 269. 275. 37, Sgr. I. 147. 506, II. 120. 216. 806. 808, III. 10. 8, X. 114. 383, XI. 25. 39. 73. 123, Kr. III. 106. 147. 48, IV. 75. 109. 10, VI. 77. 115, VIII. 106. 200, Sagn III. 246, IV. 140. 14, V. 386. 64, Thiele II. 10. 12, Grb. 180 nr. 39, Møller, Bornh. s. 7; jfr. Mhoff 130. 173. 74, Strackerj. I. 40, Kuhn N. S. 293. 300, Mélus. I. 403 ned., II. 331; et svin døbes, Thiele II. 11; se synke, so;

so indsmugles, forklædt som gammel kone, Øverl. 185; — soen forekommer af og til som spøgelse; øst for Almind by sås om aftenen i forårstiden en so med et lynknippe på hovedet og elleve grise efter sig, Kr. VIII. 59; jfr. Sagn IV. 16. 52; under Vestborg opholder sig en uhyre stor so, som kun meget sjælden lader sig se, og da går hun altid på bagbenene og har en stor flok små grise med sig, Kr. VIII. 274; jfr. Thieles Folkesagn II. 296; *fålk kum i væj me en vore soe dær i Stjændøl*, Grb. 173. 3, se fremdeles Kr. III. 192. 269, 194. 374, VIII. 230, Sagn V. 10. 40, Sgr. IV. 202. 578; jfr. Z. f. M. IV. 82 ned., Kuhn M. S. 212. 198; troldeham, Wigström FS. 54; „dysseso“, holder til i stendysser og forvilder folk (JK. utr., Vestsmøll.); hovedløs spøgelse-so, Kr. VIII. 152. 271, IX. 218. 56, Sagn II. 365. 94 104. 108. 109; spøgelse-so tynger vogn, så hesten ej kan gå, Sgr. II. 200. 785; med lænker, Kr. Sagn V. 56. 52; „gravso“ (s. d.) er udsat barn, Kr. Sagn II. 363. 87; „ride på so“, 366. 98; jfr. Gr. Gl. d. M. II. 256; Gr. Myth. 1095; „gloso“, Sm. Medd. II. 15. 16, = kirkegrime, Wigst. FS. 403. 106; „Visborg so“ er forløber for Mark Stigs vogn, Kr. Sagn V. 66. 00. 01;

— i skæmtchist synger dreng: „vi har fået æ præstes so, det véd I vel osse“, m. varr., se Kr. KT. 91. 180; jfr. Fh. Fr. H. 80, P. Vlk. IX. 54, Ndl. Vlk. III. 24, P. Arch. XIII. 561; „hejdderom, den so den rej den bekon' om“, danserim, Kr. Alm.² VI. 278;

— Toftegårds hyrde tuder i sit horn:

„Sotegro sono leger i såde,
døl di smo grijs,
di løder om rijs,
ræk din bin løj Toqer“!

med forblømt betydning til stillingen i bondens hjem, se Grb. s. 189; jfr. Kr. Sagn IV. 485, Thiele I. 376, Landst. 796. 6, jfr. s. 803, Storaker 79, Sande I. 102, Faye 224, Afzel. II. 83, Nordlander Fåbodr. s. 40, Barnrim 44. 59, Arwids. III. 503, Sm. Medd. II. 27, se endnu Salvator, Märch. v. Mallorca (1896) s. 243, Schw. Vlk. V. 301, VII. 63; Lütolf 414; — soen forekommer i viser, se Kr. II. 326. 4 7, 30 SkV. nr. 40, Sgr. II. 51. 281; står i nært personligt forhold til skrædderen (324. 47), se Dania I. 186; sæder skrædderne, hvorfor de flygter op på bordet, Kr. Mulboh.

s. 106. 328 29; render med præsten eller degnen på ryggen, Kr. Mollbohist. s. 90, SkS. 260; øgenavn, Mikkel So, Kr. Alm.² III. 26. 98; — soen kaldes: so siprøw i et skæmtesagn fra N. Slesv., Gr. Gl. d. M. I. 226; i remser: gryntfordör, ryllfordör, gryntengrã, skiddengris, sts. II. 147. 297, III. 190; i N. Slesv.: Leo hed hans so; jfr. Sgr. V. 146 hvor remsen findes med

mange varianter; — konen vil ej være so for én gris at få, så føder hun tvilling, Kr. Sagn II. 293. 187; urin af sort so indgivet, dræber, Wigstr. FS. 309. 909; — i stedremser: „i Byrsted er de no'n dovne søer“, Kr. IX. 129. 39 (Nibe-egn); „Guldhjærg søer“, Kr. Ordspr. s. 523 (Lindkn. s., Holsted st.); „Askov skidue søer“, Krist. IX. 131. 946; „Tiset søer“, „Errigsted søer“, Kr. Ordspr. s. 528. 526

(Gram, Hadersl. egn); — i et børnerim: i Vassbykro, dær slawts di æn so, Hag. s. 185. 21 (Angel); tælleremse, *jæn løj, kos ied sõe* (vestj.), se Kr. Börner 157. 84 flg.; i et fynsk børnerim, Sgr. IX. 224. 745, en do. stedremse, Sgr. IX. 132. 390; „dær wa jæn gang en sow, dær vild' te å go over en brow, så slap browen, så dronet sowen“, Kr. Börner 136. 92; so i et ordspil med basse, Vorhæse en by i Slavs h., Kr. IX. 118. 376;

do ka tøj æ sõe i æ høl te en puer (vestj.), se gris I. 486. 24, Kr. Almuel. III. 141. 481, når man ej selv kan græde; — „rejse en mager so i frost“, Krist. Börner. 596. 13, behændighedsprøve; — gåde: tønden skriger, drankeren tør stille (vestj.), o: soen grynter, de paltende grise tier; *løjøn færu'den o lijen færu'den, leger ve æ rek o puster* (vestj.),

drægtig so med grise. — 2) skiden kvinde (alm.), skwo.; *de æ æn skiden sõe i høg* (D.); *dær æ fljør søer te en dær, dær hær tryn* (vestj.); *han tøjær æ sõe fær o fæ æ trøw* (vestj.), o: tager pigen for at få gården; *jæn sõe ka erød mijør ud en ti gølt ka vælt in* (vestj.), o: en dårlig kone kan øde mere end mand og børn kan fortjene, jfr. Sgr. X. 180. 440; *nær æ pæq ær æ, hær en chula æ sõe o fæ* (vestj.); *de æ æn sõe sõe, dær ka æ ræ si æjøn løj* (vestj.); *æ hær di mi dæp hør, de gör ei ndyot, hwa æn sõe hjæper samel, nær en edor ei sjæl æw* (Lindk.); *æ soder æ ffigis, mæ gamel*

sos, Kr. IX. 238. 77 (Galten h.); se *drav*, fuld-, grav-, grise-, hav-, *krab-, leve-, mog-, pind-, slagte-, vrap-, åle-; jfr. Aasen su, isl. sýr huk.; litak sau, eng. sow; henføres til lat. aus, gr. hys; se 2. fog, galt, gris, orne, 2. polde, sejer, sol-sort, svin, sæg. — 3) en børneleg kaldes: *spel sode i grave* (Elbo); *drye sode* (Lundk.); *drye sode i søl* (vestj.); *gæn i adspæl*, Sgr. VIII. 96. 110; *slo sode* (vestj.); *gæn sode po klæjer* (Støv.); *jæn soven i hued* el. *jæn söt i hued*, måske også glids *ä slo söt i sove* el. *jæn i söt*, genne en söt, Sgr. X. 80. 110 (Vens.), m. hens. t. fornen jfr. tot; *drye söt* (D., N. Slesv., Gram); *drye söt* (Agersk.); at drive so kunde jo tydes: drive vildsvin i grav, se 2. söt; i Fyn: „lege sutler“, Gr. Gl. d. M. II. 252; et lille hul laves, rigelig så stort, at en bold kan ligge der, *æ sötul* (Agerskov), *æ gryn*, gryden (vestslesv.), *æ sötthöl* (D.), *æ smörhöl* (Kolding); rundt om i en kreds andre huller, et færre end deltagerens antal; de kaldes „byen“, hvert enkelt hul en „gård“; hver af deltagerne har en kæp, der har en lille krog el. er bøjet på enden; først skal det afgøres, hvem der skal være „sodriver“ (Thy), det kan ske ved tælling (se ennikel), el. ved at „veje“ kæpene; den, som gör det, går hen til gryden, holder en kæp over den og lader alle drengene lægge deres kæppe tværs over den; med et rask kast kyler han dem i vejret, og det gælder da om, at enhver hurtigt finder sin kæp og stikker enden af den i et hul, den som intet hul får, er det (vestslesv.); bolden kan lægges i midthullet, så slås der til den; el. den kan lægges hen et stykke fra byen, kan så driveren få held til at drive den tre gange gennem „byen“, uden at det lykkes nogen at drive den tilbage el. slå til den, skal der „vejes kæppe“ på ny; ellers gælder det at drive den i det midterste hul; kan driveren få held til at stikke sin kæp i andenmands hul mens denne slår til bolden, tager han dennes plads, hans „gård“ som da „brænder“, og han siger: *fre fä mi sode*, *mi sode är i ä sötthöl!* (vestj.), og spillet fortsættes; lykkes det driveren at få bolden i midterhullet, skal alle „bytte gårde“, flytte kæppene i et andet hul,

og den som da intet får, skal derpå være „driver“. Legen kendes alm., Gr. Gl. d. M. II. 252, III 175: „sodriveren“ har et besværligt arbejde, da han må løbe efter „soen“ (bolden), så længe indtil han kan „brænde“ (ramme) en af „gård-ejerne“. . . . Når en af de spillende en kort tid forlader legen, råber han højt: „der er ild og rød luc i min stue!“ og lægger så sin slude (kæp) på stenen, da må ingen tage hans gård, mens han er borte; jfr. endnu Sgr. VIII. 112. 110, 207 110, Krist. Börner. 253. 541. Legen bruges i vide kredse, i Guthsmuths Spiele (1878) s. 69 findes den under navn af gierspiel, treibball, sauball, sautreiben; Rochholz Alemannisches Kinderlied (1857) s. 395: das morenjagen, der nævnes dens romanske navn „dar la portiga“, 2: drive so; Handelsmanns Volks. u. Kinderspiele (1874) s. 86 har das ballüensspiel (frisisk) med henvisning til engelsk: hawkgame, cat in the hole, se Hazlitt, Popul. Antiquities II. 303; Folkl. J. II. 264, Gomme Folkl. I. 60, Korrespondenzbl. des Ver. f. niederdeutsche Sprachforsch. 1876 s. 62, 68, 86, 1877 s. 14, 1878 s. 48; mit. köst spielen, Sch. Lübb. II. 551. 5, Birlinger, Nimm mich mit, s. 132; se sötkep, sötule; se endnu Zingerle, Deutsches Kindersp. im Mittelalter (1873) s. 37; morenjagen, sautreiben oder todtaustreiben, Kuhn N. S. s. 373, Veckenst. Volksk. II. 154, P. Volksk. II. 93. 5, Urquell V. 231, Schüller, Thierb. II. 7 a; fig.: *slo sode mæ jæn* (vestj.); *drye söt mæ jæn* (vestslesv.), holde en for nar.

1. *sod*, no. *sodj* best. *sodjen*, også *de sdy* (N. Sams); *æ sdy* (D.); skal kaldes *sö de* ved Blåvand; madsuppe (N. Sams), vand, som fisk, ferske el. saltet, er kogt i (Blåvand); vand, som pølser er kogt i (D.); se syde; jfr. Aasen, isl. sód itk.; se sodden; lap-, pølse-.

2. *sod*, no. *soud* *de* (D.); *su* el. *sod* no best. *-s* el. *-i* (Vens.); *soi de* (Savind s.); *soq* (Malling); *sor* (Agerskov, Gram, vests.); *sos* (Sunder.); = rgsn.; *kakaldonan lars mæ soi* (Savind); „*de-deran ku blye legi hjem i sudi ä i äskan*“, Grb. 97. 27, stedlatteren kunde blive liggende hjemme i soden og asken; kvægets tænder guides med sod juleaften, JK 207. 103 (Vens.), Kr. Almuel. IV. 111. 2. 3, Thiele Overtro nr. 274; sod og malt ny-

se nøglehus; bag-, huse-, nøgle-, melde-, vade-. — 3) tykt stød på garn, hvor tvindingen er ufuldkommen (Vens.); se *diik; jfr. Aasen sokk, isl. sokkr hak.; pl. sokken fl., Schütze

sok-ibag, no. *sokba'q æn* (D.), en, som kommer bagefter.

1. sokke, no.

sdk -ær -et (D., vestj.);

sdk -ør -ø -ø (Vens.); fl. fl. *sdkæt* (Sovind s.). —

1) gå langsomt bagefter; *huden ær et, do gor o sdkær* (D.); *høj kom sdkæ bag-æter* (Vens.); *kom sdkæn obu qæter* (D.), kom traskende bagefter; *i sdkæ*, en sjukken; *do gor dæter o sdkær ic æ* (Vens.); se sjukke — 2) *sdk æ høst* (D.), give hestene sokker på i glat fare.

2. sokke, no. *sok æn -ør* (Mors);

sdk æn -ø (Sundev.), uordentlig, jasket²⁰ kvinde; jfr. sjok.

sokkedeje, no. kvinde, som slæber fødderne efter sig (Vens.), glås.

sokkehæl, no. *sdkhæl æn* (Lindk.), — *sdklor æ* (Vens.).

sokkelår, no. *sdklor æ* (Vens.), person, som kommer bagefter, bevæger sig langsomt.

sokken, no. fl. se synke.

sokkeovorn, to. *hon wa nys sddvörn*²⁰ (Vens.), træt, tung i gang.

so-kål, no. *sórchol de* (Sovind s.), plante, ager sennep, *sinapis arvensis* L.

sol, no. no. se sval, sål.

sol, no. *sual æn suæl* (D., Andst. vestj., Mors, Thy, Støvring h., Lild, Fjends h.); *sual æn best. -et* (Sams); *sul æn best. söl* (Simstrup, Helevad s.); *suel* (Tise, V. Hassing); fl. *syl best. -en* el. *suel* (Vens.); *sul best. suöl* hus. (Tved),⁴⁰ *sol æn syl* (Sovind s., Nordsløv); *sual æn syl* (Sundevad, Bradr., Møllenslev.); *sual* (Fjorde); = rgsn.; *æ suæl stor dp*; *æ ve æ for*, ved at gå ned; *gor nijær* (D., vestj.); *løber op*, Gr. Gl. d. M. I. 173 (Vens.); *æ suæl gør uñar el. nær* (Bradr.); *putter sig*, Krst. V 251, *o*: skjuler sig; jfr. Gr. Myt.² 700; *æ s-udjær* (Lindk., alm.), vader, *o*: står i tæpe; *dær gor æn blån for suæl* (Lild); *æ sol*⁵⁰ *æ så glær i mån* (Gram), *o*: skinner så klart; *sual gor nær i æn bæk* (Lild s.), *nær æ suæl gor nijær i æn bæk* el. *bæk*, *stor æn dp i æn søk* el. *sæk*

(D., vestj.); *æ sol går ned i en ær aften*, el. *i en bakke*, vi får en morgen*, Kr. IV 365. 194. alt betegnelse for, at solen går ned bag et højt skyer; *æ sowl wåjer* (daw, vi for en hjaskvej*, Kr. IV. 365. 193. J. K. 12. ligeså når der er en ring om solen er den åben forneden; andre siger: når den er åben forneden, betyder det en vej, Kr. IX. 23. 219; stråler det fra om eftermiddagen, får vi næst næste Kr. IV. 365. 192. 195. Spr. VII. 142. et hjul om solen varslar regn om natten tre dage; et lille hjul er en stor, et stort mod ringe forandring; vejrliget (vestsløv.); *gør æ sol æ nær*, *o*: i en bæk, betyder det regn; *næ sul æ wøj kom samæl*, *fo æ æ* (Vens.); *komar suæl o æn samæl i e nageræn* (norden) *for æ æn væjle* (vestj.) når det regner og solen skinner. skinner der en skrædder (Brøder); *æ æ brænder der en heks i helvede* (Aar. Kok ordspr. 146. 160 41; bager bagepindekager, Ndl. Vik. XIV. 163, se tæ. III. 32. 39 b, jfr. P. Arch. XIV. 89; *ær mærker af s*, se Hildebr. 60, jfr. P. VI. IX. 69. 113; *dæ ka hwer kom suæl hæ uøj dærej* (Vens.); *a ska skaf dæj æ hen*, *hu do hwerken ka si suæl æn mon* (vestj.), *o*: i fængsel, jfr. pine; *æ hugge en*, så s. skinner igennem to Myth.² 1022, RA.² 131; *kom dæ æ el dæ æn i dæn sul* (Vens.), *o*: mens sol er oppe *sto, sæ, leq i æ suæl* (D.), *o*. fra solen skinner, modsat i skygge; den kan gives, skruer kan skræres *mæ o suæl* el. *mæ æ æ suæl* (D.), Andst. *o*: fra øst til vest el. omvendt; *nær o sol står op ve Spuæ* (Spandet) *d gør nær ve Mææ* (Manda), *så æ æ dæ æ læ* (Skarhæk s.); i D. siges når solen er tæt ved sin nedgang: *no hår æ Fææær æ strek o æ suæl*; der kan fortsætte: *nær kon di sluger hår ve æ strek*, *gor æt æt så rask*, men nær så di *æmo dæ ka fo æn*, så *gor æt stærkær*, *o*: solens bevægelse er langsommere, når den sidder forholdsvis højt på himlen; hurtigere, jo mere den nærmer sig synskredsen; jfr. Mholl 359. 481, det er et besværligt arbejde at hve solen op, Kr. Møllhøst. 74. 240, solen går samme vej tilbage om natten, men da er det for mørkt til at

sogn, no. *sögn* δ best. -*t* flt. *sögn* (Vens.); *sdien æn sdæn* (D., vestj., Thy, Mors, Agger); *sdien el sdæn* (Bradr.); *soun el saign* (Ang.); = rgsn.; *dræj te sdien* (Landk.), rejse ud i sognet; *go om i æ sdæn* (vestj.), om fattiglemmer: få føden på omgang i sognet, glds; *vær o æ s-*, δ : være fattiglem; *go el kom dpd sdient* (Vens.): sognets bånd er stærkt, jfr. Djurkl. Unnarbo 12; *Om o Hdien, de æ gram sdæn*, i *Grinste o Gren æ dær let o fäte n* (Landk.), jfr. Kr. IX. 119 ned; Skanderup (Hjelmsl. h.?) kaldes „det kåde sogn“, fordi folkene beskyldes for at være løslærdige der, Kr. IX. 101. 88; *Sdien sdien* i N. Slesv. er det sædvanlige navn til N. Lygum sogn; det „sorte sogn“, Kr. Alm. VI. 116. 251, en del af Alhm, hvor mange berygtede personer bor; jfr. Aasen *sokn*, sogn; isl. *sókn* huk., angreb; søge; uden-sogas, opsogne; fjord-, hoved-, kirke-, land-, ud-, udelborg-.

sogne, no. se *savne*.

sognebånd, no. *sognebånd* (Vens.); = rgsn.; i udtryk: *læs s- te man præst*, lâneord.

sognodegn, no. *sögneden i* (Vens.); = rgsn.; degn, som er ansat i sognet, se f. eks. Krist. IX. 372. 90: *Abt var s-både for Deghbjerg og Hanming*, jfr. Kr. Alm. 2. VI. 151. 383; i tlm.: *de flyver i ham som æn lot i æn sdienlærjn* (vestj.), δ : han modtager det begærligt.

sognefast, to. *sognefast* (Ang.), = sognephgtig.

sognefoged, no. *sögnfö* i best. -*föden* flt. -*er* (Vens.); *sdgnföi* best. -*föjen* (Rugen, Silkeborg); *sdgnfögi æn -föma* (Sav s.); *sdgnföred æn -föredor* (D., vestj.); *sdgnfur æn -furar* (Bradr.); = rgsn.; den stedlige politimester.

sognefolk, no. *sdgnfölk* (D.); = rgsn.

sogneforstanderskab, no. *sdgnfdstqjaskab* δ best. -*a* glds (Vens.), = sogneråd.

sognegrande, no. *sdgngrah el* (vest-slesv.), møde af alle sognets medlemmer.

sognekirke, no. *sdgnkirk æn* (D.), = rgsn.

sognemand, no. *sdgnman æn -man* (D.). 1) = rgsn.; behøver i sognet; *jæn a mi sdgnman*. — 2) *æ sdgnman* (Valsb.), sognets embedsmænd: kirke-

værger, fattigforstandere og skoleforstandere, se f. b. Fr. H. s. 54.

sognephgtig, to. *sdgnplegti* (Vens.); *sdgnplegtiq* (Agger), som har hjemstedsret i et sogn og dær herettiget til forsørgelse.

sognopræst, no. *sdgnpræst* (vestj.), = rgsn.; bruges sj., alm. kun: præst (s d.); i en remse: „a kam jæn stæj, hwæt di mangled dæm en sownpræjst; a tot, a ku lissewal dæer væ sownpræjst som en anden stæj“, Kr. Börner. 435. 90.

sognoro, no. flt. *di* *fras sdgnara*, el. *frasara*, *di Tem sdgnara*, sognefolkene fra Vrads, Tem (Vrads h.); se op-.

sogneråd, no. *sdgnråd el* (Sav. s.); *sdgnro* δ best. -*a* (Vens.); = rgsn.; *sdgnrdjsman*, medlem af sognerådet.

sogneskat, no. *sdgnskat æn* (D.), de enkelte skatteyderes afgift til kommunen, de lever i.

sogneskjel, no. *sdgnskæl el* (Sav. s.); *sdgnskæl* δ best. -*skælt* (Vens.); rgsn.

sognestakkel, no. *sdgnstakæl æn* (Lönh.); *sdgnstakæl* (Malt), et fattiglem.

sognetrængende, to. *sdgntrængen* (vest-slesv.), som trænger til sognets understøttelse.

sognevej, no. *sdgnvæj æn* (D.), den vej, som præsten benytter til amnekrejser, kaldes vel alm. præstevej.

-**sogs**, se uden-.

sogris, no. *sogris æn* (vestj.); *sogries i* best. -*i* flt. -*grifs* (Vens.), hungers, se vrads.

sogræs, no. J. T. 327 en plante, skedeknæ, *polygonum aviculare* L. (Sams, Als).

sohul, no. se so.

soj, no. se sadde, sød; **sojen**, to. se solden; **sojer**, no. flt. se sad.

sok, no. *sök i* best. -*i* flt. -*er* (Vens.); *sök æn -er* (vestj., D., Andst, Agger, Thy, Daybj.); *sök æn -a* (Savind s.). 1) =

rgsn.; halvstrømpe; *han wdr o æ sdör* (Andst), δ : stærkt oppe, i godt humør; *de har sin sdör stle* (Burkal) siges om hvad der kommer stille og listeligt, jfr. Ndl. Vlk. XI. 205; *anhärs sdör* i et byrim, Kr. VI. 345. 213, kan mulig munde om at der i Arnborg sogn har været uddbindere; „di Margot sök“, Krist. VI. 346. 217 (Vens.), Mariegård, Borgl s.

2) hostens sokker, siges når hesten har hvide hår på en el. flere af fødderne;

se neglehus; bag-, huse-, negle-, nølde-, vade-, — 3) tykt sted på garn, hvor tvindingen er ufuldkommen (Vens.); se *dikk; jfr. Aasen sokk, isl. sokkr hak.; pl. sokken fl., Schütze.

sok-ibag, no. *sokkibag* æn (D.), en, som kommer bagefter.

1. **sokke**, uo.

sok -er -et (D., vestj.);

sok -er -a -o (Vens.); fl. lf. *sokket* (Se-¹⁰ vind s.), —

1) gå langsomt bagefter; *huden ær et, do gor o sokk* (D.); *høj kom sokk bag-æter* (Vens.); *kom sokk obu qater* (D.), kom traskende bagefter; *i sokk*, en sjokken; *di gor ølter o sokk ic a* (Vens.); se sjokke. — 2) *sok æ høst* (D.), give hestene sokker på i glal føre.

2. **sokke**, no. *sok* æn -er (Mors); *sok æn -a* (Sunder.), uordentlig, jasket ²⁰ kvinde; jfr. sjok.

sokkedøje, no. kvinde, som slæber fødderne efter sig (Vens.), glds.

sokkehæl, no. *sokkæl æn* (Landk.), — *sokkør* i (Vens.).

sokkelår, no. *sokkør* i (Vens.), person, som kommer bagefter, bevæger sig langsomt.

sokken, uo. lf. se synke.

sokkeovorn, to. *hon wa nys sokkørn* ³⁰ hen, træ, tung i gang.

so-kål, no. *søpkol de* (Sovind s.), plante, ager sennep, *sinapis arvensis* L. sol, no. uo. se svale, sål.

sol, no. *sual æn suæl* (D., Andst, vestj., Mors, Thy, Støvring h., Lald, Fjends h.); *sual æn best. -er* (Sams); *sul æn best. søl* (Smistrup, Hellevad s.); *sucøl* (Tise, V. Hassing); fl. *sul* best. -en el. *suøl* (Vens.); *sul* best. *sual* hus. (Tved); ⁴⁰ *sol æn sol* (Sovind s., Nordslev.); *soal æn sol* (Sundeved, Bradr., Mellemlev.); *sual* (Fjorde); = rgsn.; æ *sual* stor dp; æ *ve æ jør*, ved at gå ned; *gor nijer* (D., vestj.); „løbet op“, Gr. Gl. d. M. I. 173 (Vens.); æ *soal* *gor nijer* el. *nær* (Bradr.), „putter sig“, Krist. V. 251, æ: skjuler sig; jfr. Gr. Myth.² 700; æ *s-neljer* (Landk., alm.), vader, æ: står i tåge; *dær gor æn blæn for suæl* (Lild); æ *sul* ⁵⁰ æ *sd glær* i *mæn* (Gram), æ: skinner så klart; *sual* *gor nijer* i æn *bæk* (Lild s.); *nær æ suæl* *gor nijer* i æn *bæk* el. *bæk*, *stor æn dp* i æn *sæk* el. *sæk*

(D., vestj.); „æ sol går ned i en væg aften“, el. „i en bakke, vi får regn imorgen“, Kr. IV. 365. 194, alt betegnelse for, at solen går ned bag et lag tætte skyer; „æ sowl wæjer idaw, si for snår hjaskvejr“, Kr. IV. 365. 193, J. K. 123. 2, ligeså når der er en ring om solen, der er åben forneden; andre siger: når ringen er åben forneden, betyder det tørvejr, Kr. IX. 23. 219; stråler det fra solen om eftermiddagen, får vi blæst næste dag, Kr. IV. 365. 192 195, Sgr VII. 142. 696; et hjul om solen varsler regn el. sne inden tre dage; et lille hjul er imod stor, et stort imod ringe forandring i vejrliget (vestslev.); *gør æ sol skiran nær*, æ: i en bæk, betyder det regn (slet); *nå sul æ wøj kom samæl*, *fo æn røn* (Vens.); *komær suæl o vîn suæl* i æ *nugæræn* (norden) *for æ æh væjle* (vestj.), når det regner og solen skinner, så himler der en skrædder (Brede); el. så brænder der en heks i helvede (Ang.), Kok ordspr. 146. 160-41; bager hekse pandekager, NdI. Vlk. XIV. 163, se regne III. 32. 39 b, jfr. P. Arch. XIV. 89; vejr mærker af s, se Hildebr. 60, jfr. P. Vlk. IX. 69. 113; *dæ ka hwica kom suæl hæl wøj dærgj* (Vens.); æ *sku skaf dærgj dærgj*, *hu do hwærken ka si suæl ælær mæn* (vestj.), æ: i fængsel, jfr. pine; eller hugge en, så s- skinner igennem, Gr. Myth.² 1022, RA.² 131; *kom dæst el. dæst æn i dæst sul* (Vens.), æ: mens sol er oppe; *sto, sæb, leg* i æ *sual* (D.), æ: hvor solen skinner, modsat i skygge; kort kan gives, skruer kan skæres *mæ æ suæl* el. *mæwæ æ suæl* (D., Andst), æ: fra øst til vest el. omvendt; *nær æ sol stær op ve Spæne* (Spandet) æ *gør nær ve Mæn* (Manda), *sd ær æ dærg løj* (Skærbæk s.); i D. siges når solen er tæt ved sin nedgang: *no hær æ Funøker æ strek o æ suæl*; der kan fortsættes: *nær kon di stuør hær æ æ strek*, *gor æt æt sd rask*, *mæn nær sd di smg dæ ka fo jæn*, *sd gor æt stærker*, æ: solens bevægelse er langsommere, når den sidder forholdsvis højt på himlen; hurtigere, jo mere den nærmer sig synskredsen; jfr. Mboff 359. 481; det er et besværligt arbejde at hive solen op, Kr. Mulbohist 74. 240; solen går samme vej tilbage om natten, men da er det for mørkt til at

se den, sts s. 17.54; folk har bundet solen, P. Volksk. I. 115; mand sidder oppe, for at sige til, når s- står op, Busk Rome 365; s- står altid op kl. 12, men ses først senere, Kuhn W. S. I. 352; „ringe solen op og ned“, se 3. ringe; *når æn snaker om æ sucol, æd sken æn* (vestj.); *nå mæ snaker om sucol, æd skens dag* (Vens.); når sol står op, og Skagens fisker er ude, tager han huen af og siger: „Jesu navn, Gud give os en god dag og en glad aften!“ — horeunge (s. d.) kan se mod sol, Kr. Alm.² III. 72. 17; ugudeligg kan ej se s-, Maurer Isl. S. 233; den dumme kan man bilde ind, *te æ sucol æ laust æ æn pågådg* (vestj.), se ost 762.41; i visen: der sidder Else Nielsdatter og skinner som en sol, Kr. II. 324. 4; når fiskerne havde gjort en god fangst, sagde de: „nu kommer guds gode sol!“ ellers blot: *no komer æ sucol!* Kr. Almuel. V. 41. 114; *a ka sic båds sol æ mæn* (Vens.), kan siges til småpiger, der ligger med benene iverjet; „love hinanden solen til månen“, Kr. Alm.² III. 84. 24; man må ej pege (s. d.) på s- og måne, Ndl. Vlk. XIV. 163; lørdag skinner altid sol, om aldrig så lidt, se II. 516.30 a, jfr. P. Arch. XIV. 85 (Siena); børn beder sol skinne i regnvej, se Marie II. 555.9 b, jfr. Meyer 30 Vlk. 124; — hyrderim: „solen søkker, hestfolken (el. hyoen) nøkke, men hvad mon hjordrengen løkker?“ Kr. Börner. 145.86 08; „a sie te æ suel, mi maww æ så huel“, sts. 148. 12 flg., jfr. Fb. Bondel. 321; „jeg kom til solen, ind i skoven stod op“, Krist. Molboh. 162.449 flg., se snakke III. 423.48 a; — i sol ses Evas ansigt, Arnas. I. 659; jfr. Z. f. M. I. 169; kone som har spundet søndag (Lappe); 40 — månen kaldes sol, se II. 659.40 a; — „sol, måne“, kaldes to hørkrans ved hørarbejdet, Meyer Vlk. 240 (Ditm.); — hoppe skal vendes mod sol, når hingst springer, Krist. VI. 380.257; solen kyser ilden, II. 10. 16 a; — skinner den på brud i kirke varsles lykke, Kr. IX. 47.519; en kile skal skæres og sås i, hvor sol ej skinner, Kr. VI. 282.286; den må ikke skinne på barn, der føres til kirke, så 40 bliver det fregnet, Kr. IV. 349.34. Thiele Overtro nr. 405; heller ikke på koens efterbyrd, Sgr. VII. 46. 155; eller på den første mælk efter kælvning, Sgr. VII. 44.144,

Kr. Alm.² I. 100. 41; den side af et træ, som solen først skinner på om morgenen, skal bruges til sympathikur, Kr. VI. 359.52, jfr. Folkl. VI. 279; land, hvor ingen sol skinner, Fær. Kv. I. 208; troldkvinde vil joudes, hvor der ej skinner sol og høres klokkelyd, Arnas. I. 148; måske, hvor sol skinner kortest, Pork. 56; hvor den dvæler længst, sts 68; jætter vil højlægges inden solopgang, Runa VI. 37; ingen vil ligge begravet, hvor sol ej kommer, Cav. W. I. 486, se kirkegård; kaste vand bort, hvor sol ej skinner, Modm. 14; s- må ej skinne på dræbt hugorm, den bliver da dugorm, Wigstr. II. 123; — på det sted under et træ, hvor sol skinner først morgen og sidst aften, er skat (III. 235.3 a) skjult, Kr. Sagn IV. 497.518.69; hvor s- skinner engang i år, Tr. pop. XVI. 507.512; jomfru vil have grav, hvor sol skinner hødest, Kr. Sagn IV. 258.39; — s- danser påskemorgen (s. d.); — trold er magtesløs, når s- er oppe, Cav. W. II. XVI; særlig gunstig tid for hemmelige kunster er før solopgang, således J. Saml. IV. 112.7.9. 146.85. 151.96. 153.104. 161.141, Thiele Overtro nr. 427. 472, Krist. VI. 379.243.246, Sagn IV. 580.06, J.K. 378.1192; man skal hjem fra hekseridtet, inden sol 40 er oppe, Kr. IV. 322; bjergfolk kan ses før solopgang og nedgang, Kr. Sagn I. 15 øv.; før s- tudes det hærptagne barn ud af høj, JK. 273; jfr. Kr. Alv. s. 132, Wigstr. I. 100, II. 281, 401, Grimm Myth.² 683, Z. f. M. III. 340, Folkl. Journ. VI. 244; el. efter solnedgang el. ved solnedgang; kirkegårdsnuld, som skal bruges til trolddom, skal tages efter s-. Kr. IV. 348.23, Almuel. IV. 136.14; se endvidere 40 Kr. VI. 356.25. 362.81, IX. 65.719. 66.727. 67.737, J. K. 365. 1114. 371. 1152, Thiele Overtro nr. 642; efter s- råder vatter, Kr. III. 144.201. 158.21, Sagn I. 329.94; har Palle jager jagtret, Kr. Sagn II. 106.16; ved solopgang el. nedgang trækkes syge børn gennem tørv, se Kr. IX. 3. 24; selv-mordere begraves efter soln-, JK. 388.1241; karlen, som har været i genferds vold, må ej komme vest for Böving kirke eft. 40 soln-, Kr. IV. 139 ned., jfr. Kr. Sagn II. 513.116, IV. 203; Cypr. bisp skal mis-handles fra solopgang og han dør først ved s-, Sgr. IV. 105; hugorme (I. 665.20 b), snoge og andet kryb dør først ved soln-,

Kr. Sagn II. 206. 108, ligeså edderkop, Kr. Alm.² I. 139.84 (Sunder.); jfr. Strackerj. I. 346 c. II. 21, Busch Volksl. s. 254, Ndl. Vlk XIV 163; når sol er nede, rejser genferd sig af grav, Kr. VIII. 243, Sagn IV. 178. 619; et stykke mark kan ej pløjes efter soln., Kr. Sagn I. 275. 931; bjergmands koer kommer ud, såsnart s-er nede, Kr. III. 4; - efter solnedgang må der ej arbejdes, Ashj. III. 45, jfr. FbJ. II. 3; man må ej køre gødning ud, Hazel. II. 25; ej gå ud, Rieck 42, Runa VIII. 6, jfr. Bosquet 121 flg.; efter solnedg. kan skat hæves, Kr. Sagn III. 436. 36; skal man gøre omgang om gård, Kr. Alm. I. 102. 390, om brønd, Wigstr. I. 120; er vand kraftigst, Kr. Sagn III. 221. 17 40 53, jfr. Folklore Journal VI. 244; urter skal plukkes, Wigström I. 121; høne lægges, II. 136; besværg. fremføres, Cav. Wår. I. 412. 421; man må ej have hornetøj ude, Krist. Sagn IV. 627. 54; ej banke klæder, Wigstr. I. 128, jfr. Ndl. Volksk. VII. 12; efter kælvning skal ko ud til vand 1ste gang efter solnedgang, Krist. IX. 15. 131; - bjergmand oplures ved soloppgang, Krist. VI. 19; trolld skjuler sig for opgående sol, JK. 237, Hammersh. Anth. I. 336, Wigstr. FS. 51; genganger må i grav for sol rinder, Eftersl. s. 62 flg.; bliver ellers stående, Cav. W. I. 466, Haukenæs IV. 523; svinder for sol, Kr. IV. 163 228, Weinb. Vlk. II. 9 (Fær.); dreng, som tjener trolld, styrter død om, da sol skinner på ham, JK. 276; da sol skinner på skattegraveren, mister han forstanden, JK. 153. 4; trolld forlanger sol og måne for at bygge kirke, se Find, kirke II. 125. 47 a, måne II. 660. 26 a, Nordl. Myth. S. s. 9; hermed kan sammenstilles den hedenske forestilling, at trolld sprak el. blev til sten, når sol kom til at skinne på ham, se Helgakviða I. 30, Alvismál v. 30, DgF. II. 76, Grettis S. (1853) kap. 65 s. 152; Thor-kels. 81. 84, jfr. navne på klipper „Grímur bóndi“ og „Kerlungu hans Gríms“, sts 209; Maurer, Isl. S. s. 28. 39. 50-2. 70, Arnas. I. 142. 150. 154. 159. 208-11. 214-16, II. 471, Wile 185, Ashj. I. 131, III. 313, Faye 7. 14. 15, Storaker 14, Till. 19, Nikolaiss. Nordl. I. 3. 4. 86, II. 65. 74, IV. 15, Weinb. Volksk. II. 15, Hammersh. Anth. I. 345 (Fær.), Sundbl.²

197 øv., Bergh III. 28 sol en jomfru; Segerst. 98, Bondes. Hist 352, Runa III. 24, IV. 34. 38. 57. 65, VIII. 26, Cavad. Warend. I. 16. 283 øv. 287, II. 73, Qvist s. 195, Tylor Anfänge I. 346 anm., Ur-geschichte 404. 411 (Fidschøer, Samoa), Magyar Tales XXXV; el. genferd går i grav og trolldom ophører, mare løses, Cav. W. I. 350, se Antiq. Tidsskr. 1849-51 s. 198 b (Færøer), Arnas. I. 119. 122. 125. 264. 269 272. 522. 555. 585. 662, II. 441, Haukenæs IV. 523, Wigstr. II. 93, Jonsson Møre s. 18, Renvall Åland s. 25, Folkl. Journ. I. 294, VII. 289, Mélu. IV. 485, Perseus III. 141, Gorgos hored; djævel kyses fra arbejde, Ons Volksl. IV. 126; soloppgang spreder trolldom, Runa II. I ned., Vang Reglo 57; hekse falder til jord på Blåkullefærd, Wigstr. II. 257. - trolldom sker ved omgang, drejning, vending, svingning rundt mod sol, i en kreds med centrum på venstre hånd, fra vest til syd, øst, nord, el. som det også kaldes „avet“; jfr. nrsk rangsøles mods. rettsøles, Aasen; sv. ansyls, rättsoles, Rietz, rangsølis, rettsølis (isl.); widdershus, sunwise (Skotl.); gå mod sol om træ JK. 380. 97, jfr. Cav. W. I. 314. 412, Grettis S. k. 81; om hus, gård, JK 385. 27 Kr. Sagn II. 558. 14, VII. 112. 5, 257. 77; se Helligtrekonger I. 586. 42 b, Lundh Lappb. 72, Hazel. VI. 31, Wigstr. I. 120 øv., Runa VIII. 37 ned., Folkev. XI. 375. s. Guste Surss. S. s. 33; om kulde, Thiele Overtro nr. 73, jfr. Cav. W. II. 436, Hartl. Sc. 125; (retsols Folkl. Journ. IV. 229 (Skotl.)); om kirke, se II. 126. 13 b, Fins Vena. N 71, JK. 415. 88, Krist. Sagn VI. 140. 46. 225. 56, VII. 146. 502. 4. II. 19, jfr. Alden 112, Strackerj. I. 296 a, Scott. Demon. 440; Wigstr. I. 112, FS. 403 øv., Sm. Medd. II. 15; 3 gange om bjærg, Kr. Sagn I. 265. 912, DgF. II. 78, Folkl. II. 185. 191, så åbnes dor; jfr. Knoop Pm 9. 10; om sten, Arnas. I. 14. 569-70, Wigstr. FS. 416. 70. 430. 34; om kornstak, W. Gregor 84; ride om ild mod sol, Kr. Sagn VI. 405. 56 flg., Fins VN. 85 med besværg, jfr. Nyland IV. 106; gå om sygt dyr, Thiele Overtro nr. 261, jfr. Cav. W. I. 374; gå mod sol om modding, Cav. Wår. II. XLVIII; om mark, Urquell III. 149 (Polen); føre barn mod sol gennem tørv, Modm 5 Ashj. III. 246; syg gennem garnfæd, Cav. W.

fl. XLV; føre ko om gryde, Nordl. Trolld. 128, Modin 17; om ild, Folkl. Journ. I. 57 (Skottl.); føre bjælde om ko, Nordl. Trolld. 128; håndklæde om barn, Amins. IV. 86; vikle linned om sygt yver, Wigstr. FS. 430.32; arvet klæde om mark, Sundbl.² 156; liges hånd over sygs ansigt, Jonss. Möre 21; dreje såld (s. d.) med kyllinger avet, Thiele Overtro nr. 284, jfr. Rietz skarsel 616 a; naverbor i hul, Thiele Overtro nr. 290; overskåren citron, Thiele Overtro nr. 473; ærter, Hofb. Nerike 226; kvist om hæl, Wigstr. FS. 431.41; fingerbøl på øje, Kr. Sagn VI. 87.18; solvknep, Thiele II. 104; ring, Sundbl.² 291; vride ring af gren mod sol, Nordl. Trolld. 125; trække klæder genn. ring mod s-, Amins. VIII. 120; slå kreds avet, Sgr. III. 48; J. Saml. IV. 139.65; kaste sværd avet om hoved, DgF. IV. 714 b.38; jfr. Amins. IV. 84, Jonss. Möre 24; føre kniv om hals, Sundbl.² 154; slagvol om krop, Ruaf I. 134; føre en offergave om sig selv el. sygs hoved, Nyland IV. 127.128; aske 3 gange ret, 3 gange avet om syg, Wigstr. II. 139.65; ild, Nyland IV. 107; smøre alfekværn mod sol, Cav. W. II. XIV; barn smøres, Modin 4; skære græstov mod s-, Amins. III. 118, 119.3, Asbj. III. 120; lægge dem mod s-, Sande I. 26; feje mod s-, Cav. W. II. II. Lindh. Lappb. 67, Mhoft 314.3, Meyer Vik. 236; man må ej feje avet i kornklæde, Kr. Sagn VII. 228.71; båd må aldrig drejes mod sol, Ruaf Saml.; jfr. Amer. Folklore IX. 222, X. 214 (N Foundl.), Folkl. Journ. IV. 10 (Skottl.); når „gnidld“ tændes, drejer man mod s-, Cav. War. II. 119; heks drejer sig 3 gange mod s-, Folkl. Journ. VII. 284 (Skottl.); „han gik 3 gange imod solen“, Pet. Isl. F. IV. 103, Vatnsd. 47; skænke punse mod s-, Kr. Alm. VI. 24, er en forseelse; spytte mod s- 3 gange g. bidsel, Amins. VI. 122; man må ej pisse mod s-, Kr. Sagn VII. 226.52; da fanden pisser mod s- opstår Myvatn, Arnas. II. 2; — hvor bevægelsen derimod sker retsols, i en kreds, hvor man har højre hånd mod centrum, fra øst til vest, går alt lovligt og ret til; jfr. Folkl. X. 268 (Hebrid.), XI. 447, Fritz. III. 474 b, Oldenb. Veda 261; lig føres om kirke med sol, JK. 389.45, Kr. Sagn V. 261.31; jfr. Folkl. IV. 358.22 (Isl.), VI. 168.170 (Skottl.), slgn Qvigst. 188, Sm. Medd. II. 17 ned.; offergang i kirke skér med sol, JK. 88.6v.; man går retsols om sten, den bliver til et hus; modsols, atter til sten, Arnas I. 14, jfr. II. 308; om offerhøj, „rättsyls“, Cav. War. II. 422.426; syg føres retsols om stoleben el. bord, Folkl. VIII. 187 (Ohio); krybe retsols g. åbning, Amins. I. 114 f.; trække barn g. hul, Kr. Sagn IV. 579.03. se skjævr; gå om grav med sol, Cav. W. II. 424, XVII; møllestén drejes med sol, Folkl. XII. 167 (Lincolnsb.); man gik om alter med s-, Schröder H. 128 (Rom), jfr. s. 132; det betyder fred, at Skarlinger svinger stænger med sol, krig mod sol, Grönl's hist. Mindesm. I. 423.427; alm. om de to bevægelsesretn. se Strackerj. II. 60.330, Sundbl.² 317, Dalyell 455; Folkl. Journ. V. 192; „soleil“, registr. til Tr. Pop.; Simpson, Buddhist Praying-Wheel 1896 (London), f. eks. s. 91; sammenslides kan: læse fudervor baglængs, gå baglængs, se *baglængs; — solfald; -skifte, -rebning, Aarb. f. Oldk. 1896 s. 162, Bjerge Aarb. IX. 178, omgang i landsby ved valg af embedsmænd, gik „ret om“, s: med s-, P. Hansen, Landbr. s. 54, jfr. Cav. W. II. 89; — s- er hyppig i ævent. et personligt væsen, se Sgr. XI. 174, XII. 208, Kr. Æv. 88.201, jfr. P. Arch. IV. 515; se ævent. om Helios, Schm. Märch. 104.14.18; jfr. s- elsker en pige, Raist. Songs 171, Garnett I. 334.357 (Bulg.); frugts. ved solen, se Folkl. VII. 94.464 (Indien), Am. Folkl. IX. 216 (Navajo Ind.); vil gifte sig med sin søster, månen, Garnett I. 27 (Vallakk.), jfr. Ronully 134; en kvinde er moder til sol og mæne, Sgr. VIII. 212 ned., jfr. Mhoft s. 387, Grimm K. M. nr. 20.88, Z. f. M. I. 312; slgn Tylor, Anfänge I. 284, Am. Folkl. IX. 78; slgn Magyar T. s. 415 solens søstre er aftenrøde og morgengry; et ævent. om solens datter, JK. Æv. II. nr. 17, jfr. Sgr. III. 170.44, se Gonzenb. I. 177.28, Amer. Folk. IV. 32, Weinb. Volksk. VI. 70.28; slgn Kalev. IV. 136; solens søn, Møller, Fr. S. 113, jfr. Kalev. XI. 31; solen smutter ud af kammer, da dør almene, Krist. Æv. 160, jfr. Asbj. I. 36; tilbedes af Lapper, Cav. W. II. 418; smør ofres til den, Bergh I. 75, DSt. II. 115, jfr. Tr. pop. VII. 336; fest ved dens genkomst, se Tille

Yule 178 m. henv. t. Prokop. Bell. Goth. II. 15; huses med hat, Tylor Anf. II. 297 (Pfalz); af ital. solfolk. Rivista I. 356. Urquell III. 202 (Adriaterh.); med hurraråb St. Hans, Nyland IV. 59; — tro på den gud, der har skabt solen, Pet. Isl. Færd IV. 79. 102. Vatnsd. k. 37. 46. Ludu. III. 4. jfr. Folkl. IV. 221, Ragn. Oldn. S. I. 218. Ol. Tryggv. k. 117; — en konge på solen, Kr. Æv. s. 46; i ævent. søges der et slot i sonden el. vesten for solen, se Kr. Æv. 246. 330. Gr. GldM II. 186, Æv. II. 28, Registr. 1; kommer solen til at skinne på pigen, inden hun er 30 år, bliver hun bortført, Gr. Æv. II. 153, Registr. nr. 17 e r. jfr. Asbj. II. 37, Selm. Marchen 31. 98, Hahn nr. 41; pigen ser, da solen skinner i en spand vand, tre barneansigter, hun stikker en kniv i hvert og undgår således at føde børn, Sgr. IV. 6 anm.; den, som ser s- under tagen, frelses fra pesten, Kr. Sagn IV. 556 78; ser barn sol for måne, bliver det solbrændt, Skytt. h. 151; i ævent. sol af guld, se måne II. 660 2 a; bære s- i vinduelst hus med såld (s. d.); klæder som sol, se II. 200 45 a; — i et skæmtesagn spørges: „hvo endt ka a fø værdn rohet?“ — „Hø dje majestæt i høst, da ka føls end, ad ka a læ sø jør i firdyg tymer?“ Sgr. IX. 142 (Vens.), Kr. KT. 224. 56 58 59; jfr. Asbj. II. 129, Z. f. M. III. 352. 91 (svensk), Folkl. Rec. III. 57; se værd; — børneleg, se s- og måne; — gåde:

„sig mig, hvad er vel det rundeste
hjul,

hvorunder der triller såmange fagre
hjul?“ —

„ja, solen den er vel det rundeste
hjul,

hvorunder der triller såmange fagre
hjul“.

Sgr. V. 49. 3, se også II nr. 457. 458. 724. IX. 132. 391; hvor haver solen sit sæde? Sgr. V. 50. 7, — i vester, jfr. Amns. V. 70. 32, se DgF. I. 237 fig.;

el.: hwa æ de, dær sæjler öwer digør
o dum,

o öwer ala kogens lañ?

de æ hwaerkæn eg hæ boq, hæ hast,
hæ buq,

hælar någe slas træ, dær grør i
kogens skag;

(vestj.).

el.: dær sæjler et skrif hæer syner æ
de æ hwaerkæn æ boq hæler bæ
ælar æ någe slas træ i æ skag

(vestsl.); jfr. Sgr. IX. 217. 228, XI. 150.

el.: hwa æ de, dær ka sips wæ, æ
dær fo æ? (vestj.); el.: hwa æ de

stor i æ hwa o kænør (kærner) æ
fågyllt slas? (vestj.), den nedgængende

stråler, jfr. Sgr. II. 130. 697, III. 182. 183.

IX. 16. 63; æ gæ dær æ skær i træ
æls jen gresn? (Agterup); el. hvad

det, der går gennem et gjæde øde
gøre hul? Gr. Gl. d. M. II. 133 17. 18

246. 20, Sgr. VI. 22. 294, IX. 191. 266.

Sundbl. 2 131, Simrock Rathselt s. 105.

P. Volksk. III. 430, Wossidlo nr. 374.

svar: solstråle; el.: hvad går gennem
ruderne uden at slå dem istykker? Sgr.

VI. 30 372; svar: solstråle; se I 81.

201: „ut vitrum non leditur sole per-
trante“, en sequens; Sgr. IX. 175. 324.

Simrock, Rathselt s. 105. 137; el.: b-

er det, der ser mildt til alle, men læ-

ler ad nogen? Sgr. VI. 57. 531; el.: i

verden rundt og kiger ind ad hver næ-

gård? Sgr. VI. 64 604, J. K. 245. 7.

Ehlers Rathselt s. 14. 76, Simrock, Ra-

thelt s. 96, Aus dem Kinderleben, 1.

Strackerj. II. 61 h, Joos, Rantz na-

Wossidlo nr. 315 h; solen kaldes

hæ æjn cega, en jomfru mundas

gammel mand taulos eller bendes

1. sne; i en mørk tale hedder det: æ bær

i jæn lañ æ mi kærst i æn næn,

tuwær (tor) wds i jæn wær æ tarer æ

i jæn kle (vestj.), duggen er violet

solen er klædet, jfr. Sgr. III. 184. 988

22. 288. 26. 340, IX. 192. 604; — æ

nævnes „den røde hane i øst“, II. 127,

jfr. „a golden cock“, Abercr. I. 282

under billede af et træ, Bugge Studier s. 519; — om s. alm., se Wuttke regist. „sonne“; Mannhardt BK. regist., Weinh. Volksk. I. 75 (Gossensass), V. 424 (Meklenb.), IX. 229 (Thüring.), P. Volksk. IV. 63; — stedsnavne smitte med sol, se Adressebog; svenske, jfr. Cav. W. II. 418; jfr. Aasen sol, isl. sol huk. el. sunna huk., htsk sonne; se hugorm 665. 29, lørdag, måne 659. 40, nyårsdag, påskemorgen; 10 guld-, middags-

solbagt, to. *swölbbagt* (Søvind s.); *solbagt* el. *solbuqe* (Vens.); = rgsn.; „*en solbuqe* el. *solbræne kqe* (Vens.), er i en mørk tale en kokasse: se kage 72. 30, kølert, pandekage II. 782. 52, sterris; jfr. mat. sunnenkoke, Sch. Lubh., tör kokasse, Wossidlo nr. 523 m. henv., Lidmål 39. 241 „solbakad kaka“, Urquell IV. 222. 5; „sunburnt cake“, Folkl. Journ. VII. 260. 1; tyr. 30 **solbrun**, to. *swölbron* (Elst.), = solbrændt.

solbrænde, no. en slags bytten-gårde leg omkring et hus, Kr. Börner. 516. 38.

solbrændt, to. *swölbræn* (D.); *swölbræn* (Søvind); *sol-* eller *swölbræn* eller *swölbræjen* (Vens.); = rgsn.; råd mod, Wagstr. FS. 409. 33, se solbagt.

solbrønde, no. *swölbrøn æn* (Vejr.); *swölbrøn* (Tåning), solbrønd, stærk sol- 30 varme, jfr. Kr. Alm. III. 131. 51.

solbræk, no. *solbræk æn* (Støvr.), fremstående kant, som mures under vinduesåbningen på huse, for at hindre regnen i at drive ned ad muren; htsk solbræk, af solle sål, den nederste flade af noget.

solbær, no. *swölbe* et = flt.; best. -bæret (Søvind s.; Elsted); *sölbe* et = flt. (Sundered); *swölbe æn* = flt. (D.); 30 *swölbe* = flt. (Thy); = rgsn.; frugterne af ribes nigrum L.; busken kaldes: *swölbe-træ* (D., vestslesv.); *swölbe-træ* (Thy; vestj.); — *swölbesaft* de (Søvind s.); jfr. Aasen, solbær itk.

sold, no. uo. se sald, sakde, såld.

soldat, no. *söldat æn -s* (Silkeb.); *söldat* (Vens.). — 1) = rgsn.; „a soe en fransk söldat, han gik mæ et bette bæn på hans bangenel“; „så mät a te 30 sessionen a spring söldat å læ mæ skryw“. Bl. Bindst.; ved session kan man trække højt nr. ved at bære hos sig 3 håndf. kirkegårdsuld, el. uld fra 3 kækkege,

el. fra sidste grav, Kr. Sagn VI. 249. 39-41; jfr. Ndl. Vik. VII. 173, ved amuletter, pilegrimsrejser, besværgelser; Strackerjan I. 94. 129 ved 3 firklovere; alm. om soldatertjeneste, Kr. Alm. V. 84 nr. 9, V. 58. 10, jfr. Meyer Vik. 245; soldaten råber: „a er glad ved, a er bleven soldat!“ — Kongen undres ved hvad han hører, da alle er kede af soldaterlivet, Kr. Æv. s. 237; en hvervet soldat, der har tjent 99 år, 13 måneder og 3 dage, tager tjeneste hos fanden og sættes til at fyre under kedlerne i helvede, Kr. V. 214. jfr. 221, Registr. 57; fanden lover ingen soldater at tage, sts s. 227; når en soldat begravnes, spilles: „han går forvist til himmer!“ men den store tromme kommer bagefter og siger: „det er en slump, slump!“ Sgr. VII. 228. 834; — blive s- ved at drikke af et glas med mænt i, „drikke på kongen“, Kr. Alm. 2 II. 29. 85, se skilling III. 257. 16; — s-er fremtrylles af havrekærner, Kr. Alm. V. 91. 252; af siv, Thiele I. 139, Urdsbr. V. 86; af fjer, Afzel. IV. 38; af græs, Folklore Journ. IV. 36 (Mongol.); Hedin, Prschevalskys Resor (1891) s. 353; af rødknopper; af sten, Rivista II. 10, Pitré Arch. XIV. 100; af hunde, Mhoft 533. 2; væves frem ved en skytte, Magyar T. 68; fremtrylles, Schindl. 38, Mhoft 530. 523, Wolf D. Sag. 513. 390, Thiele I. 88; døde trommes op, Rochh. D. Gl. I. 294; visen: „Des Morgens zw. drein und vieren“, Wunderh. s. 51; klintekongens s-, Thiele II. 191. 192. III. IV (Moen); ellekongens, Thiele II. 190; underjordiskes, Thiele II. 193 flg (Boruck), jfr. Mhardt BK I. 66; døde opstillede, Müller Saxo 159. 26, jfr. Liebr. Gerv. 195 ned., Rind 93; mands- 30 hatte, sat på stavrer, Aldén 51; køer antagne for s-, Mhoft 18. 16; s- forvandles til træer, Mhoft 78. 82; — *om jævn, de æ soldatemanier*, se I. om 10, Sgr. II. 60. 340; *söldatari* (Ang.), soldater- 30 væsen; *söldatæklær* flt. (Vens.). — 2) *söldatær* (Holstebro eg), klumper i græs. — 3) en plante, valmue, papaver L. J. T. 323 (Århus); jfr. fr. soldat, spansk soldado, lønnet person; mlaf. soldatus el. soldatus, partie af solidare, lønne, solidus, et pengestykke.

soldre, uo. o *sölær aq* (Lem), kore i jævnt trav, se snuldre.

soldug, no. J. T. 74, en plante, drosera L. (Ålborg).

1. **sole**, no. *han har sol sæ slæm te* (Tønd.), sølet sig slæmt til, jfr. solle, sulre, søle.

2. **sole**, no. *sugol* (D., vestj.); *sul-ør -t -t* (Vens.), bringe ud i solen; *sul sæ* (Vens.), om høns f. eks.: *leg o sugol sæ ud i æn snedrip* (Andst); *a sugolær mi tøj* (vestj.); byergfolk soler tøj og skatte, Krst. Sagn I. 172. 26. 28. 38. 39: 177. 642-44. 183. 664, jfr. Råaf I. 76, se vejre; jfr. m. h. t. formen svale no.

solfald, no. *solfal* itk. (S. Sams); *solfal* (et) (Sov.), — 1) pletter i kornet, hvor solen er faldet i det; *solfald* J. T. 340 må være fejl; *dær æ gøn solfal i bygget* (Sov. s.), d: byggen er bleven forbrændt af solen. — 2) måske også: solstik (Slet h.), Mb. — 3) se sol 457. 24a.

solfaldsjord, no. jord med grus el. sand under, hvor solen falder i korn og græs, som tørres bort, Mb.; jfr. brændebanke.

solformørkelse, no. *solfamørkelse* æn (D.); — rgsm.; hvergang solen formørkes, kan man vente verdens undergang, Thiele Overtro nr. 567; se soluly; 1. peg.

solgissing, no. *suglissing* (Holmsl. kl.), det blanke skær på vandet under solen.

solhat, no. *sulhat* i (Vens.); *solfhat* æn (Søvind); = rgsm.

solhverv, no. æ *solfhværa* (D.); = rgsm.; *naer swolhwæred de gæe*, J. Saml.³ I. 54, ryster jord, vand spildes af glas; *solfhværafuse past di æpo hværken d brog hêlar d boq, før kuqern* (brødene) *uêl wæh dæin i uen, d strataqad d stænan uêl kom ôp uê dæin tøj te suol blæu hværad* (Lild s.); det er vel sagtens mest vintersolhverv dette gælder; bages der den dag til jul, danser korringerne rundt i ovnen, Kr. IX. 30. 320; jfr. J. Saml. X. 77 (Vens.); jfr. Løbe, Folksk. 315. 32 (Norge), Cavall. Wær. II. XVI. 72: sol vender sig, kvarne står; økse brister, om man hugger, der kan ej plantes; jfr. Arnus IV. 104. VIII. 84; der må ej bygges og bages vaskes, bånd springer af kar, Kr. Am.² I. 60. 5-7, Folkev. VIII. 454. 27. IX. 392. 192, Wille Opt. 182; der må ej tørres klæder, Arnus II. 546; floder standser, fugle triller sig, Ræst II. 156; den dag må der ikke sættes fiskegarn i hav eller tøj i blød, thi det vil

rådne, Kr. Anholt 111. 269; der er nok en forestilling om, at solen i en el. flere dage står stille; se gå I 523. 32; jfr. midsommersdag, Sankt Hansdag, juledag
soling, no. se såhog; **solket** se sulket.

solle, no. *sol et* (Angel), et søet sted i ageren; i et „solle“ står nåvand, men undertiden i en sige; pl. søvandhul. M. Wörterb.; mnt solen vælte i dynd, Sch. Lübb.; se 1. sole, sul
sollinie, no. *sugollin æn* (D.), ækvator
sollos, to. i udtr. som: *de wa u suellos tij* (Vens.), d: efter solnedgang jfr. solrøst.

solmærke, no. *suglmark æn* (D.) *sølmærk et* (Bradr., Fjorde). — 1) niddagsstreg i vinduet; også en pind i vinduet, således stillet, at dens skygge viser middag (Bradr.). — 2) bisol, også et stump regnbue (Fjorde).

solo, no. *solo æn* (Valsh., vestj.) = slags kortspil; i en præstehistorie Kr. KT. 115. 11; jfr. ital. solo, alene, lat solus; se frage.

sol og måne, no. „holde op for s-o-m“, børneleg (vestj.); to børn står sig overfor hinanden, efter at have afalt, hvem der skal være „sol“, hvem „måne“; de holder hinanden i hænder og løfter armene op til en port, hvor under de øvrige går i en lang række holdende hinanden i klæderne og synger sol og måne går verden omkring, kejserens datter, den lange kvind går på gaden og svandser; bro bro brille, klokken ringer ellers, kejseren står på sit høje slot, så hvidt som et kridt, så sort som et kul.

fare, fare krigsmand, døden skal du bide, den kommer allersidst
skal i den sorte gryde!

Den sidste i rækken gribes ved hver gennemgang og holdes tilbage mellem de sankede arme i den „sorte gryde“ og skal hviskende svare på, om han vil være „sol“ eller „måne“; når alle er fangne, siger solen: „kom alle mine soler!“ månen: „kom alle mine måner!“ så rykkes begge partier om sejren; se Gr. til d. M. II. 143. 4; Sgr. IV. 110. 38 (Grenda 140. 38 (S. Sall.), IV. 204. 38 (Voel.), V. 12. (Fyu), 173. 38 (Horsens), 174. 38 (Bornh.)

mange varriant, Kr. Börner. 219. 1. 513 „ringe bjælder“, se Nybro, Rødeskov; jfr. Fb Bro-brille legen, Sv. Låmstidskr. XII. 4. jfr. Nordl. Barnvisor 116. 193. Arwids. III. 250. 29. Hazel. VI. 38 (Norge), Davidss Skemtanir I. 122, „brúarlækur“; Bohme Kinderl. 522. 280 „Brückenspiel“, Z. f. M. IV. 301. 385; Gomme Diet. I. 332 „London Bridge“, II. 25 „Oranges & Lemons“, Newel Games 204 m. heuv., Ons 10 Volkl. VII. 210, Le Braz. 2 II. 391, Bernoni 46. 47. Corazz. 90. 12. Rivista I. 687. 11. Støplen, Barnerim nr. 149, Tenlinck. Kindersp. I. 234, II. 139.

solpe, no. se sulpe.

solrøt, to. *sucrolat* (D.); *solræt* (vestslesv.); en bygning siges at ligge s-, når dens længderetning er vest—øst, altså vinduerne vender mod syd og nord.

solring, no. *sucrolcy æn* (D., vestj.); *sucrolcy æn* (Søvind s.); = rgsn.; en lille messingring, hvorpå en bevægelig skyder; i skyderen atter et lille, fint hul, der kan indstilles efter de forskellige måneder; solrøtlen gennem hullet viser så inde i ringen klokkeslættet; alm. brugt af børn (vestslesv., D.).

solrøg, no. *sylrøg* i best. -i (Vens.); en slags tåge eller røg, der undertiden ses rundt om en egn langs med horten, uagtet vejret ellers er klart og varmt (Vens.), Mb.; se Aasen solrøyk.

solrøst, no. *solrøst* (Agersk.); *ad/røst* (Bradr.); *solrøst* (Fjolde, Ang.); *sudløst* (Hmr.); *supsøst* eller *sucføst* (Lönb.); *supsøst* (Vejr., Thy, Mors; Sall.); solnedgang; *liq i æ sudføst* (Hmr.); ligeså: *æ supsøstlæp* el. *sudføstlæp* (D.), el. *søden i æ sudføsttij* (Hmr.); *tæt fæ ad/røst* (Bradr.); „så kør æ to solens røst“, Gr. Gl. d. M. II. 147. 4 (Åbenrå); *æ solrøst* (vestslesv.), ordet er mulig = solnøst af rist ro; jfr. Gr. Myth. 2 702: „die sonne ging zu røst u. gnaden“; se ruste, røste, Sch. L., ro, hvile; 1. røste, solnøst.

sols, no. se sais.

solside, no. *sudlæt æn* (Søvind s.); *sylæt æn* best. -æn (Vens.); = rgsn.

solskin, no. *sol* el. *sölaken* (Agerskov, Ang.); *supsöken* (D.); *sudlöken* el. best. -*skenæt* (Søvind s.); *supsöken* el. (Støvr.); *sudlöken* el. *sudlöskön* el. *söl-skön* i best. -*skenæt* (Vens.); = rgsn.; *slek s*, ligge og drive i solen; „da storo dyt baki

d stogt i de klørs sudlöskön“, Grb. 115. 147; *sudlöskemær* e (Vens.); talem. herom se Weinh. Volksk. II. 192 (Tyrol); „*sudlöskönren piner hægsørn*“, Grb. 244. 307, solskinsregn piner heksene, se regne III. 32. 39; i en skæmtehistorie samler kællingen solskin i et såld (s. d.), Sgr. IX. 165, Kr. Molboh. 52. 169; jfr. Asbj. I. 45, Nordl. Sag. 34, Segerst. 93, Urquell III. 231, Knoop Pm. 94. 197, Ps. 209 c, Busch. Volksh. 47, Cloust. Nordl. 58, jfr. Registr. 107.

solskivo, no. *sudlösky æn* (Sov. s.); *sylsky æn* best. -æn (Vens.); = rgsn.; ved stroger i vindueskarmen, Kr. Almucl. III. 13, se middagsstreg, solmærke.

solskjær, no. *sugolskar* (Mors), solens blændende skær i øjnene.

solskud, no. Mb. har solskod; se solskådden.

solskådden, to. *sölaköden* (Vens.); *supsölaköden* (Løgst.); *sölaköden* (Århus), sygdom, som kør og kalve menes at få af for stærk solvarme, når kos skarn bæres ud for solnedgang, Kr. Alm. 2 I. 116. 34; den består i at „buskmuskelen brister“, Rietz under solskoten, s. 652; som råd mod den bruges, at kalven får et stykke skåret af det højre øre, og tre dråber blod deraf dryppes i dens mælk (Løgstør); for kør: kærnemælk, sod af skorsten, saft og et nygjort æg, sammenrøres og indgives dem, Mb. (und. solskod); ellens blade og bark råd derimod, Krist. Sagn VII. 478. 83. 84; skinner sol på nybær kos første mælk, bliver den „solskjörren“, Sgr. IV. 61. 117 (vestj.); kniv må sættes over dør, når ko første gang om foråret går ud, så får den ikke „solskarn“, hvilken sygdom kendtes på, at hornene blev kolde, Sgr. VII. 67. 382 (Vejle); jfr. hornløm; besværgelse mod solskud se Wigstr. II. 400; jfr. Kr. Sagn VII. 469. 31. 32.

solskår, no. navn til ulv (s. d.) i mørk tale.

solsort, no. *supsölsot* el. *sjölsot æn -ør* (Vens.); *sjölsödet æn -söd* (vestj., Mors); *sölsot* el. *sjölsöst* (Tåning, Horsens); *sudlö-sot* (Søvind s.); *sjölsot* (Silkeb.); *sosort æn -ør* (Agersk.); en fugl, turdus merula; „*sulsut*“, „*soisut*“, „*sölsot*“ (Fyn); *sjöls-svot* (Vens.); „*sölsvot*“ (östj.); „*sjölsvot*“, „*sosset*“, „*sölsset*“ (Fredericia), se Sgr. V. 105. 656, XII. 154. 528; når man ser solsorten om vinteren el. nær husene, tyder

for som æ (Bradr.); *di haf eno-
jer de gde adm sist*, J. M. 56, de
endnu snart mindre den gang end
en kan it væ mior fdmajst a æn
et bülk (Ang.), man kan ikke
mere af en stud end et bröl. —
les som, estersom, efter hvad; *de
æ a sd; han md gjer som han
en de stor skröven* (D.); *o sd sd
- som han kuß ban* . . . (vestj.).
som om, som i det tilfælde at;
*gd som saf; de æ som de sku
æn kdm som dær hæ ven bøj at
l.* — 6) hvor, på det sted hvor;
h, som ha; wile (Vens.); *de leger,
lq et* (D.); *dær som æ sldt hd*
(vestj.); *han bor dær som dæn
h bgi* (Bradr.); i udtr.: *sdm dæ æ
idæ!* hvor det dog er koldt
f, *sdm ei ræn!* å, hvor vi rendte
j). — 7) medens, den tid hvori;
æ som han gjer, komer han i tag-
(D.); men: *dæn dæ æ ud dær;
no kümær uer d æ framqol* (Ang.).
g nu kommer ud i forstuen . . . —
vilken måde, i den grad hvori; *a
æ sd quæ ve dæ, som a ka; han
æ sd læg, som han vel* (D.). — 8) som
pronom. synes det sjælden brugt;
*ger: dæn bröu, som a fæk, men
dæn bröu, a fæk; dæn man, a
le, dær no æ tabq; dæn, dær tier,
er* (D.); *dær æ æn gamel kun,
æn Smajs* (Ang.), som hed Karen
el. *dæ æ æn man o hjæt Yger*
som hed Iver; *de æ ham, som a
mæ; de æ dæj gdr, æm ha; böes i*
(18 h); udeladt: *ha; ha i brgr, hjæt
. . . som hed Soren; wi hör wæn
d fæt ka; ior, . . . som har fæet
æ; dæ wæ i gamel jøj, böes æte
. . . som boede æster nede; a æ
æjer, . . . som gik sydpå; . . . kam
æn, som kom sonderfra; de ha æ
æ, wæ æ ha; ær, da havde jeg jo
rd, som . . .*; jfr. Aasen som, isl.
æfter-, end-, hvilket-, hvi-, hvitti-.
Malene, no. *sou Malijn* (Vens.).
ord til en skidenfærdig kvinde; se
de-Katrine.
maæ, no. = rgsn.; i udtr.: *skalet
æ sømæ* (vestj.).
mle, uu. se sumle.
mmo, steo. *som sdm* (vestj., alm.); =

rgsn.; *dæsom som wæst, hæa som seer
dm som, æd æd som æne de dm som, som
som ær om som; som go te cerk d som
seer hjem, som mijer æj som, sdm jør
æ sønt d sdm jør æ qjæs* (Vens.), horn-
remse; jfr. Wigstr. Folkseder s. 90; jfr.
isl. sumir fl., Aasen sum ætt., eng some.
-sommelig, afledningsendelse, se
-som; frugt.

sommen, no. „sommen fo“, „s-
rend' mæ“, edeligt udtr., se Kr Alm.²
VI. 264. 72. vel best. form af et ord?

sommer, no. *somær æn somær* (D.,
vestj.); *sdmæ æn* (Agger); *sdmæ æn
sdmræ* (Sall.); *sdmæ æ best. sdmæn el.
sdmræn* fl. *sdmræ* (Vens.); *somær æd
best. somæren* fl. *somær* (Hell. h.); *somær
best. somræn* fl. *somæræ* (Tved); *somær et
best. somræn* fl. *somær* (Stavr.); *sdmæ et
best. sdmæren* fl. *somære* (Søvind, Rugen);
de sdmæ, men: *sdmræn* (Elsted s.);
somær æn (Agersk.); *somær æn -er* (Bradr.);
somæ æn -re (Sunde.); = rgsn.; *de æa
jet sdmæ; æ æu sdmæ; om sdmæn; de
æ æarnt i sdmæ; men: sønt i sdmæ-
ææææ* (Vens.); *om somær* (D., Agersk.),
om sommeren; „hæn dpa sdmæn“, Grb.
187.35; „hæat sdmær knap hæn dpa“,
Grb. 12.2. 3: et stykke hen på hver
sommer; *de æa æ staken sdmæ*, en kort
sommer; *de æa sdmæn föri* (Vens.), som-
meren för; i *somære* (Ang.) sidste som-
mer; *te somær komer el. te æn ææn
somær* (D.), til sommer; *ææn somær o
væter blæææ, æd skal æ vææden æær
æææ* (vestslev.). jfr. Kr. VIII. 385, IV. 269,
se Mhoff s. 249; i et vers:

„somm' priser æ sommer,

fo da høres fowelsång“,

Gr. Gl. d. M. II. 148.151, Kr. Börner. 378.85:

*næ de æ somæ, ka æ læ ææn hææ æi
komæ,*

*fö æd æ de löj, æ æd æ de læ, æ æd æ
dæ grææ te wæ knæ*

(Tåning), börnerim; en sommervise, se
Sgr. VIII. 33; — når börn om föræret
leger med æten, bliver sommeren tör,
leger de med mudder, bliver den våd,
Kr. IV. 373.302; varsel af fugle, Kr. Alm.²
III. 153.52, se dolde; af træer, P. Vik. IX.
186.49; en „Ballegårds sommer“ kaldes
i Bredsten s. en eftersommer, fordi man
på gården altid var silde på vej med
arbejdet, se Kr. Ordspr. s. 523; se om

fæst sømssnat (Vens.), 3: hellere natten til 24de Juni end natten 2den Febr.; se sommerdag.

sommerplove, *uo*.

somerplde (D.);

somerplde (Agersk., Bradr.); = brakke.

sommerroge, *no*. smådynger af staldgødning, som i forårstiden føres ud på marken; se raage (Ålborg, glds), Mb.

sommerrug, *no*. *somerrøse de* (D.), rug som sås om foråret og opnår sin fulde udvikling i én sommer; se valing, værrug.

sommersen, *to*. i udtr.: *en somerssen får* (Gram), 3: et får, som intet lam har haft, ikke malket en sommer.

sommerspætte, *no*. *somspæt æn* → (Sundev.; Bradr., Agersk.); *somerspætte* (Bj. h.), fregne (s. d.).

sommerspættet, *to*. *somerspæters* (Agersk.); *somerspæters* (Bj. h.), fregnet.

sommerstue, *no*. sommergilde; til sommerstuerne regnedes: fastelavns-, påske-, pinse-, slætt-, høst-, flyttegilde, se Kr. Almue. IV. 131. 365; se julestue.

sommerøye, *no*. *sømasyg* (Mors); *sømasygdøm æn* best. -*en* (Vens.); *somerøye* best. -*en* (Støvr.). — 1) saglens blegst; en sygdom, mest hos kvinder,

30 yttres sig ved stor mæthed, man bliver bleg som et lig og så bentræt, at man knap kan gå; for at helbredes skal man have en grøn malurt på smørrebrød og tage tre bid tiende tre morgener efter hinanden, Kr. IX. 63. 700, eller spise den første lammelege, man ser, Krist. VI. 281. 280; el. tre levende lus m. m., Kr. Sagn VII 452. 45; den kan ved hjælp af neglestumper og hår hensættes på krebs, Kr. Sagn IV 602. 09 (Mors); besværgelse, Kr. Sagn VI. 87. 19. — 2) fig: *høj æ plave d sømasygdømen* (Vens.); el. *æ sømøreyg* (Vejr.); ligeså Sall., Skanderb., Støvr., døvenskab.

sommerten, *no*. [*somerten æn*] (Ang.), ungt, lige skud af en hassel, se Hag. und. ten; der henvises til isl. teinn, kæp; teinung, rodsrud.

sommertjeneste, *no*. *tøj æn somer- te tjenest* (D., vestj.), tage en plads og tjene om sommeren; se sommerkarl, folkemarked.

sommervarme, *no*. *sømøvær* (Sø- Føulberg, Dyak Ordbog III

vind s.); *sømøvær* i best. -i (Vens.); *sømøvær* (D.); = rgsm.

sommervejr, *no*. *sømøtje de* (Sø. s.);

sømøvær d best. → (Vens.); = rgsm.

sommesinde, *bio*. *sømsid* (D., vestj.); = sommetider;

sømsids for vi smør i grød,

sømsids mifer en sømsid,

sømsids for vi højk o stød,

sømsids mifer en sømsids! (Andst).

sommesteder, *bio*. *sømløjer* (D.);

sømløjer (vestj.); = rgsm.

sømmet, se: så meget.

sømmetider, *no*. *sømtis* el. *sømti*

(Sø. s.); *sømtisjer*, *sømtis*, *sømtis* (Vens.);

sømtis el. *sømtisjer* (Agger); *sømti* (vestj.);

= rgsm.; „*sømtis sa høj død mæki d*

sømtis død løjn d dē gro“, Grb. 9. 46;

sømmetider sad han på manken og s- på luenden af den grå;

sømti æ uød muner i bød,

sømti mifer en sømti,

sømti for vi flæk i æ pæh,

sømti mifer en sømti (vestj.);

el. *sømti æ uød muner sō gū*.

sømti mifer en sømti,

sømti gū hun uød smør i uød grøi,

sømti mifer en sømti! (Sø. s.);

jfr. Sgr. XII. 195. 775-78, Krist. Börner.

30 373. 21. 384. 42, sammenlign Blicher Nov. III. 538.

sømnen, udråbsord. edeligt udtryk:

nøj, sømnen fo, uel o ef; de æ æn

sømnen kdl, hist'ri! (Mors), 3: en grim

karl, historie, også dog nok rosende.

sømpe, *uo*. sumpe.

sømær, *no*. *sømær æn* (Støvr.), skældsord til en skidenfærdig kvinde.

sønd, *no*. se 1. sand.

Sone, *no*. se Sundevet; *uo*. se sovne.

sone, *uo*. *søn* → -*st* -*st* (Sø. s.);

= rgsm.; udjævne, om tvist; jfr. Aasen,

sona; htsk sønnen.

sønnis, *uo*. *go d søni* (Mors), nøle.

soning, *no*. se såning.

-*sonst*: jfr. htsk sonst; om-.

sonte, *uo*. se sunte.

sop, *no*. fejning, se oversop; jfr. Aasen *sopa*, isl. *sópa*, feje.

sop, *no*. *sóp de* (Vens.), svamp. padde-

hat; giftige svampe, kogt med sølske,

farver den sort (alm.), jfr. P. Arch. XV.

442; jfr. Aasen *sopp* hak., isl. *svöppr*;

*flue-, fold-.

1. **soppe**, *uo.* *sop -er -et* (vestj.), *vade; go o sop i a ey; de ræjner te de super ater, o: pæstinguer.*

2. **soppe**, *uo.*

sóp -er -o -o (Vens.);

sóp -er -ad (Lald s.);

«kære brød, madvarer i tærninger; *ko-tøfler d flæk, opsuped i pæn* (Lald s.), o: skåret i tærninger i panden; *ka do sóp brø i mjælden* også: *nu ka sóp súp tøve i støver, de a wtr d fd de hjølt iør n* (Vens.), man kan sagtens plukke tøjet i stykker, det er værre at få det helt igen; *e no feat de, do hō sops i*, ad ka do sen fo no mtr (Vens.), spis først de brødtærninger, du har brækket i, så kan du siden få noget mere.

3. **soppe**, *no.* *sóp el. sóp an soper* (Vens.); *sóp an -er* (Lald s.). — 1) tærning (s. d.) af madvare, sær brødtærning; *grøe soper d skøt mjølk, rugbrøds tærning og kogt mælk; sops soper*, sigtebrøds tærninger (Lald s.); når der er store klumper i allebrød siges: «der er kjøiske sopper!» Kjølskegård er en hovedgård i Hallund s., Kr. VI. 329. 63; om den, der er straffet med vand og brød siges: *høj hō fd wj d soper* (Vens.). — 2) korte agerstumper (Vens.); jfr. Aasen soppa 2, mælk med småbrokket brød.

—**soppet**, *tl.* se 2. soppe: op-.

sor, *no.* se *sod*, *svær*, *så*, *sår*; *bio.* se *såre*; *no.* *fi.* se *sørge*.

sorels, *no.* se *sårelse*.

—**soren**, *tl.* se *sværge*; *for-*.

sorg, *no.* *sōra i an best sōri el. -n* *fl.* *sōrer best. -n* (Vens.); *sōra an fl.* *sōrer el. sōra* (Agger); *sōra an sōra* (Sørvind s.); *sōra an -r* (D., Mors, Ang.); — *rgsm.*: *bē sōra* (Sørvind s.), være sørgende; *u onsker dōj gje fd d sōra* (D.); jfr. Kr. Almuel. IV. 89 253; *no a dān sōra slot, el. no a wī dān sōra kuet* (Agger); *hucem dān epn skum skyjōder a mape sōra fdru den* (sist); *dān dō, dān sōra d dān bōr* (barn) i *dān kōra* (Mors), hun hør svor sōra d *re bedrovels* (Mors), siges om den som i sørgetiden bærer rødt; det første stykke tøj, den unge kone gjorde til sin mand, var en kjole at bære til sorg, Kr. Almuel. III 24. 299; *dān a sōra oier hucar skōtan* (vestj.); jfr. grandfatthr Misery never ends, Clouston I. 395; — en mand, møder,

præst, lever uden s., se Gr. Gl. d M. I. 112. 111. Kr. KT. 217 flg.; jfr. Nordl. S. 23. Mhøff 153, Bæsch Volksk. 156. I. Volksk. II. 135, Trad. pop. VI. 482 694 IX. 282, XVIII. 363; se Registr. nr. 97 spørgsmål, værd to.; — mand skal kate «sorg» til sin datter, se Vang Regio I. Bergh Segn. 7. III. 1; — alt brister af «Armas. I. 57. 61. 69. 72, se sang 187. 53; jfr. Aasen, isl. sorg huk; husk sørge; u sørge, sort; due-, hjerte-, kjæreste-, kjlinge-, lande-, nærings-, om-.

sorgelig, *to.* *sōrēls* (Agger); «de ska fri dem fra minne sorrie dāw» To Nov. 16, den skal fri dem fra mange sorgfulde dage; «hon wa no sōrēls w tjeen, sō jek hon hwa hōlōanten w u hō mpe graw», Grb 97 13, hun var meget sorgfuld den tid osv.; *an sōrēls hōd ri, de a sōrēls o hōr* (Agger)

sorgen, *to.* *sōru* (vestj.), sorgfuld «da wa Mari sō sårren, hun knap ku flut en furd», Blich. Hundst.; «hiet toa visse, den jenn sorren a den non på siele», Jyd. II. 39. 1, den ene bedrovels den anden lystig.

sorgfri, *to.* *sōrfri* (Sørvind s.); = *rgsm.*

sorgfuld, *to.* *sōrful* (D., vestj. Vens.); = *rgsm.*; «Mari hun wa sō sårreful, hun tet hwo hun gik fram, te a den diel, hun met, de soh te kunne hōn han», Blich. Hundst.

sorgløs, *to.* *sōrlōs* (Sørvind s.); *se sōrlōs* (vestj.), være uden sorg.

sorre, *uo.* se *sørge*.

sorrekrat, *no.* *sōrkrat el. -krat* (Sunder.), æble på det vilde æbletræ (pyrus malus L.); *an kōd lār an hōd te d aē sōrkrat* (Ang.); også: *sōrkrat æfōl* (Als), J. T. 191. 331; træet selv hed der sorkrattvorn (Angel); jfr. mnt. sorkbom, Sch. Lubb.

1. **sørt**, *to.* *sōrt fl.* *sōrt* (D.); *se fl.* *sōt* (Børgl., Vens.); i *sōrt hōst, dōj sōt* (Astrup); *sōt sōpt sōt* (N. Vens.); *sōt* (Skæve, Hornsted, Bø. sogne); *sōrt* (Hammer, Horsens, Solsted s., Vens.); *sōrt fl.* *sōrt* (Mors); *sōrt itk.* *sōrt* (S. Sams); *sōrt, w sōrt ku* (Lönborg); *w sōrt kōre* (Hammer.); *fl.* *sōrt* (Lönborg); *sōrt* (Hammer. h.); der siges spottende: *di a sōrt d sōrt d en sōrt pōt* (Vens., Stev.).

sorpat = fl. (Søvind s.); *sort* el. *svort* fl. *sprt* (Agerskov); *sort sprt* (Gram); *sort* el. *svort*, *døn sprt* el. *svort* (Emmerlev); *sort* fl. *sprt* (Bradr., Valsb.); *sot* fl. [*sost*] (Sundev.); *sot* el. *sot*; *æn sot* *færl*, *dæn suet færl* (Ang.); *soort* (Fjælde); = rgsn.; *ad suet som æn tus* (vestj.), jfr. Kr. VI. 259. 63; *soort d blo* (Søvind), om den, som er slået; „*høj mat tesit al go frå gøri d (af) soot armø*“, Grb. 131. 39; *suot som kdl*, *som æn præst*, *som peq*, *som æ nat*, *som æn raen* (vestj.); *de ka sdnitir sij suot d blye gøt* (Lild s.); *de sir soort ur d de æ te æ nat*, *æ baen har gø i æ haqtræ d vi ska bag* (vestslesv.), udtryk for stor forlegenhed; *de si sot uk i muss ræp te tōrauer* (Vens.), når det truer med regn; *a hā suot o hænd o vis får at* (D.), jeg har sort på hvidt at fremvise, o; skriftlige dokumenter; *hañ ldsed han buge de suet d de hærj* (Agger), o; guld og grønne skove; — sort er sorgens farve (alm.); kvinderne går sortklædte i fasten, Krist. Almuel. IV. 154. 443-44 (vestj.); jfr. Wigström I. 93, Roehh. D. Gl. I. 138; i ævent. er slottet, byen behængt med sort el. med sorte flur til tegn på sorg, se f. eks. Sgr. VI. 214, VII. 148, IX. 179, Efterslæt s. 118. 122, Kr. Æv. III. 200, Gr. Æv. I. 85, Vang 10 Reglo s. 5; jfr. Wigstr. Sagor s. 8, Bondes. Histonegub. 199, Asbjørns. I. 106, II. 121, Jomsv. S. k. 5, Grimm K. M. nr. 60, Magyar T. s. 111, Genzenbach I. 302; — sort flag på masten er sørgebud, Curtin Myths s. 267, Folk. IV. 508, Le Braz 337, cfr. II. 235, se sejl; — „den sorte“ er djævelen, se f. eks. Kr. VIII. 315, Alm. VI. 187. 94, Fritzn. Lapp. 176, Hoffb. 159, Gr. Myth. 2 945; Smith. Studier 55; — 40 de genfærd, som er sorte, er farlige, under forbandelse, jfr. Gr. Gl. d. M. I. 6; manden må ej lukke op for et sort genfærd; jfr. Kr. Sagn IV. 435. 57, V. 31. 127, 33. 140, 207. 758, 228. 26-27, 271. 347. 03, 355. 28, 608. 58; i visen: sort var hans hest, ja sort var hans hund, og sorte var alle de andre små dyr, Kr. I. 67. 2; jfr. IV. 115 ned., Sgr. I. 164, DgF. III. 902 b 7. 8; sorte jomfruer, Kr. Sagn V. 383 nr. 15; sign Strackerj. I. 176. 198, Kuhn W. S. I. 134. 141, II. 53. 154, Grimm K. M. nr. 135, Weinh. Volksk. I. 218, VI. 440, Knoop Ps. 156. 2, Mhuß 552 ned.,

Mélus. I. 97, Le Braz 137. 219, II. 135, Pitré Usi IV. 59; jfr. den af gud forbandede bliver „schwarz wie die Nacht, hässlich wie die Sünde“, Gr. K. M. nr. 135, se due, ravn 21. 47; gloende; endnu kan nævnes: trolld har sort krop, Rafn Oldn. S. III. 167; ondes sjæle iføres s. skjorter, Nyrop Theaterf. 41; jfr. djævel er sortklædt, hekse i sorte kattehamme, ZfM. II. 63; — i ævent. er de forheksede prinsesser sorte, men bliver hvide (s. d.) ved at udlases, se Kr. Æv. 277, Sgr. IV. 29; jfr. Grimm K. M. nr. 121. 137; — sort uld, klæde, tøj, skal vaskes hvidt, Gr. Gl. d. M. I. 104, Ævent. I. 203, Sgr. VIII. 197, XII. 213, Krist. Æv. s. 8; jfr. Segerst. 173, Sundbl. 2 186, Bondes. Hist. 362, Bergh I. 10, Asbj. I. 70, Magyar T. s. 309, der findes en sort luge, stol, hoppe, et sort sværd, Sgr. XI. 222; — sorte dyr bruges til lægedom og offer; sort kvæg til Frej, Müller Saxo 50. 1; jfr. Gr. Myth. 2 1028. 1030; hjertet af kulsort kat til trolldom, J. Saml. IV. 163. 152; dens hoved lægedom mod blindhed, P. Volksk. V. 73; sort kat i søk til djævel, se II. 108. 30 a; s. hōne sættes i jord, Kr. Sagn VI. 225. 57; kam af s. hane til trolldom, sts VII. 88. 90; s. dyr i kulde, Knoop Pm. 52. 00; mælk af sort ko til underjordske, Wigstr. FS. 91. 95; — s. lam, kat, væder til nøkken, Asbj. III. 105, Cav. I. 261, II. XV; Gr. Myth. 2 48. 461. 929. 961; jfr. Black 116; Rohde Ps. 56 anm.; sort væder til ktoniske guder; s. hund trækker alrune op, Gr. Myth. 1154; s. hane bygningsoffer, Gr. Myth. 1096, pestoffer, Krauss Pesta. 29; s. dyr ofres til djævel, Mélus. V. 111; — s. hōne er skattevogter, Cav. W. I. 463; — s. hund, I. 189. 6 b, 676. 1 44 a; hōne I. 750. 21 a; til magiske kunster, Laisn. II. 240; kat II. 107. 44 b; — fødes s. lam i hus, varles ulykke, Krist. IX. 58. 39, Alm. 2 III. 134. 63. 74-76; ligeså om s. ko slagtes, Gr. Myth. 2 1089; — den, som tager sine gaver igen, får sorte børn, Kr. IV. 347. 16 (alm.); sign Mélus. III. 551; alm. om s., se Strackerj. II. 68. 342, Wuttke reg. und. schwarz; — i leg må ikke siges s. og hvid, se Fruens penge, hvid, Kr. Börner. 210. 92; „Swōti“ er egenavn til en person (Vens.); — gadespørgsm.: „hvad er sortere end sort?“ sv.: natten, JK. Æv.

bekendt kommerspil med kort; per („sværte Per“, Vens.) er klør-
t; *svøt Pøjer hans bror* (D.), er
pøgt; man uddeler kortene og træk-
fra hinanden; så snart man har to
af en slags, to konger eller to da-
sv., må man parre dem og kaste
bort, alle kort må således parres
uden klør- og sparknøgt; den som
ikke beholder den er s., og mærkes for
gang med sorte streger i ansigtet;
r. Börner. 659. 51, plt. svart Peter,
spondenzbl. X. 71, er klør knøgt;
timmerhoved.

ortepølse, no. *suatpøls* flt. (Lihl s.);
is *en best. -en* flt. -er (Vens.); *svøt-*
flt. (D.); *sort pøls* flt. (Agerskov);
ølser.

orte rør, no. flt. [*soot rørs*] flt.
(lev.), en plante, læge kulsukker, *hy-*
tum officinale L., J. T. 239.

orte skole, no. en skole, hvori der
er trolddom, den sorte kunst (s. d.),
djævelen selv var skolemester (Mhoff
I. 264); en sådan holdes blandt fri-
re, J. K. s. 416. 1389 og hos Finlap-
er, der har skoler, hvor de går og
trolddom, som vi Kristendom, Grb.
nr. 15; alle præster (s. d. II. 886. 6 a)
gætt den skole igennem og kun de,
har gætt den igennem, må bære
sorte kjole, JK. 359. 1079; Hr. Höjer
genemgætt alle graderne i den
skole, Kr. III. 220. 312; jfr. III. 148. 206.
IV. 151. 216. 154. 219. 169. 236. VI.
6. VIII. 252. 390. 713. IX. 367. 193.
47. Sagn IV. 282. 24 flg., JK. 33. 37.
Sgr. IV. 38. 38. 185. 549. 551; ind-
en på Gorms og Thyrs runestene
ing kan kun læses af en, der har
i den sorte skole, og som under
ngen står på hovedet, Thiele I. 174;
eti ha go i de soiet skul, Grb.
119, Gr. Gl. d. M. II. 225. 336; ligeså
te degne, som degnen i Grindsted,
nr. „lærd“, JK. 30. 34; degnen Palle
i Tolstrup, Grb. 198 nr. 46; jfr.
IX. 70. 246; derfor hedder det om en
te å måhn wa han ett så fuld-
pele som e præst, for han had ett
den suet skuel, Blich. Bindst.; en
ker, Gr. Gl. d. M. II. 238. 389; jfr.
192. 264. 302. 3. 554. 560, Strackerj.
2 v.; — den holdes i 3 år, Krist.

Sagn IV. 367. 55; tre undervises nd gan-
gen, Kr. Sagn VI. 20. 70; landen tager
den 9de, Kr. Sagn IV. 328. 40; jfr. sidste
III. 196. 13 b; — i Lund, men præsterne
skulker nu fra lærdommen, Wigstr. II.
189. 192; i en hul bøg, Wigstr. II. 368;
jfr. hos en skomager, Ons Volksl. V. 44 flg.;
den sorte skole var på Bloksbjerg, af
hvert hold på 11 tager fanden den sidste,
Gr. Gl. d. M. II. 100. 68; jfr. Gr. Æv. II.
nr. 19; andre siger, at den er i Witten-
berg, JK. 359. 1079; jfr. Daac, Bygdesagn
II. 101. 120, hvor den kaldes „nedgangs-
skolen“, saktens fordi den var under
jorden, der var 12 læringer; jfr. Hauken.
I. 151. 157. 160, Werlauf Antegn. s. 492,
Nicolai. Nordl. IV. 42, Nordlander Troldd.
114 flg., Aldén 12, Bergh Segn. 48,
Rochholz D. Gl. I. 121; nidurgangsskula,
Jfærø 133; eller den søges i Venedig,
Strackerj. I. 266, Méus. IV. 342; i Paris,
Maurer Isl. S. s. 120, Fritzn. Lapp. 160,
Biskupa S. II. 223; i Salamanca, Grimm,
Myth. 2. 976, Folkl. Journ. VI. 152. 154;
i Rumænien, Méus. V. 110; „Solomonaria“,
Urquell VI. 109; den kaldes foruden „svarti
skoli“ Jupiters skole, Arnas. I. 490 flg.;
jfr. s. 485. 493. 441; se Eyolfsson, Odin
s. 154 m. henv.; en loppe er læremester,
Thorkels. 163; holdtes også i Padua, Bo-
logna, Toledo, Krakau, se Meyer Aberg.
6. 286, Heppé Soldan I. 187. 33, 188 anm.
197 flg., 199, Graf II. 14. 245, Maury
Magie 216, Liebr. Dunlop 143 b, Folkl.
XIII. 120; „scuola di Virgilio“, Monmer
53. i Neapel; — „den 13de skole“, Krauss,
Volksgl. s. 118; regelen er, at djævelen,
som betaling for hvert hold læringe, skal
have den sidste (s. d.), men han narres
ofte og må lade sig nøjes med et rnskes
skygge (s. d.), sign Kr. Sagn IV. 304. 986,
V. 340. 87; jfr. Cyprianus, hosebånd, mane,
sorte kunst.

sort-geret, to „to soerttegeriet årings-
quier“, J. Saml. VII. 74, sorte med hvide
striber; jfr. Kalk geret.

sortgjøre, no. *sof- el. svøtgyr* (Ang.),
sværte.

sort gryde, no. se gryde I. 494. 7.

sorthjælmet, to. *sothjælme* (Vens.),
sort med en stor hvid plet i hovedet.

sorthoved, no. „swåthwadder“ flt.,
Krist. Alm. 2. VI. 320, navn til harekamp,
juncus squarrosus.

sav - *saw* *sagot* (Åbenrå. Angel);
søp søge søw søge (Sundered);
søp -er, søw el. søw, søwen el. søren
 (Bradr.); fl. *søw* fl. *søren* (Bylderup);
søp søper søge søge (Valsb.);
 = *rgsm.*; *søw søw søw*; *søp som i stin*;
søw hæn, o: dø; i søge (Vens.), en soven;
jo mijer æn søper, jo mijer æn kæn
 (Malt), tvetydigt udtryk: kan udrette el.
 sove; *a hær wæt, hær di hær søwen te*
mæjð d ælja æ komeñ d p (Mors), spø-
 gende: „*må ku søw te mæja d enda kom*
d p dæ sam dæ“, Grb. 247. 358, o: man
 kan tage sin hvile og endda få noget
 udrettet;

søw, lile bæn, søw!
di får ær ud o pløw,
di muor æ hæn o gi æ gris,
d ve do æs søp, æd æka dæ ka ris
 (Andst), bønnerim; jfr. J. K. 40. 75, Krist.
 Börner. 5; se Kr. Alm. III. 117. 12 „*sowe-*
low, lille ven!“; *gonat! søp ve æ kat!*
ve do søw bæjer, æd ka dæ søw ve æ
ronærær, ve do søw var, æd ku dæ søp
ve æ lødær! (Andst); *høj seer d søwer*
på albini, nør hær fuler nijer d hæn
æd skal høj d p (Vens.), om den der
 sover let og står tidlig op; *dæ dær*
søwer hærmañs søwen, æka ha ædærmañs
dæwer (Mors); *ærher sæ træ, ær æd mæt,*
sæ sæ læt, æd ær æt ræt (vestslæ.);
 han blev ved at sove på stiv arm til
 næste dags middag, Efterslæt s. 69, o:
 fast, i et træk; *æ byhær ka søw dæm*
te æt: æ kuon grør lægæt, læw æ byhær
søwer, som læw dæ ærbedær (D.), siger
 arbejdsmanden; til denne tankegang hører
 sagtens: *dæ æ bæjer o søw får æt æt o*
slid får æt, Sgr. XII 78. 191 (vestj.); *hæn*
ka æt søw æn wæt i gæ mæl mæ hæl skæ
 (D.), om den trættekere, der altid er
 ude om strid; fig: *hæn ær æk komeñ*
søwein te hæn mæðel (Agger), han er
 ikke kommen sovende til sin formue; —
 fig. udtr. for at sove er: *hæn samler*
hans tæghær: hæn ær ædæræt; a wæl hæn
o skynæl klæjer, el. kom i ær klæjer,
 „trække de stribede klæder (o: bolsterne)
 på“; *læg si biæn el si kræp, hu dær egn*
mægun (s. møgvogn) el. *un* (vogue) *kör*
hær æn ka tæj dæm omæñ; a wæl hæn o
æp o æ rok (D.), el. „hæn at stå på det
 lille ben, de kalder ryg“ (s. d.), jfr. side-
 ben; *a wæl hæn te Nærhærø* (se Nørre-

herred), el. „til Nørbo“ (s. d.), el. *hæn,*
som di grænær a fælk (Mors); *a skal te*
sønæstrop d spel te gæl (Mors.); *te Sæn-*
strup el. Fjæderhælm (Årdestr.), el. „Fjæder-

holt“; *te Slomæstrop* (Havbro s.), *te Færøp*
 (Kolding); eller „til Gæskær, Hviltshøj,
 Hviltov, Hviltstæd“, „til Svaninge“, Krist.
 Ordspr. 492 (Fåborg); jfr. *slæ stæger* 1,
 se stage; „*hugga flugor*“, Wigstr. Folks. 9,
 o: ikke; lguende forblommende udtryk
 er på tysk: „nach Betleheim, Bettingen,
 Belle-Alp gehen“. se Andres Volksetymol.²
 64, Weinb. Volksk. IV. 189 (plt.), Ndl.
 Volksk. V. 182, VI. 102, Méus. IV. 521 flg.,
 Laisn. II. 133; *monsieur Dormi, la bonne*
femme au sable, le marchand de pous-
sière, Tr. pop. IX. 72. 232. 536. 664, Ny-
 rop. Forbl. Ord. N. Tidskr. f. Fil. ny række
 VII. 128 flg., se endnu Sovstrup, Ole
 Lukøje; — „s- hos kvinde“, alm. for
 have samleje med, jfr. Kr. Skv. nr. 38:
 „*jeg giver dig . . . om du vil hos mig*
sove“; *søw hæn* (vestj.), dø; *s- ið*, =
rgsm; *do søwer næk i hæn, lison æ*
rakær lår (vestj.); *søw søwer* (Sørend),
 sove over sig; spøgelseset havde nok været
 der, men de havde vel sovet det over,
 Kr. III. 139, o: sovet uden at mærke det;
 om en forbigående følelses tilstand hos
 et lem: *mi jæn biæn søwer* (D.); råd
 derimod: besværgelse og korslegn, se
 Amins. IV. 82, Folk. Journ. V. 202, Rivista
 I. 727 ned.; ridderen sover med hovedet
 i jomfruens skød:

hr. Oluf lagde hovedet i stolt Mettelils
 skød,

der sov han en søvn, der var ham
 ikke sød,

Sgr. III. 177. 8; jfr. Gramm K. M. nr. 122.
 193; 2. lyske, skød; sove længst 2den
 juledag, se Steffen; — fort om at s- i
 kirken, Kr. Alm. VI. 25. 62. 195. 20; de
 sovende vækkes ved „*kyrkostøt*“, en em-
 bedsmand, se Bruzel. 84. hvad også er
 skøt herbjergme, jfr. Tr. Lund V. 52: en
 slags politistav med en stor bederkugle
 i enden, hvormed præsten slog hårdt i
 prækestolen, vækkede sovende i Särma k.
 (Sverige), se Du Chailly, Midnatsolens
 land II. 316; — middel til at sove er
 barefødd under hovedpude og besværg.,
 se Kr. Sagn VI. 87. 21. 92; jfr. messebagl.
 Davids salm. under hoved el. nævne de
 syv sovere, Arnas. II. 553, sign Råaf I. 126;

at fylde hovedpude med humle, (s. d.), Kr. Alm.² III. 68.64; — man sov i ældre tid nogen (s. d.); jfr. Krist. Alm.² III. 54. 63. 75. 78; man skal altid sove på ryggen eller på højre side; lige så mange timer man sover på venstre side, lige så mange dage korter man sit liv, JK. 356.1062; — myrde ved at hænde sovende smæltet bly i mund el. øre, Kr. Alm. V. 190; jfr. Strackerj. I. 159. 211, Gering II. 10, Mélus. IV. 16; slgn hælde hed grød i mund, Strackerj. I. 168. 170. 189; — et barn, som er bleven døbt, skal sove i kristentøj efter hjemkomsten, se Kr. IV. 350. 37, Sgr. IV. 132. 353; jfr. Sm. Medd. II. 48, Raaf I. 124; ved visse sygdomme skal patienten sove i et ligklæde, se Gr. Gl. d. M. II. 109.84 (Falster); — den, der sover med åbne øjne, skal drukne, Kr. IV. 390. 485, Alm.² III. 72.12.13. 110.97; jfr. Nyland IV. 139; — man kan bringe en sovende til at tale ved magiske ord, J. Saml. IV. 145.81; ved et ugle- el. stærehoved, Amins. VIII. 117. 118; el. ved at spørge ham, idet man kniber ham i den store tå (s. d.), Kr. IV. 376. 327, Alm.² III. 69.71, jfr. Urquell I. 47.8 (Østpreus.), IV. 95. 52. 53 (jødisk); — hugorm, se I. 666. 38 a, kryber ind gennem sovendes mund, jfr. Folkev. XI. 455. 286, Nyland IV. 102, Am. Folkl. VII. 30; hgeså firben, Kr. Sagn II. 221. 176. 77, se snog III. 436.6, ståform; — man skal sove, før man fortæller huldresyn, ellers syg, Sægd 105, se lys 482.19; — i et event. en besværg.: «sow jet yw, sow to ywn, sow al ywn!», J. M. 18; jfr. Gr. K. M. nr. 130; slgn Z. f. M. IV. 21, Hermes Argosdræberen Preller, Gr. Myth.² I. 304; — i middagsstunden sov alle i slottet, mens helten går ind til den sovende pige, f. eks. Sgr. XII. 168, Kr. V. 155. 195. 183. 198, Æventyr 265, III. 130. 174. 238, Nyerup Morskabsl. 230; jfr. Gr. Registr. nr. 13, Bergh I. 25, Se-gerst. 53, Grimm K. M. nr. 57, Z. f. M. II. 391, P. Volksk. IV. 68, Knoop Pm. 227, Trad. pop. III. 563. 565, Curtin, Myths s. 105, Pers. III. 13. — i en række event., der vel mest hører til Amor Psyche gruppen, får heltinden lov til at sove om natten hos brudgommen istedetfor bruden; det er hende umuligt at vække ham, da han har modtaget en sovedrik, se Gr. Gl. d. M. II. 42, Ævent. III. 119, J. K. s. 300, Kr. V. 108, VII. 349, Ævent. s. 279. 332, III. 291, Efterslæt s. 142, jfr. Asbj. II. 16. 162, Bergh I. 16, Arnas. II. 340, Wigstr. I. 259, Cedersch. 115, Grimm K. M. nr. 88. 113. 117. 193, Gonzenb. I. 291, Ndl. Volksk. VIII. 145, Magyar T. s. 105, Curtin Myths s. 60, Folkl. IV. 191, Rivista I. 681; i en anden æventyrgruppe køber liggeren sig ret til at sove for pigens dør, på sengestokken, i hendes seng, se Gr. Æv. III. 62, Gl. d. M. III. 4 flg., Kr. Æv. III. 147; jfr. Wigstr. Sagor s. 38, Nordl. Sagor 6, Arnas. II. 346; — sjælen kan gå på vandring langt borte under søvnen, se Kr. Sagn II. 271 nr. 5, sjæl 214. 7, mus 631.16; derfor må man vogte sig for at kalde på sovende, Rivista I. 930; magiske midler til at fremtrylle søvn, se tyvels, synål, søvnprønne; — den, som sover på høj, flyttes el. mishandles af højens beboere, Kr. Sagn I. 391.70 flg. 77. 402.12. II. 16. 60, jfr. DgF. nr. 46; sover man på Knivehøj, vågner man ikke, se Kr. VIII. 63.122; sover man på ubeboet sted og vågner syg, har man sovet de usynlige for nær, Folkev. VIII. 451.6; — jomfruen dysser ridderen i søvn ved søvnrune, se DgF. II. 337, III. 844, jfr. Læbr. Volksk. 190, Pitre Arch. I. 268, Nyrop. Oldfr. Heltedigt. 78 anm., Paton, Arth. Romances 208 m. henv.; — efter kamp med drage sover ridder og dyr, jfr. Registr. nr. 3, Gr. K. M. nr. 60; — helten sover hos troldkvindens døtre, skifter mærkerne (s. 2. m.), Arnas. II. 443; — sangeren bæres sovende til Eisenach af Ander, Gr. Sagen II. 300; Heur. Löwe, Gr. Sagen II. 218; Hellig Anders, Thule I. 326; — s. på grund af trolddom, Kr. Alm. V. 182. 64, jfr. Arnas. II. 432. 436, Mabin. 353, Mélus. III. 495, Bran I. 153. 190; derved mistes møde med helt el. heltinde, se Gr. K. M. nr. 93. 134, P. Volksk. II. 6, Bran II 52, Rivista I. 591; se søvntorn; — heltens tryllebånd løses, når kongedatter vil sove hos ham, se Arnas. II. 344 ned. 397. 451, jfr. Gr. K. M. nr. 1, Magyar T. 224. 404 anm.; — få varsel i søvne, ved drøm, se Helligtrekongersdag, kjereste II. 153. 36, jfr. tyv, Kr. Sagn VI. 367. 57; Harald Hårfagers fader søger drøm ved at sove i svinesti, se Snorre 34.62, Gorm Jomsv. S. k. 2, Muller Saxo 469 10 flg.; jfr. sove i fremmed hus og tælle vinduesruderne i

sit sovekammer, så opfyldes ens drøm, se Thiele Overtro nr. 195, Kr. Alm.² III. 155. 80. 81, Hazel. VIII. 73 (Norge), Am. Folkl. V. 242, jfr. seng; på sted, hvor hus skal bygges, Daas I. 28, II. 107; på Tusse-høje, Setersdal, Hansen, Arch. f. Skolev. (1800), II. 360, Moe Saml. Skr. II. 146, på Svarvanute, Sægd 53; på holm i elv, Sande II. 217; på n. slags blomster mid-sommersnat, Raaef 106, Lindh. Lappb. 72, Wigstr. FS. 372. 06, se St. Hansdag III. 161. 8a; søvn i et rum, hvor ingen for har sovet til varsel, FbJ. II. 128 flg.; jfr. tempelsøvn i oldtid, Maury Magic 238, Pf. GE. 444, Ndl. Volksk. VIII. 219, Meyer Aberg. 93; Psyche, „Wahrsagung“ i reg-istr.; Schm. Volksl. 77, Tylor, Anf. II. 121, Folkl. VII. 203, Gr. Myth.² 1132; slgn Henzen, Träume s. 51, Wh. Vlk. IX. 195; drikke af kilde (119. 35), sove på²⁰ grav til lægedom, Kr. Sagn III. 222. 21; s- efter at have spist salt, drømme om læreste, se III. 148. 22 b; — kongedatter som sover, Tornerose, Gr. K. M. nr. 50, jfr. Schm. Märch. 77, Letterst. II. 274; smstilles med Sigdrifum, indledn. og Vøl-sunga S. k. 20; — den døde på kirke-gården spørges: „sover du?“ og svarer: „ja, sødelig“, Kr. Sagn II. 312. 259, V. 226. 819; el. „til dommedag“, Kr. Sagn²⁰ II. 289. 170; søvn = død, se Köhl. Kl. Schr. I. 555 flg.; Jerusalems skomager må sove hvert 100de år, Kr. Sagn II. 268. 86; jfr. Aasen sova, isl. sofa, se 3. gabe, Jakob, klippe, nikke, Ole Lukøje, seng, 3. snørke, spilke, no., stage, no., sværd, syvsover, søvn; rud-, snørk-, snu-.

sovebas, no. *søvebas æn* (S. Ho.), vertishusholder for søfolk.

sovebræmme, no. *søvebræmme æn -er*²⁰ (Mds. h.), en bræmme, mulig chrysops cæcutiens; jfr. anderser, hængesat.

sovedrik, no. *søvedrik æn* (Søvind, glds); = rgsm.; i ævent., se sove III. 472. 54.

sovedråber, no. *søvedrøper* flt. (D.), alm. navn til alle slags søvndyssende midler, måske også til et glas toddy inden sengetid

sovehjærte, no. i udtr.: *ha è gdt søvehjært* (Vens.); = rgsm.

sovekammer, no. *søvekammer æn* = flt. (Thy, Agger, vestj.; D.); ilk. best. *søvekammer* (Vens.); *søvekame æn -kamre* (Sundev.); = rgsm.

sovekrog, no. *søvekrog* best. (Vens.), den hyrde, som får kærne sidst ud St. Hansdags morgen; se loped, Sant Hans's forjager.

sovekuller, no. *søvekuller* (S. Hald), en hestesygdom.

-sover, no. se syr-.

sovesukker, no. lægemiddel, udle-
veres electuar. theriacale (Peters.).

-sovet, tf. se u-, ud-.

sovl, no. se sul; **sovn**, no. se sogn.

sovn, to. *søvn* (Vejr., vestj.); grund-betydn. synes at mätte være: fugtig; s-jordsmon, Mb.; frisk brød er *køp søvn* (Herning), el. *ad søvn o så rdr* (Hmr.), så blødt (fugtigt) og rart; modsat tørt; også vejret kan være s-, når solen ikke brænder.

sovne, uo. i udtr. om brød, der la-
ges ud af ovnen: *de er søvntas* (Sall.),
s: afkølede, måske tørrede, ved fordamp-
ning, se gulvsønet.

Sovren, no. se Sören.

sovs, no. *søvs* el. *sos de* (Agger); *sos* best. -et (Søvind s.); *savos* (Åbenrå); = rgsm.; *ræk mæ æ savos!* (Åbenrå); alm. bruges: dyppe (s. d.); æn *sosakøl*, -*kål* (Søvind s.), sauceskål, -kande; jfr. fr. sauce, mlat. salsa, slgn htsk salse, sauce; se makke-, sennep-, tobaks-.

soveskande, no. *søskål æn* (Hmr.), svampdåsen på en pibe; jfr. oskande, sloddertrunte.

Sovstrup, no. i udtr.: *røjs te Søp-strup* (Vejle, D.), forblommet ord, s: gå hen at sove, III. 471. 36; jfr. Sgr. I. 157. 635, III. 57; jfr. Kolding, Krymp, Mavestrup, Spralderup; slgn udtr. om at dø, Ndl. Volksk. IV. 14.

soog, no. *søuøg* et (Lisbj. Terp.), uren-
lig og uordentlig kvinde.

spad, no. *spaj de* (Andst, Aggersk.; vestslesv., vistn. glds; Sundev., Valsb., Bradr.); *spad de* (Hundslund s.). — 1) vand hvori kød er kogt, æ *kød æ de bogt, mæn æ spaj ær d någe var* (Andst); salt kødsuppe (Mellemslesv.); *de ær æn grom spaj, fæ de æ hali væt d hali æ æ hæl* (vestslesv.); også fig.: *kan gør*²⁰ *så møj spaj ær et*, kogte så stor en suppe på det; æ *ska ldo får, de gir spaj* (vestsl.), kan siges, når det regner stærkt; se gåse-, mad-, rødde-. — 2) lud, hvori klæder bygges, el. hvori garn

kommer ved hjemmefarvning (Bjerre h.), Mb.; jfr. Thiele Overtro nr. 226, Nyrop, Navnets Magi s. 123, se farve-; jfr. Aasen, isl. spad itk., tynd suppe, især kødsuppe.

spado, no. *spå æn -ør* (D., vestj., Ølgod, Bur, Mors, Agger, Thy, Sall., Løgst.); *spå æn spåjor* (Andst, Husby s.); *spå* i best. *spå æn* fl. *spåer* best. -n (Vens.); *spå æn* (N. Sams); *spå* (S. Sams), best. *spåen*; *spå æn -ræ* (Røgen, Søvind s.); *spai æn spajor* (Bradr.; Ang.); = rgsm.; „hons war a do så?“ — „hagwe wød lō dē stu i spō, dāj hō dō lō?“ (Vens.); *æ spā ska vær glat, så ka æn dīti smid æ skit* (vestj.); den var i gl. dage af træ med en jærnskinne til skær; spade på graven ved jordelørd, se skovl, jfr. Kr. Alm.² III 167.57; en magisk sp., Kr. Æv. s. 175; spade, som graver selv, se Kr. VIII. 280.480, Sgr. VI. 116, jfr. Kr. IV. 226.320, Asbj. I. 251, se redskab; spade, bro for den sovendes sjæl, Krist. Sagn II. 271.101; se høle I. 747.14a, mus II. 631.16h, sjæl III. 214.8a; sp., smedet i djævels navn viser skat, Krist. Sagn III. 474 flg.; syn af sp., dødsvarsel, FhJ. II 127 (Norge); se Aasen spade hak., samme ord som spader (s. d.); mnt. spade, Sch. Lübb., se kjøp II. 151.34a; jfr. digetørv-, flave-, flen-, grave-, have-, hånd-, klyne-, overtørv-, rispe-, skudtørv-, sped-, stik-, tørve-, vinge-.

spadefuld, no. = rgsm.; *æn spåful* fl. -fulor, men: *æn spåful jor* (I.).

spadehejring, no. *spåhejring æn* (Thy), grovt tildannet stykke træ til et spadeskæft, som de sælges på markeder.

spadokammer, no. *spåkamor æn* (Thy), et lukket håndgreb på spaden.

spader, no. *spår æn -ør* (D.); *spåer* 40 *æn*, best. -æn el. *spåen*, fl. -ør (Vens.); *spå* [ænf] *spå* (S. Sams); *spå et [-ræ]* (Søvind s.); *spajor æn -ør* (Agerskov; Sundev.); = rgsm.; det ene af de sorte korthlade; *spår æs, dam* el. *frø, køy, knægt* (D.); *spå æyvo, spår æs* (Agger); *spå knæ* (Vens.), osv.; når der i kortspil spilles spader ud, kan siges: *spå, de væde mæn de wā* (Årh. egn); et væddemål, se klør; i en kortremse: der kom fire 50 rædelige „damer“ ind, så tog de deres „spader“ (9), så gik de ud i deres have og grov de rædelige „stene“ (8) op, osv., se Kr. Börner. 344.21. 707.26; jfr. Spar-

tanus; ordet er det samme som spade, mnt. spade; spaten, Korrespondenzbl. X. 10. 8; eng. fl. spades; ital. spada, et sværd; gl. spillekort skal for spader have brugt et sværd til mærke; ital. spad; fr. spade; jfr. pique, som er et alm moderne navn for spader.

spader æs, no. = rgsm.; *han hør ndk skit o spar æs* (D.), 3: håret sig dumt ad; *wet dōne skij dā de sprak dī d spår-æ?* (Vens.), alvisende svar; et magisk kort, der opfylder ønsker, Sgr. IX. 156.

spaderot, to. *spairæt* (vestslæsv.); *spåræt* (D.); et arbejds- el. retsudtryk, hvor det gælder hegn mellem to naboer, hvis lodder ligger jævnsides; for hver ejer er spaderetten tilhøjre, regnet fra leddet ind til marken (tilvenstre, vestslæsv.); er der altså 3 lodjere, A. B. C., har B. spaderet, det første halve stykke af skelgræften mellem ham og C. tilhøjre for leddet og nærmest ved det; men derimod det sidste halve stykke af den fælles græft mellem ham og A. tilvenstre for leddet og fjernest fra det; *vi ka tøj at spåræt* (D.); ordet er mulig også no., se hegnstret; spadenrecht findes hos Sch. Lübb. IV. 299.12.27, se vorskpaden V. 453, men synes at angå andre forhold; jfr. Wh. Vik. IX. 162 grundejere i Marsken „stecken einen Spaten in ihre Grundstück u. deuteten damit an, dass sie sich derselben zu entledigen beabsichtigten, . . .“ das alte Spatenrecht (1717).

spader knægt, no. det var sp.-kn., der tarsk for Skade præst, det år han kom i fodertrang, Kr. VI. 330.127 betyder mulig. at præsten tjente ved kortspil, hvad han behøvede; Sk.-præstegd ligger i Klovborg sogn; person i eventyr, Sgr. V. 139.

spaderkonge, no. = rgsm.; ordspil: jeg kan få sp.-til at prædike ligeså godt som vor præst, Sgr. VI. 237.84, 3: ikke som præsten kan prædike, men: magte at få sp.-til at prædike, ligeså godt som præsten magter det.

spader æyv, no. i Um. som: „et nøj stouhus . . .“, *dø ku sej spåyvu te Sporep kjerke*, Jæger, Ferie s. 38, 3: som overgår i størrelse og pragt, se spader to.

spaderto, no. slå el. kaste sp.-til,

o: kaste vrag på; „så' do vœd di øuen (øjne) å vri di gammel lunnse, få de do slou spåtou te den lyk, do kund å hat“, And Frieri; hende kastede han sparto til og giftede sig med en anden, Kr. VIII. 265; jfr. lombre-spillet, hvori sparto, er en høj stikker, hær modsat.

spadeskaft, no. *spøskauet æn -skauf* (D.); *spøskauet* ð best. -ø (Vens.); = rgsm.; se ryleben.

spadeslag, no. *spøslaw æn* (vestj.); *spøslaw* et (Søvind s.); så meget jord man kan lage ad gangen med en spade, så dybt som spadebladets længde

spadestik, no. *spøstøk et* (Søvind s.); *spøstøk* ð best. -ø (Vens.); *spøstøk æn* (Agger); = rgsm.

spadesæt, no. *spørsæt æn* (Lem, vestj.); = spadeflag.

spadkål, no. *spøkdøl* flt. (Valsh.), ²⁰ grønkål, o: suppe kogt på salt kød og flæsk med hakkede grønkålshblade i; de gamle koner vil gerne have ni slags grønt til deres sp-skærtorsdag (Valsh.).

spadai, no. en suppesi (s. d.) (Varde, glds); spajsie, Mb.

spag, to. *spag* itk. -t flt. *spag* (Vens.), løjg, from, om heste, hornkvæg, *hæsti æ pag; hæg æ sð pag, mæ ka jð wæ ham, hons mæ wæ* (Vens.); i smætn. ²⁰ kjende: klog; jfr. Aasen spak, isl. spakr, i begge betydninger; se spæge.

1. **spage**, no. *spag -ør -t -t* (Vens.), blive mildere; *som mæ dferes, sð spages mæ; a ska pag ham* (Vens.).

2. **spage**, no. *spag æn -ør* (Agger), = handspage; jfr. eng. spoke, ege i hjul; se hånd.

spai, no. se spad, spade, spand; **spajer**, no. se spader.

spalt, no. *spålt æn -ø* (Høgen s.); *spålt æn spålt* (Agerskov); *spålt æn -ø* (Elsted); *spult æn spult* (Sundev., Ang.). — 1) afkløvede træstykker, øksespåner; *bræk spult; tøj spult dæ* (Sundev.), ryddet træstubbe, også Ang.; gårde, som sættes af kløvede stager (Sønderj.), Molb. efter Pontoppidan. — 2) *æn spålt* (Søvind s., Årh.), et uformeligt stykke brød el. sul; jordklump i brakmark, flintestykke i kalk- ²⁰ lag (Elsted). — 3) *de æ da d regle æn spålt, dæ knæjt* (Lindk., Malt, Søv. s.), en, der adder mange kneb og løjer i; jfr. mhtsk. das spalt, et stykke fraklævet træ.

spalte, no.

spølt -ør -øt (Agersk.);

spålt -ør -øt (D., vestj.);

spult -ø -ø (Sundev., Ang.). —

1) = rgsm.; trs og intr. o *spålt æ is æp* (D.), hugge isen af; *æ træ vel et spålt fdr æ dæw* (D.); Mb. har „spålde, spolde“, skære fisk op (Varde), må vel være dette ord; *spol tæsk* (vestj.), opskære og flække torsk og lage rygbenet ud — 2) optage gamle stubbe og trærødder; *di ær pæ d spult, gæer d æ spulten* (Sundev.), går på spaltarbejde; jfr. mnt. spalden; hsk spalten.

spaltekniv, no. kniv til at skære fisk op med; se spoldekniv, Mb.

-spalter, no. se hav.

1. **span**(?) bio. i udtr. som: o *lœv span o æn dæ* (Nissum), løbe hårdt ind på den; „her, i kjær moder, både favr og span“, Kr. I. 7. 10, betydning? rank? jfr. Ross „spana“, 2) opslive, gøre ret; „spana se“, gå stram og stiv.

2. **span**, no. *span* ð (Vens.), fløjstang med fløj over husenden.

1. **spand**, no. *spån æn spån* (D., vestj., Agger, Sønderj., østj.); *spøj* i best. *spøj* flt. *spøj* (Vens.); = rgsm.; *hæst mæ sæt æn spån wæh!* (D.); *tæw spån wæh*, men: *hæst gik mæ tæw spån i hæstærn* (Søvind); i en stedremsæ: „de Randlev grand“, de gjør i dje spand“, de de æder ow sækken og drikker ow bækken“, Kr. Ordspr. s. 512; i ævent. må karlen ej tage spand og æg af guld, Sgr. V. 182; troldm. viser persons ansigt i en spand vand, tyvens, se Thøle Overtro s. 156, Kr. III. 271, Sagn VI. 288. 06. 10 11. 377. 87. 384. 15, VII. 218. 63. 277. 44. ²⁰ 281. 53. 293. 92; jfr. Haukenæs I. 152, II. 87; Nikol. Nordl. IV. 41 i et glas brændevin, ligeså Nyland IV. 135; Trad. pop. VI. 667; i et mæskekar, Wigstr. I. 94, slgn Wigstr. I. 216, Afzel. Sagoh. I. 22, Laisn. I. 244; se sin karest, Krist. Sagn VI. 285; vise billede i kort, Krist. Sagn VI. 370. 66; pige ser i sp. vand tre barneansigter og skal stikke kniv i dem for ej at føde børn, Sgr. IV. 6; slgn Afzel. Sagoh. I. 53 skyde efter billede i vand; jfr. spejl; mare (s. d.) bliver synlig, når man kaster sp. koldt vand over hende, Kr. Sagn II. 245. 73; en sp. vand foran seng værger mod mare, Kr. Sagn

II. 242. 56; *spel i span* (vestj.): man kaster en mønt, så den skal falde i sp-; jfr. Krist. Börner. 564; klodsede, store støvler kaldes *span* (Agger); gåde: *hoelt i hoelt, var æ de?* Fb. Fr. H. 148. 60; jfr. Urquell III. 326. 15, svar: *spand i hrønd*; jfr. Aasen isl. *spann*, uk.; mønt *span*, Sch. Lübb.; se *spejle*; barsel-, brand-, bogle-, fløde-, hanke-, kalve-, kilde-, knav-, malke-, mælke-, pumpe-, sprøjte-, støbe-, svine-, vand-, øse-, åg-.

2. *spand*, no. *spqj* 2 (Vens.); så langt, som der kan spændes med fingrene, i en gåde: *hva ær æt vjer æt æn span?* Sgr. IX. 48. 191.

spande, no. *spqj* -er *spanc* *spanc* (Vens.), spænde med fingrene; jfr. Aasen *spanna*, det samme; htsk *spannen*, spænde, ligeså mnt., Sch. Lübb., se *spanne*.

spandebred, to. *spqjbrøj* (Vens.), så bred, som kan spændes med fingrene.

Spandetgårdspotte, no. forhen fik snekastere i Endrup skov (Gram s.), en *Spanegårdspdt*: man kogte æl i en sort jyddepotte, deri blev hældt kanel og skårne, ristede brødsiver, udrørte æggeblommer, det blev sødet med ærup og tilsat med brændevin; de fik det under deres arbejde og de drak det af kummer og potter; dette traktamente kaldtes en Sp-.

spandfuld, no. *spanful* æn (D., vestj.); *spqjful* i best. -i fl. -er (Vens.); = rgsm.; *hvit æn spanful* *woh æ æt!* (Agger); *han tuw et æn spanful*, *ku han drøgen næ i æn skæful* *woh* (vestj.), om et hadefuldt sind; i *spqjful* *woj*, i *hul* *spqjful* (Vens.).

spandrem, no. *spanrem* æn (D.), en rem, skomageren bruger til at holde sit arbejde fast med; jfr. mnt. *spanrēm*, Sch. Lübb.

spandremsuppe, no. i tlm.: *gi jæn spanremsop næ stekholt klompør* (D.), 3: prygle en, brugt om skomagerens lærereng.

spang, no. *spdq* æn *spdq* (D., vestj., Mors); fl. *spdq* (Røgen); *spdq* æn best. -en fl. -er (Vens.; Sem, Agersk.; Ang.); gangbræt, over et vandløb, med rækverk; *dær ær æn spdq øwer oen* (Vens.); „*dæ æ æn spdq øwer æn spdq jøj æuten, så liq da hqj træ død spdq æn* . . .“ Grb. 139. 11: *Spdq Kræn* (Vens.), Kræsten Spang; jfr. Aasen, *spong*, isl. *spöng* huk.,

jærnbeslag, lille bro, jfr. Cav. W. II. 151 sv. *spang*, Rietz 654; V. S. O. *spang*: metalprydelse, kvindesmykke, se *guldspangelue*; træ.

spangponge, no. *spdqperq* fl. (D.), afgift, der betales for at gå over en spang.

spangtræ, no. *spdqtræ* (Tyrst, Vråds h.); = *spang*.

Spanien, no. = rgsm.; i æventyret nævnes en konge i Sp., Kr. Æv. s. 135; de rejser til Sp., Kr. V. 184, Æv. III. 167, det var den jomfru fra Spanniland, Kr. I. 288. 3; kommersleg: to går imod hinanden med tændte lys, A. siger: „kongen af Sp- er død!“ samtalen fortsættes; den, som ler, har tabt, se Kr. Börner. 193. 36. 690. 65; jfr. „*sta sodo*“, Rivista I. 631.

spaniol, no. æ *spaniol* -er fl. (Søn-derj.), kaldes altid spanierne, der var herinde under Napoleons krige; de forlanger „*sibut*“, Kr. Sagn IV. 71. 87, 9: *cepolla*, løg; Spaniolhullet, Kr. VI. 89 133, deri er en spansk soldat druknet; jfr. Kr. Almuel. V. 90. 20; efter sagnet har spanske sørøvere plyndret på Island, æ Arnas. II. 103; jfr. fr. *espagnol*, lat. *hispaniolus*.

spank, no. *spank* æn (Lindk.), spark, stamp; *gi æn sp- i æ jwær*.

spanke, no.

spank -er -et (D., vestj.); *spank* -er -et (Agger);

spdqk -er -s (Vens.);

spank -er -et (Sovind s.);

= rgsm.: også *stampe*; *han gær d spank* (Sovind s.); „*hqj spdqk dæ ndk æt stronk hæn innæl di ær*“, Grb. 15 21; *do komær spankæn som ndwæ regimæ ætæ tamær!* (Lindk.), om en, der går strunt.

spankulero, no. *spankalijør* -er -et (Agger); nf. nt. fl. *spankalijør* fl. -jører (Vens.), gå og spanke.

1. *spanne*, no. *span* -er -t -t (Vens.), spædere; gå med lange trin.

2. *spanne*, no. kun oplyst i enkelte udtryk: *d span skindbøvær* (Tørslev), 3: brodere, besy med snore (Vens.), om det er rigtig forstået; *de æ span samæl* (Vens.), syet med lange sting; V. S. O. *spanne*, sammensy læder, at *spanne* skindbukser, 3: udsy dem med stude; *spanna* sv., Rietz 664, sy overlæderet på sko [til sålen?] se *spande*.

spanner, no. *spaner* i best. -i fl. -er (Vens.), en som går frem og tilbage, som tager lange skridt.

spannerum, no. *spanerom* [i] (Vens.), rum til at gå på: *a tokes do ha sp-nåk*.

spanak, to. *spansk* (D., vestj., Agger, vist alm.), hovmodig, bydende, især om kvinder; *æn stem sp-kvæn* (D.); „han ku go så spansk som en kák“, Yuelb. 51; „hán gik så spansk fræ mæ som noue 10 pommeluhn“, Jæger, Ferie s. 55; *hon sice no spansk uk*; *go, æ no spansk* (Vens.); i øvent.: den spanske sø, Kr. VII. 285, 5; den Biscaiske Bugt; se spaniol, spænsk.

spanske, no. *go o spansk* (vestj.), gå strunk og stoll.

spansk es, no. et tavlelillede, prikker sættes på tavlen i følgende orden:

a	b	c	j	k	l	s	t	u
d	e	f	m	n	o	v	x	y
g	h	i	p	q	r	z	æ	ø

så forbindes g—p, h—q, i—r med nedadbuiede krumme streger, j—s, k—t, l—u med ligneende opadbøjede, man pynter lidt på enderne og S'et er færdigt (D., vist alm.); i en tælleremse: du er ude som et lille bitte spansk es (alm.); jfr. Kr. Börner. 340. 41.

spansk brændevin, no. brændevin, ^{an} destilleret over spansk peber, Kr. Almuel. V. 62. 169.

spansk flueplaster, no. *spansk-flue-plåstar* *æ* (Søvind s.); *spans-flyu-plaster* *æn* (Agger); emplastr. cantharidarum.

spanak frø, no. en fræart større end den grønne frø, med gul streg hen ad ryggen, spistes af Spaniolerne, Krist. Almuel. V. 90. 251.

spansk gasse, no. se gasse I. 425. 4. 25. ⁴⁰

spanakgrønt, no. *spansgrön* *de* (Agger), kobberrille; jfr. htsk spangrün eller grüspan efter Weig. Wörterb., viride hispanicum, en handelsvare, der først blev indført fra Spanien.

spanak humle, no. lægemiddel, udleveres herba origani crelici (Peters.).

spansk hyld, no. J. T. 240, syrenen, *syringa vulgaris*.

spansk kappe, no. dannedes af en tung, jærnbeslagen tænde uden bund, hvori forbryderen var indelukket, således at hoved og ben stak ud, og han kunde gå frit omkring; en slags straf som gabe-

stokken, Kr. Alm. II. 72. 183. 186, V. S. O. under spansk.

spansk kirsebær, no. lægemiddel, der udleveres fruct. alkekengi (Peters.).

spanak kok, no. kalkunsk hane; „han ka blyu så røe i koemen som en spansk kák“, Yuelb. s. 76.

spansk peber, no. J. T. 71, en busk, kjælderhals, daphne Mezereum, L.

spanakrør, no. *spanerør* *de* (Agger, vestj.); *spanerør* *æ* best. -ø (Vens.); = rgsm.; kaptajn går i land i Spanien for at skære sp., Kr. Sagn I. 419. 46; *spanerød cæp* (Vens.); *spanerørskæp* *æn* (Agger); husbonden gik med en selvbeslagen spansk-rørskjæp ud at fæste tjenestefolk, se Kr. Almuel. III. 142. 484 (Sæll.).

spansk vals, no. melodie, Danske Folkedanse nr. 24 (Randers).

spansk æble, no. lægemiddel, udleveres fructus colocynthid. (Peters.).

spante, no. *spant* *æn* *spanter* (Lild s.); *spant* *æn* -er (Agger), på båd el. skib; = rgsm.; jfr. holl. spant.

spantegilde, no. når spanterne til et nyt fartøj var rejst, holdtes sp., hvortil alle arbejdere med koner var indbudt (S. Ho), Højskolebl. 1884 s. 375; jfr. sluthøjtid.

spar, no. se spader.

spar, to. som sparer, sparsom; *dramørn* *er* *høj* *en* *ad* *mø* *spør* *sør* (Vens.), 3: han sparer ikke på drammene; jfr. Aasen spar, isl. sparr.

spar, no.

spår *spar* *spår* *spår* (D., Malt); nf. nt. fl. *spør* fl. *spør* (Vens.);

spø *spø*, *spø* el. *spøt*, *spø* el. *spøet* (Søvind s.);

spør -er *spør* *spør* (Agger);

spør -ø -et -et (Elsted);

spør *spør* *spør* *spør* (Agersk.);

spør *spør* *spør* *spør* (Valab.);

= rgsm.; *spør* *æ* *æ* *mør* (Agersk.); *spø* *ve* *noget* (Søvind), spare på noget; *læ* *dæm* *spør*, *dæm* *sefer* i *dæm* *stuer* *ger*, *a* *bøhøer* *et* *et* (vestj.); „*spør* *spør* *brøjen*, *bu* *spør* *spør* *se* *si*“, Grb. 244. 313, spar på bredden [af fadet], bunden sparer på sig selv, ordspr.; *hon* *spør* *spør* *smør*; *do* *skal* *en* *spør* *ham*; *høj* *spør* *en* *får* *å* *slø*, *næ* *høj* *wu* *gal* (Vens.); *spant* *å* *spør* *ka* *læn* *wær*, *ens* *å* *dæ* *gi* *tæn* *hus* (Mors); *de* *dæ* *æ* *spør*, *æ* *fojtæn*

Agger); nf. nt. fl. *spasi'jr*, lf. *spasi'jr* (Vens.); = rgsm.; deraf: *spasi'fortu'er* æn (Agger); jfr. htsk spazieren, lat. spatium.

-spaserende, uo. lf. se ud.

spasot, to. *spdsø* (Valsb.); *spdsle* (Sunder.), fuld af løjer, om msker.

spasmager, no. *spasmåger* æn -or (D.); *spasmåger* æn -or (Agger); hak., best. -maqen (Vens.); — rgsm.

spat, no. *spat de* (D., vestj., Agger, Vens.), en sygelig tilstand i haseleddet hos hesten, ledsaget af benudvækster; jfr. mnt. spat, Sch. Lübb., htsk spath.

spatlam, to. *spatlam* (Thy), = spat-tet; se hjalt.

spattet, to. *spat* (D., vestj., Agger); *spat* (Vens.), om hesten: befængt med spat.

spavn, no. se spån.

spo, to. uo. se spæd, spæde.

1. **spe**, no. vist kun i en enkelt tlm., „spe d spdt jør en mæj gdt“, Grb. 244.309; *han stox te spot o spe* (Agger); *icé te spdt d spe fð fðlk* (Vens.); se spot; jfr. mnt. spe, Sch. Lübb.; spatlæg.

2. **spe**, to. *spej* el. *spej* (Vens.); *blve spe øger*, blive ved over; *a blve ad spej dnd ham*; se spedalsk.

spebår, no. se spædbarn.

speceri, no. *speseri'j de* (S. Samis), krydderi; jfr. htsk spezeret, ital. spezierie so fl., krydderi.

specie, no. *spesiq æn -or* (D.); *spesæ æn -or* (Vens.); *spesjær æn -or* (Lild s.); *spesjær æn* (Valsb.); *spesiq* el. *spesjær æn -or* (Agger), den tidligere brugte største sølv-mønt = 2 rigsdaler = 4 Kr.; *hæfær idø æn spesiq on læ æ hæfær sto stæf* (Åle s.); *dø ør ef en mæj, dær gür mæj fdr en spesiq* (vestj.), o: sætter pris på penge; 5 are stykker går under navnet af „tiron-hö, species“ (Fjends h.), Sgr. II. 90. 433; Grönhög ligger på Allheden; „Hasle species“ (Århus egn), „Hobro species“ (Maringer), er navn til kobber toskillinger, se Kr. Ordsp. s. 509. 511; *han gor dñ mæ æ spesiq o æ feyrægn* (D.), o: er udsæl; *di hær sðmans spesiqer, te di trifer mæ dæm fð dñæ fæðer* (D.); *kølen ku fo æn spesjær fo twæsin fawn sijm* (Lild s.); *han æ kømen yx mæl di fi spesie* so (Elsted), de fire regningsarter; ordet er det lat. species, art, slags; se husmands-, ladegårds-, stodder.

speciefro, no. noget, drenge sendes

efter i narreserinde (Vens.), se messing-ståltråd; der udleveres på apoteker forskellige „species“ af hittre urter; rad. gentianæ, angelicæ, mulie, valerianæ, rhei osv. (Brøndersl.).

-**sped**, no. jfr. mnt. spæt, Sch. Lübb., spyd, se haresped, med forklaringer hos Sch. Lübb. under hær; „wel der ambos unten in eine spitze ausläuft um bei dem gebrauche in die erde geschlagen werden zu können“.

sped, no. *sped æn speðer* (Lindk.); *spær el = fl* (Agersk.); *spær æn* (Lem), et spadeslag i dybden; får tjenestekarlen for tyk melmad, kan han sige: *dær ær el spær d æn sküplæg* (vestslæv.), der er et sped og en skovling, hvormed tyk-kelsen af brødet sammenhuges; *id æn sped æn* (vestj.), et spadeslag; en række overtørv der graves af i spadens dybde, kaldes også *sped*; *dær æ idø læ i æ sped* (vestj.); mnt. spæt eller spilt, no. spadeslag; spitten, uo. grave, Sch. Lübb.; se spadeslag, -sæt; tørvespedder, sadde-spedder.

spedalsk, to. *speda'lsk* (D.); *spedals el. spedalsk* (vestj.); *spedalsk* (Agger); *sped-alsk* (Mors); *spea'lsk* el. *speda'lsk* (Vens.), den oprindelige betydn. er glemt und-tagen i æventyret; prinsessen er bleven spedalsk efter sin første altergang, fordi hun tabte brødet, som en tudse tog, Gr. Gl. d. M. I. 163, jfr. Sgr. X. 19; ellers: *han wð ræjn apeda'lsk*, tåbelig, ustyrlig; *æ wæn wðr hæl ap-ida'w* (D.), havet var i stærk oprør; *æn spedals knæjt* (vestj.), kåd, ustyrlig person; „*dæ wð du apgedsk*“ *ad han æ lile kjær* (Ribe), det var da fortrædeligt! sagde han den lille bødker; sagtens individuel udtale og derfor husket; *a kam i dæn mæst sped-alske klæs mæ ni gris d æn gamel sðw* (vestj.), den mest fortrædelige forlegenhed; „som a stoer å bødker mæ den hæ sped-dels kow“, Blich. Bindst.; opr. hospitalisk; jfr. spe, hvortil ordet mulig støtter sig, se mnt. spæt-, spætt-, spittelsch, Sch. Lübb.; htsk spittel, no., ital. spedale.

spedde, uo. *sped* (vestj.), skære mose-tørv læs i bænke med et speddejern; også: hugge overtørv læs ved siderne; *æ do sped, sð æl a grow*, o: vil du skære læs, vil jeg grave op; også: kaste spade-slag af jord ud, når noget skal jævnes:

a ståw fæen o speðet (D.); o speer en bænk klyn, o speer får æ tørr (Lem.).

speddejærn, no. *spehjan æn* (vestj.); *spehjan æn* (Lem.); *spehjar* (Vejr.); en ejendommelig dannet spade, trekantet blad på en flad jærnstang, brugelig til at stikke tørv løs i bænke, den kan stikkes en alen el. derover i jorden.

speddelsk, to. se *spedalsk*.

spedde-spade, no. en lige spade, hvormed der stikkes for, inden tørvene ved vandrette stik graves ud; bladet er gerne af træ, i et stykke med skaftet, med skoning af jærn (Ang.).

spedterv, no. *spedrys æn* = fl. (Bradr.); *spertørs* (Agersk., Lem, vestj.); såvidt jeg forstår: tørv der graves, hvor der er kun et sped tørvejord; de graves ikke vandret, som tørv alm. graves, men lodret, speddets dybde er tørvens længde, se *splitterv*, Mb.; „hugne tørv“ (Lem), se *spedde*.

1. **spege**, uo.

speq-or-speqt (Sov. s.); fl. *speqt* (Elst.);

speq-or-ød (Agger);

spej-or-æ speje (Vens.);

tørre og salte kødvarer, så de bliver brugelige til føde; jfr. Aasen spiken, to., spikna, uo.; sv. *speka*, Rietz 654, tørre; der henvises til nysl. *spekja*, tørre.

2. **spege**, uo. *spek-æ-i spekt* (Sundev.), bringe i uorden.

spegebenet, to. „dit speggebnet asen“, Jyd. II. 31. 1, se *spegebenet*.

spegefisk, no. *speqfesk* best. -ød (Lild s.), lufttørret og saltet fisk: ål, flynder, sild, knurhane, kuller osv.

spegeflynder, no. *speqfloyer* (Agger), vindtørret flynder.

spegefisk, no. *speqfisk de* (Ager-40 skov, D.); *speqfisk d* (Vens.), tørret og saltet fisk.

spegegås, no. *speqgos æn* (Agger); *spegos æn* (Lild s.), roget gås.

spegekød, no. *speqkyd de* (Agger), roget kød.

spegebenet, rakkeren kastede et nylødt barn i vandet med den forklaring: „ak, dæd dæd æks, fætor, dæd wæ fæ speqelbjæst“ Kr. Alm. V. 229.76, vel: med 20 tørre, spinkle ben, se *spegebenet*, 1. *speget*, *spegger*.

spegepølse, no. *speqpslsæn* (Sov. s., D.), *spejpolsa [æn]* (Vens.), tørret og saltet pølse.

spegeild, no. *speqil æn* = fl. (D. Agersk., Søvind s.); *spejæl* el. *spejæl æn* (Vens.); *speqæl æn* = fl. (Agger), vindtørret sild; Lumsfjorden var i gamle dage så fuld af sp-(!), at man kunde øse dem op med en hat, Sgr. X. 61. 192; til brøluppet fik de sp- i en træskobund, Kr. V. 329, i slutn. af et æventyr (s. d.) der skal syv Resenboer om én sp-, Kr. IX. 106. 136, Resen ligger sydvest f Viborg Fjends h.; karlen får sp- til davre, met må ej bryde benet, Kr. VI. 194. 267, se sild; i æsken, som hentes fra helvede er der en sp-, se frugtsommelig I. 376. 10; også skæo. (Vens.).

1. **speget**, to. *speqet* (Lild s.); *spej* (Vens.); sp- flæsk: saltet og tørret flæsk. folkene sad på det selvsamme sted, hvor han kappede dem af og de var bød spegede; hestene . . . de var også spegede, Kr. VII. 300, må vel betyde: indtørrede; „a ha håre no spej fløjer å et flæk bræven“, To Nov. 10, nogle spegede flynder; i *spej huj* (Vens.), mager tør, gerrig person; di for ta dæwer ædmær *speqet flæk*, mæn nyest *speqfesk* æ, fløker, æl, knurød (knurhaner), hæl køb (Lild s.).

2. **speget**, to. *speket* (Sundev.), om hvad der er urede, ligger uordentlig.

pegger, to. *speker* (Bradr., s.) tynd, spinkel, om en person; jfr. V. S. O. speger, mager, tør, spinkel.

spej, to. se *spe*; **spejbor**, no. æ *spigerbor*.

spejder, no. kaldtes i visse egne toldvæsenets udsendinge, der søgte efter forbudet brændevinstøj; en mand stak hovedet ind ad kirkedøren under gudstjenesten og råber: „æ spæder er i Dæ“ Kr. IX. 322.94, Almuel. V. 53. 55. 62; Fb Bondeliv s. 83; jfr. *fis-karl, Kr. Alm. V. 52. 149; ransager, snager; se Aasen. isl. *speja*, uo., sv. *speja*, htsk *spähen*.

spejl, no. *spjæl d* best. -t fl. *spjæl* best. -æn (Vens.); *spjæl æn spjæl d* vestj., Agger); itk. (Søvind); *spjæl d* *spjæl* (Åbenrå); *spjæl et spjæl* (Sundev. Bradr.); fl. *spjæls* (Fjolde). — 1) = rym: så glat som et spejl (Søvind s.); *spjæl d* *knur*, di ka kærtihjæ fædryw; æm d *kram* (kramper) ka jør de sam (Vens.); hun æ færuðen som en *spjæl*, færuðen stor et *spjæl* (vestj.); — et spøgelse *spej*

sig. Kr. III. 186. 257; — en pige må ikke se sig i spejl el. flöyle om aftenen, så drukner hendes kæreste, Kr. IX. 45. 496; den ægte form er vel, at hun ikke må spejle sig i vand, J. K. 60. 27, Sgr. VIII. 57. 188; man må ikke spejle sig om aftenen, så står fanden bagved, Kr. IV. 404. 623, IX. 74. 782, Sagn VI. 142. 67. 68, Ræf I. 103; jfr. Z. f. M. I. 243. 27, III. 315. 70 (galt pagina), IV. 147. 39 (Østerrig), 10 Folk. Journ. I. 354 (Ungarn), Archivio I. 496 (Sicilien), Pitre Usi IV. 68. 322; barn under 1 år må ej se sig i sp- aften, se Krist. Alm.² III. 110. 01-3, Folkev. XI. 456. 297, Ræf I. 127; jfr. Urquell I. 9, VI. 180, P. Volkssk. III. 123. 21, Folk. Journ. II. 24 (Engl.), (Leland Etr. 93), Mélus. III. 375. 16, V. 55, Folk. XI. 218 (Indien), Am. Folk. VI. 145, Rivista II. 82. 4; — et spejl, hvori man kan se alt 20 hvad man ønsker el. tænker på; i æventyret, se Kr. VII. 338, Gering II. 140, Kr. Janss. Ev. 4, Kr. SkS. 34; jfr. Arnas. II. 204. 286. 400, Urquell III. 318. 325, Strackerj. I. 92. 124, Mhoff s. 560, Grimm K. M. nr. 53, Busch. Volksgl. s. 71, Magyar T. s. 165, Liebr. Volkssk. s. 85 (nygræsk), Cloust. Fict. I. 277, Busk Rome 117, Bosquet 288, Folk. VII. 309 (Ceylon), se spand; — nyårs- el. julenat kan man 20 se sin kæreste i et spejl, se Kr. IV. 374. 315, IX. 44. 489, Almucl. IV. 148. 408. 9, Fbj. II. 123 flg., Sgr. VIII. 59. 201-3, J. K. 71. 75, Wigstr. I. 119; jfr. Mélus. III. 197 flg. 378. 13 (Bretagne), W. Gregor s. 85, Wolf N. S. s. 360. 271; — spejl viser tyv el. skademand, Kr. Sagn VI. 376. 86, jfr. W. Greg. 37, Urquell V. 163. 17, P. Volkssk. V. 50, Mélus. IV. 278 flg., se skål, spand; jfr. Weinh. Ritus 9, Wucke nr. 577, Schön- 20 werth III. 218 „erdspeigel“, se herom „barillenscer“, Sch. Lubb. Tillæg; „brillenseher“. Gr. Wh.; „katoptronteia“ Maury Magie 435 flg., Liebr. Gerv. 73, Grimm Myth. I. Anh. LXIII, Kloster V. 118, Amer. Folk. VI. 25. 32, VIII. 301, Pers. II. 13. 24, Wuttke nr. 354; personerne som forstod denne trolddom, „speculari“, se Lang, Cock Lane 216; — basihsk den, når den ser sig selv i spejl, Kr. IV. 62. 80-81, 20 (III. 86. 22, Thiele II. 287), Thorkels. 148, jfr. Arnas. I. 613, Mélus. V. 19. 21, Tr. pop. XII. 551, Pers. III. 31, slgn onde Ander kan ikke tale at se deres billeder

i spejl, Folk. Journ. V. 234 (Kina), Øjesyn; — i en stue, hvor der ligger et lig, tilhylles, hos familier af borgerstanden, spejlene (alm.), jfr. Meyer Vlk. 269, Urquell III. 50, Folk. Journ. VI. 77. 263 (Skotl.), Laisn. II. 70, Le Braz² II. 204 flg., E. E. Eye 83 flg., Arch. f. Religionsw. V. 1. flg.; jfr. om spejl modtager billede af død, dør en i hus, Folk. XV. 206 (Jamaica); — slås sp- istykker el. glas falder ud, varsles ondt, Thiele I. 120, Kr. Sagn II. 563. 30, Alm.² III. 130. 05-6, jfr. Ons Volk. II. 21. 6, IX. 155, Suffolk Folk. 30, Amer. Folk. X. 273, Rivista I. 557, Trad. pop. IV. 398. 508, IX. 465; måske fordi det bærer et mækes billede i sig, se Ralst. Songs 117, Fiske 217, Schw. Arch. I. 206; sp- optager del af persons sjæl, døds- varsel om man ej kan se sit billede i sp-, Oldenberg Veda 527; alm. om sp-, se Strackerj. II. 143. 492, Wuttke regist.; Habert. u. Laz., Zs. f. Völkersp. XIII. 324, Achel. Arch. f. Religionsw. V. 1 flg., Wh. Vlk. XV. 74 flg.; jfr. Lillenejsom; gåde:

Der var et lille land, foruden ild og vand,

foruden sten og sand, foruden vejr og vind,

foruden træ og pind, jeg var endda derind' (vestj.);

se Sgr. III. 110. 538, VI. 23. 302. 307. 56. 519, (IX. 44. 192), 192. 600 220 712, Grundtvig Ol. d. M. II. 132. 7, J. K. 328. 3, jfr. Smroch, Rathselt. s. 95, Wossidlo Råts. nr. 63, Keller, Altd. Erz. 483 ned., se hvilken I. 704. 4b; lomme-. — 2) fyldning i en dør (Sundev.). — 3) *de træ hár guæ spejl, de æ gdt spejl* (Vens.), marvstrålerne i træ på et radiale snit, ligeså Agersk., 20 Bradr. (vist alm.). — 4) en vis aftegning i køers hårlag bagfra, hvorved man mener at kunne bedømme deres værdi som mælkekøer (Agerskov), vist alm.; se mælke-. — 5) skihets agterste flade, agterspejl (Agger). — 6) flad pind til at smøre tjære på vognaksen med (vestj.); pind med en flad brik på enden brugelig til at røre i grødgryden med (D.), se grød-; jfr. Aasen spegel, isl. spegill hak.; 20 lat. speculum; jfr. saks.

spejldør, no. *spejldør æn best. -døn*, flt. -dør best. -døn (Vens.), fyldingsdør.

spejle, uo.

spejl sæ -er -t spejle (Vens.);

spøjl -er **spøjl** **spøjl** (D.);

spøjl -er -et -et (Sovind s.);

= *rysm.*; *ja mig sådelt spørgs dem, ja grem de blyes* (Arh.); til den som står i et spejler og kan siges: *spøjl der, mig, ra løn du æ!* (Albenet); også: *spøjl eg* (Vens.), stige spejlag; spejler pige sig i vandspand, drukner kæreste. Krist. Alm² III 102, 86, 87, se spand, spejl III. 4x1 sa.

spøjlsmal, no. *spøjlsmal æn -fil* (Vens.), allerede kaldes to jævnplader, en på hver side ploven, den ene rund, den anden flad, midtfladen fastes på den runde.

spøjlglas, no. *spøjlglas de* (D.). = *rysm.*

spøjlis, no. *spøjlis de* (Mors), den første tynde is på vand

spøjlkalv, no. en for tidlig født kalv; kalden wa blot en spejlkall^o. Jæger. Vindr. 113; se spejl-kind

spøjlklar, to. *spøjlklar* (D.), = *rysm.*

spøjlluft, no. *spøjlloft* (Agerskov), luftspejling, fata morgana.

spøjlramme, no. *spøjlram æn -ør* (D., Sovind). = *rysm.*

spøjlkind, no. *spøjlkind æn* (D., vestj.). Mds. h.), skind af en for tidlig født kalv, bruges f. eks. til siddbunde; se spejlkalt.

spøjlæg, no. *spøjlek* (D.); *spøjlæg æn* (Agger). = *rysm.*; stiges til i en æble-skivepande, en bager idvælur *spøjle to æn æble-skivepand* (Lald s.)

spejs, to. se spæls og smstn.

spejs (P), oo. *spejs* (Hovibj. h.), gå strunk.

spejterkok, no. *spøjterkok* i (Vens.), person, som løfter benene højt under gangen, løb person, lops; *å, idj sp.*, *snaks du des mæt* — *de æ sønt i sp.*, en lops.

spejtre, oo. i altfald i ut tl. *høj kam* *spøjteri* (Vens.) kom spejtrende, s: kom slunprende; jfr fejtre.

spektakel, no. *spøt-køl æn* (D.), best *spøt-kølen* flt -ør (Vens.); *spøt-køl* (Ang., Braun.). — 1) = *rysm.*; larm, sløj; *di ætær rønt te spøt-køl* (Angelt. dr. lører rent til nar. — 2) hun tik aviskarien til at tage et dækken over sig og stå spektakel derude for at ræde præsten, Kr. VI 143, stå til skue for at kyse; person, som gør optøjer, fortræd,

å ham, de spettacolo mar de hwich år-
kleh fæ", Jyd. II. 31, *de søls gøt spettacolo* (Vens.), mest om kvinder; *de gøt spettacolo* (sts); *hæh gøt æ følkes war o spøt-køl* (Agger); *et ræst spettacolo* (Hanters egen), skældsord; se mirakel; „Spektakel“ helt i ævent., Kr. Æv. III. 280; jfr. Gr. K. M. nr 65 „Allerleirauh“; jfr. lat. spectaculum, skuespil.

spektakelmager, no. *spøt-kølmåger æn* (Agger); *spøt-kølmåger* i best. -mager flt. -ør (Vens.), = *rysm.*; en, som gør spektakler.

spektakelværk, no. *spøt-kølværk æn* (Agger), naragtig klædedragt; *hæh æn de æ so nøj sp.*, *hæh hæl fot o hæl hæl*?

spektur, no. *spøt-ør el. spøt-ør æn* (Vens.), skældsord; *æn is sp.*, om kvinder; eng picture? jfr tegning.

spekulantor, no. *spøt-køltør æn -ør* (D., vestj.); *spøt-køltør æn -ør* (Agger) person, som kan lulle på meget og mangeslags.

spekulation, no. *spøt-kølspej-ør æn -ør* (Agger). = *rysm.*; *hæh æ sø ful æ spøt-kølspej-ør æn, hæl æ mæn sp.*

spekulere, no. — 1) *spøt-køltør* (vestj.); *spøt-køltør -ør -ød* (Agger), tanke grunde — 2) alm om at spolere; *hæh hæl ræn spøt-køltør æt* (D.); jfr. lat. speculari.

1. **spelte**, no. *spølt æn -ør* (Agger); *spølt æn* (Vens., klejn, tynd person, især om piger.

2. **spelte**, oo.

spølt -ør -et (D., vestj.; Vejr.);

spølt -ør -ød (Thy); nf. *spølt* (Lald s).

spølt -ør -ø -ø (Vens.);

vinde garn op på en spolepibe til brug ved væven som isket; se spole; jfr om spelte, no., Seb Lubb., fraklovet stykket. Wb Vik. IX 206.

speltemand, no. væver, i taleml *do drøms mæ om drøms hæl spøt-mæjs søn*, Grb. 242. 2x, du drømme nok om drav (s. d) ligesom væverem so; kan være, den får det kun drømme.

speltepibe, no. *spøt-pib æn best -ør* flt. -pibør (Vens.); *spøt-pib æn -pibør* (Lald s.). = spellepind.

speltepind, no. *spøt-pib æn -pib* (vestslav.), pinden, hvorefter isketten ru-

les op; alm. bruges dertil ledstykker af tagrøret.

spelterok, no. *spelterok æn* (vestj.); *spelterok æn* (Lild); *spelterok* i best. -i flt. -er el. -ræk (Vens.), rok hvorpå garn spoles om speltépinde.

spelteskrædder, no. *spælskræjær æn* (D.), lang, tynd person.

speltevorn, to *spæltvorna* (Agger), klejn, tynd, om personer.

spelteskæske, no. *spælskask* i best. -i (Vens.), kasse til at lægge spolerne i.

spendabel, no. *spenda bæl* (Regen s.), som har lyst til at give penge ud, traktere; se spendere.

spende, no. se spænd.

spendero, no. *spæn-* el. *spændijær* (D., vestj.), give penge ud, traktere; jfr. lat. expendere, det samme. ital. spendere, htsk spendieren.

spenderebukser, no. flt. i talem.: *han hær æ spændijærboðes o el. æ komæn i æ sp- iduæ* (D., vestj.); plit. spendeerbux, Schutze IV. 167.

spens, no. *spæns æn* best. -en flt. -er (Vens.), sort sadmels trøje til at tage på over kjole i koldt vejr, den sluttede bælt om kroppen, havde lange ærmer; jfr. sv. spens, eng. spencer, snæver trøje.

spente, no. se spinke.

spor, no. se spæd, no. se spørge.

sporgel, no. *spærgæl de* (D., Vens.); *spæræl* (Thy); *spærgæl* (Agerskov), en plante, *spærgula l.* (alm.); jfr. gjer, hum.

spærjar, no. se spæddenem.

-spes, no. speceri; se lang-, rund-.

spesk, to. *spæskon*, no. se spidsk, spidse.

spetur, no. se spektakur; **spetårro**, no. se spektakur; **api**, no. no. se spy.

-spice, no. se fronte-.

spid, no. *spæd æn* (D., vestj., Thy); *spæ* i best. *spæ* (Vens.); *spøj et* (Sov. s.)

— 1) spid at stige på; bruges vist kun i enkelte tilm.; *omdron æd komær en, æd må i ved, i hær æ kat o æ spæd* (Lindk.), o: er rede til at modtage os sømmeligt, se kat II 105.38a; i eventyret: han beder hende tage en gris og sætte på spiddet, for han vilde have en stads

aftenmad, Kr. VII. 158; se lys-, stæp-.

— 2) smedens ildrage, danuet som et spid; jfr. Aasen. spit hak. mul. spit, Sch. Lübb., htsk spitz; se spids.

1. **spids**, no. *spes æn -er* (D., vestj., Thy); flt. *spejs* (Agger); *spes* i best. -i flt. *spes* el. -er best. *spesæn* (Vens.); *spæ æn -æ* (Sovind s.). — 1) = rgsn.; fig.: *jø, ætø i spesi* (Vens.); se enkemand-, finger-, penne-, tå-. — 2) pibespid; *hær æ æ spes te di pijs?* (Agger, Thy, glds), se mundbid; pibe-. — 3) *speser* flt., stikpiller (D.); *de a wild fæmo ham te* 10 *å gjær, sku wær såen lit spisser å en kuen hævn**, And. Bars. — 4) klørknægt i kortspillet brus (s. d.) (alm.), pit. spitz, Korresphl. X. 70.

2. **spids**, to *spes - flt* (D., vestj.); flt. *spejs* (Agger); *spæ* (Sovind s.).

1) = rgsn.; om msker og dyr: *mager, hun æ blææn græw spes i dærh æst tij* (D.), også: knibsk (S. Hald); *han æ spes tøbdq lissom di Ajit mæh* (Tåning), spids hagtil som Addit mænd i Tyrst. herred. 20 — 2) lig.: *han ær iæt spes å æ værdæn* (Valsb.), klog, dygtig til at sno sig; jfr. mint. spis, Sch. Lübb., htsk spitz.

spidsabub, no. *spæsbu* i best. -i flt. -er (Vens.). — rgsn.; skældsord, deraf: *do skal et kom mæ di spæsbæstregær?* (Mors), narrestreger; jfr. htsk spitzhube.

spidse, no.

spes -er -et (D., vestj.); flt. fl. *spæst* (Vens.);

spejs -er -t -t (Agger); *spæ -æ -et -et* (Elsted).

1) = rgsn.; gøre spids; *spæ æn tywæstøq* (Sovind s.), tøjrestage; *spes ui* (sts), gøre skårene smallere, når man mejer el. slår for at komme hurtigere frem, ligeså vestslesv. — 2) *spes æn stak rev samæl* (D., vestj.), flette endestykkerne af to stykker reb ind i hinanden, se spidske; 40 *knevle*-. — 3) *o spes jæp wæ* (D., vestj., Agersk.), angive en for øvrigheden; *spes jæp d mæ æn tar dram* (Agger), o: ikke give en andet; *spes sin nis ætæ no* (Vens.); jfr. Aasen spissa, spidse.

spidseknag, no. *spæsknaq æn* (vestj., Sovind s.); *spæsknaq* (D.); *spæsknaq æn* (Thy, Lild); *spæsknaq æn -knaq* (Elst.), en spids pæn af hårdt træ el. ben til brug ved spidsning.

spidsestage, no. *spæstæg* i best. -i flt. -er (Vens.). = spidseknag; dertil bruges alm. en hjortetak.

spids Hamborg, no. *spes Hambørs æn* (D.), en moderne dans.

spidsk. to. tilspidset; studene sku
vor lög d emal d speksk løbaq, fō de
racora ku næm kom op te dām, Skatte-
graveren XI. 63; dæg knyg æ nō speksk
(Vens.).

spidskant, no. et arbejdsudtryk: slo
jan i speksknt (D.), smedde det i skæv
firkant, som et parallelogram med to
stumpe og to spidse vinkler.

spidake, no.

speksen -ør -t nok også: speksk -ør -ø
(Vens.);

spejsk -ør -øð -øð (Agger);

speksk -ør -øð (Thy; Lald);

speksk -ør -øð (Størr. h. Sall.);

gøre spids og spidse sammen, se spidse 2;
speksk løve ænar rōd samal (Lald s.); dræni
slone æn knyg dōd tyjre, fōr hæg ku ene
speksen ø (Vens.); også: hæg speksk
ham d næ æn mælmad (Agger), ø: han
fik ikke andet end en m.

spidskepind, no. spekspeñ æn (Størr.),
= spidskeknag.

spidskning, no. spejsnæg el. spejsk-
næg æn (Agger), sammensletning af to
ender, lykke på reb el. tov.

spidskugle, no. spekskyl æn -kuler
(D.), = rgsm.

spidalærke, no. spekslærk æn (Malt),
snerpet kvinde.

spidsmundet, to. speksmōðs (vestj.),
= rgsm.

spidamus, no. løber sp- over et lem,
visner det, Kr. Sagn IV. 627. 46; jfr. II.
225. 203, Sgr. VII. 66. 74. 98, må ej dræ-
bes, Gisl. 52; lign. forestillinger i Engl.,
hvor den kaldes shrewmouse, se Grimm
Myth. 2 1120, Folkl. Rec. I. 42. 132, Folkl.
III. 382, W. Gregor 127, Ch. Notes 12,
Black 159; „la belette“, Méus I. 351 ned,
„musaraigne“, Tr. pop. XIX. 248; se an-
germus.

spidsnakke, no. i en stødremse-
„Sinnelshus spidsnakk“, Sgr. VII. 192. 790,
Kr. IX. 133. 355, Sønder Omme s. (Nör-
vang h.).

spidsning, no. speksnæg æn (vestj.),
arbejdet at spidse (s. d.); stedet på et
stykke reb, hvor det er spidset.

spidsnæset, to. spejsnægæs (Agger),
= rgsm.; jfr. næse II. 715. 36 a.

spidsepuldet, to. speks el. spejspōls
(Agger), = rgsm.; om en hat.

spiderod, no. speksruod (Agger);

gp el. lōð sp- (Agger), en forlængst af
skaffet soldaterstraf, se JK. 411. 63, Kr.
Stavnsb. 104 anm., Duae, Bygdes I. 14;
vise derom, P. Volksk. V. 157; Tyrkerne
i arméen kunde gøre sig hårde, Kr.
Sagn VI. 254. 67; straf ved en leg: alle
stiller sig op i en kreds og holder hin-
anden ved hænderne, ansigterne vendt
ind mod kredsen; udenom går B. med
en lille pind og synger: „I mid et sp-
om, fō Kjesten smæjs hun gor om“
den, der går om, kaster sin pind bag A.
og stræber at nå pinden igen for A.
mærker, at pinden ligger bag ham; lyk-
kes det er A. foreløbig ude af legen;
opdager A. derimod pinden betvils, græber
han den og ser at „svide“ B., lykkes
det må B. atter gå om, ellers skal det
af dem gå om, der sidst når A.'s plads
i kredsen. Således fortsættes indtil der
kun er 3-4 tilbage; disse stiller sig op
i to rækker med kviste i hænderne, de
der først gik ud, må nu løbe igennem
rækkerne flere gange, mens kvistene danser
på deres rygstykker (Andst); jfr. bjul I
I. 627. 18, sined 2, Kr. Börner 250. 46,
Ons Volksl. I. 32, V. 72, VII. 211; hist
spicssruthe, en spids kæp, hvormed sol-
dater straffes.

spidavakker, no. speksvæker (vestj.)
alm. navn til en lille hund.

spig, no. et væld; sumpagtig jord
hund (Sams), Mb.; jfr. spy.

spiger, no. spēgor ð best. -ø flt. -ør
(Vens.; D., vestj.); spēgs et -rø (Sor. s.)
— 1) et stort søm; bjærgmd løber hoved
mod og river kød ud til mad, se Gr.
Gl. d. M. I. 197, Kr. Alv. III. 343, se Re-
gistr. nr. 66; jfr. Aasen spikar hak.; mt.
spiker, Sch. Lübb.; se jærn. — 2) nok
= frithor (s. d.) (Lyne s.).

spigerbor, no. spēgarbor ð best. -ø
flt. -ør (Vens.); spēgarboys et -rø (Se-
vind s.); spēgarbor æn (Andst); spējarbor
æn (D., Lyne s., Thy); sagtens tidligere
et større bor med borsilling til spiger-
re, nu alm. det sædvanlige vunnelbor; stil-
lingen kaldes: spējarorskant (D.); det
runde stykke foroven, hvorpå der tryk-
kes: brøst; det hule stykke, hvori den
løse dokke med sit bor (øj, ø; ød) ind-
sættes: hus (Thy); jfr. 1. frutte; jfr. mt.
spikerbore, Sch. Lübb., se 3. frutte.

spigerborhul, no. spējarborhul æn

(vestj.), spidse, vortagtige fortykninger af huden under fødderne, som fremkommer, når vedkommende har trådt på et sted, hvor der med et bor er boret i jorden; råd mod slige udvækster er: et bor tages stiltiende og sættes med spidsen mod hævelsen; boret drejes derpå tre gange avet om, hvorpå spidsen af boret sættes imod jorden og borskafet mod foden; boret drejes derpå tre gange ret om, efter hver boring spyttes; dette gentages tre torsdagmorgener, J. K. 379. 25, Kr. Sagn IV. 600. 88, se naverborhul 2.

spigerbor-od, no. når man borer i træ med nav el. spigerbor og er uheldig med at bore for langt igennem, så man borer i gulvet, skal man straks dreje boret tilbage igen; thi ellers vil den, der træder på det sted få en „spigerbor-od“ på sin fod, Kr. IV. 193. 513, sagtens = spigerborhul.

spigerolie, no. et lægemiddel, „spægerolle“, Kr. VI. 358. 45, o: lavendelolie, af *lavandula spica* L.; jfr. htsk spickul, af spuck, lavendel.

spigertønde, no. alm. i eventyr og sagn: en tønde, hvori der er slået søm med spidderne indad og hvori forbrydere trilles eller køres til døde, saml. J. Saml. V. 280, præsten blev som meneder dømt til at lægges i en spigertønde (Sall), se Sgr. VII. 35. 5, IX. 189, XII. 123; Anholt s. 36. 40, „sømlønde“; Gr. DgF nr. 101 Lille Karen, nr. 178 A. v. 18, Folke Lovmandssøn, jfr. Asbj. II. 27. 58. 117. 122, Daas, Bygdesagn I. 91; Bergh Segn. 6. 20 „spikatynne“, Kr. Janss Ev. 9; pige blev for forbrydelse dømt til at ruller i „spike-tønna“, forspændt med to okser; hvor de standsede, skulde hun begraves, Sæve 40 Saml. III nr. 632 (Uppsala); jfr. Afzel. III. 103, Bondes. Hist. 329, Nyland IV. 4; „a spiked barrel“, Folkl. II. 293, Pers. III. 25, Ch. Notes 27, Ndl. Vik. XII. 52; „tonneau garni de clous“, Bosquet 474, slgn grube besat m. knive, Ons Volksl. IV. 44; „poch fass“, Schm. Märch. 112; i Perrault's Contes „L'adroite princesse“ „un tonneau tout hérissé par dedans de canifs, de rasoirs et de clous à crochet“, se fremdeles Gr. K. M. nr. 13. 89 slutn., anm. til nr. 13, Strackerjan II. 236 58; straf for svære forbrydere, P. Vik. VIII. 132. 90, se vildlap.

spigro, uo.

spæge -ro -ret (Sovind s.); nf. nt. fl.

spæger fl. **spægar** (Vens.);

spægar spægra spægart (Elsted);

somme fast med spiger.

spigto, uo. måske kun i forbindelse

spec d spdr (Vens.), o: knibe og spare;

„spec d spdr, de ka ldn wdr“, Grb. 244. 311; jfr. spinke.

spil, no. **spel æn** (D., vestj.); **spel**

æn (Agger); **spel ed** best. **spelt** fl. **spel**,

best. **spelen** (Hell. h.); **spel d** best. **spelt**

fl. **spel** (Vens.). — 1) rask løb; „a to

te spels ap igjemmel et stu fald rou“,

Yuelb. 33; „han to te spels, som da så

wa ild i hans hæel“, st. 34, o: stak i

rend. — 2) spil, leg, morskab; **ka spel**

mæ jæn (Vejr.), løjer, morskab; **de wd**

da æjæn æn spel o nja o et, a ldd æn

grdw spel a ham (D); i denne betydning

spil (Agger): **æ bar ær wd we djæ spel**,

vel deres leg; **de æ dær egen spel we**,

ingen fornøjelse; **do ka prdw o gyja de**

spel jæn gdw te? truende: du kan prøve

de løjer én gang til! **no hd knææn tout**

dpd spel ifæn (Vens.); **ka mans spel**,

fl. (Bradr.), mange løjer; se blks, ugl.

3) spil med kort, tæninger osv.,

korthunken, hvormed der spilles; det

enkelte spil; **æn spel kært** (vestj.); **æn**

spel kært (Agger); **æn akal et teg falk**

i æ spel, ad komar æn læt te o betål

dæm d et (vestj.); **wi ka æk wgr un**

fjfr i de hæ spel; wi waæn æ spel; han

sæter afløg po spel (Agger); **d spel kort**,

hons æ de får o apelt hqj sal de hila

dpd spel, hqj ka hans fegs mæ i spelt

(Vens.); herhen hører vel: **no hd di fric**

spel (st.), o: hundres ikke af noget; **no**

ær o ndk bæst, æ prdw de gam spel,

J. M. 48, o: det samme foretagende; **wi**

ton hæed ænlæ te wi wild dryn de spel,

te do ska bejl te Berret, And. Bars;

også vovespil: **sæt o spel, de stor o spel**

(vestj.); **a æ da i æn slem spel mæ et**

(D.), i en slem forlegenhed, fortræd; **dæ**

ær et skamlø spel (Sov. s.), en ærgerlig

historie: „no hæer vi æ spel gdw“ **soi**

han Pær, da æmer han om (væltede)

mæ æ musikantora (Valsh.), ordspil mel-

lein: nu har vi spillet igang og musi-

kanterne tilfods; se kort-, lykke-, tær-

ning-, ud-, vove-. — 4) musik, spil på

et musikalsk instrument (alm.): **æ gil**

mæ spil d dōis (Sov. s.); se havmands-
l. 571.10, orgel-. — **5)** drev; drevet, som
driver kværnen på møllen (D., Andst); pleg-
stangen, som trækker røkkehulet (D.);
gangspil (Sovind s.); spillet på et skib
(Agger); se Aasen, *spil* ikk. *bukke,
*himmel, *håndværks-, liv-, mester-, skraed-
der-, tromme-, verre-, vild-

spilbom, no. *spilbom i -bom* (Vens.,
Mors), træskillerum mell. basene i heste-
stalden (Vens.); måske pælen fra gulv
til loft, der støtter skillerummet ved
halsgroben (Davh., Thy); se halepæl;
V. S. O. *spilbom*, hentes til spile.

spild, no. *spil æn* (D.); *spil æn*
(Agger); best. *spile* (Vens.); — egsm;
dær æ mōj spil te et; når der spildes,
kan siges spøgende, *spil skal d ha nūsed*
(Andst); *go te spels* (Sams); *go te spil*
et te spil (Agger); *tør de spil dp!* (sts),
tør det op der, som er spildt; se tids-

spilde, no.

spil -ær spilt spilt (D., vestj., Andst,
N. Slesv.);

spil -ær -t -t (Agger);

spil -ær spile spile (Vens., nu: *spil*);

spil -æ spilt spilt (S. Sams);

spil -æ -t spilt (Eisted);

spil -ær spil spuløn (Bradr.);

— egsm; kan også i Vens. bruges om
at tabe; *hōj, fræm mōj, I spile d lam!*
tabte et lam (af vognen); *hu dær hajlōs*,
dæ spiles (Agger), tlm.; *hwa dær spiles*
d æ mōj o i æ mōj, de æ et spilt
(vestj.); *de spils* (Agger, Vens.); salt,
peber, tobak og knappenale må man ikke
spilde, det vil ikke i gang honsene have,
Kr. IV. 374. 306; „Spilde skal have sit!“
sagde koren, hun spildte fedtet af 7
fede svin, Kr. Ordspr. s. 435; „*sto speler*“
(s: maden) *d dær æ en, dæ nrel dājs*
(Vens.), udspil mellem spilde og spile,
spulder pige vand (s. d.) på sig, for hun
drukkenbølt til mand, Raaf l. 102, jfr.
Rivista l. 287 ned.; spulder man noget,
skal man ej være ked af det „tv det är
val någon, som skall hafva det ock“,
Nordl. Myth. S. 14; jfr. Aasen, isl. spilla.

spilledug, no. *spildug æn* (Fæm),
hagesmæk, se slabbersmække.

spildekorn, no. *spilkuørn de* (D.,
vestj., Fredericia, Vejce); *spilkuør de*
(Lild s.), korn, som falder af ved ind-
kørselen, se skitabekage.

spildestykk, no. *spilæst æn*
(D.), et stykke, som går tidspde, u
en tilkøring l. eka.

spildsom, to. *spilsom* (D., Agg-
spelsom (Vej., Vens.), som der tids-
des af; torr et mere spildsom end bær-
-spildt. lf. se for-.

1. spile, no. *spil æn spilar* (Agg-
spil æn spilar (D., Aggersk.); *spile*
(Sovind s.); *spil æn best, -æn* (Vens.), en smal pind, pindene i et
kub (Aggersk., Bradr.); pindene, der
vægerne hænger, når der støbes lys;
se lyse; tremmerne i en stige (Sov.
Bradr.), pindene, der forbinder benene
en stol; herhen hører vist ma spilt s-
lig.; *æn sala spil* (vestj.), et klemt, sm-
uske; jfr. mul. spile, Aasen *spile* (d. sp-
huk, flad trupind, sv. spjula; se spole-.

2. spile, no.

spil spile spilt (Sovind s.);

spil -ær spil spil (D.);

spil -ær -t -t (Agger, Vens.);

spil spil spil spilt (Agg.);

spile ud; *spil æn bikør*, se bikube, s.
spilte torsk (Agger), en tor torsk, som
udspilet; *hwa spilt hans øgen dp* (s)
jfr. Aasen spila

spileflak, no. [*spilflak*] (Vens.)
kaldes i Vens. den torsk, der er borte
til tørske, når den, efter at have været
2 til 3 dage sprængt med salt, op-
og udspiles med 3-4 ganske tynde
pude og derefter ophænges ved mæ-
for at tørres. Mb

spilekind, no. *spilakinn æn* (vestj.)
skind, som tørres ved at udspiles i et
på en port.

spilestol, no. *spilstol æn* (vestj.)
stol med halm- el. rebsæde.

spilevinduo, no. *spilevinnu æn* (Lild
vind s.), vindu-salmug, hvori der er
tremmeramme for ruder

1. spilke, no.

spilke -ær -ød (Lild s.). R. lf. -æ (Vens.)

spilke -ær -ød (vestj.); *spilke -ær* (Agger). —

1) udspile; *spilke æn sken nred* (Lild); *spilke*
æn bryn (Vej.), stive et brækket i
so ved skinner; de fik hende jo samlet
og benet blev spjelket, for den gik
var der mange, der kunde spjelke i
mod som nu, Kr. VI. 194; *spjelke æn*
(vestj.), spøgende, når man er som

3: sætte pinde ved dem for at spile dem;
de fik endda øjnene spjækket op, Krist.
V. 18 opspilet. — 2) være nøjeregnende,
spare, Mb. est. Terpager (Ribe); se spinke.

2. *spjike*, no. *spjåk* *æn -ør* (Vens., Lild s.); *spjåk* *æn -ør* (vestj.); *spjåk* *æn -ør* (Agger). — 1) træskinne, som bruges til at forbinde benbrud med; piud el. lignende, hvormed noget udsplæes; *do skul ha spjekar i din øyen, hēlos fater do i øien* (Lild s.); *æ mo ha silt nu spjælkær i mi øien for æ ka ek hæl om dēen* (Agger). — 2) *æn uæl spjælk* (vestj.), tynd, leiles person; jfr. Aasen *spjæk* hak, det samme, isl. *spjelka*, *spjåk*.

spilkogø, no. *spekkdø* -er -kdøt -kdøt
(vestslebø.); = rgsu.

1. spille, no.

apel apeler apelat apelați (D.);

spel -or -t *spelt* (Agger);

spel -er -t spelt (Vergg.):

spel spel spil spil (Andst):

spel spelar spelt el. spelat, spell el.
spelet (Søvind):

sp. N - a - t *sp. H* (Elsted);

spel spel spel, spel ei spr-lot (Åbenrå):

spel -or spel spræl (Bradr., Sundev.), -

1) løbe lystig omkring, som unge, kåde kreaturer; de æ hægros o rijo, huten æ ldm di spelar i a'oten (D.), løbene spiller, når de farer omkring og slår op; æ bijen spelar oter ham, æ yvon spelar i æ huto u ham (vestj.); æ frak wa od iðvæn, te di spelt i æ gryjd (Agger); do spelar udik for o fow an luvænæg (Agger). 2) gør spilopper, sålænge til du får en l.; herhen hører sagtens tilmåden: han æ væsterfrd, han ka spel (Malt), el. han ka budo spel o go i stothuæssær (vestj.), meningen er sagtens: han kan bevæge sig rask; a ær hær sajær u frd, u ka spel (Vens.), der er vel et udspil i talemåden, se husfolk; herhen hører vel: di spelt mæ krol høl (Vens.), 3) var overgivne, lystige, lignelsen taget fra svin, se krolhælet; jfr. han lymo mæ apstoi høl (S. Samu). — 2) more sig med noget, spel skåsten, kårt (s. d.); spel bæl, kvædt (Agger); spel fæ hluero, spille kort uden indsats, for morskab; spel ud, spel hût, spel falsk (D.), = rgsn.; spel æ pæn hen (D.), spille pengene bort; spel fdr alar (D.), 3) med indsats; spel ud, jæn fæ jæn, o et fælkæg imæ hær

(vestj.): *hvað er þú á spel n?* (Vens.), hvem ska. spille ud; i en stedremse: *ska vi spel om æn skælon fð nar som di Hamblou drægar*, Krst. IX. 112. 207 (Haderslev egn); *han hár hvaræken spælet ælar droken ælar hællet hans kram hen* (Malt); *hagj spælt jðmel* (Vens.), 5: tog alle stik; *dæm ku ha spæstos* (Elsted), om et spil i kort; trylleråd for at vinde i kortapil el. med tærninger, se J. Saml. IV. 129. 50; jfr. Wigstr. II. 410. Z. f. M. III. 329, Laehr. Gervas. 235. 192¹ (Frankr.), Ruvsta I. 237; vinde ved djevleens hjælp, Kr. Sagn VI. 157. 52: spille om kæreste, se brudeseng 2, jfr. Kr. III. 105. 230, hvor en spøgelse-jomfru bortspilles; kejser og konge spillede om deres riger, Efterslæt s. 42. 24; — om hvem der skal tages til soldat, Kjær, Stavnsb. s. 19; spille om livet gör dødsdømte soldater; den, som taber, skal dø, se Blicher, Nov. IV. 531, Kjær, Stavnsb. s. 105, jfr. Busch Volksh. 236, Simr. Volksh. II. 40, Amer. Folkl. X. 45; jfr. i æventyret, Yeats, Fairy T. s. 309; med djævelen om sjælen, Wolf N. S. s. 283, Hertz Spielmannsb. (1900) s. 256; se også Curtin Myths s. 32. 275, Møller Fr. Sagn s. 4, Tr. pop. XII. 304 n7, Amer. Folkl. XVII. 53 flg., Teltan Tenme Øsopr. 197. 201 218, Gr. Myth.² 958, se 1. kort II. 279. 40a; spille om ejendom, hustru, liv, findes jævnlig som træk i keltiske æventyr, se f. eks. Kennedy Fict. 266, Jacobsa Celt T. 132, Bran I. 175, II. 52. 176; jfr. Folkl. VII. 211. 206 (Indisk), Clouston Fict. II. 101 105, Kat. Sar. II. 323; uheld i spil varslar lykke i kærlighed (alm.), jfr. Ons Volksl VIII. 224. 82. — 3) lege; *hinn spælar mæ æ huð, do mo ek spel mæ æ lygð*! (Agger); *spæll með barnan* (Sv. vind s.), lege med børnene; *do ku æjæun trðie, le a ska ndk spel mæ dæg!* (D.), rnuende: tumble dig. — 4) spille på et instrument, *spel fíol* el. *po fíol*; *ku do spel wás æn stuk?* *spel næor bowor* (Agger, vestj.), ved gilder; spille, mens gæsterne sidder ved bordet; måltidet bebudedes ved at der blev spillet et eller andet muntret musikstykke og nu bed det, at „maden blev spillet på bordet“ . . . enhver især af retterne blev „spillet på bordet“, Kr. Alm. IV. 65. 68, J. Saml.² I. 82; jfr. Dyrrkl. Nerike 50, Sundbl.² 243, Sm. Medd. VI. 123; se mad II. 525. 20a.

punsen, se Kr. Anholt 98. 37; skinken, Kr. Alm.² IV 57 180; spillemandens virksomhed påkrævedes nu mest ude i gården, hvor han undertiden en hel time måtte, som det hed, „spille gæsterne hen“, o: følge dem tildørs med musik (Råbjerg s.). J. Saml. I 313. 316; han modtager også gæsterne som kommer, Kr. Alm. IV. 64. 169; sp. for brud og brudgom, Kr. Alm.² IV. 55. 64; ironisk: *spil et styk* (Søndered), o: græde; til den, som spiller dårlig, kan man sige: du må hellere gå hen og spille for skallerne i Vejøl sø, Sgr. IX. 130. 378 (Haderslev); manden, som faldet i ulvegraven, holder ulven borte med sit spil, Kr. Almueshv. I. 86. 322. 99. 377, I.² 135. 48-50, jfr. Knoop Ps. 57; holl. spiller af sig selv ved troldd., Folkev. XI. 477. 03; da mand begynder at sp., spinger den døde kone op og danser, Sgr. VIII 84, Reg. 108 c; død kaldes frem og spiller orgel, Wigstr. FS. 346. 35; spil høres som varsler bygning af hus, Kr. Sagn II. 559. 16; — spil høres i høje, se Krst. VIII 145. 57 (Folmer Spillemand); Sagn I. 65. 74 flg. 190 flg. 294. 73; „Spillemandshøj, -knold“, Faye 21 anm.; jfr. Asbj. III. 40, Sande I. 68, Cav. W. I. 256, Liebr. Gerv. 117 anm., Arnas I. 10, Grimm Elfenm. X. LXXXII, Gr. Myth.² 438, Curtin F. T. 40, Folkl. Journ. V. 156, Folkl. II. 290, Nichols. 82; strengeleg hos elverpige, Thiele II. 176; havfrue (s. d.), Kr. Sagn II. 148. 17, jfr. havmand, huldre, Asbj. III. 20, Faye 37. 39; skovfrue, Runa VI. 33. 5; nøkken (s. d.) især, se Kr. Sagn II. 163. 69 (Skåne?); jfr. Wigstr. I. 172, II. 105. 183, Faye 53, Haukenæs II. 65. 69, Nicol. Nordl. II. 22, Gr. Tjust 17; af ham læres mod betaling „elfve-spelet“ el. „leken“, se Cav. W. I. 131. 251, Wigstr. II. 105, Nyland IV. 122, Sv. Ldsm. XIV. I. 64. 78, XIV. 2. 7 flg., Rietz und. Älv; man taler og om „ellev-konge-stykket“, som rigtignok en eller anden tysk mestermusikant kan spille, men tør ikke, thi det har samme virkning som Orplivs lire, både borde og stole og bilæggere danser derved . . . ; den spillende kan aldrig holde op igen, med mindre han er lykkelig nok til nøjagtigt at kunne spille stykket tilbage igen el. nogen bagfra kan komme til at skære holstrengene over, Junge 301, Gr. Elfenm. LXXXII; se læse tilbage; slgn „elver-

stykket“, Kr. Sagn VI. 123. 93; „børmandsstykket“, „bjergdansen“, Kr. Sagn I. 191. 99. 00; huldrefolkets musik lær Sande II. 228; et sådant stykke kan næppe på korsvej, Weinb. Vik. VII. 354 (06. innth.); jfr. Storaker 57; alfer forestiller hollspil, engle langspil, Maurerkr. 136; for det magiske spil må alle alle danse el. røre sig, se Sgr. XI. JK. 333, Lorenzen, Gl. M. 30; se 2. flojte, jøde, 4. pibe, sang, synge; jfr. Isp. nr. 46 Elverhøj; nr. 40 Harpens Krst. I. 304. 13; spillemanden hos fr. Ejegod, Müller Saxo 606. 17 flg., jfr. 111. Thorelf Jarleskalds tægeviser, Rafn 000. 111. 87, Forum. S. III. 222, Fornald. S. III. 22; Vols. S. k. 37, Gunnar; Asbj. II. nr. 3 III. 346, Nicol. Nordl. I. 48, Haukenæs. 168, Daae Bygdes. II. 130, Tvedten 95, Faye 54. 232, Sande I. 42, Als Sagoh. I. 26, III. 169 flg., Runa VI. 39. 156; Amms. VIII. 71, Kaler. XVII. 563, XLII. XLIV. 257, XLVII. I flg., Mhoft 147. 22, Wh. Vik. XI. 337 (Rübezahl), P. Volsa IV. 22, Ons Volksl. IX. 62, Gr. Elfenm. LXXXIII. 30, Folkl. VIII. 236 (Sto. Gonzenb. I. 305, II. 224, Hahn nr. 34, Harl. F. T. 184, Lang Custom 175. 7 pop. II. 85, slgn Folklore Journal V 16 (Ø. Afrika), Amer. Folkl. V. 298 (Indien); jfr. også de antike motiver, Amphion Orfeus, jfr. Bugge i Archiv VII. 101, Her. Spielmannsh. 71, Sirenerne, Nøjtespielen Thunothcos, se Alexiaden af Anna Komn. I. 27; jfr. Gr. Myth.² 460, Folkl. VII. 213. 21 (Indien); — mand spiller for nisserne, Kr. Sagn I 193. 8; for troldre, Kr. Sagn III. 379. 23. 24; jfr. Bergh III. 41. 43, Sagner 72 flg. 140, Sægd 109. 120, Sande I. 74 for huldre, Nordl. Myt. S. 21; en spøgelse må danse, Wigstr. II. 336; — djævelen spiller for hekse på Blåkar (ist alm.), se Amms. VI. 118, Frøe Håxpr. 18. 20, Sande I. 45, jfr. Knoop Pm. 68. 133, Ch. Notes 183. — 4) agere forestille noget; *spel bds* (D.), agere det dygtigste; jeg har hørt, hvordan Nisser spillede abekat mellem kreaturerne, Kr. VIII. 54; jfr. hørgut, komedie. — 5) Umåden: *abaqator speler slador* (vests.) bagelter kommer sladder el. har sladder-spillerum; *spel baq frò* (Vens.), gå ha gården; „*de spelt ene så høldu d for ham*“, Grb. 112. 102, det gik ikke så

heldigt for ham; *spæl æp mæ nowøj* (Sø-
vind s.), slå tilude, slå stort på; *spæl*
jæn et pus (sts), = rgsm.; jfr. Aasen,
spela; mnt. *spelen*, Sch. Lübb., htsk *spielen*.

2. *spillo*, no. *spæl æn -ør* (vestsløv.),
noget at spille på, musikinstrument, i
i börnesproget; se *spille* 3.

spilledoktor, no. *spælddøtør i* (Vens.),
kommersbroder.

spilledåse, no. *spældøs æn -s* (Sø-
vind s.), — rgsm., (Søvind, alm.); *æn spældøs*
(Agger), en harmonika; en sp., der kan
oplyse(!) en hel stad, se *Kr. V.* 106.

spillefiol, no. = fiol; Jesper havde
en gammel sp. og lidt ud på aflenen
tager han den ned og giver sig til at
spille, *Kr. VIII.* 41.

spillefugl, no. *spelfdøl æn* (vestj.),
et lille, hvligt barn, der spræller med
arme og ben.

spillefuld, to. *spelful* (Elbo h.), fuld
til randen.

spillegalop, no. *spelgald p* (Skals),
stærk galop; *sd gik hids fejer i jæn sp.*,
lisom hon hdd sd gromiqe travelt mæ d
beh någød samel.

spillegilde, no. = dobbelgilde (s. d.);
jfr. *Kr. Alm.*² IV. 31. 84.

spillehøjtid, no. *spelfhøit d* (vest-
sløv.), dobbelgilde (s. d.), hvor der slås
terninger om en genstand, der spilles bort.

spillekanter, no. *spelskanter æn*
(D., vestj.), = spillemand; også: spilop-
mager (D., vestj.).

spillekok, no. *spelkøk æn* (Agersk.),
= sysselhøne (s. d.).

spillekone, no. = spiudekone 3.

spillemand, no. *spelmaj i* (Vens.);
spelman æn -mæn (vestj., Agger). — 1)
= rgsm.; en mand, som spiller ved gilde
(Vens.), vel sagtens alm.; „Spille-Ole“,
øgenavn til sp., *Krist. Alm.*² V. 115. 20;
hwæn dær hær bæstet æ spelman el. hær
ddnsæt skal d hœtæl æ spelmanpæn (vestj.),
ordspr., æ: har man sagt A, må man
også sige B.; hvad vindes ved spillemands-
håndteringen? — kolde fædder og en rød
næse (vestj.), æ: spillemandene bliver til
fordrukne;

Spelman spel på stræge,
hær æ let d fæ, hær æ let d fæ;
skal det være ræt læge
ær et bæst d gæ, ær et bæst o gæ;
(Tåning), börner; jfr. *Kr. Anholt* s. 123. 326,

Börner. 327. 51; *steko, steko stød, di muwer*
ær æn fræ, di fæd ær æn hærsmañ, di
brær ær æn spelman, di sæstar ær æn
læker bæn, do æ sjæt æn slems skæn
(vestj.); jfr. *Kr. Börner.* 71. 00 m. varr.;
i fuglevisen:

„de sp-mænd, de havde, det var to
liden små,

det var den sorte svale og så den
lærke grå“,

Kr. SkV. s. 76. 8; sp. i mandvalgvisen,
Kr. SkV. nr. 36. 42; *fals æd ændr næst*
(nærmæde sig) *di æ gær, far æ spelman*
wd d æ dær, d stow pæn ndk wæfsten
te æn d tuf, da æ wæn kyr æn i æ gær,
dæn jæn i æn hœwæn, dæn æjæn i æn
klanætf, *Jyll. I.* 371 (Thy); jfr. *Kr. Alm.*
V. 22. 53. 54. 60, *Stolt*, *Opt.* 112 flg.; sp-
hentes ved troldd., *Krist. Sagn VI.* 272;
trolde tager lyden af hans musik, *Krist.*
Sagn I. 190. 93, *Amins.* VIII. 122; en
„sogne-sp“, *Skytts h.* 22; kan blive ked
af at spille, se *Kr. Alm.*² IV. 26. 69, jfr.
28. 71; ved gilder gik under måltidet en
tallerken med en stump af en fiolinstreng
om til spillemanden (alm.), se *Fb. Bonde-*
liv n. 298 ned. flg., jfr. *J. Saml.*² III. 80.
103, *Eftersæt* s. 236. 259, *Bruzel.* 75, se
spillemandspenge; gåde: tre personer
spillede hele natten; da de hørte op,
havde de vundet alle tre? *Sgr. IX.*
217. 681, jfr. *Z. f. M.* IV. 375. 49 (Mähren),
jfr. musikanter. — 2) en bytyr; man kan
i Vestj. vente at få det svar, når man
siger: „æ vil ndk tæl ve æ spelman!“
— „de ær æ bytyr“; en musikanter
(s. d.) bruges for spillemand, også Røgen;
de æ ndk æn spelman (D.), kan siges
om en ko, som er „brummer“ (s. d.);
æn spelman (Thy), en vindhøjtel; se *Lille-*
Peder.

spillemandskage, no. et sigtebrød,
som hver af spillemandene ved gildet
fik, *J. Saml.*² I. 85.

spillemandspenge, no. *spelman-
pæn* fl. (D.); *spelmanpæn* fl. (Agger),
penge, som de unge karle betaler spille-
manden ved gilder; „så ga di æ spell-
mænd spellmandspæng, we en pas tri
mark hwædem“, *Jyll. I.* 375, *Kr. Alm.*
IV. 20. 40, 67. 176 flg., *IV.*² 57. 79. 82; jfr.
*Sundbl.*² 250, *Bore Bergn.* 28; regelen
var: „såmange skilling sp-fik i tallerken
ved bord, såmange mark om natten“,

J. Saml.³ I. 85; lig.: *hår en dðnsot, skal en ju betdt spelmandspgñ* (vestj.).

spillende, fl. *spelandes lögn* (Agger), spillevende.

spillenød, no. *spelnör æn* (Bradr.), nød, pebernød at spille om, — brækkernød
spiller, no. se fru, *harpe-, komediant-, kort-, svausen-, vind-.

spilloaskid, no. *spelskid* (vestj.); *slo æn sp-*, om hesten: slå en fjert idet den slår op; om den overvætted glade siges: *han slo dp o slo spelskid* (vestj.).

spilleværk, no. *spelværk* (Agger)
1) et slags legetøj sammensat af et lille stykke vinduesglas og papir til bagklædning og derved udført optrevlet silketøj af brogede farver (Årh.), J. Saml. VIII. 275; noget, der er fornøjelse ved (Agger). — 2) om kleyne sager, der let går i stykker (Agger). — 3) kønsdelene (Agger). — 4) *spelværk* ÷ best. -a flt. -er (Vens.), pige, som er løs på tråden.

spilling, no. *spolan æn -er* (vestj.), en slags gule blomster; jfr. mnt. *spelling*, Sch. Læbh., htsk *spilling*.

spilop, no. *speldp æn -er* (Agger, vist alm.), flt. *speld pør* (Vens.), = rgsin; deraf. *speldpmdør*; se spille.

spilstok, no. *spelsstok æn* (Mds. h.), stangen, som trækker kværnstenene i en overfalds vandmølle.

spilstolpe, no. *spilstolp i best -i* flt. -er (Vens.), = spilstatue.

spilstotte, no. *spilstot æn -er* (Støvr. h.), = spilbryn, pælen, som støtter skulderummet mellem båsene.

spiltov, no. *spiltov æn -töv* (Vens., Mors); *spiltöv æn* (Lem, Bkh.), skulderummet mellem båsene i hestestalden; også nok = halepæl (s. d.).

spiltræ, no. *spiltræ æn* (Thy); *spiltræ æn -er* (Mors), træskillerum mellem båsene i bese- og kostald; se bæsnung.

spinat, no. *spinat* (Tønder), en køk-keuplante, *spinacia oleracea* L., J. T. 344.

spinatskider, no. *spinataskjör æn* (Agger), fornem, vigtig person som praler af sine kræfter men kun har få.

spind, no. *spån de* (D., vestj.); *spen de* (Agger); *spøj de* ÷ best. *spenr* (Vens.), se hvad der er spundet; *de æ nåk Rirær spån* (D.), siges nomisk om grovt ujevnt og daltig spundet garn og betyder til, at der i D. i ældre tid jævnlig blev spundet

for folk i Rihe og der krævedes da særlig fint spind; jfr. Fb. Bondeliv 101. 138; se spunde; i et par talemåder med et ord-spil: *de æ gråde fin lisom di Hærberha dje spån* (vestj.); *de æ så fin, de æ grøww*, lisom dje spind i Rouws* (Randers egn), Kr. Ordspr. s. 509. 522, 2. i Rouws: hov-, op-.

spinde, no.

spñ -er spån spån (D., vestj.); *spån* (Andst);

spen -er spån spån (N. Sall., Mogenstr., Almind, Viborg);

spñ spån spån spån (Hvejsel).

spen -er spån spån (Rævs, Skjumb, Thy, Agger, Lald s.);

spøj spøj spøj spøj (Vens.);

spen -er spån spån (Holl. h.);

spen spenr spån spån (S. Hald, Støvr.);

spen spenr spån spån (Havbro s.);

spen spenr spån spån (Tved, Mols);

spen spenr spån spån (N. Sams); fl. *spunr* (S. Sams);

spñ spñ spån spån (Elsted s.);

spñ spñ spån spån (Sovind s.);

spen spenr spån spån (Røgen, Tanning);

spñ -er spån spån (Agerskov), fl. *spån* (vestsløv.);

spñ -a spån spån (Sunder);

spen, spen eller *spenr, spån spån* (Åbenrå);

spñ -er spån spån (Angel);

spen -er spån spån (Bradr.);

spen -er spån spån (Bylderup);

1) - rgsin.; spinde på rok: *æ spen de hæ gærn*, — *æ gø do?* — *æ spen?* (Åbenrå); forfærdige ved at sp

æ spøj hår, blor, tou; lig: *æ spøj æn tou* (Vens.); *spñ reof* (Bradr.), om rebes-

geren, *spinde bly* (s. d.) til vinduer, Sgr IX. 20; *spñ tobæk* (vestj.); jfr. sp-

jærn i Tuonis gård, Kalov. XVI. 337;

røkken siger når pigen spinder for bry-

luppet: *vil do ha mæ, a ska nåk li*

sørrer de! efter brylluppet dermed

hå do tawen mæ, ska do asse (asærrer mæ!), Sgr II 92. 447, el. når pørrer

spinder: *a hår il fdt, a fæ wul* *æb* den unge kone spinder *a hda fdt, a fæ wul spæn?* men når den gamle

kone sindig drejer på hjulet: *a - hda fdt - ndk?* Sgr. VII. 228. 839, jfr. Krat

Dyrefabl. 208. 39 flg.; eller når konen spinder: „jeg kommer rask omkring!“ den store piges rok siger: „jeg kommer nok med!“ Løb-pigens: „jeg kom — mer al — drig om — kring!“ Sgr. VII. 229. 548; el. når pigen spinder for husmoderen: „a spinns fd ud frow, a spinns fd ud frow — og!“ men når hun lørdag aften spinder for sig selv, siger rokken nok så rask: „a spinns fd me sjæf.“ Sgr. VII. 232. 862, jfr. IX. 215. 671 (Fyn), se spinderok; jæn lys o bris, jæn køløn o spin, dær æ mijer o tår en o en (vestj.), jfr. Kr. SkS. 122. 88; jæn kuan d aprn d jæn lys d bris, de ka' jt holdt æ (Lald s.), o: spindearbejde lønnes så darligt, at ens arbejde kan ikke betale et lys; småkoner spandt i måneskin for at spare lys (vestj.); hœudrnt ær o de æ spojnt? — to, de æ jo jænær hyjhor d køklor, el. jæt stæ som a hør (el. hus-hør), æ gne stæ som a lor el. køklor (Vens.); de æ spojen, som stæjor som æn hør o som stæjor som æn lor (vestj.), om ujevnt spundet garn, se Fb. Bondel. 138; „huvohår“, „mærelår“, Amins. V. 76, Sv. Landm. I. 360. 5; ild skulde bondekongen vel i regelen have opspundet til jul, var hun ikke lærdig, „skulde hun gå i kirke 2den juledag med sine tøjers ned ad nakken“ (D.); såsnart ilden var spunden, skyndte man sig at få hør el. blår på rokken, at det kunde ses, når der kom fremmede (Skrove, N. Slesv.); jfr. Kr. IX. 32. 33, Alm. III. 97. 45; Wutke nr. 619, Z. f. M. III. 334; hør skal spindes op til påske, Hoth. Nerke 208; fisker konen spandt 20 spund hamp til garn om året, Kr. Almuel V. 37. 102; rækkerkvinder kunde spælden sp., Gbo Ht. 31; en kone skulde spinde en „bolt“ vadmel, en „bolt“ hvergarn hver vinter, Kr. Anholt s. 108. 250, jfr. Bondeliv s. 104; den som først får spundet af sit børhovrd om aftenen, skal have den første karl, der kommer til gården om morgenen, Kr. IV. 375. 317; garn, der spindes „avet“ bliver blødest, J. K. 510 1362 (Sæll.), dette er dog også kendt i Jylland, det garnet spindes til forsk. brug ret el. avet, ær tales om at spinde te æ uløn el. te æ litten sij (vestj.); i Sommersted spandt nogle te æ Kyovonhoi si, avet? ellers sagdes: indad, til ild — udad, til hør,

blår; konen har datter, piger, spindekoner som hjælpere, Stolt Opt. 43; visse pund spind leveredes årlig som hovarbejde, se hovspind; en ond frue snoede garnet om pigens finger og stak ild i det, når det ej var spundet godt nok, Mhøff s. 53. 58 (Sundev.); fig.: dæ spin di it selki ær, Sgr. I. 189 1006 (Lisbj. Terp), o: havde ingen fordel af; jde ær it æd jiant spojen, te de it ka blyo conen/ (Bylder.), Kok Ordspr. s. 167. 1937, o ingen list er så snildt udtaent, den kan jo opdages og modvirkes; spinderekskaber afbildede, se håndten; „spindestuer“ med fælles arbejde, — som i Tyskland, se Weimb. Volksk. V. 170 193, VI. 17, VII. 304, IX. 439 441, X 40 av. 87, HBV. II. 101, Ons Volksk. VI. 153, VIII. 54, Herta, Elsass 28, Meyer Bad. 171, Volksk. 155 flg., el. på Færøerne, se Hmh. Anth. I. 389 „kvöldseta“, Wh. Volksk. III. 291 — kender jeg ikke, slgn bindestue, sommermand; syndas spin æ dær ena hæl (Branderup); man må ej spinde søndag, Sgr. VII. 83. 512, jfr. Grimm Sagr. I. 276. 233; ej mandag, så får mau sorg hele ugen, Kr. IX. 57. 623; ej lørdag aften, Sgr. II. 214, VII. 83. 513, Gr. Gl. d. M. I. 84 flg., Thiele Overtro nr. 132; jfr. hånd I. 765. 55b, Wille 182, Cav. W. I. 415, Mhøff 168 228, 550. 553, Busch Volkskgl. 17, Urquell I. 47. 10, Kuhn W. S. I. 60. 47. 48 m. anm., 90. 99, Krauss Volkskgl. 13, Fölkl. Journ. VI. 64 (Irl.); meningerne stridige, se Z. f. M. I. 24. 196, III. 311. 23 (galt pag.), Meyer Abergl. 209; ej en heligaften el. aften for de dage, der holdes helgenmesse, Sgr. VII. 83. 514, Kjer Stavnsb. 364, Kr. IV. 362 173, Alm. IV. 101. 8; ej Mortensaften, Sgr. VII. 83. 15; ej Kyndelmisseaften (2 Febr.), Sgr. VI. 66. 100, Kr. Alm. IV. 151. 419. 20; ej lille Juleaften, Kr. Sagn V. 548. 15-18; ej mellem jul og nyår eller kongedag, se Thiele Overtro nr. 125, Sgr. VI. 66. 108, Kr. IV. 353. 68, VIII. 393, Anholt 115. 301; jfr. Almuel IV. 102. 3-10, Ny. and IV. 42, Busch Volkskgl. 26, Z. f. M. I. 394; se rundt; ej hvor udbøt barn og ubegravet lg er, Thiele Overtro nr. 396, 682; forbud mod at spinde er alm.: i Norge og Sverig må ej spindes torsdag kvæld, se Folkev. VIII. 453. 24, XI. 391. 188, Nicol. Nordl. I. 80, III. 14, Cav. W. I. 236. 363. 411. 493,

III. 43, II. III. Skytts h. 156, Rochh. D., Gl. II. 32 (Runa); ej Blasus (3. Febr.) eller „Farangladag“ (7. Jan.), se Wigstr. I. 92, Skytts h. 157, Cav. W. II. XVII; ej mell. Valb. og Midsommer, Cav. W. II. XI; man må ej sp- om nat, Busch Volkspl. 262, sign Andree Prall. I. 3; ej onsdag, fredag, Krauss Sreca 149; ej fastelavn, Amuns. V. 88, Z. f. M. I. 200 (Harz.); — en spøgelsekvinde el. vætte spinder på et markskel el. en bakke, alle, der ser hende, forvildes, Thiele II. 147. 177, Sgr. II. 201. 787; *Spindhøjk* i V Vedsted v. Ribe, Kr. Sagn I. 53 nr. 18. 222. 814. 816, II. 279. 129. 31; ellekone II. 36. 137, III. 433. 26. V. 309. 77-79, 361. 55, 377 øv.; jfr. Raaf I. 49, Mhøff s. 344. 461, Strackerj. I. 187 e. f., Kuhn W. S. I. 186. 203, P. Volksk. II. 72 øv., V. 165, Knoop Pm. 20. 31, Ons Volksl. IV. 191; det er dødsvarsels, om rok høres spinde om nat, Kr. Sagn II. 439. 84; — en pige spinder for en bjærgmand, hjælpes af en fugl, Efterslæt s. 59; en kone spinder for underjordske, men må vogte sig for at væde tråden med sit spyt, se J. K. 345. 22, Kr. III. 44, Sagn I. 96 flg., jfr. Hofberg 38, Runa I. 42, Wigstr. FS. 60. 18; bjærgmandskonen spinder for bondekonen, Kr. Sagn I. 335, jfr. Wigstr. II. 198. 201, Runa IV. 27. 13; havfruen sødder om vinteren og spinder hos bonden, Knst. Sagn II. 142. 2; — æventyr om den dørne pige, der skal spinde og gætte trolds navn (s. d.), se Gr. Gl. d. M. II. 164, Registr. nr. 50 b flg., Gr. K. M. nr. 55, Kr. Sagn I. 59 øv., 459; jfr. Wigstr. Sag. 77, Steph. Cav. Sagn nr. 10, Nordl. Trolld. 140, P. Volksk. II. 20, Ons Volksl. V. 173, Gonzenb. II. nr. 84, sign Weinb. Volksk. VI. 172; se herom Folkl. Journ. VII. 135, Clodd, Tom Til Tot (1898), jfr. Folkl. XI. 205; den dørne spiderske og de 3 mostere, se Gr. Registr. 50 a; jfr. Steph. Cav. Sag. nr. 11, Asbj. I. 50, Bondes. Hist. 227, Mhøff 409. s., Gr. K. M. nr. 14, Ons Volksl. V. 14. 171, Knoop Pm. 223, Henders. 260, Yeats 286, Schleicher Litt. M. 12, Magyar T. 46, Busk Rome 377, Schun Märch. 65, sign Lach. Pent IV. 4, Sundbl. 102, moderen råder sin datter til at spinde mæschang tråd, se Gr. Gl. d. M. III. 73, Sgr. VII. 212. 814, Sgr. I. 301. 49, — ævent. om pigen, som

skulde sidde på brøndvuppen og brønden og spinde og blev kastet den, Kr. V. 125, Kr. Æv. 179. 27, jfr. Asbj. I. 62 nr. 15, JFærø 309, K. M. nr. 24, Folkl. XII. 200 (nygt om rok og spind, se Strackerj. II. 1 — rim og remser: „spind, spinder min, imorgen kommer bøylene skorteles og bukselos med tro laser“, Kr. Anh. 124. 34; „om og om torsdag, da sad den kæl spand, om onsdag og torsdag i ped og hun trand, om fredag og da bar hun spindet hjem, om midt under prækenen, da drak sin løn“, Kr. Börner. 371. 12. — *de æ ham, æ knæver spinør ud frd* (det er ham, sladderer stammer fra) (Andst), gå sin vej; *han spun nden* (Bradr.), fortjente noget; *de ær de i trø ino* (Agger), o: fuldført; jfr. isl. spinna, htsk spinnen; se kart *spindehjul*, no. *spindhjul* et skov, Bradr., Ang., Valsb., Fjælde *jyuel et* (Sundev.), rok; når kone i byen, tog de deres sp- under (Valsb.), jfr. Fb. Fr. H. 72, W. Gr. beskrevet HBV. II. 112.

spindehøjtid, no. *spindhøts æn* borg s), et lille gilde når der spundet, se Efterslæt 212. 172; se

spindekone, no. *spenkkun æn* (Agger); *spenkkun æn* best. -*kvæn* (*spenkkun æn -s* (Sundev.); *spenkkun -kvæn* (Andst); *spenkkogon* (Sovind) 1) en kone, som spinder; den spin er ikke til, som tråden aldrig br (vestslæs.), Kok ordspr. 60. — 2) kop; *spenkkun æn* (vestsl.), — 3) = sysselskone (vestslæs.), et legetøj, Börner, 680 ned., Stolt Opt. s. 44 kaldes også „spillekone“.

spindel, no. — 1) *spindel æn* (*spindel* (Thy), spindel på en dreje skruen i en skruestik; jfr. htsk 1 2) *spindel de* (Bradr.), spindelvæv *spindel* (Ang.), en edderkop. — 3) *de* (vestslæs.), mög.

spindelkone, no. se *spindel* *spindelvogn*, no. *spindelrun æn* hæk, vestslæs.), møgber.

spindelvæv, no. *spenkkun æn de* (Vens); *spenkkun de* (D., vest); *Spindelvæv* (vest); *spenkkun el. spindelvæv*

ing.); *spēda* el. *spēdalauno de* (Agger); *rgsm.*; får kvæget spindelvæv i sig, det, J. K. 182 31; det bruges til at lase blod med (alm.), jfr. Rivista II. 4; orden fuld af spindelvæv, skal det ses el. blæses af, Krist. IV. 361. 159, 1. 173. 50, o: varsles regn el. blæst; iagt spindelvæv, der hænger ned fra t, varsler bejlere til pigen, Krist. IX. 178, jfr. P. Volksk. VI. 27. 59, lykke-ler; i lögnehist. binder karlen noget andevæv ved for at gøre lovet læn- Kr. VII. 251; da manden mod for- let ser i tonden (s. d.) som aldrig er tom, var den fyldt med sp-, Krist. I. 123 468-70. 352, jfr. Wigstr. I. 220, II 260, Runa I. 42, Denh. Tr. 5; jfr. mnt. spinnewobbe el. -webbe, Lübb.

spindelvævssommer, no. det sta- 30, milde vejr, som mikkelsøsten (s. d.) re bringer; vil sagtens betyde, hvad kaldes „flyvende sommer“, se U. Bl. 5, der smistles med eng. gossamer, Hies Schleppkleid*, af forneld. samar, slæbende overklædning, se samari; „altweibersommer“, Mettken som-*, P. Volksk. V. 16. 5, Gr. Myth. 440, Weinh. Volksk. V. 323; „herfst-ten“, Mariengarn*; „fils, fuseau de 20 s. 28, Ndl. Volksk. IX. 239. 5, Laisnel 14, II. 249, Holland Faune III. 242, ry. Groy. MA. 35 „fils des Fées“, ndnu Leland Etr. 263, Folkl. Journ. 104, Perseus III. 27, Amer. Folkl. 312, Tr. pop. XII. 128.

spindelön, no. *spējlön* best. -lön m (Vens.); = *rgsm.*

spinder, no. se lykke-, tobaks-

spinderok, no. *spēdrök æn -s* (Hads, 40 b.); hak. (S. Sains); = *rgsm.*; når unge pige spinder for sin husmoder bøgnedagen, siger rokken: „a orker idt!“, men om søndagen siger rok- „a spijr få mæ sjæl!“. Den unge rok siger i ét væk: „fort, fort,“, det første „o“ trækkes langt ud, de er korte, Kr. IX. 86. 74; se spinde.

spindeside, no. i udtr.: *wi ær i fli apd spējsijn* (Vens.), = *rgsm.*; 20 ens låneord.

spindeltråd, no. i udtr.: *æ spindtræ* et (D.), o: man fortjener lidet eller ved at spinde.

spinding, no. *spējōg* i best. -i (Vens.), = *rgsm.*

spindater, no. *spīnster æn -er* (Valsb), spinderske, se bærestler.

spink, no. *spēnk æn* (vestj.). — 1) sammensætningsnavn på en fugl; se gul-, havre-, hede-, hovl-, lade-, mose-; mulig fugl i alm., æn *flōk spēnk* (Egbæk), en flok fugle; et *spēnk* (Ejælde), spurven, *fringilla domestica*; se spurve-; måske i et rim:

*spēnk ā spars, di drōp æ hars,
sā fæk spēnk si lor a løj, sād kdm
spars øgr astøj,*

Sgr. I. 46. 187 (Ribe egn); jfr. eng. spink, en *fringilla* art. — 2) et *spēnk* (Ågersk.), membr. muliebre, jfr. fugl, gås, spurv, tingest. — 3) æn *spēnk* (Lindk.); *spēnak* (Ang.), et lille og klejnt barn. — 4) en ganske lille knappenål: et brev spinke koster 6 skilling (Terpiger fra Ribe), Mb.

spinke, no. lage sparsomt til noget, sagtens kun i enkelte forbindelser: *spēnk o spdr, de ka løj wdr* (vestj.); *spēn o spdr* (Agger); æn *aka spēnk ā epd ā bñ atok ve atok, de ka løj wdr* (Tåning); der siges også: *spēnt* el. *pēnk o spdr* (vestj.); jfr. Vilh. Andersen, Øske Studier s. 28.

spinkel, to. *spēnkøl* = flt. (D., vestj., Agger); ilk. *spēnkølt* (Vens.), = *rgsm.*; *bñt æ spēnkølt* (Vens.).

spinket, to. *spēnko* (Lindk.; Ang.). — 1) klein og lille. — 2) gerrig; jfr. Aasen, spinken, mager.

spinsk, to. *spēnsk* (Vejr.), smal, slank, om et mske; jfr. enløben.

spir, no. *spīr æn* (D., vestj.); *spijr ā* best. -s flt. *spijr* (Vens.); *spyr æn* (Sall.). — 1) = *rgsm.*; æ *spīr o æ kærk*; æ *dær spijr po dæh kærktorn?* (Agger); det riffel (klink) gav det imod det spyr, der står på Rybjerg kirketårn, Kr. VI 26; da han sāt æ spyr æpo æ kærk, ā de ær æn grusselig hyw spyr, Kr. IX. 205 (Jebjerg, Salling). — 2) tyndt stykke tømmer, æn *spijr* (Lild s.); *dær æ koman æn haf snes spijrær we æ hawp* (Agger); se gran-; jfr. Aasen spir hak, spira huk., mnt. spir, Sch. Lübb., lille spids; se spyd.

spirant, no. *spīrāt æn -er* (Agger, vestj., Thy); *spī* el. *spīrāt de* (Elst.).

apis, do kn spis mæ di skipe (vestj.); jfr. Sgr. IV. 12. 15; „ja, hwa skal han så spise, fru multer? — „sur kæl og rådden æl, mi datter“, Sgr. IV. 146. 6, jfr. Wigstr. II. 52. 55; — pige, som sendes ud med bud om barns fødsel, må hverken spise, drikke el. sidde ned, hvor hun kommer, Krist. Almuel. IV. 83. 220 (Sæil. ?); se kjøp; kongesønnerne tog (da de skulde spise) deres huer af efter god madskik, JK. Æv. I. 69; jfr. Meyer Vik. 194, hue, som ellers altid bæres, tages af hoved, når man spiser; spiser kari og pige af samme brødskeive, skal de hjælpes ad at føde huandens børn op, JK. 78. 101, sligt vækker elskov; jfr. brud og brudgom, Fb. Bondelv II. 28, se Amins. VIII. 94, Raaf I. 102. 112, Hofb. Nerike 223, Cav. W. I. 101, Folkl. Congr. 280, Mølus. VII. 202; frugtsommelig af at spise, se frugtsommelig I. 376. 6; — spiser helten noget i slottet, bliver den hjælpende best til sten, Gr. Gl. d. M. II. 6; da pigen spiser, forsvinder Hvidbjørn, Efterskæt s. 34 flg., el. så glemmer han alt, se Sgr. VI. 118, Kr. Æv. 30. 313, III. 259; jfr. Asbj. I. 235, Qvigst. s. 101, Weinh. Volkst. II. 2; — den, som spiser el. drikker i troldehjem, høj, i underverden, kan aldrig komme tilbage derfra, se Thiele II. 200, Gr. Gl. d. M. I. 103 flg., Æv. I. 205, Sgr. V. 122, XII. 215, Kr. VII. 330, Ævent. 9, Sagn I. 106. 114. 260. 901. 285. 951. 56. 334 g. 337. 11. 342. 347. 29. 349. 35, JK. Æv. I. 221, Möder Bornh. 42, DgF. II. 78, 104. 36 flg. nr. 45. 46. IV. 823 flg.; den som spiser bjergmands mad, mister forstand, se sær; Kr. Sagn I. 232. 881. 32, Raaf I. 48; hund æder bjergmands mad og løber i høj, Kr. IV. 15, jfr. VII. 286, Sgr. XI. 190; forestill herom gammel og særdeles udbredt, se Müller Saxo 423. 25, Powell Saxo LXXII, Arnas. II. 432. 469; jfr. Wh. Vik. II. 2 (Færøer), Faye 34, Søegaard 111, Hagemann 84, Nicolais. Nordl. I. 79, IV. 17, Tvedten 47. 66, Wigstr. Sag. 29. 30. 35, FS. 40. 65. 30, Hofb. 30, Amins. VI. 113, Bureus 192, Nordl. Trolld. 143, Myth. S. 25. 26, Lindh. Lappb. 13. 126, Gr. Elfenm. XXV. XXVII. CIII, Kennedy 117. 118, Curt. F. T. 26. 36. 184, Gr. Sagen I. 76. 83. 348, II. 234, Ndl. Volkst. II. 90, Folklore II. 184. 192,

V. 179. 195, VII. 172, Le Braz XLVII. 301, Bosquet 298, Hartl. Science 38-42. 155. 167. 185. 339. 351 (Ny Zeel.), Lang, Custom 171, Myth. I. 48, II. 273, Payche I. 242 anm.; jfr. mythen om Persefone, der spiste en kærne af granatåble; Amer. Folkl. II. 144 (Indian.), VI. 39, VII. 65. 311 (Angola), Kalev. XVI. 299, Magyar T. 321, Vækenst. Volkst. I. 253 (Ainoer), Folkl. X. 301 (Japan), Taylor N. Zeal. 50. 105; ligeså omvendt, pige fra alleland må spise jordisk føde for at kunne blive, Hartl. Science 301, jfr. Hertz Spielmsb. 387 flg., Lang Myth. II. 26, Folkl. VII. 164, se mad, Kr. Sagn I. 341. 17, Thiele II. 216; maden forsvinder i kongeborgen, da de spiser, se mad II. 525. 53 a; jfr. M. Moe, Event. Sagn 581, Finmarkens A., Norges Land og Folk; — der er lykkebringende kraft i underjordisk føde, se Kr. Sagn I. 101 flg., Alm. II. 168. 394, jfr. Arnas. I. 9. 26, Vang Reglo 76, Tvedten 22, Sande I. 94, Wigstr. FS. 41, Kubn W. S. I. 131, se flaske, patte, styrke; — Svend Fælding, som har 12 mands styrke, spiser for 12, Krist. Sagn I. 288. 959-61. 965; en dreng bæres af med at spise, Kr. Almuel. III. 67. 232; en mand vil spise alene, Krist. SkS. 118; pigen spiser aldrig, men gaaber kun over tre huller, se Gr. Æv. II. nr. 5 Karring-Lars, jfr. Gl. d. M. II. 212, Regstr. nr. 101, Bondes. Hist. 240, JFærø 317; — spises der ikke op til et måltid, får man mindre til næste, se Gr. Registr. nr. 100 b; den, som først holder op med at spise uden at tænke ved det jule- el. nyårsaften, skal da før år er omme, Kr. Almuel. IV. 106. 12. 135. 7; spiser man op ved bordet, får man godt vejr (alm.), Folkev. XI. 473. 465, Pf. GE. 374 ned. 583; når man spiser af fad, skal det stå stille, ellers får man kolik, Kr. Sagn IV. 624. 8; man må ej spise på kroplinned, Kr. Alm.² III. 60. 90; den som går spisende bort, går grædende hjem, Kr. Alm.² III. 130. 98. 98; man må ej spise læsende, se læse II. 502. 6 b, jfr. Hofb. Nerike 222, Amins. VIII. 108, Gasl. 57; ej gå fastende i stald, Gasl. 42; ej spise i vævestol, Amins. VIII. 110; ej på kirkevej, Raaf I. 103; ej gående langfredag, Sundbl.² 171 ned.; jfr. blæk speisen, mnt. spisen, Sch. Lübb.; se æde, onden, spisekammer.

2. spise, no. *spijs æn* (Agger); = rgsm.; ialtfald i talemd: *wal lœkom jê spise?* (Søviind), siges til gæster, når de har fået mad (s. d.).

spisebal, no. *spjsebal æn* (Vens.), et selskab uden dans (Vens.).

spiselig to *spjsele* (Agger). = rgsm.

spisenardolie, no. lægemiddel, der udleveres ætherol. *spicæ* (Rkb.).

spisenellike, no. *spisnelœken æn -er* (Malt), krydderiet nelliker, stikkes som pynt ind i flæskeskinker, der bæres frem på gildesborde.

spiseøke, no. *spisœkjs æn* (D.); = rgsm.

spisetid, no. *spistj* (Andst); = rgsm.; jfr. mål, måltid.

spiskammer, no. *spjsekammer* ð best -s flt. -kammer (Vens., vestj., Agger, Lild s., Søviind s., Agerskov, Sunder.); = rgsm.; spise (Vens.). (åneord, se æde; jfr. 1. bod 3, kammer.

spitlig, to *spitls* (Bradr.); *spitœls* (Agersk.), ægerlig, fortrædelig; jfr. mnt. spittiken, Sch. Lübb., krænkende; se spe, spitre.

spitre, no. *de skal il spiter mœ* (Agersk.), ærgre; jfr. mnt. spit hân, krænkelser, Sch. Lübb.

spitåkel, no. se spektakel.

spjadder, no. *spjadder æn* (Landk.), spænden, sparten; fig.: ophævelser, indvendinger; *han skal et gör stuvœr sp-*

spjadderbasse, no. *spjadderbasi æn* (vestj.), sprædebasse, se spjarrebasse

spjadle, no. *spjari -er spjarœl* (Bradr), se spjalle.

spjadre, no. *spjader -er -et* (Landk.), spjætte, sparke; *no spjaderœr œn et mjoer*, om grisen, der stikkes; se spjarre.

spjag, no. *de gammel spjag**, skæb. (Vens.); se E. Flint, Ghmt (1903) s. 121.

spjald, no. se spjæld.

spjalter, no. *spjalter æn el. spjalter*; *spjalterbyœn el. spjalterbyœn* (Lem, vestj.), lang, tynd person, som slår ud med benene; deraf to. *spjalterœœn*

spjannis, no. *spjannis æn* (Silkeb.), fyr, person; *œa spjœn en ung spjannis*, dærik imell woss*, Jyd. II. 35. 2.

1. spjarre, no.

spjari -er -et (vestj.); fl. fl. -œð (Agger);

spjær; nt. fl. fl. -er (Vejr.);

spjær -er -et (Agersk.);

spjær; nt. fl. fl. *spjærœr* (Vens.);

spærke, spjætte, stritte ud til alle sider; *de war ênda mœr œgrt ð lœq træ lœœn, ðj ð spjærœ med œrœœn**, (83 53, det var endda meget værd at ligge krum i tænden end at stritte armene; *spjærœ uk te ðl œjœr* (Vens.) stritte ud til alle sider; *hœn lœœr spjærœr i œ sæœ* (Agger), ligger og vælter sig i sengen; jfr. spjæ, spjære; Aasen, spjærre.

2. spjarre, no. — 1) udstilende på et træ; *œ træ hœr træœ spjærœr* (M.

— 2) *spjærœ æn -er* (Malt h.), en kløftet gren, der sættes på rækken, da der spindes blår, således har nok de gamle form været; det blårœn, se blår.

— 3) gren med træspids, der i gamle dage brugtes at sætte i melkroden med (Landk., Mda. h.); jfr. madspil.

— 4) *spjærœr* flt. (D., Agger, spjar æn -er (Vejr., Ryde, Mors); *spjærœr* (Thy, Sall.), vistnok oprindeligt

trægrenet gaffel, hvis ender udgår fra punkt, og som befestedes på læder

for under hugget at samle og nedlægge det mejede korn; nu om stunder er

på mange måder omdannede; se f. t.

hølepund, krog (303.54), mejeypind, 2. pers. vilte. — 5) *spjærœr** flt. (Samu), som

pinde, affald fra træ.

spjarrebasse, no. *spjarœbasi æn* (Vor h.); *spjarœbasi æn -er* (Agger), person, som gør meget spræl, se spjadderbasse.

spjarrekok, no. *spjærœkœk* (i) (Vens.) = spjarrebasse.

spjarrel, no. se spjadle.

spjarrelad, no. *spjærœlœj æn* (vestj.) laddet, hvorved spjarrene fæstes til skaffet.

spjarremand, no. *spjærœmœn æn* (vestj.), sprællemænd; se spjattermand

spjarrevorn, to. *de œ œð spjærœvœn* (Tåning), om træers grene f. eks.: stritte til alle sider

spjarri, no. *spjari æn* (vestj.), spjærten, stritten; *no gör œn et mjoer spjær*

om den stukne gris, se spjadder; det onde vilde nok gøre noget spjarri, ind-

han fik bugt med ham, Kr. IV. 194, i modstand; hunden . . river i bukserne

på hain og gör en elendig spjarri, Kr.

VII 313, 3: en vældig spektakkel, farer omkring osv.

spjarrihår, no. i udtr. som: *dær ær et un ænkel spjarrihår* (Lem), kan siges om den der er ved at få skæg; et hår, som stritter ud her og der.

spjarria, no. *spjaris æn* (Silkeborg); *spjæris æn* (Elsted), ung, tynd person; „hwem ka stucl á son tow ong uhe-læwlet spjarria“. Tkjær II, 87; se *spjarria*, *pirria*.

spjarrisot, to. *spjarise i æ hor* (Lem), kan siges, hvor håret stritter til alle sider.

1. **spjat**, no. *spjat æn* — fl. (D., vestj., Lild s.), spark, spræl.

2. **spjat**, to. vild, uslyrlig, springsk (Slet h.), Mb.

spjatto, uo.

spjat -ør -et (D., vestj.); nt. fl. *tf. -ør* (Vejr.); fl. *tf. -et* (Lild s.);

spjat -ør spjat spjat (Agger);

spjat -ør -ø (Vens.); fl. *tf. spjatet* (Sø-vind s.);

spjat -ø -et -et (Elsted);

spærke ud med benene, spjætte, sprælle, intr.; *kælen spjæted æter mæ* (Lild s.); *hæn spjæted nøj mæ hæn bian*; *de ka eft lytþ. do spjæter* (sts); *hæn hæter á spjæts* (Sovind s.); *hæn læge á spjæts i uedqen* (Elsted); se *spierre*, *spjadle*, *spjarre*.

spjatteben, no. *spjæthjen æn* (Andst), person, som slår ud med benene; *æn og kuthalæ spy-!* en ung, vigtig sprader.

spjattefugl, no. *spjætfowl æn* (Randers egn, — spjatteben.

spjattemand, no. *spjatman æn* (Sø-vind s.), spællemænd, et legetøj; se *spjarre-mand*.

spjeldsom (?), to. vild, overgiven, efter Olavius, Skagen (Mb.).

spjold, no. se *spjæld*.

spjæld, no. *spjæl et spjæl* (Sø. s.); fl. *spjæler* (Agger); *spjæl æn spjæl* (D., Malt); itk. (Agerskov); *spjæl æn spjæl* (Vejr., Thy, Mors, Lild s.); *spæl et. spæl et. spjæl et. spjæl et best. spjæle* fl. *spjæler* (Vens.; N. Sams); *spjæl æn* (vestj.). — 1) plade, hvormed en åbning lukkes i skorsten el. kakkellovnsrør; *sæt spjæle får, hælæ fuste wærmæ uk!* (Vens.), ligeså Søvind, Malt, vestj. — 2) lille ramme til at væve strømpebånd i (alm.), se billedet, Fb. Bondeliv s. 109, Weinb. Volksk. V. 134 se tavle III, jfr. 325, IX, 25.

Fouberg: Jysk Ordbog III.

206 (Isl.), *Revue d. Tr. Pop.* III, 79 (Auvergne), Kr. Almuel. III, 107, 373. —

3) lange, smalle markstykker; „gammel-spjæld“, „hør-, wæ-“ (N. Sams). — 4) = *spjældklud* (s. d.) (Vens.); jfr. Aasen, *spjæld*, isl. *spjald* itk.; skage-, skorstens-væve.

spjælde, uo. *spjæl* (Thy), væve på *spjæld*.

spjældklud, no. *spjæklud æn -klud* (D.); *spjæklud* (Thy, Lild s.); *spjæklud æn* (Vestervig); *spjæklud æn fl. -klud* (Agger), småklude, som sættes forskellige steder på linned, f. eks. under armen, foran i splitten på en skjorte.

spjælk, no. uo. se *spilke*; **spjæltør**, no. se *spjæller*; **spjærre**, uo. se *spjarre*; **spjætte**, uo. se *spjatte*; **spjættør**, to. se *spjættet*; **spjæld**, no. se *spjæld*; **spjøj**, 10 no. se *spjind*.

spjæls, no. i udtr. som: *æn tyd spjæls* (Lem), kraftløs person; se *spjind*.

spjendabelsk, to. *spjendabelsk* (Andst), spændabel; som er rundhåndet

spjæt, no. lægemiddel, udleveres lign. *quassia* (Peters.).

spjild, no. *spjild de* (Agger); — *rysm.*; uenighed; *sæt spjild om! non* (Vens.).

spjildagtig, to. *spjildagtig* (Andst, Malt), 20 *blyw spj-*, blive uenige.

1. **splide**, uo.

spjild spjilder spjæt spjæt (Malt);

spjild spjilder spjæt spjæt (Agersk.);

spjild spjilder spjæter spjæt (Bradr.);

spjild spjilder spjilder spjæt (Fjælde);

spjild spjild (D.);

spjild spjild spjæter, æ spjæt (Agersk.). —

1) spalte og spaltes, trs. og intr.; også: *æ bæ spjild* (Malt), 3: spredt haglene for stærkt; *de spjild i æ æn* (D.), det spalter i enden. — 2) *spjild d'p* (vestj.), et liskeri-udtryk: *æ bækter spjildas d'p*, *ær d'p spjæt*, 3: tage maddingen af, og gøre krogen fast i splidstokken (s. d.); jfr. mnt. spliten, Sch. Lubb.; htsk splissen; se *drollen*, no.

2. **splide**, no. *spjild æn* (D.); *spjild æn spjilder* (Agersk.). — 1) spalte, revne i træ f. eks. — 2) splint, lille afspaltet stykke; *hænt mæ æn d'jæl o sæt får, bæ æn lile spjild ka gyljer et* (D.); se *spjildstok*; opretstående stav i vændrede vægge, Kr. Almuel. III, 4.5 — 3) et stykke der stikkes igennem et hul på enden af en

kvinde, pige. se Fritzner² under fud, uduytta.

1. splitto, uo.

splet -ør splet splet (D., vestj., Andst. Agger);

splet -ø, -et el. splet, -et el. splet (Søvind s.; Elsted);

splet -ør splet splet (Vens.);

= rgsm.; skille noget voldsomt ad (alm.);

splet ad; splet ø hæ ar (Agersk.), sprede 10

det til tørring; *splet græsd apo skor* (Lild s.),

sprede; *splet æn går ar* (Agerskov), ud-

stykke og sælge en hondegårds jord;

splet o ryg ø skef æn dipel ad (vestj.);

de ær æn ræn gaf dræg, han vel splet

o skef alten aj (Agger); *hans bægær æ*

splet i æ skræu (sts); *høj æ sd splet i*

lys (Vens.), han er splittet i lyden, ø:

har en pibende stemme; *splet måq* (Sø-

vind s.), strø godning ud fra rågerne på

marken; *o splet* (D.), ved tørvearbejde

spodde; fig.: øde ved voldsomme smær-

ter, overanstrengelse el. lign. (Sall.); *han*

hd splet sæ øjel ad lig fræ halsen d

nije te skræuot (S. Hald), ø: han bæret

åben vest og luid krave, se kros; *da*

wa fara te d splet ham læu d, (Grb.

45. 50, fig.: øde ham med drillerier;

niven havde sputtet søllet og sager ad,

Kr. VIII. 142. 23), ø: sanderrevet; *a ku,*

splet mæ, lisd gdt ha bløst her d ønc

stø, Efterskud 247. 277 (Vens.), en ed; jfr.

mnt. spliten, Sch. Lübb., htsk spleissen.

2. splitte, no. *splet æn -ør* (D., vestj.,

Agger); *splet æn -ø* (Søvind s.); *splet æn*

best. -øn fl. -ør (Vens.). - 1) - rgsm.

(alm.), brystbåningen i en skjorte; vulva

(Agger). - 2) *æn splet* (Vens.), = 2. spli-

de. 3. - 3) *æn splet -ør* (S. Sams.), en

plante, løvetand, taraxacum offic., Web. 40

splittefos, no. *spletfus æn* (Malt),

kort, som ej er trumf i forskellige far-

ver; sidste del af ordet = fr. fausse, kort,

som ikke er trumf; se 2. fos.

splitteløse, no. *spletøls æn best. -øn*

(Vens.). = rgsm.

splittergal, to. *spletøgal* (vestj.);

spletgal (Thy); *spletør-* el. *spletørødagal*

(Agger); *spletør-* el. *spletørigal* (Vens.),

overmåde vred; jfr. plit. splidder-rasend- 40

dul, Mi Wörterbuch.

split-terne, no. *splet tan æn* (Mors);

spletør æn (Agger), en havtugl, sterna

hirundo; dens hale er kløvet.

splitternogen, to. *spletørndqen* (Malt

vestj., Agger); *splet ndqen* (Mors); *spletø*

ndqen (Sløvt., Søv s.); *spletøri* el. *spletør-*

naqen (Vens.); = rgsm.; uden at være

ikhædt en trævl, jfr. støvsnogen, splinter

ny; Aasen, spildrende naken; hos Røtz

s. 656 under spik-spångande findes en

mængde lignende svenske almuesudtryk;

plit. splinternakt, Schütze IV. 172; splinter

fasend nacht, Mi Wörterb.; (slign: spuck

and span new, eng.; spánnyr isl.); Weyg.

Wörterb. under splitter forklarer ordet;

så nogen som en nys afsprungen splint;

jfr. Korrespbl. VII. 73. 4.

splittevide, no. spilludtryk fra et

kuglespil, se Kr. Börner. 560.

splittvørv, no. hedetørv, som stikkes

i langagtig form, tyndere ved kanten

(Rgkb.), Mb.

spo, uo. se spå.

spo, uo. *spø sæ* (Sønderj., Elsted).

skynde sig; er vist næsten forsvundet i

N. Jyll.; ordet findes Blicher, Vium s. 166,

Blich. Nov. IV. 579; jfr. mnt. spoden, Sch.

Lübb., htsk sich sputen.

spodsig, to. spodsk; i en vise: jeg

vil rid' mig op af land den spodsig' mø

at gjeerst, Kr. II. 221. 1.

spodsk, to. bio. *spðsk* (Agger, Vens.),

= rgsm.; *han sp ad spðsk te mæ* (Agger).

spog, no. 1) spejlet i træ (Sams),

se spejl 3. - 2) feil godning f eks. fære-

spog; se Mb.

spoget, to. *[spðkø]* (Ang.), skør, sprød,

fronnet (Sams, Ang.), Mb.; plit. spakig,

Schütze IV. 163 fronnet; jfr. mnt. spåk,

spack, Sch. Lübb.

spoj, no. se spuns; spolde, uo.

se spatte; **spoldekniv, no. se spattekniv.**

1. spole, no. *spuol æn spølør* (D.,

vestj.); *spuol æn spølør* (Mors, Thy);

spul æn best. -øn fl. -ør, el. i best. spøl

(Torslev s.); *spuol æn -ør* (Vejr.); *spål*

æn -ør (Agger); *spøl æn spølør* (Ager-

skov, Bradr.). - 1) roret i væverskyllen,

hvorom slættten er rullet op (alm.); *høj*

alow i gaf spul (Vens.), ø: gjorde en dum

streg; se spelte og smstn. 2. spole. - 2)

tvætræ i en stige (vestj. Bradr.); se Aas spøl

hak, spile, staug, isl. spöl; spile; stole.

2. spole, uo.

spuol -ør -l -l (Agger);

spul -ø -et -et (Elsted);

spøl spøl spøl spøl (Agersk.);

spolte, jft. Axsen, spola, oprinde tråd af væv, spole hak, vævesspole; mnt. spolen om, spole no. „webesspule“, Sch. 100b

spolero, no. *spolijer -er -et* (D., *spolijer* el. *spulijer -er -et* (Agg.)), *spolijer* ubogel (Vensk.); = røgsm., *spolijer*; jft. lat. *spoliare*, berøve, gøre til bytte.

spolium, no. i ndtr: *gyr jern et* 10 *spolium* (Ang.), o: spille en et puds; se Krist. Sagn VI. 351. 85; fr. lat. *spolium*, bytte

spøn, no. uo. se spån, spåne.

spor, no. *spuar* è best. -a flt. *spuar* (Vensk.); *spdr* el. *spuor* æn = flt. (Agg.); *spdr* æn = flt. (D., Sønderj., Ang.); *spdr* et best. *spdræt* flt. *spdr* (Søvind s.); *spuor* æn = flt. (Vejr.). — 1) = røgsm.; mærke efter fodtrin; *a komar i æ wærm* 20 *spdr* (D., Møllemslev.), når man straks kommer tilbage for at hente glemt; *fo spuor o, kom o spuor ater* (vestj.), = røgsm., se tråd; — asken på arnestedet glattes jule-, og vel sær nyårsaften, tinden om morgenen spor af en mskes fod der, varsles død; en hånd derimod varsler et barns fødsel i året; se Krist. IX. 61. 676. Almuel. IV. 100 ned. 108. 40. 42. J. K. 382. 11, Sgr. VII. 78. 473, Thiele 30 Overtro nr. 653; aske udglattes foran arnestedet, den, som først træder deri, dør i året, Kr. IX. 33. 350; stelletfor aske vand, Kr. Alm. IV. 138. 34-36; jfr. Hofberg Norike s. 211, Sundbl. s. 141, Wigstr. I. 118, II. 129, Cavall. Wärend. I. 398, W. Gregor s. 160, Folkl. II. 310 (æen Man), 511, IV. 8, V. 197 (Irl.), Urquell VI. 139 flg. (Serb.); hermed kan smstilles at man i flintstreet aske søger og finder 40 spor af Anders trim, se Grimm Sagen I. 104. 150. 151. Myth. s. 420. 1117, Lang Custom & Myth. s. 20 ned., Tylor Anf. II. 198, Garnett Women II. 69; i asken af det brændte ligstrå, Henderson s. 51, Folkl. Rec. II. 11. Méhus. I. 455, jfr. Fld. I. 31, II. 8. 12. 95; se *andefod, *aske, gåsefod; — en alm udbredt forestilling er, at man ved at slå som i mskers el. dyrs fodspor, skære græstærven ud, hvorpå 50 et mske el. dyr har trådt, kan volde vedkommende mén el. lægedom; tyvs spor kan udskæres, hænges i rug el. kages, se J. Saml. IV. 166. 162; jfr. Urdsbr. V.

192, Urquell II. 126, V. 289 31, VI. 129 XXIII, Strackerj. I. 103. 143, Andree Parall. II. 12. 13; søm, sær ligkætesom, slæde i hestens spor, gör den lam, se hest I. 600. 32 a, Krist. Sagn VI. 88 33. 358. 19-21; jfr. Thiele Overtro nr. 630, Wutke nr. 186, Gr. Myth. s. 4, Aberglane nr. 1011. 1040, Andree Parall. II. 9. 11, Méhus. IV. 354. 9 (Malmedy); slgn Méhus. III. 115. 13, Am. Folkl. VII. 113; skarp sten i mands spor gör ham lam, Folklore Congress 388, Lang, Custom & Myth. s. 20 (Austral.), Myth., Ritual & Reng. I. 99 flg. (Rusl.), Hartland, Science s. 20, syl el. nål sættes i spor, Amer. Folkl. IV. 152. 254 (Ny Engl.); standse msk ved at træde i hans spor, Urdsbr. V. 134 (Alperne), Amer. Folkl. II. 175 (Indianer) jfr. I. 216 ned. (Alaska); se Tylor L. gesch. s. 151. 152. 153. 165; ved at stikke stok i hans spor, Krist. Sagn IV. 355 (9); gløder i tyvs spor, Gr. Myth. Abergl. nr. 978; smstilles hermed kan overtroen med brugte halmviske, se vist at sengen (s. d.) skal dækkes, når man står af den; at man kan vinde kærlighed ved at sætte sig i mskers sæde, J. Saml. IV. 118. 21; volde en fortræd ved at stikke en nål ned, hvor han har kastet sit vand, Kr. VI. 360. 70, jfr. Urquell III. 151 (Polsk); træder man i andres spor idet man vender sig fra ham, tages han lykkelig, Kr. Alm. s. III. 130. 94, Yorksh. Folkl. 294; man må ej fejle mskes spor ud, ej fejle færestald, ej udskære spor, Wh. Vik. XI. 264 flg.; dødes spor må ej gå i levendes, derfor særlige „Totenwege“ Wh. Vik. XI. 155; jord fra mands fodspor giver en anden magt over ham, se Müller Saxo 176. 10, Folkl. II. 298 (Mag). slgn endnu Weinh. Volksk. IV. 41; „topek up tracks“, Amer. Folkl. IX. 227, Z. Ethnot. XXIX. (68), en lang række artikler i Tr. pop. fra VII. 427; jfr. god II. 46. 16 a, muld II. 619. 34 a, seng, skel, svale; — blande blod i sp., Müller Sæd 40. 12, fostbroderskab. — 2) spor til vogt hjul på vej; *kløw, akel æ spdr ur* (Agg. skov); *skil æ spdr ad* (D.), køre tilside, så det ene hjul går mellem hjulsporene, det andet udenfor; *de fæler i jæt spdr* (Ang.), o: kommer ud på et. — 3) for dybrung, som på en eller anden måde frembringes; *skær è spuar ej i jæt*

(Vens.); *æn mð græp æn spdr, inæn æn plænlar* (D.), o. groft, hul el. lign. — 4) *spuar* i (Vens.), et indskåret el. indkilet stykke i klæder el. træ; jfr. Aasen, isl. spor ilk., fodspor, mærke; se drive-, fod-, hare-, hjul-, vej-, vild-.

1. spore, uo.

spuar -o -et -et (Elsted);

spuø -ro -ret (Søvind s.);

spuøer -er -ød -ød (Agger); fl. lf. -et -et (D.); nf. nt. fl. *spur*, lf. *spur* (Vens.).

— 1) = rgsm.; *spuør æn hær* (vestj.), se 2. slage; *spur skul dp* (D.), træde flad-fisk op i havet og således fange dem, når floden går ind, ved at gå frem og tilbage i et udtrådt spor. — 2) *d spuøer æn træsku i æ mon* (Silkeborg), arbejds-udtryk, hugge en fordybning som bekyn-delse til træskoens hulhed, så at navet kan få ved; jfr. mnt. sporen. — 3) *æt. nt. fl. lf. spur* (Vens.), *dæ wa nye spur i frakken fæ næn*, der var noget øget i frakken for neden; *dæ war æ nye stæc spur i*, der var et nyt stykke øget i.

2. spore, no. *spuøer æn -er* (D., vestj., Agger); *spuø æn -o* (Søvind s.); *spur æn best. -en* fl. -er (Vens.), = rgsm.; hjul til at drive hesten frem med; *spuøer wæl æ dæ ha lisom hæg*, Grb. 75. 13; jfr. Aasen spore, isl. spori huk. mnt spore eller spare, Sch. Lübh.; se spænde; htsk sporn; kokke-, ridder-.

3. spore, uo.

spuøer -er -et (D., vestj.);

spuø -ro -ret (Søvind);

drive frem med spore.

sporejærn, no. *spuøerjær æn* (D.), en lille trille på et skaft med randen file i m-streger, til at skære udrullet kagedejg i stykker med; se rugstrutte.

-*sporet*, to. som har el. passer med et bestemt spor; se bred-, en-, smal-, vid-.

spor-ane, no. *spuøane* best. -*anøet* (Silkeb.), = rgsm.; nyfalden sne, hvori harer og ræve kan spore.

spørtler, no. fl. *spørtler* (Lindk.), = rgsm.; pengeafgift i retssager; htsk sportel, lat. sportula, en kurv med føde- varer, som den lik, der førte ens sag for retten; lat. sporta, en flettet kurv; se Weyg.

spot, no. *spdt æn* (Vens.), kun i

enkelte udtr.: *spdt jø mæ let gdt, nar dr æ ene war, ætæg ka æ æl skrye*, Grb. 244. 312, spot gør mig lidt godt, nar er jeg ikke værd, strengen (s. d.) kan jeg selv skrive; *spdt gy let gdt, skam gy meør* (Mors); *æn stæw værdans spdt æ skam* (Søvind s.); *dæ wa bøde spot o skam* (Agger); se 1. spe.

spotpris, no. *spotprjæ æn* (Agger); *spdtprjæ æn* (Vens.); = rgsm.

spotte, uo.

spot -er spot spot (Agger);

spdt spdtør spdtæt (Agersk.); fl. lf. *spdtæ* (Vens.);

spdt -o -et -et (Elsted);

= rgsm.; *dæ skal æ spdt mæ æn dæ græ, æn ku gæn stæ dp æ grynt, ænd æn hær fæ dæ i træj dæc* (D.); *æd skat ene spdt*, æd hæg mæg te hans grjæ, hæg *kræp dæp knæn* (Vens.); jfr. Aasen, isl. spotta, uo.; isl. spott, ilk. no.

spottegloø, no. *spotgloøer* fl. (Agger), = rgsm.

spottehus, no. i ordspr.: *sp-briender af** (Sundev.), Kok ordspr. 128. 120, o: der går ild i spotterens hus.

spottelig, to. fortrædeligt, i en tale-måde: *dæ wa dæ spdtelig*, æd han Kræn Stræn, æ kat skjæd i hans lægertøj, Sgt. XII. 77. 176 (Mors).

spotter, no. = rgsm.; *dæ go tit if i spdtæris huka, æ spdtæri æl brægjer* (Vens.).

spottero, to. se spættet.

1. *spraddel*, to. *spradel* (D.); *sprærel* (vestslesv.), springsk, som slår stærkt op: æ *plæg æ fæ spr-*; æ *hæ wær fæ sprærel* (vestslesv.), når det er for tørt og derfor vanskeligt at læsse.

2. *spraddel*, no. *sprædel æn* (Fænø, Malt); *spræder æn, dæ* (Agger), *spræl*; o *gør sp-*; *dæ ær æk wær o gygjer ææn æn spræder æm æd let* (Agger), o: opsigt-vækkende tale; se spralle.

spradder, no. se spraddel.

1. sprade, uo.

spræd -er sprat sprat (D.);

sprær -er spræt sprat (Agerskov); fl.

spræt, lf. *sprat* (Bradr.). —

1) skrahe med tædderne, om hønø og hunde; *spræd æ ææn* (D.); Hr. Gråsvend sprader op muld med fod, Sgr I. 146. 17.

— 2) *spræd æ et* (D.), gøre mange og store komplimenter. — 3) *dær æ sprat fæær* (D.); se sprække uo.

2. sprade, no. *spradð æn* (landk.); *spræð æn* (Sovind s.). — spradebasse.

spradebasse, no. *spraddbass æn* (D.); *spradebass æn* (Andst); *spradebass æn -er* (Agger); *spradbasi* (vestl.); *spradbass* (Agersk.); — også; en som gør spradde (Agger), se spradde.

spradekok, no. *[sprarkok]* (Sønderj.), — spradebasse.

spradepind, no. „sprapind“, til at purre op i lys el. ild med, Kr. Alm² VI. 338, se (Nimfoste).

sprader, no. *spradør æn* (D); *sprarer æn* (Bradr.), naragtig og vigtig person; i en stedreimse: „Stenderup spradere“, Sgr. XII 143 467 (Føvling s., Malt h.).

spradet, to. *spræjs* (Sov. s.), lapeet. **spradevorn**, to. *sprarus* (Angel), lapeet.

spradle, no. *spradl spradler spradl* (landk.), *spradler -er -t* (Agger);

spralle: *høj a spradl mæ a højn*; også: på som en spradebasse (Andst); føre opgivende snak (Agger); jfr. av. *spralla* Aasen, Rietz *sprala*, se sprade.

spradre, no. se spralle. **sprag**, no. *sprag æn* (D), revne som fremkommer i stik ved hændingen.

sprage, no. *sprag -er -ed* (Thy, Agger); *sprag -er -t -t el. -a -a* (Vens.),

prale, gøre sig vorte, slå tunde med arme og ben; *høj spruter d sprager* (Vens.) faderen vaskede sig og drak af vandet, men han spruttede og spragde og blev røgere og røgere Kr. V 187, 2; *bede sig dde; mæ fæder d sprag æn sig* (Thy) siges som udlægning, når man vil indlede noget rosende om sig selv, *jæn sprag d hde st, a æn d klæder ær d skde d* (Mors) *de ær dæ høj a sprag d* (Agger); *sprag* (stet), pralen, se skryde; Aasen *sprale* knurre, om ild; Rietz *sprag* no., litag samtale.

sprager, no. *sprager i best -t st -er* (Vens.); *sprag æn* (Mors, Agger), en pralans person, som er naragtig væsen og klæder, se *prale*.

sprageret to *sprag* (Mors, vestl.), se se sprede, om hoved, som bevæger under hængningen, om glaset i en *spralle* indfat.

spraglet to *spradl* (Andst), *spradler* (Agger), *sprægle* (Vens.), — også;

æ æn spraglet hæn (vestl.), se hvide 2 *a ænt gæn ka mæ bæ; sprægle hæn* (Vens.); jfr. *haglet*; *red-*.

sprakelig, to. urdag, om børn og unge heste (Sønderj.), Mb. efter Outzen; Mb's henvisning til fris *sprakelek* synes usikker.

Spralderup, no. *Sprælørup* (Vens.) forblømt udtryk; en højtalende person er fra Spr.; jfr. *Sovstrup*.

spralder, no. *spraler d* (Vens.), et skrald; *de æ d spraler*.

spraldre, no. *spraler spraler spraler spraler el. spralør, spralør* (Vens.), om larmen, som fremkommer, når f. eks. i tallerken slås i stykker; *a tol, de spraler i hans bdyser*.

-spraller, no. se lyngspratling.

spranke, no. *a sprank* best (D., gids), alenlange træstykker under rævestoien, parallel med sejskallerne, hvortil træddet er befæstet foruden, se skallerne foroven.

sprannik, no. *sprank i best -t st -t* (Vens.), spradebasse.

sprannike, no. *sprank -er -t* (Vens.); *sto d ep*, brystet sag, se *brannike*.

sprannikvorn, to. *sprannikvorn* (Vens.), som har lyst til at bryste sig prale.

sprar, no. se sprade; **sprarrel**, to. se spradde.

sprat, st. no. ligger lidet Kirsten på gulben sprat, Kr. II. 115 25, 2. *sprætt* (s. d.); se 2 *sprække*.

1. **spratte** no. — 1) *go ud a spræ* (Løsning), spaserer, — 2) *sprat -er -t* (Vens.), om den lyd, der fremkommer, når papir el. lign. rives i stykker.

2. **sprætte**, no. i smærten, „bed-sprætte“, Kr. Alm V 245 34 2. *spræder* springer i lyng.

-spratting, no. se lyng-, jfr. Aasen *sprætta*.

sprattingværk, no. *[sprattingværk]* (Agger) om korn, hvor strætte står langt fra hverandre.

spravle, to. se spraglet; **spre**, se sprede.

sprede no. *spre el. sprøj -er sprøj sprøj* (Vens.) *spre -er sprøj sprøj* (D., vestl., Andst, Thy);

spre el. **spre -ør sprøj sprøj** (Agger);

spre spre spre spre (Søviind s.);

spre spre, sprer el. spret, sprer el. spret (Elsted s.);

spre -ør sprøj sprøj (Agersk.);

= rgsm.; **spre moq, mærgel** (vestj.); **vi skal dp o spre ved gårar** (Agger). sprede garn til tørring; jfr. Aasen, spreida, sv. sprida; mnt. spreden, Sch. Lubh., htsk spreiten, eng. spread.

spredet fork, no. **spredet fork -fårk** (Agersk., Bradr.), greb til at sprede godning med

spredet greb, no. **spredet greb** (vestj.); **spredet greb** (Vens.), = spredet fork; mindre og lettere end læsegreb (Vens.).

spreder, no. **spreder** (vestj.); = rgsm.; se samler.

spredet sted, no. **spredet** (Thy), sted, hvor torv spredes for at tørres (Thy); plads, hvor pulsvæddene bredes til tørring (Sall.); **æ gårar lqar o o sprede ino** (Agger); se bredetsted.

spredning, no. **spredning** el. **spredning** (Agger); = rgsm.

sprede, no. **sprede** (Agger), = spredet, hvor fiskerne spreder deres garn til tørring eller deres fangst til deling.

sprede, to. se spraglet.

spret, no. sprette.

sprj (?) no. „vi får sprj på hjer“ (Skagen), om vinden: den springer af; se spring 3.

spring, no. **spring** (D., vestsleav., vestj., Mors); itk (Søviind s.); **spring** eller **spring** (Agger); **spring** i høst. -t itk **spring** (Vens., Sams, Årdestrup, Havbro s., Støvr.); **spring** el. - itk (Aug.).

1) = rgsm.; **han ldr o i el. a jæn spring** (D.); „de wa mænqj e dli spring, mi bror! spring jæn“, Grb. 38, 12; under Bloksbjergfart udbryster mand: „det var da fanden til spr!“ styrter. Krist. Sagn VII. 148; jfr. oven II. 774. 488; ofte omtales vældige spring: jomfruspring (s. d.) for at frelse liv og ære, Krist. Sagn IV. 106 ov., jfr. Gr. Sagen I. 364; ridderspr., Faye 215, Bergh I. 51, jfr. hlaup 1, se Fritz. 2, Tr. pop. XII. 408 Rolands; Am. Folk. XII. 104, helgens spr.; kæmpers, 50 jætters og gygers spr., se Kr. Sagn III. 7 ja, Sande I. 82, Gr. Sagen I. 374; der er kun 7 spr. mellem kirker, Kr. Sagn III. 141. 25, jfr. Lowest. Folklore 129, se

kjællingspring; mand springer 12 gange frem og tilbage over grav, mens den skydes på ham, Folklore Journ. VI. 175 (Skott.); se endvidere Sande II. 261, Ons Volksl VI. 74, Kennedy 221, Curtin F. T. 34, Ch. Notes 131; jfr. hjertespringsalve, oven; af-, for-, *fuld-, *hæ-, himmel-, hoppe-, jomfru-, kjællinge-, kokke-, krage-, syv-, to-. — 2) galop; **han kdm i a ful**

spring (D.), i galop, kørende el. ridende, jfr. fir-, flyve-, lorden-. — 3) „vi får spring på hende“, om vinden, o; den springer om (Skagen), se sprj. — 4) **spring** el. (Støvr h.); **spring** (Hmr.), skud på et træ, sideskud: „springer“ itk. (Thy), kai planter sat til at bære frø, se springkål. — 5) tyens sæd, se Kr. Alm. 2 VI. 53 39

springbjælke, no. **springbjælke** (D.), en bjælke på loftet, tværs over flere fag, hvortil de underliggende bjælker er bølgede.

springblod, no. **springblo** (D.), en karvesygdom, kongeshoner til hjernen helbreddes ved hurtig åreladning

springbuk, no. **springbok** i (Sams), navnet til bukkene, hvorover springet er spændt ved gymnastikundervisningen.

springe, no.

spring -ør spring (D., Lindk.); itk. **spring** (Søviind s.);

spring spring spring spring (Hvejsel); **spring -ør spring spring** (Andst, Thy, Sall, Almind, Vib., Helt. h., Lild s., S. Hald); itk. **spring** (Agger);

spring spring spring spring (Havbro s., Årdestrup, Støvr. h., Vens.);

spring spring spring spring (Tved s.); **spring spring spring spring** (N. Sams);

itk. **spring** (S. Sams);

spring spring spring spring (Elst. s.); **spring spring spring spring** (Røgen, Tåmag); itk. **spring** (Søviind);

spring -ør spring spring (Agerskov);

spring -ør spring spring (Åbenrå);

spring -ør spring spring (Angel);

spring -ør spring spring (Bradr.);

spring -ør spring spring (Valsb.);

spring -ør spring spring (Fjølde);

og højes

nt. **o do han spring** itk. **o spring**

vi im di spring do **spring**

han spring

vi im di spring

usikkert om selvylden er e el. i i nf. el. nt.;

Grb. 8. 28; vistn. også = rasm., om en flol, rask person.

springgås, no. *sprenggas æn* (Søv. s. vestj., Agger), et stykke legetøj, der laves af brystbenet på en gås, og som ved hjælp af en simpel mekanisme bringes til at springe i vejret; jfr. „sprinckbuck“, Schill. Thierbuch III. 11, se springmus, vippeskrædder.

springhest, no. *spreghæst i* (Vens., 10 D., Vejr.); *spreghæst æn -hæst* (Mors, Thy, Lild s., Davh.); *spreghæst æn* (Bradr., Fjorde), hingst, som bruges til bedækning; jfr. vrnsker; skal bruges, når man vil ride ind blandt bjærgfolk for at frelse et mske af deres vold, se Kr. Sagn I. 314. 48.

springhilde, no. *spreghel æn* (Vejr.), remmen, hvormed slagvol og hilde på pilen sammenføjes, jfr. bindeøl; *spreghæl æn* (Vens.), strikke, hvormed dyr ²⁰ hildes, således at højre forben er bundet til venstre bagben el. omvendt.

springhinget, no. *spreghenet æn* (Bradr.), = springhest.

springkogle, no. *spreghægl æn* (Søvind), en kogle, som man under spillet har lov at sætte efter frit valg, for at kunne slå des flere; mens keglernes normale stilling er:

○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ 20
○ ○ ○ kan den, når sp- bruges ○ ○ ○
○ ○ ○ blive: ○ ○ ○
○: „sp- lige ud“ el.: ○ ○ ○

○ ○ ○
○○ ○

○ ○ ○ ○: „sp- inden byen“.

springkilde, no. kilde, hvor vandet springer af et stærkt væld (Mors), Mb.

springkål, no. *[sprængkål]* (Thy), kål- 40 planter, sat til at bære fro.

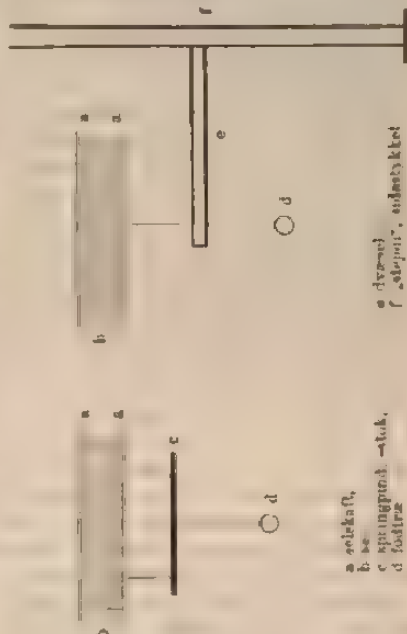
springlam, to. *spreqlam* (Vens., vestj., Agger), stærkt lam; „dè sathjêlma kono, dè wa bliduen spreqlam“, Grb. 57. 34; „dè kale hær ene dæ dæ dæ lam goskæon, fdr hon wa spreqlam“, Grb. 107. 3.

springmus, no. *spregmus æn* (D.), = springgås (s. d.), kun er det brystbenet af en høne el. en mindre fugl.

springom, no. *spreqom æn* (D.), 50 dans; *de sku hâd æn spreqom mijer i æ gryd*, om halvkoget kød.

springorm, no. en kreatursygdom, se Kr. Sagn VII. 465. 11.

springpind, no. *spreppel i* (Vens.), = springstok, dvæsel (s. d.), men mens *dvæselan* er fæstet til *stæjen*, siden af væverstolen, med den ene ende og står med en strikke i forbindelse med *selskælets* og fodtræerne, så er spr- forbundet med selskæftet med en strikke på hver ende; på dens midte er fastgjort en strikke til fodtræet.

spring saddel, no. *spreqsattel æn* (D.), sadel med en lille pude, hvori stighøjlerne hænger, man sidder på sadeldækket (D.); „kåhlen fik en pjalt springsohl loh åpo et gammelt krik“, Jyd. I. 16. 1.

springak, to. *spreqs* eller *sprængak* (Vor h.); *spreqsak* el. *sprønsak* (Agger); *spreqsak* (Vens.), hovmodig, vjertig; *æn grems spreqs knæjt* (Vor).

springstok, no. *spreqstok i* best. -i (Vens.; Thy), på væverstolen: de små træstykker under sellene, som forbinder dem med fodtræerne (Thy); en løs dvæsel se springpind (Vens.); jfr. hammel, spanker; måske også = klure (s. d.); jfr. 50 stage.

springstyrje, no. *spreqstyrje æn -er* (Agger). — 1) et vanddyt, nok = springer I, delfin. — 2) om et mske, som tager lange spring.

springtavl, no. *sprengtafel* (Vens.), et brætspil; *di trak dam & sprengtafel* (Lild s.).

springtrille, no. *sprengtriler* fl. (D., Malt, vestslev., Agerskov); ordet er bekendt nok, skal betyde stumphoser (D.); lette, gamle tøfler eller sko (Agerskov); men jeg har kun truffet én, der vilde kendes ved ordet som brugeligt i hans egen: fodløse hoser uden pøser (Herning); det anføres ellers bestandig andensteds fra.

springtyr, no. *sprængtyr* (Elsted), avlsdyr.

springvand, no. i ævent. skal det „guldgule spr.“ skaffes, se Kr. Æv. s. 229.

springvej, no. udtrykkes: *sprungen vej*; „*kyfje miß er ene sprogen wæj*“, Grb. 114. 132.

springvæder, no. *sprengvædr æn* (Mors), væder, som bruges til parring.

springel, no. *sprengel æn* (Malt; Søvind s.), springrem, hvormed hilden fæstes til plejlens slagvol, se hilde, springhilde.

sprinke, no. *æ sprengker* fl. best. (D.), vandrette tværlister på vejrmøllevingen.

sprinkel, no. — 1) *æn lile sprengkel moq* (D.), et lille stænk gødning. — 2) *sprengkler* fl. (Vens.); *sprengkel* el. *sprengkelsyg* (Thy; Mors); *æ sprengkel* (Agersk.); *sprinkal* (Bradr.), tyfus, en sygdom; navnet fordi der under sygdommen fremkomme pletter på huden; påført ved trolddom råd derimod, Kr. Sagn VII. 449. 29; mnt. *sprinkel*, *hisk sprengkel*, en plet.

sprinkelbon, no. *sprengkelbijon* (vestj.), tyndbenet person; se *skrinkel*.

sprinkelkammer, no. det kam som er bag ved storstuen, højere end denne, og for hvilket der er spiler, så at man fra storstuen kan i samme; man lægger gerne demede op i *sprinkelkammeret* (Ribe-Terpager), Mb.

sprinkelsygd, no. *sprengkel æn* (glds, Vens.), tyfus.

sprinkelværk, no. *sprengkel æn* (Agerskov), gitterværk; se *sprinkel*.

sprinkle, no. *sprengkel* (1) *øvær*, overstænke; jfr. *hisk sprengkel*.

sprod, no. *spradr æn* (Malt), spire, skud; jfr. mnt. *sprute*, *spire* Lübb., det samme; se *sprøde*.

horn er samlede i stue: „vi er et lille sprud“ (sts).

sprude, *uo.*

sprud -or -et (Malt); *ft. tf. -ød* (Agger);

sprui sprui -i spruit (Søvind s.);

= *rgsm.*; „se dog den pø, som han kan sprude!“; „jeg skal holde dig, selv om du spruder“ (Årh); spruder af vrede; *et ilsprudendes bjerg* (Søvind s.); *et brød ska sprudens* (Agger); lokkemaden skal sprudes. *a*; når rammen (s. d.) til at fange måger er opstillet, skal lokkemaden, en lille fisk, helst en sild, blankes med munden, sandet „sprudes“ af den; *sprung-din* (Agger), spruden; se sprøjte; jfr. Aasen, sv. spruta, sprudle, vælde frem.

sprui, *uo.* se sprude

sprukken, *to.* *språken* (Agger, D.);

= *rgsm.*; *en sprukken tolværkin* (Agger); *en språkan påt* (Vens.); se 2. sprække; fra-²⁰

-sprungen, *tf.* se springe; af-

-sprut, *no.* se sprutte; kokke, tyrke-

sprutbakkelse, *no.* *sprutbakels æn* -*er* (Lem), *æn sprutbakels* (Søvind), = 2. sprutte, en slags kage; også skæo: *den spr-! sådan æn spr- som stj-!*

sprutbøsse, *no.* *sprutbøs æn -er* (Lem), sprøjten, gennem hvilken spruttens dej udpresses.

1. sprutte, *uo.*

sprut -or sprut sprut (Vens.);

sprut -a, -et el. sprut, -et el. sprut (Søvind s.);

sprut -a -et -al (Elsted);

sprut -or -et (vestj.);

sprut -or sprut sprut (D.);

= *rgsm.*; „skjælm! uæ så fårholdr me å lej, de haj uæ færå å sprut“, Gith. 43. 18, skjælmen var så betagen af at le, at han var nærværd at sprutte; *bløet spruts uæ* ²⁰ *ham* (Søvind), blodet sprøjter af ham; *et kat spruter, så gal ær æn!* (Agger).

2. sprutte, *no.* *sprut æn -er* (D.), en slags kager, hvortil dejen sprøjtes ud af et hlikrør; jfr. blæk.

spruttegal, *to.* *sprutgal* (vestslæv.), så vred, at man sprutter.

-spryd, *no.* se sprøde; blår-, *lug-

1. spryde, *uo.*

spry spryrer spro sprdt (Ang.);

sprys -ar -a -o (Valb.); *ft. tf. -et* (Bradr.); spire. om korn; Lyngbo Uo. 85 jævnfører gullandsk sprauta, mut. spæten, spruten, htsk spriessen; se spryde.

2. spryde, *no.* *spryr et* (Agerskov, Bradr.), spjarrer (s. d.) på teen; jfr. 1. buk 3, finger 3, krog, sprøde

spryde, *uo.* se spryde

sprylle, *no.* *spryl æn -er* (Agersk., Sundev.); *sprøl æn* (Thy); skud, kvist på træ (Agersk.); kløftet gren, blårbrak (s. d.) (Sundev., Thy); *spryl* (Lyng b), gaffelen på håndkvænen, som dræjer overstenen; se tre-.

spryller, *to.* se sprøller.

sprylre, *uo.* *sprylre -or -et* (Agerskov); *spryl* (Ang.); *et træ sprylarer ur*, når der fremkommer skud på stammen; jfr. spryde.

sprung, *no.* se spring.

spræg, *to.* *spræg* (Lild s.), hovmodig, pralende; deraf *no.* *spræghjød*; jfr. Aasen, spræk, fyrig, rask; isl. sprækr.

sprægon, *no.* *sprægon*, Sgr. V. 70 316, bregner, lilies; *spræjn* (Malt), ormebregne, sts 74. 373 et træ, vrietorn; *spræn* (Agerskov); *[sprækən]* (Angel), rhamnus frangula, se J. T. 198, 333.

1. spræggel, *to.* *[sprækəl]* (Mellenslevig), som sprutter, om lys; lig.: opfarende, ludsag (Sonderjylland), efter Outz.

2. spræggel, *no.* *sprægel æn* (vestj.), ²⁰ = *sprægelbisen*, tyndbenet person.

sprægle, *uo.*

sprægel -glor -gel (Agerskov);

sprækøl -klor -kølt (Bradr.);

sprutte, om lyset.

spræjne, *no.* se sprægen.

-spræk, *no.* se himmel.

sprækoloro, *uo.* se spekulere.

1. sprække, *uo.*

spræk -a -et (Søvind s.); *ft. tf. spræks* (Vens.);

spræk -or -ød (Agger);

nu og da kan høres: *han spræket me æn* (Plougstr., D., landk.), taltale mig; jfr. Kr. IX. 96. 21, se Sachsor; „men å skid, å ska spræk får da“, And. Bars.; måske også i snævrere betydning: tale tysk (Søvind s.); tale, især med en udlænding, *dæghdy te æ stuge dampu uæ strånt, o æ søfalk ip te uds, da ku æ søæ* ²⁰ *spræk me dem; de æ søæ, som han ka spræk åp!* (Agger); *haj æ søæ te å spræk me bøn* (Vens.); jfr. møt. spreken, Sch. Lubh., htsk sprechen, tale; se sprokke.

3. **sprække**, *uo*

spræk -*er* *språk* *språk* *trs.* *el.* *fl.* *fl.* *språk* *språk* *intr.* (D.); *fl.* *fl.* *språk* *språk* *trans.* (Andst);
spræk -*er* *at* *trs.* *og* *intr.* (Søvind s., Elsted, S. Hald); *fl.* *fl.* *-ad* (Hell. h.);
spræk -*er* *spræk* *spræk* (Lild s.);
spræk -*er* *spræk* *språk* (Agger);
spræk -*er* *spræk* *spræk* (Vens.);
spræk -*er* *språk* *språk* (Valsb.). —

1) *intr.* briste, således at der fremkommer en sprække; *spræk* -*er* *-ad* (Agger), bøjes vist alm. svagt i denne betydning; *mi* *hænder* *sprækker* (vestj.), huden på hænderne sprækker; *glen* *spræk* (Søvind), ørtelbælgene brister; *fig.*: „da a ha fåt en gu löumoe, spræk et få mæ, te a gik som skompelsku dæljem“, Vuelb. 12, 3: gik det op for mig; *mi* *løper* *sprækker*, *ad* *tar* *a* *di* (Agger), se sprukken, jfr. 2. harm; nu ligger lidet Kirsten på gulven språk, Kr. II. 118 25, må vel betyde: sprækket, sprængt. — 3) *trans.* *spræk* -*er* *-a* *-a* *el.* *fl.* *fl.* *språk* (Vens.), skære syning op, *spræk* *æn* *køvet* *ap* (S. Hald), sprætte en kjole op (D., vestj.); *spræk* *at* (Sov. s.), bælge ærter; *do* *ær* *et* *bæjer* *war* *et* *do* *sku* *spræk* *i* *a* *pan* *d* *pisk* *ud* *d* *a* *bæje* (Skals), Sgr. V. 30. 156, 3: skæres op i panden og piskes ud af skindet; *spræk* *æn* *trøj* *ap* *i* *a* *søm*; sprækkes en søm op under arbejdet, varsles liv for klædningsstykkets ejer, Folkev. XI. 390. 179; i noget forskellig betydning: *at* *mi* *ram* *æn* *språk* (Agger), alle mine rammer (s. d.) var sprækkede, 3: mågerne havde løstet rammerne op af sandet uden at blive fangne; jfr. sprætte. — 3) *dær* *spræk* *æn* *spræt* *fær* *a* *kyløper* (Thy, vestj., Sall., Løgst.), *løn* *a* *språk* (Vens.), 3: skallen er bristet for kyllingen i ægget; *dær* *a* *språk* *fær* *a* *kyløper* (D.); *dær* *a* *språk* *fær* *gøsen* (Vens.), det samme; *no* *spræk* *dæ* *for* *æn* *do* *ælø* (Agger), siges spugende, når en kommer, man har ventet så længe, at man har opgivet ham; *dær* *spræk* *fær* *ham* (vestj.), hans komme varsles; *dær* *a* *språk* *fær* *et* (D.), om en forlovelse t. eks., 3: den varsles; jfr. 3. bille, sprade. — 4) nej tak, sådan skal

jfr. 3v. spricka; sprunge.

3. **sprække**, *no.* *spræk* *æn* -*er* (U

Agger); *spræk* *et* -*a* (Søvind s.); best *spræk* *fl.* *sprækker* (Vens.); — *rgsm.* revne; frugtsonnelig kvinde må ej a gennem spr., Kr. IV. 264 381; se vind

sprækkehæl, *no.* *sprækkel* *æn* (Lashy Terp.), en person, som kun kan udrætte hdet.

sprækker, *no.* — 1) en, som taler, se *brovten-, for-, tysken-. — 2) *sprækker* (Vens.); i smstn. fl. *sprækker* (s. d.), fordi man med en sløv kniv gör bevægelser, som med en til; se sprække, *uo*.

sprækket, *fl.* se op.

sprækopkniv, *no.* *spræk* *opkniv* *æn* (Agger), opsprættkniv.

spræl, *no.* *spræl* *d* best. -*c* (Vens.). = *rgsm.*; jø *spr.*, låneord.

spræn, *no.* se sprægen.

spræng, *no.* se *marc.

sprænge, *uo*.

spræg -*er*, *-ad* *el.* *spræk*, *-ad* *el.* *spræk* (Agger);

spræg -*er* *-t* *sprægt* (Vens.);

= *rgsm.*; kan bruges i fl. a *spræn* *mi* *fæved* (D.), 3: forvred den; se sprængt, hæng.

sprængelse, *no.* se for.

sprængknude, *no.* *sprængknud* *æn* *knuder* (Landk.), knuder som fås ved hårdt arbejde.

sprænglördag, *no.* *spræg* *lördag* (Sams), kaldes lördagen för påske, fordi man den dag må stræbe at blive færdig med alt arbejde, Kr. IX. 35. 367, Alm. IV. 85. 98; jfr. Sgr. IV. 72. 186, der bryggedes altid den dag; se sprængt.

sprængrod, *no.* en urt, rod, som har den magiske kraft, at ethvert lukke og lås springer op for den; en snog bringer ved hjælp af en urt en sten bort fra åbningen af dens hul, Sgr. II. 112 (Als); svale, ravn, Kr. Sagn VI. 439. 99 04 05; jfr. „låsagrass“ (patris quadrifolia L.), Arnas. I. 552. 645. Haukenes IV. 526, Kuhn W. S. I. 130 210, Strackerj. I. 99. 130; „springwurzel“, se Grimm S. I. 10. 9, II. 314, Myth. 924, Busch, Volksgl. 6. 142, Urquell V. 211 flg., P. Volksk. V. 108 av., Meyer Aberg. 64, Schudl. 187, Hoppel Soldan I. 70, Melus. I. 349; mange henvisninger og oplysninger hos Grundtvig, Løsningstenen s. 12 flg.; „pito real“, Folkl. Journ. I. 295 (Spanien), Z. f. M. IV. 153

(Rusl.); se lds II. 523.12 b; snog III. 436.31 b; jfr. Wuttke nr. 125. 162; = vejbred, ZfM. III. 326 (Tyskl.); = *euphorbia lathyrus*, Folkl. XII 445 (Ital.); — *cicula virosa*, JTusch 60 (Norge).

sprængt, lf. forvredet: *a hár sprængt mi hantle* (vestj.); *æ ku æ sd sprængt d æ mjælk* (vestj.); *o*: koens yver er hårdt og belændt af mælken; *æn liþs sprængt kál* (D.), en lille, af arbejde forslæbt karl; *sprængt* (Vens.), om tøj, vævet af farvet garn, se bag-, for-, liv-, over-.

spræt, no. *spret* *ð* best. -*o* (Vens.); = rgsm.; ordspr: *dær ær dís sd bets i udrm, hqj fir i (jo) d spræt, för hqj qjse*, *o*: för han dør.

sprætte, no. *sprat* -*er* -*o* -*o* (Vens.); lt. lf. *spret* (Hell. h.). — 1) spjætte, sparke med benene, slå ud med armene, gøre kraftanstrengelser; *hqj wu sd gáf, hqj sprete* (Vens.); *hqj gor d spræter* (sts), *o*: går løpslet og spjætter. — 2) *spræt -er sprat sprat* (Agger), sprætte op, mest bruges dog sprække, no. (s. d.); jfr. Aasen spretta 5, spanke, gå stift; isl. spretta, kaste el. rive løs; sv. sprutta.

sprættebasse, no. *spretbasi* i hest. -*basi* (Vens.), spradebasse.

sprød, to. *sprø* (Vejr., Vens.); *sprød* el. *sprør* lt. *sprød* el. *sprør* (Agger), *so* skor, som går let i stykker; *sprød sup* lt. (Slet h.), røgede sild; jfr. htsk sprøde.

sprøde, no. *sprød æn* (D., vestj., Lild s., Hell. h.); *sprød æn beat. -æn* lt. -*er* (Vens.); *sprøi et* (Søvind s.). — 1) *æ sprøder* lt. (Thy. Mors), en flad dobbeltskinne, hvis stykker er forbundne på en ejendommelig måde, og som bruges på væverstolen til at stramme det vævede tøj mellem slagbord og brystbom (Vens., alm.); jfr. Aasen sprote, isl. sproti, spændtræ i væv. — 2) *æ sprød* (Holmsl. kl.); *æ sprød* (Agger), træstangen befestet tværs over storsejlet på båden og som strammer det; forskellig fra giksejl, der intet sprøde har; — jærnstangen, der holder bagsmækken på vognen i stilling (vestj.); *långsprød, kårtsprød, bagasprød* (D.), forskellige kortere og længere bjælker i vejrmøllens kroyeværk. — 3) *sprød æn* best. -*æn* (Lild a.), bogspryd. — 4) mÅleredskab, hvormed mølleren kan undersøge, om rinen (s. d.) ligger plant i stenen. — 5) „sprø“ el. „sprød“ kvas (Mds h.),

Mb. under trods; jfr. Aasen sprit, sv. spröt, mnt. sprét, Sch. Lübb.; se sprød, -spryd; *bugspryd.

sprødehilde, no. *sprødhel æn -er* (Holmsl. kl.), den lovring, hvori sprødet er fastgjort til masten.

sprødesejl, no. *sprødsæjl æn* (Holmsland kl.), sejl med sprøde (s. d.); deraf: *sprødsæjler æn -er*, havbåd med sprøde i sejlet; alle *hauakipar* og *hauþød* er sprødesejlere; jfr. Aasen spritsægl.

sprøg, to. *sprøg* lt. *sprøg* (Vens.), sprød; jfr. sprøller, sprogl.

sproget, to. i forb. *æn sprøge æl* (Vens.), en røget sild, som er løs i koden.

sprøgl, to. *sprøgl* lt. *sprøgl* (D., Malt, Andst, Aggersk.); *sprøkel* (Bradr.); *sprøgl -l* (Søv. s.). — 1) skor, let brækkelg. om løv, brød o. lign., jfr. sprøller; om melede kartofler (Søvind s.). — 2) fig.: ludsig, kort for hovedet (Sønderj.), Mb. efter Outz.; jfr. mnt. sprock eller sprockel, no.; „dürrer, leicht zerbrechliches reisig“, Sch. Lübb., plt. sprök el. sprok, Schütze.

sprøgle, no. *sprøgl -er sprøgel* (D.), smulre; *de sprøgler i æ hihær*.

sprøi, no. se sprøde; **sprøjse**, **sprøjte**, no. se sprosse.

sprøjt, no. *sprøjt de* best. -*o* (Vens.); = rgsm.

1. **sprøjte**, no. *sprøjt æn -er* (D., vestj.); *sprøjt æn -o* (Søvind s.; Agger); best. *sprøjten* lt. -*er* (Vens.); = rgsm.; jfr. plt. sprutti, no., Schütze; se sprutbøsse; brand-, kage-.

2. **sprøjte**, no.

sprøjt -er -et (D.);

sprøjt -er sprøjt sprøjt (Agger);

sprøjt -er -o -o (Vens.);

— rgsm.; jfr. Aasen sprøyta; se sprøde; over-.

sprøjtefuld, to. *sprøjtsful* (D., vestj.); *sprøjtsful* (Vens.), overmåde bernset.

sprøjtegal, to. *sprøjte- el. sprøjtan-das gal* (Agger), overmåde vred; *hqj æ ræn sprøjtsful*; men også: *wi blidw ræn sprøjtsful te d lic* (Vens.), *o*: lo ustandsehg.

sprøjteslange, no. *sprøjtslang æn -o* (Søvind s.); = rgsm.

sprøjtespand, no. *sprøjtspan æn* (Agger), læderspand, som bruges til at hente vand til brandsprøjten; fig.: *sprøjtspan æn*, store, klodsede støvler; se brandspand.

sprække, no. *spræk æn sprøker* (Ågersk.); *spræk de* (Bradr.); *[spræk]* (Ångsl.). — 1) gamle grøene, som bruges til brændsel; klejnt, dårligt tømmer (vestsles.). Mb. anfører efter Outzen „smid din sprækker, hvor du har din nøkker“, se snold, stykke. — 2) skældsord til et barn, som gør sig vigtig; *se te de spræk!* (Ågersk.); jfr. Aasen. *spræk*, *spåner*, ial. *spræk*, frønet træ; pl. *spruk* el. *språk*, i Schütz IV. 178.

spræl, to. se *sprøgl*.

1. **sprøller**, to. *sprøler* fl. *sprøler* (Vens., Thy); *sprølers* (Mors, Sall.); *sprøler* (Andst), løs, sprød, som let går i stykker, om gammel ost, dårlig bagt brød (Vens.); jfr. *sprøgl*.

2. **sprøller**, no. *sprøler* (Agger, Vens.), smul, smuler; *uå katøfler æ ad gues, te di koger i jæn sprøler*, o: de koger i stumper og stykker.

sprøltre, no. *sprøler -er -ed* (Thy); fl. fl. *-t* (Agger); nf. nt. fl. *sprøler* fl. *sprøler* (Vens.), smulde, som f. eks. mursten i frost; *do nu ek sej sæn o sprøler di bræ* (Agger).

sprøltreborn, to. *sprøltreborn* itk. *-t* (Vens.), som let smulder.

sprøng, no. se *spring*; **sprør**, to. se *sprød*.

språ, no. åbne sig, *sprække* om æg, der ruges, ligeså om blomster og knopper på træer (Slet h.), Mb.; jfr. 2. *sprække*.

språdo, no. no. se *spræde*; **språg**, no. no. se *sprag*, *sprage*; **språggeret**, to. se *sprængeret*; **språje**, to. se *spradet*; **språr**, no. se *sprød*.

språt, fl. se 2. *sprække*.

språttot, to. *sprått* (Andst), = *sprått* -won, pralende, stortalende.

spu, no. se *spå*; **spuol**, no. se *spole*; **spuor**, no. se *spor*.

spule, no. *spuol -er -t -t* (Agger); = *rgsm.*; *de wa wej er o spuol æ dæk*; jfr. hlsk *spulen*, holi. *spoelen*; *spolkumme*.

spult, no. no. se *spalt*, *spalle*; **spun**, no. se *spuns*.

-spunden, fl. se *spinde*; *henne*, *hjemme*.

spuns, no. *spuñ et* (Sov s., Andst); *spøje* el. *spøj* è best. *spoñe*, el. *spujs* best. *-t* fl. *spøje* el. *spøj* el. *spujsær* (Vens.); *spuns æn spuns* (Agger); *spuns et spuñe* (Ågersk.), *spuñ et* (Bradr.);

proppen i spundshullet på tonden (s. d.) el. spundshullet, *sd fæk Knark-Læ ja i hdi d ham ijemal spujsæt*, Grb. 83 v. Krst. Malboh. 132. 135. 143. 149. 150. Segerst. 160. Ndl. Vlk. XIV. 38. Koni Kl. Sehr. I. 410; jfr. *hlsk spund*.

spunse, no. *spuñs -er -et* (D.), sætte spunds i tønde; også: *spuñs æn stek* (vestj.), fælde et stykke ind på klæde; el. træsaager.

spunsel, no. *spunsel et* (Himmerl); — spunds; så går han hen og tager spundselen af, Kr. VIII. 125. o: proppet i spundshullet.

spunsgab, no. *[spunsguf et]* (Ångsl.) = *spunshul*.

spunshul, no. *spunshul æn* (vestj.), *spunshul æn* (Agger); *spujseshul* è best. *-hul* (Vens.); — *rgsm.*

-spurgt, fl. se *op*.

spurre, no. da han havde skudt, spurrede det ud fra hinanden i ene gueset, Kr. III. 79, o: sprøjtede, fo'r.

spurv, no. *spurs* el. *spars* el. *spær* æn fl. *spær* (Vens.); *spars æn fl. spær* (Thy, Agger, Lald s., Sall.); *gib Mors*, nu: *spurs -er*; *spars æn spars* (vestj., Sall., Hell., Havbro, Søviind s.) *spars æn -r* (Vejr.); *spurs æn spurs* (Holmsl. kl.); *spars et -r* el. *spurs* = *fl.* (Ågersk.). — 3) = *rgsm.*; en fugl, fringilla domestica; æ *spuri pipor* (Agger). *spuri* ven kvadrer; *ghap, m spars* s. *na kun lam Mæt* (Andst), timde, når en gør et task bevægelse; æ *ku skyd spær æ om* (vestj.), kan siges om grød (I. 502. 2.) der ikke er kogt nok; *han hær nåk spær onær æ hal* (vestj.), synes om den, som ikke hilser, når han bliver hilst; *de æ et mjar æ æn spars ka ta i si na* (vestj.), om meget lidt; sidder en spær og kiger ind igennem vinduet, vil det næste dag ske forandring i huset (Sov. varsel af sp-juleaften, Fbj. II. 99 (Norget dødssald, Kr. Alm.² III. 172. 35. jfr. Hazel VI. 27; el. der kommer fremmede, Kr. Alm.² III. 142. 81 (Thy); el. der kommer regn el. vinter, Kr. Alm.² III. 149. 87. Sgr. VII. 65. 52-53. jfr. Cavall. Wærel.

I. 324; laget spurvene afredt hår og byg ger rede af, får man hovedpine, Sgr. V. 38. 30-11. (Kr. IX. 9. 72); om herren på korset sagde spurven: „spark ham“ el. „spær ham!“, Kr. VIII. 374. 670-71. VI

234.321. Sagn II. 267.81. Sgr. I. 108.431.33;
ellers siger spurvene til hverandre: „lyv,
lyv!“, Kr. IX. 81. 27. Dyrefabl. 203. 191;
jfr. Ndl. Volksk. I. 83. 18. II. 68. Ons Volksk.
I. 97.8. Unge VI. 216. II. 2. 188. jfr. P.
Volksk. V. 42. Harl. Wilkins. 142; spurven
er med på rejsen til Rom. Gr. Gl. d. M.
I. 223; den giver tiende. Kristensen
Sagn II. 263. 51; i fuglevisen: „spur-
ven skulde være skænkere“. Kr. SkV. I.
s. 79.7. Sgr. VI. 227. 10; drikker sig fuld.
fanges af kat. Amms. VII. 102. P. Volksk.
II. 151.7; event. om sp. Gr. KM. nr. 157;
brud bliver sp. bryllupsnat. Arnas. II. 425.
Maurer Isl. S. 285; ridder og kongesøn
vælger mell. sp. og høg. Giering II. 154;
sp. bringer tidender. Munch Snorre 13. 21;
i en stødremse: „de Spørring [Sørring?]
(Dallerup s.). Gjern h.). spærre“. Kr. IX.
127.328; afvisende til den nysgerrige, der
spørger: „hvorhen?“ — „a vil til Romse
og skyde spærre, vil du med at samle op?“;
„Spærre-Mads“, ogenavn. Krist. Sagn VI.
353.10; besv. for at holde sp. borte fra
korn. Veckenst. Volksk. II. 213. 6. 2)
spærre æn best. -n; „hons wær æt“ —
„æn grø spærre“ (Vens.); spærre el. spærre
(Hanb.); spærre el. spærrehois (Andet h.);
vulva (alm.); jfr. spærrekluk i (Vens.), for-
klæde; se fugl, høne, spink; ballnæse; 20
jfr. Aasen spørve fiak., isl. spörr, sv. sparf,
eng. sparrow; se blå-, bone-, grå-, gul-,
gård-, kide-, knop-.

spurvegilde, no. i flere kommuner
på Als hersker den veldægt, at hver
gårdejer skal nedlægge 60 spurve; hove-
derne af „græsserne“, spurvene, tørres og
opbevares, til der bydes til „græsegilde“,
hvor gårdejer møder op med sine, det
manglende antal betales, hvorfor udredes
musk og beværtning (Kolding Avis nr. 58.
1900, efter Flb. Av.).

spurvekok, no. se hedde I. 575. 36 b.

spurveverde, no. spærre æn -ær (Ag-
ger); = rgsm.

spurvepink, no. spærrepink et (Fjolde),
= ladespink.

spurveving, no. forsamling af spurve;
æ græspærre sæter sæ æter æ væn i æ træ
d haler spærreley (N. Sleav.). 20

sput, no. no. se spyt, spytte; spvol.
no. se spole; spvor, no. no. se spor, spore.

1. spy, no.

spj -ær spj spj (D., vestj., Malt, Ager-

skov); fl. tl. spjød (Lild s.); tl. spjød
(Thy, Agger);

spj -ø -ø (Sundev.);

spj -ær spj spj (Valsb.; Ang.); tl. spjæt
(Bradr.). —

1) = rgsm.; hun bløw skit d skul te d
spj (Lild s.); ska do spj, så glæm et
o gde! (vestj.); se brække 2. — 2) spj
ær (Agersk.), intr., vælte frem; jfr. Aasen
spya, isl. spya; mnt. spien, Sch Lübb.,
hisk speien, lat. spuere.

2. spy, no. spj de (Lild s.; Agersk.);
spic el. spj best. -ø (Vens.). — 1) =
rgsm.; hvad der er kastet op; dør to
ad møj spj uden te hans sæg (Lild s.).
— 2) spjflueyngel på madvarer; se flue-
flø-.

spy-ben, no. spjbian d (Vens.), tynd-
benet person.

spyd, no. spjød æn spjød (Agger);
spj et (Søvind); spj d best. spja fl. spj
(Vens.); = rgsm.; de gl. sinede brugte
æn spjød (spyr) til at slukke hul i tyrens
snude, inden ringen sættes i (D.); jfr.
Aasen, isl. spjót itk., se spir; hval-, hår-,
selv-.

spydig, to. spjdiq (Agger); spjdi
(Vens.); — rgsm.; lâneord, no. spjdiqhið
(Agger).

spy-ende, no. spjæn æn (Angel),
fugtig ende af agerland, se pisender.

spyflue, no. spic- el. spjflue æn
best -æn fl. -ær (Vens.); spjflue æn -ær
(Mors); spjflue æn -ær (Agger); spjflue
æn -ær (Vejr., vestj., D., Agerskov); —
rgsm.; musca vomitoria; sp- på næsen
er i event. mærke på den rette, Krist.
VII. 268; djævelen i sp-s ham. Kr. Sagn
VI. 205. 21.

spyhul, no. spjhuð æn -huðlør (D.),
hullerne nederst i pumpetræet, hvorigen-
nem vandet suges ind.

spy-is, no. spja de (Agersk.), is,
hvoraf der stadig vælder vand op, som
fryser.

spy-land, no. spjlan de (Ang.), jord
med væld i.

spynd, to. spjñ (Vind s.), tynd i livet,
om heste og køer; de ær æn spjñ huð,

spyr, no. se spir, spyd.

spysk, to. æn spysk kdl (Regent),
spodsk; æn spysk tur o tøj (D.), hård,
streng tur; tvær, hård om msker og
ting; de æ kalc ita, hon sæterpar i

njærn! — ja *hon æ spysk!* om sridende
kulde (Vens.), „spysk“, Kr. Æv. III. 64;
jfr. skask, skral.

spyt, no. *spat* de (D., vestj.); *spul* i
best. -s (Vens.); = rgsn.; *fåatin spat*
(Agger), er brugeligt til mange ting; se
landens-, fugles-, gøges-, hekse-, kukke-
mauds-, kukkuks-, snoges-, troldes-, tudse-

spyttslikker, no. *spøtsleker* æn (Ag-
ger); *spøtsleker* i best. -s (Vens.); =
rgsn.; jfr. snøtslikker.

spytte, no.

spat -er *spat spat* (D., Andst);

spat -s *spat spat* (Søvind s.);

spøst spøtar spat spat (Ang.); fl. *spøst*
(Ibradr.);

spul -er *spul spul* (Vens.);

= rgsn.; *do spøta som nðga matrø's*
(Århus); *han spøtar ad fjæt, som han ga*
trøj mark i skat (vestj., alm.); el. *som*
han skufat a tåp kald'flor d æn mårat
(gulerød), Sgr. III. 106. 451; om en, der
spytter langt, kan siges: *såen sked æ stærk*
sist han wa i Nðra (Hannæs); *høj spøtar*
så bræt, høj hør nok såle hano sty (Vens.);
dæ wa så muga falk, te æn ku knap spøt
fo falk; dæn dær spøtar i æ kol, komer
såmti tey ær o sød æm sijet; do war ek
bøj wær æn æ sku spøt dæ i di gden
owen (Agger), den sidste tlm. udtryk for
stærk foragt; *han spat æn tæni* el. *spat*
løwer o løwer dp (Andst), om den der i
slagsmål kommer til skade, *a ka spat*
æn klat d sæt mæ på (Søvind s.), siger
den, som mangler en stol; *do ka spat*
æn klat d sæt dæ d, så æwer do æl d æ
bar gøf (N Slesv.); el. *så æwa do po*
dæt fjønt (Elsted); *spøt i æ bæg* (vestj.),
lide tab; *spøt i æ glas* (vestj.), siges om
en, der ikke drikker ud; *nær æn føst*
for æ hure iñ ad æ dar, ka æn spat
øwer æ hijel stæp (vestj.), „hon æ da
så gløwi (gløende) som swöl, så tignistærn
spøta frå hær“, Grb. 135. 6; *do spøtin*
(Agger), spytten; *ær æt di æpn yr? tær*
do spøt i æ værk? (vestj., alm.), drenge-
vittighed: må jeg spytte hvor jeg vil
uden på dig? Sgr. VI. 237. 857, ordspil
mellem „udenpå“ og „uden på“, æ: kun
ikke på dig; „han kan spytte til det tredje
knaphul, ligesom de Mårups nænd om
foråret“, Kr. IX. 110. 179 (Nødager s., S.
Herred, Djursland), de er sagtens over-
måde lykkelige og velnærede; urenlige per-

soner lå i sengene og spyttede på væggen,
Kr. Almuel. III. 44. 127; — ved arbejde,
især strengt, siges alm.; *lær wda æd spat*
i hænderen d tu bøj æt! (Søvind s.); *lær*
wda æd spat i æ hiner o tær bøj æt!
(vestj.); flg. om vejret: „*a trøder, dæ*
klær ær dp!“ — „*nær, dæ spøtar i æ hiner*
o tær bøj æt (vestj.), om regn; jfr.
Kr. VI. 272. 181. Amer. Folkl. III. 58. 161
240; Molboen som bærer hele rækken,
spytter i hænderne, så alle falder, æ
Fausb Molboh. 56 a; jfr. Köhl Kl. S. I. 112
Trad. pop. II. 276, XI. 636, XVIII. 547; —
folk, så overmodige, at de spytter i køp
i stedet for på gulv, Krist. SkS. 169. 47;
hunden kan godt sp- på gulvet, behøver
ingen bakke, Kr. Alm. 2 VI. 29. 96; smedens
(s. d.) dreng spytter på det varme
jern, inden han prøver at røre ved det
og er derved klogere end præsten, J. K.
287, Sgr. VII. 177. 782, jfr. Cloust. Noodur
119; kommer en til at spytte på sig
selv, har anden mand beløjet ham, Kr.
IV. 380. 376; spytter man på sig selv,
får man ærgrelse, Amins. VIII. 111; ønske
inden sp-klat fra bro falder i vand op-
fyldes, Kr. Alm. 2 III. 128. 68; — at sp-
på en betragtes som et udtryk for han
og foragt mod vedkommende, enhver
har lov at spytte på forført kvinde, Jk.
89. 162; på den indmurede dronning
JK. Ævent. I. 67, jfr. Gonzenb. I. 21. R.
vista I. 758; de ufødte børn spytter den
kvinde, som ej vilde føde dem, i ansigtet,
Sgr. IV. 5, Gr. Gl. d. M. III. 20 flg., Ævent.
II. 203, jfr. Wigstr. I. 193; folk spytter
på den, som bærer den spanske kappe,
hørbønderne skal sp- på den, som er
er træhesten, Kr. Almuel. II. 72. 182. 186.
på Dyvekes billede, Thiele I. 281, på
gravsten, Dania III. 38. 3 (Roskilde); græ-
færd tvinges til at sp- på hinanden, Arn.
I. 367; spøgelse overspytter præst, som
må frelse sig i øvn, Krist. IV. 153. 218.
Sagn II. 314. 263, jfr. Asbj. III. 31; —
spytter man på kakkeloyn, gløende jern
i ild (se II. 10. 24 a) får man blegner på
tungen, se Krist. IX. 49. 534, Sgr. VIII.
120. 526, Folkev. XI. 455. 277, jfr. Busch
Volksgl. 153; „det gør kun Jøder“, Am.
Folkl. VII. 127 (Rio Gr); heller ikke må
man sp- i vand (s. d.); ikke mod manden
så får man blegner, Busch Volksgl. 251
el. mister sine tænder, Krauss Volksgl. 14;

ikke mod himlen, Am. Folkl. II. 77; el. på et mæke, Folkev. XI. 455; — sp. bringer lykke: fiskeren spytter på madingen på krogen, inden han kaster den ud (Ribe-egn, vist alm.); jfr. Liebr. Volksk. 331 163 (Norge), Folkev. XI. 455. 275, Amins VIII. 104, Amer. Folkl. III. 57 (Engl., Japan), XII. 271. 37, Folkl. Journ. IV. 12, VII. 44 (Skotl.), Trad. pop. V. 755 (Arab. fiskere); handelsmanden spytter på de først mod-¹⁰tagne penge, J. K. 396. 123, Kr. IV. 387 451, Alm.² III. 128. 71-73, jfr. Urquell III. 232, VI. 158. 8, Folkl. Rec. I. 184 (Yorksh.), IV. 108 (Irl.), Folkl. XIII. 430, Mélus. VIII. 133, jfr. „spit in both hands for good bargain“, Suffolk Folkl. 127, Folkl. IV. 361. 23 (Irl.); når man spytter på penge og klemmer dem godt, så kan man komme dem i anden mands pung, de kommer snart tilbage, Kr. IX. 77. 819, jfr. Wuttke nr. 633. 718, Aubrey, Remains 80. 231, Harl. Wilkins. Lancash. Folkl. s. 70, Folkl. Journ. V. 218, Yorksh. Folkl. 219, Tr. pop. III. 96, se handels; spytte efter elev, som skal til eksamen, Krist. Alm.² III. 128. 69; — som værgemål mod alt ondt, spyttes, inden man sætter sig i stol, lægger sig på mark, i seng; sætter sig at forrette sin nødtørfst, lader sit vand, skærer sine negle; inden man²⁰ tager fremmed bat på, ifører sig tøj vrangt; når man drikker af bælt, kilde; i hadvand; når man går op af bad, går over rindende vand, slår urent vand ud; i kreaturers drikke; i blod efter Åreladning; når tand kastes i ild; på hår, der brændes; når man kryber under led el. fældet træ; når man drejer sig på gulv, hvor stol er stillet på hoved eller drejes; i væltet skammel, før den rejses;³⁰ når hest ryster sig, og hvor den har væltet sig; under hov på hest s. skoer, som man tager seletøjet af, inden den sendes i skov om foråret; på hvad man finder, på nye sejl, på dørtræ, hvor kniv er strøget, i grav, som nyh er gravet, på kniv, før man skærer, på gulvskarn, inden man går over; når man har fejlet stengulv, når man passerer korsvej, stente, som troldfolk er gået over; gennem ren⁴⁰ skjorte el. nyt klædemon; på brugt halmvisk af træsko; kommer heks med barselmad, spyttes første skelfuld ud; se Krist. Sagn VII. 224. 20 flg., Storaker, Hest I. 15,

Folberg. Jysk Ordbog III.

Folkev. XI. 394. 213-17, jfr. Liebr. Volksk. 331. 163, Aldén 109, Hofb. Nerike 220, Cav. Wär. I. 262 flg., Amins. VI. 105, VIII. 128, Gasl. 51, Skytts h. 158, Sm. Medd. II. 49, Jonss. Möre 15; spytte afværger trolddom og sætter et skel, som onde mugter ikke kan overskride; „twi sætter a mæld dæwlen a mæ“, Kr. Sagn II. 323. 300, jfr. Pont. Everr. 66, Sundt Renlighedsstel 219 anm.; spytte hver gang djævel nævnes i kirke, Yorksh. Folkl. 221; man sp. til alle verdensbjørner, når man lugter surt smør, da viger ond fylgje, Arnas. I. 358; rundt om barn for at holde vælter borte, Folkl. IV. 358, VII. 163 (Irl.); Taterkvinde spytter mod hus, for ej at blive forfulgt, Skou, Fantesti 65; man bør spytte, når man går af sin seng for at undgå smitte, Thiele Overt. nr. 187; inden man sætter sig i græsset, på det sted, man agter at sætte sig, Thiele nr. 478, jfr. Cavall. Wärend I. 267; på stedet hvor man har skåret el. plukket græs, ellers malter køerne blod, Sgr. X. 28. 69, jfr. J. K. 163. 13; inden man går over et sted, hvor en hest har trillet sig, Thiele nr. 481, jfr. Wigstr. II. 160, Skytts h. s. 158, Nyland IV. 70; inden frugtsom-
melig kvinde går over et dørtrin, hvorpå der er slebet, Kr. IX. 72. 764, Sgr. III. 80. 10, IV. 67. 133. 69. 162, VII. 35. 51, Thiele Overtro nr. 362; når hun går gennem nedfaldet gærde, Amins. IV. 83; inden hun går i båd, Thiele Overtro nr. 376; inden hun kører over et tøj, Thiele Overtro nr. 378; man skal spytte i huller, hvor en person har drejet sig rundt på hælen, Thiele Overtro nr. 480, Sgr. IV. 135. 373, VIII. 140. 600, jfr. Sundbl. s. 182; i sædet, når man har ulykke ved kortspil, Kr. VI. 293. 399, jfr. Mélus. I. 457 (Frankr.); på korsvej for at hindre hekse i at gøre fortræd, Sgr. X. 11. 3, jfr. Skytts h. s. 158; på stedet, hvor gulvskarn er sammenfejlet, Kr. IX. 71. 761, Sgr. X. 29. 76; i vand, inden man vasker sig, når inden mand først har vasket sig i det samme, Kr. IV. 381. 384, Sgr. VIII. 89. 228, J. K. 87. 153, jfr. Bartsch II. 314. 32, Amer. Folkl. V. 111 (Negere, Baltimore); på bøgeaske fra vask, der udkastes torsdag, Wigstr. II. 185; på bortkastede halmviske, deres flækning kunde ellers hindre dyr i at føde, J. Saml. IV. 242, ellers kaster ko kniv,

Kr. IX. 16. 140. Sagn VI 143. 374; ellers tager fanden dem og går med. Kr. IX. 74. 783. Sgr. X. 29. 73; på studepude, når den falder med svedside op, inden man vender den. Kr. Sagn II. 236. 28; på hvert bræk af en kær, når den er brækket el. skåret over, ellers voldes fortred. Kr. IV. 399. 571. Thiele Overtro nr. 329; mod nøkken i nyfødt barns badevand, før det kastes ud, Wigstr. I. 229. FS. 388. 11; ligeså, når man går i mørke over vand, Gr. Myth.² 563 (svensk); tiende, 3 gange, på barn med udslæt, Wigstr. II. 159; på gule, mens kniv lægges på hale i pande, Folkev. VIII. 449; mod feber, Kr. Sagn IV. 598. 60; når vinden tuder i skorsten, Wigstr. FS. 367. 71; sp. 3 gange genn. velsesring mod „stolsteg“, Sundbl.² 291; genn. ring dannet af fingre, Amins. IV. 101 ned.; sp. genn. åbning mellem fingre mod „marekys“, Amins. IV. 92; jfr genn. hovedslag, mile på hest, Sundbl.² 148. 304, Cav. Wär. II. XV; modsols 3 gange gennem bidsel, Amins. VI. 122. 123; sp. under venstre arm mod besv., Amins. I. 114, f. 1; over venstre skulder, Leland Etrusc. 322; i mund på dyr mod besv., Amins. I. 110. 4; i hestens mund og egen hånd m. besv., Cav. War. I. 211; i hestens øre med: „God bless you!“, Curbin F. T. 86; i foder, før ko får det, Aldén 144, Jahn, Zauber 16; på kalv mod Finlaps trolldom, Aldén 103; over koens ryg første gang den malkes, Sgr. VII. 45. 154, jfr. JK. 209. 172; over hest, når man kommer til at stige af den til fejl side, at den ej skal blive ridestædig JK. 190. 76; 3 gange på bidslet mod genferd, Cavall. Wärend I. 465; ind i stien til grisen for at hindre forlækselse (Dyrsl.), J. Saml.² III. 145, jfr. Strackerj. I. 366. 245; sp. i lime for dør, så kan heks ej komme ind, Folkev. XI. 451 øv.; på kost, som kastes efter jæger, Kr. Janss. Ev. 61 ann.; på kost, hvid hest, mod første hvide sommerfugl mod ulykke, Urquell III. 145. 146 (Magyar); — man skal spytte på sine fingre el. på den fundne genstand, inden man tager den op, Kr. VI. 292. 384, Sgr. IV. 16. 36. 90. 36. 91. 36, V. 109. 36, X. 29. 70 71. 72. 75, J. K. 209. 129. 395. 1282, jfr. Wigstr. I. 124, Skyttis h. s. 158, Jonsson s. 24; når man finder katten (s. d.) for ikke at få

„kattebylder“, Thiele Overtro nr. 506, Sgr. VIII. 128. 384; man skal spytte gennem linned, der har hængt ude om natten, Thiele Overtro nr. 477; mell. skjorte og krop, Cav. Wär. I. 404; gennem nyt tøj, inden man tager det på, Thiele Overtro nr. 204, J. K. 410. 1363, Kr. IX. 51. 560. 61. Sagn VI. 142, jfr. Am. Folkl. XI. 9; gennem hver øgpude, når man spænder hestene fra, J. Saml.² I. 56; — ad hekse for at undgå følgerne af et ondt møde, Thiele nr. 730, Kr. Anholt s. 59. 84, jfr. Asbj. III. 242, Cavall. Wärend I. 378, Wigstr. I. 163, Jonsson 23, Wuttke s. 270. 422; når en hare løber over en vej, J. Saml.² I. 54, el. kat (Upps.); mod Asgårdsreien, der farer forbi, Faye 64 jfr. Gr. Myth.² 898; mod genferd, Cav. Wär. I. 466 øv.; mod hvorvelvinden (s. d.) Kr. IV. 365. 203, jfr. Skyttis h. s. 158, Cav. Wär. II. 17 ned., Wigstr. I. 189. 202, Busch Volksgl. s. 249; ad ko som bander (se kobande), Sgr. IV. 56. 66, VII. 41. 143; hestehalen, når den løses, Sgr. VII. 67. 378, Kr. Sagn VII. 299. 7. 8; i hestefod, når den er skoet, Kr. Sagn VII. 299. 06; ad tjørnen på pestgraven, Sgr. X. 107. 281; i gabet på spøgelser, Kr. III. 181, jfr. Maurer Isl. S. s. 134; — man spytter for at afværge den onde magt i ros og ond øje, se 2. rose; jfr. Grimm Myth.² 1056, Strackerj. I. 43. 37, Z. f. M. II. 47 (Steinmark), Busch Volksgl. 288. 309, Hart & Wilk. 69, Pitré Us. IV. 243, Arch. V. 21, Folkl. Rec. V. 50 (Rumæn.), Krauss Volks-glaube 42, Garnett II. 475, Folkl. VII. 148 (nygr.), Urquell IV. 211. 179. 274. 6 (11. 14) V. 20 (Jed. Galiz.), Folkl. Journ. I. 373 (Indien), slgn Heppesold. I. 70; ved besværgelser mod sygdom spytter man undertiden til alle fire verdenshjørner, og spytter soten ud, Thiele Overtro nr. 480, J. K. 380. 1199, Sgr. XI. 32. 54; i et røg, JK. 200. 133, jfr. Strackerj. I. 79. 100. 364. 240, Folkl. Journ. V. 199. 200, Black s. 35 (Cordwall), Urquell II. 44 (Bukovina), Grimm Myth.² 1134, Mélus. V. 225, Weinb. Volksk. III. 139 (Gemara); under forvreden fod efter at have drejet den i en skæppe, Kr. IX. 13. 111; for at kunne sælge et kreatur spytter man det fastende mellem ørerne i fandens navn, Kr. VI. 368. 145; — i spyt, især fastende, er lægedom, det helbreder ringorme, Kr. Sagn

IV. 601. 92, Sgr. VIII. 139. 503, J. K. 378. 1193, Thiele Overtro nr. 472, jfr. Cavall. Wärend I. 384. 405, Amins. IV. 99. 102, Strackerj. I. 83. 108, Gr. Myth.² 1125, Urquell III. 211, Méhus. III. 278 (Frankrig), Folkl. Journ. VII. 62, Folkl. Record II. 36 (Madagaskar), Black s. 184, Amer. Folkl. II. 267, III. 219, IV. 153, Leland Etr. 280. 297, Rivista I. 727, jfr. Amins. IV. 94 sp. af søndagsbarn; det skal være fra en, som har kendt vedkommendes oldefader el. -moder, el. som har besøgt Messinastrædet, Rivista I. 222. 229 (Sicil.); på afhugget hoved helbreder, Kr. Æv. III. 233; helbreder mands ben, Am. Folkl. II. 267 (indian.); bruger lægedom, Folkl. VI. 205 (Gloucestersh.); holder helbreder deres sår med spyt, Amer. Folkl. III. 219; — i ævent., på flugt spytter pige, så opstår en stor sø, Gr. Æv. I. 43; tre spyteklatrer svarer for hende under hendes flugt, Sgr. IX. 146; el. hun spytter på brændestykker, som svarer, Gr. Æv. II. 88, Registr. nr. 27. 1; jfr. Wigstr. Sagor 75, Cav. Stephens 246, Henniks. 52, Mhöff 399, Gonzenb. I. 89, II. 213, Campbell HT. I. 56, Magyar T. XXXIII. 321, Ralston T. 142, Folkl. Journ. II. 14 (polsk), Leger Cont. Sl. 86, Perseus II. 60, jfr. Köhl. i Or. u. Occ. II. 106. 111, Köhl. Kl. Schr. I. 165; i varr. er det brænde, træklods, told, syl, synål, syring, dukker; blodsdråber, kokasse; kniv, træsko, møbler, kødstykke; æble, spand vand; papegøje; se Gr. Æv. I. 58, Eftersl. 25, Arnas. II. 408. 413. 465, Daac Bygdes. I. 41 ned., Hauken. IV. 574, Kr. Janss. Ev. 23, Asbj. I. 233, Cav. Steph. 236, Djurkl. Ner. 75, Gr. KM. nr. 56, Yeats F. T. 167, Folkl. Journ. I. 322 (irl.), Amer. Folkl. VI. 57, X. 41, Ndl. Volksk. I. 129. 136, Monnier 129. 266, Cloust. I. 440, jfr. grød I. 502 48a; — i ævent. spytter en pige dukater og guldringe, en anden tudser (s. d.), Kr. V. 112. 113. 119. 121, se græde I. 498. 13, jfr. Folkl. Journ. IV. 24 (Mongol.); — kone, som spinder (III. 492. 26) for underjordske må ej kristne tråden med sit spyt; jfr. Møller, Bornh. 22, hvor trolde ej vil modtage mel, dreng har fjertet på; tråd, vædet af spyt, brænder ikke i genfærd's hånd, Kr. Sagn V. 397. 92; drenge fordriver underjordske ved at sp. på deres høj, Kr. Sagn I. 421. 57; fisk, som mand sp. i halsen, kan vætterne ikke fralage ham, Asbj. III. 326 ov.;

— der findes på Island forestillinger om spyt som skabende, af Jesu spyt og St. Peders skabes stenbiderens han og hun, af djævelens en medusa, Arnas. II. 3, Maurer, Isl. S. s. 190; jfr. Kvasers skabelse af Asers og Vaners spyt, se Bragarædur k. 57, Gr. Myth.² 855, N. M. Petersen, Myth. s. 209 (Indien); søorm af Syöjatärs spyt, Folkl. Journ. V. 163 anm. (Finland), Folklore I. 37. 41. 331, jfr. Kalev. XV. 595, XXVI. 693, Folkl. Journ. IV. 21 (Mongol.); slange dannes af solgudens sp., Urquell² II. 67 (Ægypt.); svulst, hvoraf barn, dannes ved sp., Gerv. 71 anm. (Haiti, Indien), jfr. Kr. Æv. III. 90 svulst ved ormeslag; frugts. ved sp., Læbr. Volksk. 79 (Mexico), Urquell IV. 3 (indian.); Odins sp. tjener til gær, Half's S. kap. 1; hornagtige udvækster på hestens ben er fremkomne ved djævlens spyt, Storaker Hest 1, jfr. Kr. IV. 338. 34; en stor sten, Nicol. Nordl. I. 50, jfr. Folkl. Journ. VII. 68 (Mordviner); om tilsvarende forestillinger skulde findes i jysk eller dansk folketro er mig usikkert; alm om overtro, der knytter sig til spyt, se Wuttke nr. 251, Strackerjan II. 115. 416, Folkl. Record IV. 102 (Irland), I. 226. 18; Amer. Folkl. III. 8, saliva superstitions; s. 51 saliva charms; Folkl. Congr. 249, Pers II. 258 (forsøgt tydning), Méhus. VIII. 132, Folkl. VII. 207 (Indien); antike henvisn., se Maury Magie 450, Laisnel I. 304. 334, Monnier 150. 157, især mod fascinum; endnu henvises til: Crachat & saliva dans les superstitions par P. Sebillot; Recherches ethnogr. sur le saliva et le crachat, par M. de Meunignac, Bourdeaux 1892. se Ndl. Volksk. VII. 76; — når man melder sig ud af leg, spytter man, se Sgr. VIII. 208. 107, jfr. ptøj; — man må ikke sp. i de små fugleungers gab, når man finder en rede, Kr. VI. 257. 45; man skal spytte på en fugleunge, man har haft i hænder, at de andre ej skal hade den, Krøst. IV. 351 51; fanden spyttet blod i nakken på den, som fløjter om aftenen (Djursl.); — Levi spyttede på Jesus, hans efterkommere kan ikke spytte længere end i deres skæg, Arnas. II. 50; Jøde, som spytter ad hostien, straffes ligedan, Z. f. M. III. 67 (Frankr.); præsten spytter over ageren, der groede aldrig mere græs, Kr. III. 207. 291, VIII. 257; når

fandens oldemoder (se I. 268. 15) har tærrød på bleg, og man spytter, ødes hendes bleg, Sgr. VIII. 216. 852; heksene spytter i græsset for at skade kreaturerne, Sgr. IV. 46. 29, jfr. Hartl. Fairy T. s. 177, Folkl. Journ. V. 92 (Cornwall); — sp volder sygdom, Kr. Sagn VII. 244. 26; — Alf sp-r synsk i øjet (s. d.), som bliver blindt, se Faye 33, jfr. Arnas. I. 15. 16. 17. 19. 335, Hartl. Science 62. 65; på dreng, som ej mere kan finde vej til Alfeland, Liebrecht (Gervasius 122; Alfens dreypti ur munni* på den ledende kvinde, så forsvandt smerten, Arnas. I. 68. 70; troldkvinde spytter på frer, s. forvandles til sten, „Råmanden“, Faye 12; Gudsmoder helbreder og vækker dræbte til live, stryger dem med spyt, Gonzenb. I. 156; sp- af skovrå øder klædningsstykke, Runa IV. 28. 16; genfærd spytter i alle 4 hjørner, det tørres af med sort vante, hvor det bliver liggende, synker sten, Arnas. I. 524; genfærd, trold spytter i hestens hov, så løber den op ad fjeld, over hav, Arnas. I. 402. 568, Maurer, Isl. S. 104; jfr. Fritz. 2 hrakaskirn, dåb i spyt; Aasen, sputta, isl. spýla, sv. spotta, eng. spit; se sprage; blærp.

spyttebakke, no. *spøttbak* æn -ør (D., vestj., Agger); *spøttbak* æn -ø (Søvind s.); *spøttbak* æn best. -øn fl. -ør (Vens.). — 1) — rgsm.; da man bød Vendelboen en sp-, svarede han: *nýf tak, a ka náð spul áþá gullt* (Vens.). — 2) afskårne småhjørner på fig. til paradisspil (s. d.), hvor sten ikke må ligge, Kr. Börner. 255. 63. 544. 56.

spytteøjste, no. *spøttfjøst* æn (Silkeborg), spyttslikker.

spytteklat, no. *spøttklat* æn -klatur 40 (vestj.); *spøttklat* æn -ø (Søvind), = rgsm.; se spytte.

spyttekop, no. *spøttkopp* el (vestslesv.), = spyttebakke; se stadmadamme.

spyvand, no. *spivand* de (Agerskov, Bradr I, vand, som vælder frem over is.

spæd, to. *spæ* (D., vestj., Andst, Agger); *spæ* fl. *spæ* (Søvind s.); *spæ* itk. *spæl* fl. *spæ* (Vens.); *spæ* (Bradr.); = rgsm.; æn *spæ* bæn, kal (Agersk.); æn 40 *spæ* bæn, kal (vestj.); æn *spæ* bæn (Hundb. li.); æ *spæ* bæn, Grb. 157. 45; også: *spæ* i æ roat (Andst); jfr. sv. späd, se spad, suppe.

spædbarn, no. *spæbår* (Lild s.) barn dægge, alm. om det yngste barn i huset: *du for d ha æn fjn melmad, for skal jo vær sp-; se skrabekage*

spædo, no.

spæ -ør, spæd el. *spæj, spæd* el. *spæ* (Agger);

spæ -ør spæj spæj (Andst, D., vestj.);

spæ el. *spæ, -ør spæj spæj* (Vens.);

spæ -ø spæj spæj (Søvind s.);

spæ el. *spæ, spæ spæ spæ* (Elsked.);

spæ -ør spæj spæj (Agersk.);

= rgsm.; blande lyndt i noget, om dende genstande; *spæ* *no* *ap* (Vens.); *spæ æ dæla* (Lindk.), spæde dyppeles; *do ha gan spæ let væn i æ myrk* *spæ æ flæd let* (Andst); *spæ æ spæd ap. æ æ pomp* (D.), hælde vand i ponpetten for at få spændene til at virke; også: *de æ gdt o ha nåt o spæ ær mæ* (vestj.); at have penge; *hans før spæ nåt* (Vens.).

spædlys, no. kaldes en vage, s. er dypet få gange i ren tælle, J. Samt III. 120, se prins 4, prins.

-spædt, lf., se opspædt.

spæge, no. *spæge -ør* (Vens.), søn spæge (s. d.), from, talig; også: udmagret; et spæget mæske, er et mæske som er udmagret af sygdom (Slet h.), 30

spægger, no. se spæge; *spæj*, s. se spænd

spæk, no. *spæk* de (Agger, Lild Fjorde); best. *spæke* (Vens.); flæsk (Fjorde); det fede af okse- og flæsk, kun af af svinets, se flæsk (Lild s.); flæsket på delfiner (Agger); ordet bruges ellers næppe uden i smstn.; jfr. Aasen spekk, isl. spæk, htsk speck.

spækhoker, no. *spækhøker* æn -ør (Agger), = rgsm.

spække, no.

spæk -ør -et -et (D., vestj.);

spæk -ør -ø -ø (Vens.). —

1) — rgsm.; stikke flæskestrimler en steg: *spæk æn sljøq* (vestj.); fig: *ha spæker sæ* (Agger), også Vens.; om et dyr: *en blyær spæket* (Hvejsel), s. fedet; *hans tæjnhøg æ gdt spæke* (Vens.) s. indeholder mange penge. — 2) *spæk* æn (Søvind, alm.), udfuge en mur; *høj æ ha hans rålen spæke uk ijer* (Vens.); *spæk æn mur ud* (vestj.); æ *mugmæster æ væ d spæk mæd* (Agger); *spæk æ*

(Sundev.), det samme; fig.: *høj er dræntli spæke uk* (Vens.), o: iført mange klæder.

spækkefjel, no. *spækkfjel æn* (Sovind s.); *spækkfjel æn -fjel* (Elst.); *spækkfjel æn* best. -fjel (Vens.), bræt, som i køkkenet bruges at skære kød istykker på; lange sp- brugtes ved gilder som tallerkener, Kr. Almuel. IV. 77. 198.

spækkeske, no. murenes redskab til at spække mur, Kr. Alm.² V. 7 10.

spæklillo, no. J. T. 315, den hvide lile, *lilium candidum*, L. (Århus).

spækollo, no. lægemiddel, udleveres ætherol. spicæ (Peters.).

spæksmaus, no. skæo. til Jøde, Kr. Sagn VI. 308; speck htsk, flæsk, schmaus, skæo. til Jøde.

1. **spænd**, no. *spæñ æn* = fl. (D., vestj., Thy, Agger); *spæñ* ð best. *spæñc* fl. *spæñj* (Vens.). — 1) forspænd af to heste; *jæn, fljør spæñ høst* (D.); *de gor enr gdt i spæñj samol* (Vens.), om heste, fig. om musker. — 2) *gør et spæñ fð jæn* (Agersk.); *et spæñ* (Bradr.), = forlad (s. d.); jfr 2. bed. — 3) *spæñ* ð best. *spæñc* (Vens.); *spæñ æn -ør* (Agger); *spæñ et -ør* (Bj. h.); *spæñ et* (Røgen); *spæñ et* (Sovind s., Angel), et køhæl spærretræer til taget på et hus; *et spæñ hus* (Røgen), et tag hus, jfr. stokkelag; gulv 2, tavl; åsen i de glde huse liviler på „spænderne“ el. „spændtræerne“, se Kr. Alm. III. 3. 2, se udskuds-. 4) *spæl spæñ* (vestslesv.), o: klink (s. d.); jfr. spændes, skorsten (297.41); „ta spænd“ (Århus-egn); *terj mol* (Hanh); „ta vugge“ (Odense), danne figurer med tråd, som A på bestemt måde vikler om sine hænder, B. tager af, hørnene fører „spændtråd“ med sig, se Andree Paralt. II. 96 flg., Trad. 40 pop. XIII. 15, Folkl. XVII. 73, se snor III. 436. 23 h; se dør-, for-, hare-, hjærte-, sav-.

2. **spænd**, no. i tlm.: *I hør ndk sdt spæñ p* (Varde), o: sat kraft på; *dør bløse spæñ, de æ dør spæñ* i (Landk.), løjer, lystighed.

spænddag, no. en hoveseddel som kvittering for en sp-, o: arbejdsdag med vogn og heste; var lirkantet, Kr. Alm.² II. 11. 30.

1. **spænde**, no. *spæñ æn -ør* (D., vestj., Agger, Sovind); *spæñ* ð best. *spæñc* fl. *spæñj* (Vens.); = rgsn; se søje, 1. spænd; i et byrum: „Bresbøl spæñj“

(Skads s. v. Varde), betydning? *spæñj* *spæñj*, Krist. IX. 133. 352; jfr. Aasen, spenne ilk.; se knæ-, sko-, sølv-.

2. **spænde**, no.

spæñ -ør, *spæñ* el. *spæñt*, *spæñ* el. *spæñt* (D.);

spæñ -ør spæñ spæñ (Andst);

spæñ -ør spæñ spæñ (Agger);

spæñj -ør spæñc spæñc (Vens.);

spæñ -s spæñt spæñt (Sovind s.); *spæñ* (Elst. s.); *vi hð spoden fð'r* (Klækning), spændt for. —

1) stramme ved spænding; *spæñj edeli, bðpsen* (Vens.), knappe kjole, bukser, ligeså S. Sams.; *spæñ de bðpsen dp* (Agger), knap dine bukser op; *han hð enr spæñ hans bðpsen ino* (S. Sams.); „spæñ bðpsen fð atyot, sd spæñj hqj“, Grb. 244. 308; *spæñ bðpsen fð jæn* (D.), = rgsn.; *de ær dle, de a ka spæñ om mæ by mi hqj*; når håndet om et neg er gået op, kan siges: *de hð spæñc sin trøj dp* (Vens.). — 2) *spæñj fð'r, frd* (Vens., alm.), spænde hestene i, fra seletøjet; jfr. lade for; *spæñ fð'r æ vun, sp- i æ tøj, sp- fra* (N. Slesv., alm.); *han spæñ fð'r, frd, hør spæñ fð'r; ka du savot strge o fo frdspæñt* (D.); man må begynde at sp- fra med den højre skagle, Sgr. VIII. 42. 75 (Falster); Mariane Spænd-for, Kr. Sagn VII. 237. (6, egenavn. — 3) „spænde døre“: stå i åben dør og sætte hånd i hver dørkarm; hvor det er sket, må frugts. kvinde ej gå gennem dør; se dørspænd, 3. linie II. 430. 9 h; jfr. Kr. IX 1 5, Sagn IV. 628. 63; „fadma dyr“, Maurer lsl. S. 103; „kram dørar“, Nyland IV. 128. Busch Volksgl. 154, Panzer II. 295; jfr. Aasen ul. spennaa; se nakke-.

spændebog, no. *spæñbog æn* (Agger), bog, som holdes lukket ved spænder

spændekrog, no. *spæñkrøj* i (Vens.), kroen el. haspen, hvormed en dør lukkes til.

spændepind, no. *spæñpæt æn* (Thy), pinden, hvormed savanoren strammes, se savline; bjælke.

-spænder, no. se 1. spænd; en-, to-, udskuds-.

1. **spændes**, no.

spæñs (Agerskov); nt. nf. *spæñs* fl.

spæñc (Vens.);

spæñs (Agger);

forliges, gå i spænd sammen; *di ka il*

gdt spændes (Agersk.); *ka I ek spændes*, *dræg, så for I o vær fra hind'n* (Agger); *di læse så hende gdt tohob, så en hdt te, di spændest i gdt nok om o*, Grb. 193 134, de levede så meget godt sammen, at ingen hørte til, de forligedes jo godt nok om det; jfr. sammen.

2. spændes, no. *o spel spændes* (D.); *d spel spænd* (Vestslev.), at spille klunk; navnet kommer sagtens af, at der skal spændes, o: måles kobberskillingerne imellem; et stort spænd* var fra spidsen af tommelfingeren til spidsen af langemand el. lillefinger, et lille spænd* fra spidsen af tommelfingeren til spidsen af pegefingern (vestslev.), se 1. spænd 4.

spændesko, no. *spændesko æn* (Lids.), sko med spænder, som hørte til den gids festdragt.

spændespor, no. i øvent.: et par lange støvler med spænd-spører på, Kr. V. 191, o: spører til at spænde fast.

spændetamp, no. *spændetamp æn* (D.), rem med spænde el. knap bag i veste og overfrakker.

spændgræs, no. J. T. 234, en plante, *spergula* L. (Hassing h.).

spændhus, no. *spændhus æn* (Vrads h.), = knuehus; et skur, bygget ved at sætte spærerne på jorden og trække dem; spændhusene anvendtes til vognskur og redskabshuse, de var dannede som store tage og havde port i den ene gav, Mejb., Gamle d. Hjem s. 96.

spændak, to. storagtigt, Kr. Alm.² VI. 325 (Fjends h.).

spændstrøje, no. *spænd æn -er* (D.); han svarede . . . at det nok vilde blive en, der gik i et rødt skjort og en grå spændstrøje, Kr. V. 105; en overtrøje, som kvinder brugte for ca. 50 år siden og måske senere; eng. spencer, en kort overtrøje, båret af karle og kvinder, navnet således efter lord Spencer (død 1845), der først bragte den i mode (Webst. Diet.).

spændt, lf. *han æ spændt øt* (vestslev.), = rgsm.; går i spænding, angstfuld forventning; se af-, blod-, edder-, for-, to-

spændtræ, no. *spændtræ æn* (Vrads h.), lf. *spændtræ* (Bj. h.); *spændtræ el* (Ang.), = spærretæ; æn par spændtræ lf. (Agger); æn par spændtræ blyver fæjet samol

mæ æn hantbø (Lild s.); se rejseboje, -krans; 1. spænd 3.

spændak, to. *spændak* (Vens., Fjends h.) hovmodig, spansk (s. d.); *hun æ næst æp- o er* (Fj. h.), o: hovmodig i sit væsen; *hon hdt ælti vær æn spændesko kænab* (Vens.), om kvinde.

spænte, un. *spænt -er spænt spænt* el. lf. *spændt* (Agger), vist kun i forb. *spænt o spænt*, se spare, spigte, spinke, spærke.

spær, no. se spir.

spær, no. *spær æ* (Sundev.), = sprøde, den flade stok, hvormed det vævede spændes; jfr. innt. spær. Sch. Lübb.; spærre.

spærhage, no. *spærhage æn* (D.) den lille ambolt med to horn, et spænt, rundt og et trekantet.

spærke, no. i tlm.: *spærk d spærka læg ær, men russ-buss gör tdm huss* (Mellemsl.); jfr. spare, spinke, spænte.

spærre, no.

spær -er spær spær (Agger);

spær -s -st -st (Elsted);

= rgsm.; jfr. Aasen, isl. sperra, hlsk spærren; se spærre.

spætte, no. — 1) en plet. — 2) en gruppe af klatterfugle, picus; „gjertrods fugl“ (s. d.) skal høre til spætteerne se Amins. VII. 97, Gasl. 48, Folkl. VI. 61 Gr. Myth.² 638. 925. 1084; siger den „klæd hvit!“ varles død, Folkev. XI. 378. 34; jfr. Ndl. Volksk. I. 180; Lassen I. 224, kaldes „avocat du meunier“, fordi den varsler vandets stigning, se Om Volksk. II. 73. 110. 7; jfr. spættet; John Lassen, sprængrod; flæk, grå, honningrød, sol, sommer.

spættet, to. *spættæ* (D., vestj., Vg. Agger); *spjættæ* (S. Sams.); *spjættæ* (Sovind s.); *spjættæ* (Bjerger h.); Vens. *spættæ* (Agerskov); = rgsm.; *foj, hu de æ lio mæ de spjættæ hugæ!* (Vens.), hvor du er grim med det fregnede hoved o. ansigt; se blå-, horn-, rød-, sol-, sommer-; jfr. Aasen spott, lille plet jord, is spotti hak., stump, eng. spot plet.

spo, no. se spøge.

spøg, no. *spøg i best. -i* (Vens., alm.) — 1) = rgsm.; i *spøg el. fd spøg* (D.) *had æ så ful æ spøg, de æn gæst æ spøg* (Agger); *de æ æn spøg* (Sov. s.), „no kam hqj æt, de hqj kasku hu æ

fd veit i spøgt, Grb. 35. 30; „*spøg ka blyso te alor*“, Grb. 244. 314; *spøg æ spøg*, *mæn de æ misel et spøg o skid i æ præst hans kabu's* (Mors), om den som vil spøge med sin overmand; *dæ wa dlar o spøgna wær i ham* (Vens.); jfr. narre- — 2) *spøsk* (Meilenst.), spøgeri; *æ spøsk wær æter ham* (Valsb.); *di hør sp-* (Bratr.), de hørte spøgeri; se for.; jfr. Aasen. spøk itk.

spøge, uo.

spøg -ær spøgt spøgt (D.);

spøg -æ -i spøgt (Søvind s.);

spøg -ær spøgt spøgt (Vens.);

spøg -ær spøjt spøjt (Agger). —

1) gøre løjer, lege; *hæn ær il å spøg møj*; *spøg mæ il* (Søvind s.); „*så traf æ så rej da, da di spøgtes ej i slægtstøen*“, Grb. 144. 36; *nøj hæl, vi spøgar et idw dæg i træk!* (vest.); *skæ vi spøg?* (D.), 20 skal vi lege? — 2) om genfærd; *de spøgar* (D.); ordet højes da; fl. fl. *spøgæd* el. *spøjt* (Agger); *hons ær æ, do gør å spøgar æter?* (Vens.), hvad går du og pusler, leder efter; jfr. Aasen spøkja; mnt. spoken uo., spøk el. spuk no., Sch. Læbb. pl. spøken, ltsk spuken.

spøgelse no *spøgels æn -ær* (D., Agersk.); *spøgels et -æ* (Søvind s.); *spøgels el spøgels et best -et fl. -ær* (Vens.; Ag- 30 ger); *spøgels et -ær* (Fjolde). 1) = rgam., *spøgels* (Vens.); her var det ikke til at være en nat til ende, for her gik så meget spøgelse, Kr. III. 235; „*høj wæ ndk ræ æt så møj fæyngat* (forkyst) *fd spøgelat*“, Gtb. 50. 148; „*spøgelat skul bry joneræn å go næn mæ hils wøj*“, Grb. 207. 88; skilles ikke i den overtroiske forestilling fra genfærd eller genganger (s. d.) uden måske derved at spøgelse 40 omfatter alle slags overnaturlige syner, der skræmmer, om de er i menneske- eller dyrehan, se Grimm, Myth.² 865 flg.; går igen til deres legemer forrådnere, Folkl II. 402 (Lancolnsh.);

Hilde blev lagt udi vildene hede,

der færdes end hendes ånd den lode,
Isl. Fornkv. I. 86; beholder alle jordiske
hdenskaber, Cav. W. II. LI., Sande II.
175; udfører hvad levende har forsoimt, 30
Kr. Sagn V. 312. 86; kvinde svøber børn,
hun ikke har villet haft, Krst. Sagn II.
293. 85; — død går bag efter livvogn,
Sgr. III. 224; ser ud begravelsesdag, Kr.

Sagn V. 164. 26, jfr. Kr. Anholt 87. 24;
siddet og spiser polse, Kr. Alm. V. 178. 54,
se lig II. 412. 35 a, Arnas. I. 276, Hauken.
IV. 312, står i staldør og ler, da følget
kommer fra kirke, Wigstr. II. 228; den
døde er straks genganger, se Maurer
Isl. S. 56, Arnas. I. 256, Rafn Oldn. S.
III. 114; ryster mækl af sig og står op,
skal 3 gange om kirke, inden videre, Kr.
10 Sagn V. 241. 66, jfr. Eyrb. S. k. 54; 3die
aften efter jordesærd hjem, Kr. Sagn V.
(114.46). 316. 63. 332. 67; kommer hvert
7de år, døre springer op, Kr. Sagn V.
109. 33; kaster skygge, Kr. Sagn V. 307. 74;
„*år fullt kroppslig*“, Cav. W. I. 475; har
tilhold midt mell. himmel og jord, Kr.
Sagn V. 78; skal blive i grav til domme-
dag, Kr. Alm. VI. 67; — sp- kan man
se, høre og lugte, Kr. Anholt 78. 178;
der kan følge ligstank med deres nær-
værelse, Kr. Anholt 78. 179, Sgr. II. 117,
Kr. Sagn V. 292. 24; kan færdes i et lys,
Kr. Anh. 79. 182; — den som har fået
sp- at se, bliver syg (s. d.), mister for-
standen, men kan altid helbrødes ved
„*kristen jord*“, bundet om panden, Sgr.
VIII. 190 søg, Kr. Anholt 78. 180; man
forvildes, når man under et sådant,
JK. 261. 8, jfr. Arnas. I. 594, se vild;

den som skal magte spøgelse, må aldrig
have taget noget med uret, Kr. III. 225. 317,
se stjele; — sp- har tilhold på kirke-
gården, præsten læser i sin hat ved
graven for at hindre den døde i at gå
igen som spøgelse, Thiele Overtro nr. 702,
jfr. Renvall s. 22, Wolf N. S. 667. 582;
går op af gravens østre ende, Kr. IV. 113,
jfr. Hukens IV. 523, Arnas. I. 266; har
sti fra grav, Kr. Sagn V. 315. 95; — står
op kl. 11, Kr. Sagn V. 242. 870, skal i
jord inden huneal, Kr. Sagn V. 324. 80;
se kok II. 248. 43 a; jfr. Wigstr. I. 117,
Rivista II. 44, Pitre Uas IV. 27; kan ej
røre sig efter solopgang, Cav. W. I. 469;
går ved højlys dag, Kr. Sagn V. 220. 804,
jfr. Wigstr. II. 317; kl. 12 middag eller
midnat, Kr. III. 223; de mægtigste før
solnedgang, Kr. Sagn V. 138. 38; sp-, som
ej i tide kommer i grav, bliver „*dag-*
30 *standare*“ og er farlig at løbe på, jfr.
Arnas IV. 102, V. 98, VI. 122, Cav. W.
I. 469 ned., Bergh I. 64, P. Volk-sk. V.
94. 34, under kar, Kr. Sagn V. 314;
tønde 361. 52; — spiller kort, Kr. Sagn

V. 135. 31; vindes i kortspil 392. 79; ryger tobak, Kr. Sagn V. 139. 540. 246. 87, Sgr. IX. 77; sendes efter tobak, Arnas. I. 261. 346; sp- med revolver og hund, P. Vik. X. 17. 11; findes i kirken, Kr. III. 229. 321; danser i kirken, Kr. III. 231. 322, Sagn V. 232. 40, jfr. Bjerger Aarb. V. 48, Wigstr. II. 113, Folkl. Congr. 238; kommer frem ved de store højtider, Thiele Overtro nr. 712; — kjørende (s. d.), Kr. Sagn V. 57 nr. 15; ridende, Kr. Sagn V. 52 nr. 13; skrivende, smsteds 148. 32; snorker (s. d.), Krist. Sagn V. 231. 35; spinder (s. d.), jfr. Bergh Segn. 141; strikker, Arnas. I. 204; tærsker, Kr. Sagn V. 455. 16; væver, Wigstr. II. 228; kan kun komme ud, hvor det kom ind, Wigstr. II. 338; — død moder besøger børn, se II. 600. 16 b; — der kan henvises til følg. navngivne sp-r: „Lars Pilehæk“, Kr. Sagn V. 41. 167; „Maglebeiting“, Kr. Sagn III. 360. 29, „Maglemose Grete“, Kr. Sagn II. 18. 71; „Parykmanden“, Kr. Sagn V. 41. 68; „Pøjsed“, 43. 74; „Pytmanden“, 42. 170; „Skulore“, Kr. Sagn I. 40. 178, Sgr. VI. 199; „Stumpepilt“, Kr. Sagn I. 438. 05; jfr. „Gasse Sanda“, Tvedt. 27; „Blødlåsen“, „Glåmkårungen“, Cav. W. II. I. I., Wigstr. FS. 199. 22. 23; — fodrer kreaturerne, mishandler karlen, JK. 29. 32, Kr. III. 190. 263, VIII. 229; drejer hovedet (I. 656. 9 a) skævt på folk, Kr. III. 245; blæser lys ud for karlen, Kr. Anholt 78. 177; springer op på ryg, III. 103. 30 a, og bæres, Kr. III. 164, VIII. 223. 84. 89; forlanger sit løj tilbage, Kr. Sagn V. 375. 13; jfr. Arnas. I. 240, Nic. Nordl. IV. 26, Wolf N. S. 667. 582; lægger hylde på grav, når det rejser sig, Kr. Sagn V. 242. 70; forlanger stenen tilbage over sin grav, Sgr. XII. 145. 479, jfr. Arnas. I. 283. 308; får lov til at bo i et hul, så stort som et hundehul med frisk halm hver juleaften, Kr. III. 234. 324; kan aldrig mødes, Kr. Sagn V. 587. 66; kræver møde af levende, Kr. Sagn V. 389. 73. 74. 77, jfr. P. Volksk. II. 187 flg.; stævnes nordr og ridur, Arnas. I. 262; til kirke, Kr. Sagn V. 322. 23; — gænganger af had eller kærlighed, Arnas. I. 286 flg.; død mand eller hustru går i seng til ægteskille, Kr. IV. 165. 231, jfr. Wigstr. II. 363; forfølger mand, der gifter sig, Maurer Isl. S. 156; sp- hjem søger kæreste ved nat, Arnas. I. 282. 286. 288, Maurer Isl. S. 112, jfr. Le Braz 322, se ride III. 53. 16 a; driller hund, Kr. Sagn V. 139. 542; vrider hoved om på den, Wigstr. II. 228; holder tung, Kr. Sagn V. 139. 45. 47; slås, 112. 41. 242. 70. 74. 253, Bjerger Aarb. V. 47, jfr. Cav. W. II. XI. IX, Daas Bygdes. II. 20, Arnas. I. 307, Maurer 112, Knoop Pos. 152. 12; med levende, Kr. S. V. 336. 74, jfr. Maurer 67; — de døde er onde mod levende, se gudstjeneste, Kr. Sagn II. 280 nr. 8; sp- kryster, klemmer, napper levende, Kr. Sagn V. 310. 81. 459. 23; jfr. lignap, Wigstr. I. 181, II. 338; mærker af sp-s fingre, Arnas. I. 368. 371; besværgelse mod sp-kneb, Cav. W. I. 419, Arnas. II. 62; driver folk fra gård, mishandler msker, se Gr. Gl. d. M. I. 137, Thiele Overtro nr. 714, JK. 275. 39. 303. 2, Sgr. I. 54. IV. 228, XII. 146. 75, Eftersl. 195. 35, Kr. VIII. 221. 81, Sagn IV. 178. 18, V. 114. 45. 131. 519 f. 156. 604. 600. 660. 217. 94. 800. 12. 270. 07. 307. 73. 09. 364. 66. 75. 375. 390. 76. 413. 53. 461. 30 f. 478. 86. 87. 505. 69, VI. 205. 92. 273. 86; jfr. Arnas. I. 148 f. 175. 252 f. 261. 280. 304. 306. 548. 578, Grettens S. k. 18. 32 f., Vigf. Eyrbyggja k. 53, Rafn Oldn. S. III. 175, Fritzn. Lapp. 175; se endvidere Wigstr. II. 112, Strackerj. I. 203 d, Knoop Ps. 200. 308, Hardw. 140, Curtin F. T. 193, Raist. Songs 335, Pitre Usi IV. 38, Lang Myth I. 48, Folkl. VIII. 198, Meyer Abengl. 347. 358 ned., Tylor Anf. II. 111; — at døl rider på hus, som i sagaerne, se Fritzn. I. III. 102 a, Arnas. I. 253 flg. 383. 578, findes næppe, jfr. Kr. Sagn V. 440. 67; slgn Fritzn. Lapp. 173; kveldridur, tün-ridur, rida húsam; kan ej gøre den ond, som har været til Herrens bord, Krist. Sagn V. 340. 07; vil sonderrive datter, Kr. Sagn V. 342, jfr. 345. 07; slgn Wigstr. II. 362, Arnas. II. 289; død moder vrider hals om på barn, Wigstr. II. 228, sp- forfølger fader, Arnas. I. 261; mishandler broder, Arnas. I. 301, jfr. endnu Arnas. I. 292. 298. 524 flg.; sp- s. gærnogle el. hestepære, Arnas. I. 380, som idhjul, Kr. Alm. V. 186, Kr. III. 251, jfr. Ons Volksl. II. 8. 2, I. 90. 91; id- kugle, brand; gloende (s. d.), Kr. Sagn V. 179. 74. 397 nr. 18. 401. 1-8. 430. 19. 32, jfr. landmåler, lygtemand, *drage, har gloende tænder, Kr. IV. 135. 195; pu-

ster ild, Krist. III. 238, jfr. Arnas. I. 264; i skikkelse af et rødt hjul, Kr. Sagn V. 454. 11; særdes i andeham, Krist. Sagn V. 323. 27; som buk, Arnas. I. 524, Weinb. Volksk. VI. 439; som flue, Kr. Sagn V. 201. 745. 49. 457. 20. 21, VI. 205. 91; fugl (se I. 380. 49 b), Kr. III. 223. 14, Alm. II. 103; fæl, Kr. Sagn V. 178. 671; får, P. Volksk. VIII. 68. 64; gasse, Kr. V. 25. 105. 6; hare, Denh. Tr. II. 164; hovedløs (s. d.) best, Kr. Sagn IV. 210. 706, V. 51. 24. 25, jfr. Weinb. Volksk. V. 409 (Steierm.), XI. 339. 4, Trad. pop. XIV. 250; hund (I. 675. 54 b), Kr. Sagn V. 187. 708, jfr. Hazel. VI. 19 ned., Arnas. I. 347, Weinb. Volksk. I. 427, „Welthund“, XI. 338; P. Volksk. VIII. 68. 61, Ch. Notes 223, Suffolk Folkl. 85. 86, Bosquet 266, Le Braz 420; kalv, Kr. Sagn V. 185. 445. 88, jfr. Ons Volksl. III. 125, Suffolk Folkl. 84. 92; kat (II. 107. 44 b), jfr. Weinb. Volksk. VI. 79, XI. 339. 2, Wigstr. I. 151; ko (II. 240. 48 b), Kr. Sagn V. 10. 38. 41, jfr. Arnas. I. 320. 344; lam, se kirkelam, jfr. Laisnel II. 92; natravn (s. d.), Kr. Sagn V. 184. 94; pindsvin, Hazel. VI. 19; rev, Kr. Sagn V. 341. 91, jfr. Arnas. I. 363; so, se III. 450. 22; af drukkenbolt som svin, Wigstr. II. 151, jfr. Krist. Sagn V. 52. 26, P. Volksk. VIII. 68. 62. 63, tyr, Kr. Sagn V. 51. 21. 180. 81, Arnas. I. 353, jfr. Hartl. F. T. 217, Wh. Vlk. XI. 339 3; ugle, Kr. Sagn V. 267. 55, jfr. Arnas. VI. 121; ulv, Bosquet 267; i dyreskikkelser, Arnas. I. 319 ned., Wigstr. FS. 178 60 flg. 97 flg., Wuttke nr. 755, Grimm S. I. 320, Rochh. D. Gl. I. 291, Ons Volksl. VII. 35 flg.; „die ganz verlorenen“, Weinb. Vlk. VI. 440; Gaidoz, la Rage 47, Pitré Usi IV. 34, også som sække, stokke, putter, stole: — de, som ej kan finde ro efter død og går igen som sp-r er myrdede, Kr. III. 190. 262, Alm. V. 174. 45, Sagn V. 102 nr. 23-25; jfr. Wigstr. II. 149. 291. 318. 335, Rääf I. 90, Cav. W. I. 473, Knoop Ps. 27. 13, P. Volksk. V. 116. 14. 166. 29, Weinb. Volksk. VII. 446 (Schles.), Ons Volksl. VIII. 130, Scott, Demon. 278, Folkl. IV. 217, VII. 401 (Hebrider), Folkl. Rec. II. 110, Denh. Tr. II. 158. 161, Møller Fr. S. 119; — sp- nævner morders navn, Hofb. 22; selvmordere (s. d.), Krist Sagn V. 454. 13, hængle, 72 nr. 19. 20, jfr. Arnas. I. 299, Maurer Isl. S. 152, Nichols. Yorksh. 81, Suffolk Folkl. 50 ned.; henrettede, Kr. III. 221, jfr. Maurer Isl. S. 235, Knoop Ps. 154. 15, Hartl. Fairy T. 178; druknede, Kr. Sagn V. 90 nr. 21. 22, II. 482 nr. 27, Anholt 87. 207, JK. 14, jfr. Arnas. I. 295. 365. 392. 525, II. 546, Eyrbyggja S. k. 54, Weinb. Volksk. VI. 383 (Isl.), Nicol Nordl. IV. 21, I. 10. 11, II. 10 (draug), Møller, Fr. S. 9. 13; se Kristi Himmelfartsdag; ihjelfrosne: Arnas. I. 394; som omkom i skov, vand, i løndom: Cav. W. I. 474; ubegravne, se jord II. 45. 7 b, Bjerger Aarb. V. 29 flg., jfr. Wigstr. II. 111 flg., Nyland IV. 113, Arnas. I. 233, Maury Magie 183, Folkl. VI. 211. 194; mod hvem uret er skét, løste brudt, Kr. VI. 139, Sagn V. 266 nr. 58, jfr. Wigstr. II. 149, Ons Volksl. VI. 30, VIII. 131. 15, Amer. Folkl. VII. 109, Folkl. VI. 354 (Skottl.); gerrige, som har skjult penge (s. d.), er vogtere af skat (s. d.), jfr. Ons Volksl. III. 42, Weinb. Volksk. VI. 81; som har gjæld, Méhus. III. 148 (Bretagne); excommunicerede, Knoop Ps. 143. 10; frugtsommelig (s. d.) der ej har fået linned og offerpenge med i grav, Kr. Sagn V. 327 nr. 7, jfr. Wigstr. II. 264, Hazel. VI. 17; de, som ej får lov at hvile i ro i deres grav, som ikke har hele deres legeme samlet: Kr. Sagn V. 98. 400. 1, jfr. Arnas. I. 233, Maurer, Isl. S. 134, Wigstr. II. 322. 360, Folkl. II. 417 (Lancolnsh.); forbrydere, uretfærdige, tyve, ugudelige: Kr. Sagn IV. 142. 91, V. 416. 66 (korntyve), 229. 28; V. 451 falsk vægl, jfr. Kuhn W. S. I. 121; V. 456. 16 tyv; V. 217. 94 ugudelig, jfr. Wigstr. I. 112, Cav. W. I. 470, Arnas. I. 389, Mhøff 183; de får hvile, når uret er sonet, JK. 304. 4, jfr. Kennedy 156, synd åbenbaret, Krist. Sagn V. 341. 90; — gør spørgsmål og der må svares, Kr. Sagn I. 238. 46. 48; siger: „mine fødder er kolds!“, Kr. Sagn V. 554; man siger til sp: „gud være lovet!“, Kr. Sagn V. 382. 50; el.: „guds fred!“, 104. 30. 228. 26, „er du kristen, så tal; er du djævel, så vig!“, Kr. Sagn VI. 152. 35, jfr. Ons Volksl. IV. 156, Lindh. Lappb. 101, Laisn. I. 128, Le Braz 357; el.: „hvor var du, för Kristus blev født?“, Kr. Sagn V. 428. 16; sp- spørges: „hvorfor går du?“ og svarer, Krist. Sagn V. 229. 27. 311. 83. 332. 60. 341. 90. 351. 17. 386. 65. 66 flg.; løses ved spørgsmål, 280. 91; kan ej tale uden spungt, 157. 06, jfr.

Mhoff 181, Z. f. M. III. 30. 14, Bosquet 261; de gode kendes på, om de kan sige: „min sjæl lover Herren!“, Kr. Sagn V. 274. 77. 79 289. 16. 508. 67, Sgr. VIII. 190. 01, jfr. Mhoff 280. 381 84, Z. f. M. I. 303, IV. 138, Strackerj. I. 191, Ndl. Volksk. VII. 68 ned., Le Braz 311. 357; se hvid, jfr. Kr. IV. 151. 16; sort III. 467. 41 a; det er ellers farligt at taltale et sp., Kr. IX. 236; eller røre ved det; det lem, hvormed man rører spøgelse, visner, Thiele Overtro nr. 715; karlen, som slår til spøgelse, overspyltes med gloende ild, Krist. VIII. 230. 397; samtale mellem sp-r, Sgr. II. 220. 11, jfr. Fridtjofs S. kap. 1 slutn.; de kan ej forliges, Møller, Bornh. 22, jfr. pork. 39; — man kan undgå et spøgelse ved at gå mellem hjulsporene på vej, Kr. III. 171. 237; når man slår ild, Kr. III. 191. 265; når man kommer rug i hue og træsko, Kr. IV. 118; ved hørfrø, hestesko, stål, rogen af tækelys, Thiele Overtro nr. 705-9; ved at flytte dørene i sit hus, Thiele nr. 710, se ligport; når man går over rindende vand (s. d.), Thiele Overtro nr. 713; pøjer, sår over lig, J. Saunl. IV. 276; stiller tæller bagvendt, lægger kæp ved kiste i grav, punder kiste sammen med rønne-nagler, kaster vand efter lig, fæster hjul over port, m. fl., se Kr. Sagn V. 260 nr. 57; bytter kobler på heste, 323. 26; sætter hoved til bagdel på død, se I. 655. 21 b, Rafn N. F. II. 276; slår høre-bur istykker, kaster 3 gange muld på kiste, Wille 204; ved barns binned i forstue, kruttdvnger om vugge, Råf 125, jfr. endnu Gisl. 39, Sundbl. 2 176, P. Volksk. V. 120, Urquell IV. 16, II. 208 ned.; for at hundre gang ang brændes lig, se Maurer Isl. S. 69. 113, Arnas. I. 169. 246. 548, Svarfæla s. 68. 110 i Isl. Forn. III., Rafn Oldn. S. III. 116 av., Peters. Isl. F. II. 105, IV. 313; slå sp. ihjel, DgF. I. 371, jfr. Læbr. Volksk. 34; — sp. straffes ved at tælle (s. d.) sandkorn, lyngstøke, græsstrå, løv på træ, vanddråber, sno reb (s. d.) af sand og lgn., Kr. Sagn V. 265. 60, se Wuttke nr. 241, Hartl. F. T. 241, Folk. Journ. V. 100 105 (Cornw.), Krauss Volksl. 44. 115 ned., jfr. Weinl. Volksk. IV. 381, Alden Get 95; — antike henvisn se Maury Magie 182, sp. sendte af Hekate s. 54, Melus. II. 292 f., Rohde Psyche 2 I. 34, jfr. regist. under Soele. II. 363; „lemures“, „larvæ“, Preller. II. Myth. 2 499, „masca“, Heppes-Sold. I. 65; — alm. om sp., se Arnas. I. 222 flg. 358, Haukenæs I. 175 flg., IV. 505. V. 234, Peters. Isl. F. IV. 310, Cav. W. I. 461 f., Jonss. 21, Wigstr. FS. 171 flg. 199 flg.; se fremdeles: Mhoff 180. 248 f., Strackerj. I. 153, Wuttke nr. 771, Yeats 128, Melus. I. 13, II. 292; „ames de purgatoire“, Bosquet 258, Tylor Anf. II. 24. 30, Folk. Rec. V. 132 (Indian.); „gastar, dödningar, vålnader“, Amms. VI. 121. 123, „svipa“ pork. 26; mange slags. Mhoff 237 f.; mangfoldige navne, Denh. Tr. II. 77; skal nævnes: „skrömt“, „uknytt“, Nordl. Trolld. 135, Råf I. 37; sp., som er bevist tjene, advarer mod storm, Kr. Sagn V. 260. 16, se I. 571. 36 a; degnen sætter et spøgelse efter præsten, Kr. IV. 190, jfr. de isl. „sendingar“, Arnas. I. 317 f.; kappes med præst, farer under jord, JK. 54. 9, Kr. Sagn V. 109. 33. 185 701 190 nr. 39 486. 06; skal bryde jord med bryst fra udåsted til Trondhjem, Nord kap, Kr. Sagn V. 360. 48 49; nedmanet, skriger i 3 dage, Kr. Sagn IV. 199. 74; sp. råber som vildfarende, Kr. Sagn V. 100. 08; skriger grusomt, Wigstr. II. 111, jfr. Rafn, Oldn. S. III. 177; dets skrig varsler ond vej, Sande I. 35, II. 269. 273; — i øvent, om den modige svend, Reg. 11, Gr. Glæd. II. 16, Sgr. XII. 169 flg., jfr. Kr. Æv. s. 41; prinsessen i kisten er et lid-dent sp., Gr. Æv. I. 150, Reg. 138; et sp. forvandelt til prinsesse, JK. Æv. I. 221; karl agerer sp. i kirke for at kyse, om kommer, Sgr. XII. 133 240, Krist. IV. 144. 207. 8 (Sagn VII. 147. 06), jfr. Wigstr. II. 340 ned., Ons Volksl. VI. 153. 11; for at finde skat, se levende II. 402. 36 b, Kr. Sagn V. 278. 986; for at gøre bjør, Kr. Alm. VI. 186. 389 92 96, jfr. 161 46. 183 flg.; naturlig forklaring, Kr. Alm. VI. 108. 51, en husk i tåge; se 2. død, gjenferd, gjenganger, gudstjeneste, hoved, hvid jomfrue, keythåndet, kjørende, levende, lig, se smstn., mane, Odins jæger, pæl, siketråd, skibølse, skidtern, stiftende, strandvasker, syg, tale, tilgivelse, vild, to levende antager hinanden for spøge, ser, M. Skr. 37. 40; foregivne sp-r, P. V. I. IX. 128. 28, X. 4. 9. 49. 104. 17. — 2. spøgelse d. best. -t (Vens.); konen løb

ijærn, de spøgels (Vens.); et ikke meget hårdt skældsord både om mennesker og dyr der er tvære, upålidelige, gør optøjer; *de sæls spøgels* (Agerskov), beklagende; *de æ da væt æn spøgels, dær dræng* (Malt); „de hær sælle spøgels“. Blicher Bindst., om en natmand; „de sælle slem spøgels“. Tjær II. 98; dit stykke spøgelser! Kr. III. 50; har du hørt sige af den gale Kallager? — Ja-a, det spøgelsæ har a hørt meget om, Kr. VIII. 164; æn spøgels dræng (Agger), en uvoren dreng.

spøgende, no. *spøgend* (Ang.), da spøgeriet horte op.

spøgeri, no. *spøgerij* de (D., vestj., alm.), = ræsm.; ved St. Ols kulde, J. K. 341. 9; i hygd efter pest, så bolig må flyttes, Thorkels. 196; s. tager af, når sol er højst, se Fbj. I. 96; jfr. skidteri.

spøgesager, no. fl. *spøgesager* fl. (vestj.), legetøj; de sætter det lille barn ... med noget sp. ved sig, Kr. VII. 113.

spøgeværk, no. *spøgeværk* (Vens.); „ad var æ ene spøgeværk om ræjængørn skul to dem“, Grb. 28. 5, så var det ingen spøg, om toldbetjentene skulde tage dem.

1. **spøjte**, no. *spøjt* (Mellomslesv.), alt for tyndt opspædte madvarer; *de nær hær æ spøjt* (Bradr.), diarrhæ; også fig.: *de skal it kom hær d gjør spøjt* (Valsb.), gøre ophævelser, være tvær; jfr. eng. spout, tud; holl. spuit; fris. spoyt, Outz.

2. **spøjte**, no. *spøjt* -er -et (Agersk.), sprutte, stænke (Angel); *gå d sp-, gå og drive*.

spøl, no. *spøl* de (alm.); best. *spølt* (Vens.), affald af korn fra brændenerne; måske i Mellomslesv. svineendens indhold i almindelighed (Bradr.); *de ka udh vær, de gir spøl!* (Malt), s: det giver dygtig af sig; se svinespand; også: dårlig brændevin (Agger); jfr. mnt. spöl, Sch. Lubb., skyllevand.

spøle, no. *spøl* *spøl* *spøl* (D., vestj.), strømme ud med magt om vand o. lign.; *issær ß æ blo spøl ud a ham* (D.); jfr. htsk spülen; pl. spölen; holl. spoelen.

spølkop, no. *spølkóp* i best. -i fl. (Vens.), = spølkum.

spølkule, no. *spølkúl* æn (Lyne s.), en tildækket brønd, hvori spölen gemtes,

når der var brændt brændevin; dravel, når der var brygget.

spølkumme, no. *spølkóm æn -er* (D., Varde), = spølskål; også: Ødekop (D.); jfr. pl. spølkumm, se P. Volksk. I. 184. 14.

spølskål, no. *spø-* el. *spølskøl æn -aköl* (vestj.); *spølskøl æn* (Søvinde s.); *spølskøl æn -aköl* (S. Huld), en stor drikkekop uden hank; jfr. spøle, skylle, vel oprindelig skylleskål.

spør, no. se spørge.

spörge, no.

spør spør spør spør (D., N. Slesv.);

spør spør spør spør spør (Thy, Agger; Sølling);

spør spør, spør el. spør, spør el. spør (Vens.);

spør spør spør spør (Holl. h.);

spør spør spør spør (Falslev, Hardslev);

spør spør spør spør (Støv. h.);

spør spør spør spør (N. Sams);

spør spør spør spør (S. Sams);

spør spør spør spør (Elsted);

spør spør spør spør (Søvinde s.);

spør spør spør spør (Rogen s.);

spør spør spør spør (Tanning);

spør spør spør spør (Ang.);

spør spør spør spør (Åbenrå);

spør, spør fl. spør, spør spør (Fjorde);

spør spør fl. æ spør

do spør

han spør

vi spør (?) (Egebæk).

se Lyngby Uo. s. 105. 106. 112. —

1) bede sig underrettet om noget; *spør jæn om nåvæt* (Aust, alm.); *dær æ mune dær spør dær vær, di vær* (D.); han kan spørge mere end ti kan svare på. Kok Ordspr. 22 232 (Horkal, Sundev.); *udr a spør i Mds* (Mors) *ad vær do i Tyg* (Vejr.); s: spørge i øster, få svar i vester; *dær, dær spør møj, dær vær møj* (N. Slesv.); *jæn tønte ka spør om mifer eh syu kløg ka vær a* (D.). — 2) adspørge, tilspørge en om noget; *han spør hans får om at* (D.); *spør om taladels* (N. Sams); *spør di mæ æter, hær a bær, ad spør a, a bær dær syvæt hær d* (Sj-røp bak, Sgr. X. 111 363 (Vens.), afvisende svar; alm. er skikken, når man kommer ind et sted eller møder som

fremmed en af egens folk, at samtalen indledes med: *mā fald þu o spur, hur æ dæri þærson fræ!* (vestj.), se Fb. Bondeliv s. 337, jfr. Raso Oldn S. III. 82. 85, Thorl. Jarlesk's S. kap. 2 3; alm. er forestill., at hvidelese genfærd først får fred, når de spørges, hvorfor de går, se landmåler, ekjel, spøgelse III. 521. 50; jfr. Faye s. 74.

— 8) få efterretning om: *hør nyt o spør nyt* (Agger); *de spøræs ut.*, *spuræs fl.* (Søvind s.), o: det rygtes; *a hō spur, te han æ komn hjeru* (Søvind s.); *gygjer någøt, ædn de spørs* (D.); *de spørs lōnc han; mā spør ænc dñc en uac, d de æ læg imø!* (Vens.). — 4) *spør æ fuger* (Agger); *spør æ fdr* (D.), = rgsm.; *spør æ astæj* (D.), spørge sig frem; — *sp-æd: spør aj el. spør aj om* (Søvind s., alm.); — *sp-øfter: a hdr spur ælar ham* (D.), = rgsm.; — *sp- fra: wi hdr ægn teg spuror fræ jær* (Agger), vi har ingen efterretninger haft fra eder; — *sp- op: a wænter æn kåd, ka do æ fo jæn spur d'p te mæ!* (D.); *sp- til: wi ma ual spør teg ær* (Agger), vi må vel få underretning om det; *wi hdr ækt æk spuror te jær* (Agger), lået efterretning fra eder; *æ præst spur æ bñn te* (D.), eksaminerede dem; *spør jæn te rå* (D.), tilråds; *d spør te jøj, hore om en*; — *sp- ud: spo jæn ut* (Søvind s.); *spør jæn ud in te lyv o sjæl* (D.); *d spør jøj uk* (Vens.); jfr. Aasen, isl. spyrtja; frage; for-.

spørgel, no. se spærgel.

spørgement, no. spørgsmål; *dæ jik spørqema n om, hwæm dær hu wat spør-mæ te dæj hualo!* (Vens.).

spørgen, no. *spærin* (Agger); i lrm.: *spæren æ ual et dñd* (Thy), o: man har vel lov at spørge.

spørgende, to. *spærens* (Andst), nysgerrig, som gør mange spørgsmål.

spørging, no. i udtr.: *fo spøræj o* (Malt, Andst, vestslesv.); *æ ku æk fo spøræj opo ham; hæ do fot spøræj o nøj kucor* (korn)? (Agger), o: få en el. noget opspurgt; *a hō fald spøræj æpð æn pñq* (Vens.).

— **spørgning**, no. se tilspørgningskort.

spørgs, no. spørgsmål; „om old di hie spurs ka i siel hinner spur“, And. Begr.

spørgsmål, no. *spøsmol æn* = fl.

(D., vestj., Agger); *spøra-* el. *spøsmol æ* = fl. (Søvind s.); *spøsmol æ* (Størr.); *spøsmol d best. -t fl. -mol* (Vens.), = rgsm.; *sp- til døde*, Kr. Sagu V. 226 49, gengangeren forelægger præsten et spør han ej kan besvare, JK. 266; kongen forelægger en person tre sp., Reg. 97, J. Saml I. 167, Gr. Gl. d. M. I. 112, Sgr. IX. 142, XI. 46. 75 76, jfr. Kr. KT. 218 fl., Bækr. str. III. 82. 40, Wigstr. Sagu s. 110, Grimm K. M. nr. 152 med anm., Trad. pop IV 489; se sorg, værd to; for at blive fr. for fanden, skal manden besvare tre sp., Gr. Ævent. II. 214, Kr. V. 231, Kr. Æv. s. 270; syv sp., Kr. Æv. s. 302; jfr. Wigstr. II. 232, Busch Volksb. 247, J. Wh. Vlk. IV. 253; andre former for sigte spørgsmål se Kr. Æv. III. 10, Wigstr. Sagu s. 107, Srensén, Emå s. 20, Gunzenb. II. 233, Liebr. Volksk. 142, Grimm K. M. nr. 29, Folkl. VI. 99 98 (Ind.); se sandhed; en række sp. og svar, se Kr. Am. VI. 52. 121-25, 130, fremmede må ikke spørges i et år, Curtin Myths 221.

spørgsøom, to. *spærsøum* (vestj.), nysgerrig; som spørger meget ud.

spørs, no. se spørgs; **spøsmol**, no. se spørgsmål.

spå, no. se spade.

spå, no.

spo spør spøj spøj (D., vestj., Søv. s.), *spo-r spøj spøj* el. fl. *spøød* (Agger), *spuic* eller *spuær*, *spuærør spøj spøj* (Andst); jfr. glo;

spo -r spøs spøs (Vens.);

spo -r spøød spøød (Holl.);

spo -a spjøød spjøød (Uldum v. Vejle,

spo -a spjør spjør (Elsted);

spå -ør spdi spdi (Ågersk.);

spå spds spdi spdi (Sundev.; Bradr.);

spds spær spdi spdi (Ang., Valsb.);

= rgsm.; *æn kan ælar så sært spdi, æ ka lisd ænærle gð* (N. Skesv.); *æn ska ælar så oñærle spo, de ka æk lisd oñærle go* (vestj.); *de spor æ gdt* (D.), varsler han spær gdt nåk, mæn de ælar æ m (Ang.); *de hdr æ spøød d sdæræj* (Agger), forudsagt; *spo i kafagroma* (Agger), ved hjælp af kaffegrums søge oplysning om fremtiden; man måtte dertil bruge kaffet; når den var drukket på en ube-tydelighed nær, blev dette tillige med bundfaldet drejet rundt, idet koppen blev hældt lidt, hvorved grumset afsatte sig

ms sider; derved dannedes forske-
monstre, hvis betydning det gjaldt
inde. Eftersl. 239. Lehm Overtro 64;
Sundbl.² 179, Folkev. XI. 388. 158; af
ar kasse, CSH. 266; — *spo i kært*
(se II 279. 46 b, jfr. Fb. Fr. H. 52,
v. XI. 373. 2, Wuttke nr. 345, Stracker-
86, P. Vih. VI. 96. 30, VIII. 129,
Journ. V. 73, Yorksh. Folk. 208,
tærninger, teblade, jfr. pounpind;
bæng, gåselege; *sp-* af hænder, se
I. 766. 1 a; jfr. Kr. IV. 36, Sagn VII.
Folkev. XI. 373 3; af opstillede
aver, Krst. Sagn VII. 9. 32; jfr. om
forsk. spåmethoder, Bosquet 305,
Folkl. VI. 225, Garnett II. 361; om
kunstler i almindelighed, se Wuttke
77, Suffolk Folkl. 202, Hardwick 119
Jon), Ndl. Vik. X. 249, P. Volksk.
45, Amer. Folkl. IV. 188, VIII. 299;
med et dødningshoved, Maurer Isl. S.
jfr. Urquell III. 232; hvorledes spå-
mand, „sagnarandi“, fås, Arnas. I. 435.
530; om de forskellige midler til at
røke fremtiden, se 2 lod, jfr. Keyser,
Afln. (1868) 372, Hebbe-Sold. 24,
Ike nr. 260; se gåselege. 2. heje,
ste, spåblomst, støbe, søgghvile;
rue spår, se I. 569. 22 b, jfr. Faye 56;
folk, Thiele I. 139, II 245; Jerusa-
skomager, Thiele II. 312; *hæh spor*
de æt blyo uñt wæjle; de hær æ
ð d sðlæq (Agger), længe forudsagt;
rør spået ham af, at der skulde være
lga vand i A., Kr. V. 180; jfr. Aasen
isl. spå; se Sybille.
spåblomst, no. *spådarf æn* (S. Sams);
darf æn (D., Ågerskov, Bradr.). —
vinde, gammel, tosset, usel; ung
bet; *æn sær sepodarf* (D.); *æn gamel*
(Ågerskov); *sto som æn sofo* eller
sto a- (D.), jfr. habakuk; den oprind.
dn. må være; spåkvinde; se deje. —
= spådejesten (Sams), jfr. Thorsen,
romål s. 176.
spådejesten, no. *spådarjæstin æn -stin*

(Sov. s.); *spådarjæstin æn* (Elat.; Hjelmst. h.),
forstenet søpindsvin, echinot (Tåning,
Vrads h., Hanh.), jfr. J K 407. 44; hvem
der har en zebedæjsten i lommen, slår
tordenen ikke ned på, Kr. IX. 24. 232.
Alm.² I. 57. 44 45, en *sp-* i mælkestuen
giver smørlykke, Sgr. IX. 44. 158, Thiele
Overtro nr. 241; inden i en sådan sten
findes en firskilling, Sgr. VI. 69. 645;
sloges istykker for at finde en diamant
i dem, Kr. Alm.² I. 158. 83, 9; krystaller
af kisel; de er sagtens blevne kaldte *sp-*
på grund af at troldkvinde har brugt
echinoter ved deres kunster, jfr. Wuttke,
Aberglaube nr. 111; navnet er misfor-
stået som Zebedæi stene, med hentyd-
ning til Markus 3. 17, hvor Jakob og
Johannes, Zebedæi sønner, kaldes torden-
sønner, se tordensten, kjæmpeknep, mar-
morko, paradisko, smørlykke; vættelys.

spådom, no. *spådom æn* (Sovind s.);
spåddom æn (Lindk.); *spåddam el. spåddam*
æn (Agger); *spådom æn best. -æn* (Vens.);
= rgsm.; se Sybille; „Krukspå“, Thork.
213.

-spåer, no. se regn-, vand.

spåfugl, no. i tlm.: *søn spofdøl*
hoger vi æ nep d (Andst), siges, når
nogen spår ilde; ligeså vestslesv

spåg, no. se 2. spage; *spåget*, to. se
spøget.

spåkjælling, no. *spåkarl æn -ør*
(Agger); *spåkarl el. -koven æn* (Sov. s.);
spåkarl æn best. -æn flt. -ør (Vens.); =
rgsm.; *sp-* spår Griffenfeldts moder, Thiele
I. 119; fattig pige lod sig spå af en *sp-*,
Kr. Æv. s. 371; spåkone, Kr. VII. 63, jfr.
Fb. Fr. H. s. 52; Haukenæs II. 87, kvinde,
som spår af en skål vand; Wigstr. Sagn
s. 49, Sundbl.² 301; vise om *sp-*, Wigstr.
II. 38; se endvidere Rafn, Nord. Fortæll.
I. 10, (Rolf Krakes S. kap. 3 sts), s. 314,
(Norna Gestes S. kap. 11), sts II. 148, (Ør-
varods S. kap. 3), Petersen, Danm. Hist.
i Hedenold III. 218, Grimm Myth.² 995,
Grönl. Hist. Mind. I. 375, Oldn. Sagaer I.
69. (Olaf Tryggv. S. kap. 46); sts 231. (kap.
130); sts IV. 43, (Olaf Hell. S. kap. 28);
se Sybille; spåkona, Fritzn.²

spålt, no. uo. se spalt, spalte.

spåmand, no. *spåmañ æn* (D.); *spå-*
mañ (Agger); *spåmañ i* (Vens.). 1)
= rgsm.; en mand, som kan se alt forud,
se Kr. Anholt s. 80 185, jfr. Rafn Oldn. S.

vises endnu til sanskr. sthavira, gammel; ordet synes at måtte være af fremmed rod, tilmed har det tonen på anden stavelse: se stafare, stamunkel; mulig kunde endnu til sammenhængning anføres: at have et løjerligt „staver“ på hovedet (Københ.), σ ; hovedbedækning; se stavør, stavedder, Schütze IV. 180; strabøjser, stundrek, stounis.

stabel, no. *stabel* el. *stapel* δ best. -t δ fl. -er (Vens.); *stabil* δ en -er (Agger); *stavel* δ en (vestj.); *stavel* δ en -er (D.); *stafel* δ en (Sundev.). — 1) hvad der er opstabelt; δ en *stavel* træ, *sejel*, *tåre* (Søvind s.); δ en *stavel* temur (vestj.; Vens., Sundev.); δ en *stabil* *tåre* (Agger); *den fule* δ *stabel* *tåre* (Vens.), σ ; der kom et tordenskræld. — 2) *stabel* δ en (Thy); *stavel* δ en (Søvind s.); *stapel* δ (Vens.), el. informgt stykke jern, der er banket ind i en dørkarm til at hage en krog i, for derved at lukke døren; *høj slow* δ *stapel* i *stålpi* (Vens.). — 3) stabelen på en hængelås er høyle, der på mange låse kan lages ud, jfr. Kr. III 243. — 4) krogen, hvorpå dørhængsler drejer sig (D.); *stabil* δ en -er (Agger), krampe, om-bøjet som; *hø do sdt æ hasp vø stabil?* har du sat haspen på krogen?; *lær d æ stavelar* (Varde), lig.: gå bag af dansen.

5) de fire stolper, som bærer en fritstående seng (D.); væverstolens fire bærende stolper (vestj.); jfr. isl. stópull hak, tårn, mnt. stapel; se led-, port-, træ-, voks-.

stabelseng, no. *stavelsseng* δ en (D.); *stufalsengstøj* δ et (Sundev.), fritstående seng, forsk. fra alkoveseng, lukket senge-sted; den første del af smsten. (D.) synes at have sikkert -l-, jfr. stabel 5.

stabertdråber, no. flt. lægemiddel, δ udleveres balsam copaiwæ (Peters.).

stabholt, no. *stabbholt* (Tovstr.), ud-kløvet, alenlangt pindebrænde til at fyre under potterne med, når de skal brændes; jfr. mnt. staholt, Sch. Lubb. IV. 369. 25, træ, som bødkere bruger til staver.

stabil, to. *stabiyl* (Agger), som kan stå fast, er stærk; *de æ nøj stabiyl mænk*, holdbare sager; δ en *stabiyl* mæn, en velhavende mand; jfr. lat. stabilis, δ som kan stå.

stabileret, to. *stabiliseret* (Lild s., Agger, Sall.), velstående; *de æ møj sta-biliseret* folk no, mæn di hød da egen

teq d bøføst mæ (Lild s.); *høj ær i stabelijra møj* (Vens.).

stable, no.

stavel stavel stapel (Søvind, Elsted);

stabel stabler stabelt (Vens.);

stabil -er -t -l (Agger);

sætte i stak, stable op; spøgende om noget vanskeligt siges: *de ær eki sō gdt får æn jænle kdt d go epo lōwled d stavel gtar i mørki* (Randers), σ ; stable ærter op i en spids top; *stavel tåre*, bræmsel (Søvind s.); *wi aka stabilt wō tåre* (Agger); *do ma ene stabel sō māne kdpær wæn dpt hwaru-fjer, di falo jō nir* (Vens.).

stad, no. *sta* δ en best. *staen* flt. *stær* (Vens.); *staj* δ en (D., Sønderj.); *staj* δ en *stær* (Bradr.); *sta* δ en, *sta* el. *stæ* (Fjorde); købstad; *de ær æn lōq wøj te stajs* (Valsb.); *Rasmus wa te stajs* (Aug.), ligeså Sundev.; *te stas* (Fjorde); *de æ ndk endr vø æ tij æ bynær skal d æ staj* (D.), σ ; skal iseng; ordet synes kun at bruges om købstaden i Sønderj. og den sydlige del af N. Jylland, ellers bruges derom: by; se 2. by; det er kun i spøk, når der spørges: *hø do wot æ staen? hons nyt frd staen?* (Vens.); i stedremser: „Skab lund er en fjette stad“ (Hundsl. s. v. Horsens); „Ustrup er den høje stad“ (Uth s. v. Horsens); se Kr. Ordspr. 512. 513; tossen tror i ævent., at st. er en person, Gr. GldM. II. 206; se Reg. 107, ingen II. 27. 21 a; jfr. Aasen stad hak., isl. staðr hak., sted, hvor noget står; mnt. stal; se sted; Glyk., herre-, hoved-.

staddag, no. *stajs-daw* δ en (Sundev.), en dag, man kører el. rejser til staden.

stadde, to. se stædig.

staddreng, no. *stajs-dreng* δ en (D., Agersk.), dreng fra byen til forskel fra hundredreng.

stade, no. *stgd* el. *stg* δ en *stader* (Agger); *stg* δ best. -a flt. -er (Vens.); *stg* δ -er (Støvr. h.); *stgd* δ et (Søvind s.). — 1) bestebås i stalden (Vens., Støvr. h.); „dga slow gdt ndk i stde d o“, Grb. 225. 36, øget stod godt nok i båsen og ud; *a lōr ene go dpt i stde te hēsti* (Vens.); se stald-; om musker: *høh hōd et stgd vø kakaldjønøn* (Søvind), σ ; han hænger altid over den; jfr. d > g l. 168. IV; se histage, bås, stage. — 2) *stg* δ et (Hjorne, S. Hald); *stgd* δ en *stager* (Åle s.); *stgd* δ -er

(Hjelmsl. h.), hvor kærvene er opstillede på marken; se sæt. — 3) *stads* itk. (N. Sams), landingssted for både. — 4) *bi-stade*; *høj hør trej stads* (Vens.). — 5) „grube stads“, Kr. IX. 47.517. stanse, stå stille; *fal i stads* (Mds h.), falde i staver; se isl. *staðr*, sted, stad; *altar*-, *bag*-, *bi*-, *byg*-, *karle*-, *kirke*-, *stald*-, *stole*-.

-stadelig, lo. se ad-.

stadfolk, no. *stadsfolk* di (Angel), se byfolk.

stadforværk, no. *stadsforværk* el (Mellenslev.), vogn, hvormed man kører til staden.

stadfæste, uo. *stadfest* -er -fest -fæst el. fl. lf. -fæst (Agger), = rgsm.; jfr. Aasen *stadfesta*.

stadfødt, lo. *stadsfød* (D.), byfødt, født i en købstad.

stadig, bio. *stads* (D.); *stads* (vestj.); Agger; *stadi* (Søvind s., Vens.); *stadiq* (Agger), — rgsm.; *han æ så let stadiq*, *komer hæ stadiq* (Agger); jfr. htsk *stetig*; mnt. *stadeliken*, Sch. Lübb.; se ad-, u-.

stadighed, no. *stadihei* (Søvind); *stadighed* (Agger), = rgsm.; i udtr. som: *han æ der il tæ at*-, *mæn han komer en gøn inet* (Søvind s.); *der ær ene no stadihæ wæ ham*, *høj go sønt frø d te* (Vens.).

stadilboleger, no. flt. en plante, onde urter, *chrysanthemum segetum* L.; navnet vel af *Stadil* sogn n. f. Ringkøbing, hvor disse blomster jo mulig har været i mængde i kornet.

stadrian, no. i en lægebog: „stødt st-2 skill. til bæster for lus“, Kr. VI. 360. 66; hvad er det?

1. *stads*, no. *stads* el. *stads æn de* (Søvind s.); *stads* (D., vestj.); *stads æ æn* (Vens.); *stads* (Agersk., Agger); *stads* el. *stads* el. *stads* (Bradr.); *stads æn* (Valsb.); = rgsm.; pynt, prægtigt optog el. hgn.; *dæm klæjer bruger æ te stads*; *fæk i nøj stas pu æ markin*? også: *hwæns æ de fo nøj stas*? o: noget jnks (Agger); *høj ær i hans styw stas* (Vens.); *di vist hwæra'ns dæ dæ stads* (Søvind s.), fint tøj, pynt; der kan også siges *stas*, ligesom i udtr.: *han tda hælde stasen* (sts), o: det altsammen, hele herligheden; derimod: *dæ ær føle stas wæ dæm* (sts), særlig uøjelighed, besvær; *de mæns stads* (S. Sams), den megen stads; *de ær æn fjød kæl o*

gør stads d, stads o prål ka vi sæet fo ndk d (vestj.); *æn stu stas, no stasens ngs*; *di ær i stas i da*, o: i besøg el lign.; *dær æ stas i gøn i da*, o: meget på færde (Vens.), noget stadseligt noget *de æ så stasens, de gløwer lðac* (Vens.); *de wa æn pæn stas*? (Agger), o: en net redelighed; jfr. Aasen *stas hak*., sv. *stål*.

— 2) *stas* flt. (Lild s.); *stas æn best* -en flt. -er (Vens.), pynt, billeder, ornamenter; *dær æ pæn stas* i *dær bøg*; *no skal fðlk ha så mæns stas* *epo dær klæjer*; *æn stas lyjeslðd mæ stas* *epo* (Lild s.); *dær æ så mæns stas* i *min gðs*, så mange billeder; *høj kðster* (blader i bog) *d æicor æts stasern*, *høj læw æts* (Vens.); jfr. mnt. *stat*, *state*, Sch. Lübb., *stand*, *stads*; gl. fr. *estat*; se *fadder*-, *gade*-, *guld*-, *kjøbe*-, *markeds*-.

2. *stads*, lo. *stads* (D., vestj.); *stas* flt. *stas* (Agger); *stas* (Agersk.), pyntelig; om personer: *hæderlig*, *flink*; *æn stas kðsel* (Lild s.); *høj wa blðwæn wal gðt cøj mæ æn stas pøj*, Grb. 184. 29, han var bleven vel godt kendt med en flink pige; *nøj stas klæjer* (Agger); *æn stas kæl* (Agersk.), en flink karl; *de æ stas æt d sij epo* (Lild), kðnnest at se på; *do æ så stas idd*, *hu ska do hæm*? (Agger).

3. *stadsdag*, no. *stadsdag æn* (N. Slesv.), dag, da man rejser til købstaden, se Fischer s. 75.

stadsdræt, no. *stadsdræt* (Han h.), *stadsseletøj*.

stadsø, uo.

stas -er -t -t (Vens.);

stas -er (Andst);

stas -er -et (Agersk.), fl. lf. *stas* (Agger); fere stads, pynte; *han stas æ æn* (Andst), pynter sig; *di æ blðwæn swær stas æ p* (Agger), pyntel op; *a lænt, de wa ndwæ*, *dæ wa stas æt ui*, *æter de de wa fastelæwæn*, Kr. IX. 257. 98 (Hids h.), udpyntet; *no skat do æts go d stas i din pæn klæjer hwa da*? (Vens.).

stadsølig, lo. = rigsmål; låneord; med særlig eftertryk: *så møj æn stasliqen mæn* (Vejen), o: en udmærket, flink mand.

stadsklæder, no. *stadsklæjer* flt. (D.); *stadsklæjer* flt. (Agger); *stadsklæje* flt. (Søvind s.); *stadsklæjer* flt. (Vens.); klæder, som bruges til stads.

stadsdam, no. i um.: [*stads* tak,

æ ka nðk spæt ð æ gol! se *æ kaol*,
law æ stajmadam þer ham æ spotkáp,
 Kok ordspr. 158. 1814. en kone i staden
 stadsmand, no. *stasmah æn* (Sov.), *stas-*
man (Eist.), en rigtig flink og hæderlig mand.
 stadaetue, no. *stadaetue æn* (Sov. s.);
 stadesdy æn (Agger); *stasstidie fæn* (Vens.);
 = rgsm.

1. stadvogn, no. *stadvun æn* (D.);
stadvun (Sovind s.); *stadvun i* (Vens.;
 Agger); *stadvun æn* (Agersk.); *stadvun*
æn (Bradr.); vogn, som bruges til stads.

2. stadvogn, no. *stadvun æn* (Agersk.),
 byvogn. = „stadforværk“.

stae, to. se stedig; staf, no. se stav.

stafare, no. *i æ gamel stafar hu a*
et kñ ham (D.), o: i de gamle klæder;
 m h. til formen jfr stabejser, stafunk,
 stavter; er sagtens beslægtet med staffere.

Stafen, no. se Sankt Steffensdag,
 Steffen.

stafet, no. *stafet æn* (vestj.), =
 rgsm., ilbud; spøgende: *vi skal ha ðn*
stafari ðpð i pulapj æter ham; ðær ær
en læg unæl, ða ska ðn stafar't hæen te
comaj (Vens.); jfr. htsk stafette, ilbud til
 hest; fr. estafette, ital. staffetta af staffa,
 stighøjle

staffer, no. *hva æ ðe får æn stafar?*
 (Holmsl.), sær person; jfr. stabejs.

staffers, no. = rgsm.; i alt fald i
 enkelte udtryk: *wun wu pñt stafir uk*
 (Vens.), o: malet, pyntet; jfr. htsk staf-
 firen, af gr. estoffe, stof.

-stafferet, no. lf se ud.

stafunk, no. *stafunk æn* (Andst,
 Vor h., vestj.); vist om noget påfaldende,
 løjerligt, man ej ved navn for, *æn ægræ*
stafunk (vestj.); kort pihe, *de ær æn*
nær st- ðo hær; se stafare; himphamp,
 krucifix.

1. stag, no. *stag æn* (Andst). stak
 (arista) på byg, aksestæg; se hundestejle;
 byg-, hunde-, hø-.

2. stag, no. — 1) *stag* (Agger), kaldes
 tovene, som støtter masten fortil; deraf:
stagfok, *stagæjl*, navne til to sejl; se
 stagvende; jfr. Aasen, isl. stag itk., støtte-
 hånd; holl. stag, stagfok, stagzeil; se
 *hælkomstag — 2) i betydning. fjæl el.
 stage se stege, no.

stagbånd, no. lyndt tov, heftet til begge
 ender af dragbåndet, hvorm. fiskere ved Ska-
 gen trækker deres våd, Mb., se stagebånd.

1. stage, no. *stæg æn* (Hvejsel), bi-
 stade; se stade 4.

2. stage, no. *stæg æn stager* (D.,
 vestj., Andst, Mors, Agger); *stæg el. stag æn*
 flt. altid: *stags* (Sovind s.); *stag i best.* -i
 flt. -er (Vens.); *stak æn stakar* (Mellem-
 slesv.). — 1) stang, pæl; *æn fæmlestæg*
 (Sovind s.); springstok (Bradr.); tøjrestage
 (D., vestslesv.); *han alor nðk stager i*
 (vestj.), om den, der nikker af søvnlighed;
 jfr. 2 ha-; spøgende: *ðle fir stager* (D.),
 om hestens fire ben; *æ ðo no igærn o*
æ stager? (D.), o: på benene; ved hen-
 rettelse sættes hoved på stage; forbryster
 siger: „læ mæ no si, at han sette met
 houeð kjæwt o stæg, så a ká kihg lihg
 ind o bøjen!“, J. Saml 31, 59; jfr. Kr.
 Alm V 158. 12, Sagn IV. 436. 61, Friis
 VN. 40 b; se stejle, no.; „*Pæ (H)jærts*

stæg“ (N Slesv.), små drenges kønslem; —
 herhen hører sagtens udtr. i stedremser:
 „Stavns stager“, Sgr. V. 24. 49, XII. 142. 364
 (Sams.); „Skovsende stager“, Sgr. II 88. 21,
 VII. 192. 90 (S. Omme); talemåde: *ðær ær*
ðle stager (Vens.), o: der er ikke det
 mindste; om herhen? jfr. 2. stege; bov-,
 *bånd-, humle-, kulde-, lime-, mede-, meje-,
 pulse-, regn-, rive-, rydde-, skyde-, stump-,
 tøjre-, vejr-, ålegjer. — 2) *løb om stæg*

(Mors), børneleg: „*a løber om stæg, wøl i*
byt, så byt“ råbes, vel en bytte-gårde-leg;
 i former af klafonnes (s d) kaldes målet,
 gerne en stolpe, *æ stæg*; ser den, som
 „er det“ en af de skjulte, råber han:
 „*a fæjler mi stæg fð [læjer]*“ og giver
 et klap på stolpen; kommer en af de
 andre først, råber denne: „*æ stæg æ*
stælen“ og legen begynder forfra, se
 Sgr. IV 85 40, Kr. Börner. 230. 74 75; se
 fir-, stump i. — 3) lysestage (alm);

også: lys; *no bræje lyset nør i stagi*,
ka ðo puð stageru? pudse lysene (Vens.);
 fritstående, 2 al. høj stang på fod; for-
 oven i stangen et hul til at sætte et lys,
 el. en fjeder til at holde det; derom
 samledes i ældre tid husets folk til ar-
 bejde; se standkjærte, lysebræt; *ð apel*
rdjøn omkreg stagi (Vens.); 2 spil kort
 bruges, det ene breddes ud på bordet
 rundt om lysestagen, deraf navnet; så
 siger forhånden, idet han peger på et
 kort: *ðæj, ðær hð maq te ðe hð kort*
ska cog Maric! De spillende ser i deres
 kort, det omdelede andet spil; den som

har kortet, skal udføre gerningen. Således fortsættes til man er færdig med de forskellige opgaver; se alter-, lyse-, mes-sing-, præse-, vage-. — 4) danner sidste del af en del smstn., der er skældsord; se hjap-i-, ned-, pjatte-, rende-, snyde-; jfr. Aasen, stak hak.; mnt. stake, Sch. Lübb.; se stump.

8. **stago**, uo.

stæg -er -et (D., vestj.); fl. t. -ed (Ag-¹⁰ ger);

stæg -e -t **støgt** (Søvincl s.);

stæg -er -e -s (Vens.);

stæk -e -t -t (Sunder.); **stjæk** (Tønder).

— 1) frendrive en båd ved hjælp af stage; di **staged** **dæm** **uud** **apo** **dijð** (Lild s.); „de slager sig frem, som de Endelave mænd“, Kr. Ordsprog s. 515; **hons** **ær** **e**, **do** **stor** **d** **stager** **æter**? (Vens.).

— 2) **kom** **stager** (Andst); **go** **o** **stæg** (Løgst.); gå forsigtig; **va** **gær** **do** **d** **stjaker** **æter**? (Tønder), tripper omkring efter.

stagebånd, no. **stægband** et (Agersk.), synes at være jærnlænken, hvormed koen på stalden bindes til rendestagen; i Bradr. dermod: **æ** **stækbånd** = rendestagen (s. d.) som er fastgjort i bøsningen; ligeså **stæg-bånd** (D.); se stagebånd, standbånd.

stagefuld, to. **stægful** (vestj.), over-måde fuld, se stagefuld.

stagehoved, no. **stæghoved** en (Fano), klodrian.

stagehul, no. **stæghul** en (D.), i tlm.: **han** **sjer** **ad** **il** **som** **æn** **tus** **i** **æn** **st**.; jfr. stavrhul.

stageoksen, to. **stædoksen** (D.), over-måde tyregal, om ko; foragteligt om kvinder, der løber efter karlsfolk; se stage-fuld, -træt, støvanugen.

stager, no. **stæker** en (Ang.). — 1) pibe-kradser. — 2) en mand, som forker op i hesten; jfr. mnt. staken. Sch. Lübb., „korn mit der hengabel aufladen“.

stagerob, no. **stægrev** en (Andst), stykket af tøjret, der er fastgjort til tøjre-stagen; jfr. bagtøj, fortøj, mehmötömmen.

stageror, no. **stægrov** t (Vens., Hune), stage, hvormed de større flad-både holdes lige mod broddet, mens de ligger ved land.

stagot, to. **stæps** (Fano), klodset.

stagetræt, to. **stægtræt** (Andst, vestj.), overmåde træt; se stageoksen.

stageöje, no. **stægye** en (Andst),

løkke om tøjrestagens hoved; jfr. rende-kast.

stage, uo. **stagi** -er **stagelt** (Støvr. h., Vens.). — 1) slæbe fædderne af træthel, gå med vaklende trin; „hun kam reke nok staglend ud“, Blich. Bindst.; **høj** **ku** **nap** **stagi** **dalt**; **høj** **gor** **d** **stageler**, **de** **kam** **i** **gamel** **maj** **stagli** (Vens.); jfr. slagre, stangle, slavre, stegle, stejle — 2) **go** **d** **stagi** **omkre** (Støvr.), drive.

stagefuld, to. **høj** **æ** **stagelful** (Vens.) ravende fuld, se stagefuld.

stagetræt, no. **stægtræt** (Støvr.), et træt, at man stagler (s. d.).

stagevorn, to. **stæglvorn** (Vens.), som går usikkert, især om gamle folk.

stage, uo. **stager** -er -et (Andst) gå ravende; **a** **æ** **ad** **stager**, **a** **ka** **knag** **stager** **ast** (S. Hald); lgeså: **stager** **æ** **st** (Rogen); **go** **o** **stager** **æn** (Andst); jfr. Aasen stakra; isl. staka el. stakra, rave.

stagvende, no. **stægven** (Holmsl. h.) **stægven** (Agger), = **stæj** **över** **stæg**, **y** **öve** **stæg** (Agger), æ: vende mod vindet.

staj, no. se stad; **staje**, bio. stadg.

stajak, to. se stædig.

stak, no. **stak** **æn** **stak** (D., vest, Gjording, Grindsted, Andst, Nykirke, Jarnerup, Lyne, Lemb, Mors, Thy, Agger, Almind (Vib.), Havbro, Hvejsel, Voxer, Horn. h., Ulstrup, Helt. h., Flejsborg, Nord-slesvig, Hvidding, Ballum, Rødding, Skodborg, Nustrup, Skrystrup); **stak** **æn** **er** (Støvr. h., Harrikslev, Haslund, Falslev, Nimtofte, Ålsø, Helt. h., Tved (huk), Tørrild, Nørup h., Rødding (M.), Kt. gård, Sønderholm, Årdestrup); **stak** **fl.** **æ** **best.** **-erne** (Sams.); **stak** **æn** **fl.** **æ** **best.** **-erne** (Gimming); **stak** **æn** **æ** (Lena

Uth, Bjerring); **stak** **æn** **-er** (S. Hald, Elsted); fl. **stake** (Sporup); fl. **stake** **best.** **-en** (Halling); fl. **staki** (Rogen, Ning h.); **stak** **æn** **stakie** (Søvincl s.); fl. **stak** **best.** **-en** (Tåning, Hads h.); **stak** **æ** **best.** **-en** (Stak) **best.** **staken** (Vens. Seistrup, Åby, Tårs); **stak** **æn** **stak** (Vens. (Fr.), Agerskov, Hammelev, Ø. Lyng, Tinglev, Ladelund, Hjørdelund, Røstet, Medelby, Bradr., Meolden, Eimmerlev.

stak **æn** = fl. (Aller, Åbenrå). — 1) regsm., en opstaldet dyng af noget, b. korn, tørv; **højstak** (Elst.); **gør** **æn** **æn** **stak** (D.), sætte hø sammen i stak; **py** **æn** **stak** **æ** (D.), rive de løse strå

den; der er af hø: *roff stak i mark, d auldin stak i aeg, d di sku da wark i ester d wæjster, te di sku't wælt i blæst* (Lild s.); stak af fisk, når langsten deles: *æn hijel el. hof stak* (Fane), se 2. lod; en lort (Vens.); se Aasen stakk, isl. stakkr hak.; *bund-, fladtør-, halm-, hø-, kløver-, korn-, kykkel-, lyng-, muld-, skyde-, sten-, strøelse-, tørve-. — 2) *træk stak el. drøj stak* (Lönb.); *drøw stak dm nøj* (Vejr.; Agger); *draw stak mar jej om nys* (Vens.); *træk stak* (Malt), betyder: trække lod (s. d.); jfr. fisenstrå, strå, 2. lod, spåblomst; måske oprindelig: trække strå ud af en stak, hvilket skulde synes at være et fortrinligt middel til upartisk afgørelse (Dr. O. Nielsen); sgn Kr. Alm. VI. 125. 76: „de skulde have en stak sal for at drage stak om det“; drage stak om det: så gik en ud og tog en håndfuld tag, og det blev klippet af lige så mange stråer som mand oav.; jfr. Ndl. Vik. XI. 26, HBV. I. 61; „buscatta“. P. Arch. XII. 33. — 3) en lille køkkentrappe (Lönb.).

2. **stak**, no. strippe, æsekar, liden balle (Sonderj.), Mb.; mon ikke læse- el. tryktejl for stappe (s. d.).

stakbund, no. *stakbūn æn -būn* (Elsted). — 1) det nederste af hø- el. tørve-¹⁰ stak. — 2) underlag af halm til hæs.

stakit, no. *stakit d best. -s el. stakit-tværk d best. -s* (Vens.); *stakert et* (Ager-skov); *stakrt et* (Bradr.); måske: *stakdrt* (Hovlbj. h.); = *stakar-tværk el. -or* (Ager-skov); *stakrtværk* (Agger), = rgsm., hegn af lægestykker; htsk stakét; gl. fransk estachette; ital. staca, pæl.

stakitor, no. *æn stakitor* (Røgen), en dram.

stakitpless, no. *stakitpejsær æn* (Agger), en spræde.

stakke, no.

stak el. stak, staker stako (Vens.);

stak -or -st (S. Hald, Elsted);

stærk staker stakel (Agersk.);

stærk el. stek, -or -ød (Mors);

stæk -or -ød (Thy, Agger);

sætte i stak, hø el. tørv; *stak tør, stæk fløjters* (Mors); *stak hy, tår* (Elsted); ¹⁰*stak hø* (S. Hald); *æn staker høj ida* (Vens.); vist også: forrette sin nedtørft (vestj.); jfr. 6. ringe 5. stuge.

stakkehave, no. *stakhuu i* (Vens.),

hegnel sted ved gården til at sætte stakke af korn på.

stakkehavre, no. *stakhuuør de* (Vens.), havre, som skal sættes i stak og derfor bindes med bånd af rugtag.

stakkehætte, no. *stakhest æn -ør* (Vens.), løst tag, hægt på fire pæle, til at dække kornstakke; se 1. hjelm.

stakkel, no. *stakel æn stakler* (D.,

Sonderj.); *stakel æn, stakler el. stakler*

(Vejr.); *stakel æn stakler* (Thy, Mors);

fl. *stakeler* (Agger); *stakel i best. -i fl.*

-ør (Vens.; Sall.); *stakel et -s* (Søvind s.);

stakel æn -s (Fjolde). — 1) tigger (s. d.),

oprindelig stavkarl; jfr. Aasen stakar, isl.

sv. stakarl, tigger, jfr. Cav. W. II. 310;

dær wæker et stisq te stakler uden en

fåler i æ i (el. æ *fsk*) *jæn gån* (D.);

„no skompe stakeli d nær d“, Grb. 39. 39,

nu tridser tiggeren afsted nord på; *„jå j*

stakel ka ene tål, de in gn hō tou

puðær uen hq; sil hōr i trøj, Grb. 234. 93,

uden han selv har en tredje; *dæn jæn*

stakel fáttryrs dpo te dæn qn hā tåw

påse, Sgr. I. 189. 95 (Lish. Terp); i *stakel*

æ jgi, dær hō æten hūdær d rææn; de

æ saj d jø nær æ i stakel, de æ ber d

ji ham nq d læ ham gø (Vens.); „di

stær cøjer (kender) *øltir hūdær d sta-*

kaler dæ, om ene dpo dæc sã dpo puðæ“,

Grb. 241. 247; *tøn d l æwot tobark* (ud-

krasning af piber) *de gjer æ røp gal po*

æ stakler (Mors); *de blyær ælær dæe,*

nær stakler ska te mærkæn (D.), de higer

så stærkt efter at komme afsted, at de

har ondt ved at vente på morgenen;

dær ær ælti nåpæt i æ wøj, nær stakler

ska ha gij el. ska te hænæq (vestj.);

dær ær ølto jënten i wøj fã stakaler, nê

di skal te hænæq, ænæn hō di ene nq

d kom dær fãr, hêlær dæ di ræwte maa-

pæq (Vens.); *d jø fãlk te stakaler* (Vens.),

siges den at gøre, som beder folk om

en tjeneste, som de let kan gøre, men

undslår sig for; *skat do iby'j, sã skal u*

nåk eyer fã dær; de ær ene wær, do

gør d jø fãlk te stakler fã sã læt (sts);

de æ læt, æn stakel ka res hæl d, Kr.

Ordspr. s. 188 (Thyholm), æ: blive glad

ved; når den ene stakkel giver den an-

den, det lær Vorherre ad, sts s. 320;

„giv lidt!“ således giver folk stakler i

Ørum, Sgr. III. 41. 8) (Ø. Ørum v. Vejle);

i en stedrems: „Hanning stakler“, Kr.

VI. 345. 213 (Bølling h.); *di Hakstøj stakels* (Agterup, M. Slesv.); st., der binder henet op, Krist. Alm. V. 212. 31-33; alim., se s. 204 nr. 16; jagt efter stakler, Kr. Alm.² V. 100. 82; „en hjemløs stakkel“, Kr. Börner. 512, leg: siddende omkring et bord at blæse til en lot homuld; jfr. søllig 1, stodder; bede-, hus-, sogne-, tigger-. — 2) svag person uden helbred el. kræfter, vanfør person (Agger); *han blöw æn stakel dæ hans daw* (D., Sø. s.); A. siger: *do ær æn stakel!* B. svarer: *ver do, var æn stakel ær?* A.: *de æ jæn mæ æn synskuræl ræve* (vestslesv.), 3: en rumpe, ogel syv steder; jfr. *de ær i stakel, hæg hør ene wan æn hal röw, dær æ skær samel fæmtæn stæ* (Vens.); el. *æn stakel æ jæn dæ æn röw hde* (Flst.); jfr. Bing Læsø 178 = person. — 3) ejeformen stakkels bruges ynksomt og som udtryk for deltagelse; *dæg stakels køl* (Vens.); *di tou stakels mejsker* (sts); *dæn stakels mæn!* men også: *min dræg stakel* (Agerskov); *mit stakels børn!* (Fjælde); nogle steder (Søvind) bruges sølle (s. d.) istedet. — 4) membr. muliebne (Vens.).

stakkeltjøren(de), no. stodderkørsel, 3: enhver kørsel, som sker uden betaling; jfr. stakkelsrejse, Mb.

stakkelsbøn, no. i udtr.: *be stakels-el. stakelsbøn* (vestj.), bede særdeles indtrængende, som den fattige beder.

stakkelsdom, no. *stakelsdäm* (Vejr.), armød; *armød æ stakelsdäm, di gor værden rojen äm* (Mors).

stakkelsæng, no. endnu for 40—50 år siden (3: 1850—60) fandtes i de fleste egne af Vens. såkaldte st-e, hvori man opredte et lege til ældre, skikkelige tiggere, Gaardbo Natm. 46, også Sielland, JK. Æv. I. 211.

stakkelsfjæl, no. *stakelsfjæl æn best-fjæl* (Vens.), et fjæl, jfr. Krist. Alm.² V. 100. 79 80, som på omgang gik rundt blandt gårdene i byen og som forpligtede vedkommende, der havde det, at huse og koste den fattige 24 timer; i Asferg og Bjerregrav Videbog hedder det: efterdi vi desbedre kunne vide, hvilken som står ret for at age kreblinger og stakke af hy have vi . . . vedtaget at lade gøre en fjæl el. stok, som skal følge med samme stakkelse-rejse, på det at

samme rejse kan gå ret omkring byen, og når fornævnte fattige er bortførte, skal den, som ham bortførte, lære samme fjæl til sin næste grunde og nabo og der at blive, indtil næste stakkelse-rejse kommer til ham; men hvo som lader samme fjæl eller stok lære borte, da skal han have forbrudt en mark til grunderne, J. Saml. IX. 278. 56, jfr. I.² 80 40, Høgsted by's grundelev; tiggerkørsel gik på omgang, den søde fjæl, hvorpå tiggeren havde siddet, kaldtes st., var forsynet med en del udkårne bogstaver eller mærker; „stakkelstarle“ brugtes i det sted s. f. Randers, E. T. Kr. i Viborg Stiftstidende nr. 189, 18. Aug. 1891; jfr. Kr. Alm. V. 213. 33; „løb-fjæl“, Kr. Alm.² II. 5. 10; „Kjæltringfjæl“ JK. Æv. I. 212; „bettelpind“, Pb. Bondel. I. 191; se Støls Optegn. s. 79. 80, hvor en „tiggerkølle“ er afbildet samt s. 152, jfr. Hazel. III. 16, J. Saml.² I. 150.

stakkelsgilde, no. *stakelsjil* 2 best. -r fl. -er (Vens.), stort gilde, som göres af en fattig stakkel.

stakkelshus, no. *stakels-* el. *stakels-hus* (vestj.), fattighus; jfr. Kr. Almueu. II. 82.

stakkelskammer, no. *stakelskamar* i 30 (Vens.), kammer på gårdene, hvor man gav tiggere husly; jfr. herberg.

stakkelskjælling, no. *stakelskjælling æn* (Vens.), tiggerkvinde; jfr. Grb. 187. 35.

stakkelskorn, no. *stakelskorn* i (Vens.), stodderkorn, 3: korn som gives i bidrag til sognets fattige.

stakkelskrog, no. en krog i Lunde (Fjends h.), hvor staklerne sad og pillede hovederne af sildene, de havde tiggat 40 Kr. Sagn III. 410. 16.

stakkelskvinde, no. tiggerske; som han nu går, kommer han til en stakelskvinde, der siger . . . Kr. VI. 189.

stakkelsmand, no. *stakelsman æn* (vestj.); *stakelsman æn* (Lindk.), tigger.

stakkelsmålekar, no. et kar, hvori der mælttes gaver ud til tiggere; *di had æn stakelsmålekar te gryjn æ mæl æ mæl, fæ di skul jow ha hvedjæn* (Lald s.).

stakkelsport, no. ladegårdsporten i 40 Randers, Kr. Alm. V. 131. 62.

stakkelspose, no. tilforn under stavnsbåndet, da det vrømlede af stakler, var en veludrustet tigger forsynet med: ryg-

pose, lændepose, hostepose, tværpøse og håndpose; „*ad komo då gamel Rabi-Jens me stakels pøse i væg dt fæbiij mæl*“, Grb. 38. 14, så kommer den gamle Jens Rabi med tiggerposen ad vejen der forbi møllen.

stakkelsrejse, no. *stakelares æn -er* (Vens.), køretur med tiggere eller krøbinger fra by til by, se stakkelsfjæl; på hjulbør, se Kr. Alm. V. 213. 32-34.

stakkelsstorhed, no. *stakelstørhjæ* æn (Vens.), om pynt og pral hos fatuge stakler.

stakkelstavle, no. se Krist. Alm. V. 212. 30, stakkelsfjæl.

stakkelukke, no. *staklak æn* (Vejr.), = stak.

stakkelvorn, to. *stakeludrn* (Agger), dårlig til gang; *hæ æ blæwen nøj st- i dæn stjæt tij*.

stakken, to. se stakket; **stakken-åndet**, to. se stakåndet.

stakkestanden, to. *stakstakæn* (D., vestslesv.), om hæ, der har stået en tid i stak; *de æ gdt st-*.

stakkested, no. *stakstær æn -stærj* (D.), sted, hvor høstakken har stået; *ryc æ stakstærj dp*, 3: når høet køres ind, el. stakken flyttes, rive resterne sammen; se snække.

stakket, to. *staka* (Agger); *stakar* el. *staks* (Mors, Thy, Davbj., vestj.); *stakæn* eller *staka*, sædv. hak, buk, itk. (Vens.); *etaka* (Mellemslesvig); højes i komp. og superl. *staknær*, *staknæst* (Mors, Thy, glds); *klærjær d staknær* (Mds. h.); *staknær*, *staknæst* (Vens.); kort, æ *peñ æ fæ staks* (Thy); „no hæ sovnt fæ stakke senn læt os hintj ljem“, To Novell. 7, nu har sognet for kort tid siden ladet os hente hjem; „glehen blæw stakket“, glæden blev kort; „stakket d fæthl“, kort at fortælle, Jyd. II. 6. 2; *dæwen æ sð stakæn*, *høj æ sð stakæn*, lille af vækst; *de æ staks sin før* (Vens.), om noget der gentager sig for hurtigt; men: *de æ færd kårt* (Davbj.); *so kort* (Vens.), ikke: det er for stakket; *æn stakæt vøj*; *fæ stakæt i dæn jæn dæ* (Søvind s.); ligeså: *mgl fræ sð stjæl mæ dæn stakæt al* (sts); *dn æ fæ sð staks*; *stak(!) kan rygstærj nð* (Agersk.), den lille, korte, kan ingensteds nå; *staks skæpør d ægn særk*, *de æ rusk værk*, Sgr. II. 109. 221 (Fly); *dæn staknæst dæw*

(Thy), de korteste dage; *æn staks tij*, kort; *de æ staks stæn*, *de hæ wæt hær*, det er en stakket stund, du har været her; *staks dæn æ snð sprægn*, ordspr.; *wæt smør æ sð staks* (Agger); *smør æ stakent* (Vens.), 3: usammenhængende på grund af fejl ved kærningen; æ *træs æ staks* (vestj.), kort i veddet, så det brydes let; *stakæn tyk* (Vens.); de stakket og de tykk' er altid i betryk; men de lang' og de small' kan gjøre, hvad de skal, Kr. Ordspr. s. 320; jfr. Aasen stokkut.

stakketagtig, to. *stakæjæ* (Mors), temmelig kort.

stakketbenet, to. *stakænbyænt* (Vens.), kortbenet; i et navnerim: *Kæren i wæren i fyør i færen*, *bæ romphæd*, *stomp-hæd*, *stakæbhænt*, *stæpærsmæd* *Kæren* (Mors); rimet anvendes om alle navne med passende forandringer.

stakkeothalsot, to. *stakænhalst* (Vens.), korthalsel.

stakkeothose, no. *stakænhus i* = ft. (Vens.); *stakæhuws æn -er* (Thy), korte strømper der ej når knæerne, sokker.

stakketkål, no. *stakædæl dæm* (Agerskov), kortkål, søbekål, forskellig fra langkål.

stakketlivet, to. *stakænlywæ* (Vens.), korthvet, om klæder; *kjolen wæ stakæd-lywæd mæ ldy flæsker*, 3: skøder, (Lild s.).

stakket-lördag, no. lördag i dimmelugen, Kr. Börner. 370. 97.

stakket-Mæde, no. ringfingeren, se remsen. Kr. Börner. 16. 21 flg.; jfr. finger.

stakket-ovret, to. *stakænöwre* (Vens.), om træsko: med kort overdel; *hæqj-fælkens træskør ær öltær stakænöwre*, se langovret.

stakketæindet, to. isindet, kort for hovedet (Mds. h.).

stakkettoet, to. *stakænouwæ* (Vens.), kortuldet, se to. no.

stakketærmet, to. *stakænæræmt* (Vens.), kortærmet.

stakle, no.

stakæl -ær -t (Lild s.);

stakæl (Bradr., glds.). —

1) beklage, ynke; *de ær ejt wær dæ stæklær ham*; *hæn ær ejt wær d stakæl*. — 2) kærtegne, kæle for; *kan dæ gø hæn d stakæl fôr ham*? 3: klappe en på kinden og sige: *g, d!* til småbørn.

stakåndet, lo. *stakånde* (Agger); *stakåndne* (Vens.); *stakåndet* (Støv. h.), kortåndet.

stal, no. i udr.: *æ hæst æ kor över stil* (D.), o: der er kort stædes med den, at den ikke kan lade vandet; det alm. brugte råd er at føre den ind i en færesti; jfr. mnt. stal. Sch. Lubb., hvor samme råd nævnes; eng. stale, urin; se stalle; lutter-

stalbroder, no. *stalbror* i best. -i *st. -bror* (Vens.); = rgsn.; *kom do no her, mig, wén d stalbror!* ironisk; jfr. Aasen, stalbroder hak., „kammerat, vel egentlig vabenbroder“; mnt. stalbroder, Sch. Lubb.; hsk. stallbruder.

stald, no. *stål æn stål* (D., vestj., Grindsted, Andst, Lyne, Sall, Søvind s., Sem, vestslov., Emmerlev); *stol æn stol* (Hushy, Bur, Davh.); *stol æn stol* (Mors, Thy, Lild s.); *stål æn stål* (Agger); *stal æn stal* (Vens.; Elbo h.); *stål* i best. -i *stål* (Sams); *stål æn best. -en st. stål* (S. Hald); *stol æn stol* (Agerskov); *stål æn stål* (Sundered, Fjorden). — 1) hygnngen, hvori heste, køer og får har deres plads, (alm.), *fuor te stål* (Ry), give sidste gift, Kr. Almuel. V. 1230; rejsestald ved en kro (Fjorde); jfr. færesti, kjørrer, næs, øddel; i øvent skal en stald renses, hvor der har stået 20 oksne i 400 år, Sgr. VI. 116, XII 213, Kr. Æv. s. 300; en færesti, Gr. Æv. II. 84; jfr. moge, Asbj. I. 64, Janss. Ev. 22. 69, Curtin Myth. s. 40, Folkl. Journ. VI. 176, Folkl. I. 293, V. 156, dette træk forekommer efter R. Köhler kun i skandinaviske og keltske øvent., se Benfey Or. Oc. II. 111, Köhler Kl. S. I. 170; slgn Herkules, der rensede Augias' stald; i lognehistorien, se II. 513, 284 fortælles om en stald så stor, at koen havde fået kalv og kalven var bleven stor og skulde selv kælte inden den nåede sin bås, Kr. Æv. 255, Sgr. VII 201, J. K. 10, se 7. lade, jfr. Müller-Fraureuth, die deutsch. Lügend. (1881); et ofte forekommende træk er, at kreaturer dør for bonden i en bestemt bås, dette volder af underjordiske til havn for at stalden er over deres bord eller seng, Thiele II. 241-42, Gr. Gl. d. M. II 262, Kr. III. 47. 63, Sgr. I. 51. 309, Kr. Anholt 70. 152, Sagn I. 72. 125. 478. 128. 488. 147. 547-48. 190. 696. 325 nr. 62. 332. 1-2. 346. 27. 35 40 41. 43.

II. 30. 113 14. 101 ev. 147 ned.; jfr. Storaaker 20. 15. 110. 158, Søgaard, Fjældbygd s. 111, Vang. Regio s. 76, Sande I. 22. 69, II 135 323, Nicolaus, Nordl. IV. 19, A-bj III. 99, Hauken. III. 206, Nielsen-Vang 31, Skar, Setersd. 81, Runa IV. 36 49. 40 70 V. 99. 17, Hofberg s. 69, Wigstr. II. 262 FS. 39, Nordl. Sagn 61, Myt. S. 19, Fæbodväs. 30, Lidmål 67. 70, JFæro 194, jfr. 233 Wh. Vlk. X. 229. 4, Mhoff 575 590, Strackerj. I. 406 n, Kuhn N. S. 293. 329 313. 363, W. S. I. 279 319. 285. 330, Temme Pm. S. 260 220, Z. f. M. II 432, Magyar I. s. 404 anm. (Engl.), Denh. Tr. II. 61 ned slgn Kuhn N. S. s. 323; lus drysser ned Lyncker s. 87. 139; sand fra ploven; jfr. Pet. Isl. F. II. 245; — Vorherre fødes i stald derfor skal til juleaften stalden fejres og rengøres, se Kr. Almuel. IV. 105 313 15 Sagn II. 254. 17; fejres Stefansd., FbJ I. 210 (Sverige); brudefolk skal efter viesen gå i stalden, Råaf I. 112; den som kommer og går i stald, hilser den, Meyer Vlk. 211; mod smutte i st., se gjedebok rævebælg, skovskade; en del af et kral kaldes „æ Stald“, minde fra Svenskekrigen, se Krist Sagn IV 102. 10. — 2) hestestalden i staldhuset (Sov., Elst, Elbo n., Lyne, Lild s., Vens., Agerskov); „huel Kirsten hun ganger ad stalde, hun skued de foler så bolde“, Kr. I. 1. 6. — 3) den enkelte bås i stalden, hvor to køer står (Agersk., Sem); hvor en hest står (N. Farup); bås: *han æ komen færl o æ stål* (D.), o: ikke på sin rette plads; jfr. Aasen stall, isl. stallr hak., hsk. stall, se brumme-, fæ-, gjæste-, heste-, kalvekammer-, kjøre-, ko-, kræ-, rejse-, rymplings-, stamp-, og.

stalddreng, no. i visen: Hr. Peders st.: „behøver I ingen stoldreng her?“ Sgr. I. 121. 3, se Gr. DgF nr. 267.

stalddør, no. *ståltdör æn* (Andst; *ståltdar* (D.); *ståltdæ* (Sovind s.); *staldar æn -dar* (Agger). — 1) = rgsn.; hvor st- slæbes hen af hest, kræ bygges, Kr. Sagn III 152. 84. — 2) bukseklap, spøgende **staldo**, uo.

stål -ør -et -et (D., vestj.);

stol -ør -et (Agersk., Bradr.);

give staldrum, sætte på stald; *ei kan stol möjr kræ* (Agerskov); *ei kan stol fertik* (40) *støker kræ* (Bradr.), give stald rum til; *stål i p* (D.), om efteråret sætte

kreaturer på stald; *stål d'p* (D.); sætte kreaturer på stald til en vis bestemt brug f. eks. *te fjoðen* (D.), til fedning; *stål uð* (D.), om foråret sætte kreaturer på græs; *stål o jæn*, fig. køle for en med god mad og drikke (Lönb.); i særegen betydning: *dæð stur stålør gdi* (vestslesv.), o; pynter i stalden; se stalle.

staldfoder, no. *stálfoð de* (Sov. s.), = rgsm.

staldfodre, uo

stálfor -ør -et (Agersk.);

stálfur -ør -s (Vens.);

= rgsm., o: fodre med *stálfucor* (D.); *høj stálfurur hila sámen* (Vens.).

staldfodring, no. *stálfucorng* (D.); *stálfucorng* (Sovind s.), = rgsm.

staldgrob, no. *stálgroð en* (vestj.), renden, som i stalden optager gødning og urin.

staldhus, no. *stálhus et* (Sovind s.), ²⁰ staldbygning.

stalding, no. *stálen en* (Bradr.), = hås.

staldkammer, no. *stálkamar d* (Vens.); *stálkamar en -ør* (Agger). karlekammer i stalden; „*hon ha fá skek d go nir i stálkamara með e hjósel*“, Grb. 213 6, hun havde for skik at gå ned i karlekammeret med et bidse.

staldkarl, no. *stálkal en -köl* (D.); *stálköl en* (Lild s.); *stálköl i best. -i fl. -köl* (Vens.); = rgsm.; *hvarn dær hólur hvarnæn te stálköl, dæ for bróðen (brót) nól* (saddel) ordspr. (Mors).

staldkilde, no. *stálköl en* (Lild s.), staldbrønd.

staldkost, no. *stálkost en -kogst* (Sunder.), kost, som bruges i stalden; man må inlet dyr slå med st., Kr. Alm.² I. 117. 50 flg.; se 3. hme 2.

staldmøg, no. *stálmög de* (Mors); ⁴⁰ *stálmög* (Sovind s.); *stálmög* itk best. -en (Vens.); *stálmög* (Agersk.), hestegødning; vel også staldgødning i alm., se stald.

staldplads, no. *stálplass en* (Agger), = rgsm.

staldpære, no. hestepærer, hestegødning; hyrderne kunde få hårtøjrer til at stå kavret og på enden og staldpærer til at danse omkring ude på marken, Kr. VIII. 280.

staldrød, no. *stálrøð en* best. -røð (S. Hald, Elsted), hestestaldslænke.

staldrane, no. *stálrøð en* best. -røð en fl. -røðer (Vens.), = rane i, stænge ov. stalden.

staldrum, no. *stálrom en* (D.); itk. (Sovind s.); *stálrom* (Agersk.), = rgsm.

staldstade, no. *stáldæd et* (Støvr.), rummet i hestestalden, hvori hesten står, svarende til hås i kostalden.

staldstanden, no. *blýu stáldstænen* (vestslesv.), om heste og kreaturer: blive stive og ømbenede af at have stået for længe på stald.

¹⁰ **staldsted**, no. hås; *de brøn og wa stæwt, hon lo i stáldstæwt d wa dæ*, Kr. IX. 237 (Støvr. h.).

staldstud, no. *en goi stáldstur* (vestsl.), stud, der passer godt til at opstaldes.

staldvindue, no. *stáldvínur en -ør* (D.), = rgsm.; vaskes til juleaften, Krist. Almuel. IV. 105. 313, se stald.

stale, no. *stól d* best. -i (Vens., Elst.); *stól* itk. (Sams); *æ stól* (D., vestj.); *stól* (Vejr., Lild, Mors, Thy, Sall.); *æ stól* (N. Slesv.); *stal et* (Agersk.); flt. *stól* (Bradr.), hoppens yver; *dæð jæn hær styør stól d dæð ajæn hær nys fúelt* (Lild), den ene (hoppe) har stort yver og den anden har nys folet; jfr. dæl, 2. kjæl, 1. kvæge, yver.

stale, uo.

stól (D., vestj.);

stól -ør -t (Vens.);

stól (Agersk.);

²⁰ *no begyður æ og o stól* (D.); *æ hås stóler* (Mors). o: yveret på hopen begynder at svulme, hvad der er tegn til, at der er føt i den; jfr. Aasen stalme no. oversylde af mælk.

stalko, uo. *stalk el. stjalk* (vestj.); *go o stalk, stalk omkreng* (vestj.), gør den, som går med lange, stive ben, som en stork, el. som går på styler.

stalkoben, no. *stálk-, stálki-* eller *stálkhjæn en* = flt. (vestj.), stankelben, store skræddermyg, jfr. skrædder 3, stork; lang, tynd person.

stalki, no. *stálki en* (vestj.), = stalkoben.

stalle, uo.

stól -ør -d -d (Agger);

stól -ør -et (D., vestj.; Sovind s.);

stal -ør -c -c (Vens.);

stól -ør -et (Agersk., Bradr.);

³⁰ pisse, om heste; hest som ej kan st., trækkes ind i færest, Krist. Sagn VII. 466. 16-18, m. fl. råd; jfr. mnt. stallen, „den hærn lassen“, se stal, stalling.

stallering, no. *stálerøper* flt. (Harboøre); *stálerøper* flt. (Agger), undermåls-

flydere; dog også: „*wa er en stues drag, hun hã møj?*“ — „*nøj, de wa sã en stalerøn*“ (Agger), s: en lille fyr.

-stallet, fl. se over-.

1. stalling, no. i udtr.: *ogs wa drũe uos staleri* (Vens.); = stalle (s. d.).

2. stalling, no. *staleri æn -er* (vestj.), en lakselisk, thymalius vulg.

-stam, no. se stamme; ud-.

stam, to. *stam* flt. *stam* (D., vestj., Agger, Vens., Søviind), som taler stammeende; *drøgi d stam* (Vens.); *æ stam skræjer* (D.); som et gammelt ord siges: *vi stam søger gdt, vi lam ddhær gdt* (D.); som råd mod stammen brugtes at slagte en kalv af modsat køn; barnets fader tog det varme kallen ud af den og slog det på munden dermed, J. K. 357. 68, Amos. I. 111; i Sverig bruges ellers mulen, Gasl. 61, Sm. Medd. II. 53; spottetvers om st., Liqell VI. 23, Ons Volksl. I. 52. 13; barn bliver stam, om gudfader stammer i fremsigelsen af Credo, Rivista II. 45; se kurr, 2. lam, læsp, stum; stæg.

stambog, no. *stambog æn* (Søviind s.); best -en flt. -bøger (Vens.), = rgsm.; en bog el. et futteral med løse blade, hvori venner og bekendte skriver et vers; var i årene fyrge brugelig blandt unge mennesker i Ribe; er kommen i senere år i brug blandt højskoleelever, men kaldes nu. *adrebog* (D.), sagtens, fordi den som skrev i den, vedføjede sin adresse; nu sædvl. om kreatur- og hestestambøger.

stambus, no. *stambuses d* best. -t (Vens.), = rgsm.; „*sin stør blæw hqj jynst d fãk e smul huse d pã stambustas gods*“, Grb. 71 117, stambusets gods.

stam-i-hjak, no. *stam-i-hjak æn* (vestj., Agger), en person, som stammer og hakker i sin tale.

1. stamme, uo.

stam -er -et (D., vestj.; Søviind s., Elsted); fl. fl. -ed (Agger); fl. *stamt* fl. *stamt* (Vens.);

stamer -er -et (Bradr.);

stamme i talen; *stamen* (Vens.); *stamin* (Agger), stammen, præst kommer på prædikestol til at st. ved trolddom, Thiele I 333; jfr. Aasen, isl. stama; stammern tyske dial., Weyg.

2. stamme, no. *stam æn -er* (D., vestj., Agger, Søviind s., alm.), buk. best.

-en (Vens.). — 1) = rgsm.; stamme på træ (alm.), se træ-. — 2) *æ stam* (D.) hjælken i møllevingen, se vingetræ. 3) toppen af kartofler, nok også af gær rødder (D.), se visse; kartoffel-. — 4) slægt, folkestamme (Vens.). — 5) i kort spil: kortbunken; *tæg dp d æ stam* (D., vestj., østj., Vens.). — 6) = *slagte stamen æ tyg* (Elsted).

3. stamme, uo. *stam -er -et* (D., vestj.); fl. fl. -ed (Agger); fl. fl. *stam* (Vens.). — 1) i alt fald i udtr.: *dær stam de hũ frũ*, derfra har det sin oprindelse; *hu stam de fræt s.* fra hvilken udsædel er du? *de hũ dæ sã, wa nõy æ stamød fræ dæ gumel* (Agger); *hu stam han uũ fræt* hvorfra stammer han? (Vens.). — 2) *stam d p i* kortspil (vestslesv.), tag i stammen. — 3) „han kam te å legg uũne stuer avil, som mi fæc hãd stammel“ Blich. Bindst., den store abild, som æt fader havde podet, også Elsted.

stammel, uo. = standhjerte; M. efter Pontop.

stammenavn, no. *stammen æn* (D., vestj., Agger, alm.); = rgsm.; til forsk. fra øgenavn (s. d.).

stammot, to. *stamot* (Elsted), podet til forsk. fra vildling; se høj-, lav-

stamp, no. — 1) et arbejdsudtryk; valmel får i stampemøllen *højst stam* til dyner; *hã stamp*, når det skal tages til mandsklæder; se vand-. — 2) *wa a hãr gũn mang stamp fãr o hør æ gũpæ præst* (Malt); *de ær æn sig stamp* (vestj.), en sejt gang, f. eks. at vandre; se stampe.

1. stampe, uo.

stamp -er -et (D., vestj.);

stjamp el. *stjamp -er -ed* (Thy);

stjamp -er -ed (Agger);

stjamp -er -ed (Lald s.), fl. fl. *stjamp* (Vens.). —

1) stampe i jorden med fødderne, se også knuse ved at stanpe (alm.), *de æ hãrt o stamp imod trægtoms søm* (Malt); se stampe. 2) valke i en stampemølle om valmel (alm.); *stjamp uũrmælød* (Lald s.);

3) gå tungt og besværlig, *stamp. bæn æn stæg* (Landk.); jfr. Aasen, stampa; se stampe, stempel.

2. stampe, no. *stamp æn -er* (D.)

— 1) *æ fãr æ- og æ bage st.*, på træsko; både forhøjningerne under bunden

å dem og hoverne, som slås under; r. 6. bede. — 2) *stjamp æn* (Agger), et lampeværk. — 3) *stjamp æn* hest. — *æns* (Vens.), stor, svær kvinde, der går tungt, stampi; ler.

stampkjerne, no. *stampkær æn* (Sunder.), = rgsm.; den glds smørkerne med stampe.

stampemølle, no. *stampmøl æn -ør* (D., vestj.); *stjampmøl* (Thy); *stjampmøl æn -ør* (Agger); *stampmøl æn -ør* (Sov. s.); = rgsm.

stamper, no. *stjampær æn -ør* (Agger). — 1) mand, som stamper tøj; se møld-. — 2) *stjampær* el. *stjampær æn -ør* (vestj.), stympær.

stampeto, no. *stampeto de* (Viborg), = stampeuld; brugtes som dynefyld, se Kr. Almuel. III. 8; se seng.

stampeuld, no. *stampul de* (D.), 20 affald af uld ved stampning.

stampi, no. lille, tyk person; „hvad er det for en stampi?“ siger de, „tu kan er ligeså tyk som han er lang. ham kunde en ligeså godt trække som trække“, Kr. IV. 277.

stamp-i-bukseer, no. *æn liis stamp-i*, *stjamp-i-böks*, kælenavn til en lille dreng (D., vestj.); også om en sên person.

stamp-i-skidt, no. *stjamp-i-skidt æn* 20 (Agger), lille, dter person.

stamp-i-stald, no. „st- så hied min rest“, i ageremsen om bondens kvæg, Kr. Dyrefabl. 170, jfr. hest I. 600. 40 b, 10ne I. 750. 36 b m. henv.

stamp-i-støvle, no. *stjamp-i-stövl æn* (Malt), tåbelig person, også kælenavn til en lille dreng (D.).

stamp-til-middag, no. *æn stjamp-mæja* (Aundst), skæo. til en sên person.

stamtavle, no. *stamtavl æn* (D., vestj., Agger); best. -æn fl. -ør (Vens.), = rgsm.; *støhst æn* *tyr* *hø stamtavler*, *hestær æn* *hør æn* (Vens.).

stamunkel, no. *stamo nkel æn* (vestj.), tyk kæp; jfr. slabejer.

stan, no. se stavn og smstn.

stand, no. — 1) *stån æn stån* (D., Fano, Lonh.); *stån æn* — fl. (Aundst); *stån el* (Agersk.); sted, hvor man står; 20 *st gdt stån* (Agerskov), god stålplads; anen på gevieret med fænglas står på *nijel el. hæl stån* (Malt); *od stån hør* *lfi røt i dæn bagøst stuøst* (D.), kirkestol;

antages af Aggerboen for bås el. væderbogl, Kr. Molboh. 97. 312 13. 103. 312, bås, hvor en ko, hest el. kalv står; i ældre tid blev ungkvæget af byhyrden om middagen drevet hen *å stån*; der var sådanne to i Gåsekjær, i Bjølderup s. (S. Jyll.), den ene hed Øster Hvilbjærgstand, den anden Souderstand, den sidste er kendelig endnu som en høj pold midt i Hvilbjærg mose, og er bedækket med frodig græsveget. — 2) stausning, *æ klæk æ gævæn i stån*; *æ hysær æ gon i stån* (vestj.), klokken, hestene er standset, gået i stå. — 3) *stån æn* (Holmsl. kl.), afstanden mellem to „kalve“ (s. d.) i rusen; i en trekalvel ruse er der *framstån*, *møstån*. — 4) stand, stilling; *do vel løp i jænle stån*, *hæm di før o di mæær* (vestj.), siges i spøg til dem, som bestemmer, at de ikke vil gifte sig;

se do æ fara æær di stån (D.), o: gifte dig; *hæj ær uk te å æær å færnem stjæj*; *ka do høl stjæj imø æd mæær?* (Vens.); billeder af de 4 stænder, se Mélus. VII. 145 fig. — 5) orden, god skik, *gør i stån* (D., vestj.); *gør i stån* (Agersk.); *de ær i stån gær* (Bradr.); ligeså: *han ær ijt gdt istån*, o: han er syg; *æ kæn æ gdt i stån* (D., Agger), o: led; se istand, stande; jfr. Aasen, stand itk., standa uo.; htsk stand; se indestandsvejr, stå; af-, ajle-, atter-, bag-, bi-, bylle-, for-, fram-, gjen-, gulv-, hen-, heste-, hjem-, kalve-, karle-, ko-, midt-, mod-, ny-, på-, små, stil-, stole-, til-, ud-, u-, vand-, var-, vel.

standbånd, no. *stånboæn æn -bæn* (D.), et stykke rundjærn, som med en vinkelbøjning i hver ende i et par tommers afstand er fæstet lodret til bæsmingen i kostalden, således at ringen i koens bintsel kan løbe op og ned på den, når koen lægger sig el. rejser sig; se slangebånd.

stande, no.

stån -ør -øl (vestj.); fl. if. *stånær* (Vejr.; Sall.); fl. if. *stånød* (Mors, Thy).

stån -ør -ød el. *stånær stånær stånært stånært* (Agger). —

1) gøre istand; *stån æn ryv æn buvød* (Thy); jfr. standte; fig. have noget at stande af (Vens.), o: have noget at tage til, Mb. — 2) klæde sig på; *no ær å stånød* (Mors), o: påklædt; hun gik også hen og standede sig til, Kr. IV. 24, gjorde

sig rede; *her, Tygs Fut, ka du stah ma en par hysel* ²⁰; jfr Kr. SkV. 237. 1. — 3) o *stah en par høst op* (Andst). spænde for; et rni er høt i Vorbasse, da bestene skulde spændes for;

staher op, staher gro,

jeg agter en gang at udkjøre *hæpo* uden at nærmere forklaring kan gives.

standelse, no *stahels* ²¹ (Mellomslev), Kok, stolestade i kirken; de er fra gammel tid ansatte til en vis værdi og er blevet normen, hvorefter udgifterne til præstegarden og kirkens vedligeholdelse udredes, se op-, ud-, under.

—**standen**, lf se op, på-, stakke-, stald-

standende, lf. se stående.

stander, no *staher en* (D.); *stahs en* (Sunder.; Agersk.). — 1) stolpe i et hus (Sunderj.), Mb., se stænder; dør-, — 2) stor lysestage at sætte på gulvet = standkjærte (D., Sunder., Agersk.); jfr. Krst. Alm. ² III 178. 09. se stonnsmænd; lyse-, — 3) *staher en* (vestslev.), en støtte med fod og fremspungende krykke, hvorpå bagsiden af knipskrinet under arbejdet stilles, mens forsiden hviler på knipserskens knæer (Emmerlev); jfr. Kr. Alm. ² V. 86; se stænder; jfr. hist ständer, bedepult; mint ständer, Sch. Lobb; se for-, op-

—**standeret**, to *en jantandens viden* (Ryde, Gind h.), vogn med jærnstolde; se stelde.

standerhøjtid, no. *staherhøls* (vestslev.), knipspergerne flyttede sammen under deres arbejde for at spare lys og varme, mindst to afteger om ugen skulde karlene indfinde sig i deres stue for at holde dem ved selskab med sang og tale; til dagligbrug gav pigerne så karlene tobak til deres piber, ellers intet; når vinteren var forbi, gjorde pigerne til tak et st-, o: et lille gilde for karlene.

standerlegs, no. *staherlegs* (vestal.; M. Slev.), gilde, som gøres om efteråret, når tyende begynder at arbejde ved lys (M. Slev.); pigernes legestue hvortil de indbød karlene (vestslev.).

standgab, no. *stahgab* ²² = 01 (Vens.), luge med el. uden kvist, hvor en står for at tage hø eller korn fra, når der stikkes af.

standgroft ²³, no. *stahgruft en* (Vind s., S. Hød h.), et gærde, — 2. groft 2, helgroft.

standig, to. — 1) som står for urokkelig (Slet h.), Mb.; for, u. — 2) skal betyde: rask, sund, om et barn (to (Mols).

standkiste, no. *stahkist en* (vestkiste med låg, forskellig fra dragkistens skuffer; *stahkist* (Elst.), jfr. Kr. IV. 205.

standkjærte, no. *stahkærte en* (Sunderj.), — stage 3, stammel, ständer 2 stonnsmænd

standkniv, no. *stahkniv en* (D.) kniv, som ikke kan foldes sammen, skellig fra foldekniv.

standkorn, no. *stahkorn* ²⁴ ²⁵ ²⁶ (Vens.), korn, som står op i modet til lejesad; *ad høste di glatte er lør d stahkorn te let ferdjøl på fæderørn*, Grb. 27. 50, de høstede gæster over lejerkorn og standkorn.

standpenge, no. *stahpenge* (M.) penge, som betales for husrum (staturer, f. eks. ved markeder; *han må st- o dørn stød*.

standplads, no. *stahplads en* (Vens.) plads til heste og høveder på et træ med sted; *ka a fo st- te fæm høveder*.

standro, ud. se stande.

standrose, no. [*stahrose* (D.)] (stehro), en plante, engelsk græs, armen vulg. Wild.

stands, no. *stahs en* (D.), stannning; se stant

standse, no.

stahs -er -et (D.);

stahs -er -i -i (Agger);

stahs -er -i -i (Vens.);

stahs -e -et -et (Elsted);

= rgsn.; deraf: *stahenng en* (Agger) jfr Aasen stansa, nyere ord for stannstadna.

standsvend, no. husmand; han bor i: standsvendshus (Samsø Begtrup, Agerdyrkn. i Jyll. I. 618 (1808) P. Hansen, Landbr. 80, Kr. Alm. ² 6.

1. **standt**, to. bio. *ga stant* (vest), gå rask; *han stor som stant kæl* (vest), o som den, der har sejret; *no er han stant*, o: hel karl.

2. **standt**, no. *stant* (D.); *stahs* (vest) udr.: *der er en stant en den* ²⁷ ²⁸ (D. vest) o. bestandighed, fasthed; *han stager fra det ene til det andet*, ligesom *der er en stant i en væg* (D.), stahbed; jfr. mint. stant, Sch. Lobb.

standte, uo. *stant en hjøle* (Lindk.),
stande, gøre istand.

standti, no. *stant en* (Vejr.), halv-
ben knus; *en stantøs tøs* (Mors), halv-
ben pige; se stuntlose.

standtlos, to. *stantlos* (D.), en, som
en ro har på sig.

stang, no. *stang en stang* (D., vestj.,
rding, Grindsted, Lyne, Thy, Mors,
lev. Haslund, Emmerlev, Bedsted, to

frsk.); *stang* best. *en* flt. *stang* el. *stangi*
l. *stangen* (Holl. h.); *stang* *en* best. *en*

stang (Sejstrup); flt. *stanger* (Jetsmark);

også: *stanger* el. *stænger* (Vens.); *stang*
stanger (Agger); *stang en stang* (Bradr.,

felt); *stang en stang* (Dover, Bjerring,
rild, Nørup); *stang en, stang stangs*

vind s.); *stang en stanger* (Støv. h.);

en (luk) *stanger* (Tved s.). — 1)

rgsm.: *en stang lak, lakri's* (D., vestj.,

ger); *en stang røloq* (Holl. s., Vens.),

læg sammenbundne i en række; flere

der: stangerne over stalden el. loen,

brp på hø og korn hviler (Tved); jfr.

ager; *ålestang* til at stikke ål med

ns.); *go te stang* (Mors), *o*: gå ud at

te ål; *o di far te stang idd?* (Agger),

ude at stange ål; [*o stang*] (Sall.),

isen, hvorpå der stanges ål; [*han er*

apo o stang] el. [*te stang*] (sis); se

stangjern, -tømmer; den lange ende af

stangen (D.); se 2. hals 3; gåde her-

, se rivestage. — 2) *vøj stang* (D.),

neleg: vippe, se stok til blok; *læst*

te stang (Mors), børneleg: kyste til

te, se hviste 4; om den magelige si-

; *han sku læstes over stang; ka do*

stang? (Agger), *o*: kan du klare dig; jfr.

sen stong, isl. stöng luk.; htsk stange,

så mnt.; se stængel, stænger; *blege-

stangjern; *Krøsten* *var ud o stang el*

igu ter (Agger); kør stanges ikke, men

„stikkes“ (s. d.); *ka do læ mæ en swagel-*

stok, o skul ha stangd ter mi læn (Ag-

ger); „*dær ska dnt tel en en færk?*“

så o drøen, han brogt en syl o stang

hans læn mæj, Sgr XII. 136. 287 (Thy);

i et rum: *stærki stang*, Krist IX. 54 500,

storken stikker med næbet efter froer

el. fisk? (Vens.); jfr. Aasen, stanga.

stangemand, no. se finger l. 290 79.

stangor, no. *stangor en -or* (Mors),

mand, som stanger ål.

stangerot, to. *en stangers kødel* (Mors),

en stribet kjole; smlg. isl. stafadr.

stanggab, no. *stanggab en -gab* (V.

Vedst.), lydhullerne på kirketårnet; ordet

må vel tydes: hullerne, hvorigennem

stænger lægges ud ved reparationer.

stanghul, no. i udt.: *sto i stanghul*

(*o* best. *-hul*) (Vens.), *o*: stå og mod-

tage korn i det lille rum, som sidst

bliver tilbage i korngulvet oppe under

marningen, når der sættes korn ind.

stangjærn, no. *stangjærn de* (D.);

best. *-jærn* (Vens.). 1) = rgsm.; en

stang af smedjærn, vist alm.; *stangjær*

de (Agger). — 2) *stangjær en* (Sall., Ag-

ger), = lyster, ålegier; *en par stangjær*

(Mors), *o*: et enkelt; jfr. et par bukser;

se stangtømmer.

stangkarl, no. se stangtømmer.

stangle, no. *stangel -glær -gølt* (Vens.;

Thy, Agger), gå usikkert = stagle; *han*

komer stangle (Elbo h.), ravende.

stanglægte, no. *stanglæt en* (Mors),

= *stangul*, træstangen, hvorpå saksen til

at gribe ålene i er fæstet til, på ålegjærnet.

stangmille, no. *stangmil en -miler*

(D.); *stangmil* (Sundev.), bidsel med stang

til heste.

stangrose, no. *stangross en* (Lild s.),

stokrose, althea rosea (Thy, Himmerl.).

stangtobak, no. *stangtobak* (Vens.),

en slags skråtobak, også kaldet *stang-skro*

(Askov), små stykker i stangform, af-

skårne i længder til 2 are, bruges af

soldater

stangtømmer, no. *stangtømmer en*

(Sall.), stangen (af ål) på is udføres

alm. med et st. fra 24—28 alens længde,

på hvis nederste ende „stanggjærnet“ er

befæstet; der hugges et trekantet hul i

isen, og deri støder „stangkarlen“, indtil

han træffer Alen; jfr. plumpstang, J. Saml. I. 397 (Salling); *æn sæt at-* består af „nedervol“, „mellemvol“ el. „skarv“ og „overvol“; på nedervolen er fæstet „stang-jærnet“, der består af to flæner: *æ jar*, midt imellem dem *æ tøj* (Sall.).

stangokse, no. økse til at hugge indfrusne torsk (s. d.) ud af isen med (V. Himmerl.); se Politiken 1885 nr. 31.

stank, no. *stjnk* i best. -i (Vens.; i Lild s., D.); *stjnk æn* (Gram, Agersk., Ang., Bradr.); *stjnk æn* (Søvind s., Agger). = tgsn.; „*fanen løb rujenom i stouen d trepa d fen, så de blæst i stjnk i stouen så de hømt*“, Grb. 182. 25, så der blev en stank i stuen, så det stank slemt; det er alm. forestilling, at hvor den Onde forlader et sted, efterlader han en styg stank, se Kr. III. 288. 387, VIII. 312. 315, Ævent. s. 272, Sagn IV. 341. 70; jfr. Müller Saxo 432. 4, 433. 23, stanken hos Ildgårdsløke, Vedels Saxo s. 187. 190; da den til live vakte Helene forsvinder, Arnas I. 539; st- i højen hos genfærdet, Old. S. IV. 26, Olaf Hell S. kap. 16; fra djævelen eller hans svende, se Svensén Emå s. 20, Strackerj. I. 255 b. 275 h., Mhøff 148, Wolf N. S. 555. 59. 65, Z. f. M. IV. 143, Urquell V 206. Gandoz la Rage 62; se stinke; mnt. stank, Sch. Lubb.; herme.

stanke, no. se stinke.

stannie, no. *stani æn -ør* (Agger), søstjerne, se slugge

stannik, no. *stansk* el. *stonsk æn* (Andst), gammel mand, som går dårlig; måske også en stor, dum karl; „husstanniker“, Kr. Alm. VI. 325 (Tornug v. Kjellerup), små husmænd, se stonnis, stannike.

stanniko, no. *stansk* el. *stonsk -ør -st* (Malt, Andst), gå usikkert, rave; *stonsk omkre n*, på stift og dårligt som gamle; *go o stonsk o d* (Malt); *han stonsket op te æ krør* (Landk.), stavrede op til kroen.

stannis, no. se stonnis.

stante, no. langt, stort brød (Ribe), Mb. eft. Terpager.

stanto pede, bio. snart, pludselig; *æn hør jo ei fæstæn mo', men dær ka jo go stante pe*, men æn tænker o at (vestj.); lat. s. på stående fod

stantorere, no. *han ka il stapperer* (vestjess.), stå sig, holde stummen som gårdejer f. eks.; se manterere.

stant-Henrik, no. se stolt Henrik.

stantning, no. *stantnæg* el. *stantlæn* (D., vestj.), halvvoxen om mus og dyr, *de ær æn lile stantlæns høved, knæp, stantnæg* (Lindk.), 8–10 ugers gris; jfr. størrelse.

stanto, no. 1) en leg, alm. for 30–40 år siden i Ribe; den som var det, A., skulde træffe en af de andre med hold; slog han fejl, for alle de medlegende efter bolden og sparkede til den, indtil det lykkedes A. at gribe den; så snart han fik den, havde han ret til at råbe: stanto! og så skulde enhver øjeblikkelig blive stående, som han var; den, som blev truffet, fortsatte legen, jfr. Kr. Börner. 258 „haldstæ“, 571–577 „abelkæst“; Urquell VI. 186, Handelsn. 88. 119, Pitre Arch. I. 247 „pietruzo“. ordet er utvivlsomt imperativ stanto af lat. uo. stare. — 2) *no æ dær stantde* el. *no ær æ at-* (vestj.), udtryk fra kortspil: nu har begge parter lige mange points el. stik; *ka do høl stantde* (Vens.) o: stå dig, klare dig. — 3) hos Kr. IV. 194, forekommer en slags besværgelse: „*stantde, gammel øde, do æ besat*“ hvor ordets mening ikke er tydelig.

stantro, no. nf. nt. fl. lf. *stancor* el. *stancor* (Vens.), stavre afsted, gå dårlig; *a we ene, hons kon ved stancor te Jæst* (Jerslev) *æts æstæwæ*, jeg ved ikke, hvorfor hun vil stavre afsted til J. så tid dags; *d kon te stancoran!* og hun afsted; se stunte, stampe.

stap, no. se stoppe; **stapfuld**, to se stopfuld.

1. **stappe**, no. *stap æn -ør* (Vardø) *stap æn -ør* (Agersk.); *staap æn staap* (Bradr.), en strappe; lille spand med et forlænget stave til håndgreb, hvoraf man alm. giver kalve drikke; *så bøj kom æ æn stub tæmjal* (boghvedemæl) *te græ te æ falk te nare* (madver), J. M. 65, *ene stapper* giver sunde kalve, Kok ordere 111. 125; se stappe; jfr. mnt. -stappe Sch. Lubb., det samme; eng. step

2. **stappe**, no.

staap staper stapel (Bradr.); *stap -ør staps stapen* (Hjoldelund), springe med samlede fødder; jfr. mnt. stappen, Sch. Lubb., træde, gå; isl. stappa trampe; se stoppe.

star, no. se stær; to. se større.

star, no. *star* (D., vestj., Agerskov); *star* (N. Sams), en art halvgræs, *carex* L.; jfr. Aasen *storr* hak.; isl. *storr* huk.; sv. *starr*: se 2. seg.

starblind, to *starblin* (D.); *starblej* (Vens.); *starblin* (Agersk.); *starblin* (Bradr.), = rgsn.; nærsynet i høj grad; jfr. Aasen *starblind*; mut. *starblint*, Sch. Löbb.; htsk *staarblind*.

stargræs, no. *stargræs de* (Thy); *stargræs* (Lild); *[stjargræs]* (Himmerl.); *stargræs* (Agersk.), = *star*, *carex* L.

starre, no. uo. se *starve*; to. se *stædig*; **starror**, no. se *stodder*; **starris**, to. se *storning*.

starrod, no. lægemiddel, udleveres *rhizoma caricis aren.* (Peters.).

startuo, no. *[startu æn]* (Ang.), tue af stargræs.

startøj, no. *startøj* (N. Sams), fælles-³⁰ navn for *star* og andre halvgræsser.

starv, no. (Mb. *starre*), møje, uro, besvær (Sönderj.), est. Outz.; Mb. henviser til isl. *starf*, *starli*, arbejde.

starve, uo. (Mb. *starre*), gå langsomt, vaklende, som et gammelt sygt miske (Rinds h.).

stas, no. to. se *stads*.

stat, no. *stat æn -er* (D., vestj.); best. *staten* flt. *stater* (Vens.), = rgsn.;³⁰ nyt ord; *ør stat æ nyt i wð muf*; *de æ ndk komen ej næ æwææræn* (Vens.); deraf: *statakas æn* (vestj., Vens.); *stata-kærk æn* (vestj.); *statacærk æn* best. -*æn* (Vens.); *stataaskul æn* best. -*skudl* el. *sköl*, flt. -*skulær* (Vens.), se *friskole*; jfr. htsk *staant*; gfr. *estat*; lat. *status* af uo. *stare*, *stā*; jfr. Fabricius, *Skaanes Overgang* (1906) II. 8 og anm. bagi.

statur, no. *statu-ør æn* (Agger), stør-⁴⁰ relse, skikkelse; *de æ jørn o statu-ør næ Njla*, o: på størrelse med; jfr. lat. *statura*.

stav, no. se *støv*.

stav, no. *stav æn stavor* (D.); flt. *stavor* (Vejr.; Lild s.); *stav æn -ør* (Mors); flt. *stavor* (Sevind s.); *stav æn -ør* (Agger, Thy); *stau æn stav* (Agersk.); itk. (Bradr.); *stau* i best. *stawi* flt. *stap* best. -*æn* (S. Sams); *stap* i best. -i flt. *stap* (Vens.). — 1) *æn stav* (D.), den glids-⁵⁰ stok, som mændene gik med, idet de holdt midt på den; således gik i ældre tider brudgommen til kirke med *stav* og høj hat (Malt); hun kommer altså til

Torning uden pels og uden *stav*, for den gang kaldte de det [kjæppen] *stav*, Kr. VIII. 141, Alm. VI. 254. 38; *Jakobs stab** (Fjolde), stjernebilledet Orion; ved begge ender af halvåddene (ved sidefangst) anbringes en *stav** el. et stykke træ som en lægte, der tjener til at holde tellerne el. våddets over- og nederkant udspændte fra hinanden, J. Saml. VIII. 169,

se *øreband*; *no ka dær egen kom o pek o mi stav!* (Agger), kan siges af den, der rejser bort efter at have betalt hver sit; gåde, se *rivestage*; st- som grøntes, se *nåde*, fremdeles: Kr. Sagn IV. 278, plovkjær; Cederschöld 27, Wigstr. FS. 46. s. 162, Ons Volksl. III. 30, Wh. Volksk. VII. 328, P. Vlk. IX. 29. 3. 186. 44, Birlinger I. 319. 514. 508, Lyncker nr. 270; Hardwick 91, Laisnel I. 137, Bosquet 475,

Trad. pop. IV. 118, VI. 638, XII. 413 m. m. henv., XIX. 65. 336. 332, Busk Rome 207, Rivista II. 101, Garnett I. 111 (nygr.), Magyar T. 11. 310, Krauss Vlkgl. 33, Gering II. 25, Maury MA. 165. 384 m. m. henv., Folkl. XI. 15 ned., Krishnas st.; jfr. Gr. Myth. 2 911, Wh. Volksk. IV. 14, XV. 393; Kristi tornekrone blomstrer langfredag, P. Arch. I. 438; — st- deri guld-gæmt, Müller Saxo 148. 7 (Amled), Wh. Vlk. X.

357, jfr. Kuhn M. S. 38. 39, Dunlop, Liebr. 456 a øv., Livius I. 56, Köhler Kl. S. I. 137 til Bladé Contes III. 368, Geogr. Tidskr. 1903 -4 s. 115 b; slgn penge i mast, Mholf 36, Wigstr. II. 247; i kjævie, Sgr. XII 46, Kr. V. 350, se *Pantschat* I. 604; relikvie gemmes i pilgrimstav, Pf. GE. 566; Prometheus g. ilden i et rør, Hesiod. Syst. Dage v. 45 flg.; — om udtr.

„bryde staven over“ forekommer i almuessn., véd jeg ikke vist, jfr. Ndl. Volksk. X. 73. 230 anm., XVI. 199, Magyar T. 407, Am. Folkl. VIII. 293; slgn Gr. RA. 134, jfr. sønderbrudt st- ved bryllup, Andree Braunschweig 219, Denh. Tr. I. 196; se pind; banke med st- på bakke, Thiele I. 44, jfr. Arnas. I. 81. 517. — 2) *stav* (Lild s.),

fristed i holdleg inde og ude, *ræn wð te stau, kom æn te stau*; fristed i legen „firstage“ (vestj.); navnet hidrører sagtens fra at der som mærke for fristederne er plantet en *stav* inde og ude; se *firstage*; jfr. Kr. Börner. 241. 34; skrabolt; uder-

— 3) *tødestav*, stav hvorfra bølkerarbejde sammensættes; *støv æn -ør* (Ag-

stavnside, no. *ø stagsij* (Agger), styrbord på fiskerbåd, se **haiside*.

stavnakulde, no. Mb. under skulde, de største fladnak; sagtens = stavnhvilning

stavnsted, no. *ø stagsstøj* (Bradr., Mellemleslev.), — stavn 4.

stavnstille, no. rummet fra fortoften til næste tofte (stavn- el. stavnstøften) er stavnsteltet (Skagen), Mb., hvad der vist må tydes: -tilhe (s. d.); se pigstelt.

stavnstøfte, no. *ø stavnstøft* (Agger), forreste tofte, hvorfra stavnåren (s. d.) ros.

stavnåre, no. *stagnør æn -ør* (vestj., Agger), *stagnør* (Fian), Åren, som den mand bruger, der sidder på forreste tofte; jfr. stavn 1, stavnmand.

stavnstøjer, no. se styrvolt.

stavr, no. *stavr* i best. → *st. stavr* (Vens.); *staver æn staverør* (Andst, Thy, Mors); *st. stavr* (Agerskov); *stave æn stavers* (Sov. s.); *stave æn stave* (Sundev.). — 1) gærdestavr; småpæle, der rammes ned for derom at sætte ris til at danne gårde; *en ska ha staver st* (Andst); *ren sø æn stave i lyset* (Sovind s.), bruge sig selv i forlegenhed; *de æ æn reg staver, der d ka st st jil oer* (Angel), Hag. 176. 32; fanden prøver *st* forgæves at bæse staver, Krist. Sagn II. 306. 236. — 2) i lervægge de lodrette kæppe, hvorom der sættes halm eller sættes ris for at få leret til at holde (Mors, Thy, vestj.); jfr. lerslåer. — 3) måske lust og her — tondestav; *staver dæ æn tyg* (S. Sams), se stav 3. — 4) *der æ staverør ve æ sovel, de vel gi bløst umf'r* (vestj.), o: lange striber af lys gennem mørke skyer ved solens nedgang, Kr. VI. 272 190 — 5) — talhestok, Kr. Alm. 2 IV. 15. 37 (Sams), om rigtigt; jfr. Aasen staur, st. staur hak; se splide no.; gjærde-, vægge-.

stavrasslet, to. *stavrasslet* (Sov. s.); *stavræn* (Mds.); om stavkar: *kænen æ stavrasslet* (Mols), kærnen er utæt ved tårhed; jfr. gisten, rar.

stavre, no.

stavr -ør -et (Andst, vestj.);

staver staver staver staver (Vens.);

stavr -ør -t -telt (Agger). —

1) sætte gærdestaver; *ve do stavr, skal a gær* (Andst), vil du sætte staverne,

skal jeg sætte ris om dem; ligeledes: sætte staver i lervægge; alle væggene på husene var stavrede, først fra syd-stenene til løsholterne, og derfra igen op til rummen, og så var væggene jo klædede op af ler, Kr. VII. 117, Almucliv III. 12; det staver fra solen, når der gennem skyerne går lange striber fra solen (Rkb.), Mb. — 2) gå stift som gamle; *gg o stavr el. stavr om* (Agerskov); *st, dær komer jæn stavræn* (Mds. h.); *ud fdr ær inda så rær, te hæ ka stavl dp o sy te vds hææ dæ* (Agger); se stakle.

stavreb, no. *stavræ* (Sall.), den del af rebene på sildevæddet der er mellem stavene (s. d.) og klæppene (s. d.) kaldes st-; jfr. slagreb, J. Saml. VIII. 170.

stavregab, no. *stavgas* (Sundev.), hul, hvor en gærdestavr har stået, se padde.

stavrekjolle, no. *stavrkal æn -ør* (Andst); *stavræl (?) æn -kyle* (Sundev.), kølle, hvormed gærdestaver drives i jorden.

stavrestilt, bio. *ør stavræstilt o st* (Malt), stærkt opsat på noget.

stavsæletræ, no. *stavsæltre el. stavsæltre æn st. -trær* (Lald s.); *stavsæltre d best. → st. -ør* (Vens.); ved det gldags sæletøj (drætt) fik hesten en svpude (jfr. ravnspude) om halsen, foran denne sættes de to lyreformede stavsæletræer, hvori atter skæpplerne var fastgjort; til denne forspænding hørte staver, topel, brystel, hjælpeel samt buggjord (Sall.).

stavsæletøj, no. *stavsæltøje d best. →* (Vens.), det gldags sæletøj med stavsæletræer (s. d.).

stavsten, no. større sten, der fæstes ved sildevæddets nedertel (Sall.).

stavstjålen, lf. *stavsstjålen* (Andst); se skraholt.

stavsæltre, no. *stavsæltre d* (Vens.), = stavsæletræ.

stavtræ, no. *stavrtræ* lf. (Elsted), åg på heste.

stavrtoj, no. *stavrtoj de* (Sall., Vejr.), glds hestetøj med stavsæletræer (s. d.).

stavvel, no. no se stabel, stable.

stavrør, no. i udtr.: *hæn æn gal i stavrøræn* (Herby s.), i *skavøræn* (H. Brønderslev s., Vens.), o: gal i hovedet; jfr. det københavnske udtryk: et lojerligt gammelt stavrør, o: underlig gammel person, måske mest om kvinder; nok

også om et påfaldende hovedtøj, smilgen
sta-vör, Schütze IV. 180; stafare.

ste, no. se sted; un. se stede.

ste, no. (?) **ste** el. **sti** (Vens.), en od
som kvinder bruger; *a ska ste lør der!*
(vestj.); „*de i ste rajsagern*“, Grb.
30. 40, det er munsæl randsagerne; „*di*
böhöro ste när d ta sd napt te“, Grb.
32. 63; *de æ sti sqj, a seor, a för ene*
mæ no löden (Vens.); afkortning af: „*guds*
död“, se Nyrop, Eufem., Dania VI. 201;
„*ste*“, Gr. Pallad 222 under tremmen;
se sku.

stearinlys, no. *stearinlyses* **de** best. -t
(Vens.); *stearinlyses* (Eilst.). = røsm

sted, no. *støj æn støjer* (D., Nord-
slesv., vist alm., Sønderj.); *støj* best. *støjed*
fl. *støjer* best. -u (Heli. h.); *stø* best. *stø*
fl. *støer* best. -n (Vens.); *støj* itk. best.
støje fl. *støje* best. [-n] (S. Sams.); *ste*
æn støer (Thy), fl. *stør* el. *støer* (Agger);
stø el. *stø* (Fjorde). — 1) sted, rum i
alm.; *æn nån støj* (vestj.); *a gek frå*
jæn støj o te æn nån, mæn ku enenstøjer
kom in (Lundk.); *o vær, kom te stø* (D.),
= røsm; *han kæn stø sit støj* (Angel),
fylde sin plads, gøre fuldt arbejde; *de*
vær æn sø ste o boro; han vær ek
uod d æ ste; han ka ek vær iste, o:
han har ingen ro på sig; *han ær ek*
te stø (Agger); *dø nøter dør dæ støjet*
(Søvind), o: aldrig en smule; *de ggr*
han ær ud d æ støj, o: under ingen
vilkår; *de væst di et, ælær ud d æ støj*
(Vejen), stærk forsikring; „*ef ud d æ*
støj“ *sd æ dræy, han ku et skid* (vestj.);
kon (noget) *tu gulop frå stø*, o: straks;
mæ ka ene dlo ta ham dæ de stø, mæ
sæter ham, o: han er en filur; *di ka dlo*
jø dæ uk d stø, o: ikke gøre dig noget
som helst; *høj uel dlo go uk d stø*,
o: ikke røre sig ud af stedet; *a skeke*
jøj i met stø (Vens.); på træl el. garn:
d sijn stø, d wog, d skyr, d tøj stø dæ
gønt; dæ ær en smal stø ær dæ ham
(sts), o: han er en præst, se bred I.
114. 32, smal; „*du står her æsse all*
støjer“, o: er altid i vejen; *vi dæwæ*
æjæn sðæn en sør høldiq støj, sðæn
met onær æ hemel (vestj.); *dæ ær o tøj*
stø dæ, dæ mat hôte liss jan hu wat o
hæol, spøgende om et hul på klæder;
om penge, der kommer uventet, hvor
der er trang, kan siges: *di fæle dæ dæ*

æ tår stø (Vens.); i sagn og æventyr et
skæbnesvangert sted, se Bjerger, Aarb. VII.
s. 18 m. henv. — 2) sår; *a hær æn gal*
støj o mi hæn (Malt); *æn sðlo støj o æ*
jæn bijen (D.); fig.: *a ramt ham o æ*
sðlo støj (Malt), jeg traf ham på det
ømme sted; *de vær et værø støj* (Angl),
fig: det bliver en hård nød, en stor
sorg. — 3) en ejendom, mindre end en
gård; hus med noget mark til (Agersk.
Thy); dog svinger betydningen stærkt,
gård under 2 td. hartkorn (Vens., Eum-
merlev); sælesnavn for gård og hus-
mandssted (Bradr., Sundev.); *ji stø frå*
sæ (Vens.), o: gå på aflægt; *han hær æ*
støj wi d Tøstom mark; han hær æl han
støj i æ gøt lolo støj (Søvind), o: han
har solgt sit sted og fået en god mindre
ejendom for det; *de vær æn pæn nøj*
ste, di boro i (Agger); *høj hær d boro stø*
to øg; fig.: *høj ær hær ene frå d boro stø*,
o: er glad og stor på det (Vens.). —
4) *føst æ støj* (Vejr.), allerførst; *han*
blywæ dæ æ æ støj (Agersk.); *æ tøn*
æn tøj fæ æ let æ æ støj (sts), for en
kort tid; *han kæn dør li dæ æ o fæ*
æ støj, Gr. Gl. d. M. III. 193 (Hadersl.)
hun kunde aldrig lide dem af stedet, o:
ikke på nogen måde lide dem; *o æ støkæn*
støj (Valsb.), i samme øjeblik; adsteder.
Mb., er sagtens påstedet (s. d.); jfr. Aaser
stad, isl. stad; -steder, -stedet, -steds, af-
ager-, al-, arne-, ærn-, bede-, bol-, bonde-
brand-, bredsel-, bro-, *brud-, brumle-
brø-, brød-, brølli-, bråle-, bygge-, bylle-,
bæk-, bælle-, bøle-, bølme-, drage-, *drant-
drætte-, el-, enster-, sjæle-, flod-, fæd-
fyr-, fæding-, fæl-, fæste-, fæste-, *gæd-
galm-, gjemme-, grande-, grav-, grund-
gård-, hjemlings-, holme-, hosebAnd-, hær-
hus-, Hvik-, hyre-, hæle-, i-, i det-, kate-
kjiervo-, kjøb-, kjøre-, knæp-, kobbel-, kod-
leje-, lov-, mad-, mejl-, middags-, mødding-
nabo-, navle-, neg-, opholds-, rad-, ret-
ter-, senge-, skok-, skride-, sløbe-, sprede-
stakke-, stald-, stava-, sten-, stø-, støvne-
sund-, svik-, Thi-, til-, ting-, tyrre-, under-
vade-, vand-, vejle-, være-, værk-, våd-
drætte-, &.

stodbarn, no. se stifbarn; **steddik**,
to. se stædig.

1. stede, no.

ste ær støj støj (D., vestj.), Gjedved
Hvejsel, Lald s., Agger, Thy, Nørst.

staj -or, stai el. stoj; stoj, el. ste -or
staj, stoj el. steš (Vens.);

stg, -er el. stgder, stget stet (S. Hald):

nlę stę stęj stęj (Sovind s.);

stg stg stgr stgr (Elsted). —

1) fæste tjenestefolk; *ve do stę mę; stę
si hęn* (vestj.); *a staf i kęł i da* (Vens.);
på Ribe folkemarked (s. d.) sige de nör-
lands karle:

æ do henstøj, lile bror?

her, *involucra*!

a blótt henastaj igger! (Lindk.);
do æ fjøls om æ moð, do aka nákk ud
a ste fólkk (veslj.); lígast; do ka stj dæj
æn dræng fdr æn skæljæn, ad for do o
njo, hu stueor hun blygør, jfr. Sgr. X.
108. 306; i Vens. også om at fæste en
gård; lig: *ste minn te* (Vejlø), give sit
samtykke til; *de sei a dlo stj met moð te*
(Søviind s.). — 2) indrette, ordne; *stj si*
sdqor; æn aka vrd, huðæn æn stqor si
pæn; æ pæn ær ef il stjær, når de er
godt udgivet; *hið fœkk han gdt stjær*
(Landk.), 3; godt bortgivet. — 3) *stj sæ,*
stær sæ, stjær sæ, stjær sæ (Vejr.), opføre
sig på en el. anden måde; jfr. Aasen,
steda, isl. stedja, fæste; til-.

2. stede, no. — 1) *få stę öpd* (Vens.), få fæste på en gård. — 2) i talemåden: *sto stę te* (D., vestj.); *de el. hun stor so egøn stę te*, 3: han er til ingen nytte, for han er aldrig, hvor han skal være; *de stor slæt egøn stę te får ham*, i hua han for, 3: han evner ikke at stede det, bruge det forstandig, han øder det; udtrykket er alm. nok, ordets betydning er mig ikke fuldkommen klar.

8. -stede, no. ambolt, jfr. Aasen sted;
isl. stedi; hare-, krog-, pikke-.

-steder, no. til. af sted (s. d.); se 10
alstedeligen; alle-, ingen-, mange-, nogen-,
somme-.

stados, no.

steps (Vens.):

steps (Appet):

han ka egan steer stes (Agger), o: slå
sig til ro; do for o sæj mæ, hu do stes,
for æ uel ek lød æ byj ront æt ræ
(sts), hvor du stedes, opholder dig; stand-
ses i farten (Vens.).

-stedet, no. se sted; i-, på-

-steds, bio, se anden, et.

stedsmål, no. stesmol æn (vestj.). —

1) fæstestale; di tung st i djær st.

gjorde aftale om det, da de tog tjeneste; når de tre års tjeneste var godt bestået, fik de deres løn; se sådan blev deres stedsmål, Krist. V. 238, se 1. stede. — 2) indførelning, fæstepenge, Mb., skal også kunne betyde fæstebrev (Vens.).

-stedt, tf. se brand-

Steffen, no. *stefan* (D.); *stafan* (vestj., Søv. s.); *stafan* (Hanh., Thy), alm. mandsnavn; P^l *Stafan* (Sovind s.), Peder Stefensen; *ørn lile Stafen-jævn-tyk* (D., Malt også Åbenrå, vestslesv.); *ø, da blev nok Stafen!* (Vens.), *ø*: kom sidst op 2den juledag, „Gammel-Steffen“ (Hanh.); jfr. Fb. Fr. H. 74, sigu Ndl. Vik. III. 181. 28, Mannh. BK. I. 403; se sankt Steffen, FbJ. I. 133 flg. 204 flg.; jfr. gr. Stefanos, krans, *steg*, to, se styg, stæg; no se stæg.

1. ateg, no. atijeq an de, atijeq (D.,

vestj., Agger); *stiq* best. -i *stiq* best. -*æn* (Vens.); *stiq æn de* (Søvind s.); *stiq* hak. *stiqen* fl. *stiqer* (Tved s.); *steak æn stek* (Mellemslev.); = røstm.; *båjen steak stiqyker* (Ang.), hvad man altfor ivrig byder til fals vil ingen have; *dæ udnker ænc stiq te stakaler* el. *te persæ* (vestj.), *föri de hqj hð war i dæken* (Vensyssel); fig.: *de ær i fi stiq* (sts); degnen rev ved gildet stegen på gulvet, konen udbrød: *ø, no lör hyj ham!*¹⁰ — degnen svarede: *„nej, hqj jör ænc, mölen* (møllén), *för a hð eat nej fu dñd ham!*¹¹ — i ævent. henter hunden eller et andet af de hjulpende dyr stegen fra brudebordet, se Kr VII. 119, Æv. III 336, Gr. Registr. nr. 25 d. e., Ellerslæt 120. 124, jfr. Grimm K. M. nr. 60; *steg* på bord er „eine Meerkatze“, Gr. K. M. nr. 125, jfr. Kr. V. nr. 30; jfr. Aasen, isl. *steik* huk.; se *ande*-, *gryde*-, *gåse*-, *hare*-, *kalve*-, *kyllinge*-, *lamme*-, *nød*-, *rassel*-, *reve*ls-, *bøns*-, *strædder*-, *sur*-.
10
11

3. steg, no. tvært dyr, ko, kalv; *q*,
stijegen kom no! din toger stijeq! (Løgst.).
se stegi.

8. stæg, no. stæg an -er (Agger);
stæg et = ill. (Agerskov, Andst), et stik,
en slags sømandsknude: *slå an stæg om
a hæl d æ tæk o slød an ætæ dæ!* dob-
belkast om et stykke reb: *slå an stæg
o æ tiør (Andst); æn stæg (Lindkn.).*
løkken i en rendeknude; jfr. Aasen, stikk
stk.; l. stege, stegre.

4. stog, no. stog en (blat), et mál:

slag med et stykke reb om hånd og albue; karlene skulde efter gammel skik sno om vinteren 100 stykker tækkereb (simer) a 10 steg; se stæg.

1. stæge, uo. *stæg æn tyr dp* (vestj.), forkorte en tøj ved et kast, en lykø; *stæg æ hōwæder dp* (Andst), forkorte deres tøj ved lække; se 3. stæg, jfr. stæge

2. *støge*, *no. støg* *æn -ør* (Mors), lodret stihet hjæl el. støge i planke- el. i stakulværk; *støger* flt. (Tny); *støger* (D.), kaldes i vejrmøllen to stolper under møllestenen, hvori går et tværstykke, ved hvilket overstenen løses; *støger* flt. (Agger), hegns-pæle med tråd, *kom ek so nær tej æ støger*; *høj kam lugs mæ djæ støger* (Veng.), langs trådhegnet; *et støg* = flt. (Søund 4.), en viser, *ø*: en stok med en halvvisk på, der sættes som vejviser, når den sædvanlige vej er tilknoget; *sæt støg* *du*, anbringe sådanne; *sætte støg* (Veng.), sætte pæle i jordbunden til anbringe stædegarn ved; *støg* pæle, hvorpå bundgarnene er hængt til tørre, regnedes i tylvter; alle *støgene*, hvorpå el. garn var ophængt, kaldtes *rane*, Kr. Ammel. V. 36 101 (Sebbersund); *æn støg* flt. *støger* (S. Ho), en tømmerplanke; [*støjk*], Kok, hegn, som sættes i vand for at hindre kreaturer i at lube over (Mellemslesv.); *no* herhen hører vel smætninger: hovedstøg, kropstøg, mundstøg, der omtales, Bing, Læsø s. 170 og bruges til at fæste bundgarnet, jfr. Mlb. under *stæg*, *ø*: garnpæl; se *stæg*, *stæg*, *støje*; V. S. O. *steger* flt.; sl. stik itk., stika buk., se *stæg*.

8. stage, no.

slipq -er støjst støjst (D., Andst):

stiq, -er el. stjæder stjægt stjægt (Vens.);

stejoq -a stějt, stějt cl. stějt (Sovind); 46

uden to Pjæ-Krøns stagespiden", Grb. 4b.70, lige med et var de udenfor Peder Kristenssens st.

stagespid, no. = rgsm.; i et æventyr, Kr. Æv. s. 134.

stegeværk, no. stegt kød (Ang.), se Hag under værk.

steggehår, no. Mb., se stingelhår.

steggor, no. se skylle.

steghed, to. overmåde varm, om vejret; *de æ så maj steghjæt ida*, *så st i stægon* (Vens.); deraf no. *de æ da i wolsom steghi* (sts), i en stue eller om vejret; se stegehude.

stegi, no. *stegi æn* (Vejr.), skældsord, make udygtigt til arbejde.

stegl, to. *stegl* el. *stægl* flt. -gl (Vens., Mors); *stægl* (Lild s.); *stægl* el. *stægl* (Thy); *stegl* (S. Hald, D., Andst., vestslesv., Agersk.); *stægl* flt. *stægl* (Vejr., vestj., Sall.); *stægl* (Sundev., Bradr.). — 1) stiv og på grund af stivhed skor, om korn, hø (D., Andst, S. Hald, Agersk.); *knept æ så stegl no liq i mædæslæst* (Stevr.); *stægl hør* (Vens.), stride hår; også: *glæst æ stægl* (Vens.), skurt; *stægl som æn hupsægl* (Agger). — 2) hård, ujævn, som en frossen vej (Vens., Mors, Thy, Lild, Vejr., Sæll.); *de æ stægl før* (Mors); *wæj ær æc te æ cyr æ, dæg æ så stægl* (Vens.); *æ røj æ stægl* (Bradr., også Fjorde). — 3) fig.: stivsindet, om masker (D., Andst, Agersk., Sundev.); jfr. mnt. stekel, „prikken“; se stejl.

1. **stegle**, no. *stægl æn stæglør* (Vejrum); *stegl æn* (D.); *stæjl æn* (Malt). — 1) stift, afskåret stråstykke som ved hakkelse; *dær wdr et æn stegl i æ krøv* (D.), der var ikke et hakkelsestrå i krybben; se 1. stejle, stæle. — 2) en halv-voksen dreng (Vejr.); *stægl æn -ør* (Agger), lille person, barn; person, som går dårlig, som har få kræfter. — 3) *stægl* (Søvind s.), navn til en person, man i øjeblikket ikke ved at finde nogen bedre betegnelse for; „hvad er han for en stegl!“ om ordet hører herhen?

2. **stegle**, uo.

stegl -ør stægl (D., Agersk.);

stægl -ør -øl (vestj., Sall.);

stægl -ør stægl (Mors);

stægl -ør -t -t (Agger). —

1) snuble uden at falde, rave; *stægl æ*

et fæl, de hør gdt æ æ læstj (Vejr.); *han gør æ stegler* (Agersk.); *go æ stægl o æ bijen* (Thy), rave, også Mellemst; *han gør æ stegler ær* (vestslesv.), går og stavrer afsted; også Sall., Malt h.; da der var mange knolde og træeradder, gik hun og steglede, Kr. VII. 376; *han stægl in ær æ dør*; *han kam te stæglør* (vestslesv.), han kom ravende derhen til; *han stæglør æjle* (Agger), går langsomt og dårlig. — 2) styrte hovedkulds forover; *do stæglør æn æ æ næje* (Bradr.), faldt hovedkulds forover; *stægl æm* (D., Agersk.), styrte omkuld; *stægl æn æn* (Mors). — 3) *stægl stijen* (Lindk.), børneleg. A triller en sten ud; B. skal ramme stenen, mens den triller; se stagle, 3. stejle, stingle.

steglefuld, to. *stæglful* (Andst), så fuld at man styrter.

steglet, to. [*stegle*], ravende; „å no war han blæven lidt steggele på bienen“, Jyd. I. 46. 1.

steglevorn, to. *stæglwdrn* (Agger), som går langsomt el. dårlig.

stegltör, to. knastör, se Kok: stukeltör.

stegno, uo. stanse, holde på, styre (Fleskum h.); *steigne*, Mb.

stegre, uo.

stægr -ør -t -t el.

stæg -ør -ød -ød (Agger). —

1) knytte masker i flyndergarn; *ka do stæg el. stægr ned?* — 2) *stægr* (Agger), hegne med snore el. hånd; *no æ dæ stægrt fups jær*; se steg, no.

stegt, tf. se steg; gjeimnel, krop, ræs.

stej, no. se sted og smstn., sti, stige; no. uo. se stinde; to. se stind; no. uo. se stænde.

steje, no. *stj æn -ør* (Vens., Lild), sidestolper af vævestolen; *så æka wæw (wævestolen) stæbos æn, stæjern kiles gdt samst mæ samstærn* (Lild s.), sidestykkerne kiles godt sammen med samletrærne; jfr. 2. steg, stænde; væver.

stejek, to. se stædig; *stæjen*, uo. se stinde.

1. **stejl**, to. *stæjl* flt. *stæjl* (D., vestj., Agger, Vens., alm.). — 1) — rgsm.; med brat skrænt; *æn stæjl bank* (D.). — 2) *go stæjl* (D.; Mellemlesv.), då rank; *han æ stæjl i æ rak* (D.), om den som går

rank; også: *de ær æn støjlt ldt* (vestj.), en der let alviser folk og er let fornermet; *æ hæst æ støjlt* (Mors), o: stædig, mods løbsk; se V. S. O. stejl, i ældre skrifter stegl og stgl; stegl.

2. stejl, no. *æ støjlt* (D., Andst, Vejr., Sall., Thy); *støjlt* 2 best. -t (Vens.); *støjlt* best. -i (S. Sams.); *støjlt* (Mors); *stkl* (Sovind s.); *støjlt æn* (Elsted); *stgl, støjlt el. støjlt el* (Agerskov). — 1) det nederste lag korn i laden, i hvilket alle kærvene sættes på roden; *di hē cæræ æ bō jæn, dæm wæl wæ brug te støjlt* (Vens.); *wi sku hā æ støjlt lō el. ødt* (D., vestj.); et trenneværk, som lægges i lagene i laderne og som kornet lægges over, for at katten kan under det jage mus (Vens.); ligeledes om grundlaget i en tørvestak (alm.); fig.: *de ær æn guw lils støjlt* (D.); el. *dær ær æn guw støjlt p æn* (Vejle), o: der er i dyret en god grundvold til vækst el. fedme; *han hūr tat støjlti dō* (S. Sams), det er på hælden med ham; *no æ støjlt sat* (S. Hald), de første snapse drukket; jfr. sv. stegel, Rietz 692 b, gld. stedel, Kalk IV. 114 a, isl. stöðull nak., stal itk., norsk støl, stål.

3. stejl, no. *støjlt æn støjlt* (Vejr.), lodrette pæle forbundne med tværstænger over hvilke fisk, sammenbundne ved halerne hænges til tørring; se 4. stejle.

1. stejle, no. jfr. Aasen stikling huk.; mnt. stekeking, Sch. Lubb., htsk stichling, hundestejle (s. d.); se stegl.

2. stejle, no.

støjlt -ør -st (D., vestj.); fl. fl. *støjlt* (Thy, Vens.);

støjlt -ør -t (Mors);

lægge stejl (s. d.); *støjlt æn stak, æn hege* (D.); *dæst, dæ sku sæt sæmel i gæl, støjlt fust æn stak; han sō æn law kæræ po ruwden d lō jæn law uen epo dæm* (Lald s.); *wi bēst de hæw, wæ støjlt mæ* (Vens.).

3. stejle, no. *støjlt el. støjlt -ør -t -t* (Vens., Mors), styrte voldsomt; *hæj støjlt øwæ hans øj; støjlt njer d bænk, dks* (Vens.); *han støjlt dm* (Mors); *hwada nt ær æ, do gar d støjlt? hæj kam støjlt* (Vens.), o: farende over hals og hoved; også: *„Åller så snåht sie muer ham, så stejler hun lig hen te ham”, To Nov. 15, aldrig så snart ser moder ham, førend*

hun farer lige hen til ham; også i mange forskellig betydning: *de æ sōls d øj sō som kwænt leger d støjlt d pæ mæst* o: ligger strøet hutter til hutter; *sku sōnt lō det saqer lō d støjlt* (Vens.) skal du således lade dine sager og stræde omkring: *han støjlt mæ hæ wæ kaster omkring med; til barnet, der har tabt et stykke mad: sōnt mæ dōst wæ mæ fæn!* (sts); jfr. stangle, stegle.

4. stejle, no. = røsm.; et sted: „Stejlegrav“, (Torup, 6. Han h.); „Stejleballe“, Kr. Sagn IV. 421. 10; tre „Stejlebaner“, Skjoldhøj, Durup s., Kr. Alm. V. 116 lig jfr. registr. i Traps Statistik; i sagnæventyr: lægges på hjul og stejle k. III. 120. 176, Sgr. X. 188; stejlepælen, k. VII. 70; karlen, der kom til at kaste stejle, Kr. VII. 49 63, Bindestue Kælle 97, deri et ordspl: pigen han blev al med, hed Stejlen (s. 73); i et ulsvarende tysk ævent.: „Galgens“, Urquell I 122 Méhus. I. 324, Tr. pop. V. 587, P. Ar. V. 91, se Gir. Registr. nr. 80, skattemer; stjerne; om straffen, se Grund RA. 688; V. S. O. stejle, no.: „en opspælt, på hvis øverste ende et hjul ligger horisontalt, og som forhen brugtes til at lægge henrettede forbryderes legener på, da hovedet sædvanlig sættes på stejlen i eder: *dawæn støjlt mæ!* (Agger); o: stegel, no., jfr. Car. W. II. 377; se stegl 3. stejl, se net.

5. stejle, no. *støjlt -ør støjlt* (Agersk.), om hesten: rejse sig på næbenene; også fig.: *han støjlt wæ æl* (vestj.) blev ubehagelig overrasket og rejste sig til modstand; se stejl.

6. stejle, no. (?) i hörnerimmet med henvisning til storken:

stærks stærks støjlt,

hur wæl do hen o bæjls?

støjloben, no. tilnavn til storken; i stejlekjærv, no. *støjlcæræ æn* (Vens.) en af kærvene, som danner stejlen; støjling, no. *støjlt æn* (Vejle) en kreatur, hvori der er god stejl (s. d.) et godt grundlag for en udvikling.

støjs, no. se stegers.

støjs, bio. „haren han lod støjs om mark og skov“ (Frederikshavn). Kr. S. s. 94. 14; betydning?

støjlsyge, no. se stindsyge, støj

værk, no. se stænderværk; **støk**, no. se stykke.

stelde, no. *stæl æn -ør* (D., Andst); itk. (Mellemsl., Bradr., Sundev., Fjorde); *stæl et -ør* (Agersk 1); *stæl æn -ør* (Ølgod), de to træstykker for og bag under vognen, som bærer hjulakserne; ligeledes på de glds hjulplove akslen, der har hjulene (Mellemsl.); fig.: *han hã æt fãmüj o æ stiler* (Ølgod), siddet forlænge på en vogn til at kunne arbejde; jfr. mnt. stelle, Sch. Lübb., det samme; se 2. rede; bag-, for-, fram-, vogn-, vride.

steldearm, no. *stældarm æn -årm* (D.); *stældarm* (Andst; Sundev., Mellemsl.), akslen om hvilken vognhjulet løber; på den glds trækse var yderst: *æ myldreg*; ovenpå den: *æ smørplød*; nede under: *æ øgl* (sålen); inderst: *æ krejs*, hvorinod hjulhavets inderkant løber.

-stelderet, to i smækn.: *æn jæn-stælør ææn* (Ryde s.), vogn med jærnstelde; jfr. -standeret.

stole, no. se stjele; **stelp**, no. se stype.

1. stemme, no. *støm æn* (Vens.). — 1) stiver, f. eks. i en lade. — 2) stadig-hed, fasthed; *dær ær ene no støm we ham* (Vens.).

2. stemme, no.

støm -ø -t stæmt (Elsted);

støm -ø -øt (Søvind s.);

støm el. støm, -ør stømt stømt (D.);

støm el. støm, -ør -t stæmt (Vens.). —

1) dæmme: *støm fã wðæc* (Vens.); *støm fãr æ wãh* (D.); *støm* (Agger); *di hã stæmt wðæc ðp* (Vens.); *støm i æ bæk* (D.), sætte en dæmning i bækken; *han stæmt hans fæder imupad al de hãh kuf* (Agger); se 2.-stemt; jfr. Aas., isl. stemma, dæmme. — 2) *støm æn hũd i æn plæk* (D.), hugge med stemmegjærn, jfr. htsk stæmmen el. stemmen.

3. stemme, no. *støm æn -ør* (D., alm., Sønderj.); *støm æn* best. -æn flt. -ør (Vens.); = rgsm., røst; *læ mæ hør di støm, sjøn æugð'ñ! hu mæn stæmar fæk je riqdaðsmãt* (Agger, alm.).

4. stemme, no.

støm -ør stæmt stæmt (D.); flt. *stæmt* (Agger);

støm -ø -t stæmt (Søvind s., Elsted) —

1) bringe i stemning; *støm æn fjøl* (Søvind); *spelmqj støm fjølæn* (Vens.). —

2) være i stemning, både ligefrem om musikalske instrumenter og fig.: *de stæmar ene* (Vens.), o: det ene svarer ikke til det andet; *di kãh hør it stæms* (Ang.), enes. — 3) afgive sin stemme ved valg:

a stæmar o Tærmansen, dæð suq æ ves (Malt h.), deraf *stæmræt æn* (Vens.). —

4) **st-** 1: *støm i mæj* (D.), = rgsm.; synge med, når andre synger; — **st-om**:

støm om (D.), træffe afgørelse ved stem-

mestierhed; *støm om* (D.), træffe fornyet afgørelse ved afstemning; — **st-op**: *de ka nðk wër, hqj stæmar ðp* (Vens.), om

disharmonisk sang, om et barns skralen; — **st-ovorens**: *støm ðwæjens* (Søv. s.), = rgsm.; — **st-på**: *støm o jæn* (D.),

afgive sin stemme for en; se sam.

stemmegjærn, no. *stæmgjæn æn* (Ring-køb. Fjord). = radgarn (s. d.); garnet

som er fastgjort ved en pælensække lige ud for rusen, for at standse fiskene.

stemmegjærn, no. *stæmjæn æn* (D.), mejsel til at arbejde i træ med; bræk-gjærn; se betel, 2. stemme 2.

stemmевærk, no. *stæmværk æn* (D.), dæmning med stighord sat i et vandløb.

1. stemning, no. *stæmnæn el. stömnæn æn -ør* (D.), dæmning i grøft el. bæk; jfr. Aasen stemning.

2. stemning, no. *stæmnæn æn* (D., Søvind). — 1) = rgsm., (vistn. alm.)

2) afstemning, stemmegivning (Søv. s.).

stæmp, no. *stæmp æn stæmp* (Agger, Thy, Mors, vestj.); itk. best. -ø flt. *stæmp* (Vens.); *stæmp æn* (D., Agersk., Bradr.).

1) spids stål til at slå huller i jærn el. blik med (alm.); se for. — 2) stæmpel (Mors, D., Agersk., Bradr., Angel);

også signet (Andst); *a ku sij et o æ stæmp* (Andst), på stæmpet; *de ær i li*

stæmp, du hõ fãt ðp dæ (Vens.), o: plet, skident sted; se post-; jfr. mnt. stempe eller stempel, Sch. Lübb.; eng.

stamp; se stempe, stemple.

stempe, no.

stæmp -ø -øt (Elsted);

stæmp -ør -ød -ød (Agger);

stæmp el. stæmp -ør -ød (Thy, Mors);

stæmp -ør -øt (D.);

stæmp -ør -øt (Agersk., Bradr.);

stæmp -ør -øt (Lem). —

1) slå huller med et spidestål; *stæmp æn pælpilød* (Mors); *stæmp æn hœdli mæn æn*

stæmp (Lem). — 2) stemple (alm.); *høj*

svar: *le di skul lek jen d æ sj re*⁴ (Agterup); — man bliver 3 gange glad ved at sætte sig på en sten, først ved at komme til at sidde, dernæst fordi man kan stå op og tilsdst, fordi stenen ikke bliver hængende ved rumpen, alm. vittighed; *æ stijen æ lisd guss te dæh susi kære sām te dæh fæst* (Mors), siges, når der er en sten i den jordblandede gødning, o: de duer ikke; i *Hæhbjærs*¹⁰ *behar dæ djar stejen d læ djar huk go les*, Sgr. IX, 130, 373 (Løvring s.), Kr. Alm. VI. 222, 25; jfr. Cloust. Noodl. 79; — hede sten kommes i øltønder for at bringe vand i dem i kog, når de renses for atter at fylles, se bryggesten, jfr. Tylor Anfänge I. 46, Gomme, Folkl. Rel. 166, Folkl. XII. 340; st- er en hård, men en fredelig nabo, Kr. Alm. VI. 209, 72; — under fællesskabets tid havde by-²⁰ mændene en kreds af sten at sidde på til bystævne, se f. eks. Kr. Almuel. I. 3. 1, afbildn. se Trap³ III. 421, 429, jfr. Mejb. Slesv. Bøndergd. 12; — til de store jordfaste sten, måske også til mindre, knytter sig alm. den forestilling, at de vokser i jorden, sålænge de lades urorte, Kr. Alm.² I. 91, 59, Tr. pop. X. 28, 19 (Normand.), dog nu ikke mere, VII. 104, 77; urørt sten er lovende, XIX. 448; jfr.³⁰ Strackerj. II. 71, 344: steine wachsen in der erde, so lange sie unberührt bleiben. Um jeden stein liegt ein adergeflecht, das ihm nahrung und wachsthum zuführt, sign Kuhn N. S. 22, 27, Suffolk Folkl. I, Leicester, Folkl. 63, Amer. Folkl. V. 150, Pitté Arch. III. 293; jfr. Folker. XI. 456, 296, guld vokser; — „det lovede jeg dig, da jeg stod på den „brede sten“, Krist. Sagn I. 269, med tilføjeelse: dermed mente⁴⁰ hun allerguivel. — hvad der vel er rigtigt, jfr. P. Vlk. I. 106; en lang og bred sten foran alteret, hvorpå brudefolk stod; forlovelser bekendtgjordes fra en stor st- på højdedig måde i N. Tyskland, en sådan „breiter Stein“ lå på torvepladsen i Stralsund f. eks., jfr. Mhöff 108, 130 „die Brutkoppel“, en mark med en stor, flad sten med andre mindre rundt om; „stā på br. st-“, pantelegsdøm, Blich. Nov. II. 204, jfr. Dyrkl. Unnarbo 54; se Handelsmann, Spiele s. 47, 108, Urquell II. 113 anm., Smrock, Kinderb. nr. 972, Slesv. Holst. Jahrbucher III. 170, Niederd. Korru-

spondenzbl. III. 73, 87, Deecke 169, 118, P. Volksk. I. 6, III. 123, IV. 95, 22, 144, 35, X. 16, Yorksh. Folkl. 291; hekse samles på br- st-, Kr. Sagn VII. 125, 45, Sgr. IV. 91, 45, jfr. Bloksbjerg; — danse m. sten, bære sten af by, straf, se Dase, Bygdes. I. 209 ned., jfr. Danske Lov 6. 21, 7, Liebr. Volksk. 429, 9 (Sverig), 513, HBV. I. 261, Gr. RA. 720 flg., Ons Volksl. VIII. 211, X. 37, XI. 76, 207, Busch Volkh. 272, jfr. P. Arch. V. 18; — sten kastet på nybygning er forbud mod dens opførelse, Urquell V. 210; i hav ved fredslutn.: den, som bryder fred, synker som sten i hav (Rügen); vende st- ved hus: stævning, Liebr. Volksk. 425, 6; for at give karl arbejde, forlanges, at han skal vælte st- tværs over gård, Kr. Alm.² III. 123, 46; hær tælles ved sammenkastede sten, Møller Saxo 246, 18, jfr. Notæ uber.; — st- vender sig, hvergang den lugter nybagt brød, således statuen på Amalienborg (Kbh.), se Kr. Sagn I. 394, 84, Efterskøt 223, 22, sign Fb. Bondel. I. 142, lig II. 413, 15 b, jfr. Bergh Segn 126, 91, „når den hører“, Sande I. 79, P. Volksk. III. 158, 50, Kuhn MS. 15, 13, 26, 24, Busch Volksk. 58, Schell S. 188, 118, jfr. 232, 211, 443, 46, Nichols, Yorksh. 46, Folkl. VI. 24 ned., Bosquet 174, Tr. pop. III. 618, X. 425, XIII. 111; „di fljæst hær omkring hō ndk hēt sæf d dē gro stin, hær Stauos cerk, de d dæ kaler hām, d wæ, de hqj wæj sē hwa gdn hqj læca nybaqt brøj i Staw“, Grönborg 132, 15, en almindelig vittighed; herhen hører måske Runa IV. 43, 81, V. 6 ov., Nyland IV. 116, jfr. „oysters cannot tell a lie“, Am. Folkl. VIII. 310; „a kan ligeså godt sluge dig som den store sten“, Kr. Sagn VI. 98, 23, 24, jfr. Bondel. I. 141, 316: „hvo, som vil vælte denne sten omkring, han skal få se en underlig ting“, Kr. Sagn III. 121, jfr. Bureus 238, Knoop Ps. 220, 17; st- drejer sig om sig selv, Müller Saxo 17, 10, jfr. Tr. pop. XII. 558; st- over kong Eriks grav vender sig kl. 12, Mhöff 17, 14; jfr. Wigstr. PS. 170, 32, Trad. pop. VI. 162, 182; — i skæmtehist.: den store sten fløj bort med vildgæssene el. bissekrammeren løb med den, Gr. Gl. d. M. I. 29, Sgr. XI. 13, 16, 17, Kr. Mølbøh. 9, 25 flg., el. er død og begravet i klokketårn, Sgr. VII. 221; — styrkeprøve at løfte stene, se Klei-

torden, tænder huse, P. Vlk. X. 79; — hvor en udåd er øvet, kastes sten i dyngte af forbirejsende som et slags offer, se gren, offre, 4. ris, Kr. VI. 107. 54, Sagn III. 61. 10-13. 221. 20, Gr. Gl. d. M. I. 57. 55, Thiele I. 165. 192, Dania VII. 224, måske Sgr. IV. 16. 57, Cav. Wær. II. 424, Wigstr. I. 211, FS. 285. 837. 294. 53, Arnas. I. 211. 479. 664. II. 87, Dania VIII. 50 5, Mhoff 125, Z. f. M. II. 61, Ndl. 30 Volksk. III. 49, VI. 49, P. Volksk. II. 51, (VIII. 36), Wh. Vlk. I. 101 (Syrien), VIII. 442 (Steirn), XII. 89 (Isl.), Urquell V. 235, II. 4. 167 (Portug.), Rivista II. 185, Pers. II. 194 (Birna), Campb. G. Notes I. 193. 350, Am. Folkl. VII. 307 (Peru), X. 195 (Indian.), Lubbock II. 159 (Sydhavssøer), jfr. Andree Parall. I. 46 flg., Tylor Anf. II. 167, Wh. Vlk. XVI. 318 flg., Zs. f. Vlkpsychologie (1880) XII. 289 flg.;

*esten fd Bølbjæro wa der an stænder
spo stræn, d dær djer wa der æn hæg-
man begaved; ðl dæm dæ gik dærfðbj,
di skul kynd æn stien hæn spo dægan,
fôr hêles wêl hasemæn kom æter dæm
(Lald s.); — offer af mælk, øl til sten,
Krist. Sagn III. 59. 301; se Storaker 66,
Arnas. II. 46 pengo, 53 blomster, ris I.
663. 664, Runa IV. 39. 64, Afzel. Sagoh.
I. 21 til rokkesten, II. 164 forbud, jfr. 30
Mélus. II. 26, Bosquet 171, Lidmål 99,
Qvigst. 58. 112. 115, Hagemann 62, Fritz.
Lapp. 135 anm., Grimm Libr. IX. 159 (Fin-
ner), Am. Folkl. VI. 171; en sten, hvor
en myrdet kvinde med 10 børn ligger,
hulses (se huse I. 608. 43) på Bornholm,
Møller s. 37, jfr. Liebr. Volksk. 331. 162
(Norge), Folkev. XI. 394. 212, Afzel. Sagoh.
II. 168, Folkl. Journ. II. 211 (Irl.), Rivista
I. 273; — kan ej flyttes, Thiele II. 101;
må ej rores, Kr. Sagn III. 42. 221. 273. 288;
når sten i dige flytter sig, forgår Nordhy,
Kr. Sagn IV. 428. 35; må ej flyttes eller
sprænges: st., flyttet, må flyttes tilbage,
Krist. Sagn I. 167. 611, IV. 134, Alm. I.
81. 95, Thiele I. 230, JK. 344. 24, jfr.
Runa IV. 39. 63 88, Wigstr. II. 268 FS.
50, Hazel. VIII. 49, Cav. W. I. 152. 483,
Arnas. I. 31, JFærø 135, Mhoff 337. 2, Ur-
quell V. 187 (Palæstina), Gr. Sagen I. 334. 299,
II. 74. 429, P. Volksk. IX. 71. 10, se 3. hō)
I. 741. 2a, 2. mark, II. 559. 16a, plove
(849. 8); — pave Lucus' hoved gôr trolld
til sten, Thiele I. 186, jfr. Medusa, Gorgo,*

Cloust. Fict. I. 168, Pers. III. 138 flg.; i
ævent. og sagn forvandles hyppig mennesker,
dyr, genstande til stene ved trolldom el.
ordets magt, se Kr. V. 29. 146, VII. 122,
Æv. 230, III. 207, Sagn IV. 364. 45. 46,
VI. 223. 51, Sgr. VIII. 214, Efterskæt 61.
115. 125, JK. Æv. I. 13. 77. 79, Gr. Æv.
II. 90. 92, Gl. d. M. II. 6, jfr. Arnas. I. 211.
475. 480, II. 44; — brud el. brudefølge
til sten, Kr. Sagn III. 62. 18, Arnas. III. 39,
jfr. Strackerj. II. 202, Urdsbr. II. 14, Ur-
quell III. 344, Mhoff 109, P. Volksk. III.
82, Gr. Sagen I. 36. 32. 376. 329, Kuhn
M. S. 18. 15, W. S. I. 30 m. m. heuv.,
N. S. 269. 301, Folkl. Rec. II. 179 (Ind.),
Tr. pop. IX. 393 (N. Afrika); — hyrde-
piger, som forstyrrer kirkeandagten, Faye
232; andre som misbruger søndagen,
Grimm S. I. 272. 229, Kuhn M. S. 251. 236,
Temme, Altmark 99. 12, Folkl. Journ. IV.
129, V. 105 (Cornwall), Hartl. F. Tales
151, Magyar T. XXXIX, Tylor Urgesch.
146; el. begår en udåd, Strackerj. I. 161 g;
ni store stene er ni prinsesser, Sgr. XI.
178; — menedere, Sgr. I. 135. 451, (VIII.
143. 625), Thiele II. 40. 41, J. K. 259. 4,
Krist. Sagn V. 449. 97 flg.; — skovfrue
bliver st. ved ridderens runer, Isl. Fornkv.
I. 60; huldre ved præstens ord, Sægd 48;
to skibe, Ant. Tidskr. 1849-51 s. 339
(Færøer), jfr. Runa IV. 42. 78; trolld og
jætte, Thiele II. 27, Faye 109, Øverl. 8,
Fær. Kv. II. 119, Wh. Vlk. II. 15, Wigstr.
II. 110, Runa VI. 32, Hofb. 13, Afzel.
Sagoh. II. 55; jfr. endvidere Mhoff 405,
Gr. KM. nr. 60. 85, Hartl. F. T. 101, Yeats
272, Liebr. Volksk. 42 (Rusl.), Magyar T.
115; — den, som taler, forråder hemmelighed,
bliver sten, Kr. V. 29, VII. 47, jfr.
Gr. KM. nr. 6, Pers. III. 96. 108, Folkl.
IV. 294, V. 348. 452, Trad. pop. II. 148,
Garnett W. II. 374; — den, som ser tilbage,
Kr. V. 175, Sgr. VII. 165, Efterskæt 149,
jfr. Arnas. II. 422, Rivista I. 759, Fjort 5;
Lots hustru; alle var i slottet af sten
undtagen en sort hund, Sgr. VII. 110,
jfr. Grimm K. M. nr. 62; mange ekspler
fra vilde folkestag, Lang Myth. I. 151 flg.;
— brødet, pigen træder på, bliver st.,
Thiele Overtro nr. 180, JKamp 171. 59,
Kr. Sagn II. 297. 293-7, jfr. Thiele II. 17,
Kr. Sagn III. 228, Lidmål s. 59, Schw.
Vlk. VIII. 278. 127, Mhoff 145, Urdsbr.
IV. 78, Kuhn N. S. 109. 125, Grimm S.

amuletter, er hulborede (s. d.) stene, jfr. „mare sten“, Cav. W. I. 350, „ältstenar“ s. 257, Amins. IV. 86, Ch. Notes 62. 186. 2. 8 (hagstone) 129, Denh. Tr. II 43. 325, Levest Folk 16, Suffolk Folkl. 22, Hardw. 184, Gomme, F. Rel. 160. 162 (adder stones), Folkl. VII. 312, Leland Etr. 333: — på jordfast (s. d.) hyldes konger, DgF. II. 332. 79, III. 844. 79 m. henr.; se jærfastr i Fritz. 2, Bugge 10 Norr. Skr. 362 flg., Cav. W. II. 336; hævdingsspor udhugget i sten, deri træder hans efterfølger, Denh. Tr. II. 150, Folkl. VII. 82; den bruges ved trolddom, Cav. W. II. XLIV., Nyland IV. 69. 129, Amins. V. 96, Sm. Medd. II. LIII., Lindh. Lappb. 71; — mærkelige st. med mærkelige egen-skaber, se Lucid. 49, Schindl. 131. 158, Meyer Abergl. 56, Gr. Myth. 2 1166, Folkl. Rec. IV. 167 flg.: snake-button, cock-knee-stone, toad-, snail-, mole-, showerstone; elf-arrow (Skott.), Arnas. I. 648 flg., Maurer Isl. S. 179 flg., Grundtv. Løsningsstenen 1878, Gering II. 157 flg., Méhus. VII. 212, Folkl. VII. 3 ned. (Engl.), Bosquet 111; „bustén“, Storaker 111. 159, hårboller i kos mave, brugt til lægedom; dværgesten, se ravnesten; „gandastein“, JFærø 45, til lægedom; hanesten, allectricium, Hardw. 135; „livsten“, s. bringer læge-²⁰ dom, se Peters. Isl. F. II. 192 flg. 295, Runa III. 59 anm., Arnas. I. 654, Thor-kels. 245; „løsningssten“, Fritz. Lapp. 204, jfr. pietra grava, Am. Folkl. IV. 146. 38; „Bernstein“, Urquell V. 252; „ormesten“ med slangebillede, Wigstr. II. 82, Nyland IV. 102, Méhus. V. 289; pindsvinesten, Friis VN. 84, gør hård; ravnesten eller dværgesten i et æg gør usynlig, J. Samd. IV. 164. 153 flg., Krist.⁴⁰ Sagn VI. 439. 97. 442. 01, jfr. Arnas. I. 112. 634. 650, Wigstr. II. 172, Cav. W. II. XXXV, Denh. Tr. II. 224; „rokkesten“, Wh. Vlk. II. 23 (Færøer); sejrsten (s. d.); sten i solsort (picus) elskovsmiddel, Wigstr. FS. 304. 88; „svalersten“, i svalerunges mave, helbreder syge øjne, Thiele Over-⁵⁰ trø nr. 455, Kr. Sagn VI. 440. 00, Friis VN. 84, Wigstr. II. 406 flg., Arnas. I. 655 „hurudosteinn“, Z. f. M. III. 333 (galt p.); „ømskesten“, se Sgr. VI. 121, jfr. Arnas. I. 651, Gr. K. M. nr. 104; jfr. alf-, gummona-, ältsten, Cav. W. I. 257, Amins. IV. 86; grod-, igelkot-, myr-, orm-, spm-⁶⁰ delsten, se Amins. VII. 105, VIII. 121 flg., Wigström II. 221; — sten sås, deraf gror musker, Schm. Märchen 87, jfr. Deukal. Grimm Myth. 538; måske dunkle minder om et lignende sagn, Folkev. XI. 453. 258: den, som slår sten, viser fader til helvede, jfr. Liebr. Volkskunde 332. 174 a, Letterst. II. 277 flg.; se moder II. 600. 30 b; musker skabt af sten i be-gyndelsen, Amer. Folkl. VI. 123 (Pawnee); — i et rim, Kr. Börner. 382; „kjøre sten“, 218. 25, dom i panteleg; kunde panden hårdt ned ad dør; leger børn med småsten, varsles dyrtid, krig, Kr. Alm. 2 III. 110. 98; i agerremse: „her er den sten, se smej stod å . . .“, jfr. Krist. Dyrefabl. 135. 283 flg., sign hus I. 687. 13 a, Krist. Börner. 494. 45, Am. Folkl. XVIII. 33, Köhl. Kl. Schr. III. 355; — børneleg: *køst stijen* el. *kigale stijen* (kendelige sten, D.); hver af børnene vælger sin bunke sten; iblandt dem mærkes fire og kaldes: konge, drouning, svend, dreng; de forevises så med deres mærker. En håndfuld kastes i luften, gribes bag på hånden, kastes atter op, gribes for i hånden, så skal man have ulige tal og det gælder at få de andres officerer, som skal indløses, jfr. Kr. Börner. 553. 77. 78, Wh. Vlk. XVI. 46, Folkl. XII. 106; *strægl stin* (Søvind s.); A. kaster først en sten af al magt henad jorden, således at den rammer jorden så tidlig som muligt; thi hvor den først træffer jorden har B. ret til at tage stude; B. kaster el. triller så efter A.'s sten og så fremdeles; hver gang en sten træffes tæller; — gåde: der var en mand, som havde en nabo, det var en fredelig nabo, men en hård nabo, og dersom han kom, turde man-⁷⁰ den ikke være i sit hus, Sgr. II. 77. 399; hvor sidder den største sten? — I det største hul, Sgr. II. 129. 664, IX. 136. 424; hvilken er den ældste sten? — visdom-mens, Sgr. X. 169; sten i stedsnavne, se U. Bl. I. 340. — 2) mursten; *ro stin* (Vens.), ubrændte mursten; *stijens mur* (vesthysk); *halstijens-, trekwartstijensmur* (Støvring); *vi bruge både hyl- å halbræne stin* (Vens.); se mur. — 3) *er do hå en stæk bopsøker?* — *nøj tak, a'el haler hå æn stijen* (D.), en af de klare kry-staller af sukker kandis. — 4) *stian* i = lit. (Vens., alm.), testes; pige vil ej

have karl, som kun har én st., Kr. Alm.² VI. 54; se rædde. — 5) kærne i stenfrugt, almindelig, se blomme-, kusebær-, sveske-. — 6) sygdom i blæren, lithiasis (alm.); den som lader sit vand på emmer eller gløder får den sygdom, som kaldes sten, J. K. 355. 1164; ligeså når man koger æg i anden mad el. drikker vand, hvori æg er kogt, se Kr. VI. 280 286, jfr. Wigstr. II. 161, FS. 382.73; råd mod stensmærter (s. d.) er varmt kattemøg, Kr. IX. 383.12; jfr. Aasen stein, isl. steinn; se hulboret, jordfast, kakelovn II. 75. 19 a, kilde II. 119.8 a, kirke II. 125.5 b, kjæmpe, kjæmpeknep, krokone, marmorko, skib, smørlykke, sol, storm, tordne, væltelys; hjertestensolie, kappelstensmarked; se ager-, arne-, banke-, binde-, bleg-, *blod-, blå-, brand-, bred-, bro-, brumme-, brun-, brygge-, bæssing-, dole-, dæk-, flinte-, fyr-, glase-, gnide-, grav-, grund-, grå-, hjørne-, hverve-, hvirvel-, hvæd-, hvælv-, hånd-, hår-, kakelovns-, kalk-, kampe-, karls-, katte-, kattebyld-, kilde-, kjæbe-, kjerne-, klokke-, klæbbre-, klæg-, knude-, knæp-, kodde-, krebs-, kværn-, leder-, lers-, lig-, lim-, male-, mel-, mile-, mølle-, neder-, olie-, over-, pikke-, pille-, pimp-, poge-, raller-, regne-, rende-, ride-, rogn-, ruller-, rune-, Rød-, salt-, sanke-, skjel-, skjode-, skor-, skrabe-, skubbe-, slette-, slibe-, slynge-, små-, spådeje-, stav-, stenpik-, stolpe-, svale-, syld-, sy-, søbe-, søes-, søssing-, tag-, tallie-, tappe-, tegl-, tille-, tiling-, ting-, torden-, trappe-, trine-, trip-, træ-, tudse-, tån-, vildbane-, vorte-, vælte-, ædel-, øje-.

stenbrolægger, no. *stjenbrolæger æn* -*er* (D.), brolægger.

stenbrækkortho, no. lægemiddel, 40 udleveres herba veronica (Peters.).

stenbrækrod, no. lægemiddel, der udleveres radix althæa (Peters.).

stenbær, no. *stjenbær æn* = fl. (Mors), et træ, hønsebær kornel, cornus suecica, ligeså Mols, J. T. 294; en rubus-art, i. saxatilis L. (Banders—Århus, Rkb., N. Slesv.), J. T. 208. 335.

stenbalk, no. et sted, hvor en sten ligger i ageren, og hvor ploven derfor 50 må løftes ud af furen (Sams), se Mb. under balk.

stenbider, no. *stjenbider æn* -*er* (Faun); *stjenbider* i best. -i fl. -*er* (Vens.),

en fisk, cyclopterus lumpus; hvorfor den er skævmundet, P. Volksk. VIII. 43 av.

stenboghvede, no. J. T. 327, en plante, snerle skedeknæ, polygonum convolvulus L.; „stenbåget“ (Hammelve); *[stenbøvi]* (Skanderb.), Sgr. V. 72.537.

stenbro, no. *stjendbro æn* best. -*er* fl. -*bro* (Vens.; Agger); *stjenbro* (Andst); *stjebro* (Sundev.), = rgsm.; *a ska hêla chitra hujon d djâ stjendbro* (Vens.), 3 komme for tit i deres hus; gåde; hvilken bro er den længste? — **stenbroen**, Sgr. VI. 51.471, IX. 95.322.

stenbære, no. bær til at bære sten på (Angel).

stendige, no. *stjændig æn* -*diger* (Andst, D., Agger, Stovr.); *stjændig* (Mors, Søvind s.); *stjendej* i best. -*der* fl. -*der* (Vens.), = rgsm.

stendynge, no. *stjendyn æn* best. -*er* fl. -*er* (Vens.; D., Stovr. h.); *stjændyn æn* (Agger); *stjendyn æn* -*er* (Andst); *stjendyni æn* -*er* (Søvind s., Elsted); = rgsm.; st. samlet på et sted, hvor en udad er sket, idet hver forbigående har kastet sin sten til dyngen, Kr. VI. 107. 134; se sten 553. 3, offre II. 734.40 b.

stendysse, no. *stjendys i* (Vens.), = rgsm.; „Wel leqz begrave i i lq stjendys“, Grb. 135.9, jfr. 182.2.

stendæmning, no. *stjendæmning* i best. -i fl. -*er* (Vens.), = rgsm.

stendød, to. *stjædp* (D., vestj. Agger, Søvind s.); *stjendej* (Vens.), = rgsm.; „let ðer drat hæðt ni te dð jên sij, d no war hqj stjændej teyn“, Grb. 149.44. ldt eller faldt hovedet ned til den ene side og nu var han st. tilsyneladende

1. stene, uo.

stjen -*er* -*ed* (Mors); fl. fl. *stjenar* (Vejr.);

stijan el. *stjan* -*er* -*ed* el. fl. fl. *stijn* (Thy, Agger);

stin, *stinor* el. *stjenor*, fl. fl. *stint* (Vens.), *stjen* -*er* *stjen* *stjen* (Elsted); —

1) *d stijen jæn* (S. Hald h.), slå sten efter en, ligeså Agger; dødsstraf, Müller Saxo 217.4, Peters. Isl. F. II. 135. 137, Storaker Hest 25, jfr. Nichols Yorksh. 57. — 2) slibe på slibesten; *mæson d hvalion sko stjænos, mæn halbrknygæon sko stæno* (Hell. h.); *stjan dj* (od) *æpo æn knye* (Mors), slibe od på en kniv; ligeså Thy, Agger, Vens.; *kjæn stjænar djær hylor*

(Vens.). — 3) samle løse sten af mark: *stin i aqr* (Vens.); *stjøn æ rødr, o æ mark* (Thy); *stjøn æn aqr* (Vejr, også Mors, Agger, Sall.). — 4) stene et garn (Vens.), hængte sænkestene ved det, J. Saml.² I. 49. 50. — 5) *stjøn æ hængd* (D.), hejste hvide med blåsen, før den sås.

2. stone, no. tilnavn til storken (s. d.).

stenoret, lo. *stjerner* (Mall. Mors, Agger, Vens., N. Slesv.); *stjens* (Agersk.); *stenora* (Bedsted), fuld af sten.

-stenet, lo. se hved.

stenetrug, no. *stjontrow æn* (Lild s.),
trugel under slibestenen, se stone.

stenfisker, no. person, som fisker
stene op i havet, se Kr. Sagn III, 80, 20.

stenflask, no. stjenflask æn best. -en
(lit. -er (Vens.), stendunk med bank.

stenfrø, no. J. T. 177, en plante, = **stenboghvede** (Sall.).

stengjelte, no. vipstjært; „stengylte“, Sgr. V. 45. 421 (Sams), se havresæd, vitte.

stongjærde, no. *stjengar* et -gør
(Bjerre h.), = rgsn.

stengrode, no. J. T. 355, en stor
havalge, fucus nodosus og vesiculatus L.
(Sall.).

stengulv, no. stjængul æn (D.);
stjængucol æn (Agger); stjænguðl (vestl.);
stjængul ell. -guðl ð best. -t fl. -guðl so
(Vens.), = rgsn.; ðær æ stjænguðl i
gðpi ðær fljæt stæðr ino, mæna stæðr æ
ðær ðæ stjænguðl i ðærlstæðn (Vens.).

stengård, no. *stengor* i (S. Sams); *stengårde* [en] (Sundev.), stendige.

stenhjørte, no. stjernhydt æn (D.),
= rgsn.; lig.: *dær ær æn st- i ham.*

stenhorsk, no. 80 stghás.

stenhugger, no. *stjænhøger* æn
(Lindk.); *stjænhøge æn -re* (Søvind s.);
stjænhøger i best. 1 fl. *-er* (Vens); =
rgsm.; stenaarbejder; „en stjænnhøgen
vej“, Jyd. l. 40, må vel være: en vej
hugget i stenen; fanden i st-lære, Tr.
pop. VI. 170.6.

stenhövl, no. *stjærnhövl æn* (vestj.), sender man børn ud efter i narreærinde, se Fb. Fr. H. s. 109, messingståltråd.

stenhård, 10. stjenhør (D.); itk. |
stjenhøt (Vens.), = røsm.; alm. siges: so
hør som en stjen (D.).

stening, no. *stinen* i hesl. -i (Vens.),
slibning; *hyli* your etc *bæst* etc *do*
fast st-,

stenkalk, no. *stjærnkalk* de (Davbj.), handelsnavn til den brændte kalk, som sælges.

stenkast, no. stjenkast æn (D.), =
rgsm.; kæmpers kast med sten, se II.
149. 19 a; havets dyb kun et st-, Kr. KT.
219. 52. 54

stenkiste, no. *stjencist* æn best. -*en* flt. -*er* (Vens.); *stjænkist* æn (Slævr. h.); *stjænkist* (Thy, D.); *stjænkjæst* æn -*kæster* (Andst). — 1) bro af sten som overligger, med stensat vandløb under, ved hjælp af hvilken mindre vandløb føres under veje (alm.). — 2) en dyngte jordfaste sten i en ager (Andst).

stenklinte, no. J. T. 132, en plante,
stenfrø, lithospermum arvense L. (Jyll.).

1. stenkloever, no. *stjankløver an-ør* (D.); *-klover i* = ill. (Vens.); *-kløyer* (Andst); *stjankløyer* (Husby, Bur s., Thy). = rgsm.; arbejder, som forstår at klove sten.

2. **stenkløver**, no. *stjenkløver* (D): en plante, harekløver, trifolium arvense L., the deraf bruges mod blodstyrning: snegleballe, medicago lupulina L., J. T. 142 (Ålborg).

stenkok, no. *stjærnkøkk æn-køkk* (Malt, gldags), små dynger af afs samlede sten langs ageren.

stenkors, no. der findes rester af
to, et på marken v. Birkmark (Læmvejg).
et i Grinderslev s. (Sall.), se Kr. Sagu
V. 393. 82.

stenkove, no. *stjærkqv æn* (Holmsl.), den del af muren, som er opført over loftsbjælkerne i husets gavl.

stenkrave, no, se stenkrās.

stonkrås, no. *stjærkræw* : best. -i
(Vens., Arh.); *stjærkrås* (vestj.), kro hos
høns og and.

stenkul, no. *stjærkål* de (D); *stjær-*
kuødt de (Agger); *stjærkøl* de (Vens.),
= rgsin.

stenlade, no. *stenlái æn* (Agersk.),
lade, til at lörre teglsten i; se tegllade.

stenlægte, no. en af de svære lægter, der bruges ved tegltag. Kr. Almuel. II. 67. 166, IV. 18. 37.

stonmand, no. *stjornmañ* en (Sall.), hører til sildebådens faste folk; han sidder på fjerde tofte i båden med sine ben ud i det rum, hvori vaddet lægges. Han drager på den nordre ende, og når vaddet

indsiktes, indtager han nedertellerne med stenene ved og lægger dem i rette; deraf kommer hans navn; J. Saml. VIII. 168; jfr. skopper, stavemand, hyvremand, klokker, pæsen, håndlanger.

stenmandsøre, no. *stjennansør* (no. *stjennansør*) og lægger ud til styrbord side, J. Saml. VIII. 170.

stenmel, no. J. T. 176, en plante, udstrakt skedeknæ, *polygonum aviculare* L. (Sundered).

stenmos, no. J. T. 340, en plante, stenurt, *sedum acre* L. (Thy. Hummerl.).

stenmur, no. *stjennmur* æn (Tved), = stendige.

stennaver, no. *stjennaver i-nagerer* (Vens.), redskab til at gennembore sten med.

stenolie, no. *stjennule di* (Andst, D.); *stjennule* æn best. -en (Vens.), petroleum.

stenpeber, no. *stjennpeber de* (vestj.), en plante, *sedum acre* L., måske også *salsola kali* L.

stenpikhammer, no. *stjennpekkammer* æn (Vens.), brolæggerens hammer.

stenpikker, no. — 1) *stjennpika* (Elst.); *stjennpekar* æn -ør (vestj.); Agger); *stjennpekar i -ør* (Vens.); *stenpekar æn -ør* (Agersk., Bradr.), arbejder, som lægger stenbro, el. som bugger sten til skærver.

— 2) *stjennpek æn el. -pekar i -ør* (Vens., Mors); *stjennpikar* (vestj.), en fugl, *charadrius hiaticola*, hvis rede er brolagt med sten, jfr. Sgr. III 159. 894; st. sagde om Jesus på korset: „sten ham!“, Kr. VIII. 373. 668, Sagn II. 267. 81, Sgr. I. 107. 430, jfr. sandvrader; *stjennpekar æ best. [-pekar]* (Vens.), ægget af stenpikeren.

— 3) *stjennpekarer* fl. (Malt, D.), en plante, *sedum acre* L. — 4) legeudtryk: den ringeste i spillet, se Krist. Börner. 568. 00.

stenpiksten, no. *stenpekatjøn* fl. (N. Sams), sten til brolægning.

stenplade, no. *stjennplø æn best. -plø æn* fl. (Vens.), — rgsm.

stenpæl, no. *stenpæl æn -pæl* (Aug.), = rgsm.

stenredskab, no. Flintknive, økser, pilespidser af sten har man tillagt spældne lægedomskræfter; flintkniv tilhører trol-dene, Kr. Sagn I. 186. 678; fairy toys, Denh. Tr. II. 151; brugtes af Jætterne, jern (s. d.) kom sent i brug, Cav. W.

II. 121; pilespidser er „alfepde“, Elfenm. XLV. Scott Demonol. 354. 429; de findes nedlagt i grave, nord. Oldk. 1875 s. 64, Løtterst. m. henr. til Cartailhac, L'Age de dans les souvenirs et superst. Paris 1878 s. 104; stykker af knuses, indgives som lægemiddel, seum 1894 s. 338, Urquell VI. 16 mark), jfr. Aldén, Getap. 124. 143.

Ner. 216; føres om svedjeland, 144; skærmer mod ild, Aldén 144 nedslag af lyn, Strackerj. I. 66, smørlykke, tordensten; afskrabn. mod feber, Kuop. Ps. 280. 17, V. 324 (Meckl.); afskrabning ryst sværm, hindrer den i at flyve, Urquell V. 22. 16; vand, hvori de er til lægedom, Denh. Tr. II. 224 (Irl.) Journ. I. 191, IV. 255, Fokl. VII. 312 (Skott.); jfr. Meyer Aber. 170; vand, hvori relikvier er op the Lee-stone, GML. II. 187; brug syede i tøj til troldpung. Hent flintkniv fæstet i gave, Rivista I. 3 se om stensætn. og redskaber, Urgesch. 270 flg., Lubbock I. 14 Denh. Tr. II. 197 flg., Gomme B. Reines 160 flg., Hard. Science 307, VII. 210, Trad. pop. V. 245. 283;

stensætning jette begravet, Wigstr. **stenrygle**, no. *stjennrygl æn* stendynge.

stensæt, fl. *stjennæt* (Vens.), = „di indne law stjennæt grachend“ 178. 21.

sten-sil, no. *stjennsil æn -sil* (kanal for et vandløb under en vej er dannet af en runde fyldt af sten, hvorigennem vandet siver.

stene-kyl, no. *stjenns-kyl* så langt man kan kaste med en det var ikke mere end et sten at gore, Kr. III. 304.

stenslynge, no. *stjennslyng æn* Agger); huk. best. -en (Vens.), (s. d.) til at kaste sten med.

stenløbe, no. redskab til at store sten bort med, Kr. VIII. 165.

stensmærte, no. hvorfra ind se Kr. Sagn IV. 603. 10. 14. 626, se sten G, æggevand.

stenstak, no. *stjennstak æn* (S) = stendynge.

stensted, no. *stjønstej* [et] (Heli. h.), et sted, hvor mange sten findes, se Kr. IX. 230.

stenstrå, no. J. T. 315, = stenfrø, lithospermum L.

stenstue, no. *stjønstøe* æn (Vens.), rum, sat af sten i en kæmpehøj; „di slo dem ihjel hwa jæg d tow djæ pæn d samt, di ha i stjønstøoen“, Grb. 185.19; forsk. herfra er stenstuen i riddervisen: „der er slet ingen, i stenestu' går, foruden de børn vil fød“, Kr. I. 259.15, jfr. 291.20; „hvis er disse stjønne-stu, der glimrer af ny?“ Kr. II. 10.1; „jeg haver drømt om vor stjønne-stow“, 14.2; „Liden Kirsten hun gik sig i stjønne-stow ind“, 20.6 osv.; i reimsen om Fumfer: „han ganger sig i stu ind“, Kr. Dyrefabl. 158.376; se også Kr. Alm. II. 109, er det der badstuen? se Tr. Lund VIII. 2. 11.

stens-urt, no. Kr. Sagn VI. 442.02, gör usynlig.

stensyld, no. *stensyl* æn (Angel), dørtærskel af sten.

stensætning, no. *stjønsealnsqi* (Vens.), = rgsm.

stensøger, no. *stjønseger* æn (vestj.), en som søger efter sten i jorden.

stent, no. *stiht* æn (D.); *stiht* æn -ør (Agersk.); *stæht* (vestj.); *stænt* et (Elst.); *stiht* æn -ø (Sov.); *stijh* (Lem.). — 1) et stænk på klæderne (Sov., vestj.). — 2) filippens, bygkorn på øjeltget; for at helbrede et begyndende hygkorn skal man skrive på en seddel og sætte op i skorstenen og derefter stiltiende tre gange sige: *stiht blye te iht!* (D.), se stung 4, vejpis.

sten-tadder, no. *[stentars]* (Angel), en plante, boghvede, fagopyrum tataricum Gaertn., J. T. 302.

stentallerken, no. *stjëntalærken* æn (Vens.); *stjøn talærkin* æn -ør (Lald), tallerken af hjemlandsk pottemagerarbejde; fajancetallerkener? se tallerken; *vi for æn guwp fe, de gyør vi, vi for hwa stjëntalærkenar te wor øjen d sd for ei lwo stupe mælmarer mus hør d wost ø*, Sgr. XI. 153.471.

stente, no. se stætte.

stente, no.

stæht -ør *stæht* *stæht* (Andst, D.);

stæht -ø -et (Sov. s.); fl. *stiht* fl. *stiht* (Tåning);

stæht -ø *stæht* *stæht* (Elsted) s.;

stæht nt. fl. fl. -ør (Vejr.);

stæht -ør *stæht* *stæht* (Davbj.). —

1) stænke (s. d.); *de stæht o mæ, laro æ æwen kam fæbi* (Andst); *de stæht te dæ stæ* (D.); stænke trans. (Davbj.), jfr. stente, strelle. — 2) styrte voldsomt; han tog ved, så han havde nær stentet baghænds over, idet træet kom, Kr. V. 253; så buk-ker vædderen ham i enden, le han stenter ud i asken på skorstenen, VII. 313; den ældste stentede da om til hende en aften-stund for at gøre sine hæl grønn der, Sgr. VI. 137, o. drev som af et tilfælde om til hende; ligeså Mors. — 3) springe ved bøjning el. strækning; *de stæht li met æwp* (Tåning), springe itu og flyve til forskellige sider (Vejr.); *æ snør stæht* (Agersk.), snoren sprang; ordet synes nt. at kunne have både: *stæht* og *stæht* (Agersk.).

stentegal, to. *stæhtegal* (Sall), over-måde vred; se edder-

stenteret, to. *stæhters* (Elbo h.), fuld af filippenser; *st-* i *æ hærj*; se stent.

-stentet, tf. se over-

stente-mel, no. æn *stæht* æl (vestj.), kort hyge med store regnstænk.

stentrappe, no. *stjëntrap* æn best. -en fl. -ør (Vens., Sov. s.); *stjëntrap* æn -ør (vestj.), = rgsm.

stentromle, no. *stjëntromæl* æn (ll.), = rgsm.

stentøj, no. *stjëntøe* de (vestj.); *stjëntøe* de best. -ø (Vens.); *stjëntøe* de (Lald s.), engelsk gråt pottemagerøj.

sten-ugle, no. *stænokel* (Sundevad), = rgsm.; er ej blind om dagen.

stenvæse, no. *stjønve* i (Vens.); *stenvæse* æn (Bradr.), landevej belagt med stenskærver; „no war æ, liksom mæ wri sajer i stjønveden liq sd Tølkvedens huwa“, Grb. 43.9, nu var det, ligesom man drejer sønderpå ad landevejen lige for Tølkovenens hus, jfr. 178.11.

stenvold, no. *stjænæl* (Holms kl.).

— 1) rummet mellem havet og klitterne. — 2) *stenvæl* æn (Bradr.), stendige på marken.

-stor. — 1) = -datter (s. d.) i personnavne: *Ma Knustor*, Maren Knuds-datter; *An Hæstor*; *Jåhen Mastor*, Mads-datter; *Jåhen Ølstor*, Kjeldsdatter; *Mæren A. jøtor*, Andersdatter (Vens.); -s- er ejeformens mærke. — 2) = søster, se faster, moster. — 3) alleduingsendelse, se barester, farvester, gravster, kravster, optagster,

plejster, mugster, syster, udkitster, vildster, vævster, vågster.

stermo, *uo. sterm -er -et* (D., Malt); *di sternal te*, om msker: strømmede til i mængde; *sterm samal*, strømmen sammen; se hjörmen.

stermsindet, *to. stermisjet* (Andst), ilsindet.

sterro, *to. se stædig*.

sterro, *uo. stero -r stero stero* (Vens.), betydningen er mig ikke klar; *høj stero* *te d tō* (Vens., Lyngb. S.), han ryster på hænderne ved at tage det; „han sad og sterrede med den anden og vilde have den ind“, Kr. Alm. V. 158. 413; er *ster man æ arm* (Agersk.), holde armene stift ud fra kroppen (hvis starren) et andet ord? er Vens. = Aasen sterra: stritte imod? jfr. stirre, Mb., stritte imod, est. Outzen (Sønderj.).

sterria, *no. — 1)* grundbetydningen er sagtens færekyling (Borup), Mb., jfr. stjære; *en sær sterra* (Andst, Mors, Agger), tvær person; en som er i vejen for sig selv og andre; når hørn spørger, hvad de skal have til middag, kan svares: *en dæbråket murmæster næjs o en stæjt sterra* (Andst); *en stæjt sterra, prækenis o en lænde pænskåq* (Agger), se ouden II. 747. 40 a; i et gædespørgsmål: „hvad vil du helst have, enten en stegt st-, en kroppe mirtis eller en solbagt kage? Sgr. IV. 208. 62 (Vens.), 144. 62 (Lolland). IX. 224. 741; *ænen i stægt sterra, hælær en bræde biras, hælær en solbræde kag* (Vens.); el. *spør køl, røden ol o stæjt sterraer oter æ pan* (D.); se bjærgmaud I. 82. 44 a; jomfru 6, kolort, Lars II. 384. 36 a, mand II. 541. 33, mandehoved; oven II. 774. 36 b, pandekage (782. 52), Peder II. 797. 41 a, solbagt, skolebarn, jfr. tilsvarende, Amins. IV. 71. 185, V. 66. 213, Lindh. Lappb. 158. 23-25. — 2) flt. stirriser, J. T. 175, Jakobs stige, en plante, polemonium coeruleum L.

stervo, *no. stervo æn best. -doen* (Søvind s.): den oprindelige betydning af ordet, dødsbo, er tabt, det bruges omtr. = hab ond gult, alt hvad en ejer, dog altid fast bolig iberegnet.

stesmål, *no. se stedsmål*.

stev, *no. stæv el. stöp* *æ best. stæve* el. *stöve* flt. -er (Vens.). — 1) omkvæd på en sang; „nu satte han stev til præ-

dikenet!“ siges, når en bekræfter sine ord ved at gentage dem med en ed. — 2) en ejendommelig visestump; jyske stev, Kr. XI. 285. 137, jfr. Landst. 735, Steffen Folklyrik, Sv. Ldm. XVI., Norska Stev, Sv. Ldm. XV. — 3) slagord eller gængs tale måde; jfr. Aasen stev, isl. stef.

stëve, *uo. stöp -er -e stöve* (Vens.), *stöp død*, nynne på; *a ka nåk stöp no død lug*, men a ka i æn røjt in (Vens.).

stævne, *uo.*

stævn -er -ed (Thy); R. *stævnt* fl. *stævnt* (Agger);

stævnes, *æ stævnt* (Mors, Søvind s.);

stævn stævns stævnt stævnt (Elst.);

stivnes, stærknes, om fedt, tælle, voks; modsat: breddes (s. d.); det ligner stærket kalvesuppe, Krist. VI. 294 øverst, o: stærket; *æ fjæt stævner* (Agger); se stivne.

sti, *udrlso. se ste*.

1. **sti**, *to. æ hæst æ stij*, når den stejler (Andst); se stie.

2. **sti**, *no. stij* el. *stie* best. -en fl. *stijær* best. -n (Vens.); *stij æn -er* (Agger). *stæj æn stæj* (D., vestj.); *stæj æn -e* (Røgen); *sti æn stis* (Sundev.); *sti æn sti* (Agerskov); *stæj æn stæjær* (Fjeldet); aflukke til får og svin; svinet lik ti grise, *mæn kon di nē kam te stis* (vestslæsv.), kom til stien, o: levede; *byg sti te næmris* (vestslæsv.), siges om en mand, der ved at opbygge gården er kommen i gæld og derfor må sælge; jfr. isl. stia, tuk; se bøg; fære-, gjav-, gåse-, hönse-, kalve-, svine-.

3. **sti**, *no. stij* el. *stie* i best *stij* el. *stie* flt. *stij* best. -en (Vens.); *stij -er* (S. Sams); *stæj æn -er* (Mors, Thy, Agger); *stæj æn -e* (Røgen, Elst.); *stæj æn* (D.); *sti æn stis* (Søvind s.); *sti æn stis* (Hundelund); *sti æn stæj* (Agersk.; Bradr.); *sti æn stis* (Sundev.). — 1) fodsti (alm); gæde: „hvad går fra hus til hus og kommer aldrig videre?“ (Vens.), jfr. vej; underjordiske har sine egne stier fra høj til høj, dysse til dysse, Kr. Sagn I. 120 74, 229, 24. 267. 16, III. 338. 01; mellem 65 og bondegård. 122. 65. 186. 76; kun 3" bred, III. 337. 99; til brønd, Kr. Sagn I. 102. 394; se endvidere 126. 83. 150. 54. Gr. Elfenm. LXXVII, alfers; grøn sti, hvor trolde har slået brud, Kr. S. I. 244. 57. 60

III. 178; genfærds sti mellem grave, Kr. III 161. 25, Sagn II. 178. 9, IV. 108. 25, V. 171. 53, jfr Wigstr. I. 193, Le Braz XXXII.; gennem korn, Thiele II. 38, jfr. 141. 210. 221, se Wigstrom II. 234, Runa V. 52; snør aldrig til, P. Volksk. I. 100. 31. — 2) gang i have (Angel, Sundevad); jfr. Aasen stig, isl. stigr hak., stiga uo. gå; mnt. stich; se drive-, gang-, gjen-, hare-, kirke-, kors-, skole-, strand-, svik-.

stibor, no. se stibord; **stibövl**, no. se stighøjle; **stibøn**, no. se stibarn; **stieg**, no. uo. se slog, stege.

stic, uo.

stij el. **stic**, **sticør** el. **stijør**, **stic** el. **sticør** el. **stij**, **stic** el. **stij** (Vens.);

[stij] -ør **stij** (Andst). —

springe, fare med voldsomhed; *høj lo i sængen, mæn høj stic dp, da høj hdt a kam; stic hæn d ta mæ de*, spring hen og tag mig det; *stic dp dpd i hæst*, springe op på en hest; *høj sticør over grøben*, han sprang over grøften; *stic som i bic (bi) te Knarkhæst æter i pøl*, Sgr. X. 110. 341 (Vens.); *læ mæ sic, da ka stic!* sprang op i en fart, siges til den sovende, man kalder på (Vens.); *jø korør høj lo è, jø hænør stij di*, Grb. 77. 32, jo hårdere han lagde ad (slog til), jo højere sprang de; *piqen stija no ej*, Grb. 128. 48, pigen springer nu ind; *kon ka lær hæ piger d stij* (Vens.), om en skrap husmoder: lære sine piger at springe; *a wæl hu men kuon sòn, de hon ska stic dp æ weqen* (væggene) nær hon sija mæ; *a skal hog te dæ, de dæ ka stij tij kromø brøj uo d di hale* (sts); stejle, om en hest (Vens.); *æ bluncø stij ud a kam* (Andst), o: sprang i en stråle; *han bluncø så gaf, te han stjæt dp fræ æ jouer*, han blev så vred, at han sprang op fra jorden; *æ hæst stijør dp i æ niñ vfr*, hestene stejler i vilden sky; *æ wæð stijør hæn o mæ*, vandet stråler hen på mig; *de stijør fræ hænørant*, om skøre sager: springer i stykker (Holstebro egn); han slår ned i den sure mælk med den raske arm, at mælken stier op i hovedet på ham, Kr. V. 269; nok også i Vens. om korn: trives, vokse rask; er det beslægtet med stighord? (s. d.).

stien, no. se sten.

Falberg: Jysk Ordbog. III

stifbarn, no. *stibøn æn -bøn* (Andst); **stic-** el. *stiebøn* flt. (Søvind s.); *stijbøn* flt. (D.); *stebår æn* (Agger); *stibøn et -bøn* (Silkeborg); *stebøn d best. -t flt. -bøn* (Vens.; Elst.); = rgsm.; i enkelttal nævnes sædvanlig stifsøn el. -datter, undtagen i tale-måden: *o blinc stibøn* (Andst), o: at blive tilsidesat; *nda fæk hæ stiebøn d føt, jø fæ d klær knørpø hon mæ*, Grb. 101. 5, det lik hendes stifbørn at føle, for føde og klæder sparede hun på; jfr. Aasen styvbarn, isl. stjupbarn; svensk har forstavelsen styf-, htsk stief-, plit steef-, eng. step-, ordet henføres til angels. stiepan, berave, se Aasen.

stifdatter, no. *stydatter æn -ør* (D.); *stedatter æn* (Agger); *steddter æn best. -øn flt. -ør* (Vens.); *stidatter* (Andst); *stydatter* (Bradr., Mellemlesv.); *byddatter* (Fjorde); = rgsm.; *hæ steddter mat leq uo i framøst i øsk d mōg*, Grb. 96. 8, hendes stifdatter måtte ligge ude i køkkenet i aske og mæg; således er st- altid tilsidesat, se Sgr. VII. 152, VIII. 81; jfr. stifmoder.

stiffader, no. *styfar æn* (D., Sem); *styfa* (Sundev.); *stifar* (Andst); *stefar æn* (Agger); *stefør i best. -føn* (Vens.); **stic-** el. *stiføe* (Søvind s.); *stefde* (Elst.); *bybfar* (Fjorde); = rgsm.

stiffel, no. *stiføl æn stiføl* (Malt, D.). — 1) stiver i en megelgrav (Lundk.), de lodrette pæle, der er nedrammede i bunden af vandet og som holder dæmningen ved en mølle, og imellem hvilke skytterne bevæger sig; jfr. mnt. stivel, Sch. Låbb., stolle, ærtestang. — 2) hertil hører sagtens: *æn gamel stiføl* (vestj.), el. *steføl* (Vind s.), en gammel særundet stodder; jfr. stimmel.

stifforsældre, no. *steforæfær* flt. (Agger), = rgsm.

stifle, uo.

stiføl *stifør stiføl stiføl* (D.); flt. fl. -t (Vens.);

stiføl stifø stiføl (Elsted). —

1) *stiføl nduøst samøl* (Lundk.), kludre noget sammen, der er gået istykker; *stiføl mæ øt* (vestj.), lumle, arbejde strengt med; *høj stifølør gåt mæ ø*, o: skynder sig med arbejdet; *wi ma sij d stiføl no bæør* (Vens.), skynde os mere. — 2) tænke på, arbejde for; *han hår øt stiføl ø ant frd bænbyøn æø* (Malt). — 3) skynde

sig. ile med gang el. arbejde: *skj þu ða no á stefal á! læ me sí þu stefar þu á! (Vens.).* — 4) *stifol* (Andst). = tomle; gå usikkert; *go o stefal i æ væj* (Vind s.).

stifleri, no. *stifleri* de (Lindk.), løs, dårlig sammenfældning af noget.

stiflet, to. stv i lemmerne af alderdom (Ang.).

stifmoder, no. *stymor æn* (D., Bradr., Sundev.); *stymor* (Andst); *stemur* (Agger); *stemor* el. *stemmor æn* best. -møn (Vens.); *stæ-* el. *stimoğa* (Sovind); *stymor* (Fjolde). — 1) = rgsm.; *dæð, dæð for stymor, for ðu styfar* (vestj.); *nþ ðu fo stemor, fo ðu ðæ steför* (Vens.); i visen:

„min moder hun døde i mine unge år,
så fik jeg mig en stifmoder hard“.

Kr. I. 15. 22; sgn sts s. 39. 54. 100. 6, II 86, Sgr. I. 114. 21 214. 3, III. 115, jfr. Wgstr. II. 44, Wh. Vik. I. 416; i sagn og event. f. eks. Kr. III 163. 228, V 51. 111. 118. 125, VII. 11, Ævent. nr. 8. 12. 26 27. 56, Gr. Æv I 66, II. 72, J. K. Æv. I 63. 96, jfr. „stjupusögur“, Arnas. II. 305 flg., Wh. Volksk. I. 46, Kr. Jans. Ev. 65, Grimm K. M. nr. 11. 13. 15. 21. 24 49, er stifmoderen altid ond; én hæderlig undtagelse findes, Arnas. II. 391, sagan af Hildi göðu stjupu. — 2) en blomst, *viola tricolor* L. (Als, Ang.).

stifmodersblomme, no. *stymorsblom æn -ør* (D., Aggersk.); *stimoğablómst æn -ø* (Sovind s.); *stemorsblómst æn -ør* (Agger), en blomst, *viola tricolor*; i stifmodersblomsten sidder moderen tet af kronbladene i midten og hver af hendes egne to døttre på to stole (bægerblade) hver, men stiddatteren kun på en stol; moderen sidder med en pandekage, hvorfra hun har givet hver af hendes egne døttre et stykke, men stiddatteren har intet fået, Kr. IV. 407. 63 J. K. 174. 74; jfr. Runa VI 25, Wh. Vik. X 213, P. Vik. VIII. 65. 51, Am. Folkl. XII. 69; det kan gøres troldoms-kunster med den, se Sgr. IX. 20; den første spises mod halsbrynde, Krist. VI. 281. 79, Sagn IV. 593. 13; se læmmelege: skal være hellig blomst, Z. f. M. IV. 176. 12 (Schweitz).

stifmodersside, no. *stimoğəsi* (Sovind s.); *æ stymorai o æ brø mð æn et bre smör o* (D.); når et stykke brød er afskåret nær ved brødets endestykke kaldes

den mindste flade, den, nærmest ende stykket, st-; den smører stifmoderen smör på til børnene; *æ for ælti mi brø amuor o æ stemorsij* (Agger); smører en pige smör på „den karrige side“ el. stifmoder siden af en medmad, siger man; hun bliver en arrig stifmoder, Kr. IV. 378 354, jfr. Thiele Overtro nr. 183.

stifmoderslege, no. Kr. VI. 281. 79, = stifmodersblomme (s. d.).

stifmodersurt, J. T. 266, = stifmodersblomst (Vens.).

stifeön, no. *steseön æn* (Agger); *steseön* best. -sæn (Vens.); *stysön* el. *stymön* (Bradr., D., Sem. Sundev.); *stiseön* (Andst); *stysön* (Fjolde); *styswön* (Ang.); = rgsm.

1. **stift**, no. — 1) no. *sæt æ löj*, *styt* (Ang.), stive løj; *sæt styt för* (Skanderborg), hyde en spidsen. 2) bio. *fdlag æ fö styt* (Skanderb.) to lang ikke for meget; *æ enen hæler styt för æ dörr* (Ang.), læt op til døren; *mæ ku ndk ræn æ styt æ sð enda leq*, *trian te* (Vens.), man kan nok regne det stift og så endda lægge en trediede til; se stv.

2. **stift**, no. *stift æn -ør* (D., vestj. alm.); *stift* è best. -ø flt. -ør (Vens.), en kirkelig inddeling; *Alþára stift* (Agger); *æi bouor i Alþára stift*, i gammel *deu kalæss de Böram stift* (Vens.), ældre danske formet er stiet el. stigt, se V. S. 0., jfr. htsk stift, mat. stichte, Schl. Lubl.

3. **stift**, no. *stift æn -ør* (D., Sovind s.); *stift* i best. -i flt. -ør (Vens.); *stift* el. *stift æn -ør* (Agger), søm med små hoveder; jfr. htsk stift, brod, ton, se jærn-, messing-.

stifte, no.

stift -ør -ø -ø (Agger);

stift -ør -ø -ø (Vens.). —

1) *stift æn skaf samol* (D.), slå en skuffe sammen med stifter. — 2) *stift o mæð* (D.), grunde over noget, søge at få noget igennem; *hæð endr et stift*, *ælt* (D.), mest om noget ondt; *hæð stift sð mænær ulæk* (Vens.).

stiftelse, no. = rgsm.; *frømmetørd* *hæð kam æpð jærten æn stiftels fö nq æn* (Vens.).

Stig, no. alm. mandsnavn, J. Sam. 3 III. 101 (Djursl.), se Marsk.

stigbord, no. *stibor æn* (vestj.); *stib* best. -ø (Vens.), = flt.; *stibar* el. *stibor æn*

(Thy); *stijqbor æn* (Agger); *stibos et -bors* best. -hørn (Søvind); - rgsm.; se male-.

stighbøjle, no. *stibbøl* i best. -i fl. -ør (Vens.); *stibbøl æn -bøyl* (D., Agersk.); *stibbøl* fl. (Søvind); *stibbøl æn -ø* (Sundevad); - rgsm.; Kong Volmer falder i tanker med fod i st-, Thiele I. 42; se salig.

1. **stige**, no.

stiq stiger steg stegan (D., Andst, Hvejsel, veststev, Hvdding, Spandet, Bal-lum, Emmerlev, Skodborg, Hammelev, Agersk.); if. *stægan* (Jannerup, Lyne);

stiq -ør, steg el stæg, stægan (Rævs); if. *stægan* (Snedsted), *stægan* (Skyum, Lild s.);

stiq -ør stæg stægan (Agger);

stiq -ør steg stægan (N. Sall);

stiq stiger steg, stæga el. stægan (Vens.); if. *stægan* (Holl. h., Ålso, Nimitste, 20 Falslev, Harndsløv, Haslund S. Hald);

stiq stiga steg stægan (Saksald, Tåning, Linå, Uth, Vejby (Fr.));

stiq stiga stæga stægan (Eist s.); if. *stægan* (Dover); nt. *stiga* if. *stægan* (Sov. s.);

stik stikor stek stekan (Ahenrå, Sundevad, Angel, Bradr., Møllemslev.);

stik stikor stiek stekan (Hjorde);

bruges næppe = rgsm. om at stige til- hest el. lignende, derimod om vandet: 20 *stæk æ stægan i kølen*; om priser: *smørst atiga* (Søvind s.); *æ ræfjgus stiger* (D.); om personers avancement: *han stiga fræ dæ jæn d lè de aht* (Søvind s.); om blodets stigen til hovedet: *de stiger dp* (D.); i særegen betydn: *næg, no stiger at da!* (D., Malt), o: nej, nu er det da for galt! jfr. 2. bedre; jfr. Aasen, isl. *stiga*, gå, træde; stie.

2. **stige**, no. *stij* i best. -i fl. *stijør* 40 best. -n (Vens.; Agger); *stij* i best. *stiji* fl. *stijør* (S. Sams); *stij æn -ø* (Tåning, Røzen, Søvind); *steg æn -ør* (Vejr., Rkb.); *stæg æn -ør* (D); *stij æn -ør* (Plougstrup, Thy); = rgsm.; *æn stij dp apu lœud* (Lild s.); frugtommeligt kvinde må ej gå under en stige, så får barnet „stige skjæver“, Sgr. VII. 36.62; jfr. Ons Volksl. II. 21.2, Folkl. Journ. II. 280 (Engl.), Am. Folkl. VIII. 285, ulykkeigt at gå under st-; 50 *d spel stij el. spel dpd stij* (Vens.); et kortspil: man skriver en kreds på bordet; fra denne udgår så mange streger, som der er spillende, en streg mod hvor af

disse; på enhver af disse hovedstreger skrives fem tværestreger som trin; enhver af de spillende sætter en skilling på det nederste trin og rykker skillingen højere op for hvert stik; den der først når kredsen har vundet, se stige, Molb.; i Sælland kaldes spillet: „trække på stige“; eller også skriver man på bordet fem streger, med streger ved siden, som danner en stige; en skilling lægges ved enden af en sådan stige og man skal skubbe til den; kommer den udenfor er den tabt, ellers gælder det at få skillingen så langt hen på trinene som muligt, jfr. Kr. Børner. 333.14 „slå stige“; jfr. Aasen stige, isl. *stigi* hak.; se lærring; brand-, gylhjælke-, hus-, loft-, trappe-.

stigen, no. *æ knær ær i stijqin* (Agger), ved at stige i jursen.

stigetremme, no. *stijqrem æn -ør* (Agger), = rgsm., trin på stige.

stighås (?), no. i en bytemse hedder det: *Hæjby gås, Kjærbølq stighås, Brøns rævel, Skærbæk skrævel, Gæga knål kan dæar dæm d!* (N. Slesv.), hyerne ligge syd for Ribe; betydning? — i et lgn. rim hedder det: *Ræjby stenhårak, Kjærbølq gris, Avelq fis* osv., se Krist. IX. 130.314, 132.319 (veststev.), se B.-hus.

stig-sadel, no. *sticæd æn best. -sæl* fl. *-sælar* (Vens.), sadel, dannet som et sammenlagt hestedækket og forsynet med stighbøjler.

1. **stik**, hio. om vind og verdens- hjørner: *stæk imoi ræn* (Søvind); *wi hær æ wæn stek imu-wød*; *hær æ stek imu-wød* (Agger); *æ ræn æ stek æghæn*, *ngræn* (Sundevad, = rgsm.).

2. **stik**, no. *stek* i best. -ø fl. *stek* best. -æn (Vens., Agger; alm.; Bradr.). -

1) stik med nål el. brod, alm.; også om stikkende smerte: *de ga è stek i brøsta* (Vens.). — 2) stik i kortspil: *æ fæk hærkæn stek hæls stræg* (Agger), i kortspil, også lig. om mlet at få (alm.); se slud. — 3) slyngning, hvormed et reb fæstes (Vens.); se stæg. 4) i thm.: *de hølær nåk ene stek* (Vens.), o: det passer nok ikke; „formodentlig overført fra laderet hos skomagere“, V. S. O.; *sto i æ stek får æt* (D., Andst); *hæj knørke no dpd ham, får hæj wa blæwæn nå lèq hæn d sont lèt hæj i stekæn*, Grib. 141.20, hun skændte noget på ham,

fordi han var bleven så længe borte og sådan havde ladet hende i sukken; *høj røde hans vøj d'at læt mæ sto i stikken* (sts), jfr. *bisk im stiche lassen*, „bei einem Stich, einer Gefahr, schutzlos lassen“. Weig. — 5) et skomagermål, se stikmål. — 6) en længde med 95 kroge kaldes et „stik“; hver mand blandt fiskerne på strandhåden har nu sådanne stik, skipperen har ti (se kuling 3), ialt 73 stik eller ca. 10 000 alens længde. Tidsskr. f. Fiskeri 1869 s. 43 (Fam); se stikke; *agter-, bi-, kniv-, kort-, loppe-, milt-, mygge-, nåle-, rende-, sidste-, skive-, sol-, spade-, stude-.

stikbrev, no. *stikbröw æn* (Agger), — rgsn.; jfr. *bisk steckbrief*, „buef zum einstecken eines flüchtigen“, Weig.

stikfri, to. *stikfrøj* (Elsted), som ej kan stikkes i kortspil

stik-fri-manden, no. *stik-fri-maj* (Vens.), øgenavn til en person.

stikholt, no. træformen hos skomagerne, hvorover såleledet krummes

stikhåret, to. *stikhrø* (Malt, Andst), om en ko, sort el. rød, når der stikker enkelt hår igennem, også om heste; se stikkelhåret.

stik-i-rend-kaffe el. *the*, se kaffe, the.

stik-i-rend-skrædder, no. *æn stek-i-ræn-skræj* (D., Landk.), person, som vinser urolig omkring

1. stikke, no. *stek æn -ør* (Malt); *stæk æn steker* (Agersk, Bradr.); *stek æn -ør* (Vens.); *-stek* (Agger), se svovlstikke. — 1) smalt, langt træstykke, som kan bruges til meget forskellige ting; *hok steka* (Sunder.), hugge pindebrænde; — spldstok (Fjaltring); fig.: *læ mæ no sic, do bruger stekræn* (Vens.), o: lager benene med sig. — 2) strikkepind (Agersk), se hose-, pregle-. — 3) torne på tidsler, også splint i hånd el. fod (Malt). — 4) *steker* flt (vestj.), tidsler el. kærlingstang; jfr. isl. *stika* huk. pæl, sv. *sticka*; se dug-, fedt-, fløde-, fyr-, gryde-, grød-, gylden-, kæl-, lund-, mad-, mælke-, *prege-, prik-, rive-, sand-, shebe-, smør-, smore-, stryge-, svovl-, tjære-, tromme-, tand-

2. stikke, no.

stek -ør stæk stöken (D., Lindk.);

stek -ør stæk stöken (Andst, Lild s., Hvejsel, Havbro s., Sall.); fl. *stöken* (Rærs; Agger);

stek -ør stæk stöken (Vens., Hell. h., Ardestrup, S. Hald, Støvr.);

stek -ø stæk stoked (Tved);

stek -ø stæk stoka (S. Sams);

stek -ø stæk stöken (Rogen, Tåningst.);

stek -ø stæk stöken (Søvind s., Elst s.);

stæk steker stæk stöken (Agersk.); fl. *stæk* (Ang.);

stek -ør stæk stöken (vestslæs.);

stek -ø stæk stöken (Åbenrå); fl. *stæk* (Sunder.);

stek -ør stæk stöken (Valsb.; Bradr.). —

1) støde med en od el. spids; *æ stæk ø stem te ø stek, læj d' stæk!* (D.), o: stange med hornene; bier stikker talen ligeså hugorme (Mors); *stek d'!* (Agersk alm.), lange ål på en lyster (s. d.); *æ stæk mæ ø æn nol* (Agger); *stek si mæ æn nol* (D.); *stek hæl i tvöstj.*; *æ stæk* (Søvind s.), stikke tidsler af med en lille skarp spade; fig.: *æ stæk steker* (D.). — rgsn.; *hæ skul hæ stöken hæ nifø ø ø læj* (Agger), om den næste nysgerrige; *steka nisen, steka buej!* (Vens.), siger moderen, når hun leger med børnet og sætter først sin næse mod dettes derefter panden mod dets pande; *hæ stæk te hørøn, dæ to dæw föri æn fald ø* Grb. 66, 67. o: gjorde en stikkende betydnings; *stækken ku ær stek hæst sø hælsæ*, Grb. 84, 70, græssene kunde ikke flyve højt som ellers; *hæw inøn dæ hæ stöken ham?* (Søvind), hvad går der på ham? „di (500 daler) stæk hans færmesen“. Anders Bars., o: lukkede, fristed hans fader; *de ku nok stæk ham ø øggæ* (D.), han kunde nok falde på at gøre det, *høw war ø, hæ kam steka mæ* (Vens.), se bag-, bor-, skjel-, *steka* (D., Agger); *steka* (Søvind), stanges (s. d.), om kø. — 2) dræbe ved et stik; *stek æn læ æn æwæn* (D.), når dyret slagtes (alm.); *do stæk, hæw do wæ stæk mæ* (Agger), når en ser med et ondt blik; i høreremsen; „di andre di stikker djer store gamle, fede gall, men jeg stikker mæ lille bitte gys, gys, gys!“ Krist. Bager 14 ned. — 3) vinde ved højere kortspil; *ka do stæk dæw tromf? do æw stæk mæ tromf* (D.); *æ hæw stæk æpökæ* (Vens.); *stek do i hæw røw, dæ æ ø ød gæl!* (Brandr.), opfordring til at stikke i spil. — 4) putte ind eller ud; *stæk d' røwæw stæk hæw wæ d' hæw...*

å let ðer stak hqj æ nior ifn“, Grb. 185. 15. 16. 146 26. — **st- af:** *stek æw* (D., Malt), rende sin vej; *stæk ðæ* (Søvind s.); *hæ stemelt hôte æl mæjær d kôl ðem samel får d æ te, hævant de ku stek æ*“, Grb. 23. 26; *„mæj fætole Maræn, hævant ðæj tunor æa stoken æ*“, Grb. 88. 63; *„sif, hævant de mœni (manen) ku stek æ*“, Grb. 206. 78, æ: se, fortælle hvad udfald sagen fik; *stek æw* (Thy), afdele det udbredte tørvedynd ved spade-stik; nok også: afstikke de store balker, hvoraf tævene skæres, Kr. Almucl. III. 55. 181. — **st- i:** begynde pludselig, uden varsel på noget; *stek i ræg* (Vens.); *stek i væn* (vestj.), give sig til at løbe; *han stæk i o grød* (D.), gav sig til at græde; *stek i bræn* (Lindk.), stikke ild på. — **st- igjen:** se gjentage m. henv.; jfr. fremdeles JK. 29. 33, Kristensen Sagn II. 510. 106 10-12. 15, Arnas. I. 140. 523, Maurer Isl. S. 111, Asbj. III. 324, Folkev. XI. 453. 63, Mhøff 219. 297, Folkl. X. 496, Tr. pop. X. 194 (Armen.), Mabin 341, Garnett W. I. 168 (græsk), II. 160 (kurdiske), Folkl. XII. 318 ned., Am. Folkl. VI. 199, Méhus. V. 37, VI. 28, VIII. 23, Pers. III. 109 øv.; sammenlign Kr. Sagn V. 599 08 „slå et skrald til!“. Asbj. III. 192 „skyd igen!“, Wh. Vik. IV. 57 „fyld kande igen!“ (Spessart); jfr. P. Arch. IV. 188. — **st- ind:** *han mæt te o stek æ pæ ifn o gör æn fløjt æ æn* (Lindk.), æ: han måtte til at tage fat på en anden måde. — **st- op:** *stek æp* (Vens.), 1) forke korn op; 2) give tabt (alm.); *a vel æj stek æp fæ ham* (D); *a stekær il æp får æn råæn katæfel* (Årh.), se opstikker, hvori forklaring til udtr.; *æ stekær æk æp fu dæ! han stekær æk æp for æn katæfel!* æ: er ikke ræd af sig (Agger). — **st- over:** = rgsm.; stikke over med trumf i kortspil; *stek ævær* (Lindk.), gå tværs over en mark for at skyde genvej. — **st- på:** *stek il o* (D.), stikke i brand; *a stæk æpæ wæn* (Vens.), forkede sæd på vognen. — **st- sammen:** *stæk æ hugæ el. nææ (næbrne) æmæl* (D.), træffe aftale om, forene sig om. — **st- til:** *stæk tæ sæ* (Søvind s., alm.), putte i lomme, tit i hemmelighed; *stek lig te* (D., vestj.); gå lige imod et mål. — **st- ud:** *stek ud* (vestj., Sundevad), arbejde ved tækning af huse; udstikkeren sidder inde,

trækker tækkendelen til sig og stikker den ud; *stek æn glas æl ud* (D.); *stek æn hifæl dram wæd* (Agger), tømme til bunden; *han stæk ham ud æ hin* (vestj.), fordunklede ham, tog hans plads; *stek æ yæn ud* (D.), = rgsm. — **st- under:** *stek øær stuwæl mæ æl* (Malt), lig. fortie noget, skjule det; *dær stekær nðææt øær* (vestj.), der er noget skjult i den sag. — **st- ved sig:** putte i lommen, *stæk æ sæ* (Valsb.); se stinge, stykke; for-, hjerte-. **stikkelhåret**, to. *stekelhåret* (Mors); *stekelhoræ* (Agger, Vens.), = stikkhåret, med enkelte stive, hvide hår mellem de mørke.

stikkelsbær, no. *stekelsbær æn* = fl. (D., vestj., Thy, Agger); *stekelsbær æ best.* = fl. (Vens.); *stekel-* og *stekelsbær* (Fjorde), = rgsm.; frugten af ribes grossularia L.; se også vel busken, der hærer dem.

stikkelsbærbusk, no. *stekelsbærbusk æn -bæk* (Thy, Agger); *stekelsbærræ æn* (D.); = *stekelsbærræ* (D.; Lild s., Agger); „stikkelsbærrørn“ (N. Slesv.); *stikkelsbærræ* (Silkeborg), J. T. 333, ribes grossularia L.; *stekelsbærbusk i best.* -i fl. -busk (Vens.); men: *do skul ha æg i æn bær ræw æ æ stekelsbærræ* (sts).

stikkelsbærgrod, no. *stekelsbærgrod æn* (Agger), = rgsm.

stikken, to. tvær, trodsig, egensindig; *bœnt æ sæ stekent, de de wæ æne, hœnæ de wæ; æ li steken hœn; hqj æ blæwæn sæ steken æ sæ ihqj, de hqj ær æne te æ ha mæ æ jær* (Vens.); *steken o æl æl jæt* (Andst), påståelig, nøjeregnende; „hun wæ stekkin i wessomda“, Yuelb. 24, hun var sommetider prikken

stikkende, lf. *steken* (D., Andst); *stekin* (Agger); *han blæwæ stekæn i æl* (D.), blev siddende fast, kunde ikke komme videre; *liq o æ stekæn stæj* (D., vestj.), lige i samme øjeblik; se sted.

stikker, no. *stekær æn -ær* (D., vestj.), trumf som kan stikke, i kortspil; i smstn. person eller genstand, som stikker: se gjedde-, munke-, pølse-, smør-, stiv-, tand-, tunge-, ud-, øjen-, åle-.

stikkert, no. *stekært æn -æ* (Elsked), de kort, som stikker, i spillet brux.

stikklove, nu. *stekklæwæ* i best. -i (Vens.), et sadelmagerredskab, en træklamme, hvori læderet, der skulde sammensys, indspændtes.

gaten Tiste (Mors), est for Tisted er en afside's egn; „no blou et så still te di ku so klouefræ“, Yuelb. 76; „de jênast di fur en smul wêde mē wa woogen mē e nysê bôn, hēr lou di fāneqis ā sat stel dpa mapi“, Grb. 65. 12. det eneste, de fo'r en smule varlig med var vuggen med et nyfødt barn, hende (den) tog de forsigtig og satte den stille på møddingen; „de blou så still, te vi ku so hørfræ“, Gillej. 39, om pludselig indtrædende stilhed i et selskab; tilsvarende udtryk se havre-, kartoffelsed; jfr. stilhed m. henv.; se blik-, bom-, døddum-. — 2) langsomt: *de gpr stel* (Mors, Thy, Silkeb.); „ad ku pigē cyr ad stel i fēruæj“, Grb. 18. 15; *dæ gamel kyn gō ad stel* (Vens.); *gi dæ kuns nō stel te en*, o: hast ikke; *vi tō uris en stēl jēn hæn a vōjēn, iatē di agh kōm* (Søvind s.), o: vi gik langsomt. — 3) *han æ dær stel ā stajē* (vestslesv.), o: ualladelig, tidlig og alide; *a hār æn stel pin*, stadig; *de æ stel ud*, o: til enhver tid; *han blōw dær te stel hūhēl*, i jern stel hūhēl, et stel cark (vestj.), o: stadig; *tōw stel dag* (Skanderb. egn), o: to udslagne dage; jfr. Aasen still, eng. still, htsk stille.

3. stille, no.

stel -er stilt stilt (D.);

stēl -o stel stēl (Søvind s., Andst);

stel -er -t stēl (Agger); ff. også *stēl* (Vens.). —

1) bringe til at stanse; *stel blō* (D.); *stel blōw* (Vens.); *stel blād* (Agger, alm.); stanse blod ved trolddom, se nedenf.; „han ær il te ā stēl hjēm“ (Søvind, også vestj.). 1) han er ikke til at holde hjemme, vil altid ud; 2) han er ikke til at styre i hjemmet; *han kær iat stels* (Valsb.), har ikke ro nogen steder; *de ka nāk lōg*, mæn de ka ek stel æ pijn; om vinden: *hār æ ices lā sæ?* — *nøj, ek ino*; mæn de steler ā mijer o mijer (Agger); jfr. Aasen, isl. stola: — blod stilles, tre dråber næseblod på en kile, der slås ind, hvor sol ej skinner, Kr. VI. 282. 286; man kan slå kile ud af træstol, dyppe den i blod og slå den i igen (vestslesv.); jfr. Urdsbr. VI. 171, Urq. I. 186. 25; ved klud om pind, Kr. Sagn IV. 586 nr. 42; ved at sætte økse i jord, nr. 43; ved at sætte æg af le i jord, nr. 44; ved at sætte kridt under lunge, nr. 45; koge

blod i æggeskal, nr. 47; drive kile med 3 bløddræber i træ, nr. 46; kniv, med det blodige linned om, sættes i klemme-Thiele Overtro nr. 510, Gaardboe Hl. 60, jfr. sværd; man lader en dråbe blod fra næse falde på gul edderkop, som løber bort dermed, Thiele Overtro nr. 514; ved forbundning med svedne linnedklude, Isager, Folkemed. 24; man binder en ulden tråd om venstre hofefinger (vestslesv., alm.), jfr. Strackerj. I. 82. 106; ved en hul nøgle på ryggen eller i nakken (vist alm. kendt), jfr. Liebr. Gervasius s. 241. 265; ved forlovelsesring i nakken, Renvall, Åland s. 32; — ved „blodstem-mustem“, Arnas. I. 657, Thiele Overtro nr. 513, se blodsten; „blodstemmubok“, Wh. Vlk. XIII. 163 (isl.); ved amulet, Amer. Folkl. IV. 145; ved at gude næsen mod rød sten, Rivista II. 4; på mangfoldig måde ved besværgelser, Krist. VI. 359. 56. 57. 368. 142-44 147. 151-52. 159. 171. 181. 269. 279, Sagn IV. 586, VI. 86. 6 23 25 27; ved ordene „hanna betta“, VI. 95, VII. 425. 18 flg., 462. 93 94, Thiele Overtro nr. 516-20, Sgr. XI. 32. 52. 53, „dølge blod“, J. K. 354. 52, J. Saut. 2 I. 57, Fb. Fr. H. s. 48; — en kniv og gaffel, erholdte af bjærgfolk, stiller blod, J. K. s. 150, Kr. Sagn I. 237. 846; stille blod, se Rydberg Magie s. 163, Amns. I. 106, II. 102, III. 116, IV. 79. 81, Hazel. VIII. 67, Wigst. FS. 312. 21 flg., Modn. Signer. s. 7, Sm. Medd. II. IX. XLIII. Alden Getap. s. 111; jfr. Cavall. War. I. 414, Wigstr. I. 95. 213, II. 395, Hofb., Nerike s. 227, Roma VIII. 37, Nyland IV. 134, Sundbl. 2 s. 318, Nicol. Nordt. III. 38, Haukenæs VI. 377, VII. 351, Pomm. Volksk. I. 111. 139, V. 88, Busch Volksgl. s. 177, Mhoft s. 511. 11, Urdsbr. VI. 138, Urq. I. 169. 13, V. 286, Z. f. M. III. 327, IV. 159, Strackerj. I. 57 c, se „blod: — st. løbske (s. d.) heste, se I. 600. 25 a, jfr. Krist. Sagn VI. 351. 87 flg.; st. ildebrand, se id II. 11. 13 a. — 2) møde på et bestemt sted, om soldater, går over i det alm. mål. — 3) sætte på en bestemt plads; *han stēl sæ lig met i dōn* (Vens.); *stēl æ klāk*, vi ska hā æ klāk stilt (D), stille urets visir; *stēl ad an, dpa* (Søvind s.); ligeså: *stēl fār ad*, sætte en mand i sit sted til krigstjeneste; *stēl dæ te ragslūqsmān!* (Agger); *wi ku ene stel hām te fræ o* (Vens.). — 4) ind-

st- skal der graves efter skatte (s. d.), se f. eks. Gr. Gl. d. M. I. 130. 138, Thiele I. 347. 355, Kr. III. 300. 401, IV. 18, VIII. 12. 30, Sagn I. 100. 86. 357 flg., jfr. Renvall 26, Hofberg s. 56. 172, Wigstr. I. 160, Asbj. III. 94, Mhoffs 205, Strackerj. I. 258, Z. f. M. I. 243. 34, IV. 285, Folkl. Rec. I. 237 (Engl.), Grimm Myth. ² 923, Sagen I. 257. 213, Hartl. Fairy T. s. 205, Science s. 236; — st- må man færdes, når man¹⁰ over trolddom, se f. eks. J. K. 201. 134. 405. 34, Kr. VIII. 325 555, IX. 13. 118. 64. 703, Kr. VI. 354. 10. 358. 52. 362 83. 368. 141 154. 373. 189. 378. 238. 243, Thiele Overtro nr. 431. 460. 497. 507. 509. 547. 564. 645, Arnas. I. 436 flg., jfr. Strackerj. I. 352 b. 365. 242, Krauss Hexensagen 20 a, Pest-sagen 27 (slavisk), Henderson 151 (Skottl.), Folkl. Journ. IV. 238 (Cornwall), Liebr. Gervas. 220. 17. 238. 229. 243. 287. 302¹⁰ (Frankr.), Oldenb. Veda 411, jfr. 2. Kong. IV. 29; — når man går til el. fra trylle-
rindinge, skal man gå stiltiende, hverken
le, hilse el. tale, se J. K. 365. 15. 20, Sgr. II. 62, Krist. IV. 164. 230. 187. 260, jfr. Nicolaussen Nordl. I. 47; — man må
stiltiende gå om huset kongeaften, Kr. IX. 45. 491, jfr. åragang, Cavall. Wärend
I. 392; — st- ride om højen for at få
den bjærgtagne at se, Kr. Sagn I. 265. 912;¹⁰
— st- gøre kunster med høne, som man
vil vænne til huset el. som ej kan slippe
ægget, Sgr. IV. 159. 490, Kr. VI. 258. 53.
J. K. 184. 42; — st- går man til og fra
hyld for at slippe feber, Kr. IV. 395. 529,
VI. 373. 189; — st- stryger man med
ligets hånd over svulst eller fører sygt
barn gennem ild, Kr. IV. 265. 383 285; —
give levekalv første gang og malke kvie
st-, Kr. IX. 15. 134 137; — aflæsse første¹⁰
læs korn stiltiende, Kr. IX. 37. 402, Al-
muel. VI. 124. 274 75, I. ² 172. 42, Sgr.
VIII. 41. 66. 69, ellers æder rotter og mus
kornet; se herom Dania I. 5 anm., Kr.
VIII. 325. 554, Strackerj. II. 117. 421, Wuttke
nr. 219, jfr. Cavall. Wärend II. 72, Wigstr.
I. 189, Arnas. I. 437, Grimm S. II. 172. 496.
Myth. ² 1117; — st- øse vand af kilde, Myth.
211. 553, Busch Volkagl. s. 147. 356 flg.;
— den, som maner, går st- bort, de¹⁰
der er tilstede må tie, Krist. VIII. 254,
III. 225. 316; man skal så st-, at fugle
ej skal høre, Meyer Vlk. 222; — st- væde
kringle i kilde, at nymferne ikke skal høre,

der er nogen, Wh. Vlk. IV. 146 (Valak.);
— gör man noget med ord, hvor der
skulde ties, får man selv skaden, Krist.
Sagn VII. 37. 132, jfr. Oldenb. Veda 487;
— ej tale i underverdenen, Arnas. I. 330;
lægge „bagnargull“ under lunge, Arnas.
II. 409, o: gøre tavs; man skal tie, når
man khuer oven og lægger pølser (s. d.)
i kedel, Gasl. 54; se tale, tie.

1. *stimo*, no. kraft, pres; *no sæter*
vi stim o st; *dær æ hor stim o st* (vestj.),
er det eng. steam damp, indkommet ved
sefolk?

2. *stimo*, no. *stijm æn -ør* (Agger).
— rgsam.; om en fiskestime; jfr. Aasen
stim hak, ligeså sv.; se silde.

3. *stimo*, uo. *æ sæl stijmar* (Agger).
går i stime.

4. *stimo*, uo. *stijm -ør -t -t* (Vens.,
Agger). — 1) råbe, støj (Vens., Thy);
dær æ søn æn røden d stijmen (Vens.);
læ dær stijnin søgr (Agger). — 2) *stimas*
om st (Malt); *di stimast, hær stimast om st*
(Andst, Røgen, Søvind); *stimas* fl. -t (D.);
fl. *stimtas* (Sull.); *stimas* (Agersk.); *stimas*
mæ nøgøj (Søvind), austrengs sig fortvivlet;
fl. *stimatos* (Elsted), med noget; *stø o*
stimas mæ æn ky (Andst); trættes med
heftige ord (Agersk.); „neh blot en vil
stimmes lit mæ dem, så foch en et lie-
som en vel“, Jyd. I. 23. 2; jfr. Aasen, isl.
stima; mnt. stimen, Sch. Læbb., larme.

stimle, uo.

stemel stemlar stemel (D.); fl. ff. *stemelt*
(Agger, Vens.);

stêmel stêmle stêmlot (Søvind); fl. ff.
stêmlot (Elsted). —

1) = rgsam.; *stemel te, samel* (D.); *di*
stemelt samel dæ mæ (Agger); „hæ stemelt
hæte dæ mæjor d kæd dæm samel“, Grb.
23. 26, her stimlede hartad alle mænd
og karle sammen; *så møj æn græw*
stemlæn te (D.), o: så stærk en sammen-
stimlen; *hæw ska dær stemlæn betj?*
(Agger). — 2) om en gammel tvær mand,
der går andre i vejen, kan siges: *han*
gor o stemlar (vestj.), o: er en stimmel
(s. d.); en gammel mand kommer stim-
lende, Kr. VII. 100.

1. *stimmel*, no. *stemel d* best. -t
(Vens.); *æn st-* (Thy, vestj., D., Sø. v.);
fl. *stemel* (Agger), tæt klynge af mske el.
fisk; *æn fælo stemel fælk* el. *stemel a*
fælk (Agger).

2. stimmel, no. *stemel* *è* best. -t fl. *stemler* (Vens.); *stemel* *æn* *stemler* (Vejr.; Agerskov); fl. *stemel* (Mors, Thy, Salt.); *stemel* *æn* *stemler* (Bradr., Sundev.); *stemels el* (Ang.) den ydre rand om et røkkehjul, møllehjul, sild, si, skyggen om en nøj hat (Kais.); *el stemel* (Sovind s.), skelettet til en paraply; den bevægelige vinge på håndtenen, Kn Skytte, For og Nu² 124; i ordet ligger næppe betydningen alene af noget rundt, se bl., bord-, kude-, sild-, uder-; *æ stemel dm æ kæf*, rækrækr om brønden; *æ stemel d æ sdt*, *æ kowd* (Agger). — **2)** skældsord til karl el. kunde (Vejr., Mors, Thy, Hanh.); hun havde nær aldrig kommet op på karret, det gamle stimmel, Kr. V. 149; der var et sølle stimmel her henne i en lille, pæn gård ved vejen, s. 361; også formen: *stemel* (Andst); *æ æ bløwen te æ en sofs stemel i dæn sijst tij* (Agger); jfr. skravl, stannik.

stimmor, no. se stifmoder; **stimpstamp**, no. se himphamp; **stin**, no. se sten².

stind, lo. *stih* fl. *stih* (D., vestj., Sall., Agersk.); *stih* fl. *stih* (Løgstar, Thy, Agger, Mors, Lild s.); *stij* itk. *stih* fl. *stij* (Vens.); *stih* fl. *stih* (Mellemslev., Bradr.), stiv, som ikke kan bøjes; *sd stih som æn prih, hal æ snor sd stih* *sdm do ka; mi stog æ bløwen sd stih* (Agger); stiv i lemmerne af lang gang, stor anstrengelse, *stih i mi lørn* (Mors); *hana jæn fjer æ stih* (Agger); *kowæn æ bløwen stih* (Vens.); *blyw stih d krogd* (Lild s.); *stih i æ bifan, æ bifan æ stih* (Vejr.); tvær, om mennesker og dyr (Løgst., Plougstr.); „dér æn en, de bæ ku bølpe dæ hæ stih kdt fj flasken“, Grb. 186.15, der var ingen, der bedre kunde magte disse stive karle end flasken; *go stih* (Ribe), på stift, med et stift ben; „å fahr et fjarringoer war om, da wa hun stih å kaih“, Blich. Bindst.; tyk, tung, stiv af megen sæden (Agerskov, Bradr.); *æ byl æ stih* (Andst), hård, øm; „ja, de wa stinnt nok“, „de er åh stint“, Blich. Bindst., det er stift nok, allfor stift; „men hves å sån sku ha el, da ua da lual stint“, Anders Frieri; jfr. Aasen² stinn, isl. stinnr.

stinde, no. se stent.

stinde, no.

stih -or -sd -sd (Agger);

stih -or -st (Malt, Søvind s.); *stih* (Elsted).

stijon [-or -i] (Vens.;

stramme, gøre stiv; *de ka et hjælp d stih dæg* (vestj.), gør dig stiv, læs Agger; *stih inugod* (Malt), strutte mod, „dæh mæ stinned Kjesten hinne ræg å sang“. Blich. Bindst., dermed rettede li sin ryg og sang: „å sku ha ham, å de ku slet itt nøt te han stinned sæ“ (stih) *plagi wel ene stihon* (Vens.), stramme skaglerne; *ka dæ stih æ lujn?* (Agger) stramme linen; *stih o dæh jæn bijn* (D.), gå stift; *han ka d stih æn skog* (vestj.), fig.: har ingen modstandskraft; vist også: *stille på, stih på d luv* (Elsted).

stindekjæp, no. *stihkep æn -s* (Sundev.), slukkes i „bommen“ huller på væverstolen for at stramme væven.

stindeværk, no. *stihværk è* (Vens.), tremmehegn.

stindhed, no. *æn ligh æ stihkep* (Lem), stivhed.

stindsyge, no. *stihsyg* (Vens.); *stihsyg æn* (Agger); *stihsygæn* (vestj.), stivsyge, som slet ernærede køer får, så de ikke kan rejse sig op om foråret; se rejsning.

Stine, no. *Stina* (D., vestj.), alr kvindenavn; blev i ældre tid til *Stu*, *Bæk-Stu*, Stine ved bækken (Sovind s.; forkortelse af Kristine, jfr. Dania III 16).

sting, no. *stog el stog æn = fl* (Agger). — **1)** *stog è = fl.* (Vens., S. Sam. Stavr. h.); *stog æn -or* (D.); *stog è = fl* (Sovind s.); *stog æn = fl.* (Agersk. Thy); *stog el -s* (Sundev.); *stog è = fl.* (Bradr., Ang.), sting med en synet *td æn stog o mi trøj* (Agger). *ldg æn gir brø, mæn di blywæt el ædræn* (vestj.); skrædderen forjener god dagløn ved lange sting, men arbejdet er usunde; også: *ldg stog, d mæn d æm, gir brø æ hys* (D.); el. *ldg stog gir brø, æm staka gi ndj te ød* (Thy); el. *ldg æn gir brø, staka gir høgør o næ* (vestj.); *ldg stog æm hærpræg* (vestslægt.), lange sting; når der sys på ugift læ el. piges tøj, mens det er på kroppen siges: *lisamæn stog, lisamæn or ska d go lede*, Sgr VIII. 53. 138 (holdning), IV 123. 306; eller: såmange sting, såmange ulykker skal der komme over en, Sg

VIII. 142. 619; se Aasen, stung hak.; alter-, *bug-, kjæde-, kontur-, maske-. — 2) *stog æn* (D., Agersk.); *støgar* fl. (Andst); *steg* è best.-ø (Vens., S. Sams); *støg* (Thy); itk. (Støvr.); *støg el* (Søvind); *styg el* (Sundev., Ang.); stikkende smerte i side el. i lænd; *æ fæk æn stog el. steg i mi sij* (Agger); *a fæk è steg i min sij* (Vens.); sætter man en kniv ned i dejen, får man stung, Sgr. VIII. 127. 582 (N. Slesv.); besværgelse derimod, se Cav. Wår. I. 415, Amms. IV. 90, Nordl. Troid. 123; sygdoms oprindelse, Folkl. III. 50, se *plør-. — 3) *stog el* = fl. (Støvr.); *steg* itk. (N. Sams); *støg el* = fl. (Søvind s.); stik i kortspil. — 4) *æn steg o æ yu* (D.), hygkorn, lille bullent sted; se stent; man må ikke pisse i en gangsti, så kommer der et sting på øjet, Kr. IV. 382. 404; jfr. vejpis; se 2. slinge.

stingbånd, no. læsholt i en bygning (N. Sams), Mb.

1. **stinge**, no. *steg æn -ør* (Agger), torn, splut; *æ fæk æn steg i mi feger*; se sling.

2. **stinge**, no. *steg el. stog -ør stak ståkan el. -ør -ød -ød* (Agger), stikke (s. d.); *de stoger i mi sij*; jfr. Aasen, stingu.

stingelhår, no. stride og stive hår i uld, kaldes også: stegelhår, Mb.; se 30 stikkehår.

stingle, no. *stegøl om* (Silkeborg), styrte omkuld, se stegle, stangle.

stingnælde, no. *steganul æn -ør* (Mors); *stegnal* (Thy), navn til forskellige planter: krumhals, anchusa arvensis, M. B. (Thy); alm. hankro, galeopsis tetrahit L. (Mors); døv nælde, lamium album L. (Thy); se J. T. 16. 95. 120.

stings, to. *steng* (Løgster), om ko og 40 tyr, som vil slange; *gu boudr wos wal fð stengs tyrer*, Kr. VIII. 399. 738-40, Sagn II. 323. 301; „stings øjne“, Kr. Sagn VII. 471, stikkende.

stinke, no.

stønk el. stånk -ør -et (D., vestj.);

stønk el. stånk -ør -ø (Vens.);

stønk -ør -ød (Lild s.; Hell. h.),

stønk -ør -et (vestj.);

stjånk -ør stjånt stjånt (Gram);

stjånk -ør stjånk stjånkan (Agersk.);

stjyngk -ør stjånk stjånkan (Ang.);

stjyngk -ør stjånk stjånkan (Bradr.);

stjyngk -ør stjånk stjånkan (Fjorde);

= rgsm.; jfr. stank; det var ikke noget behageligt arbejde, for det begyndte snart at stanke, Kr. V. 212; jfr. htsk stinken, ligeså mnt.; eng. stink, se stente.

stinnek, no. *stenek sij* (Vens.), gammel, trippende person.

stinnoke, no. *stenek -ør -ø -ø* (Vens.), gå stift og trippende; *høj stenoke da d*, han tripper da bort; se stjannike.

stinnekvorn, to. *stenakvorn* (Vens.), stiv i kroppen, som går stift.

stinto, no. uo. se stent, stente.

stinto, no. en fisk, skal være smeltet, osmerus eperlaum, se Kr. Almucl. V 43. 120; jfr. mnt. stunt, en fisk, apua cobitis, Sch. Lübb.; hunde-, malt.

1. **stippo**, no. *step æn -ør* (D., Fanø), = stappe, no.; *æn step o mdik* i (Fanø); jfr. mnt. stuppeken, Sch. Lübb. „kleiner 20 lupf oder punkt; se kalve-.

2. **stippe**, no. *stip æn -ør* (Bradr., Valsb.), sliver ved et træ, en mur.

3. **stippe**, no. *stip -ør -et* (Bradr.); *stip æn muor a*, stive en mur af ved at sætte stotter til den.

stirre, no.

steg -ør -et steret (D., vestj., Andst);

fl. fl. -ød (Agger);

stør -ø -et (Søvind s., Elst.);

stør -ør -et (Bradr.);

= rgsm., se stift på; „da hun fast gån war i cerk, sters dñ cerkfålk åpñ hær“, Grh. 85. 2; *do gør di æn woe o sef o steg sdn i dær boq, no de æ mark* (Agger); *sterin* (småst), stirren; jfr. Aasen, isl. stara; sv. stirra, htsk starren, mnt. starren el. starer, Sch. Lübb., eng. stare.

stirria, no. se sterris.

Stitto, no. se Süne.

stiv, to. *styo fl. styg* (D., vestj., Agger, Søvind s.); *stju* intk. *stjut* fl. *stfu* (Åbenrå); = rgsm.; „di re så styg som non træmjer“, Grh. 9. 40; *sd styg som i pgi* (Vens.); *sd styg som æn rdq, æn kurigihast, æn stak træ* (D., Malt); *lære i min stæp æ sd styet, hq æ styg i temeren, go styet; de æ styg meja* (Vens.), 2: klokken er lidt over 12; *styo naft de* 30 (Elsted), gelé; *styo*, no. glds dans, Kr. Alm. IV. 27. art shvdans? *æ væt æ fð styg* (D.), vægten angiver for hø; vægt; *dær ær æn styg mil dært* (vestj.), 2: rigelig en mal; *dæm dæ ødr styget i æ nak*

(Valsb.); „det er it godt, næe dæ komme tow styw i jen sæk“, J. Saml.³ l. 88 (Mols); jfr. sv. styf, ptt. stief, mnt. stif el. stive, Sch. Lübb.; se stift, stovne, stind; knag-, rage-, vej-.

stivarmet, to. *styparems* (Vens.), = rgsm.

stivbenet, to. *stypbjenet* (Lindk.); *stypbjenet* (Sovind s.); *stypbjent* (Vens.), = rgsm.

stivdans, no. *stypdåns* (vestj.), rund-dans: to med stiv krop, lodderne tæt sammen, armene overkors, udrakte, mens man holder hinanden i hænderne; jfr. frulana, Rivista l. 874, „drillen“, Ous Vlk. XI. 85; se seje l. 2.

1. stivo. uo.

støv -er -et støvet (Sem, Agerskov; Bradr., Angel);

styo el. *stög* (D.);

opdæmme, om vand; *æ blest styvor æ wæn* (D.), bringer det til at stige; *stög får æ wæn*, dæmme vandet op; *æ wæn æ støvet övor æ æy* (Sem), opdæmmet, således at det står over engen; *stno får æ wæn* (Andst); *æ wæn stöwær*, stiger; *o stöwær wæn*, mens floden stiger (Fæns); *stöw æ wæn op æ æy* (Agersk.), ligeså Ang., Bradr.; jfr. stille, stiver; ptt. stauen; mnt. stouwen, stowen, stuwen, Sch. Lübb.; se damstövet, dæmme, dæmpe, stemme.

2. stive. no.

styo -er -et (Agersk.);

styo -er -a (S. Sams); *styo* (N. Sams);

styo -a (Sundev.), formen i lf. synes at være *stöyo*;

hugge toppen af levende hegn; *styo æ pärnær* (Agersk.); *styo æn gås* (Sundev.), også (N. Sams), trumfe en ud i kortspil; jfr. skjægge, anede, styne.

3. stive. uo.

styo -er -et styvet (D., Malt); ft. lf.

styyet (Agger); *styo* (Andst);

styo -a -et (Sovind s., Elsted);

styo -a -a -a (Sundev.). —

1) = rgsm., gøre stiv; *styo sæ* (Sovind), gøre sig stiv; *no styvor han sæy* (Lindk.), o: nu får han mod; *de styvor æ væjr* (D.), blæsten bliver stærkere; *de styvor æ vñ æy* (Lindk.), blæsten lægger sig; den syge kan ikke stive (*stög*) på benene (Angel), støtte; han stiver sig ved en fjær i hendes hale, Kr. V. 12, o: holder

sig godt fast; stive tøj med stivelse. — 2) sætte stiver ved; *styo æn mur bæ* (Sovind s.); *ka han stuc æn æ* (Andst) bære den, om en rus.

4. stive, no. *stög* (Ang.), stivhed, fasthed; „der er ingen st- i“, o: det er ikke stærkt nok til at holde sig oprejst el. bære hvad det skal; „der er st- i ham“, om et lille barn; det er kraftigt.

10 **stivelæ**, no. *stygels de* (Vejr., Andst Mols, alm.), best. -i (Vens.). — 1) = rgsm.: se amdam; stivelse-industrien i forrige årh. i RibeA., se FraRA. III. 20; st-gød (Mols), kartoffelmelsgrød; jfr. mnt. stoves Sch. Lübb. 2) stivhed; *hæn høs æy stygels i krøpen* (Sovind s.).

stivelsæmel, no. *stygelsmæl* 2 best -i (Vens.), kartoffelmel.

stiver, no. *styoer æn -er* (D., Malt Agger); hak, best. -i ft. -er; også: *styo æn -er* (Vens.); *styoer æn -er* (Andst) — 1) = rgsm.; læmmer, træstykke, som skal stive og støtte; *sæt æn styoer får æn tögstak* (Andst); *nyj hugs behöwær æy styoer* (Agger), kan siges, når børn sætter hånd under kind, se hus 686. 14; *styo æn best. -ren* (Elsted), opstander i bindingeværk, se l. dukke 3, løshold; se kinding-, skrå-, storm-, tvær- — 2) *fo æn styoer* (D., vestj.), en rus; måstr også: *styoer*. — 3) *høj ær i sæ styger* (Vens.), o: en sær stoder, person.

stivet, to. *stöyo* (D.); *styo* (Lindk.); *styo* (Andst), fast, stærk, som ikke lader sig bøje; *æn stöyo kål* (vestj.), firskåen, tæthygget; Hag. har „stöver“ [*stöyoer*] i samme betydn.

stivfrosen, to. *styofrøsen* (Sov s.); *styofrøsen* (Agger); *styo/røst* el. -/røst (Vens.); — rgsm.; best vel: *frøst æy* (Vens.).

stivgigt, no. *æ stygeigt* el. -jægt (D. Malt), gigtfeber, rheumatismus acutus.

stivhalm, no. *stygahalm de* (vestslæ), kaldes rugstræet, mens langhalmen æy er taget fra.

stivhalsæt, to. *stygahals* (D.); *styo-hals* (Vens.); — rgsm.

stivhed, no. *stygghjød æn* (D., vestj.); *stygghjød æn* best. -æn (Vens.); *stygghjød æn* (Agger); *styhæ* (Åbenrå); = rgsm.

stivkrampo, no. = rgsm.; *løg i æ stygkramp* (D.).

stivle (?) no. [*stögol æn*] (vestj.), ved

over en å; må sagtens være: dæmning til at gå over; se stivning.

stivlig, to. *styglo* (D., Malt. vestj.), altfor stiv, temmelig stiv; *han var wal styglo i et* (Lindk.), påståelig; *han fælt sig ad en styglo møj* (sts), altfor høj pris; *styglo dyr* (Andst), altfor dyr.

stivnakket, to. *stygna* (Agger, Vens.), = rgsn.; se Svensker.

stivne, uo. *stygne -er -t stygent* (Vens.),¹⁰ gøre el. blive stiv; *den var ene iden stygen skuelen*, jfr. III. 224. 1.7 a; *de stygnen i kule*, se stævne.

stivning, no. *stygning* *en -er* (D., Agersk., Sem, Fjorde); *stygning* (Andst). — 1) dæmning; *set en st -fær æ wæn*, se stive; mnt. stouwinge, Sch. Libb. — 2) *stygning*, afhugget kvas (Sundev.); se 2. stive.

stivindet, to. *stygnet* (vestj., Søvind s.); *stygnet* (Agger); *stygnet* (Vens.),²⁰ = rgsn.

stivatikker, no. *stygteker* *en -er* (Agger); hak. best. -i (Vens.), stiv person, som *bode æ styte o stekin*.

stivaygo, no. *stygaygen* (Lindk.), = stindsyge (s. d.).

stivtag, no. det nederste lag tag-halm, som danner tagkæpet (Sams Mb.).

stjab, no. *stjæ* *en* (D., Andst); *stjæ* *en* (Fane); *stjæ* *et* (Søvind s.); *stjæ* *en* *stjæ* *en* (Agersk.; Bradr., Valsb., Ang.); *stjæ* *en -er* (Fjorde, pl. *de frilær*). 1) færekyl-ling begynder at synke, hvor ingen har sunget for, betyder det død; jfr. Grimm, Myth. 1089, Kr. Alm. 111. 176. 96; se sterris, gæststjæbe — 2) tåbeligt, tosset, måbende muske; både Nørre- og S. Jyll.; *stjæ som en stjæ* (D.); *han kaldt ham en stjæ* (Valsb.).

stjæbe, uo.

stjæ -er stjæst stjæst (Andst);

stjæ -er stjæst (Søvind s.);

stjæ -er stjæst stjæst (Agerskov);

sto, go o stjæ, bære sig sansesløst ad, intel kunne udrette (Andst).

stjabet, to. *stjæ* (Andst); *stjæ* (Fane); *stjæ* (Vor h., Agerskov); *stjæ* (Sundev.); *stjæ* (Valsb.), tåbelig; *over stjæ* (Mellemsl.), stå og måbe i dumhed; *han vil kons vje dæm, te han il haj væt så stjæ endu*, J. M. 54.

stjæddergal, to. *stjæddergal* (Andst), overmåde vred.

stjæffele, to. se stjæbet; **stjæjt**, no. se stjært; **stjæke**, uo. se stalke.

stjæmet, to. *stjæ* (Agerskov), — stjæmet.

stjæmp, no. *stjæmp* *en stjæmp* (Malt, Andst, D., vestj., vestslesv.); fl. *stjæmp* (Agersk.); *stjæmp* (Thy), en tåbelig, tosset person; *en vesterbo stjæmp* (Mellemslesv.), kalder østerboerne arbejds-karle vesterfra, se Fb. Fr. H. s. 4 anm.; *do æ du æ en stjæmp, gu dræy? huðen ær et do gor?* (D.); udentvivl = stamp; men jeg har i betydningen tåbelig aldrig hørt anden form bruge end denne, det samme gælder stjæmp, stjæmpet, stjæmperi; se dog liddavavestjæmp.

stjæmpo, uo.

stjæmp -er -et (D., vestj.);

stjæmp -er -et (Agersk.);

²⁰ bære sig sansesløst, tåbelig ad; *hæn gor do o stjæmp* *ater, go o stjæmp omkre y*, jfr. stampe.

stjæmperi, no. *stjæmpari* *de* (D., vestj.; Agersk.), tåbelig tale, færd.

stjæmpet, to. *stjæmpo* (D., vestj.); *stjæmpo* (Agersk., Bradr.), tåbelig, sansesløs, jfr. stjæbet, stjæmet, tjæmpet, trallet, tumpet.

stjæn, no. se stjærne.

stjæne, uo. *go o stjæn* (Lindk.), gå vaktende, så man snubler.

stjænned, to. se stjærnet.

stjænnike, uo. *go o stjænek* (Lindk.), *go o stjænek om* (D.), = stjæne, stænnike, stæneke.

stjær, no. se stjærne.

stjære, uo. „gå og stjære på marken halve nætter“, Krist. Sagn II. 493. 30, drive om?

stjæred, to. se stjærnet; **stjærgæs**,⁴⁰ no. se stærgæs; **stjæt**, no. se stjært;

stjæn, no. se sten, stjærne.

stjæmp, no. i forbindelsen: *stjæmp* *stjæmp!* (vestslesv.), o: å vrøv! se i.

stju, to. se stiv; **stjænke**, uo. se stinke; **stjæle**, no. se stæle.

stjæle, uo.

stjæ stjæ stjæ stjæn (D., Jannerup, Lyne, Malt);

stjæ -er stjæ stjæn (Lemb.);

stjæ stjæ stjæ stjæn (Andst, Tørrild, Nörup);

stjæ -er stjæ stjæn (Davb.);

stjæ stjæ stjæ stjæn (Bjerring); fl. *stjæ* (Kodding (M.));

hyrdekonens siklud¹, Kr. Sagn IV. 594. 22; uskyldig skyldes for at stjæle, Kr. Sagn V. 290. 20-22, jfr. Mhoff 54. 59, 60; — fiskerne stjal ved havet, Kr. Alm. V. 66. 178; *hærseføddan spur ham om, om han ej uest o d sejt, te da wa ajor, da stal we haw, men dhd næj, han kan da dør tenk jæn* (Lild); det betragtedes som en ærlig sag at tage hvad havet skyllede op, Kr. Alm. V. 283. 741; havytve hængtes op på Galgebjerg ved Vrist (Harboure), sts 286. 749; man bjærger en pind (s. d.) 284. 743; køber noget tømmer, et par sække, hos Kristen Vestergård (s. d.), jfr. Dania III. 15 ned., se ko II. 242. 25 a, Fb. Bondel. I. 12; andre formildende udtryk se bjærge 6, bjærksom, 2. nytte 1, nyttelig 2, strande; — bønderne stjal vildt i skoven i gamle dage, se Krist. Sagn II. 23. 23, Almueliv II. 148. 348 flg., 20 Sagn III. 387. 73-89 12, se skovtyv; poltemænd og stude drivere stjæler græs, Kr. Almueliv II. 175. 406, Fb. Bondeliv s. 158-59; man stjal grødgryden, kaffekanden, fra hverandre jule- el. nytårsaften, Krist. Almuel. IV. 114. 330. 133. 373. 79, Fb. Bondeliv s. 244, Grb. s. 33; i fastelavn stjal man hinandens næsk, Kr. Almuel. IV. 153. 437, se fastelavnsmandag; stakorn på marken, Kr. Alm. V. 118. 342, 30 st. en hel præstegård (s. d.), Kr. Alm. V. 113. 32, jfr. 36 37; mand, som ga at stjæle, får fanden til følge, Vang Reglo 34; — æg stjæles fra høne ved trolddom, Sgr. X. 15. 41; mælk fra ko, se 1. kjerne II. 155. 42 a, malke II. 537. 53 a; ved trolddomskunster kan man standse den, der stjæler, se Kr. III. 209. 295-97, VI. 149. 213-16, VIII. 235. 410. 240, IX. 389. 48, J. K. s. 146, M. Skr. s. 26, J. 40 Saml. IV. 130. 55 flg., Thiele Overtro nr. 623; jfr. Wigstr. II. 360, Tvedten s. 123, Nicolaiss. Nordl. IV. 36, Mhoff s. 517. 34, Urdshr. VI. 172, Strackerjan I. 101. 142, Kuhn N. S. s. 448. 378, W. S. II. 193. 544, Folkl. Journ. V. 99; pigen standses med finger i taphul, se svik; den standsede tyv skal altid samme vej ud, som han kom ind, M. Skr. s. 27; eller han kan tvinges til at bringe det stjålne igen, se 50 Krist. III. 208. 294, IX. 385. 30, Anholt s. 80. 184, Sgr. II. 62, jfr. Wigstr. I. 146, Renval s. 37, Arnas. I. 450. 467. 537, Mhoff s. 557. 564, Z. f. M. I. 451. 10, Urquell II. 184, se ild II. 12. 20 b, koge; besværgelser til dette brug, J. Saml. IV. 137 flg., jfr. Amins. I. 115. 2, VIII. 121, Wigstr. II. 409, Z. f. M. II. 117. 7, IV. 129 flg., Urquell II. 187, Frischbier, Hexenspruch s. 111, Jahn, Hexenwesen s. 51, Suffolk Folkl. s. 159, Melus. III. 110, Læbr. German. s. 260. 479; se vand, vise igen, øje; — frugsommelig kvinde må vogte sig for at stjæle, thi ifald hun forsør sig dermed, bliver hendes barn en tyv, se Kr. IV. 347. 12, IX. 1. 7, Sagn IV. 635. 42 flg., Sgr. IV. 67. 140, XI. 203. 560-61, J. K. 369. 41, jfr. Wigstr. I. 97, II. 275, Sundbl.² s. 149, Jonss. Möre s. 4, Strackerj. I. 47. 48, Grimm S. I. 117. 84; stjæler fadder, bliver barn tyv, Raaf I. 122; den, som er født med tyvenaturen, kan ikke lade være med at stjæle, uden at den orm i håndleddet, som volder begærligheden bliver skåret ud, Krist. IV. 267. 86, IX. 50. 45, Sagn IV. 635. 46 flg., J. K. 369. 41, Skattegr. XI. 204, jfr. Wigström I. 97, Grimm Sagen I. 117; eller man skærer, mens han sover et stykke kød af hans krop og sømmer det til galgen, Raaf Saml.; er børn tilbøjelige til at stjæle, kan det afhjælpes, om man, mens de sover, gnider dem om munden med en madstok, Sgr. VII. 38 80; — alm. er det træk, at spøgelset bebrejder den, som vil mane det, at han har stjålet et hvedebrød, en kage el. lign., således Gr. Gl. d. M. I. 142. 172, II. 103, J. K. 155. 9. 266. 346. 29, Kr. III. 225. 317-18. 239, IV. 153. 218. 168. 234. 237, VI. 142. 202. 208. 266, VIII. 238. 417. 240. 247. 249. 253, IX. 259, Sagn IV. 151. 42 flg. 198. 73. 245. 95. 294. 53. 316. 339. 69, V. 90. 73. 131. 17. 27. 224. 12, VI. 49 ned., Sgr. IV. 178. 186. 551, Thiele I. 152, II. 161. 167-69, Grb. 201. 28, J. Saml.³ I. 46; jfr. Wigstr. I. 197, Hazel VIII. 53, Hoffberg s. 15, Asbj. III. 212, Nicol. Nordl. IV. 44, Tvedten 134, Bergh Segn. 48, Mhoff s. 195. 259. 261, Strackerj. I. 207 I., II. 232, Kuhn N. S. 272. 308, P. Volksk. IV. 20 13; en anden bebrejdelse, Wh. Vik. IX. 272; mestertyven (s. d.) lærer at stjæle, Kr. VII. 80, jfr. Asbj. I. 156; skal stjæle kongens krone, Kr. VII. 52; æg af fuglerede, Eftersket 107, Kr. Æv. III. 134, jfr. Glonst. Fict. I. 277, II. 141; hare af panden, søks heste, lagener af sengen, Sgr. VIII. 132 flg.,

jfr. Gr. Registr. nr. 110, 111, JK. 131, Gering II. 210, Sgr. IX. 98, Grimm K. M. nr. 129, 192, Clouston, Noodles 193, Fictions I 277, 79, Campbell Tales II. nr. 40, se Kähler Kl. Schr. I. 255; tyv stjæler lig for gris, Kr. Alm. V. 140, 377; kone skal hjælpe kærlinger at stj., JK. Æv. I. 60, jfr. Gr. KM. nr. 37 „Daumesdick“; tyv skrifter sit tyveri, Kr. KT 126, 38; for at ydmyge kongedatter i ævent., tvinges hun til at stjæle, se Gr. Gl. d. M. III. 6, Æv. III. 71, Kr. Æv. III. 321, Effersl. 154, jfr. Asbj. I. 223; kongesønnen skal hjælpe tyven at stjæle, Grundtv. Æv. I. 63; — ellefolk stjæler, Kr. Sagn I. 9, 32; bjærgfolk stjæler mad, Kr. Sagn I. 130, 496, 135, 513, brød nr. 497, flæsk nr. 146, lys nr. 499, dej nr. 500, 503, mel nr. 510, øl (s. d.) nr. 303, 504 flg., II. 150, 19, sæd nr. 314, hørn, Kr. Sagn II. 11, 43, 35, se høj I. 740, 19 b, mad II. 525, 53 a, Thiele II. 206 flg. 227; Nissen stjæler, se f. eks. Krist. Sagn II. 50, 39 flg.; jfr. Bergh Segn. 138, Søegd 114, Asbj. III. 48, 123, Wigstr. II. 249, P. Volksk. II. 17, Curt. F. T. 20; dreng skal stjæle til trolden, Hofb. 54; til Jule-skreia, Bergh I 60; korn kan stjæles i mands hue, mens det sås, Kr. Sagn VI. 417, jfr. Cav. Wär. I. 113; — til magisk brug er der særlig kraft i stjålne genstande: stiklinger stjæles, så gror de sikkert (alm.), jfr. Knoop Pm. 176, 202; man må begynde bihold med stjålen bistade, Urquell V. 21, 2; med givet, stjålet, købt stok, Rivista I. 222; slgn købt, stjålet, givet, temmer til husbygn., Urquell IV. 114, Meyer Aberg. 225; af stjålet og hjembåret gods indgives kalveko, Amms. V. 89, 93, 106, Gask. 39, Aldén 26, Jons. 9; skarpretterens stjålne blok at lægge under øltønde, Nyland IV. 139; st- flæsk og kud at gnide vorter (s. d.) bort med (alm.), jfr. Wigström I. 100, Sundbl. 153, Strackerj. I. 83, 107, Folkl. Rec. I. 41, 158, Jourm. V. 200, Folkl. VI. 121, VIII. 387, Black 38, 56, Suffolk Folkl. 15, 17, 19, slgn Am. Folkl. V. 320 for flæsk: bønne; — foder, fra skademand, Kr. Sagn VII. 292, 89, 305, 78; bære st-kartoffel, råd mod gift (alm.), jfr. Folkl. VI. 62, 126, Suffolk Folkl. 22, Lang Custom 144, se kastanie; st- kat, Hildebr. 97, 7, jfr. kat II. 106, 511; kørkehøj, JK. 373, 60, 72, 404, 33; til ørenringe, Krist.

Alm. 1 III. 73, 28; klokke metal, Maurer Isl. S. 100, Arnas. I. 445; knappen på fiskerog, Nyland IV. 86, jfr. stjålne fiskeredskeber, Gask. 40; s- korn helbreder borte Kr. Sagn VII. 314, 09; kålstokke til lægdom, se Kr. VI. 354, 16, Sagn VII. 470, 34 Sgr. VII. 44, 145; Ierpotte, JK. 211, 08 355, 58; magnet, Rivista I. 30; møk Arnas. I. 430—31, også uld, Amer. Folk II. 28; pandekage, Sgr. VIII. 120, 28; at ben af død mand, Arnas. I. 430; ske stævn på skib, Hildebr. 97; skilling Arnas. I. 428—29, 645; teglsten, Kr. Sagn II. 249, 95; uldgarn, Arnas. I. 431; væk til bål, hvoraf varsel tages, Ræd I. 107, får lig stjålet tøj på, ingen ro for der døde, JK. 387, 36; alm. herom, se Gr. Myth. 1091, Wutke 203, Strackerj. I. 132, 463, Urquell IV. 142, 122, Melus. IX. 79; slgn et forklaringsforsøg ved smis med henkede gudebilleder, Folkl. VIII. 355, jfr. V. 82, 83, 199, VI. 196, IX. 184, Per II. 75; oraket af strå, når det enge vil se frugt, Meyer Vik. 133, Bad. 122, jfr. ligge; i danserim: „se, hvor blid de danser de to, som om de havde stjålet både strømper og sko“, Kr. Börner. 307, 00 „stjæle får“ leg, se Sgr. V. 15, omtr. som „plante træer“, se træ, jfr. Kr. Hörner 249 — 2) liste sig til noget; *stjæl se te nøgen* (Agersk.); *di ka stjæl dæm te d kus os kow i æ røw, mæn di ka et stjæl dæm te d bej* (bide) *æ hæl d æn* (Mors); *stjæl sæ væk* (D.), liste sig bort; *en hæl mu stjæl ud kuwon ih* (D.), liste sig til at få det ind, f. eks. under vanskelige forhold; *do wæl nåk stjæl mōgen i fūlk*, siges til den, der liser; *hon hō stjæl æ te* (Vens.), siges om kør og hopper, der stjæler sig til handyrret, bruges også om et ugift, som er bleven frugtsommelig; jfr. 2. klynke, styld, tyv, øl, se Aas., Isl. stela **stjælende**, tf. i udtr.: *de jik al stjælne te* (Vens.), o: det gik stille af **stjæler**, no. se hæler. **stjærn**, no. se sten-, stjerne; oo se stene; **stjænnel**, no. se stenvold; **stjærn**, no. se stjern. **stjærn**, no. *stjærn æn* (Varde); *stjærn* (D.); *stjörn* el. *stjörn* (Andst); *stjær* (Thy, Agger); *stjær* (Lild s.); *stjær æn* (Agersk.); *stjörn* (Sundered). — 1) hval plet i panden på ko el. hest (alm.); *stjær* (Lild), et fedtstykke i blodpølser; *te stjær*

i *polæn brogt di nyftale, för de ku muetula ext broges te* (Lild s.), jfr. Skr. X 20: 232; *stjören* (D., alm.), navn til en ko med stjerne, *stjärn* (Bradr.); jfr. Aasen *stjerne*, se *stjerna* 3 - - 2) *stjan* æn (D.); *stjar* el. *stjærn* (Vejr.); *stjar* (Mors); *stjærn æn* (Bradr.), *pande, han slæ ham liq in i æ stjar* (Vejr.); *høj stik jyn liq i stjærnen* (Vens.); jfr. *mit stjerne*, Schiller, Lubben, højtysk *stirn*.

— 3) rus. *æn wældiq stjærn* (Vens.); *stjærn* eller *stjæræn æn -ør* (Agger); *stjæn* (Andst).

stjerne, no. *stjan æn stjanør* (D., Andst, vestj., Bur, Mors, Lild, Heli h., Gimming, Lunå); *stjar æn -ør* (Vejr., Hushy, Thy, Agger, Salling); *stjan æn best. stjan* (lit. *stjanør best. -n* (Vens.); *stjæn æn* III. -a best. -æn (Halling); *stjæn -ø* (Saksild, Tiset); *stjan* el. *skan æn -ør* (S. Sams), jfr. *stjert, stræbe, stræbsom, styte*; *stjæn æn -ø* (Søvind s.); *stjærn best. -æn* (lit. *-ør huk* (Tved); *stjær æn -ør* (V. Vedsted, Nustrup); *stjærn æn stjærn* (Meulden); *stjærn -ør* (Emmerlev, Ladelund, Arild, Bedsted); *stjær æn stjærn* (Sundev.); *stjærn æn stjærna (!)* (Fjole, pit. *de stjærn -s*); = *rgsm*, stjerne på himmelen og enhver stjerneformig figur, f. Eks. *slo æn stjan i æ is*, når man falder og slår et mærke således at der fra et punkt udgår stjerneformige stråler; *klep æn stjan d papjrn, kowæn hør æn stjan i papjrn* (Vens.); *væn dær æ mange stjærnør d di æ smd, hær vi iht ene æder væn, vð skal vi snart få* (vestslesv., Bylderup), også siges for sne el. regn: *sendevind* (Agerstov), Kok ordsprog 148. 1661; *æ stjærnøræn u i æsten?* (Elsted), *oppe, til-syne, klare*; *høj leger d rika stjanør* (Vens.), *æ*: han ligger drucken; i gamle dage, da ure var sjældne, bestemte man tiden om aftenen efter stjærnerne, se Kr. Almuel. III. 98. 240, Anholt 111. 269; til børn siges, når solen er gået ned og stjærnerne begynder at lyse: *nu bøjje Wårhør d læj hans lompør* (Vens.); nordiske navne „Thyassens øjne“, Bragatindur k. 56, „Urvandels tår“, Skalda k. 17, jfr. Afzel. Sagoh. I. 11, se fremdeles Cav. Wår. I. 305 flg., Sæve Hafs. S. 11; følger en stjerne i længere tid med månen, betyder det krig, ligesom når de lang-

halede stjærner (kometer) viser sig. Kr. IX. 23. 225 27; tro på stjærnes magt, se Meyer Vlk 204; stjærnerne i fødselsstunden råder for menneskeskæbner, Fb. Bondel. I. 349, se JK. 127 20. 23, Krist. Sagn II 257. 30. 289. 171 flg., IV. 287 ned. 302. 80, VII 10. 33, Alm. 1 59. 83, Strackerj. I. 87 b, Melus. I. 324 la Destinée, Le Braz 230, II. 1, Folkl. Journ. II. 35, Folkl. II. 75 ned., se 4. stejle; man har derfor taget varsel af stjærnerne se Thiele I. 35, læst i dem ved mskers fødsel, så der er lykkelige og ulykkelige stjærner, Krist. Anholt 112. 269, Ashj. I. 35, jfr. Haukenæs II. 235, Urquell I 122. 133 4, Grimm Myth. 1 664, Sagen II. 301. 303, „frygtelige stjærner står over kongens liv“, Rafn, Oldnord. S. IV. 43, Olaf Heliges S. kapl. 28, jfr. Dania III. 41, Meyer Abergl. 5. 14, Garnett W. II. 64 (Jod.); hvergang der fødes et msk, tændes en ny stjærne, så hvert msk har sin, Kr. IX. 23. 226, jfr. Strackerj. I. 23. 4, Tr. pop. X. 423 (Polen), Veckenst. Volksk. III 233. 13 (Posen), hvert mskes livstråd ender med en stj., Knoop Ps. 338, V. 1, Meier S. II. 506. 79, Wh. Vlk. I. 218, Halston, Songs s. 116, Krauss, Volksgl. s. 19, Sreca 109, Urquell IV. 27. 94, VI 8. 77, Putre, Archivio III. 525. 28 (Ital.), Grimm Myth. 1 820, Maury Magic 46 (Ægypt.), Lang. Cust. & Myth. s. 134, stjærneskud; man må ej pege (s. d.) på stjærner og ej tælle (s. d.) dem;

„mange stjærner og små,
har vi ikke Sønden, kan vi ham få;
få stjærner og brede,
har vi ikke Norden, så er han rede“;

Kr. Alm. 1 55. 19, om vindretningen; i ævent. et barn født med stjærne på pande el. bryst, se *guldstjærne*; endnu kan henvises til J. K. Ev. I. 65, Grimm, K. M. nr. 9, Gonzenbach nr. 5, Wolf N. S. s. 175, Z. f. M. II. 283, Magyar T. 52. 140. 336. 387, Folkl. Journ. II. 283. III. 303, Wh. Vlk. V. 376 m. henv.; se *kongesøn; da det forbudte kammer åbnes, smutter stj. ud, Ashj. I. 35, jfr. Gr. KM. nr. 3, Gr. Registr. nr. 45; „lægge en stj. op“, se spå. kort; gåde: *hygør æ æn hus o minør æ æn mus u ku ender et go in ad æn karkædar* (vestj.), el. ad en hæng-

the 19th and 20th centuries. The first of these is the "Great Migration" of the 19th century, when many of the original settlers of the region moved to the United States. The second is the "Great Migration" of the 20th century, when many of the original settlers of the region moved to the United States. The third is the "Great Migration" of the 21st century, when many of the original settlers of the region moved to the United States.

the 19th and 20th centuries. The first of these is the "Great Migration" of the 19th century, when many of the original settlers of the region moved to the United States. The second is the "Great Migration" of the 20th century, when many of the original settlers of the region moved to the United States. The third is the "Great Migration" of the 21st century, when many of the original settlers of the region moved to the United States.

the 19th and 20th centuries. The first of these is the "Great Migration" of the 19th century, when many of the original settlers of the region moved to the United States. The second is the "Great Migration" of the 20th century, when many of the original settlers of the region moved to the United States. The third is the "Great Migration" of the 21st century, when many of the original settlers of the region moved to the United States.

the 19th and 20th centuries. The first of these is the "Great Migration" of the 19th century, when many of the original settlers of the region moved to the United States. The second is the "Great Migration" of the 20th century, when many of the original settlers of the region moved to the United States. The third is the "Great Migration" of the 21st century, when many of the original settlers of the region moved to the United States.

Meier S. II. 470, 231. Frischbier. Volksreime s. 212 flg., Urdsbr. III. 143, IV. 31, Urquell I. 104, II. 94. Birlinger Volksthüm. II. 14, 31, III. 27, Laisn. I. 21, Rivista II. 140 (Sardin.), Garnett W. I. 19 (Valak.), Folkl. V. 343; se Balser, helligtrekongersdag, jole-, morgenstjerne.

stjærnegal, to *stjærnegal* el. *stjærnandes gal* (Agger); *stjærn-* el. *stjærnegal* (Mors); *stjærnegal* (Thy); *stjærn-* eller *stjængal* (Vens.); *stjængal* (Ageskov); *stjærnhæder gal* (Vejr), overmåde vred.

stjærnehjul, no. *stjænhjul æn* (D.), det store hjul i møllen, der driver alle drevene til de enkelte kværne.

stjærnekiger, no. i tlm. *klog o æ hemel o æn nar o æ juncer, lison æn stjærnkiger* (vestj.); lære at blive st. i event., Gr. K. M. nr. 129.

stjærneklær, to. *stjærnkjør* itk. *-klørt* (Vens.), = rgsn., se stjærnelys.

stjærnelys, to. *stjærnlys* itk. *-t* (D., vestj., Mors); *stjærnlyst* (Agger); *stjærnlyst* (Sovind s.); *stjærnlyes* itk. *-lyst* (Vens.); *stjærnlyst* (Sundev.), = rgsn.

stjærneskud, no. *stjærnskud æn* = flt. (D.); *stjærnskud æn* (vestj.); *stjærnskud æn* (Agger); *stjærnskud æn* — flt. (Mors); *stjærnskud æ* (Vens.); *stjærnskud æn* — flt. (Sovind s.); *skunakud* (Østby, S. Samsl.), = rgsn.,

„hø, so ene dæc gj liksom e ldn stjærnskud i tyk tog“, Grb. 99, 60; der er noget, de kalder stjærneskud, det falder i marken, hvor det kan træffe, især i høstens tid, og det er med det som med lynld, at det trækker efter de højeste toppe, og derfor træffer man det tit i toppen af havtenegene; det ligner stivnet kalvesuppe, er hvidgult og meget tungt, Kr. VI. 293, 43; froldsmørsvampen, *æthium septicum* el. *tremella nostoc*, kaldes i Vestj. „*stjærnskud*“, fordi man tror, det er noget, der falder ned fra himlen, når en stjerne skyder; den bruges til hekseri, se JK. 175, 77; jfr. Strackerj. II. 63, Folkl. Journ. VI. 225 (Skott.), Amer. Folkl. IV. 123 „the stars are cleaning themselves“; denne betragtning stammer fra forestill. om at stj. fremkommer ved at stjærnerne pudser deres lys, se litisk stjern-schnuppe, Gr. Myth. 2 685, Busch, Volksgl. s. 250; *de mæ ønske se, nær æn stjan skvær, de fo mæ* (Vens.), det må ske, inden den slukkes, Kr. IX. 23, 28,

Sgr. VI. 206, 81, VIII. 16, 18, JK. 73, 83, Thiele Overtro nr. 569, 70, jfr. Folkev. XI. 457, 304, Grimm Myth. 2 685, Wuttke nr. 122, 264, 451, Strackerjan I. 93, 127, P. Volksk. IV. 142, 28, Ons Volksl. II. 21, 1, Z. f. M. IV. 6, 52, Folkl. Journ. V. 218 (Cornw.), Am. Folkl. II. 148, III. 128, VI. 145, Melus. III. 277, 16, Ralst. Songs 116; pl. tlm. om stj., se Wh. Vik. V. 431; når en stjerne „skyder“, varsles et makes død, J. K. 127, 21, 22, Kr. IV. 366, 208, Sgr. V. 192, 81, jfr. Wigstr. I. 152, Cavall. Warend I. 304, Arnas II. 551, Busch Volksgl. s. 250 flg., Urquell I. 9 (Ditm.), Wuttke nr. 264, Ons Volksl. III. 33, Rochholz, D. Gl. I. 214, Z. f. M. II. 418, 9 (Frankr.), Melus. I. 456, Folkl. VIII. 203, 235 (Skott.), Rivista I. 72, Folkl. Rec. V. 50 (Rumænien), Grimm Myth. 2 790, alm. herom Andree, Parall. I. 111; se stjærne; *nær æn stjan skyder komer æn skræjær i hemeriq* (vestj.); se også Sgr. V. 26, 81, VIII. 16, 17, ofte siges dog: en sjæl.

stjærnet, to. *stjænet* (Andst); *stjærnet* (Gjording); *stjænet* (Sovind s.); *stjærnet* (D.); *stjæne* (vestj.); *stjære* (Agger); *stjærød* (Thy, Mors); *stjærød* (Lald s.); *stjæne* (Vens.); *stjærne* (Bradr.); *stjærnet* (Agesk.). 1) som har en hvid plet i panden, om ko og hest; „svot stjærnet“, Yuelh. 36, 5; sort med hvid plet i panden; jfr. blisset, hjærnæet, grimet, hjærmet; sort — 2) beruset (Andst).

stjærneurt, no. se blå.

stjærnevisen, no. *stjærnis æn* (D.), visen, som „stjærnefolkene“ (s. d.) sang ved nytårsstude, når de gik rundt med „stjærnen“, se Nyerup Udv. Vis. I. 278, Kr. XI. 207, 309, Attnel. IV. 145 flg., jfr. Fb. Fr. II. s. 73, Arwids., Forsanger III. 514 flg.

stjærnerem, no. *stjærrem æn* (Sundevod), panderem på selstøjet.

stjært, no. *stjæt æn stjæt* (D., Mall, vestj.); *stjæt* el. *stjæt* flt. *-t* (Thy); *stjæt* el. *stjært æn stjært* (Agger); *stjæt* i best. *-i* flt. *stjæt* (Vens., Åby); *stjæt* (Bejstrup); *stjæt æn stjæt* (Sall, Lald s.); *stjæt æn stjæt* (Sov. s., Rærup), *stjæt æn* (Els.); *skært* i (S. Sams.), se stjærne 577, 212; *stjært æn stjært* (Sem); flt. *stjært* (Ageskov; Meollen, Tinglev); *stjært æn stjært* (Bradr.); *stjært* el. *stjæt æn -2* (Sundev.);

stjæt el. **stjæt æn** (Angel); **stært æn -ør** (Fjælde). — 1) hale (Bradr., Fjælde); hestehale (Ang.). — 2) håndtag ved en potte (Bradr.). — 3) vognstang (alm.); når man spænder for, må man ej træde over st., så får man ingen lykke (D.); jfr. Gr. Myth. 2 1098, se vogn; st. erstattes i uvent. af stang foran piges sovekammerdør, Kr. Æv. 317, Ellersl. 29, jfr. Gr. Registr. nr. 27; i en stedremsse: „Gidr stjæt“, Sgr. II. 87. 419 (Navr s.), „Gade“, gårdnavn — 4) den svære hylke på møllens krojeværk, der støttel af „sprøde“, går ned til vunden, hvorved møllens hat drøjes (D.); **mulskart** i (S. Sams). — 5) roststædet (s. d.) på ploven (Ang.); også findes ordet som marknavn ved St. Solt; jfr. Aasen stert, isl. stert; htsk stertz, hale, mnt. stert el. start, Sch. Lübb., se høje-, fikkel-, kve-, kvinkel-, mølle-, Nap-, ram-mel-, tve-, tvinkel-, vogn-, øre.

stjærtepotte, no. *stjætpot [æn]* (Vens.), potte med greb.

— **stjærtet**, lf. *stjæte* (Ang.), se høj.

stjærtgaj, no. *stjætgaj æn* (Blåvand), høje med stang og flag, bruges ved marsvinsgarn.

stjærtle, no. *stjærtel -tlar*, har **stjærtlet** (Agersk., vestslesv.), gå med ravende gang, gå d. *stjærtel om*; *han stjærtlet in* *ar æ tlør* (vestslesv.).

stjært-nagle, no. *stjærtnagl æn -ør* (Bradr.), naglen, hvormed vognstjærten fæstes til vognens forrede.

stjært-rem, no. = rumperem (Ang.).

stjært-ring, no. *stjætræg æn* (D.), ring, hvori seletøjskoblerne spændes, om vognstjærtens spids.

stjært, no. se stjært; **stjörn**, no. **stjörn-net**, **stjörvn**, se stjærn, stjærne, stjærnel.

stjæg, no. se stjæg.

— **stjælen**, lf. se stjæle; se kjøbt; slav-, tyv-.

stjæmpe, no. se stampe; **stjån**, to. uo. se stjåne, stjærnet; **stjånk**, no. se stank; **stjånt**, no. ft. se stinke; **stjåv**, no. uo. se stjåb.

sto, no. se stå.

stob, no. *støb* el. *støb* i best. *støbs* flt. *støb* el. *støb* (Vens.); *støb* (Venne-hjærg); *støb* el. *støb æn* (Thy); *støb æn* (Lald); *støb æn* (D., Sall.); *støb* ilk. (S. Sams); *støb et -a* (Røgen); *støb et* (Sø-vind s., Silkeborg, Gjedved); *støb et* — flt.

(Agersk., Braderup). — 1) kirketøget; kalken, som bruges ved aftenang (Vens.).

— 2) et bøger med lav fod, der kan rumme fra 1 pæl til 1 pot (Vens.); et solvdrkkekar af form og størrelse som et ølglas med låg (Lald s.); solvkrus (Thy); *blek-, sol-, træstøb* (D.), bøger; stikende af træ med låg (Sall., Røgen), bøger af træ, solv (Sonderj.); „tup så de stuer stov fuld mæ de bejst gammel øl“, And. Bars., se Gr. Gl. d. M. III. 143 — 3) et mål for flydende varer; i kande = 2 pottur (Gjedved, Sams); en pot (Sø-vind s.); jfr. mnt. stóp, mlat. stopa, Sch. Lübb., bøger, mål, htsk stof; Aasen isl. staup ilk., sv. stop, eng. stoop; se blik, krudt-, krus-, svende-, sølv-, træ-.

stob, no., **stobbo**, uo., se stub, stubbe.

stobspotte, no. *støbspot æn* (S. Sams), potte, som rummer en kande.

stobstøj, no. et handelsudtryk for røde pottur; et ordentlig stort mælke-fad . . . udgør et „sæt“, men af det så-kaldte „st.“ (et stob er et mål på to pottur), danner tre stykker kun to „sæt“, jfr. læs, skillingstøj.

stodder, no. *støder* i best. *støder* el. *støden* flt. *støder* best. *-ørn* (Vens.); *støder æn -ør* (Vejr.); *støder æn -ør* (Thy); *støder æn -ør* (Agger); *støder øl*, *støder æn -ør* (D.); *støder æn -ør* (Sø-vind s.), *støder æn -ør* (Agersk.). — 1) en gammel el. dog ældre mand (Lald s.), omt. = person, dog nok jævnlig med noget foragtelig hilettyd: „da ser hun stod-deren komme et stød henne, og han vil ud“, Kr. IV. 226; *en ærkelt støder ku død ha lyst te d. ta i huses*, o; optage kvæg: *dm æn støder æ så fjøte, te han lær hans håndøder nu over æpo æjor dyet*, *blyvær han nåk møet* (Lald); „stodderen mente jo, at han var over den halve tid nu“, Krist. VII. 214, o; den geringe mand; det var så meget en vringlet st., der boede, Kr. VII. 90; en halvendes stor og lyk st., Kr. IV. 150; en svær, stor og stærkthygget st., Kr. Almuel. II. 98-242; kælenavn til bymændene, Kr. Alm. 2 I. 7. 13; *han var en stærk støder* (Lald), o; stærk mand; „så va der i stu, stærk støder, i sme“, Grh. 26 38, en stor, stærk mand, en smed; ældre, gift mand i god betydning, flt. *støder*; *støderen go samel om*

vi; *støøren hør udsøppl gull* (Vens.); *mijl i wa di har to gamel støører i prøt om stuhalen*, Grb. 51. 175 og et var de herie to gamle fyre i samtale om studehandelen; „*støen a gunat*“, Grb. 52. 185, den gamle siger nu godnat, se 204. 28. 217. 10; lærne kan i Vendelhomålet og tildels per spøgende kalde deres mænd stod; *di støører ka se å uesøbjør dē teg* s.), a; overspylte alt; *støøren go så samal* (sts), a; mændene går så sammen; „vi har for min stodder nu Sgr. VI. 3.3, a; min mand; se krumringe. — 2) en mand, man hver-agter eller elsker, altså nærmest hord; *dæh forbæhede rig støører r nap te å gi æn almoe te æn støøl* s.); æn *ægeræjen støører* (D.), en person; se *brøle. Krist Alm. II 260. — 3) fattig stakkel; „di ka ett en stodder war end gi ham hog a nien (egen) kjøp“ (Mors); *æniq ær, de æ æniq støører* (Brander.), a; slub og ikke velstand; *dæh jæn ka it tøl å si, dæh æn hā tõe* o (Tåmng); *no skal a da et sæt æn r fār æ dør* (Ribe), siges spøgende, en stor triumf spilles ud el. ironisk, man kun har et lavt kort; herhen 30 r søgtens st- i en del stedreiser; *huææ støører*, Sgr. II 89 423 (Åstrup s., l. h.); *Lundt wot støører*, Sgr. XII. 367 (Föshing s., Malt h.); „Lundknud Kr. VI. 346. 219, IX. 132. 350 (Malt h.); lev st-“, Sgr. V. 25. 51 (Skanderup s., nsl. h.); „Styding st-“, Kr. IX. 127 333 (melev s., Sønderjyll.); se stakkel; sus-, hus-; se skræppe-, røver-; „iderklemmen“, kronavn (Bromme s. 40 Slagelse). 4) *støen* best. (Vens.); sidste neg af al slags sæd; mejerne æ ikke af at skære stodderen, så de selv kaldt stoddere; optageren, Jæn en pige, vil ikke gerne binde den, så skal hun hedde stodder-l, Sgr. X. 119. 388; *fo støen*, komme binde det sidste neg, jfr. kjællingen; *hæ støen*, køre det sidste læs korn fra marken; på dette læs samles 30 høstfolkene, også husets børn; det egølen kun lille for at kunne rumme tange; på det sidder en udstoppet *støen*, overskriets på læssetræet,

eller også er figuren fastgjort på en fork; alle kommer syngende tilby; selv om der ingen figur er med, kaldes det; *no komer de næ støen*, om det sidste læs; jfr. Fris VN. 145 a, Mhardt Myth. Forschungen s. 18; kæmmel 7, gonnis, rette; se Fb. Bondel. 342. *byg-, havre-, hvede-, rug-; den sidste lok hør, når hørrer brødes ved ovtørring, og som fyldtes med gulerødder, kåraba, roer; den stoges arbejderne om og vilde alle have fat i (Vens.), se Kr Alm. I. 52. 184, Fris VN. 26. — 5) æn *støder -ær* (Plogstr.), gåseflue, en lille oldenborreart; jfr. Aasen, staatar, Rietz ståtare.

stodderby, no. i et vestslesv. byrim: *Højrop kryv i ly, Støderup støerby* (Tøflund).

stodderbænk, no. i talemåden: æ *støerhænk æ ldn* (Valsh., alm.), bænken, som tiggerne sidder på; „do sjel ka godt få plads ual no po stådebænken“, Anders. Frieri; se tiggerbænk.

stodderdom, no. amod; „ve dæ hær alle (aldrig) mot ånt ind ståddedom å støehied“, And. Frieri.

stodder-gaj, no. *støer gaj* i (Vens.), en kort shagpipe.

stoddergilde, no. i tlm.: *dær komer reimp ater højel a støøren ater støerfyl* (vest), se røttengilde.

stodderkonge, no. *støderkong æn* (D.); *støderkong* (vest.); *støderkong* (Gjerrild s.); *støderkong* (Thy) — 1) kommunal embedsmand, der har opsyn med fattige; billedet, Aakjær Blicher II. 188; fra Vestslesvig kan følgende oplyses: st- skulde gribe de udensogns tiggere, der vovede sig ind over sognets enemærker; for hver tigger han afleverede til sognefogden, fik han 4 skilling lybsk; sognefogden skulde atter aflevere tiggerne til herreds fogden, men den meste tid skældte han dem blot ud og lod dem løbe; st- skulde hver uge to dage til ubestemt tid gå hele sognet rundt, gribe fremmede tiggere, men lade de hjemlige gå; han lønneles, foruden ved de nvisse indtægter, omtr. med 20 daler kurant og havde selv ret til at bygge sognet rundt fra gård til gård; fra hver gård fik han et brød desuden flæsk, kød, tællelys, hvilket han samlede ind, som han havde behov, og han tog gerne hjemmefra et tællelys i hånden,

å sat hinne pann immod stokken*, Blich. Bindst.: *do ær æn søls kål, do ka jo et leq i æn sørg uden stak* (Andst). spægende udtr. med spil mellem ordets to betydninger: kjøp, sengestok; børnene har rimet, når de går i seng og ligger to sammen:

a vel leq re æ rek, o hã æ smør o æn ek,

sã ku do leq re æ stak, o fo æ prek 10 *å æ fark*

a æ skul å æ køløn hãn råk! (D.); *hon eyr mte hãn frã æq å te stak* (Vens.), æ: lader ham ingen ro have; se senger. — 3) en blok; huggeblok (Andst); *æ stak te æ ambolt* (D.), blok-kon., hvorpå ambolten står; stol uden ryg. Kr. Alm.² VI. 324. 78 (vestj.). — 4) spælserestok, støttestok; i denne betydning bruges alm kjøp (s. d.), men ordet kan 20 bruges derom hele landet over, alene således i Bradr., Fjorde; stok af spansk-rør med sølvknop, M. Skr. s. 12, Fris VN. 66 b. m. bilæde, hørte fordem med til brudgommens udstyr, jfr. Rosegger Volksd. 127. følger ham i grav, jfr. s. 148; pige, som hyder til kongegilde, lader stok ligge et sted, der skal næste gang være børsel, JK. 371. 48, jfr. kjøp II. 151. 19 a, Fb Bondel. II. 68; kæmpen har en stok 20 til 22 1/2, 10 Skiff el. lign., se Kr. Åv. III. 18. 96, DgF. I. 400, jfr. Ndl. Volksk. VIII. 76, Tr. pop. II 558; ved at slå med st. åbnes vej, Kr. Åv. III 326, jfr. kjøp II. 151 22 a; i øgerensen om Jakobs hus, Krist. Dyrelabl. 136. 92 95, jfr. sten III. 555. 15 b; en selskabsleg; „stokken ligger“, Kr. Börner. 501. 69; behændighedskunster: gå under, hoppe over en st.; føre st. omkring ryg, omkring krop, gå tilbage 20 over st., Kr. Börner 580. 40. 41. 44. 76. 78; „veje stok til blok“ (s. d.). — 5) redskab af træ: æen-, tommestok; tværstykket på anker (Holmsl. Kl.); stokken, som går byen rundt for at stævne mændene sammen, — nabustok (Valsb.); „bysens stok“ (Ang.), en kort, tyk jærnstok, der bruges som budstikke til at samle bymændene; den er forsynet med jærnringe, som kan klængre, mens den „går“ og 20 med indhugget årstal, samt med bøndernes navnebogstaver; bymændene skiftes årlig til at have stokken, sankelsen og bytyren. — „Byens stokke“, et par

flade jærnstænger på omtr. 1/2 al. længde og med jærnringe ned ad siderne; de bliver bragte fra nabo til nabo, og den, hos hvem begge stokke mødes, tager dem med til forsamlingshuset. Mændenes navne, der er skrevne med knidt på bjælken, bliver nu opråbt, hvem der mangler, får en streg under navnet; hver streg betyder en bøde på en bestemt størrelse, og hvert års regnskabsdag bliver bøderne betalte og omsatte i brændevin, Bendix Hansen, Fra Sønderjylland s. 20 (Frøstev); jfr. stokkegilde, Krist. Almuel. IV. 33. 8) (Ætrø), Sgr. X. 126. 398; jfr. P. Volksk. II. 159, Peters. N. Gudetro 66; se timpel, tingvol, grande-pind; brev-, karve-, kortgangs-, talhe-; de små træslave, hvorved der dannes indgreb for træandhjulets „knager“ i hjul på mølleværker (D.); „stok“ kaldes pallen, der stopper tandhjulet på væverstolen (Hads h.). — 6) et strafferedskab, jfr. Sundbl.² 91; afbildn. Stolt Opt. 123, C. C. Larsen, Dsk Landbrugsh. 29 — 7) rodstykket af en plante, kålstok f. eks.; dette er sagtens betydning i odtr. om kornet: *de æ we å skus* (skride), *de æ snød o stak* (Vens.); *byge, roge stor i stak* (sts), når det er ved at skride; *æ byg stor i stak* (Mors); jfr. holk; kål. — 8) *stak æm* (Landk.), en tangagbg klump ler, hvis længde omtr. svarer til grydens højde og hvoraf der kan netop dannes én gryde; når leret ælles, udtrædes hele massen med fødderne til en flade på én tomme tykkelse, lægges derpå sammen igen i bunke og udtrædes på samme måde; dette gentages 4—5 gange. Der- 20 efter gennemarbejdes leret med hænderne på lignende måde som når brøddeg æltes; af dette ler formes så større el. mindre „stokke“, Sebested, Jædeponter-industri s. 7, Krist. Almuel. V. 13. 32. — 9) *æn stak huj* (Vejr.), en kube med bier; se br. — 10) stok = et ubestemt antal sæt (s. d.) neg., der står samlede uden mellemrum (Hmr.), Mb. — 11) *æ stak* (Agger), navstokken; *do mo ek go nijar i æ stak, fo dær æ lãht te bon* 20 (Agger); se hav; jfr. Aasen, stokk, isl. stokkr; mnt. stock, Sch. Lubb., eng stock; se stak; stok til blok; stav; aks b., alen-, ambolt-, banke-, boim-, fævneved-, ferrel-, grade-, hammel-, hjem-, hov-, hugge-,

nule-, hövl-, hånd-, kar-, kjæp-, kneble-, kniple-, knop-, kobbel-, kruse-, lade-, lave-, løbe-, maj-, malke-, mangle-, pensel-, ro-, rulle-, sel-, side-, slappe-, sing-, spring-, stunte-, støvne-, tag til-mig-, tappe-, tromle-, træsko-, veje-, vinge-.

2. stok. to. *stök* (Søvind s.), om en rogn, hvis hjul er groet fast i den bøg-bundne aksel, så de ikke kan gå rundt.

stok-and, no. *stökän* *än-är* (Mors), vildand, anas boschas, hgeså Aasen.

stokblind, to. *stökblin* (D); *stökblin* (Agger); *stökblin* (Søvind s.), = rgsm

stokdov, to. *stöklov* (D), vestj., Agger); *stöklov* (Søvind), = rgsm : fuld-stændig dov; „hun roevt no som om Jaen wa stöklov, — hun wa blot lit tungbae“, Yuelb 6: kommer man, hvor en fra rådder i jord, bliver man st., Wigstr. FS. 303. 84

stokfug, no. J. T. 348, en plante, dunhammer, typha l. (Himmerland).

Stokholm, no. i øvent., Krist. Æv. III. 326.

stokke, no. - 1) *stök* *är bi* (Sem, vestsjess.), sætte hør i en kube. - 2) *stök* *är et tårn* (Rogen), sætte tårn i stak, se stakke. 3) stokkes, blive af-fæktig, *høj stökas no, de gimal* (Vens.).

stokkebrod, no. *stökbröd* i (Vens.), „skædder“ på smedens ambolt; mejsel, hvorpå det glødende jern hugges over.

stokkemand, no. *stökman* *än* (Hmr. h.), retsvidne; „skulle *är* han, lænt stök-mannen, men di soch it noj“, Tkjær II. 4; tingstederne var indrettede på mar-ken med 4 tingstokke, som i en firkant lå på stene, hvorpå sad fogden og skr-veren m. fl., som administrerede retten, så og de 8 mænd, som af disse ting-stokke kaldes stokkemænd, hvilke ord endnu bruges, hgesom stokkenavn i de gl. love heraf havde sit navn, O. Nielsen, Gl. jyske Tingsvidner IV.

stokkendes, bio. i forbindelse; *a nu ad stökendas træt, de a ku ene rök mæ *är** (Vens.), overvæltet træ.

stokkepind, no. *stökpeg* i (Vens.), et kogleformigt stålstykke, hvorom sme-den svejser ringe, tilbehør til ambolten

stokkeprygl, no. = rgsm., udbeder drengen sig til belønning i øvent., de deles, se Gr. Registr. m. 20 h. l. 109 h., Kr. SKS. 97, jfr. Wh. Vik. XIV. 58. XVI.

281 anm., Köhl. Kl. Schr. I. 41. Folksk. VII. 148. Folkl. XI. 361. Tr. pop. XII. 675 m. henv.

stokkesmørelse, no. *stök* (D.), smørelse til træandhjul

værker består af tælle og

stoklag, no. *stöklaag* *är bi* (Vens.; Hads, Vrads h.), to stol

løsholt i en ydervæg; *ä klan *är**

khne, *är*: fylde med ler en tavle

ovenfor løshollet; et lag hus (Gjæ

Vrads h.), jfr. Kr. Alm. 4 VI. 332. *är*

v. Hørring); *hän koma *är* *är**

(Sov. s.), *är*: aldrig af stedet; et

stokrose, no. *stökros* *än* (H. *är* (Vens.), = rgsm., uthæst)

(Sall. N. Slesv.); antages at være

lynnedslag, se Mejh. Gl. dske H. 1

land); J. T. 282; *de *är* *är**

är *är* *är* (Vens.).

stokskriver, no. den mand

kommunen havde det hverv af

mulktmærkerne på talhestokken

J. Saml. IX. 274 39.

stok-til-blok, se veje st.

stoktræt, to. *stöktræt* (Vens.)

uadr træ; „hon wa da ad stur

de di sægs højet... blöd *är* stök

di *är* ku rök hær uo d stes“, Gr.

stol, no. se stål.

stol, no. *stuel* *än stuel* (H.

Agger, Malt, Andst); *stuel* *är*

(Hmr.): *stuel* *än stuel* (Sall.)

best *stuel* el. *stöl* (H. *stöl* *är*

(Vens.), best. *stuel* (Jetsmark);

stuel (Halling, Gunning, Allin

hak, best. *stuel* el. *stuel* (H. *stuel*

(Tved s.); *stuel* i best. *stuel*

best. *än* (Ålso), *stuel* best. *är*

(S. Samst); *stol* *än stuel* (S.

Dover, Tiset); *stol* *än stol* (Ag

stol *än stol* (Sundev., Bradr.);

stuel (Egebæk, Fjælde). — 1)

*hon *är* på stuel *är* *är* *är**

än stuel påt (Vens.) jfr. Krist. A

267 91; *hwa famili* *är* *är* *är*

stol i *ærken* (Vens.); *ær* *är* *är*

är *är* *är* (vestj.), spor af gamm

symbol, der betegner udelukkelse

se Grimm R A 189 5; jfr. pörä

stol, Cav. War. II. 406; du kan

tommelinger i din röv og albe

jorden, så har du en god trebe

Kr. Ordspr. 325; udskærne stole

kærestegaver på Vesterhavsnørne, se Mejb. Gl. dsk. Hj. s. 123; trætte om pladsen i kirkestolene, Kr. IX. 219; i sagnet flyder en stol med bibelbogen op fra den sunkne borg, Thiele Folkes. II. 8. 10. 12; dyre stole, se rug III. 87.42; st., man ej kan rejse sig fra, Asbj. I. 94, II. 206, se pæretæ; fange, bunden på stol, Arnas. II. 242; st., som klemmer den siddende, Arnas. II. 378. 405. 412; jfr. jomfru 3; 10 bælte, som klemmer, Curt. Myths 112; hvad kongens guldstol er værd, Kr. KT. 218. 51. 55, jfr. mandnedsregn; i ævent. stol hvorpå ingen for har siddet, Sgr. VII. 22; en stol i hælvede til onde musker, se I. 589.46, jfr. Thiele I. 287, Sgr. X. 214. 498, Krist. III. 288. 86, VII. 330, Almuel II. 113. 279. 281, VI. 283. 78, jfr. Gr. DgF. II. s. 540. 17, Asbj. III. 371, Mhøff s. 497; vil du som stiftmoder være god, 20 i hummerig skal jeg oprejse din stol, Sgr. III. 115. 23; se fremd. Kr. Æv. 145, Sagn IV. 230, V. 397. 93, Wh. Volksk. I. 416, P. Volksk V. 54. 170, X. 138; Gr. Effen. XXXV, CamW. 201, Le Braz 453 Bg., jfr. Wh. Vlk. IV. 441 ligkiste; seng III. 187. 34 a; stol i himmerig, Afzel. III. 12. 5. 13. 7, jfr. Urquell II. 166 (Talmud); Guds st., se Gr. KM. nr. 35, Gr. Myth.² 125, Gylfag. k. 17; sol og 20 stjerner sidder på stole, Gr. Myth.² 663. 700; forbrand (s. d.) sat hen i stol, Kr. Sagn II. 543. 41; har man uheld i spil, drejer man stol rundt (alm.), Tr. pop. II. 194; „sætte en st. for døren“, se Gr. RÅ. 189.5; sanglege: „honden på stolen“, Kr. Börner. 286.18, jfr. 24; „sæt jer på stolen“, 321.26, se spytte III. 514.18 a, Wigstr. FS. 397.73; jfr. forundrings-, prisese-, — 2) i prægnant betydn. prædikestolen (s. d.); han æ 40 *grom o æ stuol* (D.), æ: en dygtig prædikant; *han ær mlt vekt d æ stool* (Valsb.), ingen dygtig prædikant, jfr. Kr. VIII. 101; præsten i Gadbjerg har en tønne rug, hver gang han går på stolen, Kr. Ordsp. s. 523; *der sodr æn par o æ stuol ida æ*, æ: der blev lyst for et par brudefolk; *d æ fæln d æ stuol*, om brudefolk: der er udlyst for dem (D.), jfr. Sande I. 90; „rambla utför predikstolen“, Nyland IV. 19, Wigstr. Folks. 35, se Fb. Bondeliv s. 293; brudefolk „von der Kanzel heruntergeworfen“, Meyer Vlk. 171, Wh. Vlk. X. 295. — 3) natskrin; Aggerboen for-

står ej udtrykket: gå id stols, se Krist. Molboh. 57. 182-84, jfr. P. Volksk. V. 160. — 4) på de gammeldags plove: en lille jærnstang, som forbinder plovens muldfæl og handvol; den var af jern og havde takker, så at man kunde flytte muldfællen op og ned med den, eftersom man tog smallere el. bredere fure (Agerskov, vestslesv., Bradr.), — 5) „stol“ i lade, 10 se II. 363. 23 a; jfr. Aasen stol, isl. stoll hak.; htsk stuh, mnt. stol, Sch. Lubb.; se age-, bag-, banke-, bus-, degne-, fide-, forundrings-, gang-, gave-, guld-, gunge-, gyng-, hare-, hegle-, hjul-, hugge-, hule-, hvervestens-, hyde-, lærde-, karle-, kar-, kaste-, katte-, klokke-, konge-, krage-, kring-, krøbbe-, kukkemands-, kurve-, kvinde-, lyse-, læne-, malke-, nat-, oldemoders-, pave-, Peders-, pikke-, prædike-, rakker-, reb-, ring-, siv-, sko-, slagte-, spile-, tappe-, ten-, tække-, tølge-, tønne-, uld-, vilte-, væver-.

stold, no. uo. se stald, stalde.

stolo, uo.

stuol *stol* *stuol* *stuol* (D.); nt. *stol* el. *stuol* (Andst);

stul -er -t *stult* (Vens.);

stuol -er -t, -t el. *stuolt* (Agger);

stuol *stouel* *stoud* *stoud* (Sømd s.);

stuol *stuala* *stoud* *stoud* (Elsted s.);

stol *stol* *stol* *stol* (Agersk.);

— rgsn., lide på; *stuol o. jæn* (D.), alm.; „*d høj stuol d ham d han høj dæc rist sæ gne imoj dem*“, Tjær II. 85; ær *st sañ?* — *ja, de ka do stuol o!* (vest.); *høj ær mlt te d stul dpa* (Vens.); jfr. Aasen stola.

stoleben, no. *stouolbin* et (Sov. s.);

stuolbijn (Agger); *stolben* et -ben (Sundeved); = rgsn.

stolebetræk, no. *stulbetræk* d best -o (Vens.), betræk på stolesædet.

stolebund, no. stolesæde, fløttel af siv, se Kr. Almuel. III. 41. 120.

stolehynde, no. *stulhøj* d best. -hønc lit. -høj (Vens.), hynde, at lægge på et stolesæde.

stoleryg, no. *stouolrøg æn* (Sov. s.); *stouolrak* (D); *stolrak æn* (Sundeved);

— rgsn.

stolespole, no. *stuolspuol æn -spol* (Landk.), træstykkerne, som forneden holder de sædvanlige gammeldags bondestoles ben sammen.

stondrik, no. [*stondrek*] (Silkeh. cogn), omtr. = slabejs (s. d.), om en gammel, styvbenet person; „Å die høj var sølle gammel stondrik glæmt å foh dem meg fre“, Tkjer N. K. s. 17, jfr. stonnis.

stong, no. se slaug; **stonke**, no. se stinke; **stonnek**, no. uo. se stannik.

stonnis, no. *stomis æn* (vestj., S. Hald, Mors, Agger); *stomis* (Vind s.). — 1) udtryk for en påfaldende person, stødder, gammel støder; *huo æ de får æn st-, dør gor?* ordet anføres i keitringesproget i betydning af kjæp, stav, se Sgr. XII. 76; „stunnes“ i Dorph, Rotvelsk Ordb.; Lomborg-Stonnis er et taternavn, Sgr. IX. 32; kan nok også være et kælenavn i rimet: „dp, lile stanos, te di dder!“ — „næj, næj, lile mousør læ nu leg, men a dder!“ (Lem), jfr. Fb. Bondel. 311; jfr. stannek, stondrik. — 2) i en taglatteg skal en være st-, se Kr. Börner. 534. 21, variant af klafonnes (s. d.).

stonnisse, uo. *go a stonis = stapek* (vestj.).

stonnismænd, no. *stonismænd æn* (Hors.), en stor lysstage til at sætte på gulvet, se Kr. Alm.² III. 65. 38, nok også „stonnismænd“, smilgen Spanstock, Meyer Bad. 352; jfr. dove-Per, stander, standkjærte; en opretstående garnvinde, hvor pa toene er befestede lodret over hunden.

stont, udbrus. „stont!“ ord, hvormed der „slås“, Kr. Börner. 241. 34, se lusstage; stont i smættu, se stunt.

stontre, uo. se stantre

stopfuld, to. *stapful* (Vens.); *stapful* (vestj.), = rgsm.; „døj da nu ærkøn stapful“, Grb. 99. 56.

stopphals, no. J. T. 331, en art æbler (Feldsted, Sundev.).

stopplå, no. se stublade.

1. stoppe, uo.

1. stap -er -et (D., Gjording, Jannerup, Lyne, Hvejsel, Hvødding, vestslesv., Rødding);

stap nt. fl. *staper* (Husby, Bur, Mogensstrup, Vejle.);

stap -er -ed (Rævs, Stakstrup, Skyum, Mors, Agger);

stap -er stap stapon (Daghjærg);

stap -er -o -o (Vens., Åby, Sejlstrup, Jetsmark, Tårs, Sams);

stap -er -ed -ed (Fur, Høllum, Falslev, Aise, Tved, Rødding (M.));

stap -o -et -et (Halling, Gimming, Harriidslev, Haslund, S. Hald, Nuntotte, Sporup, Eisted, Vejby (Årh.), Tiset, Saksild, Lmá, Dover, Rugen, Tåning, Søvind, Uth, Byering);

stap -er -et -et -et (Ladelund);

stap -er -et -et -et -et (Agersk.);

stap -er -et -et -et -et; 2. pers. ett. fort *stapet* (Egehæk);

stap -er -et -et -et -et (Hjoldelund).

— 1) stampe, stoppe noget fast, f. eks. læ i en holade, tobak i en pbe, pølser; *do ka stap di pib! a staper æ gumel huos*, o: skrår (D.); *stap nuncj æ næ* (Søvind); *stap æ kær* (kornet) i æ gred (Mors); æ skal ha staped mi pib; no *hår æ fot al æ æ ku stap i næ* (Agger). — 2) tilstoppe et hul, *stap æ hæl, stap næ i æ hæl* (Vens.); *de stapa fd brøstat* (Søvind s.), det volder åndenød; o *stap i æn rugd* (Agger); se for. —

II. stöp -er -et (D., Gjording, Jannerup, Skodhorg, Rødding, vestslesv.);

stap -er -et (Lyne);

stap -er -o -o (Sams);

stap -er -ed (Tved);

stap og stap -o -et (Søvind s.);

stöp -er -et (Bjart, Øst Lygum); nt.

stöps (Aller, Hammelev, Vonsbæk);

stöp -er -et -et -et (Tinglev, Rapsted, Ladelund, Emmerlev, Agersk., Åbenrå, Bradr.);

stöp -er -et -et -et -et (Ang., Hjoldelund); nt. *stöps* (Sander.);

stap -er -et -et -et -et (Egehæk);

stoppe strømper, udfylde et hul i klæder med syning, jfr. single, sy; *stap hæns* (Søvind s.); *stap æ hæ el. d æn hæ* (Agersk.), stoppe på en strømpe; ikke i den betydning i Vens. og fl. st.

2. stoppe, uo.

stöp -er -et (D.); fl. *stöp -er -et* (Agger, Thy);

stöp -er -o -o (Vens.);

= rgsm., standse; a *stöpet ham i æ fært* (D.); *stöp ham i færtan* (Søvind s.); no *fo wi sæj stöp!* (Agger); *høj hō fæl næj æ hjælp dæfd, næn de stöps nåk dp no* (Vens.); jfr. Aasen stoppa, eng. stop.

stoppegarn, no. *støpger de* (Mors), = rgsm.; se *bødegarn.

Krist. Almucl. II. 7. 10, ordspil, se I. 638. 13 flg. — 4) taling, betydning: *stuvor væt, hjælp; æn stuvor slæk* „*jeg da var der i stuvor hoven mæjer bøde samel*“, Grb. 36. 14, en var der en stor hoven husmand; *ð stu sælskab, fola, júl, æn stu k* (Vens.). — 5) fornem, hørende i højere stand, så bruges ordet i flt.: *lor 7; di stugo steko dlti æ nædio* (Gjedved); *de gor hædt tel mæ da* *æ, di steker dltir æ nysær samel* *æ*; der tilføjes: *di smo æ røp, æ*; *di forsvere sig; di stuvor halar æ samel* (vestj.); *di stugo kins dlti* *æ* (Gjedved); *di stov kiner vær* *d di smd napær væræner* (vestlesv.); *ægor hær djer hemæriq hær i wær* (Mors); *stow stur ka æc fd rom i* *kæ*, Grb. 242, to store kan ikke få rum i sæk; *æ præst æ nowæ anne stowæ* *æ*, Jyd. I. 75. 2; *di stuvor Torupbor* *æ*; *han hær tjænt æpo stuvor stov* *æ*, store steder, æ: hos fornemme *høj wæl jan agjær iblæc di stur* *æ*, æ: omgås fine folk. — 6) stolt, glig: *stuvor pð æ* (S. Sams); *de æ stuvor æp*, det er han vigtig af; *di monæær gör ham stuvor o æt* (D.), præge gör ham overmodig; *stuvor æ* (Vejr.), storagtig: *de war høj hil* *dæ*, Grb. 72. 16; *stuvor p æt, lisom* *æ hons* (vestj.); *han æ stuvor no* *te ær han stuvor d* (Agger). — 7) stuvor (Andst, Mors), betyder rotse Sgr. III. 152. 841, VIII. 105. 437, V. 408. 638, Gr. Gl. d. M. II. 111. 98; rus, små. — 8) bio, *de æ stort mæ* (Sem), æ: I er svært gode venner; *stut te Læssæ, di gær mæ wostabro* *æ*, *iden wæ soje di pæuss, imæn sku* *i d teq* (Tånnig); *de gor stuvær te* *pæss, idæ æv di pæussær, imær sku* *ø d teq* (Mors), æ: det går rigt til. *æ di bagær pæssæger i snat* (vestj.); *ik stuvær te, æ fæk æp grød o flæk* *æh* (vestj.); *de wæ æ stut mæ dæm*, enskabet var bedt mellem dem; *de æ mæ æc stut æp; dæ war æc stut æp*, *æ, æn som hon, mæn de hon war i hær* *æ* *æ*, ler var ikke stort andre, der bar børn bæn, mens hun var i sin velmagt; *høj* *stut æp*; *de ka æc jø stut* (Vens.); jfr. n stor, isl. storr; se jævn-, hge.

storagtig, to, *stuvoræc* (D.); *stuvoræc* (Vejr., Thy, Agger), *stuvoræc* (Mors); *stuværæc* (Vens.). — 1) altfor stor, større end tilpas; *dæ æ mæ stuvoræcæ ndk* (D.); *æj da ha høj fæt æ æn stuværæcæ dram*, Grb. 221 4, en temmelig stor dram, æ: rus. — 2) overmodig; *stuværæc* (Thy).

storartet, to, *stuvorartet* (D.), — rgsm.; hores ikke så sjælden, men er fremmedord i målet

storbenet, to, i forb. *stuvorbenet grød* el. *væn* flt. (D.), grød el. vælump kogt af store, uknækkede hyggrynsgrød i kærnemælk, se helgrynsgrød, piggrød, storegrynsgrød.

stor byg, no. J. T. 308, toradet byg, hordeum distichon L. (Thy).

storbåd, no. ved fiskeri med våd: båden, hvori våldet med 3 mænd, de 2 kaldes „vådmænd“, den tredje „bussemand“, se Bug, Lesøe 173 m. afløden; se redbåd.

stor-dreng, no. konfirmeret tjenestedreng (Nordjyll.).

stordør, no. æ *stuvordær* (Sall.), indgangsdør til stuenuset; J. Saml. IX 345; prinsen bandt sin hest uden stordøren . . . og så gik han ind, Kr. V. 183; se den „brede dør“ I 231. 18

stordørnsk, no. *stordørnsk* (Bradr.), den større opholdstue

store, no. prale af, være stor af; *de æ fæle, som han stovær æ hans æwl* (Mds h.).

storebakker, no. flt. *æ sæt stybakær* (Vens.), torskebakke, se bakke.

store bededag, no. = bededag (s. d.); når præsten den dag under højmesseælmen gik ud af kirken, troede man, at han hndrede de døde i at gå igen; man hørte også i kirken en jamrende klage af djevelen under den lange bøn, se J. Saml. I. 54 (Vens.), P. Gaardboe.

storebojle, no. hovedgilde; *æ te æ ættebæjl wa dæ æ æt mæ så manne som te æ stowebæjl*, Jyll. I. 376,

store gryder, no. flt. et handelsudtryk om en vis slags gryder, se Nyrop. Pottemg. s. 13 anm. (Gammelstrup, Fjends h.).

storegrynsgrød, no. *stuvorgrynsgrær dæm* (V. Vedsted), sur grød, kogt af store hyggryn i kærnemælk; karl fra fastlandet

(s. d.); *æn stugorizæ jæn* (Andst); så kommer du til to store kæmper, Krst. V. 181, 2: overmåde store; *hun for kldt æn stugorizæ gryd ful u kænmylkeæslæn* (Malt).

stor jærnurt, no. en plante, *eichorium intybus* L. (Saxild).

stork, no. *stærk æn stærk* (D., vestj., Mors, Thy, Agger); hak best *stærki* til *stærk* (Vens.; Mellemalsh.); *Øl. stærki* best. -n (Sov. s.); *stærk i stærk* (Sams; Ersted i Himmerl., se Kr. Alm.² VI. 267.97); *stærk æn -ær* (Thjælde, pl. *dræbdr.*) — 1) = rgsn.; *ciconia*; *stærken rest Batsalmjæne* (Lild s.); *høg i sø som æn stærk* (vestj.), *rede gråhøg; do stor u høg om døj lasom æn stærk i et tugrøj* (Frederiks); når noget er blevet borte, kan siges: *de fløe nåk æ stærk mæj* (D.); *han har nåk spul lårt om stærk u wøhen æ hjen* (vestj.); *så mæj som æn stærk* (D.); *så sølten søm æn stærk* (Agger); *han gæde søm æn stærk* (sts), også om en langbenet person (vist alm.); hvor storken bor [2: på taget] går kærne ikke i hæde, Kr. Ordspr. s. 533, ordspil; *dær blywær et fjær æt æ stærk, di hå fæ låg næj* (vestj., tlm.); *do ligger i jælmylke stærk!* siger drengen til sin kammerat, der har bukserne smøget op over knæene; *stærki knæder* (Vens.), 2: en fjært, se 1. due, fise, kartoffel II. 99.30a; — han har kun én (arm) (s. d.), sluger han en æl el. hugorm, kan man se den løbe flere gange igennem ham, inden det lykkes ham at få den til at blive (vestj.); se JK. 222.48, Sgr. V. 43.76; to gange kan hugorm løbe igennem, 3die gang må den blive, Sgr. V. 36.86; snog m. gange, Kr. Alm.² I. 141.14-17; det samme om anden, Amms. V. 99: den har ingen indvolde, alt ligger sammenblandet i den, der er glasseret inden, kunde ellers ikke sluge giftigt kryb, Sgr. III. 159.95, Kr. IV. 362.63; den har ingen tunge, Sgr. V. 36.91 (vestj.), VIII. 155.51; den var præst, Sgr. VIII. 157.71, før syndfloden og misbrugte Guds ord, Wigstr. I. 205.290.43, Busch Volksgl. 176.198; — storken kommer den 25. marts (Thy); den 2. april (Hobro, Sams); 1. april (Kjøge); den må sætte det op til 2. april, men så skal den give en halv tønde øl (Ods h.), Sgr. IV. 157.471, VII. 56.250; den kommer med forind-

dags mellemmad (Sams), Sgr. V. 43.374, VII. 56.251, se II. 572.50b; *Fry æden* (24. marts) *flywær æ stærk øwær æ lge Hæw* (D.); *u færgers dæw* (¹²/s) *krywær æ houworm d æ græw u æ stærk flywær øwær æ haw*, Sgr. V. 36.281, Krst. IV. 352.62, JK. 222.252, jfr. vinter: 1. april over Rødhavet, 25. marts over Middelhavet, Krst. Alm.² I. 142.18 flg.; — st. skal én gang have sne i sin rede (Vens.); den første søndag i tor, sætter storken foden på dansk jord, den tredje torsdag efter den går bonden lysløs i seng (Bornholm); — storken græber på mange måder ind i almuens hv; hævder Per eller Peter, Sgr. III. 159.89; når vi møder en stork første gang om foråret, så hilser vi ham og kalder ham „Per“; vi siger: „velkommen Per Jansen, a æ glæve, han æ komment!“, Kr. VI. 257.46, jfr. dog Sgr. VIII. 157.71; den omtales altid som „han“ (vestj.); han tiltales i børnerim: „stork langeben“, „størke stene“, Sgr. III. 159.95; „st. stritteben“, JK. 44.13; „størke stejle, stejle, stejleben“ (Vens.), „stingelben“ (Hmr.), „styggenben“ (Sall.), JK. 307.7, JM. 151; „stakiben“, „stingelben“, Per Treddiben, se Kr. Börner. 78 flg.; se også Sgr. V. 64.486-88, VI. 127.733-38, XII. 80.219, Gr. Gl. d. M. II. 147.6, jfr. Mhoß s. 477, Strackerjan II. 101.391, Mannheim Germanische Mythen s. 426, Korrespondenzblatt X 5, Urquell II. 106, 179.8, V. 246, Frischbier, Preuss. Kinderr. s. 50.180 flg., Kuhn Nordd. S. 452.340, Urdsbr. 1881 nr. 1. 12, nr. 2. 15, nr. 9. 16, nr. 4. 14, Wh. Volksk. II. 83. IV. 300, V. 355, Böhme KL. nr. 749, Folk. Journ. I. 155 (Ungarn), jfr. Johan Lassen; — hedder i reise: „knæver-ræh“, Sgr. V. 150; — den, som først ser ham og ønsker ham velkommen, får iske tandpine, Kr. Sagn IV. 622.85; jfr. han rejser som pilgrim til Mekka, bydes velkommen, Gær. W. II. 507 (Tyk) I. 294 (Armen); — afskedsord: „gid det må gå dig godt så går det også mig godt“, Kr. Börner. 467.91; — betaler ædelsten for pasning af unge, Wigstr. FS. 34.42; — storkene folder, inden de rejser, ting i Kravris, en hede-strækning i Ådum og Ølgod sogne (vestj.), se Kr. Sagn II. 263.53,54; jfr. Wigstr. I. 205, FS. 33.40, P. Vik. IX. 102 ned.,

Læbr. Gerv. s. 47, 156, Grimm S. II 180, 438, Ons Volksl. V. 111; på Island (ævnene, se Arnas. I. 61b; — den ligger i dvale om vinteren i moser, Ons Volksl. V. 110, jfr. svale; — storken rejser, når han har set den første rugskov (Andst); til Bartholomæi marked (24. aug., vest-slov.); når han har set ni høstakke (vestj.), Sgr. V. 36, 287; når han ser de første bygkærve stå i rad, Sgr. III 159, 895; når han ser det første bygneg, Sgr. III 159, 895, V. 43, 375, VII 58, 296, Kr. IV. 352, 61, IX. 8, 54; — når storken rejser, kan syge mennesker give den deres sygdom med, om de gæder det smerte-fulde sted med en klud og lægger denne i storkens rede, Sgr. VIII 117, 504, jfr. Wigstr. II 269 flg., Germ. W. II. 290 (Albanes.); — i Ægypten skal storken være etiske; på en gård var der to piger, den ene var god mod storken, den anden slæm; de fik en gang hver tilsendt en klædning fra Ægypten, den ene den flotteste stadsdragt, den anden de usleste pjalter (Vens.), Sgr. IV. 152, 421; der er et land langt borte, hvor st. om vinteren er iske; engang kom en karl meget langt bort i kongens tjeneste, og han kom da til dette land. Her traf han en mand, som hørte på ham og spurgte, om han ikke kendte ham; nej, karlen vidste da ikke, han havde set ham før. „Ja, da har jeg såmænd hørt på din faders hus manges god sommer!“ sagde manden; da forstod karlen, at det var storkelandet, han var kommet til (vestj.), JK. 221, 215; st. har før været et iske fra Afrika el. asiatisk prins, Kr. Sagn II 140, 50-52, 56, jfr. Wigstr. II. 269 flg., Mannh. Germ. Myth. 523, Kohn N. S. 400 116, W. S. II. 69, 206, Strackerj. II. 101, 391 flg.; dens knebbren er bøn; Urquell III. 18 (jødisk), Liebr. Gerv. 31, 35, 157, Tettan Tenime 285, Gr. Myth.² 638, Ælian, Hist. anim. III. 23, se Wh. ZfVik XIV 118, Kohl K) Schr. I. 366 flg.; de er pilegrimme, der rejser til Mekka, MaFlk 109; med sagnet om mennesker i storkeham; frunurere, Meyer Abergl 76, der findes Ælian De nat. anim. III 23, kan smstules mennesker i bjørneham, Sagn. fr. Bygd. I. XLV.; i døllins, Meyer Abergl 82, i bæffels, Urq. VI. 106 (indian); se varule; = st. er en hellig fugl; man må ikke skyde en stork, så mister

man forstanden, Kr. Sagn II. 263, 52; for man et lem brækket, inden året er omme (Odder, Ringgivel); mister man sine år, Kr. Alm.² I. 117, 47; så får man en visse hånd (Varde), Sgr. IV. 157, 475; et de gælder liv for liv, Kr. Sagn II 142, 15, fortællinger om mennesker, der har skudt storke; en kom uheldig af dage, og lærtes hen og døde af brystsyge, og havde det uheld at miste fire koner, Kr. VIII. 372, 664, J. K. 222, 246; se også Thiele II. 303, Sgr. VII. 56, 249, Cava. Warend I. 461, II. XXXV, Wigstr. II 273 FS. 33, 41, Strackerj. I. 45, 41, Z. f. V. IV. 5, 46 (Schweitz), Folk. Journ. I. 364 (Ungarn), Magyar T. LX., Grimm Myth. 723, K. M. nr. 107, Urquell III 18, 25, (Polen), se Sønderhoning; varstier tykte for det hus, den bygget på, Sgr. V. 41, 16, IX. 13, 32, vist alm.; bygger ikke på J. d. d. huse, Birl. III. 104, 411, Meyer Abergl. 193; „huer der ett æ hus, fred å row, dier vel æ stork ett bow, å huer der ett æ hus, fred å row, dier ska do aller fo en stork te å bage“, Sgr. VIII. 182, 760; jfr. Kr. Sagn V. 460, 2, Thiele Overtro nr. 137, Strackerj. I 251, hvor mange storke bygger, kommer de stand, Sgr. VII. 61, 303; hvor den bygget, gör hverken røre el. høge skade (alm.), Sgr. IV. 156, 465; det er et ondt tegn, når storken flytter sin rede fra et hus og hen på et andet, da vil huset snart brænde el. blæse om, J. K. 222, 251, Kr. IV. 355, 86, Thiele Overtro nr. 593; se Wigstr. I. 205, II. 135, Strackerj. I 251, Grimm, Sagen II. 17, 383; thi der går ikke ild i det hus, hvor storken bor, Krist. Almucl. III. 33, 5, Sagn II 263, 56, Wh. Vik. IV. 83 (Schlez.); jfr. Roehn Arg. S. II. 38 flg. hele dens historie; den trøstede Herren på korset og råbe „størk ham!“, Sgr. I. 107, 30-33, Kr. VI 235, 21, VIII. 374, 69-71, Sagn II 266, 75-81, Thiele II 304; jfr. Afzel. Sagoh. III 115 — storken kaster hvert andet år en øre; hvert andet et æg ned, Sgr. III. 159, 895, Krist. VI. 260, 74; har storken ingen delene, giver den en stor fjer (Hodder), Sgr. IV. 154, 436, VII 56, 252, han gør det, for ellers tager myrerne angreb (Vens.); afstøffen kaldes „husleje“, „tiende“ (s. d.), Sgr. IV. 159, 444, J. K. 222, 247, Krist. Sagn II. 263, 51 flg.,

br, den bringer Vorherre, Kr. IX.
jfr. Wigstr. I. 205, Strackerj. II.
201, Berl. III. 483; — den bringer
på børn (alm.); *størke komo mæ*
de børn (Vens.), se barn I. 50. 36;
hoff 105, Z. f. M. III. 176. 4, IV. 393
), Meyer Vik 102, Bad. 12, Strackerj.
7. 47, Wolf Beitr. I. 162 flg., Veckenst.
k. II. 186, Knoop Pm. VIII. 13, Volksk.
25, Urquell² I. 114, Trad. pop. VI.
III. 240; — en tilbagebleven stork
om vinteren, Kr. Sagn II. 264 55;
man storken først flyvende om
skal man flytte og blive let (Tå-
Kr. IV. 354. 81, Sgr. III. 104. 416,
350, VII. 61. 308-12, IX. 13. 28-34,
23. 256-57, Thiele Overtro nr. 581-82,
man bliver tung, fordi den har en
flugt (Kolding, Varde); vil man
te til at rejse før år er omme
), Sgr. III. 126. 392; fra Fyn tilføjes
arkens flugt over ens hoved viser
hvorhen rejsen går, er det mod
r, skal man dø, J. K. 223. 257, jfr.
n Myth.² II. 1087, Wigstr. FS. 8. 25;
de, bliver man let, fordi han har
gang (Kolding, Varde), Sgr. III.
116 fl.; stående, skal man ikke
men blive tung og doven (Tåning).
I. 354. 81; bliver man sygelig (Mors),
II. 70. 225, Thiele Overtro nr. 583;
om foråret at se storken stående
lykkeligt tegn, se Kr. IV. 387. 448,
6, Sgr. XI. 93. 165, J. K. 223. 253,
flkl. Rec. II. 85, fol; knæbbrende;
nan slå meget listykker (Sams, Hors.),
II. 104. 416, 126. 593. 70. 227, Kr. IV.
I. K. 223 255, Thiele Overtro nr. 580,
in bliver sladderagtig, Sgr. IX. 13. 34;
pn: bliver det en regnfuld sommer,
I. 354. 83, Thiele Overtro nr. 60, Sgr.
24. 417, VII. 61. 301-5; sankende:
man noget det år, Kr. IX. 40. 82;
og ren: vil det blive et tørt år,
I. 354. 83; gode forårstegn er at
m *størke stærk, æn flyve æt, æn*
de plæve, æn skæppe høve (harve,
kører rask), *læve hvid allam* (hun-
vestj.), se Kr. IX. 54, J. K. 223. 253;
rist. Alm.² III. 132 25, 136. 86. 87,
8 53-56, 144. 7-12, Anholt 113. 77 78,
p Pm. 173. 169; — når storken står
gger ned i storstenen, vil den snart
en derop igennem, o: den varsler

lig (vestj.), Krist. IV. 355. 87, Alm.² III.
172. 36, Sgr. III. 70. 219, VII. 61. 307;
når storkene flokkes og slås, varsles
krig (Thy), J. K. 222. 240 50 (Vens.), Sgr.
III. 69. 204; (når storkene slås, er der
ufred i huset, Kr. IV. 355. 85, jfr. Sgr. V.
41. 349); bygger rede på kirke, Kr. Alm.²
III. 147. 83. 54 krig; samler storkene sig i
flokke, er det mod uvejr, Sgr. V. 44. 390;
— den sorte stork varsler sorg for den
som ser den (vestslav.), Sgr. III. 144. 23,
V. 36. 288. 42. 365; en våd og regnfuld
sommer (Tåning, Andsager, N. Farup),
Sgr. III. 104. 417; når den sorte stork ses
om foråret, varsler den mere vinter (østj.),
Sgr. III. 69. 206, eller våd sommer, Sgr.
III. 104. 417, eller krig, Krist. Alm.² III.
147. 55; jfr. endnu Wigström I. 205, II.
269 flg., Strackerj. I. 25. 10. 35. 30; —
flytter st- fra tag, sker ulykke, brand,
mord, Kr. Alm.² III. 4. 8, 146. 35-37; —
st- skal slæbe gærdesmutte ud med sit
næb, Kr. Sagn II. 262. 46; — byder ræv
(s. d.) til gæst på mad i flaske, Cav. W.
II. XXVI; — efter Sybilles spådom skal
storke som får og bier mod verdens
ende uddø (vestj.), se Sgr. V 36. 89, Kr.
VIII. 385. 1, Sagn II. 345. 404-5; — st-
skal i visen være skaffer for han var
stærk og stor, det var en dygtig knes
til at sætte mad på bord*, Sgr. VI. 227. 9,
Kr. SkV. 76. 11; gæden om den lyder:
hva æ de æn man i æ mups, mæ æn
par rø hups? (vestj.); *dær ær i man i*
i mups mæ d pa rø hups; æt do hæ æ
d æt, æt æt æ æt dæ æ (S Sams); —
nævnes i samtale af froen; „Petter Ge-
bøtler med sine lange bejne og sin røde
snude“. Kr. Dyrefabl. 223. 94; „Hr. Peder“.
Anholt 122. 320; jfr. Kr. VI. 295. 60 61;
„Pøjter“, „Peter“, Gr. Gl. d. M. III. 222, II.
122. 18; se Kuhn NS. 360. 17, Wessidlo II. 4;
„de kraar“, Ndl. Vik. II. 110; Molboerne
har hyrden ind i kornet på et led for
at jage storken bort, se Kr. Molbohist.
27 87, Fausb., Molboerne s. 7. 55, jfr.
Wolf, Hessische S. nr. 258, Urquell III.
29, Busch Volksh. 37. 62. 72; et skib
bliver i et sagn til tre storke, Sgr. IX.
67. 243; pigernes forklæder forvandles
ved trolddom til storke, som flyver bort,
Kr. Sagn II. 140 149; i skæmtehist. siger
tjenestekarl, at større er storke, Kr. XIII.
s. 8, SkS. 150. 93; jfr. ravn III. 22. 60 b,

storladen, to. *stugoldin* (Agger).
— storlig (s. d.).

storlemmet, to. *stylems* (Vens.), =
rgsm.

storlig, to. *storleis* (vestj.), temme-
lig stor.

storm, no. *størn* æn *størn* (D.,
vestj., Agger); *størn* i best. -i fl. *størn*
(Vens.). — 1) = rgsm.; *de æ søn æn*
størn idæ, *te tow kæloner ka æ hæl dæh*
trih we æ jowr (Mors); el. ... *te fæmtan*
kæloner ka il hæl æn æwæbost el. æ kæl-
skæh el. dæh sæjstæn æ jæn, Kr. IX. 248.21,
(jfr. Sæve Str. S. 28); el. *te æi ka pæl mæ*
de bæ dæwældædæ, sts nr. 17, af vejrmøllen
nemlig; som blæser ører af hest, Krist.
Sagn II. 339.57; tunge af hunds mund,
Denh. Tr. I. 80; alm. tim., når en er
bleven klippet: „det har nok blæst hårdt
idag!“; flg. *hon tu ham mæ størn* (Vens.);
tim. om st., Wh. Vik. V. 441, Urquell II.
109 (plt.); navne til st., Ndl. Volksk. X.
140; i Skagen kaldes en vestlig storm
„(i) wejsten knalring“; andre udtryk:
„i stryger“, „i halv stryger“, „i bræser“,
„i knag-storm“, „æ tyw-wer“; der skal
blæses og pustes i den anden verden for
at skaffe storm på jord, Kr. Molbohist.
74.240-41; — varsles af havfrue, Kr.
Sagn II. 143 flg. 147; havmand, Faye 35,^{no}
jfr. I. 569.48 b. 571.37 a; trolld, Wille 173;
af dødding, Kr. Sagn V. 260.16; af skibs-
nisse, som holder staget under stormen,
Kr. Sagn II. 44 18; af fugle, Amins. VII.
95; krage, Haukenæs III. 196; mange
varsler, Kr. Alm.² III. 150 flg.; af får, når
de stanges, Hazel, VIII. 68.10; af ild,
som tuder i oven, Folkev. XI. 471.31;
ved brægen i tommer af vindfælder, Kr.
Alm.² I. 174.62, jfr. møbel, vante; — ved en
mægtig kvindes død, Maur. Isl. S. 206,
Arnas II. 52, jfr. Ch. Notes 270; storm-
mands, GML. II. 139; Cromwells, Folkl.
XII. 166; Napoleons, Ramboad 165; trolld-
mands, Tr. pop. IX. 59; når mske hænger
sig, se I. 731.121; jfr. Gr. Myth.² 601,
P. Volksk. V. 104.2. 153.18, Urquell IV.
53, Mhardt GMyth. 270, Meyer Bad. 367,
ZfM. IV. 49.29 147.35, Wh. Vik. IV. 81,
V. 143; II. 181 flg. når mske er druknet;^{no}
når ulykke er sket, Rivista I. 458.14. 618,
II. 333, jfr. „uvejr“; — ondts varsel ved
jordeferd, se Gering II. 129, Arnas. I. 430,
Gast. 38, Nyland IV. 38, Meyer, Aberg. 178,

Le Braz 106, 117, Denh. Tr. II. 29; det
stormer, når fanden benter frimurer, Ur-
quell II. 67.3; ved skiftings død, Lindh.
Lapph. 132; st. ved bryllup varsler storm-
fuldt samliv, Krist. IX. 46 og Alm.² III.
103.97; st. opstår, når der er en stor
synder ombord, Méhus. IV. 378, jfr. Jonas
I. 11 flg.; når der er lig ombord, Krist.
Alm.² I. 55.24; — forestillingen om at
kunne frembringe uvejr, storm, torden,
sæende regn, hagl, ved finnekunster og
trolddom har været alm., se Müller
Saxo 53.2. 192.10. 453.1; Peters. Isl.
Færd II. 129, IV. 196, Rafn Nord. Fort.
II. 70, 110, 160, 336, 349, 356, Fridthj. S.
kap. 5, Ketil Hængs S. kap. 3, Ørvarodds S.
kap. 12, Thorstein Vikingsøns S. kap. 11.
16, 19, Oldn. S. I. 273, II. 158, IV. 41,
Olaf Tryggves. S. kap. 150.211, Olaf
Hell. S. kap. 27, Færoiske Kvæder I. 163,
II. 4.10. 52, DgF. I. 45.18; „galdrædur“,
se Maurer Isl. S. 129, 133, 250, Arnas.
I. 450 551. 566 593. 605 flg., II. 377,
463, Thorkels 130, 176; trolldstorm, Kr.
Sagn III. 322.10. IV. 231.55, Thiele I.
88 ned., jfr. Wigst. II. 188, Øverl. 26.29,
Meyer, Aberg. 237, Urdsbr. V. 136, Ur-
quell V. 261; „Wettermachen“, Schindl.
47.52, Weinh. Volksk. I. 217, VII. 187
(Steirm.). Wolf N. S. 693, Hebbe-Sold.
I. 262, Ch. Notes 169, Amer. Folkl. XI.
150, Liebr. Gerv. 219.12, Piré Usi IV.
101, se knude II. 228.2 a, Bassett, „storm“
regist.; „tempestarii“, msker, som kan
frembringe storm, se Gr. Myth.² 604,
1040, 1179, Méhus. II. 26, Maury Magie
178, Schindl. 50, Hebbe-Sold. I. 101,
Bosquet 252, jfr. Du Gange und. ord.;
magt mod storm straffes, H. Soldan I. 99;
„Wetterhexe“, Wh. Vik. V. 409 (Steirm.);
st. ved præster, Rivista I. 635, II. 338, 412,
Lærn. II. 134; onde Anders værk, Maury
Magie 182, MA. 105, Ch. Notes 30; den
Nereider, Schm. Volksl. 125, Hupyer,
Psyche I. 72, ved djævel, Urquell.² II. 84,
GML. II. 107, Tr. pop. X. 424; storm kan
fremtrylles ved at gøre kunster med en
øsekop i en vandspand, se Sgr. II. 192.773,
Kr. Anholt 85 190, Sagn IV. 165.78, jfr.
Nikol. Nordl. II. 3, JFærø 132, se skal I;
ved at piske i vand, Gr. Myth.² 1026,
Schindl. 52, Meyer, Aberg. 216, Lærn.
I. 259, 263, Laistn. Nebels. 348, jfr. Harth.
P. T. 189, Krauss Volksgl. 118 135.

Tr. pop. XII 662; ved at kaste saltvand over dige, Stracker II 420; ved at heks hælder vand i flod, Amer. Folk IV 157 3, jfr Hardw. 99, uvejv vækkes, når sten kastes i hav el. sø, se Arnas II 550, Liebr. Gerv 32, 139, 146, Volsk 335, Tr. pop. XVI 452, Gr. Myth.² 563 fig. 1041, Meyer, Abergel 145, Wb. Vlk IV 452 (Storm.), Rivista I 48, Graf II 146, 149, ved at kaste kat overbord, Ch. Notes 60, (Dyer Fikl. 105), Hardwick 103, 115, Scott Demonol. 439, Tylor Ant. I 137; ved papirstumper, Daac. Bygdes II 52; ved at Lap kaster handske i luft, Cav W. II 20; når man stikker ombord, Rentad 31; ellevinde voder st. ved at fjerde, Kr. Sagn II 26, 91; heks i avent., Sgr. VI 98; vækkes ved at 2 flojte (s. d.), jfr Arnas II 402, Folk. VIII 14, Ch. Notes 60, Scott Demonol. 484, Amer. Folk. X 214; opstår, når havfrue færdes, Cav W. I 246, II 16, XIII; jfr når St Peters moder besøger sin søn, Rivista I 857; når man tager til sø, Runa IX 41, 73, skyder hende, Wigstr. II 365; når „flædarmen“ farer i søen, Maurer Isl. S. 92, Arnas I 430; når man brænder en gl. kiste, Kr. IX 24 34, Alm.² I 56, 31; koges i gryde, Z. f. M. II 76, Gr. Etenom. CXXV, Schindl. 50; = st. flæs, da lig af ugudeligt kastes overbord, Kr. Sagn IV 246 97; ved at nævne Jesu navn, Faye 10; ved røgning med kirkeklokker, se Meyer, Abergel 185, Rivista I 218, 556, 636, „Wetterläuten“, Wb. Vlsk IV 79, VII 327, 397 (S. Tysk.); med en „Wetterglucke“, Wb. Vlk I 68 fig. II 191, VII 364, Stracker II 9, 76, Panzer II. reg.; jfr klokke indskr. en „hummerango“ larsne I 257 fig.; ved skud i skyerne, Wb. Vlk III 361, VII 250; med „Incesser“, VII 444, Wb. Rits I 4, Bosquet 233, Rivista II 44; ved præsters læsning, Wb. Vlk VIII 327, en sag er „wetterpöbel“ (Tysk.), Meyer, Abergel 260, „Wetter-øgen“, se Wutke regist.; = i avent. stormens moder, Sgr. VII 213, jfr, vind = 2 en res, *ku en storm o, ku mar en adem* (H. Anst., Venz.; jfr Aasen *som nu storma nu; s. storm hæk*; stormvæd, vand hækter, himmel, regn.

stormblod no. *stürmbloð* de (Tysk.); *stürmbloð* de Agger, salmetæst blod;

der hæger en stok stürmbloð we du nips (Agger); se storkne.

stormbriller, no. *stürmbrælar* el. (D.), støvbriller (s. d.), briller som bruges når man læser klyne af el. af den, som står nederst i en savgrav, for ej at smul i øjnene.

stormbræt, no. *stürmbræt* de læst. → flt -er (Venz.), brætter, på en møllevinge som aflages når det stormer.

stormbukser, no. *stürmbukser* flt (D. Agersk. Bradr.), korte overtræksbukser af sække lærred, som bruges ved grø eller skident arbejde; st. hørte til Sv. fastringernes nationaldrakt, var af lærred og meget vide og siger i regnet: *eo res du, eo skas du, eo tve du, eo nu du* Sgr. IV 78, 247.

stormbånd, no. *stürmbånd* en = flt (D. vest), Tøy flt -bånder (Mors), der stæve, der stæter spærterne i tågvædet eller = stormstæve; kan også bruges = stormstrække (D.).

storme, no. se storkne.

storme, no.

størn -er -et (D. vest), alm.; flt flt - (Agger, Venz.);

størn → *størnt* *størnt* (Elsted) =

1) = rgsm; fig. *størn d'p* (Agger) tale og sølver, *kon gor størn a størn* (Venz.), 2) lærer, skælder ud, 3) arbejdsudtryk om fiskergarnet, *deser det fryser hårdt, skal garnet opblikkes*, „stormes“, ligesom det kommer af at det, d. v. s. spredes ud over isen af sneen for at „hysse tørt“, J. Sam. Vin 181 (Sail).

stormflod, no. *stürmflod* en (D.) = rgsm, st. er i Vesterhavet (s. d.), Kr. Sagn III 404, 14, Alm.² V. 120 34, 1664

stormfugl, no. = rgsm, stormfuglene ved Kap Horn er sjæle af stormkaptaner, Sgr. IV 152, 418, jfr Tr. pop. VIII 311, Alm. 394, GML. II 211, se Storm Kirsten.

stormfuld, to *stürmful* (Agger, Venz.), = rgsm; *høj we så størntu de høj, ku meren så ja høls samoi* (Venz.); = varmte beruset.

stormhaspe, no. *stürmhasp* en r (D.), krog (normalt vinduel holdes op lukket i hasper; kaldes også *stürmkrøg*, pænt, der stopper vindluget på væd stens bøn (Swind s.).

Storm-Kirsten, no. *Størm-Kjæsten* (Fano), sømændenes navn til en art store stormfugle under Kap Horn; procellaria? se stormfugl.

stormklokke, no. *æ stømklokke* (Ribe-egn), den store klokke i kirketårnet i domkirken i Ribe; vel fællesnavn for kirkeklokker, ved hvis lyd borgerne sammenkaldes; st. i Randers er købt for en funden skat, se Kr. III. 130.

stormol(?) *størmol* 2 best. -t (Vens.), tid, øjeblik; *høj kom i de søn st-*, vist nok sj.

stormplet, no. *størmplet æn -pletter* (D., vestj.), dugpletter på rudernes yderside, man mener, de varsler storm, se Kr. IV. 368. 236.

stormplæde, no. *størmplæde* (Bo-ager, Sundved), blåsing, pleurocetes limandoides.

stormstiver, no. *størmstygger i -er* (Vens.), = stormbånd; et stykke tømmer, som går fra hjørnet af bindingsværkshuset op mod remmen i skrå retning.

stormstrikke, no. *størmstrek æn -er* (Andst), — *størmrem æn -rem* (D.), rem el. snor til at holde hat el. kasket fast i stormvejr.

stormvejr, no. *størmvejr* et (Sov. s.; 20 D.); *størmvejr* (Agger), = ræsm.

stor-ordet, to. *støversordet* (vestj.), som fører store ord.

1. **større**, no.

stør -er -et -et (D., Agersk., Bradr.);

stør -e -et -et (Elsted);

stå stift ud, stritte, strutte, om hjer, hår; *æ hor stører te d' stor* (Andst); i en bryllupsandtydelse hedder det: *nær I for støret* (kruset) *o stynet, pusset o blasket* 40 (vestj.); jfr. Kr. Almucl. IV. 125 ned.; jfr. platt. sturr to. „starr, steif“, Schütze; sturre.

2. **større**, no. *stør æn stører* (D.; Thy); *stører de* (Vejr.); *stør* fl. (Sundved), kruset strimmel på kvindernes hovedtøj; *hun har hinh stører opsat* (N. Slev.), 3: er pyntet; *æn stør* (D.), de gamle kvinders hovedtøj med guldbroderi og krusede strikuler; se hovedtøj.

storrehöns, no. 3: höns, som fjertene størter om, kalkuner; konen havde travlt med at få hendes størrehöns ind, Krist.

Almucl. II. 41. 114. VI. 50. 145; *kak d storhöns*, Jyft. I. 375; se storhöns.

storrehår, no. *størhør* (vestj.), enkelte strittende hår.

storrehåret, to. *størhør* (vestj.), med strittende hår.

storrekok, no. *størkök æn -køök* (Agersk.; D.), hannen blandt 3 storhöns, brushöns, machetes; vist også kalkunsk hane, se storrehöns; størkok.

storrelue, no. *størlu æn -er* (Thy), kvindelue med kruset strimmel.

storrer, no. se stodder.

storris, to. se störrings; halv.

storreset, to. *størres* (D., vestj.), med strittende hår.

storrisk, to. ude af sig selv, forstyret; *høj var höde røn størisk* (Vens.).

20 **storrive**, no. *størryg æn* (vestslev), den store slæberive.

stor røllike, no. J. T. 3. 278, en plante, achillea ptarmica L.

storsejl, no. *støversøjl æn* (Agger), det agterste sejl på fiskebåde.

storsindet, to. *støversind* (Mors, Thy); *støversind* (Agger), *støversind* (Vens.); *støversind* (Vejr., Sall.); *støversind* (hst.), hovmodig; sin over sin stand i klæder; *„høj røj ene te d' væ støversind“*, Grb. 81. 21, han kendte ikke til at være hovmodig; også no. *støversindshøj* (vestj.); *støversindshøj ku sule fåta* (Vens.), sult bringer hovmod til at vinde; jfr. småsindet, skrædder.

storskryder, no. = ræsm.; i en stedrense: „Borup støerskrydere“, Sgr. II. 70 (Taulov s., Jerlev h.).

storslub, no. andenkart (Als), J. Saml. VIII. 275.

storsnudet, to. *støversnude* (Mors, Agger); *støversnudet* (Sovind s.), = ræsm.

storstilet, to. *støversilet* (Sovind s.); *støversilers* (Agger), = ræsm., om bogers tryk: *æn støversilet aulmøg* (D.).

storstilt, to. *støversilt* (D.), overmodig, stor på det; *han æ st-*.

storsue, no. *støversid* æn (D., vestj., Mors, Thy); *støversid æn* best. 20 *støversid* (Vens.), husets store stue, jfr. pisel, stue, fredstue, hgstue; *„bu kægjern var ej i støversiden d' sig höns d' var i cistern“*, Grb. 30. 32, begge kvinderne var

unde i storstuen af saavel her var i
køstene; jfr. vedh. endr. side.

store to. low. - 407

stortavleret to kugler (af-
ger), om to; med det andet.

storum, to, storum c. rous (de
vind +); stuprum (Apost. Mar.); stura-
rom (Thy), storum (Apost. Brak.),
hærskabelig, sturagiz, en stupromus, en
(Mors), bonde, som vil have sig over
sin stand; anfer þær i kærde stand,
„do gu storums ma færi vi i kærde
re ma“, Kr. Sk. 276, 4; sturum, st
(værl), sturumættar en (Apost.), Sol
færdigheit.

STOB. UU. se us: 3m

stod, to *ald* (samt) i fjerne vid
d kles, den li a lænne *så*: en
hører mang til Hads n., o undergæet
at den by vid begynder at komme frem
under den gaml; dr. stalt

stotter, m. skal også om en ma-
skine; en ø stier (M.) o; gr, af-
hejler stødende; jfr tilsv støtten, støn-
me; Aasen, Stolt.

stov. no uo se slab. stulce, stave
u% stulci, stav.

stovbuddi no stórtuð en -i (Var.
Tyrstuf. Væðs h.); stóptu en -búi (So-
mund s., Halds h.); fl. b-rer (Halds h.).
undirbúttarver; det. første del af sam-
mensættningen er málfrís-stub (s. d.). de
laveste stamene; findes ved at afslutte
stubbet, muske, de som røder eller bøl-
i stubben (s. se b., buddis.

storbånd. De et saags båndet i
køt; v. hende også storbåndet i vore
lærelser, de stred op og ned ad tænde-
røen, Kr. Alm. 1. 57 197; hvad er
første de af storbåndet?

1. stovne, en stovn en -er stovh.
Hagen, real.; stovn en (Vadsb.), skul
af et træ (Hagen); *Acquisition* (Lange)
begravelse, *Acquisition* en stovn, skoven
Tæst II. 5; *Acquisition* en Hagen
stovn, stovn en -er (Agert), stov
der under i heden. *Acquisition* en af
skadet, af lyng kommer, tal, skader a
skadet her, de en han stor o gæve
stovner (Lange), i. a. der er fast bund under
træet her det ligner tal med han er et
vedvarende stov; st. *Acquisition* stovn, is
stov; en stovn; *Acquisition* en, tal.

2. stovne. uo. fōm -ar -n (rest).)

[illegible]

HOVACREK in a long a si
u m ce d rager de (Lama)
kur

[illegible]

størreket, 10. og 11. klasse
 (b) undersøger stærk, stærk
 og stærk.

stovvel du se stibke

strabas. m. strabare con
antrorse, bente; strab. uo.
a pr. (vol.). antrorse, (e) hial s
in strappo sul bente. eg.

strabôyer. ou se stalwert.

strade, so. stog en (land).
en (i) rætte, gylt: a hus (en
stog (land)). a stog, kendes mig
der ligger: en rætte i Hundert
hvi (i) a hus som søger
lang forstættelse el en lang sp
vægs jord, nar denne ligger sig
indet stog (vest). Mib; min, st
land, al lat (via) strada, lande
strat-graver, strøde

straf, no. straf om (D., vest).
altu i. — ræn; hq, hō fd: straf,
hans straf (Vens.), o: str- idom
etod; af straffe omstales hoves
(s. d.), str'es (s. d.), brandes i. f.
galestok (s. d.), halsstrages (s. d.),
i 731 37 b. levende begravnes II. 4.
slides, trædes af heste i. 599. 40 b.
pistande (s. d.), bæresten III.
sides i st. k, se stok b, dypes
(s. d.), her (s. d.), inde træhest
få tyvebælte (s. d.); fr. hær,
22. 104. 334 Bz., Fb. Beudelic
Kr. Am II. 70, II. 25 7, Gr. RA.
Dama II. 213, Hazel. VI. 65; se
mand, skarpreiter, skjæsten, læ-
lige straffe; sættes på vogntul,
møgher på mesding, pige rækker
sættes af æste gennem bydam
Meyer VI. 146. 157. 165; sæt

kommer det i sagn, at insker nedkalder straf over sig ved kade ord. Kr. Sagn II. 294, 189, 190, 202. Fb. Bondel s. 356; ved grusomhed, Kr. Sagn II. 295, 198-200, jfr. Wigström II. 135, FS. 158, 1 2.9; se skjæbne; udført mord pentages af død, Kr. Sagn IV. 548, 58 ilg.; i ævent. og sagn varer den dødes straf til dommedag, Kr. VII. 124. Sagn II. 280; jfr. Wgstr. II. 375, Gav W. I. 464, 470, Armas. I. 295, Kuhn N. S. 272, Mhöff 303, 413, Hardw. 188, Hartl. F. T. 189, Laisn. II. 96, jfr. "folkejustits.

straffe, uo.

straf -er -et (D., vestj., alm.; Elsted);

straf -er -ed (Lild s., Agger);

straf -er -e -e (Sall.);

— rsm.; *høj skal straffes på lyse*, dog også i alt fald i infinit.; *di buer des straffes* (Vens.); jfr. mnt. strafen eller straffen, Sch. Lubb.

straffelses, no. læs, som hovbønderne skulde køre til straf, fordi de havde taget for små læs, se Kr. Ahnuel. II. 17, 41.

straffestreg, no. *strafstreg* (Lild s.), en slags bet, som i kommersspillet "avne-pusker" (s. d.) og sagtens i andre spil, gives som straf; se hørunge, streg 2.

strag, to. *stråg* (vestj., Mors, Thy); *strag* (Lomb., Tåning); *strag* el. *strø* (D.); *strag* (Vens., Sams, Sall., Hell. h., Him-⁵⁰ merl., Ågerskov); *strask* (Bradr.). — 1) rank, slank, om personer; i *strag køl* (Vens.), en pyntet person; *han gør så strag* (Ågersk., Bradr.); *en stråg høst* (D.), lang, smal hest; lang og strag, ligesom Per Madsens gang (Tønder), Kok ordspr. 169, 1964; velvoksen om unghøveder (Vens.), også om insker, jfr. Blich. Saml. Nov. III. 631; *strag gris* (Lem), velnærede. — 2) pæn, pyntet (Sall., Sams); *en stråg pig* (Mors), ligeså Tåning; smukt, om vejret (Himmerl.); jfr. Aasen strak, stram, spændt.

1. **strage**, no. *strak* (Valsb.). — 1) stads; *dér bløve en str- gør mæ døm* (Valsb.). — 2) *strøg* (Vens.), et opsminket købstadsfruentimmer.

2. **strage** sig, uo. *strag* (Vens.), pynte sig; *han strager som en herre* (Ang.), 3; er kavalier.

strags, to. *straks* (Angel), strunk, stadselig.

straj, no. uo. se strand, strande.

straks, dio. *strags* (D., Søviud s.,

Mors); *stras* (Sem, Mellemlesv., Angel); — rsm.; *is strags* (Søviud s.); *hægd nu som strags* (Malt); *æ kide æ strags fir* (D.); *kom no strags, liq strags, strags æter* (Agger); *æet du no kom, d de ska vær strags! æ ska kom, så strags æ fo jij håran* (Vens.), 3; så snart; når skred-deren lover at komme straks, betyder det om otte dage, se Dama I. 189; se strække; jfr. Aasen straks, ltsk stracks; jfr. mnt. strack el. strackes, Sch. Lubb.; gelik; se kys mug.

-strakt, lf. se strække; lang.

stram, to. *stram* flt. *stram* (D., vestj., Agger, alm.) — 1) spændt og derfor stiv, *en stram lijn* (Agger); også fig.: *han æ stram i æ ræt* (lf.), stiv i kravel på sin ret; *så str-* som *en trom* (Malt); *en stram kdl, kørn* (Mors), fordringsfuld, ²⁰ stiv; *go stram o styv* (vestj.); *en stram kuon* (Agger); *æ stur kam æ, stram kdl, d løger løq æter dæh ty* (vestj.), studen kom sig som en stram karl, 3; nok så fluk, og levede . . . 2) om hvad der slutter stramt, og derfor vanskeligt kan bevæges, om en dør, skruer o. lign. (Vejr., vestslev.); *klæn ses så stramt* (Vens.), jfr. 2. kram. — 3) om vejret: hårdt, koldt, *æ stram vær* (Vens.); *de æ nej stram værte i dæ* (Sall.). — 4) om en ejendommeligt skarp smag og lugt (Salling, vestj.), *en stram løj* (Agger); *de lør så stramt* (Vens.); jfr. Aasen, stram; mnt. stram, Sch. Lubb.

strambuks, no. *gi jæm strambuks* (Herming); *han fæk strambuks* (D.), 3; bank, prygl på den strammede rumpe, jfr. Kr. Ahnuel. II. 68, 167.

stramføjbukser, no. i udtr. som: *høj (han, du) æ komn i hans (her, der) stramføjbukser ida* (Torslev, Vens.), 3; har trukket sine pæne klæder på.

stramhans, no. *en stramhans* (vestj.), en person, som strammer sig op, føler sig stramt.

stramkodet, to. *stramkudde* (D.), om heste: stiv, stram i koderne.

stramme, uo.

stram -er -et (D., vestj., alm.); fl. II.

-ed el. -t (Agger);

stram -er -t *stramt* (Vens.);

— rsm.; *en lijn ska stramas* (Agger); også fig.: *stram sæ æp* (Søviud), rette sig, ikke lade sig gå på; *do mo sij o*

stram *dæ* *nøj* *højer* *dpt* (Agger); *de* *wa* *sæer* *sdm* *hun* *wæ* *stramæd* *dp* *el.* *dp* *stramæd* (Als); *o*: pylet; *ka* *do* *stram* *et* (vestslæsv.); *o*: overkomme arbejdet; *stram* *æ* *haq* (D.), gøre hugget med leen dybere og bredere; jfr. Aasen, *strama*, pl. *strammen*, Schütze.

strammekat, no. *stramkat* *æn* (D.), skive, der bruges til at stramme snorløb i møllen.

-strammer, no. se op.

stramtandet, to. *stramtæn* (D.; Malt, Vejle), siges om heste, der har slidt kænnen af deres tænder, og som er ca. 8—10 år gamle.

strand, no. *strå* *æn* *strå* (D., vestj., Thy, Mors, Agger); *straj* *æn* *best.* *æn* fl. *straj* (Vens.), = rgsn.; *strå* (Sø-vind s.), læncord; *æ* *strå* (Fano), den brede forstrand mod vest; *ve* *æ* *strå* (vestj.), ved havsiden (s. d.); *strajen* *hun* *æ* *sd* *hvie* (Vens.); „i *de* *gam* *slægt* *en* *stu* *bøl* *læne* *dp* *dp* *strajen*“, Grh. 108 14, i det samme slog en stor bølge langt op på stranden; *haj* *ræser* *frå* *laj* *d* *te* *straj* (Vens.), *o*: altid; se Aasen, *strand*, isl. *strönd* *luk*, fl. *strandar*; se *pebermæ*; *ræ*.

strandauktion, no. *strånuksjon* *æn* (Lild); *strånuksjon* (D.), auktion over indslandet gods.

strandblege, no. Harboøre kirke er bygget af mursten og vilde sten og muret op af „strandbleggerer“, brændt kalk fra stranden, Kr. Sagn III, 164. 45.

strande, no.

strå *-er* *-et* (D.);

strå *-a* *-et* *-et* (Elsted);

stræ *-er* *-et* (Lindb.);

strå *-er* *-et* (Mors, Lild s.); fl. fl.

strå (Agger);

stræ *-er* *-et* *el.* *stræ* *stræ* (Agger; Thy);

strå *el.* *straj*, *-er*, *strå* *el.* *stræ*, *strå* *el.* *stræ* (Vens.). —

1) — rgsn.; om skibe: lube på grund; Læsøboen heider i stormvejr: „å, gu bejr et fo den stakkels sømand! Gaj gi, hvas han ska straj, han så må straj po wos! — Ja, Wohar gi wos en gue strajing inden i mán“, JK. 160. 394. jfr. Krist. Ant. s. 10. 16, Krist. SkS. 223. 14, Denh. Tr. I. 271, Tr. pop. XIII. 705. XIV. 64, XVIII. 198; *wæ* *strå* *dp* *dp* *dp* *dp* (Vens.), *o*: vort forsøg glippede;

haj *æ* *ndk* *stræ* i *krouer* (sist); vænt med vogn (Mors), spigende. 2) *straj* (Agger), absol. *el.* med obj. at søge at finde noget ved stranden, man „stajer“ aldrig dér (alm. i Vestjylland, Ribe, Skagen); *a* *wæ* *ud* *o* *strå* *idæ* (D.), *di* *gor* *te* *haq* *før* *d* *strå* (Lild s.), *a* *hår* *strå* *æn* *bjæ* (D.); også kan siges: *hva* *gor* *do* *o* *strå* *æter* (Andst);

3) slækker omkring efter; *han* *hå* *for* *han* *mædel* *wæ* *er* *o* *strå* (Agger); kok op kat der går ud at str-, Kr. Dyrefabl. 96. øge remse; jfr. stjerne 575. 4, sullen — 3) *er* *strå* i *nat* (D., glds), nu af brug: køre med torv ud i stranden, for at Faunikerne fra vogn kunde lade deres håde; jfr. Aasen *strænda*, gå langs stranden; se *stranding*.

strandehale, no. *stråhå* *æn* (Andst), omflakkende person.

strander, no. *stræ* *æn* *-er* (vestj.); *stræ* (D.), person, som går ved stranden og søger vrug; se *strenger*.

strandeest, no. *stræ* *æn* (Holmskl.), sten langs stranden, hvor de som strander (s. d.) går.

strandfoged, no. *stråfög* *æn* (D.), *stråfög* *æn* (Agger); *stråfög* *best.* *-fög* (Lild s.); *stråfög* i *best.* *-fög* fl. *-fög* (Vens.), = rgsn.; *wæ* *skæ* *pu* *æpo* *æ* *stråfög*, *te* *hun* *et* *skæ* *ham* *d* *ta* *æds* *wæ* *æd*, Kr. IX. 170 (Hundb. h.), jfr. Kr. Holmskl. 15.

strandgast, no. *æ* *strå* *gæst* fl. (Fano), ravsamlere

strandhavre, no. J. T. 298, en græsart, *marchohm*, *elymus arenarius* L. (Bovling).

strandhest, no. i udtr.: „ride str.“ børneleg: den ene dreng sætter i bøjelstilling hovedet mod den andens ryg og holder i hans klæder; således bliver han i stand til at bære en anden på ryggen, den der så kommer til at sidde på hans ryg „rider str.“ (Vens.; Borup s., Mors).

stranding, no. *strå* *æn* *-er* (Agger); *strå* *æn* *-er* (D.); *strajen* i *best.* *-i* fl. *-er* (Vens.), = rgsn.; jfr. *wæ* *hæ* *hjelper* *ndk* *o* *sæter* *wæ* *æn* *gæ* *strå*, siges fromt, når fiskeriet står færd; varsel for stranding, Kr. III. 308. 475, IV. 253. 362-67; fortæll. om str-, Fris. V. 161; man volder str- ved gyngende lks Kr. Sagn III. 292 35 (Asdal), IV. 414 nr. 3, Alm. V. 281 nr. 20; jfr. Sæve Str. S. 14. 23

Bruzel. 47, Trad. pop. VI. 658, VII. 387, XIV. 384. 448, XV. 601 lig., XVIII. 200; strandede sofolk dræbes, Kr. Sagn IV. 547 nr 2, Alm.² V. 173.76, jfr Hertz Spielmannsb. 450 m. m. henv.; sign når der under guds-tenesten råhtes „vrag!“, standsede præsten, Folkl. Journ. V. 19 (Cornwall); se Klutbo; strandrøvere narres ud af himmel ved råb om str-, Knoop Pm. 41. 80, P. Vik X 62.31, Tr. pop. I. 160, jfr VII. 486.64; jfr. Tr. pop. XII. 607.11 med henvisn. til Strabo XIV. 2. 25. folkene på lasos; XVII. 486.

strandlange, bio. *go strahlðngs* (Løb.); *strahlðngs* (Agger), gå langs stranden; se havlange, Kr. IV. 196 har „gå strandlobs“; er formen rigtig, er det vel = strandlobs.

strandløn, no. *strånløn* æn *-løn* (Holmsl. kl.), kortere el. længere stykke af forstranden, hvor staten el. private har strandret, se Kr. III. 309.

strandlobs, bio. se strandlångs.

strandløg, no. scilla, indgives tyr, der ej vil spunge, Kr. Alm.² I. 178.13.

strandmand, no. bestillingsmand, som melder vragsods til strandfoged, Kr. Sagn V 98 av. (Mano).

strandmåge, no. *stråmjdg* æn best. æn flt. -*er* (Vens.); *stråmjdg* æn -*er* (Sovind s.). — rgsn.; en fltalsform „strand-maggere“, Sgr. III. 160.901 angives fra Kolding, er den rigtig synes den en analogdannelse, se kage f. eks.

strandrider, no. opsynsmand ved stranden, Kr. VIII. 285.490.

strandsand, no. *stråjsd*, *de* (Vens.), bruges til strøsand i stuerne.

strandakade, no. *strånsko* el. -*skor* el. *strånskdd* æn -*er* (Thy, Agger), — rgsn.; en havfugl, *hæmatopus ostrægus*; 40 lykkeligt i foråret at se løbende str-, Kr. Alm.² III. 133.35; se I. lyv, tolde.

strandskal, no. *stråjskål* æn best. -*skål* flt. -*skåler* el. -*skåler* (Vens.), østers- og muslingeskaller, opskylede på stranden.

strandtyv, no. *stråntye* æn -*tye* (Lid), = rgsn.; person, som stjæler af indstrandet gods.

strandvasker, no. *stråjvasker* i (Vens.), lig. som driver ind ved stranden; de jordes i Øksby til 1850, ej engang omvundne af segeløg el. i søk, så rene gravede dem op, se FRA III. 126; finder man et sådant, skal man trække det

op, så havet ikke igen kan nå det, lægge det en sten under hovedet og armene op over brystet, ellers vil den døde hæve sig ved at ængste én i mørke og sovne, JK. 387.35 (Holmsl. kl.); se plyndres og hævner sig, Kr. III. 144.200; vil be-graves kristeligt, se Wigstr. I. 157.164, II. 218.227.326, Cavall. Wærend II. XLIX; ben af str- må alter kastes i hav, Krist. Alm. V. 187.69; se dødemand.

strandvrag, no. *stråjvrag* ð best. -*ø* (Luggerhy), vrag, som står på stranden, jfr. Kr. IX. 210.47.

strangskede, no. æ *strånskær* (D., flt.), læderhylster, hvormed hammelreben omsys for ikke at gnave hostens sider; tysk strangscheide; se 2. sluffe 2.

strank, to. se strunk.

stranni, no. modstund, modstræben; *no ka han egæn strani* el. *stranis mifer yofor* (vestj.).

strannie, uo. *strani* -*er* -*et* (vestj.; Thy), anstrenge kræfterne, tumle i døds-kamp; om dyr der slægtes *de æ swær som æn strannør* el. *strannør*; se strannike, stronne, studie.

strannik, bio. gå, stå str- (Vens.), stift, som under en svær byrde, Mb.

strannike, uo. = strannie (Vens.), Mb.

stranspulvor, no. lægemiddel, ud leveres pulv. sem. fön graci (Rkb., alm.).

strant, to. i udtr. som: *dær stor en strant strø hør o dør* (Lem), 3: et enkelt, med store mellemrum; se strente.

strap, no. „en str-“, pige, som ser godt ud, Kr. Alm.² VI. 339 (Sams).

stras, bio. se straks; **strat**, no. se strade.

stratenrøver, no. = rgsn.; i alt fald i udtr.: *si ud som æn stratenrøvær* (D); jfr. strade.

stratte, uo. [strat] (østj., Bj. h.), spadserer, Mb.; jfr. strille.

strattevej, no. vej til at spadserer i (østj.), Mb.

stredbånd, no. se stredbånd

stredfast, to. solid, holdbar (Vens.), Mb.

stredig, to. *stræ* (Salling); *streda* (Agger); *stræ* (Vens.), fast, stiv, som ikke lader sig bøje el. røkke; bødet, stigen, stotten under huset står ikke str-; en str- lide karl (Bj. h., Borup s.); barnet kan ikke stå stredig på sine ben (Vens.), Mb.; *pløen æ stræ, døj go al stræ* i

strediket (Vens.); lig. fast, bestemt (Sall.);
 en er kuo i stredet (Agger) andyn. 212 27.

strediket to stredike (D.), — stre
 (Vens.); to toer gmaal gor had str-

streg (no. stræg) en -er (D.); stræg
 (Vens.); lig. fast, streg; streg (Vens.).

streg en -er (Agger); stræg en -a (Savind).
 lig. -er; do en stræg, 3; en line

streg, streg; hō ju ad mōna stræg (Vens.);
 streg, streg; hō ju ad mōna stræg (Vens.);

streg en -er (Agger); stræg en -a (Savind).
 lig. -er; do en stræg, 3; en line

streg, streg; hō ju ad mōna stræg (Vens.);
 streg, streg; hō ju ad mōna stræg (Vens.);

streg en -er (Agger); stræg en -a (Savind).
 lig. -er; do en stræg, 3; en line

streg, streg; hō ju ad mōna stræg (Vens.);
 streg, streg; hō ju ad mōna stræg (Vens.);

streg en -er (Agger); stræg en -a (Savind).
 lig. -er; do en stræg, 3; en line

streg, streg; hō ju ad mōna stræg (Vens.);
 streg, streg; hō ju ad mōna stræg (Vens.);

streg en -er (Agger); stræg en -a (Savind).
 lig. -er; do en stræg, 3; en line

streg, streg; hō ju ad mōna stræg (Vens.);
 streg, streg; hō ju ad mōna stræg (Vens.);

streg en -er (Agger); stræg en -a (Savind).
 lig. -er; do en stræg, 3; en line

streg, streg; hō ju ad mōna stræg (Vens.);
 streg, streg; hō ju ad mōna stræg (Vens.);

streg en -er (Agger); stræg en -a (Savind).
 lig. -er; do en stræg, 3; en line

streg, streg; hō ju ad mōna stræg (Vens.);
 streg, streg; hō ju ad mōna stræg (Vens.);

streg en -er (Agger); stræg en -a (Savind).
 lig. -er; do en stræg, 3; en line

streg, streg; hō ju ad mōna stræg (Vens.);
 streg, streg; hō ju ad mōna stræg (Vens.);

do bōhēter ene d streg me,
 a skrye sil; no jorfer a om

(Vens.); 3; nu er det alor, st
 or sagtens lant fra kortstet, r

kindstreg på bordet betyder r
 fæk huærkān stek hōls stræg

3; jeg hverken vandt eller tō
 horeunge 2; i skit streg (Vens.)

handlung; i kunstn. pænlz d
 katten, bajads, hørne, gæstg

gastve, hyrde, kanallie, kjestg
 den, tave, skattis, skidt, spæ

3; jord, el. tøjstrimmel (Vens.) d
 isl. stik; mnt. streker; se "blyv

femten, krødt, muddags-, seksten
 fe, træ-

streg, no.
 stræg -er -t strægt (Andst);

(D.), D. H. -ad (Agger).
 stræg -a -t strægt (Savind 3);

streg -er strægt strægt (Vens.).
 strægt -a -at -at (Hilsted) —

1) sla strægt; stræg ut (Savind);
 strægt — stræg over (Agger) — 2)

med fornærmelige hentydninger, d
 jørn (D.), el. stræg uter jørn d

den, da komme å gja nar a
 strægt me åpo røggēn, ham

ken a huch heile fuch agtels a
 16. 1; hōj strægt ham lēt

3; gav ham stygge skuer; se
 over.

stregedrift no. i udtr.; d
 jørn strægdreuet (vestj.), 3; i en

que eller den anden, om kreatur
 lunkerang, gåseang.

-stregot, (f. se under).
 streple, no. se strelle; strejle

se stræng, strekker, bio
 strellisk, no. se stilleds.

1. strelle, no.
 strjål -er -et (vestj., La m);

strjål -er -ad (Thy, Sall.);
 strjål -er -et (D.);

strjæl (S Ho);
 strjæl omkring, lēt a strjæl (vestj.)

om dyr, også om mennesker; hær lēt
 strjæl uter (vestj.); 3; a

(S Haa, drue om).

2. strelle, no. strel en -er
 (Thy, pap), der stræjfer omkring

at forestå og noget; ung, læst
 streller no stræjler en -er (f)

et kreatur, zom løber utrang d

og gør skade: også om omstrejende mennesker.

strolling, no. *stræjlfæn æn -ær* (Lindk.),
dyr, som stræjfer omkring, kun om ko
og stude.

1. **streng**, no. *stræng æn stræng* (D., vestj., alm.); hak best *strængi* fl. *stræng* (Vens.); fl. *strængi* (Søviind s.). — 1) **streng** på en fiolin el. lign. (alm.);

så skar de af hendes gule hårlok
deraf gjorde de guldstrengene nok.

Kr. I. 254. 11, disse sang om den skete
udad, se I. harpe, „den talende strenge-
leg“, endnu kan henvises til Krist Sagn
IV. 248 ov., Wigstr. I. 20, Isl. Fornkv. I.
85, Rochholz, Argauer S. II. 126. 353,
Mhoff 496, Pitré, Archivio III. 371, Gon-
zenb nr. 51 ned, se anm.; Wh. Vlk. VI.
162, Köhler Kl. Schr. I. 54, Aufs. 79,
fr. Amer. Folkl. IV. 267 (Ital.), Monseur,
Bull. d. Folkl. I. 39 fig. m. m. vatr., P.
Volsk. VI. 21, Ons Volksl. II. 67, VII. 83,
Gr. Myth.² 860, Monnier 365, Kennedy
Pict. 254; springer str. på holt, varles
kærestefolk, Kr. Alm.² III. 94. 76; se tiol-
; *spel d æ hy stræng* (vestslav.), være nær-
ved et at falst, være ved den sidste ud-
vej; at give sin strenge til (Ang.), sit
forholdsmæssige bidrag til felles udgift;
mnt. strank, mål; se guld-, humle-, klokke-,
navle-, sele-, tømme-. — 2) i reb; de
eukelte snore, hvoraf rebet er sammen-
snøet, se garn (D.); *æ lín æ ld a fir
stræng* (vestj.). — 3) ved haarbejdet: rive
bøet sammen i en lang dyng, der køres
sammen til stakke; *ryu æ stræng in el
ryu æ hdl in* (D.), rive den sidste læv-
ning ho sammen, efter at strengen af hø
er kørt i stak (D., N. Sless.), se tømme
op. høstræng, no., Bietz 684, Sæve Åkerns
S. 47, Nyland IV. 79, om arbejdet: strænga,
jfr. ha-. — 4) tredegarnet (s. d.) på væven,
best. *stræng*; (Vens.); jfr. I. røve, underløber;
også vestj.); *de æ ældn o blø stræng*; *hon
alor ulc død i tveestas stræng* (Vens.), se
islet; jfr. Aasen streng, isl. strengr hak.;
hsk. strang, mnt. strank el. streng, Sch.
Luibb.; se katte-, silde-,

3. streng, to. *stræg* = flt. (D., vestj., 60
Søviind s., alm.); *stræg* el. *stræg* flt. *stræg* |
(Agger); *stræg* flt. *stræg*; *stræger* *stræger*
(Vens.) — 1) om arbejde: hardt, tungt,
de er en stræg arbej (vestj.); ligeså:

æn stræng tjænst; o stræng urbee; de æ
 strængt, strængt tō æ de huna plegt, de
 ær æn (!) stræng monsr' (Vens.). stræng
 herre. — 2) om personer, nøjeregnende,
 meget påpasselig, uskinsom; de ær æn
 stræng kdi, han æ str- i æ ræt (D.); et
 stræng minnsk (Sov. s.). — 3) besynderligt,
 snavset, uduhdeligt, afskyeligt at se eller
 høre på; de ær et stræng boe, lorat si
 stræng us (Sovind.). o: snavset, el. uordent-
 ligt; a siar sō stræng ue (Sams), o: snav-
 set; et hus ser str- ud, når alt indenfor
 er i uorden (sis); lejert komme da te
 å si så myj strengh u*, Jyd. I. 64. 1,
 o: skudent; æn stræng æjøn (Mds.) et
 sørgeligt syn; et stræng minnsk (Sovind.),
 et hyerteløst mske. — 4) æ ræt æ si
 stræng (D.), o: viser for meget, jfr. Aasen
 streng, stræng, isl. strangi, htsk. stränge,
 ligeså mht. gestreckt, fest angezogen,
 straff*. Seh. Lübh., eng. strong, sterk;
 se stringel.

1. **stränge**, no. *de ka et stræng* (vestj),
det kan ikke anstränge.

2. strenge, uo.

slræŋ el. slræŋ, -ar slræŋ slræŋ (l.);
nl. slræŋ (Ågerak);

strong or soft (Lomb., Verde).

1) arbejdsudtryk fra høstetiden: *strænj* (D.), er: at rive det græs som leen har ladet ligge, uden at føre det til skærets ende, ind til „strengen“ af det slæde græs: den lange „streng“ engen igennem, hvor leen har ført gresset hen hvert skår: ligeså Agerak.; i Varde-Lönh. engen synes udtrykket at bruges anderledes: *strænj høje* er at sprede høet til tørring, når det har stået i stak f. eks.; måske også sprede efter slårkarlen. — 2) *æ sim el. rpe æ strænj* (D.), når en af rebels strenge er snøet for stærkt, og rebet af den grund er jævnt; herhen kunde måske føres: *han strængar æ arbejd hårt, han hår strænj at hårt i di snot dag* (D.), v.; sætter stærk pres på arbejdet, hænger i til det yderste; fr. htsk strengen, uo. spænde stærk, se streng, 10.

stronger. no. *strøgræs* æn -er (Lem),
pige, som spredde græs efter slåkarl.

4 strengere, uo. anstrenge sig; do
strængjör dæ sant, ðlt för möj (Lild s.);
ja, do sku ða sit, livo dæ mennesk streng-
gjöræð sæ!*, Jyd. I. 45 2; hæn strængjöræð
sæ uðær æign (Agger), ligeså Venus.

strengel, to. frugtsommelig kvinde må ej gå over et tøj (= d.), så haver barnet strengel. Sgr. VII. 36 57 (Thy), betydning? kvæl i navlestrengen?

strengheid, no. *strængheid* (D.); *stræng-hje æn* best. -en (Vens.), = rgsn.; *igær æ str- før hån*, det er svære kår for hån

strongkalv, no. *strængkalv æn* (D., vestj.), hak. (Vens.); *strængkalv* i (N Sams), kalv, som fødes med en fejl ved navle-10 snoren og som ikke kan leve.

strengladende, to. *strængladend* (D., vestj., Mors); *strængladræn* (Vejr.); *stræng-laræn* (Agerskov), tilbøjelig til strengheid, allfor streng.

strengle, no. „sanke ho sammen med rive“, almuesord hos Møth; sagtens = streng ind (s. d.), Mb. under strengle; jfr strengel.

strongeindet, to. *strængesind* (Mors), 20 stiv, hard i sindet.

-strengt, ff. se over.

strent, no. *strent* i (Vens.); *strænt æn* (vestj.), *strænt* (D.), stænk, æn *strænt mæg*, en ubetydelig smule godning; *æ æn lils strænt i øt* (Landk.), så et lille stænk korn i det; også: *æn lils strænt mjælk* (sts), en lille smule mælk; da der kom et strint på lænden af hesten, så tog det både hud og hår af, Kr. III. 4: 20 *æ strænt trøjær* (Vens.), få lærnstænde træer; se strit, gældstrænte.

strente, no.

strænt -ær strænt strænt (Agger);

strænt -ær -æt (Andst);

strænt el. *strænt*, -ær *strænt strænt* (D.);

strænt (Fano), —

1) sprøjte, stænke, trs. intr. om vand; *strænt klæjer, æ æ klæjer* (Thy) stænke tøj, som skal stryges: kvittere den sidste 40 urin om kør (vestsløv.), se mint strente, sprøjte; jfr. pind II. 825 to, stente, stritte, strænke. — 2) så tyndt, strø sparsomt ud om korn el. godning: *di hå strænt dje ædgær aluæjn; æ huer lår strænt så æær dær nar i æ klæj* (Agge.), æ. spredt uordenligt, jfr. strant. — 3) *strænt æn æær* (Thy), stramme en snor, lænben løber sagtens udtr. J. Saml. VIII. 179: der må sættes en mund til at strente 50 rebene el. trække dem op på isen og atter fire ned af dem; se strænte.

strentopisse, no. *stræntpiss -ær -æt* (D.), = strentle.

strentle, no. *stræntel* (vestsløv.) kvittere urinen stødevis, om slude kår folk.

sterrre, to. se stredig; **stret**, no. to. no se strit, strille; **strevvel**, no se stribbel, strible; **stri**, no. no. se strid stride

strib, no. *strid æn -ær* (vestsløv.), skråstiver, se stribånd, strit; mml. strid el. streve, Sch. Lübb.

stribbel, no. *stræbel æn stræbel* (Agger); *stræbel æn stræbel* (D., Agersk., vestj.) flt. *stræbel* (Vejr.); *stræbel æn stræbel* (vestsløv.), *strifæl æn strifæl* (Agersk.) stimmel af jord, tøj, mark, sten; „dger“, „hale“ ved høstet; jfr. revl, stribe.

stribø, no. *strif æn -ær* (Agger); *strif æ best.* -i flt. *strif el. -ær* (Vens.); *stric æn -ær* (D., vestj.; Søvnid s.); *strif æn -ær* (Bradr.); flt. *strifar* (Agersk.), 1) = rgsn. — 2) *stric de* (Hvejsel); *de gog æd ga æ dæ strid te æn væst* (Lanning), stribt tøj, hvejsgarn; jfr. mml. stripe, Sch. Lübb., ltsk streif el. strider eng stripe.

stribet, to. *strifær* (vestj.); *strifær* (Agger); *strifær* (Vens.); *strifær* (Søvnid s.). — 1) = rgsn.; se blå-, *brød-, grå-, gul-, hvid-, rød-, sort-. — 2) æ. *strifær de* (Bradr.), stribt hvergarn, se stribe 2.

stribetøj, no. købe vadmel og læ red til str., Kr. Almuel. V. 25, 50; habuldent kjoletøj til kvindeklæder, smstob III. 65. 39.

1. strible, no. *strifæl æn* (Agersk.) = 1. rifel 2.

2. strible, no. *strifæl strifær strifæl* (Agersk.) — 1) *æ strævel æ hys* (Vanderve ho sammen i smalle diger; æ ip *strævel* (D.), når den lader „vosler“ (s. d. el. hoesel) stå efter hvert hug æ leen sætter strømmer; *de hå strævel fa ham æ æ ææn* (D.), det har stribt fr ham ved såningen, æ: han har sæet ubg tykt i striber; æ *mark strævel ud te æ bæke* (vestj.), løber med en stimmel ud til bækken — 2) *hun væær d strifær* (vestsløv.), løber og stræjer omkring.

stribleblæs, to. *stræbelblæs* (D.) *stræbelblæs* (Vens.), om heste: forsynd med snarl bls.

stribånd, no. *strifær æn -bær* (Andst); *stredbænd* (Borup s.), Mb., skråstiver;

fra topåsen gik der „striband“ el. „strære“
ned til stolperne. Krist. Almest. III 4.3:
„standa til striss“ om to støtter, hvorpå
den ene er sat lige imod den anden
for at holde en ting opret. Aas.

1. *atrid*, no. *stry æn* (vesyl., Agger, alm.); *stry el. stric æn best -æn* (Vens.), — rgsm.: også arbejde, besvær, slid og slub; *sæt sæ te stris* (Agger), o: til modværg; *sto te stris* (Vens.), stritte imod: 10 jfr. Aasen, *strid* hak., *strut* tk. anstrengelse, slub, isl. *strid* tk.: hæk streng, munt. *struden*, no. Sch. Laubb.; se luse.

3. strid, to. strij (D., vestj., Sall., Agger, Agersk., Bradr.); stric (Vens.), - ism.; strij ul' (vestj.), stiv, grov uild; str- edh, skarp sand; str- i æ hor (D.), modsat blid (s. d.); dæh dær hær blig hor hær æn strij sih (vestj.); strij æh (Agger); dæj dær hær æ æ stric hor, hør 20 æ blæ sej (Vens.); jfr Aasen strid; uo. strida, steamme; isl. stíðr.

stridbar, lo. *stridbar* (Vens.), = rgsn.

strido, uo.

strij -or strij strij (Andal, D.):

strij -o strèj strij (five, sei):

strij -or striš strit (Mogenstrup);

strig -er stræt stræt (hævs):

strjð -or strēð strj el. strj -or, strit
el. strjðð, strjðð (lald s.);

strǫ -or strǫr strǫrjan (Ågget);

strij strijer stre strep (Se)strup; nt.

stry (Alstrop); cf. *stroja* (Saby); cf.

stvi (Bergl. h.);

straj -or straj strajan (Holl. h.):

strid strider strö(?) strät (Horn. h.,
Lengbys, Saml.);

stri stridar strøj stril (S. Hald);

stri stri stor, stor el, stri (bistod);

stri -o, stries el striat (?), stri (Sav. s.); 40

vestj.); *stræk æn -ør* (Agger); *stræk æn* de -s (Sovind s.); *stræk æn* best *stræk* (fl. *strækar* (Vens.); *stræk æn strækar* (Agersk.). — 1) snor (s. d.), reb (s. d.); *hår du ef æn stræk ef æn* best *stræk* (D.); en smale reb; *di* *håler æn i æ strækar* *frå mæn o te uetan* (Lundk.). 2) i arbejdsstøbet og arbejde; *de ær æn* *hå* *te o* *hå* *hans fælk i æ strækar* (sts.). 3) til at luge arbejde af dem; *no ær æ* *komen* *gdt i æ stræk* 2; sat i arbejde. — 2) *stræk æn* best *-æn* fl. *-ør* (Ruhjerg s.); *stræk* (Borgl.); *foen* *hå* *stet strækøren* (Vens.). *færen* har sønderrevet det stykke af tåret, der nær fra færet til lægnet, ligeså Agersk.; se halsbånd 2; se hale-, hoved-, lag-, kalve-, klokke-, løbe-, snore-, storm-, svane. — 3) buksesæle (Agerskov); se hængsel; jfr. mint *strick*, Sch. Labb. ligeså Lise.

2. strikke, uo

stræk -ør -s -s (Vens.);

stræk -ør -st (Ribe);

stræk -ør -ød (Agger) —

1) læneord i betydningen: strikke strømper, *hå* *de* *stræke* *de* *klæj*, men sædvanlig *hå* *de* *højn* *de* *høj* (Vens.); se bånd 3, præge; bandede af strikkesaker, Auker, Bæker I 277; mandsarbejde som i Vestjyll. og på huden, se Kuek, Das alte Bauernleben s. 97, jfr. Fh. Bondel 110. — 2) *stræk æ* *bleg* (Ribe), så snore tværs over blegene, at det kan ligge fast, dertil bruges tynde snore; *strækpin*; *æ* *steyn* *blåve* *strækat* *å p* *æ æ* *bragtjen* (D.), løjet op i en strikke, et reb; str. vind sammen for søfolk, Kr. Alm² III 130 s, jfr. hisk *strucken*.

strikkegarn no se 2 *stræke*.

strikkoklæde, no *strækklæ æn* (Agger); *strækklæ* (Vens.), et trekantet, indent kasketænde.

strikkepind, no *strækpind æn -pin* (D.); *strækpind æn -pin* (Agger). — rsm.; sædvanlig: bånd, prægepind (s. d.).

strikketøj, no *strækstø æ* (Vens.). — rsm.; bånd, se båndværk.

strikmål, no *strækmal* (Thy); *stræk-mål* (D.), snedkernes redskab til at afstøge linier parallelle med en drettet kant på et stykke træ; jfr. mint *strikmål*, Sch. Labb., *striken*, uo. = hisk *striken*.

striks, to *strækar* (vestj.); *striks*

(Andst); *stræks* (Sovind s.); *stræks* (Agger); *stræks* (Vens.); *stræk* (D.), Agersk.); str. fordringsfuld; *han æ* *strækar i æ* *st* (vestj.); „den hælér wa stræx i ed“; Blach. Andst. nøjeregnende; *æn* *stræks* *knæen*, *de* *gør* *ek* *od* *stræks* *te* (Agger); *høj æ* *no* *stræks* *d* *we* *æ* (Vens.); jfr. sv. holl. *strikt*, lat. *strictus*.

strikahed, no *strækhiød* (D.), stibhed, fordringsfuldhed.

stril, no. *stril æn -ør* (Lild s.), en havstik, vistr. hæsing, trachinus; *de* *vær* *i* *grø* *klæj* *lisdn* *de* *hæter* *æp* *uæjter* *sij* *o* *Næra*, *de* *hæter* *strilær* (indbyggere i omegnen af Bergen, Aasen). *d* *od* *kål* *de* *fæskæn* *lisdnant*; *dæn* *dæ* *ær*, *hå* *æn* *slæ* *fæsk* *nægn* *o* *strilær*.

1. *strime*, no. *strim æn -ør* (vestj.); *stribe*; *dær æ* *mæn* *strimar* *æ æ* *mæn*, (vestj.); *strim æn* (Agger), hores dæ til; jfr. Aasen, *strima* huk., hisk *strime*, mint. *strime*, Sch. Labb.

2. *strime*, uo. *strim -ør -st* (vestj.); *de* *strimar* *fræ æ* *sæel*, der uilgår strimer fra solen.

strimeret, to. *fr æn* *stæk* *strimers* *røvet* (Lundk.), få et stykke strimet bøj vævet.

strimmel, no. *stremel*; best -i fl. *stremlar* el. *stremel* (Vens.); *stremel æn* fl. *stremle* el. *stremel* (Sovind); *stremel æn* *stremlar* (D., Agger, Agersk.); *stremels* el. (Ang.). — 1) — rsm.; se strible. 2) også rammen om et såld (Ang.) æ Aasen, *strimmel* hak.; mint. *stremel* el. *strimmel*, Sch. Labb.; *stimmel*; *kæppe*, *kjæppe*, *skjæppe*.

stringel, no om en tynd person siges; *han æ* *kæn æn* *strepæl* (Andst); tynd streng² *strepæl*, to. tynd, smal, en person.

strint, no. uo. se *strent*, *strene*, *strent*, *strante*.

strip, no. *æ* *kæn* *gir* *d* *un æn* *ild* *strep* (vestj.), 2. kun en lille dråbe mælk, *de æ* *dæn* *stet* *strep æ* *stet* *ær* i (vestj.).

1. *strippe*, uo. *strep -ør -st* (D., vestj.). — 1) mælk de sidste dråber af af den mælk, som er i dyrets yrer, *strep æ* *kær* (Agersk.); *dæn* *jæn* *stet* *æ* *strepæl æn* *gjød*, gl. *börnerim* (Lundk.); også: *strep* *d* (Andst); *strep* *æ* *æ* (Lundk.); i en remse: *da* *kæn* *djær* *kjær* *mæ* *æpæl* *æpæl* *hæren* *d* *vil* *kæn* *o* *strep* *djær* *pær*.

Jfr. Kr. Molboh. 162. 49. — 2) Søjle, løbe omkring (Venus.).

2. strippe, no. *strep æn* best. -*æn*
 fl. -*ør* (Vens.); *strep æn -ør* (Mors, Ag-
 ger, Slet l., vestl. Andst); *strep æn -a*
 (Søvid, Elsted), hile stavkar med den
 ene stav forlenket til hank, makespand;
 "li æn ðæ gât i stj. ð gu nq i strepan",
 Grh. 126. 15; jfr. Åasen, strippe, alk.:
 gjeld-, hånd-, malke-.

-stripper. no. 22 ko.

-strippet. lf. se gæld-.

strips, no. strips (D.); strids (Vens.); strids (Agger); streps (Lem); gi jørn str-, mest om bõrn: give en prygl; do uar enic be uar ej do skul ha no strids (Vens.); Jfr. plit. strapps, no., strapps, no., Danneil Wb.

stripsae, uo. *stribs* -er -t (Vens.),
 prygle; *hqs* blødt *stribs*; slå kærner af sa
 rugaks red at slå toppen af negene mod
 et fæl, f. eks. til sædekorn, se 1. skrift 2.

strisko, no, se slrisko.

1. *strit*, to. *strit* (Malt, Lem); *stret* (Vens.), stiv, stædig; *han støj ad stru* (Malt); også stiv, strunk; *i stret køl* (Vens.), en strunk køl, fin, pyntet; ordspil: *strut piges æ di pænast, nær ene di æ lembaskit* (Vens.), o: strunke, pyntede el. stænkede af snavs, se stritte.

2. strit, no. i ndr. sæt æ bjen ud
te strit (Lundk.); sæt æ ben te strit
(Ågersk.), sætte benene vidt fra hinanden
for at gøre modstand; *han stød te strit*
op ve æ rek (Varde, D.), 3: stod til støtte;
også: stå med benene ud fra hinanden
for at stå bedre fast; jfr. stråbånd, stritte.

3. strit, no. *stret æn* = lit. (vestj. Agger). 1) *è stret best. -a* (Vens.), et stænk; „*såsnød dē blywær i donkøl plet æ dþd hær, om de ðr i ad ene dnc ðj e stret*“, Grh. 70. 96, såsnart der bliver en dunkel plet på hende (trøjen) om det så ikke er andet end et stænk; *do hō fāt è stret dþd ðej eowl* (Vens.), *æn str- o æ klærj*; *de for et un æn lþa stret* (vestj.), marken får kun et lille stænk godning; *dær ær æn beto stret i æ glæs mo* (Agger), der er en lille dråbe i glasset endnu; *dæ kam ð beto so stret rþn ilda* (Vens.); se *hwer*; *mæke*, *regn*, *skum*: *stret æpō klærj* (Mors), lf. af stulte, stænket på klæderne, ligeså Vens.; se 1. stritte.

stritsko, no. *striako* *orn-skora* (Sundev, Åbenrå, Ågerskov), sköjte; *a laf d æ str-* (Sundev.), se skaser, skure; mnl. *stritscho*, Sch. Lübb., schuh mit dem man „stridende“, weit ausschreitend, davon führt, se *stritte*.

stritesk, no. striteso de kuan, falc
(Vens), så tyndt, med halv sæd, kornet,
tøgtet.

10 1. stritte, no.

stret stretor strete streta (Veng.);

stret -or stret stret (Heil. h.);

stret -er -ed (Mors);

stret -or stret stret (Lild s., Thy, Ag-
ger). —

1) stænke, trs. og intr. *stret wqj dpos*; *wðñc stret dðd mæ* (Vens.); *stret tðse* (Mors), stænke toj; *no ær æð we ð ð stret iðjæn* (sts), o: *regurn heymulær attel æð falde*, ligeså Thy, Heli. h., *egnær æt — ju de strelær æn bets krom* (Agger); *stret ænær* (Vens.), løbe over, som af en fuld spanid; æ *wæn wæ æð ægestret mæ læðær* (Agger), overstænket med dynd; stænke, sprede; *han spræn te æ ækùl stret dð om æ grær o' ham*; *stret wqj* (vestj. sprede n øg (vestj.)); jfr *streñte*. 2) falde pludselig; *han stret dð dñ* (Mors); *stret i kðl* (Thy), falde omkuld; *hæn æ møj syg*, *hæn strelær ændr* (Ldd), o: han dør snart, ligeså Thy; ræven havde rendt så stærkt, at den var strittet lige udenfor mandens dør. Krist. VII. 377; *liwem hæn stow ælsbærñt*, så *stret hæn dñ i wæ hæm mæ de æm*; *hæn æ stret* (Agger), o: han er død; *høj strelær föri non tøykær dñd* (Vens.).

2. stritte, 110

at 11:30 - 12:00 (D., 1991, 1);

stret -ar -ad (blous);

— 1980); *hann streifer mæ luna fragar* (Agger); *æ*: spærrer fingrene ud; om hân, *der tæyser s-g til alle sider*, jfr. *staire*; *stret mæ æ ben* (Agersk.), sætte benene stift ud; sætte s-g til modværge; *stret mindeð* (vestl., også Agger); *stret æmo'r* (Agerskov); det kunde jo heller ikke bære at stride mod, Kr. VII, 110; *stret æmo'r mæ ol fi* (Sundev.); *stred* med ol, på benene (Sønderj.), Outzen, -tritte mod, Mb., „strittes kløve“, Kr. Börner, 626, styrkeprøve, om jysk? jfr. *Aasen stralla*, strilla; mnl. *striden*, Jhr. Lubb. „die beine aus einander sperrn“

3. stritte, *uo. strit æn -ør* (Vens.), mægtig kvinde; måske også, overdreven pyntet kvinde.

stritteben *no.* tilnavn til storkeben (s. d.).

strittes, *bio. han gør strittes* (Mors), gå med korte skridt på en afflekteret måde, gå strunk.

strivere, *to.* se stribt.

strivvie, *uo. strigi -s -et* (Sovind s.), anstrenge sig med stærke bevægelser for at komme løs, men frugtesløst.

stro, *to.* se strag; *no.* se strå.

strobe, *uo.* strejfe omkring; *høj stropør* (Vens.), jfr. *mut stropen*.

strof, *no.* se strube.

strog, *to.* *no.* se strag, strage; *no.* se strag.

strogge, *no. strøg æn* (Agger), = strygehjæl 2, en pand på godt et kvarters længe til at sætte håndtenen i omdrejende bevægelse med.

stroggen, *to.* se stragen; **strol**, *no.* *uo.* se stråle.

stronni, *no. struni æn* (Agger), kraftanstrengelse; *gi æn stroni hells tige* (Lald), give et spjel el. to; måske *struni* (Mors); *æ fuser gæ æn slæm struni far æn dæ*; *no æ dær æn struni stagen*, d. nu er den strid stralt; også fig.: *dær wil blye æn slæm struni* (Agger), der vil blive et slemt røre; „æ strondi wa wal owestagen“, Jyl. I. 376 (Thy).

stronnie, *uo.*

stroni -ør -ød (Lald s.);

stroni el. *strons*, -r *strons strons* (Vens.);

struni -ør -ød (Agger).

1) arbejde af al magt, tumle med noget; *strons mæ nye*; *skiedmæsten stronier mæ di tønne bøn* (Vens.); *høj mæc ære*, *hædmøj høj stroni*, d. to skoni⁴⁰, Grlb. 40. 11, han magtede ikke, hvormed han skød at tage skoene; *fjæren stroniød d spjælød* (Lald s.), tyren strød imod og sparkede; *de ku ek hjælp, hu møj dæ struni*, *for æ ku nåk hæl dæ* (Agger); *d stronies fl. -t mæ ø* (Vens.), trækkes med det; om døende dyrs modstræben (Lald), jfr. strannie, stronse. — 2) *æ lyse stronar* (vestslæv.), maven står frem, lækker på frugtsommelige kvinder; *go o stron* (Malt), stoltser, gøre sig vigtig.

stronnifetklæder, *no. strunife klæder* fl. (Vens.), den dårgste arbejdsdragt; se stronnie, men hvad er -fet?

stronnifetkjørt, *no. strunife kjørt* d. best. -s (Vens.), dårgste arbejdskjørt *a tu mæ str død*, førte mig mit slætest kjørt.

-stronniset, *tf.* se for.

stronse, *uo. strons -ør -f* (Vens.) slide og slæbe, tumle med noget, se stronnie.

1. **stroppe**, *no. ströp el. ströp æn* best. *strapan* fl. *ströper* (Vens.); *ströp æn -ør* (D.); *ströp æn -ør* (Agger); *ströp æn -s* (Sovind s.), = rygsm.; *str* om store tåen på stunthoser (s. d.) (Agger); *æn lebladet fra hulehuset* (s. d.); fig.: *a mæ høl ströpen styk* (Vens.), a: holde puden ud; jfr. *mut strop*, Sch. Lubb.; tå.

2. **stroppe**, *uo. ströp jæn d p* (Malt) stramme en op; *ströp d* (Mors), gå sin vej.

stru, *no.* se strube, struge.

strub, *no. strub æn* (Fjolder), støjlen af koens horn; jfr. stud.

strube, *no. strud* i best. -i fl. -ør (Vens., Mors), *strüb æn -ør* (Agger); *stru* el. *strue æn -ør* (D., Sem); *struf* el. *strug æn struter* (Agersk); *struf* el. *struk* (Sundev.); *struf æn -ør* (Bratr.) strube på mennesker og dyr; den tørre strube af hjerkræ bruges med ærter i stikket sammen i en ring, til at vinde garn om (alm.), se skralderbasse; kværk svælg; Aasen strupe, isl. strupur, hak; jfr. formerne under kallestrud; se gæse-

strubehoste, *no. stru* el. *struchost* di (D.); *strubhøst* fl. (Vens.); *strubhøst* (Agger); *strufhost* (Sundev.), en hornesygdom, croup; jfr. galehoste.

strubeskåren, *to. stryskåren* (D.), *struskdrøn* (vestslæv.), om en tå, som har fået et skår eller en revne i væg under et led.

-strud, *no.* se katto.

struddi, *no. struri æn* (vestj., Sall) kraftprøve, anstrengelse, kamp; *de uar æn hør str-*; de der sad på vognen, de faldt af hver en, så nær som kokken, han blev endda siddende den struden over⁴, Kr. VII. 322; se kallestrud, Kr. Börner. 626; -strud; aften-, middags-

struddie, *uo. struri -ør -et* (vestj., Sall) arbejde hårdt, anstrenge sig svært, sprælle; jfr. strannie, stronnie.

1. **strude**, *no. strud æn* (Fano), sort klædesmaske, som består af to stykker

degerstrud, der dækker panden til ñ nene
og **oñerstrud**, som dækker underansigtet;
den bæres af kvinder for at beskytte
huden mod solens brand og den skarpe
vind.

2. strude, *uo. strud el. strur* (vestj.),
røre fremstående, strutte (s. d.); *han
får o at, te æ yæn strur i æ hoico o
kam; han eðer, te æ lyse struder; struri-
pon* (Lenn), som strutter til alle sider.

strud-øje, *no. strudyg æn* (vestj.),
person, som har fremstående øjne.

Struerål, *no. strugerol æn* = fl.
'Vejr.), gode, store al fra Struer ved
Limfjorden; i Stuerregnen tages et fad
med deg, når der bages; den lægges
flere, fede al i en kreds; det sættes i
bagerovnen samtlig med brødet, og
fives arbejdsfolk til middag; jfr. Krist.
hlm 2 III. 183. 40.

struf, strug, *no. se strube*.

struge, *no. stru æn -ør* (Malt, Ager-
kov). 1) kålstok; se 1. stovne; kål. —
2) *struk de* (Ang.), kwas; mnt. *struk*,
Sch. Lübb., htsk *strauch*.

struggård, *no. strugor æn* (Mellem-
læs), røsgærde.

strump, *no. landstump; æ strump*
pør æs (oudt); *guy læs, æ hær jo kon*
strump (Valsb.); jfr. mnt. *strump*, Sch.
Lübb., *stump*.

strumpe, *no. trætte, kævles om noget*
Randers), Mb.

strunk, *to. stronk fl. stronk* (D.,
restj., Agger, Vens.; alm.); *strank el.*
stronk (Andst), = rgsn.; pyntet, flo i
flæder, også rank, om muske; jfr. Rietz
strunk, der henvises til glævensk strunker,
vel, lige.

strunke, *uo. go d stronk* (Vens.),
på og skæbe sig som en spradebasse;
læn æ blöcæn stronket d'p (Andst), o:
tar fæet fine klæder på; „strunke op
red sig“ (Horsens), 1) pynte sig; 2) tage
nod til sig, Mb.

-strunket, *fl. se op.*

strunni, *no. uo. se stronni, stronnie*.

1. strunte, *uo. læs o stront mæ æ
læl, i æ by* (vestj.), holde kommers med
tariene; drive omkring, vanke hid og
did (Lyse h., vestj.); jfr. htsk *strunzen*,
mnt. *strunsen*, Sch. Lübb., „mussig umher
schlendern, prahlen, grosssprechen“.

2. strunte, *no. stront æn* (D.). =

1) lille, kort pipe; *han gor mæ æ str- i
æ mon d'fjer* (D.); jfr. Rietz s. 687
strunt 2, kort halm, yderste ende af
noget — 2) gammelagtig kvindeperson;
„*hon mat go hæn d blöw æn gamel struic*“,
Grb. 116. 10; jfr. Aasen *struuten* to, vran-
ten; htsk *strunze*, „faule dirne“, Weig. Wb.

-strup, *no. alm. sammensætn. med*
bynavne; jfr. isl. þorp, gløsk *torp*, htsk
dorp, htsk *dorf*; ordet henføres til lat.

turba (?), mængde; se -rup; Gjøl. *Krum-
Mave-, Slum-, Snu-, Snyder-, Sov-, Vrang-.

strurri, *no. uo. se struddi*.

strudses, *uo. anstrenge sig, nok kun*
*i passiv form; æ æ li d d strusses mæ
ham læs, no skal do strusses mæ ham!*
(Vens.).

strut, *bio. strut* (Vens.), stift, strunk;
„*hon blöw lqi strut hile nitten d no d
sö dawi mæ*“, Tirb. 4. 61; „*sö kam hqj riji
näk sd strut d'p fä dæ bræ dör*, Grb.
67. 40, så kom han ridende nok så strunk
op for den brede dør (indgangsdøren),
jfr. 191. 108; *hqj lq strut i æeyen liq te
mæja* (Vens.).

strutmave, *no. fremstående mave*
(Slet h.), Mb.

1. strutte, *no. se rug-*

2. strutte, *uo.*

struf -ør struf strut (Agger);

strut nt. fl. fl. -ør (Vejr.; Sall.);

strut struter strute (Vens.);

strut -a, -et el. strut, -et el. strut (Sø-
vind s.);

strut -a -et -et (Eisted);

struat struter strutat (Agersk.); fl. *struat*,
fl. *strut* (Bradr.) —

1) stå stift ud til alle sider, som nye
klædet af stift tøj (ahn Agersk., Vens.);

se 2. strude; „*hqj ha æn bröqs lue d'p
hædt, dæ struts liq i æer*“, Grb. 7. 10,
han havde en broget lue på hovedet,
der struttede lige i vejret; *strut mæ ær-
mon, mæ hægen* (Vens.), holde armene,
hænderne ud fra kroppen; *hans hægt æ
sd fjæd, te di struter* (Agger). — 2) *strut
yæn* (Vens.), sætte sig til modværge,
strutte mod; „*ihvo stærk die wa nuæ,
dæ struttet, så blæw di flæst bæwal jens
om å he dandsen berov*“, Jyd. I. 46. 2;
jfr. *strutte*. — 3) *strut -ør -ød* (Lald s.),
støde, rykke hastig med korte meneni-
tum; *do mo ejt strut i dæn gamel kon
heær tyjr*; jfr. eng. *strut*, htsk *strolzen*.

strye, no. se **strå**; **stryem**, no. se **ström**.

stryg, no. **stryg** (vestj.); **stryg** (Agger); uk. best. -ø (Vens.); *fo, gi str-, fā, give prygl; drøgi fēl stryg, da hāg kam hōem* (Vens.); også et kærtegnende klap: *gi ham æn betā stryg o hans kin!* (Agger).

1. stryge, uu.

stryg **stryger** **strøg** **strøgen** (D., Andst, Mdt, Lemh., Sem, Skudborg, Hvidding, Balam, Emmerlev, Hammelev); *ff. strōgen* (Jannerup, Husby, Bur, Lyne, Bjært);

stryg -*er* **strøg** **strōgen** (Snedsted, Stagstr., Mors); *ff. strōget* el. **strōgen** (Skjumb);

stryg -*er* **strōg** **strōgen** (?) (Røvs);

stryg -*er* **strōg** **strōgen** (Agger);

stryg -*er* **strōg** **strōgen** (Mogenstrup, N. Sall.);

stryg -*er* **strōg** **strōgen** (Havhørg);

stryg **stryger** **strøg** **strōgen** (Rødning (M));

stryg -*er* **strōg** **strōgen** (Lild s.);

stryg **stryger** **strøg** **strōge** (Vens.); *ff. strōgen* (Høll h., Havbro s., Falslev, Hårdslev, Håslund); *ff. strōgen* (S. Hald, Gimmig);

stryg **stryg** **strøg** **strōgen** (Halling, Al-
ning);

stryg **stryger** **strøg** **strōgen** (Nimtoft);

strig **striger** **strøg**, **strōgen** el. **strōgen** (Ålsm, ff. **strōgen** el. **strōget** (Tved);

strig **striger** **strøg** **strōge** (S. Sams);

stryg **struger** **strøg** **strōge** (S. Sams);

stryg **stryg** **strōg** **strōgen** (Esed s.);

stryg **stryg** **strōg** **strōgen** (Vejby, Århus); *ff. strōgen* (Dover, Linå, Tåning); *ff. strōgen* (Rogen).

stryg, **stryg** el. **stryg**, **strōg** **strōgen** (Sovind s.);

stryk **stryk** **strōk** **strōken** (Åbenrå);

ff. strōk (Sundev., Valsb., Arzel, Hdt Lygum); *ff. strōk* *ff. strōken* (Hrdr. Lademund);

stryk **stryk** **stryk** **strōken** (Egebæk);

strōk, **stryk** **stryk** **strōgen** (?) (Fjorde).

1) *føre hånden løselig henover* (alm.); *hā stryg* *æ om mug* (Vens.); *stryg æn* *høt hæn a rōgen* (Sovind s.); *stryg hæn æn hōt krom, æd æ dō æn kōns hōt!* (Mors) klap hæn; *stryg hæn a hōns kin!* (Agger), om et kærtegn; *stryge* sygdom

bort, Kr. Sagn VII. 196. 65, J. K. 380 99; hold og hōld bort, J. Saml.³ I. 53, Cav. W. I. 445.

2) *stryge* *tøj* med *strygepæn* (alm.); *hōt æskar d stryg* *fd fdl* (Vens.); *stryg tōne* (Sovind s., alm.); *d æ strōget ud* (Tved s.); glatte med hōt tænder af sm for at str-, Hazel VI 37 (Valders); også: *stryg æ skip* (vestj.), *stryg molot* (Sovind s.), *stryge* toppen af,

så skæppe el. mæl kun er fuldt til randen; *hā stryg* *kunt i skipen, d æ æn strōg skip* (Vens.) - 3) *hvasse* med en *strøg*, om leen (alm.); *hōt æ strōgen* (Tved s.), *go tōgla d ta dō dōgla*,

d stryg *javnla, d æ gavnla*,

Krist. Almucl. I. 47. 159; herregårdstimen blev forstyret af folkenes strygen og lod „klingrepinden“ tages fra dem, sts II 10 99; leen skal ved 3 el. 5 strøg på undersiden stryges fra hid, at den ej skal blive forhekset, Sgr. X 45. 176; andre siger, at den skal stryges 3 el. 9 gange, når den er skæpet (Vens.), se strøg; se kdl 354. 46; jfr J. Saml.² III. 137, Kr. Alm.² I. 44 99; når manden kommer ud at se til sine folk el. fremmede kommer forbi, næns de hører: *stryg* *d fdr hæn*, æ sætter kasketten på leskafets forreste knog og stryger leen med det samme; *d må betales 1/2 pot brøndevin for æren* (Andst); jfr Sgr X 44 172, når optager sken samler alt det hestede korn, non-kul stryger, skal hæn betale en pe, Kr. Almucl. I. 48 162 (vestj.); hægglø siger ikke, tippe, fyte for stryg, se Kr. Sagn I 457. 27-29. - 4) teknisk ord om at forarbejde sten el. tøj (s. d.);

former: *stryg strōn*, *klyn* (D.). - 5) *løbe atsted, gå fort*, *stryg øst* (Sovind).

6) *stryk* *æ* (Sundev.); *d go stryg* *en* (Agger).

7) *stryg* *søj* (D., Malt), når man går, slå hul med den ene fod på den anden fods ankel; jfr skank sa, også om heste. 8) *stryg* *høen* el. *skaglar* (D.), skyde sig atsted. - 9) *str- af*: *stryg æ buer* *æ* (Malt), valste det af; *stryg æ søj* (D., Malt), 1) om kreaturer, heste, skyde grænen af hovedet og derved slippe løs; 2) fig.: ej stå ved ord; *str- over*: *stryg æ gul øer* (Malt), lege løselig; *stryg æn fjæl øer*, hōt et fjæl let af; *stryg æ lōst øer* *mā indøg*, mæ loftet over; *str- sammen* *stryg tōne* *stakar* *træ samel* (vestj., fig.,

høve dem plant af, så de alle steder klapper sammen; jfr. Aasen, isl. strjúka; mnt. steiken. Sch. Lübb., strögge, strög.

2. stryge, no. *stryq æn* best. -*æn* flt. -*æ* (Søvind s., Røgen; vestj., Thy); *stryk æn stryke* (Sundeved, Bradr.). — **1)** — strygestykke til le; *så æn stryq* (D.), se sandstykke; *beg-, høl-, tjære- — **2)** *stryq æn* (Mors, glds), et halvrundt stykke træ, som fastes på muldfjællen, når man vil pløje grønjord, for at lægge en nettere fure (Mors); på ploven, hvor der nu er muldfjæl, fandtes en stryge, som viste mulden udad, Kr. Almuel. I. 56, 196; man havde forskellige slags stryger, hyglands-, grønlands-, havrelands-, se Kr. Alm. I. 166; jfr. land.

strygeblok, no. *strygblok æn* (D., Plougstr.), så langt et stykke af skåret som man går fra den ene gang man stryger leen til den anden; på marsken, ca. 20-30 hug (D.), inde på gesten større stykke; se strygmål.

strygebolt, no. *strygbolt i -bolt* (S. Sams); flt. -*bolt* (D.); flt. -*bolt* (Røgen, Søvind); *strygbolt i* best. -*i* flt. *bolt* (Vens.), = strygejern; hollen i strygejernet (Arch., D.).

strygebræt, no. *strygbræt et -æ* (Røgen); *strygbræt* *æ* best. -*æ* flt. -*æ* (Vens.), brættet, hvorpå tøj stryges.

strygebuk, no. *strygbok æn -bok* (vestsløv.), = strygelad 1.

strygebånd, no. *strygbånd* *æ* best. *bånd* flt. -*bånd* (Vens., glds), bånd, hvormed piger binder deres hår op under huen; også Bj. h., Fano, Mb.; jfr. Krist. Almuel III. 93, 314.

strygefjæl, no. *strygfjæl æn* (Lild s.). — **1)** et bræt til at skibe knive på. — **2)** *strygfjæl* (Agger), hvorpå håndtenen (se 1'b. Bondeliv s. 125) lægges og sættes i omkrygende bevægelse ved en *strygpen*, som føres rask over dens "hale".

strygefuld, to *strygful* (Vens., Sundeved), fuld til randen, om en skappe el. andet mål f. eks.

strygeglib, no. en slags glib, der bruges af åleiskere i Lamsfjorden, Mb. henviser til forordn. 15. Dec. 1750.

strygehul, no. *stryghul æn* (D.), hullet på lestrygen, hvormed den hæftes på en jærupig, befestet til leskaffet

strygehøvl, no. = stryge på ploven (Sams), Mb.

strygehøvl, no. *stryghøvl æn -høvl* (Thy), snedkerens lange høvl, se rubank.

strygejern, no. *stryqjan* *æ* best. -*æ* flt. -*janar* (Vens.); *stryqjan æn -jan* (D.); *stryqjan et -jana* (Søvind, Røgen); *stryqjar æn* (Lild s.); *stryqjar* (Agger); *strykjan et -jæn* (Sundeved), = rgsm.; til at stryge tøj med; jfr. plit. strickisen. Schütze.

strygolad, no. *strygløj æn* (Mors). — **1)** en slags høvlebæk til at spænde brædder i, når de skal høves på karlen (Mors). — **2)** indretningen på leskaffet til at fastgøre strygen ved (D., vestsløv.).

strygmål, no. *strygmål fæt* (vestsløv.). — **1)** så langt høstarhejderen går fra den ene gang, han stryger sin le til den anden. — **2)** det at skærpe lebladet med strygen; se strygestok.

strygende, fl. *strygi* itk. *strygæne* (Vens.), = rgsm.; *de jik dæ strygæne*, (Grb. 7.6; *sin hqj blæne gamal, så jik hon* (det) *æne så strygi får ham*", Grb. 217, 21; *kom strygi, komme farende; a gor hq strygæ om te ham* (D.), a: i en fart; se 1. stryge; tørvestrygen.

strygepind, no. se strygefjæl 2.

strygor, no. *stryger* el. mindre stærkt: *stryger*, udtryk om storm (Skagen); se klyne-, land-, tørve-.

strygespån, no. *strygespuon æn* best. -*æn* flt. *spåne* best. -*æn* (S. Sams), = strygestykke.

strygestikke, no. *strygstek æn* best. -*æn* flt. -*ær* (Vens.); *strygstok æn* (Agger); *strygstok æn -ær* (Mors); *strygstek* (Mds h.), strygen til at skærpe leen med under arbejdet, se 2. høre; *ad ri di gamal ol hestkølen me strygstekærn i hqjæn*", Grb. 26, 33, så ryger de sammen alle høstkarlene med strygestikkerne i hånden; se hølestryge; hvædesand, sandkar, -potte, 1. stikke 1.

strygestål, no. *strygstål* (vestsløv.); *strygstol* (Søvind s., D.), et lille stykke stål fastgjort på strygestikkens kant til at jævne leens æg med.

strygmål, no. *strygmål* (D.); *strygmol* *æ* best. -*æ* (Vens.); *strögen mol*, strøget mål f. eks. af kornvarer; måske også: *strygmål* (vestj.); jfr. mnt. strikmate, Sch. Lübb.

stræbe, uo

stræb -er stræbt stræbt (Agger);

stræv -er strævt strævt (D.);

stræb stræber stræbt stræbt (Vens.);

nok også: *stræb(?)* se To Novell. s. 20;

stræt -e -t strætt (Sovind s.);

stræve -e -t strævet (Histed s.);

stræve -er -et strævet (Aggersk.; Bradr., Ang.);

stræve -e -e -e (Sundev.);

skynde sig; *stræve o kom* (D.), skynd dig at komme; *stræt d go, d blyr færa* (Sovind); *stræve* (D.), arbejdede, således at det går fremad for en; *han strævet d rej* (Bradr.), skyndte sig at rejse; *høj skn slej d slæd d strij d stræb fæd d dphød lyge* (Vens.); *stræbin* (Agger), stræben; jfr. htsk streben, mnt. streven, Sch. Lübb., ligeså holl., stravin.

stræber, no. *stræber æn* (vestj.), en som arbejder flittig; *de ær æn stræber*; den hyrde, som pinselordag kom først hjem med kreaturerne, kaldtes „stræber“, se J. Saml III. 309 (Bkb.).

stræboskid, no. der lægges den dovn som svar i munden, når en siger til ham: „er ka stræb?“ — „Ja, *Stræboskid æ de, hans dater æ løgan, høj ku do fo*“ (Andst); el. „*Stræbosk æ de, han døgnat i Skubdøse se, ljeræve*“ (s. den flittige) *hør dæ wa te* (Skanderh.); el. *Stræskur æ de, Jap-i-rdæ ær dpatæn* (vestslæ.); el. *Stræboskid æ de, Stræhæl ær dpatæn, liss gøt de som æn æn* (Han li.); el. Strædøde i altes, men Shetlæhæl der ikke, stange jeg lever, el. Stræder død, Lettengelis kommen i hans sted, se Kr Ordsp. s. 328.

stræbsom, to. *stræbsom* (D., vestj.); *stræbsom* (Agger); *stræbsom* (Vens.), men nok også *stræbsom(?)* se To Nov. s. 20; — rgsn.

stræde, no. i *de hē strē* (Vens.), s: på denne ego; jfr. strade.

stræg, no. se streg; **strægle**, uo. se stægle.

1. **strægte**, uo. *stræc -er -e* (Vens.), strække efter, strejfe om for at finde; strejfe om som kreaturer, er en dobbelt-form til strække.

2. **strægte** no. *stræc æn best-æn lit -er* (Vens.), person som følger omkring, ligeså om kreaturer; *dē i q kær ær æn li stræc*,

strægtehas, no. *stræghæ* (Vens.) person, som strækker godt ud, når han går, el. som følger omkring.

stræk, no. el. af dobbeltstrebene i el. færetøj (Hjörting).

strækhas, no. se strægtehas; **strække**, no. se strikke.

strække, uo.

stræk -er strækt strækt (D., Andst, Malt);

stræk -er strækt strækt (Agger, Fann);

stræk -er strækt strækt (Vens.); el. d.

strækad (Holl. h.);

stræk -e -et (Sovind s.); „stropt“ B. Kr. Alm.² VI. 335. 67 (Sams),

stræk stræker strækt strækt (Ang.), el. *strækt* (Vans.);

= rgsn; *han lo o stræc o æ bærk* (Agger), s: strakte sig; *æ ku stræker ær æ kuæn* (D.), s: strammer tøjret for at nå; *stræk te* (vestj.), slå til; *stræk se*, række sig; „str- et garn“ (Skager), hinde sænkstene dertil ved line; *stræk ud*, løbe af alle kræfter; „di kjøeh så lisse strækt ind i skowen, som æ pilæk (hesten) lo stræk ud“. Tkjær II. 88; „fræ dau å te dau ad ænnad (enden) han houlæ stræket“, And. Begr., s: det lakkede tyde sig med ham mod enden; om morgenen var han rask, om aftenen lå han „strækt“ (Angst), s: død; *æ bæn hæ stræc* (Ang.), båndet har strækt sig; jfr. Andst. strækka, strækkja; mnt. strecken, Sch. Lübben, ligeså højtysk; se straks; strægte; fur-.

-**strækkelig**, to se til.

stræk-ende, no. *strækæn æn -æn* (D.), en af trådene i trendegarnet (trenden), som er sprunget under trendegarnet og som under vævningen bestandig går må knyttes. Den som har forsømt at passe någlerne i kassen, mens der blev trendet, må for hver stræk betale en pandekage.

strækkelæder, no. *strækælær* i (Bgb.), elastik; jfr. rækkelæder.

1. **strækker**, no. *stræker æn -er* (vestj.), lange sten ved brobygning, der sammenføjes med „bindere“ (se binder) mellem.

2. **strækker**, to *æn stræker høgt* (Malt), langstrakt, smal.

stræklag, no. *stræklaen æn* (D.) kaldes den række mursten, der indmures

så deres længde falder sammen med murens retning, se koplæg.

strækning, no. *strækning æn -ør* (D., vestj., Agger), - rym.

strøm, no. se strøm; **strønde**, uo. no. se strande, strenge, strænte.

strønk, no. *strønk el* (Agerskov), stænk: *el strønk regn*, et stænk regn.

strønke, uo.

strønk -ør -st (Andst);

strønk -ør strøjt strøit (Agerskov; Sundev.); fl. *strønkst* (Bradr.). —

1) intr. sprøjte ud i line stråler (Agerskov). — 2) stænke, trs. og intr.; *hon strøjt æ tøj, de strøjtet* (Agerskov); jfr. stænte, stente.

strønt, no. uo. se streni, stænte.

1. **strænte**, no. *strænt æn* (Silkeb., Løgstør); *strænt æn -ør* (vestj.); også nok *strænt æn* (Livh. h.); *strænt æn -ør* (Thy), garnhaspe; se hervetræ, stænte, strångle.

2. **strænte**, no.

strænt -ør strænt strænt (Agger); fl. *strænt* (Elsted);

strænt nl. fl. fl. -ør (Vejr.; Mors, Thy);

strænt -ø -st -st (Aarhus egn);

strænt -ør -st (Silkeb.; Hornborg s.);

strænt -ør -ø -ø (Vens.);

strænt (S. Sams.). —

1) haspe garn af ten; *strænt æn tøn* (Thy); *vi ska hã æ går stræntet* (vestj.); *gørst ska stræntet* (Silkeb.); *tã æ stræntet æ stræntet mæ dør tønful* (Agger); *hæst sãmør blyer dør stræntet sijn dp æ gind te hømststræntet* (Lald s.), σ : udspændt, trukket; „a skal hen å strænte min ten“, Krist. Ordspr. s. 328, σ : lade vandet, ordspil med stænte. — 2) vige af fra den lodrette linie, om bygning el. væg, der står skævt (Sams). Mb.; se stænte.

stræntehest, no. *stræntehest* eller *-hest* i (Vens.); *stræntehest æn* (Søvind s.); *stræntehest æn* (Elsted), kaldes en tråd, som når man hasper glider af haspens ene vinge, og altså, i stedet for at følge vingerne, går tværs over haspen; *dør hõ do luse i stræntehest; læ mæ no sic, do passer dpd' æ ene jã stræntehest* (Vens.); σ jfr. rende-, trendehest.

stræntet, fl. se halv-, hår-, lang.

stræntetræ, no. *stræntetræ el. -træ* δ best. *-træ el. -træ* fl. *-træ el. -træ*

(Vens.); *stræntetræ æn* (vestj.), garnhaspe, se 1. strænte; *de æ fã men yøn som ð stræntetræ* (Vens.), kan siges om noget, man ikke fatter; der ligger sagtens i billedet det, at stræntetræet drejes rask rundt; i ævent et str- af guld, Kr. Æv. III. 290, jfr. 320.

stræte, no. *stræt æn -ør* (Mellumslev., Bradr., Ang.); itk. (Fjeldet), stænte over et dige; kirkegårdsport; jfr. isl. stræti, gade; eng. strait.

stræv, uo. se stræbe.

strø, uo

strø -r strøj strøj (D., Agger); fl. *strøj*

fl. *strøj* (N Sall., Mogenstrup);

strø -ør strøst strøst (Løddrup);

strø -ø strøj strøj (Søvind s., Tåning, Rugen);

strø -ø strøj strøj (Elsted);

strø -ø strøj strøj (Hads h., Støvr. h.);

strøj el. strø, -ør, strøj el. strø, strøj el. strø (Vens.);

strøj -ør strøjst strøjst (Hell. h.);

strøj strøj strøj strøj (S. Sams);

strø -ør strøj strøj (Agersk., Ahernå);

strø -ø -ø -ø (Sundev.);

= rym.; *strø æn æ gulf; strø æ høg* (D.); *strø bæstørn* (Søvind s.), strø halm under bestene; *hon strøj søj dpd gult, søker dpd grøn, halm dør hørn; husen leger strøj røjn omkræ dpd hæn* (Vens.); i særegen betydning: lægge og brede halm på lægterne inden taghælmen bliver lagt på (vestj.), jfr. J. Samt. IX 343 (Agerskov), se rævle; „*knap dp dpd fãnom jik di i ðn strøj rd, høm lje lãlæs hõns*“, Grb. 37. 26, straks op på forniddagen gik de i en spredt rad, ligesom Per Løttes hõns; „*strø tappen*“ (s. d.), lægge strå i bryggekarret ved brygning (Årh. egn); „*strø på bordet*“, udtryk om gildeskik i Sønderjyll.; når måltidet er til ende, mæden håret ud, strø skafferpigerne på bordet, σ : lægger svedsker, rosiner, mandler o. desl. om til gæsterne; Mb. efter Outzen, se krutstrøer; med et ordspil: „*strø under grøden*“, Sgr XI. 89 180, σ : give rigeligt smørrebrød i forvejen; jfr. Aasen strøya.

strøelse, no. *strøls el. strøls de* (D.); *strøls* (Agger); *strøls* (Røgen, Tåning, Hads h.); best. *-st* (Søvind s.); *strøls el. strøls* δ best. *-t* (Vens.); *strøls de* (Sundev.), strå og halm, hvormed det

stros; „let star kam jæsen dærhæn te strojst d æt uil jan ha dje dæ“, Grb 84. 63, lidt efter kom gæssene derhen til stroelsen og alle vilde gerne have deres del.

stroelsstak, no. *stroelsstak æn -stak* (D.), stak af gammelt halm, der bruges til at stro med.

-stroor, no. se krudt.

-stroet (?) se ud.

strofork, no. spredgreh (Ang.).

strofro, no. J. T. 317, sporestavel af tyopodium clavatum L., i hudløse steder.

strog, no. *strög el. strög æn* (Agger); *strög æn* (D., vestj., Hvejsel, Hads, Ning, Vor h., Tøning s.); *strög el. best. strögæt* (Støvr., S. Hald); *strög el. best. -ge* (Vens.).

— 1) strygende bevægelse; *gi mi hat æn stroq mæ æ bæt!* (Agger); *hæn ga katen nõwa strög hæm a rögæn* (Sov. s.); *gi el æn strög nujer mæ æ fil* (D.); *tøj el a jæn strög, ryg æn strög* (Malt); *jæn gæge strög o æ hjoles æ liss gæge som t;* (Landk.); *tå stroge fræ folk* (Vens.), gøre ved hekseri, at leen ikke bider, Kr. Alm.² I. 44. 61; jfr. 1. stryge 3, no.; se kvinde. — 2) egn, sted; *epo de strög* (Hads h., ligeså Agger); *a hør dæ was d dæ strög* (Sovind); *æd ætæst skul gi dæn qu stög*, sânt dæ ku wær r lœs strög no *inæl hæst hæls hæst æt æn jan*, Grb 36. 20, så skulde de bagerste give sig gode stunder, så der kunde være en lille afstand mellem hver elær hveranden le; *hå do el æge, hæn strög han æ gæwæn* (Landk.), o; hvad vej; *tesæt to di dje strög om æt el dæ, di kala Smidulal*, Kr. IX. 257 ned. 3) *strök de* (Jordkær), råmelk; jfr. Kok ordspr. 138. 154, *fdi anurær æ strök in i ær dæn æter æ bræf* 40 (Burkal), råmelk bruges til at smøre brød med, før de sættes i ovnen, se gæstne; jfr. stryge; stragge; kniv, vejr.

strogen, lf *strögæn* lf. *strögæn* (Mors, Løgst.); *stroge* (Thy), for smal i kroppen, langstrakt, om kreaturer (Mors); blank, godt holdt, *æn suær strögæn kal, stuq, gæst* (Løgst.); tyk om en dreng, et redskab (Thy); jfr. Aasen ströken, glat, se stryge, strovet; hofte, op-

ströjfe, no.

ströjff -ær -et (D., vestj.); lf lf. *-et* (Agger);

ströjff -ær, -el el. -æ, -t el. -æ (Vens.),

støjfe, ströjff omkring (Landk., D.); *ströjff* (Agger), støjfen; jfr. sv. ströfva, blåse støjfen.

ströjserkege, no. *ströjserkeq æ -kæge* (vestslesv.), hvedebolle, simle, jf. Fhj. I. 338.

strökyl, no. se stråkjøl

strolyng, no. *strolyq de* (Malt), lyng til at stro med; det var en dag a skald slå str- for min husbonde, Kr. III. 134

ström, no. *ström æn ström* (D. Gjording, Agger, Rødding M., Næstved, *ström æn sträm* (Lönb., Vejr.); *ström æn ström* (Holl. h., Sjelle v. Århus, *sträm* best. -i lf. *sträm el. sträm* (Vens.), *ström æn ström* (Sem, Emmerslev, Agger, skov); *ström æn ström* (Mellemslev, Ang.); *ström æn ström* (Fjoiden, -

1) = rgsm.; talen. Norregjylland, Nord slesv.); *æa dær möj ström i æ hæn idd æ dæ wær æn fdæ ström d æ nõwa* (Agger); jeg så det med min' (gen så ven', at Sallemænd sak (sank) for strödet ström, Kr. II. 96. 13; den tvære kælling lig driver mod strömmen, Asbj. II. 19. 1, Gav. W. II. XXXIX, Lidmål 43, Kohl Kl. Sehr. I. 506; se klippe; *ro æ dæn bræ bro dær æn ström?* (Agterup), sv.: hvor strömmen er bredest. — 2) å, bæk, vand løb (Mellemslev.); „han gær öwer æ ström æter vand“, Kok Ordspr. 140 117 (Burkal, Sundevad), ordspr.; *æ gæ hæ gæn te ströms* (Ang.), gæssene er gået bort i åen; jfr. Aasen ströum, ist. ströum, hak; htsk ström, ligeså mnt., eng. stream

strömngang, no. *strömngäng æn* (Agger) = rgsm.

strömme, no.

ström -ær -et (Agger);

sträm el. sträm, -r -t strämt (Vens.), = rgsm.; *dæ strömer æl fdæ te* (Agger), di strämt te, æm de ku æt te dæ hæb egl (kilde); *sträm ætæ; blæse sträm nir æ ham* (Vens.); jfr. Aasen, ströym.

strömning, no. *strömmäng æn* (Agger) = rgsm.

strömpe, no. *strömp æn -ær* (vestj.) = rgsm.; låneord, se huse og smæte str- valkedes altid, før de brugtes, i æk på tørvekure (vestslesv.); præst får frihed til hans hosebånd (s. d.) er bundet, Kr. Sagn VI. 22. 76 79. 80 98; jfr. htsk strö, p. mnt. strump, Seh. Lubb., stump, strömpe, se venstre.

strömpebind, no. droves 1829 i 14 herreder, 65 sogne, se Aakjær, Blicher I. 278.

strømpeskæft, no. = rgsm.; deri gæmtes penge, se II. 802 37 b, hoeskæft.

strømpling, no. *strømplæg æn -ør* (Valsb.), = stunthose.

strømakello, no. *strømakula æn -r* (vestj.), en art af slægten leuciscus; *strømakaløgden æn*, garnet, hvori de fanges.

strosand, no. *strøsån* best. -sånst (Søviind); *strøsån* de (Agger); *strøsdj* el. *strøjsådj* best. -sådjan (Vens.); gultsand; „æ de strøjsådji“ — „nøj, de æ muget-æj“ (Vens.).

stroske, no. *struskis æn* (D.); *strøsk æn* best. -æn fl. -skær (Vens.), = rgsm.

strøsted, no. *strøste æn -stær* (vestj., Lønb.), grøn ager ved gården, hvorhen det slæde gries bringes snarest fra engen, stros og „tommes“ (s. d.) hen til ladegabet.

strøtag, no. *strøtag de* (D.); *strøtag* el. *strøtag æ* best. -æ (Vens.), langhalmen, hvormed der stros, når der tækkes; langhalmen, hvormed bunden af bryggerkarret belægges; *hon får nøj tag å beier samol*; *støker å æter åmkræy taptre, å så leger hon æn par kdmptin æpo strøtagæd* (Lild s.); jfr. strø, taptag, sølilverv.

ströv, no. se strøbe.

strøve, no. *ströve -ør -ø* (Agger), blive tykkere; *de strögar da nøj opæ* ør, det bliver da noget tykkere; *hæn strögar mæer*, ø: lægger sig dygtig ud.

strøvelso, no. *strøvels æn* (Agger), tykkelse, lørded; *æ ka ek brug tveet å dæn strøvels*.

strøvet (?) to. *ströve* el. *ströves* (Thy); *ströve* (Agger); *ströve* el. *ströve* (Mors), svær, lur; *æ lijn æ wul ströve* (Agger); *æn ströve kær, hyl* (Mors); *æ højet hær strow bijen* (Thy); *æ gån ska vær nåk så ströve* (Lønb.), garnet skal være nok så tykt; *ströve* (Thy), frugtsommelig; en frugtsommelig kone er *ströve* (Agger); jfr. stuvet, strøgen.

strå, no. *strø æn strør* (D.); fl. *stroer* (Lindk.); fl. *ströjer* (Mors); fl. *stro* el. *strør* el. *strøj* (Agger); *stro æ* best. -æ fl. *strør* best. -n (Vens.); *stro æ -æ* (Søviind s., Hads, Støvr. h.); *strå* el. *stråi* (Agersk.), = rgsm.; *æ kvoern æ*

ldn i æ strøj (Bladr); *kunt æ styet i stroe*, stakent i stroe (Vens.); *æ hæer dler loj hum et stråi i æ væj* (vestslæv.), ø: ikke hindret ham det ubetydeligste; *hæet død strø* (Vens.); *hæet på stro* (Søviind h.), i en fornem stilling; *i dæn hys må dier et leg idæ strør övskå* (vestj.), som udtryk for stor orden i huset; *høj jør dler så mæ som tø jet stro å leger død æ dæc* (Vens.), ø: bestiller intet; *leg død stro* (Vens.), *leg jæn po strø* (Agger), lægge den døde på strå, inden han lægges i kisten (alm.); se stråleg; *dej hyl æ dæn, ströern preke dæ i dæn røp* (Vens.); lader høstkarl enkelte strå urart, „vrinsker de ad ham“, Kr. Alm. 2 I. 43. 55, el. man siger; „dij æ te æ røvæer“ (vestj.); på gulv i julen (norsk, svensk, Boenh.); se Sande II. 278, Cav. Wær. I. 174, Kr. Alm. IV. 100. 6. 7; jfr. hø i kirker og huse, Leicest. Folkl. 110; „rushes“, Glostersh. Folkl. 45, Dyer Shakesp. Folkl. 228, FbJ. I. 87. 335. 346; Nyland IV. 46; 43, stænkes med brændevin; om fødende kvinder, „in Ströb gefallen“, Wb. Vik. XI. 435; „lady in straw“, Hazitt Brand II. 138, jfr. golf, strå, no. Fritzn. 2; Dieterich, Mutter Erde (1905) s. 6 fig.; — *træk strø om*, eller *draw stro* (vestj.); trække lod om, se lisenstrå, I. stak 2; jfr. htsk „den kurzeten ziehen“, holl. „strookentrek“, se Ndl. Volksk. I. 198, eng. „draw short cuts“, Harl. & Wilkins, Lancash. Folkl. s. 106, fr. „tirez la courte paille“, Méus. I. 153. 463, III. 338, IX. 73, X. 84; se også Urdsbr. 1882 nr. 8 s. 16, Grimm RA. s. 126 ned., Wb. under halm 6, Lutolf Sagen 376 348, Folkl. Journ. II. 84 (Sicilien); hos Zingerle Das Kinderspiel im Mittelalter s. 33 anm. 2 anføres et citat af et dokument fra 1403, hvor det hedder: „mochten si aber des mit uns werden, so sullen di darumb ider einen halmen zihen ongeverde vss einem dach od. schoube, welcher dan den lengesten halm zuge, der solde die kure haben, vnder den zweien ie einen kysen zu einen oberman“, dette synes at bekræfte den under „drage stak“ anførte gætning; se også anm. 3 og teksten; alm om strå, se Strackerj II. 142; — *æn mo leg æn stro imæ dæn* (Thy); *leg et stråi imæ dæn* (Agersk.); *vi ska nåk ha æn halim-*

stro mæ (D. Varde), forsage at belygge en trætte; hentyder t. en gammel retssædvane i Middelalderen: Mb. anlæner efter Outz. „die koninc die nam een stroec van der aerden en vergraft Reynaer altemal“ af Reimcke Voss i *Dentler* udg.; ligeså: „hier bei uns haben beide partheien vor dem friedensmittler „das stroh zur versöhnung anfassien müssen“ med henvisn. til Gr. RA. 604, jfr. *Lehr. Vlk.* 382; om brug af strå som retssymbol m. m., se *Amer. Folk.* V. 186, VIII. 291, Gr. RA. 121. 588, *Ndl. Vlk.* IV. 157, X. 69 ss. *Rochh. Dtl.* II. 97 fig. *Denh.* I. 195; „bryde strå“, *Folk.* IX. 18, skille venskab (Syrien); af strå seletøj til mus. *Eftersl.* 41, sætte et tårn på 4 strå. Kr. Sagn VII. 203 osv.; — glød, strå og kassebøtte på rejse. *Eftersl.* s. 218, 196 er *Grimm K. M.* nr. 18; da et halmstrå bliver lagt over bestens ryg, står den stille, Gr. Ev. II. 86. Gr. Registr. 25, se hår I. 771 25; man må ikke brande strå i julen, derved medbringer man hvad Kristus lå på, så vil der blive mange ildbrande; el. man vil få ringe høst. Kr. Almuel. IV. 103. 19 20, se dog halm I. 539 osv., „halmen er velsignet af Herren“, Z. f. M. II. 229; — når halmbund bindes om frugttræ (s. d.) ved jul, er det mulig kun for at fastholde offeret af penge el. madvarer, som fæstes derved, se P. *Volkssk.* VII. 88. 176 20, jfr. *Rochh. Arg.* S. II. 277; — heks kan ej gå over korslagte strå. Kr. Sagn VII. 67. 25 35; — når man ved forbrand (s. d.) rusker strå af huset, så mange strå, så mange år er ilden hensat, jfr. Kr. IV. 367 13, Sagn II. 406. 69; — 3 strå, trukket ud over mskes dør, frier for trolddom fra ham, *Kr. Sagn.* VII. 228. 77; — varsel af strå: man binder tæt under aks rødt, sort, grønt bånd om strå, af det, som vokser hurtigst, varsel, se *Wigstr.* I. 121, FS. 9 27, *Dynkl.* Nerke 56, *Runa.* V. 52, *Urquell* 1. 269, *Wit. Vlk.* X. 227 fig., XII. 463, P. *Arch.* IX. 342; på lignende måde varsel af teg, Knop Ps. 333. 114; kors af strå på guld varsel død, *Kr. Alm.* 1. III. 170. 8-10, *Fockev.* XI. 378. 40; på vej, dykke Tr. pop. XIV. 128; strå, brugt ved afgærd, må der ej stros med, Kr. *Am.* 1. 93 71; — heks skyder med strå, *Cav. W.* II. III; signe med 4 strå, som hvert har 3 led,

Wigstr. II. 392; 3 strå af tagknap på husets nordre side + stovl i tårnstrå mod forgørcelse, *Wigstr.* II. 271; i tårn stoppes strå i kos hælde, så kommer den hjem, *Hoffb. Nerke* 220; — strå hugget over med tintadelen af 3 bier på 3 dörtrin mod værk i håndled, *Lehr. Vlk.* XI. 462; — falden pige skal til kirke bære krone af strå, *Busch. Volkssk.* 278, *Urquell* IV. 239 anm., *Meyer Bad.* 224; henv. til *Wackernagel Kl. Schr.* II. 220, *Uhlend. Schr.* III. 417; strås strå på trodens vej, har hun ej ret til brokkrone P. *Volkssk.* II. 100; jfr. udtr. stråvite, se også „graswedewe“ mot; se Aasen straa, st. strå tk.; stro; byg-, huse-, græs-, halm-, hvene-, *kattes-, knokel-, knæp-, rug-, sten-, tag-.

strå-brodden, to *stråbroddent* strå-brønt (Vens.), siges om kornet, når stråene er knækket

stråd, no. se strade.

strådd, no. = rgsin; nu går det en tid hen og så skulde sineden da til at de en almindelig str-, ligesom andefolk, Kr. V. 245

strået, to *stråjere* (vestslæst.), når strøet, bedækket med strå; er god og ad str-.

stråfoder, no. *stråfuder de* (Malt) = rgsin

stråg, to. se strag.

stråhat no. *stråhat æn* (Sovind s. Agger); hak. best. -i fl. -agt (Vens.), = rgsin.

stråj no. se strande

strå-kjol, no. *stråkjøl æn* (Agger); et lag træ, der fasthæftes til den egentlige køl på skibet.

1. stråle, no. *strål æn best æn* (d. *strål* fl. -er (Vens.; Agger, Sovind s. *strål æn stråler* (fl. vestj.); *strål æn æn* (S. Jyl.) — 1) — rgsin; „a tour d'ice d'ice kom te d' pomp, fd ad west a do, de ica fri fd strålen“, *Grb.* 12. 17; *de kenne liq ud i æn strål* (vestj.), i en lige linje æn gir adden æn nye dt knyt ud a æn strål (fl.), 2: itræk. — 2) et udtryk fra keglespillet = forhjørne, konge, baghjørne se kegle. — 3) den mellemste, plet med underdel af bestens hov (a. n.) jfr. Aasen straaale hak.; straaale, no., 2: st. strjal, no. strjåle, no.; se jærnstang lys-, sol-, vand-.

3. stråle, uo.

strøl strøl strøl strøl (D.);
strøl strøl strøl strøl (Andst);
strøl strøl strøl strøl (Søvid s.);
strøl -er -t -t (Vens., Agger);
strål strål strål strål (Sunneved,
 Bradr.). —

1) — rgsml., om viedsker; *æ blunco strøl*
ud æ ham (Andst), sprang i en stråle;
de væt strøl nijer (D.), osregnede; fig.:
de qik strölin el. ströplöndæ (Agger). —

2) om lyset, solen, *de strölar frä stödl*
 (Vens.); *de ströl frä æ sol æ* (Bradr.),
 der udgår stråler fra solen, lysstriber
 igennem skyerne; fig.: *æn strölen höggöb*
 (Vardø), udmærket godt, et som skinner

3) løbe hurtig; *han kam vænæn lig*
mæn han kuß ströl ææ (vestj.); *han kam*
strölen (Lönb.), løbende i fuld fart; *han*
lærær o strölar (vestj.), farer omkring
 lud og did; *æ kow æ besgal, så fark æn*
æ hæf dp o ströl ææ hjærn (vestj.); i en
 personretnse: „Maren Meldkor hun læver
 o ströler“, Kr. IX. 142. 383; „han stråler
 af med mig“, Kr. Molboh. 135.

strå-læg, no. *stræleg* (D.), gilde som
 göres, når liget lægges på strå; der
 bydes til str-; men når gæsterne kom-
 mer, er arbejdet gjort, den døde iført
 muldskjorten og lagt i kisten; jfr. Fb. 20
 Fr. H. 112, Gr. Gl. d. M. III. 172, J. K.
 386. 32, Fb. Bondeliv I. 359, II. 106,
 Kr. Almuel. IV. 89, 253, Rochholz D. Gl.
 I. 179.

stråmand, no. ved majfesten ud-
 stoppedes en str-, der blev stilt an i et
 korngulv, så skulde det vise sig, om en
 pige var modig nok til at danse med
 ham, Kr. Almuel. IV 16. 28, jfr. julebuk;
 m. h. t. den sællandske fastelavnsmorskab
 at „stikke til stråmanden“, jfr. Wh. Vlk.
 VII. 90 (Anhalt), Laisn. II 64; jfr. fiske-
 mand, julebuk.

stränd, no. uo. se strand, strande.

1. **strångle**, no. *strängel æn -er* (Ag-
 ger); *strängel æn stränglar* (Mors, Thy,
 Næs); *strängel* (vestj.); *strögn* (Hornborg s.);
ströngel æn ströngla (Århusegn). — 1) garn-
 haspe, se strænte; sel-. — 2) strångle
 (Thy), strångler (Haa h.), skældsord, sær
 person, driver.

2. **strånglo**, uo. *strängel -gler -gell*
 (Lald s.). — 1) *strängel æn tjan* (Thy),
 haspe garn af ten, se strænte. — 2)

vanke planløst omkring som et forvildet
 menneske; *tegerær idæt hæm fræ kam*
stränglæn æ ba æm hæm; ææ stråsse.

stråsbrod, no. æn *stras-bre* (D.),
 siges, men ikke: et hårsbred.

stråsse, uo. *strds -er -t strdsel* (Lald s.),
 jage stundesløst aisted; stråsse ad gulvet
 (Vens.), forklares som at gå stolt frem
 og tilbage.

stråtag, no. *strdtug æn* (Malt); *strd-
 tag æ best. -æ* (Vens.); *strdtæk æn* (Agger).
 = rgsml.; *strdtæg æ værmest om vænæn*
æ køfest om ædmæn (Vens.); jfr. pande 3,
 spån

stu, no. se stud, stuge; **stubb**, bio.
 se slug.

stubb, no. — 1) *stov æn støv* (Andst);
støf æn -er (Vens.), *støb æn -æ* (Gjedved);
stup æn stuup (Agersk., sj.); stump (s. d.)
 af et træ, som er bleven stående i jor-
 den; ved at måle efter på træstubben
 kunde et skovtyveri opdages, se Kr. Al-
 mucliv II. 155. 360-41; jfr. stovne, struge;
 se elle-. — 2) stubber fl.; æ *stovær* (D.,
 vestj., Malt); *støb æn -er* (Agger); *ldg*
stød (Hads h.); *støde* (Søvid); *stovær* fl.
 (S. Hald); *stov æn støv* (Støvr.); *stovæ* fl.
 (Bj. h.); *støb el. støb æn støder* (Vens.),
 stubber efter det høstede korn; *ud o*
støben (Hads h.); *no æ støben lq* (Vor h.),
 o: nu er stubberne ompløjede; æ *støop*
 el. *stof* (Agersk.); *stof* (Sunnev.); *gd æ*
æ støop (Bradr.). — 3) i *støb* best. -i
 (Vens.), stubmark; *kowæ dæ blæs, så lqæ*
kunt i støbi; istf. *græp-, huc-, row-, byg-*,
havrestøbern kan siges *-stobi*, stubmarken
 kaldes i en mark tale fra Vens. *stobirone*,
 jfr. Sgr. IX. 219. 99, XI. 158. 16; „ruthu“,
 Sgr. XI. 157. 5; se I. hul I. 669. 301; se
 II. 241. 406, Wessidlo Ratsel nr. 6; se
 Aasen, stubbe, isl. stubbi hak; jfr. stov-
 buddi; boghvede-, byg-, havre-, rub-og-
 rug-, skjæg-, vejr.

stubbe, uo.

støb -er -ød -ød (Thy);

støb -er -ød -ød (Lald, Mors);

stør (Egå). —

1) bringe til et hælder: *do kuß støf tøæn*,
 nær dær blevær let ij æn; også: *støb æ*
lys (vestj.), hæld lyset; fra Rugen s. er
 opgivet: *stug lyseret*: lude med overkrop-
 pen (Egå); jfr. V. S. Ø. stubbe, bringe i
 hældende stilling, Aasen stuba, eng. stoop;
 se slug to. 2. — 2) *støb* (Thy), studse håret.

(vestj.); *æ stúd vel minsa't sték* (D., vestj., alm.), jfr I. 646. 32 b, ordspil, stikke betyder slange, men også figurlig; bringe tab i handel; *feinor æ styr hæf stot mæ nær, hæf æ stæn vrát mæ op*, Kók ordspr. 122. 63, når studene har stødt mig ned, har svineene rodet mig op (Meilemslev.), 3: når jeg er gået bankerot ved studehandel, er jeg kommen på føde igen ved at handle med svin; du har nok nylig solgt dine stude! Sgr. III. 32. 4; (Løgster), æges til en, der lyster sig, jfr. skyde 8, skud 1; *fatmañs stúd æ gormañs dætarer blyvør sjælan gamel i gø* (vestj.), 3: småmanden har ikke råd til at holde sine stude længe, gårdmands døtre har mange friere: beundrende kan siges om en dygtig bonde: *de æ en mañ, dær kiør æn stúd* (vestj.); brugen af stude, i stedet for heste som trædkyr i større omfang, synes at skyldes de på heden indvandrede Tyskere, se H. Hansen, Studier over Blicher s. 60, Blicher, Viborg Amt 68; døde korten til grav med stude, Wh. Vik. X. 50 (Gossensass), jfr Hehn 3. 38; om studehandelen, se Fb. Bondel. I. 152 flg.; — ved bryllup dreves mangefånde liges, en stud kunde blive trukket ind i stuen ved brudebordet, Kr. Holmsl. s. 12, jfr Fb. Bondel II. 51; en fed stud sendt som gave til seminarieforstanderen „brølede så godt“, at giversens søn kom gennem eksamen, Krist. IX. 342. 138; st- sjelegave ved ligfærd, Bang Præstegds. 76, jfr Gr. Æv. III. 100, Tr. Lund, Løvsafslutn. XIV. 16, se ko II. 240. 101; — synsk mand ser stud som muskes fylgje, Kr. Anh. 90. 217; — et par stude spændte for vogn, koblede, eller blot slæde lās om aftenen, viser hvor de standser ellerigger om morgenen gård- el. kirkeplads, se Gr. Gl. d. M. III. 104. 21, Thiele I. 190. 210. 241, M. Skræd der s. 5, Sgr. IV. 188. 553, X. 106. 276. 77, Krist. Sagn II. 193. 69 71, III. 153. 788 87. 810. 20. 298 flg., jfr. Mhøff s. 112. 139 542; æsel for stude, JK. 341. 12, se ko II. 241. 2 a jfr. selvmord (183. 1); — kirke, se II. 125 21 b, bygget på stud, Kr. Sagn II. 347; — styrter for vogn, da No kirke brydes ned, Kr. Sagn III. 136. 91, jfr. III. 140. 23 24; — varsler dommedag, se ko II. 241. 25 a; — bjærgfolks hvide, Kr. Sagn I. 33 46; — jordemoder rider på st- til

bjærgmands kone, Kr. Sagn III. 178; — stud stjæles af mestertyv (s. d.), Eftersl. s. 177; — bjærgmanden låner stude hos bonden at køre flyttegods med, Kr. Sagn I. 359. 78, (II. 521 61); — havet er fuldt af stude, Sgr. X. 58, se sæk; — st- opfødt med hvedebrød og mælk kan gå på vand, Thiele I. 343, jfr. tyr; — stod af træ, hvori soldater er skjulte, Kr. Sagn III. 204 ov., jfr. Gr. Æv. III. 160; — uhyre i studeham fører Helt bort, Kr. Æv. III. 338; — st- som gør guld, Efterslæt s. 127; — som ingen kan drive hjem, Kr. Æv. s. 299; — manden skød kendte sin søn, der er i studeham bl. tolv, Kr. VII. 27; — bjærgmand i studeham, Kr. IV. 10; — hvidre-stud med mad i øre, Sægel. 14. 18, Asbj. I. 80; — forhekset stud, Krist. Sagn VII. 308. 85; — mand, døbt i smedje, med stud til fadder, Kr. Sagn V. 192. 719; — mand vinder sag, om han kan skaffe 12 hvide stude med røde ører, Kr. Sagn IV. 428; — st- for mand i legkiste, Kr. Alm.² II. 49. 197, se ordb. II. 422 7 a; — studehoved foreslås til våbenmærke for studegård, Kr. Alm.² II. 30. 89;

„gå en ud med pjalt' og klud“,

kommer en anden ind med højest og stud*,

Kr. SkS. 128. 9; — præst og degn styler i fællesskab en stud, rykkes om huden, Gr. Ævent III. 53, Krist. KT. 183. 66; — hovedløs st-, Kr. Sagn II. 138 41, V. 11. 44; — spøgelse st-, Krist. IV. 119. 163, VIII. 232. 89, Sagn I. 165. 662, II. 382. 80 flg., IV. 193. 62, 281. 22, jfr. Mhøff 578. 393; — der omtales at sælle to stude på et genfærd, Gr. Gl. d. M. I. 65, sagtens for at forjage det, jfr. Leks. Arnus. I. 348, tyr; — i et skæmtævent, sluger katten 12 kobler stude, Sgr. VII. 184; — i lögnehist, en stud så stor, at en fugl var tre dage om at flyve fra horn til horn, JK. 338; at en svale var et år om det, Efterslæt s. 213. 175; to stude hænger i toppen af et elietræ og æder, Sgr. VII. 204; de sejler på en stud til England, to ved ørerne, en ved halen for at genne på den, Sgr. VIII. 79; regnestykke om stude, Kr. Alm.² VI. 273. 34; *lesiet kam æ te æn stur, dær æor dp æ æn træ æ samalt bønær*, Kr. Berner. 435 ov. i vrøvle-reinse; *æn stúd, dæ æa så laqbjæna, te dær ku æta æn stæfær bænqæ ænær æ*

maag o en, d dær had ad stoger hvedg, te æ hvein spæer di ku spær dæ æn højal kærkzonen, Kr. Aggerbøh 121 383, 384; „Skurkposse“ stude navn, Kr. Alm.² 1 16.40; bornerem kaldes studen: brøghælt (vestsø.); „brøghælt“, Gr. Gl. d. M. III. 190; gæden lyder: fdr som æn fdrk, bag som æn stirk, Sgr. II. 43 272 (Fly). — 2) gro stud el. gro stud mæ stræfer ad æ rok (D.), lus (s. d.); dæ gro stud (Vens.), brandevinstflasken, se skål III. 352 286 — 3) skæd, til et grovt, ube-høvelst måske (alm.); de æ sønt i stuk! (Vens.), dvask person; i stedremser: „di Jøngy stur“, Kr. Ordspr. s. 511, Javngyde (Tulstrup v. Skanderb.); „Ørbæk stude“, Sgr. IX. 132. 90 (Nyborg); „di Åreløp stur“ (Brøns s. f. Ribe); jfr. „Erdrup stude går til Hemmersbøkke“, Kr. IX. 116.257; ordspr.: E og Stude er hyer i H sogn v. Slagelse. — 4) store pebernødder, til forskel fra nødder, vel med spil på et nød = høved (Løgstør). — 5) at tamme stude, hørneleg; et reb på 6–8 alens længde sammenknyttes i enderne, og to drenge, der står med ryggen mod hinanden tager det derpå under armene og bagom nakken. De bøjer sig nu ned med hænderne på jorden og kryber til hver sin side, og det gælder om at den ene kan trække den anden fra hans plads, Bornenes Blad, Kolding 1877–78 s. 303, Kr. Børner. 277. 11. 625. 2; jfr. katte-strud, se „Katzenstriegel“, Volkssk. im Breisgau s. 35, Blatt. d. Badisch. Vereins f. Vlk (1907) s. 103 ff.; jfr. Aasen, stut; el. stutr; høved, 2. nød; hovedbrud, kalv, ko, kye, okse, tyr; age-, hulle-, dæ-, kjøre-, klap-, konge-, skud-, stald-, stik-, ting-, træk.

studebås, no. *studebås* æn (Agersk). låsen, hvori studen står.

studedribbel, no. *studedribbel* æn (Bj. h.), en blomst, *primula officinalis* Jaqu.

studedrift, no. *studedrift* æn best. -en (Vens.), marken, hvorpå stude drives til græsning; „fæst dægen ær æ, da æi kom frd cerk, så højæne di ryp æ kappæ, da æi kom te studdruten, dæ knap højæne te brølapdøra“, Grb. 5. 7, lige på stedet var det, da vi kom fra kirke, så begyndte de at kappe, da vi kom til st., der tætt nord for bryllupsgården.

studedriver, no. *studedriver* æn (Vestj.); *studedriver* i best. -i flt. -er (Vens.) — 1) — rgsm.: person som driver stude flokken på handelsvejen sydpå; dæ æ ær som ndæer Jylæns dryner (vestsø.); jfr. Kr. Alm.² V 11 27, Fb. Bondel 151 — 2) i stjernebilledet kusken (amfæ findes fire stjerner, som tilsammen kaldes „studedriveren“; derom fortælles, at en bonde stjal to stude fra en herremand som satte efter bonden og studene; men herremanden, som var en tyk og værdmand kunde ikke indhente bonden, så ser derfor bonden køre foran med stude henover himlen og herremanden komme løbende bag efter; hvorledes de blev forflyttet til himlen vides ikke; stude er stjernebilledet „kuddene“ (høved, mælkerejen, bonden en lille stjerne mellem kuddene og capella, den sidste stjerne lysende stjerne er herremanden, J. K. 126. 19 (Hads h.).

studefold, no. *stufold* æn best. -fold (Vens.); *stufold* æn (Agger), fold på marken til at drive stude ind i, Grb. 5. 11

studegård, no. *studegård* æn (Vestj.), en gård hvorpå der holdes og opdrættes stude.

studehandel, no. *studehandel* æn (Vestj.); *studehandel* æn best. -en flt. -er (Vens.), *studehandel* æn (Agger), = rgsm.; „di tifar juk æ gdt mæ studehand (dæ di stude mæjær“, Grb. 15. 4, i de tider gik det godt med st. for de Stavads mænd; æ om denne handel Fb. Bondelv s. 151 Früs VN. 116.

studehandler, no. *studehandler* i best. -i flt. -er (Vens.), — rgsm., se Kr. VII. 210

studehorko, no. *studehorko* æn (Vestj.) æn stud, som trives dårlig; se 3. horko

studehoved, no. *studehoved* æn (S. Sams), et oksehoved, med hornene på stemmedes fast på galgen, hvori sinuget skal hænges, se J. Saml.² IV. 128; ogs et skælsørd, se studepande.

studehus, no. *studehus* æn (Agger); *studehus* el. *stude* æ best. -i flt. -er (Vens.) hus til stude.

studehyrde, no. *studehyrde* æn (Lindk.); *studehyrde* i best. -i flt. -er (Vens.) hyrden, som passer studene.

studekalv, no. *studekalv* æn (Vestj., alm.; Agger), en tyrkalv, som er skåret; en alm. drengevittheds

pørpe: *komme stude* a der *ty* i *en*
i *jer* ior' *vestj.* *se* *kr. III 171*

studekjørende to *studekjører* *vestj.*
om *kerer* med *stude* *der* *kerer* *der*
årdmand, som *er* *st.* *kr. IV 202*

studeknort to *studeknort* *en* *vestj.*
vestj.; *studeknort* *(Ager)*, *vestj.*, *se*
kr. IV 202

studekommers no *a* *stude* *a* *se*
studekommers *a* *kr. IV 202*, *se* *a* *stude*
kom *kr. (Lind)*, *a* *stude* *kr.* *se*
kr. IV 202

studelukke, no *stude* *kr.* *se*
kr. IV 202, *se* *kr. IV 202*

student, no *stude* *kr.* *se*
kr. IV 202, *se* *kr. IV 202*

studenter *kr.* *se* *kr. IV 202*, *se*
kr. IV 202, *se* *kr. IV 202*

studenter *kr.* *se* *kr. IV 202*, *se*
kr. IV 202, *se* *kr. IV 202*

studenter *kr.* *se* *kr. IV 202*, *se*
kr. IV 202, *se* *kr. IV 202*

studenter *kr.* *se* *kr. IV 202*, *se*
kr. IV 202, *se* *kr. IV 202*

studenter *kr.* *se* *kr. IV 202*, *se*
kr. IV 202, *se* *kr. IV 202*

studenter *kr.* *se* *kr. IV 202*, *se*
kr. IV 202, *se* *kr. IV 202*

studenter *kr.* *se* *kr. IV 202*, *se*
kr. IV 202, *se* *kr. IV 202*

studenter *kr.* *se* *kr. IV 202*, *se*
kr. IV 202, *se* *kr. IV 202*

studenter *kr.* *se* *kr. IV 202*, *se*
kr. IV 202, *se* *kr. IV 202*

studenter *kr.* *se* *kr. IV 202*, *se*
kr. IV 202, *se* *kr. IV 202*

studenter *kr.* *se* *kr. IV 202*, *se*
kr. IV 202, *se* *kr. IV 202*

studenter *kr.* *se* *kr. IV 202*, *se*
kr. IV 202, *se* *kr. IV 202*

studenter *kr.* *se* *kr. IV 202*, *se*
kr. IV 202, *se* *kr. IV 202*

studens, no *stude* *kr.* *se*
kr. IV 202

studeovnd, no *studeovnd* *en* *kr.*
kr. IV 202

studepande, no *studepande* *se* *kr.*
kr. IV 202

studepalt, no *studepalt* *en* *(Ager)*,
et *studepalt* *se* *kr. IV 202*

studepranger, no *studepranger* *en*
kr. IV 202, *se* *kr. IV 202*

studepude, no *studepude* *en* *-pude*
kr. IV 202, *se* *kr. IV 202*

studere *kr.* *se* *kr. IV 202*, *se*
kr. IV 202, *se* *kr. IV 202*

studere *kr.* *se* *kr. IV 202*, *se*
kr. IV 202, *se* *kr. IV 202*

studere *kr.* *se* *kr. IV 202*, *se*
kr. IV 202, *se* *kr. IV 202*

studere *kr.* *se* *kr. IV 202*, *se*
kr. IV 202, *se* *kr. IV 202*

studere *kr.* *se* *kr. IV 202*, *se*
kr. IV 202, *se* *kr. IV 202*

studere *kr.* *se* *kr. IV 202*, *se*
kr. IV 202, *se* *kr. IV 202*

studere *kr.* *se* *kr. IV 202*, *se*
kr. IV 202, *se* *kr. IV 202*

studere *kr.* *se* *kr. IV 202*, *se*
kr. IV 202, *se* *kr. IV 202*

studere *kr.* *se* *kr. IV 202*, *se*
kr. IV 202, *se* *kr. IV 202*

studere *kr.* *se* *kr. IV 202*, *se*
kr. IV 202, *se* *kr. IV 202*

studere *kr.* *se* *kr. IV 202*, *se*
kr. IV 202, *se* *kr. IV 202*

studere *kr.* *se* *kr. IV 202*, *se*
kr. IV 202, *se* *kr. IV 202*

studere *kr.* *se* *kr. IV 202*, *se*
kr. IV 202, *se* *kr. IV 202*

studere *kr.* *se* *kr. IV 202*, *se*
kr. IV 202, *se* *kr. IV 202*

stu-klud, no. *stuklud æn* (D.), lille, trekantet klud, som indsyes under armen på en skjorte, spæld i rgsn; isl. stúlt stúmp (?), stuv rgsn., mnt. stuve, Sch. Lübb., rest af et stykke tøj.

stum, to. *stom æn stom* (D., alin., Vens.), = rgsn.; „den samme han dansed, den stumme han sang“, Kr. Molboh. 162. 52; jfr. snakke III. 423. 434; — mske gøres st- af bjergfolk, Thiele II. 205. 243; 10 af fanden, Thiele II. 77, jfr. Folkl. IV. 353; — den st-dronning i event., se Gr. Æv. I. 16 II. 115. Registr. nr. 45, Kr. Æv. 160, jfr. Asbj. I. 36. 150, Wgstr. I. 273, Gr. KM. nr. 9, jfr. nr. 49; — stum, som bygger kirke, heibredes, Kr. Sagn III. 149. 71. 72. Ødum, Voldum, Haldum; kirkenavnene endes på -dum, folkeetym., se dumme; jfr. Afel. Sagoh. III. 123. 126; — st-bliver talende for at fortælle sine syner, Kr. IV. 343, Sagn II. 314 flg., Bosq. 20, se lostik; — jfr. Ofte, Müller Saxo 171; st- får roale, nar ring lægges under tunge, Rahn, Old S. III 105; — kyskes småbørn, bliver de stumme, se kys, II. 349. 44 b. Kr. Alm.² III 110. 07, jfr. Raafl. 129, P. Volksk. III 123, Urquell V. 278, Rivista II. 3. 82. 5; — kone bliver stum, da varulv ånder på hende, Kr. Sagn II. 240. 42; jfr. fr. og klassisk tro, at den, som ser ulv, bliver stum, se Gauloz Rage 189 flg., Roll. Faune pop. I. 117, Plin. VIII 34; slyg den som svarer Nereide, Schm. Volksl. 123; — tarshed som hod, Bosquet 18; jfr. Urquell² I. 313 (Ruthener), Folkl. V. 349. 53; jfr. højtysk stumm; se dumme; dev-.

stumle, no. *stomel stomlar stomel* (D., Ågersk.); fl. ff. *stumelt* (Vejr., Lald s.), gå usikkert, snuble; *han stomlar öger* 10 *hans öpen hjan, öwer æn knål* (Andst); *go o stomel a d* (D., Andst); *stomel o et fald, de lör gdt tofram* (vestj.); *stomel om* (Ågersk.), gå omkring med usikker gang; *st- roht* (Sundev.); hun stumlede, steglede, skrumlede i de her mange hestesko, der lå langs ad vejen, Kr. V. 132; se stable, stumte.

stumlet, to. *stomle* (N. Slesv., Lyseg. h.), usikker i gangen.

stumling, no. *stomløg æn* (Vejr., Sall.), halvvoksnet barn (vestj.); barn, som begynder at gå (Sall.); også *stomløg dræg* el. *jog* (vestj.); lige efter kommer der en

stumlings dreng til ham, Kr. V. 289; æn *stomløg* el. *stomløg gris* (vestj.), en måneders gammel gris; jfr. stantling.

stumlinge herregård, no. 1. herregård; „Kongensgård i Nissum, den sidste var nu sådan en st-“, Kr. IV. 34.

stumlingeknægt, no. *stomløgsknægt æn -knægt* (vestj.), halvvoksen dreng; 10 var det en efterårsdag, da han var st- på en 15-16 år, at hans fader havde sat ham til at tærse rug, Kr. VI. 154.

stummel, no. *stomel æn -er* (Lald.), el. (gammel) mske, som går dårlig og let falder; „si, værsgue á go no, din stummel“, Tjørn II. 73.

stummelben, no. *stomelben æn* (Landk.), person, som står dårlig på benene; æn *sær stomelben* (D.); *stomelben* to.

stummel om, no. en, der går stuv og usikkert som gamle usker; æn *og, ær djær hjertensbøger, æn gamel stomel om skeler di fönen æk om*, siges om de unge piger (Malt); se stummer.

stummelvorn, to. *stomalwöran* (Lald.), *stomalwön* (Andst); *stomalwörn* (Ågersk.) som let falder, affældig, om gamle.

stummer, no. *stomer* 2 (Vens.), gammel støder; se stummel.

stump, no. *stomp æn stomper* (D., vestj.); *stomp* i best. i fl. -er el. *stomp* (Vens.); fl. -o (Savind s.); fl. *stomp* (Ågersk.), = rgsn.; *go o æ stomper, æ stomper duer de!* så han æ mæn æ *hans hjan* (vestj.); *stompar o staker* (Ågersk.); *di æ mi søsters bæn, æ eleger æ æ adlæn der æ stomper o staker d æ* Kr. Molboh. 81. 265; *de gor i mæn stompa* (Savind s.); „prøjsti æwar i stom, læger æj tøjn“, Grb. 87. 43. 5. var = snuble længere end lænden; „*høj ræn stomp nir d tunt*“, Grb. 204. 43; jfr. run. — 2) *stomp æn stomp* (Bradr.), overtrøje hos mandfolk — 3) et lille hult kileord; *døj beto stomp!* (Vens.); *stomp küh enstærj nð, d di stöp küh enstærj nð* (N. Slesv.); også: *huda'n hær de k* 10 *lils stompos?* (D.); se sladder. — 4) *stomp!* (Vejr.), siges når hornene i tiggelår hverandre; se stunt; jfr. mnt. stom Sch. Lübb., træstub; rub, rump, stammar, små, vejr.

2. VI. 261. 51 (S. Andrup ved

alv. no. *støgguel* el. -gul d
-guel (Vens.), -rgsm.

aro. no. — kat. se Krist. Sagn

und. no. *støghus* æn (D.), =

us, no. *støghus* æn -hus (D.,

n.); best. -huset (vestj.), Saksild,

ghus d best. -t (Hørgl h., Vens.);

-hus (Sunder), — rgsm.; -sin

er i stuhus, så fik vi da

er i bdragsdri*, Grb. 12. 13, da

rdig i stuehuset, så fik vi da

d i borggården; jfr. radling,

s, indhus

ammer, no. *stødkamer* æn -er

, et af de to kamre, som har

ra størstuen og som jævnlig

gæster.

st. no. *stødkat* i best. -i fl. -kat

: rgsm.; *høj ær i st.*, æ: et

allid er inde, en indesidder;

e.

lokke, no. *stødkilde* æn -er

stueur; tidligere ukendt. Krist.

34 81

no. se stol.

ft. no. *stødduet* æn (vestj.),

husets størstue (vestj.), *stø-*

de gu (Vens.), — rgsm.; stue

to. se stor.

id, no. *størraf* æn best. -rafen

Mols, Vejby, Årh.); *størraf*

eggerslev), stuehus; se radling.

ider, no. i en stedsrens. „Lær-

skulere“, Kr. IX. 127. 30 (Gyl

ids h.).

indue, no. *størruor* æn -er

ørstuevindue.

æer, no. stueur; for 100 år

de de i hele Hoven sogn ikke

ialv beslagen vogn og tre stue-

en gammel bakkeløvn (Ch-

i, Kr. VIII 116.

20. *stuek* (Fjælde), (måske *stuek*;

æsv.); *stuek* (D.). 1) slov, om

folde); jfr. mul. stof, Sch. Labb.,

es til træ = trumt. 2) *stuek*

æsv.), brat, stejlt; *de qæ* *stuek*

a liam Truellses skoler, alm. talem.; *de*
gor stob ue, når noget brækker af; *a*
sæjer stob næj (D.), glatræk, uden be-
tænkning, se stubbe; jfr. pl. stauf af,
Schulze IV 215.

stuge, no. se stue.

1. *stuge*, no. *stug* æn -er (Landkn.,
Elbo h.); *stug* el. *stug* æn -er (vestj.);
stug æn -er (Andst); *stug* el. *stug* æn
-er (Agerskov); *stug* æn -er (Valsb.).

= 1) lille dyng af høstet boghvede;
boghveden buides ikke til rug, men
sættes i stuger (D., vestj., Agerskov);
sæt tørr i stuger (Agerskov); se bog-
hvede. — 2) *stug* æn -er (Sovind), et lille
høknippe, der lægges i „rede“ (s. d.),
jfr. „stube“, Kr. Almuel. I. 52. 185. hør-
— 3) lille, på bestemt måde opstillet

tørvestak, der består af 8 tørv, sat
ovenpå hverandre (Agerskov); arbejdet
at sætte stuger udføres i øvrigt på for-
skellig måde og med forskelligt antal

tørv; *sæt tørr i stuger* (Agersk.). — 4)

den i ovnen samlede tørvestak, der op-

stilles på en særegen måde for at kunne

antændes og bøde ovnen til bøgning, „ovn-

stugen“ (vestj.); jfr. stug; 6. ringe 5.

2. ringe, „brændsel, træ, klynke, kors-

ovn-, rund-, tadder-, træ-, tørrer-; tørrerene

sættes på marken i en stykke, når de

brændes til kul (Valsb.). — 5) *stuek* æn

(Fjælde), = 6 ring; 10 stuek = 1 træ;

jfr. mul. stuek, Sch. Labb., træstod; en

lille dyng, f. eks. af 6 tørv, der opstilles

for at tørrer.

2. *stuge*, no.

stug -er -at (Andst, Agersk.);

stug eller *stug* -er -at (Mellenslevs-
Ång.).

1) sætte tørv i smastakke; de stilles først

2 på tværs, over dem 2 på langs, en

ovenpå = sætte i fem tørv; jfr. 2. krage.

— 2) *stug* -er -at *stugt* (Sovind), gå for-

overbojet, se stubbe.

-stugget, to. se lir.

stugge, no. *stug* æn -er (Agersk.),

søstjerne, asteris, (i stammie; Aasen,

stuek hak betyder: padderekke

stuhjæ, no. se storhed.

stun(?) no. „st- over en bøg“, hange

over, Kr. Am.² VI. 335. 69 (Anholt).

stuek, bo. se stug; no. se stuge.

-stukken, lf. se stikke, lagorme,

lyng-, nettel-, orm-, over-, poge.

ampe, no. *stomp æn -ør* (vestj., lumphose (s. d.).

ampe, uo.

ør -et (vestj.);

ør -et (Sovind);

er mest: høre op, ikke række

de *kjøl stømpet met dp o æ drin*

de kjolen rakte ikke længer end

ppe på armen, på spørgsmålet:

du fra, kan svares: *a æ fræ*

kerat, hvor hømlen stømpa d

es (Vær sogn), hvor himlen

og jorden begynder; se stunte;

eg

aporo, no. fl. se op.

pet, to *stompa* (vestj.); *stompæt*

), kort; *de æ do fæ stompa te*

et er du for kort til at kunne nå.

phalet, to. *stomphålt* (Vens.);

), (Mors); *stomphåls* (Agger);

), hale; fig.: *a ka il om jet*

omhallet øventur, Yuelb. s. 39,

en et eneste stumphalet æventyr.

phose, no. alm. fl. *stomp-*

vestj., Thy); stomphuse æn -ør

lumphus i best. -hæds fl. -*huser*

læn (Vens.); *stomphos æn -ør*

— 1) = sok; korte strømper,

som stumper foroven (Mors,

ræk.); *„høj jauer e [i] fæpær*

en jæn stomphuds d ruer ham

Grb. 20. s. — 2) fedløse strøm-

per som stumper foruden (Thy,

f.); *almåls el. kæn som stomp-*

egsten (Andst); jfr. fødderlos,

p-i-stago, no. *stomp-i-ståg* (Sir.),

kallebunk, klafonnes, Sgr. IV.

),

pling, no. *stompløn* el. *stømpløn*

lougstr.); *stompløn æn -ør* (Ager-

stompløn -ør (Landk., Fano), fod-

pe, se stumphose.

prövet, to. *stomperöve tröjær*

), glids korte trækker med selv-

og runde skæder; *tröns do,*

kök repånsen te rönsklöj),

lu cyros do, så måns som sei

27. 40, tror du, stumprumped

olnavn til kjoleklædte), at du

se kyse os, så mange som vi er!

prille, no. *stomprillerær* fl.

kan høres = stumphoser; se

),

Jysk Ord bog 111

stumre, uo. *stomær stomrer stomre*

(Vens.). — 1) stavre, gå stift, stødende

som gamle, i betydning ligger ordet nær

ved stumle (s. d.), måske er der dog en

nuance; *„han stumrer selv ind og henter*

kagen“, Kr. IV. 11, gå famlende, som den

der går i mørke; *„godt nok! såh han,*

å så stumred han å op ad e høj te“,

Blich. Bindst. — 2) *stomar -a -ort* (Arch.

egn), gøre arm.

stumrevorn, to. *stomarvorn* (Vens.),

skrobelig, affældig; *„sin høj blæve gammel*

d stomarvorn“, Grb. 217. 21, da han blev

gammel og affældig; se stummelvorn.

stund, no. *stun æn* = fl. (D., Ager-

skov, Mellemstev., Bradr., Fjorde); *stun*

æn = fl. (Lomb., Thy); *støj æn* best.

støjæn fl. *støj* (Vens.); *ston æn ston*

(Støvr.); *stun huk* (Tved); *stun æn* =

fl. (Ang.); *stun æn stun* (Bradr.). —

1) time; *de ugr akærd æn støj*, en time;

æn støjis tij, en times tid (Vens.); *æn*

stuns gylgen, køren (Agersk.), så langt

man kan gå el. køre i en time; *dær ær*

æn stun te mæja (D.); *æn stuns vej*, en

times vej; *æn fjæræn stun, tris fj-*

stun (Fjorde); *ei hær sat å rind i liden støj*

(Sovind s.); *hær ær dp sye stun fu*

stun, æ; overmåde tidlig; *æ klæk ær æn*

hul stun fæ fast (Agger). — 2) tid, så

bruges flest fl.; *jæn støj ka æ ær æd*

mæj ærmæ (Vens.), en tid . . . en anden . . .

gi sæ stun (Agersk.); *hæ, hæl, gi stun*

(Mors); *æ hær gpi stun* (Agersk.); *ha*

guæ stun (Thy, Mors, vestj.); *ha guæ*

støj (Vens.); *gi sæ guæ stun* (Sovind s.);

ha guæ ston (Støvr.); *a hær æt guæ*

stun (D.); *a hær ær støj* (Vens.); *a hær*

il stun, kæn il fæ stun (Sovind s.); *do*

hær guæ stun, kom æn o ræ æn

kom, nå do fo guæ stun! kæn ka nåk

guæ ær, mæn han æka ha stun te ær

ka do fo nøj stun times, også kan siges:

nøj tij; *gi sæ stun* (Agger), give sig tid;

gi dær stun o tar æ æd æ dæ! (Thy);

a hær æn stun te æt (Lomb.), dårlig knap

tid; *han hær stun te æt* (D.), tid til det;

de æl ær æn ston æn (Støvr.), det vil

være en tid endnu; *de stun* (Thy), den

tid; *sej njer de stun æ for mi dæær*

el. *de krom stun*, den tid, den smule

tid, mens jeg får min davre; *gi bønæ*

æn æt, så hær vi dæ rædæi dæ stuns, vi

ka sæt riæt dæ stuns (Sovind), søøenge

bruger for at få tid til at lege: jfr. Aas. stutt, kort, knap, isl. stuttur, styttu, uo.

3. stunte, no. *støti æn -er* (Davbjærg), = stunthose.

stuntegrød, no. *støtlyrød di* (Vorbasse), kartoffelgrød, hvorthi kartoflerne *støtes mæ æn støteldk*, en stampe.

stuntes, no. i udr.: *æn støtes løs* (Thy), halvoks. pige; se standti, stunthose.

stuntestok, no. se stuntegrød.

stuntetrav, no. luntetrav (Horsens). Mb.

stuntfødder, no. — stunthoser (s. d.): *man a falken gik mæ støtfeje, mæn bønen di gik báføi*, Kr. IX. 222 (Linå, Gjærn h.).

stunthose, no. *støth-* el. *støtheds i* best. *-høds* el. *-hødsi* fl. *-høds* best. *-hødsen* (Vens.); *stonthuses æn -er* (Sløvr. h.), fodløse strømper; flm.: „han har hans sager i en ask og hans smør i en støthose“ el. „stunthose“ (Himmerland), Sgr. VI. 14. 216, 2: orden på et sted, uorden med andet; i Vens. nok: strømper, som foden er skåret af og som bruges til overtræk over andre, eller sokker; når noget er meget almindeligt, siges det at være så almindeligt som stunthoser i Vesten; vildgræssene kommer med stunthoser, tager træsko, Kr. IX. 36. 78; klædning sammensyet af støthoser og gamle hose-skaffer, Kr. Alm. VI. 53. 174; „Mett Kælvro war en kon stonthos tøs“, Blich. Nov. IV. 126, „Kjærlighed på Dagvognen“, mon ikke fejl for „stuntes“ el. „standtes tøs“, se standti; se klaphose, pløse, springtrille, stumpe, stumpling.

stuppe, no. *stop -er -et* (Agerskov, Bradr., Ang.), bringe til at gå baglænge; *stop æ høst, æ ruen* (Agerskov); når hestens skal gå baglænge, siger karlen: *stop!* (Lindk., vestj.); *stop* el. *styp!* (Sundeved); jfr. selop; herhen hører sagtens: *stop føjou* (Silkeb.), forstuve (s. d.) foden; se stubbe, stug.

stur, no. se stud.

sturte, no. „jorden sturrede op om dem, Krist. VIII. 124, 2: blev ved deres anstrengelser kastet i vejret rundt om dem; = storre?

sturris, no. *sturis æn* (vestj.), ar. hejde, tur, strid, Kr. VIII. 96, jfr. struddi.

stus, no. to uo. se studs, studse

stussikum, no. J. T. 347, en plante,

tropæolum majus L.; omdannelse af nasturtium, et navn som blomsten almindelig bærer.

stut, to. se stunt.

stutte, no. *stut æn -er* (Ang.); *stulle æn -r* (Fjolde), fællesnavn for småt hvedebrød; jfr. mint stöt, stule, „schenckelbirmiges weissbrod, wie es namentlich die bauern zu den festen backen“, Sch. Lübb., jfr. Roch. D. Gl. I. 330.

stuttemand, no. *stutman æn* (Ang.), mand, som går om og sælger stutter (s. d.).

stuttori, no. *støtteri æn* (Sall.), dyrerace, det særegne, der er ved de dyr, en mand holder el. har opelsket sig; jfr. htsk stuterei, sted, hvor hopper og hingste af god stamme holdes; htsk stute, hoppe; isl. stóð, flok hopper med én eller flere hingste.

stuv, no. se stuge.

stuv, no. — 1) *stet i stuv* (N. Samst), sætte høstet korn sammen, to og to næg mod hinanden ageren igennem. 2) på Tolstrup hede (Vens.), ligger en stor gruppe af de mærkværdige med jorddyger indhegnede og sammenhængende firkanter (jfr. porøder), de kaldes „stoveren“ */støtteren/* stuerne; ordet kan mulig henhænge til „stuf“ (Arent Berntsen III. 448), „et med steen, støbel eller grøft særdeels afskilt stykke jord“, J. Saml. IX. 25; se 1. stuge, stuklud.

-stuve, no. se stuppe; for.

stuvo, uo.

stug -o -i stuøgt, el. *stuge stuøgt stuøgt* (Elsled);

stug -er -ed (Agger);

stug -er -o stuvs (Vens.). —

1) = rgsm.; *de ær æn stuvs færtøj, dær æ mō, dær ka stugs hær i dær* (Agger); jfr. holl. stouwen el. stuwen, htsk stauen, eng. stow. — 2) om madlavning: *muwer æ wej ær o stug no flærsk o kutli flær dy æ pōn* (Agg.); „stywit katāfle“ (Djursl.), stuede k.; jfr. sv. stufva, mint. stoven, Sch. Lübb., koge under lukket låg; eng. stew, gl. fr. estuver; se stue; op.

-stuvet, fl. se op.

-stuvning, no. se op.

stwol, no. se stot; **sty**, no. no. se stød, stode; **stybarn**, no. se stibarn; **styffer**, no. se stiftader.

styg, to. *støg* (S. Sams); *steg* (N. Sams); *styk* (Valsb.). — 1) = rgsm.; (Sams);

style, no.

stelp -er -et (D.);

stelp -er -et (Fano, Lindk., vestj.);

ge op, lægge læg på, om bukser,

ner; stelp æ ærm dp (D.); stelp æ

ær, æ bours op, også: stelp æ hqs d

a (Agerskov), krænge strømperne på

af; ligeså Bradr.; stelp et kdp om

olde), vende en kop med bunden i

ret; jfr. mnt. stulpen, Sch. Lübb., lægge

over; se styp.

style-ler, no. stolplijer de (Malt).

sed, seje ler.

-stylpet, lf. se op.

stylt, no. stult æn (Vestj.), afbrækket

stoppe- el. synål.

1. stylet, no. stolcer fl., best. stolcer

(Vens.); stult æn -er (D., vestj.); stult

æn -er (Agger); stult æn -er (Bradr.).

= rgsm.; go o stylter; „mi kretunr, di

gor ikk' po stylter“, And. Begr., a: de

er ikke magre; „kølen, di ha mē dem,

ha e suō sjøe mē d lob dpd stolcer“,

Grb. 37. 4, karlene, som de havde med

sig, havde et svært sjov med at løbe på

stylter; de tror, der går en blåne for

solen, da er det majorens søn på stylter,

Kr. Molhøh. 115 362; præst skridter af-

stand mellem kirker af på stylter, Krist.

Sagn III 136. 702; jfr. mnt. stelte, Sch. 30

Lübb.; højtysk stelze, eng. stilt; Aasen

styltra, no.; krog.

2. stylet, no. stolc -er -a stolce (Vens.);

go o stult (D.), gå usikkert; kom stoltet

(vestj.); se styldre.

styltorst, to. styltors (Bradr., Ager-

skov), gå st-, gå usikkert, snubblende, om

gamle, der går stift, = styltorvorn (Bradr.)

-styltet, lf. se op.

styltra, no. stylter nt. fl. lf. -er (Vejr), 40

gå usikkert; røvermanden gik nu og styl-

trede omkring der i gården et alle stød,

Kr. IV. 99; se styldre.

stymmor, no. se stiftmoder.

stympor, no. stampor el. stampart

æn (D.), en ussel person, se stemper,

stamper; jfr. mnt. stumpere, htsk stumper.

styno, no. styn (Sundev.), tophugge

trær; jfr. stunte.

styng, no. se sting.

stynsk, to. stynt, no. se stunt, stunte,

stynte, no. se stunte.

1. styr, no. se htsk steuer, mnt. sture,

afgift, skat; se land-.

2. styr, no. i udtr.: o hæl æn ordp

styr (Andst); „di hèle o grove styr“,

Grb. 83. 45, a: et vældigt spektakel; di

hèle æn æn styr (Agger); Aasen styr,

med henvisn. til styrja, støje; ordet hen-

føres til htsk stören, eng. stir, stammen i

„forstyrre“, Krist. Gadespr.

3. styr, no. i tlm.: de æ gæsen dør

styr (D.); de gik æns styr (Agger, Vens.);

også: sæt dør styr (vestj.); fløj gæsen

styr (Ejælde), fly over styr, øde; hæl styr o

(D.); høl styr po fæn (Hell.); høl styr

dpd bøn (Vens.); hæl styr o (Andst), =

rgsm.: ka do hæl styr o æ dræg? (Ag-

ger); sto få styrst (Sovind s.), a. være

den rådende; jfr. Aasen styre, isl. styri,

ror på båd; se over-, ud-, u.

styrbos, to. skal betyde: urolig,

uregerlig (Mors. glds).

1. styre, no. betale skat, „han styr

får 1800 daler“ (Aug.); se 1. styr.

2. styre, no.

styr -er -et (D., vestj., Andst);

styr -er styr styr (Agger, Vens.);

= rgsm.: styr æn bod, æn gul hæst; fo

ai lost styrst (vestj., alm.); bøn ær æc

te d styr, hqj kune styr hans lost, hqj

styr liq hær hæn imd (Vens.)

3. styre, no. styr æn -er (Holmsl.

Kl.), et ror.

styrehul, no. styrhul æn (Holmsl.

Kl.), = styrrom æn (Harboure), pladsen

agter for styretøsten i havskibet.

styrelse, no. = rgsm.; i alt fald i

enkelte udtryk som: de var æn qua

styrle, de drægi ku ful nør dæfræ uen

d ta skd (Vens.)

styrepig, no. styrpig æn (Holmsl. Kl.),

corpind.

styretøste, no. styrtdid æn (Agger),

tøsten (s d), hvorfra der styres, kaldes

også bagtøste.

styresædder, no. styrædder æn (Holmsl.

Kl.), pig, hvorpå roret er hængt; se sædder.

styring, no. i udtryk som hæn hør

ær no styræn dpd bøn el dpd sæ sil

(Vens.), a: magt over.

styrje, no. styr æn (vestj.); styr

(Holmsl. Kl.), en fisk, støren, se stur,

50 sjæl, spring; ja, de (fiskene) var der

så nær som en styrri og så en gammel,

grå haj, Kr. V. 169; jfr. Aasen styrja.

1. styrke, no. stork æn (D., Agger);

stork æn best. -æn (Vens.), = rgsm.; di

wa we d pruw stork (Vens.); *mæt ji nu, men de ji mænzal daz stork* s. øj. maj, *høj og ingen maj en ærføim* (Vens.); *kom æ stork* i (Thy), o: hælde det afkogte humlesvand på urten ved ølbrygning; i visen:

syv kal's styrk' udi jer skjold,
og syv udi jer skjort'.

og syv hestes styrk' jer hest skal ha'
og syv udi jer bælt'.

Kr. I 284 10; et motiv som ofte findes i eventyr er dette, at helten får en drak, der giver ham 6, 10, 12, 14 karles styrke; se Tænk II. 229, Kr. Almuehv II 167, 36. Sagn I 288 65-61 og 66. 292 98, Æv III 97, 201, Sgr. XI. 197, 221, XII. 126, Eftersk. s. 49, J. M. s. 18, Gr. DgF I. 400, jfr. Holberg, Sagn s. 79, Amms VIII 72, Knoop Pm. 207, 234, P. Volksk. IV. 67, Folk. Rec. II. 99, Folk. Journ. I. 55 (del), Magyar T. s. 353; salve giver st, Kr. Æv. III 324; se 1. flaske, bestemsk, patte, sværd; et andet motiv er, at man ved at spise (s. d.), troldemad kan få overnaturlig styrke, se Gr. Æv. II. 169 flg., Kr. III. 37, 48, VIII. 7, 17, Alm. II. 168, 94, II. 2 72, 192, Sagn I. 58, 101, 223-94, 105 98, 273, 928-29; det gælder også heste, 110, 122-25; st. af troldetræde, Rahn Oldn. S. III. 114, ved at drikke jættemælk, Segerst 35, jfr. patte II. 791, 202; styrke er horn af mæke og vætte, Råaf 12, Wigstr. FS. 83, 66, Cav. W. II. 8, Janss. Æv. 29; — jættes styrke mistes ved døb, Råaf 39; masker, der har 7 karles styrke, Krist. Sagn II. 54, 52, jfr. Svensen Emå s. 22; 9 karles, Sgr. III 202; 12 karles, J. K. 51, 98, Kr. III. 112; låne 14 karles styrke i 24 timer, Kr. IV. 185, 259; en løve giver helten ti gange så megen styrke som før, Sgr. XI. 178; 20 karles, Boudes. Hist. 95; i heksens hoved var et hår, se I. 771, 44 b, med påskrift, at deri var hendes styrke, Gr. Registr. nr. 25 b; i en mands huc salder hans styrke, Kr. Almuel. II. 186, 423; jfr. Kuhn W. S. I. 189, 208 i skjæg; Gouzenb. I. 278 i hår, II. 46 i en jernhandske; Curtin Myths s. 241 i en økse; Yeats Fairy T. s. 279 i en finger; Magyar T. s. 71 i en tønde; Lang, Myth. R. I. 48, II. 13 ånm i nyre, hjerte, hår, hør, øk, tand; samlign Dommerues bog k. 16, 17 Samson; se Ndl. Volksk. I. 188, 4.

Schm. March. 91, Volksk. 206; stærk, Holger Danske, Svend Fælding; jfr. Aasen styrke hak.; se kraft, heste.

2. styrke, uo.

stork-ør-øl (D., vestj.); fl. af -*øl* (Agger).

storken -knør -kønt (Vens.);

= rgsm.; lidet brugeligt vestj.; „de her drikkel's storkent jo mæd-t“, Jyd. I. 45 2; *hon storknør ham i hans skitærte, de æt ha no d storken dæ død, o: mæd af drikke: de æ storkærte* (Vens.).

-*styrkende*, fl. se hjerte dråber *styrles*, to. uregerlig, Kr. Alm. 2 VI 322 63 (Thy).

styrmand, no *styrman æn* (D., Fano; *styrman æn* (Agger); *styrmaij* i best. og fl. -*mager* (Vens.), = rgsm.

styrro, uo *væn ra de, dæ styren ham?* (Valsb. måske også Bradr.), for styrrede; jfr. hist stören; se for-

-*styrrelse*, uo. se for-

-*styrret*, fl. se for-

-*styrri*, no. se styrje.

styrriis, no *styrri æn* (Gjern & Mds. h.), — 1) måske = styrje (Mds. h.), — 2) skældsord, en rå hørste (Rogen Mds., Hovlbj. h.); *de ær æn stak æt styrri i ham*.

styrt, no. i udtr.: *stid te stæst* (Mds.) som bruges om kløver, gulrødder, o. a. der bliver stående for at bære frø, Al. derimod, når kløver mejes grønt, altså — stå til frø; *de ær sgr, hun æ kor æ høst i stæst* (vestj.), o: kørte den tilhøst, æ ko stæst d æ styrt (vestslæss.), o: er nærvæd at kælve; se *al-, van-.

1. *styrte*, no. *støet æn-ør* (Gjern sted, Thyholm); *støet æn-ør* (Sall, Vejrum), mögber, jfr. bære, karre; mnt. storte i storte-karre, Sch. Lübb.; se *hjul.

2. styrte, uo.

støet-ør støet støet (D., Støvt), af *støet* (Tåning);

støet-ør støet støet (Vejrum, Møzet strup, Rævs);

støet-ør støet støet (N. Salling, Mts.

Agger, Lød s., Vens., Høll. h., Øland)

støet-ør støet støet (Fist-d).

støet el. støet-ør støet støet (N. Samst)

støet-ør støet støet (Ørby, S. Samst)

se stjærne 577, 20 a;

støet-ør støet støet (Andst);

støet-ør støet støet (Agersk.);

støet-ør støet støet (Åbenrå; Bradr.).

1) falde voldsomt, også: *stort mæ æn hæst* (Bradr.); *han kom stöpten in ad æ dör* (Lindk.); *stöet om*, falde om: *han æ æ o stöet om* (Lindk.), gøre barsel; jfr. trimle. — 2) i særegen betydning: dø, falde død om, om rusker og dyr: *stöet værlos* (Mors), dø pludselig; *han mot omsifor stöet* (vestj.); *ifal mi kyn æku stöet d'* (Lindk.), ifald min kone skulde dø, dog nok rå tale; æ *hæfnes æ stöet*, krikken er død; „di ær uld i towten ve Messingjens (en hest), søh hun, få han ve te å stöwt“, Blich. Bindst.; *han stöet* (Agger), faldt om og døde; jfr. rejse af, III. 37. 7 b. — 3) køre med møgber (alm. vestj.); fortælling om Nørrejylland, der kom til Ribe egnen og spurgte sin husbonde: *skal æ stöet æ moq ud ælar jøjt æt ud?*, se jøjt; *ad læv nōd fōr æn stöet o stöet wds ðp te æ kærk, mæn så stöet æ stöet, o jæn æ wds bræk æ hals*, Sgr. I. 47. 201 (Ribe, men vestj. i form). Efterslæt 242. 270, Alm.² III. 121. 40, så tog vor fader en møgber og kørte os op til kirken, men så styrtede møgberen og en af os brak halsen; *stöet sæf te æt* (vestj.), køre sig til det med bier, æ: få det lidt efter lidt, se blæde; når man har sældet, *støtør falk æ kuæen i æ sæl* (vestj.), æ: kaater det op og ned, at avner kan flyve fra; se drøfte; jfr. mint, storten, htsk stürzen.

styrtfuld, to. *stöetful* (vestj.); *størtful* (Agersk.), overvinde beruset.

styrtfærdig, to. *stöetfær* (vestj.), nærvæd at styre, dø.

styrtehjul, no. *stüchhyel æn* (vestj.), hjul på en møgber; Niels Stewthyl, et navn på en tater, Sgr. III. 228, IX. 23.

styrtelig, to. se æ.

styrterum, no. *støttrum et* (Sundeved), kornlade.

styrtesyg, to. *stöetysg* (Mors), døds-
syg, jfr. Kr. Sagn VII. 60. 90

styrtesø, no. *stöetso æn ær* (Agger), = rgsn.

-styrtet, tf. se bag-

styrtonde, no. *styrton æn ær* (Valsb., Mellemsl.), skattefonde, norm for grundskat; htsk steuerfonne.

styrvoldsk, to. *styrvoldsk* (Vens.), voldsom; *dræpi, hæsti æ så æt, de hq njeten ær æ te d ha mæ d jør*.

styrvolt, no. *størval* (D., Malt,

vestj., Løgst.); *styrval* (Sall., Thy., Lids.); *størval* (Agger); *størval* ft. (Vens.); *størval æn æ* (Elsked.). — 1) kortene i de sædvanlige spil, som spilles blandt bønderfolk, med 2, 3, 4, 10 øjne. — 2) et gammeldags kortspil; „et nuomstunder kun hos almuen, for også i højere stænder brugeligt selskabsspil med kort, der spilles af fire personer, af hvilke 2 og 2 er makkere med ni kort hver. To farver er trumf (vælt), hvis kort har særegne benævnelser foruden fem særskilte kort af forskellig farve, der altid gælder højest. Navnet synes at være oprindelig dansk“, V. S. O., se Skemtanir 339; *de ær æt læd mæg som ruder dt i størval* (Lønb.).

stysel, no. *stysel æn* (Vor h.), sygelig, svag person.

stysøn, no. se stilsøn; **styt**, no. se stætte; to. se stunt; **styv**, to. no. se stiv, stive, støve; **styve**, to. se stivel.

styver, no. — 1) *styper æn* (Vens.), skillig, nok glæde og sj.; i flm. se Ndl. Vik. III. 156. — 2) i *guf styver* (sts), hidsig, oplarende mand.

styvlot, no. en kort engstump, som af befolkningen kaldes st-, Kr. VI. 67 ved Næsborg, jfr. Sagn III. 145. 51; betydning jfr. isl. stílla, dæmning.

styvne, no. se stivne; **stø**, no. se sted.

stødig, to. *stødsk* (D., Andst); *støds* (Malt); *stads* eller *stara* (Sall.); *stajsk* (Viborg egn); *stads* (Lald s., Agger); *støsk* (Mors); *stas* (Vens.); *stera* (Vejr., Ager-skov, Bradr.); *støjs* (Sovind s.); *støjts* (Bradr.), = rgsn.; om dyr, heste, køer og msker; jfr. sterre; jfr. Aasen, stad, isl. stadr; htsk stätig, „nicht von der stelle (statt) zu bringend“, Weig. Wb.

stæg, no. se stæg.

1. **stæg**, no. *stæg æn stæger* (Lem, Hlb.), tidsel; jfr. stæge.

2. **stæg**, no. *stæg æn* (Sall.), slem lugt, stank; *stæg*, Kr. IX. 318. 83; jfr. Aasen, stæk hak.; se stærm.

1. **stæge**, no. *stæg ær æ el stægt* (Vens.); *stæg æter*, stle, sigle, stræbe efter; *hæ stæger æt jæt*, han stiler efter eders.

2. **stæge**, no. *stæg æ stægt* (Elsked.); *de stæger* (Sall., S. Hald, Løgst.), det stinker; *de stæger ud æ nifsen æ ham* (S. Hald), om brændevinsdunst f. eks.;

brændt stæge u. om halsen p. ham (bændt); jfr. Aasen, isl. stækja.

stegl. to, no. se stegl. stæge.

stegle no. *stægl* en (Hjelder), indgang til krigsgraven med drøjende kors el. port, trappe.

stæje, to, se stædig; no. se stæje.

stæjste, to, se stædig.

stække, no. *stæk* -er -ød (Agger); o. *stæk* en *tyr* (Vestj.), gøre et tyr ker-tere ved at slå kast på det, se stakket.

stæl no. se stegl.

stæl, no. lænke el. snor hvormed de forsk. linge sæt torskkrage forbindes; til hver båd hører 12 sæt store torskkrage i to lænker el. stæl, hvert sæt har 64 krage, 2 favne fra hinanden, Aagaard (Thy), s. 47.

stæle, no. se stæle.

stæle, no. *stjæl* en (Vejle, Hirt); *stjæl* en *stæle* (Sønder, Agger), stiv stilk af en plante, f. eks. *en rønfars stjæl* (Aggerskov), stikken af regulan *lojstjæl*, *kruusmy stæle*, *en stæl uera* (Aggersk.), ambra: *deri jæn stjæl røer æter deri en* (Vestslæ.), når kornet står tyndt; også om afskårne stykker træ, hakkeke; er det munt stæl el. stål. Sch. Lubb., hlsk stæl skalt? jfr. Aasen stjål, stilk isl. stjól, hale; se 1. stegle, stik; hakkeke.

1. **stænde**, no. *stæj* è best. *stæne* (Vens.), tremneværk om en svæst, fæstet, planker nedsatte i en å for at dæmme; *foen gor ej i stæne*, færene går inde i stængel, stien; *de gumel stæger ku ene skruet over stæne*, Grb. 64 76, den gamle fyr kunde ikke klavre over fjæleværket; *huor hæl, de kam å wøl dp è, tou hqj å fiste nro stæne*, Grb. 171 10) hvor helt der kom og vilde op ad tog han og kastede over fjæleværket...; se stæje, stænder, stænge.

2. **stænde**, no. *stæj* -er *stæne stæne* (Vens.), lukke, stænge inde; *a skal ha foen* (færene) *stæne ej, der sku stæges få dæm*; sætte dæmning i et vandløb; *hæren fêh i se å stæj i oan ad gdt, de stæ i hæl ku kom fêh*, Grb. 170 5, herren fik isinde at sætte dæmning så godt, at aldrig en helt kunde komme forbi.

-stændelig to, se om.

stændelos, to, *stæhelojs* (Aggerskov), utålmodig hilses.

stænder, no. *stæne* en = st (Sunde-

ved; Angelt); *stæder* en st -er el. u (Hjelder) stolpe i et bindingsværksmure, enhver stæde og lukke med *stænder*. J. Saml. 2 1 64. 2. Søbye Voldbær; *de Hower stænder*. Kr. Ordpr. 311 (Stæring i Arhus), om herhen se stæder stænde.

stændervise, no. en i sin tid om- mæde bekendt vise om medlemmernes af Viborg stænderforsamling, skal være forfattet 1838 af herredsfoged J. P. W. og stuttsprost P. T. Hald, se J. Saml. V: 137 fig. 367.

stænderværk, no. — 1) *stæjværk* è best. -ø (Vens.), stakt, led, hegn af træ: *høj hø sat è stæjværk røjan omkring marken*. — 2) *stænværk* el. (Sunder) bindingsværksmur.

stændig, to, bio. *stændi*, *stændig* (Vens.; Randers); *stæne* (Vestj.); *stændig* (Agger), stadig, bestandig, om regnt: *stændig te hans arbej* (Vens.); *en hø stæne gdt væj* (Vestj.); *han kommer her stæne* (N. Slesv.); se stib.

stændighed, no. *stænhjød* (Vestj.), *stændighid* (Agger), stadighed; ingen tør opholde sig der til st., Kr. VI. 208; se om -stænge, no. se ind-.

stænge, no. *stægi* en (Hald s.), — 1) spilov, skiderim mellem to hæ- stænde; i *stæl sku der sætes stægi* op (Lud s.). 2) løft til træ og korn i kær; *stæ hud i moesen* (mosen), i stæl å i høst, i stak a i hø a p. stæng. And. Begr.; se stang, stænde, stænder; hø.

stængel, no. *stægel* en best. en st -er (Vens.), stik ved blomst og plante; jfr. hlsk stengel, se stang.

stænger, no. *stæger* en -er (Vejr. Malt); *stæger* en -er (Bradr.) — 1) jær- stang for et vindue (Vejr.); stolpe i bindingsværksmure (Malt, Bradr.), se der port. 2) st -er *stæger* (Thy, Mors), den firkantede ramme, som lægges over hest vognens fæding, for at den kan rumme så meget mere; se stang, 2. skræve.

stængerbånd, no. *stægerbæn* en (Brørup), skræstiver fra stolpen med om- men.

stængerkove, no. *stægerkåse* en (Nes), hestænge; ordet usikkert.

stængerkrage, no. *stægerkrage* en -en (Trelde), lige træstamme med afliggende grene, som bruges til hegn; se 1. krage.

stængervogn, no. *stængeravn* *æn* *-væn* (Thy, Agger), vogn med hestrammen (se 2. skrave, stænger 2) lagt på.

stængre, no. — 1) lukke dor eller port ved at sætte stang for; sælsdøren var stængret, Blich. Nov. III. 640. — 2) disse skovrøvere de stængred' efter hend' og selv var hun sted udi våde, Kr. II. 202. 5; „at stængre en" betyder at anstrenge en hårdt, drive en over evne; „st- efter" da vel = jage*, E. T. Kr. anm.

stænk, no. *stænk* *et* (Agerskov), = røsm.; *et stænk ræn* (Agersk.), se strænk; *gi æ mark æn stænk mug, æn lise strænk kuogen minjar* (Lundk.).

stænke, no. se stinke.

stænke, no.

stænk -er stænt stænt (D.);

stænk -er -s -s (Vens.);

stænk -s -st -st (Søvind s.);

= røsm., trs. og intr.; også nok: *stænk a* (Agerskov), om modent korns kærner: springe af; se stente 3; *di fæk æn stænt dram* (vestj.), en strøet, stænket dram, s; en dram nu og da; se stente, strænke; over-; jfr. Rietz, sinka.

stænte, no. se stente.

stænte, no. *stænt æn -er* (Andst); *stænt æn best. -æn flt. -er* (Vens.), overgang over et dige; se 1. stænde, stælle.

stær, to. se større.

1. **stær**, no. *stær* (Mors, vel landet over); *stær* (Vens.), en øjensygdom, grå og sort st-, kataract og amaurose; *hans ygen æ gæl, de æ ndk dæ grø stær, æter hwa fdik stær* (Vens.); når hønsene får stær på tungen, kan de ikke æde, Kr. VI. 258. 50, pip? jfr. mnt. star, Sch. Lübb., htsk staar; se starblind.

2. **stær**, no. *star æn best. -æn flt. -er* (Vens.; Mors, Thy, Hell. h.); *stær el. stær æn -er* (Agger); *stær æn* = flt. (D., Gram, Agersk.); *stær æn stær*; glds *stær* (Søvind s.); *sta æn stær* (Sundev.); *stær et stær* (Bradr.); = røsm.; en fugl, sturnus vulgaris; deraf: *æn stærkas* (Søvind); *æn stærkas* (Agger); *et stærhuks* (Vens.), da hver fugl fik sin rust, spurgte skaberen stæren, hvorledes den helst vilde synge.

„Som gægen, som lærken, som nattergalen" . . . , således blev den ved, indtil Vorherre afbrød den, og nu må den lade sig nøje med at efterligne andre fugles sang, Kr. VIII. 372, Sgr. III. 174. 11, VII. 59. 76.

I visen:

jeg drömte, jeg var så lidel en stær,
jeg fløj ad den Vendelkonges dør*,

Kr. I. 19. 7;

den siger, når den synger: *Gret Yp!* (Lald s.); eller:

*ify vær da iu dær kuær ndk,
mæn ior hær i æt d drokæn er dp
få stæder d stæder,
få svæder d svæder,
få skid, få skid!*

(Mors); jfr. Kr. VI. 299. 370, Dyrefabl. 203. 98; el. småfuglene siger:

*ifjð vær da væ dæ køn ndk
i gø hð di el d drokæn el dp!*

hvorpå stæren falder ind:

d skij, d skij! (Tåning);

et lignende vers forekommer i Tyskland om svalen (s. d.), Sgr. I. 106. 422, jfr.

P. Volksk. I. 59; den stjæler ikke i den have, den bor i, Sgr. VII. 59. 75; den rejser om efteråret til Frankrig at æde vindruer, Sgr. VIII. 158. 79; i histor. om „havgassen tæmmet" kaldes storke stær, Kr. SkS. 150. 95; se ravn III. 22. 50 h; nogle mener, at stæren ligger dvale i søen el. i ellerødder om vinteren, Sgr. III. 157. 880; i gamle tjørnegærder, Sgr. VIII. 156. 667; i fuglevisen er stæren degn, Sgr. VI. 226. 7, Kr. SkV. s. 76. 6; i stedremsse: „de Styding stær", Krist. Ordsprog 526 (Hammeler v. Hadersl.); overtro om dens hoved, blod, Amins VII. 106; jfr. isl. stari, mnt. stær, Sch. Lübb., staar, henføres til lat. sturnus; dolde; htsk byg-, flæk-, gåse-.

stærblind, to. se starblind; **stærbo**, no. se stervbo.

stærbur, no. *stabu et -bura* (Sundeved), stærkasse, der hænges op for at stær skal bygge i den.

stærboeso, no. *stær el. stærbos æn -er* (D.), et legetøj, en trapul, i hvis skuff der er skåret et luk, dern fæstes kunden på en piskesnært; kunsten er at kaste denne pil ved hjælp af den strammede piskesnært og piskeskuffet.

stærhus, no. -kasso, no. se stær.

stærk, to. *stærk flt. stærk* (D., vestj., alm.); uk. *stærkt el. stærkt* (Ang.); komp. *stærkar*, superl. *stærkast* (vestj.); *stærk flt. stærk* (Elsted). — 1) som tåler meget, varer længe; *de no gåt stærk tøj, æ løp æ få stærk* (D.), jordskorpen er

stærkt sammenhængende ved pløjning, harvning, modsal muldet. — 2) som har gode kræfter; *de æ sømøj en stærken Sultan i ham; do æ stærk, men de æ nok mjøst køvstærk* (D.); *høj æ stærk* = „ja, d'loc te.“ el. „ja, rebstærk“ (Vens.), kan siges drillende; „han er så st., som tyndt øl, de slår vand i“, Kr. (udspr. 330; *dær sku tæc stærk te o ta fat i æn tride, som et adr* (vestj.)), hen tydning til det vanskelige i at gøre krav gældende til den ejendomsløse; *høj æ så stærk som to he trej gr; de æ i stærk maj, dæ ku sto i æn skip d ta æn tøj hue d pæ se* (Vens.); *di ær it ær stærk; den stærk man* (Håsted); „grotte stærk“, Kr. Alm.² VI 320, knusende stærk; — stærke msker i sagn og event.; ridende mand løfter sig og best. M. Skr. 19, Sgr. II. 28. 13, Kr. Sagn IV. 76. 310, Alm. II 186. 24, II² 60 nr. 13, jfr. II 188, jfr. Holb. 19. 20, Thorkels 100 dg. 142; stærk bonde peger med plov, sell. 848. 33a, Kr. Alm.² II 71. 190. 195. 262. 249. V. 86. 41, to stærke skas, M. Skr. 18; stærke mænd, Kr. IV 83. 294 VIII 120. 220. 37, Alm. II. 158 nr. 13, VI 86. 179 II 4 „brøndes stærk“; II. 174 „jernstærk“; „Stærke Morten“, J. Saml.² I 67, Sgr. XI 76 jfr. Wigström I 87; stærk prøvet, FS. 208. 91 dg.; mands kone højer bestesko, se I. 904. 45, Krist. VIII. 16. 36. 37, Sagn I 269. 21, jfr. „starka frim“, Wigstr. I. 240; kone så stærk, at hun kan stå i skæppe og løfte tænde rug, Kr. Alm.² II. 77. 26; jfr. Wh. Vik. II 18, Hamb. Anth. 348, Grøtter, Finboge Stærke, Peters Isl. Ford IV., Om Storøls Ravn Oldn S. III 181, Thorbj. Koska, Maur. Isl S. 238. Qvæst. 84; man kan være st. forskellige steder, se Bore Bergen 27, „Stærken dreng“, Krist. Æv. III. 33; stærke Hans i event., Kr. Æv. nr. 4, Sgr. VIII. 148, XII. 10, J. K. Æv. I. 2, Havfruens søn, Kr. Æv. 298 J. K. Æv. I. 121, Gr. Gl. d. M. III. 140, Æv. II nr. 4 jfr. Asbj. II. nr. 36, Henriks 41, Landb. Lapph. 115, Møll 120. 419. 437, Grønn K. M. nr. 70. 90. 166, Qvæst. s. 117. 202, Veckenst. Volksk. I. 230 II 25. 305. 382, III. 21. 105, Krauss Volksk. s. 130, Gøspun nr. 46, Tr. pop. I 329; mæd er så stærk, at han kyler en bjørke i Jezimto, en bikkens slæb over kirken, Kr. Molboh 111. 346. 47;

— vand er stærkere end øl og brændevin, Kr. IX 302, Alm. VI 219. 15. 224. 37, KT. 196. 540. 513; et legende motiv, det stærkeste, se Wh. Vik. V. 448, Clouet Fæd. I 309, Mæus I 358, Monnier 369 Tr. pop. III 496 (gult pag.), VII. 394, se Köhler Kl. Schr. II. 47; — om heibred *æ ær et stærk, hær ægn stærk hær* (heibred); *jær kyler æ grøc stærk ier* (D.), æ: veimærede, fede. — 3) som vaker stærkt, fede, drikke, legemæller; *æ æ nok stærk suget, do dær hær; æ gæc bløc ham fæ stærk* (D.); *æ mjæk æ stærk, sudder, lœvter stærk* (Andst); *æsa de ædr æn stærk stæk* (vestj.), noget, der i høj grad er torargetigt el. påfaldende se humbe. — 4) heftig, hård, voldsom; *æn stærk stærm, værm, fræst, lœv* (D); *stærk æ æ mœj* (vestj.); kan også bruges som bio, „han var stærk tefres“ (Durs.); jfr. Aasen sterk, isl. sterkr, se styrke, arm, „dum, gammel, grutte, hård, jærn-, kjebe-, knage-, kærne-, leve-, mand-, mæve-, munde-, rende-, rod-.

stærkagtig, 10. *stærkæc* (Vens.), temmelig stærk, for stærk, *Alt æ æ stærkenfos*, no. se øl.

stærm, no. *stærm æn* (Väst.), *stjærm æn* (Thy. gids), stank, styg væg (Västb.), dunst af tobaksrøg f. eks., jfr. nfrs. sberme lugte, Outz Gloss.

stærmo, no. se stjerne.

stærrøv, no. *stæræc* (Vens.), — stær i et rim, se vinter.

stætte, no. *stæt æn ær* (D.), Mul vestj., Sall. Thy, Mors, Agger); *stætæc* best. -t el. *stæt æn best. æn fl.* -ør (Vens.) *stæt æn æ* (Søviad s.). — 1) en første gennemgang gennem et dige (Sander), indgang til en kirkegård med port og læge (alm.); *karæten, dær hœle æc stæræc* (Gr. 98. 40, karæten, som holdt ved kirkegårdsporten; *Nat, hun stœc æc stæt æc bœst d flæt* (Lädd), stump af et gamlest rim, se Thiele Overtro nr. 114, Mæus II 555. 96; jfr. Aasen, stett, hiden træge foran en dør at stige op af; st. stett huk; se kirke-; se stærte, stær, havre, kuke, kirkegårds-, — 2) sprang a: tomme, kierneløse steder i rugaksel (Bj. h.), Mb.

stævl, no. se stovle.

stævn, no. = røstm.; se møltskud stavn.

1. stævne, no.

støgn -ør støgn støgn (D., Andst);

støn -ør støh støn (Søvind s.);

støgn støgn støgn støgn (Elst.);

støgn -ør -i støgn (Vens.);

støgn -ør -i støgn (Agger). —

1) aftale møde hos smed el. møller for at disse skulle udføre arbejde for en;

støn smøgn nøds dag i færvæn; do

komer d har il støn (Tovstrup); støn te

smj (Lashy); tm.: di mo støgn som di

kø støgn (N. Sams); mæ skal støgn æter

øgn (Vens.), o: sætte tæring efter næring;

„a véd hverken, hur de æ stöwven hæ

flöwven“, o: hvor det er blevet af(?),

se Krist. Alm.² VI. 320. — 2) tilsiqe til

møde for retten; så bruges formen støgn

(Søvind s.); han æ blöwen støgn idæw

(Andst); æ ska støgn dæ ih te d mör

mæ omä'n æ klåk fir i hgsdker! (vest. 20

slesv.), spøgende; do sir ud, som do hæ

van støgn få Wår mæynstadar el. fd

besøgn rüw i Riv (vestj.); hq; æ støgn

d skal mæ fd ræten æ tjælu (Vens.);

trold stævnes for øvighed og dømmes,

Kr. Sagn I. 235.843; gferd og vætter stæv-

nes, Eyrbyggja S. s. 101.55 flg., Peters Isl.

Færd IV. s. 215.51; døende stævner mis-

dæder for guds trone, se Thiele I. 30, jfr.

Birlinger IV. 505, Gering II. 60-62 m. henv. 20

jfr. s. 13, Raftn Oldn. S. XI. 396, jfr. Arnas.

I. 515, Wigstr. II. 233, Deeske 151. 163,

Urquell II. 182, Gr. Sagen I. 381.36, Folkl.

Journ. V. 42, VI. 224, Rivista II. 457;

stævne til Artus' hof i Etna, Graf II. 307

310, Tr. pop. XVI. 239. 386; spøgelser

stævnes v. besv., Arnas I. 460; morder

ved slag på ligkiste af myrdet, Mhoft 201;

død for at aflægge vidnesbyrd, Bondes

Hist. 98; jfr. Krist. Sagn IV. 163. 367, 20

Lutolf 514; slange stævnes, Runa V. 95.3;

skadelige dyr stævnes, kælorme, Kr. Sagn

VII. 205.85, jfr. Ons Viksl. X. 13. 71,

Ndl. Vlk. XV. 129, proces, rolle, jfr. Aasen

stemna, isl. stefna; se stavu.

2. stævne, no. støgn æn (D., Malt,

vestj., mellemslesv.). 1) aftalt møde:

sæt jæn støgn (vestj.); ved aftale om

møde siges: så mædes vi o æn cæra

(ædru) støgn (vestj.); a hæ sat ham støgn, 20

hq; ska mæ dægi da (Vens.); i særegen

betydning: truften aftale med smed og

møller om arbejde; a hæ støgn we æ

sme; ta støgn we æ sme te dæp dæ

(Mors); fig.: han fæk sme uden støgn

(sts), o: han fik en på uret; også: ta

støgn we æ møler te æn weæ dæ (Mors);

æn ska sæt støgn æter øgn (Lindk.);

mæ ska sæt støgn æter øgn (Vens.),

sætte tæring efter næring. — 2) samlings-

sted, Kr. Alm.² I. 6. 5, for oldermand og

råd i landsbyen; billede, se Vor Jord

(1899-1900) nr. 19; se *by-, gade-,

grande-, kirke-, mølle-, næbbe-, sladder-,

smede-.

stævnobakke, no. mændene i byen

mødtes på stævnobakken, når der var

noget at forhandle: tegn til mødet gav

oldermanden ved at tude i et horn, se

Kr. Almuel. I. 5. 9. 8. 21. 79. 286.

stævnedag, no. støgnæw æn (Ang.),

skiftedag, fardag; var forhen ikke 1. Maj

og 1. Novbr., men tirsdag efter påske

og mikkelsdag; den ny tjeneste blev dog

først tiltrådt den følgende fredag. Sædvan-

lig tilbragte det skiftende tyende „stævne-

ugen“ (o: fra tirsdag el. endog søndag

til fredag) i lediggang, da man ikke vilde

komme og p. i sin formands træsko;

mere om denne skik findes hos Rasmus

Hansen, Gamle Minder (1883) II. 160,

jfr. Meyer Bad. 197.

stævnegilde, no. gilde, når by-

møkkterne blev opkrævede og optrukne,

se Sgt. V. 190 (Fly).

stævnegård, no. en gard, hvor der

holdtes bystævne, Kr. Almuel. I. 5. 10.

stævnesmeden, no. sme støgnæwæ

(Mora), arbejde for bonden, som har

„taget stævne“

stævnested, no. stedet, hvor by-

mændene samles; di samlet po støgn-

stæp, de ær æn grön plæt hæp te hæp-

ken, Kr. IX. 215 (Lindum), Sagn III. 60. 40,

se derom P. Hansen, Landbrug 58, af-

bildn., C. G. Larsen, Dansk Landbrugs

Hist. 40.

stævnestok, no. — grandepind (s. d.),

talliv, vidieklup, Kr. Alm. I. 16. 41.

-stævnet, lf. se hen-, o.

stævningo, no. se stævnedag.

stævning, no. støgnæw æn -ør (D.,

vestj.); hak. best. -ør (Vens.); støp-

næw æn -ør (Agger), — ræsm.; vrøvl-

stævning, se Kr. Börner. 424; jfr. stæv-

ning.

stævningsmand, no. støgnæwæmæ

æn (D.); støgnæwæmæ i best. -mæj fl.

støber, no. *støber i best. -i flt. -er* (Vens.), jærnstøber; se jærn-, *knappe-, lys-.

støbe-regn, no. *støbræn æn* (Agger), øsregn, se Kr. Molb. 83. 273. 3.

støberi, no. *støberi æn* (Agger), = rgsm.

støbeske, no. *støbske æn* (D.), jærnske til at smelte bly og tin i til støbning.

støbespand, no. *støbspænd æn* (D.), aflang gryde, der med den smallede lalle sættes i en kurv med hse, for at holde på varmen, den kaldes også: *æ støgryd*; i gamle dage brugtes tit en kærne i stedet.

støbestål, no. *stødstol de best. -t* (Vens.), — rgsm.

støbning, no. *støbning i best. -i* (Vens.). — rgsm.; *æ kufel nu skal i æ støbning* (Agger).

-støbt, lf. se om-, op-.

1. stod, no. *støa et* (Sundev.), træstub.

2. stod, no. *stod æn* (Agger); *stø æ* (Vensyssel); *stø* (vestjysk); *støj æn* (D.); *støj æn* (Malt); *støj et* (Søviind s.); *støj*, *støj et* (Agerskov), *støtte*; *æ bæn gor æ sto* (vestj.); *høj sto sto mo muren* (Vens.), *støttede sig ti muren*; *sto te sto* (vestj.); *te sty* (Lindkn., Søviind s.); *te sty* (D.); *te sty* (Andst); *hæn skal ællir ha hans høh te stød onær hans hæn*; *ka do ek go uden stød?* (Agger); *nær dær ska sty æ di ny hys, hæn ska æ di gamel blyu te?* (Andst); *sæt støj æ ny diq* (D.), til hørn, der støtter hovedet mod hånden; *sæt sty æ æn vek* (Andst); *sty stør æ daw!* (Vejle), sges i koglespil, når en kogle ikke falder helt om, men støtter sig til sin nabo, o: den må ikke tæles med som falden; *han kan il gå ænt som æ støj* (Agersk.), o: ved kæp; lig.: *ha stu æ jæn* (Vejr.); *han hær mæ sto æ di gamel* (Lönb.); *han har stør støj æ ham* (Agersk.); *en gos støj el. il gdt støj æ ham* (Bradr.); *hæn hæ møj stød dæfræ* (Agger); jfr. Aasen styd, isl. *stod*; se *foðstøde*; ad-, med-, ryg-, til-.

3. stod, no. *stod æn* = flt. (D., vestj., Mors, Agger); *stør et* = flt. (N. Slesv., Vejre.); *støj et* = flt. (Sov. s., Vrads h.); *stød æ best. støb* (Vens.); *støb æk* (S. Sams); *stød best. æd flt. stød best. æn* (Hell. h.); *stjør æt* = flt. (Angel, Mellemlesv.). —

1) = rgsm.; *a fæk ædmøj æn støm stød, law æ hæst fpl mæ nys* (D.); se albue; også lig.: *de wdr æn hør stød fdr ham o mest æ kyn* (Malt); at lægge stød i vejen for en (Vens.), hindringer, Mb.; *stød æ støger ka mæ ælli fdr æk æ*, Grb 244. 98, o: skoser. — 2) lap til at tage stød af; *sæt æn stød o el. fdr æ nys o æ støt* (D.). — 3) om tid og afstand; *law æ hæd ædæt æn stød* (vestj.), da jeg havde sovet en tid; *bi æn bæp stød ino!* (Mors); *de ær et støt sin* (Vor h.); *æin di æd ha wæh æ gdt stø i brølepædri*, Grb. 117. 14, da de havde ventet en god tid; *de wdr wdr nys æ stø* (Vens.), o: nogen tid; *da a ha satt der æ bette stø, fjel* (faldt) *a i sævn*, To Nov. 10; om afstand: *han bæp æn stød hæn ino* (Lindk.), han bor endnu et stykke vej borte; i *stjør* - i *stjør* (Ang.), snart snart; se: det., noget. — 4) en opadgående vej; *nær do komær æp æ æ stød* (Lönb.), jfr. Kr. Alm. V. 289. 58; jfr. Aasen støyt hak.; mnt. *stot*, Sch. Löbb.; albue, hjerte.

stod-af, no. en gammel st., Sgr. VI. 99, en gammel fyr, se støbejer, støder.

1. støde, no.

stød ær stot stot (D., vestj.); fl. *stöt*, lf. *stöt* (Andst, Agger);

støj støjs støt stot (Gjedved); lf. *støit* (Søviind s.);

stø el. støj, æ el. stør, støt støt (Elsted);

stø stør støt støt (S. Sams);

stød ær stöt stöt (Vens.). —

1) ramme ved stød, forvolde smærte ved stød; *a stot mi jæn hæst stæn* (D.); *a blær hwærken stut hwær skæp* (Sækeb.); *høj støt mæ fdr bræst, ækøt*; *bønt falc æ støt ær, æ støt imd dæn i mørk* (Vens.); *i buk stør* (S. Sams), en buk stanger; lig.: *stød jæn fdr æ hæn* (vestj.), fornærme en; se *stødt*; i eder. *døglæn aka stas i mæ*; *d- støs mæ!* (Vens.); *støjs recipe*; *støjs pæn* (Søviind), stødes med panderne, i lighed med vædere. — 2) *stø æn par gamel skow*, snippe, også lægge jærn på næsen af hestesko, Kr. Alm. VI. 320; — 3) *støde* istykker, i en morder f. eks.: *han stød søkær, stöt søkær, kanæ!* (Vens.), se *støder*. — 4) rive istykker, i alt fald om tøj; *hesten støder uden videre*, Kr. III. 75, o: rive grimskæftet istykker; *dæ ræ kow æ æd*

stom te d stō tyrs (Vens.) til at stode
næst, o: rykke tættest i stykker; *hår kom
stet vda* (Vens. (sts)), har den igen stas
rykket tættest i stykker? *koren hō stōt* (sts),
stod sig løs; jfr stunte; — *st- af: st*
snapper han fat i en store lok af hendes
hoved og stoder af og kyler på uden,
o: rykker den af; han snapper en meget
større lok og stoder af hovedet på hende,
Kr VII 124. — *st- i: kom stōt i ham*
(Vens.), rykkede i ham med små ryk; —
*st- på: bymændene kunde ikke lade være
at stode lidt på det, når de kom* Kr.
IV 276; o: hentyde til. — *st- sig løs:*
rive sig løs; en af hestene vil stode sig
løs, Kr VII 98; *han stōt se løs i rænn
frā dem**, Jyd I 71. 2; *stōt se løs* (D);
— *st- til: da ku næmt stō no værke te*
(Vens.), o: indtræffe; jfr Aasen styrta,
ist. styrta: mint stoten, Sch. Lübb.; skam-

2. stode, no.

stōd el stōj (Agger):

stōj el stō, -er stōj stōj (D); *stōj*
stōj (Mors):

stō -er stōt stōt (Vens.);

stō -er stō stō (Andst. Plougstr., Sø-
vind):

stōj -er -st (Aggersk. Bradr):

stōtt; „Alfred går i gården og stōt
sig ved sit sværd“, Krist II 261 2; *stōj
en mur a* (Aggersk.), sætte stotte
ved mur; *stōj se* (Aggersk.), stotte
sig; *stō se* (Thy); *stōj eller stō sej*
(D); *Varde; stō se* (Lindkn., Andst.
Plougstr.); *hår ku hærken stōj* (eller
stōd) *hår stō* (Agger); *han ku hær-
ken stō in stō* (Hsted); *høj ku hærken
stō hær stō, så waq er høj død bjæ-
værke* (Vens.); *han stōr se se a hus*;
d. stō hær (Vest.); *en kør d stō se rē*
(Sovind); jfr Aasen stød 3.

3. stode, no. *stō en -en* (Vens.),
halvoksen pige; „Toungdichu ha jaur
hør tēd piq, sōnt en stō dōd en hul enes
or, nura te jaur cerk“, Grb 188. 24, Tofte-
gårdskonen havde jaget sin lille pige,
siden en stump på en halv snes år over
til Jetsmark kirke, jfr Grb. 135 12; se
stoder.

stodefuld, to *stōdful* (Vest.); *stōd-
ful* (Vens.), fuld til randen; overmåde
beruset; 4, den er stōdful af lugtorme
og snegle Kr VII 202; *høj er hær stōd-
ful d løven som i høj er d skij* (Vens.).

stodehank, no. *stōhank en* (Vradsb.),
stōhank en (Tolstrup Vor h.), de to rem-
me, hvormed pskesmekken er bundet til
skaffet; jfr topa, Vrads; løkke, hvormed
halskobbelen på det glde seletøj fastedes
til mankepoden, for ej at glide (Vor).

stodekjæp, no. *stō el stōkyp en*
-kyp (Andst), stottestav.

stodemål, no. i udtr.: i st-, o: no
og da en gang imellem; *de acur dō
størmol mō kōpt, de wa liam vi hōt te*,
Kr IX 222 (Lind, Gj h.), o: engang
imellem fik vi kuld; *dē kōmer i stōmōl*
(Sovind), f. eks. om styrt, ryk, med
mellemrum; jfr Kr Annual III 62. 39.

stoder, no. *stōder en -er* (D, Lindk.
Thy Lind s); *stōder -er* (Vens.); *stōp
en -er* (Sovind s); *stōrer en -er* (N
Slesv.). — 1) stoder i en morter, alen-
se mortels. 2) gammel, stiv person;
„Olger Dansk skal samel dē tōdes drig
d gammel stōrer d slo fejern“, Grb.
165 19; *hōne se de fār i gammel stōr*,
dē kōmer? (Vens.).

stodetal, no. i *stōp- el stōtal* (Vens.)
nu og da, i turens; *a hår wāt i min
tāt i stōtal; jēt plauer mō dāt i stōd-
tal* (Lind s); *drøker hår - ja, i stōd-
tal* (Agger); i *stōrtal hår o hør nāt
d gyor* (Ang); *de rēner i stōtal* (Vens.).

stodetrove, no. *hår hår er i stōd-
trōve* (Agger), o: det kommer over hende
med mellemrum.

stodetos, no. *stōtō en* (Vens.). —
3 stode.

stodevande, no. *en hō kor i se
stōdvan*, Kr. Aggerboh. II. 80, 99, o-ende
regnvejr.

stod-ring, no. *stōdring en* (D) en
ring inderst om vognaksen.

stodt til *stōt* (D.), fornærmet, *rør
stōt o jæn; høj lāde stōt* (Vens.); *og
de ka dō wē stōt dōd?* (sts) o. var
vis på; jfr 1. stode, stunt, snort, snur.

stodvis, no. *stōdvis* (Agger), *st-
vis* (Vens.); *de kōmer i stōdvis* (D)
= stødta.

støfte, no. komme sig; „giv ham
noget at støfte på“, Mb. efter Moth: o
her en misforståelse, se styrte?

stog, to, se styg

stog, to, *stōg* (Andst, N. Slesv., D.
hō h., Vens.); *stōg* (N. Sams). — 1) stød
stiv, om uld, hør; *stōg hør* (Hvigel)

tride hår; måske også skør, om mahogni, behold f. eks. (Horsens), Mb. — 2) strid sind, vredsladen, om msker; i *stog køl* (Vens.); jfr. styg, samme ord.

stoger, no. *støger* i (Vens.), stiv person; „*sd ku dē gaml st- ene skrauel hō stēic*“, Grb. 64. 76, så kunde den gamle sluve karl ikke klavre over fjæle-kerket; se stog.

stogesløs, to. se støvlingssknægt.

stogling, no. Mb. se støvling.

stögro, uo. æ *huð stōgror* (Lönb.), en jagthunden: løber og sporer; dog mulig misforståelse for *snøgror*.

stoguldet, to. striduldet (Rkb.), Mb.

stoi, no uo se stød, støde.

støj, no. *støj* i best. -i (Vens.); æn *støj* (Sovind s.), *støj æn* (Agersk.), = *egm.*; *gō støj* (Sovind s.); en mand havde Vens. egenavnet: *støji*, a; den som gör *støj*; alm. bruges alarm, spektakel, sjov; måske kan ordet også bruges i udtryk som: *dā wār støj atar dām kōlkræppr* (Vestj.), a; man var på færde efter dem, ledte efter dem; jfr. følgende ord; se *støde*.

støje, uo.

støj -ar -a stōje (Vens.); fl. fl. -*od* (Agger); fl. -*at* fl. *stōjet* (Lönb., Borris; Sovind);

støj -ar -at (Säl.);

støj -ar -at (Agersk.). —

1) gøre larm, råbe højt (Vens.); også lrs. *støj dar dāp* (Sovind s.), fare larmende omkring og smække døre op, æ *gus stōjer* (Elbo h.), driver omkring; *hōns wār a hōn jēl d stōje n'nt* a; drev omkring med larm; *di stōjer d larmar tōnt*, *dē nē ku hō dām lōne hēn* (Vens.) — 2) lege; *skā er ud o stōje* (Lönb.); jfr. holl. *stoejen*, sv. *stoj*.

støjegås, no. *støjgås æn* (Elbo h.), en pige, der gerne vil gå i byen; også om en pige, der ikke er bleven gift.

støjehale, no. [*støj-hål æn*] (Sovind s., glids), skældsord til en person, som følger omkring.

støjepiade, no. *støjplus æn* (Lönb.), legepiade.

støjer, no. *støjeri* best. (Vens.), *ngc-* 10 navn til en højtallende person.

støjessager, no. *støjsager* fl. (Lönb.), legetøj.

støjter, no. ved bürnegilder i Sunde-

ved vælges 7—8 af de ældste til at være „støjtere“, deres bestilling er at sørge for spise- og drikkevarer, se Højndal nr. 129, 1901.

stöld, no. se stald; stöllep, no. uo. se stolpe, stype; **stolpor**, no. se stolpe; **stömme**, uo. se stemme; **stømmel**, no. se stummel 2; **stømpling**, no. se slumpling; **stön**, uo. se stjerne.

ston, no. *støn* i (Vens.), stonnen; *ni de hqj tremølt, jip hqj d sin støn d se*, Grb. 11. 81.

stondrik, no. *støndrek* i best. -i (Vens.), udtryk om en vaklende, stannende gammel mand; *hōns æ de får i st-, dē kōmō gōt*.

stong, no. se sting.

stonne, uo.

støn -ar -t (Vestj., Agger);

støn -ar -at (Varde);

støn stōnør stōnt stōnt (Vens.),

= *rysm.*; *hān stōnør o pūstōr* (Agger); *hqj lō i grōbbā d stōnt*, dog sagtens hyppigst . . *d ga æ* (Vens.); jfr. Aasen, isl. *stýma* rtsk stöhnen; henføres til gr. *stenein*, sukke.

stontj, to. se stunt; **stør**, no. uo. se stød, støde.

stør, no. *stør æn -ar* (Agger), en 10 fisk, accipenser; se styge.

storer, no. se støder.

storkne, uo.

størk -ar -od (Agger);

størknæs el. *størknæs*, æ *størkønt* (Vens.);

størknør-knøt (Agersk.); *størknæs* (Ang.);

størnæs -t (Bradr.);

størnæs æ størnt (Vejr.);

= *rysm.*; æ *blō de størknæs* el. *størknør*; *størknæt blō* (L.); æ *blōd størkør* (Agger); 10 jfr. Aasen, isl. *storkna*; se stormblod.

större, to. *stär* (L., vestj., Grundsted, Gjording, Olgod, Lönb., Lyne, Husby, Bur, Furi; *stör* (Vso); *stör* (Nimtofte, Halling, Gunning, Aang, Røding (M.), Davhærg, Vejby (Fr.), N. Farup); *stör* (Tørrild, Nørup); *stör* (Bjerre h.); *stör* (Skodborg, Agerskov, Egebæk, Ang.); *stör* (Vansbæk, Moelden, Emmerlev, Roma); *stos* (Ljænt); *stö* (Hammelev); komparativ af *stör* (s. d.); „*a wā dā i tēls kōl, ene stör d j tobak fō fjir skatōq*“, Grb. 115. 103; „*hān wā spēl eht stōr mō spākne*“, Jæger, Ferien s. 44; han er ikke større end en skiden

ad kirkegulvet; jfr. Kr. Æv. s. 27: lige til det støv og knæg efter; „flasken kjoh han imoj gwollet, liigh de stow“, Jyd. I. 62. 2, flasken kørte han imod gulvet så indholdet af den stod til alle sider; se 3. støbe.

2. støve, uo. *støve -er -ed -ed* (Agger), = rgsm.; oplede ved hjælp af lugten, støve omkring; se støverhund.

3. støve, uo.

støve el. *støv*, -er -et (D.);

støv -er -ed (Agger);

støv -er -e -e (Vens.);

støv -e -et støvet (Søvind s.). —

1) = rgsm.; *støv* *øv* (Søvind), støve af; *de støver* (vestj.); *æ wæj støver*; *støv njer* (Agger); *de støver ida*; *wæj støver*; *hon støver njer å lødte* (Vens.). — 2) *de støver* (Vens.), støvregner; jfr. mnt. stoven, Sch. Lübb., htsk stauben.

støveklud, no. *støveklud æn* (Agger), = rigsmål; klud til at støve af med.

støvekost, no. *støvekost æn -e* (Søvind s.; Mors); *støvekøst æn -er* (Andst); *støvekost æn -er* (Stavr.); *støvekost gids*, *støvekøst i best. -i* flt. -er (Vens.), = rgsm.

1. støver, no. et flydende redskab, som er forsynet med et lille flag, og som fiskerne ved Fladstrand hefter ved hver ende af deres bakkelinier, når de sættes ud, Mb. se dobbet.

2. støver, no. *støver æn -er* eller *støverhund æn -hund* (D., Andst, Agger), = rgsm.; en slags jagthund; i en stedremse: „Ringkjøbing støvere“, Sgr. XII. 142. 366, måske = toldbetjente; „Stokbro stöwere“, Krist. Ordsp. 509 (Randers N. herr.); jfr. htsk stauber el. stöber, det samme.

-støvet, tf. se stivet; dam-

støvet, to. *støve* (Søvind s.; D., vestj.), = rgsm.; bedækket med støv.

støvgrand, no. *støvgrå æn* (D.), = rgsm.

støvkar, no. *støvekar æn* (Thy), træværket, som i form af et kar omgiver møllestenene i kværnen.

støv, no. se 2. stejl.

støvle, no. *støv æn* = flt. (D., Malt, Agger, vestj., Andst); *støv i best. støv* flt. *støv* (Vens., Bradr., Agersk., Sundevad); ved Årgab *støv*, ved Stadil, Lyng-

vig *støv*, se Sgr. IX. 204 (Holmsl.); *støv æn* = flt. (Åbenrå); *støv æn* = flt. (Fjolde). — 1) = rgsm.; *æn par støv* (D., alm.); = *to støv* (Vens.); skomagerens råd, når man spørger, hvordan man skal få støvler til at vare længe, lyder:

smør æn i tij,

hæng æn ve æn sij,

o bær æn, nær do gør,

så ka do ha støv æn i d' di ør!

(D.); jfr. Sgr. XI. 122. 63, Kr. SkS. 226. 22; jfr. svensk:

„smörj dom i sidorna,

akta dom i tiderna,

här dom på ryggen, då du går,

så räcker dom i många år!“ (Stockh.);

Viborg skomagere siger, når de sælger støvler: „det er et par gode støvler, lille mand! Vorherre spar hans ben, så varer de ham ud. Når han nu kommer hjem med dem, skal han gi dem no godt smør' å så hæng' dem på en tór støj, så ka han ha støvler a dem, så læng' han er mand“, Krist. IX. 108. 151. Til fiskernes fælleseje hører støvlerne, de er særdeles store og temmelig kostbare; overlæderet er af meget svært læder og bøjes ud ad forneden ved sålen således at syningen foregår udvendig; sålerne dannes af to eller tre lag sværeste læder og beslås nedenunder med bredhovedede søm. Overdelen af støvlerne går ikke blot op om låret, men ender i store klapper, der når op for brystet og bæres i seler over skuldrene, J. Saml. VIII. 171; se skipper; fiskerstøvler i Råbjærg sogn, se J. Saml. III. 72. 73, Jyll. I. 237; — mægleren, der har fået et ægteskab i stand, skal for ulejligheden have et par

lænkesto støv (vestj., vestslesv.), antydning af besvær ved hans rejser, jfr. Fb. Bondcl. II. 8, Kr. Alm.² III. 190. 76; der siges også „*skæppestøv*“ (vestj.); — fig.: *han hær wæj æn hans støv øver* el. *fåi wæj i hans støv* (Malt), o: er beruset; *han ka ta ve, hvor a slap, så komer dær bæjer gån i æ støv* (Vejen s.), o: så vil sagen komme i en bedre gænge; til sit bryllup fik i gl. dage manden et par støvler, der skulde vare livet ud, Krist. Almuel. IV. 63. 158; i Skals s. var der kun fire par støvler, Kr. Almuel. III. 94. 324; kun et par i Endrupskov, Gram s.,

Kr. IX. 105. 127, jfr. JK 21. 21, Kr. Alm.² II. 10. 24, III. 53. 60; st. var en luksusgenstand, brugtes ved aliergang, Kr. Alm. VI. 4. 3, jfr. Djurkl. Linnarbo 50, Bore Bergmst 11; man skifter st. under offergang, Gbo. Hl. 123; pige trækker halvt st. af Kristian IV. for at kunne komme fra ham, Kr. Sagn IV. 42. 62; alm. er i æventyrene det træk, at en mand har magiske støvler, ved hvis hjælp han kan komme, hvort han ønsker sig, Kr. V. 8. 20, Sgr. V. 24; eller blystøvler, der kan træde 1 mil i skridtet, Sgr. XI. 174; støvler, som kan træde 3 mil, Sgr. VI. 133; 7 mil, Sgr. XII. 208, 10 mil, Gr. Gl. d. M. II. 188; 15 mil, Krist. Ævent. s. 200, Sgr. VIII. 212; 50 mil, JK Æv. I. 181; 100 mil, Kr. Æv. s. 45, Gr. Æv. II. 29, Sgr. V. 139, se trinebukser; jfr. Asbj. I. 42. 125, Vang, Regio 3. 43. 66, Bergh III. 9, Kr. Janss. Æv. 18. 41. 75, sgn Skaldskm. k 35 „Loki átti skúa, er hann rann a lopt ok lög“; Grimm K. M. nr. 56. 92, Hartk. Fairy T. s. 10, Mélus. I. 17, Rev. d. Tr. Pop. I. 66, Clouston, Fictions I. 72, Amer. Folkl. IV. 250 (Bahama), Kath. S. I. 14 m. henv., Wh. Vlk. IV. 284 m. henv.; se sko, trinestøvle; pigen trækker blystøvler på helten, mens han sover, Kr. Æv. s. 87; manden skæret benene af den døde for at få hans støvler, se Kr. Sagn IV. 550. 66, Alm. VI. 183, Efterslæt s. 210, M. Skr. s. 63, Arnas. II. 532, jfr. Dama I. 283, II. 69; drengen som kaptjener med trolden har en støvle på brydlet, hvori han bærer maden, Krist. Sagn I. 440, Kl. Bernis. I. nr. 21, J. K. s. 240, Kr. V. 261, jfr. Asbj. I. 30, æde; bjergmand el. jætte vader sine st. over i Lamsfjord, Kr. Sagn I. 271. 28, III. 9. 27, Sgr. I. 40. 125; død bestiller st., Kr. Sagn IV. 163. 67; den som har lånt et par st., vil have „lige“ af dem og lader dem slæbe, da han kommer til at køre, Kr. Molboh. 31. 97, SkS. 229. 33; når støvler knirker, er de ikke betalt (alm.), jfr. Kr. Alm.² III. 60. 93, Nichols. Yorksh. s. 45; man skal først trække højre støvle på, Sgr. VIII. 143. 624; en st. sat på bordet, varsler fortræd, Krist. IV. 387. 455; når brudefolk går til kirke, skal man kaste en st. efter dem, Sgr. VIII. 221. 896; de som sværger falsk tager muld i støvlerne, Kr. IV. 111, jfr. Kochin. Arg. S. II. LIII,

se jord II. 45. 361, sværge; pudser man sine st. nyårsdag, skal man slide dem på tingeriser i faste, Kr. IV. 385. 21; i den bagvendte vise: „han sadlede sine støvler“, Kr. Molboh. 162, jfr. snække III. 423. 48 a; „få mål af et par st.“, Kr. Børner. 665. 64, kommersieg; under måltagningen af det ene bindes det andet ben fast; om støvler lyder gæden: hvad har lever og lever ikke mere og dog er der av og spæl der? Sgr. II. 111. 562, der stod en mand på hals og høj og hørte klokken rable; så gik han ned og drog to over får, (I. 406. 33 b), kan du gjette det år? Sgr. VI. 58. 542, en mand stod på husryggen, hørte kirkeklokken ringe, gik ned og trak kolæders støvler over læruldstrømper; se også s. 54. 505. 60. 506, jfr. træsko. 2) i nogle talem. bruges støvle i særegen betydning; *hafi æ po støvlen* (Svund s.), på støvlerne, d: kommet langt tilbage, hvad formuesforhold og klæder angår; *de hjælper én govo støv* (sts), d: det hjælper aldrig en smule; *han kaf en govo støv* (sts), han fornat det ikke; *hag ka snuk el. sjo i gu støv* (Vens.), d: overmåde meget; se støvfuld; *de snuk æn govo støv* (vestj.), d: vovler; *de ær æn reftiq støv ham* (Malt), d: løser; stammer sagtens fra St. Christophorus, el. Christoffel, forkortet Stofel el. Stofel, hvis groft tilhugne bulede bares i procession; Stofel betyder tak talper, se „Ord och Bnd“ 1896, s. 576 a, med disse udtryk kan sammenlignes litisk stiefel, eiglas; bestiefeit — mit enem stiefim kopf, d: fuld, se Krist. Gadespr.; støvle hedder mit. stovel, Sch. Lübb.; ital. stivale; lat. estivale, en fodbeklædning af læder, brugelig om sommeren; se sko, spand, sprottespand, Svend 6; jfr. blank-, hav-, krave-, læder-, markeds-, ride-, snore-, stamp-, tran-, trine-, træsko.

støvlesod, no. *støvlsp* i best. -*fo* el. -*foði* (ft. -*for* (Vens.)), = rgsm.

støvlesuld, no. i utr. som: *hag ka snuk, sjo i gu støvful* (Vens.), d: overmåde meget.

støvlehæl, no. *støvlhæl æn* (II., Ag. ger); *støvlhæl* i best. -*hæl* (ft. -*hæl* (Vens.)), = rgsm.

støvlekarl, no. i utr.: *støvlkæl* (ft.) *træjer fast fram* (vestj.), Sgr. III. 170. 923, de som har støvler på; den som går i

træske siger ikke: „støvelkål, træd frem!
men: „støvelkål, go hjem!“ el. stovle-
karlene går frem, om så de bare tæer
sætter ud, Kr. Ordspr. s. 331.

støvloknægt, no. støvlnægt æn
-knægt (D.); støvlnæ i best. -i flt. -knæ
(Vens.); støvlnægt æn (Agger), = rgsm.;
redskab, ved hvis hjælp man trækker
støvler af.

stövlelse, no. stöplenejs an (So-
vind s t, - rym).

støvlesinke, no. støvlesenk æn -o
(Sæind s.), jætusko, som lægges under
støvlehælen.

stövloskaft, no. *stövloskaft* é best. →
fl. -skinet (Vens. alin), = rgsn.

støvlesmører, no. støvlesmøre æn
(Sundev.), en, som løber rask; også om
en rask dreng: *do ær æn fæj st.*

stövlesnak, no. i ucltr.: *snak stöpl-*
snak (Malt), vrovle; se stöve 2.

stövlesål, no. stöwlsol æn -sölør (D.);
stöwlsol æn -ør (Agger), = rgsin.

-stovlet, lf. se op.

støvletræsko, no. støvletræk an-er
(Plougstr.; Sundev.), træskostøvle (s. d.).
bruges mest i flt.; „a høj lowet a laww
ham et par støvletræsku“, Tjørn II. 86.

Støvlette-Katrine, no i en remse:
Sou-Mulign, Strøbald i-Katrin d Rylker 80
 (Vens.), jfr. Kr. Börner, 415 no 59; en
 fra Kristian 7des historie berøgtet kvinde,
 se f. eks. Hist. Tidsskr. 4 1865-66 s 371.

støvling, no. *støvelen* en -er (Viborg).
Fjends h.t. — 1) en slags sorte pletter,
jfr Nyrop, Pottemageri s. 13 anm., samme
slags pletter, som kaldes lodgryder, nætte-
gryder. — 2) halvoksen karl (Mds. h.);
også Årsagammel gris (Hind h.), Mb.

støvlingesknejt, no. støvlingesknejt en
 en el støvregnsknejt -knejt (Silkeborg);
 støvreg el. støvregsknejt i (S. Sams.),
 halvoksen karl, jfr. Kr. Alm. V 226. 73;
 Mb. anfører formen styggling el. stagg-
 ling efter Terpager (se under starris),
 jfr. størings; „stawringsknejt“, Jæger,
 Ferie s. 7.

stōvn. no. uo. so stevne, slivne:

stövning, no. se stivning.

stovre, no. *æ* hund stögrer (Andst), 60
hunden støver, snuser om efter sporet
af vildt; jfr. htsk stöbern, det samme,
se 2. støve.

stövregn, no. stövrén tk. best. -rén!

(Vens.; *stidgræn æn* (Søviad s.); *stidgræn æn* (Sundered), = *rgsm.*; *stidgræn* *kæs i smug & klutgal, de gæz ælfi fæ* *cil* (Tânug); *stidgræn, klutgal & nepdrækn, de blæz mæz som æn læzæz æn* *ia æt fæz* (Brandt.); *stidgræn, kwiðere* *o færræn* (færrænes renden) *de gæz æn* (D.); el. man skal vogte sig for st- og vrede folk. Kc. Ordspr s. 331; *do gæz æn* *æf fæz æn stidgræn* (Århus).

stevregne, un.

störmeren -o -et (Sörind A.);

störren -or -t -t (Vens);

— 179111.

STÖVB. NO. SE SLUDSE.

stovský, no. stovský el. -ský en
best. -en ill. skýer (Vens.), = rgsm.

stövenögen, 10. stövesnögen (vest.);
stövesnögen el -nögen (Sall.); stövs- el.
öl-stövesnögen (Sov. s.); stöatnögen (Ag-
ger), spliternögen (s. d.); kun stöw öl
stöst nögen (Agger), sgn 2. studse.

stövt, no. no. se styr, styrle; stö-
teri, no. se stuttern; stövvel, no. se
stövle; stâ, no. se stade.

1. stn. no.

sto - r *stj*; *stakon* (D., Malt., Lyne);
fl. *staj* (Andst); lf. *stajon* (Törrild,
Nörup h.); lf. *stjøn* el. *stakon* (Gjer-
ding); lf. *stajon* (Grindsted); nt. *stær*;
ff. *stæen* (Fano);

sto -o stdd stddem (Hvejsel):

std -r stuo stuan (Leimb); cf. stān
(Vejr.):

stø -r stou støn (Snedsted, Hundborg);
lf. stajin (Slagstrup, Lødderup, Rævs);
lf. stæt (Skyum);

std -r stow, stdn el. stajon (Ägger):

ald -r stuo stajen (Mors):

sto -r sto, stauon el. stajon (Mogen-
strup); ff. stajon el. stajon (N. Sall,
Lyngby);

sto -r stor stasjon (Almond, Vib.);

stā -r stow, stien (l. stōd -lād s.);

sto -r, stu pl. stour, stoa pl. stoan (Sej-
strup, Tars, Tolstrup);

πτο -r στὸν στὸν (Aby);

stop -or, stop el. stu, stop el. stop
(Bergl. h., Vens.);

sto -er sto stdn (Falslev, Hærudslev);
sto -r stoð stdn (S. Hald, Nuntøfte);

fl. *stod*, fl. *stån* (Stavr.):

sto stær stu stog (Ålso); U. stoen
(Tved);

støp stoa stua, stua el. *sto* (S. Sams);
sto → *stóu stoa* (N. Sams);
støp stoa (de ældre *stær*) *stør stón* (Elsted);
sto stæ stó stáhan (Sovind s.);
sto stær sto stóhnt (Hads h.);
sto stær sto stújen (I th);
støp stoa stod ston (Ardestrup);
sto -r stod ston (Heli. h., Havbro);
sto -r stow, stáven el. *stáven* (Fur);
sto -r sto stón (Halling);
sto stæ stáj stóhnt (Dover, Tåning);
sto stoa stáj stóhnt (Lund); fl. *sto* (Røgen);
sto stor sto stón (Rødding (M.), Bjerling);
stá stær stáj stáhan (Hvidding, Ballum, Meolden, Emmerlev, Hammelev, Bedsted);
sto -r stáj stáhan (Skodborg); fl. *stáhan* (Bjert); nt. *stør* el. *stær* (Sem, Øst. 30 Lammel, Rødding, Vonsbæk); nf. *stá*, nt. *stær* (Aller, Skrydstrup);
stá stær stáj stáhan (Agersk.);
stá stæ stáj stáhan (Åbenrå);
stá stæ stoi, stáven el. *stáhan* (Sundved);
stá stæ stá, stan el. *stáhan* (Ang.); fl. *stáhan* (Valsb.);
stá stæ stáj stáhan (Bradr.);
stá stæ stáj stáhan (Ladelund, Rap- 30 sted); fl. *stáhan* (Tinglev, Ø. Lygum); fl. *stoa* fl. *stáhan* (Hjoldelund);
stá stæ stua stáhan (Egebæk);
 jfr. Lyngby, Uo. Røjning s. 80 forklaring af fl. *stón*; s. 88 omlyden i *stær*. — 1) være i oprejst stilling, om dyr og mennesker, alm.; *ka do sto o de bjøn, gu drøng?* (D.); jfr. sidde, ligge; fig.: *han ka sto o si æjn bjøn* (Malt), o: kan skotte sig selv, trænger ingen hjælp til; 40 en blev tagen til „at stá“ (Sad.), o: være fanger i legen „klap ud“, Sgr. IV. 162.40; „di klappe han støj i åpo kjerke-gwollot“, Jyd. I. 2, o: de klæder han blev konfirmeret i; „stá“ i lange bukser i stedet for i knæbukser efter krigen med England; „stá“ med bart hår, Frus VN. 125 127. nærenst han no sto her d di war u koman d, Kr. IX. 233 (Gjerl. h.); *han stæ o baghynd d snørke lisom 50 mayor stæ i fræt*, Kr. IX. 247. 15; *do sto liq dær, som a ska sput* (Vens.), o: i vejen; tyv (s. d.) bindes ved trolldomds: stá; se Jfæro 154. 176. 25, Wigstr. FS.

319. 53; jfr. Mhøff 199 271. 72, Strackerj. I. 103, Knoop Ps. 306, sign Gr. Sagen I. 273. 31, se taphul, vise igen; standse heste, se løbsk, 3. stude 567 43. — 2) hvile på rod, bund, ende, om træ, kar, stolpe (alm.). — 3) være hængt på et sted; *æ lys stor o æ buær* (D.); også om skrift: *de stor i æ bog, i æ bror* (D.). — 4) være i en vis tilstand el. bevægelse; *de stáj kón o æ mark, æ hne stáj i jøn skum, æ hus i lys lue* (D.); *han stáj som han hærkan ku bræq aler fo ldm* (vestj.); el. *som han et ku tæl te tøj* (D.), o: som en Per Tot; *høj stor d glæde d gader; høj stow som høj ku hærkan stáj hæls samel, som høj ku ræ tæl te fæn* (Vens.), . . . *som han et ku ræk æn hæl d æn mus* (vestj.); . . . *som æ skiv wæ stáj frd ham* (vestj.), du står, som Vorherre havde været ved dig to gange og skulde til dig den tredje, el. som han nys havde hjulpet dig og skulde til dig igen, Kr. Ordspr. s. 331; *æ ku stor o stáj, o græjs, mæ kuf, æ kalen* (D.); *hon sto bruj, fajer* (Vens.). — 5) klæde, passe; *dær kóul stor dæ gdt* (vestj.), den kjole passer, klæder dig godt, ligeså Mors; *tæges do de hæ lue stár mæ gdt* — Ja, dæ klæde der højt 50 nøge (Agger). — 6) vende hen, have en vis retning; *æ ein stáj o æ nar nj o æ hus* (D.). — 7) vedvare; *de hæ oær stor el læg; de stáj et læg o, de stáj æ mænt d hans dæw; dær stáj æn grøp brdlep* (D.); fig.: *stá ein stæk* (Agersk.), holde fast på sin påstand; *dær kdt stor et i æ lye* (vestj.), den mæd er der ingen næring i, man bliver straks sulten. — 8) være standset; *æ klæk stor, æ stæst vær stáj o töl* (D.); *sto fast stæ* (D.), se stand 2; *kæven stær* (Vens.) o: står gold. — 9) have, få en vis værdi, „høj wa koman te d stæ hdsboj fæ pæjn d de kam ham dæ dæj d sto“, Gbr 65. 3, o: det måtte han betale dyrt se stá i; — *stá ad: sto a dæ* (Sovind til køer og heste; stá tilside, se I. hænme; — *stá af: stá æ gdr o* (Agersk.) afstá gården; *huden stáj de æt* (D.) hvordan gik det; *æ læg de stáj a* (Agerskovi), så længe det varede ved; *sto d æ hæst, æ yn* (D.), = rgsm.; — *stá an. de stor mæ græp gdt æn* (D.), o: det behager mig, passer mig godt; — *stá*

efter: *sto aftr mæ æ skat* (D.), o: være i restance med betaling af skat; *høj stou ær d fã stes te jøj d hans æner*^a, Grb. 65. 7, o: han tragtede efter; *høj arbeer så de stor æter* (Vens.), o: så det forslår noget; — **stå for:** *de stor ær gdt fãr* (Vens.), du har intet godt i vente; *sd stor hun et ndk fãr* (vestj.), så forestår det hende nok, f. eks. giftermål; når en slægtning dør, skal de efterlevende kysse liget, før det begravnes, thi ellers vil det „stå for dem“ og plage dem i søvne (estj.), J. K. 387. 33; *de stor fã mæ bode daw o nat* (vestj.), o: del er i mine tanker; *sto fã akrat* (D.), stå for skud, kunne luge stedet; *sto fo fãj* (D.), = rgsm.; *a ska sjæl sto et fãr bode ud o ið* (Liudk.), forestå arbejdet på mark og i hus; *høj skal sto fã de hile i hukson* (Vens.); *som æ sd gråw næm, dyer arber sto lðhæ fãr ier dem* (Vens.), o: de kan let overse det, let overkomme det; *sto hæet fã jæn* (Søvind s., alm.), være højt agtet af; *søn som hon stu fã dem i Kivemayor* (Vens.), således som hun var agtet af dem i Kv.; *hæm hð stuñen fãr d lok dæren dp?* (Søvind s.), o: været ophavsmand til; — **stå hen:** *de stu hæm i no daw* (Vens., alm.); *de ka et nat, hæa do sæjer, no kq et et sto hen læger* (D.), o: opsættes; — **stå i:** *hans pæn stor i æ gor* (D.), o: indestår som gæld i gården; *de stor ham i huior dæler* (Malt), o: værdien af det er medpåløbene omkostninger 100 daler; konen siger om sin døde mand: „som han læger dæ, stor han mæ, mæ dæter, opæren, (hjemkøren i synohuor mark“ (M. Slesv.); *sto jæn i æ væj* (D.), — rgsm.; *æ bogst stor i bldstor* (Malt), boghveden står i blomst; „han kan ikke stå sangen i rette“, Krist. Alm.² VI. 319, o: synges ordentlig; — **stå igjennem:** *a ska ndk sto igæmel mæ et* (vestj.), o: holde det ud, sætte min vilje igennem; *de stor bæst igæmel* (D.), om sandhed f. eks.; — **stå imod:** *hæ do ndget o sto muæod mæ?* (D.), — rgsm.; *høj wæl ha nq d sto imd mæ* (Vens.), o: spiser meget; — **stå ind:** „pigerne læt sto ej dpd røgen“^a *d hæerar*^a, Grb. 46. 68, pigerne for ind på ryggen af hverandre; se stå ud; — **stå inde for:** *de wæl a sto ið fãr* (D.), = rgsm.; — **stå med:** *sto mæ jæn*

(D., vestj.), være på ens parti; *bijøn d ærm bægent d wæl it sto mæ nyr* (Silkeborg), o: ikke adlyde mig; — **stå omkring:** han står omkring hende, som en bødker om en tønde, Kr. Ordspr. s. 234, o: har omsorg for; — **stå op:** stå op (Agersk.), rejse sig af sengen; *sucal o mon stor d'p* (vestj., alm.); *han stor d'p syu styh far daw*, el. *far æ kikk gwl* (vestj.); el. *fir stuñ fãr æ fãr fis* (vestslesv.); *syu stjøj föri daw* el. *föri foen d fisaer* (Vens.), om den, der rejser sig tidlig af sengen; jfr. Gr. Gl. d. M. II. 147. 4 „æ stjøj o'p fir mul för daw“; *de stor d'p i syu lyror o æn apir* (vestj.), om pynt; *sto d'p!* (Søvind), siges til et dyr som ligger ned, ikke om msker, hvor der bruges: komme op, rejse sig; *sto d'p* (vestj.), være oprejst; *sto d'p* (Vens.), om vand: vælde op; *æ pal stær op öwer æ wæh* (Agersk.), rager op; *æ dræy stjøj ham op i æ næjs* (sts), o: var nævis imod ham; *nær han stor dp d æn törs*, *sd ka han nq d spot i æn skip* (Ås. Hors), o: træder op på; — **stå over:** *sto et gdt öwer*, *a hæ et öwerstuñen* (D., vestj.), holde ud, komme noget over; *sto öwer* (Hjerre h.), om leen = stå over hug, se 2. hug 2, modsat *sto onæ*; om heste, der har været for hårdt forspændt, Aakjer, Fra Jul t. St Hans 117; *de står over ham som hunde over halve døre*, Krist. Ordspr. s. 334; — **stå på:** *høj ka sto dpd hiedt* (Vens.), kan stille sig stående på hovedet; *sto fast o æn löen* (D.), o: vedblive at fastholde en løgn; *sto ø' æ un*, *æ hæst* (Darum), bellige vognen, hesten; *law de stjøj o* (vestj.), mens det stod på, o: varede; *de stu æh læg dpd* (Vens.); *dæ kañ il sto læy dpø* (Søv. s.); „hæa stor dpd ræn sin, a stor dpd ræn min“, Grb. 233. 73; *høj stor dpd hans wæl* (Vens.); *høj ka ndk sto dpd hans ijn bin* (sts), o: råde sig selv; *høj læt sto wæster dpd liss stærk høj kuy* (sts), o: løb, gik vester på; *sd æ ci da fri*, *sd læy dæ stôr ø*; *dæ kañ il sto læy dpø* (Søvind), vare; — **stå sig:** *han stor sæj* (Malt), — 1) sejrer i kamp (alm.), *ka do sto dæj fãr ham?* (D.), *høj ku æh sto sæ mæ dæ nan* (Vens.), — 2) bevare en vis stilling med hensyn til formue og udkomme; *han stor sæ gdt* (Liudk., alm.), har gode formueskår; *han*

stor se som myde brø i warm (Landk.),
 o: dårligt; han stor søj som amp lus i
 skure (D.), han trives som små lus i
 skure; ka do sto der vor d ji så møj
 får huket? (Vens.). — 3) holde sig ved-
 lige, ikke fordærves, f. eks. om fødevarer;
 = stå sig ud: sto se us (Søvind s.),
 vide sig ud, om degg el. hgn.; = stå
 til: sto te o trang (vestj.); a stor dle te
 d trang (Vens.), komme til at trænge;
 der står en kjedel fuld å pæng' og hvem
 der får dem, står åller te å trang', Kr.
 IV. 261, 376, VII. 68; „di sejer så me
 sal å gud, de di sto dle te å trang“,
 Grb. 146. 42; de stor grdu ren te (vestj.),
 o: tilstanden er meget slet; hqj løber
 hjem te hans færelar d færelar dem, hwant
 de wa sto te“, Grb. 69, 78, o: hvordan
 det var gået; hqj læ sto te, o: lader
 alt gå som det kan; hwant st stor o te
 mæ dem? — nu stor o te ræc mæ ham
 (Vens.), o: nu kniber det; sto jæn æ
 bdy te (D.), se bud 2; nær de stor te
 mæ (vestj.), o: om jeg får lov at råde;
 sto te ansæc fæ, te skom (D.), = rgsm.;
 — stå tilbage: sto lødq mæ æ vælter
 (D.), være i bagstand med; — stå ud:
 æ ho staken så mæl u fd ham i dle dæh
 u'rds te (Ang.), jeg har lidt såmeget af
 bekymringer for ham; a ka' sto at ud
 læger (vestj.), o: holde det ud; „nu ldt
 hqj sto“, Grb. 35, 14, ud lod han stå,
 o: ud for han; hqj dryc skæn d uk
 lær hqj sto (Vens.), han kaster skeen
 og fæter ud; do stor ud o æ ljen som
 æn mæc søg i fröst (vestj.); — stå
 under: se st- over; de ær et næm o
 sto mæ ham (D.), = rgsm.; — stå ved:
 de vel o et sto re (D., vestj.), o: vedgå
 at have sagt; æ ka' tjt stæ de d gi mæ
 (Agersk.), jeg kan ikke være tjent med;
 hqj sæl æ sto se hns o (Vens.); jfr.
 Aasen, isl. standa, mnt stån. Sch. Lobb.,
 ltsk stelen, eng. stand, henføres til lat.
 stare, gr. histanai, af-, for-, fri-at-, mod-,
 om-, over-, på-, til-, ud-, ved-.

2. stå, no. i udtr.: go i sto (D., de
 unge), = rgsm.; kæræn æ mælke o sto
 (Vens.), o: er malket godt; se stude,
 stand 2

ståb, no. se stob; ståd, no. se
 stude.

-ståellig, to. se for, på.

-ståelse, no. se misfor-

stående, (f. stående (D.), de-
 (Eisted s.), = rgsm.; han bliv ead-
 dle stål (D.); ståden arbi, arbeits-
 står ved i modsætn. til stående
 ståden (Søvind s.), blive stående; it
 blye stoi kan du blive stående; it
 skræp d i se sine, de har man te k
 hō pæng stoi i bdyki (Vens.); se i
 jævn, op-, vel-

ståf, no. se stob, ståve.

ståfen (?) no. ståfen (Blåvand)
 parat til at slæbe bade i land på stranden;
 er det Stæffen?

ståer, no. se stodder; stæg, no. se
 se stage; stægo, no. se stude.

ståhej, no. ståhøj æn (Jælling)
 1) tummel, larm; „a trøer i d ja-
 piæn, a komer dlar dld d; ståhej mæ"
 Grb. 162. 29, galej o ståhej? 2)
 hæj æn (Vens.), flønet, larmende kvind
 jfr. Riets stå hej.

ståhest, no. se stodhest; stål, o
 se stude, slund; ståjen, to. se stude
 ståjgab, -korn, no. se stude
 -korn.

ståk, no. se stak, stakke; stak
 no. se ståve; ståkel, no. se stakke
 smsetn.; stål, no. stude.

stål, no. stål è best. -t (Vens., Th.
 Agger, vestj. alm.); stål de (Agersk)
 stål de (M. Slesv.), = rgsm., hærdet jær-
 glds = jærn (s. d.), vil man så -kræ-
 er „hårdstål“ navnet for stål og „sept-
 for jærn; no ær o sjalen, mæ mæ-
 stol te æn fujrtqj; hqj æ, som hqj æ
 d stål (Vens.); herremanden tilhyder æn
 gen at belægge engene med stål og æ-
 svendene danse hen over dem, for at b
 dem, Kr. Almuel. II. 103, o: lade løn g
 over dem; at finde st- med tullen
 lykke, Kv Alm. 2 III. 133. 44 flg.; står ma
 sig, stryger man svalsten med gensta-
 der er st i, kniv el. andet (alm.); jfr.
 Folkev. VIII. 449, Modin 10; — værre
 efter folketroen mod trolddom og værre
 skærtorsdag aften skal der kastes stæ
 og jærnkile på mark, og st- sættes over
 dore, Thiele Overtro nr. 300 (Stell.), Kr.
 Almuel IV 156, 4, jfr. Læbr. Volksk. 342
 (Norge); julemorgen stål i kornbunker
 Thiele Overtro nr. 291, JK. 399. 16 (Stell.),
 jfr. Cavall Warend I 180; kastes i brødt
 i jul, Bergh I. 59, jfr. FbJ. I 141; lægges
 i gaserøde, Wagst. F.S. 436. 72, lægges

læng i jul. Kr. Alm. IV. 104. 35; st-
 es langs markskel for at væge kvæg
 trolddom (Sølland); lægges i ager.
 fl. Uinnarbo 7; — stål kastes over
 en skal, derved „fæstes“ den, Thiele
 tro nr. 636, især er æggestål godt, se
 agn I. 176. 338. 358. 74. jfr. Cavall.
 ind I. 463, II. XLIX. 18. slgn Faye 133,
 III. 22, Ant. Tidsskr. 1849-51 s. 185;
 t i kul, der er modtaget af under-
 ske, forvandles dette til penge, Kr.
 I. 350. 36, kastes over huldreko,
 vindes, Sande I. 43; over draugeus
 horn, Tvedten 31; kastet over drage,
 er den til at slippe skatten, Krist.
 II. 133. 124. 126. 127. 129, jfr. Wigstr.
 3, Renvall s. 26; vægges mod dverge,
 I. 12, Sagn I. 379. 37; sværd, stukket
 i, hindrer genhærd i at lukke den,
 II. 23, Hørd Grunkels. S.; jfr. Asbj. 30
 36, Faye 24, Sande II. 132, Kleven
 læstes over troldtagen kvinde, huldre-
 , se også Scott Demon. 363; —
 e tager tjeneste i gård for at få en le-
 geje over sin slægts fjender, Cav. W.
 2; binder trold og nøkke, se II.
 48, Cav. W. I. 264, Høfberg 78; —
 er mod gengangere og spøgelser,
 e I. 140, II. 142. 156, Kr. IV. 242,
 V. 260. 918. 21 32; sættes over dør,
 e Overtro nr. 707; kreatur skal gå
 over el. under stål første gang, det
 er på græs om foråret, eller ko
 gang efter kælvning, se Sgr. IX.
 331. X. 15. 36, jfr. Øberg, Herjedal
 Wigstr. I. 225 flg., Modin 17, Tvedten
 — heks kan ej gå over dørtær,
 under stål, Kr. Sagn VII. 69. 33. 211. 28;
 i st- i dørtær, smeddede 3 torsdage,
 trolddom, Kr. Sagn VII. 301. 26; —
 s i barselkvindes sang, Wile 202,
 v. VIII. 467. 24, Wigstr. II. 243; — i
 svøb, Sundbl. 2 150, Folkev. VIII.
 11; — skal lægges i vand, hvori ny-
 barn første gang vaskes, Sgr. VII.
 4; — bindes til bundgarn, som
 gang sænkes i hav, J. Saml. 2 1. 50
 .); føres med ombord, Sæve
 I. S. 19; — angerstål, 3; stål,
 har haft uheld med, brækket i stykker,
 es igennem et hul i kohornet mod
 ri, J. K. 207. 164 (Søll.); jfr. „våda-“
 Cavall. Wärend I. 440; angerstål,
 r. I. 144, II. 146, Aldén 10; kniv

gjort af, Fries Sv. Hexeprocess. s. 5. 56 flg.;
 — st- virker i det hele beskyttende mod
 al slags forgørelse og trolddom, Kr. IV.
 400 579; jfr. Liebr. Volkssk. 316. 321. 64
 (Norge), Asbj. I. 260, III. 323, Folkev.
 VIII. 381. 454. 29. 32. 464. 2 3 4. 466,
 Nicol Nordl. I. 6, III. 12, IV. 11, Sundbl. 2 176,
 Hofb. Nerke 219, Nordlander Troldd. 134,
 Amms V. 84, Busch Volksgl. 353, Grimm,
 Myth. 2 1056, Urquell V. 7. 133, Mélas
 VII. 176 flg., Curtin F. T. 141; se endnu
 Strackerj. II. 71. 345, Wuttke nr. 119 samt
 regist., Liebr. Gervas. s. 99 flg. 102, Mann-
 hardt, Baumkultus I. 132 anm., Tylor, An-
 fange I. 140, samt artiklerne hestesko,
 jærn, knappenål, kniv, løgle, nål, sabel,
 saks, skyde 4, stoppenål, synål, søm, ø,
 økse; — trolden må, da han forfølger
 karlen, der rider tværs over den plojede
 mark, følge stålets gang sure op og ned,
 JK. 276. 41, se bøger, horn I. 647. 16 a,
 plove II. 849. 38 b; — ved st- og sten
 tændes ny ild, se II. 10. 44 b, jfr. Bar.
 Gould Surv. 123, — „klippe st-“, Kr.
 Böhner. 517. 39, hørneleg, variant af kla-
 fonnes (s. d.); jfr. Aasen stål, isl. stål itk.,
 htsk stahl, mnt. stål, Sch. Laibb., eng. steel;
 se 2. støj; bræk- I. 675. 16 b; fyr-, gylt-,
 grav-, hård-, kalle-, sej-, stryge-, støbe-,
 30 lænning-.

stålblå, to. stålblå (D., vestj., Agger),
 blå, som anløbet stål.

ståld, no. uo. se stal, stald, stalde,
 stalle; stålding, no. se stalding; stålo,
 no. uo. se stale.

ståleddike, no. lægemiddel, der ud-
 leveres acet. scillæ (Peters.).

stålfang, no. gamle jærnsager, Kr.
 VIII. 212; jfr. Aasen fang 5, materialier
 40 „jærnfang“, isl. fang itk.

stålfjor, no. stålfjor æn (Bradr.),
 stålpen; htsk stahlfeder.

stålflen, no. stålfjor også pænflen,
 pen, Kr. Alm. 2 VI. 326, hvorfra?

stålgrøb, no. stålgroo æn (vestj.),
 jærngreb

stålgryde, no. stålgryd æn -gryder
 (D., gids); stålgryd æn (Agger); stålgry (?)
 æn (Vens.), jærngryde; ved brændevins-
 brænding „ku di daa broq æn stålgry fð cýl“,
 Grb. 28. 3, en jærngryde som kedel.

stålgrå, to. stålgro (Agger); stålgro
 (Vens.), = rgsm., en farve, thues æ stål-
 grdt (Vens.).

stát, no. i tlm.: *de ær et o gör ståt o* (D., Fane), stole på; måske også: skelne, om hvad der ses i afstand, *a ka et gör ståt o, hwa de ær* (D.), når noget ses i afstand.

ståve, no. *stāv æn* (Bradr.); *stáf æn* (Valsb.); *sídk æn* (Aug.), jærnpotte med gløder i, som kvinder varmer deres ene fod på, mens de træder rokken med den anden; jfr. mul. stove el. stave, se Sch. Lubb IV. 421.38 *stooften, scabellum, quod fovendis brumali tempore pedibus subijciunt femur*; stave, fürstave, Schütze; se stue; rugepotte.

ståves-påt, no. se stobspotte; **su**, no. uo se sug, suge.

su, no. i udtr.: *leg su te* (Lem), ved slag: lægge kræfter i; se sue.

subets, no. i udtr.: *æet do mæ te subets?* (Vens.), o: vil du med i seng; *a vel hen o spæt* (Malt), af det tyske zu bett.

subjekt, no. *subjækt è* (Vens.), drukkenbolt; *høj æ da blæven te æ anle æ!* jfr. fr. sujet, person; lat. subjectus.

subtillig, to. *sumtli* (Vens.), højtidelig, meget alvorlig; *høj æ sd æ*; *høj æs æd møj æ uk*, f. eks. på et fotografi; kunde måske være omdannet af sum, to. (s. d.); jfr. lat. subtilis, fin, tynd.

sud, no. se svær.

1. **suder**, no. *syær æn -ær* (Vens.); *suder æn -ær* (Agger). — 1) en fisk, *linca vulgaris* (Vensyssel, Agger, alm.); „tench“ eng., har lægedomskraft, Suffolk Folkl. 23. — 2) navn til en havflugt, der yngler på den sandede og stenede strækning mellem Agger by og Tyborøn kanal, den har temmelig store, sorte pletter på vinger og krop, *suderhøne?*

2. **suder**, no. *suder æn -ær* (vestj., glds), skomager, se skomager, skuster; ingen embitzmand, *suder*, schredder ..., J Saml. X. 177, Søby byret 1525, „den ene var en sudder, den anden var en smed“, Kr. I. 28. 15, SkV. 156. 29, jfr. Gr. Gl d. M. III. 167; jfr. lat. sudor, syer; ags. sūtere, skomager.

suder-Anes-bier, no. *suær-Anes-bær* fl. (N. Samst), oldenborrer, melolontha; navnet skyldes saptens et sagn eller en fortælling.

sudorbog, no. *surænk de* (Bradr.), skomagerbeg.

suderdane, no. „det slags runddans, som ellers kaldes suderdans el. tospring“ (s. d.), Mb. under hartboskræp; jfr. hartboskræp I. 554. 1 b; skrådderdans

suderer, no. fl. en skræppeart, *rumex acutus*, Mb. (Vens.?).

suderhøne, no. *suderhøn æn -høna* (Lønb.), strandskade, *hæmatopus ostralegus*.

suderkone, no. *suækyøn æn* (N. Samst), en fisk, sletvar, *rhombus maximus*.

sue, no. om den susende lyd, sten frembringer, når den læter forbi; i udtr. som: *høj æs æl, suj el. se te dørhæn* (Vens.), o: suste, fo'r derhen; *han æs æi te nðhai d jø ænt æn æg;* jfr. su, suite, suttre.

sued, no. se sod; **suel**, no. se sol, svær: to. se sval; no. uo. se svale;

suelest, no. se solrest; **sueleot**, no. se solsort; **suend**, no. se sand

suer, no. se suder, svær; bio. se svar; uo se svare, sværge; **suet**, to. se sort; **suetens**, bio. se sagt, svartens.

suffisant, to. *sufiaant* (Vens.); *sufiadæt* (Al s. ved Varde), sold; *han gør æt æt fæstæt* (D.); da nissen havde bundet den „så for sandt“ på sig. Kr. Sagn II. 65. 96; fr. suffisant.

sufiel, no. se suofjæl.

sug, no. *suq æn* (D.); *suo æn* (Agger); *su æn* (Tyrst., Vadsb.), — 1) sugning; *han læp æn på suo d æ pifd* (Agger); se suk — 2) tage, havesug; *dær komer æn suq dp d æ hwa* (D.); *æn su d æ væsten* (Lindk.); vindstød (Agger); se drag-, hav-, hvid-, knærpen-, ud-.

suge, uo.

su -ær -et suet (D., vestj.; Søvind s.);

nt. fl. *tf. suær* (Mogenstrup);

su æ suær suær (Lønb.);

suq -ær. -s el. suj el. suj, suæ el. suj (Vens.); fl. *tf. -æd* (Agger) —

1) = rgsin.; *bønt suær d pati, høj fæk lön te d suo dpd laderæn* (Vens.); *su på læpæn* (Søvind), være i trange kår; *su jøteræn uk* (Vens.), tage jordens sidste kraft; *han ku su æn lus te æn ka blød* (vestj.), om den overmåde begærlige; *han feter o suær o ku æl fo ndk* (Agger); *su jæn dp* (D.), bedrage en, trække en op; gme, være genig (Agger); *æn suæn el. è suæi* (Vens.), sugen; æ mark

stor o svar i æ mæ (Lindk.), om den sure mark uden vandafledning; havmanden, som begravnes i kirkegården, kendes, da liget opgraves, på at han suger på sin pegelinger el. tommelfinger el. tygger på den store tå, se Kr. Sagn II. 152 21-24. — 2) *de var d'p d æ hæv* (vestj.), lågen kommer trækkende ind fra havet; jfr Aasen, isl. suga.

sugeotte, no. *sugot* el. *sugot* æn -ør (Agger); *sugot* æn best. -on fl. -ør (Vens.), en guler, om kvinder, men også om mænd, dog trivsel; *de ær en is sugot* (Vens.); se *surtitte*.

sugefjæl, no. *sug-* el. *sukfjæl* (Vejr. Thy); *sugefjæl* æn (Agger); *sug-* el. *sukfjæl* æn best. -fjæl, fl. -fjæl best. -fjæl (Vens.); *sugefjæl* æn = flt (Lild s.); *sufjæl* (Lindb.); *suffel* æn -fjæl (Bj. b.); mulig findes også formerne *sufjæl* æn (N. Samis), *skufjæl* (Jælling); fjæl, der fra muren sættes skråt op mod tagskægget på huse, der mangler muret gesims, se ovsbordsfjæl, vindskædefjæl; *nær muren æ fura, sætas dær sugefæl* var de øgast, — *u æ hyg ærær kules æd vænskirfæl* —, *en æn di ka begæn d øge* (Lild s.); sufjæl ligger for at holde awsen (se ovs), Krist. Almuel. III. 12. 24; når der bygtes åshuse (s. d.), hvilede lægternes nederste ender på flæværk el. vændrede ris, som lå langs hen ad hjælkehovederne og altså trådte i stedet for sugefæl, sts s. 3, 2.

sugeklud, no. *suklu* æn -klud (Søvind), = sut.

sugepatte, no. *supoter* flt. (Malt), blomsterne af forskellige planter, gedeblad, *lonicera caprifolium* (Malt, N. Slesv.); kaldes også „sugekruidt“ (Ang.), „sugeblomme“ (Hadersl.) J. T. 134; dær næde, *lamium album* L., J. T. 120 (Ålborg); en kløverart, *trifolium pratense* L., J. T. 246 (Ålborg), trældurt, *pedicularis palustris* L., J. T. 324 (Sukkeborg); se fandens.

sugepose, no. best. *supussen*, Krist. Alm V. 224 = sut (s. d.).

suger, no. *sugør* i -ør (Vens.). — 1) perrig person; se op. — 2) blomsterne af *lonicera* (Sundev.); se J. T. 316; *sugepatte*, honning.

—**sugot**, fl. se krabbe.

suj, udrbso. *suj!* (Lindk.), kyseråb til vin; se ha.

suj æs, no. se sunte; no. se sun, sund; **sujer**, no. se suiter.

1. **suk**, no. *suk* æn (D., vestj.); flt. best. -s flt *suk* (Vens.), *sug* (s. d.); æ *bæn for søj æn suk* (D.), lidt patte; *u æt dæ hō æ bæn suk d pati* (Vens.); *fo æn suk d æ pte*, ryge lidt tobak; æ *bæn suk* (Vens.); også i *jærn suk* (Aggersk.), s. flt. om sammenhæftet hår.

2. **suk**, no. *suk* æn (D., vestj.); flt. best. *soka* (Vens.); flt *suk* (Agger) — rgsml.; en mand vågner om natten om lyden af tre dybe suk, Kr. III. 184 24 jfr. Aasen sukk, hak.; afen.

3. **suk**, sukk, udrbso. *suk suk!* (Agger) siger, når man jager får; når det bruges til en hund er det = puds! den v. d. jagers hunde siger: *suk suk!* Krist. III. 173 24; *de æ dær suk i* (Lem), 2. d. er der klam i; se su; jfr blsk *suck!*

suk-kalv, no. *sukkal* æn (vestj.) kald navn til kalven; navn, hvormed den kaldes; jfr. *kup-kalv*.

sukat, no. *sokot* el. *sukot* de (Vens. vestj.), skal af forskell. citrus arter, der syltes i sukker og bruges til kager; *dær æ s- i dær hō søstakp* (Vens.); jfr. ital. *succada*.

1. **sukke**, no.

suk -ør -et (D., vestj.);

sok -ør -s -s (Vens.).

1) suge, f. eks. på piben; spøgende kan siges: *suk får, de æ formjælk!* (vestj.), *suk dæ hōns te!* (D.) — 2) *suk æ hōn* o' jærn (vestj.); *suk* (Havbro s.); *suk* -ør -et (Agger), pudse hunden på en; *suk æpo* el. *oter* (Sall), „*suk hqj hær, de prjæst soka fænen dæd ham, æ ækær hqj se dæwæ*“, (irb. 206. 79, siden læs hørte, at præsten pudsede fanden på ham, så skyndte han sig bort; *hqj soks hqj æts mæ; dæ soka æ fægeren dæd dæ de ær her, dæ soker ham* (Vens.), 2 det er hende, der sætter ondt i ham jfr. Aasen sukka æ.

2. **sukke**, no.

sok -ør -et (D., vestj.); fl. fl. -et (Agger)

sok -ør -s -s (Vens.);

= rgsml., drage et suk; *de soka æd dæft han lōwæ næk* (Lisbj. Terp), Sgr. II. 68. 24 *sok hjæt, mæn brest æne!* (Vens.), 11 siges til den, der sukker. jfr. Sgr. VII. 51. 116, Kr. Börner. 379. 91; *dær æ soka d soki d dæm!* ringende de sukker så meget; når et spædt barn sukker dybt, forestår der det noget ondt, æk

det bliver stort. Kr. VI. 254. 24; mske sukker, når person træder på hans grav. Amer. Folkl. V. 337; jfr. Aasen, sukka. drage et suk; eng. sigh, mnt. suchten, Sch. Lübb.

1. sukker, no. *søker de* (D., Agger, Vens., N. Slesv.); *søker* (vestj.); *soka* (Sunder.), = rgsn.; *høj fæk søker åpt hans mølma* (Vens.), se sukkermellem-mad; *skoran søker*, hvidt, skåret sukker; ¹⁰ *sot el. sødt søker*, mørkt sirupsholdigt s.; *tåp søker* (sts); *brøen søker* (Vens.); *brøen søker* (D.); *brøen søker* (Agger), sukker kaudis; *høie søker* (Vens.); *høit søker* (D.); *høij søker* (Agger); i gammel tid havde de et stykke sukker hængende ned i en strikke fra loftet; så gik folk hen og slikkede på det, Kr. Almuel. III. 58 193 (vestj.); Aved i Vadder (Sønderj.). Kr. IX. 109. 156; det samme fortælles fra ²⁰ København efter bombardementet 1807; spiser man tråden, hvorom brunt s-er krystalliseret, får man bændelorm, Sgr. VI. 68. 40; bruge lænderne som s-tang. Kr. Alm.² III. 52. 57; jfr. htsk. zucker, mnt. sucker, Sch. Lübb., af mlt. zucara, der stammer fra arabisk; bund-, købe-, pud-dere-, sove-, tavle-, top-.

2. sukker, no. *suka æn* (Åbenrå), = sul.

sukkerbap, no. *søkerbap æn* (Andst), = sul.

sukkerbrød, no. *søkabrü de* (Sunder-), = rgsn.

sukkerbuddike, no. *sokabøjk æn* (Høgen s.), = sukkermund.

sukkerdoktor, no. *sokeddøtor i* best. *-iddøtor* (Vens.), homöopathisk læge; *de ær i sokeddøtor, dæ korjir ham*.

sukkerdugalerred, no. se Kr. Alm. ⁴⁰ V. 141; et årkuntet klude af s-.

sukkerdåse, no. *sokadgs æn* (Sø-vind s., D.); *sokadgs æn* best. *-iddsen* flt. *-iddør* (Vens.), = rgsn., el. *søkærkug æn* (D.), dåse el. kasse, hvori sukker gemmes; *søkærkdp* eller *-skøl æn* (D.), skålen, hvori sukker sættes på bordet.

sukkerkage, no. *sokakak æn -kaka* (Sunder.), = rgsn.

sukkerkavring, no. *sokakdæron æn* ³⁰ *-ør* (Valsb.), sukkertvebak.

sukkerkop, no. *sokakdp æn* (Agger), kop til sukker.

sukkerlade, no. best. *soketqlarat*

(Søvind s.), chocolate; spansk: chocolate, der udledes af meksikansk choen cacao og lall. vand, se Weig. Wb.; med h. t. formen se kaffe.

sukkermager, no. *sokemager i* best. *-magen* (Vens.), = sukkerdoktor; *a æa æe d æil ha spæne fdr d hene soka-magen!* kan siges i spøg efter overstan-den sygdom.

sukkermedicin, no. homöopathisk mediem; *æi mu ha bu æis no flir soka-medisignar, de æa dæm, dæ hjælp mæ* (Vens.).

sukkermellemmad, no. *søkær-mælma i* best. *-i* flt. *-ør* (Vens.), smørrebrød, bestreket med sukker, et yndet pålæg fra sprogrænsen i syd til Ven-syssel.

sukkermund, no. *søkermøn æn* (D.), ³⁰ slikmund.

sukkernælde, no. J. T. 126, en plante, døv næide, lamium album (Als); jfr. sugepatte.

sukkerpatte, no. *søkerpat æn* (D.), = sut; jfr. „Zucker-titt“, Knack 4.

sukkerrør, no. *søkærør* (D.), kaldes bambusrør, der jævnlig driver op på strand-bredden.

sukkerskål, no. *sokaskøl æn* (Agger), ³⁰ = rgsn.

sukkersød, to. *søkærød* (D., vestj.); *sokærød* (Agger); *sokærød* (Vens.). = rgsn.; „så fålæ sukkersød æ hon jost ikke“, And. Friem; *hon æ så møj sokærød*, i fig. be-tydn: slesk, indsmugrende, ellers: *de æ søt som søker* (Vens.).

sukkertang, no. *søkærtng æn* (D., glds); *sokærtng æn* best. *-æn* (Vens.), tang, hvormed man tager sukker af skålen; også tangen med skarpe kærber til at knække sukker; *non ænhæl hð søkærtng, man di fljæst bruger æn almendeli ææjær* (saks), *såm bi søker i støær mæ tæpn* (Vens.).

sukkertop, no. *sokætdp æn* (Agger); flt. *-tdp* (D.); *sokætdp i* best. *-i* flt. *-tdp* (Vens.), = rgsn.

sukkerært, no. *søkærært æn* = flt. (Ågersk.); *søkærat* (Søvind s.); *søkærat æn* best. *-æn* flt. *-ør* (Vens.), = rgsn.; jfr. polleærter.

sukle, no. se sikle.

sul, no. *sul de* (Thy); *susel de* best. *-t* (Vens.); *suspe* itk. best. *-æ* (S. Samn), *sulud*

de (Ang.). -- rgsn.; fedevarer, kød, smør, ost to brød; *der er æ gdt law suel* *dpd dagj mælna* (Vens.); jfr. Aasen, suvl; isl. sufl, sv. sofvcl; tilmad; pluk.

1. **sule**, no. *han sueler mæ maði* (N Sams.), ødsler, bruger for meget sul; *han gor u sylar o mylar* (Herning), går og er tvær og fortrædelig.

2. **sule**, no. *syl æn -ør* el. *sulør* (D., vestj., Sall., Bj. h., Agersk., vestslesv., Brdr.); *syl æn sylør* (Mors, Thy; i Lald s. også *syl æn -ør*), *syl æn* best. *syl*, dt. *oglar* (Vens.), svær stang; på ploven det lodrette træstykke el. jernstykke, hvortil skæret er fæstet (Mors, vestj., Høll h., sønderj., vist alm.); de lodrette tværstykker på 2 pege (s. d.), mejeredet (Vens.); stangen, der bærer brødvippen (D., Vens.); *æn par sylør* (Thy), korsstivere fra nederenden af en ledebjælke op under hanebåndet i gamle huse; — støtterne under en hyld, de endte i gaffer, hvori tværstangerne lå (Vens.); — i Åshuset (s. d.) bjælken i hvis øverste kløftede ende Åsen hvile (Sall., Lald s.); de havde tømmeret lig gende tilredt i kløftbjærgene ... Så grov de støtter (suler) ned i en række i sandet, lagde der ovenpå en mast eller en rå, grov så stolper ned ved begge sider, hvor husets ydervægge skulde være og fæstede nu spærrene til masten og til stolperne med spjærene. De midterste støtter kaldtes suler, og træet, der lagdes ovenpå, Åsen, Kr. Hulmsl. s. 16, se endnu Mejborg (i. dske Hem s. 96 anm.); *æn lald sulør* (Sall.), to småstivere mod Åsen, se Kr. Almuel. III 4.3; i fiskerbøden en pæl behængt med stads og påklæbde billeder; den er rejst i den ene ende, hvor lodderne af de to senge støder sammen; høgen har folk om natten set stå på gloende „suller“, Kr. VIII. 4. pæle; skræstiver ti. at støtte gamle huse med; fig.: *han hør æn par dydendiq sulør o sto po* (Sall.), 3; tykke ben; Thorhald tager tempo-sulerne med til Island, Landn. IV. 6; pige fortæller røvernes hemmelighed til sulen, Kr. Sagn IV 516. 66; jfr. kakelovn, II. 75. 111, oven II. 774. 21 a.; jfr. U Bl. I 42; Aasen sul, isl. súla buk., se Fritzøe, 2. øndvegssula; mnt. sule, Sch. Lubb.; htsk såule; høj-, kilde-

sulefünke, no. *æn syla fænk* (N.

Sams), et løst kvindfolk; er formen rigtig, synes det at være to ord.

sulehul, no. *sulhul æn* (D.), fir-kantet hul i plovskæret på glds plove hvori sulen (s. d.) gik ned.

sulehus, no. hus, hvis menning, Ås. bæres af suler, over Åsen hængte spærre-træerne, se J. Saml. IX. 340; Åshus.

sulfader, no. en s- skal blive en stader (stodder), Kok ordspr. 127. 12, synes at måtte betyde: en person, som ødsler med sul.

sulk, no. *solk æn de* (D., vestj.), sølet fore; *de æ da æn grdy solk idar* (vestj.).

sulke, no.

solk -a -at -st (Elsted);

solk -ør -st (vestj.);

solk (D.);

solk -ør -st (Lald s.);

solk (Thy);

drive i vand, sidde i sole; nok også: trøse (Tved); *sed o solk i st* (vestj.), sødde og søle i det, 3; ingen vegne at kunne komme; *æ æg solkar* (D.), når græsset på den står i vand; *solk æ tel* (Vejr.), søle sig til; sukker og salt *solkør hæn* i fugt (Lald s.); jfr. Aasen sulka, tilsmudse.

sulkot, to. *solka* (Røgen); *sólka* (Sv. vind); *solka* (vestj.); *solkans* (vestslesv.) *solkans* (Agersk.), skiden, tilsmudset, *de sir solka ud* (D.), om linned; tilsolet *sulke om æ bijen, æn solka væj* (vestj.), mit natkap æ *solka* (Åbenrå), snæve; *hana (h)vir krag æ blöwæn solkans* (vestslesv.); falmet, medtaget af sol og st (Agersk.); *solkæn* (Mols), krøllet; *bede med en solket næse end at have hovedet* H. Mikkelsen, Digte s. 109. 10; jfr. Aasen sulkutt.

sulkrogne, no. *de solkrøjner* fl. -rjær (Vejr.), øsregne.

sulpo, no.

sulp -ør -a (Vens.); fl. U. -st (Agger);

sulp el. *sulp* (Sall.).

1) skvulpe; *de leqor o solpør i æ vud* (Agger); *sulp i wddn* (Vens.), rade i vandet, jfr. svalpe; trække vand (Sall.) om stövler; se solpet. — 2) bære ha og fra sule, overskyllede enge; sulpe hæd sulpe det op (Mds. h.), Mb.

sult, no. *sudlt æn* (D., Gram); *sule*, best -i (Vens.); *sult* (Søvind s., Aasen) = rgsn.; *uæ wddn sulc æta atqkela* jfr.

(Vens.); *de komer a si sjæl ligom suðli* (D.); når drengene skilles ad, råbte Kløjning drenge: *Lygm vælengryr!* Lygm drenge svarede: *Kløjning suðli går úgar st alt!* (N Slesv.); jfr Kr. IX. 126. 327; også i stedsremser: *Mjolan suðli*, Kr. IX. 130. 344; *Átorabot suðli*, Sgr VII. 237. 688 i Mjolden s. (Vestslesv.); „to gör ingen mand godt“. Sgr IX. 172. 520, neml. sult og tørst; *suðlituð*, se Nielsen, Malt h. 3. 106, jfr „hungre/vangtægt“, navn til mager marklod; tage nogle ahler, vi kunde få at svale vor sult på, Kr. IV. 327; sult er ikke god i helt skind, Kr. Æv. s. 206, 2; det er ikke let at sulte, når man er sund og rask; *sulr d sulc æ di bñt outor dpd foon* (Vens.); jfr Aasen svolt; isl. sultr hak.; se hunger; roben-

sultø. uo.

suðli -or suðli suðli (D., Andst); 20

fl. fl. -st (Gram).

sulc -or, -s el. sulc, -s el. sulc (Vens.);

sult -or sult sult (Agger);

sult -or sult sult (Heil. h.; Elsted);

sult -s -st (Søvind s.);

= rgsm.; o *suðli sæj rig, sá mál en oit, æn vdr st* (D.), skal man sulte s. rig, måtte man ønske, man var det; *vi ska sult, nær vi egn teg hár, ska vi sá dæd sult nær vi hár næj? — næj, de skal s egn fo wds te!* (Lild); *høj sulc ihjæl; nær ka náð sic dpd ham, de høj sulrør ene* (Vens.); „de æ da updøle, sðnt i møj ka døj, høj hucen sulrør hèle fryc-sør“ *sð krøn, kom hót kognen æn døj* (Vens.); sulte tilbøde bl. guld, Fær. Kv. I. 173, Wigstr. II. 344; sulte ihjæl med brød over hoved, Mhoft 145 av., jfr. Hofb. 113, Gering II. 238, Arnas. II. 242. 461, se det antike sagn om Tantalos; o *suðli æn hál dæw, de æ æn smál sag!* (D.), ordsp. mellem en let sag og en sag, der gör en mand smal, tynd; jfr. Aasen isl. svelta; se svælte; hunger-

sultebarakke. no. sulcbruk æn best. æn fl. -or (Vens.), en mager gård, der sulteføder sin ejer.

sulteføde. no. suðlifo æn (D.); *suðlifo* (vestslesv.); *sulifo æn* (Agger); *sulifo æn best. æn* (Vens.), — rgsm.; æ *kal for s kon suðlifo* (D.); *høj ka liq sá sulcfoæn dpd sðnt no mæwør jor* (Vens.); også uo. *sulcfo -or -foj -foj* (Vens.); *suðlifoj jæn* (vestslesv.); se 2. nære.

sultehandel. no. sulcþaf (Vens.), dårlig tilværelse, sultekår; se 2 nære; handel.

sultekur. no. — rgsm.; idæw skal æ sæyn o suðtkur, omð'n skal æn slæpæw (D.).

sulten. to. suðlton (D.); *sulten* (Lönb.); *sulcæn* (Vens.); *sultæn* (Silkeb., Søvind, Agger, S. Sams.); *sultæn* (Elst.), *svoltæn* (Ågerskov), = rgsm.; æn *ka go suðlton iðæ mæl æn byj, mæn et nðgæn* (vestj.); *døj. dær æ sulcæn, snakar öltær om d sá nq te foon* (Vens.), afvisende svar til en, som vil pådutte en anden noget; æn *suðlton o æn frújæn æ snær lújæn* (Malt), en der sulter og fryser er snært kyst; *de ær et gýt bðda o vær suðlton o stæwørhæwð* (Andst); *sá suðlton som æn stærk, som æn huð, æn afæk* (allike); *sá sultæn, te æ tærmær reglær i æ lyo o jæn* (vestj.); „han var jo så sulten, te han hven“, Kr. V. 303, så han livnede; er havmågerne sultne, flyver de stærkt til op mod vejret og er lette at fange, er de ikke, „strænder“ de, 2; flyver langs stranden; er „bæmpene“ sultne, 2; begærlige efter fisk, når de kommer, køber de straks, er de ikke „sultne“ „strænder“ de, 2; går gennem byen til stranden, uden at lade sig fange (Agger); *de sultæn Kjøbor* (Lild s.); Kærrel er en by i Lild s.; „a er skam ett så sulten endda!“ sagde smeden i Hem, han havde spist tre skiver smørrebrød og et fadfuld grød (Sall.), Kr. IX. 114. 232; lægger én sig sulten, rejser én sig krum; æ *plæjæl d æ plær gör sultæn mæw* (vestj.); „de æ gýt æ æ sæðær gyl æ *Ranbøl kærk mæ æn par træet hæst d æn suðlton(?) mæw*“, Kr. IX. 103. 105, lige udenfor byen kommer nemlig den vidtstrakte hede; i æventyr er der en sulten tjener, se J. K. 5, Gr. Registr. m 9; jfr. Asbj. II. 86, Grimm K. M. nr. 71. 134, Cosquin nr. 52; jfr. Aasen svoltæn, isl. sultun; hungrig; bund-, for-, hugen-, knub-, liv-, lækker-, rive-, skrub-.

Sultenborg. no. i en vrøvleremse: „min hovedgård, S- kaldet, beliggende mellem Snoghøj og Ålborg i luffen“, se Kr. Börner. 120. 65. 71.

Sulten-Hans. no. Sulcæn-Hans (Vens.), forsulten stakkel, sølle stodder; *no do S- kan siges til et barn, som jævnlig kræver*

mad; „i Nijls Krøns rørel wa Sulcrn-Hans hær (herre) de nyest d dæwi“, Grb. 68. 55, se Tidig Peder.

sultenao, no. kaldes hyrde, der pinsaften kommer hjem for solnedgang, Kr. Alm IV. 160. 62 (vestj.).

sultepig, no. *sultpig æn* (Mds. h.), person som lader sine folk sulte.

sultgnav, no. *de hē sultgnav go no dør hæn* (Vens.), v: følelse af sult.

1. **sum**, to. *somp* (Mors, Thy, Vens.), stille, tavs, alvorlig, mut; *han blæw sæ som we ad el. øger ad; xi som ued* (Mors); *a tel, hqj ad ad som iju'gten* (Vens.); *han blæw ad som som æn kul mæ æ sikluð om æ hale* (vestj.), v: forlegen; se subtilig.

2. **sum**, no. *som æn somer* (H., vestj., alm.); luk. best. -æn fl. *somer* (Vens.), = rgsm.; *dær ska mædel te æn som æ* (Ang.), v: der skal sælges meget, inden der kommer en sum ud deraf; *„fær gar d klatur d hqjær, de ær ene mæj, mæn klat lads te som!“* sagde drengen (Vens.); jfr. lat. summa; se klat, pluk; hoved-, købe-, penge-.

sumle, no. *somal -mler -molt* (Lild s., Agger), skulpe, lyde i vand; *djæ legamar legar d somlar i haw* (Lild s.); *dæ kam æn liq iguær i æ ugsterabostræn* (vestre Aggerbo strand), *dæn mo ha læjan læw o somelt i æ haw, fo dæn wa græw møj fæste* (Agger); jfr. Aasen sumla, plaske i vand, svømme.

1. **summe**, no.

som -ær -ød (Mors, Agger, vestj.);

som sæ -ær -t somt (Vens.);

adim -ær -ød (Thy);

betænke sig, overtænke, grunde; *han somad æpo ad* (Mors), betænkte sig på det, *som o st* (vestj.); *som øuer nup* (Vens.), gruble over; *som dæw d* (Agersk., Bradr., sj.); *dæ fæk hæn nøj o som el. som sæ øw* (Agger); *„hqj komær, nør hqj fo somt sæ nq!“* sagde forældrene om drengen, der vilde sulte sig ihjel; se sum to.

2. **summe**, no. *som -ær -ød* (Agger; alm.), blive til en sum; *dæ somær æp*.

3. **summe**, no. *som -ær -ød* (Agger), so frembringe en summende lyd; *æ bij somær; dæ wa æn somin i æ skugæl, te æn ku knap hør ørlig*.

sump, no. *somp* i best. -i fl. *somp*

(Vens.); i udtr.: *de stor i jæj somp*, i en pøl; jfr. hisk sumpf

1. **sumpo**, no. *somp æn -ær* (Lamb.), = sumpe, den øverste løse løv i moser

2. **sumpo**, no.

somp -ær -st (vestj., Vejr);

somp -ær -ød (Agger).

sunde sig, give sig tid, overtænke; *a ska ha mæ sompat lei næn o stor dp, æjæn blyuær a skit læpas* (vestj.); *somp sæ o ær* (Vejr.); *somp el. somper sæ æpo ad* (Mors), tænke over det; *æ sompæd mæ nøj o dæ hær* (Agger); *somp sæ ætær æ* (Vejr.), hvile sig efter en anstrengelse, *han somper sæ læm klækær ædæ* (vestj. Tim s., Hind h.); da han nu kommer af og får sumpet sig et lille gran, Kr. IV. 162; se 1. summe, sunte.

sumpas, to. *sompas* (Holstebro), —

1. **sum**; *han blæw ad æ, læw a ad æ te ham*

1. **sund**, no. *sund æn* (Farsø, vestj., Thy, Agger); *æj d best. sunde* (Vens.), svømmeblæren i fisk; den trækkes ud af torsken, tørres og spises; denne tilhængemed hoved og mave af torsken tørres og bruges til vinteføde eller gives til stakaler *fræ æ lun*, som ligger; sidder Aggerboen godt i det, siger han; *æ lojær æk wæ jænæ sunen o mæjær te wæd* (Agger); svømmeblæren, „sjoelen“ i silde, der giver koldfeber, når man spiser den (Agersk.), jfr. Kr. IV. 361. 163; når man spiser „æ suend“ af silde skal man ikke komme til at længes efter sin fader, Kr. VI. 267. 129; jfr. Aasen, Katkar sund, isl. sundmagi; synda, no. svømme; se sildestræng.

2. **sund**, no. *æj d best. sunde* fl. *æj best. -æn* (Vens.); *sund best. -st* (Sund s., so *sund el* (Sundev.), = rgsm.; jfr. Grb 134. 2. Welsund, Vilsund ved Thisted; *Nes-sund* eller *Nesund*, *Nessund* i Thy (Agger, „*sund d blæw kalc Welsund dær Wæ d ene wæn i fjæwædæj dæ frd wæ fjæwæ legæ Wæ begæwæ i i ldy stjæwæjæ, æ dæ kalc Welsund*“, Grb. 135. 5; „Hem Læn, Lam, Hørk, Harre, Vum, Væd Skyw“, Lund, kjer runden om æ Sæd Kr. Ordsp. s. 503, byer i Salling og ved Skive Fjord; *Sundhy* (Vens., N. Sundhy v. Ålborg); Alsund er opstået ved en piges gråd over sin elskede, Mhoft s. 274. *Masoræn* (Angel), Mysunde af isl. mjor smal; jfr. isl. sund itk.

3. sund, to. *suŋ* fl. *suŋe* flt. *suŋ* (Vens.); *soñ* flt. *soñ* (D., vestj., Agger, Sørvind); *suñ* flt. *suñ* (Agersk.; Bradr.), = rgsn.; *sund* af helbred; *bön æ suŋ d rask*; *ð suŋ mek* (Vens.); *a komer dlar o mi soñ biŋen iŋ'en* (D.); *bger iŋ d suñ æ lyk d uñ* (vestslesv.), om kvinders ben; om mad: hvad der tjener sundheden; *blyu suñ* (Valsh.), blive rask efter sygdom; *han æ soñ te hans kst* (D.), spiser godt; *de æ ndk ene suñe* (Vens.), fig. ikke rådelegt; jfr. eng. *sound*; *mut. gesunt* og *sunt*, Sch. Lüb.; *hjerter*, u.

sundbakke, no. i tlm.: „næ vi no læst kommer over Ebdrup lyng, så hår vi Rostved Suunbakker tebåg“, Krist. IX. 104 (Thorsager s., Ø. Lisbj. h, a; sandbakker), siges, når man kører ad en slet vej.

sunddrag, no. æ *suñdraw* (Thy), landtungen ved Odde-sund; markedet, der holdes kaldes: *suñdrawmarkn*.

sunde, no. *suñ -er* [*suñ suñ*] (Fano), tage svømmeblæren ud.

Sundevad, no. *Suñe* (Sundevad); *Suñe* (Bradr.), et landskab i Møllemslesv., der grænser til Alsund; kaldes i Ang. *Suñ* eller *Suñlaen*; beboeren kaldes *Suñabo*.

sundhed, no. *soñhiŋd æn* (D., vestj.); *soñhið* (Agger); *soñhei* (Sørvind s.); *suŋ-hje æn* best -en (Vens.), = rgsn.; *dæñ suñhiŋd æn* før o æ *avetek æ dyr o sæle* (Fredericia); *dæñ, dær lŋger ator soñhiŋd, ska skj d ator klæsket, d æ færræsten hår hun dlar æn hæfbræstæn* (vestj.); *suñhe de æ de læst* (Valsh.).

sundhedsattest, no. *de æ glant o siŋe jæn æd mæ æn guve soñhedsute æt i æ hæn* (D.), spøgende, a: en stor og tyk mellemmad.

Sundsmarked, no. markedet, som holdes ved Hvalsund, Kr. VI. 50.

sundsted, no. *suñste æn* (Agger), sted ved sundet; se 1 fjerde.

Sune, no. *Suñen* (Lild s.), mandsnavn; jfr. Sunn, Nielsen's Navneb.

-sunken, fl. se synke; *hund-, hen-.

-sunner, no. se aften-.

sunt, no. *soñt sæj* fl. -et (D., Malt); *soñt sæ* (Agersk., sj.); *suñt sæ* (Bradr.); *suŋ sæ -er suñe suñe* (Vens.), *sunde sig*, hvile, betænke sig på; *a sel ŋan soñt æn læt, næp a hæ fdi oñen* (vestj.), hvile;

soñt sæj duen o æ mad; soñt sæj o ndgød (Lundk.); se sumpe.

-suntet, fl. se af-

sunt og dunt, fl. *de æ suñt d dugnt* (Vens.), ligeså Mors, betydn. er klar nok: det er glemt og tagivet, ude af inkers minde; *suñt* kunde mulig være sonet, *dugnt* kunde sammenstilles med *dozne*, a: dulme; i Hovibj b. siges. *soñt d ront* [også i betydn. klappet og klart]; „a trout jo så te oting wa soñt d roent“, Yuelb. 78; *ront* kunde sammenstilles med *rådunn*, rådet, hvis det da ikke blot er kommet med som rimord.

sup, no. *sup* i (Vens.); *æt let søp* (Sundev.), en lille snaps, *høj tå sæ i sup i gdn imet* (Vens.), om en drukkenbolt; måske også *sup* best. -en, drikkegilde.

1. suppe, no. *sup -er -a -a* måske også: *sjup* (Vens.), drikke stærke drikke; *di sær d super både tils d sint*; jfr. Aasen *supa*, søbe (s. d.); *mut. supen*, Sch. Lüb.; se 2. suppe.

2. suppe, no. *sop* flt (D., vestj., Agerskov, Bradr., Angel); *sop dæm* (Vejr., Agger); *sop* best -en (Vens.); *sup* best -en (S. Sams; Hundslund s.); *söp de* best. -et (Sørvind s.); *sup de* best. -et (Filsted), =

rgsn.; vestj. flertalsord: *manu, fop, guve sop*, meget, lidt, god suppe; *koq sop* (Lild s.); *vi fæk æn gu sop dñd kiki*; *sopæn æ fd wæm* (Vens.); *sält sop el. grönadltat sop* (D., Malt), suppe kogt på salt kød; *urblot sop di* (N. Slesv.), salt s- på udbledt, salt kød; *no ku vi wal ændr kom lej ær o fou æn påt sop æwe jær, Kjesten, hu gumel æ s no l ær f* (Agger), a: komme til begravelse; se dag 1. 170. 33 a; *vi hæ ælæn te sup ud-tæwæn kdd*, Krist. IX. 247. 9 (Ning h.); udtr.: *koq sop o æn læstet* (vestj.), = rgsn.: „på en pølsepinde“, er måske en rest fra hist. om s-, lavet på en akse, se Leger Cont. Slav. 259 nr. 33, Trad. pop. IV. 168 (fransk, russ.) også norsk; vi skal ha' tilmiddag: „s- og salat og hovedet af en soldat“, Sgr. VIII. 48, se onden; i et rim: „mandagen får vi brandevin og brød, tirsdagen får vi suppe“, Kr. Börner. 372. 14 flg.; s- på hunden „Persille“ (s. d.); kommer nogen i besøg 1. Juledag, kan huamoderen kaste en skål s- over hoved på ham, Djurkl.

Unnarbo 74; et kommers-kortspil; når der siges. „s-“, skal hver grabe sit kort, den, der inlet får, giver pant. Kr. Börner. 658 47. jfr. Uiquill² I 267 (Ostpr.); „koge s-“, Kr. Börner. 505. selskabsleg; smage på s-, = kysse; karl kaster kogende vand på hancine (heksen) og siger: „kender I varme s-?“, Kr. III. 263; jfr. den alm. hist. om troldens åbne gab, hvori der hældes kogende s-, lud, tjære, Wigstr II 181. 247, Runa VI. 32. 2. Sengerst. 158, Nordl. Fabod. 28, Sæve, Halv. S. 17, Faye 54, Asbj. III. 6. 193, Hauken. IV. 568, også vestj., se geskripsen; jfr. mint soppe, alldeles af supen, søbe; Aasen supra; se I. sod, spad; byg-, fersk-, fiske-, flæske-, fæ-, havre-, hvidkåls-, hyldebær-, hønse-, kalve-, kirsebær-, kjørnemælke-, kjød-, kråse-, mad-, pindhale-, rumle-, salt-, skulde-, sort-, spandrens-, sur-, sød-, 10 vin-, øl-, åle-.

suppe-begravelse, no. jordefærd, hvor middagsretten er suppe. J. Saml.² I. 77 (Møls); jfr Fb. Bondel. II. 73: suppebarsel; s. 120: s-gilde, Kr. Alm.² IV. 73 28.

suppedas, no. i udtr. som: *no ser hqj i en rætti sopda's* el. *hqj kam mæ i sopda'sen* (Vens.), s: forlegenhed, slet sag, se Kristiansen, Gadesprog.

suppefad, no. *sopfad* æn *-fåd* (D.); 10 *sopfad* æn (Agger); *sopfaj* et (Savind s.), = rgsm.

suppefedt, no. *sopfjet* de (D.), — rgsm.

suppegryde, no. *sopgry* æn *-er* (Vens.); *sopgryd* æn *-gryder* (D.), — rgsm.; jfr. Grb. 34. 16; s- udgør ét tal (s. d.), Kr. Almuel. V. 15, jfr. III 42. 123.

suppekage, no. *sopkåg* æn *-kugar* (Veje), melboller på kødsuppe.

suppekrudt, no. *sopkrut* (Åbenrå), køkkenurter.

suppesai, no. *sopsai* æn (Vande), — rgsm.; jfr. spads.

suppeterrin, no. *sopitari* æn (D., vestj.), = rgsm.; med folkeetymol. kan høres: *sopbarri* (Holmsl.), s: suppebærende.

sur, to. *sur* flt. *sur* (D., vestj.); *sur* el. *suud* flt. *sur* el. *suud* (Agger); 10 *sur* el. *suker* itk. *suert* el. *sukt*, flt. *sur* (Vens.); *sur* itk. *-t* flt. *sur* (Savind s.); *sur* itk. *sut* flt. *sur* (Sundev., Angel), = rgsm.; *sur* i *æ småg*, æn *sur*

støj o *æ mark*; *han sijar gryde* *sur* (vestj.); *si suet*, *si sur* ut (Savind), gnaven; „*de wa wal beejj*, *de di wa suu*“ *d tuær d* *ne æp d uær i huns me*. Grb. 116.3; *han sij så suer* el. *suud ued*, *suud mjunar*, *sure minar* (Agg.); *hqj* *sin* *så suer uk*, *de æ suert* el. *sukt* (Vens.), *va æ surer som suet?* svar: *æn jinn* *kuin* *loi suer æn eriktyh* (Valsb.), s Fb. Fr. H. s. 148. 73; jfr. Aasen *sur*, sl. *surr*; litisk *sauer*, mint. *sū*, Sch. Lüh. eng. *sour*; se Kirsten: blå-, hvin-, kø-, pil-, selv-, vin-.

sur-abildtræ, no. *surabiltre* (Vens.) skovæbletræ; frugten kaldes: *surabla* æn *-æbla*; se sortekral.

suragtig, to. *suragte* (D., vestslesv.) — rgsm.; se surkel.

suram, no. J. T. 336, flt. *suram* (Als, Felsted, Tønder), = *suramkål*.

suramkål, no. *suramkål* flt. (Valsb.) syrer, *rumex acetosa* L.; jfr. litisk *sauer* ampfer.

surdej, no. *surdej* i best. -i (Vens.), *surdej* de (Agger); *suulj* æn (Savind s.), *surdej* de (D., N. Slesv.), — rgsm.; se syring; *ku do go hæn te hær d togs* (lanc) *i surdej?* (Vens.); *de æ fû tû* *kyl æ surdej i æ æn ældqatar æ tr* (vestj.); Sgr. I. 221. 44. brugt ved troedom, Friis VN. 84 a.

1. **sure**, no. *surer* flt. (Mors, N. Sams) en plante, syrer, *rumex acetosa* L.; *sur* *surer* (N. Sams), skrappearter; se Aase sura; rød-.

2. **sure**, no. være ivær, mule; *ja laer*, som ret stændig a *surer?*. And Begr., jeg lader som om jeg bestantig muler.

10 **sure blade**, no. *sur* *blær* flt. (Mors) en plante, syrer, *rumex acetosa* L.

surflette, no. *surflet* æn (Vens.) genrig person; jfr. sugelflette.

surgræs, no. J. T. 209, rødart *rumex acetosella* L.

surgrød, no. *surgrød* di (D.); *sur* *grød* flt. (Lald); *sur* *grø* (Vens.), grød kogt med kjørnemælk; rim om *sur* *æ* *sodgrød*, se Sgr. XII. 179. 698.

surkot, to. *surka* (D., glds. vestslesv.), *surka* (Bradr.), *syreke* (Åbenrå), syrag; *æ æ* *æ let surka* (D.); *æ joer æ surka* (Bradr.) jorden er lav, *sur*, også no. *de bænyh* *æ surkas* *let*; jfr. mint. *sureke* no., adfætte.

surklud, no. *surklud* fl. (Holstebro). bortkastede gamle plastre og klude.

surklover, no. *surkløver* (Vens.), en plante, skovsyre, *oxalis acetosella* L. (Ålborg). jfr. JT. 159.

surkål, no. *surkål* fl. (vestj.); *surkål* (Agger); *surkål* best. -kål (Vens.), vist temmelig alm. syrer, *rumex acetosa* L. (Tønder, vestj., Saxild), J. T. 386; også om andre planter, stor knopurt, *centaurea scabiosa* L. (Thisted, Lemvig), J. T. 56; brandbæger, *senecio vulgaris* L. (Ringkø.). J. T. 224.

surladen, to. *surladen* (S. Hald), = rgsm.

surlig, to. *surlig* (vestslæs.); *surlig* el. *syrlig* (Sundev.), temmelig sur; æ *al løygnar d blye surlig* (vestslæs.).

surlud, no. urin, der har været gemt i nogen tid for deri at vadske skabede får, eller for med tilsmøtning af indigo at farve blåt i lodgryden (s. d.) (Horsens), Mb.

surlod, no. se lodgryde.

surmule, no. *surmule* (Agger, Vens.), = rgsm.; *høj sa d surmule hils tign* (Vens.).

surmælk, no. *surmjælk* de (D., vestj.); *surmjælk* (Lild s., Mors); *surmjælk* (Agger), tykmælk; spises med sirup på, altid med brød til (Lild s.).

sur ost, no. *su most* i (Vens.), = rgsm.; ost af sur mælk; *sur most d mjælk* (Lild s.), oplagt mælk; man fik til gilder s. på fade, Krist. Alm² IV 25. 68, VI. 81. 87.

surpotte, no. øgenavn for at betegne et tvært sind; „*Surpøt-Sesol*“, Grb. 116. 5.

surr, bio. i ndtr.: *de løde nåk sor fuge da* (Agger); *høj løde ræn sor ic a* (Vens.), = rgsm.; til skibs siges et toj at tage sur, når det er tilkastet om et spil el. deslige, men af mangel på at være vel fæstet el. på tilstrækkelig modstand, river sig løs, f. eks. et ankertov fra det faldende anker, deraf tim., V. S. O.

surro, no.

sor -er -et (Lindk.); fl. lf. -ed (Agger);

sor -er -a sura (Vens.);

= rgsm.; æ *hio sorat fō mi prar* (Lindk.); *flygøren* (Ilnerne) *hō sorā hila mæjai*; *dær æ sønt d sori d di li flyger* (Vens.), en surren, se svirre.

Føllberg: Jysk Ordhøg III

surreben, no. kaldes et 2" langt ben af en svinetå, hvorigennem man borede to huller til en snor, som brugtes af børn som en bræse (Thy); se snurrekat.

surrogab, no. tenhullet, i en mørk tale: *ti tintelore* el. *tiindel* *får et sorjaf* (Agerskov), æ: ti fingre foran tenhullet, om den spindende, Sgr. II. 41. 252 „*tor-hwål*“.

surkræppe, no. *surkræpper* fl. (Vens.), = sure.

sursteg, no. *sursteg* (Hundslund); *sør stijaq* (D.); *sursteg* i best. -i (Vens.), = rgsm.; sleg af kød, som har været lagt i eddike; *en surstegpøt*, potten, hvori den nedlægges.

sursuppe, no. *sursoop* fl. (N. Slesv.); *sur sop* (Lild), kødsuppe med blod og eddike (Bradr., Sønderj.); kødsuppe med eddike (Lild); *føkk fōk atør, fōkk sop, fōksoop*, *di kōm dōk i fōksoop d kalt om sur sop* (Lild s.); se sort suppe.

surtle, no. *sutle* (Ang.), at slæde og slæbe, gøre sig livet surt; *hun har surtlet nok for sine børn*“.

surtler, no. person, som gør sig livet surt (Ang.).

surtorn, no. J. T. 289, et træ, *beris vulgaris* L., på grund af dens sure frugter.

survælling, no. *sur vælling* fl. (Vens.); *sur vælling* (Lild s.), vælling kogt af gryn og kærnemælk; *sur vælling o sil*, ær *I sulten, så kom in i* (vestj.), lyder kokkepigen indbydelse til at spise.

sus, no. susen; *dær æ søn æn sues o træk hō ic æ winior* (Agger); ligeledes i ndtr.: *sus o dus*; *di lōger i sues o duces*, *de jor i sues o duces* (Agger); *lōg i sues* el. *suka d duces* el. *duks* (Vens.); se dus, jfr. Vbh. Andersen, Danske Studier 28; jfr. mnt. sus, Sch. Lobb.; se suse.

Susanne, no. hvirvelvinden, se Kr. Alm² I 61. 308 (Sundev.).

suse, no.

sus sus sust sust (D.);

sups -er -t -t (Agger, Vens.);

sus susst sust spst (Elsted);

= rgsm.; også: æ *huse sus idric* (D.), havet bukker, på grund af bunderets sende lyd; *de susser o sjūpe fo mi prar*; *sus o brugs*; *susain o brugain* (Agger);

de *susør* i ricsen, det *suser* i træerne; *få min ører; lær æ sønt æ sugør i træjeren* (Vens.); jfr. kejlensuse.

susende bekkasinolie, no. lægemiddel, der udleveres ætherol. spicæ (Peters.).

sut, no. fl. se synke.

1. **sut**, no. *sut æn sutar* (Vejele ogn. alm.), navn til en slags smugkroer, der er dukkede frem som paddehatte i N. Jyll., især alm. i Vens.; den ledes af en „for-
ening“, med et eller andet prisværdigt formål, som man aldrig forsøger at realisere, en klubvært antages og spiritus udskænkes dag og nat, søgn og helbig til med emmerne, se Højndal nr. 115, 1902 efter Vejele Amts Folkebl.; også om person, som går til kros.

2. **sut**, no. *sut æn best. -æn fl. sut* (Vens.), slag, pinc; jfr. isl. *sút huk.*, ligeså Aasen.

3. **sut**, no. *sut i best. -i fl. -ør* (Vens.; Agger); *sut æn -ø* (Søvind s.), = rgsn.; en lille klud med hvedebrød og sukker i, sammenbundet som en patte, hvorpå småbørn suger, jfr. J. Saml. 2 III. 99; se bap. patte, patteklud, *kludepatte, sugepose, sukkerpatte, tol; når barnet kommer i kirke skal sutten tages på kirkegulvet ellers vil barnet få ondt for tænder, deraf de mange sutter, der sammesteds findes, når der fejles i kirkerne, jfr. Kr. VI. 256. 35; jfr. plammer-sut.

sutrav, no. *kóm i jæn sutrav* (Mors), ø: i stærk fart; se su, sue; jfr. sotrav.

1. **sutte**, no.

sut -ø -øl (Søvind s., Elsted);

sut -ør -ød (Agger);

sut -ør -ø (Vens.);

suge på en sut, om diende børn; *bønt leger d auter død nuti* (Vens.).

2. **sutte**, no. *sut* (Vens.); *do sku ha jæn, de røfti de ku sut æter!* du skulde have en (et slag), så det rigtig kunde svuppe efter; se sue, sultre

suttel, no. se surle.

suttel, bio. *så sutel* (S. Sams), lidt efter lidt, langsomt; jfr. piatl. *sutjes*, gelinde, Schülze.

suttre, no. i udtr som: *høj kam suttri* (Hjörting), ø: kom fatende, jfr. *sutte*; *vejen sutar gi*, trækker, blæser ind (Torsl. s.).

svab, no. *svab* i best. -ø (Vens.), fråde, skum fra munden på musker og

dyr; *høj præks, de svabde stu uk d mig død ham*; jfr. sjab.

1. **svabe**, no. *svab æn best. -æn fl. -ør* (Vens.), mudderpøl; *de ær æn i svab; de leger i jæn svab der i gøri*.

2. **svabe**, no. *svab -ør, -ø el. svabt -ø el. svabt* (Vens.), lade skum, spyl flyde ud af munden; *kinæn står d svabder i krøben; de svabder ioe fion*, det frembringer en sjæppende lyd ved voderne; *de står d svabder*, ø: er i et ømt af vand og dynd; se sjabe, sjappe.

svaber, no. *svaber æn* (Agger), stik med klude på enden, bruges af fiskere og sømænd til at rengøre båd, skib; jfr. holl. *zwabber*, måske beslægtet med eng. *sweep*, feje, isl. *sópa*.

svabergast, no. *svabergast æn -ør* (Agger), den, hvis bestemmelse det er at rengøre med svaber.

svaber-trøje, no. *svabatrøj æn best. -æn fl. -ør* (Vens.), zouavtrøje, løs trøj, vid og hængende, som brugtes med skjorte-liv under for en snes år siden (1870); fr. *zouave*, fransk soldat i tyrkisk dragt. Zouagha er navnet på en Kabylerstamme.

svabre, no. *svabar* (Agger), rengøre med svaber.

svadsig, to. som godt véd at snakke for sig (Vens.); se svæssig. Mb.

svag, to. *svag fl. svag* (D., vestl. Agger); *svag svag* (Søvind, Vens.), svagt fl. *svag* (Bradr., Ang.). — rgsn.; især om musker med dårligt helbred; sinds-
svag (Sams). Sgr. III. 65; jfr. htsk *schwach* mot. *swack*, Sch. Lübb; se vag; svækket, bryst-, kjertel-, sinds-.

svagelig, to. *svagelig* (D.); *svagelig* (Agger); *svagelig* (Vens.); *svagelig* (Søvind s.); *svagelig* (Mellemslev.). — rgsn.; *hon æ sønt d svagelig mæsk* (Vens.).

svaghed, no. *svaghed æn* (D.); *svaghed æn* (Agger); *svaghed æn best. -æn* (Vens.). — rgsn.; „herre gud, hvor der endda er mange svagheder til!“ sagde Stue Grimlund, „a har nu den, te nu a har siddet og spist en halv times tid så går æ appetit fra mig“, Kr. Ordspr. s. 439; se vaghed.

1 **svagge**, no. *svagge -ør -ød* (Mors-Thy), gyngende, om jorden, hvor der er væld under; *de svagge dner veds; æ har svagge*, mosen gynger; jfr. Aasen. *svage*, svaje, slingre.

2. svagge, no. *svagge de* (Mors); *svagge æn* (Thy), hængedynd.

svaj, no. *svaj* (Mors, Lild), ødselhed, sus og dus, larm og støj.

1. svaie, no. *svaj -ør -ød* (Lild s., Mors, Agger; vestj.). — **1)** gyge; *æ is svajer* (Mors); se 1. svagge. — **2)** leve godt, spise lækkert, leve i sus og dus; *di svajer så hæn i stuehøj* (Lild s.), de ødler det bort i et flot levede; *di ku ha nok d i svaj mæ lary* (sis), nok at leve højt med; *di svajeb, kæn svajeb i jæmel æ gdd* (Mors), kom larmende, støjende igennem gaden; *men di så stør d svajer*, Grb. 153.9, mens de så sidder og lever højt; *reiseren sa i dyæ ge tomærom d svaj d penke d tæne enten dpa*, Grb. 187.24, røverne sad i deres gode tommerum, smøvede og pimpede og tænkte ingenting på; *sd fæk di to on ol dyæ gamel grov*, Grb. 193.133, så fik de to unge alle deres gamle grunker at gøre sig tilgode med; *hon pyn di sels bager*, ... *fd sil d ku svaj i herliher d gle hær dpa jmeren*, Grb. 208.3. — **3)** d svaj æ krdæn næ (Sundeved), lægge korn på skår ved høsten uden at binde det i neg; jfr. sv. svaja, sign rigsm's vaje; Aasen svel, rus.

2. svaie, no. = rgsu.; *æ rið svajer on*, æ *svajel* (Fano), o: drejer sig.

svajebasse, no. *svajebasi æn* (vestj.), svirebroder.

1. svak, to. *svak* (Mors, D.). — **1)** indsnæket, dannet som en dal; *æ højet æ svak i si roq* (Mors), hesten er svejrygget; *æ høst stor fd svak i æ kupeber* (D.), hestens koder er buddannede i stedet for lodrette. — **2)** svak (vestj.), vaktende, om et stillads.

2. svak, no. *svak è* best. -ø (Vens.; 40 Sall.); *svak el. svæk et* (Rogen), dal, lavning; jfr. Kr. Sagn VI. 42. 136. 100; *d svak dpa monni* (Vens.), fremkommer, når mønningsslaget er i stykker; se svej.

svakko, no. *svak -ør -ø* (Vens.), danne en fordybning, således at hvad der skulde være vandret, har lavninger.

svakket, to. *svak* (Vens.), hulrygget, om heste; *dq æ sd svake*.

sval, to. *sul* itk. -t (Vens., Høll. h.); *so sval* (vestj.); *sval* it *sval* (Sovind s.), kalig, visnok mest om vejret; *de æ sval idar*, men: æ *sval* tj (vestj.); *de svar æn sul tur*; *de æ sul i uera idar*;

a vel æ (sdd), *hwa dær æ svalst* (Vens.).

svalder, no. *svafor de* (D., Malt, vestj., Mors, Hanh., Løgstør); *svafor* best. (Vens.). — **1)** højroset, larmende tale og latter, vel især kvinders; *sto æn svaler dp* (Løgst.), en skoggullatter; en vældig højroset snakken (D.); *de æ æn li svaler kuq*, en styg sladderkvind; *de æ svaler i dæ mang, sd wd do de!* (Vens.). — **2)** *svafor è* (Vens.), person, som snakker løst og fast. — **3)** højroset kviddren og syngen af fugle (vestslav.); se svaldre, svalder.

svalderbetændelse, no. lyst til at føre snadder; *de aka ha tisel-ufæ o nalfjæt, de æ gdt fd svalerbetændelse* (vestj.).

svalderbetændt, to. *svaforbetændt* (Mors); *svaforbetændt* (Vens.), når en klager over upasselighed, kan siges: *a æ ræj do aka blyo suc*, sladderbetændt, spøgende udtryk; fuld af sladder (Vens.).

svalderhale, no. *svaforhale* i (Vens.), person, som snakker løst hen løgn og sandhed.

svaldorkjælling, no. *svaforælør æn -ør* (Vens.), sladderkjælling.

svaldorkål, no. *svaforæl de* (Thy), en plante, skvalderkål, *egopodium podagraria* L.

svalderpotte, no. *svaforpdt [æn]* (Vens.), = svalderhale.

svaldertaske, no. *svaforæsk æn* (Lild s.); *svaforæsk æn* best. -en (Vens.), sladdertaske.

svaldervorn, to. *svaforvorn* (Vens.), åbenmundet.

svaldre, no.

svafor -ør -et (D., vestj.); it. it. -ød (Lild s., Thy); it. ut. it. *svafor* it. *svafor* (Vens.);

svafor -ør -et (Agersk., vestslov.). — **1)** snakke, le støjende, føre nægen og højroset tale; bagtale, angive (Thy, Lind); le støjende (Løgstør); *hon jør æn dæ gæj svafør frd hon restæ sæ d te hon legar sæ* (Vens.). — **2)** om gæens, svalens, skadens lyd (Vens.); om fugle: synge stærkt (Agersk.); jfr. Aasen svala, snakke, prate om ubetydelige ting; soila, støje, skralde; isl. sollr no., Rietz skvala, sv. rigsm. skvalra; se ljalldre, skvaldre.

1. svalø, no.

svafor -ør -et (D., Andst);

sudl -*ør* -*ad* (Mors);
sudl -*ør* *medl* *sudl* (Agger);
sul -*ør* -*t* *sult* (Vens.; Slætt.);
sul -*ør* *sugl* *sudl* (Holl. h.);
sudlør *sudlør* -*t* *sudlør* (Sovind s.);
sudl *sudlør* *sudl* *sudl* (Elsted s.);
sul -*ør* -*ol* -*at* (Agersk.);

afkøle; *sudl* *fæn* i *hans øjen fjæt* (Landk.);
o: dyppe en i hans eget fedt; *han løj o*
sul sæ ud i en andring (Andst). lå og
afkølede sig i en sneedrive; jævnlig i lide-
form: *æ med suglør* (Andst), maden
blev kold; *de sals* (Sams), det svalet,
ligeså Sovind, hvor aktiv formen synes
ubrøget; *øst ska suglør*, *de æ suglør*
(S. Hald); *sæt de hē fā sop uk d sulas*
(Vens.); *de sudlør nō idd* (Mors), det
er noget kølet i vejret idag; *de suglør*
el. *sudlør* (Sovind s.); *læ ham no sudl*
sæ o at (Landk.), *o*: nu sunde sig, betænke
sig; *de blide ene sult i jet kør* (Vens.),
det blev ikke svalet i et kar, *o*: nyheden
gik varm fra mund til mund; svalet sin
sult, Kr. IV. 327, 420, stille sin sult; jfr.
Aasen svalet, svalst; isl. svalet.

2. *svalo*, no. *suglør æn* (Sovind);
sudlør æn (Agger); *sul æn* best. -*æn* (Vens.),
svaling, skygge; *stū i s-*, *o*: stå i skygge;
dør æ no sul hēr i skygi (Vens.).

3. *svalo*, no. *sudlør æn* best. -*æn* fl. *ør*
(Vens.; Mors, Thy, Sall.). — 1) pul-
patur i kirken (Frisenborg, Randers);
2) kvist, udbygning på siden af huset
med en lem til at stikke korn ind ad
(Vens., Horn, h., Mors, Thy, Sall., Holste-
bro, Harboøre); *de hē læs hōj skal strkaa*
ej æ suglør; *do ka cyr te æj d hukel*,
så ka dæ nōn cyr te suglør (Vens.),
svalen er på siden af taget med kortere
vej til hofaget end fra husenden; jfr.
akkeneje, arkensgab, ho.; se Aasen sval,
buk.; isl. svarlar fl.; altan, hummel 3,
kor 2, tompeltårn.

4. *svalo*, no. *suglør æn* -*ør* (D., Løn-
borg, Lyne, Gjording, Andst); *sudlør æn*
suglør (Hmr. h., Agger); *sudlør æn* -*ør*
el. *sudlør* el. *suglør* (Thy, Mors); *sul æn*
best. -*æn* fl. -*ør* (Vens.); *suglør æn* best. -*æn*
fl. -*ør* (S. Sams) måske *sul*; (Slætt. h.);
suglør el. *medl* (Holl. h.); *sudlør æn* best.
sudl (Åso); *sudlør* el. *sudlør æn* (Djurs-
land); *sudlør æn* -*ør* (S. Hald h.); *suglør*
æn fl. *suglør* el. *sudlør* (Sovind s.); *sudlør*
æn -*ør* (Grimm); *sul æn sölør* (vestalest.);

fl. *sölør* (Agersk.); *sula* (Sundevad);
sudlør æn sölør (Ang.); fl. -*ør* (Egebjerg);
sul æn sölør (Rapsted, Bylderup); *sudlør*
fl -*ør* (Bradr., Medelby); *sudlør æn* el.
sudlør æn fl. *sudlør* (Ljorde, pl. *de sudlør*
el. *sudlør*); en fugl hirundo; *sæl sul før*
ens somer (Agersk.), også Angel, se Hag
176.34; kattens arvefænde, Wiggstr. FS
34. 146, Hazel. VI. 28; den overvintrer i
moser og ligger i dvale i dyndet, vest-
alm., se Sgr. III. 158 ss., V. 43 ss.,
VIII. 156 ss., Kr. Sagn II. 266. 71, Alm.
I. 148. 12, ligesom mustage; jfr. Sund-
blad² 145, Jonsson More s. 13, Caval-
Wärend I. 321, Læbr. Gervas. s. 31, Folk-
Rec. II. 65 fl., Folk. Journ. V. 187 (Glen-
wall), Raiston, Songs s. 255; *sulør* (Folk-
XI. 449 ned. (vipstjært); *Ons Volks* V. 119
(stork); en større art svaler hedder „söl-
stfluglen“, den flyver kun med sydøst
og nordvestvind, ligger ellers i dvale og
bliver først levende, når vinden springer
om, Kr. Anhol 113. 274; — den første
når den ser den første høstak, Sgr. V.
43. 375 (Sams); — den var tilstede ved
herrens kors og sagde: „sval ham“,
Kr. VIII. 374, Sagn II. 267. 76. 80, Thue
II. 305, jfr. Sgr. I. 107. 430-33, se Afzel
III. 115, Folk. Journ. I. 295 (Spanen)
VII. 56 (Svang), Rivista I. 47; *sulør* Nt
Volsk. VII. 144; plagede Herren på kor-
set, Tr. pop. X. 302, mistede derfor deres
sangstemme; jfr. IX. 335. 43; — sv. giver
treende som stork og lærke, se Kr. Sagn
II. 263. 51; en hellig fugl, Thiele II. 304
jfr. Nyland IV. 94, Rivista II. 137. 7. 415 ss.;
— den bringer lykke, hvor den bygger,
ingen må rive en svalerede ned el. dræbe
en svaler; sker sligt, mister man lykken;
får ikke den man holder af, el. kvæge,
bliver sygt, J.K. 223. 258 ss., Kr. IV. 352 ss.
Sagn II. 263. 50, Sgr. VII. 58. 268 ss. jfr.
Wiggstr. II. 135. 274, FS. 34. 143, Caval-
Wärend I. 326, Strackerj. I. 25. 10. 45 ss.
Z. f. M. I. 236, II. 420. 50 (Tyrol), 419 ss.
(Frankr.), III. 29. 6. 7 (Kärnth.), Folk-
Journ. I. 354 (Ungarn), 394 (England);
Folklore I. 279, XII. 190 (Lilleas.), 265
(Persien), Aubrey, Remains s. 114, Hen-
derson 122, Grimm, Myth.² 637. 1087,
Rivista I. 388 ned. 557; bygger svaler
rede i en kostald, vil denne blive ned-
revet inden to år, Sgr. V. 37. 305 (Sgr.);
— svalen har oprindeligt været en frugt-

pige, en sypige hos Jomfru Marie; hun stjål nogle, sytråd, nål og saks fra sin frue, og så nægtede hun bestemt tyveriet og ønskede, hun måtte blive til en fugl, om hun var skyldig; hun forvandlede så til en mørkeblå fugl med hvidt bryst, med hoved som nogle, næb som nål og hale som saks, se Grb. 121 nr. 10, J. K. 223. 218; dens skrig lyder: „*frowen skylt me får, a hø ældan nol d tro, nol d tro, nol d tro, d en betæ sæjør* (saks); *swele, swale, skj, met*“, Grb. 122. 12; eller „Marie skyldt me får, a had ståhen hende sæjersaws a hende røh klud, a so en a-ll-drig. Kr. VI. 300. 374 (vestl.); *mi pig, mi swæn, di siør, æ har stål æn ulsæws, mæn æ fæk æn e-i-i!* (vestslesv.); se Thiele II. 304, Sgr. I. 91. 406, II. 91. 441, IV. 74. 206, 78. 245, 160. 505, VI. 189. 785, Kr. Anholt s. 90. 218, Sagn 30 II. 264. 56-59, se vibe, det samme om glenten nr. 62; jfr. Nicolaassen Nordland II. 19, Cavall. Wärend I. 345, II. XXXVI 89, Hazelm. VI. 29, Rääf 96, Nyland IV. 94, Folkev. VIII. 139; slgn Urquell III. 18 (Rusl), Ralston, Songs s. 214; — et andet sagn fortæller, at den var fangevogter for gærdsmutten, som undslap, nu søger den overalt sin fange og siger: „vil du hitt“, Sgr. II. 31. 232 (Falster); 30 jfr. Folkl. XII. 194, en pige fanget af Tatarer (Polen); dens sang udhægges også: vi har været så vidt, vidt; vi har været i Sverigs rige! (Horsens); el.: nu har jeg været så vidt, vidt, vidt, i Norge og Sverig så tit, tit, tit! Sgr. V. 77. 611; når svalen om foråret kommer, siger den: *dæk gåg, wi rest, da æar lå fid o hyf d kuor, hyf d kuor, mæn æm æi kam ijen, wa æar jæn ærder ærder, ærder ærder, ærder!* (Lid s.); el.: da vi drog, var øil æ loft a lader fulld! da vi kom igjen, var de ædt op og skidt op, svit svat, svit svat, svirrrr! Kr. IX. 83. 43; el.: „dæg gång a rest“, wa der te smør a wust a kag; dæg gång a kam jæn, war æ opædt a udskit, sweller swaher ski-i-i, mæt kow, mæt kalv, mæt kwæ-i, Sgr. VII. 227. 827 (Vens.); jfr. Sgr. IV. 74. 206 (Bornh.), 78. 245 (Fyn). Kr. 30 Dyrefabl. 202. 87-92; slgn Nordl. Barnvisor nr. 302 flg., Cavall. Wärend II. XXXI. Korrespondenzbl. I. 85, X. 4, Stracker, II.

100. 390, Kuhn W. S. II. 72, N. S. s. 452, Ndl. Volkssk. I. 81. 13, 159. 5, Z. f. M. I. 239, II. 114, III. 179. 18, Udsbr. VI. 80, Wegener I. 85. 296, Frischbier 68. 261, Stöber 69. 278, Ons Volksl. I. 96, VII. 33. 57, VIII. 11; det samme rim henføres også til stæren (s. d.); — når man om foråret første gang ser en svale, skal man grave i jorden [under højre fod], så vil man finde et stykke kul, det skal fri en den sommer for feber, Thiele Overtro nr. 435, Sgr. VII. 58. 267, Kr. VI. 381. 67, Sagn IV. 590. 81. 597. 54. 622. 81; jfr. Strackerj. I. 81. 104, Grimm, Myth. 2. 723. 1085; eller indsat i vognstjertens ende med en told af flyverøn hindrer hestene i at løbe løbsk, Kr. IV. 358. 122; slgn Liebr. Volkssk. s. 361 (Skotl.), Folkl. IV. 257 s. (Naxos); — *nå æulæren flyver nå læst, blyes dæ blæ* (Vens.); *æulæren flæve så nøjle, vi fo ændæ ræuæje* (Sovind s.); jfr. J. K. 224. 263, Kr. IX. 10. 83, Alm. 2. III. 149. 88, Sgr. IV. 160. 504, V. 43. 385, 37. 304, Thiele Overtro nr. 99; flyver de blå svaler tæt, vil det blæse, når de grå kommer nær, vil det regne, Sgr. V. 37. 306; kommer en (dige-) svale til at flyve under ens arm, vsner der de, J. K. 224. 261, Sgr. VIII. 156. 665, Krist. Sagn IV. 627. 47, jfr. Knoop Pm. 171. 143, se spidsmus; flyver en svale ind i en stue, varsles bryllup, Thiele Overtr. nr. 578; så mange svaler ses i flok, så mange år leve, Wigstr. FS. 13. 53; — i svalens hoved er en sten, som modvirker elskovstrolddom, J. Saml. IV. 158. 125; den findes hos en svalunge, som ej har berørt jorden og helbreder dyensygd, Thiele Overtro nr. 455, jfr. Amis. VII. 104, VIII. 116, Arnas. I. 655, Z. f. M. II. 422. 72, III. 342, Urquell III. 274 flg., Amer. Folkl. IV. 146. 28, Grundtv. Læsningsl. s. 42, elchidomus s. 167 Mé os, VIII. 275, Bosq. Norm. 217, Meyer Aberg. 59; — tager en mand tungen af en svale under sin tunge og kysser en pige, vækker han elsker, Kr. IX. 73. 778, Sagn VII. 252. 50, J. Saml. IV. 157. 122, jfr. Z. f. M. III. 328, Amis. VIII. 120; — hjærter og lever af tre unge svaler, der ej har rørt jorden, kogte i sød mælk og lagte i pengepunzen giver lykke i spil, Kr. IX. 382. 47, jfr. Liebr. Gervas. 235. 192

(Frankr.); hjerte af svale, indsmeltet i hvidt jomtruvoks, håret hos sig, vækker yndest hos musk, JK. 224. 262, Sgr. VI. 223. 330, jfr. Amins. VIII. 119, Z. f. M. III. 328; - svaletæg, lagt hårdkogt i rede skaffer penge, Wigstr. II. 225, jfr. Urquell V. 23. 5 (Ditm.); - sv. lever af muskets ånde, derfor holder den sig så nær til folk, Sgr. V. 44. 402, jfr. Cavall. Wärend I. 321; i avent, er den et hjælpende dyr, Kr. V. 152; tre svaler fortæder hemmeligheder for den lyttende, JK. 231; — om svalen i alm. kan henvises til Kr. Alm.² I. 146. 88, Wigstr. I. 206, Amins. VII. 92 flg., Cavall. Wärend II. XXIII. Gisl. 58, Busch, Volksgl. s. 195, Wuttke nr. 159, Urdsbr. II. 340, Kuhn W. S. II. 70. 211 flg., P. Volksk. V. 60, Ons Volksl. IV. 186 flg., VI. 28. 206, Mélus. I. 554, Magyar T. s. LX, Raiston Songs s. 118, Lang, Myth., Rit. Relig. I. 142, Folkl. Journ. I. 154, Swainson 49, Rolland Faune II. 313; se Aasen svola, isl. svála luk; mnt. swale, i sammenstemt. swaleke-bløme, Schiller Lübb.: swolk eller swulk i gloss. til Quickborn (Kl. Groth); pebersvend (795.aa), saks (143.48), vinter; *bakke, dige, grav, hø, vand.

svalchale, no. *sugæld* æn (Lindk.); *svældhæl æn* (Agger), skarpkantet, kiledannet slids i et stykke træ.

svalchjærto, no. se svale.

svalchul, no. *svældhæl æn hualer* (Mors), lem på en kvist til at stikke korn og hø indad.

svalchøg, no. en fugl, mursejler, fordi den forfølger svalerne, Sgr. III. 158. 883.

svalekar, no. *sugældær æn* (vestj.); *svældær* (Mors); *sugældær et* (Silkeborg), — rgsn., ved brændevinsbrænding og brygning.

svalelem, no. *svællær* i best. -i fl. -lær (Vens.), lem på 3. svalen (s. d.).

svalomog, no. gør blind, Kr. Sagn IV. 624. 06, jfr. Amer. Folkl. VII. 126 (Rio Gr.), Tobias II. 11.

svaleolie, no. lægemiddel, udleveres oleum hyperici infus. (Peters.).

svalerede, no. *sugældre æn -ær* (D., vestj.); *svældærre et* -ær (S. Hald); *svældre et -ø* (Sv. ind s.); *svældre* i best. -ø fl. -ør (Vens.); *svalre et -ør* (vestslæs.), = rgsn.; en svalerede må ikke rives ned, Sgr. IV. 153. 431 (Sæll.); se 4 svale.

svalersten, no. sten (se III. 555. 46a)

med magisk kraft, jfr. Gr. Løsmingst. 167, svale III. 661. 35 b.

-svalet, if. se af.

svaletonde, no. *sugældær æn -ør* (D., vestj.), = rgsn.; en tonde med koldt vand, hvorigennem dampene fra kedelen ledes og fortættes ved brændevinsbrænding, jfr. Kr. Alm. V. 50. 199.

svalenunge, no. *sugældær æn -ør* (D.); *sugæld* i best. -i fl. -ør (Vens.), = rgsn.; *gæf som ndæp sølær* (vestslæs.), flm.

svaleurt, no. J. T. 57, en plante, chebdenum L. (Ålborg); jfr. Runa V. 67 mod øjensygdom; Ons Volksl. IV. 187, Hertz Spmb. 453.

svalerøg, no. koger man sv., lægger det tilbage i rede, bringer de gamle en rod, som skaffer ejeren penge, Kr. Sagn VI. 444. 10; jfr. sprængrod.

svalerøje, no. lagt i seng skaffer søvn, Kr. Alm.² III. 189. 70.

svalg, to *svæls* (Malt), kold, fugtig om jordbund; æ *boh æ svæls*.

svaling, no. *sugældær æn* (Holstebro), solnedgang; se solrøst.

svalk, no. se svale.

svalke, no. *svælk -ør -øl* (Fano), svire, drive; jfr. pl. swalken, Schütz. fare frem og tilbage som en svale, et swaalkend schipp*.

svalken, no. se svale.

svalker, no. *svælkær æn* (Fano), sømand som svirer og driver.

svallat, no. se sværlægte; **svalle**, to se svalg.

svallerblæst, no. *svælderblæst* (Sams), blæst med trykkende lummer luft.

svalleret, to. *svældær* (Mors, Lald), om sigtebrød; når ovnen er for varm, mens brødet sættes i, løttes overskorpen i vejret og trækkes op i væbler, brødet kaldes da svalleret.

svalm, no. uo. se sværm, sværme

1. **svalm**, no. *svædm* (Vens.); *svælmær* (N. Sams); æn *svælm* (Sall., vestj., Væj, Mors), ovenns hede, når den er varmet til bagning (N. Sams); lummervarme med blæst, mest af sydøst (Vens.); *de æ sørm æn svælm udd*, *de vel nåk ræjn* (Sall.); *kvalm*, dunst, hvor mange musker er samlet (Mors.); jfr. mnt. swalm, Sch. Lübb. *kvalm*, dunst.

2. **svalm**, to. *svælm* (Mors, Sall.); *svædm* (Vens.), lummerhed; æn *svælm*

vegm (Mors), lummerhed blæst; *svalm* *oæjle* (Sall.); *de æ så svølm i icere*, 2 *svølm icer* (Vens.).

svalme, *uo*.

svalm -er svølm (Mors, Sall.);

svalm -o -et (Søvind s.);

svølm -er svølmst svølmst (Vens.),

give hede fra sig; *uuni* (ovnen) *svalmør* (N. Sams), ligeså Søvind; *de svalmør* (Mors), er varmt med blæst; *de svølmør* (Vens.); se *svæmme*.

svalp, *no*, *svølp æn* (D.), skvæt, skvulp; *de ga æn svø-ræjn* (D.), et slænk.

1. svalpe, *uo*.

svølp -er -et (D.);

svølp -er -ø (Agger);

svølp -er -o -o (Vens.). —

1) skvulpe (Agger); *svølp æn tyh ud* (D.), skylle en tønde ud. — 2) føre 20 sladder, anklage (Vens., Lild); *svølp jøj uo* (Vens.); jfr. Aasen, skveipa; sv rigsml. skvalpa.

2. svalpe, *no*, *svølp æn -er* (Vens.), en, som fører sladder og sætter folk sammen;

skal a førtel æn histøri?

uor kow hør fõt sikøri,

uor sone hør fõt grijs, uor huj hør fõt hvalp,

ad er do æn svølp.

svam, *no*, se *svamp*.

svamet, *to*, sulten, dānefærdig (Søvind s.), Brøchners Saml.

svamp, *no*, *svømp i best. -i* fl. *svømp* (Vens.; Øland); *svømp æn svømp* (D., vestj.); fl. *svømp* (Søvind s., Agger); *svømp æn svømp* (Ågersk., Bradr.); *svam æn svømør* (Fjælde). — 1) vaskesvamp, sagtens alm.; *høj drøke som i svømp* 20 (Vens.). — 2) *svømp* 2 (Vens.); *svømp de* (Fjælde), en plante, fungus (alm.); *dær æ svømp i qult* (Vens.); jfr. sop; koges med sølske, som farves sort af giften (alm.), jfr. P. Arch. V. 173; jfr. htsk schwamm, mot. swamp, eng. swamp, sump, egentlig: porøs; se *skurvehat*; vaske-

svampdåse, *no*, *svømpdø æn -døør* (D.); *svømpdø æn* (Søvind s., Agger, 20 Sundev.), på tobakspiben; beholderen, der samler tobakssalten; har sagtens, da den fik navnet indeholdt en svamp; *svampdosa*, Wgström Folkdiktning II 221, er

et hovedvandsæg. Sydsverng; jfr. 1. krukke 5, oskande, slabbredåse, støddertront.

svampet, *to*, *svømpa* (Agger) — rigsml.;

uor fjn brøj æ så døjli svømpa (Vens.).

svampknop, *no*, *svømpknop æn* (D.), = svampdåse.

svamptol, *no*, *svømpdø æn* (Søvind), korkprop.

svane, *no*, *svødn æn svømør* (D., vestj., Agger); *svødn æn best -en el. svødn* fl. *-er* (Vens.; Sams); *svødn æn -o* og *svødn* (Søvind s.); *svan æn svødn* (Sundev.), en fugl, cygnus; den må altid slå m slag med vingerne i vandet, inden den kan flyve op, Sgr. VIII. 156. 664 (Hannæs); kommer svanen op ad land, bliver vintren lang og trang, Sgr. III. 126. 396, jfr. 609; når svanerne efterår eller vinter flyver mod nordvest får vi knog, Kr. IX. 11. 96; trækker svanerne mod øst varsles blæst. Kr. Alm.² III. 151. 16, mod syd, frost, mod nord, tø; høres deres skrig i stor frastand, varsles frost, Sgr. VII. 66. 364 65, J. Saml.² III. 130; sidste sne „svansnø“, Amms. VII. 91; flyver de lavt, kommer tidlig og streng vinter, Sgr. III. 70. 230; svanen flyver mod lysen ved forårsærvindg, Sgr. V. 43. 374. 5; når den flyver bort, tændes ikke lys mere (Sams); den skudte svane klager over skytten, Sgr. VII. 59. 284, jfr. Rulston, Songs 181; den er en hellig fugl, må ej skydes; dens dej ge døds-sang, Sgr. IV. 157. 474 (Fyn), jfr. Grimm Myth.² 638, Vdh. Andersen, Tider og Typer I IV.; en flok svaner fræs fast mod nord, sætter og basker med vingerne og giver lys fra sig, Sgr. IV. 158. 489 (Særland); jfr. Cavall. Wærend II. XXVI, Amms VII. 102, Runa VIII. 31; de frem-bringer nordlyset; tre sv synger en vandsang, Müller Saxo 266 5; sv. kalder på døende heks, Krist. Sagn VII. 400. 28. 42; i skib indlægges ben af sv., så varsler fuglen døgt, se Kr. Alm.² III. 151. 27; sv. er skønne kvinders fylge, Arnas. I. 355; i visen: „gid jeg havde vinger alt som den hvide svan“, Kr. I. 35. 6; „svanen, den flyver så højt i sky“, s. 182; „svenden om halsen er hvid som en svane“, s. 266. 8; „svanen går på tofte, hender hals wa læng, hender lug wa swång, hender vinger og di wa broge, hender ben og di wa kroge, hender rump og den wa lysegro“. Kr. II. 329 nr. 92, SkV.

s. 86. 16; morderen siger: „Jeg skød en sv- med 1000 rddl under vingen“. Kr. Alm. V. 201. 497; i event. borttager helten en piges svaneham, hun følger ham som hans hustru, men forlader ham, da hun genfinder sin klædning. Hun er én af kejser Sekrebes døtre, Sgr X. 193, en af de tolv hvide svaner, J. K. Æv. I. 178, en af tre sorte, sts 223, en af tre hvide, sts 227, Kr. V. 4. 16, Ævent. 195, III XI, Gr. Æv. II. 23, Mb. Ævent. nr 47; „duer“, Gr. Registr. 1 g; se sælhund; det træk om „svaneomfruer“ forekommer i mangfoldige eventyr hartad hele verden over, jfr Afzelius II. 139 flg., Cav. W. I. 255, Hofberg 27, Fris Lapp. Æv. nr 43 (jfr. nr. 8. 14); „duer“, Bondes. Hist. 249, Henriks 29, Kr. Janss. Ev. 40, Grimm K. M. nr. 193, Ndl. Volksk. I. 125, Folkl. Journ. VI. 166 (Skott.), Faye 56 ned. (Shetl. Øer), Brucyre, Cont. pop. de la Gr. Bretagne s. 257 flg., Curtin, Myth. s. 37, 129, Gervas s. 157 ned., 169; Gonzenb. I. 31, II. 207, Crane, Ital. Pop. Tales s. 76, Veckenst. Volksk. I. 89 (Litthauen), Folkl. Journ. II. 12 (Polen), Ralst Songs s. 148, 179, Russ. Folk Tales s. 120, Magyar T. s. 101, 315 (Finsk), 390 (Karelen), 363 (mange henvisn.), Hahn nr. 15, Schmidt Griech. Märchen s. 134, 1001 nat, nat 455, Katha Sarit II. 452, Oldenb. Veda 252, Melus. III. 296 (Annam), Rink Eskim. Æv. nr. 18, Tylor Urgesch s. 447 (N. Zeeland); sammenlign Volundarkviða s. 72 11 flg., Mhaff s. 211 288, Lachr. Volksk. s. 30, Grimm Myth. 2 363, 398, 1216, Benfey Pantsch. I. 255, Folkl. Journ. III. 234, Lang, Cust. & Myth. s. 82, Krauss, Volksgl. s. 77, 106, Amer. Folkl. IV. 14 (Dogrib Indianer), Hartl. Science s. 255 50 med mange henvisninger, Baring Gould, Curious Myth. II. 296, Cloust. Fict. I. 182, 479, II. 410, Folkl. Congr. 49, 57, Folkl. II. 368, IX 311 (Kyklat), V. 344, 256, VI. 409, 333, VII. 409, 539 (Indien), Schm. Volksleben 113; — måske kunde sammenstilles: der, døde kan ikke komme i grav uden liglagen (s. d.); mændene er om dagen svaner, løses ved at der kastes skifter over deres hoveder, Sgr. XI 167, Wunther s. 7, Gr. Registr. nr. 40; jfr. Asbj. I. 147, Grimm K. M. nr. 49, (jfr. nr. 9. 25), Sagen II. 259, Yeats Fairy T. s. 282; event. om svaneridderen, der

sammenstilles hermed, se Grimm Sagen II. 254, 267 flg., Myth. 2 s. 343, Wolf N. S. s. 73, 81, 89, 186, Simr. Volksb. VI. 205, Amer. Folkl. X. 300, synger Linus i søn el. vækker ham, Arnas. II. 432 flg., Maur Isd S. 278; en svane ruger over tre guldæg, der hver gemmer en kongelsning, Thiele I. 341; den tabte pige skal søges på slottet, „den hvide svane“, Sgr. XI. 174; dronningen lader sin mælk dryppe i næbet på en sv-, som straks forvandles til menneske, Gr. Gl. d. M. I. 178; i event. om den arrige kvind- kalder manden svaner for storke, Gr. Æv. II. 184, Gr. Registr. 79 d; i et skæmt- sagn flyver svanerne med skytten, krist Molbohist. s. 128, 393, 135, 143, jfr. Danu I. 181, vildgås; alm. om sv-, se Swan- son 150, Sloet 282; pigen, „gæset“ kalder i en juleleg karlen sin „svane“, Kr. Börner. 303, 33, Gr. Gl. d. M. III. 182, jfr. Aasen svana huk., isl. svaur hak., litisk schwan hak.; morgen-.

svanedun, no. = rgsm., i visen hun havde bryster som de ædle sv-, Kr. I. 191 11.

svanefyld, no. *svanfjøl de* (Agger) fyld af svanefjer til sengeklæder.

svanohals, no. *mednhals æn* (D.); *svanhals* i best. -i (Vens.); *svanhals æn* (Agersk.). 1) jærnstaug som forbinder forvogn og bagvogn (D., vestslesv., Agerskø). — 2) elastisk pisk, hvor smæk- og skaft går i et (D.). — 3) cykliststænduk med kort hals, forskellig fra skjæggemand (D.).

svanerede, no. i en skæmtelustore fortæller karlen, at præsten kom med en *svadur* på hovedet, Krist. Molbohist. s. 97, 313, tonsur? kalot el. partyk? se skaderede.

1. svang, no. *svang* (D., vestj., Løgst., Vens., Lald); i tim.: *go i svang*, gå til spilde; *dæ gor møj i svang* *apa di stur* *gor* (Lald); ukendt i rgsm.s betydning, om hvad der er en slet skik; jfr. mit swank, Sch. Løbb., der oversættes: ublækkeit; „ja, Dalebrud han ud af dærenene sprang og femten hundred mand dem lagde han i svang“. Kr. I. 217, 10.

2. svang, to. *svang* lit. *svang* (Vens., vestj., Agger, Løgst.); om korn: uden kærne, mods. hammels d.; *kunt æ medg* (Vens.); jfr. isl. svangr tynd, udhungret.

svange, no. *sedg æn -ør* (Agerik., Bradr.) — 1) løst tværstykke, der bruges som led, lægte el. et stykke rundtst. — 2) stubben af et omhugget træ af middelstørrelse (Sonderj.), Mh. und. svang; se mnt. svankrode, Sch. Lubb., brøndvæppe; kilde.

1. **Svans**, no. landskabet syd for Sliev i S. Jyll., „Svansø, . . . af mandsnavnet Svan, der forekommer i andre stednavne som Svansager og Svanstrup“, U. Bl. I. 172.

2. **svans**, no. *svaŋs æn* (D., Malt), hale; i jagtsproget: rævens hale; da ræven uddeler sit arvegods giver han „smukke piger sin svans, for de skal så tit med æ kille dans“, Sgr. II. 191. 10. 195. 12; i en smædevise: „Lene Odderbæk slår så stowr en swans“, Kr. IX. 142. 383; jfr. mnt. swanz, Sch. Lübb., htsk schwanz, opr. noget svingende; ko.

svansø, no.

svaŋs -ør -øl (D., Malt);

svaŋs -ør -t (Agger);

svaŋs omhør (Malt), følge, løbe omkring; *go o swans* (Agger); især vist om kvinder med hentydning til bevægelsen i deres skorter; „Å An Jensder (-datter) å Sessel Dæret, trou mæ, di wil swands som for-gångspiger“, And. Bars.; *ndr æ no nys hð fæjð, sd aka do æk go o swans æ gupel swar* (Agger); herhen kan måske føres: *svaŋs fæjðs?* -ør -t *svaŋst* (Vens.), leve højt; *de ka ndk wër di svæjsser sd læg di hð ng* (Vens.); et bor svanser, når det løber skævt (Malt); se svinse.

svansenspillor, no. *svansenspiller æn* (Lem), ivetulle (s. d.), om rigtigt? *svansenspiller* i (Torslev, Vens.), pæderast.

svanser, no. *æn swans* (Agger), person, som følger omkring; i stedrense „de 40 Mogelgård svanser“ (Lomb. v. Tarn); „Hal-lum svanser“, Kr. IX. 133. 354 (Kvoug s., V. Horne h.).

svansig, to. i tld.: „svansig“ sd *han æ Tysker* (Malt), udbrud, når noget pludselig falder, el. man for at give sin tale eftertryk slår i bordet; jfr. høytysk zwanzig talo., 20.

svanskrue, no. *svanskrue æn* (D.), skruen på haselehet, der lukker for krudt-kammeret.

1. **svappe**, no. *svap el. svap æn* (D.), svar, fed person, om kvinder; *de æ bløven sd møj æn grde s- i hug*.

2. **svappe**, no. *æ swaŋ swaper* (Lem) om dets lyd i vådt fodtøj, f. eks.

svat, no. se svær.

svar, no. *svar æn* = fl. (D., vestj.);

sva el. svar el. (Søvid s.); *svær el.* = fl. (Støvr.); *svær d best. -s* (Vens.), = rgsin.; „i tðræ træræŋ war hqj d ku ndk ji døm svær dð teld“, Gub. 68. 39, en lot skælm var han og kunde nok give dem svar på tiltale; *hqj fæk svær mæ tðgq; ha svær dð rē hqj* (Vens.); måske hører herhen udtrykket: *te svær* (Vens.); *nē bøn ænc ka fælvqas, sd ma a te svær mæ døm, æ*; så må jeg til at gribe ind, tage kommandoen; *de æ ndk bæst, a komæ te svær mæ dæ!* siger moderen til det uartige barn; se an, for.

svato, no.

20 *svær svar svær svær* (D.); nl. *svær* (Andst, Hvejsel, Grindsted, Törnild, Nörup);

svær svær svær svær (Lodderup); nt.

svær (Rævs, Agger, Lild s.);

svær svar svar svar (Mogenstrup, N. Sall); nf. nt. fl. *svær el. svar*, ff. *svær el. svar* (Vens.);

svær fl. svær ff. *svær* (Holl. h.);

svær -ør svær svær (S. Hald, Støvr.);

svær svær svær svær (Elsted);

svær svær svær svær (N. Sams);

svær svær, svær el. svær sj., svær el. svær (Søvid s.);

svær svær svær svær (Tåning, Rogen, Hads h.);

svær svar svar svar (Bj. h.);

svær svar svar svar (Agerik.);

svær svar svar svar (Åbenrå);

svær svar svar svar (Valsb., Bradr.). —

1) besvare en tiltale; „de ær u hær svar æn sku svær te!“ sd muhen, di kalt hum æn tyno (Tåning); æ svar d ægi (Åbenrå); æ svær d æ dør svar teŋ (Lild s.); han svær hen i vin u tøg (vestj.); do sku rē svær i ræst, når do hlyner spur i øst, Sgr. V. 30. 162 (Skals); „de va da besøje, tintj a, mon enst di sku væ så fækommen, de di intj ka suh“, To Nov. 23; *hqj ku dør svær d ør tē æ, ku ænc svær jæt ør dð tæ* (Vens.); *svær el. svar, hðlæ skj, mæ ku hør, dør æ lyg i dæ* (Vens.); *svær ælær dð æn skid sd ka æn da hør dør æ lyg i dæj! di svær el. ænt æn „hamha“, „ja“ o „no“ tē æt*

(vestj.), om intet-igende svar; *piqen er så møj li te d urdr i gjen, nē mē her her om nō* (Vens.), d. hun er stem til at give et uetigt svar; man må ikke svare, når vælte, genferd, heks taler til en. Kr. Sagn VII. 235 ov., se Arnas I. 284. 499, Grimm K. M. nr. 123, Myth.² 1056, Folk. X 270 (Hebrid.), jfr. Garmell W. I. 231, jfr. stiltiende; spørges døde genn. linned, skal de svare, Wipstr. FS 204.31; i en skamterense: „sådan skal du ikke svare“, Kr. Dyrelabl 215. — 2) give gemyd; *de svar i gjen* (D.); *de svar i gjen* (Lald s.), *de ka svar ej i rerkon, stōgan* (Vens.). — 3) være ansvarlig, stå til regnskab, indestå for; *a ska ndk svar for ham* (Agger), gå i borgen for ham; *han hār mōj o svar te* (sts), *a ska svar fuser* (el. te), *de gor gdt; wa dā muna falk te markin?* — ja, *a ska svar te* (sts), ja, jeg skal indestå for det; ligeså: *du skal a svar te, vi gor æn grov hæl!* (D.); *a ska svar te, hū kan gō mōj ve at* (Savind), d. det kan ellers nok være, at han kan udrette noget! *a tār ene svar fār, redō hōlōr; a ska svar te, de hqj ku rōj* (Vens.); *de svar te Læjpsig!* (Nordsløv.), d. det gælder til Vandsbæk; det hedder næppe svar, se Krist. Alm.² III. 192 83, formen dog nækker. — 4) udrede, betale; *han ka svar enhuor te ræt d skel* (Savind), han kan betale enhver til ret og skel, d. svare enhver sit; *svār skat; hu mōj ska dō svar i skat?* (Agger); *hōj ka ndk svar enhuor set* (Vens.). — 5) udholde, få kræfter og modstandsevne til at række; *han svar ek te svar mōj* udholdt, duede ikke synderlig; *de jæn sku gor svar mē de dāt*, det ene skulde gerne holde ud 10 ligeså længe som det andet (Agger); *q d d trō pōtōr brōgōn ka at næst svar æn uq* (Vens.), 38 potter brændevin kan lige til ned strække til en uge. „*sā hōstā dī dle hwa arm d drōw ku svar te*“, Geb 27 50, så hostede de all hvad arm og lekskaff kunde mangle; *hwa ku ene svar te s d trōt arber* (Vens.), d. magte så svært arbejde; *ka dēn gamel wēn svar te sāt æn las?* kan den gamle 20 vogn bære sådan et læs, *hwa mē hwa ska svar o, s d ær a rēj, a kan ej svar te s d*, er jeg bange, at jeg ikke kan udholde det; *a skal hu hūn d trōt krugner*;

mā s d ska a s d svar, d. gøre kuls arbejde; *dī wār og ndk te d ku svar* (Lald s.), d. udføre arbeidet. — 6) passe sammen; *de jæn sku gan svar te d dāt* (D.), det ene skulde passe med det andet. — 7) svare sig; betale sig, give godt udbytte; *de hā svar sō gdt* (Lald.); *svār sō* (Savind s.), el. *svār rōgnōj; de ka ek svar fuser ham* — *svār rōgnōj* (Agger); jfr. Aasen isl. svare; se for.

svarelse, no. *sværls* el. *sværl* s. *sværl æn* (D.); *sværl æn* (vestsløv.); *sværls* (vestj.); *sværls æn* (Ang.), tynde, forhed; *dær ær æn gūw svarls el svar æ æn*, om et kreatur: det er tykt, fat tungt; *svæn svarls hon hār!* sikken form hun har; *han ær o mī svarls* (vestj.) på drøjhed, forhed med mig; *dær a svar o æn wæn*, der er læs på en vogn måske også; *de har egōn svarls* (vestsløv.), intet at svare til, bære på, en del af vognen el. lign.

sværhed, no. *sværhīd æn* (Agger) rarhed, godhed; *dær a svarhīd mōj dām* (Lem), d. hedd ænskab; se svar 2

sværlat, no. se sværkegte.

sværlig, bio. *sværls* (vestj.); *sværl* (Årh. egu), formodentlig, sagtens; *er for da et svarls frōst i gjen mēn* (vestj.), vi får da sagtens ikke frost, inden imorgen; *a svarls komr da d svarls*, præsten kommer da sagtens ikke; *de red a d svarls* (Holmsl.), det ved jeg næsten ikke; *de ska svarls hvalp* (Lish.T.).

sværm, no. uo. se sværm, sværmne

sværp, no. *sværp de* (Thy) — 1) gammel halm, noget til at pakke med, at stoppe huller med, indpakningspapir el. lign.; *ska wi et hō nō svarp i a svarls?* noget gammelt halm — 2) lig: tåbelig snak, vrøvl.

sværpe, no. *sværp ær s d* (Thy Agger), pakke ind, bylte sammen på et uordentlig måde; *sværp halm sāmst*, bylte halm sammen; *de ska svarp nōj dō dō*, nd de gor urd, du skal kaste noget om dig, når du går ud; *sværp i sō*, spæ grådig; jfr. Aasen sværpe, støde, drave, slænge.

sværpelse, no. *sværpels de* (Agger) = svarp.

sværre, uo. se sværre.

svært, se halv.

sværlens, bio. *sværlens* el. *sværlens*

(Vens.). — 1) sagtens: *de ka næstens go*, det kan sagtens lade sig gøre: *høj ka næstens kom øste mæ*. 2) overmåde, såre; *håbøj go så næstens se dæhæ tremel-om*, Grb. 56.14, husbond gav sig (klagede) såre ved denne herre trumlen om; *hans kun ara næstens lej d de nêrjæ*, Grb. 200.6, hans kone var såre led af dette natterend; se også Grb. 94.92, ordet er sagtens en udvidet form af svær (s. d.), itk. svært.

svartsdegenolie, no. lægemiddel, der udleveres pyrol. betulae (Peters.).

svartatikolie, no. lægemiddel, udleveres pyrol. animale crud. (Peters.).

svart(?) no. *svart æn* (Lönh.). —

1) skråstiver fra en stolpe til remmen, se sværlægte; hvad er stamordet? —

2) æn *svart* (Agger), skeden til tøndetappen, stykket med svikhullet (s. d.) i.

svarte, no. *svart -r -t svart* (D., vestl.; vestslesv., Sundev., Bradr., Ang.), dreje på drejerbænk: *han ka nåk svart at æv* (Andst), fig: han er god til at belægge sin tale; jfr. Aasen, sverfa, hvirvle; sv. svarfva, dreje; se 2. hverve.

svarvelad, no. *svarteluf æn* (D.); *svarteluf æ -luf* (Agerskov, vestslesv.); fl. *-luf* (Sundev.), drejerlad.

svarver, no. *svart æn* (D., Agerskov., vestslesv., Sundev.), drejer; se rolke; jfr. sv. svarfvare.

svas, no. se svareise.

svase, no. *svas æn -er* (Lild s.), Abent sår, især et sådant, som skorpen er tagen af; jfr. Aasen svada, revne fra om huden.

svasse, no. se svitte; **svassel**, no. se svareise; **svat**, no. uo. se svarte.

1. **svat**, no. se dige.

2. **svat**, no. *svat æn* (vestslesv.). —

1) en ubetydelighed; *han sød æn får æn svat*; *vel do ent ha æn svat el. æn kat svat?* (Åbenrå), s: å, vil du ikke have en hægte, afvisende spørgsmål; se svalte. — 2) udråbso. *svat, dæ lō høj!* (Vens.), klask, der lå han; jfr. Kalk, skvat; se svit.

svatgjæld, no. *svatgæl de* (N. Slesv.), klægjæld; svatgjæld, nippedrik og størregn skal man vare sig for, Kok ordspr 75. 80.

svat Pjer, no. se sorteper.

1. **svatte**, no. *svat æn best. -en* (Vens.), pøl; fig: *no spør høj i svatten*,

s: han kan ingen: ygne komme, er i knibe. ze

2. **svatte**, uo.

svat -er -at (s. l. Ribe);

svat nt. svater (Agersk.);

bortkaste, bortdelsle om penge, gods; *svat muns pøn hæn* (vestslesv.); *go d svat* (Vens.), spiske, jfr. svitte; se 2. svat.

3. **svatte**, no. i byrimet: *Stavns hat, I armøn svat, Sjæm kat* (N. Slesv.), betyder sagtens: udelande; hyerne ligger lige syd for Ribe: Stavnager, Varming, Seim, jfr. Kr. IX 130.343.

svattemand, no. *svatman æn* (Agerskov), ødsel person.

svattinger, no. fl. J. T. 205, fuldmodne bær af *rubus chamaemorus* L., multebær, syd og øst for Ålborg.

svatvorn, to. *svatvorn* (Agerskov), ødsel, som klatter sine penge bort.

svav, uo. no. se svagge; **svaver**, no. se svoger; **svavl**, no. se svovl.

svø, uo. fl. se svide.

svø, no. *svøf el. svøj -er fl. svøf el. svøj* (Vens.); måske kun fl.: *høn svø el. svøj sø om te præti* (Torslev, Vens.), drejede sig; jfr. svej-, svigt, svitte.

svøbels, no. se svøbelse.

svøbling, no. i en stedrense, Kvorup svevlinger*, Kr. IX. 133.354 (V. Horne h., Kvong s.), betydning?

1. **sved**, no. *svæj æn* (Lemvig, Havbro s.); *svøj æn* (Agersk., vestslesv., Ang.); *svæj æn* (D.), sviddende smærte; *u hør æn stem svæj får æ bryst*; jfr. svide; se svie.

2. **sved**, no. *svøð* (D.); *svøð* (Lönh.); *svøf* i best. -s el. *svøfi* (Vens.); *svøf æn best. svøjan* (Sovind, Røgen); *svøf de* (Agerskov, Bradr.); *svøf* (Angel); *svøf* (Fjølde), 1 = røsm.; *svøf æn velt u om ham* (Larbj Trip.); *høj p så ad te d lps d lps, de svøf dreps d ham*, Grb. 137.11, han giver sig så til at løse og løse, så at sveden drypper af ham; *nie i skowen slej Søren d Aelse, te svejet hawlet ow dem*, Tkjer II. 6; *høj dænt, de røf æn hør hør æ ham* (Vens.); *fo de dōgen svøð jent uod* (Lald s.), når man arbejder; *de røf æn dōd apatekæræn* (Vens.), s: svedemiddel; sved bruges som elskovsmiddel; karl el. pige bærer et æble el. et stykke brød i armhulen el. på kroppen til det bliver

gennemsvedt, eller glæder tre sveddråber dryppe ind i et glas (s. d.), den som spiser det bliver betaget af elskov til gæsten, se Sgr. XI 93 167, J. K. 75 88 89 J. Saml. IV. 157. 120; en peberkage, Friis V. 86, jfr. Urquell VI 195 3. HBV. III 147 flg.; et ved et sukkerstykke gennemtrængt af sved, Amus I. 104, Wigstr II. 283, FS. 304 20, Persens II. 123 m. henv., Méhus VII. 269; man kan frigøre sig for slig elskovstvang ved at føre sig nye sko og strømper, gå til fødderne sveder, drikke øl eller vin af den svedige højre sko, J. Saml. IV. 158. 126, jfr. *elskovsnudet; jfr. endnu Rensv. 30, Wutke nr. 552, Urquell III 59; man holder hund til sig ved at give den svedigt brød, se I. 677. 29 a, jfr. Modu 17; alm. om sved se Strackerj II. 115. 415. — 2) blod af slægtede dyr (Bradr., Ladelund, Emmerslev, Fjølde), gids; *blod* må ej nævnes, når man slakter, men derimod *sved*, se Thiele Overtro nr. 226, Nyrop, Navnets M. s. 123; *svede* en ret af sammenløbet blod, Sgr. V. 56. 457 (Fyn), X 91. 241 (Falster); se Aasen sveite, isl. sveiti bak, sved, blod; mut. swét, Sch. Löbb.; se misundelse: hyrde-, murer-, skrædder-

sveddråbe, no. *sveddrøp* æn (Agger), = rgsn

svedo, uo.

sved -er *svedt svedt* (Agger);
sved -er *svedt svedt* (vest);
sved -er *svedt svedt* (Elsted);
svedt svedt svedt svedt (Sovind s.);
sved el. *svedt svedt svedt svedt* (Vens.);
sved (Ang.). —

1) = rgsn.; *høj sa d svedt svedt a rgsn- stov; tvep svedt svedt d kom gi i warmi* (Vens.); *han høj måt slet all hans daww d svedt, neh di anne høj sowed*, Tkjer II. 95; når en siger: *a svedt*; svares: *addan gör di gamel hui, nær di fik el. skider* (vest.); *han svedt mæl nija a moñ* (vest.); *høj svedt mæl na d mui* (Vens.); a: er snottet; *do svedt mæl che?* (sts); a: det haster vel ikke, du kan vel give tid; se royskure. — 2) blode (Bj. h.), Molb.; jfr. Aasen sveitta.

svedelus, no. *sagens plathius pubis*; 30 da jeg tidsst tornam ind under min arm og der fandt en rigtig stor sv., fik jeg ..., Kr. VII. 251.

sveden, lf. *svejen* (vestj., Agger);

= rgsn.; *de løfter ad sveden* (Agger) snu, underfundig; *de ud da så møj ad sveden hui!* (B., Malt, Andst); *høj sved svedt te a* (Vens.), han smiler lums til det; også nok: lidt beruset; *sveden a andt løjen* (vestj.), jfr. Kr. Alm. II 101 77; a: pige, som sveder sit forklæde, bliver snart gift eller løkket; jfr. brandt; end

sveder, no. *sveder æn -er* (Agger)

et slags skæo., snuring person, se sveder efter Mb. en drabelig, dygtig karl, også en heksemester, klog mand (Slet.); jfr. htsk *alter Schwed*, mann von alten schrot und korn, skal stamme fra tredveårskrigens Svenskere, se Weip. Wb., an føres som skæo., Urquell III. 109

-svedet, lf. se op.

svedevarm, to. *svedevarm* (B.)

varm, så man sveder; *æ høst bliver*

svedevarm.

svedeyder, no. *svedeyder* (Lind)

småt udslæt, som man får i varmt vøj

svedig, to. *svedig* (vest); *sved*

(Agger); *sved* (Sovind s.); *sved* (Ang.)

= rgsn.; se gjemmel.

svedrød, to. *radbrun* (Slet h.), Mb.

jfr. sved i betydning blod; sml. svedfox

sved, no. se svab, svabe; **svede** uo

se svede.

sveger, no. *sveger i best -i ill sverger*

(Vens.), skæo., karnallie, børste; *så ud*

di dæ koman hē te Wæstager, di hē te

sveger, d di ku da hēter che te hēter

fdikē go iræ; se sveder.

svej, no. se sved; uo. se svinde

svej, no. *svej æn de* (Lild s.); *svej i*

best -a (Vens.). — 1) fortykning (Vens.)

— 2) æn *svej*, vinkelmåler = *germål*

(Lild s.). — 3) æ *svej a æ te* (vest-

less.), det sted på leen, hvor den har

størst krumning; se nakke. — 4) æ *svej*

(Sundev.), den højere stub, som bliver

stående på hver side af skåret; *æ a*

svej mæ (vestless.), rive sammen hvad

leen har tabt i skårets krumning.

svejbaget, to. *svejbage* eller -*baks*

(Vens.), svejrygget.

svejbøje, uo. *bøje* en gren ved hjælp

af ihl (Sunderj. efter Outz), Mb.

sveje, uo. *svej -er -a* (Vens.), have

en bukt, om hvad der skulde gå lige

en ager, tagrygningen; *sveje* en gren

Mb., *bøje* en gren ved hjælp af ihl; jfr.

Aasen, isl. sveigja, bøje, krumme.

svejen, *if.* se sveden, svide.

svejet, *to.* *sudje* (Vens.), konkav.

svejfo, *uo.* *svæjff -er -et* (vestj.), håndværksudtryk: udsave el. frembringe træ krumme brier; *jfr.* *hisk schweden*.

svejsaav, *no.* *svæjsaav æn* (Lindk. s.), *av*, hvormed der svejles.

svejshage, *no.* *svæjshag æn* (Thy.), *hag*, redskab til at måle og afsætte *hinkler* med.

1. svejl, *no.* *svæjl æn* (Malt, D., Andst; Agersk.); *svæjl æn -er* (Bradr.) — 1) tynd, rund jærnstang: pinden, som bærer tenen på tenstolen (Andst, Malt); tykke jærn, som smeden gør gloende og hvormed han udboter huller i træ (Fosling s., S. Jyll.). — 2) tynd, magtesløs person (D., Lindk.).

2. svejl, *to.* *svæjl* (Lem), svajende.

svejlben, *no.* *svæjlbygn æn* (D.), *ben*, person, som ingen magt har over sine ben; deraf *to.* *svæjlbygnæ* (Länb.).

svejle, *uo.* *svæjl -er -et* (Agersk.). — 1) gennembore eller udvide et hul ved hjælp af en svejl; *svæjl æt hæl ængemel æt stek træ*; ligeså Bradr. — 2) dingle, sveje, *gå o svæjl* (Lem s.), gå dinglede, som fuld mand.

svejn sø, *uo.* se svæne sig; **svejre**, *uo.* se avirre.

svejrygget, *to.* *svæjrygget* (Søviind s.); *svæjrygget* (Gisl. h.), = svejbugget.

svojs, *no.* en slags dans (Thy); se Jyll. s. 373.

svejso, *uo.*

svæjs -er -et svæjst (D., vestj.); *if.*

svæjst (Agger; Vens.);

svæjs -er -et -et (Søviind);

forbinde to stykker jærn ved hamring i brudglødhede; *de æ svæjst samlet* (Vens.); smed lærer kunsten at sv- med sand af fanden, Krist. Sagn VI. 254. 59; af kong Salomon, Pitre Archivio IV. 473; smilgen Melus. IV. 270 anm.; *jfr.* *hisk schweizen all. af schweisz*, sved; Aasen Sveisa.

svejschits, *no.* *svæjschets æn* (D.), brudglødhede.

svejskede, *no.* se 2. hede.

svejsejning, *no.* *svæjsen æn* (Søviind s.); *svæjsen* i best. -i (Vens.), forbindelse, der tilvejsbringes ved at svejse; *jant jik tæst æger i svæjsen* (Vens.).

svejt, *no.* se 1. sved.

svejt, *no.* i tlm.: *gi svæjt!* (Agersk.), giv tid, givldgs; *gib zeit?*

svejtre, *uo.* *æn lam hær ræn æ svæjtræt*, Krist. Sagn VII. 40 æv., løb og hoppede omkring?

svejtrit, *no.* *svæjtrit* (Lild s.); *svæjtrit* (Vens.); *svæjtræts* (Søviind s.), en dans, *jfr.* *hisk zweitratt*, se P. Volksk. VI 58, V. 134.

sveitsor, *no.* malkerøgter (Nordslesv., alm.).

svelvæld, *no.* væld, ud fra siderne af en grøft (S. Hald h.), J. Saml. VIII. 275, der henvises til isl. *svella*, svulme.

svend, *no.* *svæn* i best. -i *ilt. svæn* (Vens.); *svæn æn svæn* (D., vestj., Agger, østj.); *svæn* i yngre tid *svæn ilt svæn* (Søviind s.); *svæn æn svæn* (Agerskov); *svæn æn svæn* (Angel); *svæn* eller *svæn* (Valsb.); *svæn æn svæn* (Fjohde, plit. knækt).

— 1) tjener, tjenestekarl (Fana, M. Slesv.), ligeså vestj. glds; *en hær bødæ svæn o mæ* (Bork s.), både karl og pige; „Messelands konge han taler til svendene tow“, Kr. I. 147. 19, 295. 14, 299. 10; „der klager han for sine svender sin nød, Kr. II. 155; *jfr.* formen: dagere I. 170 10 h; *jfr.* anden. bu-, tod-, for-, følge-, *gadebasse-, hoved-, kjøre-, krambod-, løbe-, medlem-, rive-,

tilbringer-, tro-, tøde-, unger. — 2) person, som er udlært i et håndværk; *æn ska vær dræn, fur æn ku blyr svæn* (Agger); sv- over alle svende, Kr. Alv. III. 115; se mester; håndværks-, mur-, møller-, skrædder-, smede-, snedker-, tommer-. — 3) tjener ved gildesfærd; se albu-, brude-, byde-, lede-, ridende-. — 4) person, fyr; *rijsen svæn o dægn pig di æ bæst hina hæn lig* (vestj.); *han hær eyen næ, dænn svæn!* (Søviind s.); har ikke lyst til at være i kammeratskab med de svende, Sgr. IV. 31; ordet bruges mest i noget nedsettende betydning: *hæns æ de for æn svæn? ja, do ær æn ræn svæn*, æ: du er mig den rette! — på grund af denne anvendelse af ordet falder ingen på at kalde sit barn Svend (Agger); *de ær i ræts svæn!* (Vens.), æ: han er ikke som han skulde være; *jfr.* grå-, peber-, stand-. — 5) knægten i kort (Valsb.); *jfr.* boude. — 6) altn. mandsnavn; *Svæj, Svæjæn; Svæj Cætan*, Svende Kirsten, æ: K. Svendsen (Vens.), se Grb. 6. 40. 168. 13; *Svæjæsen* (Angel); „han

djør brænde (Andst.), de brændte selv deres brænderin, „hva tækkes do om de hær brænderin?... de æ no Ant end de brennin svier“, And. Bats; ubest. *do ka ærjøn trøte, æ aka sverj at* (D.), udfr. fra høslutten: tage græsset overmåde nøje med; *svi gorøn oie* (Søvind s.); *svi æ hus d; æ sol svier æ græse æ* (Andst.); *svi hja, mår ær* (vestj.), brænde hede, mossejord af; også om vækster, der svides af solvarme og tørke, *borøn svier så svien uk i tønne* (Vens.); i D. og Ribe findes „*Svidgød*“, gademavn. — 2) træffe med hold; *svij jæn mæ æ bul* (D.), skulde i udfr. være et lævn af, at holden har brændt? se DSt. III 101, jfr Mhardt BK. I. 473; herhen hører vel timåden: *sværjøn æ andr tæjøn* (vestj.), den som er ramt, er snart taget; jfr. *svidelkæp*. — 3) intr. upers. svie, frembringe en sviende smerte; *mi fejer svijør el. de svijør i mi fejer* (Agger); *de svij som pebe i dienen* (Silkeb.); *dær fejer, dær æ bræn, svier* (Agersk.); *de svijør i met anær* (Vens.); også figurl.: *de vel kom te æ svi te ham æn æn gød* (Sov. s.); se 1. sved, sveden, svie, jfr. Aasen *svida*, isl. *svida*.

svidende, no. *svijende* (Sams?), aks. svedne af solen.

svidende-brænde. — 1) no. brænde, så det svider og svier, „*hon ha hæt d kloq falk, de næ di ku kom te æ svij-bræ*“ *æn hæge, så ha di mænt frø hæge*“, Grb. 158.7, hun havde hørt af kloge folk, at når de kunde komme til at svidende-brænde en hake, så havde de magten fra hende. — 2) no. uo. *æ lav sviebræn* (Stær.), en lege kaffernes (s. d.); der råbes: *sviebræn N. N på stålpen! ska vi sviebræn?* (S. Hald), lege s., jfr. Kr. Börner. 227.9. 516.34 36 75; se salt og brød III. 150, to a skjærholt, skrabolt. — 3) panteleg; når panterne skal indløses, tager man pantet op efter at dommen er falden, med ordene: *svij bræn, hves æ de* jfr. Arwidson III 401, jag sveder och jag bränner, hvad skal den göra som panten känner? (Hvejsel, vestslesv.); hvesa når man oplyste noget, der var fundet: *sviebræn, hvem bækne* (vestslesv.); når flere er i følge, A. tager noget, B. tager det op, kan B. sige: *svijør bræn, hves æ de* — A. *de æ min!* — B. *hves mijør el. hves mijør* (vægger) *do*

før? — A.: *mi kærætes!* eller *kærætes!* — B.: *hves æ de* så gerne et afvisende svar, f. *stuger to!* men vedkommende stykket (et tørklæde f. eks.) har nævnt kærætesens navn (vestj.)

svidedorn, no. *svieforn* æn (lynd, spids jærnstang til at svede gennem træ, jfr. svejl).

svidesfri, udrhso. *svijefri* = frisra (s. d.), æ: jeg melder mig legen; se natlik; ptøj.

svidelkage, no. *sviekage* æn (Hindst. h.), kage, som bages til når der bages brød, jfr. knæpkage.

svidokat, no. i et byrum: *duar, Velsa fruor, Jæte sviefkat* byer tæt nord for Ribe; se kat.

svidelkæp, no. *sviefkæp* æn (lev), kæp til at „svide“ med legen; idet han med svidelkæppen dem et slag, råber han: *svij!* 172 30, se munk S.

svidelkuld, no. *sviefkul* æn stærk, sviende kulde.

svider, no. se kulsvier, jfr. kalte.

svie, no. *svij æn* (Andst. S. Hald); hak (Vens.). — 1) = *svie* (Rogen s.), en sviende smerte, *de idgke svier svij æter så hve, æta statata jil* (Vens.); se rulle.

2) lyngterv til stræise, „æ svie ued“, Jyd. I. 31, svierne var borte.

svier, no. se 2 sved, sveder.

sviffel, to. *sviefel* (Lem vestj.)

gængende.

sviffelben, no. *sviefallben* (vestj.), person, som dingler på

sviflo, no. *svieflo -flor -fæl* (fl. fl. *sviefel* (vestj.), svaje, svæ, sønne; „*Jakob tot. de di svieflo mij frø arbejje*“, Grb. 37.5, Jakob at de drev tiden vel meget

bejdet; dreje og vende sine ør sig med vundhed (Slet h.), M. isl. *sviffa*, *svinge*, *svaje*.

svift, no. *svief æn* = fl. (Agger. Sall.), vift, svingen, v.

størkan *gæ æn par svief æn* (Lild s.); blæstens hvirvlen om træ (Agger); også: *stær æ æn æn o flout æ jær, bar!* (sts), æ: i de

årsager sådan en træk og urn; æ

svifte, no. *svifte* -er -ed -ed (Lild s.); fl. *svifte* li. *svifte* (Agger), svinge frem og tilbage, vifte (s. d.); *de klæber hær d svifte*; *de svifte æ lyje* (Mors), bringer lyset til at vifte; *læ dæh el. de svifte* (Agger), lad den vilten være, *svifte o hvifte* (vestj.); se vifte.

svig, no. *svig* de (Agger); best. *svig* (Vens.), — rgsm.; lâneord i viser om ulykkelig kærlighed.

svigo, no.

svig -er svigt svigt (Andst);

svig -er svigt svigten (Agger);

svig -er svigt svigte (Vens.);

— rgsm.; *hæ svigter* ene (Vens.), o: svigter ikke, forlader ikke sit arbejde; også: *hæ svigter* ene arbejdet (sts); jfr. Aasen, svika, isl. svikja.

svigerdatter, no. *svigerdatter* (Ager-skov), = rgsm.

svigerfader, no. *svigerfader* (D.); *sviger* -el. *svigerfar* (Vens.); *svigerfar* (Agersk.); *svikfar* (Sundev., Mellemssv.), — rgsm.; jfr. htsk die schwieger, ægte-tæles moder; der schwaher, ægtefælles fader, lat. socer.

svigerfolk, no. el. (Ang.), svigerfor-ældre, se folk.

svigerforeldre, no. *svigerforeldre* (Vens.); *svigerforeldre* flt. (Agersk.), man-30 dens og konens forældre; se godefader, -moder.

svigermoder, no. *sviger* -el. *svigermor* æn (Vens.); *svigermor* (Agerskov); *svikmo* (Sundev.); *svikmo* (Bradr.), — rgsm.; ved et bryllup er det ikke heidigt, at brudgommens moder er med til kirke, hun må ikke se (III 172.4) mellem brudepariet, men skal findes til senge-stolpen hjemme, den dag sønnen bliver viet, Kr. Almucl. III. 114. 396-97; om de mange overtroiske forestillinger, der knyt-ter sig til forholdet mellem sv- og de unge, se Andree Paralt I. 159, Tylor Urgesch. 367; i moderne event. indtaget sv- medhustruens plads, se Wh Vik. IV. 72; „hvem var den lykkeligste ægte-mand?“ — „Adam, han havde ingen sv-“, L'equell IV. 85 (tstpruss.), jfr. Schrader, Schwiegermutter und Hagestolz 1904; 30 en „teutelsgestalt“, når man „1. støber“, varslar sv-. P. Vik. IV. 44. 2; bruds moder må ej deltage i bryllupsfest, Meyer, Vik. 176.

Feilberg Jysk Ordnoq. III.

svigersøn, no. *svigersøn* æn (Ager-skov); *svigersøn* (Sundev.), — rgsm.

svigt, no. i udtr. som: *dæ ær ene no svig i de hær arbej* (Vens.), o: ingen fart deri; også som no.: *di svig hær fæbre* (Torslev s.), o: kom farende; også *di kam svigi* (sts); jfr. sve.

1. **svik**, udbrso. kaldenavn til anden, Sgr. V. 46. 132 (Sams), se vak.

2. **svik**, no. frist, ophør, afbrydelse, stansning med arbejde; „tage sv- vare“ (Vens.), sysle med biting og forsumme arbejde, Mb.; samme ord som svigt?

3. **svik**, no. *svik* i best. -r flt. *svik* el. -er (Vens.), også buk.; *svik* el. -a (Sundev.), pind, som passer til et hul; pinden i tøndens taphul; „sviken i blæ-son hæn frø hær d hon seer mæ fænen i taphul“, Grib. 202.8; jfr. Kr. III. 220. 311, VIII. 279. 475, se taphul; *sviken ær ene hile tapt*; *næ mæ tæper æl, tæ mæ sviken*, *mæn ene tæpi d hied* (Vens.); pinden i spundsen, der skaffer luft, og som må tages ud før man kan tappe (Sundev.); der fremkommer *sviken* flt. (Herning) på randen af panden, når man bager pandekager, det må vel være små svik- liggende stykker af dejen; jfr. htsk zwick.

svikgab, no. svikhul i tønden (Ang.).

svikgang, no. *svikgang* æn (Lild s.), skumbord; i ænkelt bød hær di æn sv- ugen før æn.

svikhammer, no. *svikhammer* æn (D.), smedens hammer til at svikke som med.

svikhul, no. *svikhul* æn (D.), tap- hullet på tønden.

1. **svikke**, no.

svik -er -a -a (Vens.);

svik -a -a -a (Sundev.), —

1) tage svikken (3. svik) ud, så man kan tappe af ankeret; *æ anks de ska sviken* (Sundev.). — 2) *svik æn søm* (D.); *svik* i søm (Vens.), slå spids og flad på et hesteskosøm, således at det, slået i sko- en, går udad gennem fodens horn. — 3) *svik -er -a* (Vens.); *svik ætlen æp æn mæl*, mandske sejt; *dæj yrr mæ fjrr sviken* ætler, mellen går med fire svik- kede (mandskede) sejlstumper 4) *do mu ene svik*! o: hør op med arbejdet; *hæj sviken* ætler, o: er sluttet.

2. **svikke**, no. i en smædevise: af Tim de ere ... statelige svikker, Kr. IX.

159 4 (Hind h.), i Mærdigt Lyndfolk?
o V. S. O.; jfr. svæk.

svikkel, no. i udtr.: *huss mæ svekkel-
lar død* (Vens.) o: strømper, der er
strikke i mønster; jfr. tysk zwickel,
lille, knæformigt stykke.

svikmølle, no. i udtr.: *gør svekmøller*
fl. (Andst), indrette sig således, at man
altid har en udvej, så man kan uddrage
sig en forpligtelse, eller hvordan det så
end går skaffe sig en fordel; en forklaring
findes i spillet: turl, tysk „mühlenspiel“,
deri får man en „mølle“, når man får
tre brikker i hånd, og har så ret til at
tage en af modpartens brikker; man har
en „svikmølle“, når man på to parallelle
linier i spillet kan flytte en brik således,
at når den ene „mølle“ lukkes op, dan-
nes den anden; jfr. V. S. O.; fiek- eller
zwickmühle, Weyg.; tøndehest.

svikpind, no. *svekpinn* æn (Agersk.),
pinden som giver luft til tænden; se 3. svik.

sviksted, no. et sted, hvor man
kan smutte igennem et hegn (Ang.)

sviksti, no. ulovlig sti, der benyttes
som genvej (Ang.).

svikstilling, no. *svekestilling* æn (D.);
o *svekestel* (Lem.), gang udenom mollen,
hvorfra man kan svikke sejlene.

svild, to. *sveit* (D., vestj., Agersk.),
svimmel, *sveit* i o *huvud*.

svilde, no. *sveit* -er -o -a (Sams),
læsteme: *sveit* hørn.

svildersvalder, no. *sveitersvalder* de/ (Vens.), snaksnak.

svildhed, no. *sveithed* æn (D.),
svimmelhed.

svildhovedet, to. *sveithugede* (D.);
sveithøje (Agersk.), svimmel.

svim, no. se svømme.

svime, no.

svim -er *svimt* *svimt* (D.);

svim *svim* *svimt* *svimt* (Agersk.);

svim -er -t *svimt* (Bradr., Valsb., Aug.);

svims (Fjælde);

besvime (s. d.), *svim* hørn (D.); jfr. Aasen
svima; mint swimen, no., swim, no. Sch.
Lubb.; se svilde; bes.

svime, no. *svim* el. *svam* æn best.
-en fl. -er (Vens.), besvimelse; o *svim*
ge ham o (Valsb.), o: han besvimede;
hvom huj *gør* *afslæst* ka *dæ* kom *sønt*
no *svemar* *svær* ham (Vens.); jfr. Aasen,
svime, isl. svima.

svimeakure, no. *svimekur* æn -er
(Valsb.), besvimelse.

svimealå, no. *svimslå* (vestj.), slå
en, så han besvimer; jfr. mint, swim-
slach, no., -slagen, no., Sch. Lubb.

svimestrikke, no. *svimstrek* æn (ten-
merlev), et reb fastgjort om hornene bag
om forbenene henover krydset på et kret-
tur, en karl holder fast foran, to rykkes
bagud, så standser vejret for dyret, det
besvimer, kastes om og kan hundes;
bruges til uregerlige dyr.

svimle, no. *svimle* -mler -mel (fl.
vestj.); fl. fl. *svimelt* (Vens.), = rgsin,
de *svimler* *får* o *gjen* o *mæ*, oga
Mellem-sv.

svimmel, to. *svimel* (Davh.), Hard
Vens.), *svimel* (dial s.), = rgsin; oga
mersvenden sv., Thue I. 184, 206 j.
Tr. pop. XVIII 245; mint, swimel, no.
Sch. Lubb.; se svold, hvirvelsyg.

svin, no. *svijn* d best. *svijnt* fl.
svijn, best. *svien* eller *svien* (Vens.),
svien d best. *sviyno* fl. *sviyn* eller *sviyn*
best. *sviena* fl. *svien* (Horn. h.); *svien*
et best. -et fl. *svien* (Støvring); *svien*
best. *svient* fl. *svien* best. *svien* (Lyng);
sviyn et fl. *sviyn*; lig. *sviyno* (Svovind s.),
svien et = fl. (Hogen); *sviyn* uk. best. o
fl. *sviyn* (N. Sams); *sviyn* uk. = et
(S. Sams); *sviyn* æn = fl. (Agger); *sviyn*
æn = fl. (D., vestj.); *sviyn* æn = fl.
(Sall.); *svien* et = fl. (Sundhøvd, M.-
Slesv.). — 1) — rgsin, sus; *hvom* *hvom* *hvom*
o *hvom* *hvom*, *hvom* *hvom* *hvom* *hvom* o
sviyn; *hvom* *sviyn* o *hvom* *hvom* *hvom* *hvom* o
sviyn *hvom* (D.); ad *hvom* som *sviyn* *sviyn*
(Vejle); di *sviyn* ær d o *sviyn* *sviyn*, *sviyn*
æn *sviyn* *hvom* te o *træde* o *sviyn* *sviyn* *sviyn*
(vestj.), o: dovtte og adelvistne; jo *hvom*
sviyn, jo *hvom* *sviyn* (Åbenrå). jo *hvom* *sviyn*
jo tyndere *sviyn*ede; de ær d *sviyn*, *sviyn*
o *sviyn* *sviyn* *sviyn* o *sviyn* i o *hvom* *sviyn*
når *sviyn*ene får vane til at gå i *hvom*
sviyn, et o *træde* (vestj.), o *hvom* *sviyn*
fd di *hvom* *sviyn* (Lånning); et *hvom*
sviyn kommer ikke langt i en *hvom*
medding*, Kr. Ordspr. s. 334; *hvom* *sviyn*
hvom o *sviyn* *hvom* *hvom* o *sviyn* (Læg-
alm.), oldensvin kortes om efteråret i
skoven for at de ikke skulde træde *sviyn*
hjem, men blev drevet hjem, når de
var fede; o *sviyn* *sviyn* *sviyn* *sviyn* *sviyn*
har gavn af dem), *sviyn* di *hvom* po o

fað (Mors); *de ær et gdt får æ svyn*
o ved, hwa æ flæk koster i Hamborg
(vestj.); a: prisen på grise og magre svin
er afhængig af flæskets pris i H.; han
ær et quæ te o þas svyn (vestj.); a:
 han har krumme ben, vil han standse
 dem, løber de imellem benene på ham;
væn dær tær sæ d d var (vogte) *svin,*
dæn komer te æ var om ur (vestsløv.);
 a: vogte dem til ende; *ha svyn o æ*
skidr (Malt); a: ikke have sine tanker
 samlede, ikke være ret klog; „han har
 ikke alle sine svin sanket“. Kok ordspr.
 22, 236; *mæ skal ene væn svæn te byg,*
så vel di ene i hær (Vens.); *de æ gdt,*
te svæn har ene corn, så blæv dær i
mæns diger stæpæn (vestsløv.); når en
 tilfaler en ælde eller en, som kræver
 „De“, med du, kan svares af den tilfalte:
hvarær wu æi svæn samel? — „Hwa,
 æj, do ene bysæns svæn“, kan siges
 til den, der ikke kender en af sognets
 folk (Vens.); *a sku kæn dæg, om a så*
ædre dæg imæl hvar svæn (vestj.); „iawten
 æi ed it næmt d si æ gæn suet svæn
 öwer hæn“. Kr. Ordspr. s. 334, om dybt
 mørke; „æd kun, svinet skal have resten!“;
 jfr. Kr. Alm.² III. 29.07; *væs sæ mæ svæn*
d go i sæg mæ hönsæn (Vens.), så kan
 man få udsvet; *æne dele i et svin lig-*
ner de samme dele hos et muske (vestj.);
 vist alm., jfr. Folk. Journ. II. 273 (Engl.),
 Tr. pop. XIX. 301 (Læge); den, som har
 stærkt hårede ben, har god svinelykke,
 Sgr. VIII. 95. 321-25; svinene gik i gamle
 dage løse, ørene var mærkede, brændtes
 til skov, Kr. IV. 87. VI. 103, derfor spiser
 tyven straks øret (s. d.) af det stælte
 svin, se endvidere Sgr. V. 188 763; svi-
 nene opholdt sig tit i folks bryggers, jfr.
 Hofb. Skogsb. 24; de skulde gå og samle
 føden hen med husene; de gik ude hele
 året, og tofteagrene var som de var
 pløjede; hver gård havde sit gårdsvin,
 der gik til andet året, og så blev det
 slagtet. De gik og gennemrodede mud-
 dingen, og så snart en dør blev åbnet,
 var de tilhede og vilde ind med. Folk
 skulde nok holde dem ringede, men det
 gik alligevel, som det kunde, for ringene
 gik tit af; derfor skulde oldermanden og
 en mand til gå omkring hver søndag
 morgn og se efter, om svinene var
 ringede. Blev et svin truffet uringet,

skulde dets ejer give bøde, se svinebøge.
 Svinene kunde også stå i tøj og have
 klaptræer på. Den ene stang var en
 alen lang, den anden var tre kvarter. I
 enden af den længste var der anbragt
 en nagle, og der var løjret sat på.
 Svinene lignede slet ikke dem vi nu har,
 de havde lange børster og var skarpe
 henad ryggen. En gardmand havde i
 reglen en gus og en sø om sommeren,
 søen slagtedes til jul og grisen blev
 griseso næste år. Se mere herom, Kr.
 Alm. I. 66. 229 flg., jfr. Skyttis h. s. 26;
 svin på skov; i Hald skov nævnes Svine-
 stufold og Svinestubanker som stedsnavne,
 Kr. Alm.² I. 102; svins lugtender har
 været brugt til at glatte linned, istedetfor
 manglestok (s. d.) Fbj. I. 146 (Norge), i
 sagat den sv. almindelg på Island, se Geogr.
 Tidsskr. XVII. 31 anm. m. m. henv.; kom-
 mer hyde svin i en blomstrende boghvede-
 mark og æder, bliver de galne, sorte kan
 tale det, se Andersen O. T. (1902) s. 210,
 jfr. tadder; købt sv. skal føres baglængs
 i stald, Kr. Sagn VII. 312.96; sv. særlig
 elsket af bonde vil følge ham til jorden,
 Kr. Sagn V. 225. 17, VI. 41. 31; en mand
 er ude at søge efter sit svin, Thiele II.
 83; der omtales svin, som stammer fra
 vildsvin, Kr. Almuel I. 104. 397; — når
 bønderne havde slagtet (se slagtegilde),
 det var en fest, jfr. Köck 228, var det en al-
 mindelg indbydelse; *kom ih i æ pisæl d*
se æ svæn! (M. Slesv.); jfr. Urdsbr. VI. 31,
 Ons Volksl. VI. 47, Folk. Journ. I. 382
 (Württenb.), Tr. pop. VIII. 96. 398 (Anjou);
 vise, Ndl. Volksk. IX. 180; sv. skal slag-
 tes ved aflagende måne, Knoop I. 172.56;
 søens patter kastes på mødd og, Cav Wär.
 II. XV. 67; mand stak sv. med kniv, for-
 fejlede det, så løb det, og han forfulgte
 det med sin svøbe, hvormed han stak
 efter det; det faldt, og han udbrød: *næj,*
na hær æ lövæl i ti or, ja, i tyie or,
mæn dær hær æ stjæt, te æn ku stæk æn
svæn mæ æn sværskvæt (vestj.); når sv-
 slagtes, skal æ dræg hæl æ æ hæl, o han
 ska hæl æn, nær æn komer o æ buvør
 (vestj.); „slagte sv.“, forblømt tale;
 dræbe mand, se Kr. Sagn IV. 124. 72
 (Bornh.), jfr. Cav. Wär. I. 55; — hyrdens
 sang om kø el. svin i salte, se so III.
 450. 36a, jfr. Aukjer. Blicher II. 48, Lü-
 tolf 578; *æ svæn væl hæl* (vestj.), handels-

udtryk, s: man kan lide tab i svinehandel, jfr. Eb. Bondel. 166; — sv. æder et mske op, skæmtehistorie, Gr. Gl. d. M. I. 28; løsgående svin, som er løbet ind i kirken, render alsted med præsten på ryggen, Sgr. A. 233. 233; et svin blev delt mellem to stridende parter: den, som havde ret af dem, hans del skulde ikke rædne, Thiele I. 292, Kr. Sagn IV. 270 flg., ligeså -skind og -skinke; prinsessen siger, min fader har mange sv- og har haft mange sv-, men så mange sv- og så store sv- og så store sv- har jeg rigtigt nok aldrig set, Krist. V. 307; sv- forheksele, Kr. Sagn VII. 311-93; bondens, St. Peters, skovsvin har krølle på hale; Jættens, bjærgmandens, djævelens ikke, se Sgr. II. 69, Krist. Sagn I. 452. 20-22, Clay War II. 86, Runa IV. 34-38, Amins. IV. 114 jfr. Dabnhardt Natursagen I. 200, se rod; bjærgfolk holder svin, Kr. Sagn I. 33. 149, — rovere stjæler slagtet sv- fra deres kammerat, JK. 132, Krist. VII. 79. 10, jfr. Garnett Women II. 338, Gering II. 210. 90; sv- er i øvent et hjælpende dyr, J. K. 47, Kr. Æv. III. 293, jfr. Mhøff s. 407, P. Volksk. VI. 20; — et talende svin, som er et omskabt mske, Kr. Æv. s. 335, jfr. Gonzenb. I. 286, Z. f. M. I. 314; — drengen stikker svinehalerne (se 2. hale I. 537. 43 a) ned i dyndet og påstår, at svinene er sunkne, jfr. Henriks. 39, Veckenstedt Volksk. I. 475, P. Volksk. IV. 59, VII. 162, Gonzenb. I. 255, Wh. Vik. VI. 74, Am. Folkl. VI. 252, Reg. nr. 55; 24 sv- skal leveres bjærgmand el. trolld, bjørn, se Sgr. VI. 233, Kr. Æv. III. XXI. Registr. nr. 17, Kr. Jans. Æv. 35, se henvisn. under myre II. 637 7 b; skilling (252.4) får svin for pølse (907.13); sv- vil have høster plukket af, Kr. Æv. III. 120; — svinene har små ar på den indre side af forbenene, det er mærker af landens tønder, Kr. IV. 339. 436, Sgr. IV. 59-89, jfr. Henderson s. 313, W. Gregor s. 129, Ch. Notes 215; sv- er djævelens ejr, Folkev. XI. 473 69; — sjælen af en død rigmand færdes i svineham, JK. 391. 1254; — bjærgmand ejer et svin, som vejer 100 hspund, Kr. Æv. 123; — sv- mose grynter som svin, Kr. Sagn II. 67. 105; — bjærgmand i svineham, Gr. Gl. d. M. III. 24, Kr. V. 277, J. M. s. 7; jfr. djævel

i svineham, Haukenæs IV. 48, Sagen I. 222, Myth. 2. 948, Z. f. M. I. 314, heks, Amer. Folkl. II. 32 (tyr. (indiansk)); — djævelen i helvedesk, for svin og djævel har men, siden Kristi dage, Kr. W. tanden stjæler svin, han rid driver de andre, Thiele II. 98, Sagn IV. 10; — Jøder spiser kod, thi Herren forvandlede en skjult Jøde til et svin, Kr. Sagn jfr. Arnas. II. 51 (Nattah), Bartsch Wolf N. S. 665, Leland Etrusc. 2. II. 300, Urquell 2. II. 196 m. m. I. Vik. VIII. 280, Trad. pop. IV. 3409. 39; VI. 727, VII. 487, XV. fordi Jesus har drevet djævelen, JK. 225. 65; dødt sv- skjult i at prøve præsts klogskab, Arnas da fanden bortmanes, tager med sig, Gr. Gl. d. M. I. 129, indvoldene af et svin indsæt uheld i et mske, Sgr. V. 3. 1 Landm. I. 629, Gr. K. M. nr. 118 Ndl. Vik. XIV. 185, Ons Volksk. pop. XIV. 644, se so III. 449 heksel sv-, Kr. IV. 216. 3, III jfr. sygt sv- helbredes af kh Ch. Notes 177; skæmtehist. som stjæl præstens svin, se so III sv- spises, idet skriftsp siges, Kr. KT. 188 91, 199. 15, Sgr. XI. 3, jfr. Urquell III. 302, Was d. Volk erzählt II. nr. 202; bredt skæmtehist., se Luscinius, nr. 161 (Arch. f. Littgesch. 11. 43 II. 368, jfr. Tr. pop. XV. 538; per tyv at stjæle sit eget svin, V. 118. 344; jfr. købe egen kø sv- med ræv, lam og gæs hy hus, Kr. Dyrefabl. 48 flg., jfr. Ash Ndl. Volksk. III. 220; so som h fordi den havde for få grise, K. 153. 14; hvorfor svinet roder, 469, P. Volksk. VII. 14. 4, Ndl. VIII. 187; — spøgelse svin, 34. 44, VIII. 59. 112. 228. 393, 367. 02, III. 173. 07, jfr. Runa 6 aker s. 17, Strackerj. I. 231 III. 62, Busch, Volksgl. s. 36; svin, Sgr. IV. 231. 731, Kr. III. Kr. Sagn II. 365 94 flg., V. 52, født af en trolldvinde, har r

fjorden op, Thiele II. 19 flg., Kr. IV. 66. 89. Sagn II. 254. 14; et svin har opodet Lindholm 4, Thiele II. 20; skal rode en sten op ved en brønd i Flensborg, så vandet vælter ud, og byen forgrår, Mhøff 105. 124; sv- med 9 grise opdrøder sø, Thiele II. 5; jfr. Folkl. III. 497 (tr.); roder voldt op, sætter dige til skel, se Kr. Sagn VI. 180 flg., Thiele I. 300. jfr. Gr. Myth. 2975; - når svin går og slæber som halmvisker varsges blæst, Krist. IV. 359. 137, Sgr. IV. 58. 87, Thiele Overtro nr. 101, jfr. Skyttis h. s. 155, Wigstr. I. 127, Sundbl. 2 148, Urquell IV. 88. 6, Amer. Folkl. IV. 122, Folkl. Rec. II. 205; karlfolk må ikke spise svinets krøskirtel, Sgr. IV. 58. 88; slår man svin med kost, bliver flæsket tålet, Thiele Overtro nr. 278, jfr. P. Vik. VII. 94. 30 flg.; møde med sv-, se II. 646. 33 h., Wigstr. FS. 9. 26; - i Blichers Bindst. siger bonden til herremændene: „godaw, All I gue venner å frænnerr!“ og forklarer: gue Håsbøn hedde jow „Måhswyn“, den mand dæhr hedde jow „Gris“, han dæhr hedde „Galt“, han dæ æ jow en „Wonni“ (Urne, egentlig orne). å mi får hæ di All si daww kal „Pe Sow“, så må a da å vær å e „Swynslægt“, „Svin“ er slægtsnavn for en bekendt taterfamilie; „æ store Svin“ Kr. VI. 109. 158, Alm. V. 267. 93, Sgr. III. 227; „æ gammel Svin“, Kr. IX. 194. 29; Jens Kr. Svin, Kr. Alm. 2 V. 114; Mette Katrine Svinekong el. Svine Mette Katrine, Kr. Alm. V. 275. 720, V. 2 112; jfr. Peter Swyn i Lunden, Mhøff 64. 69, Meyer Vik. 22; - Helligånds-, klostervsin, næres ved milde gaver, se P. Bjerre Aarb. V. 75 ned.; jfr. St. Antonius' svin med klokke, Ons Volksl. VIII. 50 av. 103, Rivista I. 220 293 flg., Maury MA. 255; sv-fangst, Montanus I. 70 a; - det bedste stykke på svinet sidder bag dets ører, Sgr. XI. 204. 562 (Fyn, vist alm.); tvetydighed, hvormed menes kroppen; fold i slagtesvins milt (s. d.) er dødsvarsel, Kr. Alm. 2 III. 176. 84 flg.; svins nærhed volder skæren hest skade, sts I. 94. 85; - alm. om svin, Cav. Wær. I. 340, Amins. V. 95, Melus. VIII. 34, Schuller, Therb. II. 6, Strackerj. II. 85. 371, Wuttke nr. 687 flg., Meyer Myth. § 138; dets forskellige navne, P. Vik. X 9 2; svinekød alt i det 13de årh., se Meyer Bad. 404; dets rygte og

ære, det kaldes „gentilhomme“ m m., se Laisn. II. 116. 119; jfr. galt, gris, orne, pold, poltring, pølse, rakker III. 8. 20 h., so; æ by-, guld-, hjemme-, kjøl-, pind-, skov-, vild- — 2) et skidentfærdigt inske, ganske alm.; *di stöst swyn samler di fjæst perj* (vestj.); *de æ knap synt, væn æ svin fær ndicor å* (vestslesv.), det er snart at se, når svinene får stads på; som skæro, har det i fl. *swijnar* (Agger); i stedremsen: „de Resenbo svin“, Sgr. VII. 176 781 (Lemvig egn); „Byrsted svin“, Kr. IX. 129. 340; „Moshol svin“, Kr. IX. 130. 342 (vestslesv.); når en siger f. eks.: *læ wær, det swijn!* kan svares: *a hør ene qjo swijn en dæ!* el. *dær æ non å dæ, dær æ swijn!* el. *ha æ ene wat å swijn, dær hu so æ, så hu swijn ålo blæren nåsent* (Vens.). — 3) „lade svin løbe til skovs“, en almind. juleleg med pebernødder; A. gæmmer en pebernød under en finger i den knyttede hånd og siger: *mi svin lører ad æ skowe*; B.: *mijn lører mæ!* A.: *hwa æ de får æn jæn?* — B. skal så udpege fingeren, gætter han rigtig, tager han pebernødden, gætter han fejl, må han lægge en på pladsen; el. A. *mit swin te skowe!* — B. *mit mæ!* — A. *gæt å veken bøje* (Sundeved); hvad *bøje* betyder, er ikke klart; el. A. „be svin løb te skow!“ — B. „læ mit løb mæ!“ — A. „hwikken tre (træ) wil du ha?“ — B. di tre fjæst å bæst som i skowi er!“ — A. „peg finger åpå!“ (Vens.), J. Saml. X. 77, jfr. hortet, Hazel IV. 18, Roma VIII. 38, Sm. Modd. VI. 23. 4) lille høstak (vestslesv.); en tørverogle bygget ud med 3—4 vinger, Sgr. VIII. 159. 115, jfr. 192. 115 (vestj.); jfr. Aasen, isl. svin itk., htsk *schwein*, mnt. *swin*, Sch. Lübb., eng. *swine*.

svind, no. *swiñ* (D., vestj.); *swiñ* (Havbro s., Agger); *swiñ* å best. *swiñe* (Vens.), — rgsn.; *læ gu swiñ i å* (Hads, Ning h.), det svinder, om hvad der opbruges, tæres hen; best. mod sv., Z. f. M. IV. 416.

svinde, uo.

swiñ -ør swiñ swiñen (D., vestj.); fl. *swiñ* (Andst); fl. *swiñ* fl. *swiñen* (Hvejsel);

swiñ -ør swiñ swiñen (Salling, Mogenstrup); fl. *swiñen* (Thy, Lild s.);

meşj el. meşj, meşjor el. meşjor, meşj
meşjor (V. 118.).

even -or upon someone (Holl. 1.);

суеңі суеңар суеңі аи оһан (Давыдов с.г);

such smaller even smaller (S. Hald 1);

such - or such a person (Tied):

акцѣ *архива* *архивн* *архива* (*N. Sams*):

U. *serena* (S. Sauer):

սուր՝ սուրն՝ սուրն՝ սուրն (Տարածված) :

nt. such (Kogen, Tán ng):

sein -pr sein schon (A: 1-k.):

8000 - 2 9000 80000 (Abundant)

срѣдъ -srъ средѣ (дѣлѣ);

srññ -or srññ srññan (B. utr.);

= egsm.; *swen in, han*; „de avnär enda.“
son a man, da skövel han den sist skæ-
ful i sø (vestslæ); han sarg, hèn te-
sist (Vens.), j. tieredes bet. jfr Kr Almue.
 ll. 42 115; jfr. nesk schweden; for.

svindelse, no. svind, f. eks. kornets
på loftet (Amg.)

svindemåned, no. : tim : du o' udik
kømt i o' svindemåned (vest), siges til
den, som bliver mager.

svindsoet. no. vensot (Agerskov);
suvnsot (Lald s.); svejsot (-sot (Vens).
— rsm; best. mod sv., Thiele Overtro
nr. 486, Z. f. M. III. 322; jfr. gul-, mod-
sot; begemiddel: stød kraftpibe; mark.
Krst. Sagn IV. 601 ned.; aske af død
svindsoet; luvende lunge, Am. Folkl.
IV. 253 (Ny Engl.), se hundredt

svindaygo, no. *svindayqan* (D., Landk.).
= svindsot.

SVING. CO.

сцен -р -ад -ад (Аппет).

SM 7/71 -2F -24 (1)

1) = (gram.); o. *swen* *as* *te* (Agger), at
vine sig til. — 2) *torv* „sines“. o.
regies, sættes i regle, se Sgr. VIII. 159. 115
(vest.); se *svin* f.

svineallun no. *seynalañ de* (vestj.),
byrde kvartsstykket.

svineangel. no din stak svineangel.
(Mors). skældsord.

svineankel, no. *svineangel* i best. -
 (H. -er (Vens), en svigelig nævelse af et
 knogletid på den indendages af foden
 ike dog i svineankelhedet, men ængere
 nede.

svinearveol, no *svinnar* en (vestslev), gilde, som gøres, naar man slæbter stin, se svinebesigt, slagtegnid.

svinebarkol, no meubarkol den (Mors)

druggede hvarst baderne for unges
syn forbedes

avinebasse. No. 200-201 on 2
(Agger) skældsord - svinebasse; svine-
basse

svinebesigt. no. svinebesigt (svine-
slegt) = svinearvest

svinebingel no *svynebingel* andlyse
begnet plads udenfor svinebæp, her
10 svine- fat kan ga

svineblære, de svinedes en -or (de
svinedes en -or (Agg. 1); svineblær en
-or (S. Sams.); svineblær en best. -en
-blær (H. blær (V. S.); svineblær en -or
(Klaunders egen. = best.). "drægen byn
den veldi sty svineblær over en bu
pdt", Gub. 45-57, drægen hender en
vældig stor svineblære over en mands
potte; se rummelpotte; konen har en
sv. med blod på brystet, da manden
stikker hende, Eltersl. s. 156; sv. som
har været brugt som glas i lygte, K.
Alm. III, 8

svinebojle, no et gæde, som holdes
kyndelmisse aften, og hvorved bødere
som betales for antrufne, uøngede
blev drukket op. Tildet blev gerne
til anden dags aften og holdtes på
gang hos gårdmændene, se Kr. Aamø
I. 67, 241 (Snedsted). Bøden kunde
sættes til $\frac{1}{2}$ pot brandevin, sts 2 641

svinebrök. no. aurenbrök den
 (slakt s.), grävling. molus latus; när u
 gor apa aurenbröknigt, kommer de två
 stötblen, för denna aurenbröden i
 en botten. så släper en ejt, för de känd
 se 2. brök. gråk.

svinebæst no. *svinebæst* *apn -ær* (I),
svinebæst -ær (Agg.); *svinebæst -ær* (V)
 (Vens.), skældsk til et skolefæterigt mis-
 gfr pnt svinebæst. Schultze.

svineboglo. no. surynbagl an (Lôph)
svinest.

svineborste, no. *svinebørst* fl. (Ager); *svinebørst* fl. (Vens.); *svineborste* fl. (vestl.), borste på svin; man må ikke nævne sv., når man skodder svin (hus vil børsterne ikke løsnes, Nyrop, Næstis Magt s. 123, Thiele Overtro nr. 250); *ryste svineborster* udtryk for stædig ondt vejr, Jyl. I. 14; jfr. *ryste børst* Fb. Bondth. s. 256; „från Halle må man dric balt“, Grimm K M nr. 24, 90-91; *kysse* pige med børste i mund af

parrende orne, vækkes elskov, Wigstr. II. 320.

svinebøste, no. *svinbøst* æn -ør (Landk.); *svinbøst* et -ør (Randers), flæske-skinke.

svinedild, no. *svindil* (Landk.), en plante, *souchus* L., også Als, Hørsens. J. T. 342; *svindjel* el. *svingjel* (Thy), J. T. 230; også *anehusa arvensis*, M. Bieberst. (Ålborg), J. T. 16.

svinedrøng, no. *svendryng* æn (Agger), skældsord; visen om Per Svinedrøng, Kr. I. 183, Sgr. III 50. 174, Berggreen, Danske Folkesange² nr. 183, jfr. Annus. VI. 40.

svinedrikke, no. *svindrek* de (vestslæs.); *svendrek* de (Hogen s.), tynd svineade; *svendriksla* (Elsled)

svinedriver, no. *svendryger* æn -ør (vestj.), = rgsn.; i en stedemse: „Bars-²⁰ høl svendrywerer“, Krist. IX. 130. 342 (vestslæs.); jfr. Fb. Bondel I. 166, Krist. Alm.² V. 11. 26; se svinepisker.

svinedrøjere, no. flt. lægemiddel, odleveres sulphur, stibic, pulv. (Peters.).

svine-oglo, no. *svinegal* i (Vens.); *svinegal* æn (Agger); *svinegal* æn -oglar (Agersk.); *svinegal* æn (Bradr.), skældsord, tvær person; htsk *schweingel*

svinefødt, no. *svinfødt* de (D., Ag-³⁰ger); *svinfødt* de (Lild s.); best. -ø (Vens.); *svinfødt* (Randers), = rgsn.

svinefjer, no. *svinfjor* (vestj.), spøgende udtryk om ham; „Niels krøb uj ow swoulteren“, Jyd. I. 34. 1.

svineflykke, no. skinke af svin; i en vise fortælles, at bruden ad syv svineflykker, Kr. I. 87. 14.

svinefolk, no. æ *svinfolk* (vestj.), en bekendt taterstægt, se Sgr. IX. 21, svin.

svineføde, no. *svinfø* æn de best. -æn (Vens.); *svinfø* de (D.); *svinfø* (Agger), = rgsn.; „di behøver ene å slek me fænn i wdt *svinfø*, di ka jan fd en hil asful“, Grb. 32. 64, de behøver ikke at slikke med fingrene i vort sv., de kan gerne få en hel asfuld.

svinegalop, no. *svinguld* p (vestj.), langsomt trav; se svine trav.

svinegræs, no. *svingræs* de (Lønb.); ³⁰*svingræs* de (Mors); *svingræs* de (Thy), en plante, en art skedekræ, *polygonum aviculare* L., navnet synes at være alm. landet over, se J. T. 176—78. 356, også

mulig om andre arter; *senecio vulgaris* og *syriacus* L. (Thy), J. T. 357.

svineham, no. *svinham* i (Vens.), = rgsn.; om landen fortælles: „*de døj du hør høg hat møj hans jan fæhij ih-hålm i i swinham*“, Grb. 182. 34, efter den dag har han meget haft hans jag forbi B. i en sv.

svinehandel, no. *svinhandel* æn¹⁰ (vestj.), = rgsn.; se svinedriver.

svinehandler, no. *svinhandla* æn (Sunder.), = rgsn.; se svinekjømand

svinehave, no. *svinhave* i (Vens.), et marknavn, sagtens oprindeligt et hegned sted, hvor svin har gået, se s. have; (Gandrup) hys svin har gået i sv. med hyrde, Kr. Sagn III. 410. 14; en sv. hegnes ved landens hjælp, mens præsten er på stolen, Kr. III. 279. 375.

svinehold, no. *svinhold* æn (D.), lykke med svin, jfr. smorlykke; lig. overmåde stort og uventet held, htsk „*svin-glück*“, et studenterudtryk, stammer fra kortspil, hvori „sau“ betød es, se Gr. Wb. s. verbo.

svinehoved, no. *svinhu* i best. -hødt flt -høder (Vens.); *svinhu* æn (D., vestj.); *svinhu* et (Agersk.); *svinhu* et (Sunder.). — 1) — rgsn.; kogt svinehoved bæres på bordet juleaften (vestj.); Kr. Almuel. IV. 98. 295, Fæl. I. 119. 184; jfr. Cavall. Warend I. 175. 243, Hazel. VIII. 22. 25, Kuhn N. S. 411. 161, Busch Volksl. s. 33, Grimm Myth.² I. 195 ned.; „*bergeback*“, kager i form af et svin til julen, se Grimm Myth.² I. 202, Strackerj. II. 26; se også Suffolk Folkl. 117 ned.; ligeså sommesteder fastelavns søndag, Kr. Almuel. IV. 153. 132 (vestj.), Urquell I. 129 (Holsten); *ad do sjo æn hal svinhues mæ tde gjen?* (vestj., alm.), vittighed, 2; se med sine egne to øjne et halvt sv., jfr. Sgr. IV. 12. 14, Strackerj. II. 86 a, se høg; et sv., som ej må flyttes bort, Kr. Sagn V. 128. 5 flg.; sv., som spises med skældsprog, Kr. KT. 233. 71, se svin III. 676. 31 b; pige med sv., Ndl. Vrk. XVI. 2. — 2) skældsord, = svinebøst; „så æ do i fre for å kom sammel

med Slafjekren (Kristen slakter) å oll di ajer swenthvoet“, To Novel. 13; *han ær i sola svinhu* (Vens.). — 3) rus; i den alm. vittighed: *han hør lögret æn svinh idare o han fæk æ svinhues mæ hjem*

(D., Malt); *høj kam hjem var a sveenhj* (Vens.). — 4) *skrå sveinhøgr* (Elsted) 3; snørke.

svinehul, no. *stoppe svinehuller**, Kr. Börner. 514, bórneleg; en kæde rulles sammen.

svinehund, no. *sveinhund æn* (D.); *sveinhund æn* (Sæb.), skældsord; jfr. pl. *svinehund*, Schultze.

svinehus, no. *svinhus et* (Tved); *svinhus* i best. -et (Vens.), = svinest; særskilt hus til svin.

svinehyrde, no. *sveen- et sveenhøver i* best. -i fl. -er (Vens.), = rgsm.; *høj kam te Kløster, d ed bløe høj sveenhøver, d døj bastelen tal høj gdt om**, Grb. 67 40; hans lön, Jysk Saml.² I. 68. 69 (Sæby), jfr. Fb. Bondelv I. 181. 333; svinehyrden synger:

om dagen vogter jeg min herres svin
udi skov,

om natten kan jeg ikke for hans kjær
datter sov,

Kr. I. 184. 11; helten i ævent, tager tjeneste som svinehyrde hos kongen, Kr. V. 91; afslår pladsen, Kr. VII. 80; se svinedreng.

svinehøse, no. *sveinhøse i* best. -i fl. -høse (Vens.), svinehoved; jfr. Fb. Bondel. I 234.

svinehoved, no. *sveinhøved æn* (Agger); *sveinhøved æn -er* (Revs., Thy); *sveinhøved* (Mors), svin; *sveinhøver* (Torsted, vestj.), kaldes hyrden, som kommer sidst op pinssemorgen, Kr. Almuel. I. 22 61 (Staby), rim: *sveinhøved æn- et osv.* (vestj.), smsts. I.² 16. 43; også skældsord (Agger).

svinehår, no. *sveinhør i* best. -e fl. -hør (Vens.); *sveinhør* (vestj.), = rgsm., se svineborster, blok 5.

svinekarl, no. *svinekarl æn* (vestj.), en fugl, mussågen, buteo, se Kr. Alm.² III. 148. 272.

svinekjæbe, no. stærkt fremstående overmund, jfr. gjeddekjæbet.

svinekjømand, no. *sveinkjøman æn* (Lönb., D.), mand, som handler med svin, skæmtchist, om en sv., se Sgr. VII. 230 852.

svineklov, no. *svinkeløv æn* (Lindk.); *svinkeløv* (Lild), = rgsm.; et bjerg i Hjortdal s. (Vest, Hanherred), hvis udløbende spidsør ligner et svins fod, se Kr. VIII. 385. 699.

svineknolde, no. fl. en plante, knoldet mjødurt, spiræa filipendula L. (Ålborg).

svinekove, no. *sveinkoe æn* (Ang.) svineskur, bod el. skur bygget til svin.

svinekål, no. *sveinkol* (Malt), mæketidset, sonchus L., også Ang., J. T. 230 (Hammelev), J. T. 342; også om andre planter, skvallerkål, ægopodium podagraria L. (Ang.), J. T. 5; løvetand, leontodon taraxacum L. (Vens.), J. T. 124.

svineleje, no. *sveinløj æn* (Thy), balk på den pløjede mark; se svinetrug balk 2.

svinelever, no. *sveinløver æn* (Lild s.), = rgsm.

svinelevering, no. *sveinløver æn el -levering æn* (D.), levering af svin til købmanden.

svinelort, no. *sveinlort i* best. -i (Vens.), = rgsm.; når afvisende siges: *svet døde jentøn dñe**, kan svares: *jentøn dñe, de ær i sv-^m*; - se skygge III 347. 35; Gjelboen er skabt af en sv., Kr. Sagn II. 260 39, se Fynbo; *tag en frisk sv., pres saften deraf, i snapseglass fuldt i en pægl mjød* til hest mod bugløb* (utr. Cypr.); *ne sveinlorti td skyg, ad blyve de dögøn cöm* (Vens.), kan siges om dem, der først begynder arbejdet ved aftenstid; kan også siges til flittige, der holder længe ud: *de hæ nåk te døm, de fo træfolt, ne sveinlorti td skyg*.

svinelykke, no. *sveinlyk æn* (D.; vestslesv.). — 1) overdreven, uventet lykke; se svineheld. — 2) lykke med svinehold, se svin, jfr. Amins. V. 95.

svinemel, no. *sveinmjøl de* (D., vestj.); *sveinmjøl i* (Vens.), = rgsm., melleffald til svinefede.

svinemodig, to. *sveinmjøse* (Elsted), overmodig på grund af svineheld (s. d.).

svinemog, no. *sveinmjøg de* (Lönb.); *sveinmjøg* best. -en (Vens.); *svinmjøg de* (Sunder.), svinemøg.

svineoelde, no. *svainnæl* (Diget), en plante, sonchus L., se svinedild.

svineolie, no. lægemiddel, udleveres oleum jecoris aselli (Peters.).

svinepisk, no. *svainpisk æn* (vestslesv.), den særegne fisk, som svinepiskerne (s. d.) bruger.

svinepisker, no. *svainpisker* (D., vestj.); *sveinpisk æn* (Elsted). — 1) svine-

handler, som driver flokke af magre svin, opkøbte i vesteregnen af Jylland, sydpå og sælger dem undervejs, se svinedriver: kaldes også hyrde, som får koerne sidst ud pinstemorgen, Kr. Alm.² IV, 86.04.

2) *apel* *no**, et kommersspil, spilles af 7 el nogle flere personer; ved omdelte kort bestemmes enhvers rang: kejser, konge, bisp, herremand, skriver, rig bonde, fattig bonde, svinepisker, *svænpisk* (hst.); der lægges trumf, svinepiskeren giver kort, 1 ad gangen, ialt 5, med nogle hen- syn til rangen; han „offer“ til kejseren, fattig bonde til kongen, d. e. de oven- lader de høje herskaber deres kort til udvalg af trumfer og herrekort; skriveren skriver for hver medspillende et X, der repræsenterer fem streger, idet først midten udslettes som én streg, så får man *bovsøren splid* ar (Elsked), svine- piskeren får tillige en pisk f; for hver forseelse nogen begår får han en streg til af skriveren, en bét, som kaldtes et „horn“ el. en „horung“; hvert stik ud- sletter en streg, den som først får alle streger udslettet bliver kejser i næste spil; kejseren spiller altid først ud; svine- piskeren skal „møge“, a: samle kortene sammen efter hvert spil; hver lægger kortene udenfor sin plads (vestj., Sønderj.): fejlene, der kan begås er: — 1) om nogen af standspersonerne ikke snakker „hint“; — 2) om nogen selv sletter en streg, hvad der tilkommer „skriveren“, som hver gang får ordre fra kejseren; — 3) om man tildeler andre end svinepiskeren med det, — 4) om man lægger til i urette tid; — 5) om man hjælper sv. med at samle kort sammen (Elsked, alm.); *di kun død apel „kejsar kong“, dm di wa så mang, te jæn wa kejsar d di ujer wa kong, domar, skryger, fataman, prekindris d hans dræg, hadmi di kåst dy dm ad te, d så skul di pus apo d bær dem rejng æd, för helas fik d æn strafstreg æm di kalt æn „huvrog“. „Domar bafðlar skryger d skryg æn kås (kors) fd kej- sarsens dar . . . prekindris dræg hans dar!“ — „Domar bafðlar prekindris d samal kvæden samal d gi te ænhvær æter rang d stah!“ . . . „Kejsarkvæd, kom- kvæd . . . kvæden ær uedgjald, stamen ær apo bowar!“ . . . „Kejsar ldr kvæd“ . . . „Domar bafðlar d skryg kejsarsen æ*

hyseron, för han mut ej ha tåen hans
kudt, enen domaren had sdd, te han
skut" . . . „Kjgsar spelar med" . . . „Kon
bakar" . . . „Domar leger te" . . . „Stry-
gar strakar, depar d tar hans mutpö" (5:
det mullerste af korset) heler „hans
hyseron" heler „hans föst streq", a nær
de komar så wit, te ien ku sdi: „depar
d tar hans sijats streq d avslucier hans
kudt te prekindris d anskar d blye en
gysa kjsar te næjst gys" - så ar han fræ,
d dæn næjst, dæ gor fræ sku wæ kung
te næjst gys, d adnt bluar di wæ, te di
æ fræ herjæn, Kvolsgd., Landboliv s. 108;
„præk-i-rön" (Savand s.), et slags kort-
spil, som spilles af 6 personer, dei azorer
„keiser", „komge", „herremand", „skri-
ver", „bonde" og „præk-i-rön"; de fire
første rangklasser skal under spillet snikke
„lint", de to sidste jysk; spillet er nu giøt
af brug: se Kr. Høner, 345, 651, 27-29;
brudebæng, penemem, pikkenoris: et be-
slægtet spil se Z. f. M. II 188; et for-
bilde for spillet kunde måske findes i
skikkene kongeaften, se RD. Calendrier
Belge 24, Tr. pop. XII. 44 (Belgien). Fbd.
I. 428, II. 267.

svinepranger, *no* *svinepræger* i best. - i fl. -er (Vens.), person, som handler med svin; i *løgt* *svinepræger* (Vens.), o: pranger som opkøber levende svin; se *svinekjøbmand*, *opkøber*

svinepris, no. mest i fl.; & svin-
priser ut af quos (b), vest i.

svinepulver, no. lægemiddel, ud-
leveres sulphur, stibic, ven. pulv. (Peters.)

svineroða, no svinroða en - fl.
(D.), pulsi af svinblod.

svinerassel, no. *svin-* el. *svinprassel* d. best. -t (Vens), nokverk til at sette på en vogn, når man kører med svin.

svineri, no. *svenerij de* (Agger), —
rgam; *de æ no sveneric apd di rên*
laqmôr? (Vens); sv. med mad og drikke,
se Kr. Alm. III, 69, 10² 24.

svineryg, no. *svinrøk æn* (D.);
suenrog : hest. - i fl. - *rog* (Vens.), en
 lille forhøjning på engen i jordsmonnet:
slo æuer æn sue; se *trekintet*.

10 **svineskatol**, no. *svinjenskatol*? itk.
(Sams), adetning med skragap udenfor
svinetruget.

svineskind, no. zycynskiñ de (D.);
sucynskej è best. -skeñc lit. -skej (Vens).

svinledet; *svensketh skal især vær quæ te ækenskud* (Lald s.); svineskind, som ej må flyttes, se Kr. Sagn IV. 231. 52; kongesøn kryber i sv- for at slippe for trold, Arnas. II 352, var af Polyfemøvent

svinealags, no. *svenslagn æn* (Agger); *svynslagn æn* (D.), art. slags af svin; *æn ku sij po æ truffu, hæn svenslagn de ær d*, ordspr.: *æn quæ, reg sur* (D.).

svineslagter, no. *svenslacrær* i best. -s (10 fl. -ør (Vens.), = rgsn.; deraf. *svenslacræie* i best. -s fl. -ør, også: *andels-slacræie* (sts).

svineslægt, no. -rgsm.; se svin(677.29).

svinespand, no. *svynspæn æn* (D., vestj.), spand, hvori der samles æde til svin: *de gir ndust i æ sio* (Mall), o: det giver dygtig fortjeneste; se spøl; *de gir ndr i æ svenspan!* *edj æ kven, da æ man bræker sæ* (Ulvborg), Sgr. V. 28. 121.

svinesti, no. *svynste æn* (Lønb.); *svojanst æn* (Salling); *svynstæj æn* (D.); *svensti æn* (Lald s.), best. -æn fl. -ør (Vens.); *svonstæj æn* (Rogen); *svynsti æn -stis* (Sovnd s.); *svinsti æn -stis* (Sundevad, Angel), = rigsmål; *Jorren Mahswyen tow te-uers å säh: sijn do ær å wo famili, komme do te å hå en know svynsteh å how i**, Blich. Bindst., se svin; i svinesti må man ikke bruge skovl, da man i så fald skovler grisene ud på møddingen; fig.: *de liger hôte æn svonsti* (Vens.), hvor alt ligger i uorden; Tisted ved Mariager kaldtes i gl. dage „svinestien“ på grund af en mands store svinehold, Thiele I. 165; se stævnet(635.22); ved at sove i sv-, får man varslende drøm, se Heimskr. 46, Halfl. Sv. s. S. kap. 7, Fagskr. kap. 3, Flat. I. 563. 9, Munch s. 34 ned.; jfr. Karks drøm, Olaf Trygv. k. 104, Rafn I. 193 fig., Munch 115, Leland Etr 252 (Ital. o. fl. st.); sv-fold, -banke, se svin 675. 40a.

svinetidsel, no. navn til en plante, sonchus L. (Ålborg, Thy, Ang., Grenå, Århus, Holstebro), J. T. 230. 342. 357.

svinetrav, no. *svyntrav de* (vestj.), = svinegædd; *eyr i svontrav* (Vens.).

svinetrug, no. *svyntrœ æn* (D., 30 vestj.); *svintrœ* (Sall.); *svontrœ æn* (Agger); *svontrœ æ best. -s fl. -trœ* (Vens.), = rgsn.; *høj trœrø, dede høj skul ha fœjn quæ te æ svontrœ* (Vens.),

o: vundet store rigdomme; *hærm vel tjæn quæ te æn svyntrœr?* (vestj.), spøgende opfordring til at hjælpe; fattig mand køber et sv- af guld, strandingsguds fra et skib, Kr. Almuel II. 148. 146, jfr. 345; døbefont, brugt som sv-, svineend, Kr. Sagn III. 141. 723 fig.; balk på den pløjede mark, se svineleje, -ryg.

svinetryne, no. *svyntrœ æn* (Agger), = rgsn.; i ordspr.: *æ jør æ gæn hær får quæ* (syge) *svyntrœr* (N. Slesv.); truende: *æ skal rejk dæ din svyntrœr!* (Branderup), o: jeg skal stoppe din mand.

svinetyk, no. *svœg- el svœntysk de* (Vens.); *svœntysk* (Agger), uforståelig tale, rækketalm (s d.); *hæn æn rœn svœntysk el hæn snaks svœntysk* (Agger), o: var uforståelig i tale.

svinetonde, no. *svœntœ æn -ør* (Agger); *svœntœ æn -ør* (D.); *svœntœ æn best. -æn fl. -ør* (Vens.), = rgsn.; tønd, hvori svinets æde samles: *dæ ku blye æn quæ svœntœ og dæ, næ do kam dœ næ høst*, Sgr II. 58. 301 (Lshj. Terpt); *æ lœq, dæ æn brugt te svœntœjœn*, Grb. 32. 65.

svinetå, no. svinetærne blev spist juleaften til kvældsnaðver, Krist. Almuel IV. 98. 295; når en sv- flækkes, er der dæ en sene, som ligner en orm, den skal tages hel ud og kastes bort, Krist. IV. 360. 139.

svinetåbelig, to. *svœntœbœle* (Agger), overmåde låbelig.

svineurt, no. navn til forskellige planter: stinkende gåseurt, anthemis cotula L. (syd og øst f. Ålborg), J. T. 20; løvetand, leontodon taraxacum L. (Saksild) J. T. 313; (Sams) J. T. 356; svine-mælk, sonchus L. (Vens.), J. T. 230.

svinovogter, no. *svœnœvœter* i (Vens.), = rgsn.; *æd mat ham, dæ æjœ svœn* (svinet), *quæ dæ met i æjœn i rœn dæ mœrkœn te dæ dæ æ svœnœvœter*, Grb. I 40. 32.

svinevorn, to. *svœnœvœrn* (Vens.); *svœnœn* (Agersk), urenlig, om personer; *mi hæron æ nœj svœnœvœrn, mæn de ær æj æd ær, får hun æ fœj æp æ svœn*, Sgr XI. 153. 467 (Bøvling, vestj.); *hæn æ æd ædœ svœnœvœrn i her hœks* (Vens.), se svinsk.

svinevæder, no. *svœnœvœ* i (Hjörning), ordet er en endring fra den tyske okkupation 1864, da en tysk sol-

det havde oplattet i *vejr* som et handyr i almindelighed og så anvendte det om en orne.

svineværk, no. *svineværk de* (Agger), i tim. som: *dær æ nøj svineværk we dō* (Lild s.), svineri; sviensk og slet udført arbejde (Agger).

svinesøde, no. *svineød de* (vestj.); *svineødi de* (Røgen); *svinger de* (vestslesv.), = rgsn., se svinesøde.

svinesøde, to. i udtr.: *a æ røn svine-* el. *svine el. ø fd svøn* (Vens.). *ø*: jeg har slet ingen svin mere.

svineøre, no. *svineør æn* (D., vestj.); *svineør æn -ør* (Agger), best. -*ø* flt. -*ør* (Vens.). = rgsn.; *svineø el. -ør* (Sundeved), en slags kager, klejner (s. d.), også Haunæs; *vi bager svineører i svinefjøl* (Lild s., Vens.), jfr. FbJ. I. 114.

sving, no. *sving æn* = flt (vestj., Agger); itk. best. -*t* (Vens.); *sving el* (Søvind). — 1) svingning, om en vej f. eks.; *bre el. vej el. atuger i æ svine* (vestj.); om en person, der kommer fordringsfuld frem el. forlanger stor plads for sig, er en pralhals; *si do æt æ te dō, næ do komo døj vøj?* — *a vø æ æt, de komar an død svine*; *de komar an død svine*; *de skræn om d fæg vifdøer* eller *de Infa Marøn om d dōjs* (Vens.); *dær ær æt no svine i ham* (sts.), *ø*: han er træge. — 2) krumtap hvorved sibeften el. rok drejes (Vens., Lild, Søvind), = et „vinderjærn“, jærnstykke, ved hvis hjælp man omdrejer skruetappe og skærer gevinder i møltringer (D.); se hvervestens, rokke. — 3) en art gangstol til småbørn; på en stang, der når fra loft til gulv og lader sig dreje rundt, fæstes en vandret plade med et hul, hvori barnet sættes, så det kan hvile armene på pladen og fodderne på gulvet og således løbe rundt om stangen.

svingbasse, no. *svinebass æn -ør* (Agger), en art kanon, folketytologi, se svinebasse.

svingben, no. *svinebjæn* (Lands.), gammeldags dans.

svingblod, no. *svineblø de* (D.), når koen er *kal-løj*, *ø*: det halve af lodetiden er gået, skal den Årelades efter gammel skik, at den ikke skal få det med sv. *ø*: gå og dingle på grund af blodrigdom.

svingbløde, no. dybt blodt sted i

en vej; nu var det sådan et sv. bge der ind til, og så kører han den ene hest fast i blæden, Kr. VII. 70

svingborren, no. *svineboræn æn* (Hmr.), stor byrde.

1. **svinge**, no

trs., intr. *svine -ør svine svine* (D., vestj., Andst);

svine -ør, svine el. svineød, svine el. svineød (Løddrup);

svine -ør, svine el. svineød, svineøn (Agger);

intr. *svine -ør svine svineøn* (Rævs,

tr. *svine -ør -ød -ød* (Thy);

intr. *svine -ør svine svineøn* (Mogen-

tr. *svine -ør svine svine* (strup);

svine -ør svine svineøn (Lild s., Vens.,

Støvr.); også fl. ff. *svine* (Vens.);

svine -ø -ø -ø (Søvind, Elsted, Tåning);

trs., intr. *svine -ør svine svine* (Ager-

skov);

svine -ør svine svine (Gårde);

svine -ø svine svineøn (Åbenrå);

trs., intr. *svine -ør -ø svineøn* (Bradr.).

1) = rgsn., trs. og intr.; *døj cyri svineør* *gj i gøri; hqj qor d svineør næ arman; hon qor dler d svineør i hē nye klør.* *ø*: går prunkende; *de ham svine hē fæbre fd nq sin* (Vens.). *ø*: kørende el. gående med hovmod og lader; *han svine næv æ brd* (Agger), gjorde en svingning over bræden, *ø*: han opgav sin beslutning, billedet taget fra mæge-fangst ved ramme, se 2. brå; fuglen griber ikke lokkemaden, men vender sig og flyver bort — 2) — stubløse (s. d.) (Andst; jfr. Aasen, svinge; mnt. svingen, Sch. Lübb.; se svænge.

2. **svinge**, no. *svine æn -ør* (Agersk., Bradr., Valsb.); *svine æn -ør* (Sem, vestslesv.), gyng, jfr. slynge.

svinge-kontra, no. *svine-kontra* (D.), gl. dans.

1. **svingel**, to. *svineøl* (vestj., Sall., Agger); *svineøl* (Bradr.) svimmel; *æ ka ek tøl o dans, ød blyar æ svineøl* (Agger); jfr. hvirvelsyg, svild.

2. **svingel**, no. *svineøl* best. -*t* (Vens.); *svineøl æn svineøl* (Mors), en græsart, *lolium temulentum* L.; *nē dær æ mōj svineøl i milt, ka næ fd hupjn o s* (Vens.).

svingelgræs, no. *svineølgræs de* (Agersk.), — 2. svingel.

svingelhovedet, to. *svingelhøje* (Hvad); svimmel; jfr *duset*.

svinger, no. jfr. nnt. *swingen*, „den Kæde nnt der „swinge“ schlagen“, Sch. Læst. s. 100.

svingkjedel, no. *svengkjøl æn* (Malt), en kedel, der på den åbne skorsten et *sveng* hængt på et sving, at den kan drejes frem og tilbage over ilden.

1. svingle, no. *svægl æn svæglær* (vest.); huk (Vens.; også *Angel*); *svægl æn svægle* (Sovind s.). — **1)** stokken på hampen, hvortil seletøjets skagler er fæstet (Sovind, vest.); æ *svæglær* lit. (D.) på væverstolen, træstykker, dannede som svingler, hvori „skallerne“ el. „seilene“ på væven hænger; *svægl æn -glær*, stykket som forbinder „fodspor“ (tråd) og selstok på væverstolen (Bradr.); det slagtede dyr hænges ved bagbenene op i svingler; ²⁰ — **2)** *svægl æn* (Vens.), bom på en vej til at dreje for el. fra; „*we döwæz luf di mæ æn svægl, de en sku cyr dær æn hækabæ*“, Grlb. 177. 7. **3)** *han har svæglær æ sæl* (Agerskov), svingler at sælge, o; et fuld (også D., vest.); se svingle no.

2. svingle, no. *svægl -glær -glæt* (Agerskov, Vens.), dingle, om fulde folk for eks.; *høj svæglær som høj æn ful* ²⁰ (Vens.); jfr Aasen svingla.

svingletræ, no. *svægltræ* el. *-træ* el. *best. -æ*, lit *træjer* el. *træer* (Vens.); *svægl-træ æn -r* (Lald s.); *svægltræ æn -er* (Vejr.); *svægltræ æn -er* (Sall.), svinglen på hammelstokken.

svingløse, no. *svæglas æn* (D.; vest-skræ.), overmåde stort læs.

sving-om, no. *svægm æn* (D., alm.); *svægm* (Agger); *svægm æn* (Sovind), dans; ²⁰ „a å do wi ska fo wos en gue swingom i auten“, And. Bars.; *no sku vi te o hō æn svægm* (D.).

svingplov, no. *svæglplov æn -pløve* (D.; alm.); *svæglplov i best. -i* lit. *-pløve* (Vens.); — rgsn.; 11 forskel fra *hjøplov*, de glids pløve; *flær æn jæn gormandæter fæh dængdæg æn sølstøb i præmi før æ pløve mæ svæglpløven, mæn no pløve æn lueimeneskær dær* (Lald s.); indført omtr. 1607 i Fårup ved Rudkøbsbo, se Krist. Alm. 2. 1. 167. 19; i St. V. ved Fleusborg indførte forf. den 1862.

1. svinke, no.

svænk -er -et (vestslæs.);

svænk -er -et (Bradr.; Ag-

ters og intr. *gynge*, *svinge*; *svænk mæ æ æm* (vestslæs); *svinge med armene*; *krumme* (Sams). Mb.; htsk *schwenken*.

2. svinke, no. svænk æn

krumning, *bugt*, *bøjning* (Sams); *han hær ædæw fæls svænkær æ* sving, bevægelse med krop omvej, udflygt, påskud, *pud* *tau dær æ fæ dæ lam kær æn fæ dæ*; *svænk, høj ha æ* (Grlb. 59. 89, hyrden skyndte den lamme kø over til Terk puds, han havde spillet *ham sæk svænkær hun sldr*! (vestslæs) *gør manne svænk* (Mellum) søger udflygter; er vel htsk lystigt påfund; sv. *svinka* no. *flugter*.

svinkesrinde, no. svænk

(vestj.), ærinde som man gør at behøve det.

svinse, no. „kællingen“ sprang, hun svindsed og hun Kr. SkV. s. 20 5; se svanse.

svinsek, to. *svænsk* (Lamb.), 1 (Agger, Vens.), = rgsn.; *hør sværnsk, døj kun* (Vens.), = æ

1. svip, no. *svæp* el. *best. alm.*; *svæp æt* (Rugen) — 1 rend; *jæ mæ æ betæ svæp dærhæ æn lile svæp æ æ by* (vestslæs) *æn betæ svæp æ æ by* (Agger) svitte. — **2)** kort stykke vej *æn æn æ betæ svæp dærhæn* (gen, Thy) — **3)** kort tid; 1 (Mors. Mds. h.); *i æt lile svip* (de ædær æn æn æ svæp (Vens) lille slurk, dram; „no ska vi æ en betæ svip te ællsist“, Yuelb; htsk *schwippe*, skradet på et slægtet med svøbe no.

2. svip, no. dårligt, tyndt el. Outz.; „svipe“ no. spæde el.

3. svip, to. svæp (Mds. h.)

svippe, no. *svæp -er -et*

— **1)** slå ned en rask bevægelse med halen, om bremsegale her „*Læst lu te, de ædær æn fæ æ kint æ mæ sōnt æn æn æn æn*“)

P. lod som det var altfor sejt at svippe kornet af med sådan en smule svøbe; „*høj sveps dæm*“, Grb. 87. 45, slog hestene med pisken; „*syren sveps drægi hilt ows te den an sij d hurest*“, Grb. 78. 54, 2: kastede. — 2) fare afsted men på en vis let behændig måde; *han kæm svepsen*; *de gek nåk så svepsen* (Malt). det gik nok så rask og let; *han svepsed en æ æ dar* (Mors); *læ mæ no sje, do svepsdæ* (vestj.), skynder dig. — 3) læ udsveps et let dæ (vestj.), slæge op; jfr. htsk svippen, slå med en pisk; se svirpe.

svippes, to. *svepsas* (Vejr., Skyum).

hurtig, rask; *han æ svepas* (Vejr.); *de sku war svepas el. svepas* (Mors); ham ren går s-, 2: hurtigt, stærkt, Kr. Sign II. 561. 22; jfr. plt. swipps, Schütze IV. 239; i et nu.

sviptur, no. *sveptur æn* (vestj., Ag-20

ger), kort tur, rejse, lille rend; „*høj fælar dæm, hestæn sveptur høg ha jow ows te Truonhjem*“, Grb. 151. 81.

svip-svirinde, no. *sveperi d* (Vens.),

kort besøg; *hon war hér hæn i d sw-*

svir, no. *svir æn* (D., vestj., Han h.),

= rgsm., *ha æn svir æn* (Han h.), være

fuld; *høj læwer i svir d svurm* (Vens.);

også lig.: *de war æn hul svir fæ mæ*

(sts), 2: noget, jeg blev overmåde glad ved.

sviro, no.

svir -er -e -e (Vens.); fl. ff. *-et* (D.,

vestj., Sovind, Elsted); fl. ff. *-er*

(Vejr.); fl. ff. *-ed* (Agger);

svir -er -et (Sonderj., Agersk., Bradr.);

= rgsm., søle med drik; jfr. Aasen sura,

nl. sviren; swieren, Schütze IV. 238,

Urquell I. 129; se svirende.

svirebasas, no. *svirbas æn -er*

(vestj.), = sviregast.

svirebroder, no. *svirbror i best.*

-bror fl. *-bror* (Vens.), = rgsm.

sviregast, no. *svirgast æn -er* (D.,

vestj.), = rgsm.

sviregilde, no. *svirgild æn* (D.);

svirgild d best. -gild fl. *-gild* (Vens.), =

rgsm.

svirelag, no. *svirlaw æn* (D.), =

rgsm.

svirendo, to. *sviren* (D., vestj.); 20

svir (Vens.); *war sw-*, være noget be-

ruset; „*høj blæ no svir*“, Grb 6 24;

war han ful? — *næj, mæn svir æn war*

han (Agger).

-sviret, lf. se for-.

svirp, no. *svirp d best. -e* (Vens.; vestj., Agger, vestslesv.); *svirp et* (Lashj., Terp), svadende smærte; *læ mæ to dæh læ torn d, de gy slæt æk uht, de ær æk udan æn beto svirp* (Agger); *de æ græw kol ve æ fegor, ædlæg te æn hæ læg æ svirp* (D.), 2: den første smærte; „*svirp*“! *ed Pæ Hjø, han task hans kat mæ æn spegsil* (Mors); også lig.: *g, ham hær æt egæn nō mæ, han sku nåk sto æ svirp ud* (vestj.), 2: tab, vanskelige forhold; *de wa da æn liff svirp* (vestj.), et slemt tab.

svirpe, no.

svirp -er -et (D., vestj.); fl. ff. *svirper*

(Vejr.); fl. ff. *svirped* (Mors, Thy);

svirp -er -e -e (Vens.);

svirp -e -et -et (Årh. egn);

svirp -er -et -et (Agersk.). —

1) intr. volde svadende smærte; *æ hard svirper i æ huus* (Thy); *æ pisk svirper* (Bradr.); sædvanlig upers.: *de svirper*, når man har brændt sig; *de svirper gdt i rødm*, om riset (Vens.); *slø jæp te de svirper* (vestj.). 2) trans. *han svirped mæ* (Agger), slog mig f. eks. med en pisk; *svirp æ hæl, æ rul* (D., vestj.); *svirp ækel* (Agersk.); *ha kejan svirped* (S. Hald), 2: bringe kaffekedelen hurtig i kog; *svide ved ilden*; *hon svirper d læg*; *kløsen d blæwæn svirps*, svedne af ilden; også: *han ku dædnlæg svirp æ* (D.), 2: gøre meget arbejde el. få meget arbejde sat igennem i en fart; se svippe.

svirre, no.

svirra -r -t svirret (D., vestj., And t),

el. *svir -er -et -et* (D., Hmr.);

svir -er -et -et (Hmr.);

svir el. svirra -r -ed -ed (Agger);

svir -er -et (Sall);

svir -er -et (vestslesv.);

surre, binde om; *vi sku hæ æn bøn svirret om*; *ka do svirra æn fast* (D.); *svirra æ bøggt* (Malt), surre boghveden er en særegen måde at sætte den bastede boghvede i stak på; den snoes i visse måder sammen til en kugleformet stak og kan således længere modsta fugtigt vejr; med hensyn til formen *svirra* mærkes, at den synes at lyde hen til en grundform *svirre*, (jfr. svarve), se Aasen sura, sverra, sverra.

svirring, no. *svirring æn* (vestj.); *svirring el. svirring æn* (Agger), en svirring;

svojen, no. se svin; **uo** se svinde;
svol, no. se svulle; no., se **sol**.

svolk, no. *svolk* i (Vens.), svalk?
høj mand-person, der ej har magt over
sine lemmer.

svoller, no. se svale; **svollest**, no.
se solrest; **svolm**, no. se svalm; **svolp**,
no. **uo** se svalp, svalpe; **svolsot**, no.
se solsort; **svolten**, to. se sulten

svon, no. se svin.

-svot, no. se digesmutte; sort.

svovl, no. *svavel* de (D., vestj., Agger, Arh.; N. Slesv., Ang.); *svööl* (Holl. h.); *svööl* el. *svöl* el. *svöl* i best. -t (Vens.); *svööl* de (Sovind s.); = rgsm., sulphur; mint. *swavel*, Sch. Lübb.; *vi skul ha en skæful svööl fä snat* (Vens.); såvidt jeg ved, hører man et stykke svovl i lommen som middel mod gift, jfr. Harl. & Wilkins, Lancash. Folkl. s. 75, Black s. 182; se kartoffel, kastanie; *svöölbtom* (Vens.), findelt svovl; sv- er virksomt som røgemiddel el. på anden måde mod vætter og trolddom, se Ashj. III. 106, Cav. W. I. 405, Anns. V 90, VIII 101, Sundbl. 150, Nyland IV. 127, Melus. VII. 232 (antikt), vist også i dansk overtro, se Thiele Overtro nr. 261, Kr. Sagn VII. 196, 64, jfr. Fjld. I. 142.

svovle, no. *svööl* -er -t -t (Vens.),
= rgsm.; *vi ska ha da hø taj (købe) svööl*.

svovlet, to. *svavels* (vestj., Agger); *svööl* (Vens.), = rgsm.; *de lura så svööl* el. *svööl* (Vens.); se storkemog.

svovllugt, no. *svööl* i best. -i (Vens.), = rgsm.

svovlpind, no. *svavelpen* æn -pen (Lind s., Hist.), se svovstikke, vel opmind. de gids 6—8" lange pinde, hvis ender var dyppede i svovl; jfr. Stolls Opt. s. 95; se husstodder.

svovlstikke, no. *svavlestik* æn -er (D., vestj.; N. Slesv.); *svöölstik* æn -a (Sovind s.); *svööl*- el. *svöl*- el. *svöölstik* æn best. -en -er (Vens.); *svavlestik* æn *stok* (Agger), = rgsm.; „*wal warre, de a ha svöölstikker i min lomm*“, To Nov. 23, vel var det, at jeg havde svovlstikker i min lomme; *ne mæ lönens* (luner) *pjib, togo tobak d støp svöölstikker, så ka a hødt ær d rög* (Vens.); *han lauer svavlestikker* (D.), æ: driver, bestander mtel; æn *svöölstikka*

(Sovind s.); *svöölstik-ær æn* (Vens.), = rgsm.

svulle, no. *svöl* -er -et (Bradr.); *de svööl* op, det svulmer op; jfr. mint. *swellen* el. *swollen*, Sch. Lübb., *svulme*.

-svullet, ff. se op.

svulme, no.

svulm -er -t (Agger);

svööl -er -t -t (Vens.);

= rgsm.; *hans hån svöölmt d* (Agger); *hils het ansee svöölmt d d blæe så stut* (Vens.); se 2. rejse.

-svulmet, ff. se op.

svulpe, no. *svöl* -er -et (D.), *skvulpe*; *svöl* mæ æn *flask*, ryste den med vand i for at skylle den; æn *rgm*, *te de svöl* pät i æ *lyu*.

svulpeslag, no. i udtr. som: æ *træ skul i svöölslag hen ad æ hjulspår* (D.), æ: med skvulpende bevægelse.

svup, no. *svup* i best. -a (Vens.; vestj.); *svup* æn (Agger); *de ga æn svup* (vestj.), en klaskende lyd, som når noget falder om el. man slår på noget blødt; „*svup!*“ såh Maren Loutens, hun høg kunne mes i mjelgrøden, J. Saml. 1. 91.

svuppe, no.

svup -er -et (D., Andst);

svup -er -et (Agger);

svup -er -a -a (Vens.);

= rgsm.; æ *træ svuper i æ træskor* (Malt), frembringer en svuppende lyd, *de svupa æ stön* (Vens.); *han slaw te ham, hq te hun el de svopat* (S. Hald), jfr. svippe.

svupeyn, no. i udtr. som: *han fätol urde æ svupesyn*, *te dær ædr æ fljar*, hun byr mæ æ *svu tåe dæler* (Vens.); æ: på stående fod

svyn, no. se svin; **svæd**, no. se sved, svede.

svæk, no. „under så ligger de borne syv, din svæk har fået i lön“, Krøst II 226 14, forklares i anm.: skoge, et vel samme ord som 2. svække (s. d.)

svække, no. *svæk* -er -et (D., vestj.); ff. ff. -et (Agger); ff. ff. -a (Vens.); = rgsm., pötre svag; *hans syn æ ng svæks*, *hq æ ng svæks d på fästajn* (Vens.); æ: tænker snart, de her bededage skal svækkes noget nu. æ: være snart forbi, Kr. Ann. 2. VI. 320; jfr. htsk schwachen, se svag.

svækkelse, no. *svæks* æn (D., vestj.),

Agger); *svælska* æn best. -on (Vens.), = rgsn.; *dær æ sōnt en svælska i hula krdpi* (Vens.)

svæld no. *svælf* el. *svælf de* (Vens.); *svælf de* (Lid s.); *svælf* (N. Sams. Mors, Agger); -kab på får; er det beslægtet med *svæla*, bulue, afsondre materie. Aasen's mnt *svælf*, Sch. Lubb., svulst.

svældet, to. *svæls* el. *svæls* (Vens.), skibet, om får; æ for æ *svælsd* (Mors); *jæn svælsd for ka smet æn hæl hjoer* (thord) (Lid s.); også som skældsord; *dijn svælsd knæst*! (sts), el. *din svælsd smjst*! (Agger); *do stor å klø dær, som do væ svæls* (Vens.).

svældre, no. se svælle.

svælg, no. *svæls æn* (D., vestj.), = rgsn.; se hav; jfr. Aasen *svælg hak*.

svælge, no. *svæls -r -t* (D., vestj.), = rgsn.; synke; sj. brugelig; *så mōj som han ku svæls i sæ*; jfr. Aasen. isl. *svelga*.

svælgning, no. *svælsn* i best. -i (Vens.), svælg, om heste; *nē lōvæ komæ te d se fār hōvæ dæ dæ dæ brenn d dægn, d sō læst æ lōgt, sō drugg dæ dæm i svælsn d fælar*.

1. **svælle**, no. *svælf -ær -æ -æ* (Vens.); *d svælf lqg* (Vens.). koge og skumme saltlage; jfr. Aasen *svella*, *svulne*, danne smag, afsætte materie.

2. **svælle**, no.

svælf el. *svælfær -ær -æt* (Malt);

svælfær (D.); *svælf* (vestj.);

svælf el. *svælfær* (N. Slesv.);

ulme, glæde, om død; æ i *svælfær* (Andst); *de legar o svælfær onær æ dæk*; *de æ sō hysd te de svælfær æ tre æ dæg blöven svælfær svædet* (Landk.).

svælre, no. se 2 svælle

svæls no. opblæsning, vinde i underlivet (Randers), Ålb.

svælte, no.

svælt -ær (vestj., Malt, Vejle, Mds. h.);

svælt -ær svælt svælt (Agger);

svælt (vestslesv.);

dane, vansmægte, af sult, tørst, hede; æ *væ lqg vœj æ o svælt, sō træet vœr æ* (Agger); æ *ku svælt æ hœjød* (vestj.); *stær lo hqg d svæltæ vœt*. Grb. 238 152. betydning? se sylte; jfr. Aasen, isl. *svella*, pines af hunger.

svæm, no. se svømme.

svæmet, to. *svæms* (Bogen, Hovl-

hørg h), utilpas, som efter arbejde, hede, sult.

svønn, no. se svænge.

1. **svønne**, no.

svøn sæ -ær -t svøn el. } (Vens.).
svøn sæ svønær svønær }

give efter i midten for en byrde, om ganghjel, stang, reb; ligeledes om kreaturer, lade ryggen synke; *hæn svønær sæ i røgen*; *kouen, hæs svønær sæ*, er modsat *skv røg*, jfr. isl. *svigna*; tegne, signe.

2. **svønne**, no. i Starup s. (Skarls h.), er en by, som skrives Skovsønde, men udtales *svøn*, „det er vist det „Swenghe“, der nævnes i det 15de årh., det betyder indsenkning, Aasen „sveng“, snævring, og findes vist i flere stedsnavne på -sing, f. eks. Kjær-sing, Ransing“, O. Nielsen.

svønnde, fl. *svønndes ful* (Vens.). *svønful* (Borgl.); *svønful* (Torsted), bugnende, svingende fuld; *hq æ svønful d luks*; *træje æ sv- d blomstær*.

svænge, no. no. se svinge.

svænge, no.

svæng -ær -t svæng (Vens.); fl. fl. -sō (Thy, Lid);

svæng -ær svæng svæn (Lønb., vestj.), bringe til at svømme; *hæn ær svæng d svæng hans og* (Lid s.); *svæng hærst i væn* (S. Hald); ligeledes om at dyppe klæder i vand, mad i dypelse (vestj.). *svæn blæ svæng i dam, væng svæng i tal* (Vens.); *svæng æn kœp* (vestj.), når den har været til tyr, æ: dukke den; se synke, svinge.

svænk, no. se synke; **svær**, no. se sværge.

1. **svær**, to. bio. *svær* fl. *svær* (D., vestj., Vejr., Thy); *svær* el. *svær* (Vens.); *svær* el. *svær* fl. *svær* el. *svær* (Lid); *svær* fl. *svær* (Sovind s.); *svær* (N. Slesv.); *svær* (Medlemslev.); *svær* (Sundevest); *svær* (itk. svær) (Ang.). — 1) tung (s d.) i vægt; æn *svær læst*, tung byrde (Bodr.); æn *svær læst* (Agersk.), svær af bygning, stor; *svær svær svær* (Sov. Flst.); *svær sværær sværær* (Agger); *svær* (Mors); *stær d sværær æn gæt vœr* (Lid s.); æn *svær lqg*, en før line; *svær fælk*, tykke, so føre mennesker (Agger); se bol. — 2) stor, god, udmærket i sit slags; *svær* fl. *svær*, svær, ter, dygtig; *svær* fl. *svær*, rar, elskværdig (Agger); *de ær æn svær kdl, svær som han læf æ ærbød fram* (Landk.).

de æ ædmøj no swær kjer (vestj.), gode kær; swær swær swærst (Lild s.); ka do gær de, så æ do æn swær dræg, rar, dygtig; de ku nu wær så møj swær ði eamel, man . . ., så meget rar . . . (sts); ka do no wær mi swær dræg, de æ swær fælk o wær ier (Agger), rar; swær swærst el. swær swærst (sts), også: swær fælk, velstænde, swær wæjle, 1) godt, fortrinligt vejr; 2) hårdt vejr; de æ swær wærk,¹⁰ holdbare, gode sager; hañ æ swær te o ræn, dygtig til at regne; toges do, de wa så swær? så fortrinligt, godt; de ær ek nøj ð wær swær ð, æ: at bryste sig af; han wa swær idð (Agger), viste sig venlig; fælk wa swær te ð hug i gamel dage, dygtige; di swær komer så til mæ te fænnele, æ: de rige, store; æn wa ædm oer så swær, te di ku spilet græsd æp ækor, æ: så stærkt groede (Lild s.), æ: ne klæder, pigebal; do wel ðlir wær dær swærst (sts), den mest ansete; hañ æ swær te ð tøl, dygtig til at tale; æn swær kun, en dygtig kone (Vens.); „i Frøiend skal én grøne swær frøe wær druent“, Grb. 170. 2, i Frøiend skal en meget fornem frue være druknet; „jð lør, jð swærst tot di de wær“, Grb. 195. 5, jo ledere (styggere) jo mere stort (rart) tyktes de det var; de æ blæwen swær²⁰ mæ dæm (Lem), æ: de er blewne kæresterfolk; de æ swær ð ha brøj (Vens.), æ: en kostelig ting; æn swær bøjel, et udmærket gilde; æn swær stæk stød (Thy); også ironisk: de wær æn swær hañ! (sts), æ: en dårlig handel; æn swær dræg, pæg (Mors), rar; nøj swær kuær (Vejr), udmærket korn; han ær ðn swær jæn i mðnen (Søvind), æ: farlig dygtig til at snakke for sig; „han tint somti swær æn peng“, Tkjer II. 84; de æ så møj swær mæ dæm (vestj.), æ: de er så gode venner; hañ ær i swær køl i hans tjn tæker, de ær ðn swær æpetakal do jær; hañ tøl, hañ wær i swær køl; drægi æ så swær ð, de hañ ka ri sprengne (Vens.), jfr. Grb. 75. 10; hertil kommer endnu: „ðn swær ælændighæ“, Grb. 113. 108, en stor elendighed; æn swær hoden fælk (Ager-skov); æn swær mule minæsker (Ager-skov), en stor mængde folk, mske; de æ du swær! (D.), æ: særgeligt; de æ så møj swær mæ dæm (vestj.), det er stort med dem, æ: de er perlevenner; dð wa

swær(?) (Søvind s.), forundringsudbrud; de wa swær! det var mærkeligt; de æ swær, hañ ka ek kom! (Agger), det er kedeligt, underligt; jfr. U. III. I. 42, Aasen swær, sv. swår, isl. swår el. swart, svensk swår; ældre dansk swår el. svar; mnt. swår, Sch. Lübb., htsk schwer.

2. swær, bio swær (vestj., Vejr., Mors, Thy, Lild s.). swær (Stenum, Tise, Vrensted); swær Borgl. h., Vens.); swær (Låsby, Røgen, Silkeborg); aldrig i direkte bekræftende hovedsætning el. relat. bekræftende sætning, når hovedsætningen ej er nægtende el. spørgende (Elsted); han æ it swær stus, æ han swær stus? a troer it, te han æ swær stus (Elsted); forstærkende tillægsordets betydning: meget, særdeles, synderlig; swær tit (Låsby), såre tit; it swær gdt (Røgen, Silkeb.), ikke synderlig godt; swær gdt (Gjedved); swær gdt (Tåning); æ swær stusær (Vejr), ikke meget stor; ligeså Mors; dæ wær æ swær mæn fælk te kærk; de sir æ swær wøl jð mæ ier kuær, dæsom ier for løj tar (tørke) (Thy); do ær ejt swær klog (Lild s.); de ka ek wøl swær løj (Agger); „do hoch it woeh hie i eyn sue læng“, Tkjer II. 92; swær swær, stærk; el. swær møj, gdt, løj (Vens.), ret meget, ret godt, ret lang; hañ bestelt æc su møj, hañ så æc swær møj te æ (Vens.); de æ swær gdt (Agger), udmærket godt; de wær æ æc swær jæn (sts), det vil jeg ikke ret gerne; æ swær stusær (Sall.); æn swær riq mæn (Agersk.; Bradr.); jfr. svartens.

3. swær, no swær et = lit. (Agersk.), = sværløgte.

4. swær, no. swær æn best -en (Vens., Lild, Øland, Hen. h., Sall, Lønb); swær el. swær (Thy); swær de (Mors); swær de (Elsted); swær best -en (S. Sams); „swær“ (S. Herred, Djurs.); swær de (D., Malt); swær de (Varde); swær de (Elbo h.); swær æn de (Agersk.); swær æn de (Sundevad; Bradr.); swær (Ång.). — 1) grønsvær på jorden, det øverste lag af græs og græs-rødder; plæw swær (Sundev.), pløje grønsvær (alm.). — 2) svær på flæsk (alm.); flæskswær (Elsted); i Wqr dær æglær di dæ flæsk ð ædær dæ swær, de stor skræwen o Aglom kærkdar, Krist IX. 120. 292, Vorhede (Aulum s., Hmr. h.); mulig forskellige steder mere alm. i den første end i den anden betydning; se

Aasen sværd, isl. svæðr hak, hovedhud med hår; mind svarde s. swarte, Schönb. Lysghy bemærker hos Haz under sålen (kostet, det betyder flæskesværd) er sat andet ord end det, der betyder græs-
løv, dog tæller måske søde-land (svær-
land) over høien; se sæde, flæske,
grøn-, mør-

sværbyg, no. sværg by, -byk de
(Aggers), byg, sæt i omgivelserne, ord,
se 4. svær.

sværd, no. sværd en-er (Aggers);
stk. best. 2 (sværd). 1) våbenet; sv-
stikken i jord ved hendens leje, Kr. Sagn
IV 22 (no 91); i viken.

han sæbte mig til et sværd,
at jeg saunde gøre så stor en uferd,
om dagen sad jeg ved riddersens sid,
om natten hvile jeg i balgen vid

Sgr. I. 214. 7. DgF. 55; 30

i Svejds visen:

jeg skal give dig sværdet ...
og hvad for dyr, du peger ad,
det snarog skal bygge død,

jfr DgF. II. 242. 16;

— samtaler med sin herre, Kr. II. 296;
jfr DgF. I. 349 nr. 25, Noll Grail 188
(kelt); springer sonder, bugget mod kors,
Krest. Sagn III 224. 33; sønderbrydes af
genfærd i hundeham, Kr. Sagn III. 236; 30

— sv- døves, Peters. Isl. Færd II 20;
bindes ved trolddom, Kr. Sagn IV. 484;
beaværg., se Thiele Overtro nr. 522, Kr.
S. II. 326 flg., VI 253. 53. Amns. IV. 74,
Cav. War I 417, jfr himmelsbrev, Dana
III 221, Wizar. FS. 146; må stikkes i jord,
for det linder, Hauken IV 345, Wh. Vik.
XI. 422; „sværdbrev“, Cav. W. II. LIX;

— i event.: alt, hvad det peger efter,
falder, Sgr. VII. 148; det overvinder
alt og alle, Thiele II. 188, Gr. Æv. I. 39,
Gr. d. M. II 3, III. 120, J. K. s. 3, Ævent.
I. 103, Sgr. X. 19, Kr. Æv. III. I. 23. 78. 195,
jfr Vang, Regio s. 25. 44, Amns. VIII. 71,
Clouet, Fict. I. 160; som kan lide sten,
J. K. Æv. I 19, jfr. Oat Teygve-sens S.
kap. 9, Rafn Oldn. S. I. 16, Atlas I. 188;

— som kan bugge hovedet af en hel
kingsher på en gang, Sgr. V 133; dræbe
3000, hver gang det svinges, Kr. Æv. 266, 30
jfr Asbj. I 101, Grimm K. M. nr. 92. 93.
111, Hartl Fairy T. s. 10, Clouston. Tales
& Fictions I. 77 flg.; som giver 3, 6, 12
mands styrke, Kr. Æv. III. 153; — svinges

det tre gange ret om, 6 ret til 6 men
tre gange vel ad levende, J. K. 332
jfr Heimdals 82; bærer, mal. i den ene
ende at det kommer der kranke, den
anden, forsvinder de (Kr. Gr. d. M. II 177,
et sv., som alt på sigt for, Kr. V 20;
som kan dræbe trost Kr. V 146, Læst.
s. 36, jfr Arnas. II. 457; som kan dræbe
Balder, Mener Naro 113 19; som bugter
sejr, Kr. V 183, kongens sværd pænt
hentet, Kr. Æv. III 252; — et sværd er
så tungt, at det først kan svinges af
høien har fået en styrkedna, Sgr. A.
197, 220, 222, XII. 126. Ætersat 122
Kr. Æv. III 324, Sagn I. 289, 301 302
Svend Feidings sværd, se DgF. I 400
Thiele II 230, jfr Asbj. I 56, Quist 207,
se flæske I. 309. 34 a; i styrke (il. 600 flg.),
inden det bruges skal man først økse
af kilde, Aften. II. 187; — hærger viden
i barnsod, Mener Sagabata III 408;
vogter frues dyd, DgF. IV. 53, vægter
mod sar, Pet. Isl. Færd II. 156, Læst.
k. 44; sol må ej skinne på dets hane,
Pet. Isl. F. II 192. 288; — som dag
dræber mand, Rafn N. Fort. II. 291, R.
Gneps. S. kap. 1, jfr Tyrting, Rafn N. Fort.
I. 382, Oldn. S. III. 88, Hørb. 147; slæ
bue, som kræver sv., haves. X. 329 flg.,
bødde-sværd tørster efter blod, Læst.
II. 31. 177; — et sv., som kan gøres
hule el. stort efter behag, Kr. VII 270,
jfr. Asbj. II. 42, Arnas. II. 496. 497; af
fiskens kæber gror to sværd op i haven,
Gr. Æv. I. 82, jfr. Magyar T. s. 406, Bondes.
Hist. 197; prinsessen skriver på hestens
sværd, at de aldrig kan få hunden, Kr.
Æv. 279; — sværd skærer flydende uld,
Rafn Nord Fort. I. 143, III. 49, Vols. S.
kap. 15, Didr. Beros S. kap. 23, jfr. logne-
hist., Pomm. Volkst. I. 137; som bræster,
da det svinges, Muller Saxo 172 13, jfr
Gurtin Myths 320; Wolf N. S. 148; sv-
brister i søns hånd, da han vil henrette
fader; — sværd kan ej røkkes, sidder i
fjæld, i træstamme, uden af den tette,
Rafn Nord. Fort. I. 53. 58. 113, Rafns S.
kap. 28. 31, Volsunga S. kap. 3; jfr. Ma-
binog. s. 32, Morte d'Arthur I. kap. 3,
Magyar T. 351 ann., Clouet Fict. I. 43,
Wh. Vik. II. 77, Liebr. Dunlop 67 a; —
Damokles sværdet, se møllesten II.
650. 14; over skattegraver, Lütolt 59;
et sv. borttages fra høien, men må atter

bringes tilbage, Thiele I. 14; tolv heste kan knap trække Holger Danske sværd, som også må bringes tilbage, Thiele I. 20, Kr. Sagn II. 332, 19, 20, jfr. Asbj. II. 182, se Kr. Sagn III. 426, 98, IV. 14, 37, 41; — helten lægger et sværd i sengen mellem sig og sin broders hustru, se Gr. Ev. I. 112, II. 75, Sgt. VIII. 215, Eftersket s. 125, Kr. VII. 123, Ævent. III. 208, Gr. Registr. nr. 25 a, Hertz Trist. 551 m. m. henv., jfr. Asbj. I. 12, Müller Saxo s. 470, E. & P. Saxo s. XXXI, Sigurdarkvæda þridja 65, Skalda kap. 39-42, Simrocks overs. s. 344, Volsunga s. kap. 27, Ragns Nord. Fort. I. 174, Tr. pop. II. 444 (Skott.), Rochh. D. Gl. II. 20, Pitre Archivio XV. 194, Fischer, Probenächte 33, Grimm K. M. nr. 60, Veckenst. Volksk. II. 68, Wh. VII. II. 299 (Talmud), Gonzenb. I. 272, 277, II. 280, Magyar T. 116, 375, 20 Liebr. Gervaz. s. 101, hans Zamm. Chronik s. 41, P. L. Møller, Franske Folkesagn s. 27, Grimm R. A. 168, 8; til smign se Forn. Nordl. III. 605 et stykke tømmer; Volsunga s. kap. 31; et sværd mellem Brynhild og Sigurd på bålet; Rolf Krakes S. kap. 32, Bodvar vil ej ligge under samme lagen som dronningen, Ragn N. Fort. I. 60, 190; — med sværd modtages len, ydes hyldning, Ragn Oldn. S. I. 14, 20 Olav Tr. s. S. kap. 8, Müller Saxo 108, 29, E. & P. Saxo XXVI; jfr. Rolf K's S. kap. 23: den ens undermand, som bærer hans sv., mens han binder buksebælte; Fokl. VI. 398 (Anden), Grimm R. A. 167, 4; man griber om et sv. ved edsafleggelse, Mejb. Slesv. B. s. 111 anm.; — sv. henlægges fra fader til søn, Volland smed til Valrik, Kr. Sagn IV. 7, Æventyr 116, jfr. Theous, Preher Gr. M. II. 288; alm. om sv. Priebe, 20 Altd. Schwertmarch.; — redskab, hvormed man har skåret sig, holdes blankt, lægges i olie, Thiele Overtro nr. 515, Kr. Sagn IV. 602, 91, VI. 88 av. 247 nr. 32, Bæreprøve 128; se *framt; jfr. Meyer Abentg. s. 107, Berl. I. 485, Urquell. IV. 280, Gh. Notes 8, 16, 87, Yorksh. Folkl. 178, North. Flst. 46, Amer. Folkl. IV. 10, Folkl. Rec. III. 169, 287, Folkl. Journ. V. 214, Folkl. VI. 71, 72, 126, Perseus II. 50 169, Rivista I. 887; — redskab, hvormed liv er taget, far magisk kraft, se mord, reb, se Folkev. VII. 450, 5, 467, 26, XI. 465, 379, Jonss. More 10, Cav. War. I. 330,

jfr. 331, 332, Gasl. 40, Råäfl. 138, Amms. IV. 93, 108, VI. 95, VIII. 103, Aldén Gæt. 124, Hazel. VI. 23, Sm. Meid. II. 52, jfr. Wigstr. II. 242, 286 saks, som har ligget på lig: Black 97 — 2) *æ swar* (Holms.), *swær* æn (Agger), et stykke på en sejlhåd, der sænkes i vandet, for at båden skal kunne holde kurs, når den har sidevind; *o stek æ swar*, 3: sætte sværdet til; jfr. Aas. isl. *sværd* itk., nunt. *swert*; se sabel; selv.

sværdelig, 10. *æn swærdelig hðw-komals* (Vens., Sejlstrup), *svær*, stærk, god

svære, 10. *svær -er -et* (Agerskov); *svær æt hus*, slå sværlagter på spærterne.

sværer, 10. se *he-

sværfalg, 10. *æ swerfula* (Sundev.), den ompløjede grønjord,

sværge, 10.

svær swær swær swær (Lindk.); nt. *svær* (Andst, Hvejsel); nt. ? *tf. swær* (N. Salling);

svær -er swær, *swær* el. *swær* (Ravn); *swær swær swær swær* el. nt. nt. fl. *swær* (Vens.);

swær el. *swær*, *swær* el. *swær*, *swær* *swær* (Heli. h.);

swær swær swær swær (Tved);

swær swær swær (Elsted, glds.);

swær swær, *swær* el. *swær*, *swær* el. *swær* (Agersk.);

swær swær swær swær (Abenrå);

swær swær, *swær* el. *swær*, *swær* el. *swær* (Ang.), se Hag s. 148 og ordbog;

swær swær swær swær (Valst.); *tf. swær* (Bradr.);

aflægge ed for retten, også sværge i alm.; ordet er næppe synderlig brugeligt i N. Jyll., sædvanlig siges: *hande*, *gør* ed; *de ved æ ræk træj fæjer i æ væjr o* (vestj.), el. lign.; *de ær*, *ed swær han*, *swær*! (Agersk.); *da skuld do swær fætryd 'et, de wa no fæstind swær*", And. Frieri; *da wæl! æd swær hqj*", Grb. 44, 35; *hqj swær æ hæl æpæ, de wær æn swær*", Grb. 122, 6; *hqj hæl swær æpæ, de hqj æd swær hæl* (Vens.), jfr. svære III. 666, 28 a; *de swær* (for)svoren ting går snarest for sig*, Krist. Alm. VI. 38, 107; tolv mands ed, Thiele I. 114, jfr. Grimm Sagen II. 288, RA 217; — alm. er vistnok forestillingen, at frugtsommeligheden kunde ej må aflægge ed, sagtens for barnets skyld (H.), som grund angives *weil sonst ihr kind viel auf dem gericht beugen muss**,

Strackerj. I. 47, 48, jfr. Meltzer, Smaabil-
leder af Folketivet Kria 1862 nr. 1 Agtelse
for Edens Hellighed (Norge), Folkl. Rec.
III. 291, Folkl. IV. 357, 9 (del.), Harl. Wlk.
21; — når ed aflægges åbnes vinduerne
i retssalen (1790), se Tinele Overtro nr. 768,
Foersom, Saml. af danske Landskabsord
(1820) s. 34, jfr. Rom. Quest. I. 1., Urquell
VI. 219; til klokkeklang, Wh. Vlk. VIII.
37, jfr. Gr. RA. 840, Meyer Abergl. 187, 10
mellem ladte høsser, Mhardt Abergl. 59;
ved stene, Lubbock I. 107 (Skott.); „gå
ed“, Cav. W. II. 401, jfr. A. D. Jørgensens
Hist. Afh. (1898) I. 312 flg.; „række tre
fingre i vejret på“, Krist. Sagn VI. 296;
Kong Fr. IV. må love med tommelfinger
i vej, Mhoff 529, Wh. Vlk. VI. 212, 2;
„tage sacramentet på“, Evers. 71; „ganga
undir jerdarmen“, se Dania I. 24 m. henv.,
Wh. Vlk. III. 106, 224, IV. 214, Gr. R. A.
118 flg.; sv. ved salt og vand, Villads
Christ. Baareprove 271; sv. på „salt og
brød“ (s. d.), jfr. Dania VIII. 94; — eds-
formularer hos norr., se Ndl. Volksk. VII.
23, 69, Amer. Folk. XI. 159, Mélus. I.
72, 219, Tr. pop. XII. 496; alm. om ed,
se Strackerj. II. 5, 263; „Ed im Volks-
leben“, se Urquell III. 184, 340, IV. 260,
Gr. Myth. I. 609, R. A. 50, 893 flg.; for-
skellige grader i ed, Wh. Vlk. VII. 346; 20
— mændene sværger, at de står på Pal-
strup muld under Palstrup løv; de
havde nemlig taget muld i deres støvler
(s. d.) med fra hjemmet og lagt løv i
deres hatte, Krist. III. 147, 265abc; dette
synes efter sagnene at have været en
særdels alm. måde at omgå edens af-
gørelse på, se Kr. IV. 111, 151, Sgr. I.
135, 451, Thiels II. 126, J. Saml. V. 279,
Dania III. 278, Krist. Sagn IV. 179, 20, 40
294 ov., 221, 32, 228, 244 flg., 417, 96,
V. 444, 82, 86, 89, 93, VI. 33, flg.; jfr. Daas,
Bygdesagn I. 87, 184, Wigstr. I. 159, FS.
159, 304-5, Sm. Medd. II. L., Arnas. II. 41,
Maurer, Isl. S. s. 203, Gering II. 89, 92,
Mhoff 188, 259, Z. f. M. I. 191, 7, Kuhn
N. S. s. 135, 157, Grimm Kl. Schr. II. 61,
Kuhn WS I. 40, 34 m. henv., jfr. Ndl. Vlk.
X. 82, P. Vlk. III. 157, Knoop Ps. 263; —
„so wahr er seinen „Schöpfer“ (mække-
ske) und „Richter“ (kam) über sich habe“,
han bar kam og ske i hatten, se Rochh.
Arg. S. II. XXVII. flg., Lill. 110, Schw. Vlk.
III. 342, Lutolf S. 387 flg., Meyer Abergl.

352, Meier S. 134, 4, Grimm RA. 90,
sign Manager, Sidste Lamia s. 16 (1884);
andre måder at omgå eden, se Wuttke
ur. 401, jfr. Strackerj. I. 65, 71, Urdsar.
VI. 79, 5, Urquell II. 58, 174, Mélus. IV.
70, 2 (Øst Prøjs.), Mhardt Abergl. 10,
Massmann Kaiserschr. III. 870, Lappenb.
Ulenspiegel 33, 25, 26, Baader Viks. nr. 158,
Schmitz Etl. Sitten II. 28, sign Plutark,
Quæst. Gr. nr. 13; flue sættes i død
mands mund, pen mellem hans fingre,
så svor de på, at der var liv i manden,
da han rørte pennen, Tusk. 1896 s. 776
(Shetlandsøer); sv., at han ej har skrevet
med sin hånd, han havde skrevet med
tå, Krist. Alm. V. 149; sv. falsk og dog
sige sandhed, jfr. endvidere fortæll. om
løvegabet i Rom, se Cloust. Fict. I. 177,
II. 198, Tr. pop. XII. 250, 19, Gluma. Is-
lenzk. Forn. (1880) s. 76, 25; Müller
Saxo 636, 17, Henrik Skatelaar; omgå ed
ved at fortælle til kakkelovn, se II. 75, 10 a;
undgå følger af falsk ed ved at hokle
på knap under aflæggelsen og bagelter
rive knap af (Roskude); — den, som
har gjort falsk ed, kommer til at lide
for det, de tre fingre på højre hånd
knuses el. armen visner (vist alm.), jfr.
Strackerj. I. 41, 35, 172 de f, II. 16, Folkl.
Rec. III. 281 (Engl.), Rochh. D. Gl. I. 213;
falder død om, Wigstr. FS. 160, 307,
Gering II. 94, 32, Knoop Ps. 45, 13; han
tages levende af djævel, Wigström FS.
159, 506; djævel afriver hans hoved,
Knoop Ps. 263, 2; kommer uheldig af
dage, se Strackerj. I. 38, 34, 168, 170,
Kuhn M. S. 38, 39, Wolf N. S. 256, 160,
Gr. Sagen I. 139, 101, Z. f. M. II. 42, 12,
179, Folkl. I. 324; mener drukner sig,
40 Kr. VI. 118, 171; hans hænder overgydes
med blod, Kr. Sagn IV. 281, 21; hans lig
kommer ikke uden uheld i jord, Krist.
Sagn II. 528, 71; græsset, hans fod træder
på, visner, Sgr. VIII. 218, 71, jfr. Mhoff
138, 186; hans hår bliver hvidt, Kr. Sagn
VI. 33, 108, se hvidhåret; uheld følger
ham, Kr. Alm. V. 155, 433; kan ej drive
heste over bro, Kr. Sagn V. 313, 90; —
mener forvandles til stene (s. d.), Sgr.
20 I. 135, 51, Tinele II. 41, Krist. Sagn V.
449, 97 flg., jfr. Wigström FS. 159, 304;
mister sin skygge (s. d.), Wigstr. II. 101;
sover 300 år, Wigstr. I. 159; han kan
ej få ro i graven, men går igen, se Kr.

I. 67.6. VI. 119, jfr. Strackerj. I. 188, 181 a. 197 n. 210 r, Kuhn N. S. 264. 206. Wh. Vlk. IV. 114, VI. 440, P. Volksk. I. 113. 41. 42, Knoop Pm. 167. 122, Lütolf 388; alm. om falsk ed. Kr. Sagn VI. 33 nr. 6, se Wuttke nr. 307, Urquell II. flg. regist. und. Meinelid. I. 2 315. 7, Nd. Vlk. VIII. 222, Meyer Bad 514, Gr. RA 904 flg.; — mensvoren jord, Krist. Sagn V. 443 nr. 8; synker, Wigstr. FS. 159. 505: — „sv- til fanen“, kommersleg: A. blindet, fad vand på bordet; han skal eftersøge foresagte ord og slå ned i vandet, som er ombyttet med en kokasse (vestj.); jfr. Aasen, isl. sverja; mnt. sweren, Sch. Lübb.; se „binding, moderssøn, stövle III. 642. 53a; bande, ed. forsoren; for-.

sværger, no. i et byrum: *di Agerakdu trærer o Hamarom sværger*, Kr. VI. 344. 212.

sværhavre, no. *sørhager de* (Ager-skov), havre sået i ompløjet grønland.

sværland, no. *sorlað de* (Agersk.); *sværlan* (Djursl.), mark som skal pløjes og som er overgroet med grønsvær; derpå: „swärlandsbyg“ (Djursl.).

sværlægte, no. *sværlat æn-ær* (Vens.); *swallat æn-ær* (N. Sams); *swærlat æn-ær* (Malt, D.); *sværlat æn-later* (Agersk.); *swærlat æn -æ* (Sundev.); en svær lægte, skråstiver, der slås indvendig på sparre-træerne og fastholder flere par sparre-træer i deres lodrette stilling; se 3. svær.

sværm, no. *swarm* i best. -i fl. *swarm* (Vens.; Hell. h., D., vestj., Vejr., vestslesv.); *swærm* el. *swærm æn -rsm* (Agger); *swærm i swærm* (S. Sams); ilk. (Rogen, Elst., Sov. s.); *swalm æn swalm* (Randers), = rgsm.; *æn swarm bij* (vestj., alm.); „*ed flyver e dse dp i kor d skeg d ham, liksom de ku ha wat i swarm bijer*“, Grb. 139. 14; fremsværin er den første sværm, derefter: *æ an swarm*, så. *æ triro swarm* (vestslesv.); *dér ér i hil swarm fæd-nke dér* (Vens.), en stor flok musker; „det er en sværm, som der er harer på Samse“, Kr. VI. 331. 135, hvor en stor flok piger er samlet ét sted; jfr. Aasen swarm, sværm hak.: mnt. swalm, Sch. Lübb.; se svir, bi; bi-, for-, fram-, jomfru-, netel-.

sværme, no.

swarm-ær-el (D. vestj.); *swarm* (Agersk.);

swærm swærm swærm (Vens.);

swærm el. *swærm -ær -el -el* (Agger);

swærm -æ -el (Sovind s.);

swærm swærm swærm swærm (Elsted); *swærm* (Bradr.);

swalm -ær -el (Randers);

om hier, myg, musker, — rgsm.; *kom swærm* (Agger); „hier svalmede“, Kr. Sagn VII. 319. 36 (Årh. egen).

sværsöm, no. *swærsöm el - fl* (Sundev.), stort søm til at fæste sparre-træer med.

1. **sværte**, no.

swat -ær -el -el (D.);

swat -ær -æ -æ (Vens.);

swat -æ -el -el (Sovind s., Tåning);

swat -æ -el -el (Elsted);

swat -ær -ed (Mors, Agger);

swat -ær -el (Gram);

gøre sort; tl. *swatet* (S. Sams); *wi swats ham mæ i tøl*; *høj swats hans støj* (Vens.); *swat æ kakslon, jæn i æ ansegt* (D., Andst); *tig: han bløw drønlig swatet* (D.), o: narret; *swat falk* (Vens.), bagtale; den, som er gæet falhit, *ka swat si røw o go ndgen* (Agger); *do ka swat røen d go nggen* (Vens.), kan sges til den, der klager over klæders dyrhed; jfr. Aasen swerta, htsk schwarz; se sort; *hatteswærtelav.

2. **sværte**, no. *swat d best. -æ* (Vens.; Hell. h.); *swat de* (Sovind s.); *swart æn* (Sams); *swat de* (D., vestj.); *swat de* (Mors, Agger), *swat el. swat* (Thy); *swat de* (Gram); *swat de* (Sunder.), M. Slesv.), — rgsm.; *kom swat o støjlen* (Tåning); *swat* (Elst.); se svart; sort; blank, fedt, kakel-, kakelovns-, sko-.

sværteborste, no. *swatbust æn -boster* (Andst), børste til at føre sværte på med.

sværtendeggorolie, no. lægemiddel, udlev. pyrol, animale crude (Peters.).

sværter, no. *swater* i (Vens.), skældsord til en farver.

svæt, no. uo. se sværte.

svæw, no. *swæw el. swæw d best. -æ* (Vens.) 1) sving, hvormed kaffemølle, shæsten o. lign. omdrejes; plejstang på en rok (vestj., Angel). — 2) *swæw* i (Vens.), best. -i; best. *swæw* (Hell. h.), luftens hvirvlende bevægelse om hus-hjørner og smalle steder; *dær æ sønt i swæw hær we hønt d hukst*; se svisfe, 2. svæbe 2; jfr. Aasen sveiv, isl. sveif huk., skæft, hvormed noget omdrejes; sveiva uo. svinge, dreje.

svæve, no.

svæve -er -et (D., Matt);

svævg -er -a svævde (Vens.);

svævg -er -et -et (Bradr.) —

1) lrs. og mlr. svinge, gyng (Bradr.); trække, hvirvle, de svævde (Vens.), om vindens fart gennem smalle steder; *dæ hør ðu svævde hér i hafi, né vejen ær ð æðlan* (Vens.); jfr. svifte. 2) flakke hjemløs omkring; *svævg mæl framæt* (D., Landk.); *de æ hårt, æn æn of sin dæg ska svævg mæl framæt* (Valsb.); stalt Else blev addend' på et stykke vrug og svæved på havet i tvende dag'. Kr. I. 269. 3; fore et udsvævende liv (Møllensl. Kok.); jfr. Aasen sveiva, sviva, blisk schwaben.

svæver no. svæver æn -er (Vens.), hjælpere, dagterter.

svøb, no. svæp æn (D.; ilk. Elsted);

svøb ð best -a (Vens., Agger); best svøbde (Lild s.); svæp et (Bradr.). —

1) — rgsn.; „*nun ha fðglæmt, fðri de blidr dðbt, ð set har þu, som ðn jændól hælir ðn sæfær i svøla dpa bðnt*“, Grb. 3. 11, moderen havde forgiemt for det blev døbt, at sætte hjerdet jern, som en stoppenål eller en saks i svøbet på barnet; *sværad te hånt* (Holl. h.); æ hår liqer i svøb mo (Agger); svøb, syndt, tråd med frugt, død kvinde i grav, Kr. Sagn V. 327. 37. 44; barn skal have brød, penge i svøb Wigstr. I. 231. —

2) rebt om et hmas, — svøbreh (s. d.); *de red, mæ svøbde ð læs huj mæ, kalas ðs ð svøb, de ku se laus ð senar* (Vens., Hauh.); *te kvar brogt di egæn svøb* (Lild s.); a taget et stykke svøb, der kunde vel være en 30 fjerne, Kr. VIII. 272. —

3) æ svøb (Mat; Elsted), i et slagtet dyr; stykket, hvorpå tællen sidder samlet, forsk. fra plukstille (s. d.). —

4) æ svøb (D.), krumningen på le-

bladet. — 5) æ svøb (Holmsl. Kl.), fisker-

badens udvendige klædning af brædder.

6) „nede i svøbet efter Vorning bro“, Kr. VI. 69, betyder sagbros; lavning, hul-

vej, jfr. svæv; jfr. Aasen svæp, ilk.; se om-

1. svøbe, no.

svøb -er svøbde svøbde (Vens.); ð svøbde (Agger);

svæp -er svæst svæst (D., vest);

svæp -er -et svæst (Sovind s.); ð svæst (Elsted s.);

svæp svæst svæst svæst (Valsb.);

svæp svæst svæst svæst (Fjølde);

svæp (svæst svæst svæst) (Bradr.); jfr. svøb

- 1) — rgsn.; *svæst ðm, in, dp* (Sov s.);

vikle om, ind, op; *svæp æn læs hæ* (D.); *þjægn æn hjælp kðlan mæ ð svøb læs* (Lild s.); *æi svøbde hæt ænæst læs hæ* (Vens.), snurre svøbrehet om det; *o svøb* (Holmsl. Kl.), snurre krogene fast til tæ-

serne; *o svæp* (D.), rulle tændegarnet om vaterstolens barm; endnu kan mær kes; *huj svøbde hans ærn* (Vens.), læg ger armene overkors; når den der svæ græs hugger leen for langt ind i græsset, er den ikke i stand til at tage alt græs set med, *ad ka æ huj æ svæp æt* (D.); *æ ku svæp æ græs; æ bæn ku æ svæp æ pæt* (Matt), æ. gribe, hvor brystvorten er læ-

2) svøb et barn (alm.); spøgende

æ ku træp te o kom hæm o huj svæst (vest.), æ: komme seng; om en vred mand kan siges spøgende; *ri ska hæ ham svæst ð læ læst læ hæm æ æn pæt hæglor ð æn hærs æpænd* (N. Slesv.); kvinde må ej sidde på hyndeløs stol og svøbe barn. Sgt. IV. 131. 342; jfr. Aasen, isl. sveipa; se omvøbt.

2. svøbe, no. svæp æn -er (D., vest);

svøb æn best, æn ek svøbde (D., svøbde el

svøbde (Vens.); svøb æn -er (Agger),

svæp æn -er (Møllensl. v., Ang.); *svæp æn*

svæp (Remet). — 1) ganske simpelt pisk,

en klap med en snor som er længere

end skaffet (Vens.); se pisk; *huj hæ æ*

svæp i æ væt kðsh (Ang.), æ: han er

herre over tingenes gang (alm.); jfr. Sgt.

IX. 206. 628; *huj stak ð i svøbde* (Vens.),

æ: brugte pisken af alle kræfter; i rum, se

2. bojle I. 102. 1a, Kr. Alm. 2 IV. 18. 10.

2) æ svæp (Andst); svøb (Fjølde), på en

brøndvippe; stangen, som bærer spanden;

se svæv; jfr. Aasen, isl. svæp huk., mul.

sweepe, Sch. Lubb., pisk; kilder, ol-

svøbeklæde, no. svøbklæde æn -er

(Vens.), til at svøbe om spædbørn.

svøbelse, no. svøbels et (Fjølde),

svøb til småbørn.

svøbelsobarn, no. *svøbelsbårn* æn (D.), itk. (Ekt.), = rgsm., spædt barn.

svøbereg, no. *svøbereg* æn (D., Vestj.), rebet, der svøbes omkring hælset, at intet skal tabes; se svøb 2, læsseltræ.

svøboring, no. *svøboring* i best. -i fl. -reg (Vens.), ringen, som forbinder jærnkapperne på hammelstokken og svinglerne.

svøbeskæft, no. *svøbeskæft* i best. -ø fl. -skæft (Vens.); *svøbescæft* æn (D., Malt); *svøbescæft* et (Aug., Valsb.), piske-skæft; „*svøbescæft* ær gøt^m sei han æ svøb, da hålt hun æ svøbescæft fdr æ hør (Valsb.), spottord, når Augelhoen fra sit skovtuge hjem møder en vesterbo fra den skovløse hede.

svøbescæg, no. *svøbescæg* æn (Agger), = rgsm., slag af pisk.

svøbescække, no. *svøbescække* æn (Landk.), piskescæk.

svøbescnor, no. *svøbescnor* æn best. -en fl. *svøbescnor* (Vens.), piskescnor; se kneble.

svøbescang, no. *svøbescang* æn best. -en (Vens.), på tæverstolen; stangen, hvormed bommen drejes, når der „svøbesc“.

svøbescykke, no. *svøbescykke* i (Vens.), ble til spædbørn.

svøbescrøje, no. *svøbescrøj* æn best. -en fl. -er (Vens.), trøje til et svøbelsobarn.

svøbescift, no. se svift.

svøbescje, no. *svøbescje* -er -er (Fjorde), lrs. intr. gynges.

svøbescille, no. se svæld.

svøbescimme, no.

svøbesc -er *svøbesc* *svøbesc* (D., Andst, Vestj.); fl. fl. -et (Almund, Vib., S. Hald);

svøbesc -er -et (Agger);

svøbesc -er *svøbesc* *svøbesc* (Gimsted);

fl. *svøbesc*, fl. *svøbesc* (Hvejsø);

fl. fl. *svøbesc* (Bj. h.);

lrs. intr. *svøbesc* -er -et -et (Rævs, Mors; ntr. *svøbesc* de gl.);

svøbesc (?) *svøbesc* *svøbesc* (Dahj.);

fl. fl. *svøbesc* (Kieding (M.));

svøbesc -er -er -er (Mogensrup);

svøbesc -er *svøbesc* ? (N. Sølling);

svøbesc -er *svøbesc* *svøbesc* (Lad s.);

svøbesc -er *svøbesc* *svøbesc* (Han h.); fl. *svøbesc* (Sjestrup, Vens.); nt. *svøbesc* (Åby, Jetsmark, Alstrup, Børgl. h.);

svøbesc *svøbesc* *svøbesc* (Havbro s.);

svøbesc -er *svøbesc* *svøbesc* (Holl. h.);

svøbesc -er *svøbesc* *svøbesc* (Horn. h.);

svøbesc -er *svøbesc* *svøbesc* (Falslev, Hardsl., Haslund);

svøbesc -er -er -er (Sams.);

svøbesc -er -et -et (Vejlby, Årh.); *svøbesc* (Ekted); fl. -et fl. *svøbesc* (Tiset);

svøbesc -er -et -et (Sømd s., Taning);

svøbesc -er -et -et (Lanå, Røgen);

svøbesc -er, *svøbesc* el. *svøbesc*, *svøbesc* el. *svøbesc* (Sem);

svøbesc -er *svøbesc* *svøbesc* (Emmerlev, Øster Lyngum); fl. *svøbesc* (Aller, Ågersk.); fl. *svøbesc*, fl. *svøbesc* el.

svøbesc (Bjært);

svøbesc -er *svøbesc* *svøbesc* (Spandet);

svøbesc *svøbesc* *svøbesc* *svøbesc* (Åbenra);

svøbesc -er *svøbesc* *svøbesc* (Sunder.);

svøbesc -er *svøbesc* *svøbesc* (Beadr., Valsb.);

svøbesc, nt. ell. 1., 2., 3. pers. *svøbesc* fl. *svøbesc*

fl. 1., 3. *svøbesc* fl. *svøbesc* (Fjorde);

2. *svøbesc*

fl. *svøbesc*.

1) intr. svømme i vand, om personer og dyr. måske sjældent el. slet ikke om genstande, hvor der bruges „søje“, „flyde“; til en der giver sig ud for at kunne svømme, kan siges: *fl. da ka wal svømme i æn*

lala hakala! (Malt); el. *svømme* o. æ *buk*

læm æn stujan; di fi æmme uen åpd;

høj kam æmme tr læj (Børgl. h.); den skipper han sejt, stalten Adeluds svøm,

hun kom i land tre timer før ham, Kr. I. 316. 15; den svømmende elsker om-

kommer, da lampen (s. d.) slukkes, Hero og Leander aagnet, se Rohde, Gr. Rom.

137, DgF. I. 266 Rg., Gl. d. M. I. 193,

Nyerup Udv. Dske Vis I. nr. 12, Kr Sagn IV. 20. 87, Amins. VII. 56. 86, Wigstr. I.

26, Dyrklou Ner. 103, Gejer, Afzel. nr. 19 m. henv., JFærø 167, P. Volksk.

VII. 30, Knop Pm. 38 73 118. 248, Rochh. Arg. S. I. 32, Panzer I. 26, Meyer

Vik. 325, Köhl Kr. Schr. III. 240, Bosquet 471, Trad. pop. XII. 139, XIV. 143 m. m.

henv., Wh. Vik. XII. 154; at hekse kendes på, at de svømmer på vandet (s. d.).

2) når de kastes ud, har sikkert også været kendt her, se Grimm Myth. 1028, RA.

s. 925, Rydb Magt. 63, Soldan I. 394; s. i blomstrende hermark, Molboh., se Aldon

36, Segerst. 182, Sv Landsm. I. 657,

Bondes. Hall. S. nr. 33, Knoop Pm. 111, Meyer Vlk. 337, Köhler Kl. Schr. I. 112; jfr. Folk. IX. 171 (Ind.). Busch Volksh. 2, Herul. est. Jernandes; se 2 her I. 754.49 a; sv-prøve med den modige skrædder, Kr. Æv. III. 141; „lade fisken sv.“, Krist. Börner. 270. 18, lade en person glide ned over de udstrakte arme af to rækker legende. — 2) transit. lade svømme, således muig den svage form *svøm* st. ff. *svøm* (Helt. h.) og sigtens flere steder; *svøm* *æ* *hæst* *fi* *svøm* (Vejlby Fr.); *han svøm* *æ* *hæst* (Dalby), ligeså Agerskov, Fjælde; jfr. svænge; se Aasen svemja, symja, isl. svima, svimma, symja; mnl. swemmen, Sch. Lübb.

svømmer, no. *semer* i best. -i st. -er (Vens.), = rgsm.

svømning, no. *semming* i best. -i (Vens.), = rgsm.; *høj røje* *æ* *we* *e*.

svøn, no. se svend, svin; **svøv**, no. uo. se svæv, svære svøb, svøbe; **svøvor**, no. se svæver; **svøvte**, uo. svifte.

svåg, to. se svag; **svåjse**, se svanse; **svål**, no. uo. se svale; no. se svøvi; **svåle**, bio. se svarlig; **svålt**, no. uo., se sult, sulte; **svåmp**, no. se svamp; **svån**, no. se svane; **svång**, no. to. se svang; **svår**, no. uo. se svar, svære; **svås**, no. se 3. svar; **svåtens**, bio. se sagtens.

1. **sy**, uo. i udtr.; *sy* *ø* (D.), jage på et svin; når man jager på det, siger man: *a sy!* — *han bløse* *ve* *o sy* *ø* *an* (D.), se 2. **sy** 2.

2. **sy**, uo.

syj -er *syj syj* (D., Andst, Ale s.);

soj -er *sojød sojød* (Hmr.); st. ff. *sojer* (Darby., Sall.);

syj el. *sy*, *syjer* el. *syer*, *syj* el. *syje*, 40

syj el. *syje* el. *syer* (Vens.);

syj -er *syj syjød* (Agger);

søj -er *søjst søjst* (Støvr., S. Hald);

st. ff. *søjst* (Hjelmst. h.);

søj -o *søj søj* (N. Sams);

soj -o *soj soj* (S. Sams);

søj -o *søjst søjst* (Søvind, Elsted, Røgen, Århus);

sy -o *sy syet* (Aller., ff. *syet* (Skryst.);

sy -o -et *sy* (Åbenrå);

syj syer sy syj (Bradr.); nt. *så* (Fjælde),

bøjning ubekendt. —

1) = rgsm.: forbinde med tråd; *de kårer*

a u syj, *mi gæge skræjer* (vestj.), tlm.

om hvad der er gjort særdeles nøjagtig.

a søj (Søvind), *o*: jeg er skrædder; *sy* *proser* (Vens.), *sy* *poser*; *høj* *vel* *ha* *hans* *væst* *sy* *ej*; *hans* *hues* *wa* *møge* *o* *syer* *hilt* *op* *te* *met* *op* *hans* *ham*, hans strømper var skidne og stoppede ...; *han* *syer* *om* *ham*, *o*: for ham (Vens.), *syj* *æn* *kådel*, forberedige en kjole ved syning; *syj* *ve* *æn* *kådel*, *æn* *huges* (D.).

lappe, stoppe; *syj* *ce* *djer* *høger* (Hern.); *djer* *høger* *ska* *de* *syjes* i (Lald.); altn. drenkemorskab var i Årene fyrte at sy pigernes kjoler sammen på markederne i Ribe med seglørn, jfr. T. pop. XV. 188; *soj samel* (Darby.); *syj* *op* *el* *i* *min* *huges* (Vens.); *soj* *po* *æn* *høger* (Sall.), ligeså Thy, alt i betydning stoppe; tækkemanden syr med halmsimer tag-

halmen til lægterne, *d sy* *fd* *tæer* (Vens. alm), når havdigernes skrant i Vestslesv. bedækkes med taghalm, sættes det ligeledes med halmsimer, om dem sages også, at de bliver „syet“, når deres ender stikkes i jorden og fastgøres (Bradr.); *te* *å* *soj* *op* *få* *æ* *tækkimann* *wa* *han* *hejs* *it* *så* *møj* *awet* *te*, Jyd I. 77. 1. til at sy op (stikke ud) for tækkemanden var han ellers ikke så dårlig; *sy* *uod*

(Thy), broderi; en kone syr for hjært 50 folk og betales for det. Kr. Sagn I. 96. 374;

en syerske får råd af de underjordiske.

„ærmet ret, hullen vrang, så får særken sin rette gang!“ Kr. Sagn I. 54. 245-46; den højtagne pige syr på et tørklæde, hun binder om et svin: „du er a ved æ ellefolk og kommer aldrig til jer mere“, Kr. Sagn I. 107. 415; den som syr en af de store højtidsaftener får bulne fingre, Kr. IV. 382 99. IX. 26 69. 32. 45. Alm. IV.

101. 14. 107. 25, Sagn IV. 621. 9-11, Sgr. VII. 75 452-54; eller kreaturerne bliver halte, Alm. IV. 101. 15; el. man får en svær dødskamp, Amins. VIII. 94, jfr. Am. Folk. XI. 9 (Maryl.), Uquell IV 115 61 (Galz. Jøder); syr en pige på klæder, hun har på, *lisemans* *stog*, *lisemans* *or* *ska* *hun* *go* *leda* (ugift), se Sgr. VIII. 53. 136 38 (Kolding), Krist. IV. 377 332, Alm. III

129. 80, J. K. 79. 108; eller hun bliver glemsom, Sgr. VIII. 53. 137; eller hun syr sig lige så mange ulykker til som stung, Sgr. VIII. 142 619; eller hun får ulykke i kortspil, Sgr. VIII. 142. 620; el. hun bliver løkket, Kr. VI. 277. 239, jfr.

Wigstr. II. 161, Sundbl.² 162, Mélus. VIII. 281. s., Urquell IV. 274. 3; syr man på børns tøj, mens de har det på, bliver de ikke større, JK. 364. 10, Kr. IV. 385. 417; en pige må ej sy sin egen brudekjole, såmange sting, hun syr på den, såmange ulykker syr hun ind i sit ætteskab, Sgr. VIII. 220. 892 (Mols); såmange sting, såmange tårer, Råff I. 113; stikker kvinde, som syr på sit nye tøj, sig tilblods, vil hun få mange kys deri, Kr. IX. 45. 492; et det andres, er den vred, hun syr til, Kr. IX. 56. 605, jfr. Sgr. VIII. 53. 135; ligetøj må ej sys på, skal fæstes med nåle, Kr. Alm.² III. 163. 06; Signe syr Snufjølles kjole fast i kød og blod, Rafn N. Fort. I. 121; jfr. durknejet, single, sting, 1. stoppe; se *bunde-, rand-, rimpe-, svitte-. — 2) sætte folk sammen i strid, opurre; *di wæ re o kom ðp o tåpær o Hæns, han syj*,²⁰ tirrede, skyndede til; *han æ gærs te o syj* (D.), dygtig til at bringe folk i strid; *a sæjð de a kuð* (Hmr.), jfr. 1. sy. — 3) *u syj* (Plougstr.), en børneleg: børnene er opstillede i en lang række og holder hverandre fast i hænderne; A. er synål, griber den yderste i den ene ende af rækken ved hånden og løber ind og ud under børnenes arme idet han trækker hele rækken med sig; om den sidste²⁰ den modsatte ende snurres de rundt i en bunke og det ender med, at de alle væltes, jfr. Kr. Börner. 223. 4. 515. 26; jfr. Aasen, sy, eng. sew.

Sybille, no. en berømt spåkvinde (s. d.); *de tæjnr endr te, te Sybilles spådom ska segð, te imdð di sijst tæjnr ska fesk blyu æð sjalen, te fðrðfær ska fótél dæj bar, hæant æn fesk hár sít uæð, fðr bærn (børnene) hár ðlær sít æn fesk*,⁴⁰ Kvolsq.; *„Sebels war æn klðq kun ð læu i kon Salamons tøj; hon skal ha hat þej gæfu ð in an mæskfu“*, Grh. 164. 1, Kr. Sagn II 339 58. 59; S. fulgtes en gang med kong Salomon og de kom til Kedrons bæk, da lå der et gangtræ over bækken, og det gik kong Salomon over på, men Sybille vadde i vandet ved siden af. Han spurgte hende da om, hvorfor hun gjorde det og ikke gik⁴⁰ bag efter ham henover planken: „nej“, sagde hun, hun var for ringe til at gå hen over det træ, som Gud og Jesus skulde korsfæstes på. Aldrig såsart hun

havde sagt det, så blev begge hendes fødder som menneskefødder, Krist. IV. 268. 388; om hendes spådomme se foruden de anførte steder Kr. III. 326. 415, VI. 233. 320, VIII. 382. 691 ff., Kr. Antolt s. 86. 200, Sagn II. 337. 48. 54. 55. 339 nr. 15, Sgr. IV. 164. 512, Grundtv. Gl. d. M. III. 203 (Ang.), J. K. 34. 1 flg. 144. 1. 3, Efterslæt 200. 146, jfr. Köhl. Kl. Schr. II. 87, Fbj. II. 173. 211; hun spåede også, „te æ land sku mæls å te folk sku læles“ og kvindfolk blive så spraglede at se til som hugormne, Kr. III. 336 ned.; S. kaster stor sten i sit hosebånd, Kr. Sagn III. 35. 174; led skilbrud og byggede kirke, Kr. Sagn III. 145. 47; spår om kilde, Thiele II. 35; Nyerup, Alm. Morskabslæsn. 298, omtaler folkebogen: „Sybille Spådom og Kong Salomons Visdom om hvis Underligt fordom skeet er og hvad skee skal for den yderste Dag“, og henviser til Panzers Annalen der älteren deutsch. Litt. p. 404 og til en latinsk afhandling, der findes trykt foran i Gallen udg. af Oracula Sibyllina, Amstelodami 1689; Werlauffs Antegnelser s. 100; se endvidere Haukenes V. 248, Bergh III. 90, Krukkespå, Arnas. I. 438, Maurer Isl. S. s. 187, Thorkels. 213, Pio Holg. D. 58; Mhøff 248. 343 flg. „Frau Hertje“; 377. 508 flg., 585. 608 „Schwarze Greet“; Mélus. IV. 272; Mother Skipton. se Yorksh. Flk. 194; Ss spådomme også kendt af Finner, se Friis, Lajla, Kbhvn 1896 s. 113; jfr. gøsefod, slag 3, muldvarp, træ, Tyrk.

sybinde, uo. *søjberð* (Holmsl. kl.), egen måde at filere på med to stik til hver knude; jfr. kastebinde.

sybuddike, no. *syboddsk æn -er* (Færø), syeske.

syd, no. se sonden, sønder.

syde, uo.

sy -er sæj sæjøn (Holl. h.);

syj eller *sy*, -er eller *syjær*, *syj sy* (Bergl. h.). —

1) = rgsn., om vand, der er lige ved at koge el. som koger; det findes som glds i mange målater; *gryjæn syjær* el. *syjær* (Vens.), jfr. 2. skratte; *wæne syjær* (sts); *lærj lær vel by, lærj md sy* (H.), 3; den, som vil hyde fremmede, må koge mad til dem; *æ væj syjær i æ gryr* (vestslæs.); *syjær væj* (sts), kogende

vand: „*hva segjar du, ær en d' enjan?*“ 2 Kr. VI. 103, hvad siger du, er den ikke køgt? *ei segjar, ei spær nok lig* (Vens.), om den snurrende lyd, vand frembringer nær ved kogning; der var både stegt og sødden for ham der, Kr. Ordspr. s. 321, 3; han var vel set; fr. Aasen s.oda, isl. sjóða; 1. sod, — 2) knurre, skælde; *hva gær o syar* (vestj.), om lurben?

syde-gryde, no. i en nordslesvigsk börneremse:

*syd-gryd, do rær min trang,
natten er lang og bugen er svang
og den lille [Vølberg] er sulten!*

(Tislund).

sydeond, to. *synd* (vestj.) vranten, vred, så man skænder; se syde 2

-syder, no. se søbe.

sydvest to. no. *syðvæst* (D.); *syvæst* (Ågger); *svæst* (Vens.); *syvæst* 20 (Savind, Sundev); *syðvæst* (Lald s.); *svæst* (Bradr.). — 1) = rgsn.; *svæst vñ o kviðan o foranst de gñas gñan mæ væn* (vestj.), også Ang: „i *svæst hñ d djæ lð*“, Grb. 194.167, i det sydvestre hjørne af deres lade, — 2) en samandshue med klap el. skygge ned ad nakken, bruges i ondt vejr; se sønden; samand melder ankomst ved at kaste s-ind ad dør, Suffolk Folkl. 102.

Sydvestblammer, no. se blammer, jfr. Kr. Ordspr. 375.

sydøst, to. no. *syðvæst* (D., vestj.); *syðvæst* (Ågger); *svæst* eller *syðvæst* (Vens.); *syvæst* (Savind s.); *syvæst* (Sundev.); *svæst* (Bradr.); — rgsn.; *svæst æ te syðvæst el. d s;* *høj so i s-* (Vens.); se nordvest; skal en høj udgraves for at finde skatte, må der begyndes i det sydøstre hjørne, om det skal lykkes, Krist. Sagn I 358. 74; formen måske en uorganisk dannelse, U. Bl. I 45.

syø, to. se sø; to. se sød; no. se sy.

syer, no. *syer* i best -i (N. Sams); *syer* i best -i fl. -er (Vens.), skræbder (N. Sams); den som syr ud for tækkeren; *vi hñ tærvi no, mæn vi ræstær i syer*; *dæsom tærvi vel slo mæ værgen, så stek syer ham mæ nðl* (Vens.).

-syet, fl. se sy; lenne, hjemme.

syllis, no. den overtro at voldtægt af et barn (en uskyldig pige*) kan helbrede s-, findes utvivlsomt også her, jfr.

Wuttke nr. 484. Roehholz Glaube I 39; forestillingen er også slavisk. I rqued III. 176 a ned; se beskidt, skidtsyge

syfærdig, to. = rgsn.; tilskåret, så det kan sys; „han lagde lærredet sammen på så underlig en måde, at han efter at have hugget med sin økse ned i lærredet og så tog det op, nu havde en s-skjorte“, Kr. VIII. 131.

syg, no. to. se søg.

syg, to. *suk* = flt (D., vestj., Davlu.); *suk* flt. *syk* (Ågerskov, vestslesv.); *syg* flt. *syg* (Snedsted, Mors, Ågger); *syg* flt. *sygt* flt. *syg* (Vens.); *syg* (Lald s., Stavr., østj., S. Sams); *syg* flt. *syg* (Savind s.); *syg* (N. Sams). — 1) = rgsn.; *d' syg bñn, hønt æ sygt, di lego syg d' samel: dær ær ære an jæn teg i væj fð dæ syg, dær æ mæn teg i væj fð dæ vask* (Vens.); *hva æ mñ syg, o æ væn lðð fræ hñs hjat* (Thy); *o æ syk o skit o skær el. o el let ka a ed* (vestj.), spøgende; *æ æ så yrdig syk* (vestslesv.); *høj mæn ære mir en i syg sjæløn* (Vens.); *o hær æ fð æ bryst o lig nijer i dær jæn sij* (vestj.); konen giver besked: „det er ligesom mit liv var fuldt af hølvsåner og æ lå med et såld over mit hoved og med æ krop i æ bagstrug og æ ben ude i æ pisel“, Krist. Alm. V 151. 21; *lego syg* (Lald), syg, så man må ligge til sengs, jfr. hænveskidt: *llyv dædlig syg* (Silkeb); *han æ syk, såmar dær fur æn fia vil i æ røp d' ham* (vestslesv.), om den der har et skrøbeligt helbred;

d æ do syk, d vel do dø,

a ka da el fo hæjer,

så ska do hñ æn hægøkan,

soni æ goen ijæmel æn skræjer;

(Vorgod), Sgr. V. 27. 99, Kr. Börner. 91. 70, jfr. P. Volksk. III. 111. 19. — 2) længselsfuld efter; *æ præstær ær dñi syk, fozt fðr o kypr o så fðr o æl* (D.), hun er blot syg, for at præsten skal komme ned til hende, Kr. VII 97; *høj æ syg fð byg d' ku ære hægør pek, d' row ku høj ære fð ng d* (Vens.); jfr. Aas. sjuk, isl. sjúk; se krank; amerika-, avind-, boje-, *bukse-, dvins-, fritte-, gifte-, gemmeb-, gjöre-, hale-, hjærte-, hvingel-, hvirvel-, hænge-, kjertel-, kjøbe-, kysse-, lamme-, ligge-, lov-, mand-, morgen-, måne-, pige-, sidde-, styrte-, sølge-, sø-, ve-, værre-, ægge-, øl-

syddage, no. *mane sykkelue* (Ang.)
 d sygdom, jfr. 2 dage

sygdom, no. *sygdom æn best. -en*
 (Vens., alm.); *sygdom æn* (Agger),
 sm.; *do hdr hal møj sygdom dør*
 m (Agger); *sygdom sprengt g, mæn*
 v æw (Malt); *di stur kál dje syg-*
1 á di fatte folk dje pakager lætter
*ten** (Skagen); s = tyfos (stis);
 r råd for al sygdom; dør et mske
 1, fordi man ej kender midlet imod
 Pitré Usi IV 456.4; — forbøn for
 fra prædikestol, sygt barns døb,
 altergang giver forandring i sygdom
 1, el. død (vist alm.); jfr. Hensen,
 f. Skolevæb. (1800) I. 297; — tager
 til med mæn. Kr. Sagn VII. 422.03;
 tængik af dage, stis s 423.10 flg.;

bliver syg ved syn af overnaturlig
 af spøgelse og gærd. se f eks
 I. 153.12 156. 170.35. 175.43 44.03.
 IV 120.164 198. 230. VIII. 217 71 72.
 II 7.10. 78.76 80. Sagn V 5.11 40.
 84.87 107.109. 114 122. Sgr XI. 109.
 3.32 31.35. Arne SI. 37 osv.; efter
 af underjordiske, bjærgfolk, Kr. IV.
 Sagn I. 282.913 46 286.954. Møller.
 1. u. 36; af ellefolk, Kr. Sagn II.
 1. 11. 44. 18. 71.72.83 84. 32 123.
 35; jfr. elleskudt, Thiele II. 176.
 ro nr. 762. Dgl. nr. 47. Gr. Elfenm.
 Kennedy, Fict 120. Cav. W. II. XII.
 87; Odins jæger, Kr. Sagn II. 105.6.
 97. 116. 62; jfr. lys II 482 19a;
 1 forestilling synes særdeles udbredt;
 ugh Vlgl. 144. Ronvall Aland s. 18.
 aiss. Nordl. I 21. 76. 80. IV. 22.
 uard. Fjældbygd s. 105. Asbj. III. 23.
 ker s 28. 25. Till. s. 17. Sande I.
 3. II. 205. Wigstr. I. 129. Skytt s. 40

Arnas. I. 36. Maurer Isl. S. 11. 67.
 S kap. 125. Melus. III. 371 (Bre-
). Folkl. Journ. I. 251. 52. 55 (Yaca-
 Amer. Folkl. I. 184 (Italianere). IV.
 Gr. Elfenm. 71. Denh. Tr. II. 185.
 Notes 28. Bosquet 269. Gr. Myth.²
 1, Lehm. Overtro 40; — rester findes
 1ragtn. af s- som et levende væ-
 se Kr. Sagn IV. 597. 51 72. kold-
 1, morsyge dyr; J. Sand. IV. 110. 6
 1gdende kolder*; stis 114. 10. orm*
 I. 759. 31 6). Fb. Bondel. II. 161; jfr.
 15. IV. 85. „frossmora“. Sundbl.² 380
 Kaley. XLV. 154. 269 kvindens m

sønner. „pligans datter“; Gr. Myth.²
 1106. flg.; Schndl. 171. person, Womh.
 Volksk. V. 1. Urquell IV. 283. V. 82.
 Amer. Folkl. IV. 188 (Zigöjn.). Black 4 flg.;
 P. Volksk. VIII. 22. Wuttke nr. 476. Jacobs
 More Celt. T 67. Krauss Posts. 43. Achelis
 Arch. II. 86 flg.; — s- hængslettes på
 dyr. Kr. Sagn IV. 597. 52. på hund; se
 Wigstr. II. 282 frø. hund; 276 fugle; jfr.
 Amms. VII. 94. Folkeven VIII. 467. 20.
 Modin Sign. 8 ned. gjælde; Sundbl.² 285
 folk. fæ; Ons Volksk. V 148 mus. hane;
 slgn endnu Ndl. Vlksk. IV 138 flg.; P.
 Volksk. VIII. 24.3. Ch. Notes I. 21. Méhus.
 VI. 81. III. 559. Leland, Etruse 293;
 overført til træ. Cav. W. I. 438 ov.; se
 tandpine; jfr. Schndl. 181. Ndl. Vlksk. VI.
 75. Ch. Notes 245. Persens II. 145 155;
 en tolsdag. Wh. Vik. XIII. 438; se smerte;

— orm i levende tager sygdom med sig;
 Wigstr. II. 329; om s- som levende væ-
 sen, se Wuttke nr. 482 flg.; hvortil der
 sikkert findes tilsvarende forhold hos os;

sygdomsvættan kan næres, når man
 skriver på sin dør: N N er ikke hjemme,
 J. K. 311 anm., Krist. IX. 65. 718. Thiele
 Overtro nr. 430. 451; el. ved at man
 råber ud efter solnedgang: *omd'n bliver*
æ il jæm' Krist IX. 65. 719 (N. Slesv.).

Amms. I. 112.9. II. 105 5. 111 2. Wigstr.
 I 100. II. 360 ved at give syg andet
 navn, jfr. Méhus. VI. 232; se Wigstr. II.
 276 ved en dukke; jfr. Mhøff s 513. 45.
 Andree. Parall. II. 109 flg. I. 176 Urq.
 IV 119 80 142. 117; ved at mand ifører
 sig kvindeklæder, Folkl. XII. 464 (Kongo);
 = s- er påført, Kr. Sagn VII. 53 178;
 af skidt folk, mskers avind, Kr. Sagn VI.
 56 168. Folkev. VIII. 454.30.36 468.32 472;

— s- voldes ved trolddom. Krist. III.
 258. 267. 55. 59. Sagn VI. 278. 361 ned.,
 VII. 270 30. Wigstr. I. 180. jfr. Meyer Vik.
 263; afværges ved de hellige navne. Kr.
 Sagn VII 56. 186 flg.; — s- af genfæds
 ånde, Kr. Sagn IV. 316. 14; — når mske
 tumles af spøgelser, Kr. III. 222. 313. IV.
 134. 192. 94. Sagn IV 181. 24. jfr. Arnas.
 I 345; — mishandles af dværg Kr. VIII.
 27. 55. Sagn I 274. 630. J. K. 311. 312 anm.;
 — s- voldes af trold. Wigstr. I. 169; ved
 stenkast af lætte, Runa IV 27. 10; — s-
 sagndannende, Dania II 106. Glolius 82
 s. 237 a; — som straffet for at nærme
 sig underjordiske, Kristens. Sagn I.

at klage sig. *han komer sylrað* (Aggersk.)
jaen, di lövar á sylrar (Aggersk.)
 klynke, klage sig, om syge, om
 personer, tiggere, børn; *han er
 sylar á pylar á klug sæ* (Lild): er
 Aasen, sildra, risle om bækken.

sylrehoved, no. *sylarhæð* (Aggersk.)
 klynkende person.

sylrepotte, no. *sylarpåt* (Aggersk.)
 utilfreds, klynkende person.

sylrevorn, to. *sylaricurn*
 = sylter.

sylrövet, to. *syltränge* (Vens.)
 spids bagdel.

Sylt, no. se 1. Sild.

sylt, no. *sylt* el. *syltehjed* (Aggersk.)
 1) salthed. — 2) en græsart, aggersk.
 Witt? (Thisted, Lemvig), J. T. i
 et forældet adject, *sylt*, *salt*, V
 mut. *sulte*, Sch. Lübb.

1. **sylte**, no.

sylt -er -et (D., vestj.; alm.);

sylt -e -et (Sovind);

sylt -a -et (Elsted s.);

sult -er, -ød el. fl. *sølt*, ff. *sølt* (Aggersk.)
 = rgsin., opbevare frugter ved s
 deraf: *suleglus* i best. -t; *søleck*
sølelaq i, *søletic æn*, *søletår* i, u
 (Vens.); i udtr.: *„dæ to hqj á søl*
 el. *„sølela icøl*“, Grb. 238. 182,
 han og syltede valle, bestille in
 lang-omt frem; *sult wal*, (Mors):
flæsk (Lübb), flæsk lagt i sylte (s.
 sylt: jfr. Aasen sylta, mut. *sulter*
 Lübb.

2. **sylte**, no. *sylt æn de* (Aggersk.)
sølt æn (Aggersk.); *søle* i best. -i i
 en ret tillavet af svinekod; *„ku*
fa døm sølebrøj u søle“, Grb. 1
 kom en bayer for dem sigt-brød og
 mut. *sulte*, Sch. Lübb. „besonde
 gekochter . . . u. gepresster schwein
 jfr. *sülze*, Koch 174.

sylteost, no. *sølteost* i b
 (Vens.), et stykke pressesylte, o
 som ost.

syltet, to. *sølte* (Aggersk.), salt
 ges om høst fra enge, der g
 stunden.

syltetøj, no. *syltetøj* de (Sovind)
 = rgsin.

syltgræs, no. *syltgræs* de (D.),
 græs fra steder, hvor haver jævnt
 over

i to tælj (vestslesv.); „a troue. go spo haw dm hêls dæp (Lald s.); de ær enen syn o atgi frd æn tyg (Mant); dæh syn ku a ed in o æn amôrslura (Vejle), svar, når en betjeder en noget, som man ikke selv regner; de æ uræt o enen syn o tæj æn træsk o æn gal fureð; el. æ hygær hægær o æ venæter fureð (vestj.); el. o sed æ æn hjæstak o tæj æn slæstæjen o tær si rôv mæj (sts), jfr. Urquell III. 75. 110, Wegener nr. 483; saj ær utær (Vens.), ordspr. m. saj, synd og søi, søen; men ellers: sondafæl, -læst -skyf (Vens.), fra rigsm.; de æ saj d wæag ædnt æn putæ't; hqj skal æne fæ lðæ te d døj i sajøn (Vens.); æn ku tæpk sæj syn te (vestj.); do gôr syn imod dæh bæn (D.); „må vi synder“ spyr han æ præst; „næ!“ svar æ dræg. Ja, men han æ præst, ndur ænd, „ku do gôr någæt?“ „Ja“, sdi han Hags, „man ænd synær di somar!“ (N. Slesv.); „hden Kirsten grød sølvskålerne fude; der hun således hendes øjne havde vædt, da havde Vorherre hendes synder for-gæet“, Sgr. I. 166. 11; Dronning Dagmars synd, DgF. III. 214. 24. snøre sine ærmer om sondagen, jfr. Cav. W. I. 430; træde 3 rugstrå ned; s- volder sygdom og sorg, hemsøges på born. Kr. Alm. V. 291. 760, jfr. Ndl. Vik. VIII. 222; et mske, som ej har synd uden den arvænge, Sgr. IV. 28, jfr. barn, som føres til døb, får 3 slag ris, „for att tukta artsynden“, Wigstr. I. 231; forældelse for synder, man vil begå, Kr. KT. 127. 39; s-, som ej kan forlades, er for kvinde at undslå sig for at føde born, Gr. Æv. II. 200 med varr., se Registr. nr. 60, nåde, skygge III. 347. 54 a, jfr. Wh. Vik. X. 436, Hauken. VII. 559; ligeså at træde vin og brød under fod, Krist. III. 239; mske vælger drukkenskab som mindste synd, begår her og mord deri, Kr. Sagn VI. 23. 83; mske, som er fri for her, mord, tyveri kan hjælpe, Krist. Sagn VI. 31. 104; tjener vi bære sin heres synd, Thiele I. 425, jfr. Kr. Sagn VII. 60. 193, Mhol 54. 59; „sin eater“, Folkl. III. 145, IV. 398, Perseus II. 294; „sindenverkauf“, Urquell II. 165. 181, III. 18 (Jøder), sijn kaste s- fra sig, Folkl. Congr. 207, Gar-net W. II. 57. 147; syv synder tilgives, når man ihjelslar et firben, Kr. Sagn II.

i to tælj (vestslesv.); „a troue. go spo haw dm hêls dæp (Lald s.); de ær enen syn o atgi frd æn tyg (Mant); dæh syn ku a ed in o æn amôrslura (Vejle), svar, når en betjeder en noget, som man ikke selv regner; de æ uræt o enen syn o tæj æn træsk o æn gal fureð; el. æ hygær hægær o æ venæter fureð (vestj.); el. o sed æ æn hjæstak o tæj æn slæstæjen o tær si rôv mæj (sts), jfr. Urquell III. 75. 110, Wegener nr. 483; saj ær utær (Vens.), ordspr. m. saj, synd og søi, søen; men ellers: sondafæl, -læst -skyf (Vens.), fra rigsm.; de æ saj d wæag ædnt æn putæ't; hqj skal æne fæ lðæ te d døj i sajøn (Vens.); æn ku tæpk sæj syn te (vestj.); do gôr syn imod dæh bæn (D.); „må vi synder“ spyr han æ præst; „næ!“ svar æ dræg. Ja, men han æ præst, ndur ænd, „ku do gôr någæt?“ „Ja“, sdi han Hags, „man ænd synær di somar!“ (N. Slesv.); „hden Kirsten grød sølvskålerne fude; der hun således hendes øjne havde vædt,

da havde Vorherre hendes synder for-gæet“, Sgr. I. 166. 11;

Dronning Dagmars synd, DgF. III. 214. 24. snøre sine ærmer om sondagen, jfr. Cav. W. I. 430; træde 3 rugstrå ned; s- volder sygdom og sorg, hemsøges på born. Kr. Alm. V. 291. 760, jfr. Ndl. Vik. VIII. 222; et mske, som ej har synd uden den arvænge, Sgr. IV. 28, jfr. barn, som føres til døb, får 3 slag ris, „for att tukta artsynden“, Wigstr. I. 231; forældelse for synder, man vil begå, Kr. KT. 127. 39; s-, som ej kan forlades, er for kvinde at undslå sig for at føde born, Gr. Æv. II. 200 med varr., se Registr. nr. 60, nåde, skygge III. 347. 54 a, jfr. Wh. Vik. X. 436, Hauken. VII. 559; ligeså at træde vin og brød under fod, Krist. III. 239; mske vælger drukkenskab som mindste synd, begår her og mord deri, Kr. Sagn VI. 23. 83; mske, som er fri for her, mord, tyveri kan hjælpe, Krist. Sagn VI. 31. 104; tjener vi bære sin heres synd, Thiele I. 425, jfr. Kr. Sagn VII. 60. 193, Mhol 54. 59; „sin eater“, Folkl. III. 145, IV. 398, Perseus II. 294; „sindenverkauf“, Urquell II. 165. 181, III. 18 (Jøder), sijn kaste s- fra sig, Folkl. Congr. 207, Gar-net W. II. 57. 147; syv synder tilgives, når man ihjelslar et firben, Kr. Sagn II.

221. 177; jfr. Folkev. XI. 474. 75, Nyland IV. 104; om man dræber hugorm; jfr. Aasen isl. synd; htsk sünde; se skrifte.

synde, uo

syj -ør søg søke (Vens.);

syn -ø -øl -øl (Søvind s.); *syn* (Elst.);

syn -ør -ød -ød (Agger);

= rgsm.; kommer hyrde drengen hjem og har ladet en ko blive tilbage, kan husbonden sige: *hans hør han søg mæ?*

syndebuk, no. *søjbok* i best. -i flt. -bok (Vens.), = rgsm.; *døj dræg skal dte uet s- fdi di qjor*; se 3 Mosebog 16. 7 flg.; „de Galtens syndebukke“, Kr. Ordsp. 511 (Gj. h.).

syndepenge, no. *søppøen* (vestj.), penge, der klæber synd ved.

synder, bio. se sønder.

synder, no. *syndar æn -ør* (vestj.);

synd æn -ør (Søvind s.); *sønd æn -ør* (Agger), = rgsm.; *dæ stor i søle søjor hær wæte* (Vens.), f. eks. om et udst. uarugt barn; i et byrim: *do arme syndar, dær æ føj i Flyndar o buer i Rom o ka eqnædæ kom* (vestj.); jfr

der var en synder, der kom fra Flynder,

og løb til Romm, hvor æ trommer løber om;

og siden blev de Romm syndere alle sammen til Flyndere;

(vestj.), Krist. VI. 343. 204, Ordsp. 521; Rom og Flynder, landshyer i Lemvig egnen; synes at være et nidvers; et spøgelse siger: „ve mig arme, fordømte synder, som ikke fik min strat her på jorden, Sgr. VI. 170.

synderlig, to. — 1) — rgsm.; *dær æ et søndet fdi skæl* (Lindk.), der er ingen synderlig forskel; *de wa mi sør søndt gogø væn* (vestj.). — 2) sund, rask, dygtig; *han ær it søndt ino* (Støvr.), han er ikke rask endnu; *de ær ept ræl søndt mæ hdm* (N. Sams), det er ikke videre godt med ham. „han ær it søndt“ så drægen om hans mæder (Randers), ordspil mæll. betydningerne: hun er ikke rask, og, der er ikke noget ved hende — 3) *syndt* (Bradr., Fjorden, be-synderlig, sær; æn s- man, se i; jfr. sv. synnerig, mnt. sunderlik, Sch. Lubb.; slgn htsk besonders, sonderbar; sonder,

to. „für sich abgetrennt“, se Weigand Wörterb.; be.

syndestraf, no. *søsttraf æn* (Agger); i udtr. som: *de wær æn s- te ham*, 2. en guds dom over ham.

-syndet, fl. se synde; u.

syndflod, no. *søndflod æn* (Agger),

= rgsm.; „som wæl søj, de wær i søj flodens daw, mæn de è da no alær“.

Grb. 168. 2; *skot i mæn hals!* el. *førdt værdæn!* om d'n komer søndfloden (vestj.),

2; apres nous le déluge; en gård på Vilstupmark i Brusk h. er gået under

i s-, Sgr. IV. 188; kirkerne i Gjettsø (Roskilde) Bjernede (Sorø), Eskildstrup har stået for s-, JK. 341. 10, Kr. Sagn III 70. 64 65; Roskilde domkirke, Thise I. 186, jfr II. 126. 37 n. Aiden Get. 50,

Wigstr. FS. 414. 59; Saxtorps k., Wigstr. I. 200; Tostorps k., Wigstr. II. 347; 6

om fra s- s tid, Faye 59; træstump har ligget siden s- på Reyðarártindur, Arnas II. 66; jorden tæt betolket for s-, Wigstr. II. 374; stork (592. 19) var måske, præst, Wigstr. I. 205; under s- alferne indelukte i en

sten, Arnas. I. 99; skæntehist, Wigstr. Sag. 83 flg., Mhøff 589, Busch Volksb. 199; om s-sagnet se Gr. Myth. 541

hos Lapper, Hofb. 190; jfr Wh. Vik XVI 369 flg. m. henv., Dählhardt, Natursagen I. 257; opr. htsk smiloth.

syndig, to. i udtr. som: „høj højer ham imd wæg d dør, så de knægt i hans sandtæ lemør“, Grb. 19 51; *de æ da en sandt æpætkæl, I højer! de ær æ sonit huko, di færl* (Vens.), i lign. udtr. nok temmelig alm.

syndost -vest, to. se syd-

syne, uo.

syjen syen syjen syjen (D.);

syen -ør -øl -øl (vestj.);

syen -ør -t. -t el. *syent* (Agger);

syn el. syn, -ør -t -t (Vens.);

syn -ø -øl -øl (Søvind s.);

syen -ø syent syent (Elsted) —

1) vise sig, give syn; *de synor gåt i æn sidg* (Vens.), jfr skrolle; *de syen da grdw gåt o æ hus* (D.); *æ tøj syen gåt*

i æ kduel (Andst); *de syenar gåt* (Agger); *de æ syent nåk* (sta), 2; let at se; *de syno gåt i stidæn, de di skælerijær liden hæn æp* (Vens.); *syn æ lør syn æ hæst, syn æ knæl æ præst* (Valb); *han syent it nys mæl d di æp kdt* (Elst.). —

ellerse; *syn skæstjen* (D.), *syne skorlene*; *sjon æ kærk* (vestj.), *syne kirken*; *jøn pass sjöns*; *æ bær aka sjöns*, Agger); *døsten kam d synt bön ot due* *der di wa preks* (Vens.); *nè wi synar sjön*, *ad spå wi liq* (Vens.), jfr *hånd I*. 85. 37 h., skue; jfr. Aasen *syna*, isl. *syna*; *æ synet*; for-.

synen, no. eftersyn, betragtning af noget; *„sin hon kom hjem med døj, blæ“* *är e syni d hils höfs*, Grb. 110. 63, h. hun kom hjem med den blev der en synen af hele hoffet; jfr *syne*.

1. **synet**, to. *syna* (Valsb.); *syna* (Angel), nøjeregnende på en forstandig og god måde (Valsb.); jfr. *tilsynet*; måske: *dholden*, *kneben* (Ang.).

2. **synet**, (f. to. *sjönt* (Andst, Elbo h.); *ynt* (Vens.); *sjönt* (Mors, Thy), som ses; *te æ ndk synt død ham*, *te hqj hð læg* *sat syg* (Vens.), det er nok til at se på (am.); *de ær ei el. dør sjönt* (Andst), let kan ikke ses; *dær ær ei sjönt d æ* *ner* (Thy), der er intet at se af kornet; *te wær æk ædr møj sjönt* (Agger); *sto* *sjönt i æ buwer* (D.), æ: slå i bordet, d. man kan se mærke deraf; *de æ gdt* *ynt*, *te æ fdr har væn i æ røw* (vestlesv.); *de ær il synt* (Agersk.), æ: ikke sendeligt; også aktiv: som ser; *han æ* *æ* *sjönt* (Andst, D.), æ: ser dårligt; se *syne*, velforsynet; *grant*, *klar*, *kort*, *ang*, *nær*, *nøj*, *skarp*, *til*, *lyk*.

syng, no.

sog -er sdy sogen (D., Torrild, Nørup, Bj. h., Rødding (M.), Davbjerg, Mogenstrup, Almind Vib.);

fl. *sog* (Andst);

fl. *sdg* fl. *sdgen* (Gjording);

fl. *sdg* fl. *sdgen* (Nykirke);

sjog -er sdy, sdgen el. *sjogen* (Lyne);

fl. *sogen* (Hanning);

sjdg -er sdy sdgen (Lent);

fl. *sjdg* (Grindsted);

fl. *sjdg* fl. *sjdgen* (Jannerup);

sjdg -er sog sogen (Vejr., Bur); fl.

sdgen (Rævs); fl. *sog* (Hushy); fl.

sjogen (Slagstrup); fl. *sdgen* (Agger);

sjog -er sog sjogen (N. Sall., Lødderup, Hundborg, Snedsted);

fl. *sjoged* (Skyum);

sjdg -er sog sogen (Lild s.);

sog soger sog sogen (Sejlsrup, Åby,

Feldberg, Jysk Ordbrug III

Tårs, Bjærgby, Tålstrup, Vensyss.; Heli., Horn., Fur, Halling, Nimitofte, Vejby, Årh., Saksud, Linå, Dover, Regen, Tåning);

nt. *sogor* (Årdestrup, Falslev, Har-
ridslev, Haslund, Gimming, Uth,
Vejby Fr.);

sog soger sog sogen (Havbro s., vistnok nasaleret vokal i nt. fl. if.);

sog soger sdy sogen (Ålso),

fl. *sdg* fl. *soged* (Tved);

sog soger sog sog (N. Sams);

sdg sdgs syn syn (S. Sams);

sdg sdgs sog sdgen (Søvind s., Elst);

sog -er sdy sogen (Sem, Hvidding, Mel-
olden, Emmerlev);

fl. *sogen* el. *sdgen* (Agersk.); fl. *sog*

(Skodborg, Vonsbæk, Bjærl.); fl. *sog*,

fl. *sogen* (Skrystrup);

sog -a sdy sogen (Åbenrå); fl. *sog*
(Sundeved);

syg -er sog sogen (Angel);

syg -er sog sogen (Bradr.);

sog -er sog sogen (Ladefund);

fl. *mug* (Valsb.); fl. *sug* (Egebjerg);

sug -er sug sogen (Hjoldelund);

jfr. Lyngby Sønderj Spr. s. 36 —

1) kvæde (s. d.), fremføre en melodi (alm.);

væn dær vel sog, vakter il sd læt vis

(vestlesv.); *dqj, dæ uel fan sog, ku*

dlto fd ng te wijs (Vens.); syng i kir-

ken, Kr. Alm.² VI. 163 31; *sog æn salm*,

æn vis (D.); *do ku sajt sjog, do hdr et*

røw o sgl (Mors; Vens.), kan siges, når

kornpriserne er små; el. . . *do ænar*

egen skat; dær, dær soger sd tijels mæn

(æ: om morgenen), *sku grær inen æsten*

(Ribe egu); *hun glæmt både d æfer d d*

sog (N. Slesv.), udtr. for stor overraskelse;

den, som synger på fastende hjerte, skal

græde inden aften, JK. 394 69 (vestj.),

Kr. IV. 386.38, Alm.² III. 135.67, Sgr. VIII.

223. 22. 23; jfr. Wigstr. Folks. 90, Arnas.

II. 546. 48. 49, Folkl. Rec. I 11 34 (Engl.),

W. Gregor 31; kone græder i kirke und,

præsts el. degnis sang, Kr. KT. 81 21, se

1. messe, Swynnerton s. 8; — *dær ær*

et møj o sog fdr! (Andst), æ: det giver

kun lidet udbytte; *„skwalmejstær . . ldræ*

dæm, de hqj sku uel sdy dæm jdy t d

sog æw bmer, de di æc sku læstæ æw,

Grb. 197. 16; *hæom di ymæl di sjogor*,

sd tuder dær oger (vestj.); *„ku do sog*

en rus — „Nøj, a du it roq, ein de
gra for los læk mæ mæ o Hvarde,
hær tær o mæ storm, Kr. IX. 116. 22;
„hæd skæ en syngv — „d. læk mæ so
dæd: en skæ epn og is vænne“ (vestj.);
om den, der synger selv, kan siges: du
synger så godt, at du kunde blive degn
i den i Haulborg kirke. Kr. VI. 326. 101;
han synger som en lygter brøf i Næra (D.);
el det er vist nok den [vise], de synger
på Tumm når de hærer igene hjem gen
Samsø. Sgr. V. 22. 22; el du synger, liksom
nær en lår en kat i et hæl o træk
en bæggen dæ o en støj (stige) (vestj.);
se nællesen, el det er nok den vise,
de synger i Norge i år de sæber hel-
masser hen. Sgr. VII. 173. 704; de gør,
som men du synger som barn i Næra
(Akershus), el de for (vestj.); el man
synger „sigter du hjem om du“ —
„Ja“ — „Ja du ed el lyg mæ den
syngv“ (vestj.); syng o dæd syng mæ
Aggeren — „gen o Hardskylmæ synger
o mæd o græder se læk, Kr. Unspr.
316. 204; o stæder fra Horn søen,
o Hærne hær o mæ el avt, som degn
sæder el sæder sæmæbog, Kr. Sagn IV.
375. 21; læk synger på vise som syng-
en adædæ stæmæ, Kr. Sagn IV. 23. 22;
„Fæch Læstæmæ; person synger sig“
dæd i Bærg, s. 408. 20, for Bærens ud sæd
de mæde kær og sang i dæren, Kr.
Amd. 182. 243; for Kr. Sagn I. 204. 211;
el mæde synger i Bærg, A., som dæ-
ren læk, el dæren som læk sang når
de læk, sæk læk den første læk, som
tæmæd sæd, Kr. IX. 44. 484. 24; for Sgr.
VII. 184. 101; mæ mæ mæ syng dæd dæ,
dæ bæg, dæ ed bæg bæg mæ bæg
(Akershus), barn som bæg, mæ dæ
dæren, bæg gæd til el syngv. Sgr. VII.
71. 211. 1; Kr. Amd. III. 115. 73; for
Næra IV. 35, mæ sammæ mæ mæ ved
at syng mæ lækæ i Hæstæ, Læk.
B. 14; synger mæ mæ læk mæd el
mæd el syngv. B. 14; mæ el dæ, mæ væ
læk. Sgr. VIII. 36. 128 (Kælling); for Amd.
II. 148. 43, læk mæ læk læk mæ
mædæ var gæ, for Bæd gæd gæd el at
syngv mæ lækæ J. K. 401. 21; for B.
VIII. 204; for Sæmæ læk læk „syngv
mæd lækæ“ el el syngv, A.
14; mæ mæ mæ mæ mæ mæ, mæ
mæ lækæ.

hæder samtidig vand på A.
mæd han fortrækker, Sgr. A. 14.
hæstæ (s. d.) synger de 4 B.
II. 146. 12. 148. 47; for Amd. II.
1849. 51 s. 199, Hæstæ læk
I. 337. X. Weimh. Væstæ II. 9. 24;
mæ gæd elæstæ, Kr. VIII. 12. 2;
II. 16. nr. 6; for Z. I. M. II. 39;
Fræmæ (Tyrol); i ævænt, syngv
sæ mæ læk i dæle, Kr. A. 14.
elæpæn synger: „sæ stæd mæ
stæd dærd“, se Gr. B. 14. 1;
s. 107 o. Bg.; for syngv sæ mæ
Wæstæ, Sagn I. 6; syngv en stæd
Qingst. s. 24. Næ Nord. IV. 18. 2;
mæ læk læk Wæstæ nr. 397, mæ
Væstæ 345; sæk lækædæ, B.
I. 48. III. 61. 295. 305. 315 dæ
Myth. 2. 861; lækæ el gædæ
I. 465; se spille III. 488. 24; —
sæk mæ sang; sæk mæ sæk mæ
mæ bægædæ; lækæ el æd
nær dæ bægædæ; for Sgr. A. 14.
B. 14. 115, Fræmæ læk
Nærdæ 204. — 3) lækæ, gæd
som lækæ sang; o lækæ
(vestj.), fæjæ mæ dæd fæjæ, læk
el mæ (Mors) 3. pæktæ, el
den kær fræmæ ævæ (Stæ,
Akershus), for lækæ, lækæ o læk
(Tjæ), for sækæ; når en kær
redæ, kan sækæ dæ bægædæ
dæ sækæ sækæ (D.), de ævædæ
o gædæ gædæ mæ dædæ Aggeren
den tæmædæ til at bæg; for Amd.
syngv; sækæ; bægædæ sækæ.

syngébarn, no. o gædædæ
lækæ dærn, der i lækædæ gædæ
syngv sammæ æd bægædæ mæ
for Kr. Amd. IV. 99. 22; for B.
de gædæ „cærdædæ sækædæ“, B.
46 (Hærdæ) 162 (Dæmæ), 242.

syngéhus, no. kær; i ædæ
gædæ mæ mæ o gædædæ mæ
sækædæ; for Amd. sækædæ mæ

syngéfugl, no. se sækædæ

syngen, no. sækæ, mæ sækæ
sækæ (Akershus), de sækæ (Bærdæ)

synger, no. se sækæ

syning, no. sækædæ gædæ

syngv mæ Aggeren, sækædæ mæ

sækæ, se sækædæ

synt, no. i ædæ lækæ

se lækæ o Væstæ sækædæ

søked de gør mit (Lald s.); *hon*
søgt i søkønt (Vens.), havde omst i
 et. 2) *søk* i best. -e el. *søken*
 -t (Vens.); *sødk* (Elsted), morads,
 sted; *søet* ågen nær i søkønt (Vens.),
 ningen; *dér* er den *ku* kommen i *søk*
 ad s.); en *ko* er kommen til al
 fast i et morads; ligeså *Støvr*,
 alm. østj., Lønb.; *de* gør i *søk*
høen (Agger), d: han gik i armød. 10
 ikke klare sig; „hørsøkket“, stedet,
 hørren blev nedsænket. Kr. Alm. 2
 D. 60; lig., *han* sku for sin *rik*
sødk i sønk i armør d. *torømjød*,
 63, han skulde føre sin rige broder
 i sønk i armød og boghvedemel.
 3) „synk“ Mb., en anglesnor som
 es i et fast legeme og sænkes til
 i vandet (Bj. h.); se Aas. søkkja.

synke, uo.

søk -er *sønk* *sønkən* (D., Gording,
 Nykarke, Grindsted);

søk -er *sønk* *sønkən* (Andst, Tørrild,
 Nørup);

fl. *sønk* (Jannerup);

fl. *sønk* (Sem, Skudborg, Rødding
 Sjyll, Hvidding, vestslesv.);

søk -er *sønk* *sønkən* (Emmerlev, Ager-
 skov, Abenra, Bylderup);

søk -e *sønk* *sønkən* (Vejby v. Fr.); 20
søk -er *sønk* *sønkən* (Bjerring, Ham-
 melev, Skrystrup, Vonsbæk, Egelbæk);

fl. *sønkə* (Sundev);

søk -e *sønk* *sønkən* (Aller, Angel);

søk -er *sønk* *sønkən* (Bradr.);

fl. *sønk* (Ladelund);

søk -er *sønk* *sønkən* (Ø. Lygum, Rap-
 sted, Tinglev);

søk *sønkər* *sønk* *sønkən* (Hjøldeilund);
 fl. *sønkən* (Vaisb.);

søk *sønkər* *sønk* *sønkən* (Fjølde); -
søk -er *sødk* *sønkən* (Ølgod s.);

fl. *sødkən* (Lem);

søk -er *sødk* *sødkən* (Lyne);

søk -er, *søk* eller *sak*, *søken* (Hushy,
 Bur);

søk -er *sak* *søken* (Mors, Lødderup,
 Snedsted, Mogenstrup, Lild);

fl. *søken* (Slagstrup, Rævs, Agger);

fl. *søked* (Skjyum);

søk *søker* *sak* *søken* (Dagbjerg);

fl. *søken* (Rødding M.);

søk -er -et -et (Bjerring);

søk -er *søjt* *søjt* (Ainund, Vib.);

søk -e, *søt* el. *sak*, *søt* (Hvejsel);

søk -er *sak* *søken* (Sejstrup, Åby,
 Bjærgby, Alstrup, Vensyss.; Høll.,
 Horn h., Fur, Øland, Haslund);

søk -er *søjt* *søjt* (Havbro s.);

søk -er *sak* *søked* (Falslev);

søk -e *søt* *søt* (Halling, Vejby Ark.,
 Hørning, Djursland, Saksild, Tiset,
 Hads h., Dover, Linds, Uth, Røgen);

sødk -e *sødt* *sødt* (Elsted);

søk -er -et *sønkən* (Gimming);

søk -er -et -et (Nimtofte, S. Hald);

fl. fl. *søt* (syd for Randers fjord,
 Støvr.);

søk -er *søjt* *søjt* (Tved);

fl. fl. *søt* (Ålso);

søk -er *sak* *søke* (N. Sams);

søk -er *søjt* *søjt* (S. Sams);

søk -e *sut* *sut* (Tåning, Vier s.);

søk -e *sødt* *sødt* (Søvind s.; Gylling);

jfr. Lyngby. Sj. Sprogl. s. 36. 107,
 Uo. s. 98 ff.; se sikke. —

1) intr. bøje sig ned, synke ned; *søk*
saməl; *æ* *buwəd* *æ* *søken* (Agger); *han*
sønk *saməl* som en *sødklud* (Vejen); *æ*
grøth *sønkər* *æter* *æ* *hus* (D.); *stjøn* *sak*
nir *død* *bu* (el. *bøj*) *d* *dami*; *høj* *sak* *i*
te *knæn*; *ædnē* *æ* *søken* *i* *jørn* (Vens.);
a *søker* *i* *bløt* (Vor h.), synke i bløde;
ædten skal *et* *søk* *æter* *flyd* (vestj.), d:
 enten briste el. bære; *a* skal *hø* *a*, *mør*
 (om) *sø* *de* *søker* *høle* *flyer* (Vens.), d:
 jeg skal have det, hvordan det så går;
 jfr. eng. sink or swim; *han* *ka* *høerken*
søk *æter* *flyd*, d: han er hverken fallit
 eller solid; *sønk* *i* *æter* *æ* *knæhen* (Ager-
 skov), synke i til knæene; *de* *æ* *sødk*
søken (vestj.), kan siges om hvad der
 er bleven borte, d: det er nok sunket i
 jorden, se Nisse (688.40); *søk* og *søk*! kom
 alder te land!*, Kr. II. 164. 7; *æ* *gid* *jeg*
søkker *til* *bunde**, Kr. II. 172. 2. ligeså
 s. 235. 14; *æ* *sønkən* (Bradr.), fl.; *æ* *ku*
sønkər (Malt), d: den løder til kælvning;
 jfr. sikke; alm. er søgnene om søer,
 fremkomne, hvor bygninger, munker er
 sunkne el. under visse forh. skal synke,
 mest da på grund af munkers ugudelighed;
 borge, slotte, JK. 274. 34, Gl. d. M. I.
 140. 165, Sgr. VI. 183. 75, Thede II. 6. 12.
 13. 86, Kr. Sagn IV. 402. 40; jfr. Usener,
 Smfl. 246, Afzel. Sagnh. II. 110, Wagstr.
 II. 106—7. 342, Mnoff 114. 142. 543;
 — byer, Krist. IV. 75. 105 flg.; Århus.

Thiele I. 163, når konge kommer på Mindehoved; Ålborg, Kr. Sagn II. 340 64, når to broer over Fjord; jfr. Mhoft 217; — dyr, Thiele II. 16 et par okser; — gårde: JK 54. 10. 269 23, Kr. III. 105. 336. 148, Sagn I. 214. 89, II. 154 29. 343. 86, III. 203. 28. 287. 294, IV. 155. 47. 230. 51, Thiele I. 299, II. 9. 12, Gr. Gl. d. N. I. 188 27; en kro, Thiele II. 10, jfr. Runa I. 17; når kat viser sig, Wigstr. PS 292. 48; — høstak, rejst søndag, Kr. Sagn II. 277. 123, III. 342. 22, Thiele II. 15; — kirke, Thiele II. 6 15; Høskilde domkirke I. 186, Kr. Sagn III. 144 nr. 12; jfr. Runa IV. 37. 54; — land, se Mhoft 128—132; — mark, skov, jordstykke, hvorom der var strid, Eftersl. 200. 44, Kr. VIII. 107. 203, Sagn IV. 254. 22; jfr. Nyland IV. 41 på grund af søndagsarbejde; — mennesker: kone, som spinder juleaften, Krist. Sagn II. 279. 34; pige, som træder på brød, Kr. Sagn II. 297. 203. 7, jfr. III. 342. 26. 29, Thiele II. 16. 17; brud og brudgom, Kr. Sagn III. 344. 31. 33 34; ugudelige personer, sts 363. 42. 49; tyv i kirke, Thiele I. 215; personer, som danser på kirkegård, Kr. Sagn II. 287. 60, jfr. Arnas. II. 7 flg.; mange henv. se „danser“, Feilb. Saml.; — ligbære, Thiele II. 23; — ø, se 20 JK. 275. 37, Thiele II. 259, Kr. Sagn III. 373. 94 Sejre; jfr. Asbj. III. 349; — sagnene herom er mangfoldige med var. i bjærglande, at ødelæggelsen sker ved bjærgskred; eksempelvis henvises til: Nicolaiss Nordl. II. 5, Faye 227, Folgefonden; Wigstr. I. 145. 191, II. 106. 218, Arnas. II. 6. 41. 42. 101, JFæra 147, Mhoft 114. 142. 166. 341. 456. 348, Urdsbr. V. 175, Strackerjan I. 40 c, Bartsch I. 285 376 flg., Kuhn W. S. I. 51, Knoop Ps. 24—45. 73. 128. 160. 257. 268, Gr. Sagen I. 146. 112 flg. 174. 132. 280. 237, Zangerle S. 2 140. 223. 26 flg. 364. 641 flg. m. anm., Wh. Vlk. I. 215, VIII. 323, Gr. Myth. 2 934. 546 (Engl.), Ch. Notes 92. 99. 235, Folkl. Journ. V. 95 (Cornw.), VI. 155 (Skottl.), I. 384 (Frankr.), Målns. I. 327. 329, II. 331, Bosquet 495, Le Braz XXXIV. 253; jfr. artikel. „villes englothes“ 50 i Trad. pop. fra bind V.—IX. 617. Rivista I. 97. 425. 436. 755, II. 9. 254, Schm. March. 22. 115; slgt sker mest på grund af mækers ugudelighed eller misbrug af

det hellige (se so III. 449. 434), der opstar da gerne en so (s. d.) el. et bundløst hul. — 2) trs. sænke (s. d.); *ka do sæk døj stin no mjar!* (Vens.); *a ska ha æ pæl sækken* (Malt), ø: have pælen sat dybere ned; *di sæk æ grun, ihon di bygget æ hus* (Agerskov); *hær synket* (Bradr.), tl.; i særegen betydn. *sæk høret* (Støvr.); *sæk høre* (Vens.), sænke hør, ø: lægge hør i vand til rødning. 3) svælgte mad; *ka do sæk fæen?* (Vens.); *a ka æ sæk ør* (Mors), jeg kan ikke synke det; *hañ sæk æn knap* (Agger), han sæk æ mad (Hvejsel); *synk maden* (Støvr.); *a ha sul mi maj* (Tåning); *hær synket* (Bradr.), tl.; *dæsom di ku ha synket mæ i æn skæful væn, æd hqj di iñt hiñt æn spænful iñ tē æt* (N. Siest.); „ku moueren sæk mæ i jæn skjøfuld wæn, to hun it tou te et“, Yuelb. 63; *dæsom do ku sæk mæ i jæn skæful væn, tou du et tæw tē æd* (Thy), udtryk for stor uvilje mod et mæke; *a wæ lq w æ p ham æn ryvæp, wæn æd sæk a æt* (vestj.), ø: opgav det, slugte vreden i mig; jfr. Aasen søkka, søkkja, isl. søkkva; lisa senken trs., sinken intr.

2. **synke**, no. *æ sønker* flt. (Holmskl.), sænkesten, bundsten med huller, som bringer den ene side af fiskegarnet til at synke; se sænke.

synkeførdig, to. *søkfars* (vestj.); *søkfars* (Agger), = regn.

synkning, no. *søknø æn* (vestj.), bæmme fra øl og mjødbrygning.

synkregn, no. *søkræn æn* (Thy); *søkræjn* (Malt), plaskregn.

synkregne, no. *de søkræjner* fl. -rjæt (Vejr.), det øsregner.

synkvand, no. *søkwæ æn* (Mors); *søkwæ* (Lønb., Thy, Sall.). — 1) asenderegne; *de vænt da æn søkwæ* (Mors). — 2) *søkwæ* (Holmskl. kl.), navn til de blå gopler; jfr. sygevand.

synkvåd, to. *søkwæd* (Thy, Mors); *søkwæd* (vestj.), gennemvåd.

synlig, to. *synls* el. *sjønls* (D., Vorhøj); *sjønls* (Vens., Agger, Lem). — regn; *de æ synls løñc hæn* (Vens.); jfr. Aasen 50 synlek, isl. synilegr; se ø., øjen.

1. **synne**, no. *søn* el. *syn æn* (Vens.) — 1) syn, udsende; *de wær æn løn syn ou æn* (Agger), den så godt ud. *no skal I øij æn sjøn!* (sts), et syn, en

lie son, et grimt syn, styg stilling, tilstand; *de er ene te son*, det er ikke til syne; „a tøl heller intj, a ku læ ham komm jenner hjem te Maren i dæg souu“. To Nov. s. 24, 3: i den tilstand; „hvem vil tøjbli skitværke æ mæ i dæg sønn?“ sts s. 30, hvem vil købe det snavs af mig i den tilstand? *de æ tj æn søls sjøn*, tilstand; *hun står i de hær sjøn fræ mdr o te ugten* (Agger), stilling, tilstand.¹⁰ — 2) mønster i tøj; *seks søner el. synar dær ær*; no pgn *synar*; *teue ær i drøjals søner*, i drejels mønster; *see do hō æt i dæg syn?* i det mønster; *teue ær i ød mdræ synar*, de a ka ene ræti søj, hævnt de ær (Vens.); se syn.

2. synne, uo.

son, -er el. *søn*, *søn søn* (D., Lindk.); ut. *søn* (Agersk.);

søn son søn søn (Bylderup, Bradr.);²⁰ nægte, afslå; *han søn før æn pons* (Lindk.), nægtede at drikke en pons; *do søn ndk i tj* (Agersk.), du siger nej i tide; *de æt æ int søn dæ* (Bradr.), det vil jeg ikke nægte dig; *de sønar a æe sjæl* (Lindk.), 3: det hører op af sig selv; *dær har læt ve d søn, dær il blyer bøjøn* (N. Slesv.), den har let ved at sige nej, der ikke bliver budt; fra Gjesing (S. Hald h.) er opgivet „at synne for noget“, 3: bede godt for; jfr. isl. *synja*; ordet er nok ikke fundet i Norge; se Aas. ordb. 1. udg.; Rietz synå, Kalk. sønje.

synner, no. i tlm.: *dær skal æn gupæ søner te æn gupæ beer* (vestj.), 3: der skal en hård næpster til en indtrængende beder.

synnest, no. *synst* (Vens.); *sjønst* (vestj. D.); *sjønst* (Skyum, Mors), skön; i udtr.: „se sin synnest“; *hæis a ka sje mi sjønst, æd gje a æt* (Malt), 3: træffe en passende lejlighed til; *dær ædr ejøn stæd, a ku sje mi sjønst o* (Lindk.), 3: som jeg syntes om og som jeg kunde få; *ræn hon seer hñ synst væjær hon æw* (Valsh.), en gunstig lejlighed; *dær kæl æu ndk æi hæn æjøn sjønst* (Thy), 3: fordel; „gøre synnest for“, Kok und. ordet, skaffe til veje; om rigtigt?

synsk, to. *synsk* (Vens.); *synsk* el. *sjønsk* (Sall.); *sjønsk* (Vejr., Mors, Thy, (Lild s.)), — 1) klarsynet, Mb. — 2) om person, som ser skulde ting, se Kr. III. 258. 320. 34, IV. 253. 63. 69, VI. 121. 74.

152. 18, Sagn I. 179. 48, II. 178. 8. 369. 12. 450. 19. 0g. 562. 566, IV. 313. 08. 317. 19, V. 89. 71, FrRA. III. 47, Anholt 81. 85. 89, M. Skr. 28. 36. 31, Kr. Alm. V. 79. 14, Gr. Gl. d. M. I. 136. 54. 154. 90, Møher Bornh 10 ned.; *de skal ejt vær skøn d blye sjønsk*, før sd ku di sje æl de ælændighjød dæ skær æpo hær d æjær stæer (Lild s.); mænd og kvinder, som var født kl. 12, midnat el. middag, eller ved dagens el. nattens frembrud, helst søndag, var „synske“, 3: de kunde se spøgelser, gengangere, underjordiske osv., samt se og høre varler som ligskarer, brudskarer, tegn for ildbrand og sygdomme og af visse naturlige eller overnaturlige lyde forudsige tilkommende, mest sørgelige begivenheder, J. Saml. IV. 241 (N. Tranders); — s. bliver mske, født midnat, Kr. Sagn II. 241. 47 (M. Slesv.), 410. 2K, V. 322. 24. 25; — midnat 29de Febr., Kr. Sagn I. 280; — torsdag, Wigst. FS. 387. 03; — en helligaften, jule-, påske-, pinseaften, JK. 360. 88, Krist. Sagn II. 399. 256. 66. 403. 468. 85 (nyårsnat), 486. 506; født søndagnat, Thiele II. 152, Overtro nr. 638, Krist. Sagn II. 407. 74; under messe, Alm. IV. 100. 10; jfr. Asbj. III. 355, P. Volksk. V. 94. 34, Urquell V. 253. 0g; født tamperdag, Rivista I. 70; — som kigger ind ad et nøglehul i kirkedør, Thiele Overtro nr. 639; — som slår angermus (s. d.) ihjel med hånden, JK. 178. 4; — har man breguefrø i sko, Kr. Sagn VI. 425. 68; se brægenfrø; smøres øjne med hundetårer, Kr. Sagn V. 553. 41, Wh. Vlk. I. 191. 3; — når man bruger bjergfolks salve (s. d.); jfr. født af hvid hare, Amns. VIII. 117; hjerte af sort kat, ister af hvid hane, Arnas. I. 623; — ved at vaske øjne i lige tvætlevand, Sande I. 28; i kirkegårdsgrøft, Asbj. III. 122; — har man firkløver (s. d.) hos sig, jfr. Amns. VIII. 116, Wigstr. FS. 310. 912; — har man spist af hugormekongens (s. d.) fedt, Kr. Sagn II. 209. 0g., jfr. Seegaard 103, Folkev. XI. 476. 491; „salmon of knowledge“, Kennedy Fict. 219, Bran II. 85, Ch. Notes 93; smk. Kennedy 149, drikke mælk af ko, befrugtet ved trolddom, Folkl. VII. 169 spise kød af hvid kanin (Irl.); — når fremsynet lægger hånd på anden mands skulder, bliver denne s., Sgr. XI. 72. 120;

når man træder på fremsyns fod, se Kuhn W. S. I. 188 m. anm., Busch Volksgl. 329, Le Braz.² I. 4; se sku III 288 54 b; se III. 174 11 a; græstørv, lue II. 455 54 a; — ved fejlagtig dåb, Nordland. Myth. S. 22, Arnas. I. 405, jfr Amer. Folkl. VIII. 22 (irl.), P. Arch. XV. 10; endnu nogle opskrifter findes Le Braz 2 flg.; jfr. endvidere: Werlauff Ant. 384, „blifva i syne“ Cav. W. I. 428 flg.; se redegørelsen Lett. 10 Tskr. 1903 s. 103; „fremsynt“ Nic. Nordl. I. 45, jfr. III. 3, se „fremsynet“, „framsiggin“, JFærø 51. 97. 136. 166, „ofreskur, skygn“, Arnas. I. 367—68. 372. 623; 376. 401 404—10. 444. 489, Maurer Isl. S. 84, jfr. „ufreskr“, Fritzén.²; „skygn“, Thorkels 47. 123; Sande II. 171. 209. 234, Wigstr. FS. 18. 60 flg., 403. 06; Mhoft 326, Grunn S. I. 308, Myth.⁴ III. 320. 27; „Geistersehen“, Wuttke nr. 469, Meyer Aberggl. 365; „se-¹⁰ cond sight“, Kirk LIX. 8. 16. 26. 32 40. 44, Scott Dæmonol. 283—98, Folkl. VII. 89, Tylor Anf. I. 440, Lang Cockl. 226 flg., 354, Yorksh. Folkl. 40; se 2. hverve 4, syn; Méhus. III. 374. 3; „le don de voir“ Le Braz.² 2 flg., Amer. Folkl. II. 3 (Ind); blandt dyr er heste (se I. 600. 9a) og hunde (se I. 676 24 b) synske, jfr. Storaker, Hest 8; blindfødte dyr, Wigstr. FS. 171; den, som kan se overnaturligt, skal gå ²⁰ af vejen for det, ellers gør det ham skade, den, som intel ser, lider ingen mén, Sgr. VIII 190. 805; slgn fremsynt; Aasen synsk, framsynt; isl. framsynn; se søndagsbarn.

synskreds, no. *sjónskreds æn* (Rkb.), = rgsm.; vel låneord.

synsmand, no. *sjonsmað æn* (D.); *sjónsmað æn* (Agger); *synamqi* i best. -*mqi* fl. *mqjor* (Vens.), = rgsm.; se begn., til-.

synt, huo. hindco, se siden; -**synt**, to, se synet, fram- til-.

syntor, no. syvater, en uge, E Pon-topp. sønderj. ord; jfr. isl. sjaund, tidsrum af syv dage.

synål, no. *synol æn synol* (D.); *synol æn -nol* (Agger); *såynol æn -nol* (S. Hald h., Stevr.); *synol* el. *synol æn* best. -*ndf* fl. -*nolar* el. -*nol* (Vens.); *syndt æn -er* (Bradr.), = rgsm.; ingen må give ¹⁰ æn *nåqon synol* fra sig, o; en synål uden tråd ved, så får han en nogen kone (vestj.), Sgr. IV. 124. 311, VIII. 55. 161. 02, J. K. 62. 38, Kr. IV. 378. 344,

Alm.² III. 59. 84. 99. 47, jfr. Sundbl.² 161, Amins. I. 102, VIII. 107, Gasl. 57; en be-hændighedskunst er: at sidde på laugs ad en manglestok med opadbøjede knæ og således, at man hviler på en hæl, og træde en synål (vestj.); — *såynol o skjør ska kærhøghed sâmejor* (vestj.); jfr. Kr. Alm.² III 91. 49; — s., sat over stald-dør, frier kvæget for trolddom, Sgr. X. 15. 39, Kr. Sagn VII. 221. 89. 90; på bund af mælkespand; ubrugt s. stukket over hiernes flyvehul, hindrer dem i at flyve bort, Kr. VI. 374. 193; jfr. Liebr. Gerras. 99; se stoppenål; — s. på dørtrin kan heks ej gå over; fra s. i sæde, ej rejse sig, Krist Sagn VII. 67. 21 27. 34 36; — frugts. kvinde skal have s. og tråd med i grav, se svøb; synål sættes overkors i barnesvøb til kirke, Kr. IV. 349. 26, jfr. IX. 2. 11, Wigstr. I. 231, se stål; — s., hvormed ligtøj er syet, er et tryllemiddel, Kr. IV. 403. 97, VI. 360. 70. 76, Alm. IV. 89. 56, Sagn VI. 69. 36. 393. 47; jfr. Mo-din Sign. 16, Roelch. D. Gl. I. 193, P. Volksk. VI. 15. 13, Pers. II. 67, Melus I. 451, VII. 251, Pitré Usi II. 209; smilgn Urquell II. 185, Amer. Folklore III. 205 (Norge); se søvnprønne; „Stecknadei im Volksgl.“, Wh. Vlk. IX. 330; — arbejder selv, Gr. Æv. II. 95, jfr. Gr. KM. nr. 188, se redskab; s., sat i sengekappe, svarer i ævent, Eftersl. 25, jfr. spytte (515. 20), syring; — i skæmtelistorie sat i hælæs, se Gr. Registr. 109 f. g., jfr. Z. f. M. II. 386, Gr. KM. nr. 32, Clouet. Noodl. 124, Ken-nedy Fict. 40; — gæde: jeg har hoved og krop, men hverken arme eller ben; hvor man sætter mig, der bliver jeg; mandfolk kan gerne undvære mig, men ⁴⁰ kvindfolk ikke, Sgr. IX. 217. 683; *janhæst o mæssnydd, jo stærker en ræker, jo stomper blyvær si hæl*, Sgr. VI. 27. 249; det ringler og skringler op ad kongens gåd', jo stærkere den render, jo kortere bliver dens hæl', Sgr. II. 41. 242; *dær håper æn skær o Tjener gar mæ et stål-nef d æn hørhæl*, Eb. Fr. H. s. 142. 4 (Valsb.), også siges Ribber, Viborg gade; jfr. Sgr. III. 183. 980, IX. 158. 490, Gr. Gl. d. M. II. 131. 5; slgn Djurkl. Ner. 43. 8, Strackerj. II. 140, Sunrock, Råthsh. s. 68, Korrespondenzbl. XI. 54, Wegener Læder nr. 446, Gillhoff nr. 466, Aus d. Kinderl. s. 77, Zungerle Satten 277. 79, Peter Volkskth

l. 126 260, Meier, Kinderrenne 71. 272, Joos nr. 98, Ndl. Volksk. II. 34, Schleicher, Litt. Märch. s. 204, Møhus. I. 262. 61; hvad er det, som går gennem et gærde og slæber tårnene efter sig? Sgr. VI. 30. 373, IX. 16. 62. 222. 730, J. K. 254. 73; jfr. Antiq. Tidsskr. 1849—51 s. 318. 20 (Farmer), Z. C. M. III. 130, IV. 379. 74 (Mähr.); Wostidlo Rats. 265, 385 b, 422, 434 b*; se garn-, tråd-.

sy pige, no. *sypig æn -piger* (D., Andst); *syj*- el. *sypig* (Vens.); *søjpig* (Testrup); *søjpig æn* (N. Sams); *søjpig* (Søvr.), = rgsm.; slænde s- se kokkepige, skrædder III. 323. 4b, J. Saml.² I. 88, Sgr. VI. 5. 14; jfr. skrædderpige, syster.

1. **syre**, no. *syrr* flt. (Thy, Alborg); *syrr æn* best. -en (Vens.). — 1) en plante = 1. surer. — 2) *syre de* (Sundev.), surdej, se syring; jfr. mnt. sure, rumex²⁰ acetosella, Sch. Lubb.; skov-.

2. **syre**, no. *syrr ær -et* (D.), = rgsm., gøre sur, om dejen til brød f eks., se sur, efter-.

syreke, to. se surket

1. **syren**, no. best. (?) edeligt udtr.; s- fo*, Kr. Alm.² VI. 264. 72.

2. **syren**, no. *seri'n æn -er* (D., vestj., alm.), en busk, syringa vulgaris L.; børn laver småkrans ved at stikke kronrørene af blomsterne i hinanden (alm.), jfr. Wh. Vlk XI 54. 225, Tr. pop. XIII. 208

1. **sy-ring**, no. *syren æn* (D., Andst, Ågersk.); *syren æn -y* (Bradr.); *søjren æn* (Hmr.); *shjiren æn* (Søvind), stål- el. messingring, der bruges istedetfor finger bøl af skræddere o. a.; s- i ævent. svarer, se Eftersæt s. 25; spytte III. 515. 20.

2. **syring**, no. *syren æn* (Ågersk, Sundev.), = surdej.

-syrtet, to. syret, også gennemtrukt af vand, se gjemmel-.

syrlig, to. *syrlis* (Vens.), = rgsm.

syse, no. i udtr. som: *de lo hils syjen* (Vens.). o: hele klatten, hele re-
legheden.

syskole, no. *sykskule æn* (D.): *sykskule æn -skule* flt. -skuler (Vens.), = rgsm.; skole, hvor man lærer at sy.

syskrin, no. *syksrin æn* (D.); *søj-
skrin æt* (Søvind); *sykskrifn æt* best. -et (Vens.), = rgsm.; et skrin til syltøj; fruens s-, en leg, Kr. Börner. 203. 15.

syskrue, no. *søjskrue æn* (Søvind);

syskrue æn best. -en flt. -er (Vens.), redskab, som skrues fast på bordet til at fæste syltøj til.

sysle, no.

sysle sysler syslet syslet (D.);

fl. fl. *syslet* (Andst, Ågersk.);

fl. fl. *syslet* (Bradr.);

sysle -er -t -t (Vens.);

gøre arbejde morgen og aften i køkken og stald: fodre, vaske op, feje, rede seng, bære vand, brændsel, malke; *er hår usyslet* (Varde), vi er færdige, også Ång.; *er piger ska sysle i æ mørknæ* (sts); også: *han hår syslet let ee hin* (vestj.), o: besvangret hende; ordet bruges nok også hist og her om at gøre småarbejde inden døre; jfr. Aasen sysla, isl. sysla

-syslet, fl. se om-, til.

sysling, no. *sysling æn -er* (Vens.); *sysling æn -er* (D., vestslesv.), en før 1848 brugelig købbermønt med Kristian den 7des navnetræk = $\frac{1}{2}$ lybskilling, i værdi omtr. 6 øre; *dæh dær spæter æ æn sysling fær vanskole æn dælar*, ordspørg (vestslesv.); derom gaden: *dæh hæ æ o, dæh hin æ o mæ kris o kds o kreglar o* (vestj.), den her side på (el. å), den hin side på (el. å) med kris og kors og kringler på; det første er utydeligt, det sidste hentyder til stemplet på mønten, jfr. Sgr. II. 41. 239; herremand pantede bonde for s-s gæld, Kr. Sagn IV. 167 83; jfr. sysling, sechs Pfennigstück, Schütze IV 160, plit. sos = seks; dreng 4.

sysse, no. *sysle æn* (Ågersk.);

sysse el. sysle æn best. -en flt. -er (Vens.).

— 1) husarbejde i køkken og stald: *no har vi æ sysse gør*, o: nu er vi færdig; der er megen s- ved det ungkræ, o: megen pusning; jeg får min s-, hesten har sin s-, udtryk om et arbejde, som anses for vanskeligt (Ång.). — 2) distrikt, se Har-; se isl. sysla, hak.; syse; aften- morgen- u-.

sysselfolk, no. *sysselfolk* (Ång.), kaldes de naboer, som ved bryllup og anden gildesfærd hjælper til; ved anden dags gildet varter husets egne folk op mens s- beviertes.

sysseelhøne, no. *sysseelhøne* (Ågersk., vestslesv.). — 1) = sysselfolk 2. 2) *sysse-
elhøne* flt. (D.), vandbiller, gyrrer; også kule-
mavn i et lilie, uroligt barn (vestslesv.).

(continued)

•

seug*, Kr. Almuel. V. 39; el. blot: *Klæses* el. „én og halvanden og to og halvtredie“ el. „den knavere skrædder“, se sts V.² 26 flg.; — ejeren af Stubbergård (Sevel s., Ginding h.) havde 7 herligheder: 7 kirker, 7 møller, 7 søer, 7 øer, 7 skove, 7 snese drivende plove, 7 snese vinduer på hovedbygningen, Thiele II. 160, jfr. Kr. Sagn II. 183. 30, det samme ages om ejeren af Rydhave, Kr. Almuel. 10 II. 100. 248 (Ryde s., Ginding h.); — når én moder har født 7 sønner i træk, kan hun bede kongen til fadder ved den syvendes dåb (vst alm.), jfr. Wigstr. FS. 398. 76; en „klog mand“ i Turup (Båg h.); i Assenseggen kaldtes den „syvende søn“ og mange har i mands minde sagt lægedom hos ham; at én moders syvende søn har ejt spældne evner, når de syv sønner var fødte uden mellemkommende 20 piger, er en alm. forestilling; 7de søn, født i årstal med 7, i 7de måned, den 7de, er vis som Salomon, Kr. Sagn IV. 574. 80; jfr. Wuttke nr. 479, Grimm Myth.¹ nr. 786 Abergl., Myth.² 1104, Liebr. Volksk. 346. 11 (Frankrig. Engl.), Henderson s. 215. 305, Black s. 136, Folkl. Record III. 143, Folkl. Journ. I. 59. 397, II. 31, V. 198, VII. 62 (Sicilien), Folkl. XI. 448, Mélus. I. 555, III. 196, 30 Tr. pop. IX. 555, Magyar T. s. XXX, P. Arch. III. 325, Usi II. 162; jfr. søn født efter faders død, Am. Folkl. XIV. 32; — pigen, som havde opsat sit giftermål, til hun var over børneårene, fik på engang 7 børn, Fb. Fr. H. s. 26, Bondeliv 351, Kr. VIII. 376. 79, Sagn II. 292. 181. 83, Tr. Lund VIII. 38. 42, Hist. Tidskr.³ I. 172, jfr. Wolf N. S. 175, Strackerj. I. 111 e, Bäckström I. 95 ned., Wigstr. II. 128, 40 FS. 204. 52, Folkl. Journ. VII. 35. 38, Amer. Folkl. VI. 266; 365 på engang, Kr. Sagn II. 292. 184. 86, jfr. Mélus. IV. 373 (Bretagne), Møller Franske S. s. 7, Wolf N. S. 57. 45, Grimm S. II. 329. 584, Warneke, M. de Fr. LXIV. flg. m m. henv.; at en kvinde føder mange børn på en gang er et hyppig tilbagevendende motiv, se Mhoff 523 (12), Wh. Vlk. IV. 71 (500), 72 (100) (Buddist.), Strackerjan I. 407, 50 Grimm S. II. 52. 411 (5), 209. 521 (12), 257. 540 (7), 281. 549, 321. 577 (9), Kuhn N. S. 208. 234 (9), 257. 289 (12), Wolf N. S. 205 (13), Wigstr. Folkseder s. 63 (11),

FS. 167. 23 (13), Magyar T. s. 338 (101), Liebr. Volksk. s. 21, Brandt Lucianus s. 46 (15), Bondes. Hist. 99 (12), Holb. Stundesl. I. se. 6 (32), Trad. pop. VI. 621 (9), X. 663 (1000, Indien), jfr. Folkl. XI. 233; om motivet, at kvinde føder 365 børn til straf for at hun hånede en kvinde, der fødte trullinger, se Nyrop, Aarbøger f. NO. 1905 I flg.; sjælene af 10 de 7 børn, pigen ej vilde føde, møder hende i kirken, se Gr. Ævent. II. 203, se spand III. 475. 481; — tallet forekommer særdeles hyppig som et slags helligt tal: pigen vil være sin elsker tro i 7 år, Sg. X. 18, J. M. 38, jfr. Grimm S. II. 218. 226; når drengen er 7 år gammel, skal trolden have ham, Sgr. XII. 203. 205; frelst af drages klør ved at komme gennem 7 kirkesogne, Kr. Sagn III. 16. 67 68; bryllup i 7 og halvsyvindstyre dage, Kr. V. 270 ned.; — arbejde, æde for 7, JK. Æv. I. 120; — 7 med ét slag, den tapre skrædder, Gr. Registr. nr. 94, jfr. Gr. KM. nr. 20, Cosquin nr. 8. 25, Cloust. Fict. I. 147; jfr. Schneiderlein, i reg. Köhl. Kl. Schr. I., Hartl. Fairy T. s. 5, Jacobs Engl. FT. nr. 19; — manden er 7 år sten, løses ved 7 dråber, dryppede på stenen, Kr. VII. 48. 49; — 7 gange rider mand uskadt gennem bål, Thiele II. 288; — lindorm når 7 gange om kirke, tyr opfødes i 7 år, Kr. Sagn II. 187. 44. 51; — pigen er 7 år i højen, har mad til 7 år, Kr. V. 64. 68, Krist. Janss. Ev. 14, jfr. Grimm S. I 1, K. M. nr. 31, Mhoff 391. v.; — Odins jæger farer 7 år i luften, 7 på jorden, Kr. Sagn II. 116. 61; — gå 7 år årsgang, FbJ. II. 133; — spøgelse må hvert 7de år gå af grav, Thiele II. 163, Kr. Sagn IV. 178. 241. 79, jfr. Mhoff s. 350. g. 579, Busch Volksgl. s. 231, Denh. Tr. II. 246. 253; — manden må ej rede sig eller vaske sig i 7 år, Efterskæt s. 140, jfr. Grimm, Myth.² 970, K. M. nr. 100, Mhoff s. 577, Z. f. M. II. 365, Mélus V. 93, Registr. 57; — tjene i 7 år, Kr. IV. 284. 401, Ævent. 332; — tjene tanden i 7 år, Sgr. VIII. 97, jfr. Grimm K. M. nr. 125; — 7 gange blive uske, så ej mere, J. K. Æv. I. 179; — efter 7 års forløb kom dronningen, Kr. Æv. 268; — en gammel mand har 7 snese og 7 sønner, Gr. Æv. I. 124; — manden skal

bessere 7 spørgsmål for at fries for
 landen, Kr. Ævent. 302, jfr. Mhoft 303 405;
 — syv er syvstjernen på hunden, Kr. Æv.
 306, jfr. Wigstr. II. 232, Mhoft s. 315; —
 syv bødder i fadervor, Gr. Gl. d. M. II 68;
 — syven i kort er vor frelsers syv ord
 på korset Gr. Gl. d. M. II 311; — den,
 som sidder mellem to søstre eller som
 ligger korset i smørkanden, eller flode i
 kaffe for sukker, bliver ikke gift i 7 år,
 Thiele Overtro nr. 161, 166; — den pige,
 der stjæler æg, får 7 sønner, Thiele
 Overtro nr. 340; — man skal tre gange
 tælle til syv, mens man trykker nogle
 mod arm el. ben, som sover, Thiele
 Overtro nr. 545; — tordensten færc 7
 fod i jord, når overfladen efter 7 år,
 Andree, Parall. II. 36; — kommer op
 efter 7 år, måneder, dage, Rivista I. 218,
 jfr. Busch Volksgl. 248; — 7 slags bundet
 om hals i klud, Kr. IV 348 23; jfr. bære
 7 slags træ hos sig, Strackerjan I. 343 b;
 — aldrig begynde med noget en dag
 med 7 i tallet (7, 17, 27), Kr. IX. 57, 634;
 — 7 brødre forsøger at løfte kirkeklokke,
 Faye 133; — 7 brødre i samme hus,
 Mhoft 404; — der er 7 undervedener,
 Afzel. Sagoh. III 10, 20 i solarhøj; — i
 middelalderen har fyrster 7 vise, 7 råd-
 givere, Clout. Fict. II. 479; folkebogen,
 7 vise mestere, se Nyerup, Morskabsl.
 151, Sims. Volksb. XII. 115, Folk. VIII. 99;
 — *syvshulfa* (D. de gl.) 77; døve 77
 sår, Amins. I. 112; 77 sygdomme, Wh.
 Vik VIII. 243 (Balkanhalv); — syvtallet
 genfindes alm. i andre folks traditioner:
 de dansende skal danse i 7 år, Hauken.
 II. 78; vandre fremad i 7 år, Vang,
 Reglo s. 52; når 7 brødre ægter 7 søstre
 begravnes hygden, Arnas. I. 438, Maurer
 Isl. S. 187; den som har været 7 år
 fredløs, har udstået sin straf, Sm. Medd.
 VI. CXLIII, Tvedten S s. 93; pigen skal
 være stum 7 år, Grimm K. M. nr. 9,
 Myth. 1052; syg 7 år, Grimm K. M.
 nr. 134; bede 7 gange fadervor, Z. f. M.
 I. 242, 23; besat, læm 7 år, Hartl. Folk T.
 8. 117; varulve bliver efter 7 års forløb
 mennesker, Læbr. Gervas. 161; vende tilbage
 fra „draci“ efter 7 års forløb, sts s. 38;
 vandre 7 år, måneder, dage, Gonzenb.
 I 171, 288, jfr. s. 132; 7 gange 7 lande,
 Magyar T. s. I. 2. 7; 7 hjerger, kamper,
 7 gange konnere, sts s. 55, jfr. 164;

dehøgst i 7 riger, Bergh I 1; „Sieben-
 schön“ konnere end 7, Mhoft 388; konet
 er 7 gange gift, med hver kone i 7 år,
 Krauss Pests. s. 20; pløje 7 gange i
 samme fure, sts s. 27; to sig 7 gange,
 2. Kongernes bog 5. 10, se også i Mos
 4. 24, 41 22, 4. Mos. 23 1, 1. Sam. 6. 1
 og flere steder; 7 helhgt tal hos Che-
 rokeerne, Amer. Folk. I. 102, III 12,
 XIII. 2; — om syv alm. se Strackerjan
 II. 16, Kuhn W. S. I 126 ned., Wutike
 nr. 109, Black s. 122, Magyar T. LIX.
 Schndt 94 anm., Ndt. Volksk. X 59 (Gl.
 Test), Folk. VI. 411, 327, VII. 406 184
 (Indien), Garnett W. II. 145 (Jezider),
 Am. Folk. XIV. 58, XVI 203; — „kan du
 sige mig hvormange, skal du få dem
 alle syv? jfr. Wossidlo Rätsel s. 314, 523
 m. henv., Tr. pop. XVI. 459, 57; —
 legeremser: „7 sønner havde Adam“
 Kr. Börner 284 nr. 16, 633, 61, jfr. Hähne
 Kinderl. 494, 237, Davids, Skoutamr 198;
 — *sa æ de hynt får økt i Jylland?*
 (Agterup), ordspil: det højeste [tal] foran
 8; det, der er i højest „fårakt“, jfr. Aasen
 Isl. sjau, sv. sju: htsk sieben, plit. söben;
 synter; gifte, Holmens ret, skjæbne

syve, no. se sjue

syvende, talo. *syvi* (Vens.); *syvendi*
 (D., vestj., Mors, Thy, Søvend, Møllensl.
 Bradr.); *syvin* (Agger); *syvon* (Abenrå).
ään (Fjorde); = rgsm.; „så vil a te
 syvind å sidst mi mjenning reele se
 dæ“, And. Frier.; „å te syvind å sist
 høj mæ arme buhn hoeh fejl“, Tkjer
 II. 89, til syvende og sidst havde jeg
 stakkels hund hørt fejl, o: til allersidst,
 som enden på det hele; se *fader, syv.

syver, no. og smstn. se sv.

syvor, no. *syvoro* best. (Vens.); el.
 el. *æn syvo*, i kortspil altid: *et syvo*
 (Søvind s.); *æn syvor ær* (Agger), syvtal

syvkjælling, no. *syvokjællan* best.,
 den bageste hjørnekegle, gælder syv i
 spillet, kongen ni = pøttekjællingen (Ran-
 dersegn).

syvsammen, to. i tlm.: alle s. o:
 alle tilbage, se Kn. Skytte, Før og Nu²
 s. 131, jfr. htsk zusammen.

syvæks, no. *syvæks* (D.), skal være
 en gammel dans hvor der gjordes syv
 trin eller spring frem og syv tilbage;
 måske et skældsord, i alt fald et øge-
 navn til en nu afdød mand: *æ syvæks*

fra en østerbo er i sin tid med-
at istedfor at sige: der kommer
2! (s. d.) sagdes: der kommer s-
n).

syvseksten, no. en slags ed som
fringsudrøb: *de w d da som syv-*
el. de w d da syvsesten! (D.,
j).

syvseindstyve, talo. i en slags remse:
hesten gav de s- mark og syv mark
og s- skræddere og syv skræddere
ride på den⁶, Krst. Almueliv V.
jfr. DgF. nr. 7 D.

syvsøver, no. *syvsøver* i best. -

(Vens.); *syvsøver æn -ør* (vestj.,
sv., Agger); *syvsøve æn -ør* (Sø-
s.). — 1) person, som sover længe

iorgen; i en stedremse: „de Nu-
syvsøvere“, Kr. IX. 127. 333 (Ha-
j.). — 2) navn til hyrde, der kom-

sidst ud med sine køer syvsøverdag
j); om ham siges: *syvsøver for*
dyr (D.), jfr. Kr. Alm. I. 22 59 flg.,
I. 240. 66; jfr. m. hens. til skikken

M. S. 315. N. S. 388. 72, W. S.
I. 453 flg., Urquell II. 160, Ndl.

II. 181. 28; Mannh. B. K. I. 321,
jstbraut⁶ regist.; P. Folksk. I. 119,

7 ned., Wh. Vlk. X. 245, Meyer
141. 150; se kjærnestav, middags-

-prægt, -slatte, -snue; morgenkat,
-krage, -ravn, -svane; natravn;

brothing, -væder; sodstang; tallerken-
r; — legenden om de 7 sovere

zel. III. 153 flg., Backstr. II. 217,
e 101, Bar. Gould, Cur. Myths I. 93,

yth.² 903 anm., Liebr. Dunl. 305,
mas. II. 285, Graf Mit. I. 69, Phn.

3, Wigstr. I. 159, Gr. Sagen I.
52, II. 27. 92, Wolf N. S. 260. 63,

I. I. 194. 18, Méhus. I. 204, III. 176,
Gervas. 89 anm., Dunlop 540 h.,

Winkle, Hertz Elsass 276 m. henv.,
pp. XII. 398 (Kina); se tid.

syvsøverdag, no. *syvsøverdag* (D.,
den 27 Juni, i Sverige 27. Juli;

r en mærkedag for hyrderne: den
der får sine køer først ud den

r konge, den næste bliver dronning,
redie stodderkonge, den sidste syv-

(s. d.); den, der kommer sidst
et græstys, den der kommer sidst

allerkenskikker; den, der kommer
hjem om aftenen er natravn, se

pinsedag, Fb. Bondeliv s. 332; den, som
kommer sidste op s., vil vedblive at være
søvng hele året igennem, Thiele Overtro
nr. 122, J. K. 410. 60. Sgr. VII. 90. 389,
Kr. IX. 55. 745, jfr. Cavall Wär. II. XVII,
Amins VIII. 90, Nyland IV. 61, Bosch,
Volksgl. 88; regner det s., vil det ved-
blive at regne syv uger derefter, Thiele
Overtro nr. 37, Kr. VI. 275. 214, Alm.²
I. 76. 55 (alm.); jfr. Wigstr. I. 127, P.
Volksk. IV. 62. 2, Maur. Isl. S. 89, Folkl.
Journ. I. 212, V. 129; i England St.
Swithinsdag 15. Juli, se GML. II. 63; se
Margretesdag.

syvspring, no. *syvspring æn* (D.,
vestj., Agger, Vens.); *syvspring* (Vejr.);

syvspring (Agerskov). — 1) gammeldags
dans; se Dske Folkedanse nr. 6; melodi

nr. 6; sidste takt i melodien spilles første
gang kun én gang, og da træder alle i

dansen med højre fod i gulvet; hver
omgang spilles den sidste takt engang

mere, den syvende omgang altså syv
gange; første gang sættes højre fod i

gulvet, anden venstre, tredje højre knæ,
fjerde venstre knæ, femte højre hånd,

sjette venstre hånd, syvende gang pan-
den mod gulvet, dernæst fortsættes be-

vægelsen i omvendt orden, indtil de
dansende eller syv nye omgange ender

med atter at sætte højre fod til gulvet;
melodi og beskrivelse Sgr. VI. 200 ff.,

(Lolland). Beskr.: Folkedanse s. 11, Melodi
nr. 6; Berggreen Danske Folkesange²

nr. 254. 255 med anm.; han oplyser,
at den har været brugt i Skåne, ligeledes

i Schweiz og Frankrig, se hans Folke-
sange V. nr. 148, VI. nr. 52 m. anm.;

jfr. Gr. Gl. d. M. II. 105 flg., Kr. Holms-
land 12, Anholt 103. 246 49, Jyll. I. 373;

Mb. henviser til Schmidts Wrk. p. 494
„Siebensprung, ein alter, nur von manns-

personen nach eigener musik ausgeführter
tanz beim erndtefest“, jfr. Erasmi Encom.

Monæ, overs. v. Lodde, Altona 1745,
s. 41; Korrespondenzbl. XII. 39, Stracker-

jan II. 146. 499, Z. f. M. III. 304 6, Kuhn
W. S. II. 44. 121. 150, Urdsbr. VI. 1,

P. Folksk. VI. 132, Simr. Kb. nr. 383,
Folkl. Congr. 270, Meyer Vlk. 161, Bad.

304, HRV. I. 249, Wh. Vlk. IX. 164,
XV. 282 flg., XVII. 81. 447. — 2) en

leg, som kræver stor muskelfraft; man
afsætter i en lige linie syv mærker, be-

gynder med $\frac{1}{2}$ al. mellem de to første og så bestandig $\frac{1}{2}$ al. mere mellem hvert følgende, afstanden mellem de sidste to mærker bliver altså $3\frac{1}{2}$ al.; nu skal man med samlede fødder uden tilløb hoppe i et træk og i syv spring fra mærke til mærke, fra det smalleste til det bredeste, se Blichers Saml. Nov. 1882, III. 578 ff.; legen kaldes også: *o spren syv tøse* (Ølgod), fordi tøse lagdes som mærker; se Per-

syvtjærne, no. *syvstjerne* best. (Vens., Länd s.); *æ syvstjærner* fl. (Landk.); *æ syvstjærner* fl. (Sall.); *æ syvstjær* (Vejr., Thy, Agger); *æ syvstjær* (Agerskov, Valab.); *æ syvstjærner* fl. (Bradr.). — 1) et stjernebillede, nok plejaderne; *han kiger alor æ syvstjærner* (Andst), *o*: ser folk over hovedet; konen går ud at se efter syvtjærnen, *o*: i et naturl. ærinde, 20 Kr. VII. 89; bestemmer klokkeslet, Fbj. II. 161; i øvent. spørger karl *s-* om vej, Sgr. V. 140; ser man på *s-* gennem et silketørklæde, ser man et spil kogler, Sgr. VIII. 16.20; om *s-* er der et sagn, at det er en kone med seks små børn, der er løbet fra sin mand; moderen er den største stjerne, de små er børnene, J. K. 126.18; den ene af ægtefolkene blev til *s-*, den anden til kukkemand; jfr. Om.: „de kan ikke tale at ses, som kukkeren og *s-*“, Krist. Ordspr. s. 271.16 se II. 325 106; der har været to syvstjærner, af den gamle *s-* er kun fire stjærner kendt, „den *s-*, vi nu har, angår de syv sovere“, Krist. VI. 235.323; se også Gr. Æv. I. 213, Registr. nr. 9 g., Kr. Sagn II. 276.119-22, jfr. Urdsbr. VI. 127, Busch Volksgl. 252, Strackerjan I. 322 i. k., 349 b., 371 ov., II. 63 332, 40 Wh. Vik. V. 430; Grimm Myth.² 690. 1223 ned, Z. f. M. III. 236, Krauss, Marchen I. 120 ff., Liebr. Volkss. s. 164 (nygr.), Andree, Parall. I. 106, Tylor Anf. I. 353, Hartl. Science 221, Lang. Custom & M. s. 126, Myth. Rit. I. 136, Urquell II 86, VI. 105 (Ind.), Am. Folkl. V. 341, XIII. 281. — 2) den omdrejende stjerne, der bærer om i juletiden, se stjernefolk, Fbj. II. 242.245. — 3) en 30 tryllebørg, JK. 314.323 6 med henv.; jfr. Thiele Overtr. nr. 471, den fordriver ringorm; se I. nakke, tid.

syvtal, no. *syvtaal* en (D., vestj.);

itk. (Søvind s.); best. -*taft* (Vens.); = rgsm.; verden skal forgå, når der skrives tre *s-*, Kr. VI. 234, Sagn II. 340.

syv-til-ti, no. lægemiddel, udleveres bitartras calcus (Thisted).

syvtril, no. *syvtril* (Vens.), en dans, der synges til: „*jæn tois tres fj sam seds syu*, hvad vi stemmer, det skal *blyu*, kunsten no. Hamborg ti, søde wener, *Mæt Cestjøn*“ el. „... hagen er en hønsetyv, fra hans næs' og til hans mund, hagen... osv.“.

syvtorv, no. se syvspring 2.

syvvor, no. se siv.

syvårs, to. *syvos* (D., Søvind), = rgsm.; *æn s- kær*; i *syvårs dræg*, *æ syvårs* og (Vens.).

syvørke, no. *syvørke* en best. en fl. -*ør* (Vens.), = rgsm.

sæ, stro. se: sig; no. se: se, sæd 1. **sæbe**, no. *sif de* (D., vestj.), Ana. *sijb* *æ* best. -*æ* (Vens.); *sæb de* (Agger) *sæv de* (S. Hald h.); *ser* best. -*at* (Søvind s.); *sæf de* (Sundeved, Badr.); = rgsm.; *hon æ we æ kæg sijb* (Vens.), *sto o fæl i sijer* (Vejle), *o*: falde i tanker, se amdam, deraf: *sæskom*, -*ant* (Søvind s.); i ældre tider brugtes kun lidt sæbe; en kone brugte kun $\frac{1}{4}$ *æ* om året til hendes skjøghat (s. d.); man vaskede de store stykker i vandet hvor fårene forår og efterår blev toede, Fb. Bondel. s. 124; se 1. lag, pibetønde(vand); blandedes grøn sæbe i kreaturerne's føder fik de udseende af at være forlekkede mistede ædelysten, Sgr. X. 15.37; man nævnes, mens det laves, Raaf I. 37; opfundet af Salomon, Tr. pop. X. 230; jfr. Aasen saapa, htsk seife, mlat. saapo; se 2. sæbe, vaske-, venerisk-.

2. **sæbe**, no.

sir æw -ør -et (D.);

ser æw -s -et (Søvind);

sæb -ør -et (Agger);

sijb, -*ør* el. *siber*, *sido sids* (Vens.);

afsnide med sæbe og vand; også: *sir æw* (D.); lig: *han æw sæbes en* (Agger), *o*: have en ordentlig irettesættelse; *de æw næk wær, hon sids ham ej* (Vens.), helsen taget fra løvask.

sæbeboble, no. *sæbbobul æn* (Agger), = rgsm.

sæbesten, no. lægemiddel, udleveres talcum pulv. (Peters.).

sæsyder, no. *de ær æn regtig* (vestsløv.); fig.: en person, der over sit arbejde og ingen regner.

sævand, no. *sijewand de* (D.), *sæwand de* (Agger); *sijewand de* (Vens.), = rymt, *a hã tussot* i mange *sijewand* (D.).

sæd, no. *sæd* (vestj., S. Hald, Thy); *sæi æn* (Tåning); *sær* (vestj.) påhødelighed; *dær ær it møj sæd a snak* (S. Hald), o: hans ord er ikke med sandhed el. sund forder ær *egæn sæi ve ham* (Tåning); *r ægæn sæd ve ham* (Andst), o: ustadig og upåhødelig; *æn hør d a hans snak* (Lønb.); se 1. sæde.

sæd, no. *sæd æn sæder* (D.), *sær el* (Eimervlev); fl. *særær* (.); *sæ el særs* (Sundevad). — 1) af de tre fjæle på en arbejdsvogn: *ræd* (s. d.), 2 *sidesæd* (s. d.); et kun en fjæl brudt, *hæger 2 1/2*, Malt). — 2) hundfjæl i arbejds- (Eimervlev, Sundev.); se sæddel. **sæd**, no. *sæ æn* (D., Ågerskov); *sæ æn best æn*, måske også itk.; *se æn* (vestj., Agger); *sæ æn* (sløv.). — 1) sanning: sæd, som bekendt; korn på mark, i kærve

X 123 (Sams); *de hør ene no si tå sæn fdr frã*, o: det tungeste id kastningen tages til sæd; *dær æntre æn in tjå sæ, to skipe sæ* o: så stort et areal, at der kan lende, et par skæpper korn; *sæ æ æ sæ* (vestj.); *æn flånæg po løner sæ* (Lild s.), fladning på tonder sædeland; pløje til sæd *fanen høder* (kerer ind) *ene hans* *prøn*, o: ukrudt forgår ej så let; *ul ene jå nus we sæ* (Vens.), o: nmer ikke til at lægge s. i jord; på gård til sæd er moden: — så ej går ud, så længe verden står, I. 284, II. 50, 51, Kr. Sagn III. 295, 33 382, 42, IV. 20, 85, 246, 96, er da: kommen (s. d.), hvid- el. nelliker; el. agern, bog; se tax- Cav. W. I. 35, Hofn. 19, jfr. Saml. I. 1 98, 102 (Skåne), Wigstr.; fange lover at vende tilb., når moden, Strackerj. I. 162, II. 182 h, agern; hvor blod er rundet,

kirke har stået, vil ingen sæd gro, Thiele I 258, 283; i hvirvelvinden stjæler trolde bondens sæd, Kr. Sagn VII. 154, 23, jfr. Cav. Wår. I. 17, II. 13, 15, 20, 21, 41, Djurkl. Unnarbo 8, Wigstr. FS. 128, 14; spildes s., siger man: „gud velsigne den!“ Cav. W. II. XII. 61; udlånes s., siges: „men jeg vil beholde lykken“. Cav. W. II. XLIII. — 2) udsæt, hudsygdom med pletter el. prikker; *dær æ koman æn sæi ui* (Røgen, Randers); jfr. Aasen sæde, isl. sæðn itk.; se: så, uo: se al-, byg-, havre-, hør-, kartoffel-, rug-, lende-, vin-, vær-.

4. sæd, no. = skik; Hagerup anfører „sæj“ (Ång.); tydingen er mig usikker; i vestj. i det mindste er eksemplet: „hver smed har sin sæd“, anderledes at forstå, se 1. sige, no.; i betydn. skik forekommer ordet næppe i jysk, i alt fald ikke i vestj. målter.

sæddel, no. *sædel æn* (Hvejsel, Bj. h.); *sædel el* (S. Hald, Stovr.); *særsel* itk. (S. Sams); *sægel* (Beder); *sæjel el* (Sov.); *særær* el. *sæder æn* (Sall.); *særær æn* (Vejr.); *særær d ær* (Vens.); *sæder æn ær* (Mors, Lild), hundfjæl i en vogn; *sæder d høder d læjrer skal te æn læn uen* (en hest-vogn); *te æn sæt i æn æjen nun hør dær sæder d gødel d hæger el. fælhæger* (Lild); se age-, bund-, hække-, mog-, side-, vogn-.

sædder, no. se sæddel.

sæddrøj, to. *sædrøje* (Landk.); *sædrøj* (Ågersk.), om korn: drøjt at så af.

1. sæde, uo.

sæd ær sæt sæt (D., vestj., Mors, Thy, Agger, Lild, Hvejsel); *nf. sær* (Vejr., Ågersk.);

sæ sær sæt sæt (Vens.); *nf. sæd* (Holl. h.);

sæ sær sæt sæt (Tåning);

sæ sær sæt sæt (Søvind s.);

sæ ær sæt sæt (Bradr.);

sæ sær sæt sæt (Åbenrå). —

1) passe, være rigtig; om klæder: passe kroppen; *æ sku sæder* (vestj.); om klokke: passe med tiden, *klæken hon sær ene* el. *gdt ndk* (Vens.); *mon wdr klæk sæder?* (Lild); *æ klæk sæder æ* (Vejr.); *æ klæk sæder* (Bradr.); *æ klæk sæder* el. *sæder æ tij* (Mors); stemme med sandhed, sund fornuft, sømmelighed; *de sæder ek* (Agger); *de sæder dle muer æn æn gammel almanak* (Vens.); *hans snak sæder el,*

fiskers barn i fiskerkurv, Tr.
b.

selig, to. *sæls* (Vens.); *sædels*
klog; *do ær ej rættig sædels* (Lald);
pådelig (Vens.); *no skal du cyr*
els, nu skal du kore ordentlig;
han æ så mæj sæls d wæs te
ærbæ, o: pådelig (Vens.); *høj*
æ stæl sæls mæsk (stsl), o: han
ingen henseende ud; se u.

seløb, no. *selpe æn -læ* (Hmr.);
l. seløb, løb (Thy, Agger); *seløb*
d s.; *sæløb* el. *sæsløb* i best. -o
(Vens.); *sælpe æn sælpe* (Sall.),
I at så af; se sædskurv, såsæk,
ges alm. en sæk istedet.

selve, to. *sædels* (Agger), sanses-
løse *wæs ræn æ*; *no trøper æ*, do
s.

semand, no. *sæmæj* i best. -mæj; se u.

sej (Vens.); *sæmæn æn* (Mors);
(vestslæst.). — rgsn.; *dær ær*
i tædels som æ sæmæn (Mors), o:
inden bliver aldrig klog; *sæmæn*
dær klog, han ued dær huer
ejst tij ær tæ d so (Lald s.).

sepude, no. *sædpud æn -pudor*
sehynde.

serug, no. *særdic de* (D.); hak.
; *særdic* (Sovind), = rgsn., rug
; på s. ser man til „æ ansigt“, om
kjønt, Krist Almuel. I. 40. 136 c;
herres ansigt; mændene fra Avning
nders kører om efteråret om og
hyp, a er fra Avning, vil I købe
Kr. IX. 92. 7; i Vivild avler di
Kr. Ordspr. s. 510 (S. Hald h.).

setid, no. *sætij æn* (D.), — rgsn.,
man sår.

setrængende, to. *sædrænk* (Andst), *æ*
sædrænk (vestj.), trængende til
s, træ.

setyk, to. *sætyk* (Lindk.), tykt,
r der sås, om korn; *dær æ mæj*
æ, æ kusen legar sætyk.

seuld, no. i tlm.: *han har ræt*
p d tærk sæul (Brandr.), han har

sevej, no. *sævej* (Hmr.), vej

sig, to. som har spirekraft; rugen
i s. i år (Sams), o: spirede godt, Mb.

sing, no. *sæen* el. *sæen* (Vens.);

sæden æn (Mors, Thy, Agger, Lindk.);
særen æn (Vejr.); *særen æn* (Agersk.).

— 1) ordenssans, bestemtbed, pådelighed;
dær æ ræn særen æe hans ærbæ (Vens.),
o: ingen orden, han er uelternetelig;
dær æ ræn sæden æe kam el æe hans
ænak (Thy, Agger), han er upådelig,
man kan ikke tro hans snak; *æn hær*
æen sæden æ hæn han sæjer (Lindk.),
o: man får intet udbytte, som stemmer
med sandheden; *do har æn æn særen æ*
(Agersk.), det kan man ikke regne på;
a ka æn gdt æjær æ mæsk, *dær ær æ*
kon særen æe; *do ær æn jæt*, *dær æ no*
særen æe (Vens.). — 2) mæl (s. d.),
mærke som fiskere på havet ligger for
at finde deres kroge; *hæn sæden hær I*
poep ær? (Agger), hvad mærke har I?

sædsom, to. passelig (Siet h.), Mb.;

sædvanlig, to. = rgsn.; sagtens nyt
ord; *høj æ som sædvanl*; *høj blæ æ*
i dæ sædvanl dæer (Vens.).

sæolo, to. se sædlig; **sæer**, no. se
sæddel.

sæg, no. *sæg æn* (Sovind s.); *sæg*
(Lysg h.). — 1) orne, som er kastret
efter at have gjort tjeneste som bedæk-
ningsdyr; *do æ nye sæg o et læg*, Sgr.
II. 235. 890, o: den ene er som den
anden (Himmerland). — 2) sæg, J. T.
291, stargræs, carex; se I. 2. sæg.

sægl, no. *sægl æ best. -t* (Vens.);
sægl de (D., vestj., Sovind); *sækel de*
(Ang.), savl.

sægle, no.

sægl -ær sægl sægl (D., Agerskov,
(Sall.);

sægl sægl sægl sægl sægl (Vens., Mors);

sægl -æ sægl sægl sægl (Histed);

sækel (Ang., Sundev.).

savle (s. d.), jfr. sable; savlet afklippes
med saks, Amns. IV. 83, jfr. Wigstr. FS.
401.92, fig.: „at komme saglende“ (Mors),
o: komme langsomt, Mb.; *do sæglær, do*
fo sli dræn ino kan siges til en koe;
høj bde sægl æ sægl æ liq iot kam
høj (Vens.); i særegen betvdm.; *æ hjele*
sæglær (vestj.), o: taber af kornet under
hugget, i stedet for at føre alt det af-
huggede korn med til skårets ende;
dette sker, når mæjeredet ikke er rigtig
stillet; *æ bæ, dær sækle læm æ bæn*

(Sundered); ligeså om hakketsekken, der ikke skærer rent.

sægledug, no. *sækslud* æn (Sundered), savlesmæk.

sægleskjæg, no. *sægleskæg* æn (vestj.), skæklisord til den, som savler.

sægleskår, no. *sæglakar* æn (Lindk.), kaldes det, når der høstes eller slås og leen ikke fører alt det afluggede korn el. græs med sig til skårets ende.

sæglesmække, no. *sæglamæk* æn -ør (Vens.); *sæglamæk* æn -ø (Søvind, Elst., S. Hald); *sæglamæk* æn -ør (D., vestj.); smække, som bindes på småbørn, der savler.

sæli, no. uo. se sæd, sæde; **sæling**, no. se sæding; **sæj**, uo. se sende, no. uo. se sig; **sæjel**, no. se sæddel; **sæjela**, no. se sigelse.

sæjen, no. (?) *mi sæjn*, edeligt udt., 20 Kr Alm.² VI. 319.

sæjning, no. se sending; **sæjn**, uo. se signe.

1. **sæk**, no. i sinstn. se hænge.

2. **sæk**, no. *sæk* æn *sæk* (D., vestj., Husby, Bur, Mors, Stagstrup, Snedsted, Agger); Nl. *sæke* (Grundsted, Lyne); *sæk* el. *sæk* i best. -i Nl. *sæk* (*sæke*) el. *sæker* (Vens.); *sæk* æn -ør (Falslev, Hørnisd., Haslund, Hell. h.); Nl. *sæke* (Dover, Ra 20 ken, Bj. h., Ålso); Nl. *sække* (Søvind s.); *sæk* æn *sæk* (M. Slesv., Fjorde). — 1) = rasm.; *høj vel ha både i pus å sæk*; *bønt høl sæk åp*; *a høj få sæk* (Vens.); flg.: *æ ka læst stap ham i æ sæk* (Volsb.), o: magte ham; *nøj, do skal et fa dæp grys i mi sæk!* (Thy), tlm.; *lone brøj ka ene få rum i jøj sæk* (Vens.); *de hå kan i sæk far de kām i puges* (vestj.), tlm., o: lærdom har været i de 20 gamles øje, før den kom i de unges; kører man med korn i såtid, skal sæk vende snuden hjem ellers ikke, Krist. Sagn VI. 423. 55, Alm.² I. 91. 57; — i ævent.: rejse til helvede og hente en sæk penge (s. d.), Kr. Æv. s. 301, jfr. Vang s. 31; en sæk med seks køller, Kr. Æv. s. 76; en sæk, hvoraf man kan ryste mad JK 332; — manden i sækken overrasker den utro kone, Kr. VII. 98, Registr. nr. 99 jfr. Grimm K. M. nr. 95, Korrespondenzbl. IV. 12. 50 79, Ndl. Vlksk. XVII. 20, Bondes. Hist. 115, se *Bethlehem; — bejleren i sækken, om

afleuen, da duggen faldt på, begyndte den sæk både at krybe og gå*, Sgr. II. 178. 6, XII. 34, Hjortl. Nerke 111, Kr. Skv. s. 154. 2, se mus 3; — rovere har pigernes lig i sække, Thiele I. 363; „Gråmand“ sælges i sæk, Arnas. II. 512; trolden bærer pigerne hjem i en sæk, Kr. V. 283, Registr. 49 a; jfr. DgF. II. 73. 79 anm., Arnas. II. 467 flg. 461, 10 Storaker nr. 6, Asbj. I. 172, slgn. Bondes. Hist. s. 281; — den onde dronning puttes i en sæk og kastes i havet, Kr. Æv. s. 345, jfr. Malmög. s. 382; lig i sæk kastes i hav el. flod, se Wigstr. II. 305, Simr. Volksb. II. 212; en straf er at blive levende begravet i en sæk, Kiuch. Ribe II. 673; — præsten puttes i en sæk og skal til himmerige (I. 611. 91 a), Efterslæts. 181, jfr. Grimm K. M. nr. 192, Arnas. II. 515, Segerst. s. 31, Ons. Volksb. VI. 112, Wh. Vik. XIII. 304, P. Arch. XIII. 564; Lille Klaus i sækken skal til himmerige (I. 611. 20 a), se Andersen bekendte æventyr, jfr. Registr. nr. 108. 112, Hagerup, Angel. s. 175, Sgr. X. 57, slgn. Asbj. I. 268, II. 224, Arnas. II. 501, Grimm K. M. nr. 61. 146, Knoop, Pm. 110. 229, P. Volksk. IV. 150, Yeats s. 302, Folkl. Journ. II. 70, Gonzenb. II. 83, Monnier s. 240, Rivista I. 918, II. 376. 470, Amer. Folkl. IV. 14 (Ainoer), Clouet Fict. II. 231. 33. 249. 263. 489 flg., Cosquin nr. 10. 20, Wh. Vik. VI. 167. 70, Ihle Sydkorset 68; — rovere i sække, jfr. Blich., Tre Helligaflener III. 640, Bondes. Hist. s. 167, Mhøff. 11, Urdsbr. V. 153, Folkl. VII. 156 (Lesb.), Folkl. Rec. III. 186, V. 6. 24, Chauvin Bibl. V. 79, Malmög. s. 379, Maspero Contes Egypt. 94; prædike en sæk fuld (af sandhed), se Krist. V. 88, jfr. pose II. 804. 14 a, lyve II. 491. 51 a; — ridende tager sæk på skulder for at lette hest, Segerst. 153, Clouet. Noodl. 19, Wh. Vik. I. 329 (Kma); — købe kat i sæk, se kat II. 108. 35 a, Ndl. Volksk. VI. 45; — spøgelse som sæk, Sm. Medd. VI. 131 flg.; — s. trækkes over hoved for onde djæves magt, se øje; — guldbæger lægges hummelig i sæk, Mélos VI. 25, DgF. II. 522 anm. **), jfr. Josefs historie, slgn. Kr. Alm.² II. 88. 32, gamle sølvskæ i fremmed sæk, se *bæger; — sækken brænder på nissens ryg, Kr. Sagn II. 65; ombytte askesække

med guldsække, Arnas. II. 301; — gåde: lådent forinden, og skaldet foruden, hvad er det? — en sæk med uld, Sgr. IX. 91. 277. — 2) sammensætning til skaldsord; se kvab-, prop-, revle-, skruppe-, snag-i-, stop-, vind-, vrap-; jfr. Aasen sekk, isl sekk, hlsk sæk. lat. gr sakkos; se pose, -sak, sikkeröv; *brokket-, *bårre-, foder-, fod-, hakkelse-, halvtønde-, humle-, korn-, kul-, malt-, mantel-, mel-, mølle-, 10 post-, præster-, skjæppe-, selv-, så-, tver-, tønde-, vad-, valle-.

sækfuld, no. *sækful æn* (D.), = rgsn. **sæk-i-bukse**, no. *sækibuds æn ær* (Agger), kaldes en person, der er bagefter med sit arbejde, se måltidbukse.

sække, no.

sæk ær æt (D., vestj.); ft. *tf. -æd* (Agger);

sæk ær æ æ Vens.;

sæk d'p (D.), stode den fyldte sæk mod gulvet, så kornet kan synke; holde sækken op, mens kornet kommer i (Vens.); jfr. *opsækning; så sækker den fattige mand også flasket godt på sig, Kr. V. 207, 5: kom flæsk i en sæk og tog det på ryggen; *huden ær æt, do gor æ sæker!* (Agger), til den, hvis bukser er glødne langt ned, så enden er bleven uformelig; *havad æt æ æ, do gor æ sæker i klæn?* 20 (Vens.); *dæ kajt wæ tål æm, te han ka go æ sæk i træskor* (Lild s.).

sækkébånd, no. *sækibånd et* (Søvind s.); *sækibånd* 2 best. -bånd (Vens.) bånd til at binde om munden på en sæk; den, som holdt sækken op, skulde ta i munden *æ sækken mæ hans heær d i sækibånd mæ hans tær* (Lild s.).

sækkelærred, no. *sækilæt de* (Søvind s.); *sækilæt best. æ* (Vens.), = rgsn.

sækkemand, no. *sækmaaf s -mæjær* (Vens.), kommer med en stor sæk for at hente de uarbejds børn i, jfr. hussemænd, skarris; i en stedremse: *Sæjlar sækmæjær*, Krist. IX. 107. 139, Sgr VII 175. 177 (Vens.), folkene fra Sønderlev skal kaldes således, fordi de solgte meget korn.

sækkemunde, no. *sækmyf* (Vens.), sækens åbning.

sækkovorn, to. „sækkiwon“ (Rimse, Djursl.), langsom i bevægelse.

sæl, to. se sæl-; jfr. Aasen sæl, isl sæll, salig.

sæl, no. se sæl; uo. se sælge; **sæld**, no. se sæld.

1. **sælde**, uo.

sæl ær æt (D., vestj., Andst); ft. *tf. -æ* (Sundeved);

sæl ær æd (Thy, Mors, Agger); *sæl* (N. Thy);

sæl æ æt (Søvind s.);

sæl ær æt sælt (Lild s.);

sæl ær, -æ el. -t, -æ el. -t (Vens.);

sæl ær æt (Agersk.);

sæl ær æt (Bradr);

ryste urensset korn således i sæld, at avner og urenhed samles ovenpå; pigerne måtte i gl. dage selv s- gryn, Kr. Alm. V. 7 14. 15, III. 59. 20; *høj sælt hyggelsen, men ene hæggenen* (Vens.); *sæl næj kær* (Mors); til den, som skulter sig, kan sige: *huden æ ær, do stor æ sæler?* (Agger); 20 *børneleg*: „sælde“, A. ligger på de fremstrakte arme af B. C., som gynger ham frem og tilbage, Kr. Børner. 270 nr 19; jfr. Aasen isl. sælda; se sæld, sælding, timse, kaste 2.

2. **sælde**, no. *sæl æn best. æn* III. *sælær el. sælar* (Vens.); *sæl æn* (vestj.); huk. (S. Sams); *sæl æn ær* (Lild s.; Mors, Sall.); *sæl æn ær* (Agger; Søvind s.). — 1) sæld (Vens.). — 2) en kasse lavet af træ, el. en kurv bundet af halm, hvori

dejen, der tages op af degtroget gennemæltes med frisk mel om morgenen inden bagegangen; rund, lavkantet halmkurv, hvori man sigter det fine rugmel (Lild s.); vid, men lav halmkurv, bruges til at tømme mel over, idet man lægger en stok tværs over den og på denne lader timsen glide rask frem og tilbage, den bruges også som degtrog (Agger, Søvind s.); stor, flad løb til at tørre sennep på; når der skal timses mel over den, lægges først et lagen på og så timses derover; en vid og lav løb, hvorover mel og gryn sigtes (Vens.); halmkurv til at sælde i, der æltes også dejen i så store stykker, man kan male (Mors); firkantet, fladt trug til at dejne sigtebrød i (Holmsl kl); se Pb. Bond-hv s. 71; *æn sæl* (S. Sams), lav kurv til at lægge uldtojer på; stor, uformelig kage (Vens.); jfr. flatte; sennep.

sældebund, no. *sælbo de* (Stavning, Stadil), bæge-dynd; ordet synes mig at være pådelt (Stavn., Stadil).

sældebunde, no. *sælbund æn* (D.);
= *sæle* 2. *sæleub*; se *bund* 2.

sældefuld to. *sælful* (D.); *sælful*
(Aggershus), overvæltet hund; s. o. *ful*
(vestskov.), også Vens.

sældeløb, no. *sælle æn* (lundk.);
sælels (D.), stor, fladmundet hund, hvorn
sæltes.

sælding, no. *sælog de* (vestskov.),
det som sæltes fra kortet; ander, strå
o. lign., se *flodning*; op-, under-.

sældat, no. se *saldat*.

sæls gød, edelig forsikring; ja vil,
sæls kuj, no. te *turant*, Kr. Alm. VI 20.45.

sælgo no.

sæl sæl sæl sæl (D.);

nl. *sæl* (Amst.);

nl. *sæler* (Vest.);

sæl -ør sæl sæl (N. Sams, Mogenstrup,
Rieve, Lutterup, Agger);

sæl sæler sæle sæle (Vens.);

sæl -ør sæl sæl (Holl. h.);

nl. *sæl* nl. *sæler* (Havbro s.);

sæl sæle sæl sæl (S. H. d.);

sæl sæle sæl sæl (Elsked);

sæl sæler sæl sæl (Sløvt.);

sæl sæl sæl sæl (Sams);

sæl, sæl ubetonet sæle, sæl sæl (Sov. s.);

Rügen, Tamm, Hads h.);

sæl sæl sæl sæl (Åbenrå);

sæl [sæl] sæl sæl sæl (Ang., Valsh);

= rgsm.; a æ *komen* ej *åp*, de a *sæl*
sæl met huks; de æta sæles djo jst, djo
hjoen; hjo troner, hjo, hu sæle fæ læt
(Vens.), o: for bilhøj; dæn dær hær
ndærst o sæl hær ndærst o tæl (vest.), o:
kan tælle penge; sæl d sæl de gjo pæy,
mæn sæl d gi hæen, æ dær u nget æe
(Vorh.); de gammeldags usmule vogne
synger: sæl ljoen o hjoer ljoer! (vest.),
jfr. Kr. VI 305, vogthjup; da hæl ndk sæl
de atungd gæt! (Agger), til en, der går
vigtig; hæn sæle flæk (Vens.), kan sige,
når et skørt er synligt nedenfor kjolen;
no ær a gæt sæl; el. æn hær a mi tære
gæt sæl! (vest.), udråb, når man er
næret, har gjort noget godt; s. barn til
Hollænderne, Arnas. I. 339 ned; fisker
sælger sin søn i æventl., Sgr. IV. 25;
de solgte pigen for en gammel guldlokk',
Sgr. I. 69. 11; for et lidet stykke brød,
Sgr. II. 49. III 5. 1; jfr. Isl. fornkv. II. 89.
Annas. I. 23, Wæstr. I. 62, Afæl. Sagoh
III. 77, Hufb. Nerke 256, se Geyer Afæl.

nr. 14 m. anm.; når man vil have lykke
til at sæge ko el. best, skal man fastende
spille den 3 gange mellem ørerne i
fandens navn, Krst. VI 368. 145; efter
køben skal kaste sin lue i rumpen på
dyret, når det trækkes ud (Skader s.);
eller man skal kaste sinen efter den el.
en pind, Kr. Alm. 2 I 93.77 101.56, varsel
af dyrets fæder, el. over for handelen,
s. 94 76-80, en best skal trækkes for
gærkonen i hendes fulde pods til mar-
ked, Kr. Alm. I. 64. 319, jfr. Asth. III
69, P. Volkek III. 90; solgt dyr ska af
løber trækkes baglæns i bås, Wæstr.
FS 4.40 33, se to II 269. 344; Cy-
prianus skal sælges for bestandig lavere
pris J. K. 106. IX., jfr. Grimm S. I. 119.
Meyer Aberg. 342; — i skæmtehistor.
sælge til hund, Gr. Registr. nr. 109 b;
til "torvet", s. nr. 107 a, jfr. Knop I
115, Clouet. Noodl. 145, Bust Rome 372,
— s. i bønneleg, Krst. Horner. 250. 6-
528. 97, "kjøbe guldto"; s. 195 41-
478. 81 690 "s. lærred"; jfr. Aasen
isl. sæla.

sælger, no. *sæler* i best. -i st. -ør
(Vens.). = rgsm., låneord.

sælgesyg, to. *sælsyg* (vestskov.)
som har stærk lyst til at sælge; jfr.
kjøbesyg.

sælhund, no. *sælhug* i best. -hug
st. -hug (Vens.); *sælhug æn -hug* (Agger);
sælhug æn -hug (Sov., Årn.); sæl el. sæl-
hug (vest.); sygt el. sælhug æn (D.);
= rgsm., phoca; sne ligger så højt, a
s. går ind ad skorsten, Krst. Alm. 2 V.
122. 43. 44 70 (Sams); — i æventl. er
sælhundene piger i sæls-ham, msker tager
deres ham og vinder dem således, Kr.
Sagu II. 145. 16, Thiele 1 III. 51, Nico-
lauss Nordl. I 27, Antiq. Tidsskr. 1849
51 s. 190 (Færøerne), Arnas. I. 632 fig.,
Maurer, Isl. S. 173, Sæve, Hafs. S. 16,
Læbr. Gervas. 137, Grimm Myth. 2 1049,
Hartl. Science 266 349, Curtin, Myth. 51,
Fairy T. 151, Kennedy 121 fig., se
svane(jomfru); — sjæle af druknede msker
i sælhundeham, Wh. Vik. II. 15, Hmh.
Anth. I. 345, Maurer Isl. S. 172, Arnas.
II 572, Sh. Folk. 176, Ralst. Songs 152;
jfr. Folk. XI. 235 (Rügen); — Faraos
hær, Nicol. Nordl. III. 22, hans hunde,
Folk. Journ. V. 166 (Fml.); — sjæle af
msker, druknede i syndiloden, Hardw.

231 (Irl.); alf, som bor under havet, Gr. Elfenm. XLVIII; jfr. selkolla, Fritz. 2. Fra Alle Lande 1871 II. 467, Peters. Isl. Færd II. 80, Sh. Folkl. 170 flg., GSH. 283 flg.; — Sæmund rider på djæve, i sælsham, Maurer Isl. S. 122, Arnas. I. 494; djævel som kvinde med sælshoved, Arnas. II. 26; sæmling i sælsham, Arnas. I. 532 ned.; heks, Mhöff 212 (Frisl.), Stallo, Qvigst. 66; troldens regnestykke om s., Fær. Kv. II. 119; jfr. Aasen sel, isl. selr hak.; hund.

sælhundekjød, no. *sælhundkyd* de (Agger), = rgsm.

sælhundaskind, no. *sælhundskin* en (Agger), = rgsm.

sælle, no. se l. selle; to. se selle.

sælskind, no. *sælskin* en (Lild s.), = rgsm.

sælskindsdåse, no. se Kr. Alm. 2. II. 35. 07, kradse pibe ud i, = sælskunds-
pung.

sælskindsprung, no. *sælskindsprug* en (D.), de gammeldags sammenrullede tobakspunge til skrå; de var syede af sælskind.

sælsom, bio. *sælsum* de gl. (D.), = rgsm.; jfr. htsk sælsam, se sjælden.

sælvinder, no. se selevinder.

søm, no. se svømme; no. uo. se søm, sømme; **sæmpel**, to. se simpel; **søn**, no. se søn; uo. se signe; **sænke**, no. se synke.

sænke, no. *sænk* en -er (Lild s.), stenanker, drag; *æn sænk*, *dø er æn sænk* *ætæn mæ æn hæl vemel te d fæjst æn støk red i*; se synke.

sænketov, no. *sænkto* en -tøve (Lild), tov, hvormed sænkestenen sænkes.

sænkevåge, no. en våge, som huges i isen og hvorigennem sildevåddet sænkes, J. Saml. VIII. 178.

sænne, no. *føre*, *sænne fæ*, eller *sænne fæ* *hæn*, *æt ad* (Mors); edeligt udtryk, se ed, l. senne.

sænnor, no. flt. se sene, bio. se sønder; **sænslidt**, to. se senslidt; **sær**, no. uo. se sæd, sæde.

sær, to. *sær* flt. *sær* (D., vestj. alm.); tomp. *sær* sup. *særst* (H); *sær* flt. *sær*, tomp. *sær*, sup. *særst* (Søviind s.). — 30 b) besynderlig; *de æ ælmøj æn særø kæl* (D., Malt); *æn sær busi* (Søviind), en fjærlig fyr; *de æ i sær faks*, *i sær mæj*, *i sær jæj*; *de æ sær*, *hæj ka fæj sæ ic æ*;

de æ no sær ng, *æn sær møj* (Vens.); *de sku sær sær* (Lild s.), være løjerligt; *de wa æ sær* (Sall); *hæn sæ tak*, *som ek sæ sær wår* (D.); *nåwa sær kånstis* (Sov.); *æn sær kæl* (Åbenrå), også Mellemstev. — 2) stor, betydelig; *dø ær æn sær fæskæl* (Søviind). — 3) stærkt betaget og bevæget, sindsforvirret; *æ bløse hæl sær se æt*, betagen, ilde tilmode; *sær i æ hæn* (D.), sindsforvirret; *hæn æ sæ sær* (Søviind), 2; underlig; — sære el. sindsforvirede bliver mske, som har været i lag med elfolket, se Thiele II. 215 flg., Kr. Sagn I. 283. 945, II. 13. 47. 17. 67. 69. 72. 80. 83. 95. 98. 100. 104. 106, jfr. Asbj. III. 50. 132, Arnas. I. 119. 125; den, som møder Vilaerne, Krauss Hekens. s. 16 b, 17 a anm.; — de, som er bleve bjærgtagne, se I. 740. 23 b, men udfriede, se Krist. Sagn I. 32. 44. 229. 828 29 31. 33—35. 844. 45. 850. 255. 889. 892. 262. 904. 06. 12. 284. 250—54, J. K. 344. 23. 25, jfr. Gav. W. I. 17; — som har været i lag med bjærgfolk el. underjordske, se Kr. Sagn I. 154. 568. 192. 704, II. 7. 25; — som spiser (494.8) bjærgmandens mad, Kr. Sagn I. 232. 832. 260. 901; — som fortrædiger troldfolk, Kr. Sagn I. 329. 92, heks, J. K. 204. 135; jfr. Wigstr. I. 216; sømand, som skyder lappepige, slgn I. 91; — som ser hullet i natravens (s. d.) vinge, Krist. Sagn II. 128. 107; — som møder Odins jæger, Kr. Sagn II. 104. 5; — som har talt med spøgelser, Krist. III. 153. 212, Sagn V. 345. 98, Sgr. X. 86; — som forfølges af „luftånd“, Arnas. I. 542 ned., jfr. id II. 11. 6 b, kakelovn II. 75. 25 a. lys II. 482. 17 a; — som gör troldkunster med at se i et spejl, Krist. Alm. IV. 149. 409; — den som ser trolddom, Arnas. II. 18; — som er med ved skattegravning, Kr. Sagn I. 382. 46; pige, som har myrdet barn, Kr. Sagn V. 338; — kun den, som er vidløs, tros med sikkerhed at kunne hævne en skat, Wigstr. II. 298; til smig. anføres Hamlets forstillede afsind, Müller Saxo I. 138, David, I. Samuelsh. 21. 13, Robert der Teufel, Marbachs Volksb. nr. 26, Keller, Altfranzösische Sagen (1840) II. 58, Thoms Altengl. Sagen und Marchen I. 43 flg., Sande II. 263; se tontet, toset, tåbelig, vidløs. — 4) bio. påfaldende, overmåde; *æ hælæn wæ sæ sær dyr døen dæw* (Malt);

de si set u (Sovind), det ser påfaldende ud; *der ud sær møj* (D.), påfaldende meget; *en sær søls kjerør* (D.), en underlig, dårlig kørsel; „som it så seh ku veh“, Tkær 79; „Karen lot no seht om et“, sls 82. 5) omtr. = gerne; der kunde jo sær blive brug for den, tænkte han, Kr. IV. 94; et fyrtøj kunde også være rart at have ved sig, når en sært skulde slå ild en gang, Kr. V. 335; ja hvad, kan vi ikke sær have en ting nyt at fortælle for hverandre, s. 368 (vestj.); *de ku sær vær, a ku sær gøjer der en tjenest* (vestj.); jfr. Aasen sær; ser, dahv af sig, isl. sér; se ser.

særdeles, to. *særdeles* (Vens.), = rgsm.; *de æ sønt i s- bøn*, ejendommeligt; låneord.

særhed, no. *særhjed* *en* (D., vestj.); *sæher en* (Åbenrå), = rgsm.; *de ær et* *ant en særhjed* (D.).

særing, no. se sæding.

særing, no. *særing i -er* (Vens.). — 1) særling. — 2) en enkelt tung, et individ, Mb. (Vens.).

særk, no. *særk* i best. -i fl. *særk* el. -er best. -en (Vens.); *særk en særk* (vestj.); *særk en særkis* (Sovind s.); *særk en best -en* fl. *særki* best. *særken* (Elsted); *særk en særk* (Sundeved), = rgsm.; „oplå“, glds særk, se Frus VN. 158, delt i to dele fra livet, se oplud; jfr. Espersen, Bornholm Ordh. oplød; „hun hørh jo it særken te rowen“, Jyd. I. 80, 1, udtryk for stor fattigdom; når der spørges efter et kvindfolk: hvor er hun? kan svares: i *hår særk*! (vestj., vestslesv.); ny s- skal toes, før den bruges, Kr. Alm.² III. 61. 14; kvinder lå uden linned om natten, jfr. Fritzn.² nåttserkr; nogen; a *hår en særkful peør hjærp* (vestj.); jfr. Kr. Alm.² VI. 147. 73, o: en arrig kone; a *ska nåk hæl hår æ særk te æ røve* (vestj.), o: tvinge hende til at arbejde strengt, så hendes linned klæber til kroppen af sved; særke, spundne af opplukket tovværk, Krist. Anholt 64. 136; tre søstre har kun én særk, Kr. Almuel. II. 9. 19; femten var de skræddere, den særk skulde skjær og sy, Kr. II. 339 2, 10 SkV. s. 17. 2; — orakel af særk, se linned II. 435. 36 b, jfr. Suffolk Folkl. 99. 100; ser frugts, kvinde i torn s-, bliver hendes barn aldrig mat Sundbl.² 150; — slå,

gnide dyr med s- til lægedom, Amins. V. 107; — enke kan fragå mands gæld ved at lade sig vie i s-, Yorksh. Folkl. 291, Am. Folkl. XIV. 116; — tager pige særken vrangt på om søndagen, skal hun få kært møde i ugen, Thiele Overtro nr. 194; — skal ko føde kviekalv, må pige slå den over bagen med sin særk, når den trækkes til tyr, J. K. 209 175; — for visse sygdomme skal den syges særk hænges på kirkedør, Kr. IX. 63. 696; stryges på alter, Kr. Sagn IV. 581. 12; — i ævent. stjæler mestertyven konens særk, Eftersl. s. 180; — snip af sovende prinsesses s- afklippes som mærke, Bondes. Hist. 339; — myrdet datters blodige s- bringes moder, DgF. VI. 287; — for at få gædens opløsning at vide må kammerpigen trække sin særk af og lægge den under heltens hovedpude, Kr. VI. 295, Æv. III, VIII; — frieren tager sin utro kærestes særk og hænger den til vartegn på loftet, Gr. Gl. d. M. III. 41 ned., Tvedten s. 13; — pige trækker s- af aften før ej at tvinges til elskov, Wigstr. I. 187; heks (I 581. 4 a) blæser s- op til sin ham, da hun farer til Bloksbj., Cav. W. I. 112. 116. 352; — karl, som rører huldrepiges s-, straffes med sygdom i 9 slægtsled, Sande I. 110, II. 281; — gæde: *søster gæk te søster sin o låht en bøl-las bøl*; *hun bragt en, hun baqt en, hun fæk en bøn en* (vestj.); jfr. Aasen serk, isl. serkr hak; eng. sark; se klokke 3, Maries silkesærk, nogen; *lig, messe-, muld.

særkellder, no. *særkiler en* (Lem. vestj.), cunnus.

særkærme, no. *særkærme et* o (Sovind s.); *særkærme en -er* (D.); *særk-ærm* i best. -i fl. *-ærmer* (Vens.). = rgsm.; se vorfrues.

sær-køst, no. særlig og bedre mad (Vor h.), Mb.

sær-kuld, no. *særkul en* (D.), et kuld børn, som hører sammen; jfr. Jyske Lov I. 16; sær kollæ, helsøskende.

særkål, no. sær-karl?; edeligt udtryk: „det er, s-, da et nemt stykke!“, Kr. Alm. VI. 246. 20.

særlig, to. *særle* (vestslesv.); om msker: påfaldende i viesen el. opførsel, f. eks. meget gammeldags; *de æ særle stut mæ di tor* (Vens.), = rgsm.

sørmærke, no. mærke man har på vejrliget; *di gammel sørmærke ærrer ikt dlu* (stemmer ikke med virkeligheden), *mæn albuatsør d skenabenstør, da ærrer* (Valsb.); jfr. Gr. Gl. d. M. II. 141. 282. Kok ordspr. 139. 1551.

sørrning, no. se sæding; **sørrel**, no. se sæddel.

sørsindet, to. *sørach* (vestj.); *sør-søhc* (Vens.); *æn ær solæ sørschod jæn* (Lild s.), en løjerlig, stakkels, tungsindig person; kan også betyde egensindig, af-sindig; *sørsinshjød* no.

sørskilling, no. *sørskilling æn -ør* (Vens., glds), enesteskilling.

sørsyn, no. *sørsejen æn* (Lem, Rkb.), = rgsm., vist låneord.

sørvillig, to. skal betyde: sørsindet (Mois).

sæs, no. se sirts.

sæs, no. *sæs* i best. -i (Vens.). — 1) = sæssing, jfr. Kr. Almucl. V. 19. 41. — 2) *sæs æn -ør* (Thy?) = sæssingsten. — 3) *æ sæs* (vestj.), stenbroen i kostalden, jfr. J. K. 25; se 1. sæsse; Aasen sæssetre = skarnstok, 2: planke bag håserækken.

1. **sæsse**, no. — 1) *æn gammel sæs* (D., vestslev.), en gammel, langsom, sen kvinde; *de ær æn sæs hui* (vest-slev.), sen og uordentlig. — 2) *no ær æ* (D.), i mit vante arbejde, gamle orden, forrige helbred; jfr. Aasen, isl. sæs hak. sæde, plads at sidde på.

2. **sæsse**, no. *sæs -ør -et* (D.); *gø o sæs o'm*, om gamle skrøbelige makere; *gå og pusle om*; *gø o sæs v'g et*; *hieu æ de do gø o sæs æter?* (D.), sinker, løver; *hun hår såmøj o sæs mæ* el. *sæs æter*, *ihæn hun ka kom æter*; *æ kviæn æter falk gø o sæs*, *di gø o æter o træner o ka æter blyne fæte*; *sæd o sæs o æn stuget* (Andst), om børn: sidde urolig; *sto o sæs* (Hvejsel), stå og neje gentagne gange; jfr. Aasen sessa, skikke tilføde.

sæssekræmmør, no. *sæssekræmør æn -ør* (N. Slev.), langsom person.

sæssondo, no. *de æ du æn grågs sæsen*, *ihæn d. ka kom æter* (D.), 2: skal gøres så mange anstalter, forberedelser til inden —; *dær ska møj sæsen te*.

sæssing, no. *sæssing* i best. -i (Vens.),

tilsten (s. d.); den række sten køer el. heste står med bagbenene på; når der istedet er lagt en bjælke, hedder det ligeledes; se sæs.

sæssingsten, no. *sæssingsten i -stien* (Vens.), de enkelte sten i sæssingen.

sæsten, no. *æstantjen* el. *sæstjen æn -stjen* el. *-stjen* (Thy; Davbj., Lemvig). — 1) = sæssingsten. — 2) brolægningen mellem de to rækker køer i stalden.

sæt, talo. se sjette.

sæt, no. — 1) *sæt d best. -a* (Vens.); *sæt æn* (Lild s.), vognkasse med skrå gavle, højest bag; vognfading, som ikke er til at skille ud (Vens.); se æg-, på-, under-, vogn-. — 2) *sæt et* (Gjern h.); *sæt et* (Støvr.); *sæt æn -ør* (Brandt s.); 6 kærve el. neg; 10 sæt = 1 trave (Gjern h.), 11mr. h. eft. Mb., se stok 10; sammenstillede neg, mest tre el. fem mod andre tre el. fem, 2: tre el. fem *tædeløper*, derefter: „et slep“ og så „et nyt sæt“ (Støvr.); se stude 2; kjærve-. — 3) „nuu mand fik 10 gl. skilling for at slå æn sæt 2: 1 demat (s. d.) eng og tærskede for æn skilling om dagen“, Hejmdal ¹⁰/₈ 92 (Skærbæk, vestslev.). — 4) *sæt æn* (Sall.), hver dræt med pulsvåd; *vi hår æn sæt* (Lindb.), et sted, hvor der er ret til at sætte et fiskegarn i en å; „aften-, morgensæt“, Kr. Alm. ²/_V. 29. 81; se fisker-, garn-, nal-. — 5) koppen, der lukker stampkærne (Røgen), om ret huskes. — 6) *sæt* (Lild s.), knæfaldet foran alteret — 7) stød, voldsom bevægelse; *de ga æn sæt i mæ* (D.); *de ga d sæt i hæn* (Vens.). — 8) *sæt d* (Vens.), en del sammenhørende genstande; *d sæt nye klæder* (Vens.); *æn sæt klæder* (vestj.); *æn sæt hættoj* (Malt), så meget seletøj, som hører til et forspand; *æn sæt gaffeltøj* (D.), 2: kniv og gaffel til bordbrug; *æn sæt dæne* (Sønderho), fem, seks danse i træk, som betales og bestilles af en person; *æn sæt dræt* (Thy), hestetøj til to heste; *æn sæt dragkistegs*, fire, fem låse til en dragkiste; *æn sæt plægjar*, langjærn og skær; *æn sæt mængtøw*, manglestok og fjæl; *æn sæt træskobeslæd*, beslag til et par træsko, fem sæt kroge, Jylland I. 236. — 9) *sæt d* (Vens.), et kuld, *toe sæt sæt* (Vens.), 2: to kuld børn; *d sæt kylløper*, grijs (Vens.); eft. Mb. også: et sæt mælk

= en malkning. — 10) et handelsudtr. fra pottelandelen i Østj.; 1 skok = 30 sæt, se læs; hgesom tallet (s. d.) er forskelligt ved Varde, således er „sættet“ det her; et ordentlig stort mælkefad kaldes „et sæt“ og udgør et sæt, men af det såkaldte „stobstøj“ danner 3 stykker kun 2 sæt, og af det endnu mindre „skillingsstøj“ skal der 3 stykker til 1 sæt, Nyrop Dsk Pottem. s. 26, Kr. Alm. ² V. 10 8. 11 (Sørring). — 11) en vis begrænset tid; *de vel vedr æn sæt eno* (vestj.); *sæt 2* (Vens. sj.); så kommer kjællingen for andet sæt, Kr. V. 147, 3; for anden gang; *kuh æ gris sto æn sæt læger, vil di blyse møj bæjer* (Malt); *jet sæt var hjj sd møj fads* (Vens.). — 12) udvej; *a ska nåk gör sæt te o fo æ pæq* (D.), 3; gøre udveje til at få; *vi gör sæt fdr o fo ham astæj te* (Amerika). — 13) ²⁰ måden, hvorpå noget skal tages; *a kiær æ sæt o æ* (Landk.). 14) afdeling; *de ær ejt vær d gör sd mæns sæt æp o sd* (Lild s.); *dæ wa flis sæt dpo o* (Vens.). flere afdelinger, se vræl. — 15) tilsæt, tab; *de vedr æn siemo sæt fdr ham, te han mest dæh hær* (Landk.), hgeså vestj.; herhen kan føres sæt = opbud, fallit; holde sæt, gå sæt på. Nb. eft. Terpager. — 16) sæt (Vens.), udråbso. = halloj ²⁰ se l. hov. — 17) „sæt“ et legendryk, se Kr. Börner, 560. — 18) se endvidere smstn.; af-, fode-, for-, greb-, græs-, kroje-, mæstem-, *ned-, om-, rude-, skole-, smugen-, spade-, stå-, til-, ud-.

sæthammer, no. *sæthammer æn -hammer* (Vens.); fl. *-hammer* (Agersk.); *sæthamer æn* (D.), hammer, flad til begge sider, som smeden sætter på en ring f. eks., der skal drives ned; på sæthammeren ²⁰ slås med en anden hammer.

sætkniv, no. *[sætkny æn]* (Ang.), kniv til at skære levende hegn af med. -sættlig, lo. se for-.

sætmarked, no. *sætmarkæ et* (Rugen s.), kvægmæket som bestemmes (sættes) til en gang om måneden, gerne ved en kro, af handelsmændene; det bekendtgøres forud i aviserne, så kan de, der ønsker at sælge, indfinde sig.

sætning, no. *sætning æn -er* (vestj.); huk. (Vens.). — 1) korn, som på en gang mæskes til brændevinsbrænding (Vens.), — 2) enkelte ord, ordforbindelse

som linier i et vers, talemåde: *hær de hær dæh sætnæq?* (vestj.), den talemåde, det udtryk; *hæj hð non sætnæqer, som hæj stor om sæ mæ* (Vens.); se sættemand: af-.

sætos, lo. se seksårn.

sætseng, no. *sætsæq æn best -en* fl. -sæq (Vens.), frit stående seng til forskel fra alkoveseng, se stabelseng.

1. sætte, no. *sæt æn -er* (D., vestj., Varde); *sæt æn best -en* fl. -er (Vens.); *sæt æn -o* (Tåning); *sæst æn sæter* (Bradr.). — 1) mælkefad af sort pottetøj (vestj., Vens.); jfr. sættekar, sikar, fad, *a vel sæt æn sæt innugod æn pilt, te æ skør ska regæl om di grær!* (vestj.); jfr. Kr. III. 274.366; nogle kalder det „norst fad“ (Vens.); i et navnrum: „*Mæt, pæ i sæt, de ku let væt*“ (Thy); se mælke- — 2) ²⁰ sædt sæter fl. (D., Landk., Tåning), små, sorte gryder med tær, til at koge og stege i; af dem regnes der i Lindknud 4 = 1 tal, af de mindste sætter 5 = 1 tal (s. d.); 100 = 1 snesæt; 2 stk. = 1 tal Kr. Alm. V. 15; se flakning, lerkar; pande-; jfr. htsk sætte el sætte, efter Kluge et ndtysk ord, afledet af „setten“, htsk setzen.

2. sætte, no.

sæt -er sæt sæt (D., vestj., vestslesv., Væj., Skyum, Rævs, Kobberup, N Sall., Mogenstrup);

sæt -er sæt sæt (Andst, Almud Vib. Hvejsel);

sæt -er sæt, sæt el. sæten (Vens., S. Sams);

sæt -er sæt sæt (Hell. b.);

sæt sæ -er sæt sæt (Årdestrup);

sæt sæ -er sæt sæt (Havbro s.);

sæt -er sæt sæt (S. Hald, Støvr.);

sæt sæter sq sæt (Halling, Gimming. Aling);

sæt -o sæt sæt (Søvind s., Tåning, Hads h., Dover, Elsted);

sæt -o sæt sæt (Rugen);

sæt -er sæt sæt (Agersk.);

sæt -o sæt sæt (Abentrå);

sæt -er sæt sæt (Ang.);

sæt -er sæt sæt (Bradr.). —

²⁰ 1) få til at sidde; *sæt æn bæn o æn stuvæl, o æ bænk* (vestj.); *hæn sæte bæn sæ læq* (Vens.). — 2) henstille på et sted; *sæt spæn dæd bøgers, soksædæn dæ dæd hølæn* (Vens.); *sæt æ fad o æ bæver*;

hul o; vi skal ud o sæt (D.), o: garn; også anbringe: sæt en los (D.); sæt (Holmsl. kl.); 1) lægge kroge ret: 2) gøre tavser fast på en kugl, man laver ny bakker. sæt en hus), opbygge et hus; hvor skal vi Abraham? Kr. KT. 38. — 3) be- belægge, fylde; sæt æ støj (D.), i det nederste lag i kornladen; sæt ful (D.). — 4) overflytte, befordre, sætte over; også: sæt jæn (D.), fig.: en sådan i forlegenhed, at han svar ved, ingen vegne kan komme; to et læ der sæt (vestj.); a ka sæt i rægnen (Sovind), o: jeg er dyg- end han i regning; også: han æ m ædt (vestj.), o: sat i sængsel, ar- ret. — 5) plante, sæt køl, plant alm.); di sæt kølplåder idn (Vens.); sæt æn dig, mur (D.), bygge et en mur. — 6) tilsætte, påsætte; sætler jar dnd æt (Vens.); sæt jar æt, i o æ hus (D.); også: sæt lyne sætleskar, mused i folk. — 7) bringe vis stilling, sæt i gdy, i fdr, i knu, el (D.); de sætler æ o ful a wah k.); a æt æ klæk iguæar (vestj.), le den; kuaki sætler ægen i skarp, Grb. 23. 17. — 8) anordne, be- me; æt sætler vi æn dæ, æ ku ska hylp mæ o sæt æt (Fana), binde hoved- kederne rettelig og pyntelig; sæt æ hds (Sundered), sætte håret op; hun sæt æt hor (Vens.); sæt te to el. te nifos (Silke- borg), fuldføre det underste af træskoens udhoring for og bag, ved navn; sæt æ hdsæder (Thy), flytte kreaturerne sidste gang om aftenen, også Vens.; sæt æn ku, for, by te rihter (Andst), lade en kalv, får, bue lere vinteren over; sæt æ hds (D.), sætte bo; sæt no æn gdy, te æ hds glæmt æt! (D.). o: lad os forud- sætte at. — 18) hu hat ka do sæt æn stifen el. sæt mæ æn stifen? (vestj.), kaste en sten, sæt æ hys o æn knye (D.), gøre en kniv skarp; sæt æ kenærn (Bradr.), sætte negene i laden på den måde, som de skal stå; katten sætter killinger (Vens.), får killinger; bindestuen skal sættes, Kr. Almuel. III. 102. 365, o: bindene skal parres to og to til arbejdet. — 9 af: æ hys sætler æv o æ mylk (D.), giver munde; sæt jæn d æ æn, snude en af vognen; sæt æn drin, æn hys æv, = rgsm.; sæt no mæ æv te jæn, sætte

do han kon sæt (el. sæt liq te) æt æ kærk (Malt), o: gå lige efter kuden; æa tæ, die wa nohn bag ætte mæ, så vdi' a sætt twal åpæ, å så sjel a i græiten. To Nov. 26; også fig.: do ka tæst no æt, nær do sætler æt æt (Malt), når du ordner dine sager derefter. — 12) drive på: sæt i o græd, hysin, hyskrig (D.). — 13) gøre visse bevægelser, der har en bestemt mening: æ hys begyner o sæt o æ hyl, når de vil bisse; en tyr sætler o æ hys æt, o: byder hornene frem, når den vil slange; sæt o æ mæn ætler o græd (D., Lindk.). — 14) udvikle sig til et bestemt mål, om planter, sæt blomster, knop, frogt (D.); ligeså: æ mylk ska sto o sæt flæd (D.). — 15) i forskellige enkelte udtryk: de ka sæt æ o i tære tæm; æ o æ æt, æ fyur æ lq (Lönk.), åen er tillrossen, fjorden er til- lagt af is; æ flyver sætler i æ kyd (Thy), o. fluerne lægger spy i kødet; sæt æ klæk (Sall.), standse den; sæt æ mæl el. blot sæt (D.); sæt mælen (Sovind s.), standse møllen; æn sætler i æ krof, æ æ æt æt (vestj.), om heste, der er krybbe- bidere; græber med tænderne krybbe og stjælt; en ridehest, som støder, sætter (Randers); kom o sæt æt o æ mi hys; hylp mæ o sæt æt (Fana), binde hoved- kederne rettelig og pyntelig; sæt æ hds (Sundered), sætte håret op; hun sæt æt hor (Vens.); sæt te to el. te nifos (Silke- borg), fuldføre det underste af træskoens udhoring for og bag, ved navn; sæt æ hdsæder (Thy), flytte kreaturerne sidste gang om aftenen, også Vens.; sæt æn ku, for, by te rihter (Andst), lade en kalv, får, bue lere vinteren over; sæt æ hds (D.), sætte bo; sæt no æn gdy, te æ hds glæmt æt! (D.). o: lad os forud- sætte at. — 18) hu hat ka do sæt æn stifen el. sæt mæ æn stifen? (vestj.), kaste en sten, sæt æ hys o æn knye (D.), gøre en kniv skarp; sæt æ kenærn (Bradr.), sætte negene i laden på den måde, som de skal stå; katten sætter killinger (Vens.), får killinger; bindestuen skal sættes, Kr. Almuel. III. 102. 365, o: bindene skal parres to og to til arbejdet. — 9 af: æ hys sætler æv o æ mylk (D.), giver munde; sæt jæn d æ æn, snude en af vognen; sæt æn drin, æn hys æv, = rgsm.; sæt no mæ æv te jæn, sætte

tilside til; *de sæter os fō hīk* (Andst), kræfterne, åndenge, legemlige, begynder at forringes; *a sæter d* (Vens.), bliver svagere; *sæt tarer a* (Ågerskov), sætte boghvede i stuger; *hæn ædt æt* (Lindk.), begav sig bort; *vi sæt ham d met død wøj, di wel ha præsti sæt d, hans bin æ sæt d, eyen sæter d mæ d malk* (Vens.); *han sæter et mōj d, d: hār et mōj æt sæt* (vestj.), har ingen afsetning; *s- an: sæt an o* (Andst) sætte arbejde ind på, gøre sig umage for at nå; *han ædt grūp an o ham fār o fo æ pæn* (Malt); — *s- efter: sæt æter jæn* (L.), forfølge en, stikle på en, have en til brude; *han sæter dits æter gammel Huns* (Lindk.); *di æt vel sæt æt ham* (Sovind s.); *høj wu sæt æt dæm* (Vens.), om hunden f. eks.: han fortulgte dem; — *s- fār: de vel a sæt æn piñ fār, de sæter d p i æ vær* (vestslæs.), det hindrer; *sæt jæn æn læfs fār*, giv en en lektie for; *sæt uñt fā jæn* (D.), bagtale en; — *s- fra: sæt jæn frd æ bæsteføn* (D.), afsætte en fra bestillingen; — *s- hen: sætte ildebrand hen*; se forbrand I. 337. 30, Kr. Sagn II. 547 nr. 12. 538; *hå di nu sæt et hæn i et træ, så vel goren bræn iltyd, næ træst blyw hogen* (Tåmng), Sgr. I. 23, se sætte væk; således kan sygdom sættes bort (alm.); *gården stod en gang i forbrand*, men så var der just en klog præst i embedet og han sætte det hen med en gammel rød lue, som han hængte ud i forgangen, sådan at så længe den hængte der, skulde præstegården ikke brænde, Krist. III. 308 414. VIII. 363. 642; *sæt ær el æ høl hæn el. væk* (Sundev.); *sæt æ tåræn hen i æn træ* (vestslæs.), jfr. Sundbl. s. 176, Krist. Sagn II. 405. 69. 421. 22; *„omsjir fēk mæj”* endda de toir sæt hēn, Grb. 116. 6, omsider fik manden endda de to afsat, d: fik dem bortgiftet; også: *høj blæw sæt hæn igor* (Vens.), d: begravet; også: tage af bordet (Vens.), se s. væk, sygdom III 699. 71; — *s- l: sæt pæn i æn gor*; *sæt jæn i gån, i arbed, i skugel, i lør, i skat, i stan* (D.), = rgsm.; *sæt i æ kakelon* (Landk.), lægge i kakeloven; *de sæt i mæ et sæter wæn* (Eisted); — *s- igjennem: sæt ndyæt igæmæl* (D.), = rgsm.; — *s- ind: sæt in i æ skaf*; fig. *a ska sæt dæf in i et* (D.), = rgsm.;

høj sæt ej død dæ, ælc de høj køj, d sægte at nærme sig; *høj blæw sæt ej d prdgeten*; *høj blæw sæt ej, d i arrest* (Vens.); — *s- ned: han var sæt ned i et markskjel*, Krist. VI. 116. 167, d. begravet; præsten sætte ham ned i mødinghullet ved maning, Kr. III. 226, vist aldrig om hæderlig jordefærd, se begrave, kaste ned; — *s- om: sæt æn mæ æ kuyr* (D.), tilhandle, tilbytte sig kør, så man holder sin besætning i god stand; — *s- om sag: han æ guw te o sæt om saq* (D.), dygtig til at ordne sine sager, styre sin bedrift, handle osv.; — *s- op: de ka sæt et d p te tæde* (D.), d: lade det vente til torsdag; *æ vel sæt et d p, liwom æ dræn æ græn* (Vasb.); *sæt æ hor d p*, sætte håret op; *sæt æn skrygels d p: sæt æ ka d p o æ hyl* (D.); *de sæter d p i æ vær* (vestslæs.), det klarer op, *han hār sjæl sæt et d p* (D.), d: løjet det; også: *sæt æn lōw d p*, havskibet skal sættes op, Jylland I. 239, d: trækkes op på stranden; *han ku sæt en kny op*, Jæger, Ferie 50, d: skærpe en barberkniv; *s- en kappe op*, Frus VN. 128; — *s- over: sæt ndwær æwær* (Bradr.), opsætte noget; *sæt jæn inær æ o* (D.), fæрге en over æn; *høj sæt æwær grōben d de lig mæ jæn toæ*; *høri hō sæt æwær grōben, si hēr hōr høj sætæn æwær* (Vens.); *høj blæw sæt æwær de hils* (st.), d: sæt til at rade over alt; — *s- på: sæt o* (Sovind), tage til; *de sæter o mæj d blæw*, „syggen sæt æpø”, Tkjær II. 83, sygdommen tog til i magt; *sæt o æpæl, o ræpæl* (D.), = rgsm.; *sæt æn stuwæ jæn pæ* (Sams), sætte en stor ed på; *han hār sæt æt hæn han hōd o ham* (D.), d: anvendt det på ham; *sæt o æ d* (D.), om morgenen; tænde ild op; *a sæter d p d*, bliver fyldigere; *høj blæw sæt d p d dōn, da høj blæw ælc fā nērgot* (Vens.); — *s- sammen: sæt samæl* (D., vestj.), 1) skokke korn på marken; *di gor d sæt hūnt samæl* (Vens.), også: *sæt æn brūw, æn æt samæl* (vestj.); 2) sætte folk sammen i kir og fortræd, „dys køl ha tit dæt lōjer d d sæt dæer ijn d sæt Brøghæris gasser samæl”, Grb. 14. 2, deres karle havde tit deres lōjer af at sætte deres egne d så Brandborgs gasser sammen; — *s- sig: høj sæt sæ d p d stwæf, nīr, te bowæro* (Vens.); *sæt dæj, æm dō*

, *dis sæter eyen* (Freder.), spøgende: *dæ o mi knæ*, Kr. I. 83. 38; *de si nåk* (D.), o: det fortager sig. s. om vrede; også om hvad der er aet og klares; *de hdd sates fnoer brøst* (Agger), om sygdom; — *af*: „Hansen sat sæj oy“, Jyd. I. o: H. stod af vognen; — *s- s- for*: *si nduæt fdr* (D.), foresætte sig no. *høj sat sæ får*, *høj vil hjørn* (s.); — *s- s- i*: *sæt døj i mi støj!* s. i *æ huo*, i *gål*, *bekd-stuø*; *de sdt si i æ bøjn* (D.), = rgsm.; — *imod*: *sæt si imuød* (D.), sætte til modværge; *hon sæts sæ ind d* (Vens.); — *s- s- ind*: *sæt si iø i teg* (D.), = rgsm.; *nø mæ sæter sæ*, el. i *hans stæ*, *hans stelen* (Vens.); *s- s- ned*: *wæ så gu d sæt dæ nir?* (s.); *sæt døj nijer*, *dæ ska strags* (s.); *en stuwel!* (D.); *sæt døj nijer ve* *ij d æ stuwel o tøj di træsker o bid* *f for do ndæ wærm i æ lyø* (vestj.); *en klat d sæt dæ o, så sejer do it* *mæ bår jor*, Kr. IX. 245. 25, *po dët djent* (s.); *wæ så guæ o sæt døj nijer*, *bid o en* *o fo let wærm i æ lyø* (Lindk.), dig ned på guds gønne jord forved ploven, Sgr. III. 108. 495; *sæt dig* *ved mit lår*, *du får vist ikke anden* *s- lår*, Kr. Ordspr. s. 340; el. *do ka* *døj nijer*, *do ska hå æn káp káf*, *ka snår fo æ flød koøt o æ bøjn* *ø* (D.), spøgende opfordring til at plads og blive; jfr. sidde, Ndl. Volksk. 144; *sæt sæj nijer som skomager* (D.), ude en forretning; *hon sæts sæ nij* *f d falk* (Vens.), o: arbejder for, men tvetydigt, se gjør: 10; *hon* *sæt sæ nir d wæw f d falk* (Vens.); *s- s- op*: *sæt si dp i æ un*, op i den; *sæt si dp o æ bøjn* (D.), føre modstand; — *s- s- ud*: *sæt si* *dyør* (D.); *de sat høj sæ uk øvør* (s.), = rgsm.; — *s- till*: *sæt te d* *gøj* (D.), sætte overstyr; *han hå sdt* *te*, *sæt æ lyø te* (Malt); da de nu satte rigtig godt til, Kr. V. 260, o: et rigtig godt møtte, billede vel fra el. kornlaget; *sæt æn kal te* (Andst), s. den leve; *do sæter te et* (vestj.), o: vær på historien; *høj sat lyø te*, *o sat te døj gu bestelen* (Vens.); — *ilbage*: *han sæter tøjg hør* or

(Lindk), o: det går tilbage for ham hvert år; — *s- ud*: *sæt ud o*, dadle (D., Andst); *høj hå nø d sæt uk dp d lög* (Vens.); *sæt æ kre*, *æ hørat ur* (Agersk.), tøjre på marken; *sæt høren uk* (Vens.), slå kreaturerne ud om foråret; *sæt æn* *bæn ud* (D.), sætte det i pleje; *sæt jæn* *ud*, kaste en på døren; *fnoalæn . . .* *skul sdt ham uo*, Grb. 65. 9; *sæt pør* *ud*, o: på rente; *sæt jæn w d o* (D.); *høj w sat uk dp o* (Vens.), sende en ud for at erholde noget; *han hår sdt* *møj o sæt ud o han*, o: at lasle ham for; *sæt klyn ud* (D.), fra graven, kære, bære dem ud, tekn. udlr.; *s- ved*: *sæt æ si* (D., Andst), spise; *han hår* *sdt æn guæ skdd grød æ sæ* (vestj.), o: fortæret en god portion grød; *wi* *dreks d sæts æ wæs hoom di Hæles* *kuøer*, Kr. VI. 335. 183, ordspil ligger i „sætter ved os“; Hvalbøse ligger i Vol-dum s., i hvilket der var rakkere, som nok kom til gilde sammen med andre, men ikke måtte lade glasset, de drak af, gå videre, det satte de „ved“, o: hus sig på budet, men udlr. betyder også: spise; „de æ da fålet, di ævel-skyue do sætte ve dæ“, Yuelb. s. 23, det er da forlygt, så mange æbleskiver du spiser; *ka do sæt mijor ær dæ?* (Ag-ger); *sæt no døj æ det løjun*, *så wæ-* *kør æ ene* (Vens.), kan siges, når man byder en en stor mellemmad, billedet fra ploven, hvor kile stås ved langjernet; *s- væk*: der blev sendt bud til præsten, om han ikke vilde komme og sætte det væk, Kr. III. 225. 317, o: ned-mane spøgelse el. andet genfærd, binde noget ondt til et bestemt sted og derved hindre det i at få magt; se sætte hen; sætte børn væk, Sgr. IV. 6 ann., o: ved trolddom dræbe ufødte børn; sætte ild-brand væk, Sgr. I. 23 56; jfr. Aasen, isl. setja; litisk setzen, eng. set, henføres til lat. sedere; se -sat, sidde, sæt; dag-, for-, ind-, kop-, neder-, op-, pant-.

3. sætte, no. sæt et (Ang.), levende hegn, se podning.

sættebarsel, no. sætbael æn (vestj.); sætbael et (østj.), barsel, som gøres, hvor konen ingen børn har fået i mange års ægteskab, som et vederlag til dem i nabolaget, til hvis barselgilder familien har været indbudt; „di hae ingen bøn,

slagene i legen „slå pind“ (H. 825. 46 b); man holder begge pindene i samme hånd, kaster den lille i vejret og slår et enkelt slag til den med den store; afstanden fra det sted, hvor pinden falder, til bullet måles med „storepinden“; navnet vel, fordi det er et fordelagtigt slag, som giver mange „alen“ (Ning h.).

sødkage, no. *søkaq æn* best. -*æn* flt. -*kaqer* (Vens.). — 1) melbolle på kød- to suppe. — 2) usyret rugbrød.

sødlæden, to. *søladon* (S. Hald), = rgsm.

sødmælk, no. *sødmjælk de* (D.); *søi mjælk* (Søvind), = rgsm.

sødmælkeost, no. *sødmjælkeost* 2 best. -*s* (Vens.), = rgsm.; om en påholdende person, kan man sige: han giver nok ikke sin s- bort (Vens.).

sødpind, no. J. T. 341, — *sødtræ* 20 (Silkeborg).

sødsuppe, no. *sødsop* flt. (D.); *søi-sop* best. -*søpet* (Søvind s.); *sødsop* best. -*æn* (Vens.); *sødsop* flt. (Agger). = bygsuppe; barsemad til kone, J. Saml. 2 III. 99; gildesmad, jævnlig i forh. m. kogt skinke, se Fb. Bondel. II. 30.

sødtræ, no. *søtræ* (Agerskov), en busk, bittersød natskygge, *solanum dulcamara* L., se bitterstilk. 20

sødug, no. *sjøvødog æn* (Bork s.); *sjøvødog* (Agerskov), låge fra engene på varme sommerdage; se mosekone.

sødugge, no. *de sjøvødoger* (Agersk.), 3: engene damper; *de sjøvøder* (Bradr.); [*æen de sjøvøder i æ he, så tøj dit ho, om de æ re*] (Mellemslev.), Kok ordspr. 148. 63, jfr. Kr. Alm. 2 I. 40. 42.

sødurt, no. J. T. 318, en plante, kamilleblomster [*søryet* flt.] (Als). 40

sødvælling, no. *søð- el. søðs vælling* flt. (Lild s.); *søi vælling di* (Søvind s.), byggrynsvælling kogt i sød mælk.

søe, to. se søttet; **søen**, to. se sådan; **søf**, no. se søbe.

søfske, no. *søfeskæ* (Lild s.), fiskeri på havet; se fjordliske.

søfolk, no. *sjøfalk* flt. (D., vestj.); best. -*æn* (Vens.), = rgsm.; „*søfalken blæse uj vør, de sømørke wa blæsen hæn*“, 20 Grb. 204. 45; vil ikke sejle fredag, ej have præst omhord, Kristens. Alm. 2 I. 157. 68 69.

søfrue, no. *søfry æn* (vestj.), en

plante, akande, *nymphæa alba* L. (Hmr.); se Sgr. XII. 157. 606.

søfte, no. *søft -ær -et* (Vatsb.), sukke, hisk seufzen; mul. suchten.

1. **søg**, no. en ting er til søgs *fte søska* (Ang.), når man må søge efter den, fordi den er borte; se for-.

2. **søg**, to. *søg itk. -t* (Vens.); *søg* itk. -t (Vennehærg), lummervarm; *de æ søg wer, så søgt i loftæn, så søg én loft*; også no.: *de søger*, det er lummervarmt.

1. **søge**, no. *søg el. søg i* (Vens.); *søger æn* (vestj.), lummervarme; *dær ær sånt i søg i huest i tørvæer*.

2. **søge**, no. *de søger idæ, vi fo sødt ræn* (Vens.), det er lummervarmt, jfr. 2. ile.

3. **søge**, no.

søg -ær søgt søgt (D., Lyne, Tørrild, Hvejsel, Skodsborg);

fl. *søgt* fl. *søgt* (Jaunerup, Grindsted);

fl. *søjt* fl. *søjt* (Lem, Lødderup, Røvs,

Stagerstr., Skyum, N. Sall, Mogenstr.);

søg søger søjt søjt (Rødding (M.));

fl. fl. *søgt* (Bjerring);

søg -ær søgt søgt (Sejlsr., Tårs);

fl. fl. *søgt* (Tølstup);

fl. fl. *søgt* (Borgl. h., Vens.);

fl. fl. *søgt* (Fur);

søg -ær søgt søgt (Hell. h., Gimming, Støvr h.);

fl. *søgt* (Halling);

nt. *søger* (Falslev);

søg -ær søjt søjt (Havbro s.);

søg -ær søgt, søgt el. søgt (S. Hald);

fl. *søgt* (S. Sams);

fl. *søgt* (Vejlby, Årb.);

søg søger søgt søgt (Nimtofte);

søg søger søgt søgt (Ålsø);

søg -æ søgt søgt (Søvind s., Dover, Tåning, Røgen, Hads h.);

nt. *søge* (Lanå);

søg -æ søgt søgt (Vejlby Fr.);

søg -ær søjt søjt (Hvinding);

fl. fl. *søgt* (Sem, Ballum);

fl. *søgt* fl. *søgt* (Hammelvev, Agersk.);

søg -ær søkt søkt (Ang.). —

1) trakte efter, ansøge om; *søg om æn guæ plas* (D., vestj.), vist alm.; sjældnere i betydning opsøge: *høj søge de bæt uk te sæ sil* (Vens.), da bruges mest lede; en jagthund *søger godt* (Agerskov), når den strejfer stærkt omkring; *søg*

æter æn har (sts), forfølge sporet af haren; *søg* *ui* (Søvind), lede ud; *æ sakt som æ sku græw gaf i æ jõe* (Åbenrå); *a sku søg dæ død de stæ, do skal ene ræg frå mæ* (Vens.), o: sagsøge. — 2) henvende sig ti. en person; *søg dægtis* (Søvind, vestj.), henvende sig til doktoren om råd; *søg æ prokord tær o hæn* (Thy); *søg jæn æpo hæn* (Mors), søge råd hos; *do ku søg hum o æ hæn* (Hvejsel); *wi hō du ene søgt hær død hæg* (Vens.). — 3) sagsøge, piigen *wel søg ham fār hæ lūn* (Vens., alm.); se sag-. — 4) angribe, *dæn huþ æ slem te d søg falk* (Ågersk.); også: *æ bi æ slem te d søg falk* (sts), når de vil stikke, ligeså Bradr.; *æ huþ søger ham* (Mors), ligeså S. Hald; *kæren, tyri, wæri wel søg bæn* (Vens.). — 5) lade græsse; *søg æn kow* (Thy, vestj., Søll.); *søg mæ cyen* (Vens.), så er kornet ikke tøjret, men en person trækker den f. eks. på en vej, i en grøft ved tøjret; *hōn søge mæ cyen* (Vens.). — 6) gå, om hunden, *æ huþ søger da græw iacten* (Malt, D., Hmr., Holstebro, Vrads, Brusk); spagende om at heste (vestj.); jfr. Aasen søkja, isl. sækja; se 1 søge, sogger(?); 3. bede; for-, ud-, under-

søgebi, no. *søglj æn* (D.), bi, som søger plads til den kommende sværm.

søgeles, no. se "for-".

søgen, no. *søgi* d (Vens.), — rgsm.; *dæ blæw søgt d æ bidda d p d mir* (Vens.).

søgor, no. *søger æn* (D., vestj.), *søge æn-ræ* (Søvind), redskab til at under søge smørfustager, fulde stække og lign. med; sølvnål s. sonde; se sogger; kulde-, lim-, smør-, sten-

søgestang, no. *søgstang æn* (Hkb., Fjord), stangen, der er fastgjort nærmest ved rusens "bale" og som optages, når rusen løftes; se radgam.

søgn, no. *søgn* ill. *søgn* (D., vestj.); *søgn* el. *søgn* (Vens.); *sykn* el. *sjukan* (Ang.). — rgsm.; i ilm.: *hæfent o søgent* (Åndst); *søgn o hæfæt* (D.); *hæn ærbite bære hæfæt d søgent* (Søvind s.); *di søgn dæw* (sts); *æ søgn jul* (D.), hverdagene i juleu, se julehelgt; *æn søgn dæw* (Søvind s.); "et syknit hus", Kok, et hus, hvor der ser dårligt og uselt ud (Medlemskv.); *hæg wæ søgn wæ tjæn* (Vens.), o: i dårligt humør; jfr. Aasen sykna; isl. sykn dagr.

søgnedag, no. *æn søgn dæw* (D.), = rgsm.

søgning, no. *søgnæ æn* (D., vestj.; Søvind s.); *søgnæ i best. -i* (Vens.), = rgsm.; *ækræn hō i gu søgnæ* (Vens.).

søgsmål, no. *søgmål d best. -i* (Vens.), = rgsm., retslig forfølgelse.

søhøne, no. *sjöhøn æn* (vestj.), bruhaneos hun, hannen hedder "skoggrekok", jfr. Sgr. III. 155. 166.

søi, to. se sød; **søj**, no. uo. se synd, synde; uo. se sy; **søjbro**, no. se saddebro; **søjel**, no. se syl; **søjen**, if. se syde; uo. se søde; **søjer**, no. ill. se sodde; to. se sønder.

søjet, to. *søja* (Ågersk.), fugtig, om jordbunden; søet?

søjkol, no. se soddekål.

søjord, no. *søjer de* (Fane), vadderne, der står tørre ved ebбетid.

søjt, uo. fl. se synke.

søk, no. uo. se syuk, synke; ber-, under-

søkag, no. se sødkage.

søkast, no. fladt vandsted, dam, sø; *dær ær æn sjokast ud i dæn muges; ud i æ sjokast* (Malt)

søkaate, uo. s- en tørvemose, grave den ud fra enden uden at lade bænke el. adskillende diger stå. Mb.

søkastning, no. udgravning af en mose fra enden af uden at der bliver kamme el. balker stående (Ribe). Mb. under pylgrave.

søkavaj, no. en overkjole til at tage på på søen. Kr. VII. 284.

søkfarre, to. se synkeferdig.

søkken, no. *søken d* (Vens.), sænkning, fordybning; se synk.

sø-klover, no. J. T. 355, blæretang, fucus.

søkok, no. *sjökdk æn -kdk* (vestj., Fane), en fisk, knurhane, tringla, jfr. Jyll. I. 236.

søkulo, no. *sjökyl æn-kulør* (Holmsl. kl.), små bylder.

sølanding, no. bred; en sten i sølandingen. Kr. III. 18.

søld, no. uo. se syld, sykte.

1. **søle**, no. *spl æn* (D.); best. -aa (Vens.); *søel æn* (S. Sams), = rgsm.; der blev en ordenlig sylh derude. Kr. V. 211; *jæn sow wæl jæn hæ tic qjer mæ sa i øglen* (Vens.).

2. søle, uo.

søle søl søl søl (D., Mellemleslev.);

søle -a -at -et (Eisted);

søle -ar -t i (Vens.);

søle (Ang.);

= rgsn.; *leg o søl i et* (D.); *søle sør sør* (Ang.); *søle sig til; bæn søler dæm te i skite; hœadapil ær ø, do ser d søler?* (Vens.); når en spisende bruger for meget sovs f. eks.; se 2. skik 1; jfr. sv. dial. i saula, Rietz 559. a.

sølefore, no. sølfor æn (Røgen); sølfor (') itk. (N. Sams), = rgsn.

søleri, no. søleri de (D.), = rgsn.

sølevej, no. sølevej i (N. Sams), en sølet vej.

søle, no. søle best. -t flt. -ar (Vens.); søle æn -ar (vestj.). — 1) spænde med torn i på et søletøj; *et gdt søle, ta mæ sølet* (Vens.). — 2) sølvsmykker på klæder (vestj.); jfr. Aasen isl. sylgja huk.; Kinch, Ribe II. 896 anm.

sølk, no. sølket, to. se sulkt, sulket.

sølle, to. søle (D., Mors, Thy); søle el. søle (vestj., Sall.); søle (Plongstr., Agersk., Søvind s.); søle itk. -t flt. søle (S. Sams); søle (Vens.); søled (Skjold s., Bj. h.); søle (Bradr., Fjælde, Ang.); søle (Lash, Terp; Frisenborg). — 1) stakkels, beklagende, ynkende; *et søle atakel* (Søvind); *dæ søle Søren wa næjsten kæl* (Lash, Terp), se Kr. IX. 244; *„mi brouc, de sølle skind“*, Yuelh. 22; *dæ søle man* (Agersk.), ligeså Mellemleslev.; no. *do søle kope!* (Vens.); *æn søle stakkal, di søle hængder æ sø frøsæn* (Mors), de stakkels kreaturer er så fortroene; *høj d sont i søle fjel, de d da no søle no!* (Vens.); *„de wa cnda søled vi kom astej“*, Sgr. V. 172. 756 (Skjold, Bj. h.); *de søle bæn; han æ sø mæ, søle* (Eist.); „Sølle-Søren“, Kr. Alm. 2 VI. 56. 45, øgenavn. — 2) mager, syg, af dårlig beskaffenhed; *nd søle brø* (Agersk.), noget dårligt brød; *de ær æn søle hœst, dær il kæn hær æ søle* (sts); *æn søle un* (vogn), *no søle klæjer* (vestj.); *i søle køl* (Vens.), en dårlig køl; *fooran stær d blyce sø søle øp i dæ søle* (Søvind), sårene står og bliver så mager i den sandhed; *dæ æ sø søle, tæ dæ ka tæl ejbæn* (sts); *a æ hyl søle o skit topas* (D.); *han æ kæn te d si sø søle wi, sin han hœ wa syg* (Søvind s.); *han hær*

et sølet el. søle (Bovlund, S. Jyll.). — 3) ulykkelig, beklagelig; *søle folk komer dfti søle astærj* (vestj.), kommer til ulykke; *da æ gån søle te mæ ham* (sts), han er kommen ulykkelig af dage; *de æ æn søle hæl we dæm folk* (Mors), ynkelig tilstand; så var kongen jo sølle ved at lade sig binde til sådan en, Kr. VII. 8; *a kæn te d fæk fat i ham, li søm han wa æ d ful næ, hœst høl dæ da ækæ dæ søle ti* (Søvind s.), en sørgelig ulykke; *fæle æ søle* (Koldingegn), at have tilfælles redskaber el. andet, dner ikke; jfr. Aasen sølug; isl. sálugr; Lyngby bemærker: ordet synes egentlig at betyde salig og være anvendt eufemistisk, ligeså synes eng. silly, forkortet af seely.

søloførdig, to. søloførd (D.), skrabelig af helbred, usel.

søllehed, no. søllehed æn (D., vestj.), fattigdom, drikfældighed, udsvevelser, jammer, uselhed; *de ær æn søllehed mæ dæm dræg, dæ wæl egen teg ta ær fæer* (Thy); *dæ lège li i jæt søllehei* (Søvind), s. i en usel forfatning; *de ær æn sølleher mæ dæm torken* (Agersk.); *egen dør a søllehed* (D.), man dør ikke af jammer og smerte; i kortspil kan siges spøgende: *sølleher æ tromf, d slænder sølleher ær mæ* (vestslev); ordet bruges også som en slags ed: *hå do fdt dæm pær?* — *a hær, søllehed, hær a!* (Aundst); *d, do ka, søllehed, ka du!* (Malt); *dæ kæn a mægle gæje! — du ka, søllehei, ka du!* (Søvind s.)

sølle-Poder, no. søle Pær (Vens.), siger hjerlen, se Sgr I. 107. 429, VIII. 195; ordet betyder sagteus en person, som vækker medynk.

sølles, uo. han søles (Vejr.), bliver ringere, sygere; *fålk sø, ta a sølet* (vestj.), blev ringere.

søllewon, to. hœ. søllewon (Søvind); søllewon (vestj.), ynkelig, ulykkelig; *han æ søllewon klæj, kæn søllewon astærj* (Søvind); *„de kam a da så mæ søllewon fre“*, Tjær N. K. s. 20; svag af helbred (vestj.).

sølpet, to. æn sølpe røy (Lem, vestj.), en sølet vej, jfr. sulpe.

sølv, no. sølv de (D., vestj.); itk. best. søle el. sølt (Vens., alm.); sølv best. -a (S. Sams); sølv best. -a (N. Sams); sølv de (Søvind s.), = rgsn., argentum; *de æ*

ndk sol d gul rest samet (Vens.), om hvad der er vægte; mange genstande af s- i bondens øje, se Cav. W. II. LVI.; „krybskøttenet wa no da de, te di tint die sol ve“, Jyd. I. 42, a: deres penge, formue, iblandt „bordpigerne“ (s. d.) er 2-4 piger budne til at „gå med solv“, a: låne solvskeer i byen og indestå for dem, Fb. Fr. II 96; „Rønhjerg solv“ er tin, Krist. IX. 102. ss, fordi der boede mange kjeltringer og fattige i R- (Gindung h); dansk bly bylles mod engelsk solv, Sgr. IX. 177; s- iblandes klokke-malm, Thiele I. 212, Sgr. X. 104. 271-72, Kr. Sagn III. 94. og, jfr. Raaf I 81, Wigstr. II. 352, „bly: som en af de tre sandheder (s. d.) siger manden, at han aldrig har set så meget solv og guld på et sted som hos hjærgmanden“, Krist. III. 334 ned., VIII. 147; pigen reder solv af sit hår, Sgr. III. 197, jfr. JFærs 309; — i ævent. „solv-amt“, Asbj. I 1; „rustning“, sts 264 ned.; — „sadel“, Mhoff 435; — s-, især arvet, værger mod trolldom, lægges i udøbt barns vugge, Kr. IV. 349. 29, 400. 79, Thiele Overtro nr. 563; jfr. Folkev VIII 381, XI 465 78; ayes i kristentøj til dåben, Sgr. VII. 39. 41, Folkev VIII. 467. 21; lægges i smørkjærne, Krist. IX. 72. 769; bindes i hale el. manke på heste, Sgr. VII. 41. 114, Krist. Sagn VII. 298 99; kommes i ol, Folkev. VIII. 385; arvesolv indgives for-gjorte køer, Kr. Sagn VI 310 61; s- arvet i 3de led lægges under svanskrue i høsse, sts 252. 49; helbreder, Kr. Sagn IV 617 35; der skal være solvhoved på søm, som slår øje ud, Krist. Sagn VI. 383 11; jfr. gaver skyttelekke, blandet med hagl, Nyland IV. 87; strøs med uld på ufrugtbare marker, sts 77; arve-solv amulet, Meus. VII. 176; s- skrabet af kirkebøger og patena til lægedom, Wigstr. FS. 420. 91, kors af s-, ligget (s. d.) af ni personer, Wigstr. FS. 409. 31, se ring III 60. 19 a; med s- bånd bødes ovenfor lugormebid, Folkev XI. 464. 69; se endvidere Nyland IV. 127, Asbj. III. 246, Strackerj. I. 355. 234 a-c, II. 132. 64, Folkl. Journ. VI. 235. 264 (Skotl.), Amer. Folkl. VII. 114; jfr. Wuttke regist.; solv-knap, kugle; se Aasen sylv, isl. silfr; højtysk silber; jfr. tin; arve-, grutte-, kvæg-

solvbeslag, no. *sølvslæg* et (Sø-vind s.); *sølvslæg* d best. → (Vens.), = rgsm.; *sølvslæge* to. (Vens.).

solvbryllup, no. *sølvbrøl* et (Sø-vind s.); *sølvbrøl* d best. → (Vens.), = rgsm.; lejres kun en sjælden gang på landet i Vestj.; i senere år møde i Djursl., J. Saml.² III. 118, og vel andensteds.

solvbøger, no. fratages trolde, bliver ofte allerbøger, se Thiele II. 216. 227. 230. 232. 235, JKamp 113, Gr. Gl. d. M. III. 143, Kr. VIII. 17. 38 62. 19, Sagn I 64. 72; 143. 40 solvtommel; 260. n. 437, II. 150; 287. 39 et glas af dødnings hånd; Arne Slagelse 28; jfr. Asbj. III. 305. 313, Aas. Ldm. 31, Sundbl.² 197, Raaf I. 52, Runa VI. 6, Segerst. 126, Mhoff 293 376, Ch. Notes 56. 75; drikkehorn nævnes, Krist. Sagn I. 214. 90, Sande I. 12. 25, Tvedten 31, Hazel. V. 21, Alden 48, Afzel. Sagoh. II. 180. 180, Wigstr. I. 132, Amins. II. 116, Sv. Lndsm. I. 633; jfr. endnu Gr. Myth.² 391, Hartl. Science 139. 141; „Luck of Edenhall“, GML. II. 189; se „bøger, horn 2, lykke II. 475. 481; solvkande.

solvbælte, no. s-t el. „løjen“ (linden?) bæres ej mere i Vens., se Fris VN. 158 a.

solvdråbe, no. i tlm.: *då a så kida* som søldrøse (Søvind s.), om klart, rent vand.

-solvo, no. se for.

solvfad, no. i ævent. skaffes et hoved på et s-, Kr. V. 316, jfr. Mathæus 14. 8; s- med guldpenge findes på top af Skareklat, Kr. Sagn III. 438. 45.

-solvet, ff. se for.

solvfisk, no. (Fæst); Krøyer frem-sætter den gisting, at det er den alm-kulmule, merluccius vulg., Tidskrift for Fiskeri IV 1869 p. 49 anm; heften i ævent. fanger en s-, Krist. Æv. 360, jfr. Asbj. II. 26.

solvflasko, no. = rgsm.; til hvets vand i ævent., Gr. Æv. II. 15; se solv-krukke.

solvgrå, to. *sølgro* itk. -gråt (Vens.), = rgsm.

solvhaspetræ, no. i ævent., Efter-slat s. 34.

solvhest, no. i ævent., Sgr VI 222.

solvhorn, no. i ævent.: kongens s- med vin, Kr. VII. 14.

solvhår, no. i ævent.: pigens mærke

er et sølvhår under armen, J. Madsen s. 34.

sølvkande, no. *sølkaj æn* (Vens.), = rgsm., kande med låg; troldenes s-røvet, Kr. VI. 8. 11, jfr. Runa VI. 35, Fbj. II. 17. 26; se sølvbæger, -stob, Fbj. II. 323. 27; samle penge i sølvkande til herregård, Kr. Sagn IV. 242. 82.

sølvkjæde, no. *sølcj æn best. æn* fl. -er (Vens.), = rgsm.

sølvklædning, no. i eventyret får drengen en s-, Kr. Æv. 107; helündens s-, Sundbl. 2 214.

sølvknap, no. *sølnap æn -knap* (D., vestj.); hak, best. -i fl. -knap (Vens.), = rgsm.; en sølvknap af arvet sølv som kugle i en bøsse kan såre skudfri vætter, hekse, spøgelser, dyr, se f. eks. Kr. III. 260. 42, IV. 197. 276, 224. 316, VI. 173. 238. 243, 194. 266, VIII. 262. 445, 268. 455, IX. 71. 758, 237, Almuel. II. 101. 251, V. 48. 32, 236. 07, VI. 120. 00, Sagn I. 94 nr. 25, 125. 78, IV. 124. 70. 72, V. 371. 94, 380. 36. 37, VII. 75 nr. 15, 16, s. 140 ov., 203 ned., Efterskjet 196. 137, Thiele II. 104 ned., Overtro nr. 711, Møller Bornholm s. 43; *de sygde og kun haå ejt fo o mæ lye far haå ræie æn sølnap o hans bøsse o d skøp æn mæ i de fo kugl; de mo nåk ha mæ æn knap, dæ war æræd trij gdy* (Lild s.); *„høj jawe te d lder hans bøs, legor i sølnap får d skær æt 4-jen“*, Grh. 159. 10; forestillingen er særdeles aln., se Wigstr. I. 163, II. 145, 368, Cavall. Wärend I. 337. 441, Haukenæs V. 247, Asbj. III. 36, 375, Arnas. I. 613. 615, Qvigst. 64. 67, Busch Volksgl. 216, Mhoft 229. 15. 16. 17, Grimm K. M. nr. 60 slutn., Kuhn N. S. 89. 98, Méhus. IV. 283; istedetfor en s- skydes en hvid ræv kun med guldknap, Kr. IV. 397. 554; en sixpence med kors på, Folkl. Journ. VII. 284. 286, Hertz Ww. 62; „silbernes 6 pfennigstück“, Knoop Pm. 13; eller „a crooked sixpence“, W. Gregor s. 71, 128, Folkl. Journ. I. 87, Folkl. II. 291, Ch. Notes 27, North. Folkl. 54; tre sølvsmuler skrabet af en arvet sølvskilling, Asbj. III. 225; en vokskugle, Pitré, Arch. III. 326. 25 (Ital.); viet kugle, Ons Volksl. IV. 13, Bosquet 236. 253, Laisn. I. 181; skydebøn læst, Ons Volksl. VII. 193; hesteskosøm og indviet krudt, Krauss, Volksgl. 113. 118, Hexensagen 31 b, jfr.

Fællberg: Jysk Ordbog III.

P. Arch. IX. 419; næb af lom som pile-spids, Qvigstad II. 134; kul fra påske-bål, RhN. 259; med træpind skydes mælkehare, Raif I. 83; el med stykker af „askvigg“, Hoffb. Nerike 216; med brødkrummer, brødkugler, Wh. Vik. III. 389 (Oldenh.), Ritus 14; med rugkærner, Kr. Sagn VII. 76. 55; med kugle, hvori bygkorn indstøbt, Storaker Saml. 110; gråpils blomsterknap, lammehale, Thor-kels. 168. 187; kugle af smiblandet mes-sing og bly, Gasl. 30; med salt, Wigstr. FS. 334. 000; trådkugle med hyldemarv, el. kugle med bygkorn, Hertz Ww. 78 ann.; ved hår fra tinding og bryst, „endroits benis“, i ladning, Tr. pop. IX. 255. 16; med viet ring, Tr. pop. X. 8; smilgn „Gusepilene“, Raifn Nord Fort. S. II. 115, 154; bjærgmand skydes med s-, Krist. Sagn I. 95. 367; knappen drejes først avet om 3 gange, Kr. Sagn VII. 83. 77; en person, som ellers er hård (s. d.), skudfri (s. d.) skydes med s-, Kr. Almuel. II. 101. 251; general Schleppegrell blev dræbt med s-, Krist. VI. 211. 289, Sagn IV. 131. 91, 177. 18. 22; ligeså Sinclair, Faye s. 191; Gustav Adolf, Amer. Folkl. III. 202; Prinsenskjold, Møller Bornh. 43; en s- afskydes uden virkning, Kr. Alm. V. 48. 132, Sagn IV. 384. 96. 97, VI. 251. 44; troldhare skås med s- i støbe, Kr. Sagn VII. 76. 50; ved at afskyde en s-, kan man løse en bøsse, Kr. VI. 292. 382; jfr. Haukenæs I. 163, mske i ulveham løses ved at træffes af s-; arvet s- er bundet i hestens haler for at modvirke trold-dom, Sgr. VII. 41. 114; kastes i hav mod strandvasker, Kr. Sagn V. 100. 9; se sølv-kugle, sølvskilling.

sølvkors, no. *sølkda æn -er* (D.), = rgsm., bindes på småbørn, for at de ikke skal forbyttes, Kr. Sagn I. 299. 991.

sølvkrog, no. i udtr.: *fesk mæ æn sølkrog, fæg o æn s-* (D., vestj.), s: få noget ved dyre penge el. ved bestikkelse, jfr. Kr. IX. 41. 442.

sølvkrukke, no. til at hente hvets vand i, Kr. V. 160, se sølvflaske.

sølvkugle, no. = rgsm.; lindorm skydes med en kugle af altersølv, Krist. Sagn II. 191. 54; jfr. Faye 78, Hagemann 71, Lidmål 77 en mandbjørn; Cav W. I. 19 skovfrue; Sundbl. 2 162 ned. mælkehare; Nordl. Sag. 56 trold; Nyland IV.

104 drage; Folk. Journ. V. 191 (Cornwall), Curtin Myths s. 90, Ch. Notes 82, Amer. Folk. IV. 126 (Buffalo), III. 202 (Negre), VI. 194 (skotsk), VII. 114, 116, 305, VIII. 289, Tylor Urgesch. 425 (Indian.); se solvknapp.

solvlåg, no. *solldøg æn -ldøg* (Lild), = rgsm.

solvnagle, no. kaldes den hvide prik i den blindes øje, Krist. Sagn VI. 383. 15.

solvpenge, no. *solpæn di* (D., vest.); *solpæn* fl. best. -*æn* (Vens.), = rgsm.; den ene af sønnerne fører s. hjem for at få gården, Kr. Æv. 210; trekantede s., fundne under sten, Kr. Sagn III. 54. 71.

solvport, no. til et slot i eventyr, Kr. Æv. 40, jfr. Bondes. Hist. 339.

solvring, no. *solræg æn -ræg* (D., vest.), = rgsm.; s. af sammentigget solv, se ring III. 60. 45 a.

solvrok, no. bjærgfolks føres ud at soles, Kr. Sagn I. 186. 679.

solvrydder, no. *solrøjer æn -ør* (Lild s.), udkræder til en tobakspibe af solv.

solvsabol, no. i event., Kr. Æv. 107.

solvsaks, no. i visen, den onde stiftmoder: hun skabte mig til en solvsaks, Kr. II. 86. 4; til et solvsærd v. 6; jfr. DgF. nr. 55. 66.

solvside, no. i udtr.: *di æ væner o æ solsi* (vest.); el. i *famelis o æ s-*, o: de er venner på grund af deres rigdom.

solvske, no. *solfskips æn -skijør* (D., vest.); *sølske æn* (Søvind s.); *sølski æn* best. -*æn* fl. -*skijør* (Vens.), = rgsm.; *följ me æn solfskips i æ mon* (Malt), o: født af rige forældre, el. ved fødselen bestemt til rigdom; magisk s., der giver kongen madlyst, Gr. Gl. d. M. II. 2; s. bruges, når der koges champignoner og muslinger, alm., jfr. Black 46, solvskilling; lægges i øl, der ej vil „gå“, Folkev. XI. 451. 200; s. trukket af hest, vogn i skæmtehist, Asbj. I. 114.

solvskilling, no. *solfskilling æn -skilling* (D.), = rgsm.; en s. standser blod, Kr. IX. 63. 697; lægges i kærne, bliver den sort er der hekseri med i spillet, J. K. 210. 180, Folkeven XI. 451. 218, se solvske; stikkes i en åben hyld og kastes bort, Thiele Overtro nr. 507; en solvskilling med kors på kan skyde heks, J. K.

262. 10, se korsbrud, solvknapp; jfr. man skyder med solvskilling over fiskergarn og lægger s. i mastehul på båd for at få lykke, Wgstr. II. 220; kan man ej få smør, s. kastes i kærne; vil øl ej gære, i bryggerkar, Kr. Sagn VII. 222. 93 16; værges mod vætter, lagt i vugge el. svøb, Fbl. II. 61. 68.

solvsko, no. lagt under brest, Kr. V. 303, Sagn IV. 146. 34, Alm. II. 34.

solvskov, no. i event., Kr. V. 41, Event. s. 60. 334, Gr. Gl. d. M. II. 32, jfr. Asbj. I. 82, Bondes. Hist. 339, Z. f. M. II. 286, III. 311, Gr. K. M. nr. 133, Magyar T. 258.

solvskyde, no. en leg: *o leg solfsket* el. *solfskyd* (D.); skytten står mellem to mål, de legende løber fra det ene til det andet, den skytten fanger holder han fast, idet han tæller: *jæn idue . . . ni ti, solfskyd!* den fangne skal så være hans hjælper.

solvslagon, to. solvbeslægt; i ellegens rim: „så skal, inden kok gal, di solslawen knyw ret leg dint hjaert i dval“, Mithoff 341 (Ø. Lygum, Sønderj.), jfr. DgF. II. 106.

solvslot, no. se slot.

solvsmed, no. *solfsmi i* (Vens.), = søguldsmid.

solvspyd, no. *solfspy* (Søvind s.), pil af solv at fæste håret med for kvinder, se hårspyd.

solvspænde, no. *solfspæn æn -ør* (D., vest., glds), = rgsm.; holdt i gamle dage på ydersiden mændenes knæbukser sammen, brud fik et par solvspændte sko sin bryllupsdag (vestskov.); et slags ordenstegn til bønderkvinder, se Frns VN. 97 191, FrRA. III 139, Kolding Avis 22. 03.

solvstøb, no. *solfsdøf æn* (D.); *solfsdøb i* best. -*øf* fl. -*støb* (Vens.), solvkande el. -krus; *di gamel bøjfsdøf ha mjæt jet høl flj solfsdøb*, no *hø di fljæt søls døf æn d føl pæn hølør pløtsøger føl døf* (Vens.); „*stu solfsdøb gor nunkræn mē mō d brøæn*“, Grh. 153 s.; roves fra underjordiske, Kr. III. 3. 1; se solvhæger.

solvsæk, no. i fig. Um.: *de ku et dñi nøl o rest mæg æ solfsæk* (D.), o: prale af sine penge, *hærræn, flynar, hærdæs mæg æ solfsæk!* (D.), o: betal!

solvtot, no. J. T. 280, en hveneart.
aira præcox L. (Vejle).

solvtyr, no. i ævent., Kr. Æv. 60.

solvtøj, no. *søltøe de* (Søvind s.);

søly (Valsb.), = røsm.; på bondegård
findes meget s., Krist. Alm. ² VI. 20. 61;
bjærgfolkene s. luftes og bleges i måne-
skin, Thiele I. 352. II. 180, Kr. Sagn I.
175 nr. 42; da de underjordiske kyskes bort
af bjørnen, bliver alt deres s. tilbage, Kr.
Sagn I. 436, Fbj. II. 27, Arnas. I. 119 flg.

solvur, no. *søluer* d. best. -s (Vens.),
= røsm

solvæble, no. i ævent. sidder prin-
sessen med et s. i hånden på glarbjærget,
det giver hun til den, som vinder frem,
Krist. Æv. 176; se guldæble; træ, som
bærer s., Efferskøl s. 34.

solv-ål, no. *sølæl æn* = fl. (vestj.),
en slags ål, der er hvide under bugen.
søm, no. se sømme.

1 **søm**, no. *søm æn* = fl. (D., Lyne,
Sem, Ågersk., vestslesv.); *søm æn* = fl.
(Mors, Thy, Vejr.); *søm d. best. -t fl.*
søm best. -en (Vens., Helt. h.); best. *sømat*
(Halling, Gimming, Vejby, Årb., Linå,
Søvind); *søm itk* (Ålso, N. Sams); *søm*
best. -ed fl. *søm best. -en* (Tved); *søm*
el. *søm æn* = fl. (Mellemlesv., Fjorde).
et som al jærn; se øje; *høj ka ær jø*
så maj som slo d. søm i en dør (Vens.);
æ søm o æ parq, de æ dæm liden løj de
tøjer hørent o se æ bygm (D.); „dæfor
ska do kuus, falli, et slæe så stue søm“.
And. Friem, o: tale store ord; der er
mange, der slår store søm, men de får
ingen hoveder på dem, Kr. Ordspr. s. 341;
synål og søm hjælper kærlighed frem,
Thiele Overtro nr. 346;

æn søm d. æn væjnsq, de ka søj
Bræjnq;

æn for mæ en løjn for. de ka søj
Bræjnq;

Kr. VI. 352. 240 (Bølling b.); s. drives
gennem sovendes hoved, Krist. Sagn IV.
454. 5 6, Alm. V. 174. 47. 48, jfr. Alden
36; Domin. Bog 4. 21; — jule- og nyt-
årsaften slås søm i dørkarm for at holde
trolden ude, Kr. Alm. IV. 108. 34 35, Fbj.
II. 56; jfr. Krauss Hexens. 19 a; se jærn,
stål; 3 s., slæde i stalddør langfredag.
Rochh. DGI. II. 165; indslået s. springer
ud, melder genfærd's komme, Krist. Sagn
IV. 185. 39; se lās; — s. som slår øje

(s. d.) ud på tyv, Kr. S. VII. 241 14; skal
hærdes 3 torsdagsnætter, Thiele Overtro
nr. 430; smedes under messe, Kr. Sagn
V. 246 87; have sølvhoved, Kr. Sagn VI.
383. 11; — s. af ligkiste, stukket i heste-
spor, gør hest halt, se Kr. Sagn VI. 356 14,
Kr. IV. 187. 61, VIII. 286, jfr. Gr. Myth.
1047, Wuttke nr. 188. 392, ligkistesøm;
s., hvormed hest er stukket, slås i væg.
Storaker Hest 12; slås i jord, Ndl. Volksk.
VII. 141; holdes blankt, Suffolk Folkl. 26;
— s. smedet af tyvelænkens led til trold-
dom, J. Saml. IV. 161. 140, jfr. Fris. VN.
84 a. 85 a; s., hvormed forbyrers hoved
er fæstet til stige, hamres fladt, lægges
under bøsseleeb, så træffer bøsse alt, Kr.
VI. 289. 39; s. fra galge til fiskekrog,
Amin. VIII. 104, jfr. Hebbe-Soldan I.
68. 105; reb III. 25. 31 a flg., Melus. VII.
179 flg.; — sømstumper fundue bag
spuns i hjælke, Kr. Sagn II. 536. 08; —
s., hvormed smærende tand er stukket
tilblods, slås i træ, Kr. Sagn IV. 604. 16. 17;
at s. slås i træ, af barfodet, stående
person, for at overføre lidelse, sygdom,
ulykke på voksende træ, kendes i vide
kredse, se Bartsch II. 104. Ons Volksk.
VI. 127, VII. 160; „Stock im Eisen“.
Folkl. IV. 454. 59. 499, Pers. II. 189,
212, Melus. VI. 155 flg.; slyn „dictator
clavi ligendi causa“, se Preller, Rom. M.²
232; jfr. Ndl. Vlk. VI. 68, Pers. II. 188,
Frdzn.² reginnagli; — væddemål om at
slå søm, stikke gaffel el. andet i ligkiste,
grav ved nat, se Kr. Alm.² VI. 117 274.
281-84 289; jfr. ligkiste II. 422. 23 a, P. Vlk.
VI. 48. II. Ndl. Vlk. XIV. 164, P. Arch.
XIV. 538; se Aasen saum, isl. saumr
hak.; broddes, egles, firetooms, guld-
hale-, halvlags-, hestesko-, hellags-, hægler-
hæl-, *karter-, ligkiste-, lægn-, nellke-, nit-
plade-, rive-, sparre-, svær-, tomme-, to-
tommers-, tretommers-, træsko-.

2. **søm**, no. *søm æn søm* (D. vestj.,
Lyne); *søm i best. -i fl. søm best. -en*
(Vens., Sams), *søm æn søm* (Vejr., Sall.,
Mors, Thy); *søm æn søm* (Søvind s.);
søm æn søm (Ågerskov); *søm æn søm*
(Sundev.), syning, søm på klæder; for-
merne for de to betydninger; nægle og
syning, er mange steder fælles; *vær ðm*
æ søm (Vens.), viere pirrelig; jfr. Aasen
saum, isl. saumr hak.

sømad, no. se søbemad.

sømand, no. *sjø-* el. *sjøman* *æn* -*mær* (D., vestj.); *søma* i best. -*maj* flt. -*mæjer* (Vens.); *søman æn mær* (Lild s.); jfr. FrRA. III. 128 (Ho, Oksby).

sømandsknude, no. *sjømandsknude* *æn* -*knuder* (D.), en særegen slags knude.

sømbor, no. *sømbor* *æ* -*ør* (Vens.), bor til sømhuller, mindre end spigerbor.

sømbyld, no. *sømbyl æn* -*byler* (D.), små bylder; „sømbold“ kaldes en sygdom med mange sorteblå småbylder af størrelse som et sømhoved, og som man tror barnet får, når moderen under svangerskabet har siddet på en kiste med jernbestig, teller rørt ved sømhoved i kirkedør; helbredes ved at få barnet til at sove i kisten, mens moderen sidder på den, J. Saml.² I. 55 (Vens.), jfr. Pontopp. Everne. 76; se „kyrkoknapper“, Raafl. I. 122, Gasl. 36, Amus. IV. 82; „nagelkop“ (fland.), „clou“ (fr.), Ndl. Volkssk. VI. 67 flg.; „panaris“, Tr. pop. XVI. 398.

sømfast, to. *sømfast* (Vens.), udtr. ved ejendomshandel, se naglefast

sømgab, no. *sømguf* et (Angel), sømhul.

sømhammer, no. *sømhammer æn* (D.), hammer, hvormed søm smedes.

1. **sømme**, no.

søm -*ør* -*et* -*et* (D., vestj.);

søm -*ø* -*et* -*et* (Søvind); *søm* (Elsted);

søm -*ør* -*et* -*et* (Thy);

søm -*ør* -*et* -*et* (Vens.);

søm -*ø* -*et* *sømt* (Sundev.). -

1) forbinde ved en syning, en søm, *søm* (Elst.); *søm* *æn* (Malt), udfylde murens fuger med kalk. — 2) gøre fast ved nagler (alm.); *da* *fl* *lige* *æt* *æ* *bør* *sømt* *sam* *æl* (Vens.), li. fouskel fra „sinkel“; jfr. Aasen, isl. sauma, lægge søm; seyma, spigre.

2. **-sømme**, no. jfr. htsk saumen, sinke; for-.

-**sømmelse**, no. se for-.

søm-ske, no. *sømske æn* -*skjer* (Malt), murskeen, ved hvis hjælp muren indømmes, se 1. sømme 1.

sømetovne, no. *sømetøven æn* -*ør* (vestj.), sømende.

sømten, no. *sømtjen æn* -*tjen* (D.); *sømten et* -*tjen* (Søvind s.); *sømtien æn* -*tien* (Årh.); *sømten æn* -*tjen* (Agersk.), jernstykke, hvoraf søm smedes; *træk sømtien* (Årh.), udhamre en sådan.

sø-mærke, no. *sømærk* *æ* best. -*mærke* flt. -*ør* (Vens.), - rgsm.

søn, no. se syn.

søn, no. *søn æn* *søner* (D., vestj., Sønderj.); flt. *søns* (Søvind); *søn* best. *søn* flt. *søn* best. -*n* (Støvr., Røgen s.); *søn* best. *søn* flt. *søn* (N. Sams); *søn* i best. *søn* flt. *søn* (Vens.), - rgsm.; *høj ær* i *søn*, *ø*: ikke tjeneste-

karl; nu siges f. eks. *Ihø Kræns søner*, for: *dræg*, selv om de var alle gifte (Vens.); *han æ si færs søn* (Malt), *ø*: han er som sin fader; „mæ sjel, mi sen, Å Mari da, mi kjælling“, And. Fiskeri; *ud søn* (Støvr. l.), *ø*: husets søn; *fd æ æn* *og søn* (Ang), siges om en kone, der er bleven forlost med en søn; *a vil ønsk, te dæh fæt søn, du for måt bliv* *mijn* (vestj.), dulgt frieri; i børneamet: *Nefvæ-*

grøn *hæd* *mi søn*, Sgr. V. 150; lykkeligt om søn ligner fader, datter moder, Gasl. 56; — i ævent. er der ganske alm. tre sønner, f. eks. Krist. V. 180, 192, Ævent. 101, 129, J. K. s. 46; de nævnes f. eks. Per, Povl, Hans, Kr. V. 15, Æv. s. 78; i stedet for: Hans, — Esben, Sgr. VIII. 35, Jesper, J. K. I, Sgr. VII. 199; dog også andre navne, se Sgr. VII. 145, Kr. Ævent. 14; — dreng spørger præst:

„hvis son er æ?“, Krist. SkS. 174, 64; „hvad hedder Noas sønners fæ?“, st. s. 189; — i skemtehist.: har gud fået en s., guds s. død, se Sgr. XI. 88, 160, 86, 150, Alm. VI. 101; syvende s., Adams syv sønner, se syv III. 713, 16, 714, 20; jfr. Aas. son, isl. sonr hak.; htsk sohn, eng. son; fader l. 259, 23; bonde-, brøder-, faders-, datter-, gud-, konge-, moders-, pleje-, præste-, stif-, sviger-, søster-.

søndag, no. *sønda* i best. -i flt. -*dag* (Vens.); *o sønda* (Garding); *å synda* (Agerskov), på søndag, i søndags; *om synderen* (Ry s.); *sist sønda* el. *dæh ðn s.* (Søvind), *ø*: i søndags; *synda hø si* *rør* *få* *sæ* *sæl* (vestj.); *høj komer æ* *sønda*, på søndag; *høj var* *hær æ* *sønda*, i søndags; *dæ* *næn* *sønda*, forrige s. (Vens.); *dø* *s* *da* *dæ* *en* *dag* *o* *en* *synda* *æler* *en* *mæ*; *dæ* *vel* *næk* *go* *en* *dag* *o* *en* *synda*, *inæn* *do* *komer* *tebø* *q* (vestj.), *ø*: lang tid, mange år; „der skulde være en s. i hver ende af ugen og en stor bededag midt i“, Sgr. XI. 103, 97; *git* *de* *wa* *sønda* *hæver* *æn* *dag*

d så æn alerhøfvedes stuper bedaw møt imæ! (vestj.); *de skjør i døt ug, dæ komer idæ søndag* (vestj.), o: aldrig; *sønda aukildap* (Tåning), s- efter hvide tirsdag, jfr. Krist. Børner. 370. 98, hvide tirsdag; se „sulten-søndag“, Kr. Alm. IV. 122. 15 flg. i vrøvleremse; søndage med tekst af Lukas bringer regn, Thiele Overtro nr. 68; s-s vejr til messe er ugens vejr tilvisse, Kr. Alm.² I. 62. 22; *æn ku gæn haj fæn d æ, vo lånt dær æ te sønda* (Branderup), kan siges, når et kvindfolk f. eks. fæder, så skorterne står om hende, jfr. Sgr. X. 164. 453 (vist alm.); jfr. *vis jæn, hultæn dær æ te synda* (vestj.), o: vise den bare rumpe; „det er så rele med en pande duelse i se nakke på æ søndag morgen“, Kr. Alm.² III. 194. 90; „*syndas ræn æn ski æ bægæ*“, Kr. Alm.² I. 175. 74 (Als); —

*d æ synda fær vi ært d flæsk,
æ mønda fær vi ært,
tusda epær di ært mæ væn,
cænda fær vi let, va vi kæn,
idsda fær vi brægvæn d bræ,
fræda fær vi il.*

(Branderup), se dag I. 170. 22 b; — „er det søndag idag?“ sagde Kyssing præst, han lå på huset og lækkede, Kr. IX. 116. 251. 76. 11, Sgr. X. 209. 86, 30 Kr. SkS. 178. 73, slgn Ons Vik. VI. 115, Urdr II 196. 15; jfr. huske søndag ved kålgryder, se II. 355. 2 a, Kr. KT. I flg., slgn Hauken. IV. 425 ved en stav; Monnier 216, Læsn. II. 203, Tr. pop XII. 58, jfr. XVII. 97 (arab.); i Italien sælges ved begyndelsen af fasten dukker med 7 ben, man river et af hver uge, se P. Arch. IX. 157. 571, XI. 291; — hver søndag kan Jerusalems skomager hvile sig under en harve, Krist. Sagn II 268. 87; s- går fiskerne ikke ud for om eftermiddagen, Kr. Almuel. V. 40. 111; der må ej males malt, Kr. Almuel. I. 81. 298; „hvad man stjæler fra Vorherre s-, tager han igen mandag“ (Varde); en stak, rejst om søndagen, synker, Thiele II. 15, jfr. Folkl. XI. 458; Odins jæger (s. d.) må jage evindelg, fordi han gik på jagt heligdagen, Krist. Sagn II. 107. 23. 112. 45, 30 Thiele I. 238; jfr. Arnas. II. 44. 546, Wigstr. II. 162 flg., Grimm S. I. 276. 233, Knoop Pa. 6. 144, Møller, Fr. S. 129; kreaturerne skal første gang på græs en

søndag. Sgr. IV. 58. 84 (Fyn), Kr. Sagn VII. 299. 12; s- toges som lillesarbejde karlofler op, Krist. Alm.² IV. 31. 83; — arbejder, som ej tilstedes s-, er at rede, vaske, straffe børn, skære negle, give dyr hegemidler, se Amns. VIII. 92, Gasi. 49; ager, hvorpå der arbejdes s-, forbandet, Nordl. Trolld. 115, jfr. P. Volksk. VII. 97, III. 112. 22, Glostersh. Folkl. 14 av., Joyce 418—20; knappenål må ej optages, Kr. Alm.² I. 61. 20; flis, skåret af træ s-, brænder kong Olav i hånd, Müller Saxo I. 515. 6, jfr. Folkev. XI. 392. 190; alm. om s-, se Busch, Volksgl. s. 13, Rochholz D. Gl. II. 9; jfr. Aasen søndag. isl. sunnudagr hak., Grimm Myth.² 112. 1092. 1204 anm., M. Kr. Fremmedord 22; Brate, N. Tidsrækn. 24; dag; bands-, fastelavns-, flæske, holme-, palme-, trefoldigheds-.

²⁰ **søndagsarbejde**, no. *søndagsarbeid* d best. → (Vens.), = rgsm.

søndagsbarn, no. person, som er født en heligdag, søndag, Thiele II. 132. 133. 152, Overtro nr. 638; Kr. IX. 35. 71. 62. 88, Alm. IV. 100. 10, Sagn II. 407. 74; født jule el. nyårsnat, Kr. Sagn II. 468. 85; lille juleaften, Kr. Sagn II. 399. 56; juleaften kl. 12 s. 403. 63 65; midnatsbarn s. 410. 83; udtrykket: s- synes ikke at forekomme i jysk, derimod er forestill. om, at msker, fødte en sådan tid, er synske og har magiske ævner, sædeles alm.; se fremdeles JK. 360. 88, Gr. Gl. d. M. II. 242, Sgr. VIII. 190. 63; jfr. Jfæra 152 „friggjadagshadn“ født for middag; Ræf I. 117, Sm. Medd. II. XVII., Cav. Wær. I. 187. 306 466, Wigstr. FS 171. 35, 387. 04, „søndags-“ el. „torsdagsbarn“, ligeså Knoop Pm. 165. 106; torsdag, P. Vik. VIII. 129; Wigstr. I. 230, Skyttis h. 151, Aldén 130, Nyland IV. 129 av., Asbj. III. 355, Wille 202, Folkev. XI. 466. 393. 489, Mhoft 217. 327, Meyer Abergl. 207, Wuttke nr. 66; P. Volksk. VIII. 19. 22; født nyårsnat mell. 11—12, døbt søndag mell. 11—12; „Göldenson-tagskind“, Z. f. M. I. 22 (Franken), Strackerj. I. 175. 178, Krauss Volksgl. 102, Urquell II. 90; jfr. børn fødte „during elme hours“, o: kl. 3, 6, 9, 12, Suffolk Folkl. 11, Ch. Notes 243. 4; „midnight children“, Folkl. X. 115; se synsk

søndagsbedring, no. *syndasbedring* ær et gupæ (vestj.), o: det er ikke heldigt,

når et sygt ikke bedres en søndag (vestj.).

søndagsblide, no. i vejrspådommen: s. vil gjenne hele ugen til at svide. Kr. IV. 372. 200, o: mildt vejr om søndagen bringer koldt vejr ugedagene.

søndagsbrud, no. i tlm.: *hun æ så som* (tavs, mut) *som æn søndasbrø* (Runders), kun fattige holder bryllup om søndagen.

søndagsbukser, no. *søndasbudsor* fl. (Aundt), = rgsm.; mindre gode end hærderbukser (s. d.), se søndagsklæder.

søndagskjole, no. *søndaschul* i best. -døgt fl. -ør (Vens.), = rgsm.

søndagsklæder, no. *syndas klæjer* fl. (D.); *søndasuklæje* (Mols); *søndasuklær* fl. best. -klær (Vens.), klæder til kirkebrug; *syndas bides* likeså.

søndagsregn, no. i vejrspådommen: *syndas regn te mands mæje gir ugræjn te fræje*, el. *syndas regn o mands slud vel ud æ uq ud* (vestj.). Kr. IV. 372. 291. 92, Thiele Overtro nr. 69, el. *syndas ræn, daws ræn* (vestslav.); el. *søndas regn d mands tru bær regn æ hiel uq*, Kr. IX. 25. 244, jfr. Strackerj. II. 22. 282.

søndagsskole, no. *søndasskul æn* best. -skuld fl. -skuler (Vens.), = rgsm.

søndagsvejr, no. *søndasvejr d best.* -s (Vens.), = rgsm.; s. til middag er uges vejr til fredag, Thiele Overtro nr. 70, jfr. Sgr. VII. 84. 516.

sonden, no. *soñen* el. *syñen* (D., vestj.), Agersk.; i æ *syñen*, *dp ad æ s* (D., Meilemsl.), i Sønderjylland el. Tyskland el. i andre lande, der ligger sydpå; *a buør syñen Rif* (D.), syd for R.; æ *nilla trækker får æn hy syñen* (Sunderj.), skyerne, bygerne trækker for en stærk søndenvind; *de trækker dp i soñen*, i syd; *de trækker soñen om; soñen fæ, fræ* (Søvind s.); *fæ sñen wa Wilmmede*, Grb. 177. 4, syd for var Vildmosen; *høj smid dem nir i æn pøjæl dæ sñen te*, Grb. 205. 101, han smed dem ned i en mose der søndenfor; *a so jeg, kam d sñen* (Vens.), jeg så en, der kom sønderfra; *fæ soñen* el. *soñenfor* (Mors); *æn ka sñe hin soñen in æn naren ud* (vestj.), om en paltet kvinde; se 3 for I. 334. 5; *de æ sojen drawer, wi wel int på hawe ula!* (Skagen), o: sønden blæst; heden gar for sønden lige til kirkegårdsaget,

Kr. VI. 74. 110, søndenfor; blæser end helligaflerne i jul fra s., blæser der sol, Kr. Alm. IV. 101. 5; jfr. Aasen, se sunnan, sønderfra.

søndenfroet, no. i udtr.: *søjenfræ fryse æj ijn hale isteær* (Vens.).

1. sonder, no. *soñer* (Mors), syl. *dp syñer o* (vestj.); *de trækker dp i soñ.* *soñe fæ, fræ, d* (Søvind s.); *a so jeg, æ sñer* (Vens.), en, som gik sydpå; *hæn ær syñer fræ, o æ syñer sij.* o. i Sønderjylland; *syñer dp te Humlders* (D.); *di buør lant syñer ud* (vestj.); *syñer dp spis di kænd te flæsk o dræker sñen te* (vestj.), o: lever overdådigt; *de æ gor lant syñer ud el. i Hamat ædon* (Lands), spøgende udtryk i betydning: udmærket godt; nu er det så godt, som om det var gjort sønder oppe, siges når noget, et arbejde, er gjort ypperlig, jfr. Kr. VI. 314. 16, Ordspr. s. 497; *soñer epo* (Thst); *sñer uæ; di buør sñer uæ; høj juk sñeræter* (Vens.); *soñer o el. ur* (Vestj.), *høj mat blyc uæ sñer d uæj*, Grb. 82. 40, han måtte blive ved sønder ad vejen; *de legor te syñer får æ næj* (D.), søndenfor vejen; superl. *syñeræst* (D.), *syñer ær* (Bradr.), sønder på; *syñer dæu el. ur*; længere bort: *syñer op* (Agersk.); *sñer te fænens bñer*, jfr. landen I. 266. 2. 1, *høj sto ure dæ sñer sij d dæje, dæ sñer dæ* (Vens.); *syñer d, de æ fæn i uæj* (Brander.), jfr. nord II. 694. 33 a; *de ska soñer p d æel bñeræ*, Kr. IX. 97. 35, kan siges til den, som ingen tjeneste har; *Søn hær* (N. Samst), Sønderherred; *di Sønhar* er Sydsam-singerne; i *de sñ jæt d Wensæel* (Vens.), „det sønderste ben“, Kr. Moltboh. 59. 187, jfr. Eb. Bondel. 145; S. er i ævent. navn til person, Kr. V. 36, jfr. dværgen Søn, Gylfag. k. 8, Gr. Myth. I. 1. 130, jfr. vind; se sydvest, -øst; Aasen sud, isl. suðr.

2. sonder, to. bio. i sonder, i stykker; *hoq søner* (Tved), hugge i stykker. *hans trøi wa søns* (Silkeb.), hans trøje var i stykker; *slø, ryg søns*; *han gær i hans søns klæje* (Søvind), han går i søreturevne klæder; i *syñer* (Agersk., altid Aug.); jfr. Aasen sunder, isl. suðr.

sønderbo, no. *syñer æn* (Lindk.), egentl. -boer; person, som bor sønderoppe; i *sñerbo* (Vens.), person fra syd for Limfjorden; *æn sønerbo* (Mors), person fra Sønderjylland eller Holsten.

sonderbo hovedtøj, no. kaldes brudens guldhue, Kr. Alm.² IV. 58 ov. (Nibe).

Senderborg, no. *Synsbørs* (Sundeved), by på Als; *snaj*, de med en rektendik *saj*, de en fændjels, væn en ka taj vin man oner æ arm d gå ud i Lajgdsmaij d plæk sæ en Synsbørs depedu'j d bese d' di Lajgds kos d hest d fda d svien d alt, va dæ æ ve Lajgdsmaij, ja, de ka mañ saj, de æ en fændjels?], remse, se Flensb. Avis 5/5 05 (Nordborg), jfr. dippe-daje; Nordborg; se vad.

sendordør, no. *sejdedør æn best-døn* (Vens.); *senordør æn* (Ågersk.), den anden dør på samme side af huset som indgangsdøren, hvis denne vender mod syd; *senødar* (Mors), den lige over for norddøren anbragte dør til bryggerset; æ *syner dar* flt. (Fang), — fordi døren har to halvdøre , er døren til syd i 20 i gangen, som går tværs gennem huset.

sonderende, no. = rgsm.; spøgende kan siges til et barn; der står med en stor melnæd i hånden: *nær ka do da kom te æ synhæd o dæn* (D.).

sonderet, to. æn *syneret kæl* (Landk.), en kæl sonderfra; æ *synoræer* flt. (vestj.), folk fra Sønderjylland, se 4. bo, I. 99. 12 a; er det sudæ-ællar? jfr. nordres.

Sondorgård, no. alm. gårdnavn lan-30 del over, også personnavn.

Sender Ho, no. *Synar Huga* (D.), en by på Fåns; ordet kan tydes: Sønder Hoved; derfra kommer de små børn på sonderhoningler både (D.), se 1. ho, hoved 3.

Senderhoning, no. *Synærhu weny æn -er* (D.), beboer af S. Ho; om disse haves følgende spotterim:

*Hæmæl, jor o Fåns krør,
sæjsten elæmænter,
sæjen (17) idæ Hugenæner* (el. *Synær-
hugenæner*).

*di dånær i djær træsker;
hår di så djær træsker stet,
så dånær di i djær ædær;
hår di så djær ædær stet,
så dånær di i djær stomper* (D.);

jfr. Kr. Börner. 327. 45. 46, se -bu, Fanniker S. matroser kaldes til orlogs med spotnavnet „storke“; *Synærhugenær fæst o so smær æ stogt* i (D.), o. vand; „S-gjær“, se gjær, jfr. Peg Fowler's suids, cream, Denh. Tr. II. 42 ned.; S-en siger: *d jaa ju, dæ d sæjn mi læm! nær du komer*

öwer te ud læn aka do fæ hæmans bak-skul, som do ka søgt o sæt i di muse; el. „d jaa ju o dæ o sæjn mi læm til!“ a *trøer*, dær ær en skiv yd mæ trej mæster o!“ — „næj, de ær en hor, dær hæner nær fæ di yep mæ trej nedær o.““ således vrænges der efter S. i Nordhy.

Sønderskov, no. *hæst æn stak tenør i æ Synærskæw* (D.), eufemistisk udtryk for at stjæle ved havet, jfr. Fb. Bondel. I. 12; se engelskmand, ko II. 242. 25 a, Rasmus.

sonderstue, no. *senæstæ æn* (Vejr.), storstuen, når den ligger til syd.

sondersøskendebarn, no. spøgende siges: *senørsøskendbar* flt. (Lild s.), om dem, som er beslægtet et led længer ude end næstsøskendebørn; det er et ordspil med *nørsøskendbar* flt., nær- el. nordsøskendebørn (s. d.).

søndrot, fl. *at stak senær skæje* (Rogen), en itubrudt ske; *senær hugær*, itubrudte strømper; æn *senær skæw* (S. Hald), en itubrækket skovl; „un kwonær gir sejeret pætter“ (Randersegn), gl. remse; *senær* (Eist.).

senno, no. no. se synne.

sønnetatter, no. *senædæter æn* (Støv.); *senædæter æn best -æn flt. -er* (Vens.), = rgsm.

sønnekone, no. *senækun æn -kuner* (D.); *senækun* (Støv.); *senækun æn best. -kwæn flt. -kuner* (Vens.), = rgsm.

sønnesøn, no. *senæsen i best. -sen flt. -senær* (Vens.), = rgsm.

sønælde, no. en plante, chara Vuill.; „senald“ (Thy).

söp, no. se sup; no. se søbe.

söpindevin, no. *senæwæwijn æn* (Lild), = søburre.

sor, to. se sarret.

Sören, no. *Söprangids* (D., vestj., Vejr.); *Söran*, *Säran* (Silkeborg, S. Hald, Årh., Djursland); *Sögran* (Rogen); *Sörn* (N. Sams); *Söpran* (Vens.); *Sören* (N. Siesv.), alm. mandsnavn; *Söran*, *Sörn* *Præsen*, *Pæ Säran*, *Peder Sörensen* (Söwind s.); „Jens Söwrensen war en krompen döwl“, Kr. VI. 351. 236, af et udvers fra Vædersø; *Pa Sörensøn* (Årh.); rim på navnet:

Söpran

han pest epo boren (boren),

så wæ loran,

så pæb Sögran

så blæw d grono lysen d tgran (Vens.);

el. *Søgræn*, *høj ski dpå børen i lyæn d*
tøren (sts); —

Søgræn mæ lgen (Læne),

mæ læpen fd rügen, han slæp sæ po
bøen (håren),

d hønt, de wa liden (Sehber v. Nihe);

el. „en sten ved en hjøren, det ka sæj

Sören, Kr. Börner. 94.87; el. *Sårén i Os*

(gs) *han høet en dgs*, sts 118.87; *Styve*

Sårén fik sit øgenavn, han havde tjent

hos *Styve Kræsten*, Kr. Alm.² VI. 135.325;

„han slou te Sören“, Jæger, Ferie 4.

o: svirede, drak, gjorde optøjer; *slå sæ*

te Sårén (I) *i dæh rø væst* (Rügen), o:

slå sig til flasken; — „med den røde

trøje“, Kr. Alm.² II. 51.142; *dær fæk do*

Søgræn dphelt (Thy), o: fik en irette-

sættelse, sandheden at vide; fulde folk,

vindske hjul „skriver Sören Sørensen

(vestj.), o: går i slangebøtter SSS, se

Kr. Ordspr. 342, Sgr. XII. 141 ned.; „han

trækker med Sören Bront“, Kr. Ordspr.

360, o: har en rus; eufemistisk i eder:

Sårén el. *Søgræn jænsæ mæ, klø mæ,*

snor mæ, spark mæ, sugek mæ, tøj mæ

(D., vestj.); *Søgræn træfult mæ, ta mæ,*

gål mæ! (Lem); *i fi dæh dæ dør, Søj-*

rén mæ, fæm (Vejen); *Sårén i et* (D.);

Sårén tøj o (Sundev.); *di æ, Sørén*

stus mæ, så ærm, te di rygør (vestj.);

jfr. Karen; „Sørensen“, person i kortspil,

se Spartanus; „Sören Sørensen“, spot-

navn til de danske ligesom „Hannemann“

i krigen 1864, Busch Volksh. 88; leg:

„ska wi ta Gasse-Sören og Røtte Niels?“

(Skagen); disse to skjuler sig, søges og

når de er fundne, skal deres navne

gættes; navnet stammer fra Severin el.

Severin, se Aasen Navneb. 85; jfr. grå-,

Kyllinge-, Sankt-.

Søndag, no. 23. Okt.; „når St.

Sören (s. d.) kommer til hy, gi'r han kør

og kalvø husly“, Kr. Alm.² I. 176.91.

Sørensen, no. se Spartanus.

sørge, uo.

sørø sørø sørø sørø (Elsted);

sørø -r -t sørø (D., vestj.);

sørø (N Omme, Ødsted, Hvilsted mell.

Skanderborg og Odder, Brahrund);

sørø -r -d sørø (Mors, Dallerup, mell.

Århus og Silkeb., Lunde v. Randers);

ft. sørø u. sørø (Vens.);

sørø (Ang., Hag. 132.13). —

1) bære sorg for en død, være bedrøvet,

bekymret; „Karen hun sørre sæ knap

tedsh á a kommer ráh (snart) bagætter“,

Blich. Bindst.; de som er indbudt til be-

gravelse skulle næste søndag møde i

kukén „á sørø“; *di war i cærk á sørø*

(Vens.); på kvindesiden er der *sørøskamlø*,

som de sorgende sidder lavere på nær-

most væggen, de rejser sig ikke under

velsignelsen og evangeliets oplæs. (Thy);

søndagen efter begravelsen var familien

i kirke for at „sørge“, de tog plads in-

derst ved væggen; under velsignelsen

har de forhen *lø nijør i æ stusæl*, o: de

har knælet, dette er vel helt af brug,

men mindes i udtr. om nogle unge: *di*

lø nijør i æ stusæl om æ færmæjo o gek

te løjøgs om æyten (D.); en ældre dame

erindrer, at det endnu i vor tid var skik

i Åby kirke (ved Århus), at kvinderne

lagde sig på knæ, når de kom i kirken

og under saugen sad forover bøjede, og

var det en bedrøvet enke, blev hun

under hele tjenesten liggende på knæ,

Hübertz, Aarhus II. 116 nr. 126 aum.,

jfr. Dania VIII 88, Tr. Lund² XIV. 145;

se I. skjørt; når en kone mister sin

mand, skal hun til kirke næste søndag

for at „sørge“, som det hedder. Men

for nogle år tilbage skulde hun have et

sort skørt over hovedet (jfr. Ny Khist.

Saml. IV. 458, Stolls Opt. s. 127). så

hun ikke kunde ses og ej selv kunde

se. Derfor skulde hun ledes af to andre

koner, som gik hver på sin side fra

hjemmet og ind i kirken og så ind i

stolen; dér lagde enken sig så ned ind-

til tjenesten var forbi, da fulgte de hende

hjem igen; således tre søndage i træk,

indtil den værste sorg var forbi, Kr. Al-

muel. IV. 95. 281-84; *dm søhdan æter*

begrævelsen sku familien á sløjstærn te

kærk á sørø, kærhænæskærn mæ løj flor,

liedm te æn begrævels á hæg æter blæc

dær hødt æterbegrævels. Æn hist or æter

gør æn ængkæyæn te kærk i svødt kærøt

á te næl komær hon ja æn blø á sørø o

mæ (Lild s.); jfr. endnu Bing Læsø 180,

Kr. V. 45, Almuelv IV. 92.270, III.² 56.68.

IV.² 73. 31, Anholt 108. 257, Wigstrøm

Folkseder s. 66, Hofb. Ner. 204, Tr. pop.

XII. 560; „en uren og skiden iktædning

skal og tilkendegive familiesorg, da den

sorgende, såhænge sørgetuden varer, så-

ledes fremstiller sig i kirken og allevegne“,

Hansen, Arch. f. Skolevæsen (1800), II. 384 (Norge); man må ej sørge over en afled over måde, se fortællingen, Krist. IV. 131. 186, jfr. græde I. 498. 201; *hun sæt græd over dæd bæn* (D.); *hon sdrø så møj får he møj* (Vens.); *han sører på hans fasters pæg, han eyen fork d*, Sgr. X. 111. 372 (Herning); spøgende ved et dødsfald, der bringer én fordel: *do ska te o søre o ha æn rø tro om di trækshæl* (vestj.); *do ska et søre på dæd dæw do dler sijer* (vestj.); *læ dæm søre, da læstet lögæ d lok dæw dæ gæ sist wi* (Tåning); el. *læ dæm søre, da læstet lögæ o dæd græd, dæw hær stærkest gæn* (D.), o: efter os syndfloden (s. d.); *do ska et søre, læ æ hær søre, dæw hær fi fæder o eyen sku te dæm* (vestj.). — 2) drage omsorg for; *a ska søre på dæj som mi æyæn bæn* (D.); *do ska et søre på di muæw, sålæw di får æ lögæw* (vestj.); *høj sdrø gæt på famiæn; de skal do æk sdrø får!* o: bekymre dig om; *a hær sdrø får dæw tøj* (Vens.), o: alt er i orden; jfr. Aasen isl. syrgja; i begge betydninger, hæk sorgen; se sorg; for-

-sørgelse, no. se for.

sørgedragt, no. *sdrædragt æn best.* -en flt. er (Vens.), = rgsm.

sørgeløs, no. *sørghus æn* (D.), = 20 rgsm.

søgekappe, no. *sørkap æn -ør* (vestslæv.), hovedtøj med sorte bånd, brugte af kvinder ved altergang.

søgekone, no. *sørkøn æn -kuner* (vestslæv.), konerne, der kører på vognen nærmest liget, når det føres til jorden; er det piger, kaldes de „sørepiger“, jfr. Kr. Almuel. IV. 88. 350.

søgeklæder, no. *sdræklær flt.*, best. 20 -klæn (Vens.), = rgsm.; *hun hær sdræklær o* (D.), o: var søgeklædt; mellem fastelavn og påske gik alle kvinder søgeklædt til kirke, Krist. Almuel. III. 87. 303 (Ravnskilde, Års h.).

sørgelig, to. *sørle* (D., vestj.); *sdrøle* (Vens.), = rgsm.; alm. bruges: bedrøvelig; *høj kom så møj sdrøle d dæw* (Vens.).

sørepige, no. se søgekone.

-sørger, no. se sjæle-.

søgeskammel, no. se søge l.

sørgemodig, to. *sdræmodi* (Vens.); *sjømugede* (Lindk., Andst, vestj.); *sjømugro* (Bradr.); *sjømugro* (vestslæv.), = rgsm.;

jfr. harm; så gik han og var meget søgmodig, for han tykte jo, det havde endda været rart at være hjemme, Kr. III. 10; „a gik no sjømuere hjem mæ den beskejen“, Yuelb. 35. 11, Gillsj. 14; *sjømugro* (glds Silkeborg); se Kalk. sjæv, sømodig III. 745.

-sørk, no. se øjen-.

1. *sørke*, no. *sørk de* (Valsb.), mælkeskorpe, udslet hos spæde børn; jfr. ufris. sørk, „kopigrind“ (lærer Carstensen, Agterup).

2. *sørke*, no. være knap, nøjereg- nende. Mb. est. Terpager.

sørn, to. se sådan; *sørre*, no. se sørg.

sørre, no. *de lögæ d sdrer* (Vens.), om træ: rådner.

sørren, to se sorgen.

sørret, to. *søræ* (Vens.); *sør*, foran vokal *sør* (Vor h.), frønnet, trasket, om træ; *træ æ søræ* (Vens.).

sørøver, no. omtales i sagn, Sgr. I. 39, Kr. Sagn IV. 410 nr. 2, Almuel. II 55. 140, Thiele registr.; en leg, Krist. Börner. 525. 85 (Langeland); på Island se Thorkels. 209 a 1, 210, Arnas. II. 103, Maurer Isl. S. 227.

sosol-, no. se syssel-.

sosiv, no. J. T. 219, søkogleaks, scirpus lacustris L. „sjesyver“ (Ang.).

søskende, no. *sørkæn* (D.); *sørkin* (Agger); *sørkæn* (Sovind s.); *sørki* III. best. -en (Vens.), = rgsm.; *ful-, hal-, høj-, træ-, køl sørkæn* (D.), se kold; „*ice di tow sørk sørki mint høj di tow sørk dæw*“, Grlb. 207. 94; *sørkin dill de, dæw war æt dæw* (Vens.); „*ær I sørkæn?*“ „Ja, vi hær muæw samel, hær æw dær æ si får, ka æn dæw ved“ (vestj.); jfr. Aasen, isl. systkin flt.; sv. syskon, halv-, hel-.

søskendebarn, no. *sørkæn æ best.* -l flt. -bæn best. -hæn (Vens.); *sørkinbær* (Agger); *sørkæn æn -hæn* (II., vestj.); *sørkænhyærn* (Fjorde), = rgsm.; søskendes barn; *di æ tridæ el. tridæ sørkæn æn* (D.), o: næstsøskendebarn; *do æ næk sørkæn bær te Wæle Pi Tuæwæns plægkærk* (Thy), o: et tosehoved; jfr. om fjernt søskendskab s.: til Lars Jensens kirsebærtre i Krustup (Kr. Ordspr. 342, Hjörning), el. s- med Knuds mørs morbroder og den grå hests farbroder (sts); se slægt; sign Wh. Vik. XIV. 185 (russ.).

søskendebrød, no. om familieskab langt ude kan siges: *han æ søskendbrø te iodr griskie* (Andst); jfr. Kr. Ordspr. s. 342.

søslagon, to. æ knive æ sjøslawen (Andst), når den har været i salt vand.

søsling, no. se sysling.

søster, no. *søster æn* best. -æn el. *søsten* fl. -ær (Vens; D., vestj.); *søster æn* -ær (Lild s., Mors); *søster æn* best. -æn fl. -søstre (Stovr. h.); *søste æn* -ræ (Sø-

vind s.), = rgsm.; æn *køl søster* (D.), siges om sammenbragte børn; *nær dætt ærlst søster gor læger en dætt øyst, men hun blyvør gyret, sku hun i æ dætt o bagas om* (Lindk.); tag nu ikke ved med din søsters arm! Krist. Ordspr. 342, 2; magtesløst, klodset; „gøre noget med sin søsters fingre“ (Søvind), 2; på en kejtet, famlende måde; se fader I. 259. 23; i 20

rim, „søster, søster, vær mig trow, nær der kommer en kræmer, kyv mig så en al bond eller tow, sæt mig det i en blomsterfem (?); nær mi kjærrest kommer hjem, så skal bylluppet stande“, Krist. Börner. 130 15. 463. 55; „søsterleg“ med rim: „s- s- solge, før mig over bølge, før mig over bæk og bro, sig mig, hvem du troer på“, Krist. Börner. 312 nr. 13. 643. 98; søstre bygger kirker, se Kr. III 94. 128. Sagn III. 148. 768; tre stumme s-, 149. 72 75, jfr. to jomfruer, 148. 64 69. 73-77; to brødre, 86; se Faye 230: St. Lars og H. Trefoldighed i Visby er byggede af søstre. BGA 40, jfr. Parkins. II. 228; jfr. Aasen syster, isl. systir; se syster; byg-, halv-, hel-, kaffe-, kold-, moder-, senge-, sladder-, træ-, tvilling-

søsterdatter, no. *søsterdættær æn* best. -dættær fl. -dættær (Vens.), = rgsm. 40

søsterkage, no. *søsterkåq* (vestj.); *søstakåq æn* (Elst.); *søstakq æn* best. -æn fl. -ær (Vens.), hvedebrød, som bruges til kaffe (vestj., D.); *dær æ sokat i dæ hæ søstakq* (Vens.); = søttekage (Lindk.), jfr. Fdb. I. 114; „*smid r sku vi båk æn stuer o dærlig søsterkåq, du sku nåk fo æn o sigs, men et fo æn o smidq*“ (Holstebro), bornetrim.

søstorsøn, no. *søsteraæn i* best. -sæn fl. -sæn (Vens.), = rgsm.

søstjærno, no. en plante, gærdesnerle, *convolvulus sepium* L. (Hors.), Sgr. V. 73. 555.

søstøvler, no. fl. = rgsm.; Krist. VII 284.

søsyg, to. *søsyg* (Vens.); *sjøsyk* (D.), = rgsm.; no. *søsyg æn* (Agger); pl. tlm., se Wh. Vik. V. 447; dødnugeland med sødt garn er råd derimod. Trad. pop. V. 574 (Norge).

søt, no. og smstn. se sø; to se sød.

søtang, no. J. T. 440, en plante, *isoetes lacustris* L. (Silkeborg).

søtte, no. *sæt æn* (Hjörting), kort, buttet kvindfolk; se so, børneleg III. 451. 7a.

søv, no. se søbe.

søvable, no. *søwabal æn* -wablær (Mors), meduse, *medusa aurita*.

søvalk, no. *søwdfær* fl., runde mergelsten, hvori findes et forstenet dyr*, Kr. Alm.² VI. 323. 74 (Nantrup v. Skive), „mergelboller“ med krebsdyr i.

søvat, no. lodserne i Eshjærg kalder en på Skallingen groende plante: *agropyrum junceum* L. *søvat* og mener at det er et hollandsk ord = søhvede.

1. **søvn**, no. se syn.

2. **søvn**, no. *sövn æn* (D., vestj., alm., nörrej., sønderj.); her og der *sævn*; *sövn i* best. -i (Vens., S. Sams); *sævn i* best. -i (N. Sams). = rgsm.; *græd sæ i sövn* (Lild); *høj fald i sövn*, *hon wogør bødt i sövn*, *høj snakør i sövn*, *næ mæ nðw- nør hans nævn*, *uwnær høj* (Vens.); taler nogen i søvne og man tager ved hans store tå, forråder han alle sine hemmeligheder, Sgr. VIII 95. 333; *slæp i sövn* (D.), falde i søvn; *han æ lðæt hæñ i æ ffar sövn* (D.), 2; har sovet længe: *fo æ sövn taræt d æ gærñ* (vestj.), han begynder at ude i hans øjne og får søvnen ret tørret af dem, Kr. V. 256; „a swet ed så grånt som i søvn a ed so“, And.

Begr.; *snak i sövn* (D.), se snakke; *de æ mæ sövn som mæ lögn*, *æn ka brug møj o æn ka brug let*, *de æ lisom æn vænær sæ te* (vestslæv.); *sövn o lögn o bygdñ æ lisom æn vænær sæ te* (D.); *sövn o lögn*, *de æ lisom æn vænær sæ te*, *mæn væññ o hær uwnær æm ka æn et swet wæl* (vestj.); en times søvn før midnat er bedre end to timers s- efter, J. K. 356. 61; en præst vil ikke ude sine folk søvn, Kr. Almuel. III. 132. 455; enkelte forstår kunsten: at kaste søvne på: *æ gamæl man hær ndj d fðt kðst sövn o dæm uger*; *æ kugæn klæget sæ*,

te heita fólk di ló á sávu, hun ku ef fo
deim uggögn (vágen); *ad* *sa* *dær* *jæn*.
dær *hög* *hæ* *dær* *rå*, *te* *di* *sku* *ha* *ult*
mjælk *á* *drek* *á* *æn* *röbrög* *kup*, *de* *fæk*
di *á* *ad* *kom* *á* *fólk* *áp*, Krist. IX. 178
(Borris); „kaste sovne på“, Kr. VII. 138,
VIII. 46 86, Sagn I. 132.03, IV.
581. 12, VII. 124. 43; „kaste søvneruner
paa“, Vedel Saxo II, Muller S. 40. 24;
slgt kan gøres både af msker og vætter; ¹⁰
s. bevirket ved trolddom, „kasta sømn
på falk“, Wigstr. I. 173. 273; jfr. Ma-
gyar T. 183, Folkl. Journ. II. 54 (Ma-
dagask.); bevirket ved en drik, alm. i en
række ævent., se f. eks. Eftersl. 35, Ar-
nas. II. 340, se sove III. 472. 18 48b; uroligt
barn falder i søvn, om det lægges på
stålen genstand, Wigstr. FS. 411. 43; —
gåde: hvad er sødere end sødt? Sgr.
III. 183. 87, V. 119, jfr. Amins. I. 92. 03, ²⁰
V. 69. 32, Runa VI. 41. 18, Urquell IV.
23. 34; alm. om s., se Strackerj II. 119;
jfr. Aasen svevn, isl. svefn hak.; se
sove, søvnpræne; *dovre-, herremands-,
middags-, morgen-, mørknings-, ræve-,
skalke.

søvnblund, no. i udtr.: *a fæk ef*
æn søvnblun i mi gyon (D.), s; ikke et
øjeblik søvn.

-søvnet, to. se hård-, let-

søvning, to. *søvna* (D., Malt, Vens.,
alm.), = rgsn.; *han* *æ* *ad* *søvna*, *æn* *ku*
prek *ham* *o* *æ* *yon* (Malt); til et søvnigt
møde kan siges: *søvna gek te søvnaður*;
„*søvna æ do ih?*“ „*søvna ær a*, *søvna*
æ do, *søvna ær d* *ad* *kuv*!“ (Elbo II),
søvna gek te søvnaðs dær o spur, om
søvna wår ih . . . (D.), jfr. Kr. Bonner.
13. 91, SkV. s. 7; når mennesker uventet
bliver søvnige, er ånder, alfer nær, Mau-
rer S. 17. 97 fig., Arnas. I. 126. 322 fig.
336. 600, Hofb. 30; er fare på færde,
Folkev. XI. 388. 153; varstes nærhed af
ulv, Amius. V. 102, el. orm, VIII. 106;
se klippemessing, søvns.

søvnpræne, no. *søvnbræj* i (Vens.),
stukken i ens klæder volder den, at den
sovende ikke kan vågne; „*hæn* *ápá* *nétan*,
sin *stæð* *teie*, *di* *söu* *ölsamál*, *ad* *köst*
haq“ *söu* *bræj* *ápá* *dém* *á* *sö*: „*söu* *dém*, ³⁰
dé *söu* *ær*, *á* *uðq* *dém*, *dé* *uðq* *ær*!“ *di* *söu*
no *ölsamál* *som* *stín* *untagun* *piqun*, *dé*
sa *á* *syja*“, Grb. 190. 85, de kunde så
ikke vågne förend det lys troldmanden

havde i hånden, en afskæren fluger af
en hængt tyv, blev slukket ved at jages
i halsen på troldmanden; se tyvelys;
„kaste søvnebryne på“, Kr. Sagn II. 73. 47;
„søvnbron“ VI. 392. 42; jfr. P. Syv, Ord-
sprog II. 246; „kaste søvnpræner på en“,
måske fra at kaste søvneruner på, se
Gr. DgF. II. 337, III. 844, se Sgr. IV.
48. 58 86. 58, Fritz. ² svefnhorn, Mhardt
Germ. M. 613; sign Rafn N. Fort. I. 18. 155,
Arnas. I. 449 „draumstafr“; II 403 „svefn-
horn“, se 409. 426, Maurer Isl. S. 286, jfr.
Wh. VII. XIII. 268. 27. 270. 77. 275. 45;
billede 277. 18; „søvntoillur“, Ant. Tidskr.
1849 -51 s. 306. 46 (Z. f. M. III. 131),
Gr. Myth. ² 390. 1155; „slumber pun“,
Curtin Myth. 40. 130. 194, Folkl. VI. 309;
som sådan kan bruges synål (s. d.) hvormed
ligtøj er øyet, se Krist. Alm. IV. 89. 56,
Sagn VI. 69. 56. 393. 47; som søvn-
torn nævnes vrietorn, rhamnus cathartica,
JT. 383; galler frembragte af insektslik
på rosa canina, Runa VI. 19, Wigstr. FS.
411. 14, Reuter, Djur och Växter 17;
„Schlafapfel“, Z. f. M. I. 327; „sloop-appel“,
Ous Vlk. XI. 28; „valhjork“, „valkullor“,
Rietz 788 b. 789 b.; hoved af musvit
(músa-brödur) hængt over sovende, Ar-
nas. I. 625, jfr. Cav. W. II. LIV; se svele-
øje; — magisk søvn frembringes ved en
krukke, Kr. Ev. III 83; flaske, Gonzenb.
I. 147; ulvehjerte, mens ravnehjerte virker
modsat, Amins. VIII. 122; ved seddel
under pude, Gonzenb. I. 58, jfr. Liebr.
Volksk. 190. 180, Gest. Rom. 604. 13; —
den sidste del af smstn. er vel isl. prjon,
se pryne.

søvna, no. sengkammer (Sønderj.), Mb.
est. Pontoppidan; jfr. isl. svefnhus, se søvng.

søvntorn, no. se sovupræne

søvntryne, no. *søvntryjn æn* (Agger),
skældsord til en sovng person.

søvn-øje, no. *søvnøje ei* (S. Hald),
skældsord til søvng person.

søvom, no. *søvom æn -icomer* (D.),
vandmand, medusa aurita.

Søvren, no. se Søren.

søve, no. *sajðv æn -ær* (Hannas),
navn til de store flade damtæger, nepa?

så, no. fl. se. se, sig.

1. **så**, no. *so* i best. -i fl. -ær (Vens.,
Sall., Agger); *sos æn -r* (Lald s.); *sor æn*
(Thy); *så æn* (vestsl.; Bradr.); vandkar
el. mælkekar, stort, med to ører, bæres

på stang; børn må ikke bære så på hovedet, så vokser de ikke, Krist. IX. 48. 526-27; jfr. Ausen saa, isl. sar hak.; mælke-, to-, vand-.

2. **sā, sđ, sę, sę** (alm.): forekommer i mange forbindelser, af hvilke her anføres: 1) **bio.** så meget, i den grad; *a vel ha sđ mđj, te de æ nđk* (D.); *sđ-mans wđ dær* (st.); *sę sęot* (Andst); *sę stuwę, quę* (Mors); *fđlk had ekę- gų sđ męj mjłk* (Lald s.). — 2) i hųj grad, overvæltet; *han æ sđ ręj, sđ ręj!* (D.); — 3) alligevel, endda; *de æ grđę dyr, męn sđ ær et da dę gđt* (D.); i udråb; *sđ blęw de da æ gđ!* *sđ skul han et kom lęęr!* *sđ, hwa mjęn de?* (D.); *„H! ę tđlfaga! ær hęj, wı ma wal de sęę? — sđ-d ęr i de ær męj”*, Grb. 31 45; *„đ sđ! son som di ında brehn!”* Tęęr II. 89; *sđ d, no de sę fđlk!* (Vens.) — 4) på den måde; *„ęj da war æ mđ som sđ tęęr”*, Grb. 12.13; *de æ sđ fđ qamđ* (vestj.), 3: altfor gammel; *„hwa tųj đ tralers skųctęrn sđ war”*, Grb. 162 36, hvor tynde og pjaltede skærterne så var; *sđ, de si pęnt uk!* (Vens.). — 5) i forsk. tlm.; *nęj, sđ de!* (Lonh.), afgørende forsikring, jfr. Krist. Börner. 18. 152; *de jik sđ la la!* det gik så nogenledes; *„di hđlc dęm đę sđ som sđ, te hęj wa gęjęn”*, Grb. 64 59, de holdt sig også nogenledes, til han var gået igen; *de gęr sđ som sđ: æ de den hęst!* — ja, de æ sđ; *hđ dđ węł i hųj ıld?* — ja, æ hđ sđ! (Agęę); *de æ quę sđ!* (D.), 3: dermed er jeg tilfreds; *de war cęc sđ wal!* — „a hę wal, di hđr ęn pię i Hętaęęr” — „Nęj, di hđ sđ cęc” (Vens.); i *sđ fđ sđ!* Krist. Alm.² VI. 263. 99. — II. **bindeo.** — 6) i et tilfælde; *æ han koman, sđ ær et fđ sęę; gęr et, sđ æ do æn quę dręę!* (D.); *nęr de wılar ham, sđ ka han gęr gęęr sđ* (Mors). — 7) dernæst, derefter; *fęst kom dær jęn, sđ kom dær tđw, sđ kom dær æn hal męs* (D.). — 8) at, så at; *stręr kuęł, sđ vi ka kom hjęm* „hęj ha mđnr æri đ fęřł, sđ de hęj ku cęc blyę fęřł”, Grb. 19. 34; se hęr.

3. **sā, sđ, uo.**

so -r sđj sđj (D., Lndk.); **fl. sę sę** (Andst);

sę -r sę sę el. **fl. sęđ fl. sęđ** (Agęę);

so -r sę sę (Vens.);

so -r sęđ sęđ (Hell. h.);

so so sđj sđj (Ręęę, Sęřınd s.);

so -r sđr sęr (Hłsted);

sđ, sęr el. **sđr, sđj sđj** (Agęęsk.);

sđ sę sđj sđj (Sundevęđ; Bradr.

Angel);

sā, udstrø korn til sæd (s. d.); *mę te đđ sđ fđ mę i, untęęn nę mę fđ sđ mę sęki* (Vens.); *hęj almęjł sę pęę w* (st.), 3: strøede penge til alle sęęr inden man begynder at sđ, læses et bestemt vers af Kingos salmebęę, Kr. IV. 373. 303; når de gl. begyndte at sđ, strøedes de to første håndfulde i sđ (vestj.); jfr. Wh. Vik. X. 212 offer b. spurvene forst (Thuring.); så kunde mę sęr og troldtđj ęj tage sęden, Kr. Sęę II. 41; jfr. Z. f. M. IV. 49 31: første håndfuld i treenige guds navn; et helt nęnt ved sęning, se Kr. Sęę VI. 417. 29: kę sęttes i mark inden sęd, Bruzel. 98: en besvęrgelse, se Am. Folkl. V. 115. ild fęres inden sęning over sędetęrn mod brand, sędełęb må ęj tages i tęs, intet gıves ud fra gęrd og det skal sđ af bęrdđug, Kr. Sęę VI. 423. 57. 61; sđ af gravurner, Mhōf 283; den dag, sđ uden endte, hęligdag, Rasm. Hansen G. M. II. 229; alm. om sęning, Krist. Alm.² I. 29. 107 fl.; jfr. Amins. IV. 103. Sęę Ak. s. S. 25 fl. 69. Sundbl.² 155. Nyas. IV. 75. Fękew. XI. 449 24 28 29 VII. 470 46. Pf. GE. 95. Meyer Vik. 218 V. 4. 418. Nđl. Vik. X. 32. 74. Rals. Songs 245. jfr. Mhardt BK., regist. under Saat, Węęę und. sęę; Wh. Vik. XIV. 1 fl.; „hę germanische Pflęębręuche”; — i sęvęb hęst.; sđ kęgt korn, ærter, se Kr. VII. 212 jfr. Cloust. Noodles 120. Monner, Gętes 16. Salvator, Mallorca nr. 1. Amer. Folkl. IX. 278 (Negęr), se sęę; sđ ęđ, for at kęr kan gęr ęę, Kuhn W. S. I. 227. Mosboh.; — sđ ęęr bępręv sęę Kr. Sęę IV. 583. 23. 25; sęę ęęr det kan han ęj gđ igen, Kr. Sęę VI. 398 ęę. — i legenden: sđ ę hęste gęnnę dę se Dęf. II. 520, III. 882 b. 7, Dęk Sęęę I. 38, Flđ I. 261; jfr. Pinęęn Cęęęę sđ Pętęn 190, Tr. pop. III. 274, Ręęęę II. 261. Mahęęęęn 235; sęę Nđ V. VII. 208; skærnbassen (III. 231 48) i fęřłđ Hęęęę; — bęrnelegen „sđ lęęę” se hęre I. 572. 532; jfr. Bęhne KL. 496

Wh. Vlk XIII. 178, Tr. pop. IX. 301; jfr. Aasen så, isl. så; se strit.

såbalk, no. *såbalk æn* (Agerskov, Ang.), plet i marken, der er oversprunget ved sæden.

såbel, no. se sabel.

såd, no. *så æn ær* (Hmr.); *såder* fl. (Lindk.); *såjer* fl. (Mors, Thy, Agger, Lald, Vens.); *så di* fl. (Vejr.); *såi* fl. (Elbo h., Malt); i fl. afsigtede skaller af korn, byg, boghvede; *han løser et re såi* (Elbo h.), om en fed mand; *de ji te pus! så drægi, høj tegs såjer* (Vens.); det er ikke godt, når det regner i åbne saer, o: når kornet dræer, Kr. IV. 374.08; i gl. dage skummedes sådderne af gryden med en grydske, Kr. Alm. III 59.00, se sælde; jfr. Aasen såd, isl. såd; sv. sådder fl.; se avne, khd. reb III 25.44 b. sådde; boghvede, laddere.

sådan, to. bio. *såen* (D., Fann, Gial. h., Agger); *såen -t* (Slet h.); *såden* (Lønb., Elbo h.); *såden* (S. Hald h.); *såen -t* (Mors, Helt. h., Davbjerg, Fly Fjends h.); *såden*, *såden*, *såen*, *sårent* (Thy); *såden* (Fur); *såen* (Fussingsø v. Randers); *sådena*, *såden*, *såden*, *såen* de Gl. *såren* (Agger); *såjen* (Ikast); *såjen* (G. Snede); *såntøh*, *såntø*, *sånt* (Lild s.); *såto* (Aggersborg); *såren* (Vejr., Lemvig, S. Sall, Borbjerg); *sånt*, *sånt*, *såda'nt* (Vens.); *såda n*, *såen* (Sovind s.); *sået* nk. (Røgen); *såen* (Ud-der); *såen* (Ørtung v. Gylling); *såren* (Ul-berg, vestslev.); *såren* (Agerskov); *såda'nt* sj., *sårent* *sånt* (Bradr.); *såen -t* (Sundev.); *sånt* (Varnæs, M. Slesv.); = rgsm.; *han lyse, såen te de ka klæde nys* (Eilsted); *do høt at du sæt et såen, te do ku løn mæ lyse ddler?* (vestj.), o: din formuestilstand er da ikke således, at ...; *de ka bode blye såen o såen* (D.), o: det er usikkert hvad det kan blive til; *ja, såent icar ed; sådant æn mæn, sådant gø han* (Mors); *såen nøj* (sta.); *sårent ær han, sårent høt han ed* (Thy); *såen wæ er, såen skul e wæ; såen jæn el. såen æn jæn; såen hør o sel.* ¹⁰⁰ *såje di æ piqer, nð di hð såen nøj e etuker, no, såen o fustø!* (Agger); *gamel feskører kører dð sånt atør; i såntad wæjer*, sådan et vejr; *sånta nøj; i sånt æn ky-køn; epo sånt hups* (fl.); *sånt såm får han; di påged mæ dðt kyer d kyer* (kerte) *d sånta nøj* (Lald s.); *såen æn*

man, søn gør han (Davbj.); *dæ wæ sånt-æn spelakel; sånt i mæl, æn kæn; sånt skal e wæ, høj snaks såda'nt, de wæ grøt; a hør ene nð imd ham, da såda'nt!* o: ikke noget væsentligt; *no skal æhæwæn jywæn!* — *såda'nt* ¹⁰⁰ o: nej vukelig; når en kop falder og går itu, kan siges: *såda'nt* ¹⁰⁰ — *høj æ såda'nt mæ komæ's* (Vens.); *jahja, han wil jow ett hat hin te kuen; men ejesen (ellers) seen* — I vedd wal¹⁰⁰, Blich. Bindst.; *åå, søn som di unda brehn¹⁰⁰*, Tkjær 89, og så, sådan som de (vællingen) endda brændte; *ja, di trøwer et nåk et, mæn de æ no søn*, Sgr. IV. 195 (Skals); *søn æn man, søn el. sånt ed hus, sōne nōj, sōne kēl* fl., *sōne mæn* (Helt. h.); *sæt at urøj* (Røgen), sådan en urydde; *såren ær æ wæj, såren gør han* (Agerskov); *såen æn man, såent gør han* (Sundev.); *sårent ær han, såen man, såent folk* (Bradr.); se mnt. sodan: lige.

såddegams, no. saktens: såddesluger, o: svin; i en stedremæ: di *Wæjby sōjgams* (Vens.).

såddegrød, no. grød af sådder (s. d.); hun sultede som en hund og fik næsten ikke andet end s. at spise, Sgr. IX. 8.

såddoret, to. *søjers* (Vena.), fuldt af sådder; *milt æ så s.*

sådom, no. atør *sådom* (vestj.), efter sigelse, sagt.

såen, no. se sagt; to. se sådan;

såer, no. fl. se såd.

sået, fl. se selv, til.

såfran, no. se safran; **såg**, no. se sag.

sågal, bio. synes at være htsk sager, endog; *a sæjer: fñj få skam, lðw gñw så gal! han gæ mæ så gal æn spesiq i gupørq!* (Vejen, D.).

såge, uo. se søge.

såj, no. se sandle, sagt, sand, såd; **såjs**, uo. se sansse; **såjstik**, no. se sandstykke.

såkar, no. *såkar æn* = fl. (Belling), øreballe, se l. så.

såkast, no. *sokast æn* (D.); *såkast et* (Agerskov), bredden, hvori sædemanden står ad et kast, se kast 4; *dær æ fir såkast d dær agør* (Agersk.), o: den er fire s. bred.

såkorn, no. *sokwænde* (D.), sædekorn.

sål, no. se saddel, sal.

sål, no. *sål æn sölør* (D.); *sål æn ør* (Agger); *sål æn best*, *sål el. söl. fl. sölør* (Vens.); *sål el. söl æn sölø* (Sovind s.); = rgsin, sål i sko og støvler; *sølen* best (S. Sams), syld af sten under huset; også vest; = såling; den jærnskinne som ligger under vognaksen, når denne er af træ, ovenpå ligger smørelpladen (s. d.) (D.); jfr Aasen sole, isl. sol hak.; binde-, tilt-, fod-, sko-, støvle-.

såld, no. *sål æn söl* (D., vestj., Andst, Søvind s.; itk. Agersk.); *sål æn söl* (S. Thy, Agger, Mors); *sål* (N. Thy); *sål ø best*, -e fl. *sål* (Vens.; Logstør); *søsl et söl* (Sundev., Bradr.); *sål et* = fl. (Fjorde), = rgsin; redskab, til m. svineskins bund, se såldprikker, til at skille rent korn fra avner og hulm o. lign.; i ældre tid kvinders arbejde, Kr. Alm.² I. 48. 14; *de drøser frø sölø* (Læmv.), det drysser fra soldet; *ø stensol te ø söl* (Vens.); *så tæt som æn sol* (vestj.), ironisk; *læ et go igjæmel æ gråg söl* (N. Slesv.); *æ stuerør söl* (vestj.); *sø ndvæt igjæmel æ vj söl* (Vejen), lig.; gæde: *hva æ de der æ fljær vjær i rø i kogens gør?* se bysvin; — ved bryllup er valter ombudte i s., Kr. Alm.² IV. 57. 77; i en remse: „må jeg låne fruens såld?“ Kr. Börner. 207 78 79; — man må ikke lade barn gå med s. over hovedet, så bliver det øj større, Kr. IV. 350 46. IX. 48 526-27, Alm III.² 111. 19, Urquell IV. 159; eller det får udstøt med såmange huller i hoved, som der er huller i s., JK. 373. 44; volder lus, skurv, Kr. Sagn IV. 626. 29 30; se hoved I. 656 4, kar. I. så; — fjerkræ sættes i s. som drejes avet rundt, så kan glenten øj tage dem, Thiele Overtro nr. 284, jfr. Kr. Sagn VII. 226. 55, 56; gæs skal æde af s. juleaften; — bly skal ved „støbning“ hældes gennem s., Thiele Overtro nr. 563; — maren kan fanges i et såld Krist. Sagn II. 228. 244. 68, Thiele Overtro nr. 749; man kan væge søz mod mare (s. d.) ved at lægge et s. over sin hoved, maren må da tælle hullerne, inden hun kan gøre ondt, Krist. Sagn II. 242 55 248 82; jfr. Am. Folkl. V. 110 (Neger); — fanden el. andre skal bære vand i s., Kr. IV. 237, VIII. 277, Sagn VI. 114. 70, 371. 72, JK. 120. 18, Sgr. XI. 67 10, Thiele II. 93, jfr. Arnas. I. 486, 490, 498,

Folkl. Journ. I. 294, II. 131 i et net (Middag.), Hardwick 189 med hullet på en Hartl Fairy T. 162; Wh. Vlk. III. 41 i gende; Strackerj. I. 214 bundløs spand jfr. s. 205. 210, Wigstr. Sag 34; i Molboh., Cloust. Noodl. 117. 200, P. Arch. IX. 321; kan man det, er det eders byrd om uskyld, Prell Röm. Myth.² 341 Vestalinder, Gr. Myth.² 1065; pige skal bære vand i s., så tilkæner hun huserne med ler, Eftersk. 58, Kr. Æv. 54; jfr. Asly. I. 69, Yeats 166, Wolf N. S. 659 570 slgn sagnet om Danaderne; — gæde: „hvortledes kan man bære vand i s.“ svar: når det er frosset, se Jons nr. 411 Peter Volksth. I. 130 398, Zingerle S. 280. 112; — en dyngte korn skal revns med et bundløst s., Sgr. XI. 189, — kællingen bærer sollys el. måneskin i s., Kr. Æv. 167, Molboh. 52. 160 jfr. Ndl. Vlk. XV. 234, slgn Köhl. Kl. Schr. I. 81. 218; se solskin; Odins jæger dræker vand af et s., Thiele II. 193, Krist. Sagn II. 121. 82; — orakel ved saks og såld, se saks III. 142. 35 a, tegle II. 511 24 a, jfr. Kr. Alm.² V. 158 42 R. 616 a skærsel; — om der er danske sagn om hekse, der sejler (s. d.) i et såld — jfr. Strackerj. I. 378. 250, Folkl. Journ. VII. 285, Tylor Anf. I. 137 (Skottl.), Hardwick 103, 108, Marbeth I. 3 se, — ved jeg ikke; jfr. Aasen saald itk., isl. sål sv. såll; se så, 3. sigte, sælde, skonning, tunse; boghvede-, byg-, hørfrø-, korn-, kul-, rug-, skind-, skæg-, smul-, spæ-, tørve-.

såldbund, no. *sålboh æn* (D.) bunden af et såld.

såldstimmel, no. *sålstemmel æn* (vestj., trærammen om såldet; på en sådan ligger, kører marer og hekse, se såld, P. Volkst. II. 178 61 67, III. 5 ov., Kuhn W. S. I. 18. 22 m. henr., Mhoft 244. 33, Knoop Pm. 28, Heppes-Soldan I. 202 Z. f. M. II. 141.

såldprikker, no. person, som danner s. af svineskind ved at slå huller igennem

-sålø, no. se for-.

sålelæder, no. *sålælær de* (D.), = rgsin.

-sållet, to, se sål; tyk, tynd.

såli, udrbso. en ed, se Kr. Almest. IV. 82. 219.

så-lige, bindeo. eftersom; „*sånt en jæn luf sejæn te Ajs l'isens, d' adliq u ku tokes, sd war o de j'*“, Grb. 52. 181.

såling, no. *søling æn -er* (D.); *sdlæg* (vestslæsv.), jærnpladen under vogtnijulets akse, steldearmen, hvorom hjulet drejer sig, den hæter vognens byrde; ligeledes slidstykker i mølleakssens leje (D.).

sålle, to. se sølle; **sålrest**, no. se solrest; **sålt**, no. uo. se salt, salte; **såm**, to. se samme.

så-mand, no. *somand æn* (D.), sæde-mand.

så-mange, to. *såma'ne* (D., alm.), = rgsm.; i *stu flåk jæs* (gæs), ja *så-måne, såmdær*, Grb. 74. 8, næste sætn. begynder med vokal; „do ka jow så-mange som dær æ finger d' heer på wos ålsammel“, Blich. Bindst.

så marri, udrbso. *såma'ri* (Ikast, Hmr.), glids ed: så Marie —; „ja, så marri jå di så!“ Grb. 104. 74; „så mar-rum“ el. *marum**, Kr. Alm.² VI. 263. 66 (Søvind?); se Marie II. 556 40 a.

såmeget, to. bio. *så møj* (D., vestj.); = rgsm.; „de wa såme heber“, Grb. 63. 69, det var såmeget desbedre; „a ikki står te borres få sommet som en kat“, And. Friern, a: jeg står ikke i gæld for såmeget som en kat; det var ikke sommet som en ny pisk, Kr. III. 292, det var ikke såmeget som ...; „men di tuent (tænkte) måske somet des me“, Jyd. I. 59; *såmas vær* (Vens.), såmeget værre; *de æ såme højer, war* (N. Sams); *han kām færen så møj grøde rask*; *så-møj æn skide kvæb, æn svæjen huñ* (D.); *såmat* bruges kun i spøg, og nægtende sætn. (Søvind): *æ dær endå såmat? hun bøj mæ il såmat søm et kóp kufø*; *han hør il såmat fæstn, tē huñ ku fæstn at*; — ellers: *så møj*; *han hør il såmat søm en ren skot*; *såmaden bøj* (Eisted), s-des bedre; se uegen II. 500 34. 50 a; „han gjorde sommet sa meget ud af hende“, Kr. Æv. III. 33, såmeget mere? om rigtigt?

såmænd, udrbso. *såma'n* (Sundev.); *såma'j* (Vens.), et bekræftelsesudtryk, ja *såma'n* (D., vestj.); *såma'j* (Vens.); „ja, do sro såpmøj no“, Grb. 8. 23, ja, du siger såmænd noget; dog sagtens skrive-fejl; „de ka såmøj dlo wa fd non tøj“, Grb. 49. 128; når en siger: ja *såma'n!*

kan en anden spogende føje til: o *lisd mange kvæner, sd æ dær egen midgæs* (vestj.); el. *sd æ dær egen ænks* (Årh.); ligeså: *ja såma'n o sd æn pæl o sd i søg*; el. *te bota* (iseng) (vestj., alm.); å ja såmænd og konerne med, pigerne skal de lede om, for der er ikke uden tre i trolten herreder, og den ene er forlovet, og den anden er besoret, og den tredje har ord for karlsfolk. Krist. Ordspr. s. 344; el. å ja *såma'n ja, dær æ ma'n dær æ gylt, dær æ me'nær en a, hveke sger beto nduor æ di endå* (sts); *sd ma'n sd, jõe di gø* (S. Sams); „ja *såma'n!*“ sori æ den, han skul søj amon (N. Slesv.); også tvivlende: *ud prøst skror toba'k!* — *Ja, såma'n!* a: det tvivler jeg om; også forstærkende: *de æ såma'n æn mel* (vestj.), det er s-en mælde; jfr. Kristensen Almucliv III. 117. 8. 10, Pontopp. Everr. 72; må vel tydes: så mand véd, Steenstrup, Vore Folkeviser (1891) 21. 296; „såmanne el. *såmanne*“, V. S. O., sign Fritzn² II. 617 b under madr.

såmændfå, udrbso. *såma'nfø* (Agger), edeligt udtryk; mht. få se I. 405. 53 a.

sånd, no. se sand; **sång**, no. se sang.

såning, no. *sønæg æn* (Søvind s.), = rgsm.

sånk, uo. se sanke, synke; **såns**, no. uo. se sang, sansse; **sånte**, to. se sådan.

sånær, bio. = rgsm.; *han fæk æm et sånær dī* (D., vestj.; Vens., Mellemst.).

sånærsom, sho. undtagen; *dē falk, sånærsom ham* (vestj.).

så-næsten, bio. *sångsten* (Agger), næsten.

sår, no. sor d' best. -ø flt. sor (Vens.; Thy, Mors, vestj., D.); flt. *sorør* el. *sor* (Agger); *sorør* ilk. (Sams); *sor el* (Søvind s.); *sår el* (Ågersk.); *sår el* (Bradr., Mellemlesv.); vist sjæld. i betydning: et sår, man tilføjer sig el. får; alm. om sårskorpe på et sår som læges: *de æ sjenen, dær komar blō* (blod) *a hjoel sor*; *dær ska huphor i hupør*, ordspr. (Mors), se hundebår; — s- modtaget, når måske er i dyrham, beholdes, se Liebr. Gerv. 137; jfr. henvisn. under hare I. 556. 15 a. sølvknap; — i genfærds s- lægges skilling, det forbindes, Kr. Sagn V. 509 øv.; ved Troms kirke siger heksene: „sår ratten,

hel imorgen*, Krist. Sagn VII. 129. 461; s- lægges, når redskabet, hvormed det er gjort, holdes blankt, se sværd ill. 691. 41 a; har man såret sig gennem strømpe, må den ej stoppes, for s- er lægt. Hazel. VIII. 69. 23; s- sættes på træ, P. Vlk. V. 87. 3; — besværgelser: Cav. W. I. 417, Wigstr. FS. 320. 57, P. Vlk. V. 48, Z. f. M. III. 326, Folkl. VI. 203; s- vises med besværg. til måne, Kr. Sagn VII. 449. 30; vættes sår gror straks sammen, til det bliver kor-set, Fær. Kv. I. 209, s- bløder på dræbt, når morder nærmer sig, se Kinch Rube II. 891, Vill. Christens. Baareprøven; jfr. isl. sår ilk.

sårdråber, no. fl. der udleveres tinct. benzoes comp (Peters).

såre, no. se svære.

1. såre, no.

[sø] -rø -rø -rø (Søvind s.);

sør -rø -rø (Vens.); fl. fl. -rø (Agger), tilføje sår; d *dyro søre* (Vens.), blive krænkert; aldrig lig. (Søvind s.).

2. såro, to. *fd søre*, for hurtig om et ur, er opgivet fra Hvilsom (Hobro), Spentrup (Randers), Mols.

3. såre, bio. bindeo. sør (D., vestj.).

— 1) bindeord: æ komer ad sør æ kan (Thy); *ad sør han komo, ad gæd ei* (Søvind s.); *do mo kom lix sør do ka* (D.); *a ska kom lix sør do taler dny* (Lild s.); *do sør æa han gån* (Støv.), aldrig så snart var han gået; *a komo ad sør a ka* (Vens.); *æ ska kom, ad sør æ ka* (Agger); kun i forlind.: *ad sør, lix sør*; *it ad sør, do ad sør* (Eist.); *do ad sør hnd han hnt te æ wil te markin* (Agg.).

— 2) bio. *de tår ham lix sør* (Mols), [slagttilfældet] overfalder ham tit; *han komer lix sør, lix sør*, a: hvert øjeblik; *han hnylt lix sør* (Lild s.), han hvilte tit; ro ud efter ham sår eller stille, Kr. IV. 6. 10, a: hurtig el. langsomt (Himmer-

land); *sør møj* (Agger); htsk sehr, eng. sore.

sårlose, no. *sørle* i best. -i (Vens.), snat, udslet; *bønt ha no s- i hndt*, for s- (udslet og sår på legemet) skulde barnet nøgent svebes i et nylig afløst og varmt færeskind, J. Saml. IV. 240 (N. Tranders).

Såren, no. se Søren; **sårn**, to. se sådan, sorgen.

såse, no. *æn gamel sds* (Agersk.), gammelt, langsomt kvindfolk; se såffe.

såstang, no. *sdsdy æn -stæper* (Vens., Lild s.); *spradny æn* (Thy), stangen, hvorpå en så (s d.) bæres.

såsek, no. *sosæk* i (Vens.), sæk, som sædemanden bærer over skulderen og sår af, fortrænger sadeløben (s. d.)

sæt, no. se 1. sol.

-sæt, no. jfr. mnt. sate el. -sete, htsk -sasse, „angessener dienstmann“; f. eks. mnt. undersate; se under.

såte, to. se sådan.

såtid, no. *sph æn* (Røgen s.), = rgsn., sædetid.

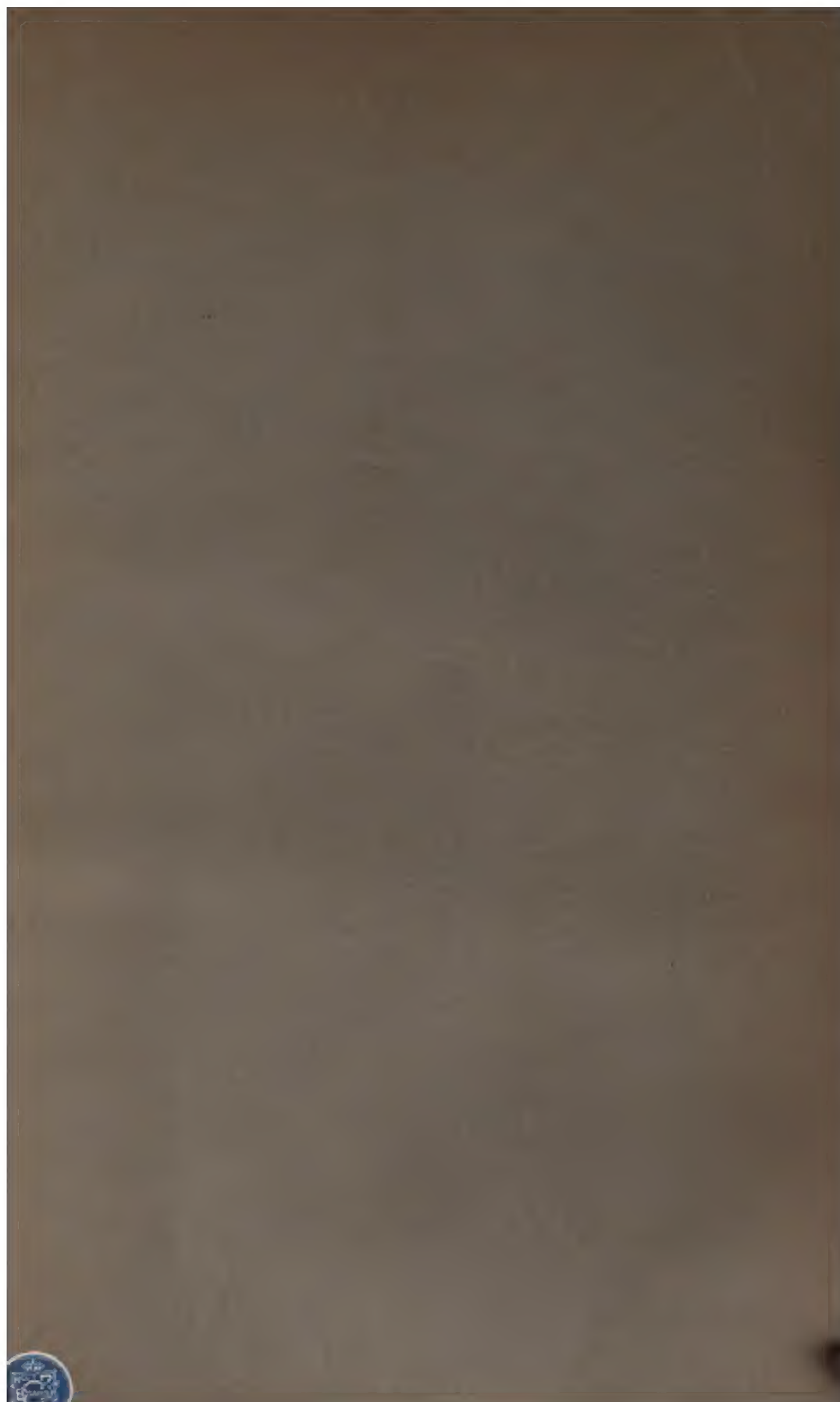
såtid dags, bio. *sdtidaws* (Lild); *komer do sdtidaws?* (Agger), på den tid af dagen; *do er hds* (harlad) *skul d go jener ære Nømarken sdtidaws*, Grb. 48. 10; *hwaundner æ klæken* — *toft* — *no de æ ad te daws, ad hds wi mæja* (Vens.); *de æ fo sels d kom sdtidaws te fdlk* (Lild s.), se sligtiddags.

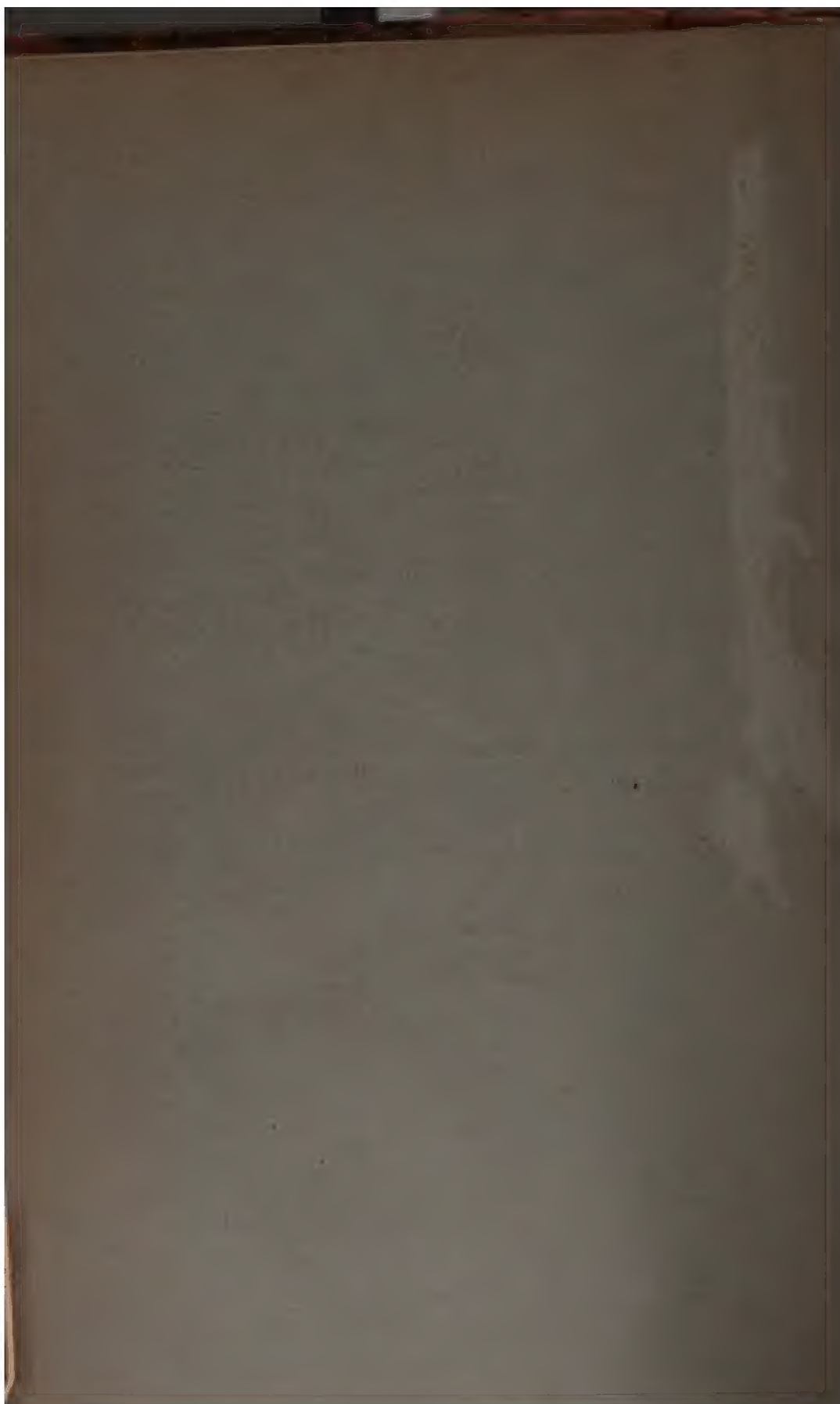
såtidnattes, bio. *sdtinattes* (Vens.), på sligt tid om natten.

såttes, to. *di æ søte* (N. Sams), gode venner, vel forligte; jfr. isl. sattr, forligt; u.

såw, no. fl. fl. se: se, sig.

såvel, bio. *sdsæl* (Søvind); *han æ 25 æ sdsæl*, a: rugehø 25 år; således ved tds- og målsangvelser.

Stanford University Libraries

3 6105 010 453 897

437057
F297

STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES
STANFORD AUXILIARY LIBRARY
STANFORD, CALIFORNIA 94305-6004
(650) 723-9201
salcirc@sulmail.stanford.edu
All books are subject to recall.
DATE DUE

JUL 1 3 1999

JUN 17 1999

1901

ul

Stanford University Library

Stanford, California

Stanford University Library
Stanford, California 94305-6004
(650) 723-9201
salcirc@sulmail.stanford.edu

